Following Order and these scales are reduced at the same ratio.

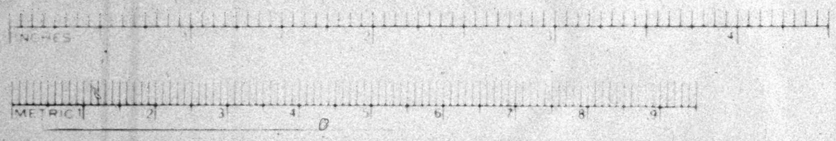
INCHES
1
2
3
4
METRIC 1
2
3
4
5
6
7
8
9

NOTE

This volume has a very tight binding and while every effort has been made to reproduce the centres, force would result in damage

Following Order and these scales are reduced at the same ratio.

INCHES
1
2
3
4
METRIC
1
2
3
4
5
6
7
8
9

NOTE

This volume has a very tight binding and while every effort has been made to reproduce the centres, force would result in damage

C 1110 Fol.
183216

REPRODUCED FROM THE COPY IN THE

HENRY E. HUNTINGTON LIBRARY

FOR REFERENCE ONLY. NOT FOR REPRODUCTION

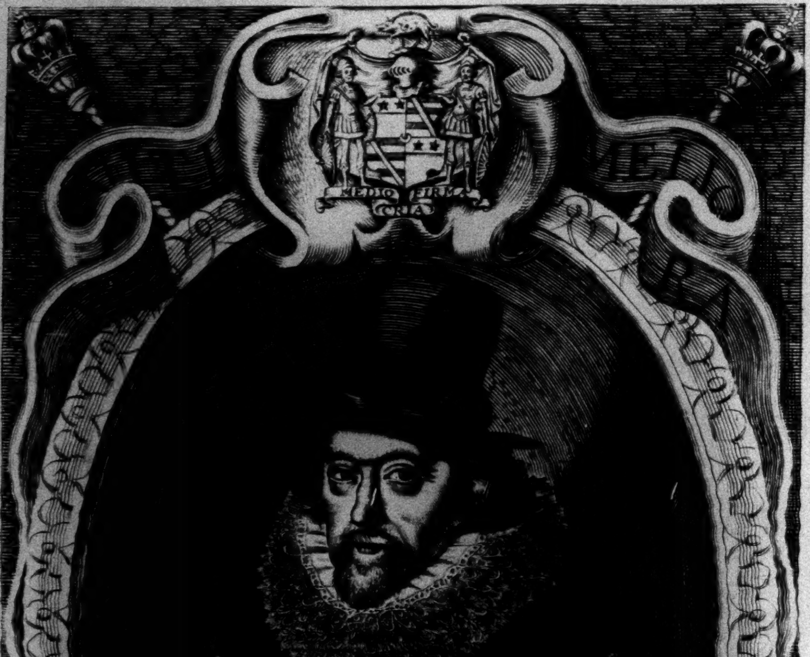
MEDIO FIRMA
CRIA

Hon.^{mo} Franciscꝰ Baconꝰ Baro de Veru-
lam: Vice-Comes S.^{cti} Albani. mortuus 9° Aprilis,
Anno Dni. 1626 Annoq; Aetat 66.

FRANCISCI BACONI, BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, OPERUM MORALIUM ET CIVILIUM

Tomus.

Qui continet
- *Hiſtoriam Regni Henrici Septimi, Regis Angliæ.*
- *Sermones Fideles, ſive Interiora Rerum.*
- *Tractatum de Sapientiâ Veterum.*
- *Dialogum de Bello Sacro.*
- *Et Novam Atlantidem.*

Ab ipſo Honoratiſſimo Auctore, præterquam
in paucis, Latinitate donatus.

Curâ & Fide *Guilielmi Rawley*, Sacræ Theologiæ Doctoris, olim
Dominationi ſuæ, nunc Sereniſſimæ Majeſtati Regiæ, à Sacris.

In hoc volumine, iterum excuſi, includuntur
- *Tractatus de Augmentis Scientiarum.*
- *Hiſtoria Ventorum.*
- *Hiſtoria Vitæ & Mortis.*

Adjecti ſunt, in Calce Operis, Libri duo Inſtaurationis Magnæ.

Cum Privilegio.

LONDINI.

Excuſum typis *Edwardi Griffini*; Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio D. Pauli, apud *Richardum Whitakerum*. 1638.

EXCELLENTISSIMO & FLORENTISSIMO PRINCIPI, CAROLO, PRINCIPI WALLIÆ, Auguſtiſsimi Regis CAROLI, Magnæ Britanniæ, &c. Regis, Filio Inclyto;

Excel^{me}, & Nobil^{me}. Princeps Juventutis;

Honoratiſsimus Auctor, *Sancti Albani Vice-Comes*, Romani jam, (in pleriſque,) Iuris factus, Celſiſsimi Nominis Tui Auſpiciis, prodire geſtit. Artium enim Perfectionem, pro virili, molitur; Quæ Temporibus tandem Tuis, niſi Conjectura fallit, debetur.

Certè, ſi Glorioſiſsimorum, & Pientiſsimorum Principum, *Avi*, & *Patris* modò Tui, (Duorum Benigniſsimorum Syderum,) veſtigiis inſiſtas; Mirum quantum Religio, & Artes Humaniores, creſcent. Neque verò, Inſignius quidquam, Iuventuti Tuæ, cætera Florentiſsimæ, accidere poterit; Quam ut, qui futurus ſis olim, *Vtriuſque Tabulæ Cuſtos*; utriuſque *Teſtamenti* Propugnator; Vtriuſq; *Gentis*, & *Eccleſiaſticæ*, & *Laicæ*, *Supremus Moderator*; Sis interim, utrarumq; Artium, tam *Mercurii*, quam *Martis*, & Fautor, & Myſtes. Certârunt, in Nativitate Tuâ, *Cœlum*, & *Terra*; *Cœlum*, conſpicuo ſydere, interdiu, ſplendidum; *Terra*, fulgidiſsimâ omnium veſte, utpote *Maio* Menſe, amicta: *Anglia*, & *Gallia*; *Anglia*, novam Roſam, *Gallia*, Lilium novum, germinans: *Jacobus*, & *Henricus Quartus*, Incomparabile Par Principum; Et ſi qui anteà, inter *Reges*, & *Magni*, & *Magi*; *Jacobus*, adeptus Gloriæ ſuæ ſucceſſorem, *Henricus*, Æmulum: *Amor*, & *Amor*; *Amor* Chariſsimi *Patris*, erga Imperii ſui Hæredem; *Amor* Lectiſsimæ *Matris*, erga Dulciſsimum uteri ſui Pondus: Denique, *Lætitia*, & *votum*; *Lætitia* Populi, propter natum, inter ſe, poſt Annos ferè Centum, ſummæ ſpei *Principem*; *Votum*, pro Incolumitate Ejuſdem. Hoc unum, non deerat, ſed acceſsit; ut *Jedidiah*, ſive *Amabilis*

Domino, pronunciarere. Cujus quidem, non minimum Specimen erit; Si & diu, ſub Optimo *Patre*, maneas Princeps; Diu etiam, poſt Optimum *Patrem*, Beatitudinis demùm Conſortem, fias ſuperſtes.

Celſitudini veſtræ Excellentiſſimæ,

Cum omni Humilitate, Addictiſſimus,

Et Devotiſſimus

GUIL. RAWLEY.

Lectori S.

EA *quæ* Honoratiſsimus Dominus, *mihi olim in Mandatis dedit,* Lectori *ut exponerem, hæc ſunt.* Tomus primus *Operum ſuorum antè editus eſt; Libri ſcilicet* De Augmentis Scientiarum: *In quibus etiam* Partitiones Scientiarum *tradidit, quas in primam* Inſtaurationis *partem conſtituit. Ordine deinceps ſequi debuerat* Novum Organum; *Atque inde cætera. Verùm cùm nonnulla in* Politicis *&* Moralibus *habuiſſet, neutiquam ſanè digna quæ perirent, viſum fuit Dominationi ſuæ eadem interſerere, & ex illis* Tomum aliquem *conficere. Tomus iſte,* Hiſtoriam Regni Henrici Septimi, Regis Angliæ, *complectitur; Quam primò, Linguâ vernaculâ edidit, poſteà autem ab Exteris audiit expeti. Accedunt, quas priùs* Delibationes Civiles *&* Morales *inſcripſerat; Quas etiam in Linguas plurimas Modernas tranſlatas eſſe novit; ſed eas poſteà, & Numero, & Pondere, auxit; In tantum, ut veluti Opus Novum videri poſſint; Quas mutato Titulo,* Sermones Fideles, *ſive* Interiora Rerum, *inſcribi placuit. Addi etiam voluit,* Tractatum De Sapientiâ Veterum *ante Annos complures Latinè editum, & intra præſidia hujus* Tomi *recipi. Poſtremò duo* Fragmenta *adjici mandavit;* Dialogum *de* Bello ſacro; *&* Novam Atlantidem: Fragmentorum *autem Genera tria eſſe dixit. Primum eorum, quæ Libris integris amiſſis, ſervata ſunt; ut* Somnium Scipionis. *Secundum eorum, quæ Auctor ipſe, vel Morte præreptus, vel aliis Negotiis diſtractus, perficere non potuit; ut* Platonis Atlantis. *Tertium eorum, quæ Auctor itidem, ex compoſito & volens deſeruit. Ex quo genere ſunt iſta duo quæ diximus. Neque tamen ea deſeruit Dominatio ſua, faſtidio Argumenti, ſed quod alia multa habuerat, quæ meritò antecedere deberent. Hæc habui, quæ de hoc præſenti* Tomo *monerem. De ſtilo* Operis *hoc unicum adjiciam; Eum non nimis terſum aut politum invenies; Siquidem* Honoratiſsimo Auctori *id ſolùm animo inſederat; Res ſectari, non verba. Si quis autem vitio mihi vertat,* Opus *hoc, diu ab Exteris expetitum, tam ſerò tandem prodire; Sciat, Votis meis, ante hoc tempus, in eodem evulgando, commodè ſatisfieri non potuiſſe. Vale.*

Guil. Ravvley.

HISTORIA
REGNI
Henrici Septimi
REGIS ANGLIAE:

PER
FRANCISCVM BACONVM,
BARONEM DE VERVLAMIO, VICE-COMITEM SANCTI ALBANI.

DICATA
Excellentiſsimo Principi
Carolo,
NVNC AVTEM SERENISSIMO ET
POTENTISSIMO REGI
Magnæ Britanniæ, &c.

LONDINI,
Excuſum typis *Edwardi Griffin*; Proſtant ad
Inſignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*, apud
Richardum Whitakerum. 1638.

Hæc, quæ ſermone patrio perplacuit Hiſtoria, Latinitate donata, publici juris fiat.

Iohannes Coceus.

ILLVSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO PRINCIPI
CAROLO,
PRINCIPI WALLIÆ,
Duci CORNUBIÆ, Comiti
CESTRIAE, &c.

Excellentiſſime Princeps,

VT in parte recognoſcerem Debitum infinitum, quo *Celſitudini* veſtræ obſtrictus ſum, operam dedi, ut Honorem exhiberem, Memoriæ *Regis* illius *Angliæ*, qui ex Progenitoribus *Regis Patris veſtri*, & veſtri ipſius, fuit poſtremus: Cui *Regi* utraque *Vnio* quodammodò

modò attribui poſsit: Quandoquidem illa *Roſarum* in ipſo conſummata fuit, illa verò *Regnorum* fundata & inchoata. Quinetiàm, Tempora ejus celebrari merentur. Vir enim Prudens fuit, & Rex Egregius: Tempora nihilominùs ſua turbida, & Mutationum & Eventuum rariorum plena. Etenim in *Temporibus* idem uſu-venit, quod in *Viis*: ut alia ſint magis Acclivia & Declivia, alia verò magis Plana & Æquabilia. Quorum alterum Genus *Temporum* Viventibus commodius, alterum Scribentibus gratius. Neutiquàm eum aſſentatione colui, ſed Imaginem ejus ad vivum excepi; quantum fieri potuit, ſtando tam procul, & luce paulò obſcuriore. Verum eſt *Celſitudinem* veſtram, ante oculos habere, Exemplar Incomparabile, *Regis Jacobi Patris veſtri:* Attamen, non abs re vobis fuerit, unum ex Antiquioribus etiàm Exemplaribus intueri. *Deus Opt. Max. Celſitudinem* veſtram conſervet incolumem.

Celſitudinis veſtræ Servus

Humillimus & Devotiſsimus,

FR. S. ALBAN.

HISTORIA
REGNI
Henrici Septimi
Regis ANGLIAE.

Poſtquàm *Richardus* ejus Nominis *Tertius*, de Facto *Rex*, ſed Titulo & Regimine *Tyrannus*; atque ita hucuſque appellatus & habitus, Ultione divinâ, Exulis Expeditionem fortunante, in prælio apud *Boſworth*, victus fuiſſet & interfectus; ſucceſſit ei in Regno, *Comes Richmondiæ*, exinde *Rex* HENRICUS *Septimus* appellatus. *Rex*, ſtatim à Victoriâ, *ut qui ſub Matre admodùm piâ*, & devotâ, educatus fuiſſet; atque Naturæ ſuæ ductu, Sacris operandis deditus eſſet; Canticum *Te Deum* cantari ſolennitèr juſſit, toto exercitu præſente, in Loco ipſo, ubi pugnatum fuerat. Ipſe autem, magno Applauſu, & lætis Acclamationibus, Militari quadam Electione, aut Recognitione, *Rex* eſt ſalutatus. Interìm, Corpus *Richardi*, poſt multas Injurias & Contumelias, (quæ pro Commemorationibus Funebribus, & Exequiis, plebi, verſus Tyrannos, eſſe conſueverunt) obſcurè ſepultum eſt. Etſi enim *Rex* ipſe, quâ fuit Nobilitate, *Fratribus Monaſterii* de *Leiceſtriâ* mandaſſet, ut honorificè humaretur, attamen Religioſi ipſi (à Vulgi affectibus haud immunes) hoc facere neglexerunt: Neque tamen propterea ullius Reprehenſionem aut Cenſuram ſubierunt: Cùm nemo ullum Ignominiæ aut Contumeliæ Genus, in eum Virum injurioſum fuiſſe exiſtimaret, qui propriis Manibus *Henrici Sexti* (Principis innocentiſſimi) Carnifex fuiſſet; Qui necem etiàm Fratris ſui *Clarentiæ Ducis* procuraſſet; Qui *Nepotes* ſuos, primo Juventutis flore (quorum Alter eo tempore Rex ejus erat Legitimus; Alter quoque in futuro, ſi aliquid

Fratri humanitùs contigiſſet) occidiſſet; Qui denique gravi infamiâ laborâſſet, quòd *Vxorem* ſuam veneno ſuſtuliſſet; ut ad Inceſtuoſas cum *Nepti* ſuâ Nuptias lectum ſterneret. Quanquam autem Princeps fuiſſet in Militari Virtute probatus, atque Honoris Anglici Aſſertor ſtrenuus, Legiſlator item bonus, in Levamen & Solatium Vulgi; tamen omnium Opinione, longè, Virtutibus & Meritis ejus, præponderabant Parricidia & Scelera; Quin & Opinione Prudentium, ipſæ illæ Virtutes habitæ ſunt potiùs, pro Rebus Affectatis & Fictis, ut Ambitioni ſuæ velificaret, quàm pro Dotibus Naturæ ſuæ aut Judicio inſitis. Itaque notatum eſt, à viris perſpicacioribus (qui Priora Geſta ejus ad Poſteriora trahebant) eum, etiàm tempore Regni Fratris ſui *Edwardi Quarti*, in hoc calidè & ſecretò incubuiſſe, ut Fratris Regimini Invidiam & Odium conflaret; Cùm expectaret, & quaſi divinaret, Regem, propter Luxum & Intemperantiam, diù non victurum, ſed Filios ſuos, tenerâ adhûc ætate, relicturum: Tum verò ſatis noverat, quàm facilis eſſet Aſcenſus, à faſtigio *Protectoris*, & primi Regii ſanguinis Principis, ad ipſam Coronam. Atque ex hoc Ambitionis profundæ Fonte promanâſſe, quòd, tam ſub Tractatum illum Pacis & Fœderis, inter *Edwardum*, & *Ludovicum Vndecimum Galliæ Regem*, icti, & colloquio utriuſque Regis apud *Piqueneam* firmati, quam aliàs, *Richardus* tunc *Gloceſtriæ Dux* Pacem, pro viribus impugnâſſet, & à parte Honoris ſtetiſſet, Exiſtimationem ſuam in Fratris contumeliam attollens, oculos omnium (præſertim Nobilium & militum) à Fratre in ſeipſum convertere cupiens; quaſi Rex, vitâ ſuâ luxurioſâ, & minùs nobili conjugio, Effœminatus factus eſſet, minúſq; Honoris ſenſu, & Reipublicæ curâ, quàm Regem deceret, tangeretur. Quatenùs verò, ad Leges illas Salubres, & Politicas, quæ ejus tempore introductæ erant & ſancitæ, interpretabantur Homines, eas nihil aliud fuiſſe, quàm Tyranni ineſcationes, & Lenocinia, quibus ſe Populo oſtentaret, eorumque benevolentiam captaret; cùm ſibi ipſi conſcius eſſet, quòd planè deeſſet ſibi verum Obedientiæ Subditorum Vinculum; Jus ſcilicet ad Regnum, Legitimum. At *Henrico*, in Introitu in Regnum ſuum, & in ipſo Momento, quo Corona ad ipſum delata eſt, occurrit res perplexa prorsùs & nodoſa, nec facilè ſolubilis; quæq; poſſet Regem vel prudentiſſimum, præſertim in Regni ſui Novitate, perturbare, & in diverſas partes trahere; Atque eò magis, quod erat hujuſmodi Res, quæ moram & Deliberationem non pateretur, verùm neceſſe foret, de eâ, ſimul & deliberare, & ſtatuere. Evenit, ut in ejus Perſonâ, tres Tituli diverſi, quibus Regnum ſibi vendicare poſſet, concurrerent. Primus erat Titulus *Reginæ* ſuæ *Elizabethæ*; Cui etiam acceſſerat Pactum illud, quo ſe Proceribus, quorum auxiliis Regnum adeptus eſt, obſtrinxerat, de Nuptiis cum illâ contrahendis; Quod illum in jure ejus regnaturum, haud obſcurè ſubinnuebat. Secundus, vetus ille, & tam Jure quàm Armis diſceptatus Titulus, inter *Familias Lancaſtriæ* & *Eboraci*; Quarum alteri, *Lancaſtriæ* ſcilicet, ipſe ſe pro Hærede gerebat. Poſtremus erat Titulus *Gladii* & *Armorum*, quod Victoriâ ſibi aditum feciſſet, & quod *Rex*, qui in poſſeſſione Regni fuit, in pugnâ fuiſſet occiſus. Horum Titulorum Primus, maximè erat favorabilis, quique animos Subditorum ſibi potiſſimùm conciliare poſſet; qui per ſpatium viginti duorum Annorum, quibus ***Edwardus Quartus*** regnârat, opinionem penitùs imbiberant, de Jure ***Roſæ Albæ*** ſive ***Familiæ Eboracenſis***; atque in eam Stirpem, propter benignum & gratioſum ejuſdem ***Edwardi***, præcipuè poſterioribus vitæ ſuæ Annis, Regimen, propendebant. Attamen obverſabatur ei ante oculos cogitatio illa, quod ſi huic Titulo inniteretur, precariò ferè Rex futurus fuiſſet, atque Matrimoniali potiùs Jure, quàm verè Regio imperaturus; Jure Regni in Perſonâ ***Reginæ*** ſuæ permanente; quæ ſi deceſſiſſet, vel Prole relictâ, vel ſine Liberis, neceſſe illi fuiſſet Regno cedere, & in Fortunam privatam redigi. Et licet magna Spes ſubeſſet, quod Comitiorum ſuffragiis, Regnum, in Perſonâ ſuâ, durante Vitâ ſuâ, continuare, & ſtabilire poſſet: Attamen reputabat ſecum Rex prudentiſſimus, haud parùm intereſſe, ſi quis Actorum Civilium Auctoritate, in Regnum aſcitus eſſet, & ſi quis Regnum Jure naturali, & Jure Sanguinis, obtineret. Neque defuerunt, eo tempore, Rumores & Suſurri ſecreti (qui poſteà vires nacti ſunt validas, & magnas Perturbationes pepererunt) quod ſcilicet, duo illi ***Edwardi Quarti*** Filii, (aut ſaltèm ex illis Alter) qui in Turri Londinenſi dicebantur eſſe ſublati, reverà Mortui non eſſent, ſed clanculùm è Cuſtodiâ emiſſi, & adhùc viverent. Quod ſi verum fuiſſet, actum eſſet de Titulo ***Vxoris*** ſuæ ***Elizabethæ***. Ex alterâ parte, ſi Juri proprio, & in Perſonâ ſuâ inhærenti, tanquàm ***Hærede Familiæ Lancaſtrenſis***, inſiſteret, ſatis ſciebat, Titulum illum, à Comitiis Parlamentariis, jampridèm damnatum fuiſſe, & totius Populi præjudicio excluſum; Quodque hæc Res ad Exhæredationem ***Familiæ Eboracenſis***, tunc pro indubitatis Regni Hæredibus habitæ, manifeſtò tendebat: Animoq; providebat fore, ut ſi nullos ex ***Elizabetha*** Liberos progigneret, in quibus Jura utriuſque ***Familiæ*** coaleſcerent, tunc veteres illæ Diſcordiarum & Bellorum inteſtinorum Flammæ, & Incendia, iterùm redire, & redivivæ factæ, per omnia graſſari poſſent. Quatenùs verò ad Jus ***Victoriæ*** & ***Armorum***, quamvis ***Guilielmus Stanleius***, poſt Militum à prælio Acclamationes, ***Coronam*** (non Imperialem illam, ſed quam Ornamenti & Ominis cauſsâ, ***Richardus*** ſecum in Bellum attulerat,) tunc fortè inter Spolia repertam, Capiti HENRICI impoſuiſſet, ac ſi Jure Belli Regno potitus eſſet; haud tamen oblitus erat, quibus Pactis & Legibus ad Imperium vocatus eſſet; Quodque ſi Jure Armorum regnare ſe prædicâſſet, non minùs ſuæ Factionis Homines, quàm alios omnes, in magnos metus conjecturus fuiſſet; Vtpote quod ei poteſtatem feciſſet, Leges, pro libitu ſuo, abrogandi, & de Fortunis ac Opibus omnium ſtatuendi, & cæterarum Rerum quæ abſoluti ſunt Imperii; Quæ Res tam aſperæ & odioſæ viſæ ſunt, ipſi ***Guilielmo Normanno***, ***Angliæ Regi***, (quem vulgò vocant ***Conqueſtorem***) ut licet Victoris Jura reipſâ exerceret, ad ***Normannos*** ſcilicet ſuos remunerandos, verbo tamen abſtinuerit; Neque hoc jure ſe regnum tenere unquàm profeſſus ſit, ſed illud titulari quodam Prætextu velaverit, in Teſtamento, & Deſignatione ***Edwardi Confeſſoris*** fundato.

Verùm ***Rex***, pro Animi ſui Magnitudine, Aleam ſtatim jecit; Et incommodis ſe ex omni parte prodentibus, rectè appenſis; & ſatis gnarus, Interregnum aut Tituli ſuſpenſionem, Leges Regni non permittere; Sive Amori erga Familiam ſuam reliqua poſthabens; Sive Titulum illum præoptans, qui ſeſe ſiſteret maximè liberum, & independentem; Quin & Naturâ, atque Animi Conſtitutione, minimè in longum proſpicere ſolitus, ſed veluti Fortunam, ut apud ſe per Diem mereretur, conducere; Titulo *Lancaſtriæ* tanquàm Principali niti decrevit: Reliquis autem duobus, (videlicet *Nuptiarum*, & *Armorum*) pro Adminiculis tantummodò uti; Priore, ad ſecretam Invidiam leniendam; Poſteriore, ad Murmura & Contradictiones apertas compeſcendas: Minimè oblitus, ipſum illum Titulum *Lancaſtriæ*, per tres continuas Regum Succeſſiones valuiſſe, atque planè perpetuari potuiſſe, niſi per Judicii Debilitatem, in Principe poſtremò regnante, defeciſſet. Unde ipſo Prælii Die, qui fuit *Auguſti* viceſimus ſecundus, ſuo nomine, nullâ factâ Uxoris mentione, Regnum aſſumpſit. In quo conſilio, ad extremum uſq; perſtitit, quod multarum ei Seditionum & Turbarum telam quandam texuit.

Rex harum Cogitationum plenus, ante ſuum à *Leiceſtriâ* Diſceſſum, *Robertum Willoughbeium* Equitem Auratū, ad Caſtrum de *Sherry Hutton*, in Comitatu *Eboracenſi*, miſit, ubi in ſalvâ cuſtodiâ, juſſu *Richardi*, detinebantur, tam Domina *Elizabetha Regis Edwardi* Filia, ad nuptias HENRICI deſtinata, quam *Edwardus Plantagenista*, Filius & Hæres *Georgii* nupèr *Clarentiæ Ducis*. *Edwardus* iſte, traditus fuit à Caſtri Præfecto, per Mandatum *Regis* expreſſum, in Manus *Roberti Willoughbeii*; Et per eum, magnâ curâ & diligentiâ, Turri Londinenſi incluſus, ubi in arctâ cuſtodiâ ſervatus eſt. Quod Factum *Regis* (Imperio mero, & Politicis Rationibus tantummodò ſubnixum) non ex eo proveniebat, quod Rex alicujus momenti putârat eſſe Fabulam illam, quam *Doctor Shawus*, ad *Crucem D. Pauli*, in Concione publicavit, de Natalibus Illegitimis Liberorum *Regis Edwardi*; in quo caſu *Edwardus* iſte proximus fuiſſet Regni Hæres, (illa enim Fabula jampridem exploſa fuit) ſed quod in Animo fixum & conſtitutum apud ſe haberet, Perſonas quaſcunque eminentiores, ex Lineâ Eboracenſi oriundas, deprimere. In quo inſtituto, Rex perpetuò, ſive ex Affectûs ſui pertinaciâ, ſive ex Judicii imbecillitate, potiùs ſe Partibus addictum præbuit, quàm Regii Decori immemorem.

Quatenùs autem ad Sponſam ſuam *Elizabetham*, Literas ad eam miſit, ut quamprimùm *Londinum* ſe conferret, ibique cum Reginâ viduâ, Matre ſuâ, maneret. Quod paulò poſt illa præſtitit, multis ex Proceribus & Fœminis Nobilioribus, comitata. Intereà *Rex* itineribus exiguis *Londinum* verſus contendit, Populi Plauſibus & Acclamationibus eum ubique deducentibus, quæ proculdubiò fuerunt ſinceræ, & minimè ſimulatæ; Quod in eo cernere erat, quia tantâ Alacritate, & Impetu fundebantur. Recipiebant enim eum, veluti Principem cœlitùs demiſſum, qui inveteratis, inter duas illas *Familias*, Diſcordiis finem imponeret; Quæ, licet temporibus *Henrici Quarti*, *Henrici Quinti*, & aliquibus Annis *Henrici Sexti*, ex unâ parte, & *Edwardi Quarti* ex alterâ, Lucidis Intervallis, & Felicibus Ceſſationibus, gaviſæ eſſent; nihilominùs perpetuò, veluti Nubes procelloſæ, Regno imminebant, novos Motus & Calamitates minantes. Et ſicut ex *Victoria* ejus, flexa ſunt Hominum Genua, ita ex *Nuptiis Elizabethæ* deſtinatis, etiàm & Corda.

Ipſe interìm, pro ſummâ ſuâ prudentiâ, (Affectuum & metuum populi non ignarus) ut Opinionem & Terrorem de Regno debellato diſſiparet, præceperat, ut Profectio ſua nihil Profectionis Militaris ſimile haberet, ſed potiùs Itineris pacifici, quali Reges, Animi causâ Provincias ſuas peragrantes, uti ſolent.

Civitatem *Londini* Die Saturni ingreſſus eſt, ſicut & in Die Saturni Victoriam obtinuerat: Quem Diem Septimanæ, primùm ex Obſervatione Eventuum, dein ex Memoriâ & Opinione, præ cæteris, tanquàm ſibi fauſtum & proſperum, ſubindè delegit.

Major Londinenſis, Comitatus Fraternitatibus Civitatis, ſolenni pompâ, apud *Shore-ditch*, eum recepit; Ex quo loco, magnâ Procerum & Virorum primariorum catervâ ſtipatus, Urbem ingreſſus eſt: Ipſe, non Equo, aut apertâ aliquâ Sellâ, aut Throno, ſed Curru clauſo vectus eſt; utpote qui Regni univerſi quondàm Hoſtis publicatus, & Proſcriptus, ſatius ſibi duxit, Majeſtatem ſuam tueri, & Reverentiam ſui Populo incutere, quàm Favorem ejus ullatenùs aucupari.

Primum omnium Templum *D. Pauli* adiit; ubi minimè volens, populum citiùs, quàm oportebat, oblivisci, ipſum Prælio Regnum adeptum, Vexillum ſuum in Templo obtulit, & repoſuit, precibuſq; pro more ſolennibus interfuit, Hymnumq; *Te Deum* iterùm cantari fecit: Deinde, ad Palatium Epiſcopi Londinenſis, ubi Hoſpitium ei paratum erat, ſe contulit, atq; illic per aliquot dies manſit.

Dum ibi moraretur, Sanctius Concilium ſuum, adhibitis etiam aliis magnæ Dignitatis Viris, convocavit, in quorum præſentiâ Pactum ſuum, de ineundo cum *Elizabetha* Matrimonio, renovavit. Quod ut faceret, illud eum maximè impulit, quia ſub diſceſſum ſuum è *Britannia*, ſpem nonnullam ſummo cum artificio injecerat, (prout tunc Res ſuæ poſtulabant) ſe, ſi in Regno Angliæ obtinendo ſibi Res feliciter cederent, *Annam Ducatus Britanniæ* Hæredem, (quæ paulò poſt *Carolo Octavo Franciæ* nupſit) in Uxorem ducturum. Itaque ſuſpicio nonnulla oborta eſt, eum minùs ſincerè aut minùs conſtantèr ſe gerere, in Tractatu Matrimonii cum *Elizabetha*, omnium votis vehementèr expetiti: Quæ etiàm Fama, licet Sermonibus tantùm Hominum jactata, miſeram *Elizabetham* miris modis afflixerat. Verùm ille, optimâ fide agebat; Quin & hoc ab omnibus credi expetebat (ut hoc modo, Invidiam & Contradictiones, ad ea quæ animo volvebat, faciliùs reſtingueret) cùm tamen apud ſe ſecretò ſtatuiſſet, ad Conſummationē Matrimonii non procedere, donec ſolennis ſua Inauguratio, & Comitia Parliamentaria, celebrata eſſent. Quorū primum eò ſpectabat, ne Coronatio Sui ipſius, & Reginæ conjunctim (ut par erat) facta, ſpeciem aliquam Participationis in Jure Regni, præ ſe ferret; Alterum, ne in Jure Coronæ ſtabiliendo, in perſonâ ſuâ, (id quod Comitiorum Auctoritate ſe conſecuturum confidebat) vota Ordinum ullatenùs in *Elizabetham* reflecterent.

Circa hoc tempus, in *Autumno*, verſus Finem *Septembris*, graſſari cœpit, tum in ipſâ urbe Londini, tum in aliis Regni Partibus, Morbus quidam Epidemicus, tunc temporis novus; Cui, ex naturâ & Symptomatibus ejus, Febris Sudorificæ nomen indiderunt. Morbus iſte, breves ſortitus eſt Periodos, tam in Morbi ipſius Criſi, quam in Tempore Durationis ipſius: Quippe, qui eodem correpti erant, ſi intra ſpacium viginti quatuor Horarum non morerentur, ſecuri ferè & ſine metu erant. At quoad ſpatium temporis, per quod Malitia Morbi duravit, incœpit quidem circa viceſimum primum *Septembris* diem, ceſſavit autem ſub finem *Octobris* ſequentis: Adeò ut Feſtum Regiæ Coronationis, quod celebratum eſt ultimo *Octobris*, neutiquàm procraſtinaverit aut impediverit; Neque itidèm Comitia Parliamentaria, quæ intra ſeptem à Coronatione dies ſucceſſerunt. Fuit iſte Morbus, Febris peſtilentis genus quoddam; Neque tamen (ut videtur) in Venis aut Humoribus ſedem occupans, cùm non Carbunculi, non Puſtulæ, non purpureæ aut lividæ Maculæ ſequerentur, (Maſsâ ſcilicet Corporis intactâ;) Tantùm Malignus quidam Vapor, & Aura, ad Cor advolavit, Spirituſque Vitales petebat & occupabat; unde Natura excitabatur ad eundem per Sudores emittendum & exhalandum. Patuit autem per Experientiam, quod Morbus iſte, Naturæ potiùs inſidiatrix erat, eamque imparatam opprimebat, quàm adverſus Remedia obſtinatus, ſi in tempore ſubventum foret. Etenìm ſi Ægrotus, in æquabili temperamento, quoad Veſtes, & Focum, detentus eſſet, tepidumque bibiſſet, & Cordialia etiàm temperata ſumpſiſſet, unde Naturæ ipſius Opus, nec Calore irritaretur, nec Frigore repelleretur, plerunque Sanitas ſequebatur. Verùm innumeri Homines ex eo ſubitò occubuerunt, antequàm Curationis Modus, & Regimen Ægroti, inoteſceret. Opinio erat, Morbum iſtum, neutiquàm ex Epidemicis illis, qui ſimul contagioſi ſunt, & de Corpore in Corpus fluunt, fuiſſe; Sed à Malignitate quadam, in ipſo Aere, ex Prædiſpoſitione Tempeſtatum, & Mutationibus Cœli crebris, & inſalubribus, impreſsâ, manaſſe: Atque brevis ejus Mora hoc ipſum indicabat.

In Vigiliâ Sanctorum *Simonis* & *Iudæ*, pranſus eſt *Rex*, apud Ædes *Thomæ Bourchieri*, *Archiepiſcopi Cantuariæ*, & *Cardinalis*; Et à *Lambitha*, per Prata profectus eſt, (Pontem tranſiens,) ad *Turrim Londinenſem*; Ubi die ſequenti duodecim Equites Vexillarios (quos vocant *Banerettos*) creavit. At Creationes Nobilium parcâ manu diſpenſavit: Etenìm, licet Prælium nuper commiſſum fuiſſet, & Coronationis Celebritas propè inſtaret, tres tantùm evexit. *Iaſpar Comes Pembrochiæ*, *Regis* Avunculus, promotus eſt in *Ducem Bedfordiæ*, *Thomas Baro Stanleius*, *Regis* Socer, factus eſt *Comes Derbiæ*: *Edwardus* autem *Courtneius*, *Devoniæ*. Quamvis *Rex* etiàm tunc apud ſe ſtatuiſſet, tempore Comitiorum, in plures Nobilitatis Gradum conferre; Ita rem diſtribuens, ut civilitèr admodùm & decorè, hujuſmodi Magnificentiis, partìm Feſtum Coronationis ſuæ, partìm Conventum Comitiorum, ornaret.

Sequuta poſt biduum Coronatio ipſa, triceſimo die *Octobris*, *Anno Salutis* 1485. Quo tempore, ſedit *Innocentius Octavus Papa Romanus*; *Fredericus Tertius Imperator Alemanniæ* fuit; *Maximilianus* autem Filius ejus nupèr electus in *Regem Romanorum*; *Carolus Octavus* in *Galliis* regnavit; *Ferdinandus* & *Iſabella Hiſpaniis* imperârunt; *Iacobus Tertius Scotiæ* Regnum tenuit; Inter quos omnes Principes, & Regem, Pax & Amicitia, eo tempore, interceſſit. Quo inſupèr die (quaſi Corona

Capiti impoſita, etiam Formidines Animo inſtillaſſet) inſtituit, ad majorem Securitatem, *Cohortem quinquaginta Sagittariorum* ſub Præfecti Regimine, qui corpus ejus ſtiparent, per Nomen *Satellitii Inferioris.* Veruntamèn, ut hoc ſe feciſſe putaretur, potiùs Majeſtatis ſuæ augendæ gratiâ, atque imitatione Moris illius, quem in Partibus transmarinis obſervaverat, quam metu, quaſi rebus ſuis diffideret, ordinavit hoc pro Inſtituto non temporaneo, ſed quod etiam apud Succeſſores ſuos retineretur.

Septimo *Novembris. Rex* Comitia Regni ſui inchoavit, quæ immediatè poſt Adventum ſuum Londinum ſummoneri fecit. Conſilia ejus & Fines, in Comitiis tam properè convocandis, fuerunt præcipuè tres. Primus, ut Regnum in Perſonâ ſuâ, Suffragiis Ordinum, ſtabiliretur. Secundus, ut Condemnationes & Proſcriptiones eorum, qui à partibus ſuis ſteterant (quæ fuerunt plurimæ) reſcinderentur; & facta quæcunque Hoſtilia, quæ ab illis, in cauſsâ ejus, fuerunt perpetrata, à pœnâ eximerentur, plenaq; iis venia fieret: Atq; ex alterâ parte, ut præcipui ex Hoſtibus ſuis, & potentiſſimi, judicio Ordinum damnarentur. Tertius, ut inferioris Conditionis Homines, qui *Richardo* adhæſerant, (ne fortè novis Motibus materiam præberet) Remiſſionem generalem, qualis in fine Comitiorum à Rege emanare ſolet, conſequerentur: Haud immemor, quantum *Regi* periculi immineat à Subditis ſuis, cùm maxima pars eorum ſibi conſcia ſit, periculum ſibi imminere à *Rege.* Accedebat & alia cauſſa Comitiorum non parua. Nimirùm quod ipſe, tanquàm Princeps Prudens & Moderatus, ſecum reputabat, rebus ſuis convenire, ut morâ omiſsâ, manifeſtum Populo ſuo fieret, ſibi in animo eſſe, ex normâ Legum ſuarum regnare, licet in ore Gladii ingreſſus eſſet. Nec minùs, ut aſſuefaceret Subditos, pro *Rege* eum venerari & recognoſcere, quem modò pro Hoſte & Exule ducebant. Quod ad ſtabilimentum Coronæ, præterquàm quod illud mordicùs tenebat, ne Sponſæ ſuæ ulla prorſùs fieret mentio (imò nec quod minimum erat permittens, *Ut Liberi ex eâ ſuſcepti primi ante omnes ſuccederent*) aliàs magnâ prudentiâ & moderatione, rem tractavit. Neq; enim illud urgebat, ut per viam Declarationis, aut Recognitionis Juris ſui, Statutum perſcriberetur: Sicut ex alterâ parte, ut tanquàm Lex nova ſanciretur, minimè volebat; Sed potiùs mediâ viâ inſtitit, ſimplicis ſcilicet ſtabilimenti, idque verbis tectis & utrinq; nutantibus; His ſcilicet, *ut Hæreditas Coronæ reſideret, remaneret, & continuaretur in Rege, &c.* Quæ verba, in utrumq; ſenſum trahi poterant: Illud commune habentia, ut ſcilicet Corona in eo ſtabiliretur; Sed, utrùm hoc ex Jure præexiſtente, (quod in dubium vocabatur) an quod de Facto, in poſſeſſione Coronæ erat, (quod nemo negabat) in medio relinquebatur, ut utramlibet Interpretationem reciperet. Quinetiàm in Propaginis, quæ ad Succeſſionem admittebatur, limitatione, eam non ultra perſonam ſuam, & Hæredes ex Corpore ſuo, extendi volebat; omiſsâ Heredum Generalium mentione, ſed illud Legis Deciſioni, qualis ex verbis antedictis elici poterat, ſubjiciebat. Ita ut Stabilimentum iſtud, potiùs gratiam perſonalem ſibi, & Liberis ſuis factam, quam *Familiæ Eboracenſis* Exhæredationem totalem, ſaperet. Atque tali temperamento Lex condita & ſancita eſt: Quam legem *Bullâ Papali*, proximo Anno, muniri procuravit; Mentione nihilominùs factâ per viam *Recitationis*, Reliquorum titulorum, tam *Sanguinis*, quam *Victoriæ*. Ita ut jam Tripex ille *Titulus* ſuus factus eſſet Quintuplex; Additâ ſcilicet tribus illis, quibus initio nitebatur, Auctoritate *Papali*, & *Parlamentaria*.

In iiſdem quoque Comitiis, Rex, in reſcindendis eorum, qui à partibus ejus ſteterant, Convictionibus, iiſdemque ab omnibus Criminibus, & pœnis, propter ea quæ in ſuâ cauſsâ commiſerant, eximendis, quod voluit, obtinuit: Sancitaque ſunt Statuta in eam ſententiam. Cùm verò Statutum illud eſſet ſub Incude, intervenit Quæſtio Juris ſatis ſubtilis. Dubitatum eſt enim, utrum Suffragia Complurium, in inferiori Conſeſſu tunc exiſtentium, valida eſſent & legitima, eò quod, Proditionis, tempore *Richardi*, damnati fuiſſent; Unde incapaces, & inhabiles redditi eſſent, in ſummo gradu. Incongruum enim quiddam videbatur, ut illi Leges conderent, qui ipſi Ex-leges eſſent. Sic autem ſe res habuit; Plurimi ex iis, qui temporibus *Richardi*, in *Regis* HENRICI partes, maximè inclinârant, pro Equitibus & Burgenſibus Parlamenti, electi & delegati fuerunt: ſive hoc Rex ſecretò procuraverit, ſive ex mero Populi Affectu proceſſerit; Quorum plerique, temporibus *Richardi*, damnati fuerant, & proſcripti. *Rex* Quæſtione iſtâ nonnihil commotus eſt. Etſi enim gravi & ſpecioſo prætextui inniteretur, *Regis* tamen partes haud obſcurè perſtringebat. Sed prudenti admodùm conſilio ſe reprimens, Quæſtioni illi ſatis æquum ſe præbuit, quaſi nihil aliud eſſet, quam Controverſia quædam de Apicibus Juris. Ideóq; Judices de eâ conſulebant, qui in eum finem in *Scaccharii Camera* (ubi haberi ſolet Judicum Concilium) convenerunt. Illi autem, re maturiùs deliberatâ, gravem & ſobriam Sententiam tulerunt, ex Legum Normâ, & Æquitate Naturali temperatam: Pronunciârunt enim, ut Equites & Burgenſes illi damnati & proſcripti, à Conventu Parlamentario abſtinerent, donec perlata eſſet Lex, de Convictionibus eorum revocandis.

Eodem quoq; tempore, mota fortè erat Quæſtio, inter Judices (dum de priore Quæſtione conſultarent) quid fieri deberet circa *Regem* ipſum, qui, ut cæteri, condemnationem ſubierat. Sed fuit unanimi Judicum conſenſu concluſum & firmatum; *Coronam ipſam, omnes Sanguinis Oppilationes, quæ Deſcenſum Coronæ ullatenus impediunt, deobſtruere.* Itaque à quo tempore *Rex* Coronam aſſumpſerat, Fontem Sanguinis fuiſſe expurgatum; Omneſque Sanguinis Corruptiones & Impuritates ſublatas, ut *Regi* operâ Parlamentariâ non fuiſſet opus. Veruntamen, Honoris cauſsâ, ab *Ordinibus* Regni tunc mandatum eſt, ut quæcunque Archiva, & Memoriæ, Condemnationis *Regis*, aliquam facerent mentionem, obliterarentur, cancellarentur, & penitùs abolerentur.

Ex parte autem Hoſtium *Regis*, Parlamento condemnati ſunt, nuper *Dux Gloceſtriæ*, *Richardum Tertium* ſe appellans; *Dux Norfolciæ*; *Comes Surriæ*; *Vicecomes Lovellus*; *Baro Ferrerius*; *Baro Zouchus*; *Richardus Ratcliffus*; *Guilielmus Catesbeius*; Et alii complures eminentioris

tioris

tionis Conditionis Homines. In quibus Statutis Condemnatoriis, complures inſertæ ſunt Clauſulæ, juſtæ admodùm & temperatæ Reſervationis, & Limitationis, liquidò indicantes & præmonſtrantes, qualis eſſet prudentia *Regis*, qualis temperantia & Moderatio ejus; quæ ſpem etiàm in futurum facere poterant, Imperii Æquabilis & Manſueti. Quatenùs verò ad Condonationem generalem, quâ cæteris, qui contra *Regem* Arma tulerant, indulgere in animo habebat, *Rex* ſecundis uſus Cogitationibus, minùs convenire putabat, ut à Parlamentariâ Auctoritate promanaret: Sed potiùs, ut cùm eſſet Res gratioſa & honorifica, integram Beneficii gratiam in ſeipſum tranſferret: Uſus tantùm opportunitate conſeſsûs Parlamenti, quo meliùs in Venas univerſi Regni, Fama rei ſpargeretur. Itaque durante adhùc Parlamento, *Edictum Regium* promulgavit; Veniam præteritorum, & Reſtitutionem Fortunarum, impertiendo iis, qui contra eum Arma tulerant, aut Hoſtilia machinati erant, modò, intra Diem præfixum, Miſericordiæ ſuæ ſe ſubmitterent, & Juramentum Fidelitatis ſuſciperent. Unde multi ex *Aſylis* emigrârunt; Plures autem ex Metu, non minùs nocentes, quam ii, qui intra ſepta *Aſylorum* ſe receperant.

Quod verò ad *Pecunias* attinet, judicavit *Rex* tempeſtivum non eſſe, & minùs convenire, ut ab Ordinibus, his Comitiis, aliquas poſtularet; Tam quia in Rebus tanti momenti, Subditi ejus ſibi gratificati erant; Quam etiàm, quod eos remunerare nequiverat Remiſſione generali, (qualis in Parlamentis concedi ſolet) quia hanc Munificentiam ſibi præripuerat ſimilis Remiſſio, quæ ſub Coronationem ejus, paulò antè, de more exiit: Maximè autem, quia ante oculos omnium obverſabatur, quantas Forisfacturas & Confiſcationes tunc temporis obtinuerat, quæ theſauris ſuis replendis ſufficerent: Unde Caſualia illa Coronæ, meritò poſſent Contributionibus Subditorum parcere, tempore præſertim, quo pacem cum omnibus Principibus Vicinis coleret. Paucæ admodùm Leges, in iis Comitiis latæ ſunt, quaſi pro Formâ tantùm: Inter quas, una fuit, ut Exteri, licet Civitate donati, nihilominùs Vectigalia, qualia imponi ſolent meris Exteris, ſolverent: Altera, ut Mulctæ Mercatorum *Italorum*, propter Pecunias, quæ proveniebant ex Mercibus ſuis Venundatis, in Nativas Regni Merces non impenſas, *Fiſco Regio* applicarentur. Utraque Lex ad Pecunias corrogandas ſpectabat; Cujus rei, jam à principio Regni ſui, Rex immemor non erat, atque ad finem Regni feliciùs ei ceſſiſſet, ſi Providentia iſta matutina (quæ ab Indigentiâ omni, propter quam neceſſe haberet Subditos ſuos gravare, eum muniebat) potuiſſet unà Ingenium ejus, in hâc parte, frænare & temperare. Durante tempore Comitiorum, addidit & alias Creationes Nobilium, ut ſuprà innuimus. *Baro Chandus de Britanniâ* factus eſt *Comes Bathoniæ*. *Ægidius Daubeneius* Eques Auratus factus eſt *Baro Daubeneius*, & *Robertus Willoughbeius*, Eques itidem Auratus, *Baro Brookus*.

Prætereà *Rex*, ſummâ cum Magnanimitate & Munificentiâ, (quæ Virtutes adhùc per vices in eo valebant) *Edwardum Staffordum*, (Filium Primogenitum *Henrici Ducis Buckinghamiæ*, tempore *Richardi* condemnati) reſtituit, non ſolùm Honoribus & Dignitatibus Paternis, verùm etiam Fortunis & Poſſeſſionibus, quæ ampliſſimæ fuerunt. Ad quam Rem, ſummæ certè Liberalitatis & decoris, inter cætera eum movit, grati & generoſi Animi ſenſus quidam, quod præfatus *Dux* is fuiſſet, qui primum Lapidem contra tyrannidem *Richardi* moverat; Et reverà, pontem *Regi* ad Regnum, ſuper Ruinas proprias ſtraverat. Atque his peractis Comitia Parlamentaria ſoluta ſunt.

Solutis Comitiis, *Rex* confeſtim pecunias miſit, ad *Marchionem Dorceſtriæ*, & *Iohannem Bourchierum* Equitem Auratum, redimendos; quos pignorum loco *Pariſiis* reliquerat, pro pecuniis quas mutuò ſumpſerat, cùm Expeditionem in *Angliam* ſuſceperat. Atque hac occaſione arreptâ, Literas miſit ad *Majorem*, & *Cives Londinenſes*, per manus *Domini Theſaurarii*, & *Magiſtri Braii* (quem Conſiliarii loco habuit) quibus petebat, ut ab iis mutuaretur Summam quatuor mille Librarum, Cujus Summæ, poſt varios ſermones utrinque habitos, Dimidium tantùm impetrare potuit. Quod tamen eorum Reſponſum, *Rex* in bonam partem accepit; ut facere ſolent, qui Pecunias mutuantur, ante-quàm eos premat Neceſſitas. Sub hoc tempus, *Rex* in Concilium ſuum Sanctius aſcivit, *Iohannem Mortonum*, & *Richardum Foxum*, alterum *Elienſem*, alterum *Exonienſem Epiſcopum*; Homines exſomnes, & multi ſilentii, quique unà cum eo, excubias quaſdam agebant, in alios omnes. Uterque Negotiis ſuis admotus fuerat, antequàm ad Regnum aſcendiſſet, & Fortunæ illius adverſæ participes. *Mortonum* iſtum, paulò poſt diem ſuum obeunte *Bourchiero*, ad *Epiſcopatum Cantuarienſem* evexit. *Foxum* autem *Cuſtodem Privati ſui Sigilli* conſtituit; Et poſteà, gradatim eum tranſtulit, à Sede *Exonienſi* ad *Bathonienſem*, dein ad *Dunelmenſem*, & poſtremò ad *Wintonienſem*. Etſi enim *Rex*, ad Negotia ſua tractanda, conſueverat *Epiſcoporum* operâ uti; quia cùm magnis Reditibus gauderent, Præmia ſua ſecum portabant; attamen per Gradus hoc facere amabat, ut *Primitias Epiſcopatuum* ſibi accumularet, quæ per hanc Graduum Seriem multiplicabantur. Licet enim tunc temporis *Reditus* ille ex *Primitiis*, *Reditibus Regiis* non fuiſſet annexus, ſed *Tributo Papali* ceſſerat; Attamen, ipſe ita cum *Collectoribus Papæ* ſe gerere ſolebat, ut haud parvum inde Commodum ſibi redundaret.

Verùm tandem aliquandò, Decimo Octavo die *Ianuarii*, ſecutæ ſunt Nuptiæ, tàm diù expectatæ & expetitæ, inter *Regem*, & *Dominam Elizabetham* ei anteà deſponſatam. Qui quidem *Dies Nuptiarum*, majori Populi favore, & Lætitiâ celebratus eſt, quàm fuerant, aut *Regis* in Civitatem Ingreſſus, aut ejuſdem Coronatio: Quod *Rex* notavit potiùs quàm probavit. Veriſſimum enim eſt, quod per totam deinceps vitam ſuam, quamdiù *Regina* in vivis eſſet (nam illa prior diem ſuum obiit) haud-quaquàm ſe pro Marito nimis indulgente geſſit; Licet illa formâ amabilis, obſequio facilis, & Puerperiis inſignis fuiſſet. Verùm pertinax illa ſua, à *Familia Eboracenſi*, Animi Abalienatio, tantum apud eum poterat, ut locum reperiret, non ſolùm in Bellis ſuis, & Conſiliis, verùmetiam in Cubili & Thoro.

Jam autem *Rex* fiduciæ plenus, ut Princeps qui Prælio Victor fuiſſet; Neq; à Comitiis ſuis ullam omninò repulſam tuliſſet; Quemq; adhùc Acclamationes & Plauſus Populi recentes circumſtrepebant; Imperium ſuum in futurum, nihil aliud niſi Ludum fore, & Regni tantummodò Fruitionem ſine moleſtiis, pro certo ſibi perſuaſerat. Nihilominùs, ut Princeps Cautus & Vigilans, conſtitutum apud ſe habebat, nihil omittere eorum, quæ ad Præſidium & Securitatem ſuam pertinerent: Cum eâ tamen opinione, quod in poſterum, Adminiſtrationem Regni ſui potiùs cum Voluptate & Alacritate, quàm Labore & Anxietate, exercere poſſet. Itaque Indiciis certis edoctus, *Partes* Regni ſui *Septentrionales*, non tantùm affectu in *Familiam Eboracenſem* propenſas eſſe, ſed etiam Memoriæ ipſius *Richardi* Regis devotiſſimas, cogitabat Æſtatem proximam meliùs inſumi non poſſe, quàm ſi Provincias illas ipſe perluſtraret, Præſentiâque ſuâ, & Majeſtate ſimul ac Comitate, Populi illarum *Partium* Animos ſanaret. Verùm *Rex* in Fortunæ ſuæ Supputatione & Calculis, judicio ſuo magnoperè falſus eſt, quæ per multos annos continuos, variis fluctibus & tempeſtatibus, agitata eſt & quaſſata. Quamprimùm enim *Lincolniam* venit (ubi *Feſtum Paſchatis* celebravit) certior factus eſt, *Baronem Lovellum*, *Humphredum* & *Thomam Staffordos* (qui anteà, apud *Colceſtriam*, Aſyli privilegio ſe muniverant) ex Aſylo erepſiſſe; ſed quem locum petiiſſent, neminem ſcire. Quem Nuncium *Rex* aſpernatus eſt, & *Eboracum* uſq; iter perrexit. *Eboraci* cum eſſet, recentior & certior accurrit Nuncius, *Baronem Lovellum*, cùm Copiis magnis, propè abeſſe. *Staffordos* autem in *Comitatu Wigornienſi* Arma cepiſſe, & ad Urbem *Wigorniæ* propè acceſſiſſe, eamque oppugnare in animo habere. *Rex*, utpote Princeps magni & profundi Judicii, non multum his Nunciis commotus eſt: Putabat enim, illas Copias, Prælii apud *Boſworthum* reliquias quaſdam eſſe, neque ad Cauſſam *Familiæ Eboracenſis* quicquam pertinere. Magis autem ſollicitum eum habuit Copiarum Delectus, quibus reſiſteret Rebellibus, quàm ipſorum Rebellium Debellatio; Cum in medio Populi ſibi ſuſpecti veluti obſeſſus eſſet. Sed cum Res moram non pateretur, magnâ celeritate Copias coegit (quæ contra *Lovellum* mitterentur) ad tria Millia, malè armatas, ſed benè animatas (Paucis eorum ex ipſius Aulâ & Comitatu delectis, Reliquis verò ex Colonis & Famulis illorum, quos ſibi fidos expertus eſt) ſub ductu *Bedfordiæ Ducis*; Et pro more ſuo, quo veniam & gratiam, potius ante Pugnam quàm poſt, impertire ſolebat, eidem *Duci* poteſtatem dedit, Condonationem præteritorum promulgandi, iis qui ſtatìm Arma deponerent, & ſe dederent: Quod *Dux*, quamprimum ad Caſtra *Lovelli* appropinquâſſet, præſtitit. Nec *Regem* fefellit expectatio ſua; Heraldi enim pro Tormentis Bellicis erant. Siquidem *Baro Lovellus*, hac Re perculſus, & Militibus ſuis diffiſus, in Comitatum *Lancaſtriæ* fugam cepit; & ad tempus apud *Thomam Broughtonum* Equitem Auratum, latitans, in *Flandriam* ad *Duciſſam Burgundiæ Margaretam*, poſt trajecit. Milites autem ejus, à *Duce* ſuo deſerti, confeſtim *Duci Bedfordiæ* ſe ſubmiſerunt. *Staffordi* quoque, & eorum Copiæ, audito quo loco Res *Lovelli* eſſent, (in cujus ſucceſſu ſpem maximam collocârant) etiàm ipſi planè deſperârunt, & fugam capeſſiverunt: Fratribus duobus ad **Colnhamiam**, Oppidulum propè **Abingtoniam**, in Aſylum ſe recipientibus: Sed inſpectâ ejus loci Chartâ Privilegii, per Judices de **Banco Regis**, atque ad Proditores minimè extendere judicatâ, **Humphredus**, apud **Patibulum** de **Tiburne**, ſupplicio affectus eſt: **Thomæ** autem, utpotè à Fratre natu majore allecto, ignotum eſt. Sicque Rebellio hæc, ut Nubecula quædam, tranſiit: Atque Rex, Fæcibus & Fermento **Partium Septentrionalium** aliquantùm expurgatis, quæ priùs in eum non benè animatæ erant, **Londinum** rediit.

Septembri ſequente, **Regina** Filium ſuum Primogenitum peperit; cui Rex (in Honorem Stirpis veterum **Britonum**, à quâ ipſe erat oriundus) **Arthuri** Nomen indidit; Prænomen ſecutus illius priſci **Regis Brittonum**; In cujus Rebus geſtis aſſerendis, ſatis invenitur in Hiſtoriâ verâ, & Monumentis antiquis, quod illum, demptis Fabulis, magnâ gloriâ regnâſſe teſtetur. Infans robuſtus erat, & corpore validus, licet octavo Menſe editus eſſet, de quo Medici & Aſtrologi malè ominantur.

SEcutum eſt hoc Anno, qui erat **Regis** Secundus, mirum quoddam Facinus, & audaciâ plenum; quodque Statum **Regis**, & **Regni** vehementèr perturbavit: De quo, Narrationes, quas in manibus habemus, adeò nudæ ſunt & jejunæ, ut rem relinquant vix credibilem: Non tam, ob Eventûs naturam, (Ejuſmodi enim Accidentia in Rerum Memoriâ non raro reperiuntur) ſed propter peculiares quaſdam Rei Circumſtantias, præſertim ſub initiis. Judicium igitur faciemus, de hoc Negotio, ex Rebus ipſis, quatenùs ſibi invicum Lucem præbeant, Veritatem tanquàm ex Minerâ effodientes. **Rex** in Regno ſuo nouus erat, contráque opinionem ſuam, etiàm & meritum, magnâ apud populum Invidiâ, & Odio, flagrabat. Radix hujus Invidiæ planè erat, ſedula ejus & continua **Familiæ Eboracenſis** Depreſſio, quam Corpus totius Regni favore adhùc proſequebatur. Hoc Animos Populi indies à **Rege** magis magiſque avertebat; præſertim cùm viderent, **Regem**. poſt Nuptias ſuas, & Filium ex illis Nuptiis natum, nihilominùs Coronationem **Reginæ** ſuæ (quæ conjunctìm cum Coronatione propriâ ab omnibus primò erat expectata) adhùc diſtuliſſe; ne Matrimonialis quidem Coronæ Honore eam dignatum. Neque enim ſecuta eſt Coronatio **Reginæ**, niſi poſt duos Annos; poſtquàm ſcilicet Pericula **Regi** pro Præceptis fuerunt, quid agendum ſibi eſſet, edocentia. Invaluerat autem Invidia multò magis, poſtquàm Rumor increbuerat (ſive caſu volitans, ſive Malitiâ Hominum malè animatorum ſparſus) **Regem** conſtituiſſe, **Edwardum Plantageniſtam**, clanculùm, in **Turri Londinenſi**, necare: Cujus caſus, tantam habebat, cum caſu Liberorum **Regis Edwardi**, ſimilitudinem; cùm Sanguinis ipſius Propinquitas, par Ætas, Locuſque ipſe Turris, illius Crudelitatis Memoriam refricarent; ut in **Regem**, odioſiſſimam quandam Opinionem, & Famam concitaret, ac ſi ipſe alter **Rex Richardus** futurus fuiſſet. Etiàm illud Murmur, adhùc ſopitum non erat, ex **Regis Edwardi** Filiis, ſaltèm alterum ſuperſtitem eſſe. Qui quidem Rumor, ab iis qui rebus novis ſtudebant, artificioſè & occultò fovebatur. Neque verò in *Regis* Ingenio & Moribus, inerat aliquid ad diſſipandas iſtiuſmodi Caligines commodum; verùm è contra, ita ſe gerere conſueverat, ut Dubitationes potiùs injiceret, quam compeſceret. Atque ex his, Fomes præparatus eſt Scintillæ: Quæ quidem tantum rerum omnium datura Incendium, ab initio deſpicabilis fuit.

In *Oxonia* vivebat, *Sacerdos* quidam aſtutus & vafer, *Richardus Simon* vocatus, cui erat Pupillus, Piſtoris Filius, dictus *Lambertus Simnellus*, Ætatis circitèr quindecim annorum: Puer quaſi venerabilis, multum, in Ore & Aſpectu, præ ſe ferens Majeſtatis & Decoris. *Sacerdos* iſte in Cogitationem quandam male-ſanam incidit (dùm ſermones Hominum avidè imbiberet, & in Epiſcopatum aliquem amplum ſe promotum iri ſperaret) ut Adoleſcentulum illum, ad Filii Secundi *Regis Edwardi* (de quo opinio erat eum in Turri fuiſſe trucidatum) perſonam induendam & ſimulandam, ſubornaret: Et paulò poſt (nam inter Rem agendam, Conſilium ſuum, quatenùs ad Perſonam, mutavit) ad *Edwardi Plantageniſtæ*, tum in Turri detenti Perſonam repræſentandam: Et in omnibus, quæ ad fidem faciendam conducerent, eum egregiè inſtruxit. Hoc erat illud incredibile, de quo priùs diximus: Non quod fictarum Perſonarum Ludibria, ad Regnum adipiſcendum ſubornarentur; (Etenim Temporibus antiquis, & recentioribus, hoc interdùm contigerat) Neq; quod in Mentem venire potuiſſet, Homini tam vili & abjecto, ut tantam Rem ſuſciperet, & amplecteretur; (Etenim magnæ Cogitationes, & ſublimes, quandoque in infimæ Conditionis Homines influunt, præſertìm quandò inebriati fuerint Vulgi ſermonibus:) Sed hoc (inquam) illud eſt, quod minimè videtur probabile; *Sacerdotem* iſtum, cui omninò ignota erat Perſona vera, ad cujus Exemplar Perſona falſa efformanda eſſet, ullo modo in Animum inducere potuiſſe, ut Actorem Fabulæ ſuæ edocere ſperaret, vel Geſtu externo; vel in præteritis Vitæ ſuæ & Educations Actis & Accidentibus recenſendis; vel in idoneis Reſponſis ad Quæſtiones, quas veriſimile erat ei propoſitas fore; vel ſimilibus; ullâ ex parte, ad vivum, Imaginem ejus, quem perſonandum ſuſceperat, commodè exprimere. Etenim Puero iſti, perſonare non contigit eum, qui è Cunabulis diù antè ſubreptus fuerat, aut in primâ Infantiâ aſportatus; verùm Adoleſcentulum talem, qui uſque ad Ætatem decem ferè annorum, perpetuò in Aulâ Regiâ fuerat educatus, ubi Oculi innumeri eum conſpexiſſent. Rex enim *Edwardus*, Cædis Fratris ſui *Ducis Clarentiæ* conſcientiâ morſus, Filium ejus (de quo nunc loquimur) in integrum reſtituere ſanè noluit, ut *Dux Clarentiæ* eſſet, ſed tamen eum Comitem *Warwici* creavit; Honore, qui ex parte *Matris* ad eum pertinebat, reſuſcitato: Eumque, dum vixit, honorificè admodùm tractavit; Licet *Richardus Tertius* eum poſteà in Cuſtodiâ habuerat. Adeò ut planè fieri nequiverit, quin aliqua Perſona ex Eminentioribus, cui *Edwardus Plantageniſta* ſpecialitèr & familiaritèr notus fuiſſet, negotio præſideret, à quâ *Sacerdos* Mandata reciperet. Quod verò maximè probabile eſt, (ſi quis ex Actis præcedentibus & ſubſequentibus Rem rectè æſtimet) hùc redit, ut Perſona quæ telam illam ordiretur & texeret, ſtatuenda ſit *Regina Vidua.* Fœmina Negotiatrix, & Pragmatica, quæque Civilibus Rebus tractandis inſueta erat; Sanè in illius Conclavi, felix illa Conjuratio in *Richardum Tertium*, pro Rege HENRICO, inita, tractata, & agitata eſt; (Id quod Rex optimè noverat, & fortaſsè nimis altè recondiderat) Illa etiàm, hoc tempore, Regi erat infenſiſſima, eo nomine, quod putaret Filiam ſuam (eâ quâ Rex inſiſtebat viâ) non promotam, ſed depreſſam. Nemo autem proculdubiò, tantâ cum rerum notitiâ, Scenam iſtam totam ornare, æquè ac illa, poterat. Neque tamen Conſilium ejus erat, nec etiàm cæterorum ex prudentioribus, qui huic Machinationi favebant, & vires ſubminiſtrabant, ut Idolum iſtud reverà Coronâ potiretur, ſed illius periculo, viam ad ruinam *Regis* aperire: Quo peracto, ſinguli diverſas intra ſe, ſpes & Conſilia fovebant. Huic conjecturæ maximè illud ſuffragatur, quod quamprimùm Conjuratio iſta maturuerat, & eruperat, Rex ita afficiebatur, ut *Reginam* illam repentè in Monaſterio de *Bermondſey* concluſerit; omneſque Fortunas ejus & Reditus Fiſco applicârit: Hocque ordinavit, per Concilium & Conventum quendam, oſtiis clauſis habitum, abſque Proceſſu aliquo legali, exili admodùm & longè petito uſus Prætextu; *Quod nempe Filias ſuas, ex Aſylo, in poteſtatem* Regi RICHARDO, *contra promiſſum ſuum, tradidiſſet.* Ex quo genere procedendi, etiàm à principio, pro nimis ſevero, & planè irregulari habito, tam quoad materiam, quam quoad formam, valdè probabilitèr concludi poſſit, Accuſationes graves contra illam *Reginam* prodiiſſe, quas Rex, propter Rationes Statûs, & ad vitandam Invidiam, publicare noluit. Non levi etiam Argumento fuit, Secreti aliquid latuiſſe, & Examinationes ſuppreſſas & cohibitas fuiſſe, quod *Sacerdos* ipſe *Simon*, poſtquàm comprehenſus eſſet, ad ſupplicium nunquàm palàm productus fuiſſet, imò nec in publicum Judicium tractus, (ſicut compluribus ex Clero, ob proditiones minùs atroces, contigerat) ſed tantùm in Gurguſtio quodam incarceratus manſiſſet. Accedit, quod poſt mortem *Comitis Lincolniæ* (ex *Familia Eboracenſi* Viri principalis) qui in prælio *Stokenſi* occiſus fuerat, Rex hoc Pectoris ſui Arcanum, quibuſdam ex Conſiliariis ſuis, aperuit; Se mortem *Comitis* ægrè ferre, quòd ab illo, ſi vixiſſet, Intima Periculi ſui, & Conjurationis contra ſe factæ, reſcire potuiſſet.

Verùm ut ad Narrationem Rei ipſius revertamur, Primò *Simon*, ut diximus, Diſcipulum ſuum edocuit, Perſonam RICHARDI *Ducis Eboracenſis*, imitari: Hoc verò factum eſt, ſub idem tempus, quo Fama illa ſparſa eſt; Quod Rex conſtituerat, *Edwardum Plantageniſtam*, tum in Turri detentum, neci tradere; Quo divulgato, magnum ſecutum eſt Populi Murmur. Sed non multò poſt, diverſo Rumore ingruente; quod nimirùm *Edwardus* ille *Plantageniſta*, è Turri aufugiſſet; Atque ſimul Callidus iſte *Sacerdos*, audiens, illum tam charum vulgo fuiſſe, tantamque ob ejus Periculi depulſionem, lætitiam conceptam, Perſonam Larvæ ſuæ mutavit, & in Perſonam *Plantageniſtæ*, tanquàm magis idoneam, transformavit; Quippè qui in ore Populo magis erat, & Sermonibus tum præcipuè jactatus: Simul concinnius erat, ut poſt famam Fugæ *Edwardi*, hoc quod ſtruebat ſubſequeretur. Attamen, cùm ſecum reputaret, minùs ſibi tutum futurum, & Hominum Curioſitati & Inquiſitioni magis obnoxium, ſi Fabulam iſtam hîc in *Anglia* egiſſet, conſultius fore putavit, ſi more Scenarum, in Tragœdiis & ſimilibus, magis è longinquo Rem oſtentaret: Itaque cum Diſcipulo ſuo in *Hiberniam* transfretavit, ubi Favor erga *Familiam Eboracenſem*, majorem in modum, fervebat. Rex ſanè, in Rebus *Hiberniæ* conſtituendis, minùs impiger & providus fuerat; neque Magiſtratus & Conſiliarios ſuos, in illo regno, mutaverat, aut alios ſibi probatos & fidos cæteris immiſcuerat, ut facere debuerat; Præſertìm cùm Inclinationem ejus populi, erga *Familiam Eboracenſem*, ſatis nôſſet: Quámque etiàm lubricus eſſet ejus Regni ſtatus, & ad res novas amplectendas pronus, magis multò quàm ipſa *Anglia*: Sed Victoriis ſuis, & Succeſſibus in *Anglia* confiſus, per otium Res *Hiberniæ*, in ordinem ſe redacturum, minimè dubitabat.

Quamobrem hâc *Regis* ſocordiâ factum eſt, ut ſub adventum *Simonis*, cum falſo ſuo *Plantageniſta*, in *Hiberniam*, omnia ad Defectionem & Seditionem parata invenirentur, ac ſi ex compoſito ferè Res tranſacta fuiſſet. Primò omnium, adiit *Simon Thomam Fitz-Gerardum Comitem Kildariæ*, & *Hiberniæ* tum *Præſidem*; Cujus oculos tantâ caligine perſtrinxit (partìm Sermonum ſuorum vi & inſinuatione, partìm Habitu & Geſtu Pupilli ſui, cujus etiam ori Majeſtas quædam *Regia* inſidebat) ut illecebræ illæ, Fumis fortaſſe quibuſdam Ambitionis adjutæ, ita *Comitem* affecerint, ut perſuaſiſſimum ei eſſet, verum prorsùs illum *Plantageniſtam* fuiſſe! *Comes* negotium ſtatìm communicavit, cum Proceribus nonnullis, & aliis; Primò quidem, occultò. Eos autem, ſimilitèr ſecum affectos, perſpiciens, de induſtriâ, rem in publicum exire & ſpargi permiſit; veritus, id quod deſtinaverat, patefacere, priuſquàm Populi animos tentâſſet. Sed ſi Potentiores alacritèr, certè Plebs furioſè agebat; Aerium iſtud Phantaſma, incredibili Gaudio & Favore excipiens; partìm quod eſſent in *Familiam Eboracenſem* propenſiſſimi; partìm ex Gentis ipſius Superbiâ, ut Regem *Angliæ Regno* dediſſe & impoſuiſſe viderentur. Neque verò Scrupulus ille, de Damnatione *Georgij Ducis Clarentiæ*, iſtius *Edwardi* Patris, apud eos quicquam valebat; Cùm nuper *Regis* HENRICI exemplo didiciſſent, Damnationes illas legales, Titulo & Prætenſioni ad Coronæ faſtigium, nullo modo officere. Quatenus verò ad *Edwardi Quarti Filias*, facilè innitebantur Repulſæ, quam à *Rege Richardo* Hæreditate Regni ſummotæ, tuliſſent; Eaſque etiàm, tanquàm HENRICI Factionis portionem quandam, æſtimabant, cùm in ejus Manu omninò eſſent. Adeò ut mirabili conſenſu, & plauſu, & magnâ omnium ordinum frequentiâ, *Plantageniſta* iſte Fictitius, ad *Caſtrum Dublinenſe* adductus eſſet, atque ibi tanquàm Rex ſalutatus, ſtipatus, & honoratus; Puero ſatis decorè ſe gerente, nihilque committente, quod Ignobilitatem Generis ſui argueret. Quin & paucis diebus elapſis, Rex proclamatus eſt, per Nomen *Edwardi Sexti*, ne Gladio quidem uno, pro Cauſâ *Regis* HENRICI, evaginato.

Rex nunciis perlatis de Rebellione iſtâ, tam repentinâ & inexpectatâ,

pectatâ, plurimùm commotus eſt, duas præcipuè ob cauſſas: Prima erat, quod Motus iſte illud tentabat, à quo ſibi maximè metuebat; Tituli ſcilicet *Eboracenſis Familiæ* Reſuſcitationem: Secunda, quod Motus idem contigerat tali loco, quo tutò Perſonam ſuam transferre non poterat. Nam partìm ex Fortitudine innatâ, partìm ex Suſpicione quâdam univerſali, (Neſcius & hæſitans cui fidere ſecurè poſſet:) Perſonam ſuam propriam, ad omnes Motus reprimendos, transferre amabat. *Rex* igitur Concilium ſuum convocavit, apud *Cœnobium Carthuſianorum* ad *Shinam*. Quod quidem Concilium admodùm ſecretò habitum eſt; At decreta ejus, quæ in publicum ſtatim prodierunt, tria fuerunt.

Primum erat, ut *Regina Vidua* (ſicut anteà obitèr dictum eſt) eò quod contra Pactum, & Fidem ſuam iis præſtitam, qui cum eâ, de Matrimonio Filiæ ſuæ *Elizabethæ* cum HENRICO ineundo, contraxerant, eam nihilominùs ex Aſylo in manus *Regis Richardi* tradidiſſet, *Cœnobio Monialium* de *Bermondſey* includeretur, utque Fortunæ & Reditus ejus omnes Fiſco cederent.

Secundum erat, ut *Edwardus Plantageniſta*, tunc temporis in Cuſtodiâ Turris arctâ habitus, modis omnibus, qui excogitari poterant, maximè publicis & notoriis, Populo monſtraretur. Hoc eò ſpectabat, partìm ut Rex, illâ, quam apud Populum ſubierat, Invidiâ exoneraretur, de nece clandeſtinâ *Edwardi*: Sed præcipuè, ut omnibus liquidò detegerentur, eorum quæ in *Hibernia* acta ſunt; Levitas & Impoſtura; quodque reverà *Plantageniſta* quem colebant, Idolum & Res Fictitia, tantummodò eſſet.

Tertium erat, ut denuò publicaretur *Remiſſio Generalis Anteactorum*, iis, qui intra diem præfixum, delicta ſua revelare vellent, & ſe *Regiæ Clementiæ* ſubmitterent: Utque *Diploma Remiſſionis*, verbis tam largis & amplis perſcriberetur, ut nullum prorsùs Genus Altæ Proditionis (vel in *Regis* ipſius Perſonam) exciperetur. Quod licèt mirum videri poſſet, attamen *Regi* prudenti & ſagaci probabatur; Qui ſatis ſciret, maxima ſibi Pericula, non à Proditionibus levioribus, ſed ab atrocioribus imminere. Iſta verò *Regis*, & *Concilii* ſui Decreta, ſtatìm executioni mandata ſunt. Ac primò *Regina Vidua*, in *Cœnobio Monialium* apud *Bermondſey*, concluſa erat, & Fortunis omnibus exuta. Quod res mirabilis Populo viſa eſt: Fœminam infirmam & calamitoſam, quod Tyranni Minis & Promiſſis ſuccubuiſſet, idque poſt tantum temporis ſpacium elapſum, (quo Rex nullum Offenſæ, aut Animi exulcerati Signum oſtendiſſet) multò autem magis, poſt tam felix Matrimonium inter *Regem* & *Filiam* ſuam, cum Prole Maſculâ ſuſceptâ, à Rege tam ſubitò mutato, aut tam tardè Senſus ſuos aperiente, tantâ cum ſeveritate tractari.

Regina iſta, inter Exempla Fortunæ inſignitèr inconſtantis, & Adverſa cum Proſpèris ſæpè alternantis, reponi poſſit. Primò à Supplice afflictâ, & Viduâ deſolatâ, aſſumpta eſt in Thorum *Regis*, *Regis* inquam *Cœlibis*, quique inter viros Ætatis ſuæ fuerat pulcherrimus. Etiàm, in ipſo *Regni Edwardi* Curriculo, miſeram ſubierat Fortunæ aleam, & Felicitatis ſuæ Eclipſim, ex Fugâ Regis, & Coronæ ſuæ amiſſione temporariâ. Inſupèr, eo nomine fortunata cenſeri poſſet, quod Prolem ei pulcherrimam egregiâ cum fœcunditate peperit, atque Amorem ejus Maritalem (Patientiâ, & Obſequio, & Amorum *Regis* Diſſimulatione, aliquantulùm adjuta) uſque ad finem retinuit. In Cognatos ſuos, & Sanguinis propinquitate conjunctos, etiàm ad Factionem uſque propenſa fuit: Quæ res apud Proceres ex parte *Regis*, qui *Regium Sanguinem* mixturâ illâ quaſi pollui exiſtimabant, magnam ei Invidiam conflaverat: Quibus Proceribus *Regii Sanguinis*, ſe adjunxerat *Dominus Haſtingus*, magnâ apud *Regem* Gratiâ florens, qui licet *Regi* tam charus eſſet, putabatur per vices, Malitiâ & Artibus hujus *Reginæ*, non abſque periculo Ruinæ vixiſſe. Poſt Mortem *Regis* Mariti ſui, veluti Subjectum aliquod Tragœdiæ facta eſt; Cùm vitam eouſque produxiſſet, ut videret Fratri ſuo caput amputatum; Utroſque Filios ſuos Regno privatos, Spurios declaratos, & crudelitèr interfectos. Attamen inter has tam acerbas Calamitates, Libertate ſuâ, Dignitate, & Fortunis fruebatur. Verùm poſteà demum, Rotâ aliquantulùm in proſperum versâ, cum *Regem* in *Generum* nacta eſſet, & facta *Avia Nepotis Maſculi*, Nihilominùs (ob Cauſſas obſcuras & incognitas, & ſub Prætextibus non minùs admirandis) præcipitata eſt, & mundo exulavit, in Monaſterio clauſa, ubi periculoſum penè erat eam inviſere. In quo paulò poſt vitam finivit. *Regis* tamen juſſu, juxta *Regem* Maritum ſuum, *Windeſoriæ* honorificè ſepulta fuit. *Collegium Reginale* apud *Cantabrigiam* fundavit. Hoc rigore, *Rex* magna apud populum ſuum incurrit obloquia; Quæ tamen, tam ob Rationes ſtatûs, quam ob Confiſcationem tam amplam, ei reddita ſunt dulciora.

Sub idem tempus, *Edwardus Plantageniſta* verus, in die Dominico, per univerſas *Londini* Plateas principales, ductus eſt, ut à Populo ſpectaretur. Et poſt Spectaculum Populi in Plateis, ſolenni Proceſſione Templum *D. Pauli* ingreſſus eſt, ubi & frequens Populi Multitudo convenerat. Atque ſimul appoſitè & decorè proviſum eſt, ut complures ex Nobilitate, & alii Gradûs Eminentioris (maximè ex iis qui *Regi* ſuſpecti eſſent, quique Speciem & Perſonam *Plantageniſtæ* optimè noſſent) Sermones cum Adoleſcente, inter eundum, familiaritèr conferrent. Atque hoc *Regis* prudentiſſimum Remedium, Malum illud *Hiberniæ* planè diſcuſſit, apud Populum *Angliæ*; Præſertim eam Populi partem, quæ Errore non Malitiâ, Toxicum illud hauſerat, In *Hibernia* tamen, ubi non dabatur à Facinore in tantum aucto Receptus, parùm aut nihil valuit: Sed contrà, ultrò Impoſturam totam in *Regem* retorſerunt; Et ſermones ſerebant, *Regem*, ut verum *Regni* Hæredem depelleret, & Mundo Fucum faceret, & Hominum imperitorum Oculos faſcinaret, Adoleſcentulum ſuppoſititium, in ſimilitudinem *Edwardi Plantageniſtæ*, ornâſſe, eumque Populo monſtrâſſe, ne abſtinendo quidem à ſacris Proceſſionis Ritibus, quò majorem Fabulæ fidem conciliaret. Circa idem quoque tempus, Edictum de *Remiſſione Generali* promulgatum eſt; Simul etiam *Rex* multam adhibuit diligentiam, ut Portus Regni clauderentur, ne Fugitivi, Rebus præſentibus inſenſi, aut ſuſpecti, Mare trajicerent, in ***Hiberniam***, aut ***Flandriam***.

Interim Rebelles ***Hiberniæ***, nuncios, tam in ***Angliam*** quam ***Flandriam*** clàm miſerant qui utrobique loci, res haud parvi Momenti tranſegerant. In ***Angliâ*** enim, in partes ſuas pertraxerant, ***Ioannem Comitem Lincolniæ***, ***Ioannis Poli Ducis Suffolciæ*** Filium, ex ***Elizabethâ Edwardi Quarti*** Sorore. ***Comes*** iſte Spiritus altos & elatos gerebat, ſimulque ſtrenuus erat, & ingenio pollens, & ſublimibus jampridem Cogitationibus inſueverat. ***Richardo*** enim ***Tertio*** conſtitutum erat, odio Fratris ejus utriuſque, (***Regis Edwardi***, & ***Clarentiæ Ducis***,) atque eorum Stirpis (cùm ſcilicet Sanguine amborum Manus ſuas imbuiſſet) Poſteros eorum, ſub variis & falſis Prætextibus (de quibus anteà diximus) Succeſſione in ***Regnum*** privare, atque ***Comitem*** iſtum (ſi ipſe ſine Liberis diſcederet) in ***Regem*** deſtinare. Neque hoc ***Regem*** latuerat, qui propterea Actiones ejus ſecretò obſervabat. Verùm cùm Populi Invidiam, ob Incarcerationem ***Edwardi Plantageniſtæ***, jam deguſtaverat, conſultum non putabat, hujuſmodi Invidiam accumulare, per Incarcerationem ***Comitis Lincolniæ***; Quin & rebus ſuis conducere putabat, illum tanquàm alterius Rivalem conſervare. ***Comes*** autem ***Lincolniæ***, Rebellionis ***Hiberniæ*** ut particeps fieret, movebatur, non quod levitèr inniteretur iis, quæ ibi geſta erant, inſtar Bullæ fragilis evanida, ſed Literis à ***Margaretâ*** de ***Burgundiâ*** receptis; In cujus Suppetiis Auxiliaribus, atque ipſâ Declaratione quod in partes deſcendiſſet, plus longè Ponderis erat, tum quoad Famam, tum quoad vires ipſas. Neque ***Comes*** Negotium repulit, quod ſciret prætenſum ***Plantageniſtam*** Idolum merum, & nihil ampliùs eſſe: Sed contrà lætabatur, eum falſum potiùs quàm verum ***Plantageniſtam*** fuiſſe: Quod cùm ſatis ſciret falſum ***Plantageniſtam*** ſponte in Fumos abiturum, verum autem ***Regis*** Conſiliis peſſum iri, ſecum reputaret, aditum ſibi ad regnum Proprio Titulo & Jure patefieri poſſe. Hæc animo agitans, ſecretò in ***Flandriam*** tranſfretavit, quò paulò antè appulerat ***Dominus Lovellus***, qui Conſiliorum ſuorum veluti Procuratorem, in ***Angliâ*** reliquerat ***Thomam Broughtonum***, Equitem Auratum, qui in ***Comitatu Lancaſtriæ***, magnas Clientelas, & multos Sequaces habebat. Nam paulò antè (ut ſuprà diximus) cùm prætenſus ***Plantageniſta*** primò in ***Hiberniam*** receptus fuiſſet, Nuncii clādeſtini ad ***Margaretam*** miſſi fuerant, eam de Rebus jam in ***Hiberniâ*** geſtis certiorem facientes; ejus Auxilium in Cauſâ (ut ipſi dicebant) tam piâ & juſtâ, & cujus initiis Deus tam manifeſtò affuiſſet, implorantes; Cum Promiſſis & Proteſtatione, omnia deinceps Arbitrio ejus permiſſa fore, tanquàm ſupremæ ejus Actionis Patronæ & Protectricis. ***Margareta***, ***Edwardo Quarto*** Soror fuit ſecunda; Etiàm ***Carolo Burgundiæ*** Duci, ***Strenuo*** Cognominato, ſecunda Uxor; Ex quo cùm nullos Liberos ſuſcepiſſet, magnam curam, cum inſigni Benevolentiæ Affectu, ***Philippi*** & ***Margaretæ*** (prioris Mariti Nepotum) Educationi impendit. Id quod magnum ei Amorem & Auctoritatem apud Belgas conciliavit. Princeps hæc Animo virili, Malitiâ autem Muliebri, prædita; Theſauris quoque non exiguis affluens, propter Dotis ſuæ Amplitudinem, providamque ejus Diſpenſationem: Et ipſa Liberorum exors, curiſque aliis ferè ſoluta; pro fine Conſiliorum ſuorum ſibi propoſuerat, ut videret in Solio *Regni Angliæ*, *Familiam* ſuam iterùm collocatam; HENRICUM autem, tanquàm Metam ſibi poſuerat, ad cujus Ruinam, omnes Actiones ſuæ tenderent, & collimarent: Adeò ut ex ejus Conſiliis, (tanquam ex pharetrâ,) Turbæ per multos Annos excitatæ in *Regem*, emiſſæ fuerint. Tanto autem flagrabat, adverſus *Familiam Lancaſtriæ*, & præcipuè in *Regis* Perſonam, odio, ut neutiquàm per *Familiarum*, in Nepti ſuâ, tam Honorificam Conjunctionem, mitigaretur; Sed contrà, ipſam Neptem ſuam odio haberet, quod ſuis Nuptiis, *Regi* ad Regnum adipiſcendum, & in ſe ſtabiliendum, aditum patefeciſſet. Magno igitur & vehementi Animi Impetu, oblatam à Rebellibus Occaſionem arripuit, eorumque Poſtulatis annuit: Et Conſilio habito cum *Comite Lincolniæ* & *Domino Lovello*, & aliis, decretum eſt, ut Proceres illi duo, cum Cohorte bis Mille *Germanorum*, (qui omnes erant Veterani,) ſub ductu *Martini Swarti* (Duce forti & in Militiâ experto) in *Hiberniam* ſe conferrent, ad novum *Regem*: Magnâ ſiquidem in ſpe erant, quandò Actio illa Regalitatis planè conſtitutæ & fixæ ſpeciem habuiſſet, & *Comitis Lincolniæ*, veluti Secundæ Perſonæ, necnon Copiarum exterarum in auxilium ſubmiſſarum, reputatione aucta eſſet, fore ut harum rerum fama animos adderet illis, qui in *Angliâ* partibus ſuis favebant, ut præſtò eſſent cum Auxiliis, quo tempore Exercitus in *Angliam* tranſvectus eſſet. Inſupèr, & hoc decretum eſt, ut ſi res ſucceſſiſſet, Suppoſititius ille *Plantagenista* deponeretur, & verus reciperetur. In quâ tamen Actionis Periodo, *Comes Lincolniæ* privatas ſuas ſpes fovebat. Poſtquàm Copiæ iſtæ, ex *Flandria* in *Hiberniam* veniſſent; & Partium Confidentia, ex conſpectu mutuo, & Exercitûs juſti jam in unum Corpus coacti facie, mirum in modum creviſſet; de Succeſſu minimè dubii, ſibi magna pollicebantur, ac ſecum Sermonibus & Colloquiis jactabant, ſe copiis multò majoribus inſtructos, ad Regnum HENRICI ſubvertendum proficiſci, quam idem HENRICUS, ad *Regis Richardi* Regnum ſubvertendum, feciſſet: Quodque ſi nullus adverſus ſe Gladius ſtrictus eſſet in *Hiberniâ*, Conjectura ex eo rectè capi poſſet, Gladios etiam in *Angliâ* citò aut vaginis conditos, aut repulſos fore. Primò autem, jactantiâ quâdam, ob tantas copiarum Acceſſiones, *Regem* ſuum novum, in *Eccleſiâ Cathedrali Dublinenſi*, coronaverunt; qui anteà Proclamatione tantùm Rex declaratus erat; Tum verò Concilium habuerunt de iis quæ ulteriùs agenda erant. In quo Concilio, etſi opinabantur nonnulli, quod conſultiſſimum foret, res in *Hiberniâ* primùm conſtituere, illamque Regionem pro belli Sede deligere, eóque *Regem* ipſum HENRICUM, neceſſitate Belli compulſum, pertrahere; (Ex cujus abſentiâ ſperabant, haud parvos Motus & Mutationes in *Angliâ* ſecuturos;) nihilominùs quia Regnum *Hiberniæ* inopiâ laborabat, unde Exercitum alere, & *Militibus Germanis* Stipendia ſolvere, nullo modo poſſent; Quia etiàm Studia & Vota *Hibernicorum* atque generalitèr Militum (Qui in ſtatu rerum tumultuario, potiùs Duces ſuos regere, quàm ab illis regi conſueverunt) magno impetu & cupiditate multâ ferebantur, Spoliis *Regni Angliæ* ſe ditandi; in eam ſententiam itum eſt, ut Copias ſuas, quantâ fieri poſſet celeritate in ***Angliam*** transferrent. ***Rex*** interim, qui cùm primùm audierat, quid in ***Hiberniâ*** geſtum eſſet, haud multùm commotus eſt, ſed ſperabat ſe nullo negotio Copias ***Hibernicas*** (tanquàm Avium gregem) Lapidis jactu diſperſurum, atque Examen iſtud Apum, cum ***Rege*** ſuo, veluti Tinnitu & Cymbalis abacturum; Cùm poſteà certior factus eſſet, ***Comitem Lincolniæ*** ſe partibus adjunxiſſe, atque ***Duciſſam Margaretam*** Factioni præſidere, periculum verè æſtimare cœpit; atque tanquam ea, quæ oculis cernuntur, proſpiciebat, Regnum ſuum iterùm in Diſcrimen venturum, Sibique neceſſe fore rurſùs de eo dimicare. Ac primò, antequàm audiſſet ***Comitem Lincolniæ***, è ***Flandriâ*** in ***Hiberniam*** profectum, conjiciebat fore, ut à duabus ſimul Regni partibus oppugnaretur: videlicet ad Orientalem ***Angliæ*** Plagam, factâ Invaſione à copiis è ***Flandria***; atque ad Occidentalem Plagam verſus Septentrionem, à Copiis ex ***Hibernia.*** Itaque poſtquàm mandâſſet, ut Delectus Militum in utriſq; Partibus haberentur, & duos conſtituiſſet Strategos, ***Iaſparum Ducem Bedfordiæ***, & ***Ioannem Comitem Oxoniæ***, (in Animo habens, etiam in propriâ Perſonâ adeſſe, ubi Occaſiones ejus præſentiam maximè requirerent) nullam tamen eo ipſo tempore Invaſionem expectans (cùm Hyems jam adulta eſſet) Iter ſuum inſtituit verſus ***Suffolciam*** & ***Norfolciam***, ut eas Provincias confirmaret. Poſtquàm autem, ad ***Sancti Edmundi Burgum*** veniſſet, accepit, ***Thomam Marchionem Dorceſtriæ*** (qui unus ex Pignoribus fuerat in ***Galliis***) ad ipſum properare, ut ſe à quibuſdam Accuſationibus, contra ſe exhibitis, purgaret. At licèt ***Rex*** Aurem ei benignam reſervaret, erat tamen Conditio Tẽporis tam periculoſa, ut ſtatim miſerit ***Comitem Oxoniæ***, qui obviam ei factus, ad ***Turrim Londinenſem*** illum perduceret: Verbis tamen gratioſis eum permulceret, & poſtularet, ut Ignominiam illam non ægrè ferret, quia nihil à ***Rege*** periculi ei imminebat; Quin & hanc rem ei præſidio fore, ut nec Rebus ***Regis***, nec Fortunis propriis quicquam nocere poſſet; Et quod in ***Regis*** Manu ſemper futurum eſſet (poſtquàm ab iis, de quibus inſimulabatur, ſe purgâſſet) Honorem ejus reſarcire.

A ***Burgo Sancti Edmundi***, ad Civitatem ***Norwici*** perrexit. Inde tanquam in Peregrinatione quâdam ſacrâ ***Walſinghamiæ*** Templum, ***Virgini Mariæ*** dicatum, & multis miraculis celebre, viſitavit; & vota pro Salute ſuâ nuncupavit: Atque inde, per ***Cantabrigiam***, ***Londinum*** reverſus eſt. Poſt paucos dies, Rebelles ***Hibernici*** cum ***Rege*** ſuo (ſub ductu ***Comitis Lincolniæ***, ***Comitis Kildariæ***, ***Domini Lovelli***, & ***Swarti*** Præfecti Cohortis) ad ***Fouldriam***, in Comitatu ***Lancaſtriæ***, appulerunt; Ad quos ſtatìm ſe contulit, ***Thomas Broughtonus*** Eques Auratus, cum exiguâ admodùm Manu ***Anglorum.*** ***Rex*** per hoc jam certus, Procellam iſtam non diruptam iri, ſed in unum Locum caſuram, Copias ſatis amplas coegerat: Atque ipſe, aſſumptis etiam duobus, quos delegerat, Strategis, (nempè ***Duce Bedfordiæ***, & ***Comite Oxoniæ***) ***Coventriam*** uſque, manum cum iis conſerturus, advenerat; Unde turmam Equitum, ad Hoſtium res explorandas, emiſit; utque ſimul aliquos ex Exercitu eorum palantes interciperet, ex quibus meliùs ſcire poſſet, eorum & Progreſſus, & Conſilia; Quod & factum eſt: Etſi *Regi*, in ipſo Rebellium Exercitu, Exploratores non deeſſent.

Rebelles verſus *Eboracum* iter ceperunt, vaſtatione Agrorum, & aliâ violentiâ Hoſtili, abſtinentes, ut meliùs in gratiam Populi ſe inſinuarent, & *Regis* ſui decus tuerentur; Qui ſcilicet, ex vero ſenſu Animi Regii, Calamitatibus Subditorum indoleret. Verùm Globulus iſte Nivalis, inter volvendum, augmenta nulla ſuſcipiebat. Neq; enim Populus ad illos ex ullâ parte confluxerat: Neque etiam, in aliis Regni partibus, Motus ullus in eorum favorem factus eſt; Cui rei in cauſsâ erat, partim Experimentum, quod jam exhibuerat *Rex*, moderati Regiminis ſui, cum opinione Felicitatis conjunctum; Partim, quod odioſa admodùm res eſſet Populo *Angliæ*, *Regem* accipere, Humeris *Hibernorum* & *Germanorum* geſtatum, & introductum; Ex quibus Nationibus, maxima pars Copiarum Rebellium erat conflata. Neque ab ipſis Rebellibus ſatis prudentèr factum eſt, ut primò in Partes Boreales Exercitum ſuum ducerent; Nam licet, præteritis temporibus, fuiſſent illæ Regiones Amicorum ſuorum Altrices; Tamen iiſdem locis Exercitus *Domini Lovelli* diſperſus fuit; Atque ibidem, *Rex* ipſe præſentiâ ſuâ, Populi Animos paulò antè leniverat. At *Comes Lincolniæ*, ſpe ſuâ fruſtratus, (Populum enim ad ſe certatim confluxurum ſibi promiſerat, in quo caſu in Animo ei erat Bellum protrahere) temque jam ſine receptu eſſe ſatis ſciens, decreverat cum *Regis* Copiis, quâ poterat celeritate, confligere; Itaque verſus Oppidum *Newarci* Exercitum duxit, Oppidum ſperans ſe, ſubito ſuo adventu, in poteſtatem ſuam redacturum. Sed *Rex* paulò antè *Notinghamiam* venerat, ubi Concilium Caſtrenſe convocavit; In quo deliberatum eſt, an tempus protelare, aut Hoſtes ſtatim adoriri oporteret? In quo Concilio, *Rex* ipſe (qui multas Animo Suſpiciones agitabat, quarum Nemo conſcius eſſet) manifeſtò in eam ſententiam propendebat, ut prælio quamprimùm decertarent. Verùm, hanc Dubitationem repentè exemerunt magna Auxilia, quæ in ipſo Articulo hujus Conſultationis ſe adjunxerant, partim Literis miſſis excitata, partim ſponte à multis *Regni* Partibus venientia.

Principales autem Perſonæ, quæ tum in *Regis* Auxilium advolârunt, fuerunt, ex Nobilitate quidem, *Comes Salopiæ*; & *Dominus Strange*; Ex Equitibus autem & Nobilibus minoribus, ad Septuaginta Homines, cum Cohortibus ſuis numerum ſex mille Armatorum implentibus, præter Copias, quæ *Regi*, ante eorum adventum, præſtò fuerant. Quocircà *Rex*, cùm cerneret Copias ſuas in tantum auctas, magnamque in omnibus, ad pugnam, alacritatem, in eo, quod priùs decreverat, confirmatior erat; atque properè Exercitum duxit, ita ut inter Caſtra Hoſtium, & Oppidum *Newarci* ſe medium ſiſteret; Nolens eorum Exercitum illius Oppidi Commoditate gaudere. *Comes* neutiquàm territus, eo ipſo die, ad pagum quendam, *Stoke* dictum, perrexit, ibique illâ nocte caſtrametatus eſt, ſuper Clivum cujuſdam Colliculi. *Rex* autem, die ſequente, Aciem inſtruxit in Campeſtribus. Nec minùs animoſè *Comes* de Colle deſcendit, & Prælium cum eo conſeruit. De quo quidem Prælio, Narrationes, quæ nunc extant, tam exiles ſunt & nudæ, (etſi fuerit Res tam recentis memoriæ) ut potiùs Succeſſium Prælii, quàm Modum Pugnæ declarent. Aiunt *Regem*, Copias ſuas in tres Acies diviſiſſe; Quarum prima Acies tantùm, Alis utrinque benè roborata, reapſe pugnaverat, totumque Exercitûs Hoſtilis impetum ſuſtinuerat: Pugnam fuiſſe atrocem & obſtinatam, & per tres horas durâſſe, antequàm Victoria in aliquam partem inclinârit; niſi quod, quandoquidem prima tantùm *Regis* Acies pugnaverat (duabus reliquis Aciebus veluti ocioſè ſtantibus) judicium fieri poſſit, qualis in fine Succeſſus Pugnæ expectandus eſſet: *Martinum Swartum*, cum ſuis Germanis, egregiè perfunctos eſſe: Itemque *Anglos*; Neque etiàm *Hibernos* officio defuiſſe, Animis aut Ferociâ; Sed cùm eſſent ferè inermes, Spiculis tantùm & Enſibus inſtructi, in eos potiùs Occiſionem, quàm Pugnam fuiſſe: ita ut furioſa eorum trucidatio, reliquo Exercitui, magno terrori fuiſſet: Univerſos autem Duces in Acie cecidiſſe: Nempe, *Comitem Lincolniæ*, *Comitem Kildariæ*, *Franciſcum* Dominum *Lovellum*, *Martinum Swartum*, & *Thomam Broughtonum*, omnes fortiter præliantes, nec terga vertentes, aut retrò cedentes. Tantùm de *Lovello* exiit Sermo, quod è prælio fugerit, & *Flumen Trenti* equo tranſnataverit, ſed adverſum Littus propter ripæ præcipitium côſcendere non potuit, unde in Fluvio ſubmerſus eſt. At alius Sermo eum in Fluvio non relinquit; Sed refert, quod diù poſt, in Cavernâ quâdam ſubterraneâ, vitam produxerit. Numerus Occiſorum, ex parte *Hoſtium*, fuit ad minimum quatuor Millium: Ex parte autem *Regis*, primæ Aciei circiter Dimidium cecidit, præter multos ſaucios, ſed minoris Conditionis Homines. Inter alios Captivos, fuerunt Suppoſititius ille *Plantageniſta* (iterùm *Lambertus Simnellus* factus) unáque verſutus ille *Sacerdos*, ejus Pædagogus. *Lambertum* quod attinet, *Rex* vitâ eum privare noluit; Sive ex Animi Magnitudine, reputans illum inſtar Imaginis tantùm Cereæ fuiſſe, quàm alii temperârant, & finxerant; Sive ex altâ quâdam prudentiâ, putans eum, ſi capite plecteretur, nimis properè in Oblivionem iturum; Sin in vivis maneret, futurum eum aſſiduum ſpectaculum, & inſtar Remedii aut Exorciſmi adverſus ejuſmodi Spectra, & Incantationes, temporibus venturis. Itaque receptus eſt in Famulitium *Regis*, in Aulâ ſuâ, ſed vili admodum Loco, in Culinâ; Adeò ut, inſigni humanæ Fortunæ Ludibrio, Veru circumageret ille, qui Coronam geſtârat; (Cùm tamen Fortuna, poſt Tragœdiam minimè ſoleat Comœdiam, aut Exodium introducere;) Poſteà autem promotus eſt, ut eſſet ex Falconariis *Regis*. Quod vero ad *Sacerdotem*, in Gurguſtium quoddam obſcurum incluſus eſt, neque, quid de eo poſteà factum eſſet, innotuit: Cùm in Naturâ *Regis* penitùs inſitum eſſet, Pericula ſua veluti ſub Sigillo obſignare.

Poſt Prælium, profectus eſt *Rex Lincolniam*, ubi Preces ſolennes, & Gratiarum Actiones, celebrari fecit, pro Salute ſuâ & Victoriâ. Utque Devotiones ejus plenum ſuum Circulum complerent, miſit Vexillum ſuum ad Templum *Beatæ Virginis Walſinghamiæ* in Oblationem; ibi vota ſolvens, ubi nuncupâſſet. Atque hoc modo, ab iſtâ tam inſigni Fortunæ Machinâ (quæ in eum intentata fuerat) liberatus, ad priſtinam Animi Confidentiam rediit; Secum cogitans, univerſa ſua infortunia ſimul in eum irruiſſe. Verùm id contigit, quod Sermo Vulgi, in principio Regni ſui, ei ominatus eſt; Futurum ſcilicet, ***Vt laborioſè regnaret, quod Regnum ſuum, à Morbo Sudorifico initium cepiſſet.*** Sed quamvis ***Rex*** ſe jam in portu navigare putaret, tamen tantâ fuit prudentiâ, ut Fiducia ſua Providentiam neutiquàm obfuſcaret, præſertìm in rebus non remotis. Itaque tam recenti & inexpectato periculo expergefactus, animo volvebat, quibus modis, tam Rebellionis præteritæ Participes & Fautores eradicaret, quàm ſimilium Periculorum Semina in futurum extingueret: Simulque Hominum, *malè erga res ſuas Animatorum*, Receptacula omnia & Refugia, ubi Rebellionibus ſuis paulò poſt vivificandis incubabant, amoveret. Primò igitur, Profectionem novam à ***Lincolniâ***, in Partes Septentrionales, inſtituit; quamvis reverà hoc Iter potiùs Curiam quandam Judicialem Itinerariam ſaperet, quàm aliàs. Nam ubicunque ſe contulit, magnâ cum Severitate, & ſtrictâ Inquiſitione, partim Jure Militari, partim viâ Juſtitiæ ordinariâ, animadvertebat in eos, qui Rebellioni præteritæ adhæſerant, eique vires præbuerant. Neque Morte pleroſque afficiebat, (cùm ipſum Prælium haud parum cruoris profudiſſet) ſed Mulctis pecuniariis; Vitæ parcens, Theſauros autem corrogans. Inter alia ejus generis Crimina, ſedulò inquiſitum eſt, de iis, qui rumorem quendam excitârunt & ſparſerunt, paulò ante Prælium commiſſum; ***Rebelles Prælio viciſſe, Regiſque Exercitum debellatum fuiſſe, Regemque ipſum fugiſſe.*** Unde opinio erat, complures, qui alitèr in ***Regis*** ſuppetias venturi fuiſſent, iſto Artificio detentos fuiſſe, & perterritos. Quæ quidem Accuſatio, licèt Fundamento non penitùs caruerit, attamen callidè & avidè à nonnullis arrepta erat, qui cùm ipſi, ad ***Regis*** partes tuendas, ſocordes fuiſſent, & negligentes, hoc prætextu utebantur, ad Teporem eorum & Inertiam tegendam. Quam nihilominùs Calliditatem, ***Rex*** deprehendere noluit, etſi eam animo reconderet, quatenus ad Perſonas quaſdam particulares, ut ſui moris erat.

Verùm quoad Extirpationem Radicum, & Cauſſarum Motuum ſimilium, temporibus futuris, cœpit ***Rex*** ſentire, ubi eum Calceus ſuus ureret; Quodque Depreſſio ***Familiæ Eboracenſis***, in omnibus tanquàm Unguis in Ulcere eſſet. Factus igitur jam cautior, neque Pericula ampliùs contemnere, aut Remedia eorum dedignatione quadam rejicere volens; atque aliquid, quod in hac re Animos Hominum ſanare poſſet, præſtare cupiens, (præſertim in cæremoniâ quâpiam externâ) decrevit tandem Coronationem ***Reginæ*** maturare. Poſtquàm igitur ***Londinum*** reverſus eſſet, quò magnâ cum pompâ, & tanquàm Triumphali, ingreſſus eſt, victoriamque ſuam, per biduum, ſacris obeundis celebraſſet; (priore enim die Templum ***D. Pauli*** adiit, & Hymnum ***Te Deum*** cantari fecit; Craſtino autem, ſolennem Proceſſionem habuit, & Concioni apud ***Crucem Divi Pauli*** interfuit) Regina, ſummâ cum magnificentiâ, & ſplendidiſſimo apparatu, apud ***Weſtmonaſterium*** coronata eſt, ***Novembris*** viceſimo quinto, Anno autem Regis tertio; Quæ Coronatio, duos circiter Annos, Nuptias ſuas inſecuta eſt; ***Tanquam Baptiſma ſerotinum, quod Com-***

patres diù expectaſſet. Quæ mira & inexpectata Temporis Protractio, ſic notata eſt ab omnibus, ac ſi Res Stomacho *Regis* minimè grata erat, ſed neceſſitate quâdam, & propter Rationes Statûs, ei fuiſſet impoſita. Paulò poſt, ut omnibus palàm fieret, Serenitatem quandam jam factam, quodque Incarceratio *Thomæ Marchionis Dorceſtriæ*, Temporis potiùs Res quàm Hominis eſſet, idem *Marchio* Libertati reſtitutus eſt, abſque Examinatione aliquâ, aut aliâ quâvis Formulâ. Sub idem tempus, *Rex* Legationem ad *Innocentium Pontificem* miſit, quæ de Nuptiis ſuis eum certiorem redderet: atque inſupèr referret, *Regem* jam (ſicut alterum *Æneam*) ex Fluctibus & diuturnis Erroribus Fortunæ ſuæ emerſiſſe, atque in portum ſecurum appuliſſe: Ac ſimul Gratias *Sanctitati* ſuæ ageret, quod Celebrationem Nuptiarum ſuarum, præſentiâ Nuncii ſui, honorâſſet: Atque tam Perſonam ſuam, quàm Vires Regni, ad Mandata ſua exequenda prolixè offerret.

Legatus autem *Regis*, Orationem habens coram *Papa*, in præſentiâ Cardinalium, *Regem*, *Reginamque* tantâ Verborum grandiloquentiâ extulit, ut Faſtidio eos qui aderant propè enecaret. At poſtquàm ad *Papæ* laudes perveniſſet, ita eum ad cœlos uſque elevavit, & deificavit, ut omnia quæ de *Rege* & *Regina* jam modò dixerat, moderata viderentur & tolerabilia. A *Papa* ſanè honorificè admodùm exceptus eſt, & multâ cum gratiâ dimiſſus. Cùm enim *Papa* ſibi conſcius eſſet ſocordiæ ſuæ, quodque Orbi Chriſtiano prorsùs inutilis haberetur, magnâ affectus eſt lætitiâ, quod Nomen ſuum & Laudes, apud Regna remotiora tam feliciter reſonare cerneret. Obtinuit etiàm à *Papa*, juſtam admodùm & honorificam *Bullam*, ad Privilegia *Aſylorum* (quæ *Regi* tantas moleſtias pepererunt) in tribus Articulis moderanda.

Primò, ut ſi quis ex Aſylo noctù, aut aliàs clanculùm, exiiſſet, & Maleficii aliquid vel Tranſgreſſionis commiſiſſet, ac deinde ſe in Aſylum recepiſſet, Aſyli jure in perpetuum decideret. Secundò, ut licet Corpus ejus, qui in Aſylo degebat, à Creditoribus immune eſſet, tamen Bona, quæ extra Aſylum inventa eſſent, Legi ſubjicerentur. Tertiò, ut ſi quis ad Aſylum, propter Crimen læſæ Majeſtatis, confugiſſet, benè liceret *Regi*, Cuſtodes ei intra Aſylum ipſum apponere, qui ejus Dicta & Facta obſervarent.

Rex quoque, in majorem Regni ſui Securitatem, contra ſeditioſos & malevolos Subditos, (quibus Regnum abundare ſciebat) qui in *Scotiam* ad libitum aufugere poſſent; Quippe quæ non ſub clavibus erat, quemadmodùm erant Regni Portus; Hujus rei Cauſâ, magis quàm quod Hoſtilia ab eo Regno metueret, ante adventum ſuum *Londinum* (dum apud Oppidum *Novi Caſtri* maneret) Legatos ſolenniter miſerat ad *Iacobum* Tertium *Scotiæ Regem*, qui de Pace cum eo tractarent & concluderent. Fuerunt autem Legati, *Richardus Foxus Epiſcopus Exonienſis*, & *Richardus Edgcombus Eques Auratus*, *Regii Hoſpitii Contra-rotulator*, qui honorificè apud eum *Regem* excepti fuerunt. Verùm *Rex Scotiæ*, eodem, quo *Rex Angliæ*, Morbo laborans, (licèt, ut poſteà apparebat, magis Atroci & Lethali) hoc eſt, Subditis malignis, ad tumultus ciendos idoneis, etſi affectu proprio, in pacem cum *Rege* componendam, multùm inclinaret; tamen Proceres ſuos in hac re cognoſcens averſiſſimos, (quos irritare timebat) Inducias tantùm in Septennium conceſſit: In ſecreto tamen pollicitus, eas Inducias de tempore in tempus renovatas iri, quamdiù uterque *Rex* in vivis eſſet.

HUcuſque *Rex* occupatus fuit, in rebus domi conſtituendis; Verùm, circa hoc tempus oblata eſt occaſio, ut foràs proſpiceret, atque ad res exteras Animum applicaret. *Carolus Octavus Galliarum Rex*, Virtute & Fortunâ Patris & Avi ſui, (*Caroli* Septimi, & *Ludovici* Undecimi,) Regnum *Franciæ* acceperat, & opibus florentius, & ipſo Territorio amplius, quam multis retrò Annis fuerat: Cùm redintegratio facta eſſet, in illis Membris principalibus, (quæ olim, Portiones Coronæ *Franciæ*, poſteà autem ab eâ avulſæ fuiſſent; Ita ut jam diù, ſub Homagio tantùm Coronæ, non in Dominio tenerentur, cùm à Principibus propriis, Jure tanquàm Regio, adminiſtrarentur) *Andegavia* ſcilicet, *Normannia*, *Provenza*, & *Burgundia*. Reſtabat tantùm *Britannia*, quæ cum Coronâ *Franciæ* uniretur; ut ſic Monarchia *Franciæ*, ad veteres Terminos & Limites proferretur.

Rex Carolus, haud parvâ flagrabat Ambitione & Cupiditate, illum *Ducatum* recuperandi & reannectendi. Quæ quidem ejus Ambitio, prudens admodùm fuit, & pondus inſigne habebat; minimè certè ſimilis Ambitioni Expeditionum ſuarum ſequentium in *Italiam*. Sub initiis enim Regni ſui, Paternis Conſiliis regebatur (Conſiliis inquam, non Conſiliariis) Cùm Pater ejus Conſiliariis ferè non uſus ſit, ſed ipſe ſibi pro Concilio eſſet; nec Virum quenquam prudentiorem juxta ſe haberet. Atque illum *Regem* Patrem ſuum, ſatis ſciebat *Carolus*, Bellis *Italicis* averſum fuiſſe, & in *Britanniam* oculos ſuos conjeciſſe. Multæ erant Res, quæ Animum *Caroli*, ſpe proſperi Succeſſûs, in hâc re paſcerent. *Dux Britanniæ* ævo confectus, & Lethargicus; & Mercenariis Conſiliariis innitens, duarum tantùm Filiarum Parens, ex quibus altera valetudinaria erat, nec diù ſuperſtes futura. At *Carolus* in ipſo ætatis flore & Robore jam erat; Et Populus *Regni Franciæ* pro ratione ejus temporis, Bellicis Copiis, tam quoad Duces, quam quoad Milites, ſatis inſtructus; Viris Militaribus, qui in *Bellis Burgundicis* meruerant, nondùm abſumptis: Pacem etiàm cum omnibus vicinis Principibus ſe colere non ignorabat. Quatenùs vero ad illos, qui Conſiliis ſuis perficiendis ſe opponere poſſent; *Maximilianum Romanorum Regem*, qui ſibi Rivalis futurus eſſet, (tam pro *Ducatu* quàm pro *Nuptiis Filiæ*) Pecuniarum indigum ſciebat; *Regem* autem HENRICUM, tam ſibi nonnihil devinctum ob Favores & officia ejus præterita, quàm domeſticis Turbis implicatum. Erat ei inſupèr præbita Occaſio pulchra & ſpecioſa, quæ Ambitionem ſuam tegeret, & Belli anſam adverſus *Britanniam* porrigeret; Eo ſcilicet nomine, quod *Dux Britanniæ*, *Ducem Aurelianenſem*, & alios ex Nobilitate *Franciæ*, (qui contra *Regem Carolum* Arma ſumpſiſſent) ad ſe recepiſſet. Quocircà *Rex Carolus*, de Bello *Britanniæ* inferendo certus, ſatis cognoverat, à nullo tam potenter ſibi opponi poſſe, quam ab

HENRICO: (Sive Ratione Statûs permoto, ne Regnum *Franciæ* in nimiam potentiam excreſceret; Sive gratitudine quâdam adducto, quod ipſe *Duci* etiàm *Britanniæ*, non minùs quàm ſibi, ob ejus in rebus ſuis adverſis merita, obſtrictus fuiſſet) ſi modò ille Partibus ſe adjungere vellet Itaque quam-primùm *Carolus* audîſſet, *Regem* victoriâ ſuâ in tuto collocatum, ſtatim Legatos ad eum miſit, qui Auxilium ab eo peterent, aut ſaltem ut ne alterutri Parti ſe addiceret. Legati illi *Regem* apud *Lancaſtriam* offenderunt, & Legationem in hanc ſententiam declarârunt. Primò *Regi* impertiti ſunt Succeſſum *Caroli*, quem paulò antè contra *Maximilianum* habuerat, in Oppidis quibuſdam, quæ invaſerat *Maximilianus*, recipiendis. Iſtud autem genus Sermonis, familiariter præmiſſum fuerat, acſi *Carolus* HENRICUM, non pro Amico aut Fœderato exteriore haberet, ſed intimo, ſuorumque tum Affectuum tum Fortunarum Participe. Poſt iſtam Inſinuationem, ac deinde Gratulationem *Regi* ob Victoriam ſuam in Rebelles factam, ad rem de quâ miſſi erant pervenerunt; Significantes HENRICO, *Regem* ſuum compulſum eſſe ad juſtum contra *Britanniam* Bellum, quod *Dux* Rebelles ſuos & Hoſtes declaratos recepiſſet, & Auxiliis juvaſſet. Non eſſe eos, humiles aut Calamitoſos Supplices, qui in *Britanniam* ad Auxilia imploranda aufugerint, ſed tam eminentes Viros, ut liquidò pateret, Conſilia eorum, non ad Fortunarum propriàrum Præſidium, ſed ad *Regis* Fortunas infeſtandas & invadendas, ſpectare: Cùm Caput eorum eſſet, *Dux Aurelianenſis*, primus *Regii Sanguinis* Princeps, & Perſona ab ipſo *Rege* ſecunda. Ideóq; ſi res rectè perpenderetur, Bellum meritò judicari poſſe, ex parte Domini ſui, potiùs Defenſivum, quàm Offenſivum; utpote quod omitti non poterat, ſi ſtatus proprii conſervatio ſibi curæ eſſet: Neque profectò primum Ictum, Bellum conſtituere Invaſivum (quem princeps prudens nullus expectare vellet) ſed primam Provocationem, aut ſaltèm primam Præparationem. Imo Bellum hoc, magis Rebellium Suppreſſionem ſapere, quàm Bellum cum Hoſte legitimo; Cùm Res hùc redierit, quod Subditi *Regis* (Proditores) à *Duce Britanniæ*, *Regis* Feudatario, protegerentur. Satis ſcire *Regem* HENRICUM, quam pernicioſi Exempli res ſit, ſi Principes vicini Rebellium patrocinia ſuſciperent, contra Jus Gentium & Fœderum. Neque tamen ignorare *Regem* ſuum, quod *Rex* HENRICUS, in Rebus ſuis Adverſis, multis & opportunis Ducis *Britanniæ* Officiis, nonnihil obligatus fuiſſet; Neque ex alterâ parte dubitare, quin *Rex* HENRICUS, non oblitus eſſet, quàm promptus *Rex* ſuus fuiſſet, in Auxiliis ei ſubmittendis, Cùm *Dux Britanniæ*, & Conſiliarii ejus Mercenarii eum deſtituiſſent, & tantùm non prodidiſſent: Quodque haud parvum ſubeſſet diſcrimen, inter Officia quæ *Rex* ſuus, & ea quæ *Dux Britanniæ* præſtiterat; Cùm *Ducis Britanniæ* Conſilia, ex rationibus utilitatis, & Emolumenti, manare poſſent; contrà verò ea, quæ Dominus ſuus contulerat, nulli alii cauſſæ, quàm Amori, & ſincero Affectui tribui poſſint; Eò quod, ſi res hæc, ad amuſſim politicam examinata eſſet, longè fuiſſet rebus ſuis conſultius, ut Tyrannus in *Angliâ* regnaret, odio populi & turbis expoſitus, quam talis *Princeps*, cujus virtutes non poterant non magnum & potentem eum reddere, quandocunque eum

Rerum ſuarum compotem fieri contigiſſet. Sed quomodocunque ſe res haberent, quoad Obligationis reſpectum, quem *Rex Duci Britanniæ* debere videretur: tamen *Regem* ſuum adduci non poſſe, ut crederet, *Regem* HENRICUM, ab eo quod juſtum eſt declinaturum, aut in cauſſam tam iniquam deſcenſurum. Itaque cùm Bellum iſtud, quod *Regi* ſuo gerendum erat, nihil aliud eſſet, quam ut ſe à periculis imminentibus liberaret, ſperare *Regem* ſuum, HENRICUM, non minore ſtudio & Affectu, ad Conſervationem Statûs ejus concurſurum, quam ipſe HENRICO, ad Adeptionem Regni ſui, concurriſſet. Saltem non dubitare, quin Rex HENRICUS, pro ſuâ in pacem propenſione, quam ſempèr præ ſe tulerat, Spectator tantùm Belli futurus eſſet, & inter Partes Neutralis: Neque enim poſſe Dominum ſuum, niſi iniquus foret, à *Rege* poſtulare, ut partem Belli capeſſeret, qui tam nupèr à Seditionibus & Motibus inteſtinis cœperat reſpirare. Verùm de Myſterio illo, reunionis *Britanniæ* ad Coronam *Franciæ*, ſive per Bellum, ſive Nuptias cum Hærede *Britanniæ*, ne verbum quidem; Legati enim hoc, veluti Scopulum quendam, exhorruerunt; Satis ſcientes illud poſtulatis ſuis maximè obfuturum. Sed econtra Sermonibus ſuis, quaſi obitèr inſeruerunt; *Regem* ſuum, apud ſe omninò conſtituiſſe, Filiam *Maximiliani* in uxorem ducere: Simul & HENRICUM credere voluerunt, *Regem* ſuum totum in eo eſſe, ut Expeditionem in perſonâ propriâ, in *Italiam*, ad Jus ſuum ad Regnum Neapolitanum armis vindicandum, ſuſciperet: Quæ omnia eò ſpectabant, ut HENRICUM, ab omni Suſpicione abducerent, *de Bello Britannico*, niſi quatenùs ad reſtinguendam Flammam, quam in Regnum proprium aliàs graſſaturam meritò formidaret, conduceret.

Rex negotio, cum Concilio ſuo ſanctiore, communicato, Legatis in hunc modum Reſponſum dedit. Primò autem, (quod Legati fecerant,) comitatem quandam verborum præmiſit; inquiens, Se magnâ lætitiâ affectum, quod *Regem*, Oppida illa è manu *Maximiliani* recepiſſe, ab illis didiciſſet. Deinde familiaritèr eis commemorabat particularia nonnulla, de rebus ſuis, quamdiù in periculo fuiſſet, & de victoriâ poſteà ſecutâ. Quod verò ad negotium *Britanniæ*, Rex paucis reſpondit. *Regem Galliæ*, & *ducem Britanniæ*, duos eſſe viros, quibus ante omnes plurimùm deberet: Quodque pro magno ſibi ipſi infortunio duceret, ſi res ita inter eos procederent, ut ei non liceret Gratitudinem Animi ſui, erga utrumque demonſtrare. Quodque nulla alia ſibi pateret via, tanquàm Principi Chriſtiano, & utriuſque Amico communi, quâ Fidem ſuam erga Deum & Homines exſolveret, quàm ut ſe Pacis & Concordiæ inter eos Interceſſorem offerret; Eáque initâ viâ, minimè ſe dubitare, quin *Regi* eorum, Status & Honor, minore cum Periculo, minore etiàm cum Invidiâ, conſervari poſſint, quam Bello: Neque ulli ſe impenſæ, aut labori, parſurum eſſe (imò ſe veluti in Peregrinationem aliquam ſacram paratum eſſe proficiſci) ut tam pium aſſequeretur Effectũ. Ita autem ſermonẽ clauſit; Se in re tanti ponderis, quæ ſibi hærebat in medullis, Animũ ſuum, per Legatos proprios fuſiùs declaraturũ; Quos, omni morâ ſepoſitâ ad *Regem Galliæ*, in eum finẽ miſſurus eſſet. Ita Legati *Galliæ* domũ remiſſi ſunt. Noluit autem Rex, de Reunione *Britanniæ* ad Coronã *Franciæ*, quicquã intelligere videri; quemadmodùm & Legati nullam de eâ mentionem feciſſent; Niſi quod Rex, verbo illo *Invidia*, aliquid de hâc re ſubinnuiſſe viſus eſt. Res autem ita ſe habuit; Rex neque Judicio tam imbecilli fuit, neque negligentèr informatus, ut *Regis Galliæ* Conſilium, de *Britanniâ* in Ditionem ſuam redigendâ, eum fugeret. Sed primum, (utcunque ſimulabat) à Bello contra *Regem* illum ineundo, averſiſſimus fuit. Fama de ejuſmodi Bello ei grata erat, ſed Res ipſa minimè: Ex alterâ enim cernebat ſe locupletiorem fore, ex alterâ pauperiorem; Etiàm adhùc metuebat ſibi à Populo ſuo, quem idcircò armare nolebat. Veruntamen, ut Princeps prudens & animoſus, non in tantum à Belli Conſiliis abhorrebat, quin decretum ei eſſet Bellum eligere, potiùs quam ut *Gallum* ſibi *Britanniam* ſubjicere permitteret: Quod tam amplus & opulentus fuiſſet *Ducatus* & tam opportunè ſitus, ad *Angliam* infeſtandam, ſive Bello, ſive impediendo Commercium. Sed ſpes has fovebat Rex, quod partìm negligentiâ, (quæ *Gallis* vulgò imputari ſolet) partìm viribus *Ducatus Britanniæ* propriis, quæ parvæ non erant, præcipuè autem, ob potentem Factionem, *Ducis Aurelianenſis* in Regno *Galliæ*, (qui plurimis modis Motus in *Galliâ* inteſtinos ſuſcitare poſſit, ad *Regis Galliæ* Conſilia circa *Britanniam* diſcutienda;) Poſtremò autem, ob potentiam *Maximiliani*, qui ei erat Rivalis; Res aut ex ſeſe ſolvi, aut ad pacem flecti poſſet. In quibus omnibus, Rex trutinâ non juſtâ res perpendebat, ut poſteà patuit. Miſit igitur confeſtìm Rex Legatum ad *Regem Galliæ*: Is erat *Chriſtophorus Vrſwicus*, Capellanus ſuus; Vir, cujus Fidem & Prudentiam in multis obeundis Negotiis perſpexerat: Eum potiſſimum eligens, quod cùm Eccleſiaſtica Perſona eſſet, eò magis ad Legationem Pacificatoriam idoneus videretur; Eique etiàm in mandatis dedit, ut ſi *Rex Galliæ*, Tractatum Pacis inire non abnueret, in *Britanniam* quoque ad *Ducem* proficiſceretur, Tractatumque Pacis utrinque ad maturitatem perduceret. *Vrſwicus* ad *Regem Galliæ*, verba fecit, quæ, cum *Regis* HENRICI ad Legatos Reſponſo, ut plurimùm convenirent; Inſtillando, ſed mollitèr, nonnulla, quæ ſpectarent ad Reconciliationem *Ducis Aurelianenſis* cum *Rege*, & quædam de concordiâ inter omnes Partes ſarciendâ. At Rex *Galliæ*, ex alterâ parte, non ſincerè in hoc Negotio verſatus eſt; Sed ſummo cum Artificio, & ſimulatione inſigni; Ad eam Metam collimans, ut tempus lucraretur, Auxiliaque *Anglorum*, ſub ſpe Pacis retardaret, donec *Britanniam* Armis ſuis occupaſſet. Reſpondit igitur Legato, ſe prorsùs in manu & poteſtate *Regis* HENRICI fore, eumque Pacis Arbitrum conſtituturum; Et facilè, ut Legatus in *Britanniam* proficiſceretur, conſenſit, qui in hac re conſenſum ſuum declararet, Animùmque *Ducis* ſuper hac re cognoſceret: ſatis gnarus, *Ducem Aurelianenſem*, (cujus Conſilio Res *Britanniæ* omninò regebantur) ſecum reputantem, nullis ſe Conditionibus *Regi* reconciliari poſſe, Pacem prorsùs diſturbaturum. Itaque hoc modo ſperabat ſe, ſimul ambitionem ſuam apud omnes velaturum, & exiſtimationem juſti & moderati Animi aſſecuturum; atque etiàm, Gratiam apud *Regem Angliæ* ſummam initurum, utpote qui omnia ejus Arbitrio permiſiſſet: Imò (callidiſſimo conſilio uſus) fore providebat, ut licet Bellum actu proſequeretur, tamen *Regem Angliæ* in opinione perſtiturum, eum illud ſolùm agere, ut Gladium in manu oſtentaret, quò contrariæ partis pertinaciam, ad pacem recipiendam inflecteret; Atque hoc modo Rex HENRICUS, nihil proſecutione Belli commoveretur, ſed fore ut tractatus Pacis ad ultimum uſque continuaretur, donec ipſe rem Armis confeciſſet.

Quæ cùm *Rex Galliæ* rectè [illegible] & prudentèr æſtimaſſet, omnia ex voto ejus ſucceſſerunt. Nam cùm Legatus *Anglus*, ad Aulam *Ducis Britanniæ* veniſſet, *Dux* ipſe vix ſanæ memoriæ fuit, omniaque *Ducis Aurelianenſis* nutui parebant; qui Legatum *Urſwicum* mandata perferentem audivit, & quaſi commotus, & elato Animo reſpondit: *Ducem Britanniæ*, qui *Regi* HENRICO Hoſpes olim fuiſſet, imò Parentis loco, in tenerâ ejus Ætate, & afflicto rerum Statu, expectaſſe illo tempore, ab HENRICO (Glorioſo illo *Anglorum Rege*) potiùs Copias Equitum & Peditum validas, quam inanem de Pace Legationem. Quod ſi Rex præterita *Ducis* Merita oblivioni mandaſſet; ſciebat tamen *Regem*, quâ erat prudentiâ, providè conſulturum, & ſolidè reputaturum, quantum ejus & Securitatis, & Famæ, tam apud Exteros, quam apud Populum ſuum intereſſet; non pati, ut *Britanni* (veteres *Angliæ* Fœderati) à *Galliâ* abſorberentur; utque tot Portus commodi, & Oppida maritima munita, Imperio tam potentis *Regis* vicini, & Inimici tot per Sæcula inveterati, adjicerentur. Itaque humilitèr ſe *Regem* obſecrare, ut de hac re, tanquam de re ſuâ, cogitaret. Atque hoc modo ſermonem abrupit, & negavit ſe de eâ re ampliùs tractaturum.

Urſwicus primum ad *Regem Galliæ* rediit, atque ei, quid in *Britanniâ* factum eſſet, retulit. Qui cùm res, ſecundùm Expectationem ſuam, cedere, videret, occaſionem arripuit dicendi; Legatum jam cernere potuiſſe, id quod, pro ſuâ parte, ipſe partim præviderat. Quandò ſcilicet *Dux Britanniæ*, in poteſtate *Ducis Aurelianenſis*, & ſuæ Factionis eſſet, nullam Pacem ſequi poſſe, niſi ex Tractatu mixto ex Armis & Argumentis. Itaque ſe alteram partem ſuſcepturum, *Regem* autem rogare, ne alteram deſereret. Se utcunque ſibi conſtare, *Regique* fidelitèr promittere, ſe ſempèr in *Regis* poteſtate futurum, ut eas Leges ſubiret in negotio Pacis, quas *Rex Angliæ* præſcriberet. Hæc quemadmodùm acta eſſent, *Urſwicus Regi* retulit; eâ tamen adhibitâ moderatione, ac ſi Tractatus Pacis pro re deſperatâ minimè haberi deberet, ſed tantùm Horam magis propitiam præſtolaretur, donec Malleus incudem ſæpiùs percuſſiſſet, atque *Britannos* & eorum Sequaces emolliviſſet. Ex quo factum eſt, ut perpetuò inter *Reges Anglum* & *Gallum*. Literæ & Nuncii volitarent, ab altero *Rege* cupidè ſed candidè, ab altero per Simulationem, ſuper Negotium Pacis. Intereà *Rex Gallus Britanniam* cum magnis Copiis invaſit, et Urbem *Nantiæ* arctâ obſidione cinxit; Atque ut Princeps, non magni certè Iudicii, ſed tamen qui ſimulationum Artes in Sinu Patris optimè perdidicerat, quo magis Bello inſtabat, eò magis Tractatum Pacis urgebat. Adeò ut, durante *Nantiæ* Obſidione, poſt multas retrò citroque commeantes Literas, & Nuncios, *Gallus* ad HENRICUM miſerit *Bernardum Daubenium* (virum ſpectatum & eminentem) qui ab eò enixè peteret, ut Negotio Pacis, ſub quacunque Conditione, finem imponeret.

Neque *Rex* minùs alacris & promptus fuit, ad Tractatum Pacis inſtaurandum, & accelerandum. Itaque tres Legatos in *Galliam* miſit, *Abbatem Abingdoniæ*, *Richardum Tunſtallum* Equitem Auratum, & Capellanum ſuum *Vrſwicum*, quem priùs miſerat; Mandans, ut totis viribus, in Tractatum Pacis ſtrenuè incumberent.

Circa hoc tempus, *Baro* de *Woodvillâ* (*Reginæ* Avunculus) Vir animoſus, & Gloriæ appetens, à *Rege* petiit, ut Copias aliquas Evocatorum ſecretò cogeret, atque abſque Commeatu, aut Fide publicâ, in Auxilium *Britannorum* duceret. *Rex* Petitioni ejus minimè annuit, (aut ſaltèm ita credi voluit) eique pro Imperio ſuo injunxit, ut nihil moveret, eò quod Rex, in Jacturam Honoris ſui fieri putaret, durante Tractatu Pacis, Auxilia ſummittere. Attamen *Baro* iſte, (aut Impetu effræni, aut Opinione temerariâ, *Regem* clàm ei rei favere, quam tamen palàm agnoſcere refugiebat) ſecretò in *Vectam Inſulam* trajecit, cujus erat Præfectus; & Copias electas, ad numerum Quadringentorum Virorum, coegit, & cum illis in *Britanniam* perrexit, eaſque Copiis *Ducis* adjunxit. Cujus rei Nuncii poſtquàm in Aulam *Franciæ* allati ſunt, ita nonnullos Juvenili ſanguine ferventes, veluti Furiis conciverunt, ut *Legati Angli* non ſine periculo eſſent, nè Motu aliquo repentino violarentur. Verùm *Rex Carolus*, tùm quòd Jus Legatorum inviolatum ſervare volebat; tùm conſcius ſibi, quod in hoc Negotio Pacis, ad *Regem Angliæ* collatus, ipſe Simulationis Palmam mereretur; ſeverè edixit, ne ulla fieret, aut verbo, aut facto, in *Anglos Legatos*, aut eorum Comitatum & Famulitium, Contumelia. Statimque à *Rege* HENRICO Nuncius advolavit, qui eum de Baronis *Woodvillæ* facto purgaret; Eo principali uſus Argumento, *Regem* minimè illius Facti notitiam habuiſſe, quod Copiæ tam exiguæ fuiſſent, ut neque Auctoritate publicâ aliquâ, emanaſſe eas veriſimile eſſet, neque Res *Britannicas* quicquam promovere poſſent. Cui Nuncio, etſi *Rex Galliæ* non prorſus Fidem adhiberet, tamen cum Serenitate quâdam *Regi* reſpondit, ſibique ſatiſfactum eſſe de eâ re ſignificavit. Paulò poſt, Legati illi tres domum redierunt; Quorum duo etiàm in *Britanniam*, ad res inſpiciendas, profecti fuerant, neque negotium ullo modo in melius provectum invenerunt. Poſt Reditum ſuum, *Regem* de ſtatu Rerum plenè informarunt, quàmque longè *Rex Galliæ* à Conſiliis Pacis abeſſet edocebant: Itaque videndum *Regi*, ut aliâ quâpiam viâ inſiſteret, & Negotium Pacis deſereret. Neque tamen Rex, in univerſo hoc Pacis Negotio tractando, credulitate merâ peccârat, (ut vulgò ei imputabatur) verùm Error ejus ortum habuit, non tam ex Facilitate credendi, quam ex Copiis alterius Partis (quod anteà innuimus) malè menſuratis.

Ita enim Rex cogitaverat: Primùm de rebus *Britannicis* indicabat eas, propter Urbium & Oppidorum munitorum, & Copiarum etiàm vires, haud celeritèr acciſas fore. Etenim Conſilia, quæ à *Rege Galliæ*, eo tempore cælibe & ſine Liberis, contra Regni Hæredem agitata eſſent, lenta admodùm & enervia futura exiſtimabat: Neque etiàm fieri poſſe, quin Status *Galliæ*, Motibus & Turbis in *Ducis Aurelianenſis* favorem Conquaſſaretur. *Maximilianum* etiàm *Regem Romanorum*, ut Principem bellicoſum & magnæ potentiæ æſtimabat; Quem ad *Britannorum* Auxilium properè accurſurum minime dubitabat. Itaque, cùm rem haud parvæ moræ futuram putaret, ejus moræ Uſuram & Fructum, ad ſe & res ſuas, trahere deſtinabat. Primò autem, hoc apud *Ordines Parlamenti*, ſibi emolumento futurum non dubitabat; quia ſatis ſciebat, eos in Favorem Rerum *Britannicarum* propenſiſſimos, largâ manu Pecunias collaturos. Quos quidem Theſauros, ut Fama Belli elicere potuit, ita Pax ſecuta eos in Impenſas Belli erogari, non permiſſura erat. Quoniàm autem nôrat Populum ſuum erga Res *Britanniæ* optimè affectum, prorsùs videri volebat quoad præterita ſe potiùs *Gallorum* Artibus deceptum, & veluti in ſoporem conjectum, quam ex motu proprio ad Bellum minùs alacrem fuiſſe: Cùm ſciret Subditos ſuos, Rationum Statûs, quæ ipſum meritò retardare potuerunt, minùs capaces eſſe. Itaque ad hæc, quæ animo diſpoſuerat, nihil magis conducibile judicabat, quàm ut Tractatum Pacis perpetuò continuaret: eum intermittendo, aut renovando, prout Rerum Progreſſus poſtularet. Neque oblitus erat, lucrefacturum ſe ſibi haud levem Honorem, Perſonam *Beati Pacificatoris* aſſumendo. Etiàm illud non infimo loco ponebat, quod proſpiciebat, ſe poſſe nonnullum, ex Invidiâ, quæ in *Regem Galliæ*, propter *Britanniam* occupatam redundatura eſſet, fructum capere, in novis Amicis & Fœderatis ſibi adjungendis; veluti *Ferdinando Hiſpaniarum Rege*, quocum ſemper etiàm Naturâ & Moribus Sympathiam quandam habebat; *Maximiliano* item, cujus res manifeſtò agebatur. Itaque in ſummâ, ſibi Pecunias, Honorem & Decus, Fœderatos, & in fine Pacem qualem optabat, ſatis indulgenter promiſerat. Verùm iſtæ Cogitationes nimis ſubtiles erant, quam ut fortunatæ eſſe poſſent, & Succeſſum in omnibus ſortiri. Etenim res magnæ, ferè magis rigidæ & contumaces eſſe ſolent, quàm ut callidioribus conſiliis, fingi & affabrè efformari poſſint. Rex etiàm, in duobus illis Fundamentis jaciendis, quæ ei pro principalibus erant, magnoperè deceptus eſt. Etſi enim probabilitèr judicabat, Concilium *Franciæ* magnâ cautione uſurum, ne *Regem* in Bellum, contra Hæredem Regni proximum conjicerent; tamen oblitus fuerat, *Carolum*, à Viris è Concilio primariis, minimè regi, ſed à quorundam Virorum Ignobiliorum Conſiliis pendere; Qui illud maximè ſpectarent, ſibique & Honori & gratiæ futurum putabant, ſi Senatores fortes viderentur, & ad Animoſa, licèt Pernicioſa Conſilia, *Regem* impellerent; Qualia Nemo è Potentioribus aut Prudentioribus, dare aut auderet, aut vellet. Quod verò ad *Maximilianum* attinet, majore tum is exiſtimatione agebat, quàm poſteà; Neque enim Mores ejus inſtabiles, & Conatus ob Indigentiam ſuam ſemper ferè inutiles, adhùc noti erant.

Poſtquàm cum *Legatis* deliberâſſet, qui reverâ nihil Novi ei retulerunt, ſed quæ ipſe priùs ſecretò expectaverat (licèt ab iis rem totam perdidiciſſe præ ſe ferret) Parlamentum ſtatìm convocavit; Et primo Parlamenti die, Ordinibus ſimul ex more congregatis, *Britanniæ* cauſſam, per *Cancellarium* ſuum *Mortonum, Cantuariæ Archiepiſcopum*, propoſuit; Qui in hunc modum locutus eſt.

DOmini *mei*, & Magiſtri; Rex *Supremus Dominus noſter, mihi mandavit, ut vobis Cauſſas declararem, quibus adductus fuit, ut Ordinum hunc Conventum convocaret: Quas paucis perſtringam, veniam à* Celſitudine *ſuâ, & à vobis omnibus, humiliter petens, ſi hoc pro tenuitate meâ, & non pro rei dignitate, præſtiterim.*

Celſitudo *ſua, primò omnium vobis notum facit, quam altâ mente repoſuerit, Amorem, & Fidelitatem, quam in ultimo Conventu, ei egregiè exhibuiſtis, in* Regali *ſuâ* Auctoritate *ſtabiliendâ, Hominibus Partium ſuarum periculo eximendis, & Hoſtibus ac Proditoribus ſuis ulciſcendis: Quibus plura à Subditis, erga* Regem *ſuum in unicâ Actione, cumulari non potuerunt. Hoc in tam bonam partem à vobis accepit, ut apud ſe decreverit, communicare & deliberare cum Subditis, à quibus tanta ei tributa ſunt Amoris & Fidei Pignora, de omnibus* Negotiis, *(quæ quidem ejus generis ſint, ut publicari debeant) tam domi. quàm foràs.*

Duæ igitur ſunt Cauſſæ præſentis Conventûs: Vna, circa Negotium magni momenti, in Partibus Exteris: Altera, circa Reipub. Adminiſtrationem Domeſticam.

Rex Galliæ *(ut proculdubiò audiſtis) Bello* Ducem Britanniæ, *hoc tempore, acriter invadit. Exercitus ejus* jam Nanteſiam *oppugnat, & arctâ Obſidione premit; Principalem ſcilicet (ſi minùs Caremoniâ & Præ-eminentiâ, at certè Robore & Opulentiâ) ejus* Ducatûs *Vrbem. De Spe ejus conjectura rectè capi poteſt, quod difficillimam Belli partem, primo loco aggreſſus eſt. Hujus Belli Cauſſam ipſe* Rex Gallus *optimè novit. Prætexit receptos, apud* Britannos, *Ducem* Aurelianenſem, *aliſque* Galliæ Proceres, *(quos* Rex *Hoſtium ſuorum loco numerat) eiſque Auxilia ſubminiſtrata. Alii aliter divinant. Vtraque Pars, à* Rege *noſtro, non ſemel, per* Legatos *ſuos, Auxilia petierunt.* Rex Gallus *ſanè, Auxilia aut Neutralitatem:* Dux Britannus *Auxilia ſimpliciter; Hæc enim Res ſuæ poſtulant.* Rex *tanquàm Princeps Chriſtianus, & Filius Eccleſiæ pius, ſe medium interpoſuit, ut Pax componeretur.* Rex Gallus *de Tractatu annuit, at Belli proſecutionem intermittere recuſat.* Britanni *autem, qui Pacem maximè optant, conſiliis de Pace minùs auſcultant; Non Confidentiâ aliquâ,*

quâ, aut etiam Contumaciâ, ſed Suſpicione & diffidentiâ, de Regis Galli ſincerâ Intentione, cùm videant Bellum non refrigeſcere. Ita ut Rex, poſt tantam Curam & Diligentiam, quantam unquam in aliâ re quavis inſumpſerat, adhibitam; cùm neque ex unâ parte Bellum, neque ex alterâ parte Suſpiciones propter Belli proſecutionem magis magiſque impreſſas, compeſcere poſſet, Tractatui finem dedit; Non pœnitentiâ motus, ſed planè deſperatione. Itaque ex hac Narratione, Statum Quæſtionis percipere poteſtis, ſuper quâ Rex à vobis Conſilium poſcit: Quæ hùc redit; Vtrùm Rex ſuſcipere debeat Bellum Defenſivum & Auxiliare, à parte Britannorum, contra Regem Gallum?

Atque ut Iudicium veſtrum meliùs de hoc Negotio informetur, juſſit ut nonnulla apud vos proponerem, de Perſonis, quæ in hoc Negotio intercedunt; Nonnulla autem de Negotii Conſequentiis, quatenùs in hoc Regnum reflectere poſſint; Nonnulla denique, de Exemplo ejus in genere: Neque tamen, in alteram partem concludendo, aut judicium faciendo, donec Celſitudo ſua, fidele & politicum Conſilium veſtrum, de hac re intellexerit.

Primò, quantum ad Regem Dominum noſtrum, (qui Perſona principalis eſt, quam in hoc negotio intueri debetis) planè profitetur Celſitudo ſua; Se ex Animo & conſtanter cupere, ut in Pace regnet. Sed ſimul ait, ſe neque jactura Honoris ſui Pacem empturum, neq; Conditiones Pacis ſub fœnore periculorum accepturum; Sed pro felici Rerum ſuarum converſione habiturum, ſi Deo viſum fuerit, inteſtinas Seditiones, quibus hactenùs exercitus fuit, cum Bello Externo Honorabili commutare.

Quod verò attinet ad reliquas duas Perſonas, quas hæc Actio complectitur (Regem nimirùm Gallum, & Ducem Britanniæ) Celſitudo ſua notum vobis facit, eos eſſe Principes, quibus, ex omnibus amicis ſuis & Fœderatis, plurimum debet; Cùm alter, Manu ſuâ Protectrice, à malitia Tyranni eum conſervaſſet; Alter ei Manum Salutarem, ad Regnum ſuum obtinendum, porrexiſſet. Ita ut Affectus ſuus, quatenùs ad naturalem Perſonam ſuam, neutrò inclinet. Atque ſi fortè audieritis Celſitudinem ſuam compulſam fuiſſe, è Britanniâ in Galliam fugere, Metu Proditionis, hanc Rem, nolle Celſitudinem ſuam, ullo modo Duci Britanniæ imputari, in Beneficiorum antè collatorum Obliterationem; quod Rex planè ſe informaverit, eam rem, ad Mercenarios quoſdam Ducis Conſiliarios tantùm pertinere; qui, cum

Dux *ipſe graviter ægrotaret, ejuſmodi conſilia,* Duce *prorſus inſcio, agitârunt.*

Sed utcunque iſtæ res, Celſitudinem *ſuam, ſi privatam Perſonam tantum gereret, devincire poſſent, ſatis tamen novit, ſuperiorem illam Obligationem, quæ ſe ad illa procuranda, quæ Subditis ſuis præſidio & commodo eſſe poſſint, obſtringit, ſe itidem inferiore hoc Obligationis genere exſolvere; Niſi forte hoc ſibi relinquat, ut ſi ad* Bellum Celſitudo *ſua compulſa ſit, illud ſine Acerbitate, aut Ambitione, proſequatur.*

Quantum ad Negotii hujus Conſequentias, *quoad* Regni Angliæ *ſtatum, eæ tales eſſe poſſint, quales fuerint* Regis Galli *Fines & Intentiones. Quæ ſi ulterius non tendant, quam ut Subditos ſuos in ordinem redigat, nihil ad nos. Quod ſi* Regi Gallo *in animo ſit, (vel licet non fuerit, tamen ſi ſponte ſecuturum ſit) ut* Britanniam *in Provinciæ Formam conſtituat, &* Coronæ Franciæ *eam reuniat, tum digna eſt res, quæ magnâ cum ſollicitudine, & anxio Iudicio perpendatur; Quantum ſcilicet hæc Innovatio* Angliæ *interſit, tam propter inſigne* Regni Franciæ *Augmentum, (ampliſſimâ adjectâ Regione, quæ in oras Maris noſtri, per Tractum non parvum, porrigitur;) Quam quod inde privetur hæc* Natio, *& nudetur, tam firmis & fidelibus* Fœderatis, *quales* Britones *ſe ſemper præſtiterunt. Tum enim fore, ut Regnum hoc noſtrum, cùm olim etiàm in Continente potens eſſet, primum Territorio, poſteà Affinitatibus,* Burgundiâ *ſcilicet &* Britanniâ, *(quarum Principes Fœderati noſtri tantùm erant, ſed tamen fœderati ex hujus Regni Conſiliis pendentes;) Altera jam nupèr diſiecta, partim in Augmentum potentiæ* Gallorum, *partim* Auſtriacorum *cedat; Altera jam propè ſit, ut in* Galliæ *potentiam coaleſcat; Atq; exinde Regnum hoc, intra Aquas ſalſas cohibeatur, cinctum maritimis Provinciis potentiſſimorum Monarcharum.*

Quantum ad Exemplum, *quod inde promanare poſſit, illud (ut de* Conſequentiis *dictum eſt) ita ſe habet, prout ſe habent* Regis Galli *intentiones. Nam ſi* Britanniam Gallia *devoraverit, quemadmodùm Vulgi Sermones (parati ſemper Actionibus* Regum *Ambitionis notam inurere) divinant, tum verò, Res profectò eſſet* Exempli *pernicioſi, ut Minor Status à Maiore opprimeretur. Ex hoc enim periculum imminere poſſit* Scotiæ *ab* Angliâ, Luſitaniæ *ab* Hiſpaniâ, *minoribus* Italiæ & Germaniæ *Statibus à majoribus; imò etiàm (Si parva magnis componere liceat) perinde eſſet ac ſi*

Aliquibus ex vobis Minoris Ordinis, tuto vivere non liceret, in vicinitate aliquorum ex his Proceribus potentioribus. Hujus autem Exempli *Introductionem,* Regi *potiſſimùm imputatum fore veriſimile eſt, ut* Principi, *qui illud etiam cum* Bono Reip. *ſuæ, impedire maximè potuiſſet. Verum contrà, tam ſpecioſus ſe offert, ex parte* Regis Galli, *Prætextus, (at Prætextus Potentiæ nunquàm defuit) propter periculum Regno ſuo imminens, quod Bellum hoc ex neceſſitate gerat, non Ambitione, ut* Periculum *ab Exemplo nonnihil corrigat & mitiget. Siquidem,* Periculum *ejus Belli, quod ſolùm in defenſionem propriam ſuſcipitur, nullum eſſe poteſt, quia penes quemlibet eſt illud pro libito devitare. Verùm in hoc Negotio univerſo,* Rex *ſe veſtris gravibus & maturis Conſiliis permittit, in quibus acquieſcere decrevit.*

Atque in hanc ſententiam, *Cancellarius* locutus eſt, quantum ad Res *Britanniæ*. Rex enim ei mandarat, ut tali orationis moderatione uteretur, quæ Ordines ad *Britanniæ* Auxilium accenderet, *Regem* autem apertâ aliquâ Declaratione non obſtringeret.

Cancellarius ad *Domeſtica* orationem tranſtulit.

Q*Vantum ad* Adminiſtrationem Domeſticam, Rex *mihi in mandatis dedit, ut hæc dicerem: Credere ſe, nulli unquam* Regi *(tam brevi Regni ſpatio emenſo) majores & juſtiores cauſas fuiſſe, duarum contrariarum paſſionum,* Gaudii *&* Doloris, *quam ſibi. Gaudii, ob immenſos & manifeſtos* Dei Omnipotentis *favores; qui eum gladio* Regio *cinxerat, eidemque* Gladio contra Hoſtes *ſuos univerſos ſempèr adfuit, Seque tot probis & fidelibus Servis & Subditis beavit, qui nunquàm deſtiterunt fidelibus Conſiliis, promptâ Obedientiâ, & animoſâ Defenſione, eum proſequi: Doloris, quod nondùm* Deo *placuerit permittere ei, ut* Gladium *conderet, (quod maximè expetebat, præterquàm in Adminiſtratione Iuſtitiæ) Sed quod toties compulſus ſit Enſem ſtringere, ad proditorios & ſeditioſos Subditos reſecandos; Quos (ut videtur)* Deus *reliquit (inter multos bonos, aliquos malos) tanquàm inter* Iſraelitas, Cananæos, *veluti* Spinas in Lateribus ſuis, *ad eos tentandos, & probandos: Etſi is ſempèr fuerit rerum Exitus (ſit* Nomen Domini *ob hoc benedictum) ut malitia eorum in Caput proprium reciderit.*

Quamobrem Rex *ait, ſe jam admonitum eſſe; quod Sanguis in*

Acie effuſis, neutiquàm Sanguini in Civitate parcere poſſit; Neque gladius Martialis ſit ſatis validus ad Regnum hoc in plenâ Pace conſtituendum: Sed quod vera via hùc tendat, ut Rebellionum Semina & Origines ſub initiis eorum comprimantur: Et ad hoc obtinendum, Leges bonæ & ſalubres excogitentur, confirmentur, & acuantur, contra vim omnem, & illicitos Hominum Cœtus, eorumque Confœderationes & Combinationes omnes, per veſtium ſcilicet diſtinctiones, teſſeras, & alia hujuſmodi Factionis Symbola; ut pax Regni, talibus Statutis, veluti Cancellis ferreis, ſolidè muniatur & ſtabiliatur; omniſque violentia, & in Aulâ, & in Agris, & in Domibus privatis, reprimatur. Cujus rei Curam, quæ ad voſmetipſos tam propè pertinet, quamq; Temporis Ratio ſummoperè flagitat, Celſitudo ſua Prudentiis veſtris commendat.

Quoniàm verò Regi Cordi & Curæ eſt, ut Pax hæc, in quâ regnare, & Subditos ſuos tueri cupit, non tantùm vobis Folia producat, ſub quarum umbrâ ſecure recumbere poſſitis, verùm etiàm Fructus vobis edat, Divitiarum & Opulentiæ, Rogat vos Celſitudo ſua, ut Cogitationem ſuſcipiatis, de Mercaturâ & Commercio regulando; nec minùs de Manufacturis Regni promovendis; unáque ſpurium illum & ſterilem Pecuniarum uſum, in Fœnus & illicita Excambia jam erogari ſolitarum, coerceatis; unde ad naturalem ſuum uſum, Mercaturæ, & Commercii Legitimi, & Nobilis, applicentur. Similitèr, ut Populo noſtro copia fiat, ſe in Artibus Mechanicis exercendi, quo modo Regnum ex ſe, & Nativis ſuis Mercibus ſubſiſtere poſſit, ut in otio non degant, atque Theſaurus noſter, propter Manufacturas forinſecas, non exhauriatur. Quin & ulteriùs providere debetis, ut quæcunque Merces à Partibus exteris, in Regnum introductæ fuerint, prorsùs ad Merces Nativas noſtras coemendas convertantur; unde Sors Regni non minuatur, ex Super-Importatione Mercium Exterarum.

Poſtremò, quoniàm Regi certò perſuaſum eſt, vos eum Pauperem nolle, qui vos Divites eſſe cupit, minimè dubitat, quin curæ vobis futurum ſit, ut Reditus ſui, tam ex Vectigalibus, quàm aliàs, conſerventur, & augeantur; Atque inſupèr, ut Subſidia Pecuniaria, ſi poſtulet occaſio, alacritèr conferatis. Eò magis, quod ſatis noſtis Regem frugi eſſe, atque pro Diſpenſatore tantùm ſe gerere in Commodum Regni; Quodque ea Pecuniæ, quæ à vobis conferuntur, ſint tantùm inſtar Vaporum, qui è Terrâ in ſublime attrahuntur, & in Nubes coeunt, quæ rurſùs in Terram imbres refundunt.

dunt. Quin & probè ſcitis, vicina vobis Regna magis magiſque amplificata, atque Tempora iſta variis Motibus obnoxia: Itaque minimè convenire, ut Regem *à pecuniis imparatum offendant. Plura non habeo quæ dicam. Optarem autem, ut quæ dicta ſunt, meliùs fuiſſent declarata: Illud verò Prudentia, & Benevolentia veſtra ſupplebit.* Deus *Conſiliis veſtris aſpiret.*

Hanc Orationem *Cancellarius* habuit, non comptam certè, ſed ſolidam & perſpicuam.

Res difficilis non erat, *Parlamentum* ad iſtud *Britanniæ* Negotium diſponere, & afficere; tam propter Æmulationem inter Nationes *Angliæ* & *Galliæ*, atque Invidiam recentem, quod Regnum *Galliæ* nupèr Incrementa acceperat; quam propter periculum, quod *Angliæ* imminere poterat, ſi *Galli* tam amplam Provinciam maritimam acquirerent, ut ſuprà diximus. Commovebatur etiàm *Parlamentum* Oppreſſionis Intuitu; Etſi enim, quæ afferebat Rex *Gallus*, eſſent ſatis probabilia, tamen apud Multitudinem impares ſempèr ſunt Congreſſus Argumentorum & Suſpicionum; Itaque Conſilium *Regi* dederunt, ut Cauſſam *Britanniæ* ſtrenuè amplecteretur, & Auxilia celeritèr mitteret; Magnáque Alacritate *Regi* amplum Pecuniæ Subſidiariæ Modum conceſſerunt, horum Auxiliorum contemplatione. Verùm Rex, tum ut decorum ſervaret erga *Regem Gallum*, cui ſe devinctum profitebatur; tum quod reverà Belli potiùs oſtentandi quam gerendi erat cupidus; iterùm ſolennes Legatos ad *Regem Gallum* miſit, qui ei intimarent Decretum *Ordinum*; & verbis dulciſſimis Interceſſionem ſuam, priùs factam, renouarent; Ut ſcilicet Rex *Gallus* à Bello *Britannico* deſiſteret; aut ſi neceſſariò Bellum habendum eſſet, in bonam partem acciperet, ſi Populi ſui precibus motus, (qui Cauſſæ *Britannorum*, tanquam veterum Amicorum & Fœderatorum ſuorum, impensè favebant) Suppetias eis mitteret; proteſtando nihilominùs, ſe, quò Leges Amicitiæ & Fœderum cum *Galliâ* religioſè ſervaret, Copiis ſuis imperare in animo habere, ut *Britannis* quidem ſuccurrerent, ad *Gallos* autem Bellum minimè extenderent, niſi quatenùs ad Poſſeſſionem *Britanniæ* tuendam. Verùm antequàm iſta ſpecioſa Legatio adveniſſet, *Ducis Britanniæ* Res haud levitèr perculſæ ſunt, & manifeſtò declinare cœperunt. Nam propè Oppidum *Sancti Albani* in *Britannia*, Prælium commiſſum fuerat, in quo *Britanni* profligati ſunt, *Duxque Aurelianenſis* & *Princeps Auraſionenſis* capti, cæſis ex Copiis *Britannorum* ſex Millibus, atque inter eos, Domino de *Woodvillâ*, & Cohorte ejus propè univerſâ, dum fortiſſimè dimicarent. Ex parte autem *Regis Galli*, Mille & ducenti ceciderunt, cum Duce ſuo *Iacobo Galleotto*, viro in rebus Bellicis ſpectato.

Poſtquàm Nova de hoc Prælio in *Angliâ* audita eſſent, expergefactus eſt Rex, qui nullum jam Subterfugium habebat, ſub quo Tractatum Pacis honeſtè continuare poſſet. Jam enim planè tanquam oculis cernebat, *Britanniam* rapidè perditam iri, prorſus contra ſpes ſuas. Cùm autem conſcius ſibi eſſet, ſe tam apud Populum ſuum, quam apud Exteros magnam ſuſtinere Invidiam, imò & Infamiam, propter priores moras; ſtatim Auxilia, quantâ potuit cum celeritate, in *Britanniam* miſit. Quod fecit ſub Ductu *Roberti* Domini *Brooki*, ad numerum octo Millium, Virorum lectorum, & benè armatorum; qui propitio uſi vento, intra paucas horas, *Britanniam* tenuerunt, & ſe Copiarum *Ducis* Reliquiis adjunxerunt; ſtatímque perrexerunt ad Hoſtes, atque propè eos caſtrametati ſunt. *Galli* poſſeſſione Victoriæ ſobriè utentes, atque Animos & Alacritatem *Anglorum* probè cognoſcentes, præſertim ſub Initiis militandi, ſe intra vallum continuerunt, Caſtris optimè munitis, certi manum non conſerere. Sed interim, ut Copias *Anglas* ſursùm deorsùm jactarent & defatigarent, eas, levis Armaturæ Equitibus, adoriebantur & vexabant; In quibus Certaminibus tamen, plerunque detrimenta acceperunt, potiſſimum per Sagittaries *Anglorum*.

Verùm, hoc rerum Statu, *Franciſcus dux Britanniæ* obiit: Quod quidem Accidens Rex facilè prævidere potuerat, & debuerat certè hoc ipſum ſupponere, & huic Eventui Conſilia ſua aptare; niſi quod Honoris Contemplatio, propter Nova de prælio facto allata, quæ *Regem* ad aliquid properè exequendum extimulavit, Belli Rationes pervertiſſet.

Poſt *Ducis* Obitum, primarii *Britanniæ* Viri, partìm empti, partìm factionibus imbuti, omnia permiſcuerunt: Adeò ut *Angli*, nec Caput nec Corpus reperientes, quibus ſe adjungerent; Atque non minùs à Sociis quam ab Hoſtibus ſibi metuentes; Hyeme jam ingruente; domum, poſt quinque Menſes ab eorum Trajectu, redierint. Atque hoc modo, Prælium *Sancti Albani*, Mors *Ducis Franciſci*, & Auxiliorum *Anglorum* Receſſus *Britanniam* tandem perdiderunt. Quam rem, alii ut Judicii *Regis* Maculam, alii ut Temporum ejus Infortunium, acceperunt.

Sed utcunque Fructus *Parlamenti* horarii, circa res *Britannicas*, malè ceſſerant, nihilominùs Fructus illi durabiles, & *Parlamentorum* proprii, (bonæ ſcilicet & ſalubres Leges) proſperè ſe habuerunt, atque in hunc diem permanent. Nam ex Monitis *Cancellarii*, eo *Parlamento*, Leges nonnullæ egregiæ, circa ea quæ Rex propoſuerat, latæ fuerunt.

Primò, Auctoritas *Cameræ Stellatæ*, quæ anteà Legi *Regni* communi tantùm nitebatur, in aliquibus Caſibus, robore Statuti ſuffulta eſt. Curia autem iſta, ex maximè prudentibus & generoſis hujus *Regni* Inſtitutis, cenſeri poſſit. Nam in Diſtributione Tribunalium *Regni*, (exceptâ Curiâ ſupremâ *Parlamenti*;) in quâ Curia *Banci Regis*, Criminibus quæ contra *Coronam* committuntur; Curia *Banci Communis* Litibus civilibus; Curia *Scaccarii*, Cauſſis quæ ad Reditus & Proventus *Regis* ſpectant; & *Curia Cancellariæ*, Cauſſis, quæ Mitigationem Rigoris Juris, ex Arbitrio boni Viri, ad Exemplum Juris Prætorii, merentur, politicè admodum aſſignatæ ſunt; ſemper tamen reſervata eſt, magna & præeminens Juriſdictio, Conſilio ſanctiori Regis, in Cauſſis, quæ vel Exemplo, vel Conſequentiâ, Regni ſtatum publicum oppugnare & convellere poſſent: Quæ ſi Criminales fuerint, conſueuerunt Conſiliarii in *Camerâ* (quæ vocatur) *Stellatâ*; Sin Civiles, in *Camerâ* vel *Aulâ* (quam vocant) *Albâ*, convenire. At quemadmodùm *Cancellaria* Jus Prætorium, ita *Camera Stellata* Jus Cenſorium, (demptis tamen Rebus Capitalibus) imitatur. Iſta autem Curia *Cameræ Stellatæ* ex bonis compoſita eſt Elementis. Ex quatuor enim Generibus Perſonarum commiſta eſt; *Conſiliariis Regis*, *Proceribus*, *Prælatis*, & *Iudicibus* aliarum Curiarum *principalibus*. Etiàm quatuor Cauſſarum Genera præcipuè tractat: *Vim illatam*; *Fraudes*; *Crimina* varia *Stellionatus*; & *Inchoamenta* ſive *Actus medios* qui vergunt ad *Crimina Capitalia*, aut aliàs Atrocia, licet nunquàm actualitèr commiſſa & perpetrata fuerint. Sed quod præcipuè in hoc ſtatuto Rex volebat, erat Suppreſſio Turbarum illicitarum, unà cum cauſſis earum præcipuis, hoc eſt, Multitudinis Combinationibus, & Potentium Patrociniis.

Ab univerſali *Regni* Pace, deſcendit *Regis* Cura, ad Pacem Aulæ & Famulitii ipſius *Regis*, & Securitatem Conſiliariorum ſuorum, ac Magiſtratuum eminentium. Verùm hoc Statutum miri cujuſdam erat temperamenti. Nam in hanc ſententiam perſcriptum eſt: Ut ſi quis ex *Regio Famulitio* (qui tamen infra gradum *Baronis* ſit) in vitam alicujus Conſiliarii *Regis*, aut *Baronis* Regni, conjuraſſet, factum eſt Crimen, licet res peracta non fuerit, Capitale. Iſta Lex, à *Cancellarii* ſuſpicionibus fluxiſſe exiſtimata eſt; Qui cùm Vir auſterus & imperioſus eſſet, atque in Aulâ *Regiâ* Inimicos nonnullos ſibi infenſiſſimos degere cognoſceret, ſuæ Securitati proſpexit; Invidiam ſuam generali Legis Ordinatione obruens, præſidium nempè hoc cum omnibus Conſiliariis & Nobilibus communicando: Neque tamen auſus eſt, Legem ulteriùs extendere, quam ad Famulitium conſcriptum ipſius *Regis*, ne minori Nobilitati & Plebi *Regni*, nimis dura res videretur: Quæ meritò credere poſſent, libertatem ſuam antiquam, & Clementiam Legum *Anglicarum*, ſenſim invadi; *Si Voluntas mera, aliàs quàm in* Criminibus Læſæ Majeſtatis, *pro Facto reputaretur.* Attamen Cauſſa, quæ in Statuto ipſo inſerta eſt (nimirùm quod, *Qui in vitam* Conſiliariorum *conſpirat*, *merito cenſeri poſſit*, *oblique & mediate*, *ipſius* Regis *mortem moliri*) æquè omnibus Subditis ac Aulicis communis eſt. Verùm hæc Legis Anguſtia, ad id quò *Cancellarius* tenderat, ſatis erat: Sed tamèn vitam eò uſque produxit, ut ei etiàm Lege generali opus fuiſſet, cùm non minùs Populo, quam *Aulæ Regiæ*, poſteà odio fuerit.

A Pace Aulæ, & Familiæ *Regiæ*, rursùs Cura *Regis* deſcendit, ad Pacem Familiarum privatarum. Lata eſt enim, Lex juſta & moralis, per quam Aſportatio Fœminarum per vim, contra voluntatem ſuam, (exceptis Pupillis Femellis, & Ancillis,) Capitalis facta eſt: Parlamento prudentèr & meritò cenſente, Crimen abripiendi Fœminas per vim, in poſſeſſionem Extraneorum, (licet poſteà per Illecebras aut Aſtutias concilietur earum Aſſenſus) nihil aliud eſſe, quam Raptum in longum productum, quia prima Vis reliqua traxiſſe præſumitur.

Sancita eſt alia quoque *Lex*, ad Pacem Subditorum in genere, & Cædium & Homicidiorum repreſſionem, atque in emendationem

Legum Antiquarum. Ea fuit; Ut cùm per *Legem Communem*, Proſecutio Homicidiorum in nomine *Regis*, Annum & Diem expectaret, quod ſpatium Uxori aut Hæredi Occiſi datum eſt, ut nomine proprio Accuſationem peragerent: Cúmque Experientia monſtraret, quod Pars aggravata ſæpiùs pretio aut variis modis inducta, aut Lite ipſâ defatigata, Accuſationem deſereret; atque eo temporis tractu Res quaſi in Oblivionem tranſiret; & hoc modo Proſecutio in nomine *Regis*, (quæ ſempèr, *Flagrante Crimine*, vivacior eſt) neglecta eſſet; ordinatum fuit prudentiſſimè; Ut Proſecutio in Nomine *Regis*, etiàm intra Annum & Diem, admitti poſſit, abſque præjudicio tamen Proſecutionis in Nomine Partis læſæ.

Tum quoque Rex cœpit, non minùs prudentèr quam juſtè, Cleri Privilegia nonnihil amputare, factâ ordinatione; *Ut Clerici Capitalis Criminis convicti, candente ferro, in manu ſignarentur*; tam ut aliquo corporali Supplicio afficerentur, quam ut Ignominiæ notam ſecum ferrent. Verùm hujus Salubris *Legis* gratiâ, Rex poſteà *Perkini Edicto* laceratus eſt, tanquàm Privilegiorum ſanctæ Eccleſiæ immanis & execrabilis Violator.

Etiàm alia *Lex* lata fuit, *Paci Regni* conſulens: quâ puniebantur *Officiarii* & *Firmarii Regis*, Amiſſione Officiorum & Firmarum ſuarum, ſi Famulitiis Nobilium, aut aliorum, niſi Domeſtici eſſent, ſe aggregarent, aut illicitis Cœtibus participarent.

Atque hæ *Leges*, ad Vim, & Turbas reprimendas ordinatæ ſunt, quibus Tempora illa maximè indigebant; Et adeò prudentèr conſtitutæ ſunt, ut in hunc uſque diem, Temporis ipſius Suffragiis confirmatæ, durent.

Latæ ſunt etiàm *Leges* bonæ & politicæ, contra Fœnus, quod eſt Uſus Pecuniæ ſpurius: Et contra illicita Excambia & Contractus fictos, qui ſunt item inſtar Fœnoris ſpurii. Aliæ etiam pro ſecuritate Vectigalium *Regis*; Atque Converſione Pecuniarum, ex Mercibus externis provenientium, in Merces Regni nativas; Unà cum aliis minoris Momenti *Legibus*.

Verùm, quamvis *Leges* in iis Comitiis latæ, bonum & ſalubrem ediderint Fructum; *Subſidium* tamen *Pecuniarium*, iiſdem Comitiis conceſſum, Fructum exhibuit acerbum. Sanè, univerſa Meſſis in fine in Horrea *Regis* coacta eſt, ſed poſt Procellam grandem. Cùm enim Deputati cœperunt taxare *Subſidium*, in *Comitatu Eboracenſi*, & *Epiſcopatu Dunelmenſi*, Populus ex improviſo in Seditionem erupit, apertè loquens, ſe hiſce annis proximis, innumeras miſerias perpeſſos eſſe; Quare nec poſſe ſe nec velle *Subſidium* conferre. Neque tamen proculdubiò, hæc Contumacia ex Indigentiâ merâ illius Populi manavit, ſed etiàm ex inveterato ſtudio Partium, quod illis Regionibus penitùs inſederat, ubi Memoria *Richardi Tertii* adhùc in tanto vigore erat, ut tanquàm Fæces quædam acres in Animis Hominum, veluti in Fundo Vaſis, ſubſiderent; quæ, ſi Vas paululùm agitaretur, in ſurſum aſcendebant. Accedebat etiàm (ut credere par eſt) Inſtigatio alicujus Malevoli, & Rebus præſentibus infenſi, ex iis qui apud eum populum maximè erant gratioſi. Hoc Accidente tam inopinato, Deputati ferè attoniti, rē ad *Comitem Northumbriæ* detulerunt, qui Vir erat Auctoritate primarius in iis Partibus. Ille ſtatim ad *Regem* Literas miſit, apertè ſignificans, quale incendium obortum eſſet in Populo; ſimulque petens, ut Rex quid fieri vellet mandaret. Rex Reſponſum dedit peremptorium, ſe ne Obolum quidem remittere velle, ex Summâ, quæ in Comitiis conceſſa fuerat; Tum quia exemplum ejus alias Provincias animare poſſit, ad ſimilem mitigationem poſcendam; Tum præcipuè, quia nunquàm eſſet paſſurus, ut vulgus ignobile, Ordinum munificentiam fruſtraretur, in quorum conſenſu etiàm Plebis ipſius vota concluderentur. His Literis à *Rege* acceptis, *Comes* Principales illius Comitatûs Juſticiarios, & Liberos Tenentes, convocavit; & eos allocutus, verbis æquè imperioſis ac Rex ſcripſerat, (quibus nihil opus fuit, niſi quod Negotium aſperum infelicitèr in Virum etiàm aſperum inciderat) non ſolùm animos eorum irritavit, ſed ſuſpicionem injecit, ex acerbitate verborum ejus, quæ tanquàm *Regis* ipſius verba retulerat, ipſum *Comitem*, aut Auctorem fuiſſe, aut Suaſorem principalem ejus Conſilii. Quo factum eſt, ut Turba vilis cœtus miſcuerit; & inſultum in *Comitem* ipſum faciens, eum, cum compluribus ex Servis ſuis, trucidaverit. Neque hìc deſtiterunt Seditioſi illi, ſed *Ioannem Egremondum* Equitem Auratum, Virum turbidum & factioſum, (quique diù antè *Regi* infenſus erat) in Ducem ſuum cooptârunt; Atque animati & extimulati, à quodam ex infimâ Plebe, vocato *Ioanne Chamberio*, tanquàm Face Seditionis, qui apud Vulgus multùm poterat, in apertam Rebellionem eruperunt; Quin & frementes diſertis verbis dixerunt, ſe contra *Regem* HENRICUM ituros, & cum eo pro Libertate ſuâ pugnaturos.

Poſtquàm Rex certior factus eſt, de novâ hac Inſurrectione, (ſimilibus enim Motibus, tanquàm Febre anniverſariâ, quotannis corripi ſolebat) ſuo more, parùm aut nihil commotus, *Thomam Comitem Surriæ*, (quem paulò antè, non ſolùm è Turri liberaverat, eique præterita omnia condonaverat; verùm etiàm in gratiam ſuam ſpecialem receperat) cum Exercitu ſatis valido, contra Rebelles miſit; Qui cum Copiis eorum conflixit, eoſque Acie vicit, & *Ioannem Camberium* Anteſignanum eorum vivum cepit. *Ioannes* verò *Egremondus*, fugâ ſe eripuit, & in *Flandriam* transfretavit, ad *Margaretam Burgundiæ:* Cujus Palatium, Aſylum & Receptaculum fuit Proditorum omnium, qui *Regem* infeſtabant. *Ioannes Camberius Eboraci* ſupplicio affectus eſt, magnâ pompâ; Suſpenſus eſt enim in Patibulo præalto, extructo in medio Furcarum quadratarum, tanquàm Proditor tranſcendens; Atque magnus Numerus ex Complicibus ſuis, ſuper Trabem Patibuli inferiorem, circa eum itidèm ſuſpenſus; Cæteris autem generalitèr venia facta eſt. Neque Rex Conſuetudinem ſuam interrupit, ut vel primus, vel inter primos eſſet, in omnibus Bellicis ſuis Expeditionibus; Juxta id quod familiaritèr dicere ſolebat, cùm de Rebellibus quid nunciatum eſſet; *Se nihil amplius cupere quam ut eos aſpiceret*. Nam ſtatim, poſtquàm *Comitem Surriæ* in eos miſiſſet, ipſe ſubſecutus eſt; & licet Nuncium de Victoriâ accepiſſet in viâ, tamen uſque ad *Eboracum* perrexit, ut eas Regiones componeret & pacaret: Poſteà verò, *Londinum* reverſus eſt, *Comitem Surriæ*, Locum-tenentem ſuum, in *Partibus Borealibus*, relinquens; & *Richardum*

Tunſtallum, Militem Auratum, principalem ſuum Commiſſarium conſtituens, ad *Subſidium* levandum, cujus ne Dodrantem quidem remiſit.

Eodem autem tempore, quo Rex Servum tam bonum, quam fuit *Comes Northumbriæ*, amiſerat; etiàm Amicum & Affinem fidelem, *Iacobum* Tertium *Scotiæ Regem*, ſimilitèr amiſit, qui miſerabili Fato functus eſt. Iſte enim Princeps infelix, poſt diuturna, tam Procerum ſuorum, quam magnæ partis Populi, odia, quæ ſubinde in Seditiones, & crebras Aulæ Mutationes eruperant, tandèm ab iis oppreſſus eſt. Siquidem Arma contra eum ſumpſerunt, & *Iacobi Principis* Filii ſui perſonam, ex improviſo, intra poteſtatem ſuam redegerunt, partim Vi, partim Minis; Interminantes ſe alitèr, Regnum in manus *Regis Angliæ* tradituros. Eo autem Conſilio hoc moliebantur, ut Rebellionem ſuam òbvelarent, ſicque *Princeps* Titulare & pictum quoddam Caput Rebellionis fieret. Unde Rex *Scotiæ* (ſe viribus minimè parem cogitans) à *Rege* HENRICO, etiàm à *Papâ*, & *Rege Gallo*, popoſcit, ut res inter ſe & ſubditos ſuos componerent. *Reges*, prout petiit, mediationem ſuam, modo honorifico, & qui *Reges* magnos deceret, interpoſuerunt: Non tantùm poſtulando, & ſuadendo, verum etiàm proteſtando, & minando; Rebellibus denunciantes, ſe, communem *Regum* Cauſſam agi, cenſere; *Si Subditi permittantur Leges Regibus ſuis imponere*; Seque in Ultionem ejuſmodi Sceleris prorsùs ituros. At Rebelles, qui jam antè Obedientiæ Jugum majus excuſſerant, facilè Modeſtiæ Vinculum minus abjecerunt; & Furore Metum ſuperante reſponderunt; Inanem eſſe de Pace mentionem, niſi Rex ſe Imperio abdicaret. Quocircà (Tractatu Pacis abrupto) ad Arma ventum eſt, Præliumque ad *Bannochie* Rivulum, juxta *Sterliniam*, commiſſum eſt. Quo Prælio Rex, Iracundiâ & Indignatione licet juſtâ, exæſtuans, Pugnam temerè iniens, & manum præcipitantèr conſerens, antequàm univerſæ ejus Copiæ conveniſſent, interfectus eſt, (nihil obſtante expreſſo & præciſo Mandato *Principis* Filii ſui, qui hoc interdixerat) dum ad Molendinum quoddam fugiſſet, in Campo, ubi pugnatum eſt, ſitum.

Quatenùs verò ad *Legationem Papæ*, quæ per *Adrianum* de *Caſtello*, *Italum*, miſſa eſt, (quæque, illis temporibus, magis forſitàn futura fuiſſet efficax) ſerò illa advenit, ſi *Legatio* ipſa ſpectetur, ſed ſatis in tempore, pro commodo *Legati*. Nam cùm, per *Angliam*, *Scotiam* peteret, & honorifice admodùm à *Rege* HENRICO exceptus eſſet, (qui perpetuò ſe erga *Sedem Romanam* officioſum præbuit) *Regis* favorem majorem in modum aſſecutus eſt, ſimulque magnam cum *Mortono Cancellario* familiaritatem contraxit. Adeò ut Rex moribus ejus delectatus, & eum rebus ſuis utilem fore credens, eundem ad Epiſcopatum *Herefordienſem* promoverit, & poſteà ad *Epiſcopatum Bathonienſem*; Ejuſque operâ uſus ſit, in compluribus negotiis, quæ ad *Curiam Romanam* pertinebant. Certè Vir magnus fuit *Adrianus*, & multâ Eruditione, Prudentiâ, & in rebus Civilibus Dexteritate, præditus; Et non diù poſt in Honorem *Cardinalis* evectus, largum *Regi* tributum ob Beneficia ſua rependit; *Regem*, magno cum Judicio, & Diligentiâ, de rebus *Italiæ*, ſubinde per Literas informans. Nihilominùs, ſub finem Vitæ ſuæ, Particeps fuit Conjurationis, quam *Cardinalis Alphonſus Petruccius*, & alii quidam *Cardinales*, in Vitam *Leonis Pontificis* inierunt. Atque hoc ejus Crimen, per ſe atrox valdè, aggravatum eſt, propter Cauſſam, quæ eum impulerat; Quæ Malitiâ ſanè aut Odio minimè nitebatur, ſed Ambitione fœdâ adipiſcendi *Papatum*. Atque in hoc Impietatis exceſſu, non defuit tamen Levitatis & Vanitatis mixtura quædam: Nam (ut apud omnes increbuerat) ad *Papatum* expectandum, fatali quodam Ludibrio inductus eſt, ſcilicet Prædictione Harioli cujuſdam, quæ talis fuit; *Succeſſurum* Leoni, *cujus nomen eſſet* Hadrianus, *Senem, humili loco natum, ſed doctrinâ & Prudentiâ eminentem*. Quo Charactere & Schemate ſe deſcribi putavit; Etſi hoc Vaticinium impletum poſteà fuerit, in *Adriano Belgâ*, (Filio Cerviſiarii ex eadem *Belgiâ Cardinale* de *Tortoſâ*, & *Caroli Quinti* Præceptore,) qui poſteà, mortuo *Leone*, Nomine proprio non mutato, *Adrianus Sextus* vocatus eſt.

Verùm iſta anno ſequente, quinto ſcilicet *Regis*, contigerunt. Sed in fine Anni quarti, Rex iterùm *Ordinum Conventus* egit; Non (ut videtur) ob aliquam Occaſionem tum emergentem, ſed præcipitatis & abruptis *Comitiis* præcedentibus, propter Apparatus Belli *Britannici*, Rex cogitavit, ſe non ſatis amplitèr Subditos ſuos Legibus bonis hactenùs remuneraſſe; Quæ ſempèr ei fuerunt pro retributione erga Subditos, propter Pecunias ab ipſis collatas; Cúmque Alienationis Subditorum, ex iis quæ in Borealibus Partibus geſta erant, memor eſſet, viſum eſt ei, eò magis Subditos ſuos ſolatiis reficere. Sanè Tempora ejus, in bonis Legibus condendis, excelluerunt. Ita ut meritò cenſeri poſſit, inter *Reges Angliæ*, poſt *Edwardum Primum*, Legiſlator optimus. Leges enim ejus, (ſi quis attentiùs eas introſpiciat) ex Prudentiâ profundâ ortas inveniet, neque vulgaris eſſe naturæ; non occaſione aliquâ præſente ſtimulante latas, ſed verè ex Providentiâ futuri, ut ſtatus ejus *Regni* indies fieret magis florens & beatus; Ex more *Legiſlatorum* Temporibus Antiquis & Heroicis.

Primò igitur Legem tulit, quæ cum Temporibus & Actis ſuis optimè conveniebat. Quemadmodùm enim ipſe, in Perſonâ ſuâ & Nuptiis, finalem introduxerat Concordiam, in Lite illâ magnâ, quæ de Titulo Coronæ tam diù pependerat: ita & hac Lege (de quâ loquimur) ſimilem Pacem & Tranquillitatem, circa privatas Subditorum terras, & Poſſeſſiones, ſtabilivit. Ordinatum eſt enim, ut *Fines*, quos vocant (quod Genus eſt Tranſactionis cujuſdam ſolennis) reverà finales eſſent, ad Jura non Partium tantùm, ſed aliorum omnium, extinguenda: Ita tamen, ut poſt *Fines* hujuſmodi levatos, & ſolennitèr proclamatos, haberet Subditus ſpatium quinque Annorum, poſt Titulum ſuum devolutum, ad Jus ſuum recuperandum, aut ſaltèm vindicandum; Quod ſi prætermiſiſſet, Jure ſuo in perpetuum excluderetur; Cum Exceptionibus tamen nonnullis, Ætate minorum, Nuptarum, & ſimilium Perſonarum, Juris ſui perſequendi, incapacium. Hoc Statutum aliud *Regni* Statutum antiquum tantùm reſtituit; quod & ipſum latum fuerat, juxta tenorem Legis Communis. Mutatio Legis intervenit, per Statutum quoddam vulgaritèr dictum de *non Clameo*, factum tempore *Edwardi Tertii*. Atque iſta Lex, de *Finibus*

nibus levandis, inſtar Prognoſtici cujuſdam erat boni, de Pace illâ, quæ in hunc uſque diem, à temporibus ejus, ut plurimùm ſecuta eſt. Statuta enim de *non Clameis*, Belli temporibus conveniunt, cum animi Hominum inquietantur, ita ut rebus ſuis domeſticis proſpicere nequeant: Statuta verò quæ Poſſeſſionibus favent, temporibus Pacis maximè ſunt accommodata, ut Lites & querelæ extinguantur, quæ Pacis ſunt Fructus pernicioſi.

Aliud Statutum latum eſt, Prudentiæ, & in Rebus politicis Peritiæ ſingularis; Incrementum Populi *Regni* manifeſtò, & (ſi quis acutiùs inſpexerit) Militiam etiàm, & vires *Regni* Bellicas, promovens.

Cœperunt eo tempore, magis quam retrò ſolitum, fieri Septa & Clauſuræ in Agris; Ex quo Terra arabilis (quæ ſine Populo & Familiis coli non poterat) verſa eſt in Paſcua, quæ Armentariorum paucorum operâ tantùm indigebant; Etiàm *Firmæ* & *Tenementa* ad Terminum vitæ, Annorum, & ad voluntatem Domini, (in quibus Coloni complures habitabant) verſa ſunt in *Dominicum*. Hoc Infrequentiam & Diminutionem peperit Populi, & (per conſequentiam) Oppidorum, Eccleſiarum, Decimarum, & ſimilium: Probè etiàm noverat Rex, neque ullo modo oblitus erat, ſequi etiàm ex hoc Diminutionem *Subſidiorum* & Censûs: Quantò enim major numerus fuerit Generoſorum, tantò ſempèr *Subſidiorum* Summæ decreſcunt magis. In quâ remedendâ, prudentia *Regis* & *Parlamenti* enituit. Clauſuras Agrorum prohibere noluerunt; Hoc enim fuiſſet, Soli Culturam fructuoſiorem, atque inde ſecuturam patrimonii *Regni* Meliorationem, prohibere: Neque etiàm Arationes Hominibus juſſu Legis imponere conſultum putârunt; Hoc enim fuiſſet, cum Naturâ ipsâ, & Rebus, pugnare. Sed tale temperamentum adhibuerunt, ut Clauſuras tantùm & Paſcua, quæ Depôpulationem liquidò invehebant, tollerent; neque tamen expreſſè, aut Interdicto aliquo Imperioſo, ſed ſolummodò per Conſequentiam. Ordinatio fuit talis; Ut omnes Domus Agricolationis, quibus fuerint annexa viginti Jugera Terræ, aut ampliùs, in perpetuum ſuſtentarentur & conſervarentur, abſque Decaſu; unà cum Portione Terræ competente, quæ à Domibus illis nullo modo ſeparari poſſet; ut & per Statutum aliud quoddam, Succeſſoris ſui tempore factum, fuſiùs declaratum fuit. Neque tamen, ſi quis deliquiſſet, ſancitum erat, ut populari Actioni ſubjiceretur, ſed ut Terra ipſa in Manus *Regis*, aut *Domini*, caperetur, quoad dimidium Proficuorum, donec Domus, ac Terræ reparatæ forent, & reſtitutæ. Hoc modo Ædificia ſuſtentata neceſſariò Habitatorem traxerunt: & Portio Terræ iiſdem annexa neceſſariò etiàm poſcebat, ut Incola is non eſſet Mendicus, aut Tuguriaſter, ſed ex paulò Opulentioribus, qui familiam alere, & Aratrum in opere ponere poſſet. Hoc Populi numerum miris modis augebat, quin & potentiæ Regni militaris intererat; ut ſcilicet Firmæ & Tenementa, Certum Terræ Dimenſum ſortirentur, quod Virum non infimæ conditionis, citra penuriam, ſuſtentaret; Eademque res quodammodò, magnam partem Fundi *Regni*, Agricolis & mediæ ſortis Hominibus, mancipabat, & perpetuabat: Mediæ (intelligimus) Conditionis, inter Generoſos & Operarios Ruſticos.

Jam quantùm hæc Res militarem Regni Potentiam, (ut occæpimus dicere) promoveat, liquet, tum ex Militaris Diſciplinæ principiis, tum ex aliarum Nationum Exemplis. Etenim opinione ferè generali, Virorum maximi circa Res Bellicas Judicii, (etſi pauci quidam alitèr ſenſerint, quùm reverà Caſuum diſtinctionem hæc Quæſtio ſubire poſſit) Robur præcipuum Exercitûs alicujus in *Peditatu* maximè conſiſtit. *Pedites* autem ut fortes & bellicoſi evadant, opus eſt, ut in Conditione aliquâ non ſervili, aut inopi, ſed liberâ & copioſâ degant. Itaque, ſi quod Regnum, aut Status, in Nobiles & Generoſos potiſſimùm excreſcat; Agricolæ autem & Aratores loco tantùm, & Conditione Operariorum illis inſerviant, aut fortè Tuguriaſtri meri exiſtant, (qui pro Mendicis tecto coopertis tantùm haberi poſſint) *Equitatu* certè pollere poſſit, ſed *Peditatu* minimè; Tanquàm Sylvæ cæduæ, quæ ſi Arboribus grandioribus abundent, Dumos & vepres progignent, Ligna autem puriora non educent. Atque hoc cernere eſt in *Gallia*, *Italia*, & aliis nonnullis *Europæ* Partibus, ubi Populus univerſus, vel ex Nobilibus, vel ex Ruſticis vilioribus, componitur (De populo in Agris degente loquor, non in Urbibus) Mediocris autem ſortis Populus ferè deficit: Quo fit, ut *Copiis pedeſtribus* parùm polleant: Adeò ut, ad *Peditatum* ſuum conſtituendum, & roborandum, mercenarias Cohortes *Helvetiorum*, aut *Germanorum*, adhibere ferè conſueverint. Unde etiàm fit, ut Nationes illæ, Populum quidem numeroſum, Milites autem paucos edant. *Rex* autem videbat, ex contrariâ parte, *Anglos* ſuos, quamvis Territorio multò anguſtiores, tamen Militibus, & Copiis nativis, præ illis (quas diximus) Nationibus, longè magis abundare. Hoc Conſilio atque Inſtituto, *Rex Hydræ Dentes* occultò ſerebat; ex quibus (juxta *Fabulas Poetarum*) Milites armati exurgerent, in Regni ſui Præſidium, & Amplificationem.

Iiſdem etiàm Comitiis, *Rex* (curam adhibens, ut Regni potentia, non minùs Mari quàm Terrâ, augeretur) in Claſſis ſui Adornationem, & Incrementum, ordinavit, ut Vina & Glaſtum, ex partibus *Gaſconiæ*, & *Languedociæ*, allata, non niſi Navibus *Anglicis* importarentur: Inflectens paulatim politiam *Regni Angliæ*, ab Intuitu Ubertatis & Vilitatis rerum venalium, ad Intuitum potentiæ Militaris. Antiqua enim ſtatuta, ferè omnia, Mercatores exteros invitant, ut Merces omnigenas in *Regnum Angliæ* importent; pro fine habentia Vilitatem & Copiam earundem Mercium, neutiquàm reſpicientia ad Rationes politicas, circa *Regni* potentiam Navalem.

Tulit etiam Legem illis *Comitiis Rex*, & Monitoriam, & Minatoriam, erga Juſticiarios Pacis, ut munus ſuum diligentèr exequerentur, Delationes contra eos Auctoritate ſuâ Regiâ invitans, & Neglectus eorum primò Sociis ſuis Juſticiariis committens, poſteà Juſticiariis Aſſiſarum, poſtremò *Cancellario*: Mandando ſimul, ut Edictum, (quod in eam Sententiam promulgârat,) quotannis quatèr *publicis Seſſionibus* legeretur, ne fortè Juſticiarii obdormiſcerent: Hoc modo fore putabat, ut Leges ſuæ pœnales, executioni demanderentur; utque inde, vel Obedientiæ, vel Mulctarum, Fructum perciperet; In quâ re, verſus finem Vitæ ſuæ, declinavit nimis in partem ſiniſtram. Hunc ad finem etiàm cohibuit *Pragmaticam* quandam, nuper ortam, qua Informationes veræ, ſuper Legibus pœnalibus exhibitæ, Informationibus aliis Illuſoriis ſuffocabantur, exhibitis ſcilicet, per quoſdam, quos Delinquentes ipſi ſubornârant, ut ad libitum eorum fieret, Litis vel Proſecutio, vel Deſertio; atque hoc modo, veras proſecutiones (ſcilicet ne duplex foret vexatio) regerebant.

Legem etiàm tulit de re Monetariâ reformandâ, & Nummorum externorum (Eorum ſcilicet qui Edicto Regio eſſent in uſum Regni recepti) Adulteratione puniendâ: Utque in Pecuniis perſolvendis, nulla fieret Solutio in Auro, quibuſcunque Mercatoribus alienigenis; ut hoc modo Theſaurus *Regni* intra *Angliam* meliùs aſſervaretur; Quandoquidèm Aurum ejus generis Metallum ſit, quod facillimè, & in occulto tranſportari poſſit.

Statutum etiàm fecit, de Re Pannariâ, & Lanis intra *Regnum* conſervandis; Neque hoc tantùm, ſed de preciis etiàm Pannorum limitandis, & moderandis; Pretio uno, Pannis tenuioris filio, alio craſſioris, impoſito. Quod eò libentiùs refero, tum quia rarum ſit, Pretia per Statutum aliquod imponere, præſertìm Mercibus Regni Nativis; Tum propter hujus *Legis* prudens Temperamentum, quod Pretia præcisè Pannorum diverſi generis non præſcriberet; Sed ſanciret tantùm, ne Pretium à Statuto limitatum Pannarii excederent; ut liberum eſſet Pannario pannos ſuos ita conficere & accommodare, ut jacturam nullam in eis faceret.

Fuerunt & alia Statuta his Comitiis ordinata, ſed hæc præcipuè Hic verò petendum videtur, ab iis, in quorum manus hoc Opus noſtrum inciderit, ut in bonam partem accipiant, quod tam diù in Legibus, quæ hujus *Regis* tempore latæ ſunt, commemorandis immoremur. Cujus rei has Cauſſas habemus; Primò quoniàm virtus illa præcellens, & Meritum proprium in hoc *Rege* fuit (cujus Memoriæ honorem deferimus) ut optimus Legiſlator eſſet; Dein quod cum Vitæ noſtræ Genere, & Inſtituto conjunctum ſit; Præcipuè verò quod (noſtro quidem Judicio) hoc ipſum, optimis Hiſtoriæ Scriptoribus deſit, quod ſcilicet non ſatis crebrò, ſummariè referant Leges maxime memorabiles, quæ temporibus, de quibus ſcripſerint, perlatæ ſunt; cùm ſint Leges reverà Acta Pacis principalia. Etſi enim, in Voluminibus Legum ipſarum, maximâ ex parte, reperiri ſoleant; neutiquàm tamen hoc tam benè informat Judicium, *Regum*, & Conſiliariorum, & Virorum Civilium, quàm ſi videant eas deſcriptas, & veluti depictas in Tabulis Temporum.

Circa idem tempus, *Rex* quatèr mille Libras à Civitate *Londini*, mutuò ſumpſit; Quæ Summa, priori quam crediderunt, dupla erat, & fuit debitè & præcisè ad diem præfixum, repenſa, quemadmodùm etiàm prior Summa fuerat: *Rege* præoptante ſemper, potiùs mutuari citiùs quàm egebat, quàm ſolvere tardiùs quàm debebat; Id quod ei Fidem admodùm conciliavit.

Neque abjecerat adhùc *Rex* Curam, aut Spem de Rebus *Britannicis*, verùm Occaſiones Conſilio & Arte vincere anniſus eſt, (quamvis Arma ſua infeliciter ceſſerant) atque Regem *Gallum*, licet victoriâ ipſâ non potuiſſet, tamen Victoriæ Fructu privare. Summa *Regis*

Conſilii fuit, *Maximilianum Regem*, ut in Nuptiis *Annæ Britanniæ* Hæredis, ambiendis perſiſteret, extimulare, atque ad earum Conſummationem adjuvare. Verùm Res *Maximiliani*, eo tempore, in magnâ Perturbatione, & Combuſtione fuerunt, propter Rebellionem Subditorum ſuorum in *Flandriâ*. Nam populi *Gandavi* præſertim, & *Brugarum*, (præſente ipſo *Maximiliano*) arma ſubitò ceperant, & nonnullos, ex Officiariis ejus principalibus, interfecerant, eique ipſi cuſtodiam circumdederant; uſque quò, & ipſum, & aliquos ex Conſiliariis ſuis, jurejurando obſtrinxiſſent, ut veniam omnium Ante-actorum concederet; Neque ea in poſterum quæſtioni ſubjicere, aut vindicare vellet. Attamen *Fredericus* Imperator, *Maximiliani* pater, permittere noluit, ut Contumelia hæc, & Indignitas, Filio ſuo illata, maneret impunita, ſed acritèr Bellum *Flandris* intulit. Sed *Dominus Ravenſtounus*, vir magnæ apud *Maximilianum* Auctoritatis, (qui & ipſe Juramentum Abolitionis ſimul cum *Domino* ſuo ſumpſerat, Religionem in eâ re prætexens, ſed reverà privatâ motus Ambitione, (atque (uti credebatur) incitatus & corruptus à *Gallis*.) *Imperatorem* & *Maximilianum* Dominum ſuum deſeruit; Seque Partibus Populi Ducem & Caput præbuit; Oppidaque *Hyprarum*, & *Sluſiæ*, cum Caſtellis, occupavit; Statímque ad Dominum *Cordeſium*, *Picardiæ* ſub *Rege Gallo* Præſidem, miſit, ad Auxilia ab eo petenda; Atque inſupèr poſtulans, ut ipſe *Cordeſius Regis* ſui nomine, Unitorum Oppidorum Protector eſſe, & Armis reliqua ſubigere, vellet. *Dominus Cordeſius* ad Occaſionem arripiendam paratus erat, (quam partìm ipſemet inſtruxerat,) & continuò Auxilia ſummiſit ampliora, quam, ſi res ex improviſo geſta fuiſſet, tantâ feſtinatione cogere potuiſſet; Præfectis Copiarum mandans, ut Oppida inter *Galliam* & *Bruges* caperent. Copiæ *Gallorum*, oppidum parvum, vocatum *Diximeuw*, obſiderunt, ubi *Belgicarum Copiarum* pars ſe cum eo conjunxerat. Dum illa Obſidio duraret, *Rex Angliæ*, ſub prætextu Præſidii Finium ſuorum juxta *Caletum*, ſed reverà minimè volens ut Maximilianus Contemptui exponeretur, & propterea Matrimonio *Britanniæ* decideret; *Baronem Morleium*, cum mille Militibus, ad *Dominum Daubeneium*, *Caleti* Præfectum, miſit, cum mandatis ſecretis, ut *Maximiliano* auxiliarentur, & Obſidione *Diximeuw* eximerent. *Daubeneius*, (ſparſis vocibus hæc omnia ad ſecuritatem Finium Anglicorum fieri) ex Militibus Præſidiariis *Caleti*, *Hammeſiæ* & *Guineſiæ*, alios Mille eduxit: Ita ut cum recentibus Auxiliis conjuncti, duorum ad minimum Millium, numerum explerent. Quæ Copiæ, unà cum aliis nonnullis *Alemannorum*, *Diximeuw* clanculùm ingreſſæ ſunt, inſciis Hoſtibus; atque Oppidum pertranſeuntes (additis nonnullis ex ipſius Oppidi Copiis) Caſtra Hoſtium, negligentèr cuſtodita, (utpote qui nihil tale metuebant) adortæ ſunt, ubi magna cædes facta fuit; *Angli* autem, & eorum Socii, victoriâ potiti ſunt, interfectis octo Hoſtium Millibus, *Anglorum* verò centum tantùm, aut circitèr, deſideratis; Inter quos fuit *Dominus Morleius*. Ceperunt etiam Tormenta Hoſtium majora, cum Spoliis haud exiguis, quæ omnia ad Oppidum *Novi Portus* aſportârunt. His perfectis, *Dominus Daubeneius Caletum* reverſus eſt, ſaucios ſuos, & alios nonnullos ſponte manentes, apud *Novum*

Portum, relinquens. At ***Dominus Cordeſius***, ad ***Hypras*** cum magnis Copiis ſedens, Jacturam & Ignominiam Pugnæ ad ***Diximeum*** ſarcire ſperans, ſtatim advolavit, & ***Novum Portum*** Obſidione cinxit; Et poſt aliquorum dierum Obſidionem, Oppugnationis Fortunam tentare ſtatuit; Quod etiàm die quodam fecit, eo ſucceſſu, ut ***Turrim*** Oppidi principalem ceperit, & Vexillum ***Gallorum*** ſuper eam erexerit. De quâ tamen, paulò poſt ab ***Anglis Galli*** dejecti ſunt, ope recentium quorundam Auxiliorum, ex Sagittariis, qui felicitèr, in ipſo Pugnæ Articulo, in Portum Oppidi appulerunt. Unde perterrefactus ***Cordeſius***, atque Auxilia ***Anglorum*** (quæ parva erant) ex ſucceſſu Rei (qui erat magnus) metiens, Obſidionem ſolvit. Hoc modo, res inter ***Henricum***, & ***Regem Gallum***, nonnihil exacerbatæ ſunt, quia in hoc ***Flandriæ*** Bello, Auxiliares Copiæ utriuſque ***Regni***, ſanguine mutuo haud exiguo, ſe conſperſerunt. Quæ Acerbitas aucta eſt ex inani Jactatione ***Cordeſii***, qui ſe pro aperto ***Anglorum*** Hoſte gerebat, magis certè, quam ***Regis*** ſui rebus conducebat. Solitus enim erat dicere, Se libenter in Inferno, per Septennium jacere velle, eâ conditione, ut ***Caletum*** è manibus ***Anglorum*** recuperaret.

Rex, poſtquàm res & exiſtimationem ***Maximiliani*** hoc modo ſuſtentaſſet, conſilium ei dedit, ut jam Nuptias cum ***Britanniâ*** acceleraret. Quod & ***Maximilianus*** fecit, & eò uſque, tum apud Principiſſam ipſam, tum apud Conſiliarios ejus principales, prævaluit, ut Matrimonium per Procuratorem conſummatum fuerit, cum Cæremoniâ, tunc temporis, in his partibus, novâ. Neque enim ſolùm, publicè deſponſata eſt, ſed etiàm tanquàm Nupta per omnia tractata, atque in Thalamo collocata: Poſtquàm autem decubuiſſet, ingreſſus eſt Legatus ***Maximiliani*** cum Literis Procurationis, & aſtantibus multis, tam Viris, quàm Fœminis, primariis, Tibiam ſuam ad Genu uſque nudatam, inter Lintea nuptialia inſeruit; ut Cæremonia illa, Conſummationi, & Cognitioni actuali, æquipollere putaretur. Hoc facto, ***Maximilianus*** (cujus moribus penitùs inſitum erat, ut Negotia ſemper ſemiperfecta relinqueret, & reliqua Imaginatione tantùm forti conſummaret; tanquàm Sagittarius malus, qui ſagittas ad cuſpidem uſq; attrahere non ſolet; Cui etiàm tam facile fuiſſet Sponſam ſuam præſens amplexari, quàm hujuſmodi Ludibria inſtituere) omnia jam pro certis ducens, neglexit ad tempus cogitationem de Nuptiis, & Bello totus incubuit. ***Carolus*** interim, (poſtquàm Theologos ſuos conſuluiſſet, atque ab iis edoctus fuiſſet, iſtiuſmodi fictitiam Conſummationem, potiùs Inventum quoddam Aulicum eſſe, quàm apud Eccleſiam receptam) magis ſolidè rem aggreſſus eſt; & ſecretis & callidis Inſtrumentis, (tam Matronis ſcilicet, quàm Conſiliariis, (primò Conſcientiæ & Honoris ſcrupulum amovere conatus eſt; Quâ in re duplex erat labor. Neque enim ſolùm ***Maximilianus*** cum ***Britannâ***, ſed etiàm ***Carolus*** ipſe, cum ***Filia Maximiliani*** contraxerat: Ita ut Nuptiæ, ex utroque pede claudicarent, & ex neutrâ parte dubitatione carerent. Verum quatenùs ad Contractum, cum ***Rege Carolo***, exceptio erat juſta & liquida, eò quod ***Filia Maximiliani*** infra Annos conſenſûs eſſet, ideoq; Lege non teneretur. Sed quoad Contractum ***Maximiliani*** ipſius, duriores ſuſtinebat partes ***Carolus***, cùm nihil adducere poſſet, niſi quod Contractus ille, ſine conſenſu *Domini Capitalis*, *Caroli* ſcilicet, (cujus Pupilla & Vaſalla erat, atque ipſe erga eam Parentis loco) initus eſſet; Ideóque ob Defectum hujuſce Conſenſûs prorsûs irritus. Qui Defectus (dixerunt) licet Matrimonium ipſum, poſt Cohabitationem & actualem Conſummationem, dirimere non poſſet, tamen ad Contractum invalidandum ſufficiebat. Nam quoad Conſummationem illam Ludicram, riſu eam excipiebant, inquientes; argumento eſſe quod *Maximilianus* Viduus eſſet, & Procus admodùm tepidus, qui Sponſi partes per Deputatum præſtare contentus fuerat; neque laborem Itineris parvi adire ſuſtineret; ut omnia extra controverſiam ſtatuerentur. *Britanna* igitur, hiſce rationibus permota, artificiosè inſtillatis, ab iis, quos *Rex Gallus* (qui Præmiis & Promiſſis non pepercerat) in ſuas partes traxerat; & illecta proculdubiò præſente gloriâ, & potentiâ *Regis Caroli*, (præſertim cùm in Flore ætatis eſſet, & cœlebs;) atq; Patriam ſuam, Sedem diuturni & Calamitoſi Belli, conſtituere verita, ſecretò in Matrimonium *Caroli* conſenſit. Sed durante hoc Tractatu ſecreto, *Carolus*, ut rem, ab adverſis Oppoſitionis & Diſſuaſionis Auris, illæſam ſervaret, ad ſolitas Artes confugiens; Et ſperans ſe Nuptias, ſicut anteà Bellum, poſſe tectè conficere, ſi *Regem Angliæ* inani ſpe lactaſſet; ſolennem Legationem in *Angliam* miſit, per *Franciſcum Dominum de Luxemburgo*; *Carolum Marignianum*; & *Robertum Gaguienum* Generalem Ordinis *Bonorum Hominum* (qui appellantur) de *Trinitate*; qui Pacem & Fœdus cum *Rege* componerent, intermiſcendo veluti preces, ut *Carolo* liceret cum HENRICI *Regis* bonâ voluntate (pro jure ſuo, tanquàm Domino Feudi, atque inſuper Tutori) de Nuptiis *Britannæ* ad Arbitrium ſuum diſponere. Suſcipiebat autem in ſe, Nuptias *Maximiliani* per viam Juris ſe dirempturum. Atque hoc ipſo tempore, ut Hominum oculos averteret & perſtringeret, Filiam *Maximiliani* in Aulâ ſuâ habere non deſtitit; quæ diù antè ei commiſſa fuerat, ut in *Galliâ* educaretur; Eam minimè dimittendo aut remandando, ſed contrà, conſtantèr aſſerendo & declarando, ſibi in animo eſſe, Nuptias illas tempore idoneo perficere: Atque quoad *Britannam*, ſe nihil aliud cupere, quam ut Jus Dominii ſui retineret, eamque alicui Affini, ſibi fideli & obſervanti, nuptam traderet.

Poſtquàm tres *Legati*, in Aulam HENRICI veniſſent, Legationem *Regi* retulerunt, qui eos ad Concilium ſuum remiſit, ubi poſt aliquot dies auditi ſunt; Orationem autem habuit *Prior Trinitatis*, qui, licet loco ultimus eſſet, eloquio tamen cæteris præſtare putabatur. Is locutus eſſe perhibetur in hunc modum.

DOmini *mei*; Rex *noſter*, *maximus & potentiſſimus inter* Reges Galliæ *univerſos, qui à tempore* Caroli Magni *regnârunt, (cujus etiam Nomen gerit;) attamen à Magnitudine ſuâ nihil alienum ſe facturum putavit, ſi hoc tempore pacem iniret cum* Rege Angliæ, *imò etiam peteret in quem finem, nos Legatos ſuos miſit, cum plenâ Poteſtate, pacem & tractandi & con-*

cludendi : Nobis ſimul in mandatis dans , ut ſecreta Conſiliorum ſuorum, in aliquibus, vobis impertiremur. Hæc ſunt demùm illa, quæ inter Reges magnos, pro certiſſimis Amoris Pignoribus & Teſſeris, meritò cenſeri poſſunt ; Communicatio ſcilicet & Participatio mutua Negotiorum ſtatûs, prætermiſſis Honoris Cæremoniis curioſis, quæ affectui alicui inſigni poſtponi debent. Hoc pro certo apud Dominationes veſtras teſtari poſſum ; Fieri vix poſſe ut animo plenè concipiatis, cordialem illum & verum Amorem, quo Rex Dominus noſter, Regem veſtrum proſequitur, niſi præſentes cum eo eſſetis , ut nos ſolemus Nominis ejus, cum magno Honore, mentionem ſempèr facit ; Familiaritatis ipſorum & Convictûs Pariſiis, ſæpè cum delectatione quâdam & voluptate, meminit ; Imò nunquàm de illo loquitur, quin ſtatìm excurrat in ſermones de Regum magnorum miſeriis, quod non cum Æqualibus ſuis, ſed tantùm cum Servis, converſari eis concedatur. Hunc Affectum inſignem erga Regem veſtrum, proculdubiò Numen Divinum Cordi Regis noſtri indidit, ad Bonum Reip. Chriſtianæ, & ad Fines nobis omnibus hactenùs incognitos. Neque enim alia ejus poſſit eſſe Radix, quandoquidem eodem animo fuerit olim erga Comitem Richmondiæ, quo nunc eſt erga Regem Angliæ. Primus igitur Motor, ad Pacem, à Rege veſtro petendam, iſte, (quem diximus,) eſt affectus, & Cordis ſui ſenſus genuinus. Atque Affectus idem, Rationibus Statûs armatus eſt. Audite enim jam (ſi placet) Occulta Conſiliorum Regis noſtri, quæ ſummo Candore & libertate vobis intimat. Conſtitutum ei eſt, Expeditionem Honorificam & Sanctam, in Partes à Regno ſuo remotas, ſuſcipere : Itaque ipſe ſecum reputat, non exigui momenti fore, ad exiſtimationem Sui, & expeditionis ſuæ augendam, ſi ubique innoteſcat, eum pace cum omnibus Principibus vicinis ſuis perfrui, & præcipuè cum Rege Angliæ, quem meritò plurimi facit.

Iam verò (Domini mei) veniam à vobis peto, ſi paucis verbis nonnulla complectar; quæ Scrupulos omnes & Interpretationes ſiniſtras, inter Reges noſtros , circa Actiones quaſdam nuperas delere poſſint; Quæ ſi minimè amoveantur , Pacem hanc fortaſſè ſint diſturbatura ; ſperans fore, ut his rectè intellectis, quatenùs ad præterita, neuter Rex, quæ ab alterutro geſta ſunt , aut in malam partem accipiat, aut in malam partem accipi ſuſpicetur. Actiones illæ duæ ſunt: Altera Britanniæ, altera Flandriæ. In quibus duabus Actionibus, negari non poteſt, Subditorum utriuſque Regis Enſes ſtrictos fuiſſe, & Sanguinem utrinque hauſiſſe ; Atque ſimul Intentiones & Affe-

ctus utriuſque Regis, *quatenùs ad Confœderatos & Affines ſuos, longè diverſos extitiſſe.*

Quatenùs ad Actionem Britanniæ; Rex *veſter optime novit, quæ in illâ intervenerint. Bellum erat illud, ex* Domini *noſtri parte, neceſſitate merâ conflatum. Attamen quamvis Stimuli & Provocationes ejus Belli, acritèr* Regem *noſtrum pupugerint: nihilominùs potiùs Olivæ, quam Laureæ Ramum in manu geſtans, illud tranſegit. Præterea, indies ferè ad* Regem *veſtrum mittebat, veluti Chartas abraſas & puras, in quibus* Rex *veſter, pro Arbitrio ſuo, pacis & Belli Leges conſcriberet. Licet enim, & Honor* Regis *noſtri, & Securitas, in eâ Actione ſita eſſent; tamen neutrum eorum tam charum aut pretioſum duxit, quod in manus* Regis *veſtri non committeret. Neque* Rex *noſter ex ſuâ parte, ad iniquam aliquam Interpretationem trahit, quod* Rex *veſter auxilia* Duci Britanniæ *præſtiterit. Satis enim novit* Rex, *multa à Regibus, ad Populo ſuo complacendum, fieri neceſſe eſſe: neque difficile eſt diſtinguere in rebus hujuſmodi, quid à* Regis *mero motu emanaverit. Verùm hæc Actio* Britannica, *jam (Decreto divino) tranſacta eſt, & finita; Et (ſicut* Rex *noſter ſperat) eſt tanquàm* Via Navis in Mari, *nullo relicto Veſtigio & Impreſſione in Animis Alterutrius* Regis: *Ipſe certè ſibi conſcius eſt, nihil hujuſmodi in Animo ſuo reſidere.*

Quod verò ad Actionem Flandriæ *attinet; Quemadmodùm Bellum* Britannicum Regi *noſtro Neceſſitas imperabat; ita & Bellum* Flandriæ *Munus & Debitum Iuſtitiæ: Quod* Regi *bono, perinde eſt, ac ipſa Neceſſitas, aut Periculum ſtatûs ſui; Altèr enim* Rex *eſſe deſineret. Subditi* Burgundiæ, *Coronæ* Franciæ, *quatenùs ad Ius* Domini Capitalis, *etiàm Subditi ſunt:* Duxque *eorum,* Franciæ *Feudatarius & Vaſallus eſt. Soliti certè erant* Burgundi, *Subditos ſe bonos, & fideles,* Duci *ſuo præſtare, utcunque eos* Maximilianus *nupèr in Intemperiem quandam conjecerit. Ad* Regem *confugerunt, ut Iuſtitiam, & ab Oppreſſione Vindicationem impetrarent. Iuſtitiam eis denegare non poterat; Emolumentum aliquod ſibi ipſi minimè expetebat. Hoc etiam ipſi* Maximiliano *utile erat, ſi rem rectè perpendiſſet; nempe, ut in Populo commoto, Furori obviam iretur, & Deſperatio ultima prohiberetur. His quæ dixi, (*Domini *mei) fortaſsè opus non erat; niſi quod* Rex *noſter, tenero quodam Affectu & anxio, quicquid in* Angliæ *Amicitiam reflectere poſſit, amplectatur. Amicitia proculdubiò inter duos*

Reges, *ſtat ſarta, tecta, & inviolata. Quod verò enſes Subditorum colliſi ſint, nihil ad Pacem publicam: Cùm uſitatiſſimum ſit Copias auxiliares Fœderatorum, inter ſe committi, ſanguine utrinque effuſo. Quinetiam quandoque fit, ut Auxiliares Copiæ ejuſdem Nationis, ex utrâque parte, in acie ſtent, & dimicent; Neque tamen propterea,* Regnum in ſe diviſum, *dici poteſt.*

Supereſt (Domini mei) *ut vobis Negotium impertiam, quod ſatis ſcio vos magnâ cum lætitiâ & gaudio audituros. Quippe quod* Reipublicæ Chriſtianæ *magis interſit, quam Actio ulla poſt noſtram memoriam.* Rex, Dominus *noſter, in animo habet, Bello* Regnum Neapolitanum *recuperare, hoc tempore uſurpatum quidem à Spurio Vitulamine* Arragonum, *ſed Iure evidente & indubitato ad* Regem *noſtrum devolutum: Quod niſi Armis vindicare anniteretur, neque Honorem ſuum illæſum conſervare; neq; cauſſam hujuſmodi deſidiæ populo ſuo probare poſſit. Sed Cogitationes ejus generoſæ, & verè Chriſtianæ, in hoc non acquieſcunt. Spe enim haud levi, non inflatur quidem, ſed fulcitur, Expeditionem pro* Regno Neapolitano *recuperando, inſtar Pontis fore, ad Copias ſuas in* Græciam *tranſportandas. Quinetiam conſtitutum ei eſt, neque Sanguini, neque Sumptui parcere (non ſi* Coronam *ſuam oppignorare, &* Franciam *ipſam deſolare compelleretur) antequàm aut* Tyrannidem Ottomannorum *debellaverit, aut hac viâ in* Paradiſum *Aditum ſibi patefecerit. Neque tamen neſcit* Rex *hoc inceptum nulli* Regi *in mentem venire potuiſſe, niſi qui ad* Deum *præcipuè* Oculos *attolleret; Cujus cauſſa agitur, & à quo, &* Velle, & Poſſe *datur. Certè congruit illud cum Perſonâ quam* Rex *ſuſtinet, (licèt indignus,)* Regis Chriſtianiſſimi, & Filii Eccleſiæ Primogeniti. *Quinetiam invitatus eſt Exemplo prænobilis illius* Regis Angliæ, Henrici Quarti, *(qui primus Sceptrum tenuit ex* Familiâ Lancaſtrenſi; *Prædeceſſor quidem, licèt non Progenitor* Regis *veſtri;) Qui ſub finem Vitæ (ut vos meliùs noſtis) ſimilem expeditionem in* Terram Sanctam *deſtinabat. Necnon Exemplo præſenti inductus eſt, Belli illius pii & honorifici, quod nunc gerit, & ferè ad exitum perduxit* Rex Hiſpaniæ, *pro* Regno Granadæ *à* Sarracenis *recuperando: Etſi autem* (Domini *mei) hoc Inceptum, primo intuitu, vaſtum videri poſſit, & immodicum, ut* Rex *propriis Copiis illud aggrediatur, quod conjunctæ Copiæ tot* Principum Chriſtianorum, *non ſine magnis Laboribus, & diuturno Bello olim confecerunt; Attamen* Celſitudo *ſua prudentèr ſecum reputat, interdum Copias minores, ſub uno Imperio unitas, Succeſſu feliciores evadere, etſi Famâ & Opinione minùs jactentur) quam Copias multò ampliores, variè commiſtas, & vinculo Fœderum & Societatum tantùm colligatas; quæ plerunque, paulò poſt principia, vertuntur in diſſidia & Diſſociationes. Verùm* (Domini mei) *id quod, tanquàm vox de Cœlo,* Regem *ad hoc Inceptum vocat, eſt Sciſſura hoc tempore inſignis, in* Familiâ Imperatoriâ Ottomanorum. *Non dico quin* Frater contra Fratrem, *antehàc in illâ familiâ, Arma ſumpſerit, & pro Imperio decertârit; Verùm nunquàm priùs factum eſt, ut Aliquis Fratrum ad Arma* Chriſtianorum *confugeret, quemadmodùm nunc facit* Gemes (Bajazethi, *qui jam regnat, Frater*) *Virtute Germanum ſuum longè ſuperans.* Bajazethus *ſiquidem Ingenio & Moribus, veluti medius eſt inter Monachum & Philoſophum, Ac potiùs in* Alchorano, *aut Philoſophiâ* Averrois Arabis *inſtructus, quam habilis ad Gubernacula tractanda Imperii tam* Bellicoſi. *Tale igitur eſt* Regis *Domini noſtri, memorabile & Heroicum Inſtitutum, circa Bellum ſacrum. Et quia in hâc re Perſonam gerit, non minùs* Militis Chriſtiani, *quam* Regis Potentis, *ab Humilitate auſpicatur; Et in Cauſſâ tam religioſâ, pacem ab aliis* Principibus Chriſtianis, *emendicare non detrectat. Supereſt tantùm civile quoddam potiùs Poſtulatum, quam Legationis noſtræ Pars eſſentialis, quod* Dominus *noſter* Regi *veſtro commendat.* Rex (*ut omnes nôrunt*) *Dominus eſt Capitalis* Ducatûs Britanniæ. *Nuptiæ Hæredis, ad eum, tanquàm Tutorem & Gardianum, jure ſpectant. Eſtque hoc genus Iuris, Privatum Ius, & Patrimoniale, non* Regium. *Attamen, (ut amanter & ingenuè cum* Rege *veſtro agat, quem tanquàm alterum ſe efficere cupit, & una eademque res cum eo fieri)* hoc petit, *ut bonâ* Regis *Gratiâ, & conſenſu, de Nuptiis ejus diſponere poſſit, prout ſibi commodum videbitur; Et Matrimonium* Maximiliani *prætenſum & intruſum, per viam Iuris, irritum facere. Hæc habui* (Domini *mei*) *quæ apud vos dicerem, veniam petens ſi minùs ornatè & pro rerum dignitate dixerim.*

IN hunc modum, *Legati Regis Galli*, verbis ſuaviſſimis, & planè mellitis, *Regis* ſui propenſionem, in HENRICUM *Regem* repræſentare, & aſpera quæque inter *Reges* duos lenire, & dulcorare conati ſunt; duas res ex hoc ſperantes. Quarum altera erat, ut *Regem* conſopirent, donec *Nuptiæ Britannicæ* eſſent conſummatæ; Hoc verò exiſtimabant, Rem eſſe unius tantùm Æſtatis, & tanquàm Fructum jam propè maturum, & citò decerpendum: Altera verò inſtar Fructûs plurium Annorum erat; ut ſcilicet *Regis* HENRICI Animum, ita temperarent, ut Expeditioni *Italicæ* neutiquàm eſſet impedimento. Conſiliarii *Angli* ſilebant; Illud tantummodò dicentes, ſe ſcire, *Legatos* Reſponſum minimè expectaturos, antequàm rem *Regi* ſuo retuliſſent. Atque ita Concilium dimiſſum fuit. Rex interìm animi dubius erat, quid de Nuptiis *Britanniæ* judicaret. Liquidò cernebat, *Regis Galli* Ambitionem eò ferri, ut *Ducatu* eo potiretur; Sed res prorsùs mirabilis ei viſa eſt, *Gallum* in Familiam ſuam introducere velle, Nuptias controverſas & litigioſas, præſertìm cùm talem haberet Succeſſorem. Sed omnia ſimul perpendendo, *Britanniam* quidem ut rem perditam æſtimabat; Verùm Negotium hoc *Britanniæ*, ut Anſam Belli cum *Galliâ*, arripere conſtituit; Et *Expeditionem Neapolitanam*, in promptu habere, pro Anſâ Pacis, quando opus foret: Probè ſiquidem informatus erat, quantò Rex *Gallus* Expeditionis illius flagraret deſiderio. Poſtquàm igitur ſæpiùs cum Concilio ſuo de re deliberaſſet; Animi autem ſui ſenſum parcè aperuiſſet; *Cancellario* in Mandatis dedit Reſponſum quoddam formale, quod *Legatis* redderet; idque præſentibus reliquis Conſiliariis fecit. Sed poſteà, *Cancellarium* ſolum ad ſe vocans, juſſit eum tali Stilo verba facere, quæ convenirent Tractatui, qui in Fœderis rupturam deſiturus foret; Utque ante omnia caveret, ne ullo modo, Expeditionem in *Italiam* averteret. Paulò poſt, *Legati* ad *Concilium* accerſiti ſunt, ubi *Cancellarius* in hunc modum, locutus fertur.

DOmini *mei* Legati, *ex mandato* Regis, *reſpondebo Orationi* Domini Prioris, *eloquenti admodùm & ornato, paucis & perſpicuis verbis.* Rex *minimè oblitus eſt veteris ſui Amoris & Familiaritatis cum* Rege *veſtro. Commemoratione autem ejus non eſt opus. Nam ſi res inter eos, eodem maneant loco, benè habet; Sin aliqua intervenerit Mutatio, ea verbis in integrum reſtitui non poteſt.*

Quatenùs ad Actionem Britanniæ; *miratur* Rex, Regem *veſtrum, ejus rei Mentionem facere, ac ſi illam, Meriti loco, apud* Regem *noſtrum duceret. Illud enim Meritum hùc tantùm redit, quod* Regis *noſtri operâ uſus ſit, ad decipiendum unum ex optimis ſuis Fœderatis. Quoad* Nuptias *vero,* Rex *ei rei ſe immiſcere minimè vellet, ſi* Rex *Dominus veſter, Liturgiâ non Gladio, Matrimonium contraheret.*

Quatenùs verò ad Actionem Flandriæ, *ſi* Burgundiæ *Subditi, à principio, per viam Supplicationis, veſtrum* Regem *appellaſſent, ut* Dominum *ſupremum, illud demùm Speciem quandam Iuſtitiæ præ* *ſe ferre viſum eſſet. Sed nova prorsùs erat Proceſſûs Forma, ut Subditi* Regem *ſuum primò in cuſtodiam darent, & Officiarios ejus interficerent, & poſteà Querimoniam inſtituerent.* Rex *ait, ſibi è memorià non excidiſſe, quando ipſe cum* Rege Gallo, *ad* Scotos (*qui contra* Regem *ſuum Arma ſumpſerant*) *Legatos ſuos miſiſſet, ſe alio ſtilo locutos, atque prout* Reges *decebat, populares iſtos Motus, contra Principes ſuos, deteſtatos eſſe. Verùm* (Domini *mei* Legati) *has duas Actiones, in hoc ſtatu,* Rex *noſter relinquit. Profitetur quidem, ſibi, ex iis quæ à vobis dicta ſunt, nullo modo ſatisfactum; Sed tamen ſe ea non tam graviter ferre, ut eorum reſpectu, de Pace tractare recuſet, modò alia conjunctim tractentur. Quantùm verò ad* Bellum Neapolitanum; *& Inceptum contra* Turcas, Rex *expreſſè mihi mandavit, ut dicerem; Se ex animo optare, ſuo bono Fratri* Regi Galliæ, *ut Fortuna, ejus ſpes, & Conſilia Honorifica, exequet: Et quandocunque* Regi *audire contigerit,* Regem *veſtrum in* Græciam *trajicere paratum eſſe, ſicut hoc tempore placuit* Domino *veſtro dicere, ſe pacem à* Rege *emendicare, ita tunc* Regem *noſtrum, à veſtro partem Belli emendicaturum.*

Iam verò, (Domini *mei Legati,*) *habeo inſupèr, quæ vobis ex parte* Regis *noſtri proponam.* Rex *veſter,* Regem *noſtrum, quid ei proponendum aut petendum eſſet, docuit. Dicis* (Domine Prior) Regi *veſtro decretum eſſe, Ius ſuum in* Regnum Neapolitanum, *injuſtè detentum, perſequi. Quod ſi non faceret, neque Honorem ſuum illæſum conſervare, neque Cauſſam talis deſidiæ Populo ſuo probare poſſit. Hæc fuerunt ipſiſſima verba veſtra, quæ non aliis verbis meliùs exprimere poſſum. Putate,* (Domini *mei,*) Regem *noſtrum eadem verba vobis regerere, circa* Normanniam, Gaſconiam, Andiam, *imò circa* Regnum Galliæ *ipſum. Si igitur* Rex *veſter conſenſerit, ut in hoc Tractatu, Ius* Regis *noſtri ad* Franciam (*aut ſaltem Tributum eo nomine rependendum*) *ſimul in deliberationem veniat,* Rex *de cæteris quoque deliberare non abnuit; aliàs Tractatum longiùs producere recuſat.*

L*Egati* hac re novâ ferè attoniti, non ſine Indignatione quadam reſponderunt; Se minimè dubitare, quin Gladius *Domini* ſui, Sceptrum ſuum facilè poſſit defendere: Ac pro certo ſcire, *Regem* ſuum, nec poſſe, nec velle, aliquid de Juribus *Coronæ Franciæ* imminuere, ſive in Territorio, ſive in Regalibus. Sed utcunque, res illas nimiò majoris Momenti eſſe, quam ut ipſi de illis diſſererent, cùm nihil ejuſmodi haberent in Mandatis. Ad quæ Conſiliarii dixerunt tantùm, *Regem* ab ipſis nullum aliud Reſponſum expectaſſe, ſed Legatos proprios ad *Regem Gallum* propediè**m** miſſurum. Injecta autem, tanquàm obitèr, eſt Quæſtio, à quibuſdam ex Conſiliariis; Nùm fortè *Rex Gallus* conſentire vellet, ut Nuptias *Britannæ* pro arbitrio diſponeret; cum Exceptione tamen ſive Excluſione, ne ipſe eam in Uxorem duceret. Cui Interrogationi *Legati* prudentèr & cautè reſponderunt: Rem illam à *Regis* ſui Cogitationibus tam procul abeſſe, ut de eâ nihil dederit in Mandatis. In hunc modum *Legati* dimiſſi ſunt, præter unum *Priorem*. Secuti autem ſunt confeſtìm *Regis Angliæ Legati* in *Galliam*; videlicet, *Thomas Ormondiæ Comes*, & *Thomas Goldenſtonus Prior Eccleſiæ Chriſti Cantuarienſis*. Intereà *Lionellus*, *Epiſcopus Concordiæ*, ad utrunque *Regem* à *Papa Alexandro ſexto* miſſus eſt Nuncius de pace. *Alexander* enim ſe in arctum compulſum eſſe, & quaſi obſeſſum ſentiens, à Fœdere quodam, & Societate inter præcipuos *Italiæ Status* initâ, ut nullus ei Aditus ad Familiam ſuam evehendam, (cujus rei Cupiditate immani flagrabat) pateret, Aquas in *Italiâ* turbare expetebat, ut in turbido feliciùs piſcaretur: Rete ſcilicet jaciens, non ex *Petri*, ſed ex *Borgiæ* Navi. Atque dubitans ne Metus ab *Anglis*, Expeditionem *Galli* in *Italiam* remorari poſſet, *Epiſcopum* hunc miſit, ut res inter duos *Reges*, ſi poſſet, componeret. Qui primùm ad *Regem Gallum* ſe contulit, eumque benè animatum (ut ipſe arbitrabatur) offendens, verſus *Regem Angliæ* perrexit, & *Legatos Anglos* apud *Caletum* reperit. Poſtquàm cum iis collocutus eſſet, honorificè in *Angliam* tranſuectus eſt, ubi apud *Regem* Mandata expoſuit. Attamen licet boni Ominis Nomen, ad pacem componendam, ſortitus eſſet, nihil inde ſecutum eſt. Etenìm jam, Conſilium *Regis Galli* de deſponſandâ Hærede *Britanniæ*, diutiùs diſſimulari non poterat. Itaque *Legati Angliæ*, quo in ſtatu res eſſent, ſatis perſpicientes, domum redierunt. *Prior* etiàm *Trinitatis*, monitus eſt hîc in *Angliâ*, ut diſcederet; Qui poſtquàm tergum vertit, more *Pedantii* potiùs quam *Legati*, Petulantiſſimum Libellum, verſibus Latinis, contra *Regem* ſparſit; Cui Rex (licet nihil haberet è Pedantio) Reſponſum tamen Verſibus ſimilitèr Latinis, ſcribi juſſit; in Perſonâ quidem *Regis* ipſius, magno tamen cum vilipendio Prioris; Cujus Genio & Petulantiâ, tanquàm facetiis Scurræ, ſe oblectabat. Circa hoc tempus etiàm, natus eſt *Regi* Filius ſecundo-genitus HENRICVS, qui poſteà regnavit. Secuta eſt paulò poſt Nuptiarum Solennizatio, inter *Carolum* & *Annam Britanniæ Duciſſam*, cum quâ *Carolus Ducatum Britanniæ*, nomine Dotis, accepit; *Maximiliani* Filiâ paulò antè domum remiſsâ. Quod poſtquàm ad aures *Maximiliani* perveniſſet, qui illud nunquàm crediderat, antequàm peractum eſſet; Quique in ſeipſo decipiendo principales ſemper partes obtinebat; (etſi hoc quidem in negotio *Rex Gallus* partes ſecundas elegantèr ſuſtineret) atque Cogitationibus ſuis ſursùm deorsùm agitans & revolvens: quale hoc eſſet, ut ipſe uno Ictu, duplici autem Ludibrio, tam Nuptiis propriis, quam Nuptiis Filiæ ſuæ, dejiceretur, (ex quarum utriſque magna ſibi & ſublimia auguratus erat) patientiam omnem amiſit; atq; abjiciens Reverentiam illam atq; decus, quod magni *Reges* (etiàm cum Sanguis eorum maximè efferveſcat) mutuò ſervare debent, *Regis Galli* Perſonâ & Facta, acerbiſſimis Convitiis proſcidit. Et quantò Factis minùs poterat, tantò Verbis intemperantior, quaſcunq; poterat excogitare contumelias, in *Regem Carolum* effudit; aiens, Eum, inter omnes ſub Sole Homines, eſſe maximè perfidum; Illumque Monſtrum quoddam Nuptiarum, peperiſſe, ex Raptu et Adulterio commiſtum; Quod juſtiſſimo *Dei* Judicio (ut aiebat) decretum erat, ut (Nullitate hujus Matrimonii toti mundo conſpicuâ) poſteri Perſonæ tam indignæ in *Gallia* non regnarent. Et ſtatim *Legatos*, tam ad *Regem Angliæ*, quàm ad *Regem Hiſpaniæ*, expedivit, qui eos ad Bellum & Fœdus offenſivum ineundum contra *Gallum* excitarent; Se cum magnis Copiis in Bellum adfuturum pollicitus. Hinc *Rex Angliæ* (etſi propriâ inſiſtens viâ) Parlamentum ſuum convocavit, *Regni* ſcilicet Anno ſeptimo, & in primo Solennitatis Die, (in Solio ſuo ſedens) ipſe ad hunc modum, in Conventu Ordinum, locutus eſt.

PRoceres *mei, & vos Populi* Deputati; *Cùm Bellum* Britannicum *inſtituiſſem, per* Locum tenentem *meum gerendum, allocutus ſum vos per* Cancellarium *meum; Nunc verò, cùm decreverim Bellum* Franciæ *inferre, in Perſonâ propriâ, rem vobis ipſe exponam. Bellum illud, ad Fœderati noſtri Ius defendendum ſpectabat; Hoc verò ad Ius proprium noſtrum vindicandum & recuperandum. Illud caſu fortuito terminatum eſt; Hoc in victoriam deſiturum ſperamus.*

Rex Gallus *Orbem Chriſtianum perturbat. Quæ poſsidet, ſua non ſunt, & tamen ulteriora appetit.* Britanniam *in Ditionem ſuam redegit. Rebelles* Flandriæ *contra* Regem *ſuum fovet*; Italiæ *minatur. Quatenùs ad nos ipſos, à Diſsimulatione exorſus ad Neglectum proceſſit, à Neglectu, ad Contumeliam, Fœderatos noſtros invaſit: Tributum noſtrum ſolvere renuit: Vt verbo dicam, Bellum quærit. Non ſic* Pater *ejus, ſed Pacem à nobis petiit: Quod etiam* Rex *iſte fortaſsè faciet, poſtquàm Conſilium ſanum, aut Tempus ipſum, eum proſpicere rebus ſuis docuerit, quemadmodùm Pater fecit.*

Interìm Ambitionem ejus, in Commodum noſtrum convertamus: Neque Nummulis paucis, Tributi *aut* Recognitionis *nomine, contenti ſimus; ſed (divino favore inniſi) de Iure noſtro, ad* Regnum *ipſum* Galliæ, *Armis experiamur; Memores planè,* Regem Franciæ *in* Angliâ *quondam Captivum; Rursùs,* Regem Angliæ *in* Galliâ *coronatum, Majores noſtros vidiſſe.* Fœderati *noſtri nullatenùs ſunt diminuti.* Burgundia *hodiè potentiore manu regitur, quàm unquàm antehàc, neque magis unquàm irritata fuit.* Britannia *quidem nobis auxilio eſſe non poſsit; Eis tamen* *nocumento futura eſt. Novæ* Provinciæ *Imperio additæ, Oneri magis ſunt, quàm Robori. Qui res novas moliti ſunt, in* Regno *ipſius non ignobiles, plebeii, aut titularii Impoſtores extiterunt, ſed* Gradûs *ſublimioris.* Rex Hiſpaniæ *(ne dubitetis) nobiſcum conjunctus erit, incertus quò* Regis Galli *Ambitio progreſſura ſit.* Sanctus Pater *noſter* Papa *Tranſmontanos in* Italia *non libentèr videt. Verùm hic de Fœderatis Sermo, in Conſiderationem rectè venire debet, in Computationem autem minimè. Abſit enim, ut* Angli *Ius ſuum in* Galliam *aſſerere non valeant, niſi aliundè adjuti.*

In Prœliis Creſſei, Pictavii, Agincurti, *ipſi abſque Auxiliis ſtetimus.* Gallia *Populo maximè abundat, Militibus haud itèm. Stabiles Peditum Phalanges, & Cohortes, nullas habent. Equitatu certè utuntur bono, verùm Copiæ Equitum in* Bello *defenſivo, minoris ſunt uſûs; ubi Actiones Belli ab Invadentis electione pendent. Diſcordiæ noſtræ ſolæ in Cauſſâ fuerunt, quod* Regnum Galliæ, *perdiderimus: Atque* (Deo *annuente) Pax, quâ nunc domi fruimur, idem reſtituet.* Deus *hucuſque* Gladio meo *affuit. Hoc tempore,* quo Regnum *tenui, malos* Subditos *extirpare, & bonos probare, mihi contigit. Populus jam meus, & Ego, ſatis nos invicem novimus, quod Confidentiam parit. Quod ſi Sanguis aliquis pravus aut infenſus in Regno reliquus ſit, Honorificum Bellum externum, remedium fuerit optimum, ad eum expurgandum aut rectificandum. In* Negotio *hoc magno & arduo, Conſilio & Auxilio veſtro me juvate. Si cui veſtrum, Filium ſuum in Equitem Auratum cooptari, contigerit, Auxilium illi, à Tenentibus ſuis, Lege debetur. Hæc verò quæ agitur Res, ad* Honorem *&* Calcaria *Regni ſpectat, cujus ego Parens ſum, atque ad illud non ſolùm tuendum, verùm etiàm amplificandum* Regio *munere obligatus. Quantùm verò ad Pecunias, illæ Hominibus tenuioris Fortunæ non imponantur, ſed iis ad quos Belli ipſius Commoda aliquatenùs pervenire poſſint.* Gallia *Eremus non eſt: Ego verò, qui me* Regem *frugi profiteor, ſpero me effecturum, ut Bellum poſt initia ſe ipſum alat. Ite in Conſilium, in* Dei *nomine, neque temporis jacturam facite; Etenim hujus Negotii gratiâ ſolius, hoc* Parlamentum *convocavi.*

IN hunc modum *Rex* locutus eſt. Veruntamen, etſi magnam Alacritatem, ad Bellum inferendum, non ſolùm *Parlamento*, & *Aulæ* ſuæ, verùm etiam *Concilio* ſuo *ſanctiori*, (exceptis duobus *Epiſcopis*, & paucis

cis aliis) oſtendiſſet, nihilominùs, in ſecreto ſuo, ad *Bellum Gallicum*, Animum non adjecit. Veritas autem rei ſic ſe habuit. Mercaturam quandam inſtituebat *Rex*, Belli Famas cum pecuniis permutandi. Satis ſciebat, *Galliam*, hoc tempore, in omnibus ſuis Partibus fuiſſe redintegratam, neque à multis retrò Annis, tantâ potentiâ floruiſſe. Vidit etiàm, experientiâ edoctus, atque exemplo Copiarum in *Britanniam* paulò antè miſſarum, *Gallos* non ignorare, qualis optima ret Belligerandi cum *Anglis* ratio; nimirùm, ut Prælii Aleæ rem non committerent; ſed eos Obſidione Oppidorum, & Caſtris metandis, in locis opportunis & munitis, fatigarent. *Jacobum Tertium Scotiæ Regem* ſibi fidiſſimum periiſſe meminerat. *Jacobum* autem *Quartum*, qui ſucceſſerat, *Gallis* addictiſſimum, adverſus ſe malevolum noverat. Conjunctionibus autem *Ferdinandi Hiſpaniæ*, & *Maximiliani* parùm fidebat. Alteri enim Copiæ aderant, voluntas deerat; Alteri contrà voluntas aderat, deerant Copiæ. Præterea *Ferdinandus*, tunc noviter reſpirare cœperat à Bello *Granadæ*; Et cum *Galliâ*, hoc ipſo tempore, negotiabatur, circa Reſtitutionem *Provinciarum*, *Ruſſigniani* & *Perpigniani*, paulò ante oppignoratarum. Neq; etiàm penitùs ſine Metu erat, à Motibus inteſtinis; quos cùm ſemper præſens compeſcere ſolitus eſſet, minimè volebat, ut ſe in Partibus transmarinis, Bello implicatū deprehenderent. Quare, cùm Belli difficultates, & Incommoda rectè perpendiſſet, ſecum animo volvebat, quâ tandem ratione, duo, quæ expetebat, obtinere poſſet. Primum erat, quo modo, ex Bello denunciato & inchoato, utilitati ſuæ inſerviret; Alterum, quomodo ſe à Bello, cùm opportunum foret, ſalvo Honore, ſubduceret. Utilitatem & Emolumentum, duobus modis aucupabatur. A *Subditis* ſuis propter Bellum, ab *Hoſtibus* propter Pacem, tanquàm Mercator prudens, qui lucrum facit, tam ex Mercibus Exportatis, quàm ex Importatis. Quantùm verò ad Honoris Conſiderationem, ne Fama ſua paulò ad metas hæreret, ſi à Bello deſiſteret, rectè ſecum cogitabat; Quod ſicut Auxiliis *Ferdinandi*, & *Maximiliani*, fidere ſecure non poſſet ad Belligerandum; ita alterius impotentiam, alterius verò Duplicitatem, & minùs ſincera Conſilia ſemper præſtò habiturus eſſet, ad Pacem excuſandam. Hæc omnia prudentiſſimè prævidit, nec minus artificioſè executus eſt; Unde omnia ex voto, veluti in gremium ſuum, placidè delapſa ſunt.

Intereà *Ordines Parlamenti*, ſine morâ, flammam conceperunt, inde ab antiquo Belli *Gallici* cupidi, atque etiàm præſente occaſione excitati, ut honorem *Regis* & *Regni*, ex Amiſſione *Britanniæ* (ut putabant) imminutum, repararent. Itaque magnâ cum alacritate conſilium *Regi* dederunt, ut Bellum cum *Gallis* ſuſciperet. Quamvis autem *Parlamentum*, ex primâ & ſecundâ Nobilitate, unà cum Civibus & Burgenſibus principalibus, conſiſteret; attamen juſtè admodùm, & cum dignitate, potiùs ad Populum (cujus Deputati erant) quam ad privatas ſuas Fortunas reſpicientes; quin & *Regis* moniti memores, in hoc conſenſerunt, ut Contributio, (quam *Benevolentiam* appellabant,) ab Opulentioribus tantùm exigeretur. Hoc Contribuendi Genus, (dictum *Benevolentia*,) ab *Edwardo Quarto* excogitatum fuerat; Ob quod invidiam magnam ſuſtinuit; Poſteà verò à *Rege Richardo Tertio*, per ſuffragia Ordinum, damnatum fuit & abolitum, quò gratiam apud Populum iniret; Jamque à *Rege* denuò introductum eſt, ſed tamen accedente Auctoritate *Comitiorum*: Hoc enim tempore *Edwardi Quarti* defuit. Hac autem ratione, Summas Pecuniarum ingentes corrogavit: Ita ut *Civitas Londini* (etiàm illâ ætate) novies mille Libras, & ampliùs, contribuerint; Præcipuè à Locupletioribus collatas. Traditur *Mortonum Cancellarium* Dilemma quoddam excogitaſſe, quo *Benevolentiam* iſtam in majus augeret; Quod alii *Furcam* ejus, alii *Hamum* nominabant: Etenim mandatis *Commiſſariorum*, ad *Benevolentiam* exigendam aſſignatorum, inſeri voluit; ut ſi incidiſſent in Homines frugi & parſimoniæ deditos, illos monerent, Fieri non poſſe, quin illi Pecuniis abundarent; quod magnos ſumptus non facerent: Si verò in eos, qui liberaliùs viverent, itidem dicerent; Illis Pecunias proculdubiò ſuppetere, ex impenſis quas faciebant, conſpicuum eſſe: Ita utroſque captabat.

Hæc *Comitia* merè erant Militaria: Neque enim aliud tractabant, quàm declarationem Belli contra *Galliam* & *Scotiam*, cum aliquibus Statutis eò tendentibus. Veluti circa ſeveram Animadverſionem in Capitaneos, qui aut ſtipendia Militum Mortuorum, vel Abſentium, in rationes ſuas referrent, aut etiam Stipendia Militum detinerent. Severè etiàm ſancitum eſt contra Milites, qui poſt Delectum habitum, ſine Licentiâ ſe ſubtraherent. Etiàm Protectiones, quæ prius Lege Communi in uſu erant, pro iis qui militabant, Statuto roboratæ ſunt. Atque alio Statuto, Porta patefacta eſt omnibus, qui terras ſuas vendere vel oppignorare vellent, ne aliquid inde pro earum Alienationibus *Regi* ſolverent, ut ſumptui in Militiam & uſus Belli ſufficerent. Poſtremò edictum eſt, ut omnes *Scoti* ex *Angliâ* abſcederent. Lata etiàm eſt Lex, ut Exemplar Ponderum & Menſurarum, quod in *Scaccario Regis*, ut authenticum, repoſitum eſt, in univerſum Regnum diſpergeretur; & Pondera atque Menſuræ ubique ad eam Normam examinarentur, & reducerentur. Aliæ etiàm nonnullæ minoris momenti ſimilitèr latæ.

Poſtquàm *Parlamentum* finitum eſſet (quod ad breve tempus duraverat) *Rex* ſe accinxit ad Apparatum in omnibus inſtruendum, pro Bello *Gallico*. Neque tamen intereà Res *Maximiliani* neglexit, pro motu *Flandriæ* ſedando, & Auctoritate *Maximiliani*, inter Subditos ſuos, reſtituendâ. Eo enim tempore, *Dominus Ravenſtonius*, non tantùm Subditus rebellis, ſed & Servus Proditor, (eóque malicioſior & violentior) adjutus Copiis *Brugarum*, & *Gandavi*, Oppidum atque Caſtella ambo *Sluſiæ* ceperat, ut ſuperiùs diximus. Et poſtquàm, (Opportunitate uſus Portûs illius,) Naves quaſdam & Lembos coegiſſet; cœpit Piraticam quandam exercere, prædando & ſpoliando, & in Captivitetem abducendo, Naves & Rates omnium Nationum, quæ per illas Oras navigabant, verſus Nundinas *Antuerpiæ*, vel aliquam partem *Brabantiæ*, *Zelandiæ*, & *Frizlandiæ*; Commeatu ſemper adjutus ex *Picardiâ*, præter eum, quem percipiebat ex *Sluſiâ*, & Regionibus circumjacentibus, & ex prædâ propriâ. *Galli*, eum perpetuò, ſed in occulto, adjuvabant; Ipſe quoque (ut omnes ſolent, qui partes ſubinde alternârunt) ſe ſecurum minimè putabat, niſi in tertiæ alicujus Perſonæ Protectionem ſe reciperet.

Fuit autem Oppidum quoddam parvum, duobus miliaribus diſtans à *Brugis*, verſus Mare, dictum *Damnum*; Quod Propugnaculum fuit *Brugarum*, & ad eum aditum præbebat, & ad *Sluſiæ* quoque res utile eſſe poterat. Hoc Oppidum *Rex Romanorum* ſæpius tentârat (non quòd Oppidum ipſum tanti erat, ſed ut *Brugas* ſuffocaret, & Maris commoditate privaret) atqui irrito ſemper conatu. At ſub idem tempus, *Dux Saxoniæ* in *Flandriam* advenerat, pro Arbitro ſe gerens, ad res inter *Maximilianum* & Subditos ſuos componendas, reverà tamen *Maximiliano* impensè favens; Sub hoc Neutralitatis, & Tractatûs prætextu, ad *Brugas* profectus eſt; à Magiſtratibus *Brugarum* petens, ut in urbem ei pacificè ingredi liceret, cùm Comitatu tali Armatorum, qualis Dignitati ſuæ conveniret; Quos eò plures ſecum adducere par erat, ob Securitatem ſuam, in Loco ubi omnia Armis ſtrepebant: Simul etiam eis intimans, ſe multa habere, magni prorſùs Momenti, quæ cum illis communicaret in commodum ipſorum. Quod poſtquàm impetrâſſet, Impedimenta ſua & Epiſtathmos ante ſe miſit, qui Hoſpitium ei apparerent; Ita ut Milites ſui, ordine inſtructi, urbem intraverint, ipſe autem ſequeretur. Qui agmen ducebant, de Diverſoriis & Hoſpitiis percontabantur, ac-ſi in animo haberent, in eâ urbe pernoctare; Atque hoc modo perrexerunt, ad portam urbis, quæ verſùs *Damnum* rectà ducebat; Cives autem *Brugarum*, mirabundi tantùm eos ſpectabant, neque tranſitu arcebant. Præfecti etiàm & Inhabitantes apud *Damnum*, nihil mali ſuſpicabantur, ab aliquibus qui à *Brugis* venerant, atque Copias à longè aſpicientes, eas in auxilium ſuum à *Gallis* ſubmiſſas credebant, qui pericula aliqua nova illis intenta noſſent. Itaque nil hoſtile, niſi ſerò nimis, metuentes, eos in Oppidum ſuum admiſerunt. Quâ certè Fraude potiùs quàm Stratagemate, Oppidum *Damnum* captum eſt; & urbs *Brugarum* damno affecta, magnâ cum Civium contriſtatione.

Dux Saxoniæ, capto *Damno*, ſtatim ad HENRICUM *Regem* miſit, certiorem eum faciens, *Sluſiæ* maximè, & *Domino Ravenſtono* imputari debere, quod Rebellio *Flandriæ* adhùc arderet: Quodque ſi *Rex Sluſiam* ex parte Maris obſidere vellet, ſe certè Terrâ illam obſidere paratum eſſe, atque hoc modo Medullam ipſam Belli ſe extracturos.

Rex Auctoritatem *Maximiliani*, apud Subditos ſuos munire cupiens, (ut frœno *Galliæ* eſſet;) atque etiam Mercatorum ſuorum querelis commotus, eò quod Mare Navibus *Ravenſtoni* multùm infeſtaretur; *Edwardum Poyningum*, Equitem Auratum, virum ſtrenuum, & qui anteà bene res geſſerat, confeſtim miſit, cum duodecim Navibus, Militibus, & Tormentis, benè inſtructis, ut Mare liberarent, & *Sluſiam* ab eâ parte obſiderent. *Angli* his Copiis non tantùm *Ravenſtonum* veluti in Ergaſtulum compulerunt, ita ut ſe nullam in partem commovere poterat; & ſimilitèr maritimam *Sluſiæ* partem obſidione cinxerunt; verùm etiam, unum ex *Caſtellis Sluſiæ* adorti ſunt, atque inſultum per dies viginti ſubinde renovârunt, (ſub refluxum

Maris ſemper è Navibus exeuntes) ita ut magnam cædem eorum,qui Caſtellum defendebant, facerent, qui aſſiduè,ut eos repellerent, pugnabant; licèt ex parte etiàm *Anglorum*,quinquaginta viri cecidiſſent, inter quos fuit Frater *Comitis Oxoniæ*.

Sed Obſidione *Sluſianos* arctiùs quotidiè premente; & utroque Caſtello (quæ præcipua Oppidi Robora fuerunt) afflicto, altero per *Saxoniæ Ducem*, altero per *Anglos*; & Ponte quodam Scapharum, quem *Ravenſtonus* inter utrunque Caſtellum extruxerat, ut alterum alteri ſuppetias ferre poſſit, noctu ab *Anglis* incenſo; *Ravenſtonus* ampliùs Oppidum ſe tenere poſſe planè deſperabat: Itaque tandem Caſtella *Anglis*, Oppidum autem *Duci Saxoniæ*, per Compoſitionem, dedidit. Quo facto, *Dux Saxoniæ*, & *Poyningus*, cum *Brugenſibus*, ut ſe *Maximiliano* Domino ſuo ſubmitterent, egerunt; Quod paulò poſt *Brugenſes* fecerunt, ſolventes magnâ ex parte Belli impenſas; unde *Germani* & *Angli* dimiſſi ſunt. Exemplum *Brugarum*, reliqua Oppida quæ defecerant, ſecuta ſunt; ita ut *Maximilianus* à Periculo jam liber eſſet, ab Indigentiâ autem (prout ipſe res ſuas adminiſtrabat) nunquàm: *Poyningus* verò (poſtquàm aliquot dies apud *Sluſiam* moratus eſſet, donec res in tuto eſſent) ad *Regem*,tunc *Bononiam* obſidentem, reverſus eſt.

Circa hoc tempus, venerunt Literæ à *Ferdinando* & *Iſabellâ Regibus Hiſpaniæ*, quæ ſignificârant debellatum jam eſſe cum *Mauris* apud *Granadam*: Quod Facinus per ſe tam memorabile, *Ferdinandus* (cui in more erat, nullam ex virtutibus ſuis, malè repræſentando obſcurare) Literis ſuis, fusè admodum & magno verborum ornatu depinxerat, cum omnibus circumſtantiis, & religioſis Ceremoniis, & Magnificentiis, quæ in receptione ejus *Regni* fuerant adhibitæ. Inter alia commemorabat, quod ab Ingreſſu ſuo in Urbem abſtinebat, donec Crucem ſuper altiſſimam *Granadæ* Turrim erectam, à longè vidiſſet, unde Solum ipſum redditum fuiſſet *Chriſtianum*: Quodque etiam, antequàm ingreſſus eſſet, Homagium feciſſet *Deo* è faſtigio Turris, per Patrem patratum proclamando, ſe recognoſcere & confiteri, *Regnum* illud ſe recuperaſſe, Auxilio *Omnipotentis Dei*, & *Glorioſæ Virginis*, & *Beati Apoſtoli Jacobi*, & *Sancti Patris Innocentii Octavi*; Egregiam ſibi inſuper operam præſtantibus, *Prælatis*, *Nobilibus*, & *Populis* ſuis: Quodque è Caſtris pedem non moviſſet, donec Exercitum exiguum *Martyrum*, ad numerum Septingentorum, & ampliùs, *Chriſtianorum* (qui in vinculis, & crudeliſſimâ ſervitute *Maurorum*, permultos annos vixerant) ante oculos ſuos tranſire vidiſſet, pro Redemptione ſuâ gratias agentes, & Hymnum canentes; Atque unà Tributum Deo ſolviſſet per Eleemoſynas, quas ſingulis largitus eſſet, propter ſuam in *Vrbem* Receptionem. Hæc in Literis inſerta erant, cum aliis multis Cæremoniis, plenis ſacræ cujuſdam Oſtentationis.

Rex (qui ſemper, in omnibus Actionibus religioſis, Conſortio & Choro eorum, qui illas celebrabant, ſe libenter adjungere conſueverat, & ex Genii ſui inclinatione, *Regi Hiſpaniæ* addictus erat, (pro modulo Amoris quo *Reges*, alter alterum, proſequi poſſint) partìm ob *Virtutes* ejus, partim ad Potentiæ *Gallorum* Libramentum,) his Literis receptis, ſtatim *Magnates* & *Prælatos* ſuos, qui circa *Urbem* & *Aulam* manebant, unà cum *Majore* & *Senatu Londinenſi*, magnâ cum ſolennitate, Ædem *D. Pauli* adire juſſit, ut ibidem Declarationem, à *Cancellario*, jam *Cardinale* facto, audirent. Poſtquàm conveniſſent, *Cardinalis* in ſupremo gradu Aſcenſûs ad Chorum ſtans; *Nobiles* omnes, *Prælatos*, & *Magiſtratus Civitatis*, juxta gradus in imo manentes, allocutus eſt; declarans eos, illo conſecrato Loco, ex *Regis* mandato, conveniſſe, ut *Deo* cantarent Canticum Novum. Nam per plures jam Annos, *Chriſtianos* aiebat nullas Provincias novas, aut Territoria, à *Saracenis*, & *Mahumetanis* eripuiſſe; Neque *Chriſtiani Orbis* Terminos protuliſſe: Hoc verò jam factum eſſe Virtute & auſpiciis *Ferdinandi* & *Iſabellæ Regum Hiſpaniæ*; Qui (in Nominis ſui Decus immortale, & gloriam) *Regnum* magnum & Opulentum *Granadæ*, unà cum *Urbe* populoſiſſimâ & potentiſſimâ ejuſdem nominis, recuperaſſent à *Saracenis*, qui poſſeſſionem ejus, per Septingentos Annos, & ampliùs, uſurpaverant. Itaque ab hoc Cœtu, & *Chriſtiano Orbe* univerſo, gratias maximas *Deo* agendas eſſe; Ac celebrandum etiam nobile hoc & inſigne Facinus *Regis Hiſpaniæ*; Qui certè hoc nomine, non tantùm illuſtrem victoriam obtinuiſſe, ſed etiam Apoſtolico munere perfunctum eſſe, meritò cenſeri poſſet; quod ſcilicet Provincias novas *Chriſtianæ Fidei* aggregaſſet: Tantò magis, quod victoria hæc, abſque multâ ſanguinis effuſione, parta eſſet. Unde benè ſperare liceret, lucrum demeti poſſe, non tantùm Territorii, ſed innumerarum Animarum in *Eccleſiæ Chriſti* augmentum; quandoquidem tam multos *Deus* pro ſuâ Bonitate vivere voluiſſet, ut demùm converterentur. Tùm verò *Cardinalis* retulit res maximè memorabiles, quæ in victoriâ potiundâ intervenerunt. At Oratione ejus finitâ, Cœtus univerſus, ſolenni Proceſſione, *Hymnum Te Deum* cecinerunt.

Non multis diebus ab hâc Solennitate, *Rex Feſtum Sanctorum Philippi & Jacobi*, apud Palatium ſuum de *Shine*, nunc *Richmondiam* dictam, celebravit; ubi, ut Sanguis Aulicorum & Juventutis nonnihil incaleſceret, ſpectacula edidit magnifica *Haſtiludiorum*, & *Turneamentorum*, & hujuſmodi Pugnarum umbratilium, per totum illum Menſem. In quibus Ludis contigit, ut *Jacobus Parkerus* Eques Auratus, & *Hugo Vaughanus* (unus ex *Regis* Oſtiariis) inter ſe altercantes de Inſignibus quibuſdam, quæ *Rex Cæremoniarum* dederat *Vaughano* geſtanda, Haſtis decertare conſenſerunt. Et infortunio quodam Galeæ pravæ, quam *Parkerus* portabat, primo curſu, in ore percuſſus eſt, ita ut Lingua ejus Gutturi ferè affigeretur, unde ſubitò, in ipſo loco animam efflavit. Quod Factum, propter Controverſiam præcedentem, & Mortem ſecutam, habitum eſt vulgò, ut Monomachia pro Deciſione Juris. *Rex* ſub finem Æſtatis, poſtquàm Copias ſuas, quibus *Galliam* eſſet invaſurus, præparaſſet (ſed minimè congregaſſet) miſit *Urſwicum* (jam factum ejus *Eleemoſynarium*) & *Joannem Riſleium* Equitem Auratum, ad *Maximilianum*; Qui ſignificarent ei, *Regem* jam arma cepiſſe, & ad trajiciendum in *Galliam* paratum eſſe, ſolumque expectare ut ab eo certior fieret, quo loco & tempore Copias ſuas cum Copiis *Regis* conjuncturus foret, prout promiſerat per Legatum ſuum *Countebaltum*.

Legati Angliæ, cùm ad *Maximilianum* adventaſſent, Facultates ejus & Pollicitationes, longo intervallo inter ſe disjunctas repererunt; Cùm omninò ei deeſſent Pecuniæ, Milites, Arma, quæ tantæ Expeditioni ſufficerent. *Maximilianus* enim, cùm neutram Alarum ſuarum integram haberet, (quoniam *Patrimonium* ſuum *Auſtriæ* ad eum nondùm devenerat, Patre ſiquidem adhùc vivo; Atque ex alterâ parte, *Territoria* ſua *Matrimonialia*, partim *Duciſſæ Viduæ* in Dotem ceſſerant, partìm recentibus Rebellionibus exhauſta erant) Copiis ad Bellum neceſſariis, planè deſtitutus erat. Neque hoc non viderunt *Legati*, ſed prudente conſilio ſatius eſſe duxerunt, *Regi* hoc per Literas ſignificare, quàm ab Aulâ *Maximiliani* diſcedere, antequàm *Regis* mentem circa hanc rem cognoviſſent; eò magis, quod *Maximilianus* ipſe, nihil de Magniloquiis ſuis detrahebat, ſed eos Reſponſis, quæ rem indies differebant, detinebat; Adeò ut moræ juſtam cauſſam habere viderentur. *Rex* (qui hoc fore præſenſerat, & Eventum Negotii ſui uſque à principio præceperat) ad *Legatos* reſcripſit, Diſcretionem eorum in Reditu differendo laudans; Simulque jubens, ut quo in loco *Maximiliani* res eſſent, ſedulò occultarent, donec ab ipſo ulteriora Mandata recepiſſent. Ipſe interìm, ad Expeditionem ſuam *Regalem* in *Galliam* accingebatur; Nuncium hunc de Inopiâ, & puſillis Viribus *Maximiliani*, ad tempus ſupprimens.

Jam Exercitus magnus & potens *Londini* convenerat: In quo erant, *Thomas Marchio Dorceſtriæ*, *Thomas Comes Arundeliæ*, *Thomas Comes Derbiæ*, *Georgius Comes Salopiæ*, *Edmundus Comes Suffolciæ*, *Edwardus Comes Devoniæ*, *Georgius Comes Cantii*, *Comes Eſſexiæ*, *Thomas Comes Ormondiæ*, cum magno numero *Baronum*, *Equitum Auratorum*, & aliorum Virorum Eminentiorum; Inter cæteros autem memoratur *Richardus Thomas* meritò celebratus, ob Cohortes pulcherrimas, quas adduxit è *Walliâ*. Univerſus Exercitus numerum viginti quinq; Millium Peditum, & Mille Sexcentorum Equitum complevit. Quibus Copiis *Rex* (conſtantèr ſe gerens in Delectu *Ducum* ſuorum) præfecit *Jaſparum Ducem Bedfordiæ*, & *Joannem Comitem Oxoniæ*, ſub Perſonâ ſuâ propriâ. Nono *Septembris*, octavo *Regni* ſui Anno, à *Grenovico* movit, verſus Mare: Mirantibus omnibus, quod Tempeſtatem illam Anni elegiſſet (cùm jam Hyems adeſſet) ad Bellum inchoandum: Quidam autem, hoc in ſignum trahebant, Bellum minimè diuturnum futurum. Attamen *Rex* contrarium credi voluit, inquiens; Se, cùm Bellum ejus generis inſtituiſſet, quod non Opus unius Æſtatis futurum eſſet, ſed abſque termino præfixo, *Regni Galliæ* ſubjugationem, pro periodo haberet, non curare, quo Anni tempore inciperet; Præſertìm, cùm *Caletum* à tergo haberet, ubi, ſi ratio Belli poſtularet, hyemare poſſit. Sexto *Octobris*, apud *Sandovicum* Naves conſcendit, eodemq; die *Caletum* appulit, qui locus deſignatus erat, ubi Copiæ univerſæ convenirent: Verùm in Itinere verſus Mare (in quo ob cauſſam quam nunc memorabimus, hærebat diutiùs) literas à Domino *Cordeſio* recepit: Qui, quò violentior fuiſſet in Negotio Belli contra *Anglos*, eò in tractandâ pace ſincerior habebatur; Qui etiàm aliàs Homo verax, & pectoris aperti, exiſtimabatur.

His Literis, Pacis Conditiones à parte *Regis Galli* proponebantur, quæ *Regis* HENRICI Guſtui non prorſùs erant ingratæ: Verùm negotium iſtud Pacis, à principio, mirabili artificio occultatum eſt. Quamprimùm *Rex Caletum* veniſſet, Pacis Auræ lenes flare cœperunt. Primùm enim *Legati Angli*, ad *Maximilianum* miſſi, è *Flandriâ* redierunt; *Regemque* certiorem fecerunt, eum à *Maximiliano* Auxilia neutiquàm ſperare poſſe, quod ad Bellum prorſùs imparatus erat. Voluntatem ſanè ei adeſſe, Pecunias deeſſe. Hæc autem, quæ ferebant *Legati*, nota facta ſunt Exercitui, & undique ſparſa. Quamvis autem *Angli*, eo Nuncio allato, Animos nihil demiſerunt; Necnon moris ſit apud Milites, ex malis Nunciis, magis fieri alacres & erectos, & magnificentiùs loqui; nihilominùs loco Præparativæ erat ad pacem. Hunc Nuncium è *Flandriâ* excepit Nuncius ex *Hiſpaniâ*, (ita enim *Rex* rem diſpoſuerat) *Ferdinandum* & *Iſabellam Hiſpaniæ Reges*, pacem cum *Rege Carolo* feciſſe; *Carolumque* iis Provincias *Ruſſigniani* & *Perpigniani* reſtituiſſe, priùs à *Joanne Rege Aragoniæ*, Patre *Ferdinandi Hiſpaniæ*, pro tercentum mille Coronatis oppignoratas; Quæ Summa, per hanc pacem, gratis ei remiſſa eſſet. Hoc etiàm, ad pacem HENRICI cum *Gallo* promovendam, eleganter viam ſtravit; tum quia Fœderatus tam potens (qualis fuerit *Ferdinandus*) ſe ſubtraxerat, tum quia Pacis emptæ præclarum exemplum exhiberet, ita ut *Rex* Pacis non futurus eſſet Mercator ſolus. Inter has auras Pacis, *Rex* ſe non difficilem præbuit, ad pacem tractandam; Conſenſitque, ut *Epiſcopus Exoniæ*, & Dominus *Daubeneius* Præfectus *Caleti* colloquerentur, cum *Domino Cordeſio* ſuper Tractatum Pacis. Ipſe tamen, cum Exercitu ſuo, decimo quinto *Octobris*, à *Caleto* movebat, & poſt quatuor dies *Bononiam* obſidere cœpit.

Durante Obſidione *Bononiæ*, (quæ ad menſem ferè producta eſt) nil memorabile intervenit: Solummodò, *Joannes Savagius* Eques Auratus, vir fortis dum Muros urbis, inſpiciendi gratiâ circum-equitaret, interfectus eſt. Oppidum & benè munitum erat, & Militibus abundabat: Attamen ſatis in arcto res ejus erant, & omnia ad Inſultum aggreſſoribus erant parata. Qui ſi factus fuiſſet, opinio erat, multo ſanguine conſtiturum; ſed tamen, in fine Oppidum captum fore. Intereà, Pax per *Legatos* utriuſque *Regis* firmata eſt, ad Terminum vitarum amborum *Regum*. In quâ videre minimè erat Articulum alicujus momenti; Nec mirum, cum Mercatura quædam potiùs eſſet, quàm Tractatus: Omnia enim in Statu relinquebantur, in quo tunc fuerunt, niſi quod *Regi* HENRICO perſolvi deberent, à *Rege Gallo* Septingenta quadraginta quinque millia Ducatorum, præ manibus, pro Impenſis in eâ Expeditione factis; Et viginti quinque millia Coronatorum annuatim pro Impenſis, circa res *Britannicas*, erogatis: Pro quâ Summâ poſteriore, licèt *Maximilianum* antè ei obligatum haberet, tamen Debitoris Mutationem, non minùs, quàm ſi Debitum ipſum eſſet perſolutum, æſtimabat; Etiàm hujus Summæ annua Solutio nullo Termino præfixo definita eſt: Id quod *Angli* in eam partem accipiebant, ac ſi pro Tributo penderetur, ſed ſpecioſo tamen obtentu. Atque veriſſimum eſt Penſionem illam, & *Regi* HENRICO, & Filio ejus HENRICO *Octavo*, diutiùs perſolutam eſſe, quàm ex ullâ Impenſarum ſupputatione continuari poſſit. Inſupèr, præcipui *Regis* Conſiliarii, magnis Penſionibus annuis à *Rege Gallo* donati erant, præter munera larga in præſenti. Quod, utrùm *Rex* ideò permiſiſſet, ut propriæ munificentiæ parceret; an ut Invidiam Negotii apud Populum ingrati communicaret; diverſam Interpretationem ſubiit. Pro certo enim *Rex* hujus pacis Auctor videri detrectavit. Itaque paulò antè, multos è Ducibus ſuis & Viris Militaribus primariis, ſecretò ſubornârat, ut in Scriptis ad pacem eum hortarentur, idque obnixè contenderent per viam Supplicationis. Veritas autem rei ita ſe habet; Pacem hanc utrique *Regi* pergratam fuiſſe; *Carolo* quidem, quod ei poſſeſſionem *Britanniæ* confirmaret, Expeditionem *Neapolitanam* ab omni Impedimento liberaret; HENRICO, quod Arcas ſuas pecuniis implevit; quodque hoc ipſo tempore prævidit, Procellam quandam Motuum inteſtinorum ingruentem; Quæ non ita multò poſt erupit. At contrà, Nobilitatem & viros in Exercitu primarios (utcunque nonnulli ex illis ad ejus nutum ſe accommodaſſent) malè admodùm habebat; quorum plurimi Fortunas ſuas aut vendiderant, aut oppignorârant, in Bello ſpes collocantes. Neque veriti ſunt dicere: *Regi nihil Penſi eſſe, Nobilitati & Populo ſuo plumas detrahere, modò ſeipſum benè plumatum redderet.* Alii autem ridebant ea verba, quæ *Rex* apud *Comitia* protulerat; Nempè, *Se minimè dubitare, quin Bellum poſt Principia, ſe ipſum compenſare poſſet*; Eum promiſſo ſuo ſtetiſſe dicentes.

Cùm moviſſet *Bononiâ*, *Caletum* rediit, ubi per aliquod tempus manſit. Unde etiam literas ſcripſit (quo genere comitatis interdum utebatur) ad *Majorem* & *Senatum Londinenſem*, gloriando ferè de Pecuniis, quas propter Pacem receperat; Satis gnarus, Arcas *Regis* plenas *Londinenſibus* rem ſuaviſſimam auditu eſſe. Magis tamen lætati fuiſſent illi, ſi Contributio ipſorum, (Benevolentia dicta,) Mutuatio ſola fuiſſet. Verùm decimo ſeptimo *Decembris* ſequentis *Weſtmonaſterium* rediit, ubi *Feſtum Nativitatis Domini* celebravit.

Haud multò poſt *Regis* in *Angliam* reditum, miſit ad *Alphonſum* Filium primogenitum *Ferdinandi Regis Neapolitani Ducem Calabriæ*, Inſigne Ordinis Periſcelidis; Honorem quidem à *Duce* ipſo petitum, qui eum in Oculis *Italorum* eveheret: Siquidem Arma *Caroli* expectans, plurimi æſtimabat Amicitiam *Angliæ*, utpote quâ frænos Ambitioni *Caroli* injicere poſſit. Illud inſigne ab *Alphonſo* maximâ cum celebritate, & pompâ, receptum eſt; ut ſolet fieri in iis, quæ exiſtimationis gratiâ procurantur. Miſſum autem fuerat per *Urſwicum*, in quem *Rex* hanc Legationem contulit, ut ei poſt multas Legationes, unde nihil lucri percipi poterat, propter Liberalitatem *Ducis Alphonſi*, præmii loco eſſet.

SUb hoc tempus, *Rex* rursùs Spiritibus malignis, obſideri & infeſtari cœpit; Per Magicam ſcilicet, & Artes curioſas *Duciſſæ Margaretæ*; Quæ ab Inferis evocavit umbram *Richardi*, *Ducis Eboraci*, Filii ſecundo-geniti *Edwardi Quarti*, ut obambularet, & *Regem* vexaret. Gemma iſta, (licet adulterina,) ſplendidior tamen erat, oculoſque fulgore magis perſtringebat, & in Digitus Principum majorum geſtata eſt, quam *Lambertus Simnellus*: Quippe quam non ſolùm *Duciſſa Burgundiæ*, ſed & *Rex Gallus*, etiàm & *Rex Scotiæ* in pretio habuerunt. In *Simnello* certè parum erat, niſi quod Puer erat venuſtus, quemque veſtimenta ſua Regalia non dedecerent: verùm Adoleſcens iſte (*de quo nunc loqui occœpimus*) tam verſutus erat, & veluti Mercurialis, ut ſimilem vix ferè reperias; Iſque, qui, ſi fortè in Scenâ partibus ſuis excidiſſet, eas acumine proprio promptè ſupplere poſſit. Itaque cùm inter Exempla Pſeudoprincipum, *quæ vel recentibus, vel antiquis* temporibus extiterunt, hoc ipſum emineat, Narrationem certè pleniorem & accuratiorem meretur; Etſi *Regis* inveterata Conſuetudo, res per obſcuram lucem, & partes divulſas & disjectas monſtrandi, hanc rem tantâ Caligine involverit, ut ad hodiernum uſque diem, ferè inſtar Myſterii ſe habeat.

Duciſſa Margareta (quam *Regis* Amici *Junonem* appellabant, quia talis erat verſus eum, qualis fuit *Juno* verſus *Æneam*, *Superos & Acheronta movendo*, in perniciem ejus) loco Baſis Machinarum ſuarum, quas contra *Regem* extruebat, perpetuò, omnibus viis & modis alebat, confirmabat, & ſpargebat, famam illam volitantem, nimirùm *Richardum Ducem Eboraci*, Filium Secundo-genitum *Edwardi Quarti*, minimè fuiſſe in *Turre Londinenſi* (prout ferebatur) necatum, ſed vivum emiſſum: Quoniàm Carnifices illi, qui operam ſuam præſtiterunt ad barbarum illud facinus, poſtquàm Primogenitum trucidatum vidiſſent, horrore, & miſericordiâ perculſi, *Richardum iſtum* clàm emiſerunt, ſortem ſuam experturum. Hanc Eſcam & Illecebram undique projecit, credens hujus rei famam & fidem (unà cum recente Exemplo *Lamberti Simnelli*) aliquas Volucres fortè aliquando tracturam, quæ eam captarent. Aliâ quoque diligentiâ uſa eſt, non omnia Caſui permittendo. Adhibuit enim occultos quoſdam Emiſſarios (ſimiles *Turcæ* miniſtris, qui puerorum Tributum exigunt) qui Adoleſcentulos venuſtos, & formoſos conquirerent, unde *Plantageniſtas* & *Duces Eboraci* effingeret. Tandem verò incidit in quendam, in quo omnia, quæ requiri videbantur, concurrebant, ad *Ducem Eboraci* repræſentandum.

Iſte fuit *Perkinus* ille *Warbeckus*, cujus Facinora & Labores, jam narrabimus. Primò enim Ætas in utroque benè conveniebat: Secundò, Adoleſcentulus erat, oris elegantiâ, & Corporis Lineamentis, cum dignitate quâdam amabilis: Atque inſupèr, Mores & Geſtus ejus tam erant vafri, & quaſi veneficiis quibuſdam obliti, tam ad miſericordiam commovendam, quàm ad Fidem imprimendam, ut Faſcini cujuſdam & Incantationis loco eſſent, iis, qui eum aut videbant, aut audiebant: Tertiò, tam egregius, uſque à pueritiâ, Erro fuerat, aut (ut *Rex* eum appellare ſolebat) Terrarum Calcator, ut difficile admodum eſſet, Nidum ejus, aut Parentes reperire. Neque etiàm potuiſſet aliquis, per diuturnum cum eo converſationem, aut familiaritatem, plenè conjicere, aut detegere quis eſſet; Solum ſiquidem tam crebrò mutabat. Poſtremò contigerat etiàm Res quædam levis (à Scriptore ejuſdem temporis memoriæ tradita) quam tamen probabile eſt, ad ea, quæ poſteà geſta ſunt, nonnihil attuliſſe, eiſque tanquàm Anſam præbuiſſe; Ea fuit, quod *Rex Edwardus Quartus* Compater

pater hujus *Perkini* fuiſſet. Quod ſicut ſuſpicioſum valdè erat, in *Rege* laſcivo, quod in Familiâ tam Ignobili Compater eſſe non dedignaretur, atque Opinionem cuivis facilè injicere poterat, *Perkinum* Sanguinis illegitimi *Familiæ Eboraci* aliquid in ſe habuiſſe; Ita (licèt illud minimè fuiſſet) occaſionem ſaltem Puero miniſtrare poterat (quod ſcilicet ſubinde *Regis Edwardi* Filius luſtricus, aut joco fortaſsè Filius vocaretur) Cogitationes tales arripiendi & fovendi. Tutorem enim nullum nactus eſt, (ut *Lambertus Simnellus*) donec ad *Duciſſam Margaretam* veniſſet, quæ eum in omnibus egregiè inſtruxit.

Ad hunc igitur modum hæc Fabula peracta eſt. Fuit Oppidanus quidam in *Civitate Turnacenſi*, qui Magiſtratu in eo Oppido perfunctus erat, cui nomen erat *Joannes Osbeckus*; Judæus ad Fidem converſus, qui in *Vxorem* duxit *Catharinam* de *Faro*; cujus Negotiorum procuratio eos traxit, ut ad tempus *Londini* habitarent, temporibus *Edwardi Quarti*. Hoc ſpatio Filium ex eâ genuit; Cùmque in Aulâ *Regis* notus eſſet, *Rex* aut pietate quâdam notus, quod *Judæus converſus* eſſet; aut privatâ quâdam notitiâ adductus, eo honore eum dignatus eſt, ut Filium ejus è Fonte ſuſciperet, eumque *Petrum* nominaret; Poſteà autem, cùm Puer delicatus & effœminatus fuiſſet, vulgo vocatus eſt, Diminutivo Nominis ſui, *Peterkinus*, aut *Perkinus*. Etenim nomen *Warbecki* ei ex conjecturâ tantùm impoſitum erat, antequàm Examinationes de eo negotio habitæ fuiſſent. Attamen, ita invaluerat nomen *Warbecki*, ut etiàm poſt verum Nomen ejus cognitum retineretur. Dum adhùc Infans erat, Parentes cum eo *Tornacum* reverſi ſunt. Paulò poſt commiſſus eſt cuidam ex Cognatis ſuis, *Joanni Stenbecko* dicto, qui *Antwerpiæ* habitabat, unde ſæpiùs, *Antwerpiam* & *Turnacum* inter, & circa alia *Flandriæ* Oppida, curſitabat; ut plurimum cum *Anglis* verſatus, quo pacto etiam Linguam *Anglicam* ad unguem callebat. Tandem, paucis Annis elapſis, poſtquam in Adoleſcentem formoſum creviſſet, à quodam ex *Duciſſæ Margaretæ* Exploratoribus, ad eam deductus eſt. Quæ cum accuratè intuita, & cernens eum Vultu & Corpore, fortunam ſublimem poſſe ſuſtinere; ac ſimul perſpiciens eum Ingenii acumine, & Morum elegantiâ, eminere, putabat ſe jam reperiſſe Marmor quoddam pretioſum, ex quo Imago *Ducis Eboraci* exſculpi poſſet; Eumque apud ſe diù detinuit, ſed prorsùs in occulto. Quo temporis ſpatio, multis ſecretis Colloquiis eum inſtruxit. Primò quidem edocens, quomodo perſonam Principis, aſpectu & geſtu imitaretur; atque qualitèr majeſtatem ſuam, cum ſenſu tamen Infortunii ſui, tueretur. Tùm verò diligentiſſimè eum informavit, de omnibus Circumſtantiis & Notis particularibus, quæ ad *Ducem Eboraci* (cujus perſona ei agenda eſſet,) pertinerent. Deſcripſit enim Effigiem, Faciem, & Lineamenta Corporis, *Regis* & *Reginæ* Parentum ſuorum; Etiàm Fratrum, & Sororis ipſius, & Famulorum, & aliorum, qui Pueritiæ ejus præcipuè affuerunt; unà cum rebus multis, aliis vulgò notis, aliis ſecretioribus, quæ *Duci* obtigerunt, (& tales videbantur, quas puerili captui & memoriæ inhærere veriſimile erat,) uſque ad mortem *Edwardi Quarti*. Addidit & particularia omnia, quæ à tempore Mortis *Re-*

gis inſecuta ſunt, donec ipſe & Frater ejus, in Turrim concluſi eſſent; tam cùm Libertate frueretur, quam poſteà cùm in Aſylo degeret. Quod verò ad tempus Detentionis ſuæ in Turre, & modum Fratris ſui Necis, atque Emiſſionis ſuæ; ſatis ſciebat illa omnia, tam clandeſtina fuiſſe, ut pauci admodùm, quæcunque tandem ei confingere liberet, arguere poſſent: Itaque libero prorsùs mendacio ſe uti poſſe. Quamobrem terſam *Perkino* & probabilem earum rerum Narrationem contexuit; jubens, ut ne hylum quidem ab eâ abſcederet. Convenit etiàm inter eos, qualis Adoleſcenti Ratio reddenda eſſet, Peregrinationum ſuarum; miſcendo multa vera, & quæ alii abunde teſtari *poſſint*, cum falſis, ad fidem faciendam; verùm cavendo ſempèr, ut perſonæ, quam jam acturus eſſet, omnia congruerent. Inſtituit eum inſupèr quomodò quæſtiones quaſdam captioſas, & tentantes, de quibus veriſimile eſſet alios eum interrogaturos, evitaret. Verùm in hoc, eum indole propriâ, ita inſtar Anguillæ lubricum, & ad elabendum *promptum repperit, ut Ingenio ejus & Dexteritati* facile confideret; Ideoque minùs in eo laboravit. Poſtremò, Animos ei, *nonnullis in præſens præmiis, & ingentibus in poſterum* promiſſis addidit: Ante oculos illi proponens, opes & gloriam Regni, ſi res ſucceſſiſſent; ſin ſecùs *eveniſſent*, certiſſimum in ſuâ Aulâ refugium. Poſtquàm eum Documentis ſuis ſatis inſtructum perſpexiſſet, *cœpit ſecum cogitare, à quâ Cœli plagâ* Cometa iſte ſe primo oſtendere deberet, & quo tempore. Conſtituit autem hoc fieri oportere, ab Horizonte *Hiberniæ*. Illic enim hujuſmodi Meteorum potentem anteà emiſerat Influxum. Tempus autem Apparitionis maximè opportunum fore, cùm *Rex Bello Gallico* implicaretur. Hoc autem ſatis noverat, quicquid à ſe profectum eſſet, ſuſpicionibus obnoxium futurum. Ideoque ſi *Perkinus* continuò è *Flandria* in *Hiberniam* pergeret, ipſa ſe ei rei immiſcere putaretur. Prætereà, *tempus nondum* maturum erat, quod *Reges* duo tunc de pace tractarent. Itaque circumrotabat *Duciſſa*, atque ut omnes ſuſpiciones tolleret, & metuens eum diutiùs apud ſe retinere, (ſatis gnara, Arcana brevis ævi plerunque eſſe) clam eum miſit in *Luſitaniam* cum *Dominâ Bramptonâ*, *Anglâ*, quæ illo tempore in *Luſitaniam* navigavit: unà cum Homine fido ex Famulitio proprio, qui facta ejus ſedulò obſervaret; ubi morari eum voluit, donec nova Mandata ab eâ acciperet. Interìm non omiſit ea parare & inſtruere, quæ adventum ejus acceptiorem, & magis proſperum redderent, non ſolùm in *Regno Hiberniæ*, verum etiàm in Aulâ *Galliæ*. In *Luſitaniâ* circiter annum unum manſit: quo tempore *Rex* HENRICVS (ut jam dictum eſt) Comitia ſua convocaverat, & Bellum *Gallis* apertè indixerat. Jam itaque Signum benevolum regnare, & Conſtellatio adveniſſe viſa eſt, ſub quâ *Perkinus* oriri deberet. Itaque mandata à *Duciſſâ* accepit, ut in *Hiberniam*, ſine morâ, proficiſceretur, ſecundum quod primo deſtinaverat. In *Hiberniâ* ad urbem de *Corke* appulit. Poſtquam illùc veniſſet (ſi quis propriæ Relationi & Confeſſioni, quam poſteà exhibuit, credere velit) *Hiberni* eum ſatis ſplendidè veſtitum reperientes, ad eum undique frequentes convolarunt, ei imponentes, quod *Dux Clarentiæ* eſſet, Idem qui anteà apud illos manſerat;

rat; & poſteà mutatâ opinione, quòd Filius eſſet Nothus *Ricardi Tertii*; poſtremò, hanc etiam opinionem aſpernati, eum pro certo, *Richardum Ducem Eboraci*, Filium ſecundo-genitum *Edwardi Quarti*, eſſe volebant, & affirmabant: Se verò (aiebat) iſta omnia (pro virili) abnegaſſe, & Jusjurandum, tactis *Euangeliis* obtuliſſe, quod ipſe nihil tale eſſet: donec in fine, vi quadam ad quicquid illi vellent agnoſcendum eum adegiſſent, unde juſſerunt eum bono animo eſſe, & ſine metu. Sed reverà compertum eſt, quod ipſe ſtatim ab Adventu ſuo in *Hiberniam*, perſonam *Ducis Eboracenſis*, in ſe ſuſcepiſſet, ſibique, quibus potuit modis, Socios & Conjuratos adjunxiſſet: Adeò ut Literas expreſſas, ad *Comites Deſmondiæ* & *Kildariæ* miſerit, petens ut in auxilium ſuum properarent; Quarum Literarum Chartæ Orginales adhùc extant.

Circa idem tempus, *Duciſſa* ad ſe pellexerat, unum ex ſervis *Regis* Interioribus (cui nomen erat *Stephanus Frionus*) Secretarium *Regis* pro Linguâ *Gallicâ*; Hominem induſtrium, ſed turbulentum, & *Regi* infenſum. *Frionus* iſte confugerat ad *Carolum Regem Gallum*, ſeque in ejus Famulitium inſinuaverat, ſub ipſum tempus, quo Bellum iner *Reges* apertè pullulare cœpiſſet. At *Carolus*, poſtquàm de Perſonâ, & Incœptis *Perkini* audiiſſet (ſatis ex ſeſe promptus ad occaſiones quaſcunque arripiendas, in Detrimentum *Regis Angliæ*; atque à *Friono* inſtigatus, & antè à *Duciſſæ Margaretæ* Artibus allectus) ſtatim miſit quendam *Lucam*, unà cum *Friono* iſto, (de quo diximus) tanquam Legatos ad *Perkinum*, qui eum, de *Regis Caroli* bono in eum animo, certiorem facerent; Quodque auxilia ei abundè mittere decreviſſet, ad recuperandum *Regnum* ſuum è manibus HENRICI, Coronæ *Angliæ* Uſurpatoris, & *Galliæ* Hoſtis: Invitans eum, ut ad ſe, in Regnum *Galliæ*, veniret. *Perkinus* ſe in cœlo jam collocatum exiſtimabat, cùm à tanto *Rege*, tam honorificâ *Legatione*, accerſitus eſſet: Atque amicis ſuis in *Hiberniâ* narrans, quomodo à Fortunâ ipsâ vocatus eſſet, quantâque ſpe ageret, continuò in *Franciam* navigavit. Cùm ad Aulam *Regis Galli* perveniſſet, *Rex* magno cum Honore eum excepit, eúmque ſalutavit & appellavit per nomen *Ducis Eboracenſis*, Hoſpitium & alia ei aſſignans, quæ magnum Principem decerent. Etiàm, quò magis ad Principis magni Imitationem accederet, Satellitium ei circundedit, cujus *Dominus Congreſſallus* erat Præfectus. Aulici etiàm (licet, apud *Gallos*, Ludos facere in proclivi non ſit) ad *Regis* nutum ſe componebant; Satis gnari Rationes ſtatûs ab eâ parte ſtare. Eodem quoque tempore nonnulli ex *Angliâ* viri primarij, ad *Perkinum* profecti ſunt; *Georgius Nevillus*, *Johannes Taylerus* Equites Aurati; Et circiter centum alii: Et inter cæteros *Frionus* iſte; Qui Fortunis *Perkini* ſe totum tradidit, & tunc, & diù poſt: Et reuerà ei fuit præcipuus Conſiliarius, & ad omnia Inſtrumentum benè efficax. Verùm hæc omnia ex parte *Regis Galli* artificioſè tantum facta ſunt, quò faciliùs HENRICUM ad pacem flecteret. Itaque à primo uſque Thuris Grano, ſuper Altare Pacis, apud *Bononiam* incenſo, *Perkinus* veluti fumo abactus eſt: Attamen eum *Regi* HENRICO in manus tradere *Carolus* renuebat, (licet ab eo de hoc interpellatus) Honoris ſui Gratiâ, ſed eum liberum dimiſit. Etiam, ex ſua parte, *Perkinus*, Diſceſſum ſuum celeravit, veritus ne ſubitò & occultò interciperetur. Itaque in *Flandriam* ad *Duciſſam Burgundiæ* properavit, narrans ſe variis Fortunæ Fluctibus jactatum, ad ejus Aulam, veluti Portum ſecurum, confugiſſe; Diſſimulans prorsùs, ſe unquàm anteà illic manſiſſe, ſed tanquàm jam primum ſe eò recepiſſet. Nec minùs ex alterâ parte, *Duciſſa* ipſa, tanquàm rem novam, & miram, ejus adventum videri voluit; A Principio, egregiâ cum ſimulatione, verba injiciens, quod edocta fuiſſet, & prudentior facta, ab Exemplo *Lamberti Simnelli*, ne Merces adulterinas reciperet; Licèt (ut aiebat) etiàm de illo ipſo *Lamberto Simnello*, ei non planè adhùc conſtiterit. Prætendebat autem, (verùm hoc ſemper fuit aſtantibus aliis) ſe contendere, ut *Perkinum Interrogationibus* ſatis captioſis tentaret, & implicaret, ut experiretur, num verus *Dux Eboraci* fuiſſet; Verùm quando Reſponſis ſuis, ſibi magnopèrè ſatisfactum fuiſſe affirmaret, tùm verò ſe quaſi attonitam, & in Ecſtaſim raptam fingebat, propter mirabilem Adoleſcentis è periculis emerſionem; eum amplexa, acſi è Morte in vitam rediiſſet: Atque argumentata, *Deum* qui modis tam miris, eum ab Interitu eripuiſſet, ſimul reſervare eum conſtituiſſe ad proſpera Fortunæ, & magnum aliquod Facinus. Quod verò ad ejus è *Franciâ* Dimiſſionem; nolebat eam interpretari, acſi Fraudes *Perkini Gallis* ſuboluiſſent, aut propter Neglectum aliquem; ſed contrà, hoc pro ſigno certo aſtruebat, eum pro Viro aliquo magno habitum fuiſſe; Quoniam Cauſſæ ejus Deſtitutio, & Deſertio, reverà tanti erat, ut ſi quis rectè animadvertat, pacem confeciſſet: Immolando ſcilicet Principis innocentis & calamitoſi Fortunas, Utilitati & Ambitioni duorum potentium *Monarcharum*. Neque ſibi *Perkinus* ipſe defuit, aut Majeſtate & Comitate quâdam *Regiâ*; Aut promptis & appoſitis Reſponſis; Aut ſe benignum & gratioſum præbendo, Favorem ejus ambientibus; Aut Indignatione & vilipendio quodam modeſto verſus eos, qui de veritate Rerum ſuarum ſubdubitare videbantur; ſed in omnibus mirabilitèr ſe geſſit. Ita ut, non ſolùm apud Eminentiores conſtantèr creditum ſit, eum verum fuiſſe *Ducem Richardum*: Quin & ipſe, ex diuturnâ & aſſiduâ Simulatione, & mendacium ſæpiùs narrando, verſus ferè eſt, in habitum ejus rei, quam ſimulabat; quaſi quæ fingeret ſimul & crederet. *Duciſſa* igitur, tanquàm in re exploratâ, Honoribus plurimis, *Perkinum* cumulavit, eum perpetuò Nepotem ſuum compellans, eique tribuens Titulum illum delicatum *Albæ Roſæ Angliæ*, & ad Corporis ejus cuſtodiam, Satellites ei aſſignavit, ad numerum triginta Hominum, cum Bipennibus, tunicis variegatis, ex purpureo & cæruleo, indutos. Aulici quoque univerſi, & generaliter tam *Flandri*, quàm Peregrini, eum magno honore proſequebantur.

Hæc Nova veluti Fulgura & Tonitrua, in *Angliam* pervenerunt, *Ducem* ſcilicet *Eboraci*, pro certo vivere. Nomen autem *Perkini*, eo tempore, incognitum fuit; ſed Rumores de *Duce Eboraci* tantùm volitârunt; Eum in *Hiberniâ* agnitum, in *Galliâ* venundatum, jamque in *Flandriâ* receptum & in magno Honore eſſe. Rumores iſti plurimum prævalebant: Apud nonnullos quidem propter

ter Malevolentiam; apud alios propter Ambitionem; Apud aliquos propter Levitatem, & rerum novarum ſtudium; Apud paucos fortaſsè propter Conſcientiam, & Credulitatem: Apud plurimos autem propter Imbecillitatem Judicii; Et apud haud paucos propter obſequium, erga viros quoſdam primarios, qui his Rumoribus in ſecreto favebant, eoſque alebant. Neque magno poſt Intervallo, ſecuta ſunt, hos Rumores Rerum novarum, Murmura & Scandala, contra Regem, & Regimen ſuum; quæ Infamiam ei inurebant, quod magnus eſſet Exactor, & Nobiles *Regni* deprimeret. Amiſſio *Britanniæ*, & Pax cum *Gallis* facta, neutiquàm Silentio prætermiſſa. Sed ante omnia injuriam urgebant, quâ *Rex Reginam* ſuam afficiebat, quod in ejus Jure non regnaret. Dicebant igitur, *Deum* jam tandem, Ramum Maſculum *Familiæ Eboracenſis* in Lucem produxiſſe, qui precariò regnaturus non eſſet, utcunque *Rex* Uxorem ſuam miſeram Regno ſpoliaret. Nihilominùs, (ut fieri ſolet in iis, quæ apud vulgus fidem obtinent, quæque illi libenter audiunt) Famæ iſtæ ita invaleſcebant, ut Auctores, inter multitudinem Loquentium, caput conderent; Similes Herbis quibuſdam ſerpentibus, quæ Radicem certam non habent; Aut veſtigiis ultrò citróque impreſſis, quæ ſequi non licet. Sed paulò poſt maligni iſti Humores, in vlcus confluxerunt, atque occultò, in Viris aliquibus magnæ Dignitatis, veluti in partibus Nobilibus ſedes repererunt. Quorum præcipui erant *Guilielmus Stanleius Hoſpitii Regii Camerarius*; *Dominus Fitzwalterus*; *Simon Mountfortus*, *Thomas Thwaitus*, Equites Aurati; cum aliis. Hi in occulto conjurârunt, promittentes ſe *Ducis Richardi* Titulum promoturos. Nihilominùs Nemo Conjuratorum apertè Fortunas ſuas periculo objecit, præter duos; nempè *Robertum Cliffordum* Equitem Auratum, & *Guilielmum Barleium*, qui duo in *Flandriam* trajecerunt, miſſi à Conjuratis in *Angliâ*, ut veritatem earum rerum, quæ in *Flandriâ* agitatæ ſunt, diligenter inquirerent & explorarent; unà cum bonâ Pecuniæ Summâ, ſed ſub Conditione, ne eam diſtraherent, niſi illa, quæ ferebantur, vera eſſe, & ſine fuco, perſpicerent. Adventus *Roberti Cliffordi*, quod ex magnâ familiâ oriundus, & famâ celebratus eſſet, gratus ſupra modum *Duciſſæ* erat. Quæ poſtquàm cum eo collocuta eſſet, eum in conſpectum *Perkini* adduxit, cum quo Sermones crebrò conſeruit: Adeò ut in fine, (ſive à *Duciſſâ* adductus, ut Conatibus ſuis faveret; ſive à *Perkino*, ut fabulæ crederet,) reſcripſit in *Angliam*, ſe Perſonam *Ducis Eboraci*, æquè noſſe, ac ſuam propriam, atque proculdubiò Adoleſcentem iſtum verum eſſe *Ducem*. Hoc modo factum eſt, ut omnia hic in *Angliâ*, ad Defectionem & Seditionem ſpectarent; & Conjuratio foveri cœpit mutuo tractatu inter *Flandriam* & *Angliam*.

Rex, ex ſuâ parte, non dormiebat: verùm Arma ſumere, aut copias cogere, adhuc intempeſtivum putabat; ne metum proderet, aut Idolo iſti cultum nimium exhiberet. Attamen Portus *Regni* clauſit, vel ſaltem Miniſtros præfecit, qui commeantes ultrò citróque obſervarent, & ſuſpectos examini ſubjicerent. Quoad reliqua verò, fraudem fraude propellere elegit. Duo autem erant, quæ Animo deſtinaverat.

naverat. Unum, ut Impoſturam *Perkini* omnium oculis ſubjiceret: Alterum, ut conjuratos inter ſe committeret. Ad Impoſturam convincendam, duæ tantummodò patebant viæ; Prima, ut liquidò appareret, *Ducem Eboraci* reverà trucidatum fuiſſe: Altera, ut ſive mortuus eſſet, ſive vivus, *Perkinum* utcunque Impoſtorem eſſe omnibus conſtaret. Quantum ad primam, ita ſe res habebat. Quatuor tantum erant Teſtes, qui ex notitiâ propriâ de nece *Ducis Eboraci*, affirmare aliquid poterant; Ii erant *Jacobus Tirrellus*, qui à *Rege Richardo* Mandata de eâ re acceperat; *Joannes Dightonus*, & *Milo Forreſtus*, Servi *Tirrelli*, Carnifices ipſi; & Capellanus *Turris Londinenſis*, qui eos ſepelivit. Ex quibus quatuor, *Milo*, & *Sacerdos* jam mortui erant. In vivis autem ſupererant ſolùm *Tirrellus* & *Dightonus*. Hos duos in Turre incarcerari juſſit *Rex*, & ſtrictè examinari, de nece Principum illorum Innocentium. Qui duo Confeſſionem exhibebant (ut *Rex* ipſe publicabat) per omnia conſentientem, in hanc ſententiam: Nimirùm, *Regem Richardum*, primò mandata dediſſe *Brackenburio*, *Locum-tenenti Turris Londinenſis*, ut Principes interficeret, eum autem munus illud recuſaſſe: Itaque *Richardum* ſimilia mandata *Jacobo Tirrello* renovaſſe; Nempe ut Claves *Turris* à *Locum-tenente* reciperet, in unam noctem, ad obeunda *Regis* juſſa ſpecialia: *Tirrellum* igitur, noctû, ſe ad *Turrim* contuliſſe, unà cum duobus Servis prænominatis, quos ad Facinus delegerat: *Tirrellum* ipſum, in imo Graduum manſiſſe & ſervis ſuis Negotium commiſiſſe, ut illi homicidium patrarent: Illos autem, in lecto decumbentes Principes, ſuffocaſſe; Quo facto, *Dominum* ſuum vocaſſe, ut Corpora mortuorum nuda, quæ idcircò expoſuerant, videret: Poſteà verò, Principes in Terram defoſſos ſub Gradibus fuiſſe, & Acervum Lapidum in Foſſam injectum: Quando verò ad *Richardum Regem Tirrellus* retuliſſet Mandatum ſuum jam peractum eſſe, eum magnas eidem gratias egiſſe, locum ſolummodò ſepulturæ eorum improbaſſe, quod vilis nimiùm eſſet, cùm è *Rege* nati eſſent: Unde nocte aliâ, ex mandato *Regis*, per *Capellanum Turris*, corpora eorum tranſlata fuiſſe, & alio loco ſepulta; qui (per mortem *Sacerdotis* paulò poſt defuncti) penitùs incognitus eſſet. Hanc examinationum earum fuiſſe Summam in vulgus publicatum eſt. *Rex* tamen HENRICUS, ipſarum Examinationum, & Confeſſionum luce, in nullis ſuis Declarationibus, quas edidit, uſus eſt: unde (probabile eſt) eas negotium reliquiſſe obſcurum, & perplexum. Quantum verò ad *Jacobum Tirrellum*, ei caput paulò poſt abſciſſum eſt, in Turre ipſâ, propter alia læſæ Majeſtatis crimina. *Joannes* autem *Dightonus* (qui, ut videbatur, ad Regis votum optimè locutus eſt) ſtatim liber dimiſſus eſt; atque hujus Traditionis evulgandæ principale erat Organum. Itaque quantò hoc prius Teſtimonium, & probationis Genus, magis nudum & jejunum apparebat, tantò majorem adhibuit *Rex* diligentiam, in poſteriore enucleando; De Vitâ ſcilicet, & Veſtigiis *Perkini*. Ad hunc finem, in diverſas partes, præcipuè autem in *Flandriam*, nonnullos ſecretos & induſtrios Exploratores miſit; Alios, quaſi ad *Perkinum* confugiſſent, eique adhærere conſtituiſſent: Alios autem, ſub variis aliis prætextibus; Qui omnes ſpeciales quaſque Circumſtantias & Eventus rimarentur, circa

Perkini Parentes, Natalia, Perſonam, Peregrinationes; ut verbo dicamus, qui Diarium conficerent, ejus Vitæ, & Factorum. Hos Exploratores ſuos liberalitèr Pecuniis inſtruxit, ut Homines, qui notitiam hujuſmodi rerum haberent, ad ſe traherent, eoſque remunerarentur; dans etiam eis in Mandatis, ut quæ repererant ſibi ſubindè ſignificarent, & nihilominus in Inquiſitione pergereut. Et perpetuò evocante alium alio Nuncio, novos Homines adjunxit, ubi Negotii Ratio hoc poſtulabat. Alios autem emiſit cum interioribus Mandatis, & clariore Conſiliorum ſuorum participatione, qui in rebus, quas Interruptionem, & Diſſipationem Incœptorum *Perkini*, ſtruebat, operam navarent. His commiſſum eſt, ut ſe, in familiaritatem eorum, qui à partibus *Perkini* ſtabant in *Flandriâ*, penitùs inſinuarent; eoque modo expiſcarentur, quos jam Socios, & Conſiliorum Participes, illi ſibi aſciviſſent, tam hìc in *Angliâ*, quam foràs, & quouſque ſinguli eorum, de ſe, fidem aut pignus dediſſent; Quoſque inſupèr tentare, & allicere, in animo haberent. Neque de Perſonis tantummodò, ut inquirerent, ſed etiàm de Actionibus, Spe, & Machinamentis *Perkini*, & *Conjuratorum*, quantum fieri poſſet, ſe informarent. Hi Exploratores, pro fidelioribus habiti, (aut ſaltem ex his aliqui) ſecretiora Mandata receperunt, ut principales *Perkini* Amicos, & Servos, occultè ab eo abalienarent, & averterent; proponendo & intimando eis, quam futili & debili Res ejus niterentur fundamento, & quàm prudente, & potente cum *Rege* illis res eſſent, eoſque *Regi* reconciliarent, veniâ promiſsâ necnon præmiis, prout mererentur. Ante alios autem omnes ut conſtantiam *Roberti Cliffordi* invaderent & ſubruerent, eumque ad *Regis* partes, ſi poſſent, traherent; Cùm ille Vir intima Arcanorum adverſæ Partis optimè noſſet; Quique, ſi eas Partes deſeruiſſet reliquos, maximè deterrere, & mutuis ſuſpicionibus implere poſſet.

Mirum etiam quiddam traditur, *Regem* nimirùm Sylvâ immani ſuſpicionum circundatum, & involutum, neque cui fidem haberet, ſatis certum, cum *Confeſſoribus* & *Capellanis* complurium Virorum primariorum, ſecretò egiſſe, ut ex iis de Conſiliis Adverſariorum ſuorum edoceretur: Quinetiam, quò Exploratoribus ſuis tranſmarinis, plus fidei apud Exteros conciliaret, *Regem* ſæpiùs juſſiſſe, illos ipſos Exploratores, inter cæteros ſuos Hoſtes, pro more illis temporibus, uſitato, in *Templo Divi Pauli*, nominatim diris devoveri. Iſti autem utriuſque generis Exploratores, officio ſuo tam diligentèr perfuncti ſunt, ut *Rex Perkini* licet vivi Anatomiam jam reciperet, & ſimul de plurimis in *Angliâ* Conjuratis benè informatus eſſet, atque alia inſupèr Myſteria ei eſſent revelata. *Robertus* autem *Cliffordus*, imprimis in *Regis* partes attractus fuit; atque ad res *Regis* promovendas jam factus eſt Miniſter induſtrius, & officiouſus. *Rex* igitur (diligentiæ ſuæ proventum largum metens, & de plurimis rebus, quas eum ſcire intererat

erat, amplitèr informatus) primò per univerſum *Regnum*, Relationes de Impoſturâ & præſtigiis *Perkini*, cùm omnibus, quæ eò ſpectabant, fusè ſatis & plenè, divulgavit, & ſparſit. Hoc autem fecit, non per Edictum (quandoquidem Examinationes nondùm eſſent perfectæ, ideoque magis & minùs recipere poſſent) ſed per Famas Aulicas, quæ ut plurimum altiùs penetrant, quam Edicta Typis excuſa. Tempeſtivum quoque jam putavit, *Legationem* in *Flandriam* mittere, ad *Archi-Ducem Philippum*; cum eo acturam, ut *Perkini* cauſam deſereret, ipſumque è Territoriis ſuis dimittere vellet. In hac *Legatione* uſus eſt *Rex* operâ *Edwardi Poyningi*, *Equitis Aurati*; & *Guilielmi Warhami*, *Equitis* itidem *Aurati*, & *Juris Canonici Doctoris*. *Archi-Dux* tum in minore *Ætate* erat, & à Conſiliariis ſuis regebatur; In quorum præſentiâ *Legati* Mandata ſua declarârunt, & *Warhamus* in hunc modum locutus fertur.

DOmini mei; Rex *noſter ægrè admodùm fert, quòd cùm* Anglia *&* Ducatus *veſter* Burgundiæ, *habiti ſunt tandiù, inſtar Mariti & uxoris, jam Regio iſta veſtra, veluti Scena facta ſit, ſuper quam vilis Præſtigiator Partes* Regis Angliæ *ageret; Non ſolùm ad* Celſitudinis *ſuæ Moleſtiam & Dedecus, verùm etiàm in Contumeliam & Opprobium, quotquot ſunt,* Regum *&* Principum. *Adulteratio Imaginis* Regis *alicujus, in Monetâ ſuâ, capitale, omnium Legum conſenſu, judicatur: Verùm,* Regis *vivi Imaginem, in perſonâ ſuâ adulterare, ſuper omnia Impoſturarum crimina meritò Palmam fert; Niſi fortè excipi debeat, Impoſtura* Mahometi *alicujus aut* Antichriſti, *qui Majeſtatem divinam ſimulârunt.* Rex *Dominus noſter, meliora de Concilio hoc graviſſimo ominatur, quam ut credere poſſit, aliquem ex vobis, hac fabulâ captum eſſe; (etſi fortaſsè Paſsio alicujus Perſonæ particularis vos aliquatenùs inflectere poſsit;) Res ipſa per ſe tam eſt incredibilis. Ut teſtimonia omittam, de morte* Ducis Richardi, *quæ* Rex *Inſtrumentis Authenticis deſcripta habet (quoniàm ea in poteſtate Regis propriâ eſſe quiſpiam putare poſsit) res ipſa pro ſe loquatur: Rationi enim & Argumentis Nemo imperat. An fieri poſſe creditis, ut* Richardus Tertius, *Animam ſuam damnare, & Nomen ſuum maculare, tam nefando Homicidio vellet, abſque tamen ullo rerum ſuarum in melius profectu? Aut etiam exiſtimare poteſtis, Homines Sanguinarios (qui Carnifices ei erant) in medio Facinoris, ad miſericordiam converſos? Cùm contrà in Feris ipſis, nec minùs in Hominibus Ferinæ Naturæ, primus Sanguinis Guſtus, eos magis in furorem agere & rabioſos reddere ſoleat?*

An neſcitis, Tyrannorum Miniſtros cruentos, ad hujuſmodi ſcelera perpetranda, veluti cum Laqueis in collo ſemper miſſos? Adeo ut, ſi mandata non perfecerint, certæ morti addicti ſint: Et putatis hoſce Sceleratos, vitæ propriæ periculo, alienam ſalutem redimere voluiſſe? verùm eſto, ut Duci pepercerint, ubi gentium eum exponerent? Numnam in Plateas Londini immitterent, ut Vigiles ſcilicet eum prebenderent, & coram aliquo ex Iuſticiariis Pacis ſiſterent, unde omnia, quæ egerant, per Examinationem proderentur? An autem ſecretò eum ſervarent? Atqui hoc certè, multæ curæ, ſumptûs, & aſſidui periculi, res fuiſſet. Verum (Domini mei) in Re non dubiâ, Argumentis utor non neceſſariis. Rex prudentiâ adeò abundat, necnon Amicis fidelibus in partibus exteris, ut jam Ducem Perkinum, etiàm à Cunabulis, pernoverit. Et quoniam, magnus profecto eſt Princeps, ſi apud vos inveniatur aliquis Poeta idoneus, Memorias ei ſuppeditare poſſit, ad Vitam ejus conſcribendam; Introducendo eum, veluti parallelum Lamberto Simnello, nunc uni ex Regis Accipitrariis. Quamobrem (ut nihil apud Dominationes veſtras diſſimulem) omnem Admirationem certè ſuperat, Duciſſam Margaretam (ignoſcite obſecro, ſi eam nominem, cujus in Regem odii, nulla eſt Cauſſa, nullus finis) jam ſeniorem, ætate quâ Mulieres aliæ à puerperiis ceſſare ſolent, duo ejuſmodi Monſtra peperiſſe; non novem aut decem Menſium, ſed Annorum complurium Partus. Cumque aliæ Matres Naturales, Infantes pariant infirmos, quique ſeipſos attollere & juvare nequeant; Illa contrà Adoleſcentes proceros pariat, qui non multò poſt quàm in lucem prodierint, cum Regibus potentibus præliari poſſint. Domini mei, non libenter huic parti immoror. Vtinam tandem Duciſſa illa, guſtare ſibi in animum induceret, Gaudia, quæ Deus Omnipotens, manu benignâ ei porrigit, intuendo Neptem ſuam tanto in Honore regnantem, & tam numeroſâ ſobole Regiâ beatam, quam (ſi ei placeret,) poſſit illa pro propria ducere. Regis certè poſtulatum, Archi-Duci & Dominationibus veſtris, jam à nobis exhibendum, poſſit tale eſſe; Vt ſecuti Regis Caroli Exemplum, qui jampridem eum abegit, Nebulonem iſtum è Territoriis veſtris eliminare velitis: Verùm quoniam Rex Majus quiddam expectare meritò poſſit, à Fœderato antiquo, quam ab Hoſte nuper reconciliato, petit à vobis; ut eum in Manus ſuas tradatis: præſertim cùm Piratæ, & Impoſtores hujus generis, pro communibus Generis Humani Hoſtibus haberi debeant, nec juris Gentium præſidio inniti poſſint.

Poſt nonnihil Temporis, ad deliberandum, interpoſitum, *Legati* hoc breve Reſponſum tulerunt.

ARchi-Ducem *in* HENRICI *gratiam, nullatenùs* Duci Eboraci *prætenſo, auxilia aut favorem præſtiturum, ſed in omnibus, Amicitiam, quæ ei cum* Rege *erat, conſervaturum. Quatenùs verò ad* Duciſſam Dotariam, *illam in Terris Dotis ſuæ, plenam habere poteſtatem: Ideoque in manu* Archi-Ducis *non eſſe, quo minùs re ſuâ pro Arbitrio ſuo utatur, eam impedire.*

REx, poſt reditum *Legatorum*, neutiquàm ſibi hoc Reſponſo ſatisfactum eſſe judicavit. Satis enim ſciebat, Dotem Matrimonialem, nihil quod abſoluti Imperii eſſet, (quale eſt Copiarum Adminiſtratio,) ſecum transferre. Quin & *Legati* diſertis verbis ei retulerunt, *Duciſſam* in Concilio *Archi-Ducis* magnâ Auctoritate pollere: Et quod utcunque *Archi-Dux* ad res *Perkini* connivere tantùm ſimularet, ſecretò tamen ejuſdem Incœpta promoveret. Itaque (partim Animum explere cupiens, partim Rationibus politicis inductus) ſtatim *Burgundos* omnes è Regnis ſuis exulare juſſit, tam Homines, quam Merces ipſorum; Mandans Subditis ſuis, (& nominatim Mercatoribus vulgò vocatis Adventurariis) qui *Antuerpiæ* reſidebant, ut ſtatim domum redirent: Emporium (quod plerunque pannos *Anglicos* ſequebatur) *Caletum* transferens; Omne etiam commercium in futurum cum *Burgundis* interdicens. Hoc *Rex* faciebat, partim ut nihil Honore ſuo indignum fieri permitteret; qui haud parùm perſtringi poſſet, ſi quis ad Coronam *Angliæ* Prætenſor, eum ex tam propinquo laceſſeret; atque interim ipſe cum Natione, in quâ Prætenſor ille ſe oſtentaret, amicitiam non interrumperet. Sed ſimul prudentiſſimo Conſilio ſecum reputabat, ſubditos *Flandriæ* tanta lucra ex Commercio *Anglorum* percipere, ut, eo Interdicto publicato, citò tædio Rerum *Perkini* affici poſſint: Quodque Tumultus *Flandriæ*, tam recentes & graves fuiſſent, ut Principi Populum irritare intempeſtivum eſſet. Nihilominus, *Archi-dux*, quaſi per Talionem quandam, *Anglos* etiàm è *Flandriâ* exulare juſſit: In quo, ſi quis rem rectè introſpiciat, ſolummodò actum agebat.

Rex benè jam & certò informatus, quod ſpes *Perkini*, magis à Conjuratis intra *Angliam*, quam ab Armis tranſmarinis, penderent, judicabat Remedium Mali eò optimè applicari, ubi Fomes Morbi erat; Itaque conſultiſſimum exiſtimavit in Judicium adducere, præcipuos aliquos ex conjuratis in *Angliâ*; unde & malignos Humores in *Angliâ* expurgaret, & ſpes in *Flandriâ* ebullientes redderet tepidiores. Juſſit itaque apprehendi (eodem quaſi temporis momento) *Joannem Ratcliffum* Dominum *Fitz-waterum*, *Simonem Mountfortum*, *Thomam Thwaitum*, Equites Auratos; *Guilielmum Daubeneium*, *Robertum Ratcliffum*, *Thomam Creſſenorum*, & *Thomam Aſtwodum*. Hi omnes, læſæ Majeſtatis impetiti, convicti, & damnati; quod *Perkino* adhæſiſſent, eique Auxilia polliciti eſſent. Ex his, *Dominus Fitz-waterus Caletum* tranſvectus eſt, ibique arctè cuſtoditus, ſpe etiam vitæ ei factâ, donec paulò poſt, (au[illegible] impatiens cuſtodiæ, aut aſtu proditus) cum cuſtode ſuo de fugâ egiſſet, unde ſtatim decollatus eſt. At *Simoni Mountforto*, *Roberto Ratcliffo*, & *Guilielmo Daubeneio*, immediatè poſt Sententiam in eos prolatam, capita abſciſſa ſunt. Cæteris gratia facta eſt, tam *Clericis*, quàm *Laicis*; inter quos fuerunt duo *Fratres Dominicani*; Nec-non *Guilielmus Worſleius*, *Eccleſiæ D. Pauli Decanus*: *Clerici* autem, Examinationem quidem ſubierant, ſed in Judicium publicum adducti non fuerunt.

Camerarius Hoſpitii Regii, illo ſanè tempore, intactus permanſit: Sive quod *Rex* Humores varios ſimul movere metuerit, more *Medicorum* prudentium, qui caput ultimo loco expurgant; Sive quod *Cliffordus* (ex cujus Literis plurima de Conjuratis *Rex* didicerat) hanc partem in adventum ſuum, ut rem maximi meriti, reſervârat; *Regi* tamen interim ſignificans, ſuſpicari ſe aliquos ex Potentioribus, huic Conjurationi nomina dediſſe; de quâ re *Regi* coràm ſatisfacere in animo haberet.

In *vigiliâ omnium Sanctorum*, decimo autem *Regis* Anno, Filius *Regis* ſecundo-genitus HENRICUS, *Dux Eboraci* creatus eſt; Et ſimul, tam *Dux* ipſe, quàm alii complures Nobiles, Equites Aurati, & Generoſi Eminentiores, in ordinem *Equitum de Balneo*, pro ritu uſitato, cooptati ſunt. Craſtino *Epiphaniæ*, *Rex* à *Palatio* ſuo *Weſtmonaſterii* (ubi *Feſtum Nativitatis Domini* celebraverat) ad *Turrim Londinenſem* ſe contulit; Hoc fecit, ſimul ac audiſſet *Cliffordum* (in cujus ſinu aut capſulâ plurima *Perkini* Arcana repoſita erant) in *Angliam* appuliſſe. Manſio autem *Regis* apud *Turrim* eo conſilio delecta eſt, ut ſi *Cliffordus* ullos ex Potentioribus accuſaret, poſſint illi ſine ſuſpicione, aut ſtrepitu, aut Mandatis hùc illùc mittendis, ſtatìm comprehendi; Cùm tam Palatium, quàm Carcer, unicâ muri cincturâ clauderentur. Poſt diem unum aut alterum elapſum, convocavit Concilium ſecretum, & electum, atque *Cliffordum* ad conſpectum ſuum admiſit: Qui primò pedibus *Regis* advolutus, humillimè ejus veniam & gratiam imploravit; quam *Rex* ei tunc non gravatè conceſſit, etſi occultò anteà ſecuritatem de vitâ ſuâ accepiſſet. Tum juſſus, ut quæ ſciret referret, inter complures alios (ex motu proprio, neutiquàm interrogatus) *Guilielmum Stanleium Camerarium* impetivit.

Rex ad nomen hujus Viri prænobilis viſus eſt obſtupeſcere, ac ſi de Prodigio aliquo miro ac formidabili nuncium accepiſſet. Fieri ne poſſe, ut vir, qui eum tanto officio obligaſſet, quale fuit, Vitam ejus ſervaſſe, & Coronam capiti impoſuiſſe; Vir qui tam ſplendidâ & copioſâ fortunâ, frueretur, favore ejus, tam Opibus, quàm Honoribus auctus; Vir, qui etiàm tam propinquo Affinitatis gradu devinctus eſſet, cùm *Frater* ejus germanus *Matri Regis* matrimonio junctus eſſet; Denique vir, cujus fidei *Rex* perſonam ſuam commiſerat, eum conſtituendo *Camerarium* ſuum; ut Vir iſte, adhùc apud *Regem* gratiâ florens, nec ullo modo gravatus, nec etiàm metu aliquo perculſus, ſibi infidus eſſet? *Cliffordus* juſſus eſt, ut iterùm atque iterùm, Capita Accuſationis ſuæ adverſus *Stanleium* recenſeret: Admonitus ſubindè, ut in re tam incredibili, & quæ tantum Virum impeteret, veritatis limites nullo modo excederet. At *Rex* videns moderationem & conſtantiam ejus, in iis quæ affirmabat aſſerendis abſque Hæſitatione aliquâ aut vacillatione, & cum iis proteſtationibus quæ decebant; Cùm etiàm Teſtimonium ſuum, Vitæ & Animæ ſuæ periculo, ſe defenſurum recipiebat, eum ſemoveri juſſit; Et multùm priùs queſtus, de Fortunâ ſuâ apud Conſilium, mandavit, ut *Stanleius* in Cubiculo ejus proprio, intra *Turrim Quadratam*, ubi priùs manſerat, cuſtodiretur. Die autem ſequente examinatus eſt *Stanleius* à Conſiliariis. In Examinatione ſuâ, nihil ferè eorum, quæ objiciebantur, negavit, neque Delictum ſuum magnoperè excuſare aut extenuare conatus eſt. Ita ut (haud ſatis prudentèr) dum culpam ſuam elevare ſperaret ingenuè confitendo, ita rem in liquido ponebat, ut ad condemnationem ſuam ſufficeret. Opinio erat, eum multùm ſuperioribus Meritis ſuis confiſum, atque Interceſſioni *Fratris* ejus. Verùm iis adjumentis præponderabant complura, quæ contra eum faciebant, & in *Regis* Ingenio & Animo prædominabantur. Primò Meritorum ejus Exuperantia: Etenim *Regibus* grata eſt Meritorum mediocritas, quibus Præmia paria eſſe poſſint. Deinde, Apprehenſio Potentiæ ejus; Subiit enim *Regem* ea Cogitatio, ab eodem qui ipſum extuliſſet, periculum ſibi imminere, nè rurſus dejiceretur. Tertiò, Confiſcationis magnæ Expectatio; Etenim, omnium *Regis* Subditorum *Stanleius* erat ditiſſimus; quod poſteà patuit, inventis, in *Caſtello* ſuo de *Holt*, quadraginta Millibus Mercarum in Pecuniis Signatis, & vaſis Aureis & Argenteis, præter Jocalia, Supellectilem lautam, Pecorum Greges & Armenta, & alia Bona mobilia, ingenti copiâ. Quod verò ad Reditus ejus attinet in Terris & Feudis, illi ad tria Millia Librarum, antiqui cenſûs, annuatìm aſcendebant; pro ratione temporum illorum, res mira, & fere inaudita. Poſtremò Temporis ipſius Conditio; Si enim *Rex* à metu, quoad ſtatum proprium, planè immunis fuiſſet, veriſimile eſt *Regem Stanleio* vitæ gratiam fuiſſe facturum: Verùm impendente tam atrocis Rebellionis tempeſtate, ſecuritati ſuæ conſulere neceſſe habuit. Itaque poſt ſex Hebdomadarum ſpatium elapſum, (quam moram *Rex* honorificè interpoſuit, tam ut Fratris Interceſſioni ſpatium daret, quàm ut palàm fieret, ſe non ſine conflictu quodam Animi ad hoc compulſum,) altæ Proditionis condemnatus eſt, & ſtatim poſt decapitatus.

Attamen uſque ad hodiernum diem, incertæ memoriæ eſt, tam crimen ipſum hujus prænobilis Perſonæ, propter quod morte multatus eſt; quam cauſſa Defectionis ſuæ à *Rege*, & infenſi ſui erga *Regem* animi. Caſus ejus talis fuiſſe perhibetur; Quod ſcilicet, in Colloquiis ſuis cùm *Roberto Cliffordo* dixiſſet; *Se, ſi exploratum ſibi eſſet, Adoleſcentem illum, verum fuiſſe Edwardi Quarti Filium, nunquàm contra eum arma geſturum.* Caſus iſte videtur, primo intuitu, paulò durior; tam propter Particulam conditionalem, quàm propter verba reliqua. Sed quantum ad Clauſulam illam conditionalem videntur *Judices* illius temporis (qui viri fuerunt in Legibus apprimè eruditi, quorumque tres primarii à Concilio ſanctiori *Regi* erant) cenſuiſſe, periculoſam admodùm rem futuram, ſi Conditionalia admitterentur ad verba Proditoria qualificanda: Fore enim, ut cuivis liceret Malitiam ſuam proferre, Periculum verò vitare. Fuit autem Caſus ille, non abſimilis Caſui, qui poſterioribus temporibus emerſerat *Eliſabethæ Bartonæ*, dictæ *ſanctæ virginis Cantii*: Quæ dixerat; *Si Rex Henricus Octavus, Catharinam repudiatam, rursùs ad ſe non recepiſſet, futurum ut à Regno ſuo dejiceretur, & mortem Canis obiret.* Poſſunt autem Caſus innumeri hujus generis adduci. Quos (ut videtur) Judices illi graviſſimi, in memoriam revocantes, noluerunt prorsùs Proditionibus cum Clauſulâ Conditionali patrocinari. Quantum verò, ad Verba poſitiva illa, *Stanleium* nunquàm contra *Regis Edwardi Filium arma geſturum*, etſi verba illa lene quidem ſonarent, nihilominùs hoc dixiſſe, diſerta & directa fuit Oppugnatio, & Abnegatio Tituli *Regis*, ſive per *Lineam Lancaſtrenſem*, ſive per *Auctoritatem Parlamenti*. Quod proculdubiò *Regem* altiùs pupugit, quàm ſi *Stanleius*, in Acie, haſtam ſuam contra eum vibrâſſet. Si enim *Stanleius* eam Opinionem defenderet, Filium *Edwardi* aliquem, Titulo ad Regnum, *Regis* Titulo potiore inniti; cùm ipſe tantâ auctoritate, & gratiâ, apud *Regem* floreret; nihil aliud hoc fuit, quàm univerſæ *Angliæ*, verbis præire, ut idem affirmarent. Itaque ſi quis temporum illorum conditionem rectè introſpiciat, verba illa ad vivum uſque perſecârunt. Verum Scriptores nonnulli extra dubium rem ponunt. Aiunt enim, *Stanleium*, & Promiſſo expreſſo, & Pecuniarum miſſarum pignore, ſe *Perkino* obſtrinxiſſe.

Jam verò, quantum ad Cauſſam Defectionis ſuæ à *Rege*; Verum eſt, *Regem* in Prælio de *Boſworth*, Turmis Hoſtium undique circumſeptum, in extremo vitæ ſuæ periculo fuiſſe; cùm *Stanleius* iſte, à Fratre miſſus fuit, cum tribus millibus Armatorum, ad *Regem* eripiendum; Quod tam fortiter & fœliciter præſtitit, ut *Rex Richardus*, in eo ipſo loco, occiſus eſſet. Adeò ut vita Mortalium majus Beneficium accipere nequeat, quàm *Rex* à manu *Stanleii* acceperat; Cùm quodammodò *Chriſti* Beneficio ſimile quiddam eſſet, ſimul & *Servare* & *Coronare*. Pro quo tam inſigni Merito *Rex* ei maximam gratiam habuit; Eumque *Conſiliarium* & *Camerarium* ſuum conſtituit; Atque etiàm, (nonnihil contra Ingenium ſuum) ad Spolia illa ingentia Prælii de *Boſworth* conniuerat, quæ univerſa ferè in hujus Viri commodum ceſſerunt, adeò ut inde ſupra modum ditaretur. Attamen tanto merito inflatior, ſibi gratiam à *Rege* relatam minimè exiſtimavit; Saltèm non ex menſurâ preſsâ, & redundante, ut expectabat. Itaque Ambitio ejus in tantum exorbitavit & modum omnem exceſſit, ut à *Rege* ſe *Comitem Ceſtriæ* creari peteret. Qui Honor, cùm ſemper ut Appennagium *Principatûs Walliæ* reputaretur, & *Filio Regis primogenito* ex more cedere ſoleret; Petitio illa, non ſolùm à *Rege* repulſam tulit, ſed etiam Animum ejus ſecretò offendit: Cùm ex hoc, *Rex* ſatis perſpiceret, Cupiditates *Stanleii* immoderatas eſſe, & Cogitationes ejus vaſtas, & irregulares; atque Beneficia priora *Regis* ei ſordeſcere, nec prout decuit, æſtimari. Cœpit itaque *Rex* ei intra animum ſuum minùs favere. Et quemadmodùm Modicum Fermenti, totam Maſſam corrumpere ſolet *Regis* Sagacitas jam Paſſioni ſuæ ex novâ offensâ irritatæ ſuggerere cœpit, *Stanleium*, in Prælio de *Boſworth*, licèt ſatis celeriter adveniſſet, ad vitam *Regis* ſervandam; contrà tamen, ſatis diu moratum eſſe, ut de vitâ *Rex* periclitaretur. Nihilominùs, cùm nihil haberet, Accuſatione in eum dignum, eum Honoribus ſuis frui, uſque ad præcipitium iſtud extremum permiſit.

Poſt eum factus eſt *Camerarius Hoſpitii Regis Ægidius Dominus Daubeneius*, Vir magnæ prudentiæ & fortitudinis; Quæ Virtutes magis in eo enituerunt, quod ſimul humanus fuerit, & moderatus.

Invaluerat Opinio, quod *Robertus Cliffordus* (qui jam factus erat veluti Delator *Regius*) etiàm ab initio fuiſſet Emiſſarius & Explorator *Regis*; & quod in *Flandriam* confugiſſet non ſine *Regis* notitiâ & conſenſu. Verùm hoc minùs eſt probabile; tum quia nunquam Menſuram illam gratiæ apud *Regem* recuperavit, quâ ante diſceſſum ſuum fruebatur; tum præcipuè, quia Delatio ejus circa *Stanleium* (quod ei pro maximo Merito erat) minimè proceſſit ex iis quæ in *Flandriâ* didicerat, ſed ei res illa ante Diſceſſum ſuum ex *Angliâ* innotuerat.

Supplicium *Stanleii* & cæterorum (præcipuè verò *Stanleii*, qui Robur fuerat Partium) & Defectio *Cliffordi*, qui omnium erat apud Rebelles intimus, *Perkini* & Conjuratorum incœpta, miris modis turbavit, tam metum injiciendo, quàm Suſpiciones, & Diffidentiam; Adeò ut jam, inſtar Arenæ eſſent ſine calce, malè inter ſe cohærentes; præcipuè qui ex *Anglis* eſſent: Qui jam attoniti, ſe mutuò obliquè intuebantur; incerti, quis Partibus ſuis fidus eſſet, quis ſecùs: ſed exiſtimabant planè *Regem*, partim præmiis ineſcando, partìm Arte irretiendo, omnes, qui alicujus eſſent pretii, in ſuas partes tracturum. Et reverà factum eſt, ut plurimi ſigillatim recederent, alii poſt alios. *Barleius* (qui unà cum *Cliffordo* miſſus fuerat) ex iis fuit, qui diutiſſimè in fide ergà Rebelles permanſit, donec *Perkinus* ferè attritus eſſet; attamen etiàm *Regi* ad extremum reconciliatus eſt. Sed ruina hujus Viri magni, (*Stanleii* ſcilicet,) qui tantâ gratiâ & auctoritate (ut credebatur) apud *Regem* floruerat; Atque Modus ipſe quo *Rex* Negotium illud tractavit, unde liquidò patebat, Inquiſitionem occultam ei diù antequàm in judicium adductus fuiſſet incubuiſſe; ſimul & Cauſſa, propter quam ſupplicio affectus eſt, quæ vix alia fuit, quàm quod affirmâſſet, *Titulum familiæ Eboracenſis Titulo familiæ Lancaſtrenſis fuiſſe potiorem*; In quo Caſu omnes ferè includebantur, ſaltem quoad opinionem internam. Hæc omnia (inquam) res fuerunt incredibilis Terroris univerſis Regis ſervis & Subditis; Adeò ut nemo ferè tutum ſe reputaret: Quinetiàm eò res proceſſerat, ut vix ſermones inter ſe conſerere Homines auderent, ſed univerſalis cunctos invaderet Diffidentia; Ex quo factum eſt, ut *Rex* magis abſoluto certè, ſed minùs tuto Imperio frueretur: *Nam, Sanguis in Interiora fluens, & vapores intus concluſi, opprimunt & ſuffocant magis.*

Hinc orti ſunt innumeri famoſi Libelli (qui Libertatis ſermonis cohibitæ Eruptiones ſunt, & Seditionum quaſi Femellæ) infinita in *Regem*, & aliquos ex Conſiliariis ſuis intimis, Scandala & Invectivas ejaculantes. Pro quibus componendis & ſpargendis, poſt multam & diligentem Inquiſitionem, quinque tantum tenuis conditionis Homines apprehenſi ſunt, & morte mulctati.

Rex intereà res *Hiberniæ* non neglexit: Is enim Ager erat, in quo

Fungi illi (qui nocte unâ ſe attollunt) maximè vigere ſolebant. Miſit igitur ex *Angliâ* (quò res ſuas in eo Regno melius componeret & ſtabiliret) utriuſque Togæ Delegatos: *Priorem* nempè de *Lanthony*, ut *Cancellarii* munere ibi fungeretur; & *Edwardum Poyningum* Equitem Auratum, cum Copiis Militaribus, & Poteſtate Imperatoriâ; Atque unà Diploma dedit, Auctoritatem in eum conferens *Locum-tenentis* ſui, in Regimine Civili; In quâ Clauſula erat, *Ut etiam Kildariæ Comes, tunc Hiberniæ Deputatus ei pareret*. Verùm *Hiberni* agreſtes (qui maximè deliquerant) more ſuo, in Sylvas & Paludes fugerunt: Quique in pacato *Hiberniæ* ſimilis Criminis conſcii ſibi erant, ad eos ſe receperunt: Adeò ut *Poyningus*, erga Erraticos *Hibernos*, Erraticam quandam Expeditionem ſuſcipere compulſus fuerit: In quâ, propter Montes & Saltus, parum profecit: Quod (ſive ex Melancholiâ quâdam ſuſpicioſâ quod res ei malè ſucceſſerunt; ſive ut Conatus ſuos ab infamiâ vindicaret) imputari prorsùs voluit favori, quo *Comes Kildariæ* ſecretò Rebelles proſequebatur: Leviſſimâ quaque ſuſpicione, locum habente in eum, propter *Kildariæ Comitem* illum qui *Lamberto Simnello* adhæſerat, & in *Prælio Stokenſi* occubuerat. Itaque *Comitem* comprehendi juſſit & in cuſtodiam dari, eumque in *Angliam* miſit; qui examine debito facto, ita ſe purgavit, ut in Munus priſtinum *Deputati Hiberniæ* reſtitutus fuerit. Sed *Poyningus* (quò Meriti ſui, in Rebus Bellicis, exilitatem, Actis pacis, compenſaret) *Parlamentum* convocavit: In quo Lex lata eſt illa memorabilis, quæ etiam hodiè *Lex Poyningi* vocatur: per quam, *Statuta Angliæ* univerſa, etiam in *Hiberniâ*, recipi & obtinere ſancitum eſt. Anteà ſiquidem *Hibernos* minimè obligabant; neque ſimilitèr ullum Statutum in *Angliâ* ordinatum, poſt tempora illa, ſcilicet Annum decimum *Regis*, *Hibernos* obligat.

Circa hoc tempus cœpit in *Rege* notari, Inclinatio illa, quæ poſte à conſiliariis & Miniſtris pravis excitata & aucta, Macula planè facta eſt Regiminis ſui. Illa erat Induſtria & Artes, pecunias à ſubditis ſuis emungendi, per Mulctas & Foriſ-facturas ex Legibus Pœnalibus: Id quod Hominum Animos magis hoc tempore perculſit, quoniàm facile erat cernere, hoc in Ingenio *Regis* penitùs inſitum fuiſſe, cùm nullæ eum premerent Rei pecuniariæ anguſtiæ; ſed contrà, Theſauro ubertìm abundaret. Etenim, Pecunias à *Gallo* propter Pacem nupèr receperat; à Subditis item eæ, quæ nomine *Benevolentiæ* collatæ fuerant, ſolutæ jam erant. His Caſualia ampliſſima, ex confiſcatione *Stanleianâ*, acceſſerant; præter alia Lucra diverſa. Primus Caſus in hoc genere memorabilis, fuit ille *Guilielmi Capelli*, *Equitis Aurati*, *Aldermani Civitatis Londinenſis*: Qui vigore diverſarum Legum Pœnalium mulctatus eſt, ad Summam bis mille & Septingentarum Librarum; Et pro mille Sexingentis libris, cum *Rege* tranſegit: A quo tamen *Capello*, diù poſt, *Empſonus* novas pecunias extorquere anniſus eſt; idque feciſſet, niſi *Rex*, ſub ipſum tempus, mortuus fuiſſet.

Æſtate ſequente *Rex*, ut Matrem ſuam conſolaretur, quam ſemper unicè dilexit & reveritus eſt; atque ut fidem apud omnes faceret, Severitatem contra *Stanleium* (quam impoſuit ei Neceſſitas, & Ratio ſtatûs) nihil prorsùs Amori ſuo, erga *Thomam* Fratrem ejus, detraxiſſe; profectus eſt, ad *Lathamam*, ut cum *Matre* &

Comite, hilares aliquos ageret dies; ibique moram nonnullam fecit.

Durante adhuc hâc *Regis* profectione, *Perkinus* videns tempus & moram, quæ (dum Incœpta ſua occulta fuiſſent, nec in lucem prodiiſſent, & in *Angliâ* ſatis proſperè ſucceſſiſſent) rebus ſuis conducebant; nunc viciſſim, cùm Conſilia ſua patefacta eſſent, contra eum potiùs facere (propterea quod cùm Res in declivi poſitæ ſint, non facilè ſuſtinentur, aut ſiſtuntur, abſque novo impetu) conſtituit fortunam ſuam, per novam aliquam, in Angliam ipſam, Impreſſionem, experiri; ſpem adhùc ponens in populi Inclinatione, & Favore, erga *Familiam Eboracenſem*, At Corpus illud Vulgi, neutiquàm ſimilibus Artibus tractari oportere, ac Perſonas eminentes, judicabat. Sed nullum aliud Affectuum vulgi Experimentum capi rectè poſſe, quam Vexillo in Campis expanſo. Delegit autem, ex locis, in quibus Invaſio fieri deberet, Oras *Cantii*.

Intereà verò *Regis* Prudentia & Providentia, ad tale Opinionis & Famæ Culmen aſcenderunt, ut quicquid proſperè evenerat, de induſtriâ, & ex compoſito, ab eo factum eſſe, exiſtimaretur. Itaque creditum eſt, etiàm hunc particularem *Perkini* de *Cantio* invadendo conatum, *Regi* præviſum & præcognitum fuiſſe. Ideóque, quò faciliùs *Perkinum* in *Cantium* alliceret, eum in partes *Septentrionales* procul Profectionem ſuſcepiſſe: Luctatorum more, latus apertum *Perkino* oſtendendo, ut irrueret, & incautè dejiceretur; cùm *Rex* eam *Cantii* Provinciam, jam anteà ſibi fidam, & erga ſe benè animatam, effeciſſet.

Perkinus autem, eo tempore, Colluviem quandam, ex omnibus Nationibus, collegerat: Nec numero certè, nec Animis aut Fortitudine contemnendam: Sed qui tali eſſent Ingenio & Fortunâ, ut non minùs Amicis quam Hoſtibus eſſent, formidabiles: Cùm plurimi eorum, ex-leges eſſent, & facinoroſi, quique ex rapto vivere ſolerent. Hos in naves impoſuit, iiſque comitatus *Sandwicum* & *Dealam* Oppida Provinciæ *Cantii*, circa *Menſem Julii* appulit.

Illîc Anchoras jecit, atque ut animos Plebis tentaret, aliquos ex ſuis in littus expoſuit, multa jactando de Copiis, quæ præſtò eſſent, ſtatim ſubſecuturis. At Populus *Cantii* (cùm ſatis perſpexiſſent, in Copiis *Perkini*, neminem comparere ex *Anglis* melioris notæ, ſed Exteros tantùm, eoſque infimæ Conditionis Homines, ac ferè Latrones, longè magis idoneos, ad oras maritimas depopulandas, quam ad Regnum Domino ſuo recuperandum) ad primarios *Cantii* viros ſe contulerunt; ſtudium ſuum & fidem verſus *Regem* profeſſi, & operam ſuam ultrò offerentes, & præcipi ſibi petentes, quibus modis *Regi* maximè utiles eſſe poſſint. Primarii illi Viri, conſilio inter ſe habito, juſſerunt, ut Copiæ nonnullæ, numero haud exiguo, ſe circa Littora oſtenderent: aliquæque ex ipſis Copias *Perkinianas* ſignis allicerent, tanquàm ſe cum illis conjuncturæ: Aliique nonnulli, à Littore ſe in Interiora recipere & aufugere ſimularent, quo *Perkinum* ad Homines ſuos in terram exponendos animarent; At *Perkinus* (qui in partibus *Regis* agendis jam peritus, aut fortaſsè à *Friono* Secretario inſtructus, didicerat Milites imperio parentes, primò ſtare, poſteà ordine incedere, Rebelles contrà confusè omnia agere & miſcere) omnia ſedatè & ſine tumultu agi, obſervans, rem in duriorem partem interpretabatur. Itaque quo erat Ingenio ſubdolo, pedem è Navi movere noluit, priuſquàm omnia in tuto videret. Quamobrem, Copiæ *Regis* animadvertentes, ſe plures allicere non poſſe, quam eos qui primò in terram expoſiti fuerant, Rebelles ſtatìm adortæ ſunt, & conſciderunt, priuſquàm in naves ſe recipere potuiſſent. Quâ pugnâ, (præter occiſos, & eos qui fugâ ſe eripuerunt) capti ſunt circiter centum quinquaginta Homines: Quos omnes (quoniàm *Rex* judicabat, Morem illum paucos ad Terrorem reliquorum ſupplicio afficiendi, melioris notæ Hominibus competere; verum fæcem Populi protinùs internecioni dandam, præſertìm in principio Rebellionis; Simúlque animo proſpiciens, Copias *Perkini*, poſthàc ex Colluvie & Sentinâ Hominum projectorum, compoſitas iri) in patibulo ſuſpendi juſſit, ad majorem terrorem ejuſmodi Nebulonibus incutiendum. Om̄es *Londinum* perducti ſunt funibus utrinque alligati, ut Equi in Plauſtro, & morte affecti, alii *Londini* & *Wappingi*, alii circa Oras Maritimas *Cantii*, *Suſſexiæ*, & *Norfolciæ*, ut loco Signorum Nauticorum & Laternarum eſſent, quæ *Perkini* Aſſeclas à Littoribus *Angliæ* abſterrere poſſent. *Rex* cùm primùm de Rebellium in *Cantium* impreſſione, certior factus fuerat, profectionem ſuam abrumpere cogitavit; Sed proximo die, nuncio accepto, quod partìm devicti, partìm fugati fuiſſent, Iter ſuum continuavit; & *Richardum Guilfordum* Equitem Auratum in *Cantium* miſit; Qui populum convocans, eos, (ex parte *Regis*) Laudibus cumulavit, quod non ſolùm in fide permanſiſſent, ſed operam ſuam tam promptè & prudentèr præſtitiſſent; atque univerſis gratias egit, præmia etiam aliquibus privatìm pollicitus.

Decimo ſexto *Novembris*, Anno autem *Regis* undecimo, Electio *Servientium ad Legem*, in Ædibus *Epiſcopi Elienſis* celebrata eſt; quâ novem in eum ordinem cooptati fuerunt. *Rex* Solennitatem illam præſentiâ propriâ, & Reginæ ſuæ, honoravit; utpote Princeps qui ſempèr Jureconſultos ornare & decorare conſueverat: Id agens; Ut *Subditos Legibus ſuis, Leges autem Jure-conſultis regeret & flecteret.*

Hoc etiàm Anno, Fœdus iniit *Rex*, cum principibus *Italis*, pro Defenſione *Italiæ* contra *Gallos*. *Carolus* enim *Regnum Neapolitanum* ſubjugaverat, & paulò poſt amiſerat; quaſi per Somnium fœlix. Univerſam Longitudinem *Italiæ* pervaſerat, nuſquàm Arma expertus: Adeò ut verum eſſet, quod *Alexander Papa* dicere ſolitus eſt; *Gallos in Italiam veniſſe, cum Creta in manibus, quâ diverſoria ſua notarent, potiùs quam cum Armis, quibus pugnarent.* Etiam ipſo Regno Neapolitano univerſo potitus eſt, gladium vix ſtringendo. Verùm ſtatìm poſt, tot & tantos Errores cumulavit, ut iis nulla fortuna, licet optima, par eſſe poſſet, *Barones Neapolitanos* Partium *Angeovinarum* minimè demeruit; ſed præmia ſua, pro Arbitrio quorundam Famulorum ſuorum, qui lucra captabant, diſperſit. *Italiam* univerſam contra ſe excitavit, eò quod *Oſtiam* cepiſſet, & tenuiſſet, & libertatem *Piſanorum* protexiſſet: Quæ ſuſpicionem omnibus injecerunt, Ambitionem ejus ultra *Regnum Neapolitanum* extendere. Nimis properè Amicitiam cum *Ludovico Sforzâ* dirupit; qui reverà Claviger fuit, *Gallumque* introduxit, & excluſit. Nonnullas etiam Belli Reliquias, in *Regno*

Neapolitano adhùc fumantes, extinguere neglexit. Poſtremò, quia *Italiam* ſine oppoſitione pervaſerat, Arma *Italorum* nimis deſpicere cœpit; Unde *Regnum Neapolitanum Italorum* Copiis minùs inſtructum reliquit. Ita ut, paulò poſt reditum ejus, univerſum *Regnum* ad *Ferdinandum Juniorem* defecerit, & *Gallos* expulerit. Nihilominùs *Carolus*, cum ingentibus Minis, & magno Copiarum Apparatu, novam Expeditionem in *Italiam* deſtinabat. Itaque ad inſtantiam *Statuum Italiæ* complurium (& maximè *Papæ Alexandri*) Fœdus ictum eſt, inter eundem *Alexandrum Papam, Maximilianum Romanorum Regem*, HENRICUM, *Regem Angliæ*, *Ferdinandum* & *Iſabellam Reges Hiſpaniarum*, (ita enim in Tractatu Originali Nomina *Principum* illorum conſtanter collocantur) *Auguſtinum Barbadicum Ducem Venetiarum*, & *Ludovicum Sforzam Ducem Mediolani*; pro Communi defenſione *Statuum* ſuorum ſingulorum. In quo Tractatu, licèt Nomen *Ferdinandi Junioris*, ut Partis principalis, non fuiſſet inſertum, nihilominùs *Regnum Neapolitanum*, proculdubiò erat incluſum, tanquam Feodum *Eccleſiæ Romanæ*.

Mortua etiàm eſt hoc Anno *Cecilia Duciſſa Eboraci*, *Edwardi Quarti* Mater, apud *Caſtrum* ſuum de *Barkhamſted*, Ætate extremâ; Quæque eò vitam produxerat, donec vidiſſet, tres *Principes* ex Sobole ſuâ, coronatos; quatuor autem trucidatos. Sepulta eſt apud *Foderinghamiam*, juxta *Ducem* Maritum ſuum.

Hoc etiam Anno, *Rex* Comitia Ordinum convocavit: In quibus complures Leges latæ fuerunt, naturæ magis privatæ & vulgaris, quàm ut Hiſtoriæ Lectorem detinere mereantur. Atque meritò quis ſuſpicari poſſit, ex iis quæ poſteà ſecuta ſunt, *Regem*, ſicut in ſalubribus Legibus ordinandis præcelleret; ita, in ſecreto, apud ſe conſtituiſſe, ex Legibus ſuis fructum percipere, non minùs ad colligendas Pecunias, quàm ad corrigendos Mores: Atque in hunc Finem eas in majus accumulaſſe.

Lex Principalis, quæ his Comitiis perlata eſt, fuit miræ cujuſdam Naturæ; Juſta potiùs ſecundùm æquitatem naturalem, quàm ex normâ Juris; & Magnanima magis, quàm Cauta. Statuit hæc *Lex*, ut nemo, qui *Regis* partes tunc de facto regnantis ſecutus fuerat, propter ejuſmodi crimen, unquam impeteretur aut condemnaretur, vel proceſſu Legis, vel per Actum Parlamenti: Atque inſuper, ſi tale aliquod Actum Parlamenti condemnatorium, fieri poſt contigiſſet, irritum & invalidum prorſùs foret. Iſta Conſtitutio in hoc fundabatur, quod rationibus Statûs magnoperè conveniret, ut Subditi de Jure *Regni* minimè inquirerent; Atque rurſùs, Conſcientiæ Leges hoc poſtularent, ut (quicunque Belli exitus foret) Subditi obedientiæ ſuæ pœnas non darent. Genius hujus Legis pius & nobilis certè fuit; cùm id in Bello ſtatueret, quod *David* in peſte à Deo petiit, qui dixit; *Si peccavi, percute me; iſtæ autem oves quid fecerunt?* Simul occultò ſapiebat iſta *Lex* Providentiam & prudentiam quandam profundam; Nam omnem occaſionem ſuſtulit, cur Subditi in *Regis* Titulum curioſè inquirerent; cùm ipſorum Securitati, quæcunque eſſet Belli fortuna, cautum jam eſſet. Prætereà, non potuit non Corda & Amorem Subditorum ſibi conciliare, quoniàm magis videbatur proſpicere illis, quàm *Regi* ipſi. Attamen intereà Milites hæc Lex exuebat & exolvebat, magno illo vinculo, & calcari Neceſſitatis (quæ illis aliàs incumbebat) pugnandi, & non, niſi partâ victoriâ, abſcedendi: Quandoquidem; vitæ Militum & fortunæ in tuto eſſent, ſive fortitèr pugnarent, ſive terga verterent. Verùm quoad partem *Legis* ſecundam, vis ipſius planè vana fuit, & illuſoria; cùm ſcilicet per Statutum præcedens, Statutum aliquod futurum fruſtrari poſſe quis cogitet. Abſoluta enim, & ſuprema poteſtas, ſeipſam conſtringere non poteſt: Neque, quod Naturâ revocabile eſt, figi poteſt: Non magis, quam ſi quis Teſtamento ſuo declaraverit, quod ſi Teſtamentum novum conderet, illud irritum eſſe. Et quantum ad Caſum Acti Parlamenti, memorabile prorsùs acceſſit Exemplum temporibus *Henrici Octavi:* Qui ſe, durante minore Ætate Filii ſui, mortem obire poſſe prævidens, Statutum condi fecit: *Vt nullum Statutum, durante minore Ætate Regis, latum, Regem aut Succeſſores ejus teneret, niſi à Rege, poſtquàm ad plenam Ætatem perveniſſet, ſub Sigillo magno Angliæ confirmatum foret.* Verùm primum Statutum, quod tempore *Regis Edwardi Sexti*, tunc minoris inactitatum fuit, illud prius Actum prorsùs reſcidit. Verùm, res quæ non ſunt peremptoriæ ad obligandum, poſſint tamen eſſe commodæ, pro tempore, ad ſatisfaciendum populo.

Lata eſt etiam *Lex*, in Adminiculum & Firmamentum *Contributionis* ejus, quæ dicta eſt *Benevolentia.* Quæ ſancivit, ut Pecuniæ ſumma, in quam aliquis conſenſerat, neque tamen ſoluta eſſet, Legis proceſſu exigeretur. Quod Statutum, ſicut Pecuniarum detentarum Solutionem acceleravit, ita Rei ipſi Auctoritatem addidit: Lata autem *Lex* eſt (ut prætendebatur) ad Inſtantiam ipſorum, qui jam antea ſolviſſent.

His etiàm Comitiis lata eſt, *Lex* illa bona, quæ Breve *de Attinct* vocatum introduxit, per quod Judicia Juratorum (quæ Veredicta vocantur,) falſa, reſcindi poſſint; quæ ante illud tempus *Evangelii* cujuſdam inſtar erant, atq; planè irrevocabilia. Ad cauſſas Capitales hæc *Lex* ſe non extendit; tam quia plerumq; *Regis* nomine eæ Cauſſæ aguntur, quàm quia illæ (ſi per viam *Indictamenti*, quod *Regis* nomine ſemper procedit, tractentur) duplici *Veredicto* tranſiguntur; Nimirum eorum qui inquirunt, & eorum qui Quæſtionem terminant; unde fit, ut non duodecim Viri tantùm, ſed viginti quatuor Viri de re pronuncient. Verùm (ut videtur) non fuit id ſolum in cauſſa, quod ad Capitalia *Lex* non extenderetur. Iſta enim ratio, ubi Cauſſa Capitalis à Parte gravatâ peragitur, non tenet: Sed illud in primis, in Conſiderationem venerat, ne fortè Juratores in Cauſſis Capitalibus timidiùs ſe gererent, ſi obnoxii eſſent novis Litibus & periculis, ubi favor vitæ contra eos faceret. Neque etiam extenditur iſta *Lex* ad Litem aliquam, infra valorem quadraginta Librarum, quia in Litibus, tam exigui valoris, ſuperaturæ eſſent impenſæ Summam principalem, ſi retractarentur.

Lex alia ſancita eſt, contra ingratitudinem Fœminarum, quæ à Maritis ſuis, aut Maritorum ſuorum Parentibus, aut Cognatis, ad Terras promotæ eas alienarent, in Præjudicium, & Exhæredationem Hæredum,

dum, aut eorum ad quos, poſt mortem ipſarum, Terræ illæ redire deberent. Huic malo Remedium porrigebat Lex, ut ſcilicet liceret Hæredibus, & cæteris, in Terrarum poſſeſſionem, nomine Foris-facturæ, non expectatâ morte Mulieris, continuò venire.

Lata eſt etiam illa *Lex*, Charitatis plena; ut ſcilicet Homines egeni, Lege agentes, admitterentur *in Forma Pauperis*; Hoc eſt, ut nihil ſolvant Advocatis, Procuratoribus, aut Scribis: Unde tamen factum eſt, ut Homines egeni, ſicut *Lege* experiri meliùs poſſent, ita ad alios Litibus vexandos promptiores eſſent. Fuerunt & aliæ, iiſdem comitiis, *Leges* introductæ, bonæ & ſanæ, ut priùs dictum eſt: Sed more noſtro, eas excerpimus, quæ naturæ ſunt minimè vulgaris.

Rex interim, licet Comitiorum Negotiis incumberet, tanquàm in plenâ pace; videriq; vellet Conſilia *Perkini* (qui jam in *Flandriam* redierat) veluti Floralia quædam, deſpectui habere; tamen *Regis* prudentiſſimi Conſtitutionem nactus (foris Animoſi, intrà providi) mandavit, ut Phari ad Oras maritimas vigiliis cuſtodirentur; Et plures etiàm Phari erigerentur, ubi nimiùm inter ſe diſtarent. Et diligenter obſervabat, ubi tandèm Nimbus iſte erraticus erupturus foret. Sed *Perkinus*, à ſuis monitus, ut Ignem ſuum (qui hactenùs tantum in viridi ligno depaſceret) vivum ſervaret, follibus veluti aſſiduis, iterùm in *Hiberniam* navigavit, unde priùs, propter ſpes præbitas à Gallis, potiùs quàm propter aliquod Impedimentum, aut Tepiditatem, quam in illo Populo expertus eſſet, diſceſſerat. Verùm tempus ipſum, cum *Regis* ipſius Diligentiâ, & *Poyningi* prudente Adminiſtratione, ita res *Hiberniæ* compoſuerat, ut nihil reliquum fieret *Perkino*, præter turbulentos impetus ſylveſtrium & nudorum Hominum. Itaque qui res ejus curabant, conſilium ei dederunt, ut à *Rege Scotorum* Auxilia peteret; Principe Juvene, & Animoſo, & Populo ſuo ac Proceribus acceptiſſimo, & erga *Regem* HENRICUM malè affecto. Hoc etiàm ipſo tempore, tàm *Maximilianus Rex*, quàm *Carolus*, cœperunt à *Rege* HENRICO, averſo animo eſſe. Alter in malam partem accipiens prohibitionem Commercii cum *Flandriâ*: Alter *Regi* jam diffidens propter Fœdus nuper ictum cum *Italis*. Itaque præter Auxilia aperta *Duciſſæ Burgundiæ*, quæ tanquam velis & remis contenderat, ut *Perkini* Conatus promoverentur; non deerant ſecreti quidam Favores à *Maximiliano* & *Carolo*. Adeò ut, occultis Literis, & Nunciis, res ejus *Regi Scotiæ* commendaſſe putentur.

Perkinus igitur, hujuſmodi Fiduciâ fultus, in *Scotiam* adveniens, cum Comitatu decente, à *Rege Scotiæ* (ad hoc anteà benè præparato) honorifice exceptus eſt; & paulò poſt adventum ſuum, ad *Regis* conſpectum admiſſus, ritu ſolenni. Etenim *Rex* eum excepit, in Camerâ Præſentiali, aſtantibus multis ex Proceribus *Scotiæ*. *Perkinus* autem, cum ſatis ſplendido Comitatu, tam eorum quos ipſe adduxerat, quàm eorum quos *Rex* ei advorsùm miſerat, ingreſſus eſt Cubiculum, ubi *Rex* aſſederat; Et ad *Regem* accedens, ſeque aliquantùm incurvans, eum amplexurus, retrò ſe aliquot paſſus recepit; Atque voce clarâ (ut à præſentibus omnibus exaudiretur) tali Declaratione uſus eſt.

REX *Excelſe, & potens;* Celſitudo *veſtra, &* Proceres *hi veſtri, qui adſunt, benignè (ſi placet) aures præbeatis Tragicæ Narrationi Adoleſcentis, qui Iure debuerat Pilam Regni in Manu ſuâ geſtare, ſed Fortunæ Iniquitate factus eſt ipſe Pila, de Calamitate in Calamitatem, & de Regione in Regionem jactatus. Conſpicitis ante Oculos veſtros poſitam* Plantageniſtæ *Effigiem; qui à Gynecæo abreptus fuit in Aſylum; ab Aſylo in dirum Carcerem; à Carcere in Manum cruenti Carnificis; atque ab ejus Manu expoſitus in Deſertum: Sic enim Orbem Terrarum nobis vocare par eſt. Ita ut ille, qui in Spem, & Ius* Regni *potentis, natus eſt, ne Palmam quidem Terræ, in quâ pedem ſiſtat, poſſideat; præter eam, in quâ nunc ſtat, Regio veſtro favore admiſſus.* Edwardus Quartus, *nuper* Angliæ Rex (*Quod* Celſitudinem *veſtram fugere non poteſt) duos reliquit Filios;* Edwardum Principem, & Richardum Ducem Eboraci, *utrunque Ætate tenerâ. Primogenitus, in* Regnum *Patris ſucceſſit,* Edwardus Quintus *dictus. Verùm* Richardus, Dux Gloceſtriæ, *Patruus eorum crudelis, primò per Ambitionem, Regnum, deinde Nepotum Sanguinem, ad Statûs ſui ſecuritatem ſitiens, cuidam ſcelerato, & ſibi (ut putabat) fido, mandavit, ut utrunque jugularet. Verùm Carnifex ille, qui ad hoc facinus miſſus eſt, poſtquam* Edwardum *Primo-genitum crudeliter trucidâſſet, motus eſt, partìm Compunctione quadam, partìm aliis modis (de quibus ſilemus) ut* Richardum, *Iuniorem Filium, ſervaverit. Tyranno tamen referens, ſe Iuſſa ejus, in utroque interficiendo, executum. Iſti Relationi à Tyranno fides adhibita eſt, eademque publicis Declarationibus eſt confirmata: Ita ut generalis invaluerit Opinio, utrunque ſublatum fuiſſe, etſi Veritas ferè ſemper quoſdam Igniculos habeat, qui paſſim volant, donec tempore ſuo manifeſtetur & emicet; quod etiam in hoc negotio contigit. Verùm* Deus Omnipotens, *omniaque diſponens, qui* Leonum ora obturavit, parvumque Ioam conſervavit à Tyrannide Athaliæ, *cùm* Regis *Liberos neci mandaſſet; Atque etiam* Iſaacum *liberavit, in ipſo temporis Articulo, in quo manus ad eum jugulandum extenſa eſt: Fratrem Iuniorem conſervavit. Ille enim ego, qui coràm adſum, verus ſum* Richardus, Dux Eboraci, *Infelicis Principis* Edwardi Quinti *Frater, Legitimuſque Hæres Maſculus Inclyti illius* Regis Edwardi Quarti, *nupèr* Angliæ Regis. *Quod ad modum Emiſſionis meæ è Turre attinet, conſentaneum eſt, ut Silentio prætermittatur*

mittatur, aut ſaltem Relatione ſecretiore tradatur; Quoniam, nonnullorum adhùc ſuperſtitum intereſſe poſſit, atque etiam memoriæ aliquorum, qui jam fato functi ſunt. Satis ſit memoraſſe, me Matrem eo tempore in vivis habuiſſe, Reginam *illam quidem, quæque indies Mandatum à Tyranno, de nece Filiorum expectaverat. Hoc modo, Ætate meâ adhùc tenerâ, ſumma* Dei *Miſericordia, è* Londino *migrans, in partes tranſmarinas occultò tranſvectus fui: Vbi, qui mei curam habebat (utrùm novis Timoribus, aut animi Inconſtantia, aut aliorum Artibus & Sollicitatione adductus, novit* Deus) *ſubitò me deſeruit. Vnde hùc illùc errare, & tenues conditiones ſubire, compulſus ſum, ad vitam ſuſtentandam. Quare diverſis paſſionibus diſtractus, ex altera parte, Metu, ne res palàm fieret, Tyrannique inſidiis rurſus exponerer. Ex alterâ parte, Dolore & Indignatione, quod ignotus in tam vili & abjectâ vitæ conditione degerem, decrevi mecum mortem Tyranni opperiri, & tunc me in manus Sororis meæ, quæ proxima* Regni *Hæres eſſet, committere. Verùm intereà evenit, ut quidam* Henricus Tidderus, *Filius* Edmundi Tidderi, Comitis Richmondiæ, *è* Galliâ *appelleret in* Angliam, *atque modis ſubtilibus & turpibus, Coronam* Angliæ *acquireret, quæ jure mihi debebatur. Adeò ut res meæ non proveherentur in melius, ſed tantùm Tyrannum mutarent.* Henricus *iſte, Hoſtis meus infenſiſſimus & Capitalis, quamprimùm me vivere intellexerat, omnibus viis & modis, perniciem meam machinari cœpit. Nam Capitalis ille Hoſtis meus, non ſolùm me falsò & impudenter criminatus eſt, quod Perſona ficta & ſuppoſititia eſſem, mihi nomina imponens contumelioſa, ut Mundo illuderet; verumetiàm, ut Reditus meus in* Angliam *prohiberetur, amplas obtulit Pecuniarum Summas, quibus Principes, apud quos receptus fueram, aut ſaltem eorum Miniſtros, corrumperet; Quinetiam importunè, cum quibuſdam ex Famulis meis interioribus egit, ut veneno, vel alio modo, me è medio tollerent; Cum aliis autem, ut à Cauſſâ meâ juſtâ deſiſcerent, atque ex Servitio meo abſcederent; quemadmodum* Robertus Cliffordus *& alii, à* Tiddero *ſeducti, fecerunt. Ita ut quivis animi compos, facilè perſpicere poſſet,* Henrico *iſti, ſe dicenti* Regem Angliæ, *non opus fuiſſe tantas pecuniarum Largitiones & Impenſas profundere, neque tam indefeſſo labore & ſollicitudine, necem meam & ruinam moliri, ſi ejuſmodi ficta Perſona fuiſſem. Verùm Cauſſa meæ Iuſtitia, tam liquidò apparens,* Chriſtianiſſimum Regem Carolum, *nec-non Nobiliſſimam Heroinam,* Duciſſam

Dotariam Burgundiæ, *Amitam meam chariſſimam, permovit, ut non ſolùm Cauſſam meam probarent, ſed etiam Auxiliis benignè juvarent. Verùm (ut videtur)* Numini *Cœleſti complacet (ad Bonum commune* Inſulæ *hujus univerſæ, quò hæc* Regna *potentiſſima* Angliæ *&* Scotiæ, *meliùs & arctiùs, Amicitiæ fœdere, ex tanto merito conglutinarentur) Collocationem mei in Solio Avorum meorum* Regum Angliæ, *Armis & Auxiliis* Celſitudinis veſtræ *reſervare. Neque hæ primæ viſæ ſunt, quibus* Rex Scotiæ, Reges Angliæ, Regno *exutos, reſtituit; ſicut recente Memoriâ, factum eſt in Perſonâ* Henrici Sexti. *Itaque, cùm* Celſitudo *veſtra jam pridem Specimen egregium ediderit, ſe, nullâ virtute* Regiâ, *Progenitoribus ſuis eſſe inferiorem, ego afflictus & calamitoſus* Princeps, *veluti divino nutu monitus, ad vos acceſſi; Meque Fortunaſque meas in Manus veſtras* Regias *trado; Opem veſtram implorans, quâ in* Regnum *meum* Angliæ *reſtituar; Fideliter vobis pollicitus, me erga* Celſitudinem *veſtram, non aliter affectum iri, quàm ſi Frater veſter eſſem* Germanus; *Atque poſt* Regni *mei Adeptionem, gratè omnia pro viribus meis præſtiturum, quæ tantâ Me obligatione exſolvere poſſint.*

Poſtquàm *Perkinus* hanc Declarationem ſuam finiverat, *Rex Jacobus* generosè & prudenter reſpondit; *Quiſquis tandem ille fuerit, fore, ut eum nunquàm pœniteret, quod ſe in manus ejus tradidiſſet.* Atque ab illo tempore, etſi non deeſſent qui perſuadere ei conarentur, hæc omnia meras eſſe præſtigias, tamen ſive *Perkini* blandis Obſequiis captus; ſive in gratiam magnorum illorum *Principum* Exterorum; ſive promptus ad arripiendam Belli contra *Henricum* occaſionem, eum excepit in omnibus, acſi verus fuiſſet *Dux Eboracenſis*; Cauſſamque ejus ſuſcepit; Atque (quò magis fidem faceret, ſe pro magno Principe eum habere, minimè autem pro Perſonâ fictâ) conſenſit, ut *Dux* iſte *Perkinus*, in Matrimonium duceret, Dominam *Catharinam Gordonam*, prænobilem Fœminam, *Comitis Huntleii* Filiam, *Regique* ipſi Sanguine conjunctam; Virginemque in flore Ætatis, eximiæ formæ, & virtutis.

Non diù poſt, *Rex Scotiæ* in perſonâ propriâ, *Perkinum* ſecum ducens, *Northumbriam* Exercitu magno invaſit; Licèt ex Limitaneis, quos ſubitò coegerat, maximâ ex parte conflato. *Perkinus* autem, pro Suffitu quodam, in locis ad quæ venerat, promulgari fecit Edictum, in tenorem ſequentium, ſub Nomine *Richardi Quarti, Angliæ Regis*.

PLacuit DeoOmnipotenti (*qui Potentes de Solio eorum dejicit, & Humiles attollit, neq; ſpes Iuſtorum, in exitu perire ſinit*)

Nobis tandèm benignè indulſiſſe, ut Armatos nos, Subditis noſtris Angliæ, *oſtenderemus. Verùm abſit, ut eorum Damnum aut Nocumentum cogitemus, aut Bello illos impetere in animo habeamus, aliter, quam ut illos nobiſcum unà, à Tyrannide & Oppreſſione vindicemus. Etenim, Capitalis Hoſtis noſter,* Henricus Tidderus, *falſus Coronæ* Angliæ *uſurpator, (quæ Iure Naturali & Hæreditario ad nos devoluta eſt) ſatis ſibi conſcius de Iure noſtro indubitato, (cùm ſimus verus* Richardus Quartus, Angliæ Rex*; utpote Hæres Maſculus, Inclyti & glorioſi* Edwardi Quarti, *nupèr* Regis Angliæ,) *non ſolùm Regno noſtro nos dejecit, Sed omnibus modis pravis, & ſceleratis, nos prodere, & vità privare, conatus eſt. Attamen, ſi Tyrannis ejus ad Perſonam tantummodò noſtram ſe extenderet (etſi ſanguis noſter* Regius *Injuriarum ſenſum adaugeat) minùs dolore afficeremur. Verùm* Tidderus *iſte, qui ſe de Tyranni Excidio jactat, nihil aliud ferè, ab Introitu in* Regnum *ſuum, maleficio uſurpatum, exercet, & executus eſt, præter Tyrannidem, & Tyrannidis Artes, & Facinora.*

Hujus *Edicti* Originale Scriptum, reponitur in Bibliothecâ *Roberti Cottoni*, Equitis Aurati, Eximii ſanè Conſervatoris & Theſaurarii Antiquitatum rariorum: Cujus Manuſcripta magnam nobis præbuerunt Informationis Lucem, ad hoc Opus conficiendum.

Richardus *enim, Patruus noſter impius, etſi Regnandi Cupiditas eum occæcaverit, tamen, in aliis rebus & Actis ſuis (ut verus* Plantageniſta) *generoſi Animi fuit, & honorem* Gentis Anglicæ *adamavit, atq; Procerum & populi ſui Solatia & Commoda procuravit. Verùm Capitalis iſte Hoſtis noſter (pro Generis ſui Ignobilitate) Honorem* Gentis Anglicæ *conculcavit, Fœderatos noſtros chariſſimos vendendo, & Mercaturam quandam Sanguinis & Fortunarum, Nobilium, & aliorum Subditorum noſtrorum, exercendo, per Bella ficta, & Paces ignominioſas; Non alium in finem, quam ut Arcas ſuas theſauris impleret. Neq; diſſimile extitit odioſum ſuum Regimen, & malæ verſationes domi. Primò enim (ut Cauſſam ſuam injuſtiſſimam crudelitate muniret) plures ex* Nobilibus Regni *(quos ſuſpectos habebat, ſibiq; infenſos, atrociſſimè necari juſſit; veluti chariſſimum Conſanguineum noſtrum* Guilielmum Stanleium *Camerarium,* Simonem Mountfortum, Robertum Ratcliffum, Guilielmum Dawbeneium, Humphredum Staffordum; *& complures alios, præter eos, qui vitas ſuas immani pretio redemerunt:* Ex *quibus, haud pauci jam in Aſylis degunt. Etiam diù in Carcere detinuit, & adhùc detinet, excellentiſſimum & præchariſſimum Conſanguineum noſtrum,* Edwardum, *Filium & Hæredem, patrui noſtri,* Ducis Clarentiæ, *& alios; Eos Poſſeſſionibus eorum ſpolians, in eum finem, ut opibus deſtituti, nobis,* *in cauſſâ noſtrâ juſtiſſimâ, pro Ligeantiâ & Fidelitate ipſorum, auxiliari non poſſint. Etiàm, per vim & minas, aliquas ex* Sororibus *noſtris, necnon* Sororem *prædicti* Conſanguinei *noſtri,* Comitis Warwici, *atq; complures alias prænobiles Fœminas, ſanguinis* Regii, *nuptas dedit nonnullis ex Cognatis & Amicis ſuis, humilis conditionis Hominibus; atq; ſepoſitis* Nobilibus, *quibus Patria ſua Cordi eſt, nullos circa ſe habet, quibus fidit, præter* Foxum Epiſcopum, Smithum, Braium, Lovellum, Oliverum Kingum, Davidem Audoenum, Riſeleium, Turbervillum, Tilerum, Cholmleium, Empſonum, Iacobum Hobartum, Ioannem Cuttum, Garthum, Henricum Wiatum, *& hujuſmodi alios Villanos, & Terræ Filios, qui callidis Inventis, & expilatione Populi, præcipua extiterunt Inſtrumenta Conſiliarii, & Cauſſæ Malorum, & Calamitatum, quæ nunc ubiq; regnant in* Angliâ.

Nos in memoriam revocantes præmiſſa, necnon immania & execrabilia Maleficia, aſſiduè perpetrata, per Hoſtem iſtum noſtrum Capitalem, ejuſq; Complices, violando libertates & immunitates Sanctæ noſtræ Matris Eccleſiæ, *ſub Prætextibus mundanis, & quæ* Hominem merè Animalem *ſapiunt, non ſine ſummâ* Omnipotentis Dei *Indignatione, Cui accedunt multiplices* Proditiones, *infanda* Murdra, Homicidia, Latrocinia, Concuſſiones, Extortiones, *Perpetuæ Populi* Expilationes, *per* Decimas, Tributa, Tallagia, Benevolentias, *& alias à Lege prohibitas* Impoſitiones, *& graves* Exactiones; *cum multis aliis Factis odioſis, quæ Ruinam & Deſolationem* Regno, *in propinquo, minantur; Gratiâ divinâ fulti, atq; ope & auxilio illuſtrium Procerum,* Regii *noſtri* Sanguinis, *adhibitis etiàm aliorum Hominum prudentium Conſiliis, providebimus in poſterum, atq; ita Rem-publicâ ordinabimus, ut Merces* Regni *noſtri nativæ maximo cum lucro impendantur; Commercia* Regni *cum Partibus Exteris ita adminiſtrentur, ut in majus Emolumentum cedant ſubditis noſtris; & omnes illæ (quas recenſuimus)* Decimæ, Tributa, Tallagia, benevolentiæ, Impoſitiones *& graves* Exactiones, *penitùs aboleantur, & in deſuetudinem veniant, neq; unquàm poſthàc reſuſcitentur, niſi in illis caſibus in quibus Inclyti* Progenitores *noſtri* Reges Angliæ, *ab antiquo, Subſidia &* Collationes *Subditorum, & fidorum Ligeorum, recipere conſueverunt.*

Atq; ulterius, ex gratiâ & Clementiâ noſtrâ, per præſentes ſimul promulgamus & promittimus, omnibus ſubditis noſtris, plenam & gratuitam Remiſſionem & Condonationem, omnium præteritorum Delictorum,

Delictorum & Offenſarum, cujuſcunq; Generis, contra Perſonam, aut Coronam noſtram in adhærendo Hoſti illi noſtri Capitali à quo ſatis ſcimus eos fuiſſe ſeductos, ſi infra tempus conveniens ſe nobis ſubmittant. Quantum verò ad eos, qui cum primis nobis ſe aggregaverint, in Defenſionem & auxilium Iuris noſtri, eos tam amplitèr ſentire faciemus Regiam noſtram Gratiam, & Munificentiam, ut in magnum ſolatium ceſſurum ſit, tam illis ipſis, quam ſuis, & durante ipſorum vitâ, & poſt mortem ſuam. Atq; inſupèr, omnibus viis & mediis, quæ Deus in manus noſtras dederit, ita Sceptra tractabimus ut omnibus Hominum Gradibus & Ordinibus, Solatia & Beneficia præſtemus, Immunitates ſanctæ Eccleſiæ illæſas conſervando, Honores, Privilegia, & præeminentias Nobilitatis noſtræ pro dignitate Natalium eorum, à Contemptu & vilipendio vindicando; Item Iuga ſolvemus Subditis noſtris univerſis, Onerum & Gravaminum omnigenûm; Civitatibus quoq; noſtris, Burgis & Oppidis, Chartas ſuas & libertates confirmabimus, & amplificabimus etiam, ſi merebuntur. Deniq;, in omnibus rebus, Subditis noſtris occaſionem præbebimus, exiſtimandi, fœlix illud & clementiſſimum Edwardi Inclyti Patris noſtri, poſterioribus vitæ ſuæ Annis, Regimen, in nobis revixiſſe.

Quoniam verò, Mors, aut Captivitas; prædicti Hoſtis noſtri Capitalis, multæ Sanguinis Effuſioni parcere poſſit, alitèr proculdubiò ſecuturæ, ſi Terrore, aut Promiſſis, complures ex ſubditis noſtris in Partes ſuas contra nos pertraxerit, quod protinùs evitare cupimus (etſi pro certo informemur, prædictum Hoſtem noſtrum, decreviſſe, jamq; in procinctu eſſe, quo è Regno aufugiat, magnis Theſauris Coronæ noſtræ, in exteras Partes, jamdudùm tranſmiſſis, ut copioſiùs vitam in exilio ſuſtentare poſſit) per præſentes edicimus, ſi quis Hoſtem illum noſtrum ceperit, aut afflixerit, (qualiſcunq; demùm fuerit Conditionis qui hoc fecerit) eum remuneratum iri, mille Libris Pecuniæ, in manus ſuas ſtatìm numerandis; atq; inſuper centum Mercis Redituum per Annum, ſibi & Hæredibus ſuis concedendis in perpetuum; præterquàm, quod Deo, & omnibus Subditis bonis, rem gratam faciet, ejuſmodi Tyrannum tollendo.

Poſtremò omnibus notum facimus, Deumque omnipotentem teſtamur; Cùm Deus Cor chariſſimi Conſanguinei noſtri, Regis Scotiæ, excitaverit, quò huic cauſſæ noſtræ juſtiſſimæ, in propriâ Perſonâ ſuâ, adeſſet; Hoc ab eo factum eſſe abſq; aliquo pacto, & promiſſo, aut etiam poſtulato, *in præjudicium* Coronæ, *aut Subditorum noſtrorum ; ſed contra, Fide datâ, ex parte dicti* Conſanguinei *noſtri, ſe, quandocunque nos invenerit, ſatis virium habere, ad Hoſtem noſtrum debellandum, (quod ſperamus brevi futurum) confeſtim, pacificè in* Regnum *ſuum reverſurum : Gloriâ tantum tam egregii Incœpti contentum, unâ cum verò & fido noſtro Amore & Amicitia. Quam, (Gratiâ divinâ aſpirante) ita ſemper diſpenſabimus, & fovebimus, ut magno ſolatio futura ſit, utriuſq;* Regni Subditis.

Verùm *Edictum Perkini* Populum *Angliæ* parùm permovit; Neque gratior erat ejus Adventus, propter Conſortium illius, cum quo venerat. Itaque *Rex Scotiæ* animadvertens, neminem ad *Perkinum* venire, neque alicubi in favorem cauſſæ ejus ſe armare, Bellum in Incurſionem vertit, & Provinciam *Northumbriæ*, Gladio & Incendiis vaſtavit, & diripuit; Verùm, poſtquam audiſſet, Copias contra ſe venire; neque volens Homines ſuos ſpoliis onuſtos, & graves deprehendi, in *Scotiam* cum prædâ amplâ rediit; Incœpti proſecutionem in aliud tempus differens. Traditum eſt, *Perkinum*, perſonam Principis probè imitantem, cùm videret *Scotos* Regionem illam depopulantes, queribundum, ad *Regem* acceſſiſſe, eumque obſecraſſe; *Ne Bellum in eum modum, gereretur : Sibi enim nullam Coronam tam charam eſſe, ut eam Patriæ ſuæ ſanguine, & Ruinâ, redimere vellet.* Cui *Rex Scotiæ* ferè per *Ironiam* reſpondit : *Se multum vereri, quod de re non ſuâ ſollicitudinem ſuſciperet; Quodque ipſe nimis providus villicus Hoſti futurus eſſet, ſi Regionem in uſus ejus ſervaſſet.*

Per hoc tempus Annum, ſcilicet *Regis* undecimum, Interruptio Commercii inter *Anglos* & *Flandros*, cœpit Mercatores utriuſque *Nationis* graviter pungere. Majorem igitur in modum commoti, omnem Lapidem moverunt, ut *Principes* ſuos reſpectivè flecterent, ad Commercium illud denuò aperiendum, Quâ in re Tempus iis favit. Cœperunt enim jam *Archi-dux* & Conſiliarii ſui, cernere, *Perkinum* Erronem, & Coſmopolitam inventum iri : Quodque puerorum eſſet, circa pupas, rixari. Quin & *Rex* ipſe HENRICUS, poſt Impreſſiones illas *Perkini*, in *Cantium*, & *Northumbriam*, factas, & fruſtratas, *Perkini* Negotium minùs æſtimare cœpit; Adeò ut, aliquo Conſilio ſtatûs, ejus rationem habere, conſentaneum non putaverit. Verùm, quod eum maximè movit, illud fuit, Quod cùm *Rex* eſſet, Theſauri & Opum appetentiſſimus, pati non potuerit, Commercium tanquàm Atrophiâ langueſcere; Aut ullam manere Obſtructionem in *Venâ portâ*, per quam Sanguis ille flueret. Attamen Majeſtatem ſuam eò uſque tuebatur, ut ſe rogari primùm vellet. Quinetiàm *Mercatores*, qui *Adventurarii* dicebantur (Quorum Societas tunc opulentiâ floruit, & magno Locupletum numero, & bonis Contributionibus corroborata erat) nihil humile fecerunt, ſed Nativas Regni Merces coemerunt, etſi in manibus ſuis, veluti mortuæ, jacerent, Exportatione ceſſante. Tandem *Londini* convenere Delegati ex utrâque parte, qui de negotio tractarent. Ex parte *Regis Foxus Epiſcopus Privati Sigilli Cuſtos*;

Vice-Comes Wellenſis; *Kendallus Prior Sancti Johannis*; *Warrhamus Cuſtos Rotulorum*, qui in *Regis* Gratiâ, & bonâ Opinione, indies magnopere proficiebat; *Vrſwicus*, qui in omnibus ferè negotiis adhibitus eſt; & *Riſelerius*. Ex parte *Archi-Ducis*, *Dominus Beverus Admirallius* ejus; *Dominus Verunſellus Præſes Flandriæ*: & alii. Hi Tractatum ad Exitum perduxerunt, tam de Amicitiâ, quàm de Commercio, inter *Regem* & *Archiducem*; Articulos complectentem, tum Statûs, tum Commercii, & liberæ Piſcationis. Hic eſt ille Tractatus, quem *Belgæ*, in hodiernum diem, vocant *Intercurſum magnum*; Tam quia, omnibus numeris ſuis, magis eſſet abſolutus, quàm Tractatus præcedentes, tertii & quarti Annorum *Regis*; Præcipuè verò, ad diſcrimen alterius Tractatûs, qui ſecutus eſt, Anno viceſimo primo *Regis*, quem *Intercurſum malum* vocant. In hoc Tractatu, continebatur Articulus expreſſus (Ne alteruter *Princeps* alterius Rebelles reciperet) in hunc tenorem; *Vt ſi alter ex Principibus, à Fœderato ſuo, Rebellem aliquem ſuum, ſibi tradi petiiſſet, Statim Fœderatus ille, eum è Territoriis ſuis excedere, Edicto juberet. Cui niſi Rebellis intra quindecim dies paruiſſet, ſtatim pro Proſcripto eſſet.* Verùm in iſto *Articulo*, *Perkinus* nominatus non eſt, nec fortaſſe incluſus, quia Rebellis non erat; Sed tamen per hoc, Alæ ejus ſucciſæ erant, quatenùs ad Sequaces ſuos ex *Angliâ*. Quin inſupèr, in *Tractatu*, diſertis verbis, inſertum erat, ut hæc Prohibitio, ad Territoria *Duciſſæ Viduæ*, extenderet. Poſt Commercium redintegratum, *Mercatores Angli*, in Sedem ſuam *Antuerpiæ*, redierunt; ubi *Solenni Proceſſione*, & inſigni lætitiâ excepti ſunt

Hyeme ſequente, nimirùm Anno duodecimo *Regis*, *Rex* Comitia ſua iterùm convocavit; In quibus, majorem in modum queſtus eſt, de Malitiâ *Regis Scotiæ*, & de crudeli ac prædatorio Bello, quo *Angliam* invaſerat. *Regem* illum, qui Fœdere ſibi junctus eſſet, & nullâ re à ſe provocatus, tanto erga ſe odio arſiſſe, ut Fæces *Perkini* Intoxicationis epotaret; quos jam cæteri omnes ubique abjecerant, & deſpexerant; Cúmque vidiſſet, ſupra vires ſuas eſſe, ut *Regi* noceret, Arma ſua in Inermes & Imparatos vertiſſe, ſpoliando & depopulando Agros, contra Jura, & Pacis, & Belli; Orationem autem ſuam claudebat, ſe non poſſe, abſque Honoris ſui jacturâ, & Subditorum ſuorum periculo (quibus Protectionem debebat) Injurias illas inultas pati. *Comitia*, quid *Rex* ſibi vellet, ſatis intellexerunt, eique *Subſidium* conceſſerunt, limitatum certè, ſed tamen ampliſſimum, ad Summam videlicet centum & viginti Mille Librarum, unà cum Quindecimis duabus. Bella enim *Regis* HENRICI, ei ſemper fuerunt inſtar Mineræ cujuſdam admirabilis, quæ Ferrum habebat in Summo, Aurum verò & Argentum in Fundo. His *Comitiis*, (quia Anno ſuperiore tantùm Temporis in ferendis Legibus impenſum fuit; atq; etiam, quia hæc *Comitia* ob *Scotiæ* Bellum ſolummodò convocata erant) nullæ *Leges* memoriâ dignæ ſancitæ ſunt: Præter unam, quæ perlata eſt, ad Inſtantiam *Mercatorum Adventurariorum* per *Angliā* ſparſorum, contra *Mercatores Adventurarios Londinenſes*, propter Monopolium quoddam, & Exactiones novas, Mercibus impoſitas. Quod, ut videtur, à *Londinenſibus* factum eſt, ut ſibi paulùm ſubvenirent, poſt dura tempora, quæ ſuſtinuerunt, ob Defectum Exportationis. Verùm Novitates illæ à *Parlamento* ſublatæ ſunt.

Sed *Regi* fatale erat, pro Pecuniis ſuis dimicare. Etſi enim pugnam cum Hoſtibus exteris devitaret, tamen ſemper pugnare compulſus eſt cum Rebellibus domi. Quamprimùm enim cœpit *Subſidium* exigi in *Provinciâ Cornubiæ*, Populus confeſtim Murmura, & Verba odioſa jactare cœpit: Cùm *Cornubienſes*, Genus Hominum eſſent, Animis obſtinatum, Corporis Compage & viribus robuſtiſſimum, quique duriter in terrâ ſterili degerent; Quinetiam, complures ex iis (ſi neceſſitas poſtularet) ſub terrâ vivere poterant, cùm Stannarii eſſent. Illi immaniter frendebant, Rem eſſe prorsùs non tolerabilem, ut propter puſillos motus *Scotiæ*, citò diſſipatos, ipſi ad pulverem uſque Exactionibus permolerentur: Quin & vociferabantur, Solutiones ejuſmodi iis competere, qui haberent quod ſolvere poſſent, quique vivebant ocioſè; Se verò, panem, quem in ſudore vultûs paraſſent, planè comeſturos; neque quenquam eum ipſis erepturum. Quemadmodùm autem accidit, ut cum Æſtus Populorum ſævire incipiant, non deſint plerunque venti Turbidi, qui eos majorem in modum exagitent, Ita Populus iſte, in duos incidit Anteſignanos, & Rebellionis Faces: Alter erat, nomine *Michael Joſephus*, *Faber Ferrarius*, ex uilla *Bodmini*: Nebulo audax & loquax, & qui Infimorum Sermonibus celebrari geſtiebat. Alter erat *Thomas Flammockus*, Jure-conſultus, qui multùm apud vicinos ſuos poterat, quia ſcilicet, cùm de Jure conſuleretur, Legem ab eorum parte ſtare, ferè ſemper reſponderet. Iſte Sciolus eruditè loqui volebat; quaſi modum teneret, quo Rebellio poſſit iniri, abſque Violatione Pacis. Populum autem magno cum ſupercilio edocuit, Subſidia in hoc præſenti caſu, Jure concedi non potuiſſe; hoc eſt, propter Bella *Scotiæ*, (quia *Lex* aliud excogitaverat Remedium, nimirùm *Servitium Scutagii*, pro hujuſmodi Expeditionibus) multò minùs, cum rebus ſatis pacatis, Bellum tantùm prætexebatur, ad expilandum Populum. Itaque conſentaneum eſſe, ut neutiquam ſtarent tanquàm Oves coram Tonſore, ſed ſe armarent, & Tela arriperent; Ita tamen, ut nulli creaturæ nocumentum infligerent, ſed tantùm *Regi* petitionem, validâ manu, porrigerent; ut ejuſmodi graves Exactiones revocaret; Atque eos, qui Conſilii ejus Auctores fuerant aut Suaſores, ſupplicio afficeret; quo cæteris metus incuteretur, ne ſimilia in tempus futurum auderent. Atque pro ſuâ parte, non videre ſe, quomodò officio *Anglorum* fidelium, & bonorum Ligiorum, ſatisfacere poſſent, niſi *Regem* à tam pernicioſis Conſiliariis liberarent, qui tam ipſum, quàm Populum ſuum protinus everſuri eſſent. Innuebant *Cardinalem Mortonum*, & *Reginaldum Braium*, qui *Regi* Umbellæ in hujuſmodi rebus erant.

Poſtquam iſti duo *Flammockus*, & *Faber Ferrarius*, garrulitate ſuâ, partim publicè, partim ſecretò, aures Populi impleſſent, & Animos vulgi inclinatos, & promptos ad Conſilia ſua, inveniſſent, ſe pro Ductoribus populo offerebant, donec alii viri Eminentioris gradûs, à partibus ſuis ſe declararent, quod brevi fore dixerunt: Se verò nihil aliud quam ſervos ipſorum futuros, in periculis tantùm primos: Minimè verò dubitare, quin Fines extremi, Occidentales

& Orientales *Angliæ*, in tam juſtâ cauſsâ concurſuri ſint: quodque univerſa iſta (ſi quis rectè rem intelligeret,) pro *Regis* ſervitio, & bono, facerent. Populus hujuſmodi ſeditioſis ſermonibus inſtigatus, Arma ſumpſit (plurimis eorum, Arcus & Sagittas, & Falces, atque hujuſmodi Agreſtium Tela geſtantibus) & continuò ſub Imperio *Ductorum* ſuorum (quod Imperium in hujuſmodi caſibus ſemper tenetur ad Bene-placitum populi) è *Cornubiâ*, per *Devoniam*, uſque ad Oppidum *Tauntoni*, in *Provinciâ Sommerſettenſi* perrexerunt, ſine ullâ cæde, violentiâ, aut prædâ. Apud *Tauntonam* autem oeſtro perciti, unum ex Exactoribus Subſidii rigidioribus, qui appellatus eſt *Præpoſitus Perini*, trucidârunt. Inde profecti ſunt *Welleſiam* ubi, *Baro Audleius*, (cum quo Ductores Rebellium Conſilia anteà ſecretò miſcuerant) Vir nobilis, ex antiquâ proſapiâ, ſed Ingenio turbido, & in ruinam propriam aſpirante, ſe cum illis conjunxit; atque ab illis lætis clamoribus, pro *Imperatore* ipſorum, agnitus fuit; Animos jam novos ſumentibus ipſis, cùm ſenſerint ſe ab uno ex Proceribus duci. *Dominus Audleius*, *Welleſiâ Salisburiam*, *Salisburiâ Wintoniam*, eos duxit. Inde Stultus Populus, (qui ſcilicet *Ductores* ſuos ducebat) omninò in *Cantium* duci volebat; ſecum fingentes Populum *Cantii* ſibi hæſurum, inſulſiſſimo prorsùs Conſilio: Cùm *Cantiani* nupèr magnam Fidelitatem & Animi promptitudinem erga *Regem* oſtendiſſent. Verùm fatuus ille Populus, audierat *Flammockum* dicere, *Cantium* nunquàm fuiſſe ſubjugatum; Atque *Cantianos* fuiſſe Homines, inter *Anglos*, in Libertate aſſerendâ acerrimos. Atque his frivolis ſermonibus, magna de iis ſibi promiſerant, in Cauſsâ, quam pro libertate Subditorum ſuſceptam credi volebant. Sed cùm in *Cantium* veniſſent, *Provincia* illa adeò benè compoſita erat, & ſedata, tam recenti *Regis* erga eos Comitate, quàm Auctoritate & Exiſtimatione *Comitis Cantii*, *Baronis Abergavennii* & *Baronis Cobhami*, ut ne unus quidem, ſive ex Eminentioribus, ſive ex Inferioribus, ad eos accederet. Quod haud parùm terruit, & fregit multos ex iis, qui minùs erant contumaces: Adeò ut ab exercitu aufugerint, & domum redierint. Verùm Pertinaciores, quique ſe promptiſſimos in cauſsâ declaraverint, perſiſtebant; & ſuperbiebant potiùs quam Animos ſubmittebant. Quemadmodùm enim illud nonnihil eos terrebat, quod nemo ſe iis adjungeret; ita & ſpiritus addebat, quod Copiæ *Regis* minimè eos invaſerant; cùm ab Occidentali ad Orientalem Extremitatem *Angliæ* pertranſiſſent. Itaque Profectionem ſuam continuârunt, & caſtrametati ſunt ſuper *Blackheath* inter *Grenovicum* & *Elthamam*; minantes ſe, aut cum *Rege* prælium conſerturos (jam enim Fluctus ſe altiùs quam ad *Mortonum* aut *Braium* extulerunt) aut *Londinum*, in Conſpectu ejus, capturos; Sperantes ſe in *Urbe* inventuros, non minùs Formidinis, quàm Opulentiæ.

Sed ut ad *Regem* revertamur. Cùm primùm certior factus eſſet, de Inſurrectione *Cornubienſium*, propter Levationem *Subſidii*, majorem in modum commotus eſt; Non rei ipſius ergô, ſed propter aliorum periculorum, quæ eodem tempore ei impendebant, concurſum. Metuebat enim, ne bellum è *Scotiâ*, Rebellio illa ex *Cornubiâ*, & conjuratio *Perkini*, ejuſque ſequacium, ſimul in eum ingruerent: Satis gnarus, periculoſam eſſe eam Monarchiæ Triplicitatem, cùm Bellum Externum, Rebellio Inteſtina, & Competitor Titularis, ſimul impendeant. Attamen, Occaſio eum ex parte invenit paratum. Simul-ac enim *Comitia* ſoluta fuiſſent, *Rex* potentem Exercitum coegerat, quo *Scotiæ* Bellum inferret. Quin & *Rex Scotiæ Jacobus* ſimilitèr magnas Copias inſtruxerat; vel quò Regnum ſuum defenderet, vel quò Regnum *Angliæ* iterùm invaderet. Verùm *Regis* HENRICI Copiæ, non ſolùm præparatæ erant, ſed planè in procinctu, ſub Ductu *Daubeneii*, *Camerarii* ſui. Sed auditâ rebellione *Cornubiæ*, *Rex* eas Copias apud ſe tenuit, ad Præſidium ſuum proprium. Attamen intereà *Comitem Surriæ* in partes *Boreales* celeritèr miſit, ad Defenſionem, & Robur earum Regionum, ſi fortè *Scoti* aliquid molirentur. Verùm quoad modum ſuum cum Rebellibus procedendi, is longè diverſus erat, à præcedente ſuâ conſuetudine, & Practicâ, quæ ſempèr fuit, cum magnâ alacritate, & celeritate conjuncta, ſolebat enim eis ſine morâ reſiſtere, aut etiàm eos adoriri. Hoc ei prius in more fuerat. Verùm nunc, præterquàm quod erat ætate provectior, minúſque periculorum appetens, propter diutinam fruitionem *Regni*, tempus ejus generis fuit, ut varia periculorum facies, diverſæ Naturæ, & à Partibus diverſis, eum in hoc conſilium adduceret, ad vires ſuas unitas conſervandas, in Sede & Centro *Regni*: Secundum vetus illud *Indorum* Emblema, in rebus tam tumidis; *Manum in medium veſicæ imponere, ut neutrum latus inſurgeret*. Præterea, nulla ei incumbebat neceſſitas, propter quam ab hujuſmodi Conſilio decederet. Neque enim Rebelles Regiones depopulabantur, quo caſu parùm ei honorificum fuiſſet Populo non ſuccurrere: Neque, ex alterâ parte, eorum Copiæ ullâ acceſſione augebantur; Quæ eum moveret, ut properaret, & rem præcipitaret, antequàm in vires nimias excreſcerent. Poſtremò, & ſtatûs, & Belli Rationes, ab hoc conſtare videbantur; quia Motus populares plerunque magis furioſi ſunt in principio. Atque inſupèr, hoc modo, eos plus in arcto habebat, & magis ſibi obnoxios, cum longè à Patriâ ſuâ remoti eſſent; ideoque fieri non poterat, ut domum ſe reciperent, & Motus fortaſsè renovarent.

Cùm igitur Rebelles (ut dictum eſt) ſuper Collem de *Blackeheath*, caſtrametati eſſent, unde conſpicere poſſent urbem *Londini*, & pulcherrimam Vallem circumjacentem: *Rex* ſecum reputans, plurimùm Honoris ſui intereſſe, ut quò magis in iis adoriendis rem hactenùs diſtuliſſet, eò citiùs Prælium conſereret, ne Cunctatio illa ex aliqua tepiditate, ſed ex prudentiâ, & opportunâ temporis electione, proveniſſe videatur; decrevit, omni morâ ſepoſitâ, cum iis congredi; hocque nihilominùs, eâ cum providentiâ, & circumſpectione, ut parùm Fortunæ relinqueret. Cúmque ampliſſimas Copias coegiſſet, quò magis omnia Accidentia in ordinem redigeret, eaque veluti ſuperior regeret, illas trifariam diviſit. Atque exercitus primus, à *Comite Oxoniæ*, ut Generali, cui ſubeſſent *Comites Eſſexiæ* & *Suffolciæ*, ducebatur. His datum eſt in Mandatis, ut cum Turmis aliquot Equitum, & Peditum Cohortibus, & Tormentorum firmo apparatu, collem circumirent, ubi Rebelles caſtrametati fuerunt, ſeque ultra eos ſiſterent; Omneſque Collis Fimbrias, & Declivia obſiderent; præter ea, quæ verſus

Londinum patebant; ut Feræ iſtæ, tanquam Indagine, clauderentur. Secundum Exercitum (qui maximè in pugnam venturus eſſet; & in cujus Manu Fortuna prælii, ejus diei; maximè ſita foret) ***Domino Camerario*** attribuit: Cui præceperat, ut à fronte Rebelles invaderet, ex eâ parte, quæ *Londinum* proſpiciebat. Tertium Exercitum, maximum certè & inſtructiſſimum, circa ſe retinuit; ut in omnes Eventus paratus eſſet, vel ad pugnam inſtaurandam, vel ad victoriam conſummandam, atque interim, ut *Urbs* in ſecuro eſſet. Atque in eum finem, caſtrametatus eſt ipſe, in *Campis S. Georgii*, ut ſe medium poneret, inter Rebelles, & *Urbem*. *Civitas* autem *Londini*, præcipuè ſub initiis, cùm Rebelles tam propè caſtrametatos cerneret, magno tumultu egit: Ut fieri ſolet in opulentis & populoſis *Civitatibus* (præſertim iis, quæ Regionum ſuarum tanquàm Reginæ ſint) quæ raro admodùm ex feneſtris aut turribus ipſarum, Hoſtilem Exercitum vident. Verùm, quod maximè eos pupugit, illud erat, quod cum inconditâ turbâ rem habituri eſſent, cum quâ nulla erat Compoſitionis, aut Conditionum, aut legitimi alicujus Tractatûs ſpes, ſi opus eſſet; ſed quæ in rapinas, & prædam, ruitura videbatur. Etſi enim audiiſſent, Rebelles in Itinere ſuo, ſe pacatè & modeſtè geſſiſſe; tamen malè metuebant, hoc ipſorum temperamentum, non diù duraturum: ſed potius hoc ipſum eos acuere poſſe, ad ſpolia in fine captanda. Itaque Populus *Londinenſis*, perpetuò hùc illùc curſitabat, alii ad Portas, alii ad Muros, alii ad littora Fluvii; ſibi ubique metus, & ***Pannicos Terrores*** injiciendo. Nihilominùs, ***Prætor Civitatis Tatus***, necnon *Shanus & Haddonus Vice-Comites*, officio ſuo ſtrenuè, & fortitèr functi ſunt, in populo armando & inſtruendo. Quibus *Rex* adjunxit nonnullos ex viris Militaribus, qui Cives conſilio & operâ juvarent. Verùm haud multò poſt, cùm intellexiſſent Cives, *Regem* ita rem adminiſtraſſe, ut neceſſe foret Rebelles ter Victores evadere, antequam ad Civitatem appropinquarent; Quodque Perſonam ſuam propriam, inter eos & Rebelles, mediam ſtitiſſet; Quodque cura major eſſet Rebelles circumcludendi, ne aliquis eorum effugeret, quam quod de victoriâ in ipſos omninò dubitatio ſubeſſet; tumultuari deſtiterunt, & ſe in tuto eſſe credebant. Eò magis, quod magnam fiduciam habuerunt, in tribus Ductoribus, ***Comitibus Oxoniæ***, & *Eſſexiæ*, & ***Daubeneio***, qui omnes celebrati & gratioſi fuerunt apud populum. Quantum verò ad *Jaſparum Ducem Bedfordiæ* (quem *Rex* Bellis ſuis præficere ſolebat) tunc temporis ægrotabat, neque diù ſuperſtes fuit.

Dies Prælii inſecuti, fuit viceſimus ſecundus *Junii*, & *Dies Saturni*, (quem Diem Hebdomadæ *Rex* pro fauſto ducebat) etſi *Rex* quâ poterat Arte, falſum Diem in vulgus jecerat; Ac ſi, in animo haberet, Rebelles proximo *Die Lunæ* invadere, quo magis eos imparatos, & Ordinibus ſolutos, deprehenderet. Nobiles illi, quibus ea pars Belli aſſignata erat ut Collem circumſepirent, aliquot antè dies in locis opportunis ſe ſtiterunt, Rebelles intercepturi. Tempore autem pomeridiano, Die paulùm declinante, (quod factum eſt, ut Rebelles certiùs crederent ſe eo die non conflicturos) ***Daubeneius*** contra eos Copias duxit: Ac primo Cohortes aliquot à Ponte ***Detfordienſi***, retrò ſe recipere compulit, licet fortiſſimè & acerrimè pugnaſſent. Sed cùm Numerus

merus eorum haud magnus eſſet, ſe ad Aciem ipſam, quæ in colle morabatur, receperunt. At Exercitus Rebellium, audito quòd Copiæ *Regis* jam adeſſent, Ordines ſuos inſtruebat, ſed non ſine magnâ confuſione. *Verùm* neque Copias, ut ratio Belli poſtulabat, in primo Collis aſcenſu, verſus Pontem collocaverunt, quæ iis Subſidio eſſent, quæ Pontem cuſtodirent: neque Exercitum ſuum promoverunt, ad acclivia Collis, ubi iniquo loco, à *Regis* Copiis, pugnam conſeri, neceſſum fuiſſet; ſed in planitie Collis procul inſtruxerunt. Ita ut *Daubeneius* Collem aſcenderet, & æquo loco ſe ſiſteret, antequàm ei reſiſteretur. *Daubeneius* eos orociter admodùm adortus eſt; ita ut Fortuna ejus Diei periclitaretur. Etenim cùm Fronte Copiarum ſuarum oblitus ſalutis ſuæ, temerè dimicaret, à Rebellibus captus eſt, ſed ſtatim ereptus. Rebelles pugnam, in breve tempus, ſuſtinebant, neque ignavè rem geſſerunt: Sed cùm malè armati eſſent, & ſub *Ducibus* imperitis, neque ab Equitatu aut Tormentis inſtructi, abſque difficultate magnâ devicti, & in fugam conjecti ſunt. Quantùm verò ad tres illos *Ductores* ſuos, *Audleium* ſcilicet, *Fabrum Ferrarium*, & *Flammockum* (ut ferè Popularium Motuum Auctores ignavi ſunt, & ſemi-fortes) illi ſe vivos capi ſuſtinuerunt. Numerus Occiſorum, ex parte Rebellium, fuit circa bis mille Hominum, cùm totus eorum Exercitus Numerum ſedecim Millium (ut dictum eſt) complêſſet. Reliqui plerique omnes capti ſunt, cùm Collis, undiquaque, *Regis* Copiis obſeſſus eſſet. Ex *Regis* parte trecenti circiter occubuerunt: Plurimi eorum Sagittis confixi, quæ Sagittæ, ut fama ferebat, longitudinis erant virgæ ſciſſoriæ: Tam potentibus ſcilicet Arcubus *Cornubienſes* uſi ſunt.

Victoriâ in hunc modum partâ, *Rex* complures *Equites Banarettos* creavit; Tam in Colli de *Blackheath*, ubi *Locumtenens* ejus prælio vicerat, (quò ipſe Equo vectus eſt, ut Ceremoniam illam præſens præſtaret;) Quàm in *Campis Georgianis*, ubi ipſe caſtrametatus fuerat. Quantùm verò ad Munificentiam, aut Donativa, edixit, ut omnia Prælio-Captorum Bona, iis, qui illos ceperant, cederent; ſive in ſpecie, ſive per viam Redemptionis. Honores & Munificentiam, Severitas & Supplicia, ſecuta ſunt. *Baro Audleius* à Carcere de Portâ novâ, ad Collem *Turris* ductus eſt; In Tunicâ papyraceâ, Inſignibus ſuis depictâ; Inſignibus autem reverſis, & Tunicâ laceratâ; ibique decapitatus eſt. *Flammockus*, & *Faber Ferrarius*, ad Furcas de *Tiburne*, ſuper Crates tracti, ſuſpenſi, & deartuati ſunt: *Fabro* etiam ſuper Cratem, ut ex verbis ejus nonnullis, perſpicere licebat, geſtiente, ſe temporibus futuris memorabilem fore. *Rex* paulò antè conſtituerat, *Flammockum* & *Fabrum* in *Cornubiam* remittere, ut ibi in majorem terrorem ſupplicio afficerentur; Sed certior factus, Provinciam illam adhùc intumeſcere, ſecundâ uſus cogitatione, populum neutiquàm irritare, conſultius putabat. Reliquis omnibus Edicto *Rex* veniam largitus eſt: *cujus Diplomata ſub magno Sigillo procurare poterat*, qui vellet. Ita ut, excepto Sanguine, quem Prælium hauſerat, *Rex* ſibi ſatisfieri paſſus ſit, *trium tantummodò Hominum ſupplicio*, ad tantæ Rebellionis Expiationem.

Erat profecto res mira, *Regis* illa inæqualitas & Alternatio, in infligendis

fligendis Suppliciis, & ſpargendis Gratiis. Ac primo quidem Intuitu, rem quis ſorte aut caſu gubernari putaret? Verùm ſi magis à prope introſpiciat, reperiet magnâ ratione factum fuiſſe; Majore fortaſſè, quàm poſt tantum temporis Intervallum, notari jam queat. Motu *Cantiano*, (cùm Manipulus tantùm Rebellium eſſet,) ad numerum centum & quinquaginta morte mulctati ſunt: At in hac Rebellione tam numeroſâ, Homines tres tantùm; Sive illud in cauſâ fuerat, quod *Rex* ſatisfactum in parte putaret, Sanguine in Acie effuſo; Sive quod in Cauſâ populari ſeveriùs agere inconſultum arbitraretur; Sive quod Populi iſtius Innocentia quædam, (cùm Longitudinem *Angliæ* emenſi eſſent, ferè abſque maleficio, vel prædâ,) Cor *Regis* aliquantùm emolliſſet, & ad Miſericordiam flexiſſet; Sive denique, quòd res magni diſcriminis putaret, Rebellionem ex Laſciviâ, & Rebellionem ex Inopiâ.

Poſt *Cornubienſes* devictos, venit *Caleto* ad *Regem* honorifica Legatio, à *Rege Galliæ*; Quæ *Caletum* acceſſerat ante menſem; Ibique propter perturbationes Regni remanſerat; Sed honorifice admodùm, & impenſis *Regis* HENRICI, excepta.

Rex, ſub primum eorum ad *Caletum* Adventum, ad eos miſit; Rogans ut ibi pauliſper manerent, donec Fumus puſillus, qui in Regno ſuo excitatus erat, diſſiparetur: Quod propedièm fore non dubitaret: More ſuo illud palàm contemnens, cui nihilominùs ſeriò incumbebat.

Legatio iſta negotium alicujus magni Momenti non ferebat, ſed tantùm procraſtinationem petebat Diei, ad ſolutionem Pecuniarum, præfixi; Unà cum aliis quibuſdam particularibus, quæ ad *Limitaneos* ſpectabant. Et reverà, nihil aliud fuit iſta Legatio, quàm Blanditiæ, ad *Regem* Comitate deliniendum, ut amicè erga *Gallum* affectus eſſet: Sed nihil in eâ tractatum eſt, ad præjudicium Fœderis cum *Italis* icti.

Verùm, durante tempore Profectionis *Cornubienſium*, verſus *Londinum*, *Rex Scotiæ* (benè de Rebus *Anglicis* informatus, certuſque ſibi Bellum inſtare ab *Anglis*, quamprimùm illæ turbæ conſediſſent,) opportunitatem non amiſit: Sed *Regem*, ſatis implicatum credens, Fines *Angliæ*, iterùm cum Exercitu, ingreſſus eſt; Atque ipſe præſens Caſtellum *Norhami* obſedit, cum parte tantùm Copiarum, reliquis ad Agros depopulandos immiſſis. Verùm, *Foxus Epiſcopus Dunelmenſis*, (vir prudens, quique per præſentia ad futura, acri Judicio, penetrare poterat,) hoc ipſum prævidens, Caſtrum illud ſuum *Norhami*, Tormentis atque Apparatu Bellico omnigeno, inſtruxerat & muniverat: Quinetiàm Præſidium Militum fortiſſimorum, magno numero in eo collocaverat, magis quàm pro Caſtri magnitudine; Expectans potiùs Inſultum acrem, quàm obſidionem longam. Populum prætereà Regionis, cum Pecoribus & Bonis ſuis, in loca tuta, & prærupta, ſe recipere, antè juſſerat: Et equis citatis, ad *Comitem Surriæ*, (qui, in Provinciâ Eboracenſi, non procùl aberat,) literas miſit, ut celeriter ſubveniret. Ita ut, *Rex Scotiæ*, & Incœpto ſuo contra *Caſtellum*, intercideret, & Militibus prædam ſatis jejunam compararet. Ac poſtquam intellexerat *Comitem Surriæ*, cum magnis Copiis adventare, in *Scotiam* rediit. *Comes*, cùm Caſtrum liberatum, & Hoſtem retroceſſiſſe comperiſſet, in *Scotiam* celeritèr perrexit: ſperans ſe *Regem Scotiæ* aſſecuturum, ut prælio cum eo decertaret. Verùm cùm tardè veniſſet, *Caſtrum Atoni*, (quod inter *Barwicum* & *Edingburgum* pro munitiſſimo habebatur) obſedit, illudque intra paucos dies cepit. Sed paulò poſt, *Rege Scotiæ*, in Interiora *Regni* ſui ſe recipiente, cúmque tempeſtas Anni eſſet præter modum procelloſa, & aſpera, *Comes* in *Angliam* reverſus eſt. Adeò ut, Summa Expeditionum utrinque, nihil aliud eſſet, quam Caſtrum captum, & Caſtrum oppugnatum: Sicque Res geſtæ, nec Copiarum Viribus, nec Odiorum Fervori, nec Expectationis Magnitudini, reſpondebant.

Inter hos Tumultus, & inteſtinos, & exteros, ex *Hiſpania* in *Angliam* venit, *Petrus Hialas*, (nonnulli eum *Eliam* dixerunt;) Sanè Præcurſor fuit Fælicitatis quâ hodiè *Anglia* fruitur. Legatio enim ejus Inducias inter *Angliam* & *Scotiam* induxit; Induciæ Pacem; Pax Matrimonium; Matrimonium verò Regnorum Unionem. *Hialas* iſte vir prudens fuit, atque (pro ratione temporum illorum) non ineruditus, Fuit autem à *Ferdinando* & *Iſabellâ*, *Regibus Hiſpaniæ*, miſſus, ad *Regem* HENRICUM; ut tractaret de Nuptiis, inter *Catharinam* Filiam eorum ſecundo-genitam, & *Arthurum Principem*. Tractatus iſte, dexteritate Legati, non ſegnitèr promotus, quin & ferè ad Maturitatem perductus fuit. Verùm contigit interim, ut Colloquio quodam, quod ei cum *Rege* circa Negotium *Hiſpanienſe* interceſſit, *Rex* (cui proprium erat in Sinus Legatorum, Principum exterorum, illabi, ſi viri ipſi ei placuiſſent: Ita ut, haud rarò, de Negotiis propriis, cum illis deliberare ſoleret; Quin & eorum nonnunquàm operâ uti;) Obitèr inciderit in ſermones, de Rebus componendis cum *Scotiâ*. Etenim *Rex*, naturalitèr, ſterilia illa cum *Scotis* Bella, non amabat; etſi commodum interdùm, è famâ eorum, eliceret. Neque defuerunt ei in Concilio *Scotiæ*, qui parati erant *Regi* ſuo viciſsim perſuadere, ut eandem viam iniret, & Bellum cum *Angliâ* finiret; Amorem Patriæ prætexentes, ſed ſecretò Rebus HENRICI faventes. Solummodò, ſpiritus nimis altos gerebat HENRICUS, quam ut primus pacis Mentionem facere ſuſtineret. Ex alterâ parte, Affinem talem comparaverat, *Ferdinandum* ſcilicet *Arragoniæ*, qualem optare poterat. Poſtquàm enim ille *Rex*, certus jam Matrimonii conficiendi, Perſonam Fraterni Affinis in ſe ſuſcepiſſet, non dubitabat (*Hiſpanicâ cum gravitate*) *Regi*, in rebus ſuis propriis, conſilia præbere. *Rex* quoque, ex alterâ parte, ſui non immemor, ſed aliorum Mores in rem ſuam vertere conſuetus, uſus eſt hoc, quo diximus, *Arragonienſis* Ingenio, ad negotia, quæ HENRICUS ipſe, aut ſe minùs decere, aut apud alios minùs grata fore, cognoverat. Itaque libentèr aſſenſit, ut *Hialas* (tanquàm in re ex motu proprio natâ,) de Concordiâ cum *Scoto* tractaret, eamque ob cauſſam in *Scotiam* proficiſceretur. *Hialas* negotium ſuſcepit, atque ad *Regem* profectus, poſtquàm multâ Arte id effeciſſet, ut *Rex Jacobus* ad conſilia ſaniora propenderet, ſcripſit ad *Regem* HENRICUM, ſe minimè dubitare, quin pax facilè coaleſcere & coagmentari poſſit; ſi *Rex* aliquem ex Conſiliariis ſuis, prudentem & moderatum, ad *Regem Scotiæ*, de Conditionibus Pacis tractandis, mitteret. Itaque *Rex Epiſcopum Foxum*, (tunc apud Caſtrum ſuum *Norhami* manentem,) miſit, ut cum *Hiala* colloqueretur; Atque poſt, uterque cum Delegatis *Regis Scotiæ* tractarent. Delegati utrinque convenerunt. Sed poſt multas Diſceptationes de Conditionibus Pacis, modò ab uno ex *Regibus*, modò ab altero, propoſitis, de Pace quidem concludere nequiverunt. Præcipua cauſſa, propter quam tranſigi non potuit de pace, fuit *Regis* HENRICI Poſtulatum, ut *Perkinus* in manus ſuas traderetur, tanquàm *Regum* omnium Contumelia, & Perſona *Jure Gentium* non privilegiata. *Rex Scotiæ*, ex alterâ parte, hoc facere conſtantèr recuſavit, dicens, ſe pro ſuâ parte, de Titulo *Perkini*, Judicem non eſſe competentem; Verum ſe eum recepiſſe ut Supplicem; Protexiſſe ut profugum; Cum Conſanguineâ ſuâ deſponſaſſe; Atque Armis ſuis juvaſſe, cùm crederet eum verum principem fuiſſe. Itaque nunc prorsùs non poſſe, ſalvo ſuo Honore, Ita diſſuere, & quodammodò mendacii arguere, omnia quæ antè à ſe dicta & acta eſſent, ut eum in manus Hoſtium traderet. *Epiſcopus* ſimilitèr, (qui Mandata quædam à *Rege* ſuperba acceperat, ſaltèm in fronte eorum, etſi in pede inſerta fuiſſet clauſula mollior, quæ omnia ad *Epiſcopi* Arbitrium rejiceret, etiàm diſertis verbis præcipiens, ut nullo modo pacis ſpem abrumperet,) poſtquàm Traditio *Perkini* ei denegata fuiſſet, alterum Articulum, quem in mandatis habebat, propoſuit: Ille fuit, ut *Rex Scotiæ*, cum *Rege* HENRICO, apud *Novum Caſtrum*, congredi, & in Colloquium venire vellet. Hoc ubi *Regi Scotiæ* relatum eſt, reſpondit; *Se pacem tractare velle, non emendicare. Epiſcopus* etiam, (ut ei inſupèr erat in Mandatis) Reſtitutionem urgebat ſpoliorum per *Scotos* captorum, vel ſaltèm Compenſationem eorum. Verùm Delegati *Scotiæ* reſponderunt: *Ea eſſe inſtar Aquæ in Terram effuſæ, quæ recolligi non poſſet; quodque Subditi* HENRICI, *faciliùs poſſent Damna illa tolerare, quam* Rex Scotiæ *ea perſolvere.* Attamen in fine, (ut Homines moderati & Rationi non recalcitrantes,) Receſſum potiùs quendam ad tempus fecerunt, quam Tractatum interruperunt, & in Inducias, pro certis Menſibus, conſenſerunt. Sed *Rex Scotiæ*, etſi Judicium ſuum formalitèr de *Perkino* retractare recuſaſſet, quod tantis pignoribus obſtrinxerat: Tamen, intra ſecreta animi ſui, frequentibus *Anglorum*, quos circa ſe habebat, Sermonibus, & aliis diverſis Relationibus motus, cœpit eum pro *Impoſtore* ducere. Quamobrem honorificè certè, & more Regio, eum ad ſe vocavit; Et Beneficia ſua & Favores in eum collatos recenſuit; Quod Conſanguineam ei in Matrimonium dediſſet, quodque potentem & opulentum *Regem* Bello offenſivo, in cauſsâ ejus, per ſpatium duorum Annorum laceſſiſſet. Imò etiam, quod Pacem honorificam, ultrò oblatam, ſi eum dedere voluiſſet, omninò rejeciſſet: Quodque etiam *Nobiles*, & *Populum* ſuum, non mediocritèr, dum promiſſis ſuis erga eum ſtare vellet, offendiſſet, quos diutiùs ſibi infenſos perſiſtere, tutum ſibi non eſſet. Itaque monuit, ut Fortunis ſuis conſuleret, & locum exilio ſuo magis opportunum deligeret: Simul inquiens, illum negare non poſſe, quin *Angli*, priùs quam *Scoti* eum deſeruiſſent; Cùm facto bis Experimento, nemo *Anglus* ad eum acceſſiſſet. Nihilominùs, ſe, quod ſub primum Adventum ejus dixerat, confirmaturum; Nimirùm, *Eum pœnitentiam minimè acturum, quod in manus ſuas ſe commiſiſſet:* Quandoquidèm eum minimè ablegare protinùs conſtituiſſet; ſed Navibus & Pecuniis adjuvare, ut quo vellet, tutò tranſportaretur. *Perkinus*, nihil omninò de Theatrali ſuo faſtigio deſcendens, paucis reſpondit; *Se ſatis videre tempus ſuum adhùc non veniſſe; Sed quacunque tandem Fortunâ uſus foret, ſe honorificè, & ſentire de Rege, & loqui non deſtiturum.* Itaque à *Rege* dimiſſus, de *Flandriâ* ampliùs non cogitavit, utpotè Loco minùs tuto, poſt Tractatum cum *Archi-Duce*, ſuperiore Anno concluſum; ſed Uxore & Amicis, & Servis, qui eum deſerere nolebant, comitatus, in *Hiberniam* trajecit.

Hoc Anno duodecimo ſcilicet *Regis*, *Alexander Papa*, (qui maximè ſolitus eſt amare eos Principes, qui remotiores erant; & cum quibus minimum ei intercederet Negotii;) grato animo recolens, *Regis*, ad Fœdus *Italorum* Acceſſionem, propter Defenſionem *Italiæ*, eum, Gladio Conſecrato, & *Pileo*, quem vocant, *Manutentionis*, per Nuncium ſuum remuneratus eſt. Idem ante eum, fecerat *Papa Innocentius*, ſed minore cum ſolennitate & gloriâ, recepta ſunt. Etenim *Rex* nunc mandavit *Majori*, & *Aldermannis Civitatis*, ut *Oratori Papæ*, ad pedem *Pontis Londinenſis*, obviam fierent; Atque plateæ univerſæ, inter *Pontem*, & *Palatium Epiſcopi Londinenſis* (ubi *Rex* tunc hoſpitabatur,) Civium Fraternitatibus, in Sagulis ſuis veſtitis, utrinque clauderentur. Quin & ipſe *Rex*, die craſtino, (in quem inciderat *Feſtum omnium Sanctorum*,) magnâ ſtipante Catervâ, Prælatorum, Procerum, & Aulicorum, ſolenni cum Proceſſione, ad *Ædem D. Pauli* perrexit, Inſignibus illis, *Gladii* & *Pilei*, ante ſe geſtatis. Et Proceſſione illâ finitâ, *Rege* in *Choro* ſedente, *Archiepiſcopus Cantuarienſis*, ſuper Gradus ante *Chorum* ſtans, longam habuit Orationem; Amplitudinem & Sublimitatem Honoris illius extollens, quo *Papa*, per hæc Ornamenta, & Inſignia Benedictionis, *Regem* decoravit: Etiam quam rarò, quamque eminentium Meritorum Contemplatione, illa concedi conſueſſent. Denique præcipua *Regis* Acta & Merita recenſuit, quibus *Papa* motus, eum tali Honore, dignatus eſſet.

Uſque ad hoc tempus, Rebellio *Cornubienſis* (de quâ jam diximus,) nihil affine habere viſa eſt, cum rebus geſtis *Perkini*; Niſi fortè quod *Edictum Perkini* promiſſo innuiſſet, ſe Exactiones & Tributa deinceps aboliturum; Eóque effeciſſet, ut interdùm erga illum non peſſimè animati eſſent. Jam verò Bullæ hæ frequenti agitatione concurrere cœperunt, ut in ſuperficie Aquarum facere ſolent. *Regis* Clementia Rebelles *Cornubienſes*, poſtquàm domum rediiſſent, ſine pœnâ dimiſſi, verùm (ut diximus) ſolidi unius aut duorùm pretio redempti,) magis animaverat, quam ſanaverat. Adeò ut apud Vicinos & populares ſuos, jactare non dubitarent; *Regem in iis ignoſcendis prudenter ſibi conſuluiſſe, quoniam ſatis ſciebat, ſibi paucos Subditos in Angliâ reliquos fore, ſi omnes ſuſpendiſſet, qui cum iis ſenſiſſent.* Atque alii alios acuentes Motum renovare cœperunt. Quidam autem ex iis aſtutiores, clam ad *Perkinum* in *Hiberniam* miſerunt, qui ei intimarent, ſe, ſi ad illos veniſſet, ei præſtò futuros.

Cum *Perkinus* hunc Nuncium accepiſſet, cœpit iterùm ſe erigere,

& cùm

& cum Conſiliariis ſuis rem communicavit; Ex quibus tres plurimum apud eum poterant; *Hernus* Sericorum Propola, qui obæratus profugerat, *Skeltonus* Sciſſor; & *Aſtleius* Notarius; Etenim *Frionus* Secretarius diſceſſerat. Hi apud eum diſſerebant, illum magnoperè erraſſe; cùm in *Cantium*, & iterùm cùm in *Scotiam* profectus eſſet: Quandoquidem Locus alter tam propè *Londinum* eſſet, & quaſi ſub oculis *Regis*; Alter autem locus, Nationis eſſet, populo *Angliæ* tam inviſæ, ut quamvis eum ſummâ Benevolentiâ complexi fuiſſent *Angli*, nunquàm tamen ei ita comitato adhærere vellent: Verùm ſi Fortuna in tantum arriſiſſet, ut in Principio motûs *Cornubienſis* adeſſe ei contigiſſet, ante hoc tempus, eum *Weſtmonaſterii* Coronatum iri. *Reges* enim iſtos, (ut ipſe jam ſatis expertus eſſet) *Principes* Calamitoſos, pro Calceamentis vendere, nihil penſi habere; Ejus verò Rationes poſtulare, ut ſe totum Populo committeret; Itaque ei Conſilium dederunt, ut, cum quâ poterat feſtinatione, in *Cornubiam* trajiceret. Quod & fecit, ſecum ducens quatuor Naviculas, quæ circitèr centum & viginti Milites vehebant. *Menſe Septembris* appulit ad Oram *Whitſandi*; & continuò *Bodminum*, oppidum *Fabri Ferrarii*, de quo antè diximus, profectus eſt: quò ad eum confluxerunt circiter tria Millia Agreſtium. Illic novum *Edictum* promulgavit, Populum bellis promiſſis demulcens, & Favorem eorum, Invectivis in *Regem*, & Regimen ſuum, prenſans. Et ut fit in Fumo, qui cùm in altiſſimum pervenit, ſe perdit, magnificè admodùm de Seipſo loquebatur. Conſiliarii ejus, antè omnia, eum moverunt, ut in poteſtatem ſuam redigeret, Oppidum aliquod opulentum & munitum; Quò & Milites ſuos Dulcedine prædæ devinciret, & Homines perditos, & ſine Lare, undiquaque, ſimili ſpe lucri, alliceret; Et rurſus, ut Copiis ſuis, Oppidum illud, præſidio & receptui eſſet, ſi fortè in Acie aliquid adverſi contigiſſet. Itaque animos ſumentes proceſſerunt, & *Exoniam* obſidione cinxerunt; Urbem, in illis partibus, tam Munitionibus, quam Opulentiâ, florentiſſimam.

Circa *Exoniam* Caſtrametati, vi primò abſtinuerunt; ſed aſſiduis Clamoribus & vociferationibus inſtabant, ut Oppidanos terrerent. Prætereà Populum, ſub Muris ſtantes ſæpè interpellabant, ut ſe illis adjungerent; Dicentes, *Regem* RICHARDUM illud Oppidum, *Londini* Æmulum effecturum, ſi primùm in ſuas partes deſcendiſſent. Sed pro ſuâ Inſulſitate, viros nullos delectos, ad eos miſerunt, qui animos eorum tentarent, & cum iis tractarent. Cives *Exonienſes*, ex ſuâ parte, Subditos ſe fidos & fortes præſtiterunt. Neque inter eos erat Tumultus aut Diſſenſio ulla; ſed unanimi Conſenſu, ſe ad Defenſionem Oppidi, comparârunt. Nam viderunt, Rebelles adhùc non tantis viribus pollere, ut ab iis metuere deberent; Ac rurſus ſperabant, antequàm numerus Rebellium augeri poſſit, ſibi à *Rege* Auxilia ſubmiſſa fore. Atque utcunque eventus foret, Extremum Malorum putabant, ſe illi famelicæ & inconditæ turbæ permittere. Quare cùm res Oppidi benè ordinaſſent, nihilominùs, Nuncios diverſos de Muris, per Funiculos, clam demiſerunt, (*ut ſi unus* interciperetur, alius Evaderet,) qui *Regem*, de ſtatu Urbis, certiorem facerent, ejuſque Auxilia implorarent. Similitèr & *Perkinus* metuebat ſibi ab auxiliis à *Rege* celeritèr mittendis; Ideoque conſtituit ultimas ſuas vires experiri, ad Oppidum expugnandum. Quamobrem admotis Scalis ad Muros, in diverſis locis, ſimul Inſultum fecit in unam ex Portis. Cùm autem nec Tormenta, nec Machinæ ei ſuppeterent; Et comperiens ſe Arietatione Truncorum Ligneorum parùm proficere; Cúmque etiàm per Clavas aut Roſtra ferrea, ac per alia ſimilia Inſtrumenta, quæ præſtò erant, nihil ei reliquum fuiſſet, niſi ut ex portis unam incenderet; Illam rem adortus eſt, ut Portam incenderet. At Cives periculum prævidentes, priuſquàm Porta integra flammâ corripi & conſumi poſſet, Portam ipſam ex interiore parte, & ſpacii nonnihil adjacentis, faſcibus ligneis obſtruxerunt: Quos ſimilitèr incenderunt, eo pacto, Ignem Igne propulſantes. Atque intereà, properè Aggeres Terræ congeſſerunt, cum foſſis profundis, ut loco Muri & Portæ eſſent. Quantum verò ad Aggreſſiones per Scalas, eæ tam perperàm Rebellibus ceſſerunt, ut non ſine Jacturâ Hominum Ducentorum, à Mæniis pulſi eſſent.

Rex, cùm de Obſidione *Exoniæ*, per *Perkinum*, nuncium accepiſſet, luſu rem excepit, aiens ad eos qui circa eum erant; *Regem Nebulonum in Angliam Occidentalem appuliſſe*; *Seque jam tandem in ſpe eſſe, Honore Conſpectûs ejus fruendi, quod hactenùs facere nequiverat*. Atq; reverà præſentibus Aulicis facilè conſtabat, *Regem* magnoperè lætari, ob nuncium, de *Perkini* in *Anglicum* Solum adventu, ubi nulla ei ſpes erat per terram elabendi: Sperans jam, ſe liberatum in poſterum iri, ſecretis illis Convulſionibus, quæ diù Cor ejus obſederant, & interdum Somnos ſuos, in medio Fælicitatis, abruperant. Itaque, quo omnium Animos & Studia accenderet, cunctis quibus poterat modis, palam fecit, eos, qui nunc alacriter ei adeſſent, ut Finem his perturbationibus imponerent, non minùs ei gratos & acceptos futuros, quàm ii, qui Horâ Diei undecimâ acceſſerant, qui tamen integræ Diei Mercedem acceperunt. Itaque nunc, veluti ſub finem Ludi, complures ſimul in Scenâ aſtantes, ſpectare erat. *Camerarium* ſuum, & *Baronem Brookum*, & *Ricium Thomaſium* Equitem Auratum, cum expeditis Militibus, *Exoniam* miſit, ad Oppidum Obſidione liberandum; Et unà ad Famam ſpargendam, de celeri ſuo Adventu, cum *Copiis Regiis*. *Comes Devoniæ*, & Filius ſuus, cum *Carois*, & *Fulfordiis*, & aliis ejuſdem Provinciæ Viris eminentibus, (non acceſſiti, ſed audientes *Regem* huic Expeditioni tanto Animi impetu incumbere,) cum Turmis & Cohortibus, quas conſcripſerant, feſtinabant, ut primi Urbi *Exoniæ* auxiliarentur, & *Regis* ipſius Copias præverterent. *Dux* etiam *Buckinghamiæ*, cum multis Viris fortibus, & primariis, Arma ſumpſerant; Neque ipſe adventum *Regis*, aut *Camerarii* profectionem opperiens, ſed Corpus quoddam Copiarum, ex ſeſe conficiens, quo meritum ſuum extolleret; *Regi* ſignificans, ſe paratum atque in Armis eſſe, & ejus Mandata expectare. Ita ut, juxta Adagium; *In Deſcenſu omnes Sancti manum admoverent*.

Perkinus hos Armorum Sonitus & Tonitrua audiens, & tantas undiquaque Copias illi minari, obſidionem ſuam ſolvit, & *Tauntoniam* profectus eſt; Jam tum incipiens alterum oculum, inſtar ſtrabonum, in Coronam, alterum in Aſylum flectere: Etſi *Cornubienſes*, inſtar Metallorum ſæpè Ignitorum & viciſſim extinctorum, facti eſſent obſtinati; Et potiùs frangi quàm flecti ſuſtinerent; Jurantes & voventes, ſe nunquàm eum, uſque ad ultimam Sanguinis guttam, deſerturos. Copias habebat circa ſe, cùm ab *Exoniâ* diſcederet, ferè ſeptem millium Hominum: Multi enim ad eum, poſtquàm ad *Exoniæ* oppugnationem ſe comparaſſet, confluxerant; tum propter tanti incœpti famam, tum etiàm ut ex ſpoliis participarent, Etſi ſub Obſidionis ſolutione, nonnulli dilapſi eſſent. Cùm autem ad *Tauntoniam* appropinquaſſet, Metum egregiè diſſimulavit, atq; diem integrum abſumpſit, in præparandis iis quæ ad prælium neceſſaria futura eſſent. Verùm circa mediam noctem, cum ſexaginta Equitibus aufugit, ad *Bewleium*, in *Novâ Forreſtâ*, ubi ipſe cum nonnullis ex Comitibus ſuis, nomina dederunt in Aſylum; *Cornubienſes* autem ſuos, in quamcunque Fortunæ Aleam, expoſuit. Hoc tamen modo, eos à votis ſuis ſolutos reddidit, & ſolitâ ſuâ ſcilicet Miſericordiâ *Regali* uſus eſt; *Vt neutiquam præſens eſſe vellet, cum Sanguis Subditorum ſuorum effunderetur.*

Rex, auditâ *Perkini* fugâ, confeſtim Equites quingentos expeditos miſit, qui eum comprehenderent, antequàm vel mare repeteret, vel ad Inſulam illam exiguam, (*Aſylum* ſcilicet) appelleret. Sed quatenus, ad poſterius ex his, tardè venerunt. Itaque, quod potuerunt, fecerunt: Hoc eſt; *Aſylum* magno præſidio, & vigiliâ diligentiſſimâ, cinxerunt, donec *Regis* de eâ re mandata accepiſſent. Quantum verò ad Rebelles cæteros, illi (jam à Duce ſuo deſtituti) ſe *Regis* Clementiæ univerſos ſubmiſerunt. *Rex* autem, qui (Medicorum more) Phlebotomiâ uti ſolebat, potiùs ad vitam conſervandam, quàm eripiendam; Neque unquam ſanguinarius erat, cum eſſet ſecurus; poſtquam jam periculum tranſiiſſe cerneret, omnibus tandem ignovit; præter paucos ex profligatiſſimis, quos ſupplicio deſtinavit, ut Clementia ejus erga reliquos magis eluceſceret. Miſſi ſunt etiam, quantâ fieri poterat celeritate, nonnulli Equites ad *Montem Sancti Michaelis* in *Cornubiâ*, ubi *Perkini* Vxor, Domina *Catharina Gordona* à Marito ſuo relicta erat, quem in utrâque Fortunâ unicè ſemper dilexit: virtute Nuptiali alias ſuas virtutes cumulans. *Rex* autem tanto diligentius ad eam mittere feſtinavit, neſciens utrùm gravida ex *Perkino* fortè eſſet, unde Turbæ iſtæ, in Perſonâ *Perkini*, deſituræ non videbantur. Cùm illa ad *Regem* perducta eſſet, traditum eſt, eum illam, non tantùm miſericorditer, ſed etiàm cum nonnullo Amoris affectu, excepiſſe: Miſericordiâ Formæ ejus, quâ erat, ſingulari, decus addente. Itaque ſolatus eam, (ut ſimul & Aſpectui ſuo, & Famæ inſerviret,) ad *Reginam*, illam miſit, ut cum eâ maneret; Honorificos ei Reditus aſſignans, quibus Dignitatem ſuam ſuſtentaret: Quos etiàm retinuit, tam durante vitâ Regis, quàm multos annos poſt. Nomen certè *Roſæ Albæ*, (quod falsò Mariti ſui Titulo applicatum erat) veræ ſuæ Pulchritudini remanſit.

Rex profectionem ſuam nihilominùs continuavit, & magno cum Jubilo & Lætitiâ *Exoniam* ingreſſus eſt: Ibi Civibus ingentes gratias egit, eoſque miris Laudibus cumulavit. Quinetiam, Gladium ipſum, quo accinctus erat, à latere ſuo ſolvit, & *Majori* Civitatis dedit; ſtatiens, ut ſemper poſteà, coram *Majore* geſtaretur. Ibi quoque è

Cornubienſibus præcipuos aliquot, ſupplicio affici juſſit, uti Piacula quædam, quæ Cives pro Formidinibus & moleſtiis ipſorum placarent. Apud *Exoniam*, *Rex* cum Conſilio ſuo deliberavit, utrùm *Perkino*, ſi ſponte ex *Aſylo* exiret, ſeque *Regiæ* clementiæ ſubmitteret, de vitâ ſuâ ſecurum reddere oporteret. Conſiliarii autem inter ſe opinionibus diſcrepabant. Alii *Regi* conſilium dederunt, ut vi eum ex *Aſylo* extraheret, & morte mulctaret, utpote in cauſsâ Neceſſitatis; Quæ ipſo facto cum Locis & Rebus Sacratis, diſpenſat. Quâ in re, minimè dubitabant, quin *Rex Papam* facilem reperturus eſſet, in facti ſui Ratihibitione; Aut per viam Declarationis, aut ſaltem per viam Indulgentiæ. Alii autem opinabantur, poſtquam jam *Rex* in portu navigaret, & pericula omnia, prætervolaſſent, non opus eſſe *Regi*, novo Scandalo, aut Invidiâ. Tertium Genus erat eorum, qui *Regem* diſertè præmonebant, eum neque de Impoſturæ Certitudine mundo ſatisfacere poſſe, neque Conjurationis Latebras & Anfractus penitùs excutere, niſi *Perkinum*, promiſſis vitæ & veniæ, & aliis modis ſuavibus, in manus ſuas pertraxiſſet. At nemo ex Conciliariis erat, qui non in præfatione ſua, *Regis* Fortunæ magnoperè indolere viſus eſt, unà cum Indignatione quâdam: Quod *Rex* tantus, & tam inſigni prudentiâ & virtute præditus, tam diù, & tam crebrò, Idolis ejuſmodi vexatus fuiſſet. Verùm *Rex* intulit, *Dei Omnipotentis* proprium eſſe, ut *Idolis* vexaretur; Ideoque illud, nullum ex Amicis ſuis malè habere debere. Quodque ipſe pro ſuâ parte, ea ſemper deſpexiſſet; Se tamen multo dolore affectum fuiſſe, quod populo ſuo tantas Calamitates inflixiſſent. Verùm, in fine Deliberationis, tertiæ opinioni *Rex* ſe adjecit; Ideoque quoſdam miſit, qui cum *Perkino* tractarent. Qui ſe Captivum videns, & ab omni ſpe deſtitutum, jam Principes & Populos, ſummos & Infimos, expertus, quos Infidos, Meticuloſos, aut Infelices, deprehenderat, lætantèr Conditionem accepit. *Rex* etiam, dum *Exoniæ* moratus eſt, Commiſſarios deputavit, *Baronem Darcium*, & alios, qui omnes, qui *Perkino*, aut *Cornubienſibus*, ſive in prælio, ſive in fugâ adhæſerant, pecuniis mulctarent.

Cõmiſſarii autem iſti, tanto cum Rigore & Severitate proceſſerunt, ut Clementiam *Regis* in parcendo ſanguini multum obſcurarent, quod Theſauri Sanguinem tam duritèr emunxiſſent. *Perkinus* ad Aulam *Regis* adductus eſt, ad Conſpectum ejus minimè; Etſi *Rex* (quo curioſitati ſuæ ſatisfaceret,) ſpectaverit eum interdùm in Tranſitu. Specie tenus jam liber *Perkinus* erat, ſed ſecreto magnâ diligentiâ & curâ cuſtoditus; Et in Comitatu *Regis Londinum* proficiſci juſſus eſt. Verùm ſub primum hunc *Perkini* in Scenam conſcenſum, in perſonâ ſuâ novâ, Sycophantæ ſcilicet & præſtigiatoris, depoſitâ perſonâ ſuâ priore, quæ erat principis, facilè quivis exiſtimare poterit, quantæ Iriſioni & Ludibrio expoſitus fuerit, non ſolùm Aulicorum, verum etiam vulgi, qui circa eum ubique convolabant; Adeò ut quis conjicere poſſet, ulula ubi eſſet, ex Congregatione Avium: Aliis irridentibus, mirantibus aliis, aliis execrantibus, aliis Os ejus & Geſtus curioſè intuentibus, ut materiam Sermonum captarent: In tantum, ut falſus ille Honor, quo tamdiu gaviſus eſſet, abundè repenſus fuerit, Contemptu & Contumeliâ. Quamprimùm *Rex Londinum* venit, etiam horum Ludorum Floralium, Civibus ſpectaculum, & ſolatium exhibuit. Etenim *Perkinus* Equo inſidens, lentis paſſibus, (ſed abſque habitu aliquo Ignominioſo,) perductus eſt, per plateas de *Cheapſide*, & *Cornhill*, ad *Turrim Londinenſem*; Atque exinde revectus eſt ad *Weſtmonaſterium*, cum Choro mille Maledictionum & Contumeliarum. Verùm, ad ſpectaculi ornatum majorem ſecutus eſt, parvo à *Perkino* Intervallo, unus ex intimis ejus Conſiliariis; Qui *Faber Ferrarius Regi* fuerat. Iſte Erro, cùm *Perkinus* profugiſſet ad Aſylum, optavit potius Habitum Sacratum ſumere, quam loco Sacrato ſe munire; Atque veſtitum *Eremitæ* induit, & illo Habitu per Regiones ambulabat, donec detectus & comprehenſus eſſet. At præſtigiator iſte, manibus pedibúſque ſuper Equum vinctus fuit, neque cum *Perkino* rediit, ſed paucis poſt diebus morte mulctatus eſt. Paulò poſt, cùm *Perkinus* ſe, quis eſſet, melius cognoviſſet, ſtrictè examinatus eſt, & captâ ejus Confeſſione, factum eſt Breve vel Extractum earum rerum, quas divulgari conſentaneum foret; Quod typis commiſſum, & publicatum eſt. Quâ in re, *Rex* Famæ ſuæ minùs conſuluit. Quemadmodùm enim, Narrationem continebat laborioſam, Particularium de *Perkini* Patre & matre, & Avo, & Aviâ, & Avunculis, & Cognatis, per Nomina, & Cognomina ſua, & in quibus Locis ſurſùm deorſùm erraverat; Ita parum, aut nihil proferebat, de Conſiliis eius, aut de iis, cum quibus Conſilia communicaſſet: Neque ipſa *Duciſſa Burgundia*, (quam omnes noverint inſtar Animæ fuiſſe univerſi Negotii,) vel nominata eſt, aut deſcripta, ſed prorsùs ſilentio prætermiſſa. Ita ut Homines, quod expectabant, non reperientes, multa deſiderarent, & majore in dubio eſſent, quam priùs. Verùm *Regi* magis placebat, vulgo non ſatisfacere, quam Grandium Animos irritare. Neque etiàm eo tempore, conjicere erat, ex novis aliquibus Examinationibus, aut Incarcerationibus, aliquem alium præter eos, qui jam pridem innotuerant, detectum aut accuſatum fuiſſe; Etſi *Regis* Animus abditus hoc ipſum in dubio diù reliquiſſet.

Circa hoc tempus, noctù, magnum coortum eſt Incendium, apud *Regis Palatium* de *Shine*, propè Cameras *Regis* ipſius: Quo incendio magna pars Ædium conflagravit, necnon multa lauta ſupellex abſumpta eſt: Id quod *Regi* occaſionem dedit, uſque à ſolo ædificandi nobilem illam ſtructuram *Richmondiæ*, quæ hodiè cernitur.

Etiàm paulò antè hoc tempus, evenit Accidens quoddam memorabile: Fuit quidam *Sebaſtianus Gabatus*, patriâ *Venetus*, qui *Briſtoiæ* habitabat: Vir Coſmographiæ, & Navigationis peritus. Iſte vir, Succeſſum videns, & fortaſsè Fortunæ *Chriſtophori Columbi* æmulatus, in illâ Fortunatâ Expeditione verſus *Zephyro-Auſtrum*, ante ſex Annos, factâ cogitavit ſecum, etiam novas terras detegi poſſe, verſus *Zephyro-Boream*. Atque ſanè probabile eſt, ejus opinionem magis firmis & prægnantibus Conjecturis fultam fuiſſe, quam fuerat ea *Columbi*. Cum enim duæ illæ magnæ Inſulæ, veteris & novi Orbis, ſint verſus Septentriones, ipſâ Fabricâ, latæ & exporrectæ, verſus *Auſtrum* autem, acuminatæ; veriſimile eſt, illic primùm innotuiſſe Terras novas, ubi minore Intervallo à veteribus disjunctæ eſſent. Quin & memoria extabat aliquarum Terrarum ad *Zephyro-Boream* antè diſcoopertarum,

tarum, & pro Inſulis habitarum, quæ tamen reverà eſſent pars Continentis *Americæ Borealis*. Fieri autem poſſit, ut aliqua Notitia de hâc re ad *Columbum* poſteà perveniens, & ab eo ſuppreſſa, (cupido fortaſsè, ut in hujuſmodi Incœpto primus videretur) ei pro firmiore Argumento fuerit, ad credendum, univerſum illud ſpatium ad Occidentem *Europæ* & *Aſiæ*, pelagus perpetuum non fuiſſe, quam aut *Senecæ* Prophetia, aut *Platonis* Antiquitates, aut Currentium Maris, & Ventorum à Terrâ ſpirantium Natura, & ſimilia; quæ, ut fama ſpargebatur, eum maximè moverunt. Etſi non ſim neſcius, imputatum fuiſſe illud *Columbi* Incœptum fortuitæ, & tempeſtate actæ Navigationi, (paulò antè) gubernatoris cujuſdam *Hiſpani*, qui in Ædibus *Columbi* mortuus dicebatur. *Gabatus* autem iſte, *Regi* fidem faciens, ſe *Inſulam* quandam Mercibus pretioſis abundantem, reperturum, adduxit *Regem* ut Navem apud *Briſtoiam*, Commeatu & Nautis, inſtrueret, pro eâ *Inſulâ* detegendâ. Quam Navem Regiam Comitatæ ſunt tres Naviculæ, à Mercatoribus *Londinenſibus* miſſæ, mercibus quibuſdam vilibus & levibus oneratæ, quæ eſſent Cõmercio cum *Barbaris* exercendo idoneæ. Navigavit autem *Gabatus*, (ut ipſe poſt Reditum ſuum referebat, adducens etiàm Navigationis ſuæ univerſæ chartam,) longè admodum verſus Occidentem, cum quartâ parte Septentrionalis plagæ, juxta Boreale latus, *Terræ* de *Labrador*, uſque dum ad latitudinem perveniſſet Sexaginta ſeptem Graduum cum dimidio, Mare continuò reperiens apertum & pervium. Certum eſt etiam *Regis* Fortunæ, oblationem porrectam, Imperii illius ampliſſimi *Indiæ Occidentalis*. Neque renuit ipſe *Rex*, ſed morâ fortuitâ, res diſturbata eſt. Etenim *Chriſtophorus Columbus*, à *Rege Portugalliæ* repulſam ferens, (qui & *Occidentales* & *Orientales Indias* ſimul complecti conſultum non putabat,) *Bartholomæum Columbum*, Fratrem ſuum, ad HENRICUM *Regem*, Nuncium miſit, ut cum eo de ſuo Incœpto negotiaretur. Contigit autem, ut *Bartholomeus* à Piratis, in mari, captus fuiſſet; quo fortuito Impedimento detentus, non niſi diù poſt ad *Regem* pervenit: Tam diù, ut priuſquàm cum *Rege* HENRICO tranſegiſſet, Expeditio illa à Fratre ſuo *Chriſtophoro* ſuſcepta eſſet; Quo pacto, providentiâ divinâ, *Indiæ Occidentales*, Coronæ *Caſtiliæ*, ut tunc, reſervatæ fuerunt. Attamen hæc *Regem* acuerunt, ut non ſolùm *Gabati* Expeditionem promoveret, verùm etiàm poſteà decimo ſexto Anno Regni ſui, atque iterùm decimo octavo, nova Diplomata concederet, ad Terras adhuc incognitas detegendas, & occupandas.

Hoc etiàm Anno, decimo quarto ſcilicet *Regis*, (admirabili *Dei* providentiâ, qui *Res* ad Beneplacitum ſuum flectit, & in minimis maxima ſuſpendit,) occurrit Accidens quoddam leve, ac etiàm perverſum, quod magnos & fœlices effectus poſt ſe traxit. Durantibus cum *Scotiâ* Induciis, quidam Juvenes Nobiles ex *Scotiâ*, ad Oppidum *Norhami* venerunt; ibique, cum quibuſdam ex Familiaribus ſuis *Anglis*, ſe exhilarârunt. Cumque in Otio eſſent, interdum ex Oppido deambulârunt, & *Caſtellum* curioſè ſpectârunt. Quidam autem ex Præſidiariis *Caſtelli*, cùm hoc bis aut ter animadvertiſſent, cúmque animos adhùc exulceratos gererent, ex Hoſtilitate, quæ paulò antè intercesserat, eos pro Exploratoribus, aut habebant, aut calumniabantur.

bantur. Unde Jurgia inter eos orta ſunt; Et à Jurgiis manus conſerebant: Adeò ut complures ex utrâque parte vulnerati eſſent: *Scotis*, uti veriſimile erat, cùm in Oppido eſſent peregrini, duriores partes ſuſtinentibus. Quinetiàm nonnulli ex iis interfecti ſunt, reliquis, citato gradu, in *Scotiam* redeuntibus. Hæc Res, poſtquàm inter Cuſtodes Limitaneos, ex utrâque parte tractata eſt, nec finis Controverſiæ impoſitus, *Rex Scotiæ* in ſuam Contumeliam factam eſſe interpretatus eſt, Et Fecialem ad *Regem* HENRICUM miſit, qui hujus Injuriæ reparationem poſtularet, cum proteſtatione, eum aliàs Bellum denunciaturum. *Rex* autem (qui Fortunæ Aleam ſæpiùs expertus erat, & ad pacem inclinabat) reſpondit; Quod hactenùs factum eſſet, prorſùs contra voluntatem ſuam, & ſine conſenſu aut notitiâ, contigiſſe: Verùm ſi Præſidiarii in culpâ fuiſſent, ſe in eos ſeverè animadverſurum, atque Inducias in omnibus conſervaturum. Verùm hoc Reſponſum *Regi Scotiæ*, Dilatio quædam viſa eſt, ut Querela, interpoſito ſpacio, elangueſceret: Itaque eum magis irritavit, quàm placavit. At *Epiſcopus Foxus*, à *Rege* audiens, quòd *Rex Scotiæ* adhùc exæſtuaret, & impatiens eſſet, turbatus, Occaſionem Rupturæ Induciarum, à ſuis Hominibus ortam eſſe, quam-plures humiles & deprecatorias Literas ad *Regem Scotiæ* miſit, quibus eum placaret. Unde *Rex Jacobus*, *Epiſcopi* mollibus & blandis Literis delinitus, ad eum reſcripſit, ſe licèt haud parùm Literis ſuis tribuerit, tamen plenam Satisfactionem non recipere poſſe, niſi cum eo colloqueretur; Tam circa præſentis Controverſiæ Compoſitionem, quàm circa Res alias, quæ ad Bonum utriuſque *Regni* ſpectarent. *Epiſcopus* Mandata à *Rege* accipiens, in *Scotiam* profectus eſt. Convenerunt apud *Melroſſe*, *Abbatiam Ciſterciorum*, ubi *Rex* tum morabatur. *Rex* primò, diſertis verbis *Epiſcopo* ſignificavit, quàm iniquè tulerat inſolentem illam Rupturam Induciarum, ab Hominibus ejus, apud Caſtrum de *Norhamo* factam. Quibus *Foxus* reſpondit tam humiliter, & tam blandè, ut inſtar olei eſſet vulneri infuſi, unde ſanari cœpit. Atque hoc factum eſt, *Rege* & *Concilio* ſuo præſentibus. Poſteà, *Rex* cum *Epiſcopo* collocutus eſt ſolus; Atque Intima animi ſui exprompſit, dicendo; Temporarias iſtas Inducias & Paces, citò concluſas, citò etiàm ruptas eſſe ſolere; Se autem arctiorem cum *Rege Angliæ* Amicitiam cupere; Ideoque ſi *Rex* HENRICUS, Primogenitam ſuam Filiam, Dominam *Margaretam*, in Matrimonium ei dare vellet, ita demùm Nodum fore indiſſolubilem. Se ſatis noſſe, quantum *Epiſcopus* Auctoritate & gratiâ, apud *Regem* ſuum meritò poſſit. Itaque ſi ipſe huic rei ſtudioſè incumbere vellet, ſe minimè dubitare, quin pro voto ſuo ſucceſſura eſſet. *Epiſcopus* ſobriè reſpondit; Quòd ſe potiùs fælicem, quàm dignum reputaret, qui in tali Negotio Miniſter eſſet: Operam verò ſuam libentiſſimè collaturum. *Epiſcopus* igitur ad *Regem* HENRICUM reverſus, quæque acta eſſent, referens, *Regemque* propenſum, & ferè cupidum inveniens, *Regi* Conſilium dedit; Ut primùm pacem ſtabiliret; deinde Tractatum Matrimonii gradatim conſummaret. Pax itaque facilè concluſa, quæ paulò ante *Natalem Domini* promulgata eſt, decimo quarto *Regis* Anno, duratura in vitam amborum *Regum* ſimul, aut eorum Superſtitis, & Annum unum deinceps. In hâc Pace, continebatur

tur Articulus; Ut nullus *Anglus Scotiam*, aut *Scotus Angliam* ingrederetur, niſi cum Literis Commendatoriis ſui *Regis*. Hoc, primo intuitu, videri poſſet, eò ſpectare, ut Familiaritas inter Nationes abrumperetur, ſed factum eſt ad Limitaneos coercendos, qui Diſſidiorum cauſa eſſe conſueverant.

Hoc etiam Anno, natus eſt *Regi*, Filius Tertius, *Edmundus* nominatus, qui paulò poſt obiit. Circa idem ferè tempus, allatus quoque eſt Nuncius, de Morte *Caroli*, *Regis Galli*; Cujus Nomine celebratæ ſunt Exequiæ ſolennes, & Regiæ.

Nec multum Temporis interceſſit, quin *Perkinus* (qui ex Argento vivo compoſitus erat, quod non facilè contineri aut Incarcerari poteſt,) turbare cœperit. Etenim Cuſtodibus deluſis, ſe in Fugam dedit,& verſus Mare properavit. Verùm ſtatìm omnes Anguli excuſſi, tamque ſedula facta eſt Inquiſitio,ut redire compulſus eſſet,& ad *Domum de Bethleem*, dictam *Prioratum de Shine*,(quæ *Aſyli* privilegio gaudebat) confugere, Seque *Priori* illius *Monaſterii* in manus tradere. *Prior* iſte, pro ſancto admodùm viro, habitus eſt, quem omnes, eo tempore, multùm reverebantur. Ille ad *Regem* acceſſit, & pro vitâ tantùm *Perkini* deprecatus eſt, eum aliàs *Regis* Arbitrio relinquens. Multi apud *Regem*, ardentiùs etiam quàm anteà inſtiterunt, ut *Rex* eum ſine morâ ex *Aſylo* abriperet, & ſuſpenderet. Verùm *Rex* (qui elati erat Animi; neque odiſſe quenquam poterat,quem deſpiceret;) juſſit: *Vt Nebulo ex Aſylo extraheretur, & in Cippis poneretur*: Atque ita vitam ejus, *Prioris* precibus largitus, *Perkinum* educi fecit. Et intra duos aut tres dies, ſuper pegma, in Areâ *Palatii Weſtmonaſterienſis* erectum, compedibus vinctus & Cippo clauſus,per integrum diem ſedit. Diéque ſequente ſimiliter,cum eo,ad Crucem de *Cheapſide* actum eſt. Atque in utroque loco Confeſſionem ſuam, (de quâ ſuprà mentionem fecimus) perlegit: Exinde autem in *Turrim Londinenſem* perductus eſt. Verùm (ut paulò antè notavimus) *Rex*, talem Societatem cum Fortunâ inierat, ut nemo diſtinguere poſſit, quæ Actiones Fortunæ, quæ autem *Regis* Induſtriæ, deberentur. Creditum enim eſt ubique, *Perkinum* proditum fuiſſe; eúmque non ſine *Regis* notitiâ elapſum; Qui eum, toto tempore Fugæ ſuæ, veluti injectâ chordâ, tenuiſſet: *Regemque* hoc feciſſe, ut cauſſam haberet eum Morte mulctandi, & Finem illis rebus imponendi. Verùm hoc minùs probabile eſt; Quandoquidem iidem Miniſtri, qui eum in Fugâ ſuâ obſervabant, etiam ab *Aſylo* intercludere potuiſſent.

Verùm fatale erat,ut Hedera iſta Serpens *Plantageniſtæ*, veram *Plantageniſtæ* Arborem, necaret. *Perkinus* enim,haud diù poſt, ſe in Gratiam & Favorem Cuſtodum ſuorum, Servorum *Joannis Digbeii Equitis Aurati*, præfecti Turris, numero quatuor,(*Strangwaii*, *Blewetti*, *Aſtwoodi*, & *Rogeri Longi*,) inſinuaverat. Atque Nebulones iſtos, promiſſorum Montibus corrumpere anniſus eſt, ut Carcere ſe eximeret. Sed ſatis gnarus, Fortunam ſuam tam contemptibilem redditam, ut nullius ſpes paſcere poſſit;(Spe autem perficienda res erat; Nam præmia deerant;) apud ſe vaſtum & tragicum Facinus machinatus eſt: Illud fuit, ut in ſocietatem Conſiliorum ſuorum, *Edwardum Plantageniſtam*, *Comitem Warwici*, tum in Turre detentum, pertraheret;

Quem, tædium diuturnæ Incarcerationis, & recurrentes ſubinde Metus Mortis, ita emolliverant, ut ad quamlibet Impreſſionem, de libertate ſuâ recuperandâ recipiendam, aptus eſſet. Hunc Principem Juvenem, arbitrabatur *Perkinus*, ſervos illos, quos ſuprà memoravimus, officiosè reverituros, licèt ipſe iis deſpicatui eſſet. Itaque poſtquàm per nuncium unum aut alterum, per aliquos ex illis ſervis miſſum, *Comitis* conſenſum deguſtaſſet; conſtitutum inter eos fuit, ut quatuor hi, Dominum ſuum, *Præfectum Turris*, Noctù, ſecretò obtruncarent; & Pecunias & Bona ejuſdem Præfecti, quæ cõmodè exportari poſſent, eriperent; Claveſque *Turris* caperent, & *Perkinum* cum *Comite* ſtatim emitterent. Verùm, hæc Conjuratio detecta eſt, priuſquàm perpetrari poſſit Atque in hâc quoque re, *Regis* præalta prudentia eum gravi Invidiâ onerabat; *Perkinum* ei tantùm inſtar eſcæ fuiſſe, ad *Comitem* captandum. Atque eodem Temporis momento, dum Conjuratio iſta iniretur, (quaſi etiàm illud ipſum *Regis* Induſtriâ effectum eſſet,) in Fatis erat, ut adulterinus quidam *Comes Warwici* prodiret, *Calcarii Filius*, cui nomen erat *Radulphus Wilfordus*; Adoleſcens autem edoctus & inſtructus erat à *Fratre* quodam *Auguſtiniano*, *Patricio* dicto. Uterque horum à partibus *Suffolciæ* in *Cantium* pervenerunt; ubi non ſolùm clam, & per Suſurros, Rumores ſpargebant, *Wilfordum* iſtum verum *Comitem Warwici* eſſe; Verumetiàm *Frater* ille Populum ad credendum propenſiorem expertus impudentiſſimè Conciones de eâre ad Populum habuit, eoſque, ut in Auxilium ſuum properarent, hortatus eſt; unde uterque comprehenſus eſt, & ſuppoſititius *Comes* morte affectus, *Frater* autem perpetuo Carceri damnatus. Hoc verò opportunè admodùm accidit, ad repræſentandum periculum, quod *Regi* à *Comite Warwici* imminebat, & ad velandam *Regis* Severitatem, quæ ſecuta eſt: Eaq; ipſa Opportunitas, accedente veſaniâ *Fratris*, qui tantam proditionem, antequàm ullas nacta eſſet vires, publicare eſſet auſus; Quin & ejuſdem *Fratris* vitæ Condonatio, (cujus tamen reverà, nihil aliud in cauſsâ fuit, quàm Ordinis ſui Privilegium:) Denique Miſericordia vulgi, (quæ ſi Gurgite rapido fluat, ſemper cœnum Invidiæ & Scandali excitat,) effecerunt, ut ubique potiùs Sermone Hominum jactatum, quàm planè creditum eſſet, omnia Artificio *Regis* inſtructa fuiſſe. Sed utcunque hoc fuerit, *Perkinus* (qui jam tertio contra Gratiam peccârat) tandem in Judicium adductus eſt, apud *Weſtmonaſterium*, & coram *Commiſſariis* de *Audiendo & Terminando*, impetitus, de diverſis Proditionibus Commiſſis & Perpetratis, poſt ejus in *Angliam* Adventum, (ita enim Judices conſuluerunt, quoniam extraneus eſſet,) denique Condemnatus eſt, & intra paucos dies, apud *Tiburne*, capitali Supplicio affectus. Ubi rursùs Confeſſionem illam ſuam perlegit, & veram eſſe, jam ſub ipſam Mortem, agnovit. Atque is exitus fuit Baſiliſci hujus, qui potis erat eos necare, qui eum primi non aſpexiſſent. Fabula erat certè, ex hujus generis Fabulis, quæ memorantur, longiſſima; Et alium fortaſsè finem ſortita eſſet, niſi res incidiſſet, in *Regem* prudentem, animoſum, & fortunatum.

Quantum verò ad tres *Perkini* Conſiliarios, ii ſe *Aſylarios* regiſtrari fecerunt, cùm *Perkinus* id ipſum feciſſet. Verùm, ſive quod iis ignorum eſſet, ſive quod intra privilegium ſe continuiſſent, in Judicium minimè adducti ſunt. Unà cum *Perkino* ſuſpenſi ſunt, *Major Civitatis* de *Corke*, in *Hibernâ*, & Filius ejus; Qui proditionum *Perkini*, inter præcipuos, Fautores fuerant. Paulò poſt, ſimilitèr Morti adjudicati ſunt octo alii, propter Conjurationem factam in *Turre*; Quorum quatuor *Præfecti Turris* Servi erant. Et ſtatim poſt, in Judicium adductus, coram *Comite Oxoniæ* (*Seneſchallo Magno Angliæ* eâ vice facto,) infelix ille Princeps *Comes Warwici*, non propter Conatum è *Turre* evadendi, (hoc enim peractum non eſt; Atque etiàm, cùm Incarceratio propter proditionem minimè fuiſſet, Evaſio pro Proditionis crimine, lege haberi non debuit;) Sed propter Conjurationem cum *Perkino* initam, Seditiones in *Regno* excitandi, & *Regem* deſtruendi. *Comes* autem *Warwici* Accuſationem Confeſſione ſuâ firmavit, & Paulò poſt, apud *Collem Turris*, decapitatus eſt.

Sic etiam finivit, non ſolùm Nobilis iſtius, & verè commiſerabilis Perſonæ, *Comitis Warwici*, Primogeniti *Ducis Clarentiæ*, Tragœdia; verùm etiam Stirps & Linea maſcula *Plantageniſtarum*, quæ tanto cum ſplendore & gloriâ floruerat, uſque à temporibus Celeberrimæ memoriæ *Regis* HENRICI *ſecundi Regis Angliæ*. Fuerat autem hæc Stirps, ſæpè ſanguine proprio intincta. Manet autem adhùc Progenies illa, ſed in alias Familias, tam Imperiales, quam Nobiles, tranſplantata. Verùm nec Criminis Reatus, nec Rationes Statûs, Invidiam extinguere poterant, quæ *Regi*, ob hanc Executionem incumbebant. Itaque Conſultum putabat *Rex*, Invidiam iſtam, ex *Angliâ* exportare; eamque, in novum ſuum Affinem, *Ferdinandum Regem Hiſpaniarum*, exonerare. *Regibus* enim iſtis duobus, vel ſolo nutu ſe mutuò intelligentibus, res ita ſe habuit, ut literæ ex *Hiſpaniâ* reperirentur atq; oſtenderentur, quibus inter alios Sermones, circa Tractatum Matrimonii, *Ferdinandus* ad *Regem* HENRICUM, diſertis verbis ſcripſerat, ſe ſecuritatem nullam de Liberorum *Regis* in Regnum Succeſſione videre, quamdiù *Comes Warwici* in vivis eſſet; Seque Filiam ſuam, in manifeſta pericula & turbas mittere, haud libenter ſuſtenturum. Verùm hoc facto, etſi *Rex* aliquatenùs Invidiam à ſe ipſo amoliretur; tamen non animadvertit, ſe ſimul Maledictionem quandam, & omen infauſtum, Nuptiis ipſis impingere. Quod quidem eventu ita completum eſt; ut & *Princeps Arthurus* uxore ſuâ ad breve tempus potiretur; Atque ipſa *Principiſſa Catharina* (Fœmina triſtis & Religioſa,) diù poſt cum *Regis* HENRICI *octavi*, de eâ repudiandâ, conſilium ei primum nunciatum eſt, diceret; *Se quidem culpâ vacare; ſed hoc juſto Judicio Dei factum eſſe, quod nuptiæ ſuæ in ſanguine fundatæ fuiſſent;* Intelligendo Sanguinem *Comitis Warwici*.

Hoc Anno, *Regis* decimo quinto, magna graſſata eſt peſtis, tam *Londini*, quam in aliis *Regni* partibus. Itaque *Rex*, poſt loca crebrò mutata, (ſive ut à Contagione tutior eſſet; ſive ut Occaſionem Colloquii cum *Archi-Duce* præberet; ſive ob utrunque;) *Caletum* cum *Reginâ* ſuâ transfretavit. Poſtquàm *Rex Caletum* veniſſet, *Archi-Dux* ſtatim ad eum Honorificam Legationem miſit; Tam ut de Adventu *Regis* in eas partes gratularetur, quam ut ſignificaret ſe præſtò eſſe, (ſi *Regi* placeret,) præſentiâ ſuâ obſequium ei deferre. Sed ſimul Legati *Regi* intimârunt, ut Locum Congreſsûs deſignaret, extra aliquod munitum Oppidum, aut Caſtellum, quoniam hoc *Regi Galliæ*, ſimili occaſione, denegaſſet. Quamvis autem (ut aiebat) non exiguum diſcrimen inter illos duos *Reges* agnoſceret; tamen ab exemplo ſe metuere, ne fortè illud ipſum, à *Rege* quopiam in poſterum, cui minùs quam *Regi* HENRICO fideret, poſtularetur. *Rex* Comitatem *Archi-Ducis* ſibi gratam eſſe, excuſationem autem probatam eſſe oſtendit; Et locum ad *Ædem Sancti Petri* extra *Caletum*, colloquio deſignavit. Simul etiàm *Archi-Ducem* Legatis à ſe miſſis honoravit: Hi fuerunt, *Baro* de *Sancto Joanne*; & unus ex *Secretariis Regis*: Quos *Archi-Dux* eo honore excepit, ut (ad *Miſſam* celebrandam *Sancti Audomari* profectus,) medius inter *Baronem* de *Sancto Joanne* à Dextrâ, & *Secretarium* à Siniſtrâ, equitaret. Die ad colloquium aſſignato, *Rex* Equo vectus, ad nonnullum ab *Æde Sancti Petri* Intervallum, in occurſum *Archi-Ducis*, perrexit. Cùm appropinquaſſent, *Archi-Dux* properè de Equo deſcendit, & ad Stapedem *Regis* tenendum, ſe obtulit: Id *Rex* nullo modo permittere voluit, ſed cum & ipſe ab *Equo* deſcendiſſet, magnis cum Amoris Indiciis ſe mutuò complexi ſunt; Atque in locum, in Templo ad hoc ornatum, ad longum Tempus collocuti ſunt; Non ſolum tractantes de Fœderum præteritorum Confirmatione, & Commerciorum libertate; Sed etiàm de Nuptiis reciprocis, inter HENRICUM *Ducem Eboraci*, Filium *Regis* ſecundo-genitum, & *Archi-Ducis* Filiam; Et rursùs inter *Carolum Archi-Ducis* Filium primogenitum, & *Mariam* Filiam ſecundo-genitam *Regis*. Verùm Gemmulæ iſtæ immaturarum Nuptiarum, nihil aliud erant, quam vota quædam *Principum* Amicorum, & Auræ Benevolentiæ: etſi alterum Matrimonium poſteà Tractatu concluſum, ſed minimè conſummatum fuerit. Verùm toto illo tempore, quo *Principes* iſti, inter ſe converſabantur, in *Suburbiis Caleti*, mira fuit inter eos Cordialis & intimi Amoris Demonſtratio; præcipuè ex parte *Archi-Ducis*. Qui (præterquàm quod eſſet *Princeps* humaniſſimus, & moribus ſuaviſſimis,) conſcius ſibi, quam moroſè & parum amantèr *Rex* à Concilio ſuo tractatus fuiſſet, in negotio *Perkini*, omnibus modis contendit, ut priſtinum in *Regis* Benevolentiâ, locum recuperaret. Atque inſupèr Patris & Soceri ſui Monitis, perpetuò obſeſſus erat, qui (propter odium ſuum & ſuſpiciones adverſus *Regem Gallum*,) ſemper *Archi-Ducis* Aures obtuderunt, ut ſuper amicitiam *Regis Angliæ*, veluti Anchoram jaceret; hâc datâ occaſione, eorum monita & præcepta exequi gauderet: *Regem* appellans Patronum ſuum, & Patrem, & Protectorem: (Nam hæc ipſa verba *Rex* Literis ſuis poſteà inſeruit, ad Civitatem *Londini* miſſis: Quibus Humanitatem *Archi-Ducis* prolixè commendavit;) cum aliis verbis Honorificentiſſimis, quæ Amorem ſuum, & obſervantiam erga *Regem*, teſtarentur. Venerunt etiàm *Caletum* ad *Regem Præſes Picardiæ*, & *Balivus Amieni*, à *Ludovico Rege Gallo* miſſi; Tam ut honorem ei exhiberent; quam ut certiorem eum facerent, de victoriâ ſuâ, & ſubjugatione *Ducatûs Mediolanenſis*. *Rex* viſus eſt ſibi complacere in honoribus, qui illi, durante morâ ſuâ *Caleti*, ab Exteris exhibiti erant. Etenim *Caleto* fusè de iis ſcripſit ad Majorem & Senatum *Londinenſem*: quod haud (dubiè) cauſſam multis ſermonibus in urbe præbuit.

Rex enim, etſi Cives ſibi conciliare non poterat, modis ab *Edwardo Quarto* uſitatis; tamen Affabilitate, & aliis Favoribus Regiis, eos ſemper devinciebat, ſeque illis multum dabat.

Hoc etiàm Anno mortuus eſt *Joannes Mortonus*, *Archiepiſcopus Cantuarienſis*, & *Cardinalis*, ſummuſque etiàm *Angliæ Cancellarius*. Vir prudens erat, & eloquens, ſed Ingenio aſpero, & imperioſo; *Regi* acceptiſſimus, ſed Nobilitati inviſus, Populo itidèm odioſus. Neq; ex Benevolentiâ aliquâ, Nomen ejus omiſſum eſt, in Catalogo Adulatorum *Regis*, quos Edictum *Perkini* perſtrinxit; Sed eum noluerunt reliquis admiſcere, quoniam *Imaginem* & *Superſcriptionem Papæ* in ſe habuit; *Cardinalatûs* ſcilicet Honore impreſſam. *Regem* ſibi obſtrinxerat, Conſiliorum Occultatione, & Diligentiâ; ſed præcipuè, quod *Regi*, in Fortunâ ſuâ minore, fidum ſe præbuit: Et ſimul, quod (affectu ſuo ſecreto) Inveteratâ malitiâ non vacabat, adverſus *Familiam Eboracenſem*, ſub quâ Calamitates nonnullas ſubierat. Quinetiàm, libentèr Invidiam à *Rege* in ſe derivabat, etiàm plùs quàm *Rex* vellet. *Rex* enim, ſubterfugia non quærebat, ſed Invidiæ in os ſe objicere ſolebat, & Cupiditates ſuas apertè præferre: Id quod Invidiam contra eum auxit ſanè, ſed minùs audere effecit. Verùm, quatenùs ad duras illas *Regis* Exactiones, Tempus poſteà prodidit, *Epiſcopum* iſtum *Regis* Ingenio obſequendo, illi potiùs temperaviſſe. Sub *Richardo Tertio*, Cuſtodiæ commiſſus fuerat, in domo *Ducis Buckinghamiæ*. Quem ad Defectionem à *Richardo* ſecretò impulit. Sed poſtquàm *Dux* Negotio ſe implicârat, *Epiſcopumque* præcipuum ſibi in Tempeſtate Gubernatorem Navis fore ſperaſſet, *Epiſcopus* in Scapham tranſiliverat, & trans mare profugerat. Verùm, utcunque iſte Vir laudandus, aut reprehendendus occurrat, certè feliciſſimam Memoriam meritus eſt; Eò quòd principale fuerat Inſtrumentum in Conjunctione duarum *Roſarum*. Grandævus admodùm mortuus eſt; Sed Corpore validus, & Animi Facultatibus integris.

Anno ſequente, qui fuit Sextus Decimus *Regis*, Annuſque Domini milleſimus quingenteſimus, Jubilæum *Romæ* celebratum eſt. Verum *Papa Alexander*, quo Impenſis & Periculo longi Itineris, ad *Romam* uſque parceret, conſultum putavit, Gratias eas Spirituales, per viam permutationis transferre, ad eos, qui certas Pecuniæ Summas ſolviſſent; cùm minùs grave eſſet, eas in Patriâ quemque ſuâ recipere. Quo nomine, in *Angliam* miſſus eſt, *Jaſper Pons*, *Hiſpanus*, *Papæ* Commiſſarius; Meliore Judicio electus, quàm fuerant illi, qui nonnullis Annis poſt in *Germaniam*, à *Leone Papâ* miſſi ſunt. Etenim negotium, magnâ cum Prudentiâ, & ſpecie Sanctitatis, *Pons* iſte geſſit. Ita ut ampliſſimas Pecuniarum Summas, intra hoc *Regnum Angliæ*, in uſum *Papæ* corrogaverit, exiguo aut nullo Scandalo. Opinio prava increbuerat, *Regem* Pecuniæ participaſſe. Verùm apparet ex Literis *Cardinalis Adriani Regis* Penſionarii, ad *Regem* poſt aliquot Annos miſſis, hoc minùs verum fuiſſe. Etenim, *Cardinalis* iſte, à *Rege* adhibitus, ut *Papæ Julio* perſuaderet, Bullam Diſpenſationis pro Matrimonio inter HENRICUM *Principem* & Dominam *Catharinam* ineundo, expedire, *Papamque* in eâ concedendâ difficiliorem expertus, pro principali Argumento merito *Regis* erga eam Sedem, uſus eſt; Quod Pecuniæ illæ, quam *Pons* intra *Angliam* collegit, ne Denarium quidem tetigerat. Verùm, quo clariùs eluceſceret, (ad Populo ſatisfaciendum,) Pecuniam iſtam ſacram fuiſſe; Idem Nuncius *Breve Regi* à *Papâ* detulit; Per quod *Rex* excitatus, & ſummonitus fuit, ut in Perſonâ propriâ *Bello ſacro* contra *Turcam* intereſſet. Quoniam *Papa* (ex Sollicitudine *Patris Univerſalis*,) quaſi ſub oculis cernens Succeſſus & Progreſſus magni illius Fidei Hoſtis, multas Conſultationes in *Conclavi*, præſentibus *Legatis Principum* Exterorum, circa *Bellum Sacrum*, & generalem *Principum Chriſtianorum* in *Turcam* Expeditionem ſuſcipiendam, habuiſſet. In quibus Conſultationibus decretum fuiſſet; ut *Hungari*, *Poloni*, & *Boëmi*, *Thraciam* Bello invaderent; *Galli* & *Hiſpani*, *Græciam*; *Papa* verò (promptus ad ſe immolandum pro Cauſsâ *Chriſtianâ*,) in Perſonâ ſuâ, & Comitatu *Regis Angliæ*, *Venetorum*, & aliorum Statuum qui Mari pollerent, navigaret cum Claſſe potentiſſimâ, per *Mare Mediterraneum*, uſque ad *Conſtantinopolim*. Quodque, in hunc finem, *Sanctitas Sua*, Nuncios ad omnes *Principes Chriſtianos* miſiſſet; Tam ut, Ceſſatio fieret omnium Diſſidiorum & Querelarum inter ſe, quam ut Apparatus Bellici, & Contributiones Pecuniarum, ſine morâ fierent, ad ſacrum hoc Incœptum, ad exitum perducendum.

Huic *Papali Legationi Rex*, (de Animo & Conſiliis *Papæ* benè informatus) Reſponſum dedit, magis ſolennè, quàm ſerium ſignificans.

Nullum in Terrâ *Principem* ſeipſo promptiorem, aut obſequentiorem futurum, tam Perſonâ propriâ, quàm univerſis ſuis Copiis, & Fortunis, ad *Bellum* hoc *Sacrum* ineundum. Verùm, tantam eſſe Locorum diſtantiam, ut nullæ maritimæ Copiæ à ſe apparandæ & cogendæ, niſi duplici ſumptu inſtrui poſſint, & duplici etiàm (ad minimum) morâ, quàm poſſet fieri à *Regibus*, quorum Territoria magis eſſent in propinquo. Prætereà, neque ſtructuram navium ſuarum, (cùm nullas haberet Triremes,) neque Experientiam *Nauarchorum* & *Nautarum* ſuorum, illis Maribus tam aptè convenire poſſe, quàm Nationum illarum. Itaque conſultiùs facturam ſuam *Sanctitatem*, ſi ab uno ex *Regibus* illis, qui commodiùs poſſet, impetraret, ut ſe Mari comitaretur. Quo pacto, omnia, & minore Impendio, & majore celeritate, confici poſſint. Quinetiàm, Emulatio & Diviſio, circa Imperium Exercitûs, quæ inter illos duos *Reges*, *Gallum* & *Hiſpanum*, intervenire fortaſsè poſſint, ſi uterque in Bello terreſtri ſuper *Græciam* procederet, prudenter evitaretur. Se verò, pro ſuâ parte, Auxiliis & Pecuniis non defuturum. Nihilominùs, ſi uterque *Rex* hoc facere recuſaret, ſe potiùs quàm *Sanctitas* ſua ſola navigaret, quam primum poſſet, eidem inſerviturum. Sub Conditione tamen, ut primò Diſcordias omnes inter *Principes Chriſtianos* depoſitas, & ſedatas videret, Quemadmodum, ipſe, ex ſuâ parte, nullis omninò implicatus eſſet: Atque ſimul, Oppida aliqua munita ad Littora *Italiæ*, in manus ſuas traderentur, quæ Hominibus ſuis, & Præſidio & Receptui eſſe poſſint.

Cùm hoc Reſponſo reverſus eſt *Jaſpar Pons* neutiquam triſtis. Attamen hæc *Regis* Declaratio (utcunque ſuperficialis) ei talem, apud Exteros, Exiſtimationem peperit, ut non diù poſt, ab *Equitibus Rhodi* electus eſſet Ordinis illius Protector: Omnibus rebus in multiplicationem Honoris cedentibus, *Regi* qui tantam obtinuerat Famam, Prudentiæ, & in rebus Civilibus peritiæ.

His duobus poſterioribus Annis, in Judicium vocati ſunt, quidam Hæretici; Quod tempore hujus *Regis*, rarum admodùm erat; & ſi aliquandò contigerat, Pœnitentiis potiùs, quam Igne luebant. *Rex* (licet Scholaſticus non eſſet,) tamen Honorem ſortitus eſt, ut *Cantuariæ*, unum ex iis convinceret, & ad Sanitatem perduceret.

Hoc etiàm Anno, licet *Rex* à Spiritibus & Illuſionibus non eſſet vexatus; Quos aſperſione partim Sanguinis, partim Aquæ, abegerat: Attamen, Apparitionibus quibuſdam inquietabatur; ſemper ab eâdem Regione ſe oſtendentibus, *Familiâ* ſcilicet *Eboracenſi*. Evenit, ut *Comes Suffolciæ*, Filius *Elizabethæ*, (Sororis natu majoris, *Edwardi Quarti*, ex *Joanne Duce Suffolciæ*, ſecundo ejus Marito) & Frater *Joannis Comitis Lincolniæ*, qui apud prælium de *Stoke* occubuerat, vir iracundus & cholericus, Hominem in Iræ fervore occideret, Cujus criminis, *Rex* ei gratiam fecit. Verum, aut ut ei Nubem quandam Infamiæ impingeret; Aut ut ſenſum Gratiæ ſuæ majorem incuteret; Eum palàm in Judicium produxit, & *Diploma Condonationis* ſuæ apertè allegare voluit. *Hoc* in *Comite*, illum effectum peperit, quem ſimilibus cauſſis, in animis elatis, parere conſuevit. Nimirùm, ut Ignominia altiùs inſideret, quam Gratia. Itaque infenſus animi, clam in *Flandriam* aufugit ad Materteram ſuam *Duciſſam Burgundiæ*. *Rex*, hâc re turbatus nonnihil eſt. Sed prioribus periculis edoctus, ut lenibus & tempeſtivis uteretur remediis, Nunciis benignis ita eum emollivit, (*Duciſſâ* etiam *Margaretâ*, tot in Alchymiâ ſuâ fruſtrationibus, fatigatâ; ideoque à novis Experimentis factâ alienâ; partim etiam non nihil dulcoratâ, quod ejus Nominis, in Confeſſione *Perkini*, nulla facta fuerat mentio;) ut *Comes* placatus rediret, *Regique* reconciliaretur.

Principio Anni ſequentis, qui erat *Regis* Decimus Septimus, Domina *Catharina*, *Ferdinandi* & *Iſabellæ*, *Regis* & *Reginæ Hiſpaniæ*, Filia quarta, *Angliam* appulit, apud *Portum Plimmonthi*, Secundo die *Octobris*; Et decimo quarto *Novembris* inſequentis, *Principi Arthuro* nupſit; Matrimonio in *Templo D. Pauli* ſolenniter celebrato. *Princeps*, tunc Annorum erat circitèr quindecim, Sponſa autem ejus circitèr octodecim. Modus eam in *Angliam* recipiendi; Modus Ingreſſûs ejus in *Londinum*; Atque Nuptiarum ipſarum Celebritas, magnâ & verâ cum Magnificentiâ peracta ſunt; Sive Sumptus ſpectetur, ſive Splendor, Sive Ordo. Præcipuus vir, qui univerſum Apparatum curavit, erat *Foxus Epiſcopus*; Qui non ſolùm prudens erat Conſiliarius, in Negotiis tam Belli quam Pacis, verùm etiàm bonus Præfectus operum, bonus itidem *Magiſter Cæremoniarum:* Denique omnia erat, quæ competerent parti Activæ, & pertinerent ad Servitium Aulæ, aut ſtatûs, *Magni Regis*. Nuptiarum harum Tractatus ſeptem Annorum Opus erat; cujus partim cauſſa erat Ætas tenera *Principum*, præſertim ipſius *Arthuri*. Sed vera cauſſa ſuberat, quod hi duo *Reges*, prudentiſſimi ſcilicet, & profundi Judicii, ſtabant diù alter in fortunam alterius intuentes; ſatis gnari, Tractatum ipſum intereà, Opinionem ubique creare arctæ inter illos Conjunctionis, & Amicitiæ; Quod ipſum utrinque utile erat rebus amborum *Regum*, licet liberi adhuc manerent. Verùm in fine, cùm utriuſque *Regis* Fortuna, indies magis proſpera & ſecura evaderet; atque cùm circumſpectantes, nullam invenirent Conditionem meliorem, Tractatum Matrimonii concluſerunt.

Summa Dotis (quæ in *Regem* tranſlata erat per viam Renunciationis,) fuit Ducenta Millia Ducatorum. Quorum centum Millia ſolvi debebant, poſt decem dies à Selennizatione Matrimonii: Altera verò centum Millia, æquis portionibus, proximis duobus Annis. Pars tamen poterat per Jocalia, aut per Vaſa aurea & argentea, repræſentari; Et Ratio inita eſt, quo pacto juſtè & indifferentèr æſtimarentur. Reditus autem Principiſſæ aſſignatus, fuit tertia pars *Principatûs Walliæ* & *Ducatûs Cornubiæ*, & *Comitatûs Ceſtriæ*, poſteà per Metas ſeparanda. Verùm, ſi contigerit eam *Reginam Angliæ* fore, indefinitus relinquebatur; Ita tamen, ne minor foret, quam ulla *Regina Angliæ* antehàc frueretur.

In Spectaculis & triumphis Nuptialibus, multa ex *Aſtronomiâ* deſumpta ſunt. Sponſa enim per *Heſperum* adumbrata eſt, Princeps autem per Arcturum: Sed & vetus *Rex Alphonſus*, (qui inter *Reges* maximus fuerat *Aſtrologus*, atque ſimul ex Progenitoribus *Principiſſæ*,) introductus eſt, ut Fortunam Nuptiarum prædiceret. Certè, quiſquis is fuerit, qui iſtas nugas concinnaret, ultra Pedantium ſapuit. Sed pro certo ducas, *Arthurum* illum *Regem Britannum*, ad Fabulas uſque celebrem, atque Proſapiam *Principiſſæ Catharinæ*, à *Familia Lancaſtrenſi*, extractam, nullo modo oblivione præterita fuiſſe. Verùm, (ut videtur) non fauſta res eſt, Fortunam ex *Aſtris* petere. Nam *Princeps* iſte Iuvenis, (Qui, eo tempore, in ſe trahebat, non ſolùm Spes & Affectus Patriæ ſuæ, verùm etiam Oculos & Expectationem Exterorum) poſt paucos Menſes, ineunte *Aprile*, apud *Caſtrum* de *Ludlow* obiit, quo miſſus erat, ut cum Aulâ ſuâ reſideret, tanquàm *Princeps Walliæ*. Hujus *Principis*, eò quod citò mortuus eſt; Et quia in more Patri erat, Liberos ſuos modicè illuſtrare, exigua manet Memoria. Illud tantùm traditur, eum bonarum Literarum ſtudioſiſſimum fuiſſe & magnos in iis profectus feciſſe, ſupra Annos ſuos, & ſupra Conſuetudinem *Principum* magnorum.

Dubitatio quædam temporibus ſequentibus oborta eſt, cùm Divortium HENRICI *Octavi*, & Dominæ *Catharinæ*, tantas turbas in orbe concitaverat, utrùm *Arthurus* carnalitèr cognoviſſet *Catharinam* uxorem ſuam; Quo iſta pars, de Cognitione carnali, caſui inſereretur. Verum autem eſt, *Catharinam* ipſam rem negaſſe; vel ſaltem Advocatos illius [illegible] rei inſtitiſſe, & ut firmamentum cauſæ non contemnendum omitti noluiſſe; Etſi plenitudo Poteſtatis *Papalis* in diſpenſando, Quæſtio fuiſſet primaria. Iſta autem Dubitatio per longum tempus duravit, reſpectu duarum *Reginarum* quæ ſucceſſerunt, *Mariæ* & *Elizabethæ*; Quarum Legitimationes erant inter ſe incompatibiles, etſi Succeſſio ipſarum, vigore *Actûs Parlamenti*, ſtabilita fuiſſet. Tempora autem quæ *Mariæ Reginæ* Legitimationi favebant, credi volebant, nullam fuiſſe carnalem cognitionem. Non quod videri vellent abſolutæ *Papæ* Poteſtati quicquam derogare, vel eo caſu diſpenſandi; Sed Honoris tantùm cauſsâ, atque ut Caſus magis eſſet favorabilis, & molliùs laberetur. E contrà, Tempora, quæ Legitimationi *Reginæ Elizabethæ* favebant, (quæ & longiora, & recentiora fuerunt,) contrarium defendebant. Illud certæ Memoriæ eſt, interceſſiſſe Tempus ſemeſtre, inter Mortem *Principis Arthuri*, & Creationem *Henrici*, in *Principē Walliæ*; Quod eò pertinere Homines interpretabantur, quò ſpatium illud temporis, in certo poneret, utrùm *Catharina* ex *Arthuro* gravida facta fuiſſet. Quin & *Catharina* ipſa, novam à *Papâ Bullam* procurari fecit, ad Matrimonium meliùs corroborandum, cum clauſulâ illâ, (*Vel forſan Cognitam*) quæ in priore *Bullâ* comprehenſa non erat. Datum etiàm in Evidentiis fuit, dum Cauſſa Divortii tractaretur, Scomma quoddam facetum; Nimirùm quòd *Arthurus* manè cùm è lecto *Principiſſæ* ſurrexiſſet, potum poſtulaſſet, præter Conſuetudinem ſuam; Cumque Generoſus quidam è Cubiculo ſuo, qui potum ei porrigeret, ſubrideret, remque notaſſet; *Princeps* jocans, ad eum dixiſſet, *Se in medio Hiſpaniæ, quæ calida eſſet Regio fuiſſe*; Iter autem ſuum ſitibundum eum reddidiſſe; Quodque ſi Adoleſcens ille, è tam calido Climate veniſſet, potum avidiùs hauſiſſet. Quinetiàm *Princeps* fuerat Annorum circiter ſexdecim, cùm mortuus eſt, & Corpore ſanus & robuſtus.

Februario ſequente, *Henricus Dux Eboraci* factus eſt *Princeps Walliæ*, & *Comes Ceſtriæ* & *Flintæ*; Etenim *Ducatus Cornubiæ*, ſtatuto ad eum devolutus eſt. At *Rex* Ingenio tenax, & non libentèr Reditus novos, ſi alibi nupſiſſet *Henricus*, aſſignaturus; ſed præcipuè propter affectum ſuum, quo & Naturâ, & propter Rationes politicas, *Ferdinandum* proſecutus eſt, Affinitatis prioris continuandæ cupidus, à *Principe* obtinuit, (etſi non abſque aliquâ Reluctatione, qualis eâ Ætate, quæ Duodecimum Annum nondùm complevit, eſſe poterat,) ut cum *Principiſſa Catharina* contraheretur: Secretâ Dei Providentiâ ordinante, ut Nuptiæ illæ, magnorum Eventuum & Mutationum Cauſſa exiſterent.

Eodem Anno, celebratæ ſunt Nuptiæ, *Jacobi Regis Scotiæ*, cum *Margaretâ*, Filiâ HENRICI Primogenitâ: Quæ per Procuratorem contractæ ſunt, & apud *Crucem Divi Pauli* publicatæ, Viceſimo quinto *Januarii*, & *Hymnus Te Deum* ſolenniter ibi cantatus eſt. Verùm hoc certum eſt, Lætitiam Civium *Londinenſium*, per ſonitum Campanarum, Ignes Exultationis, & hujuſmodi Plebis ſuffimenta, monſtratam, majorem fuiſſe, quàm quis expectare in animum induxiſſet, cùm tam gravia & recentia, inter Nationes odia extitiſſent; præſertim *Londini*, quod tam longè fuerat à ſenſu Periculorum & Moleſtiarum ex Bellis præcedentibus. Ideoque verè attribui poterat, ſecreto Augurio & Inſpirationi, (quæ ſæpenumerò influit, non tantùm in Corda *Regum*, verumetiàm in pulſas & venas Populorum,) de Fælicitate, ex eo Conjugio, temporibus futuris ſecuturâ. Matrimonium hoc, Menſe *Auguſti* ſequentis, conſummatum fuit apud *Edenburgum*. *Rex* Filiam ſuam, uſque ad Oppidum de *Colliweſton* comitatus eſt; Ibique eam Curæ & Famulitio *Comitis Northumbriæ* commiſit. Qui magno cum

Comitatu Virorum, & Fœminarum Nobilium, eam in *Scotiam*, ad Maritum ſuum perduxit.

Hoc Matrimonium, per tres ferè Annos, tractatum erat; à tempore ſcilicet, quo *Rex Scotiæ*, cum *Epiſcopo Foxo*, Arcanum Animi ſui communicaſſet. Summa Dotis, à *Rege* HENRICO data, fuit Decem Mille Librarum. Reditus autem annui, à *Rege Scotiæ*, in Suſtentationem Uxoris ſuæ, aſſignati, fuerunt bis Mille Librarum, poſt Mortem *Jacobi*; & Mille Librarum in præſenti. Qui Reditus ſeparandi erant, ex præcipuis & certiſſimis Reditibus. Traditur, cùm de hoc Matrimonio deliberaretur, *Regem Concilio* ſuo *ſanctiori* Negotium remiſiſſe; Quoſdam verò ex Concilio, uſos Conſiliariorum libertate, (Rege tum præſente) ſuppoſuiſſe; Si duo *Regis* Filii, ſine Hæredibus Maſculis defuncti eſſent, *Regnum Angliæ* ad Lineam *Scotiæ* devolutum iri, quod *Monarchiæ Anglorum* præjudicio eſſe poſſit. Cui Objectioni *Rex* ipſe, nihil moratus reſpondit; Id ſi contigerit, *Scotiam* Acceſſionis loco *Angliæ* futuram, non *Angliam Scotiæ*: Majus enim Regnum minus ad ſe tracturum. Ideoque Unionem iſtam tutiorem futuram, quàm fuerat illa *Franciæ*. Hoc Reſponſum *Regis*, inſtar Oraculi habitum eſt; & Silentium de eâ re ſecutum.

Annus idem fatalis erat, tam Funeribus, quàm Nuptiis: Idque æquali temperamento. Gaudia enim & Feſta Nuptiarum duarum, compenſata erant, Luctibus & Funeribus *Principis Arthuri*, (de quo jam diximus,) & *Reginæ Elizabethæ*, quæ ex Puerperio mortua eſt, apud *Turrim*, *Infante* non diù ſuperſtite. Mortuus eſt etiàm eodem Anno *Reginaldus Braius*, *Eques Auratus*, qui notatus eſt, majorem habuiſſe, apud *Regem* conſulendi libertatem, quàm aliquis alius Conſiliarius: Verùm id genus Libertatis erat, quod Adulationem redderet magis ſapidam. Attamen plus juſto ex Invidiâ participavit, circa *Regis* Exactiones.

Hoc tempore Status *Regis* fuit florentiſſimus; Amicitiis *Scotiæ* munitus, *Hiſpaniæ* roboratus, *Burgundiæ* ditatus, univerſæ Turbæ inteſtinæ ſiluerunt; Atque omnis Belli ſtrepitus, (tanquàm Tonitru ex longinquo,) in *Italiam* delatus. Itaque Natura, quæ ſæpenumerò vinculis Fortunæ feliciter conſtringitur, & frænatur, cœpit prævalere, & prædominari effrœnis, in Animo *Regis*; Affectus ſuos & Cogitationes (tanquàm Gurgite forti) impellendo, ad corrogandos & accumulandos Theſauros. Sicut autem *Reges*, multò faciliùs, Miniſtros & Inſtrumenta inveniunt, qui Cupiditatibus eorum inſerviant, quam qui Rebus ſuis & Honori; Nactus eſt duos Miniſtros, ex voto ſuo, aut etiam ultra votum ſuum, *Empſonum* & *Dudleium*, (quos Populus æſtimabat pro Sanguiſugis ſuis & Expilatoribus) ambos Audaces & Famæ Contemptores; Quique ex Domini ſui mulcturâ, haud parum ad ſe ipſi trahebant. *Dudleius* bonâ Familiâ ortus fuit. Vir eloquens, & qui Negotia aſpera bonis Verbis condire poterat. Sed *Empſonus*, qui filius fuit Rudiarii, factum ſemper urgebat, deque eo triumphabat, miſſis aliis quibuſcunque reſpectibus, tanquàm inanibus. Hi duo, ſcientiâ Juris periti, authoritate Conſiliarii, (quemadmodum Corruptio rerum optimarum eſt peſſima,) *Legem* & *Juſtitiam* in *Abſynthium* & *Rapinam* verterunt. Primo enim, Mos illis erat, efficere

ficere, ut plurimi ex Subditis diverſorum criminum rei peragerentur, atque eouſque juxta Formam Legis procedere; Cùm verò *Billæ Impetitionis*, quæ vim tantùm Accuſationis, non Deciſionis habebant, veræ repertæ fuerint, ſtatìm eos Cuſtodiæ tradere. Neque tamen cauſſam Juridicâ viâ proſequebantur, aut eos tempore convenienti ad ſe defendendum producebant, ſed in Carcere languere permittebant, & diverſis Artificiis & Terroribus, plurimas ab illis mulctas & redemptiones, extorquebant, quas Compoſitiones & Mitigationes vocabant.

Quinetiam, uſu audaciores facti, tandem tam contemptìm & incuriosè proceſſerunt, ut ne dimidiam illam partem, (de quâ diximus,) Faciei Juſticiæ retinerent, ut per viam *Indictamenti* procederent; Sed Præcepta ſua & Miſſivæ paſſim volitabant, ad homines comprehendendos, & coram ſeipſis, & aliis, in ædibus ſuis privatis, colore ſcilicet Commiſſionis ſuæ, ſiſtendos; Ibique viâ quadam Juſticiæ ſummariâ, & irregulari, per Examinationem ſolam, abſque duodecim virorum Judicio, cauſſas terminabant, poteſtatem ſibi aſſumentes, in his Juſtitiæ latebris, tam Cauſſas Coronæ, quàm Controverſias civiles dirimendi.

Prætereà, mos illis erat, Terras & Reditus Subditorum, *Tenuris Feodalibus*, (quæ in *Capite* vocantur,) onerare, & captivare, falſas *Inquiſitiones* procurando, atque inde Cuſtodias & Matrimonia *Minorum* captando; Atque etiam *Liberaturas*, *primas ſeiſinas*, & mulctas pro *Alienationibus*, (hujuſmodi Tenurarum fructus ſcilicet,) exigendo; Recuſantes, ſub variis prætextibus & procraſtinationibus, Subditos admittere ad tales falſas Inquiſitiones, juxta Normam Legis, evincendas. Quinetiam *Pupillis Regis*, cùm ad majorem Ætatem perveniſſent, non licebat, Reſtitutionem Terrarum ſuarum obtinere, niſi immanes Pecuniarum Summas perſolverent. Rurſùs mos illis erat, Subditos, Informationibus, de Intruſione in Terras *Regias*, vexare, ex meris calumniis, & prætextibus vix probabilibus.

Cùm verò Subditos, ob cauſſas aliquas civiles, ex-leges fieri contigiſſet, eos chartam Condonationis ſuæ, de more, procurare non paſſi ſunt, niſi magnas & intollerabiles Pecuniarum Summas dediſſent; Rigori Legis inniſi, quæ *Vt-legatorum* Bona Fiſco applicat. Quinetiàm, de proprio addebāt, abſq; aliquo omninò Juris adminiculo, *Regi*, nomine Mulctæ, in caſu *Vt-legationis*, dimidiam partem Terrarū & Redituum Subditorum, deberi, durante ſpacio duorum Annorum integrorum. Etiàm cum *Duodecem-Viris*, & Juratoribus *Grandioribus*, minaciter agere ſolebant, eoſque compellere, ut quod ſibi libitum eſſet, renunciarent: Quod ſi minus feciſſent, in Quæſtionem eos adducere, incarcerare, & mulctare conſueverunt.

Has, cum multis aliis, oppreſſiones, & concuſſiones exercebant, Oblivione potiùs ſepeliendas, quàm Memoriæ tradendas; Tam ſicut Accipitres Domeſtici, pro *Domino* ſuo, quàm ſicut Accipitres Sylveſtres, pro ſeipſis, prædantes; In tantum, ut Opes ampliſſimas ſibi comparaverint. Præcipuum autem eorum Flagellum erant *Forisfacturæ*, ex-actæ ſuper Leges pœnales; In quibus proceſſibus nulli pepercerunt, neque eminentioris Ordinis, neque Inferioris: Neque diſtinguendo, num Lex poſſibilis fuerit, aut impoſſibilis; In uſu, aut obſoleta: Sed ſtatuta omnia, tam Antiqua, quam nova, tanquàm Raſtris percurrendo: Etſi complura ex illis, magis in Terrorem condita eſſent, quam ut ſummo jure ageretur. Habebant autem ſempèr circa ſe Catervam Delatorum, Calumniatorum, & Juratorum pragmaticorum; Ita ut quidvis pro Arbitrio ſuo *Vere-dicto* exhiberi & confirmari efficerent, ſive de Facto, ſive de valore.

Manet etiàm in hodiernum diem Narratio; *Regem*, quodam tempore, fuiſſe à *Comite Oxoniæ*, (qui præcipuus ei erat Servus, tam Bello, quam Pace,) magnificè & ſumptuosè exceptum, apud *Caſtrum* ſuum de *Heveningham*. Sub diſceſſu autem *Regis*, ſtabant Servi *Comitis*, ordine decente, Tunicis ſuis, Famulitiis, cum Inſignibus *Comitis*, utrunque latus *Regis* prætereuntis, claudentes. *Rex Comitem* ad ſe vocavit, & dixit; *Domine mi, multa audiveram de Hoſpitalitate tuâ, eam autem video Famâ eſſe majorem. Iſti generoſi, & probi homines, quos ab utraque manu aſpicio, ſunt certè Servi tui Domeſtici; Nonne?* Comes autem ſubridens reſpondit. *Si placet Celſitudini veſtræ, hoc opes meæ non ferrent. Sunt certè illi plerique Famuli Extraordinarii, ſuis viventes Impenſis, qui hoc tempore venerunt, ut Familiam meam decorarent, præcipuè autem, ut Celſitudinem veſtram ſpectarent. Rex* ad hæc paulùm ſubſiliit, & dixit; *Medius fidius (Domine mi) de lauto & ſplendido apparatu, quo me excepiſti, Gratias ago, ſed pati minimè poſſum, Leges meas, ſub Conſpectu meo, violari. Procurator meus tecum aget.* Atque ſimul traditur *Comitem* eo Nomine, cum *Procuratore Regis*, non minoris quam triginta mille Ducatorum, & ampliùs tranſegiſſe. Atque ut *Regis* incredibilis Diligentia, in ejuſmodi rebus, manifeſtiùs appareat, memini me, multis abhinc Annis, vidiſſe Librum Rationum *Empſoni*, cujus ſingulas ferè Paginas *Rex* propriâ manu ſubſignavit, & in aliquibus locis, poſtillæ erant etiam ex manu *Regis*. In quo libro fuit Memoriola iſta *Empſoni*.

> *Item receptæ (à tali) quinque mercæ, propter Condonationem* A. B. *impetrandam; & ſi Condonatio non concedatur, Pecunia eſt rependenda, niſi eidem aliàs ſatisfactum fuerit.*

In margine autem hujus Memoriolæ per manum *Regis* propriam, appoſita ſunt hæc verba:

Aliàs ſatisfactum.

Cujus ideò potiùs mentionem facio, quod in *Rege* magnam parſimoniam oſtendit, ſed tamen cum Juſtitiâ conjunctam. Itaque, puſillæ iſtæ Arenulæ, & Granula, Auri & Argenti (ut videtur) haud parùm fecerunt ad mirabilem illam Struem Theſauri conſtituendam.

Verùm intereà (ne *Rex* obdormiſceret) *Comes Suffolciæ*, in Nuptiis *Arthuri Principis*, propter ſplendidas veſtes, & alios Sumptus obæratus, animum iterùm adjicit, ut fieret Eques Erraticus, & in Regionibus exteris nova Facinora experiretur; unde cùm Fratre ſuo in *Flandriam* rursùs aufugit. Quod animos ei addidit, fuit poculdubio univerſalis Murmur populi, contra Regimen Henrici. Cúmque eſſet vir levis, & temerarius, cogitavit ille, Vapores quoſque in Tempeſtates verſos iri. Neque defuit ei Factio nonnulla intra *Regnum*;

Etenim Murmur Populi etiam in Nobilibus novarum Rerum ſtudium excitat; Idque rurſùs, caput aliquod Seditionis evocat. *Rex* ad ſolitas Artes confugiens, *Robertum Curſonum, Equitem Auratum, Caſtelli* de *Hammes Præfectum,* (tum trans Mare degentem; Ideoque minus ſuſpectum, qui cum *Rege* Conſilia miſceret,) Præfecturam ſuam deſerere juſſit, Seque Servum *Comitis* profiteri. Eques iſte poſquàm in Arcana *Comitis* ſe ſedulò inſinuaſſet, atque ab eo exploraſſet, in quibus fiduciam præcipuè reponeret, *Regem* de omnibus, quam fieri potuit occultiſſimè, certiorem fecit: Et nihilominùs, eundem locum in Confidentiâ *Comitis*, retinuit. Literis & Nunciis à *Curſono* acceptis *Rex* motus, comprehendi juſſit *Guilielmum Courtneium, Comitem Devoniæ*, arctiſſimâ Affinitate cum *Rege* conjunctum, (quippe qui in Matrimonium duxerat, Dominam *Catharinam Edwardi Quarti* Filiam;) *Guilielmum Polum Comitis Suffolciæ* Fratrem; *Jacobum Tirrellum,* & *Johannem Windhamum,* Equites Auratos; Et nonnullos alios gradûs inferioris Homines, & in cuſtodiâ habuit. Eodem quoque tempore comprehenſi ſunt, *Georgius Baro Abergavennius,* & *Thomas Greenus* Eques Auratus; Sed ſicut ob leviorem ſuſpitionem comprehenſi erant, ita ſolutiore cuſtodiâ habiti, & paulò poſt Libertati reſtituti. Ex his, *Comes Devoniæ*, qui cum ſanguine *Familiæ Eboracenſis*, tam alto gradu, commixtus erat; ideoque à *Rege* metuebatur ſanè, licet omninò inſons fuerit; Nihilominùs tanquam illa Perſona, quæ pravorum Conſiliorum, in aliis Objectum eſſe poſſet, in cuſtodiâ *Turris* detentus eſt, durante vitâ *Regis*. *Guilielmus Polus* ſimilitèr, diu incarceratus fuit, etſi minùs arctâ Cuſtodiâ. Sed quantum ad *Jacobum Tirrellum,* (contra quem Sanguis *Principum Innocentium Edwardi Quarti,* & *Fratris* ejus *ſub Altari clamabat*) & *Joannem Windhamum,* & alios Inferiores, illi in Judicium adducti, & ſupplicio affecti ſunt; Equites autem duo decollati. Nihilominùs, ut *Curſono* Fides confirmaretur, (qui ut veriſimile eſt, nondùm omnes Artes ſuas deprompſerat, neque quæ ab eo agenda erant, perfecerat;) publicata eſt, apud *Crucem D. Pauli*, tempore Executionum prædictarum, *Bulla Papalis Excommunicationis* & *Anathematis* in *Comitem Suffolciæ*, & *Thomam Curſonum*, & alios quoſdam nominatim; Ac generalitèr in omnes Fautores ejuſdem *Comitis*: In quâ re, fatendum certè eſt, Cœlum ad Terram nimis incurvatum fuiſſe, & Religionem Rationibus politicis. Verùm, haud diù poſt, *Curſonus* (Opportunitatem nactus) in *Angliam* venit, & ſimul in priſtinam apud *Regem*, gratiam, ſed majore cum Infamiâ apud Populum. Cujus reditu *Comes* haud parum territus eſt, Séque videns ſpe omni deſtitutum, (*Duciſſâ* quoque *Margaretâ*, Tractu temporis, & infœlicibus ſucceſſibus, factâ tepidiore,) poſt vagas quaſdam Peregrinationes, in *Galliâ*, & *Germaniâ*; Et puſilla quædam Incœpta, nihilò meliora, quam Ignes Exulis miſſiles, defeſſus tandem in *Flandriam*, in Protectionem *Archi-Ducis* ſe demùm recepit; Qui per mortem *Iſabellæ*, eo tempore *Rex Caſtiliæ* eſſet, in Jure *Joannæ* uxoris ſuæ.

Hoc Anno (decimo nono ſcilicet *Regni* ſui) *Rex Comitia Ordinum* convocavit. Facile autem conjicere erat, quam abſolutam poteſtatem ſe crederet *Rex* habere apud *Ordines* ſuos, ex hoc, quod *Dudleius*, odioſus ille Miniſter *Regis*, factus eſſet *Prolocutor inferioris Conſeſſus*. In hoc *Parliamento*, paucæ admodùm latæ ſunt Leges memorabiles, circa Adminiſtrationem *Regni* publicam. Quæ vero latæ fuerunt, *Regis*, ut ſempèr, prudentiæ, & Artis imperandi, Imaginem impreſſam habuerunt.

Lata eſt *Lex*, quâ irritæ factæ ſunt, omnes Dimiſſiones aut Conceſſiones *Regis* adverſus eos, qui ritè citati, ad ſerviendum *Regi* in Bellis ſuis, ſive contra Hoſtes, ſive contra Rebelles, non venirent, aut, ſine *Regis* licentiâ diſcederent; Cum Exceptione tamen quorundam virorum Togatorum: Ita tamen, ut quiſque ſtipendia *Regis*, à primo die Profectionis ſuæ, uſque ad Reditum in domum ſuam reciperet. Simile *Statutum*, quatenùs ad Conceſſiones Officiorum Civilium, antè ordinatum erat; Hoc verò Sanctionem illam *Legis*, etiàm ad Terras extendebat. Certè, per plurimas *Leges*, hujus *Regis* tempore conditas, liquidò apparet, *Regem* tutiſſimum judicaſſe, Leges Militares, Legibus Parliamentariis, roborare.

Alia *Lex* condita eſt, quæ prohiberet Importationem alicujus Manufacturæ, ex Byſſo, vel ſimplicitèr, vel cum mixturâ alterius Fili, textæ. Verùm ad Pannos integros ſericos non extendebat, (quoniam, eo tempore, Ars hujuſmodi Manufacturas conficiendi in uſu apud *Anglos* non erat,) verum ad Byſſum textilem tantùm; veluti Teniolarum, Aſtrigmentorum, Reticulorum, Ligularum, & Cingulorum, &c. quas Manufacturas Artifices *Angliæ* ſatis callebant. *Lex* hæc veræ Regulæ nixa eſt; videlicet; Ubi *Materialia Extera ſuperflua ſint, ibi Manufacturas earum apud exteros prohibendas*. Hoc etenim aut ſuperfluitates illas arcebit, aut Manufacturam lucrabitur.

Lata eſt etiam *Lex* alia, quâ Chartæ Regiæ de peculiaribus Carceribus revocarentur, illique Muneri *Vice-Comitis* reannecterentur. Peculiaribus ſcilicet, & Privilegiatis Officiariis, non minùs ad Interruptionem Juſtitiæ facientibus, quam Locis Privilegiatis.

Lata eſt inſupèr *Lex*, quæ *Leges* Municipiorum reſtringeret; quæ ſæpenumerò impugnare ſolebant *Prærogativam* Regis, Legem communem Regni, & Libertatem Subditorum; Hujuſmodi Municipiis & Collegiis, nil aliud exiſtentibus, quam *Fraternitatibus in Malo*. Ordinatum igitur eſt, ne hujuſmodi *Leges* peculiares, Executioni demandarentur, niſi recognitæ fuiſſent, & approbatæ à *Cancellario* & *Theſaurario Angliæ*, ac duobus *Capitalibus Juſticiariis*, ſive eorum tribus; Aut etiàm à duobus *Juſticiariis Itinerantibus*, in Locis ubi Municipium ſitum eſſet.

Lata eſt etiàm Lex alia, quæ hoc reverà agebat, ut Argentum Regni, in Monetariam *Regis*, adduceretur. Ordinabat autem, ut omnes Nummi Argentei tonſi, aut diminuti; in Solutionibus Pecuniarum, minimè reciperentur; Ne grani quidem factâ gratiâ, quam Remedium vocant, ſed tantum cum Exceptione Attritionis Competentis, quæ ob Incertitudinem Exceptio erat quaſi Illuſoria: Adeò ut per Conſequentiam, omnes Nummos Argenteos in Monetariam *Regis*, iterum recudendos, adduci neceſſe fuerit; unde *Rex* propter novam Cuſionem, fructum perciperet.

Ordinatum eſt etiàm *Statutum* prolixum, contra Mendicos, & Errones;

rones; In quo duæ Res occurrunt, notatu dignæ. Prima, Comitiis diſplicuiſſe hujuſmodi Erronum Incarcerationem; utpote quæ Populo ſumptui eſſet, Carceres ſuperoneraret, neque publicum Exemplum, quod in Oculos Hominum incurreret, exhiberet. Altera, quod in Statutis hujus *Regis*, (Neque enim hoc *Statutum* Anni Decimi noni ſolùm eſt in eo genere,) ſemper copulantur. Erronum Supplicia, cum Interdictis de Aleâ, aut Chartis pictis, & hujuſmodi Ludis illicitis, à Servis & Plebeiis, utendis; Atque unà de Cauponulis ſive Cerviſiariis ſupprimendis: Cùm hæc Fibræ ſint unius Radicis, Atque ac ſi alterum abſque cæteris extingui poſſe, vana opinio eſſet.

Quod verò ad turbulentas Hominum Coitiones, & illicita Famulitia, vix fuit *Parliamentum*; tempore hujus *Regis*, abſque Statuto aliquo contra eas lato; *Rege* ſemper excubias quaſdam agente, contra Magnatum Potentiam, & populares Cœtus.

Conceſſum etiàm *Regi* fuit, eo *Parliamento* Subſidium Pecuniarium tam à Laicis, quàm à Clero. Nihilominùs, ante finem Anni, exivit Commiſſio, ad Benevolentiam generalem colligendam: Etſi nullum eſſet Bellum, nulli metus. Eodem quoque Anno, Civitas *Londini*, quinque Millia Mercarum *Regi* dedit, pro Confirmatione Immunitatum ſuarum; Res certè, quæ magis Initiis *Regis* conveniret, quàm Temporibus ultimis. Neque paulum Lucri *Regi* acceſſit, Occaſione *Statuti* recentis, de recudendis Drachmis, & Semi-drachmis, Hodiè Solidos, & Monetam ſex Denariorum, æquantibus. Quantum verò ad Molendina *Empſoni* & *Dudleii*, illa etiam nunc magis, quàm unquam anteà; molebant. Ita ut res eſſet planè ſtupenda, videre quot Imbres Aurei, in *Regis* Theſauros, ſimul deſcenderint. Nam primo, *Solùtiones poſteriores Dotis Nuptialis ex Hiſpaniâ*, in illud tempus incidebant; *Subſidium Parliamentarium* exigebatur; *Benevolentia* Colligebatur; Adde Commodum ex *Monetis Recuſis*; *Immunitatum Londini Redemptiones*. *Caſualia* undique emergentia. Hæc autem Pecuniarum Congeries, eò magis fuit mirabilis, quod *Rex* eo tempore, nullis omninò Bellis aut Motibus implicabatur: Quin & unicum tantùm Filium habuit; Filiam etiàm unam innuptam: Prætereà *Rex is* fuit, qui prudentiâ excelleret; Altoſque itidem Spiritus gereret; Adeò ut Gloriam ei ex Divitiis petere opus non eſſet; Cùm aliis Rebus plurimis, (Niſi quod certum eſt, Avaritiam ſibi Materiam Ambitionis ſemper proponere,) eniteret. Ita ut, unde tanta Pecuniarum Cupiditas Regem obſederit, non facilè quis habeat, quod conjiciat. Forſitan Amor Filii, hanc Cogitationem animo ſuo ſuggeſſit, ſe tam potens *Regnum*, & tantos Theſauri cumulos, relicturum, ut Filius Arbiter Fortunæ propriæ futurus eſſet.

Hoc etiam Anno, Feſtum *Servientium ad Legem* celebratum fuit; Quod fuit, tempore *Regis* hujus Secundum.

Circa hoc tempus, *Iſabella*, *Regina Caſtiliæ*, deceſſit: Fœmina Heroica, ac Ornamentum, & Sexûs ſui, & Temporum; Quæque Magnitudinis *Regni Hiſpanici*, quæ ſecuta eſt, *Lapis Angularis* fuit. Hoc Accidens, *Rex*, non ut nova peregrina accepit, ſed tanquàm illud, quod magnum haberet, cum rebus ſuis, Conſenſum; Idque duplici reſpectu præcipuè. Nimirùm, tam propter Exemplum, quàm propter

Conſequentiam. Primò ſecum reputabat, Caſum *Ferdinandi Arragoniæ*, poſt Mortem *Iſabellæ*, eundem prorsùs eſſe, cum Caſu ſuo, poſt Mortem *Elizabethæ*. Caſumque *Joannæ*, *Hæredis Caſtiliæ*, convenire cum Caſu Filii ſui, *Principis Henrici*. Etenim ſi uterque *Rex*, *Regnumque* teneret, in Jure Uxoris ſuæ, deſcendebat utique ad Hæredem, neque Marito accreſcebat. Et licèt Caſus ſuus proprius, magis quàm ille *Ferdinandi*, & Ferro, & Membranâ, firmatus, (hoc eſt Victoriâ in Acie, & Actu Parliamentario,) nihilominùs, naturale illud Jus Sanguinis ita (etiam in animo Viri prudentis) præponderabat, ut Dubitationem injiceret, num reliquis duobus, tutò & ſolidè quis niti poſſet. Itaque diligentiſſimè obſeruabat, quomodo cum *Rege Arragoniæ*, actum foret, in Retentione *Regni Caſtiliæ*; Atque inſuper, ſi fortè retinuiſſet; Utrùm in Jure proprio, vel ut Adminiſtrator Bonorum Filiæ ſuæ, ſe illud tenere profiteretur. Secundò, animo volvebat Statum *Europæ*, per hanc Mortem, Converſionem quandam pati poſſe. Cùm enim, temporibus anteactis, Conjunctio ſui ipſius cum *Arragoniâ* & *Caſtiliâ* (quæ Res una fuerant,) Amicitiaque *Maximiliani*, & *Philippi* Filii ſui, *Archi-Ducis*, Potentiam *Gallorum* longè ſuperarent; Metuere jam cœpit, ne fortè *Rex Gallus*, (qui in Affectibus *Philippi Regis* Juvenis *Caſtiliæ*, Locum inſignem obtinebat,) & *Philippus* ipſe, jam *Caſtiliæ Rex*, (Cui Inimicitiæ intercedebant cum Socero ſuo circa præſens Regimen *Caſtiliæ*,) Nec-non & ipſe *Maximilianus Philippi* Pater, (qui mobili eſſet Ingenio, & de quo Conjectura illa ferè ſola meritò capi poterat, eum non diù eundem futurum, qui paulò ante fuiſſet,) Hi tres potentiſſimi *Principes*, in arctam aliquam Amicitiam, & Fœdus, inter ſe coirent. Quo facto, licèt Periculum minimè ſibi ab illis immineret, tamen Amicitiæ *Arragoniæ* nudæ, relinqueretur. Unde fieret, ut cùm ipſe priùs velut Arbiter Rerum *Europæ* extitiſſet, jam Poteſtate minutus foret, & tantâ Conjunctione in Ordinem redactus. Quin & *Rex* HENRICUS (ut videtur) de Nuptiis ſecundis cœpit cogitare, & circumſpicere, quales Cõditiones Matrimoniorum, in *Europâ*, tunc ſe oſtenderent. Inter alias audiverat, de Pulchritudine & Moribus ſuaviſſimis, *Reginæ* Juvenis *Neapolitanæ*, Viduæ *Ferdinandi* Junioris, tunc temporis Matronali Ætate, Annorum circiter viginti ſeptem. Per quas Nuptias exiſtimabat *Regnum Neapolitanum* (de quo tam diù, inter *Regem Arragoniæ*, & *Regem Gallum*, certatum fuerat, quodque novitèr tandem tranquillitatem ſortitum eſt,) poſſe ſaltèm in parte, deponi intra ſuas manus, qui pignus tam tutò tueri poſſit. Miſit igitur tanquàm Legatos aut Nuncios, tres Viros, quibus multùm fidebat; *Franciſcum Marſinum*, *Jacobum Braybrokum*, & *Joannem Stilum*; reverà ad Inquirendum, potiùs quàm Negotiandum; idque ſuper duas Materias. Prima erat, de Perſonâ, & Fortunis, *Reginæ* Juvenis *Neapolitanæ*: Altera, de omnibus Rebus, quæ Relationem quampiam habebant ad Fortunam & Conſilia *Ferdinandi*. Cum autem ii, commodiſſimè obſervare poſſint, qui ipſi minimè obſervantur, eos miſit, ſub prætextibus ſpecioſis, tradens iis in manus Literas Amoris & Comitatis à *Catharinâ Principiſſa*, ad Amitam ſuam, & Neptim, Seniorem, & juniorem, *Reginas Neapolis*: Etiam commiſit iis Librum Articulorum Novorum circa Pacem; Qui Liber, licèt anteà datus fuiſſet

ſet *Doctori* de Puebla Legato *Hiſpano* in *Angliâ* Reſidenti, ab illo in *Hiſpaniam* mittendus: Tamen viſum eſt *Regi*, quia pluſculum temporis interceſſerat, ex quo nihil ab *Hiſpaniâ* accepiſſet, ut illi Nuncii, poſtquàm duas illas *Reginas* viſitaſſent, rectà ad Aulam *Ferdinandi* pergerent, atque ſecum Exemplar Libri perferrent. Mandata circa *Reginam Neapolis* juniorem, tam accurata erant, & exquiſita, cùm Articulos continerent, adeò præciſos, ut veluti Tabulam quandam conficerent Perſonæ ejus, quoad Complexionem, Aſpectum, Lineamenta Corporis, Staturam, Valetudinem, Annos, Mores, Geſtum, Fortunas; ut ſi *Rex* Juvenis fuiſſet, eum quis facilè Amoribus deditum judicaret; cùm verò Ætate provectior eſſet, interpretari potiùs quis debeat, eum proculdubiò caſtum inſignitèr fuiſſe, utpote qui omnia in unâ Fœminâ conjuncta deſideraret, quo Affectus ſuos ab Amoribus vagis contineret. Verùm in his Nuptiis, *Rex* citò refrixit; poſtquàm à Legatis ſuis accepiſſet, *Reginam* iſtam Juvenem, pulchri quidem & amplis Reditibus, in Regno *Neapolitano*, dotatam primò fuiſſe, quos integros recepit, durante vitâ *Frederici* Patrui ſui: Etiàm durante tempore *Ludovici*, *Regis Galli*; Intra cujus Limites Proventus illi jacebant: Verùm poſtquàm *Regnum* ad *Regem Ferdinandum* perveniſſet, omnes Reditus illius *Regni*, Exercitui & Præſidiis aſſignatos fuiſſe: Illam autem penſionem tantùm, aut Exhibitionem ex Arcis ejus, recipere.

Alteri Inquiſitionis parti Relatione gravi & diligenti ſatisfactum eſt, quæ *Regem* plenè informabat de præſenti ſtatu *Regis Ferdinandi*. Ex hac Relatione, *Regi* conſtitit, *Ferdinandum* Regimen *Caſtiliæ* retinere, in Jure *Adminiſtratoris* Filiæ ſuæ *Joannæ*; Adminiculo etiàm Teſtamenti *Iſabellæ Reginæ* defunctæ, & partim ex Conſuetudine *Regni*, ut *Ferdinandus* prætexuit. Quodque omnia Mandata, & Chartæ *Regiæ* expediebantur, nomine *Joannæ* Filiæ ſuæ, ſuique ipſius tanquam Adminiſtratoris, nullâ factâ Mentione *Philippi Mariti* ejus. Quodque *Rex Ferdinandus*, licet nomine *Regis Caſtiliæ* abſtineret, conſtitueret tamen apud ſe *Regnum* tenere, abſolutâ poteſtate, abſque reddendis rationibus.

Referebant etiàm, *Regem Ferdinandum* ſe ſpe nonnullâ paſcere, *Philippum* ei permiſſurum Regimen *Caſtiliæ*, durante vitâ ſuâ; Quod *Ferdinandus* certè ei perſuadere vehementèr conatus eſt, tam operâ Conſiliariorum quorundam ipſius *Philippi*, quos *Ferdinandus* ſibi devotos habuit, quam præcipuè Proteſtatione, quod ſi *Philippus*, in hoc non acquieſceret, ſe Juvenem aliquam uxorem ducturum; unde eum Succeſſione in *Regna Arragoniæ* & *Granadæ* privaret, ſi fortè ipſi Filius natus foret: Poſtremò intimando ei *Imperium Burgundorum* ab *Hiſpanis*, nullo modo toleratum iri, antequàm *Philippus*, morâ & Tractu Temporis, factus eſſet tanquam *Hiſpanus* Naturalis. Sed in iis omnibus rebus, (etſi prudentèr poſitis & captatis) *Ferdinandus* ſpe ſuâ fruſtratus eſſet; Niſi quod Pluto erga eum magis fuit propitius, quam Pallas.

Eâdem autem Relatione, Legati, Qui Homines erant mediocris Conditionis, ideoq majore apud *Regem* Libertate gaudebant, rem tetigerunt, de quâ tutum vix videbatur, apud *Regem* diſſerere. Etenim non dubitârunt *Regi* apertis verbis narrare, Subditos *Hiſpaniæ*, tam Proceres, quàm Populum, meliùs affectos eſſe erga Partes *Philippi*, (ſi modò Uxorem ſecum in *Hiſpaniam* adduxiſſet,) quàm *Ferdinandi*; & cauſſam ſimul adjunxerunt, quoniam *Ferdinandus* magnis Exactionibus eos gravaret: Quæ certè ſimul repræſentata, ipſiſſimum Caſum exprimebant, inter *Regem*, & Filium ſuum.

Complectebatur etiam iſta Relatio Declarationem, de propoſitione quâdam Matrimonii; quam *Amaſon*, *Ferdinandi Secretarius* Legatis intimavit, (ſed tanquàm magnum Secretum,) inter *Carolum Principem Caſtiliæ*, & *Mariam Filiam Regis* Secundo-genitam; *Regi* pro certo referentes, Tractatum de Matrimonio tunc agitatum, inter *Principem* præfatum, & Filiam *Regis Galli*, ruptum iri; Filiamque *Galli* proculdubiò nuptam iri Angoleſmio, qui Hæres erat apparens *Regni Galliæ*.

Etiam diſperſum erat quidpiam, de Matrimonio *Ferdinandi*, cum Dominâ de *Fois*, Fœminâ Nobili, ex Sanguine *Regio Galliæ*, quod poſteà certè completum eſt. Verùm hoc referebant, tanquàm Rem, quam in *Galliâ* perdidicerant, in *Hiſpaniâ* autem Silentio cohibitam.

Rex hac Relatione, quæ magnam ſuis Rebus Lucem præbebat, benè informatus, & edoctus fuit, quomodò ſe gereret, inter *Ferdinandum Regem Arragoniæ*, & *Philippum* Generum ejus, *Regem Caſtiliæ*. Decrevit autem apud ſe, omnem navare operam, ut illi inter ſe benè congruerent; Sed utcunque hoc ſucceſſiſſit, moderatis Conſiliis, & & perſonam Amici communis præ ſe ferendo, neutrius Amicitiâ ſe privare: Ita tamen, ut interiori Affectu *Ferdinandi* Rebus faveret; Externis verò Demonſtrationibus & Officiis *Philippum* magis demereretur. Sed ante omnia maximè delectatus eſt, Propoſitione Matrimonii Filiæ ſuæ *Mariæ*, cum *Principe Carolo*; Tum quod Matrimonium eſſet, inter omnia *Europæ Chriſtianæ*, celſiſſimum; Tum quod ex utraque Affinitate participaret.

Verùm ad corroborandam Affinitatem ſuam cum *Philippo*, Venti colloquium ei detulerunt. Etenim *Philippus*, Hyemem potiùs eligens, ut *Regem Arragoniæ* imparatum offenderet, cum magnâ Claſſe è *Flandriâ* in *Hiſpaniam* ſolvit, Menſe *Jannarii*, Anno *Regis* HENRICI Viceſimo primo. Coorta autem eſt, dum navigaret, atrox Tempeſtas, quæ Naves ejus, in diverſas *Angliæ* Oras, disjecit. Navis verò, in quâ *Rex* & *Regina* vehebantur, (cum duabus aliis Naviculis ſolis,) lacerata, & vix à Furore Tempeſtatis elapſa, *Waimoutham* appulit. *Philippus* ipſe, (utpote Mari & Navigationibus inſuetus,) defeſſus, & Æger, in Terram prorsùs aſcendere voluit, ut vires ſuas reficeret, licèt Conſiliarii ejus contrarium ſuaderent; Moram metuentes, cùm Res ejus Celeritatem potiùs requirerent.

Fama Claſſis potentis, ad *Angliæ* Littora viſæ, Populum Arma ſumere adegit. *Thomas* autem *Trenchardus*, *Eques Auratus*, cum Copiis quas ſubitò coegerat, neſciens quid rei eſſet, *Waimontham* venit. Ubi re intellectâ, ſummâ cum humilitate & humanitate, *Regem* & *Reginam*, ad Ædes ſuas, invitavit; Statimque Equites expeditos ad Aulam miſit. Paulo poſt, ſupervenit *Joannes Carëus*, *Eques Auratus*, cum magno comitatu Armatorum, qui ſimile obſequium *Regi Philippo* præſtitit. *Philippus* autem, meritò dubitans hos Equites, utpote Subditos, non auſuros eum, abſque Notitiâ & Licentiâ *Regis* ſui, dimittere, eorum poſtulatis annuit, donec ex Aulâ mandata acciperent. *Rex* quamprimùm nova de hoc Eventu, accepiſſet, juſſit ſtatim, ut *Comes Arundeliæ*, ſuo nomine, *Regem Caſtiliæ* viſitaret; Atque ei ſignificaret, ſe ſicut dolebat de Infortunio ejus, ita lætari, quod periculum Maris evaſiſſet; Quodque ſibi Occaſio daretur eum Honore debito proſequendi; Et ab eo petere, ut ipſe ſe, quaſi in ſuo eſſe Regno exiſtimaret; Ipſumque *Regem* HENRICUM, quâ poterat celeritate, in ejus amplexus feſtinare. *Comes*, inſigni cum magnificentiâ, ad *Regem Philippum* acceſſit, cum Turmâ ſplendidâ Equitum trecentorum; Et ad majorem pompam, Noctù, Tædis accenſis, *Regem* adiit. *Philippus*, poſtquàm *Comes* mandata retuliſſet, *Regis* animum ſatis perſpiciens, quo citiùs abiret, Equis citatis ad HENRICUM *Windeſoriæ* perrexit, *Reginâ ſuâ*, parvis Itineribns, ſubſequente. *Reges* duo, in occurſu ſuo, ſummis Amoris & Charitatis Indiciis, ſe mutuò exceperunt. *Rexque Caſtiliæ* urbanè HENRICO dixit; *Se pœnas jam ſolvere, quod intra munitum Oppidum Caleti, ingredi refugiſſet, cùm priùs collocuti eſſent.* Cui *Rex* reſpondit; *Muros & Maria pro nihilo eſſe, ubi Corda aperta eſſent; Quodque hic ad nihil aliud adeſſet, quàm ut honore afficeretur.* Poſt unius aut alterius diei Intermiſſionem, otio, & Levamento datæ, *Reges*, ſermones de renovando Tractatu, contulerunt: Allegante HENRICO, quod licèt Perſona *Philippi* eadem eſſet, tamen Fortuna ejus & ſtatus altiùs evecta eſſent. In quo caſu Tractatuum Renovationes in more apud *Principes* erant. Verùm dum iſta tractarentur, HENRICUS, Opportunum Tempus deligens, *Regemque Caſtiliæ* in interius Cubiculum adducens, ubi nemo præter ipſos *Reges* aderat, Manuque leniter ſuper Brachium *Philippi* poſitâ, vultuque nonnihil ad ſerium compoſito, ei dixit; *Rex optime; Tu ad oras meas ſalutem reperiſti; ſpero te minimè permiſſurum, ut ad Oras tuas ego Naufragium faciam.* Quæſivit ab eo *Rex Caſtiliæ*; *Quid ſibi vellet is Sermo? Loquor* (inquit *Rex* HENRICUS) *de temerario illo & cerebroſo Subdito meo, Comite Suffolciæ, qui in ditione tuâ protectus eſt; & partes Fatui jam arripit, cum alii omnes eas faſtidierint.* *Rex Caſtiliæ* reſpondit; *Putâram (Domine mi) Felicitatem tuam ſupra tales Cogitationes ſitam; Verùm ſi hoc moleſtum tibi ſit, Finibus meis eum ejiciam.* Replicavit *Rex*, *Hujuſmodi Crabrones, in Nido proprio, minus damni facere; atqui peſſimos eſſe, cùm circumvolitent. Se autem poſtulare, ut in manus ſuas traderetur.* *Rex Caſtiliæ* hoc poſtulato nonnihil confuſus, & tanquàm in ſe deſcendens, dixit; *Hoc, ſalvo honore meo, facere non poſſum; Minùs etiam ſalvo Honore tuo; Videberis enim me tanquàm Captivum habuiſſe.* Cui *Rex* HENRICUS ſubitò reſpondit; *Tum verò res peracta eſt. Ego enim illam Honoris mei Jacturam perferam, quo Honor tuus illibatus ſervetur.* *Rex Caſtiliæ*, qui *Regem* plurimi faciebat; Non immemor etiam in quo loco eſſet; Neque ſciebat quanto uſui Amicitia *Regis* ei eſſe poſſet, quandoquidem ipſe in *Regno Hiſpaniæ* novus eſſet; Atque nec Socero ſuo, nec Populo ipſi adhuc gratus, vultu ſedato, dixit; *Legem tu quidem mihi imponis; Ego itidem viciſſim tibi; Habebis eum;*

Sed Honorem tuum obligabis, te vitam ei minimè ad empturum. *Rex, Philippum amplexus*, dixit; *Aſſentior.* Addidit *Rex Caſtiliæ*; *Neque tibi diſplicebit, ſi ad eum mittam, tali modo, ut partìm ſponte redire poſſit.* *Rex* HENRICUS reſpondit; *Regem Philippum rem benè diſpoſuiſſe; Seque ſi ei placeret, in hoc cooperaturum, & Nuncium ad Comitem, in eum finem miſſurum.* Ambo *Reges* ſeparatim miſerunt, atque intereà, Conviviis & Triumphis, tempus protrahebant. *Rege* hoc agente, ut *Comes* in ejus poteſtate eſſet, antequàm *Philippus* diſcederet; *Rege* etiam *Caſtiliæ*, in hoc conveniente, ut Res manifeſtiùs à ſe extorta, putaretur. *Rex* itidem HENRICUS, multis prudentibus & egregiis Monitis & Argumentis, *Philippo* ſuadebat, ut Soceri ſui Conſiliis ſe regeret, *Principis* ſcilicet tantâ prudentiâ, tantâ experientiâ, tantâ felicitate. *Rex Caſtiliæ*, (qui à *Ferdinando*, animo alieno erat,) reſpondit; *Quod ſi Socer ejus, ei permitteret, ut Regna ſua, ſicut par erat, regeret, ipſe etiam ab illo libenter regi vellet.*

Confeſtim Nuncii, ab utroque *Rege*, miſſi ſunt ad accerſendum *Comitem Suffolciæ*: Qui blandis verbis facilè incantatus fuit, & in Reditum ſuum libentèr conſentit; De vitâ ſuâ ſecurus, & de Libertate ſpem bonam habens. A *Flandriâ*, *Caletum* adductus eſt, & inde *Doroberniam* appulit, & ſtipatus cuſtodiâ conveniente, traditus, & receptus in *Turrim Londinenſem.* *Rex* per hoc tempus, *Regem Caſtiliæ*, in *Fraternitatem Periſcelidis*, cooptavit; Et reciprocè, Filius ejus, *Henricus Princeps*, in Ordinem *Aurei velleris* admiſſus eſt; Et paulò poſt, *Philippus* cum *Reginâ* ſuâ, *Rege* Comitante, ad urbem *Londini* venit; ubi excepti ſunt omni Magnificentiâ, & Apparatu, quantam quidem temporis Anguſtiæ paterentur. Poſtquàm autem *Comes Suffolciæ*, ad *Turrim* perductus eſſet, (Quod maximè HENRICUS expetebat,) ceſſârunt Triumphi; *Regéſque* mutuò ſibi valedixerunt. Nihilominùs, durante morâ *Philippi* in *Angliâ*, etiàm concluſus eſt Tractatus ille, quem *Belgæ Intercurſum malum* nominârunt; gerens Datum apud *Windeſoriam*: Quoniam in eo continentur Articuli nonnulli, in favorem *Anglorum*, potiùs quam *Belgarum*; Præcipuè quod Articulus ille, de liberâ *Belgarum* Piſcatione, qui in Tractatu priore, Anno *Regis* undecimo, inſertus erat, in hoc altero omiſſus eſt, & minimè confirmatus. Omnibus quoque Articulis, qui ad priores Tractatus confirmandos pertinerent, præcisè & cautè limitatis, ut ad Negotium Commercii tantùm, nec ad alia extenderent.

Obſervatum eſt, eandem Tempeſtatem, quæ *Philippum*, in Oras *Angliæ* compulerat, etiàm *Aquilam Auratam*, de ſpirâ *Templi D. Pauli*, dejeciſſe; inter cadendum autem impegit in ſignum *Aquilæ nigræ*, quod in *Cœmiterio* erat, illudque confregit, & in terram conjecit. Quod erat profectò, mira quædam & præceps Accipitris in Alitem Advolatio. Hoc interpretabatur Populus, mali ominis loco, in *Familiam Imperialem*: Quod etiàm impletum eſt in *Philippo Imperatoris* Filio, non ſolùm in Infortunio illo Tempeſtatis; Sed & in iis quæ ſecuta ſunt. *Philippus* enim, *Hiſpaniam* ingreſſus, & *Regni Caſtiliæ* poſſeſſionem ſine vi adeptus; (Adeo ut *Ferdinandus*, qui tam magnificè anteà loquebatur; non ſine difficultate, ad Colloquium Generi ſui admiſſus eſſet;) paulò poſt, Morbo correptus eſt, & diem ſuum obiit. Eo tamen ipſo Intervallo, notatum eſt à prudentioribus, quod ſi diutiùs vixiſſet, *Philippus*, ſocer ejus, ita apud eum ſe inſinuaturus fuiſſet, ut ſi minùs in Affectibus ejus, at certè in Conſiliis, & Regimine, magnâ apud eum Auctoritate valiturus eſſet. Morte *Philippi*, univerſum *Regnum Hiſpaniæ*, ad *Ferdinandum* rediit, ſtatu priſtino, præcipuè per Infirmitatem *Ioannæ* Filiæ ſuæ; Quæ Maritum ſuum unicè diligens, (ex quo multos ſuſceperat liberos,) nec minùs ab eo adamata, (utcunque Pater ejus, quo *Philippo* Invidiam faceret, apud Populum *Hiſpaniæ*, moroſè eum erga uxorem ſuam ſe geſſiſſe divulgaverat;) Mariti ſui obitum impatientèr ferebat, & inde in Maniam planè decidit. Cujus Morbi Curationi, Pater ejus, incurioſè incumbere exiſtimabatur, quo *Imperium* in *Caſtiliâ* retineret. Ita ut, quemadmodùm Felicitas *Caroli octavi*, ſolita erat dici Felicitas Somnii: Ita etiàm Res Adverſæ *Ferdinandi*, ſomni res Adverſæ dicerentur: utræque tam ſubitò tranſierunt.

Circa hoc tempus, *Regem* Cupiditas inceſſit, introducendi, in *Familiam Lancaſtriæ*, Honores Cœleſtes, unde *Papæ Julio* ſupplicavit, ut *Regem* HENRICUM *Sextum*, pro *Sancto* canonizaret: Inter alia, Argumento uſus, quod de *Rege* ipſo in *Regnum* ſucceſſuro, tam clarè vaticinatus eſſet. *Julius*, (pro more) rem *Cardinalibus* quibuſdam commiſit, qui verificationem, de ſanctis ejus Operibus, & Miraculis, examinarent. Verùm Res ſub hâc Commiſſione extincta eſt. Generalis fuit Opinio, *Julium Papam* rem nimio pretio æſtimaſſe, *Regémque* noluiſſe eam tanti emere. Sed veriſimilius eſt, *Papam* illum *Julium*, (qui Honoris *Sedis Romanæ*, & Actorum ejus, fuit ſtudioſiſſimus,) ſatis gnarum, eundem HENRICUM ubique pro Homine ſimplici & minùs capaci, habitum, metuiſſe, ne Honor is, tali admiſſione, vileſceret; nimirùm, ſi Diſcrimen ritè ſervatum non eſſet, inter *Innocentes*, & *Sanctos*.

Eodem etiàm Anno, tractari cœpit Matrimonium inter *Regem* ipſum, & Dominam *Margaretam*, *Duciſſam Dotariam Sabaudiæ*, unicam *Maximiliani Imperatoris* Filiam, & *Philippi Regis Caſtiliæ* ſororem; Fœminam prudentem, & Famæ integerrimæ. Hujus rei Mentio aliqua facta erat, iner duos *Reges*, quandò convenerant, ſed paulò poſt in deliberationem denuò venit: In quo negotio pro Tyrocinio *Rex* operâ utebatur, *Capellani* ſui, *Thomæ Wolſæi*, illius qui poſteà, ad tanti Prælati culmen aſcendit. Matrimonium hoc tandem concluſum eſt, ſub Conditionibus, in *Regis* Favorem ampliſſimis; ſed firmatum tantum per verba de futuro. Fieri poteſt, ut *Rex* in hoc Matrimonium, eò magis inclinaret, quod indies audiſſet procedere Matrimonium, inter veterem Affinem, & Amicum ſuum, *Ferdinandum Arragoniæ*, & Dominam de *Fois*; unde *Rex* ille *Regi Gallo* adhærere cœpit: A quo ſempèr anteà fuiſſet alienus. Adeò fatale eſt, *Regum* Amicitias intimas & arctiſſimas, citiùs aut tardius, Converſionem Rotæ experiri. Imò, Traditio quædam invaluit, (non certè apud nos, verùm in *Hiſpaniâ*,) metuiſſe *Ferdinandum*; poſtquàm accepiſſet Matrimonium, inter *Carolum Principem Caſtiliæ*, & Mariam *Regis* HENRICI Filiam ſecundo-genitam, abſque Impedimento procedere; (Quod matrimonium licet à *Rege Ferdinando* primò propoſitum;

poſteà tamen operâ *Maximiliani*, & Amicorum ejus præcipuè, promotum & ad exitum perductum fuiſſet;) nè fortè *Rex* HENRICUS ad Regimen *Caſtiliæ* aſpiraret, ut Adminiſtrator; durante minori Ætate *Generi* ſui. Videbantur enim futuri, tres ejus Regiminis Competitores; *Ferdinandus* Avus ex parte Matris; *Maximilianus* Avus ex parte Patris; Et *Rex* HENRICUS, Principis Adoleſcentis Socer. Certè non abſimile vero eſt, Regimen HENRICI, (ſecum *Principem* Adoleſcentem adducentis,) magis gratum futurum fuiſſe *Hiſpanis*, quàm reliquorum duorum. Etenim *Proceres Caſtiliæ*, qui *Regem Arragoniæ* tam recenter expulerant, in favorem *Regis Philippi*, & ſenſa animi ſui tam apertè protulerant, non poterant non habere, pro ſuſpecto & inviſo, *Regem Ferdinandum*. *Maximiliani* autem Ambitus, propter cauſſas plurimas, vanus proculdubiò fuiſſet. Verùm hoc *Regis* Inceptum, quod jactatur, nobis quidem videtur (*Regis* mores reputantibus, & Conſilia tuta & ſolida, nec cum vaſtis aut periculoſis Cogitationibus commiſta,) minùs probabile; Niſi fortè cupiiſſet ſpirare calidum, quod Pulmones affectos haberet. Hoc Matrimonium cum *Margaretâ*, de die in diem, procraſtinatum fuit, propter infirmam *Regis* valetudinem, qui jam Viceſimo ſecundo Anno *Regni* ſui, cœpit laborare *Morbo Arthritico*. Verùm Catarrhus, ſimul in Pulmones delatus, eos tabe infecit; Adeò ut, ter in Anno, (quaſi periodis certis,) præcipuè autem vere, magnas experiretur Acceſſiones, & Labores *Phthiſis*. Attamen negotiis ſe, quantum unquàm aliàs, impertitus eſt. Ita tamen, ut his Infirmitatibus monitus, magis ſeriò de Vitâ Futurâ, meditaretur; Et ſeipſum conſecraret, potiùs quàm *Henricum Sextum*, Theſauris meliùs erogatis, quàm ſi dati eſſent *Papæ Julio*. Etenim hoc Anno, majores conſuetis Eleemoſynas diſtribuit; Etiàm Incarceratos omnes circa Civitatem *Londini*, redemit, qui detenti erant pro Debitis aut Feodis ad Summam Quadraginta Solidorum, aut infra. Acceleravit etiàm Fundationes religioſas: Et Anno ſequente, (qui fuit *Regni* ſui Viceſimus tertius,) illam *Savoiæ* perfecit. Quinetiàm, acerbas Populi ſui Querimonias, contra Exactiones & Oppreſſiones *Dudleii* & *Empſoni*, & eorum ſequacium, audiens; partìm per Homines probos & devotos, qui circa eum erant; partìm per Conciones publicas, (Concionatoribus in hac parte, munere ſuo liberè fungentibus) magnâ circa eas res pœnitentiâ, & Conſcientiæ Morſibus, ut pius Princeps, tactus eſt. Nihilominùs, *Empſonus* & *Dudleius*, etſi non potuiſſent non audire, de *Regis* in hac parte Conſcientiæ Scrupulis, tamen acſi *Regis* Anima & Pecunia diſtinctis officiis attributæ & aſſignatæ eſſent, ut nihil rei haberet una earum cum alterâ, nihilo lentiùs Populum gravabant, quàm anteà. Eodem enim Anno Viceſimo tertio, crudeliſſimè actum eſt, cum *Guilielmo Capello*, *Equite Aurato*, jam ſecundâ vice, prætextu, quod ſe malè geſſiſſet, in Præturâ ſuâ *Londinenſi*. Crimen autem non aliud erat, quàm quod, in Solutionibus quibuſdam, Nummos aliquot adulterinos ſciens accepiſſet; Neque tamen, de illis, qui Nummos adulteraſſent, Inquiſitionem diligentem, & exactam feciſſet. Propter hoc crimen, & alia quædam ei imputata, condemnatus eſt in Summâ bis Mille Librarum; Cúmque Vir eſſet animoſus, & prioribus vexationibus induratus, ne Dodrantem quidem ſolvere voluit: Et ſimul (ut videtur) verbis quibuſdam contumacibus, in ejuſmodi proſecutiones, invectus eſt: Unde *Turri* commiſſus eſt, ibique remanſit uſque ad Mortem *Regis*. *Kneſworthus* quoque, nuper *Major Londinenſis*, & uterque *Vice-Comes* ejuſdem Anni, pro delictis quibuſdam, in Adminiſtratione Munerum ſuorum, in Judicium adducti, Incarcerati, & poſteà Solutione Mille & Quadringintarum Librarum, redempti. Item *Hawiſinus*, unus ex *Aldermannis Londini*, impetitus fuit, & Dolore & Anxietate Animi, antequàm lis ad finem perducta eſſet, mortuus. *Laurentius* etiàm *Ailmerus*, Eques Auratus, qui ſimiliter *Major Londinenſis* fuerat, & ambo ejus *Vice-comites*, Mulctam Mille Librarum ſubierunt. *Laurentius* autem, quòd ſolvere Mulctam recuſaſſet, cuſtodiæ commiſſus eſt; Ubi remanſit, uſquedum *Empſonus* ipſe, loco ejus, incarceratus eſſet.

Minimè mirum erat, (cùm Delicta tam levia, Mulctæ tam graves eſſent) ſi Theſauri *Regis* reconditi, quos moriens reliquit; Quorumque pars maxima, in locis occultis, ſub Clave & Cuſtodiâ ſuâ propriâ, *Richmondiæ*, repoſita erat; aſcendiſſent ad Summam Quinque Millionum, & Dimidiæ, Aureorum; Maſſam certè grandem Pecuniæ, etiam pro ratione Temporum præſentium.

Ultimum Negotium Statûs, quod *Regis* hujus Felicitatem temporalem clauſit, fuit Concluſio glorioſi illius Matrimonii, inter Filiam ſuam *Mariam*, & *Carolum Principem Caſtiliæ*, poſteà *Imperatorem* celeberrimum; utrâque parte teneræ Ætatis tunc exiſtente. Qui Tractatus conſummatus erat, per *Epiſcopum Foxum*, & alios *Regis* Delegatos, *Caleti*, Anno proximo ante *Regis* Obitum. Quâ Affinitate, (ut videtur,) ita delectatus eſt, & quaſi raptus, ut in Literis, quas illâ de re ad *Civitatem Londini* ſcripſit, (mandans ut omnia lætitiæ & Exultationis Indicia exhiberent,) gloriaretur, ac ſi muro Aheneo *Regnum* iſtud circumdediſſet. Cùm Generos ſibi jam aſciviſſet, *Regem Scotiæ*, & *Principem Caſtiliæ* ac *Burgundiæ*, Ita ut jam, nihil videretur addi poſſe, ad hujus magni *Regis* mundanam Felicitatem, uſque ad ſummum faſtigium evectam, (ſive quis intueatur excelſas illas Liberorum ſuorum Nuptias; ſive Famam ejus, longè latéque, per Orbem ſparſam; ſive Divitias fidem ferè ſuperantes; ſive Succeſſuum ſuorum perpetuam Conſtantiam;) præter Mortem opportunam, quæ eum ab aliquo Fortunæ impetu futuro, ſubduceret: Qui certè (propter Odia Populi ſui, & Titulum Filii ſui, tunc Ætatem octodecim Annorum implentis, Principis certè Audacis & Liberalis, quiq; ipſo Aſpectu, & Oris Majeſtate, Oculos Populi in ſe trahebat,) fortaſsè in eum irruere potuiſſet.

Ad Coronandum etiam *Vitæ* ſuæ Exitum, æque ac *Regni* ſui Initium, Opus Pietatis & Miſericordiæ edidit, eximium, & Imitatione dignum. Nam Condonationem generalem promulgavit, qualis in Coronatione *Regum* concedi ſolet; Ut certus novæ Coronationis, in *Regno* meliore. Quin & Teſtamento ſuo declaravit, ſe velle, ut Reſtitutio fieret earum Summarum Pecuniæ, quæ ab Officiariis ſuis, injuſtè extortæ fuiſſent.

Hoc modo, *Salomon* iſte *Anglorum*, (Nam & *Salomon* ipſe exactionibus Populo ſuo gravis fuit,) cùm quinquaginta duos Annos vixiſſet, atque Viginti tres Annos, & octo Menſes, regnaſſet; Memoriâ integrâ, & ſtatu Animæ beatiſſimo, in magnâ Malaciâ Morbi lenti, ad Cœlum migravit, Viceſimo ſecundo *Aprilis*, Anno Salutis 1508, apud *Palatium* ſuum *Richmondiæ*, quod ipſe exædificaverat.

REX *iſte (ut verbis utamur quæ Merita ejus exæquent,) fuit inſtar* Miraculi *cujuſdam: Ejus ſcilicet generis, quod prudentes attonitos reddit, imperitos leviter percellit. Plurima ſiquidem habuit, & in Virtutibus ſuis, & in Fortunâ; Quæ non tam in Locos Communes cadunt, quam in Obſervationes prudentes & graves. Vir certè fuit* Pius, *ac* Religioſus, *& Affectu, & Cultu: Sed ut erga Superſtitionem, pro modo Temporum ſuorum, ſatis perſpicax, Ita interdùm Politicis Rationibus, & Conſiliis, nonnihil occæcatus.* Perſonarum Eccleſiaſticarum *Promotor, erga* Aſylorum *Privilegia (quæ tanta ei Mala pepererant,) non durus. Haud pauca* Religioſorum Cœnobia *fundavit, dotavit; Quibus accedit memorabile illud* Hoſpitale Savoya *dictum. Magnus nihilominùs Eleemoſynarius in ſecreto; Quod luculentèr indicat, etiàm publica illa opera, Dei Gloriæ, non ſuæ, data. Pacem ſe ſummoperè, & amare, & pro viribus procurare, perpetuò præ ſe tulit. Atq; illud in Fœderum Præfationibus illi frequens fuit;* Pacem, cùm Chriſtus in mundum veniret, Angelos præcinuiſſe; cùm è mundo excederet, ipſum Dominum legaſſe. *Neq; hoc ei, Timori aut Animi Mollitiei, imputari poterat, (quippe qui animoſus fuerit & Bellator,) ſed Virtuti verè Chriſtianæ, & Morali. Neq; tamen illud eum fugit, à viâ Pacis aberrare illum, qui eam nimiò plus videatur appetere. Itaq; Famas, & Rumores, & Apparatus Belli, ſæpè excitabat, donec Pacis Conditiones, in melius flecteret. Etiàm illud notatu non indignum, quod tam ſedulus Pacis Amator in Bellis tam fœlix extiterit. Siquidem Arma, & expeditiones ejus, neq; in Bellis externis, neq; in Civilibus, unquam ei improſperè ceſſerunt; Neq; noverat ille, quid clades bellica eſſet. Bellum in Adeptione* Regni, *necnon* Comitis Lincolniæ, *&* Baronis Audlæi *Rebelliones, terminavit Victoria. Bella* Gallica *&* Scotica *Pax, ſed Pax ab Hoſtibus ultrò petita. Bellum illud* Britanniæ, *Caſus; Mors nimirùm* Britanniæ Ducis. *Tumultus* Baronis Lovelli, *item* Perkini, *tam ad* Exoniam, *quam in* Cantio, *Fuga Rebellium, antequàm Prælium tentarent: Adeò ut propria ei fuerit Armorum Felicitas, atq; inviolata. Cujus rei cauſſa haud parva, quatenùs ad Seditiones inteſtinas compeſcendas, proculdubiò fuit, quod in iis reſtinguendis, perſonam ſuam nunquàm ſubtraxerit. Prima quandoq; pugnæ, per Duces ſuos tranſegit, cùm ipſe ad ſuppetias ferendas præſtò eſſet: ſed aliquam Belli partem ſemper ipſe* attigit. Neq; tamen hoc ipſum omninò propter Alacritatem & Fortitudinem, ſed partim ob ſuſpiciones, quod aliis parcè fideret.

Leges Regni in magno honore ſemper habuit, eaſq; Auctoritate ſuâ munire videri voluit. Licet hoc ipſum, non minimo quidem ei eſſet impedimento, ad ea quæ voluit, pro arbitrio ſuo, exequenda. Ita enim commodè earum habenas tractavit, ut nequid de Proventibus ſuis, aut etiàm Prærogativâ Regiâ, intercideret. Attamen, tali uſus eſt temperamento, ut ſicut interdùm Leges ſuas, ad Prærogativæ ſuæ Iura traheret, & propè torqueret; Ita rursùs per vices, Prærogativam ſuam, ad Legum æquabilitatem & moderationem, conſultò demitteret. Etenim, & Monetarum Regimen, & Belli ac Pacis Tractatus & conſilia, & Rei Militaris Adminiſtrationem, (quæ omninò abſoluti juris ſunt,) ſæpenumerò ad Comitiorum Regni Deliberationes, & Vota, referebat. Iuſtitia, temporibus ſuis, rectè & æquabilitèr adminiſtrata fuit; præterquàm cùm Rex in lite Pars eſſet: Præterquàm etiàm, quod Conſilium privatum Regis, communibus cauſſis, circa Meum & Tuum, ſe nimis immiſceret. Etenim Conſeſſus ille, mera erat, tum, Curia & Tribunal Iuſtitiæ, præſertìm ſub Regni ſui Initiis: Enimverò in illâ Iuſtitiæ parte, quæ fixa eſt, & tanquàm in ære inciſa, (hoc eſt, prudentiâ Legiſlatoriâ,) prorsùs excelluit. Iuſtitiam etiàm ſuam, Miſericordiâ & Clementiâ temperavit. Vtpotè, ſub cujus Regno, tres tantum ex Nobilitate, pœnâ capitali affecti ſunt. Comes nempe Warwicenſis, Aulæ Regiæ Camerarius, & Baro Audleus. Quamvis priores duo, inſtar multorum eſſent, quatenùs ad Invidiam, & Obloquia, apud Populum. At ne auditu quidem cognitum erat, tantas Rebelliones, tam parcâ ſanguinis, per gladium Iuſtitiæ, miſſione expiatas fuiſſe, quam fuerunt duæ illæ inſignes Rebelliones, Exoniæ, & propè Grenovicum. Severitas autem illa, ſatis cruenta, quâ in primos illos, infimæ Conditionis Homines, qui Cantium appulerunt, animadverſum eſt, ad Fæcem quandam populi tantùm pertinebat. Diplomata autem illa generalia, quæ gratiam præteritorum Rebellibus faciebant, perpetuò Arma ſua & præibant, & ſequebantur. Videre autem erat, apud eum, miram quandam & inuſitatam, Gratiæ, largâ manu præbitæ, & planè inexpectatæ, cum ſuppliciorum ſeveritate, Alternationem. Quod quidem, ſi tanti Principis prudentiam cogitemus, minimè Inconſtantiæ, aut Conſiliorum vacillationi, imputari *poterit; ſed aut Cauſſæ alicui Secretæ, quæ jam nos latet; aut Regulæ cuidam, quam ſibi præſcripſerat, ut Rigoris & Manſuetudinis vias per vices experiretur. Sed quò minus Sanguinis, eò plus Pecuniæ haurire ſolebat. Atque ut nonnulli ſatis malevolè interpretabantur, in altero fuit continentior, ut in altero premeret magis: utrunq; enim intolerabile planè fuiſſet. Naturâ proculdubiò erat ad accumulandos Theſauros pronior, & Divitias plus quam pro faſtigio ſuo, admirabatur.* Populus *certè, quibus hoc naturâ inditum eſt, ad conſervandas* Monarchias, *ut* Principes *ſuos excuſent, licèt ſæpenumerò minùs juſtè, in Conſiliarios eorum, & Miniſtros, culpam rejiciant, hoc ipſum* Mortono Cardinali, *&* Reginaldo Braio *Conſiliario, imputabat: Qui tamen viri, (ut poſteà luculenter patebat,) utpote qui pro veteri ipſorũ apud eum Auctoritate & gratiâ, plurimùm pollebant, ita* Ingenio *ejus obſecundabant, ut id tamen nonnihil moderarentur: ubi contra, qui ſequebantur,* Empſonus *&* Dudleius *viri nullius apud eum Auctoritatis, niſi quatenùs Cupiditatibus illius ſervilem in modum, miniſtrabant, viam ei, non tantùm præberent, verumetiam ſternerent, ad eas Oppreſſiones & Concuſſiones, pro Pecuniis undique excutiendis, quarum & ipſum ſub finem vitæ ſuæ pœnituit, quibuſque* Succeſſor *ejus renunciavit; Quin & eaſdem diluere & expiare connixus eſt. Iſte autem Exceſſus, tunc temporis, complures nactus eſt Interpretationes, & Gloſſas. Nonnulli in eâ opinione erant, perpetuas* Rebelliones, *quibus toties vexatus fuit, eum ad hoc redegiſſe, ut odio Populum ſuum haberet. Alii judicium faciebant, hoc eò tendiſſe, ut Ferocitatem Populi reprimeret, eumque, propter inopiam, humiliorem redderet. Alii eum Filio ſuo vellus aureum relinquere cupiiſſe. Alii denique, eum cogitationes ſecretas, de Bello aliquo externo, animo agitaſſe. Verùm illi forſitan, ad veritatem propiùs accedent, qui cauſſas hujus rei minùs longè petunt, eaſque attribuunt Naturæ ſuæ, Ætati ingraveſcenti, Paci, quæ opes alit, Animoque nullâ aliâ ambitione, aut opere, occupato. Quibus illud addere placet, eum, quod quotidiè per Occaſiones varias, Inopiæ Mala, & difficiles Pecuniarum Conquiſitiones, in aliis* Principibus *obſervaret, ex comparatione quadam, plenarum Arcarum Felicitatem, meliùs agnoviſſe. Quatenus ad modum, quem ſervabat, in* Theſauris *impendendis, hoc habuit; ut nunquàm Sumptui parceret, quem negotia ſua poſtulabant: In Ædificando magnificus, in Remunerando tenacior: Ita ut, Liberalitas ſua, potiùs ſe applicaret, ad ea, quæ ad ſtatum ſuum proprium, aut Memo-*

riam Nominis ſui pertinerent, quàm ad Præmia Benemeritorum.

Fuit ille alti & Excelſi Animi; Propriæ ſententiæ, proprii Conſilii, Amator; utpote qui ſeipſum revereretur, & ex ſe reverà regnare vellet. Si privatæ Conditionis fuiſſet, Superbus proculdubiò habitus eſſet: ſed in Principe prudente, nihil aliud hoc fuit, quàm ut intervallum & ſpatium juſtum & debitum, inter ſe & Subditos ſuos tueretur; Quod certè erga omnes conſtantèr tenuit; Nemini propinquum permittendo aditum, neque ad Auctoritatem ſuam, neque ad Secreta. A nullo enim ex ſuis regebatur. Regina, Conſors ejus, licèt eum compluribus pulcherrimis Liberis, quinetiam Corona ipſa, (utcunque illud fateri non ſuſtineret,) beaſſet, parum apud eum potuit. Matrem magnâ ſanè Reverentiâ proſecutus eſt, ſed ad participationem Conſiliorum ſuorum rarò admovit. Qui verò grati ob converſationem ipſi forent, (qualis fuit Haſtingus apud Regem Edwardum Quartum, aut Carolus Brandonus poſteà apud Henricum Octavum,) nulli fuerant; Niſi fortè inter tales numeraremus, Foxum Epiſcopum, & Braium, & Empſonum; Quod eos tam frequenter ſecum habuit. Sed non alio modo, quàm ſicut Inſtrumentum plerunque ſecum habet Artifex Gloriæ inanis, ſi in aliquo alio Principe, Minimum in illo fuit; Ita tamen, ut de Majeſtate, quam ad ſummum faſtigium uſque ſemper attollebat, nihil remitteret; Haud ignarus, Majeſtatis Reverentiam Populum in obſequio continere, Inanem autem Gloriam, (ſi quis rectè rem æſtimet,) Reges Populari Auræ proſtituere.

Erga Fœderatos ſuos juſtum ſe & conſtantem præbuit, tectum tamen, & cautum; Sed contrà, tam diligenter in eos inquirebat, ſe interim ita velans & reſervans, ut illi aſpicerentur, tanquam in lumine poſiti, ipſe, veluti in tenebris collocatus, lateret. Abſque Specie tamen Hominis ſe occultantis, ſed potiùs liberè & familiariter communicantis Negotia ſua, atque de illorum rebus viciſſim percontantis. Quantum autem ad puſillas illas Invidias & Æmulationes, (quæ inter Principes, haud parvo rerum ſuarum detrimento, intercedere ſolent,) nihil tale in eo cernere erat; ſed ſuas res ſedulò & ſolidè agebat. Atque certiſſimum eſt, Exiſtimationem ejus domi magnam, in Externis partibus adhùc majorem & illuſtriorem fuiſſe. Exteri enim, qui Negotiorum ejus Ductus, & vias particulares, cernere non poterant, ſed Summas tantùm, & Exitus eorum, intuebantur; eum perpetuò conflictari, & perpetuò ſuperiorem eſſe, animadvertebant.

madvertebant. Partìm etiam in cauſſâ erant, Literæ & Relationes Legatorum *exterorum, qui in Comitatu Aulæ ſuæ, magno numero, erant. Quibus, non tantùm Comitate, Muneribus, & Colloquiis familiaribus, ſatisfaciebat, verum in Colloquiis illis ſuis, haud parvâ admiratione illos perſtrinxit, cùm viderent univerſalem ejus* Rerum Europæarum *notitiam. Quam licet ex ipſis Legatis, eorumq́; Informationibus, maximâ ex parte, hauſerat, nihilominùs, quod ab univerſis collegerat, admirationi erat ſingulis. Ita ut magna ſemper conſcriberent ad Superiores ſuos, de Prudentiâ ejus, & Artibus Imperandi. Imò poſt Reditum eorum, in Patrias ſuas, per Literas, de rebus omnimodis ſcitu dignis, eum frequentèr certiorem faciebant. Tantæ fuit dexteritatis, in conciliandis ſibi,* Principum *externorum, Miniſtris.*

Omnibus profectò modis ſollicitus erat, de procurandâ ſibi & obtinendâ, rerum ubiq́; occurrentium, notitiâ. Quam ut aſſequeretur, non tantùm exterorum Miniſtrorum, qui apud ſe reſidebant, induſtriâ uſus eſt, atq́; Penſionariorum ſuorum, quos tam in Curiâ Romanâ, *quam alibi, in Aulis* Principum, *fovebat; verùm etiàm ſuiipſius* Legatorum, *qui apud Exteros perfungebantur. Quem in finem, Mandata ejus, uſq́; ad curioſitatem diligentiſſima erant, & per Articulos ordine digeſtos; Inter quos, plures erant, plerunq́;, quæ ad Inquiſitionem, quam quæ ad Negotiationem, pertinerent. Exigendo Reſponſa particularia, & Articulata, ad Queſtiones ſuas reſpectiva.*

Quantum verò ad Emiſſarios ſuos, quos tam domi, quam foràs, ad explorandas Machinationes, & Conjurationes, contra ſe initas, ſubornabat; Sanè hoc, quo loco res ſuæ erant, apprimè neceſſarium fuit. Tot in eum, veluti Talpæ ſubterraneæ, perpetuò operam dabant, quò ſtatum ejus labefactarent, & ſubfoderent. Neq́; hoc illicitum habendum eſt. Etenim, ſi in Bello Exploratores probantur adverſus Hoſtes legitimos, multò magis adverſus Conjuratos & proditores. Verùm ut Fides hujuſmodi Exploratoribus concilietur, per Iuramenta; Et per Execrationes; Atq́; Anathemata, *contra illos, tanquam Hoſtes, fulminata; defenſionem juſtam non capit.* Sacra *enim iſta veſtimenta Larvis non conveniunt. Veruntamèn, habebat illud in ſe boni, Induſtria iſta emiſſarios adhibendi; ut quemadmodùm, operâ eorum, multæ Conjurationes detectæ, ita etiam Famâ eorum, & diffidentiâ inde natâ, plurimæ ne tentarentur, proculdubio cohibitæ fuerint.*

Maritus erat minimè uxorius, ne indulgens quidem; Sed comis, & conſortio blandus, & ſine zelotypiâ. Erga Liberos ſuos itidem paterno plenus Affectu, magnam ſuſcipiens curam de iis optimè educandis; Ad hoc etiam Animi quadam altitudine, aſpirans, ut Cōditiones eis dignas & ſublimes procuraret; Honores quoque quales Amplitudinem eorum condecerent, ab omnibus deferri curavit; Sed non admodùm cupidus, ut in Oculis Populi ſui, extollerentur.

Ad Sanctius Conſilium ſuum plurima Negotia referebat, ubi frequenter & ipſe præſidebat; Satis gnarus, hoc pacto, ſe viâ rectâ & ſolidâ inſiſtere, tam ad Auctoritatem ſuam roborandam, quàm ad Iudicium ſuum informandum. Ad quem etiam Finem, patiens fuit Libertatis eorum; Tam in ſuadendo, quàm in ſuffragia ferendo, donec Animi ſui ſenſum, quem ad Finem Deliberationum reſervare ſolebat, declaraſſet. Nobilitati ſuæ aliquantùm gravis fuit, & ad Negotia ſua, potiùs Eccleſiaſticos, & Iuriſconſultos, evehebat; Qui magis ad obſequium parati, & apud Populum minùs gratioſi erant, Quod quidem ut imperioſè regnaret, profuit, ut tutò, non item. Adeò ut mihi perſuaſiſſimū ſit, hunc ejus morem, fuiſſe cauſſam non exiguā, crebrarum perturbationum quæ ſub Regimine ſuo contigerunt; propterea quòd Proceres Regni, licèt fidi, & obedientes, non tamen alacriter cum eo cooperabantur; Sed vota ejus magis Eventui permittebant, quàm ad Effectum urgebant. Nunquam ſibi metuit, à Servis & Miniſtris, elatioribus Ingeniis & Virtutibus, præditis. Id quod in moribus erat Ludovico Undecimo Galliæ Regi; Sed e contrà, ad ſua Negotia admovit, viros, qui ſuis Temporibus maximè eminebant; Quod ni feciſſet, fieri non potuit, ut Res ſuæ tam proſperè cedere potuiſſent. Hi erant, nimirùm in Rebus Bellicis, Dux Bedfordiæ, Comites Oxoniæ, & Surriæ, Barones Daubeney, & Brookus; & Poyningus, Eques Auratus. In Rebus autem Civilibus, Mortonus, Foxus, Braius, Prior de Lanthony, Warhamus, Urſwicus, Frowicus, & alii; Neque ei curæ erat, quam vafri & callidi eſſent, quibus Negotia committebat. Putabat enim, ſui ipſius Artes, eorum Artibus poſſe prædominari. Sicut autem in Miniſtris delegendis, ſummo judicio, agebat; Ita & in iis, quos delegerat, protegendis, haud minore utebatur Conſtantiâ. Mirabile enim quiddam eſt, quod licet Princeps eſſet occulti & reconditi ſenſus, & majorem in modum ſuſpicax, Tempora quoque ſua turbulenta, & Conjurationum plena, Spatio tamen viginti quatuor Annorum, quibus regnavit, nunquàm Conſiliarium aliquem ſuum, aut *interiorem Miniſtrum, dejecit aut diſcompoſuit, excepto ſolo* Stanleio Aulæ *ſuæ* Camerario. *Quatenùs verò ad* Subditorum *ſuorum erga eum affectus, ita res erat: ut ex tribus illis Affectibus, qui Corda Subditorum erga* Principes *ſuos devinciunt,* Amore *ſcilicet,* Metu, *&* Reverentiâ; *ultimo horum eximiè gauderet, ſecundo mediocriter, tertio autem tam parcè, ut reliquis duobus ſecuritatem ſuam deberet.*

Princeps erat ſubtriſtis, ſerius, & cogitabundus; quiq; ſecretas in Animo ſuo obſervationes, & curas, foveret; Cui etiàm Commentarioli *&* Memoriæ *manu propriâ ſcriptæ præſtò ſemper erant, præcipuè circa* Perſonas: *Quos nimirùm ex Subditis ſuis ad Munia deſtinaret; Quibus Præmiorum* Debitor *eſſet; De quibus inquirendum; A quibus cavendum, Qui itidem eſſent inter ſe maximè, aut Factione, aut meritis colligati, & veluti in partes deſcendiſſent; Et ſimilia; veluti Diaria quædam Cogitationum ſuarum, componens, & ſervans. Traditur etiàm hodie Narratio quædam faceta,* Cercopithecum ſuum *(ab aliquo ex ſuis Cubiculariis, ut creditum eſt, impulſum,) die quadam, præcipuum ex Diariis ſuis, tunc fortè incurioſè poſitum, in fruſta innumera diſcerpſiſſe. Ad quod, Aulici, quibus anxia illa diligentia minimè complacebat, Riſu propè diſrumpebantur.*

Quamvis autem eſſet Apprehenſionum *&* Suſpicionum *plenus, attamen ſicut facilè eas admittebat, ita rursùs dimittebat, eaſq; Iudicio ſuo ſubjiciebat. Vnde, potiùs ſibi ipſi moleſtæ quàm in alios periculoſæ, exiſtebant. Fatendum eſt tamen, Cogitationes ſuas, tam fuiſſe numeroſas, & complicatas, ut ſimul ſtare ſæpiùs non poſſent, ſed quod in aliquibus prodeſſet, ad alia obeſſet; Neq; fieri potuit, ut adeò ultra Mortale prudens eſſet, aut fœlix, ut rerum pondera juſta perpetuò exciperet. Certè Rumor ille, qui tot & tantas ei turbas concitavit, nempè quod* Dux Eboraci *dimiſſus & adhùc ſuperſtes fuit, ſub principiis, vires & fidem ab ipſo nactus eſt; quia ſcilicet hoc credi volebat, ut molliùs ei imputaretur, quod in* Iure proprio, *& non in* uxoris Iure, *regnaret.*

Affabilis *fuit, &* blandâ *quadam* Eloquentiâ *pollens, magnaq; prorsùs uti conſueverat verborum dulcedine, & illecebris, cùm aliquid ſuadere, aut perficere vellet, quod enixè cupiebat.* Studioſus *magis erat, quàm* Eruditus; *Libros, plerunq;, qui* Gallicâ *linguâ conſcripti erant, legens. Licet* Latinæ Linguæ *rudis non eſſet; Quod ex eo patet, quod* Hadrianus Cardinalis, *& alii, quibus* Lingua Gallica *ſatis familiaris erat, nihilominùs* Latinè *ad eum ſemper ſcriberent.*

Quatenùs ad Delicias & Voluptates hujus Regis, muta prorsùs eſt earum Memoria. Nihilominùs apparet, ex mandatis illis, quæ Marſino & Stilo, circa Reginam Neapolitanam dedit, eum de Formâ, & Pulchritudine, ejuſque partibus, peritè admodùm interrogare potuiſſe. Cum Voluptatibus ſic agere ſolebat, ut Reges magni cum Menſis Bellariorum; Pauliſper eas inſpicientes, & ſtatìm tergavertentes. Neque enim unquam regnavit Princeps, qui magis Negotiis ſuis deditus eſſet; Totus in illis, & totus ex ſeſe. Ita ut, in Haſtiludiis, & Turneamentis, & aliis Pugnarum Simulachris, nec-non Saltationibus perſonatis, & hujuſmodi celebritatibus, potiùs cum dignitate quâdam, & comitate, Spectator eſſe videretur, quam iis magnoperè capi aut delectari.

In eo proculdubio, ut in cæteris Mortalibus univerſis, (ac præcipuè in Regibus,) Fortuna influxum quendam habebat in Mores, & Mores viciſſim in Fortunam. Ad Culmen Regium aſcendit, non tantùm à Fortunâ privatâ, quæ Moderatione eum imbuere poſſet, verumetiam à Fortunâ Exulis, quæ ſtimulos ei Induſtriæ & Sagacitatis addiderat. Tempora autem Regiminis ſui, cùm eſſent potiùs proſpera, quàm tranquilla, Confidentiam ex Succeſſibus addiderant; Naturam interìm ſuam, aſſiduis vexationibus, ferè perverterant. Prudentia autem ejus, per frequentes è periculis Emerſiones, (quæ ſubitis eum Remediis fidere docuerant,) verſa eſt, potiùs in Dexteritatem quandam, ſeipſum è malis, quando ingruerent, extricandi, quam in providentiam, illa ex longinquo arcendi, & ſummovendi; Sed & Indole propriâ, Oculi Mentis ejus, non abſimiles erant, Oculis quorundam Corporalibus; Qui ad Objecta propè ſita validi ſunt, ad remotiora infirmi. Prudentia enim ejus occaſione ipsâ ſubitò ſuſcitabatur: Atque eò magis, ſi Occaſioni acceſſerit Periculum. Atque hæc Fortuna in Naturam ſuam potuit. Nec deerant rursùs quæ Natura ſua Fortunæ ſuæ impoſuit. Nam ſive hoc tribuendum ſit Providentiæ ejus Defectui; Aut in rebus, quas decreverat, Pertinaciæ; Aut Suſpicionibus, quæ aciem Mentis ejus perſtringebant; vel quicquid aliud in cauſſâ fuit; certum eſt, Fortunæ ſuæ perturbationes continuas, (præſertìm nullâ violentâ occaſione ſubnixas,) exoriri non potuiſſe, abſque magnis aliquibus in Naturâ ſuâ Impedimentis, & Erroribus in Conſtitutione Animi ſui radicali; Quæ neceſſe habuit, ſalvare & emendare, per mille puſillas Induſtrias, & Artes. Verùm illa omnia apertiùs ſe produnt in Hiſtoriâ ipſâ. Veruntamen, intueamur licet eum, cum Defectibus ſuis *omnibus. ſi quis eum cum* Regibus, *in* Galliâ, & Hiſpaniâ, *contemporaneis ſuis, conferat;* *Reperiet eum*, Ludovico Duodecimo Galliarum Regi, *Prudentiâ civili*, & Ferdinando Hiſpaniarum, *Fide & Candore, anteponi debere. At ſi* Ludovicum Duodecimum *demas*, & Ludovicum Vndecimum, *qui paulò antè regnavit, ſubſtituas; magis convenient Exempla, fierentque veriùs Parallela. Illi enim tres*, Ludovicus, Henricus, & Ferdinandus, *pro* Tribus Magis *cenſeri poſſunt, inter illius Ætatis* Principes. *Vt verbo concludamus, Si* Rex *iſte, res majores non geſsit, in cauſſâ ipſe fuit ſibi; Quicquid enim ſuſcepit, perfecit.*

Corpore *erat* Henricus decoro, *Staturâ juſtâ paulò procerior, erectus, & Membrorum compage bonâ, ſed gracilis.* Vultus *erat talis, quæ Reverentiam incuteret, & aſpectum Viri* Eccleſiaſtici *aliquantùm referret. Et ſicut minimè erat obſcurus aut ſuperciliosus, ita neq; blandus aut Conciliator : Sed tanquàm* Facies *Hominis Animo compoſiti & quieti : Sed non commoda* Pictori; *Gratioſior ſcilicet facta cùm loqueretur.*

Hujus Regis Dignitas *præcellens pati poſsit, ut memorentur Narrationes quæpiam, quæ ei Divinum aliquid imponant. Cum* Matris *ejus* Margaretæ, *Fœminæ raris virtutibus ornatæ Nuptias, multi Proci ambirent; viſa eſt videre in Somniis*, Virum quendam Epiſcopo ſimilem, habitu Pontificali, tradere ei in manum, Edmundum Comitem Richmondiæ, Henrici Patrem, pro Marito. *Neque illa, Liberos unquàm alios concepit, præter* Regem, *licèt tribus Maritis nupta: Quodam etiàm die Feſto, cùm* Henricus Sextus (*cui Innocentia Sanctitatem aſtruebat,*) *à prandio lavaret, oculoſque in* Henricum, *tunc Adoleſcentulum, conjiceret, dixit:* Adoleſcens iſte, Coronam, pro quâ nos confligimus, pacificè tandem poſſidebit. *Sed quod verè in eo divinum cenſeri poſſit, hoc fuit; Quod non minùs Fortunam* boni Chriſtiani, *quam* Magni Regis *ſortitus ſit; Vitâ exercitatâ, Morte pœnitenti. Ita ut non magis in* Mundanis, *quam* Spiritualibus, *Victor triumphaverit; & Militia ei in Conflictibus, tam Peccati, quam Crucis, proſperè ceſſerit.*

Natus *eſt, apud* Caſtrum Pembrochiæ, Sepultus *apud* Weſtmonaſterium, *in* Monumento, *inter opera* Europæ, *pulcherrimo, & elegantiſſimo, ſive* Capellam *ſpectes, ſive* Sepulchrum. *Adeò ut magnificentius jam, in* Sepulchri *ſui* Monumento *habitet mortuus, quam vivus, aut* Richmōdiæ, *aut in alio quopiam* Palatio *ſuo, habitaverat. Optaverim ut idem ei cōtigiſſet, in hoc* Famæ *ſuæ* Monumento.

FINIS.

INDEX VOCABULORUM Hac Hiſtoria Contentorum, quæ *Anglis* ſunt Peculiaria.

PROTECTOR: Regens, durante minore Ætate Regis. *Pag.* 2

Roſa Alba: Erant in *Angliâ* duæ Familiæ, quæ de Regno contenderunt: Altera *Eboracenſis*, quæ Inſignia gerebat *Roſæ Albæ*; Altera *Lancaſtrenſis*, quæ *Roſæ Rubeæ*. 3

Comitia: Conventus Ordinum *Angliæ*; videlicet, Prælatorum, Procerum, & Communitatis Regni: Ex quorum Conſilio, Rex Leges ſancit, Pecuniis inſtruitur, & alia magni momenti tranſigit. Ea *Comitia*, interdum appellantur *Comitia* Parlamentaria, interdum Parlamentum. *ibid.*

Turris Londinenſis: Caſtellum amplum, in quo continetur, & Palatium Regium, & Carcer ubi incarcerantur Proditores, & alii Criminum atrocium Rei. *ibid.*

Eques Auratus: Ordo Equitum, qui à Rege, aut ejus locum tenente, creantur; & Calcaribus Auratis ornantur. 4

Comitatus: Provincia, vel Portio Regni integralis, ad magis commodam Adminiſtrationem Juſtitiæ, & Militiæ. *ibid.*

Crux D. Pauli: Suggeſtum in Cœmeterio *D. Pauli*, ubi Conciones ſacræ habentur. *ibid.*

Major Londinenſis: Præfectus annuus Urbis, ſeu Prætor Urbanus. 5

Fraternitates Civitatis: Collegia, ſive Societates Mercatorum & Artificum. *ibid.*

Equites Vexillarii, ſive Baneretti: Creantur iſti, ſub Vexillo *Regis* expanſo, poſt Prælia. 6

Baro: Nomen Dignitatis, ad quam evecti, habent Jus ſuffragii, in ſuperiori conſeſſu Ordinum, aliis privilegiis haud paucis gaudent, & inter ſuperiorem *Angliæ* Nobilitatem, annumerantur. *ibid.*

Remiſſio generalis: Indulgentia Regis, quâ & Crimina omnia, (exceptis quæ in Inſtrumento

Remiſſionis ſpeciatim recenſentur,) & Mulctæ aliæque ſolutiones Regi debitæ, abolentur. Illa quandoque à Rege ſolo emanat, quandoque à Rege additâ Auctoritate Parlamenti. Pag. 7

Inferior Conſeſſus: In Comitiis Ordinum, ſunt duo Conſeſſus; Alter ſuperior dicitur, qui conſiſtit ex Prælatis, & Proceribus; Alter inferior, qui complectitur, per Repræſentationem, univerſum Populum Regni. Atque alteruter Conſeſſus habet Votum Negativum in omnibus. 8

Equites & Burgenſes Parliamenti: Deputati Communitatis: Equites, à populo, per Agros, & Oppida in Burgos non erecta, eliguntur; Burgenſes ab Oppidis, eo privilegio a Rege donatis. *ibid.*

Scaccharii Camera: Locus in quo Judices majores conveniunt; Cùm aut à Rege conſuluntur; Aut propter Vota æqualia in Curiis minoribus omnes deliberant, & Suffragia reddunt; Aut minorum Curiarum Judicia retractant. *ibid.*

Vice-Comes: Gradus Dignitatis inter Comitem & Baronem medius. *ibid.*

Dominus Theſaurarius: Præfectus Aerarii, five Quæſtor univerſalis Regni. Quæ Dignitas eſt poſt illam Cancellarii ſecunda. 10

Cuſtos privati Sigilli: Privatum ſigillum Diplomata Regis, Regiâ manu firmata, excipit, & ad magnum Sigillum tranſmittit. *ibid.*

Heraldi: Patres patrati, aut Fæciales, qui Bella denunciant, in compluribus ſolennitatibus adhibentur, & Armorum Inſignia diſtribuunt. Pag. 11

Judices de Banco Regis: Judices Curiæ, quæ tractat Cauſſas Criminales, & Violationes Pacis. 12

Regii Hoſpitii Contra-Rotulator: Officiariuſs ex iis, qui Regis Hoſpitio, quantum ad Expenſas ejus, præſunt. 24

Subſidiaria Pecunia: Pecuniæ quas Parlamentum Regi concedit, vocantur Subſidia. 37

Camera Stellata. Camera alba. Curia Banci Regis. Curia Banci Communis. Curia Scaccharii. Curia Cancellariæ. Vide Expoſitionem horum vocabulorum omnium, in Hiſtoriâ ipsâ. 38

Fines: Finis eſt Inſtrumentum, quo Hæreditates transferuntur; Eámque habet vim, ut omnium Jura, ſi intra tempus non agant, extinguat. 43

Statutum de non Clameo: Lex eſt, quæ ſub Tempora Belli, cùm Homines Juri ſuo aſſerendo plerunque non vacarent, lata erat, & vim illam Finium deſtruxit, quæ tamen poſteà per aliud Statutum, reſtituebatur. *ib.*

Dominicum: Poſſeſſiones, quæ non ſunt Feodales, ſed in Manibus Domini. 44

Juſticiarii Aſſiſarum: Judices Itinerantes, qui ſtatis temporibus, Provincias Regni viſitant, & Cauſſas terminant. 45

Fublicæ Seſſiones: Conventus Juſticiariorum ordinariorum, qui Pacis vocantur, & cauſſas nonnullas Regiâ Auctoritate muniti determinant. *ibid.*

Auxilium à Tenentibus: Pecuniarum Summæ, quas Domini à Tenentibus ſuis exigere jure poſſunt, ad Nuptias Filiæ Natu Majoris, vel Promotionem Filii Pimogeniti in Ordinem Equitis. 58

Benevolentia: Genus Impoſitionis in Subditos, per ſpeciem Donationis voluntariæ, ſed habens quiddam ex Compulſorio. 59

Protectiones: Literæ Regiæ, quibus conceditur alicui, ne in Judicium vocetur. 60

Alienationes: Tranſlationes poſſeſſionum à Tenentibus Regis, pro quibus debetur Solutio certa Regi. *ibid.*

Inſigne Ordinis Periſcelidis: Equites Ordinis Periſcelidis, ſunt Equites Dignitatis celſioris, qui Periſcelide circa Tibiam, Paludamento Honorifico, & Torque aureo ornantur; Patronum habentes S. *Georgium*. 66

Hoſpitii Regii Camerarius: Officiarius ex Honoratioribus, qui de Cubiculis Regis, quæ ſupra Gradus ſunt, & eorum ornatu, diſponit. 72

Equites de Balneo: Ordo Equitum, qui *Balneo* tinguntur, & tempore Coronationis tantùm, aut cùm Filius Regis primo-genitus creatur Princeps *Walliæ*, ordinantur. 78

Mercæ: Summa Pecuniæ, valoris duorum Ducatorum, & paulò ampliùs. 79

Libræ: Summa Pecuniæ, valoris trium Ducatorum, & paulò ampliùs. *ibid.*

Antiquus Cenſus: Valor Terrarum, qualis per antiquas Inquiſitiones relatus eſt. *ibid.*

Aldermannus Civitatis Londinenſis: Unus ex Senatu Civitatis, cui Regimen Civitatis præcipuè incumbit; Ex quorum numero, *Præfectus* annuus eligitur. 82

Servientes ad Legem: Dignitas, in quam, per Regem, cooptantur Advocati. 84

Breve de Attinctâ: Vide Expoſitionem Vocabuli, in Textu Hiſtoriæ. 86

Juratores: Judices Facti. *ibid.*

Veredictum: Pronunciatum Judicum Facti. *ibid.*

Indictamentum: Prima Inquiſitio per Judices Facti capta, quæ peremptoria non eſt, ſed Accuſationis tantùm loco. *ibid.*

Tallagium: Exactio Pecuniarum, ſuper Merces, Auctoritate Regiâ ſolùm munita. 92

Mercatores Adventurarii: Peculiaris Societas Mercatorum, Commercium exercens cum Belgis. 94

Cuſtos Rotulorum: Officiarius, qui Cuſtodiam habet *Archivorum*. 95

Quindecimæ: Auxilii Pecuniarii Genus, Auctoritate Parlamenti tantùm conceſſum; Sonans acſi eſſet Decima quinta Pars Bonorum, ſed Conſuetudine in Solutionem certam, & longè minùs gravem, redactum. *ibid.*

Servitium Scutagii: Obligatio Tenentis, quâ aſtringebatur ad Bella cum *Scotis*. 96

Vice-Comes: Peculiaris in quaque Provinciâ Magiſtratus Annuus, cui Munus incumbit Mandata Regia, vel circa Juſtitiam, vel circa Militiam, exequendi. 99

Crux de Cheape-ſide: Crux Aurata, quæ in principali Plateâ Urbis *Londini* erecta eſt. 109

Commiſſarii de Audiendo & Terminando: Judices Speciales, qui è re natâ, aut aliàs, à Rege aſſignantur, ad Cauſſas Criminales determinandas. 113

Seneſchallus magnus Angliæ eâ vice: Magiſtratus Excelſus, qui pro uno die, à Rege ordinatur, cùm aliquis ex Proceribus Regni, in judicium vocatur, de Noxâ Capitali. 114

Magiſter Cæremoniarum: Officiarius deſignatus ad Legatos exteros Excipiendos, & Rerum procurationem, quæ ad eos pertinent. *Pag.* 118

Tenura in Capite: Tenura immediata, de Coronâ aut Perſonâ Regis, non de Baroniâ, aut Prædio ſuperiore, aut hujuſmodi. 122

Cuſtodia Minorum: Jus, per quod Cuſtodia Hæredum, minoris ætatis, qui tenent per Servitium Equitis, pertinet ad Dominum. *ibid.*

Liberatura, Prima Seiſina: Jus Domino accreſcens, ad ſummam Pecuniæ, quamprimùm Hæredes ſint plenæ Ætatis. *ibid.*

Utlegati: Proſcripti ex Formulâ Legis, vel propter Capitalia, vel propter Contemptum & Contumaciam. *ibid.*

Prolocutor inferioris Conſeſſus: Is, qui à conſeſſu inferiore Parlamenti electus, in rebus tractandis, præſidet & moderatur. 125

FINIS.

SERMONES FIDELES

Sive,

INTERIORA RERVM.

Per

Franciſcum Baconum

BARONEM DE VERVLAMIO,
Vice-Comitem Sancti Albani.

SIC ELEVABITVR FILIVS HOMINIS IO. 3.
ANCHORA FIDEI

LONDINI
Excuſum, typis *Edwardi Griffin*. Proſtant ad
Inſignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*,
apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

Hæc, ut Varietate delectent, & conſiliis juvent, prælo mandata cenſeo.

IOHANNES COCEUS.

ILLVSTRI
&
EXCELLENTI DOMINO
GEORGIO
Duci Buckinghamiæ, *Summo Angliæ* Admirallio.

Honoratiſsime Domine,

Salomon inquit, *Nomen bonum eſt inſtar Vnguenti fragrantis & pretioſi*; Neque dubito, quin tale futurum ſit *Nomen* tuum apud Poſteros. Etenim & Fortuna, & Merita tua, præcelluerunt. Et videris ea plantaſſe, quæ ſint duratura. In lucem jam edere mihi viſum eſt *Delibationes meas*, quæ ex omnibus meis Operibus fuerunt acceptiſsimæ: Quia forſitan videntur, præ cæteris, *Hominum* Negotia ſtringere, & in ſinus fluere. Eas autem auxi, & Numero, & Pondere; Intantum, ut plane Opus Novum ſint.

Conſentaneum igitur duxi, Affectui, & Obligationi meæ, erga *Illuſtriſsimam Dominationem* tuam, ut *Nomen* tuum illis præfigam, tam in *Editione Anglicâ*, quam *Latinâ*. Etenim, in bonâ ſpe ſum, Volumen earum in *Latinam*, (*Linguam* ſcilicet univerſalem,) verſum, poſſe durare, quamdiù *Libri* & *Literæ* durent. *Inſtaurationem* meam *Regi* dicavi: *Hiſtoriam Regni Henrici Septimi*, (quam etiam in *Latinum* verti,) & Portiones meas *Naturalis Hiſtoriæ*, *Principi*: Has autem *Delibationes Illuſtriſsimæ Dominationi* tuæ dico; Cùm ſint, ex Fructibus optimis, quos Gratiâ divinâ Calami mei laboribus indulgente, exhibere potui. *Deus Illuſtriſsimam Dominationem* tuam manu ducat.

Illuſtriſsimæ Dominationis tuæ

Servus Devinctiſsimus

& Fidelis

Fr. S. Alban.

SERMONES FIDELES.

I.

DE VERITATE.

Quid eſt *Veritas*, inquit *Pilatus* Deriſor? Nec præſtolari voluit Reſponſum. Certè ſunt, qui cogitationum vertigine delectantur; Ac pro ſervitute habent, Fide fixâ aut Axiomatis Conſtantibus, conſtringi; *Liberi Arbitrii* uſum in Cogitando, non minùs quam in Agendo, affectantes. Cujuſmodi quidem *ſectæ Philoſophorum* licet defecerint; ſuperſunt tamen Ingenia quædam ventoſa & Diſcurſantia, quibus Eædem omninò Venæ, licet non pari, cum Antiquis, copiâ ſanguinis, repletæ. Verùm, nec Difficultas ſola, Labórque quem Homines ſubeunt, in *Veritate* inveniendâ; Nec quæ ex eâ inventâ Cogitationibus imponitur Captivitas; *Mendaciis* Favorem conciliat; Sed ipſius *Mendacii* Naturalis, (utcunque corruptus,) Amor. E recentiore *Græcorum Scholâ* quidam, rem ad Examen vocans, hæret attonitus; dum excogitare nequit, quorſum Mortales amarent *Mendacium*, *ipſius Mendacii* cauſsâ; Cum nec Voluptati ſit, ut *Mendacia Poetarum*; Nec utilitati, ut illa *Mercatorum*. Sed neſcio quomodò, *Veritas* iſta, (utpote nuda & manifeſta Lux Diurna,) perſonatas hujus *Mundi Fabulas*, Ineptiáſque, non tam magnificè & elegantèr oſtendit, quam Tædæ, Lucernæque Nocturnæ. Ad *Unionis*, forsàn, Valorem, pervenire poterit *Veritas*, quæ per Diem ſpecioſiſſima apparet: Sed ad pretium *Adamantis*, aut *Carbunculi*, qui Lumine vario pulcherrimè ſplendent, nunquàm aſcendet.

Mixtura *Mendacii* Voluptatem ſempèr auget. Ecquis dubitat, ſi è Mentibus Hominum tollerentur Opiniones vanæ, Spes blandæ, Æſtimationes Rerum falſæ, Imaginationes ad libitum, & id genus alia, quin multorum Animi relinquerentur Dejecti, & Marcidi, Atræ Bilis & Languoris pleni, ac ſibimetipſis ingrati ac diſplicentes? *Patrum* unus, magnâ cum Severitate, *Poeſin* appellat, *Vinum Dæmonum*; Eò quod Phantaſiam vanis impleat; licet *Poeſis Mendacii* tantùm *Umbra* ſit. Veruntamen, non eſt *Mendacium*, Mentem pertranſiens, quod officit; Sed *Mendacium* quod à Mente imbibitur, nempe ejus Generis, de quo antè diximus. Verùm utcunque in depravatis Hominum Judiciis, & Affectibus, hæc ita ſe habeant; *Veritas* tamen, (quæ ſola ſe judicat,) docet; *Veritatis Inquiſitionem*, quæ eam, proci inſtar, demeretur; *Veritatis Cognitionem*, quæ præſentem eam ſiſtit; Et *Veritatis Receptionem* cum *Aſſenſu*, quæ eſt ipſius Fruitio & Amplexus; Summum eſſe Humanæ Naturæ Bonum.

Prima, in Operibus ſex Dierum, Creatura *Dei*, fuit *Lux Senſûs*; Poſtrema, *Lux Rationis*; Quin & Opus ejus, *Sabbatho*, quod deinceps perpetuò exercet, eſt Spiritus ſui Illuminatio. Primo inſpiravit Lumen in *Faciem Materiæ*, vel *Molis indigeſtæ*; poſteà in *Faciem Hominis*; Quin & uſque ſemper Lucem inſpirat in *Faciem Electorum*. *Poeta*, qui *Sectam*, alioqui, cæteris inferiorem, ornavit, elegantiſſimè dixit; *Suave eſt in Litore ſtanti videre Naves Fluctibus exagitatas*; *Suave ad Arcis Feneſtram ſtanti, Prælium commiſſum, ejuſque varios Eventus, inferiùs ſpectare*; *Sed nulla voluptas æquiparari poteſt huic ipſi, Nempe ut quis ſtet ſuper Clivum Excelſum veritatis*; (Collem certè inacceſſibilem, ubi Aer ſempèr liquidus eſt, & ſerenus,) *Atque inde Errores, Homines palantes, Caligines, & Tempeſtates, in Convalle ſubjacente, deſpiciat*: Modò proſpectus iſte, cum miſericordiâ conjunctus ſit, non cum Tumore, aut Superbiâ. Et hoc ipſum eſt *Cœlo* in *Terris* Frui, quandò *Mens Humana* in *Charitate* movetur, in *Providentiâ* quieſcit, & ſupra Polos *Veritatis* circumfertur.

Jam verò, ut à *Theologicâ* & *Philoſophica Veritate*, ad *Veritatem*, aut potiùs *Veracitatem* in Civilibus Negotiis, tranſeamus; Agnoſcent vel ipſi qui eam non Exercent, apertam, & minimè fucatam, in Negotiis gerendis, Rationem, præcipuum eſſe Humanæ Naturæ Decus: Mixturam autem *Falſi*, ſimilem eſſe plumbeæ Materiæ, quæ efficit ſanè, ut faciliùs cudi poſſit Metallum, ſed ita ut interim vilius fiat. Nam flexuoſi iſti, & obliqui Motus, *Serpentum* ſunt; Qui ſuper *ventrem ſuum gradiuntur*, non Pedibus incedunt. Non eſt Vitium, quod tanto Hominem pudore obruit, quam ſi *Falſus* vel *Perfidus* inveniatur. Itaque acutiſſimè *Montaneus*, rationem ſcrutatus, cur *Mendacii* Vocabulum, pro tanto haberetur Opprobrio, & Contumeliâ; *Si Res rectè perpendatur*, (inquit,) *Qui dicit Hominem mentiri, eadem operâ dicit, eum Adverſus Deum audacem eſſe, adverſus Homines timidum*. *Mendax* enim, *Deo* inſultat, *Homini* ſe incurvat. Certè, quam flagitioſâ Res ſit, *Falſitas*, & *Perfidia*, nullo modo exprimi poteſt meliùs, quam quod iſtis, (quaſi ultimis Clamoribus,) devocabuntur Judicia *Dei* in Genus Humanum. Prædictum enim eſt, *Chriſtum*, in Adventu ſuo ſecundo, *Non reperturum Fidem ſuper Terram*.

II.

De Morte.

Metuunt Homines *Mortem*, ut Pueri Tenebras. Quemadmodùm autem, Metus iſte Naturalis, in Pueris augetur, Fabuloſis quibuſdam Terriculamentis, ita & ille alter. Sanè, *Mortis* Meditatio, prout *Mors Stipendium eſt Peccati*, & ad aliam vitam Tranſitus, pia eſt & ſalubris; Metus verò ejus, ut eſt *Naturæ Debitum*, Res eſt infirma, & inanis. Ineſt tamen nonnunquàm piis Meditationibus, Fermentum aliquod Vanitatis, nec-non *Superſtitionis*. Præcipitur in *Libris* nonnullis *Religioſorum*, qui tractant de *Mortificatione*, ut recogitet ſecum Homo, quantus ſit Dolor, cùm vel minimus Digiti Articulus torqueatur; Atque inde æſtimet, quantus ſit in *Morte* Cruciatus, ubi totum Corpus corrumpitur, & diſſolvitur? Cùm tamen *Mors* ſæpenumerò tranſeat, minore cum Dolore, quàm ſentitur in Torturâ Membri. Partes enim maximè vitales, non ſunt maximè ſenſitivæ. Nec abs re dictum fuit, ab illo, qui locutus eſt ut *Philoſophus* tantummodò, & *Homo Animalis*; *Pompa Mortis magis terret, quàm Mors ipſa*: Gemitus & Singultus, Membrorum Convulſiones, Oris Pallor, Amici flentes, & atrata Funera, cum ſimilibus, hæc ſunt quæ *Mortem* oſtentant terribilem. Obſervatione planè dignum eſt, nullam eſſe *Animi Paſſionem* tam debilem, quin ſuperet, & in ordinem redigat *Timorem Mortis*. Ideoque *Mors*, non eſt Hoſtis adeò formidabilis, cùm tam multos habeat Homo circa ſe Athletas, qui in certamine illam vincant. *Vltio* de *Morte* triumphat; *Amor* eam parvi facit; *Honor* ambit; *Metus Ignominiæ* eligit; *Mæror* ad eam confugit; *Metus* anticipat. Imò legimus, quòd poſtquàm *Otho Imperator* ſeipſum interfeciſſet, ipſa *Miſericordia*, (quæ Affectus eſt omnium tenerrimus,) multos provocârit ad *Commoriendum*, ex merâ *Animi Compaſſione* erga *Dominum* ſuum, ut Fidiſſimos Aſſeclas. Quin & addit *Seneca Faſtidium*, & *Satietatem*: *Cogita quàm diù eadem feceris; Mori velle non tantùm Fortis, aut Miſer, ſed etiam Faſtidioſus poteſt.* Nec minùs obſervatu dignum eſt, quantillam Mutationem in Animo generoſo & forti, appropinquans *Mors* efficere valeat; Eoſdem enim gerunt Homines illi Spiritus, uſque ad extremum Momentum. Mortuus eſt *Auguſtus Cæſar*, voce certè urbanâ; *Livia, Conjugii noſtri memor, vive, & vale.* *Tiberius* inter diſſimulandum; Ita enim de illo *Tacitus*; *Jam Tiberium vires, & Corpus, non Diſſimulatio deſerebant.* *Veſpaſianus* cum Scommate; Exonerans enim ſe ſuper Sellâ; *Vt puto Deus ſio.* *Galba* cum Gnomâ; *Feri, ſi ex re ſit Populi Romani*: protendens ſimul Collum. *Septimius Severus*, inter expedienda Negotia; *Adeſte, ſi quid mihi reſtat agendum.* Pariter & alii. Certè *Stoici*, nimium inſumpſerunt Operæ in Solatia *Mortis*: Etenim grandi ſuo, contra eam, Apparatu, effecerunt, ut terribilior videretur. Rectiùs ille; *Qui Finem vitæ extremum inter munera ponit Naturæ.* Æque enim eſt Naturale Hominibus *Mori*, ac *Naſci*; atque Infans forſan, non minorem ſentit dolorem, ex hoc, quam ex illo. Qui *moritur* inter proſequendum magnum aliquod Deſiderium, ita ſe habet, ut vulneratus, ſanguine adhuc fervente, qui plagam vix ſentit. Itaque Mens, in aliquod Bonum fixa & intenta, à Doloribus *Mortis* ſe ſubducit. Verùm enimverò, ſuper omnia, ſuaviſſimum *Canticorum* eſt illud, *Nunc dimittis*; Cùm quis Fines ſuos, & Expectationes honeſtas, aſſecutus fuerit. Hoc item in ſe habet *Mors*, ut *bonæ Famæ* Januam aperiat, & *Livorem* extinguat; *Extinctus amabitur idem*.

III.

DE VNITATE ECCLESIÆ.

CUm *Religio* ſit præcipuum humanæ Societatis vinculum, par eſt, ut & ipſa, debitis veræ *Unitatis* & *Charitatis* vinculis, aſtringatur. Diſſidia circa *Religionem*, Mala erant, *Ethnicis* incognita. Nec mirum, cùm *Religio Ethnicorum* poſita eſſet potiùs in Ritibus, & Cultu *Deorum* externo, quam in conſtanti aliquâ Confeſſione, & Fide. Facile enim eſt conjicere, cujuſmodi fuerit illorum *Fides*, cùm præcipui *Eccleſiæ* ipſorum *Doctores* & *Patres*, fuerint *Poetæ*. Inter Attributa autem veri *Dei* ponitur, quod ſit *Deus Zelotypus*: Itaque Cultus ejus non fert Mixturam, nec Conſortium. Quamobrem pauca quædam de *Unitate* in *Eccleſiâ* dicemus: Scilicet, qui ſint ejus *Fructus*, qui *Limites*, quibus denique *Modis* concilietur. *Unitatis Fructus* præcipui, (præterquàm quod *Deo* ſummè placeat, id quod ante omnia poni debet,) ſunt duo. Alter reſpicit eos, qui *extra Eccleſiam* ſunt; Alter eos, qui *intra*. Quod ad priorem attinet, certum eſt, longè maxima in *Eccleſiâ* Scandala, eſſe Hæreſes, & Schiſmata; Ut quæ etiam Corruptelas Morum ſuperent. Quemadmodùm enim in Corpore Naturali, Vulnera, & Solutio Continuitatis, genere pejora ſunt, quam Humores putridi; Similis eſt Corporis Spiritualis ratio. Adeò ut nihil reperiatur, quod æque Homines, ab ingreſſu in *Eccleſiam* abſterreat, aut jam receptos expellat, ac *Unitatis Violatio*. Itaque temporibus quibus illud increbreſcit, ut alii dicant, *Ecce in Deſerto*; Alii, *Ecce in Penetralibus*; Hoc eſt, dum quidam *Chriſtum* quærunt in *Hæreticorum Conciliabulis*, quidam in *Facie Eccleſiæ externâ*, opus eſt prorsùs, ut illa Vox aures Hominum quaſi perpetuò feriat; *Nolite exire*. *Doctor* ille *Gentium*, cujus Vocatio & Miſſio, propria & demandata, ei impoſuit, ut eorum, qui *extra Eccleſiam* fuerant, curam gereret, inquit, *Si ingrediatur cœtus veſtros Infidelis quiſpiam, aut Idiota, & vos variis loquentes linguis audiat, annon vos inſanire prædicabit?* Neque ſanè, multò meliùs ſe habet, cùm *Athei*, & Homines profani, tantas, in *Religione*, lites, & Opinionum Dimicationes, intueantur. Siquidem hæc Res ab *Eccleſiâ* illos avertit, & in *Cathedrâ Deriſorum ſedere facit*. Levius quiddam videatur, quam ut in Tractatu tam ſerio citetur, Deformitatem tamen rei egregiè depingit: Inſignis quidam Jocandi Artifex, in *Catalogo Librorum*, *Bibliothecæ*, cujuſdam *Fabuloſæ*, inter cæteros, cum hâc Inſcriptione *Librum*, ponit; *Salta*

tionis

tiones Florales, & Geſticulationes Hæreticorum. Nomo enim eſt ex iis, qui non peculiarem quendam motum Corporis ridiculum, & Geſtûs Deformitatem, exhibeat: unde fieri non poteſt, quin Homines Carnales, & Politici degeneres, ſubſannent, qui facilè in contemptum Rerum Sacrarum feruntur. Quantum ad *Fructus Unitatis*, qui ad eos, qui *intra* ſunt, redundat, is, uno verbo, *Pax* eſt, quæ innumeras Benedictiones complectitur. Etenim Fidem ſtabilit, Charitatem accendit; Quin & externa *Eccleſiæ pax* in Pacem internam Conſcientiæ ſenſim diſtillat; *Laboréſque Scribentium, & legentium Controverſias*, vertit in Tractatus Pietatis, & Mortificationis.

Quantum ad *Terminos & Limites unitatis*, vera proculdubio & juſta eorum Collocatio; magni prorsûs eſt, ad omnia in Religione, momenti. Duo autem in iis ſtatuendis videntur fieri Exceſſus. Hominibus enim zelo fevidis, omnis *Pacificationis* Mentio eſt odioſa; *Numnam pax Jehu? Quid tibi cum pace? vade poſt me*; Quaſi *Pax* nihil eſſet ad rem, ſed *Sectæ & Partes*. Contra, quidam tanquam *Laodicenſes*, in cauſſis *Religionis* tepidi, putant *Capita Religionis*, nexu ſe commodo, colligare poſſe, per Vias medias, & Opiniones utrinque participantes, & Reconciliationes ingenioſas, acſi pro Arbitris ſe gerere vellent, inter *Deum & Homines*. Uterque Exceſſus vitandus; Quod fiet, ſi Fœdus inter *Chriſtianos*, ab ipſo *Servatore* noſtro, deſcriptum, in clauſulis illis, quæ primo intuitu, inter ſe opponi videntur, perſpicuam & planam Interpretationem ſortiatur. *Qui non nobiſcum eſt, contra nos eſt*; & rurſùs, *Qui contra nos non eſt, nobiſcum eſt.* Hoc eſt, ſi *Capita Religionis*, planè Eſſentialia & Fundamentalia, ritè diſcernantur & diſtinguantur, à *Capitibus*, quæ non ſunt ex *Fide*, ſed ex *Opinione* probabili, & Intentione ſanctâ, propter ordinem, & *Eccleſiæ* politiam, ſancitæ. Hoc verò plurimis videri poſſit, triviale quiddam, in quo quis actum agat: Verùm ſi hoc ipſum, minore partium ſtudio, fieret, majore etiam conſenſu reciperetur. In hac re Conſilii nonnihil impertiri viſum eſt, pro captûs noſtri tenuitate. Videndum eſt, ne Homines *Eccleſiam Dei* lacerent, per duo *Controverſiarum* genera. Primum eſt, cùm *Controverſiæ* Materia levior eſt, nec tantâ contentione, quanta circa eam excitatur, digna; Contradictione ſolâ inflammata. Quemadmodùm enim acutè, & elegantèr notatum eſt, ab uno ex *Patribus*; *Tunica Chriſti inconſutilis fuit, at veſtis Eccleſiæ verſicolor.* Unde præcipit; *In veſte varietas ſit, Sciſſura non ſit.* Differunt enim haud parùm inter ſe Unitas, & Uniformitas. Secundum eſt, cùm *Materia* quidem *Controverſiæ* pondus habet, ſed ad nimiam Subtilitatem ac Obſcuritatem redacta eſt: Adeò ut Ingenioſa quædam res eſſe videatur, potiùs quam Solida. Videmus quandoque fieri, ut quis Doctus, & Intelligens, Homines imperitos, de aliquâ Quæſtione, inter ſe litigantes, audiat; Atque perſpicuè advertat, eos idem re ipſâ ſentire, & in unum convenire, quibus tamen ipſis nunquam fuiſſet aliquis diſſidendi Finis. Quod ſi hoc nonnunquàm eveniat, in exiguâ illa Judicii diſparitate, quæ inter Homines eſſe poteſt; Annon credere par eſt, *Deum* in Cœlis, qui *Corda ſcrutatur* & novit, ſatis perſpicere, nos Homines fragiles, in aliquibus, de quibus *Controverſiam* movemus, idem reverâ ſentire, & in ambobus benignè complacere. Hujuſmodi *Controverſiarum* Natura, & Character, optimè à *D. Paulo* exprimitur, in Monito illo ac Præcepto, quod circa illud adhibet; *Devita prophanas vocum Novitates*, & *oppoſitiones falſi nominis Scientiæ*. Creant ſibi Homines Oppoſitiones, quæ revera nullæ ſunt, eaſque in nova Vocabula effingunt, & cudunt; Quæ tam fixa ſunt & invariabilia, ut ubi Senſus Vocabulum regere debeat, Vocabulum imperet Senſui. Sunt etiam, ut *Controverſiarum*, ita *Vnitatis*, Species duæ; quæ Adulterinæ cenſeri poſſunt. Altera, cùm *Pax* Ignorantiæ tantùm implicitæ innititur. Coloribus enim omnibus in Tenebris benè convenit. Altera, quæ conſuta eſt & ſarcita, ex poſitionibus ex diametro inter ſe contrariis, in Capitibus nimirùm Fundamentalibus. *Veritas* enim & *Falſitas*, ſimiles ſunt *Ferro* & *Luto* in Digitis pedum, Imaginis, quam in Somnis vidit *Nebuchadnezzar*; Adhærere ſanè poſſunt, incorporari non poſſunt.

Jam quatenùs ad *Modos*, per quos conciliatur *Vnitas*, cavendum eſt Hominibus, ne dum *Vnitatem Religionis* procurent & muniant, *Leges Charitatis*, & *Societatis* ſolvant, & demoliantur. Inter *Chriſtianos* duo tantùm recipiuntur *Gladii*, *Spiritualis* nempè, & *Temporalis*. Uterque autem ſuum habet locum, & ſuo perfungitur Munere, in *Religione Chriſtianâ* propugnandâ, & protegendâ. Sed neutiquàm arripiendus eſt *Gladius* tertius, qui eſt *Mahumetis*, aut illi ſimilis; Hoc eſt, ut *Religionem Bello* propagemus, aut cruentis perſecutionibus, vim Conſcientiis inferamus; Exceptis Caſibus Scandali aperti, & inſolentis Blaſphemiæ, aut Machinationis adverſus Statum Civilem: Ne dum ut foveantur Seditiones, animentur Conjurationes, & Rebelliones, Gladius in manus Populi transferatur, & ſimilia; Quæ omnia manifeſtò tendunt, ad *Majeſtatem Imperii* minuendam, & Auctoritatem Magiſtratuum labefactandam; Cùm tamen omnis *Legitima poteſtas ſit à Deo ordinata*. Hoc enim nihil aliud eſt, quàm alteram ex *Tabulis Legis*, in alteram allidere; Et in tantùm Homines ut *Chriſtianos* intueri, ut interim obliti videamur, quòd ſint *Homines*. *Lucretius Poeta*, cùm ſibi ante oculos poneret, *Agamemnonem*, Filiam propriam immolantem, exclamat; *Tantum Relligio potuit ſuadere malorum*. Quid tandem dixiſſet, ſi ei *Laniena Pariſienſis*, aut *Conjuratio Pulveraria* in *Angliâ*, innotuiſſet? Certè ſepties factus eſſet magis *Epicureus*, & *Atheus*, quàm fuit. Nam quemadmodùm *Gladius Temporalis*, non temerè, ſed magno cum Judicio, in Caſu *Religionis*, ſtringendus eſt; Ita monſtri ſimile eſt, eum in Manus Populi tradi. Sibi habeant hoc *Anabaptiſtæ*, & hujuſmodi Furiæ. Certè, inſignis fuit illa *Blaſphemia*, cum diceret *Diabolus*, *Aſcendam, & ero ſimilis Altiſſimo*; Sed adhùc major *Blaſphemia* fuerit, ſi quis *Deum* introducat dicentem; *Deſcendam, & ero ſimilis principi Tenebrarum*. Quid autem hoc ab illo differt, ſi Cauſſa *Religionis* deſcendat, & præcipitetur, ad Crudelia & Execrabilia Scelera, *Principes* trucidandi, in *Populorum* vitas graſſandi, & *Imperia* funditùs evertendi? Videtur quidem hoc perinde eſſe, ac ſiquis deſcendentem faciat *Spiritum Sanctum*, in ſpecie, non *Columbæ*, ſed *Vulturis*, aut *Corvi*; Aut ex *Navi Eccleſiæ* erigeret Vexillum Piratarum, & Aſſaſſinorum: Quocircà, juſtum eſt, & id ipſum neceſſitas Temporum flagitat, ut *Eccleſia* doctrinâ ſuâ, & Decretis ſuis; *Principes* Gladio; omneſque *Literas* ceu Religioſæ ſint, ceu Morales, Caduceo ſuo; in

Barathrum Inferni damnent, & detrudant in ſecula, hujuſmodi Facta, & doctrinas iis Auctoritatem aliquam tribuentes; Ut magnâ ex parte jam pridem factum eſt. Certè optandum eſſet, ut in omnibus circa *Religionem* Conſiliis, ante oculos Hominum præfigeretur Monitum illud *Apoſtoli*; *Ira Hominis non implet Juſticiam Dei.* Atque ut verum dicamus, optimè, & prudentiſſimè obſervatum eſt, ab uno ex *Patribus*, profundæ ſapientiæ viro; Nec minùs ingenuè, & ſincere, ab eodem prolatum, & evulgatum; *Eos, qui Conſcientias premi, iiſque vim inferri ſuadent, ſub illo Dogmate, Cupiditates ſuas ſubtexere, illámque rem ſua intereſſe, putare.*

IIII.

De VINDICTA.

Vindicta agreſtis quædam Juſticia eſt; quæ quò magis Humanâ Naturâ ſerpit, eò fortiùs Legibus ſeveris eſt evellenda. Etenim *Injuria illata*, Legem tantummodò violat; At repoſita, Legem Auctoritate ſuâ planè ſpoliat. Certè, in *vindicandâ Injuriâ*, æqualem ſe quis Inimico ſuo ſiſtit; In remittendâ vero, ſuperiorem: *Regium* enim eſt *Ignoſcere*. Equidem memini dixiſſe *Salomonem*, *Honori eſt Homini Offenſas præterire*. Quod jam præteriit, In integrum reſtitui non poteſt; At Prudentes ſat habent præſentia & futura curare. Nugantur igitur, & ſe fruſtrà conturbant, qui præteritarum rerum ſatagunt. *Injuriam* nemo, *Injuriæ* ipſius cauſsâ, infert; verùm, ut ex eâ, Lucri aliquid, aut Voluptatis, aut Honoris, ſibi conciliet: Cur igitur cuipiam ſuccenſeam, quod ſe potiùs quàm Me diligat? Quod ſi quis ex Malignitate merâ ſit injurioſus; quid tum? Etiam Spina & Rubus pungunt & lacerant, quia naturâ ſuâ utuntur. *Vindictæ præcipuè* Excuſationem merentur, in iis *Injuriis*, de quibus Lege cautum non eſt. At ſimul proſpiciat quis, ut Genus *vindictæ*, ejuſmodi ſit, quod non ſit Legi obnoxium. Aliàs ipſe ſibi Pœnam conduplicat, Inimicus vero Lucrum facit. Sunt, qui inter ſumendam *Vindictam*, cupiunt, ut læſi intelligant, unde Malum illud ſibi ingruerit. Nempe Generoſior eſt iſte *Affectus*: Siquidem videntur illi, non tam ipſâ ultione delectari, quam ut læſum Facti ſui pœniteat. At vili Ingenio prædititi, & Malicioſi, inſtar ſagittarum ſunt, quæ, per tenebras volant. Magnus *Dux Florentiæ Coſmus*, acutiſſimum telum vibravit, in Amicos Perfidos, aut incurioſos. *Legimus* (inquit) *& mandatum habemus, ut Inimicis noſtris ignoſcamus; at nuſpiam legitur, aſtringi nos, ad ignoſcendum Amicis*: Verum Spiritus *Job* loquitur meliora; *Numnam* (inquit) *de manu dei Bona accipiemus, neque mala itidem quandoque ſuſtinebimus?* Quod etiam, aliquo modo, de Amicis dici par eſt. Hoc certiſſimum eſt, Hominem qui *Vindictæ* ſtudet, ſua vulnera refricare, quæ aliàs, ſibi relicta, ſanari & conſolidari potuiſſent. *Ultiones publicæ*, maximâ ex parte; proſperè cedunt: Quales erant, propter cædem *Cæſaris*, cædem *Pertinacis*, cædem *Henrici Quarti* Magni illius *Galliæ Regis*, & aliorum complurium. At in *vindictis privatis* hoc minimè tenet.

optimè à *D. Paulo* exprimitur, in Monito illo ac Præcepto, quod circa illud adhibet; *Devita prophanas vocum Novitates, & oppoſitiones falſi nominis Scientiæ.* Creant ſibi Homines Oppoſitiones, quæ reverà nullæ ſunt, eaſque in nova Vocabula effingunt, & cudunt; Quæ tam fixa ſunt & invariabilia, ut ubi Senſus Vocabulum regere debeat, Vocabulum imperet Senſui. Sunt etiam, ut *Controverſiarum*, ita *Vnitatis*, Species duæ; quæ Adulterinæ cenſeri poſſunt. Altera, cùm *Pax* Ignorantiæ tantùm implicitæ innititur. Coloribus enim omnibus in Tenebris benè convenit. Altera, quæ conſuta eſt & ſarcita, ex poſitionibus ex diametro inter ſe contrariis, in Capitibus nimirùm Fundamentalibus. *Veritas* enim & *Falſitas*, ſimiles ſunt *Ferro* & *Luto* in Digitis pedum, Imaginis, quam in Somnis vidit *Nebuchadnezzar*; Adhærere ſanè poſſunt, incorporari non poſſunt.

Jam quatenùs ad *Modos*, per quos conciliatur *Vnitas*, cavendum eſt Hominibus, ne dum *Vnitatem Religionis* procurent & muniant, *Leges Charitatis*, & *Societatis* ſolvant, & demoliantur. Inter *Chriſtianos* duo tantùm recipiuntur *Gladii*, *Spiritualis* nempè, & *Temporalis*. Uterque autem ſuum habet locum, & ſuo perfungitur Munere, in *Religione Chriſtianâ* propugnandâ, & protegendâ. Sed neutiquàm arripiendus eſt *Gladius* tertius, qui eſt *Mahumetis*, aut illi ſimilis; Hoc eſt, ut *Religionem Bello* propagemus, aut cruentis perſecutionibus, vim Conſcientiis inferamus; Exceptis Caſibus Scandali aperti, & inſolentis Blaſphemiæ, aut Machinationis adverſus Statum Civilem: Ne dum ut foveantur Seditiones, animentur Conjurationes, & Rebelliones, Gladius in manus Populi transferatur, & ſimilia; Quæ omnia manifeſtò tendunt, ad *Majeſtatem Imperii* minuendam, & Auctoritatem Magiſtratuum labefactandam; Cùm tamen omnis *Legitima poteſtas ſit à Deo ordinata.* Hoc enim nihil aliud eſt, quàm alteram ex *Tabulis Legis*, in alteram allidere; Et in tantùm Homines ut *Chriſtianos* intueri, ut interim obliti videamur, quòd ſint *Homines*. *Lucretius Poeta*, cùm ſibi ante oculos poneret, *Agamemnonem*, Filiam propriam immolantem, exclamat; *Tantum Relligio potuit ſuadere malorum.* Quid tandem dixiſſet, ſi ei *Laniena Pariſienſis*, aut *Conjuratio Pulveraria* in *Angliâ*, innotuiſſet? Certè ſepties factus eſſet magis *Epicureus*, & *Atheus*, quàm fuit. Nam quemadmodùm *Gladius Temporalis*, non temerè, ſed magno cum Judicio, in Caſu *Religionis*, ſtringendus eſt; Ita monſtri ſimile eſt, eum in Manus Populi tradi. Sibi habeant hoc *Anabaptiſtæ*, & hujuſmodi Furiæ. Certè, inſignis fuit illa *Blaſphemia*, cum diceret *Diabolus*, *Aſcendam, & ero ſimilis Altiſſimo*; Sed adhùc major *Blaſphemia* fuerit, ſi quis *Deum* introducat dicentem; *Deſcendam, & ero ſimilis principi Tenebrarum.* Quid autem hoc ab illo differt, ſi Cauſſa *Religionis* deſcendat, & præcipitetur, ad Crudelia & Execrabilia Scelera, *Principes* trucidandi, in *Populorum* vitas graſſandi, & *Imperia* funditùs evertendi? Videtur quidem hoc perinde eſſe, ac ſiquis deſcendentem faciat *Spiritum Sanctum*, in ſpecie, non *Columbæ*, ſed *Vulturis*, aut *Corvi*; Aut ex *Navi Eccleſiæ* erigeret Vexillum Piratarum, & Aſſaſſinorum: Quocircà, juſtum eſt, & id ipſum neceſſitas Temporum flagitat, ut *Eccleſia* doctrinâ ſuâ, & Decretis ſuis; *Principes* Gladio; omneſque *Literæ* ceu Religioſæ ſint, ceu Morales, Caduceo ſuo; in

Barathrum Inferni damnent, & detrudant in ſecula, hujuſmodi Facta, & doctrinas iis Auctoritatem aliquam tribuentes; Ut magnâ ex parte jam pridem factum eſt. Certè optandum eſſet, ut in omnibus circa *Religionem* Conſiliis, ante oculos Hominum præfigeretur Monitum illud *Apoſtoli*; *Ira Hominis non implet Juſticiam Dei.* Atque ut verum dicamus, optimè, & prudentiſſimè obſervatum eſt, ab uno ex *Patribus*, profundæ ſapientiæ viro; Nec minùs ingenuè, & ſincere, ab eodem prolatum, & evulgatum; *Eos, qui Conſcientias premi, iiſque vim inferri ſuadent, ſub illo Dogmate, Cupiditates ſuas ſubtexere, illámque rem ſua intereſſe, putare.*

IIII.

De Vindicta.

Vindicta agreſtis quædam Juſticia eſt; quæ quò magis Humanâ Naturâ ſerpit, eò fortiùs Legibus ſeveris eſt evellenda. Etenim *Injuria illata*, Legem tantummodò violat; At repoſita, Legem Auctoritate ſuâ planè ſpoliat. Certè, in *vindicandâ Injuriâ*, æqualem ſe quis Inimico ſuo ſiſtit; In remittendâ vero, ſuperiorem: *Regium* enim eſt *Ignoſcere*. Equidem memini dixiſſe *Salomonem*, *Honori eſt Homini Offenſas præterire*. Quod jam præteriit, In integrum reſtitui non poteſt; At Prudentes ſat habent præſentia & futura curare. Nugantur igitur, & ſe fruſtrà conturbant, qui præteritarum rerum ſatagunt. *Injuriam* nemo, *Injuriæ* ipſius cauſsâ, infert; verùm, ut ex eâ, Lucri aliquid, aut Voluptatis, aut Honoris, ſibi conciliet: Cur igitur cuipiam ſuccenſeam, quod ſe potiùs quàm Me diligat? Quod ſi quis ex Malignitate merâ ſit injurioſus; quid tum? Etiam Spina & Rubus pungunt & lacerant, quia naturâ ſuâ utuntur. *Vindictæ præcipuè* Excuſationem merentur, in iis *Injuriis*, de quibus Lege cautum non eſt. At ſimul proſpiciat quis, ut Genus *vindictæ*, ejuſmodi ſit, quod non ſit Legi obnoxium. Aliàs ipſe ſibi Pœnam conduplicat, Inimicus vero Lucrum facit. Sunt, qui inter ſumendam *Vindictam*, cupiunt, ut læſi intelligant, unde Malum illud ſibi ingruerit. Nempe Generoſior eſt iſte *Affectus*: Siquidem videntur illi, non tam ipſâ ultione delectari, quam ut læſum Facti ſui pœniteat. At vili Ingenio præditi, & Malicioſi, inſtar ſagittarum ſunt, quæ, per tenebras volant. Magnus *Dux Florentiæ Coſmus*, acutiſſimum telum vibravit, in Amicos Perfidos, aut incurioſos. *Legimus* (inquit) *& mandatum habemus, ut Inimicis noſtris ignoſcamus; at nuſpiam legitur, aſtringi nos, ad ignoſcendum Amicis:* Verum Spiritus *Job* loquitur meliora; *Numnam* (inquit) *de manu dei Bona accipiemus, neque mala itidem quandoque ſuſtinebimus?* Quod etiam, aliquo modo, de Amicis dici par eſt. Hoc certiſſimum eſt, Hominem qui *Vindictæ* ſtudet, ſua vulnera refricare, quæ aliàs, ſibi relicta, ſanari & conſolidari potuiſſent. *Ultiones publicæ*, maximâ ex parte; proſperè cedunt: Quales erant, propter cædem *Cæſaris*, cædem *Pertinacis*, cædem *Henrici Quarti* Magni illius *Galliæ Regis*, & aliorum complurium. At in *vindictis privatis* hoc minimè tenet.

Quin potiùs, *Homines Vindicativi* vitam ferè agunt *Veneficarum*, quæ ut aliis ſunt exitiabiles, ita ipſæ plerunque Exitum infauſtum ſortiuntur.

V.

De Rebus Adversis.

GRande prorsùs ſonabat *Seneca*, more *Stoicorum*, cùm diceret; *Bona rerum Secundarum optabilia, Adverſarum mirabilia.* Certè, ſi Miraculum rectè ponatur illud, quod Naturam ſuperat, cernuntur Miracula, maximè in *Calamitatibus*. At priorem illam Sententiam, magniloquentiâ ſuperat, alterum ex ejus Dictis; Et excelſius quiddam eſt, quàm *Ethnico* conveniat. *Verè magnum habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei*. Sanè hoc Dictum in *Poeſi* fuiſſet tolerabilius, ubi tranſcendentia iſta magis probantur. Ac ut verum dicamus, *Poetæ* hoc intactum non reliquerunt. Eadem enim ferè Res eſt, quæ adumbratur, in portentoſo illo *Poetarum* Antiquorum Commento, quod Myſterio videtur non carere; Imò & Statum *Chriſtianum* non obſcurè referre; Nimirùm de *Hercule*; Qui cùm ad ſolvenda *Promethei* vincula proficiſceretur, (In *Prometheo* autem figura Naturæ humanæ repræſentatur;) Oceani Longitudinem in *Poculo Figlino* emenſus eſt; Ubi ad vivum *Chriſtiana Conſtantia* depingitur, quæ in Fragili Carnis Teſtâ, per Mundi Fluctus, undique circumfuſos, navigat. Verùm ut à Granditate verborum, ad *Mediocritatem* deſcendamus. *Rerum Secundarum* præcipua virtus eſt *Temperantia*, *Adverſarum*, *Fortitudo*; Quæ in Moralibus reputatur pro Virtute maximè Heroicâ. Quin & *Res proſperæ*, ad *Veteris Teſtamenti* Benedictiones, *Adverſæ*, ad *Novi* Beatitudines, pertinent: Quæ, & reipsâ majores ſunt, & clariorem *Divini Favoris* Revelationem exibent. Attamen etiam in *Veteri Teſtamento*, ſi *Lyræ Davidis* aures præbeas, plures invenias *Threnos*, quàm *Exultationes*: *Spiritus* autem *Sancti* Calamus, diffuſiùs tractavit, *Jobi* Afflictiones, quàm Fælicitatem *Salomonis*. *Res proſperæ*, non ſine plurimis Timoribus & Moleſtiis tranſeunt; *Adverſæ* itidem ſuis Solatiis, & Spe non vacant. Videmus certè in Acupictis, meliùs placere, cùm Imagines coloris lucidioris ſunt, Stamen autem telæ, coloris magis opaci, quàm cùm Stamen ipſum ſplendidius eſt, Imagines autem tenebroſiores. Judicium igitur capi poteſt, quid Cordi magis volupe ſit, ex eo, quod Oculos magis delectat. Habet certè *Virtus* ſimile quiddam Odoramentis quibuſdam pretioſis; quæ fragrantiſſima ſunt, aut incenſa, aut tuſa. Nam *Fortuna proſpera* potiſſimùm *vitia* Hominum indicat, *Adverſa Virtutes*.

VI:

VI.

De DISSIMVLATIONE & SIMVLATIONE.

Diſſimulatio eſt Artium Civilium Compendium quoddam, & Pars infirmior: Etenim, & Ingenium acre, & Robur Animi conſtans ad hoc requiritur, ut quis ſciat, quandò verum proferendum ſit, atque id facere audeat. Itaque inter inferiores Politicos reponuntur, qui magni ſunt *Simulatores*.

Quod Diſcrimen, benè apud *Tacitum*, *Cæſarem Auguſtum* inter, & *Tiberium*, adnotatum eſt. Etenim de *Liviâ* ſic ait; Quod eſſet, *Cum Artibus Mariti, & Simulatione Filii, benè compoſita. Artes Imperii Auguſto, Simulationem Tiberio* attribuens. Idem alibi hiſce verbis, *Mucianum* inducit, *Veſpaſianum* Ad Arma contra *Vitellium* ſumenda hortantem: *Non adverſus Auguſti acerrimam Mentem, nec adverſus Tiberii cautiſſimam ſenectutem, inſurgimus.* Quare hæ Facultates, *Artium Civilium*, & *Simulationum*, ſunt prorsùs diſtinguendæ. Eſto igitur, ut ſit fælicis ita quiſquam Acuminis, tantæque Perſpicaciæ, ut diſtinguere queat, quæ palàm facienda, quæ occultanda, quæ tanquàm in Crepuſculo producenda, Temporum etiam & Perſonarum ratione penſitata (Quæ reverâ *Artes* ſunt *Politicæ*, & *Civiles*, ut *Tacitus* eas rectè appellat; huic *Diſſimulatio* Impedimento erit. Quod ſiquis, ad hunc Iudicii & Diſcretionis Gradum, aſcendere non valeat, ei relinquitur tanquàm tutiſſimum, ut ſit *Tectus*, & *Diſſimulator*. Ubi enim in ſingulis non datur eligere, ibi in omnibus cautè inſiſtere tutiſſimum eſt; Cæcutientibus enim lentè movendum. Sanè ubique reperias Homines rerum tractandarum peritiſſimos, omnes ferè Candorem, Ingenuitatem, & Veracitatem, in Negotiis præ ſe tuliſſe: Verùm ſimul erant, tanquàm Equi, benè docti & domiti, qui ſubitò ſe ſiſtere, & ſe vertere, norant. Quod ſi Neceſſitas quædam ingruat, *Diſſimulationem* Profundam poſtulans, tunc quidem Opinio & Fama de bonâ Fide & veracitate eorum, præconcepta, eos reddit prorsùs inviſibiles.

Conſilia & *Mentem tegendi*; aut *velandi*, gradus ſunt tres. Primus eſt, *Taciturnitas*, cùm quis ſenſus Animi ſui premit, adeòque relinquit in æquilibrio, ut in quam partem propendeat, nemo facilè conjecerit. Secundus *Diſſimulatio* in Negativâ, cùm quis ex compoſito ſigna quædam & Indicia jacit, ſe non eum eſſe, qui reverà eſt. Tertius *Simulatio* in Affirmativâ, cùm quis apertè fingit & prætexit, ſe eum eſſe, qui reverà non eſt.

Quantum ad primum horum, *Taciturnitatem* ſcilicet; Ea eſt certè *Virtus Confeſſoris*. Atque profectò, *vir taciturnus* multas audit *Confeſſiones*; Quis enim Garrulo, & Loquaci, Pectus ſuum recludet? Quod ſi quis Famam habeat *Viri Taciturni*, facilè aliorum Animos reſerabit; ſicut Aer clauſus apertum ſugit: Atque veluti *Delicta confiteri*, non ad aliquem Finem collimat, qui ad res Civiles tendit, ſed ad Conſcientiam ſublevandam; Ita certè *Homines Taciturni*, ad multarum rerum Notitiam, ſimili de Cauſâ, perveniunt; Dum

Homines, non tam impertire, quàm exonerare Animum ſuum cupiant. Ut paucis dicamus, myſteria *Silentibus* debentur. Prætereà, ſi verum loquamur, etiam in Animo, æque ac in Corpore, deformis & invenuſta eſt Nuditas: Neque parvam addit Reverentiam, Conſiliis & Factis Hominum, ſi *minùs pateant*. At *Loquaces* & *Futiles*, etiam plerunque leves ſunt, & Creduli. Qui enim eloquitur quæ ſcit, effutiet etiam quæ neſcit. Ponatur igitur pro certo, *Habitum Taciturnitatis virtutem eſſe Politicam, & Moralem.* Sed & illud addendum eſt, bonum eſſe Homini, ut *vultus* ſuus *Linguæ* Officium non præripiat. Nam, *Revelatio Animi* ex *Vultu*, aut *Geſtu*, magnus eſt Defectus, & quædam quaſi *Proditio:* Eo magis, quod ſæpenumerò, plus notatur, & fidem facit, quam verba.

Quantum ad Secundum, *Diſſimulationem* ſcilicet: Ex neceſſitate quâdam illa *Taciturnitatem* ſequitur. Adeò ut qui *Tectus* eſſe vult, *Diſſimulator* aliquatenùs vel nolens evadat. Etenim aſtutiores ſunt Homines, quam ut patiantur aliquem in æquilibrio ſe continere abſque aliquâ in alteram Partem inclinationis ſuæ declaratione. Ita Quæſtionibus ſubtilibus eum obſidebunt, & allicient, & excutient, ut, niſi obfirmato & abſurdo *Silentio* ſe quis muniat, neceſſe ei fuerit, ſe *nonnihil prodere:* Quinetiam ſi hoc non fecerit, ex *Silentio* ipſo, aliquid conjecturæ capient, non minùs, quàm ex *Verbis*. Quod vero ad *Æquivocationes*, & *Oracula verborum* attinet, non poterunt illa diù valere. Ita ut Nemo *Tectus* eſſe queat, niſi aliquem *Diſſimulationis* Gradum ſibi indulgeat: Quæ nihil aliud eſt, quam Silentii quædam Appendix, aut Limbus.

Quantum vero ad tertium Gradum; nimirùm *Simulationem*, & *Profeſſionem falſam*; Illam magis Vitioſam, & minùs Politicam, duco; Niſi fortè dignus vindice Nodus inciderit. Itaque perpetua Conſuetudo *Simulandi*, Vitium eſt, aut ex Ingenii Lubricitate quâdam, vel Timiditate, ortum; Aut etiàm, ex Animi Conſtitutione, quæ Vitio aliquo magno imbuta eſt: Quod, quia *Occultare* oportet, *Simulationem* etiàm in aliis adhibere & exercere efficit, ne fortè Habitus ipſe intercidat.

Commoda Simulationis, & *Diſſimulationis*, tria. Primum eſt, quod Oppoſitionem amoliatur, & Homines imparatos aggrediatur, ubi enim Conſilia cujuſpiam evulgata fuerint, Adverſarii, veluti Tubâ excitantur. Secundum eſt, quod in Hominis poteſtate relinquit, ut pedem referat, & ſe abſque Exiſtimationis ſuæ jacturâ de Negotio ſubducat. Si quis enim, ſe manifeſtâ declaratione obſtringit, is cuneis quaſi impactis includitur; Aut pergendum eſt ei, aut turpitèr deſiſtendum. Tertium eſt, quod ad aliena Conſilia detegenda, viam aperiat. Etenim ei, qui ſua Conſilia profert, non facilè quis ſe adverſarium profiteatur, verùm aſſentabitur potiùs; Et libertatem Loquendi, in libertatem Cogitandi, vertet. Itaque habetur apud *Hiſpanos* ſatis malignum Adagium; *Dic Mendacium*, & *Veritatem erues*. Perinde ac ſi *Simulatio* Clavis eſſet ad Secreta reſeranda. Tria etiàm ſunt *Simulationis*, & *Diſſimulationis*, *Incommoda* ut ex æquo Res compenſetur. Primum, quod illa Timiditatē arguant: Id quod omnibus Negotiis, plumas vellit, ne pernicitèr ad Metam advolent. Secundum, quod in ancipites Cogitationes Animos complurium conjiciant, qui fortaſsè aliàs cooperaturi fuiſſent, & ſtudio ſuo rem promoturi; unde ſine ſociâ & amicâ operâ ad Fines ſuos ſolus quis ambulet. Tertium eſt, (idque maximum,) quod præcipuo ad Actiones Organo, Hominem privet; nimirùm *Fide*. Optimum fuerit Temperamentum, ſi quis *Veracitatis* Famam obtineat, *Taciturnitatis* Habitum, *Diſſimulationis* uſum tempeſtivum, & Facultatem *Simulationis*, ubi opus fuerit.

VII:

De PARENTIBUS & Liberis.

GAudia *Parentum* occulta ſunt; Nec minùs Dolores eorum, & Metus. Illa certè verbis aſſequi nequeunt, hos autem proferre nolunt. Certè *Liberi* Labores humanos ſuaviores, verùm Infortunia amariora, reddunt. Curas vitæ multiplicant, ſed Memoriam Mortis mitigant. *Æternitas Sobolis* etiàm Brutis communis eſt; Sed illa *Memoriæ*, *Meritorum*, & *Operum*, propria eſt Hominibus. Atque videre ſanè eſt, Opera Nobiliſſima, & Fundationes, ab *Orbis* profecta; Quibus Effigies Animorum exhibere curæ erat, cum *Corporis Imaginibus* deſtituerentur. Adeò ut *Poſteritati* maximè ſtudeant, qui *Poſteritate carent*. Qui Honores in *Familiam* ſuam primi introducunt, erga *Liberos* indulgentiſſimi ſunt: Intuentur ſiquidem eos, non tantùm ut *Continuationem Speciei* ſuæ, ſed ut *Rerum* à ſe *geſtarum Hæredes*: Ideoque ut *Liberos*, & *Creaturas*. Gradus Affectuum in *Parentibus* erga *Liberos* diverſos, ſæpè diſpares ſunt, aliquando iniqui: Ac potiſſimùm in *Matre*. Unde *Salomon* dicit; *Filius ſapiens lætificat Patrem: Filius verò ſtultus mœſtitiæ eſt Matri ſuæ*. In Domo fœcundâ, & *Liberorum* plenâ, cernere quandoque eſt, unum aut alterum ex *Senioribus* pluris æſtimari; Atque ex *Junioribus* in Deliciis eſſe: Sed in medio fortaſse aliquos quaſi Oblivione tranſiri: Qui nihilominùs, haud rarò, optimæ Indolis evadunt. Illiberalitas *Parentum* erga *Liberos* ſuos, Error eſt planè noxius: Nam eos reddit Animo Degeneres; Fallaciis deditos; Ignobilium Conſortio ſe delectantes: Magiſque ad Luxum propenſos, quando rerum Copiam adepti ſint. Itaque optimè ſuccedit, quando *Parentes* ſuam, apud *Liberos*, Auctoritatem tuentur, Crumenam laxant. Invaluit, tam apud *Parentes*, quàm *Pædogogos*, & *Famulos*, Mos quidem ineptus; Æmulationes inter *Fratres* ſerendi, & alendi, durante eorum Pueritiâ: Quæ ſæpenumerò in Diſcordias evadunt, poſt Ætatem virilem, & *Familias* turbant. *Itali* non magnum ponunt Diſcrimen, inter *Liberos*, & *Nepotes*, aut *Cognatos*; Sed, modò ſint è *Maſſâ Sanguinis*, non multum penſi habent, utrùm ſint è *Corpore proprio* editi, necne? Atque ſi verum dicendum ſit, in Naturâ non multum intereſt; Adeò ut ſæpè videamus, *Nepotem Avunculo* magis ſimilem, aut *Cognato*, quàm *Parenti* proprio, prout Sanguis caſu quodam derivatur. Curent *Parentes*, in tenerâ Ætate *Filiorum* ſuorum, cui vitæ Generi illos deſtinent: Tum enim maximè ſunt flexibiles, & cerei. Neque in hâc Electione reſpiciant,

ciant nimis Inclinationem *Filiorum* ipſorum; Quaſi illud meliùs arrepturi ſint, ad quod maximè videntur propenſi. Verum eſt, ſi Affectus, aut Aptitudo *Puerorum*, ſit erga aliquod Studium inſignis, non expedire, ut quis Naturæ, aut Indoli repugnet: Sed, ut plurimùm Præceptum illud ſanum eſt; *Optimum elige, ſuave & facile illud faciet Conſuetudo.* *Fratres Juniores* plerunque ſunt *Fortunæ Filii:* Sed rarò, aut nunquàm, proſperum ſortiuntur Exitum, quando exhæredantur *Seniores*.

VIII.

De Nuptiis & Cœlibatu.

QUi *Uxorem* duxit, & *Liberos* ſuſcepit, Obſides Fortunæ dedit; Sunt enim magnorum Conatuum Impedimenta; Sive ad Virtutem tendat quis, ſive ad Improbitatem: Certè præſtantiſſima (ut alibi diximus) in uſum Reipublicæ Opera, & Merita, à *Viris* profecta ſunt, *Prole carentibus*; Qui tam Affectu, quàm Fortunis, Rempublicam connubio ſibi junxerunt, & dotârunt. Attamen Rationi videatur magis conſentaneum, ut qui *Liberos* relinquunt, majorem Futurorum Temporum Curam gererent; Ad quæ ſatis nôrunt, *Chariſſima illa* ſua *Pignora* oportere tranſmitti. Sunt tamen, qui licèt *Liberis* careant, tamen Memoriæ ſuæ incurioſi ſunt, & Cogitationes vitæ tantùm Curriculo terminant, & Tempora Futura ut ad ſe nihil pertinentia, ducunt. Imò & alii nonnulli, *Vxorem* & *Liberos*, tantùm in Rationibus Expenſarum habent. Quinetiam reperiuntur aliqui Fatui Avari, qui gloriantur ferè ſe *Liberis* carere, ut habeantur tantò ditiores. Audiverunt ſcilicet aliquos dicentes, *Talis quiſpiam eſt ditiſſimus*; Alios autem ſubinferentes; *At Liberis compluribus oneratur:* Quaſi Divitiarum hoc eſſet Decrementum. Verùm *Cœlibatûs* cauſſa maximè frequens, eſt Libertas; Præſertim, in quibuſdam Animis ſibi complacentibus & Phantaſticis; Qui omnis Reſtrictionis Senſum nacti ſunt tam acutum, ut Cingula & Periſcelidas ferè habeant pro Vinculis & Compedibus. *Viri Cœlibes* optimi ſunt Amici, optimi erga Servos Domini, Servi etiam erga Dominos optimi; At non ſemper Subditi optimi; Sunt enim ad Fugam expediti; Atque reverà Transfugæ ferè omnes ſunt ejus Conditionis. *Vita Cœlebs Eccleſiaſticis* benè convenit: Non enim facilè quis irriget Solum, ſi prius Stagni alicujus Receptaculum interveniat. *Judicibus* & *Magiſtratibus* Res eſt ferè indifferens: Si enim faciles ſint, & corruptelis dediti, Servum aliquem videas *Vxore*, multis modis, ad hujuſmodi Lucra captanda, deteriorem. Quod ad *Milites* attinet, Reperio certè *Duces*, apud *Exercitus* ſuos concionantes, illis in memoriam redigere ſolere, *Charitates Vxorum* & *Liberorum*. Reperio etiàm *Nuptiarum* Contemptum apud *Turcas*, *Milites* vulgares reddere viliores. Sunt certè porrò, *Uxor* & *Liberi*, Diſciplina quædam Humanitatis; atque *Cœlibes*, etſi ſæpenumerò magis ſint munifici & charitativi, quia Fortunæ eorum minùs exhauriantur; Sunt tamen, ex alterâ parte, magis crudeles, & ſine viſceribus, (idonei qui ſint ſeveri Inquiſitores) quia Indulgentia & Teneritudo Affectuum ſuorum non tam ſæpe evocatur, & excitatur. Naturæ graves, & conſuetudine ductæ, ideoq; conſtantes ſunt plerunque uxoriæ: ut de *Vlyſſe* perhibetur; *Vetulam ſuam prætulit Immortalitati.* *Mulieres caſtæ*, ſunt plerunque ſuperbæ, & protervæ, Merito *Pudicitiæ* ſuæ elatæ. Inter vincula præſtantiſſima Caſtitatis, & Obſequii, *Uxoris* erga *Maritum*, illud cenſeri debet, ſi virum ſuum *Uxor* prudentem putet; Quod nunquàm faciet, ſi eum inveniat *Zelotypum.* *Uxores*, Juvenum Dominæ ſunt; Mediæ ætatis, Sociæ; Senum, Nutrices. Adeò ut adſit Anſa ad *Uxorem* ducendam; Ætatibus ſingulis. Inter *Sapientes* tamen numeratus eſt ille, qui interrogatus; *Quod eſſet Tempus opportunum Nuptiarum?* reſpondit; *Juvenibus non adhùc, ſenibus non omninò.* Sæpè fit, ut *Mariti* deteriores, bonas habeant *Uxores*: Sive hoc fiat, quod hoc modo pretium addatur *Mariti* Benevolentiæ, per vices; ſive quod *Uxores* in patientiâ ſuâ glorientur. Hoc autem nunquàm fallit, ſi hujuſmodi *Mariti*, ab *uxoribus* ipſis expetiti & electi fuerint, contra Conſenſum Amicorum: Tunc enim, Animus iis ſempèr adeſt, ut ſtultitiæ ſuæ pœnitere non videantur.

IX.

De INVIDIA.

EX *Affectibus*, nulli ſunt, qui exiſtimantur *faſcinare*, præter *Amorem*, & *Invidiam*. Uterque acria progignit Deſideria; Uterque ſe perniciter efformat in phantaſias, & Suggeſtiones; Atque uterque facilè inſcendit in Oculos; (Præcipuè quando Objectum adeſt;) Quæ omnia ad *Faſcinationem* faciunt; Si modò *Faſcinatio* aliqua ſit. Videmus etiam, *Scripturam*, *Invidiam*, *Oculi mali* nomine, inſignire; Atque Aſtrologos, malos Aſtrorum Influxus, *Malignos Aſpectus*, vocare. Ita ut, agnoſci ab omnibus videatur, in *Invidiâ*, ejuſque Operatione, Ejaculatio quædam, & Irradiatio ex *Oculis*. Quin & nonnulli, tam extiterunt Curioſi, ut notaverint Tempora, quibus Ictus & Percuſſio *Oculi Invidi*, plurimùm obeſt, tum præcipuè eſſe, cùm Perſona, in quam *Invidia* torquetur, ſpectatur in Gloriâ, & Triumpho: Etenim hoc Mucronem *Invidiæ* acuit; Atque inſupèr illis temporibus, Spiritus Perſonæ inviſæ prodeunt maximè in Exteriora, unde Ictui occurrunt.

Verùm, miſſis iſtis Rebus Curioſis, (licet non indignis, quæ in conſiderationem veniant, ſed loco idoneo,) tractabimus hæc tria: *Qui ſint ad Invidendum maximè proclives; Qui ſint Invidiæ maximè obnoxii: Et quæ ſit Differentia inter Invidiam Publicam, & Privatam.* Qui virtutis ipſe expers eſt, *invidet* virtuti alterius. Etenim Animi Hominum, ſe paſcunt, & delectantur, aut Bono proprio, aut Malo alieno; Quique primo Alimento caret, ſatiabit ſe ſecundo; Et qui nullo modo ſperat ſe ad virtutem alterius pervenire poſſe, ipſe Fortunam ejus libentèr deprimit, ut minor intercedat Diſparitas.

Vir Curioſus, & ſe alienis Rebus immiſcens, ut plurimùm, *invidus* eſt. Etenim, de Rebus alienis multum inquirere, neutiquàm eò ſpectare poſſit, quod operoſa illa Sedulitas ſuis Rebus conducat: Itaque fieri non poteſt, quin hujuſmodi *Vir*, Scenicam quandam voluptatem capiat, aliorum Fortunas ſpectandi: Neque, qui rebus propriis tantum intentus eſt, Segetem *Invidiæ* multam reperiet. *Invidia* enim Paſſio eſt Curſitans, & Plateas terit, nec Domi ſe continet; *Non eſt Curioſus, quin idem ſit Malevolus.*

Viri Natalibus Nobiles, *Invidiæ*, erga Novos Homines, Notam ſubeunt. Etenim mutatur Intervallum. Et ſimile eſt hoc Deceptioni viſûs; Cùm res retrocedere videantur, aliis ſe promoventibus.

Deformes, & *Eunuchi*, & *Senes*, & *Spurii*, *Invidi* ſunt. Etenim, qui Conditionem ſuam, emendare nullo modo poteſt; Conditionem alterius, pro Viribus ſuis labefactabit. Niſi fortè hi Defectus, in Generoſa, & Heroica Ingenia, inciderint, quæ Defectus proprios Naturales, in Honoris ſui Incrementum, vertere nitantur; Scilicet, ut Fama hoc arripiat, *Eunuchum*, aut *Claudum*, tam Magna perpetraſſe; Miraculi nimirùm Honore affectato. Id quod evenit, *Narſeti Eunucho*, & *Ageſilao*, atque *Tamberlani*, qui *Claudi fuerunt*.

Eadem ferè Ratio eſt Hominum, *qui è Calamitatibus reſurgunt*. Sunt enim plerunque Temporibus infenſi; Atque alienas Calamitates, tanquam ſuarum Moleſtiarum Redemptiones, guſtant.

Qui in plurimis excellere contendunt, levitate, & Gloriâ vanâ moti, neceſſe eſt ut ſint *Invidi*. Ubique enim occurrunt Objecta *Invidiæ*: Cùm fieri nequeat, quin aliqui, in tot Rebus Illos ſuperent. Qui fuit Character, *Imperatoris Adriani*, qui Poetas & Pictores, & Opifices alios, in iis ſcilicet Operibus, quibus ipſe præcellere geſtiebat, Capitali quadam Invidiâ proſequebatur.

Poſtremò *Propinqui*, & *Collegæ*, & *unà Educati*, ad *Invidendum Æqualibus*, cùm evehuntur, proni ſunt. Etenim, exprobrat hoc illis Fortunam Propriam, eóſque quaſi Digito monſtrat, & frequenter eorum Memoriam vellicat; Quinetiam in aliorum notam hæc Fortunæ Collatio magis incurrit: *Invidia* autem, à Famâ & Sermonibus, ſemper reflectitur, & conduplicatur. Unde *Invidia Cainis* erga *Fratrem Abelem* malignior fuit, quia cùm Sacrificium *Abelis* magis acceptum *Deo* fuit, Nemo inſpexit. Atque hæc de iis, *qui ad Invidendum proclives ſunt*.

Quantum ad illos, *qui Invidiæ, magis aut minùs obnoxii ſunt*; Primò, iis, qui *eminente Virtute* præditi ſunt, minùs invidetur, cùm promoventur: Promotio enim eorum, videtur ex Debito; Debiti autem Solutioni Nemo *invidet*, ſed Largitioni ſupra Meritum. Atque etiàm, *Invidia*, non ſine Comparatione eſt; Ubi autem, nullus Comparationis Gradus, nulla *Invidia*; Itaque *Regibus* non *invidetur*, niſi à *Regibus*. Illud tamen obſervatione dignum eſt, Perſonis indignis, ſub primum Honoris ſui Aſcenſum, maximè invideri; poſteà verò minùs; ubi contrà, Perſonæ dignæ, & Meritis inſignes, *Invidiam* tum demùm experiuntur, poſtquàm Fortunæ eorum diutiùs duraverint. Etenim, licèt Virtus eorum eadem maneat, tamen minùs fit illuſtris: Recentes enim oboriantur Homines, qui eam obſcurant.

Nobiles Genere, minùs *Invidiæ* expoſiti ſunt, cùm Honoribus cumulantur: Etenim nihil aliud videtur, quàm Debitum Majoribus ſuis repenſum: Prætereà, parùm Fortunæ eorum additum videtur; *Invidia* autem, more Radiorum Solis, in Clivo ardentior eſt, quàm in plano. Itaque eandem ob cauſam, qui *per Gradus* evehuntur, minorem ſubeunt *Invidiam*, quàm qui *per Saltum*.

Qui cum *Honoribus* ſuis conjunctos habent *Labores magnos*, *Curas*, & *Pericula*, *Invidiâ* minùs laborant. Etenim, exiſtimant Homines, eos, Honores ſuos, caro pretio emere, & miſereri potiùs ipſorum nonnunquam incipiunt: Miſericordia autem ſemper ferè ſanat *Invidiam*. Itaque notabis plerunque, ex Viris Politicis, & Honore fulgentibus, magis ſanos & ſobrios, ſemper Querimonias fundere, qualem vitam traducunt; Canentes illud, *Quanta patimur*; Non quod ita ſentiant, ſed quò *Invidiæ* Aciem retundant. Verùm hoc intelligi debet, de Negotiis, quæ hujuſmodi viris imponuntur, non de iis quæ ipſi ad ſe attrahunt. Nihil enim *Invidiam* magis ſuſcitat, quàm Ambitioſum & Immodicum Negotiorum Monopolium: Nihilque è converſo, *Invidiam* extinguit magis, quàm ſi quis in ſummis Honoribus conſtitutus, aliis Officiariis inferioribus, nihil detrahat. Hoc enim modo, quot illi Miniſtri ſunt, tot ſe tegit Umbraculis ab *Invidiâ*.

Super omnia, illi *Invidiam* in ſe concitant maximè, qui Fortunarum ſuarum Amplitudinem, inſolenter & tumidè oſtentant; Nunquàm ſibi placentes, niſi dum Potentiam ſuam jactent, vel per Pompam exteriorem, vel triumphando de Adverſariis, aut Competitoribus ſuis dejectis: ubi contrà, Viri prudentes, ſacrificare quandoque *Invidiæ* ament, de Induſtriâ interdùm permittentes ſe vinci in Rebus, quæ minùs eis cordi ſunt. Nihilominùs, illud verum eſt, Potentiæ Oſtentationem apertam, & indiſſimulatam, (modò abſit Arrogantia & Gloria inanis,) minore *Invidiâ* laborare, quàm ſi callidè & quaſi furtim ſe notæ ſubtrahat. Etenim, hoc cum fit, nihil aliud facit quis, quàm ut Fortunam inſimulet, quaſi ipſe ſibi eſſet conſcius Indignitatis ſuæ; unde alios, ad ſibi *Invidendum* ſtimulat.

Poſtremo, ut huic Parti finem imponamus; Quemadmodum in principio diximus, *Invidiæ* Actum aliquid habere in ſe ex *Veneficio*; Ita non alia eſt *Invidiæ* Curatio, quam quæ ſolet eſſe *Veneficii*, & *Incantationis*: Hoc eſt, *Sortis Tranſlatio*, (ut vocant,) & in alium *Remotio*. Ad quem finem, prudentiores ex Honoratis, ſemper in Scenam introducunt aliquem, in quem *Invidiam*, in ſe aliàs incurſuram, derivent: Quandoque in Miniſtros & Servos, quandoque in Collegas & Socios; Aut in alios quoſdam eam rejicientes. Neque, ad hunc uſum, unquam deſunt Perſonæ aliquæ violentæ, & temerariæ; quæ, modò potentiam & Negotia agitent, ea quovis periculo mercari non dubitent.

Jam verò, ut de *Publicâ Invidiâ* loquamur. Ea ſaltèm aliquid in ſe habet Boni; Ubi in *Privatâ Invidiâ*, nihil prorsùs ineſt Boni. *Publica* enim *Invidia*, inſtar ſalubris *Oſtraciſmi* eſt, qui viros magnos, ſupra Modum excreſcentes, coercet; unde etiam Fræno eſt viris præpotentibus, ne ſe nimiùm efferant.

Hæc *Invidia*, quæ *Mala Contentatio*, Modernis Linguis appellatur,

(et

(& in Titulo de Seditionibus pleniùs tractabitur,) Eſt in *Regnis* & *Rebuſpub.* *Contagioni* non abſimilis. Etenim ſicut *Contagio* in ſanas partes ſerpit, eáſque corrumpit; Ita etiàm, quandò *Invidia* ſtatum occupaverit, vel optima Reip. Mandata & Inſtituta, in Odium vertit, & Graveolentiam quandam. Itaque, parùm proficitur intermiſcendo Actiones gratas & populares, odioſis; Etenim, hoc ipſum, Imbecillitatem, & *Invidiæ* Metum arguit; Quæ tantò magis nocet; Ut fit etiàm in *Contagionibus*, quæ, ſi tibi ab iis metuas, faciliùs irruunt.

Ac *publica* iſta *Invidia*, magis in *Regum* Officiarios, & Miniſtros involat, quam in *Reges* ipſos. Attamen ecce Regulam quæ vix fallit; Si *Invidia*, quæ Miniſtro incumbit, ſit magna, cauſſa autem parva; Aut ſi *Invidia* quaſi generalis ſit, & omnes Statûs Miniſtros complectatur, tunc *Invidia*, (etſi occultò,) *Regem*, aut *Statum* ipſum, petit. Atque hæc dicta ſint, de *Publicâ Invidiâ*, aut *Contentatione malâ*; atque de ejus Differentiâ ab *Invidiâ privatâ*, quam priore loco tractavimus.

Addemus etiàm, in genere, de Affectu *Invidiæ*, hoc inſupèr; eum, inter omnes *Affectus* eſſe maximè importunum, & aſſiduum. Etenim, aliis *Affectibus* excitandis ſubinde præbetur occaſio; Rectè autem dictum eſt; *Invidiam Feſtos Dies non agere*; Quia ſempèr Materiam ſe exercendi reperit. Unde etiam obſervatum eſt, *Amorem* & *Invidiam*, Maciem Hominibus inducere; Id quod alii *Affectus* non faciunt, quoniàm non continui ſunt. Eſt etiam *Invidia Affectuum* viliſſimus & praviſſimus: Quam ob Cauſſam proprium eſt Attributum *Diaboli*; Qui dicitur; *Invidus Homo: Qui Zizanias inter Triticum, noctu ſeminavit:* Quemadmodùm etiàm ſempèr evenit, ut *Invidia* callidè, & in Tenebris operetur, ad præjudicium cujuſvis rei optimæ, veluti *Tritici*.

X.

De Amore.

AMori plus debet Scena, quam Vita. Etenìm in Scenâ, *Amor* ſempèr Comœdiæ præbet Argumentum; Quandóque etiàm & Tragœdiæ; At in Vitâ Humanâ, multum plerunque affert Nocumenti; Nunc ut *Syrenum* aliqua, aliquandò ut *Furiarum*. Obſervare licet, Neminem ex Viris Magnis & Illuſtribus fuiſſe (quorum extat Memoria, vel Antiqua, vel Recens,) qui adactus fuerit, ad inſanum illum Gradum *Amoris*. Unde conſtat, Animos magnos, & Negotia magna, infirmam hanc *Paſſionem*, non admittere. Excipere tamen oportet, *Marcum Antonium*, *Imperii Romani* Duumvirum; & *Appium Claudium*, Decemvirum, Legiſlatorum inter *Romanos* Principem. Quorum prior fuit reverà Homo Luxurioſus, & Voluptatibus deditus; Alter autem Vir fuit Prudens & Auſterus. Unde quivis perſpiciat, *Amorem*, (quanquàm rariùs,) Aditum reperire poſſe, non ſolùm in Cor apertum, ſed & benè munitum, ſi diligenti Cuſtodiâ non aſſervetur. Abjectum quidem, & puſillanimum, eſt illud *Epicuri* Dictum; *Satis magnum Alter Alteri Theatrum ſumus:* Quaſi Homo natus ad Contemplationem Cœli, & Cœleſtium, Idolum adorans minutum ſatageret, ſe ſubmittendo, ſi non Ori, ut Bruta, Oculo tamen, certè ad Altiora contemplanda dato. Mira res videbitur, ſi Paſſionis hujus Exceſſum perpendamus, ac quomodò ipſi Rerum Naturæ, & valori vero inſultet, vel hoc ipſo, quod Hyperbole Perpetua, nulli Rei conveniat, præterquàm *Amori*. Neque hæc Hyperbole ſolummodò, in Locutionis Phraſi cernitur: Cùm enim veriſſimè dictum ſit, Adulatorum Principem, quocum cæteri Adulatores Minores conſpirant, eſſe unumquemque ſibi ipſi; Profectò *Amator* aliquid amplius eſt. Nunquàm enim fuit quiſquis adeò ſuperbus, qui ſeipſum tam abſurdè magnifecerit, quam *Amator* Perſonam amatam. Rectè itaque receptum eſt illud Diverbium; *Amare, & Sapere, vix Deo conceditur.* Neque aliis tantummodò manifeſta eſt hæc Phreneſis, *Perſonæ* autem *Amatæ* minimè; ſed & *Amatæ* potiſſimùm, niſi *Amor* ſit reciprocus. Certiſſimum enim eſt, *Amorem* ſempèr rependi, aut *Amore* mutuo, aut *Contemptu* intrinſeco, & ſecreto. Quò magis cavendum eſt Hominibus, ab hac *Paſſione*; quæ non ſolum alias res perdit, ſed & ſeipſam. Quæ alia infert Damna, bellè illa Exprimit *Poetarum* Fabula: *Eum ſcilicet, qui Helenam prætulit, Junonis Dona, & Palladis, amiſiſſe.* Quiſquis enim *Amatoriis Affectibus* nimis indulget, & Divitiis, & Sapientiæ, Nuncium remittit. Habet hæc *Paſſio* Aeſtus ſuos, in ipſis Temporibus, quibus Animus maximè mollis eſt, & infirmus; Nimirùm in Rebus Proſperis, aut Adverſis: Quanquàm hoc poſterius minùs forſàn obſervatum fuerit. Utraque enim Tempeſtas *Amorem* accendit, redditque flagrantiorem; unde evincitur eſſe Stultitiæ Proles. Optimè illi, qui ſi *Amores* omninò nequeant extrudere, eos tamen in Ordinem redigunt; Et à Rebus ſeriis, vitæque Negotiis, ſegregant. Si enim illis *Amor* ſe immiſceat, turbat Omnia, Hominéſque eò compellit, ut Fines ſuos rectà petere non poſſint. Quicquid in re ſit, viri Militares *Amoribus* dediti ſunt: Opinor, non alitèr, quam Vino. Poſcunt enim plerunque Pericula compenſationem voluptariam. Ineſt Ingenio humàno, Motus quidam arcanus, & tacita Inclinatio, in *Amorem* aliorum: Qui ſi non inſumatur, in unum, vel paucos, naturalitèr ſe diffundit in plures; Atque Homines reddit Humanos, & Charitativos: Quemadmodùm videre licet nonnunquàm in *Monachis*. *Amor Conjugalis* Genus Humanum creat; *Amor Socialis* perficit; *Amor* vero *Laſcivus* inficit, & dehoneſtat.

XI.

De MAGISTRATIBUS & DIGNITATIBUS.

VIri in *Magiſtratu* collocati, ter Servi: Servi Principis vel Politiæ; Servi Famæ; & Servi Negotiorum. Adeò ut Libertate neutiquam fruantur; nec in Perſonis; nec in Actionibus; nec in Temporibus ſuis. Mirum Cupiditatis Genus, Poteſtatem appetere, Libertatem amittere: vel Poteſtatem in alios ambire, Poteſtatem in ſeipſum exuere: Aſcenſus ad *Dignitates* arduus eſt; Et per Labores pervenitur ad Labores majores: Sæpè quoque *Indignitatibus* non vacat; Atque per *Indignitates* pervenitur ad *Dignitates*. Statio in *Dignitatibus* res lubrica eſt; Atque regreſſus, aut præcipitium eſt, aut ſaltem Eclipſis; Quæ & ipſa triſte quiddam, & Melancholicum. *Cùm non ſis qui fueris, non eſſe cur velis vivere.* Imò nec regredi datur, etiamſi quis cupiat; Neque regredi volunt Homines, cùm ratio poſtulat ut id facerent; Verùm Impatientes manent vitæ privatæ, etiam cùm Senectus, aut Infirmitas ingruit; Quæ umbram & Otium poſtulant, Sicut Oppidani Senes, qui ante Oſtium ſedere volunt, licèt ſe eo pacto deriſui exponant. Sanè, Viris in *Magiſtratibus* poſitis, opus eſt, ut aliorum Opiniones mutuentur, quò ſeipſos beatos putent; Nam ſi judicent ex ſenſu proprio, nihil hujuſmodi reperient: Verùm, quando ſecum cogitent quid alii de ipſis ſentiant, & quàm libenter alii Conditiones cum illis permutare vellent, tum demùm beati ſunt, tanquàm rumore tenus: Cùm intus fortaſsè cōtrarium experiantur. Siquidem Dolores ſuos primi omnium ſentiunt, licèt Culpas ſuas omnium noviſſimi. Certè *Viri Poteſtatibus ſublimes*, ipſi ſibi ignoti ſunt; Et dum Negotiis diſtrahuntur, tempore carent, quo Sanitati, aut Corporis, aut Animæ ſuæ, conſulant;

Illi Mors gravis incubat,
Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur ſibi.

In *Poteſtatibus*, Licentia magna datur, & Boni, & Mali: Quorum poſterius pro Maledictione habendùm; In Malis enim, optima Conditio eſt, nolle, proxima, non poſſe. Certè Potentia Bene-merendi, verus eſt & legitimus Ambitionis Finis. Etenim bene cogitare, licèt Deo acceptum ſit, tamen verſus Homines non multò melius eſt, quàm benè ſomniare, niſi in actum producatur. Id autem fieri non poteſt, ſine *Munere* aliquo publico & *Poteſtate*; veluti Solo ſuperiore & elevato. Merita & Opera bona, ſunt veri Fines Laborum Hominis; Atque eorundem Conſcientia Perfectio humanæ Quietis. *Et converſus Deus, ut aſpiceret Opera, quæ fecerunt manus ſuæ, vidit quòd omnia eſſent bona nimis:* Tum ſequitur *Sabbatum*. In *Munere* tuo perfungendo, propone tibi Exempla optima; Imitatio enim Globus eſt præceptorum: Et poſt tempus aliquod propone tibi Exemplum proprium; Atque in teipſum ſtrictè inquiras, num non meliùs inceperis, quàm perſtiteris. Neque rurſùs Exempla eorum negligas, qui eodem *Munere* praviter functi ſunt; Non ut teipſum, eorum Memoriam carpendo, vendites; Sed ut monearis, quid evitare debeas. Inſtitue igitur Reformationem, ſed abſque Elatione Tui-ipſius, aut Scandalo priorum Temporum, & Perſonarum; Hoc tamen tibi conſtitutum ſit, Exempla præclara non minùs introducere, quàm imitari. Retrahe Res ad primam earum Inſtitutionem; Et circumſpicias, in quibus, & quibus modis, degeneraverint. Attamen utrunque tempus conſulas; Tum antiquius, ut cognoſcas quid optimum fuerit; Tum recentius, ut notes, quid fuerit aptiſſimum. Contende, ut quæ *agis pro Poteſtate*, tanquam Regulis quibuſdam cohibeantur; ut Hominibus tanquam digito monſtres, quid illis ſit expectandum: Neque tamen nimium ſis pertinax, aut peremptorius: Atque ſemper cùm à Regulâ receſſeris, quid ſit quod agas, diligenter expone. *Muneris* tui Jura conſtanter tueare; Neque propterea Lites de Juriſdictione facilè move: Atque ita te geras, ut potiùs Jura tua aſſumas & exerceas tacitè, & de facto, quàm ut Quæſtiones de iis cum ſtrepitu ſuſcites, & agites. Jura etiam inferiorum *Munerum*, tibi ſubordinatorum, defende, ac ne deſtitue: Tibique majori Honori ducas Rerum ſummas præſcribere, quàm in omnibus ſatagere. Amplectere, imò invita, qui tibi Adjumento ſint & Informationi, ad *Muneris* tui Executionem; Neque abige eos, qui operam ſuam ad hoc tibi deferunt, tanquàm ſe ingerentes; ſed potiùs cùm favore eos allicias, & recipias.

Vitia in Auctoritate utendâ, & exercendâ, ſunt præcipuè quatuor. *Mora nimia*, *Corruptela*; *Aſperitas*; & *Facilitas*. Quantum ad *Moras*, Faciles Aditus præbe; Tempora præſtituta ſerva; Inchoata quæ ſunt perfice; Neque Negotia nova intermiſce, niſi urgeat Neceſſitas. Quantum ad *Corruptelas*: Non ſolùm Manus tui-ipſius, & tuorum liga, ne Munera accipiantur; Sed etiàm Manus Supplicantium, ne ea offerantur. Prius horum præſtat certè Integritas adhibita; verùm ea ipſa prædicata, & ex profeſſo, idque cùm deteſtatione *Corruptelarum*, etiam poſterius aſſequitur. Neque tantùm Culpam, verùm etiam Suſpicionem devita. Quicunque mutabiles ſunt, & manifeſtò alterantur abſque cauſâ manifeſtâ, injiciunt ſuſpicionem de *Corruptelis*. Itaque, perpetuò, cùm ab Opinione tuâ quam declaraſti, aut proceſſu quem incepiſti, deflectas, ingenuè hoc ipſum profitere; Simul & Cauſſas quæ te ad hoc commoverunt ſedulò declares & inculces; neque rem ſuffurari te poſſe credas. Servus gratioſus, & apud Dominum potens, ſi non extet aliqua Favoris Cauſſa manifeſta, reputatur plerunque nihil aliud quam Via obliqua ad *Corruptelas*. Quantum ad *Aſperitatem*; Invidiam, & Malevolentiam parit illa, nihil inde metens: *Severitas* ſiquidem metum incutit, *Aſperitas* Odium parit. Etiam Reprehenſiones de loco ſuperiore, graves eſſe debent, non contumelioſæ. Quantum ad *Facilitatem*: Ea *Corruptelis* etiam deterior eſt: *Corruptelæ* enim interdum & ſubinde tentantur; Quod ſi quis Importunitati pateat, aut Reſpectibus levioribus ducatur, hæc ei ubique aderint. Sicut ait *Salomon*; *Perſonas reſpicere non eſt bonum; Talis enim offendet pro Buccellâ Panis.*

Veriſſimum ſanè, quod à veteribus dictum eſt; *Magiſtratus virum indicat.* Alios autem indicat in melius, alios in pejus: *Omnium conſenſu capax Imperii, niſi imperaſſet*; inquit *Tacitus* de *Galba*: Contra de *Veſpaſiano* idem; *Solus Imperantium Veſpaſianus mutatus in meliu.* Licet alterum intelligat *Tacitus* de Arte Imperatoriâ, alterum de Moribus & Affectibus. Signum eſt luculentiſſimum Indolis generoſæ, ſi quis *Honoribus* emendetur. Eſt enim *Honor*, aut ſaltem eſſe debet, *Locus Virtutis*: Atque quemadmodùm in Natura, Corpora moventur rapidè ad Locum placidè in loco: Ita virtus in Ambitu violentior eſt, in *Honore* adepto ſedatior. *Aſcenſus* omnis ad *Dignitatum Faſtigium*, incedit tanquam per Scalam Graduum flexuoſam; Atque, ſi *Factiones* valeant, bonum fuerit, alteri parti adhærere, dum quis *Honorem* ſcandat: At ſe ad Aequilibrium reducere, poſtquàm eundem fuerit conſecutus. Memoriam *Prædeceſſoris* tui illæſam conſerva. Hoc ſi non feceris, Debitum tibi hoc à *Succeſſore* tuo rependetur. *Collegas* etiàm amicè tracta, & potiùs advoca cùm illud minimè expectent, quàm exclude, cùm conſentaneum fuerit eos advocari. Ne ſis Loci tui nimis memor, aut crebram de eo mentionem facias, in quotidianis ſermonibus, aut converſatione privatâ; ſed potiùs prædicetur de te; *Alius prorſus vir eſt, cum ſedet, & munus ſuum exercet.*

XII.

De Audacia.

IN Scholis tritum eſt Dicterium, nec tamen Sapientis Obſervatione indignum. Interrogatus olim *Demoſthenes*, quænam prima *Oratoris* virtus? Reſpondit, *Actio*. Quæ Secunda? *Actio*. Quæ Tertia? Itidèm reſpondit, *Actio*. Ipſe dixit, qui Rem optimè noverat; nec tamen in eo, quod laudabat, multum Naturæ debebat. Mira certè Res illam *Oratoris* Partem, quæ non ultra Corticem penetrat; Et *Hiſtrionis* potiùs Virtus cenſenda eſt, quam *Oratoris*; In locum tam ſublimem, ſupra Nobiliores illas partes, *Inventionis*, *Elocutionis*, & cæterarum, extolli; Imò quaſi *omne tuliſſet punctum*, penè ſolam prædicari? Sed in promptu Ratio eſt: Ineſt enim Naturæ Humanæ, plerunque, plus ſtulti, quam Sapientis. Unde & facultates eæ, quibus capitur Pars illa in Animis Mortalium Stulta, ſunt omnium potentiſſimæ. Huic mirè convenit, & quaſi parallela eſt, *Audacia* in Negotiis Civilibus. Quid in iſtis Primum? *Audacia.* Quid Secundum? Quid Tertium? *Audacia.* Atamen utcunque Ignorantiæ, & Sordidi Ingenii, Proles eſt *Audacia*; cæteriſque Civilis Scientiæ Partibus longè impar. Sed nihilominùs faſcinat, & Captivos ducit eos, qui vel Judicio infirmi ſunt, vel Animo timidiores: Tales autem ſunt Hominum Pars maxima. Quin & Sapientibus ipſis, cùm Animis vacillent, vim injicit. Idcircò videmus *Audaciam*, in Democratiis, plurimùm valuiſſe; Apud Senatores verò, & Principes, certe minùs. Imo quandò primò Rebus gerendis admoventur *Audaces*; plus poſſunt, quam poſteà: Nam malè Pollicita præſtat *Audacia*. Sanè quemadmodùm interveniunt Agyrtæ, qui Corpori Naturali mederi profitentur; ſic & Corpori Politico non deſunt Homines, qui Curationes vel difficillimas ſuſcipient; Quibus forsàn in paucis aliquibus Experimentis fælicitèr ſucceſſit, ſed cùm Scientiæ principia non guſtarint, ſæpiùs excidunt. Imò videre eſt nonnunquàm Hominem *Audacem*, Miraculum illud *Mahometis* edentem. Populo perſuaſit *Mahometes*, Se Collem ad ſemet evocaturum: Atque à ſummo Ejus Jugo, Preces pro Legis ſuæ Cultoribus, oblaturum. Populus magnâ frequentiâ convenit: Collem, ut ad ſe veniret, iterumque iterumq; vocavit *Mahometes*; Sed cùm Collis immotus maneret, ille (nihil omninò pudefactus,) inquit; *Si Collis ad Mahometem accedere nolit, ad Collem ibit Mahometes.* Sic & iſtiuſmodi Homines, quando Ingentia quædam in ſe ſuſceperunt, turpiſſiméque in iis defecerunt, tamen (ſi ad ipſum *Audaciæ* Culmen pervenerunt,) Luſu rem excipient, & ſe vertent, & nihil aliud. Hominibus profectò magno Judicio præditis, ludibrio ſunt *Audaces*; Imò & apud ipſum Vulgus *Audacia* aliquid habet Ridiculi. Nam ſi Riſûs Objectum ſit Abſurditas, ne dubites, quin magna *Audacia* ſempèr ſecum habeat aliquid Ridiculi. Neque ferè jucundius eſt Spectaculum, quam videre in *Audace* Oris Confuſionem: Vultum enim tunc nanciſcitur in ſe reductum, ſed deformitèr. Nec alitèr fieri poteſt. Nam in verecundantibus fluunt paulatìm, refluuntque Spiritus; Sed *Audaces*, quandò tale quidpiam illis contingit, attoniti hærent; ut fit in *Schacciæ* Ludo, quando non vincitur Colluſor, ſed torpet tantùm Motus. Atqui hoc poſtremum, Satyræ aptius, quam Seriæ Obſervationi. Illud verò animadvertendum, *Audaciam* ſempèr cæcam eſſe. Diſcrimina enim & Obſtacula nulla videt: Quare in Deliberando nocet, in Exequendo juvat. Adeò ut, ſi *Audaces* tutò adhibere velis, Summum illis Imperium non deferas; Secundæ Claſſi annumerentur, & ab aliis regantur. Nam in Conſiliis capiendis, pericula ante oculos habere bonum eſt; In Executione autem, oculos claudere oportet, niſi Pericula valdè magna fuerint.

XIII.

De Bonitate, & Bonitate Nativa.

Bonitatem eo ſenſu accipio, ut ſit affectus, qui Hominum Commoda ſtudeat, & benè velit: Quam eandem Græci *Philanthropiam* vocant. *Humanitatis* autem Vocabulum, (prout Vulgus eâ utitur) levius aliquantò eſt, atque anguſtius, quam ut vim ejus exprimat. *Bonitatem* ſcilicet appello Affectum, & Habitum; *Bonitatem* autem *Nativam*, Inclinationem. *Bonitas* verò inter omnes Virtutes, atque Animi Dignitates, facilè primas obtinet; cùm ſit ipſius *Divinæ Naturæ*, adumbrata quædam Effigies, & Character: Quâ è Rebus ſublatâ, *Homo Animalis* nihil aliud fuerit, quam Res Inquieta, Sceleſta, Miſera, imò Species quædam noxiorum Vermium. *Bonitas Moralis*, Virtuti illi Theologicæ, *Charitati*, reſpondet; Neque Exceſſum quidem capit, Aberrationem autem patitur. Immodica potentiæ Cupiditas Angelos Cœlo deturbavit; Immodica Scientiæ Cupiditas Hominem Paradiſo expulit: At in Charitate non datur exceſſus, neque per eam aut Angelus, aut Homo, unquam periculum ſubire poſſit. Inclinatio autem ad *Bonitatem*, altis defixa Radicibus, Naturæ Humanæ inſidet: Quæ ſi Benefaciendi Materiâ, aut Occaſione, deſtituta, non inveniat, quo ſe exerceat in Homines, deflectet certè in Brutas Animantes. Quod in *Turcis*, Gente utique ſævâ & ferâ, videre eſt; Qui nihilominùs erga Bruta Animalia miſericordes ſunt, & Eleemoſynas Canibus & Avibus diſtribuunt. Adeò ut, (referente *Busbequio*,) *Aurifex* quidam *Venetus*, *Byzantii* agens, vix furorem Populi effugerit, quod Avis cujuſdam, Roſtri oblongi, Fauces, inſerto Baculo, diduxiſſet. Neque tamen Erroribus ſuis vacat, *Bonitatis* hæc, & *Charitatis*, Virtus. Nequam apud *Italos* jactatur Proverbium; *Tanto Buon, Che Val niente. Adeò Bonus, ut ad nihil Bonus.* Neque ſubveritus eſt *Nicholaus Macciavellius*, literis concredere, idque diſertis ferè verbis; *Fidem Chriſtianam, Homines Probos & innocentes, in prædam Tyrannorum Iniquitati dediſſe.* Quod ideò pronunciavit, quia nulla uſquam Lex, nulla ſecta aut Opinio, tam in immenſum extulit *Bonitatem*, quam *Religio Chriſtiana*. Quo melius itaque, extra Scandali, adeoque periculi Ictum & Minas, tuti conſiſtamus, operæ precium erit noſſe *Errores*, qui nos à recto tam inſignis Habitûs tramite, tranſverſos agant. Ita aliorum *Bono* ſtudeas, ne te illorum intereà, aut Vultibus, aut Voluntatibus, mancipio dedas. Illud enim Facilitatis, atque Mollitiei indicium eſt, quæ honeſtam Mentem in vincula Captivam abducit. Neque projicias *Aeſopi* Gallo Gemmam, cui gratius & felicius cederet Granum Hordei. *Dei* Exemplum, in hac re, pro Præcepto tibi ſit. *Ille Pluviâ ſuâ rigat, Sole ſuo irradiat, Juſtos juxta ac Injuſtos:* Non tamen omnes ex æquo, aut Opum Imbre compluit, aut Honorum Virtutumve Splendore, illuſtrat. Communia quidem Beneficia cuivis ſunt communicanda: Peculiaria verò paucis, & cum delectu. Cave autem, ne dum effigiem ſculpas, Archetypum deſtruas. Theologia quippe, *Amorem Noſtri ipſius* pro Archetypo ſtatuit, *Amorem Proximi* pro Imitamento. *Vende omne quod habes, atque elargire pauperibus, & ſequere me.* At noli omne, quod habes, vendere, niſi venias, & ſequaris me: Hoc eſt, niſi ejuſmodi vitæ Inſtitutum ingrediaris, in quo, æquè ex parvis opibus, ac ex magnis, poteris aliis benefacere. Secus, dum Rivos alis, Fontem exhauris. Neque intereà Habitus tantum *Bonitatis* reperitur ad rectæ Rationis Normam applicatus, ſed etiam in quibuſdam Hominibus reperitur *Indoles Naturalis*, ad eam propenſa: Uti econtra in aliis *Naturalis* quædam *Malignitas*. Sunt enim, qui ex Ingenii proprii Inſtinctu averſentur aliorum Bonum. Et levius quidem *Malignitatis* Genus, in Moroſitatem cedit, aut perverſitatem, aut præcipitem opponendi, & ſe in ſingulis difficilem præbendi, Libidinem, & ſimilia: Gravius tamen illud, atque altius, ad Invidiam producitur, merámque *Malitiam*. Hujuſmodi Homines in alienis Calamitatibus ferè florent, eáſque ſempèr aggravant: Non digni certè, qui conferantur *Canibus* illis, qui *Lazari* delingebant Ulcera; ſed *Muſcis*, quæ cruda quæque & excoriata infeſtant. Non paucos reperias *Miſanthropos*, quibus Volupe eſt deducere Homines ad ſuſpendii Ramum, neque tamen Arborem habent in Hortis ſuis, qualem *Timon* habuit. Ingenia ita diſpoſita, non injuriâ vocare licet, Humanæ Naturæ Vomicas, & Carcinomata. Sunt tamen hæc Ligna accommodatiſſima, è quibus fiant *Mercurii Politici*; Similia Lignis incurvis, quæ benè Navigiis extruendis conveniunt, Jactationi deſtinatis, non autem Ædibus, quæ immotæ manent. Partes autem, & Indicia **Bonitatis** ſunt plurima. Si quis ſe erga Hoſpites & Peregrinos benignum humanumque præbeat, arguit ſe *Mundi Civem*, ſibique Cor eſſe, non inſtar Inſulæ, cæteris Terris avulſæ, ſed Continentis, quæ illis conjungitur: Si compatiatur Afflictis, nobilitat ſua Præcordia, quæ non ſecus atque celebrata illa Arbor, per ſua Vulnera, *Balſamum* exudat. Si facilis offenſas remiſerit, & Delictorum gratiam fecerit, Mentem indicat in alto poſitam eſſe, ſupra Injuriarum Jactum & Tela. Si pro modicis Beneficiis gratum ſe exhibeat, argumento eſt, pluris ſe æſtimare Hominum Animos, quàm Sarcinas. Supra omnia, ſi ſupremum illum, *Sancti Pauli Apoſtoli*, Perfectionis Faſtigium ſit conſecutus, ut devoveat ſe; atque anathematizet à *Chriſto*, propter Salutem Fratrum, indicio eſt, proximè illum accedere ad *Naturam divinam*, & quodammodò *Chriſto ipſi conformari*.

XIV.

De NOBILITATE.

DE *Nobilitate* primùm agamus, ut eſt Portio Reipublicæ; Deinde ut eſt Conditio Hominum Particularium. *Monarchia*, in quâ nulli prorsùs *Nobiles*, ſemper pura eſt & abſoluta *Tyrannis*: Cujuſmodi eſt *Imperium Turcicum*. *Dignitatem* enim *Regalem* diluit *Nobilitas*, & Vulgi Oculos à *Proſapiâ Regiâ* aliquantulum avocat. In *Democratiâ* verò, Proceres interdum non deſiderantur: Imò Status ille Popularis multò pacatior eſt, atque minùs Factionibus & Turbis obnoxius, ubi non ſunt *Stirpes Nobilium*: Illic enim in Res ipſas Oculi Hominum conjiciuntur, non in Perſonas; vel ſi omninò in Perſonas, id fit, tanquàm in maximè idoneas Rebus gerendis, minimè verò ut ratio habeatur Inſignium, aut Imaginum. *Helvetiorum* Rempublicam ſatis florentem videmus, licèt Religionis Pagorumque Diverſitas obſtare videatur. Utilitas enim apud illos valet, non Dignitas. Illa Gubernandi Forma, quâ Confederatæ *Belgarum* Provinciæ utuntur, certè eminet: Ubi enim Paritas admittitur, ibi & Conſilia meuntur æquabiliùs, & Tributa penduntur alacriùs. *Nobilium* Potentia & Auctoritas in *Monarchiâ*, *Principi* ipſi impertit ſplendorem, ſed Poteſtatem imminuit; Populi verò Animos auget, Fortunas illorum deprimit. Benè ſe res habet, cùm *Nobiles* non ſint Potentiores, quàm aut Imperii aut Juſtitiæ Ratio poſtulat: In eo tamen Dignitatis Gradu ſuſtineantur, ut Inſolentia Popularis illorum Reverentiâ, tanquam Obice, retundatur, antequàm in *Regalem Majeſtatem* ſe effundat. Rurſùs, numeroſa *Nobilitas*, quæ plerunque minùs potens eſt, Statum prorſùs

ſùs depauperat: Hinc enim profuſæ Expenſæ: Atque inſuper, cùm neceſſe ſit, tractu Temporis, Complures ex *Nobilibus* indigos fieri, ſequitur Divortium quoddam, ſive malum Temperamentum, inter Honores & Pecunias.

Quod verò ad *Nobilitatem* ſpectat in Perſonis particularibus: Venerationem certè habet, videre Caſtellum, aut Ædificium antiquum, quod nulla ruina invaſit; Aut etiam annoſam & proceram Arborem ſolidam & integram: Quantò magis intueri antiquam *Nobilem Proſapiam*, à Fluctibus, & Procellis Temporis, Illæſam. *Nobilitas* enim Nova *Regiæ* Potentiæ Opus eſt, Antiqua verò Temporis ſolius. Qui ad *Nobilitatis* Faſtigium primi evehuntur, Virtutum Charitudine plerunque Poſteris eminent, ſed Innocentiâ minimè. Ad *Honores* enim rarò aſcenditur, niſi per Mixturam bonarum & malarum Artium. Æquum verò eſt, ut Virtutum ſuarum Memoria, uſque ad Poſteros permanet; Vitiorum verò unà cum ipſis moriatur: *Natalium* Splendor Induſtriam plerunque minuit; Atque qui minùs eſt Induſtrius, alienæ invidet Diligentiæ. Ad quod accedit, quod non datur, quò poſſint ulteriùs *Nobiles* promoveri. Qui verò in eodem loco hæret, dum alii aſcendunt, Invidiæ Stimulis vix carebit. Contrà, *Nobilitas* paſſivam Invidiam omninò lenit; Eo quòd *Nobiles* in Honorum Poſſeſſione nati videntur. Sanè *Reges*, quibus *Nobiles* adſunt prudentes & capaces, Negotia ſua molliùs fluere ſentient, ſi eos potiſſimùm adhibeant: Etenim, erga hujuſmodi *Proceres* Populus magis propendet, utpote natos quodammodò ad *Imperandum*.

XV:

De Seditionibus & Turbis.

MAgni refert, ut *Paſtores Populi* Prognoſtica Tempeſtatum Politicarum ſciant; Quæ tunc maximæ ſunt, cùm Res vergunt ad Æqualitatem; Non ſecus ac Naturales Tempeſtates circa *Æquinoctia* invaleſcunt. Quemadmodùm autem, ſæpè videre eſt, Flatus Ventorum cavos, & veluti è longinquo; Quin & ſimiliter Maris Tumores occultos, ante Procellam; Idem evenit ingruentibus Procellis politicis.

——*Ille etiam cæcos inſtare Tumultus*
Sæpè monet, Fraudeſque, & operta tumeſcere Bella.

Famoſi Libelli; & Licentioſi & mordaces Sermones in Statûs Scandalum, cùm paſſim volitant, & increbreſcunt; Similiter novarum Rerum Rumores Mendaces, in Regiminis Dedecus, undique jactati, & avidè à Populo excepti; Sunt certè inter Prognoſtica *Seditionum*. Quo ſtemmate deducta ſit *Fama*, cùm *Virgilius* depingeret, *Gigantum* Sororem eam eſſe ponit.

Illam Terra parens, irâ irritata Deorum,
Extremam (ut perhibent) Cœo Enceladoque Sororem
Progenuit.——

Quaſi *Famæ* fuiſſent *Seditionum* præteritarum Reliquiæ; verùm ſunt illæ, non minùs, *Seditionum* Futurarum præcurſatrices. Rectè tamen utcunque notatum eſt, inter *Seditioſos Tumultus*, & *Seditioſos Rumores*, nil aliud ferè intereſſe, niſi qualis eſt Diſcrepantia, inter Fratrem & Sororem, Maſculum & Fœminam. Præſertim, ſi eò uſque ingraveſcat Malum, ut Actiones ſtatûs laudatiſſimæ, quæ meritò plauſum Vulgi mererentur, & Populi ſtudia conciliare deberent, in deteriorem partem traducantur, & ſugillentur: Hoc enim Invidiæ Molem grandem demonſtrat; ut rectè ait *Tacitus*; *Conflatâ magnâ Invidiâ, ſeu benè ſeu malè geſta premunt.* Neque proptereà ſequitur, quod quia *Famæ* iſtæ inter Turbarum Signa numerentur, ideò earum Suppreſſio ſeverior, Remedium contra Turbas præſtare intelligeretur; Nam ut plurimùm, contemptæ faciliùs evaneſcunt, & Conatus ſedulus eas coercendi, nihil aliud ferè efficit, quàm ut durent magis.

Item illud Genus Obſequii, in exequendis Juſſis, de quo loquitur *Tacitus*, pro ſuſpecto habendum: *Erant in officio, ſed tamen qui mallent Imperantium Mandata interpretari, quàm exequi.* Mandata diſcutere, detractare, Cavillationibus eluere, quid aliud ſunt quàm Jugum jactare, & Inobedientiam tentare? Præſertim, ubi in iſtis Diſputationibus circa Mandata, qui à parte Mandatorum ſtant, loquuntur timidè & molliuſculè, qui autem adverſantur, audaciùs & contumaciùs.

Etiam (ut benè notat *Macciavellus*) cùm *Principes*, qui ſe pro Parentibus communibus gerere deberent, Factioni alicui ſe adjungunt, idem fit, ac cùm Lembus, Inclinatione nimiâ in alterum Latus, evertitur. Hoc temporibus *Henrici Tertii Gallorum Regis*, confirmatum eſt. Ipſe enim, à principio, in Ligam pro extirpandis Proteſtantibus, ſe recipi voluit: At paulò poſt, eadem Liga contra ipſum *Regem* vertit. Cùm enim Auctoritas *Principis* fit Cauſſæ cujuſpiam tanquàm Acceſſoria, & fortior inſurgit aliqua Obligatio, quàm vinculum *Imperii*, *Reges* incipiunt de Poſſeſſione Auctoritatis ſuæ dejici.

Porrò cùm Diſcordiæ, & Duella, & Factiones, palàm & audacter ſe oſtentant, indicio eſt Reverentiam erga *Principem* exui. Motus enim *Procerum*, debent eſſe ſicut Motus *Planetarum*, ſub *primo Mobili*, (juxta opinionem receptam,) qui rapidè quidem circumferuntur ſecundum Motum *primi Mobilis*, leniter autem renituntur in Motu proprio. Quare ſi *Viri Primores* & *Nobiles*, propriis Motibus violenter rapiantur: & (ut ſcitè *Tacitus*,) *Liberiùs quàm ut Imperantium meminiſſent*; Orbes perturbari manifeſtum eſt. Reverentia enim id ipſum eſt, quo *Reges* à *Deo* accinguntur, qui eam aliquando diſrumpere minitatur; *Solvam Cingula Regum.*

Rursùs, cùm aliqua ex quatuor *Imperii Columnis*, concutiatur aut labefactetur, quæ ſunt, *Religio*, *Juſticia*, *Conſilium*, *Opes*,) tum Serenitas precibus imploranda eſt. Sed mittamus hæc *Prognoſtica Seditionum*, (circa quæ nihilominùs intervenient nonnulla, quæ iis tractandis majorem Lucem præbere poſſint, in ſequentibus,) & primò de *Materiâ Seditionum*; poſteà de earum *Cauſſis* & *Flabellis*; ultimò de *Remediis* nonnihil dicamus.

Materiam Seditionum expendere res eſt conſideratione digniſſima. Tutiſſima enim via *Seditiones* evitandi, (ſi Tempora patiantur,) eſt, ut ipſam *Materiam* è medio tollamus. Si enim Fomes Flammæ paratus ſit, Scintillæ, quæ incendium facient, ex quâ parte emicare poſſint, nemo facilè dixerit. *Seditionum Materia* duplex eſt; *Magna Inopia*, & *Præſentium Rerum Tædium*. Certiſſimum eſt, tot eſſe pro Turbis Vota quot ſunt Hominum Res attritæ, & decoctæ Fortunæ. Unde illa *Lucani* Obſervatio, de ſtatu *Imperii Romani*, paulò ante *Bellum Civile*.

Hinc uſura vorax, rapidúmque in tempore Fœnus.
Hinc concuſſa Fides, & multis utile Bellum.

Hoc ipſum, *Multis utile Bellum*, certum eſt Indicium, Statûs ad Commotiones & Turbas diſpoſiti. Tum ſi Primorum Hominum Indigentia, ac Res acciſæ, cum ſummâ plebis Inopiâ & Paupertate conjungantur, periculum imminet grave. *Rebelliones* enim, quæ à *Ventre* ortum habent, peſſimæ. Quantum verò ad Alienationes Animorum, & Tædium Rerum præſentium; Sunt certè illa, in Corpore Civili, inſtar Humorum Maligniorum in Corpore Naturali, Qui ad Calorem præternaturalem colligendum, & Inflammationes, apti ſunt. Nemo autem *Principum*, ſui periculi Magnitudinem metiatur, ex eo, quod Juſta ſint aut Injuſta, illa quæ Animos Populi alienant: Hoc enim eſſet vulgus Rationis nimiùm capax putare, Qui ſuo ſæpè recalcitrant Commodo. Neque etiàm ex hoc quod Gravamina, ex quibus Invidia oritur, grandia ſint aut exigua. Malevolentiæ enim ex omnibus iſtæ periculoſiſſimæ ſunt, ubi plus timetur, quam ſentitur. *Dolendi Modus, Timendi non item.* Prætereà, in maximis Oppreſſionibus, ea quæ Patientiam irritant, etiàm Animos frangunt: At in Timoribus diſpar eſt Ratio. Neque rurſùs *Princeps*, aut Status, Alienationem Animorum, & Invidiam graſſantem minùs pendat, quod aut ſæpius aut diutiùs, illa faſtidia Animorum æſtuarunt, neque quicquam inde detrimenti Reſcepit. Verum enim licet ſit, quod non omnis Vapor in procellam deſinat; Ita verè dici poteſt, ex alterâ parte, quod procellæ, licet ſæpiùs pertranſeant, tandem glomerantur & ruunt. Atque ſecundum Adagium illud *Hiſpanicum*; *Funiculus in fine, leviſſimâ tenſione rumpitur.*

Cauſſæ Seditionum hæ ſunt; In *Rebus Religionis Innovatio*; *Tributa & Cenſus*; *Legum & Conſuetudinum Mutatio*; *Immunitatum & Privilegiorum Violatio*; *Oppreſſio univerſalis*; *Indignorum ad Honores & Magiſtratus promotio*; *Alienigenæ*; *Caritas Annonæ*; *Milites incurioſè dimiſſi*; *Factiones factæ deſperatæ*; Quicquid denique Populum offendit, ſimulque eos in cauſsâ communi unit, & conſpirare facit.

Quantum ad *Remedia*. *Præſervativa* quædam confuſè, & in genere, poſſunt aſſignari, de quibus diſſeremus; Curatio autem legitima Morbo particulari aptari debet. Itaque Conſiliis potiùs, quam Præcepto, relinquenda.

Primùm contra *Seditiones Remedium*, & Præventio, hæc eſt; Omni cum operâ & diligentiâ Cauſſam illam *Seditionum* Materialem, de quâ diximus, amovere; Paupertatem intelligo Civium, & Inopiam. Cui inſervit Commercii Rationes benè liberare, & benè librare; Artifices & Manufacturas introducere, & fovere; Deſidiam & Otium profligare; Luxum & Profuſionem *Sumptuariis Legibus* coercere; Solum & Agros culturâ lucroſiſſimâ ſubigere; Rebus Venalibus pretia juſta imponere; Cenſus & Tributa moderari; & ſimilia. In genere præcavendum, ut Incolarum Multitudo (Temporibus ſcilicet Pacis, quandò Gladius nihil demetit,) *Regni* Proventus, quibus ali poſſit, non excedat. Neque incolarum Multitudo, utrùm ſuperflua ſit, nec ne, Capitum numero ſolùm cenſenda eſt. Sunto enim pauciores, qui multum profundunt, & parum lucrantur, plus illi atterent Statum, quam multò plures, qui majore Parſimoniâ degunt, pecunias autem congerunt. *Nobilium* igitur, & eminentioris Dignitatis Hominum, Numerus auctus, magis quam pro Analogiâ Plebeiorum, celeritèr Statum depauperat. Quod etiam facit *Clerus* numeroſus: Illi enim Sorti Reipub. nihil addunt. Idem quoque fit, cùm plures in Literis educantur, quam quibus Victum ſuppeditare poſſint Vocationes Civiles.

Neque prætereundum eſt, quod cùm omne publicæ Opulentiæ Augmentum, ab Exteris Nationibus lucrifieri neceſſe ſit; (Quicquid enim alicubi adjicitur, alibi detrahitur;) Tria tantùm eſſe, quæ Gens Genti vendit: *Materiam Mercium*; *Manufacturam*; *&* *Vecturam*. Quæ quidem tres Rotæ, ſi rectè progrediantur, Æſtus Divitiarum erunt uberiores. Sæpiùs autem contingit illud, de quo loquitur *Poeta*, *Materiam ſuperabit Opus*; Nempe ut *Manufactura*, & *Vectura*, *Materiæ* pretium excedat, & Statum magis locupletet. Manifeſti ſunt hujus Rei teſtes inferioris *Germaniæ Populus*; Qui quidem Fodinas, non ſubterraneas illas, ſed ſupra Terram præ omnibus Gentibus habent ditiſſimas.

Nihil autem prius debet eſſe aut conſultius quam ut videat Magiſtratuum Prudentia, ne Pecuniarum Theſauri apud paucos recondantur. Alitèr enim facile fuerit, *Rempub.* inter magnas Opes fame perire. Nummus autem inſtar Fimi, non fructificat, niſi per Terram diſpergatur. Hoc præcipuè efficitur, ſupprimendo, aut ſaltem coercendo, Voragines illas, *Fænoris*, *Monopaliorum*, & *Latifundiorum* in *Paſcua* converſorum, & ſimilium.

Quantum ad Sedandas Animorum offenſiones, aut ſaltem ad amolienda ea, quæ ab iis proveniunt, pericula; Duo ſunt, in omni Statu, (ut notum eſt,) *Subditorum* Genera; *Proceres* & *Plebs*. Quævis harum Partium ſola, ſi infenſa ſit, non magnum ſubeſt periculum. Tardi enim ſunt *Populi* Motus, niſi à *Nobilibus* incitentur: *Nobiles* autem invalidi, niſi vulgus, ſuâ ſponte, ad Motus aptum & prædiſpoſitum ſit: Tum periculum reverà ingruit, cùm *Potentiores* expectent, dum *Aquæ* moveantur apud *Vulgus*, ut ita demùm Animos exulceratos prodere poſſint. Fingunt *Poetæ*, Cœlicolas *Jovem* ut vincirent conjuraſſe; Quod ubi *Jupiter* accepiſſet, *Minervæ* conſilio, *Briareum* Centimanum acceſſivit, ut in ſuppetias ei veniret. Proculdubiò hoc Emblema *Monarchis* monet, quam tutum & ſalutare ſit eis, *Plebis* ſtudia conciliare & retinere.

Licentiam nonnullam, ſed moderatam, Animis gravatè affectis & malevolis indulgere, ut ebulliant eorum Dolores, & in fumos abeant, (modò Inſolentia abſit, & Audacia,) utile ſanè eſt. Qui enim Humores, ad Interiores partes retrovertit, & Vulnus in viſcera ſanguinem refundere compellit, ulcera Mortifera, & exitialia Apoſtemata, inducit.

Ad molliendos exacerbatos & malevolos Animos, Partes *Epimethei* etiàm ad *Prometheum* ritè transferri poſſint. Neque enim reperitur Remedium utilius. *Epimetheus*, ubi Mala & Ærumnas evolare ſenſiſſet, Operculum vaſi feſtinus impoſuit, & in imo Dolii ſpem reſervavit. Certè, politicè & artificioſe ſpem nutrire, & injicere, ac Homines à ſpe aliâ in aliam circumducere, ex fortiſſimis eſt, contra venenum Malevolentiæ, Antidotis. Neq; certius eſt Indicium prudentis Regiminis, & Rerum Adminiſtrationis, quàm ubi Homines ſpe continere poſſit, cùm ſatisfaciendi Copia non datur; Atq; ubi res tam providè tractantur, ut nullum malum ita peremptoriè imminere videatur, quin aliqua ſe oſtendat Spei Rima ad evadendum: Quod eò minùs difficile factu eſt, quia tam privatis Hominibus, quàm Factionibus, ſibi ipſis adulari inſitum eſt; Aut ſaltem oſtentare, in gloriam ſuam, quod non omninò credunt.

Trita ſanè eſt, ſed præcellens *Periculorum*, quæ Malevolentiæ minantur, *Cautio*, ut prævideatur, ne ſit *Caput* aliquod, ad quod Populus infenſus & exacerbatus confluere, & ſub cujus præſidio in Corpus aliquod coire, poſſit. *Caput* ego illum dico, & Ducem idoneum, qui *Nobilitate* & Exiſtimatione celebratur; quique apud Malevolos acceptus eſt & gratioſus, atque ad quem Ora & Oculos convertunt; Quique etiam ipſe in Rebus ſuis privatis cenſetur offenſus. Quod genus Virorum, aut Statui conciliandum eſt, idque non perfunctoriè, ſed ſolidè; Aut per alium aliquem, ex iiſdem partibus retundendum; qui illi alteri ſe opponat, Atq; Gratiam popularem, in diverſa trahat & ſecet.

Ubique hoc obtinet, quod factioſas Potentias & Coitiones, quæ contra Gubernationem *Imperii* Frontem contrahunt, inter ſe committere, aut ſaltem Diffidentiam inter eas ſeminare, *Remedium* haud contemnendum ſit. Etenim malè admodùm agitur cum Rep. ſi illi, qui erga Imperium benè affecti ſunt, diſcordiarum pleni exiſtant; Qui verò infenſi, & maligni, arctè conjungantur.

Adnotavi ſæpiùs ingenioſa & arguta Dicteria, quæ *Principibus* improviſò exciderunt, nonnunquàm ſcintillas ad *Seditiones* injeciſſe. Exitiale ſibi vulnus inflixit *Cæſar*, eo dicto; *Sylla neſcivit Literas, dictare non potuit.* Spem enim omnem illud verbulum præſcidit, quam Homines imbiberant, aliquandò eum *Dictaturam* depoſiturum. Perdidit ſeipſum *Galba* eo dicto; *Legi à ſe Militem, non emi.* Inde enim Milites de Donativis deſperârunt. *Probus* item propter eam vocem interiit; *Si vixero, non opus erit amplius, Romano Imperio Militibus.* Etenim ob hæc verba Milites Animum deſponderunt Sunt & alia haud pauca ejuſdem generis. Intereſt ſanè *Principibus*, in Rebus ambiguis, & Temporibus anxiis, ut caveant quid dicant; præſertim in conciſis his Sententiis, quæ veluti ſpicula volitant, & ex Secreto Pectoris eorum emiſſa,

emiſſa putantur. Longiores enim & productiores Sermones obtuſi ſunt, & minùs notantur.

Poſtremò, in omnes Eventus, habeant circa ſe *Principes*, Perſonas nonnullas Militiâ & Fortitudine ſpectatas, ad reprimendas *Seditiones*, in primis Motibus. Hoc enim ſi deſit, magis trepidari ſolet, in Aulis Principum, cùm Turbæ primò erumpunt, quàm par eſſet. Et Status eo genere periculi laborat, quod *Tacitus* illis verbis innuit; *Atque is Habitus Animorum fuit, ut peſſimum facinus auderent pauci, plures vellent, omnes paterentur.* Iſti autem Militares Viri, fidi omninò eſſe debent, & bonæ Exiſtimationis, potiùs quàm factioſi, aut populares; Et cum cæteris *Proceribus* benè comparati. Alitèr *Remedium* Morbo gravius.

XVI.

De Atheiſmo.

MInùs durum eſt, credere Portentoſiſſimis Fabulis *Alcorani*, *Talmudi*, aut *Legendæ*, quàm credere, huic Univerſitatis Rerum Fabricæ, *Mentem* non adeſſe. Itaque *Deus* nunquàm edidit Miraculum, ad *Atheiſmum* convincendum, quoniam Opera ejus ordinaria, huic rei ſufficiunt. Verum eſt tamen, parùm Philoſophiæ Naturalis, Homines inclinare in *Atheiſmum*; At altiorem Scientiam, eos ad *Religionem* circumagere. Etenim Intellectus Humanus, dum Cauſſas ſecundas intuetur ſparſas, interdùm iis acquieſcere poſſit, nec ulteriùs Penetrare; Verùm cùm tandem Catenam earum, connexarum inter ſe, & confœderatarum, contemplari pergat, neceſſe habet confugere ad *Providentiam*, & *Deitatem*. Imò, & illa *Schola*, quæ præcipuè accuſatur *Atheiſmi*, ſi quis verè rem introſpiciat, *Religionem* demonſtrat clariſſimè: Nempè *Schola Leucippi*, *Democriti*, & *Epicuri*. Etenim longè veriſimilius eſt, Quatuor Elementa Mutabilia, & unam Quintam Eſſentiam Immutabilem, rectè ab æterno locata, opus *Deo* non habere; Quam Exercitum Atomorum & Seminum infinitorum, ſine Ordine fortuitò vagantium, hunc Rerum Ordinem, & Pulchritudinem, progignere potuiſſe, abſque *Ædili* quodam *Divino*. Dicit *Scriptura*, *Dixit Inſipiens in Corde ſuo, non eſt Deus*: Non dicit, *Cogitavit Inſipiens in Corde ſuo*: Adeò ut, magis intra ſe hoc aſſerat, tanquàm rem quam lubens optaret, quam quod penitus hoc credat, & ſentiat. Nemo enim *Deos* non eſſe credit, niſi cui *Deos* non eſſe expedit. Nullâ aliâ re ſanè magis convincitur *Atheiſmum* labiis tantùm inſidere, Cordi autem minimè, quàm hâc, quòd *Athei* Opinionem ſuam ſæpè prædicent & defendant, ac ſi ipſi ſibi diffiderent, aliorumq; Conſenſu refocillari cuperent. Quinetiam, videas interdùm *Atheos* ſibi Diſcipulos comparare, ut aliæ Sectæ faciunt; Imò, quod Monſtri ſimile eſt, quidam ex illis Mortem & Cruciatus ſubierunt, potiùs quàm Opinionem ſuam retractare ſuſtinerent: Cùm tamen, ſi ex animo ſentirent, nihil tale eſſe quale *Deus*, quid tandem de eâ re ſatagerent?

rent? *Epicuro* imponitur, eum Exiſtimationis ſuæ conſervandæ gratiâ, tenuiſſe, quod exiſterent quidem *Beatæ* quædam *Naturæ*, ſed quæ ſeipſis fruerentur; Neque Mundi Adminiſtrationi ſe immiſcerent. In quâ Opinione, aiunt eum, Tempori obſecutum, cùm reverà *Deos* eſſe non putaret. Verùm, ut videtur, minùs juſtè arguitur: Verba enim ejus egregia ſunt & divina; *Non Deos Vulgi negare profanum, ſed vulgi Opiniones Diis applicare profanum. Plato* ipſe meliùs dicere non potuit. Unde videtur, licet Audaciâ polleret ad divinam rerum Adminiſtrationem pernegandam, eam tamen ad Naturam eorum tollendam illi non ſuffeciſſe. *Indi Occidentales*, particularium *Deorum* ſuorum Nomina prædicant; Etſi Nomen nullum generale habeant, quod *Deum* ſignificet: Exempli gratiâ, perinde ac Ethnici Nomina *Jovis*, *Apollinis*, *Martis*, &c. in uſu habuiſſent, voce autem, quâ *Deum* exprimerent, caruiſſent. Quod ſatis indicio eſt, Populos maximè Barbaros Notionem Rei habere, licet Latitudinem ejus non comprehendant. Adeò ut contra *Atheiſtas*, Homines maximè Ferini, cum Philoſophorum ſubtiliſſimis, militent. *Atheiſta* contemplativus, raro reperitur; *Diagoras*, quis, *Bion*, & fortaſsè *Lucianus*, atque alii pauci; Qui tamen plures eſſe videntur quam ſunt; quoniam omnibus, qui *Religionem* aliquam, aut *Superſtitionem* impugnant, à Sectâ adversâ, ſolet inuri Nomen & Nota *Atheiſtarum*. Sed magni reverâ *Atheiſtæ* ſunt *Hypocritæ*; Qui Sacra perpetuò tractant, ſed ſine ſenſu. Adeò ut eos in fine cauterizatos evadere, neceſſè ſit. Cauſſæ *Atheiſmi* ſunt: *Diviſiones* circa *Religionem*, ſi plures fuerint; Nam unica Diviſio, Zelum utriuſque partis adauget, verùm numeroſæ *Atheiſmum* introducunt. Alia Cauſſa ſunt, *Scandala Sacerdotum*; Cùm eò res redeat, quò innuit S. *Bernardus*: *Non eſt jam dicere, ut Populus, ſic Sacerdos; quia nec ſic Populus, ut Sacerdos.* Tertia eſt, *Conſuetudo profana ludendi* & *Jocandi* in *Rebus Sanctis*, quæ ſensìm Reverentiam *Religionis* atterit. Proſtremò ponuntur *Secula erudita*, præſertim cum *Pace*, & Rebus proſperis conjuncta. Etenim, Calamitates, & Adverſa, Animos Hominum, ad *Religionem* fortiùs flectunt. Qui *Deos* negant, *Nobilitatem* Generis Humani deſtruunt. Nam certiſſimum eſt, Hominem *Brutis* cognatum eſſe, quatenùs ad Corpus: Quod ſi, quatenùs ad Animam, non intercedat ei Cognatio cum *Deo*, vilis eſt planè, & ignobilis Creatura. Deſtruunt quoque Magnanimitatem, & Humanæ Naturæ Exaltationem. Cape enim Exemplum à Cane, & obſerva, quantos ſibi aſſumat Animal illud Spiritus, & quantam Generoſitatem induat, cum ſe ab *Homine*, (qui ei vice eſt *Dei*, aut *Melioris Naturæ*) impulſum perſpiciat. Quam Fortitudinem liquidò cernas tantam eſſe, quantam Creatura illa, abſque Fiduciâ *Melioris Naturæ*, quam propriæ, æquare nullo modo poſſit. Similitèr & Homo, ubi innititur, & ſpem collocat, in *Divinâ Providentiâ* & *Gratiâ*, Fiduciam & vires colligit, quales Humana Natura, ſibi relicta, nequiiſſet attingere. Quare, ut *Atheiſmus*, in omnibus odium meretur, ita & in hoc, quod privet Naturam Humanam Facultate, ſe ultra Fragilitatem Humanam attollendi. Quemadmodùm fit, in Perſonis Individuis, ſimilitèr fit & in nationibus. Magnanimitatem *Romanam*, nunquam Gens aliqua æquavit. Audi igitur, quid dicat *Cicero. Quam volumus, licèt, Fatres Conſcripti, nos amemus, tamen nec Numero Hiſpanos, nec Robore Gallos, nec Calliditate Pœnos, nec Artibus Græcos, nec denique hoc ipſo hujus Gentis & Terræ domeſtico nativóque ſenſu Italos ipſos, & Latinos: ſed pietate, ac Religione, atque hac unâ Sapientiâ, quod Deorum Immortalium Numine omnia regi, gubernarique perſpeximus, omnes Gentes, Nationéſque ſuperavimus.*

XVII.

De SUPERSTITIONE.

PRæſtat, nullam aut incertam, de *Deo* habere Opinionem, quam contumelioſam, & *Deo* indignam: Alterum enim Infidelitatis eſt, alterum Impietatis & Opprobrii. Ac *Superſtitio* certè *Divinitatis* eſt Dedecus. *Plutarchus*, non abs re, inquit; *Mallem ſanè multò, ut Homines dicerent, nunquàm fuiſſe talem in Rerum Natura virum, qualis ferebatur Plutarchus; quam ut dicerent, fuiſſe quendam Plutarchum, qui Liberos ſuos, recens natos, comedere & devorare ſolitus erat; quod Poetæ de Saturno memorant.* Quemadmodùm autem Contumelia *Superſtitionis* ingraveſcit adverſus *Deum*; Ita & periculum majus ab illâ incumbit Hominibus. *Atheiſmus* non prorsùs convellit Dictamina Sensûs, non Philoſophiam, Affectus Naturales, Leges, Bonæ Famæ Deſiderium; Quæ omnia, licet Religio abeſſet, Morali cuidam Virtuti externæ conducere poſſunt: At *Superſtitio* hæc omnia dejicit, & Tyrannidem abſolutam, in Animis Hominum exercet. Itaque *Atheiſmus*, turbas in Rebus-publicis raro ciet: Homines enim cautos reddit, & ſecuritati ſuæ conſulentes. Quin & videmus Tempora ipſa, in *Atheiſmum* Procliviora, (qualia fuerunt *Auguſti Cæſaris*,) tranquilla fuiſſe. At *Superſtitio*, compluribus Regnis & Rebus-publicis, ruinæ fuit: Introducit enim novum *Primum Mobile*, quod omnes *Imperii* Sphæras rapit. Magiſter *Superſtitionis* Populus; Atque in omni *Superſtitione*, Sapientes Stultis obſequuntur; Atque Argumenta Practicæ ſuccumbunt, ordine perverſo. Gravis fuit ille ſermo, quorundam Prælatorum in *Concilio Tridentino*, in quo Doctrina *Theologorum Scholaſticorum*, plurimùm potuit; Nimirùm; *Scholaſticos Aſtronomis ſimiles fuiſſe, qui Eccentricos Circulos, & Epicyclos, & hujuſmodi Orbium Machinas finxerunt, quo Phænomena ſervarent, etſi ſatis ſcirent, nihil tale reverà exiſtere*: Eodem modo, etiam *Scholaſticos* complura ſubtilia & perplexa Axiomata & Theoremata inveniſſe, quo practicæ Eccleſiæ caverent. *Superſtitionis* cauſſæ ſunt; Grati & ſenſuales *Ritus* ac Ceremoniæ; Externæ & *Phariſaicæ Sanctitatis* Exceſſus; *Traditionum* major quam par fuerit Reverentia, quæ Eccleſiam non poteſt non onerare; *Stratagemata Prælatorum*, quibus utuntur ad Ambitionem propriam, & Lucrum; Nimius *Intentionum bonarum Favor*, qui Novitatibus & *Ethelothreskiis*, Januam aperit; *Exemplorum* importuna & inepta *petitio* ab humanis, quæ in Divina transferantur, quæ neceſſario parit Fantaſiarum malè cohærentium mixturam; poſtremò *Tempora Barbara*, cum Calamitatibus & Perturbationibus conjuncta. *Su-*

perſtitio, ſine velo, deformis Res eſt; Etenim ſicut Simiæ, ſimilitudo cum Homine, Deformitatem addit; ita & *Superſtitioni*, ſimilitudo cum Religione. Et quemadmodùm, Cibi ſalubres corrumpuntur in Vermiculos; ita Ritus & Formulæ bonæ & ſanæ, corrumpuntur in Obſervantias puſillas & ſuperfluas. Quin &, non caret Superſtitione, quandoq; *Superſtitionis* Fuga; cùm ſe tantò ſaniorem & puriorem viam inire putent Homines, quanto à *Superſtitionibus*, priùs receptis, longiùs deflexerint. Itaq; Curæ eſſe debet, in Religione reformandâ, (ut fit in Corpore purgando) ne Sana cum Corruptis ſimul evacuentur; Quod ferè fit, ubi *Reformatio* regitur à Populo.

XVIII.

DE PEREGRINATIONE IN PARTES EXTERAS.

Peregrinatio in Partes Exteras, in Junioribus, Pars Inſtitutionis eſt; In Senioribus, Pars Experientiæ. Qui proficiſcitur in *Partes Exteras*, antequàm in Linguâ Gentis, quam adit, aliquos fecerit progreſſus, ad *Ludum Grammaticum* vadit, non ad *Peregrinandum*. Ut Adoleſcentes peregrinentur ſub Tutore, aut Servo aliquo experto, probo; Modò talis ſit, qui Linguam calleat, quique Regionem illam antè adiverit; unde poſſit eos inſtruere; Quæ in illâ *Regione*, ubi *Peregrinantur*, digna ſpectatu & cognitu ſint; Quæ Amicitiæ & Familiaritates contrahendæ; Quæ denique Studia & Diſciplinæ ibi vigeant. Aliter enim Adoleſentes *peregrinabuntur* cucullati, & foras proſpicient parùm. Mirabile certè eſt, in *Navigationibus*, ubi nihil aſpici datur præter Cœlum & Pontum, conficere conſuêſſe Homines *Diaria*; Verùm in *Peregrinationibus* per Terram, in quibus tot res occurrunt obſervandæ, plerunque hoc omitti; Ac ſi Fortuita magis in codicillos mererentur referri, quàm quæ de induſtriâ obſervantur. *Diaria* igitur in uſu ſint. *Res* ſpectandæ & obſervandæ ſunt iſtæ. Aulæ Principum; Præſertim cùm Legatos Exteros admittunt: Judicia & Curiæ, cùm Cauſſæ perorantur; & ſimilitèr Conſiſtoria Eccleſiaſtica: Templa & Monaſteria, cum Monumentis in illis extantibus: Mœnia & Munitiones Urbium & Oppidorum: Portus & Sinus: Antiquitates & Ruinæ: Bibliothecæ, Collegia, Diſputationes, & Prælectiones ubi habentur: Naves & Carinæ: Palatia, & Horti magnifici & amœni propè Urbes magnas: Armaria: Navalia: Cellæ & Horrea publica: Loci Excambii; Burſæ: Cellæ Mercium; Exercitia Equitationum, Muneris Gladiatorii, Militum Delectus & Inſtructio, cum ſimilibus: Comœdiæ, illæ ſcilicet ad quas Homines melioris notæ ſpectatum veniunt: Theſauri Monilium & Veſtium: Curioſitates & Raritates: Deniq; quicquid in Locis quæ tranſeunt ſit celebre aut memorabile. De his omnibus, à Tutoribus, aut Servis prædictis, diligenter inquirendum. Quantum ad Triumphos, Saltationes ſub larvâ, Convivia, Nuptias, Funera, Supplicia Capitalia, & hujuſmodi

Spectacula, non opus eſt ut reducantur Hominibus in memoriam; Attamen non ſunt certè illa prorſùs negligenda. Si tibi Cordi ſit, fructum *Peregrinationis* Adoleſcentis in Compendium redigere, utque brevi ſpatio multum colligat, hoc faciendum præcipio. Primò (ut dictum eſt) in Linguâ aliquis profectus faciendus antequàm proficiſcatur. Tum adjungendus eſt, Servus aliquis aut Tutor, qui *Regionem* pernôrit, ut & jam dictum eſt. Habeat etiam præſtò Librum aliquem, aut Chartam Chorographicam, Regionis illius, ubi *peregrinatur*; Quæ inſtar Clavis erit ad inquirendum. Conficiat etiam *Diarium*. Ne moretur longiùs, in unâ Urbe, aut Oppido: Plus certè aut minùs, prout Locus meretur, ſed minimè diù. Imò, dum moratur in aliquâ *Civitate*, aut *Oppido*, mutet ſæpius Hoſpitium, ex unâ parte *Oppidi* in alteram; Nam & hoc certè Magnes eſt attrahendi Familiaritates, & Conſuetudines Hominum complurium. Secludat ſe ut plurimùm à Conſortio Popularium ſuorum, atque in iis locis victitet, ubi ſimul convivantur Homines melioris notæ, ex Natione ubi *peregrinatur*. Etiam cùm de loco in locum *itineratur*, paret ſibi Literas Commendatorias, ad perſonam aliquam eminentiorem, degentem in loco quo ſe transfert; Ut ejus favore & operâ utatur, in iis, quæ ſpectare aut cognoſcere deſiderat. Hoc modo *Peregrinationis* utilitatem accelerare poterit. Quatenus ad Familiaritates & Amicitias, quæ inter *Peregrinandum* adjungendæ ſunt; Utiliſſima omnium eſt illa *Secretariorum*, & Miniſtrorum interiorum quibus Legati utuntur: Hoc enim pacto, in unâ Regione *peregrinando*, etiam plurium Regionum Notitiam & Experientiam, ad ſe attrahet, & ſuget. Viſitet etiam & adeat Perſonas in unoquoque genere egregias, quæ magni apud Exteros nominis ſunt; ut poſſit notare quomodo Os, Vultus, & Corporis Lineamenta & Motus, reſpondeant Famæ. Quantum ad Rixas & Simultates, cum curâ & diligentiâ ſunt illæ vitandæ. Oboriuntur ſæpiſſimè circa Amores, Compotationes, Præſidentiam, & verba contumelioſa. Et caveat imprimis quivis à conſortio Hominum iracundorum, & qui facilè Inimicitias ſuſcipiunt; Illi enim eum ſuis immiſcebunt Contentionibus: Quando *Peregrinator* domum revertitur, nihilominùs Regiones, in quibus *peregrinatus* eſt, non relinquat prorſùs pone ſe: Verùm conſervet, & colat Amicitiam eorum, cum quibus Familiaritatem contraxit, (iis dico qui ſunt ex Dignioribus,) per Literas. Et *Peregrinatio* ſua potiùs manifeſtetur & appareat in Sermonibus ſuis, quàm in Veſtitu, aut Geſtu: Etiam in Sermonibus ſuis, potiùs meditetur quid ſobriè reſpondeat, quàm ad Narrationes facilis & pronus ſit. Illud etiam in eo ſit conſpicuum, quod Mores Patrios cum Moribus Exteris, non commutaverit: Sed potiùs quod Conſuetudines Patrias, iis quæ peregrè didicit, tanquam floribus, aſperſerit.

XIX.

De IMPERIO.

MIſer proculdubio eſt Animi ſtatus, pauca habere quæ appetas, multa quæ metuas: Attamen hoc ipſum *Regibus* ferè proprium eſt: Qui in ſupremo gradu collocati, non habent ad quod aſpirent; Id quod Animos eorum reddit languidiores: Atque econtrà habent Phantaſmata plurima periculorum & umbrarum volitantium; Id quod Animos eorum reddit minus ſerenos. Hinc etiam emanat & alter ille Effectus, quem *Scriptura Regibus* tribuit; *Ut Cor Regis ſit inſcrutabile:* Etenim ſuſpicionum Multitudo, & Abſentia Affectûs alicujus prædominantis qui reliquis imperet, cujuſvis Animum reddit exploratu difficilem. Hinc quoque emanat & illud; Quod *Reges* ſæpenumerò Deſideria ſibi ipſis creent, atque ad nugas animum adjiciant: Interdum ad Aedificia extruenda; Interdum ad *Ordinem* aliquem aut *Collegium* inſtituendum; Interdum ad *Perſonam* aliquam evehendam; Interdum ad Artem aliquam Mechanicam aut Manus excellentiam exercendam; ut *Nero* ſtuduit pulſandæ Cytharæ, *Domitianus* ſagittis collimandis, *Commodus* Gladiatoriæ, *Caracalla* Aurigationi. Hoc illis incredibile videtur, qui Axiôma illud non nôrunt; *Animum Humanum, magis exhilarari & refici, progrediendo in Rebus parvis, quam conſiſtendo in Rebus grandibus.* Videre etiam eſt *Reges*, qui ſub *Imperii* ſui Initiis, in Victoriis & provinciis ſubjugandis, maximè fœlices fuerunt; Cùm vix poſſibile ſit ut perpetuos progreſſus faciant, verùm ut Fortunam ſuam aliquando adverſam & Retrogradam experiantur; ſub fine Superſtitioſos & Melancholicos evaſiſſe: Uti contigit *Alexandro Magno, Dioclesiano*, ac noſtra ætate *Carolo Quinto*; & aliis. Qui enim progredi ſemper conſuevit, & in obicem tandem impingitur, ſui ipſius favore excidit, neque ampliùs Res eſt quæ fuit.

Dicamus nunc de verâ *Imperii Temperaturâ*; Quam ſervare, Res ardua eſt, & rara. Etenim tam *Temperies*, quam *Intemperies*, ex contrariis conſiſtunt. Verùm alia Res eſt, contraria miſcere, Alia alternare. Reſponſum *Apollonii*, egregiâ prudentiâ plenum eſt. Interrogabat eum *Veſpaſianus*; *Quid Neroni ruinæ fuiſſet?* Reſpondit; *Nero Cytharam peritè pulſare, & accomodare noverat; At in imperando, Chordas interdùm nimiùm diſtendebat, interdùm eas nimiùm relaxabat.* Atque certiſſimum eſt; Nihil Auctoritatem æque deſtruere, ac inæqualem, & quaſi ſubſultoriam, atque intempeſtivam *Potentiæ* alternationem, nunc rigidius intenſæ, nunc laxiùs remiſſæ.

Veruntamen & hoc verum eſt, Moderni Temporis prudentiam, circa *Principum* Negotia tractanda, in hoc potiſſimum verſari, ut conquirantur magis & aptentur Remedia & ſubterfugia Malorum & Periculorum, cùm ingruerint; quam ut Prudentiâ ſolidâ & conſtanti, depellantur & ſummoveantur, antequam impendeant. Verùm hoc nihil aliud eſt, quam in Agone, cùm Fortunâ, experiri. Caveant autem

Homines, ne obdormiſcant circa Turbarum Materias primas, & Inchoamenta. Nemo ſiquidem ſcintillam, Incendium parituram, prohibere poteſt; Nec Regiones Metiri, unde eruptura ſit. In *Principum* Negotiis, interveniunt proculdubiò, multæ Difficultates & Impedimenta; At ſæpenumerò maxima Impedimenta ſunt, *Principum* ipſorum Affectus & Mores. Etenim *Principibus* frequenter accidit, ut contradictoria planè appetant; ſicut rectè *Tacitus*; *ſunt plerunque Regum voluntates vehementes, & inter ſe contrariæ.* At *Potentiæ* nimiæ ſolœciſmus eſt, credere ſe poſſe Finem Rei pro arbitrio aſſequi, neque tamen Media procurare.

Regibus intercedit Negotium cùm *Nationibus* vicinis, cum *Vxoribus* propriis, cum *Liberis* ſuis, cum *Prælatis* & *Clero*, cum *Proceribus Regni*, cum *Nobilibus ſecundæ Claſſis* ſive *Generoſis*, cum *Mercatoribus* ſuis, cum *Plebe Regni*, cum *Militibus* ſuis. Atque à ſingulis horum impendent pericula, niſi adhibeatur Cura.

Quod ad *Vicinos* attinet, præſcribi non poteſt Regula aliqua certa Cautionis, propter Occaſionum varietatem; unicâ exceptâ; Quæ ſemper tenet. Ea eſt, ut *Principes* huic rei perpetuò invigilent, ne quis ex *Vicinis* in tantum excreſcat; (vel novis Territorii augmentis, vel Commercium ad ſe trahendo, vel propiùs accedendo, & ſimilibus) Quo majorem nanciſcatur lædendi poteſtatem, quam anteà habuerat. Sanè, durante Triumviratu illo *Regum*; (*Henrico Octavo Anglo*, *Franciſco Primo Gallo*, & *Carolo Quinto Hiſpano*;) ea viguit inter ipſos diligentia, ut Nemo Trium vel Palmam Terræ acquirere potuiſſet, quin reliqui duo ſtatim rem ad æquilibrium deducerent; Neque Pacem Fœnore redimere ſuſtinerent. Idemque præſtabat Fœdus illud, (Cui *Guicciardinus* ſecuritatem *Italiæ* attribuit,) ictum inter *Ferdinandum Regem Neapolitanum*; *Lorenzium de Medices*, & *Ludovicum Sforzam*, *Principes*; Alterum *Florentiæ*, Alterum *Mediolani*. Neque recipienda eſt Opinio, quorundam ex *Scholaſticis*; *Bellum juſtè ſuſcipi non poſſe, niſi ob Injuriam, aut Provocationem præcedentem.* Siquidem juſtus Metus imminentis periculi, etſi violentia aliqua non præceſſerit, proculdubiò Belli cauſſa eſt competens & legitima.

Quantum ad *Vxores*; Extant Exempla ejus generis crudelia & atrocia. *Livia* infamis ob veneficium *Auguſti*. *Roxolana*, Uxor *Solymanni*, perniciem intulit *Muſtaphæ* celeberrimo illi *Principi*; Atque aliàs ſucceſſionem, & Domum, *Mariti* ſui, perturbavit. *Edwardi Secundi Regis Angliæ Vxor*, operam præbuit præcipuam, in *Mariti* ſui de *Regno* Deturbatione, & Nece. Hoc Genus periculi maximè timendum, cum *Reginæ* Liberos ex priore Marito ſuſceperunt, aut in Adulterio degunt.

Quantum ad *Liberos*; Ab iis etiam ortæ Tragœdiæ plurimæ. Atque generalitèr, ſuſpiciones arreptæ à *Patribus*, in *Filios* ſuos, infauſtæ extiterunt. *Muſtaphæ* (quem anteà nominavimus) Cædes, *ſtirpi Solymanni* adeò fatalis fuit, ut ſucceſſio *Sultanorum*, uſque in hodiernum diem, pro ſuſpecto habeatur, velut ſanguinis ementiti, quia *Selymus* ſecundus putabatur ſuppoſititius. Cædes etiam *Criſpi*, *Principis* ſummæ ſpei, inflicta per Patrem ſuum *Conſtantinum Magnum*,

ſimilitèr

ſimiliter ejus Familiæ fatalis fuit; Siquidem, Tam *Conſtantinus*, quàm *Conſtans*, Filii ejus, violentâ Morte perierunt; Et *Conſtantius*, qui ex Filiis ejus ſuperſtes fuit, deceſſit ſanè ex Morbo, ſed non niſi cùm *Julianus* contra eum Arma cepiſſet. Cædes ſimiliter *Demetrii*, *Philippi* Secundi *Macedonis* Filii, vertit ſe in *Patrem*, qui mortuus eſt ex mœrore & pœnitentiâ. Complura ſunt ejuſmodi Exempla: Verùm pauca, aut nulla, ubi *Patres* aliquid Boni, ex hujuſmodi diffidentiis, perceperunt; præterquam cùm *Filii* Bellum apertè *Patribus* intulerunt; ut fecit *Selymus* Primus adverſus *Bajazetem Patrem* ſuum; Et tres *Filii Henrici Secundi*, *Regis Angliæ*.

Quantum ad *Prælatos*; Ab illis etiam, ſi potentes fuerint & ſuperbi, periculum ingruit. Ut contigit temporibus *Anſelmi*, & *Thomæ Becketti*, *Archi-Epiſcoporum Cantuariæ*; Quorum Baculi Paſtorales cum *Regis* Gladio concertârunt; Licèt res illis fuerit, cum *Regibus* animoſis & faſtuoſis; *Guilielmo Rufo*, *Henrico Primo*, & *Henrico Secundo*. At periculum hujuſmodi, à *Prælatis*, non eſt magnopere pertimeſcendum, niſi ubi *Clerus* ab Auctoritate & Juriſdictione Principatûs externi pendet; Aut etiam ubi *Eccleſiaſtici* eliguntur à Populo; Non autem à *Rege*, vel Patronis Eccleſiarum.

Quantum ad *Proceres*; Sunt illi certè cohibendi, & tanquam in juſtâ diſtantiâ à *Solio Regali* continendi; Verùm Depreſſio ipſorum, poterit *Regem* fortaſsè ipſum magis abſolutum reddere, ſed interim minùs tutum; Et minùs efficacem ad ea quæ cupit perficienda. Hoc notavi, in *Hiſtoriâ* meâ *Regni Henrici Septimi*, qui *Nobiles* ſuos perpetuò deprimebat: Unde factum, ut Tempora ejus Difficultatibus & Turbis plena eſſent. *Nobiles* enim, etſi in Fide & Officio, verſus eum manſerint, attamen minimè cum eo cooperabantur in Negotiis ſuis; Ita ut ipſe ferè omnia ſolus ſuſtineret.

Quatenus ad *Nobiles ſecundæ Claſſis*; Parum periculi ab illis manare poteſt, cum ſint Corpus diſperſum. Poterint illi quidem nonnunquam grandia loqui, ſed non multum nocere. Quinimò fovendi ſunt, tanquam qui Potentiam *Nobilitatis ſuperioris* optimè temperent, ne immodicè excreſcat: Atque rursùs cùm Populi Gubernacula immediatè tractent, Motus populares optimè compeſcunt.

Quod ad *Mercatores*; Sunt illi inſtar *Venæ Portæ*: Qui niſi floruerint, poteſt quidem Regnum aliquod, Artus habere robuſtos, ſed venas vacuas, & Habitum Corporis macrum. Vectigalia & Portoria immodica, raró *Regis* Reditus adaugent. Etenim quod in Partibus lucretur, in ſummâ deperdit; Commercii Quanto diminuto.

Quantum ad *Plebem*; Ab iis raró creatur periculum, niſi habeant Ductores potentes & populares; Aut ſi introducas mutationem in Religione; Vel in Conſuetudinibus antiquis; Vel in Gravaminibus Tributorum; Vel in aliis quæ victum eorum decurtant.

Quantum denique ad *Milites*; Periculoſiſſima res eſt, ſi in Corpus unum cogantur, vel Exercitûs, vel præſidiorum; & Donativis inſueſcant. Cujus clariſſima cernimus Exempla, in *Janizariis* & *Prætorianis*. Verùm *Militum* Conſcriptio, & ad Arma tractanda Inſtructio, & in locis diverſis, & ſub diverſis Ducibus, & ſine Donativis; Res ſunt utiles, & ſalubres, & ſine periculo.

Principes Corporibus Cœleſtibus ſimiles: Quæ Tempora felicia, aut infelicia, in fluxu ſuo producunt; Quæque Veneratione multâ gaudent, requie nullâ. Omnia circa *Reges* Præcepta, duobus illis Monitis clauduntur; *Memento quòd es Homo*; Et; *Memento quòd es Deus, ſeu Vice-Dei*: Quorum alterum pertinet ad Poteſtatem eorum coercendam, alterum ad Voluntatem regendam.

XX.

DE CONSILIO.

SUmma quæ intercedit inter Homines Fides, eſt illa *Conſilium* impertiendi. Etenim in alio quovis Fidei genere, Partes tantùm vitæ aliis commendamus; Terras, Bona, Liberos, Exiſtimationem, & alia Negotia particularia; Verùm iis quos Nobis *Conſiliarios* adhibemus, omnia mandamus. Quanto magis, qui partes *Conſiliariorum* præſtant, ad omnem Integritatem & Sinceritatem aſtringuntur? *Principes* vel prudentiſſimi, nullo modo in diminutionem Auctoritatis accipiant, ſi *Conſilio* Virorum ſelectorum utantur. Quin & *Deus* ipſe *Conſilio* non vacat; Sed inter Nomina magna *Filii* ſui Benedicti ponit; ut *Conſiliarius* vocetur. *Salomonis* certè Pronunciatum tale: *In Conſilio Stabilitas*. Res humanæ proculdubiò, aut primam, aut ſecundam Agitationem ſubibunt: Si minùs *Conſultationum* Argumentis jactentur, certè Fluctibus Fortunæ jactabuntur; Plenæque evadent, Inconſtantiæ, & Mutationum, modò texendæ, modò retexendæ, inſtar vacillationum Hominis ebrii. Sanè *Filius Salomonis* vim *Conſilii* expertus eſt, quemadmodùm *Pater* ejus Neceſſitatem & uſum vidit. Etenim Regnum *Deo* dilectum, primò laceratum & fractum eſt, *Conſilio* pravo. Cui quidem *Conſilio* inuſtæ ſunt, ut nobis ſint documento, Notæ illæ duæ, per quas *Conſilia* prava, in perpetuum, dignoſcantur; Una, quod fuerit *Conſilium* Juvenile quoad Perſonas; Altera, quod fuerit violentum quoad ſubjectum.

Sapientia Veterum in *Parabolâ* adumbravit, tam Unionem & inſolubilem Conjunctionem *Conſilii* cum *Regibus*; Quàm prudentem & politicum Uſum ejuſdem per *Reges* adhibendum. Alterum in eo, quod *Jovem* narrant *Metim*, (quæ Vox *Conſilium* ſignificat,) in Uxorem duxiſſe; In quo innuunt *Conſilium* Imperio Sponſæ loco eſſe. Alterum in eo quod ſequitur: Quod hujuſmodi Commentum eſt. Tradunt, poſtquàm *Metis* nupta fuiſſet *Jovi*, eam gravidam ex illo factam: *Jovem* autem non ſuſtinuiſſe donec pareret, ſed eam devoraſſe; Unde ipſum quoque gravidum factum, & *Palladem* Armatam ex Capite ſuo edidiſſe. Quæ Fabula portentoſa Arcanum Imperii involvit: Hoc nimirùm; Ad quem modum *Reges*, erga *Conſilium ſuum ſanctius*, ſe gerere debeant: Primùm, ut Res deliberandas illis committant; Quod eſt veluti prima Conceptio: Secundò, cum elaboratæ & efformatæ fuerint, veluti in Utero *Conſilii* ſui; Atque maturuerint, & partui vicinæ ſint; Tum demùm non permittant ampliùs *Conſilio* ſuo ut Decretum perficiant, acſi Res ex eorum Auctoritate penderet; ſed Negotium ad ſe retrahant, & palam omnibus faciant; Decreta & ordinationes ultimas, (quæ, quoniam cum prudentiâ & poteſtate exeunt, aſſimilantur *Palladi Armatæ*,) a ſeipſis emanare: Neque ſolùm ab Auctoritate ſuâ, verùm etiam, (quo magis Exiſtimationem ſuam evehant,) ab Ingenio & Auctoritate propriâ provenire.

Dicamus jam de *Incommodis Conſilii*; & de ipſorum *Remediis*. *Incommoda*, quæ ſe produnt, in *Conſilio* utendo, & adhibendo, ſunt tria. Primò, quod hæc res, Negotio minùs reddat ſecreta. Secundò, quod derogare videatur de Auctoritate *Principum*, acſi minùs ex ſe penderent. Tertio, quod ſubſit periculum à *Conſiliis* infidelibus, quæ tendant potiùs in Commodum *Conſulentis*, quam *Principis* ipſius. Ad quæ mala evitanda, Doctrina quorundam ex *Italis*; Et practica apud *Gallos*, temporibus quorundam *Regum*, introduxit *Conſilia interiora*, quæ vulgo vocantur *Cabinetti*: Remedium ſanè Morbo deterius.

Quantum ad Occultationem *Conſiliorum*; Non tenentur *Principes*, omnia cum omnibus *Conſiliariis* communicare; ſed tam Perſonas, quam Negotia, cum delectu, excerpere poſſunt. Neque neceſſe eſt *Principi*, qui deliberat quid ſit agendum, ſimul detegere quid in animo habeat ſtatuere. Verùm caveant *Principes*, ne Propalationis Negotiorum ſuorum, ipſi in cauſsâ ſint. Quatenus verò ad *Conſilia*, quos diximus *Cabinettos*, in illos Diverbium illud competit; *Plenus rimarum ſum*. Futilis quiſpiam, qui gloriæ ſibi duxerit, Arcana noſſe & retegere; plus nocebit, quam complures, qui benè nôrunt, Officii ſui eſſe, eadem reticere. Verum eſt, intervenire Negotia quædam, ejus generis, quæ Occultationem ſummam requirunt, Qualis non facile ultra notitiam unius aut duorum præter ipſum *Regem*, excedet: Neque improſperè cedere ſolent iſtiuſmodi *Conſilia*: Nam præterquam quod ſecreta ſint, procedunt plerunque conſtanter, & uno quaſi ſpiritu reguntur, abſque Contentione. Sed tum demùm, hoc rectè cedet, ſi *Rex* prudens ſit, & proprio Marte validus; Et ſimul *Conſiliarii* illi ſint ſagaces; Et ante omnia, Finibus, quos ſibi proponit *Rex*, fidi. Id quod contigit *Henrico Septimo Angliæ Regi*; Qui Arcana ſua majoris momenti, duobus tantummodò *Conſiliariis* impertiebatur, *Mortono*, & *Foxo*.

Quantum ad *Auctoritatem minuendam*; *Fabula* Remedium monſtrat. Imò Majeſtas *Regum*, exaltatur potiùs quam deprimitur, cum in Cathedrâ *Conſilii* ſedeant. Neque unquam invenire eſt *Principem*, Auctoritate ſuâ imminutum, per *Conſilium* ſuum; Niſi fortè ubi obtigerit, Potentia nimia in uno aliquo *Conſiliario*; Aut nimis arcta Combinatio, inter diverſos: Quæ duo Mala citò deprehenduntur, & ſanantur.

Quantum ad poſtremum *Incommodum*; *Conſiliarios* nimirum, in *Conſilio* dando, ſuæ rei proſpecturos, non Domini; Minimè dubium eſt; *Scripturam* illam; *Non inveniet fidem ſuper terram*, Intelligi debere de Naturâ Temporum, minimè de Perſonis ſingulis. Reperiuntur ſiquidem viri, fideles, ſinceri, candidi, & veraces; Minimè vafri aut involuti. Aſciſcant ſibi *Principes*, ante omnia, Ingenia talia.

Prætereà

Præterea *Conſiliarii* raro ita inter ſe uniuntur, quin alius ſuper alium excubias agat; Adeò ut, ſi quis *Conſilia* det factioſa, aut ad privatos Fines collimantia, celeriter hoc ad Aures *Principis* deveniet. Remedium autem præſtantiſſimum fuerit, ſi *Reges* de[illegible]peram ut *Conſiliarios* ſuos pernoſcant; quemadmodum illi, ut *Principem*;

Principis eſt Virtus maxima noſſe ſuos.

Contrà verò, *Conſiliarios* non decet, nimios eſſe Rimatores, in Perſonam *Principis* ſui. Vera enim *Conſiliarii* Conſtitutio hæc; Ut peritior ſit in Negotiis *Principis*, quàm in Moribus ejus. Sic enim veriſimile fiet, eum *Conſilium* potiùs rectà directurum, quàm ſe *Principi* accommodaturum quò complaceat. *Principibus* etiam hoc magno uſui eſſe poſſit; Si Opiniones & Vota *Conſiliariorum* ſuorum, & Diviſim, & conjunctim, recipiant. Etenim Opinio, in ſecreto prolata, liberior multò eſt; Sed illa, quæ coram aliis, gravior. Nam in privato quiſque propriis Affectibus plus inſervit; In conſortie aliorum Affectibus magis obnoxius eſt: Itaque neutrum omittendum; Atque ab Inferioribus, in privato potiùs, ut Libertati conſulatur; A Grandioribus, in Conſortio potiùs, ut modeſtiùs Sententiam ferant. Nil prodeſt, ſi *Principes* de Rebus deliberent, niſi diligenter quoq; deliberent de Perſonis: Etenim Res omnes, tanquam Imagines mortuæ; Vita autem Actionis in Delectu Perſonarum potiſſimum conſiſtit. Neque ſufficit de Perſonis deliberare, ſecundum Genera, veluti in Idæâ quadam, aut Deſcriptione Mathematicâ; Qualis videlicet Character & Conditio Perſonæ eſſe debeat: Etenim Errores maximi interveniunt, & Judicii Libra maximè verſatur, in Delectu Individuorum. Illud quoque memoriâ tenendum; *Optimi Conſiliarii Mortui: Libri* Veritati non parcunt, cùm *Conſiliarii* fortè in Adulationem lapſuri ſint. Utile itaque fuerit, *Libros* multum revolvere; Præſertim eorum Auctorum, qui & ipſi Gubernacula Rerum tractârunt.

Conſilia, hac ætate, in locis plurimis, nihil aliud ferè ſunt, quàm Congreſſus, & Colloquia familiaria: Ubi Res potius Sermonibus jactentur, quàm debitis Argumentis trutinentur. Atque plerunque præcipitanter nimis, ad Decretum vel Actum *Conſilii*, properatur. Satius eſſet, ſi in majoris Momenti Negotiis, Res uno die deliberanda proponeretur, altero tractaretur; *In Nocte Conſilium.* Id certè præſtitum eſt, in *Tractatu Unionis*, inter *Delegatos Angliæ* & *Scotiæ*; Qui Conventus, regulariter, & optimo ordine, proceſſit. Ad Petitiones autem privatas, Dies aliquos præfigi probo: Nam & Supplicantibus Tempora certa indicant, quibus commodiùs ſe applicent; Et ſolenniores Conventus exonerant, ut poſſint *Hoc agere.* In Delectu Deputatorum, qui Negotia ad *Conſilium* informandum præparent, præſtat eos eligere, qui æqui ſint, & in neutram partem propendeant; Quam Æquitatem quandam creare, introducendo aliquos qui utrique parti ſedulò faveant. Probo etiam *Delegationes*, non tantùm temporaneas, aut è re natâ; ſed etiam continuatas, & perpetuas. Exempli gratiâ; *Quæ* curent ſeparatim, Commercia; Ærarium; Bellum; Gratias; Gravamina; Provincias particulares. Sanè, ubi in uſu ſunt *Conſilia* ſubordinata diverſa, atque unicum tantum ſuperius *Conſilium*, (ut fi in *Hiſpaniâ*,) nihil aliud ferè ſunt ejuſmodi *Conſilia*, quam *Deputationes* (quales diximus), perpetuæ, niſi quod majore Auctoritate polleant. Si Caſus poſtulet, ut informetur *Conſilium*, ab Hominibus alicujus Muneris aut profeſſionis particularis, (veluti Juriſperitis, Nauticis, Excuſoribus Nummorum, Mercatoribus, Artificibus, & ſimilibus,) audiantur illi primò coram *Delegatis*; Et poſteà, prout Occaſio poſtulat, coram *Conſilio*. Neque permittantur venire catervatim, aut more Tribunitio ſe gerere; Hoc enim foret, clamoribus *Conſilium* fatigare, non Informationem, ut decet, exhibere. *Menſa ob'onga*, & rurſus *Quadrata*, ſive *ſedes ad parietes* Cameræ *Conſilii*, videri poſſunt, Formalia tantùm, ſed ſunt profectò Realia: Nam ad *Menſam oblongam*, pauci qui prioribus locis ſedent, Res quaſi ſoli tranſigunt; verùm in aliis, quas diximus, Figuris, major uſus *Conſiliariorum* qui inferiùs ſedent. *Rex*, cùm præſidet ipſe in *Conſilio*, caveat, ne ſententiam ſuam, citiùs quam pa eſt, declaret: Hoc ſi fecerit, *Conſiliarii* ſe ad nutum ejus applicabunt; & loco *Conſilii* liberi, Canticum ei occinent; *placebo*.

XXI.

De Mora.

F*Ortuna* Foro rerum vœnalium ſimilis eſt; ubi ſæpè (ſi paululùm expectare poteris,) minuetur Pretium. Rurſùs, aliquandò *Sibyllæ Licitationibus* aſſimilatur; Quæ primò plenas offert Merces, mox partes aliquas conſumens, integrum tamen pretium poſtulat. Nam *Occaſio* (ut in trito habetur Carmine,) *Occipitium nobis obvertit calvum, poſtquàm Capillorum in Fronte copiam fecit non Arripientibus*: vel ſaltem utris Anſam præbet primò accipiendam; dein Ventrem, qui difficiliùs comprehenditur. Nuſquàm certè major apparet Sapientia, quam in tempeſtivis Negotiorum Auſpiciis, Principiiſque eligendis: Non jam levia ſunt Pericula, ſi levia videantur; & plura Pericula fefellerunt, quam vim intulerunt. Quinimò, ſatius eſt, quibuſdam periculis, quaſi mediâ viâ occurrere, quam eorum Motus, & Appropinquationem, perpetuò inquirere, & obſervare. *Qui enim nimiùm invigilat, interdum dormitat*. E-contrariò, umbrarum Longitudine decipi, (ut quidam olìm, quando *Luna* Horizonti proxima, Hoſtium Terga irradiabat,) atque ita ante tempus Tela emittere; aut Pericula, præmaturè obviando, accerſere, alterum eſt Extremum. Nam *Opportunitatis Maturitas*, *vel Immaturitas*, eſt (ut anteà diximus) ad amuſſim Examinanda. Ac, ut plurimum, expedit, omnium Magnorum Negotiorum Principia, *Argo* cum Centum Oculis ſuis, Exitus verò, *Briareo* cum centum Manibus ſuis, committere: primùm ſcilicet invigilare, poſteà accelerare. Etenim Orci *Galea*, quæ Politicum verè reddit Inviſibilem, eſt, *Conſiliorum Occultatio*, & *Expeditionum Celeritas*. Cùm enim ad Executionem ventum ſit, nulla *Occultatio Celeritati* eſt æquiparanda; More Globuli è Tormento emiſſi, qui tam velocitèr pertranſit, ut ipſam Oculorum Aciem antevertat.

XXII.

De Aſtutia.

PEr *Aſtutiam* intelligimus, ſiniſtram quandam & obliquam Prudentiam. Et pro certo eſt, multum intereſſe, inter *Aſtutum*, & *Prudentem*; Non ſolùm, quatenùs ad Probitatem, ſed etiam quatenùs ad Mentis vires. Sunt qui Chartas pictas artificio quodam miſcere ſciunt, qui tamen Periti Luſores non ſunt; Sunt itidem nonnulli, qui in Competitionibus, & Factionibus regendis, multum valent, aliàs verò infirmi Judicii ſunt. Rursùs, alia res eſt Perſonarum Naturas & Mores callere, alia verò Negotia pernoſſe: Sunt enim haud pauci, qui in Perſonarum Aditibus, & Temporibus, verſuti ſunt, Neque tamen Partis Realis, Negotiorum, ſunt capaces: Quæ eſt Conſtitutio ipſiſſima Hominum; qui in Perſonis dignoſcendis, non in Libris evolvendis, operam collocârunt. Tales magis in Pragmaticis adhiberi debent, quam in Conſiliis; Et non alitèr ferè uſum ſui præbent, quam in viis, quas ſæpè contriverunt. Converte eos ad Homines novos, & Artibus ſuis excidunt: Adeò ut, vetus illa Regula, ſtultum à Sapiente dignoſcendi, (*Mitte ambos ad ignotos & Videbis*,) de hujuſmodi Hominibus non teneat. Quoniam autem *Aſtuti* iſti Homines, ſimiles ſunt Puſillarum Mercium Propolis, non abs re fuerit, Officinas ipſorum excutere.

Inter *Aſtutias* numerari poteſt, ut quis *Vultum* ejus cum quo colloquitur, limatiùs obſervet: Quod etiam *Jeſuitæ* præcipiunt. Sunt enim complures, iique ex prudentioribus, qui Corda habent obſcura, vultus autem pellucidos. Verùm, decet hoc fieri, cum modeſtâ Oculorum, per vices demiſſione, quemadmodum & faciunt *Jeſuitæ*.

Altera exiſtit *Aſtutia*, ut cùm aliquid properè, & facilè obtinere & expedire cupias, Perſonam cum quâ agis, de alio quopiam negotio Sermonem inferendo, deteneas & præoccupes; Ne nimiùm ad Objectiones & Scrupulos evigilet. Equidèm noveram *Conſiliarium* quendam, & *Secretarium*, qui nunquàm ad *Elizabetham Reginam Angliæ*, ad Diplomata manu *Reginæ* Signanda, acceſſit, quìn à principio illam, in aliquos de rebus Statûs gravioribus ſermones perduceret, ut hiſce intenta ad Diplomata minùs Animum adjiceret.

Idem valet *ſubitæ Prehenſionis* Ratio, ſi quis rem proponat, quandò Perſona, cum quâ agitur, ad alia feſtinat, neque moram pati poteſt rem accuratiùs conſiderandi.

Si cui in Animo eſt, Negotium aliquod deſtruere, quod alius fortaſsè quiſpiam dextrè & cum effectu propoſiturus fuiſſet, ipſe ſe erga Negotium *benè affectum ſimulet*, atque ipſe rem proponat, ſed eo modo, ut ſucceſſum ejus diſturbet.

Abruptio Sermonis in medio, quaſi quis ſeipſum deprehenderet, & contineret, majorem generat Appetitum, in eo quocum colloqueris, ad ulterius inquirendum.

Quoniam autem imprimit fortiùs quod Quæſtione erutum eſt, quam quod ſponte oblatum, poſſis ad ineſcandam Quæſtionem inſolitum induere vultum: ex quo Occaſio detur Alteri interrogandi, Quid ſibi velit iſta Oris Mutatio? Ut *Nehemias* fecit; *Neque ante illud tempus triſtis fueram in Conſpectu Regis.*

In Rebus ambiguis, & ingratis bonum eſt initia, de iis Sermonem inferendi, alicui alteri deputare, cujus verba minoris ſint ponderis, & majoris Auctoritatis vocem, in Subſidiis reſervare, veluti caſu fortuito intervenientem, ut interrogetur ille ſuperveniens, de eo ſermone, qui ab altero injectus eſt. Quod fecit *Narciſſus*, cùm indicaret *Claudio*, Matrimonium *Meſſalinæ* & *Silii*.

In Rebus, quas à ſe amoliri quis cupiat, non inutile eſt, vulgi Nomen mutuari: Ac ſi quis tali Formulâ utatur; *Hoc vulgò dicitur*, aut *Increbuit Sermo.*

Noveram quendam, qui cùm Literas ſcriberet, id, quod maximi erat Momenti, Poſt-Scripto ſempèr includebat, ut rem ferè prætermiſſam.

Noveram & alium, qui cùm ad Colloquium cum alio veniret, id quod maximè ei in Sermone curæ erat, præterire ſolitus erat, & diſcedere, & rursùs redire, & tum demùm ejus Rei mentionem facere, ac ſi illa ferè è Memoriâ excidiſſet.

Alii ſe ſubitò deprehendi procurant, tali tempore, quo veriſimile eſt, partem cui inſidiantur, ſuperventuram; Ac ſimul ſe chartam aliquam, in Manu habentes, aut aliquid præter Conſuetudinem agentes, inveniri volunt; ut interrogentur de iis rebus, quas reverâ ipſi eloqui cupiunt.

Aſtutiæ Species ſatis vafra eſt, ea verba proprio nomine prolata, ſibi excidere pati, quæ alium arripere, & iis uti, quis expetit, ut inde alterum irretiat, & ſubruat. Noveram duos, pro Officio *Secretarii*, tempore *Reginæ Elizabethæ*, competitores; Qui tamen ſe invicem amicè tractabant. Quique de Negotio ipſo Competitionis ſuæ ſæpiùs conferebant: Atque alter ipſorum dicebat; *Fieri Secretarium in Declinatione Monarchiæ*, rem eſſe haud parvi periculi; ſéque illud Genus Honoris minimè ambire. Alter ſtatìm verba illa, callidè prolata, bonâ fide arripuit; & cum Amicis ſuis nonnullis liberè ſermones conſeruit, dicens, ſe in *Declinatione Monarchiæ Muneris Secretarii* ambitioſum eſſe non debere. Prior ille occaſione uſus eſt, eáque verba ut ad *Reginæ* Aures pervenirent, tanquam ſcilicet ab altero prolata, curavit: Quæ indignata circa illa verba, in *Declinatione Monarchiæ*, cùm ipſa ſe vigentem reputaret, poſterioris illius Competitionem, nunquàm poſteà admiſit.

Eſt *Aſtutiæ* quoddam Genus, quod *Anglico* proverbio, *Felem in Aheno vertere*, ſatis abſurdè dicitur; cùm ea verba, quæ quis apud alium profert, imputat Colloquenti, tanquàm ab ipſo prolata. Et, ut verum dicamus, cùm talia aliqua verba inter duos agitata fuerint, difficile eſt probare & verificare, ab utro primùm incœperint.

Eſt *Artificium* in uſu, ut quis in alios ſpicula quædam obliquè torqueat, juſtificando ſeipſum, per Negativas, utpote dicendo; *Hoc ego non facio*; ut *Tigillinus* fecit *Burrhum* ſugillando; *Se non diverſas ſpes, ſed Incolumitatem Imperatoris, ſimplicitèr ſpectare.*

Non

Nonnulli in promptu habent tot *Narrationes* & *Hiſtoriolas*, ut nihil ſit quod inſinuare cupiunt, quin id *Hiſtoriolâ* aliquâ involvere poſſint: Vnde, & ſemagis in tuto continent, quaſi nihil diſertè affirmantes, & rem ipſam majore cum voluptate ſpargi efficiunt.

Bonum eſt *Aſtutiæ* Genus, ut quis Reſponſum, quod obtinere cupit, conceptis verbis proponat. Etenim alteram partem minùs hærere facit.

Mirum eſt cernere, quamdiù nonnulli occaſionem captent, dicendi illud, quod proferre cupiunt, & quanto circuitu uti ſuſtineant; Et quot alia attingere, ut quò volunt perveniant. Res certè hæc, magnæ patientiæ, ſed multi uſûs.

Improviſa, & *Audax Quæſtio*, aliquando Hominem deprehendit, & detegit. Simile quiddam evenit cuidam, qui Nomen mutaverat, & in *Templo Divi Pauli* obambulans, fuit ab alio, per Nomen ſuum verùm, à tergo compellatus, ad quod ſtatim retroſpexit. Verùm Merces hæ puſillæ, & *Aſtutiæ* minores, ſunt infinitæ. Neque malè factum eſſet, ſi quis earum conficeret uberiorem Catalogum; Quoniam nihil Rebus obeſt magis, quàm quod *Aſtuti* recipiantur pro *Prudentibus*.

Illud pro certo habendum, nonnullos, Negotiorum Periodos & Pauſas, noſſe, qui in ipſorum viſcera, & interiora, penetrare nequeunt: ut reperiuntur Ædes nonnullæ, quæ Gradus nactæ ſunt commodos, & Anticameras, ſed abſque Cubiculo aliquo pulchriore. Itaque tales videbis in Concluſionibus *Deliberationum* commodos quoſdam Exitus reperire. Ad rem verò examinandam, & diſceptandam, nullo modo ſufficere. Attamen, ſæpenumerò ex hac re Exiſtimationem quandam aucupantur; veluti Ingenia quæ ad decernendum, potiùs quàm Diſputandum, ſint aptiora. Sunt qui magis innituntur *Dolis*, quos aliis ſtruunt; quàm *Conſiliis* ſolidis & ſanis; Sed *Salomon* ait; *Prudens advertit ad Greſſus ſuos; Stultus divertit ad Dolos*.

XXIII.

De Prudentia Quæ Sibi Sapit.

Formica Animalculum *Sibi ſapiens*, ſed in Horto nocivum. Et ſanè fit, ut qui ſui nimium amantes ſint, Reipublicæ lædant. Partire itaque moderatè, inter Amorem Tui ipſius, & Amorem Reipublicæ: Atque ita tibi ſis proximus, ut in alios non ſis injurius: præſertim, in *Regem* tuum, aut *Patriam*. Centrum planè ignobile eſt, Actionum Hominis cujuſpiam; *Commodum proprium*. Rectè Terreſtrem naturam ſapit. Terra enim ſuo ſtat fixa Centro; Ubi quæ affinia Cœleſtibus ſunt omnia, moventur ſuper Centrum Alterius, cui benefaciunt. *Ad ſe omnia referre*, tolerabilius eſt in *Viris Principibus*; Quia ipſi intrà Perſonam ſuam non conſiſtunt; Sed publico periculo, & Fortunâ, degunt. Verum in Servo *Principis*, aut Cive Reipub. Res

eſt perniciosiſſima. Etenim Negotia publica univerſa, quæ ab id genus Homine expediuntur, ad Fines proprios flectuntur; Quos neceſſe eſt, Eccentricos ſæpè eſſe, ad Fines Domini, ſive Statûs ſui. Eligan itaque *Principes*, & Status, Miniſtros & Servos, qui hac Notâ non maculantur; Niſi velint Res ſuas Acceſſorii tantùm loco eſſe. Imò quod hunc Effectum reddit magis exitioſum, illud eſt; Quod amittitu planè Rerum Analogia. Satis enim iniquum eſſet, ſi *Bonum* Servi præferatur *Bono* Domini; Sed adhuc longè iniquius eſt, cùm *exiguu Bonum* Servi, antefertur *magno Bono Domini*. Veruntamen id ſæpiùs factum eſt, per *Officiarios* pravos; Veluti *Theſaurarios*, *Legatos*, *Duces*, & alios Servos aut Miniſtros infideles & improbos: Qui Globulo ſuo pondus addunt Finium ſuorum minutorum, quod eum in tranſverſum inclinet utilitatis Domini ſui, in Rebus gravioribus & magni momenti. Et plerunque Commodum, quod ejuſmodi Servi ad ſe attrahunt, eſt pro Modulo Fortunæ propriæ; At Detrimentum, quocum permutent Commodum illud, eſt pro Modulo Fortunæ Domini ſui. Siquidem *Philautorum* iſtiuſmodi Ingenium patitur; Ut non morentur Domum Proximi incendere, pro Re nihilo majore, quàm ad *aſſanda Ova ſua*. Veruntamen hujuſmodi Miniſtri, haud rarò, apud Viros potentes, gratiâ pollent; Quia Illis jucunda procurant, Sibi utilia: Atque utriuſvis Rei Cauſsâ, Fortunam Domini ſui prodent.

Prudentia quæ *ſibi uni ſapit*, in plurimis ejus Ramis, Res ſanè depravata. Aſſimilanda *Sapientiæ Soricum*, qui Domum aliquam pro certo deſerent, paulò ante Ruinam: *Sapientiæ Vulpis*, quæ *Taxonem* è Domo expellit, quam ſibi defodit, non illi: *Sapientiæ Crocodili*, qui Lachrymas emittit, cùm devorare cupit. Verùm illud imprimis obſervationem meretur; Quod hujuſmodi Homines, qui (ut Cicero loquitur de *Pompeio*,) *Sui ſunt amantes ſine Rivali*; Sæpenumerò infortunati ſint: Cúmque ſibi, per totam vitam, ſacrificaverint, in exitu ſacrificant Inconſtantiæ Fortunæ; Cujus Alas ſperabant ſe pulchrè illâ *Sapientiâ* ſuâ præſcidiſſe.

XXIV.

De Innovationibus.

Sicut Partus recèns editi informes ſunt, Sic videre eſt in *novis Inſtitutis*, quæ ſunt Partus Temporis. Veruntamen, ut qui in Familiam ſuam Honores primi introducunt, Poſteris ſuis plerunq; Dignitate prælucent; Ita rerum Exemplaria, & Primordia, (quando feliciter jacta ſunt,) Imitationem Ætatis ſequentis, ut plurimùm, ſuperant. Malum enim, in Naturâ Humanâ, Naturali Motu fertur, qui proceſſu invaleſcit; At Bonum, ut fieri amat in violentis Motibus, in primo Impetu fortiſſimum. Certè, omnis Medicina *Innovatio* eſt; Et qui *nova Remedia* accipere nolit, *nova Mala* expectet. *Novator* enim maximus omnium *Tempus*. Quod ſi *Tempus*, decurſu ſolo, Res in Pe jus ferat; *Prudentia* verò & *Induſtria*, eas in Melius reſtituere non contendat, quis tandem erit Finis Mali? Hoc concedi prorſus debet; Quod conſuetudine firmatum eſt, etſi minus ſit bonum, aptum eſſe tamen Temporibus; Quæque uno quaſi Alveo fluxerunt, Fœdere quodam conjuncta eſſe; ubi contrà *Nova veteribus* non uſquequáque tam concinnè cohæreant: Etſi enim utilitate juvent; *Novitate* tamen & Inconformitate turbant. Sunt certè *Novitates*, tanquàm advenæ aut peregrini, quos Admiratione plus, minùs Benevolentiâ proſequimur. Rectè quidem hæc omnia, ſi *Tempus* quieſceret; Hoc tamen indefeſsè in Orbem agitatur. Inde fit, ut *Importuna* & *Moroſa Moris Retentio*, Res turbulenta ſit, æque ac *Novitas*; Et qui vetera ſuperſtitiosè nimis reverentur, cedant in præſentis Seculi Ludibrium. Prudentèr igitur facient Homines, ſi, in *Innovationibus* ſuis, à *Tempore* Exemplum petant: *Tempus* enim *Innovat* vel maximè, ſed tacitè, pedetentìm, ac ſine Senſu. Illud enim pro certo habeas; Quod *Novum* eſt præter Spem & Expectationem accedere; Et huic adjicere aliquid, illi Eripere; At cui Incremento eſt *Novitas*, ille Fortunæ gratias habet, & Tempori; Cui verò Nocumento, is *Novitatis* Auctorem Injuriarum poſtulat. Expedit prætereà, *Experimentis Novis*, in Corporibus Politicis medendis, non uti; Niſi urgens incumbat Neceſſitas, aut Evidens ſe oſtendat utilitas: Et ſedulò cavere, ut *Reformationis ſtudium Mutationem* inducat, non autem *Studium Mutationis Reformationem* prætexat. Quinetiàm omnis *Novitas*, quam rejicere fortaſsè non datur, pro ſuſpectâ tamen haberi debet. Denique, Ex *Scripturæ* Monito; *Stemus ſuper vias Antiquas, atque circumſpiciamus, quæ ſit via bona, & recta, & ambulemus in eâ.*

XXV.

De Expediendis Negotiis.

Celeritas nimia & affectata, Negotia, ut plurimùm, perdit. Similis eſt illi Rei, quam *Medici Præ-digeſtionem*, ſive præproperam *Digeſtionem*, vocant: Quæ Corpus implere ſolet Humoribus crudis, & ſecretis ſeminibus Morborum. Itaque *Negotiorum Expeditionem* ne metiaris, per Tempora Conſulendi, ſed per *Negotii* ipſius *progreſſum*. Et quemadmodùm in Curſu, minimè in Paſſus Granditate, aut Pedum Elevatione altiore, *Celeritas* conſiſtit, ſed in Motu eorundem humiliore, & æquabili; Ita in *Negotiis*, mordicus rei inhærere, neque partem *Negotii* nimiam pro unâ vice avidè amplecti, *Celeritatem* in conficiendo procurat. Curæ eſt nonnullis illud tantùm, ut brevi tempore multum confeciſſe videantur; Aut ut Periodos aliquas *Negotiorum* falſas confingant, quò acres in *Negotiis* exiſtimentur: Verùm aliud eſt, tempori parcere, *Negotium* contrahendo, aliud intercidendo: *Negotia* autem in eum modum tractata; Crebris nimirum Congreſſibus; plerunque ſursùm deorsùm feruntur, magnâ Inconſtantiâ. Novimus *Virum* prudentem, cui ſempèr in ore erat, cum *Feſtinationem* nimiam videret; *Manete pauliſper, ut expediamus celeriùs.*

Ex alterâ parte, vera *Celeritas*, in *expediendis Negotiis*, Res eſt pretioſa. Tempus ſiquidem *Negotiorum*, ſicuti Pecunia Mercium, eſt Menſura: Emitur igitur *Negotium* Magno, ubi nimia eſt *protractio. Spartani*, & *Hiſpani*, Tarditatis notati ſunt: *Mi venga la Muerte de Spagna: Veniet Mors mea ab Hiſpaniâ:* Tum, ſcio, cunctanter veniet.

Aurem illis præbe facilem, quibus primæ in Informatione *Negotii*, partes demandatæ ſunt: Et potiùs viam illis monſtres ab initio, quam poſteà in Orationis filo crebriùs interrumpas. Qui enim in Ordine, quem ſibi præſtituit; perturbatur, ſubſultabit, & prolixior fiet, dum Memoriam ſuam recolliget; Quam aliàs futurus fuiſſet, ſi ſuâ Methodo perrexiſſet. Sed interdùm videre eſt, *Moderatorem* moleſtum eſſe magis, quam *Oratorem.*

Repetitiones plerunque cum *Temporis* jacturâ fiunt: Attamen *Statum Quæſtionis* ſæpè repetere, Lucrum eſt *Temporis* vel maximum. Etenim complures Sermones, prorsùs abs re, in ipſo partu, abigit. Orationes prolixæ & curioſæ, æque *Expeditioni Negotiorum* conveniunt, ac Toga prælonga, Terram verrens, curſui. Præfatiunculæ, Tranſitiones bellæ, & Excuſationes, atque alia verba, quæ ad Perſonam loquentis referuntur, *Tempus* haud parùm devaſtant; Et licet à modeſtiâ emanare videantur, ſunt tamen revera Gloriolæ captatrices. Sed cave, ne in rem ipſam, ab initio, deſcendas, cùm in Hominum voluntatibus, Impedimentum aliquod reperiatur, aut obſtructio: Etenim Animorum præ-occupatio ſermonum ſempèr poſtulat præfationes: Inſtar Fomentationis ante unguentum, quò unguentum molliùs ſubintret.

Ante omnia, *Ordo*, & *Diſtributio*, & *Partium* apta *Extractio*, *Celeritatis* tanquam vita eſt: Ita tamen ut *Diſtributio* non ſit nimium ſubtilis. Nam qui *partitione* non utetur, in *Negotia* nunquam commodè ingredietur; qui autem nimiâ utetur, vix emerget. *Tempora* prudenter deligere, *Tempus* plurimùm lucratur; Atque intempeſtiva propoſitio, nil aliud, quam Aerem verberare, & tempore abuti. Tres ſunt *Negotiorum Partes: Præparatio*; *Conſultatio* ſive *Examinatio*; Et *Perfectio:* Harum, (ſi *Expeditioni* conſulere in animo eſt,) Media, ſit Opus Multorum; Prima autem, & ultima, Paucorum. Procedendi in *Negotiis*, initium ſumere, ab iis quæ ſcripto comprehenſa ſunt, plerunque *Expeditionem* promovet: Licet enim contigerit, ea in totum rejici, nihilominùs *Negativa* illa, plus valebit ad Conſilia educenda, quam *Indefinita*; Quemadmodùm Cinis magis generativus, quam Pulvis.

XXVI. De

XXVI.

DE PRUDENTIA APPARENTE.

Recepta eſt Opinio; *Gallos* prudentiores eſſe quàm videntur: *Hiſpanos* autem prudentiores videri quàm ſunt. Sed utcunque ſe Res habeat inter *Gentes*, certum eſt hoc uſu venire inter *Perſonas* ſingulares. Sicut enim loquitur *Apoſtolus* de *Pietate*; *Speciem Pietatis habentes, ſed Virtutem ejus negantes*; Ita certè inveniuntur nonnulli, qui nugantur ſolenniter, cùm Prudentes minimè ſint; *Magno Conatu nugas*. Res eſt profectò Prudentibus ridicula, & Satyrâ digna, Affectatores iſtos videre; In quot Formas ſe vertant, & quali utantur Arte quaſi proſpectivâ, quâ ſuperficies appareat Corpus, quod profunditatem, aut Dimenſionem Solidi habeat. Alii tam Secreti ſunt, & in ſe declarando parci, ut Merces ſuas, niſi ſub obſcurâ Luce, oſtendere nolint; Et videri volunt, plus ſignificare, quàm loqui: Cúmque ſibi ipſis conſcii ſint, ſe de iis rebus loqui, quas non benè nôrunt; Cupiunt nihilominùs videri, ſe illa noſſe, quæ non poſſunt tutò loqui. Alii Vultu & Geſtu verbis ſuffragantur, & veluti per ſigna ſapiunt: Ut *Cicero* ait de *Piſone*; *Reſpondes, altero ad frontem ſublato, altero ad Mentum depreſſo ſupercilio*; *Crudelitatem tibi non placere*. Alii ſe valere putant, ſi grande quiddam loquantur, idque ſtilo peremptorio: Itaque nihil morantur, & pro admiſſis accipiunt, quæ probare non poſſunt. Sunt, qui, quicquid ſub captum eorum non cadit, ſpernere, aut parvi pendere præ ſe ferunt, tanquam impertinens & curioſum; Sicque inſcitiam ſuam pro Judicio limato obtendunt. Alii Diſtinctionem aliquam ſemper in promptu habent; Et plerunque Hominum Ingenia ſubtilitate perſtringendo, rem prætervehuntur. De quo genere loquitur *Aulus Gellius*; *Hominem delirum, qui verborum Minutiis, rerum frangit pondera*. Ad quod Exemplum, *Plato* in *Protagora*, per Ironiam, introducit *Prodicum*; Sermonem integrum contexentem ex Diſtinctionibus, à principio uſque ad finem. Generaliter, iſtiuſmodi Homines, in Conſultationibus, *Negativæ* libenter ſe applicant; Et Exiſtimationem quandam aucupantur, ex Scrupulis & Difficultatibus proponendis & prædicendis; Etenim cùm id quod proponitur, penitùs rejicitur, nil ultrà reſtat agendum; Sin probatur, novâ indiget operâ: Quod Prudentiæ Genus ſpurium Negotia prorſùs perdit. Ut verbo dicamus; Nec Mercator aliquis obæratus, Nec Decoctor Rei familiaris occultus, tot Artificiis ſe muniet, ad Divitias ſimulandas; Quot Homines iſti, *verâ Prudentiâ* deſtituti, utuntur, ad *Prudentiæ* ſuæ Opinionem tuendam. Certè, Homines hac *Prudentiâ* præditi, Opinionem Vulgi facilè aucupari poſſunt; Sed ad Negotia gravia tractanda, Nemo talium delectum faciat: Etenim, ad Negotia promovenda, ſatius proculdubio fuerit, Virum eligere paulò abſurdiorem, quàm hujuſmodi Formaliſtam faſtidioſum.

XXVII.

De AMICITIA.

RES ſanè difficilis eſſet, etiam illi qui dixerit, plus veri ac falſi, idque compendio miſcuiſſe, quam in illo Scito: *Quicunque Solitudine delectatur, aut Fera, aut Deus eſt.* Negari enim non poteſt, quòd inſitum & latens odium, ſeu faſtidium Societatis, ſi in aliquo deprehendatur, ſapiat neſcio quid belluinum: Illud tamen è converſo, quod aliquam *Divinæ Naturæ* Speciem præ ſe ferat, falſiſſimum eſt; Niſi hujuſmodi Vita ſolitaria minimè ab Amore ipſius Solitudinis proveniat, ſed à ſtudio ſecedendi, ut altioribus Contemplationibus quis vacet: Id quod in nonnullis Ethnicorum reperitur, ſed affectatum & fictum; Ut in *Epimenide Cretenſe*, *Numa Romano*, *Empedocle Siculo*, & *Apollonio Tyanæo*; Sincerum tamen & verum in plurimis *Eremitarum* antiquorum, & in ſanctis *Patribus Eccleſiæ*. Intereà verò parùm perſpiciunt Homines, quid hoc ſit quod *Solitudo* nominatur, & quibus finibus circumſcribitur: Turba enim non eſt Societas dicenda; Et Facies Hominum nihilò plus ſunt quàm in Porticibus Picturæ; Colloquia verò abſque Dilectione *Cymbalo* non præſtant *tinnienti*. Hoc innuit id, quod Latino jactatum Proverbio; *Magna Civitas, magna Solitudo*. In magnis enim Urbibus *Amici* & Neceſſarii remotiùs diſperguntur, adeò ut minùs plerunque familiariter, & in conſortio, vivatur, quàm in Viciniis anguſtioribus. Quin & ulteriùs progredi licet, atque veriſſimè aſſerere, meram & miſeram eſſe *Solitudinem*, ubi deſunt *Amici* veri: Sine quibus Mundus nihil aliud quàm Eremus eſt. Quo etiàm ſenſu ſi Solitudinem accipias; Quicunq; Naturà & Genio ſuo ab *Amicitiis* abhorret, hujuſmodi Affectum, à Bruto potiùs, quàm ab Homine mutuatur.

Maximus *Amicitiæ* Fructus, eſt *Levamen* & *Evaporatio Anxietatis* & *Tumorum Cordis*, quos Animæ Perturbationes, cujuſcunque generis, imprimere ſolent. Novimus Morbos illos in Corpore eſſe maximè periculoſos, qui ex Obſtructionibus & Suffocationibus naſcuntur: Neque multò ſecùs ſe res habet in Ægritudinibus Animæ. Sarſam adhibere poſſis ad Jecoris, *Chalybem præparatum* ad Lienis, *Flores Sulphuris* ad Pulmonum, *Caſtoreum* ad Cerebri Oppilationes deobſtruendas: Nulla autem invenitur Medicina Apertiva ad Obſtructiones Cordis, præter *Amicum* fidelem; Cui impertire poſſis, Dolores, Gaudia, Metus, Spes, Suſpiciones, Curas, Conſilia, & quicquid denique Cor opprimat, tanquam ſub Sigillo *Confeſſionis Civilis*.

Res eſt profectò mirabilis, ſi quis ſecum reputet, quàm magni *Principes* ſummi & *Monarchæ*, iſtum *Amicitiæ Fructum*, (de quo loquimur;) æſtiment: Tanti ſanè, ut eundem, & Incolumitatis ſuæ, & Amplitudinis, periculo, interdùm co-emant. *Principes* enim, propter diſtantiam & ſublimitatem Fortunarum ſuarum, à Fortunis Servorum & Subditorum ſuorum, *Fructum* hunc decerpere nequeunt: Niſi fortè, (quò eum meliùs colligant,) aliquos evehant & promoveant, qui ſint ſibi tanquam Socii & Æquales: Id quod ſæpenumerò non ſine præjudicio fit. Linguæ Modernæ, iſtiuſmodi Perſonas, nomine *Gratioſorum*, vel *Amicorum Regis*, inſigniunt; Ac ſi Res eſſet Favoris & Converſationis: At Vocabulum Romanum, ejus Rei, rectiùs exprimit, verum uſum, atque Cauſſam; Illos nominans, *Participes Curarum*; Hoc enim illud eſt, quod verum Ligamen præſtat. Atque hoc feciſſe manifeſtò videmus, non tantùm *Principes* delicatos, & imbecillis animi; ſed etiam prudentiſſimos, & maximè Politicos, ex iis qui regnârunt: Qui ſæpè ſibi adjunxerunt aliquos ex Servis ſuis; Quos & ipſi *Amicos* ſuos vocârunt; Et aliis eodem illos nomine inſignire permiſerunt: Non alio utentes vocabulo, quàm quod inter Homines privatæ Fortunæ receptum eſt.

L. Sylla, poſtquam Romanum Imperium occupaſſet, *Pompeium*, (poſteà cognominatum *Magnum*,) ad eam Potentiam evexit, ut *Pompeius* Superiorem jam *Sylla* factum ſe venditaret. Cùm enim Amicum quendam ſuum *Conſulem* feciſſet, contra Ambitum *Syllæ*; Atque *Sylla* in malam partem hoc accepiſſet, & verba Indignationis nonnulla protuliſſet, *Pompeius* id minimè tulit, ſed ferè diſertis verbis, eum quieſcere juſſit; Addendo; *Plures adorare Solem Orientem, quàm Occidentem.* Apud *Julium Cæſarem*, *Decimus Brutus*, tantâ gratiâ valuit, ut eum *Cæſar Octavio*, ſuo Nepoti, Hæredem ſubſtituerit. Atque hic ille fuit, qui *Cæſarem* ad Mortem ſuam pertraxit. Cùm enim *Cæſar* Senatum dimittere in animo habuiſſet, propter mala quædam Præſagia, (præcipuè, Somnium quoddam *Vxoris* ſuæ *Calpurniæ*,) *Brutus* eum molliter è Cathedrâ, arrepto Brachio ejus, levans, dixit; *Sperare ſe, eum Senatum non tam parvi habiturum, ut dimittere illum vellet, donec Vxor Somnium melius ſomniaſſet.* Et videtur ſanè tanto favore apud *Cæſarem* polluiſſe, ut *Antonius* in Epiſtolâ quadam, quæ à *Cicerone*, in unâ ex *Philippicis*, verbatim recitatur, eum *Veneficum* appellaret; Ac ſi *Cæſarem* incantaſſet. *Auguſtus Agrippam*, ignobilem licèt Natalibus, ad tantam Celſitudinem promovit, ut quando cum *Mecænate* deliberaret de Nuptiis Filiæ ſuæ *Juliæ*; *Mecænas* eum liberè monuiſſet; *Agrippam, aut in Generum aſſumendum, aut interficiendum; Nihil eſſe tertium; Quandoquidem eum ad tantum faſtigium perduxiſſet.* *Tiberius Cæſar Seianum* tantis honoribus auxit, ut ii duo haberentur tanquam *Par Amicorum*: Certè *Tiberius*, in Epiſtolâ quadam ad eum, ita ſcribit; *Hæc pro amicitiâ noſtrâ non occultavi.* Atque univerſus Senatus, Aram *Amicitiæ* tanquam *Deæ* dedicavit: propter arctam inter eos *Amicitiam.* Similis, aut etiam illâ majoris, *Amicitiæ Exemplum* cernitur, inter *Septimium Severum*, & *Plantianum*: Etenim, *Filium* ſuum natu majorem, *Filiam Plantiani*, in Uxorem ducere, coegit: Ac *Plantianum* ſæpè, etiam cum Contumeliâ *Filii* ſui, honoravit. Quin & ſcripſit ad Senatum hiſce Verbis; *Ita Diligo Virum, ut cupiam eum mihi ſuperſtitem fore.* Quod ſi hi *Principes*, *Trajano* alicui, aut *Marco Aurelio*, ſimiles fuiſſent, immenſæ Naturæ eorum Bonitati hoc attribui poſſet: Cùm verò Viri tam prudentes extiterint, tantoque robore & ſeveritate Animi prædití, tamque impenſi Amatores ſui; Liquidò probatur, eos Felicitatem ſuam, (licèt vix major Mortalibus ullis obtigiſſet,)

giſſet) veluti mutilam duxiſſe, niſi per haſce *Amicitias*, facta fuiſſet integra, & perfecta. Atque, quod majus eſt, affuerunt his *Principibus* Uxores, Filii, Nepotes; Neque tamen hæc omnia, *Amicitiæ* Solatia, ſupplere valuerunt.

Minimè Oblivioni mandandum, quod *Commineus* notatum reliquit, de Domino ſuo priore, *Duce Carolo*, cognominato *Strenuo*; Eum Secreta ſua cum Nemine communicare voluiſſe: Minimè omnium ea, quæ eum præ cæteris angebant. Et ulteriùs ait; Eam Animi obtectionem, poſterioribus vitæ annis, Intellectum ipſius nonnihil debilitaſſe, & vitiaſſe. Potuiſſet certè *Commineus*, ſi voluiſſet, ſimile judicium facere, de Domino ſuo poſteriore, *Ludovico Undecimo*; Cui Occultatio Conſiliorum pro tormento fuit. Teſſera *Pythagoræ*, obſcura, ſed optima; *Cor ne edito*. Certè, ſi quis durum huic rei nomen imponeret, qui *Amicis* deſtituuntur, quibus Cogitationes ſuas, & Anxietates liberè impertiant, ſunt Cordium ſuorum *Anthropophagi*. At illud planè ad Miraculum proximè accedit, (quocum claudam hunc, de primo *Amicitiæ Fructu*, Sermonem;) Nimirùm; Iſtam cum *Amicis* Communicationem, contrarios duos Effectus producere; Gaudia enim conduplicat, Mœrores dimidiat. Nemo ſiquidem Læta ſua *Amico* impertit, quin lætetur ampliùs: Nemo autem Triſtibus *Amicum* communicat, quin contriſtetur minùs. Adeò ut reverà, eâdem virtute polleat, ſuper Animum Hominis; Quam Alchymiſtæ *Lapidi* ſuo tribuere ſolent, ſuper Corpus Humanum; Hoc eſt; Quod contraria operetur, ſed ſemper in Beneficium Naturæ. Attamen abſque auxilio Notionum Chymicarum, extat hujus Rei Exemplum inſigne, in Curſu Naturæ ordinario. Nam in Rebus Naturalibus, Unio alit & confortat Actiones quaſque Naturales; Impreſſiones omnes violentas hebetat & retundit: Idemque prorsùs fit in Animis.

Secundus *Amicitiæ Fructus*, ſalubris eſt *Intellectui*, ſicuti primus *Affectibus*. *Amicitia* enim Serenitatem inducit in *Affectibus*, à Tempeſtatibus & Procellis; Verùm in *Intellectu* etiam Noctem abigit, & Lumen infundit, confuſione Cogitationum diſſipatâ. Neque hoc intelligendum eſt tantùm, de Conſilio Fideli, quod ab *Amicis* dari ſolet; Sed antequam de illo dicamus; certum eſt; Quicunque Animum Cogitationibus multis gravatum habet, Ingenium ejus & Intellectum clareſcere veluti in Diem, communicatione Conſiliorum, & Diſcurſu cum alio. Etenim Cogitationes ſuas faciliùs agitat, & in omnes partes verſat; Eaſdem ordinatiùs diſponit; Illas tanquam in faciem intuetur, poſtquam converſæ fuerint in verba; Denique ſeipſo prudentior evadit: Idque aſſequitur Horulæ magis unius Sermone, quàm Diei integræ Meditationibus. Rectè dictum eſt à *Themiſtocle*, ad *Regem Perſarum*; *Sermones Tapetibus ſimiles eſſe, cùm explicentur, per quod Imagines diſtinctè conſpiciuntur; Ubi Cogitationes, inſtar Sarcinarum quarundam, complicantur & involvuntur*. Neque etiam reſtringitur ſecundus iſte *Fructus Amicitiæ*, (qui conſiſtit in Obſtructionibus *Intellectûs* aperiendis,) ad eos ſolùm *Amicos*, qui Conſilio pollent; (Hi proculdubiò optimi ſunt;) ſed & hoc ſepoſito, diſcit profectò quiſpiam à ſeipſo; Et proprias Cogitationes in Luminis Oras educit; Ingeniumque

geniumque

geniúmque ſuum tanquam Cotem verſus acuit, quæ Ipſa non ſecat. Ut verbo dicamus; præſtat *Statuæ* cuidam, vel *Imagini*, ſe impertire, quam Cogitationes ſuas ſilentio ſuffocare.

Adde jam, (ut fiat ſermo, de hoc ſecundo *Amicitiæ Fructu*, magis perfectus.) illud modò dictum; Quod promptiùs occurrit, & in vulgarem obſervationem cadit; *Fidele* intelligo ab *Amico Conſilium*. Benè aſſerit *Heraclitus*, in uno Aenigmatum ſuorum; *Lumen ſiccum optimum:* Atqui certiſſimum eſt; Lumen quod ab alio proficiſcitur, per modum Conſilii, illo ſiccius eſſe & purius, quod à proprio emanat judicio, & intellectu; ſiquidem quod Affectibus ſemper maceratur & tingitur. Adeò ut, non minùs interſit, inter *Conſilium Amici*, & *Conſilium* cujuſlibet *Proprium*, quam inter *Conſilia Amici*, & *Adulatoris*. Neque enim *Adulator* magis infeſtus, quam *Quilibet ſibi:* Neque rurſùs Remedium præſtantius, contra *Adulationem ſui ipſius*, reperitur, quam *Libertas Amici*. *Conſilium* duorum generum eſt. Alterum de *Moribus*; Alterum de *Negotiis*. Quantum ad prius. Optimum, ad Animi ſanitatem tuendam, Medicamentum, eſt *Admonitio Amici* fidelis Seipſum ad rationes ſtrictè reddendas compellere, Medicina eſt interdum, nimis penetrans, & corroſiva. Lectio Librorum Moralium, Res eſt paulò hebetior. Obſervatio propriorum Defectuum in aliis, tanquam in ſpeculo, aliquando, ut fit etiam in ſpeculis, minùs reſpondet. Verùm (ut diximus) optima Medicina; (optima ad recipiendum, optima ad operandum;) eſt *Admonitio Amici*. Mirum profecto eſt videre, quot Errores enormes, & planè abſurdos, committant aliqui (præſertìm ex Grandioribus,) quia non adſit iis *Amicus*, qui monere poſſit: In damnum haud parvum, & Exiſtimationis, & Fortunæ ſuæ. Sunt enim, (ut ait *Apoſtolus Jacobus*,) *tanquam* Homines, *qui intuentur in ſpeculum, & ſtatim obliviſcuntur Imaginis ſuæ*. Quantum ad Negotia. Vetus eſt; *Melius videre Oculos, quam* Oculum; Licet nonnulli hoc cavillentur: Etiam rectè dicitur; *Spectatorem ſæpè plus videre, quam Luſorem:* Quin & certiùs diſploditur Sclopetum majus, palo innixum, quam ſuper Brachium; Etſi quidam tam altum ſapiant, ut putent in ſeſe eſſe omnia. Verùm, quicquid dici poſſit in contrarium, certum eſt, Conſilium Negotia dirigere, & ſtabilire. Quod ſi quis ſecum cogitet, Conſilium ſe quidem capturum, ſed per partes; In aliis hunc, in aliis illum, conſulendo; Benè habet; (Hoc eſt; Melius illi fuerit, quam Conſilio omninò non uti;) verùm, in duo pericula impingit: Unum, quod vix fidele Conſilium reperturus ſit; Rarò enim, niſi à Fideli, & intimo *Amico* Conſilium datur, quod non ad Dantis Fines inflexum & detortum ſit. Alterum, quod Conſilia illa, à diverſis manantia, (licet cum Fide, & benâ Intentione præſtita,) damnoſa ſæpenumerò erunt & nociva; Ac partim ex Incommodis, partim ex Remediis, commixta; veluti, ſi Medicum advoces, qui in Curatione Morbi illius peritus habetur, ſed Corporis tui Conſtitutionis penitùs ignarus: Quare poterit, fortaſsè, valetudinem, ad tempus, promovere; Sed cum periculo, ne, in ſummâ, ſanitati præjudicet: Atque hoc pacto Morbum extinguet, & non ita multo poſt, Hominem. Verùm *Amicus*, cui ſtatus *Amici* ſui perfectè cognitus eſt, cavebit, ne in præſens juvando, in Malum futurum impingat. Itaque Conſiliis iſtis diſperſis, (ut jam dictum,) nolim acquieſcas: Diſtrahent enim potiùs, & ſeducent, quam dirigent & ſtabilient.

Poſt nobiles hoſce duos *Amicitiæ Fructus*; (*Pacem* dico in *Affectibus*, & *Fulcimentum Judicii*;) ſequitur ultimus; Qui ſimilis eſt *Malo Granato*; Plenus Granis compluribus: Intelligo autem Auxilium & Participationem, in Actionibus & Occaſionibus vitæ. Hic autem, expeditiſſima via repræſentandi ad vivum, uſum multiplicem *Amicitiæ*, fuerit, circumſpiciendo & videndo, quam multa ſint, quæ per ſe quiſpiam exequi commodè non poterit: Atque inde apparebit, non per Hyperbolen, ſed ſobriè dictum eſſe ab Antiquis; *Amicum eſſe alterum ſe:* Quandoquidem, ſi quis verè rem reputet, *Amici* officia, proprias cujuſque vires ſuperent. Homines mortales ſunt; Quin & in Medio Operum aliquorum, quæ maximè affectant, ſæpe moriuntur: *Veluti in Collocatione Filii in Matrimonium*; *Conſummatione* Conatuum & Deſideriorum ſuorum; Et ſimilibus. Jam ſi quis *Amicum* habeat fidelem, ſecuritatem præſtat, de iiſdem rebus, *Amici* curâ & operâ, poſt Mortem perficiendis: Adeò ut Fatum immaturum vix obſit; Atque habeat quis, (ut loquamur more Tribulum aut Firmariorum,) in Deſideriis ſuis, Terminum, non unius, ſed duarum vitarum. Homo Corpore circumſcribitur, & Corpus Loco; Verùm ubi *Amicitia* præſtò eſt, vitæ Munia omnia conceſſa ſunt, & Sibi, & Deputato ſuo. Quot numero Res ſunt, quas per ſe quiſpiam, cum Dignitate aut Decoro, peragere non poſſit? Merita ſua non poteſt cum verecundiâ recenſere; Multò minùs extollere: Non ſuſtinet quis, ut ſe ſubmittat, ad ſupplicandum, aut etiam emendicandum: Infinita ſunt talia. Verùm hæc, & hujuſmodi, in *Amici* ore, ſat decora ſunt; Ad quæ erubeſcimus in Perſonâ propriâ. Rurſùs, Perſona cujuſque, multa habet conjuncta, quæ exuere non poteſt: Filium alloqui quis non poterit, niſi ut Pater; Uxorem, niſi ut Maritus; Inimicum, niſi ſalvâ dignitate; ubi *Amico* conceditur loqui, prout Res poſtulat; Neque ad Reſpectus Perſonæ alligatur. Verùm hæc enumerare infinitum fuerit. Ipſe Regulam dedi, ubi quis propriam Perſonam, in Fabulâ, ſuſtinere non poterit: *Amicus* ſi deſit, ſatius eſt ei Scenam derelinquere.

XXVIII.

De SUMPTIBUS.

OPes deſtinantur *Sumptibus:* *Sumptus* autem Honori, & Actionibus honeſtis. *Sumptus* itaque largiores, Occaſionis & Rei dignitate commenſurandi ſunt: Etenim *Spontanea Paupertas* debetur quandoque *Patriæ*, non ſolùm *Regno Cœlorum*. *Sumptus* autem conſueti cujuſque cenſu definiendi ſunt; eóque tenore temperandi, ut intra Reditus ſint; Nec ſervorum Fraudi, aut Incuriæ obnoxii; Atque inſuper in eum modum diſpoſiti & ordinati, ut Rationes Impenſarum exhibitæ, æſtimatione ſint minores. Certè, qui Diminutionem Fortunarum ſuarum pati nolit, neceſſe habet Impenſas ſuas ordinarias ita inſtituere, ut dimidia tantum pars Redituum inſumatur, altera reponatur: qui verò rem augere cupit, tertiam partem ſolam *Impenſis* aſſignet. Haud ſordidum eſt ſummis etiam Viris, ſi rationes ſuas diligentèr inſpiciant. Hoc omittunt complures, non tam Socordiâ, quam Averſatione quadam, ne ſe contriſtent, ſi res nimio plus acciſas deprehenderint. Vulnera autem, niſi explorentur, ſanari nequeunt. Qui *Oeconomica* ſua commodè tractare non poſſunt, iis relinquitur, ut quos adhibent Miniſtros, & cautè eligant, & ſubinde mutent: Novi enim minùs audent, minúſque aſtuti ſunt. Cui rarò Rationes ſuas inſpicere datur, eum, quæ Computationi ſubjacent, in certos Reditus atque etiàm *Sumptus*, vertere convenit. Qui impendioſior eſt in uno *Sumptûs* genere, eum ſobriè parcum, & frugi oportet eſſe in alio: Exempli gratiâ; Si victu abundantior, veſtium elegantiâ ſit moderatior; Si in Aulâ ſuâ copioſior, *in Equili contractior* ſit; *Et ſic de* ſimilibus. Qui enim in ſingulis Impenſarum generibus eſt profuſior, Decoctionem *Fortunarum* ægrè *vitabit*. *In perplexâ & obæratâ* Re Familiari liberandâ, perinde ſibi quis obeſſe poterit nimiâ Feſtinatione, ac dilatione nimiâ: Præproperæ enim venditiones, Jacturam ex uſuris, ſæpè exæquant. Porrò autem, qui ſimul & ſemel ſortem aſſerit, de Relapſu periclitatur: cùm enim prætervectum tantas anguſtias ſe ſentiat, ad Ingenium redibit: Qui autem ſe per gradus extricaverit, Habitum Frugalitatis inducit; eâdemque operâ tam Animo, quam Fortunis, medetur. Sanè qui res collapſas reſtituere in votis habet, vel minima quæque non ſpernat: Atque plerunque minùs ſordidum eſt, *Sumptus* quamvis minutos præcidere, quam minutis *Lucris* ſe ſubmittere. Cautè admodùm inchoandi ſunt *Sumptus*, qui ſemel inchoati permanſuri ſint. Sed in *Sumptibus*, qui non facilè redeunt, ſplendidiorem & magnificentiorem eſſe licebit.

XXIX.

De Proferendis Finibus Imperii.

Dictum *Themiſtoclis*, ſibi ipſi applicatum, incivile certè fuit, & inflatum; ſin de aliis, atque in genere, prolatum fuiſſet, prudentem ſanè Obſervationem, & pergravem Cenſuram complecti videtur. Rogatus in Convivio, ut Cytharam pulſaret, reſpondit; *Fidibus ſe neſcire; cæterùm poſſe oppidum parvum in magnam Civitatem evehere.* Iſta certè verba, ad Senſum Politicum tranſlata, Facultates duas, multum inter ſe diſcrepantes, in iis qui Rerum Gubernacula tractant, optimè deſcribunt, & diſtinguunt. Etenim, ſi *Regum* Conſiliarios, Senatores, alioſque ad Negotia publica admotos, qui uſquam fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rariſſimè,) nonnulli, qui *Regnum* aut *Civitatem*, è parvis ampla efficere poſſint, *Fidicines* tamen ſint valde imperiti: Econtrà autem, Alii quamplurimi, in Cytharâ, aut Lyrâ, (hoc eſt Aulicis Tricis,) miri Artifices, qui, tantum abeſt, ut Rempub. amplificare poſſint, ut po-

Sermo hic, Exempli vice, libro 8. De Augmentis Scientiarum, capite 3. invenitur.

tiùs à Naturâ comparati videantur, ad Statum Reip. Beatum & Florentem, labefactandum, & evertendum. Sanè, Artes illæ degeneres, & præſtigiæ, quibus ſæpenumerò *Conſiliarii*, atque Rerum potentes, & Gratiam apud *Principes* ſuos, & Famam in vulgus, reportant, haud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cujuſdam *Fidiculariæ*; utpote, cùm ſint Res, magis gratæ in præſens, & Artificibus ipſis Ornamento, quam ad Rerumpub. quarum ſunt Miniſtri, Opes & Amplitudinem, utiles, aut Accommodæ. Occurrent proculdubiò & alii Conſiliarii, atque Reipub. Gubernatores, minimè ſpernendi, qui ſint Negotiis pares, poſsintque Res commodè adminiſtrare, eáſque à manifeſtis præcipitiis, & Incōmodis conſervare; A virtute tamen illâ *Rerumpub. Erectrice* & *Amplificatrice*, longo Intervallo abſunt.

Verùm qualeſcunque demum fuerint Operarii, conjiciamus Oculos in Opus ipſum; Qualis nimirùm cenſeri debeat vera *Regnorum* & *Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus* obtineri poſſit: Dignum profectò Argumentum, quod *Principes* perpetuò in manibus habeant, & diligentèr meditentur; Quo nec Vires ſuas in majus æſtimantes, Incœptis ſe vanis & nimis Arduis implicent; Nec rursùs eaſdem plus æquo deſpicientes, ad Conſilia puſillanima & meticuloſa, ſe demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad *Molem* & *Territorium*, Menſuræ ſubjicitur; Quoad *Reditus*, Calculis. *Numerus Civium*, & *Capita*, Cenſu; *Vrbium* & *Oppidorum* Amplitudo, Tabulis excipi poſſint. Attamen non reperitur inter Civilia, Res Errori magis obnoxia, quam verum & intrinſecum excipere valorem, circa vires & Copias *Imperii* alicujus. Aſſimilatur *Regnum Cœlorum* non Glandi, aut Nuci alicui grandiori, ſed *Grano Sinapis*, quod inter grana eſt minimum; Quod tamen habeat interim, intra ſe, proprietatem quandam, & Spiritum innatum, quo ſe & citiùs attollat, & latiùs diffundat: eodem modo, invenire eſt *Regna* & *Status*, Ambitu quidem & Regionum Tractu, valdè ampla; Quæ tamen ad *Fines* ulteriùs *proferendos*, aut latiùs imperandum, ſunt minùs apta; Alia contrà, Dimenſione ſatis exigua, quæ tamen Baſes, in quibus maximæ *Monarchiæ* inædificentur eſſe poſſint.

Urbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum Propagines generoſæ, Currus armati, Elephanti, Machinæ atque Tormenta Bellica omnigena, & ſimilia; ſunt certè iſta univerſa nihil aliud, quam *Ovis induta pelle Leoninâ*; Niſi *Gens* ipſa, ſtirpe ſuâ, & Ingenio, ſit fortis, & Militaris. Imò, nec Numerus ipſe Copiarum multùm juvat, ubi Milites imbelles ſunt, & ignavi. Rectè enim *Virgilius*: *Lupus numerum Pecorum non curat.* Exercitus *Perſarum*, in Campis *Arbelæ*, Oculis *Macedonum*, tanquam vaſtum Hominum Pelagus, ſubjiciebatur; Adeò ut Duces *Alexandri*, nonnihil Ipſo ſpectaculo perculſi, *Regem* interpellarent, atque ut noctù prælium committeret, ei Auctores erant: Quibus ille; *Nolo*, (inquit,) *ſuffurari victoriam.* Ea autem etiam opinione fuit facilior. *Tigranes Armenius*, caſtrametatus in quodam Colle, cum exercitu Quadringentorum Millium, cùm ſpectaret Aciem *Romanorum*, quæ quatuordecim Millia non exceſſit, contra ſe tendentem, in Scommate illo ſuo ſibi complacuit; *Ecce*, (inquit,) *Hominum, pro Legatione, nimiò plus quam oportet, pro Pugna, longè minus.* Eoſdem tamen, priuſquam occubuiſſet Sol, ſatis multos, ad illum infinitâ ſtrage profligandum, expertus eſt. Innumera ſunt exempla, quam ſit Multitudinis cum Fortitudine, congreſſus impar. Primò igitur, pro re certiſſimâ & exploratiſſimâ decernatur, & ſtatuatur; Quod Caput omnium, quæ ad *Magnitudinem Regni* aut ſtatûs ſpectent, ſit, ut populus ipſe ſit ſtirpe & Ingenio bellicoſus. Atque illud magis tritum, quam verum, quod *Nervi Belli ſint Pecuniæ*; Si deſint Nervi Lacertorum in Gente molli & Effœminatâ. Rectè enim *Cræſo* oſtentanti Aurum reſpondit *Solon*; *At ſi quis, (O Rex) venerit, qui melius quam tu Ferrum geſtet, illi profectò totum hoc cedet Aurum.* Quare, quicunque is tandem ſit *Princeps* aut Status, cujus ſubditi Nativi & Indigenæ, non ſint Animoſi & Militares, Potentiam ſuam admodùm ſobriè æſtimet: Atque econtrà, *Principes*, qui dominantur in Gentes Animoſas & Martias, nôrint illi ſatis vires ſuas, ſi ſibi aliàs non deſint. Quod attinet ad Copias Mercenarias, (quod ſolet adhiberi Remedium, cùm Copiæ Nativæ deſint,) plena ſunt omnia Exemplis; Quibus liquidò patet, quod quicunque ſtatus illis innitetur, poterit fortaſsè Pennas, ad tempus breve, Nido majores extendere, ſed defluent illæ paulò poſt.

Benedictio Judæ, & *Iſſacharis*, in unum nunquam convenient; Nimirùm, ut eadem Tribus aut Gens, ſit ſimul, & *Leonis Catulus*, & *Aſinus procumbens inter Sarcinas*. Neque unquam fiet, ut Populus *Tributis* oppreſſus, Fortis exiſtat, & Bellicoſus. Verum eſt, Collationes publico conſenſu factas, minùs Animos Subditorum dejicere, & deprimere, quam quæ ex Imperio mero indicuntur. Id quod liquidò videre eſt, in *Tributis Germaniæ inferioris*, quas *Exciſas* vocant; Atque, aliquâ ex parte, in iis, quæ *Subſidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum eſt, ſermonem jam inſtitui, de Animis Hominum, non de Opibus. *Tributa* autem, quæ ex conſenſu conferuntur, & quæ ex Imperio imponuntur, etſi eadem res ſint, quoad Opes exhauriendas, variè tamen omninò Animos Subditorum afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum Tributis gravatum*, idoneum ad imperandum, non eſſe.

Aſpirantibus ad Magnitudinem *Regnis* & *Statibus*, prorsûs cavendum, ne *Nobiles* & *Patricii*, atque (quos vocamus) *Generoſi*, majorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò rem deducit, ut *Plebs Regni* ſit humilis & abjecta; Et nihil aliud ferè quam *Nobilium* Mancipia & Operarii. Simile quiddam fieri videmus in Silvis cæduis; In quibus, ſi major, quam par eſt, Caudicum, ſive Arborum majorum relinquatur Numerus, non renaſcetur Silva ſincera & pura; Sed major pars in Vepres & Dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, ubi numeroſior juſto eſt *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignava; Atque eò demùm Res redibit, ut nec Centeſimum quodque Caput, ſit, ad Galeam portandam, idoneum: Præſertim ſi peditatum ſpectes; Qui Exercitûs plerunque eſt Robur præcipuum; Unde ſuccedet magna Populatio, vires exiguæ. Nuſquam Gentium, hoc quod dico, luculentiùs comprobatum eſt, quam Exemplis *Angliæ* & *Galliæ*; Quarum *Anglia*, quamvis Territorio, & Numero Incolarum, longè inferior, potiores tamen Partes ferè ſemper in Bellis obtinuit; Hanc ipſam ob Cauſſam, quod apud *Anglos*, Coloni, & inferioris Ordinis Homines, Militiæ habiles ſint, Ruſtici *Galliæ* non item. Quâ in re, mirabili quadam & profundâ prudentiâ excogitatum eſt, ab *Henrico Septimo Angliæ Rege*, (Id quod in *Vitæ* ejus *Hiſtoriâ* fuſiùs tractavimus,) ut prædia minora, atq; Domus Agricolationis inſtituerentur, quæ habeant certum, eumque Mediocrem Agri Modum annexum, qui diſtrahi non poſſit; Eo fine, ut ad Victum liberaliorem ſufficiat; Utq; Agricultura ab iis exerceretur, qui Domini fuerint Fundi, aut ſaltem Uſu-fructuarii, non Conductitii, aut Mercenarii. Nam ita demùm Characterem illum, quo Antiquam *Italiam* inſignivit *Virgilius*, merebitur Regio aliqua;

— Terra potens Armis, atque Vbere Glebæ.

Neque prætereunda eſt illa Pars *Populi*, (quæ *Angliæ* ferè eſt peculiaris, nec alibi (quod ſcio) in uſu, niſi fortè apud *Polonos*,) *Famuli* ſcilicet *Nobilium*: Hujus enim Generis etiam Inferiores, quoad Peditatum, Agricolis ipſis minimè cedunt. Quare certiſſimum eſt, quod Magnificentia, & Splendor ille Hoſpitalis, atque Famulitia, & veluti Satellitia ampla, quæ in more ſunt apud *Nobiles*, & *Generoſos*, in *Angliâ*, ad Potentiam Militarem apprimè conducant; Ubi contrà, *Nobilium* obſcura, & magis privata, & in ſe reducta Vitæ ratio, Copias Militares minuit.

Danda eſt omnino opera, ut *Arbor* iſta *Monarchiæ*, qualis fuit *Nebuchadnezzaris*, *Truncum* habeat ſatis amplum, & robuſtum, ad Ramos ſuos & Frondes ſuſtentandos: Hoc eſt, ut Numerus *Indigenarum*, ad Subditos extraneos cohibendos, ſatis ſuperque ſufficiat. Illi igitur Status, ad *Imperii Magnitudinem* benè comparati ſunt, qui *Jus Civitatis* facilè & libenter largiuntur. Vana ſiquidem fuerit Opinio, poſſe Manipulum Hominum, utcunque Animis & Conſilio excellant, Regiones nimiò plus amplas & ſpatioſas, *Imperii* Jugo cohibere & frœnare. Id ad tempus fortaſſè facere poſſint, ſed Diuturnitatem hæc res non aſſequitur. *Spartani* parci fuerunt & difficiles in cooptandis novis Civibus. Unde donec intra parvos Limites dominati ſunt, Res eorum firmæ fuerunt, & ſtabiles; At poſtquam Limites ſuos cœpiſſent proferre, & latiùs dominari, quàm ut Stirps *Spartanorum*, Turbam Exterorum, Imperio commodè coercere poſſet, Potentia eorum corruit. Nulla unquam Reſpublica ſinus ſuos, ad novos Cives recipiendos, tam profuſè laxavit, quàm *Reſpublica Romana*. Itaque par erat, Inſtituto tam prudenti, Fortuna; Cùm in Imperium toto Orbe ampliſſimum ſuccreverint. Moris apud eos erat, *Jus Civitatis* promptè elargiri; Idque in ſupremo Gradu: Hoc eſt, non ſolùm *Jus Commercii*, *Jus Connubii*, *Jus Hæreditatis*; Verumetiam *Jus Suffragii*, & *Jus Petitionis* ſive *Honorum*: Hocque rursùs, non ſingulis tantùm Perſonis, ſed totis Familiis, imò Civitatibus, & nonnunquam integris Nationibus communicârunt. Huc adde Conſuetudinem deducendi Colonias, quibus *Romanæ Stirpes* in Solum exterum tranſplantabantur. Quæ duo Inſtituta, ſi ſimul componas, dices profectò, non *Romanos* ſe diffudiſſe ſuper *Univerſum Orbem*; ſed contrà, *Orbem*

Univerſum ſe diffudiſſe ſuper *Romanos*: Quæ ſecuriſſima *proferendi Imperii* eſt Ratio. Subit mirari ſæpiùs *Imperium Hiſpanorum*, quod tam paucis Indigenis, tot Regna & Provincias amplexari & frœnare poſſit. At certè, *Hiſpaniæ* ipſæ, pro Arboris Stemmate ſatis grandi haberi debent; cùm longè ampliorem contineant Regionum Tractum, quàm *Romæ*, aut *Spartæ*, ſub Initiis ſuis, contigerat. Porrò, quanquàm *Jus Civitatis*, ſatis parcè ſoleant *Hiſpani* impertire, quod proximum tamen eſt, faciunt; Quippe, qui cujuſcunque Nationis Homines, ad Militiam ſuam ordinariam, promiſcuè admittant. Quin-etiam, ſummum Belli Imperium, haud raro, ad Duces, Natione non *Hiſpanos*, deferunt. Attamen, & illam ipſam, videntur, non ita pridem, Indigenarum paucitatem ſenſiſſe, eique ſuccurrere cupiiſſe; Ut ex *Pragmaticâ Sanctione*, hoc Anno promulgatâ, cernere eſt.

Certiſſimum eſt, *Artes Mechanicas Sedentarias*, quæ non ſub Diô, ſed ſub Tecto exercentur; Atque *Manufacturas delicatas*, quæ Digitum potiùs quàm Brachium requirunt: Suâ Naturâ, Militaribus Animis eſſe contrarias. In univerſum, Populi Bellicoſi feriari gaudent, Et Pericula quàm Labores minùs exhorrent. Atque in hoc Ingenio ſuo, non ſunt admodùm reprimendi, ſi Animos ipſorum in vigore conſervare, cordi nobis ſit. Magno itaque Adjumento, *Spartæ, Athenis, Romæ*, aliiſque antiquis Rebuſpublicis fuit, quod habuerint non Ingenuos, ſed Servos plerunque, quorum Laboribus iſtiuſmodi Opificia expediebantur. Verùm Mancipiorum uſus, poſt *Legem Chriſtianam* receptam, maximâ ex parte, abiit in deſuetudinem. Huic vero Rei proximum eſt, ut Artes iſtæ Alienigenis tantùm permittantur; Qui propterea alliciendi, aut ſaltem facilè recipiendi ſunt. *Nativorum* autem *Plebs*, ex tribus Generibus Hominum conſtare debet; Nempe ex *Agricolis*; *Famulis Ingenuis*; & *Artificibus*, quorum Opera Robur & Lacertos viriles poſtulant: Cujuſmodi ſunt *Fabri Ferrarii, Lapidarii, Lignarii*, & ſimiles; Non annumerando *Militiam Deſcriptam*.

Ante omnia, ad *Imperii Magnitudinem confert*, ut Gens aliqua *Armorum ſtudium profiteatur*, tanquam Decus ſuum, & Inſtitutum Vitæ primarium, & in præcipuo Honore habitum. Quæ enim à Nobis adhuc dicta ſunt, ad Habilitates tantùm erga Arma ſpectant; Quorſum autem Habilitas, ſi non Rei ipſi incumbitur, ut producatur in Actum? *Romulus* (ut narrant, aut fingunt,) poſtquam ê vivis exceſſerat, illud *Civibus* ſuis legavit, Ut ante omnia *Rem Militarem* colerent, unde in Caput Orbis Terrarum Urbs eorum inſurgeret: *Imperii Spartani* Fabrica univerſa, (non nimis prudenter quidem, ſed diligenter tamen,) ad illum Finem & Scopum, compoſita eſt & conſtructa, ut Cives ſui Belligeratores eſſent. *Perſarum*, & *Macedonum*, idem erat Inſtitutum, ſed non tam conſtans aut diuturnum. *Britanni, Galli, Germani, Gothi, Saxones, Normanni*, & nonnulli alii, etiàm ad tempus Armis ſe præcipuè dediderunt. *Turcæ* idem Inſtitutum, Lege ſuâ paululùm extimulati, hodiè retinent, ſed magnâ cum Militiæ ſuæ, (ut nunc eſt,) Declinatione. In *Europâ Chriſtianâ*, Gens quæ illud adhuc retinet & profitetur, ſoli ſunt *Hiſpani*. Verùm Res eſt, tam liquida, & manifeſta, unumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimùm impendit Studii, ut Verbis non indigeat. Satis ſit innuiſſe, deſperandum omnino alicui Nationi eſſe, quæ non ex profeſſo Arma & Militiam colat, iiſque præcipuè ſtudeat & incumbat, ſibi veluti ultrò obventuram, inſignem aliquam *Imperii Magnitudinem:* Contrà autem, certiſſimum eſſe Temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in Armorum profeſſione & ſtudiis diutiùs permanſerint; (Id quod *Romani, Turcæque,* potiſſimùm fecere;) Miros in *Imperio amplificando* facere Progreſſus. Quin & illæ, quæ Bellicâ Gloriâ, per unius tantummodò Seculi ſpatium floruere; Inde tamen, unico illo Seculo, eam *Imperii Amplitudinem* aſſecutæ ſunt, quam longo poſt tempore, etiam remiſsâ illâ Armorum Diſciplinâ, retinuerunt.

Præcepto præcedenti affine eſt; Ut Status quis utatur ejuſmodi Legibus, & Conſuetudinibus, quæ juſtas illi Cauſſas, aut ſaltem prætextus, Arma capeſcendi, tanquam in promptu miniſtrent. Etenim, ea eſt inſita Animis Hominum Juſtitiæ Apprehenſio, ut Bellum, (quod tot ſequuntur Calamitates,) niſi gravem ob Cauſſam, ſaltem ſpecioſam, inferre abſtineant. *Turcis* præſtò eſt ſemper, & ad Nutum, Belli Cauſſa; Propagatio ſcilicet Legis & Sectæ ſuæ. *Romani,* quanquam pro magno decore *Imperatoribus* apud eos fuerit, ſi *Fines Imperii* ipſorum *protuliſſent,* tamen ob hanc Cauſſam, ut *Fines proferentur,* nunquam Bella ſuſceperunt. Aſpiranti igitur ad *Imperium* Nationi, illud in more ſit; Ut Senſum habeat vividum & acrem, Injuriæ alicujus; vel Subditis ſuis Limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Miniſtris, illatæ; Neque à primâ provocatione diutiùs Torpeat, aut tardet. Item, prompta ſit, & alacris, ad Auxilia mittenda *Sociis ſuis,* & *Fœderatis:* Id quod perpetuum erat apud *Romanos:* Adeò ut, ſi fortè in *Populum Fœderatum,* cui etiam cum aliis Fœdus Defenſivum intercederet, Hoſtilis Impreſſio facta eſſet; Atque ille à plurimis ſuppetias peteret; *Romani* omnium primi ſemper adeſſent, Beneficii Decus, nemini præripiendum relinquentes. Quod verò attinet ad Bella, antiquis temporibus, propter *Statuum Conformitatem* quandam, aut *Correſpondentiam tacitam,* geſta, non video in quo Jure illa fundata ſint. Talia fuerunt Bella, quæ à *Romanis,* ſuſcepta erant, ad *Græciam* in Libertatem vindicandam; Talia à *Lacedæmoniis* & *Athenienſibus,* ad conſtituendas, aut evertendas *Democratias,* & *Oligarchias:* Talia quandoque illata ſunt, à Rebuſpublicis aut Principibus, ſub prætextu, Subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præſentem ſufficiat, ut illud decernatur; Non eſſe expectandam, Statui alicui, *Imperii Amplitudinem,* niſi ad quamvis Occaſionem juſtam ſe Armandi, protinùs expergiſcatur.

Nullum omninò Corpus, ſive ſit illud Naturale, ſive Politicum, abſque *Exercitatione,* Sanitatem ſuam tueri queat. *Regno* autem, aut Reipublicæ *juſtum,* atque *honorificum Bellum* loco *ſalubris Exercitationis* eſt. Bellum Civile profectò inſtar Caloris Febrilis eſt; At Bellum Externum inſtar Caloris ex Motu, qui Valetudini imprimis conducit. Ex Pace enim deſide atque torpente, & emolliuntur Animi, & corrumpuntur Mores. Sed utcunque Res ſe habeat, quatenùs ad alicujus Statûs *Felicitatem, Magnitudinis* proculdubiò intereſt, ut quaſi ſemper

per in Armis ſit. Atque Exercitus Veteranus, perpetuò tanquam ſub vexillis habitus, etſi Res ſit, magni proculdubiò Sumptûs & Impenſæ; Attamen ejuſmodi eſt, ut ſtatui alicui, quaſi Arbitrium Rerum inter Vicinos, aut ſaltem plurimum Exiſtimationis ad omnia, conferat. Id quod inſigniter cernere eſt in *Hiſpanis*, qui jam per Annos Centum & viginti, Exercitum Veteranum, ad aliquas Partes, licet non ſemper ad eaſdem, aluerunt.

Maris Dominium, Monarchiæ quædam Epitome eſt. *Cicero*, de *Pompeii* contra *Cæſarem* Apparatu, ſcribens ad *Atticum*; *Conſilium* (inquit) *Pompeii, planè Themiſtocleum eſt*; *Putat enim, qui Mari potitur, eum Rerum potiri*. Atque *Cæſarem Pompeius*, proculdubiò delaſſaſſet, & attriviſſet, niſi inani Fiducia inflatus, ab illo Incepto deſtitiſſet. *Prælia Navalia*, quanti fuerint momenti, ex multis Exemplis patet. Pugna ad *Actium*, Orbis Imperium determinavit. Pugna ad *Inſulas Curſolares*, *Circulum in Naribus Turcæ poſuit*. Multoties certè evenit, ut *victoriæ Navales*, Finem ſummæ Belli attulerint; Sed hoc factum eſt, cùm Aleæ hujuſmodi Præliorum, totius Belli Fortuna commiſſa eſt. Illud minimè dubium, quod qui *Maris* potitur Dominio, in magnâ libertate agit, & tantum, quantum velit, de Bello ſumere poteſt: Ubi contrà, qui Terreſtribus Copiis eſt ſuperior, nihilominùs plurimis Anguſtiis conflictatur. At hodiè, atque apud Nos *Europæos*, ſi unquam, aut uſpiam, potentia *Navalis*, (quæ quidem huic Regno *Britanniæ* in Dotem ceſſit,) ſummi, ad Rerum Faſtigia, momenti eſt; Tum quia pleraque *Europæ Regna* Mediterranea ſimpliciter non ſunt, ſed maximâ ex parte Mari cincta; Tum etiam, quia utriuſque *Indiæ* Theſauri & Opes, Imperio *Maris*, veluti Acceſſorium quiddam, exiſtunt.

Bella Moderna, veluti in Tenebris geſta, cenſeri poſſunt, præ Gloriâ & Decore vario, quæ in Homines Militares, priſcis temporibus, à Rebus Bellicis, reſilire ſolebant. Habemus hodiè, fortaſsè ad Animos faciendos, *Ordines* quoſdam *Honorificos Militiæ*; Qui tamen jam facti ſunt Armis & Togæ communes: Etiam in *Scutis Gentilitiis*, *Stemmata* nonnulla habemus: Inſuper, *Hoſpitia* quædam *Publica*, Militibus Emeritis & Mutilatis deſtinata; & hujuſmodi. Verùm, apud Veteres, in Locis, ubi victoriæ Partæ ſunt, extructa Trophæa; Laudationes Funebres; Monumenta magnifica Occumbentium in Bello; Coronæ Civicæ; Militares, ſingulis conceſſæ; Nomen ipſum *Imperatoris*, quod poſteà *Reges* maximi à Belli Ducibus mutuati ſunt; Redeuntium Ducum, Bellis proſperè confectis, celebres Triumphi; Donativa atque Largitiones ingentes in Milites, ſub Exercituum Dimiſſionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam inſigni ſplendore coruſcantia, ut Pectoribus Mortalium, etiàm maximè conglaciatis, Igniculos ſubdere, eáque ad Bellum inflamare potuerint. Ante omnia verò, *Mos* ille *Triumphandi*, apud *Romanos*, non Res erat ex Pompâ, aut Spectaculum quoddam inane, ſed inter Prudentiſſima planè Nobiliſſimáque Inſtituta, numerandus: Utpote, qui in ſe hæc tria haberet; Ducum Decus & Gloriam; Aerarii ex ſpoliis Locupletationem; & Donativa Militum. Verùm Honor *Triumphi*, fortaſsè *Monarchiis* non competit, præterquam in Perſonis *Regum* ipſorum, aut *Filiorum Regum*; Quod etiam, temporibus *Imperatorum*, *Roma* obtinuit: Qui Honorem ipſum *Triumphi*, *Sibi* & *Filiis* ſuis, de Bellis, quæ præſentes ipſi confecerant, tanquam peculiarem reſervârunt: *Veſtimenta* autem ſolummodò, & *Inſignia Triumphalia*, aliis *Ducibus* indulſerunt.

Verùm, ut Sermones hos claudamus; Nemo eſt, (ut teſtatur Sacra *Scriptura*, *qui ſollicitè cogitando*, *poteſt apponere ad ſtaturam ſuam*, *Cubitum unum*; In puſillo ſcilicet Corporis Humani Modulo: Cæterùm in magnâ *Regnorum* & *Rerumpub.* Fabricâ, *Imperium amplificare*, & *Fines proferre*, *Reges* penes & Dominantes eſt. Nam prudenter introducendo Leges, Inſtituta, & Conſuetudines, quales jam propoſuimus, & alias his ſimiles, Poſteris, & Seculis futuris, *Magnitudinis* Sementem fecerunt. Verùm iſta Conſilia apud *Principes* raró tractantur, ſed Res Fortunæ plerunque committitur.

XXX.

De Regimine Valetudinis.

IN *Regimine Valetudinis*, invenire eſt quandam Prudentiam, ultra Regulas *Medicinæ*: Obſervatio cujuſque propria, eorum quæ nocent, eorum quæ juvant, optima eſt *Medicina* ad Sanitatem tuendam. Verùm tutius eſt concludere; *Hoc ſenſi mihi nocuiſſe*, *ergo eo non utar*; Quam iſto modo; *Hoc quod ſenſi*, *minimè offendit*, *ergo eo uti licet*. Etenim Vigor Juventutis, exceſſus plurimos tegit, qui tamen in Senectute tandem velut Debita exigentur. Conſidera Aetatem ingruentem, neque confide eadem perpetuò continuare: Non enim Bellum indicendum *Senectuti*. Cave à ſubitâ aliquâ Mutatione, in *Regiminis* parte quapiam Principali; Quod ſi Neceſſitas urgeat, cætera ad eam Mutationem accomoda. Secretum enim eſt, & Naturale, & Politicum; *Tutius eſt*, *multa mutare*, *quam unum Magnum*. Examini tamen ſubjicias Conſuetudines tuas; Diætæ, Somni, Exercitationis, Veſtium, Manſionis, & ſimilium: Et, ſi quid nocumento eſſe judices, experire illlud paulatim exuere; Ita tamen, ut ſi ex Mutatione Nocumenti aliquid perceperis, ad Conſueta redeas: Difficile enim diſtinguere inter ea, quæ toto genere ſunt ſalubria, & ea quæ Corporis tui unici Conſtitutioni conveniunt. Vacuo Animo eſſe, & hilari, ad Horas Cibi, Somni, & Exercitationis, eſt ex optimis præceptis, ad prolongandam vitam. Quatenus ad *Animi Paſſiones*, & *Studia*; Devita Invidiam; Metus anxios; Iram intùs cohibitam; Subtiles & nodoſas Diſquiſitiones; Gaudia, & exhilarationes immodicas; Triſtitiam altè preſſam; & non communicatam. Amplectere Spes; Lætitiam potiùs quam Gaudium; Delectationum Varietatem magis quam Satietatem; Admirationem, & propterea Novitates; Studia quæ Animum replent ſplendidis & illuſtribus Objectis; Veluti, Hiſtorias, Fabulas, Peragrationes Naturæ. *Medicationem* ſi omninò fugias, valetudine utens bonâ, Corpori ingratior accedet, cùm Neceſſitas ingruerit. Eidem ſi nimiùm aſſueſcas, detrahet de viribus & efficaciâ ejus; quando Morbus Advenerit. Probo potiùs *Diætas* quaſdam, ad certa Tempora, quam uſum Medicamentorum frequentem; Niſi jampridem tranſierit in Conſuetudinem. *Diætæ* enim hujuſmodi, alterant Corpus magis, perturbant minùs. Ne contemnas Accidens aliquod in Corpore tuo novum & inſuetum; ſed Conſilium *Medicorum* circa illud adhibe. Dum ægrotas, valetudinem tuam cura maximè; Dum vales, Copore tuo utere, nec ſis nimis delicatus: Qui enim, dum valet, Corpori tolerantiam imperat; In Morbis compluribus, qui ſcilicet non ſunt Acuti; *Diætâ* ſolâ, & Corporis *Regimine* paulò exquiſitiore, curari poſſit abſque multâ *Medicatione*. *Celſus* Monitum illud ſuum, nunquam parturiiſſet ut *Medicus*, niſi unà fuiſſet vir prudens. In præceptis dat, tanquam Arcanum tuendæ valetudinis, & prolongandæ vitæ; ut quis Contraria alternet, & ſubinde mutet, ſed cum Inclinatione in Extremum benignius. Nempe; Victu utere parciore, & pleniore, ſed pleniore ſæpiùs: Vigiliis, & Somno largiori inſueſcas, Sed Somno magis: Quietem, & Motum ſive Exercitium repetas, ſed frequentiùs Motum; & ſimilia. Ita enim Natura ſimul & fovebitur, & Robur acquiret. Ex *Medicis* aliqui, erga Aegrum, & ejus Deſideria, tam ſunt indulgentes, ut Morbi Curam legitimam non urgeant; Alii contrà, tam regulares & rigidi, in procedendo ſecundum Artem, circa Curam Morbi, ut Aegri Conditionem & Naturam, non ſatis reſpiciant: *Medicum* elige temperaturæ mediæ: Vel ſi hoc ad votum, in uno aliquo *Medico*, non ceſſerit, adhibe ex utroque genere unum: Atque memor ſis advocare *Medicum*, Corporis tui gnarum, non minùs quam in Arte ſuà ſpectatum.

XXXI.

De SUSPICIONE.

SUſpiciones inter Cogitationes, ſunt ut inter Aves Veſpertiliones: Nunquàm volitant, niſi Luce creperâ. Reprimendæ certè ſunt, aut ſaltèm cautè cuſtodiendæ: Mentem enim obnubilant; Amicos alienant; & Negotia interpellant; Ita ut nec alacritèr, nec conſtantèr, peragi poſſint. *Reges* inclinant ad Tyrannidem; Maritos ad Zelotypiam; Etiam Prudentes ad Animi Vacillationem, & Melancholiam. Sunt autem *Suſpiciones*, Defectus, non tam Cordis, quam Cerebri: Locum enim reperiunt etiàm in fortiſſimis Animis: Exemplo eſſe poterit *Henricus Septimus*, *Rex Angliæ*: Quo non fuit alter Suſpicacior, nec tamen Animoſior. In ejuſmodi verò temperaturâ, minùs nocent: plerunque enim non admittuntur, niſi priùs diſcutiantur, utrùm probabiles ſint, annon? Verùm in meticuloſis Ingeniis, nimiò plus prævalent. Nihil certè æque facit Hominem multa *ſuſpicari*, ac parùm ſcire. Itaque rectiſſimè adhibetur remedium, ad *Suſpiciones*, ut quis Inquiſitionem urgeat. Fumo enim & Tenebris aluntur *Suſpiciones*. *Quid ſibi tandem volunt Homines? Exiſtimantne cunctos, quorum Operâ utuntur, & quibuſcum verſantur, Angelos eſſe, aut*

Sanctos? Neſciuntne illos, ad ſuos proprios Fines, Aſpirare; & unumquemque proximiorem eſſe ſibi, quam alteri? Nullus itaque eſt Modus, moderandis *Suſpicionibus* aptior, quàm Remedia parare, ac ſi *Suſpiciones* eſſent veræ; iis verò Frœna injicere, ac ſi eſſent falſæ. Eatenus enim *Suſpiciones* uſui eſſe poterint, ut ita nos comparemus, quod quamvis verum foret, quod *ſuſpicamur*, nocere tamē non poſſit. *Suſpiciones*, quas ex ſe Mens colligit, ſunt niſi inanes Bombi: Quæ verò externo Artificio aluntur, Animiſq; Hominum inſtillantur, Suſurronum & Famigeratorum Sermonibus, aculeos habent. Optima certè ratio, expediendi nos, ex impeditâ hac *Suſpicionum* Sylvâ, eſt libera quædam & aperta illarum Declaratio, apud eos, quos Suſpectos habemus: Hinc enim fieri non poteſt, quin plus cognoſcamus, utrùm veræ ſint, necne, quam anteà. Hoc ſimul reddet eum, quem *Suſpectum* habemus, cautum magis & circumſpectum, ne novam præbeat *Suſpicionis* Anſam. Sed Hoc fieri non oportet, cum Hominibus pravæ Indolis, & Degeneris: Hi enim, ubi ſemel ſe *ſuſpectos* ſentiant, Fideles poſtmodùm nunquàm evadent. Diverbium habetur apud *Italos*, *Soſpetto licentia fede*. Quaſi *Suſpicio* Fidei miſſionem daret: Cùm potiùs Fidem accendere deberet, ut ſeipſam liberaret.

XXXII.

De Discursu Sermonum.

Sunt qui in *Sermonibus*, affectant potiùs Ingenii Laudem, quâ in quamcunque partem diſputare poſſint, quàm Judicii, in Veritate enucleandâ: Ac ſi laudabile eſſet, invenire quid dici poſſit, non quid teneri debeat. Sunt qui in promptu habent, *Locos* aliquos *Communes*, & Themata, in quibus luxuriantur, cætera ſteriles & jejuni; Quod Penuriæ genus plerunque tædio afficit, & quamprimum notam ſubierit, in ridiculum evadit. Pars *Sermonis* Honoratior, hæc eſt; Anſam *Sermonis* præbere; Et rurſùs eidem moderari, ac ad alia tranſire; Tunc enim quis *Choream ducit*. Bonum ſanè, in Converſatione & Colloquiis Familiaribus, ſubinde variare; Et *Sermones* circa res præſentes cum Diſputationibus; Narrationes cum Argumentis; Quæſtiones cum Poſitivis; Jocoſa cum Seriis, immiſcere: Satietatem ſiquidem & Faſtidium parit, in aliquo Subjecto diutiùs hærere. Quantum ad *Jocos*; Sunt quædam, quæ à *Joco*, veluti privilegio, eximi debent; Religio, Negotia Reipublicæ, Perſonæ ſublimes, Privatorum Negotia majoris momenti, denique Caſus omnis miſerabilis. Nonnullos tamen reperies, quibus Ingenia ſua obdormiſcere videbuntur, niſi acutum aliquem & mordacem Sarcaſmum in quempiam contorſerint. Ille Habitus omninò coercendus;

Parce Puer ſtimulis, & fortiùs utere loris.

In ſummâ, Diſcrimen ſervandum, inter *Salſa*, & *amara*. Certè, qui *Satyricam* amplectitur *venam*, ſicut aliis metum injicit ab Ingenio ſuo, ita ab aliorum memoriâ metuere debet. Qui interrogat multum, & addiſcet multa, & placebit in multis; præſertim ſi quæſtiones ſuas, ad captum & peritiam Reſpondentis, adaptet; Siquidem Occaſionem ei præbebit Scientiam ſuam oſtentandi; Ipſe autem novis continuò Scientiæ augmentis dotabitur. Moleſtæ autem ne ſint Quæſtiones; Id Examinatori convenit. Etiam qui *Sermonis* Familiaris Dignitatem tueri cupit, aliis vices loquendi relinquat. Quin &, ſi qui adſint, qui dominari in *Sermonibus*, & tempus univerſum occupare ſtudeant, illos Arte quadam abrumpere ſciat, & alios ad loquendum inducere; Sicut Tibicines moderari ſolent Saltantibus. Scientiam ſi quandoq; diſſimules, eorum quæ ſcire exiſtimaris, putaberis aliàs ea ſcire, quæ neſcis. *Sermo* alicujus de Seipſo, rarus eſſe debet, & cum Judicio. Novi quendam, cui ſæpè in ore erat, per Ironiam; *Oportet hunc egregiè ſapientem eſſe, ita multa de ſeipſo loquitur.* Vix occurrit Caſus aliquis, in quo ſe laudare quis decorè poſſit, præter unum: Is eſt, ſi Virtutem alterius laudet; Sed eam intelligo Virtutem, ad quam ipſe aſpirat. *Sermo* alios pungens & vellicans, parcè utendus: Etenim *Sermones Familiares* debent eſſe inſtar Campi aperti, in quo ſpatiari licet; Non viæ Regiæ, quæ deducit Domum. Noveram *Nobiles* duos, ad partem *Angliæ* Occidentalem; Quorum alter Scommatibus nimio plus indulgebat, ſed hoſpitalis admodum erat. Alter autem quærere ſolebat, à Convivis illius prioris; *Dic ſodes; annon Scomma aliquod interceſſerat, in quempiam jactum?* Cui Conviva fortè; *Tale aliquid contigit:* At ille, utpote alterius Æmulus; *Satis ſciebam, eum prandium bonum malis Condimentis corrupturum.* *Sermo* cum Diſcretione præſtat Eloquentiæ; Et aptè loqui, & accommodatè, ad Perſonam cum quâ colloquimur, efficacius eſt, quàm Ornamenta Verborum, aut Methodi, captare. *Continuata Oratio* bona, abſque Interlocutione bonâ, Tarditatem monſtrat: At Replicatio, & Interlocutio bona, abſque Facultate *Orationem* continuandi, Penuriam, & Scientiam minimè fundatam, prodit: Quemadmodum in Animalibus videmus, quæ curſu minùs valent, flexu maximè agilia eſſe: Ut fit inter Leporarium, & Leporem. Circumſtantiis nimiò pluribus, *Orationem* veſtire, antequam rem ipſam attingas, tædium parit; Iiſdem penitùs carere, abruptum quiddam eſt, & ingratum.

XXXIII.

De Plantationibus Populorum, & Coloniis.

Coloniæ eminent inter Antiqua & Heroica Opera. Mundus, cùm adhuc juvenis eſſet, Plures progenuit Liberos; Nunc Senex factus, pauciores. Etenim, non immeritò *Colonias* novas, tanquam Liberos Nationum antiquiorum, duxerim. *Plantationem Populorum* probo in Solo puro: Intelligo, ubi Populus non deſtruitur, ut Populus inſeratur: Hoc enim cùm fit, *Extirpatio* prorsùs eſt, non *Plantatio*. *Plantatio* Regionum non abſimilis eſt *Plantationi* Sylvarum: In quibus de Utilitate capiendâ nihil cogitandum ante Annum viceſimum: Verùm Fructus uber & locuples, in fine Operis, expectandus. Illud certè, quod præcipuè *Colonias*, aliàs benè ſucceſſuras, evertit, fuit, ſordida illa & avida Lucri Captatio, ſub initiis *Coloniarum*. Verum eſt, Lucri Segetem acceleratam, non negligendam, modo cum Bono *Coloniæ* conjuncta ſit, ſed non ultrà. Indignum quiddam & infauſtum eſt, cum Fæx Populi, Exules, & Damnati, in *Coloniæ* Seminarium ſumuntur. Quin & *Coloniam* ipſam corrumpit & perdit. Hujuſmodi enim Homines profligati inſtar Erronum degent; Nec Operi accingent, ſed Otio ſe dedent; Quin & ſcelera perpetrabunt, Fruges conſument, & *Coloniæ* Faſtidio afficientur: Ac tum demùm, Nuncios & Literas in Patriam mittent, in *Plantationis* præjudicium & dedecus. Populus, qui in *Coloniam* ſumatur, præcipuè ſint Artifices generum ſequentium: Hortulani, Aratores, Foſſores, Fabri Ferrarii, Fabri Lignarii, Piſcatores, Aucupes, Chirurgi, Pharmacopolæ, Coci, Piſtores, Cerviſiarii, & hujuſmodi. In *Regione*, ubi *Plantam* inſtituis, circumſpice primò, quod genus Eſculentorum & Poculentorum, Terra ex ſeſe, ſine culturâ, edat: Veluti Caſtaneas, Juglandes, Nuces Pinûs, Olivas, Dactylos, Pruna, Ceraſa, Mel ſilveſtre, & ſimilia; Atque illis, ut par eſt, utere. Dein diſquire, quod genus Victualiorum, Solum proferre poſſit celeriter, intra Annum: Veluti Paſtinacas, Caricas, Braſſicas, Cepas, Raphanos, Melones, Pepones, Cucumeres, Artiplices de *Hieruſalem*, Maiz, & alia. Quantum ad Triticum, Siliquam, Hordeum, & Avenam, nimiam Grana hæc poſcunt culturam: Attamen à Fabis & Piſis etiam inchoare licet: Tum quia minore operâ indigent; Tum quia non minùs Cibi loco, quàm Panis, inſerviunt. Etiam ab Oriza multiplex provenit Seges; Quæ & Cibi quoque copiam facit. Ante omnia, magna copia tranſportanda, Panis Biſcocti, Farinæ ex Avenâ, Pollinis, Farinæ omnigenæ, & ſimilium, ut ſub initiis præſtò ſint, donec Panis confici poſſit. Pecudes, & Aves, delige eas, quæ à Morbis præcipuè immunes ſunt, & præ cæteris prolificæ: Quales ſunt Porci, Capræ, Galinæ, Galinæ Indicæ, Anſeres, Columbæ domeſticæ, Cuniculi, & ſimiles. Præcipio autem Piſcationibus incumbendum, tum ad ſuſtentationem *Coloniæ*, tum ad Lucrum Exportationis. Commeatus in *Coloniis* adeò parcâ manu ferè diſtribuendus, ac ſi in Oppidis obſeſſis eſſet; Hoc eſt, pro ratâ. Maxima autem Pars Soli, quod in Hortos aut Segetes convertitur, Horreis publicis aſſignetur; In quibus Fruges reponantur, & Menſurâ certâ diſtribuantur: Ita tamen ut ſuperſint nonnullæ Fundi Portiones, in quibus Induſtria ſingulorum ſe exerceat. Circumſpice inſuper, quas Merces nativas *Regio* illa producat, ut Exportatio earum, in loca ubi maximè in pretio ſunt, ſumptus levet; Ut uſuvenit in *Nicotiano* apud *Virginiam*; Modò non ſit, (ut jam dictum,) in præjudicium intempeſtivum *Coloniæ* ipſius. Sylvæ in *Regionibus* deſertis, ut plurimùm, abundant; Itaque Ligna, ad Ædificia, Naves, aut ejuſmodi uſus apta, inter præcipuas Merces numeranda. Si inveniatur Vena Ferri, & Rivuli ad Molendina Ferraria idonei, Ferrum è Mercibus quæſtuoſis eſt, in *Regionibus* ſylvoſis. Salis nigri Confectio per Calorem Solis, ſi Clima ferat, digna res eſt quæ tentetur. Etiam Sericum vegetabile, ſi adſit, Merx eſt lucroſa. Pix cujuſcunſque generis, ubi proveniunt Pinus & Abietes, ſemper præſtò eſt. Quin & Pharmaca, & Ligna Odorata, ſi reperiantur, haud parvum Commodum præbent. Etiam Cineres, quibus ad Sapam utuntur, non modicum Utilitatis afferent; Similiter & alia quæ perquiri poſſunt. Verùm Fodinis ne confidas nimiùm, præſertim à principio. Fodinæ enim fallaces ſunt, & ſumptuoſæ; Et ſpe pulchrâ lactantes, *Colonos* reddunt circa alia ſocordes. Regimen *Coloniæ* committatur uni, cui tamen aſſideant Conſiliarii aliquot; Atque muniantur Auctoritate, ad Exemplum Juris Militaris, ſed aliquantulum reſtrictâ. Ante omnia, hunc ſibi decerpant Homines fructum, vivendo in Eremo; Ut Deum ſemper, ejuſque Cultum, præ Oculis habeant. Rursùs, *Colonia*, à numeroſiore Concilio, (Intelligo in Regione, Matre *Coloniæ*, reſidente,) non pendeat; Nec ob Contributiones exiguas Multitudini nimiæ ſubjiciatur; Sed ſit Numerus eorum, qui Negotia *Coloniæ* procurant & ordinant, moderatus: Sintque potiùs ex *Nobilibus*, & *Generoſis*, quàm *Mercatoribus*; Hi enim Lucro præſenti plus ſatis inhiant. Sit planè Immunitas à Vectigalibus & Portoriis, donec *Colonia* adoleverit: Neque tantùm Immunitas à Solutionibus Pecuniarum concedatur, ſed etiam Libertas Merces in quaſcunque velint Partes exportandi; Niſi gravis aliqua Cauſſa obſuerit. *Coloniam* Populo ne farcias aut ſuperoneres, alios poſt alios mittendo: Sed potiùs Informationi diligenti intende, quot Capita de tempore in tempus minuantur; Eáq; numero conveniente, pro ratâ, ſuppleas; Ita tamen, ut *Coloni* benè victitent, nec penuriâ affligantur. Magnum jampridem Salubritati complurium *Coloniarum* detrimentum intulit, Ædificatio juxta Mare & Fluvios, in Locis paludinoſis & aquoſis. Itaque, etſi ab hujuſmodi Locis incipiendum, propter Vecturæ & aliarum rerum Commoditatem, paulatim tamen in ſuperiores *Regionis* partes, & ab Aquis remotiores, aſcendendum. Intereſt etiam Sanitatis *Coloniæ*, ut Salis ſat bona Copia convehatur; Quo Cibi, quos veriſimile eſt putridos aliter ſæpè futuros, condiantur. Si *Coloniam* plantes, ubi Barbari ſedes ſuas habeant, neutiquàm eos Nugis tantùm, & Tricis, concilies; Sed Juſticiâ, & Modis gratioſis, demerere; Nihil tamen de præſidiis minuendo; Quæ ad Securitatem pertinent: Neq; etiam Benevolentiam eorum aucupare, Auxiliis contra Hoſtes ſuos; Sed Auxiliis Defenſivis non incommodum erit ſubvenire. Intereſt etiam, aliquos ex Indigenis, ſæpè in *Regionem*, unde *Colonia* migravit, mittere; ubi videant Conditiones Hominum ſuis multò præſtantiores; Idque ſub reditu, inter ſuos divulgent. Poſtquàm *Colonia* adoleverit, & robur acceperit, tempeſtivum erit Mulieres ſummittere; Ut *Colonia* ex ſeſe propagetur, nec ſemper ab Externis pendeat. Super omnia flagitioſiſſimum eſt, *Coloniam* ſemel deductam, deſerere & deſtituere; Præterquam enim quod dedecori eſt, nil aliud eſt, quàm Proditio mera, Profuſioque Sanguinis, complurium Hominum miſerorum.

XXXIV.

De Divitiis.

Divitias Cognomine magis proprio vocare neqûeam, (quàm ut eas appellem *Impedimenta Virtutis*. Sicut enim ſe habent *Impedimenta* ad **Exercitum**, ita *Divitiæ* ad *Virtutem*: Neceſſaria ſiquidem ſunt, ſed graves: Quinetiam Cura illarum Victoriam ſæpè diſturbat. *Divitiarum* magnarum nullus eſt Uſus, præterquàm in iis expendendis: Cætera in Opinione verſantur. Idem dictat *Salomon*; *Vbi multæ ſunt Opes, multi qui comedunt eas*; *Et quid prodeſt Poſſeſſori, niſi quod cernat Divitias Oculis ſuis? Poſſeſſio Divitiarum*, nullâ voluptate Dominum perfundit, quantum ad Senſum: Eſt ſanè Cuſtodia ipſarum; Eſt etiam Poteſtas Donativi aut Diſtributionis; Eſt & Fama, & Inflatio ab ipſis; Sed non datur ſolidus ipſarum Uſus, qui ad Dominum pertingat. Annon vides ficta illa pretia, quibus Gemmæ, & hujuſmodi rariora, æſtimantur; Et quam inania Opera ſuſcipiantur, ad oſtentationem meram, ut Uſus aliquis *Divitiarum* magnarum videri poſſit? Sed dicet quiſpiam, Uſum earum vel in hoc maximè cerni poſſe; Quod Dominos ex Periculis & Calamitatibus redimant: Ut ait *Salomon*; *Subſtantia Divitis Urbs roboris ejus, & quaſi Murus elevatus in Imaginatione ſuâ*: Sed cautè *Salomon*, quod *Imaginatione*, non *reipsâ*, tales ſunt. Plures enim, ſine Controverſiâ, *Divitiis* ſuis magnis vœnerunt, quam redempti ſunt. *Divitias* magnas ne ſecteris; Sed quas parare poſſis juſtè, impendere ſobriè, erogare hilariter, & libenter dimittere. Neque tamen Contemptum ipſarum, inſtar *Monachi* alicujus, aut à Seculo abſtracti, foveas; Sed de Uſu diſtingue; Sicut *Cicero* optimè de *Rabirio Poſthumo*; *In ſtudio rei amplificandæ, apparebat, non Avaritiæ prædam, ſed Inſtrumentum Bonitati quæri.* Auſculta etiam *Salomoni*, nec præproperæ Opum Accumulationi inhia; *Qui feſtinat ad Divitias, non erit inſons.* Fingunt *Poetæ*, *Plutum*, (qui *Divitias* ſonat,) à *Jove* miſſum, claudicare, & tardigradum eſſe: A *Plutone* autem, currere, & pedibus celerem. Innuentes, *Divitias*, bonis Artibus, & juſto Labore, partas, tardè accedere; Sed per Mortem aliorum advenientes (veluti ex Hæreditatibus, Teſtamentis, aut ſimilibus,) præcipitanter ruere. Nec minùs poterit Fabula ea de *Plutone* intelligi, ſi *Plutonem* pro *Diabolo* accipias. Cùm enim Opes à *Diabolo* fluunt, (veluti, per Fraudes, Oppreſſiones, Injuſticiam, & Scelera,) rapido curſu feruntur.

Via ad *diteſcendum* variæ, & pleræque earum fœdæ. *Parſimonia* inter optimas cenſeri poſſit, neque tamen ipſa omnino innocens eſt: Opora enim Liberalitatis & Charitatis coarctat. *Soli Cultura*, quaſi ad *Divitias* maximè genuina; Utpote quæ Benedictio *Magnæ Matris Telluris* ſit; Verùm lenta eſt hæc Via. Attamen ubi Homines inſigniter opulenti, ſe ad *Agriculturam*, & Lucra Ruſtica, ſubmittunt, *Divitias* in immenſum coacervant. Noveram ex *Proceribus Angliæ* quendam, cui maximi Reditus proveniebant, è Re Ruſticâ, ſuprà Subditos cæteros quoſcunque Ætatis meæ. Dives erat Armentis; Ovibus; Sylvis, tam cæduis, quàm grandioribus; Lithanthracibus; Frumento; Plumbi & Ferri-Fodinis; Et compluribus aliis proventibus Ruſticis. Adeò ut Terra ei inſtar Maris erat, Merces perpetuò importans. Rectè à quodam obſervatum; Se magno cum Labore ad exiguas, & nullo ferè ad magnas *Divitias*, perveniſſe. Poſtquam enim Res alicujus Nummaria, ſic increverit, ut Nundinarum & Mercatuum Opportunitates præſtolari poſſit; Atque eos Contractus ſuperare, quibus ob Summæ Magnitudinem, perpauci admodùm Homines apti ſunt; Atque etiam in Laboribus aliorum participare, qui minùs Pecuniâ abundant; Fieri non poteſt, quin ſupra modum diteſcat. *Lucra* ex *Profeſſionibus*, honeſta certè ſunt; Et duabus rebus promoventur maximè; Diligentiâ, & Famâ bonâ propter probitatem in Negotiando. At Lucra ex Contractibus majoribus plerunque Naturæ magis ancipitis; Cùm quis ſcilicet aliorum Neceſſitates & Anguſtias obſideat; Servos & Miniſtros alienos in Damnum Dominorum corrumpat; Emptores alios, qui in majora fortè pretia conſenſiſſent, artificiosè & vafrè ſummoveat; Et hujuſmodi Fraudes exerceat; Quæ omnes meritò damnandæ ſunt. Quantum verò ad *Emptiones*, animo, non retinendi, ſed rursùs divendendi, illæ ex utrâque ferè parte molunt; Tam Venditorem, quàm Emptorem prementes. *Societates* locupletant affatim; Si cautus adhibeatur Delectus eorum, quibuſcum *Societas* initur. *Fœnus* ex certiſſimis Lucri Generibus eſt, licèt ex praviſſimis: Utpote quod Hominem Panem ſuum comedere faciat; *In ſudore Vultus alieni*: Atque in *Sabbatho* operari non ceſſat. Attamen certum licèt ſit, non caret rimis ſuis ſecretis: Siquidem Notarij, & Inſtitores, ad Commodum proprium, Homines Fortunarum dubiarum, quandoque extollent. *Primum* eſſe in *Inventione* aliquâ *novâ*, aut Privilegio, Inundationem quandam Opum interdùm largitur: Sicut contigit primo *Sacchari Excoctori* in *Canariis*: Itaque ſi quis ſe peritum Dialecticum præſtare poſſit, ut addat Inventioni Judicium, magna haud dubiè efficiet; Præſertim ſi Tempora ſint propitia. Qui Lucra tantummodò certa captat, ægrè ad magnas *Divitias* aſſurget: Contrà, qui totus in incertis eſt, vix Fortunarum Diſpendia vitabit: Bonum igitur fuerit incerta Lucra certis munire, ut Damnis ſubveniatur. *Monopolia*, & *Mercium Coemptiones* ad *Revenditionem*, ubi Lege nullâ prohibentur, ad *Divitias* viam ſternunt facilem; præſertim ſi quis proſpicere poſſit, quæ Merces in æſtimationem venturæ ſint, atque eo modo ſe illis abundè inſtruat. Opum Acquiſitio, per *Servitium Regum*, aut *Magnatum*, Dignitatem quandam habet; Tamen ſi Aſſentationibus, & ſervilibus Artificiis, ſeſe ad omnes Nutus flectendo, parentur, inter vias viliſſimas poterit numerari. Quantum ad *Venationem Teſtamentorum*, & *Legatorum*, (quemadmodum *Tacitus Senecam* inſimulat; *Teſtamenta & Orbos tanquam indagine capi*;) adhuc pejor eſt hæc Res: Quanto cum Hominibus Conditionis humilioris, rem habemus, quam in Servitio.

Fidem illis nimiam ne adhibeas, qui præ ſe ferunt Contemptum *Divitiarum*: Etenim *Opes* deſpiciunt, qui deſperant; Neque invenies uſquam Tenaciores, ubi incipient diteſcere. Ne ſis in Minutis tenax; *Divitiæ* alas habent, & aliquando ex ſeſe avolant, aliquando emittendæ ſunt, ut ampliores congregent. Opes ſuas Moribundi relinquunt aut uſui publico; Aut Liberis, Cognatis, & Amicis; In utroque genere, *Legationes* paulò moderatiores meliùs cedunt. *Divitiæ magnæ* Hæredi relictæ, Aves rapaces undique ad eas convolare invitant; Niſi Hæres fuerit Ætate & Judicio confirmatior. Similiter *Fundationes* glorioſæ & ſplendidæ, in uſus publicos, ſunt inſtar *Sacrificiorum ſine ſale*; Et nihil aliud quàm, *Dealbata Eleemoſynarum Sepulchra*; Quæ ab intùs citò corrumpentur & putrefient. Itaque Dona tua, Magnitudine ne metiaris, ſed Commoditate; Et ad debitam Menſuram redigas: Neque Opera Charitatis in Mortem uſque differas: Etenim, ſi quis rectè rem æſtimet, qui id facit, ex alieno potiùs donat, quàm è proprio.

XXXV.

De Ambitione.

A*mbitio* Choleram refert: Quod genus Humoris, Activos, Vehementes, Alacres, & Promptos reddit; Niſi Obſtructionem patiatur. Quod ſi Obſtructione concludatur, adeò ut liberè permeare non poſſit, fit aduſta, & inde maligna & venenoſa: Similiter *Ambitioſi*, ſi in Ambitu & Petitione ſuâ, Repulſas non patiantur, ſed ſemper ſint in progreſſu, Polypragmones potiùs ſunt quàm Pericoloſi: Sin in Cupiditatibus frænentur, & ſubinde fruſtrentur, Malevolentiam & Invidiam in Corde fovent; Et iniquo prorsùs Oculo, tum Res, tum Homines intuentur; Ac tum demum in ſinu lætantur cùm Res malè cedant: Qui quidem Animi Affectus, cum Servis *Regum*, aut Rerumpublicarum peſſimè congruit. Bonum itaque *Principibus* fuerit, (ſi *Ambitioſis* utantur,) ita Rem diſponere, ut perpetuò Directi nunquam Retrogradi ſint. Quod quia ſine præjudicio fieri non poteſt, melius eſſet, ab hujuſmodi Ingenii Hominibus omninò abſtinere. Etenim, ſi ipſi cum Servitio ſuo non aſſurgant, operam dabunt ut Servitium ſuum cum ipſis corruat. Verùm, quia modò diximus *Ambitioſos* non adhibendos, niſi urgente neceſſitate, operæ pretium fuerit jam dicere, quibus in Caſibus, neceſſarius ſit eorum uſus.

Imperatores & *Duces* in Bello boni, utcunque *Ambitioſi* ſint, omninò recipiendi: Etenim Utilitas ipſorum, ut præficiantur, cætera compenſat: Militem autem deligere, qui *Ambitione* vacet, perinde eſt, acſi Calcaribus eum ſpolies. Quin & alter uſus *Ambitioſorum* eſt, ut Umbellæ loco *Principibus* ſint, contra Invidiam & Periculum: Nemo enim eas partes ſubibit, niſi ſit inſtar Columbæ occæcatæ, quæ ideo in ſurſum volat, quia circumſpicere non poteſt. Eſt etiam alius uſus *Ambitioſorum* non parvus, ut prægrandibus alas amputent, & eorum potentiam labefactent; Quemadmodum *Macronem Tiberius* adhibuit, ad dejiciendum *Seianum*.

Quandoquidem igitur, in Caſibus memoratis, neceſſarii ſint, ſupereſt ut oſtendamus, quâ ratione ſint frœnandi & coercendi, ut minus ab illis impendeat Periculi. Pernicioſi minùs ſunt, ſi Natalibus ignobiles, quàm ſi Nobiles: Si Ingenio paulò truciores & aſperiores, quàm ſi Gratioſi & Populares: Denique ſi nuper Honoribus admoti, quàm ſi Veteratores facti ſint, & in Honoribus ſuis muniti. Signum infirmi Animi in *Principibus*, à pleriſque ducitur, ſi *Gratioſos* & Intimos ſibi adjungant: Attamen, ſi verum dicendum eſt, non aliud reperitur Remedium præſtantius, contra Potentiam nimiam *Procerum*, aut *Magiſtratuum*. Siquidem, quando Juvandi & Nocendi Poteſtas, penes *Gratioſum* reſidet, vix fiet, ut alius aliquis ex *Proceribus*, magnopere potentiâ turgeat. Alia ratio *Ambitioſos* coercendi non mala eſt, ſi per alios æquè *Ambitioſos*, & protervos, librentur: Sed tum opus eſt Conſiliariis aliquibus moderatioribus, qui Partes medias teneant, ne Factiones omnia peſſundent: Etenim abſque illâ Saburrâ Navis vacillabit nimis. Saltem allicere poterint *Principes*, & animare aliquos humilioris Conditionis, qui *Ambitioſorum* veluti Flagella ſint. Quantum ad ingenerandam illam in *Ambitioſis* opinionem, ut ſe ruinæ proximos putent, atque eo modo contineantur; Si meticuloſi fuerint, benè forſitan cedet; Sin animoſi & audaces, præcipitabit Conatus & Machinationes eorum; Neque eſt ſine periculo. Quod ſi neceſſitas flagitet, ut reverà dejiciantur, Neque id ſimul, & ſubitò, facere, tutum foret; Optimum erit, Favoribus & Repulſis, eos, alternis, excipere; Unde attoniti & confuſi hæreant, neſcientes quid expectent, & veluti intra Sylvam ambulent.

Ex Ambitionibus, minùs eſt nociva, Cupiditas prævalendi in Rebus majoribus, quàm ſe immiſcendi Rebus omnibus: Iſtud enim Confuſionem Conſiliorum parit, & Negotia deſtruit. Etiàm minus Periculi incumbit, ab *Ambitioſo* in Negotiis acri, quàm ab eo qui Gratiâ & Clientelis pollet. Qui inter ſtrenuos, & Negotiis pares, eminere ſtudet, magnam profectò ſuſcipit Provinciam; Verùm hoc Publico utile eſt: Qui verò illud machinatur, ut Viros cordatos deprimat, & ipſe ſolus inter Ciphras Numerus ſit, Seculi alicujus Lues eſt & Calamitas. *Honor* tribus inſignitur Commodis; *Poteſtate Bene-merendi*; *Aditu facili ad Viros Principes*; Et *Fortunarum propriarum in Melius* Evectione: Qui optimam, ex his tribus, fovet Intentionem, cùm aſpirat, Vir probus eſt: *Princeps* quoque, qui hujuſmodi in Servis ſuis Intentiones, dignoſcere valeat & diſtinguere, *Princeps* eſt prudens. Verùm in genere, præoptandi ſunt *Principibus* hujuſmodi Servi, qui Officio magis ducantur, quàm *Ambitione*: Quique Negotia amplectantur & ament, potiùs ex Conſcientia bonâ, quàm ex Oſtentatione: Denique diſtinguant *Principes* cum judicio, inter Ingenia, quæ ſeſe omnibus Negotiis ingerunt, & Animum promptum ſeu alacrem.

XXXVI.

DE NATURA, & INDOLE NATURALI IN HOMINIBUS.

N*Atura* occultatur ſæpenumerò, interdùm vincitur, raro extinguitur. Vis *Naturam* efficit magis impetuoſam cùm recurrit; Doctrina & Præcepta Affectus Naturales reddunt minùs quidem importunos, ſed non tollunt; Verùm *Conſuetudo* ſola ea eſt, quæ *Naturam* planè immutat & ſubigit. Qui Victoriam de Naturâ ſuâ reportare cupit, ſibi nec nimis magna, nec parva nimis Penſa, conſtituat: Priora enim Animum dejicient, propter Fruſtrationes crebras; Poſteriora non multum attollent, etiamſi ſæpiùs prævaleat. Atque ſub initiis exerceat ſe Adminiculis quibuſdam; Ut Natatores recentes, Veſicis aut Juncis; Deinde cum Impedimentis, ut Saltatores ſolent, Calces gravioribus. Etenim, Perfectionem in re qualibet inducit, ſi Exercitatio difficilior ſit, quàm Uſus. Ubi *Natura* admodùm potens eſt, & proinde Victoria difficilis, opus erit per Gradus quoſdam procedere, Qui tales ſint; Primò, *Naturam* ſiſtere ad tempus aliquod; More illius, qui cùm iraſceretur, Literas Alphabeti, priuſquam quicquam faceret, recitare ſolebat: Secundò, *Naturam* moderari, & ad minores portiones deducere; Ut ſi quis, Abſtinentiam à Vino exercens, à majoribus Hauſtibus ad minores deveniat: Poſtremò autem, *Naturam* penitùs ſub jugum mittere, & domare. Verùm ſi quis eo Animi robore & conſtantiâ polleat, ut ſe ſubitò eximere & vindicare poterit, hoc optimum fuerit:

Optimus ille Animi Vindex, lædentia pectus
Vincula qui rupit, dedoluitque ſemel.

Neque antiqua Regula rejicienda; Ut *Naturam*, adinſtar Bacilli, in contrariam partem flectas; quò recta tandem deveniat. Verùm intellige hoc, ubi Extremum illud alterum, in Vitium non ducat. Inſuper & hoc advertas, ne Habitum ſuperinducere contendas, nixu continuo, ſed intermiſſo; Nam Intermiſſio Impetum redintegrat, & adauget; Et ſi quis, dum Tyronem agit, perpetuò ſe exerceat, eveniet, ut Errores, non minùs quam Facultatem imbibat. Neque huic Malo ſuccurritur, niſi per tempeſtivas Intermiſſiones. Prætereà, Victoriæ in *Naturam*, non nimiùm citò, triumphum Accinas; *Natura* enim, ad longum tempus, ſepulta jacebit, & tamen occaſione data reviviſcet: Id quod contigit *Puellæ* apud *Æſopum*, ex *Fele* in *Mulierem* converſæ; Quæ civiliter admodum in Menſa ſedebat, donec Mus in conſpectu ejus fortè curreret. Itaque Occaſiones tales, aut omninò evites, aut iiſdem frequentiùs inſueſcas, quò minùs moveant. *Indoles* cujuſque *Naturalis* optimè deprehenditur, in Conſuetudine Familiari; In hac enim nulla intervenit Affectatio: In perturbationibus; Siquidem illæ Præcepta & Regulas penitùs excutiunt: Denique, in Caſu aliquo novo & inſolito; Quia tum à Conſuetudine deſeritur. Felices dixerim, quorum *Indoles Naturalis*, cum Vitæ ſuæ Genere congruit: Aliàs verè dicere poſſint; *Multum Incola fuit Anima mea.* In Studiis, quicquid à *Naturâ* tuâ alienum repereris, ſtata tempora tibi præfigas ad ejuſdem Exercitationes & Meditationes; Sin autem cum Genio tuo convenerit, de ſtatis Horis ne ſis ſollicitus; Cogitationes enim tuæ ſponte illùc convolabunt, prout Negotia & Studia cætera permittent. *Natura* cujuſque, ex vi innatâ, aut bonas, aut malas Herbas, producit: Itaq; ſedulò & tempeſtivè illas irriget, has evellat.

XXXVII.

De CONSUETUDINE & EDUCATIONE.

Cogitationes Hominum ſequuntur plerunque *Inclinationes* ſuas; *Sermones* autem, *Doctrinas*, & *Opiniones* quas imbiberunt; At *Facta* eorum fermè *antiquum obtinent*. Itaque, ut benè notat *Macciavellus*, (licèt in Exemplo ſcelerato,) minimè fidendum eſt, aut Naturæ Violentiæ, aut Verborum Grandiloquentiæ, niſi corroborentur *Conſuetudine*. Inſtantia ejus hæc eſt: In Facinore aliquo audaci & crudeli patrando, non acquieſcendum eſſe, aut in Naturæ alicujus Ferociâ, aut in Promiſſis conſtantibus, nedum Juramentis; Sed committendum Scelus eſſe Viris Sanguinolentis, & jamdudum cædibus aſſuetis. Sed *Macciavello*, de *Fratre* quopiam *Clemente*, aut *Ravillaco*, aut *Jauregua*, aut *Baltazare Gerardo*, aut *Guidone Faulxio*, nihil innotuit. Verum tenet Regula ejus; Naturam, aut Promiſſorum Fidem & Ferociam, viribus *Conſuetudinis* haud æquipollere. Solummodò, Superſtitio; noſtris temporibus, eò provecta eſt; ut primæ claſſis Sicarii, Laniis obfirmatis minimè cedant; Atque Decreta Votiva, etiam in re ſanguinariâ, *Conſuetudinis* vires exæquent. In aliis quibuſcunque, *Conſuetudinis* potentia clarè eluceſcit: Adeò ut miraculi inſtar ſit, audire, quot Profeſſiones, Proteſtationes, Promiſſa, Verba grandia, jactitent plurimi; Et tamen, iſtis omnibus poſthabitis, pro more conſueto agere: Acſi Imagines eſſent, & Machinæ planè inanimes, ſolis *Conſuetudinis* Rotis impulſæ & actæ. Videre etiam licet *Conſuetudinis* Tyrannidem, in aliis multis. *Indi*, (loquor de *Gymnoſophiſtis*, & Veteribus, & Modernis,) ſe leniter ſuper Pyram componunt, atque hoc modo ſeipſos Igne ſacrificant. Quin & Fœminæ cum Maritis in Rogum immitti properant. *Pueri Spartani*, antiquis temporibus, flagris cædi ſuſtinebant, ſuper Aram *Dianæ*, vix ejulatu, aut gemitu ullo emiſſo. Memini ſub Initiis *Reginæ Elizabethæ*, *Rebellem* quendam *Hibernum*, Supplicationem *Deputato* obtuliſſe, ut Torque ligneâ, non Fune, ſuſpenderetur; Quia illud magis in more Rebellibus erat. Inveniuntur Monachi in *Ruſſiâ*, qui ad Pœnitentiam complendam, totâ nocte hyemali, in Vaſe Aquâ repleto, non recuſabunt ſedere, donec glacie conſtringantur. Plurima denique Exempla adduci poterint, planè ſtupendas *Conſuetudinis* vires, tam ſuper Animum, quàm ſuper Corpus, prodentia. Quandoquidem igitur *Mos*, veluti ſummus ſit Humanæ Vitæ Moderator & Magiſtratus, curæ ſit imprimis, ut *Mores* bonos aſciſcamus. Certè *Conſuetudo* validiſſima, cùm à pueritiâ incipit: Hanc *Educationem* appellamus; Quæ nihil aliud eſt, quam à teneris annis imbibita *Conſuetudo*. Ita videre eſt, in Linguis ediſcendis, Linguam ipſam magis commodè ſe applicare omnibus Expreſſionibus & Sonis; Artus quoque magis agiles & flexiles, ad omnes Poſituras & Motus eſſe; In Pueritiâ, aut Adoleſcentiâ, quàm poſteà. Veriſſimum enim eſt, Opſimathes iſtos novam plicam non benè admittere: Niſi fuerit in nonnullis Hominibus, quibus Animi nondum fixi, ſed eoſdem apertos ad omnia Præcepta conſervârunt, quò continuò Emendationem reciperent; Id quod rariſſimum eſt.

Verùm ſi *Conſuetudinis* vires, cùm ſimplex ſolummodò ſit, & ſejuncta, tantæ ſint; multò magis *Conſuetudo* copulata, & conjuncta, & in Collegium coacta, excellit. Iſthic enim Exemplum docet, relevat Societas, Emulatio ſtimulat, Gloria Animos extollit: Ita ut in hujuſmodi Locis, Vires & Influxus *Conſuetudinis* tanquam in Exaltatione ſint. Certè, Multiplicatio, & (ut *Chymicorum* Vocabulo utar,) *Projectio*, ſuper Naturam Humanam, conſiſtit in Societatibus benè inſtitutis, & Diſciplinâ ſalubri informatis. Etenim Reſpublicæ rectè adminiſtratæ, quin & Leges bonæ, alunt Virtutem in Herbâ, ſed Semina ipſius non multùm promovent. Verùm Infelicitatis Orbis hoc habet, ut Media maximarum virium, applicentur quandoque Finibus, minimè expetendis.

XXXVIII.

De Fortuna.

Negari non poteſt, quin Accidentia & Caſus externi, ad Hominum *Fortunas*, vel promovendas, vel deprimendas, plurimùm poſſint. Gratia alicujus ex Magnatibus, Opportunitas, Aliorum Obitus, Occaſio Virtuti cujuſque congrua. Veruntamen, *Fortunam* ſuam fingere cuique præcipuè, in Manu propriâ eſt. *Faber quiſque Fortunæ ſuæ*; Inquit *Comicus*. Atque inter externas Cauſſas illa frequentiſſima; *Stultitiam unius, alterius Fortunam promovere*. Nemo enim ita ſubitò evehitur, ac Occaſione Errorum alterius. Ut inquit Adagium; *Serpens, niſi Serpentem comederit, non fit Draco*.

Virtutes apertæ & conſpicuæ *Laudes* pariunt; At inſunt Virtutes quædam occultæ & latentes, quæ pariunt *Fortunam*. Nimirum, Facultates nonnullæ ſe expediendi, quæ Nomen non habent. *Hiſpanum* Vocabulum, (*Deſemboltura*,) eas quadam ex parte innuit. Scilicet; Cùm non inveniuntur in Naturâ alicujus Obices aut Impedimenta: Sed Rotæ Animi ad Motum Rotarum *Fortunæ* verſatiles ſunt. Ita enim *Livius*, (poſtquàm *Catonem Majorem* his verbis deſcripſiſſet; *In illo Viro, tantum Robur Corporis & Animi fuit, ut quocunque loco natus* *eſſet, Fortunam ſibi facturus videretur,*) Illud diſertè notat, quòd ei fuiſſet *Ingenium Verſatile*. Quare ſi quis limis & adductis Oculis aſpiciat, videbit *Fortunam*: *Cæca* enim licèt ſit, haud tamen prorsùs *Inviſibilis*. Etenim Via *Fortunæ* ſimilis eſt *Galaxiæ* in Æthere; Quæ Concurſus eſt, ſive Coacervatio complurium Stellarum minutarum, ſeorſim Inviſibilium, ſed conjunctim luminoſarum. Eodem modo, complures Virtutes ſunt exiguæ, & vix in Notam incurrentes; Sive potiùs Facultates & Conſuetudines appoſitæ; Quæ *Fortunatos* reddunt. *Itali* ex ipſis nonnullas notant; Quales quis minimè putaret. Cum Hominem innuunt, cui proſperam *Fortunam* ſpondent, inter cæteras ejus Qualitates adjicient, quod habeat *Poco di Matto*. Neque ſanè inveniuntur aliæ duæ Qualitates, magis ad hanc propitiæ; Quàm ſi quis habeat Modicum ex *Stulto*, & non nimium ex *Honeſto*. Itaque, quibus Patria, aut Principes ſui, nimiò plus chari extiterunt; Iidem nunquam *Fortunati* fuerunt; Neque profectò eſſe poſſunt. Quando enim Cogitationes ſuas, extra ſeipſum quis collocaverit, viam ſuam benè Inire nequit.

Fortuna præpropera, magna molientes, & nonnihil turbulentos, reddit; At *Fortuna* exercita ea eſt, quæ efficit Prudentes & Cordatos. *Fortuna* proculdubio, ſaltem propter Filias ſuas, Honorem meretur; *Confidentiam* ſcilicet, & *Exiſtimationem*; Etenim has duas parit *Fortuna* proſpera; Alteram intra Noſipſos; Alteram in aliis erga Nos; Eæque viciſſim pariunt Animos & Auctoritatem. Viri cuncti prudentes, quo Invidiam ſuarum Virtutum amoliantur, omnia *Providentiæ* & *Fortunæ* imputare ſolent: Ita enim decentiùs & liberiùs, eas ſibi aſſumere poſſint: Quinetiam Majeſtatem Homini quandam addit, ſi videretur *Numini* Curæ eſſe. Sic *Cæſar* dum animaret Gubernatorem Navis in Tempeſtate, dixit; *Cæſarem portas, & Fortunam ejus*. Sic *Sylla* Nomen *Felicis* elegit, non *Magni*. Atque illud Obſervationem non præteriit; Eos, qui ex profeſſo, Sapientiæ & Artibus propriis, nimium tribuerunt, in fine, *Infortunatos* evaſiſſe.

Narratur de *Timotheo Athenienſi*, poſtquam in reddendis rationibus Præfecturæ ſuæ, hanc Clauſulam, ad ravim uſque, inſeruiſſet; *Atque in hoc nullæ erant Fortunæ Partes*; Deinceps illi nihil ceſſiſſe proſperè. Sunt certè, quorum *Fortuna* ſimilis Carminibus *Homeri*, quæ majore cum facilitate fluunt, quàm aliorum *Poetarum* Verſus: Id quod *Plutarchus* de *Fortunâ Timoleontis*, ad *Fortunas Ageſilai*, aut *Epaminondæ*, comparatâ, prædicat. Hoc verò ut fiat, ſine dubio, in nobis ipſis, maximè ſitum eſt.

XXXIX.

De Vſura Sive Foenore.

Plurimi Invectivas quaſdam ingenioſas, in *Fœneratores*, commenti ſunt. Dicunt; Miſerum eſſe, Diabolum in *Dei* partem involaſſe, *Decimas* ſcilicet. *Fœneratorem* maximum eſſe *Sabbathi violatorem*; Aratrum ſiquidem ſuum non ceſſare *Sabbathis*. *Fœneratorem Fucum* eſſe, de quo *Virgilius*;

Ignavum Fucos Pecus à præſepibus arcent.

Fœneratorem, Legem primitivam, poſt Lapſum Hominis, latam, peſſundare; Quæ fuit; *In ſudore Vultus tui comedes Panem tuum*; Minimè verò; *In ſudore Vultus alieni*. *Fœneratores* Pileis luteis indui oportere, quia *Judaizant*. Rem eſſe contra Naturam, ut *Pecunia* generaret *Pecuniam*; Et hujuſmodi alia. Ego verò hoc dico tantùm; *Fœnus eſſe, inter Conceſſa, propter Duritiem Cordis*. Cum enim neceſſe ſit Hominibus, ut *Pecunias* mutuò dent, & accipiant; Sintque tam duro Corde, ut eas gratis commodare nolint, reliquum eſt ut permittantur *Vſuræ*. Alii nonnulli in medium adduxerunt, callidas quaſdam & ſuſpectas Propoſitiones, de Argentariis, & Excambiis publicis, Detectione Fortunarum Hominum ſingulorum, & aliis hujuſmodi Artificiis. Verùm pauci de *Fœnore* diſſeruerunt ſolidè & utiliter. Optimum fuerit proponere nobis ante oculos, *Fœnoris Commoda*, & *Incommoda*; Ut Bonum vel ponderetur, vel ſeparetur; Quinetiam cavere imprimis, ne dum *Fœnore* feramur in melius, intercipiamur & incidamus in pejus.

Incommoda Fœnoris hæc ſunt. Primùm, quod Mercatorum numerum minuit. Nam ſi ignava hæc, *Pecuniæ* in *Fœnus* Erogatio, è medio tolleretur, *Nummi* non deliteſcerent præ Socordiâ, ſed, magnâ ex parte, in Mercaturam impenderentur; Quæ inſtar *Venæ Portæ*, cuivis *Regno* eſt, ad Opes introducendas. Secundum, quod Mercatores inopes reddit: Sicut enim Colonus, Terram colere ita fructuosè nequit, ſi Reditum ſolvat nimis gravem; Ita Mercator, tam commodè & lucroſè, Mercaturam ſuam exercere vix poteſt, ſi *Pecuniis Fœnore* ſumptis, negotietur. Tertium *Incommodum* duorum priorum Appendix quædam eſt, Portoriorum & Vectigalium publicorum Imminutio, quæ fluunt & refluunt, pro modo Commercii. Quartum, quod Theſaurum, & *Pecunias* Regni; ſive Reipublicæ in paucorum Manus reducit: Cùm enim *Fœneratoris* Lucrum certum ſit, cæterorum incertum, eveniet in fine Ludi, prout fit ſæpè in Aleâ, ut maxima pars Pecuniæ Promo cedat. Illud autem pro inconcuſſo tenendum, florere Rempublicam imprimis, cùm *Pecuniæ* diſpergantur, non coacerventur. Quintum, quod Terræ & Prædiorum pretium deprimit: Etenim *Pecuniæ* inſumuntur, vel in Mercaturam, vel in Prædiorum Coemptiones; *Fœnus* autem utrique obviare videtur. Sextum, Quod omnes Labores, Molimina, & Inventa nova quæcunque, enervat & hebetat; In quibus *Pecunia* minimè ſibi deeſſet, niſi à Torpedine iſtâ impediretur. Poſtremum, quod Tinea eſt & Teredo Facultatum quam plurimorum Hominum; Id quod, tractu Temporis, Egeſtatem publicam parit.

Econtrariò, *Commoda Fœnoris* hæc ſunt. Primò, quod utcunque *Vſuræ* in aliquibus Mercaturæ noceant, in aliis nihilominùs proſunt: Certiſſimum enim eſt, maximam Mercaturæ partem, à junioribus Mercatoribus exerceri, *Fœnore* ſumptis *Pecuniis*; Unde ſi *Fœnerator*, Pecunias ſuas, vel exigat, vel non emittat, ſecutura neceſſariò eſt magna Mercaturæ Clades. Secundum eſt, quod niſi prompta hæc à *Fœneratoribus Pecuniarum* Mutuatio, Hominum neceſſitatibus ſubveniret, in extremas anguſtias citò redigerentur; Quandoquidem cogerentur Res ſuas, (ſive Bona Mobilia fuerint, ſive Prædia,) nimis vili pretio vendere: Itaque, ubi *Fœnus* rodit tantùm, Diſtractiones præproperæ penitùs abſorberent. Nam quantum ad *Oppignerationes*, aut ea quæ à *Jureconſultis* appellantur *Mortua vadia*, huic certè Malo remedium vix exhibebunt: Siquidem aut ea prorſùs non accipient Homines ſine *Fœnore*; Aut ſi accipiant, ſolutione ad diem minimè præſtitâ, ſummo jure agent. Memini *Pecunioſum* quendam, virum durum, rure agentem, qui ſolebat dicere; *In malam Crucem abeat iſta Fœneratio; Impedimento eſt, quo minùs Pignorum & Obligationum pœnas exigere poſſimus.* Tertium & ultimum hoc eſt: Nugas meras dico, ſi quis exiſtimet, Mutuationem pecuniarum facilem, non admiſſo *Fœnore*, fieri poſſe: Neq; rurſùs quis animo cõprehenderit, innumera quæ ſequentur mala, ſi Contractus illi, Mutui dati & accepti, convellantur. Itaq; de abolendis prorſùs *Vſuris* Sermones facere ineptum foret. Reſpub. omnes, pro diverſâ tamen ad *Sortem* ratione, eas tolerârunt; Adeò ut Opinio illa in *Vtopiam* protinus releganda.

Dicamus jam de *Reformatione* & *Normâ Vſurarum*, Quibus nimirum Modis, *Incommoda* earum optimè evitentur, *Commoda* retineantur. Patet jam, conferendo inter ſe *Commoda* & *Incommoda Vſurarum*, (quod modò fecimus,) duo eſſe, quæ reconciliare oportet. Priùs, ut retundantur Dentes *Fœnoris*, ne nimium mordeat: Secundum, ut Viris pecunioſis aperiatur via, quâ ad Pecunias Mercatoribus præſtandum invitentur, ne Commercium intercidat aut langueſcat. Hoc autem fieri non poteſt, niſi in *Fœnore*, duas Proportiones introducas; *Minorem*, & *Majorem*. Si enim *Fœnus*, ad unicam tantùm Proportionem, eamque minorem redigas, mutuò accipientem aliquantulùm levabis, ſed Mercator *Pecunias* non facilè reperiet. Atque inſuper notandum eſt, Mercaturam, cum ſit omnium maximè lucroſa, *Fœnus* ad Proportionem benè magnam ferre poſſe; Alios Contractus minimè.

Vt his duabus Intentionibus ſatisfiat, hac viâ inſiſtere licet. Duæ ſunto *Fœnoris* Proportiones: Prior omnibus permittatur; Poſterior cum licentiâ, aliquibus tantùm Hominibus, & in aliquibus Reipublicæ Locis, ubi Mercatura fervet, concedatur. Primò igitur, (ſi nos audias) reducatur *Fœnus* ad partem viceſimam *Sortis* pro Mutuatione in Annum: Ea Proportio Edicto promulgetur, ut libera ſit omnibus.

Pro eâ accipiendâ, *Princeps* ſive Reſpublica, Mulctæ omni renunciet. Hoc ab Obſtructione aliquâ generali, aut Difficultate majore, Mutuationem conſervabit. Hoc innumeris Mutuatoribus, ruri & alibi degentibus, Solamini erit. Hoc magnâ ex parte Prædiorum pretia adaugebit. Quandoquidem annuus Valor prædiorum, hic apud Nos in *Angliâ*, excedet illam *Fœnoris*, ad hanc Proportionem redacti; Quantum annuus Valor ſex Librarum, excedit illum quinque tantùm. Hoc denique, Induſtrias Hominum, ad utilia & lucroſa Inventa, acuet & excitabit: Eò quod plurimi hujuſmodi Inventis potiùs ſe dedent, quàm Lucro tam exili, quale diximus, ex *Vſuris*, acquieſcere; Præſertim cùm Lucro jampridèm majori ex iiſdem aſſueviſſent. Secundò, certis quibuſdam Hominibus, commodandi Mercatoribus notis, & non aliis quibuſcunque Hominibus, *Licentia* concedatur: Hoc autem fiat, additis Cautionibus quæ ſequuntur. Sit Proportio, (etiam hæc de quâ loquimur,) illâ paulò remiſſior, quàm anteà ſolvere ſolebant: Hoc pacto, univerſi, tam Mercatores, quam alii, Reformatione hac recreabuntur. *Princeps* autem, ſive Reſp. exiguam aliquam Summam percipiat, pro *Licentiis* ſingulis; Reliquum Lucri, *Fœneratori* cedat: Si enim Lucrum *Fœneratoris* leviter tantùm minuatur, eum nullo modo à *Fœnore* exercendo deterrebit: Exempli gratiâ; Si quis anteà decem, aut novem Libras, pro *Sorte* centum Librarum, quotannis accipere ſolebat; Is etiam octo potiùs Libris, contentus erit, quàm *Fœneratorem* exuet; Aut certa cum Incertis commutabit. Sint iſti, quibus *Licentia* ſcilicet conceditur, numero minimè definiti; Sed tamen ad Urbes aliquas, & Oppida quæ Mercaturâ florent, reſtringantur: Ita enim, prætextu *Licentiarum*, Opportunitatem non habebunt, *Pecunias* aliorum pro ſuis commodandi: Nec novem aut octo Librarum Proportio, Licentiâ munita, generalem illam quinque Librarum abſorbebit: Nemo ſiquidem, *Pecunias* ſuas, procul à ſe mittere, aut in Manus ignotas concredere, præoptabit.

XL.

De Iuventute & Senectute.

IVvenis Annis poterit eſſe Senex *Horis*, ſi *Temporis* jacturam non fecerit. Sed hoc raró contingit. Generaliter, *Juventus* ſimilis eſt primis Cogitationibus, quæ Secundis Sapientiâ cedunt. Etenim ineſt Cogitationibus *Juventus* quædam, non minùs quàm Ætatibus. Attamen Inventio *Juvenum* vivacior eſt quàm *Senum*; Atque Imaginationes in Mentes eorum illabuntur meliùs, & veluti diviniùs. Ingenia præfervida & quæ Cupiditatibus violentis, ac perturbationibus, hùc illùc impelluntur, non matura fiunt ad res gerendas, donec Meridiem Ætatis ſuæ attigerint: Ut videre eſt in *Julio Cæſare*, & *Septimio Severo*. De quorum poſteriore dictum eſt; *Juventutem egit Erroribus, imò Furoribus, plenam*: Qui tamen, in Serie *Imperatorum* univerſâ, fuit propemodùm celeberrimus. Sed Ingenia ſedata & compoſita, etiam in *Juventute* florere poſſint. Cujus rei Exempla cernuntur, in *Auguſto Cæſare*, *Coſmo Duce Florentiæ*, *Gaſtono de Fois*, & aliis nonnullis. Ex alterâ parte, Calor & Vivacitas, ſi in *Senectute* inveniantur, Temperamentum optimum conſtituunt ad Negotia. *Juvenes* ad Inveniendum magis idonei ſunt, quàm ad Judicandum; Et Executione potiùs quàm Conſiliis validi; Et ad Negotia nova meliùs adhibentur, quàm ad Conſueta. Etenim, Experientia *Senum*, in iis quæ ſub Experientiâ eorum cadunt, eos dirigit; ſed in Rebus novis, eos ſeducit. Errores *Juvenum* Negotia ſæpenumerò peſſundant; Verùm Errores *Senum* non ultrà ferè procedunt; Niſi ut plus fieri potuiſſet, aut citiùs. *Juvenes*, in rebus gerendis & tractandis, majora amplectuntur, quam comprehendere valeant; Plura movent, quàm componere rursùs ſciunt; Ad Fines advolant Gradibus & Mediis non benè penſitatis; Præcepta quædam abſurdè perſequuntur, in quæ caſu inciderunt; Extrema Remedia à principio uſque tentant; Denique quod Errores conduplicat, Errores agnoſcere, aut revocare, detrectant: Similes Equis malè domitis, qui nec ſe ſiſtere, nec vertere, volunt. *Senes* plus ſatis objiciunt; In Conſultationibus nimiùm Morantur; Pericula pluſquàm expedit reformidant; Pœnitentiâ præproperâ vacillant; Atque Negotia raro admodum ad periodum juſtam deducunt; Sat putantes Mediocritate quadam Succeſsûs frui. Bonum certè fuerit, in Negotiis, mixturam adhibere, & *Senum*, & *Juvenum*: Illud enim in præſens utile erit, ut Virtutes utriuſque Ætatis, Defectus earum corrigent; Utile etiam Futuro, ut *Juvenes* perdiſcant, dum *Senes* moderentur; Poſtremò Accidentia Externa meliùs compeſcit, quia *Senes* Auctoritate, *Juvenes* Gratiâ & Popularitate, pollent. At in Moralibus, *Juventus* fortaſsè primas tenebit, ut *Senectus* in Politicis. Ex *Rabbinis* quiſpiam, ſuper Textum illum; (*Juvenes veſtri videbunt Viſiones, & Senes veſtri ſomniabunt Somnia*;) ſic infert; Quod *Juvenes*, propiore ad ſe aditu, *Deus* dignatur, quàm *Senes*: Quia *Viſio* Revelatio clarior & manifeſtior eſt, quàm *Somnium*. Et ſanè, quantò quis magis, de Mundo bibit, tanto plus Toxico ejus inficitur: Tum *Senectus*, potiùs in Facultatibus Intellectûs, quàm in Virtutibus Voluntatis & Affectuum, proficit. Sunt, qui in *Juventute* admodum præcoces ſunt, ſed currentibus annis citò marceſcunt, & deveniunt evanidi. Tales ſunt; Primò qui Ingenia nacti ſunt fragilia, quorum Acies facilè retunditur: Qualis fuit *Hermogenes Rhetor*; Cujus Libri ſubtiliſſimi ſunt; Verùm ipſe paulò poſt ſtupidus evaſit. Secundum Genus eorum, quibus Naturales quædam Facultates inſunt, quæ magis *Juventutem* decent, quàm *Senectutem*; Qualis eſt Oratio fluens, & luxurioſa; Quæ in *Juvene* laudatur; In *Sene* non item. Ita *Cicero* loquitur de *Hortenſio*; *Idem manebat, neque idem decebat*. Tertium eorum, qui ſub initiis, nimiùm efferuntur; Et Magnanimitate præditi ſunt, ſupra quam Ætas provectior ferre valeat: Qualis fuit *Scipio Africanus*, de quo *Livius* ita prædicat; *Ultima Primis cedebant*.

XLI.

De PULCHRITUDINE.

V*Irtus*, inſtar Gemmæ pretioſæ, optima eſt, ſine Ornamentis inſerta. Atq; profectò eadem præſtat, in Corpore decoro, lice non delicato; Quodque Aſpectus Dignitatem potiùs præ ſe ferat, quàm *Pulchritudinem*. Neque ferè reperies, eximiè *formoſos*, Virtutibus pollere: Ac ſi Natura, in hoc magis incubuiſſet, ut non turpiter erraret, quàm ut aliquid excellens produceret. Itaque Converſationibus apti ſunt, at excelſos Spiritus non gerunt: Et Urbanitati potiùs ſtudent, quàm Virtuti. Sed hoc in omnibus non tenet. Siquidem *Auguſtus Cæſar*, *Titus Veſpaſianus*, *Philippus Pulche Rex Gallus*, *Edovardus Quartus Rex Angliæ*, *Alcibiades Athenienſi*, *Iſmael Perſa*, Viri prorsùs magni fuerunt, & nihilominùs *Perpulchri*.

In *Pulchritudine* præfertur Venuſtas Colori; Et decorus ac gratioſus Oris & Corporis Motus, ipſi Venuſtati. Ea præcipua *Pulchritudinis* portio quam Pictura repræſentare non poteſt; Imò nec Effigies ipſa viva, primo aſpectu. Non reperitur *Pulchritudo* aliqua excellens, cui non inſit aliquid minùs conforme, in Compagine. Haud facilè quis dixerit, utrùm *Apelles*, aut *Albertus Durerus*, Nugator major fuerit; Quorum alter Hominem ſecundum Proportiones Geometricas effingere voluit; Alter, ex compluribus Faciebus, optimas quaſque Partes deſumendo, unam ſatagebat depingere excellentem. Tales, (credo,) Effigies, vix ulli placebunt, præterquam Pictori ipſi. Non quin exiſtimem, elegantiorem Faciem depingi à Pictore poſſe, quàm unquam in vivis fuit; Sed hoc ei contingere oportet, ex felicitate quadam, & caſu, (veluti Muſicis ſui Cantus, non autem ex Regulis Artis. Videre eſt Facies nonnullas, quarum Partes ſingula, Examini ſi ſubjiciantur, vix unam reperies quam ſeparatim probes; Quæ tamen in conſortio ſatis placent. Quod ſi verum ſit, *Pulchritudinem* præcipuam ſitam eſſe, in Motu decoro, mirum ſanè non eſt, ſi provectiores ætate, aliquando videantur Junioribus *amabiliores*: Secundum illud *Euripidis*; *Pulchrorum Autumnus Pulcher*: Etenim fieri non poteſt, ut Juvenis per omnia decus tueatur, niſi fortè Juventutem ipſam, ad Supplementum Decoris aſſumas. *Pulchritudo* eſt inſtar Fructûs Horarii, qui facilè corrumpitur; nec diù durat: Atque ſæpè Juventutem inducit diſſolutam, Senectutem autem ſerò pœnitentem: Attamen ſi benè collocetur, Virtutes ſplendere facit, Vitia erubeſcere.

XLII.

De DEFORMITATE.

Deformes Naturam ferè ulciſcuntur: Sicut enim Natura minùs illis propitia fuit, ita & illi Naturæ viciſſim adverſi; Cum ſint plerique ipſorum, (ut loquitur *Scriptura*,) *Sine Affectione Naturali.* Eſt proculdubiò Conſenſus, inter Animam & Corpus; Atque Natura, *Ubi peccat in uno, periclitatur in altero.* Sed quia in Fabricâ Animæ conceditur Homini Electio, in Fabricâ Corporis imponitur Neceſſitas; Aſtra Inclinationis Naturalis, obſcurantur nonnunquam, à Sole Virtutis & Diſciplinæ. Conſentaneum itaque fuerit, de *Deformitate* dicere, non ut Signo, quod quandoque fallit; Sed ut Cauſſâ, quæ per-raró effectu deſtituitur. Quicunque in Perſonâ ſuâ, aliquid habet, quod Contemptum inducit, perpetuum habet in ſe ſtimulum, quò à Contemptu ſe vindicet: Itaq; *Deformes* ſemper audaciſſimi; In principio, veluti in Defenſione ſuâ, utpote qui Contemptui exponuntur,; Sed proceſſu Temporis, ex Habitu acquiſito. Iterùm *Deformitas* Induſtriam acuit; Ejus generis Induſtriam, ut aliorum Defectus & Infirmitates ſedulò rimentur; Unde habeant quod rependant. Præterea, in potentioribus, Suſpiciones & Zelotypiam, verſus eos, extinguit; Veluti Homines quos tutò deſpicere liceat: Competitores autem & Æmulos conſopit; Utpote nihil ſuſpicantes, de promotione eorum ad Honores, donec ipſos in poſſeſſione Honorum videant. Adeò ut ſi rem diligenter introſpicias, in magnis Ingeniis, *Deformitas* Aſcenſum ad Honores patefacit. *Reges*,. antiquis temporibus, (atque hodiè etiam in *Imperiis* nonnullis,) *Eunuchorum* Fidei magnoperè inniti ſolebant: Qui enim erga omnes invidi ſunt, uni magis fidi ſunt, & obnoxii. Attamen fidem illis adhibebant, potiùs ut Rimatoribus bonis & Suſurronibus, quàm aut Magiſtratibus aut Miniſtris publicis. Similis etiam eſt Ratio *Deformium.* Manet illa Regula, quam anteà poſuimus: *Deformes*, ſi animoſi ſint, à Deriſu & Ignominiâ liberare ſe gnaviter contendent: Quod fieri non poteſt, niſi aut per Virtutem, aut per Malitiam. Itaque nil mirum cuiquam videatur, ſi quandoque in Viros egregios evadant; Qualis fuit *Ageſilaus*, *Zangerus Solymanni Filius*, *Æſopus*, *Gaſca Peruviæ Præfectus*; Quin & *Socrates* illis annumerari poſſit; Cum aliis.

XLIII.

De ÆDIFICIIS.

ÆDes extruuntur, ut in iis habitemus, non ut eas ſpectemus: Pulchritudini igitur præponatur Uſus, niſi fortè utrunque obtineri poſſit. Relinquamus Fabricas *Ædium* ſpecioſas, quæ Admirationem incutiunt, *Palatiis Poetarum incantatis*; Qui eas extruunt ſumptu parvo. Qui *Domum* elegantem ædificat, ſed in ſitu malo, Carceri ſeipſum mandat. Situm autem malum intelligo, non tantùm ubi Aer inſalubris, ſed etiam ubi Aer inæqualis eſt: Quales ſunt *Ædes*, quæ extruuntur quidem, in Colliculo paululùm elevato; Sed cincto undique, more Theatri, Collibus altioribus; Ubi Ardor Solis conſtringitur, Venti autem, veluti in Canalibus, variis æſtibus reciprocantur: Adeò ut in hujuſmodi ſitu, ſubitò ſentias, diverſitatem non minorem, Caloris & Frigoris, quàm ſi in Locis diverſis habitares. Neque malum Situm facit Aeris ſolummodò Conditio prava; Verùm etiam Viarum & Adituum Incommoditas; Fora Rerum Venalium indiga; Et (ſi *Momum* conſulas) Vicini mali. De compluribus aliis non loquor; Qualia ſunt, Aquarum abſentia; Sylvarum Defectus, quæ & Focum, & Umbram, præbeant; Sterilitas Soli, aut quod ex variis Glebarum Generibus minimè commiſtum ſit; Proſpectus coarctatus; Defectus Terræ planæ & æquabilis; Locorum Defectus in propinquo, qui Venationibus, Aucupiis, Curſibus Equorum, idonei ſint; Mare nimis in vicino, aut nimis in remoto; Commoditas nulla Fluviorum Navigabilium, aut etiam Incommoditas ipſorum ob Inundationes; Situs remotior ab Urbibus magnis, quod Negotiis obeſt, aut etiam propinquior, quod Victui neceſſaria abſorbet, & omnia cara reddit; Locus ubi quis Latifundia ampla poſſideat, aut acquirere poſſit, & Locus contrà ubi pennas extendere nequeat: Quæ ſingula minimè eo animo enumeramus, acſi *Domus* aliqua his Incommodis omnibus vacare poſſit, verùm ut tot ex illis evitemus, quot evitari concedatur; Atque rursùs, ſi quis *Domos* plures ædificet, ita rem diſponat, ut quæ in unâ deſint Commoditates, adſint in alterâ. Reſponſum *Luculli Pompeio*, bellulum erat: Qui, cùm in Palatio *Luculli*, immenſas & luminoſas Porticus & Cameras conſpexiſſet, ſic inquit; *Optimè proculdubiò hîc habitatur Æſtate, ſed quomodo Hyemem toleras?* Cui *Lucullus*; *Quid, numnam me putas, Avium prudentiam non aſſequi; Quarum nonnullæ, Hyeme ingruente, ſedes mutant?*

Tranſeundum jam à Situ *Domus*, ad *Domum* ipſam. Imitabimur *Ciceronem*; Qui Libros conſcripſit *De Oratore*, & Librum unicum qui inſcribitur *Orator*: Quorum priores *Præcepta Artis* tradunt, poſterior *Perfectionem*. Deſcribemus igitur *Palatium Regium*, atque ejuſdem *Modulum* quendam conficiemus. Prorsùs enim mirablis res eſt, tam vaſtas hodiè exiſtere Moles in *Europâ*, quales ſunt *Vaticanum*, & *Eſcuriale*, & nonnullæ aliæ; In quibus tamen, *Cameram* aliquam verè magnificam, vix reperies.

Primùm

Primum igitur ſtatuo, *Palatium* perfectum neutiquam eſſe, niſi duas habeat Portiones diverſas, *Portionem Convivii*, ut loquitur Liber *Heſter*; Et *Portionem Manſionis* ſive Familiæ: Alterum ad Pompas, Magnificentias, & Celebritates; Alteram, ad Habitationis uſum. Intelligo, *Portiones* iſtas duas, extrui debere, non ut Latera *Domûs*, ſed ut *Frontis* ipſius Partes: Eaſque exteriùs uniformes eſſe, licèt interiùs longè diverſas. Conjungi autem volumus *Portiones* iſtas, per Turrim ſublimem & ſplendidam, in medio Frontis. Atque, quoad *Portionem Convivii*, unicam tantùm illic *Cameram* poni velim; Eamque ſupra Gradus, quinquaginta pedes ad minus altam: Et ſubter eam, *Cameram* item alteram, ſimilis longitudinis & latitudinis; Quæ Apparatum & Inſtructionem, ad Feſta, Ludos, & ejuſmodi Magnificentias; Actores etiam, dum ſe ornent & parent, commodè recipiat. Alteram *Portionem*, *Manſionis*, ſcilicet, dividi velim præcipuè, in *Aulam*, & *Sacellum*. utramque amplam & pulchram: Eas verò per univerſam *Portionis* Longitudinem, extendi nolim; Sed relinqui in exitu Cœnacula duo; Hyemale & Æſtivale: Atque ſubter hæc omnia, (excepto *Sacello*,) Cellas amplas ſubterraneas, collocari volo; Quæ Culinis privatis, Promptuariis, Panariis, & ſimilibus, inſerviant. Quantum ad Turrim; Eam elevari volo, uſque ad duo Tabulata; Utrunque quindecim pedes altum, ſupra duas Alas Frontis; Coopertam Plumbo, æquabili, atque ſtatuis per fulcra Laterum, in ſummitate, decoratam: Eandem Turrim in Cubicula diverſa diſtingui volo. Gradus autem Turris apertos eſſe, & in ſe revertentes, & per Senos ſubinde diviſos; Utrinque ſtatuis ligneis, inauratis, vel ſaltem ænei coloris, cinctos, cum Statione ſpatioſâ & latâ in vertice. Verùm cavendum, ne Locus ubi Famuli comedant, ſit ad imum Graduum, vel propè: Si enim ſit, Ciborum Nidor aſcendet, tanquam in Tubo quodam. Et de *Fronte Ædificii* hactenùs. Tantùm intelligo Gradus primos Aſcenſûs, ad viginti pedes ſuſtolli debere; Altitudinem ſcilicet Tabulati inferioris.

Ultra *Frontem Ædificii*, Aream ſpatioſam deſigno, Cujus Latera tria ſint ipſa *Ædium Fronte* haud paulùm humiliora; Atque in quatuor Angulis ejuſdem Areæ, Turres extruantur, Altitudinem Laterum Prædictorum nonnihil ſuperantes, ad Gradus, quibus in ſuperiora aſcendatur, capiendos: Quæ Turres, non recipiantur in Planum *Ædificii*; Sed extra promineant. Area autem integra Lapidibus latis quadrangulis minimè ſubſternatur; Nam hujuſmodi pavimenta Calorem moleſtum æſtate, & ſimiliter Frigus aſperum hyeme, immittunt; Sed habeat Ambulacra, ex ejuſmodi Lapidibus, per latera tantùm *Ædificii*; Et Formam Crucis, ex iiſdem, in medio; Cum Quadris interpoſitis, quæ gramine veſtiantur, detonſo quidem, ſed non nimis propè Terram. Latus univerſum Areæ, ex *parte Convivii*, occupent ſpatioſæ & ſpecioſæ *Porticus*. In quibus ſingulis *Porticibus*, ſint in Laquearibus, tres aut quinque Sphæræ concavæ, (Cupulas vocant,) pulchræ, in Longitudine poſitæ; ad æqualem diſtantiam: Sint quoque Feneſtræ, ex vitro colorato, ubi pingantur Columnæ, Imagines omnigenæ, Flores, & ſimilia. At Latus ex *parte Familiæ*, ſimul cum Latere tertio è regione *Frontis*, complectatur *Cameras præſentiales*, & alias uſûs ac Decoris ordinarii; Atque rursùs Cubicula: Sintque etiam tria iſt Latera ita extructa, ut exhibeant *Ædificium* duplex; Non transluc da, ſed ex alterâ tantùm parte feneſtrata; Ut tam matutinis, quà veſpertinis temporibus, præſtò ſint *Cameræ*, in quas Sol non intre Ac commodentur etiam eo modo, ut habeantur ibi *Cubicula* & *Camer* tam Æſtivales ad Refrigerium, quàm Hyemales ad Frigus arcendum. Invenies non raro *Ædes* pulchras, ſed tamen ita Vitro & Feneſtris repletas, ut vix locum ſuppeditent, ubi te recipias aut ad Solem, aut ad Frigus, evitandum. Quantum ad Feneſtras prominentes ſive arcuatas, eas probo tanquam Res commodas, (Urbibus ſanè Feneſtr ad Planum *Ædificii*, & minimè protuberantes, magis conveniun, propter Uniformitatem Structuræ Plateas verſus;) Sunt enim Receptus Colloquiis opportuni: Atque inſuper, tam Ventum, quàm Solem, ſummovent; Quod enim aliàs, per totam ferè *Cameram*, pertranſiſſet, vix ultra Feneſtram penetrabit. Raræ tamen ſint hujuſmodi Feneſtræ arcuatæ, non ultra quatuor; Duæ ſcilicet, ex utroque Latere Areæ.

Ultra hanc, quam diximus, *Aream*, ſit alia interior, paris, & Amplitudinis, & Altitudinis; *Horto* per exterius circumcincta; Interi autem, Ambulacris pulchris, Arcuatis, uſque ad primum Tabulatum, circundata. Pars autem exterior Solarii inferioris verſus *Hortum*, quatenus ad duo Latera, convertatur in *Specum* ſive *Cavernam*, (*Grottam* Moderni vocant,) ad Umbram & Æſtivationem; Apertam, aut Feneſtratam, tantùm ex parte *Horti:* Sit autem *Caverna* illa Solo æqua, non omninò depreſſa; Et eleganti Pavimento ſtrata, ad Ter Vapores excludendos. Erigatur autem in Medio iſtius Areæ Fo ſplendidus; aut Opus aliquod ex Statuis magnificum; Pavimentum autem ſimile ſit Areæ illi antedictæ. Hujus Areæ *Ædificia*, ex utroque Latere, deſtinentur *Cameris*, & *Conclavibus*, ſecretioribus: Lat autem tranſverſum, Porticibus etiam ſecretioribus. Curandum verò, ut aliquæ, tam ex Cameris & Conclavibus, quàm ex Porticibus, deſignentur ad Uſum Infirmorum; Si fortè *Princeps*, aut quivis è Grandioribus, ægrotaverit. Habeant autem Portiones ſingulæ ægris deſtinatæ, (ut Moderni loquuntur,) *Ante-Cameram*, *Cameram* ad Cubile, & *Re-Cameram*. Hæc autem, quæ diximus, ſupra ſecundum Solarium collocentur. At Latus tranſverſum Solarii inferioris, verſus *Hortum* convertatur in Porticum, ſpecioſam, patentem, & Columnis fultam. Rursùs, ſupra Solarium tertium, ex omnibus tribus Lateribus, ſtatuantur Porticus elegantes, columnares, & apertæ, ad Proſpectum & Refrigerium *Horti* excipiendum. Verùm ad Angulos duos Lateris tranſverſi, in Solario ſecundo, accommodentur & ornentur, duo ſplendida & delicata *Conclavia*, (*Cabinettos* Moderni vocant;) Pavimento nitente, Aulæis ſumptuoſis inſtructa, Vitro Cryſtallino feneſtrata, cum Cupolâ elegante in medio. Sint autem *Conclavia* illa, Rebus curioſis omnigenis, & ſpectatu dignis, referta. In ſupremis quoque Porticibus, (ſi fieri poſſet,) optarem collocari, juxta parietes, in locis diverſis, *Fonticulos* quoſdam Aquam emittentes; Qui per ſecretos Tubos iterum tranſeant. Interior autem pars, in Solario ſuperiore, verſus Aream, formetur in Porticus & Ambulacra, benè munita & obducta, ad uſum Convaleſcentium. Atque hactenus de *Modulo Palatii* ipſius: Nam de Balneis, & Piſcinis, non loquor. Supereſt tamen, ut antequam ad Frontem Ædium pervenias, collocentur Areæ tres; Area viridis, gramine veſtita, cum Pariete in Circuitu, & juxta Parietem Arboribus, ordine poſitis, ſata Area altera, ejuſdem ampliplitudinis, ſed in Pariete cujus, ſint Turriculæ extructæ, aut ſimile quid ejuſmodi elegantiæ: Area item tertia, quæ cum Fronte ipſâ *Ædium*, Quadrangulum conſtituat; Quam *Ædificio* certè aliquo circundatam nolo; Neque rursùs nudis Parietibus cinctam; Sed Ambulacris ſupra Columnas, non Arcus, erectis; In ſummitate verò plumbo, vel Lapide Quadrato, coopertis, & ad latera elegantibus Statuis parvis, ænei Coloris, munitis, clauſam. Quatenus verò ad *Ædificia* omnia, quæ uſibus familiaribus inſerviunt, ſummoveantur illa, ad aliquam diſtantiam, à *Palatio* ipſo; Ita tamen, ut interponantur *Porticus* humiliores, & obtectæ; Intra quas ad *Palatium* tranſire poſſis.

XLIV.

De HORTIS.

DEus ipſe primus plantavit *Hortum*. Atque revera, inter Solatia humana, illud *Horti* eſt puriſſimum. Etenim Spiritus Hominum maximè reficit & oblectat; Quo ſine, *Ædificia* & *Palatia*, Manûs tantum ſunt Opera, nec ſapiunt Naturam. Quinetiam notabis, Secula cùm proficiunt in Culturâ & Magnificentiâ, citiùs pervenire ad *Ædificiorum* pulchritudinem, quàm ad *Hortorum* Elegantiam & Amænitatem: Quaſi Elegantia illa *Hortorum* eſſet Res perfectior.

Statuo in *Hortis Regalibus*, aſſignari oportere *Hortos*, pro ſingulis Anni *Menſibus*: In quibus, ſeparatim, Plantæ, quæ illo *Menſe* florent & vigent, producantur. Pro *Decembri*, *Januario*, & fine *Novembris*, eligendæ ſunt Plantæ, quæ per totam Hyemem vireſcunt; Quales ſunt, Aquifolia; Hedera; Laurus; Juniperus; Cupreſſus; Taxus; Buxus; Pinus; Abies: Roſmarinus; Lavendula; Pervinca, Flore albo, purpureo, & cæruleo, Chamedris; Irides quoad Folia; Arantia, Limones, & Myrtus, ſi Calidariis conſerventur; Et Amaracus juxta Parietem & verſus Solem ſatus. Sequuntur pro fine *Januarii*, & *Februario*; Arbuſtum Chamæleæ Germanicæ ſive Mezereonis, quæ eo tempore floret; Crocus vernus, Flore luteo, & glauco; Primulæ Veris; Anemones; Tulipa præcox: Hyacynthus Orientalis; Chamairis; Fritellaria. Pro *Martio*; Omne genus Violarum, præcipuè Purpureæ ſimplici flore, quæ ſunt præcociſſimæ; Pſeudo-Narciſſus luteus; Bellis; Amygdalus, quæ tunc floret; Malus Perſica, & Cornus, quæ etiam tunc florent; Rubus odoratus. Pro *Aprili*; Viola flore albo multiplice; Parietaria lutea: Leucoium; Herba paralyſis; Irides, & Lilia omnigena; Flores Roris marini; Tulipa; Pæonia, flore multiplici; Narciſſus verus; Periclemenum *Sabaudicum*; Ceraſus, &

Pyrus, & Prunus diverſi generis in flore; Acanthus, quæ tum Folia emittit; Arbor Lelac. Pro *Maio*, & *Junio*; Cama-cariophyllus omnium generum, præcipuè virgineus; Omne Genus Roſarum, Moſchatâ ſolâ exceptâ, quæ ſeriùs floret; Periclemenum commune; Fraga; Bugloſſum; Columbina; Flos Africanus, ſimplex, & multiplex; Ceraſus, quæ tum fructum profert; Ribes; Ficus in Fructu; Baccæ Rubi Idæi, Vitis Flores; Lavendula florens; Satyrium Hortenſe flore albo; Herba Muſcaria; Lilium Convallium; Malus florens; Flos Cyaneus. Pro *Julio*; Cariophyllata omnium generum; Roſa Moſchata; Tilia florens; Pyra, & Poma, & Pruna præcocia. Pro *Auguſto*; Pruna omnium generum; Pyra; Mala Armeniaca; Baccæ Oxyacanthæ; Nuces Avellanæ; Melones Moſchatellini; & omnigeni Coloris Delphinum, ſive Conſolida Regalis. Pro *Septembri*; Uvæ; Poma; Papaver variorum colorum; Mala Perſica; Melo-cotonea; Nectarinæ; Corna; Pyra Hyemalia; Cydonea. Pro *Octobri*, & principio *Novembris*; Sorba; Meſpila; Pruna Sylveſtria; Roſæ ſeræ; Malvæ arboreſcentes flore Roſeo; & ſimilia. Hæ verò, quas enumeravimus, Plantæ, *Climati Londinenſi* conveniunt. Sed hoc volo, ut ſit alicubi, quaſi Ver perpetuum, prout fert Loci Conditio.

Quoniam autem *Odor Florum*, ſpirans in Aere, (ubi undulat more Modulationis *Muſicæ*,) gratior multo eſt, quàm ſi eos decerpas manu, ideò nihil magis confert, ad delectationem illam, quæ ex *Odore Florum* percipitur, quàm noſſe eos *Flores*, & *Plantas*, quæ adhuc creſcentes, nec avulſæ, maximè emittunt Auras ſuaves, & Aerem *Odore* perfundunt. Roſæ tam pallidæ, quàm Rubeæ, dum creſcunt, *Odoris* ſui ſunt tenaces, nec Aerem tingunt; Adeò ut juxta Sepem earum ambulans, nihil *Odoris* percipies, etiamſi hoc experiaris tempore Roris matutini. Laurus itidem, dum creſcit, *Odoris* parum emittit: Neque etiam Ros-marinus, aut Amaracus. Id, quod ante omnia, ſuaviſſimo *Odore* Aerem (creſcens) imbuit, eſt Viola; præcipuè alba, Flore multiplici; Quæ bis quotannis floret; Medio *Aprilis*, & ſub finem *Auguſti*. Ei proximè accedit Roſa Moſchata: Tum Folia Fragariæ marceſcentis, quæ *Halitum* emittunt planè *Cardiacum*. Tum Flores Vitis, qui apparent in Racemis noviter protruſis, ad inſtar pulveris, qualis eſt in Caule Plantaginis. Tum Rubus odoratus. Tum Parietaria lutea, quæ gratiſſimum edit *Odorem*, ſata juxta Feneſtras Conclavis, aut Cubiculi in imo Solario ſiti: Tum Cariophyllatæ, tam minores, quàm majores; Tum Flores Tiliæ: Tum Periclymeni Flores, eminùs locati: Tum Flores Lavendulæ. De Floribus Fabæ non loquor, quoniam campeſtres ſunt. At ea, quæ Aerem, jucundiſſimo *Odore* perfundunt, ſed non niſi calcata, aut contuſa, ſunt tria; Pimpinella, Serpillum, & Mentha Aquatica. Itaque Ambulacra integra his ſunt conſerenda, ut *Odorem* eorum calcando exprimas.

Horti Contentum, (loquor autem de *Hortis Regiis*, ſicut feci de *Ædificiis*,) haud minus triginta Jugerum eſſe debet: Atque illud in tres Partes dividi convenit: *Graminetum* in Introitu; *Fruticetum* ſive *Eremum* in Exitu; Et *Hortum præcipuum* in Medio: Præter *Ambulacra* utrinque ad Latera. Mihi quidem placet, quatuor Jugera *Gramineto*

aſſignari:

ſſignari; Sex *Fruticeto*; Bis quatuor ad *Ambulacra* ad Latera; Et
orto præcipuo Duodecim. Oblectamentum ex *Gramineto* duplex
ſt: Primum quidem Oculis, quibus nihil jucundius eſt, quàm Gra-
enſubinde tonſum, & vireſcens: Alterum, quoniam in medio Or-
ita purganda eſt, quâ iri poſſit verſus Frontiſpicium *Sepis magnificæ*,
uæ *Hortum præcipuum* includat. At quoniam Orbita iſta longa erit,
eque in magnis Ardoribus, Anni, aut Diei, Umbra *Horti* emenda
ſt, Ambulatione per *Graminetum*, expoſito Sole; Ideo *Ambulacra*
btecta, duodecim pedes alta, ex opere lignario, utrinque ad Latera
raminetí extruenda ſunt, per quæ *Hortum* introire poſſis, in Umbrâ
ontinuâ. Quantum autem ad *Schemata*, & *Figuras*, ex varii Coloris
errâ diſtinctas, quæ ſubjaceant Feneſtris *Ædificii*, Nugæ planè ſunt.
æpiùs videas in Placentis talia. Figura quadrata *Horto* optimè con-
enit; Quam undique Sepi pulcherrimâ & arcuatâ claudi oportet.
rcus extollantur ſupra Columnas, ex opere Lignario, pedes decem
lti, lati ſex: Spatia autem inter Columnas, ejuſdem dimenſionis ſint
um Latitudine Arcûs. Supra Arcus ſit Sepes continuata, pedes qua-
uor alta, ex opere itidem Lignario; Et hanc ſupra, ſit Turricula in
ummitate Arcûs cujuſque extructa, cujus interior Capacitas ſufficiat
viculorum Caveæ excipiendæ. Et ſupra Interſtitia Arcuum collo-
centur aliæ aliquæ Figuræ inauratæ, continentes lamellas Vitri colo-
ati, quibus variè ludant Radii Solares. Hanc autem Sepem intelli-
go, ſupra Aggerem, haud præcipitem quidem, ſed mediocriter decli-
vem, ſex pedes altum, totum Floribus conſitum, erigendam eſſe. In-
telligo etiam, ut hæc Quadra *Horti*, non totam Soli Latitudinem oc-
cupet, ſed ſatis Spatii, variis Ambulacris conficiendis, utrinque ad
Latera relinquat; In quæ, obtecta illa *Gramineti Ambulacra*, de qui-
bus diximus, deducant. Verùm ad Introitum & Exitum *Horti*, hu-
juſmodi *Ambulacra* cum Sepibus, omninò omittenda ſunt: In Introi-
tu quidem, ne conſpectum *amœnæ* illius *Sepis*, à *Gramineto* impediat;
In Exitu autem, ne Proſpectum *Fruticeti* per Arcus intercipiat.

Diſpoſitionem Soli, intra Clauſtrum *Sepis*, variandam ad placitum
relinquo: Hoc interim monens, ut quæcunque ea tandem ſit; nimis
curioſa & operoſa ne ſit. *Imagines* exciſſas ex Junipero, vel aliâ ma-
teriâ Hortenſi, non probo: Puerilia ſunt iſta. Humiles Sepiculæ ro-
tundæ, inſtar Fimbriarum, cum Pyramidibus parvulis, placent. Co-
lumnas etiam, & Pyramides altas, ex opere Lignario, in aliquibus lo-
cis ſparſas, Sepibus veſtitas, recipio. *Ambulacra* ampla & ſpatioſa eſſe
volo. *Ambulacra* anguſtiora & obtectiora ad Latera ſummovenda
ſunt, neutiquam verò in Pomærio *Horti* præcipui collocanda. Con-
ſulerem etiam, ut in medio *Horti* ſit *Monticellus* pulcher, cum tribus
Aſcenſûs Ordinibus, & tribus *Ambulacris*, ejus latitudinis, ut quatuor
unà ambulare poſſint. Et hæc inſuper *Ambulacra* perfectè Circularia
eſſe ſuadeo, abſque Figuris Propugnaculorum. Altitudo autem *Mon-
ticelli* triginta pedum eſto: Atque in vertice, *Domicellus* elegans ex-
truatur, cum Caminis venuſtè ordinatis, & abſque multo Vitro.

Fontes quod attinet, magno ſunt illi Ornamento, & Refrigerio;
Sed Stagna, & Piſcinæ, exulent: *Hortum* enim inſalubrem reddunt,
& ſcatentem Muſcis, Ranis, & ſimilibus. *Fontes* duorum generum
intelligo

intelligo; Unum qui Aquam ſalientem verſet, & diſpergat, cum Crateribus ſuis; Alterum nitidum Aquæ puræ Receptaculum, quadratum, pedum triginta vel quadraginta, illime, ſine Cœno, aut Piſcibus. Quoad primum, *Imagines* inauratæ, aut marmoreæ, quæ in uſu ſunt, ornamento eſſe rectè poſſunt. Sed in eo genere, Cardo rei eſt, ita Aquam regere, ut perpetuò fluat; Nec conſiſtat, aut in Cratere, aut in Ciſterna; Ita ut quiete non ſit decolor; verſa aut in viridem, aut rubrum, aut hujuſmodi; Neque Muſcum colligat, aut putredinem. Etiam, manu purganda eſt quotidiè, ut maneat limpida. Itidem, Gradus aliqui Aſcenſûs ad *Fontem*, & *Pavimentum* circa eum elegans, decori ſunt. Illud alterum *Fontis* Genus, quod Balneum ſive Lavacrum dici poteſt, multum Ornatûs, & Curioſitatis, recipere poteſt, quibus non immoramur. Veluti: Ut Fundum ſit *Imaginibus* decoratum, Latera quoque; Simul hinc inde Vitro variorum Colorum, & hujuſmodi Corporibus politis, & radiantibus, ſplendens; Circundatum etiam clauſura humilium Statuarum. Sed maximum eſt illud; Cujus, in priore Genere *Fontium*, Mentionem fecimus; Nimirùm, ut Aqua ſit in perpetuo motu; Aquâ ſcilicet, quæ Balneo ſuperior ſit, nutrita; per Canales venuſtos inducta; Et rursùs, per tubas ſubter terram æqualis dimenſionis, ne Aqua diutius conſiſtat, educta. Verùm quoad curioſas Inventiones; Arcuandi Aquas ſine earum effuſione; Et eas effingendi in varias Formas, (Plumarum, Poculorum Vitreorum, Canopæorum, Campanarum, & ſimilium;) Etiam Rupes artificioſas, & hujuſmodi, Sunt illa quidem ſpectatu jucunda, ſed nihil ad Salubritatem, aut Suavitatem.

Fruticetum autem, quod tertiam totius *Horti* partem poſuimus, velim ut ad Similitudinem naturalis *Deſerti* propè accedat. Arbores in illo plantari nolo; Niſi quod in aliquibus locis, erigi præcipio Arborum ſeries, quæ in Vertice *Ambulacra* contineant, Ramis Arborum cooperta, cum Feneſtris. Subjaceat autem Pars Soli Floribus Odoris ſuavis abundè conſita, qui Auras in ſuperius exhalent; Aliàs *Fruticetum* apertum eſſe ſine Arboribus velim. Dumeta tamen ſpargi placet, ex Rubo odorato, Peryclymeno, & Vite ſylveſtri: Terram autem ubique conſitam volo, Violis, Fragis præcipuè, & Primulis Veris. Hæ enim Plantæ jucundum ſpirant *Odorem*, & in Umbrâ feliciter creſcunt. *Dumeta* autem, & *Ambulacra* ſuper Arbores, ſpargi volumus ad placitum, non ordine aliquo collocari. Probo etiam Cumulos parvos, inſtar eorum quos Talpæ erigunt, (quales in Ericetis Campeſtribus eſſe ſolent,) alios Serpillo, Cariophyllatis minoribus alios, alios Chamædri quæ florem præbet pulchrum, alios Pervinca, alios Violis, Fragis alios, Floribus Paralyſis alios, Bellidibus alios, alios Roſis Rubris, alios Liliis Convallium, alios Armeriis rubris, alios Helleboro flore purpureo, & Floribus ſimiliis, ſuavibus, & bellis, conſitos. Pars etiam Cumulorum habeat in Vertice Frutices; Eæ ſint, Roſa; Juniperus; Aquifolia; Oxyocantha; (Sed hæc rarior propter Odoris gravitatem dum floret;) Ribeſium baccis rubris; Uva criſpa; Roſmarinus; Laurus; Rubus Odoratus; Et id genus aliæ. Frutices autem Ferro reſecandæ ſunt, ne deformiter excreſcant.

Jam Solum utrinque ad Latera, in *Ambulacra privata*, pro quavis Diei parte umbroſa, diſtribuendum eſt. Ex iis etiam quædam, à Ventis aſperioribus ita munienda ſunt, ut in iis ſpatiare poſſit quis, tanquam in Porticu. Quinetiam, ob eandem Cauſſam, videlicet ut Venti arceantur, ad exitus claudenda ſunt. Et hæc clauſa *Ambulacra*, præcipuè Sabulo ſubſternenda ſunt, abſque Gramine, ne in Udo Ambulatio ſit. In pleriſque horum *Ambulacrorum*, Arbores fructiferæ omnigenæ collocandæ ſunt, tam ad Parietes exteros, quàm in Ordinibus interiùs. Et hoc in genere obſervari debet, ut Terra elevata, in quâ Arbores fructiferæ plantantur, ſit lata, humilis, & molliter aſcendens: Et Floribus ſuavibus conſita, ſed raris, ne ſucco defraudent Arbores. Ad exitus Soli lateralis utrinque, Monticellos fieri probo, ad talem altitudinem Parietis exterioris, ut in Monticello ſtanti, in Agros pateat Proſpectus.

Rurſus, quoad *Hortum* præcipuum, non negarem, in eo confici debere *Ambulacra* quædam, eáque minimè anguſta, Arboribus fructiferis utrinque conſita. Quin & Arboreta aliqua, Arborum fructiferarum propè conſitarum; Et Umbracula Artificioſa & bella cum Sedibus ordine elegante locata: Verùm hæc, nullo modo, nimis confertim; Relinquendus eſt enim *Hortus* præcipuus apertior, & Aere perflabilis, & liber. Umbram enim quæras velim, in Ambulacris Lateralibus, ubi in Ardoribus Anni, vel Diei, ambules. *Hortus* ſiquidem præcipuus, comparatus eſt in temperatiores Anni Partes, Vernas, & Autumnales; Æſtate autem, ad matutina & veſpertina Tempora, aut etiam ad dies nubiloſos.

Aviaria non probo, niſi tantæ ſint amplitudinis, ut Ceſpites Graminei ſubſterni queant; Fruticibus etiam & Arbuſculis vivis conſerantur; Ut *Aves* liberiùs volitent, & ſe per diverſa oblectare, & componere poſſint; Utque nulla in Areâ Avearii conſpiciatur ſpurcities.

Quantum verò ad *Ambulacra* in *Clivis*, & variis Aſcenſibus amœnis conficienda, illa Naturæ Dona ſunt, nec ubique extrui poſſunt: Nos autem ea poſuimus, quæ omni loco conveniunt.

Horti itaque *Regii* Figuram jam delineavimus, partim præceptis, partim modulo generali, ſed minimè accurato. Et hac in re Sumptibus minimè pepercimus. Sed ad *Principes* id nihil eſt, qui, ut nunc fit, plerunq; *Hortulanos* conſulunt; Atq; haud minore ſumptu, varia, parum cum Judicio, componunt: Addentes etiam quandoque ſtatuas, & alia ad Magnificentiam, & Pompam; Sed ad genuinam *Hortorum* Voluptatem, & Amœnitatem, nihil conducentia.

XLV.

De NEGOTIATIONE.

GEneraliter, melius eſt, per Verba *negotiari*, quàm per Literas; Et per Interceſſionem Perſonæ tertiæ, quàm per Seipſum. Literæ utiles ſunt, cùm quis, per Literas itidem, Reſponſum elicere deſiderat; Vel ubi ſua interſit, Exemplaria Literarum, quas ſcripſit, producere, & monſtrare: Denique, ubi metuere quis meritò poſſit, ne Sermo interrumpatur, aut per Portiones audiatur. Contrà, vivâ voce tractare præſtat, cùm Facies Hominis Reverentiam incuſſura ſit; Ut fit plerunque in Colloquio cum Inferiore: Aut in Rebus, quas extremis tantum digitis tangere convenit; In quibus Oculus Loquentis, in Vultum & Geſtum alterius intentus, monere poſſit, quouſque procedere liceat; Et generaliter, quando libertatem quis ſibi retinere cupit, vel dedicendi, vel interpretandi ea quæ dixerit. In tractando per alios, cautius & melius fuerit, eos eligere, qui ſimplicioris ſunt Ingenii; Quos probabile eſt, illa, quæ in mandatis habent, executuros; Et Succeſſum Rei fideliter narraturos: Quam eos, qui ex aliorum Negotiis, aliquid in ſe Honoris aut Vtilitatis transferre, callidi ſunt: Atque ea, quæ referent, verbis emollient, ut impensè placeant. Tales etiam adhibe, qui *Negotio*, cui præficiuntur, faveant; Id enim Induſtriam acuit: Atque inſuper tales, qui cum re quam tractant congruitatem quandam habent; Veluti, Audaces ad expoſtulandum; Blandos ad perſuadendum; Aſtutos ad obſervandum & rimandum; Protervos, & paulò abſurdiores, ad res, quæ aliquid iniqui habent, tranſigendas. Tales etiam adhibe, qui in *Negotiis* tuis antea tractandis, felices fuerunt, & obtinuerunt; Hoc enim Confidentiam parit; Et omnem Lapidem movebunt, quo veluti præſcriptionem tueantur. Melius fuerit, Hominem cum quo *negotiaris*, primò leviter deguſtare, & quaſi ex longinquo, quam ab initio Summam Rei proponere; Niſi fortè in animo ſit; brevi illum aliquâ quæſtiunculâ, irretire, & opprimere. Præſtat cum illis *negotiari*, qui in Ambitu ſunt, quàm cum illis, qui Deſideria ſuá ſunt adepti. Si cum alio ſub conditione *negotieris*, prima veluti Occupatio, aut Poſſeſſio Votorum, in præcipuis numeranda: Id autem cum ratione poſtulare nequis, niſi aut Natura Rei talis ſit quæ præcedere debeat; Aut alteri commodè inſinuare poſſis illum operâ tuâ in aliis uſurum; Aut denique habearis ipſe pro Homine imprimis integro & verace. Omnis *Negotiatio* eò ſpectat; Aut ut *detegat* aliquid; Aut ut *efficiat*. *Detegunt* ſe Homines, vel Animum ſuum communicando; Vel cùm Irâ commoti ſunt, nec ſe benè cohibere ſciunt; Vel cùm ex improviſo opprimuntur; Vel cùm neceſſitate quadam adiguntur, non habentes quod prætexant. Si quem ad *Nutum* fingere cupias, ut inde *efficias* aliquid; Aut Inclinationes & Mores ejus benè cognoſcendi, ut eum manu ducas; Aut Fines ejus perſpiciendi, ut ſuadeas; Aut Infirmitates ejus, &

ea quibus obnoxius eſt, exploranda, ut terreas; Aut denique Amici ejus, qui plurimum apud eum valent, conciliandi, ut eo modo regere poſſis. In *tractando* cum Callidis & Doloſis, verbis eorum minimè credendum, niſi Fines & Intentiones eorum habeas Verborum Interpretes: Quin & optimum fuerit, pauca apud illos loqui, & quæ minimè expectant. In Rebus quibuſcunque difficilioribus, non expectandum, ut quis ſimul, & ſerat, & metat; Sed præparatione opus eſt, ut per gradus matureſcant.

XLVI.

De CLIENTIBUS, FAMULIS, & AMICIS.

Clientes Sumptuoſi minimè admittendi; Ne dum quis Caudæ pennas adauget, Alarum pennas præſcindat. Eos autem Sumptuoſos intelligo, non ſolùm qui Impenſis gravant, ſed etiam qui Petitionibus moleſti & importuni ſunt. *Clientes* communes, conditiones alias, expectare non debent, extra Favorem, Commendationem ſi opus ſit, & ab injuriâ protectionem. *Clientes* autem & *Amici Factioſi*, adhùc magis vitandi, qui alicui ſe applicant, non tam ex Amore ipſius cui famulantur; Quàm ex odio verſus alium concepto. Unde ſæpenumerò ſequitur Animorum illa Abalienatio, quàm videre eſt inter Potentiores. Similiter, *Clientes* illi glorioſi, qui in hoc incumbunt, ut loco Buccinarum ſint, ad Laudes eorum reſonandas, quibus famulantur, haud parùm nocent: Etenim Negotia Futilitate ſuâ corrumpunt: Tum verò Honorem Domini ſui, (ſi quis verè rem reputet,) exportant, & Mercem Invidiæ invehunt. Eſt & aliud Genus *Clientum* prorsùs periculoſum; Qui nil aliud quàm Speculatores ſunt, & Secreta Familiæ rimantur, ac rursùs aliorum Auribus inſuſurrant: Attamen hujuſmodi Homines, apud Dominos ſuos, ſæpenumerò in ſummo pretio habentur; Siquidem Officioſi ſunt, & Suſurros ferè commutant. *Clientelæ* Hominum Ordinis cujuſpiam, ſi ejuſdem cum *Patrono* Ordinis ſint, (veluti Militum verſus illum qui præfecturam in Bellis geſſit, & hujuſmodi,) ſemper pro re decorâ habitum eſt, & in bonam partem acceptum, etiam in *Monarchiis*; Modò abſit Pompa nimia, & Popularitas. Verùm *Clientela*, omnium maximè honorifica, ea eſt; Ut quis *Patronum* ſe profiteatur, eorum qui Virtute & Meritis clarent, cujuſcunque Ordinis ſint, vel Conditionis. Attamen ubi nulla inſignis cernitur in Meritis Diſſimilitudo, præſtat mediocribus patrocinari, quàm Eminentioribus. Atque inſuper, ſi verum omninò dicendum ſit, in Seculis aliquanto corruptioribus, Homines induſtrii & ſatagentes, uſui magis ſunt, quàm verâ Virtute præditi. Certè, in imperando, optimum eſt, ejuſdem Gradus Subditos, pari comitate tractare: Paucos enim immensâ gratiâ proſequi, ipſos magis inſolentes, reliquos malevolos efficiet; Quandoquidem Ordinis

Paritas æquas Gratiæ Conditiones, tanquam ex debito. poſcit. Verùm econtrà, in iis, quæ favoris meri ſunt, prodeſt cum delectu afficere; Nam eos, qui benigniùs tractantur, impensè gratos reddet, cæteros imprimis officioſos: Neque de hoc meritò conqueratur quiſpiam, cùm omnia ex gratiâ, non ex debito prodeant. Rectè cavetur, ne ſub initiis immoderatiùs aliquem favore proſequaris; Nam quæ tractu temporis ſequentur, vix iſtis initiis reſpondere poſſunt. Fingi, (quod aiunt,) & regi, ab *Amico* aliquo, tutum non eſt: Etenim mollitiem quandam Animi prodit; Tum verò Convitiis & Scandalo Occaſionem præbet: Plurimi enim, qui nos ipſos immediatè non perſtrinxiſſent, *Amicum* illum noſtrum Contumeliis afficere non verebuntur; Atque eo modo Honorem noſtrum vulnerabunt. Attamen, plurium poteſtati ſubjici, & veluti in partes diſtrahi, adhuc pejus; Hoc enim nos reddet, poſtremæ (ut nunc loquuntur,) Editionis, & plenos Inconſtantiæ. Deliberare cum *Amicis* aliquot paucis, honorabile ſanè & utile: *Spectatores enim ſæpenumerò plus vident, quàm Luſores*: Atque, (ut Adagio dicitur,) *Vallis optimè collem monſtrat*. *Amicitia* vera in Orbe, rara admodùm; Et minimè omnium ea quæ inter Æquales; Quod Genus apud Veteres celebrari ſolebat. Si qua eſt, ea reperietur inter Superiorem & Inferiorem; Fortunæ quorum, altera alteram, comprehendere poſſint.

XLVII.

De SUPPLICANTIBUS.

SUſcipiuntur complura *Negotia* & *Inventa* mala; Et *Petitiones privatæ* Bonum corrumpunt publicum. Suſcipiuntur etiam complura *Negotia* in ſe bona, ſed animo non bono: Intelligo, non ſolùm corrupto, ſed etiam callido; Abſque ullâ perficiendi *Negoti* Intentione. Non deſunt, qui *Petitiones* in manus ſuas recipiunt, & operam avidè pollicentur, quibus tamen ut cum effectu procedant, curæ non eſt: Verùm ſi animadvertant, rem aliorum conatu ſucceſſuram, ipſi quoque gratiam aucupabuntur; Aut certè Mercedem aliquam ſecundariam captabunt; Aut denique *Supplicantis* ſpe, dum Negotium vertitur, in uſum proprium convertent. Alii *Petitiones* amplectuntur, eo ſolùm animo, ut Negotiis aliorum, quæ ſimul tractantur, impedimenta injiciant: Vel ut aliquid obiter deferant & informent, cujus aliàs prætextum idoneum parare non potuerint; De *Petitione* ipſâ, cum ſibi hoc modo conſuluerint, nihil ſolliciti: vel generaliter, ut per aliorum Negotia, Negotiis ſuis pontem ſternant: Imò & alii tam malâ fide agunt, ut *Petitiones* ſuſcipiant conſilio deliberato eas deſtituendi, quò Competitori, aut Adverſario gratificentur.

Certè ſi quis rem ritè perpendat, comitatur omnem *Petitionem*, Ju quoddam; Vel Æquitatis, ſi ſit *Petitio* Juſtitiæ; Vel Meriti, ſi ſit *Petitio* Gratiæ. Si quem moveat Inclinatio propria, ut Parti iniquiori faveat, in Cauſsâ Judiciali, utatur potiùs Auctoritate ſuâ, ut rem componat, quàm ut obtineat. Si quem moveat Inclinatio propria, ut favore ſuo minùs merentem impertiat, in Cauſsâ Gratiæ, abſtineat ſaltem ab omni Calumniâ, & Maledicentiâ, in meliùs merentem. *Petitiones*, quas ipſe non ſatis intelligis, Amico alicui fido & ſagaci demanda; Qui referat, an ejuſmodi ſint, quas ſalvo honore promovere poſſis; Verùm prudenti & anxio judicio Amicus ille deligendus; aliàs quidlibet tibi imponet. *Supplicantes*, his temporibus, adeò morâ, & Procraſtinationibus, cruciantur, ut Veracitas & Candor; Vel in Negotium primitùs recuſando; Vel in Succeſſum ejus qualem-qualem animo ſimplici referendo; Vel in Gratiam non ultra quàm par eſt captando; Res facta ſit, non ſolùm laudabilis, verumetiam gratioſa. In *Petitionibus* Gratiæ, prima *Petitionis* Oblatio, nullius debet eſſe momenti; Eò uſque *Supplicantis* Fides, in re illâ patefaciendâ, valere poſſit, ut ſi Notitia ejus, aliunde quàm per eum haberi non potuiſſet; Hoc ei fraudi non ſit; ſed potiùs remuneretur. Valorem ejus, quod petitur, ignorare, Imperitia quædam eſt; Non ſecus ac Æquitatem ejuſdem oſcitanter prætervehi, malam arguit conſcientiam. *Petitiones* ſedulò occultare, non modicum prodeſt ad obtinendum; Spes enim jactare, Competitorum licèt alios deterrere poſſit, alios tamen acuet, & excitabit. Verùm Temporum Opportunitates, ante omnia, in *Petitionibus* valent. Temporum inquam, non tantùm reſpectu eorum in quorum poteſtate poſitum eſt, *Petitiones* vel rejicere, vel concedere; Verumetiam reſpectu eorum, à quibus juſtè metuendum, ne ſe illis opponant. In delectu ejus, cui *Petitionis* tuæ curam demandes, reſpicias magis Aptitudinem, quàm Amplitudinem; Atque eum potiùs adhibe, qui paucioribus Negotiis ſe immiſcet, quàm qui omnia amplectitur. Denegatæ *Petitionis* Iteratio Conceſſioni ipſi quandoque æquipollet; Modò quis ſe, nec animo dejectum, nec malè affectum, oſtendat; *Iniquum petas, ut æquum feras*; Regula non mala, ubi quis gratiâ floreat; Aliàs enim, conſultius foret, gradibus quibuſdam, ad id quod petis, aſcendere, & aliquid ſaltem impetrare: Qui enim, in principio, *Supplicantis* erga ſe ſtudium, amittere non dubitaſſet; Is, in fine, & *Studium Supplicantis*, & *Beneficium* priùs *collatum*, ſimul amittere non ſuſtinebit. Nihil tam leve videtur, quàm Viros præpotentes, de *Literis* ſuis interpellare; Cum tamen, ſi *Literæ* illæ, in Cauſſis minùs honeſtis, & juſtis volitent, tantum de Exiſtimatione Scribentis depereat. Non invenitur in Rebuſpublicis pernicioſius Hominum Genus, quàm Generales iſti *Petitionum Concinnatores*; Etenim Peſtes planè ſunt, & Lues, Negotiorum publicorum.

XLVIII.

De Studiis, & Lectione Librorum.

Studia, & *Lectiones Librorum*, aut Meditationum Voluptati, aut Orationis Ornamento, aut Negotiorum Subſidio, inſerviunt. Uſus eorum, quatenus ad Voluptatem, in Seceſſu & otio imprimis percipitur: Quatenus ad Orationis Ornamenta, in Sermone tam Familiari, quàm Solenni, locum habet; Quatenus verò ad Negotiorum ſubſidium, hùc ſpectat; ut accuratiore Judicio, Res & ſuſcipiantur & diſponantur. Etenim, Homines, rerum gerendarum gnari, ad Negotia exequenda, idonei fortaſsè ſunt; Et in ſpecialibus, judicio non malo utuntur: Verùm Conſilia de Summis Rerum, eorumque Inventio & Adminiſtratio recta, feliciùs à *Literatis* promanant. Temporis nimium in *Lectione* & *Studiis* terere, ſpecioſa quædam Socordia eſt; Iisdem ad Ornatum molliùs abuti, Affectatio mera eſt, quæ ſeipſam prodit; De Rebus autem, ex Regulis Artis judicare, *Scholam* omninò ſapit, nec benè ſuccedit. Naturam *Literæ* perficiunt, ab Experientiâ autem ipſæ perficiuntur. Dotes enim Naturales, inſtar Plantarum ſunt, ſponte provenientium, quæ Culturam & Falcem Artis deſiderant: *Literæ*, econtrà, Generalia nimis præcipiunt, niſi ab Experientiâ determinentur. Callidi *Literas* contemnunt; Simplices admirantur; Prudentes, operâ earum, quantum par eſt, utuntur: Neque enim *Literæ* verum ſui uſum ſatis edocent; Sed hæc Res, Prudentia quædam eſt, extra eas, & ſupra eas ſita, obſervatione tantùm comparata. *Libros* non legas animo contradicendi, & Diſputationum Præliis concertandi; Neque rursùs omnia pro Conceſſis accipiendi, aut in verba Auctoris jurandi; Neque denique in Sermonibus te venditandi; Sed ut addiſcas, ponderes, & judicio tuo aliquatenùs utaris. Sunt *Libri*, quos leviter tantùm deguſtare convenit; Sunt quos deglutire, curſimque legere oportet; Sunt denique, ſed pauci admodùm, quos ruminare & digerere par eſt: Hoc eſt; *Libri* quidam, per Partes tantùm inſpiciendi; Alii perlegendi quidem, Sed non multum temporis, in iiſdem evolvendis, inſumendum; Alii autem pauci diligenter evolvendi, & adhibitâ Attentione ſingulari. Invenies etiam *Libros* haud paucos, quos per alios, & vicariâ operâ, legere ſufficiat, eorumque Compendia tantùm deſumere; Verùm hoc fieri nolim, præterquam in Argumentis humilioribus, & Auctoribus minoris pretii: Aliàs enim, *Libri* (ut ſic dicam) Diſtillati, inſtar Aquarum diſtillatarum, quas vulgò mercantur, erunt penitùs inſipidi. *Lectio* copioſum reddit, & benè inſtructum; *Diſputationes* & *Colloquia* promptum & facilem; *Scriptio* autem, & *Notarum Collectio*, perlecta in animo imprimit, & altiùs figit. Itaque ſi quis in *notando*, ſegnis ſit, aut faſtidioſus, memoriâ illi opus eſt bonâ; Si *Colloquiis* ſe non exerceat, requiritur ei Ingenium promptum; Sin in legendo parcus ſit, hoc ſolùm relinquitur, ut Artificio quopiam utatur, quò videatur ei

genioſos;

ſcire, quæ neſcit. *Hiſtoriarum Lectio* Prudentes efficit; *Poetarum*, Ingenioſos; *Artes Mathematicæ* Subtilitatem donant; *Naturalis Philoſophia* Judicium profundum parit; *Moralis* Gravitatem quandam Morum conciliat; *Dialectica* & *Rhetorica* Pugnacem reddunt, & ad Contentiones alacrem; *Abeunt* (ut ait ille,) *Studia in Mores*. Quin & vix occurrit, in Intellectu, Impedimentum aliquod inſitum, aut naturale, quod non *Studio* quopiam idoneo, emendari & edolari poſſit: Quemadmodùm Morbi Corporis, Exercitiis quibuſdam propriis, levari poſſint. Globulorum Luſus Calculo & Renibus ſalubris; Sagittatio Pulmonibus & Thoraci; Lenis Deambulatio Ventriculo; Equitatio Capiti, et ſimilia. Eodem modo, ſi cui ſit Ingenium vagum & volucre, *Mathematicis* incumbat; In Demonſtrationibus enim *Mathematicis*, ſi Mens vel minimùm aberret, de novo incipiendum eſt: Si cuipiam Ingenium ſit minùs aptum, ad Rerum Differentias & Diſtinctiones eruendas, ad *Scholaſticos* ſe conferat: Illi enim *Cymini Sectores* ſunt; Si quis ad Tranſcurſus Ingenii ſegnis ſit, nec alia in aliorum Probationem, & Illuſtrationem, accerſere, & arripere dextrè, noverit, *Jure-Conſultorum Caſus evolvat*: Adeò ut ſinguli Intellectus Morbi, ex *Literis*, Medicinas proprias comparare ſibi poſſint.

XLIX.

De Factionibus.

Plurimi Opinionem minimè ſanam foverunt; Hanc nimirum; Principi, in Statûs ſui Adminiſtratione, & Viro magno, in Actionum ſuarum Directione, ad *Factiones*, quæ invaluerunt, præcipuè reſpiciendum; Atque hanc principalem Prudentiæ Partem eſſe: Cùm econtrà, Facultas hæc Prudentiæ, quàm *maximè* vigeat, vel in diſponendis rebus, quæ ad omnes ſine diſcrimine pertinent, & in quibus Homines diverſarum *Factionum* coeunt; Vel in palpandis, conciliandis, & tractandis ſingulis. Neque tamen aſſero, *Factionum* debitam conſiderationem, eſſe negligendam. Humilioris Fortunæ Viri, cùm in Ambitu ſint, alicui Parti adhærere debent; Verùm potentioribus, & jampridem Honorem adeptis, conſultius eſt, æquos ſe præſtare, in neutram partem propendendo. Quin, & in Ambientibus, ita cautè adhærere, ut videatur quis alteri ex Partibus addictus, & tamen Parti adverſæ minimè odioſus, viam quandam ſternit ad Honores, per Medium *Factionum*. *Factio* inferior, & debilior, in Conjunctione, plerunque firmior, & conſtantior: Et non rarò obſervari poterit, paucos qui obſtinati & pertinaces ſint, *Factionem* numeroſiorem, ſed tamen moderatam, in fine defatigare, & depellere. *Factionum* altera poſtquàm extincta fuerit, illa quæ manet, in *Factiones* novas diſrumpitur; Veluti, *Factio Luculli*, & *Optimatum*, ad tempus aliquod, ſe in ſatis magno Vigore, contra Factionem *Pompeii* & *Cæſaris*, ſuſtinuit; Verùm poſtquam Auctoritas *Senatûs*, & *Optimatum*, deprimebatur; *Factio* ipſius *Cæſaris* & *Pompeii*, in Partes

Propediem ſciſſa eſt. Similiter, *Factio Antonii*, & *Octaviani Cæſaris*, contra *Brutum* & *Caſſium*, ad tempus aliquod duravit; Sed deletis Copiis *Bruti* & *Caſſii*, *Antonius* & *Octavianus*, cum Partibus ſuis, paulo poſt diſſilierunt. Exempla hæc (dices) ad *Factiones Bellicoſas* ſpectant, Sed idem in *Factionibus privatis* tenet. Itaque, in *Factionibus* qui Secundas anteà tenebant, *Factione ſciſſâ*, ſæpiùs Primas tenent: Contrà tamen, haud raròpoteſtate omni excidunt: Complures enim in oppoſitione tantùm valent; Quâ ceſſante, actutùm deveniunt inutiles. Obſervatu dignum, quod ſæpè evenit; plurimos nimirùm, poſtquàm Voti compotes ſint, & in Dignitate quam ambierunt collocati; continuò ſe applicare contrariæ *Factioni*; Exiſtimantes forſitan, ſe de alterius *Factionis* Affectu & Studiis, jamdudum certos eſſe; Itaque ad Amicos novos conciliandos ſe comparare. Proditor in *Factionibus* plerunque rem obtinet; Poſtquam enim, Res diutiùs, tanquam in Æquilibrio, ſuſpenſæ hæſiſſent, tum demùm unius alicujus in Partes contrarias Tranſitio, Victoriam refert; In eumque Gratiæ omnes cumulatæ. Indifferens illa inter Partes Proceſſio, neutri inclinando, non ſemper ab Animo moderato procedit; Sed à Conſilio callido, quandoquidem proximus ſibi quiſque ſit, atque ex utrâque *Factione* utilitatem demetere ſperet. Certè in *Italiâ*, in ſuſpicionem incurrit Papa, de quo Vox illa, in Vulgus volitat; *Padre Commune*. Tum etiam in Signum trahitur, *Papam* illum, omnia ad Familiæ ſuæ amplitudinem referre, in animo habere. *Regibus* imprimis cavendum eſt, ne *Factioni* alicui Subditorum ſuorum, ſe ex profeſſo adjungant: *Ligæ* enim *Confœderationis*, intra Statum quempiam, *Monarchiis* ſemper exitiales: Siquidem Obligationem introducunt Obligatione ipſâ *Imperii* validiorem; Atque *Regem* conſtituunt; *Tanquam unum ex nobis*: Id quod cernere erat in *Ligâ Franciæ*. Cùm *Factiones*, manu forti, & palam, concertant, Signum eſt Imperii in *Regibus* labaſcentis; Multumque præjudicat, ipſorum & Auctoritati, & Negotiis. Motus *Factionum*, ſub *Regibus*, ſimiles eſſe debent, Motibus, (ut *Aſtronomi* loquuntur,) *Orbium inferiorum*; Qui ſuos habent Motus proprios, ſed interim, Converſione *Primi Mobilis*, cum obſequio, circumferuntur.

L.

De Cæremoniis Civilibus, & Decoro.

QUi *Realis* ſolummodò eſt, ei multâ Virtute opus duco; Sicut Gemma, quæ ſine Ornamento omni inſeritur, è puriſſimis & nitidiſſimis eſſe debet. Verùm, ſi quis diligenter animadvertat, fit in Laude, quod fit in Lucro: Obtinet enim Proverbium illud; *Lucra levia Crumenam efficere gravem*. Siquidem, Lucra levia frequenter redeunt, cùm majora rariùs ſe offerant. Similiter, veriſſimum eſt, Virtutes exiguas magnas conciliare laudes, quia perpetuus earum uſus eſt; Tum in obſervationem Hominum incurrunt: Cùm econtrà, Virtutis alicujus magnæ exercendæ Occaſio, rarò admodùm obtingit. Itaque ad Famam & Exiſtimationem alicujus multùm juvat, & (quemadmodum *Iſabella, Regina Caſtiliana* dicere ſolebat,) *inſtar Epiſtolarum Commendatitiarum, quæ nunquam non præſto ſint*, haberi poſſit; Si quis *Formulis* utetur *diſcretis* & *decoris*. Ad has addiſcendas, nihil fermè aliud requiritur, quàm ut eas quis non contemnat: Ita enim in aliorum Moribus eaſdem obſervabit; De reliquo autem Nemo ſibi diffidat. Si enim majorem illis operam navabit, de pretio decident: Quod in illo potiſſimùm ſitum eſt, ut tanquam Nativæ videantur, & minimè affectatæ. Nonnullorum Vultus, & Geſtus, & Externa alia, inſtar verſus ſunt, in quibus Syllabæ ſingulæ menſurantur; Quî poterit magna comprehendere, qui ſe tam puſillis Rebus ſubmittit? *Cæremoniis decentibus*, erga alios, omninò abſtinere, perinde eſt ac ſi doceas, eaſdem illos erga te negligere; Quo pacto teipſum facies viliorem. Præcipuè, nequaquam omittendæ erga illos, quibuſcum Familiaritate minimè conjunctus es: Neque erga Homines Ingenio Faſtidioſo. Verùm, Exceſſus in illis, & Locutio planè Hyperbolica, (quali nonnulli utuntur,) non ſolùm Res moleſta, ſed etiam Fidem & Pondus, eorum quæ dicuntur, omnino minuit. Eſt proculdubiò Modus, artificioſæ cujuſdam Inſinuationis, in Verbis ipſis, inter *Formulas* communes, qui Homines reverà ineſcat, & mirificè afficit; Qui eximie alicui prodeſt, ſi quis ejus viam calleat. Inter Æquales, de Familiaritate ſollicitum eſſe, nihil opus eſt; quare reprime te paululùm, & dignitatem tuam tuere: At inter Inferiores non deerit Reverentia; Itaque inter illos, benignè te gerere, & cum Familiaritate quadam, non incongruum eſt. Qui in Sermone aliquo, aut Re, nimius eſt, adeò ut Satietatem inducat, Valorem ſuiipſius minuit. Aliis ſe applicare, bonum eſt; Modo cum Significatione quadam fiat, hoc non ex Facilitate prodire, ſed ex Comitate & Urbanitate. Præceptum non contemnendum eſt; Cùm in alterius Sententiam iveris, aliquid ſemper de proprio addere: Exempli gratiâ; Opinioni ejus ſuffragaris? Cum Diſtinctione, & non aliàs, fiat: Propoſitioni ejus annuere libet? Fiat ſub modo aliquo vel Conditione: Conſilium ejus ſequi & amplecti viſum eſt? Novi alicujus Argumenti pondus addas, propter quod in Partes ejus tranſire videaris. Cavendum imprimis, ne *Magiſter* in *Cæremoniis* & *Formulis*, habearis: Id enim ſi fiet, utcunque Virtute verâ emineas, audies tamen ab Invidis, in Nominis tui Detrimentum, *Urbanus* tantùm & *Affectator*. Etiam Negotiis damnoſum eſt, ſi quis *Formulas* nimiùm affectet; Vel in Opportunitatibus & Temporibus deligendis, impenſè curioſus ſit. *Salomon* inquit; *Qui obſervat Ventum, non ſeminat; Et qui conſiderat nubes, nunquam metet*; Prudens Opportunitates plures faciet, quàm inveniet. *Mores* Hominum externi, *Veſtibus* eorum ſimiles eſſe debent; Non ſint nimis concinni, nec Corpus coarctantes; Sed qui Libertatem præbeant, ad Exercitia, & Motum quemlibet.

LI.

De Laude.

L*Aus* Virtutis Reflexio eſt. Atque, ut ſit in Speculis, trahit aliquid è Naturâ Corporis, quod Reflexionem præbet. Si à Vulgo proficiſcitur, ut plurimùm, Reflexio illa prava eſt, & falſa; Et vanos potiùs ac tumidos, quàm verâ Virtute præditos, comitatur. Sub captum ſiquidem Vulgi, Virtutes complures, quæ excellunt, non cadunt. Virtutes minores, ab iis, *Laudes* extorquent; Mediæ, Admirationem quandam vel ſtuporem, illis incutiunt; Sublimes autem, in Senſum aut Perceptionem eorum, prorsùs non veniunt. Sed Apparitiones Virtutum, & *Species Virtutibus Similes*; Illos afficiunt quàm maximè. Sanè, *Fama* Fluvio ſimilis eſt, quæ levia & inflata attollit, gravia & ſolida mergit. Quod ſi Viri etiam Judicii profundioris, & Dignitatis, cum vulgo concurrunt, tum id, quod Scriptura dicit, contingit; *Nomen bonum inſtar Vnguenti fragrantis*. Omnia undique replet, neque facilè evaneſcit. Etenim Odores Unguentorum, durabiles magis ſunt, quàm Florum. *Laudum* tot Conditiones fallaces ſunt, ut *Laus* meritò in ſuſpicionem venire poſſit. *Laudes* quædam ab *Adulatione* ſolâ prodeunt; Quod ſi *Adulator* ſit vulgaris, Attributis quibuſdam utetur communibus, & quæ omnibus competere poſſint; Non quæſitis aut appoſitis; *Adulator* callidior ſi ſit, veſtigia premet *Adulatoris* principalis; Intelligo, Tuiipſius; Et in quibus tibi places, aut teipſum excellere putas, iis *Adulator* inhærebit maximè: Sin *Adulator* ſit impudens, & perfrictæ Frontis, tum demùm, in quibus conſcius tibi ſis Defectûs tui, & ad quæ maximè erubeſcis, ea *Adulator* tibi vel præcipuè imputabit, & affiget, per vim, ſpretâ conſcientiâ. *Laudes* nonnullæ, à voluntate bonâ cum Reverentiâ conjunctâ, proficiſcuntur; Quæ ſanè *Laudum* Formnla, *Principibus*, & Viris quibuſcunque dignioribus, debetur; *Laudando præcipere:* Cùm ſcilicet apud illos prædicando, quales ſint, humiliter moneas, quales eſſe debeant. Sunt qui *Laudibus* quandoque onerantur, animo malitioſo; Ad conflandam Invidiam, & Odia concitanda, *Peſſimum Genus Inimicorum laudantium*; Ut ait ille: Adeò ut apud *Græcos*, in Proverbium exierit; *Ei, qui in malum ſuum laudaretur, puſtulam nari continuò adnaturam:* Sicut apud nos vulgo dicitur; *Cum quis mentiatur, metuendum ne ejus Linguæ, Scabies propediem oboriatur*. Illud aſſerere licet, *Laudes* moderatas, tempeſtivè irrogatas, & minimè vulgares, Honori vel maximè eſſe. Dictum eſt *Salomonis*; *Qui benedicit proximo ſuo voce grandi, de nocte cõſurgens, maledicenti ſimilis erit*; Etenim, vel Hominem, vel rem aliquã, ad Cœlũ uſq; evehere, cõtradictionẽ irritat, & deriſui exponit. Veruntamẽ, ut ſeipſum *laudare*, ſervato decoro, vix cõceditur, niſi in caſibus admodùm raris; Ita Vocationẽ ſuã, & Munus quod gerit, aut ſtudia quibus ſe addixit, *laudare* quis cum veniâ poſſit, imò cum ſpecie quadã Magnanimitatis. *Cardinales Romani*, (qui Theologi ſunt,

ſunt; Et Fratres & Scholaſtici,) Verbum uſurpant, extremi Contemptûs & Convitii, erga Negotia Civilia: Vocant enim Negotia Civilia, (veluti, Belli, Legationum, Judiciorum, & hujuſmodi,) *Hiſpanico Vocabulo, Sbirrarias*; Quod ſonat, Munera Lictorum & Scribarum. Ac ſi Artes illæ memoratæ, magis ejuſmodi Homines, quàm in Faſtigio *Cardinalatûs* poſitos, decerent: Et tamen, (ſi Res ritè ponderetur,) Speculativa cum Civilibus non malè miſcentur. *Sanctus Paulus*, cùm de ſeipſo gloriatur, illud nonnunquam interponit; *Ut Stultus loquor*, At cùm de Vocatione ſuâ Verba facit, nihil veretur dicere; *Magnificabo Apoſtolatum meum.*

LII.

De Vana Gloria.

Eleganter quidem *Æſopus*; *Muſca ſedens ſuper Radium Rotæ Currûs, ita ſecum*; *Quantum pulverem moveo?* Similiter, exiſtunt quidam Futiles & Vani, qui, cùm aliquid vel ſponte procedit, vel manu potentiore cietur, ſi modò ipſi vel minimam rei partem attigerint, continuò putant ſe Machinam totam vertere. *Glorioſi* ſemper Factioſi; Etenim nulla Oſtentatio ſine Comparatione ſui eſt. Quin & violenti ut ſint, neceſſe eſt, ut quæ verbis jactitârunt, reverà præſtent. Neque taciturni omninò eſſe poſſunt; Ideóque opere, ut plurimùm, deſtituuntur; Sicut *Gallis* in Proverbium abiit; *Beaucoup de Bruit, peu de Fruit*: *Strepitûs multum, Fructûs parum.* Attamen, ſine Controverſia, hujuſmodi Ingeniis, in Civilibus, aliquando uti prodeſt. Si Fama excitanda ſit, vel Opinio latè ſpargenda, ſive Virtutis, ſive Potentiæ, iſtiuſmodi Homines Buccinatores egregii ſunt. Rursùs, ſicut prudenter notat *Livius*, circa Tractatus *Antiochi* & *Ætolorum*; *Mendacia reciproca, & ex utraque parte, quandoque magno uſui eſſe poſſunt*; Veluti, cùm quis inter *Principes* duos negotietur, ut eos ad Bellum indicendum, *Principi* tertio concitet; Atque hoc ut efficiat, unius Copias apud alterum, ſupra Modum, & Veritatem, viciſſim attollat. Quin & hoc fit quandoque, ut qui inter privatos tractet, apud utrunque Exiſtimationem ſuam augeat, artificioſè inſinuando, ſe apud alterutrum plus poſſe, quàm reverà poteſt. Atque in his, & hujuſmodi haud raròaccidit, ut aliquid ex Nihilo producatur: Mendacia enim Opinionem ingenerare ſufficiunt; Opinio autem Rem & Subſtantiam progignit. In Ducibus, & Viris Militaribus, *Glorioſum* eſſe, non inutile eſt; Sicut enim Ferrum acuit Ferrum, ita per *Gloriam* hanc Animi invicem acuuntur, & excitantur. Inſuper, in Actionibus magnis, quæ Sumptibus, & Periculo privatorum, ſuſcipiuntur, Ingenia jactabunda vivaciùs Negotia impellunt: Qui enim Ingenio ſobrio ſunt, & ſolido, plus habent Saburræ, quàm Veli. Rursùs, in Exiſtimatione Doctrinæ & Literarum cujuſpiam, non volitabit *Fama* illius per Ora Virûm, neque benè Alata erit, ſine Plumis aliquibus Oſtentationis. *Qui de contemnendâ Gloriâ Libros ſcribunt, Nomen ſuum inſcribunt*;

bunt; Inquit ille, *Socrates*, *Ariſtoteles*, *Galenus*, (magna Nomina,) Ingenio jactabundo erant. Certè *Gloria vana*, ad propagandam & perpetuandam Memoriam magnoperè juvat: Neq; *Virtus* ipſa, tantum Humanæ Naturæ debet, propter Nominis ſui Celebrationem, quantum *ſibiipſi*. *Fama* ſiquidem *Ciceronis*, *Senecæ*, *Plinii Secundi*, ad hunc uſque diem vix duraſſet, aut ſaltem non tam vegeta, niſi conjuncta fuiſſet, cum aliquâ *Vanitate* & *Jactantiâ*, in ſeipſis. *Jactantia* enim, inſtar Vernicis videtur eſſe, quæ Ligna non ſolùm ſplendere facit, verùm etiam durare. Atqui, dum hæc de *vanâ Gloriâ* diſſero, minimè eam Qualitatem intelligo, quam attribuit *Tacitus Muciano*; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, Arte quadam oſtentator*: Hæc enim ex Vanitate neutiquam procedit, ſed ex Arte, & Prudentiâ, cum Magnanimitate quadam conjunctâ: Et in aliquibus Hominibus, qui naturâ veluti comparati ad eam ſunt, Res eſt, non ſolùm decora, ſed & gratioſa. Excuſationes enim decoræ, Conceſſiones tempeſtivæ, quin & Modeſtia ipſa benè temperata, nihil aliud ſunt, quàm *Oſtentationis* Artes. Neque inter Artes haſce, reperitur aliqua felicior, quàm illa, de qua loquitur *Plinius Secundus*, Hoc eſt; Liberaliter & copioſè id in alio *laudare*, in quo ipſe emineas. Nam ad hunc modum ille, ingenioſè ſatis: *In alio laudando, tibiipſi miniſtras: Is enim, quem laudas, aut ſuperior tibi eſt, aut inferior; Si inferior, & tamen laudandus, tu multò magis; Si ſuperior, neque jure laudandus, tu multò minùs.* *Glorioſi* Prudentibus Deriſui ſunt; Stultis Admirationi; Paraſitis Prædæ & Eſcæ; Sibiipſis, & *Gloriæ vanæ*, Mancipia.

LIII.

De HONORE & EXISTIMATIONE.

HOnoris & Exiſtimationis, vera, & jure optimo, Acquiſitio, ea eſt; Ut quis Virtutes, & Facultates ſuas, dextrè, & abſque detrimento, revelet. Nonnulli enim, in Actionibus ſuis, *Proci Famæ* ſunt, & veluti Venatores: Quod Genus Hominum, Sermonibus plerunque celebratur, ſed interiorem Animi Reverentiam vix aſſequitur. Alii, contrà, Virtutem ſuam, inter monſtrandum, obſcurant; Ex quo fit, ut Opinione minores ſint, quàm Merita ipſorum poſtulant. Si quis Rem ſuſcipiat, ſimulque perficiat, quæ priùs intentata fuerat; Aut tentata quidem, ſed deſerta; Aut ad exitum forſan perducta, ſed minùs commodè, & feliciter; Is *Honorem* adipiſcetur majorem, quàm ſi quid perfeciſſet gravioris ſanè difficultatis, & Momenti; Sed in quo, alterius tantùm Veſtigia, & non ultra, premeret. Si quis Actiones ſuas, ita inter ſe committat, & contemperet, ut in aliquibus earum, ſingulis Factionibus, vel Populi Combinationibus, ſatisfaciat, Harmonia erit tantò perfectior. *Honoris* ſui minimè frugalis Diſpenſator eſt, qui Rem quamvis ſuſcipit, in quâ Dedecoris plus fuerit, votis excidere, quàm obtinuiſſe, *Honoris*. *Honor*, qui Comparativus eſt, & Alium prægravat, Reflexionem habet maximè vividam; Inſtar Adamantis, aut Carbunculi, cum Angulis multiplicibus ſecti. Itaque, enixè hoc agas, ut Competitores tuos, ſi modò poſſis, etiam in iis, in quibus ipſi ſummè gloriantur, ſuperes. Servi, & Amici Familiares, prudentes modò ſint & cauti, *Exiſtimationi* cujuſpiam, non modicum proſunt: Ita *Q. Cicero*; *Omnis Fama à Domeſticis emanat.* Invidia, quæ *Honoris* veluti Tinea & Teredo eſt, optimè extinguitur, ſi quis id ſibi præſtituere videatur, ut Meritum potiùs ambiat, quàm Famam: Et Succeſſus ſuos proſperos, magis Providentiæ Divinæ, & Felicitati cuidam tribuat, quàm Artibus aut Virtutibus propriis.

Gradus, Honoris Imperialis, ſic verè & optimè ordinantur. Primo loco ſtatuendi, *Conditores Imperiorum*; Quales fuerunt *Romulus*, *Cyrus*, *Julius Cæſar*, *Ottomannus*, *Iſmael*. Secundo loco, *Legum-latores*; Qui etiam vocabantur *Conditores Secundi*, aut *Perpetui Principes*; Quoniam Legibus ſuis, etiam poſt Mortem, Imperia adminiſtrant; Quales fuerunt *Lycurgus*, *Solon*, *Juſtinianus*, *Eadgarus*, *Alphonſus Caſtilianus*, Cognomine *Sapiens*, qui *Septem Partitiones* edidit. Tertio loco, *Liberatores*, vel *Servatores Patriarum ſuarum*; Qui Bellis inteſtinis diutinis finem impoſuerunt, aut Patrias, à Servitute Alienigenarum, vel Tyrannorum liberarunt: Veluti, *Auguſtus Cæſar*, *Veſpaſianus*, *Aurelianus*, *Theodoricus*, *Henricus Septimus Rex Angliæ*, *Henricus Quartus Rex Galliæ*. Quarto loco, *Propagatores*, ſive *Propugnatores Imperii*; Qui Bellis honorificis Fines Imperii protulerunt; Vel Defenſione ſtrenuâ & Nobili, Invaſoribus reſtiterunt. Ultimo loco, *Patres Patriæ*; Qui juſtè imperant, & Temporibus felicibus, quamdiù vivunt, Cives ſuos beant. In his ultimis duobus, Exempla non adduco, quandoquidem tanto numero ſint. *Honorum*, qui *Subditis* competere poſſunt, *Gradus* hi ſunt. Primò ſtatuendi *Participes* Curarum; Ii nimirùm, quorum Humeris, præcipuum pondus, Rerum ſuarum, *Principes* imponunt: Vulgò appellamus *Manus Regum Dexteras*. Secundò, *Duces Belli*; *Regum* ſuorum intelligo *Locum-tenentes*; Qui operam eis egregiam in Bellis præſtant. Tertiò, *Gratioſi*; Eos volo, qui non ultra hoc potes ſunt, quàm ut *Principibus* Solatio ſint, & Populo innoxii. Quartò, *Negotiis Pares*; Qui magnos ſub *Principibus* gerunt Magiſtratus; In quibus juſtè & prudenter verſantur. Eſt & Genus quoddam *Honoris*, quod raròcontingit; Et tamen inter maximos reponi meretur: Hic eſt, eorum, qui ſe Morti, & Periculis, devovent, & ſacrificant, propter Bonum Patriæ: Quod fecerunt *Marcus Regulus*, & Duo *Decii*.

LIV.

De OFFICIO IUDICIS.

MEminiſſe debent *Judices*, eſſe Muneris ſui, *Jus dicere*, non autem *Jus dare:* Leges inquam interpretari, non condere. Alitèr, deveniet eorum Auctoritas, ſimile quiddam, Auctoritati illi, quam ſibi vendicat *Eccleſia Romana:* Quæ prætextu *Interpretationis Scripturarum*, etiàm addit aliquid quandoque, & immutat: Et pronunciat, quod non invenit; Atque Specie Antiquitatis, introducit Novitatem. *Judicem* oportet eſſe, potiùs Eruditum, quàm Ingenioſum; Venerabilem, quàm Gratioſum; Magiſque Deliberativum, quàm Confidentem. Ante omnia, Integritas *Judicum* quaſi Portio eſt, Virtuſque propria. *Maledictus ſit* (inquit *Lex*) *qui terminum Terræ movet antiquum*; Sanè, Qui Lapidem, Fines diſtinguentem, tranſponit, culpâ non caret. Verùm *Judex* injuſtus ille eſt, qui præcipuè *Terminos* immutat, cùm de Terris & Rerum Proprietate, iniquam fert Sententiam. Unà certè iniqua Sententia plus nocet, quàm Exempla plurima. Hæc enim, Rivulos tantùm inficiunt, illa autem Fontes. Ita ait *Salomon*; *Fons turbatus, & Vena Corrupta, eſt juſtus cadens, in Cauſſâ ſuâ, coram Adverſario.* Officium *Judicis* Relationem habere poſſit, partim ad *Litigantes*; partim ad *Advocatos*; partim ad *Scribas* & *Miniſtros Juſticiæ* ſubtùs; partim ad *Principem* vel *Statum* ſuprà.

Primo quantum ad *Cauſſas* & *Litigantes*. *Sunt* (inquit *Scriptura*) *qui Judicium vertunt in Abſynthium:* Sunt etiam certè, qui illud vertunt in *Acetum*. Injuſticia enim illud reddit *Amarum*; Mora *Acidum*. *Judex* ſtrenuus, hoc præcipuè agit, ut Vim & Dolum, compeſcat: Quorum vis magis pernicioſa eſt, quanto apertior; Dolus quantò tectior & occultior. Adde etiàm *Lites* contentioſas; Quæ evomi debent, ut Crapula *Curiarum*. *Judicem* decet, viam parare ad juſtam Sententiam, qualem *Deus* parat; *Valles exaltando*; *Colles deprimendo:* Eodem modo, quando ex alterutrâ parte, videt *Judex*, Manum Elatam, veluti in Proſecutione importunâ, Captionibus Malitioſis, Combinationibus, patrocinio potentum, Advocatorum Diſparitate, & Similibus, tum eluceſcit Virtus *Judicis* in æquandis iis, quæ ſunt inæqualia; Ut *Judicium* ſuum, veluti in Areâ planâ, fundare poſſit. *Qui fortiter emungit, elicit Sanguinem*; Cumque Torcular Vini premitur fortiùs, Vinum prodit acerbum, Acinum ſapiens. Itaque caveant ſibi *Judices*, ab Interpretationibus Legum duris, & Illationibus altè petitis: Neque enim pejor eſt Tortura, quàm Tortura *Legum*. Præcipuè in *Legibus Pœnalibus*, Curæ iis eſſe debet, ne quæ in Terrorem latæ ſunt; vertantur in Rigorem: Neve in Populum ſuperinducant, Imbrem illum, de quo *Scriptura*; *Pluet ſuper eos Laqueos.* Etenim *Leges Pœnales*, ſi ſeverè Executioni demandentur, ſunt ſimiles *Imbri Laqueorum*, Cadenti ſuper Populum. Itaque hujuſmodi *Leges*, ſi vel dormiverint diù, vel Temporibus præſentibus minùs quadrent, à *Judicibus* Prudentibus, in Executione earum, reprimantur;

Judicis Officium eſt, ut Res, ita Tempora Rerum, &c.

In Cauſſis Capitalibus, decet *Judices* (quantum Lex permittit,) in *Judicio* meminiſſe Miſericordiæ; Et cum Severitate *Exemplum*, cum Pietate *Perſonam*, intueri.

Quantum ad *Advocatos* qui Cauſſas agunt; Patientia, & Gravitas, in Cauſſis audiendis, *Juſtitiæ* eſt pars Eſſentialis; & *Judex* nimiùm interloquens minimè eſt *Cymbalum Bene-ſonans*. Non Laudi eſt *Judici*, ſi primus aliquid in Cauſsâ inveniat, & arripiat, quod ab *Advocatis*, ſuo Tempore, meliùs audire potuiſſet: Aut Acumen oſtentet, in probationibus, vel *Advocatorum* Perorationibus nimis citò interrumpendis; Aut anticipet Informationes Quæſtionibus, licèt ad rem pertinentibus. *Judicis* Partes in audiendo ſunt quatuor: Probationum Seriem ordinare; Advocatorum, & Teſtium, Prolixitatem, repetitionem, aut Sermones extra rem, moderari; Eorum, quæ allegata ſunt, Medullam, & quæ majoris momenti ſunt, recapitulare, ſeligere, & inter ſe componere; Et demùm Sententiam ferre. Quicquid ultra hæc eſt, nimium eſt; & oritur aut à Gloriolâ & loquendi Aviditate; Aut ab Audiendi Impatientiâ; Aut à Memoriæ Debilitate; Aut à Defectu Attentionis ſedatæ, & Æquabilis. Sæpenumerò mirum eſt viſu, quantum *Advocatorum* Audacia apud *Judices* valeat; ubi contra *Judices* ad imitationem *Dei*, (in cujus Tribunali ſedent,) *Superbos comprimere, & humiles erigere*, deberent. Sed etiamnùm magis mirum eſt, *Judices Advocatis* quibuſdam præ cæteris immoderatè & apertè favere. Quod neceſſe eſt, ut Merces Advocatorum augeat & multiplicet, atque ſimul ſuſpicionem Corruptionis, & obliqui ad *Judicis* Aditûs, inducat. Debetur *Advocato* à *Judice*, Laus aliqua, & Commendatio, cùm Cauſſæ benè aguntur, & tractantur; Præſertim, ſi Cauſsâ ſuâ cadat; Hoc enim apud Clientem, Exiſtimationem *Advocati* ſui tuetur, Et ſimul Opinionem ejus, de Cauſsâ ſuâ, proſternit. Debetur etiam Reipublicæ Reprehenſio *Advocatorum* moderata, ubi callida nimis præſtant Conſilia; aut ſupina apparet Negligentia, aut levis Informatio, aut Indecora Importunitas, aut impudens Defenſio. *Advocatus* autem illud tribuat *Judici*, ne illi obſtrepat, aut ſe rursùs in Cauſſam agendam callidè inſinuet, poſtquàm *Judex* de re pronunciaverit. Econtrariò autem, *Judex* ſe Cauſſæ mediæ, & nullatenùs peroratæ, non ingerat; Nec *Clienti* Occaſionem præbeat, ut *Advocatos ſuos*, vel probationes, ad plenum non auditas, conqueratur.

Quantum ad *Scribas* & *Miniſtros*. *Sedes Juſtitiæ*, veluti Locus ſacratus eſt; ubi non tantùm Sedes ipſa, ſed & ſubſellia, & præcinctus Sedis, Scandalo & Corruptelis vacare debent. Etenim (ut ait *Scriptura*) *non colliguntur Vuæ ex Spinis*; Neque *Juſtitia* ſuaves ſuos Fructus edere poteſt, inter Vepres & Dumeta, *Scribarum* & *Miniſtrorum* rapacium, & Lucris inhiantium. *Curiarum Aſſeclæ* pravi, ſunt Quatuor: Primò *Seminatores Litium*; qui Curias tumeſcere faciunt, Populum tabeſcere. Secundò, qui Curias, *Contentionibus* circa *Juriſdictionem* implicant; Neque verè ſunt, (ut habentur) *Amici Curiæ*; ſed

Paraſiti Curiæ; Curias inflando ultra terminos, propter Micas & Compendia propria. Tertiò, ii, qui poſſunt cenſeri tanquàm *Curiarum Manus Siniſtræ*: Homines, qui Curiarum proceſſus legitimos, Diverticulis, & Verſutiis, diſtorquent; Juſtitiamque in Lineas obliquas, & Labyrinthos, trahunt. Quartò, *Expilatores* & *Exactores Feodorum*, qui tritam Similitudinem confirmant *Curiarum* ad *Rubum*; Quò dum Ovis, tempeſtatem fugiens, ſe recipit, velleris partem amittit. Contra, *Scriba* antiquus, in Anteactis *Curiarum* peritus, in Actis ipſis concipiendis cautus; & in Negotiis *Curiæ* ſolers, Digitus eſt *Curiæ* egregius; Et ſæpè *Judici* ipſi viam monſtrat.

Quantum verò ad *Principem*, aut *Statum*. *Judices*, ante omnia, in memoriâ fixum tenere debent, verſiculum ultimum *Duodecim Tabularum Romanarum*; *Salus Populi ſuprema Lex*; Et pro certo ponere, Leges, niſi ſint in Ordine ad eum Finem, Res eſſe Captioſas, & Oracula malè inſpirata. Itaque, benè ſuccedit, cùm *Rex* aut *Status* ſæpiùs cum *Iudicibus* deliberat; Et rursùs, cùm *Iudices Principem* & *Statum* ſæpiùs Conſulant. Ille, cùm inter Deliberationes Politicas interveniat *Quæſtio Iuris*: Hi, cùm in Subjecto legali, interveniant Conſiderationes *Status*. Contingit enim, haud rarò, ut Res in *Judicium* adducta, verſetur circa *Meum* & *Tuum*, & nihilominùs conſequentia ejus ad *Rationes Status* penetret. Intelligo autem, ad *Rationes Status* pertinere, non ſolùm, ſi quid ad Jura *Regalia* impetenda ſpectet, verumetiàm ſi quid Innovationem aliquam minùs tutam, aut Exemplum periculoſum, introducat; Aut ſi manifeſtò portionem aliquam Populi majorem gravet. Neque quiſquam infirmi Judicii exiſtimet, Juſtas Leges, adverſus Politica vera, aliquid Antipathiæ habere. Sunt enim hæc duo veluti Spiritus & Nervi, quorum alteri in alteris moventur. Recordentur etiam *Iudices*, *Salomonis Thronum*, Leonibus utrinque ſuffultum fuiſſe: Sint ſanè *Leones*, ſed *Leones* ſub *Throno*; Caventes, ne aliquid ex *Iuribus* Regalibus, impetant aut convellant. Poſtremò, ne ſint *Iudices* tam ignari, Juris & Prærogativæ ſuæ, ut cogitent, non ſibi relinqui, tanquam Muneris ſui partem principalem, ſanum & Prudentem Legum uſum, & Applicationem. Etenim in Animum revocare poterint, Dictum illud *Apoſtoli*, de Lege, Humani Legibus, majore; *Nos ſcimus quia Lex bona eſt, modò quis eâ utatur legitimè*.

LV.

De Ira.

Iram penitùs extinguere velle, Oſtentatio quædam *Stoicorum* eſt. Meliora nos nacti ſumus Oracula; *Iraſcimini, & nolite peccare*; *Sol non occidat ſuper Iracundiam veſtram*. Limites *Iræ* apponendi ſunt, & quouſque, & quamdiu. Dicemus primò, quibus modis, *Inclinatio Naturalis*, aut etiam *Habitus Iræ*, temperari poſſit, & leniri. Secundò, qualiter particulares *Motus Iræ* reprimi poſſint, aut ſaltem citra nocumentum cohiberi. Tertiò, quibus modis, *Ira excitari* poſſit, aut *ſedari*, in aliis.

Quantum ad primum; Non alia ſe oſtendit via, quàm ut ſeriò in animo revolvas, Mala & Calamitates *Iræ*; Et quàm vehementer vitam humanam perturbat, & infeſtat. Hoc autem tempeſtivum fuerit maximè, ſi pone nos reſpiciamus, quamprimùm *Impetus Iræ* reſederit. Eleganter *Seneca*; *Iram Ruinæ ſimilem eſſe, quæ in aliud cadendo, ſeipſam comminuit & frangit.* Hortatur *Scriptura*; *Ut Animas noſtras in Patientiâ poſſideamus.* Certè, quicunque *Patientiâ* excidit; de *Animæ* ſuæ *Poſſeſſione* dejicitur. Hominis non eſt, *Apes* imitari;

— Animaſque in Vulnere ponunt.

Ira ſanè, ſi quis rectè attendat, Res humilis eſt, & infra Dignitatem Hominis. Hoc liquebit, ſi illos intueamur, in quibus *Ira* regnat: Qui plerunque ex Infirmioribus ſunt; *Pueri, Mulieres, Senes, Ægroti.* Itaque, cùm *iraſci* contigerit, caveant Homines, (ſi modò Dignitatis ſuæ velint eſſe memores,) ne *Iram* ſuam, cum Metu eorum quibus *iraſcuntur*, ſed cum Contemptu, conjungant; Ita ut Injuriâ Superiores potiùs videantur, quàm Inferiores: Quod non difficile factu foret, ſi quis *Iram* ſuam, paululum regat, & inflectat.

Quantum ad Secundum; *Cauſſæ* & *Motiva Iræ*, præcipuè tres ſunt. Primò, ſi quis *pronus* ſit ad *Senſum Injuriæ*; Nemo enim *iraſcitur*, niſi qui ſe læſum ſentiat. Itaque teneri qui ſunt, & Delicati, ut ſubinde *iraſcantur*, neceſſe eſt: Tot ſe offerent, quæ illis moleſtiam exhibebunt; Quæ à Naturis robuſtioribus vix ſentientur. Secundò, ſi quis *Curioſus* & *perſpicax* ſit, in *Interpretatione Injuriæ* illatæ, quatenus ad *Circumſtantias* ejus, ac ſi *Contemptum* ſpiraret. Opinio enim *Contemptus*, *Iram* excitat & acuit, pluſquam Læſio ipſa. Itaque, ſi Homines ad iſta ingenioſi ſint, *Iram* miris modis incendent. Ultimò, *Opinio Contumeliæ*, ſive quod Exiſtimatio Hominis per conſequentiam lædatur & perſtringatur, *Iram* intendit & multiplicat. Cui Rei accedit *Remedium præſentaneum*, Ut quis utatur, (quod *Conſalvus* dicere ſolebat,) *Telâ Honoris craſſiore*: Sed in omnibus *Iræ* Frænationibus, optimum eſt, Tempus lucrari; Et ſibiipſi perſuadere, Horam vindictæ nondum adeſſe; Sed inſtare, quaſi ad manum, Opportunitatem aliquam majorem; Atque hoc pacto, Motum Animi interim compeſcere, & ſe in Tempus aliud ſervare. *Ira* autem, ut citra noxam erumpat, utcunque Hominem obſederit, duo ſunt, quæ maximè cavenda. Prius eſt, *Acerbitas Verborum*, præcipuè *aculeatorum*, & ei, quem ferimus, propriorum; *Communia* enim *Maledicta mordent minùs.* Atque rurſùs, *Secretorum Revelatio*; Hoc enim Societati quemvis ineptum reddit. Poſterius eſt, ne quis, dum *Ira* fervet, *Negotium*, quod in *Manibus eſt, abrumpat*; Sed utcunque *Iræ* frænum laxet, nihil tamen agat, quod revocari non poſſit.

Quantum ad *excitandam*, aut *ſedandam Iram in Aliis*; Fit hoc maximè per Temporum Electionem prudentem. Cùm ſubtriſtes Homines ſunt, aut aliquantulùm moroſi, Tempus eſt *Iram* incendendi. Deinde, ut anteà diximus, decerpendo, & inculcando, quicquid *Contemptum* arguere, aut aggravare poſſit. Rurſùs, *Ira* ſedatur per Contraria hiſce. Primò, deligendo Tempora ſerena, & ad Hilaritatem prona, in quibus Negotium aliquod ingratum, & ad Iracundiam provocans, aperias: Prima enim Impreſſio plurimùm valet. Deinde, ut, quantum fieri poteſt, *Injuriam* à *Contemptu* ſegreges; Eam Imperitiæ, Timori, Animi Concuſſioni repentinæ, aut ſimili cuipiam imputando.

LVI.

De VICISSITUDINE RERUM.

S*alomon* inquit; *Nihil novum ſuper Terram.* Itaque, quemadmodum *Plato* opinatus eſt; *Omnem Scientiam nihil aliud eſſe, quàm Reminiſcentiam*; Sic *Salomon* pronunciat; *Omnem Novitatem nihil aliud eſſe, quàm Oblivionem.* Ex quo cernere poſſis, Fluvium Lethes, non minùs ſuper Terram, quàm ſubter Terram, decurrere. *Aſtrologus* quidam abſtruſus, & parùm notus, aſſerit: *Niſi in Cauſâ fuiſſent Res duæ cõſtantes;* (*una, quod Stellæ fixæ, æqualem inter ſe diſtantiam perpetuò ſervent; Nec unquam propiùs ſibi invicem accedant, aut longiùs à ſe abſcedant: Altera, quod Motus diurnus non variet:*) *ne Momentum quidem Temporis Individuum aliquod durare potuiſſet.* Illud certum eſt, *Materiam* in perpetuo fluxu eſſe, neque unquam conſiſtere. Atqui, magna illa *Lintea Sepulchralia*, quæ omnia oblivione involvunt, duo ſunt; *Diluvia*, & *Terræ-motus.* Quatenus ad *Conflagrationes*, & *Siccitates* magnas, illæ Populum penitùs non abſorbent, aut deſtruunt. Fabula *Phaetontis*, Brevitatem Conflagrationis, ad unius tantùm Diei ſpatium, repræſentavit. Atque triennalis illa, à *Pluviâ Ceſſatio*, tempore *Eliæ*, particularis tantùm fuit, & multos ſuperſtites reliquit. *Incenſiones* illas loqueris, quæ per Fulmina & Fulgura, apud *Indias Orientales* fiunt! Anguſtæ quidem ſunt, nec magna ſpatia occupant. *Peſtilentias* etiam prætereo, quia nec illæ totaliter abſorbent. Verùm, in memoratis illis duabus Calamitatibus, (*Diluviorum*, & *Terræ-Motuum*,) inſuper notandum eſt; Reliquias Populorum, quas emergere contigerit, plerunque Homines Rudes & Montanos eſſe; Quique Temporum præteritorum Memoriam Poſteris tradere non poſſint; Adeò ut Oblivio non minùs omnia involvat, quàm ſi nulli prorsùs ſuperſtites remanerent. Si quis attentè introſpiciat, *Indorum Occidentalium* Conditionem, probabile reperiet, eos Populum Juniorem eſſe & Recentiorem, quàm Populos Orbis veteris. At longè veriſimilius eſt, Deſolationem illam, quæ illos olim invaſerat, minimè per *Terræ-Motus* factam: (Contrà quam narrabat *Sacerdos Ægyptius*, in Colloquio cum *Solone*, de *Inſula Atlantide*; Eam, ſcilicet, à *Terræ-Motu abſorptam eſſe*;) Sed potiùs per *Diluvium particulare. Terræ-Motus* enim in illis Regionibus rarò eveniunt. Verùm, è contrariâ parte, tam immania planè & vaſta habent Flumina, ut Fluvii *Aſiæ*, *Africæ*, & *Europæ*, præ illis, inſtar Rivulorum ſint. Quin & *Andes* ipſorum, ſive *Montes*, noſtris longè ſunt altiores: Unde credibile eſt, Reliquias Stirpis Hominum, apud eos, poſt tale *Diluvium Particulare*, conſervatas fuiſſe.

Quantum verò, ad Obſervationem *Macciavelli*; Nimirum, zelotypiam & Æmulationem Sectarum, ad extinguendam Rerum Memoriam, multa molitam: Qui *Gregorio Magno* notam inurit, ac ſi pro viribus ſuis Antiquitates omnes *Ethnicorum* ſupprimere annixus fuerit: Non video certè hujuſmodi zelos, aut notabile quidpiam efficere, aut diù durare: Id quod liquet in Succeſſione *Sabiniani*, qui Antiquitates eaſdem ſtatim reſuſcitavit: Tum verò prohibita, licèt Tenebris cooperta, obrepunt tamen, & ſuas nanciſcuntur Periodos.

Viciſſitudines ſive *Mutationes* in *Globo ſuperiori*, fuſiùs, in hoc Sermone, tractandæ non ſunt. Forſitan, *Annus Magnus Platonis*, niſi Mundus antè Diſſolutioni eſſet deſtinatus, aliquem ſortiri poſſit Effectum: Non in renovandis Corporibus Individuorum; (Id enim Fumus & Vanitas eorum eſt, qui opinantur Corpora Cœleſtia, accuratiores in hæc Inferiora habere Influentias, quàm reverà habent;) Sed tantùm in Summis & Maſſis Rerum. *Cometæ* proculdubiò aliquid operantur ſuper eaſdem Summas & Maſſas Rerum; Verùm, Homines, ut nunc eſt, indiligentes, aut curioſi, circa eos ſunt; Eóſq, potiùs mirabundi ſpectant; Atque Itineraria eorundem conficiunt, quàm Effectus eorum prudenter & ſobriè notant; Præcipuè Effectus eorum Comparativos; Id eſt, *Cometa* talis Magnitudinis; talis Coloris & Lucis; Converſionis Radiorum; Sitûs, quatenus ad Regionem Cœli; Tempeſtatis Anni; Semitæ aut Curſûs; Durationis; Quales producat *Effectus*.

Leviculum quiddam eſt, quod olim inaudiveram; Neque tamen prorsùs contemni volo, ſed in obſervationem aliquam venire. Ferunt, à *Belgis* notatum eſſe, ſingulis ſeptenis Luſtris, ſimilem Annorum Temperaturam & Tēpeſtatum Cœli, velut in Orbem redire: Exempli gratiâ; Magnas Glacies, Inundationes magnas, magnas Siccitates, Hyemes tepidas, Æſtates frigidiores; Et ſimilia. Vocant autem hujuſmodi Circulum Annorum, *Primam*. Hoc autem ideò recenſeo, quod Oculos in præterita conjiciens, hujuſce Rei inveni congruentiam; Haud exactam ſanè, ſed non multùm diſcrepantem.

Verùm tranſeamus à *Naturalibus* ad *Humana*. Maxima apud Homines *Viciſſitudo*, eſt illa *Sectarum* & *Religionum*. Hi enim Orbes, Animis Hominum, maximè dominantur. *Religio* vera ſuper *Petram ædificata eſt*; Reliquæ Fluctibus Temporum agitantur. Dicamus igitur de *Novarum Sectarum Cauſſis*; Atque *Conſilii* aliquid circa eas inſpergamus; Quatenus Humani Ingenii Infinnitas, tantis Revolutionibus, Moras injicere, aut Remedia exhibere, poterit.

Quando *Religio recepta* Diſcordiis laceratur; Sanctitas item Profeſſorum labefactata eſt, & Scandalo expoſita; Simulque Tempora ſtupida, indocta, & barbara ſunt; à *Novæ* alicujus *Sectæ* Ortu meritò metuendum; Præcipuè, ſi eo tempore, *Ingenium* aliquod *Intemperans*, & *Paradoxa ſpirans*, ſuboriatur. Quæ omnia tenuerunt, *Mahometes* cùm *Legem* ſuam promulgavit. *Secta Nova* licet pullulet, duobus ſi deſtituatur Adminiculis, ab eà non metuas; Non enim latè ſe diffundet. Primum eſt, *Imperii*, ſive *Auctoritatis ſtabilitæ*, *Oppugnatio*; Nihil enim magis populare eſt, quàm Principatus, & Politias, convellere. Alterum eſt, *Porta Luxuriæ* & *Voluptatibus aperta*: *Hæreſes* enim Speculativæ, (Qualis fuit olim *Arrianorum*, & hodiè *Arminianorum*,) etſi in Hominum Ingenia miris modis operentur, Statum tamen Rerumpublicarum non magnoperè concutient, niſi ex Occaſione Motuum Civilium. Modi tres ſunt, quibus *Novæ Sectæ* plantantur; *Miraculis*, *Eloquentiâ*, & *Gladio*. Equidem *Martyria* inter *Miracula* numero; Quoniam vires Naturæ Humanæ excedere videntur: Idem etiam facere licet, de excelsâ illâ & admirabili *Vitæ Sanctimoniâ*. Certè, non alia melior via eſt, ad *Sectarum* & *Schiſmatum* Ortus repellendos, quàm Abuſuum Reformatio; Diſſidiorum minorum Pacificatio; Leniter à principio procedere, & à Sanguinariis Perſecutionibus abſtinere; Schiſmatum denique Coryphæos, Favoribus potiùs & Dignitatibus mollire atque allicere, quàm violentiâ & ſævitiâ exacerbare.

Mutationes & *Viciſſitudines* in *Rebus Bellicis*, haud paucæ ſunt; Sed præcipuè in tribus verſantur: In *Sede Belli*; In *Genere Armorum*; Et in *Diſciplinâ Militari*: *Bella*, antiquis temporibus, *movere* videbantur, ex *Oriente* potiſſimùm in *Occidentem*: Etenim *Perſæ*, *Aſſyriæ*, *Arabes*, *Scythæ*, (qui Invaſores erant,) omnes Orientales fuerunt. Verum eſt *Gallos* fuiſſe Occidentales: Sed de duabus tantum ipſorum Incurſionibus legimus; Unâ in *Gallo-Græciam*, alterâ contra *Romanos*. Attamen Oriens & Occidens Cœli Climata non determinant; Neque etiam *Belli Motus*, ab Oriente, aut ab Occidente, aliquid certæ obſervationis recipiunt. Sed Meridies, & Septentrio, naturâ fixi ſunt: Atque rarò, in omni memoriâ invenitur, Meridionales interiores invaſiſſe Septentrionales; Sed econtrà. Unde manifeſtum eſt, Tractum Mundi Septentrionalem, naturâ ipsâ, magis eſſe *Bellicoſum*; Sive hoc aſcribi poſſit hujus Hemiſpherii Stellis; Sive Amplitudini Continentium ad Partes Septentrionales, cùm Partes Auſtrales, (quantum adhuc innotuit,) Maria ferè occupant; Sive, (Id quod manifeſtiſſimum eſt,) Frigoribus Climatis Borealis; Nam hoc ipſum, abſque aliâ Cauſsâ quacunque, Corpora indurat, Spiritus inflammat: Ut liquet in Populo *Araucenſi*; Qui ad ulteriora *Auſtri* poſiti, omnibus *Peruvienſibus*, Fortitudine longè præcellunt.

Imperio aliquo magno *labaſcente*, & viribus fracto, pro certo *Bella* expectes. Etenim *Imperia* magna, dum in vigore ſunt, Copias Nativas Provinciarum enervant & deſtruunt, propriis Cohortibus domi fidentia; Cùm autem & illæ deficiunt, omnia ruunt, atque aliis Gentibus in prædam cedunt. Hoc evenit in Declinatione *Imperii Romani*; Atque etiam in Imperio Occidentali, poſt *Carolum Magnum*, cùm Aves ſingulæ Plumas ſuas repeterent; Atque ſimile quidpiam, etiam *Imperio Hiſpano*, contingere poſſit, ſiquando Viribus decideret. Ex alterâ parte, *Acceſſiones* magnæ *Ditionum*, & *Uniones Regnorum*, ſimiliter *Bella* ſuſcitant: Etenim, cùm Status aliquis in potentiam majorem inſurgit, ſimilis eſt Fluvio intumeſcenti, qui Inundationem ſtatim minatur: Ut videre eſt in Imperiis *Romanorum*, *Turcarum*, *Hiſpanorum*. & aliorum. Attende, cùm Mundus *Nationibus Barbaris* minus abundet, ſed Civiliores ferè ſunt; Qui Uxores temerè non ducent, nec Liberos progignent, niſi modum Familiam alendi, aut ſaltem Victum parandi, præviderint; (ut fit in omnibus propè Nationibus, hodierno die, exceptis *Tartaris*,) non ingruit periculum ab *Inundationibus* aut *Migrationibus Populorum*: At cùm Populorum Greges Magni ſunt, qui perpetuò

Sobolem ſuſcipiunt, de Fortunis & ſuſtentatione ſuâ in futurum minimè ſolliciti; Neceſſarium eſt, ut in Seculo uno aut altero, Portionē aliquam Multitudinis ſuæ exonerent, & novas Sedes quærant; Et ſic alias *Nationes* invadant; Quod Populi Septentrionales veteres ſorte facere ſolebant: Sortes dantes, quæ Pars Domi maneret, quæ autem aliò migraret. Cùm *Gens* aliqua, priùs *Bellicoſa*, ad Mollitiem & Luxuriam degenerat, de *Bello* certa eſſe poſſit: Status enim tales, plerunque, dum degenerant, Opes accumulant; Adeò ut Præda invitet, & Declinatio Virium animet, Gentes alias, ad eoſdem invadendos.

Quantum ad *Armorum* & *Telorum* Genus; Illorum Mutationes ſub obſervationem vix cadunt: Attamen & hæc ipſa Periodos & *Viciſſitudines* ſuas ſortiuntur. Pro certo enim eſt, *Tormenta Ænea*, apud Urbem *Oxydracarum* in *Indiâ*, tempore *Alexandri Magni*, cognita fuiſſe; Eáque a *Macedonibus*, *Tonitrua*, & *Fulgura*, & *Operationes Magicas*, habita & appellata. Similiter, indubitatum eſt, uſum *Pulveris Pyrii*, & *Tormentorum igneorum*, *Chinenſibus*, ante Annos bis mille, innotuiſſe. Conditiones *Telorum*, & Mutationes in melius, hæ ſunt: Primò, ut ad *Diſtantiam* majorem feriant: Id enim periculum, ab Hoſtili parte, anticipat; Quod certè *Tormenta*, & *Sclopeta* majora præſtant. Secundò, ut Impetus eorum fortior & validior ſit, In quo genere, *Tormenta ignea*, *Arietationes* omnes & Antiquas Machinas, item ſuperant. Tertio, ut Uſus eorum commodior & facilior ſit; Id quod etiam *Tormentis Igneis Majoribus* competit: Quæ omnibus Tempeſtatibus idonea; Vecturâ levia & mobilia ſunt; Et his ſimilia.

Quod ad *Militiam* attinet: Antiquis temporibus Numerum præcipuè curabant; Virtuti & Animis Militum, in Bellis gerendis, fidebant; Dies ſæpius & Loca præliandi conſtituebant, & æquo Marte experiebantur; Denique in Acie inſtruenda & ordinandâ imperitiores ferè erant. Poſteà, *Numerum* præoptabant commodum potiùs quàm vaſtum; Locorum Opportunitates, Diverſionum Artificia, & ſimilia, captabant; Poſtremo, in Acie ipſâ inſtruendâ peritiores evadebant.

In Reipublicæ alicujus *Adoleſcentiâ* Arma florent; Ætate Mediâ, *Literæ*; Ac deinceps, ad moram aliquam, duo illa ſimul, florere ſolent: Devexâ autem ætate, *Artes Mechanicæ* & *Mercatura*. *Literæ* verò ſuam habent Infantiam, quando leviuſculæ ſunt, & pueriles: Sequitur earum Adoleſcentia, quando luxuriantur, & Juvenile quiddam ſapiunt: Succedit Ætas Virilis, qnando Solidiores & exactiores deveniunt; Poſtremò Senectus earum obrepit, cùm ſiccæ & exhauſtæ fiunt; manente tamen Garrulitate. Verùm conſultum non fuerit, in Rotas haſce *Viciſſitudinum*, nimis longùm Oculos figere; Ne vertigine corripiamur. Quatenus verò ad *Philologiam*, quæ in hoc Argumento, ut plurimùm, verſatur, nihil aliud eſt, quàm Narratiuncularum & Obſervationum futilium Congeries quædam; Ideoque Scripto huic minimè congruit.

S

1. D
2.
3.
4. D
5. D
6. D
tio
7. D
8. D
9. D
10. D
11. D
tib
12. D
13. D
tiv
14. D
15. D
16. D
17. D
18. D
Ex
19. D
20. D
21. D
22. D
23. D

24. D
25. D
26. D
27. D
28. D
29. D
rii.

INDEX SERMONUM.

1. DE *Veritate.* pag. 153
2. De *Morte.* 155
3. De *Vnitate Eccleſiæ.* 156
4. De *Vindictâ.* 159
5. De *Rebus adverſis.* 160
6. De *Diſſimulatione & Simulatione.* 161
7. De *Parentibus & Liberis.* 163
8. De *Nuptiis & Cœlibatu.* 164
9. De *Invidiâ.* 165
10. De *Amore.* 168
11. De *Magiſtratibus & Dignitatibus.* 170
12. De *Audaciâ.* 172
13. De *Bonitate, & Bonitate Nativâ.* 173
14. De *Nobilitate.* 175
15. De *Seditionibus & Turbis.* 176
16. De *Atheiſmo.* 183
17. De *Superſtitione.* 185
18. De *Peregrinatione in Partes Exteras.* 186
19. De *Imperio.* 188
20. De *Conſilio.* 191
21. De *Morâ.* 194
22. De *Aſtutiâ.* 195
23. De *Prudentiâ quæ ſibi ſapit.* 197
24. De *Innovationibus.* 198
25. De *Expediendis Negotiis.* 199
26. De *Prudentiâ Apparente.* 201
27. De *Amicitiâ.* 202
28. De *Sumptibus.* 206
29. De *Proferendis Finibus Imperii.* 207
30. De *Regimine Valetudinis.* 214
31. De *Suſpicione.* 215
32. De *Diſcurſu Sermonum.* 216
33. De *Plantationibus Populorum, & Coloniis.* 217
34. De *Divitiis.* 220
35. De *Ambitione.* 222
36. De *Naturâ, & Indole Naturali in Hominibus.* 224
37. De *Conſuetudine & Educatione.* 225
38. De *Fortunâ.* 226
39. De *Uſurâ ſive Fœnore.* 228
40. De *Juuentute & Senectute.* 230
41. De *Pulchritudine.* 232
42. De *Deformitate.* 233
43. De *Ædificiis.* 234
44. De *Hortis.* 237
45. De *Negotiatione.* 242
46. De *Clientibus, Famulis, & Amicis.* 243
47. De *Supplicantibus.* 244
48. De *Studiis, & Lectione Librorum.* 246
49 De *Factionibus.* 247
50. De *Cæremoniis Civilibus, & Decoro.* 248
51. De *Laude.* 250
52. De *Vanâ Gloriâ.* 251
53. De *Honore & Exiſtimatione.* 252
54. De *Officio Judicis.* 254
55. De *Irâ.* 256
56. De *Viciſſitudine Rerum.* 258

FINIS.

FRANCISCI
BACONI,
EQVITIS AVRATI
PROCVRATORIS
SECVNDI,
IACOBI REGIS
Magnæ Britanniæ,

De Sapientia Veterum Liber, ad Inclytam Academiam *Cantabrigienſem*.

VERITAS FILIA TEMPORIS

LONDINI,
Excuſum, typis *Edwardi Griffini*; Annuente
Franciſco Conſtabulario. Proſtant ad Inſignia
Regia in Cœmeterio D. *Pauli*, apud
Richardum Whitakerum, 1638.

Imprimatur.

Reverendiſſimo in Chriſto Patri,
& Domino, D. Arch. Cant.
Sacellanus Domeſticus,

GUIL. BRAY.

Decemb. 7. 1637.

ILLVSTRISSIMO VIRO,
COMITI SARISBVRIENSI,
Summo Theſaurario *Angliæ*, &
Cancellario *Academiæ Cantabrigienſis*.

QVæ *Academiæ Cantabrigienſi* dicantur, tibi jure *Cancellarii* acreſcunt; quæ autem à me proficiſci poſſunt omnia, tibi nomine proprio debentur. Illud magis videndum, num iſta, ut tibi debita, ita etiam te digna ſint: Atque quod in illis minimum eſt (Ingenium authoris) id propter tuum propenſum in me animum, nihil officiet; Cætera dedecori non erunt. Nam ſi Tempus ſpectetur; Antiquitas primæva ſummam venerationem habet: ſi docendi Forma; Parabola veluti Arca quædam eſt, in quâ precioſiſsima quæq; Scientiarum reponi conſueverunt: Si operis Materia; ea Philoſophia eſt, vitæ ſcilicet, atque animæ humanæ, Decus ſecundum. Fas ſit enim dixiſſe, quamvis, Philoſophia, ſeculo noſtro veluti per Senium repueraſcens, adoleſcentibus, & ferè pueris relinquatur: eam tamen omnium rerum, poſt religionē, graviſsimam, atque naturâ humanâ maximè dignam eſſe planè cenſeo. Etiam Politica, in quâ te mirabilem præbes, & facultate, & meritis, & ſapientiſsimi Regis judicio, ab eodem fonte emanat, ejúſque pars magna eſt. Quod ſi cui iſta, quæ affero, vulgata eſſe videantur; certè quid effecerim, judicium meum non eſt; id tamen ſecutus ſum, ut manifeſta, & obſoleta, & Locos communes prætervectus, aliquid etiam, ad Vitæ ardua, & Scientiarum Arcana conferam. Erunt itaque captui vulgari, vulgaria: altiorem autem intellectum fortaſsè non deſerent, ſed potiùs (ut ſpero) deducent: Verùm dum huic operi, dignitatem nonnullam aſtruere conor, quòd ad te dicatum ſit; periculum eſt, ne modeſtiæ fines tranſeam, cùm à me ſit ſuſceptum. Tu verò illud tanquam pignus affectus erga te mei, & obſervantiæ, & animi maximè devoti accipies, eique præſidium nominis tui imperties. Quare cùm tot & tanta ſuſtineas, tempora tua diutiùs non morabor, ſed finem faciam, tibi fœlicia omnia comprecatus, & perpetuò futurus

Tibi & ſtudio ſuo, & beneficiis
tuis devinctiſsimus,

Fra. Baconus.

ALMÆ MATRI
INCLYTÆ
ACADEMIAE
Cantabrigienſi.

CVm ſine Philoſophiâ me certè nec vivere juvet; meritò vos in magno honore habeo, à quibus mihi iſta vitæ præſidia, & ſolatia fluxerint. Itaque hoc nomine, & me, & mea vobis debere profiteor, quo minùs mirum ſit, ſi vos veſtris remunerem; ut motu naturali redeant à quo traxerint originem. Et tamen neſcio quomodo, rara videntur, Veſtigia vos retrorsùm ſpectantia: *Cùm infinita à vobis profecta ſint. Nec nimium mihi ſumam (ut opinor) ſi ſperem, propter rerum uſum mediocrem, quod noſtrum vitæ genus, & inſtitutum neceſſariò traxit; nonnullam ad hominum doctorum inventa, per hæc noſtra, factam eſſe acceſſionem. Equidem in eâ opinione ſum, Contemplationes in Vitam Activam tranſlatas,* *nonnihil novi decoris, & vigoris acquirere; & ſuppetente uberiore materiâ, & magis altas fortaſsè radices agere, aut certè magis proceras, & frondoſas evadere. Neque vos (ut arbitror) ipſi noſtis, quàm latè pateant Veſtra, quámque ad multa pertineant. Æquum eſt tamen omnia vobis attribui, atque in veſtrùm honorem cedere, cùm Acceſsiones quæque Principiis magnâ ex parte debeantur. Neque verò ab homine occupato, aliquid exquiſitum, aut otii miracula, & prærogativas requiretis; ſed & hoc Amori meo ſummo erga vos, & veſtra, tribuetis; quòd inter rerum civilium ſpinas, hæc non prorsùs perierint, ſed vobis veſtra ſervata ſint. Valete.*

Alumnus Veſter
amantiſsimus,

FRA. BACONUS.

Index Fabularum Priſcæ Sophiæ, hoc Libro Contentarum.

1 CASSANDRA, ſive Parrheſia. *pag.* 279
2 TYPHON, ſive Rebellis. 280
3 CYCLOPES, ſive Miniſtri terroris 281
4 NARCISSUS, ſive Philautia. 282
5 STYX, ſive Fœdera. 283
6 PAN, ſive Natura. 284
7 PERSEUS, ſive Bellum. 288
8 ENDYMION, ſive Gratioſus. 291
9 SOROR GIGANTUM, ſive Fama. 292
10 ACTÆON ET PENTHEUS, ſive Curioſus. *ibid.*
11 ORPHEUS, ſive Philoſophia. 293
12 COELUM, ſive Origines. 295
13 PROTEUS, ſive Materia. 296
14 MEMNON, ſive Præmaturus. 297
15 TYTHONUS, ſive Satias. 298
16 PROCUS JUNONIS, ſive Dedecus. *ibid.*
17 CUPIDO, ſive Atomus. 299
18 DIOMEDES, ſive Zelus. 301
19 DÆDALUS, ſive Mechanicus. 302
20 ERICTHONIUS, ſive Impoſtura. 304
21 DEUCALION, ſive Reſtitutio. *ibid.*
22 NEMESIS, ſive Vices Rerum. 305
23 ACHELOUS, ſive Prælium. 306
24 DIONYSUS, ſive Cupiditas. 307
25 ATALANTA, ſive Lucrum. 309
26 PROMETHEUS, ſive Status Hominis. 310
27 ICARUS VOLANS, Item SCYLLA & CHARYBDIS, ſive Via media. 317
28 SPHYNX, ſive Scientia. 318
29 PROSERPINA, ſive Spiritus. 320
30 METIS, ſive Conſilium. 322
31 SIRENES, ſive Voluptas. 323

omnium rerum, poſt religionē, graviſsimam atque naturâ humanâ maximè dignam eſſe planè cenſeo. Etiam Politica, in quâ te mirabilem præbes, & facultate, & meritis, & ſapientiſsimi Regis judicio, ab eodem fonte emanat, ejúſque pars magna eſt. Quod ſi cui iſta, quæ affero, vulgata eſſe videantur: certè quid effecerim, judicium meum non eſt; id tamen ſecutus ſum, ut manifeſta, & obſoleta, & Locos communes prætervectus, aliquid etiam, ad Vitæ ardua, & Scientiarum Arcana conferam. Erunt itaque captui vulgari, vulgaria: altiorem autem intellectum fortaſsè non deſerent, ſed potiùs (ut ſpero) deducent: Verùm dum huic operi, dignitatem nonnullam aſtruere conor, quòd ad te dicatum ſit; periculum eſt, ne modeſtiæ fines tranſeam, cùm à me ſit ſuſceptum. Tu verò illud tanquam pignus affectus erga te mei, & obſervantiæ, & animi maximè devoti accipies, eique præſidium nominis tui imperties. Quare cùm tot & tanta ſuſtineas, tempora tua diutiùs non morabor, ſed finem faciam, tibi fœlicia omnia comprecatus, & perpetuò futurus

Tibi & ſtudio ſuo, & beneficiis
tuis devinctiſsimus,

Fra. Baconus.

ALMÆ MATRI
INCLYTÆ
ACADEMIAE
Cantabrigienſi.

Cum ſine Philoſophiâ me certè nec vivere juvet; meritò vos in magno honore habeo, à quibus mihi iſta vitæ præſidia, & ſolatia fluxerint. Itaque hoc nomine, & me, & mea vobis debere profiteor, quo minùs mirum ſit, ſi vos veſtris remunerem; ut motu naturali redeant à quo traxerint originem. Et tamen neſcio quomodo, rara videntur, Veſtigia vos retrorſùm ſpectantia: *Cùm infinita à vobis profecta ſint. Nec nimium mihi ſumam (ut opinor) ſi ſperem, propter rerum uſum mediocrem, quod noſtrum vitæ genus, & inſtitutum neceſſariò traxit; nonnullam ad hominum doctorum inventa, per hæc noſtra, factam eſſe acceſſionem. Equidem in eâ opinione ſum, Contemplationes in Vitam Activam tranſlatas,* *nonnihil novi decoris, & vigoris acquirere; & ſuppetente uberiore materiâ, & magis altas fortaſsè radices agere, aut certè magis proceras, & frondoſas evadere. Neque vos (ut arbitror) ipſi noſtis, quàm latè pateant Veſtra, quámque ad multa pertineant. Æquum eſt tamen omnia vobis attribui, atque in veſtrûm honorem cedere, cùm Acceſſiones quæque Principiis magnâ ex parte debeantur. Neque verò ab homine occupato, aliquid exquiſitum, aut otii miracula, & prærogativas requiretis; ſed & hoc Amori meo ſummo erga vos, & veſtra, tribuetis; quòd inter rerum civilium ſpinas, hæc non prorsùs perierint, ſed vobis veſtra ſervata ſint. Valete.*

Alumnus Veſter
amantiſsimus,

Fra. Baconus.

Index Fabularum Priſcæ Sophiæ, hoc Libro Contentarum.

1 CASSANDRA, ſive Parrheſia. *pag.* 279
2 TYPHON, ſive Rebellis. 280
3 CYCLOPES, ſive Miniſtri terroris 281
4 NARCISSUS, ſive Philautia. 282
5 STYX, ſive Fœdera. 283
6 PAN, ſive Natura. 284
7 PERSEUS, ſive Bellum. 288
8 ENDYMION, ſive Gratioſus. 291
9 SOROR GIGANTUM, ſive Fama. 292
10 ACTÆON ET PENTHEUS, ſive Curioſus. *ibid.*
11 ORPHEUS, ſive Philoſophia. 293
12 COELUM, ſive Origines. 295
13 PROTEUS, ſive Materia. 296
14 MEMNON, ſive Præmaturus. 297
15 TYTHONUS, ſive Satias. 298
16 PROCUS JUNONIS, ſive Dedecus. *ibid.*
17 CUPIDO, ſive Atomus. 299
18 DIOMEDES, ſive Zelus. 301
19 DÆDALUS, ſive Mechanicus. 302
20 ERICTHONIUS, ſive Impoſtura. 304
21 DEUCALION, ſive Reſtitutio. *ibid.*
22 NEMESIS, ſive Vices Rerum. 305
23 ACHELOUS, ſive Prælium. 306
24 DIONYSUS, ſive Cupiditas. 307
25 ATALANTA, ſive Lucrum. 309
26 PROMETHEUS, ſive Status Hominis. 310
27 ICARUS VOLANS, Item SCYLLA & CHARYBDIS, ſive Via media. 317
28 SPHYNX, ſive Scientia. 318
29 PROSERPINA, ſive Spiritus. 320
30 METIS, ſive Conſilium. 322
31 SIRENES, ſive Voluptas. 323

pa
ri
mi
tia
rin
ten
nis
ve
sit
mu
ani
Mu
nem

Præfatio.

ANtiquitatem primævam, (exceptis quæ in Sacris literis habemus) oblivio & Silentium involvit; Silentia Antiquitatis, Fabulæ poëtarum exceperunt: Fabulis tandem ſucceſsère Scripta quæ habemus, Adeo ut Antiquitatis Penetralia, & receſſus à ſequentium Sæculorum Memoria, & evidentia tanquam Velo Fabularum diſcreta & ſeparata ſint, quod ſe interpoſuit, & objecit medium, inter ea quæ perierunt, & ea quæ extant. Equidem exiſtimo pleróſque in ea opinione fore, me delicias ac ludos facere; atque ſimilem ferè licentiam in transferendis fabulis uſurpare, ac ipſi Poetæ ſibi ſumpſerint in fingendis; quod pro meo jure ſanè facere poſſem, ut contemplationibus magis arduis, hæc ad voluptatem, ſive meditationis propriæ, ſive lectionis alienæ aſpergerem. Neque me latet quàm verſatilis materia ſit Fabula, ut huc illuc trahi, imò & duci poſſit; quantúmque ingenii commoditas & diſcurſus valeat, ut quæ nunquam cogitata ſint, bellè tamen attribuantur. Etiam illa cogitatio animum ſubit, uſum hujuſce rei jampridem contaminatum eſſe. Multi enim, ut inventis & placitis ſuis antiquitatis venerationem acquirerent, poëtarum Fabulas ad ea traducere conati ſunt. Atque vetus illa vanitas & frequens, nec nuper nata, aut rarò uſurpata eſt. Nam & olim Chryſippus, Stoicorum opiniones vetuſtiſſimis Poëtis, veluti Somniorum aliquis Interpres aſcribere ſolebat, Et magis inſulsè, Chymici, ludos, & delicias Poëtarum in corporum transformationibus, ad fornacis experimenta tranſtulerunt. Hæc (inquam) cuncta nobis ſatis & explorata, & expenſa ſunt; omnémque ingeniorum circa Allegorias levitatem & indulgentiam perſpeximus, & notavimus, neque propterea omninò de ſententiâ decedimus. Primò enim abſit, ut paucorum ineptiæ & licentia, Parabolarum honori in genere detrahant. Hoc enim prophanum quiddam ſonat, & audax, cùm huiuſmodi velis & umbris Religio gaudeat, ut qui eas tollat, Commercia divinorum, & humanorum ferè interdicat. Verùm de humanâ Sapientiâ videamus. Fateor certè ingenuè & libenter, me in hanc ſententiam propendere, ut non paucis Antiquorum Poëtarum fabulis Myſterium, & Allegoriam jam ab origine ſubeſſe putem; ſive captus veneratione Priſci ſeculi, ſive quòd in nonnullis Fabulis reperio tantam, & tam evidentem cum ſignificato ſimilitudinem & conjunctionem, tum in texturâ ipsâ Fabulæ, tum in proprietate Nominum, quibus perſonæ, ſive Actores Fabulæ, inſigniti & veluti inſcripti prodeunt, ut ſenſum illum ab initio præceptum & cogitatum fuiſſe, & de induſtriâ adumbratum, nemo conſtantèr negaverit. Quis enim ita durus eſt, & ad aperta cæcutiens, ut cùm audiat Famam, Gygantibus extinctis, tanquam ſororem Poſthumam progenitam eſſe, non illud ad Murmura partium & famas ſeditioſas, quæ ſopitis Rebellionibus ad tempus vagari ſolent, referat? Aut cùm audiat Typhonem Gygantem, nervos Iovis ſecuiſſe, & abſtuliſſe, ac Mercurium eos ſuffuratum eſſe, & Iovi reddidiſſe; non ſtatim advertat hoc ad Rebelliones prævalidas pertinere, quæ Regibus nervos & pecuniarum, & authoritatis incidunt, ita tamen, ut per Sermonum comitatem, & prudentia Edicta, animi ſubditorum, non ita multò pòſt quaſi furtim reconcilientur, & vires Regibus reſtituantur? Aut cùm audiat in illâ memorabili Deorum contra Gygantes Expeditione, Aſinum Sileni cùm ruderet, maximi momenti ad profligandos Gygantes fuiſſe; non liquidò cogitet hoc de vaſtis Rebellium conatibus, qui plerunque per inanes rumores et terrores vanos diſſipantur, confictum fuiſſe? Etiam Nominum conformitas et Indicium, Cui tandem hominum obſcurum eſſe poteſt? Cùm Metis uxor Iovis planè conſilium ſonet;

Typhon *tumorem*, Pan *univerſum*, Nemeſis, *vindictam, & ſimilia. Neque illud quenquam moveat, ſi aliquid interdum Hiſtoriæ ſubſit, aut ſi nonnulla Ornamenti gratiâ addita ſint, aut ſi Tempora confundantur, aut ſi ex unâ Fabulâ quippiam transferatur in aliam, & nova Allegoria inducatur. Neceſſe enim fuit hæc fieri, cùm Inventa virorum fuerint, qui & ætate disjuncti, & inſtituto diverſi erant; cùm alij antiquiores, alij recentiores fuerint, alij rurſus naturam rerum, alij res civiles ſibi proponerent. Habemus etiam & aliud ſenſus occulti, & involuti ſignum non parvum, quòd nonnullæ ex fabulis tam abſurdæ narratione ipſâ, & inſulſæ inveniantur, ut Parabolam etiam ex longinquo oſtentent, & veluti clament. Quæ enim probabilis eſt Fabula, etiam ad voluptatem, & Hiſtoriæ ſimilitudinem conficta exiſtimari poteſt: Quod autem nulli in mentem veniſſet cogitare, aut narrare, id in alios uſus quæſitum videtur. Quale enim figmentum illud?* Iovem, Metin *in uxorem accepiſſe, eamque ſtatim ut gravidam ſenſiſſet comediſſe, unde ipſe gravidus fieri cœpit, & Palladem armatam ex capite peperit? Equidem exiſtimo nulli mortalium obvenire, vel ſomnium tam extra cogitationis vias ſitum, & monſtroſum. Ante omnia illud apud nos maxime valuit, & plurimum ponderis habuit, quòd ex fabulis complures nullo modo nobis videntur ab eis inventæ, à quibus recitantur & celebrantur,* Homero, Heſiodo, *reliquis; ſi enim liquidò nobis conſtitiſſet eas ab illâ ætate, atque illis authoribus manâſſe, à quibus commemorantur, & ad nos devenerunt; nil magni certè, aut excelſi ab hujuſmodi origine nobis (ut noſtra fert conjectura) expectare, aut ſuſpicari in mentem veniſſet. Verùm ſi quis attentiùs rem conſideret, apparebit, illas tradi, & referri tanquam priùs creditas, & receptas, non tanquam tum primò excogitatas, & oblatas. Quinetiam cùm diverſis modis à Scriptoribus ferè Coævis referantur: facilè cernas quod commune habent ex veteri memoriâ deſumptum; In quo variant, ex ſingulorum ornatu additum: Atque hæc res exiſtimationem earum apud nos auxit, ac ſi nec Ætatis, nec Inventionis Poëtarum ipſorum eſſent; ſed veluti Reliquiæ ſacræ & Auræ tenues,* Temporum *meliorum; quæ ex traditionibus Nationum magis Antiquarum in Græcorum Tubas, & Fiſtulas incidiſſent. Quod ſi quis obſtinato animo contendat, Allegoriam in fabulâ*

bulâ ſemper ſubdititiam, & impoſitam, nec omninò nativam & genuinam fuiſſe; ei moleſti non erimus, ſed gravitatem illam Iudicij, quam affectat, licèt hebetiorem & ferè plumbeam, remittemus; atque illum (ſi modò dignus ſit) alio modo, tanquam de integro adoriemur. Duplex apud homines repertus eſt, atque increbuit Parabolarum uſus, atque quod magis mirum ſit, ad contraria valet. Faciunt enim Parabolæ ad Involucrum & Velum; faciunt etiam ad Lumen, & Illuſtrationem. Atque miſſo illo uſu priore (potiùs quàm lites ſuſcipiamus) & receptis Fabulis antiquis, tanquam rebus vagis, & ad delectationem compoſitis; Manet tamen proculdubio poſterior iſte uſus, neque ullà ingenij violentià nobis extorqueri poſsit, neque impediet quiſquam, (qui ſit mediocritèr doctus) quin protinus recipiatur Modus iſte docendi, tanquam res gravis & ſobria, atque omnis vanitatis expers, & Scientijs apprimè utilis, imo & quandoque neceſſaria, Nimirum, ut in inventis novis, & ab opinionibus vulgaribus remotis & penitùs abſtruſis, aditus ad intellectum humanum magis facilis & benignus per parabolas quæratur. Itaque Antiquis Sæculis, cùm rationis humanæ inventa, & concluſiones etiam eæ quæ nunc tritæ & vulgatæ ſunt, tunc temporis novæ & inſuetæ eſſent, omnia Fabularum omnigenum, & Ænigmatum & Parabolarum, & Similitudinum plena erant: atque per hæc docendi ratio, non occultandi artificium quæſitum eſt; rudibus ſcilicet tunc temporis hominum ingenijs, & ſubtilitatis, niſi quæ ſub ſenſum cadebat, impatientibus, & ferè incapacibus. Nam ut Hieroglyphica *Literis, ita* Parabolæ *Argumentis erant antiquiores. Atque etiam nunc, ſi qui novam in aliquibus lucem humanis mentibus affundere velit, idque non incommodè & aſperè, prorſus eâdem viâ inſiſtendum eſt, & ad ſimilitudinum auxilia confugiendum. Quare quæ dicta ſunt, ita claudemus.* Sapientia *Priſci Sæculi, aut magna, aut fœlix fuit: Magna, ſi de induſtriâ excogitata eſt Figura ſive Tropus: Fœlix, ſi homines aliud agentes, materiam & occaſionem tantæ contemplationum dignitati præbuere. Operam autem noſtram (ſi quid in eâ ſit, quod juvet) in neutrâ re malè collocatam cenſebimus. Aut enim Antiquitatem illuſtrabimus, aut res ipſas. Neque neſcius eſſe poſſum, hanc rem ab alijs tentatam eſſe: ſed tamen ut quod ſentiam, eloquar,*

eloquar, idque non faſtidiosè, ſed liberè, ejus decus & virtus ex hujuſmodi laboribus, licèt magnis & operoſis, ferè perijt: dum homines rerum imperiti & non ultra Locos certos Communes *docti, Parabolarum ſenſus ad vulgaria quædam, & generalia applicaverunt, atque earundem vim veram & proprietatem genuinam, ac indagationem altiorem non attigerunt.* Nos *autem erimus (ni fallimur) in rebus vulgatis novi, & aperta & plana à tergo relinquentes, ad ulteriora, & nobiliora tendemus.*

10

DE SAPIENTIA VETERVM.

I.

CASSANDRA,
Sive Parreſia.

NArrant CASSANDRAM ab *Apolline* adamatam fuiſſe, atque variis artificiis ejus deſideria eluſiſſe, ſpes nihilominus foviſſe, quouſque donum Divinationis ab eo extorſiſſet; tum verò nactam quod ab initio diſſimulatione ſuâ quæſiviſſet, preces ejus apertè rejeciſſe: Illum cum quod temerè largitus erat nullo modo revocare poſſet, & tamen vindictâ arderet, nec fœminæ callidæ ludibrio eſſe vellet, muneri ſuo pœnam addidiſſe; ut illa quidem vera ſemper prædiceret, ſed nemo ei crederet; itaque vaticiniis ejus veritas affuit; fides defuit: quod illa perpetuò experta eſt etiam in excidio Patriæ ſuæ, de quâ ſæpiùs monuerat, nemine auſcultante, aut credente. Fabula de intempeſtivâ, & inutili libertate conſiliorum, & monitorum conficta videtur: Qui enim ingenio ſunt pervicaci & aſpero, nec ſe *Apollini*, id eſt, Deo harmoniæ ſubmittere volunt, ut rerum modos, & menſuras, ſermonumque veluti tonos, acutos & graves, aurium etiam magis peritarum & magis vulgarium differentias, tempora denique tum loque tum ſilendi ediſcant & obſervent: licèt ſint prudentes & liberi, conſilia afferant ſana & bona; nunquam tamen ferè ſuaſu & impe ſuo proficiunt, neque ad res tractandas efficaces ſunt; ſed potiùs e tium eis apud quos ſe ingerunt, maturant, & tum demùm poſt ca mitatem & eventum, ut vates & in longum proſpicientes celebran Atque hujus rei exemplum eminet in *M. Catone Uticenſi.* Ille en interitum Patriæ, & Tyrannidem primò ex conſpiratione, deinde e contentione *Cæſaris* cum *Pompeio* ſecutam, diu antè, tanquam è ſp culâ prævidit, & tanquam ex Oraculo prædixit, ſed nil profecit in terim, verùm obfuit potiùs, & mala patriæ acceleravit. Id quod pru denter advertit, & eleganter deſcribit *M. Cicero*, cùm ad amicum i ſcribat: *Cato optimè ſentit, ſed nocet interdum* Reipublicæ*: loquitur* *tanquam in* Republicâ *Platonis, non tanquam in fæce Romuli.*

II.

TYPHON, ſive Rebellis.

NArrant Poetæ JUNONEM indignatam, quòd *Jupiter* PALLADEM ex ſeſe, ſine eâ peperiſſet, omnes Deos, atque Deas precibus fatigâſſe, ut ipſa etiam ſine *Jove* partum ederet. Et poſtquam violentiæ, & importunitati ejus annuiſſent, terram illa concuſſit, ex quo motu TYPHON natus eſt, Monſtrum ingens, & horrendum. Ille Serpenti veluti Nutritio datus eſt, ut ab eo aleretur. Nec mora, poſtquam adoleviſſet, quin bellum *Jovi* moveret. In eo conflictu *Jupiter* in poteſtatem Gygantis venit, qui illum in humeros ſublatum in regionem remotam, & obſcuram tranſportavit, & conciſis nervis & manuum & pedum, & ſecum abreptis, mancum, & mutilatum reliquit. MERCURIUS autem nervos *Jovis Typhoni* ſuffuratu eſt, atque eos *Jovi* reſtituit: *Jupiter* confirmatus, Belluam rursùs impetiit; ac primùm fulmine vulneravit, ex cujus ſanguine ſerpente nati ſunt. Tum demùm ruentem, & fugientem (*Ætnam* ſuper eum jaculatus) mole montis oppreſſit. Fabula de fortunâ Regum vari & Rebellionibus, quæ in Monarchiis quandóq; evenire conſueverunt, conficta eſt. Reges enim regnis ſuis, ut *Jupiter Junoni*, veluti Matrimonii vinculo juncti rectè cenſentur; ſed accidit nonnunquam ut imperandi conſuetudine depravati, & in Tyrannidem vergentes, omnia ad ſe trahant, & contempto Ordinum, & Senatus ſui conſenſu, ex ſeſe pariant: Id eſt, ex arbitrio proprio, & imperio mero cuncta adminiſtrent. Id populi ægrè ferentes, & ipſi moliuntur Caput aliquod rerum ex ſeſe creare, & extollere. Ea res ex occultâ ſollicitatione nobilium, & procerum ferè initia ſumit, quibus conniventibus, tum populi ſuſcitatio tentatur; ex quâ Tumor quidam rerum (per *Typhoni* infantiam ſignificatus) ſequitur. Atq; iſte rerum ſtatus ab inſitâ Plebis pravitate & naturâ malignâ (Serpente Regibus infeſtiſſimo) nutricatur. Defectione autem viribus coalitâ, poſtremò res in apertam rebellionem erumpit; quæ quia infinita mala & regibus & populis infligit, ſub dirâ illâ *Typhonis* effigie repræſentatur, in quâ Centum Capita ob diviſas poteſtates, Ora flammantia ob incendia, Anguium cingula ob peſtilentias, (præſertim in obſidionibus) Manus ferreæ ob cædes, ungues Aquilini ob rapinas, Corpus plumis contectum ob perpetuos rumores, & nuncios & trepidationes, & hujuſmodi. Atque interdum Rebelliones iſtæ, tam prævalidæ ſunt, ut Reges cogantur, tanquam à Rebellibus tranſportati, relictis Regni ſedibus & urbibus primariis, vires contrahere, & in remotam aliquam, & obſcuram Provinciam ditionis ſuæ ſe recipere, Nervis & Pecuniarum, & Majeſtatis acciſis: Sed tamen non ita multò poſt Fortunam prudenter tolerantes, virtute & induſtriâ *Mercurii* nervos recipiunt, hoc eſt, affabiles facti, & per edicta prudentia & ſermones benignos, reconciliatis ſubditorum animis & voluntatibus, tandem alacritatem ad impenſas conferendas, & novum Auctoritatis vigorem excitant. Nihilominùs prudentes, & cauti aleam fortunæ tentare plerunque nolunt, & à pugnâ abſtinent, ſed tamen operam dant, ut aliquo facinore memorabili exiſtimationem Rebellium frangant. Quod ſi ex voto ſuccedat, Illi vulneris accepti conſcii, & rerum ſuarum trepidi, primò ad fractas & inanes minas veluti Serpentum ſibilos ſe vertunt. Deinde rebus deſperatis fugam capeſſunt. Atque tum demùm poſtquàm ruere incipiant, tutum eſt, & tempeſtivum Regibus, copiis & universâ mole regni tanquam *Ætnæ* Monte, eos perſequi, & opprimere.

III.

CYCLOPES, ſive Miniſtri Terroris.

NArrant CYCLOPES, ob feritatem & immanitatem primò à *Jove* in *Tartarum* detruſos, & perpetuò carceri adjudicatos fuiſſe: verùm poſteà *Tellus Jovi* perſuaſit, ei non abs re fore, ſi eos vinclis liberaret, & eorum operâ ad fulmina fabricanda uteretur. Quod & factum eſt, atque illi officioſi, & induſtrii fulmina atque alia terroris inſtrumenta aſſiduo opere & minaci ſtrepitu fecerunt. Tempore autem labente evenit, ut *Jupiter Æſculapio Apollinis* filio ſuccenſeret, ob hominem medicinâ à morte excitatum; Iram autem tegens, (quia parùm juſta indignandi cauſſa ſuberat ob facinus pium, & celebre) CYCLOPES in eum ſecretò inſtigavit, qui nihil cunctati fulmine eum interemere: In cujus rei vindictam *Apollo Jove* non prohibente, ſagittis eos confecit. Fabula ad Regum facta pertinere videtur. Illi enim Miniſtros ſævos, & ſanguinarios, & exactores primò ſuppliciis afficiunt, & à rebus ſummovent. Poſteà ex Concilio *Telluris*, id eſt, ignobili & parùm honorifico, prævalente utilitate eos rurſus adhibent; ſicubi aut executionum ſeveritate, aut exactionum acerbitate opus eſt. Illi natura truces, & ex priore fortunâ exaſperati, & ſatis ſentientes, quid ab illis expectetur, miram diligentiam in hujuſmodi rebus præſtant; ſed parùm cauti, & ad gratiam ineundam & aucupandam præcipites, aliquando ex ſecretis Principum nutibus & incertis mandatis invidioſam aliquam executionem peragunt. Principes autem invidiam declinantes, & ſatis gnari hujuſmodi inſtrumenta nunquam ſibi defutura, eos deſtituunt; & propinquis & amicis eorum qui pœnas ſubierunt, atque horum delationibus & vindictæ & odio populari eos relinquunt, unde magno plauſu, & proſperis in reges votis & acclamationibus, ſerò magis quàm immeritò pereunt.

IV.

NARCISSVS, ſive Philautia.

NARCISSUS fuiſſe traditur formâ, & venuſtate mirabilis, ſed ſuberat ſuperbia ingens, & faſtidium intolerandum. Itaque cùm ſibi placeret, alios deſpiceret, vitam egit ſolitariam in ſylvis, & venationibus, cum paucis comitibus quibus ipſe omnia erat. Aſſectabatur etiam eum ubique Nympha Eccho. In hoc vitæ inſtituto fatale ei erat ad fontem quendam lympidum venire, & iuxta eum ſub æſtum mediæ diei decumbere. Cum autem in aquâ Imaginem propriam aſpexiſſet, in contemplationem ſui, ac deinde in admirationem effuſus, & raptus, nullo modo ab hujuſmodi ſpectro, & ſimulacro diſtrahi poterat; ſed perpetuò defixus, obtorpuit; ac tandem in florem nominis ſui converſus eſt; qui Flos ineunte Vere ſe oſtendit, & Dijs inferis, Plutoni, Proſerpinæ & Eumenidibus ſacer eſt. Fabula illorum & ingenia & fortunas repræſentare videtur, qui ſive ob formam, ſive ob aliquas alias dotes, quibus ab ipsâ naturâ, nullâ accedente induſtriâ propriâ ornati & inſigniti ſunt, effuſè ſeipſos amant, & quaſi depereunt. Cum hoc enim animi ſtatu conjunctum fere eſt; ut non multùm in publico, aut in rebus civilibus verſentur; cùm in eo vitæ genere neceſſe ſit occurrere multos neglectus & vilipendia, quæ animos eorum deijcere & turbare poſſint. Itaque vitam plerunque degunt ſolitariam, & privatam, & umbratilem, cum perpauco comitum delectu, eóque ex ijs, qui illos magnopere colere, & admirari videntur, quíque illis veluti Eccho in omnibus dictis ſuis aſſentantur, & verborum obſequia præſtant. *Ex hâc conſuetudine depravatos, & inflatos, & tandem* admiratione ſuiipſius attonitos, mira occupat deſidia & inertia, ut prorſus torpeant, & omni vigore, & alacritate deſtituantur. Eleganter autem ſumitur Flos vernus ad huiuſmodi ingeniorum ſimilitudinem, cùm illa ingenia ſub initia ſua floreant, & celebrentur, ſed ætate confirmatâ expectationem de ijs conceptam deſtituant, & fruſtrentur. Eôdem pertinet, quòd Flos ille Dijs inferis ſacer ſit; *quia homines* talis indolis ad omnia inutiles prorſus evadunt. Quicquid autem nullum ex ſe fructum edit, ſed (veluti via navis in mari) tranſit, & labitur, id apud antiquos umbris, & Dijs inferis conſecrari ſolebat.

Styx

V.

Styx, ſive Fœdera.

PErvulgata eſt narratio, & in compluribus fabulis, interponitur, de unico illo Iuramento, quo Dij ſuperi ſe obſtringere ſolebant, cùm pœnitentiæ locum ſibi nullo modo relinqui volebant. Illud Iuramentum nullam Majeſtatem cœleſtem, nullum Attributum divinum advocabat, & teſtabatur; ſed STYGEM, Fluvium quendam apud inferos, qui atria Ditis, multis ſpiris interfuſus cingebat. Hæc enim formula Sacramenti ſola, neque præter eam alia quæpiam, firma habita eſt, & inviolabilis; Scilicet incumbebat pœna perjurij, Dijs inprimis metuenda, ut qui fefelliſſet, ad Deorum convivia per certa annorum ſpacia non accederet. Fabula de Fœderibus, & pactis Principum conficta videtur; in quibus illud nimiò plus quàm oporteret verum eſt; Fœdera quâcunque ſolennitate, & religione juramenti munita, parùm firma eſſe, adeò ut ferè ad exiſtimationem quandam & famam, & Ceremoniam, magis quàm ad fidem, & ſecuritatem, & effectum adhibeantur. Quin ſi acceſſerint etiam affinitatis vincla veluti Sacramenta Naturæ, ſi merita mutua, tamen omnia infra ambitionem, & utilitatem, & Dominationis licentiam eſſe, apud pleróſque reperiuntur. Tantò magis, quòd Principibus facile ſit per prætextus varios, & ſpecioſos, cupiditates ſuas, & fidem minùs ſinceram (nemine rerum arbitro, cui ratio ſit reddenda) tueri, & velare. Itaque unum aſſumitur verum, & proprium fidei firmamentum, neque illud Divinitas aliqua cœleſtis. Ea eſt Neceſſitas, (Magnum potentibus Numen;) & Periculum Status, & Communicatio Utilitatis. Neceſſitas autem per STYGEM elegantèr repræſentatur, Flumen fatale, & irremeabile. Atque hoc numen advocavit ad Fœdera *Iphicrates Athenienſis*, qui quoniam inventus eſt, qui ea apertè loqueretur, quæ plerique tacitè animo voluunt, non abs re ſit, ipſius verba referre. Is cùm Lacedæmonios, varias Cautiones & Sanctiones, & Fœderum firmamenta, & vincula excogitare & proponere animadverteret, interfatus; *Vnum* (inquit) *Lacedæmonij, nobis vobiſcum vinculum, & ſecuritatis ratio eſſe poſſit, ſi planè demonſtretis, vos ea, nobis conceſſiſſe, & inter manus poſuiſſe, ut vobis facultas lædendi nos, ſi maximè velletis, minimè ſuppetere poſſit*. Itaque ſi facultas lædendi ſublata ſit, aut ſi ex fœdere rupto periculum ingruat, perditionis, aut diminutionis ſtatûs, aut vectigalium, tum demum fœdera rata & ſancta, & tanquam Iuramento STYGIS confirmata cenſeri poſſint: cùm metus ſubſit interdicti illius & Suſpenſionis à Convivijs Deorum; ſub quo nomine Imperij jura, & prærogativæ, & Affluentia & fœlicitas antiquis ſignificantur.

VI.

PAN, ſive Natura.

Fabula hæc invenitur, in Libro ſecundo, De Augmentis Scientiarum, aucta & locupletata. p. 66.

ANtiqui univerſam Naturam ſub perſonâ PANIS diligentiſſimè deſcripſerunt; *Hujus* generationem in dubio relinquunt. Alij enim aſſerunt eum à *Mercurio* genitum; alij longè aliam generationis formam ei tribuunt; Aiunt enim Procos univerſos cum *Penelope* rem habuiſſe, ex quo promiſcuo concubitu, PANA communem filium ortum eſſe. Atque in hac poſteriore narratione, procul dubio, aliqui ex recentioribus, veteri fabulæ, nomen *Penelopes* impoſuere, quod & frequenter faciunt, cùm narrationes antiquiores, ad perſonas & nomina juniora traducunt, ídque quandóque abſurdè & inſulsè; ut hîc cernere eſt; Cùm PAN ex antiquiſſimis Dijs, & longè ante tempora *Vlyſſis* fuerit, atque inſuper *Penelope* ob matronalem caſtitatem Antiquitati venerabilis haberetur. Neque prætermittenda eſt tertia illa generationis explicatio: quidam enim prodiderunt eum Iovis, & Hybreos, id eſt, Contumeliæ filium fuiſſe. Vtcunque orto, *Parcæ* illi ſorores fuiſſe perhibentur. Effigies autem PANIS talis ab Antiquitate deſcribitur: Cornutus, cornibus uſque ad Cœlum faſtigiatis, corpore toto hiſpidus, & villoſus, barbâ imprimis promiſsâ. Figura biformis, humana quo ad ſuperiora, ſed ſemifera, & in Capræ pedes deſinens. Geſtabat autem Inſignia Poteſtatis, ſiniſtrâ, Fiſtulam, ex ſeptem calamis compactam; dextrâ Pedum, ſive lignum, ſuperiùs curvum, & inflexum; Induebatur autem *Chlamide* ex pelle *Pardalis*. Poteſtates ei & Munera hujuſmodi attribuuntur, ut ſit Deus venatorum, etiam paſtorum, & in univerſum Ruricolarum; Præſes item Montium: erat etiam proximus *Mercurio* Nuncius Deorum. Habebatur inſuper Dux, & Imperator Nympharum, quæ circa eum perpetuò Choreas ducere, & tripudiare ſolebant: comitabantur & Satyri, & his ſeniores Sileni. Habebat etiam poteſtatem terrores immitendi præſertim inanes, & ſuperſtitioſos, qui & Panici vocati ſunt. Res geſtæ autem eius non multæ memorantur: Illud præcipuum; quòd Cupidinem provocavit ad luctam, à quo etiam in certamine victus eſt. Etiam *Typhonem* Gygantem retibus implicavit, & cohibuit: atque narrant inſuper, cùm *Ceres* mœſta, & ob raptam Proſerpinam indignata, ſe abſcondiſſet, atque Dij omnes ad eam inveſtigandam magnopere incubuiſſent, & ſe per varias vias diſpertiti eſſent, PANI ſolummodò ex fœlicitate quâdam contigiſſe, ut inter venandum eam inveniret, & indicaret. Auſus eſt quoque cum Apolline de victoriâ Muſices decertare, atque etiam *Mydâ* judice prælatus eſt: ob quod Iudicium *Mydas* aſininas aures tulit, ſed clam, & ſecretò. Amores *Panis* nulli referuntur, aut ſaltem admodum rari, quod mirum inter turbam Deorum prorsùs tam profusè amatoriam videri poſſit. Illud ſolummodo ei datur, quòd Eccho adamaret, quæ etiam uxor ejus habita eſt, atque unam etiam Nympham *Syringam* nomine, in quam propter iram, & vindictam *Cupidinis* (quem ad luctam provocare non reveritus eſſet) incenſus eſt. Neque etiam prolem ullam ſuſcepit (quod ſimiliter mirum eſt, cùm Dii præſertim Maſculi prolifici admodum eſſent) niſi quòd ei tribuatur tanquam filia, muliercula quædam Ancilla IAMBE nomine, quæ ridiculis narratiunculis oblectare hoſpites ſolebat, ejuſque proles ex conjuge *Eccho* eſſe, à nonnullis exiſtimabatur. Fabula nobilis, ſi quæ alia, atque naturæ arcanis & myſteriis gravida, & quaſi diſtenta.

PAN (ut & nomen ipſum etiam ſonat) Univerſitatem Rerum, ſive Naturam repræſentat & proponit. De hujus origine, duplex omninò ſententia eſt; atque adeò eſſe poteſt: aut enim à MERCURIO eſt, verbo ſcilicet divino, (quod & Sacræ literæ extra controverſiam ponunt, & Philoſophis iis, qui magis divini habiti ſunt viſum eſt;) aut ex confuſis rerum ſeminibus. Qui enim unum rerum principium poſuerunt, aut ad Deum illud retulerunt; aut ſi materiatum principium volunt, illud tamen potentiâ varium aſſeruerunt: adeò ut omnis hujuſmodi controverſia, ad illam diſtributionem reducatur, ut Mundus ſit, vel à *Mercurio*, vel à Procis omnibus.

Namque canebat uti magnum per inane coacta
Semina, terrarumque animæque Mariſque fuiſſent
Et liquidi ſimul ignis, & hiis exordia primis,
Omnia & ipſe tener Mundi concreverit orbis.

Tertia autem generatio *Panis* ejuſmodi eſt, ut videantur Græci aliquid de Hebræorum Myſteriis, vel per Ægyptios internuncios, vel utcunque inaudiviſſe; pertinet enim ad ſtatum *Mundi* non in meris natalibus ſuis, ſed poſt lapſum ADAMI, morti, & corruptioni expoſitum, & obnoxium factum. Ille enim ſtatus, Dei, & Peccati proles fuit, ac manet. Itaque triplex iſta narratio de generatione PANIS, etiam vera videri poſſit, ſi ritè & rebus, & temporibus diſtinguatur: Nam iſte PAN, quem intuemur, & contemplamur, ac nimio plus quàm oportet colimus, ex verbo Divino, mediante Confuſâ Materiâ (quæ & ipſa à Deo creata erat,) & ſubintrante Prævaricatione, & Corruptione ortum habet. Naturæ rerum, Fata rerum, ſorores verè perhibentur & ponuntur; naturalium ſiquidem Cauſſarum Catenæ Ortus rerum, & Durationes, & Interitus, & Depreſſiones, & Eminentias, & Labores, & Felicitates, & Fata deniq; omnia, quæ rebus accidere poſſunt, trahunt. Cornua autem Mundo attribuuntur. Quod verò Cornua hujuſmodi ab imo latiora, ad verticem acuta ſint. Id eò ſpectat; Quod omnis rerum natura inſtar Pyramidis acuta ſit: Individua enim infinita ſunt: ea colliguntur in ſpecies, & ipſas multiplices: *Species* rursùs inſurgunt in genera, atque hæc quoque aſcendendo in magis generalia contrahuntur, ut tandem natura tanquam in unum coire videatur. Neque mirum eſt PANIS cornua etiam Cœlum ferire; cùm ſummitates naturæ ſive Ideæ univerſales etiam ad divina quodam modo pertingant. Paratus enim, & propinquus eſt, tranſitus à *Metaphyſicâ* ad Theologiam naturalem. *Corpus* autem *Naturæ* elegantiſſimè, & veriſſimè depingitur Hirſutum, propter rerum Radios: Radii enim ſunt tanquam Naturæ crines, ſive villi, atque omnia ferè vel magis vel minùs radioſa ſunt, quod in facultate viſus manifeſtiſſimum eſt, nec minùs in omni virtute & operatione ad diſcans: Quicquid enim operatur ad Diſtans, id etiam Radios emittere rectè dici poteſt, ſed maximè omnium prominet *Barba* PANIS, quia Radii Corporum Cœleſtium maximè ex longinquo operantur & penetrant. Quin & Sol, quando parte ſuperiore ejus nube obvolutâ, Radii inferiùs erumpunt, ad aſpectum Barbatus cernitur. Etiam Corpus Naturæ rectiſſimè deſcribitur Biforme, ob differentiam Corporum Superiorum, & Inferiorum. Illa enim ob pulchritudinem & motus æquabilitatem & conſtantiam, necnon Imperium in terram, & terreſtria, meritò ſub Humanâ figura repræſentantur: Hæc autem ob perturbationem, & motus incompoſitos, & quod à Cœleſtibus regantur, Bruti animalis figurâ contenta eſſe poſſunt. Eadem Corporis deſcriptio pertinet ad participationem ſpecierum, Nulla enim Natura ſimplex videri poteſt; ſed tanquam ex duobus participans & concreta. Habet enim Homo nonnihil ex *Bruto*, Brutum nonnihil ex Plantâ, Planta nonnihil ex Corpore inanimato, omniaque reverà Biformia ſunt, & ex Specie ſuperiore, & inferiore compacta. Acutiſſima autem eſt Allegoria de Pedibus Capræ, propter motum aſcenſionis Corporum terreſtrium verſus Regiones Aeris & Cœli: Capra enim Animal ſcanſorium eſt, eaque è rupibus pendere, atque in præcipitiis hærere amat; quod etiam res licèt inferiori Globo deſtinatæ, miris modis faciunt, ut in Nubibus & Meteôris manifeſtiſſimum eſt. Inſignia autem in manibus PANIS duplicia. Alterum Harmoniæ, alterum Imperii. Fiſtula enim ex ſeptem Calamis, Concentum rerum, & Harmoniam, ſive concordiam cum diſcordiâ miſtam, quæ ex ſeptem ſtellarum Errantium motu conficitur, evidenter oſtendit. Pedum autem illud etiam nobilis tranſlatio eſt; propter vias Naturæ partim Rectas, Partim obliquas. Præcipuè autem Lignum, ſive Virga, verſus ſuperiorem partem, curva eſt; quia omnia providentiæ divinæ opera in Mundo ferè per Ambages, & Circuitus fiunt; ut aliud agi videri poſſit, aliud interim reverà agatur; ut *Joſephi* venditio in *Ægyptum*, & ſimilia. Quinetiam in Regimine Humano omni prudentiore, qui ad gubernacula ſedent, populo convenientia per prætextus & vias obliquas fœliciùs quæ volunt, quàm ex directo ſuperinducunt, & inſinuant; adeò ut omnis Imperii Virga ſive Bacillum verè ſuperiùs inflexum ſit. Veſtis PANIS & amiculum ingenioſè admodum ex pelle PARDALIS fuiſſe fingitur; propter maculas ubique ſparſas; Cœlum enim ſtellis, *Maria* Inſulis, Tellus floribus conſperguntur, atque etiam res particulares ferè variegatæ eſſe ſolent circa ſuperficiem, quæ veluti rei Chlamis eſt. Officium autem PANIS nullâ aliâ re tam ad vivum proponi, atque explicari potuerit, quàm ut Deus venatorum ſit: Omnis enim naturalis actio, atq; adeò motus & proceſſus, nihil aliud quàm venatio eſt. Nam & Scientiæ & Artes opera ſua venantur, & Concilia humana fines ſuos, atq; res naturales omnes vel alimenta ſua tanquam prædam, vel Voluptates ſuas tanquam ſolatium venantur, idque modis peritis & ſagacibus.

Torva Leæna Lupum ſequitur, Lupus ipſe Capellam,
Florentem Cythiſum ſequitur laſciva Capella.

Etiam Ruricolarum in genere PAN Deus eſt, quia hujuſmodi homines magis ſecundùm naturam vivant, cùm in urbibus & Aulis natura à cultu nimio corrumpatur; ut illud Poetæ amatorium verum ſit.

—— *Pars minima eſt ipſa Puella ſui.*

Montium autem imprimis Præſes dicitur PAN, quia in Montibus & locis editis Natura rerum panditur, atque oculis & contemplationi magis ſubjicitur. Quod alter à *Mercurio* Deorum nuncius ſit PAN, ea Allegoria planè divina eſt, cùm proximè poſt verbum Dei, ipſa Mundi Imago, divinæ potentiæ & ſapientiæ præconium ſit. Quod & Poeta divinus cecinit. *Cœli enarrant Gloriam Dei, atque opera manuum ejus indicat Firmamentum.* PANA autem oblectant Nymphæ; Animæ ſcilicet: Deliciæ enim Mundi, Animæ viventium ſunt: Ille autem meritò earum Imperator, cùm illæ naturam quæque ſuam veluti Ducem ſequantur, & circa eam cum infinitâ varietate, veluti ſingulæ more patrio ſaltent, & choreas ducant, motu neutiquàm ceſſante: Unà perpetuò comitantur Satyri & Sileni; Senectus ſcilicet & Juventus; Omnium enim rerum eſt ætas quædam hilaris & ſaltatrix: atque rursùs ætas tarda & bibula: Utriuſque autem ætatis ſtudia verè contemplanti (tanquam *Democrito*) fortaſsè ridicula, & deformia videntur, inſtar Satyri alicujus aut Sileni. De *Panicis* autem terroribus prudentiſſima doctrina proponitur: Natura enim rerum omnibus viventibus indidit metum, ac formidinem vitæ atque eſſentiæ ſuæ conſervatricem, ac mala ingruentia vitantem & depellentem: veruntamen eadem Natura modum tenere neſcia eſt; ſed timoribus ſalutaribus ſemper vanos, & inanes admiſcet, adeò ut omnia (ſi intus conſpici darentur) *Panicis* terroribus pleniſſima ſint; præſertim humana; quæ ſuperſtitione (quæ verè nihil aliud, quàm *Panicus* terror eſt) in immenſum laborant; maximè Temporibus duris, & trepidis & adverſis. Quod verò attinet ad audaciam PANIS, & Pugnam per Provocationem cum *Cupidine*; id eò ſpectat, quia Materia non caret inclinatione & appetitu ad diſſolutionem Mundi & recidivationem in illud Chaos antiquum, niſi prævalidâ rerum concordiâ (per Amorem, ſive *Cupidinem* ſignificatâ) malitia & impetus ejus cohiberetur & in ordinem compelleretur: Itaque bono admodum hominum & rerum fato fit, ut illud certamen PAN adverſum experiatur, & victus abſcedat. Eôdem prorsùs pertinet, & illud de *Typhone* in retibus implicato; quia utcunque aliquando vaſti, & inſoliti rerum tumores ſint (id quod *Typhon* ſonat) ſive intumeſcant maria, ſive intumeſcant nubes, ſive intumeſcat Terra, ſive alia, tamen Rerum Natura hujuſmodi corporum Exuperantias, atque Inſolentias, Reti inextricabili implicat, & coercet, & veluti catenâ adamantinâ devincit. Quod autem Inventio *Cereris* huic Deo attribuitur, idque inter venationem; reliquis Diis negatur, licèt ſedulò quærentibus, & illud ipſum agentibus; monitum habet verum admodum & prudens; hoc eſt, ne rerum utilium, ad vitam &

cultum Inventio qualis fuit ſegetum, a Philoſophijs Abſtractis, tanquam Dijs Majoribus, expectetur; licèt totis viribus in illud ipſum incumbant, ſed tantummodò à *Pane*, id eſt, Experientiá ſagaci & rerum Mundi notitiâ univerſali, quæ etiam caſu quodam ac veluti inter venandum in hujuſmodi inventa incidere ſolet. Illud autem Muſices certamen, ejuſque eventus, ſalutarem exhibet doctrinam, atque eam quæ rationi & Judicio humano geſtienti, & ſe efferenti ſobrietatis vincula injicere poſſit. Duplex enim videtur eſſe *Harmonia*, & Quaſi Muſica: altera Providentiæ Divinæ, altera Rationis Humanæ. Judicio enim humano, ac veluti auribus Mortalium, Adminiſtratio Mundi & Rerum, & Judicia divina ſecretiora ſonant aliquid durum, & quaſi abſonum: quæ inſcitia licèt Aſininis auribus meritò inſigniatur, tamen & ipſæ illæ aures ſecretò, nec palàm geſtantur: Neque enim hujuſce rei deformitas à vulgo conſpicitur, aut notatur. Poſtremò, minimè mirum eſt, ſi nulli Amores *Pani* attribuantur, præter conjugium Ecchus; Mundus enim ſeipſo, atque in ſe rebus omnibus fruitur: qui amat autem, frui vult, neque in Copiâ, deſiderio locus eſt. Itaque mundi Amores eſſe nulli poſſunt, nec potiendi Cupido, cum ſeipſo contentus ſit, niſi fortaſſe ſermones: ij ſunt Nympha, Eccho, aut ſi accuratiores ſint, Syringa. Inter Sermones autem, ſive voces, excellenter ad conjugium mundi ſumitur ſola Eccho; Ea enim demùm vera eſt Philoſophia, quæ mundi ipſius voces fideliſſimè reddit, & veluti dictante mundo, conſcripta eſt; & *nihil aliud* eſt quàm ejuſdem ſimulacrum & reflexio, neque addit quicquam de proprio, ſed tantùm iterat, & reſonat. Ad mundi etiam Sufficientiam & Perfectionem pertinet, quòd prolem non edat. Ille enim per Partes generat, per Totum autem quomodo generare poſſit? cum Corpus extra ipſum non ſit. Nam de Filiâ ejus Putativâ, mulierculâ illâ, eſt ſanè ea adjectio quædam ad Fabulam ſapientiſſima; per illam enim repræſentantur eæ, quæ perpetuis temporibus paſſim vagantur, atque omnia implent, vaniloquæ de rerum Naturâ Doctrinæ, re ipsâ infructuoſæ, genere quaſi ſubdititiæ, garrulitate verò interdum jucundæ, interdum moleſtæ & importunæ.

VII.

PERSEUS, ſive Bellum.

Fabula hæc invenitur, in Libro ſecundo, De Augmentis Scientiarum, aucta & locupletata. fc. 73.

PERSEUS traditus fuiſſe à Pallade miſſus ad obtruncandam Meduſam, quæ populis plurimis ad Occidentem in extremis Hiberiæ partibus maximæ Calamitati fuit. Monſtrum enim hoc tam dirum atque horrendum fuit, ut aſpectu ſolo homines in ſaxa verteret. Erat autem è Gorgonibus una ac ſola Mortalis Meduſa; cum Paſſivæ reliquæ non eſſent. Itaque PERSEUS ad tam nobile facinus ſe comparans, arma, ac dona à tribus Dijs accepit: Talares alas à

Mercurio, à Plutone galeam, Scutum à Pallade, & ſpeculum. Neque tamen, licèt tanto apparatu inſtructus, ad Meduſam rectà perrexit, ſed primum ad Græas divertit, Eæ ſorores ex alterâ parente Gorgonibus erant. Atque Grææ iſtæ Canæ jam à Nativitate erant, & tanquàm vetulæ. Oculus autem ijs tantummodo & dens erat omnibus unicus, quos prout exire foras quamque contigerat, viciſſim geſtare, reverſæ autem iterum deponere ſolebant: Hunc itaque oculum atque hunc dentem illæ PERSEO commodarunt. Tum demùm cum ſe abundè ad deſtinata perficienda inſtructum judicaret, ad Meduſam properavit impiger & volans: Illam autem dormientem offendit; Neque tamen aſpectui ejus (ſi evigilaret) ſe committere audebat, ſed Cervice reflexâ, in ſpeculum Palladis inſpiciens atque hoc modo ictus dirigens, caput ei abſcidit. Ex ſanguine autem Meduſæ fuſo, ſtatìm Pegaſus alatus emicuit. Caput autem abſciſſum PERSEUS in Scutum Palladis inſeruit, cui etiamnùm ſua manſit vis, ut ad ejus intuitum omnes ſeu attoniti aut ſyderati obrigerent. Fabula de Belligerandi ratione & prudentiâ conficta videtur. Atque in ipsâ de bello ſuſcipiendo, & de genere belli eligendo deliberatione, tria proponit præcepta ſana, & gravia, tanquam ex conſilio Palladis. Primò ut de ſubjugatione Nationum Finitimarum quis non admodùm laboret. Neque enim eadem eſt patrimonij, & imperij amplificandi ratio. Nam in poſſeſſionibus privatis, vicinitas prædiorum ſpectatur: ſed in propagando imperio, Occaſio & belli conficiendi facilitas, & fructus, loco vicinitatis eſſe debent. Certè Romani, quo tempore Occidentem verſus, vix ultra Liguriam penetraverant, Orientis provincias uſque ad Montem Taurum armis & imperio complexi ſunt. Itaque PERSEVS licèt Orientalis, tamen longinquam expeditionem, uſque ad extrema Occidentis minimè detrectavit. Secundò Curæ eſſe debet, ut juſta & honorifica ſubſit belli cauſa: Id enim & alacritatem tum militibus, tum populis impenſas conferentibus addit: & Societates aperit, & conciliat, & plurimas denique commoditates habet. Nulla autem belli cauſa magis pia ſit, quàm debellatio Tyrannidis, ſub quâ populus ſuccumbit, & proſternitur ſine animis & vigore, tanquam ſub aſpectu Meduſæ. Tertiò prudenter additur; quod cùm tres Gorgones fuerint (per quas Bella repræſentantur) PERSEVS illam delegerit, quæ fuerit Mortalis; hoc eſt, bellum ejus conditionis, quod confici, & ad exitum perduci poſſet, nec vaſtas, aut infinitas ſpes perſecutus eſt. Inſtructio autem PERSEI ea eſt, quæ ad Bellum unicè confert, & fortunam ferè trahit. Accepit enim Celeritatem à MERCVRIO, Occultationem Conſiliorum ab ORCO, & Providentiam à PALLADE. Neque caret Allegoriâ, eâque prudentiſſimâ, quòd Alæ illæ Celeritatis Talares, non Axillares fuerint, atque pedibus non humeris additæ; quia non tam in primis belli aggreſſibus, quàm in eis quæ ſequuntur, & primis ſubſidio ſunt, Celeritas requiritur: Nullus enim error in bellis magis frequens eſt, quàm quod Proſecutiones, & ſubſidiarij Impetus, Initiorum alacritati non reſpondent. Etiam illa Providentiæ Diviſio (Nam de galeâ PLVTONIS,

NIS, quæ homines inviſibiles reddere ſolebat, Parabola manifeſta eſt) ingenioſa videtur de Scuto, & ſpeculo: neque enim ea Providentia ſolùm adhibenda eſt, quæ cavet inſtar Scuti, ſed illa altera per quam hoſtium vires, & motus, & conſilia cernuntur, inſtar ſpeculi PALLADIS. Verùm PERSEO, utcunque copijs aut animis inſtructo, reſtat aliud quiddam maximi per omnia momenti antequàm incipiatur bellum, nimirum ut divertat ad Græas. Græae autem Proditiones ſunt, Bellorum ſcilicet Sorores, non Germanæ illæ quidem, ſed generis nobilitate quaſi impares. Bella enim generoſa, Proditiones degeneres & turpes. Earum deſcriptio elegans eſt, ut canæ à nativitate ſint, & tanquam Vetulæ, propter perpetuas Proditorum Curas & Trepidationes: Earum autem vis (antequam in manifeſtam defectionem erumpant) aut in Oculo, aut in Dente eſt: Omnis enim Factio à ſtatu quopiam alienata, & ſpeculatur, & mordet: Atque hujuſmodi Oculus & Dens tanquam Communis eſt. Nam quæ didicerunt, & noverunt, ferè per manus factionis ab uno ad alterum tranſeunt, & percurrunt. Et quod ad Dentem attinet, uno ferè ore mordent, & ſimilem Cantilenam canunt, ut ſi unum audias, omnes audias. Itaque PERSEO conciliandæ ſunt iſtæ Græræ, ut oculum, & dentem ei commodent: Oculum ad Indicia, dentem ad rumores ſerendos, & invidiam conflandam, & animos hominum ſolicitandos. His itaque diſpoſitis, & præparatis, ſequitur ipſa Belli actio. In eâ Meduſam dormientem invênit: Prudens enim belli ſuſceptor, ſemper ferè hoſtem aſſequitur imparatum & ſecuritati propiorem: Atque nunc tandem ſpeculo *Palladis opus eſt. Plurimi enim ante ipſa pericula res hoſtium* acutè & attentè introſpicere poſſunt; ſed in ipſo periculi articulo præcipuus eſt uſus ſpeculi, ut modus periculi cernatur, terror non offundatur: (quod per illum intuitum capite averſo ſignificatur) A bello perfecto ſequuntur effecta duo: Primùm PEGASI illa generatio & exuſcitatio, quæ ſatis evidentèr F[illegible]mam denotat, quæ per omnia volat & victoriam celebrat: Secundum, Geſtatio capitis Meduſæ in ſcuto; ſiquidem nullum præſidij genus huic ob præſtantiam comparari poſſit. Vnicum enim facinus inſigne, & memorabile fœlicitèr geſtum, & perpetratum, omnes inimicorum motus cohibet, atque malevolentiam ipſam ſtupidam reddit.

Endymion,

VIII.

ENDYMION, ſive Gratioſus.

PAſtor ENDYMION traditur à *Lunâ* fuiſſe adamatus: novum autem, & ſingulare erat conſuetudinis genus, ſiquidem ille decumbebat in nativâ quadam ſpecu, ſub ſaxis *Latmiis*; *Luna* autem haud rarò de Cœlo perhibetur deſcendiſſe, & ſopiti Oſcula petiiſſe, ac rursùs in Cœlum ſe recepiſſe. Neque tamen otium iſtud, & somnus in detrimentum fortunarum ejus cedebat. Sed *Luna* interim effecit, ut pecus ejus pingueſceret admodum, ac numero etiam feliciſſimè auctum eſſet, ut nulli paſtorum greges eſſent lætiores, aut numeroſiores. Fabula ad ingenia & mores Principum pertinere videtur. Illi enim cogitationum pleni, & in ſuſpiciones propenſi, non facilè ad conſuetudinem vitæ interiorem recipiunt homines qui ſunt perſpicaces, & curioſi, & quaſi animo vigilantes, ſive exſomnes: ſed potiùs eos, qui ingenio ſunt quieto, & morigero, & quod placitum eſt illis patiuntur, & nil ultrà inquirunt, ſed ſe veluti ignaros & nil ſentientes & quaſi ſopitos præbent; denique magis obſequium ſimplex, quàm obſervantiam callidam præſtant. Etenim cùm hujuſmodi hominibus Principes de Majeſtate ſuâ veluti *Luna* de Orbe ſuperiore, deſcendere, et perſonam (quam perpetuò gerere inſtar Oneris cujuſdam ſit) deponere, et familiariter verſari libenter conſueverunt, ídque ſe tuto facere poſſe putant. Id quod in *Tiberio Cæſare* Principe omnium maximè difficili, præcipuè annotatum fuit: apud quem illi ſolummodò gratioſi erant, qui notitiam morum ejus revera habebant, ſed pertinaciter, et quaſi ſtupidè diſſimulabant. Quod etiam *Ludovico* undecimo *Francorum* Regi Principi cautiſſimo, et callidiſſimo in moribus erat. Neque ineleganter in Fabulâ ponitur Antrum illud *Endymionis*: quia ferè uſitatum eſt illis qui hujuſmodi gratiâ apud Principes florent, habere ſeceſſus aliquos amœnos, quò illos invitent, ad otium et animi remiſſionem, abſque Fortunæ ſuæ mole. Qui autem in hoc genere gratioſi ſunt, plerunque rem ſuam benè agunt. Nam Principes licèt fortaſſe ad honores eos non evehant, tamen cùm vero affectu, nec propter utilitatem tantùm illos diligant, munificentiâ ſuâ eos ditare conſueverunt.

IX.

SOROR GYGANTUM, ſive Fama.

MEmorant Poetæ, GYGANTES è terrâ procreatos, bellum *Jovi*, & ſuperis intuliſſe, & fulmine disjectos & devictos fuiſſe. Terram autem Deorum irâ irritatam in vindictam natorum ſuorum, *Famam* progenuiſſe; extremam *Gygantibus* ſororem.

> *Illam Terra parens irâ irritata Deorum*
> *Extremam (ut perhibent) Cœo Enceladóque ſororem,*
> *Progenuit.* ——

Hujus Fabulæ ea ſententia videtur eſſe: per *Terram* Naturam vulgi ſignificârunt, perpetuò tumidam & malignam verſus Imperantes, & res novas parturientem: Hæc ipſa occaſionem adepta, Rebelles parit & Seditioſos, qui Principes auſu nefario exturbare, & dejicere machinantur, quibus oppreſſis, eadem Plebis natura deterioribus favens, & tranquillitatis impatiens rumores gignit, & ſuſurros malignos, & Famas querulas, & famoſos libellos, & cætera id genus, ad invidiam eorum qui rebus præſunt; ut Actiones Rebellium, & Famæ ſeditioſæ, genere, & ſtirpe non differant; ſed veluti ſexu tantùm; cùm iſtæ muliebres videantur, illæ viriles.

X.

ACTÆON ET PENTHEUS, ſive Curioſus.

C*Urioſitas* humana in ſecretis rimandis, & eorum notitiâ appetitu malè ſano concupiſcendâ, & prenſandâ, duplici exemplo apud antiquos coercetur: Altero *Actæonis*, altero *Penthei*. *Actæon* cùm *Dianam* imprudens, & caſu ſine veſte vidiſſet, in Cervum verſus, à canibus quos alebat, dilaceratus eſt. *Pentheus* cùm ſacrificiorum *Bacchi* occultorum, conſcensâ arbore, ſpectator eſſe voluiſſet, furore percitus eſt. Fuit autem *Penthei* dementia ejus generis, ut res congeminaſſe exiſtimaret, & duo Soles & rursùs duæ *Thebæ* ei ob oculos verſarentur; Adeò ut, cùm *Thebas* properaret, ſtatim alteris *Thebis* conſpectis retraheretur: Atque hoc modo perpetuò & irrequietè ſursùm & deorsùm ferretur.

> *Eumenidum demens qualis videt agmina Pentheus,*
> *Et Solem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas.*

Fabularum prima, ad ſecreta Principum; ſecunda, ad ſecreta divina pertinere videtur. Qui enim Principibus non admiſſi, & præter eorum voluntatem ſecretorum conſcii ſunt, odium certiſſimum apud eos conſequuntur. Itaque gnari ſe peti, & occaſiones captari, vitam degunt Cervorum more timidam & ſuſpicionibus plenam. Quin & illud ſæpiùs accidit, ut à ſervis & domeſticis in gratiam Principum, accuſentur & ſubvertantur. Ubi enim Principis offenſio manifeſta eſt; quot ſervi, tot ferè Proditores eſſe conſueverunt; ut *Actæonis* fatum illos maneat. Alia eſt *Penthei* calamitas. Qui enim auſu temerario, mortalitatis parùm memores, per excelſa Naturæ & Philoſophiæ faſtigia (tanquam arbore conſcensâ) ad Myſteria divina aſpirant, hiis pœna propoſita eſt, perpetuæ inconſtantiæ, & Judicii vacillantis & perplexi. Cùm enim aliud ſit Lumen Naturæ, aliud divinum, ita cum illis fit, ac ſi duos Soles viderent. Cúmque actiones vitæ, & decreta voluntatis ab intellectu pendeant: ſequitur etiam ut non minùs voluntate, quàm opinione hæſitent, nec ſibi omninò conſtent: Itaque & duas *Thebas* ſimiliter vident. Per *Thebas* enim actionum fines deſcribuntur (cum *Thebis Pentheo* eſſet domus & perfugium.) Hinc fit, ut neſciant, quò ſe vertant, ſed de ſummâ rerum incerti & fluctuantes, tantùm ſubitis mentis impulſibus in ſingulis circumagantur.

XI.

ORPHEUS, ſive Philoſophia.

FAbula de ORPHEO vulgata, nec tamen interpretem fidum per omnia ſortita, *Philoſophiæ* univerſæ imaginem referre videtur. Perſona enim ORPHEI viri admirandi, & planè divini, & omnis harmoniæ periti, & modis ſuavibus cuncta vincentis, & trahentis, ad *Philoſophiæ* deſcriptionem facili tranſitu traducitur. Labores enim ORPHEI, Labores *Herculis*, quemadmodum opera Sapientiæ, opera Fortitudinis, dignitate & potentiâ ſuperant. ORPHEUS ob amorem uxoris morte immaturâ præreptæ, fretus Lyrâ, ad Inferos deſcendere ſibi in animum induxit, ut Manes deprecaretur; neque ſpe ſuâ decidit. Nam placatis manibus & delinitis, ſuavitate Cantus & Modulationibus, tantum apud eos potuit, ut ei uxorem ſecum abducere indultum ſit: Eâ tamen lege, ut illa eum à tergo ſequeretur, ipſe autem antequam ad luminis oras perventum eſſet, ne reſpiceret. Quod cùm ille nihilominus, amoris & curæ impatientiâ (poſtquam ferè in tuto eſſet) feciſſet, rupta ſunt fœdera: atque illa ad inferos gradu præcipiti relapſa eſt. Ab illo tempore *Orpheus* mœſtus, & mulierum oſor, in ſolitudines profectus eſt, ubi eâdem cantus, & Lyræ dulcedine, primò feras omnigenas ad ſe traxit, adeò ut naturā ſuam exuentes, nec irarum aut ferocitatis memores, nec libidinis ſtimulis, & furoribus præcipites actæ, nec ingluviem ſatiare, aut prædæ inhiare ampliùs curantes, in morem Theatri, illum circumſtarent, benignæ & manſuetæ inter ſe factæ, & tantùm Lyræ concentui aures præbentes. Neque is finis, ſed tanta muſicæ vis, & potentia fuit, ut etiam ſylvas moveret, & lapides ipſos, ut illa quoq; ſe transferrent, & ſedes ſuas circa eum, ordine & modo decenti ponerent. Hæc ei cum ad tempus fœliciter & magna cum admiratione ceſſiſſent; tandem *Thraciæ* mulieres ſtimulis *Bacchi* percitæ, primò cornu raucum,& immane ſonans inflarunt: Ex eo, propter ſtrepitum, muſicæ ſonus amplius audiri non potuit: Tum demùm ſolutâ virtute, quæ ordinis, & ſocietatis iſtius erat vinculum, turbari cœptum eſt, & feræ ſingulæ ad naturam ſuam redierunt, & ſe invicem ut priùs perſecutæ ſunt; neque lapides, aut ſylvæ ſuis manſere locis: ORPHEVS autem ipſe tandem à mulieribus furentibus diſcerptus eſt,& ſparſus per agros; ob cujus mortis mœrorem, *Helicon* (fluvius Muſis ſacer) aquas ſub terram indignatus condidit, & per alia loca caput rursùs extulit. Sententia fabulæ ea videtur eſſe. Duplex eſt *Orphei Cantio*: Altera ad placandos Manes; Altera ad trahendas feras & ſylvas. Prior ad naturalem Philoſophiam, Poſterior ad Moralem, & Civilem aptiſſimè refertur. Opus enim naturalis Philoſophiæ longè nobiliſſimum, eſt ipſa reſtitutio, & inſtauratio rerum corruptibilium, & (hujuſce rei tanquàm gradus minores) corporum in ſtatu ſuo conſervatio, & diſſolutionis & putredinis retardatio. Hoc ſi omninò fieri detur, certè non alitèr effici poteſt, quàm per debita & exquiſita Naturæ temperamenta, tanquam per Harmoniam lyræ, & modos accuratos. Et tamen cùm ſit res omnium maximè ardua, effectu plerunque fruſtratur; Idque (ut veriſimile eſt) non magis aliam ob cauſſam, quàm per curioſam,& intempeſtivam ſedulitatem & impatientiam. Itaque *Philoſophia*, tantæ rei ferè impar; atque idcircò meritò mœſta, vertit ſe ad res humanas,& in animos hominum, ſuaſu & eloquentiâ, virtutis, & æquitatis, & pacis amorem inſinuans populorum cœtus in unum coire facit; & juga legum accipere, & imperijs ſe ſubmittere,& affectuum indomitorum oblivifci, dum præceptis, & diſciplinæ auſcultant, & obtemperant: unde paulò poſt Ædificia extruuntur, Oppida conduntur, Agri & Horti Arboribus conſeruntur; ut lapides, & ſylvas non abs re convocari & transferri dictum ſit. Atque iſta rerum Civilium cura, ritè atque ordine ponitur poſt experimentum corporis mortalis reſtituendi ſedulò tentatum, & ad extremum fruſtratum: Quia mortis neceſſitas inevitabilis evidentiùs propoſita, hominibus ad æternitatem, meritis, & nominis famâ quærendam, animos addit. Etiam prudentèr in Fabulâ additur, ORPHEVM à mulieribus, & nuptijs alieno animo fuiſſe, quia nuptiarum delinimenta, & liberorum charitates, homines plerunque à magnis, & excelſis erga reſpublicas meritis avertunt, dum immortalitatem propagine, non factis, aſſequi ſatis habent. Verùm & ipſa ſapientiæ opera, licèt inter humana excellant, tamen & ſuis periodi clauduntur. Evenit enim,ut poſtquam regna, & reſpublicæ ad tempus floruerint, ſubinde perturbationes, & ſeditiones & bella oriantur; inter quorum ſtrepitus, primò leges conticeſcunt, & hom nes ad naturæ ſuæ depravationes redeunt; atque etiam in agris, a que oppidis vaſtitas conſpicitur. Neque ita multò pòſt (ſi hujuſmodi furores continuentur) literæ etiam, & *Philoſophia* certiſſimè diſcerpitur: adeo ut fragmenta tantùm ejus, in paucis locis, tanquam Naufragij Tabulæ, inveniantur, & barbara tempora ingruant; *Helic nis* aquis ſub terra merſis; donec debitâ rebus viciſſitudine, non ij dem fortaſſe locis, ſed apud alias Nationes erumpant, et emanent.

Ceol

XII.

COELUM, ſive Origines:

TRadunt Poëtæ COELUM antiquiſſimum Deorum extitiſſe; Huius partes generationis à filio *Saturno* falce demeſſas fuiſſe. *Saturnum* autem ſobolem numeroſam generâſſe: ſed filios continuò devorâſſe: tandem verò *Jovem* exitium effugiſſe, et adultum, patrem *Saturnum* in Tartarum detruſiſſe, et regnum accepiſſe; quinetiam patris genitalia eâdem falce, quâ ille Cœlum execuerat, abſcidiſſe, atque in mare projeciſſe, inde Venerem natam eſſe. Poſtea verò Jovis regnum vix confirmatum, duo memorabilia bella excepiſſe. Primùm *Titanum*, in quibus debellandis Solis operam (qui ſolus ex *Titanibus Iovis* rebus favebat) egregiam fuiſſe: ſecundum *Gygantum*, qui et ipſi fulmine et *Iovis* armis disjecti ſunt; quibus domitis, *Iovem* ſecurum regnâſſe. Fabula videtur Ænigma de Origine rerum non multùm diſcrepans ab ea Philoſophia, quam poſteà *Democritus* amplexus eſt. Qui apertiſſimè omnium æternitatem Materiæ aſſeruit, æternitatem mundi negavit; in quo aliquantò propiùs ad veritatem verbi divini acceſſit, cuius narratio Materiam informem ante opera Dierum ſtatuit. Sententia Fabulæ hujuſmodi eſt. *Cœlum* eſſe concavum illud, ſive ambitum, quod Materiam complectitur. Saturnum autem Materiam ipſam, quæ omnem generandi vim parenti præſcidit. Summam enim Materiæ perpetuò eandem eſſe; neque ipſum Quantum Naturæ creſcere, aut minui. Agitationes autem, et motus Materiæ, primò imperfectas, et malè cohærentes rerum compages produxiſſe, et veluti tentamenta mundorum: Dein ævi proceſſu Fabricam ortam eſſe, quæ formam ſuam tueri et conſervare poſſet. Itaque priorem ævi diſtributionem per regnum Saturni ſignificari, qui ob frequentes rerum diſſolutiones, et breves durationes, Filiorum ſuorum Devorator habitus eſt: Secundam autem per regnum *Iovis*, qui continuas iſtas, et tranſitorias mutationes in Tartarum detruſit; qui locus perturbationem ſignificat. Is locus videtur eſſe ſpatium inter ima Cœli et interiora Terræ medium; quo intervallo perturbatio et fragilitas et mortalitas ſive corruptio maximè verſatur. Atque durante priore illâ generatione rerum, quæ ſub regno Saturni tenuit, Venerem natam non fuiſſe. Donec enim in univerſitate Materiæ, diſcordia eſſet concordiâ potior et valentior, mutatio per Totum neceſſariò facta eſt, atque in ipſâ Fabricâ integrali. Tales verò Generationes Rerum extiterunt, antequam *Saturnus* exectus eſſet. Hunc verò generationis modum ceſſantem, alter ille modus continuò excepit, qui per Venerem fit: adultâ et prævalidâ rerum concordiâ; ut mutatio tanùm per partes procedat, integrâ et inconcuſsâ Fabricâ univerſali: *Saturnum* tamen detruſum, et deturbatum, non peremptum et exnctum narrant, quia mundum in antiquam confuſionem, et interregna relabi poſſe, opinio Democriti erat: quod *Lucretius* ne ſuis temporibus eveniret deprecatus eſt.

> *Quod procul à nobis, flectat Fortuna gubernans,*
> *Et ratio potius, quàm res perſuadeat ipſa.*

Poſtquam autem mundus mole, & vi ſuâ conſiſteret, tamen otium ab initio non fuiſſe. Nam ſecutos primùm in cœleſtibus Regionibus motus notabiles, qui virtute Solis in Cœleſtibus prædominante, ita ſopiti ſunt, ut mundi ſtatus conſervaretur: Poſteà ſimiliter in inferioribus; per inundationes, tempeſtates, ventos, terræ motus magis univerſales, quibus etiam oppreſſis, & diſſipatis, magis pacata, ac durabilis rerum conſpiratio, & tranquillitas accrevit. Verùm de iſta Fabulâ utrunque pronunciari poteſt, & Fabulam *Philoſophiam* continere, & Philoſophiam rurſus *Fabulam*. Novimus enim (ex fide) hæc omnia nil aliud eſſe, quàm ſenſus jampridem ceſſantia & deficientia Oracula: Cum mundi, & Materia, & Fabrica ad Creatorem veriſſimè referatur.

XIII.

PROTEVS, ſive Materia.

NArrant Poëtæ PROTEVM *Neptuno* paſtorem fuiſſe; eundémque Senem, & Vatem; Vatem ſcilicet præſtantiſſimum & veluti Ter-maximum. Noverat enim non futura ſolummodò ſed & Præterita & Præſentia, adeò ut præter Divinationem, etiam omnis Antiquitatis, & omnium Secretorum Nuncius ac Interpres eſſet. Morabatur autem ſub ingenti ſpecu. Ibi ei mos erat ſub meridiem gregem ſuum Phocarum numerare, atque deinde ſomno ſe dare. Qui autem operâ ejus aliquâ in re, uti volebat, is non alio modo apud eum valere poterat, niſi eum manicis comprehenſum vinclis conſtringeret. Ille contrà, ut ſe liberaret, in omnes formas, atque rerum miracula, ignem, lympham, feras ſe vertere ſolebat; donec tandem in priſtinam formam reſtitueretur. Senſus Fabulæ ad abdita Naturæ, & Conditiones Materiæ pertinere videtur. Sub PROTEI enim perſonâ Materia ſignificatur omnium rerum poſt Deum antiquiſſima. Materia autem ſub Cœli Concavo tanquàm ſub Specu habitat. *Neptuni* autem mancipium eſt, quia omnis Materiæ operatio & diſpentio in liquidis præcipuè exercetur. Pecus autem ſive Grex PROTEI, non aliud videtur eſſe, quàm Species ordinariæ Animalium, Plantarum, Metallorum, in quibus Materia videtur ſe diffundere, & quaſi conſumere; adeo ut poſtquàm iſtas ſpecies effinxerit, & abſolverit (tanquàm penſo completo) dormire & quieſcere videatur, nec alias ampliùs Species moliri, tentare, aut parare. Atque hæc eſt PROTEI Pecoris numeratio, & ſubinde Somnus. Hoc autem ſub Meridiem, non auroram, & veſperum fieri dicitur, id eſt, cùm Tempus jam venerit.

nerit, quod ſpeciebus ex Materiâ debitè præparatâ, & prædiſpoſitâ perficiendis, & excludendis maturum ſit, & quaſi legitimum, & inter Rudimenta earum, & Declinationes medium: quod nos ſatis ſcimus ex Hiſtoriâ ſacrâ ſub tempus ipſum Creationis fuiſſe. Tum enim per virtutem illam divini verbi (*Producat*) Materia ad imperium Creatoris, non per Ambages ſuas, ſed ſubito confluxit, & Opus ſuum in Actum affatim perduxit, ac Species conſtituit. Atque hucuſque Fabula narrationem ſuam de PROTEO libero, & ſoluto cum Pecore ſuo complet. Nam univerſitas rerum cum Structuris, & Fabricis Specierum ordinariis, eſt Materiæ non conſtrictæ, aut devinctæ, & gregis materiatorum facies. Nihilominùs ſi quis peritus Naturæ Miniſter, vim adhibeat Materiæ, & Materiam vexet, atque urgeat, tanquam hoc ipſo deſtinato, & propoſito; ut illam in nihilum redigat: illa contrà (cum Annihilatio, aut interitus verus, niſi per Dei omnipotentiam fieri non poſſit) in tali neceſſitate poſita in miras rerum transformationes & effigies ſe vertit: adeò ut tandem veluti in orbem ſe mutet, & periodum impleat, & quaſi ſe reſtituat, ſi vis continuetur. Ejus autem conſtrictionis, ſeu alligationis ratio magis facilis erit, & expedita, ſi Materia per Manicas comprehendatur, id eſt, per Extremitates. Quod autem additur in Fabula *Proteum* Vatem fuiſſe, & trium temporum gnarum, id cum Materiæ naturâ optimè conſentit. Neceſſe eſt enim, ut qui Materiæ paſſiones, & proceſſus noverit, rerum Summam & earum quæ factæ ſunt, & quæ fiunt, & quæ inſuper futuræ ſunt, comprehendat, licèt ad partes et ſingularia cognitio non extendatur.

XIV.

MEMNON, ſive Præmaturus.

MEmorant Poetæ MEMNONEM *Auroræ* filium fuiſſe. Ille armorum pulchritudine inſignis, & aurâ populari celebris ad Bellum *Troianum* venit, & ad ſumma auſu præcipiti feſtinans, & anhelans, cum *Achille* Græcorum fortiſſimo, certamen ſingulare iniit, atque ejus dextrâ occubuit. Hunc *Jupiter* miſeratus aves lugubre quiddam & miſerabile perpetuò quiritantes ad Exequias ejus & funeris decus excitavit; Ejuſdem ſtatua quoque *Solis* orientis radiis percuſſa, ſonum flebilem edere ſolita fuiſſe perhibetur. Fabula ad Adoleſcentûm ſummæ ſpei Calamitoſos exitus pertinere videtur. Illi enim tanquàm *Auroræ* filii ſunt; atque inanium & externorum ſpecie tumidi, majora ferè viribus audent, atque *Heroes* fortiſſimos laceſſunt, & in certamen depoſcunt, & impari congreſſu, ſuccumbentes, extinguuntur; Horum autem mortem infinita commiſeratio ſequi ſolet: Nil enim inter Fata mortalium tam flebile eſt, támque potens ad miſericordiam commovendam, quàm virtutis flos immaturo exitu præciſus. Neque enim prima ætas ad Satietatem ſcilicet, aut ad invidiam uſque duravit, quæ mœſtitiam in obitu lenire, aut miſericordiam temperare poſſit; Quinetiam Lamentationes & planctus non ſolùm tanquam Aves illæ funebres circa rogos eorum volitant, ſed & durat hujuſmodi miſeratio, & producitur: Maximè autem per Occaſiones & Novos motus & Initia magnarum rerum, veluti per *Solis* radios Matutinos, Deſideria eorum renovantur.

XV.

TYTHONUS, ſive Satias.

ELegans Fabula narratur de TYTHONO, eum ab *Aurorâ* adamatum fuiſſe, quæ perpetuam ejus conſuetudinem exoptans, à *Jove* petiit, ut TYTHONUS nunquam mori poſſet: verùm incuriâ muliebri oblita eſt petitioni ſuæ & illud inſerere, ut nec ſenectute gravaretur. Itaque moriendi conditio ei erepta eſt, ſenium autem ſecutum eſt mirum & miſerandum, quale conſentaneum eſt evenire ei, cui mors negatur, ætas perpetuò ingraveſcit. Adeò ut *Jupiter* hujuſmodi ſortem miſeratus, tandem eum in Cicadam converterit. Hæc Fabula ingenioſa adumbratio & deſcriptio voluptatis eſſe videtur; quæ à principio velut ſub tempus *Auroræ*, adeò grata eſt, ut homines vota faciant, ut gaudia hujuſmodi ſibi perpetua, & propria ſint, obliti Satietatem & tædium eorum inſtar Senii, ipſis non cogitantibus, obventura. Adeò ut ad extremum, cùm actiones voluptariæ homines deſerant, cupido verò & affectus non moriantur, fieri ſoleat, ut homines ſermonibus tantùm, & commemorationibus earum rerum, quæ eis integrâ ætate voluptati fuerunt, ſe oblectent. Quod in Libidinoſis, & viris Militaribus fieri videmus, cùm illi impudicos ſermones, hii facinora ſua retractent, Cicadarum more, quarum vigor tantùm in voce eſt.

XVI.

PROCUS JUNONIS, ſive Dedecus.

NArrant Poetæ JOVEM, ut amoribus ſuis potiretur, multas & varias formas ſumpſiſſe, Tauri, Aquilæ, Cygni, Imbris aurei; cùm autem JUNONEM ſollicitaret, vertiſſe ſe in formam maximè ignobilem, atque contemptui & ludibrio expoſitam. Ea fuit miſeri Cuculi, imbre & tempeſtate madefacti, & attoniti, tremebundi & ſemimortui. Prudens Fabula eſt, & ex intimis moribus deſumpta. Senſus verò talis, Ne homines nimiùm ſibi placeant, exiſtimantes virtutis ſuæ ſpecimen, eos apud omnes in pretio, & gratiâ ponere poſſe. Id enim ſuccedere pro naturâ, & moribus eorum, quos ambiunt, & colunt, qui ſi homines ſunt, nullis ipſi dotibus, & ornamentis inſigniti; ſed tantùm ingenio ſunt ſuperbo et maligno (id quod ſub figurâ JUNONIS repræſentatur) tum verò nôrint ſibi exuendam prorsùs eſſe omnem perſonam, quæ vel minimum præ ſe ferat decoris, et dignitatis: atque deſipere ſe planè, ſi aliâ viâ inſiſtant; neq; ſatis eſſe ſi obſequii deformitatem præſtant, niſi omninò ſe in perſonam abjectam et degenerem mutent.

XVII.

CUPIDO, ſive Atomus.

Quæ de CUPIDINE ſive Amore dicta ſunt à Poetis; in eandem perſonam propriè convenire non poſſunt: Ita tamen diſcrepant, ut confuſio perſonarum rejiciatur, ſimilitudo recipiatur. Narrant itaque Amorem omnium Deorum fuiſſe antiquiſſimum, atque adeò omnium Rerum, Excepto *Chao*, quod ei coævum perhibetur; *Chaos* autem à priſcis viris nunquam divino honore, aut nomine Dei inſignitur. Atque Amor ille prorsùs ſine Parente introducitur; niſi quod à nonnullis Ovum noctis fuiſſe traditur. Ipſe autem ex *Chao*, & Deos, & Res univerſas progenuit: Ejus autem Attributa ponuntur Numero quatuor, ut ſit infans perpetuus, Cœcus, Nudus, Sagittarius; fuit & Amor quidam alter, Deorum natu Minimus; *Veneris* filius; in quem etiam Antiquioris Attributa transferuntur; & quodam modo competunt. Fabula ad Cunabula Naturæ pertinet, & penetrat. Amor iſte videtur eſſe Appetitus, ſive ſtimulus Materiæ primæ, ſive (ut explicatiùs loquamur) *Motus naturalis Atomi.* Hæc enim eſt illa vis antiquiſſima, & unica, quæ ex Materiâ omnia cōſtituit & effingit. Ea omninò ſine Parente eſt; id eſt, ſine cauſsâ. Cauſſa enim effectus veluti Parens eſt: Hujus autem virtutis cauſſa nulla poteſt eſſe in Naturâ (Deum enim ſemper excipimus.) Nihil enim hâc ipsâ prius; itaque Efficiens nulla: neque aliquid Naturæ Notius; ergò nec Genus, nec Forma; Quamobrem quæcunque ea tandem ſit, poſitiva eſt & ſurda. Atque etiam ſi Modus ejus, & Proceſſus ſciri daretur; tamen per cauſſam ſciri non poteſt; cùm ſit poſt Deum cauſſa cauſſarum, ipſa incauſſabilis. Neque fortaſsè Modum ejus intra inquiſitionem humanam ſiſti, aut comprehendi poſſe ſperandum eſt; Itaque meritò fingitur Ovum à Nocte excluſum; Certè Sanctus Philoſophus ita pronunciat. *Cuncta fecit pulchra tempeſtatibus ſuis, & Mundum tradidit diſputationibus eorum, ita tamen ut non inveniat Homo, Opus quod operatus eſt Deus à principio, uſque ad finem.* Lex enim ſummaria *Naturæ*, ſive virtus iſtius *Cupidinis*, indita primis rerum particulis à Deo ad Coitionem, ex cujus repetitione, & multiplicatione omnis rerum varietas emergit & conflatur; cogitationem mortalium perſtringere poteſt, ſubire vix poteſt. Philoſophia autem *Græcorum* invenitur in Rerum Materiatis principiis inveſtigandis magis acuta, & ſollicita; in Principiis autem Motus, (in quibus omnis operationis vigor conſiſtit) negligens & languida. In hoc autem, de quo agimus prorsùs cæcutire & balbutire videtur: Etenim *Peripateti-*

corum opinio; de *Stimulo Materiæ*, per *Privationem*; ferè non ultra verba tendit, & rem potiùs ſonat, quam ſignat; Qui autem hoc ad Deum referunt; optimè illi quidem, ſed ſaltu, non gradu aſcendunt: Eſt enim procul dubio unica, & ſummaria Lex in quam natura coit, Deo ſubſtituta: Ea ipſa, quæ in ſuperiore textu, illo verborum complexu demonſtratur. *Opus, quod operatus eſt Deus, à Principio, uſque ad Finem. Democritus* autem, qui altiùs rem perpendit, poſtquam *Atomum* dimenſione nonnullâ, & figurâ inſtruxerat, unicum Cupidinem ſive Motum primum ei attribuit ſimplicitèr, & ex comparatione alterum. Omnia enim ad Centrum Mundi ferri putavit propriè, quod autem plus materiæ habet, cum celeriùs ad Centrum feratur, illud quod minus habet percuſſione ſummovere, & in contrarium pellere. Verùm iſta meditatio anguſta fuit; & ad pauciora, quàm par erat reſpiciens. Neque enim, aut corporum cœleſtium in orbem Converſio, aut rerum Contractiones, & Expanſiones ad hoc Principium reduci, aut accommodari poſſe videntur. *Epicuri* autem opinio de Declinatione Atomi, & Agitatione fortuitâ, ad nugas rurſus, & ignorationem rei lapſa eſt. Itaque nimiò plus, quàm optaremus illud apparet: iſtum *Cupidinem* Nocte involvi. Itaque de Attributis videamus; Elegantiſſimè deſcribitur *Cupido* Infans, Puſillus, & Perpetuus; compoſita enim grandiora ſunt, & ætatem patiuntur; prima autem rerum ſemina, ſive Atomi, Minuti ſunt, & in perpetuâ Infantiâ permanent: Etiam illud veriſſimè, quod Nudus: cum compoſita univerſa rectè cogitanti Perſonata, & induta ſint; Nihílque propriè Nudum ſit præter primas rerum particulas. Illa autem de Cæcitate *Cupidinis* ſapientiſſima Allegoria eſt. Iſte enim *Cupido* (qualiſcunque is ſit) minimum videtur habere providentiæ; ſed ſecundùm illud, quod proximum ſentit, greſſum & motum ſuum dirigere; ut Cæci palpando ſolent; quo magis admirabilis eſt Providentia illa ſumma divina, quia ex rebus providentiâ maximè vacuis, & expertibus, & quaſi Cæcis, certâ tamen, & fatali lege iſtum ordinem & pulchritudinem rerum educit. Ultimum Attributum ponitur, quod Sagittarius ſit, hoc eſt, quod iſta virtus talis ſit, ut operetur ad diſtans. Quod enim ad Diſtans operatur, tanquam Sagittam emittere, videtur: quiſquis autem Atomum aſſerit, atque vacuum, (licet iſtud vacuum intermiſtum ponat, non ſegregatum;) neceſſariò virtutem Atomi ad Diſtans introducit: Neque enim hâc demtâ, aliquis motus, (propter vacuum interpoſitum) excitari poſſet, ſed omnia torperent, & Immobilia manerent; Quod autem ad Iuniorem illum *Cupidinem* attinet, meritò ut minimus Deorum natu traditur, Cùm non ante Species conſtitutas vigere potuiſſet. In illius autem deſcriptione Allegoria ad mores deflectit, & traducitur. Subeſt tamen quædam ejus cum illo Antiquo conformitas. VENUS enim generalitèr affectum conjunctionis, & procreationis excitat; CUPIDO ejus Filius, Affectum ad individuum applicat. Itaque à *Venere* eſt generalis diſpoſitio, à *Cupidine* magis exacta Sympathia: Atque illa à cauſis magis propinquis pendet; hæc autem à principiis magis altis & fatalibus, & tanquam ab antiquo illo *Cupidine*, à quo omnis exquiſita Sympathia pendet.

XVIII.

DIOMEDES, ſive Zelus.

DIOMEDES cum magnâ & eximiâ gloriâ floreret, & Palladi percharus eſſet, exſtimulatus ab eâ eſt,(& ipſe promptior quàm oportebat) ut ſi fortè *Veneri* in pugnâ occurreret, illi neutiquàm parceret; quod & ille audactèr executus eſt, & *Veneris* dextram vulneravit. Hoc facinus ille ad tempus impunè tulit, & rebus geſtis clarus & inclytus in patriam rediit; ubi domeſtica mala expertus, ad exteros in Italiam profugit. Ibi quoque initia ſatis proſpera habuit, & Regis *Dauni* hoſpitio, & donis cultus, & ornatus eſt, & multæ illi ſtatuæ per eam Regionem extructæ. Sed ſub primam Calamitatem, quæ populum ad quem diverterat afflixit, ſtatim ſubijt *Daunum* cogitatio, ſe intra penates ſuos duxiſſe hominem impium, & Diis inviſum, & Theomachum, qui Deam, quam vel tangere religio erat, ferro invaſerat, & violaverat. Itaque ut patriam ſuam piaculo obſtrictam liberaret, nihil hoſpitii jura reveritus, cùm ei jus religionis videretur antiquius DIOMEDEM ſubitò obtruncat; ſtatuas & honores ejus proſterni & aboleri jubet. Neque hujuſmodi gravem caſum vel miſerari tutum erat; ſed & ipſi Comites ejus, cùm mortem Ducis ſui lugerent, & queſtibus omnia implerent, in Aves quaſdam ex genere Olorum mutati ſunt, qui & ipſi ſub mortem ſuam quiddam dulce & lugubre ſonant. Habet hæc Fabula ſubjectum rarum, & ferè ſingulare. Neque enim memoriæ proditum eſt, in aliquâ aliâ Fabulâ, *Heroem* ullum præter unum DIOMEDEM ferro violâſſe aliquem ex Diis. Atque certè videtur fabula imaginem in illo depinxiſſe Hominis, & Fortunæ ejus, qui ex profeſſo hunc finem actionum ſuarum ſibi proponit, & deſtinat, ut cultum aliquem divinum, ſive Sectam Religionis licèt vanam & levem, vi & ferro inſectetur & debellet. Quamquam enim cruenta religionis diſſidia veteribus incognita eſſent; (cum Dii Ethnici Zelotypiâ, quod eſt Dei veri Attributum, non tangerentur,) tamen tanta, & tam lata videtur fuiſſe priſci ſæculi ſapientia, ut quæ experiundo non noſſent, tamen meditatione, & ſimulachris comprehenderent. Qui itaque Sectam aliquam Religionis licèt vanam, & corruptam, & infamem (id quod ſub perſona Veneris ſignificatur) non vi rationis, & doctrinæ, & ſanctitate vitæ, atq; exemplorum & authoritatum pondere, corrigere & convincere; ſed ferro & flammâ, & pœnarum acerbitate exſcindere, & exterminare nituntur: incenduntur fortaſſe ad hoc ipſum à *Pallade*; id eſt, Prudentiâ quâdam acri, & judicii ſeveritate, quarum vigore & efficaciâ, hujuſmodi errorum fallacias, & commenta penitus introſpiciunt: & ab odio pravitatis, & zelo bono; & ad tempus ferè magnam gloriam adipiſcuntur, atq; à vulgo (cui nihil moderatum, gratum eſſe poteſt) ut unici veritatis, & religionis vindices, (cùm cæteri tepidi videantur & meticuloſi,) celebrantur, & ferè adorantur. Attamen hæc gloria,

&

& fœlicitas raro ad exitum durat: ſed omnis ferè violentia, niſi morte celeri viciſſitudines rerum effugiat, ſub finem improſpera eſt. Quod ſi eveniat, ut rerum commutatio fiat,& Secta illa proſcripta,& depreſſa vires acquirat, & inſurgat, Tum verò hujuſmodi hominum zeli,& contentiones damnantur, & nomen ipſum odio eſt, & omnes honores eorum in opprobrium deſinunt: Quod autem ab hoſpite interfectus eſt DIOMEDES; id eò ſpectat, quod religionis diſſidium, etiam inter conjunctiſſimos,inſidias & proditiones excitet; Illud verò de Luctu ipſo, & querimoniis minimè toleratis, ſed ſupplicio affectis, hujuſmodi eſt,ut moneat,in omni ferè ſcelere, miſerationi hominum locum eſſe, ut etiam qui crimina oderunt, perſonas tamen & calamitates reorum, humanitatis cauſâ commiſerentur; extremum autem malorum eſſe, ſi miſericordiæ commercia interdicantur. Atque tamen in cauſâ religionis, & impietatis, etiam miſerationes hominum notari, & ſuſpectas eſſe. Contra verò Comitum DIOMEDIS, id eſt, hominum, qui ejuſdem ſunt Sectæ, & opinionis, querimoniæ, et deplorationes argutæ admodum et Canoræ eſſe ſolent, inſtar Olorum, aut Avium DIOMEDIS; In quo etiam illa pars Allegoriæ nobilis eſt, et inſignis; Eorum qui propter cauſam religionis ſupplicia ſubeunt,voces ſub tempus mortis, tanquam Cygneas cantiones animos hominum mirum in modum flectere, et in memoriis et ſenſibus eorum diutiſſimè inhærere, et permanere.

XIX.

DAEDALUS, ſive Mechanicus.

S*apientiam* atque induſtriam *Mechanicam*, atque in illâ Artificia illicita, et ad pravos uſus detorta, Antiqui adumbraverunt ſub perſona DÆDALI, viri ingenioſiſſimi, ſed execrabilis: Hic ob condiſcipulum,et æmulum occiſum exulaverat, gratus tamen in exilio Regibus,& civitatibus erat. Atque multa quidem egregia opera tam in honorem Deorum, quam ad exornationem, et magnificentiam urbium, et Locorum publicorum extruxerat, et effinxerat; ſed tamen Nomen ejus maximè celebratur ob illicita. Fabricam enim Libidini Paſiphaes ſubminiſtravit, ut cum Tauro miſceretur; adeò ut ab hujus viri ſceleratâ induſtriâ, et ingenio pernicioſo Monſtrum illud Minotaurus pubem ingenuam devorans ortum traxerit infœlicem ac infamem. Atque ille malum malo tegens et cumulans, ad ſecuritatem hujus peſtis,Labyrinthum excogitavit, et extruxit: Opus fine et deteſtatione nefarium,artificio inſigne et præclarum; Ac poſteà rurſus, ne malis artibus tantùm innoteſceret, atque ut ſcelerum remedia (non ſolùm inſtrumenta) ab eodem peterentur; etiam Conſilii ingenioſi author erat de filo,per quod errores Labyrinthi retexerentur. Hunc DÆDALUM Minos magnâ cum ſeveritate atque diligentiâ, et inquiſitione perſecutus eſt; Ille tamen ſemper et perfugia et effugia reperiebat. Poſtremò cum volandi peritiam filium *Icarum* edocuiſſet, ille Novitius, & artem oſtentans, à Cœlo in aquam decidit. Parabola videtur eſſe ejuſmodi. In ipſo introitu ejus, ea quæ apud excellentes Artifices excubat, & miris modis dominatur, Invidia notatur: Nullum enim genus hominum ex Invidiâ eâque acerbâ, & tanquam internecivâ magis laborat. Accedit Nota de genere pœnæ inflicto minùs politicè & providè: ut *Dædalus* exulet. Etenim Opifices præclari id habent, ut apud omnes ferè populos ſint acceptiſſimi; adeò ut Exilium præſtanti Artifici vix ſupplicii loco ſit. Nam aliæ vitæ conditiones, & genera, extra patriam non facilè florere poſſunt. Artificum autem admiratio, propagatur, & augetur apud exteros, & peregrinos, cùm inſitum animis hominum ſit illud, ut populares ſuos, quoad opificia *Mechanica* in minori pretio habeant. De uſu autem Artium *Mechanicarum*, quæ ſequuntur manifeſta ſunt; multùm enim illis debet vita humana, cùm plurima & ad Religionis apparatum, & ad Civilium decus, & ad univerſæ vitæ culturam, ex illarum theſauris collata ſint. Veruntamen ex eodem fonte emanant inſtrumenta Libidinis, atque etiam inſtrumenta Mortis. Miſsâ enim Arte Lenonum, venena quæſitiſſima, atque tormenta bellica, atque hujuſmodi peſtes, (quæ *Mechanicis* inventis debentur) probè novimus, quantum *Minotaurum* ipſum ſævitiâ, & pernicie ſuperârint. Pulcherrima autem Allegoria eſt, de Labyrintho, quâ Natura generalis *Mechanicæ* adumbratur. Omnia enim *Mechanica*, quæ magis ſunt ingenioſa, & accurata, inſtar Labyrinthi cenſeri poſſint; propter ſubtilitatem & variam implicationem, & obviam ſimilitudinem, quæ vix ullo judicio, ſed tantùm experientiæ filo regi & diſcriminari poſſunt. Nec minùs aptè adjicitur, quòd idem ille, qui Labyrinthi Errores invenit, etiam fili commoditatem monſtravit; Sunt enim Artes *Mechanicæ*, veluti uſus ambigui, atque faciunt & ad nocumentum, & ad remedium, & ferè virtus earum ſeipſam ſolvit & retexit. Artificia autem illicita, atque adeò Artes ipſas ſæpiùs perſequitur *Minos*; hoc eſt, Leges, quæ illas damnant, & earum uſum populis interdicunt. Nihilominùs illæ occultantur, & retinentur, & ubique, & latebras & receptum habent, quod & benè notatum eſt in re non multùm diſſimili à *Tacito* ſuis temporibus de Mathematicis, & Genethliacis, *Genus* (inquit) *hominum, quod in Civitate noſtrâ ſemper, & retinebitur, & vetabitur*. Et tamen Artes illicitæ, & Curioſæ cujuſcunque generis tractu temporis, cùm ferè quæ polliceantur non præſtant (tanquam *Icari* de Cœlo) de exiſtimatione ſuâ decidunt, & in contemptum veniunt, & nimiâ ipsâ oſtentatione pereunt. Et certè ſi verum omninò dicendum eſt, non tam fœliciter Legum frœnis coercentur, quàm coarguuntur ex vanitate propriâ.

XX.

ERICTHONIUS, ſive Impoſtura.

FAbulantur Poetæ VULCANUM pudicitiam *Minervæ* ſollicitaſſe, atque ſubinde cupidine incenſum, vim adhibuiſſe, atque in ipſa Luctâ ſemen in terram effudiſſe, ex quo ERYCTHONIUM natum eſſe, qui (partes ſuperiores) decorâ & gratâ erat corporis compage, Femora autem & Tibiæ ſuberant in anguillæ ſimilitudinem, exilia & deformia: Cujus deformitatis cùm ipſe ſibi conſcius eſſet, eum primum curruum uſum inveniſſe, ut quod in corpore magnificum erat, oſtentaret, probrum autem tegeret. Hujus Fabulæ miræ, & prodigioſæ ea ſententia eſſe videtur. Artem (quæ ſub perſonâ *Vulcani* ob multiplicem ignis uſum repræſentatur) quoties per corporum ommodas vexationes, Naturæ vim facere, eamque vincere ac ſubigere contendat, (Natura autem ſub perſonâ *Minervæ*, ob operum ſolertiam adumbratur) ad votum & finem deſtinatum raró pertingere; ſed tamen multâ machinatione & molitione (tanquàm Luctâ) intercidere atque emitti generationes imperfectas, & opera quædam manca, aſpectu ſpecioſa, uſu infirma, & claudicantia; quæ tamen impoſtores multo & fallaci apparatu oſtentant, & veluti triumphantes circumducunt. Qualia ferè, & inter Productiones Chymicas, & inter ſubtilitates & novitates Mechanicas ſæpiùs notare licet; præſertim cùm homines potiùs propoſitum urgentes, quàm ab erroribus ſuis ſe recipientes, cum Naturâ colluctentur magis, quàm debito obſequio & cultu ejus amplexus petant.

XXI.

DEUCALION, ſive Reſtitutio.

NArrant Poetæ extinctis prorsùs priſci orbis incolis per diluvium univerſale, Cùm ſoli reſtarent DEUCALION & PYRRHA, qui ardebant deſiderio pio, & inclyto inſtaurandi generis humani, eos hujuſmodi Oraculum excepiſſe: voti compotes futuros, ſi oſſa Matris acciperent, & poſt ſe jacerent: quod illis primò magnam triſtitiam, & deſperationem incuſſit: Cum æquatâ rerum facie per diluvium, Sepulchri perſcrutatio omninò res ſine exitu eſſet; ſed tandem intellexerunt Lapides Terræ (cum *Tellus* omnium mater habeatur) ab Oraculo ſignificari. Fabula Arcanum Naturæ, recludere videtur, & Errorem animo humano familiarem corrigere; (Hominis enim imperitia judicat rerum renovationes, ſive inſtaurationes, ex earundem putredine & reliquiis (ut Phœnicen ex cinere propriâ) ſuſcitari poſſe, quod nullo modo convenit, Cum hujuſmodi materiæ ſpatia ſua confecerint & ad initia ipſarum rerum prorſùs ineptæ ſint. Itaque retrocedendum ad principia magis communia.

XXII.

NEMESIS, ſive Vices rerum.

NEMESIS traditur fuiſſe Dea, omnibus veneranda, potentibus & fortunatis etiam metuenda: Ea Noctis & Oceani filia fuiſſe perhibetur. Effigies autem ejus deſcribitur talis. Alata erat, etiam coronata; in manibus autem geſtabat Dextrâ Haſtam è fraxino, ſiniſtrâ Phialam, in quâ incluſi erant Æthiopes: Inſidebat autem Cervo. Parabola ejuſmodi eſſe videtur; Nomen ipſum NEMESIS Vindictam, ſive Retributionem ſatis apertè ſignificat; Hujus enim Deæ Officium, & Adminiſtratio in hoc ſita erat, ut beatorum conſtanti, & perpetuæ fœlicitati inſtar Tribuni plebis intercederet, ac illud ſuum *Veto* interponeret; neq; ſolùm inſolentiam caſtigaret, verumetiam rebus proſperis licet innocentibus & moderatis, rerum adverſarum vices rependeret; ac ſi neminem humanæ ſortis ad Convivia Deorum admitti mos eſſet, niſi ad Ludibrium: Equidem cùm illud Capitulum apud *C. Plinium* perlego, in quo ille infortunia, & miſerias *Auguſti Cæſaris* collegit, quem omnium hominum fortunatiſſimum exiſtimabam, quique artem etiam quandam utendi fruendi fortunâ habebat, ac cujus in animo nil tumidum, nil leve, nil molle, nil confuſum, nil melancholicum, annotare licet (ut ille etiam ſponte mori aliquando deſtinaſſet) hanc Deam magnam & præpotentem eſſe judicavi, ad cujus aram talis victima tracta eſſet. Parentes hujus Deæ fuere *Oceanus* & *Nox*; Hoc eſt, Rerum viciſſitudo, & Judicium divinum Obſcurum, & Secretum; Etenim Vices rerum per *Oceanum* aptè repræſentantur, ob perpetuum fluxum, & refluxum: Occulta autem Providentia, per *Noctem* ritè proponitur. Nam etiam apud Ethnicos nocturna illa *Nemeſis*, cùm ſcilicet judicium humanum à divino diſcors eſſet, in obſervatione erat.

——Cadit & Ripheus juſtiſſimus unus,
Qui fuit ex Teucris & ſervantiſſimus æqui.
Diis aliter viſum.——

Alata autem deſcribitur *Nemeſis*, ob ſubitas rerum converſiones, nec antè præviſas; Nam in omni rerum memoriâ illud ferè uſuvenit, ut homines magni, & prudentes per ea diſcrimina perierint, quæ maximè contempſerint, Certè cùm *M. Cicero*, à *Dec. Bruto* de *Octavii Cæſaris* minùs ſincerâ fide, & animo exulcerato monitus eſſet; Illud tantùm reſcripſit, *Te autem mi Brute ſicut debeo amo, quod iſtud quicquid eſt nugarum me ſcire voluiſti.* Etiam Coronâ *Nemeſis* inſignitur, ob naturam vulgi invidam & malignam: Quando enim fortunati & potentes ruunt, tum ferè vulgus exultat, & *Nemeſin* coronat. Haſta autem in Dextrâ ad eos pertinet, quos *Nemeſis* actu percutit, & transfigit. Quos autem Calamitate & infortunio non mactat, illis tamen Spectrum illud atrum & infauſtum in ſiniſtrâ oſtentat: obverſantur enim proculdubio mortalibus etiam in ſummo faſtigio fœlicitatis poſitis, Mors & Morbi, & infortunia, & amicorum perfidiæ, & inimicorum inſidiæ, & rerum mutationes, & hujuſmodi; veluti Æthiopes illi in phialâ; Certè *Virgilius*, Cum prælium Actiacum deſcribit, de *Cleopatrâ* illud elegantèr ſubjungit.

Regina in mediis, patrio vocat agmina ſiſtro,
Nec dum etiam geminos à tergo reſpicit angues.

Verùm non multò poſt quocunque ſe illa verteret, tota agmina Æthiopum obverſabantur. Ad extremum prudentèr additur, *Nemeſin* Cervo inſidere, quia vivax admodùm Animal eſt Cervus; Atque fieri fortaſſe poteſt, ut qui Juvenis fato ereptus ſit, *Nemeſin* prævertat & effugiat; Cui autem diuturna obvenit fœlicitas, & potentia, is proculdubio *Nemeſi* ſubjicitur, ac veluti ſubſternitur.

XXIII.

Achelous, ſive Prælium.

Narrant antiqui, Cum HERCULES & ACHELOUS de nuptiis *Deianiræ* contenderent, rem ad certamen deductam eſſe. *Achelous* autem, cùm varias & multiplices formas tentâſſet (nam hoc ei facere licebat) tandem *Herculi* ſub formâ Tauri torvi, & frementis occurrit, & ad pugnam ſe paravit; *Hercules* verò, ſolitam retinens figuram humanam, in eum impetum fecit; Res cominus geſta eſt: Eventus autem talis fuit, ut *Hercules* alterum ex cornibus Tauro fregerit: Ille majorem in modum dolens et perterritus, ut Cornu illud ſuum redimeret, permutatione factâ Cornu *Amaltheæ*, ſive Copiæ, *Herculi* largitus eſt. Fabula ad Belli expeditiones pertinet; Apparatus enim belli ex parte defenſivâ (qui per *Acheloum* proponitur) varius admodùm & multiformis eſt. Nam invadentis ſpecies unica eſt, et ſimplex, cum ex exercitu ſolo, aut claſſe fortaſſe conſtet, Regio autem quæ in ſolo proprio hoſtem expectat, infinita molitur, oppida munit, diruit, Plebem ex agris et villis, in urbes & caſtella cogit, pontes extruit, proſternit, copias et commeatus comparat, diſtribuit, in fluviis, portibus, Collium faucibus, ſylvis et aliis rebus innumeris occupata eſt, ut novas rerum facies quotidiè induat, & experiatur, ac tandem cum abundè munita & inſtructa fuerit, Tauri pugnacis formam & minas ad vivum repræſentet. Ille autem qui invadit, prælium captat, & in hoc maximè incumbit, inopiam in Terrâ hoſtili metuens: Quod ſi fiat, ut prælio commiſſo acie victor ſit, & tanquàm cornu hoſti frangat; tum proculdubio illud aſſequitur, ut hoſtis trepidus & exiſtimatione diminutus, ut ſe explicet, & vires ſuas reparet, in munitiora ſe recipiat;

piat; atque urbes et regiones victori ad populandum, et diripiendum relinquat; quòd verè inſtar Cornu illius *Amaltheæ* cenſeri poſſit.

XXIIII.

DIONYSUS, ſive Cupiditas.

NArrant *Semelen Iovis* pellicem, poſtquàm Juramento eum inviolabili ad votum indefinitum obſtrinxiſſet; petiiſſe ut ad amplexus ſuos accederet talis, qualis cum *Junone* conſueſſet: Itaq; illa ex conflagratione periit. Infans autem, quem in utero geſtabat à patre exceptus, in femur ejus inſutus eſt, donec Menſes fœtui deſtinatos compleret; ex quo tamen onere *Iupiter* nonnihil claudicabat: Itaque puer, quòd *Iovem* dum in femore ejus portaretur, gravaret, et pungeret, *Dionyſi* nomen accepit. Poſtquam autem editus eſſet, apud *Proſerpinam* per aliquot annos nutritus eſt; Cum verò adultus eſſet, ore ferè muliebri conſpiciebatur, ut ſexus videretur tanquam ambigui: Etiam extinctus et ſepultus erat ad tempus, et non ita multò pòſt revixit. Atque primâ Juventâ vitis culturam, atque adeò Vini confectionem, et uſum primus invenit, et edocuit; ex quo celebris factus, et inclytus, orbem terrarum ſubjugavit, et ad ultimos Indorum terminos perrexit: Curru autem vehebatur à Tigribus tracto: Circa eum ſubſultabant Dæmones deformes *Cobali* vocati, *Acratus* & alii: Quin & Muſæ comitatui ejus ſe addebant. Uxorem autem ſibi ſumſit *Ariadnen* à *Theſeo* deſertam, et relictam; Arbor ei ſacra erat *Hædera*. Etiam ſacrorum et ceremoniarum Inventor et Inſtitutor habebatur, ejus tamen generis, quæ et fanaticæ erant, et plenæ corruptelarum, atque inſuper crudeles. Furores quoque immittendi poteſtatem habebat. Certè in Orgiis ejus à Mulieribus furore percitis, duo viri inſignes diſcerpti narrantur, *Pentheus* & *Orpheus*, ille dum arbore conſcenſâ ſpectator eorum, quæ agerentur eſſe voluiſſet, hic cum lyram pulſaret. Atq; hujus Dei res geſtæ cum *Jovis* rebus ferè confunduntur. Fabula videtur ad mores pertinere, ut nihil in Philoſophiâ morali melius inveniatur. Deſcribitur autem ſub perſonâ *Bacchi* natura Cupiditatis ſive affectus & perturbationis. Mater enim Cupiditatis omnis licèt nocentiſſimæ, non alia eſt, quàm Appetitus & Deſiderium Boni Apparentis: Concipitur verò ſemper Cupiditas in voto illicito priùs temerè conceſſo, quàm intellecto & judicato. Poſtquam autem affectus effervеſcere cœperit, Mater ejus (natura ſcilicet Boni) ex nimio incendio deſtruitur, & perit: Cupiditas autem dum immatura eſt, in animâ humanâ, (quæ ejus genitor eſt, & per *Jovem* repræſentatur) et nutricatur, & occultatur, præcipuè in animæ parte inferiore tanquam femore; atque animum pungit, et convellit, et deprimit; adeò ut decreta, et Actiones ex eâ impediantur, et claudicent. Atque etiam poſtquam conſenſu & habitu cõfirmata eſt, & in actus erumpit, tamen apud *Proſerpinam* ad tempus educatur: id eſt, latebras quærit, atque clandeſtina eſt, et quaſi ſubterranea, donec remotis pudoris, et

Fabula hæc invenitur in libro ſecundo, de Augmentis Scientiarum; aucta & locupletata. p.76.

metus frænis,et coalitâ audacia,aut virtutis alicujus prætextum ſumit, aut infamiam ipſam contemnit. Atque illud veriſſimum eſt, omnem affectum vehementiorem tanquam ambigui ſexus eſſe. Habet enim impetum virilem, impotentiam autem muliebrem. Etiam illud præclarè, *Bacchum* mortuum reviviſcere. Videntur enim Affectus quandoque ſopiti, atque extincti, ſed nulla fides habenda eſt eis, ne ſepultis quidem; ſiquidem præbitâ materiâ,et occaſione reſurgunt. Atque de inventione vitis parabola prudens eſt: Omnis enim affectus ingenioſus eſt et ſagax ad inveſtigandum fomites ſuos; Ante omnia autem,quæ hominibus innotuêre, vinum ad perturbationes cujuſcunque generis excitandas, et inflammandas potentiſſimum eſt, et maximè efficax; atque eſt eis, inſtar fomitis communis. Elegantiſſimè autem ponitur affectus provinciarum ſubjugator, et expeditionis infinitæ ſuſceptor. Nunquam enim partis acquieſcit,ſed appetitu infinito neque ſatiabili ad ulteriora tendit, et novis inhiat; Etiam Tigres apud affectus ſtabulant et ad Currum Iugantur; Poſtquàm enim affectus aliquis Curulis eſſe cœpit non pedeſtris, et victor rationis et Triumphator; in omnia quæ adverſantur, aut ſe opponunt crudelis eſt et indomitus et immitis. Facetum autem eſt, quod circa Currum ſubſultant illi Dæmones ridiculi. Omnis enim affectus progignit Motus in oculis et ore ipſo et geſtu indecoros, et inconditos, ſubſultorios et deformes, adeò ut qui ſibi in aliquo affectu, veluti Irâ, Inſultatione, Amore, videatur magnificus et tumidus, aliis tamen ſit turpis et ridiculus. Conſpiciuntur etiam in affectus Comitatu Muſæ. Neque enim reperitur ullus ferè affectus, cui, non blandiatur aliqua Doctrina. Hac enim in re ingeniorum indulgentia, Muſarum Majeſtatem minuit, ut cum duces vitæ eſſe debeant, ſint Affectuum pediſſequæ. Atque imprimis nobilis eſt illa Allegoria. *Bacchum* amores ſuos in eam effudiſſe, quæ ab alio relicta erat. Certiſſimum enim eſt Affectum id petere, et ambire, quod experientia repudiavit. Atque norint omnes qui affectibus ſuis ſervientes, et indulgentes pretium potiundi in immenſum augent, ſive honores appetant, ſive fortunas, ſive Amores, ſive gloriam, ſive ſcientiam, ſive alia quæcunque, ſe res relictas petere, & à compluribus, per omnia ferè ſæcula poſt experimentum dimiſſas, & faſtiditas. Neque Myſterio caret,quod hædera *Baccho* ſacra fuerit. Hoc enim duplici modo convenit. Primùm, quod hædera hieme vireſcat, Deinde quod circà tot res,arbores, parietes,ædificia ſerpat, ac circumfundatur, ac ſe attollat. Quod ad primum enim attinet, omnis affectus per renitentiam & vetitum, & tanquàm Antiperiſtaſin (veluti per frigus brumæ hædera) vireſcit, & vigorem acquirit. Secundò affectus prædominans, omnes humanas actiones & omnia humana decreta tanquàm hædera circumfunditur,atque iis ſe addit,& adjungit & immiſcet. Neque mirum eſt, ſi ſuperſtitioſi ritus *Baccho* attribuantur, cùm omnis ferè malè ſanus affectus in pravis religionibus, luxurietur: aut ſi furores ab eo immitti putentur, Cùm omnis affectus, & ipſe furor brevis ſit,& ſi vehementiùs obſideat, & incumbat, in inſania terminetur. Illud autem de *Pentheo*,& *Orpheo* Laceratis evidentem habet parabolam; Cùm Affectus prævalidus & inquiſitioni curioſæ, et admonitioni ſalutari, & liberæ, aſperrimus, atq; infenſiſſimus fit. Poſtremò illa confuſio perſonarum *Jovis* & *Bacchi*, ad parabolam rectè traduci poteſt; quandoquidem res geſtæ nobiles & claræ, & merita inſignia, & glorioſa, interdum à virtute, & rectâ ratione, & Magnanimitate, interdum à latente affectu, & occultâ cupiditate (utcunq; famæ, & Laudis celebritate efferantur) proveniant; ut non facilè ſit diſtinguere facta *Bacchi*, à factis *Jovis*.

XXV.

ATALANTA, ſive Lucrum.

ATALANTA cùm velocitate excelleret, de victoriâ Curſus cum *Hippomene* certamen iniit. Conditiones certaminis erant; victori *Hippomeni* Conjugium ATALANTAE, Mors victo. Neq; dubia victoria videbatur, cum ATALANTAE inſuperabilis in curſu præſtantia multorum exitio inſignita fuiſſet. Itaque *Hippomenes* ad dolos animum adjecit. Paravit autem tria Mala Aurea, eaque ſecum portavit. Res geri cœpit; Præcurrit ATALANTA; Ille cùm ſe à tergo relictum cerneret, artis non immemor, ex malis Aureis unum ante conſpectum ATALANTAE projecit; non rectâ quidem ſed ex tranſverſo, ut illam & moraretur, atque inſuper de viâ deduceret; Illa cupiditate muliebri, & Mali pulchritudine illecta, omiſſo ſtadio poſt malum cucurrit, & ad illud tollendum ſe ſubmiſit. *Hippomenes* interim, ſpatium ſtadii non parvum confecit, eamque poſt ſe reliquit. Illa tamen rursùs naturali pernicitate jacturam temporis reſarcivit, atque iterum emicuit; ſed cùm *Hippomenes* ſecundò & tertiò hujuſmodi moras ei injeciſſet, tandem victor aſtutiâ non virtute evaſit.

Fabula videtur Allegoriam inſignem proponere de Certamine Artis cum Naturâ. Ars enim per ATALANTAM ſignificata, virtute propriâ, ſi nihil obſtet, & impediat, longè naturâ velocior eſt, & veluti Curſus citatioris; & celeriùs ad Metam pervenit. Hoc enim in omnibus ferè effectis patet; Cernas fructus ex nucleis tardè, ex inſitione celeritèr provenire, Cernas Lutum in generatione Lapidum tardè; in torrefactione Laterum citò dureſcere; Etiam in Moralibus, dolorum oblivionem, & ſolatia diuturnitas temporis quaſi ex beneficio naturæ inducit, Philoſophia autem (quæ veluti Ars vivendi eſt) diem non expectat, ſed præſtat & repræſentat. Verùm iſtam Artis prærogativam & vigorem infinito rerum humanarum detrimento, Mala Aurea retardant: Neque reperitur ex ſcientiis, aut Artibus aliqua, quæ curſum ſuum verum & legitimum ad finem ſuum, tanquam ad Metam conſtanter produxerit; Sed perpetuò Artes incœpta præſcindunt, & ſtadium deſerunt, & ad lucrum & commodum declinant, inſtar ATALANTAE,

Declinat Curſus, Aurumque volabile tollit.

Itaque mirum minimè eſt, ſi Arti non datum ſit, Naturam vincere, & victam ex pacto illo & lege Certaminis perimere, aut deſtruere: Sed Contrarium eveniat, ut Ars in Naturæ poteſtate ſit, atque veluti nupta mulier conjugi pareat.

XXVI.

PROMETHEUS, ſive Status Hominis.

TRadunt Antiqui Hominem fuiſſe opus PROMETHEI, atque ex Luto factum, niſi quod PROMETHEUS particulas ex diverſis Animalibus Maſſæ admiſcuerit. Ille autem cùm opus ſuum beneficio ſuo tueri vellet, neque Conditor ſolùm generis humani videri, verùm etiam Amplificator, ad Cœlum aſcendit furtim, faſces ſecum portans ex Ferulâ, quibus ad currum Solis admotis, & accenſis, Ignem ad terram detulit, atq; cum hominibus communicavit. Ob tantum PROMETHEI meritum memorant homines parùm gratos fuiſſe. Quinetiam conſpiratione factâ, & *Prometheum* & inventum ejus apud *Jovem* accusârunt. Ea res non perinde accepta, atque æquum videri poſſit. Nam ipſa accuſatio *Jovi*, & Superis admodum cordi fuit. Itaq; delectati non ſolùm ignis uſum Hominibus indulſerunt, verùm & novum Munus omnium maximè amabile & optabile (perpetuam nimirum Iuventam) homines donarunt. Illi geſtientes & inepti, donum Deorum Aſello impoſuerunt. Inter redeundum autem laborabat Aſellus ſiti gravi, & vehementi; cúmque ad fontem quendam perveniſſet, ſerpens fonti cuſtos additus, eum à potu prohibuit, niſi illud quodcũq; eſſet, quod in dorſo portaret paciſci vellet: Aſellus miſer conditionem accepit, atque hoc modo inſtauratio Juventutis, in pretium hauſtus puſillæ aquæ, ab hominibus ad Serpentes tranſmiſſa eſt. Verùm *Prometheus* à Malitiâ ſuâ non abſcedens atq; hominibus poſt præmium illud eorum fruſtratum, reconciliatus, animo verò erga *Jovem* exulcerato, dolos etiam ad Sacrificium adhibere veritus non eſt. Atq; duos aliquando tauros *Jovi* dicitur immolaſſe, ita tamen ut in alterius pelle carnes & adipem amborum incluſerit, alteram pellem oſſibus tantummodo ſuffarcinârit; atque deinde religioſus ſcilicet, & benignus *Jovi* optionem conceſſit. *Jupiter* vafriciem, & malam fidem ejus deteſtatus, ſed nactus occaſionem ultionis, Ludibrium illud tauri elegit; atque ad vindictam converſus, cùm ſe inſolentiam *Promethei* reprimere non poſſe animadverteret, niſi hominum genus (quo opere ille immenſum turgebat, & efferebatur) afflixiſſet, *Vulcano* imperavit, ut fœminam componeret pulchram & venuſtam, cui etiam Dii ſinguli dotes ſuas impertierunt, quæ idcirco *Pandora* vocata eſt. Huic fœminæ inter manus vaſculum elegans poſuerunt, in quo omnia mala, & ærumnas incluſerant; ſubſidebat autem in imo vaſe Spes. Illa cum vaſculo ſuo ad *Prometheum*, primò ſe contulit, eum captans, ſi

forte

fortè ille vas accipere vellet,& aperire ; quod ille cautus & aſtutus rejecit. Itaque ad *Epimetheum Promethei* fratrem, (ſed diverſæ admodum indolis) ſpreta deflexit. Ille nihil cunctatus, vas temerè aperuit ; cúmq; mala illa omnigena evolare cerneret, ſerò ſapiens, magnâ contentione, & feſtinatione vaſi operculum ſuum rursùs indere conatus eſt, vix tamen ultimam, & in fundo reſidentem Spem ſervare potuit. Poſtremò *Prometheo Jupiter* plurima & gravia imputans, quod ignis olim furtum feciſſet, quòd *Jovis* majeſtatē in ſacrificio illo doloſo ludibrio habuiſſet, quòd donum ejus aſpernatus eſſet, novo etiam addito crimine, quòd *Palladem* vitiare tentaſſet, eum in vincula conjecit, & ad perpetuos cruciatus damnavit. Erat enim juſſu *Jovis* adductus ad montem *Caucaſum*, atque ibi Columnæ alligatus, ut nullo pacto ſe movere poſſet ; aderat autem Aquila,quæ jecur ejus interdiu roſtro tundebat atque conſumebat, noctu autem quantum comeſum erat, renaſcebatur; ut nunquam doloris materia deficeret. Memorant tamen hoc ſupplicium aliquando finem habuiſſe : *Hercules* enim in Poculo quod à Sole acceperat, navigato Oceano, ad *Caucaſum* pervenit, atque *Prometheum* liberavit, Aquilâ Sagittis confixâ. Inſtituta autem ſunt, in honorem *Promethei* apud nonnullos populos Lampadiferorum certamina, in quibus decurrentes accenſas faces ferebant, quas ſi extingui contigiſſet, victoriam ſequentibus cedebant, & ſe ſubducebant, atque is demùm palmam accepit, qui primus facem accenſam ad metam uſque detuliſſet.

Fabula contemplationes plurimas veras atque graves & præ ſe fert & premit. Nonnulla enim in eâ jampridem rectè notata, alia planè intacta ſunt. *Prometheus* Providentiam liquidò & diſertè ſignificat: Atque in rerum univerſitate ſola deſumpta & delecta eſt ab Antiquis Hominis fabrica & conſtitutio, quæ providentiæ attribuatur tanquam opus proprium. Hujus rei non ſolùm illud in cauſsâ eſſe videtur, quòd Hominis natura Mentem ſuſcipit, atque Intellectum Providentiæ ſedem,atque durum quodammodò videtur,& incredibile ex Principiis brutis, & ſurdis excitare, & educere Rationem & Mentem, ut ferè neceſſariò concludatur providentia Animæ humanæ indita eſſe, non ſine exemplari & intentione, & Authoramento Providentiæ majoris: Verùm & hoc præcipuè proponitur,quòd homo veluti Centrum Mundi ſit,quatenus ad cauſſas finales ; adeò ut ſublato è rebus Homine,reliqua vagari ſine propoſito videantur, & fluctuari, atq; quod aiunt, ſcopæ diſſolutæ eſſe,nec finem petere. Omnia enim ſubſerviunt Homini, iſque uſum & fructum ex ſingulis elicit & capit. Etenim Aſtrorum converſiones, & Periodi, & ad diſtinctiones temporum, & ad Plagarum Mundi diſtributionem faciunt. Et Meteora ad præſagia tempeſtatum, & venti tum ad navigandum, tum ad Molas, & Machinas,& Plantæ,atq; Animalia cujuſcunq; generis, aut ad domicilia hominis & latebras, aut ad veſtes,aut ad victum, aut ad Medicinam, aut ad levandos labores, aut denique ad delectationem & ſolatium referuntur : adeò ut omnia prorsùs non ſuam rem agere videantur, ſed hominis. Neq; temerè additum eſt, in Maſsâ illâ & Plaſmate, particulas ex diverſis animantibus deſumptas, atq; cum luto illo temperatas &

confuſas fuiſſe ;quia veriſſimum eſt,omnium rerum quas univerſum complectitur,hominē rem maximè compoſitam eſſe,& decompoſitâ, ut non immeritò ab antiquis mūdus minor vocatus ſit. Quamuis enim verbi Microcoſmi Elegantiam, Chymici nimis putidè, & ad literam acceperint, & detorſerint, dum in Homine Omnem *Mineram*, Omne vegetabile & reliqua, aut aliquid eis proportionatum ſubeſſe volunt; Manet tamen illud ſolidum & ſanum quod diximus; Corpus Hominis omnium Entium & maximè miſtum, & maximè organicum reperiri, quo magis admirandas virtutes, & facultates ſuſcipit, & nanciſcitur: Simplicium enim Corporum vires paucæ ſunt, licèt certæ & rapidæ, quia minimè per Mixturam refractæ, & comminutæ, & libratæ exiſtunt; virtutis autem Copia & excellentia in Miſturâ & compoſitione habitat. Atque nihilominùs Homo in originibus ſuis videtur eſſe res inermis & nuda,& tarda in Juvamentum ſui, denique quæ plurimis rebus indigeat. Itaque feſtinavit *Prometheus* ad inventionem ignis, qui omnibus ferè humanis neceſſitatibus & uſibus ſuppeditat & miniſtrat levamenta et auxilia: ut ſi forma formarum Anima, ſi inſtrumentum inſtrumentorum Manus, Etiam auxilium auxiliorum, ſive Opis Opium Ignis dici mereatur. Hinc enim Operationes quamplurimæ; Hinc Artes Mechanicæ, Hinc ſcientiæ ipſæ infinitis modis adjuvantur. Modus autem furti Ignis aptè deſcribitur, atque ex naturâ rei. Is fuiſſe perhibetur per virgam ex ferulâ ad Currum Solis admotam. Ferula enim ad percuſſionem & plagas adhibetur, ut luculenter ſignificetur Ignis generationem per corporum violentas percuſſiones & colliſiones fieri, ex quibus attenuantur Materiæ, & in motu ponuntur, & ad calorem Cœleſtium ſuſcipiendum præparantur, ignémque veluti ex curru Solis modis clandeſtinis, ac quaſi furtim decerpunt & rapiunt. Sequitur Parabolæ pars inſignis. Homines loco gratulationis & gratiarum actionis, ad indignationem, & expoſtulationem verſos eſſe, atque accuſationem & *Promethei* et Ignis apud *Iovem* inſtituiſſe; eamque rem *Iovi* acceptiſſimam fuiſſe, adeo ut hominum commoda ob hoc novâ munificentiâ cumulaverit. Quorſum enim iſta criminis ingrati erga Authorem ſuum animi (quod vitium omnia ferè complectitur) approbatio et remuneratio? Res aliò ſpectare videtur. Hoc enim vult Allegoria; Incuſationem et Naturæ ſuæ, & Artis per homines factam, ex optimo Mentis ſtatu proficiſci, atque in bonum cedere; contrarium Diis inviſum, & infauſtum eſſe. Qui enim Naturam humanam vel Artes receptas in immenſum extollunt, & effuſi ſunt in admirationem earum rerum, quas habent, & poſſident, & Scientias quas profitentur, aut colunt, perfectas prorſus cenſeri volunt; illi primò adversùs divinam naturam minùs reverentes ſunt, cujus perfectioni ſua ferè æquiparant; Deinde iidem erga homines magis ſunt infructuoſi, cùm ſe ad faſtigium rerum jam perveniſſe putent,& tanquam perfuncti,ulteriora non quærant. Contrà qui Naturam et Artes deferunt, et accuſant, & querimoniarum

moniarum pleni ſunt, illi verè & magis modeſtum animi ſenſum retinent, et perpetuò ad novam induſtriam, et nova Inventa extimulantur. Quo mihi magis mirari libet Hominum inſcitiam, et malum Genium, qui paucorum arrogantiæ ſervuli, iſtam Peripateticorum Philoſophiam, portionem Græcæ ſapientiæ, nec eam magnam, in tantâ veneratione habent, ut omnem ejus incuſationem non ſolùm inutilem, ſed ſuſpectam & fere periculoſam reddiderint. Atque magis probandus eſt, et *Empedocles*, qui tanquam furens, et *Democritus*, qui magnâ cum verecundiâ, queruntur, Omnia abſtruſa eſſe, nihil nos ſcire, nil cernere, veritatem in profundis puteis immerſam, veris falſa miris modis adjuncta, atque intorta eſſe; (nam Academia nova modum prorſus exceſſit) quàm *Ariſtotelis* ſchola fidens & Pronunciatrix. Itaque monendi ſunt Homines, delationem Naturæ & Artis Diis cordi eſſe, et novas Eleemoſynas, et donaria à divinâ benignitate impetrare, et incuſationem *Promethei* licet Authoris et Magiſtri, eamque acrem et vehementem, magis ſanam & utilem, quàm gratulationem effuſam eſſe; denique opinionem Copiæ inter maximas cauſas Inopiæ reponi. Quod verò attinet ad Doni genus, quod homines in præmium accuſationis dicuntur accepiſſe (florem Iuventutis videlicet non deciduum) ejuſmodi eſt, ut videantur antiqui de Modis et Medicinis ad ſenectutis retardationem, & vitæ prolongationem facientibus, non deſperâſſe; ſed illa utique numerâſſe potiùs inter ea, quæ per Hominum inertiam, & incuriam licèt ſemel accepta perire, aut fruſtrata ſunt; quàm inter ea quæ planè negata & nunquam conceſſa fuerint. Significant enim, et innunt, ex ignis vero uſu, atque ex artis erroribus bene & ſtrenuè accuſatis, & convictis, munificentiam divinam ad hujuſmodi dona hominibus non defuiſſe; ipſos ſibi deeſſe, cùm hoc Deorum munus Aſello impoſuerint lento & tardigrado; Ea videtur eſſe Experientia res ſtupida & plena moræ, ex cujus gradu tardo & teſtudineo antiqua illa querimonia de *Vitâ brevi*, & *Arte longâ* nata eſt. Atque certè nos in eâ ſumus opinione, facultates illas duas, *Dogmaticam* & *Empiricam*, adhuc non benè conjunctas et copulatas fuiſſe, ſed nova Deorum munera, aut Philoſophiis abſtractis tanquam levi Volucri; aut lentæ, & tardæ experientiæ tanquam Aſello impoſita eſſe. In quo tamen de Aſello illo non malè ominandum eſt, niſi interveniat illud accidens viæ & ſitis. Exiſtimamus enim, ſi quis experientiæ, veluti certâ lege & Methodo conſtantèr militet, neque inter viam experimenta, quæ vel ad Lucrum faciunt, vel ad oſtentationem hauriendi ſiti corripiatur, adeò ut ad ea comparanda onus ſuum deponat & diſtrahat; eum munificentiæ, divinæ auctæ & novæ Baiulum non inutilem fore. Quòd verò donum illud ad Serpentes tranſierit, ea videtur adjectio ad Fabulam ornatus ferè gratiâ, niſi fortè illud inſeruerint, ut Homines pudeat, ſe cum igne illo ſuo, & tot artibus ea in ſe transferre non poſſe, quæ Natura ipſa compluribus aliis animalibus largita eſt. Etiam illa ſubita Hominum cum *Prometheo* reconciliatio poſtquam ſpe ſuâ decidiſſent, monitum habet utile & prudens. Notat enim Hominum levitatem & temeritatem in experimentis novis. Ea enim ſi ſtatim non ſuccedant, et ad vota reſpondeant, præproperâ feſtinatione, homines incepta deſerunt, et præcipites ad vetera recurrunt, iiſque reconciliantur. Deſcripto ſtatu hominis, quoad Artes & intellectualia, Parabola tranſit ad Religionem; culturam enim Artium, cultus Divinorum comitatus eſt; quem ſtatim Hypocriſis occupavit & polluit. Itaque ſub duplici illo ſacrificio, eleganter repræſentatur perſona verè Religioſi & Hypocritæ. Alteri enim ineſt adeps, Dei nimirum portio, ob inflamationem, & ſuffitum, per quod affectus & zelus ad gloriam Dei incenſus, atque alta petens ſignificatur; Inſunt viſcera charitatis, inſunt carnes bonæ, & utiles. In altero nihil præter oſſa arida, & nuda reperiuntur, quæ nihilominùs pellem farciunt, & hoſtiam pulcherrimam & magnificam imitantur; per quæ rectè notantur externi, & inanes ritus & Ceremoniæ jejunæ, quibus homines cultum divinum onerant & inflant, res ad oſtentationem potiùs compoſitæ, quàm ad pietatem facientes. Neque ſatis eſt hominibus hujuſmodi ludibria Deo offerre, niſi ea etiam illi imponant & imputent, acſi ipſe illa elegerit, & præſcripſerit. Certè Propheta ſub Dei perſonâ de hac optione expoſtulat: *Num tandem hoc eſt illud jejunium, quod* ELEGI, *ut homo animam ſuam in diem unum affligat, & caput inſtar junceæ demittat?* Poſt ſtatum Religionis, Parabola ſe vertit ad mores, & humanæ vitæ conditiones. Atque pervulgatum eſt illud, & tamen rectè poſitum, per *Pandoram* ſignificari Voluptatem, & Libidinem, quæ poſt vitæ civilis artes & cultum, & luxum, veluti ex dono ignis, & ipſa incenſa eſt. Itaque *Vulcano* qui ſimiliter ignem repræſentat, opificium voluptatis deputatur. Ab illâ autem infinita mala, & in animos & in corpora, & fortunas hominum unà cum ſerâ pœnitentiâ fluxerunt; neque tantùm in ſtatus ſingulorum, verùm etiam in regna & reſpub. Ab eodem enim fonte bella & tumultus, & Tyrannides ortum traxere. Verùm operæpretium eſt animadvertere, quam bellè & eleganter fabula duas humanæ vitæ conditiones, & veluti Tabulas ſive Exempla ſub perſonis *Promethei* & *Epimethei* depinxerit. Qui enim ſectam *Epimethei* ſequuntur, illi improvidi, neque in longum conſulentes, quæ in præſentiâ ſuavia ſunt, prima habent, atque multis ſanè propter hoc anguſtiis & difficultatibus, & calamitatibus premuntur, & perpetuò ferè cum illis conflictantur; interim tamen genium ſuum placant, atque inſuper ob rerum imperitiam multas inanes ſpes intra animum volvunt, quibus tamen veluti ſuavibus inſomniis ſe delectant, atque miſerias vitæ ſuæ condiunt. *Promèthei* autem ſchola, homines nimirùm prudentes, & in futurum proſpicientes, multa ſcilicet mala, & infortunia cautè ſubmovent & rejiciunt; verùm cum hoc bono illud conjunctum eſt, ut multis voluptatibus, & varia rerum jucunditate ſe privent, & Genium ſuum fraudent, atque quod multò

jus eſt, curis & ſollicitudine & timoribus inteſtinis ſe crucient, &
nficiant. Alligati enim Neceſſitatis columnæ, innumeris cogita-
onibus (quæ, quia volucres admodum ſunt, per Aquilam ſigni-
antur,) iiſque pungentibus, & jecur mordentibus, & corroden-
us vexantur; niſi fortè aliquando veluti noctu exiguam quam-
am animi remiſſionem, & quietem nanciſcantur; ita tamen ut ſta-
n ſubinde redeant novæ anxietates, & formidines. Itaque pau-
admodùm utriuſque ſortis beneficium contigit, ut providentiæ
mmoda retinuerint, ſollicitudinis, & perturbationis malis ſe libe-
int: neque id quiſquam aſſequi poteſt, niſi per *Herculem*, id eſt,
rtitudinem, & animi conſtantiam, quæ in omnem eventum pa-
a, & cuicunque ſorti æqua, proſpicit ſine metu, fruitur ſine
ſidio, & tolerat ſine impatientiâ. Atque illud notatu dignum
, virtutem hanc PROMETHEO non innatam, ſed adventitiam fu-
e, atque ex ope alienâ. Nulla enim ingenita, & naturalis For-
udo, tantæ rei par eſſe poſſit. Sed hæc virtus ab ultimo Oceano,
que à Sole accepta & advecta eſt; Præſtatur enim à Sapientiâ, tan-
am à Sole, & à meditatione inconſtantiæ, ac veluti undarum hu-
anæ vitæ, tanquam à navigatione Oceani; quæ duo *Virgilius* benè
njunxit.

Fœlix qui potuit rerum cognoſcere cauſſas,
Quique metus omnes, & inexorabile fatum
Subjecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis avari.

Elegantiſſimè autem additur ad Hominum animos conſolandos &
nfirmandos, *Heroem* iſtum ingentem in poculo ſive urceo navigâſſe:
forte naturæ ſuæ anguſtias, & fragilitatem nimiùm pertimeſcant,
t cauſentur; ac ſi hujuſmodi fortitudinis & conſtantiæ capax om-
nò non eſſet; de quo ipſo *Seneca* bene ominatus eſt cùm dicat,
agnum eſt habere ſimul fragilitatem hominis, & Securitatem Dei. Sed
n retrocedendum eſt ad illud, quod conſultò præterivimus, ne ea
æ inter ſe connexa ſunt abrumperemus: Hoc eſt, de noviſſimo il-
Promethei crimine, quod pudicitiam *Minervæ* ſollicitâſſet. Nam
ob hoc Delictum graviſſimum certè, & maximum, illam pœnam
niationis viſcerum ſubiit. Illud non aliud eſſe videtur, quàm quod
omines artibus, & Scientiâ multâ inflati, etiam Sapientiam divi-
n ſenſibus & rationi ſubjicere ſæpiùs tentent; ex quo certiſſimè
quitur mentis laceratio & ſtimulatio perpetua & irrequieta. Ita-
e mente ſobriâ & ſubmiſsâ diſtinguenda ſunt humana & divina;
que oracula ſenſus, & fidei; niſi fortè & religio hæretica, & phi-
ophia commentitia hominibus cordi ſit. Reſtat ultimum illud
ludis *Promethei* cum tædis ardentibus. Hoc rurſus ad Artes & Sci-
tias pertinet, ſicut Ignis ille, ad cujus memoriam & celebrationem
juſmodi Ludi inſtituti ſunt; atque continet in ſe monitum, idque
udentiſſimum; ut perfectio Scientiarum à ſucceſſione, non ab u-
s alicujus pernicitate, aut facultate expectetur. Etenim qui ad
rſum & contentionem velociſſimi & validiſſimi ſunt, ii ad facem

ſuam accenſam ſervandam fortaſsè minùs ſunt habiles, cùm à curſ rapido, æquè ac nimis tardo, periculum extinctionis imminea. Iſti autem Luminum curſus & certamina jampridem intermiſſa videntur, cùm Scientiæ in primis quibúſque authoribus, *Ariſtotele*, *Galeno*, *Euclide*, *Ptolomæo*, maximè florere cernantur; atque ſucceſſio nil magni effecerit, aut ferrè tentaverit. Atque optandu eſſet, ut iſti Ludi in honorem *Promethei* ſive Humanæ Naturæ inſtaurarentur, atque Res certamen & æmulationem & bonam fortunam reciperet, neque ex unius cujuſpiam face tremulâ atque agitatâ penderet. Itaque homines monendi ſunt, ut ſe ipſi exuſcitent, & vires atque etiam vices ſuas experiantur, neque in paucorum hominum animulis & cerebellis omnia ponant. Hæc ſunt illa, quæ in Fabulâ iſtâ vulgari, & decantatâ nobis adumbrari videntur: neque tamen inficiamur, illi ſubeſſe haud pauca, quæ ad Chriſtianæ fidei myſteria miro conſenſu innuant; ante omnia Navigatio illa *Herculis* in Urceo ad liberandum *Prometheum*, Imaginem Dei Verbi i carne tanquam fragili vaſculo ad redemptionem ^generis humani properantis præ ſe ferre videtur. Verùm nos omnem in hoc genere licenti nobis ipſi interdicimus, ne fortè Igne Extraneo ad Altare Domi utamur.

XXVII.

ICARUS volans: item SCYLLA, & CHARYBDIS, ſive, Via media.

M*Ediocritas*, ſive Via Media, in Moralibus laudatiſſima eſt; in Intellectualibus minùs celebrata, ſed non minùs utilis, & bona: In Politicis tantùm ſuſpecta, & cum judicio adhibenda. Morum autem Mediocritates, per viam ICARO præſcriptam; Intellectualium autem, per viam inter *Scyllam* & *Charybdim* ob difficultatem & periculum decantatam, ab Antiquis notantur. ICARO præcêpit Pater, cùm Mare eſſet prætervolandum, ut viam aut nimis ſublimem, aut nimis humilem caveret. Cùm enim Alæ cerâ eſſent conglutinatæ, periculum erat ſi altiùs efferretur, ne cera ex Solis ardore liquefieret; ſin ad vaporem Maris propiùs ſe ſubmitteret, ne ab humore cera minùs tenax efficeretur. Ille verò auſu Iuvenili in excelſiora contendit, atque in præceps lapſus eſt. Parabola facilis & vulgata eſt; Virtutis enim via inter Exceſſum, & Defectum recto tramite aperitur. Neque mirum erat, ſi ICARUM, Iuvenili Alacritate geſtientem, Exceſſus perdiderit. Exceſſus enim ferè Iuvenum; Defectus Senum vitia eſſe ſolent. Ex ſemitis tamen malis, & nocivis, elegit ICARUS, (ſi planè pereundum erat) meliorem. Defectus enim rectè æſtimantur Exceſſibus praviores. Quandoquidem Exceſſui, nonnihil Magnanimitatis ſubſit, & cognationis cum Cœlo, ad inſtar volucris: Defectus verò humi ſerpat, inſtar Reptilis. Præclare Heraclitus; *Lumen ſiccum, optima Anima.* Nam ſi ex humo humorem contrahat Anima; prorsùs deprimitur & degenerat; Interim tamen Modus adhibendus eſt, ut ab illâ ſiccitate laudatâ, Lumen reddatur ſubtilius, non corripiatur incendium. Atque hæc cuivis ferè nota ſunt. At via illa in Intellectualibus inter *Scyllam* & *Charybdim*, certè & peritiam navigandi, & fœlicitatem deſiderat. Si enim in *Scyllam* incidant Naves, illiduntur cautibus: ſin in *Charybdim*, abſorbentur. Cujus Parabolæ ea videtur eſſe vis (quam nos brevitér perſtringemus, tametſi infinitam trahat contemplationem) ut in omni Doctrinâ & Scientiâ, earúmque Regulis & Axiomatibus, Modus teneatur inter Diſtinctionum Scopulos, & Univerſalium Voragines. Hæc enim duo naufragijs ingeniorum, & artium famoſa ſunt.

XXVIII.

SPHINX, ſive Scientia.

TRaditur SPHINX fuiſſe Monſtrum ſpecie multiforme; facie, & voce virginis; pennis volucris; unguibus *Gryphi*; Iugum autem Montis in agro *Thebano* tenebat, & vias obſidebat: Mo autem ei erat, viatores, ex inſidijs invadere, ac comprehendere; quibus in poteſtatem redactis, Ænigmata quædam obſcura & perplexa proponebat, quæ à Muſis præbita, & accepta putabantur. Ea ſi ſolvere, & interpretari, miſeri captivi non poſſent; hæſitantes & confuſos in illis, magnâ ſævitiâ dilaniabat. Hæc calamitas cùm diu graſſaretur; præmium propoſitum eſt à *Thebanis*, (ipſum *Thebarum* Imperium) viro qui *Sphingis* Ænigmata explicare poſſit, (neque enim alia ſuperandæ illius ratio erat.) Tanto pretio excitatus *Oedipus* vir acer, & prudens, ſed pedibus læſis, & perforatis conditionem accepit, & experiri ſtatuit. Poſtquam autem fidens animi & alacer ſe coram *Sphinge* ſtitiſſet; Illa ab eo quæſivit, quale tandem illud Animal eſſet, quod primò quadrupes natum, poſtea bipes factum eſſet, deinde tripes, ad extremum rurſus quadrupes. Ille præſenti animo reſpondit, Illud in Hominem competere, qui ſub ipſum partum & infantiam quadrupes provolvitur, & vix repere tentat, nec ita multò poſt erectus & bipes incedit; in Senectute autem baculo innititur, & ſe ſuſtentat, ut tanquam tripes videatur; extremâ autem ætate decrepitus Senex labantibus nervis, quadrupes decumbit, & lecto affigitur. Itáque vero reſponſo victoriam adeptus, *Sphingem* interemit; Cujus corpus Aſello impoſitum, veluti in Triumpho ducebatur; ipſe autem ex pactis Rex *Thebanorum* creatus eſt. Fabula elegans, nec minùs prudens eſt; atque videtur conficta, de Scientiâ, præſertim conjunctâ practicæ. Siquidem Scientia non abſurdè Monſtrum dici poſſit, cùm ignorantibus & imperitis prorſus admirationi ſit. Figura autem, & ſpecie multiformis eſt, ob immenſam varietatém ſubjecti, in quâ Scientia verſatur; vultus & vox affingitur Muliebris ob gratiam & loquacitatem: Adduntur alæ, quia Scientiæ & earum Inventa momento diſcurrunt, & volant, cùm Communicatio Scientiæ ſit inſtar Luminis de Lumine, quod affatim incenditur. Elegantiſſimè autem attribuuntur ungues acuti, & adunci; quia ſcientiæ Axiomata, & Argumenta penetrant mentem, eámque præhendunt & tenent, ut movere & elabi non poſſit; quod & ſanctus Philoſophus notavit; *Ver Sapientum (inquit) ſunt tanquam Aculei, & veluti Clavi in altum defixi* Omnis autem Scientia collocata videtur in arduis & editis Montium Nam res ſublimis meritò putatur, & excelſa, & ignorantiam tanquam ex ſuperiore loco deſpiciens, atque etiam latè & undequaque, ſpeculatur & proſpicit, ut in verticibus Montium fieri ſolet. Vias autem obſidere fingitur Scientia, quia ubique in Itinere iſto, ſive peregrina

tion

tione vitæ humanæ, Materia & occaſio Contemplationis ſe ingerit & occurrit. Proponit autem *Sphinx* Quæſtiones & Ænigmata mortalibus varia & difficilia, quæ accepit à Muſis. Ea tamen quamdiu apud Muſas manent, ſævitiâ fortaſsè carent. Donec enim nullus alius finis Meditationis, & diſquiſitionis ſit, præter ipſum Scire, Intellectus non premitur, nec in Arcto ponitur, ſed vagatur, & expatiatur; atque in ipſa dubitatione, & varietate nonnullam jucunditatem & delectationem ſentit; ſed poſtquàm à Muſis hujuſmodi Ænigmata ad *Sphingem* tranſmiſſa ſunt, id eſt, ad Practicam, ut inſtet, & urgeat Actio & Electio, & Decretum: tum demùm Ænigmata moleſta & ſæva eſſe incipiunt, & niſi ſolvantur & expediantur, animos hominum miris modis torquent, & vexant, & in omnes partes diſtrahunt, & planè lacerant. Proinde in Ænigmatibus *Sphingis* duplex ſemper proponitur conditio; non ſolventi mentis laceratio; ſolventi Imperium. Qui enim rem callet, is fine ſuo potitur, atque omnis artifex Operi ſuo imperat. Ænigmatum autem *Sphingis* duo in univerſum ſunt genera: Ænigmata de Naturâ rerum, atque Ænigmata de Naturâ hominis; Atque ſimiliter in præmium ſolutionis ſequuntur duo Imperia; Imperium in Naturam, & Imperium in Homines; Veræ enim Philoſophiæ Naturalis finis proprius & ultimus eſt, Imperium in res Naturales, Corpora, Medicinas, Mechanica, alia infinita; licèt Schola, oblatis contenta, & ſermonibus tumefacta, Res & opera negligat, & ferè projiciat. Verùm Ænigma illud *Oedipodi* propoſitum, ex quo ille Imperium *Thebanum* adeptus eſt, pertinebat ad naturam Hominis: Quiſquis enim naturam Hominis prorsùs introſpexit, ille faber ferè fortunæ ſuæ eſſe poteſt, & ad imperandum natus eſt. Id quod de Romanis artibus benè pronunciatum eſt,

Tu regere Imperio populos, Romane memento.
Hæ tibi erunt artes. ——

Itaque appoſitè illud; quod *Auguſtus Cæſar* ſigno *Sphingis*, ſive de induſtriâ, ſive fortuitò uſus eſt. Ille enim (ſi quis unquam) in Politicâ excelluit, & in vitæ ſuæ curriculo, plurima nova Ænigmata de Naturâ hominis fœliciſſimè ſolvit, quæ niſi dexter & paratus ſolviſſet, multoties non procul ab imminente pernicie & exitio abfuiſſet. Atque additur in Fabulâ, *Sphingis* devictæ Corpus in Aſellum impoſitum fuiſſe. Elegantiſſimè certè, cùm nihil ſit tam acutum, & abſtruſum, quin poſtquàm planè intellectum, & deinceps pervulgatum ſit, etiam tardo imponi poſſit. Neque illud prætermittendum; debellatam eſſe *Sphingem* à viro pedibus clavato; Etenim nimis cito pede, & celeri gradu ad Ænigmata *Sphingis* homines properare ſolent; unde fit, ut (prævalente *Sphinge*) potiùs per diſputationes ingenia & animos lacerent, quàm per opera & effectus imperent.

XXIX.

PROSERPINA, ſive Spiritus.

NArrant PLUTONEM, poſtquàm regnum Inferorum ex partitione illâ memorabili accepiſſet, de nuptiis alicujus è ſuperis deſperâſſe, ſi eas per colloquia, aut modos ſuaves tentaret; ut ad Raptum conſilia ſua dirigere ei fuerit neceſſe. Itaque captatâ opportunitate PROSERPINAM *Cereris* filiam, virginem pulcherrimam, dum flores *Narciſſi* in *Siciliæ* pratis colligeret, ſubito incurſu rapuit, atque quadrigis ſecum ad ſubterranea aſportavit; Ei magna reverentia præbita eſt, ut & Domina Ditis vocata ſit. *Ceres* autem ejus mater, cùm filia ſibi unicè dilecta nuſquam comparuiſſet, ſupra modum mœſta & anxia, tædam accenſam ipſa manu præ ſe ferens, univerſum orbis terrarum ambitum peragravit, ut filiam inveſtigaret & recuperaret. Id cùm fruſtra fuiſſet, accepto fortè indicio, quod ad Inferos devecta eſſet, multis lachrymis & lamentationibus *Jovem* fatigavit, ut illa ei reſtitueretur. Atque tandem pervicit, ut ſi illa nihil ex iis quæ apud Inferos eſſent, deguſtâſſet, tum eam abducere liceret. Ea conditio Matris deſiderio adverſa fuit; PROSERPINA enim grana tria ex malo granato guſtâſſe comperta eſt. Neque idcirco *Ceres* deſtitit, quin preces & ploratus de integro reſumeret. Poſtremò itaque ei indultum eſt, ut PROSERPINA diſpertitis temporibus, & alternis vicibus, ſex menſes cum Marito, alteris ſex cum Matre eſſet. Hanc PROSERPINAM poſteà *Theſeus* & *Perithous* eximia audaciâ thalamo Ditis deducere tentarunt. Cùm autem in itinere ſuper ſaxo apud inferos defeſſi conſediſſent, eis reſurgere minimè licuit, ſed æternùm ſedebant. PROSERPINA itaque Inferorum Regina manſit; in cujus honorem etiam additum eſt privilegium magnum; Cum enim ab inferis revocare gradum, illis qui eò deſcendiſſent, fas non eſſet; aſcripta eſt huic legi Exceptio ſingularis; ut ſi quis Ramum Aureum in donum PROSERPINÆ attuliſſet, ei ob hoc ire & redire liceret. Is ramus unicus erat in ingenti, & opaco luco, neque ſtirps erat, ſed viſci inſtar in alienâ arbore frondebat, atque avulſo illo alter non deficiebat.

Fabula ad Naturam pertinere videtur, atque vim, & copiam illam in ſubterraneis, divitem & frugiferam, ex quâ hæc noſtra pullulant, & in quam rursùs ſolvuntur, & redeunt, perſcrutari. Per PROSERPINAM antiqui ſignificarunt Spiritum illum æthereum qui ſub terra (per *Plutonem* repræſentatâ) clauditur & detinetur à ſuperiore globo divulſus, quòd non malè expreſſit ille.

Sive recens tellus, ſeductaque nuper ab alto
Æthere, cognati retinebat ſemina cœli.

Ille ſpiritus raptus à Terrâ fingitur, quia minimè cohibetur, ubi tempus, & moram habet ad evolandum, ſed ſubitâ confractione & comminutione tantùm, compingitur & figitur, perinde, ac ſi quis aerem aquæ commiſcere tentet; Quod nullo modo efficere poſſit, niſi per agitationem celerem & rapidam; hâc enim ratione videmus illa corpora conjungi in Spumâ, Aere tanquam rapto ab Aquâ. Neque ineleganter additur, PROSERPINAM flores *Narciſſi* in vallibus colligentem raptam fuiſſe; Quia *Narciſſus* à torpore ſive ſtupore nomen ſumit; atque tum demùm ſpiritus ad raptum Materiæ Terreſtris magis præparatus eſt & opportunus, cùm coagulari incipit, ac veluti torporem colligere. Rectè autem tribuitur honor ille PROSERPINÆ, qualis nulli uxori Deorum; ut Ditis *Domina* ſit, quia ille ſpiritus planè omnia in illis regionibus adminiſtrat, ſtupido & quaſi ignaro *Plutone*. Hunc autem ſpiritum Æther, ac vis Cœleſtium (per *Cererem* adumbrata) infinitâ ſedulitate elicere, atque ſibi reſtituere contendit; Fax autem illa Ætheris ſive Tæda ardens in manu *Cereris* proculdubio Solem denotat, qui circa terræ ambitum luminis officio fungitur, atque maximi omnium eſſet ad PROSERPINAM recuperandam momenti, ſi omninò hoc fieri poſſet. Illa tamen hæret, & manet: Cujus ratio ſequitur accuratè & excellenter propoſita in Pactis illis *Jovis* & *Cereris*. Primùm enim certiſſimum eſt, duos eſſe modos ſpiritus in Materiâ ſolidâ & terreſtri cohibendi. Alterum per Conſtipationem ſive obſtructionem, qui eſt mera incarceratio & violentia. Alterum per Miniſtrationem proportionati alimenti, atque id fit ſponte & libenter. Poſtquàm enim Spiritus incluſus depaſcere incepit, atque ſe alere, evolare protinùs non feſtinat; ſed veluti in Terrâ ſuâ figitur: Atque hæc eſt illa deguſtatio PROSERPINÆ ex malo granato: quæ ſi non fuiſſet, jampridem à *Cerere* cum face illâ ſuâ orbem terrarum peragrante, abducta fuiſſet. Spiritus enim qui ſubeſt metallis & mineralibus compingitur fortaſſe præcipuè per Maſſæ ſoliditatem; qui autem in Plantis eſt & Animantibus, in corpore poroſo habitat, & aperta effugia habet, niſi per illum modum Deguſtationis libenter detineretur. Secundum autem pactum de Semeſtri conſuetudine, non aliud eſt quàm Elegans deſcriptio diſpertitionis Anni; cùm ſpiritus ille per terram perfuſus, quoad res vegetabiles menſibus æſtatis apud ſuperiora degat, atque menſibus hyemis ad ſubterranea redeat. Quod verò attinet ad conatum illum *Theſei* & *Perithoi* abducendæ PROSERPINÆ, id eò ſpectat, quod ſæpiùs fiat, ut ſpiritus ſubtiliores qui ad terram in multis corporibus deſcendunt, neutiquàm illud efficiant, ut Spiritum ſubterraneum exſugant & ſecum trahant & evehant; Sed contra ipſi coagulentur, neque ampliùs reſurgant; ut PROSERPINA per eos aucta incolis & imperio ſit. De virgâ autem illâ aureâ, vix videmur ſuſtinere poſſe impetum Chymiſtarum, ſi in nos hac ex parte irruant; cùm illi ab eodem lapide ſuo, & Auri montes, & Reſtitutionem corporum naturalium veluti à Portis Inferorum promittant. Verùm de Chymica, atque Lapidis illius Procis perpetuis; certò ſcimus Theoricam eorum eſſe ſine fundamento, ſuſpicamur etiam practicam eſſe ſine certo pignore. Itaque miſſis illis, de iſtâ poſtremâ Parabolæ parte hæc noſtra ſententia eſt. Nobis certè compertum eſt ex compluribus Antiquorum figuris, eos Conſervationem, atq; Inſtaurationem quadamtenus corporum naturalium, pro re deſperatâ non habuiſſe, ſed potiùs pro re abſtruſâ, & quaſi aviâ. Atque idem ſentire hoc etiam loco videntur, cùm virgulam iſtam inter infinita virgulta ingentis & denſiſſimæ Sylvæ collocârunt; Auream autem finxere, quia Aurum Durationis *Teſſera* eſt: Inſitivam, quia ab Arte hujuſmodi effectus ſperandus eſt, non ab aliquâ Medicinâ, aut modo ſimplici, aut naturali.

XXX.

Metis, ſive Conſilium.

NArrant Poëtæ antiqui JOVEM cepiſſe in uxorem METIN, cujus nomen non obſcurè *Conſilium* ſignificat; eam autem ex illo gravidam factam fuiſſe: Quod cum ille ſenſiſſet, partum ejus nullo modo expectâſſe, ſed utique eam devoraſſe, unde & ipſe prægnans factus ſit: Puerperium autem mirum fuiſſe: Nam ex capite, ſive cerebro *Palladem* armatam peperiſſe. Hujus Fabulæ monſtroſæ, & primo auditu inſulſiſſimæ ſenſus, arcanum Imperij continere videtur; quâ arte ſcilicet, Reges ſe verſus Conſilia ſua gerere ſoleant, ut authoritas, & majeſtas eorum non ſolùm illibata conſervetur, verùm apud populum augeatur, & extollatur. Nam Reges ſe cum Conſilijs ſuis, vinclo veluti nuptiali copulare & conjungere, & de rebus maximis cum eis deliberare, recto & prudente Inſtituto conſueverunt; Idque Majeſtatem eorum neutiquam imminuere, haud abs re judicant: verùm cùm Res jam ad Decretum ſpectat, quod inſtar partus eſt; Conſilij partes non ultrà tendere ſinunt, ne acta ex Conſilij arbitrio pendere videantur. Verùm, tum demùm Reges (niſi hujuſmodi res ſit, ut invidiam à ſe derivare cupiant) quicquid à Conſilio elaboratum [illegible] veluti in utero efformatum eſt, in ſe transferre conſueverunt, [illegible] decretum & Executio (quæ quia cum poteſtate procedit, & neceſſitatem infert, elegantèr ſub figurâ *Palladis* armatæ involvitur) ab ipſis emanare videatur. Neque ſatis eſt, ut hoc ab Auctoritate Regum & eorum Voluntate, ſolutâ, & liberâ, et non obnoxiâ, profectum videatur; niſi etiam hoc ſibi Reges ſumant, ut ex Capite eorum, id eſt, ex Judicio, et prudentiâ propriâ, decreta nata exiſtimentur.

XXXI.

SIRENES, ſive Voluptas.

Fabula de SIRENIBVS ad pernicioſas illecebras voluptatis rectè, ſed ſenſu vulgatiſſimo transfertur. Nobis autem videtur, SAPIENTIA VETERVM, tanquam Vuæ malè Calcatæ; ex quibus licèt nonnihil exprimitur, tamen potiſſima quæque reſident, & prætermittuntur. SIRENES *Acheloi*, & *Terpſichores* unius ex Muſis, filiæ fuiſſe narrantur; Eæ primis temporibus alatæ erant; ſed inito temerè cum Muſis certamine victæ, alis mulctatæ ſunt. Ex pennis autem evulſis, Muſæ Coronas ſibi fecerunt; adeo ut ab eo tempore Muſæ cum Capitibus alatis procederent, præter unam SIRENVM Matrem; Mora autem SIRENVM erat in Inſulis quibuſdam amœnis; Illæ verò è ſpeculâ naves adventantes cùm conſpicerent, Cantu navigantes primò detinebant, deinde alliciebant, exceptos autem necabant. Neque ſimplex erat Cantilena, ſed ſingulos modis maximè naturæ eorum convenientibus captabant. Tanta autem peſtis erat, ut Inſulæ SIRENVM etiam longè intuentibus alberent ex oſſibus cadaverum inhumatorum. Huic malo remedium repertum eſt genere, & modo duplex; Alterum ab *Vlyſſe*, Alterum ab *Orpheo*; *Ulyſſes* ſocijs omninò aures cerâ obturari juſſit; Ipſe, cùm experimentum rei facere vellet, periculum autem depellere, ſe ad malum navis alligari voluit, interminatus, nequis eum, licèt rogatus, ſolveret; *Orpheus* verò, miſſis hujuſmodi vinclis, clarâ voce Deorum laudes cantans ad lyram, voces SIRENVM retudit, & extra omne periculum fuit.

Fabula ad mores pertinet, atque minimè obſcura ſanè, nec tamen inelegans Parabola videtur. Voluptates ex Copiâ rerum, ac affluentiâ; atque ex Hilaritate, ſive exultatione animi proveniunt. Illæ olim primis ipſis illecebris ſubitò, & tanquam alatæ, mortales rapere ſolebant. Doctrina autem & Eruditio, hoc ſaltem effecit, ut animus humanus ſe nonnihil cohibeat, & exitum rei ſecum perpendat; itaque alas voluptatibus detraxit. Hoc autem in Muſarum decus & honorem egregium ceſſit; Poſtquam enim Philoſophiam contemptum voluptatum inducere poſſe nonnullorum exemplo patuit; ſtatim res ſublimis viſa eſt, quæ animam veluti humo affixam attollat & evehat, & hominum cogitationes (quæ in capite vigent) pennatas & veluti æthereas faciat. Sola *Sirenum* Mater pedeſtris, & ſine alis manſit; Ea proculdubio nil aliud eſt, quàm Doctrinæ leves, & ad jucunditatem inventæ, & adhibitæ; quales videntur *Petronio* illi in pretio fuiſſe, qui poſtquam ſententiam Mortis accepiſſet, in ipſis atrijs Mortis delicias quæſivit, cumque etiam literas in ſolatium adhibere vellet, nil (inquit *Tacitus*) legit eorum, quæ ad conſtantiam faciunt; ſed leves verſus. Ex hoc genere eſt illud.

Vivamus mea Lesbia, atque amemus,
Rumoréſque ſenum ſeveriorum
Omnes unius æſtimemus Aſſis.

Et illud.

Iura ſenes nôrint, & quid ſit fáſque, nefáſque,
Inquirant triſtes legúmque examina ſervent.

Hujuſmodi enim doctrinæ, alas Muſarum Coronis rurſus detrahere, & Sirenibus reſtituere velle videntur. Habitare autem perhibentur Sirenes in Inſulis, quia voluptates ferè receſſus quærunt, atque hominum cœtus ſæpe vitant: Sirenum autem cantus omnibus decantatus eſt, ejuſque pernicies, & artificium varium: Itaque interprete hæc non egent. Illud magis acutum de oſſibus veluti Clivis albentibus è longinquo viſis: Ex quo illud ſignificatur, exempla Calamitatum licèt clara & conſpicua, contra voluptatum corruptelas non multum proficere. Reſtat de remediis Parabola non abſtruſa ea quidem, ſed tamen prudens & nobilis. Proponuntur enim Mali tam callidi & tam violenti remedia tria. Duo à Philoſophiâ: Tertium à Religione. Atque primus effugij modus eſt, ut quis principiis obſtet, atque omnes occaſiones, quæ animum tentare, & ſollicitare poſſint, ſedulò devitet: Id quod obturatio illa aurium denotat; atque hoc remedium ad animos mediocres, & plebeios neceſſariò adhibetur, tanquam ad Comites *Vlyſſis*. Animi autem celſiores etiam verſari inter medias voluptates poſſunt, ſi Decreti cōſtantiâ ſe muniant: quin & per hoc, virtutis ſuæ experimentum magis exquiſitum capere gaudent; etiam voluptatum ineptias & inſanias perdiſcunt, potiùs contemplantes, quàm obſequentes; quod & *Salomon* de ſe profeſſus eſt, cùm enumerationem voluptatum, quibus diffluebat, eâ ſententiâ claudat: *Sapientia quoque perſeveravit mecum.* Itaque hujuſmodi Heroes inter maximas Voluptatum illecebras ſe immobiles præſtare, atque in ipſis earum præcipitiis ſe ſuſtinere queant; tantùm ad *Vlyſſis* exemplum, interdictis pernicioſis ſuorum conſiliis & obſequiis, quæ animum maximè omnium labefactare & ſolvere poſſint. Præſtantiſſimum autem in omni genere eſt remedium *Orphei*; qui laudes Deorum cantans & reboans, SIRENUM voces confudit, & ſummovit. Meditationes enim Rerum Divinarum, Voluptates Senſus non tantùm poteſtate, ſed etiam ſuavitate ſuperant.

FINIS.

DIALOGUS
DE
Bello Sacro:

Fragmentorum prius.

PER

Franciſcum Baconum
Baronem de Verulamio,
Vice-Comitem *S. Albani.*

LONDINI,
Typis IOH. HAVILAND.

Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli,*
apud *Iocoſam Norton* & *Richardum Whitakerum.*
1638.

Imprimantur hæ paginæ, *Ut ex ungue Leonem.*

IOHANNES COCEVS.

AD
Reverendiſsimum
in CHRISTO Patrem,
LANCELOTVM ANDREWES
Epiſcopum Wintonienſem,
REGIÆ MAIESTATI
à Sanctioribus Conſiliis.

Reverende Præſul;

INter Conſolationes, haudquaquam minima eſt, ſi quis ſibi aliorum Calamitates repræſentet, quæ cum ſuis conformitatem habeant. *Exempla* enim penetrant magis, quàm *Argumenta*; Quinetiàm illud Nobis innuunt, quod *Scriptura* in Solatium adducit; *Nil novi nobis accidiſſe*. Afficiunt autem *Exempla* eò magis, quò propiùs ad Similitudinem Rerum noſtrarum accedunt: Multóque adhuc magis, ſi Fortuna illos non leviùs mulctârit, qui nobis ipſis, dignitate & virtute, præcelluerunt. Etenim, ut inanem præſumptionem ſapit, ſi nos ipſos cum Melioribus componamus; Ita, ex alterâ parte, rectè & ſalubriter infertur Concluſio; Si alii nobis Superiores, ſimilia perpeſſi ſint, non eſſe cur nos ſupra modum conqueramur.

In hoc Conſolationis genere, equidem mihi ipſi minimè deſui; Quamvis ut *Chriſtianus*, (per infinitam *Dei* Miſericordiam,) altiores etiam Conſolationes deguſtaverim. Quamobrem, ex variâ Rerum Memoriâ, & Librorum Lectione, cùm *Exempla* haud pauca, tam vetera, quàm recentia, mihi ante oculos, propoſuiſſem; Cogitationes meæ moram (fateor) fecerunt, imò etiam acquieverunt, in tribus præcipuè *Viris*; Tanquam maximè eminentibus, & cum illâ Fortunâ, quæ mea aliquando fuit, conjunctiſſimis. Hi tres, in Rebuſpub. ſuis, ſinguli, Magiſtratibus ampliſſimis perfuncti ſunt: Iidem, non præliis, aut alio Infortunii genere, dejecti, ſed Judiciis, & Legum Auctoritate, tanquam Rei, & Delinquentes, abdicati; Iidem inſuper celebres fuerunt Scriptores, ita ut Memoria Calamitatis ipſorum, apud Poſteritatem Jam maneat, & ſe exhibeat, tanquam Pictura quæ noctù geſta repræſentet, inter pulcherrimas & illuſtres Operum & Actorum ſuorum Tabulas: Quin & omnes tres, (ſi hoc ad rem conduceret) *Exempla* fuerunt valida, ad extinguendam cujuſpiam Ambitionem, Fortunam de novo tentandi: Quandoquidem unuſquiſque eorum, magnâ cum gloriâ, revocatus & reſtitutus fuerit; ſed ad graviorem ſuam ruinam, quæ in Morte violentâ exitum reperit. Fuerunt hi tres *Viri*, *Demoſthenes*, *Cicero*, & *Seneca*. Quando igitur, cum *Viris* hiſce eximiis, Me, tum Fortuna, tum Studia, conjunxerint, inquirere & obſervare cœpi, quomodo Calamitates illi ſuas toleraverint, & præcipuè quomodo tempus impenderint, cùm à Civilibus Negotiis prorsùs abdicati, & inhabiles pronunciati ſint: Ut ab illis aliquid addiſcerem; Utque mihi non ſolùm *Conſolatorum*, verùm etiam *Conſiliariorum* loco eſſent. Obſervavi autem, quam diverſis modis, Infortunia illorum illos affecerunt; Eâ præcipuè in re, de quâ inquirere cœperam; Temporis ſcilicet, & Calamorum ſuorum, applicatione *Ciceronem* vidi, durante exilio ſuo, (quod biennium fermè complevit,) ita animo emollitum & dejectum, ut nihil præter Epiſtolas quaſdam muliebres exaraverit, omnia Queſtibus implentes. Attamen, ex tribus illis, (meo quidem judicio,) minima ei Cauſſa affuit, cur magnoperè perturbaretur. Etſi enim judicatum fuiſſet; eóque Judicii genere, quod ſummam Auctoritatem obtinuit; Lege ſcilicet latâ; ut exularet, & univerſæ ejus Fortunæ

Fiſco addicerentur, Domus ejus diruerentur; Utque Capitale cuivis eſſet, qui de ejus Reſtitutione ageret; Nihilominùs, Calamitas ejus, etiam eo tempore, Ignominiæ notâ caruit; Atque nil aliud quàm Temporis Procella reputabatur, quæ eum tanquam turbine ſubverterat. *Demoſthenes* contrà, licet Judicium quo proſcriberetur, Ignominiæ plenum eſſet; utpote Repetundarum damnatus; Neque Repetundarum ſimpliciter, ſed quæ cum proditione, & læſâ Majeſtate, conjunctæ eſſent; Nihilominùs Calamitatis ſuæ, ſenſum tam exiguum præ ſe tulit, ut Exilii tempore, Negotiis Civilibus non abſtineret, ſed iiſdem ſe immiſceret; Atque per Literas ſæpiùs, Conſilio ſuo Impertire *Populum Athenienſem* auſus eſſet, non minùs quam ſi adhuc ad clavum ſederet; ut patet in quibuſdam ejus *Epiſtolis*, quæ hodiè extant. *Seneca* certè, qui ob Corruptelas varias, & Crimina, damnatus fuit, & in exilium actus in *Inſulam* quandam ſolitariam, mediocritatem ſervavit: Quamvis enim Calamus ejus non refrixit, tamen in Negotia Civilia ſe ingerere abſtinuit: Sed otium quod nactus erat, *in ſcribendis Libris quibuſdam*, excellentis Argumenti & Uſus, in omne ævum, inſumpſit; Licet aliquos eorum dedicaverit, minùs pro dignitate.

Exempla hæc, in Inſtituto quodam, ad quod etiam aliàs ſponte inclinabam, me multùm confirmârunt; ut conceſſum mihi Tempus, omnino, in ſcribendo, impenderem; Utque *Talentum* à *Deo* concreditum, non ut priùs Trapezitis particularibus, ſed Excambiis publicis, quæ nunquam exhaurientur, & uſuram pro certo reddent, committerem. Itaque, cùm ante Annos aliquot, *Inſtaurationis* meæ Partem edidiſſem; (Quod quidem Opus, inter Opera mea, illud eſt; (*Si nunquam fallit Imago*;) Cui plurimùm tribuo;) Decrevi certè, in cæteris ejus Partibus, minimè defatiſci. Quod etiam nunc ago. Etſi autem de illo Opere, Teſtimonia plurima, ex Partibus Tranſmarinis receperim; (Talia certè, quibus non potuerim majora, cum tam inſigni Approbatione & Honore, ſub initiis, in Argumento tam abſtruſo expectare;) Illud tamen Animo meo penitùs inſedit; Opus memoratum, *H*ominum, præſertim vulgaris judicii, Capita ſupervolare. Itaque conſtitui, (licèt inverſâ pauliſper Ordinis ſerie,) Rem ad Senſûs judicium deorſùm trahere, per Exempla quædam, &

Portiones *Naturalis Hiſtoriæ*, & *Inquiſitiones* ſuper eam: Quod etiam ex parte feci. Rurſus, quia Opus meum, *De Augmentis Scientiarum*, Paraſceve quædam, & tanquam Clavis eſſe poſſit, ad *Inſtaurationis* ſenſum meliùs reſerandum; (Quippe quod Notionum & veterum & novarum mixturam recipiat; ubi *Inſtauratio* novas tantùm Notiones proponat meras; niſi quod hinc & inde, inſpergantur veteres ad guſtum tantùm;) conſentaneum putavi, illud Opus in Linguam Generalem ex Vernaculâ vertere; Non ſine multis & magnis Additionibus, præſertim in Libro ſecundo; Qui *Partitiones Scientiarum* complectitur: Idque ita cumulatè præſtiti, ut judicem *Librum* illum, jam in plures diviſum, pro primâ *Inſtaurationis* Parte, haberi poſſe; Quam, *Partitionum Scientiarum* nomine, anteà inſignivi: Et ſic fidem meam, in hac parte, liberari confido. Atque hoc etiam jam peractum eſt. Præterea, quoniam Civilem, quam tam diu ſuſtinui, Perſonam, prorsùs exuere non potui; (Cujus ſi ipſe obliviſcerer, ſatis multi meminiſſent,) Opus etiam de *Legibus* ingreſſus ſum; Hoc Inſtituto, ut Characterem quendam Juſtitiæ proponerem, mediæ cujuſdam naturæ, inter Speculativas & ſpecioſas Legum Deſcriptiones à Philoſophis factas, atque Scripta Jureconſultorum, qui particularibus Placitis, & Scitis, Patriarum & Rerumpub. ſuarum, ſunt, ut plurimùm, obnoxii & aſtricti. Hoc autem Opus, quoniam tantum abſorpturum fuiſſet temporis, atque alia jure præcedere deberent, infectum reliqui; Solummodò Portiunculam ejus quandam, ad exemplar, in uno ex Libris *De Augmentis Scientiarum*, (octavo ſcilicet,) exhibui. Verum eſt etiam, (fateor,) me in animo habuiſſe, *Digeſtum* quoddam, *Legum* Patriæ meæ, ut componerem; ſed quia plurimorum Manibus indigebat, neque ex Me ſolo pendebat, illud quoque depoſui. Jam, cùm in *Inſtauratione* meâ, univerſi Generis Humani Bonum, mihi ante oculos propoſuerim; ut vita humana excoleretur, bearetur, & ampliori à Naturâ dote donaretur; In Opere autem illo de *Legibus*, cujus initia perſtrinxi, (ut dictum eſt,) Humani Generis ſimiliter Bonum mihi propoſuerim, ſed in Societate Civili, & Scientiæ Politicæ Dotibus: Putavi etiam aliquid me *Patriæ* Bono aut Honori debere, quam ſemper dilexi; Adeò ut licet Magiſtratus quos geſſi, ſupra Meritum meum eſſent; Amor tamen meus Boni publici, & Curæ circa illud impenſæ, etiam ſupra, & ultrā Gradus, in quibus collocabar, tranſcenderent. Quocirca, (præſertim cùm *Opus* illud de *Legibus Patriis* depoſuiſſem,) Honorem aliquem *Patriæ* dilectæ exhibere volui: Quod operam dedi ut facerem, in *Hiſtoriâ* meâ, *Regni Henrici Septimi.* Quantum verò ad *Librum* illum jampridem editum; Cui antea Titulus; *Delibationes Morales & Civiles*; Nunc autem; *Sermones Fideles, ſive Interiora Rerum*; inſcribitur; Eum etiam multipliciter auxi, & ditavi; Et in Linguam quoque Latinam è Vernaculâ, verti curavi. Illud autem Scriptorum genus, Animi reficiendi & levandi cauſsâ, ſubinde tracto: Quamvis non ſum neſcius, ejuſmodi Scripta, minore labore & molimine, Nomen meum fortaſsè magis illuſtrare & attollere poſſe, quàm reliqua quæ tractavi, & tracto. Quinetiàm *Libellum* meum, *De Sapientiâ Veterum*, ut ab interitu tutior eſſet, in *Tomo Operum meorum Moralium & Politicorum*, rurſus edendum curavi.

Verùm hæc omnia Scripta mea animo revolvens, ſubiit Cogitatio, univerſa in *Civitatem*, nulla in *Templum*, procedere; Exceptis paucis alicubi inſperſis, quæ ad *Religionem* ſpectant. Atqui cùm in *Templo* ipſo, tanta Solatia deguſtaverim & hauſerim, cupio etiam Oblationis quidpiam illùc deferre. Argumentum itaque delegi, mixtum ex Rebus ad *Religionem* ſpectantibus, & *Civilibus*; Atque etiam medium inter *Contemplationes*, & *Activa*; *Tractatum* ſcilicet *De Bello Sacro*: Quis enim noverit, numnon illud contingere poſſit; *Exoriere aliquis?* Res magnæ, (præſertim quæ ad *Religionem* referuntur,) ab exiguis ſæpenumerò oriuntur initiis; Et Modulus priùs factus quandoque Ædificium ipſum invitat. Hoc *Opus*, (quia ſemper *Dedicationes* Adulatorias minùs probavi,) *Paternitati* tuæ dedicare viſum; In pignus veteris noſtræ Familiaritatis & Amicitiæ: Nec minùs, quia inter *Viros* Ætatis hujus, Tibi, Reverentiam haud vulgarem, deberi exiſtimem.

Reverendæ Paternitatis tuæ
Amicus Fidelis,

FR. S. ALBAN.

DIALOGVS
DE
Bello Sacro.

Interlocutores.

Euſebius. Zebedæus. Gamaliel. Martius.
Eupolis. Pollio.

Characteres harum Perſonarum.

ZEbedæus *Romano-Catholicus, fervidus, & Zelotes.* Gamaliel, *in Religione Reformatâ, fervidus item, & Zelotes.* Euſebius, *Theologus Orthodoxus, & Moderatus.* Martius, *vir Militaris.* Eupolis, *Politicus.* Pollio, *Aulicus. Omnes præter* Gamalielem *Romano-Catholici.*

Convenerunt Pariſiis, *in Domo* Eupolidis, Euſebius, Zebedæus, Gamaliel, *&* Martius : *Singuli eorum, Viri egregii, ſed multùm inter ſe differentes. Aderat etiam* Eupolis *ipſe: Atque dum ſederunt colloquentes, intervenit ab Aulâ* Pollio : *Ac quamprimùm eos vidit, more ſuo ingenioſo, & faceto, dixit.*

POLLIO.

VIdeo quatuor hîc præſentes, qui Mundum egregium, (arbitror,) conſtituere poſſint : Tantum enim ab invicem diſcrepatis, quantum quatuor *Elementa*, & nihilo ſeciùs concordes eſtis. Quantum verò ad *Eupolidem*, quia moderatus eſt, & placidus, illum loco *Quintæ Eſſentiæ* ponere libet. EUPOLIS. Si nos quinque (*Pollio*) Mundum conſtituimus majorem, unicus tu Mundum minorem conſtituere poſſis : Siquidem omnia, & profitearis, & connitaris, ad Teipſum ſolum referre. POLLIO. At quid illi, qui hoc agunt, ſed minimè profitentur? EVPOLIS. Sunt illi quidem minus animoſi, ſed magis metuendi. Verùm age, & nobiſcum Sermones conſeras: Etenim inter Nos, de præſenti *Orbis Chriſtiani* ſtatu, loquebamur; In quo libenter etiam Opinionem tuam audiremus. POLLIO. Domini mei; Iter hoc Mane confeci; Iamque Æſtus Diei ingruit: Itaque Sermones Veſtri, opus eſt, Aures meas admodùm delectent, quo ab Oculis impetrent, ut Somno abſtineant. Attamen ſi permittetis, ut vos excitem, ſi quando Sermones veſtri mihi videantur obdormiſcere, quantum potero, Somnum abigam. EVPOLIS. Imò gratum nobis feceris, ſi hoc præſtiteris. Illud tantum metuo, ne univerſum, quod tractamus, Argumentum, inſtar Inſomnii cujuſdam, haud penitùs inſulſi & vani, ſed Inſomnii tamen, tibi videbitur. Etenim Optata bona, abſque ſpe Effectûs, nedum tentandi copiâ, non multum illis præſtant: Verùm ne te diutiùs detineamus, cùm ingrediebaris, *Martius* hic, & Attentiones noſtras excitavit, & Animos affecit, Oratione ſuâ, quam inchoavit tantùm: Neque malè cedit hæc res, ad ſomnolentiam tuam diſcutiendam: Videbatur enim Sermo ejus, quaſi ad Bellum Claſſicum canorum. Si placet igitur, (*Marti*,) de integro ſermonem renoves: Nam & Sermo ipſe dignus erat qui repetatur, Atque mehercle, Corona Auditorum iſta, non mediocriter dignitate aucta eſt, per præſentiam *Pollionis*. MARTIVS. Cùm modò ingreſſus es, (*Pollio*) liberè Animi mei Senſum, hiſce *Dominis* meis aperui: Me obſervaſſe, quod per dena jam Annorum Luſtra, proximè elapſa, minùs nobile quiddam ſpirârunt, (ſi mihi fas ſit dicere,) *Orbis Chriſtiani* Bella, & Expeditiones Militares. Ecce Bella cum ſubditis; ſimilia Litibus quidem protervis in Foro; in quo pertinaciter Legeagitur, pro Jure ſuo recuperando; Quod meliùs forſan, placido & quieto more, obtineri potuit. Ecce puſillas, Oppidi cujuſpiam, aut Portiunculæ Territorii, Debellationes; Quales eſſe ſolent Ruſticorum Acquiſitiones, Agelli, aut Anguli Terræ, commodè adjacentis. Quod ſi etiam Bella, pro *Regno Neopolitano*, aut *Ducato Mediolanenſi*, aut *Regnis Luſitanæ*, aut *Bohemiæ*, ſuſcepta fuerint; Tamen & hæc ipſa, tanquam Bella *Ethnicorum*, (*Athenienſium*, *Lacedæmoniorum*, *Romanorum*,) pro ſecularibus quidem Commodis, & Ambitione Dominationis, geſta ſunt; Nec *Militiâ Chriſtianâ* cenſeri debent digna. At *Eccleſia* Miſſiones ſuas, in extremos Fines Gentium & Inſularum, facit; Nobili Operâ & Inſtituto; Verum hoc ſonat tantùm; *Ecce unus Gladius hîc*. *Reges* & *Principes Chriſtiani*, meritò accuſandi, quod *Fidei Chriſtianæ* propagationi, Armis & Opibus ſuis, non invigilent. Attamen *Dominus* noſter, qui in Terrâ manens, dixit *Apoſtolis*; *Ite & prædicate*; Dixit etiam, de Cælo, *Conſtantino*; *In hoc Signo vince*. Quis *Miles Chriſtianus*, piâ Æmulatione non commoveatur, cùm viderit *Ordinem* quendam, *Societatis Ieſu*, aut *Sancti Franciſci*, aut *Sancti Auguſtini*, tot & tanta, pro *Religionis Chriſtianæ* propagatione, ſuſtinere & perficere; *Ordinem* vero *Sancti Iacobi*, aut *Sancti Michaelis*, aut *Sancti Georgii*, nil aliud ferè perpetrare, neque majora meditari, quam ut veſtes ſolennes induant, Feſta *Patronorum* ſuorum anniverſaria celebrent, & cæteros Ritus ac Cæremonias Ordinis ſui, obſervent? Quin & *Mercatores* ipſi, *in judicio ſurgent*, contra *Principes* & *Proceres Europæ*: Illi enim, viam in Mari latam, ſtraverunt & triverunt, uſque ad ultimos Orbis Fines; Claſſes & Copias Navales, *Hiſpanorum*, *Anglorum*, *Belgarum*, inſtruendo & mittendo, quantæ *Indias* quidem, & *Chinam*, terrefacere & concutere poſſint: Hæc autem omnia, propter Margaritas ſcilicet, aut Gemmas, aut Aromata, ſuſcepta ſunt: At propter *Margaritam* illam *Regni Cœlorum*, aut *Gemmas Cœleſtis Hieruſalem*, aut *Aromata Horti Sponſi*, Malum quidem Navis ne unum erectum vidimus. Illud interim, pro nihilo ducunt, Sanguinem *Chriſtianum*, in partibus tam remotis, inter ſe prœliantes, effundere; Sed ne Guttam quidem, in Cauſſâ *Chriſti*. Verùm, ne immemor videar, Rerum præclararum, in hoc genere, geſtarum, fateor intra ſpatium illud quinquaginta Annorum, (de quo loquor,) aut paulò plus, tres ſuſceptas eſſe Actiones memorabiles, à *Chriſtianis*, contra *Infideles*; In quibus *Chriſtiani* Invaſores fuere. Cùm enim Bellum Defenſivum ſit, Neceſſitatis potiùs Bellum judico, quam Pietatis. Prima fuit, celebris illa & felix, Expeditio Navalis, quæ Victoriâ apud *Inſulas Curſolares* terminata eſt; Quæ hamum inſeruit, naribus *Ottomanni*, uſque ad diem hodiernum. Quod Opus præcipuè inſtructum & animatum fuit, ab eximio illo *Principe*, *Papâ Pio Quinto*; Quem miror, Succeſſores ejus, inter *Sanctos* non retuliſſe. Secunda fuit, Nobilis illa, (licet calamitoſa,) Expeditio *Sebaſtiani*, *Luſitaniæ Regis*, in *Africam*; Quæ ab illo ſolo, abſque aliorum ope, ſuſcepta fuit; Ita ſolo, ut aliis, ſe poſtea excuſandi, neceſſitatem imponeret. Pro ultimâ numero, memorabiles illas Incurſiones, a *Sigiſmundo Principe Tranſylvaniæ* factas: Cujus Felicitatis Filum à *Chriſtianis* ipſis abſciſſum fuit; Contra Monita egregia & Paterna, *Papæ Clementis Octavi*. Plures mihi non occurrunt. POLLIO. Pace tuâ, quid dicis de Extirpatione *Maurorum Valentiæ*? Ad quam ſubitam Quæſtionem *Martius* paululùm obticuit: *Gamaliel* autem, ſermonem arripiens, dixit. GAMALIEL. Planè cenſeo, *Martium* rectè Actionem illam prætermiſſe: Etenim, meâ ſententiâ, damnanda prorsùs eſt. Imò videtur Factum illud *Deo* diſplicuiſſe. Cernitis enim *Regem*, ſub cujus Imperio, hoc factum eſt, (Quem vos *Catholici* pro ſancto & immaculato *Principe* habetis,) in ipſo Ætatis ſuæ flore, ſublatum; Auctorem autem, & Suaſorem; Rigoris ejus, (Cujus Fortuna ſuper *Rupem ædificata* putabatur,) corruiſſe; Quin & opinantur plurimi, Rationes ejus Facti nondùm eſſe tranſactas, ſed iis reddendis *Hiſpaniam* adhuc eſſe obnoxiam: Eò magis, quod ingens *Maurorum* illorum Numerus, (Exilio jam probati,) conſtanter in Fide perſeverant, & veros ſe *Chriſtianos* in omnibus præſtant, præterquam quod appetitu Vindictæ, in *Hiſpanos* flagrent. ZEBEDEVS. Noli, obſecro, (*Gamaliel*,) de Actione illâ magnâ temerè judicare; Quæ inſtar *Ventilabri Chriſti* fuit in Regionibus illis; Niſi fortè monſtrare poteris, Pactum aliquod *Hiſpanorum* cum illis Populis, quale *Ioſuah* fecit cum *Gibeonitis*: Quo cautum eſſet, ut execrabilis illa Generatio, Sedes antiquas retineret. Quinetiàm vides, *Edicto Regio*, hoc Executioni mandatum fuiſſe, non tumultuariè: Gladius enim Manibus *Plebis* neutiquam commiſſus eſt. EVPOLIS. Arbitror equidem, *Martium* illud omiſiſſe, non quod judicio in alterutram Partem inclinaret; Sed quia cum Actionibus Belli haud benè congruebat; Siquidem cum Subditis tantùm Res fuit; Neque Armis nis contrà itum eſt. Verùm permittamus (ſi placet) *Martium* in Oratione procedere; Loquebatur enim, (ut mihi videtur,) tanquam Theologus Armis indutus. MARTIVS. Fateor, (*Eupoli*,) me in iis quæ loquor, Pietatem & Religionem, præcipuè mihi ante oculos proponere: Nihilominùs, ſi loquendum mihi eſſet, ut Homini Animali tantùm, eadem conſulerem. Neque enim reperiri hodiè poteſt, Expeditio aliqua, aut Actio, etiam reſpectu ſecularis Amplitudinis, & Honoris terreni, quæ cum *Bello* contra *Infideles* comparetur. Neque in hoc, quod aſſero, Novitatem aliquam, aut ventoſum quidpiam propono; ſed quod in Exemplis recentibus, ejuſdem generis, ſe oſtendit; Licet fortaſſe minùs arduis. *Caſtiliani*, Seculo ſuperiore, Orbem novum aperuerunt; Atque *Regnum Mexicanum*, *Peruviam*, *Chilen*, & alias *Indiæ Occidentalis* Regiones, ſubegerunt, & plantârunt. Videmus, quam ingentes opum Fluctus, in *Europam*, ex eâ re, inundârunt; Adeò ut *Orbis Chriſtiani* Cenſus, in Decuplum, imò in Vicecuplum, jam aucti ſint. Verum eſt, *Aurum*, tempore Invaſionis primæ, in iis Regionibus, congeſtum fuiſſe & accumulatum; Sed *Argenti* Venæ adhuc perpetuò ſcatent. Ex eodem etiam Auſo, infinita, Territorii & Imperii, facta eſt Acceſſio. Neque enim unquam antehac, *Orbis Chriſtianus* in Duplum crevit; Quod verè aſſeri poſſit, jam eſſe factum, ſi computes id quod jamdudùm acquiſitum eſt, cum eo quod in poſterum acquiri poſſit, per Occupationem & Culturam earum Partium Ulteriorem. Neque tamen affirmari verè poſſit, (ſi ingenuè loquamur,) *Fidei Chriſtianæ* Propagationem, Navigationum illarum & Plantationum, Cauſſam præcipuam extitiſſe; Sed Aurum, Argentum, Opes, & Gloriam. Ita ut, quod in *Dei* Providentiâ primum fuerit, in Hominum Appetitu & Intentione, ſecundas tantùm Partes obtinuit. Similia prædicari poſſint, de Navigationibus & Expeditionibus præclaris, *Immanuelis Luſitaniæ Regis*; Cujus Arma *Africam* & *Aſiam* cingere cœperunt; Atque ad ſe trahere, non ſolùm Commercium Aromatum, Lapidum pretioſorum, Moſchi, & Pharmaçorum, ſed Sedes & Imperia in Partibus illis *Orientis* extremis. Neque enim in his ipſis, *Religio Chriſtiana*, præcipuè ante Oculos obverſabatur, ſed Amplificatio, & Prolatio Imperii, & Divitiarum. Accidit autem jam, ex duobus iſtis præclaris Facinoribus, cùm *Orientales* & *Occidentales Indiæ* modò ſub *Hiſpaniæ* Ditione unitæ ſint, id quod Magniloquus quidam dixit; *Solem in Imperio Hiſpanorum nunquam Occumbere, ſed aliquam ejus Partem ſemper irradiare.* Quod, (ſi verum dicendum eſt,) Radius quidam eſt Gloriæ, non dico Corpus ſolidum Gloriæ, in quo *Monarchia Hiſpaniæ*, reliquis omnibus *Monarchiis*, ſuperior ſit. Quamobrem, ut concludam, videre eſt in hiſce Expeditionibus, contra *Ethnicos* & *Infideles*, Honorem & Utilitatem, tam Spiritualem, quam Temporalem, in unum, tam Intentione, quam Proſecutione, coiviſſe. POLLIO. At, ut mihi videtur, pace tuâ, (*Marti*,) meminiſſe debueras, Homines Silveſtres, & merè Barbaros, ſimiles eſſe Beſtiis & Avibus, quæ *Feræ ſunt Naturæ*; Quarum Proprietas, (qualis eſſe poteſt,) Poſſeſſionem ſequitur, & Occupanti conceditur: Sed in *Populis Civilibus* hoc non tenet. MARTIVS. Ego certè nil tale Diſcriminis agnoſco, inter Animas Rationales; Sed contrà ſentio, quicquid in ordine ſit, ad Bonum *Populi* alicujus majus, &

latius, Actionem poſſe Injuſtitiâ abſolvere, conceſſo quod populus ſit, ſive magis, ſive minùs, cultus & civilis. Verùm, non facilè tibi concedam, (*Pollio,*) *Populos*, *Peruvianum*, aut *Mexicanum*, ita penitùs fuiſſe Barbaros, vel Feros, ut Oratio tua innuit: Aut quod talis poni debeat differentia, inter illos, & alios, *Infideles*, qui hodiè in Locis plurimis degunt. In *Peruviâ*, licet nudi fuiſſent, tẽperaturâ fortaſſe Climatis hoc poſtulante; Et Conſuetudines nonnullæ admodùm Barbaræ apud eos invaluiſſent; Attamen Adminiſtrationi certè *Incarum*, in aliquibus, Humanitas, & Civilitas, non defuerunt. Reduxerant Nationes illas, ab *Idolorum* omnigenûm Adoratione, ad Adorationem *Solis*. Atque, (quantum memini,) *Liber Sapientiæ* Gradus *Idololatriæ* diſtinguit: Conſtituens *Idolorum* vilium & deſpicabilium Cultum, magis cæcum & deteſtandum eſſe, quam ſimplicem *Cultum Creaturæ*. Et ſimiliter, (niſi fallor,) faciunt quidam ex *Prophetis*; Ponentes *Cultum Idolorum*, per *Metaphoram*, tanquam *turpiſſimam & Maximè beſtialem Fornicationem*. Inſuper *Peruviani*, ſub Imperio *Incarum*, magnifica habuerunt Templa ſuperſtitionis ſuæ: Juſtitiæ Adminiſtratio apud eos viguit: Obedientiam & Fidelitatem conſtantiſſimam *Regibus* ſuis exhibebant: Etiam, contra Hoſtes, cum Juſtitiâ quadam Militari procedebant, acſi jus Fæcialium noviſſent; Legem ſuam, tanquam meliorem, iis offerentes, antequam Gladium ſtringerent. Neque abſimilis erat Politia *Regni Mexicani*, quod Monarchia Electiva, non Hæreditaria, erat. Quatenus verò ad Populos *Indiæ Orientalis*, (*Goæ*, *Calecuti*, *Malacæ*,) erant illi populi delicati & lauti; Frugi certè, cum quadam Elegantiâ, etſi parùm bellicoſi. Ita ut ſi æquâ lance res ponderetur, Imperium *Turcarum* cenſeri poſſit magis barbarum, quam horum quoduis. Tyrannis crudeliſſima; Polluta Sanguine *Imperatorum* ſuorum in Succeſſionibus ſingulis; Mancipiorum & Vaſſallorum Maſſa; Sine Nobilibus; Sine Generoſis; Sine Ingenuis; Hæreditates nullæ; Nullæ Stirpes antiquæ; Gens ſine *Affectibus Naturalibus*; Quæque (ut ait *Scriptura*,) *non movetur Deſideriis Mulierum*; Immiſericors, & incurioſa erga Liberos proprios; Gens ſine Inſtitutionibus Moralibus; Sine Literis, Artibus, & Scientiis; Quæ vix Jugerum Agri, aut Horam Diei menſurare nôrit; Sordida, & immunda, in Ædificiis, Victu, & Similibus: Atque, (ut verbo dicam,) Opprobrium merum Generis Humani. Iſta tamen Natio, Hortum Mundi, in Eremum vertit. Nam, (ut rectè habetur in Proverbio,) *Vbi Equus Ottomanni pedem ponit, Populus vix creſcet*.

POLLIO, Veruntamen, in medio Invectivæ tuæ, (*Marti*,) *Turcas* iure ſuo non prives, Eos neutiquam pro *Idololatris* habendos eſſe. Etenim, ſi, (ut ipſe modò dixiſti,) diſcrimen haud parvum ſit, inter Cultores *Idolorum vilium*, & *Solis*; Majus ſe offert Diſcrimen, inter Cultum *Creaturæ & Creatoris*. Agnoſcunt enim *Turcæ Deum Patrem*, Creatorem Cæli & Terræ, primam in Trinitate Perſonam, etſi reliquas duas negant. *Ad quem Sermonem, cùm* Martius *conticuiſſet, occurrit* Zebedæus, *vultu commotiore, & reprehenſionem ſpirante, & dixit.*

ZEBEDÆUS. Cavendum ſedulò, (*Pollio*,) ne in Hæreſin *Immanuelis Comneni*, *Imperatoris Græciæ*, imprudentes labamur; Qui aſſeruit, *Mahometis Deum*, verum eſſe *Deum*: Quæ Hæreſis à *Synodo* non ſolum rejecta & damnata eſt, ſed *Imperatori* imputata, veluti Inſaniæ Species quædam: Quam etiam ei exprobravit *Epiſcopus Theſſalonicenſis*, verborum Acerbitate minimè rep-tendâ. **Martius.** Ingenuè fateor, me in illâ opinione eſſe, *Bellum* contra *Turcas*, plus Juſtitiæ & Meriti habere, quam contra alios quoſcunque *Gentiles*, aut *Barbaros*, qui aut fuerunt, aut nunc ſunt, tam *Religionis* Intuitu, quam *Honoris* : Licet Facilitas forſan, & Spe perficiendi, ad aliam magis Electionem invitare poſſit. Verùm antequam ulteriùs progredior, tum & ipſe libenter reſpirarem ; Tum etiam *Dominationes* veſtras obnixè rogarem, ut Sermonis vices excipiatis, qui meliùs eas ſuſtinere poteſtis : Sed & præcipue hoc mihi occurrit, quoniam in Conventu noſtro hîc aliquos video, qui egregii *Legis Divinæ* Interpretes ſunt, etſi Dogmatibus nonnullis diſſentientes. Ipſe autem, non ſine ratione, judicio meo diffido, tum quod in ſeipſo infirmum ſit, tum quod Zelo & Ardore, in hac Cauſsâ abripi poſſit : Itaque vitio mihi verti poſſit, ſi plura de hac re diſſererem, priuſquam Fundamenta ſolidè jacta videam, quæ Juſtitiam Actioni huic aſſerant ; Ab iis, qui in Juſtitiâ Cauſſæ diſcutiendâ, meipſo magis verſantur, & peritiores ſunt. **Eupolis.** Magnâ certè lætitiâ afficior, (*Marti*) cùm intueor in Viro Militari tantam Animi Moderationem ; Quandoquidem in re, quæ ſanguinem excalefaciat, atque inſuper ſpeciem habeat Sanctitatis, non abripiaris, ad prætermittendam, aut pro conceſſo admittendam, Conſiderationem *Iuſtitiæ*. Atque quoniam, (ut mihi videtur,) *Colloquium* hoc noſtrum feliciter procedit, ſi *Dominationes* veſtræ annuant, nonnulla de Diſtributione Argumenti in Partes proponam. *Cui Rei cùm omnes aſſenſiſſent*, Eupolis *dixit*. **Eupolis.** Mihi certè non incongruum videtur, ſi *Zebedæum* exoraremus, ut Quæſtionem hanc diſcutiat ; Utrum *Bellum* propter *Fidei Chriſtianæ* Propagationem, abſque aliâ aliquâ Hoſtilitatis Cauſsâ, jure ſuſcipi poſſit : Et in quibus Caſibus. Fateor inſuper, libenter me audire velle, Diſſertationem de *Iure* ; Non ſolùm Permiſſivo, ſed etiam utrùm non obligentur *Principes Chriſtiani*, & *Reſpub*. ad hujuſmodi *Bellum* inferendum ? Quam Partem ſi *Gamalieli* placuerit in ſe recipere, Quæſtio de *Iure*, ſimpliciter accepta, plenè diſcuſſa fuerit. Supereſt Quæſtio *Comparativa* ; Nempe, dato, quod hæc Res, aut Legitima, aut Obligatoria ſit, utrum tamen aliæ Res eam prævertere non debeant : Veluti, Extirpationes Hæreſium ; Schiſmatum Reconciliationes ; Morum Reformationes ; Proſecutiones Titulorum, & Jurium, pro Temporalibus Dominiis, & Vindictis ; Et hujuſmodi : Atque inſuper, in quantum *Bellum* iſtud *Sacrum*, cæteras illas Res, vel præſtolari debeat ; vel cum iis pari paſſu incedere ; vel illas compeſcere, & in ordinem redigere, tanquam ſe inferiores ? Quoniam autem hæc Pars latè patet, atque *Euſebius* adhuc ſilentium tenuit, (ſi *Dominationes* veſtræ jubeant,) illam, per viam Mulctæ, ei imponemus. Interim vereor, ne *Pollio*, qui perſpicaciâ & acumine pollet, ad diſtinguendum, quid ſit in Rebus ſolidum & grave, quidque rurſus ſpecioſum & phantaſticum, hæc omnia nihil aliud eſſe exiſtimaturus ſit, quam Impoſſibilia, & *Aquilas* (ut dicitur,) *in nubibus*. Itaque eum rogabimus, ut Argumentum hoc totis viribus ſtringat & premat ; ut ab eo moniti & edocti, rem aut rejiciamus, ſi invenia tumida & inflata, aut ſaltèm ab eâ ſeparemus, quicquid inſit inane, &

minimè ſperabile. Atque quia ingenuè fateor, me in aliâ opinione eſſe; (etſi cum *Pollione* dimicare dura ſit Provincia,) tamen quantum in me eſt probare connitar, rem hanc perfici, & ad Exitum perduci poſſe: Atque oſtendam, quibus Modis Impedimenta omnia & Obſtacula, vel tolli, vel ſuperari, queant. Tum verò tempeſtivum erit *Martio*, (ſi rem priùs non depoſuerimus,) Sermonis Partes reſumere; tam quoad *Suaſoriam*, quam quoad *Conſultatoriam*; Quibus ſcilicet *Mediis*, *Apparatibus*, cæteriſque denique quæ ad *Activam Partem* conducant, adminiſtrari poſſit: Verùm hæc quæ dixi, pro tenuitate Judicii mei, in medium adduxi; *Dominationes* veſtræ rem meliùs diſponent. *Vniverſi, non ſolùm* Diſtributionem *probârunt, ſed etiam ſuis partibus acquieverunt. Verùm, quia inclinabat Dies,* Colloquium *in Mane Craſtinum differre conſenſerunt. Solummodò* Pollio *dixit.* POLLIO. Sanè, (*Eupolis*) de me rectè conjicis. Planè enim ſentio, niſi *Orbem Chriſtianum* veluti Piſtillo contundatis, & novam inde Maſſam conficiatis, de *Bello Sacro*, ſpem nullam reliquam eſſe. Atque ſemper hoc apud me ſtatui, *Lapidem Philoſophicum*, & *Bellum Sacrum*, Diverticula tantùm eſſe Cerebrorum nonnihil læſorum; Et eorum, qui Plumas in Capite geſtant, non in Pileo. Veruntamen, pro Humanitate veſtrâ, mihi credite; Si vos quinque contraria ſenſeritis; Præſertim, poſtquam ea, quæ in animo mihi ſunt, recenſuerim, paratus ero cum *Hippocrate* renunciare; *Athenienſes inſanire, ſolum autem Democritum ſanum eſſe.* Atque, ne me à Negotio penitùs abhorrere judicetis, ab initio jam aliquid contribuam. Vos proculdubiò varia & egregia comminiſcemini; Sed facite quod jubeo. *Papa*, qui nunc ſedet, decrepitus eſt, & Mors ejus quotidiè expectatur, non ſecus quam ſi Campana jam pulſaret. Date operam, ut poſt eum eligatur *Papa*, minimè Senex, Annorum quaſi inter quinquageſimum & ſexageſimum: Aſſumat autem ſibi Nomen *Vrbani*; Quia ejus Nominis *Papa*, primò *Cruciatam* inſtituit; Et tanquam Tubâ Sacrâ Expeditionem in *Terram Sanctam* excitavit. EUPOLIS. Benè ais. Sed eſto; ſi placet, paulò plus ſerius, in hoc *Colloquio*.

Die ſequente iidem convenerunt, prout conſtituerant; Cùmque conſediſſent, & aliquid à Pollione *facetiarum inſperſum eſſet; Qui ſic ludebat;* Bellum *jamdudum inchoatum eſſe; Se enim, per totam noctem, nihil aliud, quam de* Janiſariis, *&* Sultanis, *&* Tartaris, *ſomniaſſe;* Martius *dixit.* MARTIVS. *Diſtributio Colloquii*, quæ ab *Eupolide* heri facta eſt, & à Nobis approbata, mihi ſanè videtur omninò perfecta & abſoluta, præterquam unâ in Parte: Loquor autem, non de Numero Partium, ſed de earundem Ordine & Collocatione. Ita enim diſpoſitum eſt *Colloquium*, ut *Pollio* & *Eupolis*, *Poſſibilitatem* aut *Impoſſibilitatem* Actionis ventilarent, antequam ego *Mediorum* & *Apparatuum* Declarationem explicaverim. Ipſe autem ſæpiùs animadverti in Deliberationibus, Ingreſſum propinquiorem, in Conſiderationem *Modi* rei gerendæ ſive exequendæ, Opinionem priùs conceptam, de *Poſſibilitate* aut *Impoſſibilitate*, penitùs ſubvertiſſe: Adeò ut, quæ primò intuitu *Poſſibilia* videbantur, inquirendo in Modos perficiendi, *Impoſſibilitatis* convicta fuerint: Et econtrariò, quæ *Impoſſibilia* quis primò putaſſet, *Mediorum* rurſus Explicatione, (tanquam Lumine à Dorſo Rerum poſito, & affulgente,) ſe oſtenderint *Poſſibilia*; Quæ anteà impervia putabantur, perviis factis. Hoc autem non eò dico, quo Ordinem Interloquendi immutarem, ſed ſolummodò ut à *Pollione* & *Eupolide* impetrarem, ne quid peremptoriè & concluſivè pronuncient, donec me de Executionis *Modis* diſſerentem audierint: Atque deinde ad replicandum ſine præjudicio ſe reſervent, poſtquam ante Oculos, veluti Modulum quendam Rei gerendæ contemplati ſunt. *Pergratum iſtud, & ſobrium* Martii *Monitum, & Cautio, plurimùm à reliquis collaudata: Unde* Eupolis *dixit.* **EUPOLIS.** Cùm *Martius* aliquid corrigere inceperit, in eo quod heri decretum eſt, licebit & mihi, (præſertim in propoſitione quadam, quam ipſe intuli,) Omiſſionis alicujus meminiſſe: Quæ plus eſt quam Collocatio Partium præpoſtera. Quantum enim conjicio, addenda, & inſerenda erat *Quæſtioni* de *Iure*, hæc Appendix; Quouſque *Bellum ſacrum* ſit proſequendum? Nempe; Utrùm uſque ad Eradicationem & Exterminium Populorum? Atque inſuper, utrùm Res ad hoc deducenda ſit, ut Fides Nova Armis compellatur; Religio falſa vi & ſuppliciis vindicetur; An potiùs, ut Regiones & populi ſolummodò ſubjugentur; unde per Gladium ſecularem, via aperiatur, ad Gladium ſpiritualem, qui Perſuaſione, Inſtructione, & hujuſmodi Remediis, quæ ad Salutem Animarum, & Informationem Conſcientiarum, propria ſunt, penetret? Sed fieri poteſt, ut hoc, quod tanquàm omiſſum noto, ſeorsìm in Partem conſtitui opus non ſit; Quia *Zebedæus*, pro eâ quâ pollet prudentiâ, in eam ſponte incidet; Tanquam Annexum quoddam *Quæſtionis* de *Iure*; Quæ diſcuti & determinari non poteſt, abſque Diſtinctionibus, & Limitationibus. **ZEBEDÆUS.** Confirmatior certè reddor, (*Eupolis*,) cùm videam judicio tuo, (quod tanti æſtimo,) id probari, quod ipſe apud me facere inſtitueram. Quemadmodum enim *Martius* benè notavit, rem eſſe laxiorem de *Poſſibilitate* diſſerere, priuſquàm *Modi* ipſi conficiendi in medium adducantur; Similiter ſe habet, de *Iuſtitiâ* diffinire, abſque Recenſione & Conſideratione *Caſuum* Particularium. A principio itaque *Caſus* diſtinguam: Etſi veniam mihi dabitis, ſi eos ſeorsìm ſingulos nimis præcisè non diſcutiam: Nam & prolixum hoc foret; Ac rursùs, non in *Artibus* aut *Methodis* occupati jam ſumus, ſed in *Colloquio Deliberativo.* Primùm igitur in genere quæritur, (ſicut *Eupolis* anteà memoravit,) utrùm *Principibus Chriſtianis, Bellum Invaſivum* inferre liceat, ſolummodò & ſimpliciter, propter Propagationem *Fidei*, ſine aliâ quapiam Hoſtilitatis cauſsâ? Secundò, quæritur, poſito in partem Caſûs, quod *Regiones* illæ olim *Chriſtianæ*, & *Eccleſiæ* Membra erant, ubi *Candelabrum aureum ſteterat*; Etſi jam planè defecerint, neque Reliquiæ ullæ ſint *Chriſtianorum*; Utrùm licitum non ſit, *Bellum* inferre, ut illæ *Eccleſiæ* denuò reuniantur, tanquam vetus *Chriſti* Patrimonium? Tertiò quæritur, addito in partem Caſûs ulteriorem, Multitudinem adhuc *Chriſtianorum* magnam, in illis locis degere; utrùm licitum non ſit, *Bellum* inferre, ad illos à *Iugo Infidelium* liberandos? Quartò, utrùm *Bellum* inferri juſtè non poſſit, ad recuperandum & expurgandum, *Loca Sacra* & *ſolennia*, modò polluta & prophanata; Qualia ſunt *Civitas*, & *Sepulchrum*, ſancta; Et hujuſmodi *Loca*, ubi Adoratio, & Devotio, ſe inprimis exercuerunt? Quintò, utrùm *Bellum* licitè geri non poſſit, ad ultionem capiendam, de

Blaſphemiis, & *Contumeliis*, vero *Deo*, & *Servatori* noſtro, illatis; Aut de *Effuſione Sanguinis Chriſtiani*, quamvis multis retrò ſeculis facta; Quandoquidem Judicia Divina, Cancellis temporum minimè concludi, & multoties Peccatorum tantùm Maturitatem expectare, conſtet? Sextò, in Conſiderationem venit, (Id quod modò propoſuit *Eupolis*;) utrum *Bellum ſacrum*, (quod, ſicut Cauſſæ dignitate, ita & Proſecutionis Juſtitiâ, aliis omnibus præcellere debet;) Urgeri licitè poſſit, uſque ad Expulſionem & Internecionem Populorum, Vim Conſcientiis inferendam, atque hujuſmodi Acerbitates exercendas: vel qualis adhibenda ſit Moderatio, & Limitatio; Ne dum *Chriſtianos* nos eſſe meminerimus, alios *Homines* eſſe obliviſci videamur. Intervenit tamen Articulus quidam, qui hos univerſos præcedere debeat; Et ferè miſſos faciat, quantum ad hoc Particulare *Bellum* contrà *Turcas*: Qui in mentem mihi forſitan non veniſſet, niſi *Martium* heri, Tyrannidem *Turcarum*, tam ad vivum, Oratione ſuâ depingentem, audiſſem; Quam tu *Pollio* Invectivam appellâſti, licet reverà juſta eſſet & debita Conteſtatio; Et quantò in animo magis revolvo, tantò plus in Opinione illâ confirmor; Arma ſcilicet pro Imperio illo debellando, etſi Religionis Cauſſam ſeponamus, licitè ſumi poſſe. *Poſtquam* Zebedæus *iſta dixiſſet, aliquantiſper reſpiravit, ſi quid fortè cæteri, in eam rem injeciſſent: Sed poſtquam nil aliud, quam Silentium, & Attentionis ſigna obſervaverat, ad ea quæ dicturus erat, hoc modo perrexit.*

ZEBEDÆUS. *Dominationes* veſtræ, in hac Quæſtione, de *Iure Belli Sacri* contra *Turcas*, non expectabunt à Me *Tractatum* juſtum; Sed *Sermonem* tantùm, qualis Deliberationi conveniat: Atque ad hujuſmodi Brevitatem, & Modum Dicendi, me componam. Primùm hoc concedam; Sicut *Belli* Cauſſa juſta eſſe debet; Ita, ejus Cauſſæ Juſtitia, oportet ut ſit liquida; Non obſcura, aut ſcrupulis implicata. Etenim, omnium Legum conſenſu, in Cauſſis Capitalibus, Probationes requiritur, plenas eſſe & evidentes. Quod ſi hoc poſtulandum ſit, ubi Unius Vita periclitatur; Quid de *Bello* dicemus, ubi ſemper in innumeros, Mortis Sententia fertur? Cavendum itaque inprimis, ne immolando Cruorem Hominum, per *Bellum* injuſtum, Beatiſſimum *Servatorem* noſtrum, ad Similitudinem *Moloch*, aut *Idol. Ethnici*, adoremus. *Juſtitia Actionis* cujuſcunque conſiſtit; In *Meritis Cauſſæ*; In *legitimâ Juriſdictionis Auctoritate*; Atque in *proſequendi Modo debito*: Quantùm enim ad *Intentionem interiorem*, eam *Curiæ Cæli* relinquo. De his ſeparatim, prout referri poſſint, ad Subjectum præſens, *Belli Sacri* contra *Infideles*; Et nominatim, contra potentiſſimum illum, & maximè Formidabilem *Fidei* Hoſtem, *Turcam*. Equidem teneo, & confido me liquidò probaturum, (quantum per Summam quandam, & Capita tantùm Rerum, Probatio haberi poſſit,) *Bellum* contra *Turcam* juſtum eſſe, & legitimum; Tam *Iure Naturali*, quam *Iure Gentium*; Nec-non *Iure Divino*, quod illorum duorum eſt Perfectio. Quatenus verò ad *Legem Poſitivam*, & *Civilem*, vel *Romanorum*, vel aliorum quorumcunque; Machinæ ſunt illæ certè nimis exiles, quæ tantæ Quæſtionis pondus regant. Itaque, meo judicio, Multi ex Recentioribus *Scholaſticis*, (etſi Homines aliàs egregii,) non rectâ quidem inſiſtunt viâ, ad Quæſtionem illam diſcutiendam; Niſi fortè Donum *Navii* nacti ſint; Ut *Cotem novaculâ ſcindere queant*. Primò, quantum ad *Legem Naturæ*: *Ariſtoteles* Philoſophus non malus ejus *Legis* Interpres, Multorum Ingenia exercuit, Scito illo ingenioſo; De *Naturâ Domino*, & *Naturâ Servo*. Affirmando, diſertis verbis, & peremptoriè, uſque à Natalitiis, res aliquas natas eſſe ad regendum, aliquas ad parendum: Quod Oraculum, ſecundum varios ſenſus acceptum fuit. Acceperunt illud nonnulli, pro ſermone Jactantiæ; ut *Græcorum* in *Barbaros* Imperandi Jus aſſereret; Quod Thema defenſum meliùs fuit à Diſcipulo ejus *Alexandro*. Alii acceperunt veluti Modulum quendam ſpeculativum; Quod Natura & Ratio, hoc volunt & poſcunt, ut meliores imperent: ſed neutiquam ut jure hoc vindicare poſſint: Verùm ego, nec pro Verborum Jactantiâ, nec pro voto quodam aut Optato, illud accipio; Sed pro Aſſertione verâ, quemadmodùm ab illo diffinitur, & limitatur. Sic enim aſſerit. Si inveniri poſſit Diſparitas talis & Inæqualitas, inter Hominem & Hominem, qualis inter Hominem & Brutum cernitur, aut inter Animam & Corpus, Jus planè Imperandi inducit: Quod videtur potiùs ſuppoſitio impoſſibilis, quam Sententia ueritatis expers. Verùm, meâ quidem opinione, & Sententia recta eſt, & Suppoſitio poſſibilis; Atque ejus Naturæ, quæ locum habuit & habet, tum in *viris* aliquibus, tum in *Nationibus*. Sed antequam ad reliqua pergamus, Ambigua quædam, & à Senſu vero Sermonis noſtri multùm aberrantia, ne interpellant, abigamus & relegemus. Si quis aſſerat, eos, qui magis Ingenio pollent, & Meritis præcellunt, Jus tale ad Imperandum obtinere, ut minùs dignos per vim ſubjicere, & ſibi in Servitutem redigere, licitum ſit, Nugæ meræ ſunt: Suffragia Hominum nunquàm in eo coibunt, ut declaretur, quis ſit dignior. Etenim, ſi ordinem Naturæ ſpectes, non ſolùm ei Dominium debetur, qui Intellectu eminet, ut *Ariſtoteles* aſſerit; Sed non minùs ad Imperium requiruntur, Fortitudo ad protegendum; & ante omnia, Probitas & Rectitudo, ad abſtinendum ab Injuriâ. Ita ut perplexa planè res ſit, diffinire, quis ad Imperandum habilis magis ſit. Alii ſiquidem Viri, aliæ Gentes, in his præponi debent; Alii in illis. Itaque, Theſis, quam adduco, non tenet in *Comparativo*; Nempe, ut prudentior, aut fortior, aut juſtior, Natio regere debeat; ſed in *Privativo*: Hoc ſcilicet volumus: Sicubi reperiatur ejuſmodi Cumulus aut Congeries Populi (etſi forſan *Regnum* vel *Imperium* vocetur,) omninò indigni qui imperent, juſta *Belli* Cauſſa oritur, ut ii ſubjugentur, à Natione aliâ Civili, & ad Imperandum habili: Imò licet hoc à *Cyro* quopiam, aut *Cæſare*, qui *Chriſtiani* non fuerunt, fieri ſupponatur. Secundus Error, quem exulare volo, hic eſt; Ne quis hoc à me dici putet, de *Tyrannide* aliquâ *perſonali*; Sicut *Imperium Romanum* fuit, ſub *Caligulâ*, aut *Nerone*, aut *Commodo*: Numnam Populus quæſo, plecti debeat, ob id, in quo jamdudum plectitur? Sed ubi ipſa Statûs Conſtitutio, & Conſuetudines, & Leges ejus Fundamentales, (ſi modo Leges appellari mereantur;) *Ius Naturæ*, & *Gentium*, planè convellunt: Tum (inquam) *Bellum* contra eos, juſtum cenſeri debet. Quæſtionem autem iſtam in tres Partes dividam. Primò, utrùm exiſtere poſſit, Natio aliqua, vel Hominum Cætus, quibus juſtum ſit, *Bellum* inferre, abſque Injuriâ aliquâ præcedente quæ vindicanda ſit, aut provocatione? Secundò, quæ tandèm ſint illæ *Iuris Naturæ*, & *Gentium*, Violationes, & Impugnationes, quæ omni Jure ad regendum ſpoliant, & privant? Tertiò, utrùm hujuſmodi, *Legis Naturæ* & *Gentium* Violationes, inveniuntur hodiè in aliquâ Gente; & nominatum in Imperio *Ottomannorum*? Quantum ad primam; Nullo modo affirmare hæſitaverim, Gentes tales, aut Cætus Hominum, exiſtere poſſe. Hujus rei Fundamenta poni non poſſunt magis ſolida, quam ſi in Donationem Imperii Originalem, & Primitivam, inſpiciamus. Obſerva igitur Verba Donationis illius; Præcipuè Præfationem. Dixit *Deus*; *Faciamus Hominem ad Imaginem & Similitudinem noſtram, & dominetur piſcibus Maris, & Volatilibus Cœli, & Beſtiis Terræ.* Hinc *Franciſcus* de *Victoriâ*, & alii nonnulli, egregiè inferunt, atque extrahunt veriſſimum & planè divinum *Aphoriſmum*; *Non fundatur Dominium niſi in Imagine Dei.* Hic habemus Chartam Donationis omnis Dominii. Facilius itaque erit, de Cauſſis Revocationis, aut Amiſſionis ejuſdem, judicare. *Imaginem* ſi deleas, Jus unà ceſſat. At *Imago* hæc quid eſt, aut quomodo deletur? *Pauperes Lugdunenſes*, & hujuſmodi Spiritus Fanatici, reſpondebunt, *Imaginem Dei* eſſe Puritatem; Id autem, quod delet, eſſe *Peccatum*. Verùm hoc ad Everſionem Imperii omnis ſpectat. Neque Peccatum *Adami*, aut Maledictio illud ſecuta, eum Jure Dominii ſui privavit, ſed in Creaturis, Rebellionem *tantùm*, & Reluctationem, excitavit. Itaque, (ſi diligenter attendas,) cùm Charta iſta, *Noacho* & *Filiis*, poſt *Diluvium*, renovaretur, non fit per Verba Reſtitutionis Dominii; qualia erant prima; *Dominamini*; &c. Sed; *Terror veſter, ac Tremor veſter, erit ſuper cuncta Animalia Terræ, & ſuper omnes Volucres Cœli, cum univerſis quæ moventur ſuper Terram*; Imperium minimè de novo concedendo, quod ratum manebat, ſed contra Reluctationem illud protegendo. Interpretes igitur ſaniores, hanc *Imaginem* interpretantur, eſſe *Rationem Naturalem*; Quæ ſi in toto, aut maximâ ex parte, deformetur, *Ius Imperii* extinguitur: Atque ſi Interpretum omnium Sententias diligentèr perpendas, de *Caſu* dubitant, non de *Lege*. Sed hoc propriè tractandum veniet, cùm de ſecundâ parte diſſeremus; Quæ ipſas *Imaginis* Deformationes explicabit. Verùm pergamus. Hoſeas Propheta, in Perſonâ *Dei*, de *Iudæis* dicit; *Ipſi regnaverunt, & non ex me; Principes conſtituerunt, & non cognovi.* Quis Locus apertè indicat, Dominia quædam eſſe, quorum *Deus* ſe Auctorem negat. Etſi enim occultâ ejus providentiâ ordinentur, Voluntate tamen ejus Revelatâ minimè agnoſcuntur. Neque hoc de *Gubernatoribus malis*, aut *Tyrannis*, intelligi poteſt; (Illi enim, in *Scripturis*, ſæpenumerò Auctoritate muniuntur, & ſtabiliuntur, tanquam *Poteſtates Legitimæ*;) Sed de Perverſitate aliquâ, & totali Defectione, in Gente, aut Populo ipſo: Quod ex eo liquidò colligitur, quandoquidèm *Propheta* loquitur, de Dominio in Abſtracto, non de Perſonâ Domini. Licet autem nonnulli, ex iis quos diximus, Hæretici, Textu hoc abuſi ſint, eúmque malè diſtorſerint; Sol tamen, in tranſitu per Cloacas, non inquinatur. Atque inſuper, ſi quis inferat, ex Verbis *Prophetæ* ſequentibus, (quæ hanc Rejectionem, ob *Idololatriam* eorum, factam, declarant,) Interpretatione iſtâ, omnium *Nationum Idolomanicarum* deſtrui Dominia, (quod perſpicuè falſum eſt;) Hoc meo judicio non ſequitur, *Idololatria* enim *Iudæorum*, eo tempore, atque *Idololatria Ethnicorum*, quæ tum fuit, & hodiè invenitur, Peccata ſunt Naturæ inter ſe multùm diſcrepantis, reſpectu Fœderis ſpecialis, & Manifeſtationis clarioris, quibus *Deus* ſeipſum Nationi illi devinxit, & exhibuit. Hæc Imperii Nullitas, & Dominii Privatio, quam in Nationibus aliquibus *reperiri* dicimus, ſignificantiùs adhuc, à *Moſe*, exprimitur, in *Cantico* ſuo, ſub Perſonâ *Dei*, *Iudæos* alloquentis; *Ipſi me provocaſtis in eo, qui non eſt Deus; Et ego vos provocabo, in eo, qui non eſt populus.* Tales, (proculdubiò,) erant Populi *Cananæorum*, & reliqui, poſt Donationem, *Terræ Promiſſionis*, *Iſraelitis* factam. Ab eo enim tempore, Jus eorum in Terram illam corruit, etſi in Locis compluribus, Armis ſubjugati non fuerint, ſed in Poſſeſſione manſerint. Ex hoc videre licet, Nationes quaſdam Nomine-tenus exiſtere, quæ Nationes jure non ſunt; ſed Multitudines tantùm & Examina Populorum. Quemadmodum enim *Homines* quidam ſunt, quos Ex-leges appellamus; Proſcripti ſcilicet, per Leges Civiles diverſarum Regionum: Ita etiam, *Nationes* quædam ſunt, Ex-leges factæ, & proſcriptæ, per Jura Naturæ, & Gentium; Aut per Mandatum *Dei* immediatum. Sicut etiam *Reges* quidam ſunt, de Facto, & non de Jure, reſpectu Nullitatis Tituli eorum; Ita *Nationes* quædam reperiuntur, Terras & Poſſeſſiones ſuas, de Facto, & non de Jure, occupantes, reſpectu Nullitatis *Politiæ*, aut Regiminis ſui. Sed recipiamus *Exempla* aliqua in Medium Probationum noſtrarum; Etenim ſic diſpoſita, non minùs probabunt, quam ſi in finem rejiciantur; Tùm verò illuſtrabunt magis. Indubitatum ſemper fuit, Bellum contra *Piratas*, juſtè geri poſſe, per Nationem quamcunque, licet ab iis minimè infeſtatam, aut læſam. An quia certas Sedes, aut Lares, non habent? At in *Piratico Bello*, à *Pompeio Magno* geſto, (Quodque reverà, inter *Bella* quæ geſſit, ei maximè honorificum, & glorioſum fuit,) *Piratæ* nonnullas Urbes tenuerunt, Portus quamplurimos, etiam magnam Provinciæ *Ciliciæ* partem: Atque *Piratæ*, qui hodiè ſunt, *Iulio Cæſario*, Receptum habent. Beſtiæ non ideò minùs feræ, quia ſpeluncas habent. An quia periculum ab iis, tanquam Nubes, volitat & volvitur, ut neſciamus in quam partem erupturum ſit; Adeò ut omnium, ſine diſcrimine, Res agatur? Ratio certè hæc poſterior, bona; Illi tamen non inſunt omnia; Neque profectò ea eſt, quæ ut plurimum allegatur. Vera enim Cauſſa hujus Rei hæc eſt; Quod *Piratæ Communes Humani Generis Hoſtes ſint*; Quos idcircò omnibus Nationibus perſequi incumbit, non tam propter Metus proprios, quam reſpectu Fœderis inter Homines Socialis. Sicut enim quædam ſunt Fœdera in Scriptis, & in Tractatus redacta, contra Hoſtes particulares inita; Ita Naturalis & tacita Confœderatio inter omnes Homines intercedit, contra communes Societatis Humanæ Hoſtes. Adeò ut, ad hujuſmodi *Bella* indicenda, non opus ſit Denunciatione aliquâ ſolenni; Non expectanda Supplicatio à Natione læſâ ut ſummittantur Auxilia; ſed iſtiuſmodi Formulas omnes ſupplet *Ius Naturæ* in *Bello Piratico*. Idem cenſendum eſt, de *Latronibus* per Terram, & Inſidiatoribus Viarum; Quales adhuc dicuntur *Pagi* nonnulli *Arabum*; & *Reguli* quidam *Montani*, qui ſecus anguſtas vias, & à Viatoribus frequentatas, habitant. Neque (ut priùs de *Piratis* dictum eſt,) *Principibus* tantùm vicinis, hos debellare conceditur; verùm etiam, ſi quæ Natio ſit, quantumvis longè diſſita, quæ Merito & Gloriæ ſibi duceret, *Bellum* iſtud ſuſcipere; (veluti *Romani* olim *Bellum* geſſerunt pro liberandâ *Græciâ*,) proculdubiò hoc facere cum Juſtitiâ poſſint. Nec abſimile pronuntio, de *Regno Aſſaſſinorum* jam extincto, quod ſitum erat ſuper Fines *Saracæ*, atque olim, magno, *Principibus Orientis*, pro tempore, terrori fuit. Ibi conſuetudine receptum erat, ut *Regis* Mandato, & ex cæcâ obedientiâ eidem præſtandâ, quivis illorum obligatus eſſet, & veluti voto obſtrictus, ad Cædem cujuſvis *Principis*, aut Perſonæ, perpetrandam, quam *Rex* ſuus deſignavit. Conſuetudo iſta, ſine controverſiâ, totum illud Regimen invalidum reddidit, & nullo jure ſubnixum; Tanquam Machinam quandam, contra Societatem Humanam extructam, quæ ab omnibus incendi, & deſtrui meruit. Idem pronuntio de *Anabaptiſtis Civitatis Monaſterienſis*, etiamſi *Imperatori* Rebelles non fuiſſent; Atque etiamſi nil ſceleris reverà commiſiſſent. Quin & ſi adhuc fuerit, aut in futurum exorturus ſit, Hominum Cœtus aliquis, qui teneret & poneret, omnia licita eſſe, non ex præſcripto Legum, aut Regularum aliquarum, ſed ex Motu & Inſtinctu ſecreto & vario Spiritûs; Hic proculdubiò Natio nulla cenſenda, Populus nullus, nulla Politia, quam *Deus* agnoſcit: Cuivis ſanè Nationi, Populum hunc, (ſi ad Sanitatem redire recuſet,) exterminare penitùs ex cœtu Hominum, & à facie Terræ delere licebit. Proponam jam *Exemplum* Rei fictæ: Et tamen Veteres in dubio reliquerunt, utrùm Res ficta fuerit, an Hiſtoria vera. Illud intelligo de *Gente Amazonum*; ubi Regimen, tam publicum, quam privatum, etiam Militia ipſa, penes *Fœminas* reſidebat. Num quis ſanæ Mentis affirmaverit, hujuſmodi Imperium, contra Ordinem Naturæ, in principiis ſuis, inſtitutum, non eſſe in ſe vacuum, & nullum, & prorſus abolendum? De ſummo *Fœminarum* Imperio non loquor; Id enim Conſiliariis, & Magiſtratibus ſubordinatis, Maſculis, ſuffulcitur; Verùm, ubi Regimen Status, Juſtitiæ, Familiarum, à *Fœminis*, & non aliis, adminiſtrabatur. Attamen, *Exemplum* hoc poſtremum, à prioribus differt, eò quod in illis Periculi Metus ſupponatur, in hoc autem Aberratio tantùm à *Lege Naturæ*. Neque hæſitârim idem affirmare de *Sultaniâ Mamalucorum*, ubi *ſervi*, & nulli alii, pecuniâ empti, & ſtirpis incognitæ, Liberis imperabant. Huic affine eſſet, ſi *Gentem* aliquam ſupponas, apud quam Conſuetudo talis reciperetur, ut *Filii*, quamprimùm ad plenam Ætatem pervenerint, *Parentes* è poſſeſſionibus ſuis expellerent, & eis ſtipendium tantùm ſolverent: *Exempla* enim iſta, Imperii *Fœminarum* in *Viros*, *Filiorum* in *Patres*, *Servorum* in *Liberos*, ſimilia & cognata inter ſe ſunt; Cùm in his omnibus, *Ius Naturæ* & *Gentium*, manifeſtò violetur & pervertatur. Quantum ad *Indos Occidentales*, video (*Marti*,) te *Garcilazzum de Viega* legiſſe; Qui & ipſe è ſtirpe *Incarum* fuit; & proles miſſa extitit; Atque Virtutes, & Mores honeſtiores Patriæ ſuæ libenter memorat; etſi certè ſobriè hoc, & perquàm modeſtè faciat. Attamen mihi haud facilè perſuadebis, Nationes illas, à quavis Natione, quæ Virtutibus Moralibus culta & imbuta eſſet, ſubjugari non potuiſſe; Licet Propagatio *Fidei* ſeponeretur, nec in partem Caſûs admitteretur. Certè, Nuditas illorum, quâ plerunque uſi ſunt, abſque ullo omninò velo lo aut Tegumento, magnæ deformitati fuit : ſiquidem in *Nuditatis Conſcientiâ, ſenſus primus Peccati* conſtitit ; Atque Hæreſis *Adamitarum*, ſemper habita eſt, tanquam Opprobrium Naturæ. Sed hoc Fervoribus Regionis detur, quandoquidem ſit illis cum aliis nonnullis *Gentibus* commune. Neque rursùs ſimplicitatem eorum commemorare placet, licet inſignis fuerit ; utpote qui Equos Fræna ipſorum manducare ; Literas autem loqui, & commiſſa ſibi nunciare, putarent ; Et ſimilia. Neque etiam Sortilegia, Divinationes, & Magicas Superſtitiones narro ; In quibus, cum pleriſque *Gentibus Idololatris*, communicabant. Verùm affirmo, Conſuetudinem apud illos, Homines ſacrificandi, & multò magis Carnes Humanas manducandi, tantam Abominationem fuiſſe, ut erubeſcere cogatur, quicunque certè negaverit, Morem hunc execrabilem, cum aliis improbiſſimis, conjunctum, *Hiſpanis* juſtam Cauſſam tribuiſſe, Territoria eorum invadendi, ut per *Legem Naturæ* proſcripta ; & *Populum* vel reducendi, vel expellendi. Abſit tamen à me, Crudelitatibus & Cædibus, quæ ſub initiis adverſus illos graſſabantur, patrocinari ; Quæ certè Mercedem ſuam paulò poſt receperunt ; Cùm ne unus quidem ex primis earum Regionum Occupatoribus extiterit, qui non ipſe violentâ Morte periret ; Quemque etiam, Mors & Calamitas, complurium è ſuis, non aut comitabatur, aut à tergo inſequebatur. Sed *Exemplorum* ſatis ; Niſi forte hùc adjicias *Labores Herculis* : *Exemplum* ſanè, quod licet *Fabulis* multis turgeat, hoc tamen in primis habet ; Quod inſigniter demonſtret, omnium Nationum & Ætatum Conſenſum, in Extirpationibus & Debellationibus, Gigantum, Monſtrorum, & Tyrannorum Enormium approbandis ; Non ſolùm tanquam juſtis, ſed tanquam Facinoribus egregiis ; Quæque Divinos, aut ſaltem Heroicos, Honores mererentur : Atque hoc, licet Liberator ille, quiſquis tandem ſit, ex unâ Orbis Extremitate ad alteram penetraret. Jam autem, *Exemplis* his prælibatis ad *Argumenta* redeamus, Pondus potiùs, quam Numerum, ſpectantes, ut in hujuſmodi *Colloquio* par eſt. Primum *Argumentum* hoc erit. Damnandus certè error ille, tanquam puſillanimitatis nimiæ, ſi quis exiſtimet, Nationibus aut Gentibus, nullum inter ſe Vinculum intercedere ; niſi aut ſub *Rege* eodem uniantur, aut per Pacta & Fœdera ſocientur. Aliæ ſiquidem Societatis Obligationes ſunt, & Confœderationes tacitæ & implicitæ. Exempli gratiâ. Illa *Coloniarum*, aut aliò Tranſmigrantium, erga Nationem Progenetricem ſuam. Neque pro nihilo habendum, ſi *Gentes unius Labii ſint* : Sicut enim Confuſio Linguarum Nota erat Separationis ; Ita Linguæ Communio Nota Unionis. *Iiſdem Legibus Fundamentalibus*, & Conſuetudinibus Generalibus uti, adhuc majus quiddam eſt ; Quod Genus Conjunctionis, in *Græcis*, reſpectu *Barbarorum*, vigebat. Super omnia autem eminet, magna illa & indiſſolubilis, inter Homines univerſos, *Conſanguinitas* & *Societas*, de quâ *Poeta Ethnicus*, (*Paulo Apoſtolo citante*,) *Ipſius enim & Genus ſumus*. Multò magis *Conſanguinitatis* illius Jura, inter Nos *Chriſtianos* colenda ſunt ; Quibus ſpecialiter revelatum, omnes Homines ex unâ Maſsâ Terræ prodiiſſe ; Cunctaſque Orbis Generationes, è duobus *Protoplaſtis*, propagatas eſſe. Nos (inquam) ſine Hæſitatione ullâ agnoſcere debemus, nullas *Gentes* inter ſe peregrinas, aut Sanguinis alieni eſſe ; Neque Chaitatis ſenſu minùs affici, quam *Senex* ille *Comicus* præ ſe tulit, qui dixit; *Homo ſum, Humani nihil à me alienum puto.* Quod ſi ea intercedit, qualem diximus, inter Homines univerſos, Confœderatio, certè alicui Fini inſervit, nec prorſus otioſa eſt. Aliquas ergo Actiones, aliquas Res reſpicit. Quæ tandem illæ ſunt? Num fortè hoc *Fœdus* contra *Feras*, aut *Elementa Ignis* & *Aquæ*, initur? Nequaquam: Sed contra Hominum Cœtus & Greges quoſpiam, qui à *Lege Naturæ* penitùs deſciverunt & degeneraverunt; Quique in Corpore ipſo ſuo, & Fabricâ Statûs, Monſtroſum quiddam habent; Qui denique, juxta *Exempla* dudùm prolata, communes Humani Generis, Hoſtes & Gravamina; Atque inſuper Opprobria Naturæ, & Dignitatis Humanæ, meritò cenſeri poſſint. Tales Hominum Greges, omnium Nationum intereſt, tam vividi ſensûs eſſe, t, ſi fieri poſſit, ſupprimant; Quandoquidem Populus ipſe, qui talia patitur, Remedium ſibi ipſis præſtare nequeunt. Atque hoc, quod dico, metiendum eſt, non tam ex *principiis Iureconſultorum*; Quam ex *Lege Charitatis*; *Lege Proximi*, quæ non minùs *Samaritanum* quam *Levitam*, includit; *Lege Filiorum Adæ de Maſsâ unâ*; Super quas *Leges Primitivus* Opinio iſta fundatur; Quas impugnare, (ſi liberè loqui liceat,) fuerit propemodùm, in Naturâ *Schiſmaticum* eſſe.

Reliqua perficere non vacabat.

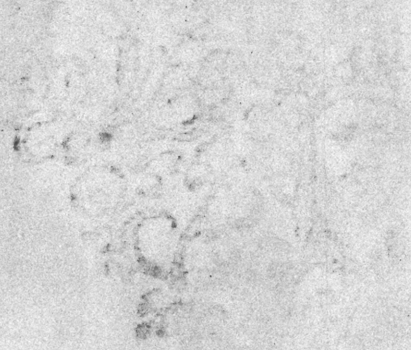

NOVA ATLANTIS

Fragmentorum alterum.

PER

Franciſcum Baconum,
Baronem de Verulamio,
Vice-Comitem *S. Albani*.

LONDINI,
Typis IOH. HAVILAND.

Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,
apud *Iocoſam Norton* & *Richardum Whitakerum*.
1638.

Imprimatur.

Reverendiſſimo in CHRISTO *Patri, & Dom. D. Arch. Cant. Sacellanus Domeſticus.*

Decemb. 7. 1637. GVIL. BRAY.

Lectori S.

Fabulam hanc *Novæ Atlantidis* eo animo confinxit *Honoratiſſimus Auctor*, ut in eâ Modulum quendam & Deſcriptionem *Collegii*, ad Interpretationem Naturæ, & Operum Magnitudinem ac Potentiam, inſtituti, exhiberet: Idque nomine *Domûs Salomonis*, *ſive Collegii Operum ſex Dierum*, inſigniret. Atque eò uſque Sermonis Filum produxit, donec hoc conficeret. Modulus, (fateor,) pro more Poetices, grandior & celſior eſt, quàm qui, in omnibus, Imitationi pateat; Veruntamen, in pleriſque, Induſtria Hominum ſibi non diffidat. In animo etiam habuit, hac ipsâ in *Fabulâ*, *Librum de Legibus*, ſive de *optimo Civitatis ſtatu*, exaraſſe; Sed cùm Opus hoc prolixum futurum prævideret; Nec-non *Hiſtoriæ Naturalis* colligendæ, aliarumque *Inſtaurationis* Partium contexendarum, (quas longè potiores duxit,) deſiderio abriperetur; Hic pedem fixit. Hæc habui in Mandatis; Lege, & Vale.

Guil. Rawley.

Nova Atlantis.

NAvigavimus è PERUVIA, ubi per Annum integrum commorati ſumus: Petebamus autem *Chinam*, & *Iaponiam*, Commeatum in duodecim Menſes nobiſcum portantes; Atque per ſpatium quinque Menſium, & amplius, Ventis ſecundis ab Ortu flantibus, licet lenioribus & remiſſioribus, uſi ſumus. Tum verò vertit ſe ventus, & ab Occidente, per multos dies, conſtanter ſpiravit; Adeò ut progredi lentè admodùm poſſemus, atque de Reditu quandoque cogitaremus. Sed tunc rursùs, orti ſunt Auſtri, fortes & vehementes, cum Inclinatione nonnullâ in Orientem; Qui nos (quantum fieri potuit) contrà nitentes, verſus Septentrionem compulerunt: Quo tempore Commeatus noſter, (etſi parcè admodùm eum diſtribuiſſemus,) penitùs abſumptus. Itaque, cùm Nos ipſos, in Medio Vaſtiſſimæ, per univerſum Orbem, Aquarum Eremi, poſitos videremus, abſque Commeatu, perditos nos planè putabamus, & Mortem propinquam expectabamus. Attamen Corda noſtra, & Voces, ad *Deum* in *Cælis* levavimus; *Qui Mirabilia ſua in profundis monſtrat*; Eum precantes, pro Miſericordiâ ſuâ, ut quemadmodùm, in principio, *Congregationes Aquarum* mandavit, & *Aridam* apparere fecerat; Ita nunc quoque Terram Nobis oſtenderet, ne periremus. Contigit autem, ut die ſequente, ſub veſperi, intra modicam diſtantiam, cerneremus, Septentrionem verſus, tanquam Nubes ſpiſſas; Quæ Nobis de Terrâ ſpem injecerunt; ſatis gnaris, Tractum illum *Maris Auſtralis*, penitùs incognitum fuiſſe: Atque Inſulas, & Continentes, adhuc non detectas, complecti potuiſſe. Itaque Curſum, tota illâ nocte, eò direximus, ubi Terra ſe, ut conjiciebamus, oſtenderat: Atque illuceſcente die poſtero, manifeſtum fuit, id quod videramus, Terram reverà fuiſſe; Depreſſam quidem & ſilvoſam; Quod eam magis obſcuram monſtraverat. Atque poſt Seſqui-Horæ Navigationem, Portum Tutum appulimus: Portum Urbis cujuſdam, non magnæ quidem, ſed pulchrè extructæ, & quæ, ex quâ parte Mare ſpectabat, Elegantiam magnam præ ſe tulit. Nos verò ſingula Momenta tarda æſtimantes, quibus a Terrâ abeſſemus, ad Littus properavimus; Et ad Deſcenſum in Terram nos comparavimus. Confeſtim autem vidimus,

mus, nonnullos ex Populo urbis, cum Bacillis in Manibus, qui nutu & ſignis, nos in Terram deſcendere prohibuerunt. Abſque tamen Clamoribus, aut Ferociâ. Unde, haud parùm contriſtati, quid faciendum eſſet, apud Nos deliberabamus. Interim perrexit verſus Nos Scapha haud magna, octo circiter Viros vehens; Quorum unus in manu geſtabat Baculum ex Arundine luteâ, ad utrunque finem cæruleo colore imbutum; Qui Navem noſtram fidentèr conſcendit. Cumque vidiſſet unum è noſtris obviam illi prodeuntem, è ſinu extraxit Rotulum quendam Pergamenæ, (ſed Pergamenâ noſtrâ paulò flavioris, atque ad inſtar Foliorum Codicillorum ſplendentis, aliàs autem mollis ſatis & flexibilis,) Eique in manum dedit, qui primus è noſtris ſe obtulerat. In quo Rotulo, *Linguâ Hebraicâ* priſcâ, *Græcâ* quoque priſcâ, *Latinâ* ſatis purâ, & *Hiſpanicâ*, ſcripta erant hæc Verba; *In terram ne deſcendatis; Nedum quiſpiam è veſtris. Quin & Diſceſſum ab his Oris maturate, intra ſexdecim dies; Niſi licentia Vobis diutiùs morandi concedatur. Intereà, ſi Aquæ Vobis opus ſit dulci, aut Commeatu, aut Medicinâ & Curatione pro Ægrotis, aut ſi Navis veſtra reparatione indigeat, ſingula, quibus caretis, in ſcriptis exhibete; Nos autem Officiis ullis Miſericordiæ Vobis non deerimus.* Rotulus iſte, ſigillo firmatus erat, ex *Alis Cherubim*; Minimè expanſis, ſed deorſum pendentibus; Et juxta eas *Cruce*. Hoc tradito, *Miniſter* ille diſceſſit, & unum ex Famulitio ſuo nobiſcum reliquit, qui Reſponſum noſtrum reportaret. Cùm jam apud Nos, de hac re deliberaremus, timidi & anxii hærebamus. Arceri à Deſcenſu in Terram, & moneri de præpropero noſtro Diſceſſu, malè nos afflixerunt: Contrà, cùm videremus, Populum illum *Linguas* externas callere, tantàque Humanitate præditum eſſe, conſolationi nobis erat non exiguæ: Ante omnia, ſignum *Crucis* Inſtrumento appoſitum, ſingulari gaudio nos affecit, tanquam Salutis Augurium manifeſtum. Reſponſum à Nobis eſt *Linguâ Hiſpanicâ*; *Navem noſtram ſatis commodè ſe habere*; *Quandoquidèm Malacias, & Ventos contrarios, potiùs experti eſſemus, quam Tempeſtates*: *Quantum ad Ægrotos noſtros, eos plurimos eſſe, quin & graviter laborantes*; *Ita ut niſi Deſcenſus in Terram illis permitteretur, de vitâ periclitarentur.* Alia, quibus carebamus, ſpeciatim exhibuimus; Addentes; *Adeſſe nobis Merces paucular, quas ſi eis emere placeret, neceſſitatibus noſtris ſubveniri poſſe, ne illis oneri eſſemus.* Obtulimus Servo præmium exiguum in Ducatis; & Holoſerici Carmoſini parcellam, quæ *Miniſtro ſuperiori* offerretur: Sed ille non accepit, imò vix aſpicere ſuſtinuit: Atque ita, in aliâ parvâ Scaphâ, quæ ad eum miſſa fuit, diſceſſit.

Tribus plùs minùs Horis elapſis, poſtquam Servus Reſponſum noſtrum accepit, Lembo verſus nos devectus eſt, *Vir* (ut videbatur) ex *Magiſtratibus*. Indutus erat Togâ cum Manicis amplis, ex Cameloto, Coloris cærulei pulcherrimi, ſplendidioris multò quàm Nos in *Europâ* habemus: Tunica interior viridis erat; Et ſimiliter Galerus ejus, qui factus erat in Figuram Turbani, eleganter compoſiti, neque prægrandis, qualia ſolent eſſe Turcica; Atque Capillorum ſuorum Cincinni, infra oram Turbani dependebant. Vir ſanè aſpectu venerabilis. Vectus eſt in Lembo, aliquâ ex parte inaurato, quatuor ſolummodò Viris, in eodem Lembo, comitatus. Alius autem à tergo ſequebatur, in quo erant Viri circiter viginti. Quamprimùm intra ſpiculi jactum veniſſet, ſignis qui-

uſdam è Lembo moniti ſumus, ut aliquos è noſtris ad illum mitteremus.
d quod ſtatim fecimus, in Navis noſtræ ſcaphâ; virum ex noſtris, (uno
xcepto,) primarium mittentes; & Quatuor cum illo. Cùmque circi-
er ſex *Virgatas* à Lembo abeſſemus, jubebant ut nos ſiſteremus, nec
ropius accederemus. Quod & fecimus. Tum verò vir, quem modò
eſcripſi, in pedes ſe erexit, & altâ voce *Hiſpanicè* interrogavit; *Num*
hriſtiani eſtis? Reſpondimus; *Chriſtianos nos eſſe*: Minus metuentes, quia
ignum *Crucis* in Inſtrumento illo videramus. Ad quod Reſponſum,
Dexteram ille verſus Cælum ſuſtulit, & deinde leniter ad os ſuum ad-
uxit; Qui Geſtus, in uſu illis eſt, cùm *Deo* Gratias agunt. Tunc au-
em perrexit; *Si jurabitis; (Vnuſquiſque Veſtrum;) per Merita Servatoris,*
iratas vos non eſſe; Nec ſanguinem Humanum effudiſſe, ſive jure, ſive vi, intra
patium quadraginta dierum, ultimo elapſarum; licentiam obtinebitis in Ter-
ram deſcendendi. Reſpondimus; *Paratos nos omnes eſſe ad illud Iuramentum*
ræſtandum. Unde unus è Comitatu ejus, qui videbatur *Notarius* eſſe, il-
ud in Scriptum redegit. Quo facto, alter è Comitatu *viri* illius
rimarii, qui in eodem Lembo vehebatur, poſtquam *Dominus* in aurem
i quidpiam locutus eſſet, altâ voce dixit; *Dominus meus, hoc vobis notum*
ſſet velit, non ex ſuperbiâ, aut faſtu eſſe, quo minus Navem veſtram conſcendat;
Sed quia ex Reſponſo veſtro innoteſcit, plurimos inter vos ſe malè habere, à Con-
ervatore Sanitatis in urbe monitus erat, ut ad aliquam diſtantiam colloqueretur.
Submiſſo capite Nos inclinavimus, & reſpondimus; *Servos ejus humil-*
limos nos omnes eſſe; magnóque Honori ducere, & ſingulari ſuæ Humanitati
ribuere, id quod jamdudum factum eſſet: ſed ſperare nos, Morbum illum, quo
Ægroti noſtri laborant, contagioſum minimè eſſe. Ita *Vir* ille primarius re-
verſus eſt. Paulò poſt adfuit *Notarius*, & Navem noſtram conſcendit;
In Manu ſuâ, Fructum quendam ejus Regionis tenens, Arantio non ab-
ſimilem, verùm Colore magis in coccineum vergente; Qui Odorem
ſpirabat ſuaviſſimum. Illum, (ut videtur,) geſtabat, ut ei, contra Con-
agionem, Antidoti vice eſſet. Exhibuit autem Nobis Juramentum;
Per Ieſum Dei Filium, & Merita ejus; Ac deinde nobis dixit; poſtero die,
ante Solis exortum, affuturum, qui nos accerſeret, ac ad *Domum Peregri-*
norum perduceret; ubi præſtò nobis eſſent, quæcunque neceſſaria, ſive
pro Ægrotis, ſive pro Sanis. Sic à Nobis diſceſſit: Cùmque ei Aureos
aliquos obtuliſſemus, ſubridens dixit; *Se binum Salarium, pro unâ operâ,*
accipere non debere. Quorum verborum (ut arbitror) is Senſus erat, quod
Salarium è publico, ob operam ſuam, reciperet. Nam, (ut poſteà intel-
lexi,) Officiarium, qui præmia accipit, *Hominem bini Salarii*, vocant.

Poſtero mane, diluculò, acceſſit ad Nos *Miniſter* ille, qui primus, cum
Arundine ſuâ, nos adierat; Et retulit; Se veniſſe, ut ad Domum Peregri-
norum nos deduceret: *Se autem Horam anticipaſſe, ut commoditatem integri*
Diei, ad Negotia noſtra haberemus. Si autem, (inquit,) mihi auſcultabitis,
primo mecum aliquos veſtrûm mittetis, qui locum circumſpiciant; & quomodo
optimè ad Vos recipiendos accommodari poſſit; Poſteà autem Ægrotos veſtros
ccerſetis, & reliquos, quos in Terram deſcendere vultis. Gratias ei egimus,
& diximus; *Curam hanc, quam pro Peregrinis miſeris ſuſcepit, Deum pro*
certo remuneraturum. Itaque ſex è Noſtris eum comitati ſunt. Præiit
ille; & reſpiciens ad Nos, dixit perhumanè certè; *Se ſervum noſtrum tan-*

tummodò eſſe, & viæ Ducem. Duxit autem Nos, per tres Platea pulchras admodùm; Atque per totam, quam pertranſivimus, viam, ha pauci è populo, ad utrunque Latus, congregati ſunt, ordine ſtantes. Verùm more adeò Civili, ut viderentur non tam ad otioſum Spectaculum conveniſſe, quam ut Adventum noſtrum gratularentur. Multi autem ex iis, cùm incederemus, Brachia ſua paululùm aperuerunt; Quo Geſtu utuntur, cùm Adventum alicujus, ſibi gratum eſſe, ſignificare volunt. *Domus Peregrinorum*, Ædificium eſt ſpecioſum & ſpatioſum, extructum ex Lateribus, noſtris, colore paulò magis purpureis; Cum Feneſtris decoris, aliquibus ex vitro, aliquibus autem ex panno linteo delicato, oleo intincto. Deduxit nos primò in Cœnaculum ſatis elegans, ſuper Gradus locatum: Tunc autem à Nobis quæſivit; *Quo numero eſſemus?* Et, *Quot è noſtris Ægroti?* Reſpondimus; *Vniverſum numerum, tam Sanorum, quam Ægrotorum, eſſe ad unum & quinquaginta Homines: Ex quibus, Ægroti, erant ſeptendecim.* Rogavit nos, ut aliquantiſper præſtolaremur, dum ad nos rediret. Quod poſt Horam circiter fecit. Tum verò adduxit ad Cubicula viſenda, quæ Nobis parata erant, numero novendecim: Computatione ſcilicet initâ, (quemadmodum videtur,) ut quatuor ex illis Cubiculis, quæ reliquis nonnihil præſtabant, quatuor ex Primariis noſtris, exciperent, in quibus ſeorſim cubarent; Reliquorum quindecim ſingula binis aſſignarentur. Cubicula elegantia erant, & lucida, nec-non Supellectili ſatis lautâ ornata. Tum demum in Porticum longam divertimus; Qualia ſolent eſſe *Dormitoria Monachorum*; ubi oſtendit nobis, per Latus unum integrum, (Nam Latus adverſum nihil aliud erat, quam Paries, & Feneſtræ,) Cellas ſeptendecim, nitidas, Partitiones habentes ex Cedro. Quæ Porticus, cum Cellis, numero quadraginta, (multò ſcilicet pluribus, quam nobis opus erat,) inſtituta erat ad uſum Infirmorum. Simulque monuit, quod quamprimùm aliquis ex Ægrotis convaleſceret, transferri poſſet è Cellâ in Cubiculum. Ad quem uſum parata erant, decem alia Cubicula, præter illa de quibus antè diximus. Hoc facto, in Cænaculum nos reduxit, & attollens paululùm Arundinem ſuam, (quod in more illis erat, quoties *Miniſtri* Mandata Superiorum referunt,) ita ad Nos locutus.

Notum Vobis facio, conſuetudinem Regni hujus poſtulare, ut poſt diem inſtantem, & craſtinum, (quos Vobis ad transferendos è Navi Homines, & Res veſtras, permittimus,) contineatis vos ipſos, intra Fores haſce, in triduum. Veruntamen, hoc vos non perturbet, neque propterea intra Carcerem vos compingi exiſtimate; Sed potiùs indultum hoc eſſe, quò ab Itinere veſtro, ſpiritus recreetis & reficiatis. Nullius rei egebitis: Quin & ſex Famuli aſſignati ſunt, qui vobis miniſtrent, & Negotia veſtra expediant. Gratias ei egimus, cum omni affectu, & humilitate; Et diximus; *Deus proculdubiò in hac Terrâ manifeſtatur.* Obtulimus ei etiam viginti Aureos, ſed ille quoque ſubridens, hoc ſolùm dixit; *Quid, vultis me eſſe Hominem bini Salarii?* ſic abiit. Paulò poſt, prandium noſtrum allatum eſt; Quod certè ſatis lautum, & ſalubrem victum, tam reſpectu Ciborum, quam Potûs, exhibuit: Meliorem certè & uberiorem, quam pro modulo Collegii ullius, quantum novi, in *Europâ*. Potus erat trium Generum; Unumquodque eorum bonum & ſalubre: Vinum ex Uvis: Potus ex Granis, qualis, eſt apud Nos

Cerviſia, ſed clarus & limpidus: Et Siceræ; Genus ex Fructu quodam ejus *Regionis* confectum; Potus ſane gratiſſimus, & miri refrigerii. Allata etiam eſt Nobis magna Copia Arantiorum illorum coccineorum, in uſum Ægrotorum: Aiebant enim, ea præſens & efficax eſſe Remedium contra Ægritudinem in Navigatione contractam. Præterea, Pyxidem nobis tradidit, pillulis albeſcentibus ſive cineritiis, plenam: Monuitque, ut Ægroti noſtri, unam earum, ſingulis noctibus, in Introitu Lecti, ſumerent; Quas dixerat Sanitatem eorum acceleraturas. Proximo die, cùm à Labore & opere, circa vecturam Hominum, & Rerum noſtrarum, è Navi, requievimus, viſum eſt mihi, Socios noſtros in unum convocare: Cùm autem conveniſſent, ita eos allocutus ſum: *Amici mei chariſſimi; Noſcamus nos ipſos; Et quo loco res noſtræ ſint. Viri ſumus, in Terram projecti è Mari, ſicut Ionas è ventre Balenæ, cùm in Alto veluti ſepulti eſſemus. Iam verò, licet Terram rurſus calcamus, inter Vitam tamen, & Mortem, medii conſiſtimus. Etenim Fines, & Veteris, & novi Orbis, prætervecti ſumus. Atque utrùm Nobis Europam rurſùs conſpicere dabitur, ſoli Deo notum. Miraculo quodam huc advecti ſumus; Atque à miraculo propè aberit, ſi hinc avehamur. Quocirca, Salutem præteritam, ac pericula præſentia, & futura, animo recolentes, ad Deum nos convertamus, Corda levemus, & vias noſtras ſinguli corrigamus. Præterea, ad populum Chriſtianum, Pietatis & Humanitatis plenum, venimus: Curemus (quæſo,) ne illam Faciei confuſionem, ſuper nos inducamus, ut coram illis vitia noſtra, aut malos Mores, palam faciemur. Adhuc reſtat ampliùs. Illi enim, (etſi ſub Humanitatis Formâ,) nos hujuſce Domûs clauſtris, ad triduum, concluſerunt; Quis novit, num-nam hoc faciant, quo Morum noſtrorum experimentum ſumant: Quos ſi repererint pravos, confeſtim exulare nos jubebunt; Sin probos, Moram hic longiorem indulgebunt? Quos enim aſſignârunt, Famuli iſti, quidni etiam ſpeculatorum vices agant? Itaque, propter Amorem Dei, atque ſi charum nobis ſit Bonum Animarum & Corporum noſtrorum, ita nos geramus, ut & pacem cum Deo habeamus, & Gratiam in Oculis populi hujus inveniamus.* Socii noſtri, unâ voce, mihi, de iis quæ admonueram, gratias egerunt; Promiſeruntque, ſobriè ſe & modeſtè victuros, abſque ſcandalo vel minimo. Itaque tres illos dies læti, & curis vacui, peregimus; Nihil ſolliciti de eo, quod Nobis, poſt triduum illud, contingere poſſet: Quo etiam Dierum curriculo, aſſiduè, propter Convaleſcentiam Ægrotorum noſtrorum, exhilarati ſumus; Qui ſe, veluti in *Probaticam* aliquam, divinâ Sanandi virtute præditam, miſſos exiſtimabant: Tam celeriter ſiquidem, & conſtanter, convaleſcebant.

Craſtino poſt illud triduum elapſum, venit ad Nos Homo novus, quem anteà non videramus, veſte cæruleâ amictus, quemadmodum & prior; Niſi quod Turbanum ejus album eſſet, cum *Cruce* parvâ, rubeâ, in vertice. Habuit etiam Liripipium, circa Collum, ex linteo puriſſimo. Sub Introitum ſuum, paululùm ſe inclinavit, & Brachia ſua nonnihil explicavit. Nos verò eum reſalutavimus, modo admodùm humili & ſubmiſſo; Ab ore ejus, ſententiam, vel Vitæ, vel Mortis, expectantes. Poſtulavit, ut cum paucis aliquibus Hominum noſtrorum, colloqueretur. Itaque ſex tantùm manſerunt, cæteri ſe ſubduxerunt. Tum ille. *Ego quidem* Domûs *hujus* Peregrinorum, *officio Præpoſitus ſum; Vocatione autem*

Presbyter Chriſtianus. *Itaque jam acceſſi, ut operam meam, vobis, in omnibus, præſtarem, tanquam Peregrinis, ſed præcipuè tanquam* Chriſtianis. *Nonnulla habeo quæ vobis referam, quæ (ut arbitror) non illibenter audietis. Status iſte licentiam vobis dedit per ſex Septimanas ulteriùs commorandi. Neque vos conturbet, ſiquidem Negotia veſtra ſpatium amplius poſtulent : Nam, neque Lex ipſa Regni, in hac parte, rigida eſt ; Tùm verò minimè dubito, quin & ipſe vobis Comperendinationem Temporis iſtius, prout res veſtræ flagitabunt, procurare poſſem. Quin & inſuper narro vobis,* Domum *hanc* Peregrinorum, *iſto tempore, ſat diteſcere, & pecuniâ numeratâ benè inſtrui : Reditus enim ſuos accumulavit, jam per Septem & triginta Annos : Tot enim effluxerunt, ex quo Peregrinus aliquis ad has partes appulerat : Itaque de Impenſis veſtris ſolliciti ne ſitis ; Sumptus, quamdiù hîc manſeritis, è publico ærario miniſtrabitur: Neque vel punctum Temporis, hujus rei cauſsâ, de Mora veſtrâ decidet. Quantum verò ad Merces, quas adduxiſſe dicitis, nullæ vobis imponentur* Conditiones *duræ, ſed juſtis pretiis eas vendetis ; Valorem earum accipientes, vel in* Mercibus *aliis, vel in Auro & Argento : Noſtri enim nihil intereſt. Sin verò quicquam ſit, quod à Statu iſto petere velitis, illud nos ne celetis. Reperietis enim, nos Reſponſum tale relaturos, quo vultus veſter minimè decidat, aut contriſtetur. Hoc tantùm vobis edico ; Nequis veſtrûm, Karannà longiùs,* (Illa apud eos ſeſqui-milliari æquivalet,) *à Mœniis Vrbis abſcedat, ſine licentiâ ſpeciali.* Reſpondimus, poſtquam nos viciſſim intuiti eſſemus, gratioſam hanc & quaſi paternam Benignitatem admirantes ; Non habere nos, quod diceremus ; Cùm & Gratiis agendis verba non ſuppeterent ; & præ-nobilis ejus & inopinata Munificentia, omnia, quæ à Nobis petenda eſſent, præoccupaſſet. Nos certè Cogitationem illam ſubire, quaſi effigiem Salutis æternæ, in Cœlis, ante oculos haberemus : Siquidem, qui paullò antè, in Faucibus Mortis conſtituti eramus, adductos jam eſſe in Locum, ubi Conſolationes perpetuæ, & nil aliud, ſpirant. Quantum ad Mandatum Nobis impoſitum, Obedientiam ſummam præſtituros ; Etſi fieri non poſſet, quin Corda noſtra, ardentiſſimo, ſanctam illam & felicem Terram, ulterius viſendi, deſiderio, inflammarentur. Adiecimus ; *Linguas prius Faucibus noſtris adhæſuras*, quam Nos mentionem, vel Perſonæ ejus Venerandæ, vel Gentis hujus univerſæ ; in precibus noſtris, omitteremus. Supplicavimus etiam ei, ut nos in Numero Servorum ſuorum, verorum meritò, & fidorum, reputaret ; Jure non minore, quam quo unquam Mortales Mortalibus devincti fuerint : Itaque Nos ipſos, & omnia noſtra, ad pedes ejus, humiliter projicere. Dixit ; *Sacerdotem* ſe eſſe, & *Sacerdotis Mercedem* expectare : Id eſt ; Fraternum Amorem noſtrum, & Bonum Animarum & Corporum noſtrorum. Ita à Nobis diſceſſit, non ſine Lachrymis, præ teneritudine Animi, obortis ; Nos quoque reliquit, Gaudio, & Affectu Gratitudinis, confuſos, & perculſos ; Atquè invicem dicebamus ; Nos veniſſe in Terram quandam Angelorum ; Qui Nobis quotidiè apparebant, & Conſolationibus præveniebant, quas ne cogitare quidem potuiſſemus, nedum expectare.

Die proximo, Horam circiter decimam, matutinam, denuò nos inviſit *Præpoſitus* ; Et poſt Salutationes utrinque factas, dixit familiariter: *Se veniſſe, ut nos viſitaret, & Tempus Nobiſcum tereret.* Tum Cathedram popoſcit, & conſedit. Nos autem, numero decem, (nam cæteri aut in-

feriores

ſeriores erant, aut foràs abierant,) circa eum ſedimus: Ac deinde ita exorſus eſt. Nos de Inſulâ hac Benſalem, (ita enim eam vocant Linguâ ſuâ,) hoc habemus; Quod ob ſitum Inſulæ noſtræ ſolitarium; Et Leges peregrinantibus Nobis impoſitas, de Terrâ hac celandâ; Et raram Exterorum Admiſſionem in Regionem noſtram; Nobis quidem maxima Pars Orbis Habitabilis nota ſit, ipſi verò aliis penitùs ſimus incogniti. Itaque cùm Quæſtiones illis aptiores ſint, qui minùs nôrunt, conſentaneum eſt magis, ut Vos me interrogetis, quam ut Ego vos. Reſpondimus; Nos illi Gratias maximas referre, quandoquidem hanc Nobis licentiam indulgeret: Tùm ex iis, quæ jam obſervavimus, facilè nos conjicere, non eſſe Rem in Mundanis cognitu digniorem, quam Statum & Conditionem Terræ hujus fœliciſſimæ. Sed ante omnia; (diximus,) cùm ab extremis Terræ Oris jam convenerimus, nec-non in Regno Cæleſti nos olim conventuros ſperemus; (eò quod utrinque Chriſtiani ſimus,) ſcire avemus; (Quandoquidèm Terra iſta in tantum diſſita ſit, & vaſtis & incognitis Maris Tractibus, diviſa, à Terrâ illâ, in quâ Servator noſter, dum in Carne fuit, verſabatur;) Quis tandem hujus Gentis Apoſtolus, & quibus modis ad Fidem converſa, fuerit? Facile erat, ex vultu ejus perſpicere, gratam illi inprimis fuiſſe hanc Quæſtionem noſtram: Cor meum, (inquit) vobis mirificè attraxiſtis, quod Quæſtionem hanc primo in loco proponitis: Indicat enim vos, quærere primùm Regnum Dei: Atque libenter, & breviter, Poſtulato huic veſtro ſatisfaciam.

Annos circa Viginti, ab Aſcenſione Domini, factum eſt, ut conſpiceretur à Populo Renfuſæ, (Vrbis maritimæ, ad Orientalem plagam Regionis noſtræ, ſitæ,) noctu, (Nox autem erat Nubila, ſed placida,) juxta mille paſſus à littore, Columna Lucis præalta: Non figurâ Pyramidali, ſed veluti Cylindri, è pelago verſus cœlum erecta; & in vertice ejus Crux Lucis ampla, Corpore Columnæ aliquantò ſplendidior. Ad ſpectaculum hoc tam mirabile, congregatus eſt (ut fit) Populus Vrbis, ſuper Arenas Maris, & ſtabat pauliſper attonitus: Verùm paulò poſt Scaphis parvis plurimi ſe commiſerunt, ut Rem tanti ſtuporis propiùs inſpicerent. Verùm, poſtquam Scaphæ, intra ſexaginta circiter à Columnâ Virgatas, adveniſſent, ecce omnes ſubitò ſe ſiſtebant, nec ulteriùs procedere poterant; Ita tamen, ut in Circuitu movere, ſed non accedere propiùs liceret: Adeò ut Scaphæ veluti in Theatro ſtarent, Lucem hanc tanquam Scenam cœleſtem ſpectaturæ. Evenit autem fortè fortunâ, ut in Scapharum unâ, adeſſet quiſpiam ex Sapientibus noſtris; Societatis nimirùm Domûs Salomonis: Quæ Domus ſive Collegium, (Fratres mei chariſſimi,) Oculus planè eſt hujuſce Regni. Qui poſtquam aliquandiù, Columnam hanc, unà cum Cruce, attentè & devotè contemplatus eſſet, in faciem ſe proſtravit; Et dein ſe in genua erigens, manuſque ad Cælum attollens, hujuſmodi Preces fudit.

Domine Deus Cœli & Terræ; ex gratiâ tuâ ſpeciali, Ordinis noſtri Hominibus, dignatus es, Opera tua Creationis, & eorum Secreta, noſſe; Atque dijudicare, (quantum Generationibus Hominum datur,) inter Miracula Divina, Opera Naturæ, effectus Artis, & Illuſiones Dæmonum, cum Impoſturis omnimodis. Agnoſco & teſtor coram hoc populo, Rem hanc quam ante oculos intuemur,

mur, eſſe Digitum tuum, & Miraculum Verum. Quoniam aute è Libris noſtris didicimus, Miracula nunquam à Te edita, niſi Finem aliquem Divinum, & excellentem; (Etenim Leges Natur Leges tuæ ſunt, à quibus niſi magnam ob Cauſſam minimè recedis;) humillimè obſecramus, ut ſignum hoc magnum nobis fortunes, a que ejus Interpretationem & uſum in Miſericordiâ concedas; Il quod, dum idem ad nos mittas, tacitè & ſecretò polliceris.

Poſtquam ita precatus eſt, continuò Scapham, in quâ vehebatur, ſolutam ſe ſit & mobilem, cæteris adhùc veluti ligatis manentibus. Illud in ſignum cert Licentiæ appropinquandi interpretatus, Scapham fecit, placidè, & cum Sile tio, verſus Columnam, Remigio impelli. Verùm antequam ad illam perveniſſe, Columna cum Cruce Lucis diſſipata eſt, & ſe undique tanquam in Firma tum quoddam Stellarum multarum vertit; Quæ etiam & ipſæ brevi eva erunt: Neque aliud reſtabat ſpectandum, præter Arcam *quandam parva ex Cedro; Siccam quidem, neque Aquâ ullatenùs madefactam, etſi nataret. I parte autem ejus priore, verſus Sapientem, Ramus palmæ, exiguus quidem & viridis, creſcebat. Is, poſtquā plurimâ cum Veneratione,* Arcam *in Scapham ſua recepiſſet, ecce* Arca *ſponte ſe aperuit; In quâ reperti ſunt,* Liber, & Epiſtol*: Vterque in membranâ purâ ſcriptus, & ſindonibus linteis involutus.* Liber *co tinebat* Canonicos Libros *univerſos* veteris & novi Teſtamenti, *pro vos illos habetis; (etenim ſatis ſcimus quos* Libros Eccleſiæ *apud vos rec unt;) Atque* Apocalypſis *ipſa, & nonnulla alia ex* Novi Teſtamenti *Scr tis, quæ eo tempore edita non erant, nihilominùs eo* Libro *continebantur. Qu verò ad* Epiſtolam, *illa in hæc verba ſcripta erat.*

Ego Bartholomæus, *Servus Altiſſimi, & Apoſtolus* Jeſu Chriſti, *monitus ſum ab Angelo, qui in viſione Gloriæ mihi apparuit, ut* Arcam *hanc Maris Fluctibus committerem. Itaque teſtor, & annuntio, ei populo, ad quem* Deus *ordinaverit hanc* Arcam *appellere; Eo ipſo die ad eos venire, Salutem, & Pacem, & bonam Voluntatem, à* Patre, & Domino Jeſu.

Præterea in duobus his Scriptis, tam Libro, *quam* Epiſtolâ, *operatu eſ* Deus *Miraculum inſigne, illi, quod* Apoſtolis *oſtendit,* (Dono *originali* Linguarum,) *non diſſimile. Etenim, cùm eo tempore, in hac Terrâ viverent,* Hebræi, Perſæ, & Indi, *præter ipſos Indigenas, ſinguli in* Libro *illo, ac* Epiſtolâ, *legerunt, acſi in* Linguâ *cujuſque propriâ, ſcripta fuiſſent.* Hoc pacto, *(Fratre mei,) ſervata eſt hæc Terra, ab Infidelitate, (quemadmodum & Reliquiæ Mun veteris ſervatæ fuerunt ab Aquis,) per* Arcam, *ope Apoſtolicæ & miraculo* Evangelizationis Sancti Bartholomæi. Atque hîc loqui deſiit. Quando Nuncius quidam venit, qui eum accerſivit. Sicque, eo Colloquio, nihil aliud intervenit.

Die poſtero, ſtatim à prandio, rursùs ad Nos venit *Præpoſitus*; ſeque excuſavit, dicens; *Se pridiè à Nobis ſubitò & inopinatò avocatum; Nunc verò rediiſſe, ut illud compenſaret, tempuſque nobiſcum unà inſumeret, ſi modò gratum nobis, Conſortium ejus, aut Colloquium, fuerit. Reſpondimus; Imò illud tam gratum nobis accedit, ut nec miſeriarum præteritarum, nec periculorum futurorum, memores ſimus, quamdiu Colloquio ejus fruamur.* Addidimus; *Exiſtimare nos; Horam unam, Sermones cum illo conſerendo, inſumptam, Annis integris vitæ noſtræ prioris præſtare.* Inclinavit ſe paululum, & poſtquam conſediſſemus, dixit; *Bene habet, Quæſtiones veſtræ ſunt.* Tum unus è noſtris, parvâ interpoſitâ morâ, ita dixit. *Eſſe rem quandam, cujus cognoſcendi quidem avidi, interrogandi autem timidi eſſemus, ne fortè nimiò plus præſumpſiſſe videremur. Veruntamen ſingulari ejus erga nos Humanitate confirmatos, (cùm nos vix pro Exteris ducamus, qui ſervi ejus addictiſſimi & devotiſſimi ſumus,) ejus proponendi libertate uſuros; Humillimè obteſtantes, ut ſi Reſponſione vix dignaretur, Quæſtioni tamen ignoſceret, licet eam rejiceret.* Dixit; *Nos obſervaſſe ſatis, & memoriâ adhuc tenere, Verba illa ab ipſo prolata; Terram hanc fœlicem, in quâ jam pedem figimus, paucis admodum cognitam eſſe; Atque nihilo ſecius pleraſque Orbis Nationes ſatis noſſe: Id quod verum eſſe planè perſpiciebamus, quandoquidem* Linguas Europæ *callerent, & Res noſtras, in plurimis, intelligerent; Cum nos econtrà in* Europâ, *poſt tot, & tam remotas Navigationes, hâc ætate poſtremâ ſuſceptas, nihil prorſùs de hâc* Inſulâ *inaudiverimus. Hoc mirari ſatis non poſſe, cum Nationes omnes, aut per Peregrinationes in partes exteras, aut per Adventus Exterorum ad eas, ſibi invicem innoteſcant. Licet autem, qui in Natione exterâ peregrinatur, plus Notitiæ & Informationis viſu nanciſcatur, quam domi manens à peregrinante, auditu ſolo, addiſcere poſſit; Attamen, utroque modo, Notitiam mutuam, aliquâ ex parte, haberi poſſe. Verùm, quantum ad hanc* Inſulam, *nunquam Nova ad nos allata, de alicujus Navis, ab eâ, ad Oras noſtras, appulſu; Nedum ad Littora* Europæ; *Neque ad Littora* Indiarum, Occidentalis *aut* Orientalis: *Neque aliquid accepiſſe, de Navi ullâ, cujuſcunque ea Populi ſit, quæ à Terrâ hac redierit. In hoc autem, illud quod Admirationem movet, non conſiſtere; Situm enim ejus, (ut* Dominatio *ſua dixerat,) in tam vaſti pelagi Conclavi ſecreto, huic rei in cauſſa eſſe poſſe; Verùm, ut illi contrà Notitiam Linguarum, Librorum, Rerum haberent, Gentium ab iis tam immenſis ſpatiis diſſitarum; Id omnem admirationem ſuperare; Neque nobis quomodo fieri hoc poſſit, ullo modo in Mentem venire: Nobis ſiquidem Divinarum Mentium & Poteſtatum, non autem Hominum quorumvis, Conditionem videri, ut ipſæ Occultæ & Inviſibiles lateant, cæteris interim illarum viſui patentibus, & velut in aprico poſitis.* Ad hæc verba, *Præpoſitus* placidè ſubriſit, & dixit; *Non ſine cauſſâ, veniam nos hujus Quæſtionis petere; Siquidem innuere, ac ſi Terram hanc, non aliam, quam Terram* Magorum *duceremus; Quæ Spiritus Aêrios, in omnes Partes, emitteret; Quorum ope & famulitio, quæcunque in aliis Regionibus gererentur, pernoſceret.* Omnes uno ore humiliter reſpondimus; vultu tamen ita compoſito, ut eum non aliàs quam joco hoc dixiſſe, præ Nobis ferremus: *Nos ſanè facilè in eam Cogitationem venire, eſſe aliquid, in hac Natione, planè ſupernaturale; Illud tamen, potiùs* Angelicum, *quam* Magicum, *ducere: Verùm ut perſpicuè apud* Dominationem *ſuam eloqueremur, quid tandem illud fuerit, qood Scrupulum hunc, ne quæreremus, injeciſſet, nihil ex hac re ſapuiſſe; Sed quoniam in Sermone præterito eum innuiſſe memineramus, Gentem iſtam,* de Silentio erga peregrinos, per Leges caviſſe. Ad hoc reſpondit; Rectè quidem meminiſtis: Itaque in iis, quæ proferre apud vos inſtituo, nonnulla reſervanda ſunt, quæ omninò revelare licitum non eſt; Haud pauca tamen ſupererunt, quæ ſatisfactionem vobis abundè præſtabunt.

Intelligetis igitur, (id quod vobis fortaſſè vix credibile videbitur,) ter mille circiter abhinc annis, aut paulò plus, Navigationes Orbis Terrarum, (præſertim in Regiones remotas,) majores fuiſſe, & magis ſtrenuè ſuſceptas, quam hodierno die. Ne exiſtimetis, neſcire me, quantum apud vos creverint Navigationes, intra Annos centum & viginti proximè elapſos: Satis mihi hoc cognitum: Et tamen, majores (inquam) fuerunt, eo tempore, quam nunc. Sive Conſervatio illa, Reliquiarum Humani Generis, per Arcam, à Diluvio univerſali, hunc Navigandi confidentiam Hominibus indiderit; Sive aliud quid in cauſſâ fuerit. Sed utcunque, hoc quod dico, verum eſt. Phœnices, ac præcipuè Tyrii, magnas habebant Claſſes. Similiter habebant & Carthaginienſes; Colonia ipſorum, quamvis ad Occidentem magis ſita ſit. Ab Oriente verò, Claſſes Ægyptiorum, & Palæſtinæ, potentes erant, & numeroſæ. China autem, & Atlantis magna, (quam vos Americam vocatis,) quæ nunc Yuncas tantum, & Canoas habent, vi magnâ abundabant, illis diebus, Navium grandiorum. Inſula hæc noſtra, (ut ex fidelibus ejus Ætatis Hiſtoriis planè liquet,) inſtructa tum fuit Navibus mille quingentis, iiſque fortibus, & magnæ capacitatis. De hoc, quod loquor, apud vos, exigua admodùm, aut nulla eſt Memoria; At nobis pro certo cognitum eſt.

Eo etiam tempore, ad Inſulam hanc, Naves & Carinæ, earum omnium, quas modò nominabam, Nationum, appulerunt. Atque, ut fieri ſolet, Naves illæ præter Populares ſuos, vehebant multos, ex aliis Regionibus, quæ ipſæ maritimæ non erant; veluti Perſas, Chaldæos, Arabes; Ita ut omnes ferè Nationes potentes & celebres, locum hunc adierunt: Ex quibus nonnullas habemus, Stirpes, & Tribus tenues, uſque in hodiernum diem. Quod verò ad Naves noſtras attinet, in omnes propemodùm Oras navigârunt; Tam ad Fretum veſtrum, quod Columnas Herculis appellatis; Quam ad alias, tum Mediterranei, tum Atlantici Maris, Regiones: Veluti ad Paguinum, (Civitatem in Chinâ antiquiſſimam,) Quæ eadem eſt cum Cambalu, & Quinze, ad Orientale Pelagus ſita, non procùl à Finibus Tartariæ Orientalis.

Eodem prætereà tempore, & ſeculo integro inſequente, aut ampliùs, Populi magnæ Atlantidis potentes admodum erant. Etſi enim Narratio & Deſcriptio, à Viro magno veſtri Orbis facta; (Scilicet, progeniem Neptuni Sedes ſuas ibi fixiſſe; Tum de magnificis, Templo, Palatio, Vrbe, & Colle; Quin & de multiplicibus pulchrorum & magnorum Fluviorum Spiris, quæ (tanquam totidem Torques,) Templum illud & Vrbem cingebant; Ac denique de Gradibus illis inſignibus Aſcenſus per quos ad eadem perveniebatur, veluti per Scalam quandam Cœli;) Sit Fabuloſa & Poetica: Hoc tamen veritatis innoſcetur, Regionem illam Atlantidis; Tam illam Peruviæ tunc Coyam vocatam, quam illam alteram Regni Mexicani, tunc dictam Tirambel; Regna fuiſſe, Armis, Claſſe, & Opibus, potentia & ſuperba. Tam (inquam) potentia, ut eodem tempore, (vel ſaltem intra ſpatium decem Annorum,) duas magnas Expeditiones Navales ſuſceperint: Hi nimirùm de Tirambel, per Atlanticum Mare, uſque ad Mare Mediterraneum; Illi autem de Coyâ, per Mare Auſtrale, uſque ad hanc Inſulam noſtram. De priore autem Expeditione, vi-

detur Auctor ille veſter, aliquid à Sacerdote Ægyptio, quem citat, hauſiſſe.
Pro certo enim, Expeditio talis fuit. Virùm verò Athenienſes antiqui illi fu-
rint, qui Copias illas repulerunt & profligarunt; Atque hæc eis Gloria tribu-
nda, non habeo quid dicam; Illud extra omnem Dubitationem, nec Navem,
ec Virum, unquam ab eâ Expeditione rediiſſe. Neque meliore Fortunâ uſa
ſſet Claſſis illa Coyæ, quæ nos invaſit, niſi in Hoſtes clementiores incidiſſet.
Etenim Rex Inſulæ hujus, (nomine Altabin,) Vir prudens, & Imperator in
Bello optimus; Cui tum Hoſtium, tum propriæ Vires, ſatis exploratæ erant;
ta rem geſſit, ut Copias eorum terreſtres, poſtquam in Terram deſcendiſſent, à
Claſſe eorum intercluderet; Atque veluti Indagine utraſque Copias cingeret,
majori Exercitu quam illorum fuit, & Terreſtri & Navali; Sicque eos ad
Deditionem, abſque prælio, compelleret: Cùmque in poteſtate ſuâ eſſent, haud du-
iores Conditiones impoſuit, quam Iuſjurandum ab iis exigendo, ſe in poſterum,
ontra illum, nunquam Arma laturos: Quo facto eos incolumes omnes dimiſit.
Veruntamen Vindicta Divina, non multò poſt, ſuperbos illos Auſus, ulta eſt;
Siquidem, intra Curriculum centum Annorum, aut minùs, Atlantis illa magna
mninò perdita & deſtructa fuit; Non Terræ-Motu abſorpta, ut Vir ille veſter
ffirmat; (Etenim Tractus ille totus, Terræ-Motibus parùm eſt obnoxius,) Sed
er particulare Diluvium, ſive Inundationem: Quandoquidem etiam hodierno
die, Regiones illæ, majores habeant Amnes, atque etiam Montes altiores, qui A-
uas in Planities effundant, quam alia pars quæcunque Orbis veteris. Sed il-
lud verùm eſt, Inundationem illam non fuiſſe profundam; Non ampliùs forſan,
in pluribus locis, quam ad quadraginta pedes; Vnde factum, ut licet Homines,
& Beſtias, undique demerſerit, Silveſtres nihilominùs Habitatores quidam
Montium evaſerint. Aves quoque in tuto ferè fuerunt, ad Montes, aut Arbores
celſas, convolando. Homines verò, licet in aliquibus locis, Ædificia habe-
ent, altiora quam quò Aquæ pervenire poſſent; Inundatio tamen illa, licet mi-
nimè profunda, diuturna certè fuit. Vnde, qui in Valle degebant, propter penu-
riam Cibi, & Rerum aliarum neceſſariarum, Fame & Inopiâ, perirent. Itaque,
ne miremini, ſi America Habitatorum tam rara ſit, Neque ſi Populus ejuſdem;
adeò ſimplex & barbarus exiſtat. Etenim rationem ſic inſtituere debetis; Po-
pulum Americanum novum eſſe, & recentem; Recentem (inquam) præ cæte-
ris Orbis Habitatoribus, annis non minùs mille. Tantum enim Temporis inter-
ceſſerat, inter Diluvium univerſale, & illud Americæ particulare. Siquidem
tenues illæ, & raræ, Humani Generis, Reliquiæ, quæ in Montibus manſerant,
in inferiores Regionis partes, tardè Sobolem dederunt; Cûmque eſſent Homines
feri, & omnium Rerum rudes, (Neutiquam Noacho, & Filiis ejus ſimiles,
qui familia erant, ex univerſo Orbe, Electa,) ad Literas, Artes, & vitæ Cul-
um, Poſteris tranſmittendum, non ſufficiebant. Atque inſuper, cùm in Habi-
tationibus ſuis Montanis, (propter aſperrimum Frigus Regionum illarum,)
pellibus Vrſorum, Tigridum, & Caprorum magnorum & hirſutorum, qui in illis
Partibus abundant, veſtire ſe conſueviſſent; Poſtea autem in vallem deſcendentes,
intolerabiles ibi Fervores ferre non poſſent; neque Veſtium magis levium ulla co-
pia eis præſtò eſſet; Coacti ſunt Morem nudè incedendi introducere, qui apud
illos, uſque in hodiernum diem, in uſu eſt. Solummodò magnâ voluptate, & de-
ſiderio afficiuntur, Avium plumas geſtandi; Atque hoc procul dubiô, à Tradi-
ione, & Exemplo Majorum, qui in Montibus habitabant, hauſerunt; Qui ad
hunc fortè uſum allecti fuerunt, ex innumerâ Avium Multitudine, Alta petenti-

um, cùm Ima Aquis ſtagnarent. Videtis, (fratres,) per Caſum hunc majore, & Temporis quaſi Miraculum, Commercium noſtrum cum Americanis *ce ſaſſe, cùm ipſi ampliùs non eſſent: Cum quibus, ſupra omnes Mortales, Comme cium antea habuimus, utpote Regioni noſtræ proximis. Quantum verò ad ali Orbis partes, manifeſtiſſimum eſt, ſeculis ſuccedentibus, ſive propter Bella ſive ex periodo & viciſſitudine Temporum, Navigationes ubique majorem modum elanguiſſe: præcipuè autem Navigationes longinquas; propterea Triremes, & ejuſmodi Carinæ, quæ Oceanum vix tolerare poſſent, in uſum ve nire cœperunt. Hinc igitur, quam ob Cauſſam, Notitia illa Regionis noſtræ, quæ à Navigantibus ad Nos acquiri potuit, multis abhinc ſeculis defecerit, clar cernitis; Niſi forſan raro eventu talis Appulſus obtigerit, quemadmodum dies paucos veſter. Iam verò, de Navigationis noſtræ, in alias partes, Ceſſation aliam vobis Cauſſam, aſſignare oportet. Neque enim denegare poſſum, (ſi ve rum fateri cupiam,) quin Apparatus & Inſtructio noſtra Navalis, numero robore Navium, abundantiâ Nautarum, peritiâ Gubernatorum, & aliis reb quibuſcunque, æque hodiè valet, ac olim valebat. Itaque, quid in re ſit, q domi jam ſedeamus, ſeparatim vobis declarabo: Atque hoc propiùs accedet, a Quæſtionem veſtram, quam initio propoſuiſtis, elucidandam.*

Regnavit in hac Inſulâ, ante Annos mille nongentos, Rex, *cujus Memori am, ſupra alios omnes, maximè colimus & veneramur: Non ſuperſtitioſè, ſe tanquam Divini cujuſdam Inſtrumenti, licet Hominis Mortalis. Nomen ei fu it* Solamona. *Eum autem pro* Legiſlatore *hujus* Gentis *ducimus. Regi Cor* Deus *indidit latum, & in Bonis Inſcrutabile: Qui in illud totus incu bebat, ut Regnum, & Populum ſuum, bearet. Itaque, cùm ſecum reputaret, q ſufficiens, & (ut dicam) Subſtantiva, Terra hæc ex ſeſe fuerit, ad Se ſuſtentandam, abſque Opibus aut Copiis Exterorum; Quippe quæ in Circu quinquies mille & ſexcenta Milliaria, plus minùs, contineret; Et maxima e parte ferax inprimis eſſet, & bonitate Soli præſtaret; Atque rurſus perpen Claſſem & Naves Regni, non ſegniter applicari & exerceri poſſe, tam per p cationem, quam per Tranſportationem & Vecturam, de portu in portum; N non per Navigationes ad Inſulas quaſdam adjacentes, & Imperio huic & Leg bus ſubditas; Tum verò in memoriam revocans, quam felix & florens, eo pore, Regni hujus Status fuerit; (Ita ut mille modis in deterius, ſed vix u modo in melius, mutari poſſet;) Nihil omninò deeſſe putabat, quo Fines ſuos No biles planè & Heroicos aſſequeretur, niſi ut, (quantum Humana providenti efficere poſſet,) Res illas, quæ ſuo tempore tam fœliciter eſſent fundatæ & ſtabi litæ, perpetuitate donaret. Quocirca, inter Leges alias ſuas Fundamentales, Leges plurimas ſanxit, de Introitu Exterorum interdicendo; Qui eo tempore, (licet poſt Calamitatem* Americanam,) *ſatis frequens erat: Iſthoc Inſtitut quia à Novitatibus, & mixturis Morum, metuebat. Verum eſt, Interdictu Simile, de Introitu Exterorum, Scito veteri, apud* Chinenſes *valuiſſe, atq etiamnum valere. Sed ibi res eſt deſpicabilis; Eoſque reddidit, Gentem, Cu rioſam, Imperitam, Timidam, & Ineptam. At* Legiſlator *noſter, in Leg ſuâ condendâ, diverſum longè adhibuit temperamentum. Primùm enim, Iu Humanitatis omnia ſarta tecta ſervavit, in Inſtitutis & Fundationibus ſuis, pr Levamine & Solatio peregrinorum afflictorum; Quod & vos experti eſtis. Ad* quod dictum, ut par erat, conſurreximus omnes, noſque inclinavimus. Ille perrexit. Rex *idem, cupiens Factis Humanitatis Conſilia Politica adjungere: At*

que

Quæ Humanitati minimè convenire putans, ut Exteri inviti detinerentur; Nec minùs Rationibus Status non convenire, ut redirent, & Inſulæ hujuſce Arcana evulgarent; Hanc viam iniit. Conſtituit, ut ex Exteris, quibus permiſſum foret in Terram hanc deſcendere, qui abire vellent, non prohiberentur; Qui autem manere præoptarent, Conditiones & vivendi Facultates à Statu reciperent. In quâ re, viſu tam acri polluit, ut poſt tot ſeculorum ſpatia, à Lege hac condita, Memoriam nullam habeamus, ne vel Unicæ duntaxat Navis, quæ Reditum prætulit; Atque tredecim tantùm Virorum, temporibus diverſis, qui in noſtris Navibus reverti elegerunt. Quid autem pauci illi, qui ſic redierunt, de Regione hac propalarint, nos fugit. Facilè autem exiſtimare poteſtis, quicquid retulerint, non aliter quam pro Inſomnio quodam, habitum eſſe. Navigationes autem noſtras, ad Partes exteras, viſum eſt, Legiſlatori noſtro, penitùs coercere. In Chinâ hoc non fit. Etenim Chinenſes, quò volunt, & poſſunt, navigant. Quod ſatis oſtendit, Legem illorum, de Exteris arcendis, à puſillanimitate ſolâ, & Metu, provenire. Interdictio autem hæc noſtra, unam tantùm recipit Reſtrictionem; Eámque certè admirabilem: Bonum enim, quod à Communicatione cum Exteris trahi poſſit, conſervat; Malum autem evitat. Id Vobis nunc aperiam. Atque hîc videbor aliquantiſper, ab eo quod agitur, digredi; Sed mox, hoc ipſum, ad rem pertinere perſpicietis. Intelligetis itaque (Amici mei præchari;) inter Acta illius Regis, unum maximè eminere. Illud eſt, Fundatio ſive Inſtitutio Ordinis cujuſdam & Societatis, quam Nos Domum Salomonis vocamus. Nobiliſſimam dico, (quantum nos arbitramur,) omnium, per Terrarum Orbem, Fundationem; Atque Regni hujuſce Luminare magnum. Domus hæc ſtudiis & Contemplationibus, Operum & Creaturarum Dei, dicata eſt. Putant nonnulli, Nomen traxiſſe à Fundatore, paululùm corruptum; Ac ſi deberet dici Solamonæ Domus: Verùm Archiva ipſa Authentica, ſic ſcriptum habent, prout in Sermone quotidiano nunc profertur. Itaque Nomen fluxiſſe arbitror, à Rege illo Hebræorum, qui apud vos celebris eſt, nobis autem non ignotus. Habemus enim Portiones aliquas Operum ſuorum, quæ apud vos deſiderantur: Hiſtoriam illam Naturalem dico, quam conſcripſit de Plantis omnibus; A Cedro Libani, uſque ad Hyſſopum, quæ de Pariete egreditur; Atque de omnibus Rebus, quibus Vita & Motus ineſt. Hinc animum meum Cogitatio illa ſubiit, Regem noſtrum, quandoquidem ſe in multis cum Rege illo Hebræorum, conſentire ſenſit, (qui multis ante eum Annis vixerat,) ejus Titulo Fundationem hanc honoraſſe. Atque in hanc opinionem præcipuè adducor, quod in Hiſtoriis admodum antiquis invenio, Societatem hanc, interdum Domum Salomonis vocari, interdum autem Collegium Operum Sex Dierum. Unde perſuaſum habeo, Regem illum noſtrum præcellentem, ab Hebræis didiciſſe; Deum, Mundum hanc, & omnia quæ ei inſunt, ſex Dierum ſpatio creaſſe; Ideóque, cùm Domum illam inſtitueret, ad Inquiſitionem & Inventionem, Naturæ veræ, & interioris, Rerum omnium; Quo Deus Conditor majorem reciperet Gloriam, ob Fabricam earum; Homines autem uberiorem perciperent Fructum, in uſu earum; Indidiſſe etiam ei illud alterum Nomen, Nimirùm; Collegii Operum ſex Dierum. Verùm, ut redeamus tandem, ad id quod nunc agitur. Poſtquam Rex omnem Subditis Navigationem interdixiſſet, præterquam in Partes huic Imperio ſubditas, hanc nihilominùs Ordinationem ſancivit: Nimirùm; Singulis duodenis annis, mittendas ex hoc Regno, Naves binas, in Partes Orbis diverſas: In utraque Navium harum, tres ex

Fraternitate Domûs Salomonis, *ſeorſim vehendos : His in Mandatis da dum, ut Nos, de Rebus, & Statu Locorum illorum, ad quos appellerent, certiore facerent ; Præcipuè autem de Scientiis, Artibus, Manufacturis, & Inventioni bus Mundi universi ; utque, in Reditu, Libros, Inſtrumenta, Exemplaria in unoquoque genere, ad nos perferrent : Navibus, poſtquam in Terram* Fratres *expoſuiſſent, redeundum ;* Fratribus *autem, uſque ad novam Miſſionem, peregri manendum : Naves haſce non aliis Mercibus inſtruendas, quam Commeatus copiâ bonâ ; Nec-non Theſauri ſatis largâ quantitate, in uſum* Fratrum, *ad res eis coemendis, & Homines tales remunerandos, quibus opus eſſet. Iam verò, ut vobis proferam modos, quibus Vulgus Nautarum coercentur, ne in Terris, ad quas appellunt, dignoſcantur ; Aut quibus modis, in Terram expoſiti, ſub nomine Nationum aliarum, lateant ; Aut ad quæ Loca Navigationes noſtræ deſignatæ ſint ; Aut quæ Loca novis rursùs Miſſionibus præfigantur ; Atque alias hujus generis Circumſtantias, quæ ipſam Practicam partem ſpectant, mihi prolo qui fas non eſt ; Neque multum certè ad Quæſtionem veſtram conducet. Sicu que videtis, Commercium nos inſtituiſſe ; Non pro Auro, Argento, & Gemmis ; Non pro Sericis, aut Aromatibus ; neque pro aliis quibuſvis Rebus Craſſis ; Sed tantùm pro* Creaturâ Dei *primâ,* Luce *ſcilicet :* Luce, *inquam, in quacunque tandem Terræ Regione, prorumpente, & germinante.*

Cúmque hæc dixiſſet, conticuit : Nos etiam aliquandiù ſilebamus. Re verà enim omnes attoniti eramus, cùm audiremus, Res tam mirabiles, oratione tam probabili recenſeri. Ille autem Animos noſtros, Cogitationibus aliquibus gravidos ſentiens, partui autem non maturos, civiliter admodùm Nos explicuit ; Et ad Quæſtiones de Itinere, & Fortunis noſtris, deflexit : Sub finem autem dixit ; *Rectè nos facturos, ſi Conſultationem inter Nos iniremus, de Tempore, pro Morâ noſtrâ, à Statu petendo. Inqu juſſit minimè verecundari Nos ; Tempus enim quodcunque nobis poſtulare viſum fuerit, ipſe non dubitabat ſe impetraturum :* Ad quod Dictum ſurreximus omnes, & humiliter Fimbriam Liripipii ſui exoſculari cœpimus. Ille autem renuit ; & continuò à Nobis diſceſſit. Poſtquam verò, inter Homines noſtros evulgatum fuit, Statum illum, Conditiones Exteris, qui manere vellent, largiri ſolere ; vix ulli eorum perſuadere potuimus, ut Navem noſtram curarent ; Aut quò minùs, *Præpoſitum* mox adirent, ad Conditiones petendas. Sed, non ſine magnâ difficultate, eos tandem cohibuimus, donec ex conſenſu, quid faciendum eſſet, ſtatueremus.

Jam autem, tanquam liberos nos rebamur, cùm Metum omnem extremæ ruinæ, depulſum vidimus. Jucundiſſimè item viximus ; Civitatem ipſam, nec-non Pomærium illud, quod Nobis conceſſum erat, perambulantes : In quo, quæcunque viſu digna, aut grata erant, perquirebamus, & ſpectabamus. Intereà Familiaritatem cum plurimis ex Civitate, iiſque non ex inferiore ordine, contraximus : Inter quos, Humanitatem tantam perſpeximus, adeóque Conſuetudinem tam jucundam & liberam, Peregrinos veluti in ſinu amplectendi, & fovendi ; ut vix abeſſet, quin oblivionem, Nobis, omnium eorum, quæ in Patriis noſtris cha anteà erant, induceret. Quin & quotidiè incidimus, in res obſervatu, & relatu, digniſſimas. Certè, ſi ullibi Terrarum Speculum ſit, quod Oculos Hominum allicere debeat, & detinere, illud exhibet hæc *Regio.* Evenit, die quodam, ut duo ex noſtris invitarentur, ad *Feſtum* quoddam

quod vocant) *Familiæ*. Mos autem celebrandi *Feſtum* illud, cenſeri
eritò poſſit, maximè pius, ex ipsâ Naturæ Lege depromptus, & Vene-
tione dignus: Monſtrans proculdubiò Nationem illam omni Bonitate
efertam eſſe. Qui talis eſt. Conceſſum eſt, per Leges *Regni*, cuivis,
ui vivere contigerit, dum triginta è corpore ſuo prognatos, ſimul ſuper-
ites, viderit; Eoſque omnes tertium ætatis annum egreſſos; *Feſtum*
oc celebrare. Quod & publico ſumptu fit. *Pater Familiæ* (quem *Tir-*
anum vocant,) biduò ante *Feſtum*, tres ex Amicis ſuis, quos eligere pla-
uerit, ſibi advocat; Ac inſuper, Magiſtratûs, Civitatis, aut Oppidi,
bi *Feſtum* celebratur, præſentiâ honoratur: Omnes autem ex Familiâ,
triuſque Sexûs, adeſſe jubentur. Per Dies hoſce duos, *Tirſanus*, cum
Amicis illis ſuis, & Magiſtratu, circa Bonum Familiæ, conſultationem
nit. Tunc ſi quæ Diſcordiæ, aut Lites, in Familiâ, obortæ ſint, termi-
antur, & ſedantur. Tunc ſi qui ex Familiâ, in Paupertatem redacti fuerint,
ut quovis modo afflicti; iiſdem ſubveniendi, & neceſſarium victum
ppeditandi, ratio initur. Tunc ſi qui eorum vitiis addicti, aut genus
itæ iners, & pravum, agant, reprehenduntur, & cenſuram ſubeunt. Quin-
tiam circa Nuptias, & vitæ Conditionem alicui eorum maximè con-
enientem, Conſilium tunc capitur; Et alia ſimilia tractantur, & decer-
antur. Magiſtratus ideò aſſidet, ut Decreta & Mandata *Tirſani*, ſi quis
orte ex Familiâ non pareat, Auctoritate ſuâ muniat, & Executioni
emandet: Licet hoc rarò admodùm requiratur; Tantam nimirùm,
rdini Naturæ, Obedientiam præſtant. Tunc etiam, *Tirſanus*, ex Filiis
is, unum eligit, qui cum eo, in Domo ſuâ, perpetuò vivat; Qui exinde
ocatur, *Filius Vitis*. Ratio Nominis poſteà patebit. Die *Feſto*, poſt
iturgiam divinam celebratam, progreditur *Tirſanus*, in Aulam quan-
am amplam, ubi Solennia *Feſti* peraguntur: Quæ Aula, à parte ſuperio-
, gradum habet unicum Aſcenſûs. Illic ad Parietem, in Medio, col-
ocatur Cathedra, cum Menſâ, & Periſtromate ſuper eam: Supra Ca-
edram extenditur Conopæum, rotundum, vel Ovatum, ex Hederâ;
ederâ certè, præ noſtrâ, plurimùm albeſcente; Colore, non abſimili
olio Populi, quam vocamus Argenteam: Sed aliquanto magis ſplen-
ido: Viret enim per Hyemem. Conopæum autem, Filis Argenteis, &
yſſinis, diverſorum colorum, quæ Hederam colligant, eleganter con-
xitur; Atque Opificium plerunque eſt alicujus ex Filiabus Familiæ: In
ertice, Reticulo tenui, ex Byſſo & Argento, velatur: Verùm Materia
Conopæi Hedera vera eſt; Ex quâ, poſt Solennitatem finitam, Amici
amiliæ, Folium aliquod, aut Ramuſculum, decerpere amant. Progre-
itur *Tirſanus*, prole ſuâ univerſâ ſtipatus, Maſculis præeuntibus, Fœmi-
is à tergo inſequentibus. Sin Mater Familiæ fuerit, quæ Prolem univer-
m peperit, collocatur ad dextrum Latus Cathedræ, Orcheſtra quæ-
am, cooperta, cum Oſtio ſecreto, & Feneſtris; ubi illa clam ſedet.
Tirſanus poſtquam ingreſſus fuerit, in Cathedrâ illâ conſidet; univerſâ
amiliâ, uxta parietem, tam à tergo, quam à Lateribus Aulæ, ſuper Gra-
um Aſcenſûs, ſecundum Ordinem Ætatis, non habito ſexûs diſcrimi-
e, ſe ſiſtente, & ſuper pedes erectâ. Cùm conſederit, (Aulâ interim fre-
uentiâ haud parvâ refertâ, ſed ſine turbâ aut ſtrepitu,) poſt moram non-
ullam, ingreditur, ab inferiori parte Aulæ, *Taratannus*; (Quod verbum

apud eos ſignificat *Haraldum*;) Cujus Latera tegunt Adoleſcentuli duo; Quorum unus Rotulum gerit ex ſplendente illa luteâ Membranâ; Alter Botrum vuarum aureum cum pedicillo ſive Caule longâ. *Haraldus*, & uterque Adoleſcentulus, Palliis ſericis, Coloris Thalaſſini, veſtiuntur; Verum Pallium *Haraldi*, Radios habet aureos, & dimittitur adeò ut Terram nonnihil verrat. *Haraldus*, ter ſe aliquantulum inclinans, accedit uſque ad Gradum Aſcenſûs, ibique primò in Manum ſumit Rotulum. Rotulus iſte, Charta Regia eſt; Et Redituum, Privilegiorum complurium, Exemptionum, & Inſignium Honorificorum, *Patri Familiæ*, conceſſorum, dona continet: Inſcribitur autem ſemper; *Tali, Amico noſtro dilecto, & Creditori*: Qui Titulus, à *Rege*, in hoc ſolummodò caſu, imbuitur. Aiunt enim *Regem*, nulli Debitorem eſſe, niſi ob Propagationem Subditorum. Sigillum huic Chartæ affixum, eſt *Regis* Effigies, Auro inſculpta: Atque quamvis hujuſmodi Chartæ, ex officiò, & tanquam jure, expediantur; pro arbitrio tamen, ſecundum Numerum & Dignitatem Familiæ, variantur. Hanc Chartam perlegit *Haraldus*, uoce altâ; Dumque legitur, *Tirſanus* ſe in Pedes erigit, à duobus Filiorum ſuorum, quos delegerit, ſupportatus. Tum *Haraldus* ſuper Gradum aſcendit, & *Tirſano* Chartam in manus tradit: Quo facto, ab omnibus qui adſunt, Acclamatio magna fit, Linguâ ſuâ, quæ hoc ſignificat; *Fœlices ſunt Populi Benſalem*. Deinde *Haraldus*, ab Adoleſcentulo altero Botrum uvarum recipit, qui (ut diximus) Aureus eſt, tam Caule, quam Uvis ipſis; ſed uvæ eleganter colorantur; Atque, ſi Maſculi ex Familiâ, numero excedant Fœminas, uvæ purpureæ ſunt, cum Sole parvo in vertice poſito; ſin Fœminæ Mares, uvæ virides ſunt, cum Lunâ creſcente in vertice. Uvæ autem Numerum Liberorum Familiæ exæquant. Iſte etiam Racemus aureus, ab *Haraldo* traditur *Tirſano*; Qui eundem ſtatim Filio illi, quem anteà elegerat, ut ſecum in Domo maneret, tradit: Is autem perpetuò eum ante Patrem geſtat, quoties in publicum progreditur, tanquam Inſigne Honoris; Atque inde Nomen (ut dictum eſt,) *Filii uvæ*, accipit. Peractâ hac ſolennitate, *Tirſanus* ſe recipit; Atque poſt Moram aliquam interjectam, rursùs ad prandium egreditur, ubi ſedet ſub Conopæo ſolus; Neque cuivis ex Liberis, cujuſcunque Gradus aut Dignitatis, unà ſedere conceditur; Niſi forte fuerit ex *Domo Salomonis*. Servitium Menſæ præſtant Maſculi ex Familiâ, qui hoc faciunt, quoties ei aliquid ſubminiſtrant, in Genua procumbentes: Fœminæ autem, tantùm juxta parietem, circunſtant. Pars Aulæ, quæ infra Gradum eſt, Menſas habet utrinque ſitas, pro Convivis; Quibus decorè admodùm, & ordine bono, miniſtratur: Sub finem autem Prandii, (Quod apud illos, in maximis ſuis ſolennitatibus, non ultra ſeſqui-horam durat,) cantatur Hymnus, pro Ingenio Componentis variatus; (Habent enim Poetas optimos;) Subjectum verò ejus, perpetuò ſunt Laudes, *Adami*, *Noachi*, & *Abrahami*; Quorum primi duo, univerſi Generis Humani Parentes extiterunt; Tertius, *Pater Fidelium*. Concluditur tamen ſemper, cum Gratiarum Actione, propter Nativitatem *Servatoris* noſtri; *In quo Univerſæ Terræ Generationes Benedictionem conſequuntur*. Finito prandio, *Tirſanus* iterùm ſe recipit; Atque ſolus ſubducitur in Locum interiorem, ubi preces ſecretas fundit: Dein progreditur tertiò, ut Benedictionem ſuam

Impertiat, univerſis Liberis ſuis, qui eum circunſtant, ut prius. Tum eos nominatim, ad ſe, ſingulos vocat, prout ei placuerit; Licet rarò Ætatis Ordo immutetur. Perſona quæ vocatur, (Menſâ prius ſemotâ,) continuò in Genua, ante Cathedram procumbit : *Pater* autem Manus Capiti ejus imponit, atque ei benedicit in hæc Verba: *Fili Benſalem,* (*aut Filia Benſalem,*) *Pater tuus dicit; Ille, per quem Auram vitalem hauſiſti, Verbum loquitur; Benedictiones Patris Æterni, Principis Pacis, & Columbæ ſanctæ, deſcendant ſuper te, & dies peregrinationis tuæ, reddant multos & bonos.* Hanc Benedictionem ſingillatim impertit. Quod ſi aliqui ex Liberis Maſculis, Virtute & Meritis præcelluerint, (modò numerum duorum non excedant,) poſt Benedictionem generalem, ſeorſim eos vocat: Manus autem ſuper Humeros eorum extendens, illis ſtantibus, ſic infit; *Fili, benè habet quod natus es, da Deo gloriam, & in finem perſevera.* Atque unà ei Monile tradit, in figuram ſpicæ Frumenti, formatum; Quod is ſemper poſtea, in Fronte Turbani, aut Galeri ſui, portat. Hoc peracto, ad Muſicam & Saltationem, & Hilaritates id genus alias, apud eos uſitatas, pro reſiduo Diei, ſe accingunt. Atque iſte eſt Modus, *Feſtum* illud celebrandi.

Intra paucos dies ſequentes, Amicitiam & Familiaritatem cum Mercatore quodam Civitatis illius, cui nomen *Ioabin*, contraxi. Erat autem *Iudæus* & *Circumciſus.* Paucas enim quaſdam *Iudæorum* Stirpes, inter eos nunc degentes, habent, quibus Religionem ſuam permittunt: Quam veniam faciliùs indulgere poſſunt, quandoquidem *Iudæi* illi, à *Iudæis* in reliquis Orbis partibus, Moribus longè diverſi ſunt. Nam cùm *Iudæi* illi, Nomen *Chriſti* odio habeant, atque adverſus Populum, inter quem degunt, ſecretam & inveteratam Malitiam foveant; Hi contrà, *Servatori* noſtro, Attributa plurima ſublimia reddunt; Nationem autem *Benſalem* amant impenſiſſimè. Sanè vir iſte, de quo loquor, confiteri ſemper ſolebat, *Chriſtum* natum fuiſſe ex Virgine; Atque Homine mero majorem extitiſſe: Tum narrare ſolebat, quod *Deus* eum Seraphim, qui Thronum ſuum ſtipant, præfecit: vocabat eum etiam quandoque *Viam Lacteam*, quandoque *Eliam Meſſiæ*, & aliis compluribus Nominibus magnis eum inſigniebat. Quæ omnia, licet Divinâ *Chriſti* Majeſtate, longè inferiora ſint, à ſtilo tamen *Iudæorum* cæterorum multum differunt. Regionis autem *Benſalem* laudandæ, Idem nullum faciebat finem: Quin & credi voluit, ex Traditione quorundam *Iudæorum*, illic degentiū Populum *Benſalem*, ex ſtirpe *Abrahami*, per alium Filium, quem *Nachoram* vocat, fuiſſe: Quin & *Moſem*, per ſecretam quandam *Cabalam*, Leges illas, quibus populus de *Benſalem* hodiè utitur, condidiſſe: Atque in Adventu *Meſſiæ*, cum conſeſſurus ſit *Hieroſolymis*, in Throno ſuo, *Regem Benſalem* ad pedes ejus ſeſſurum; Cæteris *Regibus* ad diſtantiam longam amotis. Veruntamen, ſomnia iſta *Iudaica* ſi ſeponas, vir fuit admodùm prudens, & doctus, & Conſilii profundi; Quique Legum & Conſuetudinum Gentis illius *Benſalem* perquam gnarus extitit. Inter Sermones alios die quodam, fortè dixeram, me Relatione illâ, quam è quibuſdam ex noſtris acceperam, circa Conſuetudinem illorum, in celebrando *Feſto*, quod vocant, *Familiæ*, magnoperè delectatum eſſe; Neque enim videbar mihi, unquam de ſolennitate aliquâ inaudiviſſe, in quâ Natura tam inſigniter præſideret. Quoniam verò Familiarum

Propagatio ex Nuptiali copulâ procedit, cupiebam aliquid ex e
reſcire ; Tum circa Leges & Conſuetudines ipſorum circa Nuptias;
Tum utrùm Matrimonia intemerata conſervarent ; Tum denique utru
Polygamiæ inter illos interdiceretur ? Quandoquidem Nationes, qu
Subditorum Propagationi tantoperè ſtuderent, Polygamiam plerumq
tolerârent. *Ad hæc reſpondit ; Non ſine cauſsâ certè, Inſtitutionem illam excel*
lentem, Feſti Familiæ, *laudas. Quin & experientiâ apud nos comproba*
eſt, Familias *illas, quæ ex* Feſti *illius Benedictione participârunt, mirifi*
poſteà ſemper floruiſſe. Verùm arrige aures modò, & narrabo tibi quod ſcio. In
telliges, ſub ſole vix reperiri, Gentem ullam tam caſtam, quam hæc de Benſalem;
Nec ab omni labe, & pollutione adeò puram. Virginem Mundi planè dixerim,
Memini me legiſſe, in uno ex Libris veſtris Europæis, *de ſancto inter v*
Eremitâ, *qui ſpiritum Fornicationis videre cupiit ; Atque parvum, deformem,*
& turpem Æthiopem, *illicò ei apparuiſſe : Quod ſi Spiritum Caſtitati*
Benſalem, *videre expetiiſſet, proculdubio in Formâ* Cherub *alicujus, pulchri*
& glorioſi, ei apparuiſſet. Nihil enim inter Mortales pulchrum, aut Admira
ne dignum, præ Gentis iſtius Animis caſtiſſimis. Quamobrem, notum tibi ve
lim, nulla inter eos eſſe Lupanaria, proſtibula nulla, nullas Meretrices conducti
as, neque aliquid hujuſmodi. Imò, non ſine deteſtatione quadam mirantur, v
in Europâ *talia tolerare. Aiunt, vos Nuptias de officio ſuo deturbaſſe : Nu*
tiæ enim in remedium Concupiſcentiæ illicitæ inſtitutæ ſunt ; Concupiſcentia a
tem Naturalis, ad Nuptias inſtar ſtimuli eſt. Verùm, cùm Hominibus Re
medium, corruptis ſuis Cupiditatibus, magis gratum adſit, Nuptiæ ferè exp
luntur. Itaque, innumeros apud vos videre eſt, qui uxores non ducunt; ſe
Cælibatum potiùs impurum, & libidinoſum præoptant, quam Iugum Matrim
nii honorabile. Multi inſuper, qui Vxores ducunt, ſerò hoc faciunt, cum Iuve
tutis Flos & Robur evanuerint. Sin fortè Matrimonium contrahant, quid al
ud eſt Matrimonium illis, quam Mercatura mera ? In quo Affinitas, aut D
aut Exiſtimatio quæritur ; Cum deſiderio nonnullo, (ſed tamen tanquam R
indifferentis,) ſobolis : Minimè autem, fidelis illa, inter Virum & Fœm
nam, Nuptialis unio, quæ in principio inſtituta eſt, in Mentem venit. Ne
que etiam fieri poteſt, ut illis, qui tam magnam partem Ætatis & Robor
ſui, adeò viliter conſumpſerunt, Liberi, (pars noſtri altera,) omninò in pre
ſint. Quin & durante vinculo Matrimonii, num-nam Res hæc in melio
vertitur ; ut fieri debuit, ſi exceſſus iſti, Neceſſitatis ſolummodò cauſsâ, tol
rarentur ? Nequaquam : Manent autem Deſideria eadem, etiam poſt Matri
monium, in Matrimonii ipſius Dedecus & Opprobrium. Neque enim Lu
panarium Frequentatio, aut Conſuetudines Meretriciæ, in Maritis magi
quam in cælibem vitam agentibus, puniuntur. Ad novos autem Amores Pr
clivitas, & Meretricium Amplexuum Delectatio, (ubi peccatum in Arti
converſum eſt,) Nuptias reddit Rem inſipidam, & veluti Onus, aut Trib
tum quoddam. Audiunt, hæc à vobis defendi, utpote, ad majora Mala evitand
tolerata ; veluti, Adulteria, Virginum Conſtuprationem, Libidinem contr
Naturam, & ſimilia. Verùm Prudentiam hanc cenſent eſſe præpoſteram
Eàmque vocant, Conditiones Lothi ; *Qui ut Hoſpites à Contumeliâ eximer*
Filias obtulit. Imò ulteriùs dicunt ; Ex hoc parum aut nihil lucrifieri ; C
Vitia eadem, & Appetitus pravi, uſque maneant, & abundent : Quandoquid
Libido illicita, inſtar Fornacis ſit ; ubi ſi Flammam omninò contineas, ill

extinguitur; *Sin Exitus aliquis detur, furit. Quantum verò ad Amores Muſculorum, iſtos ne ſando quidem nôrunt; Neque tamen Amicitias, per univerſum Orbem, magis fideles, & inviolatas, reperies. Atque, ut verbo dicam, (ſicut antea quoque dixi,) non ullibi legi, tantam vigere Caſtitatem, quantam in hac Terrâ. Quin & Sermo apud eos uſitatus eſt;* Qui impudicus eſt, ſui Reverentiam perdit: *Reverentia autem ſui, ſecundum* Deum *& Religionem, Vitiorum omnium Frænum potentiſſimum.*

Hæc cùm dixiſſet, *Iudæus* ille, vir egregius, pauliſper tacuit. Atque Ego, licet Audiendi, magis quam Loquendi, cupidus; Decorum tamen exiſtimans, ut dum ille aliquantiſper reſpiraret, ipſe protinus non ſilerem, hoc tantùm dixi; *Me ad eum, Verbis illis uſurum, quibus uſa eſt ad Eliam, Vidua Sareptana; Veniſſe eum, ad revocanda in memoriam nobis peccata noſtra; Quodque ingenuè confiteri oportet; Abundare Iuſtitiam Benſalem plus quam Europæorum.* Ad quæ Verba paululùm ſe inclinavit, & Sermonem hoc modo continuavit.

Leges etiam habent circa Nuptias, complures prudentiſſimas ſanè, & honeſtiſſimas. Polygamiam non tolerant. Sanxerunt, ut nec Nuptiæ celebrentur, nec Contractus de Nuptiis futuris ſiant, niſi poſt Menſem, à tempore, quo uterque mutuò ſe primùm conſpexerint. Nuptiis abſque conſenſu Parentum factis, irritas quidem non habent, ſed Hæreditate mulctant: Etenim talium Nuptiarum Liberos duabus Tertiis Hæreditatis privant. Equidem, in Libro *cujuſdam è veſtris, de Rep. quadam Imaginariâ, legi; ubi Matrimonium contracturis, ſe invicem nudos conſpicere, permittitur. Hoc illi non probant. Etenim Contumeliæ loco ducunt, ut quis, poſt Notitiam tam familiarem, rejiciatur: Verumtamen, propter Defectus in Viris & Mulieribus complures ſecretos, qui Matrimonium poſteà infœlix reddere poſſint, more utuntur magis Civili: Prope oppida ſingula,* ſtagna *duo habent; Quæ vocant* ſtagna Adami & Evæ; *ubi permiſſum eſt, uni ex Amicis Viri, atque itidem alteri ex Amicis Fœminæ, ſpectare eos ſeparatim in Balneo lavantes.*

Dumque hoc modo colloquerêmur, venit quidam, qui *Nuncius* videbatur, indutus Tunicâ pictâ & inauratâ; qui *Iudæum* allocutus eſt. Unde ad me vertit, & dixit; *Ignoſcas mihi, obſecro; ſine mora hinc acceſſor.* Poſtridiè manè, rursùs ad me venit *Iudæus*; Lætabundus, ut videbatur, & dixit: *Perlatus heri eſt Nuncius, ad Præfectum Vrbis, intra dies ſeptem, acceſſurum hùc unum ex Patribus Domûs Salomonis. Duodecim jam Anni elapſi ſunt, ex quo ullum eorum hîc vidimus. Adventus ejus ſolennis futurus, Cauſſa in occulto. Curabo, ut tibi & ſociis tuis, locus commodus appareat, unde Celebritatem Ingreſſûs ejus ſpectare poſſitis.* Gratias ei egi, & dixi; Nuncium hunc, de Acceſſu ejus, mihi pergratiſſimum eſſe.

Die conſtituto, ingreſſus eſt *Pater*. Vir fuit Staturæ, & Ætatis, mediocris, Aſpectu decorus, Vultum præ ſe ferens quaſi Miſerantis. Veſtitus erat Togâ, ex Panno nigro, ſincero, cum Manicis largis, & Capâ. Veſtis interior ex Lino erat, elegantiſſimo certè & albiſſimo, uſque ad pedes demiſſa, cum Balteo itidem candido, ex Lino. Liripipium etiam geſtabat circa Collum, ex Lino puriſſimo. Chirothecas habebat ſumptuoſas, & Gemmis ornatas. Calceos Hyacinthinos ex Holoſerico. Collum uſque ad Humeros nudum. Galerus, figurâ Galeæ erat, aut *Montera*, ut vocant *Hiſpani*: ſub quâ propendebant Cincinni ejus, ſubcriſpi, & modo decenti compoſiti. Color eorum ſubniger; Quemadmodùm & Barbæ; Quæ in figuram rotundam tonſa erat. Vehebatur autem in Cathedrâ ſplendidâ, ſine Rotis, Lecticæ more; Binis Equis, magnificè phaleratis, ex Holoſerico Cæruleo, Auro intexto, Cathedram ad utrunque finem ſupportantibus; Unà cum duobus Curſoribus, ad utrunque latus Cathedræ, pari ornatu. Cathedra ex Cedro ex Inaurata, atque Cryſtallo ornata: Niſi quod pars anterior Quadra haberet ex Sapphiris, Auro interſtinctis; Poſterior autem ſimiles e ſmaragdis Coloris Peruviani. Etiam in Medio Verticis Cathedræ, Sol erat, ex Auro radians; Et in fronte ejus *Cherub parvum*, Alis expanſis, ex Auro itidem. Operimentum Cathedræ erat Pannus, ex Filis Aureis, cum Serico Cœruleo. Cathedram præibant quinquagin Juvenes, in Tunicis laxis, ex Serico albo, ad Tibiam mediam; Et Tibialibus ex Serico itidem albo; Calceis autem ex Holoſerico cæruleo, & Galeris ex eodem, cum plumis elegantibus diverſorum Colorum, Galerum ambientibus, in Formam Chordæ. Proximè ante Cathedram incedebant duo viri, Capitibus nudis, veſtiti Linteo albo, uſque ad Talos demiſſo, & ſuccincti, Calceis itidem ex Holoſer cæruleo: Qui geſtabant, alter Crucem, alter Pedum Paſtorale: Neutrum ex Metallo, ſed Crucem ex Xylo-balſamo, Pedum ex Ced Equites comitabantur nulli, nec ante, nec pone Cathedram; Eâ (credo) ratione, ut Tumultus omnis, et Strepitus, evitarentur. Post Cathedram ſequebantur Magiſtratus & Fraternitates Urbis. Sedebat ſolus, ſuper Pulvinar, ex Holoſerico quodam hirſutiore, Coloris Cærulei: Sub pedibus autem Veſtem ſtragulam habebat, ex Serico im Colorum diverſorum, ſimilem Perſicæ quidem, ſed elegantiore Dextram, quâ ibat, ſuſtulit nudam, Populo benedicens, ſed cum Silentio. Plateæ ita erant ordinatæ, ut via ampla pateret, nullibi interclusa; Neque (credo) Acies unquam in Exercitu, ordinata melius fuit, quam Populus, eo tempore, in Plateis. Quin & intra Feneſtras ipſas, non indecenter ſtabant Spectatores; Sed quiſque velut ordine ſuo locatus. Celebritate finitâ, *Iudæus* mihi dixit; *Per aloquot jam dies, detinebor, quò minus Vobiſcum, pro ſolito, & ut cupio, verſari poſſim; Eò quod à Præfecto Vrbis, Munus mihi demandatum eſt, ut Viro huic ſummo inſervirem.* Triduò poſt, *Iudæus* ad me reverſus eſt, & dixit; *Bonis Avibus hùc adveniſtis; Pater enim Domûs Salomonis, de veſtrâ in hac Vrbe morâ, certior factus eſt:* Mihique *mandavit, ut renunciem vobis, ſe univerſam ſocietatem veſtram ad Conſpectum ſuum admiſſurum; Seorſim etiam, cum uno aliquo veſtrûm, quem ad hoc deligetis, collocuturum. Cui rei diem perendinum deſignavit. Quoniam autem vos, benedictione ſuâ impertire, in animo habet; Tempus antemeridianum præſtituit.* Die & Horâ præfixis venimus: Ego autem, à Sociis meis, ad privatum illud Colloquium, deputatus ſum. Invenimus eum, Cubiculo ſpecioſo, Aulæis ſplendentibus inſtructo, & Tapetibus ſtrato, abſque ullo Gradu Aſcensûs ad Cathedram ſedebat. Sedebat ſuper ſolium humile, magnificè ornatum; ſupra Caput autem habebat Conopæum, ex Serico cæruleo, Auro eleganter intertexto. Conclave Hominibus vacuum erat; niſi quod ab utroque Latere Solii, Honoris ergô, ſtabat ſervus, albis veſtibus indutus. Veſtis ejus interior, ſimilis fuit illi, quâ amictum eum vidimus in plateâ. Sed loco Togæ, indutus erat pallio, cum Capâ, ex panno nigro, admodùm ſincero, circa Humeros revincto. Sub ingreſſum noſtrum, prout edocti fueramus, inclinavimus nos ſubmiſſè; Cumque propè Solium acceſſiſſemus, erexit ſe in pedes; Dextram ejus exutâ Chirothecâ attollens, in modum Benedicentis: Nos autem ſinguli, Fimbriam Liripipii ſui, proni, exoſculati ſumus. Hoc facto, reliqui ex ſociis meis receſſerunt; Ego autem ſolus manſi. Tunc innuit Adoleſcentulis, ut illi quoque ſe ſubducerent; Meque juxtà aſſidere voluit, atque *Linguâ Hiſpanicâ*, ad hunc modum, exorſus eſt.

Benedicat tibi Deus, *Fili mi; Gemmâ præcipuâ, ex iis quas habeo, te impertiar: Etenim haud gravabor, propter* Dei *&* Hominum *Amorem, Statum verum* Domûs Salomonis *tibi revelare. Fili, ut perſpicuè cognoſcas Statum verum* Domûs Salomonis, *hoc ordine procedam. Primò declarabo* Finem Fundationis *noſtræ: Secundò* Apparatum *&* Inſtrumenta, *quibus ad* Opera *inſtruimur: Tertiò* Officia diſtincta, *&* Functiones, *quæ* Sociis *noſtris aſſignantur: Poſtremò*, Ordinationes, *&* Ritus, *quibus utimur.*

Finis Fundationis *noſtræ, eſt Cognitio Cauſſarum, & Motu*m, *ac Virtutum interiorum in* Naturâ; *Atque Terminorum* Imperii Humani *prolatio, ad omne poſſibile.*

Apparatus *autem, &* Inſtrumenta *noſtra, hæc ſunt.* Habemus Cavernas *amplas, & profundas, diverſarum Altitudinum. Profundiſſimæ earum deprimuntur uſque ad ſexcentas Orgyas. Atque nonnullæ ex iis effoſſæ ſunt ſubter magnos Montes; Adeò* t *ſi Altitudinem Montis, atque Altitudinem Cavernæ, ſimul conferas, profunditatem habent, aliquæ earum, trium Milliarium. Reperimus enim Altitudinem Montis, uſque ad planum, & Altitudinem* Cavernæ *à plano, idem reverà eſſe; Vtrunque, æquè à Sole, & Radiis Cœleſtibus, & Aere aperto, remotum.* Has Cavernas Regionem infimam *vocamus. Iiſdem autem utimur, ad omnes Coagulationes, Indurationes, Refrigerationes, & Conſervationes Corporum. Utimur etiam iis, ad Mineras Naturales imitandas; Atque ad productionem novorum Metallorum Artificialium, ex Materiis & Cæmentis, quæ ibi præparamus, & in multos Annos ſepelimus. Utimur illis quandoque, (quod mirum* videri poſsit,) ad Curationem quorundam Morborum, & prolongationem vitæ, in aliquibus Eremitis, qui illic vivere præoptant, benè inſtructi omnibus rebus neceſſariis; Qui certè vivaciſsimi ſunt; A quibus etiam multa addiſcimus.

Habemus etiam alias Sepulturas Corporum naturalium, & Materiarum; Non in Concavo aliquo, ſed in ipſâ Terrâ contiguâ, ubi complura Cæmenta condimus, ut Chinenſes condunt Porcellanum ſuam. Sed nos ea habemus majori varietate, & nonnulla ex iis elegantiora, quam Porcellana Chinenſis. Quin et habemus Stercorationum, et Fimorum, varietatem magnam, Item Congeſtionum et Maſſarum aliarum, quæ Terram impinguant, et fertilem redaunt.

Habemus Turres præaltas; Quarum altiſſimæ, uſque ad altitudinem Semi-miliaris, lineâ perpendiculari, inſurgunt. Nonnullæ verò earum ſupra Montes excelſos ſitæ; Ita ut, ſi Altitudinem Montis, et Altitudinem Turris, ſimul componas, extenditur Altitudo in aliquibus earum, uſque ad tria Miliaria ad minimum. Hæc autem Loca Regionem ſupremam appellamus; Æſtimantes Aeris Tractum univerſum, inter ſupremam et infimam, pro Regione Aeris Mediâ. Utimur his Turribus, prout Altitudinibus et ſitibus earum diverſis convenit, ad Inſolationes, Refrigerationes, Conſervationes, et ad Meteôra diverſa ſpectanda; Veluti Ventos, Pluvias, Nives, Grandines, et aliqua ex Meteôris Ignitis. Atque etiam, ſupra eas, in aliquibus Locis, ſita ſunt, Habitacula Eremitarum, quos quandoque viſitamus; Atque inſuper, quid obſervare debeant, edocemus.

Habemus Lacus magnos, tam ſalſos, quam dulces; Utimur autem iis, ad ſuppetendos nobis Piſces; Aves item paluſtres et Aquaticas, omnis generis. Utimur etiam iis ad Sepulturas Corporum nonnullorum Naturalium. Differentiam enim Operationis invenimus, in Rebus, quæ in Terrâ ſepeliuntur, aut in Aere ſubterraneo, & iis quæ in Aquâ ſubmerguntur. Habemus Stagna, in quorum nonnullis, Aqua dulcis percolatur ex ſalſâ; In aliis autem, per Artem, Aqua dulcis in ſalſam mutatur. Habemus inſuper Rupes, in medio Maris, & Loca quædam Aprica ad Littora ipſa, pro quibuſdam Operibus efficiendis, in quibus Aura Maris requiritur. Habemus quoque Gurgites rapidos, et Cataractas, ad uſum complurium Motuum violentorum: Ad ſimilem uſum, habemus Machinas complures, quæ ventos excipiant, multiplicent, & roborent.

Habemus etiam Puteos multos, & Fontes Artificiales, ad Imitationem Naturalium Scaturiginum, & Balneorum, factos; Vitriolo, Sulphure, Calybe, Ære, Plumbo, Nitro, & Aliis Mineralibus tinctos: Habemus inſuper Puteos, & Receptacula parva, ad Rerum multarum Infuſionem; Ubi Aqua, (Currens ſcilicet,) Virtutem Corporum, meliùs & vivaciùs, quam in Vaſis, & Catinis, excipit. Inter quos habemus aliquos, in quibus conficitur Aqua, quam vocamus, Paradiſi, per præparationes quaſdam noſtras, valdè ſalubris & efficax factu, ad ſanitatem, & Longævitatem.

Habemus etiam Ædificia ampla & ſpatioſa, in quibus Imitamenta & Repræſentationes Meteororum exhibemus: veluti, Nivis, Grandinis, Pluviæ, Pluviarum Artificialium ex Corporibus miſtis non Aquis, Tonitruum, Fulgurum, Coruſcationum, & Generationum Inſectorum et Animalculorum in Aere; veluti Ranarum, Muſcarum, Locuſtarum, et aliorum.

Habemus etiam Cubicula nonnulla, quæ Cubicula Sanitatis vocamus, ubi Aerem ad libitum tingimus, & temperamus, prout ad Curationes Complurium Morborum, et Conſervationem Valetudinis, conducere, et proprium eſſe, judicamus.

Habemus etiam Balnea pulchra, et ampla, ex diverſis Mixturis, ad Curationem complurium Morborum, & Corporis Humani Reſtaurationem ab Arefactione: Alia item ad Roborationem, et Confortationem Nervorum, Partium Vitalium, atque ipſius Corporis ſucci & ſubſtantiæ.

Habemus etiam Pomaria, et Hortos, amplos, et varios; In quibus, non tam Nobis cordi eſt, Pulcbritudo Ambulacrorum et ſimilium, quam varietas Terræ, et Soli, diverſis Arboribus et Herbis proprii. Aliqui autem eorum, Arboribus et Baccis conſiti ſunt, ad Potuum complura Genera conficienda, præter Vineas. In his etiam Experimenta facimus, Inſitionum, et Inoculationum, Arborum, tam Silveſtrium, quam Fructiferarum, quæ multos et magnos Effectus producunt. Atque efficimus per Artem, in iiſdem Pomariis & Hortis, ut Fructus & Flores proveniant citius aut ſeriùs, quam pro tempeſtate ſuâ: Item, ut minoribus intervallis, pullulent, germinent, & fructum ferant, quam Naturâ ſuâ conſueverunt. Arbores etiam et Plantas grandiores efficimus, quam pro Naturâ ſuâ; Et Fructus earum majores et ſuaviores; Atque Sapore, Odore, Colore, et Figurâ, differentes à ſpecie ſuâ: Et multos ex iis ita præparamus, ut ad Uſus Medicinales valeant. Habemus etiam Modos, per quos Plantæ complures, per ſolas Terræ mixturas, abſque ſemine, exurgere, et creſcere faciamus: Atque etiam novas, et incognitas Plantas, educimus, à vulgaribus differentes; Atque Plantas, ex unâ ſpecie, in aliam tranſmutamus.

Habemus etiam Septa, et Vivaria, pro Beſtiis, et Avibus, omnigenis: Quibus, non tam propter Novitatem et Raritatem, quam ad Diſſectiones, et Experimenta Anatomica, utimur; ut ab iis, quid fieri poſſit, circa Corpus Humanum, lucem accipiamus. In quibus, mirabiles multos Effectus reperimus; Veluti vitæ in iis Continuationem, licet nonnullæ Partes, quas vos pro vitalibus habetis, perierint, aut extractæ fuerint; Reſuſcitationem nonnullarum, quæ ſpecie tenus, mortuæ erant; et ſimilia. Experimentum etiam ſumimus ſuper illas, Venenorum omnium, et Antidotorum, et aliorum Medicamentorum, tam Chirurgicorum, quam Medicinalium; ut Corpori Humano meliùs caveamus. Arte etiam reddimus alias majores, & proceriores, quam pro Naturâ ſuâ; Econtrà, alias Nanas facimus, & Staturâ juſtâ privamus: Præterea alias feraciores, & partu numeroſiores, reddimus, quam Natura earum fert; Econtrà, alias ſteriles, & Generationi ineptas. Etiam Colore, Figurâ, & Animoſitate, eas multis modis variamus. Procuramus etiam Mixturas & Copulationes Animalium diverſarum ſpecierum, quæ novas ſpecies produxerunt; Neque tamen eas ſteriles, prout communis fert Opinio. Inſuper, complura Genera Serpentium, Vermium, Muſcarum, Piſcium, ex putrefactione producimus; Quorum nonnulla in perfectas ſpecies maturantur, ſicut Aves, aut Beſtiæ, aut alii Piſces; Et ſexu diſcriminantur, & generant. Neq; tamen caſu hoc facimus, ſed ſatis novimus, ex quali Materiâ, quale Animal ſit producibile.

Habemus etiam Piſcinas particulares, ubi ſimilia experimur in Piſcibus, quæ prius de Beſtiis, & Avibus, diximus. Habemus etiam Loca propria, ad Generationem ejuſmodi Vermium, & Muſcarum, quæ vobis incognitæ, & inprimis utiles ſunt: Quales ſunt apud vos Bombyces, & Apes.

Non te remorabor, commemorando quales habemus Domus, pro conficiendis, Vino, Sicerâ, Cerviſiâ, & aliis Potibus; Aut pro Panibus omnimodis conficiendis: Aut Culinas, in quibus conficiuntur & præparantur Iura, Cibi rari & inuſitati, ad Effectus ſpeciales. Vina habemus ex Uvis: Potus item ex aliis Succis Fructuum; Decoctionibus Granorum & Radicum; Et Mixturis Mellis, Sacchari, Mannæ, Fructuum multorum (ſicut in Uvis faciunt) paſſorum; Etiam ex Lachrymis Arborum, & Medullis Arundinum. Potus autem iſti ſunt Ætatum diverſarum; Nonnulli uſq; ad Annum quadrageſſimum ſervati. Habemus etiam Potus Medicatos ex Infuſionibus & Mixturis diverſarum Radicum, Herbarum, Aromatum; Quin & additis quandoque Carnibus, Ovis, Lacticiniis, & aliis Eſculentis; Ex quibus Potibus nonnulli ſunt inſtar Cibi & Potûs conjunctim; Adeò ut Complures, præſertim ætate decrepitâ, ex illis ſolis vivant, cum exiguo, aut nullo uſu, Cibi, aut Panis. Atque ante omnia contendimus, ut Potus tenuiſſimarum Partium conficiamus; quo faciliùs in Corpus ſe inſinuent, ſed abſque omni Mordacitate, Acrimoniâ, aut Corroſione: Adeò ut nonnulli eorum, ſuper Dorſum Manus impoſiti, poſt exiguam moram, inſenſibiliter fermè ad palmam penetrabunt; Qui tamen, Linguam, aut Palatum, non mordebunt. Habemus etiam Aquas quas ita maturamus, ut Nutritivæ planè fiant, & in Potus excellentes evadant; unde Complures alio Potu uti nolint. Panes habemus ex diverſis Granis, Radicibus, Nucibus, & Glandibus; Aliquos etiam ex Carnibus, & Piſcibus areſactis; Cum Fermentorū, & Salitionum, Generibus variis; Quorū alii, mirum in modum, Appetitum excitant; Alii ita Nutritivi ſunt, ut ex iis ſolis, abſq; alio Cibo, complures vivant; Qui tamen longævi plerunque ſunt. Cibos habemus, quos ita tundimus, inteneramus, & mortificamus, ſed tamen abſque aliquo Gradu Putredinis, ut Calor Stomachi debilis eos facilè in Chylum bonum vertat; Non minùs quam Calor Stomachi fortis, operari poſſit in Cibos communes. Genera quædam Cibi, Panis, & Potûs, habemus, quæ ſumpta, diutiùs quam pro conſueto, Iejunium tolerare, facient: Alia item, quibus qui inſueſcunt, Carne fiunt *duriore, & ſolidiore, quam anteà: Tum & Robur ipſorum, ad Motum quemlibet, augetur & intenditur.*

Habemus etiam Diſpenſatoria, *vel* Officinas Pharmacorum: *In quibus facile eſt exiſtimare, cùm nos tantâ copiâ & varietate Plantarum, & Animalium, præ vobis in* Europâ *abundamus; (Etenim ſatis novimus quid apud vos inveniatur;)* Simplicia *item,* Pharmaca, & Ingredientia *ad* Medicinas, *tantò debere eſſe magis varia, & multiplicia. Ibi quoque* Pharmaca *habemus, Ætatum diverſarum, & Fermentationis diuturnæ. Quantum verò ad* Medicinarum Præparationes, *non ſolum* Diſtillationes *omnigenas exquiſitas, & Separationes, habemus; Præcipuè autem per Calores lenes; Et Percolationes, per diverſa Lintea, Lanea, Ligna, imò & Subſtantias ſolidiores; ſed multò magis Componendi Modos Excellentes, per quos Compoſitorum Incorporationem talem aſſequimur, ut videantur fermè ſimplicia Naturalia.*

Habemus etiam Artes *complures* Mechanicas, *vobis incognitas; Et Materias per eas confectas; Veluti* Papyros, Lintea, Serica, Textilia, Conſuta *ex* Plumis *elegantiſſimè ſplendoris mirabilis;* Tincturas & Infectiones Colorum *pulcherrimas; Et alia complura. Quin &* Officinas *etiam aliquarum Artium prædictarum; Tam earum, quæ in uſum communem receptæ non ſunt, quam earum quæ ſunt. Etenim ſcire debes, ex iis quæ jam recenſui, Complura per univerſum Regnum in uſu eſſe; Quamvis, ſi ab Inventione noſtrâ fluxerint, eorum quandoque Exemplaria, tanquam primigenia, & optimè elaborata, in Domo noſtrâ retinemus.*

Habemus etiam Fornaces *valdè diverſas, quæque Gradus* Calorum *diverſos, exhibent & ſervant;* Caloris *ſcilicet Acris & Celeris; Robuſti & Pertinacis; Lenis & Moderati; Sufflati, Tranquilli; Humidi, Sicci; & ſimilium. Sed ante omnia* Calores *miniſtramus, ad Imitationem* Caloris Solis, *& Cœleſtium, qui pertranſeunt Inæqualitates multiplices, & veluti Orbes, Progreſſus, & Periodos, per quas Opera Mirabilia educimus. Necnon habemus Imitationes* Caloris *Fimorum; Et Ventrium Animalium; Atque Sanguinis & Corporum ipſorum; Fœnôrum, & Herbarum dum Humidæ ſunt congeſtarum & concluſarum; Calcium vivarum; & Rerum aliarum. Item habemus* Inſtrumenta, *quæ* Calorem *excitant, per Motum tantum: Atque inſuper* Loca *ad* Inſolationes *fortes; Et rurſus* Loca ſubterranea, *quæ vel*

Natur

Naturà, vel Arte, Calores excitant. Hos Calores diverſos exhibemus, prout Natura Operationis, quam deſignamus, poſtulat.

Habemus etiam Domus Perſpectivæ, ubi Experimenta exhibemus omnium Luminum, & Radiationum; Omnium quoq; Colorum: Atq; ex Corporibus Diaphanis & Incoloratis, repræſentamus Colores ſingulos; Non in Formâ Iridum gliſcentes, (ut fit in Gemmis, & Priſmatibus,) ſed per ſe, ſimplices, & conſtantes. Præterea exhibemus omnem Radiorum Multiplicationem, Adeò ut Lumen ejaculemur, ad diſtantias magnas; illiq; eam Virtutem, & Fortitudinem, indimus, ut per hujuſmodi Lumen, cerni poſſint Lineæ & Puncta tenuiſſima. Exhibemus omne Genus Luminum tinctorum, & Coloratorum; Atque omnes Eluſiones & Deceptiones Viſus, in Figuris, Magnitudinibus, Motibus, Coloribus; Omnes Demonſtrationes Umbrarum, & Imaginum in Aere volitantium. Invenimus quoque Media complura, apud vos ignota Luminis Originalis producendi, ex diverſis Corporibus. Rursùs, Artificia invenimus, per quæ Objecta valdè remota, in Oculos incurrant; Veluti, in Cœlo, & aliis Locis remotis. Imò etiam quæ propè ſunt, tanquam ex longinquo oſtendimus, & quæ ex longinquo tanquam propè, fictas ad libitum exhibentes diſtantias. Præterea habemus Oculorum Adminicula, quæ Biſoculis veſtris, & Speculis, uſu, longè præſtant. Habemus etiam Artificia, & Perſpicilla, quibus Corpora minuta & puſilla, diſtinctè & perfecte cernimus; veluti membra, & Colores, Muſcarum exiguarum, & Vermium; Grana & Glacies in Gemmis aliàs non viſibiles; plurima in urinis, & ſanguine, aliàs item non viſibilia. Porrò exhibemus Artificiales Irides, Halones, Circulos, Vibrationes & Trepidationes Luminis. Deniq; exhibemus omnes Modos Reflectionis, Refractionis, & Conduplicationis Objectorum.

Habemus etiam Gemmas omnium Generum, multaſq; earum pulcherrimas, & vobis incognitas: Item Cryſtalla, & Vitra diverſorum Generum; Inter ea autem quædam ex Metallis vitrificatis, & nonnullis Materiis aliis, præter eas, ex quibus apud vos Vitra conficiuntur. Tum camplura etiam Foſſilia, quæ vos non habetis. Magnetes item Virtutis prodigioſæ; Et Lapides alios raros, tam Naturales, quam Artificiales.

Habemus etiam Domos Sonorū, ubi experimur & demonſtramus Sonos omnes, eorumq; Generationes. Habemus Harmonias, quæ *apud vos in uſu non ſunt; Miſcentes non tantum* Beta *illud* acutum *& molle, ut Vos, ſed* Quadrantes Sonorum ; *Et* Sonos *tremulos aliquos dulciſſimos. Habemus* Inſtrumenta *complura* Muſica, *quæ vobis nondum innotuerunt; Aliqua eorum* Melodiam *exhibentia ſuaviorem, quam veſtra.* Campanas *quoque &* Tintinnabula *Soni jucundiſſimi. Exhibemus* Sonos *exiles tanquam magnos & graves; Graves ſimiliter tanquam extenuatos, & acutos. Dein fingimus* Trepidationes *plurimas ex* Sonis, *qui in Ortu ſuo primo integri ſunt. Exhibemus atque Imitamur,* Sonos *omnes Articulatos, & Literas; Item* Voces, *&* Cantus, *Quadrupedum, & Avium. Habemus quoque* Adminicula *Auditûs, quæ* Auribus *appoſita, majorem in modum, Senſum ipſum, &* Sonorum *Delationem, promovent. Habemus Vocum* Reflexiones, *(quas* Ecchô *dicitis,) complures mirabiles, & Artificiales; Vocem non tantum multipliciter repercutientes & jactantes, ſed earum alias Vocem augentes, alias extenuantes :* Nonnullas *autem earum vocem Articulatam reddentes differentem ab* Originali. *Habemus ultimò,* Modos deferendi Sonos, *in* Tubis, *&* Concavis *aliis, ad magnam diſtantiam, atque in Lineis tortuoſis.*

Habemus etiam Domos Suffituum & Odorum ; *ubi & Experimenta* Saporum *adjungimus.* Odores *ibi, (quod mirum videri poſſit,) multiplicamus & fortificamus. Imitamur* Odores *Naturales, efficientes ut* Odores *omnigeni ex aliis mixturis expirent, quam ex genuinis. Similiter etiam* Sapores *imitamur, ita ut Guſtum, quamvis accuratum, planè fallant. In* Domo *hac continetur inſuper* Confectionarium, *ubi conficimus* Bellaria, Placentas, *& hujuſmodi alia, tam Humida, quam Sicca : Imò & condimus ea, cum Rebus aliis dulcibus, gratiſſimis, præter Saccharum, & Mel.* Vina *ibi conficimus jucundiſſima,* Lacticinia, Jura, Salſamenta, *&* Acetaria, *grata certè ad* Guſtum, *& Vobis minimè in uſu.*

Habemus etiam Domus Machinarum, *ubi præſto ſunt* Machinæ, *&* Organa, *ad omnia Genera Motuum. Ibi tentamus celeriores educere* Motus, *quam apud vos ullos habetis, ſive ex Sclopetis veſtris minoribus, ſive aliâ quacunque* Machinâ. *Tentamus item* Motus *reddere faciliores, & intentiores, eos multiplicando per Rotas, & Modos alios.* Tum Motus *educimus fortiores & potentiores, quam vos habetis, in majoribus veſtris*

Bombardis, & *Baſiliſcis quibuſcunque. Exhibemus* Tormenta Bellica, & Machinas, *omnis generis*; *Novas* Mixturas Pulveris Pyrii; Ignes Græcos *in Aquâ ardentes*, & *inextinguibiles*: Ignes miſſiles *in omni varietate*, *tam ad Voluptatem*, *quam ad Uſum. Imitamur ibi* Avium volatus; *Gradus quoſdam habemus*, & *Commoditates* Vecturæ per Aerē, *inſtar Animalium Alatorum. Naves habemus*, & Scaphas, *quæ ſubter Aquas navigare poſſint*, & *Pelagi Furores melius perferre*: Cingula *etiam ad natandum*, & *ſuffulcimenta. Habemus* Horologia *complura exquiſita*; & *alios* Motus *Aeris* & *Aquarum*, *in Orbem*, & *per vices*, *revertentes*; *Item* Motus *nonnullos perpetuos. Imitamur* Motus *Animalium*, *in* Simulachris *eorum*; *Veluti*, *in* Simulachris *Hominum*, *Quadrupedum*, *Avium*, *Piſcium*, & *Serpentum. Alios deniq; habemus* Motus, *Æqualitate inſignes*, & *ſubtilitate*.

Habemus etiam Domum Mathematicam, *ubi* inſtrumenta *omnia*, *tam* Geometrica, *quam* Aſtronomica, *exquiſitiſſima*, *repræſentantur*.

Habemus etiam Domum Præſtigiarum, *ubi omnimodas* Præſtigias, Impoſturas, & Illuſiones, & *earum* Fallacias, *exhibemus*: *Facilè autem credetis*, *Nos*, *qui tot habemus verè Naturalia*, *quæ Admirationem moveant*; *poſſe etiam infinita Hominum Senſibus imponere*, *ſi ea in Miraculum ornare*, & *exaltare* [illegible] *vellemus. Verum Nos omnem* Impoſturam, & Mendacium, *odio habemus. Quinetiam Sociis omnibus Domûs noſtræ*, *ſub pœnâ Ignominiæ* & *Mulctæ*, *ſeverè interdiximus*, *ne quid ex Naturalibus Artificioſo Apparatu ementitum*, *oſtentent*; *Sed purum ſolum*, & *ab omni Fuco*, & *Affectatione Miraculi*, *immune. Atque hæ ſunt*, (*Fili*,) Domûs Salomonis *Divitiæ*.

Quantum ad Functiones & Munera Sociorum *noſtrorum*; *Duodecim habemus*, *qui in Regiones exteras navigant*, *ſub aliarum* Nationum *nomine*; (*Noſtram enim Terram non revelamus*;) *Qui Libros*, *Materias* & *Exemplaria Experimentorum*, *ad Nos perferunt. Hos* Mercatores Lucis *vocamus*.

Tres habemus, *qui Experimenta*, *quæcunque in Libris inveniuntur*, *colligunt. Hos* Deprædatores *vocamus*.

Tres habemus, *qui Experimenta Artium omnium Mechaniarum*; *Atque etiam Scientiarum Liberalium*; *Inſuper* & *Practicarum*

cticarum omnium, quæ in Artem non coaluerunt, colligunt. Hos Venatores *appellamus.*

Tres habemus, qui ad nova Experimenta ſe accingunt, prout ipſis expedire viſum fuerit. Hos Foſſores, *ſive* Operatores in Mineris, *vocamus.*

Tres habemus, qui Experimenta Reliquorum ſupradictorum, in Titulos, & Tabulas, digerunt; ut Intellectus in ea meliùs agere poſſit, ad eliciendas ex iis Obſervationes, & Axiomata. Hos Diviſores *vocamus.*

Tres habemus, qui ad hoc ordinantur, ut in Experimenta Sociorum *ſuorum introſpiciant; & ex iis extrahant, & comminiſcantur Inventa, quæ ad uſum vitæ, & Practicam ſpectent;* Nec-non *quæ inſerviant Scientiis, non ſolùm quoad Opera, ſed etiam ad liquidas Cauſſarum* Demonſtrationes; *Modos eliciendi Naturales* Di*vinationes; Atque facilem & manifeſtam Informationem, quæ ſint in Corporibus ſingulis Partes latentes, quæ Virtutes?* Hos Euergetas *appellamus.*

Tum verò poſt multos Sociorum *univerſorum Conventus & Conſultationes, qui Labores & Collectiones priores, penitùs introſpiciunt, & quaſi ruminantur; Tres habemus, quibus Curæ eſt, ex iis quæ jam ſub oculis ſunt, nova Experimenta, Lucis ſublimioris, atque in Naturam altiùs penetrantia, excitare, & dirigere.* Hos Lampadas *vocamus.*

Tres habemus, qui Experimenta ita injuncta & mandata exequuntur, eorumq; ſucceſſus referunt. Hos Inſitores *vocamus.*

Poſtremò, tres habemus, qui Inventiones & Revelationes priores in Naturâ, per Experimenta, in Obſervationes Majores, Axiomata, & Aphoriſmos, *erigunt, & promovent; Quod faciunt, non-niſi Conſultatione, & Colloquio, priùs habitis, cum* Sociis *univerſis.* Hos Interpretes Naturæ *appellamus.*

Habemus etiam, (ut Res ipſa poſtulat,) Novitios quoſdam, & Tyrones; ut ſucceſſio Hominum ad Experimenta & Axiomata deſignatorum, non intercidat; Præter Famulos multos & Miniſtros, tam Viros, quam Mulieres: Hoc etiam apud Nos in more eſt, ut accuratè deliberemus, quæ ex Inventis & Experimentis noſtris, in lucem eductis, evulgari conveniat, quæ autem minimè. Quin etiam Iure-jurando nos omnes aſtringimus, ad ea celanda, quæ celari decrevimus: Etſi nonnulla ex iis, cum conſenſu, interdum Regi, *aut*

Senatui, *revelemus: Alia autem omninò intra Notitiam noſtram, cohibemus.*

Quantum ad Ordinationes, & Ritus *noſtros; Habemus* Porticus *duas, ſpatioſas, & pulchras. In quarum una, ordine collocamus,* Exemplaria *rariorum omnium & præſtantiorum* Inventionum; *In alterâ autem,* Statuas Inventorum *inſigniorum. Ibi* Statuam *videre eſt* Columbi *veſtri, qui primus* Indias Occidentales *aperuit. Itidem* Fabricatoris primi Navium. *Item* Monachi *veſtri, qui primus* Tormenta *invenit* Ignea, & Pulverem Pyrium. *Item* Inventoris Muſicæ. *Item* Inventoris Literarum. *Item* Inventoris imprimendi typis. *Item* Inventoris Phænomenorum Aſtronomiæ. Item Inventoris operandi *in* Metallis. *Item* Inventoris Vitri. *Item* Inventoris Fili Bombycini. *Item* Inventoris Vini. *Item* Inventoris Segetum & Panis. *Item* Inventoris Sacchari. *Atque* Inventores *hoſce omnes, apud Nos ſervamus, ex Traditione magis certâ & fideli, quam apud vos habetur. Deinde habemus* Statuas, Inventorum *complurium inſigniorum ex noſtris, qui Res, & Opera Nobilia invenerunt: Quæ cum ipſi non videritis, Deſcriptiones eorum facere, nimis longum eſſet; Tum in iiſdem rectè intelligendis, proclive erit errare. Etenim* Inventori *Rei cujuſq; dignioris,* Statuā *mox erigimus; Eique* Honorarium *ſatis liberale elargimur.* Statuarum *iſtarum, Aliæ ex ære ſunt; Aliæ ex* Marmore, *& Lapide Lydio; Aliæ ex Cedro, & aliis Lignis quibuſdam pretioſis, inauratis, & adornatis; Ex Ferro Aliæ; Aliæ ex Argento; Quædā ex Auro.*

Habemus etiam Hymnos *quoſdam, &* Liturgiarum *Formas, quas quotidiè cantamus, & recitamus; Quibus Laudes, ac Iubilæa, & Gratiarum Actiones reſonamus* Deo, *propter mirabilia Operâ Sua; Precum item Formulas quaſdam, quibus Auxilium & Benedictionem ejus imploramus; ut labores noſtros dirigere & illuminare dignetur; Atque in bonos uſus, & ſanctos, convertere.*

Poſtremò, apud nos in uſu eſt, præcipuas in Regno Urbes, *ſubinde adire, & viſitare; In quibus, (prout occaſio ſe offert) talia* Inventa *utilia revelamus, qualia Nobis viſum fuerit. Prædicimus etiam, antequam adveniant, (Id quod ad* Naturales Divinationes *pertinet,)* Morbos Epidemicos, Peſtes, Animalium noxiorum Examina, Famem, Tempeſtates & Procellas, Terræ-Motus, Inundationes Aquarum, Cometas, Anni Temperaturam, & *alia:*

alia: Quinetiam Conſilia ſuper Rebus hiſce damus, & quid Populo *facere conveniat, ad Præventiones, & Remedia, hujuſmodi* Malorũ.

Cúmque hæc dixiſſet, ſe in pedes erexit: Ego autem, ut edoctus fueram, in genua procubui; unde Dextram Capiti meo imponens, dixit: *Benedicat tibi Deus, Fili mi; Huic itidem Relationi, quam feci, Deus benedicat. Licentiam tibi concedo, in Bonum Gentium aliarum eandem evulgandi. Siquidem* Nos hîc in *ſinu Dei vivimus; Natio aliis penitùs incognita.* Hæc locutus diſceſſit: Aſſignaverat autem bis mille circiter Aureos, Muneris loco, Mihi et Sociis meis numerandos. Largitores enim magni ſunt, ubicunque venerint, &c.

Reliqua perficere non vacabat.

Errata.

Pag.13.lin.16. *poſt, Venerabilis, deeſt* Comma. pag.38. lin.44. *Curiæ*, lege, *Curia*. p.57.4. Rapt
Adulterio, l. *Raptu & Adulterio*. 58.25. *Ci cui*, l. *Si cui*. 59.21. *Implicatu*, l. *Implicatum*. 61.46. Er
gaſtullum, l. *Ergaſtulum*. 67.44. *Diuturnum*, l. *Diuturnam*. 72.31. *bonæ*, l. *bonâ*. 74.11. Interrupti
nem, l. *in Interruptionem*. Ibid. 31. *poſt, reliquos, dele* Comma. 83.27. *croum*, l. *eorum*. 84.14. Omn. l.
Omnes. 98.15. *poſt Celeritate conjunctâ, pone* Periodum. 107.1. *Ignotorum*, l. *Ignitorum*. 110.7. An
tiquitatis, l. *Antiquitates*. 119.19. *Ariſtonomiâ*, l. *Aſtronomiâ*. Ibid. 43. *Et rei*, l. *Ei rei*. 134.11. Ail
nerus. l *Ailmerus*. 136.29. *Victiora*. l. *Victoria*, 142.17. *quædam*, l. *quadam*. 146.6. *addita*, l. addi
164.35. *Eriget*, l. *erriget*. 168.8. *ſit*, l. *ſit*. 172.16. *amicæ*, l. *amicè*. 174.14. *Cheval*. l. *CheVal*. 200.1.
Inconſtanitâ l. *Inconſtantiâ*. Ibid. 38. *poſt, Paucorum, pone* Periodum. 203.28. *meliùs*, l. *melius*. 204.
3. l. *Uxores*, Filii, *Nepotes*. 206.26. *at*, l. *ad*. 215.40. *Utrùm in meticuloſis*, l. *Verùm in meticuloſis*. 213.
22. *rejiciantur*, l. *dejiciantur*. 227.8. *Fortunatas*, l. *Fortunatos*. 231.15. *quæ*, l. *qui*. 235.3. Alteru
l. *Alteram*. 252.1. *poſt, inquit ille, pone* Periodum. 284.12. *antiquiſſimus*, l. *antiquiſſimus*. 290.32. Fa
mam, l. *Famam*. 316.6. *ferre*, l. *ferè*. Ibid. 17. *humani*, l. *Generis humani*. 322.36. *ut veluti*. l. *ut ve*
ti. 355. 14. *vaſtiſſimi*, l. *vaſtiſſimæ*. 363.37. *aprcio*, l. *aprico*. 376. 33. *procolatur*, l. *percolatur*. 379.
22. *Exaltare, & vellemus*, l. *& exaltare vellemus*. Ibid. 26. *Appartu*, l. *Apparatu*.

FINIS.

Franciſci Baconi
BARONIS
DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

TRACTATVS
De Dignitate & Augmentis Scientiarum.

Qui eſt
Inſtaurationis Magnæ Pars prima.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
Typis IOH. HAVILAND.

Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,
apud *Iocoſam Norton* & *Richardum Whitakerum*.
1638.

Imprimatur.

Reverendiſſimo in CHRISTO *Patri, & Dom. D. Arch. Cant. Sacellanus Domeſticus,*

Decemb. 17. 1637. GVIL. BRAY.

Guilielmus Rawley
Sacræ Theologiæ Doctor,
Illuſtriſſimi Domini,
D. FRANCISCI BACONI,
Baronis de Verulamio, Vice-Comitis
SANCTI ALBANI, Sacellanus,
Lectori S.

CUm *Domino* meo placuerit, eo me dignari Honore, ut in edendis *Operibus* ſuis, operâ meâ uſus ſit; non abs re fore exiſtimavi, ſi *Lectorem* de aliquibus, quæ ad hunc *Præſentem Tamum* pertinent, brevitèr moneam. Tractatum iſtum, dê *Dignitate & Augmentis Scientiarum*, ante Annos Octodecim, edidit Dominatio ſua, Linguâ Patriâ, in duos tantummodò Libros diſtributum; & *Regiæ ſuæ Majeſtati* dicavit, quod & nunc facit. Non ita pridèm Animum adjecit, ut in Latinam Linguam verteretur. Inaudierat ſiquidèm illud apud Exteros expeti: Quinetiàm ſolebat ſubinde dicere, *Libros Modernis Linguis conſcriptos, non ita multò poſt Decocturos.* Ejus igitur *Tranſlationem*, ab inſignioribus quibuſdam Eloquentiâ Viris elaboratam, propriâ quoque Recenſione caſtigatam, jam emittit. Ac *Liber Primus* certè, quaſi mera *Tranſlatio* eſt, in Paucis admodùm mutatus: At reliqui *Octo*, qui *Partitiones Scientiarum* tradunt, atq; unico antè Libro continebantur, ut *Novum Opus*, & nunc primùm editum, prodit. Cauſſa autem præcipua, quæ Dominationem ſuam movit, ut Opus hoc retractaret, & in plurimis amplificaret, ea fuit; Quod in *Inſtauratione Magnâ* (quam diù poſteà edidit) *Partitiones Scientiarum*, pro primâ *Inſtaurationis* Parte conſtituit; quam ſequeretur *Novum Organum*; dein *Hiſtoria Naturalis*; & ſic deinceps. Cùm igitur reperiret Partem eam de *Partitionibus Scientiarum* jam pridèm elaboratam, (licet minùs ſolidè quam Argumenti Dignitas poſtularet) optimum fore putavit, ſi retractaretur, & redigeretur in opus juſtum & completum. Atque hoc pacto, Fidem ſuam liberari intelligit, de Primâ Parte *Inſtaurationis* præſtitam. Quantum ad *Opus* ipſum, non eſt Tenuitatis meæ, de eo aliquid præfari. Præconium ei, quod optimè conveniat, exiſtimo futurum illud, quod Demoſthenes interdùm dicere ſolebat de rebus geſtis Athenienſium veterum; *Laudatorem iis dignum eſſe ſolummodò Tempus*. *Deum Opt: Max:* obnixè precor, ut pro *Dignitate Operis*, Fructus Uberes, diuturnique, & *Auctori*, & *Lectori*, contingant.

Franciſci Baconi

BARONIS
DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBRI IX.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
Typis IOH. HAVILAND.

Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,
apud RICHARDVM WHITAKERVM.
1638.

PARTITIONES SCIENTIARUM, & Argumenta Singulorum CAPITUM.

LIB. II.

CAPUT I.

P*artitio Univerſalis* Doctrinæ Humanæ, *in* Hiſtoriam; Poeſim; Philoſophiam: *Secundum tres Facultates Intellectûs*; Memoriam; Phantaſiam; Rationem: *Quodque eadem Partitio competat etiam* Theologicis.

CAP. 2.

P*artitio* Hiſtoriæ *in* Naturalem; & Civilem: Eccleſiaſticâ, & Literariâ, *ſub* Civili *comprehenſis*: *Partitio* Hiſtoriæ Naturalis, *ex* Subjecto *ſuo*, *in* Hiſtoriam Generationum; Præter-Generationum; & Artium.

CAP. 3.

P*artitio* Hiſtoriæ Naturalis *Secunda*, *ex* Uſu & Fine *ſuo*, *in* Narrativam; & Inductivam: *Quódque* Finis *nobiliſſimus* Hiſtoriæ Naturalis *ſit*, *ut miniſtret*, & *in ordine ſit*, *ad* condendam Philoſophiam; *quem* Finem *intuetur* Inductiva. *Partitio* Hiſtoriæ Generationum, *in* Hiſtoriam Cœleſtium; Hiſtoriam Meteororum; Hiſtoriam Globi Terræ & Maris; Hiſtoriam Maſſarum, *ſive* Collegiorum Majorum; & Hiſtoriam Specierum, *ſive* Collegiorum Minorum.

Cap. 4.

PArtitio Hiſtoriæ Civilis, *in* Eccleſiaſticam; Literariam; & (*quæ Generis Nomen retinet*) Civilem: *Quódque* Hiſtoria Literaria *deſideretur*: *Ejus conficiendæ Præcepta.*

Cap. 5.

DE Dignitate, & Difficultate Hiſtoriæ Civilis.

Cap. 6.

PArtitio *prima* Hiſtoriæ Civilis (Specialis) *in* Memorias; Antiquitates; & Hiſtoriam Juſtam.

Cap. 7.

PArtitio Hiſtoriæ Juſtæ, *in* Chronica Temporum; Vitas Perſonarum; & Relationes Actionum: *Earum Partium Explicatio.*

Cap. 8.

PArtitio Hiſtoriæ Temporum, *in* Hiſtoriam Univerſalem; & Particularem. *Vtriuſque Commoda*, & *Incommoda*.

Cap. 9.

PArtitio *ſecunda* Hiſtoriæ Temporum, *in* Annales; & Acta Diurna.

Cap. 10.

PArtitio *ſecunda* Hiſtoriæ Civilis (Specialis,) *in* Meram; & Mixtam.

CAP. 11.

P*artitio* Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, *in* Eccleſiaſticam Specialem; Hiſtoriam ad Prophetias; & Hiſtoriam Nemeſeos.

CAP. 12.

DE Appendicibus Hiſtoriæ, *quæ circa* Verba *Hominum* (*quemadmodum* Hiſtoria *ipſa circa* Facta) *verſantur*: *Partitio earum in* Orationes; Epiſtolas; & Apophthegmata.

CAP. 13.

D*E ſecundo Membro Principali* Doctrinæ Humanæ, *nempe* Poeſi. *Partitio* Poeſeos *in* Narrativam; Dramaticam, & Parabolicam. *Exempla* Parabolicæ *tria proponuntur*.

LIB. III.

CAP. 1.

P*artitio* Scientiæ *in* Theologiam; & Philoſophiam. *Partitio* Philoſophiæ *in* Doctrinas tres: *De* Numine; *De* Naturâ; *De* Homine. *Conſtitutio* Philoſophiæ Primæ, *ut Matris communis omnium*.

CAP. 2.

DE Theologiâ Naturali: & Doctrinâ *de* Angelis & Spiritibus, *quæ ejuſdem eſt* Appendix.

CAP. 3.

P*artitio* Naturalis Philoſophiæ, *in* Speculativam; & Operativam: *quódque illæ duæ*, & *in Intentione* Tractantis, & *in Corpore* Tractatûs, *ſegregari debeant*.

CAP. 4.

P*Artitio* Doctrinæ Speculativæ *de* Naturâ, *in* Phyſicam (Specialem ;) & Metaphyſicam : *Quarum* Phyſica Cauſſam Efficientem, & Materiam ; Metaphyſica Cauſſam Finalem, & Formam, inquirit. *Partitio* Phyſicæ (*Spec*:) *in* Doctrinas *De* Principiis Rerum ; *De* Fabricâ Rerum, *ſive de* Mundo ; & *de* Varietate Rerum. *Partitio* Doctrinæ *de* Varietate Rerum, *in* Doctrinam *de* Concretis ; & Doctrinam *de* Abſtractis : *Partitio* Doctrinæ *de* Concretis, *rejicitur ad eaſdem Partitiones, quas ſuſcipit* Hiſtoria Naturalis. *Partitio* Doctrinæ *de* Abſtractis, *in* Doctrinam *de* Schematiſmis Materiæ ; & Doctrinam *de* Motibus. *Appendices duæ* Phyſicæ Speculativæ : Problemata Naturalia ; Placita Antiquorum Philoſophorum. *Partitio* Metaphyſicæ, *in* Doctrinam *de* Formis ; & Doctrinam *de* Cauſſis Finalibus.

CAP. 5.

P*Artitio* Operativæ Doctrinæ *de* Naturâ, *in* Mechanicam ; & Magiam : *Quæ reſpondent Partibus* Speculativæ : Phyſicæ Mechanica ; Metaphyſicæ Magia : *Expurgatio Vocabuli* Magiæ. *Appendices duæ* Operativæ : Inventarium Opum Humanarum ; & Catalogus Polychreſtorum.

CAP. 6.

D*E Magnâ* Philoſophiæ Naturalis, *tam* Speculativæ, *quam* Operativæ, *Appendice* Mathematicâ ; *Quódque inter Appendices potiùs poni debet, quam inter* Scientias Subſtantivas. *Partitio* Mathematicæ, *in* Puram ; & Mixtam.

LIB. IIII.

CAP. I.

Partitio Doctrinæ *de* Homine, *in* Philoſophiam Humanitatis ; & Civilem. *Partitio* Philoſophiæ Humanitatis, *in* Doctrinam *circa* Corpus Hominis ; & Doctrinam *circa* Animam Hominis. *Conſtitutio unius* Doctrinæ generalis *de* Naturâ, *ſive de* Statu *Hominis*. *Partitio* Doctrinæ *de* Statu Hominis, *in* Doctrinam *de* Perſonâ Hominis ; & *de* Fœdere Animi & Corporis. *Partitio* Doctrinæ *de* Perſonâ Hominis, *in* Doctrinam *de* Miſeriis Hominis ; & *de* Prærogativis. *Partitio* Doctrinæ *de* Fœdere, *in* Doctrinam *de* Indicationibus ; & *de* Impreſſionibus. *Aſſignatio* Phyſiognomiæ, & Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ *de* Indicationibus.

CAP. 2.

Partitio Doctrinæ *circa* Corpus Hominis, *in* Medicinam ; Coſmeticam ; Athleticam ; & Voluptariam. *Partitio* Medicinæ *in Officia tria : viz. in* Conſervationem Sanitatis ; Curationem Morborum ; & Prolongationem Vitæ. *Quódque Pars poſtrema de* Prolongatione Vitæ *disjungi debeat à duabus reliquis*.

CAP. 3.

Partitio Philoſophiæ Humanæ *circa* Animam, *in* Doctrinam *de* Spiraculo ; & Doctrinam *de* Animâ Senſibili, *ſive* Productâ. *Partitio ſecunda ejuſdem* Philoſophiæ, *in* Doctrinam *de* Subſtantiâ ; & Facultatibus Animæ ; & Doctrinam *de* Uſu, & Objectis Facultatum. *Appendices duæ* Doctrinæ *de* Facultatibus Animæ ; Doctrina *de* Divinatione Naturali ; & Doctrina *de* Faſcinatione. *Diſtributio* Facultatum Animæ Senſibilis, *in* Motum ; & Senſum.

LIB. V.

CAP. I.

PArtitio Doctrinæ *circa* Uſum & Objecta Facultatum Animæ Humanæ, *in* Logicam ; & Ethicam. *Partiti* Logicæ, *in* Artes Inveniendi ; Judicandi ; Retinendi ; & Tradendi.

CAP. 2.

PArtitio Inventivæ, *in* Inventivam Artium ; & Argumentorum : *Quódque prior harum* (*quæ eminet*) deſideretur. *Partitio* Inventivæ Artium, *in* Experientiam Literatam ; & Organum Novum. *Delineatio* Experientiæ Literatæ.

CAP. 3.

PArtitio Inventivæ Argumentorum, *in* Promptuariam ; & Topicam. *Partitio* Topicæ, *in* Generalem ; & Particularem. *Exemplum* Topicæ Particularis, *in Inquiſitione*, *De* Gravi & Levi.

CAP. 4.

PArtitio Artis Judicandi, *in* Judicium *per* Inductionem ; & *per* Syllogiſmum. *Quorum prius aggregatur* Organo Novo. *Partitio prima* Judicii per Syllogiſmum, *in* Reductionem Rectam ; & Inverſam. *Partitio ſecunda ejus*, *i* Analyticam ; & Doctrinam *de* Elenchis. *Partitio* Doctrinæ de Elenchis, *in* Elenchos Sophiſmatum ; Elenchos Hermeniæ ; & Elenchos Imaginum, *ſive* Idolorum. *Partiti* Idolorum, *in* Idôla Tribûs ; Idôla Specûs ; & Idôla Fo *Appendix* Artis Judicandi, *viz.* *De* Analogiâ Demonſtrationum pro Naturâ Subjecti.

Cap. 5.

P*artitio Artis* Retinendi *ſive* Retentivæ, *in* Doctrinam de Adminiculis Memoriæ; & Doctrinam de Memoriâ ipsâ. *Partitio* Doctrinæ de Memoriâ ipsâ, in Prænotionem; & Emblema.

LIB. VI.

Cap. I.

P*artitio* Traditivæ, *in* Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; & Doctrinam de Illuſtratione Sermonis. *Partitio* Doctrinæ de Organo Sermonis, *in* Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; & De Scriptione. *Quarum duæ Poſteriores* Grammaticam *conſtituunt, ejúſq;* Partitiones *ſunt. Partitio* Doctrinæ *de* Notis Rerum, *in* Hieroglyphica; & Characteres Reales. *Partitio ſecunda* Grammaticæ, *in* Literariam; & Philoſophantem. *Aggregatio* Poeſeos quoad Metrum, *ad* Doctrinam *de* Locutione. *Aggregatio* Doctrinæ de Ciphris, *ad* Doctrinam de Scriptione.

Cap. 2.

D*Octrina* de Methodo Sermonis *conſtituitur ut Pars* Traditivæ *Subſtantiva & Principalis. Nomen ei inditur* Prudentia Traditivæ. *Enumerantur* Methodi *Genera diverſa*; & *ſubjunguntur eorum Commoda, & Incommoda.*

Cap. 3.

DE Fundamentis & Officio Doctrinæ de Illuſtratione Sermonis, *ſive* Rhetoricæ. *Appendices tres* Rhetoricæ, *quæ ad* Promptuariam *tantummodò pertinent*; Colores Boni

& Mali, tam Simplicis quam Comparati; Antitheta Rerum; Formulæ Minores Orationum.

CAP. 4.

A*ppendices generales duæ* Traditivæ: Critica; & Pædagogica.

LIB. VII.

CAP. I.

P*artitio* Ethicæ, *in* Doctrinam *de* Exemplari; & Georgica Animi. *Partitio* Exemplaris (*ſcilicet* Boni) *in* Bonum Simplex; & Bonum Comparatum. *Partitio* Boni Simplicis, *in* Bonum Individuale; & Bonum Communionis.

CAP. 2.

P*artitio Boni* Individualis, *vel* Suitatis, *in* Bonum Activum; & Bonum Paſſivum. *Partitio* Boni Paſſivi, *in* Bonum Conſervativum; & Bonum Perfectivum. *Partitio* Boni Communionis, *in* Officia Generalia; & Reſpectiva.

CAP. 3.

P*artitio* Doctrinæ *de* Culturâ Animi, *in* Doctrinam *de* Characteribus Animorum; De Affectibus; & De Remediis, *ſive* Curationibus. *Appendix* Doctrinæ *ejuſdem, de* Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

LIB. VIII.

CAP. I.

P*artitio* Doctrinæ Civilis, *in* Doctrinam de Converſatione; Doctrinam de Negotiis; & Doctrinam de Imperio, *ſive* Repub.

CAP.

CAP. 2.

Partitio Doctrinæ de Negotiis, *in* Doctrinam de Occaſionibus Sparſis; & Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ *de* Occaſionibus Sparſis, *ex* Parabolis *aliquibus* Salomonis. *Præcepta de* Ambitu Vitæ.

CAP. 3.

Partitiones Doctrinæ de Imperio, *ſive* Repub. *omittuntur: Tantùm Aditus fit ad* Deſiderata *duo:* Doctrinam *de* Proferendis Finibus Imperii; & Doctrinam *de* Juſtitia Univerſali, *ſive de* Fontibus Juris. Exempla *utriuſque.*

LIB. IX.

CAP. I.

Partitiones Theologiæ Inſpiratæ *omittuntur: Tantùm Aditus fit ad* Deſiderata *tria:* Doctrinam *de* Legitimo Uſu Rationis Humanæ in Divinis; Doctrinam de Gradibus Unitatis in Civitate Dei; & Emanationes Scripturarum.

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER PRIMUS.

SUB Veteri Lege, Rex Optime, erant & ſpontaneæ Oblationes, & quotidiana Sacrificia; hæc ex rituali cultu, illæ ex piâ Alacritate profectæ. Arbitror equidem deberi tale quidpiam Regibus à Servis ſuis; ut ſcilicet quiſque non ſolùm Muneris ſui Tributa, ſed & Amoris Pignora deferat. Atque in prioribus illis, ſpero me minimè defuturum; In poſteriori autem genere, dubitavi quid potiſſimùm ſumerem: Satius autem viſum eſt, hujuſmodi aliquid deligere, quod potiùs ad Perſonæ tuæ Excellentiam, quàm ad Negoria Coronæ ſpectaret.

Ego ſæpiſſimè de Majeſtate tuâ, ut debeo, cogitans (miſſis aliis ſive Virtutis, ſive Fortunæ tuæ Dotibus) magnâ prorsùs afficior admiratione, cùm intueor Excellentiam earum in te Virtutum, Facultatumque, quas Philoſophi Intellectuales vocant: Capacitatem Ingenii tot & tanta complexam, Firmitudinem Memoriæ, Prehenſionis Velocitatem, Judicii Penetrationem, Elocutioniſque Ordinem ſimul & Facilitatem. Subit profectò Animum quandóque Dogma illud Platonicum, quo aſſeritur, *Scientiam nihil aliud eſſe quàm Reminiſcentiam; Animúmque naturalitèr omnia cognoſcere, nativæ luci, quam ſpecus corporis obumbraverat, ſubinde redditum.* Certè hujus rei, (ſi in quo alio) relucet in Majeſtate tuâ Exemplum inſigne; cui adeò prompta eſt Mens ad concipiendam Flammam, ubi vel leviſſima eam excitaverit objecta Occaſio, vel minima alienæ Cognitionis ſcintilla affulſerit. Quemadmodum igitur, de Regum ſapientiſſimo, Sacra perhibet Scriptura, *Cor illi fuiſſe tanquam Arenam Maris*; cujus quanquam Moles prægrandis, Partes tamen minutiſſimæ; ſic Mentis indidit Deus Majeſtati tuæ craſim planè mirabilem, quæ cùm maxima quæque complectatur, minima tamen prehendat, nec patiatur effluere: Cùm perdifficile videatur, vel potiùs impoſſibile in Naturâ, ut idem Inſtrumentum, & grandia Opera, & puſilla aptè diſponat. Quantum ad Elocutionem tuam, occurrit illud Cornelii Taciti de Auguſto Cæſare; *Auguſto*, inquit, *profluens, & quæ principem virum deceret, eloquentia fuit.* Sanè ſi rectè rem perpendamus, omnis Oratio aut laborioſa, aut affectata, aut Imitatrix, *quamvis* alioquin excellens, neſcio quid ſervile olet, nec ſui juris eſt. Tuum autem dicendi genus verè Regium eſt, profluens tanquàm à Fonte, & nihilominùs, ſicut Naturæ Ordo poſtulat, Rivis diductum ſuis, plenum facilitatis fœlicitatiſque, imitans neminem, nemini imitabile. Atque ſicut in Rebus tuis, quæ tam ad Regnum, quàm ad Domum tuam ſpectant, Virtus videtur cum Fortunâ certare; Mores ſcilicet optimi cum fœlici Regimine; Spes tuæ olim patientèr & piè cohibitæ, *cum fauſtâ & opportunâ ſperatorum* adeptione, Thori Conjugalis ſancta fides, cum fructu Conjugii beato, in Sobole pulcherrimâ; Pia, & Principe Chriſtiano digniſſima ad pacem propenſio, cum ſimili vicinorum Principum inclinatione, in idem votum fœlicitèr conſpirantium; ſic & Intellectûs tui Dotibus, non levior exoritur lis & æmulatio, ſi eas, quæ à Naturâ ipſâ præbitæ ſunt & infuſæ, cum inſtructiſſimâ gazâ multiplicis Eruditionis, & plurimarum Artium Scientiâ committamus. Neque verò facilè fuerit Regem aliquem poſt Chriſtum natum reperire, qui fuerit Majeſtati tuæ, Literarum Divinarum, & Humanarum varietate, & culturâ comparandus. Percurrat, qui voluerit, Imperatorum & Regum ſeriem, & juxta mecum ſentiet. Magnum certè quiddam præſtare Reges videntur, ſi delibantes aliorum Ingenia ex compendio ſapiant, aut in Cortice Doctrinæ aliquatenùs hæreant, aut denique literatos ament, evehantque. At Regem, & Regem natum, veros Eruditionis Fontes hauſiſſe, imò ipſummet Fontem Eruditionis eſſe, propè abeſt à Miraculo. Tuæ verò Majeſtati, etiam illud accedit, quod in eodem Pectoris tui Scrinio, Sacræ Literæ cum profanis recondantur; adeò ut cum Hermete illo Triſmegiſto, triplici gloriâ inſigniaris, Poteſtate Regis, Illuminatione Sacerdotis, Eruditione Philoſophi. Cum igitur alios Reges, longè hâc laude (propriè quæ tua eſt) ſuperes, æquum eſt, ut non ſolùm præſentis

tis Seculi famâ, & admiratione celebretur, aut etiam Hiſtoriarum lumine poſteritate tranſmittatur, verum ut ſolido aliquo in Opere incidatur, quod & Regis Magni potentiam denotet, & Regis tam inſignitèr Docti Imaginem referat.

Quare (ut ad Incœptum revertar) nulla potior mihi viſa eſt Oblatio, quam Tractatus aliquis eò-ſpectans. Hujus Argumentum duabus conſtabit Partibus. In priori (quæ levior eſt, neque tamen ullo modo prætermittenda) de Scientiæ, & Literarum per omnia excellentiâ agendum eſt; & ſimul de Merito eorum, qui in iiſdem provehendis operam ſtrenuè, & cum judicio impendunt. Poſterior verò Pars (quod Caput rei eſt) proponet, quid in hoc genere, hucuſque actum ſit, & perfectum; inſupèr & ea perſtringet, quæ videntur deſiderari; ut quamvis non auſim ſeponere, aut deligere, tuæ quod præcipuè Majeſtati commendem, tamen multa & varia repreſentando, Regias tuas Cogitationes excitare poſſim; ut proprios Pectoris tui Theſauros excutias, atque inde pro magnanimitate tuâ, atque ſapientiâ, optima quæque, ad Artium & Scientiarum Terminos proferendos, depromas.

In ipſo Veſtibulo prioris Partis, ad purgandum, viam & quaſi indicendum ſilentium, quo melius audiantur Teſtimonia de Dignitate Literarum abſque Oblatratione tacitarum Objectionum, ſtatui primo loco liberare literas opprobriis, & vilipendiis, quibus impetit eas Ignoratia, ſed Ignorantia ſub non uno ſchemate: modò in Theologorum Zelotypiâ, modò in Politicorum ſupercilio, modò in ipſorum Literatorum erroribus ſeſe oſtentans, & prodens. Audio primos dicentes, Scientiam inter ea eſſe, quæ parcè cautéque admittenda ſunt; Scientiæ nimium Appetitum fuiſſe primum Peccatum, unde Hominis lapſus; hodiéque hærere Serpentinum quid in eâ, ſiquidem Ingrediens tumorem inducit; *Scientia inflat*: Salomonem cenſere: *Faciendi libros nullum eſſe finem, multamque lectionem carnis eſſe afflictionem*; & alibi, *In multâ ſapientiâ multam eſſe indignationem*; &, *Qui auget ſcientiam, augere & dolorem*: D. Pauli monitum eſſe, *Ne decipiamur per inanem philoſophiam*: Quin & experientiâ notum eſſe, doctiſſimos Viros Hæreticorum Coryphæos, doctiſſima Secula in Atheiſmum proclivia fuiſſe; Contemplationem denique Secundarum Cauſarum, authoritati Primæ Cauſæ derogare.

Vt Igitur Falſitatem hujus Dogmatis, Fundamentaque ejus malè jacta aperiamus, cuivis obviam eſt, iſtos non percipere, Scientiam quæ Lapſum peperit, non fuiſſe puram illam, primigeniamque Scientiam Naturalem, cujus lumine Homo Animalibus in Paradiſo adductis, Nomina ex Naturâ impoſuit, ſed ſuperbam illam. *Boni & Mali*, per quam excutere Deum, ſibique ipſe legem figere ambivit: Neque certè vis ulla Scientiæ, quanta quanta ſit, inflat mentem, cùm nihil implere Animum, nedum diſtendere poſſit, præter Deum, Deique contemplationem: Quare Salomon de duobus palmariis Inventionis ſenſibus, (Viſu, atque Auditu) loquens, ait, *Oculum videndo, aurem audiendo non ſatiari*: quod ſi non ſit Impletio, ſequitur Continens majus eſſe Contento. Haud alitèr de Scientiâ ipſâ, Animoque humano (cui Senſus ſunt tanquam Emiſſarii) definit his verbis, quæ Calendario ſuo, Ephemeridique omnium rerum tempora deſcribenti ſubnectit, ita concludens; *Omnia Deus condidit, ut unumquodque pulchrum ſit in tempore ſuo: Mundum quoque ipſum indidit cordi eorum: invenire tamen* Homo non *poteſt opus, quod operatus eſt Deus, ob initio uſque ad finem.* Quibus verbis haud obſcurè innuit, Deum fabricatum eſſe Animum humanum inſtar ſpeculi, totius Mundi capacem, Ejuſque non minus ſitientem, quam oculum Luminis: neque geſtientem ſolum conſpicere varietates, viciſſitudineſque Temporum, verùm etiàm perſcrutandi, explorandique immotas, atque inviolabiles Naturæ Leges, & Decreta, ambitioſam. Et quamvis innuere videatur, ſummam illam Naturæ œconomiam (quam appellat *Opus, quod operatur Deus, ab initio uſque ad finem*) non poſſe inveniri ab Homine; hoc non detrahit captui humano, ſed in impedimenta Doctrinæ rejiciendum; qualia ſunt Vitæ brevitas, Studiorum divortia Scientiarum traditio prava & infida, plurimaque alia incommoda, quibus humana conditio irretitur. Siquidem nullam Vniverſi partem, ab humanâ diſquiſitione alienam eſſe, ſatis clarè alibi docet, inquiens, *Spiritus hominis eſt tanquam lucerna Dei*, quâ intima arcana explorat. Quare ſi tanta ſit amplitudo captûs humani, manifeſtum eſt nullum eſſe periculum à quantitate Scientiæ, ut ut diffuſâ, ne aut tumorem inducat, aut exceſſum: ſed à qualitate tantum, quæ quantulacunque ſit, ſi abſque Antidoto ſuâ ſumatur, malignum quid habet, atque venenoſum, flatuoſis ſymptomatis pleniſſimum. Hæc Antidotus, ſive Arôma, (cujus mixtio temperat Scientiam, eamque ſaluberrimam efficit,) eſt *Charitas*, quod etiam priori clauſulæ ſubjungit Apoſtolus dicens, *Scientia inflat, charitas autem ædificat* Cui conſonum eſt, quod alibi docet, *Si*, inquit, *linguis loquar Angelorum, vel hominum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs reſonans, aut cymbalum tinniens.* Non quin eximium quid ſit loqui Linguis Angelorum & Hominum, ſed quia ſi ſegregetur à Charitate, neque ad commune Humani Generis bonum dirigatur, potiùs inanem gloriam exhibebit, quàm ſolidum fructum. Cenſuram quod attinet Salomonis, de Exceſſu legendi ſcribendique Libros, & cruciatu ſpiritûs è Scientiâ oriundo; Monitumque etiam Paulinum, *Ne decipiamur per inanem philoſophiam*; ſi rectè explicentur ea loca, optimè oſtendent veros cancellos, & limites, quibus humana ſcientia circumſepitur, ita tamen ut liberum ſit ei, abſque omni coarctatione univerſam rerum naturam amplecti. Sunt enim limites tres. *Primus*, ne ita fœlicitatem collocemus in Scientiâ, ut interim Mortalitatis noſtræ Oblivio ſubrepat. Secundus, ne ſic utamur ſcientiâ, ut anxietatem pariat, non Animi tranquillitatem. Tertius, ne putemus poſſe nos per Naturæ contemplationem, Myſteria Divina aſſequi. Nam quantum ad primum, optimè in eodem Libro alibi ſe Salomon explicat, *Satis*, inquit, *perſpexi Sapientiam tantum recedere à ſtultitiâ, quantum Lucem à Tenebris. Sapientis oculi in capite ejus, ſtultus in tenebris oberrat, ſed ſimul didici moriendi neceſſitatem utrique eſſe communem.* De ſecundo certum eſt, nullam Animi anxietatem, aut perturbationem oriri è Scientiâ, niſi tantum per accidens. Omnis enim Scientia, & Admiratio (quæ eſt ſemen Scientiæ) per ſe jucunda eſt; cum autem

Concluſiones inde deducuntur, quæ obliquè rebus noſtris applicatæ, vel infirmos metus gignunt, vel immodicas cupiditates, tum demum naſcitur Cruciatus ille & Perturbatio mentis, quâ de loquimur: tunc enim Scientia, non eſt amplius *Lumen ſiccum*, (ut voluit Heraclitus ille obſcurus, *Lumen ſiccum optima anima*) ſed fit Lumen madidum, atque humoribus Affectuum maceratum. Tertia regula accuratiorem paulò diſquiſitionem poſtulat, neque ſicco pede prætereunda eſt. Si quis enim ex rerum Senſibilium, & Materiatarum intuitu, tantum Luminis aſſequi ſperet, quantum ad patefaciendam Divinam Naturam, aut Voluntatem ſufficiet, *næ iſte decipitur per inanem philoſophiam*. Etenim Contemplatio Creaturarum, quantum ad creaturas ipſas, producit Scientiam; quantum ad Deum, Admirationem tantum, quæ eſt quaſi abrupta Scientia. Ideóque ſcitiſſimè dixit quidam Platonicus: *Senſus humanos ſolem referre, qui quidem revelat terreſtrem globum, cœleſtem verò & ſtellas obſignat*: ſic ſenſus reſerant Naturalia, Divina occludunt. Atque hinc evênit, non nullos è doctiorum manipulo in hæreſim lapſos eſſe, quum ceratis ſenſuum alis innixi, ad Divina evolare contenderent. Namque eos, qui autumant nimiam Scientiam inclinare mentem in Atheiſmum, ignorantiamque Secundarum Cauſarum, Pietati erga Primam obſtetricari, libentèr compellarem Jobi quæſtione, *An oportea t mentiri pro Deo, & ejus gratiâ dolum loqui conveniat, ut ipſi gratificemur?* liquet enim Deum nihil operari ordinario in natura, niſi per ſecundas Cauſas, cujus diverſum credi ſi vellent, impoſtura mera eſſet, quaſi in gratiam Dei, & nihil aliud, quàm Authori veritatis immundam mendacii hoſtiam immolare. Quin potius certiſſimum eſt, atque experientiâ comprobatum, leves guſtus in Philoſophiâ, movere fortaſſe ad Atheiſmum, ſed pleniores hauſtus ad Religionem reducere. Namque in limine Philoſophiæ cùm ſecundæ cauſæ tanquam ſenſibus proximæ, ingerant ſe menti Humanæ, Menſque ipſa in illis hæreat, atque commoretur, Oblivio Primæ cauſæ obrepere poſſit: ſin quis ulterius pergat, Cauſarumque Dependentiam, Seriem, & Concatenationem, atque opera Providentiæ intueatur, tunc ſecundum Poetarum Mythologiam facilè credet Summum Naturalis Catenæ Annulum Pedi Solii Iovis affigi. Vt ſemel dicam, nemo malè applicatæ ſobrietatis, moderationiſque famam captans, poſſe nos nimium progredi, in libris ſive Scripturarum, ſive Creaturarum, Theologiâ aut Philoſophiâ, exiſtimet; quinimò excitent ſe Homines, & infinitos profectus audactèr urgeant utrobique, & perſequantur; caventes tantum ne Scientia utantur, ad tumorem, non ad charitatem, ad oſtentationem, non ad uſum; & *rurſus*, ne diſtinctas illas Theologiæ, Philoſophiæque doctrinas, earumque Latices imperitè miſceant, ac confundant.

Accedamus nunc ad Opprobria, quibus literas aſpergunt Politici. Illa ejuſmodi ſunt: Artes emollire animos, Militarique Gloriæ ineptos reddere: tum in Politicis quoq; corrumpere Ingenia, quæ vel nimis curioſa efficiunt ex Varietate Lectionis; vel nimis pertinacia ex Rigore Regularum, vel nimis tumida ex Magnitudine Exemplorum, vel nimis extravagantia ex Diſſimilitudine Exemplorum; quin ſaltem utcunque avertere, & alienare Animos à Negotiis & Actione, Otii ac Seceſsûs amorem inſtillantes: dein Rebuſpub. inducere Diſciplinæ Relaxationem, dum unuſquiſque promptior eſt ad Diſputandum, quàm ad Obtemperandum. Vnde Cato Cenſorius, cum primis Mortalium ſapiens, ubi Juventus Romana ad Carneadem Philoſophum, qui venerat Romam Legatus, dulcedine atque majeſtate Eloquentiæ ejus capta, undique conflueret, frequenti Senatu Auctor fuit, ut expeditis Negotiis, primo quoque tempore dimitterent Hominem; ne Civium Animos inficeret, & faſcinaret, & nec-opinantibus Morum Conſuetudinumque patriarum mutationem induceret. Hoc etiam permovit Virgilium, (dum Studia ſua Patriæ exiſtimationi poſt-haberet,) ut Artes Politicas à Literariis ſegregaret, illas Romanis vendicans, has Græcis relinquens, in verſibus illis decantatis.

Tu regere imperio populos Romane memento
Hæ tibi erunt artes.———

Videmus etiam Anytum Socratis Accuſatorem, pro crimine ei objeciſſe, quod vi & varietate Sermonum, ac Diſputationum ſuarum, Auctoritatem & Reverentiam Legum, Conſuetudinumque patriarum, apud Adoleſcentes imminueret; quódque Artem profiteretur perniciosam, & periculo plenam, quâ quis inſtructus, deteriorem cauſſam meliorem faceret, veritatemq; ipſam Eloquentiæ apparatu obrueret.

Verum hæ Criminationes, cæteræque ejuſdem farinæ, potiùs Perſonatam Gravitatem præ ſe ferunt, quàm Veritatis Candorem. Teſtatur enim Experientiâ, ſicut unos atque eoſdem Homines, ſic unа eademque Tempora, & Rerum Bellicarum. & Optimarum Artium gloriâ floruiſſe. Viros quod attinet, exemplo ſit Nobile par Imperatorum, Alexander Magnus, & Julius Cæſar Dictator, alter Ariſtotelis in Philoſophiâ Diſcipulus, alter Ciceronis in dicendo Rivalis. Aut ſi quis requirat potiùs Literatos, qui in claros Imperatores evaſerunt, quàm Imperatores, qui inſignitèr docti fuerunt, præſtò eſt Epaminondas Thebanus, aut Xenophon Athenienſis, quorum ille primus fuit, qui fregit potentiam Spartanorum, Hic autem primus, qui ſtravit viam ad everſionem Monarchiæ Perſarum. Iſtud verò Armorum, Literarumque quaſi Conjugium, clarius adhuc in Temporibus, quàm in Perſonis eluceſcit, quantò nimirum Seculum Homine Objectum grandius eſt. Ipſa quippe eademque Tempora, apud Ægyptios, Aſſyrios, Perſas, Græcos, Romanoſque, quæ propter Bellicam Virtutem maximè celebrantur, etiam & Literis plurimùm fuerunt nobilitata; adeò ut graviſſimi Auctores Philoſophique, & clariſſimi Duces atque Imperatores, eodem ſeculo vixerint. Nec ſanè aliter fieri poteſt, quandoquidem ut in Homine, Vigor Corporis Animique, ſimul ferè matureſcunt, niſi quod ille hunc paulò antevertat: ſic in rebuſpub. Militaris gloria Literataque (quarum illa corpori reſpondet, hæc animo) aut coæva ſunt, aut ſe proximè conſequuntur.

Iam verò Eruditionem politicis impedimento eſſe potius quàm adjumento, nil minus probabile. Fatemur omnes temerarium quiddam eſſe, Empyricis Medicis Corpus, & Valetudinis curam tradere, qui ſolent pauca quædam Medicamenta, quæ illis videntur Pancreſta, Venditare, quorum fiduciâ nihil non audent tentare, cùm tamen neque Cauſſas

Morborum, neque Ægrotorũ Habitus, neque Symptomatum Pericula, neque veram Sanandi Methodũ calleant. Videmus paritèr errare eos, qui ad Cauſas & Lites ſuas expediendas, adhibent Leguleios, in Practicâ potiùs, quàm in libris Juris Verſatos, quibus os facilè oblinitur, ſi quid novũ, aut extra Experientiæ ſuæ calles tritos occurrat: conſimilitèr non poteſt non eſſe periculoſiſſimum, quoties Summa Rerum Empyricis Conſiliariis præcipuè mandatur. E contrà, vix Exemplum adduci poſſit Reip. infœlicitèr adminiſtratæ, ad clavum ſedentibus Viris Eruditis. Quamvis enim in more ſit Politicis, Literatos Pedantiorum nomine elevare; Hiſtoria tamen ***Veritatis Magiſtra***, in plurimis fidem facit, Pupillares Principes Adultis longè præſtitiſſe, (non obſtante ætatis incommodo) eâ ipsâ de causâ, quam Politici ſugillant, quod ſcilicet, tunc temporis à Pædagogis adminiſtratum ſit Imperium. Quis ignorat per decantatum illud Quinquennium Neronis, onus rerum incubuiſſe Senecæ Pædagogo? Quin & Gordianus Junior Decennium laudis, Miſitheo Pædagogo debuit. Neque infœliciùs Imperium geſſit Alexander Severus, dum minor ſuit, quo tempore omnia procurabant Mulieres, ſed ex conſilio Præceptorum. Imò convertamus oculos ad Regimen Pontificium, ac nominatim Pii Quinti, vel Sixti Quinti, noſtro ſeculo, qui ſub initiis ſuis habiti ſunt, pro Fraterculis rerum imperitis; reperiemuſque Acta Paparum ejus generis, magis eſſe ſolere memorabilia, quam eorum, qui in negotiis civilibus, & Principum Aulis enutriti, ad Papatum aſcenderint. Quamvis enim, qui in Literis vitam maximè traduxerunt, minus ſollertes ſint atque verſatiles in Occaſionibus prenſandis, atque accomodandis Rebus, quò ſpectant ea quæ ab Italis *Ragioni di Stato* dicuntur, (quorum nomen ipſum averſatus eſt Pius Quintus, ſolitus dicere, ***Eſſe mera malorum Hominum Commenta, quæ opponerentur Religioni, & virtutibus Moralibus***) in eo tamen abundè fit compenſatio, quod per tutum, planumque iter Religionis, Juſtitiæ, Honeſtatis, Virtutumque Moralium, promptè atque expeditè incedant; quam viam qui conſtantèr tenuerint, illis alteris remediis non magis indigebunt, quàm Corpus ſanum Medicinâ. Porrò autem Curriculum vitæ in uno Homine, ſupeditare non poteſt Exemplorum Copiam, ad regendos eventus vitæ, etiam in uno Homine. Sicut enim interdum fit, ut Nepos, vel Pronepos, Avum, vel Proavum magis referat, quàm Patrem: eodem modo haud rarò evenit, ut Negotia præſentia magis quadrent cum Exemplis vetuſtioribus, quàm cum Recentioribus. Poſtremò unius Ingenium tantum cedit Amplitudini Literarum, quantum privati Reditus Ærario.

Quod ſi detur, depravationes illas & impedimenta, quæ à Politicis imputantur literis, aliquid virium habere & veritatis, attamen ſimul monendum, Eruditionem in ſingulis plus Remedii, quàm Mali afferre. Eſto enim, Literæ Tacitâ quadam vi Animum reddunt incertum, atque perplexum; at certè liquidò præcipiunt, quomodo cogitationes ſint expediendæ, & quouſque ſit deliberandum, quando demùm ſtatuendum, imò oſtendunt, quomodo res interim abſque periculo trahi poſſint, & ſuſpendi. Eſto etiam, Animos efficiunt magis pertinaces, & difficiles; at ſimul docent, quæ Res Demonſtrationibus, quæ Conjecturis innituntur; neque minùs Diſtinctionum, & Exceptionum uſum, quàm Canonum, & Principiorum conſtantiam proponunt. Eſto rurſus, ſeducunt, & detorquent Animos Exemplorum vel imparitate, vel diſſimilitudine; neſcio; ſed ſatis novi, eas, tam circumſtantiarum efficacias, quàm comparationum Errores, & applicationum Cautiones, explicare; adeò ut in univerſum magis corrigant Animos, quàm corrumpant, Hec autem Remedia inſinuant undequaque Literæ, magnâ vi, & varietate Exemplorum. Perpendat quis Errores Clementis Septimi, à Guicciardino, qui ei fuit quaſi Domeſticus, tam luculentèr depictos; aut vacillationes Ciceronis, in epiſtolis ad Atticum, manu propriâ ad vivum reſectas; omninò Inconſtantiam, & crebras Conciliorum Mutationes vitabit: Inſpiciat Errores Phocionis, Pervicaciam exhorrebit: Fabulam Ixionis legat, & nimias Spes, & hujuſmodi Fumos, ac Nebulas diſpellet. Intueatur Catonem Secundum, neque unquàm migrabit ad Antipodas, & contraria præſenti Seculo veſtigia figet.

Jam qui putant Literas Deſidiæ Amicas eſſe, Otiique, & Seceſſus dulcedine perfundere Animum, mirum præſtabunt, ſi quæ aſſuefaciunt Mentem perpetuæ Agitationi, Socordiæ Patronas oſtendant: cùm contrà verè affirmari poſſit, inter omnia Hominum genera, nullum Negotia amare propter ipſa Negotia, præter Literatum. Alii enim Res, & Negotia diligunt Quæſtus gratiâ, ut Conductitii opus propter mercedem: Alii Honoris ergô; etenim dum res gerunt, vivunt in oculis Hominum, exiſtimationique ſuæ inſerviunt, alioqui evanituræ: Alii propter Potentiam, & Fortunæ prærogativam, ut Amicos remunerare, Inimicos ulciſci poſſint: Alii ut Facultatem aliquam ſuam, quam adamant, exerceant, ac ſibi ipſis hoc nomine ſæpiùs gratulenter, & arrideant: Alii denique ut alios ſuos Fines conſequantur. Adeò ut, quod de Glorioſis dici ſolet, eorum Fortitudinem ſitam eſſe in ſpectantium Oculis, ſic hujuſmodi Hominum Diligentia & Strenuitas, hoc videtur agere, aut ut alii plaudant, aut ut ipſi intra ſe geſtiant: Soli Literati Negotiis, & Occupationibus delectantur, tanquàm Actionibus Naturæ conſentaneis, & non minùs ſalubribus Animo, quam Exercitatio eſt Corpori, ipſam Rem, non Emolumentum intuentes: ita ut omnium minimè ſint defatigabiles, ſi modò res ſit hujuſmodi, ut Animum pro dignitate ejus impleat, & detineat. Quod ſi reperiantur interdum nonnulli, in legendo ſtrenui, in agendo ceſſatores; non hoc à Literis ortum habet, ſed ab imbecillitate, & molicie quadam Corporis, Animive; quales notat Seneca, *Quidam*, inquit, *tam ſunt umbratiles, ut putent in turbido eſſe, quicquid in luce eſt.* Vſu venire poterit fortaſsè, ut hujuſmodi ingenii ſibi conſcii, ſe dent Literis; Eruditio autem ipſa, hujuſmodi Ingenia minimè indit, aut progignit. Quod ſi quis illud nihilominus mordicùs teneat, Literas nimium abſumere temporis, quod aliàs rectiùs impendi poſſit; aio, neminem adeò diſtringi negotiis, quin habeat ſua Otii intervalla, donec Agendi Vices, atque Æſtus refluant, niſi aut admodum hebes ſit in expediendis Negotiis, aut parum cum dignitate ambitioſus in Negotiis cujuſcunque generis captandis. Reſtat igitur quærendum, quâ in re, & quomodo, has ſubſecivas horas collocare oporteat;

teat; Studiis an Voluptatibus, Genio an Ingenio indulgendum? Sicut rectè reſpondit Demoſthenes Æſchini, homini voluptatibus dedito, qui cum per contumeliam objeciſſet, *Orationes ejus lucernam olere*: *Pol*, inquit, *multum intereſt inter ea, quæ ego ac tu ad lucernam facimus*. Quare neutiquàm metuendum, ne Literæ eliminent Negotia; quin potius vindicant animum ab Otio, & Voluptate, quæ aliàs ſenſim, ad utriuſque damnum, & Negotiorum, & Literarum, ſubintrare ſolent.

Dein, quod oggerunt, Literas Reverentiam Legum, atque Imperii convellere; calumnia mera eſt, nec probabilitèr ad criminandum inducta. Nam qui *cæcam obedientiam* fortius obligare contenderit, quam *Officium oculatum*, unà opera aſſerat cœcum manu ductum certius incedere, quam qui Luce, & Oculis utitur. Imò citra omnem controverſiam, Artes emolliunt mores, teneros reddunt, ſequaces, cereos, & ad Mandata Imperii ductiles: Ignorantia contrà, contumaces, refractarios, ſeditioſos: Quod ex hiſtoria clariſſimè patet, quandoquidem tempora maxime indocta, inculta, barbara, tumultibus, ſeditionibus, mutationibuſque maximè obnoxia fuerint.

De Catonis Cenſoris judicio, hoc dictum eſto, meritiſſimas eum, blaſphemiæ in Literas luiſſe pœnas, cùm ſeptuagenario major, quaſi repueraſcens, Græcam Linguam cupidiſſimè addiſceret: ex quo liquet, priorem illam cenſuram Græcæ Literaturæ, ex Affectatâ potius gravitate, quam quod ita penitus ſentiret, fluxiſſe. Ad Virgilii vero Carmina quod attinet, utcunque illi libitum fuerit, univerſo Mundo inſultare, Romanis aſſerendo Artes Imperandi, cæteras tanquam Populares aliis relinquendo; in hoc tamen manifeſto tenetur Romanos nunquam Imperii Faſtigium conſcendiſſe, donec ad Artium Culmen ſimul perveniſſent. Namque duobus primis Cæſaribus, viris imperandi peritiſſimis, contemporanei erant, Optimus Poeta ille ipſe Virgilius Maro, Optimus Hiſtoricus Titus Livius, Optimus Antiquarius Marcus Varro, Optimus aut Optimo proximus Orator Marcus Cicero; Principes certè, ex omni memoriâ, in ſuâ quíque Facultate. Poſtremo, quantum ad Socratis Accuſationem, id dico tantum; recordemur temporum, quibus intentata eſt; nimirum ſub Triginta Tyrannis, Mortalium omnium crudeliſſimis, ſceleratiſſimis, Imperioque indigniſſimis: qui Rerum, & Temporum Orbis, poſtquàm circumactus eſſet, Socrates ille, (flagitioſus ſcilicet) Heroibus annumeratus eſt, & Memoria ejus omnibus tam Divinis, quàm Humanis Honoribus cumulata: quin diſputationes ejus tanquam Corruptrices Morum prius habitæ, pro præſentiſſimis Mentis Morumque Antidotis, ab omni Poſteritate celebrantur. Atque hæc ſufficiant ad reſpondendum Politicis, qui ſuperciliosa ſeveritate, aut fucatâ gravitate, auſi ſunt literas inceſſere contumeliis; quæ tamen confutatio impræſentiarum, niſi quod neſciamus an ad poſteros permanaturi ſint labores noſtri minus neceſſaria videatur; cùm Aſpectus, & Favor duorum literatiſſimorum Principum, Elizabethæ Reginæ, & Majeſtatis tuæ, tanquam Caſtoris & Pollucis, *Lucidorum Syderum*, tantum apud nos in Britannia Literis amorem, reverentiamque conciliaverint.

Nunc ad tertium Vituperationum genus pervenimus, quod à Literatis

tis ipſis in Literas redundat, altiúſque cæteris ſolet hærere. Eæ vel à Fortunâ, vel à Moribus, vel à Studiis ipſorum Originem ducunt. Quarum prima extra poteſtatem ipſorum eſt, ſecunda extra rem, ut tertia ſola propriè in diſquiſitionem venire videatur. Quia tamen, non tam de vero Rerum Pondere, quàm de Vulgi æſtimatione, ſermo inſtituendus eſt, haud abs re fuerit, etiam de alteris duabus, pauca quædam innuere.

Quapropter dignitatis Imminutiones, & quaſi Dehoneſtamenta, quæ à Literatorum Fortunâ Literis imponuntur, ſumuntur aut à paupertate & inopiâ ipſorum, aut à Vitæ genere obſcuro & umbratili, aut ab occupationum, in quibus verſantur, ſubjecto non admodum nobili.

Quantum ad Paupertatem pertinet, quódque frequentèr uſuveniat, ut Literati inopes ſint, & tenui plerunque origine, neque tam properè diteſcant, ac alii, qui quæſtui ſolùm inhiant; conſultum foret hunc Locum, de laude Paupertatis, Fratribus Mendicantibus (pace eorum dixerim) exornandum tradere; quibus Machiavellus non parum tribuebat, cum diceret, *Iam dudum actum eſſet de Regno Sacerdotum, niſi reverentia erga Fratres ac Monachos, Epiſcoporum luxum & exceſſum compenſaſſet.* Paritèr dicat quis, Fœlicitatem, & Magnificentiam Principum, & Nobilium, jam olim recidere potuiſſe, in Barbariem, & Sordes, niſi deberent literatis iſtis Pauperibus, civilis vitæ culturam, & decus. Sed miſſis his laudum aucupiis, notatu dignum eſt, quam ſacra atque veneranda Res, per aliquot apud Romanos ſecula, Paupertas ipſa habita fuerit; quæ tamen Reſp. nihil trahebat ex Paradoxis: Sic enim præfatur T. Livius: *Aut me amor negotii ſuſcepti fallit, aut nulla unquam Reſp. nec major, nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tam feræ avaritia Luxuriaque immigraverint, nec ubi tantus, ac tam diu, paupertati ac parcimoniæ honos fuerit.* Quinetiam, poſtquam Roma jam degeneraſſet, legimus cum Cæſar Dictator, collapſam Reſp. inſtauraturum ſe profiteretur, quendam ex amicis ejus prompſiſſe ſententiam, nihil tam expeditum eſſe, ad id quod ageret, quam ſi Divitiarum honos quoquo modo tolleretur. *Verùm* (inquit) *hæc, & omnia mala, paritèr cum honore pecuniæ deſinent, ſi neque magiſtratus, neque alia vulgò cupienda, vænalia erunt.* Denique, quemadmodum verè dictum eſt, *Ruborem eſſe colorem virtutis,* licet quandóque oriatur ex culpa; ita rectè ſtatuas, Paupertatem eſſe Virtutis fortunam, quamvis interdum à luxu & incuriâ accerſatur Salomonis certè hæc eſt ſententia, *Qui feſtinat ad divitias, non erit inſons;* & Preceptum, *Veritatem eme, & noli vendere, ſimilitèr ſcientiam, & prudentiam:* quaſi æquum judicet, opes impendendas, ut doctrina paretur, non doctrinam eò vertendam, ut Opes congerantur.

Quid attinet dicere, de Vitâ illâ privatâ, & obſcurâ, quam Literatis objiciunt? Adeò tritum Thema eſt, atque ab omnibus jactatum, Otium, & Seceſſum (modò abſint deſidia, & luxus) præponere vitæ forenſi, & occupatæ, propter Securitatem, Libertatem, dulcedinem, dignitatem, aut ſaltèm ab indignitatibus immunitatem, ut nemo tractet hunc Locum, quin benè tractet: ita Humanis Conceptibus in exprimendo, & Conſenſibus in approbando conſonat. Hoc tantum adjiciam, eruditos latentes in Rebuſp. & ſub oculis Hominum minimè degentes, ſimiles eſſe Imaginibus Caſſii, & Bruti, de quibus, in elatione Juniæ non geſtatis, cum aliæ plurimæ ducerentur, Tacitus, *Eo ipſo*, (inquit) *præfulgebant, quod non Viſebantur*.

De Occupationum, quæ Literatis committuntur, vilitate, illud occurrit, quod demandetur iiſdem, Puerorum ac Juniorum Inſtitutio, cujus Ætatis contemptus, in Magiſtros ipſos redundat. Cæterum, quam injuſta ſit hæc obtrectatio, ſi non ex vulgi opinione, ſed ex ſano judicio res perpendatur, inde licet æſtimare, quod diligentiores ſint omnes, in imbuendâ Teſtâ recenti, quam veteri; magiſque ſolliciti ſint, qualem admoveant terram teneræ Plantæ, quàm adultæ: unde liquet præcipuam curam, circa Rerum, & Corporum initia verſari. Rabbinis, ſi placet, porrige aurem, *Iuvenes veſtri viſiones videbunt, & ſenes ſomniabunt ſomnia:* Ex hoc textu colligunt, Inventutem eſſe ætatem digniorem; quantò nimirum Revelatio accedat clarior, per viſiones, quàm per ſomnia. Illud vero notatu omnino dignum, quod licet pædagogi, velut Simiæ Tyrannidis, Scenæ ſint Ludibria, & temporum incuria in delectu ipſorum veluti obdormierit; vetus tamen querela ſit, inde uſque ab optimis & prudentiſſimis ſeculis deducta, Reſp. circa Leges quidem nimiùm ſatagere, circa Educationem indiligentes eſſe. Quæ Nobiliſſima Pars priſcæ Diſciplinæ, revocata eſt aliquantenùs quaſi poſt liminio in Jeſuitarum Collegiis: quorum cùm intueor Induſtriam, ſolertiamque, tam in doctrina excolendâ, quàm in moribus informandis, illud occurrit Ageſilai de Pharnabazo, *Talis cùm ſis utinam noſter eſſes*. Atque hactenus de Opprobriis è Literatorum Fortunâ, & Conditione deſumptis.

Quod ad Literatorum Mores; Res eſt iſta, potius ad Perſonas, quam ad Studia ſpectans. Reperiuntur proculdubiò inter eos, quemadmodum in omnibus vitæ ordinibus & generibus, tam mali, quàm boni; neque propterea non verum eſt, (quod aſſeritur,) *Abire ſtudia in mores*, atque Literas niſi incidant in Ingenia admodùm depravata, corrigere prorſus Naturam, & mutare in melius.

Verumtamen diligentèr mihi, atque ingenuè rem æſtimanti, nullum occurrit dedecus, Literis, ex Literatorum moribus, quatenus ſunt literati, adhærens, niſi fortè hoc vitio vertatur (cujus Demoſthenes, Cicero, Cato ſecundus, Seneca, pluresque alii inſimulantur) quod cum plerunque Tempora, de quibus legunt, illis in quibus vivunt, & quæ præcipiuntur, illis quæ aguntur, meliora ſint; ultra quam par eſt contendant, Morum corruptelas, ad Præceptorum & Dogmatum honeſtatem retrahere, & priſcæ ſeveritatis mores, temporibus diſſolutis imponere: De quo tamen abundè è propriis Fontibus admoneri poſſunt. Solon enim interrogatus, an optimas Civibus ſuis dediſſet Leges? *Optimas*, inquit, *ex illis, quas ipſi voluiſſent accipere*. Ita Plato, videns corruptiores ſuorum Civium mores, quam ut ipſe ferre poſſet, ab omni publico munere abſtinuit, dicens, *Sic cum patriâ agendum eſſe, ut cum parentibus, hoc eſt, ſuaſu, non violentiâ; obteſtando, non conteſtando*. Atque hoc ipſum cavet ille, qui à Conſiliis Cæſari. *Non*, inquit, *ad vetera inſtituta revocans, quæ jampridem corruptis moribus ludibrio ſunt*. Cicero etiam hujus erroris arguit Catonem ſecundum, Attico ſuo ſcribens. *Cato optimè ſentit, ſed nocet interdum Reip. loquitur enim, tanquam in Rep. Platonis, non tanquam in fæce Romuli.* Idem Cicero molli Interpretatione excuſat Philoſophorum Dicta, & Decreta duriora: *Iſti,* inquit, *ipſi præceptores, & magiſtri videntur fines officiorum, paulò longiùs, quàm natura vellet, protuliſſe, ut cùm ad ultimum animo contendiſſemus, ibi tamen, ubi oportet, conſiſteremus.* Ipſemet tamen potuit dicere, *Monitis ſum minor ipſe meis:* quippe qui in eundem lapidem ipſe, licet non tam graviter impegerit.

Aliud, quod Eruditis non immeritò fortaſſe objicitur vitium, hujuſmodi eſt, quod honori aut emolumento Patriarum ſuarum, aut Dominorum, proprias fortunas, aut præſidia poſt-poſuerint. Sic enim Demoſthenes Athenienſibus ſuis, *Mea,* inquit, *conſilia, ſi rectè attendatis, non ſunt ejus generis, per quæ ego inter vos magnus, vos inter Græcos deſpectui ſitis; ſed talia, ut mihi ſæpenumerò, ea haud tutum ſit dare, vobis autem ſemper utile amplecti.* Haud aliter Seneca, poſtquam Quinquennium illud Neronis, æternæ eruditorum Magiſtrorum conſecraſſet gloriæ, Dominum ſuum, omnibus jam flagitiis inquinatiſſimum, liberè atque fidenter monere non deſtitit, magno ſuo periculo, ac poſtremò præcipitio. Neque aliter poteſt ſe habere res; ſiquidem Humanam Mentem Doctrina imbuit vero ſenſu fragilitatis ſuæ, inſtabilitatis Fortunæ, dignitatis Animæ, & muneris ſui; quarum rerum memores, nullo modo ſibi perſuadere poſſunt, Fortunæ propriæ Amplitudinem, tanquam præcipuum ſibi Bonorum Finem ſtatui poſſe. Quare ſic vivunt tanquam rationem redditùri Deo, & Dominis poſt Deum, ſive Regibus, ſive Rebuſp. hâc formulâ, *Ecce tibi lucrefeci,* non autem illâ, *Ecce mihi lucrefeci.* At Politicorum Turba, quorum mentes in Doctrinâ Officiorum, & in Contemplatione Boni univerſalis, non ſunt inſtitutæ, & confirmatæ, omnia ad ſe referunt; gerentes ſe pro Centro Mundi, ac-ſi omnes Lineæ in ſe, ſuiſque Fortunis, debeant concurrere; de Reip. Navi, licet tempeſtatibus jactatâ, neutiquam ſoliciti, modò ipſis in Scapha rerum ſuarum, receptus detur & effugium. At contra, Qui officiorum pondera. & Philautiæ limites didicerunt, munia ſua, ſtationeſque, licet cum periculo tuentur. Quod ſi fortè incolumes permaneant, in ſeditionibus, & Rerum mutationibus, non id artibus, aut verſatili ingenio ſed reverentiæ, quam probitas etiam ab Hoſtibus extorquet, tribuendum. Cæterum, quod attinet ad fidei conſtantiam, & Officiorum Religionem, quas certè animis Hominum inſerit Eruditio, utcunque eæ quandóque à fortunâ mulctentur, aut ex malè-ſanis Politicorum Principiis condemnentur, tamen palam ſcilicet apud omnes laudem referent, ut in hâc re, longâ defenſione non ſit opus.

Aliud vitium Literatis familiare (quod faciliùs excuſari poteſt, quàm negari) illud nimirùm, quod non facilè ſe applicent, & accommodent, erga Perſonas, quibuſcum negotiantur, aut vivunt: qui defectus è duabus oritur cauſis: Prima eſt Animi ipſius Magnitudo, propter quam ægrè ſe demittere poſſunt, ad obſervantiam unius alicujus Hominis. Amantis verba ſunt, non Sapientis, *Satis magnum alter alteri theatrum ſumus.*

ſumus. Neque tamen inficias ibo, illum qui Aciem Animi, inſtar Oculi, non poſſit æquè contrahere, ac dilatare, inſigni facultate ad res gerendas eſſe orbatum. Secunda verò Cauſa eſt probitas morum, & Simplicitas; quæ tamen delectum judicii, non defectum in illis arguit. Veri enim, & legitimi Obſervantiæ erga aliquam Perſonam limites, non ultrà porrigunt ſe, quàm ita nôſſe illius mores, ut abſque offenſione cum eo verſari, eúmque conſilio, ſi opus ſit, juvare, nobiſque interim ipſis, in omnibus cavere poſſimus; verùm alienos affectus rimari, eo fine, ut illum inflectas, verſes, & ad libitum circumagas, Hominis eſt parum candidi, ſed potiùs aſtuti, & bifidi; id quod in Amicitia vitioſum fuerit, erga Principes etiam inofficioſum. Mos enim Orientis, (quo nefas habetur oculos in Reges defigere,) ritu quidem barbarus eſt, ſed ſignificatione bonus: neque enim ſubditos decet, corda Regum ſuorum, quæ ſacræ Scripturæ inſcrutabilia docent, curioſiùs rimari.

Supereſt etiamnùm aliud vitium, (quocum hanc partem concludam) Literatis ſæpiùs imputatum, videlicet quòd in rebus exiguis, & externis, (vultu, Geſtu, Inceſſu, Sermonibus quotidianis, & hujuſmodi) deficiant in obſervando Decoro; unde Homines imperiti, ex iſtis minutis, leviculiſque erroribus, quanti ſint in rebus majoribus tractandis, conjecturam capiunt. Verùm fallit eos plerunque hujuſmodi judicium; imò ſciant reſponſum ſibi eſſe à Themiſtocle, qui cùm Rogatus eſſet, ut fidibus caneret, arroganter ſatis ipſe de ſe, ſed ad præſens inſtitutum perquàm appoſitè reſpondit; *Se quidem fidium rudem eſſe, ſed quo pacto oppidum parvum, in civitatem magnam evadere poſſet, ſatis nôſſe.* Et ſunt proculdubiò multi politicarum Artium apprimè gnari, quibus tamen in communi vitâ, & quotidianis reculis nihil imperitius. Quinetiàm hujuſmodi Sugillatores amandandi ſunt ad Platonis Elogium, de Præceptore ſuo Socrate, quem haud abſimimilem dixit Pharmacopolarum Pixidibus, quæ exterius inducebantur ſimiis, ululis, ſatyriſque; intùs verò pretioſos Liquores, & Nobilia Medicamenta recondita habebant: Fatendo ſcilicet, quod ad vulgi captum, & famam popularem, præ ſe ferret nonnulla levia, atque etiam deformia, cùm tamen Animi Interiora, ſummis tam facultatibus, quàm virtutibus eſſent repleta. Atque de Moribus Literatorum hæc hactenùs.

Interim monere placet, nos nihil minùs agere, quàm ut patrocinemur, quibuſdam Profeſſorum inſtitutis abjectis, & ſordidis, quibus & ſeipſos, & literas dehoneſtârunt: quales erant apud Romanos, ſeculis poſterioribus, Philoſophi quidam in familiis divitum, Menſarúmque eorum aſſeclæ, quos haud abſurdè dicas *Barbatos Paraſitos.* Cujus generis quendam lepidè deſcribit Lucianus, quem Matrona nobilis, catulum ſuum Melitæum in Rhedâ geſtare voluit: quod cùm ille officioſè, ſed indecenter faceret, Puſio ſubſannans, *Vereor*, inquit, *ne philoſophus noſter è Stoico fiat Cynicus.* Ante omnia verò, nihil tam offecit literarum dignitati, quàm craſſa & turpis adulatio, ad quam multi, neque hi indocti, & calamos, & ingenia ſubmiſêre, *Hecubam in Helenam, Fauſtinam in Lucretiam,* (ut ait Du-Bartas) tranſformantes. Neque verò nimis laudo morem illum receptum, Libros, Patronis nuncupandi, cùm libri, præſertim qui hoc nomine dignandi, in Veritatis tantum, & Rationis clientelam, ſe dare debeant. Melius veteres, qui non aliis, quam Amicis, atque Æqualibus Scripta ſua dicare ſolebant, aut etiam Nomina ejuſmodi amicorum Tractatibus ſuis imponere: quòd ſi fortè Regibus, aut Magnatibus opus nuncuparent, tum demùm hoc factum eſt, cùm Argumentum Libri Perſonæ tali conveniret. Hæc autem, & ſimilia reprehenſionem potiùs merentur quàm defenſionem.

Neque hoc dico, quaſi Literatos culpem, ſi ad beatos, & potentes viros quandoque ſe applicent: rectè enim Diogenes cuidam cum irriſione roganti, *Quî fieret, quòd Philoſophi Divites ſectarentur, Non Divites Philoſophos?* reſpondit, non ſine morſu; *Hoc ideò fieri, quòd Philoſophi quibus rebus indigeant, probè intelligant, Divites non item.* Huic affine eſt illud Ariſtippi, cui neſcio quid petenti cum non attenderet Dionyſius, ille adorantis more abjecit ſe ad pedes ejus, qui tum demum auſcultans petitioni annuit: Sed paulò poſt, quidam dignitatis philoſophiæ Aſſertor, increpuit Ariſtippum, quòd demittendo ſe, ad Pedes Tyranni pro tantilla re Philoſophiam ipſam contumeliâ affeciſſet; cui ille, *Suam id culpam non fuiſſe reſpondit, ſed Dionyſii, qui Aures geſtaret in Pedibus.* Quin prudens ille, non puſillanimis habitus eſt, qui in Diſputatione quâdam cum Hadriano Cæſare, vinci ſe paſſus eſt, excuſans factum, *Quòd æquum eſſet ei cedere, qui triginta imperaret Legionibus.* Atque proptereà non ſunt damnandi Viri docti, ubi, cùm res poſtulat, aliquid de gravitate ſuâ remittant, ſive imperante neceſſitate, ſive impetrante occaſione; quod quamvis humile videatur, atque ſervile primo intuitu, tamen veriùs rem æſtimanti, cenſebuntur non Perſonæ, ſed Tempori ipſi ſervire.

Pergamus nunc ad Errores, atque Inania, quæ in Studiis ipſis Virorum doctorum interveniunt, iiſque ſe immiſcent, id quod præcipuè & propriè ſpectat ad præſens Argumentum. Quâ in re, non eſt inſtituti noſtri erroribus ipſis patrocinari, ſed per eorum cenſuram & ſecretionem, excutere quod ſanum, & ſolidum eſt, atque à calumniâ vindicare. Videmus enim in more, præſertim apud invidos, eſſe, propter ea quæ depravata ſunt, etiam ea quæ impolluta, & in ſtatu ſuo manſerunt, ſugillare; quemadmodùm Ethnici, in Primitivâ Eccleſiâ, Chriſtianos Hæreticorum vitiis aſpergere ſolebant. Neque tamen conſilium eſt mihi examen aliquod accuratius inſtituere, de Erroribus, & Impedimentis Literarum, quæ interiora, & à captu Vulgi remotiora; ſed de illis tantum verba facere, quæ cadunt ſub communi, & populari obſervatione, & notâ, aut ſaltem ab eâ non longè recedunt.

Quarè tria præcipuè deprehendo Vana & Inania in Literis, quæ anſas præcipuè præbuerunt ad obtrectandum. Eas enim res pro Vanis ducimus, quæ aut Falſæ ſunt, aut Frivolæ; in quibus ſcilicet, aut Veritas deficit, aut Vſus: Illos etiam Homines vanos & leves exiſtimamus, qui aut ad Falſa Creduli, aut in rebus exigui uſûs Curioſi. Curioſitas autem, aut in rebus ipſis verſatur, aut in verbis; quando nimirùm, aut in rebus inanibus opera inſumitur, aut circa verborum delicias nimiùm inſudatur. Quocircà, non certè magis Experientiæ, quàm rectæ etiam Rationi conſonum videtur, ut tres ponantur Doctrinarum Intemperies. Prima eſt Doctrina Fantaſtica, ſecunda Doctrina Litigioſa, tertia Doctrina Fucata & mollis: vel ſic, vanæ Imaginationes, vanæ Altercationes, Vanæ affectationes. Ac quidem ordiar ab ultimâ.

Intemperies iſta, in Luxurie quâdam Orationis ſita, (licèt olim per vices in pretio habita fuerit) circa Lutheri tempora, miris modis invaluit. In causâ præcipuè fuit, quòd Fervor & Efficacia Concionum, tunc Temporis, ad populum demulcendum & alliciendum, maximè vigebat: Illa autem populare genus Orationis poſcebant. Accedebat Odium & contemptus, illis ipſis Temporibus, ortus erga Scholaſticos, qui ſtylo, & ſcribendi genere utebantur valdè diverſo, verba licentèr admodùm cudentes nova & horrida, de Orationis ornatu & Elegantiâ parùm ſolliciti, dummodò circuitionem evitârunt, & Senſus ac Conceptus ſuos acutè exprimerent; atque hinc factum eſt, ut paulò poſteà major apud plurimos cœperit haberi Verborum Cura quàm Rerum; pleriſque magis comptam phraſim, teretem periodum, Clauſularum rythmos, Troporum Stellulas; quàm Pondus rerum, Rationum Nervos, Inventionis Acumen, aut Judicii Limam affectantibus. Tum demum floruit Oſorii Luſitani Epiſcopi luxurians & diluta Oratio. Tunc Sturmius in Cicerone Oratore & Hermogene Rhetore, infinitam & anxiam operam conſumpſit. Tunc Carrus & Aſcamus apud nos, Prælectionibus & Scriptis ſuis, Ciceronem & Demoſthenem uſque ad Cœlum evehentes, Juvenes ad politum hoc, & florens Doctrinæ Genus, invitârunt. Tunc Eraſmus arripuit anſam introducendi ridiculam illam Ecchô, *Decem annos conſumpſi in legendo Cicerone*; cui Ecchô reſpondit, *One*, Aſine. Scholaſticorum verò Doctrina deſpectui prorſus haberi cœpit, tanquam aſpera & barbara: Denique, ut ſemel dicam; præcipuè illorum Temporum Inclinatio, & Studium, potiùs ad Copiam, quàm ad Pondus deflexit.

Hîc Itaque cernere eſt primam Literarum Intemperiem, cùm (ut diximus) Verbis ſtudetur, non Rebus: cujus etſi è citimis tantùm temporibus protulerim Exempla, tamen ſecundùm Majus & Minus, & olim placuerunt ejus generis ineptiæ, & deinceps placebunt. Iam verò fieri non poteſt, quin hoc ipſum, multùm faciat ad Doctrinæ Exiſtimationem minuendam & elevandam, etiam apud Vulgus imperitum, cùm videant doctorum ſcripta, tanquàm primam Literam Diplomatis, quæ quamvis variis Calami ductibus, & Floſculis variegata ſit, Litera tamen eſt unica: Ac mihi ſanè videtur perappoſita hujuſce Vanitatis Adumbratio, & quaſi Emblema, Pygmaleonis illa Inſania; quid enim aliud ſunt Verba, quàm Imagines Rerum, ut niſi Rationum vigore animata ſint, adamare illa idem ſit, ac Statuam deperire?

Neque tamen temerè damnandum eſt, ſi quis Philoſophiæ Obſcura & Aſpera, Verborum ſplendore illuſtret, & expoliat: Hujus enim rei magna adſunt Exempla in Xenophonte, Cicerone, Senecâ, Plutarcho, ipſóque etiam Platone: nec minor eſt utilitas. Quamvis enim diligentem Veri cognitionem, atque acre ſtudium Philoſophiæ, res hæc nonnihil impediat, quoniam præproperè Mentem conſopit, atque ulterioris Diſquiſitionis ſitim & Ardorem reſtinguit; ſi quis tamen Doctrinam ad uſus civiles adhibeat, (Sermocinandi videlicet, Conſulendi, Suadendi, Argumentandi, & ſimilium) omnia, quæ cupiat præparata & adornata, in hujuſmodi Authoribus reperiet. Veruntamen hujuſce rei Exceſſus adeò juſtè contemnitur, ut quemadmodùm Hercules, cum videret in Templo Statuam Adonidis (Veneris Deliciarum) indignabundus dixit, *Nil Sacri es*; ita omnes Herculei Literarum Pugiles, id eſt, laborioſi atque conſtantes Indagatores Veritatis, hujuſmodi Delicias & Lauticias, tanquam nil Divini ſpirantes, facilè ſpreverint.

Paulò ſanius eſt aliud ſtyli genus (neque tamen ipſum omninò Vanitatis expers) quod Copiæ illi, & Luxuriæ Orationis, tempore ferè ſuccedit. Illud totum in eo eſt, ut Verba ſint aculeata, Sententiæ conciſæ, Oratio denique potiùs verſa quàm fuſa; quò fit, ut omnia per hujuſmodi Artificium, magis ingenioſa videantur, quàm revera ſint. Tale invenitur in Senecâ effuſius, in Tacito & Plinio ſecundo moderatius; atque noſtri Temporis Auribus cœpit eſſe non ita pridem accommodatum. Verum hoc ipſum mediocribus Ingeniis gratum eſſe ſolet (adeò ut dignitatem quandam literis concilet;) attamen à Judiciis magis limatis meritò faſtiditur, & poni poſſit pro Intemperie quâdam Doctrinæ, cùm ſit verborum etiam, & eorum Concinnitatis Aucupium quoddam. Atque hæc de primâ Literarum Intemperie dicta ſunto.

Sequitur ea Intemperies in Rebus ipſis, quam poſuimus mediam, & *litigioſæ ſubtilitatis* nomine deſignavimus. Eſtque illâ, de quâ modò diximus, aliquantò deterior. Vt enim Rerum dignitas, Verborum cultui præcellit; ſic è contrario, odioſior eſt Vanitas in Rebus, quàm in Verbis. Quâ in re, Increpatio illa Paulina, non magis ad ſuam ætatem referri; quàm ad ſequentia tempora deduci poteſt: neque Theologiam tantum, ſed etiam omnes Scientias reſpicere videtur. *Devita prophanas vocum novitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ.* His enim verbis, duo ſigna, indiciáque Scientiæ ſuſpectæ, atque ementitæ proponit. Primum eſt, Vocum Novitas, & Inſolentia; Alterum, Rigor Dogmatum, qui neceſſariò Oppoſitionem, & dein Altercationes, Quæſtioneſque inducit. Certè, quemadmodùm complura Corpora Naturalia, dum valent integra, corrumpuntur ſæpiùs, & abeunt in vermes; eodem modo, ſana & ſolida rerum cognitio, ſæpenumerò putreſcit, & ſolvitur in ſubtiles, vanas, inſalubres, & (ſi ita loqui licet) vermiculatas Quæſtiones; quæ motu quodam, & vivacitate nonnullâ præditæ videntur, ſed putidæ ſunt, & nullius uſûs. Hoc genus Doctrinæ minùs ſanæ, & ſeipſam corrumpentis, invaluit præcipuè apud multos ex Scholaſticis, qui ſummo otio abundantes, atque ingenio acres, lectione autem impares (quippe quorum Mentes concluſæ eſſent in paucorum Authorum, præcipuè Ariſtotelis Dictatoris ſui ſcriptis, non minùs quam Corpora ipſorum in Cœnobiorum cellis) Hiſtoriam verò & Naturæ, & Temporis, maximâ ex parte ignorantes; ex non magno Materiæ ſtamine, ſed maximâ

Spiritus,

Spiritûs, quaſi Radii, agitatione, operoſiſſimas illas telas, quæ in Libris eorum extant, confecerunt. Etenim, Mens Humana, ſi agat in Materiam (Naturam rerum, & Opera Dei contemplando) pro modo Materiæ operatur, atque ab eâdem determinatur; ſin ipſa in ſe vertatur, (tanquam Aranea texens Telam,) tum demùm interminata eſt, & parit certè Telas quaſdam Doctrinæ, tenuitate fili, operiſque admirabiles, ſed quoad uſum frivolas, & inanes.

Hæc inutilis Subtilitas, ſive Curioſitas, duplex eſt: & ſpectatur aut in Materiâ ipsâ, qualis eſt inanis ſpeculatio, ſive Controverſia; cujus generis reperiuntur, & in Theologiâ, & in Philoſophiâ, haud paucæ: aut in Modo, & Methodo tractandi; hæc apud Scholaſticos ferè talis erat. Super unaquaque re propoſitâ formabant Objectiones, deinde Objectionum illarum Solutiones; quæ Solutiones, ut plurimùm, Diſtinctiones tantùm erant; cùm tamen Scientiarum omnium robur, inſtar Faſcis illius Senis, non in ſingulis bacillis, ſed in omnibus vinculo conjunctis conſiſtat. Etenim Symmetria Scientiæ, ſingulis ſcilicet partibus ſe invicèm ſuſtinentibus, eſt, & eſſe debet, vera atque expedita ratio refellendi Objectiones Minorum Gentium: Contrà, ſi ſingula Axiomata, tanquam baculos Faſcis ſeorſim extrahas, facile erit ea infirmare, & pro libito, aut flectere, aut frangere: Vt quod de Senecâ dictum erat, *Verborum minutiis rerum frangit pondera*; verè de Scholaſticis uſurpari poſſit, *Quæſtionum minutiis Scientiarum frangunt robur.* Num-non in Aulâ ſpatioſâ conſultius foret, unum accendere Cereum, aut Lychnuchum ſuſpendere, variis Luminibus inſtructum, quo omnia ſimul perluſtrentur, quam in ſingulos Angulos quaquaverſus exiguam circumferre Lucernam? Atqui non abſimilis eſt eorum Ratio, qui non tam veritatem perſpicuis Argumentis, Authoritatibus, Comparationibus, Exemplis illuſtrare nituntur; quam in hoc ſolum incumbunt, ut minutos quoſque Scrupulos eximant, & Captiunculas expediant, & Dubitationes ſolvant; hoc pacto quæſtionem ex quæſtione gignentes, quemadmodùm fit in ſuperiori ſimilitudine, ut Lucerna in unum aliquem locum delata, alios circumquaque deſtituat, & obſcuret. Adeò ut Scyllæ fabula, ad vivum exprimat, hoc genus Philoſophiæ; cujus Os & Pectus Virginem formoſam præferebant, infra vero fuiſſe aiunt,

Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris.

Sic generalia quædam apud Scholaſticos invenias, quæ pulchra ſunt dictu, & non perperàm inventa; ubi autem ventum fuerit ad Diſtinctiones, Deciſioneſque, pro fæcundo Utero, ad Vitæ Humanæ commoda, in portentoſas, & latrantes Quæſtiones deſinunt. Itaque minimè mirum, ſi hoc genus Doctrinæ, etiàm apud vulgus Hominum contemptui obnoxium fuerit, qui ferè ſolent, Veritatem propter Controverſias circa eam motas aſpernari, atque exiſtimari eos errare omnes, qui nunquam inter ſe conveniant; cúmque videant doctos Homines inter ſe digladiari, de rebus nullius momenti, facilè illud Dionyſii Syracuſani arripiunt, *Verba iſta ſunt ſenum otioſorum.* Nihilominus certiſſimum eſt, ſi modò Scholaſtici, ad inexplebilem Sitim Veritatis, & continuam Agitationem Ingenii, Varietatem, & Multiplicitatem

Lectionis, & Contemplationum adjunxiſſent, inſignia profectò illi extitiſſent Lumina, omneſque Artes, & Scientias mirificè provexiſſent. Hactenùs de ſecundâ Literarum Intemperie.

Ad tertiam quod attinet, quæ ad Falſitatem, & Mendacium ſpectat; una hæc omniũ turpiſſima eſt, quippe quæ ipſam Naturam, Animamque deſtruit Scientiæ, quæ nihil aliud eſt quàm Veritatis Imago. Nam Veritas Eſſendi, & Veritas Cognoſcendi, idem ſunt; nec plus à ſe invicem differunt, quam Radius directus, & reflexus. Hoc vitium itaque duplex, vel potiùs duplicatum eſt, Impoſtura & Credulitas; hæc decipitur, illa decipit; quæ licet videantur diſcrepantis naturæ, alteráque à Calliditate quâdam, altera à Simplicitate profecta, plerúnque tamen coëunt. Vt enim in carmine habetur,

Percontatorem fugito, nam garrulus idem eſt.

Innuendo, qui curioſus eſt, eundem eſſe & futilem; paritèr fit, ut qui facilè credat, idem libentèr decipiat. Quemadmodum quoque fieri videmus in Famâ, & Rumoribus, ut qui citò iiſdem fidem habeat, pari facilitate eos auxerit. Quod Tacitus prudentèr innuit his verbis, *Fingunt ſimul creduntque*, adeò finitimæ ſunt, voluntas fallendi, & Facilitas credendi.

Hæc credendi, recipiendique omnia (licet levi Authoritate munita) facilitas, duorum generum eſt, pro ratione ſubjectæ materiæ: aut enim creditur Narrationi, ſive Facto (ut loquuntur Juriſconſulti) aut Dogmati. In priori genere videmus, quanto Dignitatis detrimento, hic Error affecerit ex Eccleſiaſticis Hiſtoriis nonnullas; quæ nimis faciles ſe præbuerunt, in prodendis tranſcribendiſque Miraculis, à Martyribus, Eremitis, Anachoretis, & aliis Sanctis Viris; atque ab eorum Reliquiis, Sepulchris, Sacellis, Imaginibus, editis. Eodem modo in Naturali Hiſtoriâ, videmus multa temerè, ac parùm cum delectu, aut judicio recepta, & deſcripta; ut liquet ex ſcriptis Plinii, Cardani, Alberti, & plurimorum ex Arabibus, quæ commentitiis, & fabuloſis Narrationibus paſſim ſcatent; iiſque non ſolùm incertis, & neutiquàm probatis, ſed perſpicuè falſis, & manifeſtò convictis; ingenti Philoſophiæ Naturalis dedecore, apud Homines graves, & ſobrios. In quo ſanè eluceſcit Ariſtotelis Sapientia, & Integritas, qui cùm diligentem ſcripſerit, atque accuratam Hiſtoriam Animalium, tam parcè Ficta, aut Fabuloſa admiſcuerit: quin potiùs *Auditiones admirandas*, quas memoratu dignas judicavit, in unum Commentariolum conjecit: prudentèr perpendens, perſpicuè vera, (quæ tanquam Baſis Experientiæ ſolida, Philoſophiæ & Scientiis ſubſterni poſſint) haud temerè eſſe cum Rebus ſuſpectæ fidei miſcenda: Et rursùs etiàm Rara, atque Inſolita, quæ pleriſque incredibilia videntur, non omninò eſſe ſupprimenda, neque Memoriæ Poſterorum deneganda.

At illa altera Credulitas, quæ non Hiſtoriæ, aut Narrationibus, ſed Artibus & Opinionibus tribuitur, duplex eſt: Aut cùm Artibus ipſis, aut cùm Authoribus in Arte nimiùm credimus. Artes ipſæ, quæ plus habent ex Phantaſiâ, & Fide, quàm ex Ratione, & Demonſtrationibus, ſunt præcipuè tres, *Aſtrologia, Naturalis Magia, & Alchymia*; quarum tamen Fines non ſunt ignobiles. Profitetur enim Aſtrologia, Superiorum in Inferiora Influxum & Dominatum recludere. Magia ſibi proponit Naturalem Philoſophiam, à varietate Speculationum ad Magnitudinem Operum revocare. Chymica in ſe ſuſcipit, Partes Rerum Heterogeneas, quæ in Corporibus Naturalibus latent & implicantur, ſeparare & extrahere; Corporaque ipſa, inquinata depurare, impedita liberare, immatura perficere. Sed Viæ, atque Rationes, quæ ducere putantur ad hos fines, tam in Theoriâ illarum Artium, quàm in Praxi, Erroris, & Nugarum plenæ ſunt. Neque adeò traditio ipſarum, ut plurimum, candida eſt, ſed Artificiis, & Latebris munita. Chymicæ tamen hoc certè debetur, quod verè comparari poſſit Agricolæ apud Æſopum, qui è vitâ exiturus, dixit filiis, *Se illis vim magnam Auri, in Vineâ, nec ſatis meminiſſe quo loco, defoſſam reliquiſſe:* Qui cùm Vineam diligentèr Ligonibus ubique invertiſſent, Aurum quidem repererunt nullum, ſed tamen Vindemiam inſequentis Anni, propter foſſionem circa radices vitium, tulerunt longè uberrimam: ſic ſtrenui illi Chymiſtarum Labores, & Molimina, circa Aurum conficiendũ, haud paucis nobilibus Inventis, & Experimentis, tum ad reſerandam Naturam, tum ad uſus Vitæ apprimè idoneis, quaſi Facem accenderunt.

Illa autem Credulitas, quæ certos Scientiarum Authores, Dictatoriâ quadam Poteſtâte munivit ut edicant, non Senatoriâ ut conſulant, ingens damnum Scientiis intulit; tanquam præcipua cauſa, quæ tantopere illas afflixit & depreſſit, ut abſque inſigni aliquo Augmento, exangues jacerent. Hinc nempe factum eſt, ut in Artibus Mechanicis, primi Inventores pauca excogitaverint, Tempus reliqua ſuppleverit, & perfecerit; at in Scientiis, primi Authores longiſſimè penetraverint, Tempus plurima detriverit, & corruperit. Sic videmus Tormentariam, Nauticam, Typographicam, ſub initiis imperfectas, & propemodum informes fuiſſe, & exercentibus oneroſas, temporis vero progreſſu, expolitas, & accommodas. At contrà Philoſophiæ, & Scientiæ Ariſtotelis, Platonis, Democriti, Hippocratis, Euclidis, Archimedis, in ipſis illis Authoribus viguerunt, tractu temporis degenerârunt, potiùs & non minimum ſplendoris amiſerunt: Cujus rei non eſt alia ratio, quàm quod in Artibus Mechanicis, ingenia multorum in unum coierunt; in Artibus, & Scientiis Liberalibus, ingenia multorum ſub uno ſuccubuerunt; quem tamen ipſum ſæpenumerò Sequaces ſui, potiùs depravârunt, quàm illuſtrarunt. Vt enim Aqua non aſcendet altiùs, quàm Caput Fontis, à quo promanat; ita Doctrina ab Ariſtotele deducta, ſupra Doctrinam Ariſtotelis nunquam aſſurget. Ideóque etſi non diſpliceat Regula, *Oportet diſcentem credere*; huic tamen conjungendum eſt, *Oportet jam edoctum judicio ſuo uti.* Diſcipuli enim debent Magiſtris temporariam ſolum Fidem, judiciique ſuſpenſionem, donec penitus imbiberint Artes; non autem plenam Libertatis ejurationem, perpetuamque Ingenii ſervitutem. Quare, ut abſolvam hanc partem, hoc tantum adjiciam; Magnis Authoribus ſuis ſic conſtet Honos, ut Authori Authorum, & Veritatis Parenti Tempori, non derogetur.

Explicavimus tandem tres Doctrinæ Intemperies, ſive Morbos; præter quos nonnulli ſunt, non tam Morbi confirmati, quàm vitioſi Humores; qui tamen non adeò occulti ſunt, aut latentes, quin in multorum ſenſum, & reprehenſionem incurrant, ideóque neutiquàm prætermittendi.

Horum primus eſt immodicum Studium duorum Extremorum, Antiquitatis & Novitatis: Quâ in re Temporis Filiæ malè patriſſant: Ut enim Tempus prolem devorat, ſic hæc ſe invicem, dum Antiquitas novis invideat Augmentis, & Novitas non ſit contenta Recentia adjicere, niſi Vetera prorſus eliminet, & rejiciat. Certè Conſilium Prophetæ vera in hâc re Norma eſt: *State ſuper vias antiquas, & videte quænam ſit via recta, & bona, & ambulate in eâ.* Antiquitas eam meretur Reverentiam, ut Homines aliquandiù gradum ſiſtere, & ſupra eam ſtare debeant, atque undequaque circumſpicere, quæ ſit via optima: quùm autem de viâ benè conſtiterit, tunc demùm non reſtitandum, ſed alacritèr progrediendum. Sanè, ut verum dicamus, *Antiquitas ſeculi, Iuventus mundi:* Noſtra profectò ſunt Antiqua Tempora, cùm Mundus jam ſenuerit, non ea, quæ computantur ordine retrogrado, initium ſumendo à Seculo noſtro.

Alius Error è priori oriundus, eſt Suſpicio quædam & Diffidentia, quæ nihil nunc poſſe inveniri autumat, quo Mundus tam diù carere potuit: ac ſi illa Objectio conveniret erga Tempus, quâ Lucianus impetit Jovem, cæteroſque Ethnicorum Deos: *Miratur enim, cur tot olim genuerint Liberos, nullos autem ſuo Seculo? interrogatque jocans, ecquid Septuagenarii jam eſſent, aut lege Pappiâ contra Senum Nuptias latâ conſtricti?* ſic videntur Homines ſubvereri, ne Tempus effœtum jam factum ſit, & ad Generationem ineptũ. Quin potiùs Levitas Hominum, atque Inconſtantia, hinc optimè perſpici poteſt, qui donec res aliqua perfecta ſit, eam mirantur fieri poſſe; poſtquam facta ſemel eſt, iterum mirantur eam jam pridèm factam non fuiſſe. Ita Alexandri Expeditio in Aſiam, habita eſt initio pro vaſto, & arduo admodum Negotio; quam tamen poſteà placuit Livio in tantum elevare ut diceret de Alexandro, *Nil aliud quàm benè auſus eſt vana contemnere.* Idem Columbo evênit, circa Occidentalem Navigationem. Sed in Rebus Intellectualibus, hoc fit multò frequentiùs, uti videre eſt in pleriſque Propoſitionibus apud Euclidem, quæ antequàm demonſtrentur, miræ videntur, & quibus quis non facilè aſſenſerit; poſt Demonſtrationem autem factam, arripit eas Mens per Retractionem quandam (ut loquuntur Jureconſulti) tanquam antè perſpectas & cognitas.

Alius Error ſuperiori affinis, eſt eorum, qui omium Sectarum, atque Hæreſium veterum, poſtquàm excuſſæ fuiſſent, & ventilatæ, optimam ſemper obtinuiſſe, poſthabitis aliis, exiſtimant. Itaque putant, ſi quis de integro inſtitueret inquiſitionem, & examen, non poſſet non incidere in aliquas ex rejectis Opinionibus, & poſt rejectionem amiſſis, & obliteratis: quaſi verò Multitudo, aut etiam Sapientes Multitudinis deliniendæ gratiâ, non illud ſæpè probârint, quod populare magis, atque leve ſit, quàm quod ſolidum, atque altè radices agens. Tempus ſiquidem ſimile eſt Fluvio, qui levia, atque inflata ad nos devehit, ſolida autem, & pondus habentia ſubmergit.

Alius Error a reliquis diverſus, eſt præmatura atque proterva Reductio Doctrinarum in Artes, & Methodos; quod cùm fit, plerunque Scientia aut parùm, aut nihil proficit. Nimirum ut Ephebi, poſtquàm Membra & Lineamenta corporis ipſorum perfectè efformata ſunt, vix amplius creſcunt: ſic Scientia, quamdiù in Aphoriſmos, & obſervationes ſpargitur, creſcere poteſt & exurgere; ſed methodis ſemel circumſcripta, & concluſa, expoliri forſan & illuſtrari, aut ad Vſus Humanos edolari poteſt, non autem porrò mole augeri.

Alius Error ſuccedens ipſi, quem poſtremò notavimus, eſt, quòd poſt ſingulas Scientias, & Artes, ſuas in Claſſes diſtributas, mox à pleriſque, Vniverſali rerum cognitioni, & Philoſophiæ Primæ renunciatur; quod quidem profectui Doctrinarum inimiciſſimũ eſt. Proſpectationes fiunt è Turribus, aut Locis præaltis, & impoſſibile eſt, ut quis exploret, remotiores, interioréſque Scientiæ alicujus partes, ſi ſtet ſuper Plano ejuſdem Scientiæ, neque Altioris Scientiæ veluti Speculam conſcendat.

Alius Error fluit ex nimiâ Reverentia, & quaſi Adoratione Intellectûs Humani; unde Homines abduxêre ſe è Contemplatione Naturæ, atque ab Experientia, in propriis Meditationibus, & Ingenii Commentis, ſúſque déque volutantes. Cæterùm præclaros hos Opinatores, & (ſi ita loqui licet) Intellectualiſtas, qui tamen pro maximè Sublimibus, & Divinis Philoſophis haberi ſolent, rectè Heraclitus perſtrinxit, Homines, inquit, *quærunt Veritatem in Microcoſmis ſuis, non in Mundo majori*. Reſpuunt enim quaſi Abecedariũ Naturæ, Primúmque in Operibus divinis tyrocinium; quod ſi non facerent, potuiſſent fortaſsè gradatim & ſenſim, poſt Literas ſimplices, & deinceps Syllabas, ad Textum & Volumen ipſum Creaturarum expeditè legendum aſcendere. At illi contra, jugi mentis agitatione, urgent, & tanquam invocant ſuos Genios, ut vaticinentur eis, edántque Oracula, quibus meritò & ſuaviter decipiuntur.

Alius Error huic poſteriori finitimus eſt, quòd homines ſæpiùs imbuant, & inficiant Meditationes, & Doctrinas ſuas, Opinionibus quibuſdam, & conceptibus propriis, quos potiſſimum in Admiratione habent; aut Artibus, quibus maximè addicti, & conſecrati ſunt; cætera omnia illis deliciis inficientes, & quaſi intingentes, licèt Fuco admodum fallaci. Sic ſuæ Philoſophiæ immiſcuit Plato Theologiam, Ariſtoteles Logicam, ſecunda Schola Platonis, (Proclus ſcilicet & reliqui) Mathematicas. Iſtas enim Artes ſolebant illi, tanquam Filiolos ſuos Primogenitos ſuaviari. At Chymici, è paucis Experimentis, ad Foculum & Fornacem, novam Philoſophiam excuderunt. Et Gilbertus Popularis noſter, Philoſophiam aliam ex Magnete elicuit. Sic Cicero, cum varias opiniones de naturâ Animæ recenſens, tandem in Muſicum incidiſſet, qui Animam eſſe Harmoniam ſtatuebat, facetè dixit, *Hic ab arte ſuâ non receſſit*. Sed de hoc genus Erroribus, appoſitè, & prudenter, ait Ariſtoteles, *Qui reſpiciunt ad pauca, de facili pronunciant*.

Alius Error eſt Impatientia Dubitandi, & cœca Feſtinatio Decernendi abſque debitâ, & adultâ Suſpenſione Iudicii. Nam Bivium Contemplationis, non eſt diſſimile Bivio Actionis, à Veteribus ſæpiùs memorato: cujus altera via, initio plana & facilis erat, fine autem impervia; altera ingredienti aſpera erat, & confragoſa; ubi paulò proceſſeris, expedita, & æquabilis: Haud ſecus in Contemplationibus, ſi quis à certis ordiatur, in dubia deſinet; ſin à dubiis incipiat, eáque aliquandiu patienter toleret, in certis exitum reperiet.

Similis Error ſe oſtendit in modo tradendi Doctrinam, qui, ut plurimùm, eſt Imperioſus & Magiſtralis, non Ingenuus, & liberalis; ita demùm compoſitus, ut potiùs Fidem imperet, quàm Examini ſubiiciatur. Non negaverim in ſummariis Libellis, ad Praxim deſtinatis, hanc formulam ſcribendi retineri poſſe; verùm in juſtis Tractatibus de Scientiis utrumque Extremum vitandum cenſeo, tam Vellei Epicurei, nil tam metuentis, quàm Ne dubitare de re aliquâ videretur; quàm Socratis, & Academiæ, Omnia in dubio relinquentium. Candori potiùs ſtudendum, Réſque majore aut minore contentione tradendæ, prout Rationum momentis parciùs aut pleniùs ſint probatæ.

Alii Errores ſunt in Scopis, quos Homines præfigunt ſibi, & in quos Conatus ſuos, & Labores dirigunt. Cùm enim diligentiores Literarum Coryphæi, ad id collimare debeant præcipuè, ut Arti, quam profitentur, aliquid præclarum adiiciant; hi contrà, in ſecundis tantummodò conſiſtere ſat habent; vel ſubtilis Interpretis, vel Antagoniſtæ vehementis & nervoſi, vel methodici Abbreviatoris nomen ambientes: unde Reditus & Vectigalia Scientiarum augeri poſſunt, Patrimonium & Fundus minimè.

Omnium autem graviſſimus Error in Deviatione ab vltimo Doctrinarum Fine conſiſtit. Appetunt enim Homines Scientiam, alii ex inſitâ Curioſitate, & irrequietâ; alii Animi causâ, & delectationis; alii Exiſtimationis gratiâ; alii Contentionis ergô, atque ut in Diſſerendo ſuperiores ſint; plerique propter Lucrum & Victum; Pauciſſimi ut Donum Rationis, divinitùs datum, in uſus humani generis impendant. Planè, quaſi in Doctrinâ quæreretur Lectulus, in quo tumultuans Ingenium, & æſtuans, requieſceret; aut Xyſtus ſive Porticus, in quo Animus deambularet liber, & vagus: aut Turris alta, & edita, de quâ Mens ambitioſa, & ſuperba deſpectaret; aut Arx, & Propugnaculum ad Contentiones, & Prælia; aut Officina ad quæſtum, & mercatum; Et non potiùs locuples Armarium, & Gazophylacium, ad Opificis rerum omnium Gloriam, & Vitæ Humanæ Subſidium. Hoc enim illud eſt, quod revera Doctrinam, atque Artes condecoraret, & attolleret, ſi Contemplatio, & Actio, arctiore quàm adhuc vinculo copularentur. Quæ certè Conjunctio talis foret, qualis eſt ſupremorum duorum Planetarum Syſygia, cùm Saturnus, Quietis & Contemplationis Dux, cum Jove Duce Societatis, Agendique conſpiret. Quanquam cùm de Praxi, atque Actione loquor, nullo modo ad Doctrinam Profeſſoriam, & Lucroſam innuo: Neque enim me fugit, quantoperè hoc ipſum, Progreſſionem Doctrinæ, & Amplificationem moretur; perindè quidem ut Aureum Malum, ante Oculos Atalantæ projectum, quod ut tollat, dum flectit ſe, Curſus intereà impeditur;

Declinat curſus, Aurumque volubile tollit.

Neque rurſus mihi in animo eſt, quod de Socrate dictum erat, *Philoſophiam devocare de Cœlo, ut tantummodò verſaretur in Terris*; hoc eſt, Phyſicam ſeponi, ut Moralis Philoſophia, & Politica celebraretur ſola: ſed quemadmodum Cœlum & Terra ſimul conſpirant, & conſentiunt ad Hominum tuendam vitam, atque juvandam; ita ſanè hic Finis eſſe debet utriuſque Philoſophiæ, ut rejectis vanis ſpeculationibus, & quicquid inane, ac ſterile eſt, conſervetur quicquid ſolidum eſt, ac fructuoſum; ut hoc pacto, Scientia non ſit tanquàm Scortum, ad Voluptatem, aut tanquàm Ancilla, ad quæſtum; ſed tanquàm Sponſa, ad Generationem, Fructum, atque Solatium honeſtum.

Jam explicaſſe videor, & quaſi Diſſectione quâdam aperuiſſe, vitioſos illos Humores, aut ſaltem eorum præcipuos, qui non ſolum obſtitère profectui Literarum, verùm etiam culpandis iiſdem anſam dedere. Quod quidem, ſi nimis ad vivum fecerim, meminiſſe oportet, *Fidelia vulnera amantis, ſed doloſa Oſcula malignantis.* Utcunque, hoc certè mihi videor aſſecutus, ut merear fidem in ſequenti præconio, cum ſuperiori Cenſurâ tam liberè egerim. Neque tamen in animo eſt mihi, Panegyricum Literarum ſcribere, aut Hymnum Muſis præcinere, licèt forſitàn diù jam ſit, ex quo Sacra earum ritè celebrata ſint: ſed conſilium eſt abſque Pigmentis, & Hyperbolis, verum doctrinæ contra alias res Pondus, excipere & perpendere, verúmque ejus Valorem & Pretium, ex Teſtimoniis Divinis atque Humanis exquirere.

Primò igitur quæramus Dignitatem Scientiæ in Archetypo, ſive Exemplari; id eſt, in Attributis, atque Actis Dei, quatenùs revelantur Homini, & ſobriè indagari poſſunt. Qua in re, non competit appellatio Doctrinæ, cùm omnis doctrina ſit Scientia acquiſita; nulla autem Cognitio in Deo acquiſita eſt, ſed Originalis. Itaque aliud quærendum eſt nomen, ***Sapientia*** ſcilicet, ut ſacræ Scripturæ eam indigitant.

Sic autem ſe res habet: In operibus Creationis, duplicem Virtutis Divinæ Emanationem videmus; quarum una ad Potentiam refertur, altera ad Sapientiam. Illa præcipuè cernitur in creanda Mole Materiæ, hæc in Pulchritudine Formæ diſponendâ. Hoc poſito notandum eſt, nihil in Creationis Hiſtoriâ obſtare, quin fuerit confuſa illa Cœli Terræque Maſſa, & Materia, unico temporis momento creata; cui tamen diſponendæ, digerendæque ſex dies fuerunt attributi: adeo ſignanter Deus Opera Potentiæ, ac Sapientiæ diſcriminavit. Cui accedit, quod de Materiæ Creatione, memoriæ proditum non ſit, dixiſſe Deum, *Fiat Cœlum & Terra*, ſicut de ſequentibus operibus dictum eſt; ſed nudè atque actualiter, *Deus creavit Cœlum, & Terram:* ita ut Materia videatur, tanquàm Manu facta, Formæ verò Introductio ſtylum habeat Legis, aut Decreti.

Pergamus à Deo ad Angelos, quorum Natura dignatione eſt Deo proxima. Videmus in Ordinibus Angelorum (quatenus fides adhibenda Cœleſti illi Hierarchiæ, quæ Dionyſii Areopagitæ nomine evulgatur) primum locum obtinere ***Seraphim***, Angelos ſcilicet Amoris; ſecundū *Cherubim*, Angelos Illuminationis; tertiū autem Locum, & ſequentes, *Thronis*, *Principabus*, cæteriſque Angelis Potentiæ. & Miniſterii, concedi: ut ex hoc ipſo ordine, ac diſtributione clarum ſit, Angelos Scientiæ, & Illuminationis, Angelis Imperii & Potentiæ præponi.

A Spiritibus, & Intelligentiis, ad Formas Senſibiles & Materiatas deſcendentes, legimus primam Formarum creaturam fuiſſe Lucem;

quæ in Naturalibus & Corporeis, Scientiæ in Spiritualibus atque Incorporeis reſpondet.

Sic in Diſtributione Dierum, videmus Diem, quâ requievit Deus, & contemplatus eſt Opera ſua, benedictam fuiſſe ſupra omnes Dies, quibus creata eſt, & diſpoſita Fabrica Vniverſi.

Poſt Creationem abſolutam, legimus Hominem collocari in Paradiſo, ut illic operaretur: quod quidē Opus, aliud eſſe non poterat, quam quale pertinet ad Contemplandum; hoc eſt, cujus Finis, non ad Neceſſitatem aliquam, ſed ad Delectationem, & Activitatem ſine Moleſtiâ, referri poſſit: cum enim tunc temporis nulla potuerit eſſe Creaturæ Reluctatio, nullus *ſudor vultûs*, neceſſariò ſequitur Actiones Humanas, ad Voluptatem, & Contemplationem, non ad Laborem, aut Opus comparatas fuiſſe. Rurſus, primæ Hominis Actiones, quas in Paradiſo exercuit, duas ſummarias Scientiæ partes complexæ ſunt: Hæ erant, Inſpectio Creaturarum, & Impoſitio Nominum. Nam Scientia illa, quæ Lapſum introduxit (quod & antè monuimus) non erat Naturalis Scientia circa Creaturas, ſed Moralis Scientia de Bono & Malo; ex hâc ſuppoſitione, quod Dei Mandata, aut Vetita, non eſſent Principia Boni & Mali, ſed quòd alias haberent illa Origines; quorū cognitionem affectavit Homo, ſcilicet ut totaliter à Deo deficeret, & ſibi ipſi, ſuóque arbitrio prorſus inniteretur.

Veniamus ad ea, quæ ſtatim poſt Lapſum contigêre. Videmus (ut innumera ſunt Sacrarum Scripturarum Myſteria, ſalvâ ſemper veritate Hiſtoricâ & Literali) imaginem duarum Vitarum, contemplativæ nimirùm & Activæ, in Perſonis Abelis & Caini, inque eorum inſtitutis, & primitivis vivendi Rationibus delineatam: Quorum alter Paſtor erat, (qui propter Otium & Quietem, liberúmque Cœli Aſpectum, Typus eſt vitæ Theoricæ) alter Agricola (laboribus ſcilicet fatigatus, & aſpectu in Terram defixus.) Vbi cernere eſt, Favorem, Electionémque Divinam, ad Paſtorem acceſſiſſe, non ad Agricolam.

Sic ante Diluvium, Sacri Faſti, inter pauciſſima, quæ de eo ſeculo memorantur, dignati ſunt memoriæ prodere, Inventores Muſicæ, atque Operum metallicorum. Sequenti Seculo poſt Diluvium, graviſſima pœna, quâ Deus Humanam Superbiam ultus eſt, fuit, Confuſio Linguarum, quâ Doctrinæ liberum Commercium, & literarum adinvicem Communicatio maximè intercluſa eſt.

Deſcendamus ad Moſem Legis-latorem, & primum Dei Notarium, quem Scripturæ ornant hoc elogio, quòd *gnarus & peritus eſſet Omnis doctrinæ Ægyptiorum*. Quæ quidem Gens inter vetuſtiſſimas Mundi Scholas numeratur. Sic enim Plato inducit Ægyptium Sacerdotem dicentem Soloni; *Vos Græci ſemper Pueri eſtis, nullam vel Scientiam Antiquitatis, vel Antiquitatem Scientiæ habentes*. Perluſtremus Cæremonialem Legem Moſis, reperiemúſque, præter Chriſti Præfigurationem, Diſtinctionem populi Dei à Gentibus, exercitium Obedientiæ, aliósque ejuſdem Legis Vſus ſacros, nonnullos doctiſſimorum Rabbinorum, haud inutilem circa eam navâſſe operam, ut ſedulò eruerent, quandoque Naturalem; quandoque Moralem Senſum Cæremoniarum, & Rituum. Exempli gratiâ, ubi de Leprâ dicitur, *Si effloruerit diſcurrens Lepra, Homo mundus erit, & non recludetur; ſin caro viva in eo erit,* *immunditiæ condemnabitur, & ad Sacerdotis arbitrium ſeparabitur.* Ex hâc Lege colligit unus eorum Axioma in Naturâ; *Putredinem peſtilentiorem eſſe, ante, quàm poſt Maturitatem.* Alius Morale Documentum elicit, *Homines flagitiis undique coopertos, minùs corrumpere publicos mores, quàm mediocriter, & ex parte tantùm malos*: adeò ut ex hoc, & ſimilibus locis ejus Legis, præter Senſum Theologicum, haud pauca ad Philoſophiam Spectantia Spargi videantur.

Si quis etiam eximium illum Iobi Librum diligenter evolverit, plenum eum, & tanquam gravidum, Naturalis Philoſophiæ Myſteriis deprehendet. Exempli gratiâ; circa Coſmographiam, & Rotunditatem Terræ. illo loco, *Qui extendit Aquilonem ſuper vacuum. & appendit terram ſuper nihilum.* Ubi penſilis Terra, Polus Arcticus, & Cœli convexitas in extimis, haud obſcurè inſinuantur. Rurſus circa Aſtronomiam, & Aſteriſmos, illis verbis, *Spiritus ejus ornavit Cœlos, & obſtetricante manu ejus eductus eſt Coluber tortuoſus.* Et alio loco, *Nunquid conjungere valebis micantes ſtellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris diſſipare?* ubi immota configuratio ſtellarum Fixarum, paribus intervallis ſemper inter ſe diſtantium, elegantiſſimè deſcribitur. Item alio loco, *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & Interiora Auſtri.* Ubi iterum innuit depreſſionem Antarctici Poli, eámque deſignat nomine, *Interiorum Auſtri*, quia Auſtrales ſtellæ noſtro Hemiſphærio non cernuntur. Circa generationem Animalium: *Annon ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum coagulaſti me?* &c. Circa rem Metallicam, *Habet Argentum Venarum ſuarum principia, & Auro locus eſt in quo conflatur, Ferrum de terrâ tollitur, & Lapis ſolutus calore in æs vertitur.* Et ſequentia in eodem Capite.

Pariter & in Perſonâ Regis Salomonis, videmus Donum Sapientiæ, tum in Petitione ipſius, tum in Conceſſione Divinâ, omnibus terrenæ, & temporalis Fœlicitatis Bonis prælatum. Virtute cujus Doni, & Conceſſionis, Salomon egregiè inſtructus, non ſolùm ſcripſit inſignes illas Parabolas, ſive Aphoriſmos de Divinâ, atque Morali Philoſophiâ; verùm etiam compoſuit Naturalem Hiſtoriam omnium Vegetabilium, *A cedro ſuper montem, uſque ad muſcum ſuper murum*, (qui nihil eſt aliud, quàm Rudimentum plantæ, Putredinis & Herbæ Medium) Omniúmque etiam, quæ reſpirant, & moventur. Imò idem Rex Salomon, quamvis excelluerit Opibus, Magnificentiâ Ædificiorum, Claſſe, Famulitio, Nominis celebritate, & reliquis quæ ad gloriam pertinent, nihil tamen, ex iſta Gloriæ ſegete, ſibi ipſi decerpit, aut aſſumit, præter Decus Inquirendi, & Inveniendi veritatem. Sic enim diſertè ait; *Gloria Dei eſt celare verbum, & gloria Regis Inveſtigare ſermonem.* Ac ſi Divina Majeſtas innoxio illo, & benevolo puerorum Ludo delectaretur, qui ideo ſe abſcondunt, ut inveniantur: quaſíque etiam nihil eſſet honorificentius Regibus, quàm Dei Colluſores eſſe in eodem Ludo; præſertim cum tot Ingeniis imperent, tantáſque opes præſtò habeant, quibus omnis Secreti inveſtigatio abſolvi poſſit.

Nec verò aliter hæc diſpenſavit Deus, poſtquàm Salvator noſter in mundum veniſſet. Ille enim prius, potentiam oſtendit ſuam, in profligandâ ignorantiâ, ubi cum Doctoribus, & Sacerdotibus diſſereret in Templo, quâ in ſubjugandâ Naturâ, tot & tantis editis Miraculis. Adventus quoq; Spiritûs Sancti, præcipuè adumbratus, atq; expreſſus fuit in ſimilitudine, ac Dono Linguarum, quæ ſunt duntaxat *Vehicula Scientiæ*.

Ita in ſeligendis illis *Inſtrumentis quæ* adhibuit Deus ad fidem diſſeminandam, initio Homines evocavit planè indoctos, & illiteratos, præterquàm quod *Spiritûs Sancti afflatu inſtructi fuiſſent*; quo evidentius Virtutem ſuam Immediatam, & Divinam declararet, omnémque Humanam *Sapientiam deprimeret*. Quamprimum autem Conſilium ſuum in hac parte perimpletum eſſet, mox in proximâ Succeſſione Temporum, Divinam Veritatem ſuam, aliis Doctrinis veluti pediſſequis comitatam, in Mundum immiſit. Itaque D. Pauli Calamus, (qui inter Apoſtolos ſolus literatus fuit) in Scripturis Novi Teſtamenti, præcipuè à Deo adhibitus eſt.

Sic & novimus complures ex antiquis Epiſcopis & Patribus, egregiè fuiſſe in omni Ethnicorum Eruditione verſatos. Adeo ut Edictum Juliani, quo cautum eſt, ne Chriſtiani ad Scholas, & Gymnaſia mitterentur, pernicioſior machina, ad expugnandam fidem Chriſtianam, quàm cruentæ Superiorum Imperatorum Perſecutiones, habitum fuerit. Neque Gregorii primi, Epiſcopi Romani (*cæteri viri* egregii) Æmulatio, & Invidentia, qui Ethnicorum Authorum, & Antiquitatum memoriam obliterare ſtudebat, in bonam partem, etiam apud viros pios, accepta eſt. Quinimò ſola Chriſtiana Eccleſia, inter Inundationes Scytharum à Plagis Septentrionalibus, & Saracenorum ab Orientalibus, pretioſas gentilis Eruditionis Reliquias, jam-jam funditus perituras, ſinu & gremio ſuo conſervavit. Nuper etiam intueri licet Jeſuitas, qui (partim ſtudio proprio, partim ex æmulatione Adverſariorum, Literis ſtrenuè incubuerunt) quantum ſubſidii viriúmq;, Romanæ Sedi reparandæ, & ſtabiliendæ attulerint.

Quarè, ut abſolvam hanc Partem, duo ſunt præcipua Officia, & Miniſteria, præter Ornatum, & *Illuſtrationem*, quæ Fidei Religionique humaniores Literæ perſolvunt. Unum, quod efficacia ſint Incitamenta, ad Divinam Gloriam exaltandam, & celebrandam: ſicut enim Pſalmi, & aliæ Scripturæ, crebro nos invitant ad Contemplationem, Prædicationemque magnificorum, & admirabilium Operum Dei; ita, ſi tantum in eorum ſpecie externa, ſic ut ſenſibus noſtris ſe exhibent, hæreremus; eandem faceremus injuriam Majeſtati divinæ, ac ſi de Opulentiâ, & Copiâ nobiliſſimi Gemmarii, ex iis quæ palam exponuntur in pergulâ, judicaremus. Alterum, quod ſingulare Remedium, Antidotúmque exhibeat Philoſophia, contra Infidelitatem & Errores. Nam Salvator noſter inquit, ***Erratis neſcientes Scripturas & Potentiam Dei.*** Ubi duos Libros, ne in Errores incidamus, proponit nobis evolvendos: primò Volumen Scripturarum, quæ Voluntatem Dei; dein Volumen Creaturarum, quæ Potentiam revelant: Quorum poſterior, veluti Clavis eſt prioris, non ſolùm Intellectum noſtrum aperiens, ad genuinam Scripturarum Mentem, ex generalibus Regulis Rationis, & Legibus Sermonibus expromendam: Sed porrò etiam præcipuè Fidem noſtrã reſerans, ut in ſeriam ingrediamur

Omnipotentiæ Divinæ Meditationem, cujus Characteres maximè inſculpti ejus Operibus, & inciſi ſunt. Tantum de Divinis Teſtimoniis, ac Judiciis, pro verâ Dignitate, & Pretio Doctrinæ, dictum ſit.

Quantum ad Humana Teſtimonia, & Argumenta, tam latus aperitur Campus, ut in Tractatu hoc brevi, & preſſo, delectum potiùs adhibere deceat, quàm copiam. Primò itaque Summus apud Ethnicos Honoris Gradus fuit, Divinam Venerationem, Cultúmque conſequi: (Quod quidem Chriſtianis eſt tanquàm Fructus vetitus:) Nunc verò loquimur ſeparatim de Judiciis Humanis. Itaque (ut cœpimus dicere) apud Ethnicos, ille, quem Græci *Apotheoſin*, Latini *Relationem inter Divos* vocârunt, Supremus Honor fuit, qui Homini ab Homine tribui poſſet: præſertim ubi non ex Decreto, aut Edicto aliquo Imperii (ut Cæſaribus apud Romanos) ſed ex Opinione Hominum, & Fide internâ, ultrò deferretur. Cujus Honoris tam excelſi, Gradus quidam erat, & Terminus medius. Quippe ſupra Humanos Honores, Heroici numerabantur, & Divini; in quorum diſtributione hunc ordinem tenuêre Veteres. Rerumpub. conditores, Legiſlatores, Tyrannicidæ, Patres patriæ, quique in rebus civilibus optimè meruerunt, inſigniti ſunt titulo Herôum tantùm, aut Semideorum, quales fuere *Theſeus*, *Minos*, *Romulus*, cæterique: Ex alterâ Parte, Inventores & Authores novarum Artium, quíque Vitam Humanam novis Commodis, & Acceſſionibus dotârunt, ſemper conſecrati ſunt inter Deos ipſos Majores, quod *Cereri*, *Baccho*, *Mercurio*, *Apollini*, & aliis contigit. Quod certè jure, & ſano judicio factum eſt. Nam priorum Benemerita intra unius Ætatis, aut Nationis limites, ferè coërcentur, nec abſimilia ſunt Imbribus tempeſtivis, & benignis, qui quamvis frugiferi ſint, atque optabiles, tamen pro illâ Tempeſtate tantùm quâ decidunt, atque pro Amplitudine Tractûs Terræ, quam irrigant, utiles ſunt; Poſteriorum verò Beneficia, ut ipſius Solis, & Cœleſtium Munera, Temporibus perpetua, Locis infinita ſunt: Illa rurſus, cum contentione, & perturbatione ut plurimùm conjuncta ſunt; hæc habent verum Characterem Divinæ Præſentiæ, veniúntque in *aurâ leni*, abſque tumultu, aut ſtrepitu.

Neque ſanè Doctrinæ Meritum in Civilibus, & in reprimendis Incommodis, quæ Homo Homini infert, multum cedit illi alteri, in ſublevandis Humanis Neceſſitatibus, quæ ab ipsâ Naturâ imponuntur. Atque hoc genus Meriti, optimè adumbratum fuit ſub illâ ficta Narratione, de Theatro Orphei; ubi ſingulæ Beſtiæ, Avéſque congregatæ ſunt, quæ Appetituum ſuorum innatorum immemores, Prædæ, Ludi, Pugnæ, amicè placidéque unà ſtetere, Cytharæ concentu, & ſuavitate captæ. Cujus Sonus ubi aut ceſſaret, aut majori ſonitu obrueretur, omnes illicò Animantes ad ingenium redibant. Quâ in Fabula eleganter deſcribuntur Ingenia, & Mores Hominum, qui variis & indomitis cupiditatibus agitantur, Lucri, Libidinis, Vindictæ: qui tamen quamdiù Aures præbent, Præceptis & Suaſionibus Religionis, Legum, Magiſtrorum, in Libris, Sermonibus, & Concionibus, eloquenter, & ſuaviter modulantibus, tamdiu Pacem colunt, & ſocietatem; Sin iſta ſileant, aut Seditiones, &

Tumultus obſtrepant, omnia diſſiliunt, & in Anarchiam, atque Confuſionem relabuntur.

Sed enim hoc clarius cernitur, cùm Reges ipſi, aut Magnates, aut Præfecti eruditione præditi ſint. Ut ut enim ſuis addictus nimium Partibus videatur, qui dixit, ***Tum demùm Reſp. fore fœlices, cùm aut Philoſophi regnant, aut Reges philoſophantur***; Hoc tamen experientia notum eſt, ſub eruditis Principibus, & Cuſtodibus Reip. ſecula maximè fœlicia fuiſſe. Quamvis enim Reges ipſi,) ſuos habeant Errores & Vitia, Affectibus ſcilicet & pravis conſuetudinibus pro more cæterorum Hominum obnoxii; tamen Doctrinarum ſi accedat Lumen, anticipati quædam Notiones, Religionis, Prudentiæ, Honeſtatis, retinent eos, & ab omni præcipiti, & immedicabili Exceſſu, & Errore refrænant; Aurem ſemper vellentes, etiam cùm Conſiliarii, & Domeſtici ſilent. Quin Senatores ipſi, & Conſiliarii, qui Literis exculti ſunt, Solidioribus innituntur Principiis, quam qui ab Experientiâ tantùm edocti ſunt; illis ex longinquo proſpicientibus Pericula, & maturè propulſantibus, cùm iſti tantùm ex propinquo, & comminus ſapiant, nihil videntes niſi quod imminet; & tunc demùm Agilitate Ingenii ſui, ſe in ipſo Periculorum articulo, expedire, & eripere poſſe confidentes.

Quæ Felicitas Temporum ſub eruditis Principibus (ut ſemper brevitati Studeam, adhibens non niſi lectiſſima quæque Exempla, & maximè illuſtria) præcipuè cernitur eo in Seculo, quod à Morte Domitiani Imperatoris, uſque ad Imperium Commodi defluxit; Succeſſionem ſex Principum eruditorum, aut certè eruditioni impenſè faventium, complectente; omniumque (ſi temporalia Bona ſpectemus) quæ unquam vidit Roma, totius Orbis tunc Epitome, longè florentiſſimo. Id quod Domitiano, pridie ejus diei, quo interfectus eſt, in Somnis præmonſtratum erat. Quippe qui videre viſus eſt, *Caput aureum ſibi pone cervicem enatum eſſe*: Quod ſanè vaticinium, Aureis illi, ſubſequentibus Seculis, adimpletum eſt; De quibus ſigillatim ſed breviſſimè verba faciam.

Nerva Vir doctus fuit, Apollonii illius Pythagorei Familiaris, & quaſi Diſcipulus, qui etiam fere expiravit, in Verſu illo *Homeri*,

Telis Phœbe tuis lachrymas ulciſcere noſtras.

Trajanus non ipſe quidem doctus, ſed Doctrinæ Admirator, & erga Literatos *munificus*, Bibliothecarum inſtitutor, & *in cujus* Aulâ (licèt Imperatoris Bellicoſi) Profeſſores & Pædagogos gratioſiſſimos fuiſſe, Memoriæ proditum eſt. ***Adrianus*** curioſiſſimus Mortalium, & inexplebilis omnis Varietatis, & Secreti Inveſtigator. ***Antoninus*** ſubtilis & quaſi Scholaſticus, unde etiam ***Cymini ſector*** vocatus eſt. ***Ex Divis Fratribus*** autem, ***Lucius Commodus*** molliori Literarum genere eruditus: ***Marcus*** etiam Cognomine ipſo Philoſophus. *Hi Principes*, ut doctiſſimi, ita & Optimi fuerunt. ***Nerva*** clementiſſimus Imperator, quiq; , ſi nihil aliud, Orbi ***Trajanum*** dedit. ***Trajanus*** omniũ qui imperârunt, & Belli & Pacis Artibus maximè florens: Idem Imperii fines longiſſimè protulit; Idem vim Dominationis modeſtiſſimè cohibuit: Maximorũ etiam Extructor Operũ, unde à ***Conſtantino Parietaria*** per invidiam vocatus eſt propter

Nomen ejus tot parietibus incîſum. ***Adrianus*** Temporis ipſius Æmulus: Injurias enim & Ruinas Temporis, in quoquo genere, curâ & munificentiâ ſuâ, reparavit. ***Antoninus***, (ut etiam appellatus eſt) Vir maximè ***Pius***, nativâ quâdam & inſitâ bonitate, omnibus Ordinibus gratus, cujuſque Regnum (licèt haud breve) omnis calamitatis expers. ***Lucius Commodus*** Fratri quidem Bonitate cedens, reliquos Imperatores plurimos ſuperans. ***Marcus***, Vir ad Exemplar Virtutis compoſitus, cuique Scurra ille, in Convivio Deorum, nihil habuit quod objiceret, præter patientiam erga mores Uxoris. In hâc itaque continuâ ſex Principum ſerie, videre cuiuis liceat, fœliciſſimos fructus Doctrinæ, in Imperio collocatæ, in maximâ Orbis Terrarum Tabulâ depictos.

Iam verò Doctrina, non in Civilia tantùm, atque Artes Pacis, influxum habet, ſed & in militari Virtute exercet vim ſuam, ac Potentiam; ut clarè perſpicitur in Exemplis Alexandri Magni, & Cæſaris Dictatoris; Quorum anteà obiter meminimus, nunc verò ea paulò fuſiùs retractabimus: Horum Virtutes Militares, & Res in bello Geſtas, ſupervacaneum eſſet notare, aut recenſere, cùm in eo genere Mundi Miracula extiterint: ſed de Amore ipſorum, & ſtudio erga Literas, nec-non m iiſdem Excellentiâ propriâ, non alienum erit, ſi pauca ſubjungamus.

Educatus fuit Alexander, edoctúſque ab Ariſtotele, (Philoſopho certè magno) qui nonnullos è libris ſuis philoſophicis ei nuncupavit: A latere illius nunquàm diſcedebat Calliſthenes, aliique pereruditi viri, qui Caſtra ſequebantur, & perpetui erant, omnium ejus Itinerum & Expeditionum Comites: Quo autem pretio literas habuerit, haud pauca liquidò demonſtrant: veluti Invidia, quâ dignam cenſuit Achillis Fortunam, quòd Geſtarum Rerum, Laudúmque ſuarum, Homerum Præconem invenerat. Judicium de pretioſâ Darii Arculâ, inter reliqua ſpolia repertâ, de quâ cùm quæſtio moveretur, quidnam potiſſimum dignum eſſet, quod in eâ aſſervaretur, ipſe, cùm alii alia dicerent, pro Homeri Operibus ſententiam tulit. Epiſtola Objurgatoria ad Ariſtotelem miſſa, *poſtquàm Libros Phyſicorum edidiſſet, in* quâ expoſtulat, quòd Philoſophiæ Myſteria evulgâſſet; ſimúlque reſcribit, malle ſe omnibus doctrinâ, & cognitione, quàm potentiâ ac Imperio præcellere. Sunt & alia quæ huc ſpectant. Ipſe verò, quam egregiè Animum excoluiſſet *doctrinâ*, *in omnibus ejus Dictis*, & Reſponſis apparet, vel potiùs refulget, Eruditione pleniſſimis; in quibus, licèt numero pauca ſint, quæ adhuc ſuperſint, ſingularum Scientiarum Veſtigia altè impreſſa reperias.

In Moralibus, obſervetur primò Alexandri Apophthegma circa Diogenem, & adverte (ſi placet) ſi fortè non unam ex graviſſimis quæſtionibus Moralis Philoſophiæ, conſtituat: ***Vtrùm qui fruitur externis bonis, fœlicior ſit, an qui contemnit?*** cùm enim Diogenem cerneret, tam parvo contentum, converſus ad circumſtantes, qui ejus conditionem ſubſannabant, *Niſi eſſem*, inquit, *Alexander optarem, eſſe Diogenes.* At Seneca in hâc comparatione Diogenem prætulit, cùm diceret, ***Plus erat, quod Diogenes nollet accipere, quàm quod Alexander poſſet dare.***

In Naturalibus, obſervetur illud quod crebrò uſurpabat, *In duabus ſe rebus, mortalitatem ſuam maximè percipere, Somno & Libidine:* Quod ſanè dictum ex intimâ Naturali Philoſophiâ depromptum eſt, non tam Alexandrum, quàm Ariſtotelem, aut Democritum ſapiens; cum tam Indigentia, quàm Redundantia Naturæ, per illa duo deſignata, Mortis ſint tanquam Arrhabones.

In Poëticis, obſervetur dictum illud, quùm ſanguine è vulneribus ejus effluente, accerſeret unum ex Adulatoribus, qui ei Divinitatem tribuere ſolebat, *Specta,* inquit, *hominis iſte ſanguis eſt, non talis liquor, qualem dixit Homerus, Veneris è manu manâſſe, vulneratâ à Diomede;* hoc dicto & Poetas, & Aſſentatores ſuos, & ſeipſum ridens.

In Dialecticis, accipe reprehenſionem illam Argutiarum Dialecticarum, circa rejicienda, & retorquenda argumenta, in dicto ſuo, quo perſtrinxit Caſſandrum, Delatores Patris ſui Antipatri repellentem. Cùm enim Alexander fortè dixiſſet, *Nunquid putas hos Homines, tam longum iter ſuſcepturos fuiſſe, niſi juſtam doloris cauſam habuiſſent?* Reſpondit Caſſander, *Imò hoc ipſum Animos eis dedit, quòd ſperabant longinquitatem viæ obſtituram, quò minùs calumnia proderetur. Euge,* inquit Rex, *Strophas Ariſtotelis, rem pro & contra detorquentes.* Attamen hâc ipsâ, quam in alio carpebat, arte, cùm res poſtularet, in commodum ſuum uti, probè noverat: Ita enim accidit, ut Calliſthenes, (quem odio clàm habebat, quòd novæ ejus inter Divos Relationi refragaretur,) in quodam Convivio rogatus eſſet, ab una diſcumbentibus, ut oblectationis gratiâ, (cùm eſſet vir eloquentiſſimus) Thema aliquod pro arbitrio ſibi ſumeret, de quo ſubito diceret; ille autem annuens, & laudes Gentis Macedonicæ eligens, mirifico cum omnium applauſu diſſeruit: At neutiquàm hoc delectatus Alexander, ſubjecit, *in bonâ cauſâ, facilè eſt cuilibet eſſe eloquenti,* quin *verte,* inquit, *ſtylum, & quid contra nos poſſis, audiamus.* Calliſthenes negotium in ſe recepit, idque tam acerbè, támque aculeatè præſtitit, ut Alexander interpellans diceret, *Etiam malus animus,* æquè ac *bona cauſa indit eloquentiam.*

In Rhetoricis, ad quæ Tropi & ornamenta pertinent, ecce tibi elegantiſſimum Metaphoræ uſum, quâ Antipatrum imperioſum, & tyrannicum Præſidem perſtrinxit. Cùm enim Amicus quidam Antipatri laudaret eum coram Alexandro, quòd tam moderatus eſſet, neque in Perſicum, prout alii Præfecti, luxum, uſúmque purpuræ, veteri Macedoniæ amictu exuto, degeneraret, *At intùs,* inquit Alexander, *Antipater eſt totus purpureus.* Etiam & illa Metaphora inſignis: Cùm Parmenio ad eum accederet, in Campis Arbellæ, eique ingentem hoſtium exercitum monſtraret, qui oculis ſubjacens noctu, propter infinitum numerum Ignium, veluti alterum Firmamentum Stellatum repræſentabat, ideoque conſuleret, ut Nocturno Prælio illos invaderet, *Nolo,* inquit Alexander, *ſuffurari victoriam.*

In Politicis attende graviſſimam illam, & prudentiſſimam diſtinctionem (quam omnis Poſterias amplexa eſt) quâ duos ex præcipuis ejus Amicis, Ephæſtionem & Craterum diſcrevit, quum diceret, *Alterum Alexandrum amare, alterum amare Regem:* Diſſimilitudinem maximi ponderis, etiam inter fideliſſimos Regum Servos conſtituens, quòd alii magis Dominorum ſuorum Perſonas vero Affectu proſequantur, alii potius moveantur Officio erga Principatum ipſum. Spectetur etiam, quam eximiè redargueret Errorem, Principum Conſiliariis familiarem, qui plerunque conſilia, pro modulo ſui Animi, & Fortunæ, non Dominorum, ſuggerunt. Cum enim Darius magnas Alexandro offerret conditiones, Parmenio; *Ego*, inquit, *ſi eſſem Alexander, acciperem.* Subiecit Alexander, *Et ego quidem ſi eſſem Parmenio.* Poſtremò, excutiatur acre illud atque acutum Reſponſum, ad Amicos interrogantes, Quid ſibi reſervaret, cùm tot & tanta donaret? *Spem*, inquit: quippe qui probè ſciret, ſubductis rationibus, Spem veram eſſe Sortem, & tanquam Hæreditatem, ad magna aſpirantium. Hæc Julii Cæſaris Sors, cum proficiſcens in Galliam, univerſas opes profuſis largitionibus exhauſiſſet. Hæc etiam Sors Henrici Ducis Guiſii, Nobiliſſimi Principis, licèt nimium Ambitioſi, de quo illud increbuit, *Fœneratorem eum fuiſſe unum omnium Gallorum maximum, eò quòd omnes opes in nominibus haberet, atque Patrimonium univerſum, in obligationes convertiſſet.* Cæterum Admiratio hujus Principis, dum eum mihi, non ut Alexandrum Magnum, ſed ut Ariſtotelis Diſcipulum propono, longiùs fortaſsè me provexit.

Quantum ad Julium Cæſarem, non eſt opus, ut de præſtantiâ Eruditionis ejus, aut ex Educatione, aut ex Familiaribus, aut ex Reſponſis ſuis, conjecturam faciamus. Hæc ſiquidem eminet in ejus ſcriptis, & Libris, quorum alii extant, alii infœliciter deſiderantur. Primò enim hodiè in manibus habetur, inſignis illa Bellorum ſuorum Hiſtoria, cui Nomen & Titulum Commentariorum duntaxat præfixit; In quo omnes poſteri, ſolidum Rerum pondus, & viva tam Actionum quàm Perſonarum ſimulachra, cum caſtiſſimâ puritate ſermonis, Narrationiſque perſpicuitate eximiâ, conjuncta admirantur: Quas quidem Dotes, non à Naturâ infuſas fuiſſe, ſed à Præceptis Inſtitutiſque Doctrinæ acquiſitas, teſtatur liber ejus de *Analogiâ*; qui nihil aliud erat, quàm Grammaticalis quædam Philoſophia; in quo ſedulò dedit operam, ut Vox ad Placitum, redderetur Vox ad Licitum; & Conſuetudo quoquo modo loquendi, ad congruitatem revocaretur emendatè loquendi; & verba, quæ ſunt Rerum Imagines, Rebus ipſis convenirent, non vulgi prorſus arbitrium ſequerentur.

Ita etiam veluti Monumentum Doctrinæ, non minùs quàm Potentiæ, emendatam ejus Edicto habemus computationem Anni; quæ diſertè teſtatur, æquè eum gloriæ ſibi duxiſſe, Syderum in cœlis Leges pernôſſe, ac Hominibus in Terris Leges dediſſe.

Ex Libro quòque, cui Titulum præpoſuit Anti-Cato, facilè conſtat, eum tanto ſtudio accenſum, ad Victoriam Ingenii, quanto Belli & Armorum obtinendam; certamen Calami tum ſuſcipientem, contra maximum eo tempore Pugilem, Ciceronem Oratorem.

Ruſſus, in Libro Apophthegmatum quæ collegit, videmus honorificentius ſibi putâſſe, ſi ſeipſum tanquàm in Tabellas, aut Codicillos mutaret, in quos prudentiæ aliorum Dicta, graviáque referrentur; quàm ſi Dicta ſua propria, velut Oracula ſacrarentur, ſicut inepti Principes nonnulli, adulatione corrupti, ſibi fieri geſtiunt. Attamen ſi recenſere vellem, pleraque ejus Dicta, (ut feci in Alexandro) ſunt ea certè hujuſmodi, qualia notat Salomon, *Verba ſapientum ſunt tanquam Aculei, & tanquam Clavi in altum defixi.* Itaque tria hìc tantùm proponam, non tam elegantiâ, quàm vi & efficaciâ mirabilia.

Primò igitur, Magiſter ſit, oportet, loquendi, qui unico verbo, ſeditionem in exercitu comprimere potuit. Sic autem ſe res habuit. Romanis mos fuit, cùm Exercitum Duces alloquerentur, Milites uti eos appellarent, cùm Magiſtatus Populum, Quirites. Tumultuabantur Milites Cæſaris, ac Miſſionem ſeditioſè flagitabant; non quòd hoc ipſi cuperent, ſed ut hoc poſtulato, Cæſarem ad alias Conditiones adigerent: Ille immotus, atque inconcuſſus ſilentio facto ſic exorſus eſt: *Ego Quirites:* Quo verbo, eos jam dimiſſos ſignificabat. Eo perculſi Milites, & planè obſtupefacti, concionantem deinceps perpetuò obturbabant, & poſtulato illo Miſſionis poſthabito, contrà obnixè petebant, ut Militum Appellatio eis reſtitueretur.

Secundum fuit hujuſmodi. Regis Nomen Cæſar ſummè affectabat: Itaque ſubornati ſunt nonnulli, qui prætereuntem populari Acclamatione Regem ſalutarent. Ille ſentiens Acclamationem tenuem fuiſſe, ac raram; Negotium joco tranſmiſit, ac ſi erratum eſſet in Cognomine, *Non Rex ſum*, inquit, *ſed Cæſar*. Dictum ſanè hujuſmodi, ut ſi diligenter excutiatur, vigor ejus & pondus, vix exprimi poſſit: Primùm enim recuſationem Nominis præ ſe ferebat, ſed neutiquàm ſeriam: Deinde ingentem quandam Confidentiam, & Magnanimitatem monſtrabat; ac ſi Cæſaris appellatio, illuſtrior Titulus eſſet, quàm Regis; quod haud ſecus evênit, & uſque in hodiernum diem obtinuit. Sed quod illius maximè intererat, hoc dictum, ſummo artificio, finem ſuum urgebat; Hoc enim innuebat S. P. Q. R. de re levi, hoc eſt Nomine tantum (nam poteſtatem Regiam jampridem habebat) ſecum contendere; ac tali Nomine, quale complures etiam ex Familiis obſcuris gerebant: Nam Cognomen Regis multis Romanorum Gentilitium erat, quemadmodùm & nos ſimile quiddam noſtro idiomate habemus.

Vltimum, quod hoc loco repetere placet, tale fuit. Cùm Cæſar poſt bellum initum, Romam occupâſſet, atque ſanctius Ærarium recluſiſſet, ut Pecunias ibi congeſtas, in uſus Belli tolleret, reſtitit Metellus, utpote tunc temporis Tribunus; Cui Cæſar, *Si perſtes*, inquit, *mortuus es.* Dein reprimens ſe paulum, ſubiecit, *Adoleſcens, durius eſt mihi hoc dicere, quàm facere.* Dictum tam mirificè, ex terrore & clementiâ conflatum, ut nihil ſupra.

Verùm ut Cæſarem mittamus; Perſpicuum eſt eum probè ſibi conſcium ſuæ eximiæ Eruditionis fuiſſe; ut liquet ex eo quòd demirantibus nonnullis Lucii Syllæ conſilium, in deponendâ Dictaturâ, cavillans dixit, *Sylla neſcivit literas, dictare non potuit.*

Nunc autem tempus videtur imponendi finem huic diſertationi de arctâ conjunctione Militaris Virtutis, & Literariæ (quid enim in hoc genere, poſt Alexandrum & Cæſarem afferri poteſt?) niſi quòd moveor unius alterius Exempli dignitate, & inſolentiâ, eò quòd tam ſubitò tranſierit, à Ludibrio ad Miraculum. Eſt autem Xenophontis Philoſophi, qui è Socratis *Ludo profectus eſt in Aſiam*, cum Cyro Juniore, in Expeditione contra Regem Artaxerxem: Hic Xenophon eo tempore peradoleſcens fuit, & nunquam Aciem, aut Caſtra viderat, neque tunc præfecturam aliquam in Exercitu gerebat, ſed tantùm ſponte, ob Amicitiam Proxeni proficiſcebatur. Aderat fortè fortunâ, cùm Falinus à Magno Rege Legatus ad Græcos veniret, poſtquàm Cyrus in Acie occubuiſſet, Græci autem (Manipulus tantummodò Hominum) Duce orbati, in medio Provinciarum Perſiæ, a Patria ſuâ, plurimorum Milliarii intervallis, & Fluminibus maximis atque altiſſimis intercluſi eſſent. Legatio huc ſpectabat, ut poſitis Armis atq; deditis, ſe Regiæ Clementiæ ſubmitterent: Cui legationi antequàm publicè reſponſum eſſet, complures ex Exercitu, familiaritèr cum Falino colloquebantur, inter quos Xenophon ita fortè locutus eſt. *Imò*, inquit, *Faline, hæc duo tantùm nobis jam ſuperſunt, Arma & Virtus, ſi igitur Arma dedamus, cui uſui (obſecro) nobis erit Virtus?* At Falinus ſubridens, *Ni fallor* (inquit) *Athenienſis es (Adoleſcens) & Philoſophiæ incumbis, atque bellula ſunt, quæ dicis, ſed valdè erras, ſi virtutem veſtram Regiis Copiis parem eſſe arbitreris.* Ecce Ludibrium, ſequitur Miraculum. Novitius iſte ex Scholâ, & Philoſophus, poſtquam omnes Duces, & Præfecti proditione interempti eſſent, decem millia Peditum, Babylone in Græciam reduxit, per medias Regis Provincias, omnibus ejus Copiis fruſtrà obnitentibus: Quo facto ſtuporem injecit omnibus, Græcis autem ab eo tempore, ingentes addidit Animos, & Spiritus, ad Perſarum Regnum invadendum, & ſubvertendum. Quod & mox cogitavit ſanè, & deſignavit Jaſon Theſſalus; tentavit, & inchoavit Ageſilaus Spartanus; perfecit demum Alexander Macedo, omnes Literati iſtius prævii egregio Facinore incitati.

Pergamus ab imperatoria, Militarique Virtute, ad Moralem, & eam quæ eſt Hominum privatorum: Primò, certiſſimum eſt illud Poetæ,

Scilicet ingenuas didiciſſe fidelitèr Artes
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Eruditio ſiquidèm Humanas Mentes, feritate atque barbarie exuit. Veruntamen opus eſt, ut Accentus ſit in Voce illa *Fidelitèr*. Nam tumultuaria Cognitio flectit potius in contrarium. Eruditio, inquam, Levitatem, Temeritatem, atque Inſolentiam tollit, dum omnia Pericula & Ambigua ſimul cum re ipſa ſuggerit, Rationum & Argumentorum pondera in utramque partem librat, prima quæque quæ ſe offerunt animo eique arrident pro ſuſpectis habet, iterque omne tanquam explorato inire docet. Eadem Admirationem Rerum vanam & nimiam evellit, Radicem ipſam omnis infirmi Conſilii: quippe admiramur Res, vel quia Novæ ſunt, vel quia Magnæ. Quantum ad Novitatem, nemo eſt qui Literas, & Rerum Contemplationem penitùs imbiberit, quin illud Cordi impreſſum habeat, *Nil novi ſuper terram*. Neque enim Puparum Ludum, quiſquam magnoperè mirabitur, qui pone Aulæa caput inſerens, Organa quibus moventur, & Filamenta cernit. Quantum ad Magnitudinem, quemadmodum Alexander Magnus, ingentibus præliis, & Victoriis in Aſiâ aſſuetus, cùm interdum acciperet è Græciâ Literas, de Expeditionibus, & Dimicationibus quibuſdam illic factis, quæ plerunque rumque propter Pontem aliquem aut Caſtellum, ut ad ſummum pro expugnatione Oppidi alicujus ſuſcipiebantur, dicere ſolebat, *Videre ſibi Nucium allatum, de Ranarum, & Murium Pugnâ, de quâ Homerus:* Sic certè, qui univerſitatem Rerum, ejúſque Fabricam intueatur, illi Terræ Globus, cum Hominibus ſuperſtantibus (ſi Divinitatem Animarum ſeponas) haud majus quidpiam videbitur, quam Colliculus Formicarum, quarum aliæ cum Granis, aliæ cum Ovis ſuis, aliæ vacuæ, omnes hinc inde circa exiguum Pulviſculi Acervum, reptant & curſitant. Porrò Eruditio aufert, aut ſaltem minuit Timorem Mortis, atque adverſæ Fortunæ, quo nihil magis Virtutibus Moribúſque officere ſolet. Si enim Animus cujuſpiam, contemplatione Mortalitatis, & Rerum Naturæ corruptibilis imbutus fuerit, & intinctus, juxta cum Epicteto ſentiet; qui, cùm pridiè exiens, Mulierculam ob fractam ollam plorantem cerneret, poſtridiè etiam exiens, alium mortuum Filium deflentem conſpiceret, dixit; *Heri vidi fragilem frangi, hodiè vidi mortalem mori.* Quare optimè, & valdè ſapienter Virgilius, Cognitionem Cauſarum cum Metûs omnis profligatione copulavit, tanquam Concomitantia;

Fœlix qui potuit Rerum cognoſcere Cauſas,
Quique metus omnes, & inexorabile Fatum
Subjecit pedibus, ſtrepitúmque Acherontis avari.

Nimis longum eſſet ſingula percurrere Remedia, quæ ſingulis Animi Morbis Doctrina ſuppeditat; aliquando vitioſos Humores expurgans, nonnunquam Obſtructiones aperiens, aliàs Concoctionem juvans, aliàs Appetitum excitans, non rarò Vulnera ejus, & Ulcera ſanans, & ſimilia. Quare concludam, cum hoc, quod videtur rationem habere totius, ita nimirùm Animum Doctrinam diſponere, & flectere, ut nunquam protinùs acquieſcat, & tanquam congeletur in defectibus ſuis, quin incitet ſe ſemper, Progreſſúmque ſpiret. Neſcit illiteratus, quid ſit in ſe deſcendere, aut ſecum inire rationes, aut quam ſuavis vita ſit, quæ indies ſentit ſe fieri meliorem: ſi qua fortè Virtute prædirus ſit, eam venditabit ſcilicet, & ubique ſpectandam exponet, eâque utetur forſitan commodè, quam tamen excolere, & augere negligit. Rursùs, ſi quo vitio laborat, Artem, atque Induſtriam illud celandi atque occultandi, minimè autem corrigendi adhibebit; tanquàm malus Meſſor, qui perpetuò demetit, falcem autem nunquam exacuit. Literatus contrà, non tantùm utitur Animo, Virtutéſque exercet, ſed continuò emendat ſe, & in Virtutem proficit. Imò, ut in ſummâ dicam, pro certo eſt, Veritatem & Bonitatem diſtingui tantùm, ſicut Sigillum, & Impreſſionem, nam Veritas Bonitatem ſignat: & contrà, Vitiorum ac Perturbationum procellæ, ex Erroris, & Falſitatis Nubibus erumpunt.

A Virtute tranſeamus ad Potentiam & Imperium, & diſpiciamus, ſi uſpiam inveniatur tanta Potentia, & Regnum, quanto Eruditio Hominis Naturam inveſtit, & coronat. Videmus dignitatem Imperandi, ſequi dignitatem ejus, cui imperatur. Imperium in Belluas, & Pecora, quale Bubulcorum aut Opilionum, res vilis: Imperium in pueros, quale Ludimagiſtrorum, minus honorificum: Imperium in Mancipia, potius dedecori eſt, quam honori: Neque multò præſtantius eſt Imperium

Tyrannorum, in populum ſervilem, atque Animis, & generoſâ indole exutum: Vnde hoc ſemper manavit judicium, Honores in liberis Monarchiis, aut Rebuſp. ſuaviores eſſe, quàm ſub Tyrannis; quia Imperium honorificum magis ſupra volentes eſt, quàm ſupra invitos & coactos. Ideoque *Virgilius*, cum ex intimo artificio, inter Humanos Honores, longè vellet optimos expromere, quos Auguſto Cæſari aſſignaret, in hæc ipſa verba loquitur,

——Victorque volentes
Per populos dat jura, Viámque affectat Olympo.

Aſt Imperium Scientiæ, longè celſius eſt, quàm Imperium in Voluntatem, licèt liberam, & non aſtrictam. Illa enim Rationi, Fidei, & Intellectui ipſi dominatur, qui eſt altiſſima Pars Animi & Voluntatem ipſam regit. Etenim nulla proculdubio terrena eſt poteſtas, quæ in Spiritibus Hominum, & Animabus, eorúmque cogitationibus, & phantaſiis, aſſenſu quoque & fide, Thronum, & quaſi Cathedram ſuam erigit, & collocat, præter Doctrinam, & Scientiam. Ac idcirco videmus, deteſtabilem illam, & immenſam delectationem, quâ Hæreſiarchæ, falſi Prophetæ, & Impoſtores magni perfunduntur, & rapiuntur, poſtquàm ſenſerint in Fide & conſcientiis Hominum cœpiſſe ſe regnare: Tantam certè, ut qui eam ſemel deguſtaverit, nullis ferè perſecutionibus, aut tormentis adigi poſſit, ut hoc regno ſe abdicet. Sicut autem, hoc illud eſt, quod in Apocalypſi dicitur, *Abyſſus ſive profunda Sathanæ*; ita è contrario, juſtus & legitimus, in animos Hominum Dominatus, Veritatis ipſa evidentiâ, ac commendatione dulciſſimâ ſtabilitus, ſanè quàm proximè, ad Poteſtatis Divinæ ſimilitudinem accedit.

Quod ad Fortunas, & Honores ſpectat, Munificentia Doctrinæ, non ſic Regna integra, & Reſp. locupletat, & ditat, ut non Hominum etiam privatorum Fortunas, & Opes amplificet, & evehat. Vetus enim Obſervatio eſt, Homerum pluribus ſuppeditaſſe victum, quam *Syllam*, *Cæſarem*, aut *Auguſtum*, licet tot Congiaria, tot Donativa, tot Agrorum Aſſignationes largiti ſint. Certè difficile dictu eſt, Arma an Literæ plurium fortunas conſtituerint. Quin ſi de ſummâ poteſtate loquamur, videmus; ſi Arma aut Jus hæreditatis Regnum contulerunt, at Literarum ſorti ſæpius ceſſit Sacerdotium, quod Regni ſemper fuit Rivale.

Rurſus, ſi Delectationem, Jucunditatémque ſcientiæ intuearis, multùm ſanè illa voluptates aliàs omnes exuperat. Quid enim? num fortè Affectuum Voluptates tanto intervallo oblectamenta ſenſuum excedent, quanto Voti Aſſecutio fœlix, Cantiunculam, aut Cœnam: & non pari gradatione, Intellectûs Voluptates, eas quæ ſunt Affectuum, tranſcendent? In cæteris oblectationibus ſatietas eſt finitima, & poſtquàm paulo inveteraverint, Flos ipſarum & venuſtas marceſcit: quo docemur, non illas liquidas revera voluptates, ac ſinceras fuiſſe, ſed umbras tantum, & Fallacias voluptatum, non tam qualitate ſua, quàm novitate jucundas: Vnde & Voluptari ſæpiùs fiunt Monachi, & ambitioſorum Principum Senectus, triſtior ferè eſt, & Melancholia obſeſſa. Scientiæ autem non eſt ſatietas, verùm & fruendi, & appetendi perpetua & ſubindè recurrens Viciſſitudo; ut neceſſe ſit hujus Delectationis Bonum, ſimplex eſſe, non ex Accidente, aut cum Fraude. Neque illa voluptas, quam depingit Lucretius, ultimum in Animo locum ſortitur,

Suave mari magno turbantibus æquora Ventis, &c.

Suave eſt ſpectaculum (inquit) *ſtantem aut ambulantem in littore, navem intueri tempeſtate in mari jactatam: ſuave itidem ex editâ turri dua cernere Acies concurſantes in planicie; at nil dulcius eſt Homini, quam mens per doctrinam, in arce veritatis collocata, unde aliorum errores, & labores diſpicere poſſit.*

Denique, ut mittamus vulgaria illa Argumenta, quòd per Doctrinam ſcilicet, *Homo homini in eo præſtet, in quo ipſe Brutis*; Quòd ope Doctrinæ aſcendat homo intellectu uſque ad Cœlos, quo corpore non poteſt, & alia ſimilia; cum eo concludamus Bono, hanc Diſſertationem de Literarum excellentiâ, ad quod Humana Natura ante omnia aſpirat, hoc eſt, Immortalitate, & Æternitate. Huc enim ſpectant Procreatio ſobolis, Nobilitatio Familiæ, Ædificia, Fundationes, Monumenta, Fama, ac denique Humanorum Votorum Summa. Atqui videmus Monumenta Ingenii, & Eruditionis, quantò diutius durent, quàm ea quæ opere, & manu facta ſunt. Annon Homeri Carmina, Viginti quinque Annorum Centurias, & ſupra, abſque unius Syllabæ, aut Literæ jacturâ, duraverunt? Quo ſpatio innumera Palatia, Templa, Caſtella, Vrbes collapſa ſunt, aut diruta: Picturæ, ac Statuæ Cyri, Alexandri, Cæſaris, imò Regum & Principum multò recentiorum, nullo jam ſunt modo parabiles: Archetypa enim ipſa, jamdudum confecta vetuſtate perierunt, Exempla autem indies primigeniâ Similitudine mulctantur. At Ingeniorum Imagines perpetuò integræ manent in Libris, nullis temporum injuriis obnoxiæ, utpote quæ jugem renovationem recipere poſſunt: Quanquam nec Imagines dici propriè poſſint, quia perpetuò generant quodammodò, ſeminàque ſua in Animos Hominum ſpargunt, atque ætatibus ſubſequentibus infinitas Actiones, Opinionéſque ſuſcitant, & progignunt. Quòd ſi Navis Inventum, res exiſtimata tam nobilis, & admirabilis fuerit, quæ opes mercéſque hinc inde tranſportat, Regiones locis diſiunctiſſimas, participatione fructuum & commodorum conſociat; quantò rectius Literæ celebrari debent, quæ tanquam Naves ſulcantes Oceanum Temporis, remotiſſima ſecula Ingeniorum & Inventorum commercio, & ſocietate copulant? Porrò videmus nonnullos Philoſophorum qui maximè immerſi erant ſenſibus, miniméque Divini, atque Immortalitatem Animæ præfractè negabant; hoc tamen vi Veritatis adactos conceſſiſſe, quoſcunque Motus & Actus Anima humana abſque Corporis Organo præſtare poſſit, eos etiam poſt Mortem permanere probabile eſſe: quales nimirùm erant Intellectûs, minimè autem, quibus divina Revelatio illuxit, conculcantes hæc Rudimenta, atque Offucias Senſuum, novimus non ſolùm Mentem, ſed & Affectus propurgatos; neque Animam tantùm, ſed etiam Corpus ad Immortalitatem aſſumptum iri ſuo tempore. Sed enim meminerint Homines, & nunc & alias ubi opus fuit, me in Probationibus de Dignitate Scientiæ, inde ab initio ſejunxiſſe Teſtimonia divina ab humanis; quam Methodum conſtanter retinui, ſeparatìm utrunque explicans.

Quamvis verò hæc ita ſint, nequaquàm tamen hoc mihi ſumo, neque me conſequi poſſe confido, ut vllâ Cauſæ hujus pro Doctirnâ Peroratione,

tione, aut Actione, judicia reſcindam, vel *Æſopici Galli*, qui Granum Hordei Gemmæ prætulit; vel *Midæ* qui cùm Arbiter factus eſſet, inter Apollinem, Muſarum, & Panem, Ovium Præſidem, *Opulentiæ* palmam detulit; vel *Paridis*, quì ſpretâ Sapientiâ, ac Potentiâ, primas Voluptati & Amori dedit; vel *Agrippinæ* eligentis, *Occidat matrem, modò imperet*, Imperium licet cum *conditione deteſtandâ* præoptantis; vel *Vlyſſis, qui Vetulam prætulit Immortalitati*, typi certè eorum, qui conſueta Optimis præponunt; plurimaque ejuſmodi Judicia Popularia: Hæc enim *antiquum* obtinebunt: Verùm & illud etiam manebit, cui innixa eſt ſemper Doctrina tanquam firmiſſimo fundamento, *quodque* nunquàm labefactari poterit, *Iuſtificata eſt Sapientia à Filiis ſuis.*

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER SECUNDUS.

AD REGEM SUUM.

COnſentaneum videri poſſit, tametſi non raró ſecùs eveniat, (Rex optime) ut qui Sobole numeroſâ aucti ſunt, quíque Immortalitatem ſuam in Poſteris ipſorum quaſi proſpectant, præ cæteris Mortalibus ſint ſolliciti, de Statu futurorum Temporum; utpote quibus, ſatis intelligunt, chariſſima illa ſua tandem debere pignora tranſmitti. *Elizabetha Regina*, propter Vitam cœlibem, Hoſpes potiùs in Mundo quàm Incola fuit; ſua quidem Tempora ornavit, & in multis beavit. Enimuerò tuæ Majeſtati, (cui Deus pro Benignitate ſuâ dedit tot ſuſcipere Liberos, dignos certè qui te perpetuent, cujúſque Ætas vigens, & Thorus fœcundus adhuc plures pollicetur) uſquequaque convenit, non modò tuum (quod facis) Seculum irradiare; verùm etiam ad illa Curas tuas extendere, quæ Memoria omnis alat, quæque ipſa intueatur Æternitas. Inter ea autem (niſi ſtudium meum erga Literas me fallit) nil dignius eſt aut nobilius, quàm ſi dotetur Orbis Terrarum, ***Augmentis Scientiarum*** ſolidis & fructuoſis. Quouſque enim tandem, pauculos aliquos Scriptores, ſtatuemus nobis tanquàm *Columnas Herculis*, ne *plus ultra* in Doctrinis progrediamur; cum habeamus Majeſtatem tuam, inſtar Lucidi & Benigni Syderis, quod nos inter Navigandum conducat & fortunet?

Ut igitur ad rem redeamus: Recolamus jam, & nobiſcum perpendamus, quid Principes Viri, aliique, hucuſque ad Literarum Amplificationem attulerint, quid prætermiſerint? Hoc autem preſsè & diſtinctè excutiamus, ſermone quodam Activo & Maſculo, nuſquam digrediendo, nil amplificando. Ponatur igitur illud (quod quivis concedat) Opera quæque maxima & difficillima, vel Præmiorum Amplitudine, vel Conſiliorum Prudentiâ & Sanitate, vel Laborum Conjunctione ſuperari: Quorum primum Conatum extimulat, ſecundum Ambages & Errores tollit, tertium Mortalium Fragilitati ſuccurrit. At inter hæc tria; Meritò Primas tenet, *Conſilii prudentia & ſanitas*; hoc eſt, Monſtratio, & Delineatio viæ rectæ & proclivis, ad rem, quæ proponit, peragendam: *Claudus enim*, (quod dici ſolet) *in viâ, antevertit Curſorem extra viam*. Et Salomon perappoſitè ad hanc rem; *Ferrum ſi retuſum fuerit viribus utendum majoribus; quod verò ſuper omnia prævalet, eſt ſapientia*. Quibus verbis innuit, Medii prudentem electionem, efficaciùs conducere ad Rem, quàm virium aut Intentionem, aut Accumulationem. Hæc ut dicam, illud impellit, quod (ſalvo ſemper eorum honore, qui de Literis quomodocunque meruerunt) perſpicio atque animadverto, Opera eorum atque Acta pleraque, ad Magnificentiam potiùs, & Nominis ſui Memoriam, quàm ad Scientiarum ipſarum Profectum & Augmenta ſpectâſſe; & Literatorum potiùs Numerum auxiſſe, quàm Artibus ipſis multum Incrementi attuliſſe.

Actiones autem & Opera, quæ ad Literas amplificandas pertinent, circa tria verſantur Objecta: Circa Literarum Sedes; circa Libros; & circa Perſonas Eruditorum. Quemadmodum enim Aqua, ſive ex Cœleſti Rore deſcendens, ſive ex Fontibus ſcaturiens, facilè diſpergitur & diſperditur, niſi colligatur in aliqua Receptacula, ubi per unionem, & congregationem, ſe ſuſtentare & fovere poſſit, (quem in finem excogitavit Solertia humana Aquæductus, Ciſternas, Stagna; eáque etiam variis ornamentis condecoravit, quæ Magnificentiæ & Dignati, non minùs quàm Uſui & Neceſſitati deſerviant) ſimiliter Liquor iſte Scientiæ pretioſiſſimus, ſive à Divinâ Inſpiratione deſtillet, ſive è Senſibus exiliat, mox periret omnis, atque evaneſceret, niſi conſervaretur in Libris, Traditionibus, Colloquiis; ac præcipuè in Locis certis, his rebus deſtinatis, quales ſunt Academiæ, Collegia, Scholæ; ubi & permanentes habeat Sedes, & creſcendi inſupèr, & ſe congregandi Copiam, & Facultatem.

Ac primò, Opera, quæ ad *Muſarum Sedes* ſpectant, quatuor numerantur: Ædificiorum Structura; Proventuum Dotatio; Privilegiorum Conceſſio; Diſciplinæ Lex & Inſtitutio; Quæ omnia ad Seceſſum, & Otium (ut plurimùm) conferunt, & ad Vacationem à Curis & Moleſtiis: qualia ſunt quæ ad Alvearia conſtituenda, in uſnm Mellis, requirit Virgilius;

Principio ſedes apibus, ſtatióque petenda,
Quo neque ſit ventis aditus. &c.

At Opera circa *Libros* duo ſunt præcipua: primum Bibliothecæ, in quibus tanquam Mauſolæis, priſcorum Sanctorum Reliquiæ, Virtutis plenæ, conditæ ſunt. Secundò, novæ Editiones Auctorum, emendatioribus Impreſſionibus, fidelioribus Verſionibus, utilioribus Commentariis, Annotationibus magis diligentibus, & hujuſmodi famulitio, instructæ & ornatæ.

Porrò Opera, quæ *Literarorum Hominum Perſonas* reſpiciunt (præterquàm quod ipſi ornandi ſint & promovendi) ſunt etiam duo: Remuneratio & Deſignatio Lectorum, in Artibus jamdudùm inventis, & cognitis; & Remuneratio ac Deſignatio Scriptorum, circa eas Doctrinæ partes, quæ non ſatis hactenùs excultæ, aut elaboratæ ſunt.

Hæc ſummatìm Opera ſunt & Acta, in quibus inclytorum Principum, aliorumque illuſtrium virorum promerita, erga rem literariam claruerunt. De particulari alicujus commemoratione, qui de Literis bene meruit, cogitanti, occurrit illud Ciceronis, quod eum, poſt reditum ſuum, ad gratias promiſcuè agendas impulit; *Difficile non aliquem, ingratum quenquam præterire.* Potiùs (ex Scripturarum conſilio) ſpatium intueamur, quod adhùc reſtat in Stadio decurrendum; quàm oculos reflectamus ad ea, quæ à tergo jampridem reliquimus.

Primùm igitur, inter tot totius Europæ Collegia, præclariſſimè fundata, Omnia illa certis Profeſſionibus deſtinata eſſe demiror, nulla, liberis atque Univerſalibus Artium, & Scientiarum ſtudiis, dedicata. Nam ſi quis judicet Doctrinam omnem referendam eſſe ad Uſum & Actionem, rectè ſapit; Veruntamèn facile eſt iſto modo pro labi in errorem illum, quem Fabula perantiqua perſtringit; in quâ cætera Corporis Membra litem Ventriculo intendêrunt, *quod neque Motum* præberet, ut *Artus, neque Senſum*, ut Caput; quamvis intereà Alimentum coctum atque confectum ventriculus ille in reliquum corpus divideret: Planè eodem modo, qui in Philoſophiâ ac Contemplationibus univerſalibus, poſitum omne ſtudium *inane* atque ignavum arbitratur, non animadvertit ſingulis Profeſſionibus, & Artibus, exinde ſuccum & Robur ſuppeditari. Atque certè perſuaſum habeo, hanc ipſam haud *minimam* cauſam fuiſſe, cur fœlicior Doctrinæ progreſſus hucuſque retardatus ſit; quod *opera hiſce* fundamentalibus Scientiis, navata ſit tantùm *in* tranſitu, neq; hauſtus pleniores indè epoti. Nam ſi Arborē ſolito fructuoſiorē fieri cupias, de Ramis medicandis fruſtrà cogitaveris; Terra ipſa circa Radicē ſubigenda, & Gleba lætior admovēda, aut nihil egeris. Neque rurſùs ſilentio prætermittendū eſt, hanc Collegiorū, & Societatū, in uſum tantūmodò Doctrinæ Profeſſoriæ Dedicationem, non ſolū Scientiarū incrementis inimicā fuiſſe; ſed etiam in Regnorū &

Rerump. detrimentum ceſſiſſe. Hinc enim fieri ſolet, ut Principes delectum habituri Miniſtrorum, qui Rebus civilibus tractandis ſint idonei; ejuſmodi hominum miram ſolitudinem circa ſe reperiant; propterea quod non habeatur Educatio aliqua Collegiata, in hos uſus deſtinata, ubi ſcilicet Homines a Naturâ ad hoc facti & comparati, (præter artes alias) Hiſtoriæ, Linguis modernis, Libris & Tractatibus Politicis, præcipuè incumbant; ut inde ad civilia Munera, magis habiles, & inſtructi accedant.

Quoniam verò Fundatores Collegiorum ***plantant***, Prælectionum verò ***rigant***; ſequitur jam ordine, ut dicam quid in publicis Lectionibus deſideretur. Nimirum Improbo vel maximè Tenuitatem Stipendiorum, Prælectoribus ſive Artium, ſive Profeſſionem, (præſertim apud nos) aſſignatam. Intereſt enim inprimis progreſſus in Scientiis, ut Lectores in unoquoque genere, ex optimis inſtructiſſimiſque eligantur; utpote quorum opera, non in uſum tranſitorium, ſed ad ſufficiendam Sobolem Scientiæ in ſecula adhibeatur. Id fieri nequit, niſi Præmia, & conditiones tales conſtituantur, quibus eminentiſſimus quiſque in eâ Arte, planè contentus eſſe poſſit; ut illi demum grave non ſit, in eodem munere immori, neque Practicam cogitet. Quocirca Scientiæ ut floreant, Militaris Lex ſervanda Davidis; ***Ut æqua eſſet pars deſcendentis ad prælium, & manentis ad Sarcinas***; Sarcinis malè alitèr proſpectum erit. Sic Lectores in Scientiis ſunt tanquam Conſervatores, & Cuſtodes totius Literarii Apparatûs; unde Praxis & Militia deinceps Scientiarum inſtruatur: Proinde æquum eſt, ut Merces ipſorum Lucra Practicorum exæquare poſſit. Alitèr ſi Patribus Scientiarum Præmia non conſtituantur ſatis ampla, & luculenta, eveniet illud,

Et Patrum invalidi referent jejunia Nati.

Defectum nunc notabo alium, in quo Alchymiſta quiſpiam in auxilium advocandus fôret; cùm id genus Hominum Studioſis Authores ſint, ut Libros vendant, Fornaces extruant, Minervam ac Muſas, (tanquam Virgines Steriles) deſerant, ac Vulcano ſe applicent. Fatendum eſt enimverò, tam ad Penetralia Contemplationis, quàm ad Operativæ Fructum, in nonnullis Scientiis, (præſertim Naturali Philoſophiâ, & Medicinâ) haud unica ſubſidia è Libris petenda eſſe. Quâ in re neutiquàm ceſſavit Munificentia Hominum; quippe videmus non Libros magis, quam Sphæras, Globos, Aſtrolabia, Mappas, & alia ſimilia, ut adminicula quædam Aſtronomiæ, & Coſmographiæ comparari, & ſtudio præberi. Videmus etiam loca nonnulla, Medecinæ ſtudio dicata, Hortos habere pro Simplicium cujuſque generis inſpectione, & notitia; nec uſu Mortuorum Corporum ad Obſervationes Anatomicas deſtitui. Cæterùm hæc ad pauca ſpectant. In genere, pro certo habeatur, magnos, in rebus Naturæ abditis eruendis & reſerandis, progreſſus vix fieri poſſe, niſi ad Experimenta, ſive Vulcani, ſive Dædali, (fornacis ſcilicet, aut Machinæ,) vel cujuſcunque alterius generis, ſumptus abundè ſuppeditentur. Ideoq; ſicut Principum Secretariis, & Emiſſariis, conceditur exhibere rationes Expenſarum, pro diligentiis ſuis, in explorando, & eruendo Res novas & Arcana civilia;

ſimilitèr & Exploratoribus, ac Speculatoribus Naturæ, ſatisfaciendum de expenſis ſuis; alias de quamplurimis ſcitu digniſſimis nunquam fiemus certiores. Si enim Alexander magnam vim pecuniæ ſuppeditavit Ariſtoteli, quâ conduceret Venatores, Aucupes, Piſcatores, & alios, quo inſtructior accederet ad conſcribendam Hiſtoriam Animalium; certè majus quiddam debetur iis, qui non in Saltibus Naturæ pererrant, ſed in Labyrinthis Artium viam ſibi aperiunt.

Defectus etiamnum alius nobis obſervandus, (magni certè momenti) Neglectus quidam eſt; in Academiarum Rectoribus, conſultationis, in Regibus ſive Superioribus, Viſitationis; in hunc finem, ut diligentèr conſideretur, & perpendatur, utrùm Prælectiones, Diſputationes, aliaque Exercitia Scholaſtica, antiquitùs inſtituta, & ad noſtra uſque tempora uſitata, continuare fuerit ex uſu, vel potius antiquare aliaq; meliora ſubſtituere. Etenim inter Majeſtatis tuæ Canones prudentiſſimos, illum reperio. *In Omni vel conſuetudine vel exemplo, tempora ſpectanda ſunt quandò primùm Res cœpta; in quibus, ſi vel confuſio regnaverit, vel inſcitia; derogat illud inprimis Authoritati rerum atque omnia reddit ſuſpecta.* Quamobrē, quandoquidem Academiarū Inſtituta, plerunque originem traxerint à temporibus, hiſce noſtris haud paulò obſcurioribus, & indoctioribus; eò magis convenit, ut examini denuò ſubjiciantur. Exemplum in hoc genere, unum aut alterum proponam, in rebus quæ maximè obviæ videntur, & familiares. Pro more receptum eſt (licet uti mihi videtur perperàm) ut Literarum ſtudioſi, Logicam, & Rhetoricā præproperè nimis addiſcant; Artes ſanè Provectioribus magis convenientes, quàm Pueris, & Tyronibus. Etenim hæ duæ, ſi verè res perpendatur, ſunt ex Artibus graviſſimis; cùm ſint *Artes Artium*, altera ad judiciū, altera ad Ornatū. Quinetiàm Regulam, & Normā continent, Res & Materiam ſubjectam, vel diſponendi, vel illuſtrandi. Ideóque id agere, ut Mentes Rerū ignaræ, & rudes, (quæque nondum id collegerunt, quod à Cicerone *Sylva*, vel *Supellex* appellatur, id eſt, Materiem, & Copiam rerum,) initiū ab iſtis Scientiis ſumant; (ac ſi quis diſcere vellet, ponderare, vel metiri, vel ornare Ventū:) haud aliud profectò parit, quam ut harum Artium virtus & facultas, (quæ permagnæ ſunt, & latiſſimè diffuſæ,) ferè contemptæ jaceant; atque vel in puerilia Sophiſmata, Affectationeſque ridiculas degeneraverint, vel ſaltem exiſtimatione ſuâ haud parùm mulctatæ ſint. Quinetiā præmatura & intempeſtiva ad has Artes Acceſſio, dilutam earum, atque jejunam Traditionem, ac Tractationē neceſſariò ſecum traxit, qualis nimirùm Captui Puerorum adaptetur. Alterum Exemplum (quod adducam) Erroris, qui in Academiis jam diu inveteravit, ejuſmodi eſt; quod ſcilicet Inventionis, atque Memoriæ, in exercitiis ſcholaſticis, fieri ſolet nimiò plus noxium Divortium: Illic ſiquidem Orationes plæræque, aut omninò præmeditatæ ſunt, adeò ut Conceptis Verbis proferantur, & Inventioni nihil relinquatur; aut planè extemporariæ, ut perparùm relinquatur Memoriæ: (cùm in vitâ communi, & praxi, rarus ſit alterutrius iſtorum uſus ſeorſim, ſed potius mixturæ ipſorum; id eſt Notarum ſive Commentariorum, atque Dictionis ſubitæ) ita ut hoc pacto, Exercitia ad Praxim haud ſint accommodata, nec Imago reſpondeat Vitæ. Illud autem in Exercitiis perpetuò tenendum eſt; ut omnia (quam fieri poteſt) maximè repræſentent ea, quæ in vitâ agi ſolent; Alioqui Motus & Facultates Mentis pervertent, non præparabunt. Hujus autem rei Veritas non obſcurè cernitur, cum Academici ad Praxim ſuarum Profeſſionum, vel alia Civilis Vitæ Munia ſe accingant; quod cùm faciunt, hunc, de quo loquimur, defectum, ipſi in ſe citò deprehendunt; ſed citiùs etiamnum alii. Cæterùm hanc partem, de Inſtitutorum Academicorum emendatione, clauſulâ illâ (ex Cæſaris quâdam ad Oppium, & Balbum Epiſtolâ deſumptâ) concludam; *Hoc quemadmodùm fieri poſſit, nonnulla mihi in mentem veniunt, & multa reperiri poſſunt; de iis rebus rogo vos, ut cogitationem ſuſcipiatis.*

Alter Defectus quem obſervo, altiùs paulò quam præcedens aſcendit. Quemadmodùm enim Doctrinarum Progreſſio, haud parùm in prudenti Regimine, & Inſtitutione Academiarum ſingularum conſiſtit; ita magnus ad hoc cumulus accedere poſſit, ſi Academiæ univerſæ, per totam Europam ſparſæ, arctiorē conjunctionem, & neceſſitudinem contraherent. Sunt enim, uti videmus, multi Ordines, & Sodalitia, quæ licet Regnis, & Spatiis longinquis disjuncta ſint, tamen Societatem & tanquam Fraternitatem inter ſe ineunt, & colunt; adeò ut habeant Præfectos (*alios Provinciales, alios Generales,*) quibus omnes parent. Et certè, quemadmodùm Natura creat Fraternitatem in Familiis; Artes Mechanicæ contrahunt Fraternitatem in Sodalitiis; Unctio divina ſuperinducit Fraternitatem in Regibus, & Epiſcopis; Vota & Regulæ conciliant Fraternitatem in Ordinibus: eodem modo fieri non poteſt, quin intercedat Fraternitas *illuſtris & generoſa, inter Homines*, per Doctrinas & Illuminationes, quandoquidem Deus ipſe *Pater Luminum* nuncupetur.

Poſtremò illud queror (de quo ſuperiùs nonnihil præmiſi) quod vel nunquā, vel rarò admodùm, publica aliqua extiterit Deſignatio Virorū idoneorum, qui vel ſcriberent, (vel Inquiſitionem inſtituerent, de illis Scientiarū Partibus, in quibus ſatis adhùc non fuerit elaboratum. Cui rei, illud inſerviet quam maximè, ſi tanquam Luſtrū condatur Doctrinarum; & Cenſus excipiatur; quæ ex illis locupletes ſint, & majorem in modum auctæ; quæ autem inopes, & deſtitutæ. Opinio enim Copiæ, inter cauſſas Inopiæ eſt: Atque multitudo Librorum Luxuriæ potiùs quàm Penuriæ indiciū quoddam præ ſe fert. Quæ tamen Redundantia, (*ſi quis rectè judicet*) neutiquàm delendis antehàc ſcriptis Libris, ſed novis melioribus edendis tolli debet; qui ejus generis ſint, ut tanquam *Serpens Moſis, Serpentes Magorum* devorent.

Horum, quos enumeravimus, omnium Defectuum Remedia, præter illius poſtremi; quinetiàm ejuſdem poſtremi, quoad Partem ejus Activam, quæ ſpectat ad Deſignationem ſcribentium, Opera ſunt verè Baſilica; Erga quæ, privati alicujus conatus, & induſtria, ferè ſic ſe habeat, ut Mercurius in Bivio; qui Digitum poteſt in viam intendere, Pedem inferre non poteſt. At Speculativa illa Pars, quæ ad Examen Doctrinarum (quid nimirùm in ſingulis deſideretur) pertinet; etiàm induſtriæ Hominis Privati patet. Mihi igitur in animo eſt, Perambulationem Doctrinarum, & Luſtrationem generalem, & fidelem aggredi, præcipuè cum inquiſitione ſedulâ & accuratâ, quænam earum Partes neglectæ incultæque jaceant, hominum induſtriâ nondum ſubactæ, & ad uſum converſæ; ut hujuſmodi Delineatio, & Regiſtratio, & publicis Deſignationibus, & Privatorum ſpontaneis laboribus facem accendat. In quo nihilominus Conſilium eſt hoc tempore, Omiſſiones duntaxat, & *Deſiderata* notare; non autem Errores, & Infœlicitates redarguere. Aliud enim eſt inculta loca indicare, aliud culturæ modum corrigere.

Quam quidem ad rem, cùm me comparo, & accingor, non ſum neſcius quantum opus moveam, quámque difficilē provinciam ſuſtineam; etiam quàm ſint vires minimè Voluntati pares: Attamen magnam in ſpem venio, ſi ardentior meus erga Literas Amor, me longius provexerit, uſurum me excuſatione Affectûs; quia non ſimul cuiquam conceditur, *Amare & Sapere*. Neſcius equidem non ſum, eandem judicii libertatem aliis relinquendam, quam ipſe uſurpaverim. Equidem libenter æquè acceperim ab aliis, ac impertiverim, Humanitatis illud officium; *Nam qui Erranti comiter monſtrat viam*, &c. Proſpicio etiam animo, complura ex illis, quæ tanquam omiſſa, & deſiderata, in Regiſtrum hoc noſtrum referre viſum fuerit, in diverſas cenſuras incurſura; Alia ſcilicet quòd ſint dudum peracta, & jam extent; Alia quòd curioſitatem ſapiant, & fructum promittant perexilem; Alia quòd nimis ardua exiſtant, & ferè impoſſibilia, quæ ab hominibus abſolvantur. Ad priora duo quod attinet, Res *ipſæ pro ſe cauſſam* agent: Circa poſtremum de Impoſſibilitate ita ſtatuo; Ea omnia poſſibilia, & præſtabilia cenſenda, quæ ab aliquibus perfici poſſint, licèt *non à quibusvis*; Et quæ à multis conjunctim, licèt non ab uno; Et quæ in Succeſſione Seculorum, licèt *non eodem ævo*; Et denique quæ Publicâ *Curâ & Sumptu*, licèt non Opibus & Induſtriâ ſingulorum. Si quis tamen ſit, qui malit Salomonis illud uſurpare, *Dicit piger, Leo eſt in viâ*; quàm illud Virgilii, *Poſſunt, quia poſſe videntur*; ſatis mihi erit, ſi labores mei, inter Vota tantum ſive Optata melioris notæ habeantur. Sicut enim haud omninò Rei imperitum eſſe oportet, qui Quæſtionem appoſitè inſtituat; ita nec Senſûs inops videatur, qui haudquaquàm abſurda Optaverit.

CAPUT. I.

Partitio Univerſalis Doctrinæ Humanæ *in* Hiſtoriam, Poëſim, Philoſophiam; *Secundùm tres Intellectûs Facultates*, Memoriam, Phantaſiam, Rationem: *quódque eadem Partitio competat etiam* Theologicis.

PARTITIO *Doctrinæ Humanæ* ea eſt veriſſima, quæ ſumitur ex triplici Facultate Animæ Rationalis, quæ Doctrinæ Sedes eſt. *Hiſtoria* ad *Memoriam* refertur; *Poëſis* ad *Phantaſiam*; *Philoſophia* ad *Rationem*. Per *Poëſim* autem, hoc loco intelligimus non aliud, quàm Hiſtoriam confictam, ſive Fabulas. Carmen enim Styli quidam Character eſt, atque ad Artificia Orationis pertinet, de quo ſuo loco.

Hiſtoriæ

Hiſtoria propriè Individuorum eſt, quæ circumſcribuntur Loco & Tempore. Etſi enim Hiſtoria Naturalis circa Species verſari videatur; tamen hoc fit ob promiſcam Rerum Naturalium,(in plurimis) ſub una Specie, Similitudinem; ut ſi unam nôris, omnes nôris. Sicubi autem Individua reperiantur, quæ aut vnica ſunt in ſuâ Specie, veluti Sol & Luna; aut à Specie inſigniter deflectunt, ut Monſtra; non minus rectè conſtituitur Narratio de illis in Hiſtoriâ Naturali, quàm de Hominibus ſingularibus in Hiſtoriâ Civili. Hæc autem omnia ad *Memoriam* ſpectant.

Poëſis, eo ſenſu,quo dictum eſt, etiam Individuorum eſt; confictorum ad ſimilitudinem illorum, quæ in Hiſtoriâ verâ memorantur: ita tamen ut modum ſæpiùs excedat, & quæ in Rerum naturâ nunquam conventura, aut eventura fuiſſent, ad libitum componat, & introducat; quemadmodùm facit & Pictoria. Quod quidem *Phantaſiæ* Opus eſt.

Philoſophia Individua dimittit; neque Impreſſiones primas Individuorum,ſed Notiones ab illis Abſtractas complectitur; atque in iis componendis,& dividendis, ex Lege Naturæ, & Rerum ipſarum evidentiâ, verſatur. Atque hoc prorsùs Officium eſt, atque Opificium *Rationis*.

Hæc antem ita ſe habere, ſi quis intellectualium Origines petat, facilè cernet. Individua ſola Senſum percellunt, qui Intellectûs Ianua eſt. Individuorum eorum Imagines, ſiue Impreſſiones a ſenſu exceptæ, figuntur in Memoriâ, atque abeunt in eam, à principio tanquam integræ, eodem quo ocurrunt modo: Eas poſteà recolit, & ruminat Anima humana; Quas deinceps aut *ſimpliciter recenſet*; aut *luſu quodam imitatur*; aut *Componendo & Dividendo digerit*. Itaque liquidò conſtat, ex tribus his Fontibus, *Memoriæ*, *Phantaſiæ*, & *Rationis*, eſſe tres illas Emanationes, *Hiſtoriæ*, *Poëſeos*, & *Philoſophiæ*; nec alias,aut plures eſſe poſſe. Etenim Hiſtoriam, & Experientiam pro eâdem re habemus; quemadmodum etiam Philoſophiam, & Scientias.

Neque aliâ cenſemus ad *Theologica* Partitione opus eſſe. Differunt certè Informationes Oraculi & Senſûs, & Re, & Modo inſinuandi; ſed Spiritus Humanus unus eſt, ejúſque Arculæ, & Cellæ eædem. Fit itaque, ac ſi diverſi Liquores, atque per diverſa Infundibula, in unum atque idem Vas recipiantur. Quare & *Theologia*, aut ex *Hiſtoriâ Sacrâ* conſtat; aut ex *Parabolis*, quæ inſtar divinæ *Poëſeos* ſunt; aut ex *Præceptis* & *Dogmatibus*, tanquam perenni quâdam *Philoſophiâ*. Quod enim ad eam partem pertinet, quæ redundare videtur, *Prophetiam* videlicet, ea *Hiſtoriæ* genus eſt: quandoquidem Hiſtoria Divina, eâ polleat ſupra Humanam Prærogativâ, ut Narratio Factum præcedere, non minùs quàm ſequi poſſit.

CAPVT II.

Partitio Hiſtoriæ *in* Naturalem *&* Civilem, Eccleſiaſticâ *&* Literariâ *ſub* Civili *comprehenſâ. Partitio* Hiſtoriæ Naturalis *in* Hiſtoriam Generationum, Præter-Generationum, *&* Artium.

HISTORIA aut *Naturalis* eſt, aut *Civilis*: In *Naturali*, Naturæ res geſtæ, & Facinora memorantur; in *Civili*, Hominum. Elucent proculdubiò *Divina* in utriſque, ſed magis in *Civilibus*, ut etiam propriam *Hiſtoriæ* ſpeciem conſtituant, quam *Sacram* aut *Eccleſiaſticam* appellare conſuevimus. Nobis verò etiam ta videtur *Literarum*, & *Artium* Dignitas, ut iis *Hiſtoria* propria ſeorſim attribui debeat; quam ſub *Hiſtoriâ Civili*, (quemadmodùm & *Eccleſiaſticam*,) comprehendi intelligimus.

Partitionem *Hiſtoriæ Naturalis* moliemur ex *ſtatu*, & conditione ipſius Naturæ, quæ in triplici ſtatu poſita invenitur, & tanquam Regimen trinum ſubit. Aut enim libera eſt Natura, & curſu conſueto ſe explicans, ut in Cœlis, Animalibus, Plantis, & univerſo Naturæ Apparatu; Aut à Pravitatibus, & inſolentiis Materiæ contumacis, & ab Impedimentorum violentiâ, de ſtatu ſuo detruditur, ut in Monſtris; Aut denique ab Arte, & Operâ humanâ conſtringitur, & fingitur, & tanquam novatur, ut in Artificialibus. Sit itaque Partitio *Hiſtoriæ Naturalis*, in *Hiſtoriam Generationum*; *Præter-Generationum*; *&* *Artium*: Quam poſtremam, etiam *Mechanicam*, & *Experimentalem* appellare conſuevimus. Harum prima *Libertatem Naturæ* tractat; ſecunda *Errores*; tertia *Vincula*. Libenter autem *Hiſtoriam Artium*, ut Hiſtoriæ Naturalis ſpeciem conſtituimus; quia inveteravit prorſus opinio, ac-ſi aliud quippiam eſſet Ars à Naturâ; Artificialia a Naturalibus: unde illud Malum, quòd plerique Hiſtoriæ Naturalis Scriptores, perfunctos ſe putent, ſi Hiſtoriam Animalium, aut Plantarum, aut Mineralium confecerint, omiſſis Artium Mechanicarum Experimentis. Sed & illabitur etiam Animis Hominum aliud ſubtilius Malum; nempe, ut Ars cenſeatur ſolummodò, tanquam Additamentum quoddam Naturæ, cujus ſcilicet ea ſit vis, ut Naturam (ſanè) vel inchoatam perficere, vel in deterius vergentem emendare, vel impeditam liberare; minimè verò penitus vertere, tranſmutare, aut in imis concutere poſſit. Quod ipſum Rebus Humanis præproperam deſperationem intulit. At contrà, illud Animis Hominum penitùs inſidere debuerat; Artificialia à Naturalibus, non Formâ, aut Eſſentiâ, ſed Efficiciente ſolummodò differe; Homini quippe in Naturam, nullius rei poteſtatem eſſe, præterquàm Motûs, ut ſcilicet Corpora Naturalia aut admoveat, aut amoveat: ubi igitur datur Admotio Corporum

Naturalium, aut Remotio, conjungendo (ut vocant) Activa Paſſivis, omnia poteſt homo; ubi non datur, nihil: Neque intereſt, ſi Res ponantur in ordine ad aliquem Effectum, utrùm hoc fiat per Hominem, vel abſque Homine: Aurum aliquando excoquitur igne, aliquando in Arenulis purum invenitur, miniſtrante ſibi ipſi Naturâ: Iris ſimiliter fit ex Nube roſcidâ in ſublimi; fit etiam per Aſperſionem Aquæ, hic apud nos. Itaque Natura omnia regit, ſubordinantur autem illa tria, *Curſus Naturæ*; *Expatiatio Naturæ*; & *Ars*, ſive Additus Rebus *Homo*: Ideoque in Hiſtoriâ Naturali, tria illa comprehendi par eſt; quod etiam C. Plinius magnâ ex parte fecit; qui Hiſtoriam Naturalem ſolus pro dignitate complexus eſt; ſed complexam, minimè ut decuit, imò potiùs indignis modis tractavit.

Harum prima habetur mediocriter exculta; Sequentes duæ ita tenuiter, & inutiliter tractantur, ut in *Deſideratorum* claſſe reponendæ ſint. Neque enim reperias ſatis inſtructam, & locupletem collectionem Operum Naturæ eorum quæ à Curſu ordinario Generationum, Productionum, & Motuum aberrârunt, & deflexerunt; ſive ſint illa Fœtus certarum Regionum aut Locorum ſingulares; ſive Temporum Eventus inſoliti; ſive *Caſuum* (ut ait ille) *Ingenia*; ſive Proprietatum Abditarum Effectus; ſive Monodica Naturæ in ſuâ Specie. Non negaverim inveniri Libros nimiò plures, fabuloſis Experimentis, Commentitiis Secretis, & frivolis Impoſturis, ad Voluptatem, & Novitatem, refertos; Cæterùm Narrationem gravem, & ſeveram de Heteroclitis, & Mirabilibus Naturæ, diligenter examinatam, ac fideliter deſcriptam, non, inquam, invenio; præſertim cum debitâ rejectione, & publicâ tanquam proſcriptione Mendaciorum, & Fabularum, quæ invaluerunt. Nam ut res ſe nunc habet, ſi fortè Mendacia aliqua circa Res Naturales obtinuerint, & celebrata ſint (ſive quod tantum poſſit Reverentia Antiquitatis, ſive quod illa denuò examini ſubjicere ſit moleſtum, ſive quod mirifica ſcilicet Ornamenta) putantur Orationis, propter Similitudines & Comparationes nunquàm poſteà exterminantur, aut retractantur.

Finis hujuſmodi Operis, quod Exemplo ſuo decoravit Ariſtoteles, nil minus eſt, quam ut curioſis, & inanibus Ingeniis gratificentur, ſicut faciunt Mirabilarii, & Prodigiaſtri; verùm duas ob cauſas, utramque ſeriam & gravem: Unam, ut Axiomatum corrigatur Iniquitas; quæ plerunque in Exemplis tritis, & vulgatis fundamentum habent: Alteram, quòd à Miraculis Naturæ, ad Miracula Artis, expeditus ſit tranſitus, & pervius. Neque enim huic rei plus ineſt Negotii, præterquàm ut Naturæ veſtigia perſequaris ſagaciter, cum ipſa ſponte aberret; ut hoc pacto poſteà cum tibi libuerit, eam eôdem loci deducere, & compellere poſſis. Neque verò præceperim, ut ex Hiſtoriâ iſtâ Mirabilium, ſuperſtitioſæ Narrationes, de Maleficiis, Faſcinationibus, Incantationibus, Somniis, Divinationibus, & ſimilibus, prorſus excludantur, ubi de Facto, & re geſtâ liquidò conſtet. Nondùm enim innotuit, quibus in rebus, & quouſque, Effectus Superſtitioni attributi, ex cauſis Naturalibus participent. Ideoque licet hujuſmodi Artium Uſum & Praxim, merito damnandum cenſeamus, tamen à ſpeculatione, & conſideratione ipſarum, (ſi ſtrenuè excutiantur) notitiam haud inutilem conſequemur, non ſolùm ad Delicta, in hoc genere Reorum, ritè dijudicanda; ſed etiam ad Naturæ Secreta ulteriùs rimanda. Neque certè hæſitandum de ingreſſu, & penetratione intra hujuſmodi Antra, & Receſſus, ſi quis ſibi unicam Veritatis inquiſitionem proponat; quod & Majeſtas tua Exemplo proprio confirmavit. Tu enim, duobus illis clariſſimis & acutiſſimis, Religionis, ac Naturalis Philoſophiæ oculis, tales umbras prudenter ac perſpicacitèr perluſtraſti; ut te Soli ſimillimum probaveris, qui polluta Loca ingreditur, nec tamen inquinatur: Cæterum illud monuerim, Narrationes iſtas cum Rebus ſuperſtitioſis conjunctas, ſeorsùm componi, neque cum puris, & ſinceris Naturalibus commiſceri oportere. Quod verò ad Narrationes attinet, circa Prodigia & Miracula Religionum; illa certè aut non utique vera ſunt; aut nullâ ex parte naturalia; ideóque ad *Hiſtoriam Naturalem* non pertinent.

Quantum ad *Hiſtoriam Naturæ ſubactæ*, & *Factitiæ*, quam *Mechanicam* appellare ſolemus; invenio ſanè Collectiones quaſdam de Agriculturâ, etiam de Artibus compluribus Mechanicis; ſed, quod peſſimum eſt in hoc genere, ſemper negliguntur & rejiciuntur Experimenta, in Artibus ſingulis familiaria & vulgata; quæ tamen ad Interpretationem Naturæ, æquè aut plus faciunt, quam minùs trita. Nam Labes quædam Literis aſpergi videatur, ſi fortè viri docti ſe ſubmittant Inquiſitioni, aut obſervationi rerum mechanicarum; niſi fuerit earum, quæ pro Arcanis Artis, aut pro Rebus admodùm raris, aut ſubtilibus reputentur. Quod tam inanis, ac ſuperciliosæ Arrogantiæ Vitium, meritò irriſit Plato, quandò Hippiam Sophiſtam jactabundum inducit cum Socrate diſputantem, ſincero & ſolido Veritatis Inveſtigatore: Qui, cùm de Pulchritudine ſermo inſtitutus eſſet, pro vago ſuo, & ſoluto Diſputandi more, primùm intulit Exemplum Virginis pulchræ, dein Equæ pulchræ, poſtremò Ollæ Fictilis pulchræ, & affabrè factæ: Hoc ultimo exemplo Hippias commotus, dixit, *Stomacharer certè, (niſi humanitatis ratio me eò adigeret,) cum quoquam diſputare, qui exempla tam vilia, & ſordida allegaret.* Cui Socrates, *Te quidem ita decet, cùm tam nitidis ſis amictus veſtibus & pulchris calceis*; & alia per Ironiam. Enimverò, illud pro certo aſſeri poſſit, grandia Exempla haud optimam, aut tutiſſimam afferre informationem. Id quod exprimitur non inſulsè, in pervulgatâ illâ Fabulâ de Philoſopho; qui cùm Stellas, ſublatis oculis intueretur, incidit in Aquam: Nam ſi oculos demiſiſſet, ſtellas illicô in Aquâ videre potuiſſet; verùm ſuſpiciens in cœlum, Aquam in Stellis videre non potuit. Eodem modo ſæpe accidit, ut Res minutæ & humiles, plus conferant, ad Notitiam Grandium, quàm Grandes ad Notitiam Minutarum. Bene ſiquidem notavit Ariſtoteles, *Cujuſque rei naturam in Portionibus ejus minimis optimè cerni.* Quam ab cauſam, Reip. Naturam perſcrutatur primò in Familiâ & in ſimpliciſſimis Combinationibus Societatis, (Mariti ſcilicet & Uxoris, Parentum & Liberorum, Domini & Servi,) quæ in quolibet tuguriolo occurrunt. Simili planè ratione, Natura *hujuſce* magnæ Civitatis, (Univerſitatis nimirùm rerum,) ejúſque Diſpenſatio, in primâ quâque Symbolizatione, & minimis Rerum Portionibus inveſtiganda eſt: utì fieri videmus, quòd Secretum illud Naturæ, (habitum pro maximo,) de Verticitate Ferri, tactu Magnetis exciti, ad Polos ſe conſpiciendum præbuit, non in Vectibus ferreis, ſed in Acubus.

Ego verò, ſi quod ſit mei pondus Judicii, ſic planè Statuo; *Hiſtoriæ Mechanicæ* uſum erga Philoſophiam Naturalem, eſſe maximè Radicalem,& Fundamentalem. Talem intelligo Philoſophiam Naturalem, quæ non abeat in Fumos Speculationum ſubtilium, aut ſublimium; ſed quæ efficaciter operetur, ad ſublevanda Vitæ humanæ Incommoda. Neque enim ad præſens tantùm juvabit, nectendo & transferendo Obſervationes unius Artis, in uſum aliarum; & inde novas commoditates eliciendo, quod neceſſe eſt fieri, cum Experimenta diverſarum Artium, in unius Hominis Obſervationem, & conſiderationem Venient; ſed porrò ad cauſas rerum indagandas, & Artium Axiomata deducenda, lucidiorem Facem accendet, quàm hactenùs unquam affulſit. Quemadmodùm enim Ingenium alicujus, haud benè nôris aut probâris, niſi eum irritaveris: neque Proteus ſe, in varias rerum facies, vertere ſolitus eſt, niſi Manicis arctè comprehenſus; ſimiliter etiam Natura Arte irritata, & vexata, ſe clariùs, prodit, quàm cùm ſibi Libera permittitur.

Antequàm verò hoc Membrum Hiſtoriæ Naturalis, (quod Mechanicum atque Experimentale vocamus,) dimittamus, Illud adjiciendum; Corpus talis Hiſtoriæ, non ſolùm ex Artibus ipſis Mechanicis, verùm & ex Operativâ parte Scientiarum Liberalium, ac ſimul ex Practicis compluribus, (quæ in Artem non coaluerunt) confici debere, ut nihil utile prætermittatur, quod ad informandum Intellectum juvat. Atque hæc eſt *Hiſtoriæ Naturalis* Partitio prima.

CAPVT

CAPUT III.

Partitio Hiſtoriæ Naturalis *Secunda, ex* Uſu *&* Fine *ſuo*, *in* Narrativam; *&* Inductivam. *Quodque* Finis *nobiliſſimus* Hiſtoriæ Naturalis *ſit, ut miniſtret & in Ordine ſit ad condendam Philoſophiam; quem* Finem *intuetur* Inductiva. *Partitio* Hiſtoriæ Generationum *in* Hiſtoriam Cœleſtium: Hiſtoriam Meteororum: Hiſtoriam Globi Terræ & Maris: Hiſtoriam Maſſarum *ſive* Collegiorum Majorum: *&* Hiſtoriam Specierum *ſive* Collegiorum Minorum.

HISTORIA *Naturalis*, ut *Subjecto* triplex (quemadmodum diximus) ita *Uſu* duplex eſt: Adhibetur enim, aut propter *Cognitionem Rerum* ipſarum, quæ Hiſtoriæ mandantur; aut tanquam *Materia Prima* Philoſophiæ. Atque prior illa, quæ aut *Narrationum* jucunditate delectat, aut *Experimentorum* uſu juvat, atque hujuſmodi Voluptatis, aut Fructûs gratiâ quæſita eſt, longè inferioris notæ cenſendi, præ eâ, quæ *Inductionis* veræ, & legitimæ Sylva ſit, atque Supellex, & primam Philoſophiæ Mammam præbeat. Rursùs itaque partiemur *Hiſtoriam Naturalem*, in *Narrativam*, & *Inductivam*: Hanc autem poſteriorem inter *Deſiderata* ponimus. Neque verò aciem Mentis alicujus perſtringant, aut magna Antiquorum Nomina, aut magna Recentium Volumina. Satis enim ſcimus, haberi Hiſtoriam Naturalem mole amplam, varietate gratam, diligentiâ ſæpius curioſam. Attamen ſi quis ex eâ Fabulas, & Antiquitatem, & Auctorum Citationes, & inanes Controverſias, Philologiam denique, & Ornamenta eximat (quæ ad *Convivales Sermones*, Hominumque doctorum *Noctes*, potiùs quàm ad inſtituendam Philoſophiam ſint accomodata,) ad nil magni res recidet. Longè autem profectò abeſt ab eâ Hiſtoriâ, quam Animo metimur. Primò enim deſiderantur duæ illæ *Hiſtoriæ Naturalis* Partes, (de quibus modò diximus) *Præter-Generationum*, & *Artium*, in quibus nos plurimum ponimus: Deinde, in tertiâ illâ (quæ reliqua eſt) Parte Generali, nimirum de *Generationibus*, uni tantùm, ex quinque Partibus ejus, ſatisfacit. Siquidem *Hiſtoriæ Generationum* conſtituuntur Partes ſubordinatæ quinque: Prima *Cœleſtium*, quæ Phænomena ipſa ſincera complectitur, atque ſeparata à Dogmatibus; Secunda *Meteororum* (annumerando etiam Cometas) & *Regionum*, quas vocant, *Aëris*: Neque enim de Cometis, Meteôris ignitis, Ventis, Pluviis, Tempeſtatibus, & Reliquis, invenitur aliqua Hiſtoria, quæ ullius ſit pretii. Tertia *Terræ & Maris*, quatenùs ſunt Univerſi Partes Integrales) Montium, Fluminum, Æſtuum, Arenarum, Sylvarum, Inſularum, denique Figuræ ipſius Continentium prout exporriguntur; in his omnibus, potiùs Naturalia inquirendo & obſervando, quàm Coſmographica. Quartò, de *Maſſis Materiæ communibus*, quas *Collegia Majora* vocamus, (vulgò *Elementa* dicuntur;) Neque enim de Igne, Aëre, Aquâ, Terrâ; eorumque Naturis, Motibus, Operibus, Impreſſionibus, Narrationes reperiuntur, quæ Corpus aliquod Hiſtoriæ juſtum conſtituant. Quinta, & ultima, de *Collectionibus Materiæ exquiſitis*, quæ à nobis *Collegia Minora*, vulgò *Species* appellantur. In hâc autem poſtremâ ſolâ, induſtria Scriptorum enituit; ita tamen, ut potiùs luxuriata ſit in ſuperfluis, (Iconibus Animalium, aut Plantarum, & ſimilibus intumeſcens) quam ſolidis & diligentibus obſervationibus ditata, quæ ubique in *Hiſtoriâ Naturali* ſubnecti debeant. Atque, ut verbo dicam, omnis quam habemus Naturalis Hiſtoria, tam inquiſitione ſuâ, quàm congerie, nullo modo in ordine ad eum quem diximus finem, (condendæ ſcilicet Philoſophiæ,) aptata eſt. Quare *Hiſtoriam Inductivam* deſiderari pronunciamus. Atque de *Naturali Hiſtoriâ* hactenùs.

CAPUT IV.

Partitio Hiſtoriæ Civilis, *in* Eccleſiaſticam, Literariam, & (*quæ Generis Nomen retinet*) Civilem: *quodque* Hiſtoria Literaria *deſideretur: Ejus conficiendæ Præcepta.*

H*ISTORIAM Civilem* in tres ſpecies rectè dividi putamus: Primò *Sacram*, ſive *Eccleſiaſticam:* deinde eam, quæ Generis nomen retinet, *Civilem:* Poſtremò *Literarum* & *Artium*. Ordiemur autem ab eâ Specie, quam poſtremò poſuimus; quia reliquæ duæ habentur, illam autem inter *Deſiderata* referre viſum eſt. Ea eſt *Hiſtoria Literarum.* Atque certè Hiſtoria Mundi, ſi hâc parte fuerit deſtituta, non abſimilis cenſeri poſſit *Statuæ Poliphemi*, eruto Oculo; cùm ea pars Imaginis deſit, quæ Ingenium & Indolem Perſonæ maximè referat. Hanc licet deſiderari ſtatuamus, nos nihilominùs minimè fugit, in Scientiis Particularibus Jureconſultorum, Mathematicorum, Rhetorum, Philoſophorum, haberi levem aliquam Mentionem, aut Narrationes quaſdam jejunas, de Sectis, Scholis, Libris, Auctoribus, & Succeſſionibus hujuſmodi Scientiarum: Inveniri etiam de Rerum & Artium Inventoribus, tractatus aliquos exiles, & infructuoſos; Attamen juſtam atque univerſalem *Literarum Hiſtoriam* nullam adhùc editam aſſerimus. Ejus Itaque & Argumentum, & conficiendi Modum, & Uſum proponemus.

Argumentum non aliud eſt, quàm ut ex omni Memoriâ repetatur, quæ Doctrinæ & Artes, quibus Mundi Ætatibus, & Regionibus floruerint. Earum Antiquitates, Progreſſus, etiam Peragrationes per diverſas Orbis

Partes (migrant enim Scientiæ, non ſecùs ac Populi) rurſus Declinationes, Obliviones, Inſtaurationes commemorentur. Obſervetur ſimul per ſingulas Artes, Inventionis Occaſio & Origo; Tradendi Mos & Diſciplina; Colendi & Exercendi Ratio & inſtituta. Adjiciantur etiam Sectæ, & Controverſiæ maximè celebres, quæ Homines doctos tenuerunt; Calumniæ, quibus patuerunt; Laudes & Honores quibus decoratæ ſunt. Notentur Auctores præcipui, Libri præſtantiores, Scholæ, Succeſſiones, Academiæ, Societates, Collegia, Ordines, denique omnia quæ ad Statum Literarum ſpectant. Ante omnia etiam id agi volumus, (quod Civilis Hiſtoriæ decus eſt, & quaſi Anima) ut cum eventis cauſæ copulentur: videlicet, ut memorentur Naturæ Regionum ac Populorum; Indoléſque apta & habilis, aut inepta & inhabilis ad Diſciplinas diverſas; Accidentia temporum, quæ Scientiis adverſa fuerint aut propitia; Zeli & mixturæ Religionum; Malitiæ & Favores Legum; Virtutes denique inſignes, & efficacia quorundam virorum, erga literas promovendas, & ſimilia. At hæc omnia ita tractari præcipimus, ut non Criticorum more, in laude & cenſurâ tempus teratur; ſed planè hiſtoricè res ipſæ narrentur, judicium parcius interponatur.

De *Modo* autem hujuſmodi Hiſtoriæ conficiendæ, illud inprimis monemus; ut Materia & Copia ejus, non tantùm ab Hiſtoriis, & Criticis petatur, verum etiam ut per ſingulas Annorum Centurias, aut etiam minora intervalla, ſeriatìm, (ab ultimâ Antiquitate facto principio) *Libri præcipui, qui per ea Temporis Spatia conſcripti ſunt*, in conſilium adhibeantur; ut ex eorum non perlectione (id enim infininitum quiddam eſſet) ſed deguſtatione, & obſervatione Argumenti, Styli, Methodi, Genius illius Temporis Literarius, veluti Incantatione quadam, à *Mortuis* evocetur.

Quod ad *Vſum* attinet, hæc eò ſpectant; non ut Honor Literarum, & Pompa, per tot circumfuſas Imagines celebretur; nec quia, pro flagrantiſſimo, quo literas proſequimur, amore, *omnia quæ ad earum ſtatum quoquo* modo pertinent, uſque ad Curioſitatem inquirere, & ſcire, & conſervare avemus; ſed præcipuè ob cauſam magis ſeriam, & *gravem*: Ea eſt (ut Verbo dicamus) quoniam per talem, qualem deſcripſimus, Narrationem, ad Virorum Doctorum, in Doctrinæ uſu & adminiſtratione, prudentiam & ſolertiam, maximam acceſſionem fieri poſſe exiſtimamus; & *Rerum Intellectualium*, non minùs quàm Civilium *motus*, & perturbationes, vitiáque & Virtutes, notari poſſe; & Regimen inde optimum educi, & *inſtitui*. Neque enim B. Auguſtini, aut B. Ambroſii Opera, ad Prudentiam Epiſcopi, aut Theologi, tantum facere poſſe putamus, quantum ſi Eccleſiaſtica Hiſtoria diligenter inſpiciatur, & revolvatur. Quod & Viris doctis, ex *Hiſtoriâ Literarum* obventurum non dubitamus. Caſum enim omninò recipit, & temeritati exponitur, quod Exemplis & Memoriâ Rerum non fulcitur. Atque de *Hiſtoriâ Literariâ*, hæc dicta ſint.

CAPVT V.

De Dignitate, & Difficultate Hiſtoriæ Civilis.

SEquitur *Hiſtoria Civilis* ſpecialis, cujus Dignitas atque Auctoritas, inter Scripta Humana eminet. Hujus enim fidei, Exempla Majorum, Viciſſitudines Rerum, Fundamenta Prudentiæ Civilis, Hominum denique Nomen & Fama, commiſſa ſunt. Ad Dignitatem rei accedit, Difficultas non minor. Etenim Animum in ſcribendo ad præterita retrahere, & veluti antiquum facere, Temporum motus, Perſonarum Characteres, Conſiliorum trepidationes, Actionum (tanquam Aquarum) ductus, Prætextuum Interiora, Imperii Arcana, cum diligentiâ ſcrutari, cum fide & libertate referre, denique verborum lumine ſub Oculos ponere, magni utique laboris eſt, & judicii; præſertim cùm antiquiora quæque incerta, recentiora periculo obnoxia reperiantur. Quamobrem & plurima Hiſtoriam iſtam Civilem circunſtant Vitia; dum Plerique Narrationes quaſdam inopes, & plebejas, & planè Dedecora Hiſtoriarum conſcribant; Alii particulares Relationes, & Commentariolos operâ feſtinatâ, & textu inæquali conſarciant; Alii Capita tantùm Rerum geſtarum percurrant; Alii contrà, minima quæque, & ad ſummas Actionum nihil facientia, perſequantur; Nonnulli, nimiâ erga Ingenia propria Indulgentiâ, plurima audacter confingant; Aſt alii, non tam Ingeniorum ſuorum, quàm Affectuum Imaginem Rebus imprimant, & addant, Partium ſuarum memores, Rerum parùm fideles teſtes; Quidam Politica, in quibus ſibi complacent, ubique inculcent, & Diverticula ad Oſtentationem quærendo, Narrationem Rerū nimis leviter interrumpant: *Alii in* Orationū & Concionum aut etiam Actorū ipſorum prolixitate, parùm cum judicio, nimii ſint; Adeò ut ſatis conſtet, non inveniri inter Scripta Hominū, minus quicquam, quàm Hiſtoriam Legitimam, & omnibus Numeris ſuis abſolutam. Verùm nos in præſenti, Partitionem Doctrinarum inſtituimus, ut Omiſſa, non Cenſuram, ut Vitioſa notentur. Nunc Partitiones *Hiſtoriæ Civilis* perſequemur, eáſque diverſorum Generum: Minùs enim implicabuntur Species, ſi Partitiones diverſæ proponantur, quàm ſi una Partitio curioſè per Membra deducatur.

CAPVT VI.

Partitio prima Hiſtoriæ Civilis, *in* Memorias, Antiquitates, *&* Hiſtoriam Iuſtam.

H*iſtoria Civilis* tripartita eſt, tribus Picturarum, aut Imaginum Generibus non abſimilis. Videmus enim ex Picturis, & Imaginibus, alias Imperfectas, ut quibus ultima Manus non acceſſerit; Alias Perfectas; Alias verò Vetuſtate Mutilatas & Deformatas. ***Hiſtoriam*** ſimiliter ***Civilem***, (quæ Imago Rerum, & Temporum quædam eſt) in tres ſpecies, illis Picturarum congruas, partiemur; *Memorias* ſcilicet; ***Hiſtoriam Iuſtam***; & ***Antiquitates***. ***Memoriæ*** ſunt ***Hiſtoria inchoata***, aut prima & rudia Hiſtoriæ Lineamenta; ***Antiquitates*** verò ***Hiſtoria deformata*** ſunt, ſive Reliquiæ Hiſtoriæ, quæ caſu è Naufragio temporum ereptæ ſunt.

Memoriæ, ſive Præparationes ad Hiſtoriam, duplicis generis ſunt; quorum alterum ***Commentarios***, alterum *Regiſtra* vocare placet. ***Commentarii*** nudam Actionum & Eventuum Seriem, ac Connexionem proponunt, prætermiſſis cauſis Rerum & prætextibus, initiis quòque earundem & occaſionibus, conſiliis itidem & orationibus, & reliquo Actionum Apparatu. Talis enim eſt propria ***Commentariorum*** natura, licèt Cæſari, per Modeſtiam quandam cum Magnanimitate conjunctam, præſtantiſſimæ, inter eas quæ extant, Hiſtoriæ, *Cōmentariorum* nomen indere placuerit. At ***Regiſtra*** duplicis naturæ ſunt: Complectuntur enim aut ***Titulos Rerum*** & ***Perſonarum***, in ***Serie temporum***, quales dicuntur ***Faſti***, & ***Chronologiæ***: Aut ***Actorum Solennitates***, cujus generis ſunt, Principum Edicta, Senatuum Decreta, Iudiciorum Proceſſus, Orationes publicè habitæ, Epiſtolæ publicè miſſæ, & ſimilia, abſque Narrationis Contextu, ſive Filo continuo.

Antiquitates, ſeu ***Hiſtoriarum Reliquiæ***, ſunt (utì jam diximus) tanquam Tabulæ Naufragii; cùm deficiente, & ferè ſubmersâ rerum Memoriâ, nihilominùs Homines induſtrii, & ſagaces, pertinaci quâdam, & ſcrupuloſâ diligentiâ, ex Genealogiis, Faſtis, Titulis, Monumentis, Numiſmatibus, Nominibus Propriis, & Stylis, Verborum Etymologiis, Proverbiis, Traditionibus, Archivis & Inſtrumentis tam publicis quàm privatis, Hiſtoriarum Fragmentis, Librorum neutiquàm Hiſtoricorum Locis diſperſis; ex his inquam omnibus, vel aliquibus, nonnulla à Temporis Diluvio eripiunt, & conſervant. Res ſanè operoſa, ſed Mortalibus grata, & cum Reverentiâ quâdam conjuncta; ac digna certè, quæ deletis Fabuloſis Nationum Originibus, in locum hujuſmodi commentitiorum ſubſtituatur; ſed tamen eò minus habens Auctoritatis, quia paucorum Licentiæ ſubiicitur, quod paucis curæ eſt.

In his ***Imperfectæ Hiſtoriæ*** Generibus, Defectum aliquem non puto deſignandum, cùm ſint tanquam ***Imperfectè Miſta***; ut Defectus hujuſmodi ſit ex ipsâ earum Naturâ. Ad ***Epitomas*** quod attinet; (Hiſtoriarum certè Teredines, & Tineas,) eas exulare volumus; quod etiam cum plurimis, qui maximè ſani fuerunt judicii, facimus; utpote quæ complura Nobiliſſimarum Hiſtoriarum Corpora exederint, & corroderint, atque in fæces inutiles demùm redegerint.

CAPVT. VII.

Partitio Hiſtoriæ Iuſtæ *in* Chronica, Vitas, *&* Relationes; *Earumque Partium Explicatio.*

AT *Hiſtoria Iuſta* trium eſt generum, pro ratione *Objecti*, quod ſibi proponit repræſentandum. Aut enim *Portionem aliquam Temporis* repræſentat; aut *Perſonam ſingularem* Memoriâ dignam; aut *Actionem aliquam ſive Rem geſtam* ex illuſtrioribus. Primum *Chronica* ſive *Annales* appellamus; ſecundum *Vitas*; tertium *Relationes*. Inter quæ, *Chronica* Celebritate & Nomine, excellere videntur; *Vitæ* autem Fructu & Exemplis; *Relationes* rurſus Sinceritate & Veritate. *Chronica* namque Amplitudinem Actionũ Publicarũ, & Perſonarũ Facies externas, & in publicum verſas proponunt; Minora autem, quæ tum ad Res, tum ad Perſonas pertinent, omittunt, & ſilentio involvunt. Cum verò id Artificii divini ſit proprium, ut *Maxima è minimis ſuſpendit*, fit ſæpenumerò ut hujuſmodi *Hiſtoria*, majora tantùm perſecuta, Negotiorum Pompam potius, & Solennia, quam eorum veros Fomites, & Texturas ſubtiliores oſtendat: Quinetiam, etſi Conſilia ipſa addat, atque immiſceat, tamen granditate gaudens, plus gravitatis atque prudentiæ, quàm revera habent, Humanis Actionibus aſpergat; ut Satyra aliqua poſſit eſſe verior Humanæ vitæ Tabula, quam nonnulla ex ejuſmodi Hiſtoriis. Contrà *Vitæ*, ſi diligenter & cum judico perſcribantur (neque enim de Elogiis, & hujuſmodi Commemorationibus jejunis loquimur) quandoquidem Perſonam ſingularem pro Subjecto ſibi proponant, in quâ neceſſe eſt Actiones, non minùs leves quàm graves, parvas quam grandes, privatas quàm publicas, componi & commiſceri, ſanè magis vivas, & fidas Rerum Narrationes, & quas ad Exemplum tutiùs & fœliciùs transferre poſſis, exhibent. At *Relationes* Actionum ſpeciales, (qualia ſunt *Bellum Peloponneſi*, *Expeditio Cyri*, *Conjuratio Catilinæ*, & ſimilia) omninò puriore & magis ſincero Veritatis Candore veſtiri par eſt, quam *Hiſtorias Iuſtas* Temporum; quia Argumentum in iis deligi, & ſumi poteſt habile, & definitum; atque ejuſmodi, ut de eo Notitia, & certitudo bona, & plena informatio haberi poſſit; cùm contrà *Hiſtoria Temporis* (præſertim quæ ætate Scriptoris *multò* antiquior ſit) neceſſariò in Memoriâ rerum ſæpiùs fatiſcat, & veluti ſpatia vacua contineat; quæ ingenio & conjecturâ occupari, & ſuppleri ſatis licenter conſueverunt. Hoc tamen ipſum, quod de Relationum ſinceritate dicimus, cum exceptione intelligendum eſt; nam fatendum certè eſt (cum humana omnia ex parte laborent, & commoda cum incommodis ferè perpetuò conjuncta ſint) hujuſmodi Relationes, præſertim ſi ſub ipſa Rerum geſtarum tempora edantur, (cùm ſæpiùs vel ad Gratiam, vel ad Invidiam ſcribantur,) omnium Narrationum meritò maximè ſuſpectas eſſe. Sed rursùs huic Incommodo etiàm illud connaſcitur Remedium; quod illæ ipſæ *Relationes*, cùm non ex unâ parte ſolummodò, ſed pro Factionibus, & Partium ſtudiis, ex utraque parte ſempèr ferè edantur, viam hoc pacto quandam Veritati, tanquàm inter Extrema, aperiunt & muniunt: atque poſtquàm Contentiones Animorum deferbuerint, Hiſtorico bono & prudenti, non peſſima Hiſtoriæ perfectioris Materia, & *Sementis* ſunt.

Quod verò ad ea, quæ in his tribus Hiſtoriæ generibus deſiderari videantur; dubium certè non eſt, quin plurimæ Hiſtoriæ particulares (de talibus loquimur quæ eſſe poſſint) alicujus dignitatis, aut etiã mediocritatis, cum maximo Regnorũ, & Rerũp. *quibus debentur*, Honoris & Nominis detrimento, hucuſque prætermiſſæ ſint, quas notare perlongũ eſſet. Cæterùm Exterarum Nationum Hiſtorias, Exterorum curæ relinquens (*ne fortè ſim in alienâ rep. curioſus*) non poſſum non apud Majeſtatem tuã conqueri, de Hiſtoriæ Angliæ, quæ nunc habetur, Vilitate & Indignitate, quatenùs ad Corpus ejus integrum; nec-non Hiſtoriæ Scotiæ Iniquitate & *Obliquitate*, quantenùs ad Auctorem *ejus* recentiſſimum & uberrimũ: Reputans mecum, honorificum admodùm Majeſtati tuæ futurum, atque Opus Poſteritati gratiſſimum; ſi quemadmodùm Inſula hæc Magnæ Britanniæ, ſe nunc in unam Monarchiam coalitam, ad ſequentes Ætates tranſmittit; ita in unâ Hiſtoriâ deſcripta, à præteritis Seculis repeteretur; eodem modo, quo Hiſtoriam decem Tribuum Regni Iſraelis & duarum Tribuum Regni Iudæ, tanquam gemellam, Sacra Pagina deducit. Quod ſi moles hujuſmodi Hiſtoriæ, (magna certè & ardua,) quo minùs exactè & pro dignitate perſcribatur, videatur obſutura, ecce tibi memorabilem multò anguſtioris Temporis Periodum, quatenùs ad Hiſtoriam Angliæ; nimirùm ab Unione Roſarum, ad Unionem Regnorum; Spatium temporis, quod meo quidem judicio, majorem recipit Eventuum (quæ *rarò ſe oſtendunt*) varietatem, quam in pari Succeſſionum numero, uſpiam in regno Hæreditario, deprehendere licet. Incipit enim ab Adeptione Coronæ mixtâ, partìm Armis, partìm Jure: Ingreſſum ſiquidem Ferrum, aperuit, Stabilimentum attulerunt Nuptiæ; Secuta igitur ſunt tempora illis initiis conſentanea; ſimillima fluctibus, poſt magnam tempeſtatem, tumores & agitationes ſuas, ſed abſque aliquâ immani procellâ, retinentibus; atque Gubernatoris prudentiâ, qui unus inter Anteceſſores Reges conſilio enituit, ſuperatis. Ordine proximus ſuccedit Rex, cujus Actiones, licèt magis impetu quàm conſilio adminiſtratæ, non leve tamen in rebus Europæ momentum attulerunt, eas ſubinde librando, & inclinando, prout ipſæ propendebant. Quo etiàm regnante, cœpit fieri ingens illa Statûs Eccleſiaſtici Mutatio, qualis rarò admodùm prodit in Theatrum. Secutus eſt Rex Minor. Dein tentamentum Tyrannidis, licèt illud breviſſimum fuerit, inſtar Febris Ephemeræ. Dein Regnum Fæminæ, extero Regi nuptæ. Rursùs Regnum Fæminæ ſolitariæ, & cælibis. Hæc omnia demùm excepit Eventus iſte fauſtus & glorioſus; nimirum hujuſce Inſulæ Britanniæ, à toto Orbe diviſæ, in ſe Unio;

per quam Vetus illud Oraculum Æneæ redditum, quod requiem ei præmonſtrabat,

——(*Antiquam exquirite Matrem*;)

Supra nobiliſſimas Gentes Angliæ & Scotiæ, in Nomine illo *Britanniæ*, *Antiquæ ſuæ Matris*, jam convenientes, adimpletum ſit; in pignus, & teſſeram Metæ & Exitûs Errorum, & peregrinationis, jam reperti. Ita ut, quemadmodum Corpora ponderoſa jactata, antequam ponant & conſiſtant, trepidationes quaſdam experiantur; eodem modo probabile videtur, Divinâ Providentiâ factum eſſe, ut Monarchia iſta, priuſquam in tuâ Majeſtate, regiâque tuâ ſobole (in quâ ſpero eam in perpetuum fore ſtabilitam) conſiſteret, & confirmata eſſet, has tam varias Mutationes, & Viciſſitudines, tanquam præludia Stabilitatis ſuæ, ſubiret.

De *Vitis* cogitantem, ſubit quædam Admiratio, Tempora iſta noſtra, haud noſſe Bona ſua; cùm tam rara ſit Commemoratio, & conſcriptio vitarum, eorum, qui noſtro ſæculo claruerunt. Etſi enim Reges, & qui abſolutum Principatum obtineant, pauci eſſe poſſint; Principes etiam in Rep. liberâ (tot Rebuſp. in Monarchiam converſis) haud multi; utcunque tamen non defuerunt Viri egregii, (licet ſub Regibus) qui meliora merentur, quam incertam & vagam Memoriæ ſuæ Famam, aut Elogia arida & jejuna. Etenim hâc ex parte, Inventum cujuſdam ex Poëtis Recentioribus, quo antiquam Fabulam locupletavit, non inelegans eſt. Fingit ille in extremitate Fili Parcarum, Numiſma quoddam, ſeu Monile pendere, in quo Defuncti Nomen impreſſum ſit: Tempus autem Cultrum Atropi præſtolari, & ſtatim abciſſo Filo, Numiſmata eripere, eáque aſportata, paulò poſt in Fluvium Lethes, ex gremio ſuo projicere: Circa Fluvium autem, magnam Avium vim volitare, quæ Numiſmata arripiunt, ac poſtquam in roſtris ipſarum pauliſpèr eadem circumtulerint, paulò poſt per incuriam in Fluvium decidere permittunt: Inter eas verò, Cygnos reperiri nonnullos, qui ſi Numiſma aliquod cum Nomine prehenderint, illicò ad Templum quoddam illud deferre ſolebant, Immortalitati conſecratum. Hujuſmodi itaque Cygni noſtris Temporibus ferè defecerunt. Quamvis autem plurimi Hominum, Curis & ſtudiis ſuis nimiò plus quam Corporibus mortales, Nominis ſui memoriam, veluti Fumum aut Auram deſpiciant,

——*Animi nil magnæ Laudis egentes*;

Quorum ſcilicet Philoſophia & Severitas ab eâ Radice pullulat, *Non priùs laudes contempſimus, quam laudanda facere deſivimus*; Id tamen apud nos Salomonis judicio non præjudicabit, *Memoria juſti cum laudibus, at impiorum nomen putreſcet*: Altera perpetuò floret, alterum aut in Oblivionem protinus abit, aut in Odorem tetrum computreſcit. Ac propterea in eo ipſo Stylo, vel loquendi Formulâ, quæ rectè admodum recepta eſt; ut defunctis tribuatur (*Fœlicis Memoriæ, piæ memoriæ, bonæ memoriæ*) agnoſcere videmur illud, quod Cicero (mutuatus id ipſum à Demoſthene) protulit, *Bonam famam propriam eſſe poſſeſſionem Defunctorum*. Quam quidem Poſſeſſionem non poſſum non notare noſtro ævo incultam ut plurimùm, & neglectam jacere.

Quantùm

Quantum ad *Relationes*, optandum eſſet prorſus, ut multò major circa eas adhiberetur diligentia. Quippe vix incidit aliqua Actio paulò illuſtrior, cui non interſit Calamus aliquis ex melioribus, qui eam excipere & deſcribere poſſit. Quoniam autem is perpaucorum Hominum eſſe debet qui Hiſtoriam Juſtam pro dignitate conſcribat, (ut ex paucitate Hiſtoricorum vel mediocrium ſatìs liquet) idcircò ſi Actiones particulares, ſub tempus ipſum quo geruntur, tolerabili aliquo Scripto Memoriæ mandarentur; ſperandum eſſet exorituros quandoque, qui Hiſtoriam Juſtam, ope & auxilio illarum *Relationum*, conſcribere poſſet. Illæ enim inſtar Seminarii eſſe poſſint, unde, cùm uſus foret, Hortus amplus & magnificus conſereretur.

CAPVT VIII.

Partitio Hiſtoriæ Temporum *in* Hiſtoriam Vniverſalem, *& Particularem; & utriuſque Commoda, & Incommoda.*

HISTORIA *Temporum* aut *Vniverſalis* eſt, aut *Particularis*; Hæc alicujus *Regni*, vel *Reip.* vel *Nationis* res geſtas complectitur; illa *Vniverſi Orbis*. Neque enim defuerunt, qui *Hiſtoriam Mundi*, etiam ab Origine ſcripſiſſe videri volunt; Farraginem rerum, & Compendia Narrationum pro Hiſtoriâ exhibentes: Alii ſui Temporis Res, per Orbem Terrarum memorabiles, tanquam Juſtâ Hiſtoriâ complecti poſſe confiſi ſunt, Conatu profectò magnanimo, atque Fructu haud exiguo. Neque enim Res humanæ ita Imperiis, aut Regionibus diviſæ ſunt, ut non habeant multa connexa; Quare juvat certè Fata, alicui Seculo, aut Ætati deſtinata, veluti unâ Tabulâ contenta, & deſcripta intueri. Fit etiam, ut plurima ſcripta non contemnenda (qualia ſunt eæ, de quibus antea locuti ſumus, *Relationes*) aliàs fortè peritura, neque Prelum ſæpius paſſura, aut ſaltem Capita ipſorum, in hujuſmodi *Hiſtoriam Generalem* recipiantur, atque hoc pacto figantur, & conſerventur. Veruntamen, ſi quis rem rectius perpendat, animadvertet tam ſeveras eſſe *Hiſtoriæ Iuſtæ* Leges, ut eas in tantâ Argumenti vaſtitate exercere vix liceat; adeò ut minuatur potiùs Hiſtoriæ Majeſtas Molis granditate, quàm Amplificetur. Fiet enim, ut qui tam varia undequaque perſequitur, is Informationis Religione paulatim remiſſâ, & diligentiâ ſuâ, quæ ad tot res extenditur, in ſingulis elangueſcente, Auras populares, & Rumores captet; & ex Relationibus non admodùm Authenticis, aut Hujuſmodi aliquâ levidenſi Materiâ, Hiſtoriam conficiet. Quinetiam neceſſe ei erit, (ne Opus in immenſum excreſcat,) plurima relatu digna conſultò prætermittere, atque ad Epitomarum rationes ſæpiùs delabi. Incumbit etiam aliud periculum non parvum, atque Utilitati illi Hiſtoriæ Univerſalis, ex diametro oppoſitum; Quemadmodum enim Univerſalis Hiſtoria, Narrationes aliquas, quæ aliàs fortè fuiſſent perituræ, conſervat; ita contrà ſæpenumerò Narrationes alias ſatis fructuoſas, quæ alitèr victuræ fuiſſent, propter grata Mortalibus rerum Compendia, perimit.

CAPUT IX.

Partitio alia Hiſtoriæ Temporum, *in* Annales, *&* Acta Diurna.

ETIAM *Hiſtoria Temporum* rectè dividitur in *Annales*, & *Diaria*: Quæ Diviſio, licet ex Periodis Temporum Nomina ſumat, tamen ad Delectum Rerum etiam pertinet. Rectè enim Cornelius Tacitus, cùm in mentionem Magnificentiæ quarundam Structurarum incidit, ſtatìm ſubdit, *Ex dignitate populi Ro. repertum eſſe, ut illuſtres Annalibus, talia diurnis urbis Actis mandare*: Applicando Annalibus Res, quæ ad Statum Reip. pertinent, Acta verò & Accidentia leviora, Diariis. Meo utique judicio, valere conveniret Diſciplinam quandam Haraldicam, in diſponendis non minùs Librorum, quàm Perſonarum Dignitatibus. Sicut enim nihil Rebus Civilibus magis detrahit, quàm Ordinum & Graduum confuſio; ita etiam Auctoritati Hiſtoriæ gravis, haud parùm derogat, ſi admiſceantur Politicis Res levioris momenti; quales ſunt Pompæ, & Solennitates, & Spectacula, & hujuſmodi. Atque ſanè optandum eſſet, ut illa ipſa Diſtinctio in conſuetudinem veniret. Noſtris verò temporibus, *Diaria* in Navigationibus tantùm, & Expeditionibus bellicis in uſu ſunt. Apud Antiquos certè Regum honori dabatur, ut Acta Palatii ſui in *Diaria* referrentur; quod videmus factum fuiſſe ſub Ahaſuero Perſarum Rege; qui cùm Noctem ageret inſomnem, *Diaria* popoſcit, ubi Conjurationem Eunuchorum recognovit. At in Alexandri Magni *Diariis*, tam puſilla continebantur, ut etiam, ſi fortè ad Menſam dormiret, in Acta reponeretur: Neque enim ſicut *Annales* tantùm gravia, ita *Diaria* tantùm levia complexa ſunt; ſed omnia promiſcuè, & curſìm *Diariis* excipiebantur, ſeu majoris, ſeu minoris Momenti.

CAPUT X.

Partitio ſecunda Hiſtoriæ Civilis, *in* Meram, *&* Mixtam.

POSTREMA verò Partitio *Hiſtoriæ Civilis* ea ſit; ut dividatur in *Meram*, aut *Mixtam*. *Mixturæ* celebres duæ; Altera ex *Scientiâ Civili*, Altera præcipuè ex *Naturali*. Introductum eſt enim ab aliquibus genus ſcribendi, ut quis Narrationes aliquas, non in ſerie Hiſtoriæ continuatas, ſed ex Delectu Auctoris excerptas conſcribat: Deindè eaſdem recolat,& tanquam ruminet; & ſumptâ ab ipſis occaſione,de rebus Politicis diſſerat. Quod genus *Hiſtoriæ Ruminatæ* nos ſanè magnoperè probamus, modò hujuſmodi Scriptor hoc agat, & hoc ſe agere confiteatur. *Hiſtoriam* autem *Iuſtam* ex profeſſo ſcribenti, Politica ubique ingerere, atque per illa Filum Hiſtoriæ interrumpere, intempeſtivum quiddam, & moleſtum eſt. Licet enim Hiſtoria quæque prudentior, Politicis præceptis, & monitis, veluti impregnata ſit; tamen Scriptor ipſe ſibi obſtetricari non debet.

Mixta etiàm eſt *Hiſtoria Coſmographica*, idque multiplicitèr: Habet enim ex *Hiſtoriâ Naturali*, *Regiones* ipſas, atque earum *Situs*, & *Fructus*: Ex *Hiſtoriâ Civili*, *Vrbes*, *Imperia*, *Mores*: Ex *Mathematicis*, *Climata*, & *Configurationes Cœli*, quibus Tractus mundi ſubjacent. In quo genere *Hiſtoriæ*, ſive Scientiæ, eſt quod ſeculo noſtro gratulemur: Orbis enim Terrarum factus eſt, hâc noſtrâ ætate, mirum in modum feneſtratus, atque patens: Antiqui certè Zonas, & Antipodas noverant,

(Noſq; ubi primus equis oriens afflavit anhelis,
Illic ſera rubens accendit lumina veſper.)

Idque ipſum magis per Demonſtrationes, quàm per Peregrinationes: Verùm ut *Carina* aliqua parva, Cœlum ipſum æmularetur; atque univerſum Globum Terreſtrem, magis etiàm obliquo & flexuoſo, quàm Cœleſtia ſolent, itinere circumiverit, ea eſt noſtri Seculi Prærogativa: ita ut præſens Ætas jure in Symbolo ſuo uſurpare poſſit; non tantùm illud *Plus ultrà*, ubi Antiqui uſurpabant *Non ultrà*, atque inſupèr illud *Imitabile fulmen* ubi Antiqui, *Non imitabile fulmen*,

Demens qui nimbos, & non imitabile fulmen;

Verùm & illud, quod omnem Admirationem ſuperat, *Imitabile Cœlum*; propter Navigationes noſtras, quibus circa univerſum Terræ Ambitum, Cœleſtium Corporum more, volvi, & circumagi ſæpiùs conceſſum fuit.

Atque hæc præclara, in re Nauticâ, atque Orbe perluſtrando, Felicitas, de ulterioribus etiàm progreſſibus, & Augmentis Scientiarum, ſpem magnam facere poſſit; præſertìm cum divino videatur Conſilio eſſe decretum, ut hæc duo coæva ſint: Sic enim Daniel Propheta, de noviſſimis Temporibus verba faciens, prædicit: *Plurimi pertranſibunt & augebitur Scientia*; quaſi Pertranſitus, ſive Perluſtratio Mundi, atque multiplex Augmentum Scientiarum, eidem Seculo deſtinarentur: Sicut magnâ ex parte jam completum videmus; quandoquidem Tempora noſtra, duabus illis prioribus Doctrinarum Periodis, aut Revolutionibus, (alteri apud Græcos, alteri apud Romanos) eruditione non multùm cedant, eas verò in aliquibus longè ſuperent.

CAPUT XI.

Partitio Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, *in* Eccleſiaſticam ſpecialem, Hiſtoriam ad Prophetias, *&* Hiſtoriam Nemeſeos.

HISTORIA *Eccleſiaſtica* in genere, eaſdem ferè cum *Hiſtoriâ Civili* Partitiones ſubit. Sunt enim *Chronica Eccleſiaſtica*, ſunt *Vitæ Patrum*, ſunt *Relationes de Synodis*, & reliquis ad Eccleſiam ſpectantibus. Proprio verò nomine, rectè dividitur in *Hiſtoriam Eccleſiaſticam* (Generis nomine ſervato,) & *Hiſtoriam ad Prophetias*, & *Hiſtoriam Nemeſeos ſive Providentiæ*. Prima *Eccleſiæ Militantis Tempora*, & *Statum diverſum* memorat; ſive illa fluctuet, ut *Arca* in *Diluvio*; ſive itineretur, ut *Arca in Eremo*; ſive conſiſtat, ut *Arca* in *Templo*; hoc eſt, *Statum Eccleſiæ in Perſecutione*, *in Motu*, & *in Pace*. In hâc Parte, Defectum aliquem non invenio, quin ſuperſunt in illâ complura potiùs quàm deſunt: Illud ſanè optarem, ut Maſſæ tam prægrandi, Virtus quoque & Sinceritas Narrationum reſponderent.

Secunda Pars, quæ eſt *Hiſtoria ad Prophetias*, ex duobus Relativis conſtat, *Prophetiâ ipsâ*, & ejus *Adimpletione*. Quapropter tale eſſe debet hujus Operis Inſtitutum, ut cum ſingulis ex Scripturis Prophetiis, Eventuum Veritas conjungatur; idque per omnes Mundi Ætates, tum ad confirmationem Fidei, tum ad inſtituendam Diſciplinam quandam, & Peritiam, in interpretatione Prophetiarum, quæ adhùc reſtant complendæ. Attamen in hâc re, admittenda eſt illa Latitudo, quæ Divinis vaticiniis propria eſt & familiaris; ut ad impletiones eorum fiant, & continentèr, & punctualitèr: Referunt enim Auctoris ſui naturam, *Cui unus Dies tanquam mille Anni, & mille Anni tanquam unus Dies*; atque licet plenitudo, & Faſtigium Complementi eorum, plerumque alicui certæ Ætati, vel etiàm certo momento deſtinetur; attamen habent interìm Gradus nonnullos, & Scalas complementi, per diverſas Mundi Ætates. Hoc opus deſiderari ſtatuo, verùm tale eſt, ut magnâ cum ſapientiâ, ſobrietate, & reverentiâ tractandum ſit; aut omninò dimittendum.

Tertia Pars, quæ *Hiſtoria Nemeſeos* eſt, ſanè in calamos nonnullorum Piorum Virorum incidit, ſed non ſine partium Studio: Occupata eſt autem, in obſervandâ Divinâ illâ Convenientiâ, quæ nonnunquam intercedit, inter Dei Voluntatem Revelatam, & Secretam. Quamvis enim tam obſcura ſint Conſilia & Judicia Dei, ut *Homini Animali* ſint penitùs inſcrutabilia; quinetiam ſæpiùs eorum oculis, qui proſpiciunt è Tabernaculo, ſe ſubducant; Divinæ tamen Sapientiæ viſum aliquandò per vices, ad ſuorum Confirmationem, & Confuſionem eorum, qui tanquam ſine Deo ſunt in Mundo, ea quaſi Majoribus Characteribus deſcripta, ſic proponere conſpicienda, ut (ſicut loquitur Propheta) *Quivis etiam in curſu ea perlegere poſſit*; hoc eſt, ut Homines merè Senſuales & voluptarii, qui Judicia illa

Divina prætervehi feſtinant, neque cogitationes ſuas in ea unquam defigunt; tamen quamvis properè currant, & aliud agant, ipſa agnoſcere cogantur. Talia ſunt Vindictæ ſeræ & inopinæ; Salutes ſubitò affulgentes, & inſperatæ; Conſilia divina per Ambages rerum tortuoſas, & ſtupendas ſpiras, tandem ſe manifeſtò expedientia; & ſimilia: Quæ valent, non ſolùm ad conſolandos Animos Fidelium, ſed ad Percellendas & convincendas Conſcientias Improborum.

CAPUT XII.

De Appendicibus Hiſtoriæ; *quæ circa* Verba *Hominum (quemadmodùm* Hiſtoria *ipſa circa* Facta) *verſantur: Partitio earum in* Orationes, Epiſtolas, *&* Apophthegmata.

AT non *Factórum* ſolummodò Humani Generis, verum etiàm *Dictorum* Memoria ſervari debet. Neque tamen dubium, quin *Dicta* illa quandoque *Hiſtoriæ* ipſi inſerantur, quatenùs ad Res geſtas perſpicuè & gravitèr narrandas faciant, & deſerviant. Sed *Dicta* ſive *Verba Humana* propriè cuſtodiunt *Libri Orationum*, *Epiſtolarum*, & *Apophthegmatum.* Atque *Orationes* ſanè virorum prudentium, de Negotiis, & Cauſis gravibus, & arduis habitæ, tum ad Rerum ipſarum notitiam, tum ad Eloquentiam multùm valent. Sed majora adhùc præſtantur Auxilia ad inſtruendam Prudentiam Civilem ab *Epiſtolis*, quæ à Viris Magnis de Negotiis Seriis miſſæ ſunt. Etenìm ex *Verbis Hominum*, nil ſanius aut præſtantius, quàm hujuſmodi *Epiſtolæ*. Habent enim plus nativi ſensûs, quam Orationes; plus etiàm maturitatis, quam Colloquia ſubita. Eædem quandò continuantur ſecundum Seriem Temporum, (ut fit in illis, quæ à Legatis, Præfectis Provinciarum, & aliis Imperii Miniſtris, ad Reges, vel Senatus, vel alios Superiores ſuos mittuntur; aut viciſſim ab Imperantibus ad Miniſtros,) ſunt certè ad *Hiſtoriam*, præ omnibus, Prætioſiſſima Supellex. Neque *Apophthegmata* ipſa ad Delectationem & Ornatum tantùm proſunt, ſed ad res gerendas etiàm, & uſus Civiles. Sunt enim (ut aiebat ille) veluti *Secures* aut *Mucrones Verborum*, qui Rerum & Negotiorum Nodos, acumine quodam ſecant, & penetrant: Occaſiones autem redeunt in Orbem, & quod olìm erat commodum, rursùs adhiberi, & prodeſſe poteſt; ſive quis ea tanquam ſùa proferat, ſive tanquam Vetera. Neque certè de Utilitate ejùs rei ad Civilia dubitari poteſt, quam Cæſar Dictator operâ ſuâ honeſtavit; cujus Liber utinàm extaret, cùm ea, quæ uſquàm habentur in hoc genere, nobis parùm cum delectu congeſta videantur.

Atque hæc dicta ſint de *Hiſtoriâ*, eâ ſcilicet Parte Doctrinæ, quæ reſpondet uni ex *Cellis*, ſive *Domiciliis Intellectûs*, quæ eſt *Memoria*.

CAPUT XIII.

De ſecundo Membro principali Doctrinæ, *nempe* Poeſi. *Partitio* Poeſeos *in* Narrativam, Dramaticam, *&* Parabolicam. Exempla Parabolicæ *tria proponuntur*.

JAm ad *Poeſim* veniamus. *Poeſis* eſt genus Doctrinæ, Verbis plerunque aſtrictum, Rebus ſolutum & licentioſum; Itaque, ut initio diximus, ad *Phantaſiam* refertur, quæ iniqua, & illicita prorſùs rerum Conjugia & Divortia comminiſci, et machinari ſolet. *Poeſis* autem (ut ſupra innuimus) duplici accipitur ſenſu, quatenùs ad *Verba*, vel quatenùs ad *Res* reſpiciat. Priore ſenſu, *Sermonis* quidam *Character* eſt: *Carmen* enim Stili genus, & Elocutionis Formula quædam, nec ad Res pertinet: Nam & vera Narratio Carmine, & ficta Oratione ſolutâ conſcribi poteſt. Poſteriore verò ſenſu, conſtituimus eam, ab initio, *Doctrinæ Membrum Principale*, eamque juxta *Hiſtoriam* collocavimus, cùm nihil aliud ſit, quàm *Hiſtoriæ Imitatio ad Placitum*. Nos igitur in Partitionibus noſtris, veras Doctrinarum venas indagantes, & perſequentes; neque Conſuetudini, & Diviſionibus receptis (in multis) cedentes; *Satyras*, & *Elegias*, & *Epigrammata*, & *Odas*, & hujuſmodi, ab inſtituto Sermone removemus; atque ad Philoſophiam, & Artes Orationis rejicimus. Sub nomine autem *Poeſeos*, de *Hiſtoriâ ad Placitum confictâ*, tantummodo tractamus.

Partitio *Poeſeos* veriſſima, atque maximè ex proprietate, præter illas Diviſiones, quæ ſunt ei cum *Hiſtoriâ* communes, (ſunt enim *fictæ Chronica*, *Vitæ fictæ*, *fictæ* etiàm *Relationes*) ea eſt, ut ſit aut *Narrativa*; aut *Dramatica*; aut *Parabolica*. *Narrativa* prorſùs Hiſtoriam imitatur, ut ferè fallat, niſi quod res extollat ſæpiùs ſupra fidem. *Dramatica* eſt veluti Hiſtoria Spectabilis; nam conſtituit imaginem Rerum tanquam præſentium, Hiſtoria autem tanquam præteritarum. *Parabolica* verò eſt Hiſtoria cum Typo, quæ intellectualia deducit ad Senſum.

Atque de *Poeſi Narrativâ*, ſive eam *Heroicam* appellare placet (modò hoc intelligas de *Materiâ*, non de *Verſu*) ea à Fundamento prorſùs nobili excitata videtur, quod ad dignitatem humanæ Naturæ imprimis ſpectat. Cùm enim Mundus Senſibilis, ſit Animâ Rationali dignitate inferior, videtur *Poeſis* hæc humanæ Naturæ largiri, quæ Hiſtoria denegat; atque Animo Umbris rerum utcunque ſatisfacere, cùm Solida haberi non poſſint. Si quis enim rem acutiùs introſpiciat, firmum ex *Poeſi* ſumitur Argumentum, Magnitudinem Rerum magis illuſtrem, Ordinem magis perfectum, & Varietatem magis pulchram, Animæ humanæ complacere, quàm in Naturâ ipsâ, poſt Lapſum, reperire ullo modo poſſit. Quapropter, cùm Res geſtæ, & Eventus, qui veræ Hiſtoriæ ſubjiciuntur, non ſunt ejus amplitudinis, in quâ Anima humana ſibi ſatisfaciat, præſtò eſt *Poeſis*, quæ Facta magis Heroica confingat: Cùm Hiſtoria vera ſucceſſus rerum, minimè pro meritis Virtutum & Scelerum, narret; corrigit eam *Poeſis*, & exitus, & fortunas ſecundùm Merita, & ex lege Nemeſeos exhibet: Cùm Hiſtoria vera, obviâ rerum ſatietate & ſimilitudine, Animæ humanæ faſtidio ſit; reficit eam *Poeſis*, inexpectata, & varia, & viciſſitudinum plena canens. Adeò ut *Poeſis* iſta, non ſolùm ad Delectationem, ſed etiàm ad Animi Magnitudinem, & ad Mores conferat. Quare & meritò etiàm *Divinitatis cujuſpiam particeps* videri poſſit; quia Animum erigit, & in ſublime rapit; Rerum ſimulachra ad Animi deſideria accommodando, non Animum Rebus (quod Ratio facit, & hiſtoria,) ſubmittendo. Atque his quidem illecebris, & congruitate, quâ Animum humanum demulcet, addito etiàm conſortio Muſices, unde ſuaviùs inſinuari poſſit, aditum ſibi patefecit, ut honori fuerit etiàm ſeculis planè rudibus, & apud Nationes Barbaras, cùm aliæ Doctrinæ prorsùs excluſæ eſſent.

Dramatica autem *Poeſis*, quæ Theatrum habet pro Mundo, uſu eximia eſt, ſi ſana foret. Non parva enim eſſe poſſet Theatri, & Diſciplina, & Corruptela: Atque Corruptelarum, in hoc genere, abundè eſt; Diſciplina planè noſtris temporibus eſt neglecta. Attamen licet in Rebuſp. modernis, habeatur pro re ludicrâ Actio theatralis, niſi fortè nimiùm trahat è Satyrâ, & mordeat; tamen apud Antiquos curæ fuit, ut Animos Hominum ad Virtutem inſtitueret. Quinetiàm Viris prudentibus, & magnis Philoſophis, veluti Animorum Plectrum quoddam cenſebatur. Atque ſanè veriſſimũ eſt, & tanquam Secretum quoddam Naturæ, Hominum animos, cùm congregati ſint, magis quam cùm ſoli ſint, Affectibus & Impreſſionibus patere.

At *Poeſis Parabolica*, inter reliquas eminet, & tanquàm Res ſacra videtur, & Auguſta; cùm præſertim Religio ipſa, ejus operâ plerunque utatur, & per eam commercia Divinorum cum Humanis exerceat. Attamen & hæc quoque, Ingeniorum circa Allegorias levitate & indulgentiâ, contaminata invenitur. Eſt autem uſûs ambigui, atque ad contraria adhibetur. Facit enim ad *Involucrum*; facit etiàm ad *Illuſtrationem*. In hoc *Docendi* quædam *Ratio*; in illo *Occultandi Artificium* quæri videtur. Hæc autem *Docendi Ratio*, quæ facit ad *Illuſtrationem*, antiquis ſeculis plurimùm adhibebatur: Cum enim Rationis humanæ Inventa, & Concluſiones, (etiàm eæ quæ nunc tritæ, & vulgatæ ſunt) tunc temporis novæ & inſuetæ eſſent, vix illam ſubtilitatem capiebant Ingenia Humana, niſi propiùs eæ ad Senſum per hujuſmodi Simulachra, & Exempla deducerentur. Quare omnia apud illos, Fabularum omnigenarum, & Parabolarum, & Ænigmatum, & ſimilitudinum plena fuerunt. Hinc Teſſeræ Pythagoræ, Ænigmata Sphingis, Æſopi Fabulæ, & ſimilia. Quinetiàm Apothegmata veterum Sapientum ferè per ſimilitudines rem demonſtrabant. Hinc Menenius Agrippa apud Romanos (Gentem eo ſeculo minimè literatam) ſeditionem Fabulâ repreſſit. Denique ut Hieroglyphica Literis, ita Parabolæ Argumentis erant antiquiores. Atque hodiè etiàm & ſempèr, eximius eſt, & fuit Parabolarum vigor, cùm nec Argumenta tam perſpicua, nec vera exempla tam apta, eſſe poſſint.

Alter eſt uſus *Poeſeos Parabolicæ*, priori quaſi contrarius, qui facit (ut diximus) ad *Involucrum*; earum nempè Rerum, quarum dignitas tanquam velo quodam diſcreta eſſe mereatur: Hoc eſt, cùm Occul & Myſteria Religionis, Politicæ, & Philoſophiæ, Fabulis & Parabolis veſtiuntur. Vtrùm verò Fabulis veteribus Poetarum, ſubſi aliquis Senſus myſticus, dubitationem nonnullam habet: Atque ipſi certè fatemur, nos in eam ſententiam propendere, ut non paucis Antiquorum Poetarum Fabulis, Myſterium infuſum fuiſſe putemus. Neque nos movet, quod iſta Pueris ferè, & Grammaticis relinquantur, & vileſcant, ut de illis contemptim ſententiam feramus: Quin contr cùm planè conſtet ſcripta illa, quæ Fabulas iſtas recitant, ex Scriptis Hominum, poſt Literas Sacras, eſſe antiquiſſima, & longè his antiquiores Fabulas ipſas; (*etenim tanquam priùs creditæ & receptæ, non tanquam excogitatæ ab illis Scriptoribus referuntur*) videntur eſſe inſtar tenuis cujuſdam auræ, quæ ex traditionibus Nationum magis Antiquarum, in Græcorum Fiſtulas inciderunt. Cùm verò, quæ circa harum Parabolarum Interpretationem, adhùc tentata ſint, per homines ſcilicet imperitos, nec ultra Locos communes doctos, nobis nullo modo ſatisfaciant; Philoſophiam ſecundùm Parabolas antiquas, inter *Deſiderata* referre viſum eſt. Ejus autem Operis *Exemplum* unum aut alterum ſubjungemus. Non quod res ſit fortaſſe tanti, ſed ut Inſtitutum noſtrum ſervemus. Id hujuſmodi eſt, ut de Operibus illis, quæ inter *Deſiderata* ponimus (ſi quid ſit paulò obſcurius) perpetuò aut *præcepta* ad opus illud inſtruendum, aut *Exempla* proponamus: ne quis fortè exiſtimet, levem aliquam tantùm Notionem, de illis Mentem noſtram perſtrinxiſſe; noſque Regiones ſicut Augures, Animo tantùm metiri, neque eas ingrediendi vias noſſe. Aliam aliquam partem in *Poeſi* deſiderari non invenimus; quin potiùs cum Planta ſit poeſis, quæ veluti à Terrâ luxuriante, abſque certo ſemine, germinaverit, ſupra cæteras Doctrinas excrevit, & diffuſa eſt. Verùm jam Exempla proponemus, tria tantùm numero, Vnum è *Naturalibus*, è Politicis unum, atque unum denique è *Moralibus*.

Exemplum Primum Philoſophiæ ſecundùm Parabolas Antiquas, *in* Naturalibus. De *Vniverſo*, *ſecundùm* *Fabulam* Panis.

ANTIQUI Generationem *Panis* in dubio relinquunt. Alii enim eum à *Mercurio* genitum; Alii longè alium Generationis modum ei tribuunt. Aiunt enim Procos univerſos cum *Penelope* rem habuiſſe, ex quo promiſcuo concubitu, *Pana* communem Filium ortum eſſe. Neque prætermittenda eſt tertia illa Generationis explicatio: Quidam enim prodiderunt eum *Iovis*, & *Hybreos* (id eſt, *Contumeliæ*,) Filium fuiſſe. Vtcunq; orto, *Parcæ* illi Sorores fuiſſe perhibentur, quæ in Specu ſubterraneo habitabant: *Pan* autem morabatur ſub Dio. Effigies *Panis* talis ab Antiquitate deſcribitur; Cornutus, Cornibus in acutum ſurgentibus, & uſque ad Cœlum faſtigiatis; Corpore toto hiſpidus & villoſus; Barbâ inprimis promiſsâ; Figurâ biformis, Humanâ quoad ſuperiora, ſed Semiferâ & in Capræ Pedes deſinente. Geſtabat autem Inſignia Poteſtatis; Siniſtrâ Fiſtulam ex ſeptem Calamis compactam, Dextrâ Pedum ſive Baculum, ſuperius curvum & inflexum. Induebatur Chlamyde ex *pelle Pardalis*. Poteſtates ei & Munera hujuſmodi attribuuntur, ut ſit Deus Venatorum, etiàm Paſtorum, & in Univerſum Ruricolarum; Præſes item Montium. Erat etiàm, proximus à *Mercurio*, Nuncius Deorum. Habebatur etiam Dux & Imperator *Nympharum*, quæ circa eum perpetuò Chorêas ducere, & tripudiare ſolebant: Comitabantur & *Satyri*, & his ſeniores *Sileni*. Habebat inſuper poteſtatem *Terrores* immittendi, præſertim inanes & ſuperſtitioſos, qui & *Panici* vocati ſunt. Res geſtæ autem ejus non multæ memorantur: Illud præcipuum, quod *Cupidinem* provocavit ad Luctam, à quo etiàm in Certamine victus eſt. Etiam *Typhonem Gigantem* Retibus implicavit & cohibuit. Atque narrant inſupèr, cùm *Ceres* mæſta, & ob raptam *Proſerpinam* indignata, ſe abſcondiſſet; atque Dii omnes ad eam inveſtigandam magnoperè incubuiſſent, & ſe per varias Vias diſpertiti eſſent; *Pani* ſolummodò ex felicitate quâdam contigiſſe, ut inter Venandum eam inveniret, & indicaret. Auſus eſt quoque cum *Apolline* de Victoriâ Muſices decertare, atque etiàm *Mydâ* Judice prælatus eſt; ob quod judicium *Mydas* Aſininas Aures tulit, ſed clàm & ſecretò. Amores *Panis* nulli referuntur, aut ſaltem admodùm rari; quod mirum, inter Turbam Deorum, prorsùs tam profuſè amatoriam, videri poſſit. Illud ſolummodò ei datur, quod *Ecchô* adamaret, quæ etiàm Uxor ejus eſt habita; atque unam præterea Nympham *Syringam* nomine; in quam propter Iram & Vindictam *Cupidinis* (quem ad Luctam provocare non reveritus eſſet) incenſus eſt. Etiam *Lunam* quondam in altas Sylvas ſevocaſſe dicitur. Neque etiàm Prolem ullam ſuſcepit (quod ſimilitèr mirum eſt, cùm Dii, præſertim Maſculi, prolifici admodùm eſſent) niſi quod ei attribuatur tanquam Filia, Muliercula quædam Ancilla, *Iambe* nomine; quæ ridiculis Narratiunculis oblectare Hoſpites ſolebat, ejuſq; Proles ex Conjuge *Ecchô* eſſe à nonnullis exiſtimabatur. *Parabola* talis eſſe videtur.

Pan (ut & nomen ipſum etiàm ſonat) *Vniverſum* ſive *Vniverſitatem Rerum* repræſentat & proponit. De hujus *Origine* duplex omninò ſententia eſt, atque adeò eſſe poteſt. Aut enim à *Mercurio* eſt, Verbo ſcilicet divino, (quod & Sacræ Literæ extra controverſiam ponunt; & Philoſophi ipſi, qui magis Divini habiti ſunt, viderunt) aut ex *confuſis Rerum Seminibus*. Etenim quidam è Philoſophis Semina Rerum etiàm Subſtantiâ infinita ſtatuerunt; unde Opinio de Homoiomeris fluxit, quam *Anaxagoras* aut invenit, aut celebravit. Nonnulli verò magis acutè & ſobriè cenſebant, ad Varietatem Rerum expediendam ſufficere, ſi Semina, Subſtantiâ eadem, Figuris varia ſed certis & definitis, eſſent; & reliqua in poſiturâ & complexu Seminum ad invicem ponebant; ex quo Fonte Opinio de *Atomis* emanavit, ad quam *Democritus* ſe applicavit, cùm *Leucippus* ejus Auctor fuiſſet. At alii, licet unum rerum Principium aſſererent (Aquam *Thales*, Aerem *Anaximenes*, Ignem *Heraclitus*) tamen illud ipſum Principium actu unicum, potentiâ varium & diſpenſabile poſuerunt, ut in quo Rerum omnium Semina laterent. Qui verò Materiam omninò Spoliatam, & Informem,

formem, & ad Formas Indifferentem introduxerunt (ut *Plato & Ariſtoteles*) multò etiàm propiùs & propenſiùs, ad Parabolæ figuram acceſſerunt. Poſuerunt enim *Materiam* tanquam *publicam Meretricem*, *Formas* verò tanquam *Procos*: Adeò ut omnes de Rerum Principiis Opiniones hùc redeant, & ad illam diſtributionem reducantur, ut Mundus ſit, vel à *Mercurio*; vel à *Penelope* & *Procis* omnibus. Tertia autem *Generatio Panis*, ejuſmodi eſt, ut videantur Græci aliquid de Hebræis Myſteriis, vel per Ægyptios Internuncios, vel utcunque, inaudiviſſe. Pertinet enim ad Statum Mundi, non in meris Natalibus ſuis, ſed poſt Lapſum Adami, Morti & Corruptioni expoſitum, & obnoxium factum. Ille enim Status, Dei, & Peccati (ſive Contumeliæ) Proles fuit, ac manet. Fuit enim Peccatum Adami ex genere *Contumeliæ*, cùm *Deo ſimilis fieri vellet*. Itaque triplex iſta Narratio de *Generatione Panis*, etiàm vera videri poſſit, ſi ritè & Rebus & Temporibus diſtinguatur. Nam iſte *Pan* (qualem eum nunc intuemur & complectimur) ex *Verbo Divino*, mediante confusâ *Materiâ* (quæ tamen ipſa Dei Opus erat) & ſubintrante *Pravaricatione*, & per eam Corruptione, Ortum habet.

Naturæ rerum, *Fata rerum* ſorores verè perhibentur, & ponuntur. *Fata* enim vocantur, Ortus rerum, & Durationes, & Interitus; atque Depreſſiones etiàm, & Eminentiæ, & Labores, & Felicitates, denique Conditiones quæcunque Individui: quæ tamen niſi in Individuo nobili (utpote Homine, aut Urbe, aut Gente) ferè non agnoſcuntur. Atqui ad iſtas Conditiones tam varias, deducit Individua illa ſingula *Pan*, Rerum ſcilicet Natura; ut tanquam eadem ſit res (quatenùs ad Individua) Catena Naturæ, & Filum Parcarum. Ad hæc inſuper finxerunt Antiqui, *Panem* ſemper ſub Dìo morari, ſed *Parcas* ſub Specu ingenti ſubterraneo habitare, atque inde maximâ pernicitate ad Homines ſubitò advolare: quia *Natura*, atque Univerſi facies, ſpectabilis eſt & aperta; at *Fata* individuorum occulta, & rapida. Quod ſi *Fatum* accipiatur largiùs, ut omnem prorsùs eventum, non illuſtriores tantùm denotet, tamen utique & eo ſenſu optimè convenit cum univerſitate Rerum; cùm ex ordine Naturæ, nil tam exiguum ſit, quod ſine cauſsâ fiat; & rursùs nil tam magnum, ut non aliunde pendeat; adeò ut Fabrica ipſa Naturæ, ſuo ſinu & gremio, omnem eventum & minimum & maximum complectatur; & ſuo tempore certâ Lege prodat. Itaque nil mirum, ſi *Parcæ* ut *Panis* Sorores introductæ ſint, & certè legitimæ. Nam *Fortuna* Vulgi Filia eſt, & levioribus tantùm Philoſophis placuit. Sanè *Epicurus*, non ſolùm profanum inſtituere ſermonem, ſed etiam deſipere videtur, cùm dixit, *Præſtare credere fabulam Deorum, quam Fatum aſſerere*, acſi quicquam in univerſo eſſe poſſit inſtar inſulæ, quod à Rerum nexu ſeparetur. Verùm Epicurus Philoſophiam ſuam Naturalem (ut ex ipſius verbis patet) Morali ſuæ accommodans & ſubjiciens, nullam opinionem admittere voluit, quæ Animum premeret & morderet, atque *Euthymiam* illam (quam à *Democrito* acceperat) laceſſeret aut turbaret. Itaque ſuavitati Cogitationum indulgens, potiùs quàm Veritatis patiens, planè jugum jactavit, & tam Fati Neceſſitatem, quàm Deorum Metum repudiavit.

Verùm de *Parcarum* Germanitate cum *Pane* ſatis dictum eſt.

Cornua autem Mundo attribuuntur, ab imo latiora, ad Verticem acuta. Omnis enim Rerum Natura inſtar Pyramidis acuta eſt. Quippe Individua, in quibus Baſis Naturæ exporrigitur, infinita ſunt; Ea colliguntur in Species, & ipſas multiplices; Species rursùs inſurgunt in Genera, atque hæc quoque aſcendendo in magis Generalia contrahuntur; ut tandem Natura, tanquam in unum coire videatur; Quod Figurâ illâ *Pyramidali Cornuum Panis* ſignificatur. Mirum verò minimè eſt, *Panis* Cornua etiàm Cœlum ferire; cùm Excelſa Naturæ, ſive Ideæ Univerſales, ad Divina quodam modo pertingant. Itaque & Catena illa *Homeri* decantata, (cauſſarum ſcilicet Naturalium) ad Pedem Solii Jovis fixa memorabatur; neque quiſquam (ut videre eſt) Metaphyſicam, & quæ in Naturâ æterna, & immobilia ſunt, tractavit, atque Animum à fluxu Rerum pauliſpèr abduxit; qui non ſimul in Theologiam Naturalem inciderit; adeò paratus & propinquus eſt tranſitus, à Vertice illâ Pyramidis, ad Divina.

Corpus autem *Naturæ* elegantiſſimè & veriſſimè depingitur *Hirſutum*, propter Rerum Radios. Radii enim ſunt tanquam Naturæ Crines, ſive Villi: Atque omnia ferè vel magis vel minùs Radioſa ſunt: Quod in facultate Viſûs manifeſtiſſimum eſt; Nec minùs in omni Virtute Magneticâ, & Operatione ad diſtans. Quicquid enim operatur ad Diſtans, id etiàm Radios emittere rectè dici poteſt. Sed maximè omnium prominet *Barba Panis*, quia Radii Corporum Cœleſtium, & præcipuè Solis, maximè ex longinquo operantur & penetrant; Adeò ut Superiora Terræ, atque etiam interiora, ad diſtantiam nonnullam planè verterint & ſubegerint, & Spiritu impleverint. Elegantior autem eſt Figura de *Barbâ Panis*, quod & Sol ipſe, quando Parte ſuperiore ejus Nube obvolutâ, Radii inferiùs erumpunt, ad aſpectum *Barbatus* cernitur.

Etiàm Corpus Naturæ rectiſſimè deſcribitur *Biforme*, ob differentiam Corporum Superiorum, & Inferiorum. Illa enim ob Pulchritudinem, & Motûs Æqualitatem & Conſtantiam, nec-non Imperium in Terram & Terreſtria, meritò ſub Humanâ Figurâ repræſentantur; cùm Natura Humana Ordinis & Dominationis particeps ſit: Hæc autem ob Perturbationem, & Motus incompoſitos; & quod à Cœleſtibus in plurimis regantur, Bruti Animalis Figurâ contenta eſſe poſſunt. Porrò eadem Corporis Biformis Deſcriptio, pertinet ad Participationem Specierum: Nulla enim Naturæ Species, ſimplex videri poteſt, ſed tanquam ex duobus participans & concreta. Habet enim Homo nonnihil ex Bruto, Btutum nonnihil ex Plantâ, Planta nonnihil ex Corpore Inanimato, omniaque reverà biformia ſunt, & ex Specie Superiore & Inferiore compacta. Acutiſſima autem eſt Allegoria de *Pedibus Capræ*, propter Aſcenſionem Corporum Terreſtrium, verſus Regiones Aeris & Cœli, ubi etiàm Penſilia fiunt, & inde dejiciuntur, magis quàm deſcendunt. Capra enim Animal ſcanſorium eſt, eáque è rupibus pendere, atque in præcipitiis hærere amat; Similiter etiàm Res, licet inferiori Globo deſtinatæ, faciunt, idque miris modis, ut in Nubibus & Meteôris manifeſtiſſimum eſt. Imò non ſine cauſſâ *Gilbertus*, qui de Magnete laborioſiſſimè, & ſecundùm viam experimentalem conſcripſit, dubitationem injecit; Num-non fortè Corpora gravia, poſt longam à Terrâ diſtantiam, Motum verſus Inferiora paulatim exuant?

Inſignia autem in Manibus *Panis* ponuntur duplicia; Alterum *Harmoniæ*, alterum *Imperii*. *Fiſtula* enim ex *ſeptem Calamis*, Concentum Rerum & Harmoniam, ſive Concordiam cum Diſcordiâ miſtam, (quæ ex ſeptem Stellarum Errantium Motu conficitur,) evidentèr oſtendit. Neque enim alii, præterquam ſeptem Planetarum, inveniuntur in Cœlo errores, ſive expatiationes manifeſtæ; quæ cum æqualitate Stellarum fixarum, earúmque perpetuâ & invariablli ad ſe invicem diſtantiâ compoſitæ & temperatæ, tum Conſtantiam Spicierum, tum fluxum Individuorum tueri, & cieri poſſint. Si qui verò ſint Planetæ minores, qui non conſpiciuntur; ſi qua etiàm Mutatio in Cœlo major (ut in Cometis nonnullis Superlunaribus) videntur illa profectò tanquàm Fiſtulæ, aut omninò mutæ, aut ad tempus tantùm ſtreperæ; utpote quarum Operationes vel ad nos non perlabantur, vel Harmoniam illam ſeptem Fiſtularum *Panis* non diù interturbent. *Pedum* autem illud *Imperii*, nobilis tranſlatio eſt, propter vias Naturæ partim rectas, partìm obliquas. Atque *Baculum* illud, ſive *Virga*, verſus ſuperiorem partem præcipuè curva eſt, quia omnia Providentiæ Divinæ Opera in Mundo ferè per Ambages & circuitus fiunt; ut aliud agi videri poſſit, aliud reverà agatur; ſicut *Ioſephi venditio in Egyptum*, & ſimilia. Quinetiàm in Regimine humano omni prudentiore, qui ad Gubernacula ſedent, Populo convenientia, per prætextus & vias obliquas, feliciùs quæ volunt, quàm ex directo ſuperinducunt & inſinuant. Etiàm (quod mirum fortaſſè videri poſſit) in Rebus merè Naturalibus, citiùs Naturam fallas quàm premas: Adeò, quæ ex directo fiunt, inepta ſunt & ſeipſa impediunt; cùm contrà, via obliqua & inſinuans mollitèr fluat, & effectum ſortiatur. *Veſtis Panis* & Amiculum, ingenioſè admodùm ex *Pelle Pardalis* fuiſſe fingitur, propter Maculas ubique ſparſas. Cœlum enim Stellis, Maria Inſulis, Tellus Floribus conſperguntur; Atque etiàm res particulares ferè variegatæ eſſe ſolent circa Superficiem, quæ veluti Rei *Chlamys* eſt.

Officium autem *Panis*, nullâ aliâ re, tam ad vivum proponi atque explicari potuerit, quam quod *Deus Venatorum* ſit. Omnis enim naturalis Actio, atque adeò Motus & Progreſſio, nihil aliud quàm *Venatio* eſt. Nam & Scientiæ & Artes Opera ſua venantur; & Conſilia humana Fines ſuos; atque Res naturales omnes vel Alimenta ſua ut conſerventur, vel Voluptates & Delicias ſuas ut perficiantur, venantur; (Omnis ſiquidem Venatio eſt aut Prædæ, aut Animi cauſſâ;) idque modis peritis & ſagacibus,

Torva Leæna Lupum ſequitur, Lupus ipſe Capellam,
Florentem Cythiſum ſequitur laſciva Capella.

Etiam *Ruricolarum* in genere *Pan Deus* eſt, quia hujuſmodi Homines magis ſecundùm Naturam vivant, cùm in urbibus & Aulis, Natura à cultu nimio corrumpatur, ut illud Poetæ amatorium,

verum, propter hujuſmodi Delicias, etiàm de Naturâ ſit
—— *Pars minima eſt ipſa puella ſui.*

Montium autem inprimis *Præſes* dicitur *Pan*, quia in Montibus & Locis editis Natura Rerum panditur, atque Oculis & Contemplationi magis ſubjicitur. Quod alter à *Mercurio Deorum Nuncius* ſit *Pan*, ea Allegoria planè divina eſt; cùm proximè poſt Verbum Dei, ipſa Mundi Imago, divinæ Potentiæ & Sapientiæ Præconium ſit. Quod & Poeta Divinus cecinit, *Cœli enarrant gloriam Dei, atque opera manuum ejus indicat Firmamentum.*

At *Pana* oblectant *Nymphæ*, Animæ ſcilicet: Deliciæ enim Mundi Animæ Viventium ſunt. Hic autem meritò illarum Imperator, cùm illæ Naturam quæque ſuam tanquàm Ducem ſequantur, & circa eum infinitâ cum Varietate, veluti ſingulæ more Patrio, ſaltent, & Choreas ducant, motu neutiquàm ceſſante. Itaque acutè quidam ex recentioribus, facultates Animæ omnes ad Motum reduxit, & nonnullorum ex antiquis faſtidium & Præcipitationem notavit, qui Memoriam, & Phantaſiam, & rationem, defixis præproperè oculis intuentes & contemplantes, Vim Cogitativam, quæ primas tenet, prætermiſerunt. Nam & qui meminit, aut etiàm reminiſcitur, cogitat; & qui imaginatur, ſimilitèr cogitat; & qui ratiocinatur, utique cogitat: Denique Anima, ſive à Senſu monita, ſive ſibi permiſſa, ſive in Functionibus intellectûs, ſive Affectuum & Voluntatis, ad modulationem Cogitationum ſaltat; quæ eſt illa Nympharum tripudiatio. Unà verò perpetuò comitantur *Satyri* & *Sileni*, Senectus ſcilicet & Juventus. Omnium enim rerum eſt Ætas quædam hilaris & motu gaudens, atque rursùs Ætas tarda & bibula: Utriuſque autem Ætatis ſtudia, verè contemplanti fortaſsè ridicula, & deformia videantur, inſtar *Satyri* alicujus aut *Sileni*. De *Panicis* autem *Terroribus* prudentiſſima Doctrina proponitur. Natura enim Rerum omnibus Viventibus indidit Metum & Formidinem, Vitæ atque Eſſentiæ ſuæ conſervatricem, ac Mala ingruentia vitantem & depellentem. Veruntamen eadem Natura modum tenere neſcia eſt, ſed *Timoribus* Salutaribus ſemper Vanos & Inanes admiſcet; adeò ut omnia (ſi intus conſpici darentur) *Panicis Terroribus* pleniſſima ſint; præſertim humana; & maximè omnium apud Vulgum, qui ſuperſtitione (quæ verè nihil aliud quàm *Panicus Terror* eſt) in immenſum laborat & agitatur, præcipuè temporibus duris, & trepidis, & adverſis. Neque ſuperſtitio iſta tantummodò in vulgo regnat, ſed ab Opinionibus Vulgi etiàm in Sapientiores aliquandò inſilit, ut divinè *Epicurus* (ſi cætera quæ de Diis diſſeruit ad hanc normam fuiſſent) locutus ſit: *Non Deos vulgi negare profanum, ſed vulgi opiniones Diis applicare profanum.*

Quod verò attinet ad *Audaciam Panis*, & *Pugnam* per *provocationem* cum *Cupidine*; id eò ſpectat, quia Materia non caret Inclinatione & Appetitu ad Diſſolutionem Mundi, & Recidivationem in illud Châos antiquum, niſi prævalidâ rerum concordiâ (per *Amorem* ſive *Cupidinem* ſignificatâ) malitia & impetus ejus cohiberetur, & in ordinem compelleretur. Itaque bono admodùm Hominum & Rerum Fato fit vel potiùs immensâ Bonitate Divinâ) ut *Pan* illud certamen adverſum experiatur, & victus abſcedat. Eôdem prorsùs pertinet, & illud de *Typhone* in *Retibus* implicato, quia utcunque aliquandò vaſti, & inſoliti rerum Tumores ſint, (id quod *Typhon* ſonat) ſive intumeſcant Maria, ſive intumeſcant Nubes, ſive intumeſcat Terra, ſive alia, tamen Rerum Natura hujuſmodi Corporum exuberantias atque inſolentias, Reti inextricabili implicat & coercet, & veluti Catenâ Adamantinâ devincit.

Quod autem *Inventio Cereris* huic Deo attribuatur, idque inter Venationem; reliquis autem Diis negetur, licet ſedulò quærentibus, & illud ipſum agentibus; Monitum habet verum admodùm & prudens: hoc ſcilicet, ne Rerum utilium ad vitam & Cultum Inventio, à Philoſophiis Abſtractis, tanquam Diis Majoribus expectetur, licet totis viribus in illud ipſum incumbant; ſed tantummodò à *Pane*, id eſt Experientiâ ſagaci, & Rerum Mundi notitiâ univerſali; quæ etiàm caſu quodam, ac veluti inter venandum in hujuſmodi inventa incidere ſolet. Utiliſſima enim quæque Inventa Experientiæ debentur, & veluti Donaria quædam fuere caſu in Homines ſparſa.

Illud autem *Muſices certamen*, ejuſque Eventus, ſalutarem exhibet Doctrinam, atque eam quæ Rationi & Judicio humano geſtienti, & ſe efferenti, Sobrietatis Vincula injicere poſſit. Duplex enim videtur eſſe Harmonia, & quaſi *Muſica*, altera Sapientiæ Divinæ, altera Rationis Humanæ. Judicio enim Humano, ac veluti Auribus Mortalium, Adminiſtratio Mundi & Rerum, & Judicia Divina ſecretiora, ſonant aliquid durum, & quaſi abſonum: Quæ Inſcitia, licet *Aſininis Auribus*, meritò inſigniatur, tamen & illæ ipſæ Aures, ſecretò non palàm geſtantur. Neque enim hujuſce Rei Deformitas à vulgo conſpicitur aut notatur.

Poſtremò minimè mirum eſt, ſi nulli *Amores Pani* attribuantur, præter *Conjugium Ecchûs*; Mundus enim ſe ipſo, atque in ſe rebus omnibus fruitur: Qui amat autem frui vult, neque in Copiâ Deſiderio locus eſt. Itaque Mundi *Amores* eſſe nulli poſſunt, nec potiundi Cupido, (cùm ſe ipſe contentus ſit,) niſi fortaſsè Amores Sermonis. Ii ſunt *Nympha Eccho*, Res non Solida, ſed Vocalis; aut ſi accuratiores ſint, *Syringa*, quandò ſcilicet Verba, & Voces, numeris quibuſdam, ſive Poeticis, ſive Oratoriis, & tanquàm Modulamine, reguntur. Inter Sermones autem ſive Voces, excellentèr ad Conjugium Mundi ſumitur ſola *Eccho*: Ea enim demùm vera eſt Philoſophia, quæ Mundi ipſius voces fideliſſimè reddit, & veluti dictante Mundo conſcripta eſt; & nihil aliud eſt quam ejuſdem Simulachrum & Reflectio; neque addit quicquam de proprio, ſed tantùm iterat & reſonat. Nam quod *Lunam Pan* in altas Sylvas aliquando ſevocaſſet, videtur pertinere ad Congreſſum Sensûs, cum rebus Cœleſtibus, ſive Divinis. Nam alia eſt *Endymionis* ratio, alia *Panis*: Ad *Endymionem* dormientem ſponte ſe demittit *Luna*; ſiquidem ad Intellectum ſopitum, & à ſenſibus abductum, quandoq; ſponte influunt Divina: Quod ſi accerſantur & vocentur à Senſu, tanquam à *Pane*, tum verò non aliud lumen præbeat, quam illud,

Quale ſub incertam Lunam ſub luce malignâ
Eſt iter in Sylvis ———

Ad Mundi etiàm ſufficientiam & perfectionem pertinet, quod *Prolem non edat*. Ille enim per partes generat; per Totum quomodò generare poſſit, cùm Corpus extra ipſum non ſit? Nam de *Mulierculâ* illâ *Iambe*, *Filiâ Panis* putativâ, eſt ſanè ea Adjectio quædam ad Fabulam ſapientiſſima. Per illam enim repræſentantur eæ, quæ perpetuis temporibus paſſim vagantur, atque omnia implent, vaniloquæ de Rerum Naturâ Doctrinæ, re ipsâ infructuoſæ, Genere quaſi ſubdititiæ, garrulitate verò interdùm jucundæ, interdùm moleſtæ & importunæ.

Exemplum alterum Philoſophiæ, ſecundum Parabolas Antiquas, in Politicis *De Bello, ſecundum Fabulam* Perſei.

PERSEVS, *Orientalis* cùm fuiſſet, miſſus traditur à *Pallade*, ad obtruncandam *Meduſam*, quæ Populis plurimis ad *Occidentem*, in extremis *Iberiæ* partibus, maximæ calamitati fuit. Monſtrum enim hoc, aliàs crudele & immane, etiàm Aſpectu tam dirum atque horrendum fuit, ut eo ſolo homines in Saxa verteret. Erat autem, è *Gorgonibus* una, *Meduſa*, ac ſola inter eas Mortalis, cùm reliquæ paſſivæ non eſſent. *Perſeus* igitur ad tam nobile Facinus ſe comparans, Arma ad Dona à tribus Diis mutuò accepit; *Alas* à *Mercurio*, talares ſcilicet non axillares; à *Plutone* autem *Galeam*; *Scutum* denique à *Pallade* & *Speculum*. Neque tamen (licet tanto apparatu inſtructus,) ad *Meduſam* rectà perrexit, ſed primùm ad *Græas* divertit; Eæ Sorores, ex alterâ Parente, *Gorgonibus* erant; Atque *Grææ* iſtæ canæ etiàm à Nativitate erant, & tanquàm Vetulæ. Oculus autem iis tantummodò & Dens erat omnibus unicus; quos prout exire foràs quamque contigerat, viciſſim geſtabant, reverſæ autem deponere ſolebant. Hunc itaque Oculum, atque hunc Dentem illæ *Perſeo* commodârunt. Tum demùm, cùm ſe abundè ad deſtinata perficienda inſtructum judicaret, ad *Meduſam* properavit, impiger & volans. Illam autem offendit dormientem, neque tamen aſpectui ejus (ſi forſan evigilaret) ſe committere audebat, ſed Cervice reflexâ, & in *Speculum* illud *Palladis* inſpiciens, atque hoc modo ictus dirigens, Caput *Meduſæ* abſcîdit: Ex Sanguine autem ejuſdem, in terram fuſo, ſtatim *Pegaſus* Alatus emicuit: Caput autem abſciſſum *Perſeus* in Scutum *Palladis* tranſtulit & inſeruit, cui etiamnùm ſua manſit vis, ut ad ejus intuitum omnes ceu attoniti aut ſyderati obrigerent.

Fabula conficta videtur de *Belligerandi Ratione* & prudentiâ: Atque primò omnis *Belli Suſceptio* debet eſſe tanquam *Miſſio* à *Pallade*; non à *Venere* certè, (ut Bellum Trojanum fuit) aut aliâ levi ex cauſsâ; quippe cùm in Conſiliis ſolidis, Decreta de Bellis fundari oporteat. Deinde de *Genere Belli* eligendo, tria proponit Fabula Præcepta, ſana admodùm & gravia: Primum eſt, ut de *Subjugatione Nationum Finitimarum* quis non magnoperè laboret: Neque enim eadem eſt Patrimonii, & Imperii amplificandi ratio : Nam in Poſſeſſionibus privatis, Vicinitas Prædiorum ſpectatur, ſed in propagando Imperio, Occaſio, & Belli conficiendi Facilitas, & Fructus, loco Vicinitatis eſſe debent. Itaque *Perſeus*, licet *Orientalis*, tamen tam longinquam Expeditionem, uſque ad extremum *Occidentem*, minimè detrectavit. Hujus rei Exemplum inſigne eſt in Belligerandi diverſâ ratione Patris & Filii Regum *Philippi* & *Alexandri*. Ille enim in Finitimis Bellis occupatus, Urbes paucas Imperio adjecit, idque non ſine maximâ Contentione & Periculo ; quippe qui & aliàs, & præcipuè in *Prælio Cheroneo*, in ultimum diſcrimen adductus fuit : At *Alexander* longinquam Expeditionem benè auſus in *Perſas*, Nationes infinitas ſubjugavit, magis Itineribus quàm Præliis fatigatus. Hoc ipſum adhùc clariùs cernitur, in Propagatione *Imperii Romanorum*, qui, quo tempore ex parte *Occidentis*, vix ultra *Liguriam* Armis penetraverant, eodem tempore *Orientis* Provincias uſque ad *Montem Taurum* Armis & Imperio complexi ſunt. Etiàm *Carolus Octavus* Rex *Galliæ*, *Bellum Britannicum* (quod Matrimonio tandem compoſitum eſt) non admodùm facile expertus, expeditionem illam *Neapolitanam* longinquam, admirandâ quâdam facilitate & felicitate tranſegit. Habent certè hoc Bella longinqua, ut cum iis manus conſeratur, qui Militiæ & Armis Invaſoris minimè ſint aſſueti, quod in finitimis ſecùs ſe habet. Etiàm & Apparatus in hujuſmodi Expeditionibus ſolet eſſe diligentior & inſtructior, & Terror apud Hoſtes ex ipſo auſu & fiduciâ major. Neque etiam ferè poſſit fieri in illis Expeditionibus remotis, per Hoſtes, ad quos tam longo itinere pervenitur, Diverſio aliqua aut Invaſio reciproca, quæ in Belligerandi ratione cum Finitimis, ſæpiùs adhibetur. Caput autem rei eſt, quod in ſubjugandis Finitimis, Occaſionum Delectus in anguſto verſatur ; at ſi quis longinquiora non detrectet, poterit pro arbitrio ſuo eò transferre Bellum ubi aut Diſciplina Militaris maximè eſt enervata, aut vires Nationis plurimùm attritæ & conſumptæ, aut Diſſidia Civilia opportunè oborta, aut aliæ hujuſmodi Commoditates ſe oſtendant. Secundum eſt, ut ſemper ſubſit *Cauſſa Belli* juſta, & pia, & honorifica, & favorabilis: Id enim alacritatem, tum Militibus, tum populis impenſas conferentibus, addit, & Societates apperit & conciliat, & plurimas denique commoditates habet. Inter Cauſſas autem Belli, admodùm favorabilis eſt ea, quæ ducit ad debellandas Tyrannides, ſub quibus Populus ſuccumbit, & proſternitur ſine Animis & Vigore, tanquam ſub *Aſpectum Meduſæ* ; quod etiàm *Herculi* Divinitatem conciliavit. Romanis certè magna Religio fuit, ſtrenuè & impigrè accurrere ad Socios tuendos, ſi quoquo modo oppreſſi fuiſſent. Etiàm Bella ob Vindictam juſtam ferè ſemper felicia fuerunt, ſicut Bellum adverſus *Brutum* & *Caſſium*, ad vindicandam Mortem *Cæſaris* ; *Severi* ad vindicandam Mortem *Pertinacis* ; *Iunii Bruti* ad vindicandam Mortem *Lucretiæ*: Denique quicunque Bello Calamitates Hominum & Injurias, aut levant aut vindicant, ſub *Perſeo* militant. Tertium ut in omni Bello ſuſcipiendo vera ſit *Æſtimatio virium* ; atque rectè perpendatur, utrum Bellum ſit tale quod confici & ad exitum perduci poſſit, ne quis vaſtas & infinitas Spes perſequatur. Prudentèr enim *Perſeus* inter *Gorgonas* (per quas Bella repræſentantur) eam delegit, quæ in ſuâ Naturâ Mortalis erat, neque ad Impoſſibilia Animum adjecit. Atque de iis, quæ in ſuſcipiendo Bello Deliberationem ſubeunt, hæc præcipit Fabula, reliqua ad Belligerationem ipſam pertinent.

In Bello maximè omnium proſunt illa tria *Dona Deorum*, adeò ut Fortunam ipſam ferè regant & trahant. Accepit enim *Perſeus Celeritatem*, à *Mercurio*, *Occultationem Conſiliorum* ab *Orco*, & *Providentiam* à *Pallade*: Neque caret Allegoriâ, eâque prudentiſſimâ, quod *Alæ* illæ *Celeritatis* in rebus conficiendis (cùm Celeritas in Bello plurimum poſſit) *Talares*, non *Axillares* fuerint, atque Pedibus non Humeris additæ; quia non tam in primis Belli agreſſibus, quàm in iis quæ ſequuntur, & primis ſubſidio ſunt, Celeritas requiritur. Nullus enim Error in Bello magis frequens fuit, quam quod Proſecutiones, & ſubſidiarii Impetus, Initiorum Alacritati non reſpondeant. At *Galea Plutonis* (quæ Homines inviſibiles reddere ſolebat) manifeſta Parabola eſt. Nam *Conſiliorum Occultatio* poſt *Celeritatem*, maximi ad Bellum eſt momenti. Cujus etiam Celeritas ipſa Pars magna eſt. Celeritas enim Conſiliorum evulgationem prævertit. Ad *Galeam Plutonis* ſpectant, ut unus Bello præſit, cum Mandatis liberis; Conſultationes enim cum multis, habent aliquid potiùs ex *Criſtis Martis*, quam ex *Galeâ Plutonis*. Eôdem ſpectant Prætextus Varii, & Deſignationes Ancipites, & Famæ Emiſſariæ, quæ Oculos Hominum aut perſtringunt aut avertunt, atque vera Conſiliorum in obſcuro ponunt. Etiàm Cautiones diligentes & ſuſpicaces, de Literis, de Legatis, de Perfugis, & complura alia *Galeam Plutonis* ornant, & revinciunt. At non minùs intereſt, *Conſilia Hoſtium* explorare, quam ſua occultare. Itaque *Galeæ Plutonis* adjungendum eſt *Speculum Palladis*, per quod Hoſtium vires, Inopia, Occulti Fautores, Diſſidia & Factiones, Progreſſus, Conſilia cernantur. Quoniàm verò tantum fortuitorum ſuſcipit Bellum, ut nec in Conſiliis propriis occultandis, nec in Hoſtium explorandis, nec in Celeritate ipſâ, multum fiduciæ ponendum ſit, ideò ante omnia ſumendum *Palladis Scutum*, *Providentiæ* ſcilicet, ut quam minimum *Fortunæ* relinquatur. Huc pertinent, Exploratò vias inire, Caſtra diligenter munire (quod in Militiâ modernâ in deſuetudinem ferè abiit; Caſtra verò inſtar Urbis Munitæ, Romanis ad adverſos Prælii eventus erant) Acies ſtabilis & ordinata, non nimiùm fidendo Cohortibus levis Armaturæ, aut etiàm Equitum Turmis; denique omnia quæ ad ſolidam & ſollicitam Defenſivam ſpectant; cùm plus valeat utique in Bellis *Scutum Palladis*, quam *Gladius* ipſe *Martis*. Verùm *Perſeo* utcunque Copiis aut Animis inſtructo, reſtat aliud quidpiam, maximi per omnia momenti, antequam Bellum incipiatur: Nimirùm, ut *divertat ad Græas*. *Grææ* autem *Proditiones* ſunt, Bellorum ſcilicet Sorores, non Germanæ illæ quidem, ſed Generis Nobilitate quaſi impares. Bella enim generoſa, Proditiones degeneres & turpes. Earum Deſcriptio elegans eſt, ut *Canæ* à Nativitate ſint, & tanquam *Vetulæ*, propter perpetuas Proditorum Curas, & Trepidationes. Earum autem vis (antequam in manifeſtam defectionem erumpant) aut in *Oculo*, aut in *Dente* eſt.

Omnis enim Factio, à Statu quopiam alienata, & in Proditionem propenſa, & *ſpeculatur*, & *mordet*. Atque hujuſmodi *Oculum* & *Den* tanquam *communis* eſt; nam quicquid didicerunt & noverunt, fere per Manus ab unâ ad alteram tranſit & percurrit. Et quod ad *Dentem* attinet, uno quaſi ore mordent, & eadem Scandala jactant; ut ſi unam audias, omnes audias. Itaque *Perſeo* ſunt iſtæ *Grææ* conciliandæ, atque in auxilium adducendæ, præſertìm ut *Oculum* & *Dentem* ſuum ei commodent; *Oculum* ad Indicia; *Dentem* ad Rumores ſerendos, & Invidiam conflandam, & Animos Hominum ſollicitandos. Poſtquam verò omnia benè ſint ad Bellum præparatè diſpoſita, illud inprimis curandum, quod *Perſeus* fecit, ut *Meduſa dormiens* inveniatur. Prudens enim Belli Suſceptor ſemper ferè Hoſtem aſſequitur imparatum, & ſecuritati propiorem. Denique in ipſis Belli Actionibus atque inſultibus, ille *Intuitus* in *Speculum Palladis*, adoperandus eſt. Plurimi enim ante ipſa Pericula Res Hoſtium acutè & attentè introſpicere poſſunt; at in ipſo Periculi Articulo, aut terrore offunduntur, aut pericula nimium præcipites & à fronte ſpectant; unde in illa temerè ruunt, Vincendi memores, vitandi obliti. At neutrum horum fieri debet; ſed in *Speculum Palladis*, *cervice reflexâ* inſpiciendum, ut impetus rectè dirigatur, abſque vel terrore, vel furore.

A Bello perfecto & Victoriâ, ſequuntur Effecta duo; *Pegaſi* illa *Generatio* & *Exſuſcitatio*, quæ ſatis evidentèr *Famam* denotat, quæ per omnia volat, & Victoriam celebrat, & Reliquias Belli faciles, & in votum cedentes efficit. Secundum, *Geſtatio Capitis Meduſæ* in *Scuto*; ſiquidem nullum præſidii genus huic ob præſtantiam comparari poſſit. *Unicum* enim *Facinus inſigne* & memorabile, felicitèr geſtum & perpetratum, omnes Hoſtium Motus obrigeſcere facit, atque Malevolentiam ipſam ſtupidam reddit.

Exemplum tertium Philoſophiæ ſecundum Parabolas Antiquas, in Moralibus. *De Cupiditate*, *ſecundum Fabulam* Dionyſi.

NARRANT *Semelem Iovis* Pellicem, poſtquam Juramento eum inviolabili, ad votum indefinitum obſtrinxiſſet, petiiſſe, ut ad Amplexus ſuos accéderet talis, qualis cum *Iunone* conſueſſet. Itaque illa ex conflagratione periit. Infans autem, quem in Utero geſtabat, à Patre exceptus, in Femur ejus inſutus eſt, donec Menſes Fœtui deſtinatos compleret. Ex quo tamen onere *Iupiter* interìm nonnihil claudicabat. Itáque Puer, quod Jovem, dum in Femore ejus portaretur, gravaret & pungeret, Dionyſi nomen accepit. Poſtquàm autem editus eſſet; apud *Proſerpinam* per aliquot Annos nutritus eſt; cùm verò adultus eſſet, ore ferè Muliebri conſpiciebatur, ut Sexûs videretur tanquam ambigui. Etiàm extinctus & ſepultus quondam erat ad tempus, & non ita multò poſt revixit. Atque primâ Juventâ Vitis culturam, atque adeò Vini confectionem & uſum primus invenit, & edocuit; ex quo celebris factus, & inclytus, orbem Terrarum ſubjugavit, & ad ultimos Indorum Terminos perrexit. Curru autem vehebatur à Tigribus tracto;

circa eum ſubſultabant *Dæmones* deformes, *Cobali* vocati, *Acratus* & alii. Quin & *Muſæ* Comitatui ejus ſe adjungebant. Uxorem autem ſibi ſumpſit *Ariadnem* à *Theſeo* deſertam & relictam. *Arbor* ei ſacra erat *Hedera*. Etiàm Sacrorum & Ceremoniarum Inventor & Inſtitutor habebatur; ejus tamen generis, quæ & Fanaticæ erant, & plenæ corruptelarum, atque inſupèr crudeles. Furores quoque immittendi poteſtatem habebat. Certè in *Orgyis* ejus, à Mulieribus furore percitis, duo viri inſignes diſcerpti narrantur, *Pentheus* & *Orpheus*: Ille dum arbore conſcenſâ Spectator eorum, quæ agerentur, curioſus eſſe voluiſſet; Hic cùm Lyram ſuavitèr & peritè pulſaret. Atque hujus Dei Res geſtæ, cùm *Iovis* rebus ferè confunduntur.

Fabula videtur ad *Mores* pertinere, ut vix quicquam in Philoſophiâ Morali, melius inveniatur. Deſcribitur autem ſub *Perſonâ Bacchi*, *Natura Cupiditatis*, ſive Affectuum & Perturbationum Animi. Primùm igitur, quod ad *Natalia Cupiditatis* attinet, *Origo Cupiditatis* omnis, licet nocentiſſimæ, non alia eſt, quam *Bonum Apparens*. Sicut enim Virtutis Mater eſt Bonum Exiſtens, ſimiliter Cupiditatis Mater eſt Bonum Apparens. Altera *Iovis* (ſub cujus Perſonâ Anima Humana repræſentatur) Uxor legitima, altera Pellex: quæ tamen *Iunonis* Honoris æmuletur, tanquam *Semele*. Concipitur verò *Cupiditas* in *Voto illicito*, priùs temerè conceſſo, quam ritè intellecto & judicato. Atque poſtquàm effervеſcere cœperit *Mater* ejus (Natura ſcilicet & Species Boni) *ex nimio incendio* deſtruitur & perit. Proceſſus autem Cupiditatis à conceptu ſuo talis eſt: Illa ab *Animo Humano* (qui ejus eſt Genitor) & nutricatur, & occultatur, præcipuè in *Inferiori parte* ejus, tanquam *Femore*; atque Animum pungit, & convellit, & deprimit, adeò ut Actiones & Decreta ab eâ impediantur, & claudicent. Quin etiàm poſtquàm conſenſu & tempore confirmata eſt, & in Actus erumpit, ut jam quaſi *Menſes compleverit*, & edita planè ſit atque nata, primò tamen ad tempus nonnullum apud *Proſerpinam* educatur, id eſt, *Latebras quærit*, atque clandeſtina eſt, & quaſi ſubterranea; donec remotis *Pudoris* & *Metûs Frœnis*, & coalitâ audaciâ, aut Virtutis alicujus Prætextum ſumit, aut Infamiam ipſam contemnit. Atque illud veriſſimum eſt, omnem Affectum vehementiorem tanquàm *ambigui Sexûs* eſſe. Habet enim *Impetum Virilem*, *Impotentiam* autem *Muliebrem*. Etiàm illud præclarè, *Bacchum mortuum reviviſcere*: Videntur enim Affectus quandoque ſopiti, atque extincti, ſed nulla fides habenda eſt eis, ne ſepultis quidem: ſiquidem præbitâ Materiâ, & Occaſione, reſurgunt.

De *Inventione Vitis* Parabola prudens eſt: Omnis enim Affectus ingenioſus eſt admodùm & ſagax, ad inveſtigandum ea, quæ ipſum alant & foveant. Atqui ante omnia, quæ Hominibus innotüere, *Vinum* ad perturbationes cujuſcunque generis, excitandas & inflammandas, potentiſſimum eſt, & maximè efficax; atq; eſt Cupiditatibus in genere, inſtar *Fomitis communis*. Elegantiſſimè autem ponitur *Affectus ſive Cupiditas*, *Provinciarum Subjugator*, & Expeditionis infinitæ Suſceptor: Nunquàm enim partis acquieſcit, ſed Appetitu infinito, neque ſatiabili, ad Ulteriora tendit, & Novis ſempèr inhiat. Etiam

***Tigres** apud **Affectus** ſtabulant*, & ad *Currum* eorum ſubinde *jugantur*. Poſtquam enim *Affectus Curulis* eſſe cœperit, non *Pedeſtris*, ſed Victor Rationis, & quaſi Triumphator factus ſit, in omnes qui adverſantur aut ſe opponunt, crudelis eſt, & indomitus, ac immitis. Facetum autem eſt, quod circa *Currum Bacchi* ſubſultant illi *Dæmones* deformes & ridiculi. Omnis enim Affectus vehementior progignit motus, in Oculis, & Ore ipſo, & geſtu, indecoros & inconditos, ſubſultorios & deformes; adeò ut qui ſibi ipſi fortaſsè in aliquo Affectu (veluti Irâ, Arrogantiâ, Amore) videatur magnificus & tumidus, aliis tamen appareat turpis & ridiculus. Conſpiciuntur autem in *Cupiditatis Comitatu Muſæ*. Neque enim reperitur ullus ferè Affectus, tam pravus & vilis, cui non blandiatur aliqua Doctrina. Hâc enim in re, Ingeniorum Indulgentia & Procacitas, Muſarum Majeſtatem in immenſum minuit; ut cùm Duces Vitæ, & Signiferi eſſe debeant, ſint non rarò Cupiditatum Pediſſequæ, & Oblectatrices.

Inprimis verò nobilis eſt illa Allegoria, *Bacchum Amores* ſuos in eam effudiſſe, quæ ab alio *Relicta* erat & faſtidita. Certiſſimum enim eſt, Affectus id petere atque ambire, quod *Experientia* jam pridèm repudiavit. Atque nôrint omnes, qui Affectibus ſuis ſervientes & indulgentes, Pretium potiundi in immenſum augent (ſive Honores appetant, ſive Amores, ſive Gloriam, ſive Scientiam, ſive alia quæcunque) ſe *Res Relictas* petere, & à compluribus, per omnia ferè Secula, poſt Experimentum, dimiſſas & repudiatas. Neque Myſterio caret, quod *Hedera Baccho* ſacra fuerit, hoc enim duplici modo convenit; primùm, quod *Hedera hyeme vireſcat*; deinde, quod circa tot *Res* (Arbores, Parietes, Ædificia) *ſerpat*, ac circumfundatur, & ſe extollat. Quod ad primum enim attinet, omnis *Cupiditas* per Renitentiam, & vetitum, & tanquàm Antiperiſtaſin (veluti per frigora Brumæ *Hedera*) vireſcit, ac vigorem acquirit: Secundò, *Affectus* aliquis in Humanâ Animâ prædominans, omnes ejus Actiones & Decreta, tanquàm *Hedera circumſepit*; neque ferè quicquam purum invenias, quo illa Claviculas ſuas non imprimat. Neque mirum eſt, ſi *Superſtitioſi Ritus Baccho* attribuantur, cùm omnis ferè *male-ſanus Affectus* in pravis *Religionibus* luxurietur, adeò, ut Hæreticorum Colluvies Bacchanalia Ethnicorum ſuperârit; quorum etiàm Superſtitiones, non minus cruentæ quam turpes extiterunt. Neque itidem mirum eſt, ſi *Furores à Baccho* immitti putentur, cùm & omnis *Affectus in exceſſu ſuo*, veluti *Furor brevis* ſit, & ſi vehementiùs obſideat & incumbat, in Inſaniâ ſæpiùs terminetur. Illud autem de *Pentheo* & *Orpheo* inter *Orgya Bacchi* laceratis, evidentem Parabolam habet; cùm Affectus quiſque prævalidus erga duas res ſit aſperrimus atque infenſiſſimus; quarum altera eſt *Inquiſitio in eum curioſa*, altera *Admonitio ſalutaris* & libera. Neque auxilio fuerit, ſi illa Inquiſitio fiat tantùm Contemplationis aut Spectandi gratiâ, tanquàm Arbore conſcenſâ, abſque omni Animi Malignitate: Neque rursùs ſi admonitio illa, multâ cum ſuavitate & dexteritate adhibeatur; Verùm utcunque non tolerant *Orgya* aut *Pentheum* aut *Orpheum*. Poſtremò, illa *Confuſio Perſonarum Iovis* & *Bacchi*, ad Parabolam rectè traduci poteſt; quandoquidem *Res geſtæ nobiles*, &

claræ, atque Merita inſignia & glorioſa, interdùm à *Virtute* & Rectâ Ratione & Magnanimitate, interdùm autem à *latente Affectu* & occultâ Cupiditate (utcunque Famæ & Laudis celebritate utraque res paritèr gaudeat) proveniant; ut non facile ſit diſtinguere Facta *Dionyſi* à Factis *Iovis*.

Verùm in Theatro nimis diù moramur; tranſeamus ad Palatium Animi; cujus Limina majori cum Veneratione & curâ, ingredi convenit.

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER TERTIUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Scientiæ in Theologiam *&* Philoſophiam. *Partitio* Philoſophiæ *in* Doctrinas *tres*; *De* Numine, *de* Naturâ, *de* Homine. *Conſtitutio* Philoſophiæ Primæ, *ut Matris Communis omnium.*

HISTORIA omnis (Rex optime) humi incedit, & Ducis potiùs officio, quam Lucis perfungitur: *Poeſis* autem Doctrinæ tanquàm Somnium: Res dulcis, & varia, & volens videri aliquid in ſe habere Divini; quod etiàm Somnia vendicant. Verùm jam tempus eſt mihi, ut evigilem, & me humo attollam, *Philoſophiæ* & *Scientiarum* liquidum Æthera ſecans.

Scientia Aquarum ſimilis eſt: Aquarum aliæ deſcendunt cœlitùs, aliæ emanant è Terrâ. Etiàm *Scientiarum* primaria Partitio ſumenda eſt ex Fontibus ſuis: Horum alii in alto ſiti ſunt, alii hic infrà. Omnis enim *Scientia* duplicem ſortitur Informationem. Una inſpiratur divinitùs, altera oritur à Senſu. Nam quantum ad illam, quæ *Docendo* infunditut Scientiam; Cumulativa ea eſt, non Originalis; ſicut etiàm fit in Aquis, quæ præter Fontes primarios, ex aliis Rivulis in ſe receptis, augeſcunt. Partiemur igitur Scientiam, in *Theologiam* & *Philoſophiam*. *Theologiam* hîc intelligimus *Inſpiratam* ſive Sacram non *Naturalem*, de qua paulò poſt dicturi ſumus. At illam (*Inſpiratam* nimirùm) ad ultimum locum reſervabimus, ut cum eâ Sermones noſtros claudamus; cùm ſit Portus, & Sabbathum Humanarum Contemplationum omnium.

Philoſophiæ autem Objectum triplex, *Deus*, *Natura*, *Homo*: Et triplex itidem *Radius* Rerum: *Natura* enim percutit Intellectum *Radio directo*; *Deus* autem, propter Medium inæquale (Creaturas ſcilicet) *Radio Refracto*; *Homo* verò, ſibi ipſi monſtratus & exhibitus, *Radio reflexo*. Convenit igitur partiri *Philoſphiam* in *Doctrinas* tres; *Doctrinam* de *Numine*, *Doctrinam* de *Naturâ*, *Doctrinam* de *Homine*. Quoniam autem Partitiones *Scientiarum*, non ſunt Lineis diverſis ſimiles, quæ coeunt ad unum Angulum; ſed potiùs Ramis Arborum, qui conjunguntur in uno Trunco, (qui etiàm Truncus ad ſpatium nonnullum integer eſt & continuus, antequàm ſe partiatur in Ramos;) idcircò poſtulat res, ut priuſquàm prioris Partitionis Membra perſequamur, conſtituatur una *Scientia Vniverſalis*, quæ ſit Mater reliquarum, & habeatur in progreſſu Doctrinarum, tanquam Portio viæ communis, antequàm viæ ſe ſeparent, & disjungant. Hanc *Scientiam*, *Philoſophiæ primæ*, ſive etiàm *Sapientiæ* (quæ olim *Rerum Divinarum atque Humanarum Scientia* diffiniebatur) nomine inſignimus. Huic autem *Scientiæ* nulla alia opponitur; cùm ab aliis Scientiis, potiùs Limitibus intra quos continetur, quam Rebus & ſubjecto differat, Faſtigia ſcilicet Rerum tantummodò tractans. Hanc ipſam vtrùm inter *Deſiderata* ponere oporteat, hæſito; ſed arbitror tamen poni debere. Equidem invenio Farraginem quandam, & Maſſam inconditam Doctrinæ, ex *Theologia Naturali*; ex *Logicâ*; ex partibus quibuſdam *Phyſicæ* (veluti de *Principiis*, & de *Animâ*) compoſitam, & congeſtam; & ſublimitate quâdam ſermonis, Hominum qui ſeipſos admirari amant, tanquam in Vertice Scientiarum collocatam. Nos verò, miſſo faſtu, id tantùm volumus, ut deſignetur aliqua *Scientia*, quæ ſit Receptaculum *Axiomatum*, quæ particularium Scientiarum non ſint propria, ſed pluribus earum in commune competant.

Plurima autem id genus *Axiomata* eſſe nemo ambigat. Exempli gratiâ; *Si inæqualibus æqualia addas, omnia erunt inæqualia*: Regula eſt ex *Mathematicis*; Eadem & in *Ethicis* obtinet, quatenus ad Juſtitiam Diſtributivam; Siquidem in Juſtitiâ Commutativâ, ut Paria Imparibus tribuantur, Ratio Æquitatis poſtulat; at in Diſtributivâ, niſi Imparia Imparibus præſtentur, Iniquitas fuerit maxima. *Quæ in eodem tertio conveniunt, & inter ſe conveniunt*: Regula eſt itidem ex *Mathematicis*; Verùm ſimul tam potens in *Logicâ*, ut Syllogiſmi ſit Fundamentum.

Natura ſe potiſſimùm prodit in minimis: Regula eſt in *Phyſicis*, tam valida ut etiàm *Democriti Atomos* produxerit; Veruntamèn eam rectè adhibuit Ariſtoteles in *Politicis*, qui Contemplationem Reip. orditur à Familiâ. *Omnia mutantur, nil interit:* Regula itidem in *Phyſicis*; hoc modo prolata; *Quantum Naturæ, nec minuitur, nec augetur*; Eadem competit *Theologiæ Naturali*, ſic variata; *Omnipotentiæ ſunt Opera; Aliquid ex nihilo facere, & Aliquid in nihilum redigere:* Quod etiàm Scriptura teſtatur, *Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perſeverent in perpetuum, non poſſumus eis quicquam addere, nec auferre. Interitus rei arcetur per Reductionem ejus ad principia*: Regula eſt in *Phyſicis*; Eadem valet in *Politicis*, (ut rectè notavit Machiavellus) cùm illa quæ Interitum Rerump. maximè prohibent, nihil aliud ferè ſint, quàm Reformatio earum, & Reductio ad antiquos mores. *Putredo ſerpens, magis contagioſa eſt, quàm matura:* Regula eſt in *Phyſicis*; eadem inſignis etiàm in *Moralibus*; cùm Homines profligatiſſimi, & maximè facinoroſi, minus corruptelæ inferant publicis Moribus, quam qui aliquid videntur habere Sanitatis & Virtutis, & ex parte tantùm mali ſunt. *Quod conſervativum eſt Formæ majoris, id activitate potentius*: Regula eſt in *Phyſicis*: Etenim, ut non abſcindatur ipſe Rerum Nexus, nec detur (ut loquuntur) vacuum, facit ad conſervandam Fabricam Univerſi: Ut verò Gravia congregentur ad Maſſam Terræ, facit ad conſervandam tantùm Regionem Denſorum. Itaque prior Motus poſteriorem domat. Eadem tenet in *Politicis*: Nam quæ faciunt ad conſervandam ipſam Politiam *in ſuâ* Naturâ, validiora ſunt, quam quæ ad Bene eſſe Particularium in Rep. Membrorum conducunt. Similiter eadem locum habet in *Theologiâ*. Etenim in Theologicis Virtutibus, Charitas, quæ eſt Virtus maximè communicativa, præ reliquis omnibus eminet. *Augetur vis Agentis per Antiperiſtaſin Contrarii*: Regula eſt in *Phyſicis*; Eadem mira præſtat in *Politicis*; cùm omnis Factio, ex contrariâ ingruente, vehementèr irritetur. *Tonus diſcors in concordem actutùm deſinens, Concentum commendat*: Regula eſt *Muſicæ*; Eadem in *Ethicis*, & *Affectibus* obtinet. Tropus ille Muſicus, *à clauſulâ* aut *Cadentiâ* (quam vocant) cùm jam-jam *adeſſe videatur, placidè elabendi*; convenit cum Tropo Rhetorico *Expectationem eludendi*. *Fidium ſonus tremulus*, eandem affert auribus voluptatem, quam Lumen, Aquæ aut Gemmæ inſiliens, Oculis;

—— Splendet tremulo ſub lumine Pontus.

Organa Senſuum cum Organis reflexionum conveniunt: Hoc in *Perſpectivâ* locum habet; Oculus enim ſimilis Speculo, ſive Aquis; Et in *Acouſticâ*; Inſtrumentum enim Auditûs obici intra Cavernam ſimile. Hæc pauca enumeraſſe ſufficiet ad Exempla. Quin imò *Magia Perſarum* (quæ in tantum eſt celebrata) in eo potiſſimùm verſabatur, ut Architecturas & Fabricas, Rerum Naturalium, & Civilium, ſymbolizantes notaret. Neque hæc omnia quæ diximus, & alia hujus generis, Similitudines meræ ſunt (quales Hominibus fortaſsè parùm perſpicacibus videri poſſint) ſed planè una, eademque Naturæ Veſtigia aut Signacula, diverſis Materiis, & Subjectis impreſſa. Atque hæc Res adhùc ſedulò tractata non eſt. Invenias fortaſsè in Scriptis, quæ ab Ingeniis celſioribus, promanârunt, hujuſmodi *Axiomata* rarò & ſparſim inſerta, ex uſu argumenti quod tractant: Corpus verò aliquod talium *Axiomatum*, quæ vim habeant quandam Primitivam, & ſummariam ad *Scientias*, nemo compoſuit; cùm tamen ſit Res ejuſmodi, quæ inſignitèr Naturam unam faciat; quod *Philoſophiæ Primæ* Munus eſſe autumant.

Eſt & alia hujus *Philoſophiæ Primæ* pars, quæ, ſi ad vocabula reſpicias, vetus eſt; ſi ad rem quam deſignamus, nova. Eſt autem Inquiſitio de *Conditionibus adventitiis Entium*, (quas *Tranſcendentes* dicere poſſumus) *Pauco*, *Multo*; *Simili*, *diverſo*; *Poſſibili*, *Impoſſibili*; etiam *Ente*, & non *Ente*; atque ejuſmodi. Quandoquidem enim iſta ſub *Phyſicâ* propriè non cadant; Diſſertatio autem Dialectica circa ea, magis ad Argumentandi Rationes, quam ad Rerum Exiſtentiam ſit accommodata; conſentaneum omninò eſt, ut hæc Contemplatio (in quâ non parum eſt Dignitatis & Utilitatis) haud deſeratur prorſus, ſed in Scientiarum Partitionibus, nonnullum ſaltèm inveniat locum: Veruntamen hoc intelligimus fieri debere, longè alio, quam quo tractari ſolet, modo. Exempli gratiâ; Nemo, qui de *Multo* & *Pauco* verba fecit, hoc egit, ut cauſſa reddatur, cur alia in Naturâ, tam numeroſa & ampla ſint, & eſſe poſſint, alia tam rara & modica: Nam certè fieri non poteſt, ut in Rerum Naturâ, tanta ſit copia Auri, quanta Ferri; tanta Roſæ, quanta Graminis; tanta Specificati, quanta non Specificati. Similitèr, Nemo, qui de *Simili* & *Diverſo* diſſeruit, ſatis explicavit, cur quaſi perpetuò inter *Species diverſas*, interponantur *Participia* quædam, quæ ſunt Speciei ambiguæ; veluti Muſcus inter Putredinem & Plantam, Piſces qui hærent & loco non moventur, inter Plantam & Animal; Sorices & Mures, & alia nonnulla, inter Animalia ex Putredine & ex Semine prognata; Veſpertiliones inter Aves & Quadrupedes; Piſces volantes, (qui jam notiſſimi ſunt) inter Aves & Piſces; Phocæ inter Piſces & Quadrupedes; & alia hujuſmodi. Neque rursùs cauſſam indagavit quiſpiam, cur cùm *Similia Similibus gaudeant*, Ferrum Ferrum non trahat, quod Magnes facit; neque Aurum ipſum Aurum, licet Argentum vivum alliciat: Circa hæc, & ſimilia, in Diſceptatione de *Tranſcendentibus* illis, altum eſt Silentium: Orationis enim Apices, non Rerum Subtilitates ſecuti ſunt Homines. Quamobrem horum *Tranſcendentium*, ſive *Conditionum Entium adventitiarum* Inquiſitionem veram, & ſolidam, ſecundum Naturæ non Sermonis leges, *Philoſophiam Primam* recipere volumus. Atque de *Philoſophia primâ* (ſive de *Sophiâ*) quam inter *Deſiderata* haud immeritò retulimus, hæc dicta ſint.

CAPUT II.

De Theologiâ Naturali: & Doctrina *de* Angelis & Spiritibus, *quæ ejuſdem eſt* Appendix.

COllocatâ igitur ſuâ in ſede, *Communi Scientiarum Parente*, inſtar Berecynthiæ tantâ gaudentis cœleſti ſobole;

Omnes Cœlicolas, omnes Supera alta tenentes;

Revertamur ad Partitionem illam trium *Philoſophiarum, Divinæ, Naturalis*, & *Humanæ*. Nam *Theologia Naturalis*, *Philoſophia* etiam *Divina* rectè appellatur. Diffinitur autem hæc, ut ſit talis *Scientia*, ſeu potiùs *Scientiæ* Scintilla, qualis de Deo haberi poteſt, per lumen Naturæ, & Contemplationem Rerum creatarum; & ratione Objecti, ſanè Divina, ratione Informationis, Naturalis cenſeri poteſt. Hujus *Scientiæ* limites ita verè ſignantur, ut ad Atheiſmum confutandum, & convincendum, & ad Legem Naturæ informandam, ſe extendant; ad Religionem autem aſtruendam non proferantur. Quamobrèm nec Deus unquam edidit Miraculum, quo converteretur Atheus; quia poterat ipſo Naturæ Lumine ad notitiam Dei perduci; verùm Miracula ad convertendos Idolatras & Superſtitioſos deſignata ſunt, qui numen agnoverunt, ſed in Cultu ejus aberrarunt; quoniam non ſufficit Lumen Naturæ, Dei voluntati declarandæ, aut Cultui ejus legitimo prodendo. Sicut enim Opificis potentiam & peritiam oſtendunt Opera ejus, Imaginem autem minimè; ſic Opera Dei, Conditoris omni-potentiam & Sapientiam oſtendunt, Imaginem ejus haudquaquàm depingunt. Atque hâc in re, Ethnicorum Opinio à ſacrâ Veritate recedit. Illi ſiquidem Mundum Imaginem Dei ſtatuebant, Hominem Mundi. At Sacræ Literæ haud tali honore Mundum dignantur, ut Dei uſpiam Imago dicatur, ſed ſolummodò Opus Manuum ejus; Hominem vero Imaginem Dei immeditate ſubſtituunt. Quocircà, quod ſit Deus, quod Rerum Habenas tractet, quod ſummè Potens quod Sapiens & Præſcius, quod Bonus, quod Remunerator, quod Vindex, quod adorandus, etiam ex Operibus ejus demonſtrari, & evinci poteſt: & Admirabila complura Secreta circa Attributa ejus, & multò magis circa Regimen, & Diſpenſationem ſuper univerſum, etiàm ſobrè ex iiſdem elici & manifeſtari queunt; eſtque iſtud Argumentum à nonnullis utilliter pertractatum. Verùm ex intuitu Rerum Naturalium, atque humanæ Rationis Principiis, de Fidei Myſteriis vel ratiocinari, vel etiàm ſuadere vehementiùs; aut rursùs ea curioſiùs introſpicere, & ventilare, & de modo Myſterij inquirere; haud tutum meo judicio fuerit. *Da Fidei quæ Fidei ſunt.* Nam vel Ethnici, in illuſtri illâ & divinâ, de Aureâ Catenâ, Fabulâ, hoc ipſum concedunt, *quod Iovem de Cœlo ad Terras deducere nec Homines potuerunt, nec Dii; è contrario, quod Iupiter pertrahere eos potuerit è Terrâ ad Cœlum.*

Quare fruſtrà ſudaverit, qui cœleſtia Religionis Arcana, noſtræ Rationi adaptare conabitur: Decebit potiùs Mentes noſtras ad cœleſtis Veritatis Thronum adorandum attollere. In hâc igitur parte *Theologiæ Naturalis*, tantùm abeſt ut Defectum aliquem obſervem, ut Exceſſum potiùs reperiam; ad quem ſubnotandum paulùm ſum digreſſus, propter maxima Incommoda & Pericula, quæ ex eo tum Religioni, tum Philoſophiæ impendent; utpote qui & Religionem Hæreticam procudet, & Philoſophiam Phantaſticam & Superſtitioſam.

Secùs eſt, quod ad ***Angelorum*** & ***Spirituum*** Naturam attinet, quæ nec inſcrutabilis eſt, nec interdicta; Ad quam etiàm, ex Affinitate, quam habet cum Animâ humanâ, Aditus magnâ ex parte eſt patefactus. Præcipit certè Sacra Scriptura, *Nemo vos decipiat in ſublimitate ſermonum, & religione Angelorum, ingerens ſe in ea quæ non novit.* Attamen ſi hoc Monitum diligentèr perpendas, duo duntaxat in eo vetita reperies; Adorationem ſcilicet, qualis Deo debetur, Angelorum; & fanaticas de iis Opiniones, vel ultra Creaturæ ſortem eos efferentes, vel ampliorem de iis cognitionem, quam quis reverà adeptus ſit, venditantes. Cæterùm ſobria circa illos Inquiſitio, quæ vel per Rerum Corporearum Scalam, ad eorum Naturam pernoſcendam aſcendat; vel in Animâ Humanâ, veluti in Speculo, eam intueatur, neutiquàm prohibetur. Idem de *Spiritibus* ſtatuendum *Immundis*, qui à Statu ſuo deciderunt. Conſortium cum iis, atque uſus operæ eorum, illicitus eſt, multò magis qualiſcunque Cultus vel Veneratio. At Contemplatio & Cognitio illorum Naturæ, Poteſtatis, Illuſionum, non ſolùm e locis Scripturæ Sacræ, ſed ex Ratione, aut Experientiâ, haud poſtrema pars eſt Sapientiæ Spiritualis. Sic certè Apoſtolus, *Stratagematum ejus non ignari ſumus.* Ac non minùs *Dæmonum* Naturam inveſtigare in Theologiâ *Naturali* conceditur, quàm *Venenorum* in *Phyſicâ*, aut *Vitiorum* in *Ethicâ*. Hanc autem *Scientiæ* partem de *Angelis* & *Dæmonibus*, inter *Deſiderata* numerare non licet, quippe quæ ab haud paucis ſit tentata: Æquius eſſet, ut Scriptorum in hoc genere Pars haud parva, aut Vanitatis, aut Superſtitionis, aut Subtilitatis inutilis, arguantur.

CAPUT III.

Partitio Naturalis Philoſophiæ *in* Speculativam *&* Operativam: *quodque illæ duæ, & in intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, ſegregari debeant.*

Miſsâ igitur *Theologiâ Naturali* (cui Inquiſitionem de *Spiritibus*, ut *Appendicem* attribuimus) accedamus ad ſecundam Partem; videlicet illam de *Naturâ*, ſive *Philoſophiam Naturalem*. Optimè Democritus; *Scientiam de Naturâ, in profundis Mineris, ſive Puteis latere demerſam.* Non malè Chymici; *Vulcanum alteram Naturam eſſe; quinetiàm id celeritèr perficere, quod Natura per ambages, & temporis moras ſolet.* Quidni igitur *Philoſophiam* in duas Partes ſecemus, ***Fodinam*** & ***Fornacem***; & duo conſtituamus *Philoſophorum Munera, Operarios in Mineris, & Fabros?* Sanè utcunque

que videamur hæc per luſum loqui; tamen hujus generis Partitionem utiliſſimam eſſe cenſemus, cùm proponetur Vocabulis Familiaribus & Scholaſticis; hoc eſt, ut dividatur *Doctrina de Naturâ*, in *Inquiſitionem Cauſarum*, & *Productionem Effectuum*; *Speculativam* & *Operativam*. Altera Naturæ Viſcera perſcrutatur; altera Naturam veluti ſuper Incudem efformat. Neque me fugit quam arcto copulentur vinculo, *Cauſſa* & *Effectus*, ut Explicationem eorum aliquatenùs conjungi ſit neceſſe. Attamen quandoquidèm omnis ſolida & fructuoſa *Naturalis Philoſophia*, duplicem adhibeat Scalam, eamque diverſam; *Aſcenſoriam* & *Deſcenſoriam*; Ab *Experientiâ* ad *Axiomata*, & ab *Axiomatibus* ad *nova Inventa*; conſultiſſimũ judico, ut hæ duæ Partes, *Speculativa* & *Operativa*, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, ſeparentur.

CAPUT IV.

Partitio Doctrinæ Speculativæ *de* Naturâ, *in* Phyſicam Specialem, *&* Metaphyſicam: *quarum* Phyſica Cauſam Efficientem & Materiam; Metaphyſica Cauſſam Finalem *&* Formam *inquirit*. *Partitio* Phyſicæ *in* Doctrinas de Principiis Rerum, De Fabricâ Rerum *ſive de Mundo*, *&* De Varietate Rerum. *Partitio* Phyſicæ de Varietate Rerum, *in* Doctrinam de Concretis, & Doctrinam de Abſtractis. *Partitio* Doctrinæ de Concretis, *rejicitur ad eaſdem Partitiones, quas ſuſcipit* Hiſtoria Naturalis. *Partitio* Doctrinæ de Abſtractis *in* Doctrinam de Schematiſmis Materiæ, *&* Doctrinam de Motibus. *Appendices duæ* Phyſicæ Speculativæ, Problemata Naturalia, Placita Antiquorum Philoſophorum. *Partitio* Metaphyſicæ, *in* Doctrinam de Formis, *&* Doctrinam *de* Cauſſis Finalibus.

N*Aturalis* **Philoſophiæ** Partem, quæ *Speculativa* eſt, & Theorica, in *Phyſicam Specialem*, & *Metaphyſicam* dividere placet. Atque in hâc Partitione attendant Homines, nos Vocabulum *Metaphyſicæ* uſurpare, Senſu, à recepto & vulgato, diſcrepanti. Hic autem Locus admonendi videtur, de noſtro, in genere, circa uſum Vocabulorum, inſtituto. Id hujuſmodi eſt, ut tam in præmiſſo Vocabulo *Metaphyſicæ*, quam in aliis, ubi Conceptus & Notiones noſtræ novæ ſunt, & à receptis recedunt, maximâ certè cum Religione Antiqua Vocabula retineamus. Cùm enim futurum ſperemus, ut Ordo ipſe, & dilucida rerum Explicatio, quam ſubjungere conamur, nos à pravâ vocabulorum (quibus utimur) intelligentia liberent; in cæteris omninò avemus (quatenùs ſine Veritatis ac Scientiarum diſpendio fieri poſſit) vel minimùm, ab Antiquorum aut Opinionibus, aut Loquendi More deflectere. Quâ in re Ariſtotelis confidentiam proinde ſubit mirari, qui impetu quodam percitus Contradictionis, & Bellum univerſæ Antiquitati indicens, non ſolùm nova Artium Vocabula pro libitu cudendi licentiam uſurpavit; ſed etiàm priſcam omnem Sapientiam extinguere & delere anniſus eſt. Adeò ut neque nominet uſpiam Authores Antiquos, neque Dogmatum eorum mentionem ullam faciat, niſi quò aut Homines perſtringeret, aut Placita redargueret. Sanè ſi famam Nomini ſuo, ac Sequacium Turbam affectaverit, hoc rationibus ſuis inprimis accommodatum. Siquidem in Veritate Philoſophicâ afferendâ, & recipiendâ, idem contingit, quod in Veritate divinâ; *Veni in nomine Patris, nec recipitis me; ſi quis venerit in nomine ſuo, eum recipietis.* Sed ex hoc cœleſti Aphoriſmo, ſi quem præcipuè deſignaverit ſpectemus; (nempe Antichriſtum omnium ſeculorum Impoſtorem maximum) colligere licet, iſtud ipſum, *Venire in nomine ſuo*, nullâ Antiquitatis, aut (ſi ita loqui licet) Paternitatis habitâ ratione, Rem mali Ominis eſſe ad Veritatem; utcunque eam ſæpenumerò comitetur illa Fortuna, *Eum recipietis*. Cæterùm de Viro tam eximio certè, & ob Acumen Ingenii mirabili, Ariſtotele, crediderim facilè hanc Ambitionem eum à Diſcipulo ſuo accepiſſe, quem fortaſsè æmulatus eſt; ut ſi ille omnes Nationes, hic omnes Opiniones ſubigeret, & Monarchiam quandam in Contemplationibus ſibi conderet. Quanquàm fieri poſſit, ut apud aliquos tetricos, & linguæ acerbæ, ſimili cum Diſcipulo ſuo titulo inſigniretur.

Fœlix terrarum prædo, non utile mundo
Editus exemplum: ———

Eodem modo,

Fœlix Doctrinæ prædo &c.

Nobis verò ex alterâ parte, (quibus, quantum calamo valemus, inter vetera & nova in Literis, fœdus & commercium contrahere, cordi eſt) decretum manet, Antiquitatem comitari *Vſque ad aras*; atque Vocabula Antiqua retinere, quatquam Senſum eorum & Diffinitiones ſæpiùs immutemus; Secundùm moderatum illum & laudatum, in Civilibus, novandi modum, quo Rerum Statu novato, Verborum tamen Solennia durent; quod notat Tacitus; *Eadem magiſtratuum Vocabula.*

Redeamus igitur ad Acceptionem Vocabuli *Metaphyſicæ*, noſtro ſenſu. Patet ex iis, quæ ſuprà diſſeruimus, disjungere nos *Philoſophiam primam* à *Metaphyſicâ*, quæ hactenùs pro Re eâdem habita ſunt. Illam *Communem Scientiarum parentem*, hanc *Naturalis Philoſophiæ portionem* poſuimus. Atqui *Philoſophiæ primæ* communia & promiſcua *Scientiarum Axiomata* aſſignavimus. Etiàm *Relativas*, & *Adventitias Entium Conditiones* (quas *Tranſcendentes* nominavimus) *Multum*, *Paucum*; *Idem*, *Diverſum*; *Poſſibile*, *Impoſſibile*; & hoc genus reliqua, eidem attribuimus; id ſolummodò cavendo, ut Phyſicè, non Logicè tractentur. At Inquiſitionem de *Deo*, *Uno*, *Bono*, *Angelis*, *Spiritibus*, ad *Theologiam Naturalem* retulimus. Meritò igitur quæri poſſit, quid tandem ſit, quod *Metaphyſicæ* relinquatur? Certè ultra Naturam nihil; ſed ipſius Naturæ Pars multò præſtantiſſima. Atque profectò, citra Veritatis diſpendium, huc uſque de Veterum Sententiâ reſpondere liceat, *Phyſicam* ea tractare, quæ penitùs in Materiâ merſa ſunt, & Mobilia; *Metaphyſicam* Abſtracta magis, & Conſtantia. Rursùs *Phyſicam* in Naturâ ſupponere Exiſtentiam tantùm & Motum & Naturalem Neceſſitatem: At *Metaphyſicam* etiàm Mentem & Idæam. Nam hùc fortè redit ea, quam dicemus, Res. Verùm nos eam, miſsâ Sermonis Sublimitate, perſpicuè & familiariter proponemus. Partiti ſumus *Naturalem Philoſophiam*, in *Cauſſarum Inquiſitionem*, & *Productionem Effectuum*. *Inquiſitionem Cauſſarum* in *Theoricam* conjecimus. Eam in *Phyſicam* & *Metaphyſicam* partiti ſumus. Ergo neceſſe eſt, ut vera Differentia harum ſumatur ex naturâ Cauſſarum, quas inquirunt. Itaque abſque aliquâ obſcuritate, aut circuitione, *Phyſica* eſt quæ inquirit de *Efficiente* & *Materiâ*; *Metaphyſica* quæ de *Formâ* & *Fine*.

Phyſica igitur, *Cauſſarum* Vaga, & Incerta, & pro modo Subjecti, Mobilia complectitur; *Cauſſarum* Conſtantiam non aſſequitur.

Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit,
Uno eodemq; igne. ———

Ignis duritiei Cauſſa, ſed in Limo; Ignis Colliquationis Cauſſa, ſed in Cerâ. Partiemur autem *Phyſicam* in *Doctrinas* tres. *Natura* enim aut *collecta in unum*; aut *fuſa & ſparſa* eſt. Colligitur verò in unum *Natura*, aut propter *Communia Rerum omnium Principia*; aut propter *unicam integralem univerſi Fabricam*. Itaque hæc *Unio Naturæ* duas peperit *Phyſicæ* Partes: unam de *Principijs Rerum*; alteram de *Fabrica Univerſi* ſive de *Mundo*, quas etiàm *Doctrinas de Summis* appellare conſuevimus. Tertia Doctrina (quæ de *Naturâ ſparſâ* ſive *fuſa* tractat) *omnimodam Rerū Varietatem*, & *Summas minores* exhibet. Ex his igitur patet tres omninò reperiri *Doctrinas phyſicas*. De *Principiis Rerum*; De *Mundo* ſive de *Fabricâ Rerum*; & de *Naturâ multiplici* ſive *ſparſâ*; Quæ poſtrema (ut diximus) omnimodam Rerum varietatem continet; eſtque veluti Gloſſa prima; aut Paraphraſis circa Naturæ Interpretationem. Harum trium Partium *deſideratur* totalitèr nulla; Cæterùm quam verè & ſolidè tractentur, non eſt hic diffiniendi Locus.

At *Phyſicam Sparſam* ſive de *Varietate Rerum*, rursùs in duas Partes dividemus; *Phyſicam* de *Concretis*, & *Phyſicam* de *Abſtractis*; ſive *Phyſicam* de *Creaturis*, & *Phyſicam* de *Naturis*. Altera (ut Logicis Vocabuſis utamur) inquirit de Subſtantiis, cum omni varietate ſuorum Accidentium: Altera de Accidentibus, per omnem varietatem Subſtantiarum. Veluti, ſi inquiratur de Leone, aut Quercu, illa complura diverſa Accidentia ſuffulciunt: Contrà, ſi inquiratur de Calore aut Gravitate, illa plurimis diſtinctis Subſtantiis inſunt. Cùm verò omnis *Phyſica*, ſita ſit in medio, inter *Hiſtoriam Naturalem* & *Metaphyſicam*; Prior Pars (ſi rectè advertas) *Hiſtoriæ Naturali propior* eſt, *poſterior Metaphyſicæ*. *Phyſica* autem *Concreta* eandem ſubit Diviſionem, quam *Hiſtoria Naturalis*; ut ſit vel circa *Cæleſtia*; vel circa *Meteôra*; vel circa *Globum*

Terræ & *Maris*; vel circa *Collegia Majora*, quæ *Elementa* vocant; vel circa *Collegia Minora*, ſive *Species*; etiàm circa *Præter generationes*; & circa *Mechanica*. Etenìm in hiſce omnibus, *Hiſtoria Naturalis* Factum ipſum perſcrutatur & refert; at *Phyſica* itidem Cauſſas: ſed intellige hoc de *Cauſſis Fluxis*, *Materiâ* ſcilicet & *Efficiente*. Inter haſce *Phyſicæ* Portiones, manca prorsùs & imperfecta eſt ea, quæ inquirit de *Cœleſtibus*, cùm tamen propter Nobilitatem Subjecti præcipuæ Hominibus curæ eſſe deberet. Etenìm *Aſtronomia* fundata eſt in Phœnomenis non malè; ſed humilis eſt, & minimè etiàm ſolida: At *Aſtrologia* in plurimis etiàm Fundamento caret. Certè *Aſtronomia* talem offert Humano Intellectui Victimam, qualem Prometheus olìm, cùm fraudem Jovi fecit: Adduxit ille, loco Bovis veri, Pellem Bovis, grandis & pulchri, Stramine, & Folijs, & Viminibus ſuffarcinatam. Exhibet ſimilitèr & *Aſtronomia*, Exteriora Cœleſtium (Aſtrorum dicimus Numerum, Situm, Motus Periodos) tanquam Pellem Cœli, pulchram, & in Syſtemata fabrè concinnatam: At viſcera deſunt (*Rationes* nempe *Phyſicæ*) ex quibus (*Hypotheſibus Aſtronomicis* adjunctis) eruatur Theoria; non quæ Phœnomenis tantùm ſatisfaciat, (cujus generis complures ingenioſè confingi poſſent;) ſed quæ Subſtantiam, & Motum, & Influxum Cœleſtium, prout reverà ſunt, proponat. Exploſa enim ferè jam pridem ſunt illa; *Raptus Primi Mobilis*; & *ſoliditas Cœli* (ſtellis in Orbibus ſuis tanquam Clavis in Laquearibus infixis.) Nec multò meliùs aſſeritur; Quod ſint *diverſi Poli Zodiaci* & Mundi; Quod ſit *Secundum Mobile* Renitentiæ in adverſum Primi Mobilis Raptûs; Quod omnia in Cœlo ferantur per *Circulos perfectos*; Quod ſint *Eccentrici*, & *Epicycli*, quibus Motuum in Circulis perfectis Conſtantia ſervetur; Quod à Lunâ in ſuperius nulla ſit *Mutatio aut Violentia*; & hujuſmodi. Atque harum Suppoſitionum Abſurditas, in Motum Terræ Diurnum (quod nobis conſtat falſiſſimum eſſe) Homines impegit. At vix quiſquam eſt, qui inquiſivit Cauſſas Phyſicas, tum de *Subſtantiâ Cœleſtium* tam Stellari quam interſtellari; tum de *Celeritate* & *Tarditate* Corporum Cœleſtium ad invicem; tum de *Incitatione Motûs diverſâ* in eodē Planetâ; tum de *Motuum Conſecutione* ab Oriente in Occidentem, aut è contrà; deque *Progreſſionibus*, *Stationibus* & *Retrogradationibus*; tum de *Motuum Sublatione*, & *Caſu*, per Apogæa & Perigæa; tum de *Motuum Obliquatione*, vel per Spiras ſe verſus Tropicos texendo & retexendo, vel per Sinuationes, quas Dracones vocant; tum de *Polis Rotationum*, cur magis in tali Parte Cœli ſiti ſint, quam in aliâ; tum de *Alligatione quorundam Planetarum* ad Diſtantiam certam à Sole: Hujus (inquam) generis Inquiſitio vix tentata eſt, ſed in *Mathematicis* tantùm *Obſervationibus* & *Demonſtrationibus* inſudatur. Eæ autem oſtendunt, quomodò hæc omnia ingenioſè concinnari & extricari poſſint, non quomodò verè in Naturâ ſubſiſtere; Et Motus tantùm Apparentes, & Machinam ipſorum Fictitiam, & ad placitum diſpoſitam, non Cauſſas ipſas, & Veritatem Rerum indicant. Quocircà non malè *Aſtronomia* (qualis nunc habetur) inter *Artes Mathematicas*, non ſine Dignitatis ſuæ diſpendio numeratur; cùm debeat potiùs (ſi proprias Partes tueri velit) conſtitui *Phyſicæ* pars quaſi nobiliſſima. Quicunque enim *Superlunarium* & *Sublunarium* conficta Divortia contempſerit; & *Materiæ Appetitus* & *Paſſiones* maximè *Catholicas*, (quæ in utroque Globo validæ ſunt, & Univerſitatem Rerum tranſverberant) benè perſpexerit; is ex illis, quæ apud nos cernuntur, luculentam capiet de *Rebus Cœleſtibus* Informationem; & ab ijs è contra, quæ in Cœlo fiunt, haud pauca de *Motibus Inferioribus* (qui nunc latent) perdiſcet; non tantùm quatenùs hi ab illis reguntur, ſed quatenùs habeant Paſſiones communes. Quamobrèm hanc Partem *Aſtronomiæ*, quæ *Phyſica* eſt, *deſiderari* ſtatuimus. Eam *Aſtronomiam Vivam* nominabimus, ad Differentiam Bovis illius Promethei, Suffarcinati, & ſolummodò Figurâ tenus Bovis.

At *Aſtrologia* multâ Superſtitione referta eſt, ut vix aliquid ſanum in eâ reperiatur. Attamen eam potiùs expurgandam, quam prorsùs abijciendam eſſe cenſemus. Quod ſi quis hanc Scientiam, non in Ratione, aut *Contemplationibus Phyſicis*; ſed in *cœcâ Experientiâ*, & complurium Seculorum Obſervatione, fundatam eſſe contendat; ideóque *Rationum Phyſicarum* Examen rejiciat (quod jactabant Chaldæi) is eâdem operâ & Auguria revocet, & Aruſpicinam, & Exta, & omnigenas Fabulas deglutiat; Nam & hæc omnia, ut diutinæ Experientiæ, & per Manus traditæ Diſciplinæ, Dictamina fuiſſe aſſerebantur. Nos verò, & ut *Phyſicæ* Portionem *Aſtrologiam* recipimus, & non plus ei, quam Ratio & Rerum Evidentia concedit, tribuimus; demptis Superſtitionibus & Commentis. Ut verò Rem paulò attentiùs introſpiciamus; Primò, quam inane illud Commentum; Quod ſinguli *Planetæ viciſſim per Horas* regnent, ut Spatio viginti quatuor Horarum, Regna ſua ter repetant, præter Horas tres ſupernumerarias? Attamen hoc Commentum nobis Diviſionem Hebdomadæ (Rem tam Antiquam, & tam latè Receptam) peperit; ut ex Alternatione Dierum manifeſtiſſimè patet; cùm in Principio Diei ſequentis, regnet ſemper Planeta, à Planetâ prioris Diei, Quartus; propter tres illas Horas, quas diximus ſupernumerarias. Secundò, pro Commento vano rejicere non dubitamus, *Doctrinam* de *Thematibus Cœli*, ad *Puncta Temporis* certa, cum *Diſtributione Domorum*; ipſas ſcilicet *Aſtrologiæ* Delicias, quæ Bacchanalia quædam in Cœleſtibus exercuerunt: Nec ſatis mirari poſſumus, Viros quoſdam egregios, & in *Aſtrologiâ* Principes, tam levi ad iſta aſtruenda Argumento innixos eſſe: Aiunt enim, quandò illud prodat Experientia ipſa, *Solſtitia*, *Æquinoctia*, *Novilunia*, *Plenilunia*, & hujuſmodi ſtellarum *Revolutiones majores*, manifeſtò & inſignitèr operari ſuper Corpora Naturalia; neceſſe eſſe ut *Poſituræ Stellarum magis exactæ* & *ſubtiliores*, Effectus quoque magis exquiſitos & occultiores producant. Illi verò ſeponere primò debuerant, *Operationes Solis per Calorem manifeſtum*; & ſimilitèr *Lunæ vim quandam Magneticam*, ſuper Incrementa Æſtuum ſemimenſtrua: (Nam Fluxus & Refluxus Maris quotidianus alia Res eſt:) His verò ſepoſitis, *reliquas Planetarum vires* ſuper Naturalia (quatenùs Experientiâ comprobantur) tenues admodùm, & infirmas, & quaſi latitantes reperient, etiàm in *Revolutionibus Majoribus*. Quare contrario prorsùs modo concludere debuerant; nimirùm cùm *Revolutiones illæ Majores* tam parùm poſſint; *Exactas* illas & *Minutas Poſiturarum Differentias* nihil omninò virium obtinere. Tertiò *Fatalia* illa, quod Hora Nativitatis aut Conceptionis Fortunam Fœtûs regat, Hora Incæptionis Fortunam Incæpti, Hora Quæſtionis Fortunam Rei Inquiſitæ, atque (ut verbo dicamus) *Doctrinas* de *Nativitatibus*, *Electionibus*, & *Quæſtionibus*, & iſtiuſmodi Levitates, maximâ ex Parte, nihil certi aut ſolidi habere, & Rationibus Phyſicis planè redargui & evinci, judicamus. Illud igitur magis attinet dicere, quid tandem in *Aſtrologicis* retineamus, aut probemus? Atque in ijs quæ probamus, quid *deſideremus*? Nam hujus poſtremæ Rei gratiâ (nempe ejus quod *deſideratur*) ſermonem hunc inſtituimus, cùm aliàs Cenſuris (ut ſæpè diximus) non vacemus. Atque inter recepta certè, *Doctrinam de Revolutionibus*, plus Sanitatis quam reliqua habere cenſemus. Verùm id optimum factu foret, ſi *Regulas* quaſdam præſcribamus, ad quarum Trutinam & Normam, *Aſtrologica* examinentur; ut utilia retineantur, rejiciantur inania. Prima ea ſit, de quâ jam antè monuimus *Revolutiones Majores retineantur, valeant Minores Horoſcoporum & domorum.* Illæ inſtar Tormentorum grandium ictus ſuo à longinquo jacere queant, hæ tanquam Arcus Minores Spatia evadere & vires deferre non poſſunt. Secunda eſt; *Operatio Cœleſtium in Corpora omnigena non valet, ſed tantùm in teneriora,* qualia ſunt Humores, Aer, & Spiritus: Atque hic tamen excipimus Operationes Caloris, Solis & Cœleſtium, qui & ad Metalla, & ad plurima Subterranea proculdubiò penetrat. Tertia eſt; *Omnis Operatio Cœleſtium, potiùs ad Maſſas Rerum extenditur, quam ad Individua:* Obliquè tamen pervenit etiàm ad Individua nonnulla: Illa ſcilicet, quæ ex Individuis ejuſdem Speciei ſunt maximè Paſſibilia, & tanquam Cera mollior; veluti cùm Conſtitutio Aeris peſtilens, Corpora minùs reſiſtentia occupat; magis reſiſtentia præterit. Quarta eſt præcedenti non diſſimilis; *Omnis Operatio Cœleſtium, non in Puncta Temporum, aut Anguſtias minutas; ſed in Spatia Majora defluit & dominantur:* Itaque Prædictiones de Temperaturis Anni, veræ eſſe poſſint; de Diebus ſingulis, pro vanis meritò habentur. Poſtrema eſt; (quæ etiàm prudentioribus Aſtrologis ſemper placuit) quod *Nulla inſit Aſtris Fatalis Neceſſitas*; ſed quod inclinent ea potiùs quam cogant. Addimus & illud, (in quo in Partes *Aſtrologiæ*, ſi fuerit emendata, non obſcurè venire videbimur) nimirùm quod nobis pro certo conſtet, Cœleſtia in ſe habere alios quoſdam Influxus, præter *Calorem* & *Lumen.* Qui tamen ipſi, ſecundùm Regulas illas, quas jam poſuimus, & non alitèr, valent. Verùm illi in intimâ *Phyſicâ* latent, & longiorem Diſſertationem poſtulant. Viſum eſt igitur nobis (his quæ diximus ritè perpenſis) inter *Deſiderata* reponere *Aſtrologiam* his Principiis noſtris conſentaneam; Atque ſicut *Aſtronomiam*, quæ Phyſicis Rationibus nitatur, *Aſtronomiam Vivam* nominavimus; ita & *Aſtrologiam*, quæ per eaſdem regitur, *Aſtrologiam Sanam* appellare placet. Circa quam rectè conficiendam, licet ea quæ diximus non parùm profutura ſint; pauca tamen addemus, more noſtro, quæ liquidò proponent, & ex quibus ſit *coagmentanda*; & ad quæ *adhibenda.* Primò in *Aſtrologiam Sanam* recipiatur *Doctrina* de *Commixionibus Radiorum,* Conjunctionibus ſcilicet & Oppoſitionibus, & reliquis Syzygiis, ſive Aſpectibus Planetarum inter ſe: *Planetarum* autem, per *Signa Zodiaci Pertranſitum*, & *Locationem* ſub *iiſdem Signis*, etiàm huic Parti, de Commixtionibus Radiorum, aſſignamus: Locatio enim Planetæ ſub Signo, eſt Conjunctio quædam ejuſdem cum Stellis Signi: Quinetiàm ſicut Conjunctiones, ita & *Oppoſitiones*, & reliquæ *Syzygiæ Planetarum* erga *ſtellas Signorum* notandæ ſunt, quod adhùc plenè factum non eſt. At Commixtiones Radiorum Stellarum Fixarum ad invicem, utiles quidem ſunt ad Contemplationem de Fabricâ Mundi, & Regionum ſubjacentium Naturâ; ad Prædictiones minimè, quia ſempèr eodem modo ſe habent. Secundò recipiantur *Acceſſiones* ſingulorum Planetarum propiùs *ad Perpendiculum*, aut *Receſſiones* ab ipſo, ſecundum Regionum Climata: Habent enim Planetæ ſinguli, non minùs quam Sol, ſuas Æſtates, ſuas Hyemes; in quibus fortiùs aut infirmiùs Radios jaciant, propter rationem Perpendiculi. Etenim nobis dubium non eſt, quin Luna poſita in Leone, fortiùs operetur ſuper Corpora Naturalia, apud nos, quam poſita in Piſcibus: Non quod Luna ſub Leone ad Cor reſpiciat, ſub Piſcibus ad Pedes (ſicut fabulantur;) ſed propter Elevationem verſus Perpendiculum, & Approximationem ad Stellas majores, eâdem prorſùs ratione quâ & Sol. Tertiò recipiantur *Apogæa* & *Perigæa Planetarum*, cum debitâ diſquiſitione, ad quæ pertineat *Planetæ Vigor* in ſeipſo, ad quæ *Vicinitas* ad nos. Planeta enim in Apogæo, ſive Exaltatione ſuâ, magis alacer eſt; in Perigæo autem, ſive Caſu ſuo, magis communicat. Quartò recipiantur (ut ſummatìm dicamus) omnia reliqua *Accidentia Motûs Planetarum*; quales ſingulorum in Itinere ſuo *Accelerationes*, *Retardationes*, *Progreſſus*, *Stationes*, *Retrogradationes*; quales *Diſtantiæ à Sole*, *Combuſtiones*, *Augmenta* & *Diminutiones Luminis*, *Ecclipſes*, & ſi quæ ſint alia? Etenìm faciunt hæc omnìa, ut Planetarum Radii, vel fortiùs, vel debiliùs, diverſis denique modis & virtutibus, operentur. Atque quatuor iſta ad *Radiationes Stellarum* ſpectant. Quinto recipiantur, quæ Naturas Stellarum, ſive Erraticarum, ſive Fixarum, in propriâ ſuâ Eſſentiâ, & Activitate, reſerare & detegere ullo modo queant; Qualis *Magnitudo*; Qualis *Color* & *Aſpectus*; Qualis *Scintillatio* & Vibratio Luminis; Qualis *Situs verſus Polos* aut *Æquinoctium*; Quales *Aſteriſmi*; Quæ aliis *Stellis magis immixtæ*, quæ magis *ſolitariæ*; Quæ *ſuperiores*, quæ *inferiores*; Quæ ex Fixis intra *vias Solis* & *Planetarum* (*Zodiacum* ſcilicet,) quæ *extra*; Quis ex Planetis *velocior*, quis *tardior*; Quis *moveatur in Eclipticâ*, quis *pervagetur in Latitudine*; Quis poſſit eſſe *retrogradus*, quis *minimè*; Quis *patiatur omnimodam diſtantiam à Sole*, quis *alligetur*; Quis moveatur *celeriùs in Apogæo*, quis in *Perigæo*; Denique *Anomalia Martis*, *Expatiatio Veneris*, & *Labores* ſive *Paſſiones* admirandæ, quæ non ſemel & in *Sole*, & in *Venere* deprehenſæ ſunt, & ſi quæ ſint alia? Poſtremò recipiantur etiàm ex traditione, *Naturæ* & *Inclinationes Planetarum* particulares; atque etiàm *Stellarum Fixarum*; quæ, quandoquidèm magno conſenſu tradantur, non levitèr (præterquàm ubi cum *Phyſicis Rationibus* planè diſcordant) rejiciendæ ſunt. Atque ex talibus Obſervationibus coagmentatur *Aſtrologia ſana*; & ſecundum eas tantùm, Schemata Cœli & componere & interpretari, oportet.

Adhibetur autem *Aſtrologia ſana*; Ad *Prædictiones* fidentiùs, ad *Electiones* cautiùs, ad utraque autē intra Terminos debitos. *Prædictiones* fieri poſſint, de *Cometis* futuris, qui (ut noſtra fert Conjectura) prænunciari poſſunt; & de omni genere *Meteororum*, de *Diluviis*, *Siccitatibus*, *Ardoribus*, *Conglaciationibus*, *Terræ Motibus*, *Irruptionibus Aquarum*, *Eruptionibus Ignium*, *Ventis* & *Pluviis majoribus*, *Anni variis tempeſtatibus*, *Peſtilentiis*, *Morbis graſſantibus*, *Vbertate* & *Caritate Frugum*, *Bellis*, *Seditionibus*, *Sectis*, *Tranſmigrationibus Populorum*, denique de omnibus Rerum vel Naturalium vel Civilium *Motibus*, aut *Innovationibus majoribus*: Ad magis autem *Specialia*, & fortè *Singularia*, *Prædictiones* illæ (licet minore certitudine) deduci poſſint, ſi repertis primò hujuſmodi Temporum Inclinationibus generalibus, acri judicio vel Phyſico vel Politico, applicentur illis Speciebus aut Individuis, quæ hujuſmodi Accidentibus maximè ſint obnoxia; veluti ſi quis ex præcognitione Tempeſtatum Anni, eas reperiet (exempli gratia) magis Oleis quam Vitibus, magis Phthiſicis quam Hepaticis, magis Incolis Collium quam Vallium, magis Monachis quam Aulicis (propter Victûs rationem diverſam) propitias aut pernicioſas. Aut ſi quis ex Cognitione Influxûs, quem Cœleſtia habent ſuper Spiritus humanos, reperiat eum talem eſſe, ut magis Populis quàm Regibus, magis Viris Doctis & Curioſis, quam Animoſis & Militaribus, magis Voluptariis, quam Negotioſis aut Politicis, faveat aut adverſetur. Hujuſmodi autem innumera ſunt, ſed (quemadmodùm diximus) non tantùm Cognitionem illam generalem, quæ ſumitur ex Aſtris (quæ ſunt Agentia) verùm etiàm particularem Subjectorum (quæ ſunt Paſſiva) requirunt. Neque *Electiones* proſùs rejiciendæ ſunt; ſed parciùs illis quam *Prædictionibus* fidendum. Videmus enim in Plantationibus, & Seminationibus, & Inſitionibus, Ætatum Lunæ Obſervationes, non eſſe res omninò frivolas. Sunt & multa ejus generis. Verùm & *Electiones* iſtæ, etiàm magis quam *Prædictiones*, per noſtras Regulas cohibendæ ſunt. Atque illud ſemper attendendum, valere *Electiones*, in illis tantùm caſibus, ubi & Virtus Cœleſtium talis ſit, quæ non ſubitò tranſeat; & Actio Inferiorum ſimilitèr talis, quæ non ſtatim abſolvatur; quemadmodùm fit in illis Exemplis quæ memoravimus: Nam nec Incrementa Lunæ ſubitò tranſiguntur, nec Incrementa Plantarum. Punctualitas verò temporis omninò repudianda. Inveniuntur autem & talia complura (quod quis minùs putet) in *Electionibus circa Civilia*. Quod ſi quis nos compellat eo nomine, quod ex quibus iſta *Aſtrologia* emendata *elici* poſſit; & rurſùs ad quæ utilitèr *adhiberi*, aliquid monſtravimus; quis verò ſit eliciendi Modus, neutiquàm docuimus; ille minùs æquus fuerit, cùm Artem ipſam (*cujus* Debitores non ſumus) à nobis exigat. Hoc tamen circa illud ipſum, quod petit, monebimus; Quatuor tantùm eſſe Modos, quibus ad hanc Scientiam Via ſternatur. Primò per *Experimenta Futura*; Dein per *Experimenta præterita*; Rurſùs per *Traditiones*; ultimò per *Rationes Phyſicas*. Atque quod ad *Experimenta Futura*, quid attinet dicere? cùm illa Seculis compluribus ad eorum Copiam comparandam indigeant, ut de iiſdem Cogitationem ſuſcipere fruſtrà fuerit? Quod verò ad *Experi-*

menta Præterita; Ea certè in Manu Hominum ſunt; licet Res ſit laborioſa, & multi otii. Poſſint enim *Aſtrologi* (ſi ſibi non deſint) omnes *Caſus Majores*, (veluti Inundationes, Peſtilentias, Prælia, Seditiones, Mortes Regum (ſi placet,) & ſimilia) ex Hiſtoriæ fide depromere; & Situm Cœleſtium, non ſecundum Thematum ſubtilitatem, ſed juxta Regulas eas Revolutionũ, quæ à nobis adumbratæ ſunt, qualis fuerit ſub iiſdem temporibus, intueri; ut ubi manifeſtus fuerit Eventuum Conſenſus & Conſpiratio, ibi *Prædictionis* Norma probabilis conſtituatur. Quatenùs ad *Traditiones*; Eas ita ventilare oportet, ut quæ cum *Rationibus Phyſicis* manifeſtò pugnent, è medio tollantur; quæ verò cum iis benè conſentiant, etiàm Auctoritate ſuâ valeant. Quantum denique ad *Phyſicas Rationes*; Illæ maximè huic Inquiſitioni accommodatæ ſunt, quæ de Catholicis Materiæ Appetitibus, & Paſſionibus; & de Motibus Corporũ ſimplicibus & genuinis inquirunt. His enim Alis ad Cœleſtia iſta Materiata aſcenditur tutiſſimè. Atque de *Aſtrologiâ ſanâ* hactenùs.

Inſania autem *Aſtrologicæ*, (præter ea quæ à principio notavimus Commenta) alia quædam Portio ſupereſt non prætermittenda; quæ tamen ab *Aſtrologia* ſecludi ſolet, & in *Magiam*, quam vocant, *Cœleſtem* transferri. Ea nacta eſt mirum Cõmentum Ingenii humani, nimirùm, ut *Benevolus aliquis Situs Aſtrorum*, in *Sigillis* aut *Signaculis* (puta Metalli, aut Gemmæ alicujus ad Intentionem propriæ) excipiatur, quæ Horæ ejus Fœlicitatem aliàs prætervolaturam detineant, & quaſi volatilem figant. Quemadmodùm graviter ille conqueritur, de tam Nobili apud Antiquos Arte, jampridèm amiſsâ.

Annulus infuſo non vivit mirus Olympo,
Non magis ingentes humili ſub lumine Phœbos
Fert Gemma, aut celſo divulſas cardine Lunas.

Certè Reliquias Sanctorum, earumque, Virtutes, recepit Eccleſia Romana (neque enim in Divinis & Immateriatis Fluxus temporis obeſt) verùm ut condantur Reliquiæ Cœli, quò Hora, quæ receſſit, & tanquam mortua eſt, reviviſcat & continuetur, mera eſt Superſtitio. Miſſa igitur hæc faciamus, niſi fortè Muſæ Aniculæ jam factæ ſint.

Phyſicam Abſtractam in duas Partes rectiſſimè dividi poſſe ſtatuimus; *Doctrinam* de *Schematiſmis Materiæ*, & *Doctrinam de Appetitibus & Motibus*. Utroſque curſim enumerabimus, unde veræ *Phyſicæ de Abſtractis* Adumbratio quædam deduci poſſit. *Schematiſmi Materiæ* ſunt, *Denſum*, *Rarum*; *Grave*, *Leve*; *Calidum*, *Frigidum*; *Tangibile*, *Pneumaticum*; *Volatile*, *Fixum*; *Determinatum*, *Fluidum*; *Humidum*, *Siccum*; *Pingue*, *Crudum*; *Durum*, *Molle*; *Fragile*, *Tenſile*; *Poroſum*, *Unicum*; *Spirituoſum*, *Iejunum*; *Simplex*, *Compoſitum*; *Abſolutum*, *imperfectè Miſtum*; *Fibroſum atque venoſum*, *ſimplicis poſituræ ſive æquum*; *Similare*, *Diſſimilare*; *Specificatum*, *non Specificatum*; *Organicum*, *Inorganicum*; *Animatum*, *Inanimatum*; neque ultrà rem extendimus. *Senſibile* enim & *Inſenſibile*, *Rationale* & *Irrationale*, ad *Doctrinam de Homine* rejicimus. *Appetituum* verò & *Motuum* duo genera ſunt: Sunt enim vel *Motus Simplices*, in quibus Radix omnium Naturalium Actionum continetur, pro ratione tamen *Schematiſmorum Materiæ*; vel *Motus Compoſiti* ſive Producti; à quibus ultimis recepta *Philoſophia*, (quæ parùm de Corpore Naturæ ſtringit)

ſtringit) auſpicatur. Debent autem haberi hujuſmodi *Motus Compoſiti*, (quales ſunt *Generatio*, Corruptio, & reliqui) pro Penſis quibuſdam, aut *Summis Motuum Simplicium*, potiùs quam pro Motibus Primitivis. *Motus ſimplices* ſunt, *Motus Antitypiæ*, quem vulgò Motum, ne fiat Penetratio Dimenſionum, vocant; *Motus Nexûs*, quem Motum ex Fugâ Vacui appellant; *Motus Libertatis*, ne detur Compreſſio aut Extenſio Præternaturalis; *Motus in Sphæram novam*, ſive ad Rarefactionem & Condenſationem; *Motus Nexûs ſecundi*, ſivè ne detur ſolutio Continuatis, *Motus Congregationis Majoris*, ſive ad Maſſas Connaturalium ſuorum, qui vulgò dicitur Motus Naturalis; *Motus Congregationis Minoris*, qui vulgò dicitur Sympathiæ & Antipathiæ; *Motus Diſponens*, ſive ut Partes benè collocentur in Toto; *Motus Aſſimilationis* ſive Multiplicationis Naturæ ſuæ ſuper aliud; *Motus Excitationis*, ubi Agens nobilius Motum in alio latentem & ſopitum excitat; *Motus Sigilli* ſive *Impreſſionis* Operatio ſcilicet abſque communicatione Subſtantiæ; *Motus Regius* ſive Cohibitio reliquorum Motuum à Motu prædominante; *Motus abſque termino*, ſive Rotatio ſpontanea; *Motus Trepidationis*, ſive Syſtoles & Diaſtoles, Corporum ſcilicet, quæ locantur inter Cõmoda & Incommoda; Poſtremò *Decubitus*, ſive *Exhorentia Motûs*, quæ etiàm plurimarum Rerũ eſt Cauſſativa. Hujuſmodi ſunt *Motus Simplices*, qui ex penetralibus Naturæ verè prodeunt; quique Complicati, Continuati, Alternati, Frænati, Repetiti, & multis modis aggregati, *Motus* illos *Compoſitos*, ſive *Summas Motuum*, que receptæ ſunt, aut illis ſimiles conſtituunt. *Summæ Motuum*, ſunt decantati illi Motus, *Generatio*, *Corruptio*; *Augmentatio*, *Diminutio*; *Alteratio*, & *Latio*; Etiàm *Mixtio*, *Separatio*; *verſo*. Superſunt tantùm tanquàm *Appendices Phyſicæ*, *Menſuræ Motuum*; Quid poſſit *Quantum*, ſive *Doſis Naturæ*? Quid poſſit *Diſtantia*, id quod Orbis Virtutis ſive Activitatis non malè vocatur? Quid poſſint *Incitatio* & *Tarditas*? Quid brevis aut longa *Mora*? Quid *Vis* aut *Hebitudo rei*? Quid *Stimulus Periſtaſeos*? Atquæ hæ ſunt *Phyſicæ veræ de Abſtractis* Partes genuinæ. Etenim, in *Schematiſmis Materiæ*, in *Motibus Simplicibus*, in *Summis* ſive *Aggregationibus Motuum*, & in *Menſuris Motuum*, *Phyſica de Abſtractis* abſolvitur. Nam *Motum voluntarium in Animalibus*; *Motum qui ſit in Actionibus Senſuum*; *Motũ phantaſiæ*, *Appetitûs* & *Voluntatis*; *Motum Mentis*, *Decreti*, & *Intellectualium*; ad proprias *Doctrinas* amandamus. Illud tamen iteratò monemus, Vniverſa hæc quæ diximus, in *Phyſicâ* non vlteriùs tractari, quam ut inquirantur *Materia* & *Efficiens* ipſorum: Retractantur enim in *Metaphyſicâ*, quoad *Formas* & *Fines*.

Phyſicæ ſubjungemus *Appendices* inſignes duas quæ non tam ad Materiam, quam ad Modum Inquiſitionis ſpectãt; *Problemata Naturalia*, & *Placita Antiquorum Philoſophorũ*. Prior *Naturæ multiplicis* ſive *Sparſæ Appendix* eſt; Secunda *Naturæ vnitæ* ſive *Summarum*: Utraque ad ſolertem *Dubitationem* pertinet, quæ *Scientiæ* Pars eſt non contemnenda: Nam *Problemata Particulares Dubitationes* complectuntur; *Placita generales*; circa *Principia* & *Fabricam*. *Problematum* Exemplum nobile eſt in Libris Ariſtotelis: Quod genus Operis meruit certè, non ſolùm ut Poſterorum laudibus celebraretur, verùm etiam ut eorum Laboribus continuaretur; cùm *Dubitationes* indies oriantur nouæ. Attamen in hac re adhibenda eſt Cautio, magni utique momenti. *Dubiorum Commemoratio* & Propoſitio duplicem in ſe habet fructum; Unum quod *Philoſophiam* muniat contra Errores; quando id quod non planè liquet, non judicatur, aut aſſeritur, (ne Error Errorem gigneret) ſed ſuſpenditur de eo judicium, & non fit poſitivum: Alterum, quod *Dubitationes*, in codicillos relatæ, totidem Spongiæ ſunt, quæ Incrementa Scientiæ perpetuò ad ſe ſugant, & alliciant; unde fit ut illa, quæ, niſi præceſſiſſent, *Dubitationes*, levitèr, & ſicco pede tranſmiſſa fuiſſent, *Dubitationum* admonitu attentè & ſtndioſè obſerventur. Verùm hæ duæ Utilitates vix unum compenſant Incommodum, quod niſi ſedulò prohibeatur, ſe ingeret; Nimirùm quod *Dubitatio*, ſi ſemel admittatur tanquam juſta, & fiat quaſi Authentica, ſtatim Defenſores in utramque partem ſuſcitabit, qui etiam poſteris eandem Licentiam *Dubitandi* tranſmittant; adeò ut Homines Ingenia ſua intendant & applicent ad hoc, ut alatur potiùs *Dubitatio*, quam terminetur aut ſolvatur. Cujus quidem Rei Exempla, & in Juriſperitis, & in Academicis, ubique occurrunt; quibus moris eſt, ut *Dubitationem* ſemel admiſſam, perpetuam eſſe velint, nec minùs *Dubitandi*, quam *Aſſerendi* Aucthoramenta amplectantur: Cùm tamen ille demùm ſit Ingenii Uſus legitimus, qui ex Dubiis Certa faciat, non qui Certa in Dubium vocet. Quare *Kalendarium Dubitationum*, ſive *Problematum* in Naturâ, & *deſiderari* aſſero, & ſuſcipi probo; Modò curæ ſit, ut auctâ *Scientiâ* indies (quod fiet proculdubiò ſi nos audiant Homines) quæ clarè diſcuſſæ ſint *Dubitationes*, ex Albo deleantur. Huic *Kalendario* aliud addi cuperem, non minùs utile; Cùm enim in omni Inquiſitione inveniantur hæc tria, *perſpicuè Vera*, *Dubia*, *perſpicuè Falſa*; utiliſſimum foret *Kalendario Dubiorum*, *Kalendarium Falſitatum*, & Errorum popularium, vel in Hiſtoriâ Naturali, vel in Dogmatibus graſſantium, adjungere; ne illæ ampliùs Scientiis moleſtæ ſint.

Quod ad *Placita Antiquorum Philoſophorum*, qualia fuerunt *Pythagoræ*, *Philolai*, *Xenophanis*, *Anaxagoræ*, *Parmenidis*, *Leucippi*, *Democriti*, aliorum; (quæ Homines contemptim percurrere ſolent;) non ab re fuerit paulò modeſtiùs in ea Oculos conjicere. Etſi enim Ariſtoteles, more Ottomanorum, regnare ſe haud tutò poſſe putaret, niſi Fratres ſuos omnes contrucidaſſet; tamen iis, qui non Regnum aut Magiſterium, ſed Veritatis inquiſitionem atque illuſtrationem ſibi proponunt, non poteſt non videri Res utilis, diverſas Diverſorum, circa Rerum naturas, Opiniones, ſub uno aſpectu intueri. Neque tamen ſubeſt ſpes quòd Veritas aliqua purior, ex illis, aut ſimilibus Theoriis, ſperanda ullo modo ſit. Quemadmodùm enim eadem Phœnomena, iidem Calculi, & Ptolomæi principiis Aſtronomicis, & Copernici competunt: ita Eperientia iſta vulgaris, quâ utimur, atque obvia Rerum Facies, pluribus diverſis Theoriis ſe applicare poteſt; Ubi ad rectam Veritatis Indagationem longè aliâ Severitate opus fuerit. Elegantèr enim Ariſtoteles; *Infantes primo balbutientes, quaſuis Mulieres appellare Matres; poſt autem propriam Matrem diſcernere*: ſic certè puerilis Experientia, omnem *Philoſophiam* appellabit Matrem; Adulta verò Matrem veram internoſcet. Intereà juvabit *Philoſophias* diſcrepantes, veluti diverſas *Naturæ Gloſſas*, quarum una fortaſsè uno loco, alia alio eſt emendatior;) perlegere. Optarim igitur ex Vitis Antiquorum Philoſophorum, ex Faſciculo Plutarchi de Placitis eorum, ex Citationibus Platonis, ex Confutationibus Ariſtotelis, ex ſparsâ Mentione, quæ habetur in aliis libris, tam Eccleſiaſticis quam Ethnicis, (Lactantio, Philone, Philoſtrato, & reliquis) Opus confici, cum diligentiâ & judicio, de *Antiquis Philoſophiis*. Tale enim Opus nondùm extare video. Attamen hic moneo, ut hoc fiat diſtinctè; ita ut ſingulæ *Philoſophiæ* ſeorsùm componantur, & continuentur; non per Titulos & Faſciculos (quod Plutarchus fecit) excipiantur. Quævis enim *Philoſophia* integra ſeipſam ſuſtentat; atque Dogmata ejus, ſibi mutuò, & Lumen & Robur, adjiciunt: quod ſi diſtrahantur, peregrinum quiddam & durum ſonant. Certè quando apud Tacitum lego, Facta Neronis aut Claudii, Circumſtantiis Temporum, Perſonarum, & Occaſionum veſtita; nil video quod à probabilitate prorsùs abhorreat: cùm verò eadem lego in Suetonio Tranquillo, per Capita, & Communes locos, minimèque in Serie Temporis repreſentata, Portenta quædam videntur, & planè incredibilia. Neque abſimilis eſt ratio *Philoſophiæ*, quando proponitur integra, & quando in Fruſta conciſa & diſſecta. Neque verò, ex hoc *Placitorum Philoſophiæ Kalendario*, nuperas Theorias & Dogmata excludo; Sicut illam *Theophraſti Paracelſi*, eloquentèr, in Corpus quoddam, & Harmoniam Philoſophiæ, redactam, à Severino Dano; Aut *Teleſii Conſentini*, qui Parmenidis Philoſophiam inſtaurans, Arma Peripateticorum in illos ipſos vertit; Aut *Patricii Veneti*, qui Platonicorum Fumos ſublimavit; Aut *Gilberti Popularis* noſtri, qui Philolai Dogmata repoſuit; Aut alterius cujuſcunque, ſi modò dignus ſit. Horum verò (quoniam Volumina integra extant) Summæ tantùm inde conficiendæ, & cum cæteris conjungendæ. Atque de *Phyſicâ* cum *Appendicibus* hæc dicta ſint.

Quantùm ad *Metaphyſicam*, aſſignavims jam ei Inquiſitionem *Cauſarum Formalium* & *Finalium*; Quæ aſſignatio, quatenus ad *Formas*, in caſſum facta videatur. Invaluit ſiquidem Opinio atque inveteravit, *Rerum formas eſſentiales*, ſeu *Veras differentias*, nullâ humanâ inveniri diligentiâ poſſe. Quæ Opinio interim nobis elargitur, atque concedit, *Inventionem Formarum* ex omnibus Scientiæ Partibus digniſſimam eſſe, quæ inveſtigetur, ſi modò fieri poſſit ut reperiantur. Ad Inventionis Poſſibilitatem verò quod attinet, ſunt certè ignavi Regionum Exploratores, qui ubi nil niſi cœlum & Pontum vident, Terras ultrà eſſe prorsùs negant. At manifeſtum eſt, Platonem Virum ſublimis Ingenii, (quique veluti ex rupe excelsâ omnia circumſpiciebat,) in ſuâ de Idæis Doctrinâ; *Formas eſſe verum Scientiæ objectum*, vidiſſe; utcunq; Sententiæ hujus veriſſimæ, fructum amiſerit, *Formas* penitùs à Materiâ Abſtractas, non in Materiâ determinatas contemplando & prenſando: Unde factum eſt, ut ad Speculationes Theologicas diverteret, quod omnem Naturalem ſuam Philoſophiam infecit & polluit. Quod ſi diligentèr, ſeriò, & ſincerè, ad Actionem & uſum oculos convertamus; non difficile erit diſquirere, & notitiam aſſequi, quæ ſint illæ

Formæ, quarum Cognitio res humanas miris modis locupletare, & beare poſſit. Subſtantiarum enim *Formæ*, (uno *Homine* excepto, de quo Scriptura, *Formavit hominem de limo terræ, & ſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*, non ut de cæteris Speciebus, *Producant Aquæ, producat Terra*) Species inquam creaturarum (prout nunc per compoſitionem & tranſplantationem inveniuntur multiplicatæ) ita perplexæ ſunt & complicatæ, ut aut omninò de iis inquirere fruſtrà ſit; aut Inquiſitio earum, qualis eſſe poteſt, ſeponi ad tempus; & poſtquàm *Formæ* ſimplicioris Naturæ ritè exploratæ ſint, & inventæ, tum demùm inſtitui debeat. Quemadmodùm enim nec facile eſſet, nec ullo modo utile, *Formam* Soni inveſtigare ejus, qui verbum aliquod conſtituat; cùm Verba, compoſitione & tranſpoſitione Literarum, ſint infinita: at Soni, qui Literam aliquam ſimplicem exprimat, *Formam* inquirere (quali ſcilicet colliſione, quali Inſtrumentorum vocis applicatione, conſtituatur) comprehenſibile eſt, imò facile: (Quæ tamen Formæ Literarum cognitæ ad *Formas* Verborum illicò nos deducent:) Eâdem prorsùs ratione *Formam* inquirendo, *Leonis*, *Quircûs*, *Auri*; imò etiàm *Aquæ*, aut *Aeris*, Operam quis luſerit: *Formam* verò inquirere *Denſi*, *Rari*; *Calidi*, *Frigidi*; *Gravis*, *Levis*; *Tangibilis*, *Pneumatici*; *Volatilis*, *Fixi*; & ſimilium, tam *Schematiſmorum*, quam *Motuum*, quos in *Phyſicâ* tractandâ, magnâ ex parte, enumeravimus (& *Formas primæ Claſſis* appellare conſuevimus) quique (veluti Literæ Alphabeti) numero haud ita multi ſunt, & tamen *Eſſentiis* & *Formas* omnium ſubſtantiarum conficiunt & ſuſtinent; hoc eſt, inquam, illud ipſum, quod conamur; quódque eam partem *Metaphyſicæ*, de quâ nunc inquirimus, conſtituit & diffinit. Neque hæc officiunt, quò minùs *Phyſica* eaſdem Naturas conſideret quoque (ut dictum eſt) ſed tantùm quoad *Cauſſas Fluxas*. Exempli gratiâ, ſi de *Cauſſâ* inquiratur *Albedinis* in Nive, vel Spumâ; rectè redditur, quod ſit ſubtilis Intermixtio Aëris cum Aquâ. Hæc autem, longè abeſt, ut ſit *Forma Albedinis*, cùm Aër etiam Pulveri Vitri aut Cryſtalli intermixtus, *Albedinem* ſimilitèr procreet, non minùs quam ſi admiſceatur Aquæ; verùm *Cauſſa Efficiens* illa tantùm eſt, quæ nihil aliud quàm Vehiculum eſt *Formæ*. At in *Metaphyſicâ*, ſi fiat Inquiſitio, hujuſmodi quidpiam reperies; Corpora duo Diaphana intermixta, Portionibus eorum Opticis, ſimplici ordine ſive æqualitèr collocatis, conſtituere Albedinem. Hanc *Metaphyſicæ* partem *deſiderari* reperio. Nec mirum; quia illo inquirendi modo, qui huc uſque in uſum venit, nunquàm in Seculum comparebunt *Rerum Formæ*. Radix autem mali hujus, ut & omnium, ea eſt; Quod Homines & properè nimis, & nimis longè, ab Experientiâ & Rebus Particularibus, Cogitationes ſuas divellere & abſtrahere conſueverunt, & ſuis Meditationibus & Argumentationibus ſe totos dedere.

Uſus autem hujus *Partis Metaphyſicæ*, quam *Deſideratis* annumero, duas ob Cauſſas vel maximè excellit. Prima eſt, quod Scientiarum omnium Officium ſit, & propria virtus, ut Experientiæ Ambages, & Itinera longa (quantum Veritatis ratio permittit) abbrevient, ac proinde remedium veteri querimoniæ afferant, de *Vitâ brevi*, & *Arte longâ*. Illud verò optimè præſtatur, *Axiomata* Scientiarum in magis generalia, talia, & quæ omni Materiæ Rerum individuarum competant, colligendo & uniendo. Sunt enim *Scientiæ* inſtar Pyramidum, quibus *Hiſtoria* & *Experientia*, tanquam Baſis unica ſubſternuntur; Ac proinde Baſis *Naturalis Philoſophiæ* eſt *Hiſtoria Naturalis*: Tabulatum primum à Baſi eſt *Phyſica*; Vertici proximum *Metaphyſica*: Ad Conum quod attinet & punctum Verticale (*Opus quod operatur Deus à principio uſque ad finem*; *Summariam* nempe *Naturæ legem*) hæſitamus meritò, an Humana poſſit ad illud Inquiſitio pertingere. Cæterùm hæc tria, veræ ſunt Scientiarum contabulationes, ſuntque apud Homines propria Scientiâ inflatos, & Theomachos, tanquam tres Moles Giganteæ.

Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam,
Scilicet atque Oſſæ frondoſum involvere Olympum.

Apud eos verò, qui ſeipſos exinanientes, omnia ad Dei gloriam referunt, tanquam trina illa Acclamatio, *Sancte, Sancte, Sancte.* Sanctus enim Deus in Multitudine Operum ſuorum, Sanctus in Ordine eorum, Sanctus in Unione. Quare Speculatio illa Parmenidis & Platonis, (quamvis in illis nuda fuerit Speculatio) excelluit tamen; *Omnia per Scalam quandam ad unitatem aſcendere.* Atque illa demùm Scientia cæteris eſt præſtantior, quæ Humanum Intellectum minimùm multiplicitate onerat; quam liquet eſſe *Metaphyſicam*, quippe quæ contemplatur præcipuè, *ſimplices illas rerum Formas*; (quas ſuperiùs *Formas primæ Claſſis* nominavimus) quandoquidem licet numero paucæ, tamen commenſurationibus & coordinationibus ſuis omnem varietatem conſtituunt. Secunda Res, quæ hanc *Metaphyſicæ* partem de *Formis* nobilitat, hæc nimirum eſt; Quod Poteſtatem humanam emancipet maximè, & liberet; eámque in ampliſſimum & apertiſſimum Operandi Campum educat. Nam Phyſica per anguſtos, & impeditos calles, humanam operam dirigit, Naturæ ordinariæ flexuoſos tramites imitata; ſed *latæ undiq; ſunt ſapientibus viæ*; *Sapientiæ* nimirùm (quæ à veteribus *Rerum divinarum & humanarum ſcientia* diffiniebatur) Mediorum Copia & Varietas ſempèr ſuppetit. *Cauſſæ* enim *Phyſicæ*, novis Inventis, *in ſimili materiâ*, lucem & anſam præbent; At qui Formam aliquam novit, novit etiam *Vltimam poſſibilitatem ſuperinducendi Naturam illam in omnigenam Materiam*; eóque minùs inter operandum reſtringitur, & alligatur, vel ad *Materiæ Baſim*, vel ad *Conditionem Efficientis*. Quod genus Scientiæ elegantèr deſcribit etiàm Solomon, etſi ſenſu magis divino, *Non arctabuntur greſſus tui, & currens non habebis offendiculum.* Intelligit ſcilicet *Sapientiæ* vias, nec Anguſtiis, nec Obicibus obnoxias eſſe.

Metaphyſicæ pars ſecunda eſt *Finalium Cauſſarum* Inquiſitio, quam non ut *prætermiſſam*, ſed ut *malè collocatam* notamus. Solent enim inquiri inter *Phyſica*, non inter *Metaphyſica*. Quanquam ſi Ordinis hoc ſolùm vitium eſſet, non mihi fuerit tanti. Ordo enim ad Illuſtrationem pertinet, neque eſt ex ſubſtantiâ Scientiarum. At hæc Ordinis Inverſio, defectum inſignem peperit, & maximam Philoſophiæ induxit calamitatem. Tractatio enim *Cauſſarum Finalium* in *Phyſicis*, Inquiſitionem *Cauſſarum phyſicarum* expulit & dejecit; effecitque ut Homines in iſtiuſmodi ſpecioſis & umbratilibus *Cauſſis* acquieſcerent, nec Inquiſitionem

quiſitionem *Cauſſarum* Realium, & verè *Phyſicarum* ſtrenuè urgerent; ingenti Scientiarum detrimento. Etenim reperio hoc factum eſſe, non ſolùm à Platone, qui in hoc Littore ſempèr Anchoram figit, verùm etiam ab Ariſtotele, Galeno, & aliis, qui ſæpiſſimè etiam ad illa vada impingunt. Etenim qui Cauſſas adduxerit hujuſmodi, *Palpebras cum pilis, pro ſepi & vallo eſſe, ad munimentum oculorum*; Aut *Corii in Animalibus firmitudinem eſſe ad propellendos calores & frigora*; Aut *oſſa pro columnis & trabibus a Naturâ induci, quibus fabrica corporis innitatur*; Aut *Folia arborum emitti, quo fructus minùs patiantur à Sole & Vento*; Aut *Nubes in ſublimi fieri*, ut *terram imbribus irrigent*; Aut *Terram denſari & ſolidari, ut ſtatio & manſio ſit Animalium*; & alia ſimilia; is in *Metaphyſicis* non malè iſta allegârit; in *Phyſicis* autem nequaquàm. Imò, quod cœpimus dicere, hujuſmodi Sermonum diſcurſus (inſtar Remorarum (uti fingunt) navibus adhærentium) *Scientiarum* quaſi velificationem & progreſſum retardârunt, ne Curſum ſuum tenerent, & ulteriùs progrederentur; & jampridèm effecerunt, ut *Phyſicarum Cauſſarum* Inquiſitio, neglecta deficeret, ac ſilentio præteriretur. Quapropter *Philoſophia Naturalis* Democriti, & aliorum, qui Deum & Mentem à fabricâ Rerum amoverunt; & Structuram Univerſi infinitis Naturæ Prælusionibus & Tentamentis, (quas uno nomine *Fatum* aut *Fortunam* vocabant) attribuerant; & Rerum particularium *Cauſſas* Materiæ neceſſitati, ſine intermixtione *Cauſſarum Finalium*, aſſignârunt; nobis videtur, (quantum ex Fragmentis & Reliquiis Philoſophiæ eorum, conjicere licet) quatenùs ad *Cauſſas Phyſicas*, multò ſolidior fuiſſe, & altiùs in Naturam penetraſſe, quam illa Ariſtotelis, & Platonis: Hanc unicam ob Cauſſam, quod illi in *Cauſsis Finalibus* nunquàm operam triverunt; hi autem eas perpetuò inculcârunt. Atque magis in hâc parte accuſandus Ariſtoteles quàm Plato, quandoquidem Fontem *Cauſſarum Finalium*, *Deum* ſcilicet, omiſerit, & *Naturam* pro *Deo* ſubſtituerit; *Cauſſaſque* ipſas *Finales* potiùs ut Logicæ Amator, quam Theologiæ, amplexus ſit. Neque hæc eò dicimus, quod *Cauſſæ* illæ *Finales* veræ non ſint, & Inquiſitione admodùm dignæ, in Speculationibus *Metaphyſicæ*; ſed quia dum in *Phyſicarum Cauſſarum* poſſeſſiones excurrunt, & irruunt, miſerè eam Provinciam depopulantur, & vaſtant. Alioquìn, ſi modò intra terminos ſuos coerceantur; magnoperè hallucinantur, quicunque eas *Phyſicis Cauſsis* adverſari aut repugnare putent. Nam Cauſſa reddita, quod *Palpebrarum pili oculos muniant*, nequicquàm ſanè repugnat alteri illi, *quod piloſitas ſoleat contingere humiditatum orificiis*.

Muſcoſi fontes, &c.

Neque Cauſſa reddita, quod *Coriorum in Animalibus firmitudo pertinet ad cœli injurias propulſandas*, adverſatur illi alteri, *quod illa firmitudo ſit ob contractionem pororum, in extimis corporum, per frigus, & deprædationem Aeris*: & ſic de reliquis: Conſpirantibus optimè utriſque Cauſſis; niſi quod altera Intentionem, altera ſimplicem Conſecutionem denotet. Neque verò iſta res in dubium vocat providentiam Divinam, aut ei quicquam derogat; ſed potiùs eandem miris modis confirmat, &

evehit. Nam ſicut in Rebus Civilibus, Prudentia Politica fuerit multò altior, & mirabilior, ſi quis operâ aliorum, ad ſuos fines & deſideria, abuti poſſit, quibus tamen nihil conſilii ſui impertit; (ut interim ea agant, quæ ipſe velit, neutiquàm verò ſe hoc facere intelligant;) quam ſi Conſilia ſua cum Adminiſtris Voluntatis ſuæ communicaret: Sic Dei Sapientia effulget mirabiliùs, cùm Natura aliud agit, Providentia aliud elicit; quam ſi ſingulis Schematibus, & Motibus naturalibus, Providentiæ Characteres eſſent impreſſi. Scilicet Ariſtoteli, poſtquàm Naturam *Finalibus Cauſſis* impregnaſſet; *Naturamque nihil fruſtra facere*; *ſuique voti ſemper eſſe compotem*, (*ſi impedimenta abeſſent*;) & hujuſmodi multa eò ſpectantia poſuiſſet; ampliùs Deo non fuit opus: At Democritus & Epicurus, cùm Atomos ſuos prædicabant, eòuſque à ſubtilioribus nonnullis tolerabantur; verùm cùm ex eorum fortuito concurſu, Fabricam ipſam Rerum, abſque Mente coaluiſſe aſſererent; ab omnibus riſu excepti ſunt. Adeò ut tantum abſit, ut *Cauſſæ Phyſicæ* Homines à Deo & Providentiâ abducant, ut contrà potiùs Philoſophi illi, qui in iiſdem eruendis occupati fuerunt, nullum exitum Rei reperiant, niſi poſtremò ad Deum & Providentiam confugiant. Atque hæc de *Metaphyſicâ* dicta ſint, cujus partem de *Cauſſis Finalibus*, in Libris & *Phyſicis*, & *Metaphyſicis* tractatam non negaverim; in his rectè, in illis perperàm propter Incommodum inde ſecutum.

CAPUT V.

Partitio Operativæ Doctrinæ de Natura, *in* Mechanicam, *&* Magiam: *Quæ reſpondent Partibus* Speculativæ; Phyſicæ Mechanica, Metaphyſicæ Magia: *& Expurgatio Vocabuli* Magiæ. Appendices *duæ* Operativæ; Inventarium Opum Humanarum, *&* Catalogus Polychreſtorum.

O*Perativam* de *Naturâ* ſimilitèr in duas Partes dividemus, idque ex neceſſitate quâdam. Subjicitur enim hæc diviſio, Diviſioni priori *Doctrinæ Speculativæ*. *Phyſica* ſiquidem, & Inquiſitio *Cauſſarum Efficientium*, & *Materialium*, producit *Mechanicam*; At *Metaphyſica*, & Inquiſitio *Formarum*, producit *Magiam*: Nam *Cauſſarum Finalium* Inquiſitio ſterilis eſt, & tanquam Virgo Deo conſecrata, nihil parit. Neque nos fugit, eſſe & *Mechanicam* ſæpiùs merè Empyricam, & Operariam, quæ à *Phyſicâ* non pendeat; Verùm hanc in *Hiſtoriam Naturalem* conjecimus; à *Philoſophiâ Naturali* ſegregamus. Loquimur tantùm de eâ *Mechanicâ*, quæ cum *Cauſſis Phyſicis* conjuncta eſt. Veruntamèn intervenit quædam *Mechanica*, quæ nec prorsùs Operaria eſt, neque tamen Philoſophiam propriè attingit. Operum enim inventa omnia, quæ in Hominum notitiam venerunt; Aut Caſu occurrerunt, &

deinceps per Manus tradita ſunt; Aut de induſtrià quæſita: Quæ autem intentionalitèr inventa ſunt; Illa aut per Cauſſarum, & Axiomatum lucem eruta ſunt; Aut per Extenſionem quandam, vel tranſlationem, vel compoſitionem Inventorum priorum deprehenſa; quæ magis Ingenioſa quædam res eſt, & ſagax, quam Philoſophica. Hanc verò Partem, quam neutiquam contemnimus, non multò poſt, cùm de *Experientiâ Literatâ* inter *Logica* tractabimus, curſim perſtringemus. Enimverò *Mechanicam*, de qua nunc agimus, tractavit Ariſtoteles promiſcuè; Hero in Spiritualibus; etiàm Georgius Agricola, Scriptor recens, diligentèr admodum in Mineralibus; Aliique quamplurimi in ſubjectis particularibus; adeò ut non habeam quod dicam de *Omiſſis* in hâc parte; niſi quod *Mechanica* promiſcua, ſecundum Exemplum Ariſtotelis, diligentiùs debuiſſent continuari, per labores Recentiorum; præſertim cum delectu eorum Mechanicorum, quorum aut Cauſſæ magis obſcuræ, aut Effectus magis nobiles. Verùm qui in hiſce inſiſtunt, quaſi Oras tantùm maritimas perreptant,

—— *Premendo littus iniquum.*

Meo ſiquidem judicio, vix poſſit aliquid in Naturâ radicitùs verti, aut innovari, vel per Caſus aliquos fortuitos, vel per Tentamenta Experimentorum, vel ex luce Cauſſarum Phyſicarum; ſed ſolummodò per *Inventionem Formarum*. Si igitur deſiderari eam partem *Metaphyſicæ*, quæ de *Formis* agit, poſuimus, ſequitur ut *Naturalis* etiàm *Magia*, quæ ad eam eſt Relativa, ſimilitèr deſideretur. Verùm hoc loco poſtulandum videtur, ut Vocabulum iſtud *Magiæ* in deteriorem partem jam pridem acceptum, Antiquo & Honorifico Senſui reſtituatur. Etenim *Magia* apud Perſas, pro Sapientiâ Sublimi, & Scientiâ conſenſuum rerum Univerſalium, accipiebatur, atque etiam tres illi Reges, qui ab Oriente ad *Chriſtum* adorandum venerunt, *Magorum* nomine vocabantur. Nos verò eam, illo in ſenſu intelligimus, ut ſit Scientia, quæ cognitionem *Formarum Abditarum* ad Opera admiranda deducat; atque, quod dici ſolet, *Activa cum Paſſivis conjungendo*, Magnalia Naturæ manifeſtet. Nam quantum ad *Naturalem Magiam* (quæ in Libris plurimorum volitat) credulas quaſdam & ſuperſtitioſas Traditiones, & obſervationes, de *Sympathiis & Antipathiis rerum*, atque de *Occultis & ſpecificis proprietatibus* complectentem, cum frivolis ut plurimùm Experimentis, potiùs occultandi artificio, & larvâ, quam reipsâ admirandis: non erraverit ſanè, qui eam dixerit, à Scientiâ quam quærimus, tantùm diſtare, quoad Veritatem Naturæ, quantum Libri Rerum geſtarum Arthuri ex Britanniâ, aut Hugonis Burdegalenſis, & hujuſmodi Heroûm umbratilium, differunt à Cæſaris Commentariis, quoad Veritatem Hiſtoricam. Manifeſtum enim eſt, Cæſarem majora reverâ perpetraſſe, quam illi de Heroibus ſuis confingere auſi ſunt; ſed Modis faciendi minimè fabuloſis. Hujuſmodi Doctrinas benè adumbravit *Fabula de Ixione*; Qui cùm Junonis, Potentiæ Deæ, Concubitum animo ſibi deſignaret, cum evanidâ nube rem habuit; ex quâ Centauros & Chimæras progenuit. Sic qui inſanâ & impotenti cupiditate feruntur, ad ea, quæ per imaginationis tantùm Fumos, & Nebulas cernere ſe putant, loco Operum, nil aliud quam Spes inanes, & deformia quædam ac Monſtroſa Spectra, ſuſcipient. Hujus autem *Magiæ Naturalis*, levis & degeneris, Operatio ſuper Homines, ſimilis eſt ſoporiferis quibuſdam Medicamentis; quæ Somnum conciliant, atque inſupèr inter dormiendum, læta & placentia Somnia immittunt. Primò enim Intellectum humanum in Soporem conjicit; canendo Proprietates Specificas, & Virtutes occultas, & tanquam cœlitùs demiſſas, & per Traditionum ſuſurros ſolummodò perdiſcendas; unde Homines ad veras Cauſſas eruendas, & indagandas, non ampliùs excitantur, & evigilant; ſed in hujuſmodi otioſis, & credulis opinionibus acquieſcunt: Deinde verò innumera Commenta grata, & qualia quis optaret maximè, inſtar ſomniorum, inſinuat. Atque Operæ-pretium eſt notare, in illis Scientiis, quæ nimium trahunt ex Phantaſiâ & Fide, (quales ſunt, *Magia* iſta levis, de quâ nunc loquimur, *Alchymia*, *Aſtrologia*, & aliæ conſimiles) Media ſua, & Theoriam, ſolere eſſe magis monſtroſa, quam Finis ipſe eſt, & Actio quò tendunt. Verſio Argenti, aut Argenti vivi, aut alicujus alterius metalli in Aurum, Res creditu dura: Attamen longè veriſimilius eſt, ab Homine, qui *Ponderis*, *Coloris flavi*, *Malleabilis* & *Extenſibilis*, *Fixi* etiàm & *Volatilis*, Naturas cognitas & perſpectas habuerit; quíque ſimilitèr prima Mineralium Semina & Menſtrua diligentèr introſpexerit; poſſe Aurum multâ & ſagaci molitione tandèm produci; quam quod pauca *Elixiris* Grana, paucis momentis, alia Metalla in Aurum vertere valeant, per Activitatem ejuſdem *Elixiris*, quæ Naturam ſcilicet perficere, & omni impedimento liberare poſſit. Similitèr, Senectutis retardatio, aut Gradûs alicujus Juventutis inſtauratio, non facilè fidem reperiat: Attamen longè veriſimilius eſt, ab Homine, qui Naturam *Arefactionis*, & *Spirituum ſuper ſolida corporis deprædationes*, benè nôrit; quíque Naturam *Aſſimilationis*, atque *Alimentationis*, vel perfectioris, vel pravioris, perſpexerit; *Naturam* etiàm *Spirituum*, & quaſi *Flammæ Corporis*, aliàs ad conſumendum appoſitæ, aliàs ad reparandum, notârit; poſſe per Diætas, Balnea, Unctiones, Medicinas proprias, accommodata etiàm Exercitia, & ſimilia, Vitam prolongari, aut Vigorem Juventutis, aliquâ ex parte, renovari: quam quod hoc fieri poſſit, per Guttas pauculas, aut Scrupulos alicujus *Pretioſi Liquoris*, aut *Quinteſſentiæ*. Rursùs, ex Aſtris Fata elici poſſe, non ſtatim aut facilè Homines conſenſerint; Illa verò; Quod Hora Nativitatis, (quæ ſæpiſſimè ex pluribus Accidentibus Naturalibus, vel acceleratur, vel differtur,) Vitæ totius Fortunam regat; Aut quod Hora Quæſtionis, ſit cum Re ipſâ, quæ quæritur, conſatalis; meras nugas dixeris. Attamen tanta exercet Humanum Genus Impotentia & Intemperies, ut non ſolùm, quæ fieri non poſſunt, ſibi ſpondeant, ſed etiàm maximè ardua, ſine moleſtiâ aut ſudore, tanquam feriantes, ſe adipiſci poſſe confidunt. Verùm de *Magiâ* hactenùs; cujus & Vocabulum ipſum, ab infamiâ vindicavimus; & Speciem veram à falsâ, & ignobili, ſegregavimus.

Hujus verò Partis, *Operativæ* ſcilicet de *Naturâ*, duæ ſunt *Appendices*, magni utraque Pretii. Prima eſt, ut fiat *Inventarium Opum Humanarum*, quo excipiantur & brevitèr enumerentur omnia Hominum Bona,

& Fortunæ (ſive ſint ex fructibus & Proventibus Naturæ, ſive Artis) quæ jam habentur, & quibus Homines fruuntur; adjectis iis, quæ olim innotuiſſe conſtat, nunc autem perierunt; ad hunc finem, ut qui ad nova Inventa accingitur, de jam Inventis, & extantibus, negotium ſibi non faceſſat. Hoc verò *Inventarium* magis erit artificioſum, magiſque etiam utile; ſi quæ communi Hominum opinione *Impoſſibilia* reputantur, in unoquoque genere adjunxeris; atque unà *Proxima Impoſſibilibus*, quæ tamen habentur, copules; ut alterum Humanam Inventionem acuat; alterum quadantenùs dirigat; utque ex his *Optativis* & *Potentialibus*, *Activa* promptiùs deducantur. Secunda eſt, ut fiat *Kalendarium eorum Experimentorum*, quæ maximè *Polychreſta* ſunt, & ad aliorum Inventionem faciunt, & ducunt. Exempli gratiâ, *Experimentum Artificialis Conglaciationis Aquæ*, per Glaciem cum Sale nigro, ad infinita pertinet: Hoc enim modum Condenſationis ſecretum revelat, quo Homini nihil eſt fructuoſius. Præſtò enim eſt Ignis ad Rarefactiones; verùm in Condenſationibus laboratur. Plurimùm autem facit, ad inveniendi Compendium, ſi hujuſmodi *Polychreſta* proprio Catalogo excipiantur.

CAPUT VI.

De Magnâ Philoſophiæ Naturalis, *tam* Speculativæ *quàm* Operativæ, *Appendice* Mathematicâ: *quòdque inter* Appendices *potiùs poni debet, quàm inter* Scientias Subſtantivas. *Partitio* Mathematicæ, *in* Puram; *&* Mixtam.

Optimè Ariſtoteles, ***Phyſicam*** & ***Mathematicam generare Practicam ſive Mechanicam.*** Quare, cùm jam, tam *Speculativam*, quam *Operativam* Partem *Doctrinæ* de *Naturâ*, tractaverimus, locus eſt, ut de *Mathematicâ* dicamus, quæ ad utramque eſt Scientia Auxiliaris. Hæc ſiquidem in Philoſophiâ receptâ, *Phyſicæ* & *Metaphyſicæ* pars tertia adjungitur; At nobis iſta retractantibus & recolentibus, ſi eam ut *Scientiam Subſtantivam*, & principalem, deſignare in Animo eſſet, magis conſentaneum videretur, & Rei ipſius Naturæ, & Ordinis perſpicuitati, ut conſtitueretur tanquam Portio *Metaphyſicæ*. *Quantitas* enim (quæ ſubjectum eſt *Mathematicæ*) Materiæ applicata, veluti Doſis Naturæ eſt; & plurimorum Effectuum in Rebus Naturalibus cauſſativa: ideoque inter *Formas Eſſentiales* numeranda eſt. *Figuræ* autem & *Numerorum* Potentia, in tantum apud Antiquos valere viſa eſt, ut Democritus *principia Varietatis Rerum*, in *Figuris Atomorum* præcipuè collocaverit: At Pythagoras *Naturam rerum ex numeris* conſtitui aſſeruerit. Illud interim verum eſt, Quantitatem inter *Formas Naturales*, (quales nos eas intelligimus) omnium maximè eſſe Abſtractam, & à Materiâ Separabilem: Quod ipſum in Cauſſâ fuit, cur &

diligentiùs exculta, & acriùs inquiſita ab Hominibus fuerit, quam Aliæ quæcunque *Formæ*, quæ omnes in Materiâ magis ſunt immerſæ. Cùm enim id Hominum Animis planè inſitum ſit (plurimo certè cum Scientiarum detrimento) ut *Generalium* quaſi *Campis liberis*, magis quam *Particularium Sylvis* & *Septis* delectentur, nil repertum eſt *Mathematicis* gratius, & jucundius, quo Appetitus iſte expatiandi & Meditandi expleretur. Etſi autem hæc vera ſint, nobis tamen, qui non tantùm Veritati & Ordini, verum etiam Uſui & Commodis Hominum conſulimus, ſatius demùm viſum eſt, *Mathematicas*, cùm & in *Phyſicis*, & in *Metaphyſicis*, & in *Mechanicis*, & in *Magicis*, plurimùm polleant, ut omnium *Appendices*, & Copias auxiliares deſignare. Quod etiam quodammodo facere compellimur, propter delicias & Faſtum Mathematicorum, qui hanc Scientiam *Phyſicæ* ferè imperare diſcupiant. Neſcio enim quo Fato fiat, ut *Mathematica* & *Logica*, quæ Ancillarum loco erga Phyſicam ſe gerere debeant, nihilominùs Certitudinem ſuam præ eâ jactantes, Dominatum contrà exercere præſumant. Verùm de Loco, & Dignitate hujus Scientiæ minùs curandum, de Re ipsâ videamus.

Mathematica aut *Pura* eſt, aut *Mixta*. Ad *Puram* referuntur Scientiæ, quæ circa *Quantitatem* occupatæ ſunt, à *Materiâ* & *Axiomatibus Phyſicis* penitùs *Abſtractam*. Eæ duæ ſunt, *Geometria* & *Arithmetica*: *Quantitatem* altera *Continuam*, altera *Diſcretam* tractans. Quæ duæ Artes, magno, certè cum acumine & induſtriâ, inquiſitæ & tractatæ ſunt: veruntamen & *Euclidis Laboribus*, in *Geometricis*, nihil additum eſt à ſequentibus, quod intervallo tot Seculorum dignum ſit; & *Doctrina* de *Solidis*, nec à Veteribus, nec à Modernis, pro Rei Uſu & Excellentiâ, inſtructa & aucta eſt. In *Arithmeticis* autem, nec ſatis varia & commoda inventa ſunt *Supputationum* Compendia, præſertim circa *Progreſſiones*, quarum in *Phyſicis* Uſus eſt non Mediocris: nec *Algebra* benè conſummata eſt; atque *Arithmetica* illa *Pythagorica* & *Myſtica*, quæ ex Proclo, & reliquiis quibuſdam Euclidis cœpit inſtaurari, expatiatio quædam Speculationis eſt. Hoc enim habet ingenium humanum, ut cùm ad Solida non ſufficiat, in Supervacaneis ſe atterat. *Mixta* habet pro Subjecto *Axiomata* & *Portiones Phyſicas*: *Quantitatem* autem conſiderat, quatenùs eſt ad ea elucidanda, & demonſtranda, & actuanda, Auxiliaris. Multæ ſiquidèm Naturæ Partes, nec ſatis ſubtilitèr comprehendi, nec ſatis perſpicuè demonſtrari, nec ſatis dextrè & certò ad Uſum accommodari poſſint, ſine ope & interventu *Mathematicæ*. Cujus generis ſunt *Perſpectiva*, *Muſica*, *Aſtronomia Coſmographia*, *Architectura*, *Machinaria*, & nonnullæ Aliæ. Cæterùm in *Mathematicis Mixtis* integras aliquas Portiones *Deſideratas* jam non reperio, ſed multas in poſterum prædico, ſi Homines non feriantur. Prout enim *Phyſica*, majora indies Incrementa capiet, & nova *Axiomata* educet; eò *Mathematicæ* operâ novâ, in multis indigebit, & plures demùm fient *Mathematicæ Mixtæ*.

Jam autem *Doctrinam* de *Naturâ* pertranſivimus, & *Deſiderata* in ipsâ notavimus. Quâ in re, ſi à priſcis, & receptis Opinionibus diſceſſerimus, eoque nomine contradicendi anſam cuiquam præbuerimus;

quod ad nos attinet, ut Diſſentiendi Studium longè à nobis abeſt, ita etiam & Contendendi Conſilium. Si hæc vera ſunt;

Non Canimus ſurdis, reſpondent omnia ſylvæ;

Vox Naturæ ingeminabit, etſi Vox Hominum reclamet. Quemadmodum autem Alexander Borgia dicere ſolebat, de Expeditione Gallorum Neapolitanâ, *Eos veniſſe cum Cretâ in Manibus, quò Diverſoria ſua notarent, non cum Armis, ut perrumperent*; Sic nobis magis Cordi eſt, Pacificus Veritatis ingreſſus; ubi quaſi Cretâ conſignentur Animi, qui tantum Hoſpitem excipere poſſint; quam qui pugnax eſt, viamque ſibi per Contentiones, & Lites Sternat. Abſolutis igitur duabus Partibus *Philoſophiæ*, de *Numine*, & de *Naturâ*, reſtat tertia de *Homine*.

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER QUARTUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ *de* Homine, *in* Philoſophiam Humanitatis, & Civilem. *Partitio* Philoſophiæ Humanitatis, *in* Doctrinam *circa* Corpus Hominis, & Doctrinam *circa* Animam Hominis. *Conſtitutio unius* Doctrinæ generalis *de* Naturâ, *ſive de* Statu Hominis. *Partitio* Doctrinæ *de* Statu Hominis, *in* Doctrinam *de* Perſonâ Hominis, & *de* Fœdere Animi & Corporis. *Partitio* Doctrinæ *de* Perſonâ Hominis, *in* Doctrinam *de* Miſeriis Hominis, & *de* Prærogativis. *Partitio* Doctrinæ *de* Fœdere, *in* Doctrinam *de* Indicationibus, & *de* Impreſſionibus. *Aſſignatio* Phyſiognomiæ, & Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ *de* Indicationibus.

SI quis me (Rex optime) ob aliquid eorum, quæ propoſui, aut deinceps proponam, impetat aut vulneret, (præterquàm quod intra Præſidiū Majeſtatis tuæ tutus eſſe debeam,) ſciat is, ſe contra Morem & Diſciplinam Militiæ facere. Ego enim Buccinator tantùm, pugnam non ineo; Unus fortaſsè ex iis, de quibus Homerus;

Χαίρετε κήρυκες, Διὸς ἄγγελοι ἠδὲ ϗ ἀνδρῶν:

Hi enim inter Hoſtes, etiàm infenſiſſimos & acerbiſſimos, ultrò citróque inviolati ubique commeabant. Neque verò noſtra Buccina Homines advocat & excitat, ut ſe mutuò Contradictionibus proſcindant, aut ſecum ipſi prælientur & digladientur; ſed potiùs ut pace inter ipſos factâ, conjunctis viribus, ſe adverſus *Naturam Rerum* comparent, ejuſque Edita & Munita capiant & expugnent; atq; Fines Imperii Humani (quantū Deus Opt. Max. pro Bonitate ſuâ indulſerit) proferant.

Veniamus nunc ad eam *Scientiam*, ad quam nos ducit Oraculum Antiquum; Nempe ad *Scientiam noſtri*. Cui, quò magis noſtrâ intereſt, eò incumbendū eſt diligentiùs. Hæc Scientia *Homini* pro *fine* eſt *Scientiarum*; at *Naturæ ipſius Portio* tantùm. Atque hoc pro Regulâ ponatur Generali; Quod omnes Scientiarum Partitiones ita intelligantur, & adhibeantur, ut Scientias potiùs ſignēt, aut diſtinguant, quam ſecent & divellant; ut perpetuò evitetur *Solutio Continuitatis* in *Scientiis*. Hujus etenim Contrarium Particulares Scientias ſteriles reddidit, inanes, & erroneas, dum à Fonte, & Fomite communi non aluntur, ſuſtentantur, & rectificantur. Sic videmus Ciceronem Oratorem, de Socrate, & ejus Scholâ conquerentem, quod hic primus *Philoſophiam* à *Rhetoricâ* disjunxerit; unde facta ſit *Rhetorica*, Ars loquax & inanis. Cōſtat ſimilitèr Sententiā Copernici de *Rotatione Terræ* (quæ nunc quoque invaluit) quia Phænomenis non repugnat, ab *Aſtronomicis Principiis* non poſſe revinci; à *Naturalis* tamen *Philoſophiæ Principiis*, rectè poſitis, poſſe. *Artem* denique *Medicam* videmus, ſi à *Naturali Philoſophiâ* deſtituatur, Empyricorum Praxi haud multum præſtare. Hoc igitur poſito, accedamus ad *Doctrinam de Homine*. Ea duplex eſt. Aut enim contemplatur *Hominem ſegregatum*; aut *Congregatum*, atque in *Societate*. Alteram harum *Philoſophiam Humanitatis*; Alteram *Civilem* vocamus. *Philoſophia Humanitatis* ſive *Humana*, ex partibus ſimilibus illis, ex quibus homo ipſe, conſiſtit; Nempe ex *Scientiis quæ circa Corpus*; & ex *Scientiis* quæ circa *Animam* verſantur. Verùm priuſquàm Diſtributiones Particulares perſequamur; conſtituamus Scientiam unam Generalem, de *Naturâ* & *Statu Hominis*: Digna enim certè Res eſt, ut emancipetur hæc *Scientia*, & in *Scientiam* ſeorsùm redigatur. Conficitur autem illa ex iis rebus, quæ ſunt tam *Corpori* quàm *Animæ* communes. Rurſùs, hæc Scientia de *Naturâ*, & *Statu Hominis*, diſtribui poteſt in duas Partes; Attribuendo alteri *Naturā Hominis indiviſam*; alteri *Vinculū ipſum Animæ & Corporis*: Quarū primam, *Doctrinam de Perſonâ Hominis*; Secundam, *Doctrinam de Fœdere* vocabimus. Liquet autem hæc omnia, cùm ſint Cōmunia & Mixta, primæ illi Diviſioni *Scientiarum* circa *Corpus*, & *Scientiarū* circa *Animam* verſantium, aſſignari non potuiſſe.

Doctrina de *Perſonâ Hominis* duas res præcipuè complectitur; Contemplationes ſcilicet de *Miſeriis Humani Generis*; & de ejuſdem *Prærogativis*, ſive *Excellentiis*. Atque Deploratio *Humanarũ Ærumnarum*, elegantèr & copioſè, à compluribus adornata eſt, tam in Scriptis Philoſophicis, quam Theologicis. Eſtque Res, & dulcis ſimul, & ſalubris.

At illa altera de *Prærogativis*, digna viſa res nobis, quæ inter *Deſiderata* proponatur. Elegantiſſimè certè Pindarus (ut plerunque ſolet) inter laudandum Hieronẽ ait, *Eum decerpere ſummitates ex omnibus virtutibus*. Equidem plurimùm ad Magnanimitatem, & Humanũ Decus conferre poſſe putarem; ſi *Vltimitates* (ut loquuntur Scholaſtici) ſive *Summitates* (ut Pindarus) Humanæ Naturæ, colligerentur; præcipuè ex Hiſtoriæ fide; Illud eſt, quid *Vltimum*, & *Supremum* fuerit, quò unquam Humana Natura per ſe aſcenderit, in ſingulis & Corporis & Animi Dotibus. Quanta Res, quæ de Cæſare narratur, quod Amanuenſibus quinque ſimul *dictare* ſuffecerit? Quin & Exercitationes illæ antiquorum Rhetorum, Protagoræ, Gorgiæ; Etiàm Philoſophorũ, Calliſthenis, Poſſidonii, Carneadis; ut de quovis Themate, in utramque partem ex tempore diſſerere elegantèr & copioſè potuerint, *Ingenii Humani Vires* haud parùm nobilitant. Res autem Uſu minor, at Oſtentatione & Facultate fortaſsè major; quam de Archiâ Magiſtro ſuo memorat Cicero; *Eum magnum numerum optimorum Verſuum, de iis rebus quæ tum agerentur, potuiſſe dicere ex tempore*. Tot Millibus Hominum, Nomina reddere potuiſſe Cyrum aut Scipionem, magnũ *Memoriæ* Decus. At *Virtutum Moralium* Palmæ non minùs celebres, quàm *Intellectualium*. Quantam rem, in Exercitio *Patientiæ*, exhibet Hiſtoria illa vulgata de Anaxarcho, qui Quæſtioni & Tormentis ſubjectus, Linguam (indicii ſpem,) dentibus præſcidit, & in os Tyranni expuit? Neque Tolerantiâ cedit, (licet dignitate plurimũ,) quod ſeculo noſtro accidit in Burgundo quodam, Principis Auraſionenſis Interfectore; Is Virgis Ferreis flagellatus, & Forcipibus Ignitis laceratus, nullum prorsùs gemitũ edidit: Quinetiàm cùm fortè fractum aliquid deſupèr in Caput Aſtantis cujuſpiam incideret, uſtulatus jam Nebulo, & in mediis tormentis, riſit; Qui tamen paulò antè, cum Cincinni Capillitii, quos geſtabat, tonderentur, fleverat. *Animi* quoque mira *Serenitas*, & *Securitas*, ſub ipſum *Tempus Mortis*, in pluribus enituit; qualis fuit illa Centurionis apud Tacitum; Is, cùm à Milite, qui eum ex Imperato occiſurus eſſet, juberetur, ut Cervices porrigeret fortitèr, *Vtinam* (inquit ille) *tu tam fortitèr ferias*. At Joannes Dux Saxoniæ, cùm inter Ludum Scacchorũ, Diplôma, quo Nex ejus in poſterum diem mandabatur, allatum eſſet, Aſtantem quendam ad ſe vocavit, & ſubridens; *Specta*, inquit, *num non potiores partes Ludi hujus teneam. Iſte enim* (ad Colluſorem innuens) *me mortuo, jactabit ſuas potiores partes fuiſſe*. Noſter verò Morus, Angliæ Cancellarius, cùm pridiè quo moriturus eſſet, Tõſor ad eum veniret (miſſus ſcilicet ad hoc, ne fortè Capillitio promiſſo eſſet apud Populum in ſpectaculo miſerabilior,) eumque interrogaret, nùm tonderi placeret; renuit; atq; ad Tonſorẽ verſus, *Mihi*, inquit, *cum Rege de capite meo cõtroverſia eſt; Antequàm verò illa terminata fuerit, ſũptũ in illud non faciam*. Quin & idẽ, ſub ipſum Mortis Articulũ, poſtquàm jam caput in Truncũ fatalẽ reclinaſſet, rurſùs ſe paululùm erexit, & Barbâ, quæ ei erat promiſſior, lenitèr amotâ; *At certè hæc* (inquit) *non offendit Regem.* Verùm, ne hoc loco longiores ſimus, ſatis patet quid velimus; nempe ut *Miracula Naturæ Humanæ*, Vireſque ejus & Virtutes ultimæ, tam animi quam Corporis, in Volumen aliquod colligantur; quod fuerit inſtar Faſtorũ de Humanis Triumphis. Quâ in re, inſtitutũ Valerii Maximi, & C. Plinii probamus, diligentiam & judicium eorum requirimus.

Quantum ad *Doctrinam de Fœdere*, ſive de *Communi Vinculo Animæ & Corporis*; Ea in duas partes tribui poſſit. Quemadmodùm enim, inter Fœderatos intercedunt, & mutua Rerum ſuarum Communicatio, & mutua Officia; ſic Fœdus iſtud Animæ & Corporis, duabus ſimilitèr rebus continetur; Nimirum ut deſcribatur, *quomodò hæc duo* (*Anima* ſcilicet & *Corpus*) *ſe invicem detegant*; *& quomodò invicem in ſe agant*; *Notitiâ* ſive *Indicatione*; & *Impreſſione*. Harum prior, (Deſcriptio ſcilicet, qualis poſſit haberi Notitia de Animâ, ex Habitu Corporis; Aut de Corpore, ex Accidentibus Animi) duas nobis peperit *Artes*; utramque *Prædictionis*; Inquiſitionibus alteram Ariſtotelis, alteram Hippocratis decoratam. Quanquam autem Tempora recentiora, has Artes, ſuperſtitioſis & phantaſticis mixturis, polluerint; repurgatæ tamen, ac in integrum reſtitutæ, & Fundamentum habent in Naturâ ſolidum, & Fructum edunt, ad Vitam communem, utilem. Prima eſt *Phyſiognomia*; quæ per Corporis Lineamenta, Animi indicat Propenſiones: Altera *Somniorum Naturalium Interpretatio*; quæ Corporis Statum, & Diſpoſitionem, ex Animi Agitationibus detegit. In harum priore, Partem nonnullam deſiderari perſpicio. Siquidem Ariſtoteles ingenioſè & ſolertèr, Corporis Fabricam, dum quieſcit, tractavit; eandem in Motu, (nimirùm Geſtus Corporis,) omiſit; qui tamen non minùs Artis obſervationibus ſubjiciuntur, & majoris ſunt usûs. Etenim Lineamenta Corporis, Animi Inclinationes & Propenſiones generales, oſtendunt; Oris autem, & Partium Motus & Geſtus, inſupèr Aditus, & Tempora, & præſentis Diſpoſitionis & Voluntatis Signa declarant. Ut enim aptiſſimis atque elegantiſſimis Majeſtatis tuæ Verbis utar, *Lingua Aures ferit, Geſtus verò oculos alloquitur.* Hoc verò benè nôrunt Veteratores complures, & aſtuti Homines, quorum Oculi in aliorum Vultu & Geſtibus habitant; idque in commodum ſuum trahunt; utpote in quo Facultatis, & Prudentiæ ſuæ Pars maxima vertatur. Nec ſanè negari poteſt, hoc ipſum, Simulationis in altero, Indicem eſſe mirificum, & monere Homines optimè, de Electionibus Temporum & opportunitatum, adeundi Perſonas; quæ Civilis Prudentiæ pars eſt non parva. Nemo autem putet, hujuſmodi Solertiam, aliquid quidem valere, circa Homines Individuos; Sub Regulâ autem non cadere: Nam ad unum ferè modum omnes ridemus, & ploramus, & erubeſcimus, & Frontem contrahimus; & ſic (ut plurimùm) de Motibus ſubtilioribus. Si quis autem hìc *Chiromantiæ* meminit; ſciat Rem eſſe prorsùs vanam; & in hujuſmodi Sermonibus, quos tractamus, nec dignam quidem quæ nominetur. Quod verò ad *Somniorum Naturalium Interpretationem* attinet; Res eſt quorundam Laboribus pertractata, ſed plurimis

Ineptiis ſcatens. Illud tantùm in præſentiâ innuo, *Baſim* illam huic Rei,quæ maximè eſt ſolida, non ſubſterni. Ea hujuſmodi eſt; ubi idem fit ab internâ Cauſâ, quod fieri quoque ſolet ab externâ, Actus ille externus tranſit in ſomnium. Similis eſt Stomachi oppreſſio, ex craſſo Vapore,atque incubitu ponderis externi: Itaque qui Incubo laborant, pondus ſibi ſuperimponi, magno cum Apparatu Circumſtantiarum, ſomniant. Similis viſcerum Penſilitas, ex Fluctuum agitatione in Mari,& ex Flatu circa Præcordia collecto: Itaque Hypocondriaci ſæpiùs Navigationes, & Agitationes ſuper Aquas ſomniant: Sunt & innumera id genus.

Poſterior Pars *Doctrinæ Fœderis*, (quam *Impreſſionem* nominavimus) in Artem nondùm redacta eſt; ſed obitèr tantùm, & carptìm, inter alios Tractatus, aliquandò intervenit. Illa eandem Antiſtrophen cum priori habet.Quippe duo conſiderat: *Aut quomodo,& quouſq; Humores& Temperamentum Corporis immutent Animam,in eamque agant; Aut rursus, quomodò & quouſque, Animæ Paſſiones, vel Apprehenſiones,immutent Corpus,& in illud agant?* Horum prius, in re Medicâ, interdùm tractari videmus; at id ipſum ſe miris modis Religionibus inſerüit. Pharmaca enim præſcribũt Medici,quæ *Morbis Animæ* perſanandis inſerviãt,ut in Curationibus Maniæ,& Melancholiæ;quinetiàm Medicinas porrigũt, ad Animum exhilarandum,ad Cor muniendum,atque inde Fortitudinem augendam,ad Ingenium acuendum,ad Memoriam roborandam,& ſimilia. At Diætæ, & delectus Ciborum & Potuum, & Ablutiones, & aliæ circa Corpus Obſervantiæ,in Sectâ Pythagoræorum,& in Hæreſi Manichæorũ,& in Lege Mahometi,omnem modum ſuperant.Ordinationes quoque Legis Cæremonialis, *Sanguinis* & *Adipis* eſum prohibentes, ac *Animalia Munda* ab *Immundis* diſtinguentes, (quatenus ad Cibi uſum)& plurimæ ſunt,& præciſæ.Imò Chriſtiana Fides ipſa,(quãvis à Cæremoniarum Nube libera & ſerena)uſum tamen retinet Iejuniorum,Abſtinentiarũ,& aliarum rerum,quæ ad Corporis Macerationem & Humiliationem ſpectant,tanquam Rerum non merè Ritualium,ſed etiàm Fructuoſarum. Atqui Radix omniũ hujuſmodi Præceptionum (præter ipſam Cæremoniam, & exercitium Obedientiæ) in hâc re conſiſtit,de quâ loquimur; Nimirùm quod Anima compatiatur Corpori. Si quis autem judicio infirmior exiſtimet, iſtas Corporis in Animam Impreſſiones,aut Immortalitatem Animæ in dubiũ revocare, aut Imperio Animæ in Corpus derogare; levi dubitationi leve Reſponſum ſuffecerit.Exempla petat,vel ab Infante in Utero Matris;qui ſimul cum Matris Affectibus compatitur, & tamen è corpore Matris ſuo tempore excluditur: vel à Monarchis, qui licet potentes, à ſervorum impetu quandoque flectuntur, ſalvâ interim Majeſtate ſuâ Regiâ.

Jam quod ad Partem reciprocam, (de *Animâ*, & *Affectibus* ejus in *Corpus* agentibus) illa quoque in Medicinâ locum invenit. Nemo enim Medicus eſt paulò prudentior, quin *Accidentia Animi*, ut rem maximi ad Sanationes ſuas momenti, quæque omnia alia Remedia plurimùm vel adjuvet, vel impediat, conſideret & tractet. At aliud quippiam, quod huc pertinet, parcè admodùm, nec pro Rei vel ſubtilitate,vel utilitate, inquiſitum eſt; quatenùs ſcilicet (miſſis Affectibus) *ipſa Imaginatio Animæ*, *vel cogitatio perquàm fixa*, & *veluti in Fidem quandam exaltata*, *valeat ad immutandum corpus Imaginantis*; Quamvis enim vim habeat ad Nocendum manifeſtam; haud tamen inde ſequitur pari potentiâ prædituum eſſe ad Subveniendum. Non magis herclè, quam ſi quis concluſerit, quoniam reperitur aliquis Aer ita peſtilens, ut ſubitò interimat; debere quoque eſſe aliquem Aerem ita ſalubrem, ut Decumbentem ſubitò reſtituat. Atque hæc Inquiſitio nobilis profectò eſſet uſûs; verùm (ut ait Socrates) *Natatore Delio* indiget, quia mergitur in Profundo. Rursùs inter has *Doctrinas* de *Fœdere*, ſive Conſenſibus Animæ & Corporis, non alia fuerit magis neceſſaria, quam illa Diſquiſitio de *Sedibus propriis* & *Domiciliis*, quæ ſingulæ *Animæ Facultates* habent in *Corpore*, ejuſque *Organis*. Quod genus *Scientiæ*, qui ſectati fuerint, non deſunt; ſed quæ habentur in pleriſque, aut controverſa ſunt, aut leviter inquiſita; ut majori Diligentiâ & Acumine opus ſit. Nam Sententia introducta à Platone; quâ *Intellectus in Cerebro*, tanquam in Arce collocatus eſt; *Animoſitas* (quam ille ſatis imperitè *Iracundiam* vocavit, cum *Tumori* & *Superbiæ* ſit propior) *in Corde*; *Concupiſcentia autem* & *Senſualitas in jecinore*; neque prorsùs contemnenda eſt, neque cupidè recipienda. Rursùs nec Collocatio *Facultatum illarum intellectualium* (*Phantaſiæ*, *Rationis*, *Memoriæ*) ſecundum *Ventriculos Cerebri*, Erroris expers eſt. Atque *Doctrinam* de *Naturâ Hominis indiviſâ*, ac etiam de *Fœdere Animi* & *Corporis*, explicavimus.

CAPUT II.

Partitio Doctrinæ *circa* Corpus Hominis, *in* Medicinam; Coſmeticam; Athleticam; & Voluptariam. *Partitio* Medicinæ *in Officia tria*, *viz.* *in* Conſervationem Sanitatis; Curationem Morborum; & Prolongationem Vitæ: *Quodque Pars poſtrema de* Prolongatione Vitæ *disjungi debeat à duabus reliquis.*

D*octrina* circa *Corpus Hominis* eandem recipit Diviſionem, quam *Bona Corporis* ipſius, quibus inſervit. *Bona Corporis Humani* quatuor ſunt: *Sanitas*; *Forma* ſive *Pulchritudo*; *Vires*; *Voluptas*. Totidem igitur *Scientiæ*: *Medicina*; *Coſmetica*; *Athletica*; & *Voluptaria*, quam Tacitus appellat *Eruditum luxum*.

Medicina Ars inprimis nobilis, & ex generoſiſſimâ Proſapiâ ſecundum Poetas. Illi enim introduxerunt Apollinem primarium Medicinæ Deum; cui Filium dederunt Æſculapium, Deum itidem, & Medicinæ Profeſſorem: Quippe cùm Sol in Naturalibus ſit Vitæ Author, & Fons; Medicus ejuſdem Conſervator, & tanquam Scaturigo altera. At Decus longè illuſtrius accedit Medicinæ, ex Operibus Servatoris,

vatoris, qui & Animæ & Corporis Medicus fuit; Et ſicut Animam Doctrinæ ſuæ Cœleſtis, ita Corpus Miraculorum ſuorum, Objectum veluti proprium conſtituit. Nuſquam enim legimus Miraculum aliquod ab eo patratum, circa Honores, aut Pecunias (præter vnicum, quò Tributum redderetur Cæſari) ſed tantum circa Corpus Humanum, aut conſervandum, aut ſuſtentandum, aut perſanandum.

Subjectum iſtud *Medicinæ* (*Corpus* nimirùm *Humanum*) ex omnibus, quæ Natura procreavit, maximè eſt capax Remedii; ſed viciſſim illud Remedium, maximè eſt obnoxium Errori. Eadem namque ſubjecti ſubtilitas & Varietas, ut magnam Medendi Facultatem præbet, ſic magnam etiàm Aberrandi Facilitatem. Quocircà quemadmodùm Ars iſta (præſertim quo nunc habetur modo) inter præcipuè Conjecturales; ita Inquiſitio ejus reponenda eſt inter ſummè arduas, & accuratas. Neque propterea, cum Paracelſo & Alchymiſtis ita deſipimus, ut putemus inveniri in Corpore humano, quæ ſingulis Univerſitatis Rerum Speciebus (*Stellis*, *Mineralibus*, & aliis) reſpondeant, ſicut illi fabulantur, *leviter* & craſsâ Minervâ traducentes, Emblema illud Veterum (quod Homo eſſet *Microcoſmus*, ſive Epitome totius Mundi) ad hoc Commentum ſuum. Verùm nihilominùs hùc res redit, ut (quod occœpimus dicere) non inveniatur inter Corpora Naturalia, aliquod tam multiplicitèr compoſitum, quam *Corpus Humanum.* Videmus enim Herbas & Plantas ex Terrâ & Aquâ nutriri; Animalia ex Herbis & Fructibus: Hominem verò ex Carnibus ipſorum Animalium, (Quadrupedum, Avium, Piſcium;) Etiàm ex Herbis, Granis, Fructibus, Succis & Liquoribus variis; non ſine multiplici commixtione, conditurâ, & præparatione horum Corporum, priuſquàm Homini ſint in Cibum. Adde quod Animalibus vivendi Modus ſit ſimplicior, Affectuſque, qui in Corpus agant, pauciores, & ad unum ferè modum operantes; ubi Homo, locis Habitationum, Exercitationibus, Affectibus, Somno & Vigiliis, vices propè infinitas variarum Mutationum ſubit. Uſque adeò verum eſt, unam, inter res cæteras, *Corporis Humani* Maſſam, maximè fermentatam, & ex plurimis coagmentatam eſſe. At *Anima* contrà Subſtantiarum eſt ſimpliciſſima, ut non malè cecinerit ille;

> —— *Purumq; reliquit*
> *Æthereum ſenſum, atque Aurai ſimplicis ignem.*

Unde minimè eſt mirandum, *Animam* ſic collocatam, Requiem non invenire, juxta Axiôma illud, *Motum rerum extra Locum eſſe rapidum, placidum in Loco.* Verùm ut ad rem redeamus. Varia iſta & ſubtilis *Corporis Humani* Compoſitio & Fabrica effecit, ut ſit inſtar Organi Muſici operoſi & exquiſiti, quod Harmoniâ ſuâ facilè excidit. Quare apud Poetas, ſummâ ratione, Muſica cum Medicinâ in Apolline conjungitur; quia ſimilis ferè ſit utriuſque Artis Genius; Atque in eo conſiſtat planè Medici officium, ut ſciat Humani Corporis Lyram ita tendere & pulſare, ut reddatur Concentus minimè diſcors, & inſuavis. Ergò demùm iſta Subjecti Inconſtantia & varietas, Artem reddidit magis Conjecturalem: Ars autem tam Conjecturalis cùm ſit, locum ampliorem dedit non ſolùm Errori, verùm etiàm Impoſturæ. Siquidem omnes aliæ propemodùm Artes, & Scientiæ, Virtute ſuâ & Functione, non Succeſſu aut Opere, judicantur. Advocatum ipſa Agendi & Dicendi Facultas, non Exitus Cauſſæ commendat; Gubernator Navis, Clavi tenendi peritiâ, non Expeditionis Fortunâ, ſe probat. At *Medicus*, & fortaſsè Politicus, vix habent Actiones aliquas proprias, quibus Specimen Artis, & Virtutis ſuæ, liquidò exhibeant; ſed ab Eventu præcipuè Honorem aut Dedecus reportant, iniquiſſimo prorsùs Iudicio. Quotus enim quiſque novit, Ægroto mortuo aut reſtituto, item Rep. ſtante vel labante, utrùm ſit Res *Caſûs*, an Conſilii? Fit itaque ſæpiſſimè, ut Impoſtor Palmam, Virtus Cenſuram referat. Quin ea eſt Hominum infirmitas, & credulitas, ut ſæpenumerò Agyrtam, aut Sagam, docto Medico præponant: Quare Poetæ oculati planè & perſpicaces fuiſſe videntur; cùm Æſculapio Circem Sororem dederunt, utrumque è Sole prognatum; ſicut habetur in Verſibus, De Æſculapio Phœbigenâ,

Ille repertorem Medicinæ talis, & Artis,
Fulmine Phœbigenam Stygias detruſit ad undas.

Et ſimilitèr de Circe Solis Filiâ,

Dives inacceſſis ubi Solis Filia lucis
Vrit odoratam nocturna in Lumina cedrum.

Omnibus enim Temporibus, Famâ & Opinione vulgi, Sagæ, & Aniculæ, & Impoſtores, Medicorum quodammodò Rivales fuere; & de Curationum celebritate cum iiſdem ferè certârunt. Ex hoc dic ſodes quid ſequitur? Nempe ut Medici ita ſecum, quemadmodùm Salomon in re graviori; *Si unus & ſtulti & meus eventus erit, quid mihi prodeſt quod majorem Sapientiæ dedi operam?* Equidem Medicis minùs ſuccenſeo, ſi ſæpenumerò vacent alicui alteri ſtudio, quod adamant, magis quam Arti ſuæ propriæ. Invenies etenim inter eos, Poetas, Antiquarios, Criticos, Rhetores, Politicos, Theologos, atque in iis Artibus magis quàm in profeſſione propriâ eruditos. Neque hoc fit, ut arbitror, quia (ut quidam Declamator contra Scientias Medicis objicit) habeant quæ ſibi obverſentur Objecta tam fœda & triſtia, ut Animum ad alia abducere iis omninò ſit opus; (Nam qui Homines ſint, *Nihil humani à ſe alienum putent*;) Sed ob hoc ipſum, de quo nunc agimus; Nempe quod arbitrentur parùm ipſis intereſſe, vel ad Exiſtimationem, vel ad Lucrum, utrùm Artis ſuæ Mediocritatem, an Perfectionem in eâ majorem aſſequantur. Morbi enim tædia, Vitæ dulcedo, Spei fallacia, & Amicorum commendatio, efficiunt, ut Homines facilè in Medicis qualibuſcunque fiduciam collocent: Verùm ſi quis hæc attentiùs perpendat, ea potiùs ad culpam Medicorum, quàm ad culpæ excuſationem ſpectant. Neque enim ſpem abjicere, ſed vires potiùs intendere debuerant. Nam ſi cui placet obſervationem expergefacere ſuam, & paulatìm circumſpicere, etiam ex Exemplis obviis, & familiaribus, facilè deprehendet; quantum obtineat imperii, *Intellectûs Subtilitas & Acumen*, in Varietatem ſive *Materiæ*, ſive *Formæ rerum*. Nil magis varium, quam Hominum Facies & Vultus; Eorum tamen Diſcrimina infinita retinet

Memoria : Imò Pictor ex pauculis Colorum teſtis, acie Oculi uſus,
& vi Phantaſiæ, & Manûs conſtantiâ, omnium Facies, qui ſunt, fue-
runt, atque etiàm (*ſi coram repræſentarentur*) qui futuri ſunt, peni-
cillo imitari ac deſcribere poſſet. Humanâ Voce nil magis varium;
Hujus tamē diſcrimina in ſingulis Perſonis facilè internoſcimus: Quin-
etiàm non deſunt Moriones & Pantomimi quidam, qui, quotquot li-
buerit, reddere ſciunt, & ad vivum exprimere. Nil magis varium quam
Soni Articulati, Verba ſcilicet; Via tamen inita eſt, ea reducendi ad
paucas Literas Alphabeti. Atque illud veriſſimum eſt, non ex eo, quod
Mens humana ſit minùs ſubtilis aut capax, Perplexitates & Acatalep-
ſias in Scientiis plerunque provenire; ſed ex eo potiùs, quod objectum
nimis in remoto collocatum ſit. Sicut enim Senſus, procul ab Objecto
diſſitus, plurimùm fallitur; debitè appropinquatus, non multùm errat;
ita ſit in Intellectu. Solent autē Homines Naturam, tanquam ex præaltâ
Turri, & à longè deſpicere, & circa Generalia nimiùm occupari; quādo ſi
deſcendere placuerit, & ad Particularia accedere, Reſque ipſas attenti-
ùs & diligentiùs inſpicere, magis vera & utilis fieret Comprehenſio. Ita-
que hujus Incommodi Remedium, non in eo ſolùm eſt, ut Organum
ipſum vel acuant, vel roborent, ſed ſimul ut ad Objectum propiùs acce-
dant. Ideóque dubitandum non eſt, quin ſi Medici, miſſis pauliſpèr iſtis
Generalibus, Naturæ obviam ire vellent; compotes ejus fierent, de quo
ait Poeta,

Et quoniam variant Morbi, variabimus Artes;
Mille Mali Species, mille Salutis erunt.

Quod eò magis facere debent, quia Philoſophiæ ipſæ, quibus innitun-
tur Medici, ſive Methodici, ſive Chymici, (Medicina autem in Philo-
ſophiâ non fundata, Res infirma eſt;) parvi reverà ſunt. Quare ſi nimis
Generalia (licet vera fôrent) hoc vitium habeant, quod non benè Homi-
nes ad Actionem deducant; certè majus eſt periculum ab illis Generali-
bus, quæ in ſe falſa ſunt; atque, loco deducendi, ſeducunt.

Medicina igitur (uti perſpeximus) adhùc talitèr comparata eſt, ut
fuerit magis Oſtentata, quam Elaborata; etiàm magis Elaborata, quam
Amplificata; cùm labores in eam inſumpti, potiùs in Circulo, quam in
Progreſſu ſe exercuerint. Plurima enim in eâ video à Scriptoribus ite-
rata, addita pauca. Eam in tres Partes dividemus, quæ tria ejus Officia
nominabimus. Primum eſt *Conſervatio Sanitatis*; ſecundum *Curatio*
Morborum; tertium *Prolongatio vitæ*. At iſtud poſtremum, non videntur
Medici, tanquàm Partem Principalē Artis ſuæ agnoviſſe, verùm idem
reliquis duobus ſatis imperitè immiſcuiſſe. Putant enim, ſi propulſen-
tur Morbi antequàm ingruant, & curētur poſtquàm invaſerint; Prolon-
gationem Vitæ ultrò ſequi. Quod licet minimè dubium ſit, tamen pa-
rùm acutè proſpiciunt, horum utrunque ad Morbos tantùm pertinere, &
ad eam ſolummodò *Vitæ Prolongationem*, quæ à Morbis abbreviatur &
intercipitur: Atqui Filum ipſum Vitæ producere, ac Mortem, per Re-
ſolutionem Simplicem, & Atrophiam Senilem, ſenſim obrepētem, ad
tempus ſummovere; Argumentum eſt, quod nemo ex Medicis pro dig-
nitate tractavit. Neque verò ſubeat animos Hominum ille Scrupulus,
ac ſi hæc Res Fato & Divinæ Providentiæ commiſſa, in Artis Officium

& Munus jam primùm à nobis revocaretur: Providentia enim proculdubiò Mortes quaſcunque, ſive ex violentiâ, ſive ex Morbis, ſive ex Decurſu ætatis, paritèr regit; Neque tamen ideò Præventiones & Remedia excludit. Ars autem & induſtria Humana, Naturæ & Fato, non imperant, ſed ſubminiſtrant. Verùm de hâc Parte, paulò poſt dicemus; hæc tantùm intereà præfati; ne quis tertium iſtud Officium Medicinæ, cum duobus prioribus, (quod ferè adhùc factum eſt,) imperitè confundat.

Quod ad Officium *tuendæ Sanitatis* attinet, (ex Officiis prædictis Medicinæ primum) multi de eo ſcripſerunt, cùm in aliis rebus ſatis imperitè, tùm nimiùm (ut arbitramur) Delectui Ciborum, minùs quàm par eſt, Quantitati eorum tribuentes. Quin & in Quantitate ipſâ, tanquam Philoſophi Morales, Mediocritatem nimis laudârunt. Cùm & Jejunia in conſuetudinem verſa, & Victus liberalis, cui quis aſſueverit, meliùs Sanitatem tueantur, quam iſtæ Mediocritates, quæ Naturam ignavã ferè reddũt, neque Exceſsûs neque Indigentiæ, cùm opus fuerit, patientem. Exercitationũ autem Species, quæ in Sanitate tuendâ plurimùm pollent, nemo ex Medicis benè diſtinxit, aut annotavit; cùm vix inveniatur aliqua Inclinatio in Morbũ, quæ non Exercitatione quâdam propriâ corrigi poſſit. Morbis Renum Globorum Luſus convenit, Pulmonum Sagittatio, Stomachi Deambulatio & Geſtatio, atque aliis aliæ. Verùm cùm hæc Pars, de *Valetudinis Conſervatione*, ſecundum totum tractata ſit, Defectus minores perſequi non eſt noſtri Inſtituti.

Quod verò ad *Curationem Morborum* attinet, Illa demùm pars eſt *Medicinæ*, in quâ plurimum Laboris inſumptum eſt, licet Fructu ſatis tenui. Continet autem *Doctrinam de Morbis*, quibus Corpus humanum ſubjicitur; unà cum eorundem *Cauſis*, *Symptomatibus*, & *Medelis*. In hoc ſecundo Officio *Medicinæ*, multa ſunt quæ deſiderantur; Ex his pauca, ſed maximè inſignia, proponemus, quæ enumeraſſe ſatis duxerimus, abſque aliquâ Ordinis, aut Methodi lege.

Primum eſt, *Intermiſsio Diligentiæ* illius *Hippocratis*, utilis admodùm & accuratæ; cui moris erat Narrativam componere, Caſuum circa Ægrotos ſpecialium, referẽdo qualis fuiſſet Morbi Natura, qualis Medicatio, qualis Eventus. Atque hujus rei nactis nobis jam Exemplum, tam proprium atque inſigne, in eo ſcilicet viro, qui tanquàm Parens Artis habitus eſt; minimè opus erit Exemplum aliquod forinſecum, ab alienis Artibus petere; Veluti à Prudentiâ Iuriſconſultorum, quibus nihil antiquius, quàm illuſtriores Caſus, & novas Deciſiones, ſcriptis mandare; quò meliùs ſe ad futuros Caſus muniant, & inſtruant. Iſtam proinde *Continuationem Medicinalium Narrationum deſiderari* video; præſertim in unum Corpus cum diligentiâ & iudicio digeſtam; Quam tamen non intelligo ita fieri debere amplã, ut planè Vulgata, & quæ quotidiè obveniant, excipiat, (Id enim infinitum quiddam eſſet, neque ad rem;) Nec rursùs tam anguſtam, ut ſolummodò Mirabilia & Stupenda (Id quod à nonnullis factum eſt) complectatur. Multa enim in Modo rei, & Circumſtantiis ejus, nova ſunt, quæ in *Genere* ipſo, nova non ſunt: Qui autem ad obſervandum adjiciet Animũ, ei etiàm, in rebus quæ vulgares videntur, multa obſervatu digna occurrent.

Item in *Diſquiſitionibus Anatomicis* fieri ſolet, ut quæ *Corpori Humano in univerſum* competant, ea diligentiſſimè, uſque ad curioſitatem, & in minimis quibuſque, notentur: At circa *varietatem*, quæ in *diverſis Corporibus* reperitur, Medicorũ diligentia fatiſcit. Ideóque *Anatomiam Simplicem* luculentiſſimè tractari aſſero; *Anatomiam Comparatam deſiderari* ſtatuo. *Partes* enim ſingulas rectè perſcrutantur Homines, earumq; *Conſiſtentias*, *Figuras*, *Situs*; ſed *illarum Partium diverſam in diverſis Hominibus Figuram* & *Conditionem*, minùs obſervant. Atque hujus Omiſſionis cauſſam, non aliam eſſe arbitramur, quàm quod ad primam Inquiſitionem, inſpectio unius aut alterius *Anatomiæ* ſufficere poſſit; ad poſteriorem verò, (quæ Comparativa eſt, & caſum recipit,) neceſſe eſt, ut plurimarum Diſſectionum attenta & perſpicax Obſervatio adhibeatur; Prior etiàm res eſt, in quâ Homines docti, in prælectionibus ſuis, & in cœtu Aſtantium, ſe jactare poſſunt: at ſecunda ea eſt, quæ tacitâ & diutinâ Experientiâ tantùm, acquiri poteſt. Illud interea minimè dubium eſt, quod internarum Partium Figura & Structura, parùm admodùm Externorum Membrorum Varietati & Lineamentis cedat; Quodque Corda, aut Iecinora, aut Ventriculi, tam diſſimilia ſint in Hominibus, quàm aut Frontes, aut Naſi, aut Aures. Atque in his ipſis differentiis Partium Internarum, reperiuntur ſæpiùs *Cauſſæ continentes* multorum Morborum; quod non attendentes Medici, Humores interdùm minimè delinquentes criminantur; cùm ipſa Mechanica Partis alicujus Fabrica in culpâ ſit. In quorum Morborum Curâ, *opera luditur*, ſi adhibeantur Medicinæ alterantes, (quia Res Alterationem non recipit) ſed emendanda Res eſt, & accommodanda, ſeu pallianda, per Victûs Regimen, & Medicinas familiares. Similitèr, ad *Anatomiam comparatam* pertinent, accuratæ Obſervationes, tam *Humorum omnigenûm*, quam *Veſtigiorum & Impreſſionum Morborum*, in Corporibus variis diſſectis; Etenim *Humores* in *Anatomiis*, tanquàm Purgamenta & Faſtidia ferè prætermitti ſolent, cùm tamen *inprimis* neceſſarium ſit notare, *quales* & *quàm multiplices* ſint *Humorum* differentium *Species* (non nimiùm in hâc re tribuendo Diviſionibus *corum receptis*) *qui in* Corpore Humano aliquando inveniantur; Et in quibus *Cavitatibus*, & *Receptaculis*, quilibet ipſorũ, Sedes & Nidulos *ſuos* figere potiſſimùm ſoleat; quoque juvamento aut damno; atque his ſimilia. Itidèm *Veſtigia*, & *Impreſſiones morborum*, & *Interiorum Partium* ab iis *Læſiones* & *Devaſtationes*, in *diverſis Anatomiis* cum diligentiâ notanda; Nempe, Apoſtemata, Ulcera, Solutiones Continuitatis, Putrefactiones, Exeſiones, Conſumptiones; Rurſùs Contractiones, Extenſiones, Convulſiones, Luxationes, Diſlocationes, Obſtructiones, Repletiones, Tumores; unà cum omnibus Materiis Præter-Naturalibus, quæ in Corpore Humano inveniuntur, (veluti Calculis, Carnoſitatibus, Tuberibus, vermibus, & hujuſmodi:) Hæc (inquam) omnia, & his ſimilia, per eam, quam diximus, *Anatomiam comparatam*, & multorum Medicorum Experimenta in unum collata, magnâ cum curâ perquiri & componi debent. At *Varietas* iſta *Accidentium* in *Anatomicis* aut perfunctoriè tractatur, aut ſilentio præteritur.

De illo verò altero Defectu circa *Anatomiam*, (nempe quod non fieri conſueverit in *Corporibus Vivis*) quid attinet dicere? Res enim hæc Odioſa, & Barbara, & à Celſo rectè Damnata. Neque tamen illud minùs verum eſt; (quod annotatum fuit à Priſcis) Poros complures, & Meatus, & Pertuſiones, quæ ſunt ex Subtilioribus, in Anatomicis Diſſectionibus non comparere; quippe quæ in Cadaveribus occluduntur & latent; cùm in Viventibus dilatentur, & poſſent eſſe conſpicui. Itaque, ut & Uſui conſulatur ſimul & Humanitati, non eſt omninò rejicienda *Anatomia Vivorum*, neque ad fortuitas Chirurgicorum Inſpectiones (quod Celſus fecit) remittenda; cùm hoc ipſum benè expediri poſſit, per Diſſectionem Brutorum Vivorum, quæ, non obſtante ſuarum Partium diſſimilitudine ab Humanis, huic Inquiſitioni, adhibito judicio, ſatisfacere poſſint.

Item in Inquiſitione illorum de *Morbis*, inveniunt *Morbos* complures, quos *Inſanabiles* decernunt, alios jam inde à Principio Morborum, alios poſt talem quampiam Periodum. Ita ut L. Syllæ & Triumvirorum Proſcriptiones, Res nihili fuerint, præ Medicorum Proſcriptionibus, per quas tot Homines iniquiſſimis Edictis Morti dedunt; Quorum tamen plurimi minore cum difficultate evadunt, quàm *illi* olim inter Proſcriptiones Romanas. Neque igitur dubitabo inter *Deſiderata* reponere Opus aliquod de *Curationibus Morborum*, qui habentur pro *Inſanabilibus*; ut evocentur & excitentur Medici aliqui egregii, & magnanimi, qui huic Operi (quantum largitur Natura rerum) incumbant; quando hoc ipſum, *Iſtos morbos pronunciare inſanabiles*, Neglectum & Incuriam veluti Lege ſanciat; & Ignorantiam ab Infamiâ eximat.

Item ut paulò ulteriùs inſiſtam: Etiàm planè cenſeo ad officium Medici pertinere, non tantùm ut *Sanitatem reſtituat*; verùm etiam ut *Dolores* & *Cruciatus Morborum* mitiget: Neque id ipſum ſolummodo, cùm illa Mitigatio Doloris, veluti Symptomatis periculoſi, *ad convaleſcentiam* faciat & conducat; imò verò cùm abjectâ prorsùs omni Sanitatis ſpe, *Exceſſum* tantùm præbeat *è Vitâ* magis *lenem* & *placidum*. Siquidem non parva eſt Fœlicitatis pars, (quam ſibi tantoperè precari ſolebat Auguſtus Cæſar) illa *Euthanaſia*; Quæ etiàm obſervata eſt in Exceſſu Antonini Pii, quandò non tam Mori videretur, quàm dulci & alto Sopore excipi. Scribitur etiàm de Epicuro, quod hoc ipſum ſibi procuraverit; cùm enim Morbus ejus haberetur pro deſperato, Ventriculum & Senſus, Meri largiore hauſtu, & ingurgitatione obruit; unde illud in Epigrammate,

> ——— *Hinc ſtygias ebrius hauſit aquas.*

Vino ſcilicet Stygii Laticis Amaritudinem ſuſtulit. At noſtris Temporibus, Medicis quaſi Religio eſt, Ægrotis, poſtquàm deplorati ſint, aſſidere; ubi meo judicio, ſi Officio ſuo, atque adeò Humanitati ipſi deeſſe nolint, & Artem ediſcere, & diligentiam præſtare deberent, quâ Animam agentes, faciliùs & mitiùs è Vitâ demigrent. Hanc autem Partem, Inquiſitionem de *Euthanaſiâ exteriori* (ad differentiam ejus *Euthanaſiæ* quæ Animæ præparationem reſpicit) appellamus, eamque inter *Deſiderata* reponimus.

Item in *Curationibus Morborum* illud generalitèr *deſiderari* reperio; Quod Medici hujuſce Ætatis, licet *generales Intentiones Curationum* non malè perſequantur, *particalares* tamen *Medicinas*, quæ ad Curationes Morborum ſingulorum, proprietate quâdam ſpectant, aut non benè nôrunt, aut non religiosè obſervant. Nam Medici Traditionum & Experientiæ probatæ Fructum, Magiſtralitatibus ſuis deſtruxerunt, & ſuſtulerunt; Addendo, & demendo, & mutando circa Medicinas, prout iis libitum fuerit; & ferè Pharmacopœorum more, *Quid pro Quo* ſubſtituendo; ita ſuperbè imperantes Medicinæ, ut Medicina non amplius imperet Morbo. Demptis enim Theriacâ, & Mithridatio, & forsaſsè Diaſcordio, & Confectione Alkermes, & paucis aliis Medicinis, ad nulla ferè certa Pharmaca ſe religiosè & ſeverè aſtringunt. Nam Medicamenta illa quæ in Officinis proſtant venalia, potiùs in promptu ſunt ad Intentiones Generales, quàm accommodata & propria ad Curationes Particulares; ſiquidem ſpeciatim nullum Morbum magnoperè reſpiciunt, verùm generatim ad Obſtructiones aperiendas, Concoctiones confortandas, Intemperies alterandas pertinent. Atque hinc præcipuè fit, ut Empyrici & Vetulæ ſæpenumerò in curandis Morbis fœliciùs operentur, quàm Medici eruditi; quia Medicinarum Probatarum Confectionem & Compoſitionem fidelitèr & ſcrupulosè retinent. Equidem memini Medicum quendam apud nos in Angliâ, Practicâ celebrem, Religione propè Judæum, Librorum lectione tanquam Arabem, ſolitum dicere; *Medici veſtri Europæi ſunt quidem viri docti; ſed non nôrunt particulares curationes morborum.* Quinetiam idem ludere ſolebat, parùm decorè, dicendo, *Medicos noſtros ſimiles eſſe Epiſcopis; ligandi & ſolvendi claves habere, & nihil amplius.* Sed ut ſeriò quod res eſt dicamus; Plurimùm referre cenſemus, ſi Medici aliqui, & eruditione & practicâ inſigniores, Opus aliquod conficiant, de Medicinis probatis & experimentalibus, ad Morbos Particulares. Nam quod ſpeciosâ quis ratione nixus, exiſtimet decere Medicum doctum, (habitâ ratione Complexionis Ægrorum, Ætatis, Tempeſtatis anni, Conſuetudinum, & hujuſmodi) potiùs Medicinas ex tempore aptare, quàm certis aliquibus præſcriptis inſiſtere; id fallax Res eſt, & Experientiæ non ſatis attribuit, Judicio plus nimis. Sanè quemadmodùm in Rep. Romanâ, Cives erant utiliſſimi, & optimè compoſiti, qui aut Conſules Populo favebant, aut Tribuni in Partes Senatûs inclinabant: ita in hâc Materiâ, de quâ agimus, Medicos eos probamus, qui aut in magnâ Eruditione, traditiones Experientiæ plurimùm faciunt; aut in Practicâ inſigni, Methodos & Generalia Artis non aſpernantur. Modificationes verò Medicinarum (ſi quando ſit opus eas adhibere) potiùs in Vehiculis earum exercendæ ſunt, quàm in ipſo Corpore Medicinarum; in quo nil novandum, abſque evidenti neceſſitate. Hanc igitur Partem, quæ de *Medicinis Authenticis*, & *Poſitivis* tractet, *deſiderari* ſtatuimus. Res autem eſt, quæ tentari non debet, abſque acri & ſevero Judicio, & tanquàm in Synodo Medicorum ſelectorum.

Item, inter Præparationes Medicinarum, mirari ſubit (præſertim cùm *Medicinæ ex Mineralibus* à Chymicis in tantum evectæ & celebratæ

celebratæ ſint ; cùmque tales Medicinæ tutiùs adhibeantur ad Exteriora, quam intrò ſumantur) neminem adhùc inventum, qui per Artem, *Thermas Naturales*, & *Fontes Medicinales* imitari annixus fuerit; cùm tamen in confeſſo ſit, Thermas illas & Fontes, Virtutes ſuas, ex Venis Mineralium, per quas permeant, nanciſci : Quinetiàm in manifeſtum hujus rei documentum, benè nôrit Humana Induſtria, diſcernere & diſtinguere per Separationes quaſdam, ex quo genere Mineralium, hujuſmodi Aquæ inficiantur ; veluti an ex Sulphure, Vitriolo, Chalybe, aut aliquo ſimili? Quæ naturalis Aquarum tinctura, ſi ad Artificioſas compoſitiones reduci poſſet ; fuerit in poteſtate Hominis, & plura genera earum (prout uſus poſtulat) efficere; & temperamentum ipſarum pro arbitrio regere. Hanc igitur Partem, de *Imitatione Naturæ in Balneis Artificialibus* (re proculdubiò & utili, & in promptu) *deſiderari* cenſemus.

Ne verò ſingula ſcrupuloſiùs exequamur, quam vel Inſtituto noſtro vel hujuſce Tractatûs Naturæ convenit, claudemus hanc Partem, Defectûs alterius cujuſdam enumeratione, qui maximi nobis videtur momenti ; Nimirùm, quod *Medendi ratio*, quæ obtinuit, ſit *nimio plus compendioſa*, quam ut Inſigne aliquid aut Arduum præſtare poſſit. Etenìm judicio noſtro, opinio fuerit magis blanda, quàm vera, ſi quis exiſtimet Medicamentum aliquod tam potens aut felix fieri poſſe, ut Uſus ejus ſimplex, Curationi alicui grandiori ſufficiat. Mirabilis profectò fôret Oratio, quæ pronunciata, aut etiàm ſæpiùs repetita, Vitium aliquod Animo penitùs inſitum aut inveteratum, corrigere aut tollere poſſit. Longè certè abeſt. Verùm quæ in Naturâ eximiè poſſunt & pollent, ſunt Ordo, Proſecutio, Series, Viciſſitudo Artificioſa. Quæ, licet majus quoddam in præcipiendo judicium, majoremque in parendo conſtantiam, requirant ; tamen Effectuum magnitudine abundè rem compenſant. Etſi autem ex Opera Medicorum quotidianâ, quam, inviſendo, aſſidendo, præſcribendo, Ægrotis præſtant, putaret quiſpiam haud ſegnitèr ipſos Curationem perſequi ; atque in eâdem, certâ quâdem viâ, inſiſtere : Tamèn ſi quis ea, quæ præſcribere & miniſtrare ſoleant Medici, acutiùs introſpiciat, inveniet pleraque vacillationis & Inconſtantiæ plena, & quæ ex tempore excogitentur, & in Mentem illis veniant, abſque certo aliquo, aut præviſo Curationis tramite. Debuerant autem etiàm ab initio, poſt Morbum bene peſpectum & cognitum, Seriem curandi ordinatam meditari, neque ab eâ, abſque gravi Cauſsâ, diſcedere. Atque ſciant, pro certo Medici, poſſe (exempli gratia) tria fortaſsè, aut quatuor Medicamenta, ad Morbum aliquem gravem curandum rectè præſcribi, quæ debito ordine, & debito intervallo ſumpta, Curationem præſtent : quorum ſingula, ſi per ſe tantùm ſumerentur, aut ſi ordo inverteretur, aut intervallum non ſervaretur, fuerint prorſus nocitura. Neq; tamen id volumus, ut omnis ſcrupuloſa & ſuperſtitioſa curandi Ratio in pretio ſit tanquam optima, (non magis quam omnis *Via arcta, via* ſit ad *Cœlum* :) verùm ut æquè recta ſit Via, ac arcta & difficilis. Hanc autem Partem, quam *Filum medicinale vocabimus*, *deſiderari* ponimus. Atque hæc illa ſunt, quæ in *Doctrinâ Medicinæ*, de

Curatione Morborum, *deſideramus*; niſi quod reſtet Unicum, quod pluris eſt quàm illa omnia. *Deſideratur* nimirùm *Philoſophia Naturalis Vera & Activa*, cui *Medicinæ Scientia* inædificetur. Cæterùm illa non eſt hujuſce Tractatûs.

Tertiam Partem *Medicinæ*, poſuimus illam de *Prolongatione Vitæ*; quæ nova eſt, & *deſideratur*; Eſtque omnium Nobiliſſima. Si enim tale aliquid inveniri poſſit, non verſabitur tantùm Medicina in *Curationum ſordibus*, nec Medici ipſi propter *Neceſſitatem* ſolummodò *honorabuntur*; ſed utique propter Donum Mortalibus, ex terrenis, quaſi maximum; cujus poterint eſſe, ſecundùm Deum, Diſpenſatores & Adminiſtri. Licet enim *Mundus* Homini Chriſtiano, ad *Terram promiſſionis* contendenti, tanquàm *Eremus* ſit; tamen in *Eremo* ipſo proficiſcentibus, Calceos & Veſtes (Corpus ſcilicet noſtrum, quod Animæ loco Tegminis eſt) minùs atteri, Gratiæ Divinæ Munus quoddam æſtimandum. Hâc de re, quia eſt ex optimis, eámque inter *Deſiderata* poſuimus, ex more noſtro, & Monita dabimus, & Indicia, & Præcepta.

Primò *monemus*, ex Scriptoribus, circa hoc Argumentum, neminem eſſe, qui aliquid Magni, ne dicamus aliquid Sani, repererit. Ariſtoteles certè Commentarium de hoc edidit perpuſillum, in quo nonnihil ineſt Acuti; quòd Ipſe Omnia eſſe vult, ut ſolet. At Recentiores tam oſcitantèr, & ſuperſtitiosè, de hoc ſcripſerunt, ut Argumentum ipſum ob eorum vanitatem, tanquam vanum & vecors haberi cœperit.

Secundò *monemus*, ipſas Intentiones, quæ hùc ſpectant, Medicorum, Res nihili eſſe; & Cogitationes Hominum à re potiùs abducere, quàm verſus eam dirigere. Sermocinantur enim, Mortem in Deſtitutione Calidi & Humidi conſiſtere: Deberi itaque Calorem Naturalem confortari, Humorem autem Radicalem foveri; Perinde ac ſi hæc res Juſculis, aut Lactucis & Malvis, aut Amydo, aut Jujubis, aut rurſùs Aromatibus, aut Vino generoſo, aut etiàm Spiritu Vini, & Oleis Chymicis, confici poſſit; Quæ omnia obſunt potiùs quàm proſunt.

Tertiò *monemus*, ut Homines nugari deſinant, nec tam faciles ſint, ut credant, grande illud opus, quale eſt Naturæ Curſum remorari & retrovertere, poſſe Hauſtu aliquo Matutino, aut Uſu alicujus Pretioſæ Medicinæ, ad exitum perduci; Non Auro potabili, non Margaritarum Eſſentiis, & ſimilibus Nugis; ſed ut pro certo habeant, *Prolongationem Vitæ* eſſe rem operoſam, & quæ ex compluribus Remediis, atque eorum inter ſe Connexione idoneâ, conſtet: Neque enim quiſquam ita ſtupidus eſſe debet, ut credat, quod nunquàm factum eſt adhùc, id fieri jam poſſe, niſi per modos etiàm nunquàm tentatos.

Quartò *monemus*, ut Homines ritè animadvertant & diſtinguant, circa ea, quæ ad *Vitam ſanam*, & ea, quæ ad *Vitam longam*, conferre poſſunt. Sunt enim nonnulla, quæ ad Spirituum Alacritatem, & Functionum Robur, & Morbos arcendos, proſunt; quæ tamen de ſummâ Vitæ detrahunt, & Atrophiam ſenilem abſque Morbis accelerant: Sunt & alia, quæ ad Prolongationem Vitæ, & Atrophiam ſenilem longiùs ſummovendam juvant; ſed tamen non uſurpantur abſque periculo Valetudinis; Adeò ut qui iis utentur ad Prolongationem Vitæ, debeant ſimul Incommodis occurrere, quæ alioquin ex eorum uſu ſupervenire poſſint. Atque *Monita* hactenùs dedimus.

Quod ad *Indicia* attinet; Tale hujus rei (quam Animo metimur) Plaſma eſt. Conſervantur res & durant duobus Modis: Aut in *Identitate ſuâ*; Aut per *Reparationem*. In *Identitate ſuâ*; ut *Muſca*, aut *Formica in Succino*; *Flos*, aut *Pomum*, aut *Lignum* in *Conſervatoriis Nivalibus*; *Cadaver* inter *Balſama*. Per *Reparationem*; ut in *Flammâ*; & in *Mechanicis*. Operanti ad *Prolongationem Vitæ*, utroque genere utendum eſt, (disjuncta minus poſſunt) Corpuſque Humanum conſervandum, quemadmodùm *Inanimata* conſervantur: Ac rursùs quemadmodùm *Flamma* conſervatur; Ac denique quadamtenùs ut *Mechanica* conſervantur. Tres igitur ſunt ad *prolongandam Vitam* Intentiones: *Retardatio Conſumptionis*; *Probitas Reparationis*; & *Renovatio* ejus quod *cœpit veteraſcere*. *Conſumptio* fit à duabus *Deprædationibus*; *Deprædatione Spiritûs Innati*; & *Deprædatione Aeris Ambientis*. *Prohibitio* utriuſque duplex; Aut ſi *Agentia* illa fiant minùs *Prædatoria*; aut ſi *Patientia* (*Succi* ſcilicet Corporis) reddantur minùs *Deprædabilia*. *Spiritus* fit minus *Prædatorius*, ſi aut *ſubſtantiâ denſetur*, ut in uſu *Opiatorum* & *Nitrorum*, & in *Contriſtationibus*; Aut *Quantitate minuatur*, ut in *Diætis Pythagoricis* & *Monaſticis*; Aut *Motu leniatur*, ut in *Otio* & *Tranquillitate*. *Aer* ambiens fit minùs *Prædatorius*, ſi aut minùs *incaleſcat* à *Radiis Solis*, ut in *Regionibus frigidioribus*; in *Speluncis*; in *Montibus*; & in *Columnis Anacoretarum*: Aut *ſummoveatur* à *Corpore*, ut in *Cute denſâ*, & in *plumis Avium*, & in *uſu Olei* & *Vnguentorum* abſque *Aromatibus*. *Succi Corporis* redduntur minùs *deprædabiles*, ſi aut *Duri* facti ſint; aut *Roſcidi* ſive *oleoſi*. *Duri*, ut in *Victu aſpero*; *vitâ* in *Frigido*; *Exercitationibus robuſtis*; *Balneis* quibuſdam *Mineralibus*. *Roſcidi*, ut in *uſu Dulcium*, & *abſtinentiâ* à *Salſis* & *Acidis*, & maximè omnium, in tali *Miſtione Potûs*, quæ ſit partium valdè *tenuium* & ſubtilium, abſque tamen omni *Acrimoniâ* aut *Acedine*. *Reparatio* fit per *Alimenta*; *Alimentatio* autem promovetur quatuor Modis: Per *Concoctionem Viſcerum* ad *Extruſionem Alimenti*, ut in *confortantibus Viſcera principalia*; Per *Excitationem Partium Exteriorum* ad *Attractionem Alimenti*, ut in *Exercitationibus* & *Fricationibus* debitis, atque *Vnctionibus* quibuſdam & *Balneis appropriatis*; Per *Præparationem Alimenti* ipſius, ut faciliùs ſe inſinuet, & Digeſtiones ipſas quadamtenùs anticipet, ut in variis & artificioſis Modis *Cibi condiendi*, *Potûs miſcendi*, *Panis fermentandi*, & horum trium *Virtutes* in *unum redigendi*; Per *Confortationem* ipſius ultimi *Actûs Aſſimilationis*, ut in *Somno tempeſtivo*, & *Applicationibus* quibuſdam *exterioribus*. *Renovatio* ejus quod cœpit *veteraſcere*, fit duobus Modis; vel per *Intenerationem Habitûs Corporis* ipſius, ut in uſu *Malaciſſationum* ex *Balneis*, *Emplaſtris*, & *Vnctionibus*; quæ talia ſint ut *imprimant*, non *extrahant*: Vel per *Expurgationem Succi veteris*, & *Subſtitutionem Succi novi*, ut in tempeſtivis & *repetitis Purgationibus*, *Sanguinis Miſſionibus*, & *Diætis attenuantibus*, quæ Florem Corporis reſtituunt. Atque de *Indiciis* hactenùs.

Præcepta quanquam ex ipſis *Indiciis* plurima poſſint deduci; tria tamen veluti præcipua ſubjungere viſum eſt. *Præcipimus* primò, ut

Prolongatio Vitæ expectetur potiùs à Diætis Statis, quàm à Regimine aliquo Victûs familiari; aut etiàm à Medicamentorum Particularium Excellentiâ. Etenim, quæ tantâ Virtute pollent, ut Naturam retrovertere valeant; fortiora plerunq; ſunt, & potentiora ad alterandum, quàm ut ſimul in aliquâ Medicinâ componi, multò minùs in Victu familiari interſpergi poſſint. Supereſt itaque ut ſeriatim, & regulariter, & ad Tempora certa, & vicibus certis recurrentia, adhibeantur.

Secundò *præcipimus*, ut *Prolongatio Vitæ*, expectetur potiùs ab Operatione in Spiritus, & à Malaciſſatione Partium, quàm à Modis Alimentandi. Etenim cùm Corpus humanum, ejuſque Fabrica (miſſis externis) à tribus patiatur; Spiritibus ſcilicet; Partibus; & Alimentis; Via Prolongationis Vitæ per Alimentandi Modos longa eſt, atq; per multas ambages & *circuitus*; At viæ per Operationes ſuper Spiritus, & ſuper Partes, multò breviores ſunt, & quibus citiùs ad Finem deſideratum pervenitur; Eò quod Spiritus ſubitò patiantur, & à Vaporibus, & ab Affectibus, quæ miris modis in eos poſſunt, Partes item, per Balnea, aut Unguenta, aut Emplaſtra, quæ ſubitas etiàm Impreſſiones faciunt.

Tertiò *præcipimus*, quod Malaciſſatio Partium per Exterius, fieri debet, per *Conſubſtantialia, Imprimentia, & Occludentia. Conſubſtantialia* enim benevolo Partium amplexu libentèr excipiuntur, & propriè malaciſſant. *Imprimentia* autem, & Virtutem Malaciſſantium, tanquàm Vehicula, faciliùs & altiùs deducunt, atque ipſa Partes nonnihil expandunt. *Occludentia* autem, Virtutem utrorumque retinent, & paulispèr figunt, & Perſpirationem, quæ eſt res Malaciſſationi oppoſita, (quia Humidum emittit,) cohibent. Itaque per hæc tria; (ſed potiùs ordine diſpoſita, & ſuccedentia, quàm commixta;) Rès abſolvitur. Interim in hâc Parte monemus, non eam eſſe Intentionem Malaciſſationis, ut nutriat, Partes per Exterius; ſed tantùm ut eas reddat magis idoneas ad Nutriendum. Quicquid enim magis Aridum eſt, minùs eſt Activum ad Aſſimilandum. Atque de *Prolongatione Vitæ*, quæ eſt Pars tertia *Medicinæ* novitèr aſcripta, hæc dicta ſint.

Veniamus ad *Coſmeticam*, quæ certè Partes habet Civiles, Partes rurſus Effœminatas. Corporis enim Munditia, & Decor honeſtus, rectè exiſtimatur promanare à Modeſtiâ quâdam Morum, & à Reverentiâ; inprimis erga Deum, cujus Creaturæ ſumus; tum erga Societatem, in quâ degimus; tum etiam erga noſmetipſos, quos non minùs, imò magis quàm alios revereri debemus. Verùm Adulterina illa Decoratio, quæ Fucos & Pigmenta adhibet, digna certè eſt illis Defectibus, qui tam ſemper comitantur; cùm non ſit, aut ad fallendum ſatis ingenioſa, aut ad utendum ſatis commoda, aut ad Salubritatem ſatis tuta & innocua. Miramur autem pravam hanc conſuetudinem Fucandi, Leges Cenſorias, tam Eccleſiaſticas quàm Civiles (quæ alias in Luxuriam circa Veſtes, aut Cultus Capillorum effœminatos, admodum fuerint ſeveræ) ita diù fugiſſe. Legimus certè de *Iezabele*, quod Pigmentis faciem obliverit; verùm de *Eſtherâ*, & *Iudithâ*, nil tale perhibetur.

Pergamus ad *Athleticam*; Eam ſenſu intelligimus paulò largiori, quàm accipi conſuevit. Huc enim referimus, quicquid verſatur circa conciliandam qualemcunq; (quam Corpus humanum ſuſcipit) *Habi-*

litatem; ſive ſit *Agilitatis*, ſive *Tolerantiæ*. Quarum *Agilitas* duas habet Partes, *Robur* & *Velocitatem*: Ac *Tolerantia* itidem duas, vel *Indigentiarum Naturalium patientiam*; vel in *Cruciatibus Fortitudinem*. Quorum omnium, videmus ſæpenumerò Exempla inſignia, in Practicâ Funambulorum; in duro victu Hominum quorundam Barbarorum; in Stupendis viribus Maniacorum; & in conſtantiâ nonnullorum inter exquiſita Tormenta. Imò ſi aliqua alia reperiatur Facultas, quæ in priorem Partitionem non cadit (qualis in *Urinatoribus* ſæpè conſpicitur, qui mirificè Anhelitum cohibere poſſunt) ad hanc ipſam Artem aggregari volumus. Atque quod talia fieri quandóque poſſint, manifeſtiſſimum eſt; At Philoſophia & inquiſitio Cauſſarum circa eadem ferè neglecta jacet; Hanc arbitramur ob Cauſſam, quòd Hominibus perſuaſum ſit hujuſmodi Magiſteria Naturæ, ſolummodò vel ex peculiari certorum Hominum indole, (quæ ſub Diſciplinam non cadit,) vel à diutinâ, ab Annis uſque Puerilibus, conſuetudine, (quæ potiùs imperari quam doceri ſolet) obtinere. Quod etſi verum prorsùs non ſit; tamen *Defectus* hujuſmodi Rerum quid attinet notare? Certamina enim Olympica jam diù ceſſarunt; Tum etiàm in ejuſmodi rebus Mediocritas ſufficit ad uſum; Excellentia autem Mercenariæ cuidam Oſtentationi ferè inſervit.

Poſtremò accedimus ad *Artes Voluptarias*. Eæ ſecundum ſenſus ipſos diſpertitæ ſunt: Oculos oblectat præcipuè *Pictura*, cum aliis Artibus innumeris, (quæ ad Magnificentiam ſpectant) circa Ædificia, Hortos, Veſtes, Vaſa, Calices, Gemmas, & ſimilia. Aures demulcet *Muſica*, quæ tantâ Vocum, Spiritûs, Chordarum, Varietate, & apparatu, inſtructa eſt. Olim etiam *Hydraulica*, pro Coryphæis quibuſdam Artis ejus habita ſunt, quæ nunc propè obſoleverunt. Atque Artes, quæ ad Viſum, aut Auditum ſpectant, præ aliis præcipuè Liberales habitæ ſunt: Senſus hi duo magis caſti; Scientiæ magis eruditæ; quippe qui etiam *Mathematicam*, veluti Ancillam, in Familiis ſuis habeant: Etiam Altera ad Memoriam & Demonſtrationes; Altera ad Mores & Affectus Animi nonnihil reſpicit. Reliquorum Senſuum Oblectationes, atque Artes *circa* ipſos, minùs in honore ſunt; veluti Luxuriæ quam Magnificentiæ propiores. Unguenta, Odoramenta, Deliciæ & Cupediæ Menſarum, maximè autem Incitamenta Libidinis, rectiùs Cenſore quàm Doctore indigent. Optimè ſanè à quibuſdam annotatum eſt, naſcentibus & creſcentibus Rebuſpub. Artes Militares florere; in ſtatu & culmine poſitis Liberales; at ad declinationem & decaſum vergentibus Voluptarias. Hæc verò Ætas noſtra, vereor ne tanquàm in decaſu felicitatis, in Artes voluptarias inclinet. Quare iſta miſſa faciamus. Cum *Artibus Voluptariis Ioculares* copulo. Deceptiones ſiquidem Senſuum, inter Delectationes Senſuum reponendæ ſunt.

Jam verò tranſcurſis *Doctrinis* illis, circa *Corpus Humanum*, (*Medicinâ*, *Coſmeticâ*, *Athleticâ*, *Voluptariâ*) illud obitèr monemus; Cùm in *Corpore Humano* tot Res in conſiderationem veniant, *Partes*, *Humores*, *Functiones*, *Facultates*, *Accidentia*; Cúmque, (ſi nobis integrum eſſet) conſtitui oportuiſſet Corpus unicum *Doctrinæ de Corpore Humano*, quæ illa iſta omnia complecteretur (ſimile illi *Doctrinæ de Animâ*, de quâ mox dicemus) tamen ne Artes nimis multiplicentur, neve Veteres Artium Limites (pluſquàm neceſſe fuerit) tranſponantur; *Doctrinam de Partibus Corporis Humani*, de *Functionibus*, de *Humoribus*, de *Reſpiratione*, de *Somno*, de *Generatione*, de *Fœtu* & *Geſtatione* in *Vtero*, de *Augmentis*, de *Pubertate*, de *Canicie*, de *Impinguatione*, & ſimilibus, in *Corpus Medicinæ* recipimus; licet ad Officia illa tria non propriè pertineant; Sed quia *Corpus* ipſum *Hominis*, ſit per omnia *Medicinæ* Subjectum. *Motum* autem *Voluntarium*, & *Senſum*, ad *Doctrinam* de *Animâ* rejicimus; ſiquidem *Animæ* Partes in his duobus ſunt potiores. Atque ſic *Doctrinam*, quæ circa *Corpus Hominis* verſatur (quod *Animæ* pro Tabernaculo duntaxat eſt) claudimus.

CAPUT III.

Partitio Philoſophiæ Humanæ *circa* Animam, *in* Doctrinam *de* Spiraculo; *&* Doctrinam *de* Animâ Senſibili ſive Productâ. *Partitio ſecunda ejuſdem* Philoſophiæ, *in* Doctrinam *de* Subſtantiâ *&* Facultatibus Animæ; *&* Doctrinam *de* Uſu, *&* Objectis Facultatum. *Appendices duæ* Doctrinæ *de* Facultatibus Animæ; Doctrina *de* Divinatione Naturali; *&* Doctrina *de* Faſcinatione. *Diſtributio* Facultatum Animæ Senſibilis, *in* Motum; *&* Senſum.

VEniamus ad *Doctrinam* de *Animâ Humanâ*; è cujus Theſauris, omnes cæteræ *Doctrinæ* depromptæ ſunt. Ejus duæ ſunt Partes; Altera tractat de *Animâ Rationali*, quæ Divina eſt; Altera de *Irrationali*, quæ communis eſt cum Brutis. Notavimus autem paulò ſuperiùs (ubi de *Formis* loquebamur) differentes illas duas *Animarum* Emanationes, quæ in primâ utriuſque Creatione, ſe dant conſpiciendas; Nimirùm, quod altera Ortum habuerit à *Spiraculo Dei*; Altera è *Matricibus Elementorum*. Nam de *Animæ Rationalis* Generatione Primitivâ, ita ait Scriptura, *Formavit Hominem de limo Terræ, & ſpiravit in Faciem ejus Spiraculum Vitæ*. At Generatio *Animæ Irrationalis*, ſive *Brutorum*, facta eſt per Verba illa, *Producat Aqua*; *Producat Terra*; Hæc autem *Anima* (qualis eſt in Homine) *Animæ Rationali* Organum tantùm eſt, atque Originem habet, & ipſa quoque, quemadmodum in Brutis, è Limo Terræ: Neque enim dictum eſt, *Formavit Corpus Hominis de Limo Terræ*; ſed *Formavit Hominem*; integrum ſcilicet Hominem, excepto illo Spiraculo. Quamobrem Partem primam *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, *Doctrinam de Spiraculo* appellabimus; Secundam verò, *Doctrinam* de *Animâ Senſibili* ſive *Productâ*. Neque tamen, cùm hactenus *Philoſophiam* ſolam tractemus (quippe *Sacram Theologiam* in

Fine Operis collocavimus) Partitionem iſtam à *Theologiâ* mutuaremus, niſi etiàm cum principiis *Philoſophiæ* conveniret. Plurimæ enim & maximæ ſunt *Animæ Humanæ* præcellentiæ ſupra *Animas Brutorum*, etiàm Philoſophantibus ſecundum Senſum manifeſtæ. Ubicunque autem tot & tantarum invenitur Excellentiarum Symbolum, ibi meritò ſempèr conſtitui debet Differentia ſpecifica. Itaque nobis non nimium placet, Confuſa illa & promiſcua Philoſophorum de *Animæ Functionibus* Tractatio; ac ſi *Anima Humana*, Gradu potiùs quàm Specie, diſcriminata eſſet ab *Animâ Brutorum*; Non alitèr quàm Sol inter Aſtra, aut Aurum inter Metalla.

Subjungenda eſt etiàm Partitio alia *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, antequàm de Speciebus fuſiùs loquamur. Etenim, quæ de Speciebus poſteà dicemus, utramque Partitionem, tum illam quam jam modò poſuimus, tum iſtam quam nunc proponemus, ſimul tractabunt. Secunda igitur Partitio ſit, in *Doctrinam* de *Subſtantiâ* & *Facultatibus Animæ*; & *Doctrinam* de *Vſu* & *Objectis Facultatum*.

Præmiſſis itaque his Partitionibus geminis, ad Species accedamus. *Doctrina* de *Spiraculo*, eademque de *Subſtantiâ Animæ Rationalis*, complectitur Inquiſitiones illas de Naturâ ejus; Utrum *Nativa ſit illa*, an *Adventitia*; *Separabilis* an *Inſeparabilis*; *Mortalis*, an *Immortalis*; *quatenùs Legibus Materiæ alligata*, *quatenùs minimè*; & ſimîlia? Quæ verò hujus ſunt Generis, licet etiàm in Philoſophiâ, & diligentiorem & altiorem Inquiſitionem ſubire poſſint, quàm adhuc habetur; utcunque tamen in fine, Religioni determinanda & diffinienda rectiùs tranſmitti cenſemus: Alitèr enim, Erroribus haud paucis, & Senſûs Illuſionibus omninò exponentur. Etenim, cùm *Subſtantia Animæ*, in Creatione ſuâ, non fuerit extracta aut deducta, ex Maſsâ Cœli & Terræ, ſed immediatè inſpirata à Deo; Cúmque Leges Cœli & Terræ, ſint propria Subjecta Philoſophiæ; quomodò poſſit Cognitio
nitio de *Subſtantiâ Animæ Rationalis* ex Philoſophiâ peti & haberi? Quinimò ab eâdem Inſpiratione Divinâ hauriatur, à quâ *Subſtantia Animæ* primò emanavit.

Doctrina verò de *Animâ Senſibili* ſive *Productâ*, etiàm quatenùs ad *Subſtantiam* ejus, verè inquiritur: At ea Inquiſitio nobis quaſi *deſiderari* videtur. Quid enim ad *Doctrinam* de *Subſtantiâ Animæ* faciunt, *Actus ultimus*, & *Forma Corporis*, & hujuſmodi Nugæ Logicæ? *Anima* ſiquidem *Senſibilis* ſive *Brutorum*, planè Subſtantia Corporea cenſenda eſt, à Calore attenuata, & facta Inviſibilis; Aura (inquam) ex Naturâ Flammeâ & Aëreâ conflata, Aëris mollicie ad Impreſſionem recipiendam, Ignis vigore ad Actionem vibrandam dotata; partìm ex Oleoſis, partìm ex Aqueis nutrita; Corpore obducta, atque in Animalibus perfectis in Capite præcipuè locata, in Nervis percurrens, & Sanguine ſpirituoſo Arteriarum refecta & reparata; quemadmodùm Bernardinus Teleſius, & Diſcipulus ejus Auguſtinus Donius, aliquâ ex parte, non omninò inutilitèr, aſſeruerunt. Itaque de hâc *Doctrinâ*, diligentior fiat Inquiſitio: Eò magis, quod hæc Res non benè intellecta, Opiniones ſuperſtitioſas, & planè contaminatas, & Dignitatem *Animæ Humanæ* peſſimè conculcantes, de *Metempſuchôſi* & *Luſtrationibus*

Animarum per Periodos Annorum, denique de nimis propinquâ *Animæ Humanæ* erga *Animas Brutorum* per omnia *Cognatione*, peperit. Eſt autem hæc *Anima* in Brutis *Anima principalis*, cujus Corpus Brutorum Organum; In Homine autem, Organum tantum & ipſa *Animæ Rationalis*; & *Spiritûs* potius Appellatione, quàm *Animæ* indigitari poſſit. Atque de *Subſtantiâ Animæ* hactenus.

Facultates autem *Animæ* notiſſimæ ſunt; *Intellectus*, *Ratio*, *Phantaſia*, *Memoria*, *Appetitus*, *Voluntas*, denique univerſæ illæ, circa quas verſantur Scientiæ Logicæ, & Ethicæ: Sed in *Doctrinâ de Animâ*, *Origines* ipſarum tractari debent, idque phyſicè, prout Animæ innatæ ſint, & adhæreant: *Vſus* tantum ipſarum, & *Objecta*, illis alteris *Artibus*, deputantur. Atque in hac parte, nihil egregii (ut nobis videtur) adhùc repertum eſt; quanquàm *deſiderari* eam haud ſanè dixerimus. Habet etiàm Pars iſta, *De Facultatibus Animæ*, Appendices duas; quæ & ipſæ, quemadmodùm tractantur, potiùs Fumos nobis exhibuerunt, quàm Flammam aliquam lucidam Veritatis: Altera harum eſt *Doctrina de Divinatione* Naturali; Altera de *Faſcinatione*.

Divinationem ab Antiquis, nec malè, in duas Partes diviſam habemus; *Artificialem*, & *Naturalem*: *Artificialis* Ratiocinando, ex Indicatione Signorum, Prædictionem colligit; *Naturalis*, ex ipsâ Animi præſentione internâ, abſque Signorum Adminiculis, præſagit. *Artificialis* duplex; Altera argumentatur ex *Cauſſis*; Altera ex *Experimentis* tantùm, cœcâ quâdam Auctoritate: Quæ poſterior, ut plurimum, ſuperſtitioſa eſt; quales erant Ethnicorum Diſciplinæ, circa *Inſpectionem Extorum*, *Volatum Avium*, & ſimilia. Etiàm Chaldæorum *Aſtrologia* ſolennior, non multò melior. At *Artificialis Divinatio* utraque, inter diverſas Scientias ſpargitur. Habet *Aſtrologus* Prædictiones ſuas, ex ſitu Aſtrorum. Habet etiàm *Medicus* ſuas, De Morte ingruente; De Convaleſcentiâ; De Symptomatibus Morborum ſuperventuris, ex Urinis, Pulſibus, Aſpectu Ægrorum, & ſimilibus. Habet & *Politicus* ſuas; *O Vrbem Venalem, & citò perituram, ſi Emptorem invenerit*: Cujus Vaticinii fides non diù morata eſt; impleta primùm in Syllâ, poſteà in Cæſare. Hujuſmodi igitur Prædictiones, præſentis non ſunt Inſtituti, verùm ad Artes proprias remitti debent. *Naturalis* autem *Divinatio*, ex vi ſcilicet internâ Animi Ortum habens, ea demùm eſt, de quâ nunc agitur. *Hæc duplex eſt*; *Altera Nativa*; Altera per *Influxum*. *Nativa* hoc nititur Suppoſitionis Fundamento; Quod Anima in ſe reducta, atque collecta, nec in Corporis Organa diffuſa, habeat ex vi propriâ Eſſentiæ ſuæ, aliquam Prænotionem Rerum futurarum: Illa verò optimè cernitur, in Somniis, Ecſtaſibus, Confiniis Mortis; rariùs inter Vigilandum, aut cùm Corpus ſanum ſit ac validum. Hujuſmodi verò ſtatus Animi, procuratur ferè, aut adjuvatur, ex Abſtinentiis, atque illis Rebus, quæ Animam à Muneribus Corporis exercendis maximè ſevocant, ut ſuâ Naturâ abſque Impeditionibus Exteriorum gaudere poſſit. *Divinatio* verò per *Influxum*, hoc altero ſuppoſitionis Fundamento nititur; Quod Anima, veluti Speculum, Illuminationem quandam ſecundariam, à Præſcientia Dei, & Spirituum excipiat; Cui etiàm idem, qui priori, Status & Regimen Corporis confert. Eadem enim Animæ ſevocatio efficit, ut & ſuâ Naturâ impenſiùs utatur; & Divinorum Influxuum ſit magis ſuſceptiva: Niſi quod in *Divinationibus* per *Influxum*, Anima Fervore quodam, atque tanquàm Numinis præſentis Impatientiâ (quæ apud Priſcos *Sacri Furoris* nomine vocabatur) corripiatur; In *Divinatione* autem *Nativâ*, Quieti potiùs & Vacationi propior ſit.

Faſcinatio autem, eſt Vis & Actus Imaginationis intenſivus, in Corpus alterius: (Vim enim Imaginationis ſuper Corpus proprium ipſius Imaginantis ſuperiùs perſtrinximus.) In hoc genere Schola Paracelſi, & ementitæ *Naturalis Magiæ* Cultores, tam fuerunt immodici, ut Imaginationis Impetum & Apprehenſionem, *Miracula-patranti Fidei* tantùm non exæquarint. Alii ad Similitudinem Veri propiùs accedentes; cùm occultas Rerum Energias & Impreſſiones, Senſuum Irradiationes, Contagionum de Corpore in Corpus Tranſmiſſiones, Virtutum Magneticarum Delationes, acutiùs intuerentur; in eam opinionem devenerunt, ut multò magis à Spiritu in Spiritum (cùm Spiritus præ Rebus omnibus ſit, & ad Agendum ſtrenuus, & ad Patiendum tener & mollis) Impreſſiones, & Delationes, & Communicationes fieri poterint. Unde increbuerunt Opiniones factæ quaſi Populares, De Genio ſuperiori, De Hominibus quibuſdam infauſtis & ominoſis, De Ictibus Amoris & Invidiæ; & aliæ his ſimiles. Atque huic conjuncta eſt Diſquiſitio, quomodo *Imaginatio intendi & fortificari* poſſit? Quippe ſi Imaginatio fortis tantarum ſit virium, operæ-pretium fuerit noſſe, quibus modis eam exaltari, & ſe ipſâ majorem fieri detur? Atque hic obliquè, nec minùs periculosè, ſe inſinuat Palliatio quædam, & Defenſio maximæ Partis *Magiæ Ceremonialis*. Specioſus enim fuerit Prætextus, Ceremonias, Characteres, Incantationes, Geſticulationes, Amuleta, & ſimilia, non ex aliquo tacito, aut Sacramentali cum malis Spiritibus contractu, vires nanciſci; ſed eò pertinere tantùm, ut Imaginatio illius, qui his utitur, roboretur & exaltetur: Quẽadmodùm etiàm in Religione, uſus Imaginũ, ad Mentes Hominum in Rerum Contemplatione defigendas, & Devotionem Precantium excitandam, invaluit. Attamen mea talis eſt Sententia; Etiamſi detur vim imaginationis eſſe utique potentem; atque inſuper Cæremonias vim illam intendere & roborare; poſito denique, quod adhibeantur Cæremoniæ ad hanc Intentionem ſincerè, atque tanquàm Remedium Phyſicum, abſque aliquâ vel minimâ cogitatione, de invitandis per ipſas auxiliis Spirituum; haberi nihilominùs debent pro illicitis, propterea quod Sententiæ illi Divinæ, adverſus Hominem propter Peccatum latæ, repugnent & recalcitrent, *In ſudore vultûs tui comedes panem tuum.* Siquidem Magia ejus generis, egregios illos Fructus, quibus Deus Pretium Laborem conſtituit, adipiſcendos proponit, per paucas, eaſque faciles, & minimè operoſas Obſervantias.

Superſunt *Doctrinæ* duæ, quæ ad *Facultates Animæ Inferioris ſive Senſibilis*, præcipuè ſpectant; utpote quæ cum Organis Corporeis maximè communicant. Altera de *Motu Voluntario*; Altera de *Senſu & Senſibili*. In priori harum, etiàm aliàs ſatis jejunè inquiſitâ, Unica Pars ferè integra *deeſt*. Etenim de Officio, & Fabricâ commodâ Nervorum

vorum & Muſculorum, & aliorum quæ ad hunc Motum requiruntur; Quæque Pars Corporis quieſcat dum alia moveatur; Tum quod hujuſce Motûs Rector & quaſi Auriga ſit Imaginatio, adeò ut dimiſſâ Imagine ad quam Motus fertur, ſtatìm intercipiatur & ſiſtatur Motus ipſe, (ut cùm deambulamus, ſi alia ſubeat Cogitatio acris & defixa, continuò conſiſtimus;) et aliæ nonnullæ Subtilitates non malæ, in Obſervationem & Inquiſitionem jam pridèm venerunt. Quomodò verò Compreſſiones, et Dilatationes, & Agitationes Spiritûs, (qui proculdubiò Motûs Fons eſt) corpoream & craſſam Partium Molem, flectat, excitet, aut pellat, adhùc diligenter inquiſitum & tractatum non eſt. Neque mirum, cùm *Anima ipſa Senſibilis*, hactenus potiùs pro Entelechiâ & Functione quâdam habita ſit, quam pro ſubſtantiâ. At quandò jam innotuerit, ipſam eſſe Subſtantiam Corpoream & Materiatam, neceſſe eſt etiàm, ut quibus nixibus, Aura tam puſilla & tenera, Corpora tam craſſa & dura, in *Motu* ponere poſſit, inquiratur. De hâc Parte igitur, cùm *deſideretur*, fiat Inquiſitio.

At de *Senſu* & *Senſibili*, longè uberior & diligentior adhibita eſt Inquiſitio, tam in Tractatibus circa ea generalibus, quam in Artibus ſpecialibus, utpotè *Perſpectivâ*, *Muſicâ*: quam vere, nihil ad Inſtitutum: quandoquidem illa tanquàm *Deſiderata* ponere non liceat. Sunt tamen duæ Partes Nobiles & inſignes, quas in hâc Doctrinâ *deſiderari* ſtatuimus: Altera de *Differentiâ Perceptionis* et *Senſûs*; Altera de *Formâ Lucis*.

Atque Differentiam inter *Perceptionem* et *Senſum*, benè enucleatam, debuerant Philoſophi Tractatibus ſuis de *Senſu* & *Senſibili* præmittere, ut rem maximè fundamentalem. Videmus enim, quaſi omnibus Corporibus Naturalibus, ineſſe vim manifeſtam *Percipiendi*; Etiàm Electionem quandam Amica amplectendi, Inimica & Aliena fugiendi. Neque nos de ſubtilioribus *Perceptionibus* tantùm loquimur; veluti cùm Magnes Ferrum allicit; Flamma ad Naphtham aſſilit; Bulla Bullæ approximata coit, Radiatio ab Objecto albo diſſilit; Corpus Animalis utilia aſſimilat, inutilia excernit; Spongiæ Pars (etiam ſuper Aquam elevata) Aquam attrahit, Aerem expellit; & hujuſmodi; Etenim quid attinet talia enumerare? Nullum ſiquidem Corpus ad aliud admotum, illud immutat, aut ab illo immutatur, niſi Operationem præcedat *Perceptio* Reciproca. *Percipit* Corpus Meatus quibus ſe inſinuat; *Percipit* Impetum alterius Corporis, cui cedit; *Percipit* Amotionem alterius Corporis, à quo detinebatur, cùm ſe recipit; *Percipit* Divulſionem ſui Continui, cui ad Tempus reſiſtit; ubique denique eſt *Perceptio*. Aer verò Calidum & Frigidum tam acutè *percipit*, ut Ejus *Perceptio* ſit longè ſubtilior quàm Tactûs Humani; qui tamen pro Calidi & Frigidi Normâ habetur. Duplex igitur deprehenditur circa hanc *Doctrinam* Hominum Culpa; Alia, quod eam intactã, & intractatã (cùm tamẽ ſit Res nobiliſſima) plerunq; reliquerũt: Alia, quod qui huic Contemplationi fortè Animum adjecerunt, longiùs, quàm par eſt, provecti ſunt, et *Senſum* Corporibus omnibus tribuerunt: ut piaculum ferè ſit Ramum Arboris avellere, ne fortè inſtar Polydori ingemiſcat. At debuerant illi *Differentiam Perceptionis* &

Senſùs, non tantùm in Comparatione Senſibilium ad Inſenſibilia, ſecundum Corpus integrum, explorare, (veluti Plantarum & Animalium;) verùm etiàm in Corpore ipſo Senſibili animadvertere, quid in Cauſſâ ſit, cur tot Actiones expediantur, abſque omni tamen *Senſu*? Cur Alimenta digerantur, egerantur; Humores & Succi, ſurſùm, deorsùm, ferantur; Cor & Pulſus vibrent; Viſcera, ſua quæque Opificia, ſicut Officinæ, producant; & tamen hæc omnia, & complura alia abſq; *Senſu* fiant? Verùm Homines non ſatis acutè, qualis ſit Actio *Senſûs*, viderunt; atque quod Genus Corporis, quæ Mora, quæ Conduplicatio Impreſſionis ad hoc requirantur, ut Dolor vel Voluptas ſequatur? Denique *Differentiam* inter *Perceptionem* ſimplicem, & *Senſum*, nullo modo noſſe videntur; nec quatenùs fieri poſſit *Perceptio* abſq; *Senſu*. Neque enim hæc Verborum tantùm Controverſia eſt, ſed de Re magni prorsùs Momenti. De hâc igitur *Doctrinâ* (ut inprimis utili, & ad plurima ſpectante) meliùs inquiratur. Quandoquidem etiàm circa hanc Rem Inſcitia, tantum apud nonnullos ex Antiquis Philoſophis potuerit, ut omnibus ſine diſcrimine Corporibus Animam infundi putaverint: Neque enim videbant, quomodò *Motus* cum diſcretione fieri potuerit abſq; *Senſu*; aut *Senſus* adeſſe abſq; *Animâ*.

De *Formâ Lucis*, quod debita non facta fuerit Inquiſitio (præſertim cùm in *Perſpectivâ* ſtrenuè elaborârunt Homines) ſtupenda quædam negligentia cenſeri poſſit. Etenim, nec in *Perſpectivâ*, nec aliàs, aliquid de Luce, quod valeat, inquiſitum eſt. Radiationes ejus tractantur, Origines minimè. Sed Collocatio demùm *Perſpectivæ* inter *Mathematica*, hunc ipſum Defectum, & alios ſimiles peperit; quia à Phyſicis præmaturè diſceſſum eſt. Tractatio autem de *Luce*, & Cauſſis ejus, in Phyſicis rurſùs ſuperſtitioſa ferè eſt, tanquàm de Re inter Divina & Naturalia mediâ; adeò ut quidam ex Platonicis, eam Materiâ ipſâ antiquiorem introduxerint: Cùm enim Spatium eſſet difflatum, id primum Lumine, poſteà verò Corpore impletum fuiſſe, vaniſſimo commento aſſerverunt: Quando tamen Scripturæ Sacræ, Maſſam Cœli & Terræ, tenebroſam, ante Lucem creatam, diſertè poſuerint. Quæ verò phyſicè, & ſecundum Senſum de eâ tractantur, ea ſtatìm ad Radiationes deſcendunt, ut parùm Phyſicæ Inquiſitionis circa hanc rem extet. Debuerant autem Homines Contemplationes ſuas ſubmittere puliſpèr, & quid ſit *Corporibus* omnibus *Lucidis* commune inquirere, tanquàm de *Formâ Lucis*. Etenim quam immenſa eſt corporis Differentia, (ſi ex dignitate conſiderentur) inter Solem & Lignum putridum, aut Squammas etiàm Piſcium putridas? Inquirere etiàm debuerant, quid tandem in cauſsâ ſit, cur aliqua igneſcant, & *Lucem* ex ſe jaciant calefacta, alia minimè? Ferrum, Metalla, Lapides, Vitrum, Ligna, Oleum, Sevum, ab Igne, vel Flammam vibrant, vel ſaltèm rubeſcunt: At Aqua, Aer, acerrimo & tanquàm furenti Calore fervefacta, nihil tamen *Lucis* adipiſcuntur, nec ſplendent. Quod ſi quis hoc eò fieri putet, quod proprium ſit Ignis *lucere*, Aqua autem et Aer Igni omninò inimica ſint; Is ſanè nunquàm per Obſcura Noctis, in Aquâ ſalsâ, tempeſtate calidâ, remigavit; cùm guttulas Aquæ ex Remorum Concuſſione ſubſilientes, micare & luceſcere videre potuiſſet. Quod etiam fit in Spumâ Maris ferventiore, quam *Pulmonem Marinum* vocant. Quid denique habent commune cum Flammâ & Ignitis, Cicendulæ & Luciolæ; & Muſca Indica, quæ Cameram totam illuſtrat; Et Oculi quorundam Animalium in Tenebris; & Saccharum inter radendum aut frangendum; & Sudor Equi nocte æſtuosâ feſtinantis; & Alia nonnulla? Quin & Homines tam parùm in hâc re viderunt, ut plerique Scintillas è Silice, Aerem attritum putent. Attamen quando Aer Calore non igneſcat, & *Lucem* manifeſtò concipiat, quomodò tandem fit, ut Noctuæ, & Feles, & alia nonnulla Animalia, noctù cernant? Adeò ut ipſi Aeri, (quandò Viſio abſque *Luce* non tranſigatur) neceſſe eſt ineſſe *Lucem* aliquam Nativam & genuinam, quamvis tenuem admodùm & infirmam, quæ tamen ſit Radiis Viſivis hujuſmodi Animalium proportionata, iiſque ad videndum ſufficiat. Verùm hujuſce Mali (ut plurimorum) Cauſſa eſt, quod Homines ex Inſtantiis particularibus, *Formas* Naturarum *Communes* non elicuerunt; Id quod nos tanquàm Subjectum proprium *Metaphyſicæ* poſuimus; Quæ & ipſa *Phyſicæ*, ſive *Doctrinæ* de *Naturâ* Pars eſt. Itaque de *Formâ* & *Originibus Lucis* fiat Inquiſitio, eáque interim inter *Deſiderata* ponatur. Atque de *Doctrinâ* circa *ſubſtantiam Animæ*, tam *Rationalis* quàm *Senſibilis*, cum *Facultatibus ſuis*; atq; de ejuſdem *Doctrinæ Appendicibus*, hæc dicta ſint.

B

Pa

fim

hun

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER QUINTUS.

AD REGEM SVVM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ *circa* Uſum & Objecta Facultatum Animæ Humanæ, *in* Logicam; & Ethicam. *Partitio* Logicæ, *in* Artes Inveniendi; Judicandi; Retinendi; & Tradendi.

D*Octrina circa Intellectum*, (Rex optime) atque illa altera *circa Voluntatem Hominis*, in Natalibus ſuis tanquam Gemellæ ſunt. Etenim *Illuminationis Puritas* & *Arbitrii Libertas*, ſimul incœperunt, ſimul corruerunt. Neque datur in Univerſitate Rerum, tam intima Sympathia, quàm illa Veri & Boni. Quo magis rubori fuerit Viris doctis, ſi Scientiā ſint tanquàm Angeli Alati, Cupiditatibus verò, tanquàm Serpẽtes, qui humi reptant; circũgerentes Animas, inſtar Speculi ſanè, ſed Menſtruati.

Venimus jam ad *Doctrinam* circa *Vſum* & *Objecta Facultatum Animæ Humanæ*. Illa duas habet Partes, eaſque notiſſimas, & conſenſu receptas; *Logicam*, & *Ethicam*: Niſi quod *Doctrinam Civilem*, quæ vulgò ut Pars *Ethicæ* collocatur, jam antè emancipaverimus; & in integram *Doctrinam de Homine Congregato*, ſive in *Societate*, conſtituerimus; hîc tantùm de *Homine ſegregato* tractantes. *Logica* de *Intellectu* & *Ratione*; *Ethica* de *Voluntate*, *Appetitu*, & *Affectibus* diſſerit: Altera *Decreta*, Altera *Actiones* progignit. Verum quidem eſt, quod Phantaſia in utrâque Provinciâ, tam Judiciali quàm Miniſteriali, Legati cujuſdam, aut Internuncii, aut Procuratoris reciproci, vices gerit. Nam Senſus Idôla omnigena Phantaſiæ tradit, de quibus poſteà Ratio judicat: At Ratio viciſsìm Idôla electa, & probata Phantaſiæ tranſmittit, priuſquàm fiat Executio Decreti. Siquidem Motum voluntarium perpetuò præcedit, eúmque incitat Phantaſia: adeò ut Phantaſia ſit utrique tam Rationi quàm Voluntati Inſtrumentum commune: niſi quod Janus iſte Bifrons ſit, & duas obvertat Facies: Facies enim Rationem aſpiciens, Veritatis habet Effigiem; Facies autem Actionem aſpiciens, Effigiem Bonitatis: Quæ tamen ſint Facies,

——*Quales decet eſſe ſororum.*

Neque verò merus & nudus Internuncius eſt Phantaſia; ſed Auctoritatem non exiguam, vel accipit, vel uſurpat, præter Delationem ſimplicem Mandati. Rectè enim Ariſtoteles; *Id Imperii habet Anima in Corpus, quod Dominus in Mancipium: Ratio verò in phantaſiam, quod in liberâ Civitate Magiſtratus in Civem*; Ad quem poſſit ſuâ vice redire Dominatio. Videmus enim quod in iis, quæ ſunt Fidei & Religionis, Phantaſia ſupra ipſam Rationem ſcandat & evehatur: Non quod Illuminatio Divina locum habeat in Phantaſiâ; (*quin potiùs* in ipsâ Arce Mentis & Intellectûs:) verùm quemadmodùm Gratia Divina in Virtutibus, utitur Motibus Voluntatis; ita ſimilitèr Gratia Divina in Illuminationibus utitur Motibus Phantaſiæ; unde fit ut Religio ſempèr Aditum ſibi ac Viam ad Animum quæſierit, per *Similitudines*, *Typos*, *Parabolas*, *Viſiones*, *Inſomnia*. Rursùs haud humile eſt Regnum Phantaſiæ in perſuaſionibus, à vi Eloquentiæ inſinuatis. Nam ubi per Orationis Artificia Hominum Animi demulcentur, inflammantur, & in quamcunque Partem pertrahuntur; totum illud fit per Exuſcitationem Phantaſiæ, quæ impotens jam facta, non ſolùm Rationi inſultat, verùm eidem vim quodammodò facit, partim occœcando, partim extimulando. Neque tamen Cauſſa videtur, cur à Partitione priore diſcedamus. Nam Phantaſia Scientias ferè non parit: Siquidem Poeſis (quæ à principio Phantaſiæ attributa eſt) pro Luſu potiùs Ingenii, quam pro Scientiâ, habenda. Poteſtatem autem Phantaſiæ in Naturalibus, Doctrinæ de Animâ paulò antè aſſignavimus. Eam verò quam habet cum Rhetoricâ cognationem, illi ipſi Arti, (de quâ infrà tractabimus) remitti par eſt.

Pars iſta *Humanæ Philoſophiæ*, quæ ad *Logicam* ſpectat, Ingeniorum plurimorum guſtui ac palato minùs grata eſt; & nihil aliud videtur quàm ſpinoſæ Subtilitatis Laqueus ac Tendicula. Nam ſicut verè dicitur, *Scientiam eſſe Animi pabulum*; ita in hoc Pabulo appetendo, &

deligendo, plerique Palatum nacti ſunt Iſraelitarum ſimile in Deſerto; quos Cupido inceſſit redeundi ad *Ollas Carnium*, *Mannæ* autem faſtidium cepit: Quæ licet Cibus fuerit cœleſtis, minùs tamen ſentiebatur almus & ſapidus. Eodem modo (ut plurimùm) illæ *Scientiæ* placeat, quæ habent Infuſionem nonnullam Carnium magis eſculentam; Quales ſunt *Hiſtoria Civilis*, *Mores*, *Prudentia Politica*, circa quas Hominum Cupiditates, Laudes, Fortunæ vertuntur & occupatæ ſunt. At iſtud *Lumen ſiccum*, plurimorum mollia & madida Ingenia offendit, & torret. Cæterùm unamquamque rem, propriâ ſi placet dignitate metiri, *Rationales Scientiæ* reliquarum omninò Claves ſunt. Atque quemadmodùm *Manus Inſtrumentum Inſtrumentorum*, *Anima Forma Formarum*, ita & illæ, *Artes Artium* ponendæ ſunt. Neque ſolùm dirigunt, ſed & roborant; ſicut Sagittandi Uſus & Habitus, non tantùm facit ut melius quis collimet; ſed ut Arcum tendat fortiorem.

Artes Logicæ quatuor numero ſunt; diviſæ ex Finibus ſuis, in quos tendunt. Id enim agit Homo in *Rationalibus*; Aut ut *inveniat quod quæſiverit*; Aut *judicet quod invenerit*; Aut *retineat quod judicaverit*; Aut *tradat quod retinuerit*. Neceſſe igitur eſt, ut totidem ſint *Artes Rationales*. *Ars Inquiſitionis* ſeu *Inventionis*; Ars *Examinis* ſeu *Judicii*; Ars *Cuſtodiæ* ſeu *Memoriæ*, & Ars *Elocutionis* ſeu *Traditionis*. De quibus jam ſigillatìm dicemus.

CAPUT II.

Partitio Inventivæ, *in* Inventivam Artium; *&* Argumentorum: *Quodque prior harum (quæ eminet)* deſideretur. *Partitio* Inventivæ Artium, *in* Experientiam Literatam; *&* Organum Novum. *Delineatio* Experientiæ Literatæ.

I*Nventionis* duæ ſunt Species, valdè profectò inter ſe diſcrepantes; Una *Artium & Scientiarum*; altera *Argumentorum & Sermonum*. Priorem harum *deſiderari* prorsùs pronuncio. Qui quidem talis mihi videtur eſſe Defectus; ac ſi quis in Inventario conficiendo Bonorum alicujus Defuncti ita referat; *Numeratæ pecuniæ nihil*. Ut enim cætera omnia Pecuniâ parantur; ita & per hanc *Artem* reliquæ acquiruntur. Atque ſicut India Occidentalis nunquàm nobis inventa fuiſſet, niſi præceſſiſſet Acûs Nauticæ Inventio; licet Regiones illæ immenſæ, Verſoriæ Motus puſillus ſit: Ita non eſt cur miretur quiſpiam, in *Artibus* perluſtrandis & promovendis, ampliores Progreſſus factos non eſſe; quandoquidem *Ars* ipſa *Inveniendi & Perluſtrandi Scientias* hactenùs ignoretur.

Hanc Scientiæ *deſiderari* Partem planè in confeſſo eſt. Primò enim *Dialectica* nihil profitetur, imò ne cogitat quidem, de *inveniendis Artibus*, ſive *Mechanicis*, ſive (quas vocant) *Liberalibus*; Aut etiàm de

Illarum *Operibus*, Harum verò *Axiomatibus* eliciendis; ſed quaſi præteriens Homines alloquitur, & dimittit, edicens, ut *Cuique in ſuâ Arte credant*. Celſus vir prudens, non ſolùm Medicus (licet moris ſit omnibus in laudes Artis propriæ effundi) graviter & ingenuè, de Empyricis & Dogmaticis Medicorum Sectis loquens, fatetur; *Medicamenta & remedia priùs fuiſſe inventa, de cauſſis verò & rationibus poſterius diſceptatum; non ordine converſo, cauſſas ex naturâ rerum primò erutas fuiſſe, eaſque Inventioni Remediorum præluxiſſe*. At Plato non ſemel innuit, *Particularia infinita eſſe; maximè rursùs generalia minùs certa documenta exhibere; Medullam igitur Scientiarum, quâ Artifex ab Imperito diſtinguitur, in mediis propoſitionibus conſiſtere, quas per ſingulas Scientias tradidit & docuit experientia*. Quin & illi, qui de Primis Rerum Inventoribus, aut Scientiarum Originibus verba fecerunt, Caſum potiùs quam Artem celebrârunt; Atque Animalia Bruta, Quadrupedes, Aves, Piſces, Serpentes, magis quam Homines, tanquam Scientiarum Doctores, introduxerunt.

Dictamnum Genitrix Dictæâ carpit ab Idâ,
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo, non illa feris incognita Capris
Gramina, cùm tergo volucres hæſere ſagittæ.

Adeò ut minimè mirum ſit (cùm in more apud Antiquos fuerit Rerum utilium Inventores conſecrare) apud Ægyptios Gentem priſcam, (cui plurimæ *Artes* initia ſua debent,) Templa plena fuiſſe Simulachris Brutorum, Hominum verò Simulachris propè vacuâ;

Omnigenûmque Deûm monſtra, & latrator Anubis,
Contra Neptunum, & Venerem, contràque Minervam, &c.

Quod ſi malis, ex traditione Græcorum, Artes potiùs Hominibus ut Inventoribus tribuere; haudquaquàm tamen dixeris Prometheum ad Ignis Inventionem Contemplationes adhibuiſſe; Aut cùm Silicem primò percuteret, Scintillas expectaſſe; ſed caſu in illud incidiſſe, atq; (ut aiunt) *Furtum Iovi feciſſe*. Ita ut ad Artium Inventioné quod attinet, Capræ Sylveſtri pro Emplaſtris, Philomelæ pro Modulationibus Muſicis, Ibidi pro Lavationibus Inteſtinorũ, Operculo Ollæ quod diſſiliit pro Re Tormentariâ, denique (ut verbo dicamus) Caſui, aut cuivis alteri rei plus debeamus, quam Dialecticæ. Nec verò multò aliter ſe habet Modus ille Inveniendi, quem rectè deſcribit Virgilius,

Vt varias uſus meditando extunderet Artes
Paulatim——.

Non enim alia hîc proponitur Inveniendi Methodus, quam cujus Bruta ipſa ſunt capacia, & quam crebrò uſurpant; nimirùm attentiſſima circa unam rem Sollicitudo, ejuſque perpetua Exercitatio, quas ſui conſervandi neceſſitas hujuſmodi Animantibus imponit. Cicero enim verè admodùm; *Vſus uni rei deditus, & Naturam, & Artem ſæpè vincit*. Quare ſi prædicetur de Hominibus,

——*Labor omnia vincit*
Improbus, & duris urgens in rebus Egeſtas:

Etiàm de Brutis ſimilitèr quæritur,

Quis expedivit pſittaco ſuum Χαῖρε?

Corvo quis Auctor fuit, ut magnâ ſiccitate lapillos immitteret Arbori cavæ, ubi Aquam fortè conſpexerit, ut ſurgentem Laticem roſtro poſſet attingere? Quis viam monſtravit Apibus, qui per Aerem, tanquàm Vaſtum mare, Agros floridos, licet multùm ab Alvearibus diſſitos, ſolent petere, & Favos ſuos denuò repetere? Quis Formicam docuit, ut Grana in colliculo ſuo reponenda circumroderet priùs, ne repoſita germinarent, & Spem ſuam illuderent? Quod ſi in Verſu illo Virgiliano quis notet Verbum illud *Extundere*, quod Difficultatem Rei; & Verbum illud *Paulatim*, quod Tarditatem innuit; redibimus unde profecti ſumus, ad Ægyptiorum illos Deos; cùm hactenùs Homines modicè Rationis facultate, neutiquàm verò Officio Artis uſi ſint, ad Inventa detegenda.

Secundò hoc ipſum quod aſſerimus, (ſi advertatur paulò diligentiùs) demonſtrat *Inductionis* Forma, quam proponit *Dialectica*; quâ ſcilicet Scientiarum Principia inveniantur, & probentur; quæ vitioſa planè eſt, & incompetens, & Naturam, tantùm abeſt, ut perficiat, ut etiàm eam pervertat & detorqueat. Qui enìm Modum acutè introſpexerit, quo Ros iſte Æthereus Scientiarum, ſimilis illi de quo loquitur Poeta,

——*Aerei mellis cœleſtia Dona*,

Colligatur; (Cùm & Scientiæ ipſæ ex Exemplis ſingulis, partìm Naturalibus, partim Artificialibus, tanquàm Prati floribus & Horti, extrahantur) reperiet profectò Animum ſuapte ſponte, & nativâ Indole, *Inductionem*, ſolertiùs conficere, quam quæ deſcribitur à Dialecticis: Siquidem ex nudâ Enumeratione Particularium (ut Dialectici ſolent) ubi non invenitur Inſtantia Contradictoria, vitioſè concluditur; neque aliquid aliud, hujuſmodi *Inductio* producit, quam Conjecturam probabilem. Quis enim in ſe recipiet, cùm Particularia quæ quis novit, aut quorum meminit, ex unâ tantùm parte compareant; non deliteſcere aliquod, quod omninò repugnet? Perinde ac-ſi Samuel acquieviſſet in illis Iſai Filiis, quos coràm adductos videbat in Domo; & minimè quæſiviſſet Davidem, qui in Agro aberat. Atque hæc *Inductionis* Forma, (ſi verum omninò dicendum ſit) tam pinguis eſt & craſſa, ut incredibile videatur, tam acuta & ſubtilia Ingenia (qualia in his Rebus Meditationes ſuas exercuerunt) potuiſſe eam Mundo obtrudere; Niſi illud in cauſſa fuiſſet, quod Operâ feſtinatâ ad Theorias & Dogmata contendiſſent; Particularia autem, (præſertìm moram in iis longiorem) ex faſtu quodam & elatione Animi, deſpexiſſent. Illi enim Exempla, ſive Inſtantias Particulares, vice Lictorum aut Viatorum adhibüerunt ad ſummovendam Turbam, ut Dogmatibus ſuis viam aperirent; neutiquàm autem ea inde ab initio in conſilium advocârunt, ut legitima fieret & matura de Rerum Veritate Deliberatio. Certè perculſerit Animos pia & religioſa quædam Admiratio, cùm videamus eadem calcata veſtigia, ad Errorem ducentia, in Divinis & Humanis. Quemadmodum enim in Divinâ Veritate percipiendâ, ægrè quis in animum inducat, ut fiat tanquàm Parvulus; ita in Humanâ perdiſcendâ, Provectos utique, Puerorum more, prima Inductionum Elementa adhuc legere & retractare, res humilis exiſtimatur, & quaſi contemnenda.

Tertiò, ſi concedatur Principia Scientiarum, ex *Inductione* quâ utuntur, vel Senſu & Experientiâ, rectè poſſe conſtitui; certiſſimum eſt tamen, Axiomata inferiora ab iis per Syllogiſmum non poſſe (in rebus Naturalibus, quæ participant ex Materiâ) rectè & tutò deduci. In *Syllogiſmo* enim fit Reductio Propoſitionum ad Principia per Propoſitiones medias. Hæc autem ſive *Inveniendi* ſive *Probandi* Forma, in *Scientiis Popularibus* (veluti *Ethicis*, *Politicis*, *Legibus*, & hujuſmodi) locum habet: Imò & in *Theologicis*; quandoquidèm Deo pro Bonitate ſuâ placuerit captui Humano ſe accommodare: At in *Phyſicis*, ubi Natura Opere, non Adverſarius Argumento conſtringendus eſt; elabitur planè Veritas ex Manibus; propter longè majorem Naturalium Operationum, quàm Verborum ſubtilitatem: Adeò ut ſuccumbente *Syllogiſmo*, *Inductionis* (veræ ſcilicet & Emendatæ) officio ubique opus ſit, tam ad Principia magis generalia, quam ad Propoſitiones inferiores. Nam Syllogiſmi ex Propoſitionibus conſiſtunt; Propoſitiones ex Verbis; Verba Notionum Teſſeræ ſunt; Quare ſi Notiones ipſæ (quæ Verborum Animæ ſunt) malè & variè, à rebus abſtrahantur, tota Fabrica corruit. Neque laborioſa vel conſequentiarum Argumentorum, vel Veritatis Propoſitionum Examinatio, rem in integrum unquam reſtituet; cùm Error ſit (ut loquuntur Medici) in *Digeſtione primâ*; quæ à functionibus ſequentibus non rectificatur. Non igitur abſque magnâ & evidenti cauſsâ evenit, ut complures ex Philoſophis (Aliqui autem eorum maximè inſignes) Academici fuerint & Sceptici, qui Scientiæ Humanæ, & Syllepſium certitudinem ſuſtulerunt; ultra Veriſimilitudinem aut Probabilitatem negantes eam pertingere. Inficias non iverim, viſum eſſe nonnullis, Socratem, cùm Scientiæ certitudinem à ſe amoveret, per Ironiam tantùm hoc feciſſe; & *Scientiam diſſimulando ſimulaſſe*; Renunciando ſcilicet iis quæ manifeſtò ſciebat, ut eo modo, etiàm quæ neſciebat, ſcire putaretur. Neque etiàm in Recentiore Academiâ, (quam amplexus eſt Cicero) illa Opinio *Acatalepſiæ* admodùm ſincerè culta fuit. Etenìm qui Eloquentiâ floruerunt, hanc ferè Sectam ſibi deſumpſerunt, ut in utramque Partem copioſè diſſerendi Gloriam aſſequerentur: unde à viâ illâ rectâ, per quam ad Veritatem pergere debuiſſent, tanquam ad Deambulationes quaſdam amœnas, Animi cauſsâ inſtitutas, deflexum eſt. Conſtat tamen, nonnullos ſparsìm in utrâque Academiâ, (veteri & Novâ) multò magis inter Scepticos, *Acatalepſiam* iſtam ſimplicitèr & integrè tenuiſſe. Verùm in hoc maximè ab illis peccatum eſt; quod Senſuum perceptiones calumniabantur; unde *Scientias* radicitùs evellebant. Senſus verò, licet ſæpenumerò Homines aut fallant, aut deſtituant, poſſint tamen multâ adjuti induſtriâ ad *Scientias* ſufficere; Idque non tam ope Inſtrumentorum (licet & hæc quoque aliquâ ex parte proſint) quam Experimentorum ejus generis, quæ Objecta ſubtiliora, quam pro Senſûs Facultate, ad Objecta ſenſu comprehenſibilia, producere queant. Debuerant autem potiùs, Defectum hâc in parte, imputaſſe Mentis tum Erroribus tum Contumaciæ, (quæ Rebus ipſis morigera eſſe recuſat) & pravis Demonſtrationibus, & modis ratiocinandi, & concludendi, ex perceptione ſenſuum, perperàm inſtitutis. Hæc autem loquimur, non quo Intellectui deſtituatur, aut Negotium totum deſeratur; ſed quo Intellectui Auxilia commoda comparentur & ſubminiſtrentur; quibus Rerum Ardua, & Naturæ Obſcuritatem vincere poſſunt. Nemo enim tantâ pollet Manûs Conſtantiâ, aut etiàm Habitu; ut rectam lineam ducere, aut perfectum Circulum circumſcribere, manu liberâ poſſit; quod tamen ope Regulæ, aut Circini, facere in promptu eſt. Hæc igitur Res ipſa eſt quam paramus, & ingenti conatu molimur; ut ſcilicet Mens per Artem fiat Rebus par: Utque inveniatur *Ars* quædam *Indicii & Directionis*, quæ cæteras Artes, earúmque Axiomata, atque Opera detegat, & in conſpectum det. Hanc enim meritò *deſiderari* poſuimus.

Ars iſta Indicii (ita enim eam appellabimus) duas haber Partes: Aut enim defertur *Indicium ab Experimentis ad Experimenta*; Aut *ab Experimentis ad Axiomata*, quæ & ipſa *nova Experimenta* deſignent. Priorem harum *Experientiam Literatam* nominabimus, poſteriorem verò *Interpretationem naturæ*, ſive *Novum Organum*: Prior quidem (ut alibi attigimus) vix pro *Arte* habenda eſt, aut *Parte Philoſophiæ*, ſed pro *Sagacitate* quâdam; unde etiàm eam *Venationem Panis* (hoc nomen ex Fabulâ mutuati) quandóque appellamus: Attamen quemadmodum poſſit quis, in viâ ſuâ, triplici modo progredi; Aut cùm *palpat ipſe in tenebris*; Aut *cùm alterius manu ducatur, ipſe parùm videns*; *Aut denique cùm Veſtigia Lumine adhibito regat*: Similitèr cùm quis *Experimenta omnigena, abſque ullâ ſerie aut Methodo tentet*, ea demum mera eſt Palpatio: Cùm verò *nonnullâ utatur in experimentando directione, & Ordine*, perinde eſt ac ſi manu ducatur: Atque hoc illud eſt quod per *Experientiam Literatam* intelligimus. Nam *Lumen ipſum*, quod tertium fuit, ab *Interpretatione Naturæ*, ſive Novo Organo, petendum eſt.

Literata Experientia, ſive *Venatio Panis* modos Experimentandi tractat: Eam (cùm *deſiderari* poſuerimus, neque Res ſit plane perſpicua) pro more & Inſtituto noſtro aliquatenùs adumbrabimus. *Modus Experimentandi* præcipuè procedit, Aut per *Variationem Experimenti*; Aut per *Productionem Experimenti*; Aut per *Tranſlationem Experimenti*; Aut per *Inverſionem Experimenti*; Aut per *Compulſionem Experimenti*; Aut per *Applicationem Experimenti*; Aut per *Copulationem Experimenti*; Aut denique per *Sortes Experimenti*. Univerſa verò iſta cohibita ſunt, citra *Terminos Axiomatis* alicujus inveniendi. Illa enim altera Pars de *Novo Organo*, omnem *Tranſitionem Experimentorum in Axiomata*; aut *Axiomatum in Experimenta*, ſibi vindicat.

Variatio Experimenti fit primò in *Materiâ*; ſcilicet, quando Experimentum in jam cognitis, certæ Materiæ ferè adhæſit, nunc vero in aliis, quæ ſimilis ſunt Speciei, tentetur: Veluti *Confectio Papyri*, in Pannis Linteis tantùm probata eſt, in ſericis minimè, (niſi fortè apud Chinenſes;) Neque rurſus in Filaceis, compoſitis ex Setis & Pilis, ex quibus conficitur (quod vocamus) Camelotum; Neque denique in Laneis, Goſſipio, & Pellibus, quanquam hæc tria poſtrema magis eſſe videntur Heterogenea: Itaque admiſceri poſſint potiùs, quam per ſe utilia eſſe. Item *Inſitio in Arboribus Fructiferis*, in uſu eſt; In Arboribus Sylveſtribus, rarò tentata; licet perhibetur Ulmum in Ulmum inſitam miras producere Foliorum Umbras. Inſitio etiam in Floribus, rara admodum eſt; licet hoc jam cœperit fieri in Roſis Muſcatellis, quæ Roſis Communibus felicitèr inoculantur. Etiam *Variationem in Parte Rei*, inter *Variationes in Materia* ponimus. Videmus enim *Surculum in Trunco Arboribus inſitum* felicius pullulare, quam ſi Terræ indatur. Cur non & Semen Cepæ, Capiti alterius Cepæ viridis inditum, feliciùs germinet, quam ſi nudæ Terræ commiſſum fuerit? Atque hìc *Radix pro Trunco* variatur; ut hæc res Inſitio quædam in Radice videri poſſit. *Variatio Experimenti* fit ſecundò in *Efficiente*: *Radii ſolis* per Specula comburentia, calore ita intenduntur, ut Materiam, quæ Ignem facilè concipiat, accendere poſſint: Num & Radii Lunæ, per eadem, ad leniſſimum aliquem Gradum Teporis actuari poſſunt; ut videamus, utrum Corpora omnia Cœleſtia ſint poteſtate calida? Item *Calores Radioſi*, per Specula ſcilicet, intenduntur: Num etiàm Calores Opaci (quales ſunt Lapidum & Metallorum antequàm candeant) idem patiuntur, an potiùs ſunt Luminis inhærere Partes nonnullæ? Item *Succinum & Gagates fricata* paleas trahunt: Num etiàm & ad Ignem tepefacta? *Variatio Experimenti* fit tertiò in *Quanto*: circa quod diligens admodùm eſt adhibenda Cura, cùm hoc multi circumſtent Errores. Credunt enim Homines, auctâ aut multiplicatâ *Quantitate* pro ratâ augeri aut multiplicari Virtutem. Et hoc ferè poſtulant & ſupponunt, tanquàm Res ſit Mathematicæ cujuſdam certitudinis: Quod omninò falſiſſimum eſt. *Globus plumbeus* unius Libræ à Turri demiſſus (puta) decem pulſuum ſpatio, ad Terram deſcendit; Num Globus duarum Librarum (in quo Impetus iſte, Motûs (quem vocant) Naturalis, duplicari debet) ſpatio quinque Pulſuum Terram feriet? At ille æquali ferè tempore deſcendet, neque accelerabitur juxta Rationem *Quanti*. Itèm *Sulphuris* (puta) *Drachma una*, Semilibræ Chalybis admiſta, eam fluere faciet & colliquari: Num igitur Uncia ſulphuris, quatuor Libris Chalybis, ad Colliquationem ſufficiet? At illud non ſequitur. Certum enim eſt, *Obſtinationem Materiæ in Patiente*, per Quantitatem, augeri ampliùs; quam *Activitatem Virtutis in Agente*. Porrò Nimium æquè fallit, ac Parum. Etenìm in *Excoctionibus*, & *Depurationibus Metallorum*, Error eſt familiaris; ut ad Excoctionem promovendam, aut Calorem Fornacis, aut additamenti, quod injiciunt, molem augeant. At illa ſupra Modum aucta Operationem impediunt; propterea quod vi & acrimoniâ ſuâ, multum ex Metallo puro in fumos vertant & aſportent; ut & jactura fiat; & Maſſa, quæ remanet, magis ſit obſtinata & dura. Debent igitur Homines Ludibrium illud Mulieris Æſopi cogitare; quæ ſperârat, ex duplicata Menſurâ Hordei Gallinam ſuam duo Ova quotidiè parituram. At illa impinguata nullum peperit. Prorſus non tutum fuerit alicui *Experimento Naturali* confidere, niſi facta fuerit Probatio, & in minore, & in majore *Quanto*. Atque de *Variatione Experimenti* hactenus.

Productio Experimenti duplex; *Repetitio*, & *Extenſio*; Nimirùm, cùm
aut

aut *Experimentum iteratur*, aut ad *ſubtilius quiddam urgetur*. *Repetitionis* Exemplum tale ſit. *Spiritus Vini* fit ex Vino per Diſtillationem unicam; eſtque Vino ipſo multò acrior & fortior: Nùm etiàm Spiritus Vini ipſe deſtillatus, ſive ſublimatus, ſeipſum Fortitudine æquè ſuperabit? At *Repetitio* quoque non abſque Fallaciâ eſt: Etenìm, tum ſecunda Exaltatio, prioris exceſſum non æquat; tum etiàm ſæpenumerò per *Iterationem Experimenti*, poſt Statum ſive Acmen quandam Operationis, tantùm abeſt ut progrediatur Natura, ut potiùs relabatur. Judicium igitur in hâc re adhibendum. Item *Argentum Vivum*, in Linteo, aut alias, in medio plumbi liquefacti, cùm refrigeſcere cœperit, inſertum, ſtupeſit; nec ampliùs fluit. Nùm & idem Argentum Vivum, ſi ſæpiùs immiſſum fuerit, ita figetur, ut fiat Malleabile? *Extenſionis* exemplum tale ſit: *Aqua in ſummo poſita*, & penſilis facta, & per roſtrum vitri oblongum, in Vinum dilutum immerſa, ſeparabit Aquam à Vino; Vino in ſummum ſe paulatim recipiente, Aquâ in imo ſubſidente: Nùm etiàm, quemadmodùm Vinum & Aqua, (Corpora ſcilicet diverſa) hoc ingenio ſeparantur; poſſint quoque Partes Vini, (Corporis nimirum integri,) ſubtiliores à craſſioribus ſeparari; ut fiat tanquàm Deſtillatio per pondus; & in ſummo reperiatur aliquid Spiritui Vini proximum, ſed fortè delicatius? Itèm *Magnes Ferrum integrum* trahit: Nùm etiàm Fruſtum Magnetis, in Diſſolutione Ferri immerſum, Ferrum ad ſe alliciet, & ſe Ferro obducet? Itèm, *Verſorium Acûs Nauticæ* ſe ad Polos Mundi applicat: Nùm etiam eâdem viâ & conſecutione quâ Cœleſtia? Videlicet, ut ſi quis Acum in contrario ſitu, hoc eſt, in puncto Auſtrali, ponat & paulìſper teneat, ac deinde vim omittat: Nùm fortè Acus, ad Septentriones ſe conferet, eligendo potiùs rotare per Occidentem in Situm deſideratum, quàm per Orientem? Itèm, *Aurum Argentum Vivum, juxtà poſitum, imbibit*. Nùm verò Aurum recipit illud Argentum Vivum intra ſe, ſine Extenſione Molis ſuæ, ut fiat Maſſa quædam ipſo Auro ponderoſior? Itèm, *Homines Memoriæ ſerviunt collocando Imagines Perſonarum in Locis*. Nùm etiàm idem aſſequentur (miſſis Locis) & affingendo Actiones aut Habitus Perſonis? Atque de *Productione Experimenti* hactenùs.

Tranſlatio Experimenti triplex; Aut *à Naturâ vel Caſu in Artem*; Aut *ab Arte vel Practicâ aliâ in aliam*; Aut *à Parte alicujus Artis in Partem diverſam ejuſdem*. *Tranſlationis à Naturâ aut Caſu in Artem*, innumera ſunt Exempla: adeò ut omnes ferè Artes Mechanicæ, à tenuibus Initiis, Naturâ aut Caſu præbitis, Ortum habuerint. Adagio receptum erat, *Botrum contra Botrum citiùs matureſcere*: Id quod, de mutuis Amicitiæ Operis & Officiis, increbuit. At Noſtri Cydræ (Vini ſcilicet ex Pomis) Confectores, hoc optimè imitantur. Cavent enìm, ne Poma tundantur, aut exprimantur, antequàm nonnullo tempore in Acervos conjecta mutuo contactu maturuerint; unde nimia Potûs aceditas emendetur. Itèm, *Iridum Artificioſarum Imitatio* ex aſperſione ſpiſsâ Guttularum, ab Iridibus Naturalibus ex Nube roſcidâ, facili ductu tranſlata eſt. Itèm *Modus deſtillandi*, vel ex alto peti, ex Imbribus ſcilicet aut Rore; vel ex humili illo Experimento Guttarum, in Patinis, Ollis Aquæ bullientis, ſuperimpoſitis, adhærentium, deſumi potuit. *Tonitrua* autem & *Fulgura* imitari veritus quis eſſet, niſi Operculum Monachi illius Chymici, magno impetu & fragore, ſubitò in ſublime jactum, ſubmonuiſſet. Verùm quo hæc Res magis Exemplis abundet, eò pauciora adducere Opus fuerit. Debuerant autem Homines, ſi illis utilia inquirere vacaret, Naturalia Opificia & Operationes ſingulas, attentè, & minutim, & ex compoſito intueri; & ſecum perpetuò & acitèr cogitare, quænam, ex ipſis ad Artes transferri poſſint. Speculum enim Artis Natura. Nec pauciora ſunt *Experimenta*, quæ *ab Arte in Artem*, ſeu *à Practicâ in Practicam* transferri poſſunt; licet hoc rariùs in uſu ſit. Natura enim ubique omnibus occurrit; at Artes ſingulæ Artificibus tantùm propriis cognitæ ſunt. *Specilla Ocularia* ad Viſum debilem juvandum inventa ſunt. Num & comminiſci quis queat aliquod Inſtrumentum, quod Auribus appenſum, Surdaſtris ad Audiendum juvet? Itèm *Imbalſamationes & Mel Cadavera conſervant*; Annon poſſit aliquid ex his, in Medicinam transferri, quod etiàm vivis Corporibus proſit? Itèm *Sigillorum Practica in Cerâ*, Cæmentis, & Plumbo antiqua fuit: At hæc etiam, Impreſſioni in Chartis, ſive Arti Typographicæ, viam monſtravit. Item *Sal in Coquinariâ carnes* condit, idque meliùs Hyeme quàm Æſtate. Annon hoc ad Balnea utiliter transferri poſſit, eorumque temperamentum, quandò opus fuerit, vel imprimendum, vel extrahendum? Item *Sal*, in nupero *Experimento*, de *Conglaciationibus Artificialibus*, magnas vires ad condenſandum obtinere reperitur. Annon poſſit hoc transferri ad Condenſationes Metallorum; cùm jampridèm notum ſit, Aquas Fortes, ex nonnullis Salibus, compoſitas, dejicere & præcipitare Arenulas Auri, ex Metallis aliquibus, Auro ipſo minus denſis? Item *Pictoria Imagine Memoriam* rei renovat. Annon hoc traductum eſt in *Artem* eam, quam vocant, *Memoriæ*? De his in genere monitum ſit; Quod nihil ad Imbrem quendam Inventorum utilium, eorundemque novorum, veluti cœlitùs deducendum, tantùm valere poſſit; quantùm, ſi Experimenta complurium Artium Mechanicarum, uni Homini, aut paucis, qui ſe invicem Colloquiis acuere poſſint, in notitiam venerint; ut per hanc, quam dicimus, *Experimentorum Tranſlationem*, Artes ſe mutuò fovere, & veluti commiſtione Radiorum, accendere poſſint. Quamvis enim *Via Rationalis* per Organum longè majora ſpondeat; attamen hæc *Sagacitas*, per *Experientiam literatam*, plurima interim ex iis, quæ in proximo ſunt, in Genus Humanum, (tanquàm Miſſilia apud Antiquos Donativa,) projiciet & ſparget. Supereſt illa *Tranſlatio de Parte Artis in Partem diverſam*; quæ parùm differt à Tranſlatione de Arte in Artem: Verùm quia *Artes* nonnullæ Spatia magna occupant, ut etiàm *Tranſlationem Experimentorum* ferre intra ſeipſas poſſint, hanc etiàm Speciem *Tranſlationis* ſubjungere viſum eſt. Præcipuè, quia magni prorsùs eſt in nonnullâ Arte Momenti. Plurimum enim ad *Artem Medicinæ* amplificandam profuerit, ſi *Experimenta Partis* illius *Medicinæ de Curationibus Morborum*, ad Partes illas de *Tuendâ Sanitate*, & *Prolongatione Vitæ* transferantur. Si enim *Opiatum aliquod inſigne*, ad Spirituum, in Morbo Peſtilenti, furibundam Incenſionem reprimendam, ſuffecerit; non dubitet quiſpiam, quin ſimile aliquod, debitâ Doſi familiare redditum, etiàm Incenſionem eam gliſcentem, & obrepentem, quæ per Ætatem fit, aliquâ ex parte frænare, & retardare poſſit. Atque de *Tranſlatione Experimenti* hactenus.

Inverſio Experimenti fit, cùm contrarium ejus, quod *Experimento* conſtat, probatur. Exempli gratiâ: *Calidum per Specula* intenditur: Nùm etiam Frigidum? Item *Calidum ſe diffundendo, fertur* tamen potiùs in *Surſum*: Num etiam Frigidum ſe diffundendo, fertur magis in Deorsùm? Exempli gratiâ, Accipias *Bacillum Ferreum*, illudque in uno fine calefacias; & deinde erigas Ferrum, parte calefactâ ſubtùs locatâ, in ſuperiore parte manu appoſitâ, actutùm manum aduret; parte autem calefactâ ſuprà locata, & manu ſubtùs, multò tardiùs aduret. Nùm etiàm, ſi totum Bacillum calefiat, & Finis alter Nive, vel Spongiâ, in Aquâ frigidâ, tinctâ, madefiat; Si Nix aut Spongia ſuperiùs locetur, nùm (inquam) Frigus deorsùm mittet citiùs, quam inferiùs locata, ſursùm? Itèm, *Radii ſolis ſupra Album* diſſiliunt, ſupra Nigrum congregantur: Nùm etiàm Umbræ ſuper Nigrum [illegible]perguntur, ſuper Album congregantur? Id quod in loco tenebroſo, Luce per Foramen exiguum tantùm immiſsâ, fieri videmus, ubi Imagines Rerum, quæ foras ſunt, ſuper Papyrum quæ Alba eſt excipiuntur, ſuper Nigram minimè. Item, *Vena Frontis ad Dolorem Hemicranicum* inciditur: Nùm etiam Hemicranium ſcarificatur ad Sodam? Atque de *Inverſione Experimenti* hactenùs.

Compulſio Experimenti fit, ubi urgetur & producitur *Experimentum*, ad Annihilationem, vel Privationem Virtutis: In reliquis enim Venationibus, Fera capitur tantùm; At in iſtâ, occiditur. Exemplum *Compulſionis* tale eſt. *Magnes Ferrum trahit*: Urge ergò Ferrum, aut urge Magnetem, ut ampliùs non fiat Attractio: Veluti, nùm fortè ſi Magnes uſtus fuerit, aut in Aquis Fortibus maceratus, virtutem ſuam deponet, aut ſaltèm remittet? Contrà, ſi Chalybs, aut Ferrum in Crocum Martis redigantur, vel in Chalybem quem vocant Præparatum, vel etiam in Aquâ Forti ſolvantur, nùm adhùc ea alliciat Magnes? Rursùs, *Magnes Ferrum trahit per Univerſa, quæ novimus, Media*; Nempe ſi interponatur Aurum, Argentum, Vitrum: Urge igitur aliquod Medium, ſi fieri poſſit, quod Virtutem intercipiat; Probetur Argentum Vivum; Probentur Oleum, Gummi, Carbo ignitus, & alia, quæ adhùc probata non ſunt. Itèm, *Introducta ſunt nuper Perſpicilla*, quæ Viſibilia Minuta, miris modis multiplicent. Urge uſum eorum, vel ad Species tam puſillas, ut ampliùs non valeant; vel ita grandiuſculas, ut confundantur. Scilicet, Nùm poterint illa in Urinâ, clarè detegere ea, quæ alias non perſpicerentur? Nùm poterint in Gemmis, ex omni parte puris, & nitidis, grana aut nubeculas conſpicienda dare? Nùm & Pulviſcula in Sole (quæ Democrito pro Atomis ſuis, & Principiis Rerum, falſiſſimè objiciebantur) tanquam Corpora grandiuſcula monſtrare? Nùm Pulverem craſſiuſculum, ex Cinnabari, & Ceruſsâ, ita oſtendere diſtributum, ut appareant hic

Granula Rubra, illic Alba? Num rursùs, Imagines majores (puta Faciem, Oculum, &c.) in tantum multiplicatas oſtendere, in quantum, Pulicem, aut Vermiculum? Nùm Byſſum, aut hujuſmodi Textile Linteum delicatius, & paulò apertius, ita foraminatum oſtendere, ac ſi eſſet Rete? Verùm in *Compulſionibus Experimentorum* minùs moramur, quia ferè extra limites *Experientiæ Literatæ* cadunt, & ad *Cauſſas*, & *Axiomata*; & *Novum Organum* potiùs ſpectant. Ubicunque enim fit Negativa, aut Privativa, aut Excluſiva; cœpit jam præberi Lux nonnulla ad *Inventionem Formarum*. Atque de *Compulſione Experimenti* hactenùs.

Applicatio Experimenti nihil aliud eſt, quàm ingenioſa Traductio ejus, ad *Experimentum* aliud aliquod utile. Exemplum tale ſit. *Corpora quæque ſuas habent Dimenſiones, ſua pondera:* Aurum plus Ponderis, minus Dimenſionis quam Argentum; Aqua quam Vinum. Ab hoc traducitur *Experimentum* utile; Ut ex Menſurâ impletâ, & pondere excepto, poſſis dignoſcere quantum Argenti fuerit admixtum Auro, vel Aquæ Vino; quod fuit εὕρηκα illud Archimedis. Item, *Carnes in nonnullis Cellis citiùs putreſiunt, quàm in aliis:* Utile fuerit *Experimentum* hoc traducere, ad dignoſcendos Aeres, magis aut minùs ſalubres, ad Habitationem; ubi ſcilicet Carnes diutiùs vindicentur à Putredine: Poſſit idem applicari, ad revelandas Salubriores aut peſtilentiores Tempeſtates Anni. Verùm innumera ſunt ejuſmodi. Evigilent modò Homines, & Oculos perpetuò, aliàs ad Naturam Rerum, aliàs ad Uſus Humanos vertant. Atque de *Applicatione Experimenti* hactenùs.

Copulatio Experimenti eſt Applicationum Nexus & Catena; cùm quæ ſingula profutura non fuiſſent ad uſum aliquem, connexa valeant: Exempli gratiâ; *Roſas* aut *Fructus ſerotinos habere cupis*; Hoc fiet, ſi Gemmas præcociores avellas; Idem fiet, ſi Radices, uſque ad Ver adultum, denudes, & Aeri exponas; At multò magis ſi copuletur utrunque. Itèm, *Ad refrigerandum maximè faciunt Glacies, & Nitrum; Utrunque commixtum* multò magis. Verùm & hæc res per ſe perſpicua eſt. Attamen fallacia ei ſæpè ſubeſſe poſſit, (ut & omnibus, ubi deſunt *Axiomata*) Si Copula fiat ex Rebus, quæ diverſis, & quaſi pugnantibus modis, operantur. Atq; de *Copulatione Experimenti* hactenùs.

Reſtant *Sortes Experimenti*. Hic verò Experimentandi Modus, planè Irrationalis eſt, & quaſi Furioſus; cùm aliquid experiri velle Animum ſubeat, non quia aut Ratio, aut aliquod aliud *Experimentum* te ad illud deducat, ſed prorsùs, quia ſimilis res adhùc nunquàm tentata fuit. Haud tamen ſcio, an in hâc ipsâ re (de quâ nunc agimus) non aliquid magni lateat: ſi inquam omnem Lapidem in Naturâ moveas. Magnalia enim Naturæ ferè extra vias tritas, & Orbitas notas jacent, ut etiàm Abſurditas rei aliquandò juvet. At ſi Ratio ſimul comitetur; id eſt, ut & manifeſtum ſit, ſimile Experimentum nunquàm tentatum fuiſſe, & tamen Cauſſa ſubſit magna cur tentetur; tum verò hæc res ex optimis eſt, & planè Sinus Naturæ excutit. Exempli gratiâ: In *Operatione Ignis ſuper aliquod Corpus Naturale*, alterum horum hactenùs ſemper evênit, ut aut aliquid evolet, (veluti

Flamma, & Fumus, in Combuſtione vulgari) aut ſaltèm fiat Separatio Partium localis, & ad nonnullam diſtantiam, ut in Deſtillatione, ubi feces ſubſident, vapores in Receptacula, poſtquàm luſerint, congregantur. At *Deſtillationem Clauſam*, (ita enim eam vocare poſſumus) nemo mortalium adhùc tentavit: Veriſimile autem videtur vim Caloris, ſi intra Clauſtra Corporis, ſua in alterando edat facinora; cùm nec jactura fiat Corporis, nec etiàm liberatio; tùm demùm hunc Materiæ Proteum, veluti Manicis detentum, ad complures transformationes adacturam; ſi modò Calor ita temperetur & alternetur, ut non fiat Vaſorum Confractio. Eſt enim hæc res Matrici ſimilis Naturali, ubi Calor operatur, nihil Corporis aut emittitur, aut ſeparatur: Niſi quod in Matrice conjungatur Alimentatio: Verùm quatenùs ad Verſionem eadem res videtur. Tales igitur ſunt *Sortes Experimenti*.

Illud interim, circa hujuſmodi Experimenta, monemus; ut nemo Animo concidat, aut quaſi confundatur, ſi Experimenta, quibus incumbit, Expectationi ſuæ non reſpondeant. Etenim quod ſuccedit, magis complacet; at quod non ſuccedit, ſæpenumerò non minùs informat. Atque illud ſempèr in Animo tenendum (quod perpetuò inculcamus) *Experimenta Lucifera*, etiàm adhùc, magis quam Fructifera ambiènda eſſe. Atque de *Literatâ Experientiâ* hæc dicta ſint, quæ (ut jam ante diximus) *Sagacitas* potiùs eſt, & Odoratio quædam Venatica, quam *Scientia*. De *Novo* Organo autem ſilemus, neque de eo quicquam prælibamus; Quoniam de eo (cùm ſit res omnium maxima) Opus integrum (annuente favore Divino) conficere nobis in Animo eſt.

CAPUT III.

Partitio Inventivæ Argumentorum, *in* Promptuariam; *&* Topicam. *Partitio* Topicæ, *in* Generalem; *&* Particularem. *Exemplum* Topicæ Particularis, *in Inquiſitione*, *De* Gravi *&* Levi.

I*Nventio Argumentorum*, *Inventio* propriè non eſt. *Invenire* enim eſt ignota Detegere, non antè cognita recipere, aut revocare. Hujuſce autem *Inventionis* uſus atque Officium non aliud videtur, quam ex Maſsâ Scientiæ, quæ in Animo congeſta & recondita eſt, ea quæ ad rem, aut Quæſtionem inſtitutam faciunt, dextrè depromere. Nam cui parùm aut nihil, de Subjecto quod proponitur, innotuit, ei Loci *Inventionis* non proſunt; Contrà, cui Domi paratum eſt, quod ad Rem adduci poſſit; is etiam abſque Arte, & *Locis Inventionum*, Argumenta tandem (licet non ita expeditè & commodè) reperiet & producet. Adeò ut hoc genus *Inventionis* (ſicut diximus) *Inventio* propriè non ſit; ſed Reductio tantùm in Memoriā, ſive Suggeſtio cum Applicatione. Attamen, quoniàm Vocabulū invaluit, & receptum eſt; vocetur ſanè *Inventio*; Siquidē etiam Feræ alicujus Venatio, & *Inventio*, non minus cum illa intra Vivariorum Septa indagetur, quàm cùm in Saltibus apertis, dici poſſit. Miſſis verò Verborum ſcrupulis, illud conſtet, Scopum & Finem hujuſce rei, eſſe promptitudinem quandam, & expeditum Uſum Cognitionis noſtræ, potiùs quàm ejuſdem Amplificationem, aut incrementum.

Atque ut parata ſit ad diſſerendum Copia, duplex Ratio iniri poteſt: Aut ut deſignetur, & quaſi indice monſtretur, ad quas partes Rem indagare oporteat; atque hæc eſt ea, quam vocamus *Topicam*. Aut ut jam anteà compoſita ſint, & in uſum repoſita Argumenta, circa eas res, quæ frequentiùs incidunt, & in Diſceptationem veniunt; atque hanc *Promptuariam* nominabimus. Hæc autem poſterior tanquàm *Scientiæ Pars*, vix dici meretur; cùm in Diligentiâ potiùs conſiſtat, quàm in Eruditione aliquâ artificioſâ. Veruntamèn hâc in Parte Ariſtoteles, ingenioſè quidem, ſed tamen damnoſè, Sophiſtas ſui temporis deridet, inquiens; *Perinde illos facere, ac ſi quis calcearium profeſſus, rationem calcei conficiendi non doceret; ſed exhiberet tantùm calceos complurimos, diverſæ tam Formæ, quàm Magnitudinis.* Attamen hic regerere liceat; Calcearium, ſi in officinâ nil Calceorum haberet, neque eos conſueret niſi rogatus, egenum prorſùs manſurum, & perpaucos inventurum Emptores. Sed longè alitèr *Salvator* noſter, de *Divinâ Scientiâ* verba faciens, inquit, *Omnis Scriba doctus in Regno Cœlorum, ſimilis eſt Homini Patrifamiliâs, qui profert, de Theſauro ſuo, nova & Vetera.* Videmus etiam priſcos Rhetores Oratoribus præcipiſſe ut præſtò haberent *Locos Communes* varios, jam pridèm adornatos, & in utramque partem tractatos & illuſtratos: Exempli gratiâ: *Pro Sententia Legis, adverſus verba Legis; & è contrà: Pro Fide Argumentorum, adverſus Teſtimonia; & è contrà.* Cicero autem ipſe, longâ doctus Experientiâ, planè aſſerit, poſſe Oratorem diligentem & ſedulum, jam præmeditata & elaborata habere, quæcunque in Diſceptationem venient; Adeò ut in Cauſſæ ipſius Actione, nihil novum aut ſubitum inſeri neceſſe fuerit, præter Nomina nova, & Circumſtantias aliquas ſpeciales. At Demoſthenis Diligentia & Sollicitudo eò uſque proceſſit, ut quoniàm primus ad Cauſſam Aditus, & Ingreſſus, ad Animos Auditorum præparandos, plurimùm virium haberet; operæ-pretium putaret, complura Concionum & Orationum Exordia, componere, & in promptu habere. Atque hæc Exempla & Auctoritates, meritò Ariſtotelis Opinioni præponderare poſſint, qui nobis Auctor foret, ut *Veſtiarium* cum *Forſice* commutaremus. Itaque non fuit omittenda hæc Pars *Doctrinæ* circa *Promptuariam*, de quâ hoc loco ſatis. Cùm enim ſit utrique, tam Logicæ, quam Rhetoricæ communis; viſum eſt eam hic inter Logica curſìm tantùm perſtringere; pleniorem ejus Tractationem, ad Rhetoricam rejicientes.

Partem alteram *Inventivæ*, (nimirum *Topicam*) partiemur in *Generalem*; & *Particularem*: *Generalis* illa eſt, quæ in *Dialecticâ* diligenter, & abundè tractata eſt; ut in ejus Explicatione morari non ſit opus. Illud tamen obitèr monendum videtur, Topicam iſtam non tantùm in Argumentationibus, ubi cum aliis Manum conſerimus; verum & in Meditationibus, cùm quid nobiſcum ipſi commentamur, aut revolvimus valere. Imò, neque ſolummodò in hoc ſitum eſſe, ut inde fiat Suggeſtio aut Admonitio, quid *Affirmare aut Aſſerere*; verùm etiam quid *Inquirere*, aut *Interrogare* debeamus. At prudens *Interrogatio*, quaſi Dimidium Scientiæ. Rectè ſiquidem Plato, *Qui aliquid quærit, id ipſum quod quærit, generali quadam notione comprehendit; aliter qui fieri poteſt, ut illud cum fuerit inventum, agnoſcat?* Idcirco quo amplior & certior fuerit Anticipatio noſtra; eo magis directa & compendioſa erit Inveſtigatio. Iidem igitur illi Loci, qui ad Intellectus noſtri Sinus intra nos excutiendos, & congeſtam illic Scientiam depromendam, conducent; etiàm ad Scientiam extrinſecus hauriendam juvabunt: Ita ut ſi præſtò fuerit quis Rei gnarus & peritus, commodè & prudentèr de eâ interrogari à nobis poſſit; & ſimilitèr Auctores, & Libri, & Partes Librorum, qui nos de iis quæ quærimus, doceant & informent, utilitèr deligi & evolvi.

At *Topica Particularis*, ad ea quæ dicimus, longè confert magis, & pro Re fructuoſiſſimâ habenda eſt. Illius certè Mentio levis à nonnullis Scriptoribus facta eſt; ſed integrè, & pro rei dignitate, minimè tractata. Verùm miſſum facientes Vitium illud & Faſtum, quæ nimiùm diu regnaverunt in Scholis; Videlicet, ut quæ præſtò ſint, infinitâ Subtilitate perſequantur; quæ paulò remotiora, ne attingant quidem; Nos ſanè *Topicam Particularem*, tanquam Rem apprimè utilem amplectimur; hoc eſt, *Locos Inquiſitionis & Inventionis, Particularibus Subjectis & Scientiis* appropriatos. Illi autem, Mixturæ quædam ſunt, ex *Logicâ, & Materiâ ipſâ propriâ* ſingularum *Scientiarum*. Futilem enim eſſe conſtat, & anguſti cujuſdam Animi, qui exiſtimet *Artem*, de *Scientiis* inveniendis, perfectam jam à Principio, excogitari & proponi poſſe; eandemque poſteà in Opere poni, & exerceri debere. At certò ſciant Homines, *Artes inveniendi ſolidas & veras, adoleſcere, & Incrementa ſumere, cum ipſis Inventis*: Adeò ut cùm quis primùm ad perſcrutationem *Scientiæ* alicujus acceſſerit, poſſit habere *Præcepta Inventivæ* nonnulla utilia; poſtquàm autem, ampliores in ipſâ *Scientiâ* progreſſus fecerit, poſſit etiàm, & debeat, nova *Inventionis Præcepta* excogitare; quæ ad ulteriora eum feliciùs deducant. Similis eſt ſanè hæc Res Viæ initæ in Planitie: poſtquàm enim Viæ partem aliquam fuerimus emenſi; non tantùm hoc lucrati ſumus, ut ad exitum Itineris propiùs acceſſerimus; verùm etiàm ut, quod reſtat viæ, clariùs proſpiciamus: Eodem modo, in *Scientiis*, gradus Itineris quiſque, ea quæ à tergo reliquit, prætervectus, etiàm illa quæ ſuperſunt, propiùs dat in conſpectum. Hujus autem *Topicæ* Exemplum, quoniàm eam inter *Deſiderata* reponimus, ſubjungere viſum eſt.

Topica Particularis, ſive Articuli Inquiſitionis de Gravi & Levi.

1. *Inquiratur, qualia ſint Corpora, quæ* Motûs Gravitatis *ſint ſuſceptibilia; qualia, quæ* Levitatis; *& ſi quæ ſint Mediæ, ſive* Adiaphoræ Naturæ?
2. *Poſt* Inquiſitionem *de* Gravitate *&* Levitate Simplicem, *procedatur*

tur ad Inquiſitionem Comparatam; *Quæ nimirùm* ex Gravibus plus, *quæ* minùs ponderent, *in eodem Dimenſo? Etiàm, quæ ex Levibus* celeriùs ferantur *in altum, quæ* tardiùs?

3. *Inquiratur de eo quod poſſit & operetur* Quantum Corporis *ad* Motum Gravitatis. *Atqui videatur hoc primo aſpectu quaſi ſupervacuum; quia Rationes* Motûs *debeant ſequi Rationes* Quanti: *ſed res aliter ſe habet. Nam licet in Lancibus,* Quantitas Gravitatem Corporis *ipſius compenſet (viribus Corporis undique coeuntibus per Repercuſſionem, ſive Reſiſtentiam Lancium vel Trabis) tamen ubi parva datur* Reſiſtentia *(veluti in* Decaſu Corporum *per Aerem)* Quantum Corporis *parùm valet, ad* Incitationem Deſcensûs: *Cùm viginti pondo Plumbi, & Libra una, eodem ferè ſpatio cadant.*

4. *Inquiratur utrùm* Quantum Corporis *ita augeri poſſit, ut Motus* Gravitatis prorsùs deponatur; *ut fit in Globo Terræ, qui penſilis eſt, nec cadit? Vtrùm igitur poſſint eſſe aliæ Maſſæ tam grandes, ut ſe ipſæ ſuſtineant? Nam Latio ad Centrum Terræ Res fictitia eſt; Atque omnis Maſſa grandis, Motum Lationis quemcunq; exhorret, niſi ab alio Appetitu fortiori vincatur.*

5. *Inquiratur de eo, quod poſſit & operetur* Reſiſtentia Corporis Medii, *vel occurrentis, ad* Regimen Motûs Gravitatis: *Corpus verò deſcendens, aut* penetrat *& ſecat Corpus occurrens; Aut ab eo* Siſtitur: *Si* penetret, *fit Penetratio; Aut cum levi Reſiſtentiâ, ut in Aere; Aut cum fortiori, ut in Aquâ: Si* Siſtatur, *ſiſtitur aut Reſiſtentiâ diſpari, ubi fit Prægravatio; ut ſi Lignum ſuperponatur Ceræ; Aut æquâ, veluti ſi Aqua ſuperponatur Aquæ, aut Lignum, ejuſdem generis Ligno; Id quod appellat* Schola *(Apprehenſione quâdam inani)* Non ponderare corpus niſi extra locum ſuum. *Atque hæc omnia Motum Gravitatis variant: Alitèr enim moventur Gravia in Lancibus, alitèr in Decaſu; Etiàm alitèr (quod mirum videri poſſit) in Lancibus pendentibus in Aere, alitèr in Lancibus immerſis in Aquâ; Alitèr in Decaſu per Aquam, alitèr in Natantibus ſive Vectis ſuper Aquam.*

6. *Inquiratur de eo, quod poſſit & operetur* Figura Corporis deſcendentis, *ad regendùm Motum Gravitatis; veluti Figura Lata cum tenuitate, Cubica, Oblonga, Rotunda, Pyramidalis; & quandò ſe vertant Corpora, quandò eâdem, quâ dimittuntur, poſiturâ permaneant.*

7. *Inquiratur de eo, quod poſſit & operetur* Continuatio & Progreſſio ipſius Casûs ſive Deſcensûs, *ad hoc, ut majori incitatione & impetu feratur: Et quâ proportione, & quouſque invaleſcat illa Incitatio? ſiquidem veteres levi Contemplatione opinati ſunt, (cùm Motus Naturalis ſit iſte,) eum perpetuò augeri & intendi.*

8. *Inquiratur de eo, quod poſſit & operetur* Diſtantia, aut proximitas Corporis deſcendentis à Terrâ, *ad hoc, ut celeriùs cadat, aut tardiùs, aut etiàm non omninò, (ſi modò fuerit extra Orbem Activitatis Globi Terræ, quæ Gilberti opinio fuit:) Atque ſimul de eo quod operetur* Immerſio Corporis Deſcendentis *magis in* profundo Terræ, *aut* Collocatio *ejuſdem propiùs ad* Superficiem Terræ: *Etenim hæc res etiàm Motum variat, ut Operantibus in Mineris perſpectum eſt.*

9. *Inquiratur de eo, quod poſſit & operetur* Differentia Corporum, *per* quæ Motus Gravitatis diffunditur & communicatur: *Atque utrùm æquè communicetur per Corpora Mollia & Poroſa, ac per Dura & Solida: veluti ſi Trabs Lancis, ſit, ex alterâ parte Lingulæ, lignea, ex altera, argen-*

tea,

ita, (licet fuerint reductæ ad idem pondus,) utrùm non progignat variationem in Lancibus? Similitèr, utrùm Metallum, Lanæ, *aut* Veſicæ *inflatæ, ſuperimpoſitum, idem* ponderet, *quod in* Fundo Lancis?

10. *Inquiratur de eo, quod poſsit & operetur, in communicatione Motûs Gravitatis,* Diſtantia Corporis à Libramine; *Hoc eſt, cita & ſera Perceptio Incubitûs, ſive Depreſsionis: Veluti in Lancibus, ubi altera Pars Trabis eſt longior (licet reducta ad idem Pondus,) an inclinet hoc ipſum Lancem? Aut in Tubis arcuatis, ubi longior pars certè trahet Aquam, licet brevior pars (facta ſcilicet capacior) majus contineat pondus Aquæ?*

11. *Inquiratur de eo, quod poſsit* Intermixtio ſive Copulatio Corporis Levis, cum Corpore Gravi, *ad elevandam Corporis Gravitatem; ut in Pondere Animalium Vivorum, & Mortuorum?*

12. *Inquiratur de* ſecretis Aſcenſibus, & Deſcenſibus Partium Leviorum & Graviorum in uno Corpore integro: *unde fiant ſæpè accuratæ Separationes; ut in Separatione Vini & Aquæ; in Aſcenſione Floris Lactis; & ſimilibus?*

13. *Inquiratur,* quæ ſit Linea, & Directio Motûs Gravitatis; & *quatenus ſequatur vel Centrum Terræ, id eſt Maſſam Terræ; vel Centrum Corporis ipſius, id eſt Nixum Partium ejus.* Centra *enim illa ad Demonſtrationes apta ſunt; in Naturâ nihil valent.*

14. *Inquiratur,* de Comparatione Motûs Gravitatis, cum Motibus aliis; *quos ſcilicet vincat, quibus cedat? veluti in* Motu (*quem appellant*) violento, *Motus Gravitatis compeſcitur ad Tempus: Etiam cùm Pondus longè majus Ferri, ab exiguo Magnete attollitur, cedit Motus Gravitatis, Motui Sympathiæ.*

15. *Inquiratur* de Motu Aeris, *utrùm feratur ſurſùm, an ſit tanquam Adiaphorus? Quod difficile eſt inventu, niſi per Experimenta aliqua exquiſita: Nam Emicatio Aeris in fundo Aquæ fit potiùs per Plagam Aquæ, quàm per Motum Aeris; cùm idem etiam fiat in Ligno. Aer autem Aeri commiſtus nihil prodit, cùm non minùs Levitatem exhibeat Aer in Aere, quàm Gravitatem Aqua in Aquâ: In Bullâ autem, exili obductâ pelliculâ, ad tempus ſtat.*

16. *Inquiratur,* quis ſit Terminus Levitatis? *Neque enim quemadmodùm Centrum Terræ poſuerunt Centrum Gravitatis, volunt (credo) ut ultima Convexitas Cæli ſit Terminus Levitatis: An potiùs, veluti Gravia videntur eouſque ferri, ut decumbant, & tanquàm ad Immobile; ita Levia eouſque ferantur, ut rotari incipiant, & tanquàm ad Motum ſine Termino?*

17. *Inquiratur, quid in Cauſsâ ſit, cur* Vapores & Halitus *eouſque in altum, ac ſita eſt Regio (quam vocant) Media Aeris, ferantur; cùm & craſsiuſculæ ſint Materiæ, & Radii ſolis per Vices (noctu ſcilicet) ceſſent?*

18. *Inquiratur de* Regimine Motûs Flammæ in ſurſum; *quod eo abſtruſius eſt, quia ſingulis momentis flamma perit; niſi fortè in medio Flammarum Majorum: Etenim Flammæ abruptæ à Continuitate ſuâ, parùm durant.*

19. *Inquiratur de* Motu in ſurſum ipſius Activitatis Calidi; *veluti cùm Calor in Ferro candente, citiùs gliſcit in Surſùm, quàm in Deorſùm?*

Exemplum igitur *Topicæ Particularis* tale ſit: Illud interim, quod monere occœpimus, iterum monemus, Nempe ut Homines debeant *Topicas Particulares* ſuas alternare, ita ut poſt majores progreſſus aliquos, in Inquiſitione factos, aliam & ſubindè aliam inſtituant Topicam,

ſit

ſi modò Scientiarum Faſtigia conſcendere cupiant. Nos autem *Topicis Particularibus* tantùm tribuimus, ut proprium Opus de ipſis, in ſubjectis Naturalibus dignioribus, & obſcurioribus, conficere in Animo habeamus. Domini enim Quæſtionum ſumus, Rerum non item. Atque de *Inventivâ* hactenùs.

CAPUT. IIII.

Partitio Artis Judicandi, *in* Judicium per Inductionem; & per Syllogiſmum. *Quorum prius aggregatur* Organo Novo. *Partitio prima* Judicii per Syllogiſmum, *in* Reductionem Rectam; & Inverſam. *Partitio ſecunda ejus in* Analyticam, & Doctrinam de Elenchis. *Partitio* Doctrinæ de Elenchis, *in* Elenchos Sophiſmatum; Elenchos Hermeniæ; & Elenchos Imaginum ſive Idolorum. *Partitio* Idolorum, *in* Idôla Tribûs; Idôla Specûs; & Idôla Fori. *Appendix* Artis Judicandi, *videlicet de* Analogiâ Demonſtrationum pro Natura Subjecti.

TRanſeamus nunc ad *Judicium*, ſive *Artem Judicandi*; in quâ agitur de *Naturâ Probationum* ſive *Demonſtrationum*. In *Arte* autem iſtâ *Judicandi* (ut etiàm vulgò receptum eſt) aut *per Inductionem*, aut *per Syllogiſmum* concluditur. Nam *Enthymemata*, & *Exempla*, illorum duorum Compendia tantùm ſunt, At quatenus ad *Judicium*, quod fit per *Inductionem*, nihil eſt quod nos detinere debeat: Uno ſiquidem eodemque Mentis opere, illud quod quæritur, & invenitur, & judicatur. Neque enim per Medium aliquod res tranſigitur, ſed immediatè; eodem ferè modo, quo fit in Senſu. Quippe ſenſus in Objectis ſuis primariis, ſimul & Objecti Speciem arripit, & ejus Veritati conſentit. Alitèr autem fit in *Syllogiſmo*; cujus Probatio immediata non eſt, ſed per Medium perficitur. Itaque alia res eſt *Inventio Medii*, alia *Judicium* de *Conſequentiâ Argumenti*. Nam primò diſcurrit Mens, poſteà acquieſcit. At *Inductionis* Formam vitioſam prorsùs valere jubemus; legitimam ad *Novum Organum* remittimus. Itaque de *Judicio per Inductionem* hoc loco ſatis.

De illo altero per *Syllogiſmum* quid attinet dicere; cùm ſubtiliſſimis Ingeniorum Limis, hæc res ferè attrita ſit, & in multas minutias redacta? Nec mirum, cùm ſit res, quæ cum Intellectu humano magnam habeat Sympathiam. Nam Animus humanus, miris modis ad hoc contendit, & anhelat, ut non penſilis ſit, ſed nanciſcatur aliquid fixum & immobile, cui tanquàm Firmamento, in Tranſcurſibus & Diſquiſitionibus ſuis, innitatur. Sanè quēadmodùm Ariſtoteles probare conatur inveniri in omni Motu Corporum, aliquid quod quieſcit;

& Fabulam Antiquam de Atlante, qui ipſe erectus Cœlum humeris ſuſtinuit, perelegantèr ad Polos Mundi traducit, circa quos Converſiones expediuntur: Similitèr magno ſtudio appetunt Homines, aliquem habere intra ſe Cogitationum Atlantem, aut Polos, qui Intellectûs Fluctuationes & Vertigines aliquatenùs regant; Timentes ſcilicet, ne Cœlum ipſorum ruat. Itaque ad Principia Scientiarum conſtituenda præproperè feſtinarunt; circa quæ omnis Diſputationum varietas verteretur, ſine periculo Ruinæ & Caſûs: Neſcientes profectò eum, qui certa nimis properè captaverit, in dubiis finiturum; qui autem Judicium tempeſtivè cohibuerit, ad certa perventurum.

Manifeſtum eſt igitur, *Artem* hanc *Iudicandi per Syllogiſmum*, nihil aliud eſſe, quam Reductionem Propoſitionum ad Principia, per Medios *Terminos*. Principia autem conſenſu recepta intelliguntur, atque à Quæſtione eximuntur. At Terminorum Mediorum Inventio, libero Ingeniorum Acumini & Inveſtigationi permittitur. Eſt autem *Reductio illa* duplex, *Directa* ſcilicet; & *Inverſa*. *Directa* eſt, cùm ipſa Propoſitio ad ipſum Principium reducitur: Id quod *Probatio Oſtenſiva* vocatur. *Inverſa* eſt, cùm Contradictoria Propoſitionis reducitur ad Contradictorium Principii; quod vocant *Probationem per Incommodum*. Numerus verò Terminorum Mediorum, ſive Scala eorum minuitur, aut augetur, pro remotione Propoſitionis à Principio.

His poſitis, partiemur *Artem Iudicii* (ſicut vulgò ferè ſolet) in *Analyticam*; & *Doctrinam de Elenchis*: Altera indicat, altera cavet: *Analytica* enim veras Formas inſtituit, de Conſequentiis Argumentorum; à quibus ſi varietur, ſive deflectatur, vitioſa deprehenditur eſſe Concluſio: Atque hoc ipſum in ſe Elenchum quendam, ſive Redargutionem continet. *Rectum enim* (ut dicitur) *Et ſui Index eſt, & Obliqui.* Tutiſſimum nihilominus eſt *Elenchos*, veluti Monitores adhibere, quò faciliùs detegantur Fallaciæ, Judicium alioquìn illaqueaturæ. In *Analytica* verò, nihil deſiderari reperimus; quin potiùs oneratur Superfluis, quàm indiget Acceſſionibus.

Doctrinam de *Elenchis*, in tres Partes dividere placet: *Elenchos Sophiſmatum*; *Elenchos Hermeniæ*; *& Elenchos Imaginum* ſive *Idolorum*. *Doctrina* de *Elenchis Sophiſmatum* apprimè utilis eſt: Quamvis enim pinguius Fallaciarum Genus, à Senecâ, non inſcitè comparetur cum Præſtigiatorum technis; in quibus quo pacto res geratur neſcimus, alitèr autem ſe habere rem quam videtur, ſatis novimus: Subtiliora tamen *Sophiſmata*, non ſolùm id præſtant, ut non habeat quis, quod reſpondeat; ſed & Judicium ipſum ſeriò confundunt.

Hæc Pars de *Elenchis Sophiſmatum* præclarè tractata eſt ab Ariſtotele, quoad Præcepta: Etiàm à Platone adhùc meliùs, quoad Exempla: Neque illud tantùm in Perſonâ Sophiſtarum Antiquorum (*Gorgiæ, Hippiæ, Protagoræ, Euthydemi*, & reliquorum) verùm etiam in Perſonâ ipſius Socratis, qui cum illud ſempèr agat, ut nihil affirmet, ſed à Cæteris in medium adducta infirmet, ingenioſiſſimè Objectionum, Fallaciarum, & Redargutionum Modos expreſſit. Itaque in hâc Parte, nihil habemus quod *deſideremus*. Illud interim notandum; quamvis Uſum hujus Doctrinæ probum, & præcipuum, in hoc poſuerimus,

ſuerimus, ut redarguantur ſophiſmata; liquidò nihilominùs patere, Uſum ejus degenerem & corruptum, ad Captiones, & Contradictiones per illa ipſa Sophiſmata ſtruendas & concinnandas ſpectare. Quod genus Facultatis, etiàm pro Eximio habetur, & haud parvas affert Utilitates. Licet elegantèr introducta ſit à quopiam illa Differentia inter Oratorem, & Sophiſtam; quod alter tanquàm Leporarius Curſu præſtet; Alter tanquàm Lepus ipſe Flexu.

Sequuntur *Elenchi Hermeniæ*; ita enim (vocabulum potiùs quam Senſum ab Ariſtotele mutuantes) eos appellabimus. Redigamus igitur Hominibus in Memoriam, ea quæ à Nobis de *Tranſcendentibus*, & de *Aventitiis Entium Conditionibus*, ſive *Adjunctis* (cùm de *Philoſophiâ primâ* ageremus) ſuperiùs dicta ſunt. Ea ſunt, *Majus*, *Minus*; *Multum*, *Paucum*; *Prius*, *Poſterius*; *Idem*, *Diverſum*; *Potentia*, *Actus*; *Habitus*, *Privatio*; *Totum*, *Partes*; *Agens*, *Patiens*; *Motus*, *Quies*; *Ens*, *Non Ens*; & ſimilia. Inprimis autem meminerint & notent, differentes eas, quas diximus, harum Rerum Contemplationes; videlicet quod poſſint inquiri vel *Phyſicè*; vel *Logicè*: *Phyſicam* autem circa eas Tractationem, *Philoſophiæ primæ* aſſignavimus: ſupereſt *Logica*; Ea verò ipſa eſt Res, quam in præſenti, *Doctrinam de Elenchis Hermeniæ* nominamus. Portio certè eſt hæc Doctrinæ ſana & bona. Hoc enim habent Notiones illæ Generales & Communes, ut in omnibus Diſputationibus ubique intercurrant; adeò ut niſi accuratè, & anxio cum judicio, benè jam ab initio diſtinguantur; univerſo Diſputationum Lumini, caliginem miris modis offuſuræ ſint; & eò rem ferè deducturæ, ut deſinant Diſputationes in Pugnas Verborum. Etenim Æquivocationes, & malæ Acceptiones Verborum, (præſertìm hujus generis,) ſunt *Sophiſmata Sophiſmatum*. Quare etiàm melius viſum eſt, iſtarum Tractationem ſeorsùm conſtituere, quam eam, vel in *Philoſophiam primam* ſive *Metaphyſicam*, recipere; vel ex parte *Analyticæ* ſubjicere, ut Ariſtoteles ſatis confusè fecit. Dedimus autem ei nomen ex uſu, quia verus ejus Uſus eſt planè Redargutio, & Cautio circa uſum Verborum. Quinimò Partem illam de *Prædicamentis*, ſi rectè inſtituatur, circa Cautiones de non confundendis aut tranſponendis Definitionum & Diviſionum Terminis, præcipuum uſum ſortiri exiſtimamus, & hùc etiàm referri malumus. Atque de *Elenchis Hermeniæ* hactenùs.

Ad *Elenchos verò Imaginum*, ſive *Idolorum* quod attinet; ſunt quidem *Idôla*, profundiſſimæ Mentis Humanæ Fallaciæ. Neque enim fallunt in Particularibus, ut cæteræ; Judicio caliginem offundendo, & tendiculas ſtruendo: Sed planè ex prædiſpoſitione Mentis pravâ, & perperàm conſtitutâ; quæ tanquàm omnes Intellectûs Anticipationes detorquet & inficit. Nam *Mens Humana* (Corpore obducta & obfuſcata) tantùm abeſt ut Speculo plano, æquali, & claro ſimilis ſit, (quod Rerum Radios ſincerè excipiat & reflectat,) ut potiùs ſit inſtar Speculi alicujus Incantati, pleni Superſtitionibus & Spectris. Imponuntur autem Intellectui *Idôla*, Aut per *Naturam ipſam Generis Humani Generalem*; Aut per *Naturam cujuſque Individualem*; Aut per *Verba*, ſive *Naturam communicativam*. Primum Genus *Idôla*, *Tribus*, Secundum *Idôla Specûs*, Tertium *Idôla Fori* vocare conſuevimus. Eſt & Quartum genus, quod *Idôla Theatri* appellamus, atque ſuper-inductum eſt à *pravis Theoriis* ſive *Philoſophiis*, & *perverſis Legibus Demonſtrationum*: Verùm hoc Genus abnegari poteſt & deponi; Itaque illud in præſentiâ omittemus. At reliqua planè obſident mentem, neque prorſus evelli poſſunt. Igitur non eſt, quod quis in iſtis, *Analyticam* aliquam expectet; ſed *Doctrina de Elenchis* eſt, circa ipſa *Idôla*, Doctrina primaria. Neque (ſi verum omninò dicendum ſit) *Doctrina de Idôlis*, in Artem redigi poſſit; ſed tantùm adhibenda eſt, ad ea cavenda, Prudentia quædam Contemplativa. Horum autem Tractationem plenam & ſubtilem, ad *Novum Organum* amandamus; pauca generaliter tantùm de iis hoc loco dicturi.

Idolorum Tribûs Exemplum tale ſit. *Natura Intellectûs Humani magis afficitur Affirmativis & Activis, quam Negativis & Privativis*; cùm ritè & ordine æquum ſe utrique præbere debeat. At ille, ſi res quæpiam aliquandò exiſtat & teneat; fortiorem recipit de eâ Impreſſionem, quàm ſi eadem longè pluriès fallat, aut in contrarium eveniat. Id quod omnis Superſtitionis, & vanæ Credulitatis, quaſi Radix eſt. Itaque rectè reſpondit ille, qui, cùm ſuſpenſa Tabula in Templo monſtraretur, eorum qui vota ſolverant, quod Naufragii Periculum effugiſſent, atque interrogando premeretur, annon tum demùm Neptuni Numen agnoſceret? quæſivit viciſsim, *At ubi ſunt illi depicti, qui poſt vota nuncupata perierunt?* Atque eadem eſt ratio Superſtitionum ſimilium, ſicut in Aſtrologicis, Inſomniis, Omnibus, & reliquis: Alterum Exemplum eſt hujuſmodi; *Animus Humanus* (cùm ſit ipſe Subſtantiâ æqualis & uniformis) *majorem præſupponit, & affingit in Naturâ Rerum Æqualitatem, & Uniformitatem, quam reverâ eſt*. Hinc Commentum Mathematicorum, *In cœleſtibus omnia moveri per Circulos perfectos*, rejiciendo Lineas Spirales: Hinc etiàm fit, quod cùm multa ſint in Naturâ *Monodica*, & plena Imparitatis, affingat tamen ſempèr Cogitatio Humana, *Relativa*, *Parallela*, & *Conjugata*; Ab hoc enim Fonte, Elementum Ignis, cum Orbe ſuo, introductum eſt, ad conſtituendam quaternionem cum reliquis tribus, Terrâ, Aquâ, Aëre. Chymici autem fanaticum inſtruxerunt Rerum univerſarum Phalangem, inaniſſimo commento inveniri fingentes, in quatuor illis ſuis Elementis, (Cœlo, Aëre, Aquâ, & Terrâ,) Species ſingulas parallelas invicèm, & conformes. Tertium Exemplum eſt ſuperiori finitimum; quod *Homo fiat, quaſi Norma & Speculum Naturæ*: Neque enim credibile eſt, (ſi ſingula percurrantur & notentur) quantum Agmen *Idolorum* Philoſophiæ immiſerit, Naturalium Operationum, ad Similitudinem Actionum Humanarum, Reductio: Hoc ipſum inquam, quod putetur talia Naturam facere, qualia Homo facit. Neque multò meliora ſunt iſta, quam Hæreſis *Anthropomorphitarum*, in Cellis ac Solitudine ſtupidorum Monachorum orta: Aut Sententia Epicuri huic ipſi in Paganiſmo reſpondens; qui Diis Humanam Figuram tribuebat. At non opus fuit Velleio Epicureo interrogare, *Cùr Deus Cœlum Stellis & Luminibus, tanquàm Ædilis, ornaſſet?* Nam ſi ſummus ille Opifex, ad modum Ædilis ſe geſſiſſet, in pulchrum aliquem & elegantem ordinem ſtellas digerere debuiſſet, operoſis Palatiorum Laquearibus conſimilem; cùm è contrà ægrè quis oſtendat, in tam infinito Stellarum numero, Figuram aliquam vel quadratam, vel Triangularem, vel Rectilinearem. Tanta eſt Harmoniæ diſcrepantia, inter Spiritum Hominis, & Spiritum Mundi.

Quod ad *Idôla Specûs* attinet, illa ortum habent ex *propriâ cujuſque Naturâ & Animi & Corporis*; atque etiàm *ex Educatione & Conſuetudine*, & *fortuitis rebus*, quæ ſingulis Hominibus accidunt. Pulcherrimum enim Emblema, eſt illud de *Specu Platonis*. Siquidèm ſi quis (miſsâ illâ exquiſitâ Parabolæ ſubtilitate) a prima Infantiâ, in Antro, aut Cavernâ obſcurâ & ſubterraneâ, ad maturam uſque Ætatem degeret, & tunc derepentè in Aperta prodiret, & hunc Cœli & Rerum Apparatum contueretur; dubium non eſt, quin animum ejus ſubirent, & perſtringerent, quamplurimæ miræ & abſurdiſſimæ Phantaſiæ. Nos verò ſcilicet, ſub Aſpectu Cœli degimus; intereà tamen Animi in Cavernis Corporum noſtrorum concluduntur; ut infinitas Errorum & Falſitatum Imagines haurire neceſſe ſit, ſi è Specu ſuâ raro tantùm, & ad breve aliquod tempus prodeant; & non in Contemplatione Naturæ perpetuò, tanquàm ſub Dio morentur. Emblemati ſiquidèm illi *de Specu Platonis*, optimè convenit Parabola illa Heracliti; *Quod Homines Scientias in Mundis propriis, & non in Mundo majore quærant.*

At *Idôla Fori* moleſtiſſima ſunt, quæ ex *Fœdere tacito inter Homines, de Verbis & Nominibus impoſitis*, ſe in Intellectum inſinuârunt. Verba autem plerunque ex captu Vulgi induntur; atque per Differentias, quarum Vulgus capax eſt, res ſecant; Cùm autem Intellectus acutior, aut Obſervatio diligentior res meliùs diſtinguere velit, Verba obſtrepunt. Quod verò hujus Remedium eſt, (Definitiones ſcilicet,) in plurimis huic malo mederi nequit; quoniàm & ipſæ Definitiones ex verbis conſtent, & Verba gignant Verba. Etſi autem putemus Verbis noſtris nos imperare; & illud facile dictu ſit, *Loquendum eſſe ut vulgus, ſentiendum ut Sapientes*; Quinetiàm Vocabula Artium (quæ apud peritos ſolùm valent) huic rei ſatisfacere videri poſſint; & Diffinitiones (de quibus diximus) Artibus præmiſſæ, (ſecundum Prudentiam Mathematicorum) Vocabulorum pravas Acceptiones corrigere valeant; attamen hæc omnia non ſufficiunt, quo minus Verborum præſtigiæ & Incantationes, plurimis modis ſeducant, & vim quandam Intellectui faciant, & impetum ſuum, (more Tartarorum ſagittationis) retrò in Intellectum (unde profecta ſint) retorqueant. Quare altiore, & novo quodam remedio, ad hoc Malum opus eſt: Verùm hæc jam curſìm perſtringimus, interim *deſiderari* pronunciantes hanc Doctrinam, quam *Elenchos magnos*, ſive de *Idolis Animi humani nativis & Adventitiis* appellabimus. Ejus autem Tractationem legitimam, ad *Organum Novum* referimus.

Supereſt *Artis Iudicandi Appendix* quædam inſignis; quam etiàm *deſiderari* ſtatuimus. Siquidem Ariſtoteles Rem notavit, Modum Rei nullibi perſecutus eſt. Ea tractat, *quales Demonſtrationes ad quales Materias, ſive Subjecta, applicari debeant*; ut hæc Doctrina tanquam *Iudicationes Iudicationum* contineat. Optimè enim Ariſtoteles, *Neque Demonſtrationes*

tiones ab Oratoribus, neque Suaſiones à Mathematicis requiri debere monet. Ut ſi in Probationis genere aberretur, Judicatio ipſa non abſolvatur. Quandò verò ſint quatuor Demonſtrationum genera, vel per *Conſenſum immediatum & Notiones communes*; vel per *Inductionem*; vel per *Syllogiſmum*; vel per eam (quam rectè vocat Ariſtoteles) *Demonſtrationem in Orbem*; (non à Notioribus ſcilicet, ſed tanquàm de Plano;) habent hæ Demonſtrationes ſingulæ certa ſubjecta, & Materias Scientiarum in quibus pollent; alia, à quibus excluduntur. Etenim Rigor & Curioſitas, in poſcendo Probationes nimiùm ſeveras, in aliquibus; multò magis Facilitas & Remiſſio, in acquieſcendo Probationibus levioribus in aliis; inter ea ſunt numeranda, quæ Detrimenti plurimum, & impedimenti Scientiis attulerunt. Atque de *Arte Indicandi* hæc dicta ſint.

CAPUT V.

Partitio Artis Retinendi *ſive* Retentivæ, *in* Doctrinam de Adminiculis Memoriæ, *&* Doctrinam de Memoriâ ipsâ. *Partitio* Doctrinæ de Memoriâ ipsâ, *in* Prænotionem; *&* Emblema.

ARtem *Retinendi* ſive *Cuſtodiendi*, in duas Doctrinas partiemur. *Doctrinam* ſcilicet de *Adminiculis Memoriæ*; & *Doctrinam de Memoriâ ipsâ. Adminiculum Memoriæ* planè *Scriptio* eſt: Atque omninò monendum, quod *Memoria* ſine hoc Adminiculo, Rebus Prolixioribus & accuratioribus, impar ſit; neque ullo modo, niſi de Scripto, recipi debeat. Quod etiàm in *Philoſophiâ Inductivâ*, & *Interpretatione Naturæ*, præcipuè obtinet: Tam enim poſſit quis Calculationes Ephemeridis, Memoriâ nudâ, abſque Scripto abſolvere, quam interpretationi Naturæ per Meditationes, & vires Memoriæ nativas & nudas, ſufficere; niſi eidem Memoriæ, per *Tabulas ordinatas* miniſtretur. Verum miſſâ *Interpretatione Naturæ*, quæ Doctrina nova eſt, etiàm ad Veteres & Populares Scientias, haud quicquam ferè utilius eſſe poſſit; quam Memoriæ Adminiculum ſolidum & bonum; hoc eſt; *Digeſtum* probum, & eruditum, *Locorum Communium*. Neque tamen me fugit; quod Relatio eorum, quæ legimus aut diſcimus, in *Locos communes*, damno Eruditionis ab aliquibus, imputetur, ut quæ Lectionis Curſum remoretur, & *Memoriam* ad feriandum invitet. Attamen quoniam Adulterina res eſt, in Scientiis præcocem eſſe & promptum; niſi etiàm ſolidus ſis & multipliciter inſtructus, Diligentiam & Laborem in *Locis communibus* congerendis, magni prorsùs rem eſſe Uſûs, & Firmitudinis, in ſtudiis judicamus; veluti quæ *Inventioni* copiam ſubminiſtret; & Aciem *Judicii* in Unum contrahat. Verum eſt tamen, inter Methodos & Syntaxes *Locorum communium*, quas nobis adhuc videre contigit, nullam reperiri quæ alicujus ſit pretii; quandoquidem in Titulis ſuis, Faciem prorſus exhibeant, magis Scholæ, quam Mundi; Vulgares & pædagogicas adhibentes Diviſiones, non autem eas, quæ ad Rerum Medullas, & Interiora quovis modo penetrent.

Circa *Memoriam* autem *ipſam*, ſatis ſegnitèr & languidè videtur adhùc inquiſitum. Extat certè de eâ *Ars* quæpiam: Verum nobis conſtat, tum meliora Præcepta de *Memoriâ* confirmandâ & ampliandâ haberi poſſe, quam illa Ars complectitur; tum Practicam illius ipſius Artis meliorem inſtitui poſſe, quam quæ recepta eſt. Neque tamen ambiginus (ſi cui placet hâc Arte ad Oſtentationem abuti) quin poſſint præſtari per eam nonnulla Mirabilia, & Portentoſa: Sed nihilominus Res quaſi ſterilis eſt, (eo quo adhibetur modo) ad uſus humanos. At illud interim ei non imputamus, quod *Naturalem Memoriam* deſtruat, & ſuper-oneret, (ut vulgò objicitur;) ſed quod non dextrè inſtituta ſit, ad Auxilia memoriæ commodanda, in Negotiis & Rebus ſeriis. Nos verò hoc habemus (fortaſsè ex genere vitæ noſtro Politicæ) ut, quæ Artem jactant, uſum non præbent, parvi faciamus. Nam ingentem Numerum Nominum, aut Verborum ſemel recitatorum, eodem ordine ſtatim repetere; aut Verſus complures de quovis Argumento extemporè conficere, aut quicquid occurrit Satyricâ aliquâ ſimilitudine perſtringere; aut ſeria quæque in Jocum vertere; aut Contradictione & Cavillatione quidvis eludere; & ſimilia; (quorum in Facultatibus Animi haud exigua eſt Copia; quæque Ingenio & Exercitatione ad Miraculum uſque extolli poſſunt;) hæc certe omnia & his ſimilia nos non majoris facimus, quam Funambulorum & Mimorum Agilitates & Ludicra: Etenim eadem fermè Res ſunt; cum hæc Corporis, illa Animi viribus abutantur; & Admirationis fortaſſe aliquid habeant, Dignitatis parum.

Ars autem *Memoriæ*, duplici nititur Intentione; *Prænotione*; & *Emblemate*: *Prænotionem* vocamus Abſciſſionem quandam Inveſtigationis infinitæ. Cùm enim quis aliquid revocare in memoriam conatur; ſi nullam Prænotionem habeat, aut Perceptionem ejus quod quærit; quærit certè, & molitur, & hâc illâc diſcurrit, tanquam in Infinito. Quod ſi certam aliquam prænotionem habeat; ſtatim abſcinditur Infinitum, & fit Diſcurſus Memoriæ magis in vicino; Ut Venatio Damæ, intra Septa. Itaq; & Ordo manifeſtò juvat *Memoriam*. Subeſt enim *Prænotio*, id quod quæritur tale eſſe debere, ut conveniat cum Ordine. *Similitèr* Carmina faciliùs diſcuntur memoritèr, quam *Proſa*. Si enim hæretur in aliquo verbo; ſubeſt *Prænotio*, tale debere eſſe Verbum, quod conveniat cum Verſu. Atque iſta *Prænotio* eſt *Artificialis Memoriæ* Pars prima. Nam in *Artificiali Memoriâ Locos* habemus jam antè digeſtos & paratos: *Imagines* extempore, prout res poſtulat, conficimus: At ſubeſt *Prænotio*, talem eſſe debere *Imaginem*, qualis aliquatenus conveniat cum *Loco*. Id quod vellicat Memoriam, & aliquo modo munit ad rem quam quærimus. *Emblema* verò deducit Intellectuale ad Senſibile: Senſibile autem ſemper fortiùs percutit Memoriam, atque in eâ faciliùs imprimitur, quam Intellectuale. Adeò ut etiàm Brutorum Memoria, per Senſibile excitetur; per Intellectuale, minimè. Itaque faciliùs retineas Imaginem Venatoris Leporem perſequentis, aut Pharmacopæi Pyxides ordinantis, aut Pedantii Orationem habentis, aut Pueri Verſus memoritèr recitantis, aut Mimi in Scenâ agentis; quam ipſas Notiones Inventionis, Diſpoſitionis, Elocutionis, Memoriæ, Actionis. Sunt & alia, quæ pertinent ad *Memoriam* juvandam (ut modò diximus) ſed *Ars* quæ jam habetur ex his duobus jam præmiſſis conſiſtit. Particulares autem Artium Defectus perſequi, fuerit ab Inſtituto noſtro recedere. Igitur de *Arte Retinendi* ſive *Cuſtodiæ*, hæc dicta ſint. Jam verò, ad quartum Membrum *Logicæ*, quod *Traditionem* & *Elocutionem* tractat, ordine pervenimus.

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER SEXTUS.

AD REGEM SVVM.

CAPUT I.

Partitio Traditivæ, *in* Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; *&* Doctrinam de Illuſtratione Sermonis. *Partitio* Doctrinæ de Organo Sermonis, *in* Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; *&* De Scriptione: *Quarum duæ poſteriores* Grammaticam *conſtituunt, ejuſque* Partitiones *ſunt. Partitio* Doctrinæ de Notis Rerum, *in* Hieroglyphica; *&* Characteres Reales. *Partitio Secunda* Grammaticæ, *in* Literariam; *&* Philoſophantem. *Aggregatio* Poeſeos quoad Metrum, *ad* Doctrinam de Locutione. *Aggregatio* Doctrinæ de Ciphris, *ad* Doctrinam de Scriptione.

COnceditur certè cuivis (Rex Optime) Seipſum & Sua ridere & ludere. Quis igitur novit, num fortè Opus iſtud noſtrum, non deſcriptum fuerit, ex Libro quodam Veteri, reperto inter Libros, famoſiſſimæ illius Bibliothecæ *Sancti Victoru*; quorum Catalogum excepit Magiſter *Franciſcus Rabeleſius*! Illic enim invenitur Liber, cui Titulus eſt, *Formicarium Artium*. Nos ſanè puſillum Acervum Pulviſculi congeſſimus, & ſub eo complura Scientiarum & Artium Grana condidimus; quò Formicæ reptare poſſint, & paulatim conquieſcere, & ſubinde ad novos ſe labores accingere. At Regum Sapientiſſimus Pigros quoſcunque remittit ad Formicas: Nos autem Pigros eos Homines pronunciamus, quibus acquiſitis uti tantùm, cordi ſit; neque ſubinde novas Scientiarum Sementes & Meſſes facere.

Accedamus nunc ad *Artem Tradendi*, ſive *Proferendi*, & *Enunciandi* ea, quæ Inventa, Judicata, ac in Memoriâ repoſita ſunt; quam Nomine Generali *Traditivam* appellabimus. Ea omnes *Artes circa Verba* & *Sermones* complectitur. Quamvis enim Ratio, Sermonis veluti Anima ſit, tamen in tractando disjungi debent, Ratio, & Sermo; non minùs quam Anima, & Corpus. *Traditivam* in tres partes dividemus; *Doctrinam circa Organum Sermonis*; *Doctrinam circa Methodum Sermonis*; & *Doctrinam circa Sermonis Illuſtrationem*, ſive *Ornatum*.

Doctrina de Organo Sermonis vulgò recepta, quæ & *Grammatica* dicitur, duplex eſt: Altera de *Locutione*; Altera de *Scriptione*: Rectè enim Ariſtoteles; *Cogitationum Teſſeræ verba, Verborum literæ*; Utrunque *Grammaticæ* aſſignabimus. Verùm ut rem altiùs repetamus, antequàm ad *Grammaticam* & Partes ejus jam dictas veniamus, in genere de *Organo Traditivæ* dicendum eſt. Videntur enim eſſe Proles quædam *Traditivæ* aliæ, præter *Verba* & *Literas*. Hoc igitur planè ſtatuendum eſt; Quicquid ſcindi poſſit in Differentias ſatis numeroſas, ad Notionum Varietatem explicandam (modò Differentiæ illæ Senſui perceptibiles ſint) fieri poſſe Vehiculum Cogitationum de Homine in Hominem. Nam videmus Nationes *Linguis* diſcrepantes, Commercia non malè per *Geſtus* exercere. At in Practicâ nonnullorum, qui ſurdi & muti uſque à Nativitate fuerant, & aliàs erant ingenioſi, miros vidimus haberi inter eos & Amicos ſuos, qui eorum *Geſtus* perdidicerant, Dialogos. Quinetiàm notiſſimum fieri jam cœpit, *quod in Chinâ*, & Provinciis ultimi Orientis, in uſu hodie ſint, *Characteres* quidam *Reales*, non *Nominales*; qui ſcilicèt nec Literas, nec Verba, ſed Res & Notiones exprimunt. Adeò ut Gentes complures, Linguis prorſus diſcrepantes, ſed hujuſmodi Characteribus, (qui apud illos latiùs recepti ſunt) conſentientes, Scriptis communicent: Eouſque ut Librum aliquem hujuſmodi Characteribus conſcriptum, quæque Gens, Patriâ Linguâ legere, & reddere poſſit.

Notæ igitur *Rerum*, quæ abſque Ope, aut Medio *Verborum*, Res ſignificant, duplicis generis ſunt: Quarum prius Genus ex *Congruo*; Alterum ad *Placitum* ſignificat. Prioris Generis ſunt, *Hieroglyphica*;

&

& Geſtus: Poſterioris verò, ii, quos diximus, *Characteres Reales*. *Hieroglyphicorum* Uſus vetuſtus admodum & in Veneratione quadam habitus; Præcipuè apud Ægyptios Gentem valdè antiquam: Adeò ut videantur *Hieroglyphica* fuiſſe *Scriptio* quædam Ante-nata, & ſenior ipſis *Elementis literarum*, niſi fortè apud Hebræos. *Geſtus* autèm, tanquàm *Hieroglyphica* Tranſitoria ſunt. Quemadmodùm enim Verba prolata volant, ſcripta manent; ita & *Hieroglyphica Geſtibus* expreſſa tranſeunt, depicta durant. Cum enim Periander, conſultus de conſervandâ Tyrannide, Legatum aſtare juberet; atque ipſe in Horto deambulans, Summitates Florum eminentiorum carperet, ad Sedem Procerum innuens; non minùs uſus eſt *Hieroglyphico*, quam ſi id in Chartâ depinxiſſet. Illud interìm patet, *Hieroglyphica* & *Geſtus*, sempèr cum Re ſignificatâ aliquid Similitudinis habere; & Emblemata quædam eſſe; unde eas *Notas rerum ex congruo* nominavimus. At *Characteres Reales*, nihil habent ex Emblemate, ſed planè ſurdi ſunt; non minùs quam ipſa Elementa Literarum; & ad *Placitum* tantum effecti, conſuetudine autem tanquàm Pacto tacito recepti. Illud interim liquet, vaſtâ ipſorum multitudine ad Scribendum opus eſſe: Tot enim eſſe debent, quot ſunt Vocabula Radicalia. Hæc igitur Portio *Doctrinæ de Organo Sermonis* quæ eſt de *Notis Rerum*, nobis ponitur pro *Deſiderato*. Etſi autem tenuis poſſit videri eſſe ejus Uſus, cùm Verba & Scriptio per Literas ſint Organa *Traditivæ* longè commodiſſima; viſum eſt tamen nobis, veluti Rei non ignobilis, aliquam hoc loco Mentionem ejus facere. Tractamus enim hîc, veluti Numiſmata Rerum Intellectualium; nec abs re fuerit noſſe, quod ſicut Nummi poſſint confici ex aliâ Materiâ præter Aurum & Argentum, ita & *Notæ Rerum* aliæ poſſint cudi, præter *Verba* & *Literas*.

Pergamus igitur ad *Grammaticam*. Ea verò, veluti Viatoris locum, erga cæteras Scientias obtinet; non nobilem illum quidem, ſed inprimis tamen neceſſarium; præſertìm cùm Scientiæ, noſtris Seculis, ex Linguis Eruditis, non vernaculis, potiſſimùm hauriantur. Neque tamen Dignitas ejus parva cenſenda eſt; quandoquidèm Antidoti cujuſdam vicibus fungatur contra Maledictionem illam. Confuſionis Linguarum. Sanè hoc agit Induſtria humana, ut ſe reſtituat & redintegret in Benedictionibus illis, quibus Culpâ ſuâ excidit. Atque contra Maledictionem primam Generalem de Sterilitate Terræ, & *Comedendo panem ſuam in ſudore vultûs ſui*, reliquis Artibus omnibus ſe munit & inſtruit. At contra ſecundam illam de Confuſione Linguarum, advocat in auxilium *Grammaticam*. Ejus, in Linguis quibuſque vernaculis, exiguus certè uſus eſt; In Externis perdiſcendis, latior; Ampliſſimus verò in illis Linguis, quæ vulgares eſſe deſierunt, & in Libris tantùm perpetuantur.

Grammaticam etiàm bipartitam ponemus; ut alia ſit *literaria*; alia *Philoſophica*: Altera adhibetur ſimplicitèr ad Linguas, nempe ut eas quis, aut celeriùs perdiſcat, aut emendatiùs & puriùs loquatur: Altera verò aliquatenùs Philoſophiæ miniſtrat: Quâ in parte occurrit nobis Cæſarem Libros *De Analogiâ* conſcripſiſſe, Atque Dubitatio ſubiit, utrum illi hanc, quam dicimus, *Grammaticam Philoſophicam* tractarint?

Suſpicamur tamen nil admodùm in illis fuiſſe ſubtilius, aut ſublimius; ſed tantùm Præceptiones tradidiſſe de Oratione caſtâ & integrâ, neque à Conſuetudine loquendi pravâ, neque ab Affectatione aliquorum vitiatâ & pollutâ; in quo genere ipſe excelluit. Veruntamen hâc ipsâ re moniti, cogitatione complexi ſumus *Grammaticam* quandam, quæ non Analogiam Verborum ad invicem, ſed Analogiam inter Verba, & Res, ſive Rationem, ſedulò inquirat; citra tamen eam, quæ Logicæ ſubſervit, Hermeniam. Veſtigia certè Rationis Verba ſunt: Itaque Veſtigia etiàm aliquid de Corpore indicant: Hujus igitur rei Adumbrationem quandam tenuem dabimus: Primò autem minimè probamus curioſam illam Inquiſitionem, quam tamen Plato Vir eximius non contempſit; nimirùm de Impoſitione & Originali Etymologiâ Nominum; ſupponendo ac ſi illa jam à Principio ad Placitum indita minimè fuiſſent, ſed ratione quâdam & ſignificantèr derivata & deducta: Materiam certè elegantem, & quaſi ceream, quæ aptè fingi & flecti poſſit; quoniàm verò Antiquitatum Penetralia perſcrutari videtur, etiàm quodammodò Venerabilem; ſed nihilominùs parcè veram, & fructu caſſam. Illa demùm, ut arbitramur, foret nobiliſſima *Grammaticæ* ſpecies, ſi quis in *Linguis* plurimis, tam Eruditis quam Vulgaribus eximiè doctus, de variis *Linguarum* Proprietatibus tractaret; in quibus quæque excellat, in quibus deficiat, oſtendens. Ita enim & *Linguæ* mutuo commercio locupletari poſſint; & fiet ex iis quæ in ſingulis *Linguis* pulchra ſunt, (tanquam Venus Apellis) Orationis ipſius quædam formoſiſſima Imago, & Exemplar quoddam inſigne, ad ſenſus Animi ritè exprimendos. Atque unà etiam hoc pacto capientur ſigna haud levia, ſed obſervatu digna (quod fortaſſe quiſpiam non putaret) de Ingeniis & Moribus Populorum & Nationum, ex *Linguis* ipſorum. Equidem libentèr audio Ciceronem notantem, quod apud Græcos deſit Verbum, quod Latinum illud (*Ineptum*) reddat; *Propterea* (inquit) *quod Græcis hoc vitium tam familiare fuit, ut illud in ſe ne agnoſcerent quidem:* Digna certè gravitate Romanâ Cenſura. Quid illud quod Græci in Compoſitionibus Verborum tanta licentiâ uſi ſunt, Romani contrà magnam in hâc re Severitatem adhibuerunt? Planè colligat quis, Græcos fuiſſe Artibus, Romanos Rebus gerendis magis idoneos. Artium enim Diſtinctiones, Verborum Compoſitionem ferè exigunt; At Res & Negotia, ſimpliciora Verba poſtulant. Quin Hebræi tantùm Compoſitiones illas refugiunt, ut malint Metaphorâ abuti, quam Compoſitionem introducere. Quinetiàm Verbis tam paucis, & minimè commixtis utuntur, ut planè ex *Linguâ* ipsâ quis perſpiciat, Gentem fuiſſe illam Nazaræam, & à reliquis Gentibus ſeparatam. Annon & illud Obſervatione dignum (licet nobis Modernis Spiritus nonnihil retundat) antiquas *Linguas* plenas Declinationum, Caſuum, Conjugationum, Temporum, & ſimilium fuiſſe; Modernas his ferè deſtitutas, plurima per Præpoſitiones, & verba Auxiliaria ſegnitèr expedire. Sanè facilè quis conjiciat (utcunque nobis ipſi placeamus) Ingenia priorum Seculorum noſtris fuiſſe multò acutiora & ſubtiliora. Innumera ſunt ejuſmodi, quæ juſtum Volumen complere poſſint. Non abs re igitur fuerit, *Grammaticam Philoſophantem*, à *Simplici* & *Literariâ* diſtinguere, & *Deſideratam* ponere.

Ad *Grammaticam* etiam pertinere judicamus omnia illa, quæ Verbis quoquo modo accidunt, qualia ſunt *Sonus*, *Menſura*, *Accentus*. At prima illa Literarum Simplicium Cunabula (nempe quâ percuſſione Linguæ, quâ Apertura Oris, quâ Adductione Labiorum, quo Niſu Gutturis, ſingularum Literarum Sonus generetur) ad *Grammaticam* non pertinent, ſed Portio ſunt *Doctrinæ de ſonis*, *ſub Senſu* & *Senſibili*, tractanda. *Sonus*, de quo loquimur, *Grammaticus*, ad *Euphonias* tantùm pertinet, & *Dyſphonias*. Illarum quædam communes ſunt: Nulla enim eſt *Lingua*, quin Vocalium Concurrentium Hiatus, aut Conſonantium Concurrentium Aſperitates aliquatenùs refugiat. Sunt & aliæ Reſpectivæ, quæ ſcilicet diverſorum Populorum Auribus gratæ aut ingratæ accedunt. *Græca Lingua* Dipthongis ſcatet; *Latina* longè parciùs. *Lingua Hiſpanica* Literas Tenues odit, eáſque ſtatim vertit in Medias. *Linguæ* quæ ex *Gothis* fluxere, Aſpiratis gaudent: Multa ſunt ejuſmodi: Verùm hæc ipſa fortaſsè plus ſatis.

At *Menſura Verborum* ingens nobis Corpus Artis peperit, *Poeſim* ſcilicet, non quatenùs ad Materiam (de quâ ſuprà) ſed quatenùs ad Stilum & Figuram Verborum; Verſus nimirùm ſive Carmina. Circa quæ Ars habetur quaſi puſilla, Exempla accedunt grandia, & infinita. Neque tamen Ars illa (quam *Proſodiam Grammatici* appellant) ad Carminum Genera, & Menſuras edocendas tantùm reſtringi debeat: Adjicienda enim ſunt præcepta, quod Carminum Genus, cuique Materiæ, ſive Subjecto, optimè conveniat? Antiqui Heroica Carmina Hiſtoriis & Encomiis applicaverunt; Elegos Querimoniis; Iambos Invectivis; Lyricos Odis & Hymnis. Neque hæc Prudentia recentioribus Poetis in *Linguis Propriis* defuit: Illud reprehendendum, quod quidam Antiquitatis nimiùm ſtudioſi, *Linguas Modernas*, ad Menſuras Antiquas (Heroicas, Elegiacas, Sapphicas, &c.) traducere conati ſunt; quas ipſarum *Linguarum* Fabrica reſpuit, nec minus Aures exhorrent. In hujuſmodi rebus, Senſûs judicium, Artis præceptis præponendum; ut ait ille,

—— *Cœnæ fercula noſtræ*
Mallem convivis quàm placuiſſe Cocis.

Neque verò Ars eſt, ſed Artis abuſus, cùm illa Naturam non perficiat, ſed pervertat. Verùm quod ad *Poeſim* attinet (ſive de *Fabulis*, ſive de *Metro* loquamur) eſt illa (ut ſuperiùs diximus) tanquàm Herba luxurians, ſine Semine nata, ex Vigore ipſius Terræ germinans. Quare ubique ſerpit, & latiſſimè diffuſa eſt; ut ſupervacuum foret de Defectibus ejus ſollicitum eſſe. De illâ igitur Cura eſt abjicienda. Quod verò ad *Accentus Verborum*, nil opus eſt de re tam puſillâ dicere; niſi fortè illud quis notatu dignum putet; quod *Accentus Verborum* exquiſitè, *Accentus* autem *Sententiarum* neutiquàm in Obſervationem venit. Attamen illud ferè univerſo Generi humano commune eſt, ut Vocem in fine Periodi ſubmittant, in Interrogatione elevent, & alia hujuſmodi non pauca. Atque de *Grammaticæ* Parte, quæ ad *Locutionem* ſpectat, hactenùs.

Quod ad *Scriptionem* attinet, ea aut *Alphabeto Vulgari* perficitur, (quod ubique recipitur,) aut *Occulto* & *Privato*, de quo inter ſingulos convenit, quod *Ciphras* vocant. At *Orthographia vulgaris* etiàm Controverſiam & Quæſtionem nobis peperit ; Utrùm ſcilicet eodem, Verba ſcribere oporteat, quo pronunciantur, modo ; an potiùs ex more conſueto ? At illa *Scriptio* quæ reformata videri poſſit, (ut ſcilicet *Scriptio pronunciationi* conſona ſit) eſt ex Genere inutilium Subtilitatum. Nam & ipſa *Pronunciatio* quotidiè gliſcit, nec conſtans eſt ; & Derivationes Verborum, præſertìm ex Linguis extraneis, prorsùs obſcurantur ; Denique cùm ex more recepto Scripta, morem pronunciandi nullo modo impediant, ſed liberam relinquant, quorsùm attinet iſta Novatio ?

Ad *Ciphras* igitur veniendum. Earum Genera haud pauca ſunt. *Ciphræ ſimplices* ; *Ciphræ Non ſignificantibus Characteribus intermixtæ* ; *Ciphræ duplices Literas uno Charactere complexæ* ; *Cyphræ Rotæ* ; *Ciphræ Clavis* ; *Ciphræ verborum* ; aliæ. Virtutes autem in *Ciphris* requirendæ tres ſunt : Ut ſint Expeditæ, non nimis operoſæ ad ſcribendum : Ut ſint fidæ, & nullo modo pateant ad Deciphrandum ; Addo denique, ut, ſi fieri poſſit, ſuſpicione vacent. Si enim Epiſtolæ in Manus Eorum devenient, qui in eos qui ſcribunt, aut ad quos ſcribuntur, poteſtatem habeant, tametſi Ciphra ipſa fida ſit, & deciphratu impoſſibilis, tamen ſubjicitur hæc Res Examini & Quæſtioni, niſi Ciphra ſit ejuſmodi, quæ aut ſuſpicione, vacet, aut Examinationem eludat. Quod verò ad Eluſionem Examinis attinet, ſuppetit Inventum ad hoc novum atque utile, quod cùm in promptu habeamus, quorsùm attinet illud inter *Deſiderata* referre, ſed potiùs id ipſum proponere ? Hoc hujuſmodi eſt ; Ut habeat quis duo Alphabeta, Unum Literarum verarum, alterum non ſignificantium ; Et ſimul duas Epiſtolas involvat, unam quæ Secretum deferat, alteram qualem veriſimile fuerit Scribentem miſſurum fuiſſe, abſque periculo tamen. Quod ſi quis de Ciphrâ ſeverè interrogetur, porrigat ille Alphabetum Non-ſignificantium, pro veris Literis, Alphabetum autem Verarum Literarum pro Non-ſignificantibus ; hoc modo incidet Examinator in Epiſtolam illam Exteriorem ; quam cùm probabilem inveniet, de Interiori Epiſtolâ nihil ſuſpicabitur. Ut verò ſuſpicio omnis abſit, aliud Inventum ſubjiciemus, quod certè, cùm Adoleſcentuli eſſemus Pariſiis, excogitavimus ; nec etiàm adhùc, viſa nobis res digna eſt, quæ pereat. Habet enim gradum Ciphræ altiſſimum ; nimirùm ut *Omnia per Omnia* ſignificari poſſint : ita tamen, ut Scriptio quæ involvitur, quintuplò minor ſit, quam ea cui involvatur : Alia nulla omninò requiritur Conditio, aut Reſtrictio. Id hoc modo fiet. Primò, univerſæ literæ *Alphabeti* in duas tantummodò Literas ſolvantur, per Tranſpoſitionem earum. Nam Tranſpoſitio duarum Literarum, per Locos quinque, Differentiis triginta duabus, multò magis viginti quatuor (qui eſt Numerus *Alphabeti* apud nos) ſufficiet. Hujus *Alphabeti* Exemplum tale eſt.

Exemplum *Alphabeti Biliterarii.*

A	*B*	*C*	*D*	*E*	*F*
aaaaa.	*aaaab.*	*aaaba.*	*aaabb.*	*aabaa.*	*aabab.*
G	*H*	*I*	*K*	*L*	*M*
aabba.	*aabbb.*	*abaaa.*	*abaab.*	*ababa.*	*ababb.*
N	*O*	*P*	*Q*	*R*	*S*
abbaa.	*abbab.*	*abbba.*	*abbbb.*	*baaaa.*	*baaab.*
T	*V*	*W*	*X*	*Y*	*Z.*
baaba.	*baabb.*	*babaa.*	*babab.*	*babba.*	*babbb.*

Neque leve quiddam obitèr hoc modo perfectum eſt. Etenim ex hoc ipſo patet Modus, quo ad omnem Loci Diſtantiam, per Objecta, quæ vel Viſui, vel Auditui ſubjici poſſint, Senſa Animi proferre, & ſignificare liceat; ſi modò Objecta illa, duplicis tantum Differentiæ capacia ſunt; veluti per Campanas, per Buccinas, per Flammeos, per Sonitus Tormentorum, & alia quæcunque. Verùm ut Incœptum perſequamur, cùm ad Scribendum accingeris, Epiſtolam Interiorē in *Alphabetum* hoc *Biliterarium* ſolves. Sit Epiſtola interior;

Fuge.

Exemplum *Solutionis.*

F.	*V.*	*G.*	*E.*
Aabab.	*baabb.*	*aabba.*	*aabaa.*

Præſtò ſimul ſit aliud *Alphabetum Biforme*; nimirùm, quod ſingulas *Alphabeti Communis* Literas, tam Capitales, quam minores, duplici Formâ, prout cuique commodum ſit, exhibeat.

Exemplum *Alphabeti Biformis*.

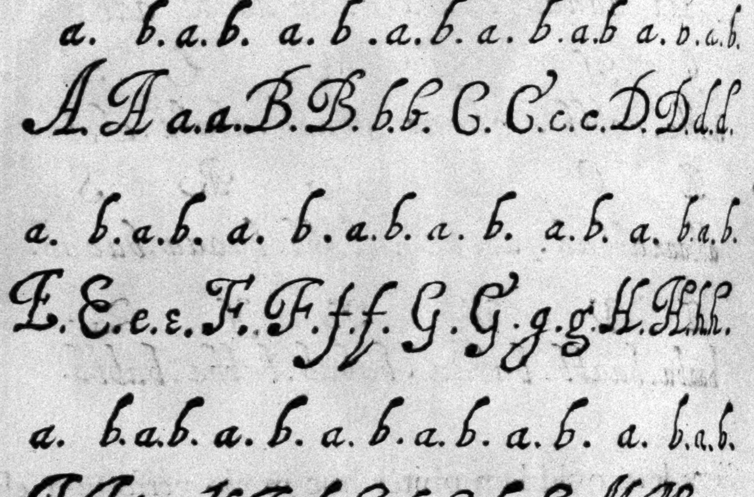
a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
A. A. a. a. B. B. b. b. C. C. c. c. D. D. d. d.
a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
E. E. e. e. F. F. f. f. G. G. g. g. H. H. h. h.
a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
I. I. i. i. K. K. k. k. L. L. l. l. M. M. m. m.
a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a.
N. N. n. n. O. O. o. o. P. P. p. p. Q. Q. q. q. R.
b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
R. r. r. S. S. s. s. T. T. t. t. V. V. v. v. u. u.
a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
W. W. w. w. X. X. x. x. Y. Y. y. y. Z. Z. z. z.

Tum demùm Epiſtolæ Interiori, jam factæ *Biliteratæ*, Epiſtolam Exteriorem *Biformem*, literatim accommodabis, & poſteà deſcribes. Sit Epiſtola Exterior;

Manere te volo donec venerò.

Exemplum *Accommodationis*.

F V G E
a a.b.a b.b aa b b.aa b b a aa b aa.
Manere te volo donec venero

Appoſuimus etiàm Exemplum aliud largius ejuſdem Ciphræ, *Scribendi Omnia per Omnia.*

Epiſtola Interior, ad quam delegimus *Epiſtolam Spartanam*, miſſam olim in Scytale.

Perditae Res. Mindarus cecidit. Milites esuriunt. Neque hinc nos extricare, neque hic diutiùs manere poſſumus.

Epiſtola Exterior, ſumpta ex *Epiſtolâ Primâ Ciceronis*, in quâ *Epiſtola Spartana* involvitur.

Ego omni officio, ac potiùs pietate erga te. caeteris satisfacio omnibus: Mihi ipse nunquàm satisfacio. Tanta est enim magnitudo tuorum erga me meritorum, vt quoniam tu, nisi perfectâ re, de me non conquiêsti; ego, quia non idem in tuâ causâ efficio, vitam mihi esse acerbam putem. In causâ haec sunt: Ammonius Regis Legatus apertè pecuniâ nos oppugnat. Res agitur per eosdem creditores, per quos, cùm tu aderas, agebatur. Regis causâ, si qui sunt, qui velint, qui pauci sunt, omnes ad Pompeium rem deferri volunt. Senatus Religionis calumniam, non religione, sed maleuolentia, et illius Regiae Largitionis inuidiâ comprobat. &c.

Doctrina autem de *Ciphris*, aliam ſecum traxit ***Doctrinam*** erga ipſam Relativam: Illa eſt de *Deciphratione*, ſive Reſeratione Ciphrarum; licet quis Alphabetum Ciphræ, aut pactum de Latebrâ penitus ignoret. Res ſanè eſt illa, laborioſa ſimul & ingenioſa, & Arcanis Principum, veluti & illa prior, dicata. Attamen præcautione ſolerti fieri poſſit inutilis; etſi quomodò Res nunc ſe habent, magni prorsùs ſit usûs. Etenim ſi Ciphræ introductæ eſſent bonæ & fideles, plurimæ fuerint, quæ operam Deciphratoris prorsùs eluderent, & excluderent; quæ tamen ſint ſatis commodæ, & expeditæ, ad legendum, aut Scribendum. Verùm Imperitia & Inſcitia Secretariorum, & Amanuenſium, in Aulis Principum tanta eſt, ut maxima plerunque Negotia Ciphris infirmis & futilibus, committantur.

Intereà fieri poteſt, ut ſuſpicetur quiſpiàm, Nos in Enumeratione, & quaſi Cenſu Artium, id agere, ut Scientiarum Copiæ (quas veluti in aciem adducimus) Auctæ & multiplicatæ, magis ſint Admirationi; cùm tamen Numerus earum fortè oſtentari, vires tam brevi Tractatu vix explicari poſſint. Verùm Nos Inſtitutum noſtrum fidelitèr urgemus, atque in hoc globo Scientiarum conficiendo, etiam Inſulas minores, aut remotiores omitti nolumus. Neque verò (ut arbitramur) perfunctoriè, licet curſìm eas Artes attingimus; ſed potiùs Nucleos & Medullas ipſarum, ex multâ Materiæ maſsâ, ſtilo acuto excerpimus. Cujus rei judicium ipſis illis, qui in hujuſmodi *Artibus peritiſſimi ſunt*, permittimus: Cùm enim plerique, qui multiſcii videri volunt, hoc ferè *habeant; ut Vocabula* & Exteriora Artium *paſſim jactantes*, illarum ignaris Admirationi, Magiſtris ludibrio ſint; ſperamus noſtra contrarium prorsùs eventum habitura, ut peritiſſimi cujuſque in Artibus ſingulis judicium maximè detineant, cæteris minoris ſint. Quod verò ad Artes illas, quæ Minorum quaſi Gentium videri poſſunt; ſiquis exiſtimet nos, nimium quid ipſis tribuere; circumſpiciat ille & videbit, Homines in Provinciis ſuis, magnos ſanè & celebres, cùm ad Metropolim aut Sedem Imperii fortè migraverint, turbæ ferè immiſceri, & inferioris notæ eſſe: ſimilitèr mirum non eſt, Artes iſtas leviores, juxta Artes Principales & ſupremas collocatas, dignitate minui; cùm tamen iis, qui Operam illis præcipuè impenderint, Res videantur utique magnæ & præclaræ. Atque de *Organo* Sermonis hæc dicta ſint.

CAPUT II.

Doctrina *de* Methodo Sermonis *conſtituitur ut pars* Traditivæ *Subſtantiva & Principalis: Nomen ei inditur* Prudentia Traditivæ. *Enumerantur* Methodi *Genera diverſa; & ſubjunguntur eorum Commoda & Incommoda.*

VEniamus ad *Doctrinam de Methodo Sermonis*. Ea ut Pars Dialecticæ tractari conſuevit. Etiam Locum in *Rhetoricâ* per Nomen *Diſpoſitionis* reperit. Verùm Collocatio ejus in Famulitio aliarum Artium, in Cauſsâ fuit, ut plurima quæ ad ipſum ſpectant, cognitu utilia, prætermiſſa ſint. Viſum igitur eſt nobis, *Doctrinam Subſtantivam* & *Principalem de Methodo*, conſtituere, quam nomine generali *Prudentiam Traditivæ* appellamus. Itaque *Methodi* Genera (cùm varia ſint,) enumerabimus potiùs, quàm partiemur. Atque de unicâ *Methodo*, & Dichotomiis perpetuis, nil attinet dicere: Fuit enim Nubecula quædam Doctrinæ, quæ citò tranſiit: Res certè ſimul & levis, & Scientiis damnoſiſſima. Etenim hujuſmodi Homines, cùm *Methodi* ſuæ Legibus res torqueãt; &, quæcunq; in Dichotomias illas non aptè cadunt, aut omittant, aut præter Naturam inflectant; hoc efficiunt, ut quaſi Nuclei & Grana Scientiarũ exiliãt, ipſi aridas tantùm & deſertas Siliquas ſtringant. Itaq; inania Compendia parit hoc genus *Methodi*, Solida Scientiarum deſtruit.

Conſtituatur igitur prima Differentia *Methodi*, ut ſit aut *Magiſtralis*, aut *Initiativa*. Neque verò verbum *Initiativæ* ita intelligimus, quaſi hæc Initia Scientiarum tantùm traderet, illa Doctrinam integram; Verùm contrà (Vocabulum à Sacris mutuantes) eam dicimus *Methodum Initiativam*, quæ ipſa Scientiarum Myſteria recludat, & denudet: *Magiſtralis* ſiquidèm docet; *Initiativa* intimat: *Magiſtralis* poſcit, ut fides habeatur iis quæ dicuntur; *Initiativa* verò potiùs ut Examen ſubeant: Altera Scientias Diſcentium vulgo; Altera tanquàm Filiis Scientiarum tradit: Denique, Altera pro fine habet, Scientiarum (quales jam ſunt) uſum; Altera earundem Continuationem, & ulteriorem Progreſſum. Harum poſterior, Via videtur *Deſerta & Interclusa*. Ita enim adhùc Scientiæ tradi conſueverunt, quaſi ex pacto, tam docens quam Diſcens, Errores aſciſcere cupiant. Etenìm qui docet, eo docet modo, quo maximè dictis ſuis Fides aſtruatur, non quo illa commodiſſimè Examini ſubjiciantur: & qui diſcit, ſibi extemplò ſatisfieri, non legitimam Diſquiſitionem præſtolari expetit; ut magis ſit ei cordi, *Non Dubitare*, quam *Non Errare*. Ita ut & Magiſter, amore gloriæ infirmitatem Scientiæ ſuæ prodere caveat, & Diſcipulus, Laboris odio, Vires proprias experiri nolit. Scientia verò, quæ aliis tanquàm Tela pertexenda traditur, *Eâdem Methodo* (ſi fieri poſſit) *animo alterius eſt inſinuanda, quâ primitùs inventa eſt*. Atque hoc ipſum fieri ſanè poteſt in Scientiâ, per *Inductionem* acquiſitâ: Sed in Anticipatâ iſtâ & Præmaturâ Scientiâ (quâ utimur) non facilè dicat quis, quo itinere, ad eam quam nactus eſt Scientiam, pervenerit. Attamen ſanè ſecundum Majus & Minus, poſſit quis Scientiam propriam reviſere, & Veſtigia ſuæ Cognitionis ſimul & Conſensûs remetiri; atque hoc pacto, Scientiam ſic transplantare in Animum alienum, ſicut crevit in ſuo. Artibus enim idem uſuvenit quod Plantis: Si Planta aliquâ uti in animo habeas, de Radice quid fiat nil refert; ſi verò transferre cupias in aliud Solum, tutius eſt Radicibus uti quam Surculis. Sic traditio, (quæ nunc in uſu eſt) exhibet planè tanquàm Truncos (pulchros illos quidèm) Scientiarum; ſed tamen abſque Radicibus, Fabro Lignario certè commodos, at Plantatori inutiles. Quod ſi, diſciplinæ ut creſcant, tibi Cordi ſit, de Truncis minùs ſis ſollicitus; ad id curam adhibe, ut Radices illæſæ, etiam cum aliquantulo Terræ adhærentis, extrahantur. Cujus quidem Generis Traditionis, *Methodus* Mathematicorum, in eo Subjecto, Similitudinem quandam habet; generatim autem non video quod aut in uſu ſit; aut quod quis Inquiſitioni ejus dederit operam; proinde eam inter *Deſiderata* numerabimus, eámque *Traditionem Lampadis*, ſive *Methodum ad Filios* appellabimus.

Sequitur aliud *Methodi* diſcrimen, priori Intentione affine, Reipsâ ferè contrarium. Hoc enim habet utraque *Methodus* commune, ut Vulgus Auditorum à Selectis ſeparet; Illud oppoſitum, quod prior introducit modum Tradendi ſolito apertiorem, altera, de quâ jam dicemus, occultiorem. Sit igitur diſcrimen tale, ut altera *Methodus* ſit *Exoterica*, altera *Acroamatica*. Etenìm quam Antiqui adhibuerunt præcipuè in edendis Libris Differentiam; eam nos transferemus ad ipſum Modum Tradendi. Quinetiam *Acroamatica* ipſa apud veteres in uſu fuit; atque prudentèr, & cum judicio, adhibita. At *Acroamaticum* ſive *Ænigmaticum* iſtud dicendi genus, poſterioribus temporibus dehoneſtatum eſt, à plurimis, qui eo tanquàm Lumine ambiguo, & fallaci abuſi ſunt, ad Merces ſuas Adulterinas extrudendas. Intentio autem ejus ea eſſe videtur, ut Traditionis Involucris, Vulgus (profanum ſcilicet) à Secretis Scientiarum ſummoveatur; atque illi tantùm admittantur, qui aut per Manus Magiſtrorum, Parabolarum Interpretationem nacti ſunt; aut proprio Ingenii acumine & ſubtilitate, intra velum penetrare poſſint.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, magni prorsùs ad Scientias Momenti; cùm ſcilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aphoriſmos*, aut *Methodicè*. Notatu enim inprimis dignum eſt, in conſuetudinem plerunque veniſſe, ut Homines ex pauculis Axiomatibus & Obſervationibus, in quoviſmodo Subjecto, Artem conſtituant quaſi completam & ſolennem, eam Ingenii quibuſdam Commentationibus ſuffarcinando, Exemplis illuſtrando, & *Methodo* revinciendo. At illa altera *Traditio* per *Aphoriſmos*, plurima ſecum fert Commoda, ad quæ *Traditio Methodica* non attingit. Primùm enim de Scriptore Specimen dat, utrùm ille levitèr & perfunctoriè Scientiam hauſerit, an penitùs imbiberit. *Aphoriſmi* enim, niſi prorsùs fôrent ridiculi, neceſſe eſt, ut ex Medullis & Interioribus Scientiarum, conficiantur. Abſcinditur enim Illuſtratio & Excurſio; Abſcinditur Varietas Exemplorum;

Abſcinditur Deductio & Connexio; Abſcinditur Deſcriptio Practicæ: ut ad Materiem *Aphoriſmorum* nihil relinquatur, præter copiam Obſervationum benè amplam. Igitur ad *Aphoriſmos* non ſufficiet quiſpiam, imò de eis nec cogitabit ſanè, qui ſe neutiquàm copioſè & ſolidè inſtructum ad ſcribendum perſpexerit. At in *Methodis*;

——— Tantum ſeries juncturaque pollet,
Tantum de medio ſumptis accedit Honoris;

Ut Speciem Artis, neſcio cujus, præclaræ, ſæpenumerò reportent ea, quæ ſi ſolvantur, ſegregentur, & denudentur, ad nihilum ferè recaſura forent. Secundò, *Traditio Methodica*, ad Fidem & Conſenſum valet; Ad Indicationes de Praxi minùs innuit; Siquidèm Demonſtrationem quandam in Orbe præ ſe fert, partibus ſe invicèm illuminantibus, ideóque Intellectui ſatisfacit magis; quia verò Actiones in Vitâ communi ſparguntur, non ordine componuntur, ideò magis iiſdem conducunt etiam ſparſa Documenta. Poſtremò, *Aphoriſmi*, cùm Scientiarum Portiones quaſdam & quaſi Fruſta tantùm exhibeant, invitant, ut alii etiam aliquid adjiciant & erogent; Traditio verò *Methodica*, dum Scientiam integram oſtentat, ſecuros illicò Homines reddit, quaſi jam Summa adeptos.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, magni & illud quoque momenti; cùm ſcilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aſſertiones adjectis probationibus*, aut per *Quæſtiones unà cum Determinationibus*. Hanc autem poſteriorem *Methodum* ſi immoderatiùs quis perſequatur; Scientiarum Profectui non minùs illa officit, quam Fortunis & Progreſſibus Exercitùs cujuſpiam impedimento & damno fôret, ſi in minutis quibuſque Caſtellis aut Oppidis expugnandis ſubindè hæreat. Etenim ſi quis in Acie ſit ſuperior, & ſummæ Belli ſedulò incumbat, minora illa loca ultrò ſe ſubmittent: Illud tamen inficias non ierim, Urbem aliquam magnam & munitam, à tergo relinquere, haudquaquàm ſempèr tutum eſſe: Eodem modo, Confutationibus in Scientiarum Traditione temperandum, iiſque parcè utendum; & ad hoc tantùm, ut majores Præoccupationes Animorum & Præjudicia frangantur; minimè autem ut leviores Dubitationes excitentur & provocentur.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, ut ſcilicet *Methodus* ſit *ſubjectæ materiæ quæ tractatur accommoda*. Alio enim modo traduntur Mathematica, (quæ ſunt inter Scientias maximè Abſtracta & ſimplicia;) alio Politica (quæ maximè ſunt Immerſa & Compoſita.) Neque (ut jam diximus) *Methodus* uniformis in Materiâ multiformi commodè ſe habere poteſt. Equidèm quemadmodùm *Topicas particulares* ad Inveniendum probavimus, ita & *Methodos particulares* ad Tradendum ſimilitèr aliquatenus adhiberi volumus.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, in tradendis Scientiis cum judicio adhibendum. Illud autem regitur per Informationes, & Anticipationes de Scientiâ (quæ tradenda eſt) in Animis Diſcentium prius infuſas & impreſſas. Alitèr enim tradi debet Scientia, quæ ad Animos Hominum nova & peregrina prorsùs accedit; alitèr ea, quæ Opinionibus jam pridèm imbibitis & receptis, eſt affinis & familiaris. Ideóque Ariſtoteles Democritum ſugillare cupiens, reverà eum laudat;

ſi (inquit) *ſeriò diſputare velimus, non ſectari Similitudines, &c.* Id vitio vertens Democrito, quod in Comparationibus eſſet nimius. At illi, quorum Documenta in opinionibus Popularibus jam Sedes ſuas collocârunt, non aliud habent quod agant, niſi ut diſputent & probent. Illis contrà, quorum Dogmata Opiniones populares tranſcendunt, gemino labore opus eſt: primò ut intelligantur quæ afferunt; deinde ut probentur: Ita ut neceſſum habeant confugere ad Auxilia Similitudinum & Tranſlationum, quo ſe captui Hominum inſinuent. Videmus igitur ſub Infantiâ Doctrinarum, ſeculis rudioribus, cùm Syllepſes illæ, quæ jam factæ ſunt vulgares & tritæ, novæ fuerant & inauditæ, omnia Parabolis & Similitudinibus plena fuiſſe. Aliàs eveniſſet, ut quæ proponebantur, aut abſq; notâ ſeu attentione debitâ tranſmiſſa, aut pro Paradoxis rejecta fuiſſent. Etenìm Regula quædam eſt Traditivæ, *quod Scientia omnis quæ Anticipationibus ſive præſuppoſitionibus non eſt conſona, à Similitudinibus & comparationibus ſuppetias petere debeat.*

Atque de *Methodorum* diverſis Generibus, hæc dicta ſint; iis videlicet, quæ antehac ab aliis notata non fuerunt: Nam quantum ad cæteras illas *Methodos, Analyticam, Syſtaticam, Diæreticam,* etiàm *Crypticam, Homericam,* & ſimiles, rectè ſunt eæ inventæ & diſtributæ; Neque cauſſa videtur, cur illis immoremur.

At *Methodi Genera* hujuſmodi ſunt, *Partes* autem duæ; Altera de *Diſpoſitione totius Operis vel Argumenti* Libri alicujus; Altera de *Limitatione Propoſitionum.* Etenìm ad Architecturam ſpectat, non ſolum Fabrica totius Ædificii, ſed etiàm Efformatio & Figura Columnarum, Trabium, & ſimilium. *Methodus* verò, veluti Scientiarum Architectura eſt. Atque hâc in Parte meliùs meruit Ramus, in optimis illis Regulis (καθόλου πρῶτον, κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, &c.) renovandis, quam in Unicâ ſuâ *Methodo* & *Dicotomiis* obtrudendis. Veruntamen neſcio quo Fato ſit, ut in Humanis (ſicut ſæpiùs fingunt Poetæ) *Rebus pretioſiſſimis ſemper adhibeantur pernicioſiſſimi quique cuſtodes.* Certè Conatus Rami, circa illam Propoſitionum Limam, conjecit eum in Epitomas illas, & Scientiarum Vada. Auſpicatò enim & felicis cujuſdam Genii ductu proceſſerit oportet, qui *Axiomata* Scientiarum *convertibilia* facere attentaverit, & non ſimul ea reddiderit *Circularia*, aut in ſemet recurrentia. Conatum nihilo ſeciùs Rami in hâc parte utilem fuiſſe non inficiamur.

Superſunt duæ adhùc *Propoſitionum Limitationes*, præter eam ut fiant *Convertibiles*; Altera de *Extenſione*; altera de *Productione* ipſarum. Sanè habent *Scientiæ*, ſi quis rectè advertat, præter Profunditatem, alias duas Dimenſiones; Latitudinem ſcilicet, ac Longitudinem ſuam. Ac profunditas quidem ad ipſarum Veritatem & Realitatem refertur: Hæ enim ſunt, quæ Soliditatem conferunt. Quantum ad reliquas duas, Latitudo accipi & computari poteſt de Scientiâ in Scientiam; Longitudo verò ſumitur à ſummâ Propoſitione ad imam in eâdem Scientiâ. Altera fines, & veros Scientiarum Terminos complectitur, ut Propoſitiones propriè, non promiſcuè tractentur; & evitetur Repetitio, Excurſio, denique Confuſio omnis: Altera Normam præſcribit, quouſque & ad quem Particularitatis gradum, Propoſitiones

Scientiarum ſint deducendæ. Sanè dubium non eſt, quin aliquid Exercitationi & Practicæ ſit relinquendum; Oportet ſiquidèm *Antonini Pii* vitium evitari, ne ſimus *Cymini Sectores in Scientiis*, neve Diviſiones ad infima quæque multiplicemus. Itaque qualitèr in hàc Parte, nobis ipſi temperemus, Inquiſitione planè dignum eſt. Videmus enim nimiùm Generalia (niſi deducantur) parùm informare, quin potiùs Hominum Practicorum ludibrio Scientias exponere, cùm nihilo magis ad Practicam faciant, quam Chorographia Ortelii univerſalis, ad viam monſtrandam, quæ Londino ducit Eboracum. Certè Regulæ optimæ, Speculis ex Metallo, non inſcitè aſſimulantur, in quibus cernuntur utique Imagines, ſed non antequàm expolita fuerint; Sic juvant demùm Regulæ & Præcepta, poſtquàm Exercitationis Limam ſubierint. Quod ſi tamen, uſque à principio, Regulæ illæ fieri poſſint nitidæ, & quaſi Cryſtallinæ, id optimum factu fôret, quandoquidèm Exercitatione aſſiduâ minùs indigebunt. Atque de *Scientiâ Methodi* (quam *Prudentiam Traditivæ* nominavimus) hæc dicta ſint.

Neque tamen illud prætermittendum, quod nonnulli, viri magis tumidi quam docti, inſudàrunt circa *Methodum* quandam, legitimæ *Methodi* nomine haud dignam, cùm potiùs ſit *Methodus* Impoſturæ; quæ tamen quibuſdam Ardelionibus acceptiſſima proculdubiò fuerit. Hæc *Methodus* ita Scientiæ alicujus guttulas aſpergit, ut quis ſciolus, ſpecie nonnullâ Eruditionis ad Oſtentationem poſſit abuti. Talis fuit *Ars Lullii*; Talis *Typocoſmia* à nonnullis exarata; quæ nihil aliud fuerunt, quam Vocabulorum Artis cujuſque Maſſa & Acervus; ad hoc, ut qui Voces Artis habeant in promptu, etiàm Artes ipſas perdidiciſſe exiſtimentur. Hujus generis Collectanea Officinam referunt Veteramentariam, ubi Præſegmina multa reperiuntur, ſed nihil quod alicujus ſit pretii.

CAPUT III.

De Fundamentis & Officio Rhetoricæ. *Appendices tres* Rhetoricæ, *quæ ad* Promptuariam *tantummodò pertinent*; Colores Boni & Mali, tam ſimplicis, quam Comparati: Antitheta Rerum: Formulæ minores Orationis.

VEnimus jam ad *Doctrinam de Illuſtratione Sermonis*: Ea eſt, quæ *Rhetorica* dicitur, ſive *Oratoria*. *Scientia* certè & in ſe egregia, & egregiè à Scriptoribus exculta. Eloquentia autem, ſi quis verè rem æſtimet, Sapientiâ proculdubiò eſt inferior. Videmus enim quanto intervallo hæc illam poſt ſe relinquat, in Verbis quibus allocutus eſt Moſem Deus, cùm ille munus ſibi delatum, propter Defectum Elocutionis recuſaſſet; *Habes Aaronem, ille erit tibi Vice Oratoris, tu verò ei Vice Dei.* At fructu, & populari exiſtimatione, Sapientia Eloquentiæ cedit. Ita enim Salomon, *Sapiens corde appellabitur prudens, ſed dulcis eloquio majora reperiet*. Haud obſcurè innuens, Sapientiam Famam quandam,

dam, & Admirationem cuipiam conciliare; at in rebus gerendis, & Vitâ communi, Eloquentiam præcipuè eſſe efficacem. Ad *Artis* verò hujus Culturam quod attinet; Ariſtotelis erga Rhetores ſui temporis Æmulatio; atque Ciceronis ſtudium acre & vehemens, illi nobilitandæ totis viribus incumbens, cum longo uſu conjunctum; in cauſâ fuerunt, ut in Libris ſuis de hâc *Arte* conſcriptis, ſeipſos vicerint. Dein *Exempla* illa luculentiſſima hujuſce *Artis*, quæ in *Orationibus Demoſthenis* & *Ciceronis* habentur, Præceptorum acumini & diligentiæ addita, profectus ipſius geminârunt. Quare, quæ in hâc *Arte deſiderari* invenimus, verſabuntur potiùs in *Collectionibus* quibuſdam, quæ tanquàm Pediſſequæ huic Arti præſtò ſint, quàm in Diſciplinâ & uſu Artis ipſius. Nam etiàm tum, cùm *Promptuariæ* cujuſdam inter *Logica*, mentionem faceremus, uberiora ejus rei Exempla in *Rhetoricis* polliciti ſumus.

Veruntamen ut more noſtro, circa Radices hujus *Artis*, Glebam paululùm aperiamus & ſubigamus; *Rhetorica* certè *Phantaſiæ*, quemadmodùm *Dialectica Intellectui* ſubſervit. Eſtque, ſi quis altiùs rem penetret, *Officium* & *Munus Rhetoricæ* non aliud, quam ut *Rationis dictamina phantaſiæ applicet & commendet, ad excitandum Appetitum & voluntatem.* Regimen enim Rationis, impeti & perturbari videmus tribus modis; Vel per *Illaqueationem Sophiſmatum*, quod ad *Dialecticam* pertinet; vel per *Præſtigias Verborum*, quod ad *Rhetoricam*; vel per *Affectuum Violentiam*, quod ad *Ethicam*. Quemadmodùm enim in Negotiis, quæ cum aliis contrahimus, vinci quis & perduci ſolet, vel *Aſtu*, vel *Importunitate*, vel *Vehementiâ*; ita etiàm in illâ Negotiatione internâ, quam nobiſcum exercemus, aut *Argumentorum Fallaciis* ſubruimur, aut *Impreſſionum* & *Obverſationum Aſſiduitate* ſollicitamur & inquietamur, aut *Affectuum Impetu* concutimur & rapimur. Neque verò, tam infelicitèr agitur cum Naturâ Humanâ, ut illæ Artes & Facultates ad Rationem deturbandam valeant, neutiquàm verò ad eandem roborandam & ſtabiliendam: Verùm ad hanc rem longè magis. Finis enim *Dialecticæ* eſt, docere Formam Argumentorum, ad Præſidia Intellectûs, non ad Inſidias. Finis itidem *Ethicæ*, Affectus ita componere, ut Rationi militent, non autem eam invadant. Finis denique *Rhetoricæ*, Phantaſiam implere Obverſationibus & Simulachris, quæ Rationi ſuppetias ferant, non autem eam opprimant. Abuſus enim Artis ex obliquo tantùm interveniunt, ad Cavendum, non ad Utendum.

Quaproptèr in Platone ſumma fuit Iniquitas (licet ex non immerito erga *Rhetores* ſui temporis odio orta) cùm *Rhetoricam* inter Artes Voluptarias collocavit: Eam ſimilem eſſe dicens *Coquinariæ*, quæ non minus Cibos ſalubres corrumperet, quàm inſalubres gratiores redderet, Condimentorum Varietate & Deliciis abutens. Abſit autem, ut Oratio non frequentiùs verſetur, in Rebus honeſtis ornandis, quàm in turpibus oblinendis: Hoc enim ubique præſtò eſt: Siquidèm nemo eſt, quin honeſtiùs loquatur, quam aut ſentiat, aut faciat. Sanè à Thucydide optimè notatum eſt, tale quidpiam ſolitum fuiſſe objici Cleoni; quòd cùm ſemper deteriorem partem tueretur, in hoc multus eſſet, ut Eloquentiam & Sermonis gratiam carperet: Probè quippe cùm ſciret, de rebus ſordidis & indignis, non poſſe quempiam pulchrè loqui; At de Rebus honeſtis, facillimè. Elegantèr enim Plato (licet jam in Trivio decantetur) *Virtus ſi conſpici daretur, ingentes ſui Amores concitaret*: At *Rhetorica* Virtutem & Bonum depingit planè, & reddit quaſi conſpicuum. Cùm enim in Corporeâ Effigie, illa Senſui monſtrari nequeant, ſupereſt ut per Ornatum Verborum, Phantaſiæ, repræſentatione, quantum fieri poteſt, vivâ, coràm ſiſtantur. Siquidèm Mos Stoicorum, meritò deriſus eſt à Cicerone; qui conciſis & argutis Sententiis & concluſionibus, virtutem Animis Hominum imponere ſatagebant; quæ res parvum habet cum Phantaſiâ & Voluntate Conſenſum.

Porrò, ſi Affectus ipſi in ordinem compulſi, & Rationi prorsùs morigeri eſſent; verum eſt, nullum magnoperè futurum, perſuaſionum & Inſinuationum, quæ Aditum ad Mentem præbere poſſint, uſum; ſed ſatis fòre, ſi Res ipſæ nudè & ſimplicitèr proponantur, & probentur. Verùm Affectus contrà, tantas Seceſſiones faciunt; quinetiàm tantas turbas & Seditiones movent, (ſecundum illud,

——— *Video meliora, proboque,*
Deteriora ſequor)

Ut Ratio prorsùs in ſervitutem & Captivitatem abrepta fòret, niſi Eloquentiæ Suada efficeret, quo minùs Phantaſia à Partibus Affectuum ſtaret; ſed potiùs operâ ejus, fœdus ineatur inter Rationem, & Phantaſiam, contra Affectus. Notandum eſt enim, Affectus ipſos ad Bonum Apparens ſempèr ferri, atque hâc ex parte aliquid habere cum Ratione commune: verùm illud intereſt; quod *Affectus intuentur præcipuè Bonum in præſentiâ; Ratio proſpiciens in longum, etiàm futurum, & in ſummâ.* Ideóque cùm quæ in præſentiâ obverſentur, impleant Phantaſiam fortiùs, ſuccumbit plerunque Ratio, & ſubjugatur. Sed poſtquàm Eloquentiâ, & Suaſionum vi effectum ſit, ut Futura & Remota, conſtituantur & conſpiciantur tanquàm Præſentia, tum demùm abeunte in partes Rationis Phantaſiâ, Ratio fit ſuperior.

Concludamus igitur, non deberi magis vitio verti *Rhetoricæ*, quod deteriorem Partem cohoneſtare ſciat; quam *Dialecticæ*, quod Sophiſmata concinnare doceat. Quis enim neſcit, Contrariorum eandem Rationem eſſe, licet uſu opponantur? Porrò non eò tantùm differt *Dialectica* à *Rhetoricâ*, quod (ut vulgò dicitur) Altera inſtar Pugni, Altera inſtar Palmæ ſit; (Altera ſcilicet preſsè, Altera fusè tractet;) verùm multò magis, quod *Dialectica* Rationem in ſuis Naturalibus; *Rhetorica*, qualis in Opinionibus Vulgi ſita eſt, conſideret. Prudentèr igitur Ariſtoteles, *Rhetoricam* inter *Dialecticam*, & *Ethicam cum Politicâ*, collocat, cùm ex utriſque participet. Siquidèm Probationes & Demonſtrationes *Dialecticæ*, univerſis Hominibus ſunt communes; at Probationes & ſuaſiones *Rhetoricæ*, pro ratione Auditorum variari debent; ut quis tanquàm Muſicus, Auribus diverſis ſe accommodans, ſit demùm

Orpheus in Sylvis, inter Delphinas Arion.

Quæ quidem Applicatio, & Variatio Orationis (ſi quis ejus Perfectionem & Culmen deſideret) eò úſque extendi debet; ut ſi eadem ipſa apud diverſos Homines ſint dicenda, apud ſingulos tamen aliis atque aliis verbis ſit utendum. Quanquam hâc parte Eloquentiæ (Politica ſcilicet & negotioſâ, in privatis Sermonibus) maximos Oratores plerunque deſtitui certum ſit; dum Ornatum & Formulas elegantes Orationis captantes, volubili illâ applicatione, & Characteribus Sermonum, quibus verſus ſingulos uti conſultius fôret, excidunt. Certè, non abs re fuerit, circa hoc ipſum, de quo nunc dicimus, novam inſtituere Inquiſitionem, eámque nomine *Prudentiæ Sermonis privati* indigerare, atque inter *Deſiderata* reponere: Rem certè, quam quò attentius quis recogitet, eò pluris faciet. Utrùm verò hæc inter *Rhetorica*, an *Politica* collocetur, haud magni refert.

Deſcendamus modò ad *Deſiderata* in hâc *Arte*, quæ (ut antè diximus) ejus ſunt generis, ut pro *Appendicibus* potiùs cenſeri debeant, quam pro *Portionibus Artis* ipſius; & pertinent omnia ad *Promptuariam*. Primò igitur non invenimus, qui Prudentiam illam, ſimul & Diligentiam Ariſtotelis, benè perſecutus ſit, aut ſuppleverit. Hic nimirùm cœpit colligere, *Signa popularia*, ſive *Colores Boni ac Mali Apparentis*, *tam ſimplicis quam comparati*, qui ſunt verè *Sophiſmata Rhetorica*. Sunt autem eximii Uſûs, præſertìm ad Negotia, & Prudentiam Sermonis privati. Labores verò Ariſtotelis circa Colores iſtos in tribus claudicant; Primò, quod cùm multi ſint, paucos admodùm recenſeat: Secundò, quod *Elenchos* ſuos non habent adjunctos: Tertiò, quod videtur ille uſum eorum ex parte ignoraſſe: Uſus enim eorum, non magis ad Probandum, quam ad Afficiendum & Commovendum ſubſervit. Complures ſiquidem loquendi Formulæ, quæ idem ſignificant, variè tamen afficiunt. Nam longè fortiùs penetrat, quod acuminatū eſt, quàm quod obtuſum; licet in ipſâ percuſſione vires æqualitèr intendantur. Nemo eſt certè, qui non magis afficiatur, audiens, *Inimici tui de hoc miros triumphos agent.*

> *Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ*;

Quam ſi ſimplicitèr dicatur, *Hoc rebus tuis incommodabit.* Itaque Mucrones iſti, & Aculei Sermonum, minimè ſunt negligendi. Cùm verò hanc rem, ut *Deſideratam* proponamus, ex conſuetudine noſtrâ, illam *Exemplis* fulciemus; *Præcepta* enim minùs rem illuſtraverint.

Exempla *Colorum Boni & Mali tam Simplicis quam Comparati.*

Sophiſma.

1 *Quod laudant Homines & celebrant, Bonum; quod vituperant & reprehendunt, Malum.*

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* quatuor modis; ſcilicet, Aut propter *Ignorantiam*; Aut propter *Malam Fidem*; Aut propter *Studia & Factiones*; Aut propter *Ingenia Laudatorum & Vituperatorum*. Propter *Ignorantiam*; quid Vulgi Judicium ad Examen Boni & Mali? Meliùs Phocion, qui, cùm populus ei præter ſolitum applauderet, quæſivit, *Num fortè deliquiſſet?* Propter *Malam Fidem*; Laudantes enim & Vituperantes ſuam rem ſæpiùs agunt, neque loquuntur ut ſentiunt.

> *Laudat Venales qui vult extrudere Merces.*

Itèm, *Malum eſt, malum eſt, (inquit Emptor) ſed cùm receſſerit, tum gloriabitur.* Propter *Factiones*; Cuivis enim patet, conſueſcere Homines, eos qui ſuarum Partium ſunt, immodicis efferre Laudibus; qui autem contrariarum ſunt, infra Meritum deprimere. Propter *Ingenia*; Alii enim Naturâ facti ſunt, & compoſiti, ad Adulationem Servilem; Alii contrà Momi & tetrici; Ut laudando & vituperando, ſuis *Ingeniis* tantùm obſecundent, parum de Veritate ſolliciti.

Sophiſma.

2 *Quod etiam ab Inimicis laudatur, magnum Bonum; quod verò etiàm ab Amicis reprehenditur, magnum Malum.*

Sophiſma Fundamento hoc niti videtur; quod quæ ingratiis, & contra Animi noſtri Affectum, & propenſionem loquimur, ea ipſa, vim veritatis à nobis extorquere, facilè creditur.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* propter *Aſtutiam*, tam *Inimicorum*, quam *Amicorum*. *Inimici* enim Laudes quandóque tribuunt, non invitè, nec à vi veritatis coacti; ſed eas tamen deligentes, quæ Inimicis ſuis invidiam & pericula conflare poſſint. Itaque apud Græcos, ſuperſtitio quædam invaluit, ut crederent, ſi quis ab altero laudaretur, Animo malevolo, & propoſito nocendi, *Naribus ejus Puſtulam annaſci ſolere.* Fallit iterùm, quia Laudes interdum impertiunt *Inimici*, tanquàm Præfatiunculas quaſdam, ut poſtea liberiùs, & malicioſiùs calumniarentur. Ex alterâ parte, fallit etiàm hoc Sophiſma propter Aſtutiam *Amicorum*. Solent enim & illi vitia Amicorum interdùm agnoſcere, & prædicare; non quod aliqua vis Veritatis eos cogat, ſed ea eligentes, quæ minimùm Amicos ſuos lædere poſſint: ac ſi cætera quidem, viri optimi eſſent. Fallit iterùm, quia *Amici* quoque Reprehenſionibus ſuis (ſicut de *Inimici* laudibus diximus) tanquàm præfatiunculis quibuſdam utuntur, quò paulò poſt in laudes effuſiùs excurrant.

Sophiſma.

3 *Cujus Privatio bona, id ipſum Malum; cujus Privatio mala, id ipſum Bonum.*

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* duobus modis; Aut propter *Comparationem Boni & Mali*; Aut propter *Succeſſionem Boni ad Bonum, aut Mali ad Malum.* Proptèr *Comparationem*; Si bonum fuerit Generi Humano, privari Eſu Glandium, non ſequitur, quod malus ille erat, ſed *Dodona* bona, *Ceres* melior. Neque ſi malum fuit Populo Syracuſano, Dionyſio Seniore privari, ſequitur quod Dionyſius ille bonus fuerit, ſed minùs malus quam Junior. Per *Succeſſionem*; Etenim Privatio Boni alicujus non ſempèr dat locum Malo, ſed quandoque majori Bono; ut cùm Flos decidit, Fructus ſuccedit. Nec Privatio alicujus Mali dat ſempèr locum Bono, ſed interdùm majori Malo. Nam ſublato Inimico Clodio, Milo ſimul & Segetem Gloriæ perdidit.

Sophiſma.

4 *Quod Bono, aut Malo vicinum eſt, id ipſum itidem Bonum aut Malum: quod verò remotum eſt à Bono, Malum; quod à Malo, Bonum.*

Habet hoc ferè Rerum Natura, ut quæ Naturâ ſuâ conveniant, etiàm

Locis conveniant; quæ verò contrariæ Naturæ ſunt, etiam Intervallis diſtent: Cùm ſingula Amica ſibi aſſociare, Inimica ſummovere gaudeant.

Elenchus.

Sed fallit *Sophiſma* tribus modis: Primò propter *Deſtitutionem*; ſecundò propter *Obſcurationem*; tertiò propter *Protectionem*. Propter *Deſtitutionem*; Fit, ut quæ in ſuo genere ampliſſima ſunt, & maximè excellunt, omnia; quantum fieri poteſt, ad ſe trahant, & in vicino quæque poſita deſtituant, ac quaſi inediâ conficiant. Itaque in propinquo Arborum grandium Virgulta nunquàm læta reperies. Rectè etiam ille, *Divitis Servi maximè Servi*. Nec malè cavillatus eſt qui inferius Famulitium in Aulis Principum, *Feſtorum vigiliis* comparavit; quæ Feſta ſua in proximo attingunt, ipſæ autem Jejuniis addicuntur. Propter *Obſcurationem*; Etenim & hoc habent, quæque, in ſuo genere, præſtantiſſima; ut licet proxima non extenuent, aut deſtituant, tamen obſcurent, & obumbrent. Quod etiàm de *Sole* notant Aſtronomi; quod ſit ſcilicet Aſpectu bonus, Conjunctione & Approximatu malus. Propter *Protectionem*; Nam non ſolùm res coeunt & congregantur propter Conſortium, & Naturæ ſimilitudinem; ſed etiàm Malum (præſertim in Civilibus) confugit ad Bonum, ut lateat, & protegatur. Itaque Scelerati Homines petunt Aſyla Divorum; & Vitium ipſum ſe in Virtutis Umbram recipit;

> *Sæpè latet vitium proximitate Boni.*

Contrà & Bonum ſe aggregat ad Malum, non propter Conſortium, ſed ut illud convertat, & reformet in Bonum. Itaque & Medici, magis accedunt ad Ægrotos, quam ad Sanos; & Servatori noſtro objectum eſt, quod *Converſaretur cum publicanis & peccatoribus*.

Sophiſma.

5 *Cui cæteræ Partes, vel Sectæ, Secundas unanimitèr deferunt, (cùm ſingulæ Principatum ſibi vendicent) melior reliquis videtur: Nam primas quæque ex Zelo videtur ſumere, ſecundas autem ex vero & Merito tribuere.*

Ita Cicero argumentatur Sectam Academicorum, quæ Acatalepſiam tenuit, Philoſophiarum fuiſſe præſtantiſſimam. *Interroga enim* (inquit) *Stoicum, quæ Secta ſit potior; ille ſuam cæteris anteponet: Deinde quæ ſecundas teneat, Academicam fatebitur. Age ſimilitèr cum Epicureo (qui Stoici vix aſpectum toleraverit) poſtquàm ſuam Sectam collocârit in ſummo, collocabit Academicam in proximo.* Similitèr, vacante Dignitate aliquâ, Princeps ſi Competitores ſingulos interrogaret, quem poſt ſe potiſſimum cōmendare vellent, Veriſimile eſt, Secunda illorum vota, in eum qui præcipuè dignus, & optimè meritus fuerit, concurſura.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* propter *Invidiam*. Solent enim Homines, proximè poſt ſe, & Factionem ſuam, in eos inclinare & propendere, qui reliquorum maximè ſint enerves & imbelles, quique eis minimum moleſtiæ exhibuerunt; in Odium illorum, qui illis plurimùm inſultârunt, aut incommodârunt.

Sophiſma.

6 *Cujus Excellentia vel Exuperantia melior, id toto genere melius.*

Huic pertinent *Formulæ* illæ uſitatæ; *Ne pervagemur in Generalibus: Conferamus particularem aliquem cum particulari, &c.*

Elenchus.

Videtur hoc *Sophiſma* ſatis nervoſum; & magis *Dialecticum* quiddam, quam *Rhetoricum*. Attamen interdum fallit. Primò, quia ſunt Res haud paucæ, periculo plurimùm obnoxiæ, quæ tamen, ſi evadant, cæteris antecellant. Ita ut Genere ſint deteriores, quia ſæpius periclitantur & excidunt; Individuo autem Nobiliores. In hoc numero eſt *Gemma Martia*, de quâ Gallicum Adagium; *Filius Pariſiorum, & Gemma Menſis Martii, ſi ex illis evadat unus, erit inſtar decem aliorum.* Adeò ut in Genere, Gemma Maii Gemmæ Martii præſtet; ſed tamen in Individuo, Optima Gemma Martii optimæ Gemmæ Maii præferatur. Fallit ſecundò, propter *Naturam Rerum*, in aliquibus *Generibus aut Speciebus magis æqualem, in aliquibus magis inæqualem*: Quemadmodum in obſervationem venit, Climata Calidiora generalitèr Ingenia producere acutiora; at in Frigidioribus, Ingenia illa quæ eminent, etiam acutiſſimis Calidarum Regionum præſtare. Similitèr, in Exercitibus compluribus, ſi Res Duello inter ſingulos tranſigeretur, fortaſsè ad unam Partem accederet Victoria; ſi Copiis univerſis, in alteram. Etenim Excellentiæ & Exuperantiæ caſum recipiunt; at Genera Naturâ aut Diſciplinâ reguntur. Quinetiàm in Genere, Metallum Lapide pretioſius; Attamen Adamas præcellit Auro.

Sophiſma.

7 *Quod rem integram ſervat, Bonum; Quod ſine receptu eſt, Malum: Nam ſe recipere non poſſe, Impotentiæ genus eſt; Potentia autem Bonum.*

Hinc confinxit Æſopus Fabulam de duabus Ranis; quæ in magnâ ſiccitate, cum Aquæ ubique deficerent, deliberârunt, quid ſibi demum agendum eſſet: Prior autem; *Deſcendamus* (inquit) *in puteum profundum, neque enim veriſimile eſt ibi Aquam defuturam:* Cui altera ita regerit; *Quin ſi fortè ibi quoquè Aqua deficiet, quomodò exinde rursùs aſcendere poterimus?* Firmamentum autem hujus Sophiſmatis eſt; Quod Actiones Humanæ adeò ſint incertæ, & Periculis expoſitæ, ut illud optimum videatur, quod plurima habeat Effugia. Huc ſpectant Formulæ illæ, quæ in uſu ſunt; *Obligatum planè & Obſtrictum te reddes: Non tantum quantum voles, ſumes ex Fortunâ,* &c.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* primò, quia in *Actionibus* humanis, fortuna urget, ut aliquid demùm decernatur. Etenìm ut elegantèr à quopiam dictum eſt; *Etiàm non Statuere, eſt aliquid Statuere*: Adeò ut ſæpenumerò Conſilii Suſpenſio, pluribus nos implicet Neceſſitatibus; quam ſi aliquid ſtatuiſſemus. Videtur autem iſte Morbus quidam Animi, ſimilis ei, qui reperitur in Avaris: Sed tranſlatus à Cupiditate retinendi Opes, ad Cupiditatem retinendi Arbitrium & Poteſtatem. Siquidem Avarus frui non vult, ne quid detrahat de Summâ; Ita & hujuſmodi Scepticus nil exequi vult, ut omnia ei ſint integra. Fallit ſecundò, quia Neceſſitas, & illud (quod aiunt) *Iacta eſt alea*, ſtimulos addit Animis; ſicut inquit ille, *Cæteris pares, neceſſitate certè ſuperiores eſtis.*

Sophiſma.

8 *Quod quis culpâ ſuâ contraxit, majus Malum; quod ab externis imponitur, minus Malum.*

Hujus Rei Cauſſa eſt, quod Morſus Conſcientiæ Adverſa conduplicet: Contrà, Conſcium ſibi eſſe, quod culpâ quis vacet, magnum præbet in Calamitate Solatium. Itaque Poetæ ea Pathemata maximè exaggerant, tanquam Deſperationi propiora, ubi quis ſeipſum accuſet, & diſcrutiet;

Seque unum clamat Cauſſamque Caputque Malorum.

Contrà Calamitates Virorum inſignium, elevat & diluit Innocentiæ & Meriti Conſcientia. Porrò cùm Malum ab aliis intentetur, habet quivis, quod liberè conqueri poſſit; unde Dolores ſui exhalent, neq; Cor ſuffocent: Etenim iis, quæ ab injuriâ Hominum profecta ſunt, indignari ſolemus, aut ultionem meditari, aut denique Nemeſim Divinam vel implorare, vel expectare: Quinetiàm, ſi à Fortunâ ipſâ inflictum quid ſit, tamen datur quædam cum Fatis ipſis Expoſtulatio;

Atque Deos, atque Aſtra vocat crudelia Mater.

Contrà, ubi quis Malum aliquod ſuâ Culpâ contraxerit, ſtimuli Doloris intrò vertuntur, Animumque magis vulnerant, & confodiunt.

Elenchus.

Fallit iſtud *Sophiſma*, primò propter *Spem*; quæ Malorum magnum eſt Antidotum. Etenim Culpæ Emendatio, ſæpè in noſtrâ Poteſtate ſita eſt; Fortunæ verò minimè. Itaque Demoſthenes, non ſemel Cives ſuos hujuſmodi Verbis affatus eſt; *Quod ad præterita peſſimum, id ad futura optimum eſt. Quid hoc tandem ſit? Hoc ipſum ſcilicet, quod veſtrâ incuriâ & culpâ, res veſtræ malè ſe habeant: Nam ſi vos officio veſtro per omnia perfuncti eſſetis, & nihilominùs Status veſter, ut nunc, laboraſſet; ne ſpes quidem reliqua eſſet, eum futurum aliquandò meliorem. Cùm verò Errores veſtri in cauſſa potiſſimùm fuerint; confidendum planè, Vos illis emendatis, priſtinum ſtatum veſtrum recuperaturos.* Similitèr Epictetus de Gradibus Tranquillitatis Animi verba faciens; Infimum locum illis attribuit, *qui alios accuſant*; Superiorem iis, *qui ſeipſos*; Supremum verò illis, *qui nec alios, nec ſeipſos*. Fallit ſecundò, propter inſitam Animis humanis *Superbiam*, quâ ægrè adducuntur Homines, ut Errores proprios agnoſcant. Hoc verò ut evitent, Patientiam adhibent longè majorem, in iis malis, quæ culpâ ſuâ contraxerunt. Etenim, quemadmodùm fieri videmus, ut cùm culpa admiſſa ſit, neque de Auctore conſtiterit, ſupra modum excandeſcunt Homines & tumultuantur: Quod ſi poſteà in notitiam pervenerit, culpam illam ad Filium, aut Uxorem, aut Gratioſum aliquem pertinere, ſtatim ſedantur turbæ & conſileſcunt: Eodem modo fit, cùm Res aliqua accidit, propter quam neceſſitas incumbit, culpam in nos ipſos recipiendi. Id quod in mulieribus ſæpiſſimè conſpicitur, quæ ſi quid infelicitèr egerunt, contra conſenſum Parentum, aut Amicorum, qualecunque Infortunium ſequatur, illud ſedulò diſſimulabunt.

Sophiſma.

9 *Gradus Privationis major videtur, quàm Gradus Diminutionis; &*

rurſùs, Gradus Incœptionis major videtur, quàm Gradus Incrementi.

Canon eſt in Mathematicis; *Nullas eſſe Rationes Nihili ad Aliquid.* Itaque Gradus Nullitatis, & Quidditatis, majores videntur Gradibus Incrementi, & Decrementi. Sicut Monoculo durius eſt, unum perdere Oculum, quam utrunque Oculum habenti. Similitèr, complures Liberos habenti, gravius eſt, ultimum, qui ſuperſtes fuerit, Filium amittere, quàm reliquos priores. Itaque & Sibylla, cum duos priores Libros combuſſiſſet, pretium tertii duplicavit· Siquidem illius Amiſſio *Gradus* fuiſſet *Privationis*, non *Diminutionis*.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* primò, propter eas res, quarum Uſus in Sufficientiâ quadam, ſive Competentiâ; hoc eſt, Quantitate Determinatâ, conſiſtit. Si quis enim obligetur pœnalitèr, ad Solutionem certæ Pecuniæ Summæ, ad Diem certum; gravius ei fuerit, Nummo unico Aureo carere, quàm ſi, poſito quod ille unicus parari non potuerit, deeſſent etiàm decem alii. Similitèr in Decoctionibus Fortunarum, damnoſior videtur Gradus Obærationis, qui primus Sortem minuit; quàm extremus, qui ad egeſtatem redigit. Hùc ſpectant Formulæ illæ uſitatæ; *Sera in fundo Parſimonia: Parum intereſt, utrùm nihil habeas, an quod nihil juvet, &c.* Fallit ſecundò, propter illud Principium in Naturâ, Quod *Corruptio unius ſit generatio alterius.* Adeò ut *Gradus* ipſe *Privationis* ultimæ, minùs interdùm incommodet, quoniam Anſam & Stimulum præbet, novæ alicui Rationi ineundæ. Unde etiam Demoſthenes ſæpiùs conqueritur apud Cives ſuos; *Conditiones minùs utiles, & honorificas, quas à Philippo impoſitas ſubibant, nihil aliud eſſe, quàm Alimenta quædam ipſorum Ignaviæ & Socordiæ; ut multò iis fuiſſet ſatius illis omninò carere; propterea quod hoc pacto, Induſtria illorum meliùs acui poſſit ad alia paranda Remedia.* Novimus certè Medicum quendam; qui, Mulieribus delicatis, querentibus ſe malè habere, ſed tamen à Medicamentis omnibus abhorrere, ſolebat dicere, non minus facetè, quam moroſè; *Vobis omninò opus eſt, ut deteriùs valeatis, quo Medicamenta, etiàm quælibet, libentèr toleretis.* Quinetiàm ipſe *Gradus Privationis*, ſive indigentiæ ultimæ, ſalutaris eſſe poſſit, non tantum ad excitandam Induſtriam, verùm etiàm ad imperandam Patientiam.

Quod ad ſecundum Membrum hujus *Sophiſmatis*, illud eodem, quo prius, Fundamento, (de Gradibus Quidditatis & Nullitatis,) nititur. Hinc tanta uſurpantur, de Initiis Negotiorum, Præconia.

Dimidium facti, qui bene cœpit, habet, &c.

Hinc Aſtrologorum Superſtitio, qui judicium faciunt, de Diſpoſitione aut Fortunâ Hominis, ex Momento ſive Articulo Nativitatis aut Conceptûs.

Elenchus.

Fallit Sophiſma primò, quoniàm in nonnullis, primæ Rerum Incœptiones, nihil aliud ſunt, quàm quæ Epicurus, in Philoſophiâ ſuâ, appellat *Tentamenta*; id eſt Rudimenta quædam; quæ nihili ſunt, niſi iterentur, aut provehantur. Itaque in hoc caſu, Gradus ſecundus dignior videtur & potentior, quàm primus: Quemadmodùm in Plauſtris, Equus qui penultimus eſt, plus confert ad Motum Plauſtri quàm

Primus. Etiàm non ineptè dici ſolet; *Convitium regeſtum, illud eſſe, quod pugnæ ſit reum.* Prius enim fortaſsè prætervolaturum fuiſſet. Itaque *primus Malo Principium dedit, ſed poſterius modum abſtulit.* Fallit Sophiſma ſecundò, propter Dignitatem Perſeverantiæ; quæ in progreſſu, non in Aggreſſu ſita eſt. Etenim Caſus, aut Natura, primum impetum progignere poſſunt; at Affectus tantummodò maturus, & Judicium, Conſtantiam. Fallit tertiò in iis rebus, quarum Natura & Curſus ordinarius in contrarium Rei incœptæ fertur. Ita ut prima Incœptio perpetuò evacuetur, niſi vires continuentur. Quemadmodum in formulis illis uſitatis dicitur; *Non progredi, eſt regredi:* Et, *Qui non proficit, deficit:* Ut in Curſu in adverſum Montis; Remigatione in adverſum Gurgitis: At contrà, ſi in declivi Montis Motus incipiat; aut ſecundo Flumine Remigatio fiat; tum *Gradus Incœptûs* longè potiores Partes tenet. Porrò iſte *Color,* non tantùm extenditur ad *Gradum Inceptionis, qui ſit à potentiâ ad actum, comparatum cum Gradu, qui ſit ab Actu ad Incrementum: Verùm etiàm ad Gradum, qui ſit ab Impotentiâ ad potentiam, comparatum cum gradu, qui ſit à potentiâ ad Actum. Etenim Gradus, ab Impotentiâ ad Potentiam, major videtur, quam à Potentiâ ad Actum.*

Sophiſma.

10 *Quod ad Veritatem refertur, majus eſt, quam quod ad Opinionem. Modus autem, & Probatio ejus, quod ad Opinionem pertinet, hæc eſt; quod quis, ſi clam putaret fore, facturus non eſſet.*

Ita pronunciant Epicurei, de *Felicitate Stoicorum, in Virtute collocatâ;* quod ſimilis ſit *Felicitati* Hiſtrionis in Scenâ; qui ſi à Spectatoribus, & plauſu eorum deſtitueretur, Animis ſtatim concideret. Itaque Virtutem per ignominiam, *Bonum Theatrale* vocant. Aliter fit in Divitiis, de quibus ille,

Populus me ſibilat; at mihi plaudo.

Itidèm in Voluptate,

——— Grata ſub imo
Gaudia Corde premens, Vultu ſimulante Pudorem.

Elenchus.

Fallacia hujus *Sophiſmatis* ſubtilior paulò eſt; licet Reſponſio ad Exemplum, quod adducitur, facilis. Neque enim Virtus eligitur, *Propter Auram Popularem.* Cùm etiàm illud præceptum ſit, *Ut quis maximè omnium ſeipſum revereatur.* Ita ut Vir bonus, idem fuerit in Solitudine, idem in Theatro. Licet fortè intendatur Virtus nonnihil per laudes, quemadmodùm Calor augetur per Reflexionem. Sed hoc Suppoſitionem negat, non Fallaciam redarguit. *Elenchus* verò talis eſt. Dato, quod Virtus, (præſertim ea, quæ Labores & Conflictus ſubit) non eligeretur, niſi quod Laudes & Fama eam comitari ſoleant; haud inde ſequitur, quod Appetitus & Motus ad Virtutem, non ſit præcipuè propter ſe. Siquidem Fama poſſit eſſe, Cauſſa tantùm *Impulſiva,* aut *Sine quâ non;* neutiquàm *Efficiens,* aut *Conſtituens.* Exempli gratiâ; Si duo fuerint Equi, quorum unus, Calcaribus non admotis, quævis haud ſegnitèr præſtaret: At alter, Calcaribus admotis, priorem longè ſuperaret: Poſterior iſte (arbitror) Palmam referet, & pro Equo meliore judicabitur. Neque quenquam judicii ſani commoverit Formula illa; *Apage iſtum Equum, cujus Spiritus ſiti ſunt in Calcaribus.* Quandoquidèm enim Inſtrumentum Ordinarium Equitanti ſit Calcar, neque ullo modo oneri aut impedimento ei ſit; non minoris propterea æſtimandus eſt Equus, qui Calcare incitatur: Neque etiàm ille alter, qui abſque Calcaribus mira præſtet, eo ipſo melior, ſed delicatior tantùm habendus eſt. Simili ratione, Gloria & Honor, Virtuti, pro Stimulis & Calcaribus, ſubſerviunt: Ac licet Virtus, ſine illis, paulò futura eſſet languidior; tamen cùm ſemper illa præſtò ſint ei, etiàm non invitata; nil officit, quò minùs Virtus propter ſe quoque expetatur: Itaque rectè redarguitur illa Poſitio; *Nota ejus rei, quod propter Opinionem, & non propter Veritatem eligitur, hæc eſt, quod quis ſi clam putaret fore, facturus non fuiſſet.*

Sophiſma.

11 *Quod operâ & virtute noſtrâ partum eſt, majus Bonum; Quod ab alieno Beneficio, vel ab indulgentiâ Fortunæ delatum eſt, minùs Bonum.*

Cauſſæ hujus Rei hæ ſunt: Primò, propter *Spem de Futuro.* Siquidem in aliorum Gratiâ, aut Fortunæ ipſius Ventis ſecundis, non multum ineſt certitudinis; Propria verò Induſtria, aut Virtus, ſemper Domi adſunt. Adeò ut, poſtquàm Boni quid nobis hoc modo paratum fuerit, maneant etiàm eadem Inſtrumenta, in novos uſus parata; quin & conſuetudine, & ſucceſſu reddita validiora. Secundò, quia quod *alieno Beneficio adipiſcimur,* ejus etiàm *aliis Debitores ſumus;* cùm, quæ per nos ipſi comparaverimus, nihil oneris ſecum trahant. Etiam ſi quid Indulgentia Divina in nos cumulaverit, retributionem quandam erga Dei Bonitatem efflagitat, quod Homines pravos & improbos mordet; ubi in priore genere illud Prophetæ uſu-veniat, *Lætantur, & exultant, immolant plagis ſuis, & ſacrificant reti ſuo.* Tertiò, quia ea, *quæ à Virtute noſtrâ minimè profecta ſunt, nulla ſequitur Laus & Exiſtimatio.* Quæ enim Felicitatis ſunt, Admirationem quandam pariunt, Laudem minimè. Sicut ait Cicero ad Cæſarem; *Quæ miremur habemus, quæ laudemus expectamus.* Quartò, quia quæ *Induſtriâ propriâ* acquiruntur, cum *Laboribus & Contentione* ferè conjuncta ſunt, quod nonnullam habet in ſe *Suavitatem;* uti Salomon, *Suavis Cibus à Venatu.*

Elenchus.

At quatuor inveniuntur *Colores oppoſiti,* qui rem in contrariam partem inclinant, poſſintque eſſe prioribus inſtar *Elenchorum.* Primò, quia *Felicitas* videtur eſſe *Signum quoddam, & Character Favoris Divini;* & propterea, tum in nobiſmetipſis Confidentiam & Alacritatem generat, tum apud alios Auctoritatem & Reverentiam. Felicitas autem iſta etiàm Fortuita complectitur, ad quæ Virtus ægrè aſpirat; Veluti cùm Cæſar ad Navis Gubernatorem, Animos addendo, dixit; *Cæſarem portas & Fortunam ejus.* Quod ſi dixiſſet, *Cæſarem portas, & virtutem ejus,* frigidum prorsùs fuiſſet Solatium periclitanti in procellâ. Secundò, quia *ea quæ à Virtute,* aut *Induſtriâ procedunt, ſunt imitabilia,* & aliis patent; cùm Felicitas ſit Res inimitabilis, & Prærogativa quædam Hominis Individui. Itaque, in Genere videmus, Res naturales Artificialibus præponi, quia Imitationem non recipiunt. Quod enim imitabile eſt, potentiâ vulgatum eſt. Tertiò, quæ ex Felicitate proveniunt,

veniunt, *Bona videntur gratuita, nec laboribus empta*; At quæ virtute propriâ, Pretio veluti acquiſita. Itaque elegantèr Plutarchus, de Rebus Timoleontis, Hominis longè Fortunatiſſimi, cum Rebus Ageſilai & Epaminondæ, qui uno ævo vixerunt, comparatis, dixit: *Illas Homeri Carminibus fuiſſe ſimiles, quæ cum alias excellant, ſpontè etiàm fluere videantur, & quaſi Genium ſapere.* Quartò, quia quod *præter Spem, aut præter Expectatum contingit; gratiùs, & majore cum Voluptate in Hominum Animos influit.* Illud verò neutiquam competit iis, quæ propriâ curâ, & ambitu comparantur.

Sophiſma.

12. *Quod ex pluribus conſtat & Diviſibilibus, eſt majus, quam quod ex paucioribus, & magis unum; Nam omnia per Partes conſiderata majora videntur: Quare & pluralitas Partium, Magnitudinem præ ſe fert: Fortiùs autem operatur pluralitas partium, ſi Ordo abſit: Nam inducit Similitudinem Infiniti, & impedit Comprehenſionem.*

Sophiſma iſtud videtur etiàm primo intuitu fallax, & quaſi palpabile: Siquidem, non pluralitas Partium tantùm, ſed Majoritas earundem poterit conſtituere Totum auctius. Attamen abripit hoc ipſum *Sophiſma* ſæpiùs Phantaſiam; quinetiàm inſidiatur Senſui. Etenim Aſpectui ipſi brevior videtur via, in planitie, ubi nihil intercurrat quod Viſum frangat; quam in tali Tractu Terræ, ubi ſimul conſpiciuntur Arbores, aut Ædificia, aut aliud aliquod Signum, quod Spatium metiri & dividere poſſit. Sic homini benè nummato, poſtquàm Arcas ſuas, & Marſupia, diviſerit, & digeſſerit, major etiàm quàm anteà ſubit Divitiarum Phantaſia. Habet etiàm vim in Amplificationibus, ſi Res in plures Portiones dividatur, atque ſingulæ ſeorsùm tractentur. Hoc verò adhùc magis Phantaſiam implet, ſi fiat promiſcuè, & ſine Ordine. Confuſio enim Multitudinis opinionem generat. Siquidem quæ ordine oſtenduntur, aut proponuntur, tum ipſa magis finita apparent, tum certum præbent Argumentum, nihil eſſe prætermiſſum. At contrà, quæ confusè repræſentantur, non ſolùm in ſe numeroſa putantur, ſed & Suſpicioni locum relinquunt, reſtare adhùc plura, quæ omittuntur.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* primò, ubi quis ampliorem præceperit de Re aliquâ Opinionem, quàm pro verâ Rei ipſius magnitudine. Etenim cùm hoc fit, Diſtributio falſam illam Opinionem deſtruet, & rem in Veritate ſuâ, non autem cum Amplificatione, monſtrabit. Itaque ſi quis Morbo, aut Dolore corripiatur, Horæ longiores ei videbuntur, abſque Horologio, aut Clepſidrâ, quàm ſi iiſdem menſurentur. Nam ſi Tædium & Vexatio Morbi, tempus videri longius faciunt, quam reverà eſt; at Computatio temporis errorem illum corrigit, & brevius facit, quam Opinio illa falſa conceperat. Etiàm in Planitie, contrà quam ſuperiùs dictum eſt, aliquandò evenit. Licet enim viſus in Principio viam oſtentet breviorem ſenſui, quia indiviſa eſt; tamen ſi ex eo obrepat opinio, de longè minori Intervallo, quam reperitur; Opinionis ejus vanæ Fruſtratio efficiet, ut videatur demùm, etiàm quam reverà eſt, productior. Itaque ſi quis Opinioni alicujus falſæ, de Magnitudine

Rei cujuſpiam, velificari cupiat, caveat à Diſtributionibus, ſed rem integram utique extollat. Fallit *Sophiſma* ſecundò, ſi Diſtributio ea diſtrahatur, non autem ſimul obverſetur, aut uno aſpectu viſum feriat. Itaque ſi Flores in Horto aliquo in plures Torulos diſtinguantur, majoris Quantitatis Speciem præbebunt, quam ſi omnes in uno Toro ſimul creſcerent; Modò Toruli illi, oculis ſimul ſubjiciantur; Alitèr enim Unio Diſtributioni diſtractæ prævalebit. Sic Reditus eorum majores videntur, quibus Prædia & Latifundia ſua vicina aut conjuncta ſunt. Nam ſi ſparsim ſita ſint, non veniunt tam facilè ſub Aſpectum. Fallit *Sophiſma* tertiò, propter Dignitatem Unitatis, ſupra Multitudinem. Omnis enim Compoſitio, Indigentiæ in ſingulis, Signum eſt certiſſimum; ubi illud uſu venit,

Et quæ non proſunt Singula, Multa juvant.

Itaque Mariæ Partes potiores; *Martha, Martha, attendis ad plurima, unum ſufficit.* Hinc illa Fabula Æſopi de Vulpe & Feli. Jactabat enim Vulpes, quantas Artes haberet, & Effugia, quibus ſe à Canibus eriperet; Felis autem ſe unico tantùm confidere Auxilio dixit, utpote quæ tenuem Scandendi Facultatem haberet: Quod tamen reliquis illis vulpinis longè præſtantius præſidium fuit: unde Adagium; *Multa novit vulpes, ſed Felis unum magnum.* Quin etiàm in hujus Fabulæ ſignificatione Morali idem cernitur: Nam potenti & fido Amico niti, plus præſidii habet, quam Artes & Aſtutiæ complurimæ.

Atque hæc Exempli loco ſufficient. Supereſt autem nobis ejuſmodi *Colorum* Numerus etiàm magnus, quos olìm Adoleſcentes congeſſimus: attamen ſine illuſtrationibus ſuis, atque *Elenchis*; Quos hoc tempore concinnare non vacat: Ideoque *Colores* illos nudos, abſque illuſtrationibus ſuis, (cum ſuperiores iſti veſtiti prodeant,) proponere, minimè nobis conſentaneum videtur. Illud interim monemus, Rem iſtam, qualiſcunque ea videri poſſit, haud parvi, judicio noſtro, eſſe pretii: utpote quæ ex *Philoſophiâ primâ*, & ex *Politicâ*, & ex *Rhetoricâ*, participet. Atque de *Signis Popularibus*, ſive *Coloribus Boni ac Mali apparentis*, tam *Simplicis*, quàm *Comparati*, hactenùs.

Secunda *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, & *deſideratur*, ea eſt, quam Cicero (ut ſuperius in *Logicâ* diximus) innuit; cùm præcipit, ut in promptu habeantur *Loci communes*, in utramque partem, diſputati & tractati. Quales ſunt, *Pro verbis Legis*, & *Pro Sententiâ Legis*, &c. Nos verò hoc præceptum, etiàm ad alia extendimus; ut non ſolùm ad Genus Judiciale, ſed etiàm ad Deliberativum, & Demonſtrativum adhibeatur. Omninò hoc volumus, *Locos* omnes, quorum frequens eſt uſus, (ſive ad Probationes & Refutationes; ſive ad Suaſiones & Diſſuaſiones; ſive ad Laudes & Vituperia ſpectent;) meditatos jam haberi; eoſque ultimis ingenii viribus, & tanquàm improbè, & prorsùs præter Veritatem attolli, & deprimi. Modum autem hujus *Collectionis*, tam ad uſum, quam ad Brevitatem, optimum fore cenſemus, ſi hujuſmodi Loci contrahantur, in Sententias quaſdam acutas, & conciſas; tanquàm Glomos quoſdam, quorum Fila in fuſiorem

Diſcurſum, cùm res poſtulat, explicari poſſint. Atque ſimilem quandam Diligentiam, in Senecâ reperimus, ſed in Hypotheſibus ſive Caſibus. Ejus generis, cùm plurima parata habeamus, aliqua ad Exemplum proponere viſum eſt. Ea autem *Antitheta Rerum* nominamus.

Exempla *Antithetorum.*

NOBILITAS. I.

Pro.

Quibus virtus à Genere penitùs inſita eſt; ii jam non mali eſſe nolunt, ſed nequeunt.

Nobilitas Laurea, quâ Tempus Homines coronat.

Antiquitatem etiàm in Monumentis Mortuis Veneramur; quantò magis in Vivis?

Si Nobilitatem Familiarum contemnas, quæ tandem erit Differentia, inter Sobolem Hominum, & Brutorum?

Nobilitas Virtutem Invidiæ ſubducit, Gratiæ tradit.

Contra.

Rarò ex Virtute Nobilitas; rariùs ex Nobilitate Virtus.

Nobiles Majorum deprecatione ad Veniam ſæpiùs utuntur quam ſuffragatione ad Honores.

Tanta ſolet eſſe Induſtria Hominum novorum, ut Nobiles præ illis tanquàm Statuæ videantur.

Nobiles in Stadio reſpectant nimis ſæpè; quod mali Curſoris eſt.

FORMA. II.

Pro.

Deformes Naturam ulciſci ſolent.

Et Virtus nil aliud, quam Interna Forma; & Forma nil aliud, quam Externa Virtus.

Deformes ſe à Contemptu, per Malitiam utique ſuam vindicare cupiunt.

Forma Virtutes ſplendere facit, Vitia rubere.

Con.

Virtus, ut Gemma Nobilis, meliùs inſeritur ſine multo Auro, & Ornatu.

Quod Veſtis lauta Deformi, hoc Forma improbo.

Similitèr plerunque leves ſunt, quos Forma ornat, & quos movet.

JUVENTUS. III.

Pro.

Primæ Cogitationes, & Iuvenum Conſilia, plus habent è Numine.

Senes ſibi ſapiunt magis, aliis & Reip. minùs.

Si conſpici daretur, magis deformat Animos quam Corpora Senectus.

Senes omnia metuunt, præter Deos.

Con.

Iuventus pœnitentiæ Campus.

Ingenitus eſt Iuvenibus Senilis Auctoritatis Contemptus; ut quiſque ſuo periculo ſapiat.

Tempus, ad quæ Conſilia non advocatur, nec rata habet.

Senibus Veneres mutãtur in Gratias.

VALE.

VALETUDO. IIII.

Pro.

Cura Valetudinis Animum humilem facit, & Corpori ſupplicem.

Corpus ſanum, Hoſpes Animæ eſt; Ægrum, Ergaſtularius.

Nil tam Summas Actiones promovet, quam proſpera valetudo; at contrà infirma, feriatur nimis.

Con.

Sæpè Convaleſcere eſt ſæpè Iuveneſcere.

Excuſatio Valetudinis Polychreſta; ad quam etiàm Sani confugimus.

Nimis arcto fœdere Corpus Animæ jungit Sanitas.

Et Lectus magna Imperia adminiſtravit; & Lectica magnos Exercitus.

UXOR & LIBERI. V.

Pro.

Charitas Reip. incipit à Familiâ.

Vxor & Liberi Diſciplina quædam Humanitatis; at Cœlibes tetrici & ſeveri.

Cœlibatus & Orbitas ad nil aliud conferunt, quam ad Fugam.

Morti ſacrificat, qui Liberos non procreat.

Cætera felices, in Liberis ferè infortunati ſunt: ne Divinæ Sorti nimiùm appropinquent Homines.

Con.

Qui uxorem duxit & Liberos ſuſcepit, Obſides Fortunæ dedit.

Generare, & Liberi, Humana ſunt; Creare, & Opera, Divina.

Brutorum Æternitas Soboles; Virorum Fama, Merita, & Inſtituta.

Oeconomicæ Rationes publicas plerunque evertunt.

Aliquibus Fortuna Priami placuit, qui ſuis omnibus ſuperſtes fuit.

DIVITIÆ. VI.

Pro.

Divitias contemnunt, qui deſperant.

Invidia Divitiarum Virtutem effecit Deam.

Dum Philoſophi dubitant, utrùm ad Virtutem an Voluptatem omnia ſint referenda, collige Inſtrumenta utriuſque.

Virtus per Divitias vertitur in Commune Bonum.

Cætera Bona Provincialem habent Adminiſtrationem, Divitiæ ſolæ Generalem.

Con.

Divitiarum magnarum, vel Cuſtodia eſt, vel Diſpenſatio quædam, vel Fama; at nullus Vſus.

Annon vides Lapillis, & id genus Deliciis, fingi pretia, ut poſſit eſſe aliquis magnarum Divitiarum Vſus?

Multi dum Divitiis ſuis omnia venalia fore crediderunt, ipſi in primis venerunt.

Non aliud Divitias dixerim, quam Impedimenta Virtutis: Nam Virtuti, & neceſſariæ ſunt, & graves.

Divitiæ bona Ancilla, peſſima Domina.

HONO-

HONORES. VII.

Pro.

Honores non Tyrannorum, (ut loquuntur) ſed Providentiæ Divinæ Calculi ſunt.

Honores faciunt & Virtutes, & Vitia conſpicua: Itaque illas provocant, hæc refrænant.

Non novit quiſpiam, quantum in Virtutis Curſu profecerit; niſi Honores ei Campum præbeant apertum.

Virtutis, ut Rerum aliarum, rapidus Motus eſt ad Locum, placidus in Loco: Eſt autem Virtutis Locus Honos.

Con.

Dum Honores appetimus, Libertatem exuimus.

Honores dant ferè Poteſtatem earum Rerum; quas optima Conditio eſt Nolle, proxima non poſſe.

Honorum Aſcenſus arduus, Statio lubrica, Regreſſus præceps.

Qui in Honore ſunt, vulgi Opinionem mutuentur oportet, ut ſeipſos Beatos putent.

IMPERIA. VIII.

Pro.

Felicitate frui, magnum Bonum eſt; ſed eam & aliis impertiri poſſe, adhuc majus.

Reges non Hominum inſtar, ſed Aſtrorum ſunt: Nam & in Singulos, & in Tempora ipſa, magnum habent influxum.

Qui Dei Vices gerunt, iis reſiſtere, non tantum læſæ Majeſtatis Crimen eſt, ſed Theomachia quædam.

Con.

Quam miſerum habere, nil fere quod appetas, infinita quæ metuas.

Qui in Imperiis ſunt, ſimiles ſunt Corporibus Cœleſtibus, quæ magnam Venerationem habent, Requiem nullam.

Nemo Humanæ Sortis ad Deorum Convivia admittitur, niſi ad Ludibrium.

LAUS, EXISTIMATIO. IX.

Pro.

Virtutis Radii reflexi Laudes.

Laus Honor is eſt, ad quem liberis Suffragiis pervenitur.

Honores à diverſis Politiis conferuntur; ſed Laudes ubique ſunt Libertatis.

Vox Populi habet aliquid Divini. Nam quomodò aliter tot Capita in unum conſpirare poſſint?

Ne mireris, ſi Vulgus verius loquatur, quam Honoratiores; quia etiam tutiùs loquitur.

Con.

Fama deterior Iudex, quam Nuncia.

Quid Viro bono cum Salivâ vulgi?

Fama veluti Fluvius, levia attollit, Solida mergit.

Infimarum Virtutum apud Vulgus Laus eſt; Mediarum Admiratio; Supremarum Senſus nullus.

Laus magis ex Oſtentatione, quàm ex Merito: & Ventoſis magis accedit, quàm Realibus.

NATUTA.

NATURA. X.

Pro.

Conſuetudinis **Progreſſus** *eſt Arithmeticus; Naturæ Geometricus.*

Vt in **Rebuſpublicis**, *ſe habent Leges Communes erga Conſuetudines; eodem modo in ſingulis ſe habet Natura ad Conſuetudinem.*

Conſuetudo contra Naturam, quaſi Tyrannis quædam eſt: & citò, ac levi occaſione corruit.

Con.

Cogitamus ſecundum Naturam; Loquimur ſecundum Præcepta; ſed Agimus ſecundum Conſuetudinem.

Natura Pedantius quidam eſt; Conſuetudo Magiſtratus.

FORTUNA. XI.

Pro.

Virtutes apertæ Laudes pariunt, occultæ Fortunas.

Virtutes Officiorum Laudes pariunt, Facultatum Fortunas.

Fortuna veluti Galaxia; hoc eſt, Nodus quarundam obſcurarum Virtutum, ſine Nomine.

Fortuna ſaltem ob Filias ſuas honoranda eſt; Confidentiam ſcilicet, & Auctoritatem.

Con.

Stultitia unius, Fortuna alterius.

In Fortunâ illud præcipuè laudaverim, quod cum non eligat, non tueatur.

Viri Magni, dum Invidiam Virtutum ſuarum declinârunt; inter Fortunæ Cultores reperti ſunt.

VITA. XII.

Pro.

Abſurdum eſt Accidentia Vitæ magis amare, quam Vitam ipſam.

Præſtat ad omnia, etiam ad Virtutem, Curriculum longum, quam breve.

Abſque Spatiis Vitæ majoribus, nec perficere datur, nec perdiſcere, nec pœnitere.

Con.

Philoſophi, dum tantum Apparatum, adverſus Mortem colligunt, ipſam magis timendam effecerunt.

Mortem Homines timent, quia neſciunt, ut Pueri Tenebras.

Non invenias inter Humanos, Affectum tam puſillum, qui ſi intendatur paulò vehementiùs, non Mortis Metum ſuperet.

Mori velle, non tantùm Fortis, aut Miſer, aut Prudens, ſed etiàm Faſtidioſus poteſt.

SUPERSTITIO. XIII.

Pro.

Qui zelo peccant, non probandi, ſed

Con.

Vt Simiæ, Similitudo cum Homine,

ſed tamen amandi ſunt.

Mediocritates Moralibus debentur; Extremitates Divinis.

Superſtitioſus Religioſus Deſignatus.

Fabuloſiſſima quæque Portenta cujuſvis Religionis, citiùs crediderim, quàm hæc omnia ſine Numine fieri.

ne, Deformitatem addit; ita Superſtitioni, Similitudo cum Religione.

Quale Odium eſt Affectationis in Civilibus, tale Superſtitionis in Divinis.

Præſtat nullam habere de Diis Opinionem, quàm contumelioſam.

Non Epicuri Schola, ſed Stoa, veteres Reſpublicas perturbavit.

Non cadit in Mentem Humanam, ut ſit merus Atheiſta Dogmate; ſed magni Hypocritæ, ſunt veri Atheiſtæ; qui Sacra perpetuò contrectant, ſed nunquam verentur.

SUPERBIA. XIIII.

Pro.

Superbia etiam Vitiis inſociabilis; atque ut Venenum Veneno; ita haud pauca Vitia Superbiâ expelluntur.

Facilis, etiam alienis vitiis obnoxius eſt; Superbus tantùm ſuis.

Superbia, ſi ab aliorum contemptu, ad ſui contemptum aſcendet, fiet demùm Philoſophia.

Con.

Hedera Virtutum ac Bonorum omnium Superbia.

Cætera Vitia Virtutibus tantùm contraria; Superbia Sola contagioſa.

Superbia optimâ Vitiorum conditione caret, id eſt, Latebris.

Superbus, cùm cæteros contemnit, ſe interim negligit.

INGRATITUDO. XV.

Pro.

Crimen Ingrati Animi, nil aliud eſt, quam perſpicacia quædam, in Cauſſam Beneficii collati.

Dum grati erga quoſdam eſſe volumus; nec cæteris Iuſticiam præſtamus, nec nobis ipſis Libertatem.

Beneficii gratia eò minùs reddenda eſt, quod de pretio non conſtat.

Con.

Crimen Ingrati Animi, non Suppliciis coercetur, ſed Furiis permittitur.

Arctiora ſunt Vincula Beneficiorum quam Officiorum: quare, qui ingratus, injuſtus, & omnia.

Ea eſt Conditio Humana. Nemo tam publicâ Fortunâ natus eſt, quin privatæ & Gratiæ, & Vindictæ, ſe omninò debeat.

INVIDIA. XVI.

Pro.

Naturale eſt Exprobrationem Fortunæ ſuæ odiſſe.

Invidia in Rebuſpub. tanquàm ſalubris Oſtraciſmus.

Con.

Invidia Feſtos Dies non agit.

Nemo Virtuti Invidiam reconciliaverit præter Mortem.

Invidia Virtutes Laboribus exercet, ut Iuno Herculem.

IMPUDICITIA. XVII.

Pro.

Zelotypiæ debetur, quod Caſtitas ſit facta Virtus.

Multâ Triſtitiâ opus eſt, ut quis Venerem rem ſeriam putet.

Quid vel Diætæ Partem, vel Munditiæ Speciem, vel Superbiæ Filiam, inter Virtutes collocas?

Amorum, ut Avium Sylveſtrium, nulla Proprietas eſt; ſed Ius poſſeſſione transfertur.

Con.

Peſſima Circes Transformatio Impudicitia.

Impudicus prorsùs Reverentiam ſui perdidit; quod Frænum eſt omnium Vitiorum.

Omnes ut Paris, qui Formæ Optionem faciunt, Prudentiæ & Potentiæ jacturam faciunt.

In Veritatem non vulgarem incidit Alexander; cùm Somnum & Venerem, Mortis Arrhabones eſſe dixit.

CRUDELITAS. XVIII.

Pro.

Nulla Virtutum tam ſæpe rea eſt, quam Clementia.

Crudelitas, ſi à Vindictâ eſt, Iuſtitia eſt, ſi à periculo, prudentia.

Qui Miſericordiam Inimico impertit, ſibi denegat.

Non ſæpiùs Phlebotomiæ neceſſariæ ſunt in Curationibus, quam Cædes in Civilibus.

Con.

Cædibus graſſari, aut Feræ, aut Furiæ eſt.

Crudelitas Viro bono ſempèr fabuloſa eſſe videtur, & Fictio Tragica.

GLORIA VANA. XIX.

Pro.

Qui ſuas Laudes appetit, aliorum ſimul appetit Utilitates.

Qui tam Sobrius eſt, ut nihil alienum curet, vereor ne & publica aliena putet.

Ingenia in quibus aliquid inane eſt, faciliùs Curam Reipub. recipiunt.

Con.

Glorioſi ſempèr Factioſi, Mendaces, Mobiles, Nimii.

Thraſo Gnathonis Præda.

Turpe eſt Proco ſollicitare Ancillam: eſt autem Virtutis Ancilla Famæ.

JUSTITIA. XX.

Pro.

Imperia & Politiæ, Iuſticiæ tantùm Additamenta ſunt: Si enim Iuſticia alitèr poſſit exerceri, illis minimè fuerit Opus.

Con.

Si hoc eſt juſtum eſſe; Quæ tibi fieri nolis, ea alteri non facere, Clementia demùm Iuſtitia eſt.

Si ſuum cuique tribuendum eſt, certè

Iusticiæ debetur, quod Homo Homini sit Deus, non Lupus.

Iusticia etsi Vitia tollere non possit, tamen hoc efficit, ut non lædant.

certè & Venia Humanitati.

Quid mihi Æquitatem narras, cùm sapienti omnia inæqualia sint?

Considera qualis Reorum Conditio fuerit apud Romanos, & pronuncia Iusticiam è Repub. non esse.

Vulgaris ista Iusticia Politiarum, Philosophus in Aulâ: hoc est, facit tantùm ad Reverentiam Imperantium.

FORTITUDO. XXI.

Pro.

Nil terribile nisi ipse Timor.

Nil aut in Voluptate solidum, aut in Virtute munitum, ubi Timor infestat.

Qui Pericula apertis oculis intuetur, ut excipiat, advertit & ut evitet.

Cæteræ Virtutes nos à Dominatu liberant Vitiorum; Fortitudo sola à Dominatu Fortunæ.

Con.

Præclara virtus velle perire ut perdas.

Præclara Virtus quam etiàm Ebrietas inducit.

Vitæ suæ prodigus, alienæ periculosus.

Virtus Ferreæ Ætatis Fortitudo.

TEMPERANTIA. XXII.

Pro.

Eadem ferè vis Abstinendi & Sustinendi.

Vniformitates, Concordiæ, & Mensuræ Motuum, cœlestia sunt, & Characteres Æternitatis.

Temperantia, velut Frigora salubria, Animi vires colligit & firmat.

Exquisiti & vagi Sensus, Narcoticis indigent; similitèr & Affectus.

Con.

Negativæ istæ Virtutes non placent: nam Innocentiam præstant, non Merita.

Languet Mens quæ Excessibus caret.

Amo Virtutes, quæ Excellentiam Actionis inducunt, non Hebetudinem Passionis.

Cùm Consonantes Animi Motus ponis, paucos ponis: Nam Pauperis est numerare Pecus.

Ista (Non uti ut non appetas; Non appetere ut non timeas) pusillanimi sunt & diffidentis.

CONSTANTIA. XXIII.

Pro.

Basis Virtutum Constantia.

Miser est, qui qualis ipse futurus sit, non novit.

Con.

Constantia, ut Ianitrix morosa, multa utilia Indicia abigit.

Æquum est, ut Constantia Res

Imbecillitas Humani Iudicii, rebus ipſis conſtare non poteſt; quare ſaltèm ſibi conſtet.

Etiàm Vitiis decus aſpirat Conſtantia.

Si ad Fortunæ Inconſtantiam, accedat etiàm Inconſtantia Mentis, in quantis Tenebris vivitur?

Fortuna, tanquàm Proteus, ſi perſeveres, ad Formam redit.

adverſas bene toleret, nam ferè inducit.

Stultitia breviſſima optima.

MAGNANIMITAS. XXIIII.

Pro.

Si Animus ſemel generoſos Fines optaverit, ſtatim non modò Virtutes circumſtant, ſed & Numina.

Virtutes ex Habitu, aut Præceptis, gregales ſunt; ex Fine, Heroicæ.

Con.

Magnanimitas eſt Virtus poetica.

SCIENTIA, CONTEMPLATIO. XXV.

Pro.

Ea demùm Voluptas eſt ſecundum Naturam, cujus non eſt Satietas.

Dulciſſimus Proſpectus in Errores aliorum ſubjacentes.

Quàm bonum eſt Orbes Mentis habere Concentricos Vniverſo?

Omnes Affectus pravi, falſæ æſtimationes ſunt; atque eadem ſunt Bonitas & Veritas.

Con.

Contemplatio, ſpecioſa Inertia.

Benè Cogitare, non multò melius eſt, quàm benè Somniare.

Orbem Numen curat, tu patriam.

Vir Politicus etiàm Contemplationes ſerit.

LITERÆ. XXVI.

Pro.

Si de Rebus minutis, Libri ſcripti fôrent, vix ullus eſſet Experientiæ Vſus.

Lectio eſt Converſatio cum Prudentibus; Actio ferè cum Stultis.

Non inutiles Scientiæ exiſtimandæ ſunt, quarum in ſe nullus eſt uſus, ſi Ingenia acuant, & ordinent.

Con.

In Academiis diſcunt Credere.

Quæ unquàm Ars docuit, tempeſtivum Artis Vſum?

Sapere ex Regulâ, & ex Experientiâ, planè contrariæ rationes ſunt; ut qui alteri aſſuefactus ſit, ad alterum ſit ineptus.

Artis ſæpiſſimè ineptus uſus eſt, ne ſit nullus.

Hoc ferè omnes Academici habẽt, ut ex qualibet re, ſoleant agnoſcere, quod ſciant, & non addiſcere, quod neſciant.

PROMPTITUDO. XXVII.

Pro.

Opportuna Prudentia non eſt, quæ celeris non eſt.

Qui citò errat, citò Errorem emendat.

Qui ex compoſito, & non obitèr prudens eſt, nil magni facit.

Con.

Prudentia non altè petitur, quæ præſtô eſt.

Prudentia, ut veſtis, levis, quæ expedita.

Cujus Conſilia non maturat Deliberatio, nec Prudentiam Ætas.

Quæ ad breve Tempus excogitantur, ad breve Tempus placent.

TACITURNITAS IN SECRETIS. XXVIII.

Pro.

Taciturno nil reticetur; quia Omnia tutò communicantur.

Qui facilè loquitur quæ ſcit, loquitur & quæ neſcit.

Secretis etiàm Myſteria debentur.

Con.

Varietas Morum optimè Animum collocat in Secreto.

Taciturnitas Confeſſoris Virtus.

Taciturno omnia reticentur; quia Silentium rependitur.

Tectus, ignoto proximus.

FACILITAS. XXIX.

Pro.

Amo Virum alieno Affectui obnoxium, ſed tamen Iudicium ab obſequio revocantem.

Flexibilem eſſe, ad Naturam Auri proximè accedit.

Con.

Facilitas, Iudicii quædam inepta Privatio.

Facilium Beneficia, Debita videntur; Negationes, Injuriæ.

Sibi gratiam habet, qui à Facili aliquid impetrat.

Facilem omnes Difficultates premunt, nam omnibus ſe implicat.

Facilis ferè ſe recipit cum pudore.

POPULARITAS. XXX.

Pro.

Prudentibus eadem ferè placent, at Stultorum varietati occurrere, prudentiæ eſt.

Colere populum, eſt Coli.

Qui ipſi magni Viri ſunt, neminem unum ferè habent, quem vereantur, ſed Populum.

Con.

Qui valdè cum ſtultis congruit, ipſe ſuſpectus eſſe poteſt.

Qui Turbæ placet, ferè & Turbas miſcet.

Nil moderatum Vulgo gratum eſt.

Infima Aſſentatio eſt Aſſentatio vulgi.

LOQUACITAS. XXXI.

Pro.

Qui ſilet, aut alios habet pro ſuſpectis, aut ſuſpectus eſt ipſe ſibi.

Cuſtodiæ omnes infelices, miſerrima Silentii.

Silentium ſtultorum Virtus: Itaque rectè ille Silenti: Si Prudens es, ſtultus es; ſi ſtultus, Prudens.

Silentium, veluti Nox, Inſidiis opportunum.

Cogitationes in Profluente ſaniſſimæ.

Silentium Solitudinis Genus.

Opinioni ſe venditat, qui ſilet.

Silentium, nec pravas Cogitationes egerit, nec bonas diſtribuit.

Con.

Silentium Verbis, & Gratiam addit, & Auctoritatem.

Silentium, veluti Somnus quidam, alit Prudentiam.

Silentium Fermentatio Cogitationum.

Stilus Prudentiæ Silentium.

Silentium ambit Veritatem.

DISSIMULATIO. XXXII.

Pro.

Diſſimulatio compendiaria Sapientia.

Non idem dicere, ſed idem ſpectare debemus.

Etiam in Animo deformis Nuditas.

Diſſimulatio & Decori eſt, & Præſidio.

Sepes Conſiliorum Diſſimulatio.

Aliqui Bono ſuo falluntur.

Qui indiſſimulantèr omnia agit, æquè decipit: nam plurimi, aut non capiunt, aut non credunt.

Indiſſimulatio nihil aliud, quam Animi Impotentia.

Con.

Cùm cogitare ſecundum Rerum Veritatem non poſſimus; at loquamur ſecundum cogitationem.

Quibus Artes Civiles ſupra Captum ingenii ſunt, iis Diſſimulatio pro Prudentiâ erit.

Qui diſſimulat, præcipuo ad Agendum Inſtrumento ſe privat; i. Fide.

Diſſimulatio Diſſimulationem invitat.

Qui diſſimulat, liber non eſt.

AUDACIA. XXXIII.

Pro.

Docet improbare qui verecundatur.

Quod Actio Oratori, id Audacia Viro Civili; Primum, Secundum, Tertium.

Confitentem Verecundiam amo, accuſantem odi.

Con-

Con.

Audacia Stultitiæ Viator.

Inverecundia inutilis niſi ad Impoſturam.

Confidentia Stultorum Imperatrix, Prudentium Scurra.

Audacia eſt Stupor quidam Senſûs, cum Malitiâ voluntatis.

Cere-

Confidentia Morum Animos promptiùs ſociat.

Placet obſcurus Vultus, & perſpicua Oratio.

Ceremoniæ. Puntos. Affectatio. XXXIIII.

Pro.

Vultûs & Geſtûs decora Moderatio, verum Condimentum Virtutis.

Si & in Verbis vulgo paremus, quid ni in Habitu, & Geſtu?

Qui in Levibus, & quotidianâ Conſuetudine, decus non retinet, ſit licet Vir magnus; nôris tamen hunc tantùm certis Horis ſapere.

Virtus, & Prudentia, ſine Punctis, velut peregrinæ Linguæ ſunt; nam vulgò non intelliguntur.

Qui vulgi Senſum, per Congruitatem non novit, is ſi nec per Obſervationem noverit, omnium Stultiſſimus eſt.

Puncti, Tranſlatio ſunt Virtutis in Linguam Vernaculam.

Con.

Quid deformius, quam Scenam in Vitam tranſferre?

Ex ingenuitate Decorum, ex Arte Odium.

Magis placent Ceruſſata Bucca, & Calamiſtrata Coma, quam Ceruſſati & Calamiſtrati Mores.

Qui Animum ad tam exiles Obſervationes applicat, magnæ Cogitationis Capax non eſt.

Affectatio, Ingenuitatis Putredo lucens.

JOCI. XXXV.

Pro.

Oratorum Ara Iocus.

Qui in omnibus modeſtum Leporem miſcet, Libertatem Animi retinet,

Res eſt ſupra Opinionem Politica; facilè tranſire à Ioco ad Serium, à Serio ad Iocum.

Veritatis aliàs non perventuræ ſæpè vehiculum Iocus.

Con.

Iſtos Deformitatum ac Concinnitatum Aucupes, quis non contemnat?

Rerum Magnitudinem eluere joco, improbum Artificium eſt.

Iocos tum conſidera, cùm Riſu deſtituti ſunt.

Facetiiſti ferè non penetrant ultra ſuperficiem Rerum; ubi Ioci Sedes eſt.

Vbi Iocus ad Seria Momenti aliquid habet, ibi Levitas puerilis eſt.

AMOR. XXXVI.

Pro.

Annon vides omnes ſe quærere? at Amans ſolus ſe invenit.

Non eſt melior Ordinatio Animi, quam ex Imperio Affectûs alicujus inſignis.

Quid

Con.

Amori multum debet Scena, nihil Vita.

Nil tam varii Nominis eſt quam Amor: Nam Res, aut tam Stulta eſt, ut ſe neſciat, aut tam turpis, ut

ſe

Qui ſapit, Deſiderium quærat: nam qui non aliquid inſigniter appetit, ei omnia ingrata ſunt, & tædio plena.

Quidni in Unitate acquieſcat Unus? ſe fuco condat.

Odi iſtos Mono-Phroniſtas.

Anguſta admodùm Contemplatio Amor.

AMICITIA. XXXVII.

Pro.

Eadem facit Amicitia, quæ Fortitudo, ſed ſuaviùs.

Suave Condimentum omnium Bonorum Amicitia.

Peſſima Solitudo, non veras habere Amicitias.

Digna malæ Fidei Ultio, Amicitiis privari.

Con.

Qui amicitias arctas copulat, novas Neceſſitates ſibi imponit.

Animi imbecilli eſt, Partiri Fortunam.

ADULATIO. XXXVIII.

Pro.

Adulatio magis ex More, quam ex Malitiâ.

Laudando inſtituere, ſempèr Formula fuit, debita Potentioribus.

Con.

Adulatio Stilus Servorum.

Adulatio Calx Vitiorum.

Adulatio Aucupii illud genus, quod ſimilitudine vocis, Aves fallit.

Adulationis Deformitas Comica, Nocumentum Tragicum.

Auribus mederi difficillimum.

VINDICTA. XXXIX.

Pro.

Vindicta Privata Iuſtitia agreſtis.

Qui vim rependit, Legem tantùm violat, non Hominem.

Utilis Metus ultionis privatæ; Nam Leges nimiùm ſæpè dormiunt.

Con.

Qui Injuriam fecit, Principium Malo dedit; qui reddidit, Modum abſtulit.

Vindicta, quò magis Naturalis, eò magis coercenda.

Qui facilè Injuriam reddit, is fortaſſè tempore, non voluntate poſterior erat.

INNOVATIO. XL.

Pro.

Omnis Medicina Innovatio.

Qui nova Remedia fugit, nova Mala opperitur.

Novator maximus Tempus:

quidni

Con.

Novi Partus deformes ſunt.

Nullus Auctor placet, præter Tempus.

Nulla Novitas abſque Injuriâ;

nam

quidni igitur Tempus imitemur?

Exempla remota inepta ſunt; Recentia corrupta & ambitioſa.

Imperitis & Contentioſis permittamus, ut ad Exempla Res agant.

Sicut qui nobilitatem, in Familiam introducunt, digniores ferè ſunt Poſteris: ita Novationes Rerum plerunque præſtant iis, quæ ad Exempla fiunt.

Moroſa Morum retentio, res turbulenta eſt, æque ac Novitas.

Cùm per ſe Res mutentur in deterius, ſi Conſilio in melius non mutentur, quis finis erit Mali?

Moris Servi, Temporis Ludibria.

nam præſentia convellit.

Quæ uſu obtinuere, ſi non bona, at ſaltem apta inter ſe ſunt.

Quis Novator Tempus imitatur; quod Novationes ita inſinuat, ut ſenſus fallant?

Quod præter Spem evenit, cui prodeſt, minus acceptum, cui obeſt, magis moleſtum.

MORA. XLI.

Pro.

Fortuna multa feſtinanti vendit, quibus morantem donat.

Dum Initia Rerum amplecti properamus, umbras prenſamus.

Fluctuantibus rebus advertendum, inclinantibus agendum.

Prima Actionum Argo committenda ſunt, extrema Briareo.

Con.

Occaſio primùm Anſam Vaſis porrigit, deinde Ventrem.

Occaſio inſtar Sibyllæ minuit Oblatum, pretium auget.

Celeritas Orci Galea.

Quæ maturè fiunt, judicio fiunt; quæ ſerò, per ambitum.

PRÆPARATIO. XLII.

Pro.

Qui parvis Copiis rem magnam aggreditur, fingit Opportunitatem, ut ſperet.

Parvis Apparatibus non Fortuna, ſed Prudentia emitur.

Con.

Optimus Terminus parandi, prima Occaſio agendi.

Nemo ſperet ſe Fortunam Apparatu ligare poſſe.

Alteratio Apparatûs & Actionis, Politica ſunt: Diſtinctio tumida & infelix.

Magnus Apparatus prodigus & Temporis, & Rerum.

PRINCIPIIS OBSTARE. XLIII.

Pro.

Plura Pericula fallunt, quàm vincunt.

Minus Operis eſt Periculo Remediū adhibere,

Con.

Docet Periculum progredi, qui accingitur, & periculum figit remedio.

adhibere, quam Progreſſum ejus obſervare & cuſtodire.

Non jam leve eſt Periculum, ſi leve videatur.

Etiàm in remediis Periculorum, levia Pericula ſubſiſtunt.

Præſtat cum paucis Remediis, quæ invaluerunt, rem habere; quàm cum Minis ſingulorum.

CONSILIA VIOLENTA. XLIIII.

Pro.

Qui lenem iſtam Prudentiam amplectuntur, iis Augmenta Mali ſalubria ſunt.

Neceſſitas, quæ violenta conſulit, eadem exequitur.

Con.

Omne Remedium Violentum prægnans novi Mali.

Violenta Conſilia Nemo dat, præter Iram & Metum.

SUSPICIO. XLV.

Pro.

Diffidentia Nervi Prudentiæ; at Suſpicio Medicamentum arthriticum.

Meritò ejus fides ſuſpecta eſt, quam Suſpicio labefacit.

Suſpitio fragilem fidem ſolvit, fortem intendit.

Con.

Suſpicio fidem abſolvit.

Suſpicionum Intemperies eſt Mania quædam Civilis.

VERBA LEGIS. XLVI.

Pro.

Non eſt Interpretatio, ſed Divinatio, quæ recedit à literâ.

Cum receditur à literâ, Iudex tranſit in Legiſlatorem.

Con.

Ex omnibus Verbis eliciendus eſt Senſus, qui interpretetur ſingula.

Peſſima Tyrannis Lex in Equuleo.

Pro Teſtibus contra Argumenta. XLVII.

Pro.

Secundum Oratorem, non ſecundum Cauſſam pronunciat, qui Argumentis nititur.

Qui Argumentis potiùs credit, quam Teſtibus; etiàm Ingenio, magis debet fidere, quam Senſui.

Tutum foret Argumentis credere, ſi Homines nihil abſurdi facerent.

Argumenta, cùm ſint contra Teſtimonia, hoc præſtant; ut res mira videatur, non autem ut vera.

Con.

Si Teſtibus credendum ſit contra Argumenta, ſufficit tantùm Iudicem eſſe, non ſurdum.

Argumenta Antidotum contra Venena Teſtimoniorum.

Iis probationibus tutiſſimò creditur, quæ rariſſimè mentiuntur.

Atque hæc *Antitheta*, (quæ nunc propoſuimus) fortaſsè tanti non fuerint; ſed cùm jam olim parata & collecta à nobis eſſent, noluimus Diligentiæ noſtræ Juvenilis Fructum perire: Præſertim cùm, (ſi quis acutius introſpiciat) *Semina* ſint, non *Flores*. In illo autem Adoleſcentiam planè ſpirant, quod ſint in *Morali*, ſive *Demonſtrativo Genere*, uberiora; in *Deliberativo*, & *Iudiciali*, perpauca.

Tertia *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, atque etiam *deſideratur*, eſt ea, quam vocare placet, *Formularum Minorum*. Illæ autem ſunt, veluti Veſtibula, Poſticæ, Ante-Cameræ, Re-Cameræ, Tranſitus, &c. Orationis; quæ indiſcriminatim omnibus Subjectis competere poſſint. Quales ſunt *Præfationes*, *Concluſiones*, *Digreſſiones*, *Tranſitiones*, *Promiſſiones*, *Declinationes*, & plurima ejuſmodi. Quemadmodùm enim in Ædificiis, plurimùm facit, & ad Voluptatem, & ad Uſum, ut Frontiſpicia, Gradus, Oſtia, Feneſtræ, Aditus, Tranſitus, & hujuſmodi, commodè diſtribuantur; eodem modo, etiàm in Oratione fit, ut Additamenta & Interpoſitiones iſtæ, (ſi decorè, & peritè formentur & collocentur) plurimum tum gratiæ, tum commoditatis, univerſæ Orationis Structuræ adjiciant. Harum *Formularum* Exemplum unum aut alterum proponemus, neque diutius iiſdem immorabimur. Etſi enim ſint Res haud exigui uſûs, tamen cum nihil in his addamus de noſtro, ſed tantùm *Formulas* nudas, ex Demoſthene, aut Cicerone, aut alio quopiam ſelecto Auctore, deſcribamus, inferius quiddam videntur, quàm ut in eo Tempus teramus.

Exempla *Formularum Minorum*.

Concluſio Deliberativæ.

Sic & culpam præteritam, ſatis erit redimere, & futuris incommodis eâdem operâ proſpicere.

Partitionis Accuratæ Corollarium.

Vt omnes intelligant, nihil me & ſubterfugere voluiſſe reticendo, aut obſcurare dicendo.

Tranſitio cum Monito.

Verùm hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes, & reſpectantes, relinquamus.

Præoccupatio contra Opinionem inveteratam.

Faciam, ut intelligatis in totâ cauſſâ, quid res ipſa tulerit, quid Error affinxerit, quid invidia conflaverit.

Hæc pauca enumeraſſe, ad Exempla, ſatis fuerit; cum quibus, *Appendices Rhetoricæ*, quæ ad *Promptuariam* ſpectant, concludimus.

CAPUT IIII.

Appendices generales duæ Traditivæ; Critica; & Pædagogica.

Superſunt duæ Appendices *Traditivæ* in genere; Altera *Critica*, Altera *Pædagogica*. Sicut enim Pars *Traditiva* præcipua in *Scriptione Librorum* conſiſtit, ita Pars ejus Relativa in *Librorum* verſatur *Lectione*: *Lectio* autem, vel Magiſtrorum ope regitur, vel induſtriâ cujuſque propriâ perficitur; Atque huic rei inſerviunt *Doctrinæ* illæ, quas diximus, duæ.

Ad *Criticam* ſpectant, primò *Authorum probatorum limata Correctio, & emendata Editio*; quibus & ipſorum Authorum Honor vindicatur, & Studioſis Lumen præfertur. Quâ tamen in re, ſtudiis haud parùm Detrimenti intulit, quorundam Hominum Diligentia temeraria. *Criticis* enim haud paucis mos eſt, ubi incidunt in quidpiam, quod non intelligunt, Vitium ſtatìm in Exemplari ſupponere; Veluti in illo loco Taciti: Cùm quædam Colonia jus Aſyli apud Senatum aſſereret, narrat Tacitus, non æquis admodùm Auribus, quæ ab iis proferebantur, fuiſſe ab Imperatore & Senatu audita: Itaque Legati cauſsâ diffiſi, bonam Pecuniæ ſummam Tito Vinio dederunt, ut eis patrocinaretur; hoc itaque pacto res obtinuit: *Tum* (inquit Tacitus) *Dignitas & Antiquitas Coloniæ valuit*: quaſi Argumenta, quæ anteà levia videbantur, accedente pretio novum tum pondus accepiſſent. At *Criticus* quidam, non ex infimis, Verbum *Tum* expunxit, & *Tantùm* repoſuit. Atque hac pravâ *Criticorum* conſuetudine factum eſt, ut (Quod non-nemo prudentèr notavit) *Exemplaria maximè caſtigata ſint ſæpenumerò minimè omnium caſta*. Quinimò, ut verum dicamus, niſi *Critici* fuerint eruditi in Scientiis illis, de quibus Libri ab ipſis editi tractant, periculo Diligentia eorum non vacat.

Secundò ad *Criticam* ſpectant, *Authorum Interpretatio* & *Explicatio*, *Commentarii*, *Scholia*, *Notæ*, *Spicilegia*, & ſimilia. In iſtiuſmodi autem Laboribus, peſſimus ille *Criticorum* nonnullos quaſi Morbus invaſit, ut multa ex obſcurioribus tranſiliant, in ſatis verò perſpicuis ad faſtidium uſque immorentur, & expatientur. Scilicet, non tam illud agitur, ut Author ipſe illuſtretur, quam ut *Criticus* ille, multiplicem ſuam Eruditionem, & variam Lectionem, ubique arreptâ occaſione, oſtentet. Optandum inprimis fôret (licet hæc res ad Traditivam principalem, non ad Appendices pertineat) ut qui Argumenta Obſcuriora, & Nobiliora pertractet Scriptor, ſuas ipſe Explicationes ſubjungat; ut & Textus ipſe Digreſſionibus aut Explicationibus non abrumpatur; & Notæ à Scriptoris Mente non recedant. Cujuſmodi quidpiam ſuſpicamur de *Theone Euclidis*.

Tertiò, ad *Criticam* ſpectat (quod etiàm Nomen eidem indidit) *de Authoribus quos edunt, breve aliquod judicium interponere*; Et illos cum cæteris Scriptoribus, qui eadem tractant, comparare; ut per hujuſmodi cenſuram, Studioſi, & de Librorum delectu, moneantur, & ad ipſam Lectionem eorum inſtructiores accedant. Atque hoc ultimum, eſt *Criticorum* tanquàm Cathedra, quam certè noſtrâ ætate nobilitârunt Viri nonnulli magni, majores certè, noſtro judicio, quàm pro Modulo *Criticorum*.

Ad *Pædagogicam* quod attinet, breviſſimum foret dictu, *Conſule Scholas Ieſuitarum*: Nihil enim, quod in uſum venit, his melius. Nos tamen pauca more noſtro monebimus, tanquam ſpicas legentes. Omninò *Inſtitutionem Pueritiæ & Iuventutis Collegiatam probamus*; Non in Ædibus privatis; Non ſub Ludi-magiſtris tantùm. Adeſt Adoleſcentulis in *Collegiis* Æmulatio major erga Æquales; Adeſt quoque ipſe vultus & Aſpectus virorum gravium, quod facit ad Verecundiam, & teneros Animos etiàm à Principio conformat ad Exemplar: Denique ſunt quidem plurima *Educationis Collegiatæ* Commoda. In *Ordine* autem & *Modo* Diſciplinæ, illud inprimis conſuluerim; ut *caveatur à Compendiis*; & à *Præcocitate quâdam Doctrinæ*, quæ Ingenia reddat audacula; & magnos Profectus potiùs oſtentet, quàm faciat. Quin & favendum nonnihil *Ingeniorum Libertati*; ut ſi quis, quæ ex more Diſciplinæ ſunt, faciat, & ſimul tempus ad alia, in quæ propenſus eſt, ſuffuretur, ne utique cohibeatur. Porrò Operæ-pretium fuerit diligentèr animadvertere (quod fortaſsè adhùc non fuerit notatum) eſſe duos *Aſſuefaciendi*, & *Exercendi*, & *Præparandi Ingenia* Modos, eoſque tanquàm Antiſtrophos. Alter *incipit à Facilioribus*, & ad *magis Ardua paulatim deducit*; Alter *ab initio, duriora imperat & urget*, ut iis obtentis, facilioribus quis etiàm ſuavitèr perfungi poſſit. Alia enim eſt *Methodus*, Incipere Natare cum utribus, qui ſublevent; Alia, Incipere Saltare cum Calceis ponderoſis, qui aggravent. Neque facile eſt dictu, quantum harum *Methodorum* prudens Intermixtio, conferat ad promovendas, tam Animi, quam Corporis, Facultates. Itèm *Applicatio & Delectus Studiorum*, pro naturâ Ingeniorum quæ erudiuntur, res eſt ſingularis & uſus & judicii; quam etiàm benè & verè notatam & perſpectam Magiſtri Parentibus Adoleſcentium debent; ut de genere Vitæ, cui Filios ſuos deſtinent, conſulere poſſent. Verùm & illud attentiùs paulò obſervandum, non tantùm in iis, ad quæ Naturâ quiſque ſuâ fertur, longè maximos fieri Profectus; ſed etiàm ad ea, ad quæ vitio Naturæ quis maximè fuerit inhabilis, reperiri in Studiis ad hoc propriè delectis, Remedia & Curationes. Exempli gratiâ; Si cuipiam Ingenium tale ſit, quale eſt Avium, ut facilè abripiatur, nec per moram (qualem oportet) intentum eſſe ſuſtineat; Remedium huic rei præbebunt *Mathematica*, in quibus ſi evagetur paulò Mens, de integro renovanda eſt Demonſtratio. Etiàm *Exercitiorum*, in erudiendo, Partes liquet eſſe vel maximas. At illud à paucis notatum eſt, quod *Exercitiorum* debeat eſſe, non ſolùm prudens Inſtitutio, ſed etiàm prudens Intermiſſio. Optimè ſiquidem Cicero notavit, *Quod in Exercitiis, plerunque exerceri contingat, non minùs Vitia, quam Facultates*, adeò ut malus Habitus, quandoque ſimul acquiratur, & ſe inſinuet cum bono. Itaque tutius eſt intermittere *Exercitia*, & ſubinde repetere, quam aſſiduè continuare & urgere. Verùm de his ſatis.

Sunt certè hæ res, primo aſpectu, minùs grandes & ſolennes, ſed fructuoſæ tamen & efficaces. Quemadmodum enim in Plantis, ad felicitatem vel infelicitatem ipſarum, plurimum faciunt Injuriæ aut Auxilia, quæ iiſdem cùm teneræ fuiſſent intervenerint; quemadmodùm etiàm Incrementa illa immenſa Imperii Romani, meritò à quibuſdam attribuuntur, Virtuti & Prudentiæ Sex illorum Regum, qui eidem in Pueritiâ ſuâ, veluti Tutores fuerunt aut Nutritii: Sic certè, Cultura & Inſtitutio Annorum Puerilium aut teneriorum, eas habet vires, licet latentes, & minimè in cujuſvis obſervationem incurrentes, quas neque Temporis Diuturnitas, neque Laborum Aſſiduitas & Contentio, poſteà, Ætate maturiore, poſſint ullo modo æquiparare. Non abs re fuerit etiàm notare, Facultates vel mediocres, ſi in magnos Viros, aut Res magnas inciderint, graves & inſignes interdùm producere effectus. Ejus rei ponemus Exemplum Memorabile; Quod eò magis adducimus, quia Jeſuitæ eandem Diſciplinam non videntur aſpernari; Sano (ut nobis videtur) judicio. Atque eſt res, quæ ſi ſit Profeſſoria, infamis eſt: Verùm Diſciplinaria facta, ex optimis eſt. Intelligimus autem *Actionem Theatralem*. Quippe quæ Memoriam roborat; Vocis & Pronunciationis Tonum atque Efficaciam temperat; Vultum & Geſtum ad Decorum componit; Fiduciam non parvam conciliat; denique Oculis Hominum Juvenes aſſuefacit. Erit autem Exemplum, è Tacito deſumptum, *Vibuleni* cujuſdam, olim Hiſtrionis, tunc temporis autem Militantis, in Legionibus Pannonicis. Ille, ſub exceſſu Auguſti, Seditionem moverat, ita ut Blæſus præfectus, aliquos ex ſeditioſis in Carcerem conjiceret. Milites verò, Impreſſione factâ, illos effractis Carceribus liberârunt: At Vibulenus, apud Milites concionabundus, ſic orſus eſt: *Vos* (inquit) *his innocentibus & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis: Sed quis Fratri meo vitam, quis Fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico Exercitu, de communibus commodis, nocte proximâ jugulavit per Gladiatores ſuos, quos in Exitium Militum habet atque armat. Reſponde Blæſe, ubi cadaver abjeceris? Ne hoſtes quidem Sepulturam invident. Cum oſculis, cùm lachrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos, nullum ob ſcelus, ſed quia militati Legionum conſulebamus, hi ſepeliant.* Quibus verbis Invidiæ ac Conſternationis nimium quantum concivit; Adeò ut niſi brevi poſteà innotuiſſet, nihil horum fuiſſe, quinetiàm Fratrem eum nunquàm habuiſſe, vix à Præfecto Milites manus abſtinuiſſent: Ille verò rem totam, tanquàm Fabulam, in Scenâ peregit.

Nunc verò, ad Colophonem pervenimus, Tractatûs noſtri, *de Doctrinis Rationalibus*. In quibus, licet à *Partitionibus* receptis interdùm receſſerimus, nemo tamen exiſtimet, nos illas omnes improbare *Partitiones*, quibus uſi non ſumus. Duplex enim nobis imponitur Neceſſitas partitiones mutandi: Una, quia hæc duo, nimirùm, Res Naturâ proximas, in unam Claſſem redigere; & Res ad uſum promendas, conjicere in unum Cumulum, Fine ipſo & intentione, ſunt omninò diverſa. Exempli gratiâ; Secretarius aliquis Regis, aut Reip. in Muſæo, Chartas ſuas ita proculdubiò diſtribuit, ut quæ ſimilis ſint Naturæ, ſimul componat; Veluti Fœdera ſeorsùm, ſeorsùm Mandata, Literas ab

Exteris, Literas Domeſticas, & ſimilia, ſeorsùm omnia: Contrà, in Scrinio aliquo particulari, illas ſimul componit, quas, licet diverſi generis ſunt, ſimul tamen uſui fore exiſtimet: Sic nimirùm, in hoc universali Scientiæ Repoſitorio, nobis pro Naturâ Rerum ipſarum, *Partitiones* erant inſtituendæ; cùm tamen, ſi particularis aliqua Scientia fuiſſet pertractanda, *Partitiones* fuiſſemus ſecuti, uſui & Praxi potiùs accommodatas. Altera Neceſſitas Partitiones mutandi eſt, quia *Deſideratorum* ad Scientias Adjectio, & eorum cum reliquis in integrum Corpus Redactio, etiàm, per conſequentiam, *Scientiarum* ipſarum Partitiones tranſtulit. Nam (Demonſtrationis gratiâ) eſto quod Artes quæ habentur rationem habeant Numeri 15. adjectis autem *Deſideratis* Numeri 20. Dico quod Partes Numeri 15. non ſunt eædem partes quæ Numeri 20. Nam Partes Numeri 15. ſunt 3. & 5. Partes verò Numeri 20. ſunt 2. 4. 5. & 10. Itaque patet quod hæc alitèr fieri non potuerint. Atque de *Scientiis Logicis* hæc dicta ſint.

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER SEPTIMUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Ethicæ, *in* Doctrinam de Exemplari; *&* Georgica Animi. *Partitio* Exemplaris, (*ſcilicet* Boni) *in* Bonum Simplex; *&* Bonum Comparatum. *Partitio* Boni Simplicis, *in* Bonum Individuale; *&* Bonum Communionis.

PErventum eſt (Rex optime) ad *Ethicam*, quæ *Voluntatem Humanam* intuetur & tractat. Voluntatem gubernat Recta Ratio, ſeducit Bonum Apparens; Voluntatis Stimuli Affectus, Miniſtri Organa & Motus voluntarii. De hâc Salomon, *Ante omnia* (inquit) *cuſtodi Fili cor tuum; nam inde procedunt Actiones Vitæ*. In hujus *Scientiæ* pertractatione, qui de eâ ſcripſerunt, perinde mihi feciſſe videntur, ac ſi quis *Scribendi Artem* tradere pollicitus; pulchra tantùm exhibeat *Exemplaria*, Literarum tam Simplicium, quam Copulatarum; de *Calamo* verò *ducendo*, aut modis Characteres efformandi, nihil præcipiat: Ita & iſti propoſuerunt nobis Exemplaria bella, & luculenta, atque Deſcriptiones ſive Imagines accuratas, *Boni*, *virtutis*, *officiorum*, *Felicitatis*, tanquam vera Objecta, & Scopos Voluntatis & Appetitûs Humani: Verùm quomodò quis poſſit optimè, ad hos Scopos, (excellentes ſanè, & benè ab illis poſitos) collimare; hoc eſt, quibus Rationibus & Inſtitutis, Animus ad illa aſſequenda ſubigi & componi poſſit; aut nihil præcipiunt, aut perfunctoriè, & minùs utilitèr. Differamus, quantùm libuerit, Virtutes Morales in Animo Humano eſſe habitualitèr, non naturalitèr: Diſtinguamus ſolennitèr, inter Spiritus generoſos, & Vulgus ignobile; quod illi Rationum Momentis, hi Præmio aut Pœnâ, ducantur: Præcipiamus ingenioſè, Animum Humanum, ut rectificetur, inſtar Bacilli, in contrariam Partem Inclinationis ſuæ flecti oportere: Aliaque inſupèr hujuſmodi hinc inde ſpargamus: Longè tamen abeſt, ut hæc & alia id genus, Abſentiam Rei excuſent, quam modò requirimus.

Hujuſce Neglectûs Cauſſam, haud aliam eſſe reor, quam latentem illum Scopulum, ad quem tot *Scientiæ* Naviculæ impingentes, Naufragia paſſæ ſunt: Nimirùm, quod faſtidiant Scriptores verſari in Rebus vulgaris & Plebeiis; quæ nec ſatis ſubtiles ſint ad Diſputandum, nec ſatis illuſtres ad Ornandum. Sanè haud facilè quis Verbis aſſequatur, quantam Calamitatem attulerit hoc ipſum, quod dicimus; quod Homines ingenitâ ſuperbiâ, & gloriâ vanâ, eas Materias Tractationum, eoſque Modos Tractandi ſibi delegerint, quæ Ingenia ipſorum potiùs commendent, quàm Lectorum Utilitatibus inſerviant. Optimè Seneca, *Nocet illis Eloquentia, quibus non Rerum facit cupiditatem, ſed ſui:* Siquidem Scripta talia eſſe debent, ut Amores Documentorum ipſorum, non Doctorum excitent. Ii igitur rectâ incedunt viâ, qui de Conſiliis ſuis id prædicare poſſint, quod fecit Demoſthenes, atque hâc clauſulâ ea concludere; *Quæ ſi feceritis, non Oratorem duntaxat in præſentiâ laudabitis, ſed Voſmetipſos etiàm non ita multò poſt, ſtatu rerum veſtrarum meliore.* Ego certè, (Rex optime) ut de meipſo, quod res eſt, loquar; & in iis quæ nunc edo, & in iis quæ in poſterum meditor, Dignitatem Ingenii & Nominis mei, (ſi qua ſit) ſæpiùs ſciens & volens projicio, dum Commodis Humanis inſerviam: Quique Architectus fortaſſè in Philoſophiâ & Scientiis eſſe debeam, etiàm Operarius & Bajulus, & quidvis demùm fio; cùm haud pauca, quæ omninò fieri neceſſe ſit, alii autem ob innatam Superbiam ſubterfugiant, ipſe ſuſtineam & exequar. Verùm (ut ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt ſibi Philoſophi in *Ethicâ*, Maſſam quandam Materiæ ſplendidam & nitentem, in quâ potiſſimùm, vel Ingenii Acumen, vel Eloquentiæ Vigorem venditare poſſint. Quæ verò Practicam maximè inſtruunt, quandoquidèm tam bellè ornari non poſſint, maximâ ex parte omiſerunt.

Neque tamen debuerant, Viri tam eximii, deſperaſſe de Fortunâ, ſimili ei, quam Poeta Virgilius, & ſibi ſpondere auſus, & reverà conſequutus eſt; qui non minorem, Eloquentiæ, Ingenii, & Eruditionis gloriam adeptus eſt, in explicando Obſervationes Agriculturæ, quam Æneæ Res geſtas Heroicas enarrando.

Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum,
Quam ſit & anguſtis his addere rebus Honorem.

Certè, ſi ſeriò Hominibus cordi ſit, non in otio ſcribere, quæ per otium legantur, ſed reverâ vitam Activam inſtruere & ſubornare; *Georgica iſta Animi Humani*, non minore in pretio apud Homines haberi debeant, quam Heroicæ illæ Effigies *Virtutis*, *Boni*, & *Felicitatis*, in quibus tam operosè eſt inſudatum.

Partiemur igitur *Ethicam*, in Doctrinas Principales duas: Alteram de *Exemplari* ſive *Imagine Boni*; Alteram de *Regimine* & *Culturâ Animi*, quam etiam Partem *Georgica Animi* appellare conſuevimus: Illa *Naturam Boni* deſcribit, hæc *Regulas de Animo ad illam conformando* præſcribit.

Doctrina de *Exemplari* (quæ *Boni Naturam* intuetur & deſcribit) *Bonum* conſiderat, aut *Simplex*; aut *Comparatum*; aut *Genera* (inquam) *Boni*; aut *Gradus*. In poſteriore horum, Diſputationes illas infinitas, & Speculationes circa *Boni ſupremum Gradum*, quem *Felicitatem*, *Beatitudinem*, *ſummum Bonum* vocitarunt (quæ Ethnicis inſtar Theologiæ erant) Chriſtiana tandem Fides ſuſtulit, & miſſas fecit. Quemadmodùm enim Ariſtoteles ait, *Adoleſcentes poſſe etiam beatos eſſe, ſed non aliter quam ſpe*; eodem modo, à Chriſtianâ Fide edocti, debemus nos omnes Minorum & Adoleſcentum loco ſtatuere, ut non aliam Felicitatem cogitemus, quam quæ in Spe ſita eſt.

Liberati igitur (bonis Avibus) ab hâc *Doctrinâ*, tanquàm de Cœlo Ethnicorum; (Quâ in Parte proculdubiò Elevationem Naturæ Humanæ, attribuerunt majorem, quam cujus illa eſſet capax: Videmus enim quali Cothurno Seneca, *Verè magnum, habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei*) Reliqua certè ab illis, circa *Doctrinam Exemplaris*, tradita, minore aut Veritatis aut Sobrietatis jacturâ, magnâ ex Parte recipere poſſumus. Etenim, quod ad *Naturam Boni Poſitivi* & *Simplicis* ſpectat, illam certè pulcherrimè, & ad vivum, veluti in Tabulis eximiis depinxerunt; *Virtutum* & *Officiorum Figuras*, *Poſituras*, *Genera*, *Affinitates*, *Partes*, *Subjecta*, *Provincias*, *Actiones*, *Diſpenſationes*, diligentiſſimè ſub Oculos repræſentantes. Neque hic Finis: Nam hæc omnia Animo Humano, magno quoque Argumentorum Acumine & Vivacitate, & Suaſionum Dulcedine, commendârunt atque inſinuârunt: Quinetiàm (quantum Verbis præſtari poſſit) eadem contra pravos & populares Errores, & Inſultus, fideliſſimè muniverunt. Quatenùs verò ad *Naturam Boni comparati*, huic rei etiàm nullo modo defuerunt; *In conſtituendis trinis illis Ordinibus Bonorum*; *In Collatione Vitæ Contemplativæ cum Activâ*; *In Diſcriminatione Virtutis cum Reluctatione, & Virtutis jam Securitatem nactæ, & confirmatæ*; *In Conflictu & Pugnâ Honeſti & Vtilis*; *In virtutum inter ſe libramine, nimirùm cui quæque præponderet*; & ſimilibus. Adeò ut hanc partem de *Exemplari*, inſignitèr excultam jam eſſe, & Antiquos, in eâ re, mirabiles ſe viros præſtitiſſe, reperiam: Ita tamen, ut Philoſophos longo poſt ſe intervallo reliquerit, pia & ſtrenua Theologorum Diligentia; in *Officiis*, & *Virtutibus Moralibus*, & *Caſibus Conſcientiæ*, & *Peccati Circumſcriptionibus* penſitandis & determinandis, exercitata.

Nihilò ſeciùs (ut ad Philoſophos redeamus) ſi illi (antequàm ad Populares & receptas Notiones, *Virtutis*, *Vitii*, *Doloris*, *Voluptatis*, & cæterorum, ſe applicaſſent) ſuperſediſſent pauliſpèr, & Radices ipſas Boni & Mali, & Radicum illarum Fibras indagaſſent; ingentem, meo judicio, Lucem illis omnibus, quæ poſteà in Inquiſitionem ventura fuiſſent, affudiſſent: Ante omnia, ſi *Naturam Rerum*, non minùs quàm *Axiomata Moralia*, conſuluiſſent, *Doctrinas* ſuas minùs prolixas, magis autem profundas reddidiſſent. Quod cùm ab illis, aut omninò omiſſum, aut confusè admodùm tractatum fuerit, nos breviter retractabimus; & *Fontes* ipſos *Rerum Moralium* aperire, & purgare conabimur, antequàm ad *Doctrinam* de *Culturâ Animi*, quam ponimus ut *Deſideratam*, perveniamus. Hoc enim (ut arbitramur) *Doctrinam de Exemplari*, novis quodammodò viribus donabit.

Inditus eſt atque impreſſus, unicuique Rei Appetitus, ad duplicem *Naturam Boni*: Alteram, qua *Res Totum quiddam eſt in ſeipsâ*; Alteram, quâ eſt *Pars Totius alicujus Majoris*. Atque poſterior hæc illâ alterâ dignior eſt, & potentior; cùm tendat ad Conſervationem *Formæ Amplioris*. Nominetur prima, *Bonum Individuale*, *ſive Suitatis*; poſterior, *Bonum Communionis*. Ferrum Sympathiâ particulari fertur ad Magnetem: at ſi paulò ponderoſius fuerit, Amores illos deſerit, & tanquàm Bonus Civis, & Amator Patriæ, Terram petit, Regionem ſcilicet Connaturalium ſuorum. Ulteriùs paulò pergamus; Corpora Denſa & Gravia terram petunt, Congregationem magnam Corporum Denſorum: Attamen, potiùs quam Natura Rerum Divulſionem patiatur, & detur (ut loquuntur) *Vacuum*, Corpora hujuſmodi in ſursùm feruntur; & ceſſabunt ab Officio ſuo erga *Terram*, ut præſtent Officium ſuum *Mundo* ipſi debitum: Ita quaſi perpetuò obtinet, ut Conſervatio *Formæ* magis *Communis*, minores Appetitus in ordinem redigat. At Prærogativa iſta *Boni Communionis* ſignatur præcipuè in Homine, ſi non degeneraverit; juxta memorabile illud Pompeii Magni dictum; Qui, quo tempore Romam Fames premeret, Annonæ importandæ Præpoſitus, vehementiſſimè autem ab Amicis interpellatus; ne Mari, atroce Tempeſtate ingruente, ſe committeret, illud tantùm reſpondit, *Neceſſe eſt ut eam, non ut vivam*: Adeò ut Vitæ Deſiderium, (quod in Individuo maximum eſt) Amore & Fide in Rempub. apud eum non præponderaret. Sed quid moramur? Nulla, omnibus Seculis, reperta eſt vel Philoſophia, vel Secta, vel Religio, vel Lex aut Diſciplina, quæ in tantum Communionis Bonum exaltavit, *Bonum* verò *Individuale* depreſſit, quantum *Sancta Fides Chriſtiana*: Unde liquidò pateat, unum eundémque *Deum* fuiſſe, qui Creaturis Leges illas Naturæ, Hominibus verò Legem Chriſtianam dediſſet. Propterea legimus nonnullos ex Electis, & Sanctis Viris, optaſſe ſe potiùs eraſos ex *Libro Vitæ*, quàm ut Salus ad Fratres ſuos non perveniret; Ecſtaſi quâdam Charitatis, & impotenti Deſiderio *Boni Communionis*, incitati.

Hoc poſitum, ita ut immotum maneat & inconcuſſum, nonnullis ex graviſſimis in *Morali Philoſophiâ* Controverſiis, finem imponit. Primò enim *Quæſtionem* illam determinat, de *Vitâ Contemplativâ Activæ præferendâ*; idque contra Sententiam Ariſtotelis. Omnes ſiquidem

Rationes, quæ ab illo pro *Contemplativâ* afferuntur, *Bonum privatum* reſpiciunt, atque *Individui* tantùm ipſius Voluptatem, aut Dignitatem; quibus in rebus *Contemplativa* Palmam haud dubiè reportat. Etenim *Contemplativa* non abſimilis eſt Comparationi, quâ uſus eſt Pythagoras, ut Philoſophiæ & Contemplationi Honorem ac Decus aſſereret. Qui ab Hierone, quiſnam eſſet, interrogatus, reſpondit; *Hieronem non latere (ſi fortè unquam Olympicis Certaminibus interfuiſſet) id ibi loci contingere, ut veniant eò Alii Fortunæ ſuæ in agonibus periculum facturi; Alii verò ut Mercatores, ad Merces diſtrahendas; Alii ut Amicos undique confluentes convenirent, & Epulis ac Hilaritati indulgerent; Alii denique ut cæterorum eſſent Spectatores: Se autem unum eſſe ex illis, qui Spectandi gratiâ venirit.* Verùm Homines noſſe debent, in hoc humanæ Vitæ Theatro, Deo & Angelis ſolùm convenire, ut *Spectatores* ſint. Neque ſanè fieri potuit, ut hâc de ſe Dubitatio in Eccleſiâ unquam ſuſcitaretur; (utcunque plurimis in ore fuerit Dictum illud, *Pretioſa in Oculis Domini Mors Sanctorum ejus*; Ex quo loco, Mortem illam Civilem, & Inſtituta Vitæ Monaſticæ & Regularis attollere ſoleant;) niſi illud etiam unà ſubeſſet, quod Vita illa Monaſtica merè Contemplativa non ſit; verùm planè in Officiis Eccleſiaſticis verſetur; Qualia ſunt jugis Oratio, & Votorum Sacrificia Deo oblata; Librorum itèm Theologicorum, multo in otio, conſcriptio, ad Legis Divinæ Doctrinam propagandam; quemadmodùm & Moſes fecit, cùm per tot Dies, in Montis ſeceſſu moratus eſſet. Quinetiàm Henoch, *ab Adamo Septimus*, qui videtur fuiſſe princeps *Vitæ contemplativæ* (etenim *cum Deo ambulaſſe* perhibetur) nihilominùs Eccleſiam, *Prophetiæ Libro* (qui etiàm à Sancto Judâ citatur) dotavit. *Contemplativam* verò quod attinet meram, & in ſeipſâ Terminatam; quæque Radios nullos ſive Caloris ſive Luminis, in Societatem Humanam diffundat; neſcit eam certè Theologia.

Determinat etiam Quæſtionem, tantâ contentione agitatam, inter *Scholas Zenonis & Socratis* ex unâ parte; qui Felicitatem in Virtute, aut ſolâ, aut adornatâ (cujus ſemper in Officiis Vitæ Partes potiſſimæ) collocârunt: & reliquas complures Sectas & Scholas, ex alterâ parte; veluti *Scholas Cirenaicorum & Epicureorum*; qui eam in Voluptate conſtituerunt; Virtutem autem (ſicut fit in Comœdiis aliquibus, ubi Hera cum Famulâ Veſtem mutet) planè Ancillam ſtatuerunt; utpote ſine quâ Voluptati commodè miniſtrari non poſſet: Nec minùs illam alteram *Epicuri Scholam*, quaſi *Reformatam*; quæ Felicitatem nihil aliud eſſe prædicabat, quàm Animi Tranquillitatem & Serenitatem, à Perturbationibus liberi & vacui; Ac ſi Jovem de Solio deturbare vellent, & Saturnum cum Aureo Seculo, reducere; quandò neque Æſtas, nec Bruma fuiſſent; Non Ver, nec Autumnus; ſed una & æquabilis Aëris temperies; Denique & illam exploſam *Pyrrhonis & Herilli Scholam*, qui ſitam autumaverunt Felicitatem, in Scrupulis quibuſque Animi prorſùs eliminandis; nullam ſtatuentes fixam & conſiſtentem Boni aut Mali Naturam, ſed Actiones pro Bonis aut Malis habentes, prout ex Animo, motu puro & irrefracto, aut contrà, cum Averſatione & Reluctatione, prodirent; Quæ tamen Opinio in

Hæreſi Anabaptiſtarum revixit; qui cuncta metiebantur juxta Motus & Inſtinctus Spiritus, & Conſtantiam vel Vacillationem Fidei. Liquet autem iſta, quæ recenſuimus, omnia, ad privatam Animorum Tranquillitatem, & Complacentiam, nullo modo autem ad *Bonum Communionis*, ſpectare.

Porrò redarguit etiam *Philoſophiam Epicteti*, qui hoc utitur Præſupposito; Felicitatem, in iis poni debere, quæ in Poteſtate noſtra ſunt, ne ſcilicet Fortunæ & Caſibus ſimus obnoxii; quaſi verò, non multò fuerit felicius, in rectis & generoſis Intentionibus & Finibus, qui publicum Bonum amplectantur, ſucceſſu deſtitui, & fruſtrari, quam in omnibus, quæ ad privatam tantùm Fortunam noſtram referuntur, Voti perpetuò compotes fieri. Sicut Conſalvus, Neapolim digito Militibus indicans, generoſâ voce teſtatus eſt, *Multò ſibi optatius fore, unum Pedem promovendo, ad Interitum certum ruere; quam unius Pedis receſſu, Vitam in multos Annos producere.* Cui etiam concinit Cœleſtis Dux & Imperator, qui pronunciavit *Conſcientiam bonam juge eſſe Convivium.* Quibus verbis apertè ſignificat, Mentem bonarum Intentionum ſibi conſciam, utcunque ſucceſſu careat, verius & purius, & Naturæ magis conſentaneum præbere gaudium; quàm univerſum illum Apparatum, quo inſtrui poſſit Homo, vel ut Deſideriis ſuis fruatur, vel ut Animo conquieſcat.

Redarguit itidèm *Philoſophiæ Abuſum illum*, circa Epicteti tempora graſſari cœptum: Nempe quod Philoſophia verſa fuerit in genus quoddam Vitæ profeſſorium, & tanquàm in Artem; Quaſi ſcilicet Inſtitutum Philoſophiæ eſſet, non ut Perturbationes compeſcerentur & extinguerentur; ſed ut Cauſſæ & Occaſiones ipſarum evitarentur & ſummoverentur: Ideoque particularis quædam Vitæ Ratio, ad hoc obtinendum ineunda eſſet: Introducendo ſanè, tale genus Sanitatis in Animum, quale fuit Herodici in Corpore, cujus meminit Ariſtoteles; Illum ſcilicet nihil aliud per totam vitam egiſſe, quam ut Valetudinem curaret; & proinde ab infinitis rebus abſtineret, Corporis interim uſu quaſi multatus: Ubi ſi Hominibus Officia Societatis conſectari Cordi ſit, illa demùm Valetudo maximè eſt expetenda, quæ quaſlibet Mutationes, & Impetus quoſcunque ferre & vincere queat: Eodem modo & Animus ille demùm verè & propriè ſanus & validus cenſendus eſt, qui per plurimas, & maximas Tentationes & Perturbationes perrumpere poteſt. Ita ut optimè Diogenes dixiſſe viſus ſit; qui eas vires Animi laudârit, *quæ non ad cautè Abſtinendum, ſed ad fortiter Suſtinendum valerent*: Quæque Animi Impetum, etiàm in maximis præcipitiis cohibere poſſint; Quæque (id quod in Equis benè ſubactis laudatur) præſtent, ut breviſſimo ſpatio, & ſiſtere ſe, & vertere poſſint.

Poſtremò, redarguit idem *Teneritudinem quandam, & Ineptitudinem ad Morigerandum*, in nonnullis ex Antiquiſſimis Philoſophis, & maximè in Veneratione habitis, notatam; Qui nimis facilè ſe à rebus Civilibus ſubduxerint, ut Indignitatibus & perturbationibus ſe exuerent; atque magis, ſuâ Opinione, illibati, & tanquàm Sacroſancti viverent: Ubi conſentaneum eſſet, Conſtantiam Hominis verè Moralis, talem fôre, qualem idem Conſalvus in Homine Militari requirebat; Nimitum ut Honor ejus contexeretur tanquàm è *Telâ craſſiore*; minimèque tam tenui, ut quidvis illud vellicare & lacerare poſſit.

CAPUT II.

Partitio Boni Individualis, *vel* Suatatis, *in* Bonum Activum; *&* Bonum Paſſivum. *Partitio* Boni Paſſivi, *in* Bonum Conſervativum; *&* Bonum perfectivum. *Partitio* Boni Communionis, *in* Officia Generalia; *&* Reſpectiva.

Repetamus igitur jam, & perſequamur primùm, *Bonum Individuale*, & *Suitatis*. Illud partiemur, in *Bonum Activum*; & *Bonum Paſſivum*. Etenim hæc quoque Differentia *Boni* (non abſimilis certè illis Appellationibus, quæ Romanis in Oeconomicis erant familiares, *Promi* ſcilicet, & *Condi*) in universâ Rerum Naturâ impreſſa reperitur: Præcipuè autem ſe prodit, in duplici Rerum Creatarum Appetitu; Altero ſe *Conſervandi* & *Muniendi*; Altero ſe *Multiplicandi* & *Propagandi*: Atque hic poſterior, qui *Activus* eſt, & veluti *Promus*, potentior videtur & dignior; Ille autem prior, qui *Paſſivus* eſt, & veluti *Condus*, inferior cenſeri poteſt. Etenim in Univerſitate Rerum, Natura Cœleſtis præcipuè *Agens* eſt; At Natura Terreſtris, *Patiens*. Etiàm in Delectationibus Animantium, major Voluptas eſt Generandi, quam Paſcendi. In Oraculis quoque Divinis pronunciatur, *Beatius eſſe Dare, quam Accipere*. Quin & in Vitâ Communi, nemo invenitur Ingenio tam molli & effœminato, quin pluris faciat, aliquid, quod ei in Votis erat, perficere, & ad Exitum perducere, quam Senſualitatem aliquam aut Delectamentum. Atque iſta quidem *Boni Activi* Præeminentia, in immenſum exaltatur ex Intuitu Conditionis Humanæ, quod ſit & Mortalis, & Fortunæ Ictibus expoſita. Nam ſi in Voluptatibus Hominum, poſſet obtineri Perpetuitas atque Certitudo, magnum Pretium eis accederet, propter Securitatem & Moram. Quandoquidèm autem videmus hùc rem recidere; *Magni æſtimamus mori tardiùs*; & *Ne glorieris de Craſtino*; *Neſcis partum Diei*; mirum minimè eſt, ſi omni contentione feramur ad ea, quæ Temporis Injurias non reformident. Ea verò nulla eſſe poſſunt, præter opera noſtra; ſicut dicitur, *Opera eorum ſequuntur eos*. Eſt & altera Præeminentia *Boni Activi* haud exigua, indita & ſuſtentata ex eo affectu, qui Humanæ Naturæ, ut Comes Individuus, lateri adhæret; Amor ſcilicet Novitatis, aut Varietatis. Ille verò in Senſuum Voluptatibus (quæ *Boni Paſſivi* Pars ſunt vel maxima) anguſtus admodùm eſt, nec Latitudinem habet aliquam inſignem: *Cogita quamdiù eadem feceris; Cibus, Somnus, Ludus; per hunc Circulum curritur; Mori velle, non tantùm Fortis, aut Miſer, aut Prudens, ſed etiàm Faſtidioſus poteſt*. At in Actis vitæ noſtræ, & Inſtitutis, & Ambitionibus, inſignis eſt Varietas; Eaque mulctâ cum Voluptate percipitur, dùm Inchoamus, Progredimur, Interquieſcimus, regredimur ut Vires augeamus, Appropinquamus, denique Obtinemus, & hujuſmodi ; Ut vere admodùm dictum ſit, *Vita ſine propoſito, Languida & Vaga eſt.* Quod ſimul & Prudentibus & Stultiſſimis competit, ut ait Salomon ; *Pro Deſiderio quærit Cerebroſus, omnibus immiſcet ſe.* Quinetiàm videmus Reges potentiſſimos, ad quorum nutum, quæcunque ſenſibus grata ſunt, parari poſſent, nihilominùs procuraſſe ſibi interdùm Deſideria Humilia & inania (quemadmodùm Cythara fuit Neroni, *Gladiatoria Commodo*, *Antonino Aurigatio*, & alia aliis) Quæ tamen ipſis fuerint, omni affluentiâ Voluptatum Senſualium potiora. Tantò Voluptatem majorem affert, ut Aliquid Agamus, quam ut Fruamur.

Illud interim paulò attentiùs notandum, eſt *Bonum Activum, Individuale*, à *Bono Communionis*, prorsùs differre, quanquàm nonnunquàm Ambo coincidant. Quamvis enim *Bonum iſtud Individuale, Activum*, ſæpè Opera Beneficentiæ, (quæ ex *Virtutibus Communionis* eſt) pariat & producat ; illud tamen intereſt, quod illa Opera ab Hominibus plurimis fiant, non Animo alios Juvandi, aut Beandi, ſed planè propter ſe, atque potentiam & Amplitudinem propriam. Id quod optimè cernitur, quandò *Bonum Activum* in aliquid impingit, quod ſit *Bono Communionis* contrarium. Siquidèm Gigantea illa Animi Conditio, quâ abripiuntur magni iſti Orbis Terrarum Perturbatores (qualis fuit L. Sylla, & plurimi alii, (licet in Modulo longè minore) qui videntur ad hoc anhelare, ut omnes felices & ærumnoſi ſint, prout ſibi fuerint Amici, vel Inimici ; atque ut Mundus tanquàm ipſorum præferat Imaginem ; quæ vera eſt *Theomachia*) hæc inquam ipſa aſpirat ad *Bonum Activum*, Individuale, ſaltèm *Apparens* ; etſi à *Bono Communionis*, omnium maximè recedat.

At *Bonum Paſſivum* partiemur, in *Bonum Conſervativum* ; & *Bonum Perfectivum*. Etenim inditus eſt unicuique Rei triplex Appetitus, quatenùs ad *Bonum Suitatis, ſive Individui*. Primus, ut ſe *Conſervet* ; Secundus, ut ſe *Perficiat* ; Tertius, ut ſe *Multiplicet* ſive *Diffundat*. Atque hic poſtremus Appetitus, ad *Bonum Activum* refertur, de quo jam modò diximus. Superſunt igitur reliqua tantùm duo, quæ diximus, *Bona* ; Ex quibus præcellit *Perfectivum*. Minus enim quiddam eſt, Conſervare Rem in ſuo Statu ; Majus verò, eandem ad Naturam Sublimiorem evehere. Reperiuntur ſiquidem per Res univerſas, Naturæ aliquæ Nobiliores, ad quarum Dignitatem & Excellentiam, Naturæ Inferiores aſpirant ; veluti ad Origines & Fontes ſuos. Sic de Hominibus, non malè cecinit ille ;

Igneus eſt ollis Vigor, & cæleſtis Origo.

Homini enim, Aſſumptio, aut Approximatio ad Divinam, aut Angelicam Naturam, eſt Formæ ſuæ Perfectio. Cujus quidem *Boni Perfectivi*, prava & præpoſtera Imitatio, Peſtis eſt ipſa Vitæ Humanæ, & Turbo quidam rapidus, qui omnia abripit, & ſubvertit. Nimirùm, dum Homines, Exultationis vice Formalis atque Eſſentialis, cæcâ Ambitione advolent, ad Exaltationem tantummodò Localem. Quemadmodùm enim Ægri, Remedium Mali ſui non invenientes, de Loco in Locum, Corpus agitant & volvunt; quaſi ex Mutatione Loci, a ſeipſis abſcedere, & Internum Malum effugere poſſint: Eodem modo evenit in Ambitione, ut Homines, Simulachro quodam falſo, Naturæ ſuæ Exaltandæ, abrepti, nihil aliud adipiſcantur, quam Loci quandam Celſitudinem & Faſtigium.

Bonum verò *Conſervativum*, nihil aliud eſt, quàm *Receptio & Fruitio Rerum Naturæ noſtræ congruentium*. Hoc verò *Bonum*, licet maximè ſit Simplex, & Nativum, tamen ex *Bonis* videtur Molliſſimum atque Infimum. Quin & hoc ipſum *Bonum* recipit Differentiam nonnullam; circa quam partim vacillavit Judicium Hominum, partim omiſſa eſt Inquiſitio *Boni* ſiquidem *Fruitionis*, ſive, quod vulgò dicitur, *Iucundi* Dignitas, & Commendatio, aut in *Sinceritate Fruitionis* ſita eſt; aut in ejuſdem *Vigore*: Quorum alterum inducit & præſtat *Æqualitas*; alterum autem *Varietas & Viciſſitudo*: Alterum minorem habet Mixturam Mali; Alterum Impreſſionem magis fortem, & Vividam *Boni*. Cæterum, Horum Utrum Melius, *Ambigitur*; Dein, Num Natura Humana utrunque ſimul apud ſe retinere poſſit, *Non Inquiritur*.

Atque quantum ad id, de quo *Ambigitur*, Ventilari cœpit illa Controverſia, inter Socratem & Sophiſtam quendam. Ac Socrates quidem aſſerebat, *Felicitatem ſitam eſſe, in Animi Pace conſtante, & Tranquillitate*; Sophiſta verò in hoc, *Ut quis multùm Appetat, & multùm Fruatur*. Quin & ab Argumentis delapſi ſunt ad Convitia; Dicente Sophiſtà, *Felicitatem Socratis, Stipitis, vel Lapidis eſſe Felicitatem*; è contrà Socrate, *Sophiſtæ Felicitatem, Felicitatem eſſe Scabioſi, qui perpetuò pruriret & Scalperet*. Neque tamen deſunt utrique Sententiæ ſua Firmamenta. Nam *Socrati* aſſentitur vel *Epicuri Schola* ipſa, quæ Virtutis, ad Felicitatem, Partes eſſe maximas, non diffiteatur. Quod ſi ita ſit, certo certius eſt, Virtutis majorem eſſe Uſum, in Perturbationibus ſedandis, quàm in Rebus cupitis adipiſcendis. *Sophiſtæ* autem nonnihil ſuffragari videtur *Aſſertio* illa, cujus à nobis Mentio modò facta eſt, quod videlicet, *Bonum perfectivum, Bono Conſervativo ſit ſuperius*; Quippe quia Cupitarum Rerum Adeptiones Naturam videantur ſenſim perficere: Quod licet verè non faciant, tamen & Motus ipſe in Circulo, Speciem nonnullam præ ſe fert *Motus Progreſſivi*.

At Secunda *Quæſtio* (*Nùm*, ſcilicet, *Natura Humana, non poſſit & Animi Tranquillitatem, & Fruendi vigorem, ſimul retinere*) ritè diffinita, priorem illam reddit otioſam & ſupervacaneam. Annon enim videmus haud rarò, Animos nonnullorum, ita factos & compoſitos, ut Voluptatibus afficiantur vel maximè cùm adſint, & tamen earum jacturam non gravatè ferant? Ita ut Series illa Philoſophica; *Non uti, ut non appetas; Non appetere, ut non metuas*; videatur eſſe Puſilli cujuſdam Animi, & Diffidentis. Sanè, *Doctrinæ* pleræque Philoſophorum, videntur eſſe paulò timidiores, & cavere Hominibus, pluſquam Natura Rerum poſtulat. Veluti, cùm Mortis Formidinem Medendo augent. Etenim, cùm nihil aliud ferè, Vitam Humanam faciant, quam Mortis quandam Præparationem & Diſciplinam, quomodò fieri poſſit, ut ille Hoſtis mirum in modum non videatur terribilis, contra quem Muniendi nullus ſit Finis? Meliùs Poeta, (ut inter Ethnicos;)

Qui finem Vitæ extremum, inter munera ponat
Naturæ. ——

Similitèr & in omnibus anniſi ſunt Philoſophi, Animum Humanum reddere nimis Uniformem & Harmonicum: Eum Motibus contrariis & Extremis minimè aſſuefaciendo. Cujus Cauſſam arbitror fuiſſe, quod ipſi Vitæ ſe privatæ dedicârunt, à Negotiis, & aliorum Obſequiis, immuni & liberæ. Quin potiùs imitentur Homines Prudentiam Gemmariorum; qui, ſi fortè in Gemmâ inveniatur Nubecula aliqua, aut Glaciecula, quæ ita poſſet eximi, ut Magnitudini Lapidis non nimium detrahatur, eam tollunt; Alitèr verò intactam eam relinquunt: Pari ratione, Serenitati Animorum ita conſulendum eſt, ut non deſtruatur Magnanimitas. Atq; de *Bono Individuali*, hactenus.

Poſtquàm igitur de *Bono Suitatis* (quod etiàm *Particulare, Privatum, Individuale*, appellare ſolemus) jam dixerimus; repetamus *Bonum Communionis*, quod *Societatem* intuetur. Iſtud nomine *Officii* vocari conſuevit: Siquidem Vocabulum *Officii* magis propriè attribuitur Animo benè diſpoſito erga alios: Vocabulum *Virtutis* Animo intra ſe rectè formato & cōpoſito. Verùm iſta Pars, primo intuitu, *Scientiæ Civili* deberi videtur: Attamen, ſi diligentiùs attendas, non ita: Siquidem tractat Regimen & Imperium Uniuſcujuſque in Seipſum, neutiquàm verò in Alios. Atque ſicut in Architecturâ, alia res eſt, Poſtes, Trabes, & cæteras Ædificii Partes efformare, & ad Ædificandi uſum præparare; alia autem eaſdem ad invicem aptare & compaginare: Sicut etiàm in Mechanicis, Inſtrumentum aut Machinam fabricare & conficere, non idem eſt, quod Fabricatum erigere, movere, & in opere ponere: Sic *Doctrina* de *Conjugatione ipsâ Hominum in Civitate*, ſive *Societate*, differt ab eâ, quæ eos reddit ad hujuſmodi *Societatis* Commoda, conformes, & benè affectos.

Iſta *Pars de Officiis*, etiàm in duas Portiones tribuitur; quarum Altera tractat de *Officio Hominis in Communi*; Altera de *Officiis Specialibus & Reſpectivis*, pro ſingulorum Profeſſione, Vocatione, Statu, Perſonâ, & Gradu. Harum primam ſatis excultam, diligentérque à veteribus & aliis explicatam, jam anteà retulimus: Alteram quoque, ſparſim quidem tractatam, licet non in Corpus aliquod integrum Scientiæ digeſtam reperimus. Neque tamen hoc ipſum, quod ſparſim tractetur, reprehendimus; quinimò de hoc Argumento, per Partes ſcribi longè conſultius exiſtimamus. Quis enim tantâ fuerit, vel perſpicaciâ, vel confidentiâ, ut de *Officiis Peculiaribus & Relativis*, ſingulorum Ordinum & Conditionum, peritè, & ad vivum diſceptare, & diffinire poſſit, aut ſuſtineat? Tractatus autem, qui Experientiam non ſapiunt, ſed ex Notitiâ Rerum generali, & Scholaſticâ, tantummodò deprompti ſunt, de Rebus hujuſmodi, inanes plerunque evadunt & inutiles. Quamvis enim aliquandò contingat, Spectatorem ea animadvertere, quæ Luſorem fugiant; Atque jactetur Proverbium quoddam magis audaculum, quam ſanum, de Cenſurâ Vulgi circa Actiones Principum, *Stantem in Valle optimè perluſtrare Montem*; Optandum tamen inprimis eſſet, ut non niſi expertiſſimus & verſatiſſimus quiſque, ſe hujuſmodi Argumentis immiſceret. Hominum enim Speculativorum, in Materiis

Activis, Lucubrationes, iis, qui in agendo fuerint exercitati, nihilò meliores videntur, quam Diſſertationes Phormionis de Bellis æſtimatæ ſunt ab Hannibale, qui eas habuit pro Somniis & Deliriis. Unum duntaxat Vitium illos occupat, qui de Rebus, ad ſuum Munus, aut Artem, pertinentibus, *Libros conſcribunt*; quod ſcilicet in illis ipſis *Spartis* ſuis ornandis, atque attollendis, modum tenere neſciant.

In hoc genere *Librorum, piaculum foret, non meminiſſe* (Honoris cauſâ) excellentiſſimi illius Operis, à Majeſtate tuâ elucubrati, *De Officio Regis*. Scriptum enim hoc *plurimos intra ſe cumulavit ac recondidit* Theſauros, *tam conſpicuos,* quàm occultos, *Theologiæ, Ethicæ*, & *Politicæ*; inſigni cum aſperſione aliarum Artium: Eſtque, *meo judicio*, inter Scripta, *quæ mihi perlegere contigerit*, præcipuè ſanum, & ſolidum. Non illud ullo loco, aut Inventionis Fervore æſtuat, aut Indiligentiæ Frigore torpet aut dormitat: Non vertigine aliquandò corripitur, unde in Ordine ſuo ſervando confundatur aut excidat: Non Digreſſionibus diſtrahitur, ut *illa, quæ nihil ad Rhombum ſunt*, expatiatione aliquâ flexuoſâ complectatur: Non Odoramentorum aut Pigmentorum fucis adulteratur, *qualibus illi utuntur, qui* Lectorum potiùs *Delectationi*, quam Argumenti Naturæ inſerviunt: Ante omnia verò, Spiritu valet iſtud Opus, *non minùs quam Corpore*; *utpote*, quod & cum Veritate optimè conſentiat, & ad Uſum ſit accommodatiſſimum. Quinetiàm Vitio illo, de quo paulò antè *diximus* (quod ſi in alio quopiam, in Rege certè, & Scripto de Majeſtate Regiâ, tolerandum fuerit) omninò caret; Nempe, quod Culmen & Faſtigium Regiam, non immodicè, aut invidioſè extollat. Siquidem Majeſtas tua, Regem non depinxit aliquem, *Aſſyriæ* aut *Perſiæ*, gloriâ, & externo faſtu nitentem, & coruſcantem; ſed verè *Moſem*, aut *Davidem*, Paſtores ſcilicet Populi ſui. Neque verò mihi unquàm Memoriâ excidet, Dictum quoddam verè Regium, quod in Lite graviſſimâ terminandâ, Majeſtas tua, pro ſacro illo, quo præditus es, Spiritu, ad Populos regendos pronunciavit; Nimirùm, *Reges juxta Leges Regnorum ſuorum gubernacula tractare, quemadmodùm & Deus juxta Leges Naturæ: & atque rarò prærogativam illam ſuam, quæ Leges tranſcendit, ab illis Vſurpandam, ac à Deo videmus uſurpari poteſtatem Miracula patrandi*. Nihilò tamen ſeciùs, ex Libro illo altero, à Majeſtate tuâ conſcripto, de *Liberâ Monarchiâ*, ſatis omnibus innoteſcit, non minùs Majeſtati tuæ cognitam eſſe, & perſpectam Plenitudinem Poteſtatis Regiæ, atque *Illimitates* (ut Scholaſtici loquuntur) Jurium Regalium, quam Officii, & Muneris Regii Limites & Cancellos. Non dubitavi igitur in medium adducere, Librum illum, à Majeſtatis tuæ Calamo exaratum, tanquàm Exemplum primarium & maximè illuſtre, *Tractatuum de peculiaribus & reſpectivis officiis*. Quo de Libro, quæ à me jam dicta ſunt, dixiſſem profectò, ſi ante Annos mille à Rege quopiã conſcriptus fuiſſet. Neque verò me movet, Decorum illud, quod vulgò præſcribitur, ne quis coràm laudetur: modò Laudes illæ, nec modum excedant, nec intempeſtivè, aut nullâ datâ occaſione, tribuantur. Cicero certè, in luculentiſſimâ illâ Oratione ſuâ, pro M. Marcello, nihil aliud agit, quam ut exhibeat Tabulam quandam, ſingulari Artificio depictam, de Laudibus

Cæſaris, licet coram ipſo Oratio illa haberetur. Quod & Plinius Secundus fecit erga Trajanum. Itaque jam ad Propoſitum revertamur.

Pertinet porrò ad hanc *Partem de Officiis Reſpectivis Vocationum, & Profeſſionum ſingularum, Doctrina* alia, tanquam priori Relativa, ſive Oppoſita ; nimirùm de *Fraudibus, Cautelis, Impoſturis*, & *Vitiis* ipſarum : Siquidem Depravationes & Vitia, Officiis & Virtutibus, opponuntur. Neque omninò de his, in plurimis Scriptis & Tractatibus, ſiletur ; ſed ſæpè ad illa notanda, ſaltèm obitèr excurritur. At quo tandem modo ? Per Satyram ſcilicet, & Cynicè, (more Luciani) potiùs quam ſeriò, & gravitèr. Etenim, plus operæ impenditur, ut pleraque in Artibus, etiàm utilia & ſana, maligno dente vellicentur, & ad Ludibrium Hominibus exponantur ; quam ut quæ, in iiſdem corrupta ſunt & vitioſa, ſecernantur à Salubribus & incorruptis. At optimè Salomon; *Quærenti Deriſori Scientiam, ipſa ſe abſcondit, ſed ſtudioſo fit obviàm*. Quicunque enim ad Scientiam accedat, animo Irridendi & Aſpernandi, inveniet proculdubiò quæ cavilletur plurima, ex quibus verò doctior ſiat, perpauca. Verùm, Tractatio hujus, de quo loquimur, Argumenti, gravis & prudens, atque cum integritate quâdam, & ſinceritate conjuncta, inter munitiſſima Virtutis ac Probitatis Propugnacula, videtur numeranda. Nam ſicut fabuloſè perhibetur de *Baſiliſco*, ſi primus quempiam conſpexerit, illicò Hominem perimit ; ſi quis illum prior, Baſiliſcus perit : pari ratione, Fraudes, Impoſturæ, & malæ Artes, ſi quis eas prior detexerit, nocendi Facultate privantur ; quod ſi illæ prævenerint, tum verò, non aliàs, periculum creant. Eſt itaque quod gratias agamus *Macciavello*, & hujuſmodi Scriptoribus, qui apertè & indiſſimulantèr proferunt, quid Homines facere ſoleant, non quid debeant. Fieri enim nullo modo poteſt, ut conjungatur *Serpentina* illa *Prudentia* cum *Innocentiâ Columbinâ*, niſi quis Mali ipſius Naturam penitùs pernoſcat. Abſque hoc enim, deerunt Virtuti ſua Præſidia & Munimenta. Imò, neque ullo modo poſſit Vir bonus & probus, malos & improbos corrigere & emendare, niſi ipſe priùs omnia Malitiæ Latibula & Profunda exploraverit. Etenim, qui judicio planè corrupto ſunt, & depravato, hoc habent, ut præſupponant, Honeſtatem in Hominibus, ab Inſcitia, & Simplicitate quâdam Morum oriri : atque ab eo tantùm, quod fides habeatur Concionatoribus, & Pædagogis ; item Libris, Præceptis Moralibus, & iis, qui vulgò prædicantur & decantantur, Sermonibus. Adeò ut, niſi planè perſpiciant, Opiniones ſuas pravas, ac corrupta & detorta Principia, non minùs illis, qui hortantur & admonent, quam ſibi ipſis, eſſe explorata, & cognita ; Probitatem omnem Morum & Conſiliorum aſpernentur: Juxta Oraculum illud Salomonis mirabile; *Non recipit Stultus Verba Prudentiæ, niſi ea dixeris, quæ verſantur in Corde ejus*. Hanc autem Partem, de *Cautelis*, & *Vitiis Reſpectivis*, inter *Deſiderata* numeramus ; eamque nomine *Satyræ Seriæ*, ſive *Tractatûs de Interioribus Rerum*, appellabimus.

Etiàm ad *Doctrinam De Officiis reſpectivis*, pertinent *Officia Mutua*, inter Maritum & Uxorem, Parentes & Liberos, Dominum & Servum: Similitèr Leges Amicitiæ, & Gratitudinis : Nec-non Civiles Obligationes Fraternitatum, Collegiorum ; etiàm Vicinitatis ; ac Similium:

Verùm intelligatur hoc ſempèr, illa iſtic tractari, non quatenùs ſunt Partes *Societatis Civilis*, (Id enim ad *Politicam* refertur,) ſed quatenùs Animi ſingulorum, ad illa *Societatis Vincula* tuenda, inſtrui & prædiſponi debeant.

At *Doctrina de Bono Communionis* (quemadmodùm & illa de *Individuali*) *Bonum* tractat, non tantùm ſimplicitèr, ſed & comparatè: Quò ſpectat Officia perpendere, inter Hominem & Hominem; inter Caſum & Caſum; inter Privata & Publica; inter Tempus præſens & futurum. Sicut videre eſt, in Animadverſione illâ ſeverâ, & atroci L. Bruti, contra Filios ſuos, illam à pleriſque in Cœlum laudibus efferri; At alius quiſpiam dixit;

Infelix, utcunque ferent ea Fata Minores.

Idipſum licet intueri, in Cœnâ illâ, ad quam invitati ſunt M. Brutus, C. Caſſius, & alii. Illic enim, cùm ad Animos explorandos, circa Conſpirationem in Caput Cæſaris intentatam, Quæſtio aſtutè mota eſſet, (*Num licitum foret Tyrannum occidere?*) Ibant Convivæ in Opiniones diverſas; Dum Alii dicerent, planè licere, *Quod Servitus ultimum eſſet Malorum*: Alii minimè, *Quod Tyrannis minùs exitialis eſſet, quam Bellum Civile*. Tertium autem Genus, veluti ex Scholâ Epicuri aſſerebat, *Indignum eſſe Prudentes periclitari pro Stultis*. Verùm plurimi ſunt Caſus de *Officiis Comparatis*; inter quos frequentèr ille intervenit; *Virùm, à Iuſticiâ deflectendum ſit, propter ſalutem Patriæ, aut hujuſmodi aliquod inſigne Bonum in Futuro?* Circa quem Jaſon Theſſalus dicere ſolebat; *Aliqua ſunt injuſtè facienda, ut Multa juſtè fieri poſſint*: Verùm Replicatio in promptu eſt; *Authorem præſentis Iuſticiæ habes; Sponſorem futuræ non habes*. Sequantur Homines, quæ in præſentiâ bona & juſta ſunt; futura Divinæ Providentiæ remittentes. Atque circa *Doctrinam de Exemplari*, ſive de *Bono*, hæc dicta ſint.

CAPUT III.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi; *in* Doctrinam de Characteribus Animorum; De Affectibus; *&* De Remediis *ſive* Curationibus. *Appendix* Doctrinæ *ejuſdem*, *de* Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

NUnc igitur, poſtquam de *Fructu Vitæ*, (Senſu intelligimus Philoſophico) verba fecerimus; ſupereſt, ut de *Culturâ Animi*, quæ ei debetur, dicamus: Sine quâ, Pars prior, nihil aliud videtur, quàm Imago quædam, aut Statua, pulchra quidem Aſpectu, ſed Motu & Vitâ deſtituta. Cui Sententiæ Ariſtoteles ipſe diſertis Verbis ſuffragatur; *Neceſſe eſt igitur de Virtute dicere, & quid ſit, & ex quibus gignatur. Inutile enim ferè fuerit, Virtutem quidem noſſe, acquirendæ autem ejus modos & vias ignorare. Non enim de virtute tantùm, quâ ſpecie ſit, quærendum eſt, ſed & quomodò ſui copiam faciat; utrunque enim volumus, & rem* *ipſam noſſe, & ejus compotes fieri: Hoc autem ex voto non ſuccedet, niſi ſciamus, & ex quibus, & quo modo.* Verbis adeò expreſſis, atque etiam iteratò, hanc Partem inculcat; quam tamen ipſe non perſequitur. Hoc ſimilitèr illud eſt, quod Cicero Catoni Juniori, veluti Laudem non vulgarem, attribuit; quod ſcilicet, Philoſophiam amplexus eſſet, *Non diſputandi cauſsâ, ut magna pars, ſed ita vivendi:* Quamvis autem, pro temporum, in quibus vivimus, ſocordiâ, paucis curæ ſit, ut Animum ſedulò colant, & componant; & Vitæ Rationem, ad Normam aliquam inſtituant (ſecundum illud Senecæ, *De partibus Vitæ quiſque deliberat; de Summâ nemo*; Adeò ut hæc Pars cenſeri poſſit ſupervacua) illud tamen minimè nos movet, ut eam intactam relinquamus, quin potiùs cum illo Hippocratis Aphoriſmo concludimus; *Qui gravi Morbo correpti, dolores non ſentiunt, iis Mens ægrotat.* Medicinâ illis Hominibus opus eſt, non ſolùm ad curandum Morbum, ſed ad Senſum expergefaciendum. Quod ſi quis objiciat, Animorum Curationem, Theologiæ Sacræ Munus eſſe, veriſſimum eſt quod aſſerit; Attamen *Philoſophiam Moralem* in Famulitium Theologiæ recipi, inſtar Ancillæ Prudentis, & Pediſſequæ fidelis, quæ ad omnes ejus nutus præſtò ſit, & miniſtret, quid prohibeat? Etenim quemadmodùm in Pſalmo habetur, quod *Oculi Ancillæ perpetuò ad manum Dominæ reſpiciunt*; cùm tamen minimè dubium ſit, quin haud pauca Ancillæ Judicio & Curæ relinquantur; Eodem modo & *Ethica* obſequium *Theologiæ* omninò præſtare debet, ejuſque Præceptis morigera eſſe; ita tamen ut & ipſa, intra ſuos limites, haud pauca ſana & utilia Documenta, continere poſſit.

Hanc igitur Partem, (quandò Præſtantiam ejus in Animo recolo) in *Corpus Doctrinæ* nondùm redactam, non poſſum non vehementer mirari. Eam igitur, ex more noſtro, cùm inter *Deſiderata* collocemus; aliquâ ex parte adumbrabimus.

Ante omnia igitur in hâc re (ſicut & in univerſis, quæ ſpectant ad Practicam) ratio nobis eſt ſubducenda, quid in noſtrâ ſit Poteſtate, quid non. In altero enim datur Alteratio, in altero verò Applicatio tantùm. Agricolæ nullum eſt Imperium, aut in Naturam Soli, aut in Aëris Temperies; Itidèm nec Medico, aut in Craſin & Conſtitutionem Naturalem Ægri, aut in Accidentium Varietatem. At in *Culturâ Animi*, & Morbis ejus perſanandis, tria in Conſiderationem veniunt; *Characteres diverſi Diſpoſitionum*; *Affectus*; & *Remedia*: Quemadmodùm & in Corporibus medicandis proponuntur illa tria; *Complexio*, ſive *Conſtitutio Ægri*; *Morbus*; & *Curatio*. Ex illis autem tribus, poſtremum tantùm in noſtrâ poteſtate ſitum eſt; priora duo non item. Verùm & in illis ipſis, quæ in Poteſtate noſtrâ non ſunt, non minùs diligens facienda eſt Inquiſitio, quam in illis, quæ poteſtati noſtræ ſubjiciuntur. Etenim illorum perſpicax, & accurata Cognitio, ſubſternenda eſt *Doctrinæ de Remediis*, ut eadem commodiùs & feliciùs applicentur. Neque enim Veſtis Corpori aptari poſſit, niſi Menſura Corporis antè excipiatur.

Primus igitur Articulus, *Doctrinæ de Culturâ Animi*, verſabitur circa *diverſos Characteres Ingeniorum* ſive *Diſpoſitionum*. Neque tamen loquimur de vulgatis illis Propenſionibus in Virtutes & Vitia; aut etiam in Perturbationes, & Affectus: ſed de magis Intrinſecis, & Radicalibus, Sanè ſubiit Animum, etiàm in hâc Parte, nonnunquam Admiratio, quod à *Scriptoribus*, tam *Ethicis*, quam *Politicis*, ut plurimùm neglecta, aut prætermiſſa ſit; cùm utrique Scientiæ, clariſſimum Luminis Jubar affundere poſſit. In *Traditionibus Aſtrologiæ*, non inſcitè omninò diſtincta ſunt Ingenia, & Diſpoſitiones Hominum, ex Prædominantiis Planetarum; quod Alii à Naturâ facti ſint *ad Contemplationes*; Alii ad *Res Civiles*; Alii *ad Militiam*; Alii *ad Ambitum*; Alii *ad Amores*; Alii *ad Artes*; Alii *ad Genus Vitæ varium*. Itèm apud Poetas (Heroicos, Satyricos, Tragicos, Comicos) ſparguntur ubique Simulachra Ingeniorum, licet ferè cum exceſſu, & præter modum Veritatis. Quin & hoc ipſum Argumentum, de *Diverſis Characteribus Ingeniorum*, eſt ex iis rebus, in quibus Sermones Hominum Communes (quod valdè raro, interdùm tamen contingit) Libris ipſis ſunt prudentiores. At longè optima hujus Tractatus Supellex & Sylva, peti debet ab *Hiſtoricis* prudentioribus; Neque tamen ab Elogiis tantùm, quæ ſub Obitum Perſonæ alicujus illuſtris, ſubnectere ſolent; ſed multò magis ex Corpore integro *Hiſtoriæ*, quoties hujuſmodi Perſona, veluti Scenam conſcendat. Illa enim intertexta Imago, potior videtur Deſcriptio, quam Elogii Cenſura: Qualis habetur apud T. Livium, *Africani*, & *Catonis Majoris*; Apud Tacitum, *Tiberii*, *Claudii*, & *Neronis*; Apud Herodianum, *Septimii Severi*; Apud Philippum Comineum, *Lodovici undecimi* Gallorum Regis; Apud Franciſcum Guicciardinum, *Ferdinandi Hiſpani*, *Maximiliani Cæſaris*, & *Leonis*, & *Clementis*, Pontificum. Iſti enim Scriptores, harum Perſonarum, quas ſibi depingendas deligerunt, Effigies, quaſi perpetuò intuentes, nunquam ferè Rerum Geſtarum ab ipſis Mentionem faciunt, quin & aliquid inſupèr de Naturâ ipſorum inſpergant. Etiàm nonnullæ, in quas incidimus, *Relationes de Conclavibus Pontificum*, Characteres de Moribus Cardinalium bonos exhibuerunt: ſicut & Literæ Legatorum, de Conſiliariis Principum. Fiat itaque ex eâ, quam diximus, Materiâ, (quæ certè fertilis eſt & copioſa) Tractatus diligens, & plenus. Neque verò volumus, ut *Characteres* iſti in Ethicis (ut fit apud Hiſtoricos, & Poetas, & in Sermonibus Communibus,) excipiantur, tanquàm Imagines Civiles integræ; ſed potiùs ut Imaginum ipſarum Lineæ, & Ductus magis ſimplices; quæ inter ſe compoſitæ & commixtæ quaſcunque Effigies conſtituunt; Quot & quales eæ ſint; & quomodò inter ſe connexæ, & ſubordinatæ; ut fiat tanquam artificioſa & accurata Ingeniorum & Animorum Diſſectio; atque ut Diſpoſitionum, in Hominibus Individuis, Secreta prodantur, atque ex eorum Notitiâ, Curationum Animi Præcepta rectiùs inſtituantur.

Neque verò *Characteres Ingeniorum*, ex Naturâ impreſſi, recipi tantùm in hunc Tractatum debent; ſed & illi, qui aliàs Animo imponuntur, ex *Sexu*, *Ætate*, *Patriâ*, *Valetudine*, *Formâ*, & ſimilibus: Atque inſupèr illi, qui ex *Fortunâ*; veluti *Principum*, *Nobilium*, *Ignobilium*, *Divitum*, *Pauperum*, *Magiſtratuum*, *Idiotarum*, *Felicium*, *Ærumnoſorum*, & hujuſmodi. Videmus enim Plautum, Miraculi loco habere, quod Senex quis ſit Beneficus; *Benignitas hujus, ut Adoleſcentuli eſt*.

D. autem Paulus, Severitatem Diſciplinæ erga Cretenſes præcipiens (*Increpa eos durè*) Ingenium Gentis ex Poeta accuſat, *Cretenſes ſemper Mendaces, malæ Beſtiæ, Ventres pigri.* Saluſtius, id in Regum Ingeniis notat, quod apud eos frequens ſit, Contradictoria appetere; *plerunque Regiæ voluntates, ut vehementes ſunt, ſic mobiles, ſæpeque ipſæ ſibi adverſæ.* Tacitus obſervat Honores & Dignitates Ingenia Hominum in deterius ſæpiùs flectere, quam in melius; *Solus Veſpaſianus mutatus eſt in melius.* Pindarus illud animadvertit; Fortunam ſubitam & indulgentem, Animos plerunque enervare, & ſolvere; *Sunt, qui magnam felicitatem concoquere non poſſunt.* Pſalmus innuit, facilius eſſe Modum adhibere & Temperamentum, in Fortunæ Statu, quam in Incremento; *Divitiæ ſi affluant, nolite Cor apponere.* De ſimilibus quibuſdam Obſervationibus, ab Ariſtotele in *Rhetoricis*, Mentionem obitèr factam, non inficior; Necnon in aliorum Scriptis nonnullis ſparsìm; Verùm nunquàm adhùc incorporatæ fuerunt in *Moralem Philoſophiam*; Ad quam principalitèr pertinent; Non minùs certè quam ad *Agriculturam*, Tractatus de Diverſitate Soli & Glebæ; Aut ad *Medicinam*, Tractatus de Complexionibus aut Habitibus Corporum diverſis. Id autem nunc tandem fieri oportet, niſi fortè imitari velimus Temeritatem Empiricorum, qui iiſdem utuntur Medicamentis, ad Ægrotos omnes, cujuſcunque ſint Conſtitutionis.

Sequitur *Doctrinam de Characteribus*, *Doctrina de Affectibus, & perturbationibus*; qui loco Morborum Animi ſunt, ut jam dictum eſt. Quemadmodùm enim Politici priſci, de Democratiis dicere ſolebant; Quod *Populus eſſet Mari ipſi ſimilis, Oratores autem Ventis*; Quia ſicut *Mare* per ſe placidum fôret & tranquillum, niſi à *Ventis* agitaretur & turbaretur; ſic & *Populus* eſſet Naturâ ſuâ pacatus & tractabilis, niſi à *ſeditioſis Oratoribus* impelleretur, & incitaretur: Similitèr verè affirmari poſſit, *Naturam Mentis Humanæ*, ſedatam fôre, & ſibi conſtantem; ſi *Affectus* tanquàm *Venti*, non tumultuarentur, ac omnia miſcerent. Et hic rursùs ſubiit nova Admiratio, Ariſtotelem, qui tot Libros de *Ethicis* conſcripſit, *Affectus*, ut membrum *Ethicæ* Principale, in illis non tractaſſe; In *Rhetoricis* autem, ubi tractandi interveniunt ſecundariò (quatenùs ſcilicet Oratione cieri aut commoveri poſſint) locum illis reperiſſe: (In quo tamen loco, de iis, quantum tam paucis fieri potuit, acutè & benè diſſeruit:) Nam Diſceptationes ejus de *Voluptate & Dolore*, huic Tractatui nullo modo ſatisfaciunt: Non magis, quam qui de Luce & *Lumine tantùm* ſcriberet, de *Particularium Colorum Naturâ* ſcripſiſſe diceretur: Siquidem *Voluptas* & *Dolor* erga *Affectus particulares* ita ſe habent, ut *Lux erga Colores*. Meliorem certè in hoc Argumento (quatenùs ex his quæ nunc extant conjicere liceat) diligentiam adhibuerunt Stoici; attamen talem, quæ potiùs in Diffinitionum Subtilitate, quam in Tractatu aliquo pleno, & fuſo, conſiſteret. Equidem reperio etiàm Libellos quoſdam elegantes, de nonnullis ex *Affectibus*; veluti de *Irâ*, *de inutili verecundiâ*, & aliis perpaucis. Sed ſi verum omninò dicendum ſit, Doctores hujus *Scientiæ* præcipui ſunt *Poetæ*, & *Hiſtorici*; In quibus ad vivum depingi & diſſecari ſolet, Quomodò *Affectus* excitandi ſunt & accendendi? Quomodò leniendi

& ſopiendi? Quomodò rurſùs continendi ac refrænandi, ne in Actus erumpant? Quomodò itidem ſe, licet compreſſi & occultati, prodant? Quas Operationes edant? Quas Vices ſubeant? Qualitèr ſibi mutuò implicentur? Qualitèr inter ſe digladientur & opponantur? & innumera hujus generis. Inter quæ hoc ultimum plurimi eſt usûs, in *Moralibus* & *Civilibus*; *Qualitèr* (inquam) *Affectus Affectum in ordinem cogat; & alterius auxilio, ad alterum ſubjugandum, uti liceat?* Venatorum & Aucupum more, qui Beſtiæ operâ ad Beſtias, Volucris alicujus ad Volucres capiendas, utuntur: Quod fortaſsè alitèr ex ſeſe, abſque Brutorum Auxilio, Homo tam facilè præſtare non poſſit. Quin & hoc Fundamento nititur, excellens ille, & per omnia patens, uſus in Civilibus, *Præmii* & *Pœnæ*; quæ Rerumpub. Columen ſunt, cùm *Affectus* illi prædominantes, *Formidinis* & *Spei*, alios omnes *Affectus* noxios coerceant & ſupprimant. Etiàm, ſicut in Regimine Statûs, non rarò fit, ut Factio Factione in Officio contineatur; ſimilitèr fit & in Regimine Mentis interno.

Pervenimus nunc ad illa, quæ in noſtrâ ſunt poteſtate; quæque operantur in Animum; Voluntatemque & Appetitum afficiunt, & circumagunt; ideoque ad immutandos Mores plurimùm valent. Quâ in Parte debuerant Philoſophi ſtrenuè & gnavitèr inquirere, *De Viribus & Energiâ Conſuetudinis, Exercitationis, Habitûs, Educationis, Imitationis, Æmulationis, Convictûs, Amicitiæ, Laudis, Reprehenſionis, Exhortationis, Famæ, Legum, Librorum, Studiorum*, & ſi quæ ſunt alia. Hæc enim ſunt illa, quæ regnant in *Moralibus*; Ab iſtis Agentibus Animus patitur & diſponitur; Ab iſtis, veluti Ingredientibus, conficiuntur Pharmaca, quæ ad conſervandam, & recuperandam Animi Sanitatem conducant; quatenùs Remediis Humanis, id præſtari poſſit. Ex quorum Numero unum aut alterum ſeligemus, in quibus paululùm immoremur, ut reliquis ſint Exemplo. *De Conſuetudine* igitur, & *Habitu*, pauca delibabimus.

Opinio illa Ariſtotelis, planè mihi videtur, Anguſtias quaſdam Contemplationis, & Negligentiam ſapere: cùm aſſerit, in illas Actiones, quæ Naturales ſunt, *Conſuetudinem* nihil poſſe: Exemplo uſus; *Quod ſi Lapis millies projiciatur in altum, ne Inclinationem quidem ſponte aſcendendi acquirit*: Quinetiàm, quod *Sæpiùs Videndo, aut Audiendo, nihilò meliùs aut videmus, aut audimus*. Quamvis enim hoc teneat in aliquibus, ubi Natura eſt peremptoria (cujus Rei Cauſſas reddere in præſentiâ non vacat) alitèr tamen in illis fit, in quibus Natura, ſecundum Latitudinem quandam, patitur Intentionem & Remiſſionem. Sanè videre potuit, *Chirothecam* paulò arctiorem, manui ſæpiùs inducendo, laxiorem reddi; *Baculum* uſu & mora in Contrarium Flexûs ſui Naturalis incurvari, & in eodem Statu paulò poſt durare; *Vocem* exercitando, magis fieri robuſtam & ſonoram; *Frigora, Æſtûmque conſuetudine* tolerari; & ejuſdem generis complura. Quæ quidem poſteriora duo Exempla propiùs accedunt ad rem, quam quæ ab ipſo adducta ſunt. Attamen, utcunque hoc ſe habeat, quò magis verum fuerit, *Tam Virtutes, quam vitia, in Habitu conſiſtere*; eò magis ei contendendum fuerat, ut Normas præſcriberet, quomodò hujuſmodi Habitus fuerint acquirendi,

rendi, aut amovendi. Plurima ſiquidem confici poſſint Præcepta, de prudenti Inſtitutione Exercitationum Animi, non minùs quam Corporis. Illorum paucula recenſebimus.

Primum erit, ut jam à Principio caveamus, à *Penſis, vel magis arduis, vel magis puſillis*, quam res poſtulat: Nam ſi Oneris nimium imponatur, apud Ingenium mediocre, benè Sperandi Alacritatem obtundes; apud Ingenium fiduciæ plenum, Opinionem concitabis, quâ plus ſibi polliceatur, quam præſtare poſſit; Quod ſecum trahit Socordiam. In utroque autem Ingenii Temperamento, fiet ut Experimentum Expectationi non ſatisfaciat: Id quod animum ſempèr dejicit, & confundit. Quod ſi penſa leviora fuerint, magna inducitur, in progreſſionis Summâ, Jactura.

Secundum erit, ut ad *exercendam Facultatem aliquam, quò Habitus comparetur, duo* inprimis *Tempora obſerventur*: Alterum, quandò Animus optimè fuerit ad Rem diſpoſitus; Alterum, quandò peſſimè: Ut ex priore, plurimùm in viâ promoveamus; ex poſteriore, Nodos Obiceſque Animi contentione ſtrenuâ deteramus: unde Tempora Media facilè & placidè labentur.

Tertium erit illud Præceptum, cujus Ariſtoteles obitèr meminit; *Ut totis viribus* (citra tamen Vitium) *nitamur in contrarium illius, ad quod Naturâ maximè impellimur*; Sicut cùm in adverſum Gurgitis remigamus; Aut Baculum incurvum, ut rectum fiat, in contrarium flectimus.

Quartum Præceptum ex illo Axiomate pendet, quod veriſſimum eſt; *Animum ad quæcunque feliciùs trahi & ſuaviùs, ſi illud, quò tendimus, in Intentione operantis, non ſit principale, ſed tanquàm Aliud Agendo ſuperetur*; quoniàm ita fert Natura, ut Neceſſitatem & Imperium durum fermè oderit. Sunt & alia multa, quæ utilitèr præcipi poſſint, de Regimine *Conſuetudinis*: *Conſuetudo* enim, ſi prudentèr & peritè inducatur, fit reverà (ut vulgò dicitur) *Altera Natura*: Quod ſi imperitè, & fortuitò adminiſtretur, erit tantùm *Simia* Naturæ; quæ nihil ad vivum imitetur, ſed inſcitè tantùm, & deformitèr.

Similitèr, ſi de *Libris & Studiis*, eorumque ad *Mores* Virtute & Influentiâ, verba facere vellemus; num-nam deſunt plurima Præcepta, & Conſilia fructuoſa, eò ſpectantia? Annon unus ex Patribus, magnâ cum Indignatione, *Poeſim* appellavit *Vinum Dæmonum*; cùm reverà progignat, plurimas Tentationes, Cupiditates, & Opiniones vanas? Annon prudens admodùm, & digna, quæ benè perpendatur, eſt Sententia Ariſtotelis, *Juvenes non eſſe idoneos Moralis philoſophiæ Auditores*; quia in illis Perturbationum Æſtuatio nondùm ſedata eſt, nec Tempore & Rerum Experientiâ conſopita? Atque ut verum dicamus, Annon ideò fit, ut Scriptorum priſcorum præſtantiſſimi Libri, & Sermones (quibus ad Virtutem Homines efficaciſſimè invitati ſunt; tam *Auguſtam* ejus *Majeſtatem* omnium Oculis repræſentando; quam Opiniones populares, in Virtutis Ignominiam, tanquàm *Habitu Paraſitorum* indutas, deriſui propinando) tam parum proſint, ad Vitæ Honeſtatem, & Mores pravos corrigendos, quia perlegi & revolvi non conſueverunt, à Viris Ætate & Judicio maturis, ſed pueris tantùm &

Tyronibus relinquuntur? Annon & hoc verum eſt, Juvenes multò minus *Politicæ*, quam *Ethicæ*, Auditores idoneos eſſe, antequàm *Religione*, & *Doctrinâ de Moribus & Officiis*, planè imbuantur; ne fortè Judicio depravati & corrupti, in eam Opinionem veniant, non eſſe Rerum Differentias Morales veras & ſolidas; ſed Omnia ex Utilitate, aut Succeſſu metienda? Sicut Poeta canit;

Proſperum & felix Scelus Virtus vocatur.

Et rursùs,

Ille Crucem pretium Sceleris tulit, hic Diadema.

Ac Poetæ quidem hæc Satyricè, & per Indignationem loqui videntur: At *Libri* nonnulli *Politici*, idem ſeriò & poſitivè ſupponunt. Sic enim Macciavello dicere placet, *Quod ſi contigiſſet Cæſarem Bello ſuperatum fuiſſe, Catilinâ ipſo fuiſſet odioſior*: Quaſi verò nihil interfuiſſet, præter fortunam ſolam, inter Furiam quandam, ex Libidine & Sanguine conflatam; atque Animum excelſum, & inter Homines Naturales, maximè omnium (ſi Ambitio abfuiſſet) ſuſpiciendum. Videmus etiàm, ex hoc ipſo, quam neceſſarium ſit, Homines, *Doctrinas pias & Ethicas*, antequàm *Politicam* deguſtent, plenis faucibus haurire: Nimirùm, quod qui in Aulis Principum, & Negotiis Civilibus, à teneris (ut aiunt) Unguiculis innutriti ſunt, nunquàm ferè ſinceram & internam Morum Probitatem aſſequantur; quantò minùs ſi acceſſerit etiàm Librorum Diſciplina? Porrò, & in Documentis ipſis Moralibus, vel ſaltem aliquibus eorum, annon Cautio paritèr eſt adhibenda, ne inde fiant Homines pertinaces, arrogantes, & inſociabiles, juxta illud Ciceronis de M. Catone; *Hæc Bona, quæ videmus, divina & egregia, ipſius ſcitote eſſe Propria; quæ nonnunquàm requirimus, Ea ſunt omnia, non à Naturâ, ſed à Magiſtris.* Sunt & Axiomata alia complura, de iis, quæ à *Studiis* & *Libris*, Hominum Animis ingenerantur. Verum eſt enim quod dicit ille, *Abeunt Studia in Mores*: Quod paritèr affirmandum, de cæteris illis Rebus, *Convictu*, *Famâ*, *Legibus patriis*, & reliquis, quas paulò antè recenſuimus.

Cæterùm *Animi* quædam eſt *Cultura*, quæ adhùc magis accurata, & elaborata videtur, quam reliquæ. Nititur autem hoc Fundamento; *Quod omnium Mortalium Animi, certis temporibus, reperiantur in ſtatu perfectiore; aliis, in ſtatu magis depravato.* Hujus igitur Culturæ Intentio fuerit & Inſtitutum, ut *Bona* illa *tempora* foveantur; *Prava* verò, tanquàm ex Kalendario deleantur, & expungantur. Ac *bonorum* quidem *Temporum Fixatio* duobus modis procuratur; *Votis*, aut ſaltèm *Conſtantiſſimis Animi Decretis*; & *Obſervantiis*, atque *Exercitationibus*: quæ non tantum in ſe valent, quantum in hoc, quod Animum in Officio, & Obedientiâ jugitèr contineant. *Malorum Temporum Obliteratio*, duplici itidem ratione perfici poteſt; *Redemptione aliquâ*, vel *Expiatione præteritorum*; & *Novo Vitæ Inſtituto*, veluti *de Integro*. Verùm hæc Pars, ad Religionem planè ſpectare videtur; Nec mirum, cùm *Moralis Philoſophia* vera & genuina (ſicut antè dictum eſt) Ancillæ tantum vices erga Theologiam ſuppleat.

Quamobrem, concludemus hanc Partem de *Culturâ Animi*, cum eo *Remedio*, quod omnium eſt maximè Compendioſum, & Summarium;

&

& rursùs maximè Nobile & Efficax, quo Animus ad Virtutem efformetur, & in Statu collocetur Perfectioni proximo. Hoc autem eſt, *Vt Fines Vitæ Actionumque deligamus, & nobis ipſis proponamus, rectos, & Virtuti congruos ; qui tamen tales ſint, ut eos aſſequendi nobis aliquatenus ſuppetat Facultas.* Si enim hæc duo ſupponantur ; ut & *Fines Actionum ſint honeſti, & boni* ; & *Decretum Animi de iis aſſequendis, & obtinendis, fixum* ſit & *Conſtans* ; ſequetur, ut continuò vertat & efformet ſe Animus, unâ operâ, in Virtutes omnes. Atque hæc certè, illa eſt Operatio, quæ *Naturæ ipſius Opus* referat ; cùm reliquæ, quæ diximus, videantur eſſe ſolummodò ſicut *Opera Manûs*. Quemadmodùm enim *Statuarius*, quandò Simulachrum aliquod ſculpit aut incidit, illius ſolummodò Partis Figuram effingit, circa quam Manus occupata eſt, non autem cæterarum : (veluti ſi Faciem efformet, Corpus reliquum rude permanet & informe Saxum, donec ad illud quoque pervenerit ;) Econtrà verò *Natura*, quandò Florem molitur, aut Animal, Rudimenta Partium omnium ſimul parit, & producit : Eodem modò, quandò Virtutes Habitu acquiruntur, dum Temperantiæ incumbimus, ad Fortitudinem, aut reliquas parùm proficimus : quandò autem *Rectis & honeſtis Finibus*, nos dedicaverimus penitùs, & devoverimus, quæcunque fuerit virtus, quam Animo noſtro commendaverint, & imperaverint Fines illi, reperiemus nos jamdudùm imbutos, & prædiſpoſitos Habilitate & propenſione nonnullâ, ad eam aſſequendam & exprimendam. Atque hic poſſit eſſe Status ille Animi, qui egregiè ab Ariſtotele deſcribitur ; & ab eo, non *Virtutis*, ſed *Divinitatis* cujuſdam Charactere inſignitur. Ipſa ejus Verba hæc ſunt ; *Immanitati autem conſentaneum eſt, opponere eam, quæ ſupra Humanitatem eſt, Heroicam* ſive *Divinam Virtutem*. Et paulò poſt, *Nam ut Feræ, neque Vitium, neque Virtus eſt, ſic neque Dei. Sed hic quidem Status, altius quiddam Virtute eſt ; ille aliud quiddam à vitio.* Plinius certè Secundus, ex Licentiâ Magniloquentiæ Ethnicæ, Trajani Virtutem, Divinæ, non tanquàm Imitamentum, ſed tanquàm Exemplar, proponit, cùm ait ; *Opus non eſſe Hominibus, alias ad Deos preces fundere, quam ut benignos æque & propitios ſe Dominos Mortalibus præſtarent, ac Trajanus præſtitiſſet.* Verùm hæc profanam Ethnicorum Jactantiam ſapiunt, qui Umbras quaſdam Corpore majores prenſabant. At Religio vera, & Sancta Fides Chriſtiana, rem ipſam petit ; Imprimendo Animis Hominum Charitatem, quæ appoſitiſſimè *Vinculum perfectionis* appellatur, quia Virtutes omnes ſimul colligat, & revincit. Sanè elegantiſſimè dictum eſt à Menandro, de *Amore Senſuali*, qui *Divinum* illum perperàm imitatur ; *Amor, melior Sophiſtâ lævo, ad Humanam Vitam.* Quibus innuit, Morum Decus meliùs ab Amore efformari, quam à Sophiſtâ & præceptore inepto, quem *Lævum* appellat. Siquidem univerſis ſuis operoſis Regulis & Præceptionibus, Hominem tam dextrè & expeditè effingere nequeat, ut ſeipſum & in pretio habeat, & ſe bellè in omnibus componat, quam Amor facit. Sic proculdubiò, ſi Animus cujuſpiam, fervore *Charitatis* veræ, incendatur, ad majorem Perfectionem evehetur, quam per Univerſam *Ethicam Doctrinam* ; Quæ *Sophiſtæ* profectò habet Rationem, ſi cum alterâ illâ conferatur. Quinetiàm, ſicut Xenophon rectè obſervavit; *Cæteros Affectus, licet Animum attollant, eum tamen diſtorquere & diſcomponere, per Ecſtaſes, & Exceſſus ſuos; Amorem verò ſolum, eum ſimul & dilatare, & componere*: Sic omnes aliæ Humanæ, quas admiramur, Dotes, dum Naturam in majus exaltant, Exceſſui interim ſunt obnoxiæ; Sola autem *Charitas* non admittit Exceſſum. Angeli, dum ad Potentiam, Divinæ parem, aſpirarent, prævaricati ſunt & ceciderunt: *Aſcendam & ero ſimilis Altiſſimo*. Homo dum ad Scientiam, Divinæ parem, aſpiraret, prævaricatus eſt, & lapſus: *Eritis ſicut Dii, ſcientes Bonum & Malum*. Verùm ad Similitudinem, Divinæ *Bonitatis*, aut *Charitatis*, aſpirando, nec Angelus, nec Homo, unquam in Periculum venit, aut veniet. Imò ad hanc ipſam *Imitationem* etiam invitamur; *Diligite Inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos, ut ſitis Filii patris veſtri, qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper Bonos & Malos, & pluit ſuper Juſtos & Injuſtos*. Quin & in ipſo Archetypo Naturæ Divinæ, verba ſic collocat Religio Ethnica (*Optimus, Maximus*;) Scriptura autem Sacra pronunciat; *Miſericordia ejus ſuper omnia Opera ejus*.

Hanc itaque *Moralis Doctrinæ* Partem, de *Georgicis Animi*, jam abſolvimus. In qua, ſi ex intuitu Portionum ejus, quas perſtrinximus, quis exiſtimet, Operam noſtram in hoc tantummodò ſitam eſſe, ut ea in *Artem* ſeu *Doctrinam* redigeremus, quæ ab aliis Scriptoribus prætermiſſa ſunt, tanquam vulgata & obvia, & per ſe ſatis clara & perſpicua; ſuo Judicio liberè utatur. Interim illud meminerit, quod ab initio monuimus, propoſitum à nobis eſſe, non Rerum Pulchritudinem, ſed Uſum & Veritatem ſectari. Recordetur etiam paulisper Commentum illud Parabolæ antiquæ, de *Geminis Somni Portis*.

Sunt geminæ Somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, quâ veris facilis datur Exitus umbris;
Altera candenti perfecta nitens Elephanto;
Sed falſa ad Cœlum mittunt Inſomnia Manes.

Inſignis ſanè Magnificentia *Portæ Eburneæ*; tamen *Somnia vera* per *Corneam* commeant.

Additamenti vice poni poſſit circa *Doctrinam Ethicam* Obſervatio illa; Inveniri nimirùm Relationem & Congruitatem quandam, inter *Bonum Animi*, & *Bonum Corporis*. Nam ſicut *Bonum Corporis*, conſtare diximus, ex *Sanitate*, *Pulchritudine*, *Robore*, ac *Voluptate*; Sic *Animi Bonum*, ſi juxta *Moralis Doctrinæ* ſcita illud contemplemur, hùc tendere perſpiciemus; ut Animum reddat *Sanum*, & à Perturbationibus immunem; *Pulchrum*, verique decoris Ornamentis excultum; *Fortem*, ac Agilem ad omnia Vitæ Munia obeunda; Denique non *Stupidum*, ſed *Voluptatis* & Solatii Honeſti Senſum vividè retinentem. Hæc autem, ſicut in *Corpore*, ita & in *Animo*, raro ſimul omnia conjunguntur. Facile enim videre eſt, Multos, Ingenii Viribus, & Fortitudine Animi, pollentes, quos infeſtant tamen Perturbationes; quorumque etiam Moribus vix aliquid Elegantiæ aut Venuſtatis aſpergitur: Alios, quibus abundè eſt in Moribus Elegantiæ & Venuſtatis, illis tamen non ſuppetit, aut Probitas Animi ut velint, aut Vires ut poſſint rectè agere: Alios, Animo præditos honeſto, atque à Vitiorum labe repurgato, qui tamen nec ſibi ipſis Ornamento ſunt, nec Reipub. utiles: Alios, qui iſtorum fortaſsè trium compotes ſunt, ſed tamen Stoicâ quâdam triſtitiâ, & ſtupiditate præditi, Virtutis quidem Actiones exercent, Gaudiis non perfruuntur. Quod ſi contingat, ex quatuor iſtis, duo aut tria aliquandò concurrere, rariſſimè tamen fit, quemadmodùm diximus, ut omnia. Jam verò Principale iſtud Membrum *Philoſophiæ Humanæ*, quæ *Hominem* contemplatur, quatenùs ex *Corpore* conſiſtit atque *Animâ*, ſed tamen *Segregatum*, & citra *Societatem*, à nobis pertractatum eſt.

FRAN-

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER OCTAVUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ Civilis, *in* Doctrinam de Converſatione; Doctrinam de Negotiis; & Doctrinam de Imperio, *ſive* Repub.

VEtus eſt Narratio (Rex Optime) conveniſſe complures Philoſophos ſolennitèr, coram Legato Regis Exteri; atque ſingulos pro virili parte, Sapientiam ſuam oſtentaſſe; ut haberet Legatus, quæ referret, de mirabili Sapientiâ Græcorum. Unus tamen ex eorum Numero *ſilebat*, & nihil adducebat in medium; adeò ut Legatus ad eum converſus diceret; *Tu verò quid habes, quod referam?* Cui ille; *Refer* (inquit) *Regi ſuo, te inveniſſe apud Græcos aliquem, qui Tacere ſciret.* Equidem oblitus

litus eram, in hâc Artium Synopſi, Artem *Tacendi* interſerere: Quam tamen (quoniàm plerunq; *Deſideretur*) Exemplo jam proprio docebo. Etenìm, cùm me tandem Ordo Rerum ad illud deduxerit, ut paulò poſt de *Arte Imperii* tractandum ſit; cúmque ad tantum Regem ſcribam, qui perfectus adeò in eâ Arte ſit Magiſter, ipſamque ab Incunabulis ſuis hauſerit; Nec omninò immemor eſſe poſſim, qualem apud Majeſtatem tuam Locum ſuſtinuerim; conſentaneum magis exiſtimavi, meipſum *Tacendo* de hâc re, apud Majeſtatem tuam, quam Scribendo, probare. Cicero verò, non ſolùm Artis, verùm etiàm Eloquentiæ cujuſdam, quæ in *Tacendo* reperiatur, meminit. Cùm enim, Sermones nonnullos ſuos, cum alio quodam, ultrò citróque habitos, in Epiſtolâ quâdam ad Atticum commemoraſſet, ſic ſcribit: *Hoc loco, ſumpſi aliquid de tuâ Eloquentiâ, nam Tacui.* Pindarus verò, (cui illud peculiare eſt, Animos Hominum, inopinatò, Sententiola aliquâ mirabili, veluti Virgulâ Divinâ, percutere) hujuſmodi quidpiam ejaculatur; *Interdùm magis afficiunt non Dicta, quam Dicta.* In hac Parte igitur, *Tacere*, aut quod Silentio proximum eſt, *Brevis* admodùm eſſe decrevi. Verùm, antequàm ad *Artes Imperii* perveniam, haud pauca, de aliis *Doctrinæ Civilis Portionibus* ſunt præmittenda.

Scientia Civilis, verſatur circa Subjectum, quod cæterorum omnium, maximè eſt Materiæ immerſum; ideóque difficillimè ad Axiomata reducitur. Sunt tamen nonnulla, quæ hanc Difficultatem levant. Primò enìm, quemadmodùm *Cato* ille *Cenſorius*, de Romanis ſuis, dicere ſolitus eſt; *Ovibus eos ſimiles eſſe, quarum Gregem integrum, minore quis moleſtiâ ageret, quam unam aliquam: quoniàm ſi paucas ex grege, ut rectam ineant viam, propellere poſſis, cæteræ ultrò ſequentur*: Similitèr, hoc quidem reſpectu, Ethicæ Munus, eſt quodammodò illo Politicæ, difficilius. Secundò, proponit ſibi *Ethica*, ut Animus *Bonitate Internâ* imbuatur, & cumuletur; At *Civilis Scientia*, nihil ampliùs poſtulat, præter Bonitatem Externam; Hæc enim ad *Societatem* ſufficit. Itaque non rarò accidit, ut Regimen ſit bonum, Tempora mala: Siquidèm in Sacrâ Hiſtoriâ illud non ſemel occurrit (Cùm de Regibus bonis & piis narretur) *Sed adhùc Populus, non direxerat Cor ſuum, ad Dominum Deum Patrum ſuorum.* Itaque, & hoc quoque Reſpectu, duriores Partes ſunt *Ethicæ*. Tertiò, hoc habent Reſpub. ut tanquàm Machinæ grandiores, tardiùs moveantur, nec ſine magno molimine; unde haud tam citò labefactantur: Sicut enìm in Ægypto, ſeptem Anni Fertiles, Steriles ſeptem ſuſtentârunt; ita in Rebuſpub. priorum Temporum bona Inſtitutio, efficit, ut ſequentium Errores non ſtatìm perniciem inferant: At ſingulorum Hominum Decreta, & Mores, magis ſubitò ſubverti ſolent. Hoc denique *Ethicam* gravat, *Politicæ* ſuccurrit.

Scientia Civilis, tres habet Partes, juxta tres Societatis Actiones Summarias: *Doctrinam de Converſatione*; *Doctrinam de Negotiis*; & *Doctrinam de Imperio* ſive *Repub.* Tria ſiquidèm ſunt *Bona*, quæ ex *Societate Civili*, Homines ſibi parare expetunt: *Solamen contra Solitudinem*, *Adjumentum in Negotiis*; & *protectio contra Injurias.* Suntque iſtæ tres Prudentiæ, planè inter ſe diverſæ, & ſæpenumerò disjunctæ; *Prudentia* *in Converſando*; *Prudentia in Negotiando*; *& Prudentia in Gubernando.*

Enimverò, quod ad *Converſationem* attinet, Illa certè affectata eſſe non debet, at multò minùs neglecta: Cùm Prudentia in ejus Moderamine, & Decus quoddam Morum in ſe ipsâ præ ſe ferat; & ad Negotia, tam publica, quam privata, commodè adminiſtranda, plurimùm juvet. Etenim ſicut Actio Oratori, tanti habetur, (licet ſit Externum quiddam) ut etiàm illis alteris Partibus, quæ graviores, & interiores videntur, anteponatur; eodem ferè modo, in Viro Civili, *Converſatio*, ejuſque Regimen (utcunque in Exterioribus occupetur) ſi non ſummum, at certè Eximium locum invenit. Quale enim pondus habet, *Vultus* ipſe, ejuſque Compoſitio? Rectè Poeta;

——*Nec Vultu deſtrue Verba tuo.*

Poterit enim quis *Vim Orationis*, *Vultu* labefactare, & planè prodere. Quin & *Facta*, non minùs quam *Verba*, *Vultu* paritèr deſtrui poſſint, ſi Ciceroni credamus; Qui, cùm Fratri Affabilitatem commendaret erga Provinciales; non in hoc eam potiſſimum ſitam dixit, ut Aditus præberet ad ſe faciles, niſi etiàm *Vultu* ipſo comitèr accedentes exciperet; *Nil intereſt habere Oſtium apertum, vultum clauſum.* Videmus quoque Atticum, ſub primum Ciceronis cum Cæſare Congreſſum, Bello adhuc fervente, diligentèr & ſeriò Ciceronem per Epiſtolam monuiſſe, de *Vultu* & *Geſtu*, ad Dignitatem & Gravitatem componendis. Quod ſi tantum poſſit, *Oris* & *Vultûs* ſolius Moderatio, quantò magis *Sermo Familiaris*, & alia, quæ ad *Converſationem* pertinent? Atque ſanè Summa, & Compendium Decori, & Elegantiæ Morum, in hoc ferè ſita ſunt; ut quaſi æquâ Lance, & propriam Dignitatem, & aliorum, metiamur & tueamur: Quod etiàm, non malè expreſſit T. Livius, (licet alii Rei intentus) eo Perſonæ Charactere; *Ne* (inquit) *aut arrogans videar, aut obnoxius; quorum alterum eſt, alienæ libertatis Obliti, alterumq; ſuæ.* Ex contrariâ verò parte, ſi *Vrbanitati*, & Elegantiæ Morum externæ, impenſiùs ſtudeamus, tranſeunt illæ in Affectationem quandam Deformem, & Adulterinam; *Quid enim deformius, quam Scenam in Vitam transferre?* Quinetiàm, licet in Exceſſum illum vitioſum minimè prolabantur, Temporis tamen Nimium in hujuſmodi Leviculis abſumitur; Animuſque ad curam ipſarum, magis quàm oportet, deprimitur. Ideóque ſicut in Academiis, Adoleſcentes Literarum Studioſi, at Sodalium Congreſſibus plus ſatis indulgentes, moneri ſoleant à Præceptoribus: *Amicos eſſe Fures Temporis:* Sic certè aſſidua iſta, in *Converſationis* Decorum, Animi Intentio, magnum gravioribus Meditationibus Furtum facit. Deinde, qui Primas adeò in *Vrbanitate* obtinent, & ad hanc rem unam quaſi nati videntur, hoc ferè habent, ut ſibi ipſis in illâ ſolâ complaceant, & ad Virtutes ſolidores, & celſiores, vix unquàm aſpirent: Quandò econtrà, qui ſibi in hâc parte Defectùs ſunt conſcii, Decus ex bonâ Exiſtimatione quærunt: Ubi enim adeſt bona Exiſtimatio, omnia ferè decent; ubi verò illa deficit, tum demùm à Commoditate Morum, atque *Vrbanitate*, ſubſidium petendum eſt. Porrò, ad res gerendas, vix gravius, aut frequentius reperias Impedimentum, quam hujuſce Decori externi Curioſam nimis Obſervationem; atque illud alterum, quod huic ipſi inſervit; nimirùm, anxiam Temporis atque Opportunitatum Electionem. Egregiè enim Salomon; *Qui reſpicit ad Ventum non ſeminat; qui reſpicit ad Nubes, non metit*: Creanda ſiquidèm nobis eſt Opportunitas, ſæpiùs quam opperienda. Ut Verbo dicamus, *Urbana* iſta Morum *Compoſitio*, veluti Veſtis Animi eſt; & proinde Veſtis Commoditates referre debet. Primùm enim, talis eſſe debet, *ut ſit in* uſu communi: Rursùs, ut non ſit nimis delicata aut ſumptuoſa: Deinde, ita conficienda, ut ſi qua ſit in Animo Virtus, eam exhibeat maximè conſpicuam; ſi qua Deformitas, eandem ſuppleat, & occultet: Poſtremò, & ſuper omnia, ne ſit nimis arcta, atque ita Animum anguſtiet, ut ejuſdem Motus in rebus gerendis, cohibeat & impediat. Verùm hæc Pars *Scientiæ Civilis de Converſatione*, elegantèr profectò à nonnullis tractata eſt, neque ullo modo tanquàm *Deſiderata* reponi debet.

CAPUT II.

Partitio Doctrinæ de Negotiis; *in* Doctrinam de Occaſionibus Sparſis; *&* Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ, de Occaſionibus Sparſis, *ex* Parabolis *aliquibus* Salomonis. *Præcepta*, de Ambitu Vitæ.

D*Octrinam de Negotiis*, partiemur in *Doctrinam de Occaſionibus Sparſis*, & *Doctrinam de Ambitu Vitæ*; Quarum Altera, univerſam *Negotiorum* Varietatem complectitur, & Vitæ Communis tanquàm *Amanuenſis* eſt; Altera, ea tantùm, quæ ad *propriam cujuſque Fortunam* amplificandam ſpectant, excerpit, & ſuggerit; quæ ſingulis, pro intimis quibuſdam Rerum ſuarum *Tabellis*, aut *Codicillis* eſſe poſſint. Verùm antequàm ad Species deſcendamus, aliquid, circa *Doctrinam de Negotiis* in genere, præfabimur. *Doctrinam de Negotiis*, pro rei Momento, tractavit adhuc nemo; cum magnâ, tam Literarum, quam Literatorum, Exiſtimationis jacturâ. Ab hâc enim Radice pullulat illud Malum, quod notam Eruditis inuſſit; Nimirùm, *Eruditionem & Prudentiam civilem rarò admodùm conjungi*. Etenim ſi quis rectè advertat, ex Prudentiis illis tribus, quas modò diximus ad Vitam Civilem ſpectare; Illa *Converſationis* ab Eruditis ferè contemnitur, tanquàm Servile quiddam, atque inſupèr Meditationibus inimicum. Quòd verò ad illam de *Repub. Adminiſtrandâ*; ſanè ſi quandò Rerum Gubernaculis admoveantur Eruditi, Munus ſuum non incommodè ſuſtinent; Verùm ea promotio contingit paucis. De *Prudentiâ* autem *Negotiandi* (quâ de nunc loquimur) in quâ Vita Humana plurimùm verſatur, nulli omninò Libri conſcripti habentur; præter pauca quædam *Monita Civilia*, in Faſciculum unum aut alterum collecta, quæ Amplitudini hujus Subjecti, nullo modo reſpondent: Etenim ſi Libri aliqui extarent, de hoc Argumento, ſicut de cæteris, minimè dubitaverim, quin Viri Eruditi, aliquo Experientiæ

Manipulo inſtructi, Ineruditos, licet diutinâ Experientiâ edoctos, longè ſuperarent; & *proprio illorum* (quod dicitur) *Arcu uſi*, magis è longinquo ferirent.

Neque verò eſt cur vereamur, ne *Scientiæ* hujus, tam varia ſit Materia, ut ſub Præceptionibus non cadat: Multò ſiquidèm anguſtior eſt, quam illa *Reip. Adminiſtrandæ Scientia*; quam tamen apprimè videmus excultam. Hujus generis *Prudentiæ*, apud Romanos, optimis temporibus, extitiſſe videntur nonnulli Profeſſores. Teſtatur enim Cicero, moris fuiſſe, paulò ante ſua Secula, ut Senatores, Prudentiâ, & Rerum uſu maximè celebres (*Coruncanii, Curii, Lælii*, & alii,) ſtatis Horis, in Foro deambularent; ubi Civibus copiam ſui facerent, & conſulerentur; non de Jure, ſed de Negotiis omnigenis; Veluti *de Filiâ elocandâ, ſive de Filio educando, ſive de prædio coemendo, de Contractu, Accuſatione, Defenſione*, aut aliâ quacunque re, quæ in Vitâ Communi interveniat. Ex quo liquet, Prudentiam quandam eſſe, *Conſilium dandi*, etiam in Negotiis Privatis; ex Univerſali Rerum Civilium Cognitione & Experientiâ promanantem; *quæ exerceatur quidem in Caſibus Particularibus*, extrahatur autem ex generali Caſuum Conſimilium Obſervatione. Sic enim videmus, in eo Libro, quem ad Fratrem conſcripſit, Q. Cicero, *de Petitione Conſulatûs* (quem Unicum à Veteribus habemus, quantum memini, Tractatum, de *Negotio aliquo Particulari*) quanquàm ad Conſilium dandum, de re tum præſenti, potiſſimùm ſpectaret, plurima tamen contineri Axiomata Politica, quæ non uſum ſolùm temporarium, ſed Normam quandam perpetuam, circa *Electiones* populares præſcribant. In hoc genere autem, nihil invenitur, quod ullo modo comparandum ſit, cum *Aphoriſmis* illis, quos edidit Rex Salomon: De quo teſtatur Scriptura, *Cor illi fuiſſe inſtar Arenæ Maris*; Sicut enim Arenæ Maris univerſas Orbis oras circundant; ita & Sapientia ejus omnia Humana, non minùs quam Divina, complexa eſt. In *Aphoriſmis* verò illis, præter alia magis Theologica, reperies liquidò, haud pauca Præcepta, & Monita Civilia præſtantiſſima; ex profundis quidem Sapientiæ Penetralibus ſcaturientia, atque in ampliſſimum Varietatis Campum excurrentia. Quoniam verò, *Doctrinam de Occaſionibus Sparſis* (quæ, *Doctrinæ de Negotiis*, Portio eſt prior) inter *Deſiderata* reponemus, ex more noſtro, pauliſpèr in illâ immorabimur: Atque Exemplum ejuſdem, ex *Aphoriſmis* ſive *Parabolis* illis Salomonis, deſumptum proponemus. Neque verò quis, ut arbitramur, nos meritò ſugillare poſſit, quod ex Scriptoribus Sacræ Scripturæ aliquem, ad Senſum Politicum trahamus: Equidem exiſtimo, ſi extarent Commentarii illi, Salomonis ejuſdem, *de Naturâ Rerum*, (in quibus de *Omni vegetabili, à Muſco ſuper Murum, ad Cedrum Libani*, itemque de *Animalibus* conſcripſit) non illicitum eſſe, eos ſecundum Senſum Naturalem, interpretari: Quod idem nobis liceat in *Politicis*.

Exemplum Portionis Doctrinæ de Occaſionibus ſparſis, ex Parabolis aliquibus Salomonis.

PARABOLA.

1. *Mollis Reſponſio frangit iram.*

EXPLICATIO.

Si incendatur *Ira* Principis, vel Superioris adverſus te, & tuæ jam ſint loquendi partes, duo præcipit Salomon: Alterum, ut *fiat Reſponſio*; Alterum, ut *eadem ſit mollis*. Prius continet tria præcepta. Primò, ut *caveas à Silentio triſti & contumaci*: Illud enim, Aut culpam totam in te recipit, ac ſi nihil habeas, quod reſpondere poſſis; Aut Dominum occultè Iniquitatis inſimulat, ac ſi Aures ejus, Defenſioni, licet juſtæ, non paterent. Secundò, ut *caveas à re comperendinandâ*, neque tempus aliud ad Defenſionem poſtules: Hoc enim, Aut eandem Notam inurit, quam prius; (nimirùm Dominum tuum nimiâ Mentis Perturbatione efferri,) Aut planè ſignificat, te Artificioſam quandam Defenſionem meditari, cùm in promptu nihil habeas: Adeò ut optimum ſempèr fuerit, aliquid in præſentiâ, & è re natâ, in Excuſationem tui adducere. Tertiò, ut *fiat prorsùs Reſponſio*: *Reſponſio* (inquam) non mera *Confeſſio*, aut mera *Submiſſio*; ſed aliquid Apologiæ, & Excuſationis inſpergatur: Neque enim alitèr tutum eſt facere, niſi apud Ingenia valdè Generoſa & Magnanima; quæ rara admodùm ſunt. Sequitur poſteriore loco, ut *Reſponſio ſit mollis*, minimè præfracta, aut aſpera.

PARABOLA.

2. *Servus prudens dominabitur in Filium ſtultum; Et partietur hæreditatem inter Fratres.*

EXPLICATIO.

In omni Familiâ, turbatâ & diſcordi, ſemper exurgit aliquis *Servus*, aut *humilis Amicus*, præpotens, qui pro Arbitro ſe gerat, ad Lites Familiæ componendas; cuique, eo nomine, & Familia tota, & Dominus ipſe, ſunt obnoxii. Ille, ſi ſuam rem agat, Familiæ Mala fovet, & aggravat; ſin fidelis revera fuerit & integer, plurimùm certè meretur: Adeò ut etiàm tanquàm inter *Fratres* haberi debeat, aut ſaltem *procurationem Hæreditatis* accipere *Fiduciariam*.

PARABOLA.

3. *Vir Sapiens, ſi cum ſtulto contenderit, ſive iraſcatur, ſive rideat, non inveniet requiem.*

EXPLICATIO.

Monemur ſæpiùs, ut *Congreſſum imparem fugiamus*; eo ſenſu, *Ne cum potioribus decertemus*. At haud minùs utile eſt Monitum, quod hic exhibet Salomon, *Ne cum Indigno contendamus*. Iniquâ enim prorsùs ſorte, hæc res tranſigitur. Siquidem, ſi ſuperiores ſimus, nulla ſequitur victoria; ſi ſuperemur, magna Indignitas. Neque juvat etiam, in hujuſmodi Contentione exercendâ, ſi interdùm veluti *per Iocum* agamus, interdùm cum *Faſtu & Contemptu*. Nam quocunque nos vertamus, leviores inde efficiemur, neque commodè nos explicabimus. Peſſimè autem fit, ſi hujuſmodi perſona, quâcum contendimus, (ut Salomon loquitur,) aliquid affine habeat cum *Stulto*; hoc eſt, ſi ſit Audaculus, & Temerarius.

PARABOLA.

4. *Sed & cunctis Sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes Aurem tuam, ne fortè audias ſervum tuum maledicentem tibi.*

EXPLICATIO.

Vix credi poſſit, vitam quantum perturbet, *inutilis Curioſitas*, circa illas res, quæ noſtrâ interſunt: Nimirùm, quandò ſecreta illa rimari ſatagimus, quæ detecta & inventa, Ægritudinem quidem Animo inferant, ad Conſilia autem expedienda nihil juvent. Primò enim ſequitur *Animi Vexatio & Inquietudo*, cùm Humana omnia, perfidiæ & Ingratitudinis plena ſint. Adeò ut, ſi comparari poſſit ſpeculum aliquod Magicum, in quo Odia, & quæcunque contra nos ullibi commoventur, intueri poſſemus, melius nobis fôret, ſi protinùs projiceretur & collideretur. Hujuſmodi enim Res, veluti Foliorum Murmura ſunt, & brevi evaneſcunt. Secundò *Curioſitas illa Animum Suſpicionibus nimiis onerat*, quod conſiliis inimiciſſimum eſt, eaque reddit inconſtantia, & complicata. Tertiò eadem, *Mala ipſa ſæpiſſimè figit, aliàs prætervolatura*: Grave enim eſt Conſcientias Hominum irritare; qui, ſi latere ſe putent, facilè mutantur in melius; ſin deprehenſos ſe ſentiant, Malum Malo pellunt. Meritò igitur Summæ Prudentiæ tribuebatur Pompeio Magno, quod Sertorii Chartas Univerſas, nec à ſe perlectas, nec aliis permiſſas, Igni protinùs dediſſet.

PARABOLA.

5. *Advenit veluti Viator Pauperies; & Egeſtas quaſi Vir Armatus.*

EXPLICATIO.

Elegantèr deſcribitur in Parabolâ, quomodò *Prodigis*, & circa Rem Familiarem Incurioſis, ſuperveniant *Naufragia Fortunarum*. A Principio enim pedetentìm, & Paſſibus lentis, inſtar *Viatoris*, advenit *Obæratio, & Sortis Dimunitio*, neque ferè ſentitur: At non multò poſt invadit Egeſtas, tanquàm *Vir Armatus*, Manu ſcilicet tam forti, & potente, ut ei ampliùs, reſiſti non poſſit; cùm apud Antiquos rectè dictum ſit, *Neceſſitatem ex omnibus rebus eſſe fortiſſimam*. Itaque *Viatori* occurrendum, contra *Armatum* muniendum.

PARABOLA.

6. *Qui erudit Deriſorem, ipſe ſibi Injuriam facit; & qui arguit impium, ſibi Maculam generat.*

EXPLICATIO.

Congruit cum Præcepto Salvatoris, *Vt non mittamus Margaritas noſtras ante Porcos*: Diſtinguuntur autem in hac *Parabolâ*, Actiones *Præceptionis, & Reprehenſionis*; Diſtinguuntur itidèm Perſonæ *Deriſoris*, & *Impii*; Diſtinguitur poſtremò, *id quod rependitur*: In priore enim *rependitur Opera luſa*; in poſteriore, etiàm & *Macula*. Cùm enim quis erudit, & inſtituit *Deriſorem*; *Iactura* primùm *fit Temporis*; Deinde & Alii *Conatum irrident*, tanquàm rem vanam, & Operam malè collocatam; Poſtremò, *Deriſor* ipſe, *Scientiam, quam didicit, Faſtidio habet*. At majore cum periculo, tranſigitur Res in *Reprehenſione Impii*; quia non ſolùm *Impius* non auſcultat, ſed & Cornua obvertit, & Reprehenſorem, odioſum ſibi jam factum, aut confeſtim convitiis proſcindit, aut ſaltèm poſteà apud alios criminatur.

PARABOLA.

7 *Filius Sapiens lætificat patrem: Filius verò Stultus Mæſtitiæ eſt Matri ſuæ.*

EXPLICATIO.

Diſtinguuntur Solatia atque Ægritudines Oeconomicæ, *Patris* videlicet & *Matris*, circa *Liberos* ſuos. Etenìm *Filius prudens* & *frugi*, præcipuo *Solatio* eſt *Patri*, qui *Virtutis* Pretium meliùs novit quam *Mater*; ac propterea *Filii* ſui Indoli, ad virtutem propenſæ, magis gratulatur: Quinetiàm Gaudium illi fortaſsè affert Inſtitutum ſuum, quod *Filium* tam probè educârit, illique Honeſtatem Morum, præceptis & Exemplo, impreſſerit. Econtra, *Mater Calamitati Filii plus compatitur*, & indolet; tùm ob Affectum Maternum magis mollem, & tenerum; tùm fortaſsè Indulgentiæ ſuæ conſcia, quâ eum corruperit, & depravaverit.

PARABOLA.

8. *Memoria Iuſti cum Laudibus; at Nomen Impiorum putreſcet.*

EXPLICATIO.

Diſtinguitur inter *Famam Virorum Bonorum*, & *Malorum*, qualis eſſe ſoleat poſt *Obitum*. *Viris* enim *bonis*, extinctâ Invidiâ, (quæ Famam eorum, dum vixerant, carpebat) *Nomen* continuò effloreſcit, & *Laudes* magis indies invaleſcunt: At *Viris malis*, (licet Fama eorum, per Gratiam Amicorum, & Factionis ſuæ Hominum, ad breve Tempus manſerit,) paulò poſt Faſtidium *Nominis* oboritur; & poſtremò *Laudes* illæ *Evanidæ*, in *Infamiam*, & veluti in *Odorem gravem* & *tetrum*, deſinunt.

PARABOLA.

9. *Qui conturbat Domum ſuam, poſſidebit Ventos.*

EXPLICATIO.

Utile admodùm Monitum, de *Diſcordiis* & *Turbis Domeſticis*. Plurimi enim, ex *Diſſidiis Vxorum*, aut *Exhæredationibus Filiorum*, aut *Mutationibus frequentibus Familiæ*, magna ſibi ſpondent; ac ſi inde, vel Animi Tranquillitas, vel Rerum ſuarum Adminiſtratio felicior, ſibi obventura foret. Sed plerunque abeunt Spes ſuæ in *Ventos*. Etenim, tum Mutationes illæ, ut plurimùm, non cedunt in melius; tum etiàm, Perturbatores iſti Familiæ ſuæ, Moleſtias varias, & Ingratitudinem eorum, quos, aliis præteritis, adoptant & deligunt, ſæpenumerò experiuntur; Quin & hoc pacto, Rumores ſibi progignunt non optimos, & Famas ambiguas: Neque enim malè à Cicerone notatum eſt; *Omnem famam à Domeſticis manare*. Utrunque autem Malum, per *Ventorum Poſſeſſionem* elegantèr à Salomone exprimitur: Nam *Expectationis Fruſtratio*, & *Rumorum Suſcitatio*, *Ventis* rectè comparantur.

PARABOLA.

10. *Melior eſt Finis orationis, quàm principium.*

EXPLICATIO.

Corrigit *Parabola* Errorem frequentiſſimum, non ſolùm apud eos, qui verbis præcipuè ſtudent, verùm etiàm apud Prudentiores. Is eſt, quod Homines de *Sermonum* ſuorum *Aditu* atque *Ingreſſu*, magis ſint ſolliciti, quam de *Exitu*; & accuratiùs Exordia & præfatiunculas meditentur, quam Extrema Orationum. Debuerant autem, nec illa negligere, & iſta, ut longè potiora, præparata & digeſta apud ſe habere; revolventes ſecum, &, quantum fieri poteſt, Animo proſpicientes, quis tandem *Exitus Sermonis* ſit futurus, & quomodò Negotia inde promoveri, & maturari poſſint. Neque hic Finis. Quinimò non *Epilogi* tantùm, & *Sermonum, qui ad ipſa Negotia ſpectant, Egreſſu*, meditari oportet; verùm etiàm & illorum *Sermonum* Cura ſuſcipienda, *quos ſub ipſum Diſceſſum, commodè & urbanè injicere poſſint*; licet à *Negotio prorſus alienos*. Equidem cognovi Conſiliarios duos, Viros certè magnos, & prudentes, & quibus Onus Rerum tunc præcipuè incumbebat; quibus illúd fuit perpetuum, & proprium, ut quoties cum Principibus ſuis, de Negotiis ipſorum communicarent, Colloquia, in rebus ad ipſa Negotia ſpectantibus, nunquàm terminarent; verùm ſempèr, aut ad Jocum, aut aliud aliquid, quod Audire erat volupe, Diverticula quærerent: Atq; ut Adagio dicitur, *Sermones marinos Aquâ Fluviatili ſub extremum abluerent*. Neque hoc illis inter Artes poſtremum erat.

PARABOLA.

11. *Sicut Muſcæ Mortuæ fœtere faciunt unguentum optimum, ſic Hominem pretioſum Sapientiâ, & gloriâ, parva Stultitia.*

EXPLICATIO.

Iniqua admodùm, & miſera eſt Conditio, *Hominum Virtute Præcellentium* (ut optimè notat *Parabola*,) quia *Erroribus* eorum, quantumvis leviſſimis, nullo modo ignoſcitur: Verùm, quemadmodum in Gemmâ, valdè nitidâ, minimum quodque Granulum, aut Nubecula, Oculos ferit, & moleſtiâ quâdam afficit, quod tamen ſi in Gemmâ vitioſiore repertum fôret, vix notam ſubiret; Similitèr, in *Viris ſingulari Virtute præditis*, minima quæque Vitia, ſtatim in Oculos, & Sermones Hominum incurrunt, & Cenſurâ perſtringuntur graviore: quæ in *Hominibus mediocribus*, aut omninò laterent, aut Veniam facilè reperirent. Itaque Viro valdè prudenti, parva Stultitia; valdè probo, parvum peccatum; urbano, & Moribus eleganti, paululùm Indecori, de Fama & Exiſtimatione multùm detrahit. Adeò ut non peſſimum fôret *Viris Egregiis*, ſi nonnulla *Abſurda* (quod citra vitium fieri poſſit) Actionibus ſuis immiſcerent; ut Libertatem quandam ſibi retinerent, & parvorum Defectuum notas confundant.

PARABOLA.

12. *Homines Deriſores Civitatem perdunt; Sapientes verò avertunt Calamitatem.*

EXPLICATIO.

Mirum videri poſſit, quod in deſcriptione Hominum, qui ad Reſpub. labefactandas & perdendas, veluti Naturâ comparati & facti ſunt, delegerit Salomon Characterem; Non Hominis Superbi & Inſolentis; Non Tyrannici & Crudelis; Non Temerarii & Violenti; Non Impii & Scelerati; Non Injuſti & Oppreſſoris; Non Seditioſi & Turbulenti; Non Libidinoſi & Voluptarii; Non denique Inſipientis & Inhabilis;

Inhabilis ; Sed *Deriſoris*. Verùm hoc Sapientiâ ejus Regis, qui Rerumpub. Conſervationes & Everſiones optimè nôrat, digniſſimum eſt. Neque enim ſimilis ferè eſt Peſtis Regnis & Rebuſpub. ; quam ſi Conſiliarii Regum, aut Senatores, quique Gubernaculis Rerum admoventur, ſint ingenio *Deriſores*. Hujuſmodi enim Homines, Periculorum Magnitudinem, ut fortes videantur Senatores, ſempèr extenuant ; iiſque qui pericula prout par eſt, ponderant, veluti Timidis inſultant : Conſultandi & Deliberandi maturas Moras, & meditatas Diſceptationes, veluti Rem Oratoriam, & tædii plenam, & ad Summas Rerum nihil facientem, ſubſannant : Famam, ad quam Principum Conſilia præcipuè ſunt componenda, ut *Salivam Vulgi*, & Rem citò prætervolaturam, contemnunt : Legum vim & Auctoritatem, ut Reticula quædam, quibus Res majores minimè cohiberi debeant, nil morantur : Conſilia & præcautiones, in longum proſpicientes, ut Somnia quædam, & Apprehenſiones Melancholicas, rejiciunt : Viris reverà prudentibus, & Rerum peritis, atque magni Animi & Conſilii, Dicteriis & Facetiis illudunt : Denique Fundamenta omnia Regiminis Politici ſimul labefactant. Quod magis attendendum eſt, quia Cuniculis, & non Impetu aperto, hæc Res agitur : Neque cœpit eſſe inter Homines (prout meretur) ſuſpecta.

PARABOLA.

13. *Princeps, qui libentèr præbet Aures verbis Mendacii, omnes Servos habet improbos.*

EXPLICATIO.

Cùm *Princeps* talis fuerit, ut Suſurronibus, & Sycophantis, abſque judicio, faciles & credulas Aures præbeat, ſpirat omninò, tanquam à parte *Regis*, Aura peſtilens, quæ omnes *Servos* ejus corrumpit, & inficit. Alii Metus *Principis* rimantur, eoſque Narrationibus Fictis exaggerant : Alii Invidiæ Furias concitant, præſertìm in Optimos quoſque : Alii Criminationibus Aliorum, proprias Sordes, & Conſcientias malas, eluunt : Alii Amicorum ſuorum Honoribus & Deſideriis velificant, Competitores eorum calumniando, & mordendo : Alii Fabularum Argumenta, contra Inimicos ſuos, tanquàm in Scenâ, componunt : & innumera hujuſmodi. Atque hæc illi, qui ejuſvis *Principis* Ingenio ſunt magis improbo. At illi etiàm, qui Naturâ Probiores ſunt, & meliùs Morati, poſtquam, in Innocentiâ ſuâ, parum Præſidii eſſe ſenſerint, (quoniam *Princeps* vera à falſis diſtinguere non novit,) Morum ſuorum Probitatem exuunt, & Ventos Aulicos captant, iiſque ſervilem in modum circumferuntur. *Nihil enim*, (ut ait Tacitus de Claudio) *tutum eſt apud Principem, cujus animo omnia ſibi unquàm indita & juſſa*. Atq; bene Comineus ; *Præſtat Servum eſſe Principis, cujus ſuſpicionum non eſt Finis, quàm ejus, cujus credulitatis non eſt Modus.*

PARABOLA.

14. *Iuſtus miſeretur Animæ Iumenti ſui ; ſed Miſericordiæ Impiorum crudeles.*

EXPLICATIO.

Inditus eſt, ab ipsâ Naturâ, Homini *Miſericordiæ* Affectus nobilis, & excellens ; qui etiàm ad *Animalia Bruta* extenditur ; quæ ex Ordinatione Divinâ, ejus Imperio ſubjiciuntur. Itaque habet iſta *Miſericordia*, Analogiam quandam, cum illâ Principis erga Subditos. Quinetiàm illud certiſſimum eſt, quod quò dignior eſt Anima, eò pluribus compatiatur. Etenim Animæ anguſtæ & degeneres, hujuſmodi Res, ad ſe nihil pertinere putant: At illa, quæ nobilior eſt Portio Univerſi, ex communione afficitur. Quare videmus, ſub Veteri Lege, haud pauca fuiſſe præcepta, non tam merè *Cæremonialia*, quàm *Miſericordiæ Inſtitutiva*: Quale fuit illud, de *non Comedendo Carnem cum Sanguine ejus*; & ſimilia. Etiàm in Sectis Eſſæorum, & Pythagoræorum, ab Eſu Animalium, omninò abſtinebant. Quod etiam hodiè obtinet (ſuperſtitione inviolatâ) apud Incolas nonnullos Imperii Mogollenſis. Quin & Turcæ, (Gens licet, & Stirpe & Diſciplinâ, crudelis, & Sanguinaria,) Brutis tamen Eleemoſynas largiri ſolent; neque Animalium Vexationes & Torturas fieri ſuſtinent. Verùm, ne fortè hæc quæ diximus, omnis generis *Miſericordiæ*, patrocinari videantur, ſalubritèr ſubjungit Salomon, *Impiorum Miſericordias eſſe crudeles*. Eæ ſunt, quandò Hominibus Sceleratis & Facinoroſis parcitur, Juſticiæ Gladio feriendis: Crudelior enim hujuſmodi *Miſericordia*, quam Crudelitas ipſa. Nam Crudelitas exercetur in ſingulos, at Miſericordia illa, univerſum Facinoroſorum Exercitum, conceſsâ Impunitate, in Homines Innocentes, armat & immittit.

PARABOLA.

16. *Totum ſpiritum ſuum profert Stultus; at Sapiens reſervat aliquid in poſterum.*

EXPLICATIO.

Corrigit Parabola præcipuè (ut videtur) Non Hominum Vanorum Futilitatem, qui, Dicenda, Tacenda, facilè proferunt; Non Parrheſiam illam, quâ abſque diſcrimine & Judicio, in omnes & omnia involant; Non Garrulitatem, quâ ad Nauſeam uſque, aliis obſtrepunt; ſed Vitium aliud magis occultum; Nempe Sermonis Regimen, minimè omnino prudens, & Politicum: Hoc eſt, cùm quis ita Sermonem, (in Colloquiis privatis) inſtituit, ut quæcunque in Animo habeat, quæ ad rem pertinere putet, ſimul, & tanquam uno Spiritu, & Oratione continuatâ, proferat: Hoc enim plurimùm Negotiis officit. Siquidem primò, *Oratio interciſa*, & per Partes infuſa, longè magis penetrat, quam Continuata; quoniàm in Continuatâ, pondus Rerum, non diſtinctè & ſigillatim excipitur, nec per moram nonnullam inſideat, ſed Ratio Rationem, antequam penitùs inſederit, expellit. Secundò, Nemo tam potenti, & felici eloquentiâ valet, ut primo Sermonis Impetu, eum quem alloquitur, *mutum & elinguem planè reddat*; quin & altera aliquid viciſſim reſpondebit, & fortaſsè objiciet: Tum verò accidit, ut quæ in Refutationem, aut Replicationem reſervanda fuiſſent, præmiſſa jam, & anteà delibata, Vires ſuas & Gratiam, amiſerint. Tertiò, ſi quis ea, quæ dicenda ſunt, non ſimul effundat, ſed per partes eloquatur, aliud primò, aliud ſubinde injiciens; ſentiet ex ejus, quem alloquitur, Vultu, & Reſponſo, quomodò ſingula illum affecerint, quam in partem accepta fuerint; ut quæ adhùc reſtant dicenda, cautius aut ſupprimat, aut excerpat.

PARABOLA.

16. *Si Spiritus poteſtatem habentis, aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris; quia Curatio faciet ceſſare magna peccata.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, quomodò ſe quis gerere debeat, cùm Iram, atque Indignationem *Principis* incurrerit. Præceptum duplex: Primò, *ut non dimittat Locum ſuum*; Secundò, ut *Curationi*, tanquàm in Morbo aliquo gravi, diligentèr & cautè, *attendat*. Conſueverunt enim Homines, poſtquàm commotos contra ſe *Principes* ſuos ſenſerint, partìm ex Dedecoris Impatientiâ, partìm ne vulnus obſervando refricent, partìm ut triſtitiam & Humilitatem eorum Principes ſui perſpiciant, ſe, à Muneribus & Functionibus ſuis, ſubducere: Quinetiàm interdùm, ipſos Magiſtratus, & Dignitates quas gerunt, in *Principum* Manus reſtituere. At Salomon, hanc medendi Viam, veluti noxiam, improbat; idque ſummâ profectò ratione. Primò enim, *Dedecus ipſum nimis illa publicat*; unde tum Inimici, atque Invidi, audaciores fiunt ad lædendum; tum Amici timidiores ad ſubveniendum. Secundò, hoc pacto fit, ut *Principis Ira*, quæ fortaſsè, ſi non evulgaretur, ſponte concideret, *magis figatur*; & veluti principio jam facto Hominis deturbandi, in præcipitium illius, feratur. Poſtremò, *Seceſſus* iſte *aliquid ſapit ex malevolo*, & Temporibus infenſo; Id quod Malum Indignationis, Malo Suſpicionis cumulat. Ad *Curationem* autem pertinent iſta. Primò, caveat ante omnia, ne *ſtupiditate* quâdam, aut etiàm *Animi Elatione, Indignationem Principis minimè ſentire*, aut inde, prout debeat, affici, videatur: Hoc eſt, ut & Vultum, non ad Triſtitiam contumacem, ſed ad Mœſtitiam gravem atque modeſtam componat: & in rebus quibuſcunque agendis, ſe minùs ſolito hilarem & lætum, oſtendat: Quin & in rem ſuam erit, Amici alicujus operâ, & Sermone, apud *Principem*, uti, qui, quanto Doloris ſenſu, in intimis excrucietur, tempeſtivè inſinuet. Secundò, *Occaſiones omnes*, vel *minimas*, ſedulò *evitet*, per quas aut *Res* ipſa, quæ Indignationi Cauſſam præbuit, *refricetur*; aut *Princeps* denuò excandeſcendi, & ipſum, quacunque de cauſsâ, coram aliis, objurgandi, Anſam arripiat. Tertiò, perquirat etiàm diligentèr Occaſiones omnes, in quibus *Opera ejus Principi grata eſſe poſſit*; ut & Voluntatem promptam redimendi Culpam præteritam oſtendat; & *Princeps* ſuus ſentiat, quali tandem ſervo, ſi eum dimittat, privari ſe contigerit. Quartò, *Culpam ipſam*, Aut *ſagacitèr in alios tranſferat*; Aut *Animo* illam non *malo commiſſam* eſſe inſinuet; Aut etiàm *Malitiam illorum*, qui ipſum Regi detulerunt, vel rem ſupra Modum aggravârunt, *indicet*. Denique in omnibus evigilet, & *Curationi* ſit intentus.

PARABOLA.

17. *Primus in Cauſsâ ſuâ Iuſtus: tum venit altera pars, & inquiri in eum.*

EXPLICATIO.

Prima in unaquâque *Cauſsâ Informatio*, ſi pauliſpèr Animo Judicis inſederit, altas Radices agit, eumque imbuit, & occupat; Adeò ut ægrè elui poſſit, niſi aut manifeſta aliqua Falſitas, in Materiâ Informationis; aut Artificium aliquod, in eâdem exhibendâ, deprehendatur. Etenim nuda & ſimplex Defenſio, licet juſta ſit & præponderans, vix Præjudicium Informationis Primæ, compenſare, aut Libram Juſtitiæ ſemel propendentem, ad Æquilibrium reducere, per ſe valet. Itaque & Judicium cautiſſimum, ut nihil, quod ad Merita cauſſæ ſpectat, prælibetur, priuſquàm utraque Pars ſimul audiantur; & Defenſoris optimum, ſi Judicem ſenſerit præoccupatum, in hoc potiſſimùm (quantum dat Cauſſa;) incumbere, ut Verſutiam aliquam, & Dolum malum, ab adverſâ parte, in Judiciis abuſum, adhibitum, detegat.

PARABOLA.

18. *Qui delicatè à pueritiâ nutrit Servum ſuum, poſteà ſentiet eum contumacem.*

EXPLICATIO.

Servandus eſt, *Principibus* & *Dominis*, ex Conſilio Salomonis, in Gratiâ & Favore ſuo, erga *Servos*, *Modus*. Is triplex eſt; Primò, ut *Promoveantur per Gradus, non per Saltus*: Secundò, ut *interdùm aſſueſcant Repulſæ*: Tertiò, (quod benè præcipit Macciavellus,) ut *habeant præ oculis ſuis ſempèr aliquid, quò ulteriùs aſpirare poſſint*. Niſi enim hæc fiant, reportabunt proculdubiò *Principes*, in Fine, à *Servis* ſuis, Loco Animi grati, & officioſi, Faſtidium & Contumaciam. Etenim, ex Promotione ſubitâ, oritur *Inſolentia*, ex perpetuâ Deſideratorum Adeptione, *Impatientia Repulſæ*; Denique ſi Vota deſint, deerit itidèm Alacritas & *Induſtria*.

PARABOLA.

19. *Vidiſti Virum velocem in Opere ſuo; coram Regibus ſtabit; nec erit inter Ignobiles.*

EXPLICATIO.

Inter Virtutes, quas *Reges*, in Delectu *Servorum*, potiſſimùm ſpectant & requirunt, gratiſſima eſt præ cunctis *Celeritas*, & in *Negotiis expediendis ſtrenuitas*. Viri profundâ prudentiâ, *Regibus* ſuſpecti; utpote qui nimiùm ſint Inſpectores; & Dominos ſuos, inſcios & invitos, Ingenii ſui viribus, (tanquàm Machinâ) circumagere poſſint. Populares, inviſi; utpote qui Regum Luminibus officiunt, & Oculos Populi in ſe convertunt. Animoſi, pro turbulentis ſæpè habentur, & ultra, quam par eſt, auſuris. Probi, & Vitæ integræ, tanquàm difficiles exiſtimantur, nec ad omnes Nutus Heriles apti. Denique non eſt Virtus alia, quæ non habeat aliquam quaſi umbram, quâ *Regum* Animi offendantur; Sola *Velocitas ad Mandata*; nihil habet, quod non placeat. Inſuper, Motus Animorum Regiorum celeres ſunt, & Moræ minùs patientes. Putant enim ſe quidvis efficere poſſe; Illud tantùm deeſſe, ut citò fiat. Itaque ante omnia iis grata eſt *Celeritas*.

PARABOLA.

20. *Vidi cunctos viventes, qui ambulant ſub Sole, cum Adoleſcente Secundo, qui conſurgit pro eo.*

EXPLICATIO.

Notat *Parabola* Vanitatem Hominum, qui ſe agglomerare ſolent ad *Succeſſores Deſignatos Principum*. Radix autem hujus rei eſt, Inſania illa, Hominum Animis penitùs à Naturâ inſita; Nimirùm ut ſpes ſuas nimium adament. Vix enim reperitur, qui non delectatur magis, iis quæ *Sperat*, quam iis quibus *Fruitur*. Quinetiàm *Novitas* Humanæ Naturæ grata eſt, & avidè expetitur. In *Succeſſore* autem *Principis* iſta duo concurrunt; *Spes* & *Novitas*. Innuit autem *Parabola* idem, quod olìm dictum erat; primò à Pompeio ad Syllam; poſteà à Tiberio de Macrone; *Plures adorare Solem Orientem, quàm Occidentem*. Neque tamen *Imperantes*, multùm hâc re commoventur, aut eam magni faciunt, ſicut nec Sylla, nec Tiberius fecit; ſed rident potiùs Hominum Levitatem, nec pugnant cum Somniis: *Eſt autem* (ut aiebat ille) *Spes vigilantis Inſomnium*.

PARABOLA.

21. *Erat Civitas parva, & pauci in eâ Viri; Venit contra eam Rex magnus, & vadavit eam, inſtruxitque Munitiones per Gyrum, & perfecta eſt Obſidio; inventuſque eſt in eâ Vir pauper & ſapiens, & liberavit eam per Sapientiam ſuam; & nullus deinceps recordatus eſt, Hominis illius pauperis.*

EXPLICATIO.

Deſcribit *Parabola Ingenium Hominum pravum* & *malevolum*. Ii in Rebus duris, & anguſtis, coufugiunt ferè ad Viros Prudentes, & Strenuos, licet anteà contemptui habitos. Quamprimùm autem Tempeſtas tranſierit, ingrati demùm erga Conſervatores ſuos reperiuntur. Macciavellus verò, non ſine Cauſsâ, inſtituit Quæſtionem, *Uter ingratior eſſet erga Bene meritos, Princeps, aut Populus?* Sed interim utrunque Ingratitudinis arguit. Attamen hoc, non ſolùm ex *Ingratitudine Principis*, aut *Populi* oritur, ſed accedit plerunque his, *Invidia Procerum*, qui ſecretò indolent Eventui, licet felici & proſpero, quia ab ipſis profectus non ſit: Itaque & Meritum Hominis extenuant, & ipſum deprimunt.

PARABOLA.

22. *Iter pigrorum, quaſi Sepes Spinarum.*

EXPLICATIO.

Elegantiſſimè oſtendit *Parabola*, *Pigritiam* in fine *laborioſam* eſſe. Diligentia enim, & ſedula præparatio, id præſtant, ut Pes in aliquod Offendiculum non impingat; ſed ut complanetur via, antequàm ineatur. At qui piger eſt, & omnia in extremum Momentum Executionis differt, neceſſe eſt ut perpetuò, & ſingulis paſſibus, quaſi per Rubos & Sentes incedat, qui eum ſubindè detineant, & impediant. Idem obſervari poſſit etiàm in Familiâ regendâ; in quâ, ſi adhibeatur Cura & Providentia, omnia placidè, & veluti ſponte procedunt, abſque Strepitu & Tumultu: Sin hæc deſint, ubi major aliquis Motus intervenerit, omnia ſimul agenda turmatìm occurrunt; tumultuantur Servi; Ædes perſonant.

PARABOLA.

23. *Qui cognoſcit in judicio faciem, non benè facit; Iſte, & pro buccellâ panis, deſeret Veritatem.*

EXPLICATIO.

Prudentiſſimè notat *Parabola*, in *Iudice* magis pernicioſam eſſe, *Facilitatem Morum*, quam *Corruptelam Munerum*. *Munera* enìm, haudquaquàm ab omnibus deferuntur; at vix ulla eſt Cauſſa, in quâ non inveniatur aliquid, quod flectat Judicis Animum, ſi *Perſonas reſpiciat*.

Alius enìm reſpicietur, ut Popularis ; Alius, ut Maledicus ; Alius, ut Dives ; Alius, ut Gratus ; Alius, ut ab Amico commendatus ; Denique omnia plena ſunt Iniquitatis, ubi dominatur *Reſpectus Perſonarum* ; & levi omninò de Cauſsâ, veluti pro *Buccellâ Panis*, *Iudicium* pervertetur.

PARABOLA.

24. *Vir Pauper calumnians Pauperes, ſimilis eſt Imbri vehementi, in quo paratur Fames.*

EXPLICATIO.

Parabola iſta antiquitùs expreſſâ & depicta fuit, ſub Fabulâ *Hirudinis utriuſque* ; nimitùm, Plenæ, & Vacuæ. *Pauperis* enim & *Famelici Oppreſſio*, longè gravior eſt, quam *Oppreſſio*, per *Divitem* & *Repletum* ; quippe quæ omnes Exactionum Technas, & omnes Nummorum Angulos, perquirit. Solebat hoc ipſum etiam Spongiis aſſimilari ; quæ aridæ fortitèr ſugunt ; madidæ, non item. Monitum autem utile continet, tum erga Principes, Ne Præfecturas Provinciarum, aut Magiſtratus, Viris Indigentibus, & Obæratis, committant ; tum erga Populos, ne Reges ſuos, cum nimiâ Egeſtate conflictari, permittant.

PARABOLA.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, eſt Iuſtus cadens coràm Impio.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, Rebuſpub. ante omnia cavendum eſſe, de *iniquo & infami Iudicio*, in *Cauſſâ aliquâ celebri & gravi* ; præſertim ubi non abſolvitur Noxius, ſed condemnatur Inſons. Etenim Injuriæ inter Privatos graſſantes, turbant quidem & polluunt *Latices Iuſtitiæ* ; ſed tanquàm in *Rivulis* : Verùm Judicia iniqua, qualia diximus, à quibus Exempla petuntur, *Fontes* ipſos *Iuſtitiæ* inficiunt, & inquinant. Poſtquàm enim Tribunal ceſſerit in partes Injuſtitiæ, Status Rerum vertitur, tanquàm in Latrocinium publicum : Fitque planè, ut *Homo Homini ſit Lupus*.

PARABOLA.

26. *Noli eſſe Amicus Homini Iracundo, nec ambulato cum Homine Furioſo.*

EXPLICATIO.

Quantò religioſiùs Amicitiæ Jura inter Bonos ſervanda, & colenda ſunt ; tantò magis cavendum eſt, jam uſque à principio, de *Prudente Amicorum Delectu*. Atque Amicorum Natura & Mores, quantum ad nos ipſos ſpectant, omninò ferendi ſunt : Cùm verò neceſſitatem nobis imponunt, qualem erga alios perſonam induamus, & geramus, dura admodum, & Iniqua, Amicitiæ Conditio eſt. Itaque intereſt inprimis, ut præcipit Salomon, ad Vitæ Pacem, & præſidia, ne Res noſtras, cum *Hominibus Iracundis*, & qui facilè Lites & Jurgia provocant, aut ſuſcipiunt, commiſceamus. Iſtud enim Genus Amicorum, perpetuò nos Contentionibus, & Factionibus implicabit : ut aut Amicitiam abrumpere, aut Incolumitati propriæ deeſſe, cogamur.

PARABOLA.

27. *Qui celat Delictum, quærit Amicitiam ; ſed qui altero ſermone repetit, ſeparat Fœderatos.*

EXPLICATIO.

Duplex, Concordiam Tractandi, & Animos Reconciliandi, via. Altera, quæ incipit ab *Amneſtiâ*; Altera, quæ à *Repetitione Injuriarum*, ſubjungendo Apologias, & Excuſationes. Equidem memini ſententiam viri admodùm prudentis & politici; *Qui pacem tractat, non repetitis Conditionibus Diſſidii, is magis Animos, Dulcedine Concordiæ fallit, quam Æquitate componit.* Verùm Salomon, illo ſcilicet prudentior, in contrariâ Opinione eſt; & *Amneſtiam* probat, *Repetitionem* prohibet. Etenim in *Repetitione* hæc inſunt Mala; tum quod ea, ſit veluti *Unguis in ulcere*; tum quod *Periculum impendeat à nova Altercatione*, (ſiquidem de Injuriarum Rationibus, inter partes nunquàm conveniet;) tum denique quod *deducat Rem ad Apologias*; At utraque pars, malit videri, potiùs offenſam remiſiſſe, quam admiſiſſe Excuſationem.

PARABOLA.

28. *In omni opere bono erit Abundantia; ubi autem verba ſunt plurima, ibi frequentèr Egeſtas.*

EXPLICATIO.

Separat Salomon, hâc *Parabolâ*, Fructum *Laboris Linguæ*, & *Laboris Manuum*; quaſi ex altero proveniat *Egeſtas*, ex altero *Abundantia*. Etenim fit ferè perpetuò, ut qui multa effutiant, jactent multa, multa promittant, Egeni ſint; nec emolumentum capiant, ex illis Rebus, de quibus loquuntur. Quinetiàm, ut plurimùm, Induſtrii minimè ſunt, aut Impigri ad Opera; ſed tantummodò, Sermonibus ſe, tanquàm Vento, paſcunt & ſatiant. Sanè, ut poeta loquitur; *Qui ſilet eſt firmus.* Is qui conſcius eſt, ſe in opere proficere, ſibi plaudit, & tacet: Qui verò econtrà conſcius eſt, Auras ſe inanes captare, multa & mira apud alios prædicat.

PARABOLA.

29. *Melior eſt Correptio manifeſta, quam Amor occultus.*

EXPLICATIO.

Reprehendit *Parabola*, *Mollitiem Amicorum*, qui Amicitiæ privilegio non utuntur, in admonendo liberè & audactèr Amicos, tã de Erroribus, quam de Periculis ſuis. *Quid enim faciam* (ſolet hujuſmodi *Mollis Amicus* dicere) *aut quo me vertam? Amo illum, quantum quis, maximè; meque, ſi quid illi Adverſi contigerit, ipſius loco libentèr ſubſtituerim; Sed novi Ingenium ejus; ſi liberè cum eo egero, Animum illius offendam, ſaltèm contriſtabo; Neque tamen proficiam; Atque citius eum ab Amicitiâ meâ alienabo, quam ab iis, quæ in Animo fixa habet, abducam.* Hujuſmodi *Amicum*, tanquàm, enervem, & inutilẽ, redarguit Salomon; atq; plus utilitatis, ab Inimico *manifeſto*, quam ab ejus generis *Amico*, ſumi poſſe pronũciat. Siquidẽ ea fortaſsè audire ei contigerit ab *Inimico* per Contumeliam, quæ *Amicus* muſſat præ nimiâ Indulgentiâ.

PARABOLA.

30. *Prudens advertit ad Greſſus ſuos; Stultus divertit ad Dolos.*

EXPLICATIO.

Duæ ſunt *Prudentiæ* Species; Altera vera & ſana; Altera degener & falſa, quam Salomon *Stultitiæ* nomine appellare non dubitat. Qui priori ſe dederit, viis & Veſtigiis propriis cavet; periculis proſpiciens, meditans Remedia; Proborum Operâ utens, contra Improbos ſeipſum muniens; cautus Incœptu, Receptu non imparatus; In Occaſiones attentus, contra Impedimenta ſtrenuus; cum innumeris aliis, quæ ad Sui ipſius *Actiones* & *Greſſus regendos* ſpectant. At altera Species, tota eſt conſuta, ex *Fallaciis & Aſtutiis*; Spemque ponit omninò, in aliis circumveniendis, iiſdemque ad libitum effingendis. Hanc meritò rejicit *Parabola*, non tantùm ut Improbam, ſed etiàm, ut *Stultam*. Primò enim, minimè eſt ex iis Rebus, quæ *in noſtrâ ſunt poteſtate*; nec etiàm aliquâ *conſtanti Regulâ nititur*; Sed nova quotidiè comminiſcenda ſunt Strategemata, prioribus Fatiſcentibus, & Obſoletis. Secundò, qui Vafri & Subdoli Hominis Famam & Opinionem ſemel incurrerit, præcipuo ſe, ad res gerendas *Inſtrumento*, prorsùs privavit; hoc eſt, *Fide*: Itaque omnia, parum Votis ſuis conſentientia, experietur. Poſtremò, *Artes iſtæ, utcunque Pulchræ videantur*, & *complaceant*; attamen ſæpiùs fruſtrantur; quod benè notavit Tacitus; *Conſilia callida & audacia, expectatione læta, tractatu dura, eventu triſtia.*

PARABOLA.

31. *Noli eſſe Iuſtus nimiùm, nec Sapientior quam oportet; cur abripiare ſubitò?*

EXPLICATIO.

Sunt Tempora (ut inquit Tacitus) *in quibus magnis virtutibus, certiſſimum eſt exitium.* Atque hoc, Viris Virtute & Juſtitiâ egregiis, aliquandò ſubitò, aliquandò diù antè prævisum, contingit. Quod ſi adjungatur etiàm Prudentia, hoc eſt, ut cauti ſint, & ad Propriam Incolumitatem evigilent, tum hoc lucrantur, ut Ruina eorum ſubitò obveniat, ex occultis omninò & obſcuris Conſiliis; quibus & evitetur Invidia, & pernicies ipſos imparatos adoriatur. Quod verò ad illud *Nimiùm*, quod in *Parabolâ* ponitur (quandoquidèm non Periandri alicujus, ſed Salomonis Verba ſunt iſta; Qui Mala in Hominum Vitâ ſæpiùs notat, nunquàm præcipit) intelligendum eſt, non de Virtute ipsâ, (in quâ *Nimiùm* non eſt,) ſed de vanâ ejus atque invidiosâ Affectatione, & Oſtentatione. Simile quiddam innuit Tacitus de Lepido; Miraculi loco ponens, quod nunquàm Servilis alicujus Sententiæ Auctor fuiſſet, & tamen tam ſævis temporibus incolumis manſiſſet; *Subit*, (inquit) *Cogitatio, utrùm hæc Fato regantur, an etiàm ſit in noſtrâ poteſtate, curſum quendam tenere, inter deforme Obſequium, & abruptam contumaciam, medium, Periculo ſimul, & Indignitate Vacuum?*

PARABOLA.

32. *Da Sapienti Occaſionem, & addetur ei Sapientia.*

EXPLICATIO.

Diſtinguit *Parabola*, inter *Sapientiam* illam, quæ in Verum Habitum increverit, & maturuerit; & illam, quæ natat tantùm in Cerebro & Conceptu, aut Sermone jactatur, ſed Radices altas non egerit. Siquidèm prior, oblatâ occaſione, in quâ exerceatur, illicò excitatur, accingitur, dilatatur; adeò ut ſeipsâ major videatur: Poſterior verò, quæ ante Occaſionem alacris erat, occaſione datâ, fit attonita & confuſa; ut etiàm ipſi, qui eâ ſe præditum arbitrabatur, in dubium vocetur; Annon Præceptiones de eâ fuerint Inſomnia mera, & Speculationes inanes?

PARABOLA.

33. *Qui laudat Amicum voce altâ, ſurgendo manè ; erit illi loco Maledictionis.*

EXPLICATIO.

Laudes moderatæ, & tempeſtivæ, & per Occaſionem prolatæ, Famæ Hominum atque etiàm Fortunæ, plurimùm conferunt ; At immoderatæ, & Streperæ, & importunè effuſæ, nihil proſunt ; imò potiùs, ex Sententiâ *Parabolæ*, impensè nocent. Primò enim, manifeſtò ſe produnt, aut ex *nimiâ Benevolentiâ Oriundas* ; Aut *ex compoſito affectatas* ; quò *Collaudatum* potiùs falſis Præconiis demereantur, quàm veris Attributis ornent. Secundò, *Laudes parcæ & Modeſtæ, invitant* ferè *Præſentes*, ut *ipſis etiàm aliquid adjiciant* ; Profuſæ contrà & immodicæ, aut aliquid demant & detrahant. Tertiò, (quod Caput rei eſt) Conflatur illi Invidia, qui *nimiùm laudatur* ; cùm *Laudes* omnes *nimiæ*, videantur ſpectare ad Contumeliam aliorum, qui non minùs merentur.

PARABOLA.

34. *Quomodò in Aquis reſplendent Facies ; ſic Corda Hominum manifeſta ſunt Prudentibus.*

EXPLICATIO.

Diſtinguit *Parabola* inter *Mentes Prudentium*, & *cæterorum Hominum* ; Illas *Aquis*, aut *Speculis* comparans, quæ Species & Imagines Rerum recipiunt ; cùm alteræ ſimiles ſint *Terræ*, aut *Lapidi impolito*, in quibus nihil reflectitur. Atque eò magis aptè comparatur *Animus Hominis Prudentis* ad *Speculum* ; quia in *Speculo*, *Imago* propria ſpectari poſſit, unà cum *Imaginibus aliorum* ; Id quod *Oculis* ipſis, ſine *Speculo* non conceditur. Quod ſi *Animus Prudentis*, adeò capax ſit, ut innumera Ingenia, & Mores obſervare & internoſcere poſſit ; ſupereſt, ut detur opera, quò reddatur non minùs *varius Applicatione*, quam *Repræſentatione* ;

Qui ſapit, innumeris Moribus aptus erit.

ATque his *Salomonis Parabolis*, diutiùs fortaſsè immorati ſumus, quam pro modo Exempli ; Dignitate, & Rei ipſius, & Auctoris, longiùs provecti.

Neque tantùm in uſu erat apud Hebræos, ſed alibi etiàm, Priſcorum Sapientibus frequentiſſimum ; ut ſi cujuſpiam Obſervatio, in aliquid incidiſſet, quod Vitæ Communi conducibile fuiſſet ; id redigeret & contraheret, in brevem aliquam *Sententiam*, vel *Parabolam*, vel etiàm *Fabulam*. Verùm, quod ad *Fabulas* (ſicut aliàs dictum eſt) illæ Exemplorum Vicarii, & Supplementa, olìm extiterunt : Nunc quando Tempora *Hiſtoriarum* copiâ abundent, ad Animatum Scopum rectiùs & alacriùs collimatur. At Modus Scribendi, qui optimè convenit Argumento tam vario & multiplici (quale eſt *Tractatus* de *Negotiis & Occaſionibus ſparſis*) aptiſſimus ille eſſet, quem delegit Macciavellus, ad tractandas Res Politicas ; nimirùm per Obſervationes, ſive *Diſcurſus* (ut loquuntur) ſuper *Hiſtoriam & Exempla*. Nam Scientia, quæ recentèr, & quaſi in conſpectu noſtro, ex Particularibus elicitur, viam optimè novit, Particularia denuò repetendi : Atque

certè

certe ad Practicam longè conducit magis, cùm Diſcurſus ſive Diſceptatio, ſub Exemplo militat, quam cùm Exemplum Diſceptationi ſubjungitur. Neque enim hîc Ordo tantùm ſpectatur, ſed Res ipſa. Cùm enim Exemplum ſtatuitur tanquàm Diſceptationis Baſis, univerſo cum Circumſtantiarum Apparatu proponi ſolet; quæ Diſcurſum interdùm corrigant, interdùm ſuppleant; unde fit loco Exemplaris ad Imitationem, & Practicam. Ubi econtrà, Exempla in gratiam Diſceptationis adducta, ſuccinctè & nudè citantur, & tanquàm mancipia Nutus tantùm Diſceptationis obſervant.

Hoc verò Diſcriminis, Operæ pretium fuerit obſervaſſe; quod ſicut *Hiſtoriæ Temporum*, optimam præbent Materiam, ad *Diſcurſus* ſuper *Politica*, quales ſunt illi Macciavelli; ita *Hiſtoriæ Vitarum* optimè adhibentur ad *Documenta* de *Negotiis*; Quoniàm omnem Occaſionum & Negotiorum, tam grandium quam leviorum, Varietatem complectuntur. Imò reperire eſt Baſin, ad *Præceptiones* de *Negotiis*, utrâque illâ *Hiſtoria* adhuc commodiorem; Ea eſt, ut Diſcurſus fiant ſuper *Epiſtolas*, ſed Prudentiores, & magis ſerias; quales ſunt illæ Ciceronis ad Atticum, & aliæ. Siquidèm *Epiſtolæ* magis in Proximo, & ad Vivum, Negotia ſolent repræſentare, quam vel *Annales*, vel *Vitæ*. Quare jam, & de Materia, & de Forma, Portionis primæ, *Doctrinæ* de *Negotiis*, quæ tractat *Occaſiones ſparſas*, diximus; eamque inter *Deſiderata* numeramus.

Eſt & alia Portio ejuſdem *Doctrinæ*, quæ tantùm differt ab illâ alterâ, de quâ diximus, quantum *Sapere*, & *Sibi Sapere*. Altera enim movere videtur, tanquàm à Centro ad Circumferentiam: Altera, tanquàm à Circumferentiâ ad Centrum. Eſt enim *Prudentia* quædam *Conſilii aliis Impertiendi*; eſt verò & alia *ſuis Rebus proſpiciendi*: Atque hæ nonnunquàm conjunguntur, ſæpiùs ſeparantur. Multi ſiquidem, in ſuis ipſorum Rationibus inſtituendis Prudentiſſimi ſunt; qui tamen in Rebuſpub. adminiſtrandis, aut etiàm Conſiliis dandis, nihil valent: Formicæ ſimiles, quæ Creatura ſapiens eſt ad ſeſe tuendum, ſed Horto planè noxia. Hæc Virtus *ſibi Sapiendi*, Romanis ipſis, licet Patriæ optimis Curatoribus, non ignota fuit: unde Comicus, *Nam pol Sapiens fingit Fortunam ſibi*. Quin & in Adagium apud ipſos verſum eſt, *Faber quiſque Fortunæ propriæ*. Et Livius hanc ipſam Catoni Maiori tribuit; *In hoc viro, tanta vis Animi, & Ingenii inerat, ut quocunque loco natus eſſet, ſibi ipſe Fortunam facturus videretur*.

Hoc Genus *Prudentiæ*, ſi quis ipſum profiteatur, & palàm venditet, ſemper habitum eſt, non modò non Politicum, verum etiàm infauſtum quiddam, & inauſpicatum: Sicut in Timotheo Athenienſi obſervatum eſt: Qui, poſtquam præclara multa Facinora, in Decus & Commodum Civitatis ſuæ, edidiſſet; atque Adminiſtrationis ſuæ (ſicut tum moris erat) populo rationem redderet; ſingula concluſit hac Clauſula; *Atque in hâc re Fortunæ partes fuerunt nullæ*. Contigit verò, ut poſt id Temporis, nunquàm ei quicquam feliciter ceſſerit. Sanè nimis elatum hoc, & altum ſapiens; Eòdem ſpectans, quo Ezechielis illud de Pharaone; *Dicis, Fluvius eſt meus, & ego feci memetipſum*: Aut illud Habacuc Prophetæ; *Exultant, & ſacrificant Reti ſuo*. Aut illud tum Poetæ, de Contemptore Deûm Mezentio;

Dextra mihi Deus, & telum quod miſſile libro,
Nunc adſint. ———

Denique, Julius Cæſar, nunquàm (quod memini) Impotentiam Cogitationum ſuarum arcanarum prodidit, niſi ſimili Dicto: Cùm enim Aruſpex ei referret, Exta reperta fuiſſe non bona, admurmuravit ſubmiſsè; *Erunt lætiora cùm volo*. Quod etiam Dictum, Mortis ſuæ Infortunium, non diù præceſſit. Verùm Exceſſus iſte Fiduciæ (ut diximus) res, ut profana, ita ſemper infelix. Quapropter, Viris magnis, & verè Sapientibus, viſum, ſucceſſus quoſlibet, Felicitati ſuæ, non Virtuti aut Induſtriæ, tribuere: Nam & Sylla, *Felicem* ſe, non *Magnum* cognominavit; & Cæſar, (meliùs quam ſuprà,) ad Navis Gubernatorem; *Cæſarem vehis, & Fortunam ejus*.

Attamen iſtæ Sententiæ; *Faber quiſque Fortunæ ſuæ*; *Sapiens dominabitur Aſtris*; *Invia virtuti nulla eſt Via*; ac ſimiles; ſi intelligantur & adhibeantur, potiùs pro Calcaribus ad Induſtriam, quam pro Stapedibus ad Inſolentiam; magiſque ut progignant in Hominibus Decretorum Conſtantiam & Robur, quam Arrogantiam & Jactantiam, tanquam ſanæ & ſalutares meritò habitæ ſunt; ac proculdubiò in pectoribus Hominum Magnanimorum Sedem nonnullam occupârunt: eouſque ut Cogitationes tales quandóque ægrè diſſimulent. Videmus enim Auguſtum Cæſarem (qui cum Avunculo ſuo comparatus, potiùs ab illo Diverſus quam Inferior fuit; ſed Vir certè paulò moderatior,) ſub finem Vitæ, petiiſſe ab Amicis, qui Lectum ejus circumſtabant, ut poſtquàm expiraſſet, ſibi *Plauderent*; quaſi Conſcius ſibi fuiſſet, *Mimum vitæ à ſe commodè tranſactum*. Hæc quoque *Doctrinæ* Portio inter *Deſiderata* numeranda eſt: Non quin in Praxi, etiàm nimiò plus quam oportet, uſurpata ſit & frequentata; Verùm quod Libri de illâ ſilent. Quamobrem ex more noſtro, ſicut in priore, nonnulla ejus Capita recenſebimus; Eamque *Fabrum Fortunæ*, ſive (ut diximus) *Doctrinam de Ambitu vitæ* nominabimus.

Ac primo quidem intuitu, novum quoddam, & inſolitum Argumentum tractare videbor; Docendo Homines, quomodò *Fortunæ ſuæ Fabri* fieri poſſint: Doctrinam certè, cui quivis libentèr ſe Diſcipulum addixerit, donec Difficultatem ejuſdem habuerit perſpectam. Non enim leviora ſunt, aut pauciora, aut minùs ardua, quæ ad *Fortunam* comparandam requiruntur, quam quæ ad *Virtutem*: Reſque eſt, æque difficilis ac ſevera, fieri verè *Politicum*, ac verè *Moralem*. At hujus *Doctrinæ* Pertractatio, plurimùm ad Literarum, tum *Decus*, tum *Pondus*, pertinet. Intereſt enim inprimis *Honoris* Literarum, ut Homines iſti Pragmatici ſciant, Eruditionem haudquaquàm Aviculæ, qualis eſt Alauda, ſimilem eſſe, quæ in ſublime ferri, & cantillando ſe oblectare ſoleat; at nihil aliud: Quinimò ex Accipitris potiùs genere eſſe, qui & in alto volare, ac ſubinde, cùm viſum fuerit, deſcendere, & prædam rapere novit. Deinde, & ad *Perfectionem* Literarum hoc ipſum ſpectat, quia Legitimæ Inquiſitionis vera Norma eſt, ut *nihil inveniatur in Globo Materiæ, quod non habeat parallelum, in Globo Cryſtallino, ſive Intellectu*. Hoc eſt, ut nihil veniat in *Practicam*, cujus non ſit etiàm *Doctrina* aliqua & *Theoria*. Neque tamen Literæ, hanc ipſam Fortunæ

Architecturam, alitèr admirantur, aut æſtimant, quam ut Opus quoddam inferioris Generis. Nemini enim, *Fortuna propria*, pro Dono *Eſſe ſui*, à Deo conceſſo, ullo modo digna Retributio eſſe poſſit. Quin & non rarò fit, ut viri Virtutibus egregii, Fortunæ ſuæ ſponte renuncient, ut Rebus ſublimioribus vacent. Digna tamen eſt *Fortuna*, quatenus Virtutis ac Bene merendi Organum eſt, ſuâ quoque *Speculatione*, & *Doctrinâ*.

Ad hanc *Doctrinam* pertinent Præcepta, nonnulla *Summaria*; nonnulla *Sparſa* & *Varia*. Præcepta *Summaria* verſantur, circa veram *Notitiam*, & *Aliorum*, & *Sui*. Primum igitur Præceptum (in quo Cardo *Notitia Aliorum*, vertitur,) illud conſtituatur, ut procuremus nobis (quantum fieri poſſit,) *Feneſtram* illam, quam olim requiſivit Momus. Ille, cùm in Humani Cordis Fabricâ, tot Angulos & Receſſus conſpicatus eſſet, id reprehendit, quod defuiſſet *Feneſtra*, per quam in obſcuros illos & tortuoſos Anfractus inſpicere quis poſſit. Hanc autem *Feneſtram* obtinebimus, ſi omni ſedulitate nobis Informationem comparemus, & procuremus, de perſonis, quibuſcum intercedunt Negotia, Particularibus; Earumque Ingeniis, Cupiditatibus, Finibus, Moribus, Auxiliis & Adminiculis quibus præcipuè ſuffulciuntur & valent; Et rurſus, Defectibus & Imbecillitatibus, quâque ex parte maximè pateant & obnoxii ſint; Amicis, Factionibus, Patronis, Clientelis; Rurſúſque Inimicis, Invidis, Competitoribus; Etiam Temporibus & Aditibus:

(Sola viri molles Aditus, & Tempora nôris;)

Denique Inſtitutis, & Normis quas ſibi præſcripſerunt; & ſimilibus. Quinetiàm, non ſolùm Informatio capienda eſt, de *Perſonis*, ſed inſuper de *Actionibus* Particularibus, quæ de Tempore in Tempus in Motu ſunt, & tanquàm ſub Incude; Quomodò regantur & ſuccedant, quorum ſtudiis foveantur, à quibus oppugnentur, cujuſque ſint ponderis & momenti, & quid ſecum trahant, & hujuſmodi. Etenim *Actiones* præſentes noſſe, & in ſe plurimùm prodeſt; & illud inſupèr habet, quod abſque hoc, etiam perſonarum Notitia valdè futura ſit fallax & erronea. Mutantur enim Homines ſimul cum Actionibus: & Alii ſunt, dum Actionibus ipſis implicentur & obſideantur; Alii, poſtquàm redierint ad Ingenium. Atque hæ de Rebus Particularibus Informationes, quæ tam ad *Perſonas*, quàm ad *Actiones* ſpectant, ſunt tanquàm Propoſitiones Minores in omni Activo Syllogiſmo. Nulla enim Obſervationum, aut Axiomatum (unde conficiuntur Majores Propoſitiones Politicæ,) Veritas, aut Excellentia, ad Concluſionis Firmamentum ſufficere poſſit, ſi in Minore Propoſitione fuerit erratum. Quod verò hujuſmodi *Notitia* comparari poſſit, Fidejuſſor nobis eſt Salomon, qui ait; *Conſilium in corde Viri, tanquàm Aqua Profunda; ſed vir Prudens exhauriet illud.* Quamvis autem ipſa *Notitia* non cadat ſub Præceptum, quoniàm Individuorum eſt, attamen Mandata de eâdem eliciendâ utiliter dari poſſunt.

Notitia Hominum ſex Modis elici, & hauriri poteſt: per *Vultus* & *Ora* ipſorum; per *Verba*; per *Facta*; per *Ingenia* ſua; Per *Fines* ſuos; Denique per *Relationes Aliorum*. Quantum ad *Vultus* attinet, minimè nos moveat Vetus Adagium, *Fronti nulla Fides*; Licet enim hoc ipſum non perperàm dictum ſit, de *Vultûs*, & *Geſtûs* compoſitione externâ & generali; Attamen ſubſunt ſubtiliores quidam Motus, & Labores *Oculorum*, *Oris*, *Vultûs*, & *Geſtûs*; Ex quibus reſeratur, & patet (ut elegantèr ait Q. Cicero) veluti *Ianua quædam Animi*. Quis Tiberio Cæſare occultior? At Tacitus; notans Characterem & Modum Loquendi diverſum, quo uſus eſt Tiberius, in laudando, apud Senatum, Res à Germanico, & à Druſo, geſtas; De Laudibus Germanici ſic; *Magis in ſpeciem adornatis verbis, quam ut penitùs ſentire videretur*: De Laudibus Druſi ſic; *Paucioribus, ſed intentior, & fidâ Oratione.* Iterùm Tacitus, eundem Tiberium, aliàs etiàm ut nonnihil Pellucidum, notans; *In aliis* (inquit) *erat veluti eluctantium Verborum; ſolutiùs verò loquebatur, quandò ſubveniret.* Sanè difficilè reperiatur Simulationis Artifex aliquis, tam peritus & egregius; aut Vultus aliquis ita coactus, &, ut ille loquitur, *Iuſſus*; qui à Sermone artificioſo & ſimulatorio poſſit iſtas Notas ſejungere, quin Aut Sermo ſit ſolitò *Solutior*; Aut *Comptior*; Aut magis *Vagus* & *Oberrans*; Aut magis *Aridus* & quaſi *Eluctans*.

Ad *Verba Hominum* quod attinet; ſunt quidem illa (ut de Urinis loquuntur Medici) *Meretricia*. Sed iſti *Meretricii Fuci* optimè deprehenduntur duobus Modis; Cùm ſcilicet *proferuntur Verba*, aut *ex improviſo*; Aut in *Perturbatione*. Sic Tiberius, cùm ex Agrippinæ Verbis aculeatis, ſubitò commotus eſſet, & nonnihil abreptus, extra innatæ Simulationis Terminos pedem protulit; *Audita* hæc (inquit Tacitus) *raram occulti pectoris vocem elicuere; correptamque, Græco Verſu, admonuit; Ideò lædi quia non regnaret.* Quare Poeta Perturbationes hujuſmodi, non inſcitè appellat *Torturas*, quod ab iis Secreta ſua prodere Homines compellantur.

——*Vino tortus & Irâ.*

Ipſa ſanè teſtatur Experientia, paucos admodùm reperiri, qui erga Arcana ſua tam fidi ſint, Animúmque gerant adeò obfirmatum; quin interdùm ex Iracundiâ; interdùm ex Jactantiâ; interdùm ex intimâ erga Amicum Benevolentiâ; interdùm ex Animi Imbecillitate, qui ſe Mole Cogitationum onerari ampliùs non ſuſtineat; interdùm denique ex alio quopiam Affectu; intimas Animi Cogitationes, revelent & communicent. Ac ante omnia Sinus Animi excutit, ſi Simulatio Simulationem impulerit; juxta Adagium illud Hiſpanorum; *Dic Mendacium, & erues Veritatem.*

Quin & *Factis* ipſis, licet Humani Animi Pignora ſint certiſſima, non prorsùs tamen fidendum; niſi diligentèr ac attentè penſitatis priùs, illorum & *Magnitudine*, & *Proprietate*. Illud enìm veriſſimum; *Fraus ſibi in parvis fidem præſtruit, ut majore emolumento fallat.* Italus verò ſeipſum, *In ipſo ſtare lapide* putat, *ubi Præco prædicat*, ſi meliùs ſolito tractetur, abſque Cauſsâ manifeſtâ. Etenìm, Officia iſta Minora, Homines reddunt oſcitantes, & quaſi conſopitos, tam ad Cautionem, quam ad Induſtriam: Atque rectè à Demoſthene appellantur, *Alimenta Socordiæ.* Porro *Proprietatem* & Naturā, nonnullorum *Factorum*, etiàm quæ *Beneficiorum* loco habentur, ſubdolam & ambiguam, luculentèr cernere licet ex eo, quod Antonio Primo impoſuit Mutianus: Qui poſt reditum cum eo in gratiam, ſed fide peſſimâ, plurimos ex Antonii Amicis, ad Dignitates evexit; *Simul Amicis ejus Præfecturas & Tribunatus largitur.* Hoc autem Aſtu, Antonium non munivit, ſed exarmavit penitùs & deſolavit, Amicitias ejus ad ſe transferendo.

Certiſſima autem Clavis, ad Animos Hominum reſerandos, vertitur, in rimandis & pernoſcendis, vel *Ingeniis* & *Naturis* ipſorum; vel *Finibus* & *Intentionibus*. Atque Imbecilliores certè & Simpliciores, ex *Ingeniis*; Prudentiores autem, & Tectiores, ex *Finibus* ſuis optimè judicantur. Certè prudentèr & facetè; (licet meo judicio minùs verè,) dictum fuit à Nuntio quopiam Pontificis, ſub Reditu ejus à Legatione apud Nationem quandam, ubi tanquàm Ordinarius reſederat. Interrogatus; de Delectu Succeſſoris ſui, conſilium dedit, *Vt nullo modo mitteretur aliquis, qui eximiè Prudens eſſet; ſed potiùs mediocritèr tantùm; quoniam* (inquit) *ex Prudentioribus nemo facilè conjiciet, quid Veriſimile foret illius, Gentis Homines facturos.* Sanè, non raro intervenit ille Error, & maximè familiaris eſt Viris Prudentibus, ut ex Modulo Ingenii proprii, alios metiantur; ac proinde ultra Scopum ſæpiùs jaculentur, ſupponendo quod Homines majora quædam meditentur, & ſibi deſtinent, & ſubtilioribus Technis utantur, quàm quæ illorum Animos unquàm ſubierint. Quod etiàm elegantèr innuit Adagium Italicum, quo notatur; *Nummorum, Prudentiæ, Fidei, ſemper minores inveniri rationes, quam quis putaret.* Quare in Levioris Ingenii Hominibus; quia multa Abſurda faciunt, capienda eſt Conjectura, potiùs ex Propenſionibus *Ingeniorum*, quàm ex Deſtinationibus *Finium*. Porrò; *Principes* quoque (ſed longè aliam ob Cauſſam,) ab *Ingeniis* optimè judicantur; *Privati* autem ex *Finibus*. *Principes* enim Faſtigium adepti Humanorum Deſideriorum, nullos ferè ſibi propoſitos *Fines* habent, ad quos, præſertim vehementèr & conſtantèr, aſpirant: ex quorum *Finium* Situ & Diſtantiâ, reliquarum ſuarum *Actionum*, poſſit excipi & confici, Directio & Scala: Id quod inter alia, Cauſſa eſt vel præcipua, ut *Corda eorum* (quod Scriptura pronunciat,) *ſint inſcrutabilia.* At *Privatorum* nullus eſt, qui non ſit planè, veluti Viator, & proficiſcatur intentè ad aliquam Itineris Metam, ubi conſiſtat; unde non malè divinare quis poterit, quid facturus ſit, aut non facturus. Si enim in ordine ſit quidpiam ad Finem ſuum, probabile eſt facturum: Sin ſit in contrarium finis, minimè. Neque de *Finium*, aut *Ingeniorum*, in Hominibus Diverſitate, Informatio capienda eſt ſimpliciter tantùm, ſed & comparatè: Quid ſcilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat? Sic, ut videmus, Tigellinus, cùm ſe Petronio Turpiliano inferiorem ſentiret, in Voluptatibus Neroni miniſtrandis & præguſtandis *Metus* (ut ait Tacitus) *Neronis rimatus eſt*; & hoc pacto Æmulum evertit.

Ad *Notitiam* quod attinet, de Hominum Animis, Secundariam; nimirum, quæ ab aliorum *Relatione* deſumitur; brevitèr dicere ſufficiet. Defectus & Vitia didiceris optimè ab Inimicis; Virtutes & Facultates ab Amicis; Mores & Tempora à Famulis; Opiniones & Meditationes ab intimis Familiaribus, cùm quibus frequentiùs Colloquia miſcent. Fama Popularis levis eſt; & Superiorum Judicia minùs certa:

Etenim coram illis tectiores incedunt Homines. *Verior Fama è Domeſticis emanat.*

Verùm ad *Inquiſitionem* iſtam Univerſam, via maximè compendiaria, in tribus conſiſtit. Primùm, ut *Amicitias multas* comparemus, cum ejuſmodi *Hominibus*, qui *multiplicem & variam* habent, tam *Rerum*, quam *Perſonarum*, *Notitiam*: Inprimis verò enitendum, ut ſaltem ſingulos habeamus præſtò, qui pro Negotiorum atque Hominum Diverſitate, nos de unaquaque re certiores facere, & ſolidè informare poſſint. Secundò, ut *Prudens Temperamentum*, & *Mediocritatem* quandam perſequamur, & in *Libertate Sermonis*, & in *Taciturnitate*: Frequentiùs *Libertatem* uſurpantes; at, cùm Res poſtulat, *Silentium*. *Libertas* ſiquidem in *Sermone*, etiàm alios invitat & provocat, ut pari *Libertate* erga nos utantur; Et ſic multa deducit ad Notitiam noſtram: At *Taciturnitas* Fidem conciliat, efficitque, ut ament Homines Secreta ſua apud Nos, tanquam in Sinu, deponere. Tertiò, Is nobis paulatim acquirendus eſt *Habitus*, ut vigilante & præſente animo, in Omnibus Colloquiis & Actionibus, ſimul, & rem, *quæ inſtat, geramus*; & alia, *quæ incidunt, obſervemus*. Nam ſicut Epictetus præcipit, ut *Philoſophus*, in ſingulis ſuis Actionibus, ita ſecum loquatur; *Et hoc volo, & etiam Inſtitutum ſervare*; Sic *Politicus* in ſingulis Negotiis, ita ſecum ſtatuat, *Et hoc volo, atque etiàm aliquid, quod in futurum uſui eſſe poſſit, addiſcere.* Itaque, qui eo ſunt Ingenio, ut nimiùm *Hoc agant*, & toti ſint in præſente Negotio, quod in Manibus habent, de iis autem, quæ interveniunt, nec cogitant quidem (Id quod in ſe agnoſcit Montaneus) Illi certè Miniſtri Regum, aut Rerumpub. ſunt vel optimi, ſed ad proprias Fortunas claudicant. Interìm, Cautio ante omnia adhibenda, ut *Impetum Animi*, & *Alacritatem* nimiam cohibeamus; ne multa ſciendo, ad nos multis immiſcendum, feramur. Infelix enim quidam eſt, & temerarium, *Polypragmoſyne*. Itaque iſta, quam comparandam præcipimus, *Notitiæ Rerum & Perſonarum* Varietas, huc tandem redit, ut & *Rerum*, quas ſuſcipimus, & *Hominum*, quorum operâ utimur, magis cum judicio Delectum faciamus, unde cuncta & magis dextrè, & magis tutò, diſponere & adminiſtrare ſciamus.

Notitiam aliorum ſequitur *Notitia ſui*. Etenim non minor Diligentia adhibenda eſt, ſed major potiùs, ut nos de Nobis ipſis, quam de Aliis verè & accuratè informemus. Quippe cùm Oraculum illud, *Noſce teipſum*, non tantùm ſit Canon Prudentiæ Univerſalis, ſed & in *Politicis* præcipuum locum habeat. Optimè enim Homines monet S. Jacobus; *Eum, qui vultum in Speculo conſideravit, oblivìſci tamen illicò, qualis fuerit*; Ut omninò frequenti inſpectione ſit opus. Idque tenet etiàm in *Politicis*: Sed *Specula* ſcilicet ſunt diverſa: Nam *Speculum Divinum*, in quo nos contueri debemus, eſt Verbum Dei; *Speculum* autem *Politicum*, non aliud eſt quam Status Rerum, & Temporum, in quibus vivimus.

Examen igitur accuratum, nec quale eſſe ſolet, Sui nimiùm Amantis, inſtituendum eſt *Homini*, de propriis *Facultatibus*, *Virtutibus* & *Adminiculis*; necnon de *Defectibus*, *Inhabilitatibus*, & *Obſtaculis*; Ita rationem ſubducendo, ut hæc perpetuò in majus; Illa autem, minoris potiùs, quam reverà ſunt, æſtimentur. Ex hujuſmodi autem Examine, in *Conſiderationem* veniant, quæ ſequuntur.

Prima *Conſideratio* ſit, quomodò alicui Homini, Moribuſque & Naturæ ſuæ, cum *Temporibus* conveniat; quæ ſi inventa fuerint congrua, omnibus in Rebus, magis liberè & ſolutè agere, & ſuo Ingenio uti liceat; ſin ſit aliqua Antipathia, tum demùm in Univerſo Vitæ Curſu, magis cautè & tectè eſt incedendum; minúſque in Publico verſandum. Sic Tiberius fecit, qui Morum ſuorum ſibi conſcius, cum Seculo ſuo, non optimè convenientium, Ludos publicos nunquàm ſpectavit; Quinetiàm per duodecim continuos Annos poſtremos, nunquàm in Senatum venit; ubi contrà, Auguſtus perpetuò in Oculis Hominum vixit; quod & Tacitus obſervat; *Alia Tiberio Morum Via.* Eadem & Periclis ratio fuit.

Secunda ſit *Conſideratio*, quomodò alicui conveniat, cum *Profeſſionibus & Generibus Vitæ*, quæ in uſu & pretio ſunt, quorumque ſibi delectus ſit faciendus; ut ſi jam decretum non ſit de *Genere Vitæ*, maximè aptum, & Ingenio ſuo congruum ſumat; ſin jam pridèm id *Genus* Vitæ, ad quod minùs à Naturâ factus eſt, fuerit ingreſſus, ſub primâ Occaſione ſe ſubducat, & novam Conditionem arripiat. Id quod à Valentino Borgiâ videmus factum, ad Vitam Sacerdotalem à Patre innutrito, quam tamen poſteà ejuravit, ſuo obſecutus Ingenio, & Vitæ Militari ſe applicuit: Quanquàm Principatu æque ac Sacerdotio indignus, cùm utrunque Homo Peſtilens dehoneſtaverit.

Tertia ſit *Conſideratio*, quomodò ſe habeat quis, *comparatus ad Æquales & Æmulos ſuos*; quos veriſimile ſit eum habiturum in Fortunâ ſuâ Competitores; eúmque Vitæ Curſum teneat, in quo maxima inveniatur Virorum Egregiorum Solitudo; atque in quo probabile ſit, ſeipſum, inter cæteros, maximè poſſe enitere. Id quod à C. Cæſare factum eſt; qui ab initio Orator fuit, & Cauſſas egit; & in Togâ potiſſimùm verſabatur: Cùm verò vidiſſet, *Ciceronem*, *Hortenſium*, *Catulum*, eloquentiæ gloriâ excellere; Rebus verò Bellicis clarum admodùm neminem, præter Pompeium; deſtitit ab Incœpto, & Potentiæ illi Civili, multùm Valedicere jubens, tranſtulit ſe ad Artes Militares, & Imperatorias; Ex quibus ſummum Rerum Faſtigium conſcendit.

Quarta ſit *Conſideratio*, ut Naturæ ſuæ, & Ingenii Rationem, habeat quis, in *deligendis Amicis*, ac *Neceſſariis*: Siquidèm diverſis, diverſum Genus *Amicorum* convenit; Aliis Solenne, & Taciturnum; Aliis Audax, & Jactabundum; & complura id genus. Certè notatu dignum eſt, quales fuerint *Amici* Julii Cæſaris (Antonius, Hirtius, Panſa, Oppius, Balbus, Dolabella, Pollio, reliqui:) Illi ſcilicet jurare ſolebant; *Ita vivente Cæſare moriar*; Infinitum ſtudium erga Cæſarem præ ſe ferentes; Erga omnes alios Arrogantes & Contemptores: Fueruntque Homines, in Negotiis gerendis, impigri; Famâ, & Exiſtimatione, Mediocres.

Quinta ſit *Conſideratio*, ut caveat quis ſibi *ab Exemplis*; neque ad *Imitationem Aliorum* ſe ineptè componat; quaſi quod aliis fuerit pervium, etiam ſibi patere neceſſe ſit; neutiquàm ſecum reputans, quantùm fortaſſe interfuerit, inter ſuum, & Illorum, quos ad Exemplum ſibi delegit, Ingenium & Mores. In quem Errorem manifeſtò incidit Pompeius, qui, ut Cicero ſcriptum reliquit, toties ſolitus erat dicere; *Sylla potuit, ego non potero?* Quà in re, vehementèr ſibi impoſuit, cùm Ingenium, & Rationes Agendi Syllæ, à Suis, *Toto Cœlo* (ut aiunt) *diſtarent*: Cùm Alter Ferox eſſet, Violentus, quique Factum in omnibus urgeret; Alter Gravis, Legum Memor, omniaque ad Majeſtatem & Famam componens; unde longè minùs erat, ad perficienda quæ cogitârat, efficax & validus. Sunt & aliæ hujus generis *Præceptiones*; verùm hæ ad Exemplum reliquarum ſufficient.

Neque verò, *Noſſe ſeipſum*, Homini ſufficit; ſed ineunda etiàm eſt Ratio ſecum, quomodò ſe *Oſtentare*, *Declarare*, denique *Flectere ſe & Effingere*, commodè & prudentèr, poſſit. Ad *Oſtentandum ſe* quod attinet, nihil videmus uſu venire frequentiùs, quam ut qui Virtutis Habitu ſit Inferior, Specie Virtutis externâ ſit potior. Non parva igitur eſt Prudentiæ Prærogativa, ſi quis Arte quâdam, & decorè, Specimen ſui apud alios exhibere poſſit; *Virtutes* ſuas, *Merita*, atque *Fortunam* etiàm, (quod ſine Arrogantiâ, aut Faſtidio fieri poſſit,) commodè *oſtentando*; Contrà, *Vitia*, *Defectus*, *Infortunia* & *Dedecora*, artificiosè occultando; Illis immorans, eaſque veluti ad Lumen obvertens; His ſubterfugia quærens, aut aptè ea interpretando eluens; & Similia. Itaque, de Mutiano, Viro ſui Temporis prudentiſſimo, & ad Res gerendas impigerrimo, Tacitus; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, Arte quâdam Oſtentator*. Indiget certè Res hæc Arte nonnullâ, ne Tædium, & Contemptum pariat: Ita tamen, ut *Oſtentatio* quæpiam, licet uſque ad Vanitatis *primum gradum*, vitium ſit potiùs in *Ethicis*, quam in *Politicis*. Sicut enim dici ſolet de Calumniâ; *Audactèr calumniare, ſempèr aliquid hæret*: Sic dici poſſit de Jactantiâ, (niſi planè deformis fuerit & ridicula;) *Audactèr te vendita, ſempèr aliquid hæret*. Hærebit certè apud Populum, licet Prudentiores ſubrideant. Itaque Exiſtimatio parta apud Plurimos, Paucorum Faſtidium abundè compenſabit. Quod ſi iſta, de quâ loquimur, *Sui Oſtentatio*, decentèr, & cum Judicio, regatur; Exempli gratiâ; Si nativum quendam Pectoris Candorem, & Ingenuitatem præ ſe ferat; Aut ſi illis temporibus adhibeatur, vel cùm Pericula circunſtent (ut apud Viros Militares in Bellis;) vel cùm alii Invidiâ flagrent; Aut ſi Verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquàm Aliud Agenti, excidiſſe videantur, minimèque vel ſeriò, vel prolixè nimis, iis inſiſtatur; Aut ſi ita quis ſe laudibus honeſtet, ut ſimul etiàm Cenſuris & Jocis erga ſe non abſtineat; Aut ſi denique hoc facit, non ſponte, ſed tanquàm laceſſitus, & aliorum Inſolentiis & Contumeliis provocatus: non parvum certè hæc Res Exiſtimationi Hominis Cumulum adjicit. Neque ſanè exiguus eſt eorum Numerus, qui, cùm Naturâ ſint magis ſolidi, & minimè ventoſi; atque propterea hâc Arte, Honori ſuo velificandi, careant; Moderationis ſuæ, nonnullâ cum Dignitatis jacturâ, dant pœnas.

Verùm hujuſmodi *Oſtentationem virtutis*, utcunque aliquis infirmiore judicio, & nimiùm fortaſsè *Ethicus*, improbaverit; illud nemo negârit, dandam ſaltem eſſe Operam, ut Virtus per Incuriam, juſto ſuo pretio non fraudetur, & minoris, quam reverà eſt, æſtimetur. Hæc verò, in

Virtute æſtimandâ, pretii Diminutio, tribus modis ſolet contingere: Primò, quandò quis, in Rebus gerendis, ſe, & operam ſuam, offert & obtrudit, non vocatus, aut accerſitus: Hujuſmodi enim officiis, Remunerationis loco eſſe ſolet, ſi non repudientur. Secundò, quandò quis in principio Rei gerendæ, viribus ſuis nimiùm abutitur, & quod ſenſim erat præſtandum, uno Impetu effundit; Id quod Rebus bene adminiſtratis, præproperam conciliat Gratiam, in fine autem Satietatem inducit. Tertiò, quandò quis Virtutis ſuæ fructum, in Laudibus, Plauſu, Honore, Gratiâ, ſibi præbitis, nimis citò, & leviter ſentit, atque in iis ſibi complacet; de quo prudens habetur Monitum; *Cave ne inſuetus rebus majoribus videaris, ſi hæc te res parva, ſicuti magna, delectat.*

Defectuum enimverò ſedula *Occultatio*, minoris haudquaquàm momenti eſt, quam *Virtutum* Prudens, & Artificioſa *Oſtentatio*. Defectus autem occultantur, & latent maximè, triplici quâdam Induſtriâ, & quaſi tribus Latebris; *Cautione*; *Prætextu*; & *Confidentiâ*. *Cautionem* dicimus, quandò iis Rebus prudentèr abſtinemus, quibus Pares non ſumus: Ubi contra, Ingenia Audacula, & Inquieta, ſe facilè ingerunt, ſine Judicio, Rebus, quibus non inſuevêrunt; & proinde Defectus ſuos proprios publicant, & quaſi proclamant. *Prætextum* dicimus, cùm ſagacitèr, & prudentèr, viam nobis ſternimus & munimus, quâ benigna & commoda, de *Vitiis*, & *Defectibus* noſtris, fiat Interpretatio; quaſi aliunde provenientibus, aut aliò tendentibus, quam vulgò exiſtimatur. Etenìm, de Latebris Vitiorum non malè Poeta;

Sæpè latet Vitium proximitate Boni.

Quarè, ſi quem *Defectum*, in nobis ipſis perceperimus, opera danda, ut Perſonam & Prætextum, *Virtutis finitimæ* mutuemur ſub cujus umbrâ lateat. Verbi gratiâ, *Tardo Gravitas* prætexenda, *Ignavo Lenitas*, & ſic de cæteris. Illud etiàm utile, probabilem aliquam Cauſſam obtendere, & in Vulgus ſpargere, quâ adducti, ultimas vires noſtras, promere refugiamus; ut quod *Non poſſimus*, *Nolle* videamur. Quod ad *Confidentiam* attinet, Impudens certè eſt Remedium, ſed tamen certiſſimum atque efficaciſſimum; Nempe, ut quis ea omninò contemnere, & vilipendere ſe profiteatur, quæ reverà aſſequi non poſſit: Mercatorum Prudentium More, quibus ſolenne eſt, & proprium, ut Pretium Mercium ſuarum attollant, Aliorum deprimant. Eſt tamen & aliud *Confidentiæ* Genus, hoc ipſo impudentius; Nimirum, perfrictâ fronte, *Defectus* ſuos etiàm Opinioni obtrudere, & venditare; quaſi in iis, quibus maximè deſtituitur, ſe eminere credat; Atque ut hoc facilius cæteris imponat, ſe in iis Rebus, quibus reverà plurimùm pollet, fingat diffidentem; Quemadmodùm fieri videmus in Poetis; Poetâ enim Carmina ſua recitante, ſi unum aliquem Verſiculum, non admodùm dixeris probandum, audias illicò; *Atque hic Verſus, pluris mihi conſtitit, quam reliquorum Plurimi.* Tum verò alium quempiam Verſum adducet, quaſi ſibi ſuſpectum, & de eo, quid putes, ſciſcitabitur, quem ſatis nòrit, inter plurimos eſſe optimum, & cenſuræ minimè obnoxium. Ante omnia verò, ad hoc, quod nunc agitur; ut ſcilicet, Specimen ſui quis edat coram aliis illuſtre, & Jus ſuum in omnibus retineat, nil magis intereſſe judico, quam ne quis per nimiam ſuam Naturæ Bonitatem, & Suavitatem, ſe exarmet, & Injuriis & Contumeliis exponat: Quin potiùs in omnibus, aliquos Animi Liberi & Generoſi, & non Aculei minus, quam Mellis, intra ſe geſtantis, Igniculos, ſubinde emittat. Quæ quidem munita Vitæ Ratio, unà cum prompto & parato, ad ſe à Contumeliis vindicandum, Animo, Aliquibus ex Accidente imponitur, & Neceſſitate quâdam inevitabili, propter aliquid infixum, in Perſonâ, aut Fortunâ ſuâ: veluti fit, in *Deformibus* & *Spuriis*, & *Ignominiâ aliquâ mulctatis*; unde hujuſmodi Homines, ſi Virtus non deſit, felices plerunque evadunt.

Quod verò, ad ſe *Declarandum* attinet; Id alia Res omninò eſt, ab *Oſtentatione* ſui, de quâ diximus. Neque enim ad *Virtutes*, aut *Defectus* Hominum, refertur; ſed ad *Actiones Vitæ Particulares*. Quâ in Parte, nihil invenitur magis Politicum, quam ut Mediocritas quædam ſervetur, prudens & ſana, in Senſa Animi, circa Actiones Particulares, Aperiendo, aut Recondendo. Licet enim, profunda Taciturnitas, & Conſiliorum Occultatio, & is Rerum gerendarum Modus, qui Omnia Cœcis, & (ut Modernæ Linguæ potiùs loquuntur) Surdis Artibus, & Mediis, operatur, Res ſit & utilis, & mirabilis; tamen non rarò evenit, ut (quod dicitur) *Diſſimulatio Errores pariat, qui Diſſimulatorem ipſum illaqueant*. Nam videmus Viros Politicos, maximè omnium inſignes, liberè & indiſſimulantèr, Fines quos peterent, palàm profiteri non dubitaſſe. Sic L. Sylla manifeſtò præ ſe tulit, *Se, Omnes Mortales, vel felices, vel infelices fieri cupere, prout ſibi eſſent, vel Amici, vel Inimici*. Sic Cæſar, cùm primùm profectus eſt in Gallias, nil veritus eſt profiteri; *Se malle Primum eſſe in villâ obſcurâ, quam Secundum Romæ*. Idem Cæſar, cœpto jam Bello, Diſſimulatorem minimè egit, ſi audiamus quid Cicero de illo prædicet. Alter (Cæſarem innuens) *non recuſat, ſed quodammodò poſtulat, ut (ut eſt,) ſic appelletur Tyrannus*. Similitèr videmus, in Epiſtolâ quâdam Ciceronis ad Atticum, quam minimè fuerit Auguſtus Cæſar Diſſimulator; qui in ipſo ingreſſu ad Res gerendas, cùm adhuc Senatui eſſet in Deliciis, ſolitus tamen erat, in Concionibus apud Populum, jurare, illâ Formulâ; *Ita Parentis Honores conſequi liceat*. Illud autem, non minus quiddam erat, quam ipſa Tyrannis. Verum eſt, ad Invidiam paululùm leniendam, ſolitum eum ſimul, ad Statuam Julii Cæſaris, quæ in Roſtris poſita erat, manum protendere. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter ſe ita loquebantur; *Quid hoc eſt? Qualis Adoleſcens?* Sed tamen nihil Malitiæ in eo ſuſpicabantur, qui tam candidè & ingenuè, quod ſentiret, loqueretur. Et iſti quidem, quos nominavimus, proſpera omnia conſecuti ſunt; Pompeius contrà, qui ad eoſdem tendebat Fines, ſed Viis magis umbroſis & obſcuris (ſicut Tacitus de eo loquitur; *Occultior, non melior*: Atque Saluſtius ſimilitèr idem inſimulat; *Ore probo, Animo inverecundo*:) id prorsùs agebat, & innumeris Technis moliebatur, ut Cupiditates ſuas, & Ambitionem altè recondendo, interìm Rempub. in Anarchiam & Confuſionem redigeret; quo illa ſe neceſſariò in Sinus ejus conjiceret; Atque hoc pacto, ſumma Rerum ad eum deferretur, quaſi invitum & renitentem.

Cùm verò hoc ſe putaret conſequutum, factus Conſul ſolus (quod nunquàm cuiquam contigiſſet,) nihilò plus ad Fines ſuos proficiebat; eò quod, etiàm illi, qui proculdubiò eum fuiſſent adjuturi, quid vellet non perciperent. Adeò ut tandèm coactus ſit, tritam & vulgarem inire viam; ut ſcilicet, prætextu ſe Cæſari opponendi, Arma & Exercitum compararet. Adeò lenta, Caſibus obnoxia, & plerunque infelicia ſolent eſſe ea Conſilia, quæ profundâ *Diſſimulatione* obteguntur! Quâ de re; idem ſenſiſſe videtur Tacitus, cùm *Simulationis* Artificia, tanquàm Inferioris Subſellii Prudentiam, conſtituit, præ *Artibus Politicis*: Illam Tiberio, has verò Auguſto Cæſari attribuens. Etenim, de Liviâ verba faciens, ſic loquitur; Quod fuiſſet illa, *cum Artibus Mariti & Simulatione Filii, benè compoſita*.

Quod ad Animum *Flectendum*, & *Effingendum* attinet; Totis viribus certè incumbendum, ut Animus reddatur, Occaſionibus & Opportunitatibus obſequens, neque ullo modo, ergà eas, durus aut renitens. Neque enim majus fuerit Impedimentum, ad Res gerendas, aut Fortunas Hominum conſtituendas, quam illud; *Idem manebat, neque idem decebat*; videlicet, Cùm Homines iidem ſint, & Naturâ ſuâ utantur, poſtquàm Occaſiones ſe mutaverint. Benè itaque Livius, cùm Catonem Majorem introducit, tanquàm Fortunæ ſuæ Architectum peritiſſimum, illud ſubjungit; quod ei fuerit *Ingenium Verſatile*. Atque hinc fit, quod Ingenia Gravia & Solennia, & Mutare Neſcia, plus plerunque habeant Dignitatis, quàm Felicitatis. Hoc verò Vitium, in aliquibus à *Naturâ* penitùs inſitum eſt, qui ſuopte Ingenio ſunt, *Viſcoſi* & *Nodoſi*, & ad Verſandum inepti. At in Aliis *Conſuetudine* obtinuit (quæ eſt altera *Natura*,) atque Opinione quâdam (quæ in Animos Hominum facilè obrepit;) ut minimè mutandam ſibi putent Rerum gerendarum Rationem, quam priùs bonam & proſperam ſint experti. Prudentèr enim obſervat Macciavellus in Fabio Maximo, quod *Priſtinum ſuum & inveteratum, Cunctandi, & Belli trahendi, morem, retinere mordicùs voluerit, cùm Natura Belli eſſet alia, & acriora poſtularet Conſilia*. In Aliis porrò, idem Vitium ex Inopiâ Judicii progignitur; cùm Homines Periodos Rerum & Actionum, non tempeſtivè diſcernant; ſed tum demùm ſe vertant, poſtquàm Opportunitas jam elapſa ſit: Tale quidpiam in Athenienſibus ſuis, redarguit Demoſthenes, Eos, aiens eſſe, *Ruſticis ſimiles, qui in Ludo Gladiatorio ſe probantes, ſempèr poſt plagam acceptam, in eam Partem muniendam Scutum transferunt, quâ percuſſi ſunt; non priùs*. In aliis rursùs, hoc ipſum contingit, quia operam, in viâ eâ, quam ſemel ingreſſi ſunt, collocatam, perdere gravantur, nec receptui canere ſciunt; Sed potiùs ſe Occaſionibus ſuperiores fore, Conſtantiâ ſuâ, confidunt. Verùm iſta Animi *Viſcoſitas*, & *Renitentia*, à quacunque illa tandem Radice pullulârit, Rebus gerendis, & Fortunæ Hominum, eſt damnoſiſſima: Nihilque magis Politicum, quam Animi Rotas reddere, cum Rotis Fortunæ, Concentricas, & ſimul Volubiles. Atque de *Præceptis duobus Summariis*, circa *Fortunæ Architecturam*, hactenus. *Præcepta* autem *Sparſa* haud pauca ſunt; Nos tamen perpauca deligemus, pro modo Exempli.

Primum *Præceptum* eſt; *Faber Fortunæ*, Amuſſe ſuâ peritè utatur, eámque ritè applicet; Hoc eſt, Animum aſſuefaciat, ut Rerum omnium Pretium & valorem æſtimet, prout ad Fortunam & Fines ſuos, magis aut minùs, conducant; Hocque curet ſedulò, non perfunctoriè. Mira enim Res, ſed veriſſima; Inveniuntur plurimi, quorum Mentis *Pars Logica* (ſi ita loqui licet,) eſt bona, *Mathematica*, peſſima; videlicet, Qui de Rerum Conſequentiis ſatis firmitèr judicant; de Pretiis verò, imperitiſſimè. Hinc fit, ut Alii, privata & ſecreta cum Principibus Colloquia; Alii, Auras Populares, tanquàm Magna adepti, admirentur; cùm ſit utrunque ſæpenumerò Res, & Invidiâ & Periculo plena: Alii autem Res metiuntur ex Difficultate, atque operâ ſuâ in eis impensâ: Fieri oportere exiſtimantes, ut quantùm moverint, tantùm etiàm promoverint: Sicut Cæſar de Catone Uticenſi, veluti per Ironiam, dixit; Narrando quàm laborioſus fuerit & aſſiduus, & quaſi indefatigabilis, neque tamen multùm ad Rem; *Omnia* (inquit) *magno ſtudio agebat*: Hinc etiam illud accidit, ut Homines ſæpiùs ſeipſos fallant; qui, ſi Magni alicujus, aut Honorati viri operâ utantur, ſibi omnia proſpera promittant; cùm illud verum ſit, non grandiſſima quæque Inſtrumenta, ſed aptiſſima, citiùs & feliciùs Opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram *Animi* informandam, operæ pretium eſt, illud inprimis noſſe, & deſcriptum habere; quid ad cujuſque Fortunam conſtituendam & promovendam Primum ſtatui debeat, quid Secundum, & ſic deinceps? Primo loco, *Emendationem Animi* pono; *Animi* enim *Impedimenta*, & *Nodos* tollendo & complanando, citiùs viam Fortunæ aperueris, quam Fortunæ Auxiliis, *Animi Impedimenta* ſuſtuleris. Secundo loco, *Opes* pono, & *Pecuniam*; Quam ſummo loco plurimi fortaſsè collocaverint, cùm tanti ſit ad omnia usûs. Verùm, eam Opinionem, ſimilem ob Cauſſam abjudico, atque Macciavellus fecit, in aliâ re, non multùm ab eâ diſcrepante. Cùm enim vetus fuerit Sententia, *Pecuniam eſſe Nervos Belli*; Ille contrà, non alios eſſe *Nervos Belli* aſſeruit, quam *Nervos Virorum Fortium & Militarium*; Eodem prorsùs modo, verè aſſeri poſſit; *Nervos Fortunæ*, non eſſe *Pecuniam*, ſed potiùs *Animi Vires*; Ingenium, Fortitudinem, Audaciam, Conſtantiam, Moderationem, Induſtriam, & ſimilia. Tertio loco, colloco *Famam & Exiſtimationem*; Eò magis, quod illa, Æſtus quoſdam habeant, & Tempora, quibus ſi non opportunè utaris, difficile erit rem, in integrum reſtituere. Ardua enim Res, Famam præcipitantem retrovertere. Poſtremo loco, pono *Honores*, ad quos certè facilior Aditus, per unumquodque ex illis tribus, multò magis per Omnia conjuncta datur; quam ſi ab *Honoribus* auſpiceris, & deinde ad reliqua perrexeris. Verùm, ut in Ordine Rerum ſervando, haud parùm eſt momenti; ita non multò minùs, in ſervando Ordine Temporis; Cujus perturbatione frequentiſſimè peccatur; dum ad Fines tum properatur, quando Initia eſſent curanda; Atque, dum ad maxima quæque ſubitò advolamus, quæ in medio poſita ſunt, temerè tranſilientes. At illud rectè præcipitur; *Quod nunc inſtat, agamus.*

Secundum *Præceptum* eſt, ut caveamus, ne Animi quâdam Magnitudine, & Præſidentiâ, ad magis Ardua, quam par eſt, feramur;

neve in adverſum Fluvii remigemus. Optimum enim Conſilium circa Fortunas Hominum,

——— *Fatis accede, Deiſque:*

Circumſpiciamus in omnes Partes, & obſervemus quà Res pateant, quà clauſæ & obſtructæ ſint, quà proclives, quà arduæ, neque viribus noſtris, ubi non patet Aditus commodus, abutamur. Hoc ſi fecerimus, & à Repulsâ nos immunes præſtabimus; & in Negotiis ſingulis nimis diu non hærebimus; & Moderationis Laudem reportabimus; & pauciores offendemus; & denique Felicitatis Opinionem acquiremus, dum quæ ſponte fortaſsè eventura fuiſſent, noſtræ Induſtriæ accepta ferentur.

Tertium *Præceptum*; cum proximè præcedente nonnihil pugnare videri poſſit; Licet probè intellectum, minimè. Illud hujuſmodi eſt; Ut Occaſiones non ſempèr expectemus, ſed eas quandoque provocemus, & ducamus. Quod etiàm innuit Demoſthenes, Magniloquentiâ quâdam. *Et quemadmodùm receptum eſt, Vt Exercitum ducat Imperator; ſic à cordatis Viris, res ipſæ ducendæ, ut quæ ipſis videntur, ea gerantur; & non ipſi perſequi Eventus tantùm cogantur.* Etenim, ſi diligenter attendamus, duas obſervabimus, eaſque diſcrepantes Species, eorum, qui Rebus gerendis, & Negotiis tractandis, pares habeantur. Alii ſiquidem Occaſionibus commodè ſciunt uti, ſed nihil ex ſe moliuntur, aut excogitant; Alii toti ſunt in machinando, qui Occaſiones, quæ opportunè incidunt, non arripiunt. Harum Facultatum altera, alteri non conjuncta, manca omninò & imperfecta cenſenda eſt.

Quartum eſt *Præceptum*; Ut nihil ſuſcipiamus, in quo neceſſe ſit, Temporis plurimum inſumere: verùm ut Verſiculus ille Aurem ſemper vellicet;

Sed fugit intereà, fugit irreparabile Tempus:

Neque alia ſubeſt Cauſſa, cur ii, qui Profeſſionibus laborioſis, aut Rebus ſimilibus, ſe addixerunt; veluti Jureconſulti, Oratores, Theologi doctiores, Librorum Scriptores, & hujuſmodi; in Fortunâ ſuâ conſtituendâ, & promovendâ, minùs ſint ſolertes; quàm quod Tempore, (aliàs ſcilicet inſumpto,) indigent ad particularia pernoſcenda; Opportunitates captandas; & Machinas, quæ ad Fortunam ſuam ſpectent, comminiſcendas & meditandas. Quinetiàm, in Aulis Principum, & Rebuſpub. eos reperias, & ad Fortunam ſuam promovendam, & ad aliorum invadendam, maximè efficaces, qui nullo publico Munere funguntur; ſed in hoc, de quo loquimur, *Ambitu Vitæ*, perpetuò occupantur.

Quintum eſt *Præceptum*; Ut Naturam quodammodò imitemur, quæ *nihil facit fruſtrà*. Id quod factu non erit admodùm difficile, ſi Negotia noſtra omnium generum, peritè commiſceamus & contexamus. In ſingulis enim Actionibus, ita Animus eſt inſtituendus & præparandus, atque Intentiones noſtræ aliæ aliis ſubſternendæ, & ſubordinandæ; Ut ſi, in aliquâ re, Voti compotes, in *Summo Gradu*, fieri non poſſimus, in *Secundo* tamen liceat conſiſtere; imò vel in *Tertio*: Quod ſi, nec in *aliquâ* omninò *Parte Rei* hærere aut conſiſtere poſſimus, tum verò ad alium quempiam (præter deſtinatum) Finem, Operam impenſam flectamus:

Sin nec in *Præſenti*, aliquem Fructum demetere queamus, ſaltèm aliquid ex eâ extrahamus, quod in *Futurum* proſit: Si verò nihil *Solidi*, nec in *Præſenti*, nec in *Futuro* inde elicere detur, ſatagamus ſaltèm, ut aliquid *Exiſtimationi* noſtræ inde accreſcat: & alia id genus: Rationes ſempèr à nobis ipſis exigendo, quibus conſtet, nos Fructûs aliquid, plus minus, ex ſingulis Actionibus, & Conſiliis noſtris percepiſſe; Neque ullo modo permittendo, ut tanquàm confuſi ac conſternati Animum illicò deſpondeamus, ſi fortè Scopum Principalem non ſicuerit attingere. Nihil enim minùs convenit Viro Politico, quam uni Rei, unicè eſſe intentum. Qui enim hoc facit, Occaſionum innumerarum *jacturâ mulctabitur, quæ Rebus agendis ex obliquo* intervenire ſolent: Quæque fortaſſè magis fuerint propitiæ & commodæ ad alia, quæ poſteà uſui futura ſint, quam ad ea, quæ *in manibus* habemus. Ideoque benè calleamus illam Regulam; *Hæc oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum eſt *Præceptum*; Ut nos Rei alicui nimis peremptoriè non aſtringamus; quanquàm Caſui videatur, primo intuitu, minùs obnoxia; Sed ſempèr habeamus, vel Feneſtram apertam ad Evolandum; vel Poſticum aliquod ſecretum, ad Redeundum.

Septimum *Præceptum*, eſt Antiquum illud Biantis; modò non ad Perfidiam, ſed ad Cautionem, & Moderationem, adhibeatur: *Et ames tanquam Inimicus futurus, & Oderis tanquam Amaturus.* Nam Utilitates quaſque mirum in Modum, prodit & corrumpit, ſi quis nimiùm ſe immerſerit, Amicitiis infelicibus; moleſtis & turbidis Odiis; aut Puerilibus & futilibus Æmulationibus.

Hæc Exempli loco, circa *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ* ſufficient: Illud enim Hominibus in Memoriam ſubinde reducendum eſt, longè abeſſe, ut Adumbrationes iſtæ, quibus utimur in Deſideratis, loco juſtorum Tractatuum ponantur; Sed ſint ſolummodò tanquàm Schedæ aut Fimbriæ, ex quibus, de Telâ integrâ, judicium fieri poſſit. Neque rursùs ita deſipimus, ut Fortunam, abſque tanto, quantum diximus molimine, minimè parari aſſeramus. Probè enim novimus, eam tanquàm ſponte in gremium aliquorum defluere: Alii autem eam, Diligentiâ ſolâ & Aſſiduitate (cautione nonnullâ aſperſâ,) abſque Arte multâ aut operoſâ, adipiſcuntur: Verùm ſicut Cicero, Oratorem Perfectum depingens, non id vult, ut Cauſidici ſinguli tales eſſe debeant, aut poſſint: Ac rursùs, ſicut in Principe aut Aulico deſcribendo (quod nonnulli tractandum ſuſceperunt,) Modulus effingitur, prorsùs ſecundum Artis Perfectionem, non autem ſecundum Practicam vulgatam: Idem & nos in *Politico* inſtruendo præſtitimus: *Politico* (inquam) quoad *Fortunam propriam.*

Enimverò, illud utique monendum, *Præcepta*, quæ circa hanc rem, delegimus & propoſuimus, omnia, ex genere eorum eſſe, quæ *Bonæ Artes* vocantur. Quod enim ad *Malas Artes* attinet; Si quis Macciavello ſe dederit in Diſciplinam, qui præcipit; *Virtutem ipſam non magnoperè curandam, ſed tantùm Speciem ejus, in publicum verſam: quia Virtutis Fama & Opinio Homini adjumento ſit, Virtus ipſa Impedimento*; Quique alio loco præcipir; *Ut Homo Politicus, illud tanquàm Fundamentum Prudentiæ* *ſua ſubſternat; quod præſupponat, Homines non rectè, nec tutò, ad ea, quæ volumus, flecti aut adduci poſſe, præterquam ſolo metu, ideoque det operam, ut omnes, quantum in ſe eſt, Obnoxii ſint, atque in Periculis, & Anguſtiis conſtituti*; Ita ut Politicus ſuus, videatur eſſe, quod Itali dicunt, *Seminator Spinarum*: Aut ſi quis Axiôma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit; *Cadant Amici, dummodo Inimici intercidant*; Sicut Triumviri fecerunt, qui Inimicorum Interitum, Amiciſſimorum exitio redimebant: Aut ſi quis L. Catilinæ Imitator eſſe velit, ut Rerumpub. Incendiarius fiat & Pertubator, quò meliùs in Aquis turbidis piſcari, & Fortunam ſuam expedire poſſit; *Ego (inquit) ſi in Fortunis meis Incendium ſit excitatum, id non Aquâ, ſed Ruinâ reſtinguam*: Aut ſi quis illud Lyſandri ad ſe transferat, qui dicere ſolebat; *Pueros Placentis, Viros Perjuriis alliciendos*; Cum aliis ejuſdem Farinæ pravis, ac pernicioſis Dogmatibus; Quorum (ut fit in cæteris rebus omnibus) major eſt Numerus, quam rectorum & ſanorum; Si quis (inquam) hujuſmodi inquinatâ Prudentiâ delectetur; non ierim inficias, eum (quandoquidem Legibus Charitatis & Virtutis omnibus ſeipſum ſolutum, Fortunæ ſolummodò mancipârit) poſſe, majore compendio, & celeriùs, Fortunam ſuam promovere. Fit verò in *Vitâ*, quemadmodùm & in *Viâ*, ut Iter brevius, ſit fœdius & cœnoſius; neque ſanè, ut per Viam meliorem quis incedat, multâ circuitione opus eſt.

Tantum verò abeſt, ut Homines ad hujuſmodi *Artes Pravas* ſe applicare oporteat, ut potius ſanè, (ſi modò ſint apud ſe, ſeque ſuſtinere valeant, neque Ambitionis Turbine & Procellâ in adverſum rapiantur) ante Oculos proponere debeant; non ſolùm Mundi Chorographiam generalem illam, quod *Omnia ſint Vanitas, & vexatio Spiritûs*; verùm etiàm & illam magis ſpecialem; videlicet, Quod ipſum *Eſſe*, ſejunctum à *Benè Eſſe*, Maledictionis loco ſit, & quò grandius ſit *Eſſe*, eò major ſit Maledictio: Quodque ampliſſimum Virtutis Præmium, ſit ipſa Virtus; Quemadmodùm & ultimum Vitii Supplicium eſt Vitium ipſum, ſicut egregiè Poeta;

Quæ vobis, quæ digna Viri, pro Laudibus iſtis
Præmia poſſe rear ſolvi? Pulcherrima primùm
Dii Moreſque dabunt veſtri. ———

Et è contrà, non minùs verè ille de Sceleratis, *Atque eum ulſciſcentur Mores ſui*. Quinetiàm, Mortales, dum in omnes partes, Cogitationes ſuas agitant, & diffundunt, ut Fortunis ſuis rectè proſpectum atque conſultum ſit, interìm in mediis illis Animi Tranſcurſibus, ad Divina Judicia, & Providentiam æternam, oculos attollere debent; quæ ſæpiſſimè Impiorum Machinationes, & Conſilia Prava, licet profunda, ſubvertit, & ad nihilum redigit; ſecundum illud Scripturæ; *Concepit Iniquitatem, & pariet Vanitatem*. Imò, etſi Injuriis, & *Malis Artibus*, abſtineant; Attamen hæc jugis, & irrequieta Anhelatio ad Ardua Fortunæ abſq; Ceſſatione, & quaſi ſine Sabbato, Tributum Temporis noſtri Deo debitum minimè ſolvit: Qui, ut videre eſt, Facultatum noſtrarum Decimas, Temporis autem Septimas exigit, & ſibi ſeponit. Quorſùm enim fuerit, Os gerere in Cœli ſublimia erectum; Mentem verò humi proſtratam, & Pulverem inſtar Serpentis comedentem? Quod etiàm Ethnicos non fugit;

Atque affigit humi Divinæ Particulam Auræ.

Quod ſi in hoc ſibi quiſquam adblandiatur, quod Fortunâ ſuâ, utcunque eam Malis Artibus obtinuerit, rectè uti decreverit; ſicut de Auguſto Cæſare, & Septimio Severo, ſolitum erat dici; *Debuiſſe illos aut nunquàm Naſci, aut nunquàm Mori*: Tanta in Ambitu Fortunæ ſuæ patrârunt Mala; tanta rursùs, Summa adepti, contulerunt Bona: intelligat nihilominùs, hanc Malorum per Bona Compenſationem, poſt Factum probari; Conſilium autem hujuſmodi meritò damnari. Abs re poſtremò nobis non fuerit, in Curſu iſto incitato, & fervido, verſus Fortunam noſtram, Frigidam pauliſper aſpergere, hauſtam è Dicterio illo non inelegante, Caroli Quinti Imperatoris, in Inſtitutionibus ſuis ad Filium; *Imitari Fortunam Mores Mulierum, quæ procos plus nimiò ambientes, plerunque ſuperbè averſantur.* Verùm hoc ultimum Remedium, pertinet ad eos, quibus Guſtus, ex Morbo Animi, corruptus eſt. Innitantur potiùs Homines *Lapidi* illi, qui *Theologiæ* & *Philoſophiæ* eſt tanquàm *Angularis*; quæ idem ferè aſſerunt de eo, quod *primum quæri* debeat; Etenim *Theologia* edicit; *Primum quærite Regnum Dei, & iſta omnia adjicientur vobis*; Philoſophia autem ſimile quiddam jubet; *Primùm quærite Bona Animi, cætera aut aderunt, aut non oberunt.* Quamvis autem hoc *Fundamentum*, humanitùs jactum, interdùm locetur ſuper *Arenas*; quemadmodùm videre eſt in M. Bruto, qui in eam vocem, ſub Exitum ſuum, prorupit;

Te colui Virtus ut Rem, aſt tu Nomen inane es.

At idem *fundamentum*, divinitùs locatum, firmatur ſempèr in *Petrâ*. Hîc autem *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ*, & ſimul *Doctrinam Generalem* de *Negotiis*, concludimus.

CAPUT III.

Partitiones Doctrinæ *de* Imperio, *ſive* Repub. *omittuntur*; *Tantùm Aditus ſit, ad* Deſiderata *duo*; Doctrinam *de* Proferendis Finibus Imperii; *&* Doctrinam *de* Juſtitiâ Univerſali, *ſive de* Fontibus Juris.

VEnio jam ad *Artem Imperii*, ſive *Doctrinam de Repub. Adminiſtrandâ*; Sub quâ etiàm *Oeconomica* continetur, ut *Familia* ſub *Civitate*. In hâc Parte, ſicut jam anteà dixi, Silentium mihi imperavi. Neque tamen prorsùs diffidere debui, quin poſſim de illâ fortaſsè non imperitè aut inutilitèr diſſerere; utpote, qui longâ Experientiâ edoctus, & per tot Munerum & Honorum Gradus, ad ampliſſimum Regni Magiſtratum, Favore Majeſtatis tuæ indulgentiſſimo, nullo Merito meo, evectus fuerim; eundemque Magiſtratum, per Annos Quatuor integros geſſerim; & quod pluris eſt, Majeſtatis tuæ Mandatis, & Colloquiis, per Annos Octodecim continuos aſſueverim; (Quod etiàm è Stipite aliquo Politicum exculpere potuiſſet;) Quique etiàm, inter omnes

Artes, plurimum Temporis in Hiſtoriis, & Legibus contriverim. Quæ omnia, non Jactantiâ ad Poſteros, refero, ſed quia ad Literarum Dignitatem nonnihil pertinere putem, quod Homo quiſpiam, ad Literas, potiùs quam ad aliud quicquam, natus; & ad Res gerendas, neſcio quo Fato, contra Genium ſuum abreptus, ad Civilia tamen Munera, tam honorifica & ardua, ſub Rege prudentiſſimo, aſſumptus fuerit. Verùm, ſiquid circa *Politicam* poſthàc parturiet Otium meum, erit fortaſsè Proles, aut *Abortiva*, aut *Poſthuma*. Interim, ne Scientiis omnibus, jam veluti in Subſelliis ſuis collocatis, Sedes hæc tam excelſâ omninò vacet, decrevi duas tantùm *Civilis Scientiæ* portiones, quæ ad *Arcana Imperii* non pertinent, ſed ſunt Naturæ magis communis, ut *Deſiderata*, notare; Earumque, more noſtro, *Exempla* proponere.

Cùm *Artes Imperii*, tria *Officia Politica*, complectantur; Primò, ut *Imperium conſervetur*; Secundò ut *Beatum efficiatur & Florens*; Tertiò, ut *Amplificetur*, *Fineſque ejus longiùs proferantur*; de duobus primis Officiis, maximâ ex parte, egregiè à nonnullis tractatum eſt; de Tertio ſiletur. Illud itaque inter *Deſiderata* reponemus; & More noſtro, Exemplum ejus proponemus. Eam *Doctrinæ* Partem, *Conſulem Paludatum*, ſive *Doctrinam dè Proferendis Imperii Finibus*, nominantes.

Exemplum Tractatûs Summarii de proferendis Finibus Imperii.

Dictum Themiſtoclis, ſibi ipſi applicatum, incivile certè fuit, & inflatum; ſin de aliis, atque in genere, prolatum fuiſſet, prudentem ſanè Obſervationem, & pergravem Cenſuram, complecti videatur. Rogatus in Convivio, ut Cytharam pulſaret, reſpondit, *Fidibus ſe neſcire; cæterùm poſſe Oppidum parvum in magnam Civitatem evehere.* Iſta certè Verba, ad Senſum Politicum tranſlata, Facultates duas, multùm inter ſe diſcrepantes, in iis, qui Rerum Gubernacula tractant, optimè deſcribunt, & diſtinguunt. Etenim, ſi Regum Conſiliarios, Senatores, alioſque ad Negotia publica admotos, qui uſquàm fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rariſſimè) nonnulli, qui *Regnum* aut *Civitatem* è parvis ampla efficere poſſint, Fidicines tamen ſint valde imperiti: Econtrà autem, Alii quamplurimi, in *Cytharâ*, aut *Lyrâ*, (hoc eſt Aulicis Tricis,) miri Artifices, qui tantùm abeſt, ut *Rempub. amplificare* poſſint, ut potius à Naturâ comparati videantur, ad Statum Reipub. Beatum & Florentem, labefactandum, & evertendum. Sanè Artes illæ degeneres, & præſtigiæ, quibus ſæpenumerò Conſiliarii, atque Rerum Potentes, & Gratiam apud Principes ſuos, & Famam in Vulgus, reportant, haud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cujuſdam Fidiculariæ; utpote cùm ſint Res magis gratæ in Præſens, & Artificibus ipſis Ornamento, quam ad Rerumpub. quarum ſunt Miniſtri, Opes & Amplitudinem, utiles aut accommodæ. Occurrent proculdubiò & alii Conſiliarii, atque Reipub. Gubernatores, minimè ſpernendi, qui ſint Negotiis pares, poſſintque Res commodè adminiſtrare, eaſq; à manifeſtis præcipitiis & Incommodis conſervare; à Virtute tamen illâ Rerumpub. Erectrice & Amplificatrice, longo intervallo abſunt.

Verùm, qualeſcunque demùm fuerint Operarii, conjiciamus Oculos in Opus ipſum; Qualis nimirùm cenſeri debeat vera *Regnorum & Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus obtineri* poſſit: Dignum profectò Argumentum, quod Principes perpetuò in Manibus habeant, & diligentèr meditentur; Quò nec Vires ſuas in majus æſtimantes, Inceptis ſe vanis & nimis arduis implicent; Nec rursùs eaſdem plus æquo deſpicientes, ad Conſilia puſillanima & meticuloſa, ſe demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad Molem & Territorium, Menſuræ ſubjicitur; quoad Redditus, Calculis. Numerus Civium, & Capita, Cenſu; Urbium & Oppidorum Multitudo & Amplitudo, Tabulis excipi poſſint. Attamen non reperitur inter Civilia, Res errori magis obnoxia, quam verum & intrinſecum, excipere Valorem, circa *Vires & Copias Imperii* alicujus. Aſſimilatur *Regnum Cœlorum*, non Glandi, aut Nuci alicui grandiori, ſed *Grano Sinapis*, quod inter Grana eſt minimum; quod tamen habeat interim, intra ſe, Proprietatem quandam, & Spiritum innatum, *quò ſe & citiùs attollat*, & latiùs diffundat: Eodem modo, invenire eſt Regna & Status, Ambitu quidem & Regionum Tractu, *valdè ampla*; quæ tamen ad *Fines ulteriùs proferendos*, aut latiùs imperandum, ſunt minùs apta; *Alia contrà*, Dimenſione ſatis exigua, quæ tamen Baſes, in quibus maximæ Monarchiæ inædificentur, eſſe poſſint.

1. Urbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum Propagines generoſæ, Currus armati, Elephanti, *Machinæ atque Tormenta Bellica* omnigena, & ſimilia; ſunt certè iſta univerſa nihil aliud, quam Ovis induta Pelle Leoninâ; Niſi Gens ipſa, Stirpe ſuâ, & Ingenio ſit fortis, & Militaris. Imò, nec *Numerus ipſe* Copiarum multùm juvat, ubi Milites imbelles ſunt & ignavi. Rectè enim Virgilius; *Lupus numerum Pecorum non curat*. Exercitus Perſarum in Campis Arbelæ, Oculis Macedonum, tanquàm vaſtum Hominum Pelagus, ſubjiciebatur; adeò ut Duces Alexandri, nonnihil ipſo Spectaculo perculſi, Regem interpellarent, atque ut Noctù prælium committeret, ei Auctores erant: Quibus ille, *Nolo* (inquit) *ſuffurari Victoriam*. Ea autem etiàm Opinione fuit facilior. Tigranes Armenius, caſtrametatus in quodam Colle, cum Exercitu Quadringentorum Millium, cùm ſpectaret Aciem Romanorum, quæ quatuordecim Millia non exceſſit, contra ſe tendentem, in Dicterio illo ſuo ſibi complacuit; *Ecce* (inquit) *Hominum, pro Legatione, nimiò plus quam oportet, pro pugnâ, longè minùs*. Eoſdem tamen, priuſquàm occubuiſſet Sol, ſatis multos, ad illum infinitâ ſtrage profligandum, expertus eſt. Innumera ſunt Exempla, quam ſit Multitudinis cum Fortitudine congreſſus impar. Primò igitur pro re certiſſimâ & exploratiſſimâ decernatur, & ſtatuatur, quod Caput omnium, quæ ad Magnitudinem Regni aut Statùs ſpectent, ſit, ut *Populus* ipſe ſit *Stirpe & Ingenio bellicoſus*. Atque illud magis tritum quam verum, quod *Nervi Belli ſint Pecuniæ*; ſi deſint Nervi Lacertorum in Gente molli & effœminatâ. Rectè enim Crœſo oſtentāti Aurum reſpondit Solon; *At ſi quis (ô Rex) venerit, qui melius quā tu Ferrū geſtet, illi profectò, totum hoc cedet Aurum*. Quare, quicunq; is tandē ſit Princeps aut Status, cujus Subditi

Nativi & Indigenæ, non ſint Animoſi & Militares, Potentiam ſuam admodùm ſobriè æſtimet: Atque econtrà, Principes, qui dominantur in Gentes Animoſas & Martias, nôrint illi ſatis Vires ſuas, ſi ſibi aliàs non deſint. Quod attinet ad *Copias Mercenarias* (quod ſolet adhiberi Remedium cùm *Copiæ Nativæ* deſint) plena ſunt omnia Exemplis; quibus liquidò patet, quod quicunque *Status* illis innitetur, poterit fortaſſe Pennas, ad tempus breve, Nido majores extendere, ſed defluent illæ paulò poſt.

2. Benedictio *Iudæ*, & *Iſſacharis*, in unum nunquàm convenient: Nimirùm, ut eadem Tribus aut Gens, ſit ſimul, & *Leonis Catulus*, & *Aſinus procumbens inter Sarcinas*. Neque unquàm fiet, ut *Populus* Tributis oppreſſus, fortis exiſtat & Bellicoſus. Verum eſt, Collationes publico conſenſu factas, minùs Animos Subditorum dejicere, & deprimere, quam quæ ex Imperio mero indicuntur. Id quod liquidò videre eſt, in *Tributis Germaniæ Inferioris*, quas *Exciſas* vocant; Atque aliquâ ex parte, in iis, quæ *Subſidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum eſt, Sermonem jam inſtitui, de Animis Hominum, non de Opibus. *Tributa* autem, quæ ex conſenſu *conferuntur*, & *quæ ex* Imperio imponuntur, etſi eadem Res ſint, quoad Opes exhauriendas, variè tamen omninò Animos Subditorum afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum* Tributis gravatum, idoneum ad Imperandum, non eſſe.

3 Aſpirantibus ad *Magnitudinem* Regnis & Statibus, prorsùs cavendum, ne *Nobiles* & *Patricii*, atque (quos vocamus) *Generoſi*, majorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò Rem deducit, ut *Plebs* Regni ſit humilis & abjecta; & nihil aliud ferè quam Nobilium Mancipia & Operarii. Simile quiddam fieri videmus in Sylvis cæduis; in quibus, ſi major, quam par eſt, Caudicum, ſive Arborum majorum relinquatur Numerus, non renaſcetur Sylva ſincera, & pura; ſed major Pars in Vepres & Dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, ubi numeroſior juſto eſt *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignava; atque eò demum res redibit, ut nec Centeſimum quodque Caput, ſit, ad Galeam portandam, idoneum: Præſertìm ſi Peditatum ſpectes; qui Exercitûs plerunque eſt Robur præcipuum; Unde ſuccedet magna Populatio, Vires exiguæ. Nuſquàm Gentium, hoc quod dico, luculentiùs comprobatum eſt, quam Exemplis Angliæ & Galliæ; Quarum Anglia, quamvis Territorio, & Numero Incolarum, longè inferior, potiores tamen Partes ferè ſempèr in Bellis obtinuit; Hanc ipſam ob Cauſſam, quod apud Anglos, Coloni, & inferioris Ordinis Homines, Militiæ habiles ſint, Ruſtici Galliæ non itèm. Quâ in re, mirabili quâdam & profundâ Prudentiâ excogitatum eſt, ab Henrico Septimo Angliæ Rege (Id quod in *Vitæ ejus Hiſtoriâ* fuſius tractavimus,) ut Prædia minora, atque Domus Agricolationis inſtituerentur, quæ habeant certum, eumque mediocrem Agri Modum annexum, qui diſtrahi non poſſit; eo fine, ut ad Victum liberaliorem ſufficiat; Utque Agricultura ab iis exerceatur, qui, Domini fuerint Fundi, aut ſaltèm Uſufructuarii, non Conductitii aut Mercenarii. Nam ita demùm Characterem illum,

quo Antiquam Italiam inſignivit Virgilius, merebitur Regio aliqua;

———*Terra potens Armis, atque ubere Glebæ.*

Neque prætereunda eſt illa Pars Populi (quæ Angliæ ferè eſt peculiaris; nec alibi (quod ſcio) in uſu, niſi fortè apud Polonos,) *Famuli* ſcilicet *Nobilium*: Hujus enim Generis, etiàm Inferiores, quoad Peditatum, Agricolis ipſis minimè cedunt. Quare certiſſimum eſt, quod Magnificentia, & Splendor ille Hoſpitalis, atque Famulitia, & veluti Satellitia ampla, quæ in more ſunt apud Nobiles & Generoſos in Angliâ, ad Potentiam Militarem apprimè conducant; ubi contrà, Nobilium obſcura, & magis privata, & in ſe reducta Vitæ ratio, Copias Militares minuit.

4. Danda eſt omninò opera, ut *Arbor* iſta *Monarchiæ*, qualis fuit Nebuchadnezzaris, *Truncum* habeat ſatis *amplum & robuſtum*, ad *Ramos* ſuos & *Frondes ſuſtentandos*: Hoc eſt, ut Numerus *Indigenarum*, ad *Subditos extraneos* cohibendos, ſatis ſuperque ſufficiat. Illi igitur *Statum* ad *Imperii Magnitudinem* benè comparati ſunt, qui *Ius Civitatis*, facilè & libentèr largiuntur. Vana ſiquidem fuerit Opinio, poſſe Manipulum Hominum, utcunque Animis & Conſilio excellant, Regiones nimiò plus amplas & Spatioſas, Imperii Jugo cohibere & frænare. Id ad tempus fortaſsè facere poſſint, ſed Diuturnitatem hæc Res non aſſequitur. *Spartani* parci fuerunt, & difficiles in cooptandis novis Civibus. Unde, donec intra parvos Limites dominati ſunt, Res eorum firmæ fuerunt, & ſtabiles: At poſtquàm Limites ſuos cœpiſſent proferre, & latiùs dominari, quam ut Stirps Spartanorum, Turbam Exterorum, Imperio commodè coercere poſſet, Potentia eorum ſubitò corruit. Nulla unquàm Reſpub. Sinus ſuos, ad novos Cives recipiendos, tam profusè laxavit, quam *Reſpub. Romana*. Itaque par erat, Inſtituto tam prudenti, Fortuna; cùm in Imperium toto Orbe ampliſſimum ſucceſſerint. Moris apud eos erat, *Ius Civitatis* promptè elargiri; Idque in ſupremo gradu: Hoc eſt, non ſolùm *Ius Commercii*, *Ius Connubii*, *Ius Hæreditatis*; verùm etiàm *Ius Suffragii*, & *Ius Petitionis*, ſive *Honorum*: Hocque rurſùs, non ſingulis tantùm Perſonis, ſed totis Familiis, imò Civitatibus, & nonnunquàm integris Nationibus communicatum. Hùc adde Conſuetudinem *deducendi Colonias*, quibus Romanæ Stirpes in Solum exterum tranſplantabantur. Quæ duo Inſtituta, ſi ſimul componas, dices profectò, non Romanos ſe diffudiſſe ſuper Univerſum Orbem; ſed contrà, Orbem univerſum ſe diffudiſſe ſuper Romanos: Quæ ſecuriſſima *proferendi Imperii* eſt Ratio. Subit mirari ſæpiùs *Imperium Hiſpanorum*, quod tam paucis Indigenis, tot Regna & Provincias amplexari & frænare poſſit. At certè, Hiſpaniæ ipſæ, pro Arboris ſtemmate ſatis grandi haberi debent; cùm longè ampliorem contineant Regionum Tractum, quam Romæ, aut Spartæ, ſub initiis ſuis, contigerat. Porrò, quanquàm *Ius Civitatis*, ſatis parcè ſoleant Hiſpani impertire, quod proximum tamen eſt, faciunt; Quippe, qui cujuſcunque Nationis Homines, ad Militiam ſuam ordinariam, promiſcuè admittant. Quinetiàm, ſummum Belli Imperium, haud rarò, ad Duces Natione non Hiſpanos deferunt. Attamen & illam ipſã, videntur, non ita pridem, *Indigenarũ* Paucitatẽ ſenſiſſe, eiq; ſuccurre

cupiiſſe; ut ex *Pragmaticâ Sanctione*, hoc Anno Promulgatâ, cernere eſt.

5. Certiſſimum eſt, *Artes Mechanicas Sedentarias*, quæ non ſub Dio, ſed ſub Tecto exercentur; Atque *Manufacturas delicatas* (quæ Digitum potiùs quam Brachium requirunt) ſuâ naturâ Militaribus Animis eſſe contrarias. In univerſum, Populi Bellicoſi feriari gaudent; & Pericula quam Labores minùs exhorrent: Atque in hoc Ingenio ſuo, non ſunt admodùm reprimendi, ſi Animos ipſorum in Vigore conſervare, cordi nobis ſit. Magno itaque Adjumento, Spartæ, Athenis, Romæ, aliiſque Antiquis Rebuſpub. fuit, quod habuerint non *Ingenuos*, ſed *Servos* plerunque, quorum Laboribus iſtiuſmodi Opificia expediebantur. Verùm Mancipiorum uſus, poſt Legem Chriſtianam receptam, maximâ ex parte, abiit in Deſuetudinem. Huic verò Rei proximum eſt, ut Artes *iſtæ*, Alienigenis tantùm permittantur, qui propterea alliciendi, aut ſaltèm facilè recipiendi ſunt. *Nativorum* autem *Plebs*, ex tribus Generibus Hominum conſtare debet; Nempe, ex *Agricolis*; *Famulis ingenuis*; & *Artificibus*; quorum *Opera Robur* & *Lacertos viriles* poſtulant; Cujuſmodi ſunt *Fabri Ferrarii*, *Lapidarii*, *Lignarii*, & ſimiles; Non annumerando *Militiam Deſcriptam*.

6. Ante omnia, ad *Imperii Magnitudinem* confert, ut Gens aliqua, *Armorum ſtudium* profiteatur, tanquàm Decus ſuum, & Inſtitutum vitæ primarium, & in præcipuo Honore habitum. Quæ enim à nobis adhùc dicta ſunt, ad Habilitates tantùm erga Arma ſpectant; Quorsùm autem Habilitas, ſi non Rei ipſi incumbitur, ut producatur in Actum? *Romulus* (ut narrant, aut fingunt,) poſtquàm è vivis exceſſerat, illud Civibus ſuis legavit, ut ante omnia rem Militarem colerent, unde in Caput Orbis Terrarum Urbs eorum inſurgeret. *Imperii Spartani* Fabrica univerſa, (non nimis prudentèr quidem, ſed diligentèr tamen) ad illum Finem & Scopum, compoſita eſt & conſtructa, ut Cives ſui Belligeratores eſſent. *Perſarum* & *Macedonum*, idem erat Inſtitutum; ſed non tam conſtans aut diuturnum. *Britanni*, *Galli*, *Germani*, *Gothi*, *Saxones*, *Normanni*, & nonnulli alii etiàm ad Tempus Armis ſe præcipuè dediderunt. *Turcæ* idem Inſtitutum, Lege ſuâ haud paululùm extimulati, hodiè retinent, ſed Magnâ cum Militiæ ſuæ (ut nunc eſt) declinatione. In Europâ Chriſtianâ, Gens quæ illud adhuc retinet & profitetur, ſoli ſunt *Hiſpani*. Verùm Res eſt, tam liquida, & manifeſta, unumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimùm impendit ſtudii, ut Verbis non indigeat. Satis ſit innuiſſe, deſperandvm omninò alicui Nationi eſſe, quæ non ex Profeſſo Arma & Militiam colat, iiſque præcipuè ſtudeat & incumbat, ſibi veluti vltrò obventuram, inſignem aliquam *Imperii Magnitudinem*: Contrà autem, certiſſimum eſſe Temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in Armorum Profeſſione & Studiis diutiùs permanſerint (Id quod Romani, Turcæque, potiſſimùm fecere,) miros in Imperio amplificando facere Progreſſus. Quin & illæ, quæ Bellicâ Gloriâ, per unius tantummodò Seculi Spatium floruere, inde tamen, unico illo Seculo, eam Imperii Amplitudinem aſſecutæ ſunt, quam longo poſt Tempore, etiàm remiſsâ illâ Armorum Diſciplinâ, retinuerunt.

7. Præcepto præcedenti affine eſt, Ut *Status* quis utatur ejuſmodi *Legibus* & *Conſuetudinibus*, quæ juſtas illi Cauſſas, aut ſaltem Prætextus, Arma capeſſendi, tanquam in promptu miniſtrent. Etenim, ea eſt inſita Animis Hominum Juſtitiæ Apprehenſio, ut Bellum (quod tot ſequuntur Calamitates,) niſi gravem ob Cauſſam, ſaltèm ſpecioſam, inferre abſtineant. Turcis præſtò eſt ſempèr, & ad nutum, Belli Cauſa; Propagatio ſcilicet Legis & Sectæ ſuæ. Romani, quanquàm pro magno decore Imperatoribus apud eos fuerit, ſi *Fines Imperii ipſorum protuliſſent*, tamen ob hanc ſolam Cauſſam, ut *Fines proferrentur*, nunquàm Bella ſuſceperunt. Aſpiranti igitur ad Imperium Nationi, illud in more ſit; Vt *Senſum* habeat *vividum* & *acrem*, *Injuriæ* alicujus vel Subditis ſuis Limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Miniſtris, illatæ; neque à primâ provocatione diutius torpeat, aut tardet. Itèm, *Prompta* ſit & *alacris*, ad *Auxilia mittenda Sociis ſuis*, & *Fœderatis*: Id quod perpetuum erat apud Romanos: Adeò ut, ſi fortè in populum Fœderatū, cui etiàm cum aliis Fœdus Defenſivum intercederet, Hoſtilis Impreſſio facta eſſet, atque ille à plurimis ſuppetias peteret, Romani omnium primi ſempèr adeſſent, Beneficii Decus, nemini præripiendum relinquentes. Quod verò attinet ad *Bella*, antiquis Temporibus, propter *Statuum Conformitatem* quandam, aut *Correſpondentiam tacitam*, geſta, non video in quo Jure illa fundata ſint. Talia fuerunt Bella, quæ à Romanis ſuſcepta erant, ad Græciam in Libertatem vindicandam: Talia à Lacedæmoniis & Athenienſibus, ad conſtituendas, aut evertendas Democratias, & Oligarchias: Talia quandóque illata ſunt à Rebuspub. aut Principibus, ſub prætextu, Subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præſentem ſufficiat, ut illud decernatur; Non eſſe expectandam, *Statui* alicui, *Imperii Amplitudinem*, niſi ad quâvis Occaſionem juſtam ſe Armandi, protinùs expergiſcatur.

8. Nullum omninò *Corpus*, ſive ſit illud *Naturale*, ſive *Politicum*, abſque *Exercitatione*, *Sanitatem* ſuam tueri queat. Regno autem, aut Reipub. juſtum atque honorificum *Bellum* loco ſalubris *Exercitationis* eſt. Bellum Civile profectò inſtar Caloris Febrilis eſt; At Bellum Externum inſtar Caloris ex Motu, qui Valetudini inprimis conducit. Ex Pace enim deſide atque torpente, & emolliuntur Animi, & corrumpuntur Mores. Sed utcunque Res ſe habeat quatenùs ad alicujus Statûs Felicitatem, *Magnitudinis* proculdubiò intereſt, ut quaſi ſempèr in Armis ſit. Atque Exercitus Veteranus, perpetuò tanquàm ſub Vexillis habitus, etſi Res ſit, magni proculdubiò Sumptûs & Impenſæ; Attamen ejuſmodi eſt, ut Statui alicui, quaſi Arbitrium Rerum inter Vicinos, aut ſaltèm plurimùm Exiſtimationis ad omnia conferat. Id quod inſignitèr cernere eſt in Hiſpanis, qui jam per Annos Centum & Viginti, Exercitum Veteranum, ad aliquas Partes, licet non ſempèr ad eaſdem, aluerunt.

9. *Maris Dominium*, Monarchiæ quædam Epitome eſt. Cicero, de Pompeii contra Cæſarem Apparatu, ſcribens ad Atticum; *Conſilium* (inquit) *Pompeii, planè Themiſtocleum eſt; putat enim, qui Mari potitur, eum Rerum potiri.* Atque Cæſarem Pompeius, proculdubiò delaſſaſſet, & attriviſſet, niſi inani fiduciâ inflatus, ab illo Incepto deſtitiſſet.

Prælia Navalia, quanti fuerint Momenti, ex multis Exemplis patet. *Pugna* ad *Actium* Orbis Imperium determinavit. *Pugna* ad *Inſulas Curſolares, Circulum in Naribus* Turcæ *poſuit*. Multoties certè evenit, ut Victoriæ Navales, Finem Summæ Belli attulerint; Sed hoc factum eſt, cùm Aleæ hujuſmodi Præliorum, totius Belli Fortuna commiſſa eſt. Illud minimè dubium, quod qui *Maris* potitur Dominio, in magnâ Libertate agit, & tantum, quantum velit, de Bello ſumere poteſt: Ubi contrà, qui Terreſtribus Copiis eſt ſuperior, nihilominùs plurimis Anguſtiis conflictatur. At hodiè, atque apud nos Europæos, ſi unquam, aut uſpiam, *Potentia Navalis* (quæ quidem huic *Regno Britanniæ* in Dotem ceſſit,) ſummi, ad Rerum Faſtigia, Momenti eſt; tum quia pleraque Europæ Regna Mediterranea ſimplicitèr non ſint, ſed maximâ ex Parte *Mari* cincta; tum etiàm, quia Utriuſque Indiæ Theſauri & Opes, *Imperio Maris*, veluti Acceſſorium quiddam, exiſtunt.

10. *Bella Moderna*; veluti in *Tenebris geſta*, cenſeri poſſunt, præ Gloriâ & Decore vario, quæ in Homines Militares, priſcis temporibus, à Rebus Bellicis, reſilire ſolebant. Habemus hodiè, fortaſsè ad Animos faciendos, *Ordines* quoſdam Honorificos Militiæ; qui tamen jam facti ſunt & Armis & Togæ communes: Etiàm in *Scutis Gentilitiis*, *Stemmata* nonnulla habemus: Inſupèr, *Hoſpitia* quædam *Publica* Militibus Emeritis & Mutilatis deſtinata, & hujuſmodi. Verùm, apud Veteres, in Locis, ubi Victoriæ partæ ſunt, extructa *Trophæa*; *Laudationes Funebres*; & *Monumenta Magnifica Occumbentium in Bello*; *Coronæ Civicæ*, *Militares*, ſingulis conceſſæ; Nomen ipſum *Imperatoris*, quod poſteà Reges maximi à Belli Ducibus mutuati ſunt; Redeuntium Ducum, Bellis proſperè confectis; *celebres triumphi*; *Donativa*, atque *Largitiones ingentes* in Milites, ſub Exercituum dimiſſionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam inſigni Splendore coruſcantia, ut Pectoribus Mortalium, etiàm maximè conglaciatis, Igniculos ſubdere, eáque ad Bellum inflammare potuerint. Ante omnia verò, *Mos* ille *Triumphandi*, apud *Romanos*, non Res erat ex Pompâ, aut Spectaculum quoddam inane, ſed inter prudentiſſima planè Nobiliſſimáque Inſtituta numerandus: Utpote, qui in ſe hæc tria haberet; *Ducum Decus* & *Gloriam*; *Ærarii* ex *Spoliis Locupletationem*; & *Donativa Militum*. Verùm *Honor Triumphi*, fortaſsè *Monarchiis* non competit, præterquàm in Perſonis *Regis* ipſius, aut *Filiorum Regis*; Quod etiàm, temporibus Imperatorum, Romæ obtinuit; Qui Honorem ipſum Triumphi, ſibi & Filiis ſuis, de Bellis, quæ præſentes ipſi confecerant, tanquàm peculiarem reſervârunt: *Veſtimenta* autem ſolummodò, & *Inſignia Triumphalia*, aliis Ducibus indulſerunt.

Verùm, ut Sermones hos claudamus; Nemo eſt (ut teſtatur Sacra Scriptura,) *qui ſollicitè cogitando, poteſt apponere ad Staturam ſuam, Cubitum unum*; In puſillo ſcilicet *Corporis Humani* Modulo: Cæterùm, in magnâ *Regnorum* & *Rerumpub.* Fabricâ, Imperium amplificare & *Fines proferre*, Reges penes & Dominantes eſt. Nam prudentèr introducendo Leges, Inſtituta, & Conſuetudines, quales jam propoſuimus, & alias his ſimiles, Poſteris, & Seculis futuris, *Magnitudinis*

Sementem fecerint. Verùm iſta Conſilia apud Principes raró tractantur, ſed Res Fortunæ plerunque committitur.

Atque hæc habuimus, quæ de *Proferendis Imperii Finibus*, in præſentiâ occurrunt. Verùm quorsùm iſta Commentatio; cum *Monarchia Romana*, futura ſit inter Mundanas (ut creditur) ultima? Niſi quod nobis Inſtituto noſtro fidis, neque uſpiàm de Viâ declinantibus (quandoquidèm *Amplificatio Imperii*, fuerit inter *Officia* tria *Politices*, tertium,) illud omninò prætermittere, non licuerit. Reſtat jam *Deſideratum* alterum, ex iis, quæ poſuimus, duobus, Nimirùm, de *Iuſtitiâ Univerſali*, ſive de *Fontibus Iuris*.

Qui de *Legibus* ſcripſerunt, omnes vel tanquàm Philoſophi, vel tanquàm Juriſconſulti, Argumentum illud tractaverunt. Atque Philoſophi proponunt multa, dictu pulchra, ſed ab uſu remota. Juriſconſulti autem, ſuæ quiſque Patriæ Legum, vel etiàm Romanarum, aut Pontificiarum, Placitis obnoxii & addicti, Judicio ſincero non utuntur; ſed tanquàm è Vinculis ſermocinantur. Certè Cognitio iſta ad Viros Civiles propriè ſpectat; qui optimè nôrunt, quid ferat Societas humana, quid Salus Populi, quid Æquitas Naturalis, quid Gentium Mores, quid Rerumpub. Formæ diverſæ: Ideóque poſſint de *Legibus*, ex Principiis & Præceptis, tam Æquitatis Naturalis, quam Politices, decernere. Quamobrèm id nunc agatur, ut *Fontes Iuſtitiæ*, & *Utilitatis Publicæ*, petantur; & in ſingulis *Iuris* Partibus, *Character* quidam & *Idea Iuſti* exhibeatur; ad quam Particularium Regnorum & Rerumpub. *Leges*, probare, atque inde Emendationem moliri quiſque, cui hoc cordi erit & curæ, poſſit. Hujus igitur rei, more noſtro, *Exemplum* in *uno Titulo* proponemus.

Exemplum *Tractatûs* de *Iuſtitiâ Univerſali*, ſive de Fontibus Juris, in uno Titulo, per Aphoriſmos.

PROOEMIUM.

APHORISMUS 1.

IN *Societate Civili*, *aut* Lex, *aut* Vis *valet*. *Eſt autem* & Vis *quædam* Legem *ſimulans*; & Lex *nonnulla magis* vim *ſapiens*, *quam* Æquitatem Juris. *Triplex eſt igitur* Injuſtitiæ Fons; Vis mera; Illaqueatio malitioſa *prætextu* Legis; & Acerbitas *ipſius* Legis.

APHORISMUS 2.

Firmamentum Juris Privati *tale eſt*. *Qui Injuriam facit*, *Re*, *Utilitatem*, *aut Voluptatem*, *capit*, *Exemplo*, *Periculum*. *Cæteri Utilitatis aut Voluptatis illius*, *participes non ſunt*, *ſed Exemplum ad ſe pertinere putant*. *Itaque facilè coeunt in Conſenſum*, *ut caveatur ſibi per* Leges; *ne Injuriæ per vices ad ſingulos redeant*. *Quod ſi ex Ratione Temporum*, & *Communione Culpæ*, *id eveniat*, *ut pluribus* & *Potentioribus*, *per* Legem *aliquam*, *Periculum creetur*, *quam caveatur*, Factio *ſolvit* Legem; *Quod* & *ſæpè fit*.

APHORISMUS 3.

At Jus Privatum, *ſub Tutelâ* Juris Publici, *latet*. Lex *enim cavet Civibus, Magiſtratus* Legibus. *Magiſtratuum autem Auctoritas pendet ex Majeſtate Imperii, & Fabricâ Politiæ, &* Legibus Fundamentalibus. *Quare, ſi ex illâ parte Sanitas fuerit, & recta conſtitutio,* Leges *erunt in bono Uſu; ſin minùs, parùm in iis Præſidii erit.*

APHORISMUS 4.

Neque tamen Jus Publicum, *ad hoc tantùm ſpectat, ut addatur tanquam Cuſtos* Juri Privato, *ne illud violetur; atque ut ceſſent Injuriæ; Sed extenditur etiam ad Religionem, & Arma, & Diſciplinam, & Ornamenta, & Opes, denique ad omnia circa Bene Eſſe Civitatis.*

APHORISMUS 5.

Finis *enim &* Scopus, *quem* Leges *intueri, atque ad quem, Iuſſiones & Sanctiones ſuas, dirigere debent, non alius eſt, quàm ut Cives felicitèr degant. Id fiet, ſi Pietate & Religione rectè instituti; Moribus honeſti; Armis adverſus Hoſtes Externos tuti;* Legum *auxilio adverſus Seditiones, & privatas Injurias muniti; Imperio & Magiſtratibus obſequentes; Copiis & Opibus locupletes & florentes fuerint. Harum autem Rerum Inſtrumenta & Nervi ſunt* Leges.

APHORISMUS 6.

Atque hunc Finem *Optimæ* Leges *aſſequuntur, Plurimæ verò ipſarum aberrant.* Leges *enim, mirum in modum, & maximo intervallo, inter ſe differunt; Vt Aliæ* excellant; *Aliæ* mediocritèr ſe habeant; *Aliæ prorſus vitioſæ ſint. Dictabimus igitur pro Iudicii noſtri Modulo, quaſdam tanquam* Legum Leges; *Ex quibus Informatio peti poſſit, quid in ſingulis* Legibus, *benè aut perperàm poſitum aut conſtitutum ſit.*

APHORISMUS 7.

Antequàm verò ad Corpus *ipſum* Legum Particularium *deveniamus; perſtringemus paucis,* Virtutes & Dignitates Legum *in genere.* Lex *bona cenſeri poſſit, quæ ſit* Intimatione certa; Præcepto juſta; Executione commoda; Cum Formâ Politiæ congrua; & Generans Virtutem in Subditis.

TITULUS I.

De Prima Dignitate Legum, ut ſint certæ.

APHORISMUS 8.

Legis *tantum intereſt ut* certa *ſit, ut abſque hoc nec* Juſta *eſſe poſſit.* Si enim incertam Vocem det Tuba, quis ſe parabit ad Bellum? *Similiter ſi incertam vocem det* Lex, *quis ſe parabit ad Parendum? Vt moneat igitur oportet, priuſquàm feriat. Etiam illud rectè poſitum eſt;* Optimam eſſe Legem, quæ minimum relinquit Arbitrio Judicis: *Id quod* Certitudo *ejus præſtat.*

APHORISMUS 9.

Duplex Legum Incertitudo: *Altera, ubi* Lex nulla præſcribitur;

Altera, ubi ambigua *&* obſcura. *Itaque de* Caſibus omiſſis à Lege, *primò dicendum eſt; ut in his etiàm inveniatur aliqua Norma* Certitudinis.

De Caſibus omiſſis à Lege.

APHORISMUS 10.

A*Nguſtia* Prudentiæ Humanæ, Caſus *omnes, quos Tempus reperit, non poteſt capere. Non rarò itaque ſe oſtendunt* Caſus Omiſſi *&* Novi. *In hujuſmodi* Caſibus, *triplex adhibetur Remedium, ſive Supplementum; vel per* Proceſſum ad Similia; *vel per* uſum Exemplorum, licet in Legem non coaluerint; *vel per* Juriſdictiones, quæ ſtatuunt ex Arbitrio boni Viri, *& ſecundum Diſcretionem ſanam; ſive illæ* Curiæ *fuerint* Prætoriæ, *ſive* Cenſoriæ.

Analogy

De Proceſſu ad Similia, & Extenſionibus Legum.

APHORISMUS 11.

IN Caſibus omiſſis, *deducenda eſt Norma* Legis *à* ſimilibus; *ſed cautè, & cum Iudicio. Circa quod ſervandæ ſunt Regulæ ſequentes.* Ratio prolifica, Conſuetudo ſterilis eſto, nec generet caſus. *Itaque quod contra* Rationem Juris *receptum eſt, vel etiàm ubi* Ratio *ejus eſt* obſcura, *non trahendum eſt ad Conſequentiam.*

APHORISMUS 12.

Bonum publicum inſigne, rapit ad ſe Caſus omiſſos. *Quamobrem, quando* Lex *aliqua, Reipub. Commoda notabilitèr & majorem in modum intuetur, & procurat,* Interpretatio *ejus* Extenſiva *eſto, &* Amplians.

APHORISMUS 13.

Durum eſt torquere Leges, *ad hoc ut torqueant Homines.* Non placet igitur extendi Leges pœnales, multò minùs Capitales, ad Delicta nova. *Quod ſi Crimen vetus fuerit, &* Legibus *notum; ſed Proſecutio ejus incidat in Caſum novum, à Legibus non proviſum; omninò recedatur à placitis Iuris, potiùs quam delicta maneant impunita.*

APHORISMUS 14.

In Statutis, *quæ* Jus Commune (*præſertim circa ea, quæ frequentèr incidunt, & diù coaluerunt*) *planè abrogant, non placet procedi* per Similitudinem *ad* Caſus Omiſſos. *Quando enim Reſpub.* totâ Lege *diù caruerit; idque in* Caſibus expreſſis; *parum periculi eſt, ſi* Caſus Omiſſi *expectent Remedium à* Statuto Novo.

APHORISMUS 15.

Statuta, *quæ manifeſtò* Temporis Leges *fuere, atque ex Occaſionibus Reipub. tunc invaleſcentibus natæ, mutatâ ratione Temporum, ſatis habent, ſi ſe in propriis Caſibus ſuſtinere poſſint: Præpoſterum autem eſſet, ſi ad* Caſus Omiſſos, *ullo modo traherentur.*

APHORISMUS 16.

Conſequentiæ non eſt *Conſequentia: ſed ſiſti debet* Extenſio *intra* Caſus proximos. *Alioqui labetur paulatim ad* Diſſimilia; *Et magis valebunt* Acumina Ingeniorum, *quam Auctoritates* Legum.

APHORISMUS 17.

In Legibus & Statutis *brevioris Stili*, Extenſio *facienda eſt liberiùs. At in illis, quæ ſunt Enumerativa Caſuum Particularium, cautiùs. Nam* ut Exceptio *firmat vim* Legis, *in Caſibus non Exceptis; ita Enumeratio infirmat eam, in Caſibus non Enumeratis.*

APHORISMUS 18.

Statutum Explanatorium *claudit Rivos Statuti prioris; nec recipitur* poſtea Extenſio *in alterutro* Statuto. *Neque enim facienda eſt* Super-Extenſio *à Iudice; ubi ſemel cœpit fieri* Extenſio *à* Lege.

APHORISMUS 19.

Solennitas Verborum, & Actorum, *non recipit* Extenſionem ad Similia. *Perdit enim Naturam Solennis, quod tranſit à More ad Arbitrium: Et Introductio novorum, corrumpit Majeſtatem veterum.*

APHORISMUS 20.

Proclivis eſt Extenſio Legis *ad* Caſus Poſt-natos; *qui in Rerum Naturâ non fuerunt tempore* Legis *latæ. Vbi enim* Caſus *exprimi non poterat, quia tunc nullus erat,* Caſus Omiſſus *habetur pro* Expreſſo, *ſi ſimilis fuerit Ratio.*

Atque de Extenſionibus Legum, in Caſibus Omiſſis, hæc dicta ſint: Nunc de uſu Exemplorum dicendum.

De Exemplis, & uſu eorum:

APHORISMUS 21.

DE Exemplis *jam dicendum eſt, ex quibus* Jus *hauriendum ſit, ubi* Lex *deficit. Atque de* Conſuetudine, *quæ* Legis *Species eſt; deque* Exemplis, *quæ per frequentem uſum, in Conſuetudinem tranſierunt, tanquam* Legem tacitam; *ſuo loco dicemus. Nunc autem de* Exemplis *loquimur, quæ rarò & ſparſim interveniunt, nec in* Legis *vim coaluerunt; quandò, & quâ cautione, Norma* Juris *ab ipſis petenda ſit, cùm* Lex *deficiat.*

APHORISMUS 22.

Exempla *à Temporibus Bonis & Moderatis petenda ſunt; non Tyrannicis, aut Factioſis, aut Diſſolutis. Hujuſmodi* Exempla *Temporis Partus ſpurii ſunt; & magis nocent, quam docent.*

APHORISMUS 23.

In Exemplis, *Recentiora habenda ſunt pro Tutioribus. Quod enim paulò ante factum eſt, unde nullum ſit ſecutum Incommodum, quid ni iterùm repetatur? Sed tamen minus habent Auctoritatis* Recentia. *Et ſi fortè Res in melius reſtitui opus ſit,* Recentia Exempla *magis Seculum ſuum ſapiunt, quam rectam Rationem.*

APHORISMUS. 24.

At Vetuſtiora Exempla, *cautè, & cum Delectu recipienda: Decurſus ſiquidem Ætatis multa mutat; ut quod tempore videatur antiquum, id per-*

turbatione, & *Inconformitate ad Præſentia, ſit planè novum.* Medii *itaque* Temporis Exempla *ſunt optima, vel etiàm talis* Temporis, *quod cum* Tempore currente *plurimùm conveniat; quod aliquandò præſtat* Tempus Remotius, *magis quam* in Proximo.

APHORISMUS 25.

Intra Fines Exempli, *vel citra potiùs, ſe cohibeto; nec illis ullo modo excedito. Ubi enim non adeſt* Norma Legis, *omnia quaſi pro* Suſpectis *habenda ſunt. Itaque ut in* Obſcuris, *minimum ſequitor.*

APHORISMUS 26.

Cavendum ab Exemplorum Fragmentis & Compendiis: *atque integrum* Exemplum, & *univerſus ejus Proceſſus introſpiciendus. Si enim incivile ſit, niſi totâ* Lege *perſpectâ, de Parte ejus judicare, multò magis hoc valere debet in* Exemplis; *Quæ ancipitis ſunt usûs, niſi valdè quadrent.*

APHORISMUS 27.

In Exemplis *plurimùm intereſt, per quas Manus tranſierint, & tranſacta ſint. Si enim apud* Scribas *tantùm,* & Miniſtros Juſtitiæ, *ex* Curſu Curiæ, *abſque* Notitiâ *manifeſtâ* Superiorum, *obtinuerint; Aut etiam apud* Errorum Magiſtrum Populum; *conculcanda ſunt, & parvi facienda. Sin apud* Senatores, *aut* Iudices, *aut* Curias Principales, *ita ſub oculis poſita fuerint, ut neceſſe fuerit illa, Approbatione Iudicum, ſaltem tacitâ, munita fuiſſe, plus Dignationis habent.*

APHORISMUS 28.

Exemplis, *quæ publicata fuerint, utcunque minùs fuerint in uſu, cùm tamen Sermonibus, & Diſceptationibus Hominum, agitata & ventilata extiterint, plus Auctoritatis tribuendum. Quæ verò in Scriniis & Archivis manſerunt, tanquàm ſepulta, & palàm in Oblivionem tranſierunt, minùs.* Exempla *enim, ſicut Aquæ, in* Profluente ſaniſſima.

APHORISMUS 29.

Exempla, *quæ ad* Leges *ſpectant, non placet ab* Hiſtoricis *peti; ſed ab* Actis publicis, & Traditionibus diligentioribus. *Verſatur enim Infelicitas quædam inter* Hiſtoricos *vel optimos, ut* Legibus, & Actis Iudicialibus, *non ſatis immorentur; Aut ſi fortè* Diligentiam *quandam adhibuerint, tamen ab* Authenticis *longè varient.*

APHORISMUS 30.

Exemplum, *quod* Ætas Contemporanea, *aut* Proxima *reſpuit, cùm* Caſus *ſubinde recurreret, non facilè admittendum eſt. Neque enim tantum pro illo facit, quod Homines illud quandôque uſurparunt; quam contra, quod Experti reliquerunt.*

APHORISMUS 31.

Exempla *in* Conſilium adhibentur, *non utique* jubent, *aut* imperant. *Igitur ita regantur, ut* Auctoritas præteriti Temporis *flectatur ad* Uſum præſentis.

Atque de Informatione ab exemplis, ubi Lex deficit, hæc dicta ſint. Jam dicendum de Curiis Prætoriis, & Cenſoriis,

De Curiis Prætoriis & Cenſoriis.

APHORISMUS 32.

Curiæ ſunto & Juriſdictiones, quæ ſtatuant ex Arbitrio boni Viri, & Diſcretione ſana, ubi Legis Norma deficit. Lex enim, (ut antea dictum eſt) non ſufficit Caſibus; ſed ad ea, quæ plerunque accidunt, aptatur. Sapientiſſima autem Res Tempus; (ut ab Antiquis dictum eſt) & novorum Caſuum quotidie Auctor, & Inventor.

APHORISMUS 33.

Interveniunt autem novi Caſus, & in Criminalibus, qui Pœnâ indigent; & in Civilibus, qui Auxilio. Curias, quæ ad priora illa reſpiciunt, Cenſorias; quæ ad Poſteriora, Prætorias appellamus.

APHORISMUS 34.

Habento Curiæ Cenſoriæ Iuriſdictionem & Poteſtatem, non tantùm novæ Delicta puniendi, ſed etiàm Pœnas à Legibus conſtitutas, pro Delictis veteribus augendi; ſi Caſus fuerint odioſi, & Enormes, modò non ſint Capitales. Enorme enim, tanquàm Novum eſt.

APHORISMUS 35.

Habeant ſimilitèr Curiæ Prætoriæ Poteſtatem, tam Subveniendi contra Rigorem Legis, quam Supplendi Defectum Legis. Si enim porrigi debet Remedium ei, quem Lex præteriit; multò magis ei, quem vulneravit.

APHORISMUS 36.

Curiæ iſtæ Cenſoriæ, & Prætoriæ omninò intra Caſus enormes & extraordinarios ſe continento; nec Juriſdictiones ordinarias invadento: Ne fortè tendat res ad Supplantationem Legis, magis quam ad Supplementum.

APHORISMUS 37.

Juriſdictiones illæ, in Supremis tantùm Curiis reſidento, nec ad Inferiores communicantor. Parùm enim abeſt, à Poteſtate Leges Condendi, Poteſtas eas Supplendi, aut Extendendi, aut Moderandi.

APHORISMUS 38.

At Curiæ illæ uni Viro ne committantur, ſed ex Pluribus conſtent. Nec Decreta exeant cum Silentio; ſed Judices Sententiæ ſuæ Rationes adducunto, idque palàm, atque aſtante Coronâ: ut quod ipſâ Poteſtate ſit liberum, Famâ tamen & Exiſtimatione ſit circumſcriptum.

APHORISMUS 39.

Rubricæ Sanguinis ne ſunto; Nec de Capitalibus, in quibuſcunque Curiis, niſi ex Lege notâ & certa, pronunciato. Indixit enim Mortem Deus priùs; poſtea inflixit. Nec Vita eripienda niſi ei, qui ſe in ſuam Vitam peccare prius noſſet.

APHORISMUS 40.

In Curiis Cenſoriis Calculum tertium dato; ut Iudicibus non imponatur Neceſſitas, aut Abſolvendi, aut Condemnandi; ſed etiàm ut non Liquere pronunciare poſſint. Etiam Cenſoria non tantùm Pœna, ſed & Nota eſto: Scilicet, quæ non infligat Supplicium, ſed aut in Admonitionem deſinat, aut Reos Ignominiâ levi, & tanquàm Rubore caſtiget.

APHORISMUS 41.

In Curiis Cenſoriis, *omnium* magnorum Criminum, *&* Scelerum, Actus Inchoati, *&* Medii, *puniuntur*; *licet non ſequatur* Effectus Conſummatus: *Iſque ſit earum* Curiarum *Vſus vel maximus: Cùm & Severitatis interſit, Initia Scelerum puniri; & Clementiæ, Perpetrationem eorum (puniendo Actus medios) intercipi.*

APHORISMUS 42.

Cavendum inprimis, ne in Curiis Prætoriis, *præbeatur Auxilium in* Caſibus, *quos* Lex, *non tam* omiſit, *quam pro* Levibus contempſit, *aut pro* Odioſis Remedio indignos judicavit.

APHORISMUS 43.

Maximè omnium intereſt Certitudinis Legum (*de quâ nunc agimus,*) *ne* Curiæ Prætoriæ *intumeſcant & exundent in tantum, ut Prætextu* Rigoris Legum mitigandi, *etiàm* Robur, *&* Nervos *iis incidant, aut laxent; omnia trahendo ad Arbitrium.*

APHORISMUS. 44.

Decernendi *contra* Statutum expreſſum, *ſub ullo Æquitatis Prætextu,* Curiis Prætoriis *Ius ne eſto. Hoc enim ſi fieret,* Judex *prorſùs tranſiret in* Legiſlatorem, *atque omnia ex Arbitrio penderent.*

APHORISMUS 45.

Apud nonnullos receptum eſt, ut Juriſdictio, *quæ decernit ſecundum* Æquum *&* Bonum; *atque illa altera, quæ procedit ſecundum* Jus ſtrictum, iiſdem Curiis *deputentur: apud Alios autem, ut* diverſis. *Omninò placet* Curiarum Separatio. *Neque enim ſervabitur* Diſtinctio Caſuum, *ſi fiat* Commixtio Juriſdictionum: *Sed* Arbitrium Legem *tandem trahet.*

APHORISMUS 46.

Non ſine Cauſſâ in Vſum venerat apud Romanos, Album Prætoris, *in quo præſcripſit, & publicavit, quomodò ipſe Ius dicturus eſſet. Quo Exemplo* Judices *in* Curiis Prætoriis, *Regulas ſibi certas, (quantum fieri poteſt) proponere, eaſque publicè affigere debent. Etenim Optima eſt* Lex, *quæ minimum relinquit Arbitrio Iudicis; Optimus Iudex, qui minimum ſibi.*

Verùm de Curiis iſtis fuſiùs tractabimus, cùm ad locum de Judiciis veniemus; Obitèr tantùm jam locuti de iis, quatenùs, expediant, & ſuppleant Omiſſa à Lege.

De Retroſpectione Legum.

APHORISMUS 47.

E*St & aliud Genus* Supplementi Caſuum Omiſſorum, *cùm* Lex Legem ſupervenit, *atque ſimul* Caſus Omiſſos *trahit. Id ſit in* Legibus, *ſive* Statutis, *quæ* retroſpiciunt, *ut vulgô loquuntur. Cujus Generis* Leges, *rarô, & magnâ cum Cautione, ſunt adhibendæ. Neque enim placet* Janus *in* Legibus.

APHORISMUS 48.

Qui Verba, *aut* Sententiam Legis, Captione, *&* Fraude *eludit, & circumſcribit, dignus eſt, qui etiàm à* Lege ſequente *innodetur. Igitur in* Caſibus Fraudis, *&* Evaſionis doloſæ, *juſtum eſt, ut* Leges retroſpiciant,

ant, *utque alteræ alteris in ſubſidiis ſint*; *ut qui* Dolos *meditatur*, & *Everſionem* Legum Præſentium, *ſaltèm à* Futuris *metuat*.

APHORISMUS 49.

Leges, *quæ* Actorum & Inſtrumentorum *veras Intentiones*, *contra* Formularum *aut* Solennitatum *Defectus*, *roborant & confirmant*, *rectiſſimè* Præterita *complectuntur*. Legis *enim*, *quæ* retroſpicit, *Vitium vel præcipuum eſt*, *quod* Perturbet. *At hujuſmodi* Leges confirmatoriæ, *ad Pacem & Stabilimentum eorum*, *quæ tranſacta ſunt*, *ſpectant*. *Cavendum tamen eſt*, *ne convellantur Res judicatæ*.

APHORISMUS 50.

Diligentèr *attendendum*, *ne eæ* Leges *tantùm ad* Præterita reſpicere *putentur*, *quæ* Anteacta infirmant: *Sed & eæ*, *quæ* futura prohibent & reſtringunt, *cum* Præteritis *neceſſariò* connexa. *Veluti*, *ſi quæ* Lex *Artificibus aliquibus interdicat*, *ne Mercimonia ſua in* Poſterum *Vendant*: *Hæc ſonat in* Poſterum, *ſed operatur in* Præteritum: *Neque enim illis aliâ Ratione victum quærere jam integrum eſt*.

APHORISMUS 51.

Lex Declaratoria *omnis*, *licet non habet* Verba de Præterito, *tamen ad* Præterita, *ipſâ vi* Declarationis, *omninò trahitur*. *Non enim tum incipit* Interpretatio *cùm* declaratur, *ſed efficitur tanquam* Contemporanea *ipſi* Legi. *Itaque* Leges Declaratorias *ne ordinato*, *niſi in Caſibus*, *ubi* Leges *cum Juſtitiâ* retroſpicere *poſſint*.

Hìc verò eam Partem abſolvimus, quæ tractat de Incertitudine Legum *ubi invenitur* Lex nulla. Jam dicendum eſt de alterâ illâ Parte, ubi ſcilicet Lex extat aliqua, ſed perplexa, & obſcura.

De Obſcuritate Legum.

APHORISMUS 52.

Obſcuritas Legum, *à quatuor Rebus*, *Originem ducit*; *vel ab* Accumulatione Legum nimiâ, *præſertim admixtis Obſoletis*: Vel à Deſcriptione earum ambiguâ, *aut minùs perſpicuâ*, & *dilucidâ*: *vel à* Modis Enucleandi Juris neglectis, *aut non benè inſtitutis*: *vel denique*, *à* Contradictione & Vacillatione Judiciorum.

De Accumulatione Legum nimiâ.

APHORISMUS 53.

Dicit *Propheta*; Pluet ſuper eos Laqueos. *Non ſunt autem pejores* Laquei, *quam* Laquei Legum, *præſertim* Pœnalium; *Si numero immenſæ*, & *Temporis Decurſu inutiles*, *non* Lucernam pedibus *præbeant*, *ſed* Retia *potiùs objiciant*.

APHORISMUS 54.

Duplex *in uſum venit* Statuti novi *condendi Ratio*: *Altera* Statuta priora *circa idem Subjectum* confirmat & roborat; *dein nonnulla* addit *aut* mutat: *Altera* abrogat & delet *cuncta*, *quæ antè ordinata ſunt*, & *de* Integro Legem novam & uniformem ſubſtituit. *Placet poſterior Ratio*. *Nam ex priore Ratione*, *Ordinationes deveniunt complicatæ & perplexæ*; & *quod inſtat* *agitur ſanè, ſed* Corpus Legum *interim redditur vitioſum. In poſteriore autem, major certè eſt adhibenda* Diligentia, *dum de* Lege *ipſâ deliberatur; Et anteacta ſcilicet evolvenda, & penſitanda, antequam* Lex *feratur: Sed optimè procedit per hoc* Legum Concordia *in futurum.*

APHORISMUS 55.

Erat in more apud Athénienſes, *ut* contraria Legum Capita, *(qu Anti-Nomias vocant) quotannis à ſex Viris* examinarentur, *& quæ recon*ciliari *non poterant,* proponerentur populo, *ut de illis* certum *aliquid ſtatueretur. Ad quorum exemplum, ii, qui Poteſtatem in ſingulis Politiis* Legum *condendarum habent, per Triennium, aut Quinquennium, aut prout videbitur,* Anti-Nomias *retractanto. Eæ autem à viris, ad hoc delegatis, priùs inſpiciantur, & præparentur, & demùm Comitiis exhibeantur; ut quod placuerit, per Suffragia ſtabiliatur, & figatur.*

APHORISMUS 56.

Neque verò contraria Legum Capita reconciliandi, *& omnia (ut loquuntur)* Salvandi, *per Diſtinctiones ſubtiles, & quæſitas, nimis ſedula aut anxia Cura eſto. Ingenii enim hæc tela eſt: Atque utcunque Modeſtiam quandam et Reverentiam præ ſe ferat, inter noxia tamen cenſenda eſt; utpote quæ reddat* Corpus univerſum Legum *varium, et malè conſutum. Melius eſt prorsùs, ut ſuccumbant Deteriora, et Meliora ſtent ſola.*

APHORISMUS 57.

Obſoletæ Leges, *et quæ abierunt in Deſuetudinem, non minùs quam* Anti-Nomiæ, *proponantur* à Delegatis *ex officio tollendæ. Cum enim* Statutum expreſſum *regularitèr deſuetudine non abrogetur, fit ut ex Contemptu Legum Obſoletarum, fiat nonnulla Auctoritatis Iactura etiam in reliquis: Et ſequitur Tormenti illud genus* Mezentii, *ut* Leges vivæ in complexu Mortuarum perimantur. *Atque omninò cavendum eſt à* Gangrænâ *in* Legibus.

APHORISMUS 58.

Quin & in Legibus *&* Statutis obſoletis, *nec noviter promulgatis,* Curiis Prætoriis *interim contra eas decernendi Ius eſto. Licet enim non malè dictum ſit,* Neminem oportere Legibus eſſe Sapientiorem, *tamen intelligatur hoc de* Legibus, *cùm* evigilent, *non cùm* dormitent. *Contra* Recentiora *verò* Statuta (*quæ* Iuri publico *nocere deprehenduntur) non utique* Prætoribus, *ſed* Regibus, *&* Sanctioribus Conſiliis, *&* Supremis Poteſtatibus *auxilium præbendi Ius eſto: Earum Executionem per Edicta aut Acta ſuſpendendo, donec redeant Comitia, aut hujuſmodi Cœtus, qui poteſtatem habeant eas abrogandi; Ne Salus Populi interim periclitetur.*

De novis Digeſtis Legum.

APHORISMUS 59.

QVod ſi Leges *aliæ ſuper alias* Accumulatæ, *in tam vaſta excreverint Volumina, aut tantâ confuſione laboraverint, ut eas de integro retractare, & in Corpus ſanum, & habile redigere, ex Vſu ſit; Id ante omnia agito; atque Opus ejuſmodi Opus Heroicum eſto: Atque Auctores talis Operis, inter Legiſlatores, & Inſtauratores, ritè & meritò numerantor.*

APHORISMVS

APHORISMUS 60.

Hujuſmodi Legum Expurgatio, *&* Digeſtum novum, *quinque rebus abſolvitur. Primò, omittantur* Obſoleta, *quæ* Juſtinianus Antiquas Fabulas *vocat.* Deinde ex Anti-Nomiis recipiantur probatiſſimæ, aboleantur contrariæ. *Tertio* Homoio-Nomiæ, *ſive* Leges quæ idem ſonant, *atque nil aliud ſunt, quàm Iterationes ejuſdem rei,* expungantur; *atque una* quæpiam ex iis, *quæ maximè eſt perfecta,* retineatur *vice omnium. Quartò, ſi quæ* Legum nihil determinent, *ſed* Quæſtiones *tantùm* proponant, *eaſque relinquant indeciſas, ſimiliter* faceſſant. *Poſtremò, quæ verboſæ inveniuntur, & nimis* Prolixæ, contrahantur magis in arctum.

APHORISMUS 61.

Omninò verò ex uſu fuerit, in novo Digeſto Legum, Leges *pro* Jure Communi receptas, *quæ tanquàm immemoriales ſunt in Origine ſua; atque ex alterâ parte,* Statuta de Tempore in Tempus ſuperaddita; *ſeorſùm digerere & componere: Cùm in plurimis rebus, non eadem ſit, in Iure dicendo,* Juris Communis, *&* Statutorum *Interpretatio, & Adminiſtratio. Id quod fecit* Trebonianus *in* Digeſto, *&* Codice.

APHORISMUS 62.

Verùm, in hujuſmodi Legum Regeneratione, *atque* Structurâ novâ, veterum Legum, *atque* Librorum Legis Verba *prorsùs &* Textum *retineto: Licet per* Centones, *&* Portiones exiguas *eas excerpere neceſſe fuerit: Ea deinde ordine contexito. Etſi enim fortaſſè commodiùs, atque etiam, ſi ad rectam Rationem reſpicias, meliùs hoc tranſigi poſſet per Textum novum, quam per hujuſmodi Conſarcinationem; tamen in* Legibus, *non tam* ſtilus, *&* Deſcriptio, *quam* Auctoritas, *& hujus Patronus* Antiquitas *ſpectanda eſt. Aliàs videri poſſit hujuſmodi Opus* Scholaſticum *potiùs quiddam, &* Methodus, *quam* Corpus Legum Imperantium.

APHORISMUS 63.

Conſultum fuerit in novo Digeſto Legum, Vetera Volumina *non prorsùs* deleri, *& in Oblivionem cedere, ſed in* Bibliothecis *ſaltèm* manere; *licet Uſus eorum vulgaris & promiſcuus prohibeatur. Etenim in Cauſis gravioribus, non abs re fuerit,* Legum *Præteritarum Mutationes, & Series, conſulere, & inſpicere; at certè ſolenne eſt Antiquitatem Præſentibus aſpergere.* Novum *autem hujuſmodi* Corpus Legum, *ab iis, qui in Politiis ſingulis habent* Poteſtatem *Legiſlatoriam, prorsùs confirmandum eſt; ne fortè prætextu* Veteres Leges *digerendi,* Leges *novæ imponantur occultò.*

APHORISMUS 64.

Optandum eſſet, ut hujuſmodi Legum Inſtauratio, *illis* Temporibus *ſuſcipiatur, quæ* Antiquioribus, *quorum Acta & Opera tractant,* Literis *& Rerum* Cognitione *præſtiterint. Quod ſecùs in* Opere Juſtiniani *evenit. Infelix Res namque eſt, cùm ex Iudicio & Delectu Ætatis minùs Prudentis & eruditæ,* Antiquorum Opera *mutilentur, & recomponantur. Verumtamen ſæpè* Neceſſarium *eſt, quod non* Optimum.

Atque de Legum Obſcuritate, quæ à nimiâ, & confuſâ earum Accumulatione fit, hæc dicta ſint. Jam de Deſcriptione earum, ambiguâ & obſcurâ, dicendum.

De Deſcriptione Legum perplexâ, & Obſcurâ.

APHORISMUS 65.

DEſcriptio Legum obſcura *oritur*, *Aut ex* Loquacitate & Verboſitate earum; *Aut rurſus ex* Brevitate nimiâ; *Aut ex* Prologo Legis, cum ipſo Corpore Legis, pugnante.

APHORISMUS 66.

De Obſcuritate verò Legum, *quæ ex earum* Deſcriptione pravâ *oritur*, *jam dicendum eſt.* Loquacitas, *quæ in perſcribendo Leges in uſum venit, &* Prolixitas, *non placet. Neque enim, quod vult & captat, ullo modo aſſequitur, ſed contrarium potiùs. Cùm enim Caſus ſingulos particulares, verbis appoſitis & propriis, perſequi & exprimere contendat, majorem inde ſperans certitudinem; Econtrà Quæſtiones multiplices parit de Verbis; ut difficiliùs procedat Interpretatio ſecundum* Sententiam Legis, (*quæ ſanior eſt & verior*) *propter* Strepitum Verborum.

APHORISMUS 67.

Neque propterea nimis Conciſa & Affectata Brevitas, *Majeſtatis gratiâ, & tanquàm magis Imperatoria, probanda eſt; præſertim his Seculis, ne fortè ſit* Lex *inſtar* Regulæ Lesbiæ. *Mediocritas ergo aſſectanda eſt; & Verborum exquirenda generalitas, benè terminata; quæ licet* Caſus comprehenſos *non ſedulò perſequatur, attamen* non comprehenſos *ſatis perſpicuè excludat.*

APHORISMUS 68.

In Legibus *tamen, atque* Edictis Ordinariis & Politicis, *in quibus, ut plurimum, nemo Iuriſconſultum adhibet, ſed ſuo Senſui confidit, Omnia fu*ſiùs explicari *debent, & ad captum vulgi, tanquàm digito monſtrari.*

APHORISMUS 69.

Neque nobis Prologi *Legum, qui inepti olim habiti ſunt, &* Leges *introducunt* Diſputantes, *non* Jubentes, *utique placerent, ſi priſcos Mores ferre poſſemus. Sed* Prologi iſti Legum *plerunque (ut nunc ſunt Tempora) neceſſariò adhibentur, non tam ad* Explicationem Legis, *quam inſtar Suaſionis, ad* perferendam Legem *in* Comitiis; *& rurſus ad* ſatisfaciendum Populo. *Quantum fieri poteſt tamen* Prologi *evitentur, &* Lex *incipiat à* Juſſione.

APHORISMUS 70.

Intentio & Sententia Legis, *licet ex* Præfationibus, & Præambulis (*ut loquuntur*) *non malè quandôque eliciatur; Attamen* Latitudo *aut* Extenſio *ejus, ex illis minimè peti debet. Sæpè enim* Præambulum *arripit nonnulla ex maximè plauſibilibus, & Specioſis ad Exemplum, cùm* Lex *tamen multò plura complectatur: Aut contrà,* Lex *reſtringit, & limitat complura, cujus Limitationis rationem, in* Præambulo *inſeri, non fuerit Opus. Quare* Dimenſio & Latitudo Legis *ex* Corpore Legis *petenda. Nam* Præambulum, *ſæpè aut ultrà aut citrà cadit.*

APHORISMUS 71.

Eſt verò Genus perſcribendi Leges *valdè vitioſum. Cùm ſcilicet* Caſus, ad quem Lex collimat, *fuſè exprimitur in* Præambulo: *Deinde ex Vi* Verbi (Talis) *aut hujuſmodi, Relativi,* Corpus Legis *retrò vertitur in* Præambulum, *unde* Præambulum *inſeritur, & incorporatur ipſi* Legi: *Quod & obſcurum eſt, & minùs tutum, quia non eadem adhiberi conſuevit Diligentia, in ponderandis & examinandis Verbis* Præambuli, *quæ adhibetur in* Corpore *ipſius Legis.*

Hanc partem de Incertitudine Legum, quæ ex malâ Deſcriptione ipſarum Ortum habet, *fuſiùs* tractabimus, quandò de Interpretatione Legum poſteà agemus. Atque de Deſcriptione Legum Obſcurâ hæc dicta ſint; Jam de Modis enucleandi Juris dicendum.

De Modis Enucleandi Juris, & tollendi Ambigua.

APHORISMUS 72.

MOdi Enucleandi Juris, & Tollendi Dubia, *quinque ſunt. Hoc enim ſit, Aut per* Perſcriptiones Judiciorum; *Aut per* Scriptores Authenticos; *Aut per* Libros Auxiliares; *Aut per* Prælectiones; *Aut per* Reſponſa, *ſive* Conſulta Prudentum. *Hæc omnia, ſi benè instituantur, preſtò erunt magna* Legum Obſcuritati *Subſidia.*

De perſcriptione Judiciorum.

APHORISMUS 73.

ANte omnia, Judicia reddita *in* Curiis Supremis *& Principalibus, atque* Cauſſis Gravioribus, *præſertim* dubiis, *quæque aliquid habent* Difficultatis, *aut* Novitatis, *diligentèr, & cum fide excipiunto.* Judicia *enim* Anchoræ Legum ſunt, *ut* Leges Reipub.

APHORISMUS 74.

Modus *hujuſmodi* Judicia excipiendi, & *in* Scripta referendi, *talis eſto.* Caſus *præciſè,* Judicia *ipſa exactè perſcribito;* Rationes Judiciorum, *quas adduxerunt Judices, adjicito;* Caſuum, *ad Exemplum adductorum,* Auctoritatem, *cum* Caſibus Principalibus, *ne commiſceto; De* Advocatorum Perorationibus, *niſi quidpiam in iis fuerit admodum eximium, ſileto.*

APHORISMUS 75.

Perſonæ, *quæ hujuſmodi* Judicia *excipiant, ex* Advocatis *maximè doctiſſimis, &* Honorarium liberale *ex* Publico *excipiunto.* Judices *ipſi ab hujuſmodi* Perſcriptionibus *abſtinento; ne fortè Opinionibus propriis addicti, & Auctoritate propriâ freti, Limites* Referendarii *tranſcendant.*

APHORISMUS 76.

Judicia *illa, in* Ordine, & Serie Temporis, *digerito; non per* Methodum & Titulos. *Sunt enim* Scripta *ejuſmodi, tanquam* Hiſtoriæ, *aut* Narrationes Legum. *Neque ſolùm* Acta *ipſa, ſed &* Tempora *ipſorum,* Judici Prudenti, *Lucem præbent.*

De

De Scriptoribus Authenticis.

APHORISMUS 77.

EX Legibus ipſis, *quæ* Jus commune *conſtituunt*; *Deinde*, *ex* Conſtitutionibus *ſive* Statutis; *Tertio loco*, *ex* Judiciis Perſcriptis, Corpus Juris *tantummodò conſtituitor*. *Præter illa*, *alia* Authentica, *aut nulla ſunto*, *aut parcè recipiuntor*.

APHORISMUS 78.

Nihil tam intereſt Certitudinis Legum, (*de quâ nunc tractamus*) *quàm ut* Scripta Authentica, *intra* Fines moderatos, *coerceantur*, *& faceſſat* Multitudo *enormis*, Auctorum, *&* Doctorum in Jure; *unde lacerantur Sententiæ Legum*, *Iudex fit attonitus*, *Proceſſus Immortales*, *atque Advocatus ipſe*, *cùm tot Libros perlegere*, *& vincere non poſſit*, *Compendia ſectatur*. Gloſſa *fortaſſè aliqua bona*; *&* *ex* Scriptoribus Claſſicis Pauci, *vel potiùs* Scriptorum paucorum pauculæ Portiones, *recipi poſſint pro* Authenticis. *Reliquorum nihilominùs maneat uſus nonnullus in* Bibliothecis, *ut eorum* Tractatus *inſpiciant* Judices, *aut* Advocati, *cùm opus fuerit*: *Sed in Cauſſis agendis*, *in Foro citare eos non permittitor*, *nec in Authoritatem tranſeunto*.

De Libris Auxiliaribus.

APHORISMUS 79.

AT Scientiam Juris, *&* Practicam, Auxiliaribus Libris *ne nudanto*, *ſed potiùs inſtruunto*. *Ii Sex in genere ſunto*. Inſtitutiones. De Verborum ſignificatione. De Regulis Juris. Antiquitates Legum. Summæ. Agendi Formulæ.

APHORISMUS 80.

Præparandi ſunt Juvenes, *&* Novitii, *ad Scientiam*, *& Ardua Iuris*, *altiùs & commodiùs haurienda*, *& imbibenda*, per Inſtitutiones. Inſtitutiones *illas*, *ordine claro*, *& perſpicuo componito*. *In illis ipſis*, *univerſum* Jus Privatum *percurrito*; *non alia omittendo*, *in aliis plus ſatis immorando*, *ſed ex ſingulis quædam brevitèr delibando*, *ut ad* Corpus Legum *perlegendum acceſſuro*, *nil ſe oſtendat prorſùs novum*, *ſed levi aliquâ notione præceptum*. Jus Publicum *in* Inſtitutionibus *ne attingito*, *verùm illud ex* Fontibus *ipſis hauriatur*.

APHORISMUS 81.

Commentarium *de* Vocabulis Juris *conficito*. *In Explicatione ipſorum*, *& Senſu reddendo*, *ne curioſè nimis aut laborioſè verſator*. *Neque enim hoc agitur*, *ut* Diffinitiones Verborum *quærantur exactè*, *ſed* Explicationes *tantùm*, *quæ legendis* Juris Libris *viam aperiant faciliorem*. Tractatum *autem iſtum*, *per* Literas Alphabeti *ne degerito*: *Id* Indici *alicui relinquito*: *ſed collocentur ſimul Verba*, *quæ circa eandem rem verſantur*, *ut Alterum Alteri ſit levamento ad intelligendum*.

APHORISMUS 82.

Ad Certitudinem Legum *facit*, (*ſi quid aliud*) Tractatus *bonus & diligens*, *de* Diverſis Regulis Juris. *Is dignus eſt*, *qui maximis Ingeniis*, *&*

Prudentiſſimis Iure conſultis, committatur. Neque enim placent, quæ in hoc genere extant. Colligendæ autem ſunt Regulæ, *non tantum notæ & vulgatæ, ſed & aliæ magis ſubtiles & reconditæ, quæ ex* Legum, *&* Rerum Judicatarum *Harmoniâ extrahi poſſint; quales in* Rubricis *optimis quandòque inveniuntur: ſuntque Dictamina Generalia Rationis, quæ per Materias* Legis *diverſas percurrunt, & ſunt tanquam* Saburra Juris.

APHORISMUS 83.

At ſingula Juris Scita, *aut* Placita, *non intelligantur pro* Regulis, *ut fieri ſolet ſatis imperitè. Hoc enim ſi reciperetur, Quot* Leges, *tot* Regulæ. *Lex enim nil aliud, quam* Regula Imperans. *Verùm eas pro* Regulis *habeto, quæ in Formâ ipſâ Iuſtitiæ hærent: unde, ut plurimùm, per* Jura Civilia *diverſarum Rerumpub. eædem* Regulæ *ferè reperiuntur; niſi fortè propter Relationem ad Formas Politiarum varient.*

APHORISMUS 84.

Poſt Regulam, *brevi & ſolido verborum complexu enunciatam, adjiciantur* Exempla, *&* Deciſiones Caſuum, *maximè luculentæ ad* Explicationem; Diſtinctiones, *&* Exceptiones *ad* Limitationem; Cognata *ad* Ampliationem *ejuſdem* Regulæ.

APHORISMUS 85.

Rectè jubetur; *ut non ex* Regulis Jus *ſumatur; ſed ex* Jure *quod eſt,* Regula *fiat. Neque enim ex* Verbis Regulæ *petenda eſt Probatio, ac ſi eſſet* Textus Legis. Regula *enim* Legem (*ut* Acus Nautica Polos) indicat, *non* ſtatuit.

APHORISMUS 86.

Præter Corpus *ipſum* Juris, *juvabit etiam* Antiquitates Legum *inviſere; quibus licet evanuerit* Auctoritas, *manet tamen* Reverentia: *Pro* Antiquitatibus *autem* Legum *habeantur* Scripta *circa* Leges *&* Judicia; *ſive illa fuerint edita, ſive non, quæ ipſum* Corpus Legum *tempore præceſſerunt. Earum ſiquidem Iactura facienda non eſt. Itaque ex iis, utiliſſima quæque excerpito (multa enim invenientur inania & frivola) eaque in unum Volumen redigito: Ne* Antiquæ Fabulæ, *ut loquitur* Trebonianus, *cum* Legibus *ipſis miſceantur.*

APHORISMUS 87.

Practicæ *verò plurimùm intereſt, ut* Ius univerſum *digeratur ordine, in* Locos *&* Titulos; *Ad quos ſubitò (prout dabitur Occaſio) recurrere quis poſſit, veluti in promptuarium paratum ad præſentes Vſus. Hujuſmodi* Libri Summarum, *& ordinant Sparſa, & abbreviant Fuſa & Prolixa in* Lege. *Cavendum autem eſt, ne* Summæ *iſtæ, reddant Homines promptos ad* Practicam, Ceſſatores *in* Scientiâ *ipſâ. Earum enim Officium eſt tale, ut ex iis* recolatur Ius, *non* perdiſcatur. Summæ *autem omninò, magnâ Diligentiâ, Fide, & Iudicio, ſunt conficienda, ne furtum faciant* Legibus.

APHORISMUS 88.

Formulas Agendi *diverſas, in uno quoque genere colligito. Nam &* Practicæ *hoc intereſt; & certè pandunt illæ Oracula & Occulta* Legum. *Sunt enim non pauca, quæ latent in* Legibus: *At in* Formulis Agendi, *meliùs & fuſiùs perſpiciuntur; inſtar* Pugni, *&* Palmæ.

De Reſponſis & Conſultis.

APHORISMUS 89.

DUbitationes Particulares, *quæ de tempore in tempus emergunt, dirimendi & ſolvendi, aliqua Ratio iniri debet. Durum enim eſt, ut ii, qui ab Errore cavere cupiant, Ducem Viæ non inveniant; Verùm ut Actus ipſi periclitentur, neque ſit aliquis ante Rem peractam Iuris prænoſcendi Modus.*

APHORISMUS 90.

Reſponſa Prudentum, *quæ petentibus dantur de* Jure, *ſive ab* Advocatis, *ſive à* Doctoribus, *tantâ valere Auctoritate, ut ab eorum Sententiâ,* Judici *recedere non ſit licitum, non placet.* Jura à Juratis Judicibus *ſumunto.*

APHORISMUS 91.

Tentari Judicia, *per* Cauſſas *&* Perſonas fictas, *ut eo modo experiantur Homines, qualis futura ſit* Legis Norma, *non placet. Dedecorat enim* Majeſtatem Legum, *& pro Prævaricatione quapiam cenſenda eſt.* Judicia *autem aliquid habere ex* Scenâ *deforme eſt.*

APHORISMUS 92.

Judicum *igitur ſolummodò, tam* Judicia, *quam* Reſponſa, *&* Conſulta, *ſunto. Illa de* Litibus Pendentibus; *Hæc de* Arduis Juris Quæſtionibus *in Theſi. Ea* Conſulta, *ſive in* Privatis Rebus, *ſive in* Publicis, *à* Judicibus *ipſis ne poſcito; (Id enim ſi fiat,* Judex *tranſeat in* Advocatum;) *ſed à* Principe, *aut* Statu. *Ab illis, ad* Judices *demandentur.* Judices *verò, tali Auctoritate freti, Diſceptationes Advocatorum, vel ab his, quorum intereſt, adhibitorum, vel à Iudicibus ipſis, ſi opus ſit, aſſignatorum, & Argumenta ex utrâque parte audiunto; & re deliberatâ* Jus *expediunto, & declaranto.* Conſulta *hujuſmodi inter* Judicia *referunto & edunto, & paris Auctoritatis ſunto.*

De Prælectionibus.

APHORISMUS 93.

PRælectiones *de* Jure, *atque* Exercitationes *eorum, qui* Juris *Studiis incumbunt, & Operam dant, ita inſtituuntor, & ordinantor, ut omnia tendant ad* Quæſtiones, *&* Controverſias *de* Jure, ſedandas *potiùs, quam* excitandas. Ludus *enim (ut nunc fit) ferè apud omnes inſtituitur, & aperitur, ad* Altercationes, *&* Quæſtiones de Jure *multiplicandas, tanquàm oſtentandi Ingenii cauſſâ. Atque hoc vetus eſt Malum. Etenim, etiàm apud Antiquos gloriæ fuit, tanquàm per Sectas & Factiones, Quæſtiones complures de* Jure, *magis fovere, quam extinguere. Id ne fiat, provideto.*

De Vacillatione Judiciorum.

APHORISMUS 94.

VAcillant Judicia, *vel propter* Immaturam *&* præfeſtinam Sententiam; *vel propter* Æmulationem Curiarum; *vel propter* Malam *&* Imperitam perſcriptionem Judiciorum; *vel propter* Viam præbitam ad Reſciſſionem eorum nimis facilem & expeditam. *Itaq; providendum eſt, ut* Judicia emanent, Maturâ deliberatione priùs habitâ; *Atque ut* Curiæ ſe invicem revereantur; *Atque ut* Judicia perſcribantur fidelitèr &

prudentèr; *utque* Via ad reſcindenda Judicia, ſit Arcta, Confragoſa, *&* *tanquam* Muricibus ſtrata.

APHORISMUS 95.

Si Judicium *redditum fuerit, de* Caſu *aliquo, in aliquâ* Curiâ Principali, *& ſimilis* Caſus *intervenerit, in aliâ* Curiâ; *ne procedito ad* Judicium, *antequàm fiat* Conſultatio, *in* Collegio aliquo Judicum majore. Judicia *enim* reddita, *ſi fortè* reſcindi *neceſſe ſit, ſaltem* ſepeliuntor cum Honore.

APHORISMUS 96.

Vt Curiæ *de* Juriſdictione *digladientur, & confligentur, humanum quiddam eſt; eòque magis, quod per ineptam quandam Sententiam* (quod Boni & Strenui ſit Judicis ampliare Juriſdictionem Curiæ) *alatur planè iſta Intemperies, & Calcar addatur, ubi Fræno opus eſt. Vt verò, ex hâc Animorum Contentione,* Curiæ, Judicia *utrobique reddita* (*quæ nil ad* Juriſdictionem *pertinent*) *libentèr reſcindant, Intolerabile Malum; & à Regibus, aut Senatu, aut Politiâ planè vindicandum. Peſſimi enim Exempli Res eſt, ut* Curiæ, *quæ Pacem ſubditis præſtant, inter ſe Duella exerceant.*

APHORISMUS 97.

Non facilis eſto, aut proclivis, ad Judicia reſcindenda, *Aditus; per* Appellationes, *aut* Impetitiones *de* Errore, *aut* Reviſus, *& ſimilia. Receptum apud nonnullos eſt, ut* Lis trahatur, *ad* Forum ſuperius, *tanquam Res integra;* Judicio *inde dato ſepoſito, & planè ſuſpenſo. Apud alios verò, ut* Judicium ipſum maneat *in ſuo* vigore, *ſed* Executio *ejus tantùm ceſſet: Neutrum placet; niſi* Curiæ, *in quibus* Judicium *redditum ſit, fuerint* humiles, *&* inferioris Ordinis: *Sed potiùs, ut &* Judicium *ſtet, & procedat ejus* Executio; *modò* Cautio *detur à* Defendente, *de* Damnis *&* Expenſis, *ſi* Judicium *fuerit reſciſſum.*

ATque hic *Titulus*, de *Certitudine Legum*, ad Exemplum *Digeſti* reliqui (quod meditamur) ſufficiet. Jam verò *Doctrinam Civilem* (quatenus eam nobis tractare viſum eſt) concluſimus; Atque unà cum eâ *Philoſophiam Humanam*; Sicut etiàm cum *Philoſophiâ Humanâ*, *Philoſophiam* in genere. Tandem igitur paululùm reſpirantes, atque ad ea, quæ prætervecti ſumus, Oculos retroflectentes; Hunc Tractatum noſtrum non abſimilem eſſe cenſemus, Sonis illis & Præludiis, quæ prætentant Muſici, dum Fides ad Modulationem concinnant: Quæ ipſa quidem Auribus ingratum quiddam & aſperum exhibent; At in Cauſſâ ſunt, ut quæ ſequuntur omnia, ſint ſuaviora: Sic nimirùm nos in Animum induximus, ut in Cytharâ Muſarum concinnandâ, & ad Harmoniam veram redigendâ, operam navaremus, quo ab Aliis poſteà pulſentur Chordæ, meliore Digito, aut Plectro. Sanè, cùm nobis ante Oculos proponamus, Temporum horum Statum, in quibus *Literæ* jam tertiò, ad Mortales videntur rediiſſe; Et unà diligentèr intueamur, quam variis jam nos inviſerint inſtructæ Præſidiis, & Auxiliis; Qualia ſunt, Ingeniorum noſtri temporis complurium Acumen & Sublimitas; Eximia illa Monumenta Scriptorum Veterum, quæ veluti tot Faces nobis prælucent; Ars Typographica, Libros cujuſcunque Fortunæ Hominibus, largâ manu ſuppeditans; Oceani Sinus laxati, & Orbis ex omni Parte peragratus, unde Experimenta plurima Priſcis ignota comparuerunt, & ingens acceſſit Naturali Hiſtoriæ Cumulus; Otium, quo Ingenia optima, in Regnis & Provinciis Europæ ubique abundant, cùm Negotiis minùs his in locis implicentur Homines, quam aut Græci, propter Populares Status, aut propter Ditionum Amplitudinem, Romani ſolebant; Pax, quâ fruitur hoc tempore Britannia, Hiſpania, Italia, etiàm nunc Gallia, & aliæ Regiones non paucæ; Conſumptio & Exinanitio omnium, quæ videntur excogitari aut dici poſſe, circa Controverſias Religionis, quæ tot Ingenia jam diù diverterunt, à cæterarum Artium Studiis; Summa & excellens Majeſtatis tuæ Eruditio, cui (tanquàm Phœnici Volucres,) aggregant ſe undique Ingenia; Proprietas denique illa inſeparabilis, quæ *Tempus* ipſum ſequitur, ut Veritatem indies parturiat; Hæc (inquam) cum cogitamus, non poſſumus non in eam Spem Animum erigere, ut exiſtimemus, Tertiam hanc *Literarum Periodum*, duas illas priores, apud *Græcos & Romanos*, longo intervallo ſuperaturam: Modò ſaltèm Homines, & Vires ſuas, atque Defectus etiàm Virium ſuarum, probè & prudentèr noſſe velint; Atque alii ab aliis Inventionis Lampada, non Contradictionis Torres accipiant; Atque Inquiſitionem Veritatis, pro Incœpto Nobili, non pro Delectamento aut Ornamento putent; Atque Opes ac Magnificentiam impendant, in Res Solidas & eximias, non in Pervulgatas, & obvias. Ad Labores meos quod attinet, ſi cui libeat in eorum Reprehenſione, aut ſibi, aut aliis placere, veterem certè, & ultimæ Patientiæ Petitionem exhibebunt illi; *Verbera, ſed audi.* Reprehendant Homines, quantum libuerit, modò attendant & perpendant, quæ dicuntur. Appellatio ſanè legitima fuerit (licet Res fortaſſè minùs eâ indigebit) ſi à primis Cogitationibus Hominum ad Secundas provocetur, & ab Ævo præſenti ad Poſteros. Veniamus nunc ad eam Scientiam, quâ caruerunt duæ illæ priſcæ Temporum Periodi, (neque enim tanta illis Felicitas conceſſa eſt) *Sacram* dico & *divinitùs Inſpiratam Theologiam*; Cunctorum Laborum, ac Peregrinationum Humanarum Sabbatum, ac Portum Nobiliſſimum.

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER NONUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitiones Theologiæ Inſpiratæ *omittuntur*; *Tantùm Aditus ſit ad* Deſiderata *tria*; Doctrinam *de* Legitimo Uſu Rationis Humanæ *in* Divinis; Doctrinam *de* Gradibus Unitatis *in* Civitate Dei; & Emanationes Scripturarum.

IAm vero (Rex optime) cùm Carina parva, qualis noſtra eſſe potuit, univerſum Ambitum, tam veteris, quam novi Orbis, Scientiarum, circumnavigaverit, (quam ſecundis ventis, & Curſu, Poſterorum ſit judicium;) quid ſupereſt, niſi ut Vota, tandem perfuncti, perſolvamus? At reſtat adhuc *Theologia Sacra*, ſive *Inſpirata*: Veruntamen ſi eam tractare pergamus, exeundum nobis foret è *Naviculâ Rationis Humanæ*, & tranſeundum in *Eccleſiæ Navem*; Quæ ſola *Acu Nauticâ Divinâ* pollet, ad Curſum rectè dirigendum. Neque enim ſufficient ampliùs *Stellæ Philoſophiæ*, quæ hactenùs præcipuè nobis affulſerunt. Itaque par fóret, Silentium quoque in hâc re colere. Quamobrem *Partitiones Legitimas* circa eam omittemus; Pauca tamen, pro tenuitate noſtrâ, etiàm in hanc conferemus, loco Votorum. Id eò magis facimus, quia in Corpore Theologiæ, nullam prorsùs Regionem, aut Tractum, planè Deſertum, aut Incultum invenimus: Tanta fuit Hominum Diligentia, in ſeminandis, aut Tritico, aut Zizaniis.

Tres igitur proponemus, *Theologiæ Appendices*, quæ non de *Materiâ*, per *Theologiam*, *Informatâ*, aut *Informanda*, ſed tantummodò de *Modo Informationis*, tractent. Neque tamen, circa eos *Tractatus*, (ut in reliquis conſuevimus,) vel *Exempla* ſubjungemus, vel *Præcepta* dabimus. Id Theologis relinquemus. Sunt enim illa (ut diximus) inſtar Votorum tantùm.

1. *Prærogativa Dei* totum Hominem complectitur; nec minùs ad *Rationem*, quam ad *Voluntatem Humanam*, extenditur: Ut Homo ſcilicet, in Univerſum ſe abneget, & accedat Deo. Quare, ſicut *Legi Divinæ* obedire tenemur, licet reluctetur *Voluntas*; ita & *Verbo Dei* fidem habere, licet reluctetur *Ratio*. Etenim, ſi ea duntaxat credamus, quæ ſunt *Rationi* noſtræ conſentanea, *Rebus* aſſentimur, non *Authori*: Quod etiàm, ſuſpectæ Fidei Teſtibus, præſtare ſolemus. At *Fides* illa, quæ *Abrahamo imputabatur ad Iuſtitiam*; de hujuſmodi Re extitit, quam Irriſui habebat *Sarah*: Quæ in hâc parte Imago quædam erat *Rationis Naturalis*. Quantò igitur, *Myſterium* aliquod *Divinum*, fuerit magis abſonum, & incredibile, tantò plus in *Credendo* exhibetur Honoris Deo, & fit *Victoria Fidei* nobilior. Etiàm & Peccatores, quò magis conſcientiâ ſuâ gravantur, & nihilominùs Fidem de ſalute ſuâ, in Dei Miſericordiâ, collocant, eò Deum majore afficiunt Honore: Omnis autem *Deſperatio* Deo pro Contumeliâ eſt. Quinetiàm, ſi attentè rem perpendamus, dignius quiddam eſt *Credere*, quam *Scire*; qualitèr nunc *Scimus*. In *Scientiâ* enim, Mens humana patitur à Senſu, qui à Rebus Materiatis reſilit; In *Fide* autem, Anima patitur ab Animâ; quæ eſt Agens dignius. Alitèr ſe Res habet in *Statu Gloriæ*: Tunc ſiquidèm ceſſabit *Fides*, atque *Cognoſcemus*, *ſicut & Cogniti ſumus*.

Concludamus igitur *Theologiam Sacram*, ex *Verbo* & *Oraculis Dei*, non ex *Lumine Naturæ*, aut *Rationis Dictamine*, hauriri debere. Scriptum eſt enim; *Cœli enarrant Gloriam Dei*: At nuſquàm Scriptum invenitur; *Cœli enarrant Voluntatem Dei*. De illâ pronunciatur, *Ad Legem, & Teſtimonia, ſi non fecerint ſecundum Verbum iſtud*, &c. Neque hoc tenet tantùm, in *Grandibus* illis *Myſteriis*, De *Deitate*, *Creatione*, *Redemptione*; Verùm pertinet etiàm ad Interpretationem perfectiorem Legis Moralis; *Diligite Inimicos Veſtros*; *Benefacite his qui Oderunt Vos* &c. *Vt ſitis Filii Patris Veſtri, qui in cœlis eſt, qui pluit ſuper Iuſtos & Injuſtos*. Quæ certè Verba Plauſum illum merentur, *Nec vox Hominem ſonat*. Siquidem *Vox* eſt, quæ *Lumen Naturæ* ſuperat. Quinetiàm videmus Poetas Ethnicos, præſertìm cùm Patheticè loquantur, expoſtulare non rarò cum *Legibus*, & *Doctrinis Moralibus* (quæ tamen *Legibus Divinis* multò ſunt indulgentiores & ſolutiores;) ac ſi Naturæ Libertati cum Malignitate quâdam repugnent;

——*Et quod Natura remittit*
Invida jura negant.——

Ita Dendamis Indus, ad Alexandri Nuntios; *Se inaudiſſe quidem aliquid, de nomine Pythagoræ, & aliorum Sapientum è Græcia; Et credere illos fuiſſe Viros magnos; Vitio tamen illo laboraſſe, quod ſcilicet nimiâ in Reverentiâ & Veneratione habuiſſent, rem quampiam phantaſticam, quam Legem & Morem vocitabant.* Quare, nec illud dubitandum, magnam Partem *Legis Moralis*, ſublimiorem eſſe, quam quò *Lumen Naturæ* aſcendere poſſit. Veruntamen, quod dicitur, Habere Homines, etiàm ex *Lumine* & *Lege Naturæ*, Notiones nonnullas, *Virtutis, Vitii; Iuſtitiæ, Injuriæ; Boni, Mali*; id veriſſimum eſt. Notandum tamen, *Lumen Naturæ*, duplici Significatione accipi. Primò, quatenùs oritur ex Senſu, Inductione, Ratione, Argumentis, ſecundum *Leges Cœli* ac *Terræ*: Secundò, quatenùs Animæ Humanæ interno affulget inſtinctu, ſecundum *Legem Conſcientiæ*; quæ Scintilla quædam eſt, & tanquàm Reliquiæ, Priſtinæ & Primitivæ Puritatis. In quo poſteriore Senſu, præcipuè particeps eſt Anima, Lucis nonnullius, ad Perfectionem intuendam & diſcernendam *Legis Moralis*; Quæ tamen Lux, non prorsùs clara ſit, ſed ejuſmodi, ut potiùs Vitia quadamtenùs redarguat, quam de Officiis plenè informet. Quare, *Religio*, ſive Myſteria ſpectes, ſive Mores, pendet ex *Revelatione Divinâ*.

Attamen uſus *Rationis Humanæ* in Spiritualibus, multiplex ſanè exiſtit, ac latè admodùm patet. Neque enim ſine Cauſsâ eſt, quod Apoſtolus Religionem appellaverit, *Rationalem Cultum Dei*. Recordetur quis Cæremonias & Typos veteris Legis; *Fuerunt illæ Rationales*, & Significativæ, longè diſcrepantes à Cæremoniis Idolatriæ & Magiæ; quæ tanquàm Surdæ & Mutæ erant, nihil Docentes plerunque, imò ne innuentes quidem. Præcipuè *Chriſtiana Fides*, ut in omnibus, ſic in hoc ipſo eminet; quod Auream ſeruet Mediocritatem, circa Uſum *Rationis*, & *Diſputationis* (quæ *Rationis* proles eſt) inter Leges Ethnicorum, & Mahometi, quæ Extrema ſectantur. Religio ſiquidèm Ethnicorum Fidei aut Confeſſionis conſtantis nihil habebat; Contrà in Religione Mahometi, omnis Diſputatio interdicta eſt: Ita ut Altera, Erroris vagi & multiplicis; Altera, vafræ cujuſdam & cautæ Impoſturæ, Faciem præ ſe ferat; Cùm ſancta *Fides Chriſtiana*, *Rationis* uſum, & *Diſputationem* (ſed ſecundum debitos Fines,) & recipiat, & rejiciat.

Humanæ Rationis Uſus, in Rebus ad *Religionem* ſpectantibus, duplex eſt; Alter, in *Explicatione Myſterii*; Alter, in *Illationibus*, quæ inde deducuntur. Quod ad *Myſteriorum Explicationem* attinet, videmus non dedignari *Deum*, ad Infirmitatem Captùs noſtri ſe demittere. *Myſteria* ſua ita explicando, ut à nobis optimè ea poſſint percipi; Atque *Revelationes* ſuas, in *Rationis* noſtræ Syllepſes & Notiones veluti inoculando; Atque *Inſpirationes*, ad Intellectum noſtrum aperiendum ſic accommodando, quemadmodùm Figura Clavis aptatur Figuræ Seræ. Quâ tamen in Parte, nobis ipſis deeſſe minimè debemus: Cùm enim *Deus* ipſe, operâ *Rationis* noſtræ, in *Illuminationibus* ſuis utatur, etiàm nos eandem in omnes Partes verſare debemus, quò magis capaces ſimus, ad *Myſteria* recipienda & imbibenda: Modò Animus ad

Amplitudinem *Myſteriorum*, pro Modulo ſuo, dilatetur; non *Myſteria* ad Anguſtias Animi conſtringantur.

Quantum verò ad *Illationes*, noſſe debemus; Relinqui nobis Uſum *Rationis*, & *Ratiocinationis* (quoad *Myſteria*) ſecundarium quendam & Reſpectivum, non Primitivum & Abſolutum. Poſtquàm enim *Articuli*, & *Principia Religionis*, jam in Sedibus ſuis fuerint locata, ita ut à *Rationis* Examine penitùs eximantur, tum demùm conceditur ab illis *Illationes* derivare, ac deducere, ſecundum Analogiam ipſorum. In *Rebus* quidem *Naturalibus* hoc non tenet. Nam & ipſa *Principia* Examini ſubjiciuntur; Per *Inductionem* (inquam,) licet minimè per *Syllogiſmum*: Atque eadem illa nullam habent cum *Ratione* Repugnantiam, ut ab eodem Fonte, tum Primæ Propoſitiones, tum Mediæ, deducantur. Alitèr fit in *Religione*; Ubi & primæ Propoſitiones Authypoſtatæ ſunt, atque per ſe ſubſiſtentes; Et rursùs, non reguntur ab illâ *Ratione*, quæ Propoſitiones conſequentes deducit. Neque tamen hoc fit in *Religione* ſolâ, ſed etiàm in aliis *Scientiis*, tam Gravioribus, quam Levioribus; ubi ſcilicet Propoſitiones Primariæ *Placita* ſint, non *Poſita*: Siquidèm & in illis *Rationis* Uſus abſolutus eſſe non poteſt. Videmus enim in *Ludis*, puta *Schaccorum*, aut Similibus, primas Ludi Normas, & Leges, merè poſitivas eſſe, & ad Placitum; quas recipi, non in Diſputationem vocari, prorsùs oporteat: Ut verò vincas, & peritè Luſum inſtituas, id Artificioſum eſt & rationale: Eodem modo fit & in *Legibus Humanis*: in quibus haud paucæ ſunt *Maximæ* (ut loquuntur) hoc eſt, *Placita mera Iuris*, quæ *Authoritate* magis quam *Ratione* nituntur; Neque in Diſceptationem veniunt. Quid verò ſit juſtiſſimũ, non abſolutè, ſed relativè; (hoc eſt, ex Analogiâ illarum *Maximarum*,) id demùm Rationale eſt, & latum Diſputationi Campum præbet. Talis igitur eſt, *Secundaria* illa *Ratio*, quæ in *Theologiâ Sacrâ*, locum habet; quæ ſcilicet fundata eſt ſuper *Placita Dei*.

Sicut verò, *Rationis Humanæ* in *Divinis*, *uſus* eſt duplex; ita & in eodem *Vſu*, duplex *Exceſſus*. Alter, cùm in *Modum Myſterii*, curioſiùs, quam par eſt, *inquiritur*; Alter, cùm *Illationibus*, *æqua tribuitur Authoritas*, ac *Principiis* ipſis. Nam & *Nicodemi Diſcipulus* videri poſſit, qui pertinaciùs quærat; *Quomodò poſſet Homo naſci cùm ſit Senex?* Et *Diſcipulus Pauli* neutiquàm cenſeri poſſit, qui non quandoque in Doctrinis ſuis inſerat; *Ego, non Dominus*: Aut illud, *Secundum Conſilium Meum*. Siquidèm *Illationibus* pleriſque Stilus iſte conveniet. Itaque nobis Res ſalubris videtur, & inprimis utilis, ſi Tractatus inſtituatur Sobrius & Diligens, qui de *Vſu Rationis Humanæ* in *Theologicis* utilitèr præcipiat, tanquàm *Divina* quædam *Dialectica*. Utpote, quæ futura ſit, inſtar *Opiatæ* cujuſdam *Medicinæ*; quæ non modò Speculationum, quibus Schola interdùm laborat, Inania conſopiat; Verùm etiàm Controverſiarum Furores, quæ in Eccleſiâ Tumultus cient, nonnihil mitiget. Ejuſmodi Tractatum, inter *Deſiderata* ponimus; & *Sophronem*, ſive de *Legitimo uſu Rationis Humanæ in Divinis* nominamus.

2. Intereſt admodùm *Pacis Eccleſiæ*, ut *Fœdus Chriſtianorum*, à *Servatore* præſcriptum, in duobus illis *Capitibus*, quæ nonnihil videntur

diſcrepantia, benè & clarè explicetur: Quorum Alterum ſic diffinit; *Qui non eſt nobiſcum, eſt contra nos*: Alterum autem ſic; *Qui contra nos non eſt, nobiſcum eſt*. Ex his liquidò patet, Eſſe nonnullos Articulos, in quibus, qui diſſentit, extra *Fœdus* ſtatuendus ſit: Alios verò, in quibus diſſentire liceat, ſalvo *Fœdere*. Vincula enim Communionis Chriſtianæ ponuntur, *Vna Fides, Vnum Baptiſma*, &c. Non *Vnus Ritus, Vna Opinio*. Videmus quoque *Tunicam Salvatoris*, Inconſutilem extitiſſe; *Veſtem* autem *Eccleſiæ*, Verſicolorem. *Paleæ* in Ariſtâ ſeparandæ ſunt à Frumento; At *Zizania* in Agro, non protinùs evellenda. *Moſes*, cùm certantem reperiſſet Ægyptium cum Iſraelitâ, non dixit, *Cur certatis?* Sed Gladio evaginato Ægyptium interfecit: At cùm Iſraelitas duos certantes vidiſſet, quamvis fieri non potuit, ut utrique Cauſſa juſta contingeret, ita tamen eos alloquitur; *Fratres eſtis, cur certatis?* His itaque perpenſis, Magni videatur Res, & Momenti, & Uſûs eſſe, ut diffiniatur, qualia ſint illa, & quantæ Latitudinis, quæ, ab Eccleſiæ Corpore, Homines penitùs divellant, & à Communione Fidelium eliminent. Quod ſi quis putet, hoc jam pridèm factum eſſe, videat ille etiàm atque etiàm, quam ſincerè & moderatè. Illud interìm veriſimile eſt, eum qui *Pacis* mentionem fecerit, reportaturum Reſponſum illud Jehu, ad Nuntium, (*Nunquid pax eſt Iehu?*) *Quid tibi & Paci? tranſi, & ſequere me*: Cùm non *Pax*, ſed *Partes*, pleriſque Cordi ſint. Nobis nihilominùs viſum eſt, Tractatum de *Gradibus Vnitatis in Civitate Dei*, ut ſalubrem & utilem, inter *Deſiderata* reponere.

§ Cùm *Scripturarum Sacrarum*, circa *Theologiam informandam* tantæ ſint Partes, de earum *Interpretatione* inprimis videndum. Neque nunc de *Auctoritate ejus Interpretandi* loquimur, quæ in Conſenſu Eccleſiæ firmatur; ſed de *Modo Interpretandi*. Is duplex eſt; *Methodicus*, & *Solutus*. Etenim Latices iſti Divini, qui Aquis illis, ex Puteis Jacobi, in infinitum præſtant, ſimilibus ferè hauriuntur, & exhibentur Modis, quibus Aquæ Naturales ex Puteis ſolent: Hæ ſiquidèm, aut ſub primum Hauſtum, in Ciſternas recipiuntur, unde per Tubos complures, ad Uſum commodè diduci poſſunt; Aut ſtatìm in Vaſa infunduntur, ſubinde, prout opus eſt, utendæ. Atque *Modus* ille prior *Methodicus*, *Theologiam* nobis tandèm peperit *Scholaſticam*; per quam *Doctrina Theologica*, in *Artem*, tanquàm in *Ciſternam*, collecta eſt; atque inde *Axiomatum* & *Poſitionum Rivuli*, in omnes Partes, ſunt diſtributi. At in *Interpretandi Modo Soluto* duo interveniunt *Exceſſus*: Alter, *ejuſmodi præſupponit in Scripturis Perfectionem*, ut etiàm omnis Philoſophia ex earum Fontibus peti debeat; ac ſi Philoſophia alia quævis, Res profana eſſet & Ethnica. Hæc Intemperies in Scholâ Paracelſi præcipuè, nec-non apud alios invaluit: Initia autem ejus à Rabbinis & Cabaliſtis defluxerunt. Verùm iſtiuſmodi Homines, non id aſſequuntur quod volunt; Neque enim Honorem, ut putant, Scripturis deferunt; ſed eaſdem potiùs deprimunt & polluunt. Cœlum enim Materiatum, & Terram, qui in *Verbo Dei* quæſiverit (de quo dictum eſt; *Cœlum & Terra pertranſibunt, Verbum autem meum non pertranſibit*) is ſanè, Tranſitoria inter Æterna; temerè perſequitur. Quemadmodùm enim *Theologiam* in *Philoſophiâ* quærere, perinde eſt, ac ſi

Vivos quæras inter Mortuos; Ità econtrà *Philoſophiam* in *Theologiâ* quærere, non aliud eſt, quam *Mortuos quærere inter Vivos*. Alter autem *Interpretandi Modus*, (quem pro *Exceſſu* ſtatuimus,) videtur primo intuitu Sobrius & Caſtus; ſed tamen & *Scripturas* ipſas dedecorat, & plurimo *Eccleſiam* afficit detrimento. Is eſt (ut verbo dicamus) quandò *Scripturæ divinitùs inſpiratæ*, eodem, quo *Scripta Humana*, *explicantur modo*. Meminiſſe autem oportet, *Deo* Scripturarum Auctori, duo illa patere, quæ Humana Ingenia fugiunt; *Secreta* nimirùm *Cordis*, & *Succeſſiones Temporis*. Quamobrèm, cùm *Scripturarum Dictamina* talia ſint, ut ad *Cor* ſcribantur, & *omnium Seculorum Viciſſitudines* complectantur, cum æternâ & certâ Præſcientiâ omnium Hæreſium, Contradictionum, & Statûs Eccleſiæ varii & mutabilis, *tum in Communi*, *tum in Electis ſingulis*; Interpretandæ non ſunt ſolummodò, ſecundū Latitudinem & obvium Senſum Loci; Aut reſpiciendo ad Occaſionem ex quâ Verba erant prolata; Aut præciſè ex Contextu Verborum Præcedentium & Sequentium; Aut contemplando *Scopum Dicti Principalem*; Sed ſic, ut intelligamus complecti eas, non ſolùm totalitèr, aut collectivè, ſed diſtributivè, etiàm in Clauſulis & Vocabulis ſingulis, innumeros Doctrinæ Rivulos & Venas, ad Eccleſiæ ſingulas Partes, & Animas Fidelium, irrigandas. Egregiè enim obſervatum eſt, quod *Reſponſa Salvatoris* noſtri, ad Quæſtiones non paucas, ex iis quæ proponebantur non videntur ad rem, ſed quaſi impertinentia: Cujus rei Cauſſa duplex eſt; Altera, quod cùm *Cogitationes* eorum qui interrogabant, non ex *Verbis*, ut nos Homines ſolemus, ſed *immediatè*, & *ex ſeſe* cognoviſſet, ad *Cogitationes* eorum, non ad *Verba* reſpondit; Altera quod non ad *eos* ſolùm locutus eſt, qui *tunc aderant*, ſed ad *Nos* etiàm *qui vivimus*, & ad *Omnis Ævi ac Loci Homines*, quibus *Evangelium* fuerit Prædicandum. Quod etiàm in aliis *Scripturæ Locis* obtinet.

His itaque Prælibatis, veniamus ad *Tractatum* eum, quem *Deſiderari* ſtatuimus. Inveniuntur profectò inter *Scripta Theologica*, *Libri Controverſiarum* nimiò plures; *Theologiæ* ejus, quam diximus *Poſitivam*, Maſſa ingens; *Loci Communes*; *Tractatus ſpeciales*; *Caſus Conſcientiæ*; *Conciones* & *Homiliæ*; Denique prolixi plurimi in Libros Scripturarum *Commentarii*: Quod *Deſideramus* autem eſt hujuſmodi: *Collectio ſcilicet ſuccincta*, *ſana*, & cum Judicio, *Annotationum*, & *Obſervationum*, ſuper *Textus Scripturæ Particulares*; neutiquàm in Locos Communes excurrendo, aut Controverſias perſequendo, aut in Artis Methodum eas redigendo; ſed quæ planè Sparſæ ſint, & Nativæ. Res certè, in Concionibus doctioribus, ſe quandoque oſtendens, quæ ut plurimùm non perennant; ſed quæ in Libros adhùc non coaluit, qui ad Poſteros tranſeant. Certè, quemadmodùm Vina, quæ ſub primam Calcationem mollitèr defluunt, ſunt ſuaviora, quam quæ à Torculari exprimuntur; quoniàm hæc ex Acino & Cute uvæ aliquid ſapiant; Similitèr ſalubres admodùm, ac ſuaves ſunt Doctrinæ, quæ, ex *Scripturis lenitèr expreſſis*, emanant; nec ad *Controverſias*, aut *Locos Communes*, trahuntur. Hujuſmodi Tractatum *Emanationes Scripturarum* nominabimus.

Jam itaque mihi videor confeciſſe Globum exiguum *Orbis Intellectualis*,

lectualis, quam potui, fideliſſimè; Unà cum Deſignatione & Deſcriptione earum Partium, quas Induſtriâ & Laboribus Hominum, aut non conſtantèr occupatas, aut non ſatis excultas, invenio. Quo in Opere, ſicubi à Sententiâ Veterum receſſerim, intelligatur hoc factum eſſe, Animo *Proficiendi in Melius*, non *Innovandi*, aut *Migrandi in aliud*. Neque enim mihimetipſi, aut Argumento, quod in Manibus habeo, conſtare potui, niſi planè decretum mihi fuiſſet, *Aliorum Inventis*, quantum in me fuerit, addere; Cùm tamen non minùs optaverim, etiam *Inventa mea*, ab Aliis, in poſterum ſuperari. Quam autem in hâc Re æquus fuerim, vel ex hoc apparet; quod Opiniones meas propoſuerim ubique nudas, & inermes, neque alienæ Libertati, per Confutationes pugnaces, præjudicare contenderim. Nam in iis, quæ rectè à me poſita ſunt, ſubeſt Spes, id futurum, ut ſi in primâ Lectione emergat Scrupulus, aut Objectio; At in Lectione iteratâ, Reſponſum ſe ultrò ſit exhibiturum: In iis verò, in quibus mihi errare contigit, certus ſum, nullam à me illatam eſſe vim Veritati, per Argumenta contentioſa; Quorum ea ferè eſt Natura, ut Erroribus Auctoritatem concilient, rectè Inventis derogent. Siquidèm ex Dubitatione Error Honorem acquirit; Veritas patitur Repulſam. Interim, in Mentem mihi venit Reſponſum illud Themiſtoclis, qui, cùm ex Oppido parvo Legatus quidam, magna nonnulla peroraſſet, Hominem perſtrinxit; *Amice, verba tua Civitatem deſiderant*. Certè objici mihi rectiſſimè poſſe exiſtimo, quod Verba mea *Seculum* deſiderent. *Seculum* fortè *integrum*, ad Probandum; *Complura* autem *Secula*, ad Perficiendum. Attamen, quoniàm etiàm Res quæque maximæ Initiis ſuis debentur, mihi ſatis fuerit ſeviſſe Poſteris, & *Deo Immortali*: Cujus Numen ſupplex precor, per Filium ſuum, & *Servatorem* noſtrum, ut has, & hiſce ſimiles, *Intellectûs Humani victimas*, *Religione*, tanquàm *Sale*, reſperſas, & Gloriæ ſuæ *immolatas*, propitius accipere dignetur.

FINIS.

NOVVS ORBIS
SCIENTIARUM,
SIVE
DESIDERATA.

LIB. 2.

Errores Naturæ, *ſive Hiſtoria Præter-Generationum.*
Vincula Naturæ, *ſive Hiſtoria Mechanica.*
Hiſtoria Inductiva, *ſive Hiſtoria Naturalis in Ordine ad condendam Philoſophiam.*
Oculus Polyphemi, *ſive Hiſtoria Literarum.*
Hiſtoria ad Prophetias.
Philoſophia *ſecundum Parabolas Antiquas.*

LIB. 3.

Philoſophia Prima, *ſive de Axiomatibus Scientiarum Communibus.*
Aſtronomia Viva.
Aſtrologia Sana.
Continuatio *Problematum Naturalium.*
Placita Antiquorum Philoſophorum.
Pars Metaphyſicæ de Formis Rerum.
Magia Naturalis, *ſive Deductio Formarum ad Opera.*
Inventarium Opum Hnmanarum.
Catalogus *Polychreſtorum.*

LIB. 4.

Triumphi Hominis, *ſive de Summitatibus Naturæ Humanæ.*
Phyſiognomia Corporis in Motu.
Narrationes Medicinales.
Anatomia Comparata.
De Curatione Morborum habitorum pro Inſanabilibus.
De Euthanaſia exteriore.
De Medicinis Authenticis.
Imitatio Thermarum Naturalium.
Filum Medicinale.
De prolongando Curriculo Vitæ.
De Subſtantiâ Animæ Senſibilis.
De Nixibus Spiritus in Motu Voluntario.
De Differentiâ Perceptionis & Senſus.
Radix Perſpectivæ, ſive De Formâ Lucis.

LIB. 5.

Experientia Literata, ſive Venatio Panis.
Organum Novum.
Topicæ Particulares.
Elenchi Idolorum.
De Analogia Demonſtrationum.

LIB. 6.

De Notis Rerum.
Grammatica Philoſophans.
Traditio Lampadis, *ſive Methodus ad Filios.*
De Prudentia Sermonis Privati.
Colores Boni & Mali Apparentis, tam Simplicis, quam Comparati.
Antitheta Rerum.
Formulæ Minores Orationum.

LIB.

LIB. 7.

Satyra Seria, *ſive de Interioribus Rerum.*
Georgica Animi, *ſive de Culturâ Morum.*

LIB. 8.

Amanuenſis Vitæ, *ſive de Occaſionibus Sparſis.*
Faber Fortunæ, *ſive de Ambitu Vitæ.*
Conſul Paludatus, *ſive de proferendis Imperii Finibus.*
Idea Juſtitiæ *Vniverſalis, ſive de Fontibus Iuris.*

LIB. 9.

Sophron, *ſive de Legitimo Vſu Rationis Humanæ in Divinis.*
Irenæus, *ſive de Gradibus Vnitatis in Civitate Dei.*
Utres Cœleſtes, *ſive Emanationes Scripturarum.*

FRANCISCI BACONI,

BARONIS DE VERULAMIO,
Vice-Comitis SANCTI ALBANI,

HISTORIA NATURALIS ET EXPERIMENTALIS ad Condendam Philoſophiam:

Sive,

PHÆNOMENA UNIVERSI:

Quæ eſt Inſtaurationis Magnæ
PARS TERTIA.

SIC ELEVABITUR FILIUS HOMINIS. Io. 3.
ANCHORA FIDEI

LONDINI,
Excuſum, typis *Edwardi Griffini*; Proſtant ad
Inſignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*,
apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

Imprimatur ſecundâ vice.

Ianuar. 17. 1637. *Guil. Bray.*

ILLVSTRISSIMO, ET EXCELLENTISSIMO PRINCIPI CAROLO, Sereniſſimi Regis IACOBI Filio, & Hæredi.

Illuſtriſsime, & Excellentiſsime
Princeps,

P*Rimitias* Hiſtoriæ *noſtræ* Naturalis *Celſitudini tuæ humillimè offero. Rem mole perpuſillam, veluti* Granum Sinapis: *Sed tamen pignus eorum, quæ Deo volente ſequentur. Obſtrinximus enim nos ipſos tanquam voto, ſingulis nos menſibus, ad quos Dei bonitas (cujus agitur Gloria tanquam in*

Cantico novo) vitam noſtram produxerit, unam, aut plures ejus partes, prout fuerint magis aut minùs arduæ, aut copioſæ, confecturos, & edituros. Moti etiam fortaſsè erunt alij, noſtro exemplo, ad ſimilem induſtriam, præſertim poſtquàm penitùs perſpexerint, quid agatur. Nam in Hiſtoriâ Naturali *bonâ, & benè inſtitutâ, claves ſunt & Scientiarum, & Operum. Deus Celſitudinem tuam diu ſervet incolumem.*

Celſitudinis tuæ Servus humilis & devotus

FR. S^t^. ALBAN.

TITVLI HISTORIARVM & Inquiſitionum in primos ſex menſes deſtinatarum.

Hiſtoria Ventorum.

Hiſtoria Denſi & Rari, necnon Coitionis, et Expanſionis Materiæ per ſpatia.

Hiſtoria Gravis & Levis.

Hiſtoria Sympathiæ, & Antipathiæ Rerum.

Hiſtoria Sulphuris, Mercurij, & Salis.

Hiſtoria Vitæ & Mortis.

Ex

Q

Fu

Py

m

HISTORIA NATVRALIS ET EXPERIMENTALIS

Ad condendam Philoſophiam:

Sive

Phænomena Vniverſi:

Quæ eſt Inſtaurationis
Magnæ Pars Tertia.

Monendi utique ſunt Homines, & per Fortunas ſuas rogandi, atque obſecrandi, ut animos ſubmittant, & ſcientias in Mundo Majore quærant, quinetiam de Philoſophiâ vel cogitationem abjiciant, vel modicos ſaltem, & tenues fructus ex illâ ſperent, uſquedum Hiſtoria Naturalis, & Experimentalis, diligens & probata, comparata ſit, & confecta. Quid enim ſibi volunt iſta Cerebella Hominum, & potentes Nugæ? Fuerunt apud antiquos, placita Philoſophorum valdè numeroſa, Pythagoræ, Philolai, Xenophanis, Heracliti, Empedoclis, Parmenidis, Anaxagoræ, Leucippi, Democriti, Platonis, Ariſtotelis,

lis, Theophraſti, Zenonis, *aliorum. Hi omnes Mundorum argumenta, tanquam Fabularum, pro arbitrio confinxerunt, eaſque Fabulas ſuas recitarunt, publicarunt; alias magis concinnas certè, & probabiles, alias duriores. At noſtris ſæculis, propter inſtituta Scholarum, & Collegiorum, cohibentur ingenia magis, neque propterea omninò ceſſatum eſt;* Patricius, Teleſius, Brunus, Severinus *Danus,* Gilbertus *Anglus,* Campanella, *ſcænam tentarunt, & novas Fabulas egerunt, nec plauſu celebres, nec argumento elegantes. Num hæc miramur? Quaſi verò non poſſint infinita oriri hujuſmodi placita, & Sectæ, omnibus ſæculis? Neque enim eſt, aut erit, hujuſce rei finis aliquis, aut modus. Alius aliud arripit, aliis alia placent, nihil eſt luminis ſicci, & aperti; quiſq; ex Phantaſiæ ſuæ cellulis, tanquam* ex ſpecu Platonis *Philoſophatur, Ingenia ſublimiora, acutius, fœlicius; tardiora, minore ſucceſſu, ſed æquâ pertinaciâ. Quin non ita pridem, ex quorundam Virorum doctorum, & prout nunc ſunt res, excellentium diſciplinâ, ſcientiæ (credo propter Varietatis, & Licentiæ tædia) intra certos, & deſcriptos Authores coercentur, atque ita cohibitæ, ſenioribus imponuntur, adoleſcentibus inſtillantur; ut jam (quod cavillatus eſt* Cicero *in* Cæſaris *annum)* Stella Lyræ ex edicto oriatur, *& Authoritas pro Veritate, non Veritas pro Authoritate ſit. Quod genus Inſtitutionis, & Diſciplinæ, ad uſum præſentem egregiè valet; ſed idem meliorum indicit exilium. Nimirum primorum Parentum Peccatum, & luimus, & imitamur. Illi Dei ſimiles eſſe voluerunt, Poſteri eorum adhùc magis. Etenim Mundos creamus, Naturæ præimus, & dominamur, omnia ita ſe habere volumus, prout noſtræ Fatuitati conſentaneum fore videtur, non prout Divinæ Sapientiæ, nec qualia inveniuntur in rebus ipſis, nec ſcio an Res, aut Ingenia magis torqueamus; ſed planè Sigilla* Imaginis *noſtræ, Creaturis, & Operibus Dei imprimimus, non Creatoris Sigilla cum curâ inſpicimus, & agnoſcimus. Itaque non immeritò iterum de Imperio in Creaturas decidimus, & cùm poſt lapſum Hominis, nihilominùs dominatio nonnulla in Creaturas reluctantes relicta fuerit, ut per veras & ſolidas artes, ſubigi & flecti poſſint, id ipſum ex inſolentiâ noſtrâ, & quia Dei ſimiles eſſe volumus, & propriæ Rationis dictamina ſequi, maximâ ex parte amittimus. Quamobrem, ſi qua eſt erga Creatorem humilitas, ſi qua Operum ejus Reverentia & Magnificatio, ſi qua Charitas in Homines, & erga neceſſitates, & ærumnas humanas re-*

relevandas

levandi Studium, ſi quis Amor Veritatis in Naturalibus, & Odium Tenebrarum, & Intellectûs purificandi Deſiderium; orandi ſunt Homines iterùm atque iterùm, ut miſsis pauliſper, aut ſaltem ſepoſitis Philoſophiis iſtis volaticis, & præpoſteris, quæ Theſes Hypotheſibus antepoſuerunt, & Experientiam captivam duxerunt, atque de Operibus Dei triumphârunt; ſummiſsè, & cum veneratione quidam, ad Volumen Creaturarum evolvendum accedant; atque in eo moram faciant, meditentur, & ab opinionibus abluti, & mundi, caſtè, & integrè verſentur. Hic eſt ille Sermo, & Lingua, qui exivit in omnes fines terræ, nec confuſionem Babylonicam paſſus eſt; Hunc perdiſcant Homines, & repueraſcentes, atque iterùm Infantes facti, Abecedaria ejuſdem in manibus habere dignentur. In Interpretatione autem ejus eruendâ, atque enucleandâ, nulli operæ parcant, ſed ſtrenuè procedant, perſiſtant, immoriantur. Cum igitur in Inſtauratione noſtrâ, Hiſtoriam Naturalem, qualis ſit in ordine ad finem noſtrum in tertiâ Operis parte collocaverimus; hanc rem prævertere, & ſtatìm aggredi viſum eſt. Etſi enim haud pauca, eáque ex præcipuis, ſuperſint in Organo noſtro abſolvenda, tamen conſilium eſt, univerſum Opus Inſtaurationis, potius promovere in multis, quàm perficere in paucis, hoc perpetuò, maximo cum ardore, (qualem Deus Mentibus, ut planè confidimus, addere ſolet) appetentes, ut quod adhuc nunquam tentatum ſit, id ne jam fruſtrà tentetur. Simul ſubiit animum illa cogitatio: Spargi proculdubiò per Europam, complura Ingenia, capacia, libera, excelſa, ſubtilia, ſolida, conſtantia. Quid ſiquis, tali Ingenio præditus, rationem, & uſum Organi noſtri capiat, probet; Tamen non habet, quid agat, nec quomodo ſe ad Philoſophiam comparet, aut accingat. Si eſſet res, quæ lectione Librorum Philoſophicorum, aut diſputatione, aut meditatione perfici poſſet, ſufficeret fortaſsè ille, quiſquis ſit, & abundè illud præſtaret. Quod ſi ad Hiſtoriam Naturalem, & Experimenta Artium, illum remittimus (id quod facimus) hæret, non eſt Inſtituti ejus, non Otii, non Impenſæ. Atqui non eſt poſtulandum nobis, ut quis vetera dimittat, antequam in poſſeſsionem Meliorum inducatur. Poſtquam autem Naturæ, & Artium Hiſtoria, fidelis & copioſa, collecta, & digeſta fuerit, atque veluti ante oculos Hominum poſita, & explicata, non tenuis eſt ſpes, Ingenia, de quibus diximus, grandia, (qualia & in antiquis Philoſophis viguerunt, & adhuc non rarò reperiuntur) cùm tantæ antehàc fuerint efficaciæ, ut veluti

ex Scalmo, *aut* Conchâ, (*rarâ ſcilicet Experientiâ, & frivol*
Naviculas *quaſdam Philoſophiæ, admirabili ſtructurâ, quoad o*
ficium, ædificaverint; multò magis poſtquam Sylvam, & Materi
nacta ſint, ſolidiores ſtructuras excitatura; idque licet viâ vete
pergere malint, nec viâ noſtri Organi (*quæ ut nobis videtur, a*
unica eſt, aut optima) *uti. Itaque hùc res redit, ut* Organum no-
ſtrum, etiamſi fuerit abſolutum, abſque Hiſtoriâ Naturali, *non mul-*
tùm; Hiſtoria Naturalis *abſque* Organo, *non parùm, Inſtaura-*
tionem Scientiarum ſit provectura. Quare omninò, & ante omnia,
in hoc incumbere, ſatius, & conſultius, viſum eſt. Deus Univerſi
Conditor, Conſervator, Inſtaurator, hoc Opus, & in aſcenſione ad
Gloriam ſuam, & in deſcenſione ad Bonum humanum, pro ſuâ erga
Homines, Benevolentiâ, & Miſericordiâ, protegat & regat, per Fi-
lium ſuum unicum, Nobiſcum Deum.

Norma

Norma Hiſtoriæ Præſentis.

Quamvis ſub finem ejus partis Organi *noſtri, quæ edita eſt, præcepta de* Hiſtoriâ Naturali & Experimentali *conſcripſerimus; viſum eſt tamen, hujus, quam nunc aggredimur,* Hiſtoriæ Normam, & Figuram, *& accuratiùs deſcribere, & ſuccinctiùs.* Titulis *in* Catalogo *comprehenſis, qui pertinent ad* Concreta, Titulos, *de Naturis* Abſtractis, (*quarum ibidem ut* Hiſtoriæ Reſervatæ, *mentionem fecimus,*) *ſuperaddimus. Hi ſunt,* Materiæ Schematiſmi *diverſi, ſive* Formæ primæ Claſſis, Motus ſimplices, Summæ Motuum, Menſuræ Motuum, *alia quædam. De his* Abecedarium Novum *confecimus, & ſub finem hujus voluminis collocavimus.*

Titulos (*cùm ad omnes nullo modo ſufficiamus*) *non ex ordine, ſed ex delectu ſumpſimus; quorum ſcilicet Inquiſitio, aut propter uſum erat graviſſima, aut propter copiam Experimentorum maxime commoda, aut propter obſcuritatem rei, maximè difficilis, & nobilis, aut propter diſcrepantiam* Titulorum *inter ſe, latiſſimè patens ad Exempla.*

In Titulis *ſingulis, poſt* Aditum *quendam, aut præfationem, ſtatim* Topica Particularia, *ſive Articulos Inquiſitionis proponimus, tum ad Lumen Inquiſitionis præſentis, tum ad Provocationem futuræ. Domini enim Quæſtionum ſumus, Rerum non item. Neque tamen Quæſtionum Ordinem, in* Hiſtoriâ *ipſâ præcisè obſervamus, ne impedimento ſit, quod pro auxilio adhibetur.*

Hiſtoria & Experimenta *omninò primas partes tenent, Ea ſi*

Enumerationem, & ſeriem Rerum particularium exhibeant, in Tabulas *conficiuntur; aliter ſeorsùm excipiuntur.*

Cùm Hiſtoria & Experimenta *ſæpiſſimè nos deſerant, præſertim* Lucifera *illa*, & Inſtantiæ Crucis, *per quas, de veris Rerum cauſſis, Intellectui conſtare poſſit;* Mandata *damus de Experimentis novis, quantum proſpicere animo poſſumus, aptis ad id, quod quæritur. Hæc* Mandata *tanquam* Hiſtoria deſignata *ſunt. Quid enim aliud nobis, primò viam ingredientibus, relinquitur?*

Experimenti *alicujus ſubtilioris* Modum, *quo uſi ſumus, explicamus, ne Error ſubſit, utque alios ad meliores, & magis exactos modos excogitandos, excitemus.*

Monita, & *Cautiones, de Rerum Fallaciis, & qui in inquirendo, & inveniendo poſſint occurrere, Erroribus, & ſcrupulis, aſpergimus; ut phantaſmata omnia, quantum fieri poteſt, tanquam* Exorciſmo *fugemus.*

Obſervationes *noſtras, ſuper* Hiſtoriam & Experimenta, *ſubteximus, ut Interpretatio Naturæ, magis ſit in procinctu.*

Commentationes, *& tanquam Rudimenta quædam,* Interpretationis *de* Cauſſis. *parcè, & magis ſuggerendo, quid eſſe poſſit, quàm definiendo, quid ſit, interponimus.*

Canones, *ſed tamen* Mobiles, *ſive Axiomata inchoata, quæ nobis inquirentibus, non pronunciantibus ſe offerunt, præſcribimus, & conſtituimus. Vtiles enim ſunt, ſi non prorsùs veri.*

Vtilitatis humanæ nunquam obliti (licèt Lux ipſa dignior ſit iis, quæ à Luce monſtrantur) Vellicationes de Practicâ, *attentioni & memoriæ Hominum ſubjicimus; cùm nobis conſtet, talem, & tam infœlicem eſſe Hominum Stuporem, ut quandoq; res ante pedes poſitas, niſi moniti, non videant, ſed prætereant.*

Opera, & Res impoſſibiles, *aut ſaltem adhuc non inventas, quæ ſub ſingulis* Titulis *cadunt, proponimus; atque unà ea, quæ jam inventa ſunt, & in Hominum poteſtate, atque* Impoſſibilibus *illis, & non Inventis, ſunt* Proxima, *& maximè cognata, ſubjungimus; ut ſimul & Induſtria humana excitetur, atque animi addantur.*

Patet ex antedictis, Hiſtoriam *præſentem, non tantùm* Tertiæ Partis Inſtaurationis *vices ſupplere, ſed præparationem eſſe non contemnendam ad* Quartam, *propter* Titulos ex Abecedario, & Topica, & *ad* Sextam, *propter* Obſervationes Majores, Commentationes, & Canones.

Hiſtoria Ventorum.

Aditus, ſive Præfatio.

VENTI *humanæ Genti alas addiderunt. Eorum enim dono, feruntur Homines, & volant; non per Aerem certè, ſed per Maria, atque ingens patet janua Commercij, & fit Mundus pervius. Terræ autem (quæ Gentis Humanæ Sedes eſt, & Domicilium,) Scopæ ſunt: Eamque, atque ſimul Aerem ipſum, everrunt & mundant. Attamen & Mare infamant, alioqui tranquillum, & innoxium; neque aliàs ſine maleficio ſunt. Motum, abſque operâ humanâ, cient magnum, & vehementem; unde & ad Navigandum, & ad Molendum, veluti Operarij conducti ſunt; & ad multò plura adhiberi poſſunt ſi Humana non ceſſet Diligentia. Natura ipſorum inter Secreta, & Abdita reponi ſolet, Nec mirum, cùm nec Aeris Natura, & Poteſtas, cognita quoquo modo ſit; cui famulantur, & paraſitantur Venti, ut (apud Poetas) Æolus Iunoni. Primariæ Creaturæ non ſunt, nec ex Operibus ſex Dierum; quemadmodum nec reliqua Meteôra quoad Actum, ſed Poſt-nati ex Ordine Creationis.*

TOPICA PARTICVLARIA;

Sive,

ARTICVLI INQVISITIONIS DE VENTIS.

1. *Nomina Ventorum.* DEſcribito Ventos, ex diligentiâ Nauticâ, & imponito nomina ipſis, ſive vetera, ſive nova, modò conſtantia.

Venti vel Generales ſunt, vel Stati, vel Aſſeclæ, vel Liberi. Generales voco, qui ſemper flant; Statos, qui certis temporibus; Aſſeclas, qui frequentiùs; Liberos, qui indifferenter.

2. *Venti generales.* An ſint *Venti* aliqui *Generales*, atque ipſiſſimi Motus Aeris; & ſi ſint, in qua conſecutione Motûs, & in quibus locis ſpirent.

3. *Venti Stati.* Qui *Venti Anniverſarij* ſint, aut redeuntes per vices, & in quibus Regionibus; An inveniatur *Ventus* aliquis ita præcisè *Status*, ut redeat regularitèr ad dies certos, & horas, inſtar Æſtûs Maris?

4. *Venti Aſſeclæ.* Qui *Venti* ſint *Aſſeclæ*, & familiares *Regionum*; qui *Temporum*, in iiſdem *Regionibus*; qui *Verni*; qui *Æſtivales*; qui *Autumnales*; qui *Brumales*; qui *Æquinoctiales*; qui *Solſtitiales*; qui *Matutini*, *Meridiani*, *Veſpertini*, *Nocturni*?

5. Quales ſint *Venti Marini*; quales qui ſpirant à *Continente*? Diffe-

rentias autem *Marinorum*, & *Terreſtrium* diligenter excipito, tam eorum qui in Terrâ, & Mari; quàm eorum qui à Terrâ, & Mari.

6. An non ſpirant *Venti* ex omni *Plagâ Cœli*?

Venti Liberi.

Venti non multò plus Plagis Cœli, quàm Qualitatibus variant. Alii Vehementes, alii Lenes; alii Conſtantes, alii Mutabiles; alii Calidi, alii Frigidi; alii humectant magis, & ſolvunt, alii deſiccant, & conſtipant; alii congregant nubes, & ſunt pluvioſi, vel etiam procelloſi, alii diſſipant, & ſunt ſereni.

7. Inquirito & narrato, qui ſint *Venti* uniuſcujuſque ſpeciei ex prædictis, & quomodo varient, ſecundùm Regiones, & Loca?

Qualitates Ventorum diverſæ.

Origines locales Ventorum triplices; Aut dejiciuntur ex alto; aut emanant à terrâ; aut conflantur in ipſo Corpore Aeris.

Secundùm has tres *Origines*, de *Ventis* inquirito. Qui ſcilicet ex ipſis, dejiciantur de *Mediâ* (quam vocant) *Regione Aeris*; Qui verò

8. expirent è *Cavis Terræ*; ſive illi erumpant confertim, ſive efflent inſenſibiliter, & ſparſim; & poſteà glomerent, ut rivuli in fluvium; Qui denique generentur paſſim ex tumoribus, ſive expanſionibus *Aeris* proximi?

Origines locales Ventorum.

Neque Generationes Ventorum Originales tantùm; Sunt & Accidentales, ex compreſſionibus Aeris ſcilicet, & percuſſionibus, & repercuſſionibus ejus.

9. De hujuſmodi *Ventorum Generationibus Accidentalibus* inquirito. *Generationes Ventorum* propriè non ſunt; etenim augent, & fortificant Ventos potiùs, quàm producunt & excitant.

Generationes Accidentales Ventorum.

De Communitate Ventorum hactenus. Reperiuntur autem Venti Rari, & Prodigioſi, quales ſunt Præſter, Turbo, Ecnephias: Hi ſuper Terram: At ſunt & ſubterranei, quorum alii ſunt Vaporoſi, & Mercuriales, ii percipiuntur in Mineris; Alii Sulphurei; illi emittuntur, nacti exitum in Terræ Motibus, aut etiam efferveſcunt ex Montibus ardentibus.

10. De hujuſmodi *Ventis, Raris & Prodigioſis*, atque adeò de omnibus *Ventorum Miraculis*, inquirito.

Venti extraordinarii & Flatus repentini.

A ſpeciebus Ventorum tranſeat Inquiſitio ad Confacientia ad Ventos (ita enim loqui volumus, quia vocabulum efficientis plus ſignificat, Vocabulum Concomitantis minus quàm intelligimus) atque adeò ea, quæ Ventos putantur excitare, aut ſedare.

11. Circa *Aſtrologica* de *Ventis* inquirito parcè, nec de accuratis *Schematibus Cœli* curato; tantummodò obſervationes manifeſtiores, de Ventis ingruentibus circa exortus aliquorum Aſtrorum, aut circa Eclipſes Luminarium; aut Conjunctiones Planetarum, ne negligito; nec minùs, quatenus pendent ex viis Solis, aut Lunæ?

Confacientia ad Ventos, & excitantia, & ſedantia ipſos.

12. Quid confaciant *Meteôra* diverſorum generum ad *Ventos*? Quid *Terræ Motus*, quid *Imbres*, quid *Concurſus Ventorum* ad invicem? Concatenata enim ſunt iſta, & alterum alterum trahit.

13. Quid confaciant ad *Ventos*, *Vaporum* & *Exhalationum* diverſitas; & quæ ex ipſis ſint magis generativa *Ventorum*; & quatenus Natura *Ventorum* ſequatur hujuſmodi *Materias* ſuas?

14. Quid confaciant ea, quæ hic in *Terrâ* ſunt, aut fiunt, ad *Ventos*;

Quid Montes, & ſolutiones Nivium in ipſis; Quid Moles glaciales, quæ in Mari innatant, & deferuntur alicubi; Quid differentiæ Soli, aut Terræ, (modò hoc fuerit per Tractus Majores) veluti Paludes, Arenæ, Sylvæ, Campeſtria; Quid ea, quæ hic apud Homines aguntur, veluti Incenſiones Ericæ, & ſimilium, ad culturam agrorum; Incenſiones Segetum, aut villarum in Bellis; Deſiccationes Paludum; Diſploſiones continuæ Bombardarum; Sonitus Campanarum ſimul in magnis Urbibus; & ſimilia? Feſtucæ certè ſunt res noſtræ, ſed tamen aliquid poſſunt.

15. De omnimodis *Excitationibus*, aut *Sedationibus Ventorum* inquirito, ſed parcè de Fabuloſis, aut Superſtitioſis.

A Confacientibus ad Ventos, tranſeat Inquiſitio, ad inquirendos Limites Ventorum: de Altitudine; Extenſione; Duratione eorum.

16. Inquirito diligenter de *Altitudine*, ſive *Elevatione Ventorum*; atque ſi ſint Faſtigia Montium, ad quæ Venti non aſpirent; aut ſi conſpiciantur Nubes quandoque ſtare, & non movere; flantibus eodem tempore Ventis fortiter, hîc in Terrâ?

Limites Ventorum.

17. Inquirito diligenter de *ſpatiis*, quæ *Venti* deprehenſi ſunt ſimul occupare, & ad quos terminos? Exempli gratiâ, ſi *Auſter* flaverit tali loco, an conſtet, quod eodem tempore, *Aquilo* flaverit ab illinc milliaribus decem? Contrà, in quantas anguſtias *Venti* redigi poſſint, ita ut fluant *Venti* (id quod fieri videtur in *Turbinibus* nonnullis) tanquam per Canales.

18. Inquirito, ad quod tempus, vel maximum, vel medium, vel minimum, continuari ſoleant *Venti*, & deinde flacceſcere, & tanquam expirare; qualis etiam eſſe ſoleat Ortus, & inceptio *Ventorum*, qualis languor & ceſſatio; ſubitò, gradatim, quoquo modo?

A Limitibus Ventorum, tranſeat Inquiſitio ad ſucceſſiones Ventorum, vel inter ſe, vel reſpectu Pluviæ, & Imbrium; Cùm enim choreas ducant, ordinem Saltationis noſſe jucundum fuerit.

19. An ſit aliqua Regula, aut obſervatio paulò certior, de *ſucceſſionibus Ventorum* adinvicem, ſive ea ſit in ordine ad Motum Solis, ſive aliàs; & ſi ſit, qualis ſit illa?

Succeſſiones Ventorum.

20. Circa *Succeſſionem* & *Alternationem Ventorum*, & *Pluviæ* inquirito; cum illud familiare, & frequens ſit, ut *pluvia* ſedet *Ventos*, *Venti* compeſcant, & diſſipent *Pluviam*.

21. An poſt certam *Periodum* Annorum, redintegretur *Succeſſio Ventorum*, & ſi ita ſit, quæ ſit ea *Periodus*?

A Succeſſionibus Ventorum, tranſeat Inquiſitio ad Motus ipſorum. Motus Ventorum, ſeptem Inquiſitionibus abſolvuntur; Quorum tres ſuperioribus Articulis continentur, Quatuor adhuc manent intactæ. Nam de Motu Ventorum diſpertito per Plagas Cœli, inquiſitum eſt. Etiam de Motu trium Linearum ſurſùm, deorſùm lateraliter. Etiam de Accidentali Motu Compreſſionum. Reſtant Motus quartus Progreſſivus; quintus Undulationis; Sextus Conflictûs; Septimus in Organis, & Machinis humanis.

22. Cùm *Progreſſus* ſit ſemper à termino; de loco primi Ortûs, & tanquam Fontibus alicujus *Venti*, quantum fieri poteſt, diligenter inquirito.

Motus diverſi Ventorum.

rito. Siquidem videntur *Venti Famæ* ſimiles. Nam licèt tumultuentur, & percurrant, tamen *Caput inter nubila condunt.* Item de *Progreſſu* ipſo. Exempli gratiâ, Si *Boreas* vehemens, qui flaverit *Eboraci*, ad talem diem, aut horam ; flaverit *Londini* biduo poſt?

23. De *Vndulatione Ventorum* Inquiſitionem ne omittito; *Vndulationem* vocamus eum Motum, quo *Ventus* ad parva intervalla intenditur, & remittitur, tanquam undæ Aquarum: quarum vices optimè percipiuntur, ex auditu in ædibus: Eò autem magis notato diligenter differentias *Vndulationis*, ſive *Sulcationis* inter Aerem & Aquam; quia in *Aere*, & *Ventis*, deeſt Motus gravitatis, qui pars magna eſt *Vndulationis* in Aquis.

24. De *Conflictu* & Concurſu Ventorum, flantium ad idem tempus, diligenter inquirito; primò utrum flent ſimul plures *Venti Originales*, non dicimus Reverberantes? Et ſi hoc ita ſit, quales *Euripos* in Motu, quales rursùs *Condenſationes*, & *Alterationes* in Corpore Aeris, gignant?

25. An *Venti* alii eodem tempore flent ſuperiùs, alii hîc apud nos in imo; quandoquidem obſervatum eſt à nonnullis, interdum nubes ferri in contrarium verſionis Pinnaculi: Etiam nubes ferri forti Aurâ, cùm hic apud nos fuerit ſumma Tranquillitas?

26. Fiat deſcriptio diligens admodùm, & particularis *Motûs Ventorum*, in impulſu *Navium* per vela.

27. Fiat deſcriptio *Motûs Ventorum* in velis *Molendinorum*, ad *Ventum*; in volatu Accipitrum & Avium, etiam in vulgaribus, & ludicris, veluti Signorum Explicatorum, Draconum volantium, Duellorum ad ventum, &c.

A Motibus Ventorum tranſeat Inquiſitio ad vim, & Poteſtates ipſorum.

Poteſtates Ventorum.

28. Quid poſſint, & agant *Venti*, circa *Currentes*, & Æſtus Aquarum, & circa Detentiones, Immiſſiones, & Inundationes ipſarum?

29. Quid circa *Plantas*, & *Inſecta*, inducendo Locuſtas, Erucas, malos Rores?

30. Quid circa *Purgationem*, & *Infectionem* Aeris, & circa *Peſtilentias*, morbos, & affectus Animalium?

31. Quid circa *delationem ſpecierum* (quas vocant) *ſpiritalium*, ut *Sonorum*, *Radiorum*, & ſimilium?

A poteſtatibus Ventorum, tranſeat Inquiſitio ad Prognoſtica Ventorum, non ſolùm propter uſum Prædictionum, ſed quia manu ducunt ad Cauſſas; Prognoſtica enim, aut præparationes rerum monſtrant, antequam perducātur ad Actum; aut Inchoationes, antequam perducantur ad ſenſum.

Prognoſtica Ventorum.

32. Colligantur, cum diligentiâ bonâ, *Prognoſtica* Ventorum omnigena (præter Aſtrologica, de quibus ſuperiùs diximus, quatenus ſint inquirenda) ſive petantur ex *Meteoricis*, ſive ex *Aquis*, ſive ex *Inſtinctu Animalium*, aut quovis alio modo.

Poſtremò Inquiſitionem claudito, inquirendo de Imitamentis Ventorum, ſive in Naturalibus, ſive in Artificialibus.

Imitamenta Ventorum.

33. Inquirito de *Imitamentis Ventorum*, in *Naturalibus*, qualia ſunt

Flatus in Corporibus Animalium, Flatus in receptaculis Diſtillationum; &c.

Inquirito de Auris factis, & *Ventis Artificialibus*, ut Follibus, Refrigeratoriis in cœnaculis, &c.

Articuli tales ſint. Neque nobis dubium eſt, quin ad nonnullos eorum, reſponderi non poſſit, ſecundum copiam Experientiæ, quam habemus. Verum quemadmodum in Cauſis Civilibus: quid cauſa poſtulet, ut interrogetur, noverit Iure-conſultus bonus; quid Teſtes reſpondere poſſint, non nôrit: Idem nobis circa *Hiſtoriam Naturæ* accidit. Poſteri cætera viderint.

HISTORIA.

Nomina Ventorum.

NOmina *Ventis*, potiùs ex ordine, & gradibus, numerata; quàm ex antiquitate propria, imponimus: hoc perſpicuitatis, & memoriæ gratiâ. Sed Vocabula antiqua adjicimus quoque, propter ſuffragia Authorum veterum, ex quibus cum haud pauca (licet anxio quodam judicio) exceperimus, non agnoſcentur ferè illa, niſi ſub nominibus, quibus illi uſi ſunt. Partitio autem generalis ea eſto: ut ſint Venti *Cardinales*, qui ſpirant à Cardinibus Mundi; *Semicardinales* qui in dimidijs: *Mediani* qui in intermediis: Etiam ex Intermedijs, *Mediani Majores* vocentur, qui in quadris; *Minores* reliqui. Particularis autem diviſio ea eſt, quæ ſequitur.

Ad Artic. 1.

Cardin.	*Boreas.*
	Bor. 1. ad Eurum.
Med. Maj.	*Bor. 2. ad Eur. ſive Aquilo.*
	Bor. 3. ad Eur. ſive Meſes.
Semica.	*Euroboreas.*
	Eurus. 1. à Borea.
Med. Maj.	*Eurus. 2. à Borea ſive Cœcias.*
	Eurus. 3. à Borea.

Cardin.	*Eurus, ſive Subſolanus.*
	Eur. 1. ad Auſtrum.
Med. Maj.	*Eur. 2. ad Auſt. ſive Vulturnus.*
	Eur. 3. ad Auſt.

Semica.	*Euro-Aſter.*
	Auſter. 1. ab Euro.
Med. Maj.	*Auſt. 2. ab Euro, ſive Phœnicias.*
	Auſt. 3. ab Euro.

Cardin.	*Auſter; ſive Notus.*
	Auſt. 1 ad Zephyrum.
Med. Maj.	*Auſt. 2. ad Zeph. ſive Lybonotus.*
	Auſt. 3. ad Zephyrum.
Semica.	*Zephyro-auſt. ſive Lybs.*
	Zephyr. 1. ab Auſtro.
Med. Maj.	*Zeph. 2. ab Auſt. ſive Africus.*
	Zeph. 3. ab Auſtro.

Cardin.	*Zephyrus, ſive Favonius.*		*Boreas.* 1. *à Zephyro ſive Thraſcias.*
	Zeph. 1. *ad Boream.*		
Med.Maj.	*Zep.* 2. *ad Bor. ſive Corus.*	Med.Maj.	*Bor.* 2. *à Zeph. ſive Circias.*
	Zeph. 3. *ad Boream.*		
Semica.	*Zephyro-boreas.*		*Boreas.* 3. *à Zephyro.*

Sunt & alia *Ventorum* nomina, *Apeliotes*, *Argeſtes*, *Olympias*, *Scyron*, *Helleſpontus*, *Iapix*, Ea nil moramur. Satis ſit nomina *Ventorum* ex ordine, & diſtributione plagarum cœli, fixa impoſuiſſe. In Interpretatione Authorum non multum ponimus, cum in ipſis Authoribus parum ſit.

Venti Liberi.

Ad Artic. 6. NOn eſt plaga cœli, unde *Ventus* non ſpiret: Quin ſi plagas cœli, in tot partes dividas, quot ſunt gradus in *Horizonte*, invenias *Ventos* aliquando, alicubi à ſingulis flantes.

2. Sunt Regiones totæ, in quibus non pluit, aut raró admodum: At non ſunt Regiones, ubi non flent *Venti*, & ſæpiùs.

Venti Generales.

Ad Artic. 2. DE *Ventis Generalibus* Phœnomena rara. Nil mirum, cum intra *Tropicos* præcipuè perſpiciantur loca damnata apud Antiquos.

Conſtat navigantibus inter *Tropicos*, libero æquore, flare *Ventum* Conſtantem, & iugem (*Brizam* vocant Nautæ) ob Oriente in Occidentem. Is non ita ſegnis eſt, quin partim flatu proprio, partim regendo Currentem Maris, id efficiat, ut nequeant Navigantes verſus *Peruviam*, eâdem redire, quâ proficiſcuntur, viâ.

2. In noſtris Maribus *Europæ*, percipitur cœlo ſereno, & ſudo, & ceſſantibus *Ventis* particularibus, Aura quædam lenis ab Oriente, ſoliſequa

3. Recipit obſervatio vulgaris, nubes ſublimiores ferri plerunque ab Oriente in Occidentem, idque cùm iiſdem temporibus, circà terram aut tranquillitas ſit, aut *Ventus* diverſus. Id ſi non ſemper faciant, poterit in causâ eſſe, quod *Venti* particulares quandoque flant in ſublimi, qui *Ventum* iſtum Generalem obruunt.

Monitum. *Si quis ſit talis* Ventus Generalis, *ex ordine* Motûs *cœli, is non adeo firmus eſt, quin* Ventis Particularibus *cedat. Manifeſtior autem eſt intra* Tropicos, *propter Circulos, quos conficit, majores; Etiam in ſublimi, propter eandem canſam, & propter curſum liberum. Quamobrem, ſi hic extra*

Tropicos, *& juxta terram, (ubi mollis admodum, & ſegnis eſt) eum deprehendere voles, Fiat* Experimentum *in Aere libero, & in ſummâ tranquillitate, & in locis altis; & in corpore valdè mobili, & tempore pomeridiano, quia per id Tempus,* Ventus *Orientalis, particularis, parcius flat.*

Fiat diligens obſervatio, circa Pinnacula, & ejuſmodi flabella in faſtigiis turrium & templorum, Annon in maximis tranquillitatibus, ſtent perpetuò verſus Occidentem? **Mandatum.**

Conſtat Eurum, *in* Europâ *noſtrâ, eſſe* Ventum *deſiccantem & acrem,* Zephyrum *contra humectantem & almum. Annon hoc fit, quia (poſito quod Aer moveat ab Oriente in Occidentem) neceſſe eſt, ut* Eurus *qui movet in eâdem Conſecutione, Aerem diſſipet, & attenuet, unde fit Aer mordax & ſiccus;* Zephyrus *autem, qui in contrariâ, Aerem in ſe vertat, & condenſet, unde fit obtuſior, & demum humidus?* 4. **Phænomenon obliquum.**

Conſulito Inquiſitionem de Motu, & fluxu Aquarum, utrum illæ moveant, ab Oriente ad Occidentem. Nam ſi extrema hoc motu gaudeant, Cœlum & Aquæ; parùm abeſt, quin Aer, qui intermedius eſt, ex eodem participet. 5. **Phænomenon obliquum.**

Phænomena *duo, proximè poſita,* Obliqua *appellamus, quia rem deſignatam non rectà monſtrant, ſed per conſequens; id quod (cum deeſt copia* Phænomenorum rectorum *) etiam avidè recipimus.* **Monitum.**

Quod Briza *illa, inter* Tropicos *luculentèr ſpiret, res certa, Cauſa ambigua. Poſſit ea eſſe, quia Aer, more cœli, movetur; Sed extra* Tropicos, *quaſi imperceptibilitèr, propter circulos minores; intra manifeſtò, propter Circulos majores, quos conficit. Poſſit alia eſſe, quia calor omnem Aerem dilatat, nec ſe priore loco contineri patitur. Ex dilatatione autem Aeris neceſſario fit impulſio Aeris contigui, quæ* Brizam *iſtam pariat prout progreditur Sol Sed illa intra* Tropicos, *ubi Sol eſt ardentior, inſignior eſt; extra ferè latet. Videtur eſſe* Inſtantia Crucis, *ad ambiguitatem iſtam tollendam, ſi inquiratur, utrum* Briza *noctù flet, annon? Rotatio enim Aeris etiam noctù manet, at calor* Solis *non item.* **Mandatum.**

At certum eſt illam noctù non flare, ſed manè, aut etiam aurorâ adultâ. Nihilominus non determinat illa *Inſtantia* quæſtionem. Nam condenſatio Aeris nocturna, præſertim in illis Regionibus, ubi nox & dies non magis pares ſunt ſpatiis, quàm differentes calore & frigore, poſſit Motum illum naturalem Aeris (qui lenis eſt) hebetare, & confundere. 6.

Si Aer participet ex Motu cœli, ſequitur non tantùm, quod *Eurus* cum motu Aeris concurrat, *Zephyrus* concertet; verum etiam quod Boreas tanquam ab alto ſpiret, *Auſter* tanquam ab imo, in hemiſphærio noſtro, ubi *Polus Antarcticus* ſub terrâ eſt, *Arcticus* elevatur; idque etiam ab antiquis notatum eſt, ſed titubantèr & obſcurè; optimè autem convenit cum experientiâ modernâ, quia *Briza* (quæ poſſit eſſe Motus Aeris,) non eſt *Eurus* integer, ſed *Euro-aquilo.* 7.

Venti Stati.

Ad Artic, 3. *Connexio.*

VT *in Inquiſitione, de* Ventis Generalibus, *homines* Scotomiam *paſſi ſunt*; *Ita in illâ, de* Ventis Statis, vertiginem. *De illâ ſilent, de hâc ſursùm, & deorsùm, ſermones faciunt inconditos. Ignoſcendum hoc magis, quod varia res eſt*; *quia* Stati Venti *cum locis permutantur, ut non iidem in* Ægypto, Græciâ, Italiâ, *ſpirent.*

1. Eſſe alicubi *Statos Ventos*, etiam Nomen impoſitum declarat; ut & Nomen alterum *Eteſiarum*, quod *Anniverſarios* ſonat.

2. Apud Antiquos, inter cauſſas Inundationis *Nili*, aſcripta eſt, quòd eo Anni tempore, *Venti Eteſiæ* (*Aquilones* ſcilicet) flarent, qui curſum fluvii in Mare inhibebant, & retrorsùm volvebant.

3. Inveniuntur in Mari Currentes, qui nec naturali motui Oceani, nec decurſui ex locis magis elevatis, nec Anguſtiis ex litoribus adverſis, aut Promontoriis excurrentibus attribui poſſint; ſed planè reguntur à *Ventis Statis.*

4. *Columbum*, qui nolunt à relatione *Naucleri Hiſpani*, & levius putant, ab obſcuris Antiquitatis veſtigiis, & auris, tam certam, & fixam, de *Indiis Occidentalibus*, opinionem concepiſſe, huc ſe convertunt, quòd à *Statis Ventis*, ad litora *Luſitaniæ*, conjecerit, *Continentem* eſſe à parte Occidentis: Res dubia, nec admodùm probabilis, cùm *Ventorum* Itinerarium, ad tam longos tractus vix attingat: Magnus interim honos huic Inquiſitioni, ſi uni Axiomati, aut Obſervationi, ex iis, quas multas complectitur, Inventio Novi orbis debeatur.

5. Ubicunque ſiti ſunt Montes alti & nivales, ab eâ parte, flant *Venti Stati*, ad tempus, quo nives ſolvuntur.

6. Arbitror & à paludibus magnis, quæ aquis cooperiuntur hyeme, ſpirare *Ventos Statos*, ſub tempora, quibus à calore Solis ſiccari cœperint; ſed de hoc mihi compertum non eſt.

7. Ubicunque generationes vaporum fiunt in abundantiâ, idque certis temporibus; ibi ſcias *Ventos Statos* iiſdem temporibus orituros.

8. Si *Venti Stati* flent alicubi, nec cauſſa eorum reperiatur in propinquo; ſcias *Ventos* hujuſmodi *Statos* peregrinos eſſe, & à longè venire.

9. Notatum eſt, *Ventos Statos* noctu non flare, ſed tertiâ, ab ortu Solis, horâ, inſurgere: ſunt certè hujuſmodi *Venti*, veluti ex longo itinere, defeſſi, ut condenſationem aeris nocturnam vix perfringant, at poſt exortum Solis excitati, pauliſpèr procedant.

10. Omnes *Stati Venti* (præterquam ex locis propinquis) imbecilli ſunt, & *Ventis* ſubitis ſe ſubmittunt.

11. Sunt complures *Venti Stati*, quos nos non percipimus, aut obſervamus, propter infirmitatem ipſorum, unde à ventis liberis obruuntur; Ideo vix notantur hyeme, cùm *Venti* liberi vagantur magis; ſed potiùs verſus æſtatem, cùm *Venti* illi Erratici magis deficiant.

12. In partibus *Europæ*, ex *Ventis Statis*, hi potiſſimi ſunt. *Aquilones* à Solſtitio: ſuntque exortûs *Caniculæ*, tum prodromi, tum ſequaces: *Zephyri*, ab Æquinoctio Autumnali, *Euri* à verno: Nam de Brumali Solſtitio minus curandum, propter hyemis varietates.

13. *Venti Ornithii*, ſive *Aviarii*, qui nomen traxerunt, quòd Aves à regionibus gelidis tranſmarinis, regionibus apricis immittant, nihil pertinent ad *Ventos Statos*; quia illi tempore ſæpiùs fallunt: Aves autem eorum Commoditatem, ſive citiùs, ſive tardiùs flent, expectant; etiam non raró poſtquàm flare paululum incœperint, & ſe ſubinde verterint, deſtituuntur Aves, & merguntur in pelago, aliquando in naves decidunt.

14. Præciſus reditus *Ventorum* ad diem & horam, inſtar Æſtûs Maris, non invenitur. Deſignant quandoq; Authores nonnulli diem; ſed potiùs ex conjecturâ, quàm ex obſervatione conſtante.

Venti Aſſeclæ.

Ad Artic. 4. & 5. Connexio.

Ventorum Aſſeclarum *vocabulum noſtrum eſt, quod imponere viſum eſt, ne aut pereat obſervatio circa ipſos, aut confundatur. Senſus talis eſt. Divide, ſi placet, annum in tres, quatuor, quinque partes, in aliquâ Regione. Quod ſi* Ventus *aliquis ibi flet, duas, tres, quatuor portiones ex ipſis,* Ventus *contrarius, unam; illum* Ventum, *qui frequentiùs flat, ejus Regionis* Aſſeclam *nominamus. Sic de temporibus.*

1. Auſter & *Boreas Aſſeclæ* Mundi ſunt; Frequentiùs enim per univerſum ſpirant illi, cum ſuis Sectionibus, quàm *Eurus*, & *Zephyrus* cum ſuis.

2. Omnes *Venti Liberi* (non *Stati*) magis Aſſeclæ hyemis ſunt, quàm Æſtatis; maximè autem Autumni, & Veris.

3. Omnes *Venti* Liberi, potiùs Aſſeclæ ſunt regionum extra Tropicos, atque etiam Circulos polares, quàm intra; In regionibus enim torridis, & conglaciatis, plerunque parciùs ſpirant, in mediis frequentiùs.

4. Etiam omnes *Venti* Liberi, præſertim fortiores ex ipſis, flant ſæpiùs, & intenſiùs, Mane & Veſperi, quàm meridie, & noctu.

5. *Venti* Liberi in regionibus fiſtuloſis & cavernoſis, frequentiùs ſpirant, quàm in firmis, & ſolidis.

Mandatum *Ceſſavit ferè humana diligentia, in obſervatione* Ventorum Aſſeclarum *in regionibus particularibus, quod tamen fieri debuit, & ad multa utile foret. Memini me à Mercatore quodam, prudenti viro, qui ad* Terram Piſcationis, *coloniam duxerat, ibique hyemârat, cauſſam quæſiviſſe, cur Regio illa tam impensè frigida haberetur, cùm Clima ſatis benignum eſſet. Reſpondit, rem eſſe famâ aliquanto minorem, cauſſam autem duplicem. Unam, quod moles glaciales, à Currenti Maris Scythici, juxta ea litora deveherentur. Alteram (quam longe potiorem duxit) quod longè pluribus Anni partibus ſpiraret apud eos* Zephyrus, *quàm* Eurus; *quod etiam facit apud nos; (inquit) ſed apud illos à Continenti, & gelidus; apud nos à Mari, & tepidus. Quod ſi (addidit) tam frequentèr & diù ſpiraret in* Angliâ Eurus, *quàm apud eos* Zephyrus, *longè forent intentiora frigora apud nos, & paria illis, quæ ibi fiunt.*

6. *Zephyri* ſunt *Aſſeclæ* horarum pomeridianarum: Declinante enim Sole frequentiùs ſpirant *Venti* ab Occidente, ab Oriente rariùs.

7. *Auſter* Noctis Aſſecla eſt; nam noctu, & ſæpiùs oritur, & flat vehementiùs. *Boreas* autem interdiù.

8. *Aſſeclarum* verò *Maris*, & Continentis, multæ & magnæ ſunt differentiæ. Ea præcipuè, quæ *Columbo* anſam præbuit inveniendi Novi Orbis: Quod *Venti* marini *Stati* non ſunt, terreſtres autem maximè. Cùm enim abundet vaporibus Mare, qui ubique ferè indifferentèr adſunt, ubique etiam generantur Venti, & magnâ inconſtantiâ hùc illùc feruntur, cùm certas origines, & fontes non habeant. Atterra, ad Materiam *Ventorum*, valdè inæqualitèr ſe habet; cùm alia loca ad *Ventos* pariendos, & augendos magis efficacia ſint; alia magis deſtituta. Itaque flant ferè à parte fomitum ſuorum, & inde directionem ſortiuntur.

9. Non ſatis conſtat ſibi *Acoſta*. Ait ad *Peruviam*, & maritima *Maris Auſtralis*, ferè per totum Annum, ſpirare *Auſtros*. Idem alibi ait, ad eas oras ſpirare potiſſimum *Ventos* Marinos. At *Auſter* illis terreſtris eſt, ut & *Boreas*, & *Eurus*, tantúmque *Zephyrus* eſt illis marinus. Surmendum, quod certius ponit, hoc eſt, *Auſtrum* eſſe *Ventum Aſſeclam*, & familiarem earum regionum; niſi fortè ex nomine *Maris Auſtralis*, vel phantaſiam, vel modum loquendi corrupit, intelligens *Zephyrum* per *Auſtrum*, quòd à Mari Auſtrali ſpiret. At Mare, quod vocant, *Auſtrale*, propriè *Auſtrale* non eſt, ſed tanquam *Oceanus* ſecundus Occidentalis; quando ſimili, cum *Atlantico*, ſitu exporrigatur.

10. Marini *Venti* ſunt proculdubiò terreſtribus humidiores, ſed tamen puriores, quíque faciliùs, & æqualiùs, cum Aere puro incorporentur. Terreſtres enim malè coagmentati, & fumei. Neque opponat quiſpiam, eos debere eſſe, propter ſalſuginem Maris, craſſiores. Natura enim terreſtris ſalis, non ſurgit in vaporibus.

11. Tepidi, vel gelidi ſunt *venti* marini, pro ratione qualitatum duarum prædictarum, humiditatis, & puritatis. Humiditate enim frigora mitigant, (Siccitas ſiquidem utrumque, & calorem, & frigus, intendit:)

intendit:) At puritate refrigerant. Itaque extra Tropicos, tepidi, intra, gelidi.

Arbitror ubique *Ventos* marinos, Aſſeclas eſſe regionum, (præſertim maritimarum) ſingularum: frequentiùs ſcilicet ſpirare *Ventos*, à parte, ubi collocatur mare; propter copiam longè uberiorem Materiæ, ad *Ventos* in mari, quam in Terrâ; niſi fortè, ſit aliquis *Ventus* ſtatus ſpirans à terrâ, ex cauſâ peculiari. Nemo autem confundat *Ventos* ſtatos, cum *Ventis* Aſſeclis, cum Aſſeclæ ſemper frequentiores ſint; ſtati, ſæpiùs rariores. Id tamen utriſque commune eſt, quod *Venti* ſpirent à parte fomitum ſuorum. 12.

Vehementiores plerunque ſunt *Venti* marini, quàm terreſtres, ita tamen, ut cum ceſſent, major ſit Malacia, in medio Mari, quàm ad litora; adeo ut Nautæ quandoque ament, potius litorum obliquitates premere quàm urgere altum; ad evitandas Malacias. 13.

Spirant à Mari ad litora *Venti Tropæi* ſive verſarij, qui ſcilicet poſtquam pauliſper progreſſi ſunt, ſubitò vertuntur. Omnino eſt quædam refractio inter Auras maris, & Auras terræ, & inæqualitas. Omnis autem inæqualitatis Aeris, eſt inchoatio quædam *Venti*. Maximè autem fiunt *Tropæi*, & *Euripi Ventorum*, ubi mare ſinuat. 14.

Spirant quædam Auræ plerunque circa omnes Aquas majores; potiſſimùm autem ſentiuntur manè; at magis circa fluvios, quàm in mari, propter differentiam auræ Terræ, & auræ Aquæ. 15.

In locis proximis iuxta mare, flectunt fere ſe arbores, & incurvant, quaſi averſantes auras maris. Neque tamen malicia eſt; ſed *Venti* maritimi, ob humiditatem, & denſitatem, ſunt tanquam ponderoſiores. 16.

Qualitates & Poteſtates Ventorum.

Circa Qualitates & Poteſtates Ventorum, *obſervatum eſt ab hominibus, non diligentèr, & variè: Nos certiora excerpimus; reliqua, ut levia, ipſis* Ventis *permittemus.* *Ad Artic. 7. 28, 29, 30, 31. Connexio.*

Auſter Pluvioſus, *Boreas* Serenus apud nos ſunt: Alter nubes congregat, & fovet, Alter diſſipat, & diſcutit. Itaque *Poetæ*, cùm narrant *de Diluvio*, fingunt, eo tempore, *Boream* in carcere concluſum; *Auſtrum* cum Ampliſſimis mandatis emiſſum. 1.

Zephyrus apud nos pro *Aureæ Ætatis Vento* habitus eſt, qui comes eſſet perpetui veris, & mulceret flores. 2.

Paracelſi Schola, cùm tribus ſuis principijs, etiam in *Templo Junonis* (Aere ſcilicet) locum quærerent; tres collocarunt, *Euro* locum non repererunt. 3.

Tincturis liquidum qui Mercurialibus *Auſtrum*,
Divitis & Zephyri rorantes Sulphure *venas*,
Et Boream triſti rigidum ſale.

4. At nobis, in ***Britanniâ***, ***Eurus*** pro Malefico habetur, ut in proverbio ſit, ***Eurum***, neque homini, neque beſtiæ, propitium eſſe.

5. *Auſter* à præſentiâ Solis, ***Boreas*** ab abſentiâ ſpirat, in hemiſphærio noſtro : ***Eurus*** in Conſecutione Motûs Aeris, ***Zephyrus*** in contrarium ubique : ***Zephyrus*** à Mari, *Eurus* à Continente ; plerunque in ***Europâ***, & ***Aſiâ*** Occidentali : Hæ ſunt differentiæ ***Ventorum***, maximè radicales ; unde plurimæ ex qualitatibus, & poteſtatibus ***Ventorum***, reverâ pendent.

6. ***Auſter*** minùs Anniverſarius eſt, & ſtatus, quàm *Boreas*, ſed magis vagus, & liber ; & quando eſt ſtatus, tam lenis eſt, ut vix percipiatur.

7. *Auſter* magis humilis eſt, & lateralis, *Boreas* celſior, & ſpirans ex alto ; neque hoc de Elevatione, & depreſſione polari dicimus, de quâ ſupra, ſed quod origines ſuas habeat plerunque magis in vicino *Auſter*, magis in ſublimi *Boreas*.

8. *Auſter* nobis pluvioſus (ut jam dictum eſt,) *Africæ* vero ſerenus, ſed magnos immittens fervores, non frigidus, (ut alij dixerunt.) Eſt tamen *Africæ* ſatis ſalubris ; At nobis, ſi flaverit paulò diutiùs in ſudo, abſque pluviâ ***Auſter***, valdè peſtilens eſt.

9. *Auſter* & *Zephyrus* non generant vapores, ſed ſpirant à partibus, ubi maxima eſt copia ipſorum, propter auctum calorem Solis, qui vapores elicit, ideóque ſunt pluvioſi. Quod ſi ſpiraverint à locis ſicciorìbus, & jejunis à vaporibus, ſunt ſereni ; ſed tamen aliquando puri, aliquando æſtuoſi.

10. Videntur hic apud nos *Auſter* & *Zephyrus* fœderati, ſuntque tepidi & humidi ; at ex alterâ parte Affines ſunt *Boreas* & *Eurus*, ſuntque frigidi, & ſicci.

11. *Auſter* & *Boreas* (quod & anteà attigimus) frequentiùs ſpirant, quàm *Eurus*, & *Zephyrus* ; quia magna eſt inæqualitas vaporum, ex illis partibus, propter abſentiam, & præſentiam Solis ; At Orienti, & Occidenti, Sol tanquam adiaphorus eſt.

12. *Auſter* Saluberrimus marinus, à continente magis morbidus ; contrà *Boreas* à mari ſuſpectus, à terrâ ſanus ; Etiam frugibus & ſtirpibus *Auſter* marinus valdè benignus, fugans rubigines, & alias pernicies.

13. *Auſter* lenior non admodùm cogit nubes, ſed ſæpe ſerenus eſt, præſertim ſi ſit brevior ; Sed flans commotiùs, aut diutiùs, facit cœlum nubilum, & inducit pluviam : ſed potiùs cum deſinat, aut flacceſſere incipiat, quam à principio, aut in ipſo vigore.

14. Cum *Auſter* aut oritur, aut deſiſtit, fiunt ferè Mutationes tempeſtatum, à ſereno ad nubilum, aut à calido ad frigidum, & è contrà ; *Boreas* ſæpè, & oritur, & deſinit, priore tempeſtate manente, & continuatâ.

15. Poſt pruinas, atque etiam Nives paulò diuturniores, non alius ferè *Ventus*, quàm *Auſter* ſpirat, tanquam factâ concoctione frigorum, quæ tum demum ſolvuntur, neque proptereà ſemper ſequitur pluvia, ſed fit hoc etiam in regelationibus ſerenis.

16. *Auſter*, & frequentiùs oritur, & fortiùs ſpirat, noctù, quàm interdiù, præſertim noctibus hybernis. At *Boreas*, ſi noctù ori-

atur (quod contra ſuam conſuetudinem eſt,) non ultra triduum ferè durat.

17. *Auſtro* flante, majores voluuntur fluctus, quàm *Boreâ*, etiam quando pari, aut minore impetu, ſpirat.

18. Spirante *Auſtro*, fit Mare cœruleum, & magis lucidum; *Boreâ* contrà, atrius, & obſcurius.

19. Cum Aer ſubitò fit tepedior, denotat interdum pluviam: rurſus aliàs, cum Aura ſubitò fit gelidior, pluviam præmonſtrat. Sequitur vero hoc naturam *Ventorum*: nam ſi flante *Auſtro* aut *Euro* intepeſcit Aer, pluvia in propinquo eſt; itidemque cùm flante *Septentrione*, aut *Zephyro*, refrigeſcit.

20. *Auſter* flat plerunque integer, & ſolitarius; At *Boreâ*, & præcipuè *Cæciâ*, & *Coro* flantibus, ſæpè contrarij, & alij diverſi *Venti*, ſimul ſpirant; undè refringuntur, & turbantur.

21. *Boreas* ſementi faciendæ, *Auſter* Inſitionibus, & Inoculationibus, cavendus.

22. À parte *Auſtri*, folia ex arboribus, citiùs decidunt; At palmites vitium, ab eâ parte erumpunt, & eò ferè ſpectant.

23. In latis paſcuis, videndum eſt paſtoribus (ut ait *Plinius*) ut greges ovium, ad *Septentrionale* latus adducant, ut contra *Auſtrum* paſcant. Nam ſi contra *Boream*, claudicant, & lippiunt, & alvo moventur: Quin etiam *Boreas* coitum illis debilitat, adeò ut ſi in hunc *Ventum* ſpectantes coeant oves, fœmellæ ut plurimum gignantur: Sed in hoc *Plinius* (utpote tranſcriptor) ſibi non conſtat.

24. *Venti* tribus temporibus, frumento & ſegetibus nocent: in flore aperiente, & defloreſcente, & ſub maturitatem: tum enim exinaniunt ariſtas dejectis granis, at prioribus duobus temporibus, florem, aut in calamo conſtringunt, aut decutiunt.

25. Flante *Auſtro* anhelitus hominum magis fœtet, Appetitus animalium dejicitur magis, Morbi peſtilentes graſſantur, gravedines incumbunt, homines magis pigri ſunt, & hebetes: At flante *Boreâ*, magis alacres, ſani, avidiores cibi. Phthiſicis tamen nocet *Boreas*, & tuſſiculoſis, & podagricis, & omni fluxui acuto.

26. *Eurus* Siccus, mordax, mortificans; *Zephyrus*, humidus, clemens, Almus.

27. *Eurus*, ſpirans vere adulto, calamitas fructuum, inducendo Erucas & vermes, ut vix foliis parcatur; nec æquus admodum ſegetibus: *Zephyrus* contrâ herbis, floribus, & omni vegetabili, maximè propitius, & amicus. At *Eurus* quoque, circa æquinoctium autumnale, ſatis gratioſus.

28. *Venti* ab Occidente ſpirantes, ſunt vehementiores, quàm illi ab Oriente, & magis curuant, & contorquent arbores.

29. Tempeſtas pluvioſa quæ incipit ſpirante *Euro*, longiùs durat, quàm quæ ſpirante *Zephyro*, & ferè ad diem integrum extenditur.

30. *Eurus* ipſe, & *Boreas*, poſtquam inceperint flare, conſtantiùs flant: Auſter, & Zephyrus magis mutabiles.

31. Flante *Euro* viſibilia omnia majora apparent; At flante *Zephyro* Audibilia: Etiam longiùs deferuntùr Soni.

32. *Cæciam nubes ad ſe trahere*, apud *Græcos* in proverbium tranſiit, comparando ei Fœneratores, qui pecunias erogando, ſorbent: vehemens eſt *Ventus*, & latus, ut non poſſit ſummovere nubes, tam citò, quàm illæ renitantur, & ſe vertant; quod fit etiam in majoribus incendiis, quæ contra *Ventum* invaleſcunt.

33. *Venti Cardinales*, aut etiam *Semicardinales*, non ſunt tam procelloſi, quàm *Mediani*.

34. *Mediani*, à *Borea ad Euro-boream*, magis ſereni, ab *Euro-borea* ad *Eurum*, magis procelloſi: Similitèr ab *Euro* ad *Euro-auſtrum*, magis ſereni, ab *Euro-auſtro* ad *Auſtrum*, magis procelloſi: Similiter, ab *Auſtro*, ad *Zephyro-auſtrum*, magis ſereni, à *Zephyro-auſtro* ad *Zephyrum*, magis procelloſi: Similiter, à *Zephyro*, ad *Zephyro-boream*, magis ſereni, à *Zephyro-borea*, ad *Boream*, magis procelloſi; Ita ut progrediendo ſecundum ordinem cœli, ſemper *Mediani* prioris Semicardinis, diſponantur ad Serenitatem, poſterioris, ad Tempeſtates.

35. Tonitrua, & fulgura, & Ecnephiæ fiunt, ſpirantibus *Ventis* frigidis, quíque participant ex *Borea*, quales ſunt *Corus*, *Thraſcias*, *Circias*, *Meſes*, *Cœcias*; Ideoque fulgura ſæpiùs comitatur grando.

36. Etiam Nivales *Venti* à *Septentrione* veniunt, ſed ab iis *Medianis*, qui non ſunt procelloſi, veluti *Corus*, & *Meſes*.

37. Omnino *Venti* quinque modis naturas ſuas & proprietates nanciſcuntur. Vel ab abſentiâ aut præſentiâ Solis: vel à conſenſu & diſſenſu cum naturali motu Aeris: vel à diverſitate Materiæ fomitum ſuorum à quibus generantur; Maris, Nivis, paludum, &c. Vel à tincturâ regionum per quas pertranſeunt: vel ab originibus localibus ſuis, in alto, ſub terrâ, in medio: quæ omnia ſequentes articuli meliùs explanabunt.

38. *Venti* omnes habent poteſtatem deſiccandi, etiam magis quàm ipſe Sol; quia Sol vapores elicit, ſed niſi admodum fervens fuerit, non diſſipat; at *Ventus* eos & elicit, & abducit: Attamen *Auſter* minimè omnium hoc facit; quinetiam ſaxa, & trabes ſudant, magis flante nonnihil *Auſtro*, quàm in tranquillo.

39. Martii magis longè deſiccant, quàm æſtivi: adeò ut Artifices Inſtrumentorum Muſicorum *Ventos* Martios expectent, ad Materiam Inſtrumentorum ſuorum deſiccandam, eamq; reddendam poroſam, & ſonoram.

40. *Venti* omnis generis purgant Aerem, eumque à putredine vindicant, ut Anni in quibus *Venti* frequentiùs ſpirent, ſint maximè ſalubres.

41. Sol Principum fortunam ſubit; quibuſcum ita ſæpè agitur, ut præſides in Provinciis remotis, magis obnoxios habeant ſubditos, & quibus obſequia præſtentur magis, quàm principi ipſi. Certè *Venti* qui poteſtatem, & originem habent à Sole, æquè, aut plus gubernant temperaturas regionum, & affectus Aeris, quàm ipſe Sol, in tantùm, ut *Peruvia* (quæ propter propinquitatem Oceani, vaſtitatem Amnium, & altiſſimos, & maximos montes nivales, maximam habet copiam *Ventorum*, & aurarum ſpirantium) cum *Europâ*, de temperamento, & clementiâ Aeris certet.

Nil mirum ſi *Ventorum* tantus ſit impetus, quantus invenitur, quandoquidem *Venti* vehementes, ſint tanquam Inundationes, atque Torrentes, & Fluctus magni Aeris. Neque tamen, ſi attentiùs advertas, magnum quiddam eſt eorum potentia. Poſſunt dejicere arbores, quæ cacuminum onere, tanquam velis expanſis iiſdem commoditatem præbent, & ſe ipſæ onerant; poſſunt etiam Ædificia infirmiora: ſed ſtructuras ſolidiores, niſi fiant cum terræ motibus, non ſubvertunt. Nives quandóque tanquam integras dejiciunt ex Montibus, ut planitiem ſubjacentem ferè ſepeliant, quod accidit *Solymanno* in campis *Sultaniæ*; Etiam magnas quandóque immittunt Inundationes aquarum. 42.

Amnes quandoque tanquam in ſicco ponunt *Venti*, & fundos ipſorum diſcooperiunt; Si enim poſt magnam ſiccitatem, *Ventus* robuſtus in conſecutione fili aquæ, pluribus diebus ſpirârit, ita ut aquas amnis, tanquam everrendo, devexerit in mare, Aquas marinas prohibuerit; fit Siccatio Amnis in multis locis inſolitis. 43

Monitum. *Verte* Polos, *& verte ſimul Obſervationes, quatenus ad* Auſtrum *&* Boream. *Cùm enim Abſentia, & Præſentia Solis in cauſsâ ſit, variat pro ratione Polorum. At illud conſtans res eſſe poſſit, quod plus ſit Maris verſus* Auſtrum, *plus ſit Terræ verſus* Boream, quod etiam *ad* Ventos *non parum facit.*

Monitum. *Mille modis fiunt* Venti, *ut ex Inquiſitione ſequenti patebit: Itaque in re tam variâ, figere obſervationes, haud facile eſt. Attamen quæ à nobis poſita ſunt, pro certo plerumqne obtinent.*

Origines locales Ventorum.

Ad Artic. 8. Connexio. VEntorum Origines locales *noſſe, arduæ eſt Inquiſitionis, cum illud* Vnde, *&* Quò *Ventorum, ut res abdita, etiam in* Scripturis *notata ſit. Neque loquimur jam de Fontibus* Ventorum *particularium, (de quibus poſteà) ſed de Matricibus* Ventorum *in genere. Alii ex alto eas petunt, Alii in profundo rimantur, in medio autem ubi ut plurimum generantur, vix eas quærunt; ut eſt mos hominum, quæ ante pedes poſita ſunt, præterire, & obſcuriora malle. Illud liquet,* Ventos *aut Indigenas, aut Advenas eſſe; ſunt enim* Venti *tanquam* Mercatores Vaporum, *eoſque in nubes collectos, & important in regiones, & exportant, unde iterum Venti, tanquam per permutationem: Sed inquiramus jam de Nativis. Qui enim aliundè Advenæ, alibi Nativi. Tres igitur* Origines locales: *Aut expirant & ſcaturiunt è terrâ; aut dejiciuntur ex ſublimi; aut conflantur hic in* Corpore Aeris. *Qui autem dejiciuntur*

untur ex alto, duplicis generationis: Aut enim dejiciuntur, antequam formentur in nubes; aut poſtea ex nubibus rareſactis & diſſipati Videamus quæ ſit harum rerum hiſtoria.

1. Finxerunt *Poetæ*, *Regnum Æoli*, in Antris & Cavernis, ſub terram fuiſſe collocatum, ubi *Carcer* eſſet *Ventorum*, qui ſubinde emittebantur.

2. Etiam *Theologos* quoſdam, eoſdemque *Philoſophos*, movent *Scripturæ* verba. *Qui producit Ventos de theſauris ſuis*; tanquam *Venti* prodirent ex locis theſaurariis, ſubterraneis ſcilicet, ubi ſunt Mineræ: ſed hoc nihil eſt. Nam loquitur etiam *Scriptura*, de Theſauris Nivis, & grandinis, quas in ſublimi generari, nemo dubitat.

3. In ſubterraneis proculdubiò magna exiſtit Aeris Copia, eamque & expirare ſenſim veriſimile, & emitti confertìm aliquando, urgentibus cauſſis, neceſſe eſt.

Phænomenon obliquum. *In magnis ſiccitatibus, & mediâ æſtate, cùm magis rimoſa ſit terra; ſolet erumpere in locis aridis, & arenoſis, magna vis aquarum: Quod ſi faciant Aquæ (Corpus Craſſum) rarò; Aerem (Corpus tenue, & ſubtile) hoc frequenter facere, probabile eſt.*

4. Si expirat Aer è terrâ, ſenſim & ſparsìm, parùm percipitur primò; ſed poſtquàm Aeris illius emanationes multæ minutæ confluxerint, tum fit *Ventus*; ut ex ſcaturiginibus Aquarum Rivus: Hoc verò ita fieri videtur; quoniam notatum eſt ab Antiquis, *Ventos* complures in ortu ſuo, & in locis à quibus oriuntur, primò ſpirare exiguos, deinde in progreſſu invaleſcere prorsùs, more Fluviorum.

5. Inveniuntur quædam loca in Mari, ac etiam lacus, qui nullis flantibus Ventis, majorem in modum tumeſcunt, ut hoc à ſubterraneo flatu fieri appareat.

6. Magna vis requiritur ſpiritûs ſubterranei, ut Terra concutiatur, aut ſcindatur: levior, ut Aqua ſublevetur. Itaque tremores terræ rari; tumores & ſublevationes Aquarum, frequentiores.

7. Etiam ubique notatum eſt, nonnihil attolli, & tumeſcere Aquas, ante tempeſtates.

8. Spiritus ſubterraneus exilis qui ſparsìm efflatur, non percipitur ſuper terram, donec coierit in *Ventum*, ob poroſitatem terræ; ſed exiens ſubter aquas, ob continuitatem aquæ, ſtatìm percipitur ex tumore nonnullo.

9. *Aſſeclas* eſſe *Ventos*, terrarum cavernoſarum anteà poſuimus; ut prorsùs videantur Venti illi, habere *Origines* ſuas *locales* è terrâ.

10. In montibus magnis & ſaxeis, inveniuntur *Venti*, & citiùs ſpirare, (antequam ſcilicet percipiantur in vallibus,) & frequentiùs, (cùm ſcilicet valles ſint in tranquillo:) At omnes Montes, & Rupes cavernoſi ſunt.

11. In Comitatu *Denbigh* in *Britanniâ*, montoſâ regione & lapidoſâ, ex cavernis quibuſdam, tam vehementes (ait *Gilbertus*) ſunt *Ventorum* eruptiones, ut injecta veſtimenta, pannique, rursùs magnâ vi efflentur, & altiùs in Aerem efferantur.

In

12. *In Aber Barry* juxta *Sabrinam* in *Walliâ*, in quodam clivo ſaxoſo, in quo ſunt foramina, ſi quis aurem appoſuerit; Sonitus varios, & murmur flatuum ſub terrâ exaudiet.

Phænomenon obliquum. *Notavit* Acoſta, *oppida* Platæ *&* Potoſæ *in* Peruviâ, *non longè eſſe diſtantia, et utrumque ſitum eſſe, in terrâ elevatâ, aut montanâ, ut in hoc non differant; & nihilominùs habere* Potoſam *temperaturam aeris frigidam, & hyemalem,* Platam *clementem, & vernam: id quod videtur Argenti fodinis, juxta* Potoſam, *attribui poſſe; quod demonſtrat eſſe ſpiracula terræ, quatenus ad calidum, & frigidum.*

13. Si terra ſit primum frigidum, ut voluit *Parmenides*, (non contemnendâ uſus ſententiâ, cùm frigus & denſitas, arcto copulentur vinculo) non minùs probabile eſt, ejici halitus calidiores, à frigore centrali terræ, quàm dejici à frigore Aeris ſublimioris.

14. Sunt quidam putei in *Dalmatiâ*, & Regione *Cyrenaicâ*, ut quidam ex Antiquis memorant, in quibus ſi dejiciatur lapis, excitantur paulò poſt tempeſtates, ac ſi lapis perfringeret operculum aliquod, in loco, ubi vis *Ventorum* erat incarcerata.

Phænomenon obliquum. *Flammas evomunt* Ætna, *& complures Montes, ſimiliter et Aerem erumpere poſſe conſentaneum eſt, præſertim calore in ſubterraneis dilatatum, et in motu poſitum.*

15. In terræmotibus, *Ventos* quoſdam noxios, & peregrinos, & ante eruptionem, & poſteà flare, obſervatum eſt: ut fumi quidam minores, ſolent emitti, ante, & poſt incendia magna.

Monitum. *Aer in terrâ concluſus, erumpere ob varias cauſſas compellitur. Quandoque Maſſa terræ malè coagmentata in Cavum terræ decidit: quandoque Aquæ ſe ingurgitant: quandoque expanditur Aer per ignes ſubterraneos, ut ampliorem locum quærat: quandoque Terra, quæ anteà ſolida erat, & concamerata, per ignes, in cineres verſa, ſe ampliùs ſuſtinere non poteſt, ſed decidit: & complura id genus.*

Atque de primâ *Origine locali Ventorum*, videlicèt è ſubterraneis, hæc inquiſita ſunt; Sequitur origo ſecunda, ex ſublimi; nempè mediâ, quam appellant, regione Aeris.

Monitum. *At nemo tam malè, quæ dicta ſunt, intelligat, quaſi negemus, & reliquos* Ventos, *è terrâ, & mari, per vapores educi; Sed hoc prius genus erat,* Ventorum *qui exeunt è terrâ jam* Venti *formati.*

16. Increbreſcere murmur ſylvarum, antequam manifeſtò percipiantur Venti, notatum eſt; ex quo conjicitur *Ventum* à ſuperiore loco deſcendere; quod etiam obſervatur in Montibus (ut dictum eſt) ſed cauſâ magis ambiguâ, propter cava montium.

17. Stellas ſagittantes, (ut loquimur,) & vibratas, ſequitur *Ventus*; atque etiam ex eâ parte, ex qua fit jaculatio; ex quo patet, aerem in alto commotum eſſe, antequam ille motus perveniat ad nos.

18. Apertio cœli, & diſgregatio nubium, præmonſtrat *Ventos*, antequam flent in terrâ; quod itidem oſtendit *Ventos* inchoari in alto.

19 Stellæ exiguæ, antequam oriatur *Ventus*, non cernuntur, licèt nocte ſerenâ; cum ſcilicet (ut videtur) denſetur, & fit minùs diaphanus Aer, propter materiam, quæ poſteà ſolvitur in *Ventos*.

20. Circuli apparent circa corpus Lunæ; Sol quandoque Occidens

conſpicitur ſanguineus; Luna rubicundior eſt in ortu quarto; & complura alia inveniuntur prognoſtica Ventorum in ſublimi: (de quibus ſuo loco dicemus) quæ indicant materiam *Ventorum* ibi inchoari, & præparari.

21. In iſtis Phænomenis, notabis illam, de quâ diximus, differentiam, de duplici generatione *Ventorum*, in ſublimi; nimirum ante congregationem vaporum in Nubem, & poſt. Nam prognoſtica Halonum, & colorum *Solis* & *Lunæ*, habent aliquid ex nube; at Jaculatio illa, & Occultatio ſtellarum exiguarum, fiunt in ſereno.

22. Cùm *Ventus* prodit à nube formatâ, aut totaliter diſſipatur nubes, & vertitur in *Ventum*; aut ſecernitur, partim in pluviam, partim in *Ventum*; aut ſcinditur, & erumpit *Ventus*, ut in procellâ.

23. Plurima ſunt *Phænomena obliqua*, ubique in naturâ rerum, de repercuſſione per frigidum; Itaque cùm conſtet eſſe in mediâ regione Aeris, frigora valdè intenſa, planum fit, vapores maximâ ex parte, ea loca perfringere non poſſe, quin aut coagulentur, aut vibrentur; ſecundum opinionem veterum, in hac parte ſanam.

Tertia *Origo localis Ventorum*, eſt eorum, qui hîc in inferiore Aere generantur, quos etiam Tumores, ſive Super-onerationes Aeris appellamus. Res maximè familiaris; & tamen ſilentio tranſmiſſa.

Commentatio. *Horum* Ventorum, *qui conflantur in aere infimo,* Generatio *abſtruſior aliqua res non eſt, quàm hæc ipſa Quòd ſcilicet Aer, noviter factus ex aquâ, & vaporibus attenuatis, & reſolutis, conjunctus cum aere priore, non poteſt contineri iiſdem, quibus anteà, ſpatiis, ſed excreſcit, & volvitur, & ulteriora loca occupat. Hujus tamen rei duo ſunt aſſumpta. Vnum, quod gutta Aquæ in aerem verſa, (quicquid de* decimâ proportione Elementorum *fabulentur,) centuplò, ad minus plus ſpatii deſiderat, quam prius; Alterum, quod parum Aeris novi, & moti, ſuper-additum Aeri veteri, totum concutit, & in Motu ponit; ut videre eſt, ex puſillo Vento, qui ex follibus, aut rimâ feneſtræ efflat, qui tamen totum Aerem in cubiculo in motu ponere poſſit; ut ex flammis lucernarum facilè apparet.*

24. Quemadmodum rores, & nebulæ, hîc in aere infimo generantur, nunquam factæ nubes, nec ad mediam regionem penetrantes; eodem modo, & complures *Venti*.

25. Aura continua ſpirat circa maria, & aquas, quæ eſt *Ventus* puſillus, noviter factus.

26. Iris quæ eſt ex Meteôris quaſi humillima, & generatur in proximo, quando non conſpicitur integra, ſed curtata, & quaſi fruſta ejus tantùm in cornibus, ſolvitur in *Ventos*; æquè ac in pluviam, & magis.

27. Notatum eſt, eſſe quoſdam *Ventos* in regionibus, quæ diſterminantur,

tur, & ſeparantur per Montes intermedios; qui ex alterâ parte Montium ſpirant familiares, ad alteram non perveniunt, ex quo manifeſtum, eos generari, infra altitudinem ipſorum Montium.

28. Infiniti ſunt *Venti*, qui ſpirant diebus ſerenis, atq; etiam in Regionibus, ubi nunquam pluit; qui generantur ubi flant, nec unquam erant nubes, aut in mediam regionem aſcenderunt.

Phænomena obliqua. *Quicunque nôrit, quàm facilè vapor ſolvatur in Aerem; & quàm ingens ſit copia vaporum; & quantum ſpatium occupet gutta Aquæ verſa in Aerem, præ eo quod anteà occupabat (ut dictum eſt) & quam modicum ſuſtineat ſe comprimi Aer; non dubitabit quin neceſſe ſit, etiam à ſuperficie terræ, uſque ad ſublimia aeris, ubique generari* Ventos. *Neque enim fieri poteſt, ut magna copia vaporum, cum cœperint expandi, ad mediam Aeris regionem attollantur, abſque Super-oneratione Aeris, & tumultu in viâ.*

Accidentales Generationes Ventorum.

Ad Artic. 9. Connexio. Accidentales Generationes Ventorum *eas vocamus, quæ non efficiunt, aut gignunt Motum impulſivum* Ventorum, *ſed eum compreſſione acuunt, repercuſſione vertunt, Sinuatione agitant, & volvunt: quod ſit per cauſſas extrinſecas, & poſituram Corporum adjunctorum.*

1. In locis ubi ſunt colles minùs elevati, & circa hos ſubſidunt valles, & ultra ipſos, rurſus colles altiores, major eſt agitatio Aeris, & ſenſus Ventorum, quàm aut in montanis, aut in planis.

2. In urbibus, ſi ſit aliquis locus paulò latior, & exitus anguſtiores, aut angiportus, & Plateæ ſe invicem ſecantes; percipiuntur ibi Flatus, & Auræ.

3. In Ædibus refrigeratoria per *Ventos* fiunt, aut occurrunt; ubi Aer eſt perflabilis, & ex unâ parte introit Aer, ex adverſo exit; Sed multò magis, ſi Aer intrat ex diverſis partibus, & facit concurſum auræ ad Angulos, & habet exitum illi Angulo communem; Etiam Concameratio cœnaculorum, & rotunditas, plurimum facit ad Auras; quia repercutitur Aer commotus ad omnes lineas; Etiam Sinuatio porticuum magis juvat, quàm ſi exporrigantur in recto; Flatus enim in recto licèt non concludatur, ſed liberum habeat exitum, tamen non reddit Aerem, tam inæqualem, & voluminoſum, & undantem, quam confluxus ad Angulos, & anfractus, & glomerationes in rotundo, & hujuſmodi.

4. Poſt magnas tempeſtates in Mari, continuatur *Ventus Accidentalis*

ad tempus, poſtquàm *Originalis* reſederit; factus ex colliſione, & percuſſione Aeris, per undulationem fluctuum.

5. Reperitur vulgò in hortis, repercuſſio *Venti*, à parietibus, & ædibus, & aggeribus; ita ut putaret quis, *Ventum* in contrariam partem ſpirare ejus, à quà reverâ ſpirat.

6. Si Montes regionem, aliquâ ex parte, cingant, & *Ventus*, paulò diutiùs, ex plano contra montem ſpiraverit, fit, ut ipsâ repercuſſione montis, aut contrahatur *Ventus* in pluviam, ſi fuerit humidior; aut vertatur in *Ventum* contrarium, ſed qui brevi tempore duret.

7. In flexionibus Promontoriorum experiuntur Nautæ ſæpiùs mutationes *Ventorum*.

Venti extraordinarii, & Flatus repentini.

Ad Artic. 10. *Connexio.* DE Ventis extraordinariis *ſermocinantur quidam, & cauſſantur*; Ecnephiâ *ſive* procellâ, Vortice, Typhone, Preſtere: *Sed rem non narrant, quæ certè ex Chronicis, & hiſtoriâ ſparſâ, peti debet.*

1. *Repentini flatus* nunquam cœlo ſereno fiunt, ſed ſemper nubilo, & cum imbre; ut eruptionem quandam fieri, & flatum excuti, aquas concuti, rectè putetur.

2. *Procellæ*, quæ fiunt cum nebulâ, aut caligine, quas Belluas vocant, quæque ſe ſuſtinent, inſtar Columnæ, vehementes admodum ſunt, & diræ navigantibus.

3. *Typhones* majores, qui per latitudinem aliquam notabilem corripiunt, & correpta ſorbent in ſurſum, rarò fiunt; at *Vortices*, ſive *Turbines* exigui, & quaſi ludicri, frequenter.

4. Omnes *Procellæ*, & *Typhones*, & *Turbines* majores, habent manifeſtum motum præcipitii, aut vibrationis deorsùm, magis quàm alii Venti; ut torrentum modò ruere videantur, & quaſi per canales defluere, & poſtea à terrâ reverberari.

5. Fit in pratis, ut cumuli fœni, quandóque in altum ferantur, & tum inſtar Conopæi ſpargantur; etiam in agris, ut caules piſarum involutæ, & ariſtæ ſegetum demeſſæ, quin etiam lintea ad exſiccandum expoſita, attollantur à *Turbinibus*, uſque ad altitudinem Arborum, aut ſupra faſtigia Ædium; hæcque fiunt, abſque aliquo majore *Venti* impetu, aut vehementiâ.

6. At quandoque fiunt *Turbines* leves, & admodum anguſti, etiam in ſereno; ita ut Equitans, videat pulveres, vel paleas corripi, & verti propè ſe, neque tamen ipſe magnoperè *Ventum* ſentiat; quæ proculdubiò

dubiò fiunt hic propè, ex auris contrariis ſe mutuò repellentibus, & circulationem aeris ex concuſſione facientibus.

7. Certum eſt, eſſe quoſdam flatus qui manifeſta veſtigia relinquunt Aduſtionis, & Torrefactionis in plantis. At *preſterem*, qui eſt tanquam fulgur cœcum, atque Aer fervens, ſed ſine flammâ; ad Inquiſitionem de Fulgure rejicimus.

Confacientia ad Ventos; Originales ſcilicet, nam de Accidentalibus, ſuprà inquiſitum eſt.

Ad Artic. 11, 12, 13, 14, 15. Connexio.

Quæ à veteribus, de Ventis, *eorumque cauſſis, dicta ſunt, confuſa planè ſunt, & incerta, nec maximâ ex parte, vera. Neque mirum ſi non cernant clarè, qui non ſpectant propè. Loquuntur, ac ſi* Ventus *aliud quippiam eſſet, ſeparatum ab Aere Moto; atque ac ſi* Exhalationes *generarent, & conficerent corpus integrum* Ventorum, *atque ac ſi Materia* Ventorum *eſſet Exhalatio tantum calida, & ſicca; Atque ac ſi origo* Motûs Ventorum, *eſſet tantummodò dejectio, & percuſsio à frigore mediæ regionis: Omnia phantaſtica, & pro Arbitrio. Attamen ex hujuſmodi filis, magnas conficiunt telas:* Operas *ſcilicet* Aranearum. *At omnis Impulſio Aeris, eſt* Ventus; *Et Exhalationes permiſtæ Aeri, plus conferunt ad Motum, quàm ad Materiam; Et vapores humidi, ex calore proportionato, etiam faciliùs ſolvuntur in* Ventum, *quàm exhalationes ſiccæ; & complures* Venti *generantur in Regione infimâ Aeris, & ex terrâ expirant, præter illos, qui dejiciuntur, & repercutiuntur. Videamus qualis ſit ſermo rerum ipſarum.*

1. Rotatio naturalis Aeris (ut dictum eſt in *Articulo* de *Ventis Generalibus*) abſque cauſsâ aliâ externâ, gignit *Ventum* perceptibilem intra tropicos, ubi Aeris converſio fit per Circulos majores.

2. Poſt Motum Aeris naturalem, antequam inquiramus de Sole, qui eſt Genitor *Ventorum* præcipuus, videndum, num quid ſit tribuendum Lunæ, & aliis Aſtris, ex experientiâ clarâ.

3. Excitantur *Venti* magni, & fortes, nonnullis, ante *Eclipſin Lunæ*, horis; ita ut ſi *Luna* deficiat medio noctis, flent *Venti* veſperi præcedente; ſi *Luna* deficiat manè, flent *Venti* medio noctis præcedente.

4. In *Peruviâ*, quæ regio eſt admodum flatilis, notat *Acoſta*, maximè flare *Ventos* in *Pleniluniis*.

Mandatum. *Dignum certè eſſet obſervatione, quid poſſint ſuper* Ventos, *Motus &*

tempora Lunæ, *cum liquidò poſſint ſuper Aquas. Veluti, utrùm* Venti *non ſint paulò commotiores, in* Pleniluniis, *&* Noviluniis, *quàm in dimidiis, quemadmodum fit in Æſtibus Aquarum: licèt enim quidam commodè fingant*, Imperium Lunæ *eſſe ſuper* Aquas; Solis *verò*, *&* Aſtrorum, *ſuper* Aerem; *tamen certum eſt, Aquam & Aerem eſſe corpora valdè homogenea*; *&* Lunam, *poſt* Solem, *plurimum hîc apud nos poſſe, in omnibus.*

5. Circa *Conjunctiones Planetarum*, non fugit hominum obſervationem flare *Ventos* majores.

6. Exortu *Orionis*, ſurgunt plerumque *Venti*, & tempeſtates variæ: ſed videndum, annon hoc fiat, quia exortus ejus ſit, eo tempore Anni, quod ad generationem *Ventorum* eſt maximè efficax; ut ſit potiùs Concomitans quiddam, quàm Cauſſa; quod etiam de ortu *Hyadum*, *&* *Pleiadum*, quoad imbres; & *Arcturi*, quoad tempeſtates, ſimiliter merito dubitari poſſit; De *Lunâ*, & *Stellis*, hactenus.

7. *Sol* proculdubiò eſt Efficiens primarius *Ventorum* plurimorum, operans per calorem, in Materiam duplicem: Corpus ſcilicet Aeris, & Vapores, ſive Exhalationes.

8. *Sol* cùm eſt potentior, Aerem, licèt purum, & abſque immiſtione ullâ, dilatat fortaſſe ad tertiam partem, quæ res haud parva eſt. Itaque per ſimplicem dilatationem, neceſſe eſt ut oriatur Aura aliqua, in viis *Solis*; præſertim in magnis fervoribus, idque potiùs duas aut tres horas, poſt exortum ejus, quàm ipſo mane.

9. In *Europâ*, noctes ſunt Æſtuoſiores; in *Peruviâ*, tres horæ Matutinæ; ob unam eandemque cauſſam; videlicet ceſſationem Aurarum, & *Ventorum*, illis horis.

10. In *Vitro Calendari*, Aer dilatatus deprimit aquam, tanquam flatu. At in *vitro Pileato* Aere tantummodo impleto, Aer dilatatus inflat veſicam, ut *Ventus* manifeſtus.

11. *Experimentum* fecimus in turri rotundâ, undique clauſâ, hujus generis *Venti*. Nam foculum in medio ejus locavimus, cum prunis penitùs ignitis, ut minus eſſet fumi; At à latere foculi in diſtantiâ nonnullâ, filum ſuſpendimus, cum cruce ex plumis, ut facilè moveretur. Itaque poſt parvam moram, aucto calore, & dilatato Aere, agitabatur crux plumea cum filo ſuo, hinc inde, motu vario. Quin etiam facto foramine, in feneſtrâ turris, exibat flatus calidus, neque ille continuus, ſed per vices, & undulans.

12. Etiam receptio Aeris per frigus, à dilatatione, creat ejuſmodi *Ventum*, ſed debiliorem, ob minores vires frigoris; adeò ut in *Peruviâ*, ſub quavis parvâ umbrâ, non ſolùm majus percipiatur refrigerium, quàm apud nos (per *Antiperiſtaſin*) ſed manifeſta Aura ex receptione Aeris, quando ſubit umbram.

Atque de *Vento*, per meram dilatationem, aut receptionem Aeris facto, hactenus.

13. *Venti* ex meris motibus Aeris, abſque immiſtione Vaporum, lenes, & molles ſunt. Videndum de *Ventis vaporariis*, (eos dicimus qui generantur à vaporibus) qui tantò illis alteris, poſſunt eſſe vehementiores; quantò dilatatio guttæ aquæ, verſæ in Aerem, excedit aliquam

dilatationem Aeris, jam facti: quod multis partibus facit, ut ſuperiùs monſtravimus.

Ventorum vaporariorum (qui ſunt illi qui communiter flant) Efficiens eſt *Sol*, & calor ejus proportionatus: Materia; Vapores, & Exhalationes, qui vertuntur, & reſolvuntur, in Aerem; Aerem inquam (non aliud quippiam ab Aere) ſed tamen ab initio minus ſyncerum. 14.

Solis calor exiguus non excitat vapores, itaque nec *Ventum*. 15.

Solis calor medius excitat vapores, nec tamen eos continuò diſſipat. Itaque ſi magna fuerit ipſorum copia, coeunt in pluviam, aut ſimplicem, aut cum *Vento* conjunctam; ſi minor, vertuntur in *Ventum* ſimplicem. 16.

Solis calor in incremento, inclinat magis ad generationem *Ventorum*; in decremento, *Pluviarum*. 17.

Solis calor intenſus, & continuatus, attenuat, & diſſipat vapores, eoſque ſublimat, atque interim Aeri æqualiter immiſcet, & incorporat; unde Aer quietus fit, & ſerenus. 18.

Calor *Solis* magis æqualis, & continuus, minùs aptus ad generationem *Ventorum*: magis inæqualis & alternans, magis aptus. Itaque in navigatione ad *Ruſſiam*, minus affli̛ctantur *Ventis*, quàm in *Mari Britannico*, propter longos dies: at in *Peruviâ* ſub Æquinoctio, crebri *Venti*; ob magnam inæqualitatem caloris, alternantem noctù, & interdiù. 19.

In *Vaporibus*, & Copia ſpectatur, & Qualitas: Copia parva gignit auras lenes; media *Ventos* fortiores; magna aggravat Aerem, & gignit pluvias, vel tranquillos, vel cum *Ventis*. 20.

Vapores ex mari, & Amnibus, & paludibus inundatis, longè majorem copiam gignunt *Ventorum*, quàm Halitus terreſtres. Attamen, qui à terrâ, & locis minùs humidis, gignuntur *Venti*, ſunt magis obſtinati, & diutiùs durant, & ſunt illi ferè, qui dejiciuntur ex alto, ut opinio Veterum, in hâc parte, non fuerit omninò inutilis: niſi quod placuit illis, tanquam diviſâ hærèditate, aſſignare vaporibus pluvias, & *Ventis* ſolummodò Exhalationes; & hujuſmodi pulchra dictu, re inania. 21.

Venti ex reſolutionibus nivium jacentium ſuper montes, ſunt ferè medii inter *Ventos* Aquaticos, & Terreſtres, ſed magis inclinant ad Aquaticos; ſed tamen ſunt acriores, & mobiliores. 22.

Solutio nivium in montibus Nivalibus (ut priùs notavimus) ſemper inducit *Ventos Statos*, ex eâ parte. 23.

Etiam *Anniverſarii Aquilones*, circa Exortum Caniculæ, exiſtimantur venire à Mari glaciali, & partibus circa circulum Arcticum, ubi ſerò ſunt ſolutiones Glaciei, & Nivium, Æſtate tum valdè adultâ. 24.

Moles, ſive Montes glaciales, quæ devehuntur verſus *Canadam*, & *terram Piſcationis*, magis gignunt Auras quaſdam frigidas, quàm *Ventos* mobiles. 25.

Venti, qui ex terris ſabuloſis, aut Cretaceis proveniunt, ſunt pauci, & ſicci; iidem in regionibus calidioribus, æſtuoſi, & fumei, & torridi. 26.

27. ***Venti*** ex vaporibus Marinis, faciliùs abeunt retrò in pluviam, aqu jus ſuum repetente, & vindicante; aut ſi hoc non conceditur, miſcentur protinùs Aeri, & quietem agunt. At Halitus terrei, & fumei, & unctuoſi, & ſolvuntur ægriùs, & aſcendunt altiùs, & magis irritati ſun in ſuo motu, & ſæpè penetrant mediam regionem Aeris, & ſunt aliqua materia meteororum ignitorum.

28. Traditur apud nos in *Angliâ*, temporibus, cum *Gaſconia* eſſet huju ditionis, exhibitum fuiſſe *Regi* libellum ſupplicem, per ſubditos ſuos ***Burdegaliæ***, & confinium; petendo ut prohiberetur Incenſio Ericæ in Agris *Suſſexiæ* & *Hamptoniæ*, quia gigneret *Ventum* circa finem *Aprilis*, vineis ſuis exitiabilem.

29. Concurſus *Ventorum*, ad invicem, ſi fuerint fortes, gignunt *Ventos* vehementes, & vorticoſos; ſi lenes, & humidi, gignunt pluviam, & ſedant *Ventos*.

30. Sedantur & coercentur *Venti*, quinque modis; cum aut Aer, vaporibus oneratus, & tumultuans, liberatur, vaporibus ſe contrahentibus in pluviam: Aut cum vapores diſſipantur, & fiunt ſubtiliores, unde permiſcentur Aeri, & bellè cum ipſo conveniunt, & quietè degunt: Aut cùm Vapores, ſive halitus exaltantur, & ſublimantur in altum, adeò ut requies ſit ab ipſis, donec à mediâ regione Aeris dejiciantur, aut eam penetrent: aut cùm vapores, coacti in nubes, ab aliis *Ventis* in alto ſpirantibus, tranſvehuntur in alias regiones, ut pax ſit ab ipſis, in regionibus, quas prætervolant: Aut denique, cùm *Venti* à fontibus ſuis ſpirantes, longo itinere, nec ſuccedente novâ materiâ, langueſcunt, & impetu ſuo deſtituuntur, & quaſi expirant.

31. Imbres plerunque *Ventos* ſedant, præſertim procelloſos, ut & *Venti* contrà ſæpiùs detinent Imbrem.

32. Contrahunt ſe *Venti* in pluviam (qui eſt primus ex quinque ſedandi modis, iſque præcipuus) aut ipſo onere gravati, cùm vapores ſunt copioſi; aut propter contrarios motus *Ventorum*, modò ſint placidi: aut propter obices Montium, & Promontoriorum, quæ ſiſtunt impetum *Ventorum*, eoſque paulatim in ſe vertunt; aut per frigora intenſiora, unde condenſantur.

33. Solent plerunque *Venti*, minores & leviores, manè oriri, & cum Sole decumbere, ſufficiente Condenſatione Aeris nocturnâ, ad receptionem eorum. Aer enim nonnullam compreſſionem patitur, abſque tumultu.

34. Sonitus Campanarum exiſtimatur Tonitrua, & Fulgura diſſipare. De *Ventis* non venit in obſervationem.

Monitum. *Conſule locum de* Prognoſticis Ventorum; *eſt enim nonnulla Connexio Cauſſarum, & Signorum.*

35. Narrat *Plinius Turbinis* vehementiam, aſperſione Aceti in occurſum ejus, compeſci.

Limites

Limites Ventorum.

Ad Artic. 16.17.18.

1. TRaditur de Monte *Atho*, & ſimilitèr de *Olympo*, conſueviſſe ſacrificantes, in Aris ſuper faſtigia ipſorum extructis, literas exarare in Cineribus ſacrificiorum, & poſtea redeuntes, elapſo anno, (nam Anniverſaria erant ſacrificia) eaſdem literas reperiſſe nequaquam turbatas, aut confuſas, etiamſi Aræ illæ non ſtarent in Templo aliquo, ſed ſub dio: unde manifeſtum erat, in tantâ altitudine, neq; cecidiſſe *Imbrem*, neque ſpirâſſe *Ventum*.

2. Referunt in faſtigio *Pici* de *Tenariph*, atque etiam in *Andibus*, inter *Peruviam* & *Chilem* nives ſubjacere per clivos, & latera Montium; at in ipſis cacuminibus, nil aliud eſſe quàm Aerem *quietum*, *vix ſpirabilem* propter tenuitatem, qui etiam acrimoniâ quâdam, & os ſtomachi, & oculos pungat, inducendo illi nauſeam, his ſuffuſionem, & ruborem.

3. *Venti Vaporarii*, non videntur in aliquâ majore altitudine flare; cùm tamen probabile ſit, aliquos ipſorum altiùs aſcendere, quàm plerique Nubes. De *Altitudine* hactenus, de *Latitudine* videndum.

4. Certum eſt ſpatia, quæ occupant *Venti*, admodum varia eſſe, interdum ampliſſima, interdùm puſilla, & anguſta. Deprehenſi ſunt *Venti* occupâſſe ſpatium Centenorum milliarium, cum paucarum horarum differentiâ.

5. *Spatioſi Venti* (ſi ſint ex Liberis) plerunque vehementes ſunt, non lenes; Sunt etiam diuturniores, & ferè 24. horas durant. Sunt itidem minùs pluvioſi. Anguſti contra, aut lenes ſunt, aut procelloſi; at ſemper breves.

6. *Stati Venti* ſunt itinerarii, & longiſſima ſpatia occupant.

7. *Venti procelloſi* non extenduntur per larga ſpatia, licèt ſemper evagentur ultra ſpatia ipſius procellæ.

8. *Marini Venti*, intra ſpatia anguſtiora multò quàm Terreſtres, ſpirant; in tantùm, ut in Mari, aliquando conſpicere detur, Auram ſatis alacrem, aliquam partem Aquarum occupare, (id quod ex criſpatione Aquæ, facilè cernitur,) cùm undique ſit malacia, & Aqua inſtar ſpeculi plana.

9. Puſilli (ut dictum eſt) *Turbines* ludunt quandoque coram Equitantibus, inſtar ferè ventorum ex follibus.

De *latitudine* hactenùs, de *Duratione* videndum.

10. Durationes *ventorum*, valde vehementium, in Mari longiores ſunt, ſufficiente copiâ vaporum; in Terrâ, vix ultrà diem, & dimidiam extenduntur.

11. *Venti* valdè lenes, nec in Mari, nec in Terrâ, ultra triduum, conſtanter flant.

12. Non ſolum *Eurus Zephyro* magis eſt durabilis, (quod alibi poſuimus) ſed etiam, quicunque ille *Ventus* ſit, qui manè ſpirare incipit, magis durabilis ſolet eſſe illo, qui ſurgit veſperi.

13. Certum eſt, *Ventos* inſurgere, & augeri gradatim, (niſi fuerint meræ *Procellæ*;) at decumbere celeriùs, interdum quaſi ſubitò.

Succeſsiones Ventorum.

Ad Artic. 19. 20. 21.

1. SI *Ventus* ſe mutet, conformitèr ad Motum Solis, id eſt, ab *Euro* ad *Auſtrum*; ab *Auſtro* ad *Zephyrum*; à *Zephyro* ad *Boream*; à *Boreâ* ad *Eurum*; non revertitur plerunque; aut ſi hoc facit, fit ad breve tempus. Si vero in contrarium Motûs Solis, ſcilicet ab *Euro* ad *Boream*, à *Boreâ* ad *Zephyrum*, à *Zephyro* ad *Auſtrum*, ab *Auſtro* ad *Eurum*; plerunque reſtituitur ad plagam priorem, ſaltem antequam confecerit Circulum integrum.

2. Si pluvia primum incœperit, & poſteà cœperit flare *Ventus*; *Ventus* ille pluviæ ſuperſtes erit. Quod ſi primò flaverit *Ventus*, poſteà à pluviâ occiderit, non re-oritur plerunque *Ventus*, & ſi facit, ſequitur pluvia nova.

3. Si *Venti* paucis horis varient, & tanquam experiantur, & deinde cœperint conſtantèr flare, *Ventus* ille durabit in dies plures.

4. Si *Auſter* cœperit flare dies duos, vel tres, *Boreas* quandoque poſt eum ſubito ſpirabit: Quod ſi *Boreas* ſpiraverit totidem dies, non ſpirabit *Auſter*, donec *ventus* pauliſpèr ab *Euro* flârit.

5. Cum Annus inclinârit, & poſt Autumnum Hyems inceperit, ſi incipiente hyeme ſpiraverit *Auſter*, & poſteà *Boreas*, erit Hyems glacialis; ſin ſub initiis hyemis ſpiraverit *Boreas*, poſteà *Auſter*, erit Hyems clemens, & tepidus.

6. *Plinius* citat *Eudoxum*, quod ſeries *ventorum* redeat poſt quadriennium; quod verum minimè videtur; neque enim tam celeres ſunt revolutiones. Illud ex aliquorum diligentiâ notatum eſt, tempeſtates grandiores, & inſigniores, (Fervorum, Nivium, Congelationum, Hyemum tepidarum, Æſtatum gelidarum) redire plerunque ad Circuitum Annorum 35.

Motus Ventorum.

Ad Artic. 22, 23, 24, 25, 26, 27. *Connexio.*

LOquuntur homines, ac ſi Ventus *eſſet corpus aliquod per ſe, atque impetu ſuo, Aerem ante ſe ageret, & impelleret; Etiam cum* Ventus *locum mutet, loquuntur ac ſi idem* Ventus, *ſe in alium locum transferret. Hæc verò cum loquuntur plebeij, tamen Philoſophi ipſi, remedium hujuſmodi opinionibus non præbent; ſed & illi quoque balbutiunt, neque erroribus iſtis occurrunt.*

Inqui-

1. Inquirendum igitur, & de Excitatione Motûs in *Ventis*, & de Directione ejus, cùm de *Originibus localibus* jam inquiſitum ſit. Atque de iis *ventis*, qui habent principium motûs, in ſuâ primâ Impulſione, ut in iis,qui dejiciuntur ex alto,aut efflant è terrâ,Excitatio motûs eſt manifeſta ; alteri ſub initiis ſuis deſcendunt, alteri aſcendunt, & poſteà ex reſiſtentiâ Aeris, fiunt voluminoſi, maximè ſecundum angulos violentiæ ſuæ. At de illis, quæ conflantur ubique in Aere inferiore(qui ſunt omnium *ventorum* frequentiſſimi)obſcurior videtur inquiſitio, cum tamen res ſit vulgaris,ut in Commentatione, ſub Articulo octavo declaravimus.

2. Etiam hujus rei Imaginem, reperimus in illâ turri occluſâ, de quâ paulò antè. Tribus enim modis,illud *Experimentum* variavimus. Primus erat is, de quo ſuprà diximus, Foculus ex prunis antè ignitis, & claris. Secundus erat Lebes Aquæ ferventis, remoto illo Foculo, Atque tum erat Motus Crucis plumeæ, magis hebes, & piger, quam ex Foculo prunarum, hærente in Aere, rore vaporis aquei, nec diſſipato in materiam *venti*, propter imbecillitatem caloris. At tertius erat ex utriſque ſimul, Foculo, & Lebete ; Tum verò longè maxima erat Crucis plumeæ agitatio,adeo ut quandoque illam in ſurſum verteret, inſtar puſilli Turbinis; Aquâ ſcilicet præbente copiam vaporis, & Foculo,qui aſtabat,eum diſſipante.

3. Itaque *Excitationis* Motûs in *ventis*, cauſa eſt præcipua, ſuperoneratio Aeris, ex novâ acceſſione Aeris, facti ex vaporibus. Iam de *Directione Motus* videndum, & de *Verticitate*, quæ eſt *Directionis* Mutatio.

4. *Directionem* Motûs progreſſivi *ventorum*, regunt fomites ſui, qui ſunt ſimiles fontibus Amnium ; loca ſcilicet, ubi magna reperitur copia vaporum, ibi enim eſt *Patria Venti*. Poſtquam autem invenerint currentem, ubi Aer minimè reſiſtit, (ſicut Aqua invenit declivitatem,) tum quicquid inveniunt ſimilis materiæ in viâ,in conſortium recipiunt, & ſuo currenti miſcent ; quemadmodum faciunt & Amnes ; Itaque *venti* ſpirant ſemper à parte Fomitum ſuorum.

5. Vbi non ſunt Fomites inſignes, in aliquo loco certo, vagantur admodum *venti*, & facilè currentem ſuum mutant ; ut in medio Mari, & Campeſtribus terræ latis.

6. Ubi magni ſunt Fomites *Ventorum*, in uno loco, ſed in locis progreſſûs ſui parvæ acceſſiones, ibi *venti* fortitèr flant,ſub initiis,& paulatim flacceſcunt ; ubi contrà, Fomites magis continui, leniores ſunt ſub initiis,& poſteà augentur.

7. Sunt Fomites mobiles *ventorum*, ſcilicet in nubibus ; qui ſæpe à *ventis*, in alto ſpirantibus, tranſportantur in loca procul diſtantia, à fomitibus vaporum, ex quibus generatæ ſunt illæ Nubes ; Tum verò incipit eſſe Fomes *venti*, ex parte,ubi Nubes incipiunt ſolvi in *ventum*.

8. At Verticitas *Ventorum*, non fit eò quod *Ventus* priùs flans, ſe transferat; ſed quod ille,aut occiderit, aut ab altero *vento* in ordinem redactus ſit ; Atque totum hoc negotium pendet ex varijs collocationi-

bus Fomitum *Ventorum*, & varietate temporum, quando vapores ex hujuſmodi Fomitibus manantes ſolvuntur.

9. Si fuerint Fomites *Ventorum*, à partibus contrariis, veluti alter Fomes ab *Auſtro*, alter à *Boreâ*, prævalebit ſcilicet *Ventus* fortior, neque erunt *Venti* contrarii, ſed *Ventus* fortior continuò ſpirabit, ita tamen ut à *Vento* imbecilliore nonnihil hebetetur, & dometur; ut fit in Amnibus, accedente fluxu Maris; Nam motus maris prævalet, & eſt unicus, ſed à Motu fluvij nonnihil frænatur. Quod ſi ita acciderit, ut alter ex illis *Ventis* contrariis, qui primùm fortior fuerat, ſuccumbat, tum ſubitò ſpirabit *Ventus* à parte contrariâ, unde & antè ſpirabat, ſed latitabat, ſub poteſtate majoris.

10. Si Fomes (Exempli gratiâ) fuerit ad *Euro-boream*, ſpirabit ſcilicet *Euro-boreas*. Quod ſi fuerint duo Fomites *Ventorum*, alter ad Eurum, alter ad *Boream*, ij *Venti* ad aliquem tractum ſpirabunt ſeparatim; At poſt Angulum confluentiæ, ſpirabunt ad *Euroboream*, aut cum inclinatione, prout alter Fomes fuerit fortior.

11. Si ſit Fomes *Venti* ex parte *Boreali*, qui diſtet ab aliquâ regione 20. Milliaribus, & ſit fortior, alter ex parte *Orientali*, qui diſtet 10. Milliaribus, & ſit debilior; ſpirabit tamen ad aliquas horas Eurus; paulò poſt (nimirùm poſt emenſum iter) *Boreas*.

12. Si ſpiret *Boreas*, atque occurrat ab Occidente Mons aliquis; Spirabit paulò poſt *Euro-boreas*, compoſitus ſcilicet ex *Vento* originali, & repercuſſo.

13. Si ſit Fomes *Ventorum* in terrâ, à parte *Boreæ*, halitus autem ejus feratur rectà ſursùm, & inveniat nubem gelidam ab Occidente, quæ eam in adverſum detrudat, ſpirabit *Euro-boreas*.

Monitum. *Fomites* Ventorum, *in Terrâ & Mari, ſunt ſtabiles, ita ut fons & origo ipſorum, meliùs percipiatur: at Fomites* Ventorum in *Nubibus, ſunt mobiles; adeò ut alibi ſuppeditetur Materia* Ventorum, *alibi verò ipſi formentur; id quod efficit Directionem Motûs in* Ventis *magis confuſam, & incertam.*

Hæc Exempli gratiâ adduximus; ſimilia ſimili modo ſe habent: Atque de *Directione Motûs Ventorum*, hactenus. At de *Longitudine*, & tanquam Itinerario *Ventorum*, videndum; licet de hoc ipſo, paulò antè, ſub nomine latitudinis *Ventorum*, inquiſitum videri poſſit. Nam & Latitudo, pro Longitudine, ab imperitis haberi poſſit, ſi majora ſpatia *Venti* ex latere occupent, quàm in longitudine progrediantur.

14. Si verum ſit, *Columbum* ex oris *Luſitaniæ*, per *Ventos Stator* ab Occidente, de *Continente* in *Americâ*, judicium feciſſe, longo certè itinere poſſint commeare *Venti*.

15. Si verum ſit Solutionem Nivium, circa *Mare glaciale*, & *Scandiam* excitare *Aquilones*, in *Italiâ* & *Græciâ*, &c. diebus Canicularibus, longa certè ſunt ſpatia.

16. Quantò citiùs in Conſecutione, in quâ *ventus* movet, (Exempli gratiâ, ſi ſit *Eurus*) veniat tempeſtas, ad locum aliquem ab oriente, quantò verò tardiùs ab Occidente, non-dum venit in obſervationem. De *Motu ventorum in progreſſu* hactenus; videndum jam de *undulatione ventorum*.

17. *Undulatio ventorum* ad parva momenta fit: adeò ut centies in horâ, ad minùs, *ventus* (licet fortis) ſe ſuſcitet, & alternatim remittat, ex quo liqueat inæqualem eſſe impetum *ventorum*; Nam nec Flumina, licet rapida, nec Currentes in mari, licet robuſti, undulant, niſi accedente flatu *ventorum*; Neque ipſa illa *undulatio ventorum* aliquid æqualitatis habet in ſe; Nam inſtar pulsûs manûs, aliquandò intercurrit, aliquandò intermittit.

18. *Undulatio* Aeris, in eo differt, ab *undulatione* Aquarum, quod in Aquis, poſtquam fluctus ſublati fuerint in altum, ſponte rurſus decidant ad planum, ex quo fit, ut (quicquid dicant *Poetæ* exaggerando tempeſtates, quod *undæ attollantur in Cœlum, & deſcendant in Tartarum*) tamen deſcenſus undarum, non in ultùm præcipitetur, ultra planum, & ſuperficiem Aquarum. At in *undulatione* Aeris, ubi deeſt motus gravitatis; deprimitur, & attollitur Aer, ferè ex æquo. De *undulatione* hactenus: jam de *Motu Conflictûs* inquirendum eſt.

19. De *Conflictu Ventorum*, & compoſitis Currentibus, jam partim inquiſitum eſt. Planè conſtat, *Ubiquetarios* eſſe *ventos*, præſertim leniores: id quod manifeſtum etiam ex hoc, quod pauci ſunt dies, aut horæ, in quibus non ſpirent Auræ aliquæ lenes, in locis liberis, idq; ſatis inconſtantèr, & variè. Nam venti, qui non proveniunt ex Fontibus majoribus, vagabundi ſunt, & volubiles, altero cum altero quaſi ludente, modò impellente, modò fugiente.

20. *Viſum* eſt nonnunquam in Mari, adveniſſe duos ventos ſimul ex *contrariis* partibus, id quod ex perturbatione ſuperficiei Aquæ ab utraque parte, atq; tranquillitate Aquæ in medio inter eos, facilè erat conſpicere: poſtquam autem concurriſſent illi *venti* contrarii, aliàs ſecutam eſſe tranquillitatem, in Aquâ undique, cum ſcilicet *venti* ſe ex æquo fregiſſent, aliàs continuatam eſſe perturbationem Aquæ, cum ſcilicet fortior *ventus* prævaluiſſet.

22. Certum eſt in Montibus *Peruvianis*, ſæpe accidere, ut *venti*, eôdem tempore, ſuper Montes ex unâ parte ſpirent, in vallibus in contrarium.

21. Iidem certum apud nos, Nubes in unam partem ferri, cùm *ventus* à contrariâ parte flet, hîc in proximo.

23. Quin & illud certum, aliquando cerni Nubes altiores, ſupervolare Nubes humiliores; atque ita, ut in diverſas, aut etiam in contrarias partes abeant, tanquam Currentibus adverſis.

24. Iidem certum, quandoque in ſuperiore Aere, *ventos* nec diſtrahi, nec promoveri; cum hic infra ad Semi-milliare; inſano ferantur impetu.

25. Certum etiam è contrà, eſſe aliquando tranquillitatem infra, cum ſupernè Nubes ferantur ſatis alacritèr; ſed id rarius eſt.

Etiam in fluctibus, quandoque ſupernatans Aqua, quandoque demerſa, incitatior eſt; quin etiam fiunt (ſed raro) varii Currentes Aquæ, quæ volvitur ſuprà, & quæ labitur in imo. *Phænomenon obliquum.*

26. Neque prorſus contemnenda illa teſtimonia *Virgilii*, cùm Naturalis Philoſophiæ non fuerit ipſe omninò imperitus.

Una Eurus Notuſq; *ruunt, creberq; procellis,* Africus. ——

Et rurſus.

Omnia ventorum *concurrere prælia vidi.*

De *Motibus ventorum*, in Naturâ rerum, inquiſitum eſt: Videndum de *Motibus* eorum in *Machinis humanis*; Ante omnia in *Velis Navium.*

Motus Ventorum in velis Navium.

1. IN *Navibus* majoribus *Britannicis* (eas enim ad exemplum delegimus,) quatuor ſunt *Mali*, aliquando quinque; omnes in lineâ rectâ per medium Navis ductâ, alteri poſt alteros, erecti. Eos ſic nominabimus.

2. *Malum principem*, qui in medio Navis eſt: *Malum Proræ*: *Malum Puppis* (qui aliquando eſt geminus) & *Malum Roſtri*.

3. Habent ſinguli *Mali* plures portiones; quæ ſuſtolli, & per certos *Nodos*, aut articulos figi, & ſimilitèr auferri poſſunt; alii tres, alii duas tantum.

4. *Malus Roſtri* ſtat ab inferiori *Nodo*, inclinatus verſus mare, à ſuperiori, rectus; reliqui omnes *Mali* ſtant recti.

5. His *Malis* ſuperimpendent *Vela* decem, & quando *Malus Puppis* geminatur, duodecim. *Malus Princeps*, & *Malus Proræ* tres habent *Ordines velorum*. Eos ſic nominabimus. *Velum ab infrà*, *velum à ſuprà*, & *velum à ſummo*. Reliqui habent duos tantum, carentes *velo à ſummo*.

6. *Vela* extenduntur in tranſverſum, juxta verticem cujuſque *Nodi Mali*, per ligna quæ *Antennas*, vel virgas dicimus, quibus ſuprema *velorum* aſſuuntur, ima ligantur funibus ad angulos tantùm; *vela* ſcilicet *ab infrà*, ad latera Navis, *vela à ſuprà, aut à ſummo*, ad *antennas* contiguas. Trahuntur etiam aut vertuntur iiſdem funibus, in alterutrum latus, ad placitum.

7. *Antenna* ſive virga cujuſque *Mali* in tranſverſum porrigitur. Sed in *Malis Puppis*, ex obliquo, altero fine ejus elevato, altero depreſſo; in cæteris in recto, ad ſimilitudinem literæ *Tau*.

8. *Vela ab infrà*, quatenus ad *vela Principis*, *Proræ*, & *Roſtri*, ſunt figuræ Quadrangularis, Parallelogrammæ: *vela à ſuprà*, & *à ſummo*, nonnihil acuminata, ſive ſurgentia in arctum; at ex *velis puppis*, quod *à ſuprà*, acuminatum, quod *ab infrà*, triangulare.

9. In *Navi*, quæ erat mille & centum amphorarum, atque habebat in longitudine, in carinâ, pedes 112, in latitudine, in alveo 40, *velum ab infrà*, *Mali Principis*, continebat in altitudine, pedes 42, in latitudine, pedes 87.

Velum

10. *Velum à ſuprà* ejuſdem *Mali*, habebat in altitudine pedes 50, in latitudine pedes 84, ad baſim; pedes 42, ad faſtigium.

11. *Velum à ſummo*, in altitudine pedes 27; in latitudine, pedes 42, ad baſim; 21, ad faſtigium.

12. In *Malo Proræ*, *velum ab infrà*, habebat in altitudine, pedes 40, cum dimidio, in latitudine pedes, 72.

13. *Velum à ſuprà* in altitudine pedes 46, cum dimidio; in latitudine pedes 69, ad baſim, 36, ad faſtigium.

14. *Velum à ſummo*, in altitudine pedes 24, in latitudine, pedes 36, ad baſim, 18, ad faſtigium.

15. In *Malo Puppis*, *velum ab infrà*, habebat in altitudine, à parte *antennæ* elevatâ, pedes 51. in latitudine, qua jungitur *antennæ*, pedes 72, reliquo deſinente in acutum.

16. *Velum à ſuprà*, in altitudine pedes 30, in latitudine, pedes 57, ad baſim, 30, ad cacumen.

17. Si geminetur *Malus Puppis*, in poſteriore, vela minuuntur ab anteriore ad partem circiter quintam.

18. In *Malo Roſtri*, *velum ab infra*, habebat in altitudine, pedes 28, cum dimidio; in latitudine, pedes 60.

19. *Velum à ſuprà*, in altitudine, pedes 25, cum dimidio, in latitudine, pedes 60, ad baſim; 30, ad faſtigium.

20. Variant proportiones *Malorum* & *velorum*, non tantum, pro magnitudine *Navium*, verum etiam pro variis earum uſibus, ad quos ædificantur; ad pugnam; ad mercaturam, ad velocitatem, & cætera. Verùm nullo modo convenit proportio dimenſionis *velorum* ad numerum amphorarum, cum *Navis* quingentarum Amphorarum, aut circiter, portet *velum ab infrà principis Mali*, paucos pedes minus undique, quàm illa altera, quæ erat duplicis magnitudinis. Unde fit, ut minores *Naves* longè præſtent celeritate majoribus, non tantum propter levitatem, ſed etiam propter amplitudinem *velorum*, habito reſpectu ad corpus *Navis*: nam proportionem illam continuare in *Navibus* majoribus, nimis vaſta res eſſet, & inhabilis.

21. Cum ſingula *vela* per ſumma extendantur, per ima ligentur tantùm ad angulos; *ventus* neceſſariò facit *vela* intumeſcere, præſertim verſus ima, ubi ſunt laxiora.

22. Longè autem major eſt tumor *veli*, in *velis* ab infrà, quàm in cæteris, quia non ſolùm parallelogramma ſunt, cætera acuminata; verùm etiam, quia latitudo *antennæ* tantò excedit latitudinem laterum *navis*, ad quæ alligantur, unde neceſſe eſt, propter laxitatem, magnum dari receptum *ventis*: adeo ut, in illâ magnâ, quam exempli loco ſumpſimus, *navi*, tumor in *Vento recto* poſſit eſſe ad 9. aut 10. pedes introrſùm.

23. Fit etiam, ob eandem cauſam, quod *vela* omnia à *Vento* tumefacta, ad imum colligant ſe in arcus, adeo ut multum *Venti*, præterlabi, neceſſe ſit: in tantum, ut in illâ, quam diximus, *navi*, arcus ille ad ſtaturam hominis accedat.

24. At in *Velo puppis* illo triangulari, neceſſe eſt ut minor ſit tumor,

quàm in quadrangulari; tum propter figuram minùs capacem, tum quia in quadrangulari tria latera laxa ſunt, in triangulari duo tantùm, unde ſequitur, quod *Ventus* excipiatur magis rigidè.

25. Motus *Ventorum* in *velis*, quo magis accedat ad *Roſtrum Navis*, eſt fortior, & promovet magis; tum quia fit in loco, ubi undæ, propter acumen *proræ*, facillimè ſecantur; tum maximè, quia Motus à *prorâ*, trahit navem; Motus à *puppi*, trudit.

26. Motus *Ventorum* in *velis ſuperiorum ordinum*, promovet magis, quàm in *Velis ordinis inferioris*; quia Motus violentus maximè efficax eſt, ubi plurimum removetur à reſiſtentiâ, ut in vectibus & *velis molendinorum*. Sed periculum eſt demerſionis, aut everſionis *navis*; itaque & acuminata ſunt illa, ne *Ventos* nimios excipiant, & in uſu præcipuè, cum ſpirent *Venti* leniores.

27. Cùm *vela* collocentur in rectâ lineâ, altera poſt altera, neceſſe eſt, ut quæ poſteriùs conſtituantur, ſuffurentur *Ventum* à prioribus, cùm *Ventus* flet rectâ: itaque ſi omnia ſimul fuerint erecta, tamen vis *Venti* ferè tantùm locum habet; in *velis mali principis*, cum parvo auxilio, *veli ab infrà*, in *Malo Roſtri*.

28. Fœliciſſima & commodiſſima diſpoſitio *velorum*, in *Vento recto*, ea eſt; ut vela duo inferiora *mali proræ* erigantur; ibi enim, (ut dictum eſt) Motus eſt maximè efficax: erigatur etiam *Velum à ſuprà Mali principis*: relinquitur enim ſpatium tantùm ſubtèr, ut *Ventus* ſufficere poſſit, velis prædictis *proræ*, abſque ſuffuratione notabili.

29. Propter illam, quam diximus, ſuffurationem Ventorum, celerior eſt navigatio, cum *Vento laterali*, quàm cum *recto*. *Laterali* enim flante, omnia *vela* in opere poni poſſunt; quia latera ſibi invicem obvertunt, nec altera altera impediunt, neque fit furtum.

30. Etiam flante *vento laterali*, *vela* rigidiùs in adverſum *Venti* extenduntur, quod *Ventum* comprimit nonnihil, & immittit in eam partem, ubi flare debet: unde nonnihil fortitudinis acquirit. *Ventus* autem maximè propitius eſt, qui flat in quadrâ, inter rectum & lateralem.

31. *Velum ab infrà*, *Mali Roſtri* vix unquam poſſet eſſe inutile, neque enim patitur furtum, quando colligat *Ventum* qui flat undequaque, circa latera navis, & ſubter *vela* cætera.

32. Spectatur in *Motu Ventorum* in *navibus* tum Impulſio, tum Directio. At Directio illa quæ fit per *clavum*, non multum pertinet, ad Inquiſitionem præſentem, niſi quatenus habeat connexionem, cum *Motu Ventorum* in *Velis*.

Connexio. *Vt Motus* Impulſionis *in vigore eſt in* Prorâ, *ita motus* Directionis *in* puppi; *itaque ad eum*, velum ab intrà Mali puppis, *eſt maximi momenti*; *& quaſi copiam præbet auxiliarem* clavo.

33. Cùm Pyxis nautica in plagas 32. diſtribuatur, adeò ut ſemicirculi ejus ſint plagæ ſedecim, poteſt fieri Navigatio progreſſiva (non angulata, quæ fieri ſolet, in *ventis* planè contrariis,) etiamſi ex illis ſedecim partibus, decem fuerint adverſæ, & ſex tantùm favorabiles; at

ea Navigatio, multum pendet ex *velo ab infrà mali puppis:* Cùm enim *Venti* partes contrariæ itineri, quia ſunt præpotentes, & *Clavo* ſolo regi non poſſunt, alia vela obverſuræ forent, unà cum *Navi* ipsâ, in partem contrariam itineris, illud *velum* rigidè extenſum, ex oppoſito favens *Clavo*, & ejus motum fortificans, vertit & quaſi circumfert *Proram* in viam itineris.

34. Omnis *Ventus* in *velis* nonnihil aggravat, & deprimit *Navem*; tantoque magis, quò flaverit magis deſupèr. Itaque tempeſtatibus majoribus, primò devolvunt Antennas, & auferunt *vela* ſuperiora, deinde, ſi opus fuerit, omnia; Etiam *Malos* ipſos incîdunt; quin & projiciunt onera mercium, tormentorum, &c. ut allevent *Navem*, ad ſupernatandum & præſtandum obſequia undis.

35. Poteſt fieri per motum iſtum *Ventorum* in *velis navium* (ſi ventus fuerit alacris, & ſecundus,) progreſſus in itinere, 120 Milliarium *Italicorum* intra ſpatium 24. horarum; idque in *Navi mercatoriâ*; ſunt enim *Naves* quædam *Nunciæ*, quæ ad Officium celeritatis appoſitè extructæ ſunt, (quas *Caruvellas* vocant) quæ etiam majora ſpatia vincere poſſunt. At cùm *venti* planè contrarii ſint, remedio ad iter promovendum *utuntur* hoc ultimo, & puſillo: ut procedant lateralitèr, prout *ventus* permittit extra viam *itineris*, *deinde flectant ſe verſus iter*, atque angulares iſtos progreſſus repetant; Ex quo genere progreſſus (quod eſt minus quàm *ipſum ſerpere*, *nam ſerpentes ſinuant*, at illi *angulos* faciunt) poterint fortaſsè intra 24. horas, vincere milliaria quindecim.

Obſervationes Majores.

1. MOtus *iſte* Ventorum, *in* Velis Navium, *babet Impulſionis ſuæ tria præcipuè* Capita *&* *Fontes, unde fluit; unde etiam præcepta ſumi poſſint, ad eum augendum, & fortificandum.*

2. *Primus* Fons *eſt ex* Quanto Venti, *qui excipitur. Nam nemini dubium eſſe poſſit, quin plus* Venti *magis conferat, quàm minus.* Itaque Quantum *ipſum* Venti *procurandum diligenter. Id fiet, ſi inſtar patrum familiâs prudentiorum, & frugi ſimus, & à furto caveamus. Quare quantum fieri poteſt, nil* Venti *diſperdatur, aut effundatur; nil etiam ſurripiatur.*

3. Ventus *aut ſupra latera* Navium *flat, aut infra, uſque ad Aream Maris. Atque ut homines providi, ſolent etiam circa minima quæque magis curare, (quia majora nemo non curare poteſt,) ita de iſtis inferioribus,*

inferioribus Ventis (*qui proculdubiò non tantum poſſunt, quantum ſuperiores*) *primò videndum.*

4. *Ad* Ventos, *qui circum latera* Navium, *& ſubter* vela *ipſarum potiſſimùm flant; planè eſt officium* veli ab intrà Mali roſtri, *quæ inclinata eſt, & depreſſa, ut excipiantur; ne fiat diſpendium, & jactura* venti. *Idque & per ſe prodeſt, &* ventis, *qui reliquis velis miniſtrant, nil obeſt: Circa hoc, non video quid ulterius per diligentiam humanam fieri poſſit, niſi fortè etiam ex medio Navis, ſimilia* vela *humilia adhibeantur, inſtar Pinnarum, aut Alarum, ex utroque latere gemina, cum* ventus *eſt* rectus.

5. *At quod ad cavendum de furto attinet, quòd fit, cum* vela *poſteriora* ventum *ab anterioribus ſurripiant, in* vento *recto*; (*nam in* Laterali *omnia* vela *cooperantur*;) *non video quid addi poſſit diligentiæ humanæ; niſi fortè, ut flante* vento recto, *fiat ſcala quædam* velorum, *ut poſteriora* vela *à* Malo puppis *ſint humillima, media à* Malo principis *mediocria, anteriora à* Malo proræ *celſiſſima; ut alterum* velum *alterum non impediat, ſed potiùs adjuvet, &* ventum *tradat, & tranſmittat. Atque de primo Fonte Impulſionis, hæc obſervata ſint.*

6. *Secundus fons Impulſionis, eſt ex Modo* percuſſionis veli, *per* ventum, *quæ ſi propter* ventum *contractum ſit acuta, & rapida, movebit magis; ſi obtuſa, & languida, minùs.*

7. *Quod ad hoc attinet, plurimùm intereſt ut* vela *mediocrem extenſionem, & tumorem recipiant: nam ſi extendantur rigidè, inſtar Parietis* ventum *repercutiunt; ſi laxè, debilis ſit Impulſio.*

8. *Circa hoc, benè ſe expedivit in aliquibus Induſtria humana, licèt magis ex caſu, quàm ex judicio. Nam in* Vento Laterali, *contrahunt partem* veli, *quæ* Vento *opponitur, quantum poſſunt; atque hoc modo* Ventum *immittunt in eam partem, quâ flare debet. Atque hoc agunt & volunt. Sed interim hoc ſequitur (quod fortaſſè non vident) ut* Ventus *ſit contractior, & reddat* percuſſionem *magis acutam.*

9. *Quid addi poſſit induſtriæ humanæ, in hâc parte, non video; niſi mutetur Figura in* velis, *& fiant aliqua* vela *non tumentia in rotundo, ſed inſtar Calcaris, aut Trianguli cum* Malo, *aut ligno, in illo angulo verticis, ut &* Ventum *magis contrahant in acutum, & ſecent Aerem externum potentiùs. Ille autem Angulus (ut arbitramur)*

non debet eſſe omninò acutus, ſed tanquam Triangulus curtatus, ut habeat latitudinem. Neque etiam novimus, quid profuturum foret, ſi fiat tanquam velum *in* velo; *hoc eſt, ſi in medio* veli *alicujus majoris, ſit burſa quædam, non omninò laxa ex carbaſo, ſed cum coſtis ex lignis, quæ* Ventum *in medio* veli *excipiat, & cogat in acutum.*

Tertius fons Impulſionis, eſt ex loco, ubi fit percuſſio, iſque duplex. Nam ex anteriore parte Navis *facilior, et fortior eſt Impulſus quam ex poſteriore; & ex ſuperiore parte* Mali, *&* veli, *quam ab inferiore.* 10.

Neque hoc ignoraſſe viſa eſt induſtria humana, cùm & flante vento recto, plurimam in velis Mali Proræ *ſpem ponant; & in malaciis, & tranquillitatibus, vela à ſummo erigere non negligant. Neque nobis in præſentiâ occurrit, quid humanæ, ex hâc parte, induſtriæ addi poſſit; niſi fortè quoad primum, ut conſtituantur duo, aut tres* Mali *in* Prorâ *(medius rectus, reliqui inclinati) quorum vela propendeant; & quoad ſecundum, ut amplientur* vela proræ *in ſummo, & ſint minus, quam ſolent eſſe, acuminata. Sed in utroque cavendum incommodo periculi, ex nimiâ depreſſione* Navis. 11

Motus Ventorum in aliis Machinis humanis.

Motus *Molendinorum* ad *Ventum*, nihil habet ſubtilitatis, & nihilominùs non benè demonſtrari, & explicari ſolet. *Vela* conſtituuntur, rectà in oppoſitum *Venti* flantis. Proſtat autem in *Ventum* unum latus veli, alterum latus paulatim flectit ſe, & ſubducit à *Vento*. Converſio autem, ſive conſecutio Motus, fit ſemper à latere inferiore, hoc eſt eo, quod remotius eſt a *Vento*. At *Ventus* ſuperfundens ſe, in adverſum Machinæ, à quatuor *velis* arctatur, & in quatuor intervallis, viam ſuam inire cogitur. Eam Compreſſionem non benè tolerat *ventus*; Itaque neceſſe eſt, ut tanquam cubito percutiat latera *velorum*, & proinde vertat, quemadmodum ludicra vertibula digito impelli, & verti ſolent. 1.

Quod ſi *vela* ex æquo expanſa eſſent, dubia res eſſet, ex quâ parte foret Inclinatio, ut in caſu baculi; Cum autem proximum latus, quod occurrit *vento*, impetum ejus dejiciat in latus inferius, atque illinc in ſpatia, cumque latus inferius *ventum* excipiat, tanquam palma manûs, ut inſtar *veli* Scaphæ, fit protinùs converſio ab eâ parte. Notandum 2.

autem eſt, Originem motus eſſe non à primâ Impulſione, quæ fit in fronte; ſed à laterali Impulſione, poſt compreſſionem.

3. Probationes quaſdam, & experimenta circa hoc, pro augendo hoc motu fecimus, tum ad pignus cauſæ rectè inventæ, tum ad uſum: Imitamenta hujus Motûs effingentes in *velis*, ex cartis, & *vento*, ex follibus. Igitur addidimus lateri *veli* inferiori, plicam inverſam à *vento*, ut haberet *ventus*, lateralis jam factus, amplius quiddam quod percuteret, nec profuit: plicâ illâ, non tam percuſſionem *venti* adjuvante, quam Sectionem Aeris in Conſequentiâ impediente. Locavimus poſt *vela*, ad nonnullam diſtantiam, obſtacula, in latitudinem diametri omnium *velorum*, ut *ventus* magis compreſſus, fortiùs percuteret, at hoc obfuit potiùs repercuſſione motum primarium hebetante. At *vela* fecimus latiora in duplum, ut *ventus* arctaretur magis & fieret percuſſio lateralis fortior: Hoc tandem magnoperè ſucceſſit; ut & longè mitiore flatu fieret Converſio, & longè magis pernicitèr volveretur.

Mandatum. *Fortaſsè hoc augmentum motûs commodiùs fiet per octo* vela *quàm per* vela *quatuor, latitudine duplicatâ, niſi forte nimia moles aggravaverit Motum. De hoc fiat Experimentum.*

Mandatum. *Etiam longitudo* velorum *facit ad Motum. Nam in rotationibus, levis violentia verſus circumferentiam, æquiparatur longè majori verſus centrum. Sed tamen hoc conjungitur incommodum; quod quò longiora ſunt* vela, *eò plùs diſtant in ſummo, & minùs arctatur* ventus. *Res non malè fortaſsè ſe habeat, ſi* vela *ſint paulò longiora, ſed creſcentia in latum circa ſummitatem, ut palma Remi, ſed de hoc nobis compertum non eſt.*

Monitum. *In his Experimentis, ſi ponantur in uſu ad* Molendina, *robori totius Machinæ, præcipuè Fundamentis ejus, ſubveniendum. Nam quanto magis arctatur* Ventus, *tanto magis (licet motum* velorum *incitet) tamen Machinam ipſam concutit.*

4. Traditur alicubi eſſe *Rhedas* moventes ad *Ventum*; de hoc diligentiùs inquiratur.

Mandatum. Rhedæ *moventes ad* Ventum *non poterint eſſe operæpretium, niſi in locis apertis, & planitiebus. Prætereà, quid fiet, ſi decubuerit* Ventus? *Magis ſobria eſſet cogitatio, de facilitando Motu Curruum, & plauſtrorum, per* vela *mobilia, ut Equi, vel Boves minoribus viribus ea traherent, quam de creando Motu, per* Ventum *ſolum.*

Prognoſtica Ventorum.

Ad Artic. 32. Connexio. Divinatio *quò magis pollui ſolet vanitate, & ſuperſtitione, eò purior pars ejus magis recipienda, & colenda. Naturalis vero* Divinatio *aliquando certior eſt, aliquandò magis in lubrico, prout ſubjectum ſe habet, circa quod verſatur: Quod ſi* *fuerit Naturæ Conſtantis, & regularis, certam efficit Prædictionem; ſi variæ, & compoſitæ tanquam ex naturâ, & caſu, fallacem. Attamen etiam in ſubjecto vario, ſi diligentèr canonizetur, tenebit Prædictio ut plurimùm; temporis forte momenta non aſſequetur, à re non multùm errabit. Quin etiam quoad tempora eventûs, & complementi, nonnullæ Prædictiones ſatis certò collimabunt, eæ videlicet, quæ ſumuntur non à cauſis, verùm ab ipſâ re jam inchoata, ſed citiùs ſe prodente in Materiâ proclivi, & aptius diſpoſitâ quàm in aliâ; ut in* Topicis *circa hunc* 32. Articulum *ſuperiùs diximus.* Prognoſtica *igitur* ventorum *jam proponemus, miſcentes nonnihil neceſſariò de* prognoſticis pluviarum, & ſerenitatis, *quæ hæc diſtrahi non poterant; ſed juſtam de illis inquiſitionem propriis titulis remittentes.*

1. *Sol* ſi oriens cernatur concavus, dabit eo ipſo die *Ventos*, aut *imbres:* Si appareat tanquam levitèr excavatus, *Ventos*; ſi cavus in profundo, *Imbres*.

2. Si *Sol* oriatur pallidus, & (ut nos loquimur) aqueus, denotat *pluviam*; ſi occidat pallidus, *Ventum*.

3. Si corpus ipſum *Solis*, in occaſu cernatur, tanquam ſanguineum, præmonſtrat magnos *Ventor*, in plures dies.

4. Si in exortu *Solis*, Radii ejus ſpectantur rutili, non flavi, denotat *pluvias* potiùs quàm *Ventos*; idemque, ſi tales appareant in occaſu.

5. Si in ortu, aut occaſu *Solis*, ſpectantur radii ejus tanquam contracti, aut curtati, neque eminent illuſtres, licèt nubes abſint, ſignificat *Imbres*, potiùs quàm *Ventos*.

6. Si ante ortum *Solis*, oſtendent ſe Radii præcurſores, & *Ventum* denotat, & *Imbres*.

7. Si in exortu *Solis*, porrigat *Sol* Radios è nubibus, medio *Solis* manente cooperto nubibus, ſignificabit *pluviam*; maximè ſi erumpant Radii illi deorſum, ut *Sol* cernatur tanquam barbatus: Quod ſi Radii erumpant è medio, aut ſparsìm, orbe exteriore cooperto nubibus, magnas dabit tempeſtates, & *Ventorum*, & *Imbrium*.

8. Si *Sol* oriens cingitur circulo, à quâ parte is circulus ſe aperierit, expectetur *ventus:* Sin totus circulus æqualitèr defluxerit, Dabit *Serenitatem*.

9. Si ſub Occaſum *Solis*, appareat circa eum circulus candidus, levem denotat *tempeſtatem*, eâdem nocte; Si ater, aut ſubfuſcus, *ventum magnum* in diem ſequentem.

10. Si Nubes rubeſcant exoriente *Sole*, prædicunt *ventum*; Si occidente, *Serenum* in poſterum.

11. Si ſub Exortum *Solis*, globabunt ſe Nubes prope *Solem*, denunciant eodem die *tempeſtatem* aſperam; quod ſi ab Ortu repellantur, & ad Occaſum abibunt, *ſerenitatem*.

12. Si in Exortu *Solis*, diſpergantur Nubes à lateribus *Solis*, aliæ petentes *Auſtrum*, aliæ *Septentrionem*; licet ſit cœlum Serenum circa ipſum *Solem*, præmonſtrat *ventos*.

13. Si *Sol* ſub Nube condatur occidens, *pluviam* denotat in poſterum diem; quod ſi planè pluet occidente *Sole*, *ventos* potiùs. Sin Nubes videantur quaſi trahi verſus Solem; & *ventos*, & *tempeſtatem*.

14. Si *Nubes*, exoriente *Sole*, videantur non ambire Solem, ſed incumbere ei deſupèr, tanquam Eclipſim facturæ, portendunt *ventos*, ex ea parte orituros, quâ illæ *nubes* inclinaverint. Quod ſi hoc faciant meridie, & *venti* fient, & *imbres*.

15. Si *Nubes* Solem circuncluſerint, quantò minus luminis relinquetur, & magis puſillus apparebit Orbis Solis, tantò turbidior erit *tempeſtas*: Si vero duplex, aut triplex Orbis erit, ut appareant tanquam duo, aut tres Soles, tantò erit tempeſtas atrocior per plures dies

16. *Novilunia* diſpoſitionum Aeris ſignificativa ſunt; ſed magis adhùc Ortus quartus, tanquam *Novilunium confirmatum*. *Plenilunia* autem ipſa præſagiunt magis, quàm dies aliqui ab ipſis.

17. Diuturnâ obſervatione, *Quinta Lunæ* ſuſpecta eſt Nautis, ob tempeſtates.

18. Si *Luna* à Novilunio, ante diem quartum non apparuerit, turbidum aerem per totum Menſem prædicit.

19. *Si Luna* naſcens, aut intra primos dies, cornu habuerit inferius, magis obſcurùm, aut fuſcùm, aut quovis modo non purum; dies turbidos, & tempeſtates dabit, ante *plenilunium*: ſi circa medium fuerit decolor, circa ipſum *plenilunium* ſequentur *tempeſtates*; ſi cornu ſuperius hoc patiatur, circa *Lunam decreſcentem*.

20. Si Ortu in quarto, pura ibit *Luna* per cœlum, nec cornibus obtuſis, neque prorsùs jacens, neque prorsùs recta, ſed mediocris, *Serenitatem* promittit majore ex parte, uſque ad *Novilunium*.

21. Si in Ortu illo rubicunda fuerit, *ventos* portendit; ſi rubiginoſa, aut obatra, *Pluvias*; ſed nil horum ſignificat ultra *plenilunium*.

22. Recta *Luna* ſemper ferè minax eſt, & infeſta, potiſſimum autem denunciat *ventos*; At ſi appareat cornibus obtuſis, & curtatis, *Imbres* potius.

23. Si alterum Cornu *Lunæ* magis acuminatum fuerit, & rigidum, altero magis obtuſo, *ventos* potiùs ſignificat; ſi utrunque, *pluviam*.

24. Si circulus, aut *Halo* circa *lunam* appareat, *pluviam* potius ſignificat, quàm *ventos*; niſi ſtet recta *Luna* intra eum Circulum, tum verò utrunque.

25. Circuli circa *lunam*, *ventos* ſempèr denotant, ex parte quâ ruperint; Etiam ſplendor illuſtris circuli in aliquâ parte, *ventos* ex eâ parte, quâ ſplendet.

26. Circuli circa *Lunam*, ſi fuerint duplices, aut triplices, præmonſtrant horridas, & aſperas tempeſtates; at multò magis, ſi illi Circuli non fuerint integri, ſed maculoſi, & interſtincti.

27. *Plenilunia*, quoad colores, & Halones, eadem fortè denotant, quæ Ortus quartus: ſed magis præſentia, nec tam procraſtinata.

28. *Plenilunia* ſolent eſſe magis ſerena, quàm cæteræ ætates *Lunæ*, ſed eadem, hyeme, quandoque intenſiora dant frigora.

29. *Luna* ſub occaſum ſolis ampliata, & tamen luminoſa, nec ſubfuſca, *ſerenitatem* portat in plures dies.

30. *Eclipſes Lunæ*, quaſi sempèr comitantur *venti*; Solis, *Serenitas*; *pluviæ* rarò alterutrum.

31. A *Conjunctionibus* reliquis *planetarum*, præter Solem, expectabis *ventos*; & ante, & poſt; à Conjunctionibus cum *Sole*, *ſerenitatem.*

32. In Exortu *Pleiadum*, & *Hyadum*, ſequuntur *Imbres*, & Pluviæ, ſed tranquillæ; In exortu *Orionis*, & *Arcturi*, Tempeſtates.

33. *Stellæ* (ut loquimur) diſcurrentes, & ſagittantes, protinùs *ventos* indicant, ex eâ parte, undè vibrantur. Quod ſi ex variis, aut etiam contrariis partibus volitent, magnas tempeſtates, & *Ventorum*, & *Imbrium.*

34. Cum non conſpiciantur *Stellæ* minuſculæ, quales ſunt, quas vocant *Aſellos*, idque fit ubique per totum cœlum, magnas præmonſtrat *Tempeſtates*, & *Imbres* intra aliquot dies: quod ſi alicubi *Stellæ* minutæ obſcurentur, alicubi ſint claræ, *ventos* tantùm, ſed citiùs.

35. Cœlum æqualiter ſplendens, in Novi-luniis, aut Ortu quarto, *Serenitatem* dabit, per plures dies; æqualitèr obſcurum, *Imbres*; inæqualiter, *ventos*, ab ea parte, qua cernitur Obſcuratio. Quod ſi ſubitò fiat obſcuratio, ſine nube, aut caligine, quæ fulgorem Stellarum perſtringat, graves & aſperæ inſtant Tempeſtates.

36. *Si* Planetarum, aut Stellarum majorum aliquam, incluſerit Circulus integer, *imbres* prædicit; ſi fractus, *ventos* ad eas partes, ubi circulus deficit.

37. Cum tonat vehementiùs; quam fulgurat, *ventos* dabit magnos; ſin crebrò inter tonandum fulſerit, *Imbres* confertos, & grandibus guttis.

38. Tonitrua *Matutina Ventos* ſignificant; Meridiana *Imbres*.

39. Tonitrua mugientia, & veluti tranſeuntia, *ventos* ſignificant; at quæ inæquales habent fragores, & acutos, procellas, tam *ventorum*, quam *Imbrium.*

40. Cum cœlo ſereno fulguraverit, non longè abſunt *venti*, & *Imbres* ab ea parte, quâ fulgurat; quod ſi ex diverſis partibus cœli fulguraverit, ſequentur atroces, & horridæ Tempeſtates.

41. Si fulguraverit à plagis cœli gelidioribus, *Septentrione* & *Aquilone*, ſequentur grandines; ſi à tepidioribus, *Auſtro* & *Zephyro*, Imbres, cum cœlo æſtuoſo.

42. Magni fervores, poſt ſolſtitium Æſtivale, deſinunt plerunque in tonitru, & fulgura; quæ ſi non ſequantur, deſinunt in *ventos*, & *pluvias* per plures dies.

43. Globus flammæ, quem *Caſtorem* vocabant Antiqui, qui cernitur navigantibus in mari, ſi fuerit unicus, atrocem Tempeſtatem prænunciat (*Caſtor* ſcilicet eſt Frater inter-mortuus) at multò magis, ſi non hæſerit *Malo*, ſed volvatur, aut ſaltet; Quod ſi fuerint gemini, (præſente ſcilicet *Polluce* Fratre vivo) idque tempeſtate adultâ, ſalutare ſignum habetur: ſin fuerint tres (ſuperveniente ſcilicet *Helenâ*, peſte re-

rum) magis dira incumbet *Tempeſtas*: videtur ſanè unicus, crudam ſignificare materiam tempeſtatis; duplex, quaſi coctam, & maturam; triplex, vel multiplex, copiam ægrè diſſipabilem.

44. Si conſpiciantur Nubes ferri incitatiùs, cœlo ſereno, expectentur *Venti*, ab eâ parte, à quâ feruntur nubes. Quod ſi globabuntur, & glomerabunt ſimul, cum Sol appropinquaverit ad eam partem, in qua globantur, incipient diſcuti; quod ſi diſcutientur magis verſus *Boream*, ſignificat *ventum*; ſi verſus *Auſtrum*, *pluvias*.

45. Si occidente Sole, Nubes orientur atræ, aut fuſcæ, *Imbrem* ſignificant: Si adverſus Solem, in Oriente ſcilicet, eâdem nocte, ſi juxta Solem ab Occidente, in poſterum diem, cum *ventis*.

46. Liquidatio, ſive diſſerenatio cœli nubili, incipiens in contrarium *venti*, qui flat, *Serenitatem* ſignificat; ſed à parte *venti*, nihil indicat, ſed incerta res eſt.

47. Conſpiciuntur quandoque plures, veluti Cameræ, aut contignationes Nubium, alteræ ſuper alteras (ut aliquando quinque ſimul ſe vidiſſe, & notaſſe affirmet *Gilbertus*) & ſempèr atriores ſunt infimæ, licet quandoque ſecus appareat, quia candidiores viſum magis laceſſunt; Duplex contignatio, ſi ſit ſpiſſior, *pluvias* denotat inſtantes (præſertim ſi nubes inferior cernatur quaſi gravida) plures contignationes perendinant *pluvias*.

48. *Nubes*, ſi ut vellera lanæ ſpargentur, hinc inde, *tempeſtates* denotant, Quod ſi inſtar ſquammarum, aut teſtarum, altera alteri incumbat, ſiccitatem, & *ſerenitatem*.

49. *Nubes* plumatæ, & ſimiles ramis palmæ, aut floribus Iridis, *Imbres* protinùs, non ita multò poſt, denunciant.

50. Cùm *Montes*, & *Colles* conſpiciantur veluti pileati, incumbentibus in illis Nubibus, eóſque circu$\overset{am}{m}$plectentibus, *Tempeſtates* præmonſtrat imminentes.

51. *Nubes* electrinæ, & aureæ, ante Occaſum Solis, & tanquam cum fimbriis deauratis, poſtquam Sol magis condi cœperit, *ſerenitates* præmonſtrant.

52. *Nubes* luteæ, & tanquam cœnoſæ, ſignificant *Imbrem* cum vento inſtare.

53. *Nubecula* aliqua, non antè viſa ſubitò ſe monſtrans, cœlo circùm ſereno, præſertim ab Occidente, aut circa Meridiem, *Tempeſtatem* indicat ingruentem.

54. *Nebulæ*, & caligines aſcendentes, & ſursùm ſe recipientes, *pluvias*, & ſi ſubitò hoc fiat, ut tanquam ſorbeantur, *ventos* prædicunt; at cadentes, & in vallibus reſidentes, *Serenitatem*.

55. *Nube* gravidâ candicante, quam vocant Antiqui *Tempeſtatem albam*, ſequitur æſtate, Grando minutus, inſtar confituræ; hyeme, Nix.

56. Autumnus ſerenus ventoſam Hyemem præmonſtrat: ventoſus Hyems, Ver pluvioſum: Ver pluvioſum, Æſtatem ſerenam: ſerena Æſtas, Autumnum ventoſum. Ita ut Annus (ut proverbio dicitur) ſibi debitor raro ſit; neque eadem ſeries tempeſtatum redeat, per duos Annos ſimul.

Ignes

57. *Ignes* in focis, pallidiores ſolito, atque intra ſe murmurantes, *Tempeſtates* nunciant. Quòd ſi Flamma flexuosè volitet, & ſinuet, *ventum* præcipuè: at Fungi, ſive Tuberes in lucernis *pluvias* potiùs.

58. *Carbones* clariùs perlucentes, *ventum* ſignificant; etiam cum favillas à ſe citiùs diſcutiunt, & deponunt.

59. *Mare* cum conſpicitur in portu tranquillum in ſuperficie, & nihilominùs intra ſe murmuraverit, licet non intumuerit, *ventum* prædicit.

60. *Littora* in tranquillo reſonantia, Mariſque ipſius ſonitus cum plangore, aut quâdam echô, clariùs, & longiùs ſolito auditus, *ventos* prænunciant.

61. Si in tranquillo, & planâ ſuperficie *Maris*, conſpiciantur Spumæ hinc inde, aut coronæ albæ, aut Aquarum bullæ, *ventos* prædicunt: Et ſi hæc ſigna fuerint inſigniora, *aſperas tempeſtates*.

62. In Mari fluctibus agitato, ſi appareant ſpumæ coruſcantes, (quas *Pulmones Marinos* vocant) prænunciat duraturam Tempeſtatem, in plures dies.

63. Si Mare ſilentio intumeſcat, & intra portum altiùs ſolito inſurgat, aut Æſtus ad litora celeriùs ſolito accedat, *ventos* prænunciat.

64. Sonitus à *Montibus*, nemorúmque murmur increbreſcens, atque fragor etiam nonnullus in campeſtribus, *ventos* portendit. Cœli quoque murmur prodigioſum, abſque tonitru, ad *ventos* maximè ſpectat.

65. *Folia* & paleæ ludentes, ſine aurâ, quæ ſentiatur, & Lanugines plantarum volitantes, plumæque in Aquis innatantes, & colludentes, *ventos* adeſſe nunciant.

66. *Aves aquaticæ* concurſantes, & gregatim volantes, *Mergique* præcipuè, & *Fulicæ*, à Mari, aut ſtagnis fugientes, & ad litora, aut ripas properantes, præſertìm cum clangore, & ludentes in ſicco, *ventos* prænunciant, maxime ſi hoc faciant manè.

67. At *terreſtres volucres* contrà, aquam petentes, eámq; alis percutientes, & clangores dantes, & ſe perfundentes; ac præcipuè *Cornix*, tempeſtates portendunt.

68. *Mergi*, *Anatéſque*, ante *ventum* pennas roſtro purgant; at *Anſeres*, clangore ſuo importuno, *pluviam* invocant.

69. *Ardea* petens excelſa, adeò ut nubem quandoque humilem, ſupervolare conſpiciatur, *ventum* ſignificat. At *Milvi* contrà, in ſublimi volantes, *ſerenitatem*.

70. *Corvi* ſingultu quodam latrantes, ſi continuabunt, *ventos* denotant, ſi vero carptim vocem reſorbebunt, aut per intervalla longiora crocitabunt, *Imbres*.

71. *Noctua* garrula, putabatur ab antiquis, mutationem Tempeſtatis præmonſtrare: ſi in ſereno, *Imbres*; ſi in nubilo, *Serenitatem*: at apud nos *Noctua* clarè, & libentèr ululans, *Serenitates* plerunq; indicat, præcipuè Hyeme.

72. *Aves* in arboribus habitantes, ſi in nidos ſuos, ſedulò fugitent, & à pabulo citiùs recedant, *Tempeſtates* præmonſtrant; *Ardea* vero in arenâ ſtans triſtis, aut *Corvus* ſpatians, *Imbres* tantùm.

Delphini

73. *Delphini* tranquillo Mari laſcivientes, Flatum exiſtimantur prædicere, ex quâ veniunt parte; at turbato ludentes & aquam ſpargentes, contrà, *Serenitatem*. At plærique Piſcium, in ſummo natantes, aut quandóque exilientes, *pluviam* ſignificant.

74. Ingruente *vento*, Sues ita terrentur, & turbantur, & incompoſitè agunt, ut Ruſtici dicant illud ſolum Animal videre *Ventum*, ſpecie ſcilicet horrendum.

75. Paulò ante *Ventum*, *Araneæ* ſedulò laborant, & nent, acſi providè præoccuparent, quia *Vento* flante nere nequeunt.

76. Ante pluviam, *Campanarum* ſonitus auditur magis ex longinquo; At ante *Ventum*, auditur magis inæqualitèr accedens, & recedens, quemadmodum fit *vento* manifeſtò flante.

77. *Trifolium* inhorreſcere, & folia contra tempeſtatem ſubrigere, pro certo ponit *Plinius*.

78. Idem ait, *vaſa*, in quibus eſculenta reponuntur, quandóque ſudorem in repoſitoriis relinquere, idque diras tempeſtates prænunciare.

Monitum. *Cum* Pluvia, *&* Venti, *habeant materiam ferè communem; cumque* Ventum *ſemper præcedat nonnulla* Condenſatio *Aeris, ex Aere novitèr facto, intra veterem recepto, ut ex plangoribus litorum, & excelſo volatu* Ardeæ, *& aliis patet; Cumque* pluviam *ſimilitèr præcedat Aeris Condenſatio (ſed Aer in* Pluviâ *poſteà contrahitur magis, in* Ventis *contrà excreſcit) Neceſſe eſt, ut* Pluviæ *habeant complura* Prognoſtica, *cum* Ventis *communia. De iis conſule* Prognoſtica Pluviarum, *ſub titulo ſuo.*

Imitamenta Ventorum.

Ad Artic. 33. *Connexio.* SI *animum homines inducere poſſent, ut Contemplationes ſuas, in ſubjecto ſibi propoſito, non nimiùm figerent, & cætera tanquam* parerga *rejicerent; nec circa ipſum ſubjectum in infinitum, & plerunque inutilitèr ſubtilizarent, haudquaquam talis, qualis ſolet, occuparet ipſos ſtupor, ſed transferendo cogitationes ſuas, & diſcurrendo, plurima invenirent in longinquo, quæ propè latent. Itaque ut in* Iure Civili, *ita in* Iure Naturæ, *procedendum animo ſagaci, ad Similia, & Conformia.*

1. *Folles* apud homines *Æoli utres* ſunt; unde *ventum* quis promere poſſit, pro modulo noſtro. Etiam Interſtitia, & Fauces Montium, & Ædificiorum Anfractus, non alia ſunt, quàm Folles majores. In uſu autem ſunt Folles præcipuè, aut ad excitationem Flammarum, aut ad Organa Muſica. *Follium* autem ratio eſt, ut ſugant Aerem propter rationem *Vacui*, (ut loquuntur) & emittant per Compreſſionem.

2. Etiam *Flabellis* utimur manualibus, ad faciendum Ventum, & refrigeria, impellendo ſolummodo Aerem lenitèr.

3. De cœnaculorum æſtivorum refrigeriis, quædam poſuimus in *Reſponſo* ad *Artic. 9.* Poſſunt inveniri alii modi magis accurati, præſertim ſi Follium modo alicubi attrahatur Aer, alicubi emittatur. Sed ea, quæ jam in uſu ſunt, ad ſimplicem compreſſionem, tantum referuntur.

4. *Flatus* in *Microcoſmo*, & Animalibus, cum *ventis* in Mundo majore, optimè conveniunt; Nam & ex humore gignuntur, & cum humore alternant, ut faciunt *venti* & *pluviæ*; & à calore fortiore diſſipantur, & perſpirant. Ab illis autem, transferenda eſt certè ea Obſervatio ad *ventos*; quod ſcilicet gignantur *Flatus*, ex materiâ, quæ dat vaporem tenacem, nec facilè reſolubilem, ut Fabæ, & Legumina, & Fructus; quod etiam, eodem modo ſe habet in *ventis* majoribus.

5. In deſtillatione vitrioli, & aliorum Foſſilium, quæ ſunt magis flatuoſa, *opus* eſt receptaculis valdè capacibus, & amplis, alioqui effringentur.

6. *Ventus* factus ex *Nitro*, commiſto in *Pulvere pyrio*, erumpens, & inflans flammam, *ventos* in Univerſo (exceptis fulminoſis) non tantum imitatur, ſed exuperat.

7. Hujus autem *vires premuntur*, in Machinis humanis, ut in Bombardis, & Cuniculis, & domibus pulverariis incenſis, utrum autem, ſi in Aere aperto, *magna pulveris pyrii* moles, incenſa eſſet, *ventum* ex Aeris commotione, etiam ad plures horas excitatura eſſet, nondùm venit in Experimentum.

8. Latet ſpiritus flatuoſus, & expanſivus, in *Argento vivo*, adeò ut pulverem pyrium, (ut quidam volunt,) imitetur, & parum ex eo, pulveri pyrio admiſtum, eum reddat fortiorem. Etiam de *Auro* loquuntur *Chymiſtæ*, quod periculosè, & ferè tonitrui modo, in quibuſdam præparationibus erumpat; ſed de his mihi non compertum eſt.

Obſervatio major.

MOtus Ventorum *tanquam in ſpeculo ſpectatur, in* Motibus Aquarum *quoad plurima.*

Venti Magni *ſunt Inundationes Aeris*, *quales conſpiciuntur* Inundationes *Aquarum*, *utræque ex aucto* Quanto. *Quemadmodùm Aquæ aut deſcendunt ex Alto, aut emanant è Terrâ; ita* & ventorum *nonnulli ſunt dejecti*, *nonnulli exurgunt. Quemadmodùm nonnunquam intra Amnes ſunt contrarii Motus; unus fluxus Maris, alter Curſûs Amnis, & nihilominùs unicus efficitur Motus,* *Motu, prævalente fluxu Maris: ita & flantibus* ventis *contrariis, Major in ordinem redigit Minorem. Quemadmodùm in Currentibus Maris, & quorundam Amnium, aliquandò evenit, ut* Gurges *in ſummitate Aquæ, in contrarium vergat, Gurgiti in profundo: ita & in Aere, flantibus ſimul contrariis* ventis, *alter alterum ſuper volat. Quemadmodum ſunt* Cataractæ Pluviarum, *in ſpatio anguſto; ſimilitèr &* Turbines Ventorum, *Quemadmodum Aquæ, utcunque progrediantur, tamen ſi perturbatæ fuerint, interìm undulant, modò aſcendentes, & cumulatæ, modò deſcendentes, & ſulcatæ; ſimiliter faciunt &* venti, *niſi quod abſit* Motus Gravitatis. *Sunt & aliæ ſimilitudines, quæ ex iis, quæ inquiſita ſunt, notari poſſunt.*

Canones mobiles de Ventis.

Connexio. CAnones *aut* Particulares *ſunt, aut* Generales; *utrique* Mobiles *apud nos. Nil enim adhùc pronunciamus. At* Particulares *ex ſingulis fere* Articulis, *poſſunt decerpi, aut expromi;* Generales, *eoſque paucos ipſi jam excerpemus, & ſubjungemus.*

1. Ventus *non eſt aliud quippiam ab Aere moto, ſed ipſe* Aer Motus; *aut per* Impulſionem ſimplicem, *aut per* Immiſtionem Vaporum.

2. Venti *per* Impulſionem *Aeris ſimplicem, fiunt quatuor modis, aut per Motum Aeris naturalem; aut per Expanſionem Aeris in viis ſolis; aut per Receptionem Aeris ex frigore ſubitaneo; aut per Compreſſionem Aeris per Corpora externa.*

Poſsit eſſe & quintus Modus, per Agitationem, & Concuſſionem Aeris ab Aſtris: *ſed ſileant pauliſpèr hujuſmodi res, aut audiantur parcâ fide.*

3. Ventorum, *qui fiunt per* Immiſtionem vaporum, *præcipua cauſa eſt Super-oneratio Aeris, per Aerem noviter factum ex vaporibus; unde moles Aeris excreſcit, & nova ſpatia quærit.*

Quantum *non magnum Aeris ſuper-additi, magnum ciet tumorem in Aere circumquaque; Ita ut Aer ille novus, ex reſolutione Vaporum, plus conferat ad Motum, quam ad Materiam; Corpus autem magnum* venti *conſiſtit ex Aere priore, neque Aer novus Aerem veterem ante ſe agit, ac ſi Corpora ſeparata eſſent; ſed utraque commiſta ampliorem locum deſiderant.* 4.

Quando aliud concurrit Principium Motûs, præter ipſam Superonerationem Aeris, Acceſſorium quippiam eſt illud, & Principale fortificat, & auget; undè fit, ut venti *magni, & impetuoſi, raro oriuntur ex Super-oneratione Aeris ſimplici.* 5.

Quatuor ſunt Acceſſoria ad Super-onerationem Aeris, Expiratio è ſubterraneis; Deiectio ex mediâ regione Aeris (quam vocant;) Diſſipatio ex Nube factâ; & Mobilitas, atque Acrimonia Exhalationis ipſius. 6.

Motus venti *quaſi ſempèr lateralis eſt: verum is qui fit per Super-onerationem ſimplicem, uſque à principio: is qui fit per Expirationem è terrâ; aut Repercuſſionem ab alto, non multò poſt; niſi Eruptio, aut Præcipitium, aut Reverberatio fuerint admodùm violenta.* 7.

Aer nonnullam compreſſionem tolerat, antequam Superonerationem percipiat, & Aerem contiguum impellat; ex quo fit, ut omnes venti *ſint paulò denſiores quam Aer quietus.* 8.

Sedantur venti *quinque modis; aut Coeuntibus vaporibus; aut Incorporatis; aut Sublimatis; aut Tranſvectis, aut Deſtitutis.* 9.

Coeunt vapores, atque adeò ipſe Aer in pluviam, quatuor modis: aut per Copiam aggravantem, aut per Frigora condenſantia, aut per Ventos contrarios compellentes; aut per Obices repercutientes. 10.

Tam Vapores quam Exhalationes, Materia ventorum *ſunt. Etenim ex exhalationibus nunquam* Pluvia, *ex vaporibus ſæpiſſimè Venti. At illud intereſt, quod facti* venti *ex Vaporibus, faciliùs ſe incorporant Aeri puro, & citiùs ſedantur, nec ſint tam obſtinati, quam illi ex Halitibus.* 11.

Modus, & diverſæ conditiones Caloris, *non minùs poſſunt in Generatione* ventorum, *quam Copia aut Conditiones* Materiæ. 12.

Solis

13. *Solis calor, in* Generatione ventorum, *ita proportionatus eſſe debet, ut eos excitet, ſed non tantâ copiâ, ut coeant in* pluviam; *nec tantâ paucitate, ut prorsùs diſcutiantur, & diſſipentur.*

14. Venti *ſpirant ex parte Fomitum ſuorum: cúmque Fomites variè diſponantur, diverſi* venti, *ut plurimùm, ſimul ſpirant; ſed fortior debiliorem, aut obruit, aut flectit in Currentem ſuum.*

15. *Vbique generantur* venti, *ab ipſa terra ſuperficie, uſque ad frigidam* Regionem *Aeris: ſed frequentiores in proximo, fortiores in ſublimi.*

16. Regiones, *quæ habent* ventos Aſſeclas *ex tepidis, ſunt calidiores, quam pro ratione* Climatis *ſui; quæ ex gelidis, frigidiores.*

Charta humana; ſive Optativa cum proximis, circa ventos.

Optativa. 1. Vela Navium, *ita componere & diſponere, ut minore flatu, majorem conficiant viam. Res inſignitèr utilis, ad compendia itinerum per Mare, & parcendum impenſis.*

Proxim. Proximum *non occurrit adhùc inventum, præcisè in practicâ. Sed Conſule de eo* Obſervationes Majores, *ſuper* Art. 26.

Optativ. 2. Molendina *ad* ventum & vela *ipſorum ita fabricari, ut minore flatu, plùs molant. Res utilis ad lucrum.*

Proxim. *Conſule de hoc,* Experimenta *noſtra, in* Reſponſo *ad* Artic. 27. *ubi videtur res quaſi peracta.*

Optativ. 3. Ventos *orituros, & occaſuros, & tempora ipſorum præcognoſcere. Res utilis ad Navigationes, & Agriculturam; maximè autem ad electiones temporum, ad prœlia Navalia.*

Proxim. *Hùc multa pertinent eorum, quæ in Inquiſitione, præſertìm in* Reſponſo *ad* Articulum 32. *notata ſunt: At Obſervatio in poſterum diligentior (ſi quibus ea cordi erit) pateſcente jam cauſâ* Ventorum, *longè exactiora* prognoſtica præſtabit.

Judicium, & Prognoſtica facere per ventos, de aliis rebus: veluti Optativ.
primò, ſi ſint Continentes, aut Inſulæ in Mari, in aliquo loco, vel 4.
potiùs mare liberum? Res utilis ad Navigationes novas, & in-
cognitas.

Proximum eſt, Obſervatio circa Ventos ſtatos; id quo uſus videtur Proxim.
Columbus.

Itidem de ubertate, aut Caritate fructuum, & ſegetum, annis ſin- Optativ.
gulis. Res utilis ad lucrum, & venditiones anticipantes, & coemp- 5.
tiones, ut proditum eſt de Thalete, circa Monopolium Olivarum.

Huc pertinent nonnulla, in Inquiſitione poſita, de Ventis, aut malignis, Proxim.
a decuſſivis, & temporibus, quando nocent, ad Artic. 29.

Itidem de Morbis, & Peſtilentiis, annis ſingulis. Res utilis ad Optativ.
exiſtimationem Medicorum, ſi illa prædicere poſſint; etiam ad Cau- 6.
ſas, & Curas morborum; & nonnulla alia Civilia.

Huc pertinent etiam nonnulla in Inquiſitione poſita, ad Art. 30. Proxim.

De Prædictionibus ex Ventis, circa ſegetes, fructus, & morbos; Con- Monitum.
ſule Hiſtorias Agriculturæ, & Medicinæ.

Ventos excitare, & ſedare. Optativ.

De his, habentur quædam ſuperſtitioſa, & Magica: quæ non videntur 7.
digna, quæ in Hiſtoriam Naturalem ſeriam, & ſeveram recipiantur. Proxim.
Neque occurrit nobis, aliquid Proximum, in hoc genere. Deſignatio ea eſſe
poterit, ut Natura Aeris penitùs introſpiciatur, & inquiratur; ſi poſſit in-
veniri aliquid, quod in quantitate non magnâ, in Aerem immiſſum, poſſit
excitare, & multiplicare Motum, ad Dilatationem, aut Contractionem, in
Corpore Aeris: Ex hoc etenim (ſi fieri poſſit) ſequentur Excitationes, &
Sedationes Ventorum; quale eſt illud Experimentum Plinii, de Aceto
injecto in occurſum Turbinis, ſi verum foret. Altera deſignatio poſſit eſſe,
per Emiſſionem Ventorum ex ſubterraneis, ſi congregentur alicubi, in mag-
na copiâ; quale eſt illud receptum de Puteo in Dalmatiâ; verum & loca
hujuſmodi Carcerum noſſe difficile.

Complura Ludicra, & mira, per motum Ventorum efficere. Optativ.

De his cogitationem ſuſcipere, nobis non eſt otium. Proximum eſt illud 8.
vulgatum Duellorum ad Ventum: Proculdubiò, multa ejuſmodi jucunda Proxim.
reperiri poſſint; & ad Motus, & ad Sonos.

ADITVS AD TITVLOS In proximos quinque Menſes deſtinatos.

Hiſtoria Denſi & Rari.

Aditus.

NIL *mirum, ſi Natura Philoſophiæ, & Scientiis Debitrix ſit; cum ad reddendas rationes nunquàm adhùc ſit interpellata. Neque enim de* Quanto *Materiæ, &* Quomodò, *illud per corpora ſit diſtributum (in aliis copioſè, in aliis parcè) inſtituta eſt Inquiſitio diligens, & diſpenſatoria; ſecundum veros, aut proximos veris calculos. Illud rectè receptum eſt; Nil deperdi, aut addi Summæ univerſali: Etiam tractatus eſt à nonnullis ille locus; Quomodo corpora laxari poßint, & contrahi abſque Vacuo intermiſto, ſecundum plus & minus.* Denſi *autem &* Rari *Naturas, alius ad Copiam, & paucitatem Materiæ retulit, alius hoc ipſum eluſit; pleriq; Authorem ſuum ſecuti, rem totam per frigidam illam diſtinctionem Actûs & Potentiæ diſcutiunt, & componunt. Etiam qui illa Materiæ rationibus attribuunt, (quæ vera eſt ſententia) neque Materiam primam Quanto planè ſpoliatam, licèt ad alias formas æquam volunt, tamen in hoc ipſo inquiſitionem terminant, ulteriùs nihil quærunt, neque quid inde ſequatur perſpiciunt; remque quæ ad infinita ſpectat, & Naturalis Philoſophiæ veluti Baſis eſt, aut non attingunt, aut non urgent.*

Primò igitur, quod benè poſitum eſt, non movendum: Non ſcilicet aliquod in aliquâ tranſmutatione Corporum, Tranſactionem, aut à nihilo, aut ad nihilum; Sed Opera eſſe ejuſdem Omnipotentiæ, creare ex nihilo, & redigere in nihilum, Ex curſu Naturæ verò hoc nunquam fieri. Itaque Summa Materiæ totalis ſemper conſtat; nil additur, nil minuitur. At iſtam Summam inter corpora per portiones dividi, nemini dubium eſſe poſſit. Neq; enim quiſquam ſubtilitatibus abſtractis tam dementatus eſſe queat, ut exiſtimet tantum Materiæ ineſſe dolio Aquæ, quantum decem doliis Aquæ; neque ſimiliter dolio Aeris, quantum decem doliis Aeris. At in corpore eodem non dubitatur, quin Copia Materiæ multiplicetur pro menſurâ corporis: In corporibus diverſis, ambigitur. Quod ſi demonſtretur, unum dolium Aquæ in Aerem verſum, decem dare dolia Aeris, (iſtam enim computationem propter Opinionem receptam ſumimus, licet centupla verior ſit) bene habet: Etenim jam non amplius ſunt diverſa corpora, Aqua & Aer, ſed idem corpus Aeris, in decem doliis. At unum dolium Aeris (ut modò conceſſum eſt) decima tantùm pars eſt decem doliorum. Itaque reſiſti jam non poteſt, quin in uno dolio Aquæ, decuplo plus ſit materiæ, quàm in uno dolio Aeris. Itaque ſi quis aſſerat dolium Aquæ totum, in dolium Aeris unicum verti poſſe, idem prorſus eſt, ac ſi aſſerat aliquid poſſe redigi ad nihilum. Etenim una Decima Aquæ ad hoc ſufficiat, reliquas novem partes neceſſe eſt ut annihilentur. Contrà, ſi quis aſſerat Dolium Aeris, in Dolium Aquæ verti poſſe, idem eſt ac ſi aſſerat aliquid poſſe creari ex nihilo. Etenim Dolium Aeris, niſi ad decimam partem Dolii Aquæ attinget, reliquas novem partes neceſſe eſt ut fiant ex nihilo. Illud interim ſatis confitemur, de rationibus, & calculis, & quotâ parte Quanti Materiæ, quæ diverſis corporibus ſubeſt, & quâ induſtriâ, & ſagacitate de illis Informatio vera capi poſſit, arduam Inquiſitionem eſſe, quam tamen ingens, & latiſſimè fuſa utilitas compenſet. Nam Denſitates, & Raritates Corporum noſſe, & multò magis Condenſationes, & Rarefactiones procurare, & efficere, maximè intereſt, & Contemplativæ, & practicæ. Cum igitur ſit res (ſi qua alia) planè fundamentalis, & Catholica; Accincti debemus ad eam accedere, quandoquidem omnis Philoſophia abſque eâ, planè diſcincta, & ſoluta ſit.

Hiſtoria Gravis & Levis.

Aditus.

MOtum Gravitatis & Levitatis, *Veteres Motûs Naturalis nomine inſignivĕrunt. Scilicet nullum conſpiciebant Efficiens externum; nullam etiam Reſiſtentiam apparentem. Quinimò citatior videbatur Motus iſte in progreſſu ſuo. Huic Contemplationi, vel Sermoni potius, Phantaſiam illam* Mathematicam *de Hæſione Gravium ad Centrum Terræ (etiam ſi perforata foret ipſa Terra,) nec-non* Commentum illud Scholaſticum, *de Motu Corporum ad loca ſua,* veluti ſalem aſperſerunt. *His poſitis, perfunctos ſe credentes, nil amplius quærebant, niſi quod* de Centro Gravitatis, *in diverſis figuris, & de iis, quæ per Aquam vehuntur, paulò diligentiùs quiſpiam ex illis quæſivit.* Neque ex Recentioribus *quiſquam operæ pretium circa hoc fecit, addendo ſolummodò pauca* Mechanica, *eáque per* Demonſtrationes *ſuas detorta. Verùm miſſis verbulis, certiſſimum eſt, Corpus non niſi à* Corpore *pati; nec ullum fieri Motum Localem, qui non ſollicitetur, aut à partibus Corporis ipſius, quod movetur; aut à Corporibus adjacentibus, vel in contiguo, vel in proximo, vel ſaltem intra Orbem Activitatis ſuæ.* Itaque vires Magneticas *non inſcitè introduxit* Gilbertus, *ſed & ipſe factus* Magnes; *nimiò ſcilicet plura, quàm oportet, ad illas trahens, &* Navem *ædificans ex* Scalmo.

Hiſtoria Sympathiæ & Antipathiæ rerum.

Aditus.

LIS, & Amicitia in Naturâ, ſtimuli ſunt Motuum, & Claves Operum. Hinc Corporum Unio & Fuga, hinc Partium Miſtio & Separatio, hinc altæ atque intimæ Impreſſiones Virtutum, & quod vocant, Conjungere activa cum paſſivis; denique Magnalia Naturæ. Sed impura eſt admodùm hæc pars Philoſophiæ, de Sympathiâ & Antipathiâ Rerum, quam etiam Naturalem Magiam appellant, atque (quod ſemper ferè fit) ubi diligentia defuit, ſpes ſuperfuit. Operatio autem ejus in hominibus, prorsùs ſimilis eſt ſoporiferis nonnullis Medicamentis, quæ ſomnum conciliant, atque inſuper læta, & placentia ſomnia immittunt. Primò enim Intellectum humanum in ſoporem conjicit, decantando Proprietates ſpecificas, & Virtutes occultas, & cœlitùs demiſſas; unde homines ad veras cauſas eruendas non ampliùs excitantur, & evigilant; ſed in hujuſmodi otiis acquieſcunt: deinde innumera Commenta, Somniorum inſtar, inſinuat, & ſpargit. Sperant etiam Homines vani, Naturam ex fronte, & perſonâ cognoſcere, & per ſimilitudines extrinſecas, Proprietates internas detegere. Practica quoque Inquiſitioni ſimillima. Præcepta enim Magiæ Naturalis talia ſunt, ac ſi confiderent homines terram ſubigere, et Panem ſuum comedere, abſque ſudore vultus; et per otioſas, et faciles Corporum Applicationes, rerum potentes fieri; ſemper autem in ore habent, et tanquam ſponſores appellant Magnetem, et conſenſum Auri cum Argento vivo; et pauca hujus generis, ad fidem aliarum rerum, quæ neutiquàm ſimili contractu obligantur. Verùm optima quæque laboribus, tùm Inquirendi, tùm Operandi, propoſuit Deus. Nos in jure Naturæ enucleando, et rerum fœderibus interpretandis, paulò diligentiores erimus, nec Miraculis faventes, nec tamen Inquiſitionem inſtituentes humilem, aut anguſtam.

Hiſtoria
Sulphuris, Mercurii, & Salis.

Aditus.

PRincipiorum Trias *iſtud à* Chimiſtis *introductum eſt; atque quoad Speculativa, eſt ex iis, quæ illi afferunt, Inventum optimum. Subtiliores ex iis, quique philoſophantur maximè,* Elementa *volunt eſſe* Terram; Aquam; Aerem; Æthera; *Illa autem non* Materiam *rerum eſſe ponunt, ſed* Matrices; *in quibus ſpecifica Semina rerum generant, pro naturâ* Matricis. *Pro* Materiâ *autem* primâ (*quam ſpoliatam, et adiaphoram ponunt* Scholaſtici) *ſubſtituunt illa tria,* Sulphurem, *Mercurium, et* Salem; *ex quibus omnia Corpora ſint coagmentata, et miſta: Nos vocabula ipſorum accipimus; Dogmata parùm ſana ſunt. Illud tamen non malè cum illorum Opinione convenit, quod duo ex illis,* Sulphurem *ſcilicet, et* Mercurium (*ſenſu noſtro accepta*) *cenſemus eſſe Naturas admodùm primordiales, et penitiſſimos* Materiæ Schematiſmos; *et inter* Formas primæ claſſis *ferè præcipuas. Variare autem poſſumus Vocabula* Sulphuris & Mercurii, *ut ea aliter nominemus;* Oleoſum, Aqueum; Pingue, Crudum: Inflammabile, Non inflammabile: *et hujuſmodi. Videntur enim eſſe hæ duæ Rerum Tribus magnæ prorſus, et quæ Univerſum occupant, et penetrant: Siquidem in Subterraneis, ſunt* Sulphur, *et* Mercurius, *ut appellantur: in Vegetabili et Animali genere, ſunt* Oleum, *et* Aqua: *in Pneumaticis inferioribus, ſunt* Aer, *et* Flamma: *in Cœleſtibus,* Corpus ſtellæ, *et* Æther purum; *verùm de ultimâ hac Dualitate nil adhuc pronunciamus, licet probabilis videatur eſſe Symbolizatio. Quod verò ad* Salem *attinet; alia res eſt. Si enim* Salem *intelligunt pro parte* Cor*poris fixâ, quæ neque abit in Flammam, neque in Fumum; pertinet hoc ad* Inquiſitionem Fluidi, *et* Determinati; *de quibus nunc non eſt ſermo; ſin* Salem *accipi volunt, ſecundum literam, abſque parabolâ* rabolà; *non eſt* Sal *aliquid tertium à* Sulphure, *&* Mercurio, *ſed mistum ex utriſque per ſpiritum acrem devinctis. Etenim* Sal *omni habet partes inflammabiles; habet alias, flammam non ſolùm, non concipientes, ſed eam exhorrentes, & ſtrenuè fugientes. Nihilominùs cum* Inquiſitio *de* Sale, *ſit quiddam Affine* Inquiſitioni *de duobus reliquis, atque inſuper ſit eximii usûs, utpote vinculum utriuſque Naturæ*, Sulphureæ *&* Mercurialis, *& Vitæ ipſius rudimentum; illum etiam in hanc* Hiſtoriam, *&* Inquiſitionem *recipere viſum eſt. At illud interìm monemus, de* Pneumaticis *ilis*; Aere; Flammâ; Stellis; Æthere; *nos illa (prout certè merentur)* Inquiſitionibus *propriis reſervare; & de* Sulphure, *&* Mercurio *tangibili (nimirùm vel Minerali, vel Vegetabili, & Animali) hic tantùm* Hiſtoriam *inſtituere.*

Hiſtoria Vitæ & Mortis.

Aditus.

Ditus ad hanc Hiſtoriam, invenitur in Hiſtoriâ ipſâ, jam proximè ſequente.

FINIS.

FRANCISCI BACONI,

BARONIS DE VERULAMIO,
Vice-Comitis Sancti Albani,

Hiſtoria Vitæ & Mortis.

SIVE,
TITULUS SECUNDUS
in Hiſtoriâ Naturali & Experimentali
ad condendam Philoſophiam:
Quæ eſt Inſtaurationis Magnæ pars Tertia.

SIC ELEVABITUR FILIUS HOMINIS IO 3. ANCHORA FIDEI

LONDINI
Excuſum, typis *Edwardi Griffini*; Proſtant ad
Inſignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*,
apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

Imprimatur.
Reverendiſſimo in Chriſto Patri, & Dom.
D. Arch. Cant.
Sacellanus Domeſticus.

Guil. Bray.

Decemb. 7.
1637.

VIVENTIBVS ET POSTERIS SALVTEM.

CVm *Hiſtoriam Vitæ* & *Mortis*, inter *Sex Deſignationes Menſtruas*, ultimo loco poſuerimus; omninò hoc prævertere viſum eſt, & ſecundam edere, propter eximiam rei utilitatem; In quâ, vel minima temporis jactura, pro pretioſâ haberi debet. Speramus enim, & cupimus futurum, ut id plurimorum bono fiat; atque ut *Medici Nobiliores* animos nonnihil erigant, neque toti ſint in *Curarum ſordibus*; neque ſolùm propter *Neceſsitatem honorentur*, ſed fiant demum Omnipotentiæ, & Clementiæ divinæ adminiſtri, in *vitâ Hominum* prorogandâ, & inſtaurandâ; præſertìm cum hoc agatur, per vias tutas, & commodas, & civiles, licet intentatas. Etſi enim nos *Chriſtiani*, ad *Terram Promiſsionis* perpetuò aſpiremus, & anhelemus; tamen interim itinerantibus nobis, in hâc *Mundi Eremo*, etiam *Calceos* iſtos, & tegmina (Corporis ſcilicet noſtri fragilis) quam minimum atteri, erit ſignum *Favoris Divini*.

Hiſtoria
VITÆ ET MORTIS.

Aditus.

DE Vita brevi, & Arte longâ, *vetus eſt Cantilena, & querela. Videtur igitur eſſe tanquam ex congruo, ut nos qui pro viribus incumbimus, ad* Artes perficiendas, *etiam de* Vitâ *Hominum* producendâ, *cogitationem ſuſcipiamus, favente* & Veritatis, & Vitæ Authore. *Etſi enim* Vita Mortalium, *non aliud ſit, quàm Cumulus, & acceſsio Peccatorum, & Ærumnarum, quique ad Æternitatem aſpirant, iis leve ſit lucrum* vitæ; *tamen non deſpicienda eſt, etiam nobis* Chriſtianis, Operum Charitatis *Continuatio. Quin etiam* Diſcipulus Amatus *cæteris ſuperſtes fuit, & complures ex* Patribus, *præſertim* Monachis ſanctis, et Eremitis, *longævi fuerint; ut iſti Benedictioni, (toties in* Lege veteri *repetitæ,) minus detractum videatur poſt ævum* Servatoris, *quam reliquis Benedictionibus terrenis. Verùm ut hoc pro* maximo Bono *habeatur, proclive eſt. De modis aſſequendi, ardua* Inquiſitio; *eòque magis, quod ſit & Opinionibus falſis, & Præconiis vanis depravata. Nam & quæ à turbâ* Medicorum, *de* Humore Radicali, & Calore Naturali *dici ſolent, ſunt ſeductoria: & laudes immodicæ* Medicinarum Chymicarum, *primò inflant Hominum ſpes, deindè deſtituunt.*

Atque de Morte, *quæ ſequitur ex* Suffocatione, Putrefactione, *et variis* Morbis, *non inſtituitur præſens* Inquiſitio; *pertinet enim*

enim ad Hiſtoriam Medicinalem: *ſed de eâ tantum* Morte, *quæ fit per* Reſolutionem, *ac* Atrophiam *ſenilem. Attamen de ultimo paſſu* Mortis, *atque de ipsâ* Extinctione vitæ, *quæ tot modis, & exteriùs, & interiùs, fieri poteſt,* (*qui tamen habent quaſi* Atriolum *commune, antequàm ad* Articulum Mortis *ventum ſit*) *inquirere, affine quiddam præſenti* Inquiſitioni *eſſe cenſemus: ſed illud poſtremo loco ponemus.*

Quod reparari poteſt ſensìm, atque primo Integro *non deſtructo, id potentiâ æternum eſt, tanquam* Ignis Veſtalis. *Cum igitur viderent* Medici, & Philoſophi, *ali prorsùs Animalia, eorumque* Corpora *reparari & refici; neque tamen id diù fieri, ſed paulò poſt ſeneſcere ea, & ad Interitum properè deduci,* Mortem *quæſiverunt in aliquo, quod propriè reparari non poſsit; exiſtimantes* Humorem *aliquem* Radicalem, & Primigenium *non reparari in ſolidum, ſed fieri jam uſque ab Infantiâ, Appoſitionem quandam degenerem, non Reparationem juſtam; quæ ſensìm cum Ætate depravetur, & demùm* Pravum *deducat ad* Nullum. *Hæc cogitârunt imperitè ſatis, & leviter. Omnia enim in Animali, ſub Adoleſcentiâ, & Iuventute, reparantur integrè; quinetiam ad tempus, Quantitate augentur, Qualitate meliorantur; ut Materia Reparationis, quaſi æterna eſſe poſſet, ſi Modus Reparationis non intercideret. Sed reverâ hoc fit. Vergente ætate, inæqualis admodùm fit Reparatio; aliæ partes reparantur ſatis fœliciter, aliæ ægrè, & in pejus: ut ab eo tempore, Corpora humana ſubire incipiant tormentum illud* Mezentii, Vt viva in amplexu mortuorum immoriantur, *atque facilè reparabilia, propter ægrè reparabilia copulata, deficiant. Nam etiam poſt Declinationem, & decurſum ætatis,* Spiritus, Sanguis, Caro, Adeps, *facilè reparantur; at quæ ſicciores, aut poroſiores ſunt partes,* Membranæ, & Tunicæ *omnes,* Nervi, Arteriæ, Venæ, Oſſa, Cartilagines, *etiam* Viſcera *pleraque, denique* Organica *ferè omnia, difficiliùs reparantur, & cum jacturâ. Illæ autem ipſæ partes, cum ad illas alteras Reparabiles partes, actu reparandas, omninò officium ſuum præſtare debeant; activitate ſuâ, ac viribus imminutæ, functiones ſuas ampliùs exequi non poſſunt. Ex quo fit, ut paulò pòſt, omnia ruere incipiant, & ipſæ illæ partes, quæ in naturâ ſuâ ſunt valdè reparabiles, tamen deficientibus Organis Reparationis, nec ipſæ ſimiliter ampliùs commodè reparentur, ſed minuantur, & tandem deficiant. Cauſa autem* Periodi *ea eſt; quod Spiritus, inſtar Flammæ lenis,* *perpetuò prædatorius, & cum hoc conſpirans Aer externus, qui etiam corpora ſugit, & arefacit, tandèm officinam Corporis, & Machinas, & Organa perdat, & inhabilia reddat ad Munus Reparationis. Hæ ſunt veræ viæ* Mortis Naturalis *benè & diligenter animo volvendæ. Etenim qui Naturæ vias non noverit, quomodo is illi occurrere poſſit, eamque vertere?*

Itaque duplex debet eſſe Inquiſitio, *altera de* Conſumptione, *aut* Deprædatione *corporis humani; altera de ejuſdem* Reparatione, *aut* Refectione: *eo intuitu, ut altera, quantum fieri poſſit, inhibeatur, altera confortetur. Atque prior iſtarum pertinet præcipuè ad Spiritus, &* Aerem *externum, per quos fit Deprædatio; Secunda ad univerſum proceſſum* Alimentationis, *per quem fit reſtitutio. Atque quoad primam* Inquiſitionis *partem, quæ eſt de* Conſumptione, *omninò illa cum Corporibus Inanimatis, magnâ ex parte, communis eſt. Etenim quæ Spiritus innatus (qui omnibus Tangibilibus, ſive vivis, ſive mortuis ineſt,) &* Aer *ambiens, operatur ſuper Inanimata, eadem & tentat ſuper Animata; licet ſuper-additus Spiritus vitalis, illas operationes partìm infringat, & compeſcat, partìm potenter admodùm intendat, & augeat. Nam Manifeſtiſſimum eſt Inanimata complura abſque Reparatione, ad tempus benè longum durare poſſe: At Animata abſque Alimento, & Reparatione, ſubitò concidunt, & extinguuntur, ut & Ignis. Itaque* Inquiſitio *duplex eſſe debet; primò contemplando Corpus humanum, tanquam Inanimatum, & Inalimentatum; deinde tanquam Animatum & Alimentatum. Verùm hæc præfati, ad* Topica Inquiſitionis *jam pergamus.*

TOPICA PARTICVLARIA;

Sive,

Articuli Inquiſitionis De Vitâ & Morte.

DE Naturâ *Durabilis*, & *minùs Durabilis*, in Corporibus *Inanimatis*, atque ſimul in *Vegetabilibus*, inquiſitionem habeto; non copioſam, aut legitimam, ſed ſtrictim, & per Capita, & tanquam in tranſitu. 1.

De *Deſiccatione*, *Arefactione*, & *Conſumptione* Corporum *Inanimatorum*, & *Vegetabilium*, & de *Modis*, & *Proceſſu* per quos fiunt; atque inſupèr de *Deſiccationis*, *Arefactionis*, & *Conſumptionis Prohibitione*, & *Retardatione*, Corporumque in ſuo ſtatu *Conſervatione*; atque rursùs de Corporum, poſtquàm ſemel arefieri cœperint, *Inteneratione*, & *Emollitione*, & *Revireſcentiâ*, diligentiùs inquirito. 2.

Neque tamen de his ipſis, perfecta, aut accurata facienda eſt Inquiſitio, cùm ex proprio Titulo Durabilis *hæc depromi debeant, cúmque non ſint in Inquiſitione præſenti principalia, ſed lumen tantummodò præbeant ad Prolongationem, &* Inſtaurationem *vitæ, in* Animalibus. *In quibus ipſis (ut jam dictum eſt) eadem ferè uſu veniunt, ſed ſuo modo. Ab Inquiſitione autem circa* Inanimata *&* Vegetabilia, *tranſeat Inquiſitio ad Animalia præter* Hominem.

De *Animalium Longævitate*, & *Brevitate vitæ*, cum circumſtantiis debitis, quæ ad hujuſmodi Ævitates videantur facere, inquirito. 3.

4. Quoniam vero duplex eſt Duratio Corporum, altera in Identitate ſimplici, altera per Reparationem; quarum prima in Inanimatis tantùm obtinet, ſecunda in Vegetabilibus, & Animalibus, & perficitur per *Alimentationem*; ideò de *Alimentatione*, ejuſque viis, & proceſſu inquirito: neque id ipſum exactè (pertinet enim ad *Titulos Aſſimilationis*, & *Alimentationis*) ſed ut reliqua in tranſitu.

Ab Inquiſitione circa Animalia, *atque* Alimentata, *tranſeat illa ad* Hominem: *cùm verò jam deventum ſit ad Subjectum Inquiſitionis principale, debet eſſe in omnibus Inquiſitio magis exacta, & numeris ſuis abſoluta.*

5. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, ſecundum *Ætates Mundi*, *Regiones*, & *Climata*, & *Loca Nativitatis*, & *Habitationis*, inquirito.

6. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, ſecundum *Propagines*, & *Stirpes* ſuas (tanquam eſſet hæreditaria;) atque etiam ſecundum *Complexiones*, *Conſtitutiones*, & *Habitus*, Corporis *Staturas*, nec-non *modos*, & *ſpatia grandeſcendi*, atque ſecundum *Membrorum Facturas*, & *Compages* inquirito.

7. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ in hominibus*, ſecundum *Tempora Nativitatis*, ita inquirito, ut *Aſtrologica* & *Schemata cœli*, in præſentiâ omittas; recipito tantùm Obſervationes (ſi quæ ſint) plebeias, & manifeſtas, de *partubus ſeptimo*, *octavo*, *nono*, & *decimo Menſe*; etiam *Noctù*, *Interdiù*, & quo *Menſe Anni*?

8. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, ſecundum *Victum*, *Diætas*, *Regimen vitæ*, *Exercitia*, & ſimilia, inquirito; Nam quatenùs ad *Aerem*, in quo vivunt, & morantur *Homines*, de eo, in *Articulo* ſuperiore de *Locis Habitationis*, inquiri debere intelligimus.

9. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, ſecundum *Studia*, & *Genera Vitæ*, & *Affectus Animæ*, & varia *Accidentia*, inquirito.

10. De *Medicinis*, quæ putantur vitam prolongare, ſeorſùm inquirito.

11. De *Signis* & *Prognoſticis* vitæ longæ, & brevis, non illis quæ *Mortem* denotant in propinquo, (id enim ad *Hiſtoriam Medicinalem* pertinet) ſed de iis quæ etiam in *Sanitate* apparent, & obſervantur, inquirito, ſive ſint *Phyſiognomica*, ſive alia.

Hactenùs inſtituta eſt Inquiſitio de Longævitate *&* Brevitate vitæ, *tanquam* Inartificialis, *& in confuſo; huic adjicere viſum eſt* Inquiſitionem Artificialem *atque innuentem ad Praxim*, *per* Intentiones. *Eæ genere ſunt tres. Diſtributiones autem magis Particulares* Intentionum *earum proponemus, cùm ad ipſam* Inquiſitionem *ventum erit. Tres illæ* Intentiones *generales ſunt:* Prohibitio Conſumptionis; Perfectio Reparationis; Renovatio Veterationis.

12. De iis quæ *Corpus* in *Homine*, ab *Arefactione*, & *Conſumptione* conſervant, & eximunt; aut ſaltem *Inclinationem* ad eas, remorantur, & differunt, inquirito.

13. De iis quæ pertinent ad univerſum *Proceſſum Alimentationis* (unde fit *Reparatio* in Corpore *Hominis*) ut ſit proba, & minimâ cum jacturâ, inquirito.

De iis quæ *purgant inveterata*, & *reponunt Nova*, quæque etiam ea, quæ jam arefacta & indurata ſunt, rurſùs intenerant, & humectant, inquirito. 14.

Quoniam verò difficile eſt, vias ad Mortem *noſſe, niſi ipſius* Mortis Sedem, *&* Domicilium, (*vel* Antrum *potiùs*) *perſcrutatus ſis, & inveneris; de hac facienda eſt* Inquiſitio; *neque tamen de omni genere* Mortis, *ſed tantùm de iis* Mortibus, *quæ inferuntur* per Privationem, *&* Indigentiam, *non per* Violentiam; *Illæ enim ſunt tantùm, quæ ad* Atrophiam Senilem *ſpectant.*

De *Articulo Mortis*, & de *Atriolis Mortis*, quæ ad illum ducant, ab omni parte, (ſi modò id fiat per *Indigentiam*, & non per *violentiam*,) inquirito. 15.

Poſtremò, quoniam expedit noſſe Characterem, *& formam* Senectutis, *quod fiet optimè, ſi differentias omnes, in* Statu Corporis, *&* Functionibus, *inter* Iuventutem, *&* Senectutem, *diligentèr collegeris; ut ex iis perſpicere poſſis, quid ſit illud tandem, quod in tot effectus frondeſcat; etiam hanc* Inquiſitionem *ne omittito.*

De differentiis *Statûs Corporis*, & *Facultatum* in *Iuventute*, atque in Senectute; & ſi quid ſit ejuſmodi, quod in Senectute maneat, neque minuatur, diligentèr inquirito. 16.

Natura Durabilis.

Hiſtoria.

Ad Artic. 1.

1. M*Etalla* in tantum ævum durant, ut tempus *Durationis* ipſorum, Hominum obſervationem fugiat. Etiam quandò ſolvuntur per ætatem, in Rubiginem ſolvuntur, non per Perſpirationem; *Aurum autem* per neutrum.

2. *Argentum vivum*, licet humidum ſit, & fluidum, atque per Ignem facilè fiat volatile; tamen (quod novimus) abſque Igne, per ætatem ſolam, nec conſumitur, nec contrahit Rubiginem.

3. *Lapides*, præſertìm duriores, & complura alia ex *Foſſilibus*, longi ſunt ævi; idque licet exponantur in Aerem, multò magis dùm conduntur ſub Terrâ: Attamen Nitrum quoddam colligunt *Lapides*, quod illis eſt inſtar Rubiginis: *Gemmæ* autem, & *Cryſtalla*, *Metalla* ipſo ævo ſuperant; Attamen clarore ſuo nonnihil, a longâ ætate, mulctantur.

4. Obſervatum eſt, *Lapides* ex parte *Boreæ*, citiùs temporis edacitate conſumi, quam *Auſtro* expoſitos, idque & in Pyramidibus, & in Templis, & aliis Ædificiis manifeſtum eſſe: *Ferrum* contrà, ad *Auſtrum* expoſitum, citiùs Rubiginem contrahere, ad *Septentrionem* tardiùs, ut in Bacillis illis ferreis, aut Cratibus, quæ ad Feneſtras apponuntur, liquet. Nec mirum, cum in omni *Putrefactione* (qualis eſt Rubigo) Humiditas acceleret *Diſſolutionem*; in *Arefactione* ſimplici, Siccitas.

5. In *Vegetabilibus* (loquimur de avulſis nec vegetantibus) *Stemmata Arborum* duriorum, ſive trunci, atque ligna, & Materies ex ipſis, per ſæcula nonnulla durant. Partes autem *Stemmatis* variè ſe habent; Sunt enim quædam *Arbores* fiſtuloſæ, ut *Sambucus*, in quibus Pulpa in medio mollior ſit, exterius durius; at in *Arboribus* ſolidis, qualis eſt *Quercus*, interius, (quod *Cor Arboris* vocant,) durat magis.

6. *Folia Plantarum*, & *Flores*, etiam *Caules*, exiguæ ſunt *Durationis*, ſed ſolvuntur in pulverem, ſeſeque incinerant, niſi putreſiant: *Radices* autem ſunt magis durabiles.

7. *Oſſa Animalium* diù durant, ut videre eſt in *Oſſuariis*, ſcilicet Repoſitoriis *Oſſium* Defunctorum: *Cornua* etiam valdè durant; necnon *Dentes*, ſicut in *Ebore*, & *Dentibus Equi Marini*.

8. *Pelles* etiam, & *Corium* valdè durant, ut cernere eſt in *Pergamenis* antiquorum Librorum: quinetiam *Papyrus*, complura ſecula tolerat, licet *Pergamenæ* duratione cedat.

9. *Ignem paſſa* diù durant, ut *Vitrum*, *Lateres*; etiam *Carnes*, & *Fructus Ignem paſſi*, diutiùs durant, quam crudi: neque ob id tantùm, quod hujuſmodi Coctio arceat Putredinem; ſed etiam quod exhauſto *Humore aqueo*, *Humor oleoſus* diutiùs ſe ſuſtineat.

10. *Aqua* omnium Liquorum citiſſimè ſorbetur ab Aere, Oleum contrà tardiùs evaporat; ut cernere eſt, non ſolùm in Liquoribus ipſis, verum etiam in Miſtis: Etenim Papyrus *Aquâ* madefacta atque inde nonnihil Diaphaneitatis nacta, paulò poſt albeſcit, & Diaphaneitatem ſuam deponit, exhalante ſcilicet *Vapore Aquæ*, At contrà, Papyrus *Oleo* tincta, diu Diaphaneitatem ſervat, minimè exhalante *Oleo*: unde qui Chirographa adulterant, *Papyrum Oleatam* Autographo imponunt, atque hâc induſtriâ lineas trahere tentant.

11. *Gummi* omnia, valdè diù durant; Etiam *Cera*, & *Mel*.

12. At *Æqualitas*, & *Inæqualitas* eorum, quæ Corporibus accidunt, non minùs quàm res ipſæ, ad *Durationem*, aut Diſſolutionem valent. Nam *Ligna*, *Lapides*, alia, vel in Aquâ, vel in Aere perpetuo manentia, plus durant, quàm ſi quandóque alluantur, quandóque afflentur. Atque *Lapides* eruti, & in Ædificiis poſiti, diutiùs durant, ſi eodem ſitu, & ad eaſdem Cœli plagas ponantur; quibus jacebant in Mineris: id quod *plantis* etiam è loco motis, & aliò tranſplantatis, accidit.

Obſer-

Obſervationes majores.

Loco Aſſumpti *ponatur*, *quod certiſſimum eſt*; *Ineſſe omni Tangibili* Spiritum, *ſive* Corpus pneumaticum, *Partibus tangibilibus obtectum, & incluſum*; *Atque ex illo* Spiritu *initium capi omnis* Diſſolutionis, & Conſumptionis; *Itaque earundem Antidotum eſt*, Detentio Spiritus. 1.

Spiritus *detinetur duplici modo*; *Aut per* Compreſſionem *arctam, tanquam in Carcere*; *aut per* Detentionem *tanquam ſpontaneam*: *Atque ea* Manſio *etiam duplici ratione invitatur*; *videlicet, ſi* Spiritus *ipſe non ſit mobilis admodùm*, *aut acer*; *atque ſi inſupèr ab* Aere *ambiente minùs ſollicitetur ad exeundum*. *Itaque duo ſunt* Durabilia; Durum, & Oleoſum; Durum *conſtringit* Spiritum; Oleoſum *partìm demulcet* Spiritum, *partìm hujuſmodi eſt, ut ab* Aere *minùs ſolicitetur*: Aer *enim* Aquæ *conſubſtantialis*, Flamma *autem* Oleo. *Atque de* Naturâ Durabilis, & *minùs* Durabilis *in* Inanimatis, *hæc inquiſita ſunt*. 2.

Hiſtoria.

Herbæ quæ habentur ex Frigidioribus, annuæ ſunt, & quotannis moriuntur, tam Radice, quàm Caule: ut *Lactuca*, *Portulaca*, etiam *Triticum*, & *Frumenti* omne genus: Sunt tamen etiam ex frigidis, quæ per tres, aut quatuor Annos durant, ut *Viola*, *Fragaria*, *Pimpinella*, *Primula veris*, *Acetoſa*; At *Borago*, & *Bugloſſa*, cùm videantur vivæ tam ſimiles, Morte differunt; *Borago* enim annua, *Bugloſſa* Anno ſuperſtes. 13.

At Herbæ calidæ plurimæ ætatem, & annos ferunt; *Hyſopus*, *Thymum*, *Satureia*, *Majorana altera*, *Meliſſa*, *Abſynthium*, *Chamædrys*, *Salvia*, &c. At *Fœniculum* Caule moritur, Radice repullulat: *Ocymum* verò, & *Majorana* (quam vocant,) *ſuavis*, non tam Ætatis, quam Hyemis ſunt impatientes: ſatæ enim in loco valdè munito, & tepido, ſuperſtites ſunt: Certè notum eſt *Schema*, (qualibus in Hortis utuntur ad ornamentum;) 14.

mentum;) ex *Hyſſopo*, quotannis bis tonſum, uſque ad quadraginta Annos duraſſe.

15. *Frutices* & *Arbores* humiliores, ad ſexageſimum Annum, aliæ etiam duplò magis, vivunt. *Vitis* ſexagenaria eſſe poteſt, & ferax eſt etiam in Senectute. *Roſmarinus* fœlicitèr collocatus, etiam Sexageſimum Annum complet; At *Acanthus*, & *Hedera* ultra centeſimum durant. Sed Rubi Ætas, non percipitur, quia flectendo caput in terram novas nanciſcitur Radices, ut veterem à novâ diſtinguere haud facile ſit.

16. Ex *Arboribus* grandioribus annoſiſſimæ ſunt *Quercus*, *Ilex*, *Ornus*, *Vlmus*, *Fagus*, *Caſtanea*, *Platanus*, *Ficus Ruminalis*, *Lotos*, *Oleaſter*, *Olea*, *Palma*, *Morus*: ex his nonnullæ uſque ad octingenteſimum Annum; etiam earum minùs vivaces, uſque ad ducenteſimum perveniunt.

17. At *Arbores Odoratæ*, & *Reſinoſæ*, materiâ ſuâ ſive Ligno, etiam illis, quas diximus, magis durabiles; Ætate paulò minùs vivaces; *Cupreſſus*, *Abies*, *Pinus*, *Buxus*, *Iuniperus*; At *Cedrus* Corporis magnitudine adjutus, etiam ſuperiores ferè æquat.

18. *Fraxinus* proventu alacris & velox, Ætatem ad centeſimum annum, aut nonnihil ultra producit; quod etiam quandoque facit *Ferula*, & *Acer*, & *Sorbus*: At *Populus*, & *Tilia*, & *Salix*, & (quam appellant) *Sycomôrus*, & *Iuglans*, non adeò vivaces ſunt.

19. *Malus*, *Pyrus*, *Prunus*, *Malus Punica*, *Malus Medica*, & *Cytria*, *Meſpilus*, *Cornus*, *Ceraſus*, ad Quinquageſimum, aut Sexageſimum Annum pervenire poſſunt; præſertim ſi à Muſco nonnullas ipſarum veſtiente, aliquandò purgentur.

20. Generalitèr Magnitudo Corporis in *Arboribus*, cum Diuturnitate vitæ, (cæteris paribus,) nonnihil habet commune; & ſimilitèr durities Materiæ: quin & *Arbores* Glandiferæ, & Nuciferæ, Fructiferis & Bacciferis, ſunt plerunque vivaciores: atque etiam Præcocibus, vel Fructu, vel Foliis, ſerotinæ & tardiùs frondeſcentes, atque tardiùs etiam Folia deponentes, Ætate diuturniores ſunt: quin & ſylveſtres Cultis; & in eâdem ſpecie, quæ acidum Fructum ferunt, illis quæ dulcem.

Obſer-

Obſervatio Major.

BEnè *admodum notavit* Ariſtoteles, *diſcrimen inter* Plantas, & Animalia, *quoad Alimentationem, & Renovationem, quòd ſcilicet* Corpus Animalium *ſuis Clauſtris circumſeptum manet; atque inſupèr poſtquam ad juſtam Magnitudinem pervenerit, Alimento continuatur, & conſervatur, ſed nihil novum excreſcit, præter capillos, & Vngues, quæ pro Excrementis habentur; adeò ut neceſſe ſit Succos* Animalium *citiùs veteraſcere; At in* Arboribus, *quæ novos ſubinde Ramos, nova Vimina, novas Frondes, novos Fructus immittunt, evenit vt & ipſæ, quas diximus, partes novæ ſint, nec Ætatem paſſæ; cùm verò, quicquid Virilis ſit, & adoleſcens, fortiùs & alacriùs Alimentum ad ſe trahat, quam quod incœperit deſiccari, evenit unà & ſimul, ut* Truncus *ipſe per quem hujuſmodi Alimentum tranſit ad* Ramos, *uberiore, & lætiore Alimento in tranſitu irrigetur, perfundatur, & renovetur; Id quod etiam inſigniter patet, ex hoc (licet illud non animadverterit* Ariſtoteles, *qui nec ea ipſa, quæ jam diximus, tam perſpicuè explicavit) quod in* Sepibus, Sylvis cæduis, Arboribus tonſis, *Amputatio Ramorum, aut Surculorum, Caulem ipſum, aut Truncum confortat, illumque efficit longè diuturniorem.*

Deſiccatio; Deſiccationis prohibitio; & Deſiccati Inteneratio.

Hiſtoria.

Ad Artic. 2.

1. I*Gnis*, & *Calor* intenſus alia deſiccat, alia colliquat;
Limus *ut hic dureſcit, & hæc ut* Cera *liqueſcit*
Vno eodemque Igne.——

Deſiccat *Terram*, & *Lapides*, & *Lignum*, & *Pannos*, & *Pelles*, & quæcunque non fluunt: Colliquat *Metalla*, & *Ceram*, & *Gummi*, & *Butyrum*, & *Sevum*, & hujuſmodi.

2. Attamen in illis ipſis quæ colliquat *Ignis*, ſi vehementior fuerit, ea in fine deſiccat; nam & *Metalla*, ex *Igne* fortiore, emiſſo *Volatili*, minuuntur pondere (præter *Aurum*) & deveniunt magis fragilia; atque *Oleoſa* illa & *pinguia*, ab *Igne* fortiore deveniunt frixa, & toſta, & magis ſicca & cruſtata.

3. *Aer*, præcipuè apertus, manifeſtò deſiccat, nunquàm colliquat; veluti cum viæ, & Superficies Terræ, Imbribus madefactæ deſiccantur; Lintea lota, quæ ad *Aerem* exponuntur, ſiccantur; Herbæ, & Folia, & Flores, in umbrâ ſiccantur. At multò magis, hoc facit *Aer*, ſi aut Solis radiis illuſtretur, (modò non inducat Putredinem) aut moveatur; ut flantibus Ventis, & in Areis perflatilibus.

4 *Ætas* maximè, ſed tamen lentiſſimè, deſiccat; ut fit in omnibus Corporibus, quæ Vetuſtate, (modò non intercipiantur à Putredine) areſiunt: *Ætas* autem, nihil eſt per ſe (cum ſit Menſura tantùm Temporis) ſed Effectus producitur, à *Spiritu* Corporum innato, qui Corporis Humorem exugit, & unà cum ipſo evolat; & ab *Aere* circumfuſo, qui multiplicat ſe ſuper *Spiritus* innatos, & *Succos* Corporis, eoſque deprædatur.

5. *Frigus* omnium maximè propriè exiccat; ſiquidem *Deſiccatio* non fit niſi per *Contractionem*; quod eſt opus proprium *Frigoris*. Quoniam vero nos *Homines Calidum* potentiſſimum habemus in *Igne*, *Frigidum* autem infirmum admodum; nihil aliud ſcilicet quam *Hyemis*, aut fortaſſe *Glaciei*, aut *Nivis*, aut *Nitri*, ideò *Deſiccationes Frigoris* ſunt imbecillæ, & facilè diſſolubiles: videmus tamen deſiccari Faciem Terræ ex *Gelu*, atque ex *Ventis Martiis* plus, quam ex Sole; cùm idem *Ventus*, qui *Humorem* lambit, etiam *Frigus* incutiat.

6. *Fumus* Foci deſiccat, ut in *Laridis*; & *Linguis Boûm*, quæ in Caminis

ſuſpenduntur; quinetiam Suffitus ex Olybano, aut Ligno Aloes,& ſimilibus, deſiccat Cerebrum,& Catarrhis medetur.

Sal, morâ paulò longiore, deſiccat, non tantùm in extimis, ſed etiam in profundo; ut fit in Carnibus aut Piſcibus ſalitis, quæ per diuturnam *Salitionem*, manifeſtò etiam intrinſecùs indurantur. 7.

Gummi calidiora applicata ad Cutem eam deſiccant,& corrugant; quod faciunt etiam *Aquæ* nonnullæ conſtringentes. 8.

Spiritus Vini fortis, in tantum deſiccat inſtar *Ignis*, ut & Albumen Ovi immiſſum candefaciat,& Panem torreat. 9.

Pulveres deſiccant inſtar Spongiarum, ſugendo Humidum, ut fit in *Pulvere*, Atramento injecto, poſt Scriptionem: Etiam *Levor*, & *Vnio* Corporis (qui non permittit Vaporem *Humidi* ingredi per poros) per Accidens deſiccat, quia ipſum *Aeri* exponit; ut fit in Gemmis,& Specul is,& Laminis Enſium; in quæ ſi ſpires, cernuntur illa primò vapore obducta, ſed paulò poſt evaneſcit ille vapor, ut Nubecula: atque de *Deſiccatione* hæc inquiſita ſint. 10.

Granaria in uſu ſunt hodiè, ad partes *Germaniæ Orientales*, in Cellis ſubterraneis, in quibus *Triticum*, & alia Grana conſervantur, ſubſtrato,& circumpoſito undique ſtramine, ad nonnullam altitudinem, quod Humiditatem Cavernæ arceat,& ſorbeat: Quâ induſtriâ ſervantur Grana etiam ad viceſimum, aut triceſimum Annum; neque ſervantur tantum à Putredine, ſed (quod ad præſentem *Inquiſitionem* pertinet,) in tali Viriditate, ut Panibus conficiendis optimè ſufficiant; idemque fuiſſe in uſu, in *Cappadociâ*, & *Thraciâ*,& nonnullis locis *Hiſpaniæ*, perhibetur. 11.

Granaria in Faſtigiis Ædium, cum Feneſtris ad *Orientem* & *Septentrionem* commodè collocantur, quinetiam conſtituunt quidam duo Solaria, ſuperiùs, & inferiùs; Superius autem foraminatum eſt, ut Granum per foramen, (tanquam Arena in Clepſidrâ,) continuè deſcendat, & ſubinde palis, poſt aliquot dies, reponatur; ut Gramum ſit in continuo Motu. Notandum autem eſt, etiam hujuſmodi res, non tantùm Putredinem cohibere, verùm etiam Viriditatem conſervare, & Deſiccationem retardare; Cujus cauſa eſt ea, quam etiam ſuperiùs notavimus; quòd Evolatio Humoris Aquei, quæ Motu, & Vento acceleratur, Humorem Oleoſum in ſuo eſſe conſervat; qui aliàs in conſortio Humoris Aquei fuiſſet unà evolaturus. Etiam in quibuſdam *Montibus* ubi Aer eſt purus, *Cadavera* ad plures dies manent, non multùm defloreſcentia. 12.

Fructus, veluti *Granata*, *Cytria*, *Mala*, *Pyra*, & hujuſmodi; etiam & *Flores*, ut *Roſa*, *Lilium*, in Vaſis Fictilibus benè obturatis, diutiùs ſervantur; neque tamen non officit *Aer* ambiens ab extimis, qui etiam per Vaſa inæqualitates ſuas defert,& inſinuat; ut in Calore,& Frigore manifeſtum eſt: itaque ſi & Vaſa diligentèr obturentur, atque obturata ſub Terram inſupèr condantur, optimum erit; neque minùs utile eſt, ſi non ſub Terrâ, ſed ſub Aquis condantur, modò ſint umbroſæ, ut Putei,& Ciſternæ in Domibus; ſed quæ ſub Aquis conduntur, meliùs reponuntur in Vaſis Vitreis, quam in Fictilibus. 13.

Generalitèr quæ ſub *Terrâ*,& in *Cellis* ſubterraneis, aut in profundo 14.

Aquarum reponuntur, virorem ſuum diutiùs tuentur, quam quæ ſupra Terram.

15. Tradunt in *Conſervatoriis Nivium* (ſive ſint in montibus, in Fovei naturalibus, ſive per Artem in Puteis ad hoc factis) obſervatum fuiſſe, quod aliquandò *Malum*, aut *Caſtanea*, aut nux, aut ſimile quippiam inciderit, quæ poſt plures Menſes liquefactâ nive, aut etiam intra Nivem ipſam, inventa ſunt recentia, & pulchra, ac ſi pridiè eſſent decerpta.

16. *Uvæ* apud Ruſticos ſervantur in *Racemis* coopertis intra *Farinam*; quod licet guſtui eas reddat minùs gratas, tamen Humorem & Viriditatem conſervat; etiam omnes *Fructus* duriores, non tantùm in *Farinâ*, ſed in *ſcobè Lignorum*, etiam inter Acervos *Granorum* integrorum, diù ſervantur.

17. Invaluit Opinio, *Corpora* intra *Liquores* ſuæ ſpeciei, tanquam *Menſtrua* ſua, conſervari recentia; ut *Vuas*, in *Vino*, *Olivas* in *Oleo*, &c.

18. Servantur *Mala Granata*, & *Cotonea* tincta pauliſpèr in *Aquam Marinam*, aut *ſalſam*, & paulò poſt extracta; & in *Aere* aperto (modò fuerit in umbrâ) ſiccata.

19. In *Vino*, *Oleo*, aut *Amurcâ* ſuſpenſa diù ſervantur; multo magis in *Melle*, & *Spiritu vini*; atque etiam omnium maximè (ut quidam tradunt) in *Argento Vivo*.

20. *Incruſtatio* etiam *Fructuum*, *Cerâ*, *Pice*, *Gypſo*, *Paſtâ*, aut aliis oblinimentis, aut capſulis, diutiùs eos virides conſervat.

21. Manifeſtum eſt *Muſcas* & *Araneas*, & *Formicas*, & hujuſmodi, caſu in *Electro*, aut etiam *Arborum Gummis* immerſas, & ſepultâs, nunquam poſteà marceſcere; licet ſint Corpora mollia, & tenera.

22. *Vuæ* ſervantur penſiles; & ſic de aliis *Fructibus*; duplex eſt enim ejus rei commoditas; una, quod abſque ullâ contuſione, aut compreſſione fiat, qualis contrà fit cum ſuper dura collocantur; altera, quod *Aer* undequáque ipſas æqualitèr ambit.

23. Notatum eſt, tam *Putrefactionem*, quam *Deſiccationem* in *Vegetabilibus*, non ſimilitèr, ex omni parte, incipere; ſed maximè ex eâ parte, per quam ſolebant, cum eſſent viva, attrahere *Alimentum*; itaque jubent aliqui *Pediculos Malorum*, aut *Fructuum*, *Cerâ*, aut *Pice* liquefactâ, obducere.

24. *Fila Candelarum* aut Lampadum majora citiùs abſumunt Sevum, aut Oleum, quam minora: Etiam *Flamma* ex *Goſſypio* citiùs quam ex Scirpo, aut Stramine, aut Vimine ligneo; atque in *Baculis Cereorum*, citiùs ex *Junipero*, aut *Abiete*, quam ex *Fraxino*: Etiam omnis *Flamma* mota & vento agitata, citiùs abſumit, quam tranquilla; itaque intra Cornu minùs citò, quam in aperto: Tradunt quoque *Lychnos* in *Sepulchris*, admodùm diù durare.

25. *Alimenti* etiam *Natura*, & præparatio non minùs facit ad diuturnitatem *Lychnorum*, quàm *Natura Flammæ*: Nam *Cera*, *Sevo* diuturnior eſt; & *Sevum* paulò madidum, *Sevo* ſicciore; & *Cera dura*, *Cera* molliore.

26. *Arbores*, ſi quotannis circa *Radices* earum Terram moveris, breviùs durant; ſi per Luſtra aut Decennia, diutiùs; Etiam *Gemmas*, &

Surculos decerpere, facit ad Longævitatem: Item *Stercoratio* aut *Substratio cretæ* & ſimilium, aut multa Irrigatio, *Feracitati* confert, Ætatem minuit: Atque de *Prohibitione Deſiccationis*, & *Conſumptionis*, hæc inquiſita ſunt.

Inteneratio Deſiccati, (quæ res eſt præcipua) *Experimenta* præbet pauca; ideoque nonnulla quæ in *Animalibus* fiunt, atque etiam in *Homine*, conjungemus.

27. *Vimina Salicis*, quibus ad ligandas Arbores utuntur, in Aquâ infuſa, fiunt magis flexibilia; Similiter *virgarum Ferulæ* extremitates in Urceis cum Aquâ imponuntur, ne ſicceſcant; quin & *Globuli* luſorii, licet per Siccitatem rimas collegerint, poſiti in Aquâ rursùs implentur, & conſolidantur.

28. *Ocreæ* ex *Corio* vetuſtate duræ, & obſtinatæ, per illinitionem Sevi ad ignem, molliuntur; etiam Igni ſimplici admotæ, nonnihil: *Veſicæ*, & *Membranæ*, poſtquam fuerint induratæ, ab Aquâ calefactâ, admixto Sevo, aut aliquo Pingui, intenerantur; meliùs autem, ſi etiam paululùm confricentur.

29. *Arbores* veteres admodùm, quæ diu ſteterunt immotæ, fodiendo & aperiendo terram, circa *Radices* ipſarum, manifeſtò tanquam juveneſcunt, novis & teneris Frondibus emiſſis.

30. *Boves Aratores* veteres, & laboribus penitùs exhauſti in læta Paſcua inducti *Carnibus* veſtiuntur novis, & teneris, & juvenilibus, ut etiam ad Guſtum *Carnem Juvencorum* referant.

31. *Diæta ſtricta* conſumens, & emacians ex *Guaiaco*, *Pane bis cocto*, & ſimilibus (quali ad curandum *Morbum Gallicum*, & inveteratos *Catarrhos*, & *Leucophlegmatiam* utimur) *Homines* ad ſummam *Macilentiam* deducit, conſumptis *Succis* corporis; qui poſtquam cœperint inſtaurari, & refici, manifeſtò cernuntur, magis Juveniles & Virides; quinetiam exiſtimamus *Morbos emaciantes*, poſteà benè curatos, compluribus Vitam prolongaſſe.

Obſervationes majores.

1. *Miris modis Homines, more* Noctuarum, *in Tenebris* Notionum *ſuarum acutè vident, ad Experientiam, tanquam lucem diurnam, nictant, & cæcutiunt.* Loquuntur de Elementari Qualitate Siccitatis; *& de Deſiccantibus; & de naturalibus Periodis Corporum, per quas corrumpuntur, & conſumuntur; ſed interim, nec de Initiis, nec de Mediis, nec de Extremis*, Deſiccationis, *&* Conſumptionis; *aliquid, quod valeat, diſſerunt.*

2. Deſiccatio & Conſumptio, *in Proceſſu ſuo, tribus actionibus perficitur; atque originem ducunt Actiones illæ, à* Spiritu *innato Corporum, ut dictum eſt.*

3. *Prima Actio eſt,* Attenuatio *Humidi in* Spiritum; *ſecunda eſt,* Exitus, *aut Evolatio* Spiritûs: *tertia eſt,* Contractio *partium Corporis caſſiorum, ſtatìm poſt* Spiritum *emiſſum; Atque hæc ultima eſt illa* Deſiccatio, & Induratio *de quâ præcipuè agimus: priora duo conſumunt tantùm.*

4. De Attenuatione, *res manifeſta eſt;* Spiritus *enim, qui in omni Corpore Tangibili includitur, ſui non obliviſcitur; ſed quicquid nanciſcitur in corpore (in quo obſidetur) quod digerere poſſit, & conficere, & in ſe vertere; illud planè alterat, & ſubigit, & ex eo ſe multiplicat, & novum Spiritum generat. Hoc ex probatione una, inſtar omnium, evincitur; quòd quæ plurimùm ſiccantur, Pondere minuuntur, & deveniunt Cava, Poroſa, & ab intùs Sonantia: notiſſimum autem eſt,* Spiritum *rei præ-inexiſtentem, ad Pondus nihil conferre, ſed illud levare potius; ergo neceſſe eſt, ut Spiritus præ-inexiſtens, Humidum, & ſuccum Corporis, quæ anteà ponderaverant, in ſe verterit; quo facto pondus minuitur; atque hæc eſt prima Actio, ſcilicet* Attenuationis *Humoris, et Converſionis ejus in Spiritum.*

5. *Secunda Actio, quæ eſt* Exitus, *ſive* Evolatio ſpiritûs, *res etiam manifeſtiſſima eſt. Etenim illa* Evolatio, *cùm fit confertim, etiam ſenſui patet; in vaporibus Aſpectui, in Odoribus Olfactui; verum ſi ſensìm fiat* Evolatio, *ut fit per Ætatem, tum demùm peragitur ſine ſenſu; ſed eadem res eſt. Quinetiam, ubi Corporis Compages, aut ita arcta eſt, aut ita tenax, ut* Spiritus *Poros, et Meatus non inveniat, per quos exeat, tum verò etiam partes ipſas craſſiores Corporis, in nixu ſuo exeundi, ante ſe agit, eaſque ultra Corporis ſuperficiem extrudit; ut fit in Rubigine* Metallorum, *et in Carie omnium Pinguium: Atque hæc eſt ſecunda Actio; ſcilicet* Exitûs, *et Evolationis* Spiritûs.

6. *Tertia Actio paulò magis obſcura, ſed æquè certa eſt; Ea eſt Contractio Partium craſſiorum poſt* Spiritum *emiſſum; atque primò videre eſt Corpora poſt* Spiritum *emiſſum manifeſtò arctari, et minorem locum complere; ut fit in* Nucleis Nucium, *qui ſiccati non implent teſtam; et in Trabibus, et Palis Ligni, quæ primò contigua ſunt ad invicem, ex* Deſiccatione *autem hiant; atque ex Globulis*

luſorijs,

luſoriis, et ſimilibus, qui per ſiccitatem rimoſi evadunt, cùm Partes ſe contrahant, et contractæ neceſſariò ſpatia inter ſe relinquant: Secundò patet ex Rugis corporum ſiccatorum; Nixus enim ſe contrahendi tantum valet, ut Partes contrahendo interìm adducat, et ſublevet; Quæ enim in extremitatibus contrahuntur, in Mediis ſublevantur; atque hæc cernere eſt in Papyris, et Membranis vetuſtis; atque in Cute Animalium; atque in Extimis Caſei mollioris, quæ omnia vetuſtate corrugantur: Atque tertiò ſe oſtendit ampliùs hæc Contractio, in illis, quæ à Calore non tantùm corrugantur, verùm etiam complicantur (et in ſe vertuntur, et quaſi rotulantur; ut cernere eſt in Membranis, et Papyris, et Foliis ad ignem admotis. Etenim Contractio per Ætatem, cùm tardior ſit, Rugas ferè parit; at Contractio per Ignem, quæ feſtina eſt, etiam Complicationes. At in plurimis, ubi non datur Corrugatio, aut Complicatio; fit ſimplex Contractio, et Anguſtiatio, et Induratio, et Deſiccatio, ut primò poſitum eſt; Quòd ſi eouſque invaleſcat Evolatio Spiritûs, et Abſumptio Humidi, ut non relinquatur ſatìs Corporis, ad ſe uniendum, et Contrahendum, tum verò ceſſat Contractio ex neceſſitate, et Corpus redditur pure, et nihil aliud, quam Pulviſculus cohærens, qui levi tactu diſſipatur, et abit in Aerem; ut fit in Corporibus cunctis valdè abſumptis; et Papyro, & Linteo, ad ultimum combuſtis; & Cadaveribus imbalſamatis poſt plura ſæcula. Atque hæc eſt tertia illa Actio; ſcilicet Contractionis Partium craſsiorum. poſt Spiritum emiſſum.

Notandum eſt ignem, & Calorem, per accidens tantùm deſiccare; proprium enim eorum Opus eſt, ut Spiritum & Humida attenuent, & dilatent; ſequitur autem ex Accidente, ut partes reliquæ ſe contrahant; ſive ob fugam Vacui tantùm, ſive ob alium Motum ſimul, de quo nunc non eſt Sermo. 7.

Certum eſt etiam Putrefactionem, non minùs quam Areſactionem, à Spiritu innato originem ducere, ſed longè aliâ viâ incedere; nam in Putrefactione, Spiritus non emittitur ſimpliciter, ſed ex parte detentus, mira comminiſcitur; atque etiam partes craſſiores, non tam localitèr contrahuntur, quàm coeunt ſingulæ ad Homogenia. 8.

Longævitas, & Brevitas Vitæ in Animalibus.

Hiſtoria.

Ad Artic. 3. Connexio.

DE Diuturnitate, & Brevitate Vitæ *in* Animalibus, *tenuis eſt Informatio quæ haberi poteſt; Obſervatio negligens; Traditio fabuloſa: In* Cicuribus *Vita degener corrumpit; in Sylveſtribus Injuria Cœli intercipit.*

Neque quæ Concomitantia videri poſſint, huic Informationi *multùm auxiliantur* (Moles Corporis; Tempus Geſtationis in utero; Numerus Fœtûs: Tempus Grandeſcendi; *alia*;) *propterea quod complicata ſunt iſta, atque aliàs concurrunt, aliàs diſtunguntur.*

1. *Hominis* Ævum cæterorum *Animalium* omnium ſuperat (quantum *Narratione* aliquâ certâ conſtare poteſt) præter admodùm paucorum. Atque Concomitantia in eo, ſatis æqualiter ſe habent; *Statura & Magnitudo* grandis; *Geſtatio* in *Utero* novimeſtris; *Fœtus* ut plurimum unicus; *Pubes* ad Annum Decimum quartum; *Grandeſcentia* ad Vigeſimum.

2. *Elephas*, fide haud dubiâ, curriculum Humanæ Vitæ ordinarium tranſcendit: *Geſtatio* autem in utero Decennalis, fabuloſa; Biennalis, aut ſaltem ſupra annuam, certa: At *Moles* ingens, & *Tempus Grandeſcendi* uſque ad Annum triceſimum; *Dentes* Robore firmiſſimo: Neque etiam Obſervationem *Hominum* fugit, quod *Sanguis Elephanti* omnium ſit frigidiſſimus: *Ætas* autem Duceteſimum Annum nonnunquam complevit.

3. *Leones vivaces* habiti ſunt, quod complures ex iis reperti ſint edentuli; Signo non nihil fallaci; cùm illud fieri poſſit ex *Gravitate Anhelitus*.

4. *Urſus* magnus Dormitor eſt; *Animal* pigrum, & iners, neque tamen Vivacitatis notatum: Illud autem ſignum brevis Ævi; quod *Geſtatio* ejus in *utero* ſit feſtina admodum, vix ad Quadraginta dies.

5. *Vulpi* multa ſe benè habere videntur ad *Longævitatem*; optimè tecta eſt, Carnivora, & degit in Antris; neque tamen *Vivacitatis* notata: Certè eſt Generis *Canini*, quod Genus brevioris eſt vitæ.

Camelus

6. *Camelus* longævus eſt; *Animal* macilentum, & nervoſum; ita ut Quinquaginta Annos ordinariò, centum quandóque compleat.

7. *Equi* vita mediocris, vix Quadrageſimum Annum attingit; Ordinarium autem curriculum, Viginti Annorum eſt: Sed hanc *Brevitatem vitæ* fortaſsè *Homini* debet; Deſunt enim jam nobis *Equi Solis*, qui in Paſcuis liberi, & læti degebant. Attamen creſcit *Equus* uſque ad Sextum Annum, & generat in Senectute. Geſtat etiam in utero *Equa* diutiùs quam *Fœmina*, & in *Gemellis* rarior eſt. *Aſinus* ſimilis ferè ævi ut *Equus*; *Mulus* utroque vivacior.

8. *Cervorum* vita celebratur vulgò ob longitudinem; neque tamen *Narratione* aliquâ certâ: Neſcio quid de *Cervo Torquato*, coopertâ Torque ipſâ pinguedine carnis, circumferunt. Eò minùs credibilis eſt Longævitas in *Cervo*, quod Quinto Anno perficitur, atque non multò poſt, Cornua (quæ annuatim decidunt, & renovantur) ſuccedunt magis conjuncta fronte, & minùs ramoſa.

9. *Canis* brevis eſt ævi; non extenditur Ætas ultra Annum Viceſimum, neque ſæpè attingit ad Decimum quartum: *Animal* ex calidiſſimis, atque inæqualitèr Vivens; cùm ut plurimùm, aut vehementiùs moveat, aut dormiat. Etiam Multiparum eſt, & Novem Septimanas geſtat in utero.

10. *Bos* quoque, pro Magnitudine & Robore, admodùm brevis eſt ævi, quaſi Sex-decim Annorum; Maréſque Fœminis nonnihil vivaciores: Attamen unicum plerunque edit Partum, & geſtat in utero circa ſex Menſes. *Animal* pigrum, & carnoſum, & facilè pingueſcens, & *Herbis* ſolis paſtum.

11. At Decennalis ætas in *Ovibus* etiam rara eſt; licet ſit *Animal* mediocris Magnitudinis, & optimè tectum; atque quod mirum, cum minimum in illis reperiatur Bilis, Capillitium habent omnium criſpiſſimum; neque enim *Pilus* alicujus Animalis, tam tortus eſt, quam *Lana*. *Arietes* ante Tertium Annum non generant, atque habiles ſunt ad generandum, uſque ad Octavum; *Fœmellæ* pariunt quamdiù vivunt. Morboſum *Ovis Animal*, nec *Ætatis* ſuæ curriculum ferè implet.

12. *Caper* etiam ſimilis eſt Ævi cum *Ove*, nec diſpar multùm in cæteris; licet ſit *Animal* magis agile, & carne paulò firmiore, eóque debuerit eſſe vivacius; attamen ſalacius eſt multò, eóque brevioris Ævi.

13. *Sues* ad Quindecim Annos quandóque vivunt, etiam ad viginti; & quamvis ſint Carne inter *Animalia* omnia, humidiſſimâ, tamen nihil videtur hoc proficere ad Longitudinem vitæ: De *Apro* aut *Sue Silveſtri*, nil certi habetur.

14. *Felis Ætas* eſt inter Sextum Annum, & Decimum; Agile *Animal*, & Spiritu acri, cujus Semen (ut refert *Ælianus*) *Fœmellam* adurit; unde increbuit opinio; Quod *Felis* concipit in Dolore, & parit cum Facilitate. Vorax eſt in *Cibis*, quos potiùs deglutit, quàm mandit.

15. *Lepores*, & *Cuniculi* vix ad Septem Annos perveniunt; *Animalia* Generativa, etiam Superfœtantia; In hoc diſparia, quod *Cuniculus* ſub terrâ vivit, *Lepus* in aperto; quodque *Leporis* Carnes nigriores ſint.

16. *Aves* mole Corporis, *Quadrupedibus* longè ſunt minores: Puſilla enim res eſt *Aquila* aut *Cignus*, præ *Bove*, aut *Equo*; itèm *Struthio* p *Elephanto*.

17. *Aves* optimè tectæ ſunt: Pluma enim tepore, & incubitu preſſo ad Corpus, & Lanam, & Capillitia excedit.

18. *Aves*, cùm plures pariant, eos ſimul in Alvo non geſtant, ſed Ov excludunt per vices: unde liberaliùs ſufficit Alimentum Fœtui.

19. *Aves* parùm, aut nihil Alimenta mandunt; ut integrum ſæpe reperiatur in gulis ipſarum. Attamen frangunt Fructuum Nuces, & Nucleum excerpunt. Exiſtimantur autem eſſe Concoctionis fortis, & calidæ.

20. Motus *Avium*, dùm volant, mixtus eſt, inter Motum Artuum, & Geſtationem; Saluberrimum Exercitationis genus.

21. De *Avium* Generatione *Ariſtoteles* benè notavit, (ſed malè ad alia *Animalia* traduxit) minùs ſcilicet conferre Semen *Maris* ad Generationem; ſed Activitatem potiùs indere, quam Materiam; unde etiam Ova fœcunda, & ſterilia, in plurimis non dignoſcuntur.

22. *Aves* quaſi omnes, ad Magnitudinem ſuam juſtam perveniunt, primo Anno, aut paulò poſt: verum eſt, quoad plumas in nonnullis, quoad Roſtrum in aliis, Annos numerari; ad Magnitudinem autem Corporis, minimè.

23. *Aquila* pro *Longævâ* habetur; Anni non numerantur: Etiam in Signum trahitur *Longævitatis*, quòd Roſtra renovet, undè juveneſcat; ex quo illud, *Aquilæ Senectus*. Attamen res fortaſsè ita ſe habet; ut Inſtauratio *Aquilæ* non mutet Roſtrum, ſed contrà, Mutatio Roſtri inſtauret *Aquilam*: Poſtquam enim Roſtrum, aduncitate ſuâ nimiùm increverit, paſcit *Aquila* cum difficultate.

24. *Vultures* etiam *Longævi* perhibentur, adeò ut vitam ferè ad centeſimum annum producant: *Milvi* quoque, atque adeò omnes *Volucres Carnivoræ*, & *Rapaces*, diuturnioris ſunt ævi. De *Accipitre* autem, quia vitam degit degenerem, & ſervilem, ex uſu humano, minùs certum fieri poſſit judicium, circa periodum ejus Vitæ naturalem. Attamen ex Domeſticis, deprehenſus eſt *Accipiter*, aliquandò ad Annos Triginta vixiſſe, ex Sylveſtribus, ad Quadraginta.

25. *Corvus* traditur eſſe ſimilitèr *longævus*, aliquandò Centenarius: Carnivora *Avis*, neque admodùm frequens in Volatu; ſed magis Sedentaria, & carnibus admodùm atris. At *Cornix*, cætera (præterquam Magnitudine, & Voce) ſimilis, paulò minùs diù vivit, ſed tamen habetur ex Vivacibus.

26. *Cygnus*, pro certo, admodùm *longævus* invenitur, & Centeſimum Annum, haud rarò ſuperat; *Avis* optimè plumata, *Icthyophaga*, & perpetuò in Geſtatione, idque in *Aquis Currentibus*.

27. *Anſer* quoque ex *longævis*; licet *Herbâ*, & id genus Pabulo nutriatur; Maximè autem *Sylveſtris*, adeò ut in *Proverbium* apud *Germa* ſit; *Magis ſenex quam Anſer Nivalis*.

28. *Ciconiæ longævæ* admodum eſſe deberent, ſi verum eſſet quod antiquitùs notatum fuit; Eas *Thebas* nunquam acceſſiſſe, quia urbs illa ſæpiùs capta eſſet: Id ſi caviſſent, aut pluſquam unius ſæculi memoriam

iam habebant, aut Parentes pullos ſuos *Hiſtoriam* edocebant: verùm omnia *Fabellis* plena.

Nam de *Phœnice* tantum accrevit *Fabulæ*, ut obruatur, ſi qua in eâ re fuit veritas. Illud autem, quod Admirationi erat, eum, magno aliarum *Avium* Comitatu, volantem ſemper viſum, minùs mirum; Cùm hoc etiam in *Vlulâ* interdiù volante, aut *Pſittaco* è Caveâ emiſſo, ubique cernere detur. 29.

Pſittacus, pro certo, uſque ad Sexaginta annos, cognitus eſt vivere apud nos, quotquot ſupra habuiſſet, cum hùc eſſet tranſvectus. *Avis* Cibi quaſi omnigeni, atque etiam mandens Cibos, atque mutans ſubinde Roſtrum; Aſpera, & ferocula, Carnibus atris. 30.

Pavo ad Viginti annos vivit. Oculos autem *Argûs* non recipit ante Trimatum; Tardigrada *Avis*, Carnibus verò candidis. 31.

Gallus Gallinaceus, Salax, Pugnax, & brevis Ævi; Alacris admodùm *Ales*, & Carnibus etiam albis. 32.

Gallus Indicus, aut *Turcicus* (quem vocant) *Gallinacei* Ævum parùm ſuperat: Iracundus *Ales*, & Carnibus valdè albis. 33.

Palumbes ſunt ex vivacioribus, ut Quinquageſimum Annum aliquandò compleant: Aerius *Ales*, & in alto, & Nidificans, & Sedens. *Columbæ* verò, ac *Turtures*, Vitâ breves, uſque ad Annum Octavum. 34.

At *Phaſiani*, & *Perdices* etiam Decimum ſextum Annum implere poſſunt. *Aves* numeroſi Fœtûs, Carnibus autem paulò obſcurioribus quam *Pullorum* genus. 35.

Fertur de *Merulâ*, quod ſit, ex *Avibus* minoribus, maximè *Longæva*; Procax certè *Avis*, & Vocalis. 36.

Paſſer notatur eſſe Ævi breviſſimi; Id quod ad Salacitatem refertur in *Maribus*: At *Carduelis* corpore haud Major, deprehenſus eſt vivere ad Annos Viginti. 37.

De *Struthionibus* nihil certi habemus; qui Domi nutriuntur, adeò infelices fuerunt, ut non deprehenſi ſint diù vivere; De *Ave Ibi* conſtat tantùm quod ſit *Longæva*, Anni non numerantur. 38.

Piſcium vita magis incerta eſt, quam *Terreſtrium*, quùm ſub *Aquis* Degentes minùs obſerventur: Non reſpirant ex ipſis Plurimi; unde *Spiritus* Vitalis magis concluſus eſt; Itaque licet refrigerium excipiant per Branchias, haud tamen ita continua fit Refrigeratio, quàm per Anhelitum. 39.

In *Aquis* cùm degant, à *Deſiccatione* illâ, & *Deprædatione*, quæ fit per Aerem ambientem, immunes ſunt; Neque tamen dubium eſt quin *Aqua* ambiens, atque intra poros Corporis penetrans, & recepta, plus noceat ad Vitam quàm *Aer*. 40.

Sanguinis perhibentur eſſe minùs tepidi; Suntque Nonnulli ipſorum voraciſſimi, etiam Speciei propriæ: *Caro* autem ipſorum mollior eſt, quàm *Terreſtrium*, & minùs tenax. Attamen pingueſcunt majorem in modum, ut ex *Balænis* infinita extrahatur Quantitas Olei. 41.

Delphini traduntur vivere Annos circa Triginta; capto Experimento in aliquibus à Caudâ præciſâ; Grandeſcunt autem ad Annos Decem. 42.

Mirum

43. Mirum eſt, quod referunt de *Piſcibus*, quod Ætate, poſt annos nonnullos, plurimùm attenuantur Corpore, manente Caudâ, & Capite, in Magnitudine priore.

44. Deprehenſæ ſunt aliquando, in *Piſcinis Cæſarianis*, *Murænæ* vixiſſe ad Annum Sexageſimum. Certè redditæ ſunt longo uſu tam familiares, ut *Craſſus Orator* Unam ex illis defleverit.

45. *Lucius*, ex *Piſcibus* Aquæ dulcis, longiſſimè vivere reperitur, ad Annum quandóque Quadrageſimum; *Piſcis* vorax, & Carnibus ſiccioribus, & firmioribus.

46. At *Carpio*, *Abramus*, *Tinca*, *Anguilla*, & hujuſmodi, non putantur vivere ultra Annos Decem.

47. *Salmones* citò grandeſcunt, brevi vivunt; Quod etiam faciunt *Trutæ*; At *Perca* tardè creſcit, & vivit diutiùs.

48. Vaſta illa moles *Balænarum*, & *Orcarum*, quamdiù Spiritu regatur, nil certi habemus; Neque etiam de *Phocis*, aut *Porcis Marinis*, & aliis *Piſcibus* innumeris.

49. *Crocodili* perhibentur eſſe admodùm Vivaces, atque Grandeſcendi Periodum itidèm habere inſignem; adeò ut hos ſolos ex *Animalibus* perpetuò, dum vivunt, grandeſcere, Opinio ſit: *Animal* eſt Oviparum, vorax, & ſævum, & optimè tectum contra Aquas. At de reliquo *Teſtaceo* genere, nihil certi, quod ad Vitam ipſorum attinet, reperimus.

Obſervationes Majores.

N*Ormam aliquam* Longævitatis, *&* Brevitatis vitæ *in* Animalibus, *invenire difficile eſt, propter Obſervationum negligentiam, & Cauſſarum Complicationem: Pauca notabimus.*

1. *Inveniuntur Plures ex* Avibus longævæ, *quam ex* Quadrupedibus; (*ſicut* Aquila, Vultur, Milvus, Pelicanus, Corvus, Cornix, Cygnus, Anſer, Ciconia, Grus, Ibis, Pſittacus, Palumbis, &c.) *licet intra Annum perficiantur, & minoris ſint* Molis. *Tegumentum certè ipſarum* Avium, *contra Intemperies* Cœli, *optimum eſt: cúmque in* Aere libero *plerunque degant, ſimiles ſunt* Habitatoribus Montium *puriorum, qui* longævi *ſunt. Etiam* Motus *ipſorum, qui (ut alibi dictum eſt) mixtus eſt ex* Geſtatione, *atque* Motu Artuum, *minùs fatigat, aut concutit, & magis Salubris eſt: Neq; in* utero Matrum, *Compreſſionem, aut Penuriam Alimenti patiuntur Initia* Volatilium; *quia Ova per vices excluduntur: Maximè verò omnium, illud in cauſſâ eſſe arbitramur; Quod fiant* Aves, *ma-*

gis ex Subſtantiâ Matris, *quam* Patris; *unde* Spiritum *nanciſcuntur minùs acrem, & incenſum.*

Poni poſſit, Animalia, *quæ creantur magis ex Subſtantia* Matris, *quam* Patris; *eſſe* Longæviora, *quemadmodùm* Aves, *ut dictum eſt: Etiam, quæ longiore tempore geſtantur in Alvo, plus habere ex Subſtantiâ* Matris, *minus è Semine* Patris; *ac proinde diuturnioris Ævi eſſe: adeò ut exiſtimemus etiam inter* Homines, (*quod in aliquibus notavimus*) *eos qui ſimiliores ſunt* Matribus, *diutiùs vivere; Nec non* Liberos Senum, *qui ex* Vxoribus Adoleſcentulis *progignuntur, modò fuerint* Patres *ſani, & non morbidi.* 2.

Initia Rerum, *& injuriæ, & auxilio maximè ſubjiciuntur: Itaque minorem* Compreſſionem, *& liberaliorem* Alimentationem Fœtûs in Vtero, *ad* Longævitatem *multùm conferre par eſt: Id fit, aut cùm exeunt* Fœtus *per vices, ut in* Avibus; *aut cùm pariuntur Vnici, ut in* Animalibus uniparis. 3.

At Tempus longius Geſtationis in utero, *tripliciter facit ad* Longitudinem vitæ. *Primò, quod plus habet* Fœtus *ex Subſtantiâ* Matris; *ut dictum eſt: Deindè, quod prodit confirmatior: Poſtremo, quod* Aeris *vim prædatoriam tardiùs experitur. Quinetiam denotat Periodos ipſius Naturæ, per majores fieri Circulos. Atque licet, &* Boves, *&* Oves, *qui in* Vtero *manent circiter Sex Menſes, brevioris ſint Ævi, tamen id ex aliis cauſis ortum habet.* 4.

Comeſtores Graminis & Herbæ *ſimplicis, brevis ſunt Ævi; longioris autem* Animalia carnivora, *aut etiam* Seminum, & Fructuum Comeſtores, *ſicut* Aves: *Nam etiam* Cervi, *qui longævi ſunt, quaſi dimidium Pabuli* (*ut vulgò loquuntur*) ſupra caput petunt. Anſer *autem, præter* Gramen, *etiam aliquid invenit ex* Aquis, *quod juvet.* 5.

Integumentum Corporis *ad* Longævitatem *multùm conferre videtur:* Aeris *enim Inæqualitates,* (*quæ miris modis corpus labefactant, & ſubruunt*) *propulſat & longiùs arcet; Id quod in* Avibus *præcipuè viget; At quod* Oves, *licet benè tectæ ſint, parùm vivant; id Morbis,* (*qui illud* Animal *obſident*) *atque ſimplici Eſui* Graminis, *imputandum eſt.* 6.

Spirituum Sedes *principalis proculdubiò eſt in* Capite; *atque licet ad* Animales Spiritus *tantùm, hoc vulgò referatur, tamen illud ipſum ad omnia pertinet: Neque illud dubium, quod* Spiritus *maximè Corpus lambunt, & conſumunt, adeò ut aut major* Copia *ipſorum,* 7.

aut major Incenſio, & Acrimonia, plurimùm Vitam abbreviet: Itaque exiſtimamus magnam cauſam Longævitatis *in* Avibus *eſſe, quod pro Mole* Corporis, Capita *habeant tam minuta; adeò ut etiam* Homines, *qui valdè magnum habent* Cranium, *minùs diu vivere exiſtimemus.*

8. Geſtationem (*ut priùs notavimus*) *omne aliud genus Motûs, ad Longitudinem vitæ ſuperare arbitramur; Geſtantur autem* Aves Aquatiles, *ut* Cygnus; *atque* Aves *omnes in Volatu, ſed cum Artuum Motu ſubindè contentiore;* & Piſces, *de quorum vitæ Longitudine, parùm certi ſumus.*

9. *Quæ longiore tempore perficiuntur* (*non loquendo de* Grandeſcentiâ *ſolâ, ſed de aliis* Gradibus *ad* Maturitatem; *ſicut* Homo *primò emittit* Dentes, *deindè* Pubem, *deinde* Barbam, *&c.*) *longæviora ſunt; Indicat enim periodos confici per majores Circulos.*

10. Animalia mitiora *longæva non ſunt, ut* Ovis, Columba; Bilis *enim complurium Functionum in Corpore, veluti* Cos *eſt, &* Stimulus.

11. Animalia *quorum Carnes ſunt paulò atriores, longioris ſunt vitæ, quam quæ Carnibus ſunt candidis; Indicat enim Succum Corporis, magis firmum, & minùs diſſipabilem.*

12. *In omni* Corruptibili, Quantitas *ipſa multùm facit ad* Conſervationem Integri: *Etenim* Ignis *magnus longiore tempore extinguitur;* Aquæ *Portio parva citiùs evaporat;* Truncus *non tam citò areſcit, quam* Vimen; *Itaque generalitèr* (*in* Speciebus *dico, non in* Individuis) *quæ Mole grandiora ſunt* Animalia, *Puſillis ſunt* longæviora; *niſi aliqua alia Cauſa potens Rem impediat.*

Alimen-

ALIMENTATIO & Via Alimentandi.

Hiſtoria.

Alimentum erga *Alimentatum* debet eſſe Naturæ inferioris, & ſimplicioris ſubſtantiæ: *Plantæ* ex Terrâ & Aquâ nutriuntur; *Animalia* ex Plantis; *Homines* ex Animalibus: Sunt & *Animalia Carnivora*, atque *Homo* ipſe Plantas ſumit in partem *Alimenti*; *Homo* verò, & *Carnivora Animalia*, ex Plantis ſolis ægrè nutriuntur; poſſunt fortaſsè ex Fructibus, & Seminibus Igne coctis, multo uſu nutriri, ſed Foliis Plantarum, aut Herbarum, minimè; ut *Ordo Foliatanorum* Experimento comprobavit. *Ad Artic. 4.* 1.

At nimia *Proximitas*, aut Conſubſtantialitas *Alimenti* erga *Alimentatum*, non ſuccedit: Etenim *Animalia*, quæ Herbis veſcuntur, Carnes non tangunt: Etiam ex *Carnivoris Animalibus*, pauca Carnes propriæ Speciei ſapiunt: *Homines* vero, qui *Anthropophagi* fuerunt, ordinariò tamen Humanis Carnibus non veſcebantur; ſed aut ex Ultione in Inimicos, aut pravis Conſuetudinibus in illud deſiderium lapſi ſunt; At *Aruum*, Grano ex ipſo proveniente, fœlicitèr non ſeritur; neque in Inſitione, Surculus aut Virgultum, in proprium Truncum immitti ſolet. 2.

Quò *Alimentum* meliùs eſt præparatum, & paulò propiùs accedit ad Subſtantiam *Alimentati*, eò & *Plantæ* feraciores ſunt, & *Animalia* Habitu ſunt pinguiora; Neque enim Virgultum aut Surculus, in Terram immiſſus, tam benè paſcitur, quam ſi idem immittatur in Truncum, cum naturâ ſuâ, benè conſentientem, ubi invenit *Alimentum* digeſtum, & præparatum; Neque etiam (ut tradunt) *Semen Cepæ*, aut Similium, in Terram immiſſum, tam magnam producit Plantam, quam ſi Semen in aliam *Cepam* indatur, Inſitione quadam in Radicem, & Subterranea; Quinetiam nuper inventum eſt, Virgulta *Arborum Sylveſtrium*, veluti *Vlmi*, *Quercûs*, *Fraxini*, & Similium, in Truncos inſita, longè majora proferre Folia, quàm quæ ſine Inſitione proveniunt: Etiam *Homines* Carnibus crudis, non tam benè paſcuntur, quam Ignem paſſis. 3.

Animalia per Os nutriuntur; *Plantæ* per Radices; *Fœtus Animalium in Vtero* per Vmbilicum; *Aves* ad parum temporis, ex Vitellis 4.

Ovorum ſuorum, quorum nonnulla pars, etiam poſtquam excluſæ ſunt, in gulis earum invenitur.

5. Omne *Alimentum* movet maximè à Centro ad Circumferentiam ſive ab Intrà ad Extrà; Attamen notandum eſt, *Arbores* & *Plantas* potiùs per Cortices, & Extima, quam per Medullas, & Intima, nutriri; Etenim ſi circumcirca decorticatæ fuerint, licet ad ſpatium parvum, non vivunt ampliùs: Atque *Sanguis* in Venis *Animalium*, non minùs Carnes ſub illis ſitas nutrit, quam ſupra illas.

6. In omni *Alimentatione* duplex eſt Actio, *Extruſio*, & *Attractio*; Quarum prima à Functione interiore, altera ab exteriore procedit.

7. *Vegetabilia* aſſimilant Alimenta ſua ſimplicitèr, abſque Excretione: Etenim *Gummi*, & *Lachrymæ* potius Exuberantiæ, quam Excretiones ſunt: *Tuberes* autem Morbi potiùs: At *Animalium* Subſtantia magis ſui ſimilis eſt perceptiva; Itaque cum Faſtidio conjuncta eſt, & Inutilia rejicit, Vtilia aſſimilat.

8. Mirum eſt de *Pediculis Fructuum*; quòd omne *Alimentum*, quod tantos quandóque producit Fructus, per tam anguſta *Colla* tranſire cogitur; Fructus enim nunquam Trunco inhæret, abſque Pediculo aliquo.

9. Notandum *Semina Animalium* Nutritionem non excipere, niſi recentia: At *Semina Plantarum* manent Alimentabilia ad longum Tempus: Attamen *Virgulta* non germinant, niſi indantur recentia; neque *Radices* ipſæ longiùs vegetant, niſi ſint Terrâ co-operta.

10. In *Animalibus* Gradus ſunt Nutrimenti pro Ætate; *Fœtui in utero* ſufficit Succus Maternus; *A Nativitate* Lac; poſteà Cibi, & Potus; Atque ſub *Senectute* craſſiores ferè Cibi, & ſapidiores placent.

Mandatum. *Præcipuè omnium ad* Inquiſitionem *præſentem facit, diligentèr, & attentè indagare; utrùm non poſſit fieri* Nutritio *ab extrà; aut ſaltem non per Os? Certè* Balnea *ex Lacte exhibentur in Maraſmis, & Emaciationibus; neque deſunt ex* Medicis, *qui exiſtimant* Alimentationem *nonnullam fieri poſſe per* Clyſteria; *omninò huic rei incumbendum; ſi enim* Nutritio *fieri poſſit, aut per Extrà, aut aliàs quàm per Stomachum, tum verò Debilitas Concoctionis, quæ ingruit in Senibus, illis auxiliis compenſari poſſit, & tanquam in Integrum reſtitui.*

LONGÆVITAS
&
Brevitas vitæ in Homine.

Hiſtoria.

Ante *Diluvium*, plura Centenaria Annorum, vixiſſe *Homines*, refert ſacra *Scriptura*: Nemo tamen *Patrum* Milleſimum Annum complevit. Neque hæc Vitæ Diuturnitas, *Gratiæ*, aut *Lineæ Sanctæ*, attribui poſſit; cùm recenſeantur, ante *Diluvium*, *Patrum Generationes* undecim; at *Filiorum Adami* per *Cain* tantùm Generationes octo; ut *Progenies Cain* etiam Longævior videri poſſit. Iſta vero *Longævitas*, immediatè poſt *Diluvium*, dimidio corruit; ſed in *Poſt-natis*; Nam *Noah* qui antè natus erat, Majorum Ætatem æquavit; & *Sem* ad Sexcenteſimum Annum pervenit. Deinde poſt tres *Generationes* à *Diluvio*, *Vita Hominum*, ad quartam quaſi partem Ætatis primitivæ, reducta eſt; videlicet, ad annos circiter Ducentos. *Ad Artic. 5. 6, 7, 8, 9. & 11.* 1.

Abraham Annos Centum Septuaginta Quinque vixit; Vir Magnanimus, & cui cuncta cedebant proſperè. *Iſaac* autem ad annum Centeſimum, & Octogeſimum pervenit; Vir Caſtus, & Vitæ quietioris. At *Iacob*, poſt multas Ærumnas, & numeroſam Sobolem, ad annum Centeſimum Quadrageſimum Septimum duravit; Vir Patiens, & Lenis, & Aſtutus. *Iſhmael* autem, Vir Militaris, Annos Centum Triginta Septem vixit. At *Sarah*, (cujus unicæ ex Fœminis, Anni recenſentur,) mortua eſt Anno Ætatis ſuæ, Centeſimo Viceſimo Septimo; Mulier Decora, & Magnanima, optima *Mater* & *Vxor*, neque tamen minùs libertate, quam Obſequio erga Maritum, clara. *Ioſeph* etiam, Vir Prudens, & Politicus, in Adoleſcentiâ afflictus, poſteà in magnâ fœlicitate Ætatem tranſigens, ad Annos Centum, & Decem vixit. *Levi* autem Frater ejus, natu major, Centeſimum Triceſimum Septimum Annum complevit; Vir contumeliæ impatiens, & Vindicativus. Eandémque ferè ætatem attigit *Filius Levi*; itemque *Nepos* ejus, Pater *Aaronis*, & *Moſis*. 2.

Moſes Centum Viginti Annos vixit; Vir Animoſus, & tamen *Mitiſſimus*, linguâ autem impeditus. Ipſe verò *Moſes*, in *Pſalmo* ſuo, Vitam *Hominis* pronunciavit Annorum tantùm Septuaginta, & ſi quis Robuſtior fuerit, Octaginta eſſe; quæ certè Menſura Vitæ, uſque ad hodier- 3.

Ovorum ſuorum, quorum nonnulla pars, etiam poſtquam excluſæ ſunt, in gulis earum invenitur.

5. Omne *Alimentum* movet maximè à Centro ad Circumferentiam, ſive ab Intrà ad Extrà; Attamen notandum eſt, *Arbores* & *Plantas* potiùs per Cortices, & Extima, quam per Medullas, & Intima, nutriri; Etenim ſi circumcirca decorticatæ fuerint, licet ad ſpatium parvum, non vivunt ampliùs: Atque *Sanguis* in Venis *Animalium*, non minùs Carnes ſub illis ſitas nutrit, quam ſupra illas.

6. In omni *Alimentatione* duplex eſt Actio, *Extruſio*, & *Attractio*; Quarum prima à Functione interiore, altera ab exteriore procedit.

7. *Vegetabilia* aſſimilant Alimenta ſua ſimpliciter, abſque Excretione: Etenim *Gummi*, & *Lachrymæ* potius Exuberantiæ, quam Excretiones ſunt: *Tuberes* autem Morbi potiùs: At *Animalium* Subſtantia magis ſui ſimilis eſt perceptiva; Itaque cum Faſtidio conjuncta eſt, & Inutilia rejicit, Vtilia aſſimilat.

8. Mirum eſt de *Pediculis Fructuum*; quòd omne *Alimentum*, quod tantos quandóque producit Fructus, per tam anguſta *Collula* tranſire cogitur; Fructus enim nunquam Trunco inhæret, abſque Pediculo aliquo.

9. Notandum *Semina Animalium* Nutritionem non excipere, niſi recentia: At *Semina Plantarum* manent Alimentabilia ad longum Tempus: Attamen *Virgulta* non germinant, niſi indantur recentia; neque *Radices* ipſæ longiùs vegetant, niſi ſint Terrâ co-opertæ.

10. In *Animalibus* Gradus ſunt Nutrimenti pro Ætate; *Fœtui in utero* ſufficit Succus Maternus; *A Nativitate* Lac; poſteà Cibi, & Potus; Atque ſub *Senectute* craſſiores ferè Cibi, & ſapidiores placent.

Mandatum. *Præcipuè omnium ad* Inquiſitionem *præſentem facit, diligenter, & attentè indagare; utrùm non poſſit fieri* Nutritio *ab extrà; aut ſaltem non per Os? Certè* Balnea *ex Lacte exhibentur in Maraſmis, & Emaciationibus; neque deſunt ex* Medicis, *qui exiſtimant* Alimentationem *nonnullam fieri poſſe per* Clyſteria; *omninò huic rei incumbendum; ſi enim* Nutritio *fieri poſſit, aut per Extrà, aut aliàs quàm per Stomachum, tum verò Debilitas Concoctionis, quæ ingruit in Senibus, illis auxiliis compenſari poſſit, & tanquam in Integrum reſtitui.*

LONGÆVITAS & Brevitas vitæ in Homine.

Hiſtoria.

Ad Artic. 5. 6,7,8,9. & 11.

1. ANte *Diluvium*, plura Centenaria Annorum, vixiſſe *Homines*, refert ſacra *Scriptura*: Nemo tamen *Patrum* Milleſimum Annum complevit. Neque hæc Vitæ Diuturnitas, *Gratiæ*, aut *Lineæ Sanctæ*, attribui poſſit; cùm recenſeantur, ante *Diluvium*, *Patrum Generationes* undecim; at *Filiorum Adami* per *Cain* tantùm Generationes octo; ut *Progenies Cain* etiam Longævior videri poſſit. *Iſta vero Longævitas*, immediatè poſt *Diluvium*, dimidio corruit; ſed in *Poſt-natis*; Nam *Noah* qui antè natus erat, Majorum Ætatem æquavit; & *Sem* ad Sexcenteſimum Annum pervenit. Deinde poſt tres Generationes à *Diluvio*, *Vita Hominum*, ad quartam quaſi partem Ætatis primitivæ, reducta eſt; videlicet, ad annos circiter Ducentos.

2. *Abraham* Annos Centum Septuaginta Quinque vixit; Vir Magnanimus, & cui cuncta cedebant proſperè. *Iſaac* autem ad annum Centeſimum, & Octogeſimum pervenit; Vir Caſtus, & Vitæ quietioris. At *Iacob*, poſt multas Ærumnas, & numeroſam Sobolem, ad annum Centeſimum Quadrageſimum Septimum duravit; Vir Patiens, & Lenis, & Aſtutus. *Iſhmael* autem, Vir Militaris, Annos Centum Triginta Septem vixit. At *Sarah*, (cujus unicæ ex Fœminis, Anni recenſentur,) mortua eſt Anno Ætatis ſuæ, Centeſimo Viceſimo Septimo; Mulier Decora, & Magnanima, optima *Mater* & *Uxor*, neque tamen minùs libertate, quam Obſequio erga Maritum, clara. *Ioſeph* etiam, Vir Prudens, & Politicus, in Adoleſcentiâ afflictus, poſteà in magnâ fœlicitate Ætatem tranſigens, ad Annos Centum, & Decem vixit. *Levi* autem Frater ejus, natu major, Centeſimum Triceſimum Septimum Annum complevit; Vir contumeliæ impatiens, & Vindicativus. Eandémque ferè ætatem attigit *Filius Levi*; itemque Nepos ejus, Pater *Aaronis*, & *Moſis*.

3. *Moſes* Centum Viginti Annos vixit; Vir Animoſus, & tamen *Mitiſſimus*, linguâ autem impeditus. Ipſe verò *Moſes*, in *Pſalmo* ſuo, Vitam *Hominis* pronunciavit Annorum tantùm Septuaginta, & ſi quis robuſtior fuerit, Octaginta eſſe; quæ certè Menſura Vitæ, uſque ad

hodiernum diem, maximâ ex parte, durat. *Aaron* autem Tribus Annis Senior, eodem, cum Fratre, Anno mortuus eſt; Vir Linguâ promptior, Moribus facilior, & minùs conſtans. At *Phineas Aaronis Nepos*, (ex Gratiâ fortaſsè extraordinariâ,) ad Trecenteſimum Annum vixiſſe colligitur, ſi modò *Bellum Iſraelitarum* contra *Tribum Benjamin* (in quâ Expeditione *Phineas* conſultus eſt) eâdem ſerie Temporum geſtum ſit, quâ res in Hiſtoriâ narratur; Vir erat omnium maximè *Zelotes*. *Ioſhua* autem, Vir Militaris, & Dux egregius, & perpetuò florens, ad Annum Centeſimum, & Decimum vixit. Cui *Caleb* fuit *Contemporaneus*, & videtur fuiſſe Æquævus: *Ehud* autem *Iudex*, etiam Centenarius, ad minimum fuiſſe, videtur, cum poſt devictos *Moabitas*, Octoginta Annos, ſub ejus Regimine *Terra Sancta* quieviſſet; Vir Acer, & Intrepidus, quíque pro Populo ſe quodammodò devoviſſet.

4. *Iob* poſt Inſtaurationem Fœlicitatis ſuæ, Annos Centum, & *Quadraginta* vixit, cùm ante Afflictiones ſuas, eorum Annorum fuiſſet, qui Filios habuerit *Ætatis Virilis*; Vir Politicus, & Eloquens, & *Euergetes*, & *Exemplum Patientiæ*. *Eli Sacerdos* vixit Annos Nonaginta octo; Vir Corpore obeſus, Animo placidus, & indulgens in Suos. *Elizæus* autem *Propheta*, videtur mortuus eſſe Centenario major; cùm reperiatur vixiſſe poſt *Aſſumptionem Eliæ* Annos Sexaginta; Tempore vero *Aſſumptionis*, talis fuerit, ut Pueri eum tanquam *Vetulum Calvum* ſubſannaverint. Vir Vehemens, & Severus, & auſteræ vitæ, & Contemptor Divitiarum. *Iſaias* etiam *Propheta* videtur eſſe Centenarius, nam Prophetiæ Munus exercuiſſe ſeptuaginta annos reperitur; Annis tùm quo cœpiſſet prophetizare, tùm, quo mortuus eſſet, incertis. Vir admirabilis Eloquentiæ, & *Propheta Euangelizans*, Promiſſis Dei Teſtamenti Novi (tanquam Uter Muſto,) plenus.

5. *Tobias Senior*, Annos Centum Quinquaginta Octo; *Iunior* Centum Viginti Septem vixerunt. Viri Miſericordes, & Eleemoſynarii. Videntur etiam Tempore *Captivitatis*, Complures ex *Iudæis*, qui è *Babylone* reverſi ſunt, longævi fuiſſe; cum utriuſque *Templi*, (interjecto Annorum Septuaginta ſpatio,) dicantur meminiſſe, & Diſparitatem ipſorum deploraſſe. Poſteà defluxis *Sæculis compluribus*, Tempore *Servatoris*, *Simeon* invenitur Nonagenarius: Vir Religioſus, & Spei, & Expectationis plenus. Et eodem tempore *Anna Propheteſſa*, ultra Centenarium vixiſſe manifeſtò deprehenditur; *cum Septem Annis Nupta* fuiſſet, *Vidua* autem per *Annos Octoginta Quatuor*, quibus addendi ſunt Anni Virginitatis, & qui Prophetiam *ejus* de *Servatore* inſecuti ſunt. Mulier Sancta, & Vitam degens, in Orationibus, & Jejuniis.

6. *Longævitates Hominum*, qui apud *Ethnicos Auctores* inveniuntur, parùm certæ memoriæ ſunt; tum propter Fabulas, in quas hujuſmodi Narrationes proclives admodùm ſunt; tum propter Falluciam in Calculationibus Annorum. Certè de *Ægyptiis*, nil magni refertur, in his quæ extant, quoad *Longævitatem*; cum Reges ipſorum, qui

longiſſimè regnârunt, Quinquageſimum, aut Quinquageſimum quintum annum, non exceſſerint; quod pro nihilo eſt; cùm etiam Temporibus modernis, hujuſmodi Spatia nonnunquam compleantur. At *Arcadum Regibus*, Vitæ longiſſimæ fabuloſè tribuuntur: Regio certè illa Montana, & Paſtoralis, & Victûs incorrupti; Attamen cùm ſub *Pane*, tanquam *Deo Tutelari*, fuerit, videntur etiam omnia, quæ ad Eam pertinent, fuiſſe tanquam *Panica*, & Vana, & ad Fabulas idonea.

Numa Romanorum Rex Octogenarius fuit; Vir Pacificus, & Speculativus, & Religioni addictus. *M. Valerius Corvinus* centum annos implevit, interjectis, inter primum & Sextum *Conſulatum*, Annis Quadraginta ſex; Vir Bello, & Animis fortiſſimus, Ingenio civilis, & Popularis, & Fortunâ perpetuò florens. 7.

Solon Athenienſis, *Legiſlator*, & Unus ex Septem, ſupra Annos Octoginta vixit; Vir Magnanimus, ſed Popularis, & amans Patriæ: item eruditus, & non alienus à *Voluptatibus*, & Vitâ teneriore. *Epimenides Cretenſis* Centum Quinquaginta Septem Annos vixiſſe traditur; mixta Res cum Portento, quia Quinquaginta ſeptem ipſorum, ſub Antro eum delituiſſe ferunt. At dimidio Sæculi poſt, *Xenophanes Colophonius*, Annos Centum & duos, aut etiam diutius vixit; utpote qui Viginti quinque annos natus, Patriam reliquit, Septuaginta ſeptem totos Annos eſt peregrinatus, ac poſteà rediit, ſed quamdiù à reditu vixerit, non conſtat: Vir non magis Itineribus, quàm Mente oberrans; utpote cujus Nomen propter Opiniones, à *Xenophane*, in *Xenomanem* traductum eſt; Vaſti proculdubio Conceptûs, & nihil ſpirans niſi Infinitum. 8.

Anacreon Poeta major Octogenario fuit; Homo laſcivus, & Voluptuarius, & Bibax. *Pindarus Thebanus* Octogeſimum Annum complevit, Poeta ſublimis, cum quâdam novitate Ingenii, & multus in Cultu Deorum. *Sophocles Athenienſis* ſimilem Ætatem complevit, Poeta grandiloquus, totus in ſcribendo, & Familiæ negligens. 9.

Artaxerxes Perſarum Rex, Annos Nonaginta quatuor vixit; Vir hebetioris Ingenii, neque Curarum magnarum patiens, amans Gloriæ, ſed Otii magis. Eodem tempore *Ageſilaus Rex Spartanus* Octoginta quatuor annos implevit; Vir moderatus, ut inter *Reges Philoſophus*, ſed nihilominùs Ambitioſus, & Bellator, & tam Militiâ, quam Rebus gerendis ſtrenuus. 10.

Gorgias Leontinus Annos Centum & Octo vixit; Vir Rhetor, & prudentiæ ſuæ oſtentator, & qui Adoleſcentes Mercede acceptâ inſtitueret, multùm Peregrinator fuit, & paulò ante Mortem, nihil ſe habere *quod Senectutem incuſaret*, dixit. *Protagoras Abderites* Nonaginta Annos vixit: Iſte ſimilitèr Rhetor fuit, ſed non tam Encyclopædiâ uſus, quàm Civiles Res, & inſtructionem, ad Remp. tractandam, docere profeſſus; attamèn Circum-curſator Civitatum, æquè ac *Gorgias*. At *Iſocrates Athenienſis* Nonageſimum Octavum Annum complevit; Rhetor itèm, ſed Vir valdè modeſtus, & Lucem Forenſem fugiens, atque Domi tantum Scholam aperiens. 11.

Democritus Abderites, ad Annos Centum & Novem Ætatem produxit; Magnus *Philoſophus*, & ſi quis alius ex *Græcis*, verè *Phyſicus*; Regionum complurium, & multò magis Naturæ ipſius Perambulator; Sedulus quoque Experimentator, & (quod *Ariſtoteles* ei objicit) *Similitudinum* potius *Sectator*, quam *Diſputationum Leges ſervans*. *Diogenes Synopeus*, ad Nonaginta Annos vixit; Vir erga alios Liber, in ſe Imperioſus; Victu ſordido, & Patientiâ gaudens. *Zeno Cittieus*, Centenarius, duobus tantum demptis Annis, fuit; Vir Animo excelſo, & Opinionum Contemptor, magni itidem Acuminis, neque tamen moleſti, ſed quod animos magis caperet, quam conſtringeret; quale etiam poſteà fuit in *Seneca*. *Plato Athenienſis* Annum Octogeſimum primum implevit; Vir Magnanimus, ſed tamen Quietis amantior, Contemplatione ſublimis, & Imaginativus, Moribus Urbanus, & elegans; attamen magis Placidus, quam Hilaris; & Majeſtatem quandam præ ſe ferens. *Theophraſtus Eteſius* Annum Octogeſimum quintum complevit; Vir dulcis Eloquio, dulcis etiam Rerum varietate; quique ex Philoſophiâ Suavia tantùm decerpſerit, Moleſta & Amara non attigerit. *Carneades Cyrenæus* multis poſteà Annis, ad Octogeſimum quintum Ætatis Annum ſimiliter pervenit; Vir Eloquentiæ profluentis, quique gratâ, & amœnâ Cognitionis varietate, & ſe ipſum, & alios delectaret. At *Ciceronis* Tempore *Orbilius*, non *Philoſophus*, aut *Rhetor*, ſed *Grammaticus*, ad Centeſimum ferè annum vixit; primò Miles, deinde Ludimagiſter; Vir naturâ acerbus, & Linguâ & Calamo, & verſus Diſcipulos etiam Plagoſus.

12. *Q. Fabius Maximus* Sexaginta tribus Annis *Augur* fuit; unde conſtat eum Octogenario majorem occubuiſſe; licet verum ſit, in *Auguratu*, *Nobilitatem* magis ſpectari ſolitam, quam *Ætatem*: Vir prudens & Cunctator, & in omnibus Vitæ partibus Moderatus, & cum Comitate ſeverus. *Maſiniſſa Rex Numidarum* Nonageſimum Annum ſuperavit, & filium genuit, poſt Octogeſimum quintum; Vir acer, & Fortunæ fidens, & Juventute multas rerum viciſſitudines expertus, decurſu Ætatis conſtanter fœlix. At *M. Porcius Cato*, ultra Annum Nonageſimum vixit; Vir ferrei propè Corporis, & Animi; Linguæ acerbæ, & Simultates amans; Idem Agriculturæ deditus, Sibique & Familiæ ſuæ Medicus.

13. *Terentia Ciceronis Uxor*, ad Annum Centeſimum tertium vixit; Mulier multis ærumnis conflictata, primò Exilio Mariti, deinde Diſſidio, & rurſus Calamitate ejus extremâ; etiam Podagrâ ſæpiùs vexata. *Luceia* Annum Centenarium, haud parùm ſuperavit; cum dicatur, Centum Annis totis, in Scenâ Mimam agens pronunciaſſe; Puellæ fortaſſè primò partes ſuſcipiens; poſtremò Anûs decrepitæ. At *Galeria Copiola*, Mima etiam & Saltria, pro Tyrocinio ſuo producta eſt in Scenam, quoto Anno Ætatis incertum eſt; verùm poſt Annos Nonaginta Novem ab ea productione, rurſus reducta eſt in Scenam, non jam pro *Mimâ*, ſed pro *Miraculo*, in *Dedicatione Theatri* à *Pompeio Magno*; Neque hic finis, cum etiam in *Ludis Votivis* pro *Salute Divi Auguſti*, iterùm monſtrata ſit in Scenâ.

14. Fuit & alia *Mima*, Ætate paulò inferior, Dignitate ſublimior, quæ ad Nonageſimum Annum Ætatem ferè produxit; *Livia Julia Auguſta, Cæſaris Auguſti* uxor, *Tiberii* Mater. Etenim ſi *Fabula* fuit *Vita Auguſti* (Id quod ipſe voluit, cùm decumbens Amicis præcepiſſet, ut poſtquam expirarit, ſibi *Plaudite* exhiberent) certè & *Livia* optima *Mima* fuit; cum Marito Obſequio, cum Filio, Poteſtate quâdam, & Prædominantiâ tam benè congrueret. Mulier Comis, & tamen Matronalis, Negotioſa, & Poteſtatis tenax. At *Junia C. Caſſii* Uxor, *M. Bruti* Soror, etiam Nonagenaria fuit; cum poſt *Aciem Philippenſem* Sexaginta quatuor Annos vixiſſet. Mulier Magnanima, Opibus fœlix, Calamitate Mariti & Proximorum, & longâ Viduitate mœſta, ſed tamen Honorata.

15. Memorabilis eſt *Annus Domini* Septuageſimus Sextus, Tempore *Imperatoris Veſpaſiani*, quo reperiuntur *Longævitatis*, tanquam *Faſti*; Eo enim Anno peractus eſt *Cenſus*, (*Cenſus* autem de Ætatibus Auctoritatem, & Informationem habet fidiſſimam) atque in eâ parte *Italiæ*, quæ jacet inter *Apenninum* & *Padum*, inventi ſunt Homines, qui Annum Centeſimum æquarunt, & ſuperarunt, Centum & Viginti quatuor; videlicet Annorum Centum, Homines Quinquaginta quatuor; Annorum Centum & decem, Homines Quinquaginta ſeptem; Annorum Centum, & viginti quinque, Homines duo; Annorum centum & triginta, Homines quatuor; Annorum Centum & triginta quinque aut triginta ſeptem, Homines itèm quatuor; Annorum centum & quadraginta, Homines tres. Præter hos, Speciatìm *Parma* edidit Quinque; quorum Tres centum viginti Annos, Duo centum triginta compleverunt; *Bruxella* Unum, Annorum centum viginti quinque; *Placentia* Unum Annorum centum triginta unius; *Faventia* Unam Mulierem, Annorum centum triginta duorum; Oppidum quoddam (tunc dictum *Velleiacium*) in Collibus circa *Placentiam*, decem dedit; quorum Sex Annum Ætatis centeſimum decimum, Quatuor centeſimum viceſimum compleverunt; *Ariminum* denique Unum, Centum & quinquaginta Annorum, nomine *M. Aponium*.

Monitum. *Ne res in longum procederet, Viſum eſt, tam in illis, quos jam recenſuimus, quam in his, quos mox recenſebimus, Nullum adducere Octogenario Minorem: Appoſuimus autem ſingulis* Characterem, *ſive* Elogium, *verum & perbreve; at ejuſmodi, quod judicio noſtro, nonnullam habeat ad* Longævitatem *(quæ Moribus, & Fortunâ non parùm regitur) relationem; Sed duplici modo; Aut quod tales Longævi eſſe plerumque ſoleant, aut quod tales, licet minùs aptè diſpoſiti, tamen Longævi eſſe [illegible] poſſint.*

16. Inter *Imperatores Romanos*, & *Græcos*, itèm *Francos*, & *Germanos*, uſque ad noſtram Ætatem, qui numerum prope Ducentorum Principum complêrunt, Quatuor tantùm inventi ſunt Octogenarii; quibus addere liceat *Imperatores* duos primos, *Auguſtum*, & *Tiberium*; quorum hic Septuageſimum Octavum, ille Septuageſimum ſextum Annum implevit, & ad Octogeſimum fortè pervenire Uterq;

potuiſſet, ſi placuiſſet, *Liviæ*, & *Caio*. *Auguſtus* (ut dictum eſt) Annos vixit Septuaginta Sex; Vir moderatus Ingenio: Idem ad res perficiendas Vehemens, cætera Placidus & Serenus; Cibo & Potu Sobrius, Venere intemperantior, per omnia Fœlix; Quíque Anno Ætatis triceſimo, gravem & periculoſum paſſus eſt Morbum, adeò ut Salus ejus pro deſperatâ eſſet: quem *Antonius Muſa Medicus*, cùm cæteri *Medici* Calida Medicamenta, tanquam morbo convenientia, adhibuiſſent, contrariâ ratione Frigidis curavit; Quod fortaſsè ei, ad Diuturnitatem Vitæ profuit. *Tiberius* duos ampliùs Annos vixit; *Vir lentis maxillis*, (ut Auguſtus aiebat) Sermone ſcilicet tardus, ſed validus; Sanguinarius, Bibax, quique Libidinem etiam in Diætam tranſtulit; Attamen Valetudinis ſuæ Curator probus, ut qui ſolitus eſſet dicere, Stultum eſſe, qui poſt Triginta Annorum Vitam, Medicum conſuleret, aut advocaret. *Gordianus Senior*, Octoginta Annos vixit, & tamen violentâ Morte periit, poſtquam vix deguſtaſſet Imperium; Vir Magnanimus, & Splendidus, Eruditus, & Poeta, & conſtanti vitæ tenore, (ante ipſum obitum) Fœlix. *Valerianus Imperator*, Septuaginta ſex Annos vixit, antequam à *Sapore Rege Perſarum*, captus eſſet; poſt Captivitatem autem, Septem Annos vixit, inter contumelias; etiam violentâ Morte præreptus; Vir mediocris Animi, nec ſtrenuus; Exiſtimatione tamen paulò eminentior, & evectus, Experimento minor. *Anaſtaſius* cognomine *Dicorus*, Octoginta Octo Annos vixit; Homo animi ſedati, ſed Humilior, & Superſtitioſus, & Timidus. *Anicius Juſtinianus*, Annos Octoginta tres vixit; Vir Gloriæ appetens, Perſonâ propriâ ſocors, Ducum ſuorum virtute fœlix, & celebris; Uxorius, neque ſuus, ſed aliorum ductu circumactus. *Helena Britanna Conſtantini Magni Mater*, Octogenaria fuit; Mulier civilibus Rebus minùs ſe immiſcens, nec Mariti, nec Filii Imperio, ſed tota Religioni dedita; Magnanima, & ſempèr florens. *Theodora Imperatrix*, (quæ *Zoes* ſoror erat, *Monomachi* uxoris, ipſa autem poſt obitum ejus ſola regnavit) Annos ſupra Octoginta vixit; Mulier negotioſa, & Imperio delectata, Fœlix admodùm, & ex Fœlicitate Credula.

17. Jam à *Sæcularibus*, ad *Principes Viros in Eccleſiâ* Narrationem convertemus. S. *Joannes*, *Apoſtolus Servatoris*, & *Diſcipulus Amatus*, Nonaginta tres Annos vixit; Verè *Aquilæ Emblemate* notatus, nihil ſpirans niſi Divinum, & tanquam *Seraph* inter *Apoſtolos*, propter Fervorem Charitatis. S. *Lucas Evangeliſta* Octoginta quatuor Annos complevit; Vir eloquens, & Peregrinator; S. *Pauli* Comes individuus, & Medicus. *Symeon Cleophæ*, *Frater Domini* dictus, *Epiſcopus Hieroſolymitanus*, Annos Centum & viginti vixit, licet *Martyrio* præreptus fuerit; Vir Animoſus, & Conſtans, & bonorum Operum Plenus. *Polycarpus Apoſtolorum Diſcipulus*, *Smyrnenſis Epiſcopus*, videtur ad Centum annos & ampliùs, ætatem produxiſſe; licet *Martyrio* interceptus; Vir excelſi Animi, & Heroicæ patientiæ, & Laboribus indefeſſus. *Dionyſius Areopagita*, *Paulo Apoſtolo* Contemporaneus,

ad Nonaginta Annos vixiſſe videtur; *Volucris cœli* appellatus, ob Theologiam ſublimem, neque minùs Factis, quam Meditationibus. *Aquila* & *Priſcilla Pauli Apoſtoli* primò Hoſpites, deinde Coadjutores, Conjugio fœlici & celebri, ad Centum ad minimum Annos venerunt; cùm ſub *Xiſto primo* ſuperſtites fuerint; Nobile Par, & in omnem Charitatem effuſum; quibus inter maximas conſolationes (quales proculdubiò primos illos Eccleſiæ Fundatores ſequebantur) etiam illud Conjugalis Conſortii tanquam magnus cumulus acceſſit. *S. Paulus Eremita*, Annos Centum & tredecim vixit; vixit autem in Speluncâ, Victu tam ſimplici, & duro, ut eo Vitam tolerare ſupra Humanas Vires videri poſſit; in Meditationibus & ſoliloquiis ummodò Ævum tranſigens; qui tamen non illiteratus, aut Idiota, ſed eruditus fuit. *S. Antonius Cœnobitarum primus Inſtitutor*, (ut alii volunt) *Reſtitutor*, ad Centeſimum quintum Annum pervenit; Vir Devotus, & Contemplativus, & tamen Civilibus Rebus ilis; Vitæ genere auſtero, & aſpero; attamen in glorioſâ quâdam ſolitudine degens, nec ſine Imperio; cùm & *Monachos* ſuos ſub ſe habuiſſet, atque inſupèr à compluribus, & *Chriſtianis*, & *Philoſophis*, veluti Vivum aliquod Simulachrum, non ſine Adoratione quâdam, ſpectatus eſſet. *S. Athanaſius* mortuus eſt Octogenario Major; Vir Invincibilis Conſtantiæ, Famæ ſempèr imperans, nec Fortunæ ſuccumbens; Idem erga Potentiores liber, erga Populum gratioſus, & acceptus; exercitatus Contentionibus, in iiſque & Animoſus, & Solers. *S. Hieronymus*, plurimorum conſenſu, Annum Nonageſimum ſuperavit; Vir Calamo potens, & virilis Eloquentiæ; variè eruditus & Linguis, & Scientiis; Peregrinator item, atque *Vitæ verſus* ſenium auſterioris; ſed in Vitâ privatâ Spiritus gerens altos, & latè fulgens ex Obſcuro.

Papæ Romani numerantur Ducenti Quadraginta Unus; Ex tanto Numero Quinque ſolummodò Octogenarii, aut ſupra reperiuntur; Primitivis autem compluribus, juſta *Ætas Martyrii Prærogativâ* anticipata eſt. *Joannes viceſimus tertius*, *Papa Romanus*, Nonageſimum Ætatis Annum complevit, Vir Ingenii inquieti, & Novis Rebus ſtudens, & Multa transferens, nonnulla in Melius, haud pauca in Aliud; Magnus autem Opum, & Theſauri Accumulator. *Gregorius dictus duodecimus*, creatus *Papa* in *Schiſmate*, & quaſi *Interrex*, Nonagenarius obiit; De eo, propter brevitatem *Papatûs*, nihil invenimus, quod annotemus. *Paulus Tertius*, ad Octoginta & unum, Annos vixit; Vir ſedati Animi, & profundi Conſilii, idem Doctus, & Aſtrologus, & Valetudinem impenſè regens; more autem veteris *Sacerdotis Eli*, indulgens in ſuos. *Paulus Quartus* Octoginta tres Annos vixit; Vir Naturâ aſper & ſeverus, altos gerens Spiritus, & Imperioſus, Ingenio commotior, Sermone eloquens, & expeditus. *Gregorius Decimus tertius*, ſimilem Ætatem Octoginta trium Annorum implevit; Vir planè Bonus, Animo & Corpore ſanus, Politicus, Temperatus, Euergetes & Eleemoſynarius. 18.

Quæ ſequentur, Ordine promiſcuo, Fidei magis dubiæ, Obſerva- 19.

tione magis jejuna, erunt. *Rex Arganthonius*, qui regnavit *Gaddibus* in *Hiſpaniâ*, Centum & Triginta, aut (ut alii volunt) Quadraginta Annos vixit; ex quibus Octoginta regnavit: De Moribus ejus, & Vitæ genere, & Tempore quo vixit, ſiletur. *Cyniras Cypriorum Rex*, in *Inſulâ* illâ tunc habitâ Beatâ, & *Voluptuariâ*, Centum Quinquaginta, aut Sexaginta Annos vixiſſe perhibetur. *Reges* duo *Latini* in *Italiâ*, Pater & Filius, alter Octingentos, alter Sexcentos Annos vixiſſe traduntur; verùm hoc narratur à *Philologis* quibuſdam, quibus & ipſis (cætera ſatis credulis) Fides rei ſuſpecta eſt, imò damnata. *Arcadum Reges* nonnullos Trecentos Annos vixiſſe alii tradunt; Regio certè ad Vitam longam ſatis idonea; Res fortaſsè Fabulis aucta. Narrant *Dandonem* quendam in *Illyrico*, abſque Incommodis Senectutis, Quingentos Annos vixiſſe. Apud *Epios Ætoliæ* videlicet Partem, narrant Univerſam Gentem admodùm longævam fuiſſe; ut multi ex his Ducenûm Annorum inventi ſint; Inter eos Præcipuum quendam, nomine *Litorium*, virum *Giganteæ Staturæ*, qui Trecentos Annos cumulaverat. In *Tmoli Montis Faſtigio* (*Tempſi* antiquitùs vocato) Homines complures, Centum quinquaginta Annos vixiſſe traditur. *Sectam Eſſæorum* apud *Judæos*, ultra Centum Annos communitèr vixiſſe tradunt: *Secta* autem illa ſimplici admodum Diætâ utebatur, ad Regulam *Pythagoræ*. *Apollonius Tyanæus* Centum Annos exceſſit, aſpectu (ut in tantâ Ætate) pulcher, Vir certè Mirificus, apud *Ethnicos Divinus* habitus, apud *Chriſtianos Magus*; Victu *Pythagoricus*, magnus peregrinator, magnâ etiam Gloriâ florens, & tanquàm pro Numine cultus; Attamen ſub finem Ætatis, Accuſationes & Contumelias paſſus, unde nihilominùs incolumis quoquo modo evaſit. Attamen ne *Longævitas* ſua *Diætæ Pythagoricæ* ſolùm tribuatur, ſed etiam è Genere ſuo aliquid traxiſſe videatur; *Avus* ejus etiam Centum Triginta Annos vixit. *Q. Metellum* ultra Centum Annos vixiſſe certa res eſt; Atque poſt *Conſularia Imperia* fœlicitèr adminiſtrata, *Pontificem Maximum*, jam Senem creatum eſſe, & ſacra per Viginti duos Annos tractâſſe; neque Ore in Votis nuncupandis hæſitante, neque in Sacrificiis faciendis tremulâ Manu verentem. *Appium Cæcum*, Annoſiſſimum fuiſſe conſtat; Annos non numerant; quorum partem majorem, poſtquam Luminibus orbatus eſſet, tranſegit; Neque propterea mollitus, Familiam numeroſam, Clientelas quam plurimas, quinetiam Remp. fortiſſimè rexit; Extremâ vero Ætate Lecticâ in Senatum delatus, Pacem cum Pyrrho vehementiſſimè diſſuaſit; cujus Principium Orationis admodùm memorabile, & invincibile quoddam Robur, & impetum Animi ſpirans. *Magnâ*, inquit, *impatientiâ*, (*patres conſcripti*,) *Cæcitatem meam, per plures jam Annos tuli; at nunc etiam me Surdum quoque optaverim, cùm vos tam deformia Conſilia agitare audiam.* *M. Perpenna* vixit Annos Nonaginta Octo; omnibus, quos *Conſul* ſententiam in *Senatu* rogaverat (hoc eſt, omnibus *Senatoribus* ſui Anni,) ſuperſtes fuit: etiam omnibus, quos paulò poſt, *Cenſor* in Senatum legerat, Septem tantùm exceptis. *Hiero Rex Siciliæ* Temporibus *Belli Punici ſecundi*, ad Centeſimum ferè annum vixit; Vir & Regimine,

vtentem

mione, & Moribus moderatus; Numinum Cultor, & Amicitiæ Conſervator religioſus; Beneficus, & conſtantèr Fortunatus. *Statilia* è nobili Familiâ, *Claudii* tempore, vixit Annos Nonaginta Novem. *Clodia Ofilii Filia* Centum & quindecim. *Xenophilus*, antiquus Philoſophus è *Sectâ Pythagoræ*, Centum & ſex Annos vixit, ſanâ & vividâ Senectute, & magnâ apud Vulgum Doctrinæ famâ. *Inſulani Corcyræ*, habebantur olim Vivaces, ſed hodiè communi aliorum Sorte vivunt. *Hippocrates Côus* Medicus inſignis, Centum & quatuor Annos vixit; Artemque ſuam tam Longâ Vitâ comprobavit, & honeſtavit; Vir cum Prudentiâ quâdam doctus; in Experientiâ, & Obſervatione multus; non Verba, aut Methodos captans, ſed nervos tantùm Scientiæ ſeparans, & proponens. *Demonax* Philoſophus, (non ſolùm Profeſſione, ſed Moribus) Tempore *Adriani*, ad Centenarium ferè Annum vixit; Vir magni Animi, atque Animi victor, idque verè ſine affectatione, & in maximo humanarum rerum Contemptu, Civilis, & Urbanus. Is cum Amici de Sepulturâ ipſius, verba injicerent, Deſinite inquit, *de Sepulturâ curare; Cadaver enim Fœtor ſepeliet*; atque illi; *Placet ergo Avibus, aut Canibus exponi?* Ille rurſus, *Cum*, inquit, *vivus Hominibus prodeſſe pro viribus contenderim, quæ invidia eſt, ſi mortuus etiam Animalibus aliquid præbeam? Populus Indiæ, Pandoræ* appellati, admodùm Longævi; etiam uſque ad Annum Ducenteſimum; Addunt rem magis miram; Scilicet cum Pueri ferè candido Capillo fuerint, Senectute ante Canitiem eos nigreſcere ſolitos: *Id* tamen ubique vulgare eſt, ut Pueris Capillitio candidiore, virili *Ætate*, Pili mutentur in obſcurius. Etiàm *Seres Indorum* Populus, cum Vino ſuo ex Palmis, Longævi habiti ſunt uſque ad Annum Centeſimum Triceſimum. *Euphranor Grammaticus* conſenuit in Scholâ, & docebat Literas, ultra Annum Centeſimum. *Ovidius Senior, Poetæ Pater*, Nonaginta Annos vixit; Diverſus à Moribus Filii, utpote qui Muſas contempſit, & Poeticen Filio diſſuaſit. *Aſinius Pollio Auguſti* Familiaris, Centum annos ſuperavit; Vir ingentis Luxûs, Eloquens, Literarum cultor, attamen Vehemens, Superbus, Crudelis, & tanquam ſibi Natus. Invaluit Opinio, de *Senecâ*, quod admodùm Annoſus fuerit, uſque ad Annum Centeſimum decimum quartum; Quod verum eſſe non poteſt, cùm tantùm abſit, ut Senex decrepitus ad *Neronis* tyrocinium admotus ſit, ut contrà Rebus gerendis ſtrenuè ſuffecerit; quinetiam paulò antè, medio tempore *Claudii*, exulârit, ob Adulteria aliquarum Principum Fœminarum; quod in talem Ætatem non competit. *Joannes à Temporibus*, ex omnibus poſterioribus Sæculis, Traditione quadam, & Opinione vulgari, uſque ad Miraculum, vel potius uſque ad Fabulam, Longævus perhibetur, Annorum ſupra Trecentos; Natione fuit *Francus*, militavit autem ſub *Carolo Magno*. *Gatus Aretinus Petrarchæ* Proavus, ad Centum & quatuor Annos pervenit, proſperâ ſemper uſus Valetudine, atque in Extremis, Vires labantes ſentiens potiùs quàm Morbum; quæ vera eſt Reſolutio per Senium. Ex *Venetis* reperiuntur haud pauci Longævi, etiam Gradu eminentiori; *Franciſcus Donatus Dux*; *Thomas*

mas Contarenus Procurator S. *Marci* ; *Franciſcus Molinus* itèm *Procurator* S. *Marci* ; Alii. At maximè memorabile eſt, illud de *Cornaro Veneto*, qui Corpore, ſub initio, valetudinario, cœpit primùm metiri Cibum & Potum, ad certum Pondus, in curam Sanitatis: Ea Cura tranſiit uſu in Diætam, & ex Diætâ in magnam Longævitatem, uſque ad Annum Centeſimum, & ultra, integris Senſibus, & conſtanti Valetudine. *Guilielmus Poſtellus*, noſtrâ ætate, *Gallus*, ad Centeſimum & propè Viceſimum Annum vixit; etiam ſummitatibus Barbæ in labro ſuperiore nonnihil nigreſcentibus, neque prorsùs canis; Vir Capite motus, & non integræ omnino Phantaſiæ, magnus Peregrinator, & Mathematicus, & Hæreticâ Pravitate nonnihil aſperſus.

20. Apud nos in *Angliâ*, arbitror non exiſtere Villulam, paulò populoſiorem, in quâ non reperiatur aliquis Vir, aut Mulier ex Octogenariis; Etiam ante paucos Annos in Agro *Herefordienſi* inter *Ludos Florales*, inſtituta erat *Chorea*, & *Saltatio* ex Viris octo, quorum Ætas ſimul computata, Octingentos Annos complebat; cùm quod Alteris eorum ad Centenarium deeſſet, Alteris aliquibus ſupereſſet.

21. In *Hoſpitali Bethleem*, ad *Suburbia Londini*, quod in Suſtentationem, & Cuſtodiam Phreneticorum, inſtitutum eſt, inveniuntur de tempore in tempus, multi ex Mente captis, fuiſſe longævi.

22. Ætates de quibus fabulantur, *Nympharum*, & *Dæmonum Aëreorum*, qui Corpore mortales eſſent, ſed admodùm longævi; (id quod & Antiquâ, et inter quoſdam Recenti Superſtitione, & *Credulitate*, receptum eſt) pro Fabulis, & Somniis habemus; præſertim cum ſit Res, nec cum Philoſophiâ, nec cum Religione benè conſentiens. Atque de *Hiſtoria Longævitatis* in *Homine*, per Individua, aut Individuis proxima, hæc inquiſita ſint. Jam ad Obſervationes per Capita tranſibimus.

23. *Decurſus Sæculorum*, & *Succeſſio Propaginis*, nihil videntur omninò demere, de Diuturnitate Vitæ; quippe Curriculum Humanæ Ætatis videmus, uſque à Tempore *Moſis*, ad noſtra, circa Octogeſimum Annum ſtetiſſe; neque ſensìm & paulatìm (ut quis crederet) declinaſſe. Sunt certè Tempora, in ſingulis Regionibus, quibus Homines diutiùs, aut breviùs degunt. Diutiùs plerúnque, cum Tempora fuerint Barbara, & ſimplicioris Victûs, & Exercitationi Corporis magis dedita; Breviùs, cum magis Civilia, & plus Luxuriæ & Otii: verùm iſta tranſeunt per Vices, Propago ipſa nihil facit. Neque dubium eſt, quin idem fiat in Animalibus cæteris, ſiquidem nec *Boves*, nec *Equi*, aut *Oves*, & Similia, Ævo, ultimis his Sæculis, minuuntur; Itaque *Præcipitatio Ætatis* facta eſt per *Diluvium*, & fieri fortaſsè poteſt, per Similes Majores Caſus, (ut loquuntur) veluti Inundationes particulares, Combuſtiones per longas Siccitates, Terræ motus, & ſimilia. Quinetiam videtur, ſimilis eſſe ratio in *Magnitudine Corporum*, ſive *Staturâ*; quæ nec ipſa per Succeſſionem propaginis defluit: licet *Virgilius* (communem opinionem ſecutus)

tus) divinaſſet Poſteros futuros Præſentibus minores : unde ait de Campis Emathiis, & *Æmonenſibus ſubarandis* :

Grandiaque effoſſis mirabitur Oſſa ſepulchris.

Etenim cùm conſtet fuiſſe, quondam Homines *Staturis Giganteis*, (quales & in *Siciliâ*, & alibi, in vetuſtis Sepulchris, & Cavernis, pro certo reperti ſunt,) tamen jam per tria ferè Millenaria Annorum, ad quæ producitur Memoria ſatis certa, in iiſdem Locis, nil tale continuatur ; licet etiam hæc res, per Mores, & Conſuetudines Civiles, vices quaſdam patiatur, quemadmodùm & illa altera. Atque hæc magis notanda, quia inſedit Animis Hominum penitùs Opinio, quod ſit perpetuus Decurſus per Ætatem, tum quoad *Diuturnitatem Vitæ*, tum quoad *Magnitudinem* & *Robur Corporis* ; Omniaque labi & ruere in deterius.

24 *Regionibus Frigidioribus* & *Hyperboreis*, diutiùs Homines vivunt plerumque, quàm *Calidioribus* ; Quod neceſſe eſt fieri, cùm & Cutis ſit magis aſtricta ; & Succi Corporis minùs diſſipabiles ; & Spiritus ipſi minùs acres ad conſumendum, & magis fabriles ad reparandum ; & Aer, (utpote modicè calefactus, à Radiis Solis) minùs Prædatorius ; Aſt ſub *Lineâ Æquinoctiali*, ubi Sol tranſit, & duplex ſit Hyems, & Æſtas, ſitque etiam major Æqualitas inter Spatia Dierum, & Noctium, (ſi cætera non impediant) etiam benè diù vivunt ; ut in *Peruviâ*, & *Taprobanâ*.

25 *Inſulani Mediterraneis*, ut plurimùm ſunt Longæviores ; Neque enim tam diù vivunt in *Ruſſiâ*, quam in *Orcadibus* ; neque tam diù in *Africâ* ejuſdem Paralleli, quam in *Canariis*, & *Terceris* ; *Japonenſes* etiam *Chinenſibus* (licet hi Longævitatis appetentes ſint uſque ad Inſaniam) ſunt vivaciores ; nec mirum, cum Aura Maris, & in Regionibus Frigidioribus foveat, & in Calidioribus refrigeret.

26 *Loca Excelſa* potiùs edunt Longævos, quam *Depreſſa* ; præſertim ſi non ſint *Juga Montium*, ſed *Terræ Altæ*, quatenus ad Situm eorum generalem ; qualis fuit *Arcadia* in *Græciâ*, & *Ætoliæ* Pars, ubi Longævi admodùm fuerunt : At de *Montibus* ipſis eadem foret ratio, propter Aerem videlicet puriorem, & limpidiorem, niſi hoc labefactaretur per Accidens ; interventu ſcilicet Vaporum ex Vallibus eò aſcendentium, & ibi acquieſcentium. Itaque in *Montibus Nivalibus*, non reperitur aliqua inſignis Vitæ Longitudo ; non in *Alpibus*, non in *Pyrenæis*, non in *Apenninis* ; ſed *Medii Colles*, aut etiam *Valles* dant Homines Longæviores ; At in *Montium Jugis protenſis* verſus *Æthiopiam*, & *Abyſſinos*, ubi propter Arenas ſubjectas, parum aut nihil incumbit in *Montes* Vaporis, diutiſſimè vivunt, etiam ad Hodiernum Diem ; Annum non rarò Centeſimum, & Quinquageſimum implentes.

27 *Paludes* & *Tractus* earum, præſertim exporrecti in Plano, Nativis propitii, Advenis maligni, quoad Vitæ prorogationem, aut decurtationem ; Quodque mirum videri poſſit, *Paludes* Aquâ Salsâ, per vices inundatæ, minùs ſalubres, quam quæ Aquâ Dulci.

28 *Regiones Particulares*, quæ notatæ ſunt Longævos produxiſſe, ſunt, *Arcadia*, *Ætolia*, *India* cis *Gangem*, *Breſilia*, *Taprobana*, *Britannia*, *Hybernia* ; cum *Inſulis Orcadibus*, & *Hebridibus* ; nam de *Æthiopiâ*, quod ab

Aliquo ex Antiquis refertur, quod Longævi fuerint, Res va eſt.

29 Occulta eſt res, Salubritas, præſertim perfectior, *Aeris*; & poti Experimento, quam Diſcurſu, & Conjecturâ, elicitur. Capi poſ *Experimentum* ex *Vellere Lanæ*, per expoſitionem in Aerem cum mo aliquâ Dierum, minùs aucto Pondere: Aliud ex *Fruſto Carnis*, di tiùs manente non putrefacto; Aliud ex *Vitro Calendari* minori ſpati reciprocante: De his, & Similibus ampliùs inquiratur.

30 *Aeris* non tantùm *Bonitas*, aut *Puritas*, verùm etiam *Æqualitas* quoad Longævitatem ſpectatur: *Collium* & *Vallium Varietas* Aſpectui & Senſui grata, Longævitati ſuſpecta; At *Planities* modicè ſicca, nec tamen nimis ſterilis, aut Arenoſa, nec prorſus ſine Arboribus, & Umbrâ, Diuturnitati Vitæ magis commoda.

31 *Inæqualitas Aeris*, (ut jam dictum eſt) in *Loco Manſionis*, mala; verùm *Mutatio Aeris* in *Peregrinatione*, poſtquàm quis aſſueverit, bona; Unde & magni *Peregrinatores* Longævi fuere: ſimiliter etiam Longævi, qui in *Tuguriolis ſuis*, eodem loco, perpetuò Vitam degerunt: *Aer* enim Aſſuetus, minùs conſumit, at Mutatus magis alit, & reparat.

32 Ut *Series*, & *Numerus Succeſſionum*, ad Diuturnitatem, aut Brevitatem Vitæ, nihil eſt (ut jam diximus;) ita *Conditio* immediata *Parentum*, tam ex parte *Patris*, quam *Matris*, proculdubiò multùm poteſt. Alii ſiquidem generantur ex *Senibus*, Alii ex *Adoleſcentulis*, Alii ex *Viris Ætate* juſtiore; Item Alii à *Patribus*, cum *Sani* fuerint, & benè diſpoſiti, Alii a *Morbidis*, & *Languidis*; Item Alii à *Repletis*, & *Ebriis*, Alii poſt *Somnum*, & *Horis Matutinis*; Item Alii poſt longam *Intermiſſionem Veneris*, Alii poſt *Venerem repetitam*; Item Alii flagrante Amore Patrum, (ut fit plerunque in *Spuriis*) Alii deferveſcente, ut in *Conjugiis Diuturnis*. Eadem etiam ex parte *Matris* ſpectantur: Quibus addi debent, *Conditio Matris*, dum geſtat Uterum, quali ſanitate, quali diætâ? Et *Tempus Geſtationis*, ad Decimum Menſem, aut celeriùs? Hæc ad Normam reducere, quatenùs ad Longævitatem difficile eſt; Atque eò difficilius, quod fortaſsè quæ optima quis putaret, in contrarium cedent: Etenim *Alacritas* illa in *Generatione*, quæ Liberos Corpore robuſtos, & agiles producit, ad Longævitatem minùs utilis erit, propter *Acrimoniam*, & *Incenſionem Spirituum*: Diximus anteà, *Plus habere ex Materno Sanguine*, conferre ad Longævitatem; Etiam *Mediocria* ſimili ratione optima eſſe putamus, *Amorem* potiùs *Conjugalem*, quam *Meretricium*; *Horas Generationis matutinas*; *Statum Corporis* non nimis *Alacrem*, aut *Turgidum*, & Similia. Illud etiam benè obſervari debet, quod *Habitus Parentum robuſtior*, ipſis magis eſt propitius, quàm Fætui; Præcipuè in Matre: Itaque ſatis imperitè *Plato* exiſtimavit, claudicare virtutem Generationum, quod Mulieres ſimilibus cum Viris Exercitiis tam Animi, quam Corporis, non utantur; Illud contrà ſe habet: Diſtantia enim Virtutis inter Marem, & Fœminam, maximè utilis eſt Fœtui; Atque Fœminæ teneriores magis Præbitoriæ ſunt, ad alendum

dum fœtum, quod etiam in Nutricibus tenet. Neque enim *Spartanæ Mulieres*, quæ ante Annum Viceſimum ſecundum, aut (ut alii dicunt) quintum, nubere non ſolebant, (ideóque *Andromanæ* vocabantur) generoſiorem, aut longæviorem Sobolem ediderunt, quam *Romanæ*, aut *Athenienſes*, aut *Thebanæ*, apud quas, Anni Duodecim, aut Quatuordecim Nubiles erant. Atque ſi in *Spartanis* aliquid fuerit* Egregium, id magis Victus Parſimoniæ debebatur, quam Nuptiis Mulierum Fœminis. Illud verò Experientia docet, Eſſe quaſdam *Stirpes*, ad Tempus longævas, ut Longævitas ſit, quemadmodùm Morbi, *Res Hæreditaria*, in aliquibus periodis.

33 *Candidiores Genis*, *Cute*, & *Capillis*, minùs Vivaces; *Subnigri*, aut Rufi, et *Lentiginoſi*, magis. Etiam *Rubor* nimius in *Iuventute*, Longævitatem minus promittit, quam *Pallor*. *Cutis durior* Longævitatis ſignum, potiùs quam *mollior*; neque tamen hoc intelligitur de *Cute Spiſſiori* (quam vocant *Anſerinam*) quæ eſt tanquam Spongioſa; ſed de Durâ ſimul, & Compactâ; Quin & *Frons* majoribus Rugis ſulcatus, melius ſignum, quam Nitidus, & Explicatus.

34 Pili in *Capite* Aſperiores, & magis ſetoſi, oſtendunt vitam longiorem, quam Molles, & delicati; Criſpi verò eandem prænunciant, ſi ſint ſimul Aſperi; contrà ſi ſint Molles, & ſplendentes. Item ſi ſit Criſpatio potius Denſa, quam per largiores Cincinnos.

35 Citiùs aut Seriùs *Calveſcere*, Res eſt quaſi indifferens; cum *Calvaſtri plurimi* longævi fuerint; Etiam citò *Caneſcere*, (utcunque videatur *Canicies* præcurſor ingruentis Senectutis) Res fallax eſt; cùm haud pauci præproperè *Caneſcentes*, diù poſtea vixerint; Quinetiam præmatura *Canicies*, abſque ullâ *Calvitie*, ſignum eſt Longævitatis; Contrà, ſi concomitetur Calvities.

36 *Piloſitas* Partium Superiorum ſignum Vitæ minùs longæ; atque Pectore hirſuti, & quaſi jubati, minùs Vivaces: at Inferiorum *Piloſitas*, ut *Femorum*, *Tibiarum*, ſignum longæ Vitæ.

37 *Proceritas Staturæ* (niſi fuerit enormis) Compage commodâ, & ſine Gracilitate, præſertim ſi concomitetur *Corporis Agilitas*, ſignum longæ Vitæ; At contrà, Homines brevioris Staturæ magis vivaces, ſi fuerint minùs Agiles, & Motu tardiores.

38 In *Corporis Analogiâ*; Qui Corpore aliquantò breviores ſunt, Tibiis longioribus, longæviores ſunt, quàm qui Corpore magis demiſſo, Tibiis autem brevioribus: Item, qui *Inferioribus Partibus* largiores ſunt, & *Superioribus* contractiores, (Structurâ Corporis, quaſi ſurgente in Acutum,) longæviores, quàm qui Humeros lati, deorsùm ſunt tanquam attenuati.

39 *Macies* cum *Affectibus Sedatis*, tranquillis, & facilibus; *Pinguior* autem Habitus cum *Cholerâ*, vehementiâ, & pertinaciâ, Diuturnitatem Vitæ ſignificant: *Obeſitas* autem in *Iuventute*, breviorem Vitam præmonſtrat, in *Senectute*, Res eſt magis indifferens.

40 Diù & ſenſim *grandeſcere*, ſignum Vitæ longæ; ſi ad *Staturam magnam*, magnum ſignum; ſin ad *minorem*, ſignum tamen; At contrà velocitèr *grandeſcere* ad *Staturam magnam*, ſignum malum eſt; ſin ad *Staturam brevem*, minùs malum.

41 *Carnes Firmiores*, & Corpus Muſculoſum, & Nervoſum, & Nates minùs tumentes, (quantum ſedendo tantùm ſufficiant) & Venæ paulò eminentiores, Longævitatem denotant; contraria Brevitatem Vitæ.

42 *Caput*, pro Analogiâ Corporis, minutius; *Collum* mediocre, non oblongum, aut gracile, aut tumidum, aut tanquam Humeris impactum: *Nares* patulæ, quâcunque formâ Naſi: *Os* largius: *Auris* cartilaginea, non Carnoſa; *Dentes* robuſti, & contigui, non exiles, aut rari, Longævitatem prænunciant; Et multò magis, ſi *Dentes* aliqui novi, provectiore Ætate proveniant.

43 *Pectus* latius, ſed non elevatum, quin potius adductius: *Humerique* aliquantulùm gibbi, & (ut loquuntur) *Fornicati*: *Venter* planus, nec prominens: *Manus* largior, & *Palma* minùs Lineis exarata: *Pes* brevior, & rotundior, *Femora* minùs carnoſa; *Suræ* non cadentes, ſed ſe altiùs ſuſtentantes, Signa Longævitatis.

44 *Oculi* paulò grandiores, atque *Iris* ipſorum cum quodam Virore; *Senſus* omnes non nimis acuti: *Pulſus* Juventute tardior, ſub Ætatem vergentem paulò incitatior; *Detentio Anhelitûs* facilior, & in plura Momenta; *Alvus* Juventute ſiccior, Vergente Ætate humidior, ſigna etiam Longævitatis.

45 De *Temporibus Nativitatis*, nihil obſervatum eſt, quoad Longævitatem, memoratu dignum, præter *Aſtrologica*, quæ in *Topicis* relegavimus. *Partus Octimeſtris*, non ſolùm pro non Vivaci, verum etiam pro non Vitali habetur. Etiam *Partus Hyemales* habentur pro Longævioribus.

46 *Victus* ſive *Dieta Pythagorica*, aut *Monaſtica*, ſecundum Regulas ſtrictiores, aut ad Amuſſim æqualis, (qualis fuit illa *Cornari*) videtur potentèr facere ad Vitæ Longitudinem. At contrà ex iis, qui liberè, & communi more vivunt, Longæviores reperti ſunt ſæpenumerò *Edaces*, & *Epulones*, denique qui liberaliore Menſâ uſi ſunt. *Media Diæta*, quæ habetur pro Temperatâ, laudatur, & ad *Sanitatem* confert, ad *Vitam Longævam* parùm poteſt; Etenim, Diæta illa *Strictior*, *Spiritus* progignit paucos, & lentos, undè minùs conſumit; at illa *Plenior*, Alimentum præbet copioſum; unde magis reparat; *Media* neutrum præſtat; Ubi enim extrema nociva ſunt, Medium optimum, verùm ubi Extrema juvativa, Medium nihili ferè eſt. *Diætæ* autem illi *ſtrictiori*, convenit etiam *Vigilia*, ne Spiritus pauci, multo Somno opprimantur; *Exercitatio* item modica, ne exolvantur; *Veneris abſtinentia*, ne exhauriantur: At *Diætæ* Uberiori convenit contrà *Somnus* largior, *Exercitatio* frequentior, *Uſus Veneris* tempeſtivus. *Balnea*, & *Unguenta* (qualia fuerunt in uſu) Deliciis potiùs, quam Vitæ producendæ, accommodata fuerunt; Verùm de his omnibus, cum ad *Inquiſitionem* ſecundum *Intentiones* ventum erit, accuratiùs dicemus. Illud interim *Celſi Medici*, non ſolum Docti, verum etiam Prudentis, non contemnendum eſt; Qui *Varietatem* & *Alternationem Diætæ* jubet, ſed cum inclinatione in *Partem Benigniorem*: Scilicet, ut quis *Vigiliis* quandoque ſe aſſueſcat, aliàs *Somno* indulgeat, ſed *Somno* ſæpiùs; Itidem, interdùm *jejunet*, interdùm *epuletur*, ſed *epuletur* ſæpiùs; Interdùm *Animi Contentionibus* ſtrenuè incumbat, interdùm *Remiſſionibus* utatur, ſed *Remiſſionibus* ſæpiùs. Illud certè minimè dubium eſt, quin *Diæta* benè inſtituta,

partes, ad prolongandam Vitam, potiores teneat; neque conveni unquam Aliquem valdè Longævum, qui interrogatus de *Victu* ſuo, non obſervaſſet, aliquid Peculiare; Alii alia. Equidem memini quendam *Senem* Centenario Majorem, qui productus eſt Teſtis, de antiquâ quadam Præſcriptione; Is cùm finito Teſtimonio, à *Iudice* familiaritèr interrogaretur, quid agens tam diù vixiſſet; reſpondit (præter expectatum, & cum Riſu Audientium) *Edendo, antequam eſurirem, & Potando, antequàm ſitirem.* Sed de his, (ut dictum eſt) poſteà.

47 *Vita Religioſa*, & in ſacris, videtur ad Longævitatem facere, Sunt in hoc Genere Vitæ; Otium; Admiratio & Contemplatio rerum divinarum; Gaudia non Senſualia; Spes nobiles; Metus ſalubres; Mœrores dulces; denique Renovationes continuæ per Obſervantias, Pœnitentias, & Expiationes; quæ omnia ad Diuturnitatem Vitæ, potentèr faciunt. Quibus ſi accedat, *Dieta* illa Auſtera, quæ Maſſam Corporis induret, Spiritus humiliet, nil mirum ſi ſequatur Longævitas inſignis; qualis fuit *Pauli Eremitæ*, *Simeonis Sulitæ Anachoretæ Columnaris*, Et complurium aliorum *Monachorum* ex Eremo, & *Anachoretarum*.

48 Huic proxima eſt *Vita in Literis*, *Philoſophorum*, *Rhetorum*, & *Grammaticorum*; Degitur hic quoque in Otio, & in iis Cogitationibus, quæ cùm ad Negotia Vitæ nihil pertineant, non mordent, ſed Varietate, & impertinentiâ, delectant; Vivunt etiam ad arbitrium ſuum, in quibus maximè placeat, Horas & Tempus terentes; Atque in conſortio plerúnque Adoleſcentium, quod paulò lætius eſt. In *Philoſophiis* autem magna eſt Diſcrepantia, quoad Longævitatem, inter *Sectas*. Etenim *Philoſophiæ*, quæ nonnihil habent ex Superſtitione, & Comtemplationibus ſublimibus, optimæ, ut *Pythagorica*, *Platonica*: Etiam quæ Mundi Perambulationem, & Rerum Naturalium varietatem complectebantur, & Cogitationes habebant diſcinctas, & altas, & magnanimas, (de *Infinito*, & de *Aſtris*, & de *Virtutibus Hermetis*, & hujuſmodi) ad Longævitatem bonæ; quales fuerunt *Democriti*, *Philolai*, *Xenophanis*, *Aſtrologorum* & *Stoicorum*: Etiam quæ nihil habebant Speculationis Profundioris, ſed ex Senſu Communi, & Opinionibus vulgatis, abſque Inquiſitione acriori, in omnem partem placidè diſputabant, ſimiliter bonæ; quales fuerunt *Carneadis*, & *Academicorum*; itèm *Rhetorum*, & *Grammaticorum*: At contrà, *Philoſophiæ* in Subtilitatum Moleſtiis verſantes, & *Pronunciativæ*, & ſingula ad Principiorum Trutinam examinantes, & torquentes, denique Spinoſiores, & Anguſtiores, malæ; quales fuerunt, plerúnque *Peripateticorum*, & *Scholaſticorum*.

49 *Vita Ruſticana* item ad Longævitatem idonea; Frequens eſt ſub Dio, & Aere libero; non Socors, ſed in Motu; Dapibus plerúnque Recentibus, & inemptis; ſine Curis & Invidiâ.

50 De *Vitâ Militari*, in Juventute, etiam bonam habemus Opinionem: Certè complures *Bellatores* egregii longævi fuerunt; *Corvinus*, *Camillus*, *Xenophon*, *Ageſilaus*, & Alii tam Priſci, quam Moderni: Prodeſt certè Longævitati, ſi à Juventute, ad Ætatem Provectam, omnia creſcant in *Benignius*, ut Juventus laborioſa, Dulcedinem quandam Senectuti largiatur: Exiſtimamus etiam *Affectus Militares*, ad Contentionis ſtudium, & ſpem Victoriæ, erectos, talem infundere Calorem *Spiritibus*, qui Longævitati proſit.

MEDICINÆ AD Longævitatem.

Ad Artic. 10. Connexio.

MEdicina *quæ habetur, intuetur ferè tantùm* Conſervationem Sanitatis, & Curationem Morborum; *de iis autem, quæ propriè ſpectant ad* Longævitatem *parva eſt Mentio, & tanquam obitèr. Proponemus tamen ea* Medicamenta, *quæ in hoc genere notantur,* Cordialia *ſcilicet quæ vocantur. Etenim quæ ſumpta in* Curationibus, Cor, *& (quod verius eſt)* Spiritus *muniunt, & roborant, contra* Venena, *&* Morbos, *tranſlata cum Iudicio & delectu in* Diætam, *etiam ad Vitam producendam, aliquâ ex parte, prodeſſe poſſe, conſentaneum eſt. Id faciemus non promiſcuè ea cumulantes, (ut moris eſt) ſed excerpentes Optima.*

1 *Aurum* triplici Formâ exhibetur; Aut in *Auro* (quod appellant) *Potabili*; aut in *Vino Extinctionis Auri*; aut in *Auro in Subſtantiâ*; qualia ſunt, *Aurum Foliatum*, & *Limatura Auri*. Quod ad *Aurum Potabile* attinet, cœpit dari in Morbis deſperatis, aut gravioribus, pro egregio Cordiali, atque ſucceſſu non contemnendo. Verùm exiſtimamus *Spiritus Salis*, per quos fit Diſſolutio, Virtutem illam, quæ reperitur, largiri potiùs, quàm ipſum *Aurum*; Quod tamen ſedulò celatur; Quòd ſi aperiri poſſit *Aurum* abſque Aquis Corroſivis, aut per Corroſivas, (modò abſit Qualitas Venenata) benè poſteà ablutas, Rem non inutilem fore arbitramur.

2 *Margaritæ* ſumuntur aut in *Pulvere lævigato*, aut in *Malagmate* quodam ſive Diſſolutione, per *Succum Limonum* impensè acerborum, & recentium; atque dantur aliquandò in *Confectionibus Aromaticis*, aliquandò in *Liquore*. *Margarita* proculdubiò affinitatem habet cum *Conchâ*, cui adhæret; & poſſit eſſe ſimilis ferè Qualitatis, cum *Teſtis Cancrorum Fluviatilium*.

Inter Gemmas Chryſtallinas habentur pro Cordialibus præcipuè duæ; *Smaragdus* & *Hyacinthus*; quæ dantur ſub iiſdem Formis, quibus *Margaritæ*, excepto quod Diſſolutiones earum (quod ſcimus) non ſint in uſu. Verùm nobis magis ſuſpectæ ſunt *Gemmæ* illæ *Vitreæ*, ob Aſperitatem. 3

De his, quæ memoravimus, quatenùs & quomodò Iuvamentum præbeant, poſtea dicetur. *Monitum.*

Lapis Bezoar probatæ eſt virtutis; quòd Spiritus recreet, & lenem Sudorem provocet. *Cornu* autem *Monocerotis*, de Exiſtimatione ſuâ decidit; ita tamen ut gradum ſervet, cum *Cornu Cervi*, & *Oſſe de Corde Cervi*, & *Ebore*, & ſimilibus. 4

Ambra Griſia ex optimis eſt, ad Spiritus demulcendos, & confortandos. Sequuntur *Nomina* tantum *Simplicium*, cùm Virtutes ipſarum ſatis ſint cognitæ. 5

Calida.	Frigida.
Crocus.	*Nitrum.*
Folium Indum.	*Roſa.*
Lignum Aloes.	*Viola.*
Cortex Citri.	*Fragaria.*
Meliſſa.	*Fraga.*
Ocymum.	*Succus Limonum dulcium.*
Gariophyllata.	*Succus Arantiorum dulcium.*
Flores Arantiorum.	*Succus Pomorum Fragrantium.*
Roſmarinus.	*Borago.*
Menta.	*Bugloſſa.*
Betonica.	*Pimpinella.*
Carduus Benedictus.	*Santalum.*
	Camphora.

Cum de iis jam Sermo ſit, quæ in Diætam *transferri poſſint;* Aquæ *illæ* Ardentiores, *atque* Olea Chymica, (*quæ ut ait Quidam ex* Nugatoribus, *ſunt ſub* Planetâ Martis, *& habent Vim furioſam, & deſtructivam*) *quinetiam* Aromata *ipſa Acria & Mordacia, rejicienda ſunt; & videndum, quomodò componi poſſint* Aquæ, *&* Liquores *ex Præcedentibus, non* Phlegmaticæ *illæ* Stillaticiæ; *neque rursùs Ardentes ex* Spiritu vini, *ſed magis Temperatæ, & nihilominùs vivæ, & Vaporem benignum ſpirantes.* *Monitum.*

Hæſitamus de *Frequenti Sanguinis Miſſione*, utrùm ad Longævitatem conferat; & potius in eâ ſumus Opinione, quod hoc faciat, ſi in Habitum verſa fuerit, & cætera ſint accommodata; Etenim Succum Corporis Veterem emittit, & Novum inducit. 6

Arbitramur etiam *Morbos* quoſdam *Emaciantes*, benè curatos, ad Longævitatem prodeſſe; Succos enim Novos præbent Veteribus conſumptis; atque (ut ait ille) *Convaleſcere eſt Iuveneſcere*; Itaque inducendi ſunt tanquam *Morbi* quidam *Artificiales*, id quod fit per *Diætas ſtrictas*, & *Emaciantes*, de quibus poſteà dicemus. 7

In-

* * *

Intentiones.

Ad Artic. 12. 13. & 14. *connexio.*

POſtquàm autem Inquiſitionem *abſolverimus ſecundum ſubjecta, Videlicet* Corporum Inanimatorum, Vegetabilium, Animalium, Hominis; *propiùs accedemus, &* Inquiſitionem *per* Intentiones *ordinabimus; Veras & proprias, (ut omninò arbitramur) quæque ſint tanquam Semitæ Vitæ Mortalis. Neque enim in hâc Parte, quicquam quod valeat, hactenùs inquiſitum eſt; ſed planè fuerunt Hominum Contemplationes, quaſi ſimplices, & non proficientes. Nam cùm audiamus ex unâ parte Homines, de confortando* Calore Naturali, *atque* Humore Radicali; *atque de* Cibis, *qui generant Sanguinem laudabilem, quique ſit nec Torridus, nec Phlegmaticus; atque de* Refocillatione, & Recreatione Spirituum, *verba facientes; exiſtimamus ſanè, Homines non malos eſſe, qui hæc loquuntur: Sed nihil horum, potentèr facit ad Finem. Cùm verò ex alterâ parte, audiamus Sermones inferri de* Medicinis ex Auro, *(quia ſcilicet* Aurum *Corruptioni eſt minimè obnoxium) & de* Gemmis, *ad recreandos Spiritus, propter Proprietates occultas, & Clarorem ſuum; Quodque ſi poſſint detineri, & excipi in Vaſibus,* Balſama, & Quintæ Eſſentiæ Animalium, *Superbam faceret Spem* Immortalitatis; *Quódque,* Carnes Serpentum, & Cervorum, *conſenſu quodam valeant ad Renovationem Vitæ, quia Alter mutat* Spolia, *alter* Cornua; *(debuerant autem* Carnes Aquilarum *adjungere, quia* Aquila *mutat* Roſtrum;) *Quódque quidam, cùm* Unguentum *ſub terrâ defoſſum reperiſſet, eóque ſe à Capite ad Pedes uſque unxiſſet, (exceptis* Plantis **Pedum**) *ex hujuſmodi Unctione, trecentos Annos vixiſſet abſque morbo, (præter Tumores* Plantarum Pedum;) *Atque de* Arteſio, *qui cùm* Spiritum *ſuum labaſcere ſenſiſſet,* Spiritum Adoleſcentis *cujuſdam Robuſti, ad ſe traxiſſet, eumque indè exanimaſſet; ſed ipſe complures Annos, ex Alieno illo* Spiritu *vixiſſet; Et de* Horis Fortunatis, *ſecundum* Schemata Cœli, *in quibus* Medicinæ *ad Vitam producendam, colligi, & componi debent; Atque de* Sigillis Planetarum, *per quæ* Virtutes cœlitus ad *prolongationem vitæ haurire, & deducere poſſimus;* & hujuſmodi Fabuloſis, & Superſtitioſis; *prorſùs miramur Homines ita Mente captos, ut iis hujuſmodi Res imponi poſſint.* Denique, *ſubit* Humani *generis Miſeratio, quod tam duro Fato,* obſideatur, *inter Res inutiles, & ineptas. Noſtræ autem* Intentiones, & *Rem ipſam premere, & procul eſſe à Commentitiis, & credulis, confidimus; & tales, ut Rebus, quæ illis* Intentionibus *ſatisfaciant, à Poſteris quamplurima, Intentionibus autem ipſis, non multum addi poſſe existimemus.*

Sunt tamen Pauca, ſed magni prorſùs Momenti, quorum Homines præmonitos eſſe volumus.

Primò, nos in hac Sententiâ ſumus, ut exiſtimemus Officia *Vitæ, eſſe* Vitâ Ipsâ *potiora. Itaque, ſi quid ſit ejuſmodi, quod* Intentionibus *noſtris, magis exactè reſpondere poſſit, ita tamen ut* Officia, & Munia Vitæ, *omninò impediat; quicquid hujus generis ſit, rejicimus: Levem fortaſſe aliquam Mentionem hujuſmodi Rerum facimus, ſed minime illis inſiſtimus.* Neque *enim de vitâ aliquâ, in* Speluncis, *ubi Radii & Tempeſtates cœli non penetrent, inſtar* Antri Epimenidis; *Aut de perpetuis* Balneis, *ex Liquoribus præparatis; Aut de* Superpelliciis, *& Ceratis ita applicandis, ut Corpus perpetuò ſit, tanquam in Capſulâ; Aut de* Pigmentis Spiſſis, *more* Barbarorum *nonnullorum; Aut de* Ordinatione Victûs & Diætæ *accuratâ, quæ ſolum hoc videatur agere, & nihil aliud curare, quàm ut qui vivat; (qualis fuit* Herodici *apud Antiquos, &* Cornari Veneti *noſtro Seculo, ſed majore cum* Moderatione;) *Aut de hujuſmodi Portentis, Faſtidiis, &* Incommodis, *Sermonem aliquem ſerium, & diligentem inſtituimus; Sed ea afferimus* Remedia, & *Præcepta,* ex quibus Officia *Vitæ non deſerantur, aut nimias excipiant Moras, & Moleſtias.*

Secundò, *ex alterâ parte,* Hominibus *denunciamus, ut nugari deſinant; nec exiſtiment tantum Opus, quantum eſt* Naturæ *potentem* Curſum remorari, *et retrovertere, poſſe Hauſtu aliquo* Matutino, *aut uſu alicujus pretioſæ* Medicinæ, *ad Exitum perduci; ſed ut pro certo habeant, neceſſe eſſe ut hujuſmodi* Opus *ſit planè* Res *operoſa, et quæ ex compluribus* Remediis, atque eorum inter ſe Connexione idoneâ, conſtet; Neque enim Quiſquam ita ſtupidus eſſe debet, ut credat id quod nunquam eſt factum, fieri poſſe, niſi per Modos etiam nunquam tentatos.

Tertiò diſertè profitemur, nonnulla ex iis, quæ proponemus, Experimento nobis non eſſe probata, (neque enim hoc patitur noſtrum Genus Vitæ) ſed tantùm ſummâ (ut arbitramur) Ratione, ex Principiis noſtris, et Præſuppoſitis, (quorum alia inſerimus, alia Mente ſervamus,) eſſe derivata; et tanquam ex Rupe, aut Minerâ ipſius Naturæ, exciſa et effoſſa. Neque tamen Curam omiſimus, eamque providentem & ſedulam, quin (quandoquidem de Corpore Humano agatur, quod (ut ait Scriptura) eſt ſupra Veſtimentum) ea proponamus Remedia, quæ ſint tuta ſaltem, ſi fortè non fuerint fructuoſa.

Quartò, illud Homines ritè, & animadvertere, & diſtinguere volumus; Non eadem ſemper, quæ ad Vitam Sanam, ad Vitam Longam conferre. Sunt enim nonnulla, quæ ad Spirituum Alacritatem, & Functionum Robur, & Vigorem, proſunt, quæ tamen, de Summâ Vitæ detrahunt. Sunt & alia, quæ ad Prolongationem Vitæ plurimùm juvant, ſed tamen non ſunt abſque Periculo Valetudinis; niſi per Accommodata quædam huic Rei occurratur; de quibus tamen, (prout Res poſtulat) Cautiones, & Monita exhibere non prætermittemus.

Poſtremò, viſum eſt nobis varia Remedia, ſecundùm ſingulas Intentiones, proponere; Delectum verò Remediorum, atque Ordinem ipſorum, in medio relinquere. Etenim ex ipſis, quæ Conſtitutionibus Corporum diverſis, quæ Generibus Vitæ variis, quæ Ætatibus ſingulis, maximè conveniant, quæque Alia poſt alia ſumenda ſint, & quomodo Praxis univerſa harum Rerum ſit inſtruenda, & regenda, exactè perſcribere, & nimis longum foret, neque idoneum eſt quod publicetur.

Intentiones in Topicis propoſuimus tres. Prohibitionem Conſumptionis; Perfectionem Reparationis; & Renovationem Veterationis. Verùm cùm quæ dicentur, nihil minus ſint, quam Verba, Intentiones illas tres, ad decem Operationes deducemus.

Prima eſt Operatio ſuper Spiritus, *ut revireſcant.* 1

Secunda Operatio eſt, ſuper Excluſionem Aeris. 2

Tertia Operatio eſt, ſuper Sanguinem, *&* Calorem Sanguificantem. 3

Quarta Operatio eſt, ſuper Succos Corporis. 4

Quinta Operatio eſt, ſuper Viſcera, *ad* Extruſionem Alimenti. 5

Sexta Operatio eſt, ſuper Partes Exteriores, *ad* Attractionem Alimenti. 6

Septima Operatio eſt, ſuper Alimentum *ipſum ad* Inſinuationem *ejuſdem.* 7

Octava Operatio eſt, ſuper Actum ultimum Aſſimilationis. 8

Nona Operatio eſt, ſuper Intenerationem Partium, *poſtquam cœperint deſiccari.* 9

Decima Operatio eſt, ſuper Expurgationem Succi veteris, *&* Subſtitutionem Succi novi. 10

Harum Operationum *Primæ Quatuor pertinent ad* Intentionem *primam*; *Quatuor Proximæ*, *ad* Intentionem *ſecundam*; *Duæ ultimæ*, *ad* Intentionem *Tertiam.*

Cum vero hæc Pars de Intentionibus, *ad Praxin innuat*; *ſub* Hiſtoriæ *Nomine*, *non ſolum* Experimenta, *&* Obſervationes, *ſed etiam* Conſilia, Remedia, Cauſarum Explicationes, Aſſumpta, *& quæcunque huc ſpectant*, *immiſcebimus.*

OPERATIO SUPER SPIRITUS, ut maneant juveniles, & revireſcant. I.

Hiſtoria.

1 *Spiritus* omnium, quæ in Corpore fiunt, *Fabri* ſunt atque *Opifices.* Id & Conſenſu, & ex infinitis *Inſtantiis* patet.

2 Si quis poſſet efficere, ut in Corpore Senili, rurſus indantur *Spiritus*, quales ſunt in Juvene; *Rotam* hanc Magnam, *Rotæ* reliquas Minores,

nores, circumagere, & *Naturæ Curſum* retrogradum fieri poſſe, conſentaneum eſt.

3 In omni *Conſumptione*, ſive per Ignem, ſive per Ætatem, quo plus *Spiritus* Rei, ſive Calor deprædatur Humorem, eò brevior eſt Duratio Rei. Id ubique occurrit, & patet.

4 *Spiritus* in tali Temperamento, & Gradu Activitatis ponendi ſunt, ut Succos Corporis (ut ait ille) *non bibant, & ſorbeant, ſed pitiſſent.*

5 Duo ſunt Genera *Flammarum*; una *Acris* & *Impotens*, quæ Tenuiora evolare facit, in Duriora parum poteſt; ut *Flamma* ex *Stramine*, vel *Ramentis Ligni*: Altera *Fortis* & *Conſtans*, quæ etiam inſurgit in Dura, & Obſtinata; qualis eſt *Lignorum grandiorum*, & ſimilium.

6 *Flammæ Acriores*, & tamen minùs *Robuſtæ*, Corpora deſiccant, & reddunt effœta, & exucta; at *Fortiores* Corpora intenerant, & liquant.

7 Etiam ex *Medicinis diſſipantibus*, nonnullæ in Tumoribus, tenuia tantùm emittunt, ideóque indurant; nonnullæ potentèr diſcutiunt, ideóque emolliunt.

8 Etiam in *Purgantibus*, & Abſtergentibus, quædam magis Fluida raptim aſportant; quædam magis Contumacia, & Viſcoſa trahunt.

6 *Spiritus* tali *Calore* indui, & armari debent, ut potiùs ament *Dura*, & obſtinata convellere, & ſubruere; quam *Tenuia*, & Præparata emittere, & aſportare: Eo enim modo, fit Corpus Viride, & Solidum.

10 Spiritus *ita ſubigendi, & componendi ſunt, ut fiant* Subſtantiâ denſi, *non* rari; Calore pertinaces, *non* acres; Copiâ, *Quanta ſufficit ad Munia Vitæ, non* redundantes, aut turgidi; Motu ſedati, *non* ſubſultorii, *& inæquales.*

11 Super *Spiritus* plurimùm operari, & poſſe *Vapores*, ex Somno, & Ebrietate, & Paſſionibus Melancholicis, & Lætificantibus, & Recreatione *Spirituum* per Odores in Deliquiis, & Languoribus, patet.

12 *Spiritus* quatuor modis condenſantur. Aut *Fugando*; Aut *Refrigerando*; Aut *Demulcendo*; Aut *Sedando*: Atque primum de *Condenſatione* per *Fugam* videndum.

13 Quicquid *fugat* undequâque, cogit Corpus in Centrum ſuum, atque ideò *condenſat*.

14 Ad *Condenſationem Spirituum* per *Fugam*, longè potentiſſimum, & efficaciſſimum eſt, *Opium*, & deindè *Opiata*, atque generalitèr *Soporifera*.

15 Efficacia *Opii* ad *Condenſationem Spirituum* admodùm inſignis eſt; cùm tria fortaſsè Grana ejus, *Spiritus* paulò poſt, ita coagulent, ut non redeant, ſed extinguantur, & reddantur immobiles.

16 *Opium*, & ſimilia non *fugant Spiritus* propter *Frigus* ſuum; (habent enim partes manifeſtò calidas,) Sed è converſo *refrigerant*, propter *Fugam Spirituum*.

17 *Fuga Spirituum* ex *Opio*, & *Opiatis*, optimè cernitur, in illis exteriùs applicatis; quia ſubinde *Spiritus* ſtatim ſe ſubducunt, nec ampliùs accedere volunt, ſed mortificatur Pars, & vergit ad *Gangrænam*.

Opiata

18 *Opiata* in magnis *Doloribus*, veluti *Calculi*, aut in *Abſciſſione Membrorum*, Dolores mitigant; maximè per *Fugam Spirituum*.

19 *Opiata* ſortiuntur bonum Effectum, ex mala Causâ: *Fuga* enim *Spirituum*, mala; *Condenſatio* autem eorum à *Fugâ*, bona.

20 *Græci* multum poſuerunt, & ad Sanitatem, & ad Prolongationem Vitæ, in *Opiatis*: *Arabes* vero adhuc magis; in tantùm ut *Medicinæ ſuæ Grandiores*, (quas *Deorum manus* vocant) pro Baſi ſuâ, & Ingrediente principali habeant *Opium*, reliquis admiſtis ad ejus noxias Qualitates retundendas, & corrigendas; quales ſunt *Theriaca*, *Mithridatium*, & cætera.

21 Quicquid in *Curâ Morborum Peſtilentialium*, & Malignorum, fœliciter exhibetur, ut *Spiritus* ſiſtantur & frænentur, ne turbent, & tumultuentur; id optimè transfertur ad Prolongationem Vitæ; cùm idem faciat ad utrumque; *Condenſatio* videlicet *Spirituum*. Id autem præſtant ante omnia *Opiata*.

22 *Turcæ Opium* experiuntur etiam in bonâ Quantitate, innoxium, & confortativũ, adeò ut etiam ante Prælia, ad Fortitudinem illud ſumant; Nobis verò niſi in parvâ Quãtitate, & cũ bonis Correctivis, læthale eſt.

23 *Opium & Opiata*, manifeſto deprehenduntur excitare Venerem; quod teſtatur vim ipſorum ad roborandos *Spiritus*.

24 *Aqua Stillatitia* ex Sylveſtri *Papavere*, ad *Crapulam*, *Febres*, & varios Morbos fœlicitèr adhibetur; quæ proculdubio eſt temperatum Genus *Opii*: Neque de Varietate Usûs ejus miretur quiſpiam; Id enim *Opiatis* familiare eſt; quia *Spiritus* roboratus & denſatus, inſurgit in quemcunque motum.

25 *Turcæ* habent etiam in uſu *Herbæ* Genus, quam vocant *Caphe*, quam deſiccatam pulverizant, & in Aquâ calidâ propinant; quam dicunt haud parvum præſtare illis Vigorem, & in Animis, & in Ingeniis: Quæ tamen largiùs ſumpta, Mentem movet, & turbat; unde manifeſtum eſt eam eſſe ſimilis Naturæ cum *Opiatis*.

26 Celebratur in univerſo *Oriente Radix* quædam vocata *Betel*, quam *Indi*, & reliqui in ore habere, & mandere conſueverunt; atque ex eâ Manſione mirè recreantur, & ad Labores tolerandos, & ad Languores diſcutiendos, & ad Coitum fortificandum; videtur autem eſſe ex *Narcoticis*, quia magnoperè denigrat Dentes.

27 Incœpit noſtro ſæculo in immenſum creſcere uſus *Tobacco*; atque afficit Homines occultâ quâdam delectatione, ut qui illi ſemel aſſueti ſint, difficilè poſteà abſtineant; Et facit proculdubiò, ad Corpus allevandum, & tollendas Laſſitudines: Atque vulgò Virtus ejus refertur, & quod aperiat Meatus, & eliciat Humores: Attamen, rectiùs referri poteſt ad *Condenſationem* Spirituum; cum ſit *Hyoſcyami* quoddam genus, & Caput manifeſtò turbet, quemadmodùm *Opiata*.

28 Sunt aliquandò *Humores* generati in Corpore, qui & ipſi ſunt tanquam *Opiati*; ut fit in aliquibus Melancholiis, quibus ſi quis corripiatur, admodum fit longævus.

29 *Opiata* (quæ etiam *Narcotica* vocantur, & *Stupefactiva*) *Simplicia* ſunt, *Opium* ipſum, quod eſt *Succus Papaveris*; *Papaver* utrumque & in Herbâ & in Semine; *Hyoſcyamus*; *Mandragora*; *Cicuta*; *Tabacco*; *Solanum*:

30 *Opiata Compoſita* ſunt, *Theriaca*, *Mithridatium*, *Triferæ*, *Ladanum*

Paracelſi, *Diacodium*, *Diaſcordium*, *Philonium*, *Pillulæ* de *Cyno-gloſſa*.

31 Ex his, quæ dicta ſunt, poſſent deduci quædam *Deſignationes*, ſive Conſilia ad prolongationem vitæ, ſecundùm hanc *Intentionem*, ſcilicet *Condenſationis Spirituum* per *Opiata*.

32 Sit itaque quotannis à Juventute Adultâ, *Diæta* quædam *Opiata*, uſurpetur ſub Fine *Maii*; quia *Spiritus* Æſtate maximè ſolvuntur, & attenuantur, & minor inſtat metus ab Humoribus frigidis: Sit verò *Opiatum* aliquod *Magiſtrale*, debilius quam ea, quæ in uſu ſunt, & quoad minorem Quantitatem Opii, & quoad parciorem Mixturam impensè Calidorum: Sumatur Manè inter Somnos; Victus ſit ſimplicior, & parcior, abſque Vino, aut Aromatibus, aut Vaporoſis: Sumatur autem *Medicina* alternis tantùm diebus, & continuetur *Diæta*, ad Quatuordecim Dies. Hæc *Deſignatio* Judicio noſtro *Intentioni* haud perperàm ſatisfacit.

33 Poſſit etiam eſſe Acceptio *Opiatorum*, non tantùm per *Os*, ſed etiam per *Fumos*; Sed talis eſſe debet; ut non moveat nimis Facultatem Expulſivam, aut eliciat Humores; ſed tantùm brevi morâ, operetur ſuper *Spiritus* intra cerebrum; Itaq; *Suffumigatio matutina*, per Os, & Nares excepta, cum *Tobacco*, admiſto *ligno Aloes*, & Foliis Siccis *Roris-marini*, & parum *Myrrhæ*, utilis foret.

34 In *Opiatis magnis*, qualia ſunt *Theriaca*, *Mithridatium*, & cætera (præſertìm in Juventute) non malum foret, potiùs *Aquas* ipſorum *Stillatitias* ſumere, quam *Corpora* ipſorum; Etenim *Vapor* in diſtillando ſurgit; *Calor Medicamenti* ferè ſubſidet: *Aquæ* autem *Stillatitiæ*, plerúnque in Virtutibus, quæ per Vapores fiunt, bonæ; in cæteris, enerves.

35 Sunt *Medicamenta*, quæ Gradum habent quendam debilem, & occultum, & propterea tutum, ad Virtutẽ *Opiatam*; Ea immittunt Vaporem lentum & copioſum, ſed non malignũ, quemadmodùm *Opiata* faciunt. Itaq, *Spiritus* non fugant, ſed congregant tamen, & nõnihil inſpiſſat.

36 *Medicamenta* in ordine ad *Opiata* ſunt ante omnia *Crocus*, atque ejus *Flores*; deinde *Folium Indum*; *Ambra-griſia*; *Coriandri Semen* præparatum; *Amomum*, & *Pſeudamomum*; *Lignum Rhodium*; *Aqua Florum Arantiorum*, & multo magis Infuſio *Florum* eorundem recentium in *Oleo Amygdalino*; *Nux Muſcata* foraminata, & in *Aquâ Roſaceâ* macerata.

37 Ut *Opiata* parcè admodùm, & certis Temporibus (ut dictum eſt) ita hæc *Secundaria*, familiaritèr, & in Victu quotidiano, ſumi poſſunt; & multùm conferent ad Prolongationem vitæ. Certè *Pharmacopæum* quidam *Calecutiæ*, ex Uſu *Ambræ*, ad Centum ſexaginta Annos vixiſſe perhibetur; Atque *Nobiles* in *Barbariâ*, ex ejuſdem Uſu, longævi reperiuntur, cùm Plebs brevioris ſit Ævi; Et apud Majores noſtros, qui nobis fuerunt Vivaciores, *Crocus* magno in Uſu fuit, in *Placentis*, *Juſculis*, &c. Atque de primo Modo *Condenſationis Spirituum*, per *Opiata*, et *Subordinata*, hæc inquiſita ſint.

38 Jam verò de ſecundo Modo *Condenſationis Spirituum* per *Frigus*, inquiremus; Proprium enim Opus Frigoris eſt *Denſatio*; atque perficitur abſque Malignitate aliquâ, aut Qualitate inimicâ: ideóque tutior eſt Operatio, quàm per *Opiata*; licet paulò minùs potens, ſi per vices tantùm, quemadmodûm *Opiata*, uſurparetur: At rursùs, quia familiaritèr, et

in Victu quotidiano moderatè adhiberi poteſt, etiam longè potentior ad prolongationem vitæ eſt, quàm per *Opiata*.

Refrigeratio Spirituum, fit tribus modis; Aut per *Reſpirationem*; Aut per *Vapores*; Aut per *Alimenta*: Prima optima eſt, ſed ferè extra noſtram poteſtatem; Secunda etiam potens, & tamen præſtò eſt; Tertia debilis & per Circuitus. 39

Aer Lympidus & purus, & nihil habens Fuliginis, antequam recipiatur in Pulmones, & minùs obnoxius Radiis ſolis, *Spiritus* optimè denſet. Talis invenitur aut in Jugis Montium Siccis, aut in Campeſtribus perflatilibus, & tamen umbroſis. 40

Quoad *Refrigerationem* & *Denſationem Spirituum* per *Vapores*, *Radicem hujus Operationis*, ponimus in *Nitro*, veluti *Creaturâ* ad hoc *Propriâ*, & *electâ*; his uſi & perſuaſi indiciis. 41

Nitrum eſt tanquam *Arôma* Frigidum; Idque indicat Senſus ipſe. Mordet enim, & tentat Linguã, & Palatum Frigore, ut *Aromata* Calore; Atque inter ea quæ novimus, unicum eſt, & ſolum, quod hoc præſtet. 42

Frigida ferè omnia, (quæ ſunt propriè Frigida, non per Accidens, ut *Opium*,) habent *Spiritum* Exilem, & Paucum; Contrà *Spirituoſa* ſunt omnia ferè Calida. Solum invenitur *Nitrum* in Naturâ Vegetabili, quod *Spiritu* abundet, & tamen ſit *Frigidum*. Nam *Caphura* quæ eſt Spirituoſa, & tamen edit Actiones Frigidi, refrigerat per Accidens tantùm; nempe Tenuitate ſuâ, abſque Acrimoniâ, juvando perſpirationem, in Inflammationibus. 43

In *Congelatione* & *Conglaciatione Liquorũ*, quæ nuper cœpit eſſe in Uſu, per *Nivem* & *Glaciem* ad Exteriora Vaſis appoſita, immiſcetur *Nitrum*; atque proculdubiò excitat, & roborat *Congelationem*; Verum eſt, etiam uſurpari ad hoc Salem Nigrum communem, qui potiùs Activitatem indit *Frigori Nivali*, quam per ſe infrigidat; Sed, ut accepi, in Regionibus calidioribus, ubi Nix non cadit, fit Conglaciatio à *Nitro* ſolo; Sed hoc mihi compertum non eſt. 44

Pulvis Pyrius, qui præcipuè conſtat ex *Nitro*, perhibetur epotus conducere ad Fortitudinem, & uſurpari à Nautis ſæpenumerò, & Militibus ante prælia, quemadmodùm à *Turcis Opium*. 45

Datur fœlicitèr *Nitrum* in *Cauſonibus*, & Febribus Peſtilentialibus, ad leniendos, & frænandos Ardores earum pernicioſos. 46

Manifeſtiſſimum eſt *Nitrum* in *Pulvere Pyrio* magnoperè exhorrere Flammam; unde fit admirabilis illa ventoſitas, & Exufflatio. 47

Nitrum deprehenditur eſſe veluti *Spiritus Terræ*: Etenim certiſſimum eſt, quamcunque Terram licet puram, neque Nitroſis admixtam, ita accumulatam, & tectam, ut immunis ſit à Radiis Solis, neque emittat aliquod Vegetabile, colligere etiam ſatis copioſè *Nitrum*; unde liquet *Spiritum Nitri*, non tantum *Spiritui Animalium*, verum etiam *Spiritui Vegetabilium* eſſe inferiorem. 48

Animalia quæ potant ex *Aquâ Nitroſâ*, manifeſtò pingueſcunt, quod ſignum eſt Frigidi in *Nitro*. 49

Impinguatio Soli maximè fit à *Nitroſis*: omnis enim Stercoratio eſt *nitroſa*, Atque hoc ſignum eſt *ſpiritûs* in *Nitro*. 50

Ex his patet *Spiritus humanos* per *Spiritum Nitri* poſſe infrigidari, & 51 denſari; & fieri magis Crudos, & minùs Acres; Quemadmodùm igitur *Vina fortia*, & *Aromata*, & Similia, *Spiritus* incendunt, & Vitam abbreviant; ita & *Nitrum* è converſo illos componit, & comprimit, et facit ad Longævitatem.

52 *Vſus* autem *Nitri* poteſt eſſe in Cibo inter Salem, ad decimā partem Salis; in Juſculis matutinis, ad Grana à tribus ad decem; Etiam in Potu; ſed qualitercunq; uſurpatum cum modo, ad Longævitatē ſūmè prodeſt.

53 Quēadmodùm *Opium* præcipuas Partes tenet, in *Condenſatione Spirituū per Fugam*; atq; habet ſimul ſua *Subordinata*, minùs potentia, ſed magis tuta, quæ et majori Quantitate, et frequentiori Uſu ſumi poſſunt, de quibus ſuperiùs diximus: ita ſimilitèr et *Nitrum*, quod condenſat Spiritus per Frigus, et quandam (ut Moderni loquuntur) *Freſcuram*; habet quoque et ipſum ſua *ſubordinata*.

54 *Subordinata* ad *Nitrum* ſunt, omnia quæ exhibent *Odorem* nonnihil *Terreum*; qualis eſt Odor *Terræ puræ*, et bonæ, recentèr effoſſæ et verſatæ: In his præcipua ſunt *Borago*, *Bugloſſa*, *Hippo-bugloſſa*, *Pimpinella*, *Fragaria*, et *Fraga* ipſa, *Frambeſia*, *Fructus Cucumeris Crudus*, *Poma Cruda Fragrantia*, *Folia* et *Gemmæ Vitis*, etiam *Viola*.

55 *Proxima* ſunt, ea quæ habent quendam *Virorem Odoris*, ſed paulò magis vergentem ad *Calidum*, neque omninò expertem virtutis illius *Refrigerii*; Qualia ſunt *Meliſſa*, *Citrum viride*, *Arantium viride*, *Aqua Roſacea ſtillaticia*; *Pyra* Aſſa Fragrantia; etiam *Roſa Pallida*, *Rubea*, *&* *Muſcaella*.

56 Illud notandum eſt, *Subordinata* ad *Nitrum* plerúnq; plus ad *Intentionem* conferre *Cruda*, quam *Ignem paſſa*; quia *Spiritus* ille *Refrigerii*, ab *Igne* diſſipatur; Itaq; benè ſumuntur infuſa in *Potu*, aut *Cruda*.

57 Quemadmodùm *Condenſatio Spiritûs* per *Subordinata* ad *Opium*, fit aliquatenùs per *Odores*; ſimilitèr et illa, quæ fit per *ſubordinata* ad *Nitrum*; Itaque *Odor Terræ Recentis*, et puræ, *Spiritus* optimè compeſcit, ſive Aratrum ſequendo, ſive Fodiendo, ſive Herbas inutiles evellendo: Etiam *Folia* in Sylvis, et Sepibus, vergente Autumno, decidentia, bonum *Refrigerium* præſtant *Spiritibus*; Et maximè omnium, *Fragariā moriens*. Etiàm *Odor Violæ*, aut *Florum Parietariæ*, aut *Fabarum*, aut *Rubi ſuavis*, et *Madre-ſelve*, exceptus dum creſcunt, ſimilis eſt Naturæ.

58 Quin et novimus *Virum Nobilem* Longævū, qui ſtatim à Sōno, *Glebam Terræ Recentis*, ſub Nares apponi quotidiè fecit, ut ejus *Odorē* exciperet.

59 Dubium non eſt, quin *Refrigeratio*, et *Attemperatio Sanguinis*, per *Frigida*, qualia ſunt *Endivia*, *Cichorea*, *Hepatica*, *Portulaca*, &c. per Conſequens infrigidet quoq; *Spiritus*; ſed hoc fit per Circuitum; At *Vapores* operantur immediatè.

Atque de *Condenſatione Spirituum* per *Frigus*, jam inquiſitum eſt; Tertiam diximus eſſe *Condenſationem*, per id quod vocamus, *Demulcere Spiritus*. Quartam, per *Sedationem Alacritatis*, et Motûs nimii ipſorum.

60 *Demulcent Spiritus*, quæcunq; illis ſunt *Grata*, atque *Amica*; neque tamen provocant eos nimiùm ad *Exterius*; ſed contrà faciunt, ut *Spiritus* quaſi ſeipſis contenti, ſe fruantur, et recipiant ſe in *Centrum* ſuum.

61 De his, ſi repetas ea, quæ ſuperiùs poſita ſunt, tanquam *ſubordinata*, et ad *Opium*, et ad *Nitrum*; nihil eſt opus aliâ Inquiſitione.

62 Quod vero ad *Sedationem Impetûs Spirituum* attinet, de eâ mox di-

cemus, cum de *Motu* ipſorum inquiremus: Nunc igitur poſtquam de *Denſatione Spirituum* dixerimus, (quæ pertinet ad *Subſtantiam* ipſorum,) veniendum ad *Modum Caloris* in ipſis.

Calor Spirituum, ut diximus, ejus generis eſſe debet, ut ſit *Robuſtus*, non *Acris*; & amet Obſtinata ſubruere, potiùs quam Attenuata aſportare. 63

Cavendum ab *Aromatibus*, *Vino*, & *Potu forti*; ut uſus ipſorum ſit valdè temperatus, & abſtinentiâ interpolatus: Etiam à *Satureiâ*, *Origano*, *Pulegio*, & omnibus, quæ ad Palatum *Acria* ſunt; & Incenſiva. Illa enim præſtant *Spiritibus* Calorem non *Fabrilem*, ſed *Prædatorium*. 64

Robuſtum præbent *Calorem*, præcipuè *Enula*, *Allium*, *Carduus Benedictus*, *Naſturtium adoleſcens*, *Chamedrys*, *Angelica*, *Zedoaria*, *Verbena*, *Valeriana*, *Myrrha*, *Coſtum*, *Sambuci Flores*, *Myrrhis*. Horum uſus cum Delectu, & Judicio, aliàs in *Condimentis*, aliàs in *Medicamentis*, huic Operationi ſatisfaciet. 65

Benè etiam cedit, quod *Opiata* Magna huic quoque Operationi egregiè ſerviunt; eò videlicet, quod exhibent *Calorem* talem per *Compoſitionem*, qualis in *Simplicibus* optatur, ſed vix habetur: Etenim recipiendo Calida illa intenſiſſima, (qualia ſunt *Euphorbium*, *Pyrethrum*, *Staviſagria*, *Dracuntium*, *Anacardi*, *Caſtoreum*, *Ariſtolochium*, *Opoponax*, *Ammoniacum*, *Galbanum*, & ſimilia; quæ intùs per ſe ſumi non poſſunt) ad retundendam vim *Narcoticam Opii*, conſtituunt demùm talem Complexionem Medicamenti, qualem jam requirimus; Quod optimè perſpicitur in hoc, quod *Theriaca*, & *Mithridatium*, & Reliqua, non ſunt Acria, nec mordent Linguam; ſed tantùm ſunt paululùm Amara, & Odoris potentis, & produnt demùm Caliditatem ſuam in Stomacho, & Operationibus ſequentibus. 66

Etiam ad *Calorem Robuſtum Spirituum*, facit *Venus* ſæpè *Excitata*, raró Peracta; atque nonnulli ex *Affectibus*, de quibus poſteà dicetur. Atque de *Calore Spirituum*, Analogo ad Prolongationē vitæ, jam inquiſitum eſt. 67

De *Copiâ* Spirituum, ut non ſint Exuberantes, & Ebullientes, ſed potiùs Parci, & intra Modum, (cùm *Flamma* parva non tantum prædetur, quantum magna,) brevis *Inquiſitio* eſt. 68

Videtur ab Experientiâ comprobari, quod *Diæta tenuis*, & ferè *Pythagorica*, vel ex Regulis Severioribus vitæ *Monaſticæ*, vel ex Inſtitutis *Eremitarum*, quæ Neceſſitatem & Inopiam habebant pro Regulâ, vitam reddat Longævam. 69

Hùc pertinent *Potus Aquæ*, *Stratum durum*, *Aer frigidus*, *Victus tenuis*, (ſcilicet ex *Oleribus*, *Fructibus*, atque *Carnibus* & *Piſcibus*, Conditis & Salitis, potiùs quam Recentibus & Calidis,) *Induſium Cilicii*, *Crebra Jejunia*, *Crebræ Vigiliæ*, *Raræ Voluptates ſenſuales*, & hujuſmodi: Omnia enim iſta minuunt *Spiritus*, eóſque redigunt ad *Quantitatem* eam, quæ tantummodò vitæ Muniis ſufficiat; unde minor fit Deprædatio. 70

Quod ſi *Diæta* fuerit hujuſmodi Rigoribus, & Mortificationibus paulò benignior, ſed tamen ſemper æqualis, & ſibi conſtans, eandem opem præſtat; Etenim etiam in Flammis videmus, Flammam nonnihil majorem, (modò fuerit conſtans & tranquilla) minùs abſumere ex Fomite ſuo, quam Flamma minor, agitata, & per vices intenſior, & remiſſior: id quod planè demonſtravit Regimen, & Diæta *Cornari Veneti*, 71 qui bibit & edit tot Annos ad juſtum Pondus; unde centeſimum Annum Viribus & Senſibus validus ſuperavit.

72 Etiam videndum eſt, ne Corpus, quod pleniùs nutritur, neque per hujuſmodi (quales diximus) Diætas emaciatur, *Veneris uſum tempeſtivum* omittat; ne *Spiritus* nimis turgeant, & Corpus emolliant, & deſtruant. Itaque de *Copiâ Spiritûs* moderatâ, & quaſi frugali, jam inquiſitum eſt.

73 Sequitur inquiſitio de *Frænatione Motûs Spiritûs*; *Motus* enim manifeſtò eum attenuat & incendit; Illa *Frænatio* fit tribus modis: Per *Somnum*; per *Evitationem* Laboris vehementis, aut Exercitii nimii, denique omnis laſſitudinis; & per *Cohibitionem Affectuum moleſtorum*. Ac primò de *Somno*.

74 *Fabula* habet, *Epimenidem* in *Antro*, plures Annos dormiviſſe, neque Alimento eguiſſe, cùm *Spiritus* inter dormiendum minùs depaſcat.

75 Experientia docet *Animalia* quædam, (qualia ſunt *Sorices*, & *Veſpertiliones*) in quibuſdam Locis occluſis, per integram Hyemem dormire; adeò *Somnus* Deprædationem vitalem compeſcit; Quod etiam facere putantur *Apes*, & *Fuci*, licet quandóque à Melle deſtituti: Itidem *Papiliones* & *Muſcæ*.

76 *Somnus* poſt Prandium, aſcendentibus in Caput Vaporibus non ingratis, (utpotè primis Roribus Ciborum) *Spiritibus* prodeſt, ſed ad Alia Omnia, quæ ad Sanitatem pertinent, gravis eſt & noxius; Attamen in extremâ Senectute eadem eſt Ratio Cibi, & *Somni*; quia frequens eſſe debet, & Refectio, & Dormitio, ſed brevis & puſilla: quinetiam ad ultimam Metam Senectutis, mera Quies, & perpetuus quaſi Decubitus prodeſt, præſertìm Temporibus Hyemalibus.

77 Verùm ut *Somnus moderatus* ad Prolongationem vitæ facit, ita multò magis, ſi ſit *Placidus*, & non turbidus.

78 *Somnum placidum* conciliant, *Viola*, *Lactuca* (præſertim cocta) *Syrupus* è *Roſis ſiccis*, *Crocus*, *Meliſſa*, *Poma* in introitu Lecti, *Offa panis* ex *vino Malvatico*, præſertìm infuſâ priùs *Roſâ Muſcatellâ*: Itaque utile foret, conficere aliquam Pillulam, vel aliquem Hauſtum parvum, ex hujuſmodi Rebus, eoque uti familiaritèr. Etiam ea quæ Os Ventriculi benè claudunt, ut *Semen Coriandri* præparatum, *Cotonea*, & *Pyra* fragantia aſſata, *Somnum* inducunt placidum; Ante omnia, *Juvenili Ætate*, & maximè iis, qui habent *Ventriculum* ſatis *fortem*, prodeſt *Hauſtus* bonus *Aquæ Puræ*, Crudæ, in introitu Lecti.

Mandatum. *De* Ecſtaſi voluntariâ, *ſive* procuratâ, *atque de* Cogitationibus Defixis, *& Profundis*, (*modò ſint abſque Moleſtiâ*) *nihil habeo comperti*; *Faciunt proculdubiò ad* Intentionem, *& denſant* Spiritus, *etiam potentiùs quam* Somnus: *cùm Senſus æquè, aut magis ſopiant, & ſuſpendant*: *De illis inquiratur ulteriùs*. *Atque de* Somno *hactenùs*.

79 Quatenùs ad *Motum* & *Exercitia*; *Laſſitudo* nocet, atque Motus & Exercitatio, quæ eſt nimis *celeris* & *velox*, quales ſunt *Curſus*, *Pila*, *Gladiatoria*, & ſimilia: Et rursùs cùm Impetus extenditur ad *ultimas Vires*, & *Nixus*, quales ſunt, *Saltus*, *Lucta*, & ſimilia. Certum enim eſt, *Spiritus* in Anguſtiis poſitos, vel per *Pernicitatem Motûs*, vel per *ultimos*

Nixus, fieri poſteà magis *Acres*, & *Prædatorios*. Ex alterâ Parte, *Exercitia*, quæ ſatis *fortem* cient Motum, ſed non nimis *Celerem*, aut ad *ultimas Vires* (quales ſunt *Saltatio*, *Sagittatio*, *Equitatio*, *Luſus Globorum*, & ſimilia,) nihil officiunt, ſed proſunt potiùs.

Veniendum jam ad *Affectus*, & *Paſſiones Animi*, & videndum, qui ex ipſis, ad Longævitatem ſint Noxii, qui Utiles.

80 *Gaudia Magna* attenuant, & diffundunt *Spiritus*, & vitam abbreviant: *Lætitia Familiaris* roborat *Spiritus*, Evocando eos, nec tamen Exolvendo.

81 *Impreſſiones Gaudiorum ſenſuales*, malæ; *Ruminationes Gaudiorum* in *Memoria*, aut *Prehenſiones* eorum ex *Spe*, vel *Phantaſiâ*, bonæ.

82 Magis confortat Spiritus *Gaudium preſſum*, & parcè communicatum, quam *Gaudium effuſum*, & publicatum.

83 *Mœror* & *Triſtitia*, ſi *Metu* vacet, & non nimiùm *angat*, vitam potiùs prolongat: *Spiritus* enim contrahit, & eſt *Condenſationis Genus*.

84 *Metus Graviores* vitam abbreviant: licet enim & *Mœror*, & *Metus*, *Spiritum* uterque anguſtiet; tamen in *Mœrore* eſt ſimplex *Contractio*; at in *Metu*, propter *Curas* de Remedio, & *Spes* intermiſtas, fit *Æſtus*, & *Vexatio Spirituum*.

85 *Ira compreſſa* eſt etiam *Vexationis* genus; & *Spiritum* Corporis *Succos carpere* facit; At ſibi *permiſſa*, & *foràs prodiens*, juvat; tanquam *Medicamenta* illa, quæ *Robuſtum* inducunt *Calorem*.

86 *Invidia* peſſima eſt, & carpit *Spiritus*, atque illi rurſùs *Corpus*; eò magis, quod ferè perpetua eſt, nec *agit* (ut dicitur) *Feſtos Dies*.

87 *Miſericordia* ex *Malo alieno*, quod in nos ipſos cadere non poſſe videtur, bona; quæ verò *Similitudine quâdam* poteſt reflecti in *Miſeriam*, mala, quia excitat *Metum*.

88 *Pudor levis* minimè officit, cum *Spiritus* paululùm contrahat, & ſubinde effundat; adeò ut *Verecundi* diù (ut plurimùm) vivant: At *pudor* ex *Ignominiâ Magnâ*, & diù affligens, *Spiritus* contrahit, uſque ad *Suffocationem*, & eſt pernicioſus.

89 *Amor*, ſi non fuerit *Infœlix*, & nimis *Saucians*, ex genere *Gaudii* eſt; & eaſdem ſubit *Leges*, quas de *Gaudio* poſuimus.

90 *Spes* omnium *Affectuum* utiliſſima eſt, & ad prolongationem vitæ plurimùm facit; ſi non nimium ſæpè intercidat, ſed Phantaſiam *Boni Intuitu* paſcat; Itaque qui *Finem* aliquem, tanquam Metam vitæ figunt, & proponunt; & perpetuò, & ſenſìm, in *Voto* ſuo proficiunt; Vivaces ut plurimùm ſunt; Adeò ut, cùm ad *Culmen Spei* ſuæ venerint, nec habeant quod ampliùs ſperent, ferè Animis concidant, nec diù ſuperſtites ſint; ut *Spes*, videatur tanquam *Gaudium Foliatum*, quod in immenſum extenditur, ſicut *Aurum*.

91 *Admiratio*, & *Levis Contemplatio*, ad vitam prolongandam maximè faciunt; Detinent enim *Spiritus*, in Rebus quæ placent, nec eos turbare, aut inquietè, & moroſè agere ſinunt: Unde omnes *Contemplatores Rerum Naturalium*, qui tot & tanta habebant, quæ mirarentur, (ut *Democritus*, *Plato*, *Parmenides*, *Apollonius*,) longævi fuerunt: Etiam *Rhetores*, qui Res deguſtabant tantùm, & potiùs *Orationis Lumen*, quam

Rerum Obſcuritatem ſectabantur, fuerunt itidem Longævi; Ut *Gorgias*, ***Protagoras***, *Iſocrates*, *Seneca*: Atque certè quemadmodùm *Senes* plerúnque *Garruli*, & Loquaces ſunt; ita & *Loquaces* ſæpiſſimè *Seneſcunt*: Indicat enim, *Levem Contemplationem*, & quæ *Spiritum* non magnoperè ſtringat, aut vexet: At *Inquiſitio Subtilis*, & *Acuta*, & *Acris*, Vitam abbreviat; *Spiritum* enim laſſat, & carpit.

Atque de *Motu Spirituum* per *Animi Affectus* hæc inquiſita ſint: Subjungemus autem quaſdam alias *Obſervationes* Generales circa *Spiritus*, præter Superiores, quæ non cadunt in Diſtributionem præcedentem.

92 Præcipuæ Curæ eſſe debet, ut *Spiritus* non exolvantur ſæpiùs; *Solutionem* enim præcedit *Extenuatio*, neque *Spiritus* ſemel Extenuatus, ita facilè ſe recipit, & denſatur: *Exolutio* autem fit pet Nimios *Labores*; Nimis vehementes *Affectus Animi*; Nimios *Sudores*; Nimias *Evacuationes*; *Balnea tepida*; & *Intemperatum*, aut *Intempeſtivum uſum Veneris*; Etiam Nimias *Curas*, & *Sollicitudines*, & *Expectationes anxias*; Denique per *Morbos malignos*; & *Dolores*, & Cruciatus Corporis graves: quæ omnia, quantum fieri poteſt, (ut etiam *Medici* vulgares monent) evitanda ſunt.

93 *Spiritus* & *Conſuetis* delectantur, & *Novis*. Mirum autem in Modum facit ad conſervandum *Vigorem Spirituum*, ut nec *Conſuetis* utamur ad *Satietatem*, nec *Novis*, ante *Appetitum vividum*, & ſtrenuum. Itaque & *Conſuetudines* abrumpendæ ſunt Judicio quodam, & Curâ, antequam perveniant ad *Faſtidium*; & *Appetitus* ad *Nova*, ad tempus cohibendus, donec fiat *Fortior*, & *Alacrior*. Atque inſupèr, *Vita*, quoad fieri poteſt, ita inſtituenda, ut Multas, & Varias habeat *Redintegrationes*, neque perpetuò in iiſdem verſando *Spiritus* torpeant: Licet enim non malè dictum ſit à *Seneca*, *Stultus ſempèr incipit vivere*, tamen illa *Stultitia*, ut & aliæ quamplurimæ, Longævitati prodeſt.

94 Circa *Spiritus* obſervandum eſt; (etſi contrarium fieri conſueverit) ut quandò percipiant Homines *Spiritus* ſuos eſſe in *Statu Bono*, & Placido, & Sano, (id quod ex *Tranquillitate Animi*, & *Lætitiâ* datur perſpici) eos foveant, nec mutent; Sin in *Statu Inquieto*, & Maligno (id quod ex *Triſtitiâ*, *Pigritiâ*, atque aliâ *Indiſpoſitione Animi* apparebit) eos ſubinde obruant, & alterent. Continentur autem *Spiritus* in eodem *Statu*, per *Cohibitionem Affectuum*, *Temperamentum Diætæ*, *Abſtinentiam à Venere*, *Moderationem à labore*, *Otium mediocre*; Alterant autem, & obruunt *Spiritus*, Contraria iſtis; ſcilicet, *Affectus vehementes*, *Epulæ profuſæ*, *Venus immoderata*, *Labores ardui*, *Studia intenſa*, & *Negotia*. Atqui conſueverunt Homines, cùm læti ſunt, & ſibi maximè placent, tum *Epulas*, *Venerem*, *Labores*, *Contentiones*, *Negotia*, maximè ſequi, & affectare. Quod ſi quis Longitudini Vitæ conſulere velit, contrario modo (quod mirum dictu) ſe gerere debet; *Spiritus* enim *Bonos* fovere, & continuare, *malè Diſpoſitos* exhaurire, & mutare, oportet.

95 Non ineptè ait *Ficinus*, *Senes* debere ad *Confortationem Spirituum* ſuorum, *Acta Pueritiæ* ſuæ, & *Adoleſcentiæ* ſæpè recordari, & ruminare. Certè Recreatio eſt *Senibus* ſingulis, tanquam peculiaris, *Recordatio*

talis. Itaque dulce eſt Hominibus *Societatem* habere eorum, qui
una educati fuerant, & *Loca* ipſa *Educationis* ſuæ inviſere. *Veſpa-*
us autem huic Rei tantum tribuebat, ut cùm eſſet *Imperator*, nullo
do Animum inducere potuiſſet, ut *Ædes Paternas*, licet humiles,
taret; ne aliquid deperiret *Conſuetudini Oculorum*, & *Memoriæ Pu-*
tiæ ſuæ: Quinetiam in *Scypho* quodam *Aviæ* ſuæ *Ligneo*, cum Labro
genteo, Diebus Feſtis potabat.

Illud ante omnia *Spiritibus* gratum eſt; ut fiat *Progreſſus* continuò 96
Benignius. Itaque eo modo eſt inſtituenda Juventus, & Ætas virilis,
Senectuti *Nova Solatia* relinquantur; quorum præcipuum ſit *Otium*
oderatum. Itaque ſibi ipſi Manus inferunt *Senes Honorati*, qui in
um non ſecedunt: Cujus Rei inſigne reperitur Exemplum in *Caſſi-*
oro; qui tantâ apud *Reges Italiæ Gothos* Auctoritate pollebat, ut in-
t Animæ eſſet erga eorum Negotia; poſtea autem ferè Octogena-
s in *Monaſterium* ſe recepit, ubi non ante Centeſimum demum
nnum vitam clauſit: At huic rei duæ *Cautiones* adhibendæ ſunt; una
t non expectent, donec *Corpus* omninò *Confectum* ſit, & *Morbidum*:
tenim in hujuſmodi Corporibus omnis *Mutatio*, licet in *Benignius*,
Mortem accelerat: Altera, ut *Otio* planè *inerti* ſe minimè dedant, ſed
abeant *Aliquid* quod Cogitationes, & Animum ipſorum placidè
etinere poſſit; In quo genere, præcipua Oblectamenta ſunt *Literæ*,
deindè Studia *Ædificandi*, & *Plantandi*.

Poſtremò eadem *Actio*, *Contentio*, *Labor* libenter Suſceptus, & cum 97
onâ *Voluntate*, *Spiritus* recreat; Cum *Averſatione* autem, & *Ingratiis*,
Spiritus carpit, & ſternit: Itaque ad Longævitatem confert, ſi quis
Arte talem vitam inſtituat, quæ libera ſit, & ad *Arbitrium ſuum* tradu-
catur; Aut tale *Obſequium* Animo ſuo conciliaverit, ut quicquid à
Fortunâ imponatur, eum potiùs *Ducat*, quam *Trahat*.

Neque illud omittendum ad *Regimen Affectuum*; ut præcipua Cura 98
adhibeatur *Oris ventriculi*; Maximè ne ſit relaxatum nimis; quia plus
dominatur illa *Pars* ſuper *Affectus*, præſertim *quotidianos*, quam aut *Cor*,
ut *Cerebrum*; Exceptis tantummodò iis, quæ fiunt per potentes *Va-*
res, ut in *Ebrietate*, & *Melancholiâ*.

De *Operatione* ſuper *Spiritus*, ut *Iuveniles* maneant, & *revireſcant*, 99
æc inquiſita ſunt: Quod eò diligentiùs præſtitimus, quòd de his
perationibus, potiori ex parte, magnum eſt apud *Medicos*, & alios Au-
tores, Silentium: Maximè autem, quia *Operatio* ſuper *Spiritus*, eo-
umque Recrudeſcentiam, ad Prolongationem Vitæ, eſt *Via* maximè
roclivis, & *Compendiaria*; Propter duplex ſcilicet *Compendium*; Alte-
um, quod *Spiritus* Compendiò operetur ſuper *Corpus*; Alterum, quod
pores, & *Affectus* Compendiò operentur ſuper *Spiritus*; Adeò ut hæc
Finem petant, quaſi in *Lineâ rectâ*; cætera magis per *Circuitum*.

OPE-

OPERATIO SVPER EXCLVſionem Aeris. II.

Hiſtoria.

1 EXcluſio Aeris Ambientis, ad Diuturnitatem Vitæ duplicitèr innuit. Primò, quod maximè omnium poſt *Spiritum Innatum*, *Aer Extrinſecus*, (utcunque *Spiritum Humanum* quaſi animet, & ad *Sanitatem* plurimùm conferat,) *Succos* Corporis deprædatur, & *Deſiccationem* Corporis accelerat; Itaque *Excluſio Aeris*, ad Longitudinem vitæ confert.

2 Alter *Effectus*, qui ſequitur *Excluſionem Aeris*, ſubtilior multò eſt, & profundior; Scilicet quod *Corpus Occluſum*, & non *perſpirans*, Spiritum incluſum detinet, & in *Duriora* Corporis vertit; unde *Spiritus* ea emollit, & intenerat.

3 Hujus rei explicata eſt Ratio in *Deſiccatione Inanimatorum*; Atque eſt *Axiôma* quaſi infallibile, Quod *Spiritus Emiſſus* Corpora deſiccat; *Detentus* colliquat, & intenerat: Atque illud inſupèr ſimul *Aſſumendum*, Quod *Calor* omnis *propriè* attenuat, & humectat, & per *Accidens* tantùm contrahit, & deſiccat.

4 *Vita* in *Antris* & *Speluncis*, ubi *Aer* non recipit *Radios Solis*, poſſit facere ad Longævitatem; *Aer* enim per ſe ad *Prædationem* Corporis non multùm poteſt, niſi *Calore* excitatus. Certè ſi quis Memoriam Rerum recolat; ex pluribus *Reliquiis*, & Monumentis conſtare videtur, fuiſſe Hominum *Magnitudines*, & *Staturas*, longè iis quæ poſteà fuerunt, grandiores; ut in *Siciliâ*, & aliis nonnullis Locis. Iſtiuſmodi autem Homines, in *Speluncis*, plerunque Ætatem degebant: Atqui *Diuturnitas Ætatis*, & *Amplitudo Membrorum*, habent nonnihil commune. Etiam *Antrum Epimenidis* inter *Fabulas* ambulat. Suſpicor etiam, *vitam Anachoretarum Columnarium*, ſimile quippiam fuiſſe *vitæ in Antris*; quippe ubi *Radii ſolis* parùm penetrabant, neque *Aer* magnas *Mutationes*, aut *Inæqualitates* recipere poterat. Illud certum, utrunque *Simeonem Stylitam*, & *Danielem*, & *Sabam*, atque alios *Anachoretas Columnares*, admodùm Longævos fuiſſe. Etiam *Anachoretæ* Moderni, intra *Muros* aut Columnas ſepti, & Clauſi, Longævi ſæpiùs reperiuntur,

5 Proxima *Vitæ in Antris*, eſt *Vita in Montibus*. Quemadmodùm enim in *Antra Calores Solis* non penetrant; ita in *Faſtigiis Montium*, reflexione deſtituti, parùm poſſunt. Accipiendum autem hoc eſt de *Montibus*, ubi *Aer Limpidus* eſt, et purus; Scilicet ubi propter *Ariditates Vallium*, *Nebulæ* & *Vapores* non aſcendunt; Quod fit in *Montibus*, qui *Barbariam*

cingunt; Ubi etiam hodiè vivunt, ſæpenumerò ad Annos Centum et quinquaginta, ut jam anteà notatum eſt.

6 Atque hujuſmodi *Aer*, *Antrorum*, aut *Montium*, ex ſuâ Naturâ propria, parùm aut nihil deprædatur: At *Aer*, qualis eſt noſter, cùm ſit propter *Calores Solis Prædatorius*, quantum fieri poteſt, à Corpore eſt excludendus.

7 *Aer* verò prohibetur, et excluditur, duobus Modis: Primò, ſi *Clauduntur* Meatus; ſecundò, ſi *Oppleantur*.

8 Ad *Clauſuram Meatuum* faciunt, ipſius *Aeris Frigiditas*; *Nuditas Cutis*, ex quâ illa induratur; *Lavatio in Frigidâ*; *Aſtringentia* Cuti applicata, qualia ſunt, *Maſtyx*, *Myrrha*, *Myrtus*.

9 Multò magis huic *Operationi* ſatisfiet per *Balnea*, ſed rarò uſurpata, præſertim Temporibus Æſtivis) quæ conſtent ex *Aquis Mineralibus Aſtringentibus*, quæ tutò exhiberi poſſunt; quales ſunt *Chalybeatæ*, et *Vitriolatæ*; Hæ enim *Cutem* potentèr contrahunt.

10 Quod ad *Oppletionem* attinet; *Pigmenta*, et hujuſmodi *Spiſſamenta Vnctaque* (quod commodiſſimè in uſu poteſt eſſe) *Oleum*, et *Pinguia*, non minus *Corporis Subſtantiam* conſervant, quàm *Pigmenta* in *Oleo*, et *Vernix Ligna*.

11 *Britones Antiqui*, Corpus *Glaſto* pingebant, et fuerunt admodùm longævi; Quemadmodùm & *Picti*, qui indè etiam *Nomen* traxiſſe à nonnullis putantur.

12 Hodiè ſe pingunt *Breſilienſes*, et *Virginienſes*, qui ſunt (præſertim *illi priores*) admodùm longævi; adeò ut quinque abhinc Annis, *Patres Galli* nonnullos convenerint, qui *Ædificationem Fernamburgi*, Annis abhinc centum et viginti, ipſi ad tunc *Virilis Ætatis* meminiſſent.

13 *Johannes* de *Temporibus*, qui dicitur ad Trecenteſimum Annum Ætatem produxiſſe, interrogatus quomodo ſe conſervaſſet; reſpondiſſe fertur, *Extra*, *Oleo*; *intus*, *Melle*.

14 *Hyberni*, præſertim *Sylveſtres*, etiam adhuc ſunt valdè vivaces; Certè ſunt paucis abhinc Annis, *Comitiſſam Deſmondiæ* vixiſſe ad Annum Centeſimum Quadrageſimum, et ter per vices *Dentiiſſe*. *Hybernis* autem Mos eſt, ſe nudos ante Focum *Butyro Salſo*, et Veteri, fricare, et quaſi condire.

15 Iidem *Hyberni* in uſu habuerunt *Linnea*, et *Induſia Croceata*; Quod licet ad *Arcendam Putrefactionem* introductum fuerat, tamen (utcunque) ad *Vitæ Longitudinem* utile fuiſſe exiſtimamus: Nam *Crocus*, ex omnibus quæ novimus, ad *Cutem*, et *Confortationem Carnis*, eſt Res optima cùm et notabiliter *Aſtringat*, et habeat inſuper *Oleoſitatem*, et *Calorem Subtilem* ſine ullâ *Acrimoniâ*. Equidem memini quendam *Anglum*, ut *Venalia* ſupprimeret, *Croci Saccum*, cùm transfretaret, circa *Stomachum* portaſſe, ut lateret; Eúmque, cùm anteà ex Mari graviſſimè *ægrotare* ſolitus eſſet, optimè tunc *valuiſſe*, nec *Nauſeam* ullam ſenſiſſe.

16 *Hippocrates* jubet *veſtes* ad *Cutem Hyeme* puras portare, *Æſtate* ſordidas, et *Oleo* imbutas; Hujus Ratio videtur, quòd per *Æſtatem*, *Spiritus* exhalant maximè; Itaque *Pori Cutis* opplendi ſunt.

Ante

17 Ante omnia igitur uſum *Olei*, vel *Olivarum*, vel *Amygdalini dulcis*, ad Cutem ab Extra ungendam, ad Longævitatem conducere exiſtimamus; Eâque *unctio* debet fieri ſingulis Auroris, cum exitur è Lecto, cum *Oleo*, in quo admiſceatur parum *Salis nigri*, et *Croci*. *Vnctio* autem levis debet eſſe, ex *Lana*, aut *Spongia* molliori, neque quæ ſtillet ſuper Corpus, ſed Cutem tantum intingat, et inficiat.

18 Certum eſt *Liquores* in *Majori Quantitate*, etiam *Oleoſos*, haurire nonnihil ex Corpore; ſed contra, *Parvâ Quantitate* imbibi a Corpore: Itaque *levis Aſperſio* facienda eſt, ut diximus; Aut planè *Induſium* ipſum *Oleo* liniendum eſt.

19 Objici verò fortè poſſit, Iſtam *Vnctionem* ex *Oleo*, quam laudamus, (licet apud Nos in Uſu nunquam fuerit, atque apud *Italos* in Deſuetudinem abierit) olim quidem apud *Græcos*, et *Romanos* familiarem fuiſſe, et Diætæ partem; neque tamen iis Sæculis Homines magis fuiſſe longævos. Sed reſpondetur rectiſſimè; *Oleum* in Uſu fuiſſe tantum poſt *Balnea*, niſi fortè inter *Athletas*; *Balnea* autem ex Calido Operationi noſtræ tantò contraria ſunt, quantò *Vnctiones* congruæ; cum Alterum *Meatus* aperiat, Alterum obſtruat. Itaque *Balneum* abſque *Vnctione* ſequenti, peſſimum; *Vnctio* abſque *Balneo* optima. Etiàm ad *Delicias* potius adhibebatur iſta *Vnctio*, atque (ſi in optimam Partem accipias) ad *Sanitatem*; ſed nullo Modo in Ordine ad *Vitam longævam*; Itaque ſimul adhibebantur *Vnguenta pretioſa*, quæ ad *Delicias* grata, ad noſtram *Intentionem* noxia ſunt, ob *Calorem*; Vt benè dixiſſe videatur *Virgilius*:

Nec Caſiâ liquidi corrumpitur uſus Olivi.

20 *Inunctio* ex *Oleo*, et *Hyeme*, confert ad *Sanitatem*, per Excluſionem Frigoris; & *Æſtate*, ad detinendos *Spiritus*, & prohibendam Exolutionem eorum, & arcendam vim *Aeris*, quæ tunc maximè eſt Prædatoria.

21 Cùm *Inunctio* ex *Oleo Operatio* ſit ad vitam longam ferè potentiſſima; viſum eſt addere *Cautiones*, ne periclitetur Valetudo; Eæ quatuor ſunt ſecundùm quatuor Incommoda, quæ exindè ſequi poſſint.

22 Primum *Incommodum* eſt, quod *reprimendo Sudores*, Morbos inducere poſſit, ex Humoribus illis Excrementitiis: Huic *Remedium* adhibendum eſt ex *Purgationibus*, & *Clyſteriis*, ut Evacuationi debitè conſulatur; Certum enim eſt, *Evacuationem* per *Sudores*, Sanitati plerunque conferre; Longitudini vitæ officere. *Purgativa* autem moderata in Humores agunt, non in *Spiritus*, quod facit *Sudor*.

23 Secundum *Incommodum* eſt, quod *Corpus calefacere* poſſit, & ſubindè *inflammare*; *Spiritus* enim *Occluſus*, nec *Perſpirans*, ferventior eſt: Huic *Incommodo* occurritur, ſi *Diæta*, ut plurimum, vergat ad *Frigidum*, & ſumantur Propria quædam ad *Refrigerandum* per vices; de quibus mox in *Operatione* ſuper *Sanguinem* inquiremus.

24 Tertium eſt, quod *Caput gravare* poſſit; Omnis enim *Oppletio* extrinſecùs, repercutit Vapores, & eos mittit verſus *Caput*: Huic *Incommodo* omninò occurritur, per *Cathartica*, præſertim *Clyſteria*; Et claudendo *Os Ventriculi* fortitèr cum *Stipticis*; Et *pectendo*, & *fricando caput*; Etiam cum Lixiviis idoneis, ut aliquid exhalet; Et non omittendo *Exercitationem bonam*, & qualem convenit, ut etiam per *Cutem* nonnihil perſpiret.

Quartum

25 Quartum *Incommodum* ſubtilius eſt Malum; videlicet, quod *Spiritus Detentus* per Clauſuram Pororum, videatur poſſe ſeipſum nimis multiplicare; quia cùm parùm evolet, & continuò *Spiritus* novus generetur, nimium increſcit *Spiritus*, & ſic Corpus etiã plus prædari poſſit; verùm hoc non prorſus ita ſe habet; Nam *Spiritus* omnis concluſus Hebes fit, (quandoquidem ventiletur Motu *Spiritus*, ut & *Flamma*;) ideóque minus Activus eſt, & minùs ſui generans; Calore certè auctus, (ut & *Flamma*;) ſed Motu Piger: Sed & huic *Incommodo* Remedium adhiberi poſſit, à Frigidis, *Oleo* quandoque admiſtis; qualia ſunt, *Roſa*, & *Myrtus*; nam Calidis omninò abſtinendum, ut dictum eſt de *Caſiâ*.

62 Neque inutilis eſt applicatio, ad Corpus, *Veſtium*, quæ & ipſæ in ſe habent aliquid *Unctuoſi*, ſive *Oleoſi*, non *Aquoſi*: Illæ enim exhaurient Corpus minùs; quales ſunt ex *Lanâ*, potiùs quam ex *Lino*: Certè manifeſtum eſt in *Spiritibus Odorum*, quod ſi ponas *Pulveres Odoratos* inter *Linea*, multò citiùs Virtutem perdunt, quàm inter *Lanea*. Itaque Linea Tactu, & Mundicie jucunda; ſed ad noſtram *Operationem* ſuſpecta.

27 *Hyberni Sylveſtres*, cùm incipiunt ægrotare, nihil priùs faciunt, quam ut *Linea* è Stratis tollant, & in *Laneis* Pannis ſe convolvant.

28 Referunt nonnulli, ſe magno Sanitatis ſuæ commodo *Laneis Caraſinis* proximè ad Cutem, ſub Induſiis ſuis, uſos fuiſſe, tam ad Bracas, quam ad Corporalia.

29 Eſt & illud obſervandum, *Aerem* Corpori *Aſſuetum*, minùs illud deprædari, quam *Novum*, & ſubinde mutatum: Itaque *Pauperes*, qui in *Tuguriis* ſuis, intra proprios *Lares* perpetuò vivunt, nec Sedes mutant, ſunt plerunque Longæviores; Veruntamèn quoad alias *Operationes*, *Mutationem Aeris*, (præſertim *Spiritibus* non omnino inertibus) utilem eſſe judicamus; Mediocritas autem adhibenda foret, quæ utrinque ſatisfaciat; Illud fiet, ſi *Quatuor Temporibus* Anni, fiet per Stata tempora *Mutatio Loci* ad ſedes idoneas, neque ſint corpora, aut in *Peregrinatione* nimiâ, aut in *Statione*. Atque de *Operatione* per *Excluſionem Aeris*, & de evitandâ *Vi* ejus *Prædatoriâ*, hæc dicta ſint.

OPERATIO SUPER SANGVInem, & Calorem ſanguificantem. III.

Hiſtoria.

Operationes duæ Sequentes ſunt *Operationibus* duabus Præcedentibus tanquam *Antiſtrophæ*; atque iis reſpondent, quemadmodum *Paſſiva Activis*; Præcedentes enim duæ, id agunt, ut *Spiritus* & *Aer* Actionibus ſuis ſint minùs deprædantes; Hæ verò, ut *Sanguis*

& *Succus Corporis*, ſint minùs deprædabiles. Quoniam verò *Sanguis* eſt *Irrigatio Succorum*, & *Membrorum*, & *Præparatio* ad ea; *Operationem* ſuper *Sanguinem* primo loco collocamus. Circa hanc *Operationem* proponemus *Conſilia* Numero pauca, ſed Vi valdè efficacia. Ea tria ſunt.

2 Primò Dubium non eſt, quin ſi *Sanguis* ſit aliquantò frigidior, minùs futurus ſit Diſſipabilis: Quoniam verò, quæ per Os ſumuntur Frigida, cum reliquis Intentionibus haud paucis, malè conveniunt; ideò optimum foret alia invenire, quæ non ſunt cum iſtiuſmodi incommodis complicata. Ea duo ſunt.

3 Prius hujuſmodi eſt; Adducantur in Uſum, idque maximè in *Juventute*; *Clyſteria* nihil omnino *Purgantia*, aut *Abſtergentia*; ſed ſolummodò *Refrigerantia*, & nonnihil *Aperientia*; Probata ſunt quæ fiunt ex Succis *Lactucæ*, *Portulacæ*, *Hepaticæ*, etiam *Sedi majoris*, & *Mucilaginis Seminis Pſillii*, cum *Decoctione* aliquâ temperatâ Aperiente, admiſto aliquanto *Caphoræ*: Verùm *vergente Ætate*, omittatur *Sedum majus*, & *Portulaca*; & ſubſtituantur *Succi Boraginis*, & *Endiviæ*, aut ſimilium; Atque retineantur *Clyſteria* hujuſmodi, quantùm fieri poteſt, ad Horam ſcilicet, aut ampliùs.

4 Alterum eſt ejuſmodi; In uſu ſint, præſertim *Æſtate*, *Balnea Aquæ dulcis*, & modicè admodùm tepidæ, prorsùs abſque Emollientibus, *Malvâ*, *Mercuriali*, *Lacte*, & ſimilibus; Adhibeatur potius *Serum Lactis* Recens in nonnullâ Quantitate, & *Roſa*.

5 Verùm, quod *Caput* rei eſt, & Novum, illud præcipimus; Ut antè *Balneationem*, inungatur Corpus cum *Oleo*, cum ſpiſſamentis; ut *Qualitas Refrigerii* excipiatur, *Aqua* magis arceatur: Neque tamen *Meatus Corporis* nimiùm occludantur; Etenim cùm *Frigus Exterius* Corpus fortitèr occludit, tantùm abeſt, ut promoveat *Infrigidationem*; ut etiàm eam prohibeat, & irritet *Calorem*.

6 Similis eſt uſus *Veſicarum*, cum *Decoctionibus*, & *Succis Refrigerantibus*, applicatis circa inferiorem Regionem Corporis, videlicet ſub Coſtas, uſque ad Pubem; Nam & hoc eſt Genus *Balneationis*, ubi *Corpus Liquoris*, ut plurimùm, excluditur; *Refrigerium* tantùm excipitur.

7 Reſtat tertium *Conſilium*, quod non ad *Sanguinis Qualitatem*, ſed ad *Subſtantiam* ejus pertinet; ut reddatur magis Firma, & minùs Diſſipabilis; & in quam Calor *Spiritûs* minùs agere poſſit.

8 Atque de uſu *Limaturæ Auri*, aut *Auri Foliati*, aut *Pulveris Margaritarum*, *Gemmarum*, & *Coralli*, & ſimilium, Hodiè nihil credimus, niſi quatenùs præſenti *Operationi* ſatisfaciant: Certè cùm *Arabes*, & *Græci*, & *Moderni*, iis Rebus tantas Virtutes tribuerint, non omninò nihil videatur eſſe in iſtis, quæ tot Homines Experti obſervârunt. Itaque miſſis Phantaſticis circa illas Opinionibus, planè arbitramur, ſi universæ *Subſtantiæ Sanguinis* aliquid inſinuari poſſit per *Minima*, in quod *Spiritus*, & *Calor* parùm, aut nihil agere poſſint, omninò id non tantùm *Putrefactioni*, ſed etiam *Arefactioni* obſtiturum; & ad vitam prolongandam fore efficaciſſimum: In hoc tamen plures adhibendæ ſunt *Cautiones*: Primò, ut fiat admodùm *exacta Comminutio*: Secundò, ut hujuſmodi *Dura* & *Solida*, ſint omnis *Malignæ Qualitatis* expertia, ne cùm in Venis diſpergantur & lateant, aliquid Nocumenti inferant: Tertiò,

ut nunquàm *ſumantur cum Cibis*, nec ita excipiantur, ut diù hæreant, ne generent periculoſas Obſtructiones circa Meſenterium. Quartò, ut *Rarus* ſit eorum *uſus*, ne coeant, & cumulentur in Venis.

9 Itaque *Modus* excipiendi ſit, *Stomacho jejuno*, in *Vino Albo*, cui admiſtum ſit parùm *Olei Amygdalini*, & fiat *Corporis Exercitatio* ſuper *Hauſtum* eorum.

10 *Simplicia* autem, quæ Operationi huic ſatisfaciant, poſſint eſſe loco omnium; *Aurum, Margaritæ*, & *Corallus*; *Metalla* enim omnia, præter *Aurum*, non ſunt abſque *Malignâ Qualitate*, in *Volatili* ipſorum; Neque etiam tam exquiſitè comminuuntur, quam *Aurum Foliatum*; *Gemmæ* autem *Tranſlucidæ*, & tanquam *Vitreæ*, minùs nobis placent (ut & anteà diximus) propter ſuſpicionem *Corroſionis*.

11 At noſtro judicio, & tutior, & efficacior foret uſus *Lignorum*, in *Infuſionibus*, & *Decoctionibus*; Satis enim in iis poſſit eſſe, ad Firmitudinem *Sanguinis*; Neque tamen ſimile Periculum eſt ab *Obſtructione*; præcipuè autem, quia poſſunt ſumi in *Cibo* & *Potu*; unde faciliùs ingreſſum reperient in *Venis*, nec deponentur in *Fæcibus*.

12 *Ligna* ad hoc idonea ſunt, *Santalum*; *Quercus*; & *Vitis*; *Ligna* enim *Calidiora*, aut aliquâ ex Parte *Reſinoſa*, rejicimus; Poſſint tamen adjici Caules ſiccæ, & lignoſæ *Roris marini*; cùm *Frutex* ſit *Roſmarinus*, & Ætatem multarum *Arborum* æquet; Etiàm *Hederæ* caules ſiccæ, & Lignoſæ, ſed eâ Quantitate, ut Saporem non reddant ingratum.

13 Sumantur verò *Ligna* aut in *Juſculis* decocta, aut infuſa in *Muſtum*, aut *Cerviſiam* antequàm ſedeat: In *Juſculis* autem (ut fit in *Guajaco*, & *ſimilibus*) ſempèr infundantur diù, antequàm decoquantur, ut firmior Pars *Ligni*, & non tantùm ea, quæ levitèr hæret, eliciatur: *Fraxinus* autem, licet ad Pocula adhibeatur, nobis ſuſpecta eſt. Atque de *Operatione* ſuper *Sanguinem* hæc inquiſita ſint.

OPERATIO SVPER Succos Corporis. IV.

Hiſtoria.

1 Duo ſunt *Corporum* Genera, (ut in *Inquiſitione* de *Inanimatis* jam dictum eſt) quæ difficiliùs conſumuntur: *Dura* & *Pinguia*; ut cernitur in *Metallis*, & *Lapidibus*; atque in *Oleo*, & *Cerâ*.

2 Operandum itaque eſt, ut *Succus Corporis* ſit *Sub-durus*; atque etiam ut ſit *Sub-pinguis*, aut *Sub-roſcidus*.

3 Quatenùs ad *Duritiem*, ea efficitur tribus Modis. *Naturâ Alimenti*

firmâ; *Frigore condenſante Cutem & Carnes*; & *Exercitatione Succos fermentante*, & compingente, ne ſint molles, & ſpumoſi.

4 Quatenùs ad *Naturam Alimenti*, talis eſſe debet, ut ſit minùs *Diſſipabilis*; qualia ſunt *Caro Bovina*, *Caro Suilla*, *Caro Cervina*, etiam *Caro Caprearum*, *Hœdorum*, *Cygnorum*, & *Anſerum*, & *Palumbium Silveſtrium*, (præſertìm ſi hujuſmodi Carnes fuerint modicè Salitæ;) *Piſces* itidem Saliti, & ſicci; Etiam *Caſeus* ſubvetus, & hujuſmodi.

5 Quoad *Panem* autem, *Avenatus*, aut etiam paululùm *Piſatus*, aut *Secalicius*, aut *Hordeaceus*, ſolidior eſt, quam ex *Frumento*; Atque etiam in *Pane Frumentaceo*, ſolidior qui paulò plus habet ex *Furfure*, quam qui purioris eſt *Pollinis*.

6 *Orcades* qui *Piſcibus* veſcuntur *Salitis*, atque generalitèr *Ichthyophagi*, Longævi ſunt.

7 *Monachi*, & *Eremitæ*, qui parcè, & *Sicco Alimento* paſcebantur, fuerunt ut plurimùm Longævi.

8 Etiam *Aqua pura* in Potu frequentèr uſurpata, reddit *Succos* Corporis, minùs *Spumoſas*; Cui, ſi propter *Spiritûs Hebetudinem*, (qui proculdubiò in *Aquâ* eſt parùm *Penetrativus*) admiſceatur aliquid *Nitri*, utile eſſe exiſtimamus. Atque de *Firmitudine Alimenti* hactenùs.

9 Quatenus ad *Condenſationem Cutis* & *Carnium* per *Frigus*; Vivaciores ferè ſunt, qui ſub *Dio* vivunt, quam qui ſub *Tecto*; Atque qui in *Regionibus Frigidis*, quam qui in *Calidis*.

10 *Veſtes nimiæ*, ſive in Lectis, ſive Portatæ, corpus ſolvunt.

11 *Lavatio Corporis* in *Frigidâ*, bona ad Longitudinem vitæ; uſus *Balneorum tepidorum*, malus: De *Balneis* autem, ex *Aquis Aſtringentibus Mineralibus*, ſuperiùs dictum eſt.

12 Quatenùs ad *Exercitationem*; *Vita otioſa* manifeſtò reddit Carnes Molles, & Diſſipabiles: *Exercitatio* autem *Robuſta*, (modo abſint nimii *Sudores*, aut *Laſſitudines*) duras & compactas: Etiam *Exercitatio* intra *Aquas Frigidas*, qualis eſt *Natatio*, valdè bona; Atque generalitèr *Exercitatio* ſub *Dio*, melior quam ſub *Tecto*.

13 De *Fricationibus*, (quod eſt *Exercitationis* genus,) tamen quia Alimenta magis evocant, quam indurant, poſteà ſuo loco inquiremus.

14 Jam verò, cùm de *Duritie Succorum* dictum ſit, veniendum ad *Oleoſitatem* ſive Roſcidationem ipſorum; quæ perfectior, & potentior eſt *Intentio*, quam *Induratio*; quia non habet *Incommodum*, neque Malum complicatum: Omnia enim, quæ ad *Duritiem Succorum* pertinent, ejuſmodi ſunt, ut cùm *Alimenti Abſumptionem* prohibeant, etiam ejuſdem *Reparationem* impediant; unde fit, ut Diuturnitati vitæ, eadem & proſint, & obſint; At quæ ad *Roſcidationem Succorum* pertinent, ex utrâque parte juvant; cùm reddant *Alimentum*, & minùs *Diſſipabile*, & magis *Reparabile*.

15 Cùm verò dicimus, quòd *Succus Corporis* debeat fieri *Roſcidus*, & *Pinguis*, Notandum eſt, hoc nos non intelligere de *Pinguedine*, aut *Adipe* ma-

manifeſto, ſed de *Rore perſuſo*, & (ſi placet) *Radicali*, in ipsâ Corporis Subſtantia.

16 Neque rurſus exiſtimet quiſpiam, *Oleum*, aut *Pinguia Ciborum*, aut *Medullas*, ſimilia ſibi generare, atque *Intentioni* noſtræ ſatisfacere; Neque enim quæ perfecta ſemel ſunt, retrò aguntur; ſed talia debent eſſe *Alimenta*, quæ poſt *Digeſtionem* & *Maturationem*, tùm demùm *Oleoſitatem* in Succis ingenerent.

17 Neque rurſus exiſtimet quiſpiam, *Oleum*, & *Pingue Coacervatum*, & *Simplex*, difficilis eſſe Diſſipationis; in *Miſtione* autem non eandem retinere naturam; Etenim quemadmodum *Oleum* per ſe multò ſeriùs conſumitur, quam *Aqua*, ita etiam in *Papyro*, aut *Sudario*, diutiùs hæret, & tardius deſiccatur; ut priùs notavimus.

18 Ad *Irrorationem* Corporis melius faciunt *Cibi Aſſati*, aut *Furno Cocti*, quam *Elixi*: Atque omnis *Præparatio Ciborum*, cum *Aquâ* incommoda eſt; Quinetiam & *Oleum*, copioſiùs elici videmus ex *Corporibus Siccis*, quam ex *Humidis*.

19 Generalitèr ad *Irrorationem* Corporis, prodeſt multus Uſus Dulcium; *Sacchari*, *Mellis*, *Amygdalarum dulcium*, *Pinearum*, *Piſtaciorum*, *Dactylorum*, *Uvarum Paſſarum*, *Uvarum Corinthi*, *Ficuum*, & hujuſmodi: Contrà, omnia *Acida*, & nimiùm *Salſa*, & nimiùm *Acria*, ſunt Generationi *Succi Roſcidi* oppoſita.

20 Neque *Manichæis*, eorùmque Diætæ favere exiſtimabimur, ſi *Semina* quæque, & *Nucleos*, & *Radices*, in Cibis, aut eorum Condimentis frequentia eſſe debere dicamus; quandoquidem omnis *Panis* (*Panis* autem Ciborum Firmamentum eſt) aut ex *Seminibus* eſt, aut ex *Radicibus*.

21 Ante omnia verò ad *Irrorationem Corporis* maximè facit *Natura Potus*, qui Ciborum Vehiculum eſt: Itaque in uſu ſint *Potus* illi, qui abſque omni *Acrimoniâ*, aut *Acedine*, ſubtiles tamen ſint, quales ſunt *Vina*, (ut ait *Anus* apud *Plautum*) *Vetuſtate Edentula*, & *Cerviſia* ejuſdem generis.

22 *Hydromel* (ut arbitramur) non foret malum, ſi fuerit Forte, & Vetus; Attamen quoniam omne *Mel* habet aliquid Acutum, (ut patet ex acerrima illâ *Aquâ*, quam *Chymici* ex eo extrahunt, quæ etiam *Metalla* ſolvit) melius foret, ſi fieret ſimilis Potio ex *Saccharo*, non infuſo levitèr, ſed ita incorporato, quemadmodùm *Mel* ſolet eſſe in *Hydromellite*, & quæ habeat Vetuſtatem Anni, aut ſex Menſium; unde *Aqua* Cruditatem deponat, & *Saccharum* Subtilitatem acquirat.

23 Atque *Vetuſtas Vini*, aut *Potûs*, hoc habet; quod Subtilitatem generet in Partibus *Liquoris*, Acrimoniam in *Spiritibus*; quorum primum utile, ſecundum noxium; Itaque ad hanc Complicationem enodandam, mittatur in Dolium, priuſquam reſederit nonnihil Vinum à Muſto, *Caro ſuilla*, aut *Cervina*, benè cocta, ut habeant *Spiritus vini*, quod ruminent, & mandant, atque inde mordacitatem ſuam deponant.

24 Similitèr, ſi recipiat *Cerviſia*, non ſolùm Grana *Tritici*, *Hordei*, *Avenarum*, *Piſarum*, &c. ſed etiam Partem (puta tertiam) ex *Radicibus*, aut *Bulbis* pinguibus, (qualia ſunt *Radices Potado*, *Medullæ Artiplicis*, *Radices Bardanæ*, aut aliæ *Radices* Dulces, & Eſculentæ) utiliorem fore

Potum ad Longævitatem exiſtimamus, quam *Cerviſiam* ex *Granis* tantum.

25 Etiam quæ in partibus ſuis valdè tenuia ſunt, & nihilominùs nullà prorſus ſunt *Acrimoniâ*, aut *Mordacitate*, utilia ſunt, in *Condimentis Ciborum*; Qualem Virtutem ineſſe deprehendimus in paucis quibuſdam ex *Floribus*; *Floribus* ſcilicet *Hederæ*, qui in Aceto infuſi etiam guſtui placent; *Floribus Calendulæ*, qui in uſu ſunt in *Brodiis*; & *Floribus Betonicæ*. Atque de *Operatione* ſuper *Succos Corporis* hæc inquiſita ſunt.

OPERATIO SUPER VISCERA ad Extruſionem Alimenti. V.

Hiſtoria.

1 QUæ *Viſcera* illa *Principalia* (quæ *Concoctionis Fontes* ſunt,) *Stomachum*, *Hepar*, *Cor*, *Cerebrum*, ad Functiones ſuas probè exercendas confortant, (unde Alimenta in partes diſtribuuntur, Spiritus ſparguntur, atque inde Reparatio Corporis totius tranſigitur,) à *Medicis*, atque eorum *Deſcriptis*, & *Conſiliis*, petenda ſunt.

2 De *Splene*, *Felle*, *Renibus*, *Meſenterio*, *Iliis* & *Pulmonibus*, non loquimur; Sunt enim *Membra* Miniſtrantia Principalibus; Atque cùm de *Sanitate* tractatur, in Conſiderationem vel præcipuam, quandóque veniunt; quia patiuntur ſingula ſuos Morbos, qui niſi curentur, etiam in *Viſcera Principalia* incurrunt: Quatenùs verò ad *Prolongationem Vitæ*, & Reparationem per Alimenta, & Retardationem Atrophiæ Senilis, ſi *Concoctiones*, & *Principalia* illa *Viſcera* benè ſe habeant, cætera maximà ex parte ad Votum ſequentur.

3 Atque ex *Medicorum* Libris, qui de Quatuor *Membrorum Principalium Confortatione*, & *Commodis*, Sermones faciunt, decerpenda ſunt ea unicuique, quæ pro ratione *Statûs Corporis proprii*, in *Diætam* & *Regimen Vitæ* tranſferri poterint: Etenim *Sanitas Medicinis temporalibus* plerunque indiget; at *Diuturnitas Vitæ* ex *Victûs ratione*, & conſtanti *Medicinarum* juvantium ſerie, ſperanda eſt: Nos verò Pauca, eaque Selecta, & Optima proponemus.

4 *Stomachum* (qui (ut aiunt) eſt *Paterfamilias*, & cujus Robur ad reliquas *Concoctiones* eſt Fundamentale) ita munire decet, & confirmare, ut ſit abſque *Intemperie Calidus*; deinde *Aſtrictus*, non *Laxus*; etiam *Mundus*, non *Humorum Faſtidiis Oppreſſus*; Et nihilominus (cùm ex ſeipſo, potiùs quam ex Venis nutriatur,) minimè prorſus *Inanis*, aut *Jejunus*; poſtremò in *Appetitu* ſervandus eſt, quia *Appetitus Digeſtionem* acuit.

Miramur quomodò illud, *Calidum Bibere*, (quod apud Antiquos in uſu fuit) in Deſuetudinem abierit; Novimus certè *Medicum* admodùm celebrem, qui in Prandio, & Cœnâ, *Iuſculum* etiam *præcalidum* avidè ingerere ſolebat, & paulò poſt optare ut regeſtum eſſet; Neque enim mihi *Iuſculo* opus eſt, (inquit) ſed *Calido* tantùm. 5

Omninò utile arbitramur, primam *Potionem*, ſive *Vini*, ſive *Cerviſiæ*, ſive *Potûs* alterius, (cui quis inſuevit) in Cœnâ ſemper calidam exhiberi. 6

Vinum Extinctionis Auri, utile arbitramur ſemel in Menſâ; Non quod *Aurum*, aliquid Virtutis ad hoc largiri credamus, ſed quia *Extinctionem* omnem *Metallicam*, in aliquo Liquore, Aſtrictionem potentem indere novimus: *Aurum* autem deligimus, quia præter illam (quam optamus) *Aſtrictionem*, nil aliud *Metallicæ Impreſſionis* poſt ſe relinquit. 7

Offas Panis in *Vino*, mediâ Menſâ, utiliores, quam ipſum *Vinum* eſſe iudicamus; præſertim ſi *Vino* cui *Offa* intingatur, *Ros-Marinus*, & *Cortex Citri*, fuerint infuſi; idque cum *Saccharo*, ut tardiùs labatur. 8

Uſum *Cotoneorum*, ad *Stomachi* Robur, utilem eſſe certum eſt: Melius tamen adhiberi iudicamus in Succis depuratis, cum *Saccharo* (quos *Myvas* vocant) quam in *Carnibus* ipſorum, quia *Stomachum* nimis gravant: Illæ verò *Myvæ* poſt Menſam, *ſimplices*; at ante Menſam, cum *Aceto*, utiliſſimè ſumuntur. 9

Utilia *Stomacho* ſunt præ cæteris Simplicibus *Ros-Marinus*, *Enula*, *Maſtyx*, *Abſynthium*, *Salvia*, *Mentha*. 10

Pillulas ex *Aloe*, & *Maſtice*, & *Croco*, præſertim Temporibus Hyemalibus, ante Prandium ſumptas, probamus; ita tamen, ut *Aloe* non tantum Succo *Roſarum* multis vicibus abluta ſit, ſed etiam in Aceto, (in quo diſſolutum fuerit *Tragaganthum*,) & poſtea in *Oleo Amygdalino* Dulci, & Recenti, ad aliquot horas macerata ſit, antequàm formetur in *Pillulas*. 11

Vinum aut *Cerviſia Infuſionis Abſynthii*, cum modico *Enulæ*, & *Santali Citrini*, rectè per vices adhibetur; atque hoc Hyeme potiùs. 12

At Æſtate, Hauſtus ex *Vino Albo*, cum Aquâ *Fragariæ* diluto, in quo *Vino*, Pulveres exquiſiti *Perlarum*, & *Teſtarum Cancrorum Fluviatilium*, & (quod mirum fortaſsè videatur,) parum *Cretæ*, fuerint infuſa, *Stomachum* optimè recreat, & roborat. 13

At generalitèr, omnis *Hauſtus Matutinus* (quales frequentèr in uſu ſunt) *Refrigerantium*, (*Succorum*, *Decoctionum*, *Seri Lactis*, *Hordeatorum*, & ſimilium,) fugiendus eſt; nihilque prorsùs immittendum *Stomacho* jejuno, quod ſit *Frigidum purum*: Meliùs exhibebuntur Res hujuſmodi, (ſi neceſſitas poſtulet,) vel *Horâ quintâ* poſt *Prandium*, vel *Horâ unâ* poſt leve *Ientaculum*. 14

Jejunia frequentia mala ſunt ad Longævitatem; quinetiam *Sitis* quæcunque evitanda, & ſervandus *Stomachus* ſatis *Mundus*, ſed perpetuò quaſi *Humidus*. 15

Oleum Olivarum Recens, & Bonum, in quo *Mithridatii* nonnihil diſſolu- 16 ſolutum fuerit, inunctum *Spinæ Dorſi*, ex adverſo *Oris Stomachi*, *Stomachum* mirum in modum confortat.

17 Sacculus ex Floccis Carmoſinis, infuſis in *Vinum Auſterum*, in quod infuſa fuerint *Myrtus*, & *Cortex Citri*, & parùm *Croci*, ſuper *Stomachum* perpetuò geſtari poteſt. Atque de *Stomachum Confortantibus* hactenus; cùm etiam haud pauca ex his, quæ aliis Operationibus inſerviunt, ad hoc etiam juvent.

18 *Iecori*, ſi à *Torrefactione*, ſive *Deſiccatione*, atque ab *Obſtructione*, immune ſervetur, nil ultrà opus eſt: Etenim *Exolutio* illa, quæ *Aquoſitates* generat *Morbus* prorsùs eſt; At reliqua duo etiam *Senectus* obrepens inducit.

19 Hùc pertinent, vel maximè ea, quæ in Operatione ſuper *Sanguinem*, deſcripta ſunt; Iis adjiciemus Pauca admodùm, ſed Electa.

20 Præcipuè in uſu ſit, *Vinum Granatorum* Dulcium; aut ſi illud haberi non poſſit, *Succus ipſorum* recens expreſſus; *Manè* ſumendus, cum aliquanto *Sacchari*, & immiſſo in Vitrum, (in quod fit Expreſſio) modico *Corticis Citri* recentis, & *Gariophyllis* tribus, aut quatuor integris: Hócque uſurpetur à *Februario*, ad Finem *Aprilis*.

21 In uſum adducatur, ante alias omnes *Herbas Naſturtium*, ſed tamen *Pubeſcens*, non *Vetus*: uſurpetur ſive *Crudum*, ſive in *Iuſculis*, ſive in *Potu*; Et poſt hanc *Cochlearia*.

22 *Aloe*, quocunque modo abluta, aut correcta, *Hepati* noxia; Itaque nunquàm familiaritèr ſumenda eſt. *Rhubarbarum* contrà vitale *Hepati*, modò tres adhibeantur *Cautiones*: Primò, ut ſumatur *ante Cibum*, ne deſiccet nimis, aut Veſtigium *Stipticitatis* relinquant: Secundò, ut *maceretur* ad Horam unam, aut duas, in *Oleo Amygdalino* recenti, cum *Aquâ Roſaceâ*, antequàm aliàs infundatur, aut detur in Subſtantiâ: Tertiò, ut vicibus alternis ſumatur, aliàs ſimplex, aliàs cum *Tartaro*, aut parum *Salis nigri*, ne leviora tantùm aſportet, & reddat Maſſam Humorum magis obſtinatam.

23 *Vinum*, aut *Decoctum* aliquod *chalybeatum*, ter aut quater in Anno ſumi probo, ad *Obſtructiones* potentiores ſolvendas; ita tamen ut ſempèr præcedat *Hauſtus* duorum, aut trium Cochlearium *Olei Amygdalini*, dulcis & recentis, & ſequatur *Motus Corporis*, præſertìm *Brachiorum*, & *Hypochondriorum*.

24 *Liquores dulcorati*, idque cum Pinguedine quadam, ad arcendam *Arefactionem*, & *Salſedinem*, & *Torrefactionem*, & denique *Senilitatem Iecoris*, præcipuè & plurimùm poſſunt; præſertìm ſi per Vetuſtatem bene incorporentur; Tales fiant ex *Fructibus*, & *Radicibus* dulcibus; Scilicet, *Vina* & *Potus* ex *Uvis paſſis* recentibus, *Iujubis*, *Carycis*, *Dactilis*, *Paſtinacis*, *Bulbis* ſive *Potadis*, & hujuſmodi, cum admiſtione *Lycoritiæ* quandoque; Etiàm *Potus*, ex granis *Indicis*, (quæ *Mayz* vocant,) cum *Mixturâ Dulcium*, plurimùm confert. Notandum eſt autem, Intentionem *Præſervationis Iecoris* in Mollicie quâdam, & Pinguedine, longè potentiorem eſſe illâ alterâ, quæ pertinet ad *Apertionem Iecoris*, quæ potiùs innuit ad *Sanitatem*, quam ad *Diuturnitatem vitæ*; niſi quod *Obſtructio*

ea, quæ inducit *Torrefactionem*, æquè malicioſa eſt, ac aliæ *Arefactiones*.

25 *Radices Cichoreæ*, *Spinachiæ*, *Betæ*, à Medullis purgatas, atque ad Teneritudinem coctas in Aquâ, cum tertiâ parte *Vini Albi*, pro *Condimentis* Familiaribus cum *Oleo* & *Aceto*, laudo: Etiam Gemmas, ſive Caules *Aſparagi*, *Pulpas Artiplicis*, & *Radices Bardanæ*, debitis modis elixas, & conditas; & *Juſcula* (tempore *Veris*) ex Folijs pubeſcentibus *Vitium*, & herbâ viridi *Tritici*. Atque de *Iecore* muniendo hactenùs.

26 *Cor* Juvamentum ſuſcipit maximè, atque Nocumentum ex *Aere*, quem ſpiramus; ex *Vaporibus*; atque ex *Affectibus*: Atque complura ex iis, quæ de *Spiritibus*, ſuprà dicta ſunt, hùc transferri poſſunt; Indigeſta autem *Moles Cordialium* apud *Medicos*, ad Intentionem noſtram parùm valet: Attamen, quæ *Venenorum Malignitati* occurrere deprehenduntur, ea demùm ad muniendas *Cordis* vires, ſano cum Judicio adhiberi poſſunt; præſertim ſi ſint ex eo genere, quod non tam propriam *Veneni Naturam* frangat, quàm *Cor* & Spiritus in *Venenum* inſurgere faciat. Atque de *Cordialibus* conſule *Tabulam* ſuperiùs poſitam.

27 *Aeris Bonitas* in *Locis*, *Experientiâ* potiùs dignoſcitur, quàm *Signis*. Optimum judicamus *Aerem* ſpirare in *Locis Æquis*, & Planis, atque ex omni parte *Perflatilibus*; Si fuerit *Terra Sicca*, neque tamen prorsùs *Arida*, aut *Arenoſa*; Quæque emittat *Serpillum*, & *Amaraci* genus, & hic inde *caules Menthæ Campeſtris*; Quæque ſit non prorsùs *Raſa*, ſed *Arboribus* nonnullis (ad umbram) ſparsìm conſita; Atque ubi *Roſa Rubi* ſpiret aliquid *Muſcatellum*, & *Aromaticum*: *Flumina* ſi adſint, nocere potiùs arbitramur, niſi fuerint *Exigua* admodum, & *limpida*, & *glareoſa*.

28 *Aerem Matutinum* certum, eſt *Veſpertino* eſſe magis Vitalem, licet ad Delicias alter magis ametur.

29 *Aerem* à *Vento* agitatum, paulò leniore, *Aere Cœli Sereni* fœliciorem eſſe arbitramur: Optimus autem eſt *Zephyrus Matutinus*, & *Boreas Poſtmeridianus*.

30 *Odores* ad *Confortationem Cordis* præcipuè utiles ſunt; Neque tamen, ac ſi *Odor bonus* eſſet *Aeris boni* Prærogativa. Certùm enim eſt, quemadmodum inveniuntur *Aeres* prorsùs *Peſtilentes*, qui non tantùm fœtent, quantum alii *minùs noxii*; ſimilitèr inveniri econtrà *Aeres ſaluberrimos*, & *Spiritibus Amiciſſimos*, qui aut prorsùs ſint *inodori*, aut ad ſenſum minùs *Grati* & *Fragrantes*. Atque omninò, ubi degitur in *Aere bono*, *Odores* per vices tantùm repeti debent: *Odor* enim *Continuus* (licet optimus) *Spiritus* nonnihil onerat.

31 Laudamus ante omnes alios, (ut etiam ſuperiùs innuimus) *Odores* ex *Plantis Vegetantibus*, & non *Avulſis*, in *Aere aperto* exceptis; quales ſunt ex *Violis*, *Floribus Gariophylli* (tam *Majoris* quam *Minoris*,) *Floribus Fabarum*, *Floribus Tiliæ*, *Floribus* ſive *Pulviſculo Vitium*, *Floribus Madreſelve*, *Floribus Parietariæ lineæ*; *Roſà Muſcatellâ* (nam cæteræ *Roſæ germinantes* parcè emittunt *Odores*;) *Fragariâ* (præſertim *Moriente*;) *Rubo ſuavi*, (præcipuè ineunte *Vere*,) *Menthâ Campeſtri*, *Lavendulâ Florente*, atque in Regionibus Calidioribus, *Malo Arantio*, *Cytrio*, *Myrto*, *Lauro*: itaque *Ambulatio*, aut *Seſſio* inter hujuſmodi *Auras*, in Uſu eſſe debet.

Ad

8

32 Ad *Cordis* juvamentum, *Odores Refrigerantes Calidioribus* anteponimus; *Suffitus* itaque *Matutinus*, aut ſub *Calores Meridiei* optimus fuerit, ex æquis Portionibus *Aceti*, *Aquæ Roſaceæ*, & *Vini Generoſi*, ſuper *Laminam Ferri* quaſi candentem, fuſorum.

33 Neque verò *Matri Telluri* libare nos quis exiſtimet, ſi præcipiamus inter *Fodiendum*, aut *Terram vertendam*, *vinum Generoſum* ſuper-infundi.

34 *Aquam* è *Floribus Arantiorum* bonam, cùm modicâ Parte *Aquæ Roſaceæ*, & *vini Fragrantis*, etiam per *Nares* attrahi, aut per *Syringam Errhini* more immitti, (ſed rariùs) bonum eſt.

35 At *Maſticatio* (quamvis non habeamus *Betel*) & *Detentio* in *Ore* eorum quæ *Spiritus* fovent, (licet aſſidua) utilis admodùm eſt. Fiant itaque *Grana*, aut puſilli *Paſtilli* ex *Ambrâ*, & *Muſco*, & *Ligno Aloes*, & *Ligno Rhodio*, & *Radice Iridis*, & *Roſâ*; atque formentur illa *Grana*, aut *Paſtilli*, per *Aquam Roſaceam*, quæ per paululùm *Balſami Indi* tranſierit.

36 *Vapores* verò, qui ex *Rebus intrò ſumptis*, *Cor* muniunt, & fovent, hæc tria habere debent; ut ſint *Amici*, *Clari*, & *Refrigerantes*. *Caliditas* enim *Vaporum*, mala; Atque ipſum *Vinum*, quod putatur habere *vaporem* ſolummodò *calefacientem*, non expers eſt prorſùs *Qualitatis Opiatæ*. *Claros* autem *Vapores* vocamus eos, qui plus habent ex *Vapore*, quam ex *Exhalatione*, neque ſunt omninò *Fumei*, aut *Fuliginoſi*, aut *Unctuoſi*, ſed *Humidi*, & *Æquales*.

37 Inter Turbam inutilem *Cordialium*, pauca ad *Diætam* in uſu eſſe debent; Loco omnium *Ambra-griſia*, & *Crocus*, & *Granum Kermes*, ex *Calidioribus*; Atque *Radices Bugloſſi*, & *Boraginis*, atque *Mala Cytria*, & *Limones dulces*, & *Poma Fragrantia*, ex *Frigidioribus*. Etiam eo (quo diximus) modo, & *Aurum*, & *Margaritæ*, non tantùm intra *Venas*, ſed etiam in *Tranſitu*, & circa *Præcordia* aliquid poſſunt; per *Refrigerium* ſcilicet, abſque aliquâ *noxiâ Qualitate*.

38 De *Lapide Bezoar*, ob multas Probationes, Virtuti ejus fidem non prorſùs derogamus; Sed omninò *Modus* ejus ſumptionis talis eſſe debet, ut facillimè *Virtus* ejus communicetur *Spiritibus*. Itaque nec in *Iuſculis*, nec in *Syrupis*, nec in *Aquâ Roſaceâ*, aut hujuſmodi, Uſum ejus probamus; ſed tantùm in *Vino*, aut *Aquâ Cynamomi*, aut hujuſmodi *Diſtillato*, ſed *Tenui*, non *Calido*, aut *Forti*.

39 De *Affectibus* jam ſuperius inquiſitum eſt; Illud tantùm adjicimus, omne *Deſiderium magnum*, & *conſtans*, & (ut loquuntur) *Heroicum*, *Cordis Virtutes* roborare, & ampliare. Atque de *Corde* hactenùs.

40 Ad *Cerebrum* quod attinet (ubi *Cathedra*, & *Univerſitas Spirituum Animalium* reſidet) quæ ſuperiùs inquiſita ſunt, de *Opio*, & *Nitro*, & *Subordinatis* ad ipſa, & de *Conciliatione Somni placidi*, etiam hùc aliquatenùs ſpectant. Illud quoque certum, *Cerebrum* tanquam in *Tutelâ Stomachi* eſſe; ideóque quæ *Stomachum* confortant, & muniunt, *Cerebrum* per *Conſenſum* juvant, atque hùc ſimilitèr transferri debent. Adjiciemus pauca, tria *Externa*, *Internum* unum.

41 *Balneationem Pedum* omninò in uſu eſſe volumus, ad minùs, ſemel in *Septimanâ*; *Balneumque* fieri ex *Lixivio*, cum *Sale nigro*, & *Salviâ*,

Camomillâ, *Fœniculo*, *Samſuco*, & *Coſto*, cum Foliis *Angelicæ Viridis.*

42 *Suffitum* laudamus etiam *Quotidianum Manè*, ex *Rore-marino* arido, Ramulis *Lauri* ſiccis, & *Ligno Aloes*; nam *Gummi ſuavia Caput* gravant.

43 Cavendum prorſùs, ne *Capiti* per *Exteriùs* admoveantur *Calida*; qualia ſunt *Aromata*, non exceptâ *Nuce Muſcatâ* : Etenim *Calida* illa ad *Plantas pedum* præcipitamus, ibique ſolùm applicari volumus: *Unctionem* verò *Capitis* levem ex *Oleo*, cum *Roſâ*, & *Myrto*, & parùm *Salis*, & *Croci*, laudamus.

44 Memores eorum, quæ de *Opiatis*, & *Nitro*, & Similibus, antè propoſuerimus, quæ *Spiritus* tantoperè denſant, non exiſtimamus abs re fore, ſi ſemel *Diebus* quatuordecim, accipiantur in *Brodio Matutino*, *Grana* tria, vel quatuor *Caſtorei*, cum modico *Seminis Angelicæ*, & *Calami Aromatici*; quæ & ipſa *Cerebrum* roborant, & in *Denſitate Subſtantiæ Spirituum*, (quæ ad vitæ Longævitatem tam neceſſaria eſt,) *Motûs Vivacitatem*, & *Vigorem* excitant.

45 In *Confortativis* quatuor *Viſcerum Principalium* ea propoſuimus, quæ & *Propria* ſunt, atque *Electa*, atque in *Diætam*, & *Regimen vitæ* transferri, tutò & commodè poſſunt: *Varietas* enim *Medicamentorum*, *Ignorantiæ Filia* eſt; neque *Multa Fercula*, (quod aiunt) *tam multos Morbos* fecere, quam multa *Medicamenta paucas Curas*. Atque de *Operatione* ſuper *Viſcera Principalia*, ad *Extruſionem Alimenti*, hæc inquiſita ſunt.

OPERATIO SVPER PARTES exteriores ad Attractionem Alimenti. VI.

Hiſtoria.

1 Licet *Concoctio* bona, per *Partes Interiores* facta, primas Partes ad probam *Alimentationem* teneat; tamen concurrere etiam debent Actiones *Partium Exteriorum*; ut ſicut *Facultas Interior Alimentum* emittit, & extrudit; ita *Facultas Partium Exteriorum* idem arripiat, & attrahat; Quóque imbecillior fuerit *Facultas Concoctionis*, eò magis opus eſt Auxilio concurrente *Facultatis Attractivæ*.

2 *Attractio valida Partium Exteriorum*, excitatur præcipuè per *Motum Corporis*, per quem *Partes calefactæ*, & *confortatæ*, *Alimentum* ad ſe alacriùs vocant, & attrahunt.

3 Iſtud verò maximè cavendum, & prohibendum; Ne idem *Motus*, & *Calor*, qui ad *Membra Novum Succum* evocat, *Membrum* ſimul eo *Succo*, quo anteà perfuſum erat, nimiùm exolvat.

Fricationes

4 *Fricationes* huic Intentioni optimè ſubſerviunt, factæ præcipuè *Manè*; ſed hoc perpetuò comitetur, ut poſt *Fricationem*, fiat levis *Inunctio* cum *Oleo*, ne *Attritio Partium Exteriorum*, eas per *Perſpirationem* reddat effœtas.

5 Proxima eſt *Exercitatio*, per quam *Partes* ipſæ ſe *confricant*, & *concutiunt*; modò ſit *Moderata*, & quæ (ut ſuperiùs notatum eſt) nec ſit *Celeris*, nec ad *Ultimas Vires*, nec ad *Laſſitudinem*; Verùm in hâc ipſâ, atque *Fricatione*, eadem eſt ratio, & *Cautio*; Ne Corpus nimium perſpiret; Itaque *Exercitatio* melior eſt ſub *Dîo*, quam ſub *Tecto*, & *Hyeme* quam *Æſtate*; Atque inſupèr, *Exercitatio Inunctione* non tantùm *claudi* debet, ut *Fricatio*; ſed etiam in *Exercitationibus* vehementioribus, adhibenda eſt *Unctio*, & in *Principio*, & ſub *Finem*, more *Athletarum*.

6 Ad *Exercitationem*, ut quam minimùm aut *Spiritus*, aut *Succos* exolvat, utile eſt, ut uſurpetur *Stomacho* non prorſùs *jejuno*. Itaque ut *Exercitatio*, nec *Stomacho Repleto*, (quod plurimùm intereſt *Sanitati*) nec *Iejuno*, (quod non minus intereſt *Longitudinis vitæ*,) uſurpetur; in uſum adduci debet *Ientaculum* Manè, non ex *Medicamentis*, aut *Hauſtibus Matutinis*, aut *Uvis paſſis*, aut *Ficubus*, aut hujuſmodi; ſed planè ex *Cibo*, & *Potu*; at *Levi* admodùm, & *Modicâ Quantitate*.

7 *Exercitationes* ad *Irrigationem Membrorum*, debent eſſe *Membris* omnibus quaſi æquales; non ut (quemadmodùm ait *Socrates*,) *Tibiæ moveant*, *Brachia quieſcant*, nec, è contra; ſed ut *Partes univerſæ* ex Motu participent; Atque omninò ad vitam prodeſt, ut *Corpus* nunquàm diù in eâdem *Poſiturâ* permaneat; ſed ſingulis Semi-horis, ad minus, *Poſituram* mutet, præterquàm in *Somno*.

8 Quæ ad *Mortificationem* uſurpantur, ad *Vivificationem* traduci poſſunt; Nam & *Induſia ſetoſa*, & *Flagellationes*, & omnis *Exteriorum Vexatio*, *Vim* eorum *Attractivam* roborat.

9 *Urticationem* commendat *Cardanus*, etiàm ad *Melancholiam*; verùm de hâc parùm nobis compertum eſt; Et ſuſpecta nobis eſt illa, ne propter *Venenatam* nonnullam *Qualitatem Urticæ*, *Serpigines* uſu frequenti inducat, & *Mala Cutis*. Atque de *Operatione* ſuper partes *Exteriores*, ad *Attractionem Alimenti*, hæc inquiſita ſunt.

OPERATIO SUPER ALIMENTUM IPſUM AD INſINUATIONEM EJUſDEM. VII.

Hiſtoria.

1 Reprehenſio vulgaris de *Multis Ferculis*, *Cenſorem* potiùs decet, quàm *Medicum*; aut utcúnque conſtantiæ *Sanitatis* utilis eſſe poteſt, ad *Longitudinem vitæ*, noxia eſt; Propterea quod *Miſtura Alimentorum* va-

ra, & aliquantùm *Heterogenea*, Exitum reperit in *Venas*, & *Succos*, melius & alacriùs, quàm *Simplex*, & *Homogenea*; Cùm inſupèr ad *Appetitum excitandum*, (qui *Acies* eſt *Digeſtionis*) plurimùm poſſit. Itaq; & *Menſam variam*, & *Mutationes* ſubindè *Ciborum*, pro *Temporibus Anni*, aut aliis, probamus.

2 Etiàm illud de *Simplicitate Ciborum* abſque *Condimentis*, *Simplicitas* ilis eſt; cùm *condimenta* bona, & benè electa, ſint *Præparationes Ciborum* ſaluberrimæ, atque tùm ad Sanitatem, tùm ad vitam conferant.

3 Videndum eſt, ut cum *Cibis Durioribus*, conjungantur *Potus Fortiores*, & *Condimenta* quæ *penetrent*, & *incîdant*; Cum *Cibis* contrà *Facilioribus*, *Potus Tenues*, & *Condimenta Pinguia*.

4 Cùm paulò antè monuerimus, ut prima *Potio* in cœnâ excipiatur *Calida*; nunc addimus, quod ad *Præparationem Stomachi*, etiam *Semihorâ* ante *Cibum*, bonus *Hauſtus Potûs* (cui quiſque maximè inſuevit) *calidus* ſorbeatur; ſed parùm *Aromatizatus* ad gratiam Saporis.

5 *Præparatio* Ciborum, & *Panis*, & *Potuum*, ſi benè, & in ordine ad *Intentionem* inſtituatur, magni eſt prorsùs Momenti; licet ſit *Res Mechanica*, & ſapiat *Culinam*, & *Cellam*; cùm tamen longè præſtet *Fabellis* de *Auro*, & *Gemmis*, & hujuſmodi.

6 *Humectatio Succorum Corporis* per *Præparationem Alimentorum Humidam*, puerilis Res eſt; Ad *Fervores Morborum* nonnihil facit; ad *Alimentationem* verò *roſcidam*, omninò contraria eſt; itaque *Elixatio Ciborum* longè inferior eſt, ad Intentionem noſtram, *Aſſatione*, & *Coctione* in *Furno*, & ſimilibus.

7 *Aſſatio* debet fieri *Igne vivido*, & celeriùs perfici; non *Igne lento*, & nimiâ Morâ.

8 *Carnes* omnes *Solidiores* in uſu eſſe debent non prorsùs *Recentes*, ſed nonnihil *Salis Expertæ*; ex *Sale* ipſo autem in *Menſâ*, eò minus ſumi debet, aut nihil omninò. *Sal* enim *Alimento Incorporatus* magis valet ad *Diſtributionem*, quàm per ſe ſumptus.

9 Debent in uſum adduci *Macerationes*, & *Infuſiones Carnium* variæ, & bonæ, in *Liquoribus idoneis*, ante *Aſſationes*; quemadmodùm quandóq; in uſu ſunt Similia, ante *Coctiones* in *Furno*, & in *Muriis* aliquorum *Piſcium*.

10 At *Pulſationes*, & tanquam *Verberationes Carnium*, antequàm coquantur, haud parvam rem præſtant: Certè in confeſſo eſt, & *Perdices*, & *Phaſianos* in *Aucupio*; & *Damas*, & *Cervos* in *Venatione* occiſos, (niſi fuerit ea Fuga longior) gratiores eſſe etiàm ad Guſtum. *Piſces* autem nonnulli *Flagellati*, & *Verberati*, evadunt meliores. Etiam *Pyra Duriora*, & *Auſtera*, atque alii nonnulli *Fructus*, *Compreſſione* dulceſcunt. Bonum eſſet in Uſum adduci, *Carnium duriorum* nonnullam *Pulſationem*, & *Contuſionem*, antequàm Ignem patiantur; Idque ex optimis *Præparationibus* erit.

11 *Panis* modicè *Fermentatus*, & valdè parùm *Salitus*, optimus eſt; quiq; etiam in *Furno Ferventi* ſatis, nec admodum *Elanguido*, coctus eſt.

12 *Potûs Præparatio* ad vitam longam ſimplici ferè Præcepto conſtat: Atque de *Aquæ-potoribus* nihil attinet dicere; Poteſt hujuſmodi *Diæta* (ut alibi diximus) vitam *aliquandiù remorari*, ſed nunquam *majorem* in Mo-

Modum prolongare: At in aliis *Potibus Spirituoſis*, qualia ſunt *Vinum*, *Cereviſia*, *Hydromel*, & hujuſmodi; id tanquam Summa Summarum affectari, & obſervari debet; *Ut Partes Liquoris* ſint ſubtiliſſimæ, & *Spiritus* leniſſimus: Hoc *Vetuſtate ſimplici* difficile erit efficere, quæ gignit *Partes* paulò *Subtiliores*, *Spiritus* verò multò *Acriores*; Itaque de *Infuſione* in *Doliis Subſtantiæ* alicujus *Pinguis*, quæ *Spirituum Acrimoniam* compeſcat, jam anteà præceptum eſt: Eſt & alius modus abſque *Infuſione*, aut *Mixturâ*; Is eſt, ut *Liquor Potus* continuò agitetur, ſive per *Vecturam* in *Mari*, ſive per *Vecturam* in *Carris*, ſive ſuſpendendo *utres* ex *Funibus*, eoſque quotidiè agitando, aut aliis hujuſmodi Modis: Certum enim eſt, *Motum* illum *localem*, *Partes ſubtilizare*, ac *Spiritus* in partibus interim ita *fermentare*, ut *Acedini*, (quod *Putrefactionis* genus eſt,) non vacent.

13 *Vergente* autem *Senectute*, etiam talis *Præparatio Ciborum* inſtituenda eſt, quæ ſit tanquam in Mediâ Viâ ad *Chylum*. Atque de *Diſtillationibus Ciborum*, meræ Nugæ ſunt; Etenim *Portio Nutritiva*, vel optima, non aſcendit in *Vaporem*.

14 *Incorporatio Cibi* & *Potûs*, antequàm concurrant in *Stomacho*, gradus eſt ad *Chylum*, Itaque ſumantur vel *Pulli*, vel *Perdices*, & *Phaſiani*, & ſimilia; Et coquantur in *Aquâ*, cum parùm *Salis*; deinde mundentur, & ſiccentur; poſteà ſive in *Muſto*, ſive in *Cereviſiâ ferveſcente*, infundantur, cum parùm *Sacchari*.

15 Etiam *Expreſſiones Ciborum*, & *Conciſiones minutæ*, benè conditæ, *Senibus* utiles ſunt; eò magis quod *Officio Dentium* in *Manducatione*, (quod *Præparationis* præcipuum Genus eſt,) ferè deſtituantur.

16 Atque de *Iuvamentis* ejus *Defectûs*, (*Dentium* ſcilicet *Roboris*, ad *Cibum molendum*) tria ſunt quæ conferre poſſint. Primum, ut alii *Dentes* renaſcantur; Id quod difficile omninò eſſe videtur, nec poſſe perfici abſque *Inſtauratione Corporis Intimâ*, & *Potenti*. Secundum eſt ut *Mandibula* per *Aſtringentia debita*, ita firmentur, ut *Officio Dentium*, aliquâ ex parte, ſufficere poſſint; quod non malè cedere poſſe videtur. Tertium, ut *Cibus* ſit ita *præparatus*, ut iſtâ *Maſticatione* non egeat; quod promptum eſt, & expeditum.

17 Subit etiam cogitatio de *Quantitate Cibi*, & *Potûs*; Eam in *Exceſſu* nonnullo, quandóque ad *Irrigationem* Corporis, utilem eſſe: Itaque & *Epulæ Profuſæ*, & *Perpotationes*, non omninò inhibendæ ſunt. Atque de *Operatione* ſuper *Alimenta*, & eorundem *Præparationem*, hæc inquiſita ſunt.

⁂

OPERATIO SVPER Actum ultimum Aſsimilationis.

VIII.

DE Actu Ultimo Aſſimilationis, (*quem* Operationes *tres proximè præcedentes intuentur*) *brevis*, & *ſimplex* Præceptio; *Reſque magis* Explicatione *indiget*, *quam* æceptione *aliquâ variâ*. Connexio.

Commentatio.

CErtum eſt *Corpora omnia* Aſſimilandi, *quæ in Contiguo* ſunt, Deſiderio *nonnullo indui*: *Id faciunt generosè*, & alacritèr Tenuia, & Pneumatica; *veluti* Flamma, Spiritus, Aer: *At contrà*, *quæ* Molem *habent* Craſſam, & Tangibilem, *debilitèr admodùm*; *eò quod* Deſiderium *illud* Aſſimilandi, *à fortiori* Deſiderio Quietis, & *ſe* non Movendi, ligatur. 1

Certum eſt itidem, Deſiderium *illud* Aſſimilandi, *in* Mole *corporeâ*, *ligatum ut diximus*, & *inutile redditum*, *à* Calore aut Spiritu *in Proximo*, *liberari nonnihil*, & *excitari*, *ut* m *demùm actuetur*; *Quæ unica eſt cauſa*, *cur* Inanimata *non* ſimilent, Animata *aſſimilent*. 2

Certum & *hoc quoque eſt*; *quò durior ſit* Corporis Conſiſtentia, *eò illud indigere* Majore Calore *ad* Stimulum Aſſimilationis; *Quod in* Senibus, *malè omninò cedit*; *quia* Partes ſunt obſtinatiores, Calor imbecillior. *Itaque aut* Obſtinatio Partium *mollienda*, *aut* Calor *intendendus*; *Atque de* Malaciſſatione Membrorum *posteà dicemus*, *cùm jam antè etiam plura*, *quæ ad* Duritiem *hujuſmodi prohibendam*, & *præveniendam pertinent*, *propoſuerimus*. De Calore *autem* intendendo, um *ſimplici* Præcepto *utemur*, *ſi priùs etiam alterum* Axiôma umpſerimus. 3

4 Actus Aſſimilationis (*qui à* Calore (*ut diximus*) circumfuſo *excitatur*,) *eſt* Motus *admodùm* Accuratus, & Subtilis, & *in* Minimis. *Omnes autem hujuſmodi* Motus, *tum demùm ſunt in* Vigore, *cum omnis* Localis Motus *ceſſet*, *qui eum obturbet*. *Etenim* Motus Separationis *in* Homogenea, *qui in* Lacte *eſt*, *ut* Flos *ſupernatet*, Serum *ſubſidat*, *nunquàm fiet*, *ſi* Lac *leniter agitetur*: *Neque* Putrefactio *ulla in* Aquâ, *aut* Miſtis *procedet*, *ſi illa continuò* localiter moveantur. *Ex his itaque*, *quæ* Aſſumpta *ſunt*, *hoc jam ad* Inquiſitionem præſentem *concludemus*.

5 Actus *ipſe* Aſſimilationis *perficitur præcipuè in* Somno & Quiete, *præſertim verſus* Auroram, *factâ jam* Diſtributione: *Non habemus igitur aliud, quod ad præcipiendum occurrit*, *niſi ut* Homines *dormiant in* Calido; *Atque inſuper*, *ut verſus* Auroram *ſumatur aliqua* Inunctio, *vel* Induſium *intinctum*, *excitans moderatè* Calorem, *atque poſt illud ſumptum redintegretur* Somnus. *Atque de* Actu ultimo Aſſimilationis, *hæc inquiſita ſunt*.

* * *

OPERATIO SVPER
Intenerationem ejus quod areſieri cœpit, ſive Malaciſſatio Corporis. IX.

connexio DE Interatione *per* Interius, *quæ per multas* Ambages, & Circuitus *fit*, *tam* Alimentationis *quam* Detentionis Spiritûs, (*ideóque ſenſim perficitur*) *ſuperius inquiſitum eſt*; *De eâ autem*, *quæ fit per* Exterius, & *quaſi ſubitò*, *ſive de* Corpore Malaciſſando, *jam videndum eſt*.

Hiſtoria.

1 IN *Fabulâ de Reſtitutione Peliæ in Juventutem*, *Medea* cùm id ſe moliri fingeret, eam propoſuit Rationem Rei conficiendæ; ut *Corpus Senis* in *Fruſta* conciderctur; deinde in *Lebete* cum *Medicamentis* quibuſdam

decoque-

conqueretur. Coctio fortaſsè aliqua ad hoc requiretur, Conciſione in Fruſta ſcilicet non eſt Opus.

2 Attamèn etiam *Conciſio in Fruſta* adhibenda aliquatenùs videtur, non *Ferro*, ſed *Iudicio*. Cùm enim *Viſcerum*, & *Partium* ſit *Conſiſtentia* ualium diverſa, neceſſe eſt ut *Inteneratio* ipſorum, non iiſdem Modis abilicatur, ſed ut inſtituatur *Cura ſingulorum*, præter ea quæ pertinent ad *Intenerationem* totius *Maſſæ Corporis*; de qua tamen primùm.

3 Huic Operationi, per *Balnea*, *Unctiones*, & ſimilia (ſi modò ſit ejus aliqua Poteſtas) ſatisfieri veriſimile eſt; Circa quæ obſervanda veniet, quæ ſequuntur.

4 Non nimis indulgendum eſt ſpei, quod hæc Res confici poſſet, propter ea quæ fieri cernimus, in *Imbibitionibus* & *Macerationibus Inanimatorum*, per quas illa intenerantur; Cujus aliqua Exempla ſuperiùs adduximus; Facilior enim eſt Operatio hujuſmodi ſuper *Inanimata*, quia *attrahunt*, & *ſugunt Liquores*: At in *Corpore Animali* difficilior, quia Motus in iis fertur potius, ad *Circumferentiam*.

5 Ideò *Balnea*, quæ in uſu ſunt, *Emollientia*, parùm proſunt, ſed obſunt potiùs; quia *extrahunt* magis, quam *imprimunt*; & *ſolvunt* Compagem Corporis, potiùs quam *conſolidant*.

6 *Balnea*, & *Unctiones*, quæ Operationi præſenti (*Corporis* ſcilicet benè & ſolidè *Malaciſſandi*) inſervire poſſint, tres debent habere *Proprietates*.

7 Prima & præcipua eſt, ut conſtent ex iis, quæ tota *Subſtantiâ Similia* ſunt *Corpori* & *Carni Humanis*; Quæque ſint tanquam *Alma*, & *Nutrientia per Exteriùs*.

8 Secunda eſt, ut habeant *Admiſta ea*, quæ *ſubtilitate* nonnullâ *imprimant*, ut *Vim Nutritivam* eorum, quibus admiſcentur, inſinuent, & incicent.

9 Tertia, ut recipiant nonnullam *Mixturam*, (licet reliquis longè minorem) eorum, quæ ſunt *Aſtringentia*; Non *Auſtera*, aut *Acerba*, ſed *Unctuoſa*, & *Confortantia*; Ut dum reliqua duo operentur, interim prohibeatur (quantùm fieri poteſt) *Exhalatio è Corpore*, quæ *Virtutem Malaciſſantium* perdat; ſed potiùs ut per *Aſtrictionem Cutis*, & *Clauſuram Meatuum*, *Motus* ad *Intrà* promoveatur, & juvetur.

10 *Conſubſtantiale* maximè *Corpori Humano*, eſt *Sanguis tepidus*, vel ex *Homine*, vel ex aliis *Animalibus*. At *Ficini* illud *Commentum*, ad Inſtaurationem Virium in Senibus, de *Exuctione Sanguinis Humani*, ex *Brachio Adoleſcentis ſani*, leve admodùm eſt: Etenim, quod per *Interiùs* nutrit, nullo modo debet eſſe *Æquale*, aut planè *Homogeneum Corpori*, quod nutritur; ſed aliquatenus *Inferius*, & *Subordinatum*, ut ſubigi poſſit; At *exteriùs Applicatis*, quantò *Subſtantia* eſt *ſimilior*, tantò *Conſenſus melior*.

11 Ab Antiquo receptum eſt, *Balneum* ex *Sanguine Infantium* ſanare *Lepram*, & *Carnes* jam *corruptas* reſtituere; Adeò ut hoc ipſum fuerit *Regibus* quibuſdam Invidiæ apud *Plebem*.

12 Proditum eſt *Heraclitum Hydrope laborantem*, ſe in *Ventre calido Bovis*, nuper occiſi, immerſiſſe.

13 In uſu eſt *Sanguis* tepidus *Catulorum Felis*, ad *Eryſipelata*, & inſtaurandas *Carnes* & *Cutem*.

14 *Brachium*, aut *Membrum* aliquod *Abſciſſum*, aut ex quo Sanguis aliàs nimium profluit, utilitèr inſeritur in *Ventrem* alicujus *Animalis* nuper diſſectum; nam potentèr operatur ad *ſiſtendum Sanguinem*; Sanguine *Membri Abſciſſi*, *Sanguinem Recentem Animalis*, per *Conſenſum* ſortiente, & ad ſe vehementer trahente; Unde & ipſe ſiſtitur, & reſilit.

15 Multum in uſu eſt, in *Morbis Extremis*, & quaſi *Deſperatis*, ut *Columbæ Sciſſæ*, aliæ poſt alias mutatæ, ad *Plantas Pedum Ægroti* apponantur; unde ſequitur interdum Auxilium mirabile; Id vulgò imputatur, quaſi *Malignitatem Morbi traherent*; Sed utcunque, Caput petit iſta *Medicatio*, & *Spiritus Animales* confortat.

16 Verum *Balnea* iſta, & *Unctiones ſanguinolentæ*, nobis videntur ſordidæ, & odioſæ; videndum de aliis, quæ minus fortaſsè habent *Faſtidii*, neque tamen minus *Juvamenti*.

17 Poſt *Sanguinem* igitur *Recentem*, *ſimilia Subſtantiæ Corporis Humani*, ſunt *Alimentoſa*; *Carnes* pinguiores, *Bovinæ*, *Suillæ*, *Cervinæ*; *Oſtrea* inter *Piſces*; *Lac*, *Butyrum*; *Vitelli Ovorum*; *Pollen Tritici*; *Vinum Dulce*, aut *Saccharatum*, aut *Mulſum*.

18 Quæ admiſceri debent ad *Impreſſionem*, ſunt, loco omnium, *Sales*, præſertim *Niger*; Etiam *Vinum* (cum *Spiritu* turgeat) *imprimit*, & utile eſt *Vehiculum*.

19 *Aſtringentia* ejus generis, quæ deſcripſimus, *Unctuoſa* ſcilicet, & *Confortantia* ſunt, *Crocus*, *Maſtyx*, & *Myrrha*, & *Baccæ Myrti*.

20 Ex his, pro noſtro Judicio, optimè fiet *Balneum*, quale deſideramus, *Medici & Poſteri* Meliora reperient.

21 Longè autem potentior fiet operatio, ſi *Balneum* quale propoſuimus, (quod Caput Rei eſſe arbitramur) comitetur quadruplex *Operationis Series*, ſive *Ordo*.

22 Primò, ut *Balneum* præcedat *Fricatio Corporis*, & *Inunctio ex Oleo*, cum aliquo *Spiſſamento*; ut Virtus, & Calor humectans *Balnei* potiùs ſubintret *Corpus*, quam *Aqueâ pars Liquoris*. Deinde, ſequatur *Balneum* ipſum, ad horas fortè duas. A *Balneo* autem *Emplaſtretur Corpus* ex *Maſtice*, *Myrrhâ*, *Tragacantho*, *Diapalmâ*, *Croco*, ut cohibeatur (quantum fieri poteſt) *Perſpiratio*, donec *Malacum* paulatim vertatur in *Solidum*; idque per viginti quatuor Horas, vel ampliùs. Poſtremò, amotâ *Emplaſtratione* fiat *Unctio* cum *Oleo*, addito *Sale*, & *Croco*; Et renovetur *Balneum* poſt Quatriduum, cum *Emplaſtratione*, & *Unctione* (ut priùs) & continuetur hujuſmodi *Malaciſſatio* per Menſem unum.

23 Etiam durante tempore *Malaciſſationis*, Utile judicamus, & Proprium, & ſecundum Intentionem noſtram, ut *Corpus* benè nutriatur, & ab *Aere Frigido* abſtineatur, & nil niſi *Calidum* bibatur.

24 Hoc verò, (ut Initio in Genere monuimus) eſt ex iis, quæ nobis *Experimento* probata non ſunt, ſed deſcripta tantummodò ex *Collimatione* ad *Finem*. Etenim *Metâ* poſitâ, aliis *Lampada* tradimus.

25 Neque negligenda ſunt *Fomenta* ex *Corporibus Vivis*. *Ficinus* ait (neque id per Jocum) *Davidem contubernio Puellæ*, *aliàs ſalubritèr*, *ſed nimis ſerò uſum fuiſſe*: Debuerat autem addere, quod *Puellam* illam, more *Virginum Perſiæ*, oportuiſſet inungi *Myrrhâ*, & Similibus, non ad *Delicias*, ſed ad *augendam Virtutem Fomenti*, ex *Corpore vivo*.

Barbaroſſa, *Ætate Extrema*, ex Conſilio *Medici Iudæi*, *Puerulos* continue *Stomacho*, & *Iliis* applicabat ad *Fomenta*: Etiam *Senes* nonnulli *Catulos* (Animalia ſcilicet inter calidiſſima) *Stomacho* noctu applicare conſueverunt. 26

De *Hominibus* quibuſdam *Naſonibus*, (qui Irriſionis pertæſi, *Naſorum Tuberes*, & quaſi *Surculos* amputarunt, atque in *Brachiorum Ulnas*, Inciſione nonnulla ad-apertas, ad tempus inſeverunt, atque inde *Naſos* magis decentes efformarunt,) increbuit Relatio quaſi certa: idque in multis Nominibus: Ea ſi vera ſit, *Conſenſum Carnis* ad *Carnem*, præſertim *Vivarum*, plane teſtatur.

De *Inteneratione* particulari *Viſcerum Principalium*, *Stomachi*, *Pulmonum*, *Iecoris*, *Cordis*, *Cerebri*, *Spinalis Medullæ*, *Renum*, *Fellis*, *Iliorum*, *Venarum*, *Arteriarum*, *Nervorum*, *Cartilaginum*, *Oſſium*, nimis longa foret Inquiſitio, & Præſcriptio; Cùm jam non *Praxim* inſtruamus; ſed *Indicationes* ad *Praxim*. 28

OPERATIO SUPER EXPURgationem Succi veteris, & Reſtitutionem Succi novi, ſive Renovationem per Vices. X.

Hiſtoria.

Licet, quæ hîc ponemus, ſuperiùs ferè præoccupata ſint, tamen quia iſta *Operatio* eſt ex *Principalibus*, retractabimus ea paulò fuſius.

Certum eſt, *Boves Aratores*, atque *Laboribus exhauſtos*, in *Paſcua aperta*, & *læta* admiſſos, *Carnes* recipere *Teneras*, & *Iuveniles*: Idque Eſu, & Palato comprobari; ut manifeſtum ſit *Carnium Intenerationem* non eſſe difficilem: verùm & *Carnis Intenerationem* ſæpius *repetitam*, etiam ad *Oſſa*, & *Membranas*, & Similia pervenire poſſe, veriſimile eſt.

Certum eſt, *Diætis*, quæ in uſu ſunt, ex *Guajaco* præcipuè, atque ex *Sarſa-perilla*, & *China*, & *Saſſafras*, præſertim longiùs continuatas, (& ſecundum Regulas rigidiores, *Univerſum Corporis Succum*, primò *Attenuare*, deinde *Conſumere*, atque *Sorbere*, Quod manifeſtiſſimum eſt; quia *Morbum Gallicum* uſque ad *Gummoſitates* provectum, quique intimos *Corporis Succos*, occupaverit, & depravaverit, ex illis *Diætis*, poſſe curari, probatũ eſt: Atque inſupèr quia æquè manifeſtum eſt, per hujuſmodi *Diætas*, Homines factos *Macilentos*, *Pallidos*, & quaſi *Cadaveroſos*, paulò poſt *Impinguari*, *Colorari*, & manifeſtò *Renovari*. Quamobrem hujuſmodi *Diætis*, vergente Ætate, ſemel Biennio, ad Intentionem noſtram utiles eſſe, omninò exiſtimamus, tanquam *Exuvias*, & *Spolia Serpentum*. 2

Fidentèr dicimus, (neque verò quis rogo nos inter *Hæreticos Catharos* reponat) *Purgationes repetitas*, atque factas *Familiares*, longè magis ad Diuturnitatem vitæ facere, quàm *Exercitia* & *Sudores*. Id autem fieri neceſſe eſt, ſi teneatur, quod poſitum eſt; *Unctiones Corporis*, & *Meatuum ab Extra Oppletiones*, & *Aeris Excluſiones*, & *Spiritûs* in Maſsâ Corporis *Detentiones*, plurimùm conducere ad vitam longævam. Etenim certiſſimum eſt, per *Sudores*, & *Perſpirationes Exteriores*, non ſolùm *Humores*, & *Vapores Excrementitios*, exhalari, & abſumi; ſed unà etiàm *Succos*, & *Spiritus bonos*, qui non tam facilè reparantur: In *Purgationibus* autem (niſi fuerint admodùm immoderatæ) non item, cùm ſuper *Humores* præcipuè operentur. *Purgationes* autem, ad hanc *Intentionem*, optimæ ſunt, quæ paulò ante *Cibum* ſumuntur, quia *deſiccant minùs*; Ideòque debent eſſe ex iis *Catharticis*, quæ *Ventriculum* minimè turbant.

INtentiones Operationum, *quas propoſuimus*, (*ut arbitramur*) *veriſſimæ ſunt*; Remedia Intentionibus *fida. Neque credibile eſt dictu* (*licet haud pauca ex ipſis velut* Plebeia *videri poſſint*) *quantâ cum Curâ*, & Delectu, *ea à nobis examinata fuerint*; *ut ſint* (*ſalvâ ſemper* Intentione) & *Tuta*, & *Efficacia. Rem ipſam*, *Experimentum & comprobabit*, & *promovebit. Talia autem in omnibus Rebus ſunt*, *Opera Conſilii cujuſque Prudentioris*; *quæ ſunt Effectu admiranda*, *Ordine quoque egregia*, *Modis faciendi tanquam vulgaria.*

Atriola Mortis.

Ad Artic. 15. Connexio.

DE Atriolis Mortis *jam inquirendum*; *id eſt de iis*, *quæ accidant* Morientibus *in* Articulo Mortis, & *paulò Antè*, & *Poſt*: *Ut cùm multis viis perveniatur ad* Mortem, *intelligi poſsit in quæ* Communia, *illæ deſinant*; *Præcipuè in* Mortibus, *quæ inferuntur per* Indigentiam Naturæ, *potiùs quàm per* Violentiam; *tametſi etiam aliquid ex his*, *propter Rerum Connexionem inſpergendum ſit.*

Hiſtoria.

Hiſtoria.

Spiritus Vivus videtur tribus indigere, ut ſubſiſtat: *Motu commodo*; *Refrigerio temperato*; & *Alimento idoneo*. *Flamma* verò duobus ex his tantum indigere videtur; *Motu* nimirum, & *Alimento*; propterea quod *Flamma* ſimplex ſit Subſtantia, *Spiritus* Compoſita; ita ut ſi tranſeat paulo propiùs in *Naturam Flammeam*, ſe perdat. 1

Etiam *Flamma*, majore *Flammâ* & potentiore reſolvitur, & necatur, ut benè notavit *Ariſtoteles*; multò magis *Spiritus*. 2

Flamma, ſi comprimatur nimiùm, extinguitur; ut cernere eſt in *Candelâ*, ſuper-impoſito *Vitro*: Etenim *Aer* per Calorem dilatatus contrudit *Flammam*, eamque minuit, & extinguit: Neque in *Caminis* concipitur *Flamma*, ſi Materies, abſque Spatio aliquo interjecto, compingatur. 3

Etiam *Ignita Compreſſione* extinguuntur; veluti ſi *Carbonem* ignitum *Ferro*, aut *Pede*, fortitèr comprimas, extinguitur ſtatim *Ignis*. 4

At ut ad *Spiritum* veniamus; Si *Sanguis* aut *Phlegma* irruat in *ventriculos Cerebri*, fit Mors ſubitò; cùm *Spiritus* non habeat ubi ſe moveat. 5

Contuſio etiam *Capitis* vehemens inducit ſubitam Mortem, *Spiritibus* in *ventriculis Cerebri* anguſtiatis. 6

Opium, & alia *Narcotica* Fortiora, Coagulant *Spiritum*, eúmque privant Motu. 7

Vapor Venenatus, *Spiritui* totalitèr odioſus, infert Mortem ſubitam, ut in *Venenis Mortiferis*, quæ operantur per *Malignitatem* (ut loquuntur) *ſpecificam*: Incutit enim Faſtidium *Spiritui*, ut ampliùs movere, aut Rei tam inimicæ occurrere nolit. 8

Etiam *Extrema Ebrietas*, aut *Crapula*, quandóque inferunt Mortem ſubitam; cùm *Spiritus* non tam *Denſitate*, aut *Malignitate Vaporis*, (ut in *Opio*, & *Venenis malignis*) quam ipſâ *Copiâ*, obruatur. 9

Extremus Mœror, & *Metus*, præſertim *ſubitus* (ut fit in *Nuncio* malo, & improviſo) quandóque dant ſubitam Mortem. 10

At non ſolùm nimia *Compreſſio*, ſed etiam nimia *Dilatatio Spiritûs*, Mortifera. 11

Gaudia Ingentia & *Repentina* Complures exanimârunt. 12

In magnis *Evacuationibus*, quales fiunt in ſecandis *Hydropicis*, exeuntibus confertim Aquis; multò magis in *Ingentibus*, & *Repentinis Profluviis Sanguinis*, ſequitur ſæpiùs Mors ſubita; Idque per meram *Fugam Vacui* in Corpore, omnibus affatim moventibus ad Spatia implenda, quæ exinaniuntur; atque inter alia *Spiritu* ipſo: Nam quoad *Profluvia Sanguinis* tardiora, res ſpectat ad *Indigentiam Alimenti*, non ad *Refuſionem Spiritûs*: Atque de *Motu Spiritûs*, in tantum vel *Compreſſo*, vel *Effuſo*, ut Mortem inferat, hæc inquiſita ſunt. 13

Veniendum ad *Indigentiam Refrigerii*. *Cohibitio Reſpirationis* Mortem infert ſubitam, ut in omni *Suffocatione* aut *Strangulatione*. Neque tamen videtur Res referri debere, tam ad *Impedimentum Motûs*, quam ad *Impe-* 14 *dimentum Refrigerii*; quia *Aer* nimis *Calidus*, licet liberè attractus, non minùs ſuffocat, quàm ſi inhibeatur *Reſpiratio*; Ut fit in iis, qui ſuffocati aliquandò ſunt ex *Carbonibus* incenſis, aut *Lithanthracibus*, aut *Parietibus Recenter Dealbatis*, in Cubiculis Clauſis, Igne etiam accenſo: Quod Genus mortis traditur fuiſſe *Imperatoris Ioviniani*. Aut etiam ex *Balneis* ſiccis *ſuper-calefactis*, quod uſurpatum fuit in *Nece Fauſtæ*, *Conſtantini Magni* uxoris.

15 Valdè puſillum eſt *Tempus*, quo Natura *Anhelitum* repetit, atque expelli *Fuliginem Aeris* in *pulmones* attracti, & recentem intro-recipi deſiderat: vix certè ad tertiam partem Minutæ.

16 Rursùs *Pulſus Arteriarum*, & *Motus Cordis*, *Syſtoles* & *Diaſtoles*, triplò velocior quàm *Reſpiratio*; adeò ut ſi fieri poſſet, ut ille *Motus* in *Corde*, abſque inhibitâ *Reſpiratione* ſiſti poſſet, Sequeretur Mors etiam celeriùs, quam ex *Strangulatione*.

17 *Uſus* tamen & *Conſuetudo*, in hâc Naturali Actione *Reſpirationis* nonnihil valet; ut in *Urinatoribus Deliis*, & *Piſcatoribus Perlarum*, qui perpetuò Uſu, Decuplum Temporis ad minimum, retinere *Anhelitum* poſſunt, pluſquam pro Ratione aliorum Hominum.

18 Sunt ex *Animalibus*, etiam ex iis, quæ *Pulmones* habent, alia quæ ad longius Tempus, alia quæ ad brevius, *Anhelitum* cohibere poſſunt; prout majore ſcilicet, aut minore indigent *Refrigerio*.

19 *Piſces* minore indigent *Refrigerio*, quam *Animalia Terreſtria*; Indigent tamen, atque refrigerantur per *Branchias*: Atque quemadmodùm *Terreſtria* Aerem nimis fervidum, aut occluſum non ferunt; ita & *Piſces*, in Aquâ Glacie totalitèr, & diutiùs Coopertâ, ſuffocantur.

20 Si *Spiritus* Inſultum patiatur, ab alio *Calore*, Proprio longè Vehementiore, diſſipatur, & perditur. Si enim *Proprium Calorem* non ſuſtineat, abſque *Refrigerio*, multò minùs *Alienum intenſiorem* tolerare poteſt; Id Cernitur in *Febribus Ardentibus*, ubi *Calor Humorum putrefactorum*, *Calorem Nativum* ſuperat, uſque ad *Extinctionem*, ſive *Diſſipationem*.

21 *Somni* quoque Indigentia, & Uſus, refertur ad *Refrigerium*. *Motus* enim, *Spiritum* attenuat & rarefacit, & *Calorem* ejus acuit, & intendit. *Somnus* contrà *Motum*, & *Diſcurſum* ejus Sedat, & compeſcit. Etſi enim *Somnus* Actiones *Partium*, & *Spirituum Mortualium*, & omnem Motum ad Circumferentiam Corporis, roboret, & promoveat; tamen Motum proprium *Spiritûs vivi*, magnâ ex parte conſopit, & tranquillat. At *Somnus* regularitèr, ſemel intra 24. Horas, Naturæ humanæ debetur, idque ad 6. aut 5. Horas ad minimum; Licet ſint etiam in hac parte quandóque Naturæ Miracula, ut refertur de *Mæcœnate*, quod longo tempore ante Obitum non dormiſſet. Atque de *Indigentiâ Refrigerii*, ad *Spiritum conſervandum*, hæc inquiſita ſint.

22 Quod verò ad Tertiam *Indigentiam* attinet (*Alimenti* ſcilicet) videtur illa ad *Partes* potiùs, quàm ad *Spiritum Vivum* pertinere. Facilè enim quis credat, *Spiritum Vivum* ſubſiſtere in *Identitate*, non per *Succeſſionem*, aut *Renovationem*. Atque quoad *Animam Rationalem* in Homine, certo certius eſt, eam nec ex *Traduce* eſſe, nec *reparari*, nec *interire*: Loquuntur de *Spiritu Naturali* Animalium, atque etiam Vegetabilium,

qui ab illâ alterâ eſſentialitèr & formalitèr differt; Ex horum enim Confuſione, *Metempſuchôſis* illa, & innumera tam *Ethnicorum*, quam *Hæreticorum* Commenta emanârunt.

Renovatio per *Alimentum*, in Corpore Humano, regularitèr ſingulis Diebus requiritur. *Triduanum* autem *Ieiunium Sanis* vix toleratur: Uſus tamen & conſuetudo, etiam in hac Parte, haud parùm valet: At *Morbo languentibus Inedia* minùs gravis eſt. Etiam *Somnus Alimentationi* nonnihil parat, quemadmodum contrà *Exercitatio* eam efflagitat magis. Inventi etiam ſunt (ſed rarò) aliqui, qui quodam Naturæ Miraculo, ſine *Cibo* & *Potu*, ad Tempus non Mediocre vixerunt. 23

Corpora Mortua, ſi non intercipiantur a Putredine, diutiùs ſine notabili Abſumptione ſubſiſtunt: At *Corpora viva* non multùm ultra *Triduum* (ut dictum eſt) niſi reparentur per *Alimentationem*; Id quod indicat citam illam Abſumptionem, eſſe Opus *Spiritûs vivi*, qui aut ſe reparat, aut Partes ponit in Neceſſitate ſe reparandi, aut utrunque: Quam Rem etiam illud aſtruit, (quod paulo antè notatum eſt) nempe, quod poſſint *Animalia*, ſine *Alimento*, paulò diutiùs durare, ſi *dormiant*. At *Somnus* omninò nil aliud eſt, quàm *Receptio Spiritûs vivi* in ſe. 24

Copioſa nimis & continua *Effluxio Sanguinis*, qualis aliquandò fit ab *Hæmorrhoidibus*, interdùm à *Vomitu Sanguineo*, Venis interioribus reſeratis aut fractis; interdùm ex *Vulneribus*, Mortem infert feſtinam: Cùm *Sanguis Venarum*, *Sanguini Arteriarum*, miniſtret, *Sanguis Arteriarum*, *Spiritui*. 25

Haud parvum eſt *Quantum Cibi* & *Potûs*, quod Homo bis in die paſtus, intra Corpus recipit; Longè plus, quam aut per Sellam, aut per Urinam, aut per Sudores egerit: Nil mirum (inquis) cum reliquum in Succos, & ſubſtantiam Corporis mutetur. Rectè: Sed cogita pauliſpèr, quod ea Acceſſio fit bis in Die, neque tamen Corpus exundat; Similitèr, licet *Spiritus* reparetur, tamen *Quanto* ſuo non enormitèr excreſcit. 26

Nil attinet adeſſe *Alimentum* in *Gradu remoto*, ſed eius Generis, & ita præparatum, & miniſtratum, ut *Spiritus* in illud agere poſſit. Neque enim Baculus Cerei ſufficiet ad Flammam continuandam, niſi adſit Cera; Neque Homines Herbis ſolis paſci poſſunt: Atque inde fit *Atrophia Senilis*, quod licèt adſit Caro & Sanguis, tamen Spiritus eſt factus tam paucus & rarus, & Succi & Sanguis tam effœti, & obſtinati, ut non teneat Proportio ad Alimentandum. 27

Subducamus *Calculos Indigentiæ*, ſecundum Curſum Naturæ Ordinarium, & Conſuetum. *Explicatione Motûs ſui*, in ventriculis Cerebri, & Nervis, indiget *Spiritus* perpetuò; *Motu Cordis*, tertiâ Parte Momenti; *Reſpiratione*, ſingulis Momentis; *Somno* & *Alimento*, intra Triduum; *Potentiâ* ad *Alimentandum* quaſi poſt Octoginta Annos. Atque ſi alicui ex his Indigentiis non ſuccurratur, ſequitur Mors. Atque tria planè eſſe videntur *Atriola Mortis*; Deſtitutio Spiritûs, in *Motu* ſuo; in *Refrigerio*; in *Alimento*. 28

Erraverit, qui exiſtimet Spiritum Vivum, *Exemplo* Flammæ *perpetuò generari, & extingui, nec ad Tempus aliquod notabile durare. Neque enim hoc facit* Flamma *ipſa ex naturâ ſuâ, ſed quia inter Inimica verſatur: Nam* Monita. 1

Flamma *intra* Flammam *durat.* *At* Spiritus Vivus *inter Amica degit, & Obſequia plurima. Itaque cùm* Flamma *ſit ſubſtantia Momentanea,* Aer *autem ſubſtantia Fixa*; Spiritûs Vivi *media eſt Ratio.*

2 *De* Interitu Spiritûs, *per* Deſtructionem Organorum, (*qualis ſit per* Morbos, *&* Violentiam) *non eſt inquiſitio præſens,* (*ut ab initio diximus*) *tametſi & ille in eadem tria* Atriola *deſinat: Atque de ipſâ* Formâ Mortis *hæc inquiſita ſint.*

29 Duo ſunt magni *Præcurſores Mortis*; Alter à *Capite*, alter à *Corde* miſſus: *Convulſio,* & *Extremus Labor Pulsûs*; nam etiam *Singultus* ille *lethalis* eſt *Convulſionis* genus; *Labor* autem *Pulsûs lethalis,* habet Velocitatem inſignem, quandoquidem *Cor* ſub ipſâ Morte ita trepidet, ut *Syſtole,* & *Diaſtole* ferè confundantur; Habet etiam conjunctam *Debilitatem,* & *Humilitatem,* & ſæpiùs *Intermiſſionem* magnam, labaſcente motu Cordis, nec fortitèr, aut conſtantèr inſurgere valente.

30 Præcedunt etiàm *Mortem* in Propinquo ſumma *Inquietudo,* & *Iactatio*; *Motus Manuum* tanquam Floccos colligendo; *Nixus Prehenſionis,* & *Tentionis* fortis; *Dentes* etiam *fortitèr comprimere*; *Glutire* vocem; *Tremor Labii inferioris*; *Pallor oris*; *Memoria confuſa*; *Sermonis Privatio*; *Sudores frigidi*; *Corporis Elongatio*; *Sublatio Albuginis Oculorum*; *Faciei totius Alteratio,* (Naſo acuto, Oculis concavis, Genis labantibus;) *Linguæ Contractio* & *Convolutio*; *Frigus Extremitatum*; In aliquibus *Emiſſio Sanguinis,* aut *Spermatis*; *Clamor acutus*; *Anhelitus Creber*; *Inferioris Maxillæ Lapſus,* & ſimilia.

31 *Mortem* ſequuntur, *Sensûs* omnis, & *Motûs*, tam Cordis & Arteriarum, quàm Nervorum & Artuum, *Privatio*; *Impotentia Corporis ſe ſuſtentandi erectum*; *Rigor Nervorum & Partium*; *Depoſitio* omnis *Caloris*; paulò poſt *Putrefactio* & *Fœtor.*

32 *Anguillæ, Serpentes,* & *Inſecta* diù moventur; ſingulis Partibus, poſt *Conciſionem*; ut etiam *Ruſtici* putent, Partes ſingulas, ad ſe rurſùs uniendum expedire. Etiàm *Aves* Capitibus avulſis ad Tempus ſubſultant: quin & *Corda Animalium* avulſa diù palpitant. Equidem meminimus ipſi vidiſſe *Hominis Cor,* qui eviſceratus erat, (Supplicij Genere apud nos verſus *Proditores* recepto,) quod in Ignem de more injectum, ſaltabat in altum, primò ad Seſquipedem, & deinde gradatìm ad minus; durante ſpatio (ut meminimus) ſeptem, aut octo Minutarum. Etiàm Vetus, & Fide digna Traditio eſt, de *Bove* ſub *Eviſcerationem* Mugiente. At magis certa de *Homine*, qui eo Supplicii genere (quod diximus) eviſceratus, poſtquàm *Cor* avulſum penitus eſſet, & in *Carnificis* Manu, tria aut quatuor Verba Precum, auditus eſt proferre; Quod idcircò magis credibile eſſe diximus, quàm illud de *Sacrificio*: quia ſolent Amici hujuſmodi *Reorum*, Mercedem dare *Carnifici*, ut Officium ſuum perniciſſimè expediat, quò illi celeriùs à Doloribus liberentur: In *Sacrificiis* verò non videmus cauſſam, cur ſimilis præſtetur à *Sacerdote* diligentia.

33 Ad *Reſuſcitandum* eos, qui *Deliquia Animi*, aut *Catalepſes* ſubitas patiuntur, (quorum haud Pauci, abſque Ope, etiàm expiraturi fuiſſent,) hæc ſunt in Uſu. *Exhibitio Aquarum* ex *Vino diſtillatarum*, (quas *Aquas* vocamus *Calidas*, & *Cordiales*:) *Inflexio Corporis in Pronum*; *Obturatio* fortis *Oris* & *Narium*; *Flexio Digitorum cum Torturâ quâdam*; *Evulſio*

Pilorum Barbæ, aut *Capitis*; *Frictio Partium*, præſertim *Faciei*, & *Extremorum*; *Subita Inſperſio Aquæ Frigidæ in Faciem*; *Strepitus Acuti*, & *ſubiti*; *Appoſitio ad Nares Aquæ roſaceæ*, cum *Aceto*, in languoribus; *Incenſio Plumarum*, *Pannorum*, in *Suffocatione Uteri*; At maximè *Sartago* fervefacta utilis eſt *Apoplecticis*; Etiam *Fotus arctus Corporum vivorum*, aliquibus profuit.

Complura fuerunt Exempla Hominum tanquam Mortuorum; Aut *Expoſitorum è Lecto*; Aut *Delatorum ad Funus*; quinetiam *nonnullorum in Terrâ Conditorum*, qui nihilominus revixerunt; Id quod in iis, qui Conditi ſunt, repertum eſt, (terrâ aliquantò poſt aperta,) per Obtuſionem & Vulnerationem Capitis, ex jactatione & Nixu Cadaveris intra Feretrum: Cujus Exemplum recentiſſimum, & maximè memorabile fuit, *Ioannis Scoti*, *Subtilis* illius & *Scholaſtici*; qui à Servo, cùm ſepultus eſſet, abſente, (quique, ut videtur, hujuſmodi *Catalepſium* ejus *Symptomata* noverat) aliquantò poſt effoſſus, in tali Statu repertus eſt: Et ſimile quiddam accidit noſtrâ Ætate, in perſona *Hiſtrionis*, *Sepulti Cantabrigiæ*; Memini me accepiſſe de *Generoſo* quodam, qui ludibundus, ex Curioſitate, deſiderabat ſcire, quaſ[illegible]a paterentur in *Patibulo* Suſpenſi; ſeſeque ſuſpendit, ſuper Scabellum ſe allevans, & deinde ſe demittens; putans etiàm penes ſe futurum, ut Scabellum, pro arbitrio ſuo, recuperaret, Id quod facere non potuit; ſed tamen ab Amico præſente adiutus eſt; Ille interrogatus, quid paſſus eſſet? Retulit ſe *Dolorem* non ſenſiſſe; ſed primò obverſatam ſibi fuiſſe circa oculos *Speciem Ignis*, & *Incendii*; deinde *Extremæ Nigredinis*, ſive *Tenebrarum*; poſtremò *Coloris* cujuſdam *Cærulei pallidioris*, ſive *Thalaſſini*; qualis etiam conſpicitur ſæpè, *Animo Linquentibus*. Audivi etiam de *Medico* adhuc vivente; qui Hominem, qui ſe ſuſpenderat, atque per Horam dimidiam ſuſpenſus manſerat, in vitam, *Fricationibus*, & *Balneis Calidis*, reduxerat; Quique etiam profiteri ſoleat, ſe non dubitare, quin Suſpenſum quemcunque ad tempus prædictum, revocare poſſet, modò Cervices ei, per Impetum primæ Demiſſionis, non fuerint effractæ.

Diſcrimina Juventutis & Senectutis.

Ad Artic. 16.

Scala *Humani Corporis* talis eſt: *Concipi*; *Vivificari in Utero*; *Naſci*; *Mamilla*; *Depulſio à Mamillâ*; *Uſus Cibi* & *Potûs*, ab initio, qualis Infantibus convenit; *Dentire* primò, circa Annum ſecundum; *Incipere Gradiri*; *Incipere Loqui*; *Dentire* ſecundò, circa Annum ſeptimum; *Pubeſcere*, circa Annum duodecimum, aut decimum quartum; *Poten-*

tem eſſe ad *Generandum*, & *Fluxus Menſtruorum*; *Pili* circa *Tibias*, & *Axillas*; *Barbeſcere*; atque huc uſque, & quandóque ulteriùs, *Grandeſcere*; Deindè *Roboris Artuum Status* & *ultimitas*, etiam *Agilitatis*; *Caneſcere*, & *Calveſcere*; *Ceſſatio Menſtrui*, & *Potentiæ Generationis*; *Vergere* ad *Decrepitum*, & *Animal Tripes*; *Mori*. Interim *Animus* quoque ſuas habet Periodos, ſed per Annos non poſſunt deſcribi: Ut *Memoriam labilem*, & Similia, de quibus poſtea.

2 *Diſcrimina Iuventutis*, & *Senectutis* hæc ſunt. *Cutis* Juveni *lævis*, & *Explicata*; *Seni Arida*, & *Rugoſa*, præſertìm circa *Frontem*, & *Oculos*: *Carnes* Juveni *Teneræ*, & *Molles*; Seni *Duriores*: *Robur* Juveni, & *agilitas*; Seni *Diminutio Virium*, & *Motuum Tarditas*: Juveni *Coctionum Validitas*; Seni *Debilitas*: Juveni *Viſcera Mollia*, & *Succulenta*; Seni *Salſa*, & *Retorrida*: Juveni *Corpus Erectius*; Seni *Inclinatio in Curvum*: Juveni *Conſtantia Artuum*; Seni *Debilitas*, & *Tremor*: Juveni *Humores Bilioſi*, & *Sanguis Fervidior*; Seni *Humores Phlegmatici*, & *Melancholici*, & *Sanguis Frigidior*: Juveni *Venus in promptu*; Seni *Tardior*: Juveni *Sicci Corporis* magis *Roſcidi*; Seni magis *Crudi*, & *Aquei*: Juveni *Spiritus Multus*, & *Turgeſcens*; Seni *Paucus*, & *Iejunus*: Juveni *Spiritus Denſus*, & *Viridis*; Seni *Acris*, & *Rarus*: Juveni *Senſus Vivaces*, & *Integri*; Seni *Hebetiores*, & *Deficientes*: Juveni *Dentes Robuſti*, & *Integri*: Seni *Debiles*, *Attriti*, & *Decidui*: Juveni *Pili colorati*; Seni, cujuſcunque fuerint Coloris, *Cani*: Juveni *Coma*; Seni *Calvities*: Juveni *Pulſus Grandior*, & *Incitatior*; Seni *Obſcurior*, & *Tardior*: Juveni *Morbi magis Acuti*, & *Curabiles*; Seni magis *Chronici*, & *Curatu Difficiles*: Juveni *Vulnera Citiùs coaleſcentia*; Seni *Tardiùs*: Juveni *Genæ florentes Colore*; Seni aut *Pallidæ*, aut *Rubicundæ*, atque *Sanguine Spiſſo*: Juveni *minor Moleſtia ex Catarrhis*; Seni *Major*: Neque ſcimus in quæ proficiant Senes, (quoad corpus) niſi quandóque in *Obeſitatem*; Cujus Cauſſa præſtò eſt; quia Corpora Senum, nec benè perſpirant, nec benè aſſimilant; *Pinguedo* autem, nihil aliud eſt, quàm *Exuberantia Alimenti*, ultra id, quod excernitur, aut perfectè aſſimilatur. Etiam in quibuſdam Senibus in *Edacitatem* proficitur, propter *Acidos Humores*, licèt Senes digerant minùs. Ac univerſa, quæ jam diximus, *Medici* quaſi Feriantes, referent ad *Caloris Naturalis*, & *Humoris Radicalis*, *Diminutionem*, quæ Res nihili ſunt ad Uſum: Illud certum, *Siccitatem* in Decurſu Ætatis *Frigiditatem* præcedere; Atque Corpora cùm ſint in *Statu*, & *Acme Caloris*, ad *Siccitatem* declinare; *Frigiditatem* autem poſteà ſequi.

3 Jam verò etiam de *Aſſectibus Animi* videndum. Equidem memini, cùm Adoleſcens eſſem *Pictavii* in *Galliâ*, me conſueviſſe familiaritèr cum *Gallo* quodam, Juvene Ingenioſiſſimo, ſed paululùm Loquaci; qui poſteà in Virum Eminentiſſimum evaſit; Ille in Mores *Senum* invehere ſolitus eſt, atque dicere; ſi daretur conſpici *Animos Senum*, quemadmodùm cernuntur *Corpora*, non minores apparituras in iiſdem *Deformitates*: Quinetiam Ingenio ſuo indulgens, contendebat *Vitia Animorum* in Senibus, *Vitiis Corporum* eſſe quodammodò Conſentientia, & *Parallela*. Pro *Ariditate Cutis*, ſubſtituebat *Impudentiam*: Pro *Duritie Viſcerum*, *Immiſericordiam*: Pro *Lippitudine Oculorum*, *Oculum Malum*, & *Invidiam*: Pro *Immerſione Oculorum*, & *Curvatione Corporis* verſus Terram, *Atheiſ-*

Atheiſmum: (*Neque enim cœlum*, inquit, *reſpiciunt, ut priùs.*) Pro *Tremore Membrorum*, *Vacillationem Decretorum*, & *fluxam Inconſtantiam*: Pro *Inflexione Digitorum*, tanquam ad Prehenſionem, *Rapacitatem* & *Avaritiam*: Pro *Labaſcentia Genuum*, *Timiditatem*: Pro *Rugis*, *Calliditatem*, & *Obliquitatem*: & Alia quæ non occurrunt. Sed ut Serii ſimus; Juveni adeſt *Pudor*, & *Verecundia*; Seni paululùm *obduruit*: Juveni *Benignitas*, & *Miſericordia*; Seni *Occalluit*: Juveni *Æmulatio laudabilis*; Seni *Invidia Maligna*: Juveni *Inclinatio ad Religionem*, & *Devotionem*, ob Fervorem, & Inexperientiam *Mali*: Seni *Deferveſcentia in Pietate*, ob Charitatis Teporem, & diutinam Converſationem inter Mala, necnon ob Credendi Difficultatem: Juveni *Valdè velle*; Seni *Moderatio*: Juveni *Levitas* quædam, & *Mobilitas*; Seni *Gravitas* major, & *Conſtantia*: Juveni *Liberalitas*, & *Beneficentia*, & *Philanthropia*; Seni *Avaritia*, & *Sibi ſapere*, & *conſulere*: Juveni *Confidentia*, & *benè ſperare*; Seni *Diffidentia*, & *Plurima habere pro ſuſpectis*: Juveni *Facilitas*, & *Obſequium*; Seni *Moroſitas*, & *Faſtidium*: Juveni *Sinceritas*, & *Animus Apertus*; Seni *Cautio*, & *Animus Tectus*: Juveni *Magna appetere*; Seni *Neceſſaria curare*: Juveni *Præſentibus Rebus favere*; Seni *Anteacta potiora habere*: Juveni *Superiores revereri*; Seni *Cenſurâ in illos uti*: & complura alia, quæ ad *Mores* potiùs pertinent, quam ad *Inquiſitionem præſentem*: Attamen, quemadmodùm in *Corpore*, ita in *Animo*, in nonnulla proficiunt Senes, niſi fuerint admodùm Emeriti; Nempe, ut cùm ad *Excogitandum* minùs ſint prompti, *Iudicio* tamen valeant; & *Tutiora*, & *Saniora*, quam *Specioſiora* malint; Etiam, in *Garrulitatem* proficiunt, & *Oſtentationem*; Fructum enim *Sermonis* petunt, cùm *Rebus* minùs valeant; ut non abſurdè *Tithonum* in *Cicadam* verſum fuiſſe, *Poetæ* fingant.

CANONES
Mobiles de Duratione Vitæ, & Formâ Mortis.

CANON I.

NOn ſit Conſumptio, niſi quod deperditum ſit de Corpore, tranſmigret in Corpus aliud.

EXPLICATIO.

NUllus eſt Rerum Interitus: Itaque quod abſumitur, aut evolat in Aerem, aut recipitur in Corpus aliquod Adjacens: Quare videmus Araneam, aut Muſcam, aut Formicam, in Electro, Monumento plus quam Regio, ſepultas, Æternizari; cùm tamen ſint Res Teneræ, & Diſſipabiles. Verùm non adeſt Aer, in quem aliquid evolet; atque Subſtantia Electri eſt tam Heterogenea, ut nihil ex illis recipiat. Simile etiam fore arbitramur, miſſo Ligno, aut Radice, aut ejuſmodi, in Argentum Vivum. At Cera, & Mel, & Gummi, habent similem Operationem, ſed ex Parte tantùm.

CANON II.

INeſt Omni Tangibili Spiritus, Corpore craſſiore obtectus, & Obſeſſus; Atque ex eo Originem habet Conſumptio, & Diſſolutio.

EXPLICATIO.

NUllum Corpus *nobis notum, hic in Superiore Parte Terræ,* Spiritu *vacat; ſive per Attenuationem, & Concoctionem Caloris Cœleſtium, ſive alias. Neque enim Cava Rerum Tangibilium* Vacuum *recipiunt; ſed aut* Aerem, *aut* Spiritum *Rei proprium.* Spiritus *autem ille* (*de quo loquimur*) *non eſt* Virtus *aliqua, aut* Energia, *aut* Entelechia, *aut* Nugæ; *ſed planè* Corpus *Tenue, Inviſibile; attamen Locatum, Dimenſum, Reale: Neque rursùs Spiritus ille* Aer *eſt,* (*quemadmodùm nec Succus* Uvæ *eſt Aqua*) *ſed Corpus Tenue, cognatum Aeri, at multùm ab eo diverſum: Partes autem Rei Craſſiores* (*cùm ſint Naturæ Pigræ, nec admodùm Mobilis*) *per periodos longas duraturæ forent: ſed* Spiritus *ille eſt, qui turbat, & illas fodicat, & ſubruit, atque Humidum Corporis, & quicquid digerere poteſt, in novum* Spiritum, *deprædatur; deinde tam* Spiritus *Corporis præ-inexiſtens, quàm novitèr Factus, ſimul ſenſim evolant. Id optimè oſtenditur, in* Diminutione Ponderis, *Corporum Arefactorum per Perſpirationem. Neque enim quicquid emittitur, erat* Spiritus, *quandò ponderaverat; neque* non Spiritus, *quandò evolaverat.*

CANON III.

SPiritus *Emiſſus* deſiccat; *Detentus, & moliens intùs, aut* colliquat; *aut* putrefacit; *aut* vivificat.

EXPLICATIO.

QUatuor *ſunt* Proceſſus Spiritûs; *Ad* Arefactionem; *ad* Colliquationem; *ad* Putrefactionem; *ad* Generationem *Corporum.* Arefactio *non eſt opus Proprium* Spiritûs, *ſed* Partium Craſſiorum, *poſt emiſſum* Spiritum: *tùm enim illæ ſe contrahunt, partim per Fugam Vacui, partim per unionem Homogeneorum: Ut liquet in omnibus, quæ areſcunt per Aërem; Et in Siccioribus Corporibus, quæ deſiccantur per Ignem, ut* Lateribus, Carbonibus, Panibus. Colliquatio *eſt merum Opus* Spirituum; *Neque fit niſi* Calore *excitentur; tùm enim* Spiritus *ſe dilatantes, neque tamen exeuntes, ſe inſinuant, & perfundunt inter Partes craſſiores; Eaſque ipſas reddunt Molles, & Fuſiles; ut in* Metallis, *&* Cerâ: *Etenim* Metalla, *& alia Tenacia, apta ſunt ad cohibendum* Spiritum, *ne excitatus evolet.* Putrefactio *eſt Opus Mixtum,* Spiritûs, *&* Partium Craſſiorum: *Etenim* Spiritu (*qui Partes rei continebat, & frænabat*) *partim emiſſo, partim langueſcente, omnia ſolvuntur, & redeunt in* Heterogeneas *ſuas, ſive* (*ſi placet*) Elementa *ſua; Quod* Spiritûs *inerat Rei, congregatur ad ſe;* (*unde* Putrefacta *incipiunt eſſe gravis Odoris:*) Oleoſa *ad ſe;* (*unde Putrefacta habent nonnihil Lævoris, & Unctuoſitatis:*) Aquea *itidem ad ſe;* Fæces *ad ſe;* (*unde fit Confuſio illa in* Putrefactis.) *At* Generatio, *ſive* Vivificatio, *eſt Opus itidem Mixtum* Spiritûs, *&* Partium craſſiorum; *ſed longè alio modo:* Spiritus *enim totali-*

ter detinetur, ſed tumet, & movetur localitèr; Partes autem Craſſio- rs non ſolvuntur, ſed ſequuntur Motum Spiritûs, atque ab eo, quaſi dif- ſuntur, & extruduntur in varias Figuras; unde fit illa Generatio, & Or- ganizatio: Itaque ſemper fit Vivificatio in Materiâ Tenaci, & Lentâ; que etiam Sequaci, & Molli; ut ſimul & Spiritûs fiat Detentio; atque am Ceſſio lenis Partium, prout eis effingit Spiritus; Atque hoc cernitur a Materiâ, omnium tam Vegetabilium, quam Animalium, ſive generen- ex Putrefactione, ſive ex Spermate; in his enim omnibus, maniſeſtiſ- è cernitur eſſe Materia, difficilis ad Abrumpendum, facilis ad Ceden- um.

CANON. IV.

IN omnibus Animatis duo ſunt Genera Spirituum; Spiri- tus Mortuales, quales inſunt Inanimatis; & Super-addi- tus Spiritus vitalis.

EXPLICATIO.

IAm antè dictum eſt, ad Longævitatem procurandam, debere conſiderari Corpus Humanum, primò, ut Inanimatum, & Inalimentatum; Se- cundò, ut Animatum, & Alimentatum: Nam Prior Conſideratio dat Leges de Conſumptione; Secunda de Reparatione. Itaque noſſe debemus, ſe Humanis Carnibus, Oſſibus, Membranis, Organis, denique Par- ibus ſingulis, dum vivunt, in Subſtantia earum perfuſos, tales Spiritus, quales inſunt in hujuſmodi Rebus, Carne, Oſſe, Membrana; & cæteris, paratis, & Mortuis; quales etiam manent in Cadavere: At Spiritus Vitalis, tametſi eos regat, & quendam habeat cum illis Conſenſum, longè us eſt ab ipſis; Integralis, & per ſe Conſtans. Sunt autem duo Diſ- mina præcipua, inter Spiritus Mortuales, & Spiritus Vitales; Alte- rum, quod Spiritus Mortuales, minimè ſibi continuentur, ſed ſint tanquam ſciſſi, & circundati Corpore craſſiore, quod eos intercipit; quemadmodum Aer permixtus eſt in Nive, aut Spuma. At Spiritus Vitalis omnis ſibi continuatur, per quoſdam Canales, per quos permeat, nec totalitèr intercipi- tur. Atque hic Spiritus, etiam duplex eſt; Alter Ramoſus tantùm, per- means per parvos Ductus, & tanquam Lineas: Alter habet etiam Cellam, ut non tantùm ſibi continuetur, ſed etiam congregetur in Spatio aliquo cavo, in benè magnâ Quantitate, pro Analogiâ Corporis; atq; in illâ Cellâ eſt Fons Rivulorum, qui inde diducantur. Ea Cella præcipuè eſt in Ventriculis Ce- rebri, qui in Animalibus magis Ignobilibus anguſti ſunt adeò ut videantur Spiritus per univerſum Corpus Fuſi, potiùs quam Cellulati: Ut cernere eſt, in Serpentibus, Anguillis, Muſcis, quorum ſingulæ Portiones abſciſſæ mo- ventur diu: Etiam Aves diutiùs Capitibus avulſis ſubſultant; quoniam parva habeant Capita, & parvas Cellas: At Animalia Nobiliora Ventriculos os habent ampliores; Et maximè omnium Homo. Alterum Diſcrimen in- ter Spiritus eſt; quod Spiritus vitalis nonnullam habeat Incenſionem; at-

que

quæ ſit tanquam Aura Compoſita *ex* Flammâ, & Aere; *quemadmodum* Succi Animalium *habeant* & Oleum, & Aquam. *At illa* Incenſio, *peculiares præbet* Motus, & Facultates; *Etenim* & Fumus Inflammabilis, *etiam ante* Flammam *conceptam, Calidus eſt, Tenuis, Mobilis; Et tamen alia Res eſt, poſtquam facta ſit* Flamma; *At* Incenſio Spirituum Vitalium, *multis partibus lenior eſt, quam molliſſima* Flamma, *ex* Spiritu Vini, *aut alias; Atque inſupèr Mixta eſt ex magnâ parte, cum* Subſtantiâ Aereâ; *ut ſit* & Flammeæ, & Aereæ Naturæ Myſterium.

CANON. V.

Actiones Naturales *ſunt propriæ* Partium *ſingularum, ſed* Spiritus vitalis *eas excitat, & acuit.*

EXPLICATIO.

Actiones *ſive* Functiones, *quæ ſunt in ſingulis* Membris, *Naturam ipſorum* Membrorum *ſequuntur*; (Attractio, Retentio, Digeſtio, Aſſimilatio, Separatio, Excretio, Perſpiratio, *etiam* Senſus *ipſe*;) *pro Proprietate* Organorum *ſingulorum*, (Stomachi, Jecoris, Cordis, Splenis, Fellis, Cerebri, Oculi, Auris, *& cæterorum.*) *Neque tamen ulla, ex ipſis* Actionibus, *unquam actuata foret, niſi ex vigore, & Præſentiâ* Spiritûs vitalis, & Caloris *ejus; Quemadmodùm nec* Ferrum *aliud* Ferrum *attracturum foret, niſi excitaretur à* Magnete; *Neque* Ovum *unquam fœcundum foret, niſi* Subſtantia Fœmellæ *actuata fuiſſet ab* Initu Maris.

CANON. VI.

Spiritus Mortuales *Aeri proximè conſubſtantiales ſunt;* Spiritus vitales *magis accedunt ad Subſtantiam Flammæ.*

EXPLICATIO.

Explicatio Canonis quarti *præcedentis, eſt etiam Declaratio* Canonis Præſentis; *Verùm inſupèr hinc fit, ut quæcunque ſint* Pinguia, & Oleoſa, *diu maneant in eſſe ſuo; Neque enim* Aer *illa multùm vellicat, neque illa etiam ipſa, cum* Aere *conjungi multùm deſiderant: Illud autem prorſus vanum eſt, quod* Flamma *ſit* Aer Accenſus, *cùm* Flamma & Aer, *non minus Heterogenea ſint, quam* Oleum & Aqua. *Quod verò dicitur in* Canone, *quod* Spiritus Vitales *magis accedant ad* Subſtantiam Flammæ; *Illud intelligendum eſt, quod magis hoc faciant, quam* Spiritus Mortuales; *non quod magis ſint* Flammei, *quam* Aerii.

CANON.

CANON VII.

Spiritûs Deſideria *duo ſunt; unum ſe* Multiplicandi; *Alterum* Exeundi, *& ſe* Congregandi, *cum ſuis Connaturalibus.*

EXPLICATIO.

Intelligitur Canon *de* Spiritibus Mortualibus; *Etenim quoad* Deſiderium ſecundum, Spiritus Vitalis **Exitum** *è Corpore ſuo, maximè exhorret; neque enim invenit* Connaturalia *hîc in Proximo: Ruit fortè in Occurſum Rei Deſiderabilis, ad Extima Corporis ſui; ſed Egreſſum, ut dictum eſt, fugit: Verùm de* Spiritibus Mortualibus, *utrunque* Deſiderium *tenet: Quod ad primum enim attinet,* Omnis Spiritus inter Craſſiora locatus, non fœlicitèr habitat; *Itaque cùm* Simile ſui *non inveniat, eò magis* Simile ſui *creat, & facit, in tali Solitudine poſitus, & ſtrenuè laborat, ut ſe multiplicet, & Volatile Craſſiorum deprædetur, ut augeatur ſuo* Quanto. *Quod verò ad Secundum* Deſiderium Evolandi, *& ſe in Aerem recipiendi; Certum eſt omnia Tenuia, (quæ sempèr ſunt Mobilia) ad ſui Similia in Proximo libentèr ferri; ut* Bulla Aquæ *fertur ad* Bullam, Flamma ad Flammam: *At multò magis hoc fit, in* Evolatione Spiritûs *in Aerem Ambientem; quia non fertur ad* Particulam *ſui ſimilem; Sed etiam tanquam ad* Globum Connaturalium *ſuorum. At illud interim notandum; quod Exitus,* & Evolatio Spiritûs *in Aerem, eſt duplicata Actio; partim ex* Appetitu Spiritûs, *partim ex* Appetitu Aeris; Aer *enim communis tanquam Res indigens eſt, atque omnia avidè arripit;* Spiritus, Odores, Radios, Sonos, *& alia.*

CANON VIII.

Spiritus Detentus, *ſi alium* Spiritum *gignendi Copiam non habeat, etiam* Craſſiora *intenerat.*

EXPLICATIO.

Generatio Novi Spiritûs *non fit niſi ſuper ea, quæ ſunt in Gradu ad* Spiritum *propiore: qualia ſunt* Humida. **Itaque** *ſi* Partes Craſſiores *(inter quas verſatur* Spiritus) *ſint in Gradu remotiore, licet* Spiritus *eas conficere non poſſit, tamen (quod poteſt) eas labefactat, & emollit, & fundit; ut cùm Quantum ſuum augere non poſſit, tamen habitet laxiùs, & inter ea degat, quæ ſint magis Amica: Iſte autem* Aphoriſmus, *ad Finem noſtrum, admodùm utilis eſt; quia innuit ad* Intenerationem Partium *Obſtinatarum, per* Detentionem Spiritûs.

CANON

CANON IX.

INteneratio Partium *Duriorum benè procedit, cùm Spiritus nec evolet, nec generet.*

EXPLICATIO.

ISte Canon *ſolvit Nodum, & Difficultatem in* Operatione Intenerandi, *per* Detentionem Spiritûs : *Si enim* Spiritus *non Emiſſus deprædetur omnia intùs, nil fit Lucri ad* Intenerationem Partium, *in Eſſe ſuo ; ſed potiùs ſolvuntur illæ, & corrumpuntur. Itaque unà cum* Detentione *refrigerari debent* Spiritus, *& aſtringi, ne ſint nimis* Activi.

CANON X.

CAlor Spiritûs, *ad* Viriditatem *Corporis, debet eſſe* Robuſtus, *non* Acris.

EXPLICATIO.

ETiam *iſte* Canon *pertinet ad ſolvendum Nodum Supradictum, ſed longè latiùs patet ; Deſcribit enim, qualis debeat eſſe Temperamenti* Calor, *in Corpore ad Longævitatem ; Hoc verò utile eſt, ſive* Spiritus *detineantur, ſive non ; Utcunque enim talis debet eſſe* Calor Spirituum, *ut vertat ſe potiùs in* Dura, *quam deprædetur* Mollia ; *Alterum enim deſiccat, alterum intenerat. Quinetiam, eadem Res valet ad* Alimentationem *benè perficiendam ; talis enim* Calor *optimè excitat* Facultatem Aſſimilandi, *atque unà optimè præparat* Materiam *ad* Aſſimilandum. *Proprietates autem hujuſmodi* Caloris, *tales eſſe debent ; Primò ut* Tardus *ſit, nec* Subitò *calefaciat : Secundò, ut non ſit admodùm* Intenſus, *ſed* Mediocris : *Tertiò, ut ſit* Æqualis, *non* Incompoſitus, *ſcilicet ſe Intendens, & Remittens : Quartò, ut ſi inveniat* Calor *iſte, quod ei reſiſtat, non facilè* ſuffocetur, *aut* langueat. *Subtilis admodùm hæc* Operatio ; *ſed cùm ſit ex* Utiliſſimis, *non deſerenda eſt. Nos verò in* Remediis, (*quæ ad indendum* Spiritibus Calorem Robuſtum, *ſive eum, quem vocamus* Fabrilem, *non* Prædatorium, *propoſuimus*) *huic Rei aliquâ ex Parte ſatisfecimus.*

CANON

CANON XI.

Spirituum Denſatio *in Subſtantiâ ſuâ, valet ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

Subordinatus eſt Canon *ad Præcedentem; Etenim* Spiritus Denſior *ſuſcipit omnes illas quatuor* Caloris Proprietates, *quas diximus. Modi autem* Denſationis, *in Primâ ex decem* Operationibus *habentur.*

CANON XII.

Spiritus *in* Magnâ Copiâ, *& magis feſtinat ad Exitum, & magis deprædatur, quam in* Exiguâ.

EXPLICATIO.

Clarus eſt per ſe Canon *iſte, cùm* Quantum *ipſum regularitèr augeat* Virtutem; *Atque cernere eſt in* Flammis, *quòd quantò fuerint majores, tantò & erumpant fortiùs, & abſumant celeriùs. Itaque nimia* Copia, *aut* Turgeſcentia Spiritûs, *prorsùs nocet Longævitati: Neque amplior eſt optanda* Copia Spirituum, *quam quæ Muniis Vitæ, & bonæ Reparationis Miniſterio ſufficiat.*

CANON XIII.

Spiritus æqualitèr Perfuſus, *minùs feſtinat ad exitum, & minus deprædatur*, *quam* impariter Locatus.

EXPLICATIO.

Non ſolùm Copia Spirituum *ſecundum Totum, Durationi Rerum obeſt, ſed etiam eadem* Copia, *minùs refracta, ſimilitèr obeſt. Itaque quò magis fuerit* Spiritus comminutus, *& per Minima inſinuatus, eò deprædatur minùs.* Diſſolutio *enim incipit à Parte, ubi* Spiritus *eſt laxior; Itaque &* Exercitatio, *&* Fricationes, *Longævitati multûm conferunt:* Agitatio *enim optimè comminuit, & commiſcet Res per Minima.*

CANON

CANON XIV.

MOtus Spirituum Inordinatus, & Subſultorius *magis properat ad Exitum, & magis deprædatur, quam* Conſtans, & Æqualis.

EXPLICATIO.

IN Inanimatis *tenet iſte* Canon *certò*; Inæqualitas *enim* Diſſolutionis Mater; *In* Animatis *verò*, (*quia non ſolùm ſpectatur* Conſumptio, *ſed* Reparatio; Reparatio *autem procedit per Rerum* Appetitus: Appetitus *rurſùs acuitur per* Varietatem) *non tenet rigidè*; *ſed eouſque tamen recipiendus eſt, ut* Varietas *iſta potiùs ſit* Alternatio, *quam* Confuſio, *& tanquam Conſtans in Inconſtantiâ.*

CANON XV.

SPiritus *in* Corpore Compagis ſolidæ, *detinetur licet invitus.*

EXPLICATIO.

OMnia Solutionem Continuitatis *ſuæ exhorrent*; *attamen pro Modo Denſitatis, aut Tenuitatis ſuæ. Etenim, quò* Corpora *ſunt magis* Tenuia, *eò in minores, & Anguſtiores Meatus ſe compelli patiuntur*: *Itaque* Aqua *ſubintrabit Meatum, quem non ſubintrabit* Pulvis; Aer *etiam, quem non ſubintrabit* Aqua; *Quin* Flamma, & Spiritus, *quem non ſubintrabit* Aer. *Veruntamèn eſt hujuſce rei aliquis Terminus; neque enim* Spiritus *in tantùm, Deſiderio Exeundi laborat, ut patiatur ſe diſcontinuari nimis, & in nimis arctos Poros, aut Meatus agi*; *Itaque ſi* Spiritus Corpore Duro, *aut etiam* Unctuoſo, & Tenaci, (*quod non facilè dividitur*) *circumdetur, planè conſtringitur, & tanquam incarceratur, &* Appetitum exeundi *poſthabet*; *Quare videmus* Metalla, & Lapides *longo Ævo egere, ut exeat* Spiritus; *niſi aut* Spiritus *Igne excitetur, aut Partes craſſiores* Aquis Corrodentibus, & Fortibus *disjungantur*, *ſimilis eſt Ratio* Tenacium, *qualia ſunt* Gummi, *niſi quod leniore Calore ſolvantur*. *Itaque* Succi Corporis Duri, Cutis Conſtricta, & *ſimilia* (*quæ procurantur ab* Alimentorum Siccitate, & Exercitatione, & Aeris Frigore) *utilia ſunt ad Longævitatem*; *quia Clauſtra circumdant* Spiritui *arcta, ne exeat.*

GANON XVI.

IN Oleoſis, & Pinguibus *detinetur* Spiritus *libentèr, licèt non ſint Tenacia.*

EXPLICATIO.

Spiritus, *ſi nec à Corporis circundati* Antipathiâ *irritetur, nec à Corporis nimiâ* Similitudine *paſcatur, nec à* Corpore Externo *ſollicitetur, aut provocetur, non tumultuatur multùm ad Exeundum: Quæ omnia* Oleoſis *deſunt; Nam nec tam* Spiritui Infeſta *ſunt, quam* Dura; *nec tam* Propinqua, *quam* Aquea; *nec cum* Aëre ambiente *benè conſentiunt.*

CANON. XVII.

Evolatio cita Humoris Aquei, *conſervat diutiùs* Oleoſum *in Eſſe ſuo.*

EXPLICATIO.

Diximus Aquea, *utpote* Aeri *Conſubſtantialia, citiùs evolare,* Oleoſa *tardiùs, ut cum* Aere *minùs conſentientia: At cùm* Humidum *utrunque pleriſque Corporibus inſit, Evenit ut* Aqueum *veluti prodat* Oleoſum; *Nam illud ſensim exiens, hoc etiam aſportat. Itaque nil magis juvat ad Corporum Conſervationem, quam* Siccatio Lenis, *quæ* Humorem Aqueum *expirare faciat, nec* Oleoſum *ſollicitet; tum enim* Oleoſum *fruitur Naturâ ſuâ; Neque hoc ſpectat ad inhibendam* Putredinem, (*licet etiam & illud ſequatur*) *ſed ad conſervandam* Viriditatem. *Hinc fit ut* Fricationes molles, & Exercitationes Moderatæ, *ad* Perſpirationem *potiùs quam ad* Sudorem, *Longævitati plurimùm conferant.*

CANON. XVIII.

Aer Excluſus *confert ad Longævitatem, ſi aliis* Incommodis *caveas.*

EXPLICATIO.

Diximus paulò antè, Evolationem Spiritûs *eſſe Actionem duplicatam, ex* Appetitu Spiritûs, & Aeris. *Quare ſi altera tollatur, haud parum proficitur; Id quod ex* Inunctionibus *præcipuè expectari debet. Attamen hoc ſequuntur varia* Incommoda; *quibus, quomodò ſubveniatur, in* Operatione *Secundâ ex decem, annotavimus.*

CANON XIX.

Spiritus Juveniles Senili Corpori *inditi, Naturam compendiò retrovertere poſſint.*

EXPLICATIO.

Natura Spirituum eſt quaſi Rota ſuprema, quæ alias Rotas in Corpore Humano circumagit. Itaque illa in Intentione Longævitatis, prima poni debet. Hùc accedit, quod facilior, & magis expedita Via patet ad alterandos Spiritus, quàm ad alia. Etenim duplex eſt Operatio ſuper Spiritus; Altera per Alimenta, quæ eſt Tarda, & tanquam per Circuitum; Altera (& illa Gemina) quæ eſt Subita, & Spiritus rectà petit. Nempe per Vapores; Aut per Affectus.

CANON. XX.

Succi Corporis ſubduri, & Roſcidi, faciunt ad Longævitatem.

EXPLICATIO.

Ratio perſpicua eſt, cùm anteà poſuerimus Dura, & Oleoſa, ſive Roſcida, ægriùs diſſipari. Illud tamen intereſt (ſicut etiam in Operatione Decimâ notavimus) quod Succus Subdurus minùs diſſipabilis eſt, ſed eſt ſimul minùs Reparabilis. Itaque Commodum cum Incommodo conjunctum eſt: Neque poſſit propterea aliquod Magnale per hoc præſtari; At Succus Roſcidus utrique Rei ſatisfacit; Itaque diligentiùs huic incumbendum.

CANON. XXI.

Quicquid Tenuitate penetrat, neque tamen Acrimoniâ rodit, gignit Succos Roſcidos.

EXPLICATIO.

Canon iſte magis difficilis eſt Practicâ, quam Intellectu: Manifeſtum eſt enim, quicquid benè penetrat, ſed tamen cum Stimulo, aut Dente, (qualia ſunt omnia Acria, & Acida,) relinquere, ubicunque tranſit, Veſtigium nonnullum Siccitatis, & Divulſionis; ut Succos induret, Partes convellat; At contrà, quæ penetrant merâ Tenuitate, tanquam furtim, & inſinuativè abſque violentiâ, irrorare, & irrigare in tranſitu. De his in Operationibus quartâ, & ſeptimâ, haud pauca deſcripſimus.

CANON XXII.

Aſſimilatio optimè fit ceſſante omni Motu locali.

EXPLICATIO.

Hunc Canonem, *in* Commentatione *ad* Operationem *octavam, ſatis explicavimus.*

CANON XXIII.

Alimentatio *per Exterius, aut ſaltem non per* Stomachum, *Longævitati utiliſſima, ſi fieri poſſit.*

EXPLICATIO.

Videmus omnia, quæ per Nutritionem *peraguntur, fieri per longas Ambages; quæ verò per* Amplexus ſimilium *(ut fit in* Infuſionibus) *non longam requirere Moram: Itaque utiliſſima foret* Alimentatio *per Exterius; Atque eò magis, quod deciduæ ſint* Facultates Concoctionum *ſub* Senectute; *Quamobrèm ſi poſſint eſſe* Nutritiones *aliæ Auxiliares*, per Balneationes, Unctiones, *aut etiam per* Cliſteria, Conjuncta *poſſint proficere*, quæ Singula *minùs valeant.*

CANON XXIV.

Ubi Concoctio *debilis eſt ad* Extruſionem Alimenti, *ibi* Exteriora *confortari debent ad* Evocationem Alimenti.

EXPLICATIO.

Non eſt hoc, quod in iſto Canone *proponitur, eadem Res cum Præcedente; Aliud enim eſt, ſi* Alimentum Exterius *intrò trahatur, aliud,* Alimentum Interius *extra trahatur; At in hoc concurrunt, quod Debilitati* Concoctionum *Interiorum, aliâ Viâ ſubveniant.*

CANON XXV.

Omnis ſubita Renovatio *Corporis fit, aut per* Spiritus; *aut per* **Malaciſſationes.**

EXPLICATIO.

Duo ſunt in Corpore, Spiritus, *&* Partes; *Ad utrunque, longâ viâ pervenitur per* Nutritionem; *At viæ breves ad* Spiritus *per* Vapores, *et* Affectus; *& ad* Partes, *per* Malaciſſationes. *Illud autem paulò attentiùs notandum, quod nullo modo confundimus* Alimentationem *per* Exterius, *cum* Malaciſſatione; *neque enim Intentio eſt* Malaciſſationis, *ut nutriat Partes; ſed tantùm ut eas reddat, magis idoneas ad Nutriendum.*

CANON XXVI.

MAlaciſſatio *fit, per* Conſubſtantialia, Imprimentia, & Occludentia.

EXPLICATIO.

M*Anifeſta Ratio eſt; quòd* Conſubſtantialia *propriè malaciſſent*; Imprimentia *deducant*; Occludentia *retineant, &* Perſpirationem, *quæ eſt Motus* Malaciſſationi *oppoſitus, cohibeant. Itaque (ut in* Operatione *Nonâ deſcripſimus)* Malaciſſatio *ſimul benè fieri non poteſt, ſed per Seriem & Ordinem: Primùm excludendo* Liquorem, *per* Spiſſamenta, *quia Extranea, & craſſa* Infuſio *non benè coagmentet Corpus; Subtile debet eſſe, & ex Vaporis genere, quod intrat. Secundò* Intenerando, *per* Conſenſum Conſubſtantialium: *Corpora enim ad Tactum eorum, quæ valdè conſentiunt, ſe aperiunt, & Poros laxant. Tertiò,* Imprimentia Vehicula *ſunt, & nonnihil Conſubſtantialia inculcant, &* Mixtura *leniter* Aſtringentium, Perſpirationem *interim paululùm cohibet. At ſequitur quarto loco Magna illa* Aſtrictio, & Clauſura *per* Emplaſtrationem; *& poſteà gradatim per* Inunctionem; *donec* Malacum *vertatur in* Solidum, *ut ſuo loco diximus.*

CANON. XXVII.

CRebra Renovatio Reparabilium, *irrigat etiàm minùs* Reparabilia.

EXPLICATIO.

D*Iximus in* Aditu *ipſo* Hiſtoriæ *hujus, Eam eſſe Viam Mortis, quod magis* Reparabilia, *in conſortio minùs* Reparabilium *intereant; ut totis viribus, in* Reparatione *hujuſmodi* Partium *minus* Reparabilium, *ſit exudandum. Itaque admoniti* Ariſtotelis *Obſervatione de* Plantis, *quod ſcilicet,* Novitas Ramorum Truncum ipſum in tranſitu reficiat; *ſimilem Rationem fore arbitrati ſumus, ſi ſæpè reparentur* Carnes, & Sanguis *in Corpore Humano; ut inde ipſa* Oſſa, & Membranæ, *& reliqua, quæ Naturâ minùs ſunt* Reparabilia, *partim per Tranſitum alacrem* Succorum, *partim per veſtitum illum novum* Carnium, & Sanguinis *Recentiorum, irrigentur, & renoventur.*

CANON

CANON XXVIII.

Refrigeratio, *quæ non tranſit per* Stomachum, *utilis ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

R*atio præſtò eſt, quia cùm* Refrigeratio *non Temperata, ſed Potens (præſertim Sanguinis) ad vitam Longam ſit præcipuè neceſſaria; omninò hoc non fieri poſſit per Intùs, quantum opus eſt, abſque Deſtructione* Stomachi, & Viſcerum.

CANON XXIX.

Complicatio *illa, quod tam* Conſumptio, *quam* Reparatio, *ſint* Caloris Opera, *maximum eſt Obſtaculum ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

D*eſtruuntur ferè omnia Magna Opera à* Naturis Complicatis; *cùm quod aliâ* **Ratione** *juvet, aliâ noceat; Atque hîc librato Iudicio, & ſagaci Practicâ opus eſt: Id nos, quantum res permittit, & in præſentiâ occurrit, fecimus; Separando* Calores Benignos *à* Nocivis; *& ea, quæ ad utrumque faciunt.*

CANON XXX.

Curatio Morborum *temporariis eget* Medicinis; *at* Longævitas vitæ *expectanda eſt à* Diætis.

EXPLICATIO.

Q*uæ ex* Accidente *ſuperveniunt, ſublatis* Cauſſis *deſinunt; At* Curſus Naturæ *Continuus, inſtar* Fluvii *labentis, etiam continuâ indiget* Remigatione, *aut* Velificatione *in adverſum: Itaque operandum eſt, regularitèr per* Diætas. Diætæ *autem genere duplices ſunt;* Diætæ Statæ, *quæ certis temporibus; &* Diæta Familiaris, *quæ in victu quotidiano uſurpari debet: Potentiores autem ſunt,* Diætæ Statæ, *id eſt Series Remediorum ad* Tempus: *Etenim quæ tantâ Virtute pollent, ut naturam retrò vertere valeant, fortiora ſunt plerunque, & magis ſubitò alterantia, quam quæ familiaritèr in* Uſum *recipi tutò poſſint. Atque in* **Remediis** *noſtris* Intentionationalibus, *tres tantum* Diætas Statas *reperias*: Diætam Opiatam; Diætam Malaciſſantem; & Diætam Emaciantem, & *Renovantem. At inter ea, quæ ad* Diætam Familiarem, & Victum quotidianum *præſcripta à nobis ſunt, efficaciſſima ſunt hæc, quæ ſequuntur; quæ etiam validitatem* Diætarum Statarum *ferè æquant*: Nitrum, & Subordinata ad Nitrum; Regimen Affectuum, & Studiorum Genus; Refrigeria, *quæ non tranſeunt per* Stomachum; Potus Roſcidantes; Perſperſio Sanguinis *cum* Materiâ Firmiore, *ut* Margaritis, Lignis; Inunctiones *debitæ, ad cohibendum* Aerem, & *Detentionem* Spirituum; Calefactoria per Exterius, *tempore* Aſſimilationis *poſt* ſomnum; Cautio *de iis quæ incendunt* Spiritum, *induntque ei* Calorem acrem, *ut de* Vinis, & Aromatibus; & Uſus Moderatus, & *Tempeſtivus eorum, quæ indunt* Spiritibus *Calorem Robuſtum, ut* Croci, Naſturtii, Allii, Enulæ, Opiatorum compoſitorum.

CANON XXXI.

SPiritus vivus Interitum *patitur immediatè, cùm deſtituitur aut* Motu; *aut* Refrigerio; *aut* Alimento.

EXPLICATIO.

SUnt *hæc ſcilicet illa tria, quæ ſuperiùs vocavimus* Atriola Mortis; *Suntque* Paſſiones Spiritûs *propriæ, & immediatæ. Etenim Organa omnia partium Principalium ſerviant, ut hæc tria* Officia *præſtentur: Et rursùs, Omnis* Destructio Organorum, *quæ eſt Læthifera, eò rem deducit, ut unum, aut plura ex his tribus deficiant. Itaque alia omnia ſunt diverſæ viæ ad Mortem; ſed in hæc deſinunt.* Fabrica *autem* Partium, Organum Spiritûs *eſt; quemadmodùm & Ille,* Animæ rationalis; *quæ Incorporea eſt, & Divina.*

CANON XXXII.

FLamma *Subſtantia Momentanea eſt*: Aer *Fixa*; Spiritûs Vivi *in Animalibus, media eſt Ratio.*

EXPLICATIO.

R*Es eſt hæc & altioris Indagationis, & longioris* Explicationis, *quàm faciat ad* Inquiſitionem *præſentem. Sciendum interim* Flammam *continentèr generari, & extingui; ut per Succeſſionem tantùm continuetur.* Aer *autem Corpus fixum eſt, nec ſolvitur; licet enim* Aer *ex Humido Aqueo Novum* Aerem *gignat; tamen vetus* Aer *nihilominùs manet; unde fit* Super-oneratio *illa* Aeris, *de quo diximus in* Titulo de Ventis. *At* Spiritus, *utriuſque Naturæ particeps eſt,* & Flammeæ, & Aereæ; *quemadmodùm*

&

& *Fomites ejus, ſunt* Oleum, *quod eſt Homogeneum* Flammæ; & Aer, *qui* Homogeneus Aquæ. Spiritus *enim non nutritur ex* Oleoſo *Simplici*, neque ex Aqueo *Simplici, ſed ex utroque: atque licet nec* Aer *cum* Flammâ, nec Oleum *cum* Aquâ *benè componantur, tamen ſatis conveniunt in Miſto*. Etiam, Spiritus *habet ex* Aere, *faciles ſuas & delicatas* Impreſſiones, & Receptiones; *A* Flammâ *autem, Nobiles ſuos, & Potentes* Motus, & Activitates. *Similitèr etiam* Duratio Spiritûs, *Res compoſita eſt, nec tam Momentanea, quam* Flammæ, *nec tamen tam fixa, quam* Aeris; *Atque eò magis non ſequitur rationes* Flammæ, *quod* Flamma *etiàm ipſa extinguitur per Accidens; nempè à Contrariis, & Deſtruentibus circumfuſis; quam cauſſam & neceſſitatem non habet paritèr* Spiritus. *Reparatur autem* Spiritus *ex* Sanguine *vivido, & Florido* Arteriarum *exilium, quæ inſinuantur in* Cerebrum; *Sed ſit* Reparatio *iſta ſuo modo, de quo nunc non eſt Sermo.*

⁂

FINIS.

Errata.

PAg.3.l.ult.*definet*, lege, *definit*.p.5.l.3.*Poſt Cruciatus, dele* Comma.p.8.20.*nullam*, lege *nullum*.9 11.*manu dictum*,l.*manu ductum*.10.27.*ceræ*,l.*feræ*.11.17. *Lubria*, l. *Ludibria*. 11.11.*Patriraum*,l.*Patriarum* 15.21.*Stermius*,l.*Sturmius*.ibi.22.*Aſcanus*,l.*Aſchamus*.24.34 *in vicem*,l.*invicem*.26.32,*poſt, humaniores, dele* Comma.29.8.*ſcurræ*,l.*ſcurra*.ibi.20.*iiſdem*, l.*in iiſdem*.30.23.*unâ*,l.*unà*.37.9.*antiquam*,l.*antiquum*.42.9.*Prælectionem*,l.*Prælectionum*.ibi.45. *Fornacus*,l.*Fornacis*.43.16.*Ros*,l.*Res*.45.4.*accnedat*,l.*accendat*.ibid 29.*Voto*,l.*Vota*.ibi.32.*dicitur*,l.*videatur*.47.35.*emandare*,l.*emendare*.49. 29.*pulchritudine*, l. *dè pulchritudine*. 55. *delectis*,l.*deletis*.59.25.*Fabulâ*,l. *Tabulâ*. 62.5.*ad impletiones*, l.*adimpletiones*. 69.8.*Pyramidia*,l.*Pyramidali*.71.ult.*Compelletur*,l.*compelleretur*. 72.11.*rerum*,l.*verum*.85.10.*ut ſi*,lege *ſi*.94.44.*Modus*,l.*Modos*.104.25.*liberari*,l.*liberare*.128.9.*Speciei*, l.*Specie*.ib.29.*Cog*.lege *Cognitio*.142.19 *fricato*.l.*fricata*.145.19.*diſperduntur*,l.*diſperguntur*. 146.45,*tenetur*, l.*tentur*.154.11.*Aventitiis*,l.*Adventitius*.155.5.*obſidant*,l.*obſident*.ibi.24.*Omnibus*,l.*Ominibus*. 166.26.*ad ipſum*,l.*id ipſum*.172.10.*ipſum*,l.*ipſam*.201.26.*Briarco*,l.*Briareo*. 252. 44. *conſolitos*,l.*conſopitos*.305.6.*Expanſionis*,l.*& Expanſionis*.333.5. *nuquam*, l. *unquam*. 338. 10.*Suſſexi*,l.*Suſſexia*.354.28.*circumplectentibus*,l.*circũamplectentibus* 378.17. *& Habitus, Corporis Staturas*,l.*& Habitus Corporis, Staturas*.391.27.*neq;*,l.*atq;*.406.34.*gerentem*, l.*utentem* 408. *inter quoſdam*,l.*& inter quoſdam*.416.29.*Arteſio*,l.*Artefio*.417.27. *Memoratione*,l. *Moderatione*.425.8.*Origino*,l.*Origano*.435.19 *Reſinoſâ*,l.*Reſinoſa*.445.18.*Sellam*,l.*Cellam*.462.35 *Heterogeneas*,l.*Heterogenias*.463.17.*Inanimitatum*, l. *Inanimatum*. 466.23.*fit*,l.*ſit*. 468. 28. *diſjungantur, ſimilis*,l.*disjungantur. Similis*.474.31.*Indicationis*,l.*Indagationis*.

183216

FRANCISCVS
DE VERVLAMIO,
SIC COGITAVIT;

TALEMQVE APVD SE
rationem inſtituit, quam Viuentibus &
Poſteris notam fieri, ipſorum
intereſſe putauit.

CVm Illi pro comperto eſſet, Intellectum humanum ſibi ipſi negotium faceſſere, neque auxilijs veris (quæ in Hominis poteſtate ſunt) vti ſobriè & commodè; vnde multiplex Rerum Ignoratio, & ex Ignoratione Rerum detrimenta innumera: omni ope connitendum exiſtimauit, ſi quo modo commercium iſtud *Mentis*, & *Rerum* (cui vix aliquid in terris, aut ſaltem in terrenis, ſe oſtendit ſimile) reſtitui poſſet in integrum, aut ſaltem in melius deduci. Vt verò errores qui inualuerunt, quique in æternum inualituri ſunt, alij poſt alios (ſi mens ſibi permittatur) ipſi ſe corrigerent, vel ex vi Intellectus propria, vel ex auxilijs atque adminiculis Dialecticæ, nulla prorſus ſuberat Spes, propterea quòd Notiones Rerum Primæ, quas Mens hauſtu facili & ſupino excipit, recondit, atque accumulat (vnde reliqua omnia fluunt) vitioſæ ſint, & confuſæ, & temere à Rebus abſtractæ: Neque minor ſit in Secundis & reliquis libido & inconſtantia; ex quo fit, vt vniuerſa iſta Ratio Humana, qua vtimur quoad Inquiſitionem Naturæ, non benè congeſta & ædificata ſit, ſed tanquàm Moles aliqua magnifica ſine fundamento. Dum enim Falſas Mentis vires mirantur homines & celebrant; Veras eiuſdem, quæ eſſe poſſint (ſi debita ei adhibeantur auxilia, atque ipſa Rebus morigera ſit, nec impotenter Rebus inſultet) prætereunt & perdunt. Reſtabat illud vnum, vt res de integro tentetur, melioribus præſidijs; vtque fiat Scientiarum, & Artium, atque omnis Humanæ Doctrinæ, in vniuerſum *Inſtauratio*, à debitis excitata Fundamentis. Hoc verò licèt Aggreſſu infinitum quiddam videri poſſit, ac ſupra vires mortales; tamen idem Tractatu ſanum inuenietur ac ſobrium, magis quàm ea quæ adhuc facta ſunt. Exitus enim huius rei eſt nonnullus. In ijs verò, quæ iam fiunt circa Scientias, eſt Vertigo quædam, & Agitatio perpetua, & Circulus. Neque Eum fugit, quanta in ſolitudine verſetur hoc Experimentum, & quàm durum & incredibile ſit ad faciendam fidem. Nihilominùs, nec Rem, nec Seipſum deſerendum putauit; quin Viam, quæ vna Humanæ Menti peruia eſt, tentaret atque iniret. Præſtat enim Principium dare Rei, quæ Exitum habere poſsit; quàm in ijs, quæ Exitum nullum habent, perpetua contentione & ſtudio implicari. Viæ autem Contemplatiuæ, Vijs illis actiuis decantatis ferè reſpondent; vt Altera ab initio ardua & difficilis, deſinat in apertum; Altera primo intuitu expedita & procliuis, ducat in auia & præcipitia. Quùm autem incertus eſſet, quando hæc alicui poſthac in mentem ventura ſint, eo potiſſimùm vſus Argumento, quòd neminem hactenus inuenit, qui ad ſimiles cogitationes animum applicuerit; decreuit prima quæque, quæ perficere licuit, in publicum edere. Neque hæc feſtinatio ambitioſa fuit, ſed ſollicita; vt ſi quid Illi humanitùs accideret, extaret,

aret tamen Deſignatio quædam, ac deſtinatio Rei quam animo complexus eſt; vtque extaret ſimul Signum aliquod honeſtæ ſuæ & propenſæ in Generis Humani Commoda voluntatis. Certè aliam quamcunque Ambitionem inferiorem duxit Re, quam præ manibus habuit. Aut enim Hoc quod agitur, Nihil eſt; aut Tantum, vt merito ipſo contentum eſſe debeat, nec fructum extrà quærere.

SERENISSIMO, POTENTISSIMOQVE PRINCIPI, AC DOMINO NOSTRO,

IACOBO,

DEI GRATIA,
MAGNÆ BRITANNIÆ,
Franciæ, & Hiberniæ Regi,
FIDEI *Defenſori, &c.*

Sereniſsime, Potentiſsimeque Rex,

POTERIT fortaſſe Maieſtas Tua me furti incuſare, quòd tantum Temporis, quantum ad hæc ſufficiat, Negotijs Tuis ſuffuratus ſim. Non habeo quod dicam. Temporis enim non ſit Reſti- tio; niſi fortè quod detractum fuerit Temporis bus Tuis, id Memoriæ Nominis Tui, & Honori Sæculi Tui reponi poſsit; ſi modò hęc alicuius ſint pretij. Sunt certè prorſus noua; etiam toto genere: ſed deſcripta ex veteri admodùm exemplari, Mundo ſcilicèt ipſo, & Naturâ Rerum & Mentis. Ipſe certè (vt ingenuè fatear) ſoleo æſtimare hoc Opus magis pro partu Temporis, quàm Ingenij. Illud enim in eo ſolummodò mirabile eſt; Initia Rei, & tantas de ijs quæ inualuerunt Suſpiciones, alicui in mentem venire potuiſſe. Cætera non illibentèr ſequuntur. At verſatur proculdubiò Caſus (vt loquimur) & quiddam quaſi Fortuitum, non minùs in ijs quæ Cogitant Homines, quàm in ijs quæ Agunt aut Loquuntur. Verùm hunc Caſum (de quo loquor) ita intelligi volo, vt ſi quid in his quæ affero ſit boni, id immenſæ Miſericordiæ & Bonitati diuinæ, & Fœlicitati Temporum Tuorum tribuatur: Cui & Viuus integerrimo affectu ſeruiui, & Mortuus fortaſſe id effecero, vt Illa Poſteritati, nouâ hac accenſâ face in Philoſophiæ tenebris, prælucere poſsint. Meritò autem Temporibus *Regis omnium Sapientiſsimi* & Doctiſsimi, *Regeneratio* iſta & *Inſtauratio* Scientiarum debetur. Supereſt Petitio, Maieſtate Tuâ non *indigna*; & *maximè omnium* faciens ad id quod agitur. Ea eſt, vt quando Salomonem in *plurimis* referas, Iudiciorum grauitate, Regno pacifico, Cordis latitudine, Librorum deniquè, quos compoſuiſti, Nobili varietate: etiam Hoc ad eiuſdem Regis Exemplum addas, vt cures Hiſtoriam Naturalem

& Experimentalem, veram & ſeueram (miſsis Philologicis) & quæ ſit in Ordine ad condendam Philoſophiam, denique qualem ſuo loco deſcribemus; congeri & perfici: Vt tandem poſt tot Mundi ætates, Philoſophia & Scientiæ non ſint amplius penſiles & aëreæ, ſed ſolidis Experientiæ vnigenę, eiuſdemque benè penſitatę, nitantur fundamentis. Equidem *Organum* præbui; verum Materies à Rebus ipſis petenda eſt.

Deus Opt. Max. Maieſtatem
Tuam diù ſeruet incolumem.

Sereniſsimæ Maieſtati Tuæ

Seruus Deuinctiſsimus,

&

Deuotiſsimus,

FRANCISCVS VERVLAM,

CANCELLARIVS.

FRANCISCI DE VERVLAMIO, INSTAVRATIO MAGNA.

Præfatio.

De ſtatu Scientiarum, quòd non ſit fœlix, aut maiorem in modum auctus; quodque alia omninò, quàm prioribus cognita fuerit, via aperienda ſit Intellectui humano; & alia comparanda auxilia, vt mens ſuo iure in rerum Naturam vti poſſit.

Videntur nobis homines, nec opes, nec vires ſuas benè noſſe; verùm de illis, maiora quàm par eſt, de his, minora credere. Ita fit, vt aut artes receptas inſanis pretijs æſtimantes, nil ampliùs quærant; aut ſeipſos plus æquo contemnentes, vires ſuas in leuioribus conſumant; in ijs, quæ ad ſummam rei faciant, non experiantur.

riantur. Quare ſunt & ſuæ Scientijs Columnæ, tanquam fatales; cùm ad vlteriùs penetrandum, homines nec deſiderio, nec ſpe excitentur. Atque, cùm opinio copiæ, inter maximas cauſas inopiæ ſit; quùmque ex fiduciâ præſentium, vera auxilia negligantur in poſterum; ex vſu eſt, & planè ex neceſsitate, vt ab illis quæ adhuc inuenta ſunt, in ipſo operis noſtri limine (idq; relictis ambagibus, & non diſsimulanter) honoris & admirationis exceſſus tollatur; vtili monito, ne homines eorum aut copiam, aut vtilitatem, in maiùs accipiant, aut celebrent. Nam ſi quis in omnem illam librorum varietatem, quâ Artes & Scientiæ exultant, diligentiùs introſpiciat, vbiq; inueniet eiuſdem rei repetitiones infinitas, tractandi modis diuerſas, inuentione præoccupatas; vt omnia primo intuitu numeroſa, facto examine, pauca reperiantur. Et de vtilitate apertè dicendum eſt; Sapientiam iſtam, quam à Græcis potiſſimùm hauſimus, pueritiam quandam Scientiæ videri, atque habere quod proprium eſt puerorum; vt ad garriendum prompta, ad generandum inualida & immatura ſit. Controuerſiarum enim ferax, operum effœta eſt. Adeò vt Fabula illa de Scylla, in literarum ſtatum, qualis habetur, ad viuum quadrare videatur; quæ virginis os & vultum extulit, ad vterum verò monſtra latrantia ſuccingebantur & adhærebant. Ita habent & Scientiæ, quibus inſueuimus, generalia quædam blandientia, & ſpecioſa; ſed cùm ad particularia ventum ſit, veluti ad partes generationis, vt fructum & opera ex ſe edant, tum contentiones & oblatrantes diſputationes exoriuntur, in quas deſinunt, &

quæ partus locum obtinent. Præterea, ſi huiuſmodi Scientiæ planè res mortua non eſſent, id minimè videtur euenturum fuiſſe, quod per multa iam ſæcula vſu venit; vt illæ ſuis immotæ ferè hæreant veſtigijs, nec incrementa genere humano digna ſumant: eò vſque, vt ſæpenumerò non ſolùm aſſertio maneat aſſertio, ſed e-tiam quæſtio maneat quæſtio, & per diſputationes non ſoluatur, ſed figatur, & alatur; omniſque tradi-tio & ſucceſſio diſciplinarum repræſentet & exhibeat perſonas Magiſtri & Auditoris, non Inuentoris, & eius qui inuentis aliquid eximium adijciat. In artibus autem mechanicis, contrarium euenire videmus. Quæ, ac ſi auræ cuiuſdam vitalis forent participes, quotidiè creſcunt & perficiuntur; & in primis authoribus rudes plerunq; & ferè onerosæ, & informes apparent, poſteà verò nouas virtutes, & commoditatem quandam adipiſ-cuntur, eò vſq;, vt citiùs ſtudia hominum & cupiditates deficiant & mutentur, quàm illæ ad culmen, & perfe-ctionem ſuam peruenerint. Philoſophia contra, & Scientiæ Intellectuales, ſtatuarum more, adorantur & celebrantur, ſed non promouentur. Quin etiàm in primo nonnunquàm authore maximè vigent, & deinceps degenerant. Nam poſtquàm homines dedititij facti ſunt, & in vnius ſententiam (tanquàm pedarij Senatores) coierint, Scientijs ipſis amplitudinem non addunt, ſed in certis authoribus ornandis & ſtipandis, ſeruili officio funguntur. Neque illud afferat quiſpi-am; Scientias paulatim ſuccreſcentes, tandem ad ſta-tum quendam perueniſſe, & tum demùm (quaſi con-fectis ſpatijs legitimis) in operibus paucorum ſedes fixas poſuiſſe; atque poſtquàm nil melius inueniri potuerit, reſtare ſcilicet, vt quæ inuenta ſint, exornentur, & colantur. Atque optandum quidem eſſet, hæc ita ſe habuiſſe. Rectius illud, & verius; iſtas Scientiarum mancipationes nil aliud eſſe, quàm rem ex paucorum hominum confidentiâ, & reliquorum ſocordiâ, & inertiâ natam. Poſtquàm enim Scientiæ, per partes diligenter fortaſsè excultæ, & tractatæ fuerint, tum fortè exortus eſt aliquis, ingenio audax, & propter Methodi compendia acceptus, & celebratus, qui ſpecie tenus Artem conſtituerit, reuera veterum labores corruperit. Id tamen poſteris gratum eſſe ſolet, propter vſum operis expeditum, & inquiſitionis nouæ tædium, & impatientiam. Quòd ſi quis, conſenſu iam inueterato, tanquam Temporis iudicio moueatur; ſciat ſe ratione admodùm fallaci, & infirmâ niti. Neque enim nobis magnâ ex parte notum eſt, quid in Scientijs & Artibus, varijs ſæculis & locis, innotuerit, & in publicum emanârit; multò minùs, quid à ſingulis tentatum ſit, & ſecretò agitatum. Itaque nec Temporis Partus, nec Abortus extant in Faſtis. Neque ipſe conſenſus, eiuſq; diuturnitas, magni prorſus æſtimandus eſt. Vtcunque enim varia ſint genera Politiarum, vnicus eſt ſtatus Scientiarum, iſq; ſemper fuit, & manſurus eſt popularis. Atque apud populum plurimùm vigent doctrinæ, aut contentioſæ & pugnaces, aut ſpecioſæ & inanes; quales videlicet aſſenſum aut illaqueant, aut demulcent. Itaq; maxima ingenia proculdubiò per ſingulas ætates vim paſſa ſunt; dum viri captu & intellectu non vulgares, nihilo ſeciùs exiſtimatio-

mationi ſuæ conſulentes, temporis & multitudinis iudicio ſe ſubmiſerint. Quamobrem altiores Contemplationes ſi fortè vſquàm emicuerint, opinionum vulgarium ventis ſubindè agitatæ ſunt, & extinctæ. Adeò vt Tempus, tanquàm fluuius, leuia & inflata ad nos deuexerit, grauia & ſolida demerſerit. Quin & illi ipſi authores, qui dictaturam quandam in Scientijs inuaſerunt, & tantâ confidentiâ de rebus pronuntiant; cùm tamen per interualla ad ſe redeunt, ad querimonias de ſubtilitate Naturæ, veritatis receſſibus, rerum obſcuritate, Cauſarum implicatione, ingenij humani infirmitate, ſe conuertunt: In hoc nihilò tamen modeſtiores, cùm malint communem hominum & rerum conditionem cauſari, quàm de ſeipſis confiteri. Quin illis hoc ferè ſolenne eſt, vt quicquid Ars aliqua non attingat, id ipſum ex eâdem arte impoſſibile eſſe ſtatuant. Neque verò damnari poteſt Ars, quùm ipſa diſceptet, & iudicet. Itaque id agitur, vt ignorantia etiam ab ignominiâ liberetur. Atque quæ tradita & recepta ſunt, ad hunc ferè modum ſe habent: quoad opera ſterilia, quæſtionum plena; incrementis ſuis tarda & languida; perfectionem in toto ſimulantia, ſed per partes malè impleta; delectu autem popularia, & authoribus ipſis ſuſpecta, ideoq; artificijs quibuſdam munita, & oſtentata. Qui autem & ipſi experiri, & ſe Scientijs addere, earumq; fines proferre ſtatuerunt, nec illi à receptis prorſus deſciſcere auſi ſunt, nec fontes rerum petere. Verùm ſe magnum quiddam conſequutos putant, ſi aliquid ex proprio inſerant, & adijciant; prudenter ſecum reputantes, ſe in aſſentien-

do modeſtiam, in adiiciendo libertatem tueri poſſe. Verùm dum opinionibus & moribus conſulitur, mediocritates iſtæ laudatæ, in magnum Scientiarum detrimentum cedunt Vix enim datur, authores ſimul & admirari, & ſuperare. Sed fit aquarum more, quæ non altiùs aſcendunt, quàm ex quo deſcenderunt. Itaque huiuſmodi homines emendant nonnulla, ſed parùm promouent; & proficiunt in meliùs, non in maiùs. Neque tamen defuerunt, qui auſu maiore, omnia integra ſibi duxerunt, & ingenii impetu vſi, priora proſternendo, & deſtruendo, aditum ſibi & placitis ſuis fecerunt; quorum tumultu non magnoperè profectum eſt; quùm Philoſophiam & Artes non re ac opere amplificare, ſed placita tantùm permutare, atque regnum opinionum in ſe transferre contenderint: exiguo ſanè fructu, quùm inter errores oppoſitos, errandi cauſæ ſint ferè communes. Si qui autem nec alienis, nec propriis placitis obnoxii, ſed libertati fauentes, ita animati fuere, vt alios ſecum ſimul quærere cuperent; illi ſanè affectu honeſti, ſed conatu inualidi fuerunt. Probabiles enim tantùm rationes ſequuti videntur, & argumentorum vertigine circumaguntur, & promiſcuâ quærendi licentiâ ſeueritatem inquiſitionis eneruârunt. Nemo autem reperitur, qui in rebus ipſis, & Experientiâ, moram fecerit legitimam. Atque nonnulli rurſus qui experientiæ vndis ſe commiſere, & ferè Mechanici facti ſunt; tamen in ipſâ experientiâ Erraticam quandam inquiſitionem exercent, nec ei certâ lege militant. Quin & plerique puſilla quædam penſa ſibi propoſuere, pro magno ducentes, ſi vnum aliquod inuentum eruere poſſunt; inſtituto non minùs tenui, quàm imperito. Nemo enim rei alicuius naturam, in ipſâ re, rectè aut fœliciter perſcrutatur; verùm poſt laborioſam experimentorum variationem non acquieſcit, ſed inuenit quod vlteriùs quærat. Neque illud imprimis omittendum eſt, quòd omnis in experiendo induſtria, ſtatim ab initio opera quædam deſtinata, præpropero & intempeſtiuo ſtudio captauit; Fructifera (inquam) Experimenta, non Lucifera, quæſiuit; nec ordinem diuinum imitata eſt; qui primo die lucem tantùm creauit, eique vnum diem integrum attribuit; neque illo die quicquam materiati operis produxit, verùm ſequentibus diebus ad ea deſcendit. At, qui ſummas Dialecticæ partes tribuerunt, atque indè fidiſſima Scientijs præſidia comparari putarunt, veriſſimè & optimè viderunt, intellectum humanum ſibi permiſſum, meritò ſuſpectum eſſe debere. Verùm infirmior omninò eſt malo medicina; nec ipſa mali expers. Siquidèm Dialectica quæ recepta eſt, licèt ad Ciuilia & Artes, quæ in ſermone & opinione poſitæ ſunt, rectiſſimè adhibeatur; Naturæ tamen ſubtilitatem longo interuallo non attingit; & prenſando quod non capit, ad errores potiùs ſtabiliendos, & quaſi figendos, quàm ad viam veritati aperiendam valuit.

Quarè, vt quæ dicta ſunt complectamur, non videtur hominibus aut aliena fides, aut induſtria propria, circa Scientias hactenùs fœlicitèr illuxiſſe; præſertim quum & in demonſtrationibus, & in experimentis adhuc cognitis, parùm ſit præſidij. Ædificium autem huius Vniuerſi, ſtructurâ ſuâ, intellectui humano contemplanti, inſtar labyrinthi eſt; vbi tot ambigua viarum, tàm fallaces rerum & ſignorum ſimilitudines, tàm obliquæ & implexæ Naturarum ſpiræ & nodi, vndequaque ſe oſtendunt. Iter autem, ſub incerto ſenſûs lumine, interdum affulgente, interdum ſe condente, per experientiæ & rerum particularium ſyluas, perpetuò faciendum eſt. Quin etiam duces itineris (vt dictum eſt) qui ſe offerunt, et ipſi implicantur; atque errorum, et errantium numerum augent. In rebus tàm duris, de iudicio hominum ex vi propriâ, aut etiam de fœlicitate fortuitâ, deſperandum eſt. Neque enim Ingeniorum quantacunque excellentia, neque experiendi alea ſæpiùs repetita, iſta vincere queat. Veſtigia filo regenda ſunt: omniſque via vſque a primis ipſis ſenſuum perceptionibus, certâ ratione munienda. Neque hæc ità accipienda ſunt, ac ſi nihil omninò tot ſæculis, tantis laboribus actum ſit. Neque enim eorum quæ inuenta ſunt, nos pœnitet. Atque antiqui certè in ijs, quæ in ingenio et meditatione abſtracta poſita ſunt, mirabiles ſe viros præſtitere. Verùm, quemadmodùm ſæculis prioribus cùm homines in nauigando per ſtellarum tantùm obſeruationes curſum dirigebant, veteris ſanè Continentis oras legere potuerunt, aut maria aliqua minora, et mediterranea traijcere; priuſquam autem Oceanus traijceretur, et noui Orbis regiones detegerentur, neceſſe fuit, vſum acûs nauticæ, vt ducem viæ magis fidum, et certum, innotuiſſe: ſimili prorſus ratione, quæ hucuſque in Artibus et Scientijs inuenta ſunt, ea huiuſmodi ſunt, vt vſu, meditatione, obſeruando, argumentando, reperiri potuerint;

uerint; vtpotè quæ ſenſibus propiora ſint, & communibus notionibus ferè ſubiaceant. Antequàm verò ad remotiora, & occultiora Naturæ liceat appellere, neceſſariò requiritur, vt melior & perfectior mentis & Intellectus humani vſus & adoperatio introducatur.

Nos certè æterno Veritatis amore deuicti, viarum ncertis, & arduis, & ſolitudinibus, nos commiſimus; & Diuino auxilio freti & innixi, mentem noſtram, & contra opinionum violentias, & quaſi inſtructas acies, & contra proprias & internas hæſitationes & ſcrupulos, & contra rerum caligines, & nubes, & vndequáque volantes phantaſias, ſuſtinuimus; vt tandem magis fida & ſecura indicia, viuentibus & poſteris comparare poſſemus. Quâ in re ſi quid profecerimus, non alia ſanè ratio nobis viam aperuit, quàm vera & legitima ſpiritus humani humiliatio. Omnes enim ante nos, qui ad artes inueniendas ſe applicuerunt, coniectis pauliſpèr in res, & exempla, & experientiam oculis, ſtatìm, quaſi inuentio nil aliud eſſet, quàm quædam excogitatio, ſpiritus proprios, vt ſibi Oracula exhiberent, quodammodò inuocárunt. Nos verò inter res caſtè & perpetuò verſantes, Intellectum longiùs à Rebus non abſtrahimus, quàm vt rerum imagines, & radij (vt in ſenſu fit) coire poſſint; vndè fit, vt Ingenij viribus & excellentiæ non multum relinquatur. Atque quam in inueniendo adhibemus humilitatem, eandem & in docendo ſequuti ſumus. Neque enim aut confutationum triumphis, aut antiquitatis aduocationibus, aut authoritatis vſurpatione quâdam, aut etiam obſcuritatis velo, aliquam his noſtris inuentis maieſtatem imponere, aut conciliare conamur; qualia reperire non difficile eſſet ei, qui nomini ſuo, non animis aliorum lumen affundere conaretur. Non (inquam) vllam aut vim, aut inſidias hominum iudicijs fecimus, aut paramus; verùm eos ad res ipſas, & rerum fœdera adducimus; vt ipſi videant, quid habeant, quid arguant, quid addant, atque in commune conferant. Nos autem ſi quâ in re, vel malè credidimus, vel obdormiuimus, & minùs attendimus, vel defecimus in viâ, & inquiſitionem abrupimus; nihilominùs iis modis, res nudas & apertas exhibemus, vt errores noſtri, antequàm Scientiæ maſſam altiùs inficiant, notari & ſeparari poſſint; atque etiàm vt facilis & expedita ſit laborum noſtrorum continuatio. Atque hoc modo, inter Empiricam & Rationalem facultatem (quarum moroſa & inauſpicata diuortia, & repudia, omnia in humanâ familiâ turbauere) coniugium verum & legitimum, in perpetuùm, nos firmaſſe exiſtimamus.

Quamobrem, quùm hæc arbitrij noſtri non ſint; in principio Operis, ad Deum Patrem, Deum Verbum, Deum Spiritum, preces fundimus humillimas, & ardentiſſimas, vt humani generis ærumnarum memores, & peregrinationis iſtius vitæ, in quâ dies paucos & malos terimus; nouis ſuis Eleemoſynis, per manus noſtras, familiam humanam dotare dignentur. Atque illud inſuper ſupplices rogamus, ne humana diuinis officiant; néue ex reſeratione viarum ſenſûs, & accenſione maiore luminis naturalis, aliquid incredulitatis & noctis, animis noſtris, erga Diuina myſteria oboriatur:

ſed potiùs, vt ab intellectu puro, à phantaſiis & vanitate repurgato, & diuinis oraculis nihilominùs ſubdito, & prorſus deditit io, fidei dentur, quæ fidei ſunt. Poſtremò, vt Scientiæ veneno à ſerpente infuſo, quo animus humanus tumet & inflatur, depoſito, nec altum ſapiamus, nec vltra ſobrium, ſed veritatem in charitate colamus.

Peractis autem votis, ad homines conuerſi, quædam & ſalutaria monemus, & æqua poſtulamus. Monemus primùm (quod etiam precati ſumus) vt homines ſenſum in officio, quoad Diuina, contineant. Senſus enim (inſtar Solis) Globi terreſtris faciem aperit, cœleſtis claudit, & obſignat. Rurſus, ne huiuſce mali fugâ, in contrarium peccent; quod certè fiet, ſi naturæ Inquiſitionem vlla ex parte veluti Interdicto, ſeparatam putant. Neque enim pura illa & immaculata Scientia naturalis, per quam Adam nomina ex proprietate rebus impoſuit, principium aut occaſionem lapſui dedit. Sed ambitioſa illa & Imperatiua Scientiæ Moralis, de Bono & Malo diiudicantis, cupiditas, ad hoc vt Homo a Deo deficeret, & ſibi ipſi leges daret, ea demùm ratio atque modus tentationis fuit. De Scientiis autem quæ Naturam contemplantur, Sanctus ille Philoſophus pronuntiat, Gloriam Dei eſſe celare rem; gloriam Regis autem rem inuenire: non aliter, ac ſi Diuina Natura, innocenti & beneuolo puerorum ludo delectaretur, qui ideò ſe abſcondunt vt inueniantur; atque animam humanam ſibi colluſorem in hoc ludo, pro ſuâ in homines indulgentiâ, & bonitate cooptauerit. Poſtremò omnes in vniuer-

ſum monitos volumus, vt Scientiæ veros fines cogitent; nec eam aut animi cauſâ petant, aut ad contentionem, aut vt alios deſpiciant, aut ad commodum, aut ad famam, aut ad potentiam, aut huiuſmodi inferiora, ſed ad meritum, & vſus vitæ, eamque in Charitate perficiant, & regant. Ex appetitu enim Potentiæ, Angeli lapſi ſunt; ex appetitu Scientiæ, homines; ſed Charitatis non eſt exceſſus; neque Angelus, aut Homo, per eam vnquam in periculum venit.

Poſtulata autem noſtra, quæ afferimus, talia ſunt. De nobis ipſis ſilemus: De re autem quæ agitur, petimus; vt homines eam non Opinionem, ſed Opus eſſe cogitent; ac pro certo habeant, non Sectæ nos alicuius, aut Placiti, ſed vtilitatis, & amplitudinis humanæ fundamenta moliri. Deinde, vt ſuis commodis æqui, exutis opinionum zelis & præiudiciis, in commune conſulant, ac ab erroribus viarum atque impedimentis, noſtris præſidiis & auxiliis liberati & muniti, laborum qui reſtant, & ipſi in partem veniant. Præterea, vt benè ſperent, neque Inſtaurationem *noſtram, vt quiddam infinitum, & vltra mortale, fingant, & animo concipiant; quùm reuera ſit infiniti erroris finis, & terminus legitimus; mortalitatis autem, & humanitatis, non ſit immemor, quùm rem non intra vnius ætatis curriculum omninò perfici poſſe confidat, ſed ſucceſſioni deſtinet; denique Scientias, non per arrogantiam in humani Ingenij cellulis, ſed ſubmiſſè in mundo maiore quærat. Vaſta verò, vt plurimùm ſolent eſſe, quæ inania: ſolida contrahuntur maximè, & in paruo ſita ſunt. Poſtremò etiam pe-*

tendum videtur (ne fortè quis rei ipſius periculo nobis quus eſſe velit) vt videant homines, quatenus ex eo quid nobis aſſerere neceſſe ſit (ſi modò nobis ipſi conſtare velimus) de his noſtris opinandi, aut ſententiam ferendi, ſibi ius permiſſum putent: quùm nos omnem ſtam rationem humanam præmaturam, anticipantem, à rebus temerè, & citiùs quàm oportuit, abſtractam, (quatenus ad inquiſitionem Naturæ) vt rem variam, & perturbatam, & malè extructam, reijciamus. Neque poſtulandum eſt, vt eius iudicio ſtetur, quæ ipſa in iudicium vocatur.

DISTRIBVTIO OPERIS.

Eius conſtituuntur Partes ſex.

Prima; Partitiones Scientiarum.

Secunda; Nouum Organum *ſiue* Indicia de Interpretatione Naturæ.

Tertia; Phænomena Vniuerſi, *ſiue* Hiſtoria Naturalis & Experimentalis ad condendam Philoſophiam.

Quarta; Scala Intellectus.

Quinta; Prodromi, *ſiue* Anticipationes Philoſophiæ Secundæ.

Sexta; Philoſophia ſecunda, *ſiue* Scientia Actiua.

Singularum Argumenta.

Pars autem Inſtituti noſtri eſt, vt omnia, quantum fieri poteſt, apertè & perſpicuè proponantur. Nuditas enim animi, vt olim corporis, innocentiæ, & ſimplicitatis comes eſt. Pateat itaque primò Ordo Operis, atque ratio eius. Partes Operis à nobis conſtituuntur ſex.

Prima pars exhibet Scientiæ eius ſiue Doctrinæ, cuius poſſeſsione humanum genus hactenùs verſatur,

Sum-

Summam, ſiue Deſcriptionem vniuerſalem. Viſum enim eſt nobis, etiam in ijs, quæ recepta ſunt, nonnullam facere moram: eo nimirùm conſilio, vt faciliùs & Veteribus perfectio, & Nouis aditus detur. Pari enim ferè ſtudio ferimur, & ad vetera excolenda, & ad vlteriora aſſequenda. Pertinet etiam hoc ad faciendam fidem: iuxta illud; Non accipit Indoctus verba Scientiæ, niſi priùs ea dixeris, quæ verſantur in corde eius. Itaque Scientiarum atque Artium receptarum oras legere, necnon vtilia quædam in illas importare, tanquam in tranſitu non negligemus.

Partitiones tamen Scientiarum adhibemus eas, quæ non tantùm iam inuenta & nota, ſed hactenus omiſſa, & debita complectantur. Etenim inueniuntur in globo Intellectuali, quemadmodum in Terreſtri, & culta pariter, & deſerta. Itaque nil mirum videri debet, ſi à diuiſionibus vſitatis quandoque recedamus. Adiectio enim, dum totum variat, etiam partes earumque ſectiones neceſſariò variat: receptæ autem diuiſiones, receptæ ſummæ Scientiarum, qualis nunc eſt, tantùm competunt.

Circa ea verò, quæ ceu omiſſa notabimus, ita nos geremus; vt non leues tantùm titulos & argumenta conciſa eorum, quæ deſiderantur, proponamus. Nam ſiquid inter omiſſa retulerimus, (modò ſit dignioris ſubiecti) cuius ratio paulò videatur obſcurior; (adeò vt meritò ſuſpicari poſſimus, homines non facilè intellecturos, quid nobis velimus, aut quale ſit illud opus quod animo & cogitatione complectimur:) perpetuò nobis curæ erit, aut præcepta huiuſmodi Operis conficiendi, aut etiam partem operis ipſius iam à nobis confectam, ad exemplum totius ſubiungere: vt in ſingulis aut operâ aut conſilio iuuemus. Etenim, etiam ad noſtram exiſtimationem, non ſuam aliorum vtilitatem pertinere putauimus; ne quis arbitretur, leuem aliquam de iſtiuſmodi rebus notionem mentem noſtram perſtrinxiſſe; atque eſſe illa, quæ deſideramus ac prenſamus, tanquam votis ſimilia. Ea verò talia ſunt, quorum & penes homines (niſi ſibi ipſi deſint) poteſtas planè ſit; & nos apud noſmet rationem quandam certam & explicatam habeamus. Neque enim regiones metiri animo, vt Augures, auſpiciorum cauſâ: ſed intrare, vt Duces, promerendi ſtudio, ſuſcepimus.

Atque hæc prima Operis pars eſt.

Porrò præteruecti Artes veteres, Intellectum humanum ad traijciendum inſtruemus. Deſtinatur itaque Parti ſecundæ, Doctrina de meliore & perfectiore vſu rationis in Rerum inquiſitione, & de auxilijs veris Intellectus: vt per hoc (quantùm conditio humanitatis ac mortalitatis patitur) exaltetur Intellectus, & facultate amplificetur ad Naturæ ardua & obſcura ſuperanda. Atque eſt ea, quam adducimus, Ars (quam Interpretationem Naturæ appellare conſueuimus) ex genere Logicæ; licet plurimum, atque adeò immenſum quiddam interſit. Nam & ipſa illa Logica vulgaris auxilia & præſidia Intellectui moliri ac parare profitetur: & in hoc vno conſentiunt. Differt autem planè à Vulgari, rebus præcipuè tribus: viz. ipſo fine, ordine demonſtrandi, & inquirendi initijs.

Nam

Nam huic noſtræ Scientiæ finis proponitur; vt inueniantur non Argumenta, ſed Artes; nec Principijs conſentanea, ſed ipſa Principia; nec Rationes probabiles, ſed Deſignationes & indicationes Operum. Itaque ex intentione diuerſâ, diuerſus ſequitur effectus. Illic enim aduerſarius Diſputatione vincitur & conſtringitur: hic Naturâ, Opere.

Atque cum huiuſmodi fine conueniunt Demonſtrationum ipſarum natura & Ordo. In Logicâ enim vulgari opera ferè vniuerſa circa Syllogiſmum conſumitur. De Inductione vero Dialectici vix ſeriò cogitaſſe videntur; leui mentione eam tranſmittentes, & ad diſputandi formulas properantes. At nos demonſtrationem per Syllogiſmum reijcimus, quòd confuſius agat, & Naturam emittat è manibus. Tametſi enim nemini dubium eſſe poſſit, quin, quæ in medio termino conueniunt, ea & inter ſe conueniant; (quod eſt Mathematicæ cuiuſdam certitudinis:) nihilominùs hoc ſubeſt fraudis, quòd Syllogiſmus ex propoſitionibus conſtet, propoſitiones ex verbis, verba autem notionum teſſeræ & ſigna ſint. Itaque ſi Notiones ipſæ mentis (quæ verborum quaſi anima ſunt, & totius huiuſmodi ſtructuræ ac fabricæ baſis) malè ac temerè à rebus abſtractæ, & vagæ, nec ſatis definitæ & circumſcriptæ, denique multis modis vitioſæ fuerint, omnia ruunt. Reijcimus igitur Syllogiſmum; neque id ſolùm quoad principia, (ad quæ nec illi eam adhibent) ſed etiam quoad propoſitiones medias: quas educit ſanè atque parturit, vtcunque Syllogiſmus; ſed operum ſteriles, & à Practicâ remotas, & planè quoad ad partem actiuam Scientiarum incompetentes. Quamuis igitur relinquamus Syllogiſmo & huiuſmodi Demonſtrationibus famoſis ac iactatis, iuriſdictionem in Artes populares & opinabiles, (nil enim in hac parte mouemus) tamen ad Naturam Rerum, Inductione per omnia, & tam ad minores propoſitiones, quàm ad maiores, vtimur. Inductionem enim cenſemus eam eſſe demonſtrandi formam, quæ Senſum tuetur, & Naturam premit, & Operibus imminet ac ferè immiſcetur.

Itaque Ordo quoque demonſtrandi planè inuertitur. Adhuc enim res ita geri conſueuit; vt à ſenſu & particularibus primo loco ad maximè generalia aduoletur, tanquam ad polos fixos circa quos diſputationes vertantur; ab illis cætera per media deriuentur: Viâ certè compendiariâ, ſed præcipiti; & ad Naturam imperuiâ, ad Diſputationes verò procliui & accommodatâ. At ſecundùm nos, Axiomata continentèr, & gradatìm excitantur, vt nonniſi poſtremo loco ad Generaliſſima ueniatur: Ea verò Generaliſſima euadunt, non notionalia, ſed benè terminata; & talia quæ Natura vt reuera ſibi notiora agnoſcat, quæque rebus hæreant in medullis.

At in formâ ipſâ quoque Inductionis, & iudicio quod per eam fit, opus longè maximum mouemus. Ea enim de quâ Dialectici loquuntur, quæ procedit per Enumerationem ſimplicem, puerile quiddam eſt, & precariò concludit, & periculo ab inſtantiâ contradictoriâ exponitur, & conſueta tantùm intuetur; nec exitum reperit.

Atqui opus eſt ad Scientias Inductionis formâ tali, quæ experientiam ſoluat, & ſeparet, & per excluſiones ac reiectiones debitas neceſſariò concludat. Quòd ſi Iudicium illud vulgatum Dialecticorum tam operoſum fuerit, & tanta ingenia exercuerit; quantò magis laborandum eſt in hoc altero, quod non tantùm ex Mentis penetralibus, ſed etiam ex Naturæ viſceribus extrahitur?

Neque tamen hic finis. Nam fundamenta quoque Scientiarum fortiùs deprimimus & ſolidamus, atque Initia inquirendi altiùs ſumimus, quàm adhuc homines fecerunt: ea ſubijciendo examini, quæ Logica vulgaris tanquam fide alienâ recipit. Etenim Dialectici principia Scientiarum à Scientiis ſingulis tanquam mutuò ſumunt: rurſus notiones mentis primas venerantur: Poſtremò informationibus immediatis ſenſus bene diſpoſiti acquieſcunt. At nos Logicam veram ſingulas Scientiarum Prouincias maiore cum imperio, quâm penes ipſarum Principia ſit, debere ingredi decreuimus: atque illa ipſa Principia putatiua ad rationes reddendas compellere, quouſque planè conſtent. Quod verò attinet ad notiones primas Intellectus; nihil eſt eorum, quæ Intellectus ſibi permiſſus congeſſit, quin nobis pro ſuſpecto ſit, nec vllo modo ratum, niſi nouo iudicio ſe ſtiterit, & ſecundùm illud pronuntiatum fuerit. Quinetiam ſenſus ipſius informationes multis modis excutimus. Senſus enim fallunt vtique; ſed & errores ſuos indicant: Verùm errores præſtò, indicia eorum longè petita ſunt.

Duplex autem eſt Senſûs culpa: Aut enim deſtituit nos, aut decipit. Nam primò, plurimæ ſunt res quæ ſenſum etiam rectè diſpoſitum, nec vllo modo impeditum effugiunt; aut ſubtilitate totius corporis, aut partium minutijs, aut loci diſtantiâ, aut tarditate atque etiam velocitate motus, aut familiaritate obiecti, aut alias ob cauſas. Neque rurſùs, vbi Senſus rem tenet, prehenſiones eius admodùm firmæ ſunt. Nam teſtimonium & informatio ſenſûs ſemper eſt ex analogiâ Hominis, non ex analogiâ Vniuerſi: atque magno prorſus errore aſſeritur, Senſum eſſe menſuram rerum.

Itaque vt his occurratur; nos multo & fido miniſterio auxilia Senſui vndique conquiſiuimus, & contraximus: vt deſtitutionibus ſubſtitutiones, variationibus rectificationes ſuppeditentur. Neque id molimur tam Inſtrumentis, quàm experimentis. Etenim Experimentorum longè maior eſt ſubtilitas, quàm Senſûs ipſius, licèt inſtrumentis exquiſitis adiuti: (de iis loquimur Experimentis, quæ ad intentionem eius quod quæritur peritè, & ſecundùm artem excogitata & appoſita ſunt.) Itaque perceptioni Senſûs immediatæ ac propriæ non multùm tribuimus: ſed eò rem deducimus, vt Senſus tantùm de Experimento, Experimentum de Re iudicet. Quare exiſtimamus nos Senſûs (à quo omnia in Naturalibus petenda ſunt, niſi fortè libeat inſanire) Antiſtites religioſos, & oraculorum eius non imperitos Interpretes nos præſtitiſſe: vt alii profeſſione quadam, nos re ipſâ Senſum tueri, ac colere videamur. Atque huiuſmodi ſunt ea, quæ ad lumen ipſum Naturæ, eiuſque accenſionem, & immiſſionem paramus: quæ per ſe ſufficere poſſent, ſi Intellectus humanus æquus & inſtar tabulæ abraſæ eſſet. Sed cùm mentes hominum miris modis adeò obſeſſæ ſint, vt ad veros Rerum radios excipiendos ſincera & polita area prorſus deſit; neceſſitas quædam incumbit, vt etiam huic rei remedium quærendum eſſe putemus.

Idola autem, à quibus occupatur Mens, vel Adſcititia ſunt, vel Innata. Adſcititia verò immigrarûnt in mentes hominum, vel ex Philoſophorum placitis & ſectis, vel ex peruerſis legibus demonſtrationum. At Innata inhærent Naturæ ipſius Intellectûs, qui ad errorem longè procliuior eſſe deprehenditur, quàm Senſus. Vtcunque enim homines ſibi placeant, & in admirationem Mentis humanæ ac ferè adorationem ruant, illud certiſsimum eſt; Sicut ſpeculum inæquale rerum radios ex figurâ & ſectione propriâ immutat; ita & Mentem, cùm à rebus per Senſum patitur, in notionibus ſuis expediendis & comminiſcendis, haud optimâ fide Rerum naturæ ſuam naturam inſerere & immiſcere.

Atque priora illa duo Idolorum genera, ægrè; poſtrema verò hæc nullo modo euelli poſſunt. Id tantùm relinquitur, vt indicentur; atq; vt vis iſta Mentis inſidiatrix notetur & conuincatur, ne fortè à deſtructione veterum, noui ſubindè errorum ſurculi ex ipſâ malâ complexione Mentis pullulent; eoque res recidat, vt errores non extinguantur, ſed permutentur: Verùm è contra, vt illud tandem in æternum ratum & fixum ſit, Intellectum niſi per Inductionem, eiuſque

que formam legitimam, iudicare non poſſe. Itaque Doctrina iſta de expurgatione Intellectus, vt ipſe ad veritatem habilis ſit; tribus redargutionibus abſoluitur: Redargutione Philoſophiarum, Redargutione Demonſtrationum, & Redargutione Rationis humanæ natiuæ. His verò explicatis, ac poſtquam demùm patuerit, quid Rerum natura, quid Mentis natura ferat; exiſtimamus nos thalamum Mentis & Vniuerſi, pronubâ diuinâ bonitate, ſtrauiſſe & ornaſſe. Epithalamij autem votum ſit, vt ex eo connubio auxilia humana, & ſtirps Inuentorum, quæ neceſſitates ac miſerias hominum aliquâ ex parte doment & ſubigant, ſuſcipiatur. Hæc verò eſt Operis pars ſecunda.

At vias non ſolùm monſtrare & munire, ſed inire quoque conſilium eſt. Itaque Tertia pars Operis complectitur Phænomena Vniuerſi; *hoc eſt, omnigenam Experientiam, atque Hiſtoriam Naturalem, eius generis, quæ poſſit eſſe ad condendam Philoſophiam fundamentalis. Neque enim excellens aliqua Demonſtrandi via, ſiue Naturam Interpretandi forma; vt Mentem ab errore & lapſu defendere ac ſuſtinere, ita ei materiam ad ſciendum præbere & ſubminiſtrare poſſit. Verùm ijs, quibus non conijcere & hariolari, ſed inuenire & ſcire propoſitum eſt; quique non ſimiolas & fabulas Mundorum commiſci, ſed huius ipſius veri Mundi naturam introſpicere, & velut diſſecare in animo habent; omnia à Rebus ipſis petenda ſunt. Neque huic labori, & inquiſitioni, ac mundanæ perambulationi vlla ingenij, aut*

aut meditationis, aut argumentationis ſubſtitutio, aut compenſatio ſufficere poteſt; non ſi omnia omnium ingenia coierint. Itaque aut hoc prorſùs habendum, aut negotium in perpetuum deſerendum. Ad hunc verò vſque diem ita cum hominibus actum eſt, vt minimè mirum ſit, ſi Natura ſui copiam non faciat.

Nam primò, ſenſus ipſius Informatio, & deſerens, & fallens: Obſeruatio, indiligens, & inæqualis, & tanquam fortuita: Traditio, vana, & ex rumore: Practica, operi intenta & ſeruilis: vis Experimentalis, cæca, ſtupida, vaga, & prærupta: denique Hiſtoria naturalis, leuis & inops; vitioſiſſimam materiam Intellectui ad Philoſophiam & Scientias congeſſerunt.

Deindè, præpoſtera Argumentandi ſubtilitas & ventilatio, ſerum rebus planè deſperatis tentatur remedium: nec negotium vllo modo reſtituit, aut errores ſeparat. Itaque nulla ſpes maioris augmenti, ac progreſſus ſita eſt, niſi in Reſtauratione quadam Scientiarum.

Huius autem exordia omninò à naturali Hiſtoriâ ſumenda ſunt, eâque ipſâ noui cuiuſdam generis & apparatus. Fruſtrà enim fuerit ſpeculum expolire, ſi deſint imagines: & planè Materia idonea præparanda eſt Intellectui, non ſolùm præſidia fida comparanda. Differt verò rurſùs Hiſtoria noſtra (quemadmodum Logica noſtra) ab eâ quæ habetur, multis rebus: fine, ſiue officio; ipſâ mole & congerie; dein ſubtilitate; etiam delectu; & conſtitutione in ordine ad ea quæ ſequuntnr.

Primò enim eam proponimus Hiſtoriam Naturalem; quæ non tam aut rerum varietate delectet, aut præſenti Experimentorum fructu iuuet; quàm lucem Inuentioni cauſarum affundat, & Philoſophiæ enutriendæ primam mammam præbeat. Licet enim Opera, atque Actiuam Scientiarum partem præcipuè ſequamur, tamen meſsis tempus expectamus, nec muſcum & ſegetem herbidam demetere conamur. Satis enim ſcimus Axiomata rectè inuenta, tota agmina Operum ſecum trahere; atq; opera non ſparſim, ſed confertim exhibere. Intempeſtiuum autem illum & puerilem affectum, vt pignora aliqua nouorum Operum properè captentur, prorſus damnamus & amouemus, ceu pomum Atalantæ quod curſum retardat. Atque Hiſtoriæ noſtræ Naturalis Officium tale eſt.

Quoad Congeriem verò, conficimus Hiſtoriam non ſolùm Naturæ liberæ ac ſolutæ; (cùm ſcilicet illa ſponte fluit, & opus ſuum peragit; qualis eſt Hiſtoria Cœleſtium, Meteororum, Terræ, & Maris, Mineralium, Plantarum, Animalium:) ſed multò magis Naturæ conſtrictæ & vexatæ; nempè, cùm per Artem & miniſterium humanum de ſtatu ſuo detruditur, atque premitur & fingitur. Itaque omnia Artium Mechanicarum, omnia Operatiuæ partis Liberalium, omnia Practicarum complurium, quæ in Artem propriam non coäluerunt, Experimenta, (quantum inquirere licuit, & quantùm ad finem noſtrum faciunt) perſcribimus. Quin etiam (vt quod res eſt, eloquamur) faſtum hominum & ſpecioſa nil morati, multò plus & operæ & præſidii in hac parte, quàm in illâ alterâ, ponimus:

quandoquidem Natura rerum magis ſe prodit per vexationes Artis, quàm in libertate propriâ.

Neque Corporum tantùm Hiſtoriam exhibemus, ſed diligentiæ inſuper noſtræ eſſe putauimus, etiam Virtutum ipſarum (illarum dicimus, quæ tanquàm Cardinales in Naturâ cenſeri poſſint, & in quibus Naturæ primordia planè conſtituuntur; vtpotè Materiæ primis Paſſionibus ac deſiderijs; viz. Denſo, Raro, Calido, Frigido, Conſiſtenti, Fluido, Graui, Leui, alijſque haud paucis) Hiſtoriam ſeorſùm comparare.

Enimuerò vt de Subtilitate dicamus, planè conquirimus genus Experimentorum longè ſubtilius & ſimplicius quàm ſunt ea quæ occurrunt. Complura enim à tenebris educimus & eruimus, quæ nulli in mentem veniſſet inueſtigare, niſi qui certo & conſtanti tramite ad inuentionem Cauſarum pergeret; cùm in ſe nullius magnoperè ſint vſus; vt liquidò appareat, ea non propter ſe quæſita eſſe; ſed ita prorſus ſe habeant illa ad Res & Opera, quemadmodùm literæ Alphabeti ſe habeant ad Orationem & verba: quæ licèt per ſe inutiles, eædem tamen omnis ſermonis elementa ſunt.

In Delectu autem Narrationum & Experimentorum meliùs hominibus cauiſſe nos arbitramur, quàm qui adhuc in Hiſtoriâ Naturali verſati ſunt. Nam omnia fide oculatâ, aut ſaltem perſpectâ, & ſumma quadam cum ſeueritate recipimus: ita vt nil referatur auctum Miraculi cauſâ, ſed quæ narramus, à fabulis & vanitate caſta & intemerata ſint. Quinetiam & recepta quæque ac iactata mendacia (quæ mirabili quodam neglectu per ſæcula multa obtinuerunt & inuete- ta ſunt) nominatìm proſcribimus & notamus; ne Scientijs amplius moleſta ſint. Quod enim prudentèr nimaduertit quidam; fabulas, & ſuperſtitiones, & gas, quas Nutriculæ pueris inſtillant, mentes rum etiam ſeriò deprauare: ita eadem nos mouit ra- , vt ſolliciti atque etiam anxij ſimus, ne ab initio, us veluti infantiam Philoſophiæ ſub Hiſtoriâ Na- ali tractemus & curemus; illa alicui vanitati aſſue- t. At in omni Experimento nouo & paulò ſubtilio- , licèt (vt nobis videtur) certo ac probato, modum amen experimenti, quo vſi ſumus, apertè ſubiungi- mus: vt, poſtquàm patefactum ſit, quomodò ſingula nobis conſtiterint; videant homines quid erroris ſub- ſſe & adhærere poſſit; atque ad probationes magis fi- s, & magis exquiſitas (ſi quæ ſint) expergiſcantur. Denique vbique monita, & ſcrupulos, & cautiones pergimus, religione quadam, & tanquam exorciſmo mnia phantaſmata eijcientes, ac cohibentes.

Poſtremò, cùm nobis exploratum ſit, quantoperè xperientia & Hiſtoria aciem mentis humanæ diſgre- ; & quàm difficile ſit (præſertim animis vel tene- is, vel præoccupatis) à principio cum Naturâ con- ueſcere; adiungimus ſæpiùs obſeruationes noſtras, nquam primas quaſdam conuerſiones & inclinatio- nes, ac veluti aſpectus Hiſtoriæ ad Philoſophiam: vt & pignoris loco hominibus ſint, eos in Hiſtoriæ flucti- us perpetuò non detentos iri; vtque, cùm ad opus In- llectùs deueniatur, omnia ſint magis in procinctu. Atque per huiuſmodi (qualem deſcribimus) Hiſto-

riam

riam Naturalem, aditum quendam fieri poſſe ad Naturam tutum & commodum; atque Materiam Intellectui præberi probam & præparatam cenſemus.

Poſtquàm verò & Intellectum fidiſſimis auxiliis ac præſidiis ſtipauimus, & iuſtum Diuinorum Operum exercitum ſeueriſſimo delectu comparauimus; nil amplius ſupereſſe videtur, niſi vt Philoſophiam ipſam aggrediamur. Attamen in re tam arduâ & ſuſpenſâ, ſunt quædam quæ neceſſariò videntur interponenda: partim docendi gratiâ, partim in vſum præſentem.

Horum primum eſt, vt Exempla proponantur inquirendi & inueniendi, ſecundùm noſtram rationem ac viam, in aliquibus ſubiectis repræſentata: ſumendo ea potiſſimùm ſubiecta, quæ, & inter ea quæ quæruntur, ſunt nobiliſſima, & inter ſe maximè diuerſa; vt in vnoquoque genere Exemplum non deſit. Neque de iis Exemplis loquimur, quæ ſingulis Præceptis ac Regulis illuſtrandi gratiâ adiiciuntur: (hoc enim in Secunda Parte operis abundè præſtitimus) ſed planè Typos intelligimus & Plaſmata, quæ vniuerſum Mentis proceſſum, atque inueniendi continuatam fabricam & ordinem in certis ſubiectis, iiſque variis & inſignibus, tanquàm ſub oculos ponant. Etenim nobis in mentem venit, in Mathematicis, aſtante machinâ, ſequi Demonſtrationem facilem & perſpicuam: contrà, abſque hac commoditate, omnia videri inuoluta, &, quàm reuerà ſunt, ſubtiliora. Itaque huiuſmodi Exemplis Quartam partem noſtri Operis attribuimus: quæ reuerà nil aliud eſt, quam Secundæ Partis applicatio particularis & explicata.

At quinta pars ad tempus tantùm, donec reliqua perficiantur, adhibetur: & tanquàm fœnus redditur, vſque dum ſors haberi poſsit. Neque enim finem noſtrum ita petimus occæcati; vt, quæ occurrunt in viâ vtilia, negligamus. Quamobrem Quintam partem Operis ex ijs conficimus, quæ à nobis aut inuenta, aut probata, aut addita ſunt: Neque id tamen ex rationibus atque præſcriptis Interpretandi; ſed ex eodem Intellectûs vſu, quem alii in inquirendo & inueniendo adhibere conſueuerunt. Etenim cùm, ex perpetuâ noſtrâ cum Natura conſuetudine, maiora de Meditationibus noſtris, quàm pro ingenii viribus, ſperamus; tùm poterunt iſta veluti tabernaculorum in viâ poſitorum vice fungi, vt mens ad certiora contendens in iis pauliſpèr acquieſcat. Attamen teſtamur interim, nos illis ipſis, quòd ex verâ interpretandi forma non ſint inuenta, aut probata, teneri minimè velle. Illam verò Iudicii ſuſpenſionem, non eſt quod exhorreat cuipiam in Doctrinâ, quæ non ſimplicitèr nil ſciri poſſe, ſed nil niſi certo ordine & certâ viâ ſciri poſſe aſſerit: atque intereà tamen certos Certitudinis gradus ad vſum & leuamen conſtituit; donec Mens in Cauſarum explicatione conſiſtat. Neque enim illæ ipſæ Scholæ Philoſophorum, qui Acatalepsiam ſimplicitèr tenuerunt, inferiores fuère iſtis quæ pronuntiandi licentiam vſurpârunt. Illæ tamen Senſui & Intellectui auxilia non parauerunt, quod nos fecimus: ſed fidem & authoritatem planè ſuſtulèrunt; quod longè alia res eſt, & ferè oppoſita.

Sexta tandem pars Operis noſtri (cui reliquæ in-

ſeruiunt ac miniſtrant) eam demùm recludit & proponit Philoſophiam, quæ ex huiuſmodi (qualem antè docuimus & parauimus) inquiſitione legitimâ, & caſtâ, & ſeuerâ educitur & conſtituitur. Hanc verò poſtremam Partem perficere & ad exitum perducere, res eſt & ſuprà vires, & vltra ſpes noſtras collocata. Nos ei initia (vt ſperamus) non contemnenda, exitum generis humani fortuna dabit; qualem fortè homines in hoc Rerum & Animorum ſtatu, haud facilè animo capere aut metiri queant. Neque enim agitur ſolùm fœlicitas Contemplatiua, ſed verè res humanæ & fortunæ, atque omnis Operum potentia. Homo enim Naturæ miniſter & interpres tantum facit & intelligit, quantum de Naturæ ordine, Opere, vel Mente, obſeruauerit: nec amplius ſcit, aut poteſt. Neque enim vllæ vires Cauſarum catenam ſoluere aut perfringere poſſint: neque Natura alitèr quam parendo vincitur. Itaque intentiones geminæ illæ, humanæ ſcilicet Scientiæ, & Potentiæ, verè in idem coincidunt: & fruſtratio Operum maximè fit ex ignoratione Cauſarum.

Atque in eo ſunt omnia, ſiquis oculos Mentis à Rebus ipſis nunquam deiiciens, earum imagines planè vt ſunt, excipiat. Neque enim hoc ſiuerit Deus, vt Phantaſiæ noſtræ ſomnium pro Exemplari Mundi edamus: ſed potiùs benignè faueat, vt Apocalipſim, ac veram viſionem veſtigiorum & ſigillorum Creatoris ſuper Creaturas, ſcribamus.

Itaque Tu Pater, qui lucem viſibilem primitias Creaturæ dediſti, & lucem Intellectualem ad faſtigium

Operum tuorum in faciem **Hominis** *inſpiraſti ; Opus bos, quod à tua Bonitate profectum, tuam gloriam repetit, tuere & rege. Tu poſtquam conuerſus es ad ſpectandum Opera quæ fecerunt manus tuæ, vidiſti quòd omnia eſſent bona valdè; & requieuiſti. At Homo conuerſus ad Opera quæ fecerunt manus ſuæ, vidit quòd omnia eſſent vanitas & vexatio ſpiritus; nec vllo modo requieuit. Quare ſi in Operibus tuis ſudabimus, facies nos viſionis tuæ & Sabbati tui participes. Supplices petimus, vt hæc mens nobis conſtet: vtque nouis Eleemoſynis per manus noſtras & aliorum, quibus eandem mentem largiêris, familiam humanam dotatam velis.*

DEEST PARS PRIMA
INSTAVRATIONIS,
QVÆ COMPLECTITVR
PARTITIONES SCIENTIARVM.

Illæ tamen ex Secundo Libro de Progreſſibus faciendis in Doctrinâ Diuinâ & Humanâ, *nonnulla ex parte peti poſſunt.*

SEQVITVR SECVNDA PARS
INSTVARATIONIS,
QVÆ ARTEM IPSAM

Interpretandi Naturam, & verioris adoperationis Intellectûs exhibet: neque eam ipſam tamen in Corpore tractatûs iuſti; ſed tantùm digeſtam per ſummas, in Aphoriſmos.

PARS SECVNDA OPERIS,
QVAE DICITVR
NOVVM ORGANVM,
SIVE
INDICIA VERA
DE INTERPRETATIONE NATVRÆ.

PRAEFATIO.

QVi de Naturâ, tanquàm de re exploratâ, pronuntiare auſi ſunt, ſiue hoc ex animi fiduciâ fecerint, ſiuè ambitioſè, & more profeſſorio; maximis illi Philoſophiam, & Scientias detrimentis affecêre. Ut enim ad fidem faciendam validi, ita etiam ad inquiſitionem extinguendam & abrumpendam efficaces fuerunt. Neque virtute propria tantùm profuerunt, quantùm in hoc nocuerunt, quòd aliorum virtutem corruperint, & perdiderint. Qui autem contrariam huic viam ingreſſi ſunt, atque nihil prorſus ſciri poſſe aſſeruerunt, ſiue ex Sophiſtarum veterum odio, ſiue ex animi fluctuatione, aut etiam ex quadam doctrinæ copiâ, in hanc opinionem delapſi ſint, certè non contemnendas eius rationes adduxerunt; veruntamen nec à veris initijs ſententiam ſuam deriuârunt, & ſtudio quodam, atque affectatione prouecti, prorſus modum exceſſerunt. At antiquiores ex Græcis (quorum ſcripta perierunt) *inter pronuntiandi iactantiam, & A*catalepſiæ *deſperationem, prudentiùs ſe ſuſtinuerunt: Atque de inquiſitionis difficultate, & rerum obſcuritate, ſæpiùs querimonias & indignationes miſcentes, & veluti frænum mordentes, tamen propoſitum vrgere, atque Naturæ ſe immiſcere, non deſtiterunt: (conſentaneum (vt videtur) exiſtimantes, hoc ipſum (videlicet vtrùm aliquid ſciri poſſit) non diſputare, ſed experiri. Et tamen illi ipſi, impetu tantùm intellectûs vſi, Regulam non adhibuerunt, ſed omnia in acri meditatione, & mentis volutatione, & agitatione perpetuâ, poſuerunt.*

Noſtra autem ratio, vt opere ardua, ita dictu facilis eſt. Ea enim eſt, vt certitudinis gradus conſtituamus, Senſum per reductionem quandam tueamur, ſed Mentis opus quod Senſum ſubſequitur, plerunque reijciamus; nouam autem & certam viam, ab ipſis Senſuum perceptionibus, Menti aperiamus, & muniamus. Atque hoc proculdubiò viderunt & illi, qui tantas Dialecticæ partes tribuerunt. Ex quo liquet, illos Intellectui adminicula quæſiuiſſe, Mentis autem proceſſum natiuum, & ſponte mouentem, ſuſpectum habuiſſe. Sed ſerum planè rebus perditis hoc adhibetur remedium; poſtquam Mens ex quotidianâ vitæ conſuetudine, & auditionibus, & doctrinis inquinatis occupata, & vaniſſimis Idolis *obſeſſa fuerit. Itaque Ars illa Dialecticæ, ſerò (vt diximus) cauens, neque rem vllo modo reſtituens, ad errores potiùs figendos, quàm* ad veritatem aperiendam valuit. Reſtat vnica ſalus, ac ſanitas, vt opus Mentis vniuerſum de integro reſumatur; ac Mens, iam ab ipſo principio, nullo modo ſibi permittatur, ſed perpetuò regatur; ac res, veluti per machinas, conficiatur. Sanè ſi homines pera Mechanica nudis manibus, abſque inſtrumen- rum vi, & ope, aggreſſi eſſent, quemadmodum pera Intellectualia nudis ferè Mentis viribus tra- ſire non dubitârunt; paruæ admodum fuiſſent res, quas mouere & vincere potuiſſent, licèt operas enix- u, atque etiam coniunctas præſtitiſſent. Atque ſi pauliſper morari, atque in hoc ipſum exemplum, veluti in ſpeculum, intueri velimus; exquiramus (ſi placet) ſi fortè obeliſcus aliquis, magnitudine inſig- is, ad triumphi vel huiuſmodi magnificentiæ decus transferendus eſſet, atque id homines nudis manibus ggrederentur, annon hoc magnæ cuiuſdam eſſe de- mentiæ, ſpectator quiſpiam rei ſobrius fateretur? Quòd ſi numerum augerent operariorum, atque hoc modò ſe valere poſſe conſiderent, annon tantò magis? Sin autem delectum quendam adhibere vellent, at- que imbecilliores ſeparare, & robuſtis tantùm & igentibus vti, atque hinc ſaltem ſe voti compotes fore ſperarent, annon adhuc eos impenſiùs delirare diceret? Quin etiam ſi hoc ipſo non contenti, artem tandem athleticam conſulere ſtatuerent, ac om- es deinceps manibus, & lacertis, & neruis ex arte bne vnctis, & medicatis, adeſſe iuberent, annon pror- ſus eos dare operam, vt cum ratione quâdam & pru-

dentia

dentiâ inſanirent, clamaret? Atque homines tamen ſimili maleſano impetu, & conſpiratione inutili, feruntur in Intellectualibus; dum ab ingeniorum vel multitudine & conſenſu, vel excellentiâ & acumine, magna ſperant; aut etiam Dialecticâ (quæ quædam Athletica cenſeri poſsit) mentis neruos roborant: Sed interim licèt tanto ſtudio & conatu, (ſi quis verè iudicauerit) intellectum nudum applicare non deſinunt. Manifeſtiſsimum autem eſt, in omni opere magno, quod manus hominis præſtat, ſine inſtrumentis & machinis, vires nec ſingulorum intendi, nec omnium coire poſſe.

Itaque ex his quæ diximus præmiſsis, ſtatuimus duas eſſe res, de quibus homines planè monitos volumus, nè fortè illæ eos fugiant, aut prætereant. Quarum prima huiuſmodi eſt; fieri fato quodam (vt exiſtimamus) bono, ad extinguendas & depellendas contradictiones, & tumores animorum, vt & Veteribus honor, & reuerentia intacta, & imminuta maneant, & nos deſtinata perficere, & tamen modeſtiæ noſtræ fructum percipere poſsimus. Nam nos, ſi profiteamur nos meliora afferre quàm antiqui, eandem quam illi viam ingreſsi; nullâ verborum arte efficere poſsimus, quin inducatur quædam ingenij, vel excellentiæ, vel facultatis comparatio, ſiue contentio; non ea quidem illicita, aut noua; (Quidni enim poſsimus, pro iure noſtro (neque eo ipſo alio, quàm omnium) ſi quid apud eos non rectè inuentum, aut poſitum ſit, reprehendere, aut notare?) Sed tamen vtcunque iuſta aut permiſſa; nihilominùs impar fortaſſe fuiſſet ea ipſa contentio, ob virium noſtrarum modum. Verùm quùm per nos illud agatur, vt alia omninò via Intellectui aperiatur, illis intentata & incognita, commutata iam ratio eſt; ceſſant ſtudium & partes; noſque indicis tantummodò perſonam ſuſtinemus; quod mediocris certè eſt authoritatis, & fortunæ cuiuſdam potiùs, quàm facultatis & excellentiæ. Atque hæc moniti ſpecies ad Perſonas pertinet, altera ad Res ipſas.

Nos ſiquidem de deturbandâ eâ, quæ nunc floret, Philoſophiâ, aut ſi quæ alia ſit, aut erit, hâc emendatior, aut auctior, minimè laboramus. Neque enim officimus, quin Philoſophia iſta recepta, & aliæ id genus, diſputationes alant, Sermones ornent, ad profeſſoria munera, & vitæ ciuilis compendia, adhibeantur, & valeant. Quin etiam apertè ſignificamus, & declaramus, eam quam nos adducimus Philoſophiam, ad iſtas res admodùm vtilem non futuram. Non præſtò eſt; neque in tranſitu capitur; neque ex prænotionibus Intellectui blanditur; neque ad vulgi captum, niſi per vtilitatem, & effecta deſcendet.

Sint itaque (quod fœlix fauſtúmque ſit vtrique parti) duæ doctrinarum emanationes, ac duæ diſpenſationes; duæ ſimiliter Contemplantium, ſiuè Philoſophantium Tribus, ac veluti Cognationes; atque illæ neutiquam inter ſe inimicæ, aut alienæ, ſed fœderatæ, & mutuis auxilijs deuinctæ: ſit denique alia Scientias Colendi, alia Inueniendi ratio. Atque quibus prima potior & acceptior eſt, ob feſtinationem, vel vitæ ciui-

lis rationes, vel quòd illam alteram ob mentis infirmitatem capere & complecti non poſſint, (id quod longè plurimis accidere neceſſe eſt) optamus, vt ijs fœliciter, & ex voto ſuccedat, quod agunt; atque vt quod ſequuntur, teneant. Quòd ſi cui mortalium cordi & curæ ſit, non tantùm Inuentis hærere, atque ijs vti, ſed ad vlteriora penetrare; atque non diſputando aduerſarium, ſed opere naturam vincere; denique, non bellè & probabiliter opinari, ſed certò & oſtenſiuè ſcire; tales, tanquam veri Scientiarum filij, nobis (ſi videbitur) ſe adiungant; vt omiſſis Naturæ atrijs, quæ infiniti contriuerunt, aditus aliquando ad interiora patefiat. Atque vt meliùs intelligamur, vtque illud ipſum quod volumus, ex nominibus impoſitis magis familiariter occurrat; altera ratio, ſiuè via, Anticipatio Mentis; *altera,* Interpretatio Naturæ, *à nobis appellari conſueuit.*

Eſt etiam quod petendum videtur. Nos certè cogitationem ſuſcepimus, & curam adhibuimus, vt quæ à nobis proponentur, non tantùm vera eſſent, ſed etiam ad animos hominum (licèt miris modis occupatos & intercluſos) non incommodè, aut aſperè accederent. Veruntamen æquum eſt, vt ab hominibus impetremus, (in tantâ præſertim Doctrinarum & Scientiarum reſtauratione) vt qui de hiſce noſtris aliquid, ſiue ex ſenſu proprio, ſiue ex authoritatum turbâ, ſiue ex demonſtrationum formis (quæ nunc tanquam Leges quædam iudiciales inualuerunt) ſtatuere, aut exiſtimare velit; nè id in tranſitu, & velut aliud agendo, facere ſe poſſe ſperet; ſed vt rem pernoſcat; noſtram, quam deſcribimus & munimus, viam, ipſe paulatim tentet; ſubtilitati rerum, quæ in experientiâ ſignata eſt, aſſueſcat; prauos denique, atque altè hærentes mentis habitus, tempeſtiuâ, & quaſi legitimâ morâ corrigat; atque tum demùm (ſi placuerit) poſtquàm in poteſtate ſuâ eſſe cœperit, iudicio ſuo vtatur.

SEQVITVR
PARTIS SECVNDAE SVMMA,
DIGESTA
IN APHORISMOS.

P

AI

PARTIS SECVNDAE
SVMMA,
DIGESTA
IN
APHORISMOS.

APHORISMI DE INTERPRETATIONE NATVRAE, ET REGNO HOMINIS.

APHORISMVS I.

HOmo Naturæ miniſter, & Interpres, tantum facit, & intelligit, quantum de Naturæ Ordine re, vel mente, obſeruauerit, nec amplius ſcit, aut poteſt.

II.

NEc manus nuda, nec Intellectus ſibi permiſſus, multùm valet; Inſtrumentis & auxilijs res perficitur; quibus opus eſt, non minùs ad intellectum, quàm ad manum. Atque vt inſtrumenta manûs motum aut *cient, aut regunt; Ita & instrumenta Mentis, Intellectui aut ſuggerunt, aut cauent.*

III.

SCientia & Potentia humana in idem coincidunt, quia ignoratio cauſæ deſtituit effectum. Natura enim non niſi parendo vincitur: Et quod in Contemplatione, inſtar cauſæ eſt; Id in Operatione, inſtar Regulæ eſt.

IV.

AD opera nil aliud poteſt Homo, quàm vt corpora naturalia admoueat, & amoueat: reliqua, Natura intùs tranſigit.

V.

SOlent ſe immiſcere Naturæ (quoad Opera) Mechanicus, Mathematicus, Medicus, Alchymiſta, & Magus: ſed omnes (vt nunc ſunt res) conatu leui, ſucceſſu tenui.

VI.

INſanum quiddam eſſet, & in ſe contrarium, exiſtimare ea, quæ adhuc nunquàm facta ſunt, fieri poſſe, niſi per modos adhuc nunquàm tentatos.

VII.

GEnerationes Mentis & Manús numeroſæ admodùm videntur in libris, & Opificijs. Sed omnis iſta varietas ſita eſt in ſubtilitate eximiâ, & deriuationi-

tionibus paucarum rerum, quæ innotuerunt; non in numero Axiomatum.

VIII.

ETiam Opera, quæ iam inuenta ſunt, Caſui debentur, & Experientiæ, magis quàm Scientijs: Scientiæ enim, quas nunc habemus, nihil aliud ſunt quàm quædam Concinnationes rerum anteà inuentarum; non modi inueniendi, aut deſignationes nouorum Operum.

IX.

CAuſa verò & radix ferè omnium malorum in Scientijs ea vna eſt; quòd dum Mentis humanæ vires falſò miramur & extollimus, vera eius auxilia non quæramus.

X.

SVbtilitas Naturæ ſubtilitatem Senſûs & Intellectûs multis partibus ſuperat; vt pulchræ illæ meditationes, & ſpeculationes humanæ, & Cauſationes, res male-ſana ſint, niſi quòd non adſit, qui aduertat.

XI.

SIcut Scientiæ, quæ nunc habentur, inutiles ſunt ad inuentionem Operum: Ita & Logica quæ nunc habetur, inutilis eſt ad inuentionem Scientiarum.

XII.

LOgica, quæ in vſu eſt, ad errores (qui in notionibus vulgaribus fundantur) ſtabiliendos & figendos

gendos valet, potiùs quàm ad inquiſitionem veritatis; vt magis damnoſa ſit, quàm vtilis.

XIII.

SYllogiſmus ad Principia Scientiarum non adhibetur, ad media Axiomata fruſtrà adhibetur, cùm ſit ſubtilitati Naturæ longè impar. Aſſenſum itaque conſtringit, non res.

XIV.

SYllogiſmus ex Propoſitionibus conſtat, propoſitiones ex verbis, verba Notionum teſſeræ ſunt. Itaque ſi notiones ipſæ (id quod baſis rei eſt) confuſæ ſint, & temerè à rebus abſtractæ; nihil in ijs, quæ ſuperſtruuntur, eſt firmitudinis. Itaque ſpes eſt vna in Inductione verâ.

XV.

IN Notionibus nil ſani eſt, nec in Logicis, nec in Phyſicis; non Subſtantia, *non* Qualitas, Agere, Pati, *ipſum* Eſſe, *bonæ notiones ſunt; multò minùs* Graue, Leue, Denſum, Tenue, Humidum, Siccum, Generatio, Corruptio, Attrahere, Fugare, Elementum, Materia, Forma, *& id genus; ſed omnes phantaſticæ & malè terminatæ.*

XVI.

N*Otiones infimarum Specierum,* Hominis, Canis, Columbæ, *& prehenſionum immediatarum*

rum ſenſûs; Calidi, Frigidi, Albi, Nigri, *non fallunt magnoperè; quæ tamen ipſæ à fluxu Materiæ & Commiſsione rerum quandoque confunduntur; reliquæ omnes (quibus homines hactenùs vſi ſunt) aberrationes ſunt, nec debitis modis à rebus abſtractæ, & excitatæ.*

XVII.

Nec minor eſt libido & aberratio in conſtituendis Axiomatibus, quàm in Notionibus abſtrahendis; atque in ipſis principiis, quæ ab inductione vulgari pendent. At multò maior eſt in Axiomatibus, & propoſitionibus inferioribus, quæ educit Syllogiſmus.

XVIII.

Quæ adhuc inuenta ſunt in Scientiis, ea huiuſmodi ſunt, vt notionibus vulgaribus ferè ſubiaceant: Vt verò ad interiora & remotiora Naturæ penetretur, neceſſe eſt, vt tam Notiones, quàm Axiomata magis certâ & munitâ viâ à rebus abſtrahantur; atque omninò melior & certior Intellectûs adoperatio, in vſum veniat.

XIX.

Duæ viæ ſunt, atque eſſe poſſunt ad inquirendam & inueniendam veritatem. Altera à ſenſu & particularibus aduolat ad Axiomata maximè generalia, atque ex ijs principijs eorumque immotâ veritate, iudicat & inuenit Axiomata media: Atque hæc via in vſu eſt; Altera à ſenſu & particularibus excitat Axiomata, aſcendendo continentèr & gradatìm, vt vltimo loco perueniatur ad maximè generalia; quæ via vera eſt, ſed intentata.

XX.

EAndem ingreditur viam (priorem ſcilicèt) Intellectus ſibi permiſſus, quam facit ex ordine Dialecticæ. Geſtit enim Mens exilire ad magis generalia, vt acquieſcat: Et poſt paruam moram faſtidit experientiam: Sed hæc mala demùm aucta ſunt à Dialecticâ ob pompas diſputationum.

XXI.

INtellectus ſibi permiſſus, in ingenio ſobrio & patiente, & graui (præſertim ſi à doctrinis receptis non impediatur) tentat nonnihil illam alteram viam, quæ recta eſt, ſed exiguo profectu; cùm Intellectus, niſi regatur & iuuetur, res inæqualis ſit, & omninò inhabilis ad ſuperandam rerum obſcuritatem.

XXII.

VTraque via orditur à ſenſu & particularibus, & acquieſcit in maximè generalibus: Sed immenſum quiddam diſcrepant; cùm altera perſtringat tantùm experientiam & particularia curſim; altera in ijs ritè & Ordine verſetur; Altera rurſus iam à principio conſtituat generalia quædam abſtracta, & inutilia; altera gradatìm exurgat ad ea quæ reuerà Naturæ ſunt notiora.

XXIII.

Non leue quiddam intereſt inter humanæ mentis Idola, & diuinæ mentis Ideas, hoc eſt, inter placita quædam inania, & veras ſignaturas, atque impreſſiones factas in creaturis, prout inueniuntur.

XXIV.

Nullo modo fieri poteſt, vt Axiomata per argumentationem conſtituta ad inuentionem nouorum Operum valeant; quia ſubtilitas Naturæ ſubtilitatem argumentandi multis partibus ſuperat. Sed Axiomata à particularibus ritè & Ordine abſtracta, noua particularia rurſus facilè indicant, & deſignant; Itaque Scientias reddunt actiuas.

XXV.

Axiomata, quæ in vſu ſunt, ex tenui & manipulari experientiâ, & paucis particularibus, quæ vt plurimùm occurrunt, fluxêre; & ſunt ferè ad menſuram eorum facta, & extenſa: vt nil mirum ſit, ſi ad noua particularia non ducant. Quòd ſi fortè inſtantia aliqua non priùs animaduerſa aut cognita ſe offerat, Axioma diſtinctione aliquâ friuolâ ſaluatur, vbi emendari ipſum verius foret.

XXVI.

Rationem humanam, quâ vtimur, ad Naturam Anticipationes Naturæ, (quia res temeraria eſt & præmatura,) at illam Rationem quæ debitis mo-

dis elicitur à rebus, Interpretationem Naturæ, *docendi gratiâ, vocare conſueuimus.*

XXVII.

ANticipationes *ſatis firmæ ſunt ad conſenſum; quandoquidem, ſi homines etiam inſanirent ad vnum modum & conformiter, illi ſatis benè inter ſe congruere poſſent.*

XXVIII.

Q*Vin longè validiores ſunt ad ſubeundum aſſenſum* Anticipationes, *quàm* Interpretationes; *quia ex paucis collectæ, iiſq; maximè quæ familiariter occurrunt, Intellectum ſtatim perſtringunt & phantaſiam implent; vbi contrà,* Interpretationes *ex rebus admodum varijs & multùm diſtantibus ſparſim collectæ, Intellectum ſubitò percutere non poſſunt; vt neceſſe ſit eas, quoad Opiniones, duras & abſonas, ferè inſtar myſteriorum fidei videri.*

XXIX.

IN *Scientijs, quæ in Opinionibus & placitis fundatæ ſunt, bonus eſt vſus* Anticipationum, *&* Dialecticæ; *quando opus eſt aſſenſum ſubiugare, non res.*

XXX.

N*On, ſi omnia omnium ætatum ingenia coierint, & labores contulerint & tranſmiſerint, progreſſus magnus fieri poterit in Scientiis per* Anticipationes: *quia errores radicales, & in primâ digeſtione* *mentis, ab excellentiâ functionum & remediorum ſequentium non curantur.*

XXXI.

FRuſtrà magnum expectatur augmentum in Scientijs ex ſuperinductione & inſitione nouorum ſuper ceterâ; ſed inſtauratio facienda eſt ab imis fundamentis, niſi libeat perpetuò circumuolui in Orbem, cum exili, & quaſi contemnendo progreſſu.

XXXII.

ANtiquis Authoribus ſuus conſtat honos, atque adeo omnibus; quia non ingeniorum aut facultatum inducitur comparatio, ſed viæ; noſque non Iudicis, ſed Indicis perſonam ſuſtinemus.

XXXIII.

NVllum (dicendum enim eſt apertè) rectè fieri poteſt iudicium nec de viâ noſtrâ, nec de ijs quæ ſecundum eam inuenta ſunt, per Anticipationes *(rationem ſcilicet quæ in vſu eſt) quia non poſtulandum eſt vt eius rei iudicio ſtetur, quæ ipſa in iudicium vocatur.*

XXXIV.

NEque etiam tradendi aut explicandi ea, quæ adducimus, facilis eſt ratio; quia, quæ in ſe noua ſunt, intelligentur tamen ex analogiâ veterum.

XXXV.

Dixit Borgia *de expeditione* Gallorum *in* Italiam, *eos veniſſe cum cretâ in manibus vt diuerſoria notarent, non cum armis, vt perrumperent; Itidem & noſtra ratio eſt, vt doctrina noſtra animos idoneos & capaces ſubintret; Confutationum enim nullius eſt vſus, vbi de Principijs & ipſis Notionibus, atque etiam de formis Demonſtrationum diſſentimus.*

XXXVI.

Reſtat verò nobis modus tradendi vnus & ſimplex, vt homines ad ipſa particularia & eorum Series & Ordines adducamus; & vt illi rursùs imperent ſibi ad tempus abnegationem Notionum, & cum rebus ipſis conſueſcere incipiant.

XXXVII.

Ratio eorum, qui Acatalepſiam *tenuerunt, & via noſtra, initijs ſuis quodammodo conſentiunt; exitu immenſùm diſiunguntur & opponuntur. Illi enim nihil ſciri poſſe ſimplicitèr aſſerunt; Nos, non multum ſciri poſſe in Naturâ, eâ, quæ nunc in vſu eſt, viâ: Verùm illi exindè authoritatem ſenſus & intellectus deſtruunt; Nos auxilia iiſdem excogitamus & ſubminiſtramus.*

XXXVIII.

Idola & *Notiones falſæ quæ Intellectum humanum jam occupárunt, atque in eo altè hærent, non ſolùm Mentes hominum, ita obſident, vt veritati adi-*

tus difficilis pateat; ſed etiam dato & conceſſo aditu, illa rursùs in ipſâ inſtauratione Scientiarum occurrent, & moleſta erunt; niſi homines præmoniti, aduersùs ea ſe, quantum fieri poteſt, muniant.

XXXIX.

Quatuor ſunt genera Idolorum *quæ mentes humanas obſident. Iis (docendi gratiâ) nomina impoſuimus; vt primum genus,* Idola Tribûs; *ſecundum,* Idola Specûs; *tertium,* Idola Fori; *quartum,* Idola Theatri *vocentur.*

XL.

Excitatio Notionum & Axiomatum per Inductionem *veram, eſt certè proprium remedium ad* Idola *arcenda & ſummouenda; Sed tamen indicatio* Idolorum *magni eſt vſûs. Doctrina enim de* Idolis *ſimilitèr ſe habet ad* Interpretationem Naturæ, *ſicut doctrina de Sophiſticis Elenchis ad Dialecticam vulgarem.*

XLI.

Idola Tribûs *ſunt fundata in ipſâ Naturâ humanâ, atque in ipſâ Tribu ſeu gente hominum. Falsò enim aſſeritur, Senſum humanum eſſe Menſuram rerum; Quin contrà, omnes Perceptiones tàm Senſûs quàm Mentis ſunt ex analogiâ hominis, non ex analogiâ Vniuerſi. Eſtque Intellectus humanus inſtar ſpeculi inæqualis ad radios rerum, qui ſuam naturam Naturæ rerum immiſcet, eamque diſtorquet & inficit.*

Idola

XLII.

IDola Specûs *ſunt* Idola *hominis indiuidui. Habet enim vnuſquiſque (præter aberrationes Naturæ humanæ in genere) Specum ſiue cauernam quandam indiuiduam, quæ lumen Naturæ frangit & corrumpit; vel propter naturam cujuſque propriam & ſingularem, vel propter educationem & conuerſationem cum aliis; vel propter lectionem librorum, & authoritates eorum quos quiſque colit & miratur, vel propter differentias Impreſſionum prout occurrunt in animo præoccupato & prædiſpoſito, aut in animo æquo & ſedato, vel ejuſmodi; vt planè ſpiritus humanus (prout diſponitur in hominibus ſingulis) ſit res varia, & omninò perturbata, & quaſi fortuita: Unde benè* Heraclitus, *homines Scientias quærere in minoribus Mundis, & non in maiore ſiue communi.*

XLIII.

S*Unt etiam* Idola *tanquàm ex contractu & ſocietate humani generis ad inuicem, quæ* Idola Fori *propter hominum commercium, & conſortium, appellamus. Homines enim per ſermones ſociantur; At verba ex captu vulgi imponuntur. Itaque mala & inepta verborum impoſitio, miris modis intellectum obſidet. Neque definitiones aut explicationes, quibus homines docti ſe munire & vindicare in nonnullis conſueuerunt, rem vllo modo reſtituunt. Sed verba planè vim faciunt intellectui, & omnia turbant; & homines ad inanes, & innumeras Controuerſias, & commenta, deducunt.*

Sunt

XLIV.

Sunt denique Idola *quæ immigrârunt in animos hominum ex diuerſis* Dogmatibus Philoſophiarum, *ac etiam ex peruerſis legibus* Demonſtrationum; *quæ* Idola Theatri *nominamus; quia quot Philoſophiæ receptæ aut inuentæ ſunt, tot fabulas productas & actas cenſemus, quæ Mundos effecerunt fictitios & ſcenicos. Neque de his quæ jam habentur, aut etiam de veteribus Philoſophiis & Sectis tantùm loquimur, cùm complures aliæ ejuſmodi fabulæ componi & concinnari poſſint; quandoquidèm errorum prorſus diuerſorum cauſæ ſint nihilominùs ferè communes. Neque rursùs de Philoſophiis vniuerſalibus tantùm hoc intelligimus, ſed etiam de Principiis & Axiomatibus compluribus Scientiarum, quæ ex traditione & fide & neglectu inualuerunt.: Verùm de ſingulis iſtis generibus* Idolorum, *fuſius & diſtinctiùs dicendum eſt, vt Intellectui humano cautum ſit.*

XLV.

Intellectus humanus ex proprietate ſuâ facilè ſupponit maiorem ordinem, & æqualitatem in rebus, quàm inuenit: Et cùm multa ſint in Naturâ monodica, & plena imparitatis, tamèn affingit Parallela, & Correſpondentia, & Relatiua quæ non ſunt. Hinc Commenta illa, In cœleſtibus omnia moueri per circulos perfectos, *lineis ſpiralibus & draconibus (niſi nomine tenus) prorſus reiectis. Hinc elementum Ignis cum Orbe ſuo introductum eſt ad conſtituendam*

dam quaternionem cum reliquis tribus, quæ ſubijciuntur ſenſui. Etiam Elementis (quæ vocant) imponitur ad placitum, decupla proportio exceſſûs, in raritate ad inuicem; & huiuſmodi ſomnia. Neque vanitas iſta tantùm valet in dogmatibus, verùm etiam in Notionibus ſimplicibus.

XLVI.

INtellectus humanus in ijs quæ ſemel placuerunt, (aut quia recepta ſunt & credita, aut quia delectant,) alia etiam omnia trahit ad ſuffragationem, & conſenſum cum illis: Et licèt maior ſit inſtantiarum vis & copia, quæ occurrunt in contrarium; tamen eas aut non obſeruat, aut contemnit, aut diſtinguendo ſummouet & reijcit, non ſine magno & pernicioſo præiudicio, quò prioribus illis Syllepſibus authoritas maneat inuiolata. Itaq; rectè reſpondit ille, qui cùm ſuſpenſa tabula in templo ei monſtraretur eorum qui vota ſoluerant, quòd naufragij periculo elapſi ſint; atque interrogando premeretur, annè tum quidem Deorum Numen agnoſceret. Quæſiuit denuò, At vbi ſint illi depicti qui poſt vota nuncupata perierint? Eadem ratio eſt ferè omnis ſuperſtitionis, vt in Aſtrologicis, in Somnijs, Ominibus, Nemeſibus, & huiuſmodi; in quibus, homines delectati huiuſmodi vanitatibus, aduertunt euentus, vbi implentur; aſt vbi fallunt (licèt multò frequentiùs) tamen negligunt, & prætereunt. At longè ſubtiliùs ſerpit hoc malum in Philoſophijs, & Scientijs; in quibus quod ſemel placuit, reliqua (licèt multò firmiora & potiora) inficit, & in ordinem redigit.

adigit. *Quinetiam licèt abfuerit ea, quam diximus, delectatio & vanitas, is tamen humano intellectui error eſt proprius, & perpetuus, vt magis moueatur & excitetur Affirmatiuis, quàm Negatiuis; cùm ritè & ordine æquum ſe vtrique, præbere debeat; quin contra, in omni Axiomate vero conſtituendo, maior eſt vis Inſtantiæ negatiuæ.*

XLVII.

INtellectus humanus illis, quæ ſimul & ſubitò mentem ferire & ſubire poſſunt, maximè mouetur; a quibus phantaſia impleri & inflari conſueuit: reliqua verò modo quodam, licèt imperceptibili, ita ſe habere fingit, & ſupponit, quomodò ſe habent pauca illa quibus Mens obſidetur; ad illum verò tranſcurſum ad inſtantias remotas & heterogeneas, per quas Axiomata, tanquam igne probantur, tardus omninò Intellectus eſt, & inhabilis, niſi hoc illi per duras leges, & violentum imperium, imponatur.

XLVIII.

GLiſcit Intellectus humanus, neque conſiſtere, aut acquieſcere potis eſt, ſed vlteriùs petit; at fruſtra. Itaque incogitabile eſt vt ſit aliquid extremum aut extimum Mundi, ſed ſemper quaſi neceſſariò occurrit vt ſit aliquid vlteriùs: Neque rurſus cogitari poteſt quomodò æternitas defluxerit ad hunc diem; cum diſtinctio illa quæ recipi conſueuit, quòd ſit Infinitum à parte antè, & à parte poſt, *nullo modo conſtare poſſit; quia inde ſequeretur, quòd ſit vnum* *infinitum alio infinito maius, atque vt conſumatur infinitum, & vergat ad finitum. Similis eſt ſubtilitas de lineis ſemper diuiſibilibus, ex impotentiâ cogitationis: at maiore cum pernicie interuenit hæc impotentia Mentis in inuentione cauſarum: Nam cùm maximè vniuerſalia in Naturâ poſitiuâ eſſe debeant, quemadmodum inueniuntur, neque ſunt reuerà cauſabilia; tamen Intellectus humanus neſcius acquieſcere, adhuc appetit notiora. Tum verò, ad vlteriora tendens, ad proximiora recidit, videlicèt ad cauſas finales; quæ ſunt planè ex naturâ hominis, potiùs quàm Vniuerſi: atque ex hoc fonte, Philoſophiam miris modis corruperunt. Eſt autem æquè imperiti & leuiter philoſophantis, in maximè vniuerſalibus cauſam requirere, ac in ſubordinatis & ſubalternis, cauſam non deſiderare.*

XLIX.

Intellectus humanus luminis ſicci non eſt; ſed recipit infuſionem a voluntate & affectibus, id quod generat Ad quod vult Scientias: *Quod enim mauult homo verum eſſe, id potiùs credit. Reijcit itaque difficilia, ob inquirendi impatientiam; ſobria, quia coarctant ſpem; altiora Naturæ, propter ſuperſtitionem; lumen experientiæ, propter arrogantiam & faſtum, ne videatur Mens verſari in vilibus & fluxis; paradoxa, propter Opinionem vulgi; Denique innumeris modis, ijſque interdum imperceptibilibus, affectus intellectum imbuit & inficit.*

At

L.

AT longè maximum impedimentum & aberratio Intellectûs humani prouenit à ſtupore & incompetentiâ & fallacijs Senſuum; vt ea quæ Senſum feriunt, illis quæ Senſum immediatè non feriunt, licèt potioribus, præponderent. Itaque contemplatio ferè deſinit cum aſpectu; adeò vt rerum inuiſibilium exigua aut nulla ſit obſeruatio. Itaq; omnis operatio ſpirituum in corporibus tangibilibus incluſorum latet, & homines fugit. Omnis etiam ſubtilior meta-ſchematiſmus in partibus rerum craſſiorum, (quem vulgò alterationem vocant, cùm ſit reuerà latio per minima) latet ſimilitèr: & tamen niſi duo iſta, quæ diximus, explorata fuerint & in lucem producta, nihil magni fieri poteſt in Naturâ quoad opera. Rurſus ipſa natura aëris communis, & corporum omnium, quæ aërem tenuitate ſuperant, (quæ plurima ſunt) ferè incognita eſt. Senſus enim per ſe res infirma eſt, & aberrans; neque organa ad amplificandos Senſus aut acuendos multùm valent; ſed omnis verior interpretatio Naturæ conficitur per inſtantias, & experimenta idonea & appoſita; vbi Senſus de experimento tantùm, experimentum de Naturâ, & re ipſâ iudicat.

LI.

INtellectus humanus fertur ad abſtracta propter naturam propriam; atque ea, quæ fluxa ſunt, fingit *eſſe conſtantia; Melius autem eſt Naturam ſecare, quàm abſtrahere, id quod* Democriti *Schola fecit, quæ magis penetrauit in Naturam, quàm reliquæ. Materia potiùs conſiderari debet, & ejus Schematiſmi, & Meta-ſchematiſmi, atque Actus purus, & lex Actûs, ſiue Motûs; Formæ enim Commenta animi humani ſunt, niſi libeat leges illas Actûs Formas appellare.*

LII.

H*Uiuſmodi itaque ſunt* Idola, *quæ vocamus* Idola Tribûs; *quæ ortum habent aut ex æqualitate ſubſtantiæ ſpiritus humani; aut ex præoccupatione eius; aut ab anguſtijs eius; aut ab inquieto Motu eius; aut ab infuſione affectuum; aut ab incompetentia Senſuum; aut ab impreſſionis modo.*

LIII.

IDola Specús *ortum habent ex propriá cuiuſque Naturâ & animi & corporis; atque etiam ex educatione, & conſuetudine, & fortuitis. Quod genus, licet ſit varium, & multiplex, tamen ea proponemus, in quibus maxima Cautio eſt, quæque plurimùm valent ad polluendum Intellectum, nè ſit purus.*

LIV.

A*Damant homines Scientias & Contemplationes particulares; aut quia authores & inuentores ſe earum credunt; aut quia plurimùm in illis operæ poſuerunt, iiſque maximè aſſueuerunt. Huiuſmodi verò homines, ſi ad Philoſophiam & Contemplationes vni-*

uerſales ſe contulerint, illas ex prioribus Phantaſijs detorquent, & corrumpunt; id quod maximè conſpicuum cernitur in Ariſtotele, qui Naturalem ſuam Philoſophiam, Logicæ ſuæ prorsùs mancipauit, vt eam ferè inutilem & contentioſam reddiderit. Chymicorum autem genus, ex paucis experimentis fornacis, Philoſophiam conſtituerunt phantaſticam, & ad pauca ſpectantem: Quinetiam Gilbertus poſtquàm in contemplationibus Magnetis ſe laborioſiſsimè exercuiſſet, confinxit ſtatim Philoſophiam conſentaneam rei apud ipſum præpollenti.

LV.

Maximum & velut radicale diſcrimen ingeniorum, quoad Philoſophiam & Scientias, illud eſt; quòd alia ingenia ſint fortiora, & aptiora ad notandas rerum differentias; alia, ad notandas rerum ſimilitudines. Ingenia enim conſtantia & acuta, figere contemplationes, & morari, & hærere in omni ſubtilitate differentiarum poſſunt: Ingenia autem ſublimia, & diſcurſiua, etiam tenuiſsimas, & catholicas rerum ſimilitudines, & agnoſcunt, & componunt: Vtrumque autem ingenium facilè labitur in exceſſum, prenſando aut gradus rerum, aut vmbras.

LVI.

Reperiuntur ingenia alia in admirationem Antiquitatis, alia in amorem & amplexum Nouitatis effuſa; pauca verò ejus temperamenti ſunt, vt modum tenere poſſint, quin aut quæ rectè poſita ſunt ab Antiquis

tiquis conuellant, aut ea contemnant, quæ rectè afferuntur à Nouis. Hoc verò magno ſcientiarum & Philoſophiæ detrimento fit, quùm ſtudia potiùs ſint Antiquitatis & Nouitatis, quàm iudicia: Veritas autem non à fœlicitate temporis alicuius, quæ res varia eſt; ſed a lumine Naturæ & Experientiæ, quod æternum eſt, petenda eſt. Itaque abneganda ſunt iſta ſtudia; & videndum, nè intellectus ab illis ad conſenſum abripiatur.

LVII.

Contemplationes Naturæ, & corporum in ſimplicitate ſuâ, intellectum frangunt & comminuunt: Contemplationes verò Naturæ, & corporum in compoſitione & configuratione ſuâ, intellectum ſtupefaciunt & ſoluunt. Id optimè cernitur in ſcholâ Leucippi *&* Democriti, *collatâ cum reliquis Philoſophijs. Illa enim ità verſatur in particulis Rerum, vt fabricas ferè negligat: reliquæ autem ità fabricas intuentur attonitæ, vt ad ſimplicitatem naturæ non penetrent. Itaque alternandæ ſunt contemplationes iſtæ, & viciſſim ſumendæ; vt Intellectus reddatur ſimùl penetrans, & capax; & euitentur ea quæ diximus incommoda, atque* Idola *ex ijs prouenientia.*

LVIII.

Talis itaquè eſto Prudentia contemplatiua in arcendis & ſummouendis Idolis Specûs; *quæ aut ex prædominantiâ, aut ex exceſſu compoſitionis & diuiſionis, aut ex ſtudijs erga tempora, aut ex obiectis largis &*

gis & minutis, maximè ortum habent. Generaliter autem pro ſuſpecto habendum vnicuique rerum Naturam contemplanti, quicquid Intellectum ſuum potiſſimùm capit & detinet; tantoq; maior adhibenda in huiuſmodi placitis eſt cautio, vt Intellectus ſeruetur æquus & purus.

LIX.

AT Idola Fori omnium moleſtiſſima ſunt; quæ ex fœdere verborum & nominum, ſe inſinuârunt in Intellectum. Credunt enim homines, rationem ſuam verbis imperare; ſed ſit etiam vt verba vim ſuam ſuper Intellectum retorqueant & reflectant; quod Philoſophiam & Scientias reddidit Sophiſticas & inactiuas. Verba autem plerunq; ex captu vulgi induntur, atque per lineas vulgari intellectui maximè conſpicuas, res ſecant. Quùm autem Intellectus acutior, aut obſeruatio diligentior, eas lineas transferre velit, vt illæ ſint magis ſecundum naturam; verba obſtrepunt. Vndè ſit, vt magnæ & ſolennes diſputationes hominum doctorum, ſæpè in controuerſias circa verba & nomina deſinant; à quibus, (ex more & prudentiâ Mathematicorum) incipere conſultius foret, eaſque per definitiones in ordinem redigere. Quæ tamen definitiones, in Naturalibus & materiatis, huic malo mederi non poſſunt; quoniam & ipſæ definitiones ex verbis conſtant, & verba gignunt verba: adeò vt neceſſe ſit, ad inſtantias particulares, earumq; ſeries & ordines recurrere; vt mox dicemus, quùm ad modum & rationem conſtituendi Notiones & Axiomata deuentum fuerit.

LX.

IDola quæ per verba Intellectui imponuntur, duorum generum ſunt: Aut enim ſunt rerum nomina, quæ non ſunt, (quemadmodum enim ſunt res, quæ nomine carent, per inobſeruationem; ita ſunt & nomina, quæ carent rebus, per ſuppoſitionem phantaſticam;) aut ſunt nomina rerum quæ ſunt, ſed confuſa, & malè terminata, & temerè & inæqualitèr a rebus abſtracta. Prioris generis ſunt, Fortuna, Primum Mobile, Planetarum Orbes, Elementum Ignis, & huiuſmodi commenta, quæ à vanis & falſis theorijs ortum habent. Atque hoc genus Idolorum faciliùs eijcitur, quia per conſtantem abnegationem, & antiquationem theoriarum exterminari poſſunt.

At alterum genus perplexum eſt, & altè hærens; quod ex malâ & imperitâ abſtractione excitatur. Exempli gratiâ, accipiatur aliquod verbum, (Humidum, ſi placet) & videamus quomodò ſibi conſtent, quæ per hoc verbum ſignificantur; & inuenietur verbum iſtud, Humidum, nihil aliud quàm nota confuſa diuerſarum actionum, quæ nullam conſtantiam aut reductionem patiuntur. Significat enim, & quod circa aliud corpus facilè ſe circumfundit; & quod in ſe eſt indeterminabile, nec conſiſtere poteſt; & quod facilè cedit vndique; & quod facilè ſe diuidit, & diſpergit; & quod facilè ſe vnit, & colligit; & quod facilè fluit, & in motu ponitur; & quod alteri corpori facilè adhæret, idq; madefacit; & quod facilè reducitur in liquidum, ſiue colliquatur, cùm anteà conſiſteret.

ſiſteret. Itaq; quùm ad huius nominis prædicationem & impoſitionem ventum ſit; ſi aliâ accipias, flamma humida eſt; ſi aliâ accipias, aer humidus non eſt; ſi aliâ, puluis minutus humidus eſt; ſi alia, vitrum humidum eſt; vt facilè appareat, iſtam Notionem ex aquâ tantùm, & communibus & vulgaribus liquoribus, abſque vllâ debitâ verificatione, temerè abſtractam eſſe.

In verbis autem, gradus ſunt quidam prauitatis & erroris. Minùs vitioſum genus eſt nominum ſubſtantiæ alicuius, præſertim ſpecierum infimarum, & bene deductarum; (nam notio cretæ, luti bona, terræ mala,) vitioſius genus eſt actionum, vt generare, corrumpere, alterare: *vitioſiſſimum qualitatum (exceptis obiectis ſenſûs immediatis) vt* grauis, leuis, tenuis, denſi, *&c. & tamen in omnibus iſtis fieri non poteſt, quin ſint aliæ Notiones alijs paulò meliores, prout in ſenſum humanum incidit rerum copia.*

LXI.

AT Idola **Theatri** *innata non ſunt, nec occultò inſinuata in* **Intellectum**; *ſed ex fabulis theoriarum, & peruerſis legibus Demonſtrationum, planè indita & recepta. In his autem confutationes tentare & ſuſcipere, conſentaneum prorſus non eſt illis, quæ à nobis dicta ſunt. Quùm enim nec de Principijs conſentiamus, nec de Demonſtrationibus; tollitur omnis argumentatio. Id verò bono fit fato, vt Antiquis ſuus conſtet honos. Nihil enim illis detrahitur, quùm de viâ omninò quæſtio ſit. Claudus enim (vt dicitur) in* *viâ, anteuertit curſorem extra viam. Etiam illud manifeſtò liquet, currenti extra viam, quò habilior ſit & velocior, eò maiorem contingere aberrationem.*

Noſtra verò inueniendi Scientias ea eſt ratio, vt non multùm ingeniorum acumini & robori relinquatur; ſed quæ ingenia & Intellectus ferè exæquet. Quemadmodùm enim ad hoc vt linea recta fiat, aut circulus perfectus deſcribatur, multùm eſt in conſtantiâ & exercitatione manûs, ſi fiat ex vi manûs propriâ; ſin autem adhibeatur regula, aut circinus, parùm aut nihil; omninò ſimilis eſt noſtra ratio. Licèt autem confutationum particularium nullus ſit vſus; de ſectis tamen & generibus huiuſmodi theoriarum nonnihil dicendum eſt; atque etiam paulò pòſt de ſignis exterioribus, quòd ſe malè habeant; & poſtremò de cauſis tantæ infœlicitatis, & tam diuturni & generalis in errore conſenſûs; vt ad vera minùs difficilis ſit aditus, & Intellectus humanus volentiùs expurgetur, & Idola *dimittat.*

LXII.

Idola Theatri, *ſiue Theoriarum, multa ſunt; & multò plura eſſe poſſunt, & aliquandò fortaſſè erunt. Niſi enim, per multa iam ſæcula, hominum ingenia circa religionem & Theologiam occupata fuiſſent; atque etiam Politiæ Ciuiles (præſertim Monarchiæ) ab iſtiuſmodi nouitatibus, etiam in contemplationibus, eſſent auerſæ; vt cum periculo & detrimento fortunarum ſuarum in illas homines incumbant, non ſolùm præmio deſtituti, ſed etiam contemptui &*

inuidiæ expoſiti; complures aliæ proculdubiò Philoſophiarum & Theoriarum ſectæ, ſimiles illis quæ magnâ varietate olìm apud Græcos floruerunt, introductæ fuiſſent. Quemadmodùm enim ſuper Phænomena *ætherij, plura* Themata *Cœli confingi poſſunt; ſimilitèr, & multò magis ſuper* Phænomena *Philoſophiæ fundari poſſunt & conſtitui varia dogmata. Atque huiuſmodi* Theatri *fabulæ habent etiam illud, quod in Theatro* Poetarum *vſu venit: vt narrationes fictæ ad Scenam, narrationibus ex hiſtoriâ veris concinniores ſint, & elegantiores, & quales quis magìs vellet.*

In genere autem, in materiam Philoſophiæ ſumitur aut multum ex paucis, aut parùm ex multis; vt vtrinquè Philoſophia, ſuper experientiæ & naturalis hiſtoriæ nimis anguſtam baſin fundata ſit, atque ex paucioribus quàm par eſt, pronunciet. Rationale enim genus philoſophantium ex experientiâ arripiunt varia & vulgaria, eáque nequè certò comperta, nec diligentèr examinata & penſitata; reliqua in meditatione, atque ingenij agitatione ponunt.

Eſt & aliud genus Philoſophantium, qui in paucis experimentis ſedulò & accuratè elaborârunt, atque inde Philoſophias educere & confingere auſi ſunt; reliqua miris modis ad ea detorquentes.

Eſt & tertium genus eorum, qui Theologiam & traditiones ex fide & veneratione immiſcent; inter quos vanitas nonnullorum, ad petendas & deriuandas Scientias, à Spiritibus ſcilicèt & Genijs, deflexit; ità vt ſtirps errorum, & Philoſophia falſa, genere triplex ſit: Sophiſtica, Empirica, & Superſtitioſa.

LXIII.

P*Rimi generis exemplum in* Ariſtotele *maximè conſpicuum eſt, qui Philoſophiam Naturalem Dialecticâ ſuâ corrupit; quùm Mundum ex Categorijs effecerit; animæ humanæ, nobiliſſimæ ſubſtantiæ, genus ex vocibus ſecundæ intentionis tribuerit; negotium* denſi & rari, *per quod corpora ſubeunt maiores & minores dimenſiones ſiue ſpatia, per frigidam diſtinctionem Actus & Potentiæ tranſegerit; motum ſingulis corporibus vnicum & proprium, & ſi participent ex alio motu, id aliundè moueri, aſſeruerit, & innumera alia pro arbitrio ſuo, Naturæ rerum impoſuerit: magis vbiquè ſollicitus quomodò quis reſpondendo ſe explicet, & aliquid reddatur in verbis poſitiuum, quàm de internâ rerum veritate; quod etiam optimè ſe oſtendit in comparatione Philoſophiæ eius, ad alias philoſophias, quæ apud Græcos celebrabantur. Habent enim Homoiomera* Anaxagoræ, *Atomi* Leucippi & Democriti, *Cœlum & Terra* Parmenidis, *Lis & Amicitia* Empedoclis, *Reſolutio corporum in adiaphoram naturam Ignis, & Replicatio eorundem ad denſum,* Heracliti, *aliquid ex Philoſopho naturali, & rerum naturam, & experientiam, & corpora ſapiunt; vbi* Ariſtotelis *Phyſica, nihil aliud quàm Dialecticæ voces plerunquè ſonet; quam etiàm in Metaphyſicis ſub ſolenniore nomine, & vt magis ſcilicèt Realis, non Nominalis, retractauit. Neque illud quenquam moueat, quòd in libris eius de Animalibus, & in Problematibus, & in alijs ſuis tractatibus,*

tibus, verſatio frequens ſit in experimentis. Ille enim priùs decreuerat, neque experientiam ad conſtituenda Decreta & Axiomata ritè conſuluit; ſed poſtquàm pro arbitrio ſuo decreuiſſet, experientiam ad ſua placita tortam circumducit, & captiuam; vt hoc etiam nomine magis accuſandus ſit, quàm ſectatores eius moderni (Scholaſticorum Philoſophorum genus) qui experientiam omninò deſeruerunt.

LXIV.

AT Philoſophiæ genus Empiricum *placita magis deformia & monſtroſa educit, quàm* Sophiſticum *aut rationale genus; quia non in luce notionum vulgarium, (quæ licet tenuis ſit & ſuperficialis, tamen eſt quodammodò vniuerſalis, & ad multa pertinens) ſed in paucorum experimentorum anguſtijs & obſcuritate fundatum eſt. Itaquè talis Philoſophia, illis qui in huiuſmodi experimentis quotidiè verſantur, atquè ex ipſis phantaſiam contaminârunt, probabilis videtur, & quaſi certa; cæteris, incredibilis & vana. Cuius exemplum notabile eſt in Chymicis, eorumquè dogmatibus; alibì autem vix hoc tempore inuenitur, niſi fortè in Philoſophiâ* Gilberti. *Sed tamen circa huiuſmodi Philoſophias cautio nullo modo prætermittenda erat; quia mente iam præuidemus & auguramur, ſi quando homines, noſtris monitis excitati, ad experientiam ſe ſeriò contulerint (valere iuſſis doctrinis Sophiſticis,) tùm demùm propter præmaturam & præproperam Intellectûs feſtinationem, & ſaltum, ſiue volatum ad generalia,*

neralia, & rerum principia, fore vt magnum ab huiuſmodi Philoſophijs periculum immineat; cui malo etiam nunc obuiam ire debemus.

LXV.

AT *Corruptio Philoſophiæ ex* Superſtitione, *& Theologiâ admiſtâ, latiùs omninò patet, & plurimum mali infert, aut in Philoſophias integras, aut in earum partes. Humanus enim Intellectus non minùs impreſſionibus Phantaſiæ eſt obnoxius, quàm impreſſionibus vulgarium notionum. Pugnax enim genus Philoſophiæ &* Sophiſticum, *illaqueat Intellectum: at illud alterum phantaſticum, & tumidum, & quaſi Poeticum, magis blanditur Intellectui. Ineſt enim homini quædam Intellectûs ambitio, non minor quàm Voluntatis; præſertìm in ingenijs altis & eleuatis.*

Huius autem generis exemplum inter Græcos illuceſcit, præcipuè in Pythagora, *ſed cum* Superſtitione *magis craſſâ & oneroſâ coniunctum; at periculoſiùs, & ſubtiliùs in* Platone, *atque eius ſcholâ. Inuenitur etiàm hoc genus mali in partibus Philoſophiarum reliquarum, introducendo formas abſtractas, & cauſas finales, & cauſas primas; omittendo ſæpiſſimè medias, & huiuſmodi. Huic autem rei ſumma adhibenda eſt cautio. Peſſima enim res eſt errorum* Apotheóſis, *& pro peſte Intellectûs habenda eſt, ſi vanis accedat veneratio. Huic autem vanitati, nonnulli ex modernis ſummâ leuitate ità indulſerunt, vt in primo capitulo Geneſeos, & in libro* Iob, *& alijs Scripturis ſacris, Philoſophiam naturalem fundare conati ſint;*

inter viua quærentes mortua. *Tantoq; magis hæc vanitas inhibenda venit, & coercenda, quia ex Diuinorum & Humanorum male-ſanâ admiſtione, non ſolùm educitur Philoſophia phantaſtica, ſed etiam Religio hæretica. Itaquè ſalutare admodùm eſt, ſi mente ſobriâ, fidei tantùm dentur, quæ fidei ſunt.*

LXVI.

ET *de malis authoritatibus Philoſophiarum, quæ aut in* Vulgaribus notionibus, *aut in* paucis experimentis, *aut in* ſuperſtitione *fundatæ ſunt, iam dictum eſt. Dicendum porrò eſt, & de vitioſâ materiâ Contemplationum, præſertim in Philoſophiâ Naturali. Inficitur autem Intellectus humanus ex intuitu eorum, quæ in Artibus Mechanicis fiunt, in quibus corpora per compoſitiones aut ſeparationes vt plurimùm alterantur; vt cogitet ſimile quiddam etiam in naturâ rerum vniuerſali fieri. Vndè fluxit commentum illud Elementorum, atque illorum concurſu, ad conſtituenda corpora naturalia. Rurſùs, quùm homo Naturæ libertatem contempletur, incidit in ſpecies Rerum, Animalium, Plantarum, Mineralium, vndè facilè in eam labitur cogitationem, vt exiſtimet eſſe in Naturâ quaſdam formas Rerum primarias, quas Natura educere molitur, atque reliquam varietatem ex impedimentis, & aberrationibus Naturæ in opere ſuo conficiendo, aut ex diuerſarum ſpecierum conflictu, & tranſplantatione alterius in alteram, prouenire. Atque prima cogitatio qualitates primas elementares, ſecunda proprietates occultas, & virtutes ſpeci-*

ſpecificas, nobis peperit; quarum vtraque pertinet ad inania contemplationum compendia, in quibus acquieſcit animus, & à ſolidioribus auertitur. At Medici, in ſecundis rerum qualitatibus & operationibus, Attrahendi, Repellendi, Attenuandi, Inſpiſſandi, Dilatandi, Aſtringendi, Diſcutiendi, Maturandi, & huiuſmodi, operam præſtant meliorem; atque niſi ex illis duobus (quæ dixi) compendijs (qualitatibus ſcilicet elementaribus, & virtutibus ſpecificis) illa altera (quæ rectè notata ſunt) corrumperent, reducendo illa ad primas qualitates, earumq; mixturas ſubtiles & incommenſurabiles; aut ea non producendo cum maiore & diligentiore obſeruatione ad qualitates tertias & quartas, ſed contemplationem intempeſtiuè abrumpendo; illi multò meliùs profeciſſent. Neque huiuſmodi virtutes (non dico eædem, ſed ſimiles) in humani corporis medicinis tantùm exquirendæ ſunt; ſed etiam in cæterorum corporum naturalium mutationibus.

Sed multò adhuc maiore cum malo fit, quòd quieſcentia rerum principia, ex quibus; & non mouentia, per quę res fiunt, contemplentur & inquirant. Illa enim ad ſermones, iſta ad opera ſpectant. Neq; enim vulgares illæ differentiæ Motûs, quæ in Naturali Philoſophiâ receptâ notantur, Generationis, Corruptionis, Augmentationis, Diminutionis, Alterationis, & Lationis, vllius ſunt pretij. Quippè hoc ſibi volunt; Si corpus, aliàs non mutatum, loco tamen moueatur, hoc Lationem eſſe; ſi manente & loco, & ſpecie, qualitate mutetur, hoc Alterationem eſſe; ſi verò ex illâ mutatiotatione moles ipſa, & quantitas corporis non eadem maneat, hoc Augmentationis & Diminutionis motum eſſe; ſi eatenùs mutentur vt ſpeciem ipſam & ſubſtantiam mutent, & in alia migrent, hoc Generationem & Corruptionem eſſe. At iſta merè popularia ſunt, & nullo modo in Naturam penetrant; ſuntq́ue menſuræ & periodi tantùm, non ſpecies motûs. Innuunt enim illud, Hucuſque, & non, Quomodò, vel Ex quo fonte. Neque enim de corporum appetitu, aut de partium eorum proceſſu, aliquid ſignificant; ſed tantùm quùm motus ille rem aliter ac priùs, craſſo modo, ſenſui exhibeat, inde diuiſionem ſuam auſpicantur. Etiam quùm de cauſis motuum aliquid ſignificare volunt, atque diuiſionem ex illis inſtituere, differentiam motus naturalis & violenti, maximâ cum ſocordiâ, introducunt; quæ & ipſa omninò ex notione vulgari eſt; cùm omnis motus violentus etiam naturalis reuerà ſit, ſcilicet cùm externum efficiens naturam alio modo in opere ponet, quàm quo priùs.

At hiſce omiſſis; ſi quis (exempli gratiâ) obſeruauerit, ineſſe corporibus appetitum contactûs ad inuicem, vt non patiantur vnitatem Naturæ prorſus dirimi, aut abſcindi, vt vacuum detur: aut ſi quis dicat, ineſſe corporibus appetitum ſe recipiendi in naturalem ſuam dimenſionem, vel tenſuram, vt ſi vltrà eam, aut citrà eam, comprimantur, aut diſtrahantur, ſtatim in veterem ſphæram & exporrectionem ſuam, ſe recuperare & remittere moliantur: aut ſi quis dicat, ineſſe corporibus appetitum congregationis ad maſſas connaturalium ſuorum, denſorum videlicet verſus Orbem

Terræ, tenuiorum & rariorum verſus ambitum Cœli; hæc & huiuſmodi verè Phyſica ſunt genera Motuum; At illa altera planè Logica ſunt, & Scholaſtica, vt ex hâc collatione eorum manifeſtò liquet.

Neque minus etiam malum eſt, quòd in Philoſophijs & contemplationibus ſuis, in Principijs rerum atque Vltimitatibus naturæ inueſtigandis, & tractandis, opera inſumatur; cùm omnis vtilitas & facultas operandi, in medijs conſiſtat. Hinc fit, vt abſtrahere Naturam homines non deſinant, donec ad materiam potentialem & informem ventum fuerit; nec rurſus ſecare Naturam deſinant, donec peruentum fuerit ad Atomum, quæ, etiamſi vera eſſent, tamen ad iuuandas hominum fortunas parùm poſſunt.

LXVII.

Danda eſt etiam cautio Intellectui, de intemperantijs Philoſophiarum, quoad aſſenſum præbendum aut cohibendum; quia huiuſmodi intemperantiæ videntur Idola *figere, & quodammodò perpetuare, nè detur aditus ad ea ſummouenda.*

Duplex autem eſt exceſſus: Alter eorum, qui facilè pronunciant, *& ſcientias reddunt poſitiuas & Magiſtrales; Alter eorum, qui* Acatalepſiam *introduxerunt, & inquiſitionem vagam ſine termino; quorum primus Intellectum deprimit, alter eneruat. Nam* Ariſtotelis *Philoſophia, poſtquàm cæteras Philoſophias (more Ottomanorum erga fratres ſuos) pugnacibus confutationibus contrucidaſſet; de ſingulis pronun-*

ciauit; & ipſe rursùs quæſtiones ex arbitrio ſuo ſubornat, deindè conficit; vt omnia certa ſint & decreta: quod etiam apud ſucceſſiones ſuas valet, & in vſu eſt.

At Platonis *ſchola* Acatalepſiam *introduxit, primò tanquàm per iocum & ironiam, in odium veterum Sophiſtarum,* Protagoræ, Hippiæ, *& reliquorum, qui nihil tam verebantur, quam nè dubitare de re aliquâ viderentur. At noua Academia* Acatalepſiam *dogmatizauit, & ex profeſſo tenuit. Quæ licèt honeſtior ratio ſit, quam* pronunciandi *licentia, quùm ipſi pro ſe dicant, ſe minimè confundere inquiſitionem, vt* Pyrrho *fecit, &* Ephectici, *ſed habere quod ſequantur vt probabile, licèt non habeant quod teneant vt verum; tamen poſtquàm animus humanus de veritate inueniendâ ſemel deſperauerit; omninò omnia fiunt languidiora: Ex quo fit, vt deflectant homines potiùs ad amœnas diſputationes & diſcurſus, & rerum quaſdam peragrationes, quàm in ſeueritate inquiſitionis ſe ſuſtineant. Verùm quod à principio diximus, & perpetuò agimus, ſenſui & intellectui humano, eorúmque infirmitati authoritas non eſt deroganda, ſed auxilia præbenda.*

LXVIII.

A*Tque de* Idolorum *ſingulis generibus, eorúmque apparatu iàm diximus; quæ omnia conſtanti & ſolenni decreto ſunt abneganda, & renuncianda, & Intellectus ab ijs omninò liberandus eſt, & expurgandus; vt non alius ferè ſit aditus ad Regnum Hominis, quod funda-*

fundatur in Scientijs, quàm ad Regnum Cœlorum, in quod, niſi ſub perſonâ infantis, intrare non datur.

LXIX.

AT prauæ demonſtrationes, Idolorum *veluti munitiones quædam ſunt & præſidia; eæque, quas in Dialecticis habemus, id ferè agunt, vt Mundum planè cogitationibus humanis, cogitationes autem verbis addicant & mancipent. Demonſtrationes verò Potentiâ quâdam Philoſobiæ ipſæ ſunt, & Scientiæ. Quales enim eæ ſunt, ac proùt ritè, aut malè inſtitutæ, tales ſequuntur Philoſohpiæ, & Contemplationes. Fallunt autem, & incompetentes ſunt eæ, quibus vtimur in vniuerſo illo proceſſu, qui à ſenſu & rebus ducit ad Axiomata, & Concluſiones. Qui quidèm Proceſſus quadruplex eſt, & vitia eius totidem. Primò, impreſſiones ſenſus ipſius vitioſæ ſunt; ſenſus enim & deſtituit, & fallit. At deſtitutionibus ſubſtitutiones, fallacijs rectificationes debentur. Secundò, Notiones ab impreſſionibus ſenſuum malè abſtrahuntur; & interminatæ, & confuſæ ſunt, quas terminatas & benè finitas eſſe oportuit. Tertiò, Inductio mala eſt, quæ per enumerationem ſimplicem Principia concludit Scientiarum, non adhibitis excluſionibus & ſolutionibus, ſiue ſeparationibus Naturæ debitis. Poſtremò, modus ille inueniendi & probandi, vt primò Principia maximè generalia conſtituantur, deindè media Axiomata ad ea applicentur & probentur, errorum mater eſt, & Scientiarum omnium calamitas. Verùm de iſtis, quæ iam obitèr perſtringimus, fuſiùs dicemus, quùm veram inter-*

pretandæ *Naturæ viam, abſolutis iſtis expiationibus & expurgationibus Mentis, proponemus.*

LXX.

SEd demonſtratio longè optima eſt Experientia; modò hæreat in ipſo experimento. Nam ſi traducatur ad alia quæ ſimilia exiſtimantur, niſi ritè & ordine fiat illa traductio, res fallax eſt. At modus experiendi, quo homines nunc vtuntur, cæcus eſt & ſtupidus. Itaque cùm errant & vagantur nullâ viâ certâ, ſed ex occurſu rerum tantùm conſilium capiunt, circumferuntur ad multa, ſed parùm promouent; & quandoquè geſtiunt, quandoquè diſtrahuntur; & ſemper inueniunt quod vlterius quærant. Ferè autem ità fit, vt homines leuitèr & tanquàm per ludum experiantur, variando paululùm experimenta jam cognita; &, ſi res non ſuccedat, faſtidiendo, & conatum deſerendo. Quòd ſi magis ſeriò & conſtantèr ac laborioſè ad Experimenta ſe accingant; tamen in vno aliquo experimento eruendo operam collocant; quemadmodùm Gilbertus *in Magnete, Chymici in auro. Hoc autem faciunt homines, inſtituto non minùs imperito, quàm tenui. Nemo enim alicuius rei naturam in ipſâ re fœlicitèr perſcrutatur: ſed amplianda eſt inquiſitio ad magis communia.*

Quòd ſi etiam ſcientiam quandam & dogmata ex Experimentis moliantur; tamen ſemper ferè ſtudio præpropero & intempeſtiuo, deflectunt ad praxin: non tantùm propter vſum & fructum eiuſmodi praxeôs, ſed vt in opere aliquo nouo veluti pignus ſibi arripiant, ſe non inutilitèr in reliquis verſaturos: atque etiam alijs ſe venditent, ad exiſtimationem meliorem comparandam de ijs in quibus occupati ſunt. Ita fit, vt more Atalantæ, de viâ decedant ad tollendum aureum pomum; interim verò curſum interrumpant, & victoriam emittant è manibus. Verùm in Experientiæ vero curriculo, eóque ad noua opera producendo, Diuina Prudentia omninò, & Ordo pro exemplari ſumenda ſunt. Deus autem primo die Creationis Lucem tantùm creauit, éique operi diem integrum attribuit; nec aliquid materiati operis eo die creauit. Similitèr & ex omnimodâ Experientiâ, primùm inuentio Cauſarum & Axiomatum verorum elicienda eſt: & lucifera Experimenta, non fructifera quærenda. Axiomata autem rectè inuenta & conſtituta Praxin non ſtrictìm, ſed confertìm inſtruunt; & Operum agmina ac turmas poſt ſe trahunt. Verùm de experiendi vijs, quæ non minùs quàm viæ Iudicandi obſeſſæ ſunt & intercluſæ, poſtea dicemus: Impræſentiarùm de Experientiâ vulgari, tanquam de malâ Demonſtratione, tantùm loquuti. Iam verò poſtulat ordo rerum, vt de ijs, quorum paulò antè mentionem fecimus, ſignis, (quòd Philoſophiæ & Contemplationes in vſu male ſe habeant;) & de Cauſis rei primo intuitu tam mirabilis & incredibilis, quædam ſubiungamus. Signorum enim notio præparat aſſenſum: Cauſarum verò explicatio tollit miraculum. Quæ duo ad extirpationem Idolorum ex Intellectu faciliorem & clementiorem multùm iuuant.

sapientia

Scien-

LXXI.

Scientiæ, quas habemus, fere a Græcis fluxerunt. Quæ enim Scriptores Romani, aut Arabes, aut Recentiores addiderunt; non multa, aut magni momenti ſunt: & qualiacunque ſint, fundata ſunt ſuper baſin eorum quæ inuenta ſunt a Græcis. Erat autem Sapientia Græcorum, profeſſoria, & in diſputationes effuſa: quod genus inquiſitioni veritatis aduerſiſſimum eſt. Itaque nomen illud Sophiſtarum, quod per contemptum ab ijs, qui ſe Philoſophos haberi voluerunt, in antiquos Rhetores reiectum & traductum eſt, Gorgiam, Protagoram, Hippiam, Polum; *etiam uniuerſo generi competit;* Platoni, Ariſtoteli, Zenoni, Epicuro, Theophraſto; *& eorum ſucceſſoribus,* Chryſippo, Carneadi, *reliquis. Hoc tantum intererat; quòd prius genus vagum fuerit & mercenarium, ciuitates circumcurſando, & ſapientiam ſuam oſtentando, & mercedem exigendo; Alterum vero ſolennius & generoſius, quippe eorum qui ſedes fixas habuerunt, & ſcholas aperuerunt, & gratis philoſophati ſunt. Sed tamen vtrumque genus (licet cætera diſpar) profeſſorium erat, & ad diſputationes rem deducebat, & ſectas quaſdam atque hæreſes Philoſophiæ inſtituebat & propugnabat: vt eſſent ferè doctrinæ eorum (quod non malè cauillatus eſt Dionyſius in Platonem)* Verba otioſorum ſenum ad imperitos iuuenes. *At antiquiores illi ex Græcis,* Empedocles, Anaxagoras, Leucippus, Democritus, Parmenides, Heraclitus, Xenophanes, Philolaus, *reliqui*, (*nam* Pythagoram, *vt ſuperſtitioſum, omittimus) Scholas (quod nouimus) non aperuerunt: ſed maiore ſilentio, & ſeuerius, & ſimplicius, id eſt, minore cum affectatione & oſtentatione, ad inquiſitionem veritatis ſe contulerunt. Itaque & melius, vt arbitramur, ſe geſſerunt; niſi quòd Opera eorum à leuioribus iſtis, qui vulgari captui & affectui magis reſpondent ac placent, tractu temporis extincta ſint: Tempore (vt fluuio) leuiora & magis inflata ad nos deuehente, grauiora & ſolida mergente. Neque tamen iſti à Nationis vitio prorſus immunes erant: ſed in ambitionem & vanitatem ſectæ condendæ, & auræ popularis captandæ nimiùm propendebant. Pro deſperatâ autem habenda eſt veritatis inquiſitio, cùm ad huiuſmodi inania deflectat. Etiam non omittendum videtur iudicium illud, ſiue vaticinium potiùs Sacerdotis Ægyptij, de Græcis:* Quòd ſemper pueri eſſent; neque haberent antiquitatem Scientiæ, aut Scientiam Antiquitatis. *Et certè habent id quod puerorum eſt; vt ad garriendum prompti ſint, generare autem non poſſint: Nam verboſa videtur Sapientia eorum, & operum ſterilis. Itaque ex Ortu & Gente Philoſophiæ, quæ in vſu eſt; quæ capiuntur ſigna, bona non ſunt.*

LXXII.

Neque multò meliora ſunt Signa, quæ ex naturâ Temporis & Ætatis capi poſſunt, quàm quæ ex naturâ Loci & Nationis. Anguſta enim erat & tenuis

tenuis notitia per illam ætatem, vel Temporis, vel Orbis: quod longè peſſimum eſt, præſertim ijs qui omniam Experientiâ ponunt. Neque enim mille annorum Hiſtoriam, quæ digna erat nomine Hiſtoriæ, habebant; ſed fabulas & rumores Antiquitatis. Regionum verò tractuumque mundi exiguam partem nouerant; cum omnes Hyperboreos, Scythas; omnes Occidentales, Celtas indiſtinctè appellarent: nil in Africâ vltra ultimam Æthiopiæ partem, nil in Aſia vltra Gangem; multò minùs Noui Orbis prouincias, ne per auditum ſanè aut famam aliquam certam, & conſtantem noſſent: imò & plurima climata & zonæ, in quibus populi infiniti ſpirant & degunt, tanquam inhabitabiles ab illis pronuntiata ſint: quinetiam peregrinationes Democriti, Platonis, Pythagoræ, *non longinquæ profectò, ſed potiùs ſuburbanæ, vt magnum aliquid celebrarentur. Noſtris autem temporibus, & Noui Orbis partes complures, & Veteris Orbis extrema vndique innoteſcunt; & in infinitum, Experimentorum cumulus excreuit. Quare ſi ex Natiuitatis aut geniture tempore (Aſtrologorum more) ſigna capienda ſint, nil magni de iſtis Philoſophijs ſignificari videtur.*

LXXIII.

Inter Signa, nullum magis certum aut nobile eſt, quàm quod ex fructibus. Fructus enim & Opera inuenta, pro veritate Philoſophiarum velut ſponſores & fideiuſſores ſunt. Atque ex Philoſophijs iſtis Græcorum, & deriuationibus earum per particulares

Scientias, iam per tot annorum ſpatia, vix vnum Experimentum adduci poteſt, quod ad hominum ſtatum leuandum & iuuandum ſpectet; & Philoſophiæ ſpeculationibus ac dogmatibus verè acceptum referri poſſit. Idque Celſus *ingenuè ac prudentèr fatetur; nimirum, Experimenta Medicinæ primò inuenta fuiſſe, ac poſtea homines circa ea philoſophatos eſſe, & cauſas indagâſſe & aſſignâſſe; non ordine inuerſo eueniſſe, vt ex Philoſophiâ & cauſarum cognitione, ipſa Experimenta inuenta aut deprompta eſſent. Itaque mirum non erat, apud Ægyptios (qui rerum Inuentoribus diuinitatem & conſecrationem attribuerunt) plures fuiſſe Brutorum animalium imagines, quàm Hominum: quia bruta animalia, per inſtinctus naturales, multa inuenta pepererunt; vbi homines, ex ſermonibus & concluſionibus rationalibus, pauca aut nulla exhibuerint.*

At Chymicorum induſtria, nonnulla peperit; ſed tanquàm fortuitò, & obitèr, aut per Experimentorum quandam variationem, (vt Mechanici ſolent) non ex arte aut Theoriâ aliquâ; nam ea, quam confinxerunt, Experimenta magis perturbat, quàm iuuat. Eorum etiam, qui in Magiâ (quam vocant) Naturali verſati ſunt, pauca reperiuntur inuenta; eaque leuia, & impoſturæ propiora. Quocircà, quemadmodùm in Religione cauetur, vt Fides ex Operibus monſtretur; idem etiam ad Philoſophiam optimè traducitur, vt ex Fructibus iudicetur, & vana habeatur, quæ ſterilis ſit: atque eò magis, ſi loco fructuum vuæ & oliuæ, producat diſputationum & contentionum carduos & ſpinas.

LXXIV.

Capienda etiam ſunt Signa ex incrementis & progreſsibus Philoſophiarum & Scientiarum. Quæ enim in Naturâ fundata ſunt, creſcunt & augentur: quæ autem in Opinione, variantur, non augentur. Itaque ſi iſtæ Doctrinæ planè inſtar Plantæ à ſtirpibus ſuis reuulſæ non eſſent, ſed vtero Naturæ adhærerent, atque ab eâdem alerentur, id minimè euenturum fuiſſet, quod per annos bis mille iam fieri videmus: nempè, vt Scientiæ ſuis hæreant veſtigijs, & in eodem ferè ſtatu maneant, neque augmentum aliquod memorabile ſumpſerint; quin potiùs in primo Authore maximè floruerint, & deinceps declinauerint. In Artibus autem Mechanicis, quæ in Naturâ & Experientiæ luce fundatæ ſunt, contrà euenire videmus: quæ (quamdiù placent) veluti ſpiritu quodam repletæ, continuò vegetant & creſcunt; primò rudes, deinde commodæ, poſteà excultæ, & perpetuò auctæ.

LXXV.

Etiam aliud Signum capiendum eſt; (ſi modò Signi appellatio huic competat; cùm potiùs Teſtimonium ſit, atque adeò teſtimoniorum omnium validiſsimum;) hoc eſt, propria Confeſsio Authorum, quos homines nunc ſequuntur. Nam & illi qui tantâ fiduciâ de rebus pronuntiant, tamen per interualla cùm ad ſe redeant, ad querimonias de Naturæ ſubtilitate, Rerum obſcuritate, Humani ingenij infirmitate, ſe conuertunt. Hoc verò ſi ſimpliciter fieret; alios fortaſſè, *qui ſunt timidiores, ab vlteriori inquiſitione deterrere, alios verò, qui ſunt ingenio alacriori & magis fidenti, ad vlteriorem progreſſum acuere & incitare poſſit. Verùm non ſatis illis eſt, de ſe confiteri, ſed quicquid ſibi ipſis aut Magiſtris ſuis incognitum aut intactum fuerit, id extra terminos Poſſibilis ponunt; &, tanquam ex arte, cognitu aut factu impoſſibile pronuntiant: ſummâ ſuperbiâ & inuidiâ ſuorum Inuentorum infirmitatem, in Naturæ ipſius calumniam, & aliorum omnium deſperationem vertentes. Hinc ſchola Academiæ nouæ, quæ* Acatalepsiam *ex profeſſo tenuit, & homines ad ſempiternas tenebras damnauit. Hinc opinio, quòd Formæ ſiue veræ rerum Differentiæ (quæ reuerà ſunt leges Actûs puri) inuentu impoſſibiles ſint, & vltra hominem. Hinc opiniones illæ in Actiuâ & Operatiuâ parte; Calorem Solis & Ignis toto genere differre; nè ſcilicèt homines putent ſe per opera Ignis, aliquid ſimile ijs, quæ in Naturâ fiunt, educere & formare poſſe. Hinc illud: Compoſitionem tantùm opus Hominis, Miſtionem verò opus ſolius Naturæ eſſe: nè ſcilicet homines ſperent aliquam ex arte Corporum naturalium generationem aut transformationem. Itaque ex hoc ſigno homines ſibi perſuaderi facilè patientur, nè cum dogmatibus non ſolùm deſperatis, ſed etiam deſperationi deuotis, fortunas ſuas & labores miſceant.*

LXXVI.

N*Eque illud Signum prætermittendum eſt; quòd tanta fuerit inter Philoſophos olim diſſenſio, &*

Scholarum ipſarum varietas: Quod ſatis oſtendit, viam à Senſu ad Intellectum non benè munitam fuiſſe, cùm eadem materia Philoſophiæ (Natura ſcilicet rerum) in tam vagos & multiplices errores abrepta fuerit & diſtracta. Atque licèt hiſce temporibus diſſenſiones & dogmatum diuerſitates circa Principia ipſa, & Philoſophias integras, vt plurimùm extinctæ ſint; tamen circa partes Philoſophiæ, innumeræ manent quæſtiones & controuerſiæ; vt planè appareat, neque in Philoſophijs ipſis, neque in modis Demonſtrationum aliquid certi aut ſani eſſe.

LXXVII.

QVod verò putant homines in Philoſophiâ Ariſtotelis magnum vtique Conſenſum eſſe; cùm poſt illam editam, Antiquorum Philoſophiæ ceſſauerint & exoleuerint; aſt apud tempora, quæ ſequuta ſunt, nil melius inuentum fuerit; adeò vt illa tam benè poſita & fundata videatur, vt vtrumque tempus ad ſe traxerint: Primò, quod de ceſſatione Antiquarum Philoſophiarum poſt Ariſtotelis Opera edita homines cogitant, id falſum eſt; diù enim poſteà, vſquè ad tempora Ciceronis, & ſæcula ſequentia, manſerunt opera veterum Philoſophorum. Sed temporibus inſequentibus, ex inundatione Barbarorum in Imperium Romanum, poſtquàm Doctrina humana velut naufragium perpeſſa eſſet; tum demùm Philoſophiæ Ariſtotelis & Platonis tanquam tabulæ ex materiâ leuiore & minùs ſolidâ per fluctus temporum ſeruatæ ſunt. Illud etiam de Conſenſu fallit homines, ſi acutiùs rem introſpiciant.

ſpiciant. Verus enim Conſenſus is eſt, qui ex libertate iudicij (re priùs exploratâ) in idem conueniente, conſiſtit. At numerus longè maximus eorum qui in Ariſtotelis *Philoſophiam conſenſerunt, ex præiudicio & authoritate aliorum, ſe illi mancipauit; vt ſequacitas ſit potiùs & coitio, quàm Conſenſus. Quòd ſi fuiſſet ille verus Conſenſus, & latè patens, tantùm abeſt, vt Conſenſus pro verâ & ſolidâ Authoritate haberi debeat, vt etiam violentam præſumptionem inducat in contrarium. Peſſimum enim omnium eſt augurium quod ex Conſenſu capitur in rebus Intellectualibus: exceptis Diuinis & Politicis, in quibus ſuffragiorum jus eſt. Nihil enim multis placet, niſi imaginationem feriat, aut Intellectum vulgarium notionum nodis aſtringat, vt ſupra-dictum eſt. Itaquè optimè traducitur illud* Phocionis, *à Moribus ad Intellectualia;* Vt ſtatim ſe examinare debeant homines, quid errauerint, aut peccauerint; ſi multitudo conſentiat & complaudat. *Hoc Signum igitur ex auerſiſsimis eſt. Itaquè quòd Signa veritatis & ſanitatis Philoſophiarum & Scientiarum, quæ in vſu ſunt, malè ſe habeant; ſiue capiantur ex Originibus ipſarum, ſiue ex Fructibus, ſiue ex Progreſsibus, ſiue ex Confeſsionibus Authorum, ſiue ex Conſenſu; iam dictum eſt.*

LXXVIII.

IAm verò veniendum ad Cauſas errorum, & tam diuturnæ in illis per tot ſæcula moræ; quæ plurimæ ſunt & potentiſsimæ: vt tollatur omnis admiratio, hæc quæ adducimus, homines hucuſque latuiſſe & fugiſſe; & maneat tantùm admiratio, illa nunc tandem alicui mortalium in mentem venire potuiſſe, aut cogitationem cuiuſpiam ſubijſſe: quod etiam (vt nos exiſtimamus) Fœlicitatis magis eſt cuiuſdam, quàm excellentis alicuius Facultatis; vt potiùs pro Temporis partu haberi debeat, quàm pro partu Ingenij.

Primò autem tot ſæculorum numerus, verè rem eputanti, ad magnas anguſtias recidit. Nam ex viginti quinque annorum Centurijs, in quibus memoria & doctrina hominum ferè verſatur, vix ſex Centuriæ poni & excerpi poſſunt, quæ Scientiarum feraces, arumue prouentui vtiles fuerunt. Sunt enim non minus Temporum, quàm Regionum Eremi & vaſtitates. Tres enim tantùm Doctrinarum reuolutiones & periodi rectè numerari poſſunt: Vna, apud Græcos; Altera, apud Romanos; Vltima, apud nos, Occidentales ſcilicet Europæ nationes: quibus ſingulis vix duæ Centuriæ annorum meritò attribui poſſunt. Media Mundi tempora, quoad Scientiarum ſegetem vberum aut lætam, infœlicia fuerunt. Neque enim cauſa eſt, vt vel Arabum, vel Scholaſticorum mentio fiat: qui per intermedia tempora Scientias potiùs contriuerunt numeroſis tractatibus, quàm pondus earum auxerunt. Itaque prima Cauſa tam puſilli in Scientijs profectûs, ad anguſtias Temporis erga illas propitij, ritè & ordine refertur.

LXXIX.

AT ſecundo loco ſe offert Cauſa illa magni certè per omnia momenti: ea videlicèt, quòd per illas ipſas ætates, quibus hominum ingenia & literæ maximè vel etiam mediocritèr floruerint, Naturalis Philoſophia minimam partem humanæ operæ ſortita ſit. Atque hæc ipſa nihilominùs pro magnâ Scientiarum matre haberi debet. Omnes enim Artes & Scientiæ ab hac ſtirpe reuulſæ, poliuntur fortaſſe, & in vſum effinguntur; ſed nil admodùm creſcunt. At manifeſtum eſt, poſtquam Chriſtiana fides recepta fuiſſet & adoleuiſſet, longè maximam ingeniorum præſtantiſſimorum partem ad Theologiam ſe contuliſſe; atque huic rei & ampliſſima præmia propoſita, & omnis generis adiumenta copioſiſſimè ſubminiſtrata fuiſſe: Atq; hoc Theologiæ ſtudium præcipuè occupaſſe tertiam illam partem ſiue periodum temporis apud nos Europæos Occidentales; eò magis, quòd ſub idem ferè tempus & literæ florere, & controuerſiæ circa Religionem pullulare cœperint. At æuo ſuperiori, durante periodo illâ ſecundâ apud Romanos, potiſſimæ Philoſophorum meditationes & induſtriæ in Morali Philoſophiâ (quæ Ethnicis vice Theologiæ erat) occupatæ & conſumptæ fuerunt: Etiam ſumma ingenia, illis temporibus vt plurimùm ad res Ciuiles ſe applicuerunt, propter magnitudinem Imperij Romani, quod plurimorum hominum operâ indigebat. At illa ætas, quâ Naturalis Philoſophia apud Græcos maximè florere

viſa

ipſa eſt, particula fuit Temporis minimè diuturna; cum & antiquioribus temporibus ſeptem illi qui Sapientes nominabantur, omnes (præter Thaletem *ad Moralem Philoſophiam & Ciuilia ſe applicuerint; & poſterioribus temporibus poſtquàm* Socrates *Philoſophiam de cœlo in terras deduxiſſet, adhuc magis inualuerit Moralis Philoſophia, & ingenia hominum à Naturali auerterit.*

At ipſiſſima illa periodus temporis, in quâ inquiſitiones de Naturâ viguerunt, contradictionibus & nouorum placitorum ambitione corrupta eſt, & inutilis reddita. Itaque quandoquidèm per tres illas periodos, Naturalis Philoſophia maiorem in partem neglecta aut impedita fuerit, nil mirum ſi homines parùm in eâ re profecerint, cùm omninò aliud egerint.

LXXX.

Accedit & illud, quòd Naturalis Philoſophia in ijs ipſis viris qui ei incubuerint, vacantem & integrum hominem, præſertim his recentioribus temporibus, vix nacta ſit; niſi fortè quis Monachi alicuius in cellulâ, aut Nobilis in villulâ lucubrantis, exemplum adduxerit: Sed facta eſt demùm Naturalis Philoſophia inſtar tranſitûs cuiuſdam & ponti-ſternij ad alia.

Atque magna iſta Scientiarum Mater mirâ indignitate ad officia Ancillæ detruſa eſt; quæ Me-

dicinæ aut Mathematicis operibus miniſtret, & rurſùs qnæ adoleſcentium immatura ingenia lauet & imbuat velut tincturâ quadam primâ, vt aliam poſteà fœliciùs & commodiùs excipiant. Interim nemo expectet magnum progreſſum in Scientijs, (præſertìm in parte earum Operatiuâ) niſi Philoſophia Naturalis ad Scientias particulares producta fuerit, & Scientiæ particulares rurſùs ad Naturalem Philoſophiam reductæ. Hinc enim fit, vt Aſtronomia, Optica, Muſica, plurimæ Artes Mechanicæ, atque ipſa Medicina, atque (quod quis magis miretur) Philoſophia Moralis & Ciuilis, & Scientiæ Logicæ nil ferè habeant altitudinis in profundo; ſed per ſuperficiem & varietatem rerum tantùm labantur: quia poſtquàm particulares iſtæ Scientiæ diſpertitæ & conſtitutæ fuerint, à Philoſophiâ Naturali non ampliùs alantur; quæ ex fontibus & veris contemplationibus, Motuum, Radiorum, Sonorum, Texturæ, & Schematiſmi Corporum, Affectuum, & prehenſionum Intellectualium, nouas vires & augmenta illis impertiri potuerit. Itaque minimè mirum eſt ſi Scientiæ non creſcant, cùm à radicibus ſuis ſint ſeparatæ.

LXXXI.

RVrſùs ſe oſtendit alia cauſa potens & magna, cur Scientiæ parùm promouerint. Ea verò hæc eſt; quòd fieri non poſſit, vt rectè procedatur in curriculo, vbi ipſa Meta non rectè poſita ſit, & defixa. Meta autem Scientiarum vera & legitima, non alia eſt, quàm vt dotetur vita humana nouis Inuentis, & copijs. At turba longè maxima nihil ex hoc ſapit, ſed meritoria planè eſt, & profeſſoria; niſi fortè quandoquè eueniat, vt artifex aliquis acrioris ingenij, & gloriæ cupidus, nouo alicui Inuento det operam; quod ferè fit cum facultatum diſpendio. At apud pleroſque tantum abeſt, vt homines id ſibi proponant, vt Scientiarum & Artium Maſſa augmentum obtineat; vt ex eâ, quæ præſtò eſt, Maſſâ, nil ampliùs ſumant aut quærant, quàm quantum ad vſum profeſſorium, aut lucrum, aut exiſtimationem, aut huiuſmodi compendia conuertere poſſint. Quòd ſi quis ex tantâ multitudine Scientiam affectu ingenuo, & propter ſe expetat; inuenietur tamen ille ipſe, potiùs contemplationum & doctrinarum varietatem, quàm veritatis ſeueram & rigidam inquiſitionem ſequi. Rurſùs, ſi alius quiſpiam fortaſſè veritatis inquiſitor ſit ſeuerior; tamen & ille ipſe talem ſibi proponet veritatis conditionem, quæ Menti & Intellectui ſatisfaciat in redditione cauſarum, rerum quæ iampridem ſunt cognitæ; non eam quæ noua operum pignora, & nouam Axiomatum lucem aſſequatur. Itaque, ſi finis Scientiarum à nemine adhuc bene poſitus ſit, non mirum eſt ſi in ijs, quæ ſunt ſubordinata ad finem, ſequatur aberratio.

LXXXII.

QVemadmodùm autem finis & Meta Scientiarum malè poſita ſunt apud homines; ita rurſùs etiamſi illa rectè poſita fuiſſent, viam tamen ſibi de-

legerunt omninò erroneam, & imperuiam. Quod ſtupore quodam animum ritè rem reputanti perculſerit; non vlli mortalium Curæ aut Cordi fuiſſe, vt Intellectui humano, ab ipſo ſenſu & experientiâ ordinatâ & bene conditâ, via aperiretur & muniretur; ſed omnia vel traditionum caligini, vel argumentorum vertigini, & turbini, vel caſûs & experientiæ vagæ & inconditæ vndis, & ambagibus permiſſa eſſe. Atque cogitet quis ſobriè & diligentèr, qualis ſit ea via, quam in inquiſitione & inuentione alicuius rei homines adhibere conſueuerunt; Et primò notabit proculdubiò inueniendi modum ſimplicem & inartificioſum, qui hominibus maximè eſt familiaris. Hic autem non alius eſt, quàm vt is qui ſe ad inueniendum aliquid comparat & accingit, primò quæ ab alijs circa illa dicta ſint inquirat & euoluat; deindè propriam meditationem addat, atque per Mentis multam agitatiouem, ſpiritum ſuum proprium ſollicitet, & quaſi inuocet, vt ſibi oracula pandat; quæ res omninò ſine fundamento eſt, & in opinionibus tantùm voluitur.

At alius quiſpiam Dialecticam ad inueniendum aduocet, quæ nomine tenus tantùm ad id quod agitur, pertinet. Inuentio enim Dialecticæ non eſt Principiorum, & Axiomatum præcipuorum, ex quibus Artes conſtant, ſed eorum tantùm quæ illis conſentanea videntur. Dialectica enim magis curioſos & importunos, & ſibi negotium faceſſentes, eamq; interpellantes de probationibus, & inuentionibus Principiorum, ſiue Axiomatum primorum, ad fidem, & veluti Sacramentum cuilibet Arti præſtandum, notiſſimo reſponſo reijcit.

Reſtat Experientia mera, quæ, ſi occurrat, Caſus; ſi quæſita ſit, Experimentum nominatur. Hoc autem Experientiæ genus nihil aliud eſt, quàm (quod aiunt) ſcopæ diſſolutæ, & mera palpatio, quali homines noctu utuntur, omnia pertentando, ſi fortè in rectam viam incidere detur; quibus multò ſatius & conſultius foret, diem præſtolari, aut lumen accendere, & deinceps viam inire. At contrà, verus Experientiæ ordo primò lumen accendit, deinde per lumen iter demonſtrat, incipiendo ab Experientiâ ordinatâ, & digeſtâ, & minimè præpoſterâ aut erraticâ, atque ex eâ educendo Axiomata, atque ex Axiomatibus conſtitutis rurſùs Experimenta noua, quùm nec verbum Diuinum in rerum Maſſam, abſque ordine operatum ſit.

Itaque deſinant homines mirari, ſi ſpatium Scientiarum non confectum ſit, cum à viâ omninò aberrauerint; relictâ prorſùs, & deſertâ Experientiâ, aut in ipſâ (tanquàm in Labyrintho) ſe intricando, & circumcurſando; cùm ritè inſtitutus ordo, per Experientiæ ſyluas, ad aperta Axiomatum, tramite conſtanti ducat.

LXXXIII.

EXcreuit autem mirum in modum iſtud malum, ex opinione quadam, ſiue æſtimatione inueteratâ, verùm tumidâ, & damnoſâ; Minui nempè Mentis humanæ Maieſtatem, ſi experimentis, & rebus particularibus ſenſui ſubiectis, & in materiâ determinatis, diù ac multùm verſetur: præſertim quùm huiuſmodi *res ad inquirendum laborioſæ, ad meditandum ignobiles, ad dicendum aſperæ, ad practicam illiberales; numero infinitæ, & ſubtilitate tenues eſſe ſoleant. Itaquè iam tandem huc res redijt, vt via vera non tantùm deſerta, ſed etiam intercluſa & obſtructa ſit; faſtiditâ Experientiâ, nedùm relictâ, aut malè adminiſtratâ.*

LXXXIV.

RVrſus verò homines à progreſſu in Scientijs detinuit & ferè incantauit Reuerentia Antiquitatis, & virorum, qui in Philoſophiâ magni habiti ſunt, authoritas, atquè deindè Conſenſus. Atquè de Conſenſu ſuperiùs dictum eſt.

De Antiquitate autem, opinio quam homines de ipſâ fouent, negligens omninò eſt, & vix verbo ipſi congrua. Mundi enim ſenium & grandæuitas pro Antiquitate verè habenda ſunt; quæ temporibus noſtris tribui debent, non iuniori ætati Mundi, qualis apud Antiquos fuit. Illa enim ætas reſpectu noſtri, antiqua & maior; reſpectu mundi ipſius, noua & minor fuit: Atque reuerà quemadmodùm maiorem rerum humanarum notitiam, & maturius iudicium, ab homine ſene expectamus, quàm à Iuuene, propter Experientiam, & rerum quas vidit, & audiuit, & cogitauit, varietatem & copiam; eodem modo & à noſtrâ ætate (ſi vires ſuas noſſet, & experiri, & intendere vellet) maiora multò quàm à priſcis temporibus expectari par eſt; vtpotè ætate Mundi grandiore, & infinitis experimentis & obſeruationibus aucta & cumulata.

Neque pro nihilo æſtimandum, quòd per longinquas nauigationes & peregrinationes (quæ ſæculis noſtris increbuerunt) plurima in Naturâ patuerint, & reperta ſint, quæ nouam Philoſophiæ lucem immittere poſſint. Quin & turpe hominibus foret, ſi globi materialis tractus, Terrarum videlicèt, Marium, Aſtrorum, noſtris temporibus immenſùm aperti & illuſtrati ſint; globi autèm Intellectualis fines, inter veterum inuenta & anguſtias cohibeantur.

Authores verò quod attinet, ſummæ puſillanimitatis eſt, Authoribus infinita tribuere, Authori autèm authorum, atque adeò omnis authoritatis, Tempori, ius ſuum denegare. Rectè enim Veritas, Temporis filia dicitur, non Authoritatis. Itaque mirum non eſt, ſi faſcina iſta Antiquitatis, & Authorum, & Conſenſûs, hominum virtutem ita ligauerint, vt cum rebus ipſis conſueſcere, (tanquàm Maleficiati) non potuerint.

LXXXV.

Neque ſolùm admiratio Antiquitatis, Authoritatis, & Conſenſûs, hominum induſtriam in ijs quæ iam inuenta ſunt acquieſcere compulit; verùm etiam operum ipſorum admiratio, quorum copia iampridem facta eſt humano generi. Etenim quùm quis rerum varietatem, & pulcherrimum apparatum, qui per Artes Mechanicas ad cultum humanum congeſtus & introductus eſt, oculis ſubiecerit, eò certè inclinabit, vt potiùs ad opulentiæ humanæ admirationem, quàm ad inopiæ ſenſum accedat; minimè aduertens primitiuas hominis

minis obſeruationes, atque Naturæ operationes, (quæ ad omnem illam varietatem, inſtar animæ ſunt, & primi Motûs) nec multas, nec altè petitas eſſe; Cætera ad patientiam hominum tantùm, & ſubtilem & ordinatum Manûs, vel inſtrumentorum motum, pertinere. Res enim (exempli gratiâ) ſubtilis eſt certè & accurata, confectio horologiorum, talis ſcilicet, quæ cæleſtia in rotis, pulſum animalium in motu ſucceſſiuo & ordinato, videatur imitari; quæ tamen res, ex vno aut altero Naturæ Axiomate pendet.

Quòd ſi quis rurſus ſubtilitatem illam intueatur, quæ ad Artes Liberales pertinet; aut etiam eam quæ ad corporum naturalium præparationem, per Artes Mechanicas ſpectat, & huiuſmodi res ſuſpiciat; veluti Inuentionem motuum cæleſtium in Aſtronomiâ, Concentuum in Muſicâ, literarum Alphabeti (quæ etiam adhuc in regno Synarum in vſu non ſunt) in Grammatica; aut rurſus in Mechanicis, factorum Bacchi & Cereris, hoc eſt, præparationum vini & ceruiſiæ, panificiorum, aut etiam Menſæ delitiarum, & diſtillationum, & ſimilium; ille quoque ſi ſecum cogitet, & animum aduertat, per quantos temporum circuitus (cùm hæc omnia, præter diſtillationes, antiqua fuerint) hæc ad eam quam nunc habemus culturam perducta ſint, & (vt iam de horologijs dictum eſt) quam parum habeant ex obſeruationibus & Axiomatibus Naturæ, atque quàm facilè, & tanquam per occaſiones obuias, & contemplationes incurrentes, iſta inueniri potuerint; ille (inquam) ab omni admiratione ſe facilè liberabit, & potiùs humanæ conditionis miſerebitur, quòd per tot ſæcula

cula, tanta fuerit rerum & Inuentorum penuria, & ſterilitas. Atque hæc ipſa tamen, quorum nunc mentionem fecimus, Inuenta, Philoſophiâ & Artibus Intellectûs antiquiora fuerunt. Adeò vt (ſi verum dicendum ſit) cùm huiuſmodi Scientiæ rationales & dogmaticæ inceperint, Inuentio operum vtilium deſierit.

Quòd ſi quis ab Officinis ad Bibliothecas ſe conuerterit, & immenſam quam videmus librorum varietatem in admiratione habuerit, is examinatis & diligentiùs introſpectis ipſorum librorum materijs & contentis, obſtupeſcet certè in contrarium; & poſtquam nullum dari finem repetitionibus obſeruauerit, quamq́; homines eadem agant & loquantur, ab admiratione varietatis tranſibit ad miraculum indigentiæ, & paucitatis earum rerum, quæ hominum mentes adhuc tenuerunt & occupârunt.

Quòd ſi quis ad intuendum ea, quæ magis curioſa habentur quam ſana, animum ſubmiſerit, & Alchymiſtarum aut Magorum opera penitiùs introſpexerit, dubitabit forſitan vtrùm riſu, an lachrymis potiùs illa digna ſint. Alchymiſta enim ſpem alit æternam, atque vbi res non ſuccedit, errores proprios reos ſubſtituit; ſecum accuſatoriè reputando, ſe aut Artis, aut Authorum vocabula non ſatis intellexiſſe, vnde ad traditiones & auriculares ſuſurros animum applicat; aut in practicæ ſuæ ſcrupulis & momentis aliquid titubatum eſſe; vnde Experimenta in infinitum repetit; ac interim quùm inter Experimentorum ſortes, in quædam incidat aut ipſâ facie noua, aut vtilitate non contem-

nenda; huiuſmodi pignoribus animum paſcit, eáque in maius oſtentat & celebrat; reliqua ſpe ſuſtentat. Neque tamen negandum eſt, Alchymiſtas non pauca inueniſſe, & Inuentis vtilibus homines donaſſe. Verùm fabula illa non malè in illos quadrat de Sene, qui filijs aurum in vineâ defoſſum, (ſed locum ſe neſcire ſimulans) legauerit; vnde illi vineæ fodiendæ diligentèr incubuerunt, & aurum quidem nullum repertum, ſed vindemia ex eâ culturâ facta eſt vberior.

At Naturalis Magiæ Cultores, qui per rerum Sympathias & Antipathias omnia expediunt, ex coniecturis otioſis & ſupiniſſimis, rebus virtutes & operationes admirabiles affinxerunt; atque ſi quando opera exhibuerint, ea illius ſunt generis, vt ad admirationem & nouitatem, non ad fructum & vtilitatem, accommodata ſint.

In ſuperſtitioſâ autem Magiâ, (ſi & de hac dicendum ſit) illud imprimis animaduertendum eſt, eſſe tantummodò certi cuiuſdam & definiti generis ſubiecta, in quibus Artes curioſæ & ſuperſtitioſæ, per omnes Nationes, atque ætates, atque etiam religiones, aliquid potuerint aut luſerint. Itaque iſta miſſa faciamus: Interim nil mirum eſt, ſi opinio Copiæ, cauſam Inopiæ dederit.

LXXXVI.

ATque hominum admirationi quoad Doctrinas & Artes, per ſe ſatis ſimplici, & propè puerili, incrementum acceſſit ab eorum aſtu & artificio, qui

Scientias tractauerunt & tradiderunt. Illi enim ea ambitione & affectatione eas proponunt, atque in eum modum efformatas, ac veluti perſonatas in hominum conſpectum producunt, ac ſi illæ omni ex parte perfectæ eſſent, & ad exitum perductæ. Si enim Methodum aſpicias, & partitiones, illæ prorſus omnia complecti & concludere videntur, quæ in illud ſubiectum cadere poſſunt. Atque licèt membra illa malè impleta, & veluti Capſulæ inanes ſint; tamen apud Intellectum vulgarem Scientiæ formam & rationem integræ præ ſe ferunt.

At primi & Antiquiſsimi veritatis Inquiſitores, meliore fide & fato, cognitionem illam, quam ex rerum contemplatione decerpere, & in vſum recondere ſtatuebant, in Aphoriſmos, ſiue breues, eaſdemque ſparſas, nec Methodo reuinctas ſententias, conijcere ſolebant; neque ſe Artem vniuerſam complecti ſimulabant, aut profitebantur. At eo quo nunc res agitur modo, minimè mirum eſt, ſi homines in ijs vlteriora non quærant, quæ pro perfectis & numeris ſuis iampridem abſolutis traduntur.

LXXXVII.

ETiam Antiqua magnum exiſtimationis & fidei incrementum acceperunt, ex eorum vanitate & leuitate, qui noua propoſuerunt; præſertim in Philoſophiæ Naturalis parte actiua & operatiua. Neq; enim defuerunt homines vaniloqui & phantaſtici, qui partìm ex credulitate, partìm ex impoſturâ, genus humanum pro-

miſsis onerârunt: vitæ Prolongationem, Senectutis retardationem, dolorum leuationem, Naturalium defectuum reparationem, Senſuum deceptiones, Affectuum ligationes & incitationes, Intellectualium facultatum illuminationes & exaltationes, Subſtantiarum tranſmutationes, & Motuum *ad libitum roborationes & multiplicationes, Aeris impreſsiones & alterationes, Cœleſtium Influentiarum deductiones & procurationes, rerum futurarum diuinationes, remotarum repræſentationes, occultarum reuelationes, & alia complura pollicitando & oſtentando. Verùm de iſtis Largitoribus non multùm aberrauerit, qui iſtiuſmodi iudicium fecerit, tantum nimirùm in doctrinis Philoſophiæ, inter horum vanitates, & veras Artes intereſſe, quantum inter res geſtas* Iulij Cæſaris, *aut* Alexandri Magni, *& res geſtas* Amadicij ex Galliâ, *aut* Arthuri ex Britanniâ, *in hiſtoriæ narrationibus interſit. Inueniuntur enim clariſsimi illi Imperatores reuerà maiora geſsiſſe, quàm vmbratiles iſti Heroes etiam feciſſe fingantur; ſed modis & vijs ſcilicèt actionum, minimè fabuloſis & prodigioſis. Neque propterea æquum eſt veræ memoriæ fidem derogari, quòd à fabulis illa quandoquè læſa ſit, & violata. Sed interim minimè mirum eſt, ſi propoſitionibus nouis (præſertim cum mentione operum) magnum ſit factum præiudicium, per iſtos impoſtores qui ſimilia tentauerunt; cùm vanitatis exceſſus & faſtidium, etiam nunc omnem in eiuſmodi conatibus magnanimitatem deſtruxerit.*

LXXXVIII.

AT longè maiora à puſillanimitate, & penſorum, quæ humana induſtria ſibi propoſuit, paruitate & tenuitate, detrimenta in Scientias inuecta ſunt. Et tamen (quod peſſimum eſt) puſillanimitas iſta non ſine arrogantiâ, & faſtidio ſe offert.

Primùm enim, omnium Artium illa reperitur cautela iam facta familiaris, vt in quâlibet Arte Authores, Artis ſuæ infirmitatem in Naturæ calumniam vertant; & quod Ars ipſorum non aſſequitur, id ex eâdem Arte impoſſibile in Natura pronunciant. Neque certè damnari poteſt Ars, ſi ipſa iudicet. Etiam Philoſophia quæ nunc in manibus eſt, in ſinu ſuo poſita quædam fouet, aut placita, quibus (ſi diligentiùs inquiratur) hoc hominibus omninò perſuaderi volunt; nil ab Arte, vel hominis opere arduum, aut in Naturam imperioſum, & validum, expectari debere; vt de Heterogenia Caloris, Aſtri & Ignis, & Miſtione, ſuperiùs dictum eſt. Quæ ſi notentur accuratiùs, omninò pertinent ad humanæ poteſtatis circumſcriptionem malitioſam, & ad quæſitam & artificioſam deſperationem, quæ non ſolùm ſpei auguria turbet, ſed etiam omnes induſtriæ ſtimulos & neruos incîdat, atque ipſius Experientiæ aleas abijciat; dum de hoc tantùm ſolliciti ſint, vt Ars eorum perfecta cenſeatur; gloriæ vaniſſimæ & perditiſſimæ dantes operam, ſcilicèt vt quicquid adhuc inuentum & comprehenſum non ſit, id omninò nec inueniri, nec comprehendi poſſe in futurum credatur. At ſi quis rebus addere ſe, & nouum aliquod reperire conetur, ille tamen omninò ſibi proponet & deſtinabit, vnum aliquod Inuentum (nec vltra) perſcrutari & eruere; vt Magnetis naturam, Maris fluxum & refluxum, Thema Cœli, & huiuſmodi, quæ ſecreti aliquid habere videntur, & hactenus parùm fœliciter tractata ſint: Quum ſummæ ſit imperitiæ, rei alicuius naturam in ſe ipſâ perſcrutari: quandoquidem eadem Natura, quæ in alijs videtur latens & occulta, in alijs manifeſta ſit, & quaſi palpabilis; atque in illis admirationem, in his nè attentionem quidem moueat; vt fit in Naturâ Conſiſtentiæ, quæ in ligno vel lapide non notatur, ſed ſolidi appellatione tranſmittitur, neque ampliùs de fugâ ſeparationis aut ſolutionis continuitatis inquiritur: At in Aquarum bullis eadem res videtur ſubtilis, & ingenioſa; quæ bullæ ſe conijciunt in pelliculas quaſdam, in Hemiſphærij formam curioſe effictas, vt ad momentum temporis euitetur ſolutio continuitatis.

Atque prorsùs illa ipſa quæ habentur pro ſecretis, in alijs habent naturam manifeſtam & communem; quæ nunquàm ſe dabit conſpiciendam, ſi hominum Experimenta aut contemplationes in illis ipſis tantùm verſentur. Generalitèr autem & vulgò, in Operibus Mechanicis habentur pro nouis Inuentis, ſi quis iampridèm Inuenta ſubtiliùs poliat, vel ornet elegantiùs, vel ſimùl vniat & componat, vel cum vſu commodiùs copulet, aut opus maiore, aut etiam minore quàm fieri conſueuit mole vel volumine exhibeat, & ſimilia.

Itaquè minimè mirum eſt, ſi nobilia, & genere humano digna Inuenta in lucem extracta non ſint, *quàm homines huiuſmodi exiguis penſis, & puerilibus, contenti & delectati fuerint; quinetiàm in iiſdem ſe magnum aliquod ſequutos, aut aſſequutos putauerint.*

LXXXIX.

Nequè illud prætermittendum eſt, quòd nacta ſit Philoſophia Naturalis per omnes ætates aduerſarium moleſtum & difficilem; Superſtitionem nimirùm, & zelum Religionis cæcum & immoderatum. Etenim videre eſt apud Græcos, eos, qui primùm cauſas naturales Fulminis & Tempeſtatum inſuetis adhuc hominum auribus propoſuerunt, impietatis in Deos eo nomine damnatos: Nec multò meliùs à nonnullis antiquorum Patrum Religionis Chriſtianæ exceptos fuiſſe eos, qui ex certiſſimis demonſtrationibus (quibus nemo hodiè ſanus contradixerit) Terram rotundam eſſe poſuerunt, atque ex conſequenti Antipodas eſſe aſſeruerunt.

Quinetiàm, vt nunc ſunt res, conditio ſermonum de Naturâ facta eſt durior & magis cum periculo, propter Theologorum Scholaſticorum Summas & Methodos; qui cùm Theologiam (ſatis pro poteſtate) in ordinem redegerint, & in Artis formam effinxerint, hoc inſupèr effecerunt, vt pugnax & ſpinoſa Ariſtotelis Philoſophia Corpori Religionis, plus quàm par erat, immiſceretur.

Eodèm etiam ſpectant (licèt diuerſo modo) eorum Commentationes, qui veritatem Chriſtianæ Religionis ex Principiis & Authoritatibus Philoſophorum deducere &

cere & confirmare haud veriti ſunt; Fidei & Senſus coniugium tanquam legitimum multâ pompâ & ſolennitate celebrantes, & gratâ rerum varietate animos hominum permulcentes; ſed interim Diuina Humanis, impari conditione, permiſcentes. At in huiuſmodi Miſturis Theologiæ cum Philoſophiâ, ea tantùm, quæ nunc in Philoſophiâ recepta ſunt, comprehenduntur; ſed noua, licèt in melius mutata, tantùm non ſummouentur & exterminantur.

Denique inuenias, ex quorundam Theologorum imperitiâ, aditum alicui Philoſophiæ, quamuis emendatæ, pene intercluſum eſſe. Alij ſiquidèm ſimplicius ſubuerentur, ne fortè altior in Naturam inquiſitio vltra conceſſum ſobrietatis terminum penetret; traducentes & perperam torquentes ea quæ de diuinis Myſterijs in Scripturis Sacris aduerſus rimantes ſecreta diuina dicuntur, ad occulta Naturæ, quæ nullo interdicto prohibentur. Alij callidius conijciunt & animo verſant, ſi media ignorentur, ſingula ad manum & virgulam diuinam (quod Religionis, vt putant, maximè interſit) faciliùs poſſe referri: quod nihil aliud eſt, quàm Deo per mendacium gratificari velle. *Alij ab exemplo metuunt, ne motus & mutationes circa Philoſophiam in Religionem incurrant, ac deſinant. Alij denique ſolliciti videntur, ne in Naturæ inquiſitione aliquid inueniri poſſit, quod Religionem (præſertim apud indoctos) ſubuertat, aut ſaltem labefactet. At iſti duo poſteriores metus nobis videntur omninò ſapientiam animalem ſapere; ac ſi homines in mentis ſuæ receſſibus & ſecretis cogitationibus*

ibus, de firmitudine Religionis, & Fidei in Senſum
mperio diffiderent ac dubitarent; & propterea ab in-
quiſitione Veritatis in Naturalibus periculum illis im-
pendere metuerent. At verè rem reputanti, Philo-
ſophia Naturalis, poſt Verbum Dei, certiſsima Su-
perſtitionis medicina eſt; eademq́ probatiſsimum Fidei
alimentum. Itaque meritò Religioni donatur tanquàm
liſsima Ancilla: cùm altera Voluntatem Dei, altera
teſtatem manifeſtet. Neque enim errauit ille qui
ixit; Erratis, neſcientes Scripturas, & Poteſta-
tem Dei: informationem de Voluntate, & medi-
tationem de Poteſtate, nexu indiuiduo commiſcens &
pulans. Interim minùs mirum eſt ſi Naturalis Phi-
loſophiæ incrementa cohibita ſint; cum Religio, quæ
lurimum apud animos hominum pollet, per quorundam
peritiam & zelum incautum in partem contrariam
nſierit, & abrepta fuerit.

XC.

Rurſùs in moribus & inſtitutis Scholarum, Aca-
demiarum, Collegiorum, & ſimilium Conuen-
uum, quæ doctorum hominum ſedibus, & eruditio-
nis culturæ deſtinata ſunt, omnia progreſſui Scientia-
rum aduerſa inueniuntur. Lectiones enim & Exerci-
tia ita ſunt diſpoſita, vt aliud à conſuetis haud facilè
nquam in mentem veniat cogitare, aut contemplari.
i verò vnus aut alter fortaſſè iudicij libertate vti ſuſti-
uerit, is ſibi ſoli hanc operam imponere poſsit; ab alio-
rum autem conſortio nihil capiet vtilitatis. Sin & hoc

tolerauerit, tamen in capeſſendâ fortunâ induſtriam hanc & magnanimitatem ſibi non leui impedimento fore experietur. Studia enim hominum in eiuſmodi locis in quorundam Authorum ſcripta, veluti in carceres, concluſa ſunt; à quibus ſi quis diſſentiat, continuò vt homo turbidus, & rerum nouarum cupidus corripitur. At magnum certè diſcrimen inter Res Ciuiles, & Artes: Non enim idem periculum à nouo motu, & à nouâ luce. Verùm in rebus Ciuilibus mutatio etiam in melius ſuſpecta eſt ob perturbationem; cùm Ciuilia authoritate, conſenſu, famâ, & opinione, non demonſtratione nitantur. In Artibus autem & Scientijs tanquam in metalli-fodinis omnia nouis Operibus & vlterioribus progreſſibus circumſtrepere debent. Atque ſecundùm rectam Rationem res ita ſe habet, ſed interim non ita viuitur: ſed iſta, quam diximus, Doctrinarum adminiſtratio & Politia, Scientiarum augmenta duriùs premere conſueuit.

XCI.

ATque inſupèr licèt iſta inuidia ceſſauerit; tamen ſatis eſt ad cohibendum augmentum Scientiarum, quòd huiuſmodi conatus & induſtriæ præmijs careant. Non enim penes eoſdem eſt cultura Scientiarum, & præmium. Scientiarum enim augmenta à magnis vtique Ingenijs proueniunt; at pretia & præmia Scientiarum ſunt penes Vulgus aut Principes viros, qui (niſi rarò admodùm) vix mediocriter docti ſunt. Quinetiam huiuſmodi progreſſus non ſolùm præ-

mijs & beneficentiâ hominum, verùm etiam ipſâ populari laude deſtituti ſunt. Sunt enim illi ſupra captum maximæ partis hominum, & ab opinionum vulgarium ventis facilè obruuntur & extinguuntur. Itaque nil mirum ſi res illa non fœlicitèr ſucceſſerit, quæ in honore non fuit.

XCII.

SEd longè maximum progreſſibus Scientiarum, & nouis penſis ac prouincijs in ijſdem ſuſcipiendis obſtaculum, deprehenditur in deſperatione hominum, & ſuppoſitione Impoſſibilis. Solent enim viri prudentes & ſeueri in huiuſmodi rebus planè diffidere: Naturæ obſcuritatem, Vitæ breuitatem, Senſuum fallacias, Iudicij infirmitatem, Experimentorum difficultates, & ſimilia ſecum reputantes. Itaque exiſtimant eſſe quoſdam Scientiarum, per temporum & ætatum Mundi reuolutiones, fluxus & refluxus; cùm alijs temporibus creſcant & floreant, alijs declinent & iaceant: ita tamen, vt cùm ad certum quendam gradum & ſtatum peruenerint, nil vlterius poſſint.

Itaque ſi quis maiora credat aut ſpondeat, id putant eſſe cuiuſdam impotentis & immaturi animi; atque huiuſmodi conatus, initia ſcilicèt læta, media ardua, extrema confuſa habere. Atque cùm huiuſmodi cogitationes eæ ſint, quæ in viros graues & iudicio præſtantes facilè cadant; curandum reuerà eſt, nè rei optimæ & pulcherrimæ amore capti ſeueritatem iudicij relaxemus, aut minuamus; & ſedulò videndum quid ſpei affulgeat, & ex quâ parte ſe oſtendat; atque auris leuioribus ſpei reiectis, eæ quæ plus firmitudinis habere videntur, omninò diſcutiendæ ſunt & penſitandæ. Quinetiam Prudentia Ciuilis ad conſilium vocanda eſt & adhibenda, quæ ex præſcripto diffidit, & de rebus humanis in deterius conijcit. Itaquè iam & de Spe dicendum eſt; præſertim cùm nos promiſſores non ſimus, nec vim aut inſidias hominum iudicijs faciamus aut ſtruamus, ſed homines manu & ſponte ducamus. Atque licèt longè potentiſſimum futurum ſit remedium ad ſpem imprimendam, quando homines ad particularia, præſertim in Tabulis noſtris Inueniendi digeſta & diſpoſita (quæ partìm ad ſecundam, ſed multò magis ad quartam Inſtaurationis noſtræ partem pertinent) adducemus; cùm hoc ipſum ſit non ſpes tantùm, ſed tanquam res ipſa: tamen vt omnia clementiùs fiant, pergendum eſt in inſtituto noſtro de præparandis hominum mentibus; cuius Præparationis, iſta oſtenſio Spei pars eſt non exigua. Nam abſque eâ, reliqua faciunt magis ad contriſtationem hominum, (ſcilicet, vt deteriorem & viliorem habeant de ijs, quæ iam in vſu ſunt, opinionem, quàm nunc habent; & ſuæ conditionis infortunium plùs ſentiant & pernoſcant) quàm ad alacritatem aliquam inducendam, aut induſtriam experiendi acuendam. Itaque Coniecturæ noſtræ, quæ ſpem in hac re faciunt probabilem, aperiendæ ſunt & proponendæ: ſicut Columbus fecit, ante nauigationem illam ſuam mirabilem maris Atlantici; cùm rationes ad-

duxerit, cur ipſe nouas Terras & Continentes, præter eas quæ antè cognitæ fuerunt, inueniri poſſe conſideret: Quæ rationes licet primò reiectæ, poſteà tamen experimento probatæ ſunt, & rerum maximarum cauſæ & initia fuerunt.

XCIII.

Principium autem ſumendum à Deo: Hoc nimirùm quod agitur, propter excellentem in ipſo Boni naturam, manifeſtè à Deo eſſe; qui Author Boni, & Pater luminum eſt. In operationibus autem diuinis, initia quæque tenuiſſima exitum certò trahunt. Atque quod de Spiritualibus dictum eſt, Regnum Dei non venit cum obſeruatione; *id etiam in omni maiore Opere Prouidentiæ diuinæ euenire reperitur: vt omnia ſine ſtrepitu & ſonitu placidè labantur; atque res planè agatur, priuſquàm homines eam agi putent aut aduertant. Neque omittenda eſt Prophetia Danielis de vltimis Mundi temporibus;* Multi pertranſibunt, & multiplex erit ſcientia: *Manifeſtè innuens & ſignificans, eſſe in Fatis, id eſt, in Prouidentiâ, vt pertranſitus Mundi (qui per tot longinquas nauigationes impletus planè, aut iam in opere eſſe videtur) & augmenta Scientiarum in eandem ætatem incidant.*

Sequi-

XCIV.

SEquitur ratio omnium maxima ad faciendam ſpem; nempè ex erroribus temporis præteriti, & viarum adhuc tentatarum. Optima enim eſt ea reprehenſio, quam de Statu Ciuili haud prudentèr adminiſtrato quiſpiam his verbis complexus eſt: Quod ad præterita peſsimum eſt, id ad futura optimum videri debet. Si enim vos omnia, quæ ad officium veſtrum ſpectant, præſtitiſſetis, neque tamen res veſtræ in meliore loco eſſent; ne ſpes quidem vlla reliqua foret, eas in melius prouehi poſſe. Sed cùm rerum veſtrarum ſtatus, non à vi ipſâ rerum, ſed ab erroribus veſtris malè ſe habeat; ſperandum eſt, illis erroribus miſsis aut correctis, magnam rerum in melius mutationem fieri poſſe. *Simili modo, ſi homines per tanta annorum ſpatia viam veram inueniendi & colendi Scientias tenuiſſent, nec tamen vlteriùs progredi potuiſſent; audax proculdubiò & temeraria foret opinio, poſſe rem in vlterius prouehi. Quòd ſi in viâ ipſâ erratum ſit, atque hominum opera in ijs conſumpta in quibus minimè oportebat; ſequitur ex eo, non in Rebus ipſis difficultatem oriri, quæ poteſtatis noſtræ non ſunt; ſed in Intellectu humano, eiuſq́; vſu & applicatione; quæ res remedium & medicinam ſuſcipit. Itaquè optimum fuerit illos ipſos errores proponere: Quot enim fuerint errorum impedimenta in præterito, tot ſunt ſpei argumenta in futurum. Ea verò licèt in his quæ ſuperiùs dicta ſunt, non intacta omninò fuerint; tamen ea etiam*

nunc

unc breuitèr, verbis nudis ac ſimplicibus repræſentare viſum eſt.

XCV.

QVi tractauerunt Scientias, aut Empirici, aut Dogmatici fuerunt. Empirici, formicæ more, congerunt tantùm & vtuntur: Rationales, aranearum more, telas ex ſe conficiunt: Apis verò ratio media ſt, quæ materiam ex floribus horti & agri elicit; ſed tamen eam propriâ facultate vertit & digerit. Neque abſimile Philoſophiæ verum opificium eſt; quod nec Mentis viribus tantùm aut præcipuè nititur, neque ex Hiſtoria Naturali & Mechanicis Experimentis præbitam materiam, in Memoriâ integram, ſed in Intellectu mutatam & ſubactam reponit. Itaque ex harum facultatum (Experimentalis ſcilicet, & Rationalis) arctiore & ſanctiore fœdere (quod adhuc factum non eſt) benè ſperandum eſt.

XCVI.

NAturalis Philoſophia adhuc ſyncera non inuenitur, ſed infecta & corrupta: In Ariſtotelis *ſcholâ, per Logicam; in* Platonis *ſcholâ, per Theologiam naturalem; in ſecundâ ſcholâ* Platonis, Procli, *& aliorum, per Mathematicam; quæ Philoſophiam naturalem terminare, non generare aut procreare debet. At ex Philoſophiâ naturali purâ & impermiſtâ, meliora ſperanda ſunt.*

Nemo

XCVII.

NEmo adhuc tantâ mentis conſtantiâ & rigore inuentus eſt, vt decreuerit & ſibi impoſuerit, Theorias & Notiones communes penitùs abolere, & Intellectum abraſum & æquum ad particularia de integro applicare. Itaque Ratio illa humana quam habemus, ex multâ fide, & multo etiam caſu; nec non ex puerilibus, quas primò hauſimus, Notionibus, farrago quædam eſt & congeries.

Quòd ſi quis ætate maturâ, & ſenſibus integris, & mente repurgatâ, ſe ad Experientiam & ad Particularia de integro applicet, de eo meliùs ſperandum eſt. Atque hac in parte nobis ſpondemus fortunam Alexandri *Magni: neque quis nos vanitatis arguat, antequàm exitum rei audiat, quæ ad exuendam omnem vanitatem ſpectat.*

Etenim de Alexandro *& eius rebus geſtis* Æſchines *ita loquutus eſt*: Nos certè vitam mortalem non viuimus; ſed in hoc nati ſumus, vt poſteritas de nobis portenta narret & prædicet: *perindè ac ſi* Alexandri *res geſtas pro miraculo habuiſſet.*

At æuis ſequentibus Titus Liuius *meliùs rem aduertit & introſpexit, atq; de* Alexandro *huiuſmodi quippiam dixit:* Eum non aliud quàm benè auſum vana contemnere. *Atque ſimile etiam de nobis iudicium futuris temporibus factum iri exiſtimamus:* Nos nil magni feciſſe; ſed tantùm ea quæ pro magnis habentur, minoris feciſſe. *Sed interim (quod iam diximus)*

diximus) non eſt ſpes niſi in Regeneratione *Scientiarum; vt eæ ſcilicèt ab Experientiâ certo ordine excitentur & rurſùs condantur: quod adhuc factum eſſe aut cogitatum, nemo (vt arbitramur) affirmauerit.*

XCVIII.

ATque Experientiæ fundamenta (quando ad hanc omninò deueniendum eſt) aut nulla, aut admodùm infirma adhuc fuerunt; nec Particularium ſylua & materies, vel numero, vel genere, vel certitudine, informando Intellectui competens, aut vllo modo ſufficiens adhuc quæſita eſt & congeſta. Sed contrà homines Docti *(ſupini ſanè & faciles) rumores quoſdam Experientiæ, & quaſi famas & auras eius ad Philoſophiam ſuam vel conſtituendàm vel confirmandam exceperunt, atque illis nihilominùs pondus legitimi teſtimonij attribuerunt. Ac veluti ſi Regnum aliquod aut Status non ex literis & relationibus à Legatis & Nuntijs fide-dignis miſſis, ſed ex Vrbanorum ſermunculis & ex triuijs conſilia ſua & negotia gubernaret; omninò talis in Philoſophiam adminiſtratio, quatenùs ad Experientiam, introducta eſt. Nil debitis modis exquiſitum, nil verificatum, nil numeratum, nil appenſum, nil dimenſum in Naturali Hiſtoriâ reperitur. At quod in obſeruatione indefinitum & vagum, id in informatione fallax & infidum eſt. Quod ſi cui hæc mira dictu videantur, & querelæ minùs iuſtæ propiora; cùm* Ariſtoteles *tantus ipſe vir, & tanti Regis opibus ſubnixus, tam accuratam* de Animalibus *Hiſtoriam confecerit; atque alij nonnulli maiore diligentiâ (licèt ſtrepitu minore) multa adiecerint; & rurſus alij de Plantis, de Metallis, & Foſſilibus, hiſtorias & narrationes copioſas conſcripſerint; is ſane non ſatis attendere & perſpicere videtur, quid agatur in præſentiâ. Alia enim eſt ratio Naturalis Hiſtoriæ, quæ propter ſe confecta eſt; alia eius, quæ collecta eſt ad informandum Intellectum in ordine ad condendam Philoſophiam. Atque hæ duæ Hiſtoriæ tùm alijs rebus, tùm præcipuè in hoc differunt; quòd prima ex illis ſpecierum naturalium varietatem, non Artium Mechanicarum Experimenta contineat. Quemadmodùm enim in Ciuilibus ingenium cuiuſque, & occultus animi affectuúmque ſenſus meliùs elicitur, cùm quis in perturbatione ponitur, quàm aliàs: Simili modo, & occulta Naturæ magis ſe produnt per vexationes Artium, quàm cum curſu ſuo meant. Itaquè tum demùm benè ſperandum eſt de Naturali Philoſophiâ, poſtquàm Hiſtoria Naturalis (quæ eius baſis eſt & fundamentum) meliùs inſtructa fuerit: anteà verò minimè.*

XCIX.

ATque rurſùs in ipſâ *Experimentorum Mechanicorum copiâ, ſumma eorum quæ ad Intellectùs informationem maximè faciunt, & iuuant, detegitur inopia. Mechanicus enim de veritatis inquiſitione nullo modo ſollicitus, non ad alia, quàm quæ operi ſuo ſubſeruiunt, aut animum erigit, aut manum porrigit. Tum verò de Scientiarum vlteriore progreſſu*

Spes benè fundabitur, quùm in Hiſtoriam Naturalem recipientur & aggregabuntur complura Experimenta, quæ in ſe nullius ſunt vsûs, ſed ad inuentionem cauſarum & Axiomatum tantùm faciunt; quæ nos Lucifera *Experimenta, ad differentiam* Fructiferorum, *appellare conſueuimus. Illa autem miram habent in ſe virtutem & conditionem; hanc videlicèt, quòd nunquàm fallant, aut fruſtrentur. Cùm enim ad hoc adhibeantur, non vt opus aliquod efficiant, ſed vt cauſam naturalem in aliquo reuelent, quaqua-verſùm cadunt, intentioni æquè ſatisfaciunt, cùm quæſtionem terminent.*

C.

AT non ſolùm copia maior Experimentorum quærenda eſt & procuranda, atque etiam alterius generis, quàm adhuc factum eſt; ſed etiam Methodus planè alia, & Ordo, & Proceſſus, continuandæ & prouehendæ Experientiæ, introducenda. Vaga enim Experientia, & ſe tantùm ſequens, (vt ſuperiùs dictum eſt) mera palpatio eſt, & homines potiùs ſtupefacit, quàm informat. At cùm Experientia lege certâ procedet, ſeriatìm & continentèr; de Scientijs aliquid melius ſperari poterit.

CI.

POſtquàm verò Copia & Materies Hiſtoriæ Naturalis & Experientiæ talis, qualis ad opus

Intellectûs, ſiue ad opus Philoſophicum requiritur, præſtò iam ſit & parata; tamen nullo modo ſufficit Intellectus, vt in illam Materiem agat ſpontè & memoritèr; non magis, quàm ſi quis Computationem alicuius Ephemeridis memoritèr ſe tenere, & ſuperare poſſe ſperet. Atque hactenùs tamen potiores Meditationis partes, quàm Scriptionis in inueniendo fuerunt; neque adhùc Experientia literata facta eſt: Atquì nulla niſi de Scripto inuentio probanda eſt. Illâ verò in vſum veniente, ab Experientiâ factâ demùm literatâ, meliùs ſperandum.

CII.

ATque inſupèr, cùm tantus ſit particularium numerus, & quaſi exercitus, iſque ità ſparſus & diffuſus, vt Intellectum diſgreget & confundat; de velitationibus, & leuibus Motibus, & tranſcurſibus Intellectûs, non benè ſperandum eſt; niſi fiat inſtructio & coordinatio per tabulas inueniendi idoneas, & benè diſpoſitas, & tanquàm viuas, eorum quæ pertinent ad ſubiectum in quo verſatur inquiſitio, atque ad harum tabularum auxilia præparata & digeſta, Mens applicetur.

CIII.

VErùm poſt Copiam particularium, ritè & ordine, veluti ſub oculos poſitorum, non ſtatìm tranſeundum eſt ad Inquiſitionem, & inuentionem nouorum particularium, aut operum; aut ſaltèm, ſi hoc fiat, in eo non acquieſcendum. Neque enim negamus, poſt-

quàm omnia omnium Artium Experimenta collecta & digeſta fuerint, atque ad vnius hominis notitiam & iudicium peruenerint; quin ex ipſâ traductione Experimentorum vnius Artis in alias, multa noua inueniri poſſint, ad humanam vitam & ſtatum vtilia, per iſtam Experientiam quam vocamus Literatam; ſed tamen minora de eâ ſperanda ſunt; Maiora verò à nouâ luce Axiomatum, ex particularibus illis certâ viâ & regulâ eductorum, quæ rurſus noua particularia indicent & deſignent. Neque enim in plano via ſita eſt, ſed aſcendendo, & deſcendendo; Aſcendendo primò ad Axiomata, Deſcendendo ad Opera.

CIV.

Neque tamen permittendum eſt, vt Intellectus à particularibus, ad Axiomata remota, & quaſi generaliſsima (qualia ſunt Principia (quæ vocant) Artium, & Rerum) ſaliat, & volet; & ad eorum immotam veritatem Axiomata media probet, & expediat: quod adhùc factum eſt, prono ad hoc impetu naturali Intellectûs, atque etiam ad hoc ipſum, per Demonſtrationes quæ fiunt per Syllogiſmum, iampridèm edocto & aſſuefacto. Sed de Scientijs tum demùm benè ſperandum eſt, quando per Scalam veram, & per gradus continuos, & non intermiſſos, aut hiulcos, à particularibus aſcendetur ad Axiomata minora, & deindè ad media, alia alijs ſuperiora, & poſtremò demùm ad generaliſsima. Etenim Axiomata infima non multùm ab Experientiâ nudâ diſcrepant. Su-

prema verò illa, & generaliſsima (quæ habentur) notionalia ſunt, & abſtracta, & nil habent ſolidi. At media ſunt Axiomata illa vera, & ſolida, & viua, in quibus humanæ res, & fortunæ, ſitæ ſunt; & ſupra hæc quoque, tandem ipſa illa generaliſsima; talia ſcilicèt, quæ non abſtracta ſint, ſed per hæc media verè limitantur.

Itaque hominum Intellectui non plumæ addendæ, ſed plumbum potiùs, & pondera; vt cohibeant omnem ſaltum & volatum. Atque hoc adhùc factum non eſt; Quùm verò factum fuerit, meliùs de Scientijs ſperare licebit.

C V.

IN *conſtituendo autem Axiomate, forma* Inductionis *alia quàm adhuc in vſu fuit, excogitanda eſt; eáque non ad Principia tantùm (quæ vocant) probanda & inuenienda, ſed etiam ad Axiomata minora, & media, denique omnia. Inductio enim quæ procedit per enumerationem ſimplicem, res puerilis eſt, & precariò concludit, & periculo exponitur ab inſtantiâ contradictoriâ, & plerumquè ſecundum pauciora quàm par eſt, & ex his tantummodò quæ præſtò ſunt, pronunciat. At* Inductio, *quæ ad inuentionem & demonſtrationem Scientiarum & Artium erit vtilis, Naturam ſeparare debet, per reiectiones & excluſiones debitas; ac deindè poſt negatiuas tot quot ſufficiunt, ſuper affirmatiuas concludere; quod adhuc factum non eſt, nec tentatum certè, niſi tantummodò à* Platone, *qui ad excutiendas definitiones & ideas, hâc certè formâ*

Inductionis aliquatenùs vtitur. Verùm ad huius Inductionis, ſiue Demonſtrationis inſtructionem bonam & legitimam, quàmplurima adhibenda ſunt, quæ adhùc nullius mortalium cogitationem ſubiere; adeò vt in eâ maior ſit conſumenda opera, quàm adhuc conſumpta eſt in Syllogiſmo. Atque huius Inductionis auxilio, non ſolùm ad Axiomata inuenienda, verumetiàm ad Notiones terminandas, vtendum eſt. Atque in hac certè Inductione, ſpes maxima ſita eſt.

CVI.

AT in Axiomatibus conſtituendis per hanc Inductionem, examinatio & probatio etiam facienda eſt; vtrùm quod conſtituitur Axioma aptatum ſit tantum, & ad menſuram factum eorum particularium ex quibus extrahitur; an verò ſit amplius, & latius. Quod ſi ſit amplius, aut latius, videndum an eam ſuam amplitudinem & latitudinem, per nouorum particularium deſignationem, quaſi fide-iuſſione quâdam firmet; ne vel in iam notis tantùm hæreamus, vel laxiore fortaſſè complexu, vmbras & formas abſtractas, non ſolida & determinata in materiâ, prenſemus. Hæc verò cùm in vſum venerint, ſolida tum demùm ſpes meritò affulſerit.

CVII.

ATque hîc etiam reſumendum eſt, quod ſuperiùs dictum eſt de Naturali Philoſophiâ productâ, &

Scientijs particularibus ad eam reductis, vt non fiat ſciſsio & truncatio Scientiarum; Nam etiam abſquè hoc, minùs de progreſſu ſperandum eſt.

CVIII.

ATque de deſperatione tollendâ, & ſpe faciendâ, ex præteriti temporis erroribus valere iuſsis, aut rectificatis, iam dictum eſt. Videndum autem & ſi quæ alia ſint, quæ ſpem faciant. Illud verò occurrit; ſi hominibus non quærentibus, & aliud agentibus, multa vtilia, tanquàm caſu quodam, aut per occaſionem, inuenta ſint; nemini dubium eſſe poſſe, quin iiſdem quærentibus, & hoc agentibus, idq́; viâ & ordine, non impetu & deſultoriè, longè plura detegi neceſſe ſit. Licèt enim ſemel, aut iterùm accidere poſsit, vt quiſpiam in id fortè fortunâ incidat, quod magno conatu, & de induſtriâ ſcrutantem, anteà fugit; tamèn in ſummâ rerum, proculdubiò contrarium inuenitur. Itaquè longè plura, & meliora, atquè per minora interualla, à ratione & induſtriâ, & directione, & intentione hominum, ſperanda ſunt, quàm à caſu, & inſtinctu animalium, & huiuſmodi, quæ hactenùs principium Inuentis dederunt.

CIX.

ETiâm illud ad ſpem trahi poſsit, quòd nonnulla ex his quæ iam inuenta ſunt, eius ſint generis, vt antequàm inuenirentur, haud facilè cuiquam in mentem

tem veniſſet, de ijs aliquid ſuſpicari; ſed planè quis illa vt impoſſibilia contempſiſſet. Solent enim homines de rebus nouis, ad exemplum veterum, & ſecundum phantaſiam ex ijs præceptam, & inquinatam, hariolari; quod genus opinandi fallaciſſimum eſt, quandoquidèm multa ex his quæ ex fontibus rerum petuntur, per riuulos conſuetos non fluant.

Veluti ſi quis ante tormentorum igneorum inuentionem, rem per effectus deſcripſiſſet, atquè in hunc modum dixiſſet; Inuentum quoddam detectum eſſe, per quod muri, & munitiones quæque maximæ, ex longo interuallo concuti, & deijci poſſint; homines ſanè de viribus tormentorum & machinarum, per pondera, & rotas, & huiuſmodi arietationes, & impulſus multiplicandis, multa & varia ſecum cogitaturi fuiſſent: De vento autem igneo, tam ſubitò & violentèr ſe expandente, & exſufflante, vix vnquâm aliquid alicuius imaginationi, aut phantaſiæ occurſurum fuiſſet; vtpotè cuius exemplum in proximo non vidiſſet, niſi fortè in terræ motu, aut fulmine, quæ vt Magnalia Naturæ, & non imitabilia ab homine, homines ſtatim receduri fuiſſent.

Eodem modo, ſi ante fili bombycini inuentionem, quiſpiam huiuſmodi ſermonem inieciſſet; Eſſe quoddam fili genus Inuentum, ad veſtium & ſupellectilis vſum quod filum linteum aut laneum, tenuitate, & nihilominus tenacitate, ac etiam ſplendore, & mollitie longe ſuperaret; homines ſtatìm aut de ſerico aliquo vegetabili, aut de animalis alicuius pilis delicatioribus, aut de auium plumis, & lanugine, aliquid opinaturi fuiſſent;

P verùm

verùm de vermis puſilli texturâ, eaq́ tam copioſâ, & ſe renouante, & anniuerſariâ, nil fuiſſent certè commenturi. Quod ſi quis etiam de vermi verbum aliquod inieciſſet, ludibrio certè ſuturus fuiſſet, vt qui nouas Aranearum operas ſomniaret.

Similitèr, ſi ante inuentionem Acûs Nauticæ, quiſpiam huiuſmodi ſermonem intuliſſet; Inuentum eſſe quoddam inſtrumentum, per quod Cardines, & puncta Cœli, exactè capi & dignoſci poſsint; homines ſtatim, de magis exquiſitâ fabricatione inſtrumentorum Aſtronomicorum, ad multa & varia, per agitationem phantaſiæ, diſcurſuri fuiſsent; quòd verò aliquid inueniri poſsit, cuius motus cum cœleſtibus tam benè conueniret, atquè ipſum tamen ex cœleſtibus non eſſet, ſed tantùm ſubſtantia lapidea, aut metallica; omnino incredibile viſum fuiſſet. Atquè hæc tamen, & ſimilia, per tot mundi ætates, homines latuerunt, nec per Philoſophiam, aut Artes rationales inuenta ſunt, ſed caſu, & per occaſionem; ſuntq́ illius (vt diximus) generis, vt ab ijs quæ anteà cognita fuerunt, planè heterogenea, & remotiſsima ſint, vt prænotio aliqua nihil prorſùs ad illa conducere potuiſset.

Itaquè ſperandum omninò eſt, eſſe adhuc in Naturæ ſinu, multa excellentis vſûs recondita, quæ nullam cum iam Inuentis cognationem habent, aut paralleliſmum; ſed omninò ſita ſunt extra vias phantaſiæ, quæ tamen adhuc inuenta non ſunt; quæ proculdubiò per multos ſæculorum circuitus & ambages, & ipſa quandoquè prodibunt, ſicut illa ſuperiora prodierunt; ſed per viam quam nunc tractamus, properè, & ſubitò, & ſimul repræſentari, & anticipari poſsunt.

Atta-

CX.

ATtamen conſpiciuntur & alia Inuenta eius generis, quæ fidem faciant, poſſe genus humanum nobilia Inuenta, etiam ante pedes poſita, præterire, & tranſilire. Vtcunquè enim Pulueris tormentarij, vel fili bombycini, vel Acûs nauticæ, vel Sacchari, vel Papyri, vel ſimilium Inuenta, quibuſdam rerum & Naturæ proprietatibus niti videantur; at certè Imprimendi artificium nil habet, quod non ſit apertum, & ferè obuium. Et nihilominùs homines non aduertentes literarum modulos difficiliùs ſcilicèt collocari, quàm literæ per Motum manûs ſcribantur; ſed hoc intereſſe, quia literarum moduli ſemel collocati, infinitis impreſſionibus, literæ autem per manum exaratæ, vnicæ tantùm ſcriptioni ſufficiant; aut fortaſſè iterùm non aduertentes, atramentum ità inſpiſſari poſſe, vt tingat, non fluat; præſertìm literis reſupinatis, & impreſſione factâ deſupèr: hoc pulcherrimo Inuento (quod ad Doctrinarum propagationem tantùm facit) per tot ſæcula caruerunt.

Solet autem Mens humana, in hoc Inuentionis curriculo, tam læua ſæpenumerò & malè compoſita eſſe, vt primò diffidat, & paulò poſt ſe contemnat; atque primò incredibile ei videatur, aliquid tale inueniri poſſe; poſtquàm autem inuentum ſit, incredibile rursùs videatur, id homines tamdiù fugere potuiſſe. Atquè hoc ipſum ad ſpem ritè trahitur; ſupereſſe nimirùm adhuc magnum Inuentorum cumulum, qui non ſolùm ex *operationibus incognitis eruendis, ſed & ex iam cognitis transferendis, & componendis, & applicandis, per eam quam diximus Experientiam literatam deduci poſſit.*

CXI.

NEque illud omittendum ad faciendam Spem; Reputent (ſi placet) homines, infinitas ingenij, temporis, facultatum expenſas, quas homines in rebus, & ſtudijs longè minoris vſûs & pretij, collocant; quorum pars quota, ſi ad ſana & ſolida verteretur, nulla non difficultas ſuperari poſſit. Quod idcircò adiungere viſum eſt, quia planè fatemur Hiſtoriæ Naturalis & Experimentalis collectionem, qualem animo metimur, & qualis eſſe debet, opus eſſe magnum, & quaſi Regium, & multæ operæ atquè impenſæ.

CXII.

INterim particularium multitudinem nemo reformidet, quin potiùs hoc ipſum ad ſpem reuocet. Sunt enim Artium & Naturæ particularia Phænomena, *Manipuli inſtar, ad ingenij Commenta, poſtquàm ab euidentiâ rerum diſiuncta & abſtracta fuerint. Atquè huius viæ, exitus in aperto eſt, & ferè in propinquo; Alterius, exitus nullus, ſed implicatio infinita. Homines enim adhùc paruam in Experientiâ moram fecerunt, & eam leuitèr perſtrinxerunt, ſed in meditationibus & commentationibus ingenij, infinitum* tempus contriuerunt. Apud nos verò ſi eſſet præſtò quiſpiam, qui de facto Naturæ ad interrogata reſponderet, paucorum annorum eſſet Inuentio Cauſarum, & Scientiarum omnium.

CXIII.

ETiam nonnihil hominibus ſpei fieri poſſe putamus ab exemplo noſtro proprio; nequè iactantiæ cauſâ hoc dicimus, ſed quòd vtile dictu ſit. Si qui diffidant, me videant, hominem inter homines ætatis meæ, Ciuilibus negotijs occupatiſſimum, nec firmâ admodùm valetudine (quod magnum habet temporis diſpendium) atque in hâc re planè Protopirum, & veſtigia nullius ſequutum, nequè hæc ipſa cum vllo mortalium communicantem; & tamen veram viam conſtantèr ingreſſum, & ingenium rebus ſubmittentem, hæc ipſa aliquatenùs (vt exiſtimamus) prouexiſſe. Et deincèps videant, quid ab hominibus otio abundantibus, atquè à laboribus conſociatis, atque à temporum ſucceſſione, poſt hæc indicia noſtra expectandum ſit; præſertim in viâ, quæ non ſingulis ſolummodò peruia eſt, (vt fit in viâ illâ rationali) ſed vbi hominum labores & operæ (præſertim quantum ad Experientiæ Collectam) optimè diſtribui, & deindè componi poſſint. Tum enim homines vires ſuas noſſe incipient, cùm non eadem infiniti, ſed alia alij præſtabunt.

CXIV.

POſtremò, etiamſi multò infirmior & obſcurior aura Spei ab iſtâ nouâ Continente ſpirauerit; tamen omninò experiendum eſſe (niſi velimus animi eſſe planè abiecti) ſtatuimus. Non enim res pari periculo non tentatur, & non ſuccedit; cùm in illo, ingentis boni; in hoc, exiguæ humanæ operæ iactura vertatur. Verùm ex dictis, atque etiam ex non dictis, viſum eſt nobis ſpei abundè ſubeſſe, non tantùm homini ſtrenuo ad experiendum, ſed etiam prudenti & ſobrio ad credendum.

CXV.

ATquè de deſperatione tollendâ, quæ inter Cauſas potentiſſimas ad progreſſum Scientiarum remorandum & inhibendum fuit, iam dictum eſt: Atquè ſimùl ſermo de Signis & Cauſis Errorum, & inertiæ, & ignorantiæ quæ inualuit, abſolutus eſt; præſertìm cùm ſubtiliores cauſæ, & quæ in iudicium populare, aut obſeruationem non incurrunt, ad ea quæ de Idolis animi humani dicta ſunt, referri debeant.

Atquè hìc ſimùl pars deſtruens Inſtaurationis noſtræ claudi debet, quæ perficitur tribus Redargutionibus; Redargutione nimirùm Humanæ Rationis Natiuæ, & ſibi permiſſæ; Redargutione Demonſtrationum; & Redargutione Theoriarum, ſiue Philoſophiarum, & Doctrinarum, quæ receptæ ſunt. Redargutio verò earum talis fuit, qualis eſſe potuit; videlicèt per ſigna, & Euidentiam Cauſarum; cùm confutatio alia nulla à nobis (qui & de Principijs, & de Demonſtrationibus, ab alijs diſſentimus) adhiberi potuerit.

Quocircà tempus eſt, vt ad ipſam Artem &

Normam

ormam Interpretandi Naturam *veniamus*; *& men nonnihil reſtat, quod præuertendum eſt. Quùm nim in hoc primo* Aphoriſmorum *libro illud nobis ropoſitum ſit, vt tam ad intelligendum, quàm ad recipiendum ea quæ ſequuntur, Mentes hominum eparentur; Expurgatâ iam, & abraſâ, & æquatâ Mentis Areâ, ſequitur vt Mens ſiſtatur in poſitio- bonâ, & tanquàm Aſpectu beneuolo, ad ea quæ ponemus. Valet enim in re nouâ ad præiudicium, n ſolùm præoccupatio fortis opinionis veteris, ſed & ceptio ſiue præfiguratio falſa, rei quæ affertur. Itaq; nabimur efficere, vt habeantur bonæ, & veræ, de quæ adducimus, opiniones, licèt ad tempus tantummodò, & tanquàm vſurariæ, donec res ipſa per- noſcatur.*

CXVI.

PRimò itaque poſtulandum videtur, ne exiſtiment homines nos more Antiquorum Græcorum, aut urundam nouorum hominum, Teleſij, Patricij, Se- *erini, ſectam aliquam in Philoſophia condere velle; Neque enim hoc agimus, neque etiam multùm intereſſe putamus, ad hominum fortunas, quales quis opiiones abſtractas de Naturâ & rerum Principijs haat: Neque dubium eſt, quin multa huiuſmodi, & etera reuocari, & noua introduci poſſint; quemadmodum & complura Themata Cœli ſupponi poſſunt, quæ um* Phænomenis *ſat benè conueniunt, inter ſe tamen ſſentiunt.*

At nos de huiuſmodi rebus opinabilibus, & ſimul inutilibus, non laboramus. At contrà nobis conſtitutum eſt experiri, an reuerà potentiæ & amplitudinis humanæ firmiora fundamenta iacere, ac fines in latius proferre poſſimus. Atque licèt ſparsim, & in aliquibus ſubiectis ſpecialibus, longè veriora habeamus, & certiora (vt arbitramur) atque etiam magis fructuoſa, quàm quibus homines adhuc vtuntur, (quæ in quintam Inſtaurationis noſtræ partem congeſſimus) tamen Theoriam nullam vniuerſalem, aut integram proponimus. Neque enim huic rei tempus adhuc adeſſe videtur. Quin nec ſpem habemus vitæ producendæ, ad ſextam Inſtaurationis partem (quæ Philoſophiæ, per legitimam Naturæ interpretationem, inuentæ, deſtinata eſt) abſoluendam; ſed ſatis habemus, ſi in Medijs ſobriè & vtilitèr nos geramus; atque interim ſemina veritatis ſincerioris in poſteros ſpargamus, atque initijs rerum magnarum non deſimus.

CXVII.

ATque quemadmodùm Sectæ Conditores non ſumus; ita nec operum particularium Largitores, aut Promiſſores. Attamen poſſit aliquis hoc modo occurrere; quòd nos, qui tam ſæpè Operum mentionem faciamus, & omnia eò trahamus; etiam Operum aliquorum pignora exhibeamus. Verùm via noſtra, & ratio (vt ſæpè perſpicuè diximus, & adhuc dicere iuuat) ea eſt; vt non Opera ex Operibus, ſiue Experimēta ex Expementis, (vt Empirici) ſed ex operibus & Experimentis Cauſas & Axiomata, atque ex Cauſis & Axiomatibus, rurſus noua Opera & Experimenta (vt legitimi Naturæ Interpretes) extrahamus.

Atque licèt in Tabulis noſtris inueniendi (ex quibus quarta pars Inſtaurationis conſiſtit) atque etiam exemplis particularium (quas in ſecundâ parte adduximus) atque inſuper in obſeruationibus noſtris ſuper Hiſtoriam (quæ in tertiâ parte Operis deſcripta eſt) quiuis vel mediocris perſpicaciæ & ſolertiæ, complurium rerum nobilium indicationes, & deſignationes vbique notabit; ingenuè tamen fatemur, Hiſtoriam Naturalem, quam adhuc habemus, aut ex libris, aut ex inquiſitione propriâ, non tam copioſam eſſe & verificatam, vt legitimæ Interpretationi ſatisfacere, aut miniſtrare poſſit.

Itaque ſi quis ad Mechanica ſit magis aptus, & paratus, atque ſagax ad venanda opera, ex conuerſatione ſolâ cum Experimentis, ei permittimus & relinquimus illam induſtriam, vt ex Hiſtoriâ noſtrâ, & Tabulis, multa tanquàm in viâ decerpat, & applicet ad Opera, ac veluti fœnus recipiat ad tempus, donec ſors haberi poßit. Nos verò, cùm ad maiora contendamus, moram omnem præproperam & præmaturam in iſtiuſmodi rebus, tanquàm Atalantæ pilas (vt ſæpiùs ſolemus dicere) damnamus. Neque enim aurea poma puerilitèr affectamus, ſed omnia in victoriâ curſûs Artis ſuper Naturam ponimus; neque muſcum, aut ſegetem herbidam demetere feſtinamus, ſed meßem tempeſtiuam expectamus.

CXVIII.

OCcurret etiam alicui proculdubiò, poſtquàm ipſam Hiſtoriam noſtram, & Inuentionis Tabulas perlegerit, aliquid in ipſis Experimentis minùs certum, vel omninò falſum; atque propterea ſecum fortaſsè reputabit, fundamentis & Principijs falſis, & dubijs, Inuenta noſtra niti. Verùm hoc nihil eſt; neceſſe enim eſt, talia ſub initijs euenire. Simile enim eſt, ac ſi in ſcriptione aut impreſsione, vna fortè litera aut altera, perperàm poſita aut collocata ſit; id enim legentem non multùm impedire ſolet, quandoquidèm errata ab ipſo ſenſu facilè corriguntur: Ita etiam cogitent homines multa in Hiſtoriâ Naturali Experimenta falsò credi & recipi poſſe; quæ paulò pòſt à Cauſis & Axiomatibus Inuentis facilè expunguntur, & reijciuntur. Sed tamen verum eſt, ſi in Hiſtoriâ Naturali, & Experimentis, magna, & crebra, & continua fuerint errata, illa nullâ ingenij aut Artis fœlicitate corrigi aut emendari poſſe. Itaque ſi in Hiſtoriâ noſtrâ Naturali, quæ tantâ diligentiâ, & ſeueritate, & ferè religione probata & collecta eſt, aliquid in particularibus quandoque ſubſit falſitatis, aut erroris; quid tandèm de Naturali Hiſtoriâ vulgari, quæ præ noſtrâ tam negligens eſt, & facilis, dicendum erit? aut de Philoſophiâ & Scientijs ſuper huiuſmodi arenas (vel Syrtes potiùs) ædificatis? Itaque hoc quod diximus, neminem moueat.

CXIX.

Occurrent etiam in Hiſtoriâ noſtrâ & Experimentis plurimæ res; primò leues & vulgatæ, deinde viles & illiberales, poſtremò nimis ſubtiles ac merè ſpeculatiuæ, & quaſi nullius vſûs: Quod genus rerum, hominum ſtudia auertere & alienare poſſit.

Atque de iſtis rebus, quæ videntur vulgatæ, illud homines cogitent; ſolere ſanè eos adhuc nihil aliud agere, quàm vt eorum, quæ rara ſunt, cauſas ad ea, quæ frequentèr fiunt, referant & accommodent: At ipſorum, quæ frequentèr eueniunt, nullas cauſas inquirant, ſed ea ipſa recipiant tanquam conceſſa & admiſſa.

Itaque non Ponderis, non Rotationis Cœleſtium, non Caloris, non Frigoris, non Luminis, non Duri, non Mollis, non Tenuis, non Denſi, non Liquidi, non Conſiſtentis, non Animati, non Inanimati, non Similaris, non Diſſimilaris, nec demùm Organici cauſas quærunt; ſed illis, tanquam pro euidentibus & manifeſtis, receptis; de cæteris rebus, quæ non tam frequenter & familiaritèr occurrunt, diſputant & iudicant.

Nos verò, qui ſatis ſcimus nullum de rebus raris aut notabilibus iudicium fieri poſſe, multò minùs res nouas in lucem protrahi, abſquè vulgarium rerum cauſis, & cauſarum cauſis ritè examinatis & repertis; neceſſariò ad res vulgariſſimas in Hiſtoriam noſtram recipiendas compellimur. Quinetiam nil magis Philoſophiæ offeciſſe deprehendimus, quàm quòd res, quæ familiares ſunt & frequentèr occurrunt, contemplationem hominum non morentur & detineant, ſed recipiantur obitèr, *neque earum cauſæ quæri ſoleant: vt non ſæpius requiratur Informatio de rebus ignotis, quàm Attentio in notis.*

CXX.

QVòd verò ad rerum Vilitatem attinet, vel etiam Turpitudinem, quibus (vt ait Plinius*) honos præfandus eſt; eæ res, non minùs quàm lautiſſimæ & pretioſiſſimæ, in Hiſtoriam Naturalem recipiendæ ſunt. Neque proptereà polluitur Naturalis Hiſtoria: Sol enim æquè palatia & cloacas ingreditur, neque tamen polluitur. Nos autem non Capitolium aliquod aut Pyramidem hominum ſuperbiæ dedicamus aut condimus, ſed Templum ſanctum ad exemplar Mundi in intellectu humano fundamus. Itaque exemplar ſequimur. Nam quicquid Eſſentiâ dignum eſt, id etiam Scientiâ dignum; quæ eſt eſſentiæ imago. At vilia æquè ſubſiſtunt ac lauta. Quinetiam, vt è quibuſdam putridis materijs, veluti Muſco & Zibetho, aliquandò optimi odores generantur; ità & ab inſtantijs vilibus & ſordidis, quandoquè eximia lux & informatio emanat. Verùm de hoc nimìs multa; cùm hoc genus faſtidij ſit planè puerile & effœminatum.*

CXXI.

AT de illo omninò magis accuratè diſpiciendum; Quòd plurima in Hiſtoriâ noſtrâ captui vulgari, aut etiam cuiuis intellectui (rebus præſentibus aſſuefacto)

facto) videbuntur curioſæ cuiuſdam & inutilis ſubtilitatis. Itaque de hoc ante omnia & dictum & dicendum eſt: Hoc ſcilicèt; Nos iam ſub initijs & ad tempus, tantùm lucifera Experimenta, non fructifera quærere; ad exemplum Creationis diuinæ, quod ſæpiùs diximus, quæ primo die lucem tantùm produxit, eique ſoli vnum integrum diem attribuit, neque illo die quicquam materiati operis immiſcuit.

Itaque ſi quis iſtiuſmodi res nullius eſſe vſus putet, idem cogitat ac ſi nullum etiam Lucis eſſe vſum cenſeat, quia res ſcilicèt ſolida aut materiata non ſit. Atque reuerà dicendum eſt, Simplicium Naturarum cognitionem benè examinatam & definitam inſtar Lucis eſſe; quæ ad vniuerſa Operum penetralia aditum præbet, atque tota agmina Operum & turmas, & Axiomatum nobiliſſimorum fontes poteſtate quâdam complectitur & poſt ſe trahit; in ſe tamen non ità magni vſûs eſt. Quin & Literarum elementa per ſe & ſeparatim nihil ſignificant, nec alicuius vſûs ſunt, ſed tamen ad omnis ſermonis compoſitionem & apparatum inſtar Materiæ primæ ſunt. Etiam ſemina rerum poteſtate valida, vſu (niſi in proceſſu ſuo) nihili ſunt. Atque lucis ipſius radij diſperſi, niſi coëant, beneficium ſuum non impertiuntur.

Quòd ſi quis Subtilitatibus ſpeculatiuis offendatur; quid de Scholaſticis viris dicendum erit, qui ſubtilitatibus immenſùm indulſerunt? Quæ tamen Subtilitates in verbis, aut ſaltèm vulgaribus notionibus, (quod tantundem valet) non in rebus aut Naturâ conſumptæ fuerunt; atque vtilitatis expertes erant, non tantùm in Ori-

in Origine, ſed etiam in Conſequentijs: Tales autem non fuerunt, vt haberent in præſens vtilitatem nullam, ſed per conſequens infinitam; quales ſunt eæ de quibus loquimur. Hoc verò ſciant homines pro certo, omnem Subtilitatem diſputationum & diſcurſuum Mentis, ſi adhibeatur tantùm poſt Axiomata inuenta, ſeram eſſe & præpoſteram: & Subtilitatis tempus verum ac proprium, aut ſaltèm præcipuum verſari in penſitandâ Experientiâ, & indè conſtituendis Axiomatibus: Nam illa altera Subtilitas Naturam prenſat & captat, ſed nunquam apprehendit aut capit. Et veriſſimum certè eſt, quod de Occaſione ſiue Fortunâ dici ſolet, ſi transferatur ad Naturam: videlicèt, eam à fronte comatam, ab occipitio caluam eſſe.

Denique de contemptu in Naturali Hiſtoriâ rerum aut Vulgarium, aut Vilium, aut nimìs Subtilium, & in originibus ſuis inutilium, illa vox Mulierculæ ad tumidum Principem, qui petitionem eius, vt rem indignam, & Maieſtate ſuâ inferiorem abieciſſet, pro oraculo ſit; Deſine ergò Rex eſſe: *Quia certiſſimum eſt, imperium in Naturam, ſi quis huiuſmodi rebus vt nimìs exilibus & minutis vacare nolit, nec obtineri nec geri poſſe.*

CXXII.

OCcurrit etiam & illud; mirabile quiddam eſſe & durum, quòd nos omnes Scientias atque omnes Authores ſimùl ac veluti vno ictu & impetu ſummoueamus: idquè non aſſumpto aliquo ex Antiquis in auxilium & præſidium noſtrum, ſed quaſi viribus proprijs.

Nos autem ſcimus, ſi minùs ſincerâ fide agere voluiſſemus, non difficile fuiſſe nobis, iſta, quæ afferuntur, vel ad antiqua ſæcula ante Græcorum tempora, (cùm Scientiæ de Naturâ magis fortaſſè, ſed tamen maiore cum ſilentio floruerint; neque in Græcorum tubas & fiſtulas adhuc incidiſſent) vel etiam (per partes certè) ad aliquos ex Græcis ipſis referre, atque aſtipulationem & honorem inde petere: more nouorum hominum, qui nobilitatem ſibi ex antiquâ aliquâ proſapiâ, per genealogiarum fauores, aſtruunt & affingunt. Nos verò rerum euidentiâ freti, omnem commenti & imposturæ conditionem reijcimus; neque ad id quod agitur plus intereſſe putamus, vtrùm quæ iam inuenientur Antiquis olim cognita, & per rerum viciſſitudines & ſæcula Occidentia & Orientia ſint; quàm hominibus curæ eſſe debere, vtrùm Nouus Orbis fuerit Inſula illa Atlantis, & veteri Mundo cognita; an nunc primùm reperta. Rerum enim inuentio à Naturæ luce petenda, non ab Antiquitatis tenebris repetenda eſt.

Quòd verò ad vniuerſalem iſtam reprehenſionem attinet, certiſſimum eſt verè rem reputanti, eam & magis probabilem eſſe, & magis modeſtam, quàm ſi facta fuiſſet ex parte. Si enim in primis Notionibus errores radicati non fuiſſent, fieri non potuiſſet, quin nonnulla rectè inuenta, alia perperàm inuenta correxiſſent. Sed cùm errores fundamentales fuerint, atque eiuſmodi vt homines potiùs res neglexerint ac præterierint, quàm de illis prauum aut falſum iudicium fecerint; minimè mirum eſt, ſi homines id non obtinuerint, *quod non egerint; nec ad metam peruenerint, quam non poſuerint aut collocárint; neque viam emenſi ſint, quam non ingreſſi ſint aut tenuerint.*

Atque inſolentiam rei quod attinet, certè ſi quis manûs conſtantiâ atque oculi vigore lineam magis rectam, aut circulum magis perfectum ſe deſcribere poſſe, quàm alium quempiam, ſibi aſſumat; inducitur ſcilicèt facultatis comparatio: Quòd ſi quis aſſerat ſe adhibitâ regulâ aut circumducto circino, lineam magis rectam, aut circulum magis perfectum poſſe deſcribere, quàm aliquem alium vi ſola oculi & manûs; is certè non admodùm iactator fuerit. Quin hoc, quod dicimus, non ſolùm in hoc noſtro conatu primo & incœptiuo locum habet; ſed etiam pertinet ad eos qui huic rei poſthac incumbent. Noſtra enim via Inueniendi Scientias, exæquat ferè ingenia, & non multùm excellentiæ eorum relinquit: cùm omnia per certiſſimas Regulas & Demonſtrationes tranſigat. Itaque hæc noſtra (vt ſæpè diximus) Fœlicitatis cuiuſdam ſunt potiùs quàm Facultatis, & potiùs Temporis partus quàm Ingenij. Eſt enim certè Caſus aliquis non minùs in Cogitationibus humanis, quam in Operibus & factis.

CXXIII.

ITaque dicendum de nobis ipſis quod ille per iocum dixit, præſertim cùm tam bene rem ſecet: Fieri non poteſt vt idem ſentiant, qui aquam, & qui vinum bibant. *At cæteri homines, tam Veteres quàm Noui, liquorem biberunt crudum in Scientijs, tan-*

quàm aquam, vel ſpontè ex Intellectu manantem, vel per Dialecticam, tanquàm per rotas ex puteo hauſtam. At nos liquorem bibimus & propinamus ex infinitis confectam vuis, ijſque maturis & tempeſtiuis, & per racemos quoſdam collectis ac decerptis; & ſubindè in torculari preſsis, ac poſtremò in vaſe repurgatis & clarificatis. Itaque nil mirum, ſi nobis cum alijs non conueniat.

CXXIV.

Occurret proculdubiò & illud: nec metam aut Scopum Scientiarum à nobis ipſis (id quod in alijs reprehendimus) verum & optimum præfixum eſſe. Eſſe enim Contemplationem veritatis, omni Operum vtilitate & magnitudine, digniorem & celſiorem: longam verò iſtam & ſollicitam moram in Experientiâ & Materiâ, & rerum Particularium fluctibus, Mentem veluti humo affigere, vel potiùs in Tartarum quoddam confuſionis & perturbationis deijcere; atque ab Abſtractæ Sapientiæ ſerenitate & tranquillitate (tanquàm à ſtatu multò diuiniore) arcere & ſummouere. Nos verò huic rationi libentèr aſſentimur; & hoc ipſum, quod innuunt ac præoptant, præcipuè atque ante omnia agimus. Etenim verum exemplar Mundi in Intellectu humano fundamus; quale inuenitur, non quale cuipiam ſua propria ratio dictauerit. Hoc autem perfici non poteſt, niſi factâ Mundi diſſectione atque Anatomiâ diligentiſſimâ. Modulos verò ineptos Mundorum & tanquam ſimiolas, quas in Philoſophijs

phijs phantaſiæ hominum extruxerunt, omninò diſſipandas edicimus. Sciant itaque homines (id quod ſuperiùs diximus) quantùm interſit inter humanæ Mentis Idola, *& diuinæ Mentis Ideas. Illa enim nihil aliud ſunt, quàm Abſtractiones ad placitum: Hæ autem ſunt vera ſignacula Creatoris ſuper creaturas, prout in Materiâ per lineas veras & exquiſitas imprimuntur & terminantur. Itaque ipſiſſimæ Res ſunt (in hoc genere) Veritas & Vtilitas: atque Opera ipſa pluris facienda ſunt, quatenùs ſunt veritatis pignora, quàm propter vitæ commoda.*

CXXV.

OCcurret fortaſſè & illud: nos tanquam actum agere; atque Antiquos ipſos eandem, quam nos, viam tenuiſſe. Itaque veriſimile putabit quiſpiam etiam nos, poſt tantum motum & molitionem, deuenturos tandem ad aliquam ex illis Philoſophijs quæ apud Antiquos valuerunt. Nam & illos in Meditationum ſuarum Principijs vim, & copiam magnam Exemplorum & Particularium parauiſſe; atque in Commentarios, per locos & titulos, digeſſiſſe; atque inde Philoſophias ſuas & Artes confeciſſe; & poſteà, re compertâ, pronuntiâſſe; & Exempla ad fidem & docendi lumen ſparſim addidiſſe; ſed Particularium notas, & codicillos ac commentarios ſuos in lucem edere, ſuperuacuum & moleſtum putâſſe: ideoq;

feciſſe, quod in ædificando fieri ſolet; nempè poſt ædificij ſtructuram, machinas & ſcalas à conſpectu amouiſſe. Neque alitèr factum eſſe, credere certè oportet. Verum niſi quis omninò oblitus fuerit eorum quæ ſuperiùs dicta ſunt, huic obiectioni (aut ſcrupulo potiùs) facilè reſpondebit. Formam enim inquirendi & inueniendi apud Antiquos & ipſi profitemur, & ſcripta eorum præ ſe ferunt. Ea autem non alia fuit, quàm vt ab Exemplis quibuſdam & Particularibus (additis Notionibus communibus, & fortaſſè portione nonnullis ex opinionibus receptis, quæ maximè placuerunt) ad Concluſiones maximè generales ſiue Principia Scientiarum aduolarent; ad quorum veritatem immotam & fixam, Concluſiones inferiores per Media educerent & probarent, ex quibus Artem conſtituebant. Tum demùm ſi noua Particularia & Exempla mota eſſent & adducta, quæ placitis ſuis refragarentur; illa aut per diſtinctiones, aut per regularum ſuarum explanationes, in ordinem ſubtilitèr redigebant; aut demùm per exceptiones groſſo modo ſummouebant: At rerum Particularium non refragantium cauſas, ad illa Principia ſua laborioſè & pertinacitèr accommodabant. Verùm nec Hiſtoria Naturalis & Experientia illa erat, quam fuiſſe oportebat; (longè certè abeſt) & iſta aduolatio ad Generaliſſima, omnia perdidit.

CXXVI.

OCcurret & illud; nos, propter inhibitionem quandam pronuntiandi, & principia certa ponendi, donec per medios gradus ad Generaliſſima ritè per-

uentum ſit; Suſpenſionem quandam iudicij tueri, atque ad Acatalepſiam *rem deducere. Nos verò non* Acatalepſiam, *ſed* Eucatalepſiam *meditamur & proponimus: Senſui enim non derogamus, ſed miniſtramus; & Intellectum non contemnimus, ſed regimus. Atque melius eſt ſcire quantum opus ſit, & tamen nos non penitùs ſcire putare; quàm penitùs ſcire nos putare, & tamen nil eorum quæ Opus eſt ſcire.*

CXXVII.

ETiam dubitabit quiſpiam potiùs quàm obijciet; vtrùm nos de Naturali tantùm Philoſophiâ, an etiam de Scientijs reliquis, Logicis, Ethicis, Politicis, ſecundùm viam noſtram perficiendis loquamur. At nos certè de vniuerſis hæc, quæ dicta ſunt, intelligimus: Atque quemadmodùm vulgaris Logica, quæ regit res per Syllogiſmum, non tantùm ad Naturales, ſed ad omnes Scientias pertinet; Ita & noſtra, quæ procedit per Inductionem, *omnia complectitur. Tam enim Hiſtoriam & Tabulas inueniendi conficimus de Irâ, Metu, & Verecundiâ, & ſimilibus; ac etiam de exemplis rerum Ciuilium; nec minùs de motibus mentalibus Memoriæ, Compoſitionis & Diuiſionis, Iudicij, & reliquorum: quàm de Calido & Frigido, aut Luce, aut Vegetatione, aut ſimilibus. Sed tamen cùm noſtra ratio* Interpretandi, *poſt Hiſtoriam præparatam & ordinatam, non Mentis tantùm motus & diſcurſus, (vt Logica vulgaris) ſed & rerum naturam intueatur; ita Mentem regimus, vt ad Rerum Naturam*

ram ſe, aptis per omnia modis, applicare poſſit. Atque propterea multa & diuerſa in Doctrinâ Interpretationis *præcipimus, quæ ad Subiecti, de quo inquirimus, qualitatem & conditionem, modum Inueniendi nonnullâ ex parte applicent.*

CXXVIII.

AT illud de nobis nè dubitare quidem fas ſit; vtrùm nos Philoſophiam & Artes & Scientias, quibus vtimur, deſtruere & demoliri cupiamus: Contrà enim, earum & vſum & cultum & honores libentèr amplectimur. Neque enim vllo modo officimus, quin iſta quæ inualuerunt, & diſputationes alant, & Sermones ornent, & ad profeſſoria munera ac vitæ Ciuilis compendia adhibeantur & valeant; denique tanquam numiſmata quædam, conſenſu inter homines recipiantur. Quinetiam ſignificamus apertè, ea, quæ nos adducimus, ad iſtas res non multùm idonea futura; cùm ad vulgi captum deduci omninò non poſſint, niſi per effecta & Opera tantùm. At hoc ipſum, quod de affectu noſtro & bonâ voluntate erga Scientias receptas dicimus, quàm verè profiteamur; Scripta noſtra in publicum edita (præſertim libri de Progreſſu Scientiarum*) fidem faciant. Itaque id verbis ampliùs vincere non conabimur. Illud interim conſtantèr & diſertè monemus; his modis, qui in vſu ſunt, nec magnos in Scientiarum doctrinis & contemplatione progreſſus fieri, nec illas ad amplitudinem Operum deduci poſſe.*

CXXIX.

SVpereſt vt de Finis excellentiâ pauca dicamus. Ea ſi prius dicta fuiſſent, votis ſimilia videri potuiſſent: ſed ſpe iam factâ, & iniquis præiudicijs ſublatis, plus fortaſſè ponderis habebunt. Quòd ſi nos omnia perfeciſſemus & planè abſoluiſſemus, nec alios in partem & conſortium laborum ſubindè vocaremus; etiam ab huiuſmodi verbis abſtinuiſſemus, ne acciperentur in prædicationem meriti noſtri. Cùm verò aliorum induſtria acuenda ſit, & animi excitandi atque accendendi; conſentaneum eſt, vt quædam hominibus in mentem redigamus.

Primò itaque, videtur Inuentorum nobilium introductio, inter Actiones humanas longè primas partes tenere: id quod antiqua ſæcula iudicauerunt. Ea enim, Rerum Inuentoribus diuinos honores tribuerunt: ijs autem, qui in Rebus Ciuilibus merebantur, (quales erant vrbium & imperiorum Conditores, Legiſlatores, Patriarum à diuturnis malis Liberatores, Tyrannidum Debellatores, & his ſimiles) Heroum tantùm honores decreuerunt. Atque certè ſi quis ea rectè conferat, iuſtum hoc priſci ſæculi iudicium reperiet. Etenim Inuentorum beneficia ad vniuerſum genus humanum pertinere poſſunt; Ciuilia ad certas tantummodò hominum ſedes: hæc etiam non vltra paucas ætates durant; illa, quaſi perpetuis temporibus. Atque Statûs emendatio in Ciuilibus non ſine vi & perturbatione plerumquè procedit: at Inuenta beant, & beneficium deferunt abſquè alicuius iniuriâ aut triſtitiâ.

Etiam Inuenta quaſi nouæ Creationes ſunt, & diuinorum Operum Imitamenta; vt bene cecinit ille:

Primùm frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerant quondam præſtanti nomine Athenæ:
Et RECREAVERVNT vitam, legéſque rogârunt.

Atque videtur notatu dignum in Solomone; *quòd cum Imperio, Auro, magnificentia Operum, Satellitio, Famulitio, Claſſe inſuper, & Nominis claritate, ac ſumma hominum admiratione floreret; tamen nihil horum delegerit ſibi ad gloriam, ſed ita pronuntiauerit:* Gloriam Dei eſſe, cœlare rem; gloriam Regis, inueſtigare rem.

Rursùs (ſi placet) reputet quiſpiam, quantùm interſit inter hominum vitam in excultiſſimâ quapiam Europæ Prouinciâ, & in Regione aliquâ Nouæ Indiæ maximè ferâ & barbarâ: Ea tantùm differre exiſtimabit; vt meritò Hominem homini Deum *eſſe, non ſolùm propter auxilium & beneficium, ſed etiam per ſtatûs comparationem, rectè dici poſſit. Atque hoc, non Solum, non Cœlum, non Corpora; ſed Artes præſtant.*

Rurſùs, vim & virtutem & conſequentias Rerum inuentarum notare iuuat: quæ non in alijs manifeſtiùs occurrunt, quàm in illis tribus, quæ Antiquis incognitæ; & quarum primordia, licèt recentia, obſcura & ingloria ſunt: Artis *nimirùm* Imprimendi, Pulueris Tormentarij, & Acûs Nauticæ. *Hæc enim tria, rerum faciem & ſtatum in Orbe terrarum muta-*

mutauerunt: primum, in Re Literariâ; ſecundum, in Re Bellicâ: tertium, in Nauigationibus: Vnde innumeræ rerum mutationes ſequutæ ſunt; vt non Imperium aliquod, non Secta, non Stella maiorem efficaciam & quaſi influxum ſuper res humanas exercuiſſe videatur, quàm iſta Mechanica exercuerunt.

Prætereà non abs re fuerit tria hominum Ambitionis genera & quaſi gradus diſtinguere: Primum eorum, qui propriam potentiam in Patriâ ſuâ amplificare cupiunt; quod genus vulgare eſt & degener. Secundum eorum, qui Patriæ potentiam & Imperium inter humanum genus amplificare nituntur: Illud plus certè habet dignitatis, cupiditatis haud minùs. Quod ſi quis humani generis ipſius potentiam & imperium in rerum Vniuerſitatem inſtaurare & amplificare conetur; ea proculdubiò Ambitio (ſi modò ita vocanda ſit) reliquis & ſanior, eſt & auguſtior. Hominis autem imperium in Res, in ſolis Artibus & Scientijs ponitur. Naturæ enim non imperatur, niſi parendo.

Prætereà, ſi vnius alicuius particularis Inuenti vtilitas ita homines affecerit, vt eum, qui genus humanum vniuerſum beneficio aliquo deuincire potuerit, Homine maiorem putauerint; quantò celſius videbitur tale aliquid inuenire, per quod alia omnia expeditè inueniri poſſint? Et tamen (vt verum omninò dicamus) quemadmodum luci magnam habemus gratiam, quòd per eam vias inire, Artes exercere, legere, nos inuicem dignoſcere poſſimus; & nihilominùs ipſa viſio lucis res præſtantior eſt & pulchrior, quàm multiplex eius vſus: *Ita certè ipſa Contemplatio Rerum, prout ſunt, ſine Superſtitione aut Impoſturâ, Errore aut Confuſione, in ſeipſâ magis digna eſt, quam vniuerſus Inuentorum fructus.*

Poſtremò ſiquis deprauationem Scientiarum & Artium ad malitiam & luxuriam & ſimilia, obiecerit; id neminem moueat. Illud enim de omnibus mundanis Bonis dici poteſt, Ingenio, Fortitudine, Viribus, Formâ, Diuitijs, Luce ipſâ, & reliquis. Recuperet modo genus humanum ius ſuum in Naturam, quod ei ex dotatione diuinâ competit; & detur ei copia: vſum verò recta Ratio, & ſana Religio gubernabit.

CXXX.

IAm verò tempus eſt vt Artem ipſam Interpretandi *Naturam proponamus: in quâ licèt nos vtiliſsima & veriſsima præcepiſſe arbitremur, tamen neceſsitatem eis abſolutam (ac ſi abſq; eâ nil agi poſsit) aut etiam perfectionem non attribuimus. Etenim in ea opinione ſumus; ſi iuſtam Naturæ & Experientiæ Hiſtoriam præſtò haberent homines, atque in ea ſedulò verſarentur; ſibique duas res imperare poſſent; vnam, vt receptas opiniones & notiones deponerent; alteram, vt Mentem à generaliſsimis & proximis ab illis, ad tempus cohiberent; fore vt etiam vi propria & genuina Mentis, abſque alia Arte, in formam noſtram* Interpretandi *incidere poſſent. Eſt enim* Interpretatio *verum & naturale opus Mentis, demptis ijs* *quæ obſtant : Sed tamen omnia certè per noſtra Præcepta erunt magis in procinctu, & multò firmiora.*

Neque tamen illis nihil addi poſſe affirmamus: ſed contrà, nos qui Mentem reſpicimus, non tantùm in facultate propriâ, ſed quatenùs copulatur cum Rebus; Artem Inueniendi cum Inuentis adoleſcere poſſe, ſtatuere debemus.

LIBER SECUNDUS APHORISMORUM.

LIBER SECVNDVS
APHORISMORVM,
DE INTERPRETATIONE
NATVRAE,
SIVE
DE REGNO
HOMINIS.

APHORISMVS
I.

SVPER datum Corpus nouam Naturam, ſiue nouas Naturas generare & ſuperinducere, Opus & Intentio eſt humanæ Potentiæ. Datæ autem Naturæ Formam, ſiue Differentiam veram, ſiue Naturam naturantem, ſiue Fontem emanationis (iſta enim vocabula habemus, quæ ad indicationem rei proximè accedunt) inuenire, Opus & Intentio eſt humanæ Scientiæ. Atque his operibus primarijs, ſubordinantur alia Opera duo ſecundaria, & inferioris notæ; Priori, transformatio Corporum concretorum

cretorum de alio in aliud, intra terminos poſsibilis; Poſteriori, inuentio, in omni generatione & Motu, latentis proceſſus continuati ab Efficiente manifeſto, & Materiâ manifeſtâ, vſquè ad Formam inditam; & inuentio ſimilitèr latentis Schematiſmi Corporum quieſcentium, & non in Motu.

II.

QVàm infœlicitèr ſe habeat Scientia humana quæ in vſu eſt, etiam ex illis liquet quæ vulgò aſſeruntur. Rectè ponitur; Verè ſcire, eſſe per Cauſas ſcire. Etiam non malè conſtituuntur Cauſæ quatuor; Materia, Forma, Efficiens, & Finis. At ex his, Cauſa Finalis, tantum abeſt vt proſit, vt etiam Scientias corrumpat, niſi in Hominis actionibus. Formæ inuentio habetur pro deſperatâ. Efficiens verò & Materia (quales quæruntur & recipiuntur, remotæ ſcilicèt, abſque latenti proceſſu ad formam) res perfunctoriæ ſunt, & ſuperficiales, & nihili ferè ad Scientiam veram & actiuam. Neque tamen obliti ſumus, nos ſuperiùs notaſſe, & correxiſſe errorem Mentis humanæ, in deferendo Formis primas Eſſentiæ. Licèt enim in Naturâ nihil verè exiſtat præter Corpora indiuidua, edentia actus puros indiuiduos ex lege; in doctrinis tamen, illa ipſa lex, eiúſque inquiſitio, & inuentio, atque explicatio, pro fundamento eſt tam ad ſciendum, quàm ad operandum. Eam autem legem, eiúſque Paragraphos, Formarum nomine intelligimus; præſertim cùm hoc vocabulum inualuerit, & familiaritèr occurrat.

III.

QVi Cauſam alicuius Naturæ (veluti Albedinis, aut Caloris) in certis tantùm ſubiectis nouit; eius Scientia imperfecta eſt; & qui Effectum ſuper certas tantùm Materias (inter eas quæ ſunt ſuſceptibiles) inducere poteſt; eius Potentia pariter imperfecta eſt. At qui Efficientem & Materialem Cauſam tantummodò nouit, (quæ Cauſæ fluxæ ſunt, & nihil aliud quam vehicula, & Cauſæ Formam deferentes in aliquibus) is ad noua Inuenta, in Materiâ aliquatenùs ſimili, & præparatâ, peruenire poteſt; ſed rerum Terminos altiùs fixos non mouet. At qui Formas nouit, is Naturæ vnitatem in Materijs diſſimillimis complectitur. Itaque quæ adhuc facta non ſunt, qualia nec Naturæ viciſſitudines, neque Experimentales induſtriæ, neque Caſus ipſe, in Actum vnquàm perduxiſſent, neque cogitationem humanam ſubitura fuiſſent; detegere & producere poteſt. Quare ex Formarum Inuentione, ſequitur Contemplatio vera, & Operatio libera.

IV.

LIcèt viæ ad Potentiam, atque ad Scientiam humanam, coniunctiſſimæ ſint, & ferè eædem; tamen propter pernicioſam & inueteratam conſuetudinem verſandi in abſtractis, tutiùs omninò eſt ordiri, & excitare Scientias ab ijs fundamentis, quæ in ordine *ſunt ad partem Actiuam, atque vt illa ipſa partem Contemplatiuam ſignet & determinet. Videndum itaque eſt, ad aliquam Naturam ſuper Corpus datum generandam & ſuperinducendam, quale quis præceptum, aut qualem quis directionem, aut deductionem maximè optaret; idque ſermone ſimplici, & minimè abſtruſo.*

Exempli gratiâ; ſi quis argento cupiat ſuperinducere flauum colorem auri, aut augmentum ponderis (ſeruatis legibus materiæ) aut lapidi alicui non diaphano diaphaneitatem, aut vitro tenacitatem, aut corpori alicui non vegetabili vegetationem; Videndum (inquam) eſt, quale quis præceptum, aut deductionem potiſſimùm ſibi dari exoptet. Atque primò, exoptabit aliquis proculdubiò, ſibi monſtrari aliquid huiuſmodi, quod opere non fruſtret, neque experimento fallat. Secundò, exoptabit quis aliquid ſibi præſcribi, quod ipſum non aſtringat, & coerceat ad Media quædam, & Modos quoſdam operandi particulares. Fortaſſe enim deſtituetur, nec habebit facultatem, & commoditatem, talia media comparandi & procurandi. Quòd ſi ſint & alia Media, & alij Modi (præter illud præceptum) progignendæ talis Naturæ; ea fortaſsè ex ijs erunt, quæ ſunt in operantis poteſtate; à quibus nihilominùs per anguſtias præcepti excludetur, nec fructum capiet. Tertiò, optabit aliquid ſibi monſtrari, quod non ſit æquè difficile, ac illa ipſa operatio de quâ inquiritur, ſed propiùs accedat ad praxin.

Itaque de præcepto vero & perfecto operandi, pronuntiatum erit tale; vt ſit certum, liberum, & diſponens,

ponens, ſiue in ordine ad actionem. *Atque hoc ipſum idem eſt cum Inuentione Formæ veræ. Etenim Forma Naturæ alicuius talis eſt, vt eâ poſitâ Natura data infallibiliter ſequatur. Itaque adeſt perpetuò, quando Natura illa adeſt, atque eam vniuerſaliter affirmat, atque ineſt omni. Eadem Forma talis eſt, vt eâ amotâ, Natura data infallibiliter fugiat. Itaque abeſt perpetuò, quando Natura illa abeſt, eámque perpetuò abnegat, atque ineſt ſoli. Poſtremò, Forma vera talis eſt, vt Naturam datam ex fonte aliquo Eſſentiæ deducat, quæ ineſt pluribus, & notior eſt Naturæ (vt loquuntur) quàm ipſa Forma. Itaque de Axiomate vero & perfecto ſciendi, pronuntiatum & præceptum tale eſt;* vt inueniatur Natura alia, quæ ſit cum Naturâ datâ conuertibilis, & tamen ſit limitatio Naturæ notioris, inſtar generis veri. *Iſta autem duo pronuntiata, Actiuum & Contemplatiuum, res eadem ſunt; & quod in operando vtiliſſimum, id in ſciendo veriſſimum.*

V.

AT Præceptum ſiue Axioma de transformatione Corporum, duplicis eſt generis. Primum intuetur Corpus, vt turmam ſiue coniugationem Naturarum ſimplicium: vt in Auro hæc conueniunt; quòd ſit flauum; quòd ſit ponderoſum, ad pondus tale; quòd ſit malleabile, aut ductile, ad extenſionem talem; quòd non fiat volatile, nec deperdat de quanto ſuo per ignem; quòd fluat fluore tali; quòd ſeparetur & ſoluatur modis talibus; & ſimilitèr de de cæteris Naturis, quæ in Auro con-

concurrunt. Itaque huiuſmodi Axioma rem deducit ex Formis Naturarum ſimplicium. Nam qui Formas & Modos nouit ſuperinducendi, flaui, ponderis, ductilis, fixi, fluoris, ſolutionum, & ſic de reliquis, & eorum graduationes & modos; videbit & curabit, vt iſta coniungi poſſint in aliquo corpore, vndè ſequatur transformatio in aurum. Atque hoc genus operandi pertinet ad Actionem primariam. Eadem enim eſt ratio generandi Naturam vnam aliquam ſimplicem, & plures; niſi quòd arctetur magis & reſtringatur homo in operando, ſi plures requirantur, propter difficultatem tot Naturas coadunandi; quæ non facilè conueniunt, niſi per vias Naturæ tritas & ordinarias. Vtcunque tamen dicendum eſt, quòd iſte Modus operandi (qui Naturas intuetur ſimplices, licèt in corpore concreto) procedat ex ijs, quæ in Naturâ ſunt conſtantia, & æterna, & Catholica, & latas præbeat potentiæ humanæ vias, quales (vt nunc ſunt res) Cogitatio humana vix capere aut repræſentare poſſit.

At ſecundum genus Axiomatis, (quod à latentis proceſſûs *inuentione pendet) non per Naturas ſimplices procedit, ſed per concreta corpora, quemadmodùm in Naturâ inueniuntur, curſu ordinario. Exempli gratiâ; In caſu vbi fit Inquiſitio, ex quibus initijs, & quo modo, & quo proceſſu, Aurum, aut aliud quoduis metallum, aut lapis generetur, à primis menſtruis, aut rudimentis ſuis, vſque ad Mineram perfectam: Aut ſimiliter, quo proceſſu herbæ generentur, à primis concretionibus ſuccorum in terrâ, aut à ſeminibus, vſque ad plantam formatam, cum vniuerſâ illâ ſucceſ-*

ſione Motûs, & diuerſis & continuatis Naturæ nixibus; Similitèr, de generatione ordinatim explicatâ Animalium, ab Initu ad partum; & ſimilitèr de corporibus alijs.

Enimuerò neque ad generationes Corporum tantùm ſpectat hæc Inquiſitio, ſed etiam ad alios motus & opificia Naturæ. Exempli gratiâ; In caſu vbi fit Inquiſitio de vniuerſâ ſerie, & continuatis actionibus alimentandi, à primâ receptione alimenti, ad aſsimilationem perfectam; aut ſimilitèr de Motu voluntario in Animalibus, à primâ impreſsione imaginationis, & continuatis nixibus ſpiritûs, vſque ad flexiones & motum artuum; aut de explicato motu linguæ, & labiorum, & inſtrumentorum reliquorum, vſquè ad editionem vocum articulatarum. Nam hæc quoque ſpectant ad Naturas concretas, ſiue Collegiatas, & in fabricâ; & intuentur veluti conſuetudines Naturæ particulares, & ſpeciales, non leges fundamentales & communes, quæ conſtituunt formas. Veruntamèn omninò fatendum eſt, rationem iſtam videri expeditiorem, & magis ſitam in propinquo, & ſpem inijcere magis, quàm illam primariam.

At pars Operatiua ſimilitèr, quæ huic parti Contemplatiuæ reſpondet, operationem extendit & promouet, ab ijs quæ ordinariò in Naturâ inueniuntur, ad quædam proxima, aut à proximis non admodùm remota; Sed altiores & radicales operationes ſuper Naturam, pendent vtiquè ab Axiomatibus primarijs. Quinetiàm vbi non datur homini facultas operandi, ſed tantùm ſciendi, vt in Cœleſtibus, (neque enim con-

ceditur homini operari in Cœleſtia, aut ea immutare aut transformare) tamen Inquiſitio facti ipſius, ſiue veritatis rei, non minùs quàm cognitio Cauſarum & conſenſuum, ad primaria illa & Catholica Axiomata de Naturis ſimplicibus (veluti de Naturâ Rotationis ſpontaneæ, Attractionis ſiue virtutis Magneticæ, & aliorum complurium quæ magis communia ſunt, quàm ipſa Cœleſtia) refertur. Neque enim ſperet aliquis terminare quæſtionem, vtrum in Motu diurno reuerà Terra, aut Cœlum rotet; niſi Naturam Rotationis ſpontaneæ priùs comprehenderit.

VI.

Latens *autem* Proceſſus, *de quo loquimnr, longè alia res eſt, quàm animis hominum (qualitèr nunc obſidentur) facilè poſſit occurrere. Neque enim intelligimus menſuras quaſdam, aut ſigna, aut ſcalas proceſsûs, in corporibus ſpectabiles; ſed planè proceſſum continuatum, qui maximâ ex parte ſenſum fugit.*

Exempli gratiâ; In omni generatione & tranſformatione Corporum, inquirendum, quid deperdatur & euolet, quid maneat, quid accedat; quid dilatetur, quid contrahatur; quid vniatur, quid ſeparetur; quid continuetur, quid abſcindatur; quid impellat, quid impediat; quid dominetur, quid ſuccumbat; & alia complura.

Neque hìc rurſùs, hæc tantùm in generatione aut transformatione Corporum quærenda ſunt; ſed & in omnibus alijs alterationibus, & Motibus, ſimilitèr *inquirendum, quid antecedat, quid ſuccedat; quid ſit incitatius, quid remiſsius; quid Motum præbeat, quid regat; & huiuſmodi. Iſta verò omnia Scientijs (quæ nunc pinguiſsimâ Mineruâ, & prorsùs inhabili contexuntur) incognita ſunt & intacta. Cùm enim omnis Actio naturalis per minima tranſigatur, aut ſaltèm per illa quæ ſunt minora, quàm vt ſenſum feriant; nemo ſe Naturam regere aut vertere poſſe ſperet, niſi illa debito modo comprehenderit, & notauerit.*

VII.

Similitèr, Inquiſitio & Inuentio latentis Schematiſmi *in Corporibus, res noua eſt; non minùs, quàm Inuentio* latentis proceſſûs *& Formæ. Verſamur enim planè adhuc in atrijs Naturæ, neque ad interiora paramus aditum. At nemo corpus datum nouâ Naturâ dotare, vel in nouum corpus fœlicitèr & appoſitè tranſmutare poteſt, niſi Corporis alterandi aut transformandi bonam habuerit notitiam. In modos enim vanos incurret, aut ſaltèm difficiles, & peruerſos, nec pro corporis naturâ, in quod operatur. Itaque ad hoc etiam via planè eſt aperienda & munienda.*

Atque in Anatomiâ Corporum Organicorum (qualia ſunt hominis, & animalium) opera ſanè rectè & vtilitèr inſumitur, & videtur res ſubtilis, & ſcrutinium Naturæ bonum. At hoc genus Anatomiæ ſpectabile eſt, & ſenſui ſubiectum, & in corporibus tantùm organicis locum habet. Verùm hoc ipſum obuium *quiddam eſt, & in promptu ſitum, præ Anatomiâ verâ* Schematiſmi latentis *in corporibus, quæ habentur pro ſimilaribus; præſertim in rebus ſpecificatis, & earum partibus, vt ferri, lapidis; & partibus ſimilaribus, plantæ, animalis, veluti radicis, folij, floris, carnis, ſanguinis, oſsis, &c. At etiam in hoc genere non prorsùs ceſſauit induſtria humana; hoc ipſum enim innuit ſeparatio corporum ſimilarium per diſtillationes, & alios ſolutionum modos, vt diſsimilaritas compoſiti per congregationem partium homogenearum appareat. Quod etiam ex vſu eſt, & facit ad id quod quærimus; licèt ſæpiùs res fallax ſit; quia complures Naturæ ſeparationi imputantur & attribuuntur, ac ſi priùs ſubſtitiſſent in compoſito, quas reuerà ignis & calor, & alij modi apertionum de nouo indunt, & ſuperinducunt. Sed & hæc quoquè parua pars eſt operis, ad inueniendum* Schematiſmum *verum in compoſito; qui* Schematiſmus *res eſt longè ſubtilior, & accuratior, & ab operibus ignis potiùs confunditur, quàm eruitur & elucescit.*

Itaque facienda eſt corporum ſeparatio & ſolutio; non per ignem certè, ſed per rationem & Inductionem *veram, cum Experimentis auxiliaribus; & per comparationem ad alia corpora, & reductionem ad Naturas ſimplices, & earum formas, quæ in compoſito conueniunt & complicantur; & tranſeundum planè a* Vulcano *ad* Mineruam, *ſi in animo ſit veras corporum texturas &* Schematiſmos (*vndè omnis occulta, atque (vt vocant) ſpecifica proprietas & virtus in rebus pendet; vndè etiam omnis potentis alterationis & tranſformationis* *ſormationis norma educitur) in lucem protrahere.*

Exempli gratiâ; inquirendum, quid ſit in omni corpore ſpiritus, quid eſſentiæ tangibilis; atque ille pſe Spiritus, vtrùm ſit copioſus & turgeat, an ieiunus & paucus; tenuis, aut craſſior; magis aëreus, aut igneus; acris, aut deſes; exilis, aut robuſtus; in progreſſu, aut in regreſſu; abſciſſus, aut continuatus; conſentiens cum externis & ambientibus, aut diſſentiens; &c. Et ſimilitèr, Eſſentia tangibilis (quæ non pauciores recipit fferentias, quàm ſpiritus) atque eius villi, & fibræ, & mnimoda textura; rurſùs autem collocatio Spiritûs er corpoream molem, eiuſque pori, meatus, venæ, & ellulæ, & rudimenta, ſiue tentamenta Corporis organici, ſub eandem Inquiſitionem cadunt. Sed & in his quoque, atque adeò in omni latentis Schematiſmi *nuentione, lux vera & clara ab Axiomatibus primarijs immittitur, quæ certè caliginem omnem, & ſubtilitatem diſcutit.*

VIII.

NEque propterea res deducetur ad Atomum, qui præſupponit Vacuum, et Materiam non fluxam, (quorum vtrumq; falſum eſt) ſed ad particulas veras, quales inueniuntur. Neque rurſùs eſt, quòd exhorreat quiſpiam iſtam ſubtilitatē, vt inexplicabilē; ſed contrà, quo magis vergit Inquiſitio ad Naturas ſimplices, eò magis omnia erunt ſita in plano & perſpicua; tranſlato negotio à multiplici, in ſimplex; & ab incommēſurabili, *ad commenſurabile; & à ſurdo, ad computabile; & ab infinito & vago, ad definitum & certum; vt ſit in elementis literarum, & tonis concentuum. Optimè autem cedit Inquiſitio Naturalis, quando Phyſicum terminatur in Mathematico. At rursùs multitudinem, aut fractiones nemo reformidet. In rebus enim quæ per numeros tranſiguntur, tàm facilè quis poſuerit, aut cogitauerit* Millenarium, *quàm vnum; aut milleſimam partem vnius, quàm vnum integrum.*

IX.

E*X duobus generibus Axiomatum, quæ ſuperiùs poſita ſunt, oritur vera diuiſio Philoſophiæ, & ſcientiarum; tranſlatis vocabulis receptis (quæ ad indicationem rei proximè accedunt) ad ſenſum noſtrum. Videlicèt, vt Inquiſitio* Formarum, *quæ ſunt (ratione certè, & ſuâ lege) æternæ & immobiles, & conſtituat* Metaphyſicam; *Inquiſitio verò* Efficientis, & Materię, & latentis proceſſûs, & latentis Schematiſmi (*quæ omnia curſum Naturæ communem & ordinarium, non leges fundamentales & æternas reſpiciunt) conſtituat* Phyſicam; *atque his ſubordinentur ſimiliter Practicæ duæ;* Phyſicæ Mechanica; Metaphyſicę (*perpurgato nomine*) Magia, *propter latas eius vias, & maius imperium in Naturam.*

Poſito

X.

Poſito itaque doctrinæ ſcopo, pergendum ad præcepta; idque ordine minimè peruerſo, aut perturbato. Atque indicia de Interpretatione Naturæ complectuntur partes in genere duas; primam de educendis aut excitandis Axiomatibus ab Experientiâ; ſecundam, de educendis aut deriuandis Experimentis nouis ab Axiomatibus. Prior autem trifariam diuiditur; in tres nempe Miniſtrationes; Miniſtrationem ad ſenſum; Miniſtrationem ad Memoriam; & Miniſtrationem ad Mentem, ſiue Rationem.

Primò enim paranda eſt Hiſtoria Naturalis, & Experimentalis, ſufficiens & bona; quod fundamentum rei eſt: Neque enim fingendum, aut excogitandum, ſed inueniendum, quid Natura faciat, aut ferat.

Hiſtoria verò Naturalis & Experimentalis tam varia eſt & ſparſa, vt Intellectum confundat & diſgreget, niſi ſiſtatur & compareat ordine idoneo. Itaque formandæ ſunt Tabulæ, & Coordinationes Inſtantiarum, tali modo & inſtructione, vt in eas agere poſſit Intellectus.

Id quoque licèt fiat; tamen Intellectus ſibi permiſſus, & ſpontè mouens, incompetens eſt, & inhabilis ad opificium Axiomatum, niſi regatur, & muniatur. Itaque tertiò, adhibenda eſt Inductio legitima, & vera, quæ ipſa clauis eſt Interpretationis. Incipiendum autem eſt à Fine, & retrò pergendum ad reliqua.

XI.

I*Nquiſitio Formarum ſic procedit; Super Naturam datam primò facienda eſt* comparentia ad Intellectum *omnium* Inſtantiarum *Notarum, quæ in eadem Naturâ conueniunt, per Materias licèt diſsimillimas. Atque huiuſmodi collectio facienda eſt hiſtoricè, abſque contemplatione præfeſtinâ, aut ſubtilitate aliquâ maiore. Exempli gratiâ; In Inquiſitione de Formâ Calidi.*

Inſtantię Conuenientes in Naturâ Calidi.

1. *Radij Solis, præſertim Æſtate & Meridie.*
2. *Radij Solis reflexi & conſtipati, vt inter montes, aut per parietes, & maximè omnium in ſpeculis comburentibus.*
3. *Meteora Ignita.*
4. *Fulmina Comburentia.*
5. *Eructationes flammarum ex Cauis montium, &c.*
6. *Flamma omnis.*
7. *Ignita ſolida.*
8. *Balnea Calida Naturalia.*
9. *Liquida feruentia, aut calefacta.*
10. *Vapores & Fumi feruentes, atque Aër ipſe, qui fortiſsimum & furentem ſuſcipit calorem, ſi concludatur; vt in Reuerberatorijs.*

11 *Tempeſtates aliquæ ſudæ per ipſam conſtitutionem Aeris, non habitâ ratione Temporis Anni.*

12 *Aër concluſus & ſubterraneus in Cauernis nonnullis, præſertim hyeme.*

13 *Omnia villoſa; vt lana, pelles animalium, & plumagines, habent nonnihil teporis.*

14 *Corpora omnia, tam ſolida, quàm liquida, & tam denſa, quàm tenuia (qualis eſt ipſe Aër) Igni ad tempus approximata.*

15 *Scintillæ ex ſilice & chalybe per fortem percuſſionem.*

16 *Omne Corpus fortitèr attritum, vt lapis, lignum, pannus, &c. adeò vt temones, & axes rotarum, aliquandò flammam concipiant; & Mos excitandi Ignis apud Indos Occidentales fuerit per Attritionem.*

17 *Herbæ virides & humidæ ſimul concluſæ & contruſæ, vt Roſæ, piſæ in corbibus; adeò vt fœnum ſi repoſitum fuerit madidum, ſæpè concipiat flammam.*

18 *Calx viua, aquâ aſperſa.*

19 *Ferrum, cùm primò diſſoluitur per aquas fortes in vitro, idque abſque vllâ admotione ad ignem: & ſtannum ſimilitèr, &c. ſed non adeò intensè.*

20 *Animalia, præſertim & perpetuò per interiora; licèt in inſectis calor ob paruitatem corporis non deprehendatur ad tactum.*

21 *Fimus equinus, & huiuſmodi excrementa animalium recentia.*

22 *Oleum forte Sulphuris & Vitrioli exequitur opera*

Caloris, in linteo adurendo.

23 *Oleum Origani, & huiuſmodi exequitur opera Caloris, in adurendis oſsibus dentium.*

24 *Spiritus vini fortis & benè rectificatus exequitur opera Caloris; adeò vt ſi albumen oui in eum inijciatur, concreſcat & albeſcat, ferè in modum albuminis cocti; & panis iniectus torreſiat & incruſtetur, ad modum panis toſti.*

25 *Aromata, & herbæ calidæ, vt Dracunculus, Naſturtium vetus, &c. licèt ad manum non ſint calida, (nec integra, nec pulueres eorum) tamen ad linguam & palatum parùm maſticata, percipiuntur calida, & quaſi adurentia.*

26 *Acetum forte, & omnia acida, in membro vbi non ſit* Epidermis, *vt in oculo, linguâ, aut aliquâ aliâ parte vulneratâ, & cute detectâ, dolorem cient, non multùm diſcrepantem ab eo qui inducitur à calido.*

27 *Etiam frigora acria & intenſa inducunt ſenſum quendam vſtionis;*

Nec Boreæ penetrabile frigus adurit.

28 *Alia.*

Hanc Tabulam Eſſentiæ & Præſentiæ, *appellare conſueuimus.*

XII.

S*Ecundò, facienda eſt* Comparentia *ad Intellectum* Inſtantiarum, *quæ Naturâ datâ priuan-*

ur : quia Forma (vt dictum eſt) non minùs abeſſe debet, vbi Natura data abeſt; quàm adeſſe, vbi adeſt. Hoc *verò infinitum eſſet in omnibus.*

Itaque ſubiungenda ſunt Negatiua Affirmatiuis, *& Priuationes inſpiciendæ tantùm in illis Subiectis, quæ ſunt maximè cognata illis alteris, in quibus Natura data ineſt & comparet. Hanc* Tabulam declinationis, *ſiue* Abſentiæ in proximo, *appellare conuenimus.*

Inſtantiæ in proximo, *quæ priuantur naturâ Calidi.*

Lunæ & Stellarum, & Cometarum radij non inueniuntur Calidi ad tactum: quinetiam obſeruari ſolent acerrima frigora in Plenilunijs. At Stellæ fixæ Maiores, quando Sol eas ſubit, aut ijs approximatur, exiſtimantur feruores Solis augere & intendere; vt fit cum Sol ſiſtitur in Leone, & Diebus Canicularibus.

Ad Inſtantiam I.^{am} Affirmatiuam.

Inſtantia 1.ª Negatiua vel Subiunctiua.

Radij Solis in Mediâ (quam vocant) Regione Aëris non calefaciunt; cuius ratio vulgò non malè redditur; quia Regio illa nec ſatis appropinquat ad Corpus Solis vndè radij emanant, nec etiam ad Terram, vndè reflectuntur. Atque hoc liquet ex faſtigijs Montium, (niſi ſint præalti) vbi niues perpetuò durant. Sed contrà notatum eſt à nonnullis, quòd in cacumine Picûs de Tenariph, *atque etiam in* Andis Peruuiæ, *ipſa faſtigia Montium niue deſtituta ſint; niuibus naſcentibus tantùm inferiùs in aſcenſu. Atque inſupèr Aër in illis ipſis Verticibus Montium deprehenditur*

Ad 2.^{am}

2.^{a}

tur minimè frigidus, ſed tenuis tantùm & acer; adeò vt, in Andis, *pungat & vulneret oculos per nimiam acrimoniam, atque etiam pungat os ventriculi, & inducat vomitum. Atque ab Antiquis notatum eſt, in vertice* Olympi *tantam fuiſſe Aëris tenuitatem, vt neceſſe fuerit illis, qui eò aſcenderant, ſecum deferre ſpongias aceto & aquâ madefactas, eaſque ad os & nares ſubindè apponere; quia Aer ob tenuitatem non ſufficiebat reſpirationi: In quo Vertice etiam relatum eſt, tantam fuiſſe ſerenitatem & tranquillitatem à pluuijs, & niuibus, & ventis; vt Sacrificantibus literæ deſcriptæ digito in cineribus Sacrificiorum ſuper aram* Iouis, *manerent in annum proximum abſque vllâ perturbatione. Atque etiam hodiè aſcendentes ad verticem* Picûs de Tenariph, *eò vadunt noctu & non interdiu; & paulò poſt ortum Solis monentur & excitantur à Ducibus ſuis, vt feſtinent deſcendere, propter periculum (vt videtur) à tenuitate Aëris, ne ſoluat ſpiritus & ſuffocet.*

Ad 2.^{am} 3. *Reflexio radiorum Solis, in Regionibus propè Circulos Polares, admodùm debilis & inefficax inuenitur in Calore: adeò vt Belgæ, qui hybernârunt in nouâ* Zemblâ, *cùm expectarent nauis ſuæ liberationem & deobſtructionem à glaciali mole (quæ eam obſederat) per initia menſis Iulij ſpe ſuâ fruſtrati ſint, & coacti ſcaphæ ſe committere. Itaque radij Solis directi videntur parùm poſſe, etiam ſuper terram planam; nec reflexi etiam, niſi multiplicentur & vniantur; quod fit, cùm Sol magis vergit ad perpendiculum; quia tum incidentia radiorum facit angulos acutiores;*

vt

ut lineæ radiorum ſint magis in propinquo: vbi contrà in magnis obliquitatibus Solis, anguli ſint valde obtuſi, & proinde lineæ radiorum magis diſtantes. Sed interim notandum eſt, multas eſſe poſſe operationes radiorum Solis, atque etiam ex naturá Calidi, quæ non ſunt proportionatæ ad tactum noſtrum: adeò vt reſpectu noſtri non operentur vſque ad calefactionem, ſed reſpectu aliorum nonnullorum corporum exequantur opera Calidi.

Ad 2.am 4.a

Fiat huiuſmodi Experimentum. Accipiatur ſpeculum fabricatum, contrà ac fit in ſpeculis Comburentibus; & interponatur inter manum & radios Solis; & fiat obſeruatio, vtrùm minuat calorem Solis, quemadmodùm ſpeculum Comburens eundem auget & intendit. Manifeſtum eſt enim quoad radios Opticos, prout fabricatur ſpeculum in denſitate inæquali reſpectu Medij & Laterum, ita apparere ſimulachra magis diffuſa, aut magis contracta. Itaque idem videndum in Calore.

Ad 2.am 5.a

Fiat Experimentum diligentèr, vtrùm per Specula Comburentia fortiſſima & optimè fabricata, radij Lunæ poſſint excipi & colligi in aliquem vel minimum gradum teporis. Is verò gradus teporis, ſi fortaſſè nimis ſubtilis & debilis fuerit, vt ad tactum percipi & deprehendi non poſſit; confugiendum erit ad Vitra illa quæ indicant conſtitutionem Aëris calidam aut frigidam; ita vt radij Lunæ per Speculum Comburens incidant, & iaciantur in ſummitatem Vitri huiuſmodi; atque tum notetur, ſi fiat depreſſio aquæ per teporem.

Practi-

Ad 2.am 6.a *Practicetur etiam Vitrum Comburens ſuper Calidum, quod non ſit radioſum aut luminoſum; vt* Ferri, *& Lapidis calefacti, ſed non igniti; aut Aquæ feruentis, aut ſimilium: & notetur, vtrùm fiat augmentum & intentio Calidi, vt in radijs Solis.*

Ad 2.am 7.a *Practicetur etiam Speculum Comburens in flammâ communi.*

Ad 3.am 8.a *Cometarum (ſi & illos numerare inter Meteora libuerit) non deprehenditur conſtans aut manifeſtus effectus in augendis ardoribus anni, licèt ſiccitates ſæpiùs inde ſequi notatæ ſint. Quinetiam Trabes, & Columnæ Lucidæ, & Chaſmata, & ſimilia, apparent ſæpiùs temporibus hybernis, quàm æſtiuis; & maximè per intenſiſſima frigora, ſed coniuncta cum ſiccitatibus. Fulmina tamen & Coruſcationes & Tonitrua raro eueniunt hyeme, ſed ſub tempus magnorum feruorum. At Stellæ (quas vocant) Cadentes, exiſtimantur vulgò magis conſtare ex viſcoſâ aliquâ materiâ ſplendidâ & accenſâ, quàm eſſe naturæ igneæ fortioris. Sed de hoc inquiratur vlteriùs.*

Ad 4.am 9.a *Sunt quædam Coruſcationes, quæ præbent Lumen, ſed non vrunt: Eæ verò ſemper fiunt ſine Tonitru.*

Ad 5.am 10.a *Eructationes & eruptiones Flammarum inueniuntur non minùs in Regionibus frigidis quàm calidis; vt in* Iſlandiâ *&* Groenlandiâ*: quemadmodum & Arbores per regiones frigidas magis ſunt quandóque inflammabiles, & magis piceæ ac reſinoſæ, quàm per regiones calidas; vt fit in Abiete, Pinu, & reliquis: Verùm in quali ſitu & naturâ Soli huiuſmodi eruptiones*

nes fieri ſoleant, vt poßimus Affirmatiuæ ſubiungere Negatiuam, non ſatis quæſitum eſt.

Ad 6.^{am} 11.^{a}

Omnis flamma perpetuò eſt calida magis aut minus, neque omninò ſubiungitur Negatiua: *Et tamen referunt Ignem Fatuum, (quem vocant) qui etiam aliquandò impingitur in parietem, non multùm habere caloris; fortaſsè inſtar flammæ ſpiritûs vini, quæ clemens & lenis eſt. Sed adhuc lenior videtur ea flamma, quæ in nonnullis Hiſtorijs fidis & grauibus inuenitur apparuiſſe circa capita & comas Puerorum & Virginum; quæ nullo modo comas adurebat, ſed mollitèr circum eas trepidabat. Atque certiſsimum eſt, circa Equum in itinere ſudantem, noctù & ſudâ tempeſtate apparuiſſe quandoque Coruſcationem quandam abſque manifeſto calore. Atque paucis abhinc annis, notiſsimum eſt, & pro miraculo quaſi habitum, Gremiale cuiuſdam Puellæ paulò motum aut fricatum coruſcâſſe: quod fortaſsè factum eſt ob alumen aut ſales, quibus gremiale tinctum erat, paulò craſsiùs hærentia & incruſtata, & ex fricatione fracta. Atque certiſsimum eſt, Saccharum omne, ſiue Conditum (vt vocant) ſiue ſimplex, modò ſit durius, in tenebris fractum aut cultello ſcalptum coruſcare. Similitèr Aqua Marina & ſalſa, noctù interdùm inuenitur remis fortitèr percuſſa coruſcare. Atque etiam in tempeſtatibus Spuma Maris fortitèr agitata noctù coruſca; quàm Coruſcationem Hiſpani* pulmonem Marinum *vocant. De illâ Flammâ autem, quam Antiqui nautæ vocabant* Caſtorem & Pollucem, *&*

moderni Focum Sancti Ermi, *qualem calorem habeat, non ſatis quæſitum eſt.*

Ad 7.^{am} 12.ª *Omne Ignitum ita vt vertatur in ruborem igneum, etiam ſine flammâ perpetuò Calidum eſt; neque huic* Affirmatiuæ *ſubiungitur* Negatiua: *ſed quod in proximo eſt, videtur eſſe Lignum putre; quod ſplendet noctù, neque tamen deprehenditur calidum: & ſquamæ Piſcium putreſcentes, quæ etiam ſplendent noctù, nec inueniuntur ad tactum calidæ; neque etiam corpus Cicindelæ, aut Muſcæ (quam vocant Luciolam) calidum ad tactum deprehenditur.*

Ad 8.^{am} 13.^{a} *De Balneis calidis, in quo ſitu & naturâ Soli emanare ſoleant, non ſatis quæſitum eſt: itaque non ſubiungitur* Negatiua.

Ad 9.^{am} 14.ª *Liquidis feruentibus ſubiungitur* Negatiua *ipſius Liquidi in naturâ ſuâ. Nullum enim inuenitur liquidum tangibile, quod ſit in naturâ ſuâ & maneat conſtantèr Calidum; ſed ſuperinducitur ad tempus tantùm Calor, vt Natura aſcititia: adeò vt quæ poteſtate & operatione ſunt maximè Calida, vt ſpiritus Vini, olea aromatum chymica, etiam olea vitrioli & ſulphuris, & ſimilia, quæ paulò poſt adurunt; ad primum tactum ſint frigida. Aqua autem Balneorum naturalium excepta in vas aliquod, & ſeparata à fontibus ſuis deferueſcit perindè ac aqua igne calefacta. At verum eſt corpora Oleoſa, ad tactum paulò minùs eſſe frigida quàm Aquea; vt Oleum minùs quàm Aqua, Sericum minùs quàm Linteum. Verùm hoc pertinet ad* Tabulam Graduum *de Frigido.*

Similitèr Vapori feruido ſubiungitur Negatiua *naturæ ipſius Vaporis, qualis apud nos inuenitur. Etenim Exhalationes ex Oleoſis, licèt facilè inflammabiles, tamen non inueniuntur calidæ, niſi à corpore calido recentèr exhalauerint.* Ad 10.am

Similitèr Aëri ipſi feruenti ſubiungitur Negatiua *naturæ Aëris ipſius. Neque enim inuenitur apud nos Aër calidus; niſi fuerit aut concluſus, aut attritus, aut manifeſtè calefactus à Sole, Igne, aut aliquo alio corpore calido.* Ad 10.am 16.

Subiungitur Negatiua *Tempeſtatum frigidarum magis quàm pro ratione temporis Anni, quæ eueniunt apud nos flante Euro & Borea: quemadmodum & contrariæ tempeſtates eueniunt flante Auſtro & Zephyro. Etiam inclinatio ad pluuiam (præſertim temporibus hyemalibus) comitatur tempeſtatem tepidam: at Gelu contrà, frigidam.* Ad 11.am 17.

Subiungitur Negatiua *Aëris concluſi in cauernis tempore æſtiuo. At de Aëre concluſo omninò diligentius inquirendum. Primò enim non abſque cauſà in dubitationem venit, qualis ſit natura Aëris, quatenùs ad Calidum & Frigidum in naturâ ſuâ propriâ. Recipit enim Aër Calidum manifeſtò ex impreſſione Cœleſtium; Frigidum autem fortaſsè ab expiratione Terræ; & rursùs in Mediâ (quam vocant) Regione Aëris, à vaporibus frigidis & niuibus: Vt nullum iudicium fieri poſſit de Aëris naturâ per Aërem qui foràs eſt & ſub Diô, ſed verius foret iudicium per Aërem concluſum. Atqui opus eſt etiam vt Aër concludatur in tali vaſe & materiâ, quæ nec ipſa imbuat Aërem calido, vel frigido* Ad 12.am 18.

gido ex vi propriâ, nec facilè admittat vim Aëris extranei. Fiat itaque Experimentum per ollam figularem multiplici corio obductam ad muniendam ipſam ab Aëre extraneo, factâ morâ per tres aut quatuor dies in vaſe benè occluſo: deprehenſio autem ſit poſt apertionem vaſis, vel per manum, vel per vitrum graduum ordine applicatum.

Ad 13.^{am} 19.^{a} *Subeſt ſimilitèr dubitatio, vtrùm tepor in lanâ, & pellibus, & plumis, & huiuſmodi, fiat ex quodam exili calore inhærente, quatenùs excernuntur ab animalibus; aut etiam ob pinguedinem quandam & oleoſitatem, quæ ſit naturæ congruæ cum tepore; vel planè ob concluſionem & fractionem Aëris, vt in articulo præcedente dictum eſt. Videtur enim omnis Aër abſciſſus à continuitate Aëris forinſeci, habere nonnihil teporis. Itaque fiat Experimentum in fibroſis, quæ fiunt ex lino; non ex lanâ, aut plumis, aut ſerico, quæ excernuntur ab animatis. Notandum eſt etiam, omnes pulueres (vbi manifeſtò includitur Aër) minùs eſſe frigidos, quàm corpora integra ipſorum: quemadmodum etiam exiſtimamus omnem ſpumam (vtpote quæ aërem contineat) minùs eſſe frigidam, quàm liquorem ipſum.*

Ad 14.^{am} 20.ª *Huic non ſubiungitur* Negatiua. *Nihil enim reperitur apud nos ſiue Tangibile, ſiue Spiritale, quod admotum igni non excipiat calorem. In eo tamen differunt, quòd alia excipiant calorem citiùs, vt Aër, Oleum, & Aqua; alia tardiùs, vt Lapis & Metalla. Verùm hoc pertinet ad* Tabulam Graduum.

Ad 15.^{am} 21.ª *Huic Inſtantiæ non ſubiungitur* Negatiua *alia, quàm vt benè notetur; Non excitari ſcintillas ex ſilice*

& chalybe, aut aliâ aliquâ ſubſtantiâ durâ, niſi vbi excutiuntur minutiæ aliquæ ex ipſâ ſubſtantiâ Lapidis vel Metalli: neque Aërem attritum vnquam per ſe generare ſcintillas, vt vulgò putant: Quin & ipſæ illæ ſcintillæ ex pondere corporis igniti magis vergunt deorsùm quàm ſursùm, & in extinctione redeunt in quandam Fuliginem corpoream.

Ad 16.^{am} 22.

Exiſtimamus huic Inſtantiæ non ſubiungi Negatiuam. Nullum enim inuenitur apud nos corpus tangibile, quod non ex attritione manifeſtò caleſcat; adeò vt Veteres ſomniarent non ineſſe Cœleſtibus aliam vim aut virtutem calefaciendi, niſi ex attritione Aëris per rotationem rapidam & incitatam. Verùm in hoc genere vlteriùs inquirendum eſt, vtrùm corpora quæ emittuntur ex Machinis (qualia ſunt pilæ ex Tormentis) non ex ipſâ percuſsione contrahant aliquem gradum caloris; adeò vt poſtquàm deciderint, inueniantur nonnihil calida. At Aer motus magis infrigidat quàm calefacit; vt in Ventis, & Follibus, & flatu oris contracti. Verùm huiuſmodi motus non eſt tam rapidus vt excitet calorem; & fit ſecundùm totum, non per particulas: vt mirum non ſit, ſi non generet calorem.

Ad 17.^{am} 23.

Circa hanc Inſtantiam facienda eſt inquiſitio diligentior. Videntur enim Herbæ & Vegetabilia viridia & humida aliquid habere in ſe occulti caloris. Ille verò calor tam tenuis eſt, vt in ſingulis non percipiatur ad tactum: Verùm poſtquàm illa adunata ſint & concluſa, vt ſpiritus ipſorum non expiret in aerem, ſed ſe inuicèm foueat; tum verò oritur calor manifestus, & nonnunquàm flamma in materiâ congruâ.

Etiam

Ad 18.^{am} 24.ª Etiam circa hanc Inſtantiam diligentior facienda eſt inquiſitio. Videtur enim Calx viua aquâ aſperſa concipere calorem; vel propter vnionem caloris qui anteà diſtrahebatur, (vt ante dictum eſt de Herbis concluſis) vel ob irritationem & exaſperationem ſpiritûs ignei ab aquâ, vt fiat quidam conflictus & antiperiſtaſis. Vtra verò res ſit in cauſâ, faciliùs apparebit, ſi loco Aquæ immittatur Oleum: Oleum enim æquè ac Aqua valebit ad vnionem ſpiritûs incluſi, ſed non ad irritationem. Etiam faciendum eſt Experimentum latiùs tam in cineribus & calcibus diuerſorum corporum, quàm per immiſſionem diuerſorum liquorum.

Ad 19.^{am} 25.^{a} Huic Inſtantiæ ſubiungitur Negatiua aliorum Metallorum, quæ ſunt magis mollia & fluxa. Etenim bracteolæ Auri ſolutæ in liquorem per Aquam Regis, nullum dant calorem ad tactum in diſſolutione: neque ſimilitèr plumbum in Aquâ forti. Neque etiam Argentum viuum, (vt memini) ſed Argentum ipſum parùm excitat caloris, atque etiam Cuprum, (vt memini) ſed magis manifeſtò Stannum, atque omnium maximè Ferrum & Chalybs; quæ non ſolùm fortem excitant calorem in diſſolutione, ſed etiam violentam ebullitionem. Itaque videtur calor fieri per conflictum, cùm Aquæ fortes penetrant, & fodiunt, & diuellunt partes corporis, & corpora ipſa reſiſtunt. Vbi verò corpora faciliùs cedunt, vix excitatur Calor.

Ad 20.^{am} 26.ª Calori Animalium nulla ſubiungitur Negatiua, niſi Inſectorum (vt dictum eſt) ob paruitatem corporis. Etenim in Piſcibus collatis ad Animalia terreſtria magis notatur gradus coloris, quàm priuatio. In Vegetabi-

getabilibus autem & Plantis nullius percipitur gradus caloris ad tactum, neque in lachrymis ipſorum, neque in Medullis recentèr apertis. At in Animalibus magna reperitur diuerſitas Caloris, tum in partibus ipſorum; (alius eſt enim calor circa Cor, alius in Cerebro, alius circa Externa) tum in Accidentibus eorum, vt in exercitatione vehementi, & febribus.

Ad 21.^{am} 27.^{a}

Huic Inſtantiæ vix ſubiungitur Negatiua. *Quin-tiam excrementa Animalium non recentia manifeſtè abent calorem potentialem, vt cernitur in impinguaone Soli.*

Ad 22.^{am} & 23.^{am} 28.^{a}

Liquores (ſiue Aquæ vocentur, ſiue Olea) qui abent magnam & intenſam acrimoniam, exequuntur era caloris in diuulſione corporum, atque aduſtione ſt aliquam moram: ſed tamen ad ipſum tactum manus non ſunt calidi ab initio. Operantur autem ſecundum analogiam, & poros corporis cui adiunguntur. Aqua enim Regis Aurum ſoluit, Argentum minimè: Econtrà, Aqua fortis Argentum ſoluit, Aurum minimè: Neutrum autem ſoluit Vitrum; & ſic de æteris.

Ad 24.^{am} 29.^{a}

Fiat Experimentum ſpiritûs vini in Lignis, ac etiam in Butyro, aut Cerâ, aut Pice; ſi fortè per calorem ſuum ea aliquatenus liquefaciat. Etenim Inſtantia 24.^{a} oſtendit poteſtatem eius imitatiuam Caloris in incruſtationibus. Itaque fiat ſimilitèr Experimentum in Liquefactionibus. Fiat etiam Experimentum per Vitrum Graduum ſiue Calendare, quod concauum ſit in ſummitate ſuâ per exterius; & immittatur in illud concauum exterius, ſpiritus vini benè rectificatus, cum operculo

culo vt meliùs contineat calorem ſuum; & notetur vtrùm per calorem ſuum faciat aquam deſcendere.

Ad 25.am 30.a *Aromata, & Herbæ acres ad palatum, multò magis ſumptæ interiùs, percipiuntur calida. Videndum itaque in quibus alijs materijs exequantur opera caloris. Atque referunt Nautæ, cùm cumuli & maſſæ Aromatum diù concluſæ ſubitò aperiuntur, periculum inſtare illis qui eas primò agitant & extrahunt, à febribus & inflammationibus ſpiritûs. Similitèr fieri poterit Experimentum, vtrùm pulueres huiuſmodi Aromatum aut Herbarum non areſaciant Laridum, & carnem ſuſpenſam ſuper ipſos, veluti fumus Ignis.*

Ad 26.am 31.a *Acrimonia ſiue Penetratio ineſt tam Frigidis, qualia ſunt Acetum, & Oleum Vitrioli; quam Calidis, qualia ſunt oleum Origani & ſimilia. Itaque ſimilitèr & in Animatis cient dolorem, & in non-Animatis diuellunt partes & conſumunt. Neque huic Inſtantiæ ſubiungitur* Negatiua. *Atque in Animatis nullus reperitur dolor, niſi cum quodam ſenſu caloris.*

Ad 27.am 32.a *Communes ſunt complures actiones & Calidi, & Frigidi, licèt diuerſâ admodùm ratione. Nam & niues, puerorum manus videntur paulò pòſt vrere; & frigora tuentur carnes à putrefactione, non minùs quàm ignis; & Calores contrahunt corpora in minus, quod faciunt & Frigida. Verùm hæc & ſimilia opportunius eſt referre ad Inquiſitionem de Frigido.*

Tertiò

Aphor. XIII.

TErtiò *facienda eſt* Comparentia ad Intellectum *Inſtantiarum in quibus Natura, de* *quá ſit Inquiſitio, ineſt ſecundùm magis & minùs; ſiue factâ comparatione incrementi & decrementi in* *odem ſubiecto, ſiue factâ comparatione ad inuicem in ſubiectis diuerſis. Cùm enim Forma rei ſit ipſiſſima Res; neque differat Res à Formâ, alitèr quàm differunt Apparens & Exiſtens, aut Exterius & Interius,* *ut in ordine ad Hominem & in Ordine ad Vniuerſum; omninò ſequitur, vt non recipiatur aliqua Na-* *ura pro verâ Formâ, niſi perpetuò decreſcat quan-* *o Natura ipſa decreſcit, & ſimilitèr perpetuò au-* *getur quando Natura ipſa augetur. Hanc ita-* *que Tabulam*, Tabulam Graduum *ſiue* Tabulam Comparatiuæ *appellare conſueuimus.*

Tabula Graduum, *ſiue* Comparatiuæ *in Calido.*

PRimò itaque dicemus de ijs quæ nullum prorſùs gradum Caloris habent ad tactum; ſed videntur habere potentialem tantùm quendam calorem, ſiue diſpoſitionem & præparationem ad calidum. Poſteà demùm deſcendemus ad ea, quæ ſunt actu, ſiue ad tactum Calida, eorumque fortitudines & Gradus.

1. *In corporibus ſolidis & tangibilibus non inuenitur aliquid, quod in Naturâ ſuâ Calidum ſit originaliter. Non enim lapis aliquis, non metallum, non ſulphur, non foſſile aliquod, non lignum, non aqua, non cadauer animalis, inueniuntur Calida. Aquæ autem calidæ in Balneis videntur calefieri per accidens, ſiue per flammam, aut ignem ſubterraneum, qualis ex Ætnâ, & montibus alijs compluribus euomitur; ſiue ex conflictu corporum, quemadmodùm Calor fit in ferri & ſtanni diſſolutionibus. Itaque gradus Caloris in Inanimatis, quatenùs ad tactum humanum, nullus eſt; veruntamen illa Gradu Frigoris differunt; non enim æquè frigidum eſt lignum, ac metallum. Sed hoc pertinet ad Ta*bulam graduum in Frigido.

2. *Attamen quoad potentiales Calores & præparationes ad flammam, complura inueniuntur inanimata admodùm diſpoſita, vt Sulphur, Naphtha, Petrelæum.*

3. *Quæ anteà incaluerunt, vt fimus equinus ex animali, aut calx, aut fortaſſè cinis aut fuligo ex Igne, reliquias latentes quaſdam caloris prioris retinent. Itaque fiunt quædam diſtillationes & ſeparationes corporum, per ſepulturam in fimo equino; atque excitatur calor in calce, per aſperſionem aquæ; vt iam dictum eſt.*

4. *Inter Vegetabilia non inuenitur aliqua Planta, ſiue pars Plantæ (veluti lachryma, aut medulla) quæ ſit ad tactum humanum calida. Sed tamen (vt ſuperiùs dictum eſt) herbæ virides concluſæ caleſcunt; atque ad interiorem tactum, veluti ad palatum, aut ad ſtomachum, aut etiam ad exteriores partes poſt aliquam moram (vt in emplaſtris & vnguentis) alia vegetabilia inueniuntur calida, alia frigida.*

Non inuenitur in partibus animalium, poſtquam fuerint mortuæ aut ſeparatæ, aliquid calidum ad tactum humanum. Nam neque fimus equinus ipſe, niſi fuerit concluſus & ſepultus calorem retinet. Sed tamen omnis fimus habere videtur calorem potentialem, vt in agrorum impinguatione. Et ſimilitèr, cadauera animalium, huiuſmodi habent latentem & potentialem calorem; adeò vt in Cœmeterijs, vbi quotidiè fiunt ſepulturæ, Terra calorem quendam occultum colligat, qui cadauer aliquod recentèr impoſitum conſumit, longè citiùs quàm terra pura. Atque apud Orientales traditur inueniri textile quoddam tenue & molle, factum ex auium plumagine, quod vi innatâ butyrum ſoluat & liquefaciat, in ipſo leuitèr inuolutum.

6. *Quæ impinguant agros, vt Fimi omnis generis, Creta, Arena maris, Sal, & ſimilia, diſpoſitionem nonnullam habent ad Calidum.*

7. *Omnis putrefactio in ſe rudimenta quædam exilis Caloris habet, licèt non hucuſque, vt ad tactum percipiatur. Nam nec ea ipſa quæ putrefacta ſoluuntur in animalcula, vt Caro, Caſeus, ad tactum percipiuntur Calida; neque lignum putre, quod noctù ſplendet, deprehenditur ad tactum Calidum. Calor autem in putridis quandoquè ſe prodit per odores tetros & fortes.*

8. *Primus itaque Caloris gradus, ex ijs quæ ad tactum humanum percipiuntur Calida, videtur eſſe Calor animalium, qui benè magnam habet graduum latitudinem; Nam infimus gradus (vt in inſectis) vix ad tactum deprenditur; Summus autem gradus vix attingit ad gradum Caloris radiorum Solis in regionibus & temporibus maximè feruentibus; neque ita acris eſt, quin tolerari poſſit à manu. Et tamen referunt de Conſtantio, aliiſque nonnullis, qui Conſtitutionis & habitûs Corporis admodùm ſicci fuerunt, quòd acutiſſimis febribus correpti, ita incaluerint, vt manum admotam aliquantulùm vrere viſi ſint.*

9. *Animalia, ex Motu & exercitatione, ex vino & epulis, ex venere, ex febribus ardentibus, & ex dolore, augentur Calore.*

10. *Animalia in acceſſibus febrium intermittentium, à principio, frigore & horrore corripiuntur,*

tur; ſed paulò pòſt maiorem in modum incaleſcunt; quod etiam faciunt à principio in Cauſonibus, & febribus peſtilentialibus.

11. *Inquiratur vlteriùs de Calore comparato in diuerſis animalibus, veluti piſcibus, quadrupedibus, ſerpentibus, auibus; atque etiam ſecundùm ſpecies ipſorum, vt in Leone, Miluio, Homine; Nam ex vulgari opinione, piſces per interiora minùs Calidi ſunt, aues autem maximè Calidæ; præſertim Columbæ, Accipitres, Struthiones.*

Inquiratur vlteriùs de Calore comparato in eodem animali, ſecundùm partes & membra eius diuerſa. Nam lac, ſanguis, ſperma, oua, inueniuntur gradu modico tepida, & minùs Calida quàm ipſa caro exterior in animali, quando mouetur, aut agitatur. Qualis verò gradus ſit Caloris in cerebro, ſtomacho, corde, & reliquis, ſimilitèr adhuc non eſt quæſitum.

3. *Animalia omnia, per hyemem & tempeſtates frigidas, ſecundùm Exterius frigent; ſed per Interiora etiam magis eſſe Calida exiſtimantur.*

4. *Calor Cœleſtium etiam in regione calidiſſimâ, atque temporibus Anni & diei calidiſſimis, non eum gradum Caloris obtinet, qui vel lignum aridiſſimum, vel ſtramen, vel etiam linteum vſtum incen-*

incendat aut adurat, niſi per ſpecula comburentia roboretur; ſed tamen è rebus humidis vaporem excitare poteſt.

15. *Ex traditione Aſtronomorum ponuntur ſtellæ aliæ magis, aliæ minùs* Calidæ. *Inter Planetas enim poſt* Solem *ponitur* Mars *calidiſſimus; deindè* Iupiter, *deindè* Venus; *Ponuntur autem tanquàm frigidi,* Luna, *& deindè omnium maximè* Saturnus. *Inter fixas autem ponitur calidiſſimus Sirius; deindè* Cor *Leonis, ſiue Regulus; deindè* Canicula, *&c.*

16. *Sol magis calefacit, quo magis vergit ad perpendiculum, ſiue Zenith; quod etiam credendum eſt de alijs Planetis, pro modulo ſuo Caloris; Exempli gratiâ,* Iouem *magis apud nos calefacere, cùm poſitus ſit ſub Cancro, aut Leone, quàm ſub Capricorno, aut Aquario.*

17. *Credendum eſt Solem ipſum, & Planetas reliquos, magis calefacere in Perigæis ſuis, propter propinquitatem ad terram, quàm in Apogæis. Quòd ſi eueniat, vt in aliquâ regione Sol ſit ſimùl in Perigæo, & propiùs ad perpendiculum; neceſſe eſt vt magis calefaciat, quàm in regione vbi Sol ſit ſimilitèr in Perigæo, ſed magis ad obliquum. Adeò vt* Comparatio *exaltationis Planetarum notari debeat, proùt ex perpendiculo aut obliquitate participet, ſecundum regionum varietatem.*

18. *Sol etiam, & ſimiliter reliqui Planetæ, calefacere magis exiſtimantur, cùm ſint in proximo ad Stellas fixas maiores; veluti cùm Sol ponitur in Leone, magis vicinus fit cordi Leonis, caudæ Leonis, & Spicæ virginis, & Sirio, & Caniculæ, quàm cùm ponitur in Cancro, vbi tamen magis ſiſtitur ad perpendiculum. Atque credendum eſt partes Cœli maiorem infundere calorem (licèt ad tactum minimè perceptibilem) quo magis ornatæ ſint Stellis, præſertim maioribus.*

Omninò Calor Cœleſtium augetur tribus modis; videlicèt ex perpendiculo, ex propinquitate ſiue Perigæo, & ex coniunctione ſiue conſortio Stellarum.

Magnum omninò inuenitur interuallum inter Calorem Animalium, ac etiam radiorum Cœleſtium (prout ad nos deferuntur,) atque flammam, licèt leniſſimam, atque etiam Ignita omnia; atque inſuper liquores, aut Aërem ipſum, maiorem in modum ab igne calefactum. Etenim flamma ſpiritûs vini, præſertim rara, nec conſtipata, tamen potis eſt ſtramen, aut linteum, aut papyrum incendere; quod nunquàm faciet Calor Animalis, vel Solis, abſque ſpeculis comburentibus.

Flammæ autem, & Ignitorum, plurimi ſunt gradus in fortitudine & debilitate Caloris. Verum *rùm de his nulla eſt facta diligens Inquiſitio; vt neceſſe ſit iſta leuiter tranſmittere. Videtur autem ex flammis illa ex ſpiritu vini eſſe molliſſima; niſi fortè Ignis fatuus, aut flammæ, ſeu coruſcationes ex ſudoribus animalium, ſint molliores. Hanc ſequi opinamur flammam ex vegetabilibus leuibus & poroſis, vt ſtramine, ſcirpis, & folijs arefactis, à quibus non multùm differre flammam ex pilis aut plumis. Hanc ſequitur fortaſſè flamma ex lignis, præſertim ijs quæ non multum habent ex reſinâ aut pice; ita tamen vt flamma ex lignis quæ paruâ ſunt mole (quæ vulgò colligantur in faſciculos) lenior ſit, quam quæ fit ex truncis arborum & radicibus. Id quod vulgò experiri licet in fornacibus quæ ferrum excoquunt, in quibus ignis ex faſciculis & ramis arborùm non eſt admodùm vtilis. Hanc ſequitur (vt arbitramur) flamma ex oleo, & ſeuo, & cerâ, & huiuſmodi oleoſis & pinguibus, quæ ſunt ſine magnâ acrimonia. Fortiſſimus autem Calor reperitur in pice & reſinâ; atque adhuc magis in Sulphure, & Caphurâ, & Naphthâ, & Petrelæo, & Salibus, (poſtquam materia cruda eruperit) & in horum compoſitionibus, veluti puluere Tormentario, Igne Græco, (quem vulgò Ignem ferum vocant) & diuerſis eius generibus, quæ tam obſtinatum habent Calorem, vt ab aquis nō facilè extinguantur.*

22. *Exiſtimamus etiam flammam, quæ reſultat ex non-*

nonnullis metallis imperfectis, eſſe valdè robuſtam & acrem. Verùm de iſtis omnibus inquiratur vlterius.

23. *Videtur autem flamma fulminum potentiorum has omnes flammas ſuperare; adeò vt ferrum ipſum perfectum aliquando colliquauerit in guttas; quod flammæ illæ alteræ facere non poſſunt.*

4. *In Ignitis autem diuerſi ſunt etiam gradus Caloris, de quibus etiam non facta eſt diligens inquiſitio. Calorem maximè debilem exiſtimamus eſſe ex linteo vſto, quali ad flammæ excitationem vti ſolemus; & ſimiliter ex ligno illo ſpongioſo, aut funiculis arefactis, qui ad tormentorum accenſionem adhibentur. Poſt hunc ſequitur carbo ignitus ex lignis, & anthracibus, atque etiam ex lateribus ignitis, & ſimilibus. Ignitorum autem vehementiſſimè Calida exiſtimamus eſſe metalla ignita, vt Ferrum, & Cuprum, & cætera. Verùm de his etiam facienda eſt vlterior inquiſitio.*

5. *Inueniuntur ex Ignitis nonnulla longè Calidiora, quàm nonnullæ ex flammis. Multò enim Calidius eſt, & magis adurens Ferrum Ignitum, quàm flamma ſpiritûs vini.*

26. *Inueniuntur etiam ex illis quæ Ignita non ſunt,*

ſed tantùm ab igne Calefacta, ſicut Aquæ feruentes, & Aër concluſus in reuerberatorijs, nonnulla quæ ſuperant Calore multa ex flammis ipſis, & Ignitis.

27. *Motus auget Calorem; vt videre eſt in follibus & flatu; adeò vt duriora ex Metallis non ſoluantur, aut liquefiant per ignem mortuum aut quietum, niſi flatu excitetur.*

28 *Fiat Experimentum per ſpecula comburentia, in quibus (vt memini) hoc ſit; vt ſi ſpeculum ponatur (exempli gratiâ) ad diſtantiam Spithamæ ab obiecto combuſtibili, non tantoperè incendat aut adurat, quàm ſi poſitum fuerit ſpeculum (exempli gratiâ) ad diſtantiam Semiſpithamæ, & gradatim & lentè trahatur ad diſtantiam Spithamæ. Conus tamen, & vnio radiorum eadem ſunt, ſed ipſe Motus auget operationem Caloris.*

29. *Exiſtimantur incendia illa, quæ fiunt flante vento forti, maiores progreſſus facere aduerſùs ventum, quàm ſecundùm ventum; quia ſcilicèt flamma reſilit motu perniciore, vento remittente, quàm procedit vento impellente.*

30. *Flamma non emicat aut generatur, niſi detur aliquid concaui, in quo flamma mouere poſſit & ludere; præterquàm in flammis flatuoſis pulueris*

Tormentarij, & ſimilibus, vbi compreſſio & incarceratio flammæ auget eius furorem.

31 *Incus per malleum caleſit admodùm; adeò vt ſi Incus fuerit laminæ tenuioris, exiſtimemus illam per fortes & continuos ictus mallei poſſe rubeſcere, vt ferrum ignitum; ſed de hoc fiat Experimentum.*

2. *At in Ignitis quæ ſunt poroſa, ita vt detur ſpatium ad exercendum motum ignis, ſi cohibeatur huiuſmodi motus per compreſſionem fortem, ſtatim extinguitur ignis; veluti cùm linteum vſtum, aut filum ardens candelæ aut lampadis, aut etiam carbo aut pruna ardens, comprimitur per preſſorium, aut pedis conculcationem, aut huiuſmodi, ſtatim ceſſant operationes Ignis.*

3. *Approximatio ad corpus Calidum auget Calorem, pro gradu approximationis; quod etiam fit in lumine: Nam quò propiùs collocatur obiectum ad lumen, eò magis eſt viſibile.*

4 *Vnio calorum diuerſorum auget Calorem, niſi facta ſit commiſtio corporum. Nam focus magnus, & focus paruus in eodem loco, nonnihil inuicem augent Calorem; at aqua tepida immiſſa in aquam feruentem refrigerat.*

35 *Mora corporis calidi auget Calorem. Etenim Calor perpetuò tranſiens & emanans, commiſcetur cum calore præinexiſtente, adeò vt multiplicet Calorem. Nam focus non æquè calefacit cubiculum per moram ſemihoræ, ac ſi idem focus duret per horam integram. At hoc non facit lumen; Etenim lampas aut candela in aliquo loco poſita, non magis illuminat per moram diuturnam, quàm ſtatim ab initio.*

36. *Irritatio per frigidum ambiens, auget Calorem; vt in focis videre eſt per gelu acre. Quod exiſtimamus fieri non tantùm per concluſionem & contractionem Caloris, quæ eſt ſpecies vnionis; ſed per exaſperationem: veluti cùm Aër aut baculum violenter comprimitur aut flectitur, non ad punctum loci prioris reſilit, ſed vlteriùs in contrarium. Itaque fiat diligens Experimentum, per baculum vel ſimile aliquid immiſſum in flammam, vtrùm ad latera flammæ non vratur citiùs, quàm in medio flammæ.*

37. *Gradus autem in ſuſceptione Caloris ſunt complures. Atque primò omnium notandum eſt, quàm paruus & exilis calor, etiam ea corpora quæ Caloris minimè omnium ſunt ſuſceptiua, immutet tamen & nonnihil calefaciat. Nam ipſe calor manûs, globulum plumbi, aut alicuius Metalli, pauliſper detentum nonnihil calefacit. Adeò facilè, & in omnibus tranſmittitur*

tur & excitatur Calor, corpore nullo modo ad apparentiam immutato.

38. *Facillimè omnium corporum apud nos & excipit, & remittit Calorem Aër; quod optimè cernitur in vitris Calendaribus. Eorum confectio eſt talis: Accipiatur vitrum ventre concauo, collo tenui & oblongo; reſupinetur & demittatur huiuſmodi vitrum ore deorſum verſo, ventre ſurſum, in aliud vaſculum vitreum vbi ſit Aqua; tangendo fundum vaſculi illius recipientis, extremo ore vitri immiſſi, & incumbat paululùm vitri immiſſi collum ad os vitri recipientis, ita vt ſtare poſſit; quod vt commodiùs fiat, apponatur parùm ceræ ad os vitri recipientis, ita tamen vt non penitùs obturetur os eius, nè ob defectum Aëris ſuccedentis impediatur motus, de quo iam dicetur, qui eſt admodum facilis & delicatus.*

Oportet autem vt vitrum demiſſum, antequàm inſeratur in alterum, calefiat ad ignem à parte ſuperiori, ventre ſcilicet. Poſtquam autem fuerit vitrum illud collocatum, vt diximus, recipiet & contrahet ſe Aër (qui dilatatus erat per calefactionem) poſt moram ſufficientem pro extinctione illius aſcititij Caloris, ad talem extenſionem ſiue dimenſionem, qualis erit Aëris ambientis aut communis tunc temporis, quando immittitur vitrum, atque attrahet aquam in ſurſum ad huiuſmodi menſuram. Debet autem appen-

appendi charta anguſta & oblonga, & gradibus (quot libuerit) interſtincta. Videbis autem prout tempeſtas diei incaleſcit aut frigeſcit, Aërem ſe contrahere in anguſtius per frigidum, & extendere ſe in latius per Calidum; id quod conſpicietur per aquam aſcendentem quando contrahitur Aër, & deſcendentem ſiue depreſſum quando dilatatur Aër. Senſus autem aeris, quatenùs ad Calidum, & Frigidum, tam ſubtilis eſt & exquiſitus, vt facultatem tactûs humani multùm ſuperet; adeò vt Solis radius aliquis, aut calor anhelitûs, multò magis calor manûs, ſuper vitri ſummitatem poſitus, ſtatim deprimat aquam manifeſtò. Attamen exiſtimamus ſpiritum animalium magis adhuc exquiſitum ſenſum habere Calidi & Frigidi, niſi quòd à mole corporeâ impediatur & hebetetur.

39. Poſt Aërem exiſtimamus corpora eſſe maximè ſenſitiua Caloris ea, quæ à frigore recenter immutata ſint & compreſſa, qualia ſunt Nix, & Glacies; ea enim leni aliquo tepore ſolui incipiunt & colliquari. Poſt illa ſequitur fortaſſè Argentum viuum. Poſt illud ſequuntur corpora pinguia, vt oleum, butyrum, & ſimilia; deinde Lignum; deinde Aqua. Poſtremò Lapides, & Metalla, quæ non facilè calefiunt, præſertìm interiùs. Illa tamen Calorem ſemel ſuſceptum diutiſſimè retinent; ita vt later, aut lapis, aut ferrum ignitum in peluim aquæ frigidæ immiſſum,

miſſum, & demerſum per quartam partem horæ (plus minùs) retineat Calorem, ita vt tangi non poſſit.

40. *Quò minor eſt corporis moles, eò citiùs per corpus calidum approximatum incaleſcit; id quod demonſtrat omnem Calorem apud nos, eſſe corpori tangibili quodammodò aduerſum.*

41. *Calidum, quatenùs ad ſenſum & tactum humanum, res varia eſt & reſpectiua; adeò vt aqua tepida, ſi manus frigore occupetur, ſentiatur eſſe calida; ſin manus incaluerit, frigida.*

Aphor. XIV.

Q*Vàm inopes ſimus hiſtoriæ, quiuis facilè aduertet, cùm in* Tabulis *ſuperioribus, præterquam quod loco hiſtoriæ probatæ & Inſtantiarum certarum nonnunquam traditiones & relationes inſeramus, (ſemper tamē adiecta dubiæ fidei & Authoritatis nota) ſæpenumerò etiam hiſce verbis,* Fiat Experimentum, *vel* Inquiratur vlteriùs, *uti cogamur.*

XV.

A*Tque Opus & officium harum trium Tabularum,* Comparentiam Inſtantiarum ad intellectum, *vocare conſueuimus. Factâ autem* Comparentiâ, *in opere ponenda eſt ipſa* Inductio, *Inuenienda*

enda eſt enim, ſuper Comparentiam *omnium & ſingularum Inſtantiarum, Natura talis, quæ cum naturâ datâ perpetuò adſit, abſit; atque creſcat, & decreſcat; ſitq; (vt ſuperiùs dictum eſt) limitatio Naturæ magis communis. Hoc ſi mens iam ab initio facere tentet affirmatiuè (quod ſibi permiſſa ſemper facere ſolet) occurrent phantaſmata, & opinabilia, & Notionalia malè terminata, & Axiomata quotidiè emendanda; niſi libeat (Scholarum more) pugnare pro falſis. Ea tamen proculdubiò erunt meliora aut prauiora, pro facultate & robore intellectûs qui operatur. At omninò Deo (Formarum Inditori & opifici) aut fortaſſe Angelis & Intelligentijs competit, Formas per Affirmationem immediatè noſſe, atque ab initio Contemplationis. Sed certè ſupra hominem eſt; Cui tantùm conceditur, procedere primò per* Negatiuas, *& poſtremo loco deſinere in* Affirmatiuas, *poſt omnimodam excluſionem.*

XVI.

I*Taq; Naturæ facienda eſt prorſus ſolutio & ſeparatio; non per Ignem certè, ſed per Mentem, tanquàm Ignem diuinum. Eſt itaq;* Inductionis *veræ opus primum (qnatenùs ad inueniendas Formas)* Reiectio *ſiue* Excluſiua *Naturarum ſingularum, quæ non inueniuntur in aliquâ Inſtantiâ, vbi Natura data adeſt; aut inueniuntur in aliquâ Inſtantiâ, vbi Natura data abeſt; aut inueniuntur in aliquâ Inſtantiâ creſcere, cùm Natura data decreſcat; aut decreſcere,*

cùm

cum Natura data creſcat. Tum verò poſt Reiectionem *&* Excluſiuam *debitis modis factam, ſecundo loco (tanquàm in fundo) manebit (abeuntibus in fumum opinionibus volatilibus) Forma affirmatiua, ſolida, & vera, & benè terminata. Atque hoc breue dictu eſt, ſed per multas ambages ad hoc peruenitur. Nos autem nihil fortaſſè ex ijs, quæ ad hoc faciunt, prætermittemus.*

XVII.

Cauendum autem eſt, & monendum quaſi perpetuò, ne cùm tantæ partes Formis videantur à nobis tribui, trahantur ea, quæ dicimus, ad Formas eas, quibus hominum contemplationes & cogitationes hactenùs aſſueuerunt.

Primò enim, de Formis copulatis, quæ ſunt (vt diximus) Naturarum ſimplicium Coniugia ex curſu communi vniuerſi, vt Leonis, Aquilæ, Roſæ, Auri, & huiuſmodi, impræſentiarùm non loquimur. Tempus enim erit de ijs tractandi, cùm ventum fuerit ad latentes Proceſſus, *&* latentes Schematiſmos, *eorùmque inuentionem, prout reperiuntur in ſubſtantijs (quas vocant) ſeu Naturis concretis.*

Rurſus verò, non intelligantur ea quæ dicimus (etiam quatenùs ad Naturas ſimplices) de formis & Ideis abſtractis, aut in materiâ non determinatis, aut malè determinatis. Nos enim quùm de Formis loquimur, nil aliud intelligimus, quàm leges illas & determinationes Actûs puri, quæ Naturam aliquam *ſimplicem ordinant & conſtituunt; vt calorem, lumen, pondus, in omnimodâ materiâ & ſubiecto ſuſceptibili. Itaque eadem res eſt Forma Calidi, aut Forma Luminis, & Lex Calidi, ſiue Lex Luminis; neque verò à rebus ipſis & parte operatiuâ, vnquam nos abſtrahimus, aut recedimus. Quare cùm dicimus (exempli gtatiâ) in Inquiſitione Formæ Caloris,* Reiice tenuitatem, *aut,* tenuitas non eſt ex Formâ Caloris; *idem eſt ac ſi dicamus*, poteſt homo ſuperinducere Calorem in corpus denſum; *aut contrà*, poteſt homo auferre aut arcere Calorem à corpore tenui.

Quòd ſi cuiquam videantur etiam Formæ noſtræ habere nonnihil abſtracti, quòd miſceant & coniungant heterogenea (videntur enim valde eſſe heterogenea Calor Cœleſtium, & Ignis; rubor fixus in roſâ, aut ſimilibus, & apparens in Iride, aut radijs Opalij, aut Adamantis; Mors ex ſummerſione, ex crematione, ex puncturâ gladij, ex Apoplexiâ, ex Atrophiâ; & tamen conueniunt iſta in Naturâ Calidi, Ruboris, Mortis) is ſe habere intellectum nôrit conſuetudine, & integralitate rerum, & opinionibus captum & detentum. Certiſsimum enim eſt, iſta, vtcunq; heterogenea & aliena, coire in Formam, ſiue Legem eam quæ ordinat Calorem, aut ruborem, aut mortem; nec emancipari poſſe potentiam humanam, & liberari à Naturæ curſu communi, & expandi & exaltari ad Efficientia noua, & Modos operandi nouos, niſi per reuelationem & inuentionem huiuſmodi Formarum; & tamen poſt iſtam vnionem Naturæ, quæ *eſt res maximè principalis, de Naturæ diuiſionibus & venis, tam ordinarijs, quàm interioribus & verioribus, ſuo loco poſtea dicetur.*

XVIII.

I*Am verò proponendum eſt Exemplum* Excluſionis *ſiue* Reiectionis *Naturarum, quæ per* Tabulas Comparentiæ *reperiuntur non eſſe ex Formâ Calidi; illud interim monendo, non ſolùm ſufficere ſingulas* Tabulas *ad* Reiectionem *alicuius Naturæ, ſed etiam vnamquamque ex Inſtantijs ſingularibus in illis contentis. Manifeſtum enim eſt ex ijs quæ dicta ſunt, omnem* Inſtantiam contradictoriam *deſtruere opinabile de Formâ. Sed nihilominùs quandoque perſpicuitatis causâ, & vt vſus* Tabularum *clariùs demonſtretur,* Excluſiuam *duplicamus, aut repetimus.*

Exemplum Excluſiuæ, *ſiue* Reiectionis Naturarum *à formâ Calidi.*

1. P*Er radios Solis,* Reijce *Naturam Elementarem.*

2. *Per Ignem communem, & maximè per Ignes ſubterraneos (qui remotiſſimi ſunt, & plurimùm intercluduntur à radijs Cœleſtibus)* Reijce *Naturam Cœleſtem.*

3. *Per Calefactionem omnigenûm corporum, (hoc eſt, Mineralium, Vegetabilium, partium exteriorum Animalium, Aquæ, Olej, Aëris, & reliquorum) ex approximatione ſolâ ad Ignem, aut âliud Corpus calidum;* Reijce *omnem Varietatem, ſiue ſubtiliorem Texturam corporum.*

4. *Per Ferrum & Metalla ignita, quæ calefaciunt alia corpora, nec tamen omninò pondere aut ſubſtantiâ minuuntur;* Reijce *inditionem ſiue mixturam ſubſtantiæ alterius Calidj.*

5. *Per Aquam feruentem, atque Aërem, atque etiam per Metalla, & alia Solida calefacta, ſed non vſque ad ignitionem ſiue ruborem;* Reijce *Lucem aut Lumen.*

6. *Per radios Lunæ, & aliarum Stellarum, (excepto Sole)* Reijce *etiam Lucem & Lumen.*

7 *Per* Comparatiuam *Ferri igniti, & Flammæ ſpiritûs vini (ex quibus, Ferrum ignitum plus habet calidi & minus lucidi, Flamma autem ſpiritûs vini plus lucidi & minus calidi)* Reijce *etiam Lucem & Lumen.*

8. *Per aurum & alia Metalla ignita, quæ denſiſſimi ſunt corporis ſecundùm totum;* Reijce *Tenuitatem.*

9. *Per Aërem, qui inuenitur vt plurimùm frigidus, & tamen manet tenuis*; Reijce *etiam Tenuitatem.*

10. *Per Ferrum ignitum, quod non intumeſcit mole, ſed manet intra eandem dimenſionem viſibilem*; Reijce *Motum localem, aut expanſiuum ſecundùm totum.*

11 *Per dilatationem Aëris in Vitris Calendarijs & ſimilibus, qui mouetur localitèr & expanſiuè manifeſtò, neque tamen colligit manifeſtum augmentum Caloris*; Reijce *etiam Motum Localem, aut expanſiuum ſecundùm totum.*

12 *Per facilem Tepefactionem omnium corporum, abſque aliquâ deſtructione aut alteratione notabili*; Reijce *Naturam deſtructiuam, aut inditionem violentam alicuius Naturæ nouæ.*

13 *Per Conſenſum & Conformitatem operum ſimilium, quæ eduntur à Calore & à Frigore*; Reijce *Motum tàm Expanſiuum quàm Contractiuum, ſecundùm totum.*

14 *Per Accenſionem Caloris ex attritione corporum*; Reijce *Naturam Principialem. Naram Principialem vocamus eam, quæ Poſitiua reperitur in Naturâ, nec cauſatur à Naturâ præcedente.*

Sunt & aliæ Naturæ: neque enim Tabulas conficimus perfectas, ſed Exempla tantùm.

Omnes & ſingulæ Naturæ prædictæ non ſunt ex Formâ Calidi. Atque ab omnibus Naturis prædictis liberatur Homo in operatione ſuper Calidum.

Aphor. XIX.

ATque in Excluſiuâ iacta ſunt fundamenta Inductionis veræ; quæ tamen non perficitur donec ſiſtatur in Affirmatiuâ. Neque verò ipſa Excluſiua vllo modo perfecta eſt, neque adeò eſſe poteſt ſub initijs. Eſt enim Excluſiua (vt planè liquet) Reiectio Naturarum Simplicium: Quòd ſi non habeamus adhuc bonas & veras Notiones Naturarum ſimplicium, quomodò rectificari poteſt Excluſiua? At nonnullæ ex ſupradictis (veluti Notio Naturæ Elementaris, Notio Naturæ Cœleſtis, Notio Tenuitatis) ſunt Notiones vagæ, nec bene terminatæ. Itaque nos, qui nec ignari ſumus, nec obliti, quantum opus aggrediamur; (viz. vt faciamus Intellectum humanum Rebus & Naturæ parem) nullo modo acquieſcimus in his quæ adhuc præcepimus: ſed & rem in vlterius prouehimus, & fortiora auxilia in vſum Intellectûs machinamur & miniſtramus, quæ nunc ſubiungemus. Et certè in Interpretatione Naturæ animus omninò taliter eſt præparandus & formandus, vt & ſuſtineat ſe in gradibus debitis certitudinis & tamen cogitet (præſertim ſub initijs) ea, quæ adſunt, multùm pendere ex ijs quæ ſuperſunt.

XX.

A*ttamen quia citiùs emergit Veritas ex errore quàm ex confuſione, vtile putamus vt fiat permiſsio Intellectui, poſt tres Tabulas* Comparentiæ primæ *(quales poſuimus) factas & penſitatas, accingendi ſe & tentandi opus* Interpretationis Naturæ *in affirmatiuâ; tam ex Inſtantijs Tabularum, quam ex ijs quæ aliàs occurrent. Quod genus Tentamenti,* Permiſsionem Intellectûs, *ſiue* Interpretationem inchoatam, *ſiue* Vindemiationem primam *appellare conſueuimus.*

Vindemiatio prima de Formâ Calidi.

A*nimaduertendum autem eſt, Formam rei ineſſe (vt ex ijs, quæ dicta ſunt, planè liquet) Inſtantijs vniuerſis & ſingulis, in quibus Res ipſa ineſt: aliter enim Forma non eſſet: Itaque nulla planè dari poteſt Inſtantia contradictoria. Attamen longè magis conſpicua inuenitur Forma & euidens in aliquibus Inſtantijs, quàm in alijs; in ijs videlicet, vbi minùs cohibita eſt Natura Formæ, & impedita, & redacta in ordinem, per Naturas alias. Huiuſmodi autem Inſtantias,* Eluceſcentias *vel* Inſtantias Oſtenſiuas *appellare conſueuimus. Pergendum itaque eſt ad* Vindemiationem *ipſam* primam *de Formâ Calidi.*

Per vniuerſas & ſingulas Inſtantias, *Natura, cuius limitatio eſt Calor, videtur eſſe Motus. Hoc autem maximè oſtenditur in Flammâ, quæ perpetuò mouetur; & in Liquoribus feruentibus aut bullientibus, qui etiam perpetuò mouentur. Atque oſtenditur etiam in incitatione ſiue incremento Caloris facto per motum; vt in Follibus, & ventis: de quo vide* Inſtant. 29. Tab. 3. *Atque ſimilitèr in alijs modis Motûs, de quibus vide* Inſtant. 28. & 31. Tab. 3. *Rurſùs oſtenditur in extinctione Ignis & Caloris per omnem fortem compreſſionem, quæ frænat & ceſſare facit Motum: de quâ vide* Inſtant. 30. & 32. Tab. 3. *Oſtenditur etiam in hoc, quòd omne corpus deſtruitur aut ſaltem inſignitèr alteratur ab omni Igne & Calore forti ac vehementi: Unde liquidò conſtat, fieri à Calore tumultum & perturbationem, & motum acrem in partibus internis Corporis; qui ſensim vergit ad diſſolutionem.*

Intelligatur hoc quod diximus de Motu, (nempe, vt ſit inſtar Generis ad Calorem) non quòd Calor generet Motum, aut quòd Motus generet Calorem; (licet & hæc in aliquibus vera ſint) ſed quòd ipſiſſimus Calor, ſiue Quid ipſum *Caloris ſit Motus, & nihil aliud: limitatus tamen per* Differentias, *quas mox ſubiungemus, poſtquàm nonnullas* cautiones *adiecerimus ad euitandum Æquiuocum.*

Calidum ad ſenſum, res Reſpectiua eſt, & in ordine

dine ad **Hominem**, non ad Vniuerſum; & ponitur rectè vt Effectus Caloris tantùm in ſpiritum Animalem: Quin etiam in ſeipſo res varia eſt, cùm idem corpus (prout Senſus prædiſponitur) inducat perceptionem tam Calidi quàm Frigidi: vt patet per Inſtant: 41. Tab. 3.

Neque verò communicatio Caloris, ſiue Natura ius Tranſitiua, per quam corpus admotum corpori calido incaleſcit, confundi debet cum formâ Calidi. Aliud enim eſt Calidum, aliud Calefactiuum. Nam per motum Attritionis inducitur Calor abſque iquo Calido præcedente, vnde excluditur Calefactiuum à Formâ Calidi. Atque etiam vbi Calidum efficitur per approximationem Calidi, hoc ipſum non fit ex formâ Calidi; ſed omninò pendet à Naturâ altiore & magis communi; viz. ex Naturâ Aſſimilationis ſiue Multiplicationis ſui: de quâ facienda eſt ſeparatim inquiſitio.

At notio Ignis plebeia eſt, & nihil valet: compoſita enim eſt ex concurſu qui fit Calidi & Lucidi in aliquo corpore; vt in Flammâ communi, & corporibus accenſis vſque ad ruborem.

Remoto itaq; omni Æquiuoco, veniendum iam tandem eſt ad Differentias veras quæ limitant Motum, & conſtituunt eum in Formam Calidj.

Prima igitur Differentia ea eſt; quòd Calor ſit Motus Expanſiuus, per quem corpus nititur ad dilatationem ſui, & recipiendi ſe in maiorem ſphæram ſiue dimenſionem, quàm priùs occupauerat.

cupauerat. Hæc autem Differentia *maximè oſtenditur in flammâ; vbi fumus ſiue halitus pinguis manifeſtò dilatatur & aperit ſe in flammam.*

Oſtenditur etiam in omni Liquore feruente, qui manifeſtò intumeſcit, inſurgit, & emittit bullas; atque vrget proceſſum expandendi ſe, donec vertatur in corpus longè magis extenſum & dilatatum, quàm ſit ipſe Liquor; viz. in Vaporem, aut Fumum, aut Aërem.

Oſtenditur etiam in omni Ligno & Combuſtibili; vbi fit aliquando exudatio, at ſemper euaporatio.

Oſtenditur etiam in colliquatione Metallorum; quæ (cùm ſint corporis compactiſſimi) non facilè intumeſcunt & ſe dilatant: ſed tamen Spiritus eorum, poſtquàm fuerit in ſe dilatatus, & maiorem adèo dilatationem concupierit, trudit planè & agit partes craſſiores in Liquidum. Quòd ſi etiam Calor fortiùs intendatur, ſoluit & vertit multum ex ijs in volatile.

Oſtenditur etiam in Ferro aut Lapidibus: quæ licèt non liqueſiant aut fundantur, tamen emolliuntur. Quod etiam fit in baculis ligni; quæ calefacta paululùm in cineribus calidis fiunt flexibilia.

Optimè autem cernitur iſte Motus in Aëre, qui per exiguum calorem ſe dilatat continuò & manifeſtò: vt per Inſtant: 38. Tab. 3.

Oſtenditur etiam in naturâ contrariâ Frigidi.

di. *Frigus enim omne corpus contrahit & cogit in anguſtius; adeò vt per intenſa Frigora claui excidant ex parietibus, æra diſsiliant, vitrum etiam calefactum & ſubitò poſitum in Frigido diſsiliat & frangatur. Similitèr Aër per leuem infrigidationem recipit ſe in anguſtius: vt per* Inſtant. 38. Tab. 3. *Verùm de his fuſiùs dicetur in inquiſitione de Frigido.*

Neque mirum eſt, ſi Calidum & Frigidum edant complures actiones communes, (de quo vide Inſtant. 32 Tab. 2. *) cùm inueniantur duæ ex ſequentibus* Differentijs *(de quibus mox dicemus) quæ competunt vtrique Naturæ; licèt in hac* Differentiâ *(de quâ nunc loquimur) actiones ſint ex diametro oppoſitæ: Calidum enim dat motum expanſiuum & dilatantem, Frigidum autem dat motum contractiuum & coëuntem.*

SEcunda Differentia *eſt modificatio prioris; Hæc videlicet, quòd Calor ſit Motus expanſiuus ſiue verſus circumferentiam: hac lege tamen, vt vnà feratur corpus ſurſùm. Dubium enim non eſt, quin ſint Motus complures mixti.* Exempli *gratiâ: ſagitta aut ſpiculum ſimul & progrediendo rotat, & rotando progreditur. Similiter & Motus Caloris ſimul eſt & Expanſiuus, & Latio in ſurſùm.*

Hæc verò Differentia *oſtenditur in Forcipe,* *aut Bacillo ſerreo immiſſo in ignem : quia ſi immittatur perpendicularitèr tenendo manum ſuperiùs, citò manum adurit ; ſin ex latere aut inferiùs, omninò tardiùs.*

Conſpicua etiam eſt in Diſtillationibus *per Deſcenſorium; quibus vtuntur homines ad Flores delicatiores, quorum odores facilè euaneſcunt. Nam hoc reperit induſtria, vt collocent Ignem non ſubtèr ſed ſuprà, vt adurat minùs. Neque enim Flamma tantùm vergit ſurſum, ſed etiam omne Calidum.*

Fiat autem Experimentum huius rei in contrariâ Naturâ Frigidi : viz. vtrùm Frigus non contrahat corpus deſcendendo deorſùm; quemadmodum Calidū dilatat corpus aſcendendo ſurſùm. Itaq; adhibeantur duo bacilla ferrea, vel duo tubi vitrei, quoad cætera pares, & calefiant nonnihil; & ponatur ſpongia cum aquâ frigidâ, vel nix, ſubter vnam, & ſimilitèr ſuper alteram. Exiſtimamus enim celeriorem fore Refrigerationem ad extremitates, in eo bacillo vbi nix ponitur ſuprà, quàm in eo vbi nix ponitur ſubtèr : contrà ac fit in Calido.

Tertia Differentia *ea eſt ; vt Calor ſit Motus, non Expanſiuus vniformitèr ſecundùm totum, ſed Expanſiuus per particulas minores corporis ; & ſimul cohibitus, & repulſus, & reuerberatus, adeò vt induat Motum alternatiuum, & perpetuò trepidantem, & tentantem,*

& nitentem, & ex repercuſsione irritatum; vnde furor ille Ignis & Caloris ortum habet.

Iſta verò Differentia *oſtenditur maximè in Flammâ & Liquoribus bullientibus: quæ perpetuò trepidant, & in paruis portionibus tument, & rurſus ſubſidunt.*

Oſtenditur etiam in ijs corporibus, quæ ſunt tam duræ compagis, vt calefacta aut Ignita non intumeſcant aut dilatentur mole; vt Ferrum ignitum, in quo Calor eſt acerrimus.

Oſtenditur etiam in hoc, quòd per frigidiſſimas tempeſtates focus ardeat acerrimè.

Oſtenditur etiam in hoc, quod cùm extenditur Aër in vitro Calendari abſque impedimento aut repulſione, vniformitèr ſcilicet & æqualitèr; non percipiatur Calor. Etiam in ventis concluſis, licèt erumpant vi maximâ, tamen non percipitur Calor inſignis; quia ſcilicèt Motus fit ſecundùm totum, abſque Motu alternante in particulis. Atque ad hoc fiat Experimentum, vtrùm Flamma non vrat acriùs verſus latera, quàm in medio flammæ.

Oſtenditur etiam in hoc, quòd omnis vſtio tranſigatur per minutos poros corporis quod vritur; adeò vt Vſtio ſubruat, & penetret, & fodicet, & ſtimulet; perinde ac ſi eſſent infinitæ cuſpides acus. Itaque ex hoc illud etiam fit, quòd omnes Aquæ fortes (ſi proportionatæ ſint ad corpus, in quod agunt) edant opera Ignis, ex naturâ ſuâ corrodente & pungente.

Atque iſta Differentia (*de quâ nunc dicimus*) *communis eſt cum naturâ Frigidi; in quo cohibetur Motus contractiuus, per renitentiam expandendi; quemadmodùm in Calido cohibetur Motus expanſiuus, per renitentiam contrahendi.*

Itaque ſiue partes corporis penetrent verſùs interius, ſiue penetrent verſùs exterius, ſimilis eſt ratio; licèt impar admodùm ſit fortitudo: quia non habemus hîc apud nos in ſuperficie Terræ aliquid, quod ſit impenſè Frigidum. Vide Inſtant. 27. Tab. 9.

QVarta Differentia *eſt modificatio prioris: Hæc ſcilicet, quòd Motus ille Stimulationis aut Penetrationis debeat eſſe nonnihil rapidus & minimè lentus; atque fiat etiam per particulas, licèt minutas; tamen non ad extremam ſubtilitatem, ſed quaſi maiuſculas.*

Oſtenditur hæc Differentia *in comparatione operum quæ edit Ignis, cum ijs quæ edit Tempus ſiue Ætas. Ætas enim ſiue Tempus arefacit, conſumit, ſubruit, & incinerat, non minùs quàm Ignis; vel potiùs longè ſubtiliùs: ſed quia Motus eiuſmodi eſt lentus admodùm & per particulas valdè exiles, non percipitur Calor.*

Oſtenditur etiam in comparatione diſſolutionum Ferri & Auri. Aurum enim diſſoluitur *abſque calore excitato; Ferrum autem cum vehementi excitatione Caloris, licèt ſimili ferè interuallo quoad tempus. Quia ſcilicet in Auro, ingreſſus Aquæ Separationis eſt clemens & ſubtilitèr inſinuans, & ceßio partium Auri facilis: At in Ferro, ingreſſus eſt aſper, & cum conflictu, & partes Ferri habent obſtinationem maiorem.*

Oſtenditur etiam aliquatenùs in Gangrænis nonnullis & Mortificationibus carnium; quæ non excitant magnum calorem aut dolorem, ob ſubtilitatem putrefactionis.

Atque hæc ſit Prima Vindemiatio, *ſiue* Interpretatio inchoata *de Formâ Calidi, facta per* Permiſsionem Intellectûs.

Ex Vindemiatione *autem iſtâ* primâ, *Forma ſiue Definitio vera Caloris (eius, qui eſt in ordine ad Vniuerſum, non relatiuus tantummodò ad Senſum) talis eſt, breui verborum complexu.* Calor eſt Motus Expanſiuus, cohibitus, & nitens per partes minores. *Modificatur autem Expanſio*; vt expandendo in ambitum, nonnihil tamen inclinet verſus ſuperiora. *Modificatur autem & Nixus ille per partes*; vt non ſit omninò ſegnis, ſed incitatus & cum impetu nonnullo.

Quod verò ad Operatiuam attinet, eadem res eſt. Nam deſignatio eſt talis. Si in aliquo corpore naturali poteris excitare Motum ad ſe dilatandum, aut expandendum; eumq́ue Motum ita reprimere & in ſe vertere, vt dilatatio illa non procedat æqualitèr ſed partim obtineat, partim retrudatur; proculdubiò generabis Calidum: *non habitâ ratione, ſiue corpus illud ſit Elementare, (vt loquuntur) ſiue imbutum à Cœleſtibus; ſiue luminoſum, ſiue opacum; ſiue tenue, ſiue denſum; ſiue localitèr expanſum, ſiue intra clauſtra dimenſionis primæ contentum; ſiue vergens ad diſſolutionem, ſiue manens in ſtatu; ſiue Animal, ſiue Vegetabile, ſiue Minerale, ſiue Aqua, ſiue Oleum, ſiue Aër, aut aliqua alia ſubſtantia quæcunque ſuſceptiua Motûs prædicti. Calidum autem ad Senſum, res eadem eſt: ſed cum analogiâ, qualis competit Senſui. Nunc verò ad vlteriora auxilia procedendum eſt.*

Aphor. XXI.

POſt Tabulas Comparentiæ primæ & Reiectionem *ſiue* Excluſiuam, *nec non* Vindemiationem primam *factam ſecundùm eas; pergendum eſt ad reliqua auxilia Intellectûs, circà* Interpretationem Naturæ, *&* Inductionem *veram ac perfectam. In quibus proponendis, vbi opus erit Tabulis, procedemus ſuper Calidum & Frigidum; vbi autem opus erit tantùm Exemplis paucioribus, procedemus per alia omnia: vt nec confundatur Inquiſitio, & tamen Doctrina verſetur minùs in anguſto.*

Dicemus itaque primo loco, de Prerogatiuis Inſtantiarum: *Secundò, de* Adminiculis Inductionis: *Tertiò, de* Rectificatione Inductionis: *Quar-*

Quartò, de Variatione Inquiſitionis pro Naturâ Subiecti: *Quintò, de* Prærogatiuis Naturarum *quatenùs ad Inquiſitionem, ſiue de eo quod inquirendum eſt priùs & poſteriùs: Sextò, de* Terminis Inquiſitionis, *ſiue de* Synopſi *omnium* Naturarum *in Vniuerſo: Septimò, de* Deductione ad Praxin, *ſiue de eo quod eſt in Ordine ad Hominem: Octauò, de* Paraſceuis ad Inquiſitionem: *Poſtremò autem, de* Scalâ Aſcenſoriâ & Deſcenſoriâ Axiomatum.

XXII.

I*Nter* Prærogatiuas Inſtantiarum, *Primò proponemus* Inſtantias Solitarias. *Eæ autem ſunt* Solitariæ, *quæ exhibent Naturam, de quâ ſit Inquiſitio, in talibus Subiectis quæ nil habent commune cum alijs Subiectis, præter illam ipſam Naturam: aut rurſus quæ non exhibent Naturam, de quâ ſit Inquiſitio, in talibus Subiectis quæ ſunt ſimilia per omnia cum alijs Subiectis, præterquàm in illâ ipſâ Naturâ. Manifeſtum enim eſt, quòd huiuſmodi Inſtantiæ tollant ambages, atque accelerent & roborent* Excluſiuam; *adeò vt paucæ ex illis ſint inſtar multorum.*

Exempli gratiâ: ſi fiat Inquiſitio de Naturâ Coloris, Inſtantiæ Solitariæ *ſunt Priſmata, Gemmæ Cryſtallinæ quæ reddunt colores, non ſolùm in ſe, ſed exteriùs ſuprà parietem: Item Rores, &c. Iſtæ enim nil habent commune cum coloribus fixis in Floribus,* *Gemmis coloratis, Metallis, Lignis, &c. præter ipſum colorem. Unde facilè colligitur, quòd Color nil aliud ſit quàm Modificatio imaginis lucis immiſſæ & receptæ: in priore genere, per gradus diuerſos Incidentiæ; in poſteriore, per Texturas & Schematiſmos varios corporis. Iſtæ autem,* Inſtantiæ *ſunt* Solitariæ *quatenùs ad Similitudinem.*

Rursùs in eâdem Inquiſitione, venæ diſtinctæ Albi & Nigri in Marmoribus, & variegationes colorum in Floribus eiuſdem ſpeciei, ſunt Inſtantię Solitariæ. *Album enim & Nigrum Marmoris, & maculæ Albi & Purpurei in floribus Garyophylli, conueniunt ferè in omnibus præter ipſum colorem. Unde facilè colligitur, Colorem non multum rei habere cum Naturis alicuius corporis intrinſecis, ſed tantùm ſitum eſſe in Poſiturâ partium craſſiori & quaſi Mechanicâ. Iſtæ autem* Inſtantię *ſunt* Solitariæ, *quatenùs ad Diſcrepantiam. Vtrunque autem genus,* Inſtantias Solitarias *appellare conſueuimus; aut* Ferinas, *ſumpto vocabulo ab Aſtronomis.*

XXIII.

I*Nter prærogatiuas Inſtantiarum, ponemus ſecundo loco* Inſtantias Migrantes. *Eæ ſunt, in quibus Natura Inquiſita migrat ad generationem, cùm priùs non exiſteret; aut contrà migrat ad corruptionem, cùm priùs exiſteret. Itaquè in vtrâque Antiſtrophe, Inſtantiæ tales ſunt ſemper geminæ; vel potiùs vna Inſtantia in motu, ſiue tranſitu, producta ad periodum aduerſam. At huiuſmodi Inſtantiæ non ſolùm accele-*

rant & roborant Excluſiuam, ſed etiam compellunt Affirmatiuam, ſiue Formam ipſam in anguſtum. Neceſſe eſt enim vt Forma rei ſit quippiam, quod per huiuſmodi Migrationem indatur; aut contrà per huiuſmodi Migrationem tollatur, & deſtruatur. Atque licèt omnis Excluſio promoueat Affirmatiuam; tamen hoc magis directè fit in ſubiecto eodem, quàm in diuerſis. Forma autem (vt ex omnibus quæ dicta ſunt manifeſtò liquet) prodens ſe in vno, ducit ad omnia. Quò autem ſimplicior fuerit Migratio; eò magis habenda eſt Inſtantia in pretio. Prætereà Inſtantiæ Migrantes magni ſunt vſus ad partem Operatiuam; quia cùm proponant Formam copulatam cum Efficiente aut Priuante, perſpicuè deſignant praxin in aliquibus; vnde facilis etiam eſt tranſitus ad proxima. Subeſt tamen in illis nonnihil periculi, quod indiget cautione; hoc videlicèt, nè Formam nimis retrahant ad Efficientem, & Intellectum perfundant, vel ſaltem perſtringant falſi opinione de Formâ, ex intuitu Efficientis. Efficiens verò ſemper ponitur nil aliud eſſe, quàm vehiculum, ſiue deferens Formæ. Verùm huic rei, per Excluſiuam legitimè factam, facilè adhibetur remedium.

Proponendum itaque eſt iam Exemplum Inſtantiæ Migrantis. Sit Natura Inquiſita, Candor, ſiue Albedo: Inſtantia Migrans ad generationem, eſt vitrum integrum, & vitrum puluerizatum. Similitèr, Aqua ſimplex, & Aqua agitata in ſpumam. Vitrum enim integrum, & Aqua ſimplex, Diaphana ſunt, non Alba: At vitrum puluerizatum, & Aqua in ſpumâ, Alba, non Diaphana. Itaque quærendum quid acciderit ex iſtâ Migratione Vitro, aut Aquæ. Manifeſtum enim eſt, Formam Albedinis deferri & inuehi per iſtam contuſionem Vitri, & agitationem Aquæ. Nihil autem reperitur acceſsiſſe, præter comminutionem partium Vitri & Aquæ, & Aëris inſertionem. Neque verò parùm profectum eſt ad inueniendam Formam Albedinis, quòd corpora duo per ſe Diaphana, ſed ſecundùm magis & minùs (Aër ſcilicèt & Aqua, aut Aer & Vitrum) ſimùl poſita per minutas portiones exhibeant Albedinem, per refractionem inæqualem radiorum lucis.

Verùm hâc in re proponendum eſt etiam Exemplum periculi & cautionis, de quibus diximus. Nimirum facilè hìc occurret Intellectui ab huiuſmodi Efficientibus deprauato, quòd ad Formam Albedinis Aer ſemper requiratur; aut quòd Albedo generetur tantùm per corpora Diaphana; quæ omninò falſa ſunt, & per multas Excluſiones conuicta. Quin potiùs apparebit (miſſo Aere, & huiuſmodi) corpora omninò æqualia (ſecundùm portiones Opticas) dare Diaphanum; corpora verò inæqualia, per texturam ſimplicem, dare Album; corpora inæqualia ſecundùm texturam compoſitam, ſed ordinatam, dare reliquos colores, præter Nigrum; corpora verò inæqualia per texturam compoſitam, ſed omninò inordinatam & confuſam, dare Nigrum. Itaque de Inſtantiâ Migrante ad generationem in Naturâ Inquiſitâ Albedinis, propoſitum eſt iam Exemplum. Inſtantia autem Migrans ad Corruptionem in eâdem Naturâ Albedinis, eſt Spuma diſſoluta, aut Nix diſſoluta. Exuit enim Albedinem, & induit

Diaphanum Aqua, poſtquam ſit Integrale ſine Aere.

Neq; verò illud vllo modo prætermittendũ eſt, quòd ſub Inſtantijs Migrantibus comprehendi debeant non tantùm illæ quæ migrant ad Generationem & Priuationẽ; ſed etiam illæ quæ Migrant ad Maiorationem & Minorationem; cùm illæ etiam tendant ad inueniendã Formam, vt per definitionem Formæ ſuperiùs factam, & Tabulam Graduum manifeſtò liquet. Itaque Papyrus, quæ ſicca quùm fuerit, Alba eſt; at madefacta (excluſo Aere, & receptâ Aquâ) minùs Alba eſt, & magis vergit ad Diaphanum; ſimilem habet rationem cum Inſtantijs ſupradictis.

XXIV.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum, tertio loco ponemus Inſtantias Oſtenſiuas, de quibus in Vindemiatione primâ de Calido mentionem fecimus; quas etiam Eluceſcentias, ſiue Inſtantias Liberatas, & Prędominantes, appellare conſueuimus. Eæ ſunt, quæ oſtendunt Naturam Inquiſitam nudam & ſubſtantiuam, atque etiam in exaltatione ſuâ, aut ſummo gradu Potentiæ ſuæ; emancipatam ſcilicèt, & liberatam ab impedimentis, vel ſaltem per fortitudinem ſuæ virtutis dominantem ſuper ipſa, eáque ſupprimentem & coercentem. Cùm enim omne Corpus ſuſcipiat multas Naturarum Formas copulatas, & in Concreto; fit vt alia aliam retundat, deprimat, frangat, & liget; vndè obſcurantur Formæ ſingulæ. Inueniuntur autem ſubiecta nonnulla, in quibus Natura Inquiſita præ alijs eſt in ſuo vigore; vel per abſentiam impedimenti,

menti, vel per Prædominantiam virtutis. Huiuſmodi autem Inſtantię *ſunt maximè* Oſtenſiuæ *Formæ. Verùm & in his ipſis Inſtantijs adhibenda eſt cautio, & cobibendus impetus Intellectûs. Quicquid enim oſtentat Formam, eamq́ue trudit, vt videatur occurrere Intellectui, pro ſuſpecto habendum eſt, & recurrendum ad* Excluſiuam *ſeueram & diligentem.*

Exempli gratiâ; ſit Natura Inquiſita, Calidum. Inſtantia Oſtenſiua *Motûs Expanſionis, quæ (vt ſuperiùs dictum eſt) portio eſt præcipua Formæ Calidi, eſt Vitrum Calendare Aeris. Etenim Flamma, licèt manifeſtò exhibeat Expanſionem; tamen propter momentaneam extinctionem, non oſtendit progreſſum Expanſionis. Aqua autem feruens, propter facilem tranſitionem Aquæ in vaporem & Aerem, non tam benè oſtendit Expanſionem Aquæ in corpore ſuo. Rurſùs Ferrum Ignitum, & ſimilia, tantum abeſt vt progreſſum oſtendant, vt contrà per retuſionem & fractionem ſpiritûs, per partes compactas & craſſas (quæ domant & frænant Expanſionem) ipſa Expanſio non ſit omninò conſpicua ad ſenſum. At Vitrum Calendare clarè oſtendit Expanſionem in Aere, & conſpicuam, & progredientem, & durantem, neque tranſeuntem.*

Rurſus, Exempli gratiâ; ſit Natura Inquiſita, Pondus. Inſtantia Oſtenſiua *Ponderis, eſt Argentum viuum. Omnia enim ſuperat pondere magno interuallo, præter Aurum; quod non multò grauius eſt. At præſtantior Inſtantia eſt ad indicandam Formam ponderis, Argentum viuum, quàm Aurum; quia Au-*

rum ſolidum eſt, & Conſiſtens, quod genus referri videtur ad Denſum; At Argentum viuum liquidum eſt, & turgens Spiritu, & tamen multis partibus exuperat grauitate Diamantem, & ea quæ putantur ſolidiſſima. Ex quo oſtenditur Formam Grauis, ſiue ponderoſi, dominari ſimpliciter in copiâ Materiæ, & non in arctâ Compage.

XXV.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum ponemus quarto loco Inſtantias Clandeſtinas, quas etiam Inſtantias Crepuſculi appellare conſueuimus. Eæ ſunt veluti oppoſitæ Inſtantijs Oſtenſiuis. Exhibent enim Naturam Inquiſitam in infimâ virtute, & tanquàm in incunabulis, & rudimentis ſuis; tentantem, & tanquàm primò experientem, ſed ſub contrariâ Naturâ latentem, & ſubactam. Sunt autem huiuſmodi Inſtantiæ magni omninò momenti, ad inueniendas Formas; quia ſicut Oſtenſiuæ ducunt facilè ad Differentias, ita Clandeſtinæ ducunt optimè ad Genera; id eſt, ad Naturas illas Communes, quarum Naturæ Inquiſitæ, nihil aliud ſunt quàm limitationes.

Exempli gratiâ; ſit Natura Inquiſita, Conſiſtens, ſiue ſe Determinans; cuius Contrarium eſt Liquidum, ſiue Fluens. Inſtantię Clandeſtinæ ſunt illæ, quæ exhibent gradum nonnullum debilem & infimum Conſiſtentis in fluido; veluti Bulla Aquæ, quæ eſt tanquàm pellicula quædam conſiſtens, & determinata, facta ex corpore Aquæ. Similiter Stillicidia, quæ, ſi adfue-

rit Aqua quæ ſuccedat, producunt ſe in filum admodùm tenue, ne diſcontinuetur Aqua; At ſi non detur talis copia Aquæ, quæ ſuccedere poſſit, cadit Aqua in guttis rotundis, quæ eſt Figura quæ optimè Aquam ſuſtinet contra diſcontinuationem. At in ipſo temporis articulo, cùm deſinit filum Aquæ, & incipit deſcenſus in guttis, reſilit ipſa Aqua ſurſùm ad euitandam diſcontinuationem. Quin in Metallis, quæ quùm funduntur ſunt liquida, ſed magis tenacia, recipiunt ſe ſæpè guttæ liquefactæ ſurſùm, atque ita hærent. Simile quoddam eſt Inſtantia Speculorum puerilium, quæ ſolent facere pueruli in ſcirpis ex ſaliuâ, vbi cernitur etiam pellicula Conſiſtens Aquæ. At multò meliùs ſe oſtendit hoc ipſum, in altero illo ludicro puerili; quando capiunt Aquam, per Saponem factam paulò tenaciorem, atque inflant eam per Calamum cauum, atque indè formant Aquam, tanquàm in Caſtellum bullarum; quæ per interpoſitionem Aeris inducit Conſiſtentiam, eò vſque vt ſe proijci nonnihil patiatur abſque diſcontinuatione. Optimè autem cernitur hoc in Spumâ & Niue, quæ talem induunt Conſiſtentiam, vt ferè ſecari poſſint; cùm tamen ſint Corpora formata ex Aere & Aquâ, quæ vtraque ſunt liquida. Quæ omnia non obſcurè innuunt, Liquidum & Conſiſtens eſſe Notiones tantùm plebeias, & ad ſenſum; ineſſe autem reuerà omnibus Corporibus fugam & euitationem ſe diſcontinuandi; eam verò in Corporibus homogeneis (qualia ſunt Liquida) eſſe debilem & infirmam; in Corporibus verò quæ ſunt compoſita ex heterogeneis, magis eſſe viuidam & fortem: propterea quòd Admotio Hetero-

genei conſtringit Corpora; at Subintratio Homogenei ſoluit & relaxat.

Similiter, Exempli gratiâ; Sit Natura Inquiſita, Attractio, ſiue Coitio corporum. Inſtantia circa Formam *eius* Oſtenſiua *maximè inſignis eſt, Magnes. Contraria autem Natura Attrahenti eſt, non Attrahens; licèt in ſubſtantiâ ſimili. Veluti Ferrum, quod non attrahit ferrum, quemadmodùm nec Plumbum plumbum, nec Lignum lignum, nec Aquam aqua.* Inſtantia *autem* Clandeſtina *eſt, Magnes Ferro armatus, vel potiùs Ferrum in Magnete armato. Nam ita fert Natura, vt Magnes armatus in diſtantiâ aliquâ, non trahat Ferrum fortiùs, quàm Magnes non armatus. Verùm ſi admoueatur Ferrum, ita vt tangat ferrum in Magnete armato, tunc Magnes armatus longè maius pondus ferri ſuſtinet, quàm Magnes ſimplex & inermis; propter ſimilitudinem ſubſtantiæ Ferri versùs ferrum; quæ operatio erat omninò* Clandeſtina, *& latens in Ferro, antequàm Magnes acceſſiſſet. Itaque manifeſtum eſt, Formam Coitionis eſſe quippiam, quod in Magnete ſit viuidum & robuſtum, in Ferro debile & latens. Itidem, notatum eſt ſagittas paruas ligneas abſque cuſpide ferreâ, emiſſas ex ſclopetis grandibus, altiùs penetrare in materiam ligneam, (puta latera Nauium, aut ſimilia) quàm eaſdem ſagittas Ferro acuminatas, propter ſimilitudinem ſubſtantiæ Ligni ad lignum, licèt hoc antè in ligno latuerit. Itidem, licèt Áer aerem, aut Aqua aquam manifeſtò non trahat in Corporibus integris; tamen bulla approximata bullæ, faciliùs diſſoluit bullam, quàm* *ſi bulla illa altera abeſſet, ob appetitum Coitionis Aquæ cum aquâ, & Aeris cum aere. Atque huiuſmodi* Inſtantiæ Clandeſtinæ *(quæ ſunt vſûs nobiliſsimi, vt dictum eſt) in portionibus Corporum paruis & ſubtilibus, maximè ſe dant conſpiciendas. Quia Maſſæ rerum maiores, ſequuntur Formas magis Catholicas, & generales; vt ſuo loco dicetur.*

XXVI.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum ponemus quinto loco Inſtantias Conſtitutiuas, *quas etiam* Manipulares *appellare conſueuimus. Eæ ſunt, quæ conſtituunt vnam ſpeciem Naturæ Inquiſitæ tanquàm Formam minorem. Cùm enim Formæ legitimæ (quæ ſunt ſemper conuertibiles cum Naturis Inquiſitis) lateant in profundo, nec facilè inueniantur; poſtulat res & infirmitas humani Intellectûs, vt Formæ particulares, quæ ſunt Congregatiuæ* Manipulorum *quorundam Inſtantiarum (neutiquàm verò omnium) in Notionem aliquam Communem; non negligantur, verùm diligentiùs notentur. Quicquid enim vnit Naturam, licèt modis imperfectis; ad inuentionem Formarum viam ſternit. Itaque Inſtantiæ quæ ad hoc vtiles ſunt, non ſunt contemnendæ poteſtatis, ſed habent nonnullam Prærogatiuam.*

Verùm in his diligens eſt adhibenda Cautio, ne Intellectus humanus, poſtquàm complures ex iſtis Formis particularibus adinuenerit, atque inde Partitiones ſiue Diuiſiones Naturæ Inquiſitæ confecerit; in illis om-

ninò acquieſcat, atque ad Inuentionem legitimam Formæ Magnæ ſe non accingat; ſed præſupponat Naturam velùt à radicibus eſſe multiplicem & diuiſam, atque vlteriorem Naturæ vnionem, tanquàm rem ſuperuacuæ ſubtilitatis, & vergentem ad merum Abſtractum, faſtidiat & reijciat.

Exempli gratiâ; ſit Natura Inquiſita, Memoria, ſiue Excitans & Adiuuans memoriam. Inſtantiæ Conſtitutiuæ ſunt; Ordo, ſiue Diſtributio, quæ manifeſtò iuuat Memoriam. Item Loci in Memoriâ Artificiali; qui aut poſſunt eſſe Loci ſecundùm proprium ſenſum, veluti Ianua, Angulus, Feneſtra, & ſimilia; aut poſſunt eſſe Perſonæ familiares, & Notæ; aut poſſunt eſſe quiduis ad placitum (modò in ordine certo ponantur) veluti Animalia, Herbæ; etiam Verba; Literæ, Characteres, Perſonæ Hiſtoricæ, & cætera; licèt nonnulla ex his magis apta ſint & commoda, alia minùs. Huiuſmodi autem Loci Memoriam inſignitèr iuuant, eámque longè ſupra vires naturales exaltant. Item Carmina faciliùs hærent, & diſcuntur Memoritèr, quàm Proſa. Atque ex iſto Manipulo trium Inſtantiarum, videlicèt Ordinis, Locorum Artificialis Memoriæ, & Verſuum, conſtituitur Species vna Auxilij ad Memoriam. Species autem illa, Abſciſsio Infiniti rectè vocari poſsit. Cùm enim quis aliquid reminiſci, aut reuocare in Memoriam nititur; ſi nullam prænotionem habeat, aut perceptionem eius quod quærit, quærit certè & molitur, & hâc illâc diſcurrit, tanquàm in Infinito. Quòd ſi certam aliquam prænotionem habeat; ſtatim Abſcinditur Infinitum, & fit diſcurſus Memoriæ magis in vicino. In tribus autem illis Inſtantijs quæ ſuperiùs dictæ ſunt, prænotio perſpicua eſt & certa. In Primâ videlicèt; debet eſſe aliquid quod congruat cum Ordine: In Secundâ debet eſſe Imago, quæ relationem aliquam habeat, ſiue conuenientiam ad illa Loca certa: In Tertiâ debent eſſe Verba, quæ cadant in Verſum; atque ita Abſcinditur Infinitum. Aliæ autem Inſtantiæ dabunt hanc alteram Speciem; vt quicquid deducat Intellectuale ad feriendum Senſum (quæ ratio etiam præcipuè viget in Artificiali Memoriâ) iuuet Memoriam. Aliæ Inſtantiæ dabunt hanc alteram Speciem; vt quæ faciunt impreſsionem in Affectu forti, incutientes ſcilicèt Metum, Admirationem, Pudorem, Delectationem, iuuent Memoriam. Aliæ Inſtantiæ dabunt hanc alteram Speciem; vt quæ maximè imprimuntur à Mente purâ, & minùs præoccupatâ antè vel pòſt; veluti quæ diſcuntur in pueritiâ, aut quæ commentamur ante ſomnum, etiam primæ quæque rerum vices; magis hæreant in Memoriâ. Aliæ Inſtantiæ dabunt hanc alteram Speciem; vt multitudo Circumſtantiarum, ſiue Anſarum, iuuet Memoriam; veluti Scriptio per partes non continuatas; Lectio, ſiue Recitatio voce altâ. Aliæ deniquè Inſtantiæ dabunt hanc alteram Speciem; vt quæ expectantur, & attentionem excitant, meliùs hæreant, quàm quæ præteruolant. Itaque ſi ſcriptum aliquod viciès perlegeris, non tam facilè illud memoritèr diſces, quàm ſi illud legas Deciès; tentando interim illud recitare, & vbi deficit Memoria, inſpiciendo librum. Ita vt ſint veluti Sex Formæ Minores eorum, quæ iuuant Memoriam; videlicèt Abſciſſio Infiniti; Deductio Intellectualis ad Senſibile; Impreſſio in Affectu forti; Impreſſio in Mente purâ; Multitudo Anſarum; Præexpectatio.

Similitèr, Exempli gratiâ; Sit Natura Inquiſita, Guſtus, ſiue Guſtatio. Inſtantiæ quæ ſequuntur ſunt Conſtitutiuæ: videlicèt, quòd qui non olfaciunt, ſed ſenſu eo à Naturâ deſtituti ſunt, non percipiant, aut guſtu diſtinguant cibum rancidum, aut putridum; neque ſimilitèr Alliatum, aut Roſatum, aut huiuſmodi. Rursùs, illi qui per accidens Nares habent per deſcenſum rheumatis obſtructas, non diſcernunt aut percipiunt aliquid putridum, aut rancidum, aut Aquâ Roſaceâ inſperſum. Rursùs, qui afficiuntur huiuſmodi rheumate, ſi in ipſo momento cùm aliquid fœtidum aut odoratum habent in Ore, ſiue palato, emungant fortitèr; in ipſo Inſtanti manifeſtam perceptionem habent rancidi vel odorati. Quæ Inſtantiæ dabunt & conſtituent hanc Speciem, vel partem potiùs Guſtûs; vt Senſus Guſtationis ex parte nihil aliud ſit, quàm Olfactus Interior, tranſiens & deſcendens à Narium Meatibus ſuperioribus in Os & Palatum. At contrà, Salſum, & Dulce, & Acre, & Acidum, & Auſterum, & Amarum, & ſimilia; hæc (inquam) omnia æquè ſentiunt illi, in quibus Olfactus deeſt, aut obturatur, ac quiſquam alius: vt manifeſtum ſit, Senſum Guſtûs eſſe Compoſitum quiddam ex Olfactu Interiori, & Tactu quodam exquiſito; de quo nunc non eſt dicendi locus.

Similitèr, Exempli gratiâ; Sit Natura Inquiſita, Communicatio Qualitatis, abſque Commiſtione Subſtantiæ.

ſtantiæ. Inſtantia Lucis, dabit vel conſtituet vnam Speciem Communicationis; Calor verò & Magnes, alteram. Communicatio enim Lucis eſt tanquàm Momentanea, & ſtatim perit, amotâ Luce Originali. At Calidum, & Virtus Magnetica, poſtquàm tramiſſa fuerint, vel potiùs excitata in alio Corpore, hærent & manent ad tempus non paruum, amoto primo mouente.

Deniquè magna eſt omninò Prærogatiua Inſtantiarum Conſtitutiuarum; *vt quæ plurimùm faciant, & ad Definitiones, (præſertim particulares) & ad Diuiſiones, ſiue Partitiones Naturarum; de quo non malè dixit* Plato, Quòd habendus ſit tanquàm pro Deo, qui Definire & Diuidere benè ſciat.

XXVII.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum ponemus ſexto loco Inſtantias Conformes, *ſiue* Proportionatas; *quas etiam* Parallelas, *ſiue* Similitudines Phyſicas, *appellare conſueuimus. Eæ verò ſunt, quæ oſtendunt Similitudines & Coniugationes rerum, non in Formis Minoribus (quod faciunt* Inſtantiæ Conſtitutiuæ) *ſed planè in Concreto. Itaquè ſunt tanquam primi & infimi Gradus ad vnionem Naturæ. Neque conſtituunt aliquod Axioma ſtatim ab initio; ſed indicant & obſeruant tantùm quendam Conſenſum Corporum. Attamen licèt non multùm promoueant ad inueniendas Formas; nihilominùs magnâ cum vtilitate reuelant partium*

tium Vniuerſi fabricam, & in membris eius exercent velutì Anatomiam quandam; atque proindè velutì manu-ducunt interdum ad Axiomata ſublimia & nobilia; præſertim illa quæ ad Mundi configurationem pertinent, potiùs quàm ad Naturas & Formas ſimplices.

Exempli gratiâ; Inſtantiæ Conformes ſunt quæ ſequuntur: Speculum, & Oculus; & ſimilitèr fabrica Auris, & loca reddentia Eccho. Ex quâ Conformitate, præter ipſam obſeruationem Similitudinis, quæ ad multa vtilis eſt, procliue eſt inſupèr colligere & formare illud Axioma; videlicèt, Organa Senſuum & Corpora quæ pariunt reflexiones ad Senſus, eſſe ſimilis Naturæ. Rursùs ex hoc ipſo admonitus Intellectus, non ægrè inſurgit ad Axioma quoddam altius & nobilius. Hoc nimirùm; Nihil intereſſe inter Conſenſus, ſiue Sympathias Corporum ſenſu præditorum, & inanimatorum ſine ſenſu, niſi quòd in illis accedat ſpiritus Animalis ad Corpus ita diſpoſitum; in his autem abſit. Adeò vt quot ſint Conſenſus in Corporibus inanimatis, tot poſſint eſſe ſenſus in Animalibus, ſi eſſent perforationes in Corpore Animato, ad diſcurſum ſpiritûs Animalis in membrum ritè diſpoſitum, tanquam in Organum idoneum. Et rurſus, quot ſint ſenſus in Animalibus, tot ſint proculdubiò Motus in Corpore inanimato, vbi Spiritus Animalis abfuerit; licèt neceſſe ſit multò plures eſſe Motus in Corporibus inanimatis, quàm Senſus in Animatis, propter paucitatem Organorum Senſûs. Atque huius rei oſtendit ſe Exemplum valdè manifeſtum in doloribus. Etenim quùm ſint plura genera Doloris in Animalibus, & tanquàm varij illius Characteres (veluti alius eſt Dolor Vſtionis, alius Frigoris intenſi, alius Puncturæ, alius Compreſsionis, alius Extenſionis, & ſimilium) certiſsimum eſt omnia illa, quoad Motum, ineſſe Corporibus inanimatis; veluti Ligno, aut Lapidi, cùm uritur, aut per gelu conſtringitur, aut pungitur, aut ſcinditur, aut flectitur, aut tunditur, & ſic de alijs; licèt non ſubintrent Senſus, propter abſentiam Spiritûs Animalis.

Item Inſtantię Conformes (quod mirum fortaſsè dictu) ſunt Radices & Rami Plantarum. Omne enim Vegetabile intumeſcit, & extrudit partes in Circumferentiam, tam ſurſùm quàm deorſùm. Neque alia eſt differentia Radicum & Ramorum, quàm quòd Radix includatur in terrâ, & Rami exponantur Aeri, & Soli. Si quis enim accipiat Ramum tenerum & vegetum arboris, atque illum reflectat in aliquam terræ particulam, licèt non cohæreat ipſi Solo, gignit ſtatim non Ramum, ſed Radicem. Atque vice verſâ, ſi terra ponatur ſuperiùs, atque ita obſtruatur Lapide, aut aliquâ durâ ſubſtantiâ, vt Planta cohibeatur, nec poſsit frondeſcere ſurſùm; edet Ramos in Aerem deorſùm.

Item Inſtantiæ Conformes ſunt, Gummi arborum, & pleræque Gemmæ rupium. Vtraque enim nil aliud ſunt, quàm Exudationes, & percolationes Succorum: In primo genere ſcilicèt, Succorum ex Arboribus; in ſecundo, ex ſaxis; vnde gignitur Claritudo & ſplendor in vtriſque, per percolationem nimirùm tenuem & accuratam. Nam inde fit etiam, quod Pili Animalium non ſint tam pulchri, & tam viuidi coloris,

loris, quàm Auium Plumæ complures; quia Succi non tam delicatè percolantur per cutem, quàm per calamum.

Item Inſtantiæ Conformes *ſunt, Scrotum in Animalibus Maſculis; & Matrix in Femellis. Adeò vt nobilis illa Fabrica, per quam Sexus differunt, (quatenùs ad Animalia terreſtria) nil aliud videatur eſſe, quàm ſecundùm Exterius, & Interius; vi ſcilicèt maiore Caloris genitalia in Sexu Maſculo protrudente in exterius, vbi in Femellis nimis debilis eſt Calor, quàm vt hoc facere poſſit; vnde accidit, quòd contineatur Interiùs.*

Item Inſtantiæ Conformes *ſunt, Pinnæ Piſcium, & Pedes Quadrupedum, aut Pedes & Alæ Volucrum; quibus addidit* Ariſtoteles *quatuor volumina in motu Serpentum. Adeò vt in Fabricâ Vniuerſi, Motus viuentium plerunque videatur expediri per quaterniones Artuum, ſiue Flexionum.*

Item Dentes in Animalibus terreſtribus, & Roſtra in Auibus, ſunt Inſtantię Conformes; *vnde manifeſtum eſt, in omnibus Animalibus perfectis, fluere durum quandam ſubſtantiam verſùs Os.*

Item non abſurda eſt Similitudo & Conformitas illa, vt Homo ſit tanquàm Planta inuerſa. Nam radix neruorum & facultatum Animalium, eſt Caput; Partes autem ſeminales ſunt infimæ, non computatis extremitatibus tibiarum & brachiorum. At in Plantâ, radix (quæ inſtar Capitis eſt) regulariter infimo loco collocatur; ſemina autem ſupremo.

Denique illud omninò præcipiendum eſt, & ſæpiùs *monendum; vt diligentia hominum in Inquiſitione & Congerie Naturalis Hiſtoriæ, deinceps mutetur planè, & vertatur in contrarium eius quod nunc in vſu eſt. Magna enim hucuſque, atque adeò curioſa fuit hominum induſtria, in notandâ rerum varietate, atque explicandis accuratis Animalium, Herbarum, & Foſsilium differentijs; quarum pleræque magis ſunt Luſus Naturæ, quam ſeriæ alicuius vtilitatis verſus Scientias. Faciunt certè huiuſmodi Res ad delectationem, atque etiam quandoque ad Praxin; verùm ad introſpiciendam Naturam parùm, aut nihil. Itaque conuertenda plane eſt opera, ad inquirendas & notandas rerum Similitudines & Analoga, tam in integralibus, quàm partibus. Illæ enim ſunt, quæ Naturam vniunt, & conſtituere Scientias incipiunt.*

Verùm in his omninò eſt adhibenda Cautio grauis, & ſeuera; vt accipiantur pro Inſtantijs Conformibus & Proportionatis, *illæ quæ denotant Similitudines (vt ab initio diximus) Phyſicas; id eſt, reales & ſubſtantiales, & immerſas in Naturâ; non fortuitas & ad ſpeciem; multò minùs ſuperſtitioſas aut curioſas, quales Naturalis Magiæ ſcriptores (homines leuiſsimi, & in rebus tam ſerijs, quales nunc agimus, vix nominandi) vbique oſtentant; magnâ cum vanitate & deſipientiâ, inanes Similitudines & Sympathias rerum deſcribentes, atque etiam quandoque affingentes.*

Verùm his miſsis, etiam in ipſâ Configuratione Mundi in Maioribus, non ſunt negligendæ Inſtantię Conformes: *veluti Africa, & Regio Peruuiana, cum Continente ſe porrigente vſque ad Fretum Magellani-*

gellanicum. Vtraque enim Regio habet ſimiles Iſthmos, & ſimilia Promontoria, quod non temerè accidit.

Item Nouus & Vetus Orbis; in eo quòd vtrique Orbes versùs Septentriones lati ſunt, & exporrecti; versùs Auſtrum autem anguſti & acuminati.

Item Inſtantiæ Conformes *nobiliſſimæ ſunt, Frigora intenſa in Mediâ (quam vocant) Aëris Regione; & Ignes acerrimi, qui ſæpè reperiuntur erumpentes ex locis ſubterraneis; quæ duæ res ſunt Vltimitates & Extrema; Naturæ ſcilicèt Frigidi, versùs Ambitum Cœli, & Naturæ Calidi versùs viſcera Terræ; per Antiperiſtaſin, ſiue Reiectionem Naturæ Contrariæ.*

Poſtremò autem in Axiomatibus Scientiarum, notatu digna eſt Conformitas Inſtantiarum. *Veluti Tropus Rhetoricæ, qui dicitur* Præter Expectatum; *Conformis eſt Tropo Muſicæ, qui vocatur* Declinatio Cadentiæ. *Similitèr, Poſtulatum Mathematicum,* vt quæ eidem Tertio æqualia ſunt, etiam inter ſe ſint æqualia; *Conforme eſt cum Fabricâ Syllogiſmi in Logicâ; qui vnit ea quæ conueniunt in Medio. Denique multùm vtilis eſt in quamplurimis, Sagacitas quædam in conquirendis & indagandis Conformitatibus & Similitudinibus Phyſicis.*

XXVIII.

INter Pręrogatiuas Inſtantiarum, *ponemus ſeptimo loco* Inſtantias Monodicas; *quas etiam* Irregulares, *ſiue* Heteroclitas (*ſumpto vocabulo à Grammaticis*) *appellare conſueuimus. Eæ ſunt, quæ oſtendunt corpora in Concreto; quæ videntur eſſe Extrauagantia, & quaſi Abrupta in Naturâ, & minimè conuenire cum alijs rebus eiuſdem generis. Etenim* Inſtantiæ Conformes *ſunt ſimiles alterius: at* Inſtantiæ Monodicæ *ſunt ſui ſimiles. Vſus verò* Inſtantiarum Monodicarum *eſt talis, qualis eſt* Inſtantiarum Clandeſtinarum: *viz. ad euehendam & vniendam Naturam ad inuenienda Genera, ſiue Communes Naturas, limitandas poſtea per Differentias veras. Neque enim deſiſtendum ab Inquiſitione, donec proprietates & qualitates, quæ inueniuntur in huiuſmodi rebus quæ poſſunt cenſeri pro Miraculis Naturæ, reducantur & comprehendantur ſub aliquâ Formâ ſiue Lege certâ: vt Irregularitas ſiue Singularitas omnis reperiatur pendere ab aliquâ Formâ Communi; Miraculum verò illud, ſit tandem ſolummodò in Differentijs accuratis, & gradu, & concurſu raro; & non in ipſâ Specie: Vbi nunc Contemplationes hominum non procedant vltrà, quàm vt ponant huiuſmodi res pro Secretis & Magnalibus Naturæ, & tanquàm Incauſabilibus, & pro Exceptionibus Regularum Generalium.*

Exempla Inſtantiarum Monodicarum *ſunt, Sol, & Luna, inter Aſtra; Magnes, inter Lapides; Argentum viuum, inter Metalla; Elephas, inter Quadrupedes; Senſus Veneris, inter genera Tactûs; Odor Venaticus in Canibus, inter genera Olfactûs. Etiam* S. *litera apud Grammaticos, habetur pro Monodicâ;*

ob facilem compoſitionem, quam ſuſtinet cum Conſonantibus, aliquando duplicibus, aliquando triplicibus: quod nulla alia litera facit. Plurimi autem faciendæ ſunt huiuſmodi Inſtantiæ; quia acuunt & viuificant Inquiſitionem, & medentur Intellectui deprauato à Conſuetudine, & ab ijs quæ fiunt plerunque.

XXIX.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum, *ponemus loco Octauo* Inſtantias Deuiantes; *Errores ſcilicèt Naturæ, & Vaga, ac Monſtra: vbi Natura declinat & deflectit à curſu ordinario. Differunt enim Errores Naturæ ab* Inſtantijs Monodicis, *in hoc; quòd* Monodicæ *ſint* Miracula *Specierum, at Errores ſint* Miracula *Indiuiduorum. Similis autem ferè ſunt vsûs; quia rectificant Intellectum aduersùs conſueta, & reuelant Formas Communes. Neque enim in his etiam deſiſtendum ab Inquiſitione, donec inueniatur Cauſa huiuſmodi Declinationis. Veruntamèn Cauſa illa non exurgit ad Formam aliquam propriè, ſed tantùm ad* latentem proceſſum *ad Formam. Qui enim Vias Naturæ nouerit, is* Deuiationes *etiam faciliùs obſeruabit. At rursùs, qui* Deuiationes *nouerit, is accuratiùs Vias deſcribet.*

Atque in illo differunt etiam ab Inſtantijs Monodicis, *quòd multò magis inſtruant Praxin & Operatiuam. Nam nouas Species generare, arduum admodùm foret: at* Species *notas variare, & indè Rara multa ac Inuſitata producere, minùs arduum. Facilis autem*

autem tranſitus eſt à Miraculis Naturæ, ad Miracula Artis. Si enim deprehendatur ſemel Natura in variatione ſuâ, eiúſque ratio manifeſta fuerit; expeditum erit eò deducere Naturam per Artem, quò per Caſum aberrauerit. Neque ſolùm eò, ſed & alîorſùm; cùm Errores ex vnâ parte monſtrent & aperiant viam ad Errores & Deflexiones vndequaque. Hîc verò Exemplis non eſt opus, propter eorundem copiam. Facienda enim eſt Congeries ſiue Hiſtoria Naturalis particularis, omnium Monſtrorum, & partuum Naturæ Prodigioſorum; omnis denique Nouitatis, & Raritatis, & Inconſueti in Naturâ. Hoc verò faciendum eſt cum ſeueriſſimo delectu, vt conſtet fides. Maximè autem habenda ſunt pro ſuſpectis, quæ pendent quomodocunque à Religione; vt Prodigia Liuij: Nec minùs, quæ inueniuntur in Scriptoribus Magiæ Naturalis, aut etiam Alchymiæ, & huiuſmodi hominibus; qui tanquam proci ſunt & amatores fabularum. Sed depromenda ſunt illa ex graui & fidâ Hiſtoriâ, & auditionibus certis.

XXX.

INter Pręrogatiuas Inſtantiarum, *ponemus loco Nono* Inſtantias Limitaneas; *quas etiam* Participia *vocare conſueuimus. Eæ verò ſunt, quæ exhibent ſpecies Corporum tales, quæ videntur eſſe compoſitæ ex ſpeciebus duabus, vel* Rudimenta *inter ſpeciem vnam & alteram. Hæ verò Inſtantiæ inter* Inſtantias Monodicas *ſiue* Heteroclitas *rectè numerari poſſunt:*

Sunt enim in vniuerſitate rerum Raræ & Extraordinariæ. Sed tamen ob dignitatem, ſeorſim tractandæ & ponendæ ſunt: Optimè enim indicant compoſitionem & fabricam rerum, & innuunt cauſas Numeri & Qualitatis Specierum Ordinariarum in Vniuerſo, & deducunt Intellectum ab eo quod eſt, ad id quod eſſe poteſt.

Harum Exempla ſunt: Muſcus, inter Putredinem & Plantam; Cometæ nonnulli, inter Stellas & Meteora ignita; Piſces volantes, inter Aues & Piſces; Veſpertiliones, inter Aues & Quadrupedes: Etiam

Simia quàm ſimilis turpiſsima beſtia nobis;

& Partus Animalium Biformes, & commiſti ex ſpeciebus diuerſis; & ſimilia.

XXXI.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum *ponemus Decimo loco* Inſtantias Poteſtatis, *ſiue* Faſcium, *(ſumpto vocabulo ab Inſignibus Imperij;) quas etiam* Ingenia, *ſiue* Manus Hominis *appellare conſueuimus. Eæ ſunt Opera maximè nobilia & perfecta, & tanquam Vltima in vnaquaque Arte. Cùm enim hoc agatur præcipuè vt Natura pareat rebus & commodis humanis; conſentaneum eſt prorſùs, vt Opera, quæ iampridem in poteſtate* Hominis *fuerunt, (quaſi Prouinciæ anteà occupatæ & ſubactæ) notentur & numerentur; præſertim ea, quæ ſunt maximè enucleata & perfecta: propterea quòd ab iſtis procliuior & magis in propinquo ſit tranſitus ad Noua & hactenùs non* inuenta. Si quis enim ab horum contemplatione attentâ propoſitum acritèr & ſtrenuè vrgere velit; fiet certè, vt aut producat illa paulò longius; aut deflectat illa ad aliquid, quod finitimum eſt; aut etiam applicet & transferat illa ad vſum aliquem nobiliorem.

Neque hic finis. Verùm quemadmodùm ab Operibus Naturæ Raris & inconſuetis erigitur Intellectus & eleuatur ad inquirendas & inueniendas Formas, quæ etiam illorum ſunt capaces: Ita etiam in Operibus Artis egregijs & admirandis hoc vſu-uenit. Idque multò magis; quia Modus efficiendi & operandi huiuſmodi Miracula Artis, manifeſtus vt plurimùm eſt; cùm plerunque in Miraculis Naturæ ſit magis obſcurus. Attamen in his ipſis cautio eſt adhibenda vel maximè; ne deprimant ſcilicet Intellectum, & eum quaſi humo affigant.

Periculum enim eſt, ne per huiuſmodi Opera Artis, quæ videntur velut Summitates quædam & Faſtigia induſtriæ humanæ, reddatur Intellectus attonitus & ligatus, & quaſi maleficiatus quoad illa; ita vt cum alijs conſueſcere non poſſit: ſed cogitet nihil eius generis fieri poſſe; niſi eadem viâ quâ illa effecta ſunt, accedente tantummodò diligentiâ maiore, & præparatione magis accuratâ.

Contrà, illud ponendum eſt pro certo: vias & modos efficiendi Res & Opera, quæ adhuc reperta ſunt & notata, res eſſe plerunque pauperculas; atque omnem potentiam maiorem pendere & ordine deriuari à fontibus Formarum, quarum nulla adhuc inuenta eſt.

Itaque (vt alibi diximus) qui de Machinis & Arietibus, quales erant apud Veteres, cogitaſſet; licèt hoc feciſſet obnixè, atque ætatem in eo conſumpſiſſet; nunquam tamen incidiſſet in Inuentum Tormentorum igneorum operantium per Puluerem pyrium. Neque rurſùs, qui in Lanificijs & Serico vegetabili obſeruationem ſuam & meditationem collocâſſet, vnquam per ea reperîſſet naturam Vermis aut Serici Bombycini.

Quocircà omnia Inuenta, quæ cenſeri poſſunt magis Nobilia, (ſi animum aduertas) in lucem prodiêre, nullo modo per puſillas enucleationes & Extenſiones Artium, ſed omninò per Caſum. Nihil autem repræſentat aut anticipat Caſum, (cuius mos eſt, vt tantùm per longa ſæcula operetur) præter Inuentionem Formarum.

Exempla autem huiuſmodi Inſtantiarum particularia nihil opus eſt adducere, propter copiam eorundem. Nam hoc omninò agendum; vt viſitentur & penitùs introſpiciantur omnes Artes Mechanicæ, atque Liberales etiam, (quatenùs ad Opera) atque inde facienda eſt Congeries ſiue Hiſtoria Particularis, tanquam Magnalium, & Operum Magiſtralium, & maximè perfectorum in vnaquâque ipſarum: vnà cum Modis effectionis ſiue operationis.

Neque tamen aſtringimus Diligentiam, quæ adhibenda eſt in huiuſmodi Collectâ, ad ea quæ cenſentur pro Magiſterijs & Arcanis alicuius Artis tantùm, atque mouent admirationem. Admiratio enim proles eſt Raritatis: Siquidem Rara, licèt in genere ſint ex Vulgatis Naturis, tamen Admirationem pariunt.

At contrà, quæ reuerà Admirationi eſſe debent, propter diſcrepantiam quæ ineſt illis in ſpecie, collatis ad alias ſpecies; tamen ſi in vſu familiari præſtò ſint; leuitèr notantur. Debent autem notari Monodica Artis, non minùs quàm Monodica Naturæ; de quibus anteà diximus. Atque quemadmodùm in Monodicis Naturæ poſuimus Solem, Lunam, Magnetem, & ſimilia; quæ Re vulgatiſsima ſunt, ſed Naturâ tamen ferè ſingulari: idem & de Monodicis Artis faciendum eſt.

Exempli gratiâ: Inſtantia Monodica Artis, eſt Papyrus; res admodùm vulgata. At ſi diligentèr animum aduertas, Materiæ Artificiales aut planè Textiles ſuntper fila directa & tranſuerſa; qualia ſunt, Pannus Sericus, aut Laneus, & Linteus, & huiuſmodi: aut coagmentantur ex ſuccis concretis; qualia ſunt Later, aut Argilla figularis, aut Vitrum, aut Eſmalta, aut Porcellana, & ſimilia; quæ ſi bene vniantur, ſplendent; ſin minùs, indurantur certè, ſed non ſplendent. Attamen omnia talia, quæ fiunt ex ſuccis concretis, ſunt fragilia; nec vllo modo hærentia, & tenacia. At contrà, Papyrus eſt corpus tenax, quod ſcindi & lacerari poſsit; ita vt imitetur & ferè æmuletur Pellem ſiue Membranam alicuius Animalis, aut Folium alicuius Vegetabilis, & huiuſmodi opificia Naturæ. Nam neque fragilis eſt, vt Vitrum; neque textilis, vt Pannus; ſed habet fibras certè, non fila diſtincta, omninò ad modum Materiarum Na-

turalium: vt inter Artificiales Materias vix inueniatur ſimile aliquod, ſed ſit planè Monodicum. *Atque præferenda ſanè ſunt in Artificialibus ea quæ maximè accedunt ad imitationem Naturæ; aut è contrario eam potentèr regunt & inuertunt.*

Rurſùs, inter Ingenia & Manus Hominis, *non prorſùs contemnenda ſunt Præſtigiæ & Iocularia. Nonnulla enim ex iſtis, licèt ſint vſu leuia & ludicra, tamen informatione valida eſſe poſſunt.*

Poſtremò, neque omninò omittenda ſunt Superſtitioſa, & (prout Vocabulum ſenſu vulgari accipitur) Magica. Licèt enim huiuſmodi res ſint in immenſum obrutæ grandi mole Mendaciorum & fabularum; tamen inſpiciendum pauliſpèr, ſi fortè ſubſit & lateat in aliquibus earum aliqua operatio Naturalis: vt in Faſcino; & Fortificatione Imaginationis; & Conſenſu rerum ad diſtans; & Tranſmiſſione Impreſſionum à Spiritu ad Spiritum, non minùs quàm à Corpore ad Corpus; & ſimilibus.

XXXII.

EX *ijs, quæ antè dicta ſunt, patet; quòd quinque illa Inſtantiarum genera, de quibus diximus, (viz.* Inſtantiarum Conformium, Inſtantiarum Monodicarum, Inſtantiarum Deuiantium, Inſtantiarum Limitanearum, Inſtantiarum Poteſtatis) *non debeant reſeruari, donec inquiratur Natura aliqua certa; (quemadmodum Inſtantiæ reliquæ, quas primo loco propoſuimus; nec non plurimæ ex ijs, quæ ſequen-*

tur, reſeruari debent:) ſed ſtatìm iam ab initio facienda eſt earum Collectio, tanquam Hiſtoria quædam particularis; eò quòd digerant ea quæ ingrediuntur Intellectum, & corrigant prauam complexionem Intellectûs ipſius, quem omninò neceſſe eſt imbui, & infici, & demùm peruerti ac diſtorqueri ab incurſibus quotidianis & conſuetis.

Itaque adhibendæ ſunt eæ Inſtantiæ tanquam Præparatiuum aliquod, ad rectificandum & expurgandum Intellectum. Quicquid enim abducit Intellectum à conſuetis, æquat & complanat aream eius, ad recipiendum Lumen ſiccum & purum Notionum verarum.

Quin etiam huiuſmodi Inſtantiæ ſternunt & præſtruunt viam ad Operatiuam; vt ſuo loco dicemus, quando de Deductionibus ad Praxin *ſermo erit.*

XXXIII.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum *ponemus loco Vndecimo* Inſtantias Comitatûs, *atque* Hoſtiles; *quas etiam* Inſtantias propoſitionum fixarum *appellare conſueuimus. Eæ ſunt Inſtantiæ, quæ exhibent aliquod Corpus ſiue Concretum tale, in quo Natura Inquiſita perpetuò ſequatur tanquàm Comes quidam indiuiduus: aut contrà, in quo Natura Inquiſita perpetuò fugiat, atque ex* Comitatu *excludatur, vt Hoſtis & inimicus. Nam ex huiuſmodi Inſtantijs formantur Propoſitiones certæ & Vniuerſales; aut* Affirmatiuæ, *aut* Negatiuæ: *in quibus Subiectum* *erit tale Corpus in Concreto, Prædicatum verò Natura ipſa Inquiſita. Etenim Propoſitiones particulares omninò* Fixæ *non ſunt, vbi ſcilicèt Natura Inquiſita reperitur in aliquo Concreto fluxa & mobilis; viz. Accedens, ſiue Acquiſita; aut rursùs Recedens, ſiue Depoſita. Quocircà Particulares Propoſitiones non habent* Prærogatiuam *aliquam maiorem, niſi tantùm in Caſu* Migrationis; *de quo anteà dictum eſt. Et nihilominùs, etiam Particulares illæ Propoſitiones comparatæ & collatæ cum Vniuerſalibus, multùm iuuant; vt ſuo loco dicetur. Neque tamen, etiam in Vniuerſalibus iſtis Propoſitionibus exactam aut abſolutam Affirmationem vel Abnegationem requirimus. Sufficit enim ad id quod agitur, etiamſi Exceptionem nonnullam ſingularem aut raram patiantur.*

Vſus autem Inſtantiarum Comitatûs *eſt, ad anguſtiandam* Affirmatiuam *Formæ. Quemadmodùm enim in* Inſtantijs Migrantibus *anguſtiatur* Affirmatiua *Formæ; viz. vt neceſſariò poni debeat Forma rei eſſe aliquid, quod per Actum illum Migrationis inditur aut deſtruitur: Ita etiam in* Inſtantijs Comitatûs *anguſtiatur* Affirmatiua *Formæ; vt neceſſariò poni debeat Forma rei eſſe aliquid, quod talem Concretionem corporis ſubingrediatur, aut contrà ab eâdem abhorreat; vt qui benè nôrit Conſtitutionem aut Schematiſmum huiuſmodi corporis, non longè abfuerit ab extrahendâ in lucem Formâ Naturæ Inquiſitæ.*

Exempli gratiâ; ſit Natura Inquiſita, Calidum. Inſtantia Comitatûs, *eſt Flamma. Etenim in Aquâ, Aëre, Lapide, Metallo, & alijs quàmplurimis, Calor eſt* *lor eſt mobilis, & accedere poteſt & recedere: At omnis Flamma eſt calida, ita vt Calor in concretione Flammæ perpetuò ſequatur. At* Inſtantia Hoſtilis *Calidi nulla reperitur apud nos. Nam de viſceribus Terræ nihil conſtat ad ſenſum; ſed eorum Corporum, quæ nobis nota ſunt, nulla prorſùs eſt Concretio quæ non eſt ſuſceptibilis Caloris.*

At rurſùs, ſit Natura Inquiſita, Conſiſtens: Inſtantia Hoſtilis, *eſt Aër. Etenim Metallum poteſt fluere, poteſt conſiſtere; ſimilitèr Vitrum; etiam Aqua poteſt conſiſtere, cùm conglaciatur: at impoſſibile eſt vt Aër vnquam conſiſtat, aut exuat fluorem.*

Verùm de Inſtantijs *huiuſmodi* Propoſitionum fixarum *ſuperſunt duo Monita, quæ vtilia ſunt ad id quod agitur. Primum, vt ſi defuerit planè Vniuerſalis* Affirmatiua *aut* Negatiua, *illud ipſum diligentèr notetur tanquàm Non-Ens: ſicut fecimus de Calido, vbi Vniueuſalis Negatiua (quatenùs ad Entia quæ ad noſtram notitiam peruenerint) in rerum naturâ deeſt. Similitèr, ſi Natura Inquiſita ſit Æternum, aut Incorruptibile; deeſt Affirmatiua Vniuerſalis hìc apud nos. Neque enim prædicari poteſt* Æternum *aut* Incorruptibile *de aliquo corpore eorum, quæ infra Cœleſtia ſunt, aut ſupra interiora Terræ. Alterum Monitum eſt, vt Propoſitionibus Vniuerſalibus, tam Affirmatiuis quàm Negatiuis de aliquo Concreto, ſubiungantur ſimul ea Concreta, quæ proximè videntur accedere ad id quod eſt ex Non-Entibus: vt in Calore, Flammæ molliſſimæ & minimùm adurentes; in Incorruptibili, Aurum, quod proximè accedit. Omnia enim* *iſta indicant terminos Naturæ inter Ens & Non-Ens; & faciunt ad Circumſcriptiones Formarum, nè gliſcant & vagentur extra conditiones Materiæ.*

XXXIV.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum, *ponemus loco Duodecimo ipſas illas* Inſtantias Subiunctiuas, *de quibus in ſuperiori Aphoriſmo diximus: quas etiam* Inſtantias Vltimitatis *ſiue* Termini, *appellare conſueuimus. Neque enim huiuſmodi Inſtantiæ vtiles ſunt tantùm, quatenùs ſubiunguntur Propoſitionibus Fixis; verùm etiam per ſe, & in proprietate ſuâ. Indicant enim non obſcurè veras Sectiones Naturæ, & Menſuras rerum, & illud* Quouſque *Natura quid faciat & ferat, & deinde Tranſitus Naturæ ad aliud. Talia ſunt; Aurum, in Pondere; Ferrum, in Duritie; Cete, in Quantitate Animalium; Canis, in Odore; Inflammatio Pulueris pyrij, in Expanſione celeri; & alia id genus. Nec minùs exhibenda ſunt ea, quæ ſunt Vltima gradu infimo, quàm quæ ſupremo: vt Spiritus vini, in Pondere; Sericum, in Mollitie; Vermiculi cutis, in Quantitate Animalium; & cætera.*

XXXV.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum; *ponemus loco Decimo tertio* Inſtantias Fœderis *ſiue* Vnionis. *Eæ ſunt, quæ confundunt & adunant Naturas, quæ exiſti-*

exiſtimantur eſſe Heterogeneæ; & pro talibus notantur & ſignantur per diuiſiones receptas.

At Inſtantiæ Fœderis oſtendunt operationes & effectus, quæ deputantur alicui ex illis Heterogeneis vt propria, competere etiam alijs ex Heterogeneis; vt conuincatur iſta Heterogenia (quæ in opinione eſt) vera non eſſe, aut eſſentialis; ſed nil aliud eſſe, quàm Modificatio Naturæ communis. Optimi itaque ſunt vſûs ad eleuandum & euehendum Intellectum à Differentijs ad Genera; & ad tollendum laruas & ſimulachra rerum, prout occurrunt & prodeunt perſonatæ in ſubſtantijs Concretis.

Exempli gratiâ: ſit Natura Inquiſita, Calidum. omninò videtur eſſe diuiſio ſolennis & authentica, quòd ſint tria genera Caloris; viz. Calor Cœleſtium, Calor Animalium, & Calor Ignis: quòdq; iſti Calores (præſertim vnus ex illis comparatus ad reliquos duos) ſint ipſâ eſſentiâ & ſpecie, ſiue naturâ ſpecificâ differentes & planè heterogenei: Quandoquidèm Calor Cœleſtium & Animalium generet & foueat, at Calor Ignis contrà corrumpat & deſtruat. Eſt itaque Inſtantia Fœderis, Experimentum illud ſatis vulgatum; Cùm recipitur ramus aliquis vitis intrà domum vbi ſit focus aſſiduus, ex quo matureſcunt vuæ, etiam menſe integro citiùs quam foràs: Ita vt maturatio fructûs etiam pendentis ſuper arborem fieri poſſit ſcilicet ab Igne, cùm hoc ipſum videatur eſſe opus proprium Solis. Itaq; ab hoc initio facilè inſurgit Intellectus, repudiatâ Heterogeniâ eſſentiali, ad inquirendum quæ ſint Differentiæ illæ, quæ reuerà reperiuntur inter Calorem Solis

lis & Ignis ; ex quibus ſit, vt eorum operationes ſint tam diſsimiles, vtcunque illi ipſi participent ex Naturá communi.

Quæ Differentiæ reperientur quatuor : viz. Primò, quòd Calor Solis reſpectu Caloris Ignis, ſit gradu longè clementior & lenior : Secundò, quòd ſit (præſertim vt deſertur ad nos per Aërem) qualitate multò humidior : Tertiò, (quod Caput rei eſt) quòd ſit ſummè inæqualis ; atque accedens & auctus, & deinceps recedens & diminutus : id quòd maximè confert ad Generationem corporum. Rectè enim aſſeruit Ariſtoteles, *cauſam principalem Generationum & Corruptionum quæ fiunt hìc apud nos in ſuperficie Terræ, eſſe viam obliquam Solis per Zodiacum : vnde Calor Solis, partìm per viciſsitudines Diei & Noctis, partìm per ſucceſſiones Æſtatis & Hyemis, euadit miris modis inæqualis. Neque tamen deſinit ille Vir, ìd quod ab eo rectè inuentum fuit, ſtatim corrumpere & deprauare. Nam vt Arbiter ſcilicèt Naturæ (quod illi in more eſt) valdè Magiſtralitèr aßignat cauſam Generationis, Acceſſui Solis ; cauſam autem Corruptionis, Receſſui : cùm vtraque res (Acceſſus videlicèt Solis, & Receſſus) non reſpectiuè, ſed quaſi indifferentèr præbeat cauſam tam Generationi quàm Corruptioni : quandoquidem inæqualitas Caloris, Generationi & Corruptioni rerum ; æqualitas, Conſeruationi tantùm miniſtret. Eſt & Quarta Differentia inter Calorem Solis & Ignis, magni prorſus momenti : viz. quòd Sol operationes ſuas inſinuet per longa temporis ſpatia ; vbi operationes Ignis (vrgente hominum impatientiá) per* *breuiora interualla ad exitum perducantur. Quòd ſi quis id ſedulò agat, vt Calorem Ignis attemperet & reducat ad gradum moderatiorem & leniorem; (quod multis modis facilè fit) deinde etiam inſpergat & admiſceat nonnullam humiditatem; maximè autem ſi imitetur Calorem Solis in inæqualitate; poſtremò, ſi moram patientèr toleret, (non certè eam quæ ſit proportionata operibus Solis, ſed largiorem, quam homines adhibere ſolent in operibus Ignis;) Is facilè miſſam faciet Heterogeniam illam Caloris: & vel tentabit, vel exæquabit, vel in aliquibus vincet opera Solis, per Calorem Ignis. Similis* Inſtantia Fœderis *eſt, reſuſcitatio Papilionum ex frigore ſtupentium & tanquam emortuarum, per exiguum teporem Ignis: vt facilè cernas, non magis negatum eſſe Igni viuificare Animantia, quàm maturare Vegetabilia.* Etiam Inuentum *illud celebre* Fracaſtorij *de Sartagine acritèr calefactâ, quâ circundant Medici capita Apoplecticorum deſperatorum, expandit manifeſtè ſpiritus animales, ab humoribus & obſtructionibus Cerebri compreſſos & quaſi extinctos; illoſque ad motum excitat, non aliter quàm Ignis operatur in Aquam aut Aërem; & tamen per conſequens viuificat. Etiam Oua aliquandò excluduntur per Calorem Ignis; id quod prorſùs imitatur Calorem Animalem; & complura eiuſmodi: vt nemo dubitare poſſit, quin Calor Ignis in multis ſubiectis modificari poſſit ad imaginem Caloris Cœleſtium & Animalium.*

Similitèr ſint Naturæ Inquiſitæ, Motus & Quies. Videtur eſſe diuiſio ſolennis atque ex intimâ

Philoſophiâ, quòd corpora Naturalia vel rotent, vel ferantur rectâ, vel ſtent ſiue quieſcant. Aut enim eſt Motus ſine termino, aut Statio in termino, aut Latio ad terminum. At motus ille perennis Rotationis, videtur eſſe Cœleſtium proprius: Statio ſiue Quies, videtur competere globo ipſi Terræ: At corpora cætera (Grauia quæ vocant, & Leuia; extrà loca ſcilicèt connaturalitatis ſuæ ſita) feruntur rectâ ad Maſſas ſiue congregationes ſimilium; Leuia ſursùm, versùs ambitum Cœli; Grauia deorsùm, versùs Terram. Atque iſta pulchra dictu ſunt.

At Inſtantia Fœderis, *eſt Cometa aliquis humilior; qui cùm ſit longè infrà Cœlum, tamen rotat. Atque commentum* Ariſtotelis, *de alligatione ſiue ſequacitate Cometæ ad Aſtrum aliquod, iampridèm exploſum eſt; non tantùm quia ratio eius non eſt probabilis, ſed propter experientiam manifeſtam diſcursûs & irregularis motûs Cometarum per varia loca Cœli.*

At rursùs alia Inſtantia Fœderis *circà hoc ſubiectum, eſt Motus Aëris; qui intrà Tropicos (vbi Circuli Rotationis ſunt maiores) videtur & ipſe rotare ab Oriente in Occidentem.*

Et alia rursùs Inſtantia *foret Fluxus & Refluxus Maris, ſi modò aquæ ipſæ deprehendantur ferri motu Rotationis (licèt tardo & euanido) ab Oriente in Occidentem; ita tamen, vt bis in die repercutiantur. Itaque ſi hæc ita ſe habeant; manifeſtum eſt Motum iſtum Rotationis non terminari in Cœleſtibus, ſed communicari Aeri & Aquæ.*

Etiam iſta proprietas Leuium, nimirùm vt ferantur

tur ſursùm, vacillat nonnihil. Atque in hoc, ſumi poteſt pro Inſtantiâ Fœderis, *Bulla aquæ. Si enim aer fuerit ſubter aquam, aſcendit rapidè versùs ſuperficiem aquæ, per Motum illum* Plagæ, *(quam vocat* Democritus*) per quam aqua deſcendens percutit & attollit aërem ſursùm; non autem per contentionem aut nixum aeris ipſius. Atqui vbi ad ſuperficiem ipſam Aquæ ventum fuerit, tum cohibetur Aer ab vlteriore aſcenſu, per leuem reſiſtentiam quam reperit in Aquâ, non ſtatim tolerante ſe diſcontinuari: ita vt exilis admodùm ſit appetitus Aeris ad ſuperiora.*

Similiter *ſit Natura Inquiſita, Pondus. Eſt planè diuiſio recepta; vt Denſa & Solida ferantur versus centrum Terræ, Rara autem & Tenuia versùs ambitum Cœli; tanquam ad loca ſua propria. Atque loca quod attinet; (licèt in Scholis huiuſmodi res valeant) planè inepta & puerilis cogitatio eſt, Locum aliquid poſſe. Itaque nugantur Philoſophi, cùm dicant quòd, ſi perforata eſſet Terra, corpora grauia ſe ſiſterent quando ventum eſſet ad Centrum. Eſſet enim certè virtuoſum planè & efficax genus Nihili, aut Puncti Mathematici; quod aut alia afficeret, aut rursùs quod alia appeterent: Corpus enim non niſi à corpore patitur. Verùm iſte appetitus Aſcendendi & Deſcendendi, aut eſt in Schematiſmo corporis quod mouetur, aut in Sympathiâ ſiue conſenſu cum alio corpore. Quòd ſi inueniatur aliquod corpus Denſum & Solidum, quod nihilominùs non feratur ad Terram; confunditur huiuſmodi diuiſio. At ſi recipiatur opinio* Gilberti, *quòd Magnetica vis Terræ ad alliciendum grauia, non extendatur*

datur vltra orbem Virtutis ſuæ, (quæ operatur ſemper ad diſtantiam certam, & non vltra) hócque per aliquam Inſtantiam verificetur; ea demum erit Inſtantia Fœderis circà hoc ſubiectum. Neque tamen occurrit impræſentiarùm aliqua Inſtantia ſuper hoc certa & manifeſta. Proximè videntur accedere Cataractæ Cœli, quæ in nauigationibus per Oceanum Atlanticum verſus Indias vtraſque, ſæpè conſpiciuntur. Tanta enim videtur eſſe vis & moles aquarum, quæ per huiuſmodi Cataractas ſubitò effunditur; vt videatur Collectio Aquarum fuiſſe ante facta, atque in his locis hæſiſſe & manſiſſe; & poſteà potiùs per cauſam violentam deiecta & detruſa eſſe, quam naturali Motu grauitatis cecidiſſe: adeò vt conijci poſſit, corpoream molem denſam atque compactam, in magnâ diſtantiâ à Terrâ, fore penſilem tanquàm Terram ipſam; nec caſuram, niſi deijciatur. Verùm de hoc nil certi affirmamus. Interim in hoc & in multis alijs facilè apparebit, quàm inopes ſimus Hiſtoriæ Naturalis; cùm loco Inſtantiarum certarum, nonnunquàm Suppoſitiones afferre pro Exemplis cogamur.

Similitèr ſit Natura Inquiſita, Diſcurſus Ingenij. Videtur omninò diuiſio vera, Rationis Humanæ, & Solertiæ Brutorum. Attamen ſunt nonnullæ Inſtantiæ actionum, quæ eduntur à Brutis, per quas videntur etiam Bruta quaſi ſyllogizare: vt memoriæ proditum eſt de Coruo, qui per magnas ſiccitates ferè enectus ſiti, conſpexit aquam in trunco cauo arboris; atque cùm non daretur ei intrare propter anguſtias, non ceſſauit iacere multos lapillos, per quos ſurgeret & aſcenderet aqua, *vt bibere poſſet; quod poſteà ceſsit in Prouerbium.*

Similitèr ſit Natura Inquiſita, Viſibile. Videtur omninò eſſe diuiſio vera & certa; Lucis, quæ eſt Viſibile originale, & primam copiam facit viſui; & Coloris, qui eſt Viſibile ſecundarium, & ſine luce non cernitur, ita vt videatur nil aliud eſſe quàm imago aut modificatio Lucis. Attamen ex vtrâque parte circa hoc videntur eſſe Inſtantiæ Fœderis; *ſcilicèt, Nix in magnâ quantitate, & Flamma ſulphuris: in quarum alterâ videtur eſſe Color primulùm lucens, in alterâ Lux vergens ad colorem.*

XXXVI.

I*Nter Prærogatiuas Inſtantiarum ponemus loco decimo quarto* Inſtantias Crucis; *tranſlato vocabulo à* Crucibus, *quæ erectæ in Biuijs, indicant & ſignant viarum ſeparationes. Has etiam* Inſtantias Deciſorias, & Iudiciales, & *in Caſibus nonnullis* Inſtantias Oraculi, & Mandati, *appellare conſueuimus. Earum ratio talis eſt. Cùm in Inquiſitione Naturæ alicuius, Intellectus ponitur tanquàm in Æquilibrio, vt incertus ſit, vtri Naturarum è duabus, vel quandóque pluribus, Cauſa Naturæ Inquiſitæ attribui aut aſsignari debeat, propter complurium Naturarum concurſum frequentem & ordinarium;* Inſtantiæ Crucis *oſtendunt conſortium vnius ex Naturis (quoad*

(quoad Naturam Inquiſitam) fidum & indiſſolubile, alterius autem varium & ſeparabile; vnde terminatur quæſtio, & recipitur Natura illa prior pro Cauſâ, miſſâ alterâ & repudiatâ. Itaque huiuſmodi Inſtantiæ ſunt maximæ lucis, & quaſi magnæ authoritatis; ita vt Curriculum Interpretationis quandoque in illas deſinat, & per illas perficiatur. Interdum autem Inſtantiæ Crucis illæ occurrunt, & inueniuntur inter iampridem notatas; At vt plurimum Nouæ ſunt, & de Induſtriâ, atque ex Compoſito quæſitæ & applicatæ, & diligentiâ ſedulâ & acri tandem erutæ.

Exempli gratiâ; ſit Natura Inquiſita Fluxus & Refluxus Maris, ille bis repetitus in die, atque Sexhorarius, in acceſſibus & receſſibus ſingulis, cum differentiâ nonnullâ quæ coincidit in Motum Lunæ. Biuium circa hanc Naturam tale eſt.

Neceſſe prorſùs eſt, vt iſte Motus efficiatur, vel ab Aquarum Progreſſu & Regreſſu, in modum Aquæ in pelui agitatæ, quæ quando latus vnum peluis alluit, deſerit alterum; vel a Sublatione & ſubſidentiâ Aquarum è profundo, in modum Aquæ ebullientis, & rurſus ſubſidentis. Vtri verò Cauſæ fluxus & Refluxus ille aſſignari debeat, oritur dubitatio. Quòd ſi recipiatur prior Aſſertio, neceſſe eſt vt cùm ſit Fluxus in Mari ex vnâ parte, fiat ſub idem tempus alicubi in Mari Refluxus ex aliâ. Itaque ad hoc reducitur Inquiſitio. Atqui obſeruauit Acoſta, cum alijs nonnullis (diligenti factâ Inquiſitione) quòd ad litora Floridæ, & ad litora aduerſa Hiſpaniæ & Africæ, fiant Fluxus Maris ad eadem tempora, & Refluxus itidem ad eadem tempora; non contra, quod cùm fluxus ſit ad litora Floridæ, fiat Refluxus ad littora Hiſpaniæ & Africæ. Attamen adhuc diligentiùs attendenti, non per hoc euincitur Motus Attollens, & abnegatur Motus in progreſſu. Fieri enim poteſt, quòd ſit Motus Aquarum in progreſſu, & nihilominùs inundet aduerſa litora eiuſdem Aluei ſimul; Si Aquæ ſcilicet illæ contrudantur & compellantur aliundè; quemadmodum ſit in Fluuijs, qui fluunt & refluunt ad vtrunque litus horis iiſdem, cùm tamen iſte Motus liquidò ſit Motus in Progreſſu, nempe Aquarum ingredientium oſtia Fluminum ex Mari. Itaque ſimili modo fieri poteſt, vt Aquæ venientes magnâ mole ab Oceano Orientali Indico, compellantur & trudantur in Alueum Maris Atlantici, & propterea inundent vtrumque latus ſimul. Quærendum itaque eſt, an ſit alius Alueus, per quem Aquæ poſſint iiſdem temporibus minui & refluere. Atque præſtò eſt Mare Auſtrale, Mari Atlantico neutiquam minus; ſed potiùs magis latum & extenſum, quod ad hoc ſufficere poſſit.

Itaque iam tandem peruentum eſt ad Inſtantiam Crucis circa hoc ſubiectum: Ea talis eſt. Si pro certo inueniatur, quod cùm ſit Fluxus ad litora aduerſa tam Floridæ, quam Hiſpaniæ, in Mari Atlantico; fiat ſimul Fluxus ad litora Peruuiæ, & iuxta dorſum Chinæ in Mari Auſtrali; Tum certè per hanc Inſtantiam Deciſoriam abiudicanda eſt Aſſertio, quòd Fluxus & Refluxus Maris de quo inquiritur, fiat per Motum Progreſſiuum: Neque enim relinquitur aliud Mare, aut locus vbi poſſit ad eadem tempora fieri Regreſſus

greſſus, aut Refluxus. Commodiſsimè autem hoc ſciri poſsit, ſi inquiratur ab Incolis Panamæ, & Limæ (vbi vterque Oceanus, Atlanticus & Auſtralis, per paruum Iſthmum ſeparantur) vtrum ad contrarias Iſthmi partes fiat ſimul Fluxus & Refluxus Maris, an è contrà. Verum hæc Deciſio, ſiue Abiudicatio certa videtur, poſito quod Terra ſtet immobilis. Quòd ſi Terra rotet, fieri fortaſsè poteſt, vt ex inæquali rotatione (quatenus ad celeritatem ſiue incitationem) Terræ, & Aquarum Maris, ſequatur Compulſio violenta Aquarum in Cumulum ſurſùm, quæ ſit Fluxus; & Relaxatio earundem, (poſtquam ampliùs cumulari non ſuſtinuerint) in deorſum, quæ ſit Refluxus. Verum de hoc facienda eſt Inquiſitio ſeparatìm. Attamen etiam hoc ſuppoſito, illud æquè manet fixum, quòd neceſse ſit fieri alicubi Refluxum Maris ad eadem tempora, quibus fiunt Fluxus in alijs partibus.

Similiter, ſit Natura Inquiſita, poſterior ille Motus ex duobus quos ſuppoſuimus; videlicet Motus Maris ſe Attollens, & rurſus Subſidens; ſi fortè ita acciderit, vt (diligenti facto examine) reijciatur Motus alter, de quo diximus, Progreſsiuus. Tum verò erit Triuium circa hanc Naturam tale. Neceſse eſt, vt Motus iſte, per quem Aquæ in Fluxibus & Refluxibus ſe attollunt, & rurſus relabuntur, abſque aliquâ acceſsione Aquarum aliarum quæ aduoluuntur, fiat per vnum ex his tribus modis; vel quòd iſta Aquarum Copia emanet ex interioribus Terræ, & rurſus in illa ſe recipiat; vel quòd non ſit aliqua amplior Moles Aquarum, ſed quòd Eædem Aquæ (non aucto Quanto ſuo) extendantur, ſiue rarefiant, ita vt maiorem locum & dimenſionem occupent, & rurſùs ſe contrahant; vel quòd nec Copia accedat maior, nec Extenſio amplior, ſed eædem Aquæ (prout ſunt tam Copiâ, quàm Denſitate aut Raritate) per vim aliquam Magneticam deſuper eas attrahentem, & euocantem, & per Conſenſum, ſe attollant, & deinde ſe remittant. Itaque reducatur (ſi placet) iam Inquiſitio (miſſis duobus illis Motibus prioribus) ad hunc vltimum; & inquiratur ſi fiat aliqua talis Sublatio per Conſenſum, ſiue vim Magneticam. Atqui primò manifeſtum eſt vniuerſas Aquas, prout ponuntur in Foſſâ, ſiue Cauo Maris, non poſſe ſimul attolli, quia defuerit quod ſuccedat in fundo; adeò vt ſi foret in Aquis aliquis huiuſmodi appetitus ſe attollendi, ille ipſe tamen à Nexu rerum, ſiue (vt vulgò loquuntur) ne detur Vacuum, fractus foret & cohibitus. Relinquitur, vt attollantur Aquæ ex aliquâ parte, & per hoc minuantur & cedant ex aliâ. Enimuerò rurſus neceſſariò ſequetur, vt vis illa Magnetica, cùm ſuper Totum operari non poſſit, circa Medium operetur intenſiſſimè; ita vt Aquas in Medio attollat; illæ verò ſublatæ, latera per ſucceſſionem deſerant & deſtituant.

Itaque iam tandem peruentum eſt ad Inſtantiam Crucis circa hoc ſubiectum. Ea talis eſt: Si inueniatur quòd in Refluxibus Maris, Aquarum ſuperficies in Mari ſit arcuata magis & rotunda, attollentibus ſe ſcilicèt Aquis in medio Maris, & deficientibus circa latera, quæ ſunt litora; & in Fluxibus eadem ſuperficies ſit magis plana & æqua, redeuntibus ſcilicèt

Aquis ad priorem ſuam poſitionem; tum certè per hanc Inſtantiam Deciſoriam *poteſt recipi Sublatio per vim Magneticam, aliter prorſus abiudicanda eſt. Hoc vero in Fretis per lineas nauticas non difficile eſt experiri; videlicèt vtrùm in Refluxibus versùs Medium Maris, Mare non ſit magis altum ſiue profundum, quàm in Fluxibus. Notandum autem eſt, ſi hoc ita ſit, fieri (contra ac creditur) vt attollant ſe Aquæ in Refluxibus, demittant ſe tantùm in Fluxibus, ita vt littora veſtiant & inundent.*

Similiter, ſit Natura Inquiſita, Motus Rotationis ſpontaneus; & ſpeciatìm, vtrùm Motus Diurnus, per quem Sol & Stellæ ad conſpectum noſtrum oriuntur & occidunt, ſit Motus Rotationis verus in Cœleſtibus; aut Motus Apparens in Cœleſtibus, Verus in Terrâ. Poterit eſſe Inſtantia Crucis *ſuper hoc ſubiectum talis. Si inueniatur Motus aliquis in Oceano ab Oriente in Occidentem, licet admodùm languidus & eneruatus; Si idem Motus reperiatur paulo incitatior in Aëre, præſertim intra Tropicos, vbi propter maiores Circulos eſt magis perceptibilis; Si idem Motus reperiatur in humilioribus Cometis, iam factus viuus & validus; Si idem Motus reperiatur in Planetis, ita tamen diſpenſatus & graduatus, vt quò propiùs abſit à Terrâ, ſit tardior; quò longiùs, celerior, atque in Cœlo demùm ſtellato ſit velociſſimus; tum certè recipi debet Motus Diurnus pro vero in Cœlis, & abnegandus eſt Motus Terræ; quia manifeſtum erit, Motum ab Oriente in Occidentem eſſe planè Coſmicum, & ex Conſenſu Vniuerſi, qui in Summitatibus Cœli maximè rapidus, gra-*

datim labaſcat, & tandem deſinat & extinguatur in Immobili, videlicèt Terrâ.

Similitèr, ſit Natura Inquiſita, Motus Rotationis ille alter apud Aſtronomos decantatus, renitens & contrarius Motui Diurno, videlicèt ab Occidente in Orientem, quem veteres Aſtronomi attribuunt Planetis, etiam Cœlo Stellato; at Copernicus, & eius Sectatores Terræ quoque; & quæratur vtrùm inueniatur in rerum Naturâ aliquis talis Motus, an potiùs res conficta ſit & ſuppoſita, ad Compendia & Commoditates Calculationum, & ad pulchrum illud, ſcilicèt de Expediendis Motibus Cœleſtibus per Circulos perfectos. Neutiquàm enim euincitur iſte Motus eſſe in Supernis verus & realis, nec per Defectum Reſtitutionis Planetæ in Motu Diurno ad idem punctum Cœli ſtellati; nec per diuerſam Politatem Zodiaci, habito reſpectu ad Polos Mundi; quæ duo nobis hunc Motum pepererunt. Primum enim Phænomenon per Anteuerſionem & Derelictionem optimè ſaluatur; Secundum per Lineas Spirales; adeò vt Inæqualitas Reſtitutionis, & Declinatio ad Tropicos, poſſint eſſe potiùs Modificationes Motûs vnici illius Diurni, quàm Motus renitentes, aut circa diuerſos Polos. Et certiſſimum eſt, ſi pauliſper pro Plebeijs nos geramus, (miſſis Aſtronomorum & Scholæ commentis, quibus illud in more eſt, vt Senſui in multis immeritò vim faciant, & obſcuriora malint) talem eſſe Motum iſtum ad Senſum, qualem diximus; Cuius imaginem per fila ferrea (velutì in Machinâ) aliquando repræſentari fecimus.

Verum Inſtantia Crucis ſuper hoc ſubiectum poterit eſſe talis. Si inueniatur in aliquà Hiſtoriâ fide dignâ, fuiſſe Cometam aliquem vel ſublimiorem, vel humiliorem, qui non rotauerit cum Conſenſu manifeſto (licèt admodum irregularitèr) Motûs Diurni, ſed potiùs rotauerit in Contrarium Cœli; tum certè hucuſque iudicandum eſt, poſſe eſſe in Naturâ aliquem talem Motum. Sin nihil huiuſmodi inueniatur, habendus eſt pro ſuſpecto, & ad alias Inſtantias Crucis *circa hoc confugiendum.*

Similitèr, ſit Natura Inquiſita, Pondus ſiue Graue. Biuium circa hanc Naturam tale eſt. Neceſſe eſt, vt Grauia & Ponderoſa vel tendant ex Naturâ ſuâ ad Centrum Terræ, per proprium Schematiſmum; vel vt à Maſſâ Corporeâ ipſius Terræ, tanquàm à Congregatione Corporum Connaturalium, attrahantur & rapiantur, & ad eam per Conſenſum ferantur. At poſterius hoc ſi in cauſâ ſit, ſequitur vt quò propiùs grauia appropinquant ad Terram, eò fortiùs & maiore cum impetu ferantur ad eam; quò longiùs ab eâ abſint, debiliùs & tardiùs, (vt fit in Attractionibus Magneticis;) idque fieri intra ſpatium certum; adeò vt ſi elongata fuerint à Terrâ tali diſtantiâ, vt virtus Terræ in ea agere non poſſit, penſilia manſura ſint, vt & ipſa Terra, nec omninò decaſura.

Itaque talis circa hanc rem poterit eſſe Inſtantiæ Crucis. *Sumatur Horologium ex ijs quæ mouentur per Pondera plumbea; & aliud ex ijs quæ mouentur per compreſſionem laminæ ferreæ; atque verè probentur, nè alterum altero velocius ſit, aut tardius; Deindè* *ponatur Horologium illud mouens per pondera, ſuper faſtigium alicuius Templi altiſſimi, altero illo infrà detento; & notetur diligenter, ſi Horologium in alto ſitum tardiùs moueatur quam ſolebat, propter diminutam virtutem Ponderum. Idem fiat Experimentum in profundis Minerarum, altè ſub Terrâ depreſſarum; vtrùm Horologium huiuſmodi non moueatur velociùs quam ſolebat, propter auctam virtutem Ponderum. Quòd ſi inueniatur virtus Ponderum minui in ſublimi, aggrauari in ſubterraneis; recipiatur pro Cauſâ Ponderis, Attractio à Maſſâ Corporeâ Terræ.*

Similiter, ſit Natura Inquiſita, Verticitas Acûs ferreæ, tactæ Magnete. Circa hanc Naturam tale erit Biuium. Neceſſe eſt, vt Tactus Magnetis vel ex ſe indat ferro Verticitatem, ad Septentriones & Auſtrum; vel vt excitet ferrum tantummodò & habilitet: Motus autem ipſe indatur ex præſentiâ Terræ; vt Gilbertus *opinatur, & tanto conatu probare nititur. Itaque huc ſpectant ea, quæ ille perſpicaci induſtriâ conquiſiuit. Nimirum quòd Clauus ferreus, qui diù durauit in ſitu verſus Septentriones & Auſtrum, colligat morâ diutinâ Verticitatem, abſque Tactu Magnetis: Ac ſi Terra ipſa, quæ ob diſtantiam debiliter operatur (namque ſuperficies aut extima incruſtatio Terræ virtutis Magneticæ (vt ille vult) expers eſt) per moram tamen longam, Magnetis Tactum ſuppleret, & ferrum exciret, deinde excitum conformaret, & verteret. Rurſus, quòd Ferrum Ignitum & Candens, ſi in extinctione ſuâ exporrigatur inter Septentriones & Auſtrum, colligat quoque*

Verticitatem abſque Tactu Magnetis: Ac ſi partes Ferri in Motu poſitæ per Ignitionem, & poſtea ſe recipientes, in ipſo articulo extinctionis ſuæ magis eſſent ſuſceptiuæ & quaſi ſenſitiuæ Virtutis manantis a Terrâ, quàm alias; & inde fierent tanquàm excitæ. Verùm hæc, licèt bene obſeruata, tamen non euincunt prorſus quod ille aſſerit.

Inſtantia Crucis *autem circa hoc ſubiectum poterit eſſe talis. Capiatur Terrella ex Magnete, & notentur Poli eius; & ponantur Poli Terrellæ verſus Orientem & Occaſum, non verſus Septentriones & Auſtrum, atque ita iaceant: deinde ſuperponatur Acus ferrea Intacta, & permittatur ita manere ad dies ſex aut ſeptem. Acus verò (nam de hoc non dubitatur) dum manet ſuper Magnetem, relictis Polis mundi, ſe vertet ad Polos Magnetis; Itaque quamdiù ita manet, vertitur ſcilicet ad Orientem & Occidentem Mundi. Quòd ſi inueniatur Acus illa remota à Magnete, & poſita ſuper Verſorium, ſtatim ſe applicare ad Septentriones & Auſtrum, vel etiam paulatim ſe eò recipere; tum recipienda eſt pro Cauſâ, præſentia Terræ: Sin aut vertatur (vt priùs) in Orientem & Occidentem, aut perdat Verticitatem, habenda eſt illa Cauſa pro ſuſpectâ, & vlteriùs inquirendum eſt.*

Similiter, ſit Natura inquiſita, Corporea ſubſtantia Lunæ; an ſit Tenuis, Flammea, ſiue Aërea, vt plurimi ex priſcis Philoſophis opinati ſunt; an ſolida & Denſa, vt Gilbertus *& multi Moderni, cum nonnullis ex Antiquis, tenent. Rationes poſterioris iſtius Opinionis fundantur in hoc maximè,* quòd Luna radios Solis reflectat; neque videtur fieri Reflexio Lucis niſi à Solidis.

Itaque Inſtantię Crucis circa hoc ſubiectum eæ eſſe poterint (ſi modò aliquæ ſint) quæ demonſtrent Reflexionem à Corpore tenui, qualis eſt Flamma, modò ſit craßitiei ſufficientis. Certè Cauſa Crepuſculi inter alias, eſt Reflexio radiorum Solis a ſuperiore parte Aëris. Etiam quandoque reflecti videmus radios Solis temporibus veſpertinis ſerenis, à fimbrijs nubium roſcidarum, non minori ſplendore, ſed potiùs illuſtriori, & magis glorioſo, quàm qui redditur à Corpore Lunæ; neque tamen conſtat eas nubes coaluiſſe in Corpus denſum Aquæ. Etiam videmus Aërem tenebroſum ponè feneſtras noctù reflectere lucem Candelæ, non minùs quàm Corpus denſum. Tentandum etiam foret Experimentum immißionis radiorum Solis per foramen, ſuper Flammam aliquam ſubfuſcam & cæruleam. Sanè radij aperti Solis incidentes in Flammas obſcuriores, videntur eas quaſi mortificare, vt conſpiciantur magis inſtar Fumi albi, quàm Flammæ. Atque hæc impræſentiarùm occurrunt, quæ ſint ex Naturâ Inſtantiarum Crucis circa hanc rem; & meliora fortaſſè reperiri poſſunt. Sed notandum ſemper eſt, Reflexionem à Flammâ non eſſe expectandam, niſi à Flammâ alicuius profunditatis: nam alitèr vergit ad Diaphanum. Hoc autem pro certo ponendum, Lucem ſemper in Corpore æquali, aut excipi & tranſmitti, aut reſilire.

Similitèr, ſit Natura Inquiſita, Motus Mißilium, velutì Spiculorum, Sagittarum, Globulorum, per Aërem. Hunc Motum Schola (more ſuo) valdè neg-

ligentèr

ligenter expedit; ſatis habens, ſi eum nomine Motûs violenti à Naturali (quem vocant) diſtinguat: & quod ad primam percuſsionem ſiue impulſionem attinet, per illud, (quod duo Corpora non poſsint eſſe in vno loco, ne fiat penetratio Dimenſionum) ſibi ſatisfaciat; & de Proceſſu continuato iſtius Motûs nihil curet. At circa hanc Naturam Biuium eſt tale: Aut iſte Motus fit ab Aere vehente, & ponè Corpus emiſſum ſe colligente, inſtar fluuij erga Scapham, aut venti erga paleas; aut à partibus ipſius Corporis non ſuſtinentibus impreſsionem, ſed ad eandem laxandam per ſucceſsionem ſe promouentibus. Atque priorem illum recipit Fracaſtorius, & ferè omnes qui de hoc Motu paulò ſubtiliùs inquiſiuerunt: Neque dubium eſt, quin ſint Aeris partes in hac re nonnullæ; ſed alter Motus proculdubiò verus eſt, vt ex infinitis conſtat Experimentis. Sed inter cæteras, poterit eſſe circa hoc ſubiectum Inſtantia Crucis talis; Quòd Lamina, aut filum Ferri paulò contumacius, vel etiam Calamus ſiue penna in medio diuiſa, adducta & curuata inter pollicem & digitum, exiliant. Manifeſtum enim eſt, hoc non poſſe imputari Aeri ſe ponè Corpus colligenti, quia fons Motûs eſt in medio Laminæ vel Calami, non in Extremis.

Similiter ſit Natura Inquiſita, Motus ille rapidus & potens Expanſionis Pulueris Pyrij in Flammam; vnde tantæ moles ſubuertuntur, tanta pondera emittuntur, quanta in Cuniculis maioribus, & Bombardis videmus. Biuium circa hanc Naturam tale eſt. Aut excitatur iſte Motus à mero Corporis Appetitu ſe dilatandi, poſtquàm fuerit inflammatum; aut ab *appetitu mixto Spiritùs Crudi, qui rapidè fugit Ignẽ, & ex eo circumfuſo, tanquam ex Carcere, violenter erumpit. Schola autem, & vulgaris Opinio tantum verſatur circa priorem illum Appetitum. Putant enim homines ſe pulchrè philoſophari, ſi aſſerant Flammam ex Formâ Elementi neceſſitate quâdam donari, locum ampliorem occupandi, quàm idem Corpus expleuerat, cùm ſubiret Formam Pulueris, atque inde ſequi Motum iſtum. Interim minimè aduertunt, licèt hoc verum ſit, poſito quòd Flamma generetur, tamen poſſe impediri Flammæ generationem, à tantâ Mole quæ illam comprimere & ſuffocare queat; vt non deducatur res ad iſtam Neceſſitatem, de quâ loquuntur. Nam quòd neceſſe ſit fieri Expanſionem, atque inde ſequi Emiſſionem, aut remotionem Corporis quod obſtat, ſi generetur Flamma, rectè putant. Sed iſta Neceſſitas planè euitatur, ſi Moles illa ſolida Flammam ſupprimat, antequam generetur. Atque videmus Flammam, præſertim in primâ generatione, mollem eſſe & lenem, & requirere Cauum, in quo experiri & ludere poſſit. Itaque tanta violentia huic rei per ſe aſſignari non poteſt. Sed illud verum; generationem huiuſmodi Flammarum flatulentarum, & veluti ventorum igneorum, fieri ex conflictu duorum Corporum, eorúmque Naturæ inter ſe planè contrariæ; Alterius admodùm inflammabilis, quæ Natura viget in Sulphure; alterius Flammam exhorrentis, qualis eſt Spiritus Crudus, qui eſt in Nitro; adeò vt fiat Conflictus mirabilis, inflammante ſe Sulphure quantum poteſt; (nam tertium Corpus, nimirùm Carbo Salicis, nil aliud ferè præ-*

præſtat, quàm vt illa duo Corpora incorporet, & commodè vniat) & erumpente Spiritu Nitri quantum poteſt, & vna ſe dilatante (nam hoc faciunt & Aer, & omnia Cruda, & Aqua, vt à Calore dilatentur) & per iſtam fugam & eruptionem, interim Flammam Sulphuris, tanquàm follibus occultis, vndequaquè exufflante.

Poterant autem eſſe Inſtantiæ Crucis *circa hoc ſubiectum duorum generum. Alterum eorum Corporum quæ maximè ſunt inflammabilia, qualia ſunt Sulphur, Caphura, Naphtha, & huiuſmodi, cum eorum miſturis; quæ citius & facilius concipiunt flammam, quàm Puluis Pyrius, ſi non impediantur: Ex quo liquet, Appetitum inflammandi per ſe Effectum illum ſtupendum non operari. Alterum eorum quæ Flammam fugiunt & exhorrent, qualia ſunt Sales omnes. Videmus enim, ſi iaciantur in Ignem, Spiritum Aqueum erumpere cum fragore, antequam Flamma concipiatur; quod etiam lenitèr ſit in Folijs paulò contumacioribus, parte Aqueâ erumpente, antequàm Oleoſa concipiat Flammam. Sed maximè cernitur hoc in Argento viuo, quod non malè dicitur Aqua Mineralis. Hoc enim, abſque inflammatione, per Eruptionem & Expanſionem ſimplicem, vires Pulueris Pyrij ferè adæquat; quod etiam admixtum Pulueri Pyrio, eius vires multiplicare dicitur.*

Similitèr, ſit Natura Inquiſita, Tranſitoria Natura Flammæ, & Extinctio eius Momentanea. Non enim videtur Natura Flammea hîc apud nos figi & conſiſtere, ſed ſingulis quaſi momentis generari, & ſtatim

tim extingui. Manifeſtum enim eſt, in Flammis quæ hîc continuantur & durant, iſtam durationem non eſſe eiuſdem Flammæ in Indiuiduo, ſed fieri per ſucceſsionem nouæ Flammæ ſeriatìm generatæ, minimè autem manere eandem Flammam Numero; Id quod facilè perſpicitur ex hoc, quòd ſubſtracto alimento ſiue fomite Flammæ, Flamma ſtatìm pereat. Biuium autem circa hanc naturam tale eſt. Momentanea iſta Natura, aut fit remittente ſe Cauſâ quæ eam primò genuit, vt in Lumine, Sonis, & Motibus (quos vocant) Violentis; aut quòd Flamma in Naturâ ſuâ poſsit hîc apud nos manere, ſed à contrarijs Naturis circumfuſis vim patiatur & deſtruatur.

Itaque poterit eſſe circa hoc ſubiectum Inſtantia Crucis *talis. Videmus Flammas in Incendijs maioribus, quàm altè in ſursùm aſcendant. Quantò enim Baſis Flammæ eſt latior, tantò Vertex ſublimior: Itaque videtur principium Extinctionis fieri circa Latera, vbi ab Aëre Flamma comprimitur, & malè habetur. At Meditullia Flammæ, quæ Aër non contingit, ſed alia Flamma vndiquè circundat, eadem numero manent; neque extinguuntur, donec paulatìm anguſtientur ab Aëre per Latera circumfuſo. Itaque omnis Flamma Pyramidalis eſt Baſi circa fomitem largior, Vertice autem (inimicante Aëre, nec ſuppeditante fomite) acutior. At Fumus anguſtior circa Baſin, aſcendendo dilatatur, & fit tanquàm Pyramis inuerſa; quià ſcilicèt Aër Fumum recipit, Flammam (neque enim quiſpiam ſomniet Aërem eſſe Flammam accenſam, cùm ſint Corpora planè Heterogenea) comprimit.*

Accuratior autem poterit eſſe Inſtantia Crucis *ad hanc rem accommodata, ſi res fortè manifeſtari poſſit per Flammas Bicolores. Capiatur igitur Situla parua ex metallo, & in ea figatur parua Candela Cerea accenſa; ponatur Situla in paterâ, & circumfundatur Spiritus Vini in modicâ quantitate, quæ ad labra Situlæ non attingat; tum accende Spiritum Vini. At Spiritus ille Vini exhibebit Flammam magis ſcilicèt cæruleam, Lychnus Candelæ autem magis flauam. Notetur itaquè vtrum Flamma Lychni (quam facile eſt per Colorem à Flammâ Spiritûs Vini diſtinguere, neque enim Flammæ, vt Liquores, ſtatìm commiſcentur) maneat Pyramidalis, an potiùs magis tendat ad Formam globoſam, cùm nihil inueniatur quod eam deſtruat aut comprimat. At hoc poſterius ſi fiat, manere Flammam eandem numero, quamdiù intra aliam Flammam concludatur, nec vim inimicam Aëris experiatur, pro certo ponendum eſt.*

Atque de Inſtantiis Crucis *hæc dicta ſint.* Longi*ores autem in ijs tractandis ad hunc finem fuimus, vt homines paulatìm diſcant & aſſuefiant, de Naturâ iudicare per* Inſtantias Crucis, *& Experimenta Lucifera; & non per rationes probabiles.*

XXXVII.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum *ponemus loco Decimo-quinto* Inſtantias Diuortij; *quæ indicant Separationes Naturarum earum, quæ vt plurimùm occurrunt. Differunt autem ab Inſtantijs quæ ſubiun-*

ſubiunguntur Inſtantijs Comitatûs; *quia illæ indicant Separationes Naturæ alicuius ab aliquo Concreto, cum quo illa familiaritèr conſueſcit: hæ verò Separationes Naturæ alicuius ab alterâ Naturâ. Differunt etiam ab* Inſtantijs Crucis; *quia nihil determinant, ſed monent tantùm de Separabilitate vnius Naturæ ab alterâ. Vſus autem earum eſt ad prodendas falſas Formas, & diſsipandas leues Contemplationes ex rebus obuijs orientes; adeò vt veluti plumbum & pondera Intellectui addant.*

Exempli gratia: Sint Naturæ Inquiſitæ, quatuor Naturæ illæ; quas Contubernales *vult eſſe* Teleſius, *& tanquàm ex eâdem Camerâ: viz. Calidum, Lucidum, Tenue, Mobile ſiue promptum ad Motum. At plurimæ inueniuntur* Inſtantiæ Diuortij *inter ipſas. Aër enim Tenuis eſt & habilis ad Motum, non Calidus aut Lucidus: Luna Lucida, abſque Calore: Aqua feruens, Calida abſque Lumine: Motus Acûs ferreæ ſuper Verſorium, pernix & agilis; & tamen in Corpore Frigido, Denſo, Opaco: & complura id genus.*

Similitèr ſint Naturæ Inquiſitæ, Natura Corporea, & Actio Naturalis. Videtur enim non inueniri Actio Naturalis, niſi ſubſiſtens in aliquo Corpore. Attamen poſsit fortaſsè eſſe circà hanc rem Inſtantia *nonnulla* Diuortij. *Ea eſt Actio Magnetica, per quam Ferrum fertur ad Magnetem, Grauia ad globum Terræ. Addi etiam poſsint aliæ nonnullæ Operationes ad Diſtans. Actio ſiquidem huiuſmodi & in Tempore fit, per Momenta, non in Puncto temporis; & in Loco, per gradus & ſpatia. Eſt itaque aliquod Momentum*

tum Temporis, & aliquod Interuallum Loci, in quibus iſta Virtus ſiue Actio hæret in Medio inter duo illa Corpora quæ Motum cient. Reducitur itaque Contemplatio ad hoc; vtrùm illa Corpora, quæ ſunt Termini Motûs, diſponant vel alterent Corpora Media, vt per ſucceſſionem & tactum verum labatur Virtus à Termino ad Terminum, & interim ſubſiſtat in corpore Medio; an horum nihil ſit, præter Corpora, & Virtutem, & Spatia? Atque in Radijs Opticis, & Sonis, & Calore, & alijs nonnullis operantibus ad Diſtans, probabile eſt Media Corpora diſponi & alterari: eò magis, quòd requiratur Medium qualificatum ad deferendam operationem talem. At Magnetica illa ſiue Coitiua Virtus admittit Media tanquam adiaphora, nec impeditur Virtus in omnigeno Medio. Quod ſi nil rei habeat Virtus illa aut Actio cum Corpore Medio, ſequitur quòd ſit Virtus aut Actio Naturalis ad Tempus nonnullum, & in Loco nonnullo, ſubſiſtens ſine Corpore: cùm neque ſubſiſtat in Corporibus Terminantibus, nec in Medijs. Quare Actio Magnetica poterit eſſe Inſtantia Diuortij circa Naturam Corpoream, & Actionem Naturalem. Cui hoc adijci poteſt tanquam Corollarium aut Lucrum non prætermittendum: viz. quòd etiam ſecundùm Senſum philoſophanti ſumi poſſit probatio, quòd ſint Entia & Subſtantiæ Separatæ & Incorporeæ. Si enim Virtus & Actio Naturalis, emanans à Corpore, ſubſiſtere poſſit aliquo Tempore, & aliquo Loco, omninò ſine Corpore; propè eſt vt poſſit etiam emanare in origine ſuâ à Subſtantiâ Incorporeâ. Videtur enim *non minus requiri Natura Corporea ad Actionem Naturalem ſuſtentandam & deuehendam, quàm ad excitandam aut generandam.*

XXXVIII.

S*Equuntur Quinque Ordines* Inſtantiarum, *quas vno vocabulo generali* Inſtantias Lampadis, *ſiue* Informationis primæ, *appellare conſueuimus. Eæ ſunt quæ auxiliantur Senſui. Cùm enim omnis* Interpretatio Naturæ *incipiat à Senſu; atque à Senſuum perceptionibus, rectâ, conſtanti, & munitâ viâ ducat ad perceptiones Intellectus, quæ ſunt Notiones veræ & Axiomata: neceſſe eſt vt quantò magis copioſæ & exactæ fuerint repræſentationes, ſiue præbitiones ipſius Senſûs, tantò omnia cedant faciliùs & fœliciùs.*

Harum autem Quinque Inſtantiarum Lampadis*; Primæ roborant, ampliant, & rectificant actiones Senſûs immediatas: Secundæ deducunt non-Senſibile ad Senſibile: Tertiæ indicant Proceſſus continuatos ſiue Series earum rerum & motuum, quæ (vt plurimùm) non notantur, niſi in exitu aut periodis: Quartæ aliquid ſubſtituunt Senſui in meris deſtitutionibus: Quintæ excitant attentionem Senſûs & aduertentiam, atque vnà limitant ſubtilitatem rerum. De his autem ſingulis iam dicendum eſt.*

XXXIX.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum, *ponemus loco Decimo ſexto* Inſtantias Ianuæ *ſiue* Portæ*: Eo enim nomine eas appellamus, quæ iuuant actiones Senſûs immediatas. Inter Senſus autem manifeſtum eſt partes primas tenere Viſum, quoad informationem: quare huic Senſui præcipuè auxilia conquirenda. Auxilia autem triplicia eſſe poſſe videntur: vel, vt percipiat non viſa; vel, vt maiore interuallo; vel vt exactiùs & diſtinctiùs.*

Primi generis ſunt (miſſis Biſ-oculis, & huiuſmodi, quæ valent tantùm ad corrigendam & leuandam infirmitatem Viſûs non benè diſpoſiti, atque ideò nihil ampliùs informant) ea, quæ nuper inuenta ſunt Perſpicilla; quæ latentes & inuiſibiles Corporum minutias, & occultos ſchematiſmos, & motus (auctâ inſignitèr ſpecierum magnitudine) demonſtrant: quorum vi, in Pulice, Muſcâ, Vermiculis, accurata corporis figura & lineamenta, nec non colores & motus priùs non conſpicui, non ſine admiratione cernuntur. Quinetiam aiunt lineam rectam calamo vel penecillo deſcriptam, per huiuſmodi Perſpicilla inæqualem admodùm & tortuoſam cerni: quia ſcilicèt nec motus manûs licèt per regulam adiutæ, nec impreſſio atramenti aut coloris, reuerà æqualia exiſtant; licèt illæ inæqualitates tam minutæ ſint, vt ſine adiumento huiuſmodi Perſpicillorum conſpici nequeant. Etiam ſuperſtitioſam quandam obſeruationem in hac re (vt fit in *rebus nouis & miris) addiderunt homines:* viz. *quòd huiuſmodi Perſpicilla opera Naturæ illuſtrent, Artis dehoneſtent. Illud verò nihil aliud eſt, quam quòd texturæ Naturales multò ſubtiliores ſint quàm Artificioſæ. Perſpicillum enim illud ad minuta tantum valet: quale Perſpicillum ſi vidiſſet* Democritus, *exiluiſſet fortè, & modum videndi Atomum (quem ille inuiſibilem omninò affirmauit) inuentum fuiſſe putáſſet. Verum incompetentia huiuſmodi Perſpicillorum, præterquam ad minutias tantùm; (neque ad ipſas quoque, ſi fuerint in corpore maiuſculo) vſum rei deſtruit. Si enim Inuentum extendi poſſet ad corpora maiora, aut corporum maiorum minutias; adeò vt textura panni lintei conſpici poſſet tanquam rete; atque hoc modo minutiæ latentes & inæqualitates Gemmarum, Liquorum, Vrinarum, Sanguinis, Vulnerum, & multarum aliarum rerum cerni poſſent; magnæ proculdubiò ex eo Inuento commoditates capi poſſent.*

Secundi generis ſunt illa altera Perſpicilla, quæ memorabili conatu adinuenit Galilæus: *quorum ope, tanquam per ſcaphas aut nauiculas, aperiri & exerceri poſſint propiora cum Cœleſtibus commercia. Hinc enim conſtat, Galaxiam eſſe nodum ſiue coaceruationem ſtellarum paruarum, planè numeratarum & diſtinctarum: de quâ re apud Antiquos tantùm ſuſpicio fuit. Hinc demonſtrari videtur, quòd ſpatia Orbium (quos vocant) Planetarum non ſint planè vacua alijs ſtellis; ſed quòd Cœlum incipiat ſtelleſcere, antequam ad Cœlum ipſum ſtellatum ventum ſit; licèt ſtellis minoribus, quàm vt ſine Perſpicillis iſtis conſpici poſſint. Hinc* *choreas illas ſtellarum paruarum circa Planetam* Iouis *(vndè conijci poßit eſſe in motibus ſtellarum plura centra) intueri licet. Hinc inæqualitates luminoſi & opaci in Lunâ diſtinctiùs cernuntur & locantur; adeò vt fieri poßit quædam Seleno-graphia. Hinc maculæ in* Sole, *& id genus: Omnia certè Inuenta nobilia, quatenùs fides huiuſmodi demonſtrationibus tutò adhiberi poßit. Quæ nobis ob hoc maximè ſuſpectæ ſunt, quòd in iſtis paucis ſiſtatur Experimentum, neque alia complura inueſtigatu æquè digna eâdem ratione inuenta ſint.*

Tertij generis ſunt Bacilla illa ad terras menſurandas, Aſtrolabia, & ſimilia: quæ ſenſum Videndi non ampliant, ſed rectificant & dirigunt. Quòd ſi ſint aliæ Inſtantiæ, quæ reliquos Senſus iuuent in ipſorum actionibus immediatis & indiuiduis; tamen ſi eiuſmodi ſint quæ informationi ipſi nihil addant plusquàm iam habetur; ad id, quod nunc agitur, non faciunt. Itaque earum mentionem non fecimus.

XL.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum *ponemus loco* Decimo-*ſeptimo* Inſtantias Citantes; *ſumpto vocabulo à Foris Ciuilibus, quia citant ea vt compareant, quæ priùs non comparuerunt: quas etiam* Inſtantias Euocantes *appellare conſueuimus. Eæ deducunt Non-Senſibile ad Senſibile.*

Senſum autem fugiunt res, vel propter diſtantiam Obiecti locati; vel propter interceptionem Senſûs per corpora

corpora Media; vel quia Obiectum non eſt habile ad impreſsionem in Senſu faciendam; vel quia deficit Quantum in Obiecto, pro feriendo Senſu; vel quia Tempus non eſt proportionatum ad actuandum Senſum; vel quia Obiecti percuſsio non toleratur à Senſu; vel quia Obiectum antè impleuit & poſſedit Senſum, vt nouo motui non ſit locus. Atquè hæc præcipuè ad Viſum pertinent, & deindè ad Tactum. Nam hi duo Senſus ſunt informatiui ad largum, atque de Communibus Obiectis; vbi reliqui tres non informent ferè niſi immediatè & de Proprijs Obiectis.

In Primo genere non fit Deductio ad Senſibile, niſi rei, quæ cerni non poſsit propter diſtantiam, adijciatur aut ſubſtituatur alia res, quæ Senſum magis è longinquo prouocare & ferire poſsit: veluti in ſignificatione rerum per Ignes, Campanas, & ſimilia.

In Secundo genere fit Deductio, cùm ea quæ interiùs propter interpoſitionem corporum latent, nec commodè aperiri poſſunt, per ea quæ ſunt in ſuperficie, aut ab interioribus effluunt, perducuntur ad Senſum: vt ſtatus humanorum corporum per Pulſus, & Vrinas, & ſimilia.

At Tertij *& Quarti generis Deductiones ad plurima ſpectant, atque vndiquè in rerum Inquiſitione ſunt conquirendæ. Huius rei Exempla ſunt. Patet quòd Aër, & Spiritus, & huiuſmodi res, quæ ſunt toto corpore tenues & ſubtiles, nec cerni nec tangi poſsint. Quare in Inquiſitione circà huiuſmodi corpora, Deductionibus omninò eſt opus.*

Sit itaque Natura inquiſita, Actio & Motus

Spiritûs qui includitur in corporibus Tangibilibus. Omne enim Tangibile apud nos continet Spiritum inuiſibilem & intactilem, eique obducitur atque eum quaſi veſtit. Hinc fons triplex potens ille, & mirabilis Proceſſus Spiritûs *in corpore Tangibili. Spiritus enim in re Tangibili, Emiſſus corpora contrahit & deſiccat: Detentus, corpora intenerat & colliquat: nec prorſùs Emiſſus nec prorſùs Detentus, informat, membrificat, aſſimilat, egerit, organizat, & ſimilia. Atque hæc omnia deducuntur ad Senſibile per effectus conſpicuos.*

Etenim in omni Corpore Tangibili inanimato, Spiritus incluſus primò multiplicat ſe, & tanquàm depaſcit partes Tangibiles eas quæ ſunt maximè ad hoc faciles & præparatæ; eáſque digerit, & conficit, & vertit in ſpiritum, & deindè vnà euolant. Atque hæc confectio & Multiplicatio Spiritûs deducitur ad Senſum per diminutionem Ponderis. In omni enim Deſiccatione, aliquid defluit de Quanto; neque id ipſum ex Spiritu tantùm præinexiſtente, ſed ex corpore quod priùs fuit Tangibile & nouitèr verſum eſt: Spiritus enim non ponderat. Egreſſus autem ſiue Emiſſio Spiritûs deducitur ad Senſibile in Rubigine Metallorum, & alijs Putrefactionibus eius generis, quæ ſiſtunt ſe antequàm peruenerint ad rudimenta vitæ; Nam illæ ad Tertium genus Proceſſûs *pertinent. Etenim in corporibus magis compactis Spiritus non inuenit poros & meatus per quos euolet: Itaque cogitur partes ipſas Tangibiles protrudere & antè ſe agere, ita vt illæ ſimùl exeant; atque indè fit Rubigo, & ſimilia. At Contractio partium Tangibilium, poſtquàm aliquid de Spiritu fuerit emiſ-*

ſum, (vndè ſequitur illa Deſiccatio) deducitur ad Senſibile, tum per ipſam duritiem rei auctam, tùm multò magis per ſciſſuras, anguſtiationes, corrugationes, & complicationes corporum, qnæ indè ſequuntur. Etenim partes Ligni deſiliunt & anguſtiantur; Pelles corrugantur; neque id ſolùm, ſed (ſi ſubita fuerit emiſſio Spiritûs per calorem ignis) tantùm properant ad Contractionem, vt ſe complicent & conuoluant.

At contrà, vbi Spiritus detinetur, & tamen dilatatur & excitatur per calorem aut eius Analoga; (id quod fit in corporibus magis ſolidis aut tenacibus) tum verò Corpora emolliuntur, vt Ferrum candens; fluunt, vt Metalla; liqueſiunt, vt Gummi, Cera, & ſimilia. Itaque contrariæ illæ operationes Caloris (vt ex eo alia dureſcant, alia liqueſcant) facilè reconciliantur; quia in illis, Spiritus emittitur; in his, agitatur & detinetur: quorum poſterius, eſt actio propria Caloris & Spiritûs; prius, actio partium Tangibilium tantùm per occaſionem Spiritûs emiſſi.

Aſt vbi Spiritus nec detinetur prorſus, nec prorſus emittitur; ſed tantùm inter clauſtra ſua tentat & experitur, atque nacta eſt partes Tangibiles obedientes & ſequaces in promptu; ita vt quò Spiritus agit, eæ ſimul ſequantur: tum verò ſequitur efformatio in Corpus Organicum, & membrificatio, & reliquæ actiones vitales, tam in Vegetabilibus quàm in Animalibus. Atque hæc maximè deducuntur ad Senſum, per notationes diligentes primorum inceptuum, & rudimentorum ſiue tentamentorum vitæ in Animalculis ex Putrefactione natis: vt in ouis Formicarum, Vermibus,

mibus, Muſcis, Ranis poſt imbrem, &c. Requiritur autem ad Viuificationem, & lenitas Caloris, & lentor Corporis; vt Spiritus nec per feſtinationem erumpat, nec per contumaciam partium coërceatur: quin potius ad ceræ modum illas plicare & effingere poſsit.

Rurſus, Differentia illa Spiritûs, maximè nobilis & ad plurima pertinens, (viz. Spiritûs Abſciſsi; Ramoſi ſimpliciter; Ramoſi ſimul & Cellulati: ex quibus Prior, eſt Spiritus omnium corporum Inanimatorum; ſecundus, Vegetabilium; tertius, Animalium:) per plurimas Inſtantias Deductorias tanquam ſub oculos ponitur.

Similitèr patet, quòd ſubtiliores texturæ & Schematiſmi rerum (licèt toto corpore viſibilium, aut tangibilium) nec cernantur, nec tangantur. Quare in his quoque per Deductionem procedit Informatio. At differentia Schematiſmorum maximè radicalis & primaria ſumitur ex copiâ vel paucitate Materiæ, quæ ſubit idem ſpatium ſiue dimenſum. Reliqui enim Schematiſmi (qui referuntur ad diſsimilaritates partium, quæ in eodem corpore continentur, & collocationes ac poſituras earundem) præ illo altero ſunt ſecundarij.

Sit itaque Natura Inquiſita, Expanſio ſiue Coitio materiæ in corporibus reſpectiuè: viz. quantum Materiæ impleat quantum Dimenſum in ſingulis. Etenim nil verius in Naturâ, quàm propoſitio illa gemella; Ex nihilo nihil fieri: *neque,* Quicquam in nihilum redigi: *verùm Quantum ipſum Materiæ ſiue Summam totalem conſtare, nec augeri aut minui. Nec illud minùs verum;* Ex Quanto illo Materiæ ſub ijſdem ſpatijs ſiue dimenſionibus, pro diuerſitate corporum, plus & minùs contineri; *vt in Aquâ plus, in Aëre minus: Adeò vt ſi quis aſſerat, aliquod contentum Aquæ in par contentum Aeris verti poſſe; idem ſit ac ſi dicat, Aliquid poſſe redigi in Nihilum: Contra ſi quis aſſerat, aliquod contentum Aëris in par contentum Aquæ verti poſſe; idem ſit ac ſi dicat, Aliquid poſſe fieri ex nihilo. Atque ex copiâ iſtâ & Paucitate Materiæ, Notiones illæ* Denſi & Rari, *quæ variè & promiſcuè accipiuntur, propriè abſtrahuntur. Aſſumenda eſt & Aſſertio illa tertia, etiam ſatis certa: quòd hoc, de quo loquimur, Plus & Minus Materiæ in corpore hoc vel illo, ad Calculos (factâ collatione) & Proportiones exactas; aut exactis propinquas reduci poſſit. Veluti ſi quis dicat ineſſe in dato contento Auri talem coaceruationem Materiæ, vt opus habeat Spiritus vini, ad tale Quantum Materiæ æquandum, ſpatio vicies & ſemel maiore, quàm implet Aurum; non errauerit.*

Coaceruatio autem Materiæ, & rationes eius deducuntur ad Senſibile per Pondus. Pondus enim reſpondet Copiæ Materiæ, quoad partes rei Tangibilis: Spiritus autem, & eius Quantum ex Materiâ, non venit in computationem per Pondus; leuat enim Pondus potius, quàm grauat. At nos huius rei Tabulam fecimus ſatis accuratam; in quâ Pondera & Spatia ſingulorum Metallorum, Lapidum præcipuorum, Lignorum, Liquorum, Oleorum, & plurimorum aliorum corporum tàm Naturalium quàm Artificialium, excepimus. Rem polychreſtam, tàm ad lucem Informatio-

mationis, quàm ad normam Operationis; & quæ multas res reuelet omninò præter expectatum. Neque illud pro minimo habendum eſt, quòd demonſtret omnem varietatem, quæ in Corporibus Tangibilibus nobis notis verſatur, (intelligimus autem Corpora benè vnita, nec planè ſpongioſa, & caua, & magnâ ex parte Aëre impleta) non vltrà rationes partium 21. excedere: Tam finita ſcilicèt eſt Natura, aut ſaltem illa pars eius, cuius vſus ad nos maximè pertinet.

Etiam diligentiæ noſtræ eſſe putauimus, experiri ſi fortè capi poſſint rationes Corporum Non-Tangibilium ſiue Pneumaticorum, reſpectu Corporum Tangibilium. Id quòd tali molitione aggreſſi ſumus. Phialam vitream accepimus, quæ vnciam fortaſſè vnam capere poſſit: paruitate Vaſis vſi, vt minori cum calore poſſet fieri Euaporatio ſequens. Hanc Phialam Spiritu vini impleuimus ferè ad collum; eligentes Spiritum vini, quòd per Tabulam priorem, eum eſſe ex Corporibus Tangibilibus (quæ benè vnita, nec caua ſunt) rariſſimum, & minimum continens Materiæ ſub ſuo Dimenſo, obſeruârimus. Deinde pondus Aquæ cum Phialâ ipſâ exactè notauimus. Poſteà Veſicam accepimus, quæ circa duas pintas contineret. Ex eâ aërem omnem, quoad fieri potuit, expreſſimus, eò vſque vt veſicæ ambo latera eſſent contigua: Etiam priùs Veſicam oleo obleuimus cùm fricatione leni, quò Veſica eſſet clauſior; eius, ſiqua erat, poroſitate oleo obturatâ. Hanc Veſicam circa os Phialæ, ore Phialæ intra os Veſicæ recepto, fortitèr ligauimus; filo parùm cerato, vt meliùs adhæreſceret & arctiùs ligaret. Tum de-

mùm Phialam ſupra carbones ardentes in foculo collocauimus. At paulò poſt Vapor ſiue Aura Spiritûs vini per calorem dilatati & in Pneumaticum verſi, Veſicam paulatìm ſufflauit, eamque vniuerſam veli inſtar vndequaque extendit. Id poſtquam factum fuit, continuò Vitrum ab igne remouimus, & ſuper tapetem poſuimus, ne frigore diſrumperetur: Statìm quoque in ſummitate Veſicæ foramen fecimus, ne vapor ceſſante calore in liquorem reſtitutus reſideret, & rationes confunderet. Tum verò Veſicam ipſam ſuſtulimus, & rurſus pondus excepimus Spiritûs vini qui remanebat. Inde quantum conſumptum fuiſſet in vaporem ſeu Pneumaticum, computauimus; & factâ collatione, quantum locum ſiue ſpatium illud Corpus impléſſet, quando eſſet Spiritus vini in Phialâ; & rurſùs quantum ſpatium impleuerit, poſtquam factum fuiſſet Pneumaticum in Veſicâ; rationes ſubduximus: ex quibus manifeſtè liquebat, Corpus iſtud ita verſum & mutatum, expanſionem centuplò maiorem, quàm anteà habuiſſet, acquiſiuiſſe.

Similitèr ſit Natura Inquiſita, Calor aut Frigus; eius nempè gradûs, vt à ſenſu non percipiantur ob debilitatem. Hæc deducuntur ad Senſum per Vitrum Calendare, quale ſuperiùs deſcripſimus. Calor enim & Frigus, ipſa non percipiuntur ad tactum: At Calor Aërem expandit, Frigus contrahit. Neque rurſus illa Expanſio & Contractio Aëris percipitur ad Viſum: At Aër ille Expanſus, Aquam deprimit; Contractus, attollit; ac tum demùm fit deductio ad Viſum, non antè, aut aliàs.

Similitèr ſit Natura Inquiſita, Miſtura Corporum; viz. quid habeant ex Aqueo, quid ex Oleoſo, quid ex Spiritu, quid ex Cinere, & Salibus, & huiuſmodi: Vel etiam (in particulari) quid habeat Lac Butyri, quid Coaguli, quid Seri, & huiuſmodi. Hæc deducuntur ad Senſum per artificioſas & peritas Separationes, quatenùs ad Tangibilia. At natura Spiritûs in ipſis, licèt immediatè non percipiatur, tamen deprehenditur per varios motus & nixus Corporum Tangibilium, in ipſo actu & proceſſu Separationis ſuæ: atque etiam per acrimonias, corroſiones, & diuerſos colores, odores, & ſapores eorundem Corporum poſt Separationem. Atque in hac parte, per Diſtillationes atque artificioſas Separationes, ſtrenuè ſanè ab hominibus elaboratum eſt; ſed non multò fœliciùs quàm in cæteris Experimentis, quæ adhuc in vſu ſunt: modis nimirùm prorſus palpatorijs, & vijs cæcis, & magis operoſè quàm intelligentèr; & (quod peſſimum eſt) nullâ cum imitatione aut æmulatione Naturæ, ſed cum deſtructione (per Calores vehementes, aut virtutes nimis validas) omnis ſubtilioris Schematiſmi, in quo occultæ rerum Virtutes & conſenſus præcipuè ſitæ ſunt. Neque illud etiam, quod aliàs monuimus, hominibus in mentem aut obſeruationem venire ſolet in huiuſmodi Separationibus: hoc eſt, plurimas qualitates in Corporum vexationibus tam per ignem quàm alios modos, indi ab ipſo Igne, iiſque corporibus quæ ad Separationem adhibentur, quæ in Compoſito priùs non fuerunt: vndè miræ fallaciæ. Neque enim ſcilicèt Vapor vniuerſus, qui ex Aquâ emittitur per Ignem, Vapor aut Aër anteà fuit *in corpore Aquæ; ſed factus eſt maximâ ex parte per dilatationem Aquæ ex calore Ignis.*

Similitèr in genere omnes exquiſitæ Probationes corporum ſiue Naturalium ſiue Artificialium, per quas Vera dignoſcuntur ab Adulterinis, Meliora à Vilioribus, huc referri debent: Deducunt enim Non-Senſibile ad Senſibile. Sunt itaque diligenti curâ vndique conquirendæ.

Quintum verò genus Latitantiæ quod attinet; maniféſtum eſt actionem Senſûs tranſigi in Motu, Motum in Tempore. Si igitur Motus alicuius corporis ſit vel tam tardus vel tam velox, vt non ſit proportionatus ad Momenta, in quibus tranſigitur actio Senſûs; Obiectum omninò non percipitur: vt in motu Indicis Horologij, & rurſùs in motu Pilæ Sclopeti. Atque Motus, qui ob tarditatem non percipitur, facilè & ordinariò deducitur ad Senſum, per Summas Motûs: qui verò ob velocitatem, adhuc non benè menſurari conſueuit; ſed tamen poſtulat Inquiſitio Naturæ, vt hoc ſiat in aliquibus.

Sextum autem genus, vbi impeditur Senſus propter nobilitatem Obiecti, recipit Deductionem; vel per Elongationem maiorem Obiecti à Senſu; vel per Hebetationem Obiecti per Interpoſitionem Medij talis, quod Obiectum debilitet, non annihilet; vel per Admiſſionem & Exceptionem Obiecti Reflexi, vbi percuſſio Directa ſit nimis fortis; vt Solis in pelui aquæ.

Septimum autem genus Latitantiæ, vbi Senſus ita oneratur Obiecto, vt nouæ admiſſioni non ſit locus, non habet ferè locum niſi in Olfactu & Odoribus; nec ad id, *quod agitur, multùm pertinet. Quare de Deductionibus Non-Senſibilis ad Senſibile, hæc dicta ſint.*

Quandóque tamen Deductio fit non ad Senſum hominis, ſed ad Senſum alicuius alterius Animalis, cuius Senſus in aliquibus humanum excellit: vt nonnullorum Odorum, ad ſenſum Canis; Lucis, quæ in aëre non extrinſecùs illuminato, latentèr exiſtit, ad ſenſum Felis, Noctuæ, & huiuſmodi Animalium quæ cernunt noctù. Rectè enim notauit Telesius, *etiam in Aëre ipſo ineſſe Lucem quandam originalem, licèt exilem & tenuem, & maximâ ex parte oculis hominum aut plurimorum animalium non inſeruientem: quia illa Animalia, ad quorum Senſum huiuſmodi lux eſt proportionata, cernant noctu; id quod vel ſine luce fieri, vel per lucem internam, minùs credibile eſt.*

Atque illud vtique notandum eſt; de Deſtitutionibus Senſuum, eorúmque remedijs, hîc nos tractare. Nam Fallaciæ Senſuum ad proprias Inquiſitiones de Senſu & Senſibili remittendæ ſunt: exceptâ illâ magnâ Fallaciâ Senſuum, nimirùm quòd conſtituant lineas rerum ex analogiâ Hominis, & non ex analogiâ Vniuerſi: quæ non corrigitur, niſi per Rationem & Philoſophiam vniuerſalem.

XLI.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum, *ponemus loco Decimo-octauo* Inſtantias Viæ; *quas etiam* Inſtantias Itinerantes, *&* Inſtantias Articulatas *appellare conſueuimus. Eæ ſunt, quæ indicant Naturæ*

Motus gradatim continuatos. Hoc autem genus Inſtantiarum potiùs fugit Obſeruationem, quàm Senſum. Mira enim eſt hominum circa hanc rem indiligentia. Contemplantur ſiquidem Naturam tantummodò deſultoriè & per periodos, & poſtquam corpora fuerint abſoluta ac completa; & non in operatione ſuâ. Quod ſi Artificis alicuius Ingenia & induſtriam explorare & contemplari quis cuperet; is non tantùm materias rudes Artis, atque deinde opera perfecta conſpicere deſideraret; ſed potiùs præſens eſſe, cùm Artifex operatur & opus ſuum promouet. Atque ſimile quiddam circà Naturam faciendum eſt. Exempli gratiâ; ſi quis de vegetatione Plantarum inquirat, ei inſpiciendum eſt ab ipſâ ſatione ſeminis alicuius, (id quod per extractionem, quaſi ſingulis diebus, ſeminum quæ per biduum, triduum, quatriduum, & ſic deinceps in terrâ manſerunt, eorúmque diligentem intuitum facilè fieri poteſt) quomodò & quandò ſemen intumeſcere & turgere incipiat, & velutì ſpiritu impleri; deindè quomodò corticulam rumpere, & emittere fibras, cum latione nonnullâ ſui interim ſurſùm, niſi terra fuerit admodùm contumax; quomodò etiam emittat fibras, partìm radicales deorſùm, partìm cauliculares ſurſùm, aliquandò ſerpendo per latera, ſi ex eâ parte inueniat terram apertam & magis facilem, & complura id genus. Similitèr facere oportet circà excluſionem Ouorum; vbi facilè conſpici dabitur Proceſſus viuificandi & organizandi, & quid & quæ partes fiant ex vitello, quid ex albumine Oui, & alia. Similis eſt ratio circà Animalia ex putrefactione. Nam circa Animalia perfecta &

terreſtria, per exectiones fœtuum ex vtero, minùs humanum eſſet iſta inquirere; niſi fortè per occaſiones abortuum, & venationum, & ſimilium. Omninò igitur vigilia quædam ſeruanda eſt circa Naturam, vt quæ meliùs ſe conſpiciendam præbeat noctù, quàm interdiù. Iſtæ enim Contemplationes tanquam Nocturnæ cenſeri poſſint, ob lucernæ paruitatem & perpetuationem.

Quin & in Inanimatis idem tentandum eſt: Id quod nos fecimus in inquirendis Aperturis Liquorum per ignem. Alius enim eſt modus Aperturæ in Aquâ, alius in Vino, alius in Aceto, alius in Omphacio; longè alius in Lacte, & Oleo, & cæteris. Id quod facilè cernere erat per ebullitionem ſuper ignem lenem, & in vaſe vitreo, vbi omnia cerni perſpicuè poſſint. Verùm hæc breuiùs perſtringimus; fuſiùs & exactiùs de ijs ſermones habituri, cùm ad inuentionem Latentis rerum proceſsûs ventum erit. Semper enim memoriâ tenendum eſt, nos hoc loco non Res ipſas tractare, ſed Exempla tantùm adducere.

XLII.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum, ponemus loco Decimo nono Inſtantias Supplementi, ſiue Subſtitutionis; quas etiam Inſtantias Perfugij appellare conſueuimus. Eæ ſunt, quæ ſupplent Informationem, vbi Senſus planè deſtituitur: atque idcircò ad eas confugimus, cùm Inſtantiæ propriæ haberi non poſſint. Dupliciter autem fit Subſtitutio: aut per Graduationem,

nem, aut per Analoga. Exempli gratiâ: Non inuenitur Medium, quod inhibeat prorſùs operationem Magnetis in mouendo ferrum: non Aurum interpoſitum, non Argentum, non Lapis, non Vitrum, Lignum, Aqua, Oleum, Pannus aut Corpora fibroſa, Aër, Flamma, & cætera. Attamen per probationem exactam fortaſsè inueniri poſsit aliquod Medium, quod hebetet virtutem ipſius plùs quàm aliquod aliud, comparatiuè & in aliquo gradu: veluti quòd non trahat Magnes Ferrum per tantam craſsitiem Auri, quàm per par ſpatium Aëris; aut per tantum Argentum ignitum, quàm per frigidum; & ſic de ſimilibus. Nam de his nos Experimentum non fecimus: ſed ſufficit tamen, vt proponantur loco Exempli. Similiter non inuenitur hîc apud nos Corpus, quod non ſuſcipiat Calidum igni approximatum. Attamen longè citiùs ſuſcipit calorem Aër, quàm Lapis. Atque talis eſt Subſtitutio, quæ fit per Gradus.

Subſtitutio autem per Analoga, vtilis ſanè, ſed minùs certa eſt; atque idcircò cum iudicio quodam adhibenda. Ea fit, cùm deducitur Non-ſenſibile ad Senſum; non per operationes Senſibiles ipſius corporis Inſenſibilis, ſed per contemplationem Corporis alicuius cognati Senſibilis. Exempli gratiâ: ſi inquiratur de Miſturâ Spirituum, qui ſunt corpora non-viſibilia; Videtur eſſe cognatio quædam inter Corpora, & Fomites ſiue Alimenta ſua. Fomes autem Flammæ, videtur eſſe Oleum & Pinguia; Aëris, Aqua & Aquea: Flammæ enim multiplicant ſe ſuper halitus Olei, Aer ſuper vapores Aquæ. Videndum itaque de Miſturâ

Aquæ & Olei, quæ ſe manifeſtat ad Senſum; quandoquidem Miſtura Aeris & Flammei generis fugiat Senſum. At Oleum & Aqua inter ſe per compoſitionem aut agitationem imperfectè admodùm miſcentur; eadem in Herbis, & Sanguine, & Partibus Animalium, accuratè & delicatè miſcentur. Itaque ſimile quiddam fieri poſſit circa Miſturam Flammei & Aerei generis in Spiritalibus; quæ per Confuſionem ſimplicem non benè ſuſtinent Miſturam, eadem tamen in Spiritibus Plantarum & Animalium miſceri videntur: Præſertìm cùm omnis Spiritus Animatus depaſcat Humida vtraque, Aquea & Pinguia, tanquam fomites ſuos.

Similitèr, ſi non de Perfectioribus Miſturis Spiritalium, ſed de Compoſitione tantùm inquiratur; nempè, vtrùm facilè inter ſe incorporentur, an potiùs (exempli gratiâ) ſint aliqui Venti & Exhalationes, aut alia Corpora Spiritalia, quæ non miſcentur cum Aere communi; ſed tantùm hærent & natant in eo, in globulis & guttis; & potiùs franguntur ac comminuuntur ab Aere, quàm in ipſum recipiuntur & incorporantur: Hoc in Aere Communi & alijs Spiritalibus, ob ſubtilitatem corporum, percipi ad Senſum non poteſt; attamen imago quædam huius rei, quatenùs fiat, concipi poſſit in Liquoribus Argenti viui, Olei, Aquæ; atque etiam in Aere, & fractione eius, quando diſſipatur & aſcendit in paruis portiunculis per Aquam; atque etiam in Fumis craſſioribus; denique in Puluere excitato & hærente in Aere; in quibus omnibus non fit Incorporatio. Atque Repræſentatio prædicta in hoc Subiecto non mala eſt, ſi illud primò diligentèr inquiſitum fuerit; vtrùm poſsit eſſe talis Heterogenia inter Spiritalia, qualis inuenitur inter Liquida: Nam tum demùm hæc Simulacra per Analogiam non incommodè ſubſtituentur.

Atque de Inſtantijs iſtis Supplementi, quod diximus Informationem ab ijs hauriendam eſſe, quando deſint Inſtantiæ propriæ, loco Perfugij; nihilominus intelligi volumus, quòd illæ etiam magni ſint vſûs, etiam cùm Propriæ Inſtantiæ adſint; ad roborandam ſcilicèt Informationem vnà cum Proprijs. Verùm de his exactiùs dicemus, quando ad Adminicula Inductionis tractanda ſermo ordine dilabetur.

XLIII.

INter Pręrogatiuas Inſtantiarum, ponemus loco Viceſimo Inſtantias Perſecantes; quas etiam Inſtantias Vellicantes appellare conſueuimus, ſed diuerſâ ratione. Vellicantes enim eas appellamus, quia vellicant Intellectum; Perſecantes, quia perſecant Naturam: vnde etiam illas quandoque Inſtantias Democriti nominamus. Eæ ſunt, quæ de admirabili & exquiſitâ Subtilitate Naturæ Intellectum ſubmonent, vt excitetur & expergiſcatur ad attentionem, & obſeruationem, & inquiſitionem debitam. Exempli gratiâ: Quòd parùm guttulæ Atramenti ad tot literas vel lineas extendatur; Quòd Argentum exteriùs tantùm inauratum, ad tantam longitudinem fili inaurati continuetur; Quòd puſillus Vermiculus, qualis in cute inuenitur, habeat in ſe ſpiritum ſimul & figuram diſſimila-

ſimilarem partium; Quòd parùm Croci, etiam dolium Aquæ colore inficiat; Quòd parùm Zibethi aut Aromatis, longè maius contentum Aëris, odore; Quòd exiguo ſuffitu tanta excitetur nubes fumi; Quòd Sonorum tam accuratæ differentiæ, quales ſint voces articulatæ, per Aërem vndequaquè vehantur, atque per foramina & poros etiam Ligni & Aquæ (licèt admodùm extenuatæ) penetrent, quin etiam repercutiantur, idque tam diſtinctè & velocitèr; Quòd Lux & Color, etiam tanto ambitu & tam pernicitèr, per corpora ſolida Vitri, Aquæ, & cum tantâ & tam exquiſitâ varietate imaginum permeent, etiam refringantur & reflectantur; Quòd Magnes per corpora omnigena, etiam maximè compacta, operetur. Sed (quod magis mirum eſt) quòd in his omnibus, in Medio adiaphoro (quale eſt Aer) vnius actio aliam non magnoperè impediat; Nempè, quòd eodem tempore, per ſpatia Aëris deuehantur & Viſibilium tot imagines; & Vocis articulatæ tot percuſſiones; & tot odores ſpecificati, vt Violæ, Roſæ; etiam Calor & Frigus; & virtutes Magneticæ; Omnia (inquam) ſimul, vno alterum non impediente; ac ſi ſingula haberent vias & meatus ſuos proprios ſeparatos, neque vnum in alterum impingeret aut incurreret.

Solemus tamen vtilitèr huiuſmodi Inſtantijs Perſecantibus *ſubiungere Inſtantias, quas* Metas perſecationis *appellare conſueuimus: veluti, quòd in ijs, quæ diximus, vna actio in diuerſo genere aliam non perturbet aut impediat; cùm tamen in eodem genere, vna aliam domet & extinguat: veluti, lux Solis, lucem Cicindelæ; ſonitus* Bombardæ, *vocem; fortior* Odor, *delicatio-*

catiorem; intenſior Calor, remiſsiorem; Lamina Ferri interpoſita inter Magnetem & aliud Ferrum, operationem Magnetis. Verùm de his quoque, inter Adminicula Inductionis, *erit proprius dicendi locus.*

XLIV.

ATque de Inſtantijs, quæ iuuant Senſum, iam dictum eſt: quæ præcipui vſûs ſunt ad partem Informatiuam. Informatio enim incipit à Senſu. At vniuerſum negotium deſinit in Opera: Atque quemadmodùm illud principium, ita hoc finis rei eſt. Sequentur itaque Inſtantiæ præcipui vſûs ad partem Operatiuam. *Eæ genere duæ ſunt, numero ſeptem: Quas vniuerſas, generali nomine,* Inſtantias Practicas *appellare conſueuimus.* Operatiuæ *autem* Partis, *Vitia duo; totidemque* Dignitates *Inſtantiarum in genere. Aut enim fallit Operatio, aut onerat nimis. Fallit Operatio maximè (præſertìm poſt diligentem Naturarum Inquiſitionem) propter malè determinatas & menſuratas Corporum vires & actiones. Vires autem & Actiones corporum circumſcribuntur & menſurantur, aut per ſpatia Loci, aut per momenta Temporis, aut per vnionem Quanti, aut per prædominantiam Virtutis: quæ quatuor niſi fuerint probè & diligentèr penſitata, erunt fortaſsè Scientiæ ſpeculatione quidèm pulchræ, ſed opere inactiuæ. Inſtantias verò quatuor itidèm, quæ huc referuntur, vno nomine* Inſtantias Mathematicas *vocamus, &* Inſtantias Menſuræ.

Oneroſa autem fit Praxis, vel propter Miſturam *rerum inutilium; vel propter Multiplicationem inſtrumentorum; vel propter Molem materiæ, & Corporum quæ ad aliquod opus requiri contigerint. Itaque eæ Inſtantiæ in pretio eſſe debent, quæ aut dirigunt Operatiuam ad ea quæ maximè hominum interſunt; aut quæ parcunt Inſtrumentis; aut quæ parcunt Materiæ ſiue Supellectili. Eas autem tres Inſtantias, quæ huc pertinent vno nomine,* Inſtantias Propitias *ſiue* Beneuolas *vocamus. Itaque de his ſeptem Inſtantijs iam ſigillatìm dicemus: atque cum ijs partem illam de Prærogatiuis ſiue Dignitatibus Inſtantiarum claudemus.*

XLV.

I*Nter Prærogatiuas Inſtantiarum ponemus loco viceſimo primo* Inſtantias Virgæ, *ſiue* Radij; *quas etiam* Inſtantias Perlationis, *vel de* Non vltrà *appellare conſueuimus. Virtutes enim rerum & Motus operantur & expediuntur per ſpatia, non indefinita aut fortuita, ſed finita & certa; quæ vt in ſingulis Naturis Inquiſitis teneantur & notentur, plurimùm intereſt Practicæ, non ſolùm ad hoc, vt non fallat, ſed etiam vt magis ſit aucta & potens. Etenim interdum datur Virtutes producere, & Diſtantias tanquàm retrahere in propius; vt in Perſpecillis.*

Atque plurimæ Virtutes operantur & afficiunt tantùm per Tactum manifeſtum; vt fit in percuſſione Corporum, vbi alterum non ſummouet alterum, niſi impellens impulſum tangat. Etiam Medicinæ, quæ exteriùs applicantur, vt Vnguenta, Emplaſtra, non exercent

cent vires ſuas, niſi per Tactum Corporis. Denique Obiecta Senſuum, Tactûs & Guſtûs, non feriunt niſi contigua Organis.

Sunt & aliæ Virtutes quæ operantur ad Diſtantiam, verùm valdè exiguam, quarum paucæ adhuc notatæ ſunt, cùm tamen plures ſint quam homines ſuſpicentur: vt (capiendo exempla ex Vulgatis) cùm Succinum aut Gagates trahunt paleas; Bullæ approximatæ ſoluunt bullas; Medicinæ nonnullæ Purgatiuæ eliciunt humores ex alto, & huiuſmodi. At Virtus illa Magnetica per quam Ferrum & Magnes, vel Magnetes inuicèm coëunt, operatur intra orbem Virtutis certum, ſed paruum: Vbi contrà, ſi ſit aliqua Virtus Magnetica emanans ab ipſâ Terrâ (paulò nimirùm interiore) ſuper Acum ferream, quatenùs ad verticitatem; operatio fiat ad Diſtantiam magnam.

Rursùs, ſi ſit aliqua Vis Magnetica, quæ operetur per Conſenſum, inter globum Terræ & Ponderoſa, aut inter globum Lunæ & Aquas Maris (quæ maximè credibilis videtur in Fluxibus & Refluxibus Semi-menſtruis) aut inter Cœlum Stellatum & Planetas, per quam euocentur & attollantur ad ſua Apogæa; Hæc omnia operantur ad Diſtantias admodùm longinquas. Inueniuntur & quædam Inflammationes ſiue Conceptiones Flammæ, quæ fiunt ad Diſtantias benè magnas, in aliquibus Materijs; vt referunt de Naphthâ Babylonicâ. Calores etiam inſinuant ſe per Diſtantias amplas; quod etiam faciunt Frigora; adeò vt Habitantibus circa Canadam, Moles ſiue Maſſæ glaciales quæ abrumpuntur & natant per Oceanum

Septentrionalem, & deferuntur per Atlanticum verſus illas oras, percipiantur & incutiant frigora è longinquo. Odores quoque (licet in his videatur ſemper eſſe quædam Emiſsio corporea) operantur ad Diſtantias notabiles; vt euenire ſolet nauigantibus iuxta litora Floridæ, aut etiam nonnulla Hiſpaniæ, vbi ſunt Syluæ totæ ex arboribus Limonum, Arantiorum, & huiuſmodi Plantarum odoratarum, aut frutices Roriſmarini, Maioranæ, & ſimilium. Poſtremò Radiationes Lucis, & Impreſsiones Sonorum operantur ſcilicet ad Diſtantias ſpatioſas.

Verùm hæc omnia vtcunque operentur ad Diſtantias paruas ſiue magnas, operantur certè ad finitas & Naturæ notas, vt ſit quiddam Non vltrà; *idque pro rationibus, aut Molis ſeu Quanti Corporum; aut Vigoris & Debilitatis Virtutum; aut Fauoribus & Impedimentis Mediorum; quæ omnia in Computationem venire & notari debent. Quin etiam Menſuræ Motuum Violentorum (quos vocant) vt Miſsilium, Tormentorum, Rotarum, & ſimilium, cum hæ quoque manifeſtò ſuos habeant limites certos, notandæ ſunt.*

Inueniuntur etiam quidam Motus & Virtutes contrariæ illis quæ operantur per Tactum, & non ad Diſtans; quæ operantur ſcilicèt ad Diſtans, & non ad Tactum; Et rursùs, quæ operantur remiſsiùs ad Diſtantiam minorem, & fortiùs ad diſtantiam maiorem. Etenim Viſio non bene tranſigitur ad Tactum, ſed indiget Medio & Diſtantiâ. Licèt meminerim me audiſſe ex relatione cuiuſdam fide digni, quòd ipſe in curandis oculorum ſuorum Cataractis (erat autem Cura talis, vt immitteretur Feſtuca quædam parua argentea intra primam oculi tunicam, quæ pelliculam illam Cataractæ remoueret & truderet in angulum oculi) clariſſimè vidiſſet Feſtucam illam ſupra ipſam pupillam mouentem. Quod vtcunque verum eſſe poſſit, manifeſtum eſt maiora corpora non bene aut diſtinctè cerni, niſi in cuſpide Coni, coeuntibus radijs Obiecti ad nonnullam Diſtantiam. Qnin etiam in Senibus Oculus meliùs cernit remoto Obiecto paulò longiùs, quam propiùs. In Miſſilibus autem certum eſt percuſſionem non fieri tam fortem ad Diſtantiam nimis paruam, quàm paulò poſt. Hæc itaque & ſimilia in Menſuris Motuum quoad Diſtantias notanda ſunt.

Eſt & aliud genus Menſuræ Localis Motuum, quod non prætermittendum eſt. Illud verò pertinet ad Motus non Progreſſiuos, ſed Sphæricos; hoc eſt, ad Expanſionem Corporum in maiorem Sphæram, aut Contractionem in Minorem. Inquirendum enim eſt inter Menſuras iſtas motuum, quantam Compreſſionem aut Extenſionem Corpora (pro Naturâ ipſorum) facilè & libenter patiantur, & ad quem Terminum reluctari incipiant, adeò vt ad extremum Non vltrà ferant; vt cùm Veſica inflata comprimitur, ſuſtinet illa Compreſſionem nonnullam Aeris; ſed ſi maior fuerit; non patitur Aer, ſed rumpitur Veſica.

At Nos hocipſum ſubtiliore Experimento magis exactè probauimus. Accepimus enim Campanulam ex Metallo, leuiorem ſcilicet & tenuiorem, quali ad *excipiendum Salem vtimur; eamque in peluim Aquæ immiſimus, ita vt deportaret ſecum Aerem, qui continebatur in Concauo, vſque ad fundum peluis. Locaueramus autem priùs Globulum in fundo peluis, ſuper quem Campanula imponenda eſſet. Quare illud eueniebat, vt ſi Globulus ille eſſet minuſculus (pro ratione Concaui) reciperet ſe Aer in locum minorem, & contruderetur ſolùm, non extruderetur. Quòd ſi grandioris eſſet magnitudinis, quàm vt Aer libenter cederet; tum Aer maioris Preſſuræ impatiens, Campanulam ex aliquâ parte eleuabat, & in bullis aſcendebat.*

Etiam ad probandum qualem Extenſionem (non minùs quàm Compreſſionem) pateretur Aer, tale quippiam practicauimus. Ouum vitreum accepimus, cum paruo foramine in vno extremo Oui. Aerem per foramen exuctione forti attraximus, & ſtatim digito foramen illud obturauimus; & Ouum in Aquam immerſimus, & dein digitum remouimus. Aer verò Tenſurâ illâ per exuctionem factâ, tortus, & magis quàm pro Naturâ ſuâ dilatatus, ideoque ſe recipere & contrahere nitens (ita vt ſi Ouum illud in Aquam non fuiſſet immerſum, Aerem ipſum traxiſſet cum Sibilo) Aquam traxit ad tale Quantum, quale ſufficere poſſet ad hoc, vt Aer antiquam recuperaret Sphæram ſiue Dimenſionem.

Atque certum eſt Corpora tenuiora (quale eſt Aer) pati Contractionem nonnullam notabilem, vt dictum eſt: At Corpora tangibilia (quale eſt Aqua) multò ægriùs, & ad minus ſpatium patiuntur Compreſſionem.

Qualem autem patiatur, tali Experimento inquiſiuimus.

Fieri fecimus Globum ex plumbo Cauum, qui duas circitèr pintas vinarias contineret; eumque ſatis per latera craſſum, vt maiorem vim ſuſtineret. In illum Aquam immiſimus, per foramen alicubi factum; atque foramen illud, poſtquàm Globus Aquâ impletus fuiſſet, plumbo liquefacto obturauimus, vt Globus deueniret planè conſolidatus. Dein Globum forti Malleo ad duo latera aduerſa complanauimus; Ex quo neceſſe fuit Aquam in minùs contrahi, cùm Sphæra Figurarum ſit capaciſſima. Deinde, cùm Malleatio non ampliùs ſufficeret, ægriùs ſe recipiente Aquâ, Molendino ſeu Torculari vſi ſumus; vt tandem Aqua impatiens Preſſuræ vlterioris, per ſolida plumbi (inſtar Roris delicati) exſtillaret. Poſteà, quantum ſpatij per eam Compreſſionem imminutum foret, computauimus: Atque tantam Compreſſionem paſſam eſſe Aquam (ſed violentiâ magnâ ſubactam) intelleximus.

At Solidiora, Sicca, aut magis Compacta, qualia ſunt Lapides & Ligna, necnon Metalla, multò adhuc minorem Compreſſionem aut Extenſionem, & ferè imperceptibilem ferunt; ſed vel Fractione, vel Progreſſione, vel alijs Pertentationibus ſe liberant; vt in Curuationibus Lgni aut Metalli, Horologijs mouentibus per Complicationem laminæ, Miſſilibus, Malleationibus, & innumeris alijs Motibus apparet. Atque hæc omnia cum Menſuris ſuis in Indagatione Naturæ notanda & exploranda ſunt; aut in Certitudine *ſuâ, aut per Æſtimatiuas, aut per Comparatiuas, prout dabitur Copia.*

XLVI.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum *ponemus loco viceſimo ſecundo* Inſtantias Curriculi, *quas etiam* Inſtantias ad Aquam *appellare conſueuimus; ſumpto vocabulo à Clepſydris apud Antiquos, in quas infundebatur Aqua, loco Arenæ. Eæ menſurant Naturam per Momenta Temporis, quemadmodùm* Inſtantiæ Virgæ *per Gradus Spatij. Omnis enim Motus ſiue Actio Naturalis tranſigitur in Tempore; alius velociùs, alius tardiùs, ſed vtcunquè Momentis certis, & Naturæ notis. Etiam illæ Actiones, quæ ſubitò videntur operari, & in Ictu oculi (vt loquimur) deprehenduntur recipere Maius & Minus quoad Tempus.*

Primò itaquè videmus Reſtitutiones Corporum Cœleſtium fieri per Tempora numerata; etiam Fluxus & Refluxus Maris. Latio autem Grauium versùs Terram, & Leuium versùs ambitum Cœli, fit per certa Momenta, pro ratione Corporis quod fertur, & Medij. At Veliſicationes Nauium, Motus Animalium, Perlationes Miſſilium, omnes fiunt itidèm per Tempora (quantum ad Summas) numerabilia. Calorem verò quod attinet, videmus Pueros per hyemem manus in flammâ lauare, nec tamen vri; & Ioculatores vaſa plena Vino vel Aquâ, per motus agiles & æquales vertere deorsùm, & ſursùm recuperare, non effuſo liquore, & multa huiuſmodi. Nec minùs ipſæ Compreſſio-

preſſiones, & Dilatationes, & Eruptiones Corporum fiunt, aliæ velociùs, aliæ tardiùs, pro Naturâ Corporis & Motûs, ſed per Momenta certa. Quinetiam in exploſione plurium Bombardarum ſimùl, quæ exaudiuntur quandoquè ad Diſtantiam triginta milliarium, percipitur Sonus priùs ab ijs qui propè abſunt à loco vbi fit Sonitus, quàm ab ijs qui longè. At in Viſu (cuius Actio eſt perniciſſima) liquet etiam requiri ad eum actuandum Momenta certa Temporis; idque probatur ex ijs, quæ propter Motûs velocitatem non cernuntur; vt ex latione pilæ ex Scloppeto. Velocior enim eſt præteruolatio pilæ, quàm impreſſio Speciei eius quæ deferri poterat ad Viſum.

Atque hoc, cum ſimilibus, nobis quandoquè dubitationem peperit planè monſtroſam; videlicèt, vtrùm Cœli Sereni & Stellati Facies ad idem Tempus cernatur quandò verè exiſtit, an potiùs aliquantò poſt; Et vtrùm non ſit (quatenùs ad Viſum Cœleſtium) non minùs Tempus verum, & Tempus viſum, quàm Locus verus, & Locus viſus, qui notatur ab Aſtronomis in Parallaxibus. Adeò incredibile nobis videbatur, Species ſiue Radios Corporum Cœleſtium, per tam immenſa ſpatia milliarium ſubitò deferri poſſe ad Viſum; ſed potiùs debere eas in tempore aliquo notabili delabi. Verùm illa Dubitatio (quoad maius aliquod interuallum Temporis inter Tempus Verum & Viſum) poſteà planè euanuit; Reputantibus nobis iacturam illam infinitam, & diminutionem Quanti, quatenùs ad apparentiam inter Corpus Stellæ Verum, & Speciem Viſam, quæ cauſatur à Diſtantiâ; Atque ſimul Notantibus ad quantam

tam Diſtantiam (ſexaginta ſcilicèt ad minimum milliariorum) Corpora, eáque tantùm Albicantia, ſubitò hìc apud nos cernantur; cùm dubium non ſit Lucem Cœleſtium, non tantùm Albedinis viuidum colorem, verùm etiam omnis Flammæ (quæ apud nos nota eſt) Lucem, quoad vigorem radiationis multis partibus excedere; Etiam immenſa illa Velocitas in ipſo Corpore, quæ cernitur in Motu Diurno (quæ etiam viros graues ita obſtupefecit, vt mallent credere Motum Terræ) facit Motum illum, Eiaculationis Radiorum ab ipſis (licèt celeritate, vt diximus, mirabilem) magis credibilem. Maximè verò omnium nos mouit, quòd ſi interponeretur interuallum Temporis aliquod notabile inter Veritatem & Viſum, foret vt Species, per nubes interìm orientes, & ſimiles Medij perturbationes, interciperentur ſæpenumerò, & confunderentur. Atque de Menſuris Temporum Simplicibus hæc dicta ſint.

Verùm non ſolùm quærenda eſt Menſura Motuum & Actionum Simplicitèr, ſed multò magis Comparatiuè: Id enim eximij eſt vſûs, & ad plurima ſpectat. Atque videmus Flammam alicuius Tormenti ignei citiùs cerni, quàm Sonitus audiatur; licèt neceſſe ſit pilam priùs Aërem percutere, quàm Flamma quæ ponè erat, exire potuerit; fieri hoc autem propter velociorem tranſactionem Motûs Lucis, quàm Soni. Videmus etiam Species Viſibiles à Viſu citiùs excipi, quàm dimitti; vndè fit quòd Nerui Fidium digito impulſi, duplicentur, aut triplicentur quoàd Speciem, quia Species noua recipitur, antequàm Prior demittatur; Ex quo etiam fit, vt Annuli rotati videantur globoſi, & Fax

Fax ardens noctù velocitèr portata, conſpiciatur Caudata. Etiam ex hoc fundamento Inæqualitatis Motuum quoad Velocitatem, excogitauit Galilæus Cauſam Fluxûs & Refluxûs Maris; rotante Terrâ velociùs, Aquis tardiùs; ideóque accumulantibus ſe Aquis in ſursùm, & deinde per vices ſe remittentibus in deorsùm; vt demonſtratur in vaſe Aquæ incitatiùs mouente. Sed hoc commentus eſt conceſſo non conceſſibili, (quòd Terra nempe moueatur;) ac etiam non benè informatus de Oceani Motu Sexhorario.

At Exemplum huius rei de quâ agitur, videlicèt de Comparatiuis Menſuris Motuum, neque ſolùm rei ipſius, ſed & Vſûs inſignis eius, (de quo paulò antè loquuti ſumus) eminet in Cuniculis ſubterraneis, in quibus collocatur Puluis pyrius; vbi immenſæ Moles Terræ, Ædificiorum, & ſimilium, ſubuertuntur, & in altum iaciuntur, à puſillâ quantitate Pulueris pyrij. Cuius Cauſa pro certo illa eſt, quòd Motus Dilatationis Pulueris qui impellit, multis partibus ſit pernicior, quàm Motus Grauitatis per quem fieri poſſit aliqua reſiſtentia; adeò vt primus Motus perfunctus ſit, antequàm Motus aduerſus inceperit; vt in principijs nullitas quædam ſit reſiſtentiæ. Hinc etiam ſit, quòd in omni Miſſili, Ictus non tam robuſtus, quàm acutus & celer, ad Perlationem potiſſimùm valeat. Neque etiam fieri potuiſſet, vt parua quantitas Spiritûs Animalis in Animalibus, præſertìm in tam vaſtis Corporibus, qualia ſunt Balænæ aut Elephanti, tantam molem corpoream flecteret & regeret; niſi propter Velocitatem Motûs Spiritûs, & hebetudinem Corporeæ molis, quatenùs ad expediendam ſuam reſiſtentiam.

Denique, hoc vnum ex præcipuis fundamentis eſt Experimentorum Magicorum, de quibus mox dicemus; vbi ſcilicet parua Moles Materiæ longè maiorem ſuperat, & in ordinem redigit: Hoc inquam; Si fieri poſſit Anteuerſio Motuum per Velocitatem vnius, antequàm alter ſe expediat.

Poſtremò, Hoc ipſum Prius & Poſterius *in omni Actione Naturali notari debet; veluti quòd in Infuſione Rhabarbari eliciatur Purgatiua vis priùs, Aſtrictiua pòſt; Simile quiddam etiam in Infuſione Violarum in Acetum experti ſumus; vbi primò excipitur ſuauis & delicatus Floris odor; pòſt, pars Floris magis terrea, quæ odorem confundit. Itaque ſi infundantur Violæ per diem integrum, Odor multò languidiùs excipitur, quòd ſi infundantur per partem quartam horæ tantùm, & extrahantur; & (quia paucus eſt Spiritus odoratus qui ſubſiſtit in Viola) infundantur poſt ſingulas quartas horæ Violæ nouæ & recentes ad ſexies; tum demùm nobilitatur Infuſio, ita vt licèt non manſerint Violæ, vtcunquè renouatæ, plus quàm ad ſeſquihoram; tamen permanſerit Odor gratiſſimus, & Violâ ipſâ non inferior, ad annum integrum. Notandum tamen eſt, quod non ſe colligat Odor ad vires ſuas plenas, niſi poſt menſem ab Infuſione. In Diſtillationibus verò Aromatum maceratorum in ſpiritu vini patet quòd ſurgat primò phlegma aqueum & inutile, deinde Aqua plus habens ex ſpiritu vini, deinde pòſt aqua plus habens ex Aromate. Atque huius generis quamplurima inueniuntur in Diſtillationibus notatu digna. Verùm hæc ſufficiant ad Exempla.*

Inter

XLVII.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum ponemus loco Viceſimo tertio Inſtantias Quanti, quas etiam Doſes Naturæ (Sumpto vocabulo à Medicinis) vocare conſueuimus. Eæ ſunt quæ Menſurant Virtutes per Quanta Corporum, & indicant quid Quantum Corporis faciat ad Modum Virtutis. Ac primò ſunt quædam Virtutes quæ non ſubſiſtunt niſi in Quanto Coſmico, hoc eſt, tali Quanto quod habeat conſenſum cum Configuratione & Fabricâ Vniuerſi. Terra enim ſtat; partes eius cadunt. Aquæ in Maribus fluunt & refluunt; in Fluuijs minimè, niſi per ingreſſum Maris. Deinde etiam omnes ferè Virtutes particulares ſecundùm Multum aut Parum Corporis operantur. Aquæ largæ non facilè corrumpuntur; exiguæ citò. Muſtum & Ceruiſia matureſcunt longè citiùs & fiunt potabilia in vtribus paruis, quàm in dolijs magnis. Si Herba ponatur in maiore portione Liquoris, fit Infuſio, magis quàm Imbibitio: Si in Minore, fit Imbibitio, magis quàm Infuſio. Aliud igitur erga Corpus Humanum eſt Balneum, aliud leuis Irroratio. Etiam parui Rores in Aere nunquàm cadunt, ſed diſſipantur, & cum Aere incorporantur. Et videre eſt in anhelitu ſuper Gemmas, parum illud humoris, quaſi nubeculam vento diſſipatam, continuò ſolui. Etiam Fruſtum eiuſdem Magnetis non trahit tantum Ferri, quantum Magnes integer. Sunt etiam Virtutes in quibus Paruitas Quanti magis poteſt; vt in penetrationibus, ſtylus acutus citiùs penetrat, quam obtuſus; Adamas punctuatus ſculpit in vitro; & ſimilia.

Verùm non hìc morandum eſt in Indefinitis, ſed etiam de Rationibus Quanti Corporis erga Modum Virtutis inquirendum. Procliue enim foret credere, quòd rationes Quanti Rationes Virtutis adæquarent; vt ſi Pila plumbea vnius vnciæ caderet in tali tempore, pila vnciarum duarum deberet cadere duplò celeriùs, quod falſiſſimum eſt; Nec eædem rationes in omni genere Virtutum valent, ſed longè diuerſæ. Itaque hæ Menſuræ ex rebus ipſis petendæ ſunt, & non ex veriſimilitudine, aut Coniecturis.

Denique in omni Inquiſitione Naturæ Quantum Corporis requiratur ad aliquod Effectum, tanquàm Doſis, notandum; & Cautiones de Nimis & Parùm aſpergendæ.

XLVIII.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum, ponemus loco Viceſimo quarto Inſtantias Luctæ; quas etiam Inſtantias Prædominantiæ appellare conſueuimus. Eæ indicant Prædominantiam & Ceſſionem Virtutum ad Inuicem; & quæ ex illis ſit fortior & vincat, quæ infirmior & ſuccumbat. Sunt enim Motus & Nixus Corporum compoſiti, decompoſiti, & complicati, non minùs quàm Corpora ipſa. Proponemus igitur primùm Species præcipuas Motuum ſiue Virtutum Actiuarum; vt magis perſpicua ſit ipſarum Comparatio in Robore, & exindè Demonſtratio *atque Deſignatio* Inſtantiarum Luctæ & Prædominantiæ.

Motus primus ſit Motus Antitypiæ *Materiæ, quæ ineſt in ſingulis portionibus eius; per quem planè Annihilari non vult: ita vt nullum incendium, nullum pondus, aut depreſsio, nulla violentia, nulla denique ætas aut diuturnitas temporis poſsit redigere aliquam vel minimam portionem Materiæ in Nihilum; quin illa & ſit Aliquid, & Loci aliquid occupet; & ſe (in qualicunque neceſsitate ponatur) vel Formam mutando vel Locum, liberet; vel (ſi non detur copia) vt eſt, ſubſiſtat; neque vnquam res eò deueniat, vt aut Nihil ſit, aut Nullibi. Quem Motum Schola (quæ ſemper ferè & denominat & definit Res, potiùs per Effectus & Incommoda, quàm per Cauſas Interiores) vel denotat per illud Axioma, quòd* Duo corpora non poſsint eſſe in vno loco; *vel vocat Motum*, Ne fiat penetratio dimenſionum. *Neque huius Motûs exempla proponi conſentaneum eſt: Ineſt enim omni Corpori.*

Sit Motus Secundus, Motus (quem appellamus) Nexûs; *per quem Corpora non patiuntur ſe vllâ ex parte ſui dirimi à contactu alterius Corporis, vt quæ mutuo nexu & contactu gaudeant. Quem Motum Schola vocat Motum*, Ne detur vacuum: *Veluti cùm Aqua attrahitur ſurſùm exuctione, aut per Fiſtulas; Caro per Ventoſas; aut cùm Aqua ſiſtitur, nec effluit in Hydrijs perforatis, niſi os Hydriæ ad immittendum Aërem aperiatur; & innumera id genus.*

Sit Motus Tertius, Motus (quem appellamus) Libertatis; per quem Corpora ſe liberare nituntur à Preſſurâ aut Tenſurâ Præter-naturali, & reſtituere ſe in Dimenſum corpori ſuo conueniens. Cuius Motus etiam innumera ſunt exempla: Veluti (quatenùs ad Liberationem à Preſſurâ) Aquæ in Natando, Aëris in volando; Aquæ in Remigando, Aëris in vndulationibus Ventorum, Laminæ in Horologijs. Nec inelegantèr ſe oſtendit Motus Aëris compreſſi in Sclopettis ludicris puerorum, cùm Alnum aut ſimile quiddam excauant, & infarciunt fruſto alicuius Radicis ſucculentæ, vel ſimilium, ad vtroſque fines; deinde per Embolum trudunt radicem vel huiuſmodi farcimentum in foramen alterum: Vnde emittitur & eijcitur Radix cum ſonitu ad foramen alterum, idque antequàm tangatur à Radice aut Farcimento citimo, aut Embolo. Quatenùs verò ad Liberationem à Tenſurâ, oſtendit ſe hic Motus in Aëre poſt exuctionem in Ouis vitreis remanente; in Chordis, in Corio, & Panno; reſilientibus poſt Tenſuras ſuas, niſi Tenſuræ illæ per moram inualuerint, &c. Atque hunc Motum Schola ſub nomine Motûs ex Formâ Elementi innuit: ſatis quidem inſcitè, cùm hic Motus non tantùm ad Aërem, Aquam, aut Flammam pertineat, ſed ad omnem diuerſitatem Conſiſtentiæ; vt Ligni, Ferri, Plumbi, Panni, Membranæ, &c. in quibus, ſingula Corpora ſuæ habent Dimenſionis modulum; & ab eo ægrè ad ſpatium aliquod notabile abripiuntur. Verùm quia Motus iſte Libertatis omnium eſt maximè obuius, & ad infinita ſpectans; conſultum fuerit eum benè & perſpicuè *diſtinguere. Quidam enim valdè negligentèr confundunt hunc Motum, cum gemino illo Motu* Antitypiæ *&* Nexûs; *Liberationem ſcilicèt à Preſſurâ, cum Motu* Antitypiæ; *à Tenſurâ, cum Motu* Nexûs*: ac ſi ideò cederent aut ſe dilatarent corpora compreſſa, ne ſequeretur* Penetratio dimenſionum; *ideò reſilirent & contraherent ſe Corpora tenſa, nè ſequeretur* Vacuum. *Atqui ſi Aër compreſſus ſe vellet recipere in denſitatem Aquæ, aut Lignum in denſitatem Lapidis; nil opus foret* penetratione dimenſionum*: & nihilominùs longè maior poſſet eſſe Compreſſio illorum, quàm illa vllo modo patiuntur. Eodem modo ſi Aqua ſe dilatare vellet in raritatem Aëris, aut Lapis in raritatem Ligni; non opus foret* vacuo*: & tamen longè maior poſſet fieri Extenſio eorum, quàm illa vllo modo patiuntur. Itaque non reducitur res ad* Penetrationem dimenſionum, *&* Vacuum, *niſi in vltimitatibus Condenſationis & Rarefactionis: cùm tamen iſti Motus longè citrà eas ſiſtant & verſentur; neque aliud ſint, quàm Deſideria Corporum conſeruandi ſe in Conſiſtentijs ſuis, (ſiuè, ſi malint, in Formis ſuis) nec ab ijs recedendi ſubitò, niſi per modos ſuaues, ac per conſenſum alterentur. At longè magis neceſſarium eſt (quia multa ſecum trahit) vt intimetur hominibus; Motum Violentum (quem nos* Mechanicum; Democritus, *qui in Motibus ſuis primis expediendis etiam infrà Mediocres Philoſophos ponendus eſt, Motum* Plagæ *vocauit) nil aliud eſſe quàm Motum Libertatis, ſcilicèt à Compreſſione ad Relaxationem. Etenim in omni ſiue ſimplici Protruſione, ſiue Volatu per aërem,*

aërem, non fit ſummotio aut Latio Localis, antequàm partes Corporis Præter-naturalitèr patiantur & comprimantur ab Impellente. Tum verò Partibus alijs alias per ſucceſsionem trudentibus, fertur Totum; nec ſolùm Progrediendo, ſed etiam Rotando ſimul; vt etiam hoc modo Partes ſe liberare, aut magis ex æquo tolerare poſsint. Atque de hoc Motu hactenùs.

Sit Motus Quartus, Motus cui nomen dedimus Motûs Hyles: *Qui Motus Antiſtrophus eſt quodammodò Motui, de quo diximus, Libertatis. Etenim in Motu Libertatis Corpora nouum Dimenſum, ſiue nouam Sphæram, ſiue nouam Dilatationem aut Contractionem (hæc enim Verborum varietas idem innuit) exhorrent, reſpuunt, fugiunt, & reſilire ac veterem Conſiſtentiam recuperare totis viribus contendunt. At contrà in hoc Motu* Hyles, *Corpora nouam Sphæram ſiue Dimenſum appetunt; atque ad illud libentèr & properè, & quandoquè valentiſsimo nixu (vt in Puluere Pyrio) aſpirant. Inſtrumenta autem huius Motûs, non ſola certè, ſed potentiſsima, aut ſaltèm frequentiſsima, ſunt Calor & Frigus. Exempli gratiâ: Aër, ſi per Tenſuram (velut per exuctionem in Ouis vitreis) dilatetur, magno laborat deſyderio ſeipſum reſtituendi. At admoto Calore, è contrà appetit dilatari, & concupiſcet nouam ſphæram, & tranſit & migrat in illam libentèr, tanquàm in nouam Formam (vt loquuntur) Nec poſt dilatationem nonnullam de reditu curat, niſi per admotionem Frigidi ad eam inuitetur; quæ non Reditus eſt, ſed Tranſmutatio repetita. Eodem modo & Aqua, ſi per compreſsionem arctetur, recalcitrat;*

calcitrat; & vult fieri qualis fuit, ſcilicèt latior. At ſi interueniat Frigus intenſum & continuatum, mutat ſe ſponte ſua & libentèr in condenſationem Glaciei: atque ſi planè continuetur Frigus, nec à teporibus interrumpatur, (vt fit in Speluncis & Cauernis paulò profundioribus) vertitur in Cryſtallum, aut materiam ſimilem, nec vnquam reſtituitur.

Sit Motus Quintus, Motus Continuationis: Intelligimus autem non Continuationis ſimplicis & primariæ, cum corpore aliquo altero; (nam ille eſt Motus Nexûs) ſed Continuationis ſui, in Corpore certo. Certiſſimum enim eſt, quòd Corpora omnia ſolutionem Continuitatis exhorreant; alia magis, alia minùs, ſed omnia aliquatenùs. Nam vt in Corporibus Duris (veluti Chalybis, Vitri) Reluctatio contra Diſcontinuationem eſt maximè robuſta & valida; ita etiam in Liquoribus, vbi ceſſare aut languere ſaltem videtur Motus eiuſmodi, tamen non prorſus reperitur Priuatio eius; ſed planè ineſt ipſis in gradu tanquam infimo, & prodit ſe in Experimentis plurimis; ſicut in Bullis, in rotunditate Guttarum, in filis tenuioribus Stillicidiorum, & in ſequacitate Corporum Glutinoſorum, & eiuſmodi. Sed maximè omnium ſe oſtendit Appetitus iſte, ſi Diſcontinuatio tentetur vſque ad fractiones minores. Nam in Mortarijs, poſt contuſionem ad certum gradum, non ampliùs operatur Piſtillum: Aqua non ſubintrat rimas minores: Quin & ipſe Aër, non obſtante ſubtilitate corporis ipſius, Poros Vaſorum paulò ſolidiorum non pertranſit ſubitò, nec niſi per diuturnam inſinuationem.

Sit Motus Sextus, Motus quem nominamus Motum ad Lucrum, ſiue Motum Indigentiæ. Is eſt, per quem Corpora, quando verſantur inter planè Heterogenea & quaſi inimica; ſi fortè nanciſcantur copiam aut commoditatem euitandi illa Heterogenea, & ſe applicandi ad magis Cognata; (licèt illa ipſa Cognata talia fuerint, quæ non habeant arctum conſenſum cum ipſis) tamen ſtatim ea amplectuntur, & tanquam potiora malunt; & Lucri loco (vnde vocabulum ſumpſimus) hoc ponere videntur, tanquam talium Corporum indiga. Exempli gratia: Aurum, aut aliud Metallum foliatum non delectatur Aëre circumfuſo. Itaque ſi Corpus aliquod Tangibile & Craſſum nanciſcatur, (vt Digitum, Papyrum, quiduis aliud) adhæret ſtatim, nec facilè diuellitur. Etiam Papyrus, aut Pannus, & huiuſmodi, non bene ſe habent cum Aëre qui inſeritur & commiſtus eſt in ipſorum Poris. Itaque Aquam aut Liquorem libentèr imbibunt, & Aërem exterminant. Etiam Saccharum, aut Spongia infuſa in Aquam aut Vinum, licèt pars ipſorum emineat & longè attollatur ſuprà Vinum aut Aquam, tamen Aquam aut Vinum paulatim & per gradus attrahunt in ſurſum.

Vnde optimus Canon ſumitur Aperturæ & Solutionum Corporum. Miſsis enim Corroſiuis & Aquis fortibus, quæ viam ſibi aperiunt; ſi poſsit inueniri Corpus proportionatum & magis conſentiens & amicum Corpori alicui ſolido, quàm illud cum quo tanquam per neceſsitatem commiſcetur; ſtatim ſè aperit & relaxat Corpus, & illud alterum intrò recipit, priore excluſo *aut ſummoto. Neque operatur & poteſt iſte* Motus ad Lucrum, *ſolummodò ad Tactum. Nam Electrica Operatio (de quâ* Gilbertus, *& alij poſt eum tantas excitârunt fabulas) non alia eſt quàm Corporis per fricationem leuem excitati Appetitus; qui Aërem non bene tolerat, ſed aliud tangibile mauult, ſi reperiatur in propinquo.*

Sit Motus Septimus, Motus (quem appellamus) Congregationis Maioris; *per quem Corpora feruntur ad Maſſas Connaturalium ſuorum: Grauia, ad globum Terræ; Leuia, ad Ambitum Cœli.* Hunc Schola *nomine* Motûs Naturalis *inſigniuit; leui contemplatione, quia ſcilicèt nil ſpectabile erat ab extrà, quod eum Motum cieret: (Itaque Rebus ipſis innatum atque inſitum putauit:) Aut fortè quia non ceſſat. Nec mirum: Semper enim præſtò ſunt Cœlum & Terra; cùm è contrà cauſæ & origines plurimorum ex reliquis Motibus interdùm abſint, interdum adſint.* Itaque *hunc, quia non intermittit, ſed cæteris intermittentibus ſtatim occurrit, Perpetuum & Proprium; reliquos, Aſcititios poſuit. Eſt autem iſte Motus reuerà ſatis infirmus & hebes, tanquam is qui (niſi ſit Moles Corporis maior) cæteris Motibus, quandiù operantur, cedat & ſuccumbat. Atque cùm hic* Motus *hominum cogitationes ita impleuerit, vt ferè* reliquos Motus *occultauerit; tamen parùm eſt quod homines de eo ſciunt, ſed in multis circa illum erroribus verſantur.*

Sit Motus *Octauus,* Motus Congregationis Minoris; *per quem Partes Homogeneæ in Corpore aliquo*

aliquo ſeparant ſe ab Heterogeneis, *& coëunt inter ſeſe; per quem etiam Corpora Integra ex ſimilitudine ſubſtantiæ ſe amplectuntur & fouent, & quandoque ad diſtantiam aliquam congregantur, attrahuntur, & conueniunt: Veluti, cùm in Lacte Flos lactis poſt moram aliquam ſupernatat; in Vino Fæces & Tartarum ſubſidunt. Neque enim hæc fiunt per Motum Grauitatis & Leuitatis tantùm, vt aliæ partes ſummitatem petant, aliæ ad imum vergant; ſed multò magis per Deſiderium* Homogeneorum *inter ſe coëundi, & ſe vniendi. Differt autem iſte* Motus *a* Motu *In*digentiæ, *in duobus. Vno, quòd in* Motu Indigen*tiæ ſit ſtimulus maior Naturæ malignæ & contrariæ: At in hoc* Motu *(ſi modo impedimenta & vincula abſint) vniuntur partes per Amicitiam, licèt abſit Natura aliena quæ litem moueat: Altero, quòd arctior ſit vnio, & tanquam maiore cum delectu. In illo enim, modò euitetur Corpus inimicum, Corpora etiam non admodùm cognata concurrunt: At in hoc coëunt Subſtantiæ, germanâ planè ſimilitudine deuinctæ; & conſtantur tanquam in vnum. Atque hic* Motus *omnibus Corporibus Compoſitis ineſt; & ſe facilè conſpiciendum in ſingulis daret, niſi ligaretur & frænaretur per alios Corporum Appetitus & Neceſſitates, quæ iſtam Coitionem diſturbant.*

Ligatur autem Motus iſte plerumque tribus modis: Torpore Corporum; Fræno Corporis Dominantis; & Motu *externo. Ad Torporem Corporum quod attinet; certum eſt ineſſe Corporibus tangibilibus Pigritiam quandam ſecundum magis & mi*nùs,

nùs, & Exhorrentiam Motus Localis; vt niſi excitentur, malint ſtatu ſuo (prout ſunt) eſſe contenta, quàm in melius ſe expedire. Diſcutitur autem iſte Torpor triplici Auxilio: aut per Calorem, aut per Virtutem alicuius Cognati corporis eminentem, aut per Motum viuidum & potentem. Atque primò quoad auxilium Caloris: hinc fit, quòd Calor pronuntietur eſſe illud quod ſeparet Heterogenea, congreget Homogenea. Quam Definitionem Peripateticorum meritò deriſit Gilbertus; dicens eam eſſe perinde ac ſi quis diceret ac definiret Hominem illud eſſe, quod ſerat Triticum, & plantet Vineas: eſſe enim Definitionem tantùm per Effectus, eoſque particulares. Sed adhuc magis culpanda eſt illa Definitio; quia etiam Effectus illi (quales, quales ſunt) non ſunt ex proprietate Caloris, ſed tantùm per accidens, (idem enim facit Frigus, vt poſteà dicemus) nempe ex deſiderio partium Homogenearum coëundi; adiuuante tantùm Calore ad diſcutiendum Torporem, qui Torpor deſiderium illud anteà ligauerat. Quoad verò Auxilium Virtutis inditæ à Corpore Cognato; illud mirabilitèr eluceſcit in Magnete armato, qui excitat in Ferro virtutem detinendi Ferrum per ſimilitudinem ſubſtantiæ, diſcuſſo Torpore Ferri per Virtutem Magnetis. Quoad verò Auxilium Motûs, conſpicitur illud in ſagittis ligneis, cuſpide etiam ligneâ, quæ altiùs penetrant in alia ligna, quàm ſi fuiſſent armatæ ferro, per ſimilitudinem ſubſtantiæ, diſcuſſo Torpore Ligni per Motum celerem: de quibus duobus Experimentis etiam in Aphoriſmo de Inſtantijs Clandeſtinis, diximus.

Ligatio verò Motûs Congregationis Minoris, *quæ fit per Frænum Corporis Dominantis, conſpicitur in ſolutione Sanguinis & Vrinarum per Frigus. Quamdiù enim repleta fuerint Corpora illa ſpiritu agili, qui ſingulas eorum partes cuiuſcunque generis, ipſe vt Dominus Totius ordinat & cohibet; tamdiù non coëunt Heterogenea propter Frænum: ſed poſtquàm ille Spiritus euaporauerit, aut ſuffocatus fuerit per Frigus, tum ſolutæ Partes à Fræno, coëunt ſecundùm deſiderium ſuum naturale. Atque ideò fit, vt omnia Corpora, quæ continent Spiritum acrem, (vt Sales, & huiuſmodi) durent & non ſoluantur, ob Frænum permanens & durabile Spiritûs dominantis & imperioſi.*

Ligatio verò Motûs Congregationis Minoris, *quæ fit per Motum Externum, maximè conſpicitur in Agitationibus Corporum, per quas arcetur putrefactio. Omnis enim Putrefactio fundatur in Congregatione Homogeneorum; vnde paulatìm fit Corruptio prioris (quam vocant) Formæ, & Generatio nouæ. Nam Putrefactionem, quæ ſternit viam ad Generationem nouæ Formæ, præcedit Solutio veteris; quæ eſt ipſa Coitio ad Homogeniam. Ea verò ſi non impedita fuerit, fit Solutio ſimplex; ſin occurrant varia quæ obſtant, ſequuntur Putrefactiones quæ ſunt rudimenta generationis nouæ. Quòd ſi (id quod nunc agitur) fiat agitatio frequens per Motum Externum; tum verò Motus iſte Coitionis (qui eſt delicatus & mollis, & indiget quiete ab externis) diſturbatur & ceſſat; vt fieri videmus in innumeris: Veluti, cùm quotidiana agitatio aut profluentia*

entia Aquæ arceat Putrefactionem; Venti arceant peſtilentiam Aëris; Grana in granarijs verſa & agitata maneant pura; Omnia denique agitata exteriùs non facilè putrefiant interiùs.

Supereſt vt non omittatur Coitio illa Partium Corporum, vndè ſit præcipuè Induratio & Deſiccatio. Poſtquam enim Spiritus, aut Humidum in Spiritum verſum euolauerit in aliquo Corpore poroſiore, (vt in Ligno, Oſſe, Membranâ, & huiuſmodi) tum Partes craſsiores maiore nixu contrahuntur & coëunt, vnde ſequitur Induratio aut Deſiccatio: quod exiſtimamus fieri, non tam ob Motum Nexûs, ne detur Vacuum, quàm per Motum iſtum Amicitiæ & Vnionis.

Ad Coitionem verò ad diſtans quod attinet, ea infrequens eſt & rara: & tamen in pluribus ineſt, quàm quibus obſeruatur. Huius ſimulacra ſunt, cùm Bulla ſoluat Bullam; Medicamenta ex ſimilitudine ſubſtantiæ trahant humores; Chorda in diuerſis fidibus ad Vniſonum moueat Chordam; & huiuſmodi. Etiam in Spiritibus Animalium hunc Motum vigere exiſtimamus, ſed planè incognitum. At eminet certè in Magnete, & Ferro excito. Cùm autem de Motibus Magnetis loquimur, diſtinguendi planè ſunt. Quatuor enim Virtutes ſiue Operationes ſunt in Magnete, quæ non confundi, ſed ſeparari debent; licèt admiratio hominum & ſtupor eas commiſcuerit. Vna, Coitionis Magnetis ad Magnetem, vel Ferri ad Magnetem, vel Ferri exciti ad Ferrum. Secunda, Verticitatis eius ad Septentriones & Auſtrum, atque ſimul declinationis eius. Tertia, Penetrationis eius per Aurum, Vitrum, *Lapidem, omnia. Quarta, Communicationis Virtutis eius de Lapide in Ferrum, & de Ferro in Ferrum, abſque Communicatione ſubſtantiæ. Verùm hoc loco de primâ Virtute eius tantùm loquimur, videlicèt Coitionis. Inſignis etiam eſt* Motus *Coitionis Argenti Viui & Auri; adeò vt Aurum alliciat Argentum Viuum, licèt confectum in vnguenta: atque Operarij inter vapores Argenti Viui ſoleant tenere in ore fruſtum Auri ad colligendas emiſsiones Argenti Viui, aliàs crania & oſſa eorum inuaſuras; vndè etiam fruſtum illud paulò pòſt albeſcit. Atque de Motu* Congregationis Minoris *hæc dicta ſint.*

Sit Motus Nonus, Motus Magneticus; *qui licèt ſit ex genere Motûs* Congregationis Minoris, *tamen ſi operetur ad Diſtantias magnas, & ſuper Maſſas rerum magnas, Inquiſitionem meretur ſeparatam; præſertim ſi nec incipiat à Tactu, quemadmodùm Plurimi, nec perducat actionem ad Tactum, quemadmodùm omnes Motus Congregatiui; ſed Corpora tantùm eleuet, aut ea intumeſcere faciat, nec quicquam vltrà. Nam ſi Luna attollat Aquas, aut turgeſcere aut intumeſcere faciat* Humida; *aut Cœlum Stellatum attrahat Planetas versùs ſua Apogæa; aut Sol alliget Aſtra Veneris &* Mercurij, *nè longiùs abſint à Corpore eius, quàm ad Diſtantiam certam; videntur hi Motus nec ſub* Congregatione Maiore, *nec ſub* Congregatione Minore *benè collocari; ſed eſſe tanquàm Congregatiua Media & imperfecta, ideóque Speciem debere conſtituere propriam.*

Sit Motus Decimus, Motus Fugæ; *Motus ſcili-*

cèt *Motui* Congregationis Minoris *contrarius; per quem Corpora ex Antipathiâ fugiunt & fugant inimica, ſéque ab illis ſeparant, aut cum illis miſcere ſe recuſant. Quamuis enim videri poſsit in aliquibus hic Motus eſſe Motus tantùm per accidens, aut per conſequens, reſpectu* Motûs Congregationis Minoris, *quia nequeunt coire Homogenea, niſi Heterogeneis excluſis & remotis: tamen ponendus eſt* Motus *iſte per ſe, & in Speciem conſtituendus, quia in multis Appetitus* Fugæ *cernitur magis principalis, quàm Appetitus Coitionis.*

Eminet autem hic Motus *inſigniter in Excretionibus Animalium; nec minùs etiam in Senſuum nonnullorum odioſis Obiectis, præcipuè in Olfactu & Guſtu. Odor enim fœtidus ita reijcitur ab Olfactu, vt etiam inducat in Os ſtomachi* Motum *Expulſionis per Conſenſum; Sapor amarus & horridus ita reijcitur à Palato aut Gutture, vt inducat per Conſenſum Capitis conquaſſationem & horrorem. Veruntamèn etiam in alijs locum habet iſte* Motus. *Conſpicitur enim in Antiperiſtaſibus nonnullis; vt in Aeris mediâ Regione, cuius Frigora videntur eſſe Reiectiones Naturæ frigidæ ex Confinijs Cœleſtium; quemadmodùm etiam videntur magni illi feruores & inflammationes quæ inueniuntur in locis ſubterraneis, eſſe Reiectiones Naturæ calidæ ab interioribus Terræ. Calor enim &* Frigus, *ſi fuerint in Quanto minore, ſe inuicem perimunt; ſin fuerint in* Maſsis *maioribus, & tanquàm iuſtis exercitibus, tum verò per* Conflictum *ſe locis inuicèm ſummouent, & eijciunt. Etiam tradunt* Cinamomum *& Odorifera* *ſita iuxta latrinas & loca fœtida, diutiùs odorem retinere, quia recuſant exire & commiſceri cum fœtidis. Certè Argentum viuum, quod aliàs ſe reuniret in Corpus integrum, prohibetur per ſaliuam hominis, aut Axungiam porci, aut Terebinthinam, & huiuſmodi, ne partes eius coëant; propter malum Conſenſum quem habent cum huiuſmodi Corporibus; à quibus vndique circumfuſis ſe retrahunt; adeò vt fortior ſit earum* Fuga *ab iſtis interiacentibus, quàm deſiderium vniendi ſe cum partibus ſui ſimilibus; id quod vocant* Mortificationem *Argenti viui. Etiam quòd Oleum cum Aquâ non miſceatur, non tantùm in Cauſâ eſt differentia Leuitatis; ſed malus ipſorum Conſenſus: vt videre eſt in Spiritu vini, qui cùm leuior ſit Oleo, tamen ſe benè miſcet cum Aquâ. At maximè omnium inſignis eſt* Motus Fugæ *in Nitro, & huiuſmodi Corporibus crudis, quæ Flammam exhorrent; vt in puluere pyrio, Argento viuo, necnon in Auro.* Fuga *verò ferri ab altero polo* Magnetis, *à* Gilberto *bene notatur non eſſe* Fuga *propria, ſed Conformitas, & Coitio ad ſitum magis accommodatum.*

Sit Motus Vndecimus, Motus Aſsimulationis, *ſiue* Multiplicationis *ſui, ſiue etiam* Generationis ſimplicis. Generationem *autem* ſimplicem *dicimus non Corporum Integralium, vt in Plantis, aut Animalibus; ſed Corporum ſimilarium. Nempe per hunc Motum Corpora ſimilaria vertunt Corpora alia affinia, aut ſaltem benè diſpoſita & præparata, in Subſtantiam & Naturam ſuam; vt Flamma, quæ ſuper halitus & oleoſa multiplicat ſe, & generat nouam*

uam Flammam; Aer, qui ſuper Aquam & Aquea multiplicat ſe, & generat nouum Aerem; Spiritus Vegetabilis & Animalis, qui ſuper tenuiores partes tam Aquei quàm Oleoſi in alimentis ſuis multiplicat ſe, & generat nouum Spiritum; partes ſolidæ plantarum & Animalium, veluti Folium, Flos, Caro, Os, & ſic de cæteris, quæ ſingulæ ex Succis alimentorum aſſimilant & generant ſubſtantiam ſucceſſiuam, & Epiuſiam. Neque enim quenquam cum Paracelſo *delirare iuuet, qui (diſtillationibus ſuis ſcilicèt occæcatus) Nutritionem per ſeparationem tantùm fieri voluit; quodque in Pane vel Cibo lateat Oculus, Naſus, Cerebrum, Iecur; in ſucco Terræ Radix, Folium, Flos. Etenim ſicut Faber ex rudi* Maſſâ *lapidis vel ligni, per Separationem & Reiectionem ſuperflui educit Folium, Florem, Oculum, Naſum, Manum, Pedem, & ſimilia; ita* Archæum *illum Fabrum internum ex alimento per Separationem & Reiectionem educere ſingula membra & partes aſſerit ille. Verùm miſſis nugis, certiſſimum eſt partes ſingulas, tam ſimilares, quàm Organicas, in Vegetabilibus & Animalibus, ſuccos alimentorum ſuorum ferè communes, aut non multùm diuerſos, primò attrahere cum nonnullo delectu, deinde aſſimilare, & vertere in Naturam ſuam. Neque* Aſſimilatio *iſta, aut* Generatio ſimplex *fit ſolùm in Corporibus Animatis; verùm & Inanimata ex hac re participant; veluti de Flammâ & Aere dictum eſt. Quinetiam Spiritus emortuus, qui in omni Tangibili Animato continetur, id perpetuò agit, vt partes craſſiores digerat & vertat in Spiritum,* *qui deinde exeat; vnde ſit diminutio ponderis & exſiccatio, vt alibi diximus. Neque etiam reſpuenda eſt* in Aſsimilatione, *Accretio illa, quam vulgò ab Alimentatione diſtinguunt; veluti cùm lutum inter lapillos concreſcit, & vertitur in materiam lapideam; ſquammæ circa dentes, vertuntur in ſubſtantiam non minùs duram, quàm ſunt dentes ipſi, &c. Sumus enim in eâ opinione, ineſſe Corporibus omnibus deſiderium Aſsimilandi, non minùs quàm Coëundi ad Homogenea: verùm ligatur iſta virtus, ſicut & illa; licèt non iiſdem modis. Sed modos illos, necnon ſolutionem ab iiſdem, omni diligentiâ inquirere oportet, quia pertinent ad Senectutis refocillationem. Poſtremò videtur notatu dignum, quòd in nouem illis Motibus, de quibus diximus,* Corpora tantùm *Naturæ ſuæ* Conſeruationem *appetere videntur; in hoc decimo autem* Propagationem.

Sit Motus Duodecimus, Motus Excitationis; *qui Motus videtur eſſe ex genere* Aſsimilationis, *atque eo nomine quandoque a nobis promiſcuè vocatur. Eſt enim Motus Diffuſiuus, & Communicatiuus, & Tranſitiuus, & Multiplicatiuus, ſicut & ille; atque Effectu (vt plurimùm) conſentiunt, licèt efficiendi modo & ſubiecto differant. Motus enim* Aſsimilationis *procedit tanquàm cum imperio, & poteſtate; Iubet enim, & cogit Aſsimilatum in Aſsimilantem verti & mutari. At Motus* Excitationis *procedit tanquàm Arte & inſinuatione, & furtim; & inuitat tantùm, & diſponit Excitatum ad naturam Excitantis. Etiam Motus* Aſsimilationis *multiplicat & transformat Corpora & ſubſtantias; veluti, Plus fit Flammæ, Plus Aeris, Plus Spiritus,* Plus Carnis. At in Motu Excitationis, multiplicantur & tranſeunt virtutes tantùm; & Plus ſit Calidi, Plus magnetici, Plus putridi. Eminet autem iſte Motus præcipuè in Calido & Frigido. Neque enim Calor diffundit ſe in calefaciendo per Communicationem primi Caloris; ſed tantùm per Excitationem partium Corporis ad Motum illum, qui eſt Forma Calidi; de quo in Vindemiatione primâ de Natura Calidi diximus. Itaque longè tardiùs & difficiliùs excitatur Calor in Lapide aut Metallo, quàm in Aere; ob inhabilitatem & impromptitudinem Corporum illorum ad Motum illum; Ita vt veriſimile ſit, poſſe eſſe interiùs versùs viſcera Terræ materias, quæ calefieri prorſus reſpuant; quia ob Condenſationem maiorem ſpiritu illo deſtituuntur, à quo Motus iſte Excitationis plerunque incipit. Similiter Magnes induit Ferrum nouâ partium diſpoſitione, & Motu Conformi; ipſe autem nihil ex Virtute perdit. Similiter Fermentum Panis, & Flos Ceruiſiæ, & Coagulum Lactis, & nonnulla ex venenis, excitant & inuitant Motum in maſſâ farinariâ, aut Ceruiſiâ, aut Caſeo, aut Corpore humano ſucceſsiuum & continuatum; non tam ex vi Excitantis, quàm ex prædiſpoſitione & facili Ceſsione Excitati.

Sit Motus decimus tertius, Motus Impreſsionis; qui Motus eſt etiam ex genere Motûs Aſsimilationis; eſtque ex Diffuſiuis Motibus ſubtiliſsimus. Nobis autem viſum eſt eum in Speciem propriam conſtituere, propter differentiam inſignem quam habet erga priores duos. Motus enim Aſsimilationis ſimplex Corpora ipſa transformat; ita vt ſi tollas primum Mouens, nihil *interſit ad ea quæ ſequuntur. Neque enim prima accenſio in Flammam, aut prima verſio in Aërem, aliquid facit ad Flammam, aut Aërem, in Generatione ſuccedentem. Similitèr*, Motus Excitationis *omninò manet, remoto primo mouente, ad tempora benè diuturna; vt in Corpore calefacto, remoto primo Calore; in Ferro excito, remoto* Magnete; *in* Maſsâ *farinariâ, remoto Fermento. At* Motus Impreſsionis, *licèt ſit Diffuſiuus, & Tranſitiuus, tamen perpetuò pendere videtur ex primo* Mouente; *adeò vt ſublato aut ceſſante illo, ſtatim deficiat & pereat; Itaque etiam momento, aut ſaltem exiguo tempore tranſigitur. Quare* Motus illos Aſsimilationis & Excitationis, Motus Generationis Iouis, *quia generatio manet; Hunc autem* Motum, Motum Generationis Saturni, *quia natus ſtatim deuoratur & abſorbetur, appellare conſueuimus.* Manifeſtat *ſe verò hic* Motus *in tribus; In Lucis radijs; Sonorum percuſsionibus; &* Magneticis, *quatenùs ad Communicationem. Etenim Amotâ Luce, ſtatim pereunt Colores, & reliquæ Imagines eius; Amotâ percuſsione primâ, & quaſſatione Corporis indè factâ, paulò poſt perit ſonus. Licèt enim Soni, etiam in* Medio *per ventos, tanquàm per Vndas agitentur: tamen diligentiùs notandum eſt, quòd Sonus non tam diù durat, quàm ſit Reſonatio. Etenim impulſâ Campanâ, Sonus ad benè magnum tempus continuari videtur; vnde quis facilè in errorem labatur, ſi exiſtimet toto illo tempore Sonum tanquam natare & hærere in Aere; quod falſiſsimum eſt. Etenim illa Reſonatio non eſt idem Sonus Numero, ſed renouatur.* Hoc autem *manifeſtatur ex*

Sedatione ſiue Cohibitione Corporis percuſſi. Si enim ſiſtatur & detineatur Campana fortitèr, & fiat immobilis, ſtatim perit Sonus, nec reſonat ampliùs; vt in chordis, ſi poſt primam percuſſionem tangatur chorda, vel digito, vt in Lyrâ; vel calamo, vt in Eſpinetis; ſtatim deſinit Reſonatio. Magnete autem remoto, ſtatim Ferrum decidit. Luna autem à Mari non poteſt remoueri; nec Terra à Ponderoſo dum cadit. Itaque de illis nullum fieri poteſt Experimentum; ſed ratio eadem eſt.

Sit Motus decimus quartus, Motus Configurationis, aut Sitûs; per quem Corpora appetere videntur non Coitionem, aut Separationem aliquam; ſed Situm, & Collocationem, & Configurationem cum alijs. Eſt autem iſte Motus valdè abſtruſus, nec benè Inquiſitus. Atque in quibuſdam videtur quaſi incauſabilis; licèt reuerà (vt exiſtimamus) non ita ſit. Etenim ſi quæratur, cur potiùs Cœlum voluatur ab Oriente in Occidentem, quàm ab Occidente in Orientem: aut cur vertatur circa Polos poſitos iuxta Vrſas, potiùs quam circa Orionem, aut ex aliâ aliquâ parte Cœli; videtur iſta Quæſtio tanquàm quædam Extaſis; cùm iſta potiùs ab Experientiâ, & vt Poſitiua recipi debeant. At in Naturâ profectò ſunt quædam vltima & incauſabilia; verùm hoc ex illis non eſſe videtur. Etenim hoc fieri exiſtimamus ex quadam Harmonia & Conſenſu Mundi, qui adhuc non venit in obſeruationem. Quòd ſi recipiatur Motus Terræ ab Occidente in Orientem; eædem manent Quæſtiones. Nam & ipſa ſuper aliquos Polos mouetur. Atque cur tandem debeant iſti Poli collocari magis vbi ſunt, quàm alibi? Item Verticitas, &

Directio, & Declinatio Magnetis ad hunc Motum *referuntur. Etiam inueniuntur in* Corporibus *tam Naturalibus quàm Artificialibus, præſertim* Conſiſtentibus, *& non Fluidis,* Collocatio *quædam & Poſitura partium, & tanquàm Villi & Fibræ, quæ diligentèr inueſtigandæ ſunt; vtpotè ſine quarum inuentione* Corpora *illa commodè tractari aut regi non poſſunt. At* Circulationes *illas in Liquidis, per quas illa dum preſſa ſint, antequàm ſe liberare poſſunt, ſe inuicèm releuant, vt* Compreßionem *illam ex æquo tolerent;* Motui Libertatis *veriùs aßignamus.*

Sit Motus decimus quintus, Motus Pertranſitionis, *ſiue* Motus ſecundùm Meatus; *per quem Virtutes Corporum magis aut minùs impediuntur, aut prouehuntur à Medijs ipſorum, pro Naturâ Corporum & Virtutum Operantium, atque etiam Medij. Aliud enim Medium Luci conuenit, aliud Sono, aliud Calori & Frigori, aliud Virtutibus Magneticis, necnon alijs nonnullis reſpectiuè.*

Sit Motus decimus ſextus, Motus Regius (*ita enim eum appellamus*) *ſiue* Politicus; *per quem Partes in Corpore aliquo Prædominantes & Imperantes, reliquas partes frænant, domant, ſubigunt, ordinant, & cogunt eas adunari, ſeparari, conſiſtere, moueri, collocari, non ex deſiderijs ſuis, ſed prout in Ordine ſit, & conducat, ad benè eſſe Partis illius Imperantis; adeò vt ſit quaſi* Regimen & Politia *quædam, quam exercet Pars Regens, in partes Subditas. Eminet autem hic Motus præcipuè in Spiritibus Animalium, qui Motus omnes partium reliquarum, quamdiù ipſe in vigore eſt, contem-*

contemperat. Inuenitur autem in alijs Corporibus in gradu quodam inferiore; quemadmodùm dictum eſt de Sanguine & Vrinis, quæ non ſoluuntur, donec Spiritus qui partes earum commiſcebat & cohibebat, emiſſus fuerit aut ſuffocatus. Neque iſte Motus omninò Spiritibus proprius eſt, licèt in pleriſque Corporibus Spiritus dominentur ob Motum celerem, & penetrationem. Veruntamèn in Corporibus magis condenſatis, nec Spiritu viuido & vigente (qualis ineſt Argento viuo & Vitriolo) repletis, dominantur potiùs Partes craſsiores; adeò vt niſi frænum & iugum hoc arte aliquâ excutiatur, de nouâ aliquâ huiuſmodi Corporum transformatione minimè ſperandum ſit. Neque verò quiſpiam nos oblitos eſſe exiſtimet, eius quod nunc agitur; quia cùm iſta Series & Diſtributio Motuum ad nil aliud ſpectet, quàm vt illorum Prædominantia *per* Inſtantias Luctæ *meliùs inquiratur; iam inter Motus ipſos,* Prædominantiæ *mentionem faciamus. Non enim in Deſcriptione* Motûs *iſtius* Regij, *de* Prædominantiâ *Motuum aut Virtutum tractamus, ſed de* Prædominantiâ *Partium in Corporibus. Hæc enim ea eſt* Prædominantiâ, *quæ Speciem iſtam Motûs peculiarem conſtituit.*

Sit Motus decimus ſeptimus, Motus Rotationis ſpontaneus; *per quem Corpora Motu gaudentia, & benè collocata, Naturâ ſuâ fruuntur, atque ſeipſa ſequuntur, non aliud; & tanquàm proprios petunt amplexus. Etenim videntur* Corpora *aut mouere ſine Termino; aut planè quieſcere; aut ferri ad Terminum, vbi pro Natura ſuâ aut rotent, aut quieſcant. Atque* *quæ benè collocata ſunt, ſi Motu gaudeant; mouent per Circulum: Motu ſcilicèt æterno, & infinito. Quæ benè collocata ſunt, & motum exhorrent, prorſus quieſcunt. Quæ non benè collocata ſunt; mouent in lineâ rectâ (tanquàm tramite breuiſſimo) ad conſortia ſuorum Connaturalium. Recipit autem Motus iſte Rotationis Differentias nouem. Primam, Centri ſui, circa quod Corpora mouent: Secundam, Polorum ſuorum, ſupra quos mouent: Tertiam, Circumferentiæ ſiue Ambitûs ſui, prout diſtant à Centro: Quartam, Incitationis ſuæ, prout celeriùs aut tardiùs rotant: Quintam, Conſequutionis Motûs ſui, veluti ab Oriente in Occidentem, aut ab Occidente in Orientem: Sextam, Declinationis à Circulo perfecto per Spiras longiùs aut propiùs diſtantes à Centro ſuo: Septimam, Declinationis à Circulo perfecto per Spiras longiùs aut propiùs diſtantes à Polis ſuis: Octauam, Diſtantiæ propioris aut longioris Spirarum ſuarum ad inuicèm: Nonam & vltimam, Variationis ipſorum Polorum, ſi ſint mobiles: quæ ipſa ad Rotationem non pertinet, niſi fiat circulariter. Atque iſte Motus communi & inueteratâ opinione habetur pro proprio Cœleſtium. Attamen grauis de illo Motu Lis eſt inter nonnullos tam ex Antiquis quàm Modernis, qui Rotationem Terræ attribuerunt. At multò fortaſſe iuſtior mouetur (ontrouerſia (ſi modò res non ſit omninò extra Controuerſiam) an Motus videlicèt iſte (conceſſo quòd Terra ſtet) Cœli finibus contineatur, an potiùs deſcendat, & communicetur Aeri, & Aquis. Motum autem Rotationis in Miſſilibus; vt in Spiculis,* Sagittis, Pilis Sclopetorum, & ſimilibus, omninò ad Motum Libertatis reijcimus.

Sit Motus Decimus octauus, Motus Trepidationis, cui (vt ab Aſtronomis intelligitur) non multum fidei adhibemus. Nobis autem Corporum Naturalium Appetitus vbique ſeriò perſcrutantibus, occurrit iſte Motus; & conſtitui debere videtur in ſpeciem. Eſt autem hic Motus veluti æternæ cuiuſdam Captiuitatis. Videlicèt vbi Corpora non omninò pro Naturâ ſuâ bene locata, & tamen non prorſus malè ſe habentia, perpetuò trepidant, & irrequietè ſe agant, nec ſtatu ſuo contenta, nec vlteriùs auſa progredi. Talis inuenitur Motus in Corde & pulſibus Animalium; & neceſſe eſt vt ſit in omnibus Corporibus, quæ ſtatu ancipiti ita degunt, inter Commoda & Incommoda, vt diſtracta liberare ſe tentent, & denuò repulſam patiantur, & tamen perpetuò experiantur.

Sit Motus Decimus nonus & poſtremus, Motus ille cui vix nomen Motûs competit, & tamen eſt planè Motus. Quem Motum, Motum Decubitûs, ſiue Motum Exhorrentiæ Motûs vocare licèt. Per hunc Motum Terra ſtat mole ſuâ, mouentibus ſe Extremis ſuis in Medium; non ad Centrum Imaginatiuum, ſed ad Vnionem. Per hunc etiam Appetitum Omnia maiorem in modum Condenſata Motum exhorrent; atque illis pro omni Appetitu eſt non moueri; & licèt infinitis modis vellicentur & prouocentur ad Motum, tamen Naturam ſuam (quoad poſſunt) tuentur. Quòd ſi ad Motum compellantur, tamen hoc agere ſemper videntur, vt quietem & ſtatum *ſuum recuperent, neque ampliùs moueant. Atque circa hoc certè ſe agilia præbent, & ſatis perniciter & rapidè (vt pertæſa & impatientia omnis Moræ) contendunt. Huius autem Appetitûs Imago ex parte tantùm cerni poteſt; quia hîc apud Nos, ex Subactione & Concoctione Cœleſtium, omne Tangibile non tantùm non Condenſatum eſt ad Vltimitatem, ſed etiam cum Spiritu nonnullo miſcetur.*

Propoſuimus itaque iam Species, ſiue Elementa ſimplicia Motuum, Appetituum, & Virtutum Actiuarum, quæ ſunt in Naturâ maximè Catholica. Neque parùm Scientiæ Naturalis ſub illis adumbratum eſt. Non negamus tamen & alias Species fortaſſe addi poſſe; atque iſtas ipſas Diuiſiones ſecundùm veriores rerum venas transferri; deniquè in minorem numerum poſſe redigi. Neque tamen hoc de Diuiſionibus aliquibus abſtractis intelligimus: Veluti, ſi quis dicat; Corpora appetere vel Conſeruationem, vel Exaltationem, vel Propagationem, vel Fruitionem Naturæ ſuæ; Aut ſi quis dicat, Motus rerum tendere ad Conſeruationem & Bonum, vel Vniuerſi, vt Antitypiam *&* Nexum; *vel Vniuerſitatum magnarum, vt Motus* Congregationis Maioris, Rotationis, *&* Exhorrentiæ Motûs; *vel Formarum ſpecialium, vt reliquos. Licèt enim hæc vera ſint, tamen niſi terminentur in Materiâ & Fabricâ, ſecundùm veras lineas; ſpeculatiua ſunt, & minùs vtilia. Interim ſufficient, & boni erunt vſûs ad penſitandas* Prædominantias *Virtutum, & exquirendas* Inſtantias Luctæ; *id quod nunc agitur.*

Etenim ex his quos propoſuimus Motibus, Alij prorſus ſunt Inuincibiles; Alij alijs ſunt fortiores, & illos ligant, frænant, diſponunt; Alij alijs longiùs iaculantur; Alij alios tempore & celeritate præuertunt; Alij alios fouent, roborant, ampliant, accelerant.

Motus Antitypiæ omninò eſt Adamantinus & Inuincibilis. Vtrùm verò Motus Nexûs ſit Inuincibilis, adhuc hæremus. Neque enim pro certo affirmauerimus, vtrùm detur Vacuum, ſiue Coaceruatum, ſiue Permiſtum. At de illo nobis conſtat; Rationem illam, propter quam introductum eſt Vacuum a Leucippo, & Democrito (videlicèt quòd abſque eo non poſſent eadem Corpora complecti & implere maiora & minora ſpatia) falſam eſſe. Eſt enim planè Plica Materiæ complicantis & replicantis ſe per ſpatia, inter certos fines, abſque interpoſitione Vacui: Neque eſt in Aëre, ex Vacuo, bis millies (tantùm enim eſſe oportet) plus quàm in Auro. Id quod ex potentiſſimis Corporum Pneumaticorum Virtutibus (quæ alitèr tanquàm pulueres minuti natarent in Vacuo) & multis alijs Demonſtrationibus, nobis ſatis liquet. Reliqui verò Motus regunt & reguntur inuicèm, pro rationibus Vigoris, Quanti, Incitationis, Eiaculationis, necnon tum Auxiliorum, tum Impedimentorum quæ occurrunt.

Exempli gratiâ; Magnes armatus nonnullus detinet & ſuſpendit Ferrum, ad Sexagecuplum pondus ipſius; Eò vſque dominatur Motus Congregationis Minoris, ſuper Motum Congregationis Maioris: Quòd ſi maius fuerit Pondus, ſuccumbit. Vectis tanti roboris ſubleuabit tantum pondus; Eò vſque dominatur Motus Libertatis, ſuper Motum Congregationis

Maioris; *Sin maius fuerit Pondus, ſuccumbit.* Corium *tenſum ad Tenſuram talem non rumpitur; Eò vſquè dominatur Motus* Continuationis, *ſuper Motum Tenſuræ; Quòd ſi vlterior fuerit Tenſura, rumpitur Corium, & ſuccumbit Motus* Continuationis. *Aqua per Rimam perforationis talis effluit; Eò vſquè dominatur Motus* Congregationis Maioris, *ſuper Motum* Continuationis; *Quòd ſi minor fuerit Rima, ſuccumbit; & vincit Motus* Continuationis. *In Puluere Sulphuris ſolius immiſsi in Sclopetum cum Pilâ, & admoto igne, non emittitur Pila; In eo Motus* Congregationis Maioris *vincit Motum* Hyles. *At in Puluere pyrio immiſſo vincit Motus* Hyles *in Sulphure; adiutus Motibus* Hyles *&* Fugæ *in Nitro. Et ſic de cæteris. Etenim* Inſtantiæ Luctę *(quæ indicant* Prædominantiam *Virtutum, & ſecundùm quas rationes & calculos prædominentur & ſuccumbant) acri & ſedulâ diligentiâ vndiquè ſunt conquirendæ.*

Etiam Modi & Rationes ipſius Succumbentiæ Motuum, diligentèr ſunt introſpiciendæ. Nempè, an omninò ceſſent, vel potiùs vſquè nitantur, ſed ligentur. Etenim in Corporibus hìc apud Nos, nulla vera eſt Quies, nec in Integris, nec in Partibus; ſed tantùm ſecundùm apparentiam. Quies autem iſta apparens, cauſatur aut per Æquilibrium*; aut per abſolutam* Prędominantiam *Motuum. Per* Æquilibrium, *vt in Bilancibus, quæ ſtant ſi æqua ſint pondera. Per* Prędominantiam, *vt in Hydrijs perforatis, vbi quieſcit Aqua, & detinetur à decaſu, per* Prædominantiam

Motûs Nexûs. *Notandum tamen eſt (vt diximus) quatenùs nitantur Motus illi Succumbentes. Etenim ſi quis per luctam detineatur extenſus in terrâ, brachijs & tibijs vinctis, aut alitèr detentis; atque ille tamen totis viribus reſurgere nitatur; non eſt minor Nixus, licèt non proficiat. Huius autem rei conditio (ſcilicèt vtrùm per* Prædominantiam, *Motus Succumbens quaſi annihiletur; an potiùs continuetur Nixus, licèt non conſpiciatur) quæ latet in Conflictibus, apparebit fortaſſe in Concurrentijs. Exempli gratiâ; Fiat Experimentum in Sclopetis, vtrùm Sclopetus, pro tanto ſpatio quo emittat Pilam in linea directa, ſiue (vt vulgò loquuntur) in Puncto Blanco, debiliorem edat percuſſionem eiaculando in ſuprà, vbi Motus Ictus eſt ſimplex; quàm deſuper, vbi Motus Grauitatis concurrit cum Ictu.*

Etiam Canones Prædominantiarum *qui occurrunt, colligendi ſunt. Veluti, quòd quò Communius eſt Bonum quod appetitur, eò Motus eſt fortior: vt Motus* Nexûs *qui reſpicit Communionem Vniuerſi; fortior eſt Motu Grauitatis, qui reſpicit Communionem Denſorum. Etiam, quòd Appetitus qui ſunt Boni Priuati, non præualent plerunquè contrà Appetitus Boni magis Publici; niſi in paruis Quantis. Quæ vtinam obtinerent in Ciuilibus.*

XLIX.

I*Nter Prærogatiuas Inſtantiarum ponemus loco Viceſimo-quinto* Inſtantias Innuentes; *eas ſcilicèt, quæ Commoda hominum innuunt aut deſignant.*

Etenim ipſum Poſſe *& ipſum* Scire, *Naturam humanam amplificant, non beant. Itaque decerpenda ſunt ex Vniuerſitate rerum Ea quæ ad vſus vitæ maximè faciunt. Verùm de ijs erit magis proprius dicendi locus, cùm* Deductiones ad praxim *tractabimus. Quinetiam in ipſo Opere* Interpretationis *circa ſingula ſubiecta, locum ſemper* Chartæ humanæ, *ſiue* Chartæ Optatiuæ *aſſignamus. Etenim & Quærere & Optare non ineptè, pars Scientiæ eſt.*

L.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum *ponemus loco Viceſimo-ſexto* Inſtantias Polychreſtas. *Eæ ſunt, quæ pertinent ad varia, & ſæpiùs occurrunt; ideóque operæ & nouis probationibus haud parùm parcunt. Atque de Inſtrumentis ipſis atque Ingeniationibus proprius erit dicendi locus, cùm Deductiones ad praxim & Experimentandi Modos tractabimus. Quin etiam quæ adhuc cognita ſunt & in vſum venerunt, in Hiſtorijs Particularibus ſingularum Artium deſcribentur. In præſenti autem ſubiungemus quædam Catholica circà ea pro Exemplis tantùm* Polycreſti.

Operatur igitur Homo ſuper Corpora Naturalia (præter ipſam Admotionem & amotionem Corporum ſimplicem) ſeptem præcipuè modis: nempè, vel per Excluſionem eorum quæ impediunt & diſturbant: vel per Compreſſiones, Extenſiones, Agitationes, & huiuſmodi: vel per Calorem & Frigus: vel per Moram

ram in loco conuenienti : vel per Frænum & Regimen Motûs : vel per Conſenſus ſpeciales : vel per Alternationem tempeſtiuam & debitam, atque Seriem & Succeſsionem horum omnium ; aut ſaltem nonnullorum ex illis.

Ad Primum igitur quod attinet ; Aër communis qui vndique præſtò eſt & ſe ingerit, atque Radij Cœleſtium, multùm turbant. Quæ itaque ad illorum Excluſionem faciunt, meritò haberi poſsint pro Polycreſtis. Huc igitur pertinent Materies & Craſsities Vaſorum, in quibus Corpora ad Operationem præparata reponuntur. Similitèr, Modi accurati Obturationis Vaſorum, per Conſolidationem & Lutum ſapientiæ, vt loquuntur Chymici. Etiam Clauſura per Liquores in Extimis, vtiliſsima res eſt : vt cùm infundunt oleum ſuper vinum aut ſuccos herbarum ; quod expandendo ſe in ſummitate inſtar operculi, optimè ea conſeruat illæſa ab Aere. Neque Pulueres res malæ ſunt ; qui licèt contineant Aërem permiſtum, tamen vim Aëris coaceruati & circumfuſi arcent ; vt fit in conſeruatione vuarum & fructuum intrà arenam, & farinam. Etiam Cera, Mel, Pix, & huiuſmodi tenacia, rectè obducuntur ad Clauſuram perfectiorem, & ad ſummouendum Aerem & Cœleſtia. Etiam nos Experimentum quandoque fecimus, ponendo Vas necnon aliqua alia Corpora intra Argentum Viuum, quod omnium longè denſiſsimum eſt ex ijs quæ circumfundi poſſunt. Quinetiam ſpecus & Cauernæ ſubterraneæ magni vſûs ſunt ad prohibendum Inſolationem & Aërem iſtum apertum prædatorium ; qualibus vtuntur

Germani Septentrionales pro Granarijs. Nec non Repoſitio Corporum in fundo Aquarum, ad hoc ſpectat: vt memini me quippiam audiſſe de Vtribus vini demiſſis in profundum puteum, ad infrigidationem ſcilicèt; ſed caſu & per neglectum ac obliuionem ibidem remanentibus per multos annos, & deinde extractis; vnde Vinum factum eſt non ſolùm non vapidum aut emortuum, ſed multò magis nobile ad guſtum; per commixtionem partium ſuarum (vt videtur) magis exquiſitam. Quòd ſi poſtulet res, vt Corpora demittantur ad fundum Aquarum, veluti intra Fluuios aut Mare, Neque tamen Aquas tangant, nec in Vaſibus obturatis concludantur, ſed Aëre tantùm circundentur; bonus eſt vſus Vaſis illius quod adhibitum eſt nonnunquam ad operandum ſubter Aquis ſuper Nauigia demerſa, vt Vrinatores diutiùs manere poſſint ſub Aquis, & per vices ad tempus reſpirare. Illud huiuſmodi erat. Conficiebatur Dolium ex Metallo concauum, quod demittebatur æquabilitèr ad ſuperficiem Aquæ, atque ſic deportabat totum aërem qui continebatur in Dolio ſecum in fundum Maris. Stabat autem ſuper pedes tres, (inſtar Tripodis) qui Longitudinis erant aliquantò minoris ſtaturâ hominis; ita vt Vrinator poſſet, cùm anhelitus deficeret, immittere caput in cauum Dolij, & reſpirare, & deinde opus continuare. Atque audiuimus inuentam eſſe iam Machinam aliquam Nauiculæ aut Scaphæ, quæ homines ſubter Aquis vehere poſſit ad ſpatia nonnulla. Verùm ſub tali Vaſe, quale modò diximus, Corpora quæuis facilè ſuſpendi poſſint; cuius cauſâ hoc Experimenttm adduximus.

Eſt & alius vſus diligentis & perfectæ Clauſuræ Corporum: nempe, non ſolùm vt prohibeatur aditus Aëris per exteriùs, (de quo iam dictum eſt) verùm etiam vt cohibeatur exitus Spiritûs Corporis, ſuper quod ſit operatio per interiùs. Neceſſe eſt enim vt operanti circa Corpora Naturalia conſtet de Summis ſuis: viz. quòd nihil expiràrit aut effluxerit. Fiunt enim profundæ alterationes in corporibus, quando Naturâ prohibente Annihilationem, Ars prohibeat etiam Deperditionem aut Euolationem alicuius partis. Atque hac de re inualuit opinio falſa; (quæ ſi vera eſſet, de iſtâ conſeruatione Summæ certæ abſque diminutione eſſet ferè deſperandum:) viz. Spiritus Corporum, & Aërem maiori gradu caloris attenuatum, nullis Vaſorum clauſtris poſſe contineri, quin per poros Vaſorum ſubtiliores euolent. Atque in hanc opinionem adducti ſunt homines per vulgata illa Experimenta, Poculi inuerſi ſuper Aquam cum Candelâ aut Chartâ inflammatâ; ex quo fit vt Aqua ſurſùm attrahatur: atque ſimilitèr Ventoſarum, quæ ſuper flammam calefactæ trahunt carnes. Exiſtimant enim in vtroque Experimento Aërem attenuatum emitti, & inde Quantum *ipſius minui; ideoque Aquam aut Carnes per* Nexum *ſuccedere. Quod falſiſſimum eſt. Aër enim non* Quanto *diminuitur, ſed ſpatio contrahitur; neque incipit Motus iſte Succeſſionis Aquæ, antequam fiat extinctio* Flammæ *aut refrigeratio Aëris: Adeò vt* Medici, *quò fortiùs attrahant* Ventoſæ, *ponant ſpongias frigidas aquâ madefactas ſuper* Ventoſas. *Itaque non eſt cur homines multum ſibi metuant de facili exitu Aëris,* *aut Spirituum. Licèt enim verum ſit, etiam ſolidiſſima Corpora habere ſuos poros, tamen ægrè patitur Aer, aut Spiritus comminutionem ſui ad tantam ſubtilitatem; quemadmodùm & Aqua exire recuſat per rimam minuſculam.*

De Secundo verò Modo ex ſeptem prædictis illud imprimis notandum eſt, valere certè Compreſſiones & huiuſmodi Violentias, ad Motum localem, atque alia id genus, potentiſſimè; vt in Machinis & Miſſilibus: Etiam ad deſtructionem Corporis Organici, atque earum Virtutum quæ conſiſtunt planè in Motu. Omnis enim vita, immò etiam omnis Flamma & Ignitio deſtruitur per Compreſſiones; vt & omnis Machina corrumpitur & confunditur per eaſdem. Etiam ad deſtructionem Virtutum quæ conſiſtunt in Poſituris, & diſſimilaritate partium paulò craſſiore; vt in Coloribus: (Neque enim idem color Floris integri & contuſi, neque Succini integri & puluerizati:) Etiam in Saporibus: (neque enim idem ſapor Pyri immaturi, & eiuſdem compreſſi ac ſubacti; nam manifeſtò dulcedinem maiorem concipit.) Verùm ad transformationes & alterationes nobiliores Corporum Similarium non multùm valent iſtæ Violentiæ; quia Corpora per eas non acquirunt conſiſtentiam aliquam nouam conſtantem & quieſcentem, ſed tranſitoriam & nitentem ſemper ad reſtitutionē & liberationem ſui. Attamen non abs re foret huius rei facere Experimenta aliqua diligentiora; ad hoc ſcilicèt, vtrùm Condenſatio Corporis benè ſimilaris, (qualia ſunt Aër, Aqua, Oleum, & huiuſmodi) aut Rarefactio ſimilitèr per violentiam indita,

dita, poſsint fieri conſtantes & fixæ & quaſi mutatæ in Naturam. Id quod primò experiendum per Moram ſimplicem; deinde per Auxilia & Conſenſus. Atque illud nobis in promptu fuiſſet, (ſi modò in mentem veniſſet) cùm Aquam (de qua alibi) per malleationes & preſſoria condenſauimus, antequam erumperet. Debueramus enim Sphæram complanatam per aliquot dies ſibi permiſiſſe, & tum demùm Aquam extraxiſſe; vt fieret Experimentum, vtrùm ſtatim impletura fuiſſet talem dimenſionem, qualem habebat ante condenſationem. Quod ſi non feciſſet aut ſtatim, aut certè paulò poſt; conſtans videlicet facta videri potuiſſet iſta condenſatio: Sin minùs, apparuiſſet factam fuiſſe Reſtitutionem; & Compreſsionem fuiſse tranſitoriam. Etiam ſimile quiddam faciendum erat circà Extenſionem Aëris in Ouis vitreis. Etenim debuerat fieri, poſt exuctionem fortem, ſubita & firma Obturatio; deinde debuerant Oua illa manere ita obturata per nonnullos dies; & tum demùm experiendum fuiſſet, vtrùm aperto foramine attractus fuiſset Aer cum ſibilo; aut etiam attracta fuiſset tanta quantitas Aquæ poſt immerſionem, quanta fuiſset ab initio, ſi nulla adhibita fuiſſet mora. Probabile enim, aut ſaltem dignum probatione eſt, hæc fieri potuiſse & poſse; propterea quòd in Corporibus paulò magis diſsimilaribus ſimilia efficiat Mora Temporis. Etenim Baculum per Compreſsionem curuatum poſt aliquod tempus non reſilit: neque id imputandum eſt alicui deperditioni ex Quanto Ligni per Moram; nam idem fiet in laminâ Ferri (ſi augeatur mora) quæ non eſt expirabilis. Quòd ſi non ſuccedat

Experimentum per Moram *ſimplicem; tamen non deſerendum eſt negotium, ſed Auxilia alia adhibenda. Non enim parùm lucri fit, ſi per Violentias indi poſſint Corporibus Naturæ fixæ & conſtantes.* Hac *enim ratione Aër poſsit verti in Aquam per Condenſationes, & complura alia id genus.* **Dominus** *enim eſt Homo* Motuum *Violentorum, magis quàm cæterorum.*

At tertius Ex ſeptem Modis, refertur ad magnum illud Organum, tam Naturæ quàm Artis, quoad operandum; videlicèt Calidum & Frigidum. Atque in hac parte claudicat planè Potentia humana, tanquàm ex vno pede. Habemus enim Calorem Ignis, qui Caloribus Solis (prout ad Nos deferuntur) & Caloribus Animalium, quaſi infinitis partibus potentior eſt & intenſior. At deeſt Frigus, niſi quale per tempeſtates hyemales, aut per Cauernas, aut per Circundationes Niuis & Glaciei, haberi poteſt: quod in Comparatione æquari poteſt cum Calore fortaſsè Solis Meridiano in Regione aliquâ ex Torridis, aucto inſuper per reuerberationes Montium & Parietum: Nam huiuſmodi vtique tam Calores, quàm Frigora ab Animalibus ad Tempus exiguum tolerari poſſunt. Nihili autem ſunt ferè præ Calore Fornacis ardentis, aut alicuius Frigoris quod huic gradui reſpondeat. Itaque omnia hìc apud nos vergunt ad Rarefactionem, & Deſiccationem, & Conſumptionem: nihil ferè ad Condenſationem & Intenerationem, niſi per Miſturas & Modos quaſi ſpurios. Quare Inſtantiæ Frigoris omni diligentiâ ſunt conquirendæ; quales videntur inueniri

ueniri in Expoſitione Corporum ſuper Turres quando gelat acritèr: in Cauernis ſubterraneis: circundationibus Niuis & Glaciei in locis profundioribus, & ad hoc excauatis: Demiſsione Corporum in puteos: Sepulturis Corporum in Argento viuo & Metallis: Immerſione Corporum in Aquis, quæ vertunt Ligna in Lapides: Defoſsione Corporum in Terrâ; (qualis fertur apud Chinenſes eſſe Confectio Porcellanæ, vbi Maſſæ ad hoc factæ dicuntur manere intra terram per quadraginta aut quinquaginta Annos, & tranſmitti ad hæredes, tanquam Mineræ quædam artificiales) & huiuſmodi. Quinetiam quæ interueniunt in Naturâ Condenſationes, factæ per Frigora, ſimilitèr ſunt inueſtigandæ; vt Cauſis eorum cognitis, tranſferri poſſint in Artes. Quales cernuntur in exudatione Marmoris & Lapidum: in Rorationibus ſuper Vitra per interius Feneſtrarum, ſub Auroram, poſt gelu Noctis: in Originibus & Collectionibus Vaporum in Aquas ſub Terrâ, vndè ſæpè ſcaturiunt Fontes: & quæcunque ſunt huius generis.

Inueniuntur autem præter illa quæ ſunt Frigida ad Tactum, quædam alia poteſtate Frigida, quæ etiam Condenſant; Veruntamen operari videntur ſuper Corpora Animalium tantùm, & vix vltrà. Huius generis ſe oſtendunt multa in Medicinis & Emplaſtris. Alia autem Condenſant Carnes & Partes tangibiles; qualia ſunt Medicamenta Aſtringentia, atque etiam Inſpiſſantia; Alia Condenſant Spiritus, id quod maximè cernitur in Soporiferis. Duplex autem eſt Modus Condenſationis Spirituum, per Medicamenta

menta Soporifera, ſiue prouocantia Somnum: Alter per Sedationem Motûs; Alter per Fugam Spirituum. Etenim Viola, Roſa ſicca, Lactuca, & huiuſmodi Benedicta ſiue benigna per vapores ſuos amicos & moderatè refrigerantes, inuitant Spiritus vt ſe vniant, & ipſorum acrem & inquietum Motum compeſcunt. Etiam Aqua roſacea appoſita ad Nares in deliquijs animæ, Spiritus reſolutos & nimium relaxatos, ſe recipere facit, & tanquàm alit. At Opiata & eorum Affinia, Spiritus planè fugant, ex qualitate ſuâ malignâ & inimicâ. Itaque ſi applicentur parti exteriori, ſtatim aufugiunt Spiritus ab illâ parte, nec amplius libentèr influunt: Sin ſumantur interiùs; Vapores eorum aſcendentes ad Caput, Spiritus in Ventriculis Cerebri contentos, vndequaque fugant; Cúmque ſe retrahant Spiritus, neque in aliam partem effugere poſsint, per Conſequens coëunt, & condenſantur; & quandoque planè extinguuntur & ſuffocantur; Licèt rursùs eadem Opiata moderatè ſumpta, per accidens ſecundarium, (videlicèt Condenſationem illam quæ à Coitione ſuccedit,) confortent Spiritus, eóſque reddant magis robuſtos, & retundant eorum inutiles & incenſiuos Motus, ex quo ad Curas Morborum, & vitæ Prolongationem haud parùm conferant.

Etiam Præparationes Corporum ad excipiendum Frigus non ſunt omittendæ; veluti quòd Aqua parùm tepida, faciliùs conglacietur, quàm omninò frigida, & huiuſmodi.

Præterea, quia Natura Frigus tam parcè ſuppeditat; faciendum eſt quemadmodum Pharmacopolæ *ſolent; qui quando ſimplex aliquod haberi non poſsit, capiunt Succedaneum eius, & Quid pro Quo, vt vocant: Veluti Lignum Aloes pro Xylobalſamo, Caſsiam pro Cinamomo. Simili modo diligentèr circumſpiciendum eſt, ſi quæ ſint Succedanea Frigoris; videlicèt, quibus Modis fieri poſsint Condenſationes in Corporibus, alitèr quàm per Frigus, quod illas efficit, vt Opus ſuum proprium. Illæ autem Condenſationes videntur intra quaternum numerum (quantum adhuc liquet) contineri. Quarum prima videtur fieri per Contruſionem ſimplicem: quæ parùm poteſt ad Denſitatem conſtantem (reſiliunt enim Corpora) ſed nihilominùs fortè res auxiliaris eſſe queat. Secunda fit per Contractionem partium craſsiorum in Corpore aliquo, poſt euolationem aut exitum partium tenuiorum, vt fit in Indurationibus per Ignem, & repetitis Extinctionibus Metallorum, & ſimilibus. Tertia fit per Coitionem partium homogenearum, quæ ſunt maximè ſolidæ in Corpore aliquo, atque anteà fuerant diſtractæ, & cum minùs ſolidis commiſtæ: Veluti in Reſtitutione Mercurij Sublimati, qui in puluere longè maius occupat ſpatium, quàm Mercurius ſimplex, & ſimilitèr in omni Repurgatione Metallorum à Scorijs ſuis. Quarta fit per Conſenſus, admouendo quæ ex vi Corporum occultâ condenſant; qui Conſenſus adhuc rarò ſe oſtendunt, quod mirum minimè eſt, quoniam antequam Inuentio Succedat Formarum & Schematiſmorum, de Inquiſitione Conſenſuum non multùm ſperandum eſt. Certè quoad Corpora Animalium, dubium non eſt quin ſint complures Medicinæ tam interiùs quàm exteriùs* *ſumptæ, quæ condenſant, tanquàm per Conſenſũ, vt paulò ante diximus. Sed in Inanimatis rara eſt huiuſmodi Operatio. Percrebuit ſanè tam ſcriptis quàm famâ, Narratio de Arbore in vna ex Inſulis ſiue Terceris ſiue Canarijs, (neque enim benè memini,) quæ perpetuò ſtillat; adeò vt Inhabitantibus nonnullam commoditatem Aquæ præbeat.* Paracelſus *autem ait, Herbam vocatam* Rorem Solis *Meridie & feruente Sole Rore impleri, cùm aliæ Herbæ vndique ſint ſiccæ. At nos vtramque narrationem fabuloſam eſſe exiſtimamus. Omninò autem illæ Inſtantiæ nobiliſſimi forent vſûs, & introſpectione digniſſimæ, ſi eſſent veræ. Etiam Rores illos Mellitos, & inſtar Mannæ, qui ſuper folijs Quercûs inueniuntur Menſe Maio, non exiſtimamus fieri & denſari à Conſenſu aliquo, ſiue à Proprietate Folij Quercûs; ſed cùm ſuper alijs Folijs pariter cadant, contineri ſcilicèt & durare in Folijs Quercûs quia ſunt benè vnita, nec ſpongioſa, vt plurima ex alijs.*

Calorem verò quod attinet; Copia & Poteſtas nimirum homini abundè adeſt; Obſeruatio autem & Inquiſitio deficit in nonullis, ijſque maximè neceſſarijs; vtcunque Spagyrici ſe venditent. Etenim Caloris Intenſioris Opificia Exquiruntur & Conſpiciuntur; Remiſſioris verò, quæ maximè in vias Naturæ incidunt, non tentantur, ideoque latent. Itaque videmus per Vulcanos iſtos qui in pretio ſunt, Spiritus Corporum magnopere exaltari, vt in Aquis fortibus, & nonnullis alijs Oleis Chymicis, partes tangibiles indurari, & emiſſo Volatili, aliquando figi; partes homogeneas ſepara-

parari; etiam Corpora heterogenea groſſo modo incorporari & commiſceri; Maximè autem Compages Corporum Compoſitorum, & ſubtiliores Schematiſmos deſtrui & confundi. Debuerant autem Opificia Caloris lenioris tentari & exquiri; vnde ſubtiliores Miſturæ & Schematiſmi ordinati gigni poſſint, & educi, ad Exemplum Naturæ, & Imitationem Operum Solis; quemadmodùm in Aphoriſmo de Inſtantijs Fœderis *quædam adumbrauimus. Opificia enim Naturæ tranſiguntur per longè minores portiones, & poſituras magis exquiſitas & varias, quàm Opificia Ignis, prout nunc adhibetur. Tum verò videatur* Homo *reuerà auctus Poteſtate, ſi per Calores & Potentias artificiales, Opera Naturæ poſſint Specie repræſentari, Virtute perfici, copiâ variari: Quibus addere oportet Accelerationem Temporis. Nam Rubigo Ferri longo tempore procedit, at Verſio in Crocum Martis ſubitò: Et ſimiliter de Aerugine & Ceruſſâ: Chriſtallum longo tempore conficitur, Vitrum ſubitò conflatur: Lapides longo tempore concreſcunt, Lateres ſubitò coquuntur, &c. Interim (quod nunc agitur) Omnes diuerſitates Caloris cum Effectibus ſuis reſpectiuè diligenter & induſtriè vndique ſunt colligendæ & exquirendæ: Cœleſtium, per radios ſuos directos, reflexos, refractos & vnitos in ſpeculis Comburentibus: Fulguris, Flammæ, Ignis Carbonum; Ignis ex diuerſis Materijs; Ignis aperti, concluſi, anguſtiati & inundantis, denique per diuerſas fabricas Fornacium qualificati; Ignis flatu exciti, quieti & non exciti; Ignis ad* Maiorem *aut minorem Diſtantiam remoti; Ignis per varia* Media *permeantis*

meantis; Calorum humidorum, vt Balnei Mariæ, Fimi, Caloris Animalium per exteriùs, Caloris Animalium per interiùs, Fœni concluſi: Calorum aridorum, Cineris, Calcis, Arenæ tepidæ; denique Calorum cuiuſuis generis cum gradibus eorum.

Præcipuè verò tentanda eſt Inquiſitio & Inuentio Effectuum & Opificiorum Caloris Accedentis & Recedentis graduatim, & ordinatim, & periodicè, & per debita ſpatia & Moras. Iſta enim Inæqualitas ordinata reuerà Filia Cœli eſt, & Generationis Mater: Neque à Calore aut vehementi, aut præcipiti, aut ſubſultorio, aliquid magni expectandum eſt. Etenim & in vegetabilibus hoc manifeſtiſsimum eſt; Atque etiam in Vteris Animalium magna eſt Caloris Inæqualitas, ex Motu, Somno, Alimentationibus & Paſsionibus Fœmellarum quæ vterum geſtant; Denique in ipſis Matricibus Terræ, ijs nimirum in quibus Metalla & Foſsilia efformantur, locum habet & viget iſta Inæqualitas. Quo magis notanda eſt Inſcitia aliquorum Alchymiſtarum ex Reformatis, qui per Calores æquabiles Lampadum & huiuſmodi, perpetuò vno tenore ardentium, ſe voti compotes fore exiſtimarunt. Atque de Opificijs & Effectibus Caloris hæc dicta ſint. Neque verò tempeſtiuum eſt illa penitus ſcrutari, antequam Rerum Formæ & Corporum Schematiſmi vlteriùs inueſtigati fuerint, & in lucem prodierint. Tum enim quærenda & adoperanda, & aptanda ſunt Inſtrumenta, quando de Exemplaribus conſtiterit.

Quartus Modus operandi eſt per Moram, quæ certè & Promus & Condus Naturæ eſt, & quædam Diſpenſatrix. Moram appellamus, cùm Corpus aliquod ſibi permittitur ad tempus notabile, munitum interim & defenſum ab aliqua vi externâ. Tum enim Motus inteſtini ſe produnt & perficiunt, cùm Motus extranei & aduentitij ceſſant. Opera autem Ætatis ſunt longè ſubtiliora quam Ignis. Neque enim poßit fieri talis Clarificatio vini per Ignem, qualis ſit per Moram; Neque etiam Incinerationes per Ignem, tam ſunt exquiſitæ, quam Reſolutiones & Conſumptiones per ſæcula. Incorporationes etiam & Miſtiones ſubitæ & præcipitatæ per Ignem, longè inferiores ſunt illis, quæ ſiunt per Moram. At diſsimilares & varij Schematiſmi, quos Corpora per Moras tentant (quales ſunt putredines) per Ignem aut Calorem vehementiorem deſtruuntur. Illud interim non abs re fuerit notare; Motus Corporum penitùs Concluſorum habere nonnihil ex violento. Incarceratio enim illa impedit Motus ſpontaneos Corporis. Itaque Mora in Vaſe aperto plus facit ad Separationes; in Vaſe penitùs clauſo ad Commiſtiones; In Vaſe nonnihil clauſo, ſed ſubintrante Aere, ad Putrefactiones; Vtcunque de Opificijs & Effectibus Moræ vndique ſunt diligenter Conquirendæ Inſtantiæ.

At Regimen Motûs (quod eſt Quintus ex Modis Operandi) non parùm valet. Regimen autem Motûs vocamus, cùm Corpus aliud occurrens, Corporis alterius Motum ſpontaneum impedit, repellit, admittit, dirigit. Hoc verò plerunque in Figuris & Situ Vaſorum

rum conſiſtit. Etenim Conus erectus iuuat ad Condenſationem Vaporum in Alembicis; At Conus inuerſus iuuat ad Defæcationem Sacchari in Vaſis reſupinatis. Aliquando autem Sinuatio requiritur, & Anguſtiatio, & Dilatatio per vices, & huiuſmodi. Etiam omnis Percolatio huc ſpectat; ſcilicèt cùm Corpus Occurrens, vni parti Corporis alterius viam aperit, alteri obſtruit. Neque ſemper Percolatio aut aliud Regimen Motûs fit per extrà: ſed etiam per Corpus in Corpore: vt cùm Lapilli immittuntur in Aquas ad colligendam Limoſitatem ipſarum; Syrupi clarificantur cum Albuminibus Ouorum, vt craſsiores partes adhæreſcant, & poſteà ſeparari poſsint. Etiam huic Regimini Motûs ſatis leuitèr & inſcitè attribuit Teleſius *Figuras Animalium, ob riuulos ſcilicèt & loculos Matricis. Debuerat autem notare ſimilem efformationem in Teſtis Ouorum, vbi non ſunt rugæ aut inæqualitas. At verum eſt Regimen Motûs Efformationes perficere in Modulis & Proplaſticis.*

Operationes verò per Conſenſus aut Fugas (qui ſextus Modus eſt) latent ſæpenumerò in profundo. Iſtæ enim (quas vocant) Proprietates Occultæ, & Specificæ, & Sympathiæ, & Antipathiæ, ſunt magnâ ex parte Corruptelæ Philoſophiæ. Neque de Conſenſibus rerum inueniendis multum ſperandum eſt ante Inuentionem Formarum, & Schematiſmorum ſimplicium. Conſenſus enim nil aliud eſt quam Symmetria Formarum & Schematiſmorum ad inuicem.

Atqui Maiores & magis Catholici rerum Conſenſus non prorſus obſcuri ſunt. Itaque ab ijs Ordiendum.

Eorum prima & ſumma diuerſitas ea eſt; vt quædam Corpora Copiâ & Raritate Materiæ admodùm diſcrepent, Schematiſmis Conſentiant: Alia Contrà, Copiâ & Raritate Materiæ Conſentiant, Schematiſmis diſcrepent. Nam non malè notatum eſt à Chymicis, in principiorum ſuorum Triade, Sulphur & Mercurium, quaſi per Vniuerſitatem rerum permeare. (Nam de Sale inepta ratio eſt, ſed introducta, vt poſsit comprehendere Corpora terrea, ſicca, & fixa.) At certè in illis duobus videtur Conſenſus quidam Naturæ ex maximè Catholicis conſpici. Etenim Conſentiunt Sulphur; Oleum, & Exhalatio pinguis; Flamma; & fortaſsè Corpus Stellæ. Ex alterâ parte Conſentiunt Mercurius; Aqua & Vapores Aquei; Aer; & fortaſsè Æther purus & interſtellaris. Attamen iſtæ Quaterniones geminæ, ſiue Magnæ rerum Tribus, (vtraque intra Ordines ſuos) Copiâ Materiæ atque Denſitate immenſùm differunt, ſed Schematiſmo valdè conueniunt: vt in plurimis ſe produnt. At Contra Metalla diuerſa Copiâ & Denſitate multùm conueniunt (præſertim reſpectu vegetabilium, &c.) ſed Schematiſmo multifariàm differunt; & ſimilitèr Vegetabilia & Animalia diuerſa Schematiſmis quaſi infinitis variantur; ſed intra Copiam Materiæ, ſiue Denſitatem paucorum graduum continentur.

Sequitur Conſenſus maximè poſt priorem Catholicus, videlicet Corporum principalium & Fomitum ſuorum; videlicèt Menſtruorum, & Alimentorum. Itaque exquirendum, ſub quibus Climatibus, & in quâ Tellure, & ad quam profunditatem Metalla ſingula *generentur; Et ſimilitèr de Gemmis, ſiue ex Rupibus, ſiue inter Mineras natis: In quâ glebâ terræ, Arbores ſingulæ, & Frutices, & Herbæ potiſſimùm proueniant, & tanquàm gaudeant: Et inſimùl quæ Impinguationes, ſiue per Stercorationes cuiuſcunque generis, ſiue per Cretam, Arenam Maris, Cineres, &c. maximè iuuent; & quæ ſint ex his pro varietate glebarum magis aptæ & auxiliares. Etiam Inſitio & Inoculatio Arborum & Plantarum, earumq́; ratio; quæ ſcilicèt Plantæ ſuper quas fœliciùs inſerantur, &c. multùm pendet de Conſenſu. In quâ parte non iniucundum foret Experimentum quod nouitèr audiuimus eſſe tentatum, de Inſitione Arborum Sylueſtrium, (quæ hucuſq; in Arboribus hortenſibus fieri conſueuit) vnde Folia, & Glandes maiorem in modum amplificantur, & Arbores fiunt magis vmbroſæ. Similitèr, Alimenta Animalium reſpectiuè notanda ſunt in genere, & cum Negatiuis. Neq; enim Carniuora ſuſtinent herbis nutriri; vnde etiam Ordo Folitanorum (licèt Voluntas humana plus poſſit quàm Animantium Cæterorum ſuper Corpus ſuum) poſt experientiam factam (vt aiunt) tanquàm ab humana Natura non tolerabilis, ferè euanuit. Etiam Materiæ diuerſæ Putrefactionum, vndè Animalcula generantur, notandæ ſunt.*

Atque Conſenſus Corporum Principalium erga Subordinata ſua (tales enim ij poſſint cenſeri quos notauimus) ſatis in aperto ſunt. Quibus addi poſſunt Senſuum Conſenſus erga Obiecta ſua. Qui Conſenſus cùm manifeſtiſſimi ſint; benè notati, & acritèr excuſſi, etiam alijs Conſenſibus qui latent, magnam præbere poſſint lucem.

At Interiores Corporum Conſenſus & Fugæ, ſiue Amicitiæ & Lites (tædet enim nos fere vocabulorum Sympathiæ & Antipathiæ, propter Superſtitiones & inania) aut falsò Aſcriptæ, aut Fabulis conſperſæ, aut per neglectum Raræ admodùm ſunt. Etenim ſi quis aſſerat inter Vineam & Braſſicam eſſe diſſidium, quia iuxtà ſata minùs lætè proueniunt; præſtò ratio eſt: quòd vtraque Planta ſucculenta ſit & deprædatrix, vndè altera alteram defraudat. Si quis aſſerat eſſe Conſenſum & Amicitiam inter Segetes, & Cyaneum, aut Papauer Syluestre, quia Herbæ illæ ferè non proueniunt niſi in aruis cultis: debuit is potiùs aſſerere diſſidium eſſe inter ea, quia Papauer & Cyaneus emittuntur & creantur ex tali Succo terræ, qualem Segetes reliquerint & repudiauerint; adeò vt Satio Segetum terram præparet ad eorum prouentum. Atque huiuſmodi falſarum Aſcriptionum magnus eſt numerus. Quoad Fabulas verò, illæ omninò ſunt exterminandæ. Reſtat tenuis certè Copia eorum Conſenſuum, qui certo probati ſunt Experimento; quales ſunt Magnetis & Ferri, atque Auri & Argenti viui, & ſimilium. At in Experimentis Chymicis circa Metalla inueniuntur & alij nonnulli obſeruatione digni. Maxima verò frequentia eorum (vt in tantâ paucitate) inuenitur in Medicinis nonnullis, quæ ex proprietatibus ſuis occultis (quas vocant) & ſpecificis, reſpiciunt aut Membra, aut Humores, aut Morbos, aut quandoque Naturas Indiuiduas. Neque omittendi ſunt Conſenſus inter Motus & Affectus Lunæ, & Paſſiones Corporum Inferiorum, prout ex Experimen-

tis Agriculturæ, Nauticæ, & Medicinæ, aut aliàs cum delectu ſeuero, & ſincero colligi & recipi poſſint. Verùm Inſtantiæ vniuerſæ Conſenſuum ſecretiorum quò magis ſunt infrequentes, eò maiori cum diligentiâ ſunt inquirendæ, per traditiones, & narrationes fidas & probas; modò hoc fiat abſque vlla leuitate, aut credulitate, ſed fide anxiâ & quaſi dubitabundâ. Reſtat Conſenſus Corporum Modo operandi tanquàm Inartificialis, ſed vſu Polychreſtus, qui nullo modo omittendus eſt, ſed ſedulâ obſeruatione inueſtigandus. Is eſt Coitio, ſiue Vnio Corporum procliuis, aut difficilis, per Compoſitionem, ſiue Appoſitionem ſimplicem. Etenim Corpora nonnulla facilè & libentèr commiſcentur & incorporantur: Alia autem ægrè & peruerſè: veluti Pulueres meliùs incorporantur cum Aquis; Calces & Cineres, cum Oleis; & ſic de ſimilibus. Neque tantùm ſunt colligendæ Inſtantiæ Propenſionis, aut Auerſionis Corporum erga Miſturam, ſed etiam Collocationis partium, & Diſtributionis, & Digeſtionis, poſtquàm commiſta ſint; Denique & Prædominantiæ poſt Miſturam tranſactam.

Supereſt vltimo loco ex Modis ſeptem Operandi, ſeptimus & poſtremus; Operatio ſcilicèt per Alternationem, & Viciſſitudines priorum Sex: de quo antequàm in ſingulos illos paulò altiùs fuerit inquiſitum, tempeſtiuum non foret exempla proponere. Series autem, ſiue Catena huiuſmodi Alternationis, prout ad ſingula Effecta accommodari poſſit, res eſt & Cognitu maximè difficilis, & ad Opera maximè valida. Summa autem detinet & occupat homines Impatientia, huiuſmodi

iuſmodi tam Inquiſitionis, quàm Praxeos; Cùm tamen ſit inſtar fili Labyrinthi, quoad Opera Maiora. Atque hæc ſufficiant ad Exemplum Polychreſti.

LI.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum ponemus loco viceſimo ſeptimo atque vltimo Inſtantias Magicas *Hoc nomine illas appellamus, in quibus Materia, aut Efficiens tenuis aut parua eſt, pro magnitudine Operis & Effectus qui ſequitur; adeò vt etiamſi fuerint vulgares, tamen ſint inſtar* Miraculi; *Aliæ primo intuitu, Aliæ etiam attentiùs contemplanti. Has verò Natura ex ſeſe ſubminiſtrat parcè; Quid verò factura ſit Sinu excuſſo, & poſt Inuentionem Formarum, & Proceſſuum, & Schematiſmorum, futuris temporibus apparebit. At iſta Effecta Magica (quantum adhuc conijcimus) fiunt tribus modis: Aut per Multiplicationem ſui; vt in Igne, & Venenis, quæ vocant Specifica; necnon in Motibus, qui tranſeunt & fortificantur de Rotâ in Rotam; Aut per Excitationem ſiue Inuitationem in altero; vt in Magnete, qui excit Acus innumeras, virtute nullatenùs deperditâ, aut diminutâ; aut in fermento, & huiuſmodi; Aut per Anteuerſionem Motûs, vt dictum eſt, de Puluere pyrio, & Bombardis, & Cuniculis: quorum priores duo Modi Indagationem Conſenſuum requirunt; Tertius, Menſuræ Motuum. Vtrùm verò ſit aliquis Modus mutandi corpora per minima (vt vocant) & tranſponendi ſubtiliores Materiæ Schematiſmos (id quod ad omnimo-*

das Corporum Transformationes pertinet, vt Ars breui tempore illud facere poſſit, quod Natura per multas ambages molitur) de eo nulla hactenùs nobis conſtant Indicia. Quemadmodùm autem in Solidis & Veris aſpiramus ad vltima & Summa; ita Vana & Tumida perpetuò odimus, & quantum in nobis eſt profligamus.

LII.

ATque de Dignitatibus ſiue Prærogatiuis Inſtantiarum hæc dicta ſint. Illud verò monendum, nos in hoc noſtro Organo tractare Logicam, non Philoſophiam. Sed cùm Logica noſtra, doceat Intellectum & erudiat ad hoc, vt non tenuibus Mentis quaſi Clauiculis, rerum Abſtracta captet & prenſet, (vt Logica vulgaris;) ſed Naturam reuerâ perſecet, & Corporum virtutes & Actus, eorumque Leges in Materiâ determinatas inueniat; ita vt non ſolùm ex Naturâ Mentis, ſed ex Natura Rerum quoque hæc Scientia emanet; Mirum non eſt, ſi vbique Naturalibus Contemplationibus & Experimentis, ad Exempla Artis noſtræ, Conſperſa fuerit & illuſtrata. Sunt autem (vt ex ijs quæ dicta ſunt patet) Prærogatiuæ Inſtantiarum Numero 27. Nominibus: Inſtantiæ Solitariæ: Inſtantiæ Migrantes: Inſt. Oſtenſiuæ: Inſt. Clandeſtinæ: Inſt. Conſtitutiuæ: Inſt. Conformes: Inſt. Monodicæ: Inſt. Deuiantes: Inſt. Limitaneæ: Inſt.

Poteſtatis : Inſtantiæ Comitatus & Hoſtiles : Inſt. Subiunctiuę : Inſt. Fœderis : Inſt. Crucis : Inſt. Diuortij : Inſt. Ianuæ : Inſt. Citantes : Inſt. Viæ : Inſt. Supplementi : Inſt. Perſecantes : Inſt. Virgæ : Inſt. Curriculi : Doſes Naturæ : Inſt. Luctæ : Inſt. Innuentes : Inſt. Polycreſtæ : Inſt. Magicæ. *Vſus autem harum* Inſtantiarum *in quo Inſtantias vulgares excellunt, verſatur in genere, aut circa partem Informatiuam; aut circa Operatiuam : aut circa Vtramque. Atque quoad Informatiuam, iuuant illæ aut Senſum, aut Intellectum. Senſum, vt quinque* Inſtantiæ Lampadis : *Intellectum, aut Accelerando Excluſiuam Formæ, vt* Solitariæ; *aut Anguſtiando & propiùs indicando Affirmatiuam Formæ, vt* Migrantes, Oſtenſiuæ, Comitatus, *cum* Subiunctiuis : *aut Erigendo Intellectum, & Ducendo ad Genera & Naturas communes : idque aut immediatè, vt* Clandeſtinæ, Monodicæ, Fœderis : *aut Gradu proximo, vt* Conſtitutiuæ : *aut Gradu infimo, vt* Conformes : *aut Rectificando Intellectum à conſuetis, vt* Deuiantes: *aut Ducendo ad Formam Magnam, ſiue Fabricam Vniuerſi, vt* Limitaneæ : *aut Cauendo de Formis & Cauſis falſis, vt* Crucis *&* Diuortij. *Quod verò ad Operatiuam attinet; Illæ Practicam aut Deſignant; aut* Menſurant; *aut Subleuant. Deſignant aut Oſtendendo à quibus incipiendum, ne actum agamus; vt* Inſt. Poteſtatis : *aut ad quid Aſpirandum, ſi detur facultas, vt* Innuentes : *Menſurant quatuor illæ* Mathematicæ : *Subleuant* Polycreſtæ *&* Magicæ.

Rurſus ex iſtis Inſtantijs 27. *Nonnullarum (vt ſuperiùs diximus de aliquibus) facienda eſt Collectio iam ab initio, nec Expectanda particularis Inquiſitio Naturarum. Cuius generis ſunt* Inſtantiæ Conformes, Monodicę, Deuiantes, Limitaneæ, Poteſtatis, Ianuæ, Innuentes, Polycreſtæ, Magicæ. *Hæ enim aut Auxiliantur & Medentur Intellectui & Senſui; aut Inſtruunt Praxin, in genere. Reliquæ tum demùm conquirendæ ſunt, cùm Conficiemus* Tabulas Comparentiæ *ad Opus Interpretis circa aliquam Naturam particularem. Sunt enim* Inſtantiæ Prærogatiuis iſtis *inſignitæ & donatæ Animæ inſtar, inter vulgares Inſtantias Comparentiæ: Et vt ab initio diximus, paucæ illarum ſunt vice multarum; Quocirca cùm* Tabulas *conficimus, illæ omni ſtudio ſunt inueſtigandæ, & in* Tabulas *referendæ. Erit etiam earum mentio neceſſaria in ijs quæ ſequuntur. Præponendus itaque erat earum Tractatus. Nunc verò ad Adminicula & Rectificationes* Inductionis, *& deinceps ad Concreta,* & Latentes Proceſſus, & Latentes Schematiſmos, *& reliqua quæ* Aphoriſmo 21. *ordine propoſuimus, pergendum; vt tandem (tanquam Curatores Probi & fideles) tradamus hominibus fortunas ſuas, emancipato Intellectu, & facto tanquam Maiore; Vnde neceſſe eſt ſequi emendationem Statûs hominis, & Ampliationem poteſtatis eius ſuper Naturam. Homo enim per lapſum & de Statu Innocentiæ decidit, & de Regno in Creaturas. Vtraque autem res etiam in hâc vita non-*

nullâ ex parte reparari poteſt; prior per Religionem & Fidem, poſterior per Artes & Scientias. Neque enim per Maledictionem facta eſt Creatura prorſùs & ad extremum rebellis. Sed in virtute illius Diplomatis, In ſudore vultus comedes panem tuum, *per labores varios, (non per Diſputationes certè, aut per otioſas Ceremonias magicas) tandem & aliqua ex parte ad panem homini præbendum, id eſt, ad vſus vitæ humanæ ſubigitur.*

Finis Libri Secundi Noui Organi.

PARASCEVE,
AD
HISTORIAM
NATVRALEM,
ET
EXPERIMENTALEM.

DESCRIPTIO HISTORIAE NATVRALIS, ET EXPERIMENTALIS,
QVALIS SVFFICIAT, ET SIT in Ordine ad Baſin, & Fundamenta Philoſophiæ Veræ.

Q*VOD* Inſtaurationem *noſtram per partes edamus, id eò ſpectat, vt aliquid extra periculum ponatur. Non abſimilis nos mouet ratio, vt aliam quandam Operis particulam iam in præſenti ſubiungamus, & cum ijs quæ ſupra abſoluimus, vna edamus. Ea eſt Deſcriptio & Delineatio Hiſtoriæ Naturalis & Experimentalis, eius generis, quæ ſit in Ordine ad Condendam Philoſophiam; & complectatur Materiem probam, copioſam, & aptè digeſtam ad Opus Interpretis quod ſuccedit. Huic autem rei locus proprius foret, quùm ad* Paraſceuas *Inquiſitionis ordine deuentum fuerit. Hoc verò præuertere, nec locum proprium expectare, conſultius nobis videtur; quòd huiuſmodi Hiſtoria, qualem animo metimur, & mox deſcribemus, res perquàm magnæ ſit Molis, nec ſine magnis laboribus & ſumptibus confici poſsit; vt quæ multorum operâ indigeat, &*

(vt alibi

(vt alibi diximus) Opus ſit quaſi Regium. Itaque occurrit illud, non abs re fore experiri, ſi fortè hæc aliquibus alijs curæ eſſe poſſint; ita vt dum nos deſtinata ordine perficiamus, hæc pars quæ tam multiplex eſt & oneroſa, etiam viuis nobis (ſi ita Diuinæ placuerit Maieſtati) inſtrui & parari poſſit, alijs vnà nobiſcum in id ſedulò incumbentibus; præſertim quùm vires noſtræ (ſi in hoc ſoli fuerimus) vix tantæ prouinciæ ſufficere videantur. Etenim quæ ad Opus ipſum Intellectûs pertinent, nos Marte noſtro fortaſſè vincemus. At Intellectûs Materialia tam latè patent, vt ea (tanquam per Procuratores & Mercatores) vndiquè conquiri & importari debeant. Accedit etiam illud, quòd Cœptis noſtris vix dignum eſſe æſtimemus, vt in re tali, quæ ferè omnium Induſtriæ pateat, nos ipſi tempus teramus. Quod autem Caput rei eſt, Ipſi nunc præſtabimus: Vt eiuſmodi Hiſtoriæ Modum & Deſcriptionem, qualis Intentioni noſtræ ſatisfaciat, diligentèr & exactè proponamus; nè homines non admoniti aliud agant, & ad Exemplum Naturalium Hiſtoriarum quæ iam in vſu ſunt, ſe regant, atque ab Inſtituto noſtro multùm aberrent. Illud interim quod ſæpè diximus, etiam hoc loco præcipuè repetendum eſt: Non ſi omnia omnium Ætatum ingenia coiuiſſent, aut poſthâc coierint; Non ſi vniuerſum genus humanum Philoſophiæ dediſſet operam, aut dederit; Et Totus Terrarum Orbis nihil aliud fuiſſet, aut fuerit, quàm Academiæ, & Collegia, & Scholæ virorum doctorum; tamen abſque tali, qualem nunc præcipiemus, Hiſtoriâ Naturali & Experimentali, vllos qui genere humano digni ſint progreſſus, in

Philoſophiâ & Scientijs fieri potuiſſe, aut poſſe. Contrà verò comparatâ & benè inſtructâ huiuſmodi Hiſtoriâ, additis Experimentis Auxiliaribus & Luciferis, quæ in ipſo Interpretationis Curriculo occurrent, aut eruenda erunt; paucorum Annorum Opus futuram eſſe Inquiſitionem Naturæ & Scientiarum omnium. Itaque aut hoc agendum eſt, aut Negotium deſerendum. Hoc enim ſolo & vnico modo Fundamenta Philoſophiæ veræ & Actiuæ ſtabiliri poſſunt; Et ſimul perſpicient homines, tanquàm ex profundo ſomno excitati, quid inter Ingenij Placita & Commenta, ac Veram & Actiuam Philoſophiam interſit; & quid demùm ſit de Naturâ Naturam ipſam conſulere.

Primò igitur de huiuſmodi Hiſtoriâ conficiendâ præcepta dabimus in genere; Deindè particularem eius Figuram hominibus ſub oculos ponemus: Inſerentes interdum non minus Ad quid *Inquiſitio aptanda & referenda ſit, quàm* Quid *quæri debeat. Scilicèt, vt Scopus rei benè intellectus & præuiſus, etiam alia hominibus in mentem redigat, quæ à Nobis fortaſsè prætermiſſa erunt. Hiſtoriam autem iſtam* Hiſtoriam primam, *ſiue* Hiſtoriam Matrem *appellare conſueuimus.*

APHO-

APHORISMI
DE
CONFICIENDA
HISTORIA
Prima.

APHORISMVS
I.

Natura in triplici Statu ponitur, & tanquam Regimen ſubit trinum. Aut enim libera eſt, & curſu ſuo ordinario ſe explicat; aut à prauitatibus & inſolentijs Materiæ, atque ab Impedimentorum violentiâ de ſtatu ſuo detruditur; aut ab Arte & miniſterio humano conſtringitur & fingitur. Atque Primus ille

Status ad Species *rerum refertur; Secundus ad* Monſtra; *Tertius ad* Artificialia. *Etenim in Artificialibus Natura iugum recipit ab Imperio Hominis; nunquam enim Illa facta fuiſſent abſque* Homine. *At per Operam & miniſterium Hominis conſpicitur prorſus noua Corporum Facies, & veluti Rerum Vniuerſitas altera, ſiue Theatrum alterum. Triplex itaque eſt Hiſtoria Naturalis. Tractat enim aut Naturæ* Libertatem, *aut* Errores, *aut* Vincula; *vt non malè Eam partiri poſſimus, in* Hiſtoriam Generationum, Prætergenerationum, & Artium; *quarum poſtremam etiam* Mechanicam & Experimentalem *appellare conſueuimus. Neq; tamen id præcipimus, vt hæc Tria ſeparatim tractentur. Quidni enim poſſint Hiſtoriæ Monſtrorum in ſingulis Speciebus cum Hiſtoriâ ipſarum Specierum coniungi. Etiam Artificialia quandoque cum Speciebus rectè coniunguntur, quandoque meliùs ſeparantur. Quamobrèm è re natâ de his conſilium capere optimum eſt. Methodus enim Iterationes & prolixitatem gignit, æquè vbi Nimia eſt, ac vbi Nulla.*

II.

Hiſtoria Naturalis, vt Subiecto (quemadmodùm diximus) triplex; ita Vſu duplex eſt. Adhibetur enim aut propter rerum ipſarum cognitionem, quæ Hiſtoriæ mandantur; aut tanquàm Materia Prima Philoſophiæ, atque veræ Inductionis Supellex, ſiue Sylua. Atque Poſterius hoc nunc agitur; Nunc, in-

quam; neque vnquàm antehàc. Neque enim Ariſtoteles, *aut* Theophraſtus, *aut* Dioſcorides, *aut* Caius Plinius, *multò minùs* Moderni *hunc finem (de quo loquimur) Hiſtoriæ Naturalis, vnquàm ſibi propoſuerunt. Atque in Hoc plurimum eſt; vt qui partes ſcribendi Hiſtoriam Naturalem ſibi poſthac ſumpſerint, hoc perpetuò cogitent, atque animo agitent; ſe non Lectoris delectationi, non vtilitati ipſi, quæ ex Narrationibus in præſens capi poſſit, debere inſeruire; ſed conquirere & comparare Rerum Copiam & varietatem, quæ veris Axiomatibus conficiendis ſufficiat. Hoc enim ſi cogitent, Modum huiuſmodi Hiſtoriæ Ipſi ſibi præſcribent. Finis enim regit Modum.*

III.

QVò autem maioris eſt hæc res operæ & laboris; eò illam minùs onerari ſuperfluis conſentaneum eſt. Tria itaque ſunt, de quibus Homines ſunt planè admonendi, vt in illis parcè admodùm operam ſuam collocent; tanquàm ijs quæ maſſam Operis in immenſum augeant, virtutem parùm aut nihil promoueant.

Primò igitur faceſſant Antiquitates, & Citationes, aut Suffragia Authorum; etiam Lites, & Controuerſiæ, & Opiniones diſcrepantes; Omnia denique Philologica. Neque enim citetur Author, niſi in re dubiæ fidei; neque interponatur Controuerſia, niſi in re magni momenti. Quæ verò ad Ornamenta Orationis, & Similitudines, & Eloquentiæ Theſaurum, & huiuſmodi inania ſpectant, omninò abijciantur. Etiam *quæ recipiuntur omnia, & ipſa proponantur breuiter & ſtrictim, vt nihil minus ſint quàm verba. Nemo enim qui Materialia ad Ædificia, vel Naues, vel huiuſmodi aliquas Structuras colligit & reponit, ea (Officinarum more) bellè collocat & oſtentat vt placeant; ſed in hoc tantùm ſedulus eſt, vt proba & bona ſint, & vt in Repoſitorio ſpatium minimum occupent. Atque ita prorſus faciendum eſt.*

Secundò, non multùm ad rem facit Luxuria illa Hiſtoriarum Naturalium in Deſcriptionibus & Picturis Specierum numeroſis, atque earundem Varietate curioſâ. Huiuſmodi enim puſillæ Varietates nihil aliud ſunt, quàm Luſus quidam Naturæ, & Laſciuia, & propè ad Indiuiduorum Naturam accedunt: Atque habent Peragrationem quandam in Rebus ipſis amœnam & iucundam; Informationem verò ad Scientias tenuem, & ferè ſuperuacuam.

Tertiò, miſſæ planè faciendæ ſunt omnes Narrationes Superſtitioſæ (non dico Prodigioſæ, vbi Memoria earum reperietur fida & probabilis, ſed Superſtitioſæ) & Experimenta Magiæ Ceremonialis. Nolumus enim Philoſophiæ Infantiam, cui Hiſtoria Naturalis primam præbet Mammam, Fabulis anilibus aſſueſcere. Erit fortaſſè Tempus (poſtquam in Inquiſitionem Naturæ paulò altiùs penetratum ſit) huiuſmodi res leuiter percurrendi; vt ſi quid in illis fæcibus hæreat virtutis Naturalis, ea extrahi & in vſum condi poſſit. Interim ſeponendæ ſunt. Etiam Magiæ Naturalis Experimenta diligenter & cum ſeueritate ventilanda ſunt, antequàm recipiantur; præſertim

ſertim illa, quæ ex vulgaribus Sympathijs & Antipathijs, magnâ cum ſocordiâ & facilitate credendi ſimul & fingendi, deriuari ſolent.

Neque nil, aut parùm actum eſt, in exonerandâ Hiſtoriâ Naturali Tribus his (quæ diximus) rebus ſuperfluis, quæ aliàs Volumina impleturæ fuiſſent. Nequè tamen hîc Finis. Æquè enim requiritur in Opere magno, vt tam ea quæ recipiuntur, ſuccinctè ſcribantur; quàm vt ſuperflua abſcindantur: Licèt nemini dubium eſſe poſſit, quin huiuſmodi Caſtitas & Breuitas, delectationem multò minorem tum Legenti, tum Scribenti præbitura ſit. Verùm illud ſemper inculcandum eſt; hoc quod paratur, Horreum eſſe tantummodò & Promptuarium Rerum; in quo non manendum, aut habitandum ſit cum voluptate, ſed eò deſcendendum, proùt res poſtulat, cùm aliquid ad vſum ſumendum ſit, circa Opus Interpretis *quod ſuccedit.*

IV.

IN Hiſtoriâ quam requirimus & animo deſtinamus, antè omnia videndum eſt, vt latè pateat, & facta ſit ad Menſuram Vniuerſi. Neque enim arctandus eſt Mundus ad anguſtias Intellectûs, (quod adhùc factum eſt) ſed expandendus Intellectus, & laxandus, ad Mundi Imaginem recipiendam, qualis inuenitur. Iſtud enim, Reſpicere pauca, & pronunciare ſecundùm pauca, *omnia perdidit. Reſumentes igitur Partitionem, quam paulò antè fecimus Hiſtoriæ Naturalis (quòd ſit* Generationum, Prętergenerationum, & Artium) Hiſtoriæ Generationum *conſtituimus Partes quinque. Sit Prima, Ætheris & Cœleſtium. Secunda, Meteororum, & Regionum (quas vocant) Aëris; Tractuum videlicèt à Lunâ vſque ad Superficiem Terræ; Cui etiam parti Cometas cuiuſcunque generis, tum ſublimiores, tum humiliores (vtcunquè ſe habeat rei veritas) Ordinis cauſâ aſsignamus. Tertia, Terræ & Maris. Quarta, Elementorum (quæ vocant) Flammæ, ſiue Ignis, Aëris, Aquæ, & Terræ. Elementa autem eo ſenſu accipi volumus, vt intelligantur non pro Primordijs Rerum, ſed pro Corporum Naturalium Maſsis Maioribus. Ita enim Natura Rerum diſtribuitur, vt ſit quorundam Corporum Quantitas ſiue Maſſa in Vniuerſo perquàm Magna; quia ſcilicèt ad Schematiſmum eorum requiritur Textura Materiæ facilis & obuia; qualia ſunt Ea quatuor (quæ diximus) Corpora: At quorundam aliorum Corporum ſit Quantitas in Vniuerſo parua, & parcè ſuppeditata, propter Texturam Materiæ valdè diſsimilarem, & ſubtilem, & in plurimis determinatam, & Organicam; qualia ſunt Species Rerum Naturalium,* Metalla, *Plantæ, Animalia. Quare Prius Genus Corporum,* Collegia Maiora; *Poſterius,* Collegia Minora *appellare conſueuimus. At* Collegiorum iſtorum Maiorum *eſt Pars Hiſtoriæ Quarta, ſub nomine Elementorum, vt diximus. Neque verò confunditur Pars Quarta cum Secundâ aut Tertiâ, in hoc quòd in ſingulis mentionem Aëris, Aquæ, Terræ fecimus. In Secundâ enim & Tertiâ recipitur Hiſtoria eorum, tanquàm Mundi Partium Integralium, & quate-*

quatenùs pertinent ad Fabricam & Configurationem Vniuerſi; At in Quartâ continetur Hiſtoria Subſtantiæ & Naturæ ipſorum, quæ in ſingulis eorum partibus ſimilaribus viget, nec ad totum refertur. Quinta denique pars Hiſtoriæ Collegia Minora, ſiue Species continet; circa quas Hiſtoria Naturalis hactenùs præcipuè occupata eſt.

Hiſtoriam verò Prætergenerationum quod attinet; iamdudùm à Nobis dictum eſt, quòd Illa cum Hiſtoriâ Generationum commodiſſimè coniungi poſſit; Ea ſcilicèt, quæ ſit Prodigioſa tantùm, & Naturalis. Nam Superſtitioſam Miraculorum Hiſtoriam (cuiuſcunque ſit generis) omninò relegamus in Tractatum proprium; Neque ipſum iam indè à principio ſuſcipiendum, ſed paulò pòſt, quando altiùs in Naturæ Inquiſitionem penetratum fuerit.

At Hiſtoriam Artium, & Naturæ ab Homine verſæ & immutatæ, ſiue Hiſtoriam Experimentalem, triplicem conſtituimus. Aut enim deprompta eſt ex Artibus Mechanicis; Aut ex Operatiua parte Scientiarum Liberalium; Aut ex Practicis compluribus & Experimentis, quæ in Artem propriam non coaluerunt; immò quæ quandoquè ex Vulgatiſſimâ Experientiâ occurrunt, nec Artem omninò deſiderant. Quamobrem ſi ex his omnibus quæ diximus, Generationibus, Prętergenerationibus, Artibus, & Experimentis confecta fuerit Hiſtoria; nihil prætermiſſum videtur, per quod Senſus ad informandum Intellectum inſtrui poſſit. Neque igitur ampliùs intra Circulos paruos (veluti incantati) ſubſultabimus, ſed Mundi Pomœria circuitione æquabimus.

Inter

V.

INter Partes eas quas diximus Hiſtoriæ, maximi vſûs eſt Hiſtoria Artium; *propterea quòd oſtendat Res in Motu, & magis rectâ ducat ad Praxin. Quinetiam tollit laruam & velum à Rebus Naturalibus, quæ plerunque ſub varietate Figurarum & Apparentiæ externæ occultantur, aut obſcurantur. Denique Vexationes Artis ſunt certè tan quàm Vincula & Manicæ* Protei, *quæ vltimos Materiæ Nixus & Conatus produnt. Corpora enim perdi, aut annihilari nolunt; ſed potiùs in varias Formas ſe mutant. Itaque circa hanc Hiſtoriam, licèt* Mechanicam *(vt videri poſſit) & minùs Liberalem, (miſſâ arrogantiâ & faſtu) ſumma eſt adhibenda diligentia.*

Rurſùs, inter Artes præferuntur Eæ, quæ Corpora Naturalia & Rerum Materialia *exhibent, alterant, & præparant; vt Agricultura; Coquinaria; Chymica; Tinctoria; Opificia Vitri, Eſmaltæ, Sacchari, Pulueris Pyrij, Ignium Artificialium, Papyri, & huiuſmodi. Ieiunioris autem ſunt vſûs, quæ præcipuè conſiſtunt in Motu ſubtili Manuum, & Inſtrumentorum; quales ſunt Textoria; Fabrilis; Architectura; Opificia Molendinorum, Horologiorum, cum ſimilibus; Licèt & iſtæ nullo modo negligendæ ſint; tum quia in illis occurrunt multa, quæ ad Corporum Naturalium Alterationes ſpectant; tum quia accuratè informant de Motu Lationis, quæ res eſt magni prorſùs ad plurima momenti.*

Verùm in Congerie vniuerſâ iſtius Artium Hiſtoriæ, *illud omninò monendum eſt, & penitùs memoriæ mandandum; recipienda eſſe Experimenta Artium, non ſolùm ea quæ ducunt ad finem Artis, ſed etiam quæ vllo modo interueniunt. Exempli gratiâ, quòd Locuſtæ, aut Cancri cocti, cùm prius Colorem luti referrent, rubeſcant, nihil ad menſam: ſed hæc ipſa Inſtantia tamen non mala eſt ad Inquirendam Naturam Rubedinis; cùm idem eueniat etiam in Lateribus coctis. Similiter, quòd Carnes minori morâ ſaliantur Hyeme quàm Æſtate, non eò tantùm ſpectat, vt Coquus cibos benè & quantum ſufficit condiat; ſed etiam Inſtantia bona eſt ad indicandam Naturam, & Impreſſionem Frigoris. Quamobrèm toto (quod aiunt) Cœlo errauerit, qui Intentioni noſtræ ſatisfieri exiſtimauerit, ſi Artium Experimenta colligantur, huius rei ſolùm gratiâ, vt hoc modo Artes ſingulæ meliùs perficiantur. Licèt enim & hoc non prorſus contemnamus in multis; tamen ea planè eſt Mens noſtra, vt omnium Experimentorum Mechanicorum riuuli, in Philoſophiæ pelagus vndequaque fluant. Delectus autem Inſtantiarum in vnoquoque genere eminentiorum (quas maximè & diligentiſſimè conquirere oportet, & quaſi venari) ex Prærogatiuis Inſtantiarum petendus eſt.*

VI.

R*Eſumendum etiam eſt hoc loco, quod in* Aphoriſmis 99. 119. 120. Libri primi *fuſiùs tractauimus;*

hîc verò, Præcepti more, breuiter imperare ſufficiat: Hoc *eſt, vt recipiantur in hanc Hiſtoriam; Primò res Vulgatiſsimæ, quales quis ſuperuacuum putaret ſcripto inſerere, quia tam familiaritèr notæ ſunt; Dein, res Viles, Illiberales, Turpes;* (Omnia enim munda mundis; *& ſi Lucrum ex* Lotio *boni odoris ſit, multo magis Lumen & Informatio ex re qualibet:) Etiam res Leues & Pueriles; (nec mirum; repueraſcendum enim planè eſt:) Poſtremò, res quæ nimiæ cuiuſdam Subtilitatis eſſe videntur, quòd in ſe nullius ſint vſûs. Neque enim (vt iam dictum eſt) quæ in hac Hiſtoriâ proponentur, propter ſe congeſta ſunt: Itaque neque dignitatem eorum ex ſe metiri par eſt, ſed quatenùs ad alia transferri poſsint, & influant in Philoſophiam.*

VII.

ILlud inſupèr præcipimus, vt omnia in Naturalibus tàm Corporibus quàm Virtutibus (quantum fieri poteſt) numerata, appenſa, dimenſa, determinata proponantur. Opera enim meditamur, non Speculationes. Phyſica autem & Mathematica benè commiſtæ, generant Practicam. Quamobrèm exactæ Reſtitutiones & Diſtantiæ Planetarum, in Hiſtoriâ Cœleſtium: Terræ Ambitus, & Quantum occupet in ſuperficie reſpectu Aquarum, in Hiſtoriâ Terræ & Maris: Quantam compreſsionem Aër patiatur abſque forti Antitypiâ, in Hiſtoriâ Aëris: Quantùm in Metallis alterum alteri præponderet, in Hiſtoria Metallorum; & in-

numera id genus perquirenda, & perſcribenda ſunt. Cùm verò exactæ Proportiones haberi non poſsint, tum certè ad Æſtimatiuas aut Comparatiuas indefinitas confugiendum eſt. Veluti (ſi fortè calculis Aſtronomorum, de Diſtantijs, diffidimus) quòd Luna ſit infrà vmbram Terræ; quòd Mercurius ſit ſupra Lunam; & huiuſmodi. Etiam cùm Mediæ Proportiones haberi non poſsint, proponantur Extremæ: veluti, quòd languidior Magnes attollat Ferrum ad tale pondus, reſpectu ponderis ipſius Lapidis; & quod maximè virtuoſus, etiam ad rationem ſexagecuplam; quod nos in armato Magnete admodùm paruo fieri vidimus. Atque ſatis ſcimus iſtas Inſtantias determinatas non facilè aut ſæpè occurrere; ſed in ipſo Interpretationis curriculo, tanquam Auxiliares, (quando res maximè poſtulat) debere exquiri. Veruntamèn ſi fortè occurrant, modò non progreſſum conficiendæ Naturalis Hiſtoriæ nimis remorentur, etiam in ipſam eas inſerere oportet.

VIII.

Fidem verò eorum, quæ in Hiſtoriâ ſunt recipienda, quòd attinet; neceſſe eſt vt illa ſint aut fidei Certæ, aut fidei Dubiæ, aut fidei Damnatæ. Atque Prius genus ſimplicitèr eſt proponendum. Secundum, cum notâ; viz. per verbum Traditur, *aut* Referunt, *aut* Audiui ex fide-digno, *& huiuſmodi. Nam argumenta Fidei in alterutram partem, nimis operoſum foret aſcribere: & proculdubiò ſcribentem nimis remora-*

morabitur. Neque multùm etiam refert, ad id quod agitur: quoniam (vt in Aphoriſmo 118. Lib. 1. diximus) falſitatem Experimentorum, niſi ea vbique ſcateant, veritas Axiomatum paulò pòſt conuincet. Attamen ſi Inſtantia fuerit nobilior, aut vſu ipſo, aut quia alia multa ex illâ pendere poſſint; tum certè nominandus eſt Author: neque id nudè tantùm, ſed cum mentione aliquâ; vtrùm ille ex Relatione, aut Exſcriptione, (qualia ſunt ferè, quæ ſcribit C. Plinius) aut potius ex Scientiâ propriâ illa affirmauerit; atque etiam vtrùm fuerit res ſui temporis, an vetuſtior; inſupèr, vtrùm ſit tale quippiam, cuius neceſſe foret vt multi eſſent teſtes, ſi verum foret; denique, vtrùm Author ille fuerit vaniloquus & leuis, an ſobrius & ſeuerus; & ſimilia, quæ faciunt ad pondus Fidei. Poſtremo res Damnatæ fidei, & tamen iactatas & celebratas; quales, partìm neglectu, partìm propter vſum Similitudinum, per multa iam ſæcula inualuerunt, (veluti, quòd Adamas liget Magnetem, Allium eneruet; Electrum omnia trahat præter Ocymum; & alia multa huiuſmodi) oportebit non ſilentio reijcere, ſed verbis expreſſis proſcribere, ne illa ampliùs Scientijs moleſta ſint.

Præterea non abs re fuerit, ſi fortè Origo Vanitatis aut Credulitatis alicuius occurrat, illam notare: veluti, quòd herbæ Satyrio attributa ſit vis ad excitandam Venerem, quia Radix ſcilicet in figuram teſticulorum efformata ſit: Cùm reuerà hoc fiat, quia adnaſcitur annis ſingulis noua radix bulboſa, adhærente radice anni prioris; vnde Didymi illi. Manifeſtum *autem hoc eſt, quòd noua Radix ſemper inueniatur ſolida & ſucculenta, vetus emarcida & ſpongioſa. Quare nil mirum, ſi altera mergatur in aquâ, altera natet: Quod tamen pro re mirâ habetur, & reliquis eius* Her*bæ virtutibus authoritatem addidit.*

IX.

S*Uperſunt Additamenta quædam Hiſtoriæ Naturalis vtilia, quæque eam magis commodè inflectere & aptare poſſint ad Opus* Interpretis, *quod ſuccedit. Illa, quinque ſunt.*

Primùm, Quæſtiones (non Cauſarum dico, ſed Facti) adijciendæ ſunt, vt inquiſitionem vlteriorem prouocent & ſollicitent: Vt, in Hiſtoriâ Terræ & Maris, Vtrùm Mare Caſpium fluat & refluat, & quali horarum ſpatio; Vtrùm ſit aliqua Continens Auſtralis, an potius Inſulæ; & ſimilia.

Secundò, in Experimento aliquo nouo & ſubtiliore, addendus eſt Modus ipſe Experimenti, qui adhibitus eſt: vt liberum ſit hominum Iudicium, vtrum Informatio per Experimentum illud ſit fidum aut fallax; atque etiam excitetur hominum Induſtria, ad exquirendos Modos (ſi fieri poſſit) magis accuratos.

Tertiò, ſi quid ſubſit in aliquâ Narratione dubij vel ſcrupuli, id ſupprimi aut reticeri omninò nolumus; ſed planè & perſpicuè aſcribi, Notæ aut Moniti loco. Cupimus enim Hiſtoriam Primam, veluti facto Sacramento de veritate eius in ſingulis, religioſiſſimè conſcribi;

ſcribi; cùm ſit Volumen Operum Dei, & (quantùm inter Maieſtatem Diuinorum, & Humilitatem Terrenorum collationem facere liceat) tanquam Scriptura altera.

Quartò, non abs re fuerit Obſeruationes quandoquè aſpergere; (id quod C. Plinius fecit:) veluti in Hiſtoriâ Terræ & Maris; Quòd Terrarum figura (quatenùs adhuc cognita eſt) reſpectu Marium, ſit ad Auſtrum anguſta & veluti acuminata, ad Septentriones lata & ampla; Marium, contrà: Et quòd Oceani Magni interſecent Terras alueis exporrectis inter Auſtrum & Septentriones, non inter Orientem & Occidentem, niſi fortè in extremis Regionibus Polaribus. Etiam Canones (qui nil aliud ſunt quàm Obſeruationes generales & Catholicæ) optimè aſcribuntur: veluti in Hiſtoriâ Cœleſtium; Quòd Venus nunquam diſtet à Sole plùs partibus 46. Mercurius, 23. Et quòd Planetæ, qui ſuprà Solem locantur, tardiſſimè moueant; cùm longiſſimè à Terrâ abſint: Planetæ infrà Solem, celerrimè. Aliud inſuper Obſeruationis genus adhibendum; quod nondùm in vſum venit, licèt ſit haud exigui momenti. Illud tale eſt: nempè, vt ſubiungantur ijs quæ ſunt, ea quæ non ſunt. Veluti, in Hiſtoriâ Cœleſtium, Quòd non inueniatur ſtella oblonga vel triangularis; ſed quòd omnis ſtella ſit globoſa: vel Globoſa ſimplicitèr, vt Luna; vel ad aſpectum Angulata, ſed in medio globoſa, vt reliquæ Stellæ; vel ad aſpectum Comata, & in medio globoſa, vt Sol: Aut quòd Stellæ nullo prorsùs ſpargantur ordine; vt non inueniatur vel Quincunx,

cunx, vel Quadrangulum, nec alia Figura perfecta; (vtcunque imponantur nomina Deltæ, Coronæ, Crucis, Quadrigarum, &c.) vix etiam Linea recta, niſi fortè in Cingulo & Pugione Orionis.

Quintò, iuuabit fortaſſe nonnihil Quærentem, quod Credentem prorſùs peruertat & perdat: viz. vt Opiniones, quæ nunc receptæ ſunt, cum earum Varietate & Sectis, breui Verborum complexu, & tanquam in tranſitu recenſeantur; vt Intellectum vellicent, & nihil ampliùs.

X.

ATque hæc ſufficient, quatenùs ad Præcepta generalia: quæ ſi diligentèr obſeruentur, & finem rectà petet hoc Opus Hiſtoriæ, nec excreſcet ſuprà modum. Quòd ſi etiam, prout circumſcribitur & limitatur, Vaſtum Opus alicui puſillanimo videri poſsit; is in Bibliothecas oculos conuertat; &, inter alia, Corpora Iuris Ciuilis aut Iuris Canonici ex vnâ parte ſpectet, & Commentarios Doctorum & Iuriſconſultorum ex alterâ; & videat quid interſit quoad Molem & Volumina. Nobis enim (qui, tanquam Scribæ fideles, leges ipſas Naturæ, & nil aliud excipimus & conſcribimus) breuitas competit, & ferè ab ipſis Rebus imponitur. Opinionum autem, & Placitorum, & Speculationum, non eſt numerus neque finis.

Quòd verò in Diſtributione Operis noſtri mentionem fecimus Cardinalium Virtutum *in Naturâ; & quòd etiam harum Hiſtoria, antequàm ad Opus* Interpretapretationis *ventum fuerit, perſcribenda eſſet*; Huius *rei minimè obliti ſumus, ſed eam Nobis ipſis reſeruauimus: cùm de aliorum Induſtriâ in hac re, priuſquàm homines cum Naturâ paulò arctiùs conſueſcere incœperint, prolixè ſpondere non audeamus. Nunc itaque ad Delineationem* Hiſtoriarum Particularium *veniendum.*

Verùm, prout nunc negotijs diſtringimur, non vlterius ſuppetit otium, quàm vt Catalogum *tantùm* Hiſtoriarum Particularium *ſecundùm Capita ſubiungamus. Enimuerò cùm primùm huic rei vacare poſſimus, conſilium eſt in ſingulis, veluti Interrogando, docere; qualia ſint circa vnamquamque Hiſtoriarum illarum potiſſimùm inquirenda & conſcribenda, tanquam ea quæ ad finem noſtrum faciunt, inſtar* Topicorum *quorundam Particularium: vel potiùs, vt (ſumpto exemplo à Cauſis Ciuilibus) in hac* Vindicatione Magnâ *ſiue* Proceſſu, *à fauore & Prouidentiâ Diuinâ conceſſo & inſtituto, (per quem genus humanum Ius ſuum in Naturam recuperare contendit) Naturam ipſam & Artes ſuper Articulos examinemus.*

CATALOGVS HISTORIARVM PARTICVLARIVM,

ſecundùm Capita.

1. Hiſtoria Cœleſtium; ſiue Aſtronomica.
2. Hiſtoria configurationis Cœli & partium eius, verſùs Terram & partes eius; ſiue Coſmographica.
3. Hiſtoria Cometarum.
4. Hiſtoria Meteororum ignitorum.
5. Hiſtoria Fulgurum, Fulminum, Tonitruum, & Coruſcationum.
6. Hiſtoria Ventorum, & Flatuum repentinorum, & Vndulationum Aeris.

7. Hiſtoria Iridum.

8. Hiſtoria Nubium, prout ſupernè conſpiciuntur.

9. Hiſtoria Expanſionis Cœruleę, Crepuſculi, plurium Solium, plurium Lunarum, Halonum, Colorum variorũ Solis & Lunæ; atq; omnis varietatis Cœleſtium ad aſpectum, quæ fit ratione Medij.

10. Hiſtoria Pluuiarum Ordinariarum, Procelloſarum, & Prodigioſarum; etiam Cataractarum (quas vocant) Cœli, & ſimilium.

11. Hiſtoria Grandinis, Niuis, Gelu, Pruinę, Nebulæ, Roris, & ſimilium.

12. Hiſtoria omnium aliorum Cadentiũ ſiue Deſcendentium ex alto, & ſupernè generatorũ.

13. Hiſtoria Sonituum in alto (ſi modò ſint aliqui) præter Tonitrua.

14. Hiſtoria Aeris, in Toto, ſiue in Configuratione Mundi.

15. Hiſtoria Tempeſtatum, ſiue Temperamentorum Anni, tam ſecundùm variationes Regionum, quàm ſecundùm accidentia Temporum, & periodos Annorum; Diluuiorum, Feruorum, Siccitatũ, & ſimilium.

16. Hiſtoria Terrę & Maris; Figurę & Ambitûs ipſorum, & Configurationis ipſorum inter ſe, atq; Exporrectionis ipſorum in latum aut anguſtum; Inſularum Terrę in Mari, Sinuum Ma-

nuum Maris, & Lacuum ſalſorum in Terrâ, Iſthmorum, Promontoriorum.

17. Hiſtoria Motuum (ſi qui ſint) globi Terræ & Maris; & ex quibus Experimentis illi colligi poſsint.

18. Hiſtoria Motuum maiorum & Perturbationum in Terrâ & Mari; nempè Terrę Motuum & Tremorum & Hiatuum, Inſularum de nouo enaſcentium, Inſularum fluctuantium, Abruptionum Terrarum per ingreſſum Maris, Inuaſionum & Illuuionum, & contrà Deſertionũ Maris; Eruptionum Ignium è Terrâ, Eruptionum ſubitanearum Aquarum è Terrâ, & ſimilium.

19. Hiſtoria Geographica Naturalis, Montium, Vallium, Syluarum, Planitierum, Arenarum, Paludum, Lacuum, Fluuiorum, Torrentium, Fontium, & omnis diuerſitatis ſcaturiginis ipſorum, & ſimilium: miſsis Gentibus, Prouincijs, Vrbibus, & huiuſmodi Ciuilibus.

20. Hiſtoria Fluxuum & Refluxuum Maris, Euriporum, Vndulationum & Motuum Maris aliorum.

21. Hiſtoria cæterorum Accidentium Maris; Salſuginis eius, Colorum diuerſorum, Profunditatis: & Rupium, Montium, & Vallium ſubmarinorum, & ſimilium.

Sequuntur Hiſtoriæ Maſſarum maiorum.

22. Hiſtoria Flammæ, & Ignitorum.

23. Hiſtoria Aeris, in Subſtantiâ, non in Configuratione.

24. Hiſtoria Aquæ, in Subſtantiâ, non in Configuratione.

25. Hiſtoria Terræ & diuerſitatis eius, in Subſtantiâ, non in Configuratione.

Sequuntur Hiſtoriæ Specierum.

26. Hiſtoria Metallorum perfectorum, Auri, Argenti; & Minerarum, Venarum, Marcaſitarum eorundem: Operaria quoque in Mineris ipſorum.

27. Hiſtoria Argenti Viui.

28. Hiſtoria Foſsilium; veluti Vitrioli, & Sulphuris, &c.

29. Hiſtoria Gemmarum; veluti Adamantis, Rubini, &c.

30. Hiſtoria Lapidum; vt Marmoris, Lapidis Lydij, Silicis, &c.

31. Hiſtoria Magnetis.

32. Hiſtoria Corporum Miſcellaneorum, quæ nec ſunt Foſsilia prorsùs, nec Vegetabilia; vt Salium, Succini, Ambrę-griſeæ, &c.

33. Hiſtoria Chymica circà Metalla & Mineralia.

34. Hiſtoria Plantarum, Arborum, Fruticum, Herbarum: & Partium eorum, Radicum, Caulium, Ligni, Foliorum, Florum, Fructuum, Seminum, Lachrymarum, &c.

35. Hiſtoria Chymica circà Vegetabilia.

36. Hiſtoria Piſcium, & partium ac Generationis ipſorum.

37. Hiſtoria Volatilium, & Partium ac Generationis ipſorum.

38. Hiſtoria Quadrupedum, & Partium ac Generationis ipſorum.

39. Hiſtoria Serpentum, Vermium, Muſcarum, & cæterorum Inſectorum; & partium ac Generationis ipſorum.

40. Hiſtoria Chymica circà ea quæ ſumuntur ab Animalibus.

Sequuntur Hiſtoriæ Hominis.

41. HIſtoria Figuræ, & Membrorum externorum Hominis, Staturæ, Compagis, Vultus, & Lineamentorum; eorumque varietatis ſecundùm Gentes & Climata, aut alias minores Differentias.

42. Hiſtoria Phyſiognomica ſuper ipſa.

43. Hiſtoria Anatomica, ſiue Membrorum internorum Hominis; & varietatis ipſorum,

quatenùs inuenitur in ipsâ naturali Compage & Structurâ, & non tantùm quoad Morbos & Accidentia preternaturalia.

44. Hiſtoria partium ſimilarium Hominis; vt Carnis, Oſsium, Membranarum, &c.

45. Hiſtoria Humorum in Homine; Sanguinis, Bilis, Spermatis, &c.

46. Hiſtoria Excrementorum; Sputi, Vrinarum, Sudorum, Sedimentorum, Capillorum, Pilorum, Rediuiarum, Vnguium, & ſimilium.

47. Hiſtoria Facultatum; Attractionis, Digeſtionis, Retentionis, Expulſionis, Sanguificationis, Aſsimilationis alimentorum in membra, Verſionis Sanguinis & Floris eius in Spiritum, &c.

48. Hiſtoria Motuum Naturalium & Inuoluntariorum; vt Motûs Cordis, Motûs Pulſuum, Sternutationis, Motûs Pulmonum, Motûs Erectionis Virgæ, &c.

49. Hiſtoria Motuum mixtorum ex Naturalibus & Voluntarijs; veluti Reſpirationis, Tuſsis, Vrinationis, Sedis, &c.

50. Hiſtoria Motuum Voluntariorum; vt Inſtrumentorum ad voces articulatas; vt Motuum Oculorum, Linguæ, Faucium, Manuum, Digitorum; Deglutitionis, &c.

51. Hiſtoria Somni & Inſomniorum.

52. Hiſtoria diuerſorum Habituum Corporis; Pinguis, Macilenti; Complexionum, (quas vocant,) &c.

53. Hiſtoria Generationis Hominum.

54. Hiſtoria Conceptionis, Viuificationis, Geſtationis in Vtero, Partûs, &c.

55. Hiſtoria Alimentationis Hominis, atque omnis Edulij & Potabilis, atque omnis Diætæ; & Varietatis ipſorum ſecundùm Gentes aut minores differentias.

56. Hiſtoria Augmentationis & Incrementi Corporis in Toto & Partibus ipſius.

57. Hiſtoria Decurſûs Ætatis; Infantiæ, Pueritiæ, Iuuentutis, Senectutis, Longæuitatis, Breuitatis Vitæ, & ſimilium, ſecundùm Gentes & minores differentias.

58. Hiſtoria Vitæ & Mortis.

59. Hiſtoria Medicinalis Morborum, & Symptomatum & Signorum eorundem.

60. Hiſtoria Medicinalis, Curæ, & Remediorum, & Liberationum à Morbis.

61. Hiſtoria Medicinalis eorum quę conſeruant Corpus & Sanitatem.

62. Hiſtoria Medicinalis eorum quæ pertinent ad Formam & Decus Corporis, &c.

63. Hiſtoria Medicinalis eorum quæ corpus alterant, & pertinent ad Regimen Alteratiuum.

64. Hiſtoria Pharmaco-polaris.

65. Hiſtoria Chirurgica.

66. Hiſtoria Chymica circa Medicinas.

67. Hiſtoria Viſûs & Viſibilium, ſiue Optica.

68. Hiſtoria Picturæ, Sculptoria, Plaſtica, &c.

69. Hiſtoria Auditûs & Sonorum.

70. Hiſtoria Muſica.

71. Hiſtoria Olfactûs, & Odorum.

72. Hiſtoria Guſtûs, & Saporum.

73. Hiſtoria Tactûs, & eius Obiectorum.

74. Hiſtoria Veneris, vt ſpeciei Tactûs.

75. Hiſtoria Dolorum corporeorum, vt ſpeciei Tactûs.

76. Hiſtoria Voluptatis & Doloris in genere.

77. Hiſtoria Affectuum; vt Irę, Amoris, Verecundiæ, &c.

78. Hiſtoria Facultatum Intellectualium; Cogitatiuæ, Phantaſiæ, Diſcurſûs, Memoriæ, &c.

79. Hiſtoria Diuinationum Naturalium.

80. Hiſtoria Dignotionum, ſiue Diacriſium occultarum Naturalium.

81. Hiſtoria Coquinaria; & Artium ſubſeruientium, veluti Macellaria, Auiaria, &c.

82. Hiſtoria Piſtoria, & Panificiorum; & Artium ſubſeruientium, vt Molendinaria, &c.

83. Hiſtoria Vinaria.

84. Hiſtoria Cellaria, & diuerſorum generum Potûs.

85. Hiſtoria Bellariorum & Confecturarum.

86. Hiſtoria Mellis.

87. Hiſtoria Sacchari.

88. Hiſtoria Lacticiniorum.

89. Hiſtoria Balneatoria, & Vnguentaria.

90. Hiſtoria Miſcellanea circà curam corporis; Tonſorum, Odorariorum, &c.

91. Hiſtoria Auri-fabrilis, & Artium ſubſeruientium.

92. Hiſtoria Lanificiorum, & Artium ſubſeruientium.

93. Hiſtoria Opificiorum è Serico & Bombyce, & Artium ſubſeruientium.

94. Hiſtoria Opificiorum ex Lino, Cannabio, Goſsipio, Setis, & alijs Filaceis; & Artium ſubſeruientium.

95. Hiſtoria Plumificiorum.

96. Hiſtoria Textoria, & Artium ſubſeruientium.

97. Hiſtoria Tinctoria.

98. Hiſtoria Coriaria, Alutaria; & Artium ſubſeruientium.

99. Hiſtoria Culcitraria & Plumaria.

100. Hiſtoria Ferri-Fabrilis.

101. Hiſtoria Latomiæ ſiue Lapicidarum.

102. Hiſtoria Lateraria, & Tegularia.

103. Hiſtoria Figularis.

104. Hiſtoria Cæmentaria, & Cruſtaria.

105. Hiſtoria Ligni-fabrilis.

106. Hiſtoria Plumbaria.

107. Hiſtoria Vitri & omnium Vitreorum, & Vitriaria.

108. Hiſtoria Architecturæ in genere.

109. Hiſtoria Plauſtraria, Rhedaria, Lecticaria, &c.

110. Hiſtoria Typographica, Libraria, Scriptoria, Sigillatoria; Atramenti, Calami, Papyri, Membranæ, &c.

111. Hiſtoria Ceræ.

112. Hiſtoria Viminaria.

113. Hiſtoria Storearia, & Opificiorum ex Stramine, Scirpis, & ſimilibus.

114. Hiſtoria Lotricaria, Scoparia, &c.

115. Hiſtoria Agriculturæ, Paſcuariæ, Cultûs Syluarum, &c.

116. Hiſtoria Hortulana.

117. Hiſtoria Piſcatoria.

118. Hiſtoria Venationis & Aucupij.

119. Hiſtoria Rei Bellicæ, & Artium ſubſeruientium; vt Armamentaria, Arcuaria, Sagittaria, Sclopetaria, Tormentaria, Baliſtaria, Machinaria, &c.

120. Hiſtoria Rei Nauticæ, & Practicarum, & Artium ſubſeruientium.

121. **Hiſtoria Athletica, & omnis generis Exercitationum Hominis.**

122. **Hiſtoria Rei Equeſtris.**

123. **Hiſtoria Ludorum omnis generis.**

124. **Hiſtoria Præſtigiatorum & Circulatorum.**

125. **Hiſtoria Miſcellanea diuerſarum Materiarum Artificialium; vt Eſmaltæ, Porcellanæ, complurium Cæmentorum, &c.**

126. Hiſtoria Salium.

127. Hiſtoria Miſcellanea diuerſarum Machinarum, & Motuum.

128. Hiſtoria Miſcellanea Experimentorum Vulgarium, quæ non coaluerunt in Artem.

Etiam Mathematicarum purarum Hiſtoriæ conſcribendæ ſunt, licèt ſint potiùs Obſeruationes quàm Experimenta.

129. Hiſtoria naturarum & poteſtatum Numerorum.

130. Hiſtoria naturarum & poteſtatum Figurarum.

NOn abs re fuerit admonere, quòd, cum neceſſe ſit multa ex Experimentis ſub duobus Titulis vel pluribus cadere, (veluti Hiſtoria Plantarum, *&* Hiſtoria Artis Hortulanæ *multa habebunt ferè communia) commodior ſit Inquiſitio per Artes, Diſpoſitio verò per Corpora. Parùm enim nobis curæ eſt de Artibus ipſis Mechanicis, ſed tantùm de ijs quæ afferunt ad inſtruendam Philoſophiam. Verùm hæc è re natâ meliùs regentur.*

FINIS.

Errata.

Pag.26.lin.8.lege *Materiæ*. P.30.l.26.lege.*Apocalypſim*. P.53.l.2.lege *Ideas*. P.63.l.10 lege *quem*. P.77.l.3.lege *vt ſpeciem ipſam*. P.82 l.8.pro *Prudentia*,lege *Sapientia*. P.100.l.19.lege *præparationum*. P.122.l.vlt.lege *Ideas*. P.133.l.7.lege *quas*,pro *quæ*. P.164.l.15.dele &. P.203.l 16.lege *notâ*. P.205.l antepen.lege *Ideis*. P.217 l.9.lege *vt*, pro &. P.232.l.13.lege *incutientia*. P.251.l.5.lege pro *lolo*, *loco*. P.260.l 14.lege *trudantur*. P.278.l.26.lege *demonſtrari*. P.299.l.8.lege *odoratarum*. P.323.l.22.lege *Aſſimilationis*.

LONDINI,
Apud IOANNEM BILLIVM,
Typographum Regium.
M.DC.XX.

NOTE

This volume has a very tight binding and while every effort has been made to reproduce the centres, force would result in damage

1110 Bacon, Francis, Viscount St. Albans. F. Baconi operum moralium et civilium tomus. [Anr. issue. With an additional title-page and the sheets of the 1620 ed. of the *Novum Organum*.] Adjecti sunt in calce operis libri duo Instaurationis magnæ. fol. 1638.

HN

University Microfilms, Inc., Ann Arbor, Michigan

C 1110 Fol.
183216

REPRODUCED FROM THE COPY IN THE

HENRY E. HUNTINGTON LIBRARY

FOR REFERENCE ONLY. NOT FOR REPRODUCTION